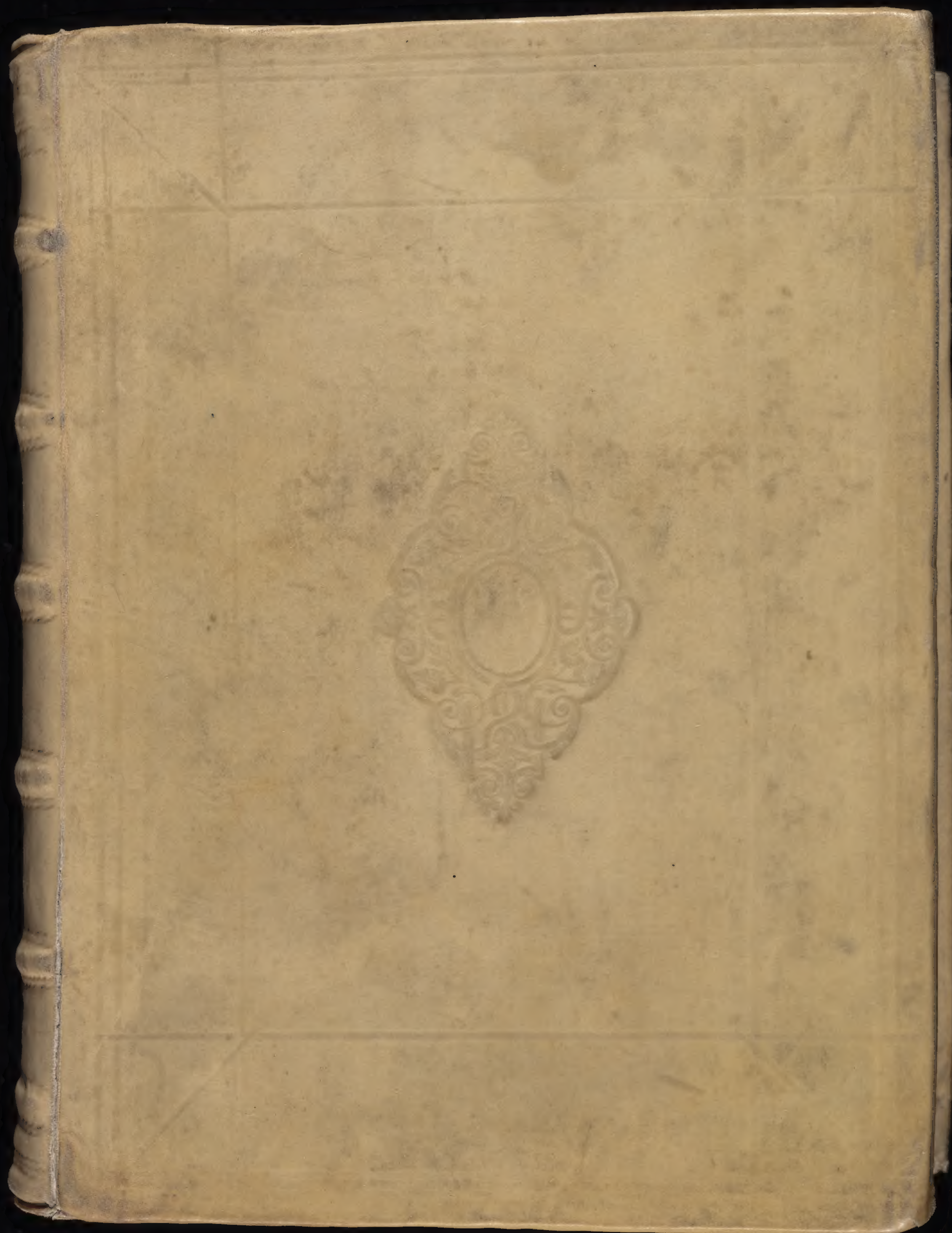

HOLLANTSE A°.
MERCURIUS 1679.
By ABRAHAM CASTELEYN
TOT HAERLEM

HOLLANTSE
MERCURIUS,

Verhalende van

OORLOG en VREDE,

't Geen in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1679

Is voorgevallen.

Het Dertigste Deel.

TOT HAERLEM;
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck, Anno 1680.

Nieusgierigen Leser.

An den Titul-Plaet hebbe U E. dit weynige te ſeggen. Mercurius, de Vrede tot Nimwegen ten meerendeel opgetoyt ſiende, geleydt haer verder nae het Noorden, om de byſtere Buyen van Oorloghs-Onwe'er daer insgelijcks te doen bedaren : 't welck ſoo geluckelijck uytvalt, dat ſy haer aengebeden ſiet, eer de Wapenen ruſten. Sy doet derhalven Mars, die op de Voorgront leyt, door de ſachte Banden van Cupido boeyen en knevelen : terwijl een ander Minne-God de Krijgs-Wapenen tot Flitſen en Minne-ſchichten verſmeet, verbeeldende de Huwelijcken, die op de Vrede zijn gevolgt, voornamentlijck van den Coning van Spangie met de Dochter van den Hartogh van Orleans, die daerom boven by malkanderen afgebeelt zijn, en een weynigh leger de Huwelijcks-Ceremonien. Don Juan van Ooſtenrijck, die hier noch onder ſtaet, onderwylen ſtervende, werdt van veele beſchreyt. En in Engelandt, dat in een byſonder Tafereel werdt afgebeelt, woelt het van Verraderyen en Doodt-ſtraffen.

Van

Aen den LESER.

Van het Boeck ſelf ſal ick U E. niet ſeggen, als dat het ſal trachten ſijn Titul te voldoen. Blyvende den Schryver als noch verſoecken, ſoo hy ergens gemiſt heeft, dat men hem ſulcks gelieft aen te wyſen, om het te verbeteren, en in't toekomende hem te willen dienen met die ſtucken, welcke iemant van fraeye ſaecken in ſijn Handen mocht krijgen, alſoo namaels meerder ruymte voor de ſelve verwacht.

CAROLUS DE II.
Coning van Spanjen etc.

MARIA LOVISE DORLEANS
Coninginne van Spanjen etc.

ELISABETHA BORBONIÆ
Coninginne Moeder van Spanje.

DON JAN
van Oostenryck.

Het Dertigste Deel

Van den

HOLLANTSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1679.

N onse laetst voorgaende is niet als in 't gros geseyt / dat'er over de Cassatie eenige discrepantie was gevallen : Om dit wat nader te ontvouwen / dient / dat sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie / volgens de Authorisatie van haer Hoog Mog. / uytgenomen die van de Provintien van Vrieslandt en Stadt en Lande / d'aengestelde eerste en tweede Cassatie heeft gedaen / soo wel van de Troupen op de selve Provintien als andere staende : Waer mede de voorsz. twee Provintien / als meynende het selve / voor soo veel hare Troupen aenging / aen haer te behooren / niet te vreden zijn geweest / maer de meeste van die aengehouden / en andere gecasseert hebben / gelijck dan uyt de onderstaende Lijst nader blijckt.

Sijn Hoogheyt heeft in d'eerste gecasseert gehad de Compagnien

Te Paert, van Dongen, Patborgh, Lijklama, Eminga, Burum, Hellemis van Welle : Twee open gelaten en gestelt aen den Heere Stadhouder van Vrieslandt / met noch een open Naem / volgens de oude staet.

Te Voet, Ketel, Kykol, Bisco, Aysma, Papeley, Brandis, F. Hume, Vierssen, Daniel Krey, H. van Welle, Alexander Hume, Taco Hettinga.

Waer tegens die van Vrieslandt hebben gecasseert :

Te Paert, de Vries, van der Burgh, Appel, Coeverden, Patborgh, Lijklama, Quilo, van Hille, van Dongen.

Te Voet, Soltgauw, Hammersteyn, Dachman, Kykol, Bisco, Stoockebrant, Monter, Galema, Brandis, Frenck, Paen, Papeley.

By sijn Hoogheyt waren / van de gene die op de selve Provintien staen verdeelt / aengelaten:

Te Paert, Coeverden, Appel, Quilo, de Vries, van der Burg, Baron van Aylva.

Te Voet, Styrum, Hammersteyn, Siegers, Frenck, Bachman, Soltgauw, Molenschot, Sloot, Verwolde, Sterringa, Tamminga, Hoppers, Okkinga, Kamminga, Walrich nu Amama, Jeltinga, Kloostet, Galama, Hanja, Boelens, Paen, Stoockebrant, Vierssen, Monter, Floid. Drie opene Namen.

Hier tegens hadden die van Vrieslandt op hare Provintie laten blijven van de nieuwe Troupen:

Te Paert, Baron van Palsterkamp, Baron van Ysselsteyn, van Welle, Burum, Eminga, Baron van Aylva. Een blinde Naem.

Te Voet, Styrum, Siegers, Sloot, Sterringa, Ketel, Ammama, Okkinga, Kamminga, Vierssen, Molenschot, Hopper, Aysma, Hanja, Jeltinga, Verwolde. Negen blinden.

Uyt het welcke voorsz. is men sien kan dat by beyde waren gecasseert:

Te Paert, Lijklama, Patborgh, van Dongen, van Hille.

Te Voet, Kykol, Brandis, Bisco, Papeley.

En van beyde waren aengebleven:

Te Paert, Palsterkamp, Ysselsteyn, Aylva.

Te Voet, Styrum, Molenschot, Siegers, Sloot, Verwolde, Sterringa, Hoppers, Okkinga, Camminga, Walrich nu Ammama, Jeltinga, Hanja, Lt. Vierssen.

In de tweede Cassatie / ten eynde van 't voorleden Jaer / was mede gelijcke discrepantie: Sijn Hoogheyt had gecasseert:

Palsterkamp, Ysselsteyn, Aylva, Hemmema, Kolb.

Waer tegens die van Vrieslandt casseerden:

Burum, Eminga, van Welle, Aylva.

Houdende de 4 Compagnien buyten die van Aylva aen / en hebben sedert de 9 blinde Namen vervult / en hare Troupen na hare Provintie doen komen. Doch over d'eerste Cassatie was eygentlijck de discrepantie ontstaen / waer over men voor had een Besendinge na Vrieslandt te doen: maer die Provintie quam haer Hoog Mog. voor / en sondt de Heeren Schepper ende Stantius / als hare extraordinaire Gedeputeerden / na den Hage / welcke op den eersten October 1678 in de Vergaderinge van haer Hoog Mog. de navolgende Propositie by monde hebben gedaen / en vervolgens by geschrifte overgelevert.

Hoog

Hoog Mogende Heeren.

DE Heeren Staten van Vrieslandt, onse Heeren Committenten, hebben ons gelast u Hoog Mog. op het serieuste te representeren, dat het haer Ed. Mog. gants vreemt, onverwacht en smertelijck voorkomt, dat u Hoog Mog: by de jongste Cassatie van 's Landts Militie aen haer niet hebben gelieven te defereren dat recht, dat haer omtrent het licentiëren van dien altoos onwedersprecckelijck heeft gecompeteert, en mits dien oock in dese occasie niet bedisputeert, veel min geweygert hadde behoren te werden.

Dat de dispositie over de Militie in 't stuck van de Cassatie een recht is immediatelijck van de Souverainiteyt dependerende, en mits dien de respective Bontgenoten eygen, meynen haer Ed. Mog., dat by niemant, die grondige kennisse van de wettige Regeringe deser Landen heeft, in twijffel kan werden getrocken, aengesien dit Poinct by de Heeren Staten van Hollandt in haer wijtluchtige Deductie van den 30 January 1651 diermaten is gejustificeert, dat het selve vervolgens als een gront-regel van Staet by alle de Geunieerde Provintien geamplecteert, en door een constante practijcque geconfirmeert is geworden.

En nademael de jongst-gecasseerde Militie op de voor-gedachte voet en methode by de respective Bontgenoten gelicht en aengenomen is, soo verstaen haer Ed. Mog:, dat de selve oock volgens de bekende Wet en Regel op gelijcke wyse en manier gedissolveert en gelicentieert behoort te werden.

Immers dat het selve ten respecte van de Provintie van Vrieslant stant behoort te grypen, vermits de selve noyt van haer recht in desen gerelacheert heeft, maer 't selve altoos sorgvuldigh bewaert, invoegen als zy 't selve van alle memorie af heeft gehad en geëxerceert, gelijck sulckx uyt verscheydene 's Lants Resolutien, en namentlijck die van den 23 April 1625, 14 Maert 1647, 6 July 1672 en 20 Maert 1674 geblijckt.

Oock hebben haer Ed. Mog. geen andere gedachten gehad of u Hoog Mog. iterative Aenschryvens over 't stuck van Cassatie, met het aengeven van 't simpel getal der te casserene Compagnien, sonder expressie van Namen, tendeerden daer toe, dat die blote plaetsen souden volgens 't out recht en practijcque by de respective Bontgenoten werden vervult.

Zijn eenige Provintien sedert van sentiment verandert, en de goetheyt gelieven te hebben van haer Recht aen sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie te defereren, en de selve wegens haer tot de Cassatie te authoriseren, haer Ed. Mog. sien dat met goede oogen aen; echter kan daer by niet werden ontkent, dat sodanige Acte van delatie en authorisatie involveert in sigh een Recht, dat die Bontgenoten haer selven presupponeren te competeren, en dat mits dien oock aen de Provintie van Vrieslandt met recht noch reden kan gerefuseert werden.

Dit Recht meynen haer Ed. Mog. soo essentieel en eygen aen de Souverainiteyt van de respective Provintien, dat het selve haer niet als met goeden vryen uytgedruckte wille, of door enckele force en gewelt kan afhandig gemaeckt werden; so verre ist van daer, dat onse Provintie sig door kracht of middel van een simpele

pele Resolutie, in haer absentie genomen, daer van soude sien ontrooft en ontset.

Want soo men die wegh inslaet, van in saecken van sodanigen consequentie en belang met pluraliteyt en overstemminge te willen procederen, soo is'er niet lichter als d'eene Provintie voor en d'andere na (hoewel wy beter van u Hoog Mog. gewoonlijcke equiteyt willen hopen en vertrouwen) van hare wettige Regten en Privilegien te ontkleden.

Te smertelijcker soude dit de Provintie van Vrieslant vallen, als die in tijts gevigileert, en hare Gedeputeerden ter Generaliteyt iterative last gegeven heeft, u Hoog Mog. uyt haren naem te verklaren, dat sy vastelijck geresolveert was omtrent de voorsz. Cassatie haer recht en vryheyt te conserveren, gelijck sulckx oock uyt der selver Aenteeckeninge op u Hoog Mog: Resolutie van den 4 Augusti laetstleden in formele termen blijckt.

Welcke Aentekeninge haer Ed. Mog. verstaen, dat niet aen de Resolutie van den 4 Augusti voorsz. alleen geadstringeert en gebonden, maer oock tot alle u Hoog Mog. Resolutien, op't stuck van de Cassatie slaende, geëxtendeert behoort te werden; immers wil recht, reden en billickheyt, dat de selve ten minsten applicabel worde gemaeckt op sodanigeResolutien, die in absentie van onse Provintie genomen zijn, waer onder alsoo u Hoog Mog. bekende Resolutien van den eersten September laetstleden resorteert, dewyle het ongeluck doen juyst heeft gewilt, dat niemant van onse Gedeputeerden doenmaels ter Vergaderinge present was, soo sal daer uyt moeten volgen, dat u Hoog Mog. authorisatie tot de voorsz. Cassatie, op sijne Hoogheyt by de voorsz. Resolutie gebracht, soo glad, breed en ampel niet en leyt, als de selve Resolutie daer van vermelt: en persuaderen wy ons vastelijck, dat soo het selve sijne Hoogheyt by de exhibitie indachtigh gemaeckt was, de selve geen andere opinie en gedachten van onse Heeren Committenten soude hebben gehad, als men schuldig is te defereren aen goede en oprechte Vrunden en cordate Bontgenoten, die van sijn Hoogheyts eerste en tedere Jaren af hare liefde en trouwe aen de selve in verscheydene occasien bysonder hebben doen blijcken, en van herten geporteert en genegen zijn daer in te continuëren: Gelijck haer Ed. Mog. oock hare Resolutie op't poinct van Cassatie soo dra niet hadden genomen, of den Heere Stadhouder van onse Provintie heeft, om het behoorlijck respect aen sijne Hoogheyt te betonen, de moeyte voor haer Ed. Mog. willen nemen van de selve Resolutie aen sijn Hoogheyt aenstonts toe te senden, en de selve daer door volkomen kennisse en informatie van saecken te geven, sulckx dat de Provintie niet anders wetende, of sy heeft in dit stuck alles gedaen wat van haer met reden kan werden gedesireert.

Tot slot, ons ondergeschreven Extraord. Gedeputeerde heeft men belast, om u Hoog Mog. uyt dessels name gants gedienstelijck en serieuselijck te versoecken, dat de selve, als Hanthavers van 's Landts Vryheden, haer by haer out, wettigh en onwedersprekelijck recht gelieven te maintineren, en vervolgens sodanige goede voorsieninge te doen, ten eynde de Resolutie, by haer Ed. Mog. op't stuck van Cassatie uyt krachte en in conformité van 't selve Recht genomen, stant mag komen te grypen, en dat daer door alle occasien tot onlust en verwyderinge verhoet, die

die wy by verhoopte ontstentenisse van sulcx apprehenderen, dat daer uyt souden mogen rysen, alsoo wy geen apparentie sien, dat haer Ed. Mog. van haer wettige sustenue en wel-meyninge in desen sullen komen te relacheren.

Aldus by monde gedaen en by geschrifte ter Vergaderinge van haer Hoog Mog. geëxhibeert by ons onder-geschreven, den 1 October 1678.

Geteeckent,

J. de Schepper. *H. Stantius.*

Welcke voorsz. Propositie gestelt is in handen van de Heeren Eck en andere hare Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Militaire saecken: Op welckers rapport de onderstaende Resolutie by haer Hoog Mog. is genomen.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Veneris den 28 *October* 1678.

IS gehoort het rapport van de Heeren Eck en andere haer Hoog Mog. Gedeputeerde tot de Militaire saecken, hebbende ingevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den eersten deser, gevisiteert en geëxamineert de Propositie, ten selven dage by de Heeren Schepper en Stantius, extraordinaris Gedeputeerden van de Provintie van Vrieslandt, uyt krachte van hare Credentialen, geschreven tot Leeuwaerden den 14 September laetstleden, stilo loci, ter Vergaderinge van haer Hoog Mog. by monde gedaen, en vervolgens in in geschrifte overgelevert en in de Notulen van den 1 deser Maent October breeder vermelt: Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden en verstaen, dat de gemelte Heeren Schepper en Stantius op de voorsz. Propositie tot antwoort sal werden toegevoegt, dat de fondamenten by de Heeren Staten van Vrieslandt, of de Heeren der selver Gedeputeerden in desen geleyt, namentlijck, dat de Militie, op de respective Provintien gerepartieert, soude moeten werden aengesien als een Militie van de gemelde Provintien, en dat mits-dien de authoriteyt, om de voorsz. Militie te casseren, en die Cassatie te effectuëren, soude zijn een Recht van de Souverainiteyt van de selve Provintien dependerende, niet konnen werden geadmitteert, en dat 't gunt dien aengaende by de gemeyne Bontgenoten van tijt tot tijt is verstaen, daer mede niet alleen over een komt, maer 't selve gants en t'eenemael contradiceert: Dat niemant, eenige kennisse van de Regeringe deser Landen hebbende, onbekent kan wesen, dat de respective Geunieerde Provintien zijn Souveraine Provintien, yder in den haren in die Souverainiteyt, Vryheyt, Recht en Privilegien hebbende, behoudende en excercerende, en dat noch de gemeene Unie noch iemant van de Bontgenoten niet alleen niet vermag daer op iets te attenteren of te ondernemen, maer gehouden is sodanige attentaten en ondernemingen te helpen weeren, en de respective Provintien by de voorsz. Souverainiteyt, Vryheyt, Rechten en Privilegien te conserveren: maer dat het mede waer is, en in geen controversie kan werden getrocken, dat de Geunieerde

Provintien by hare Unie en Verbintenisse, tot hare beschermingе, hebben geoordeelt aen den anderen gemeyn te moeten maecken eenige saecken, sonder de welcke de voorsz. beschermingе niet soo wel gedaen en geëffectueert soude konnen werden, en dat onder die Poincten oock specialijck is geweest het Poinct van de Militie, die de gesamentlijcke Bontgenoten oordeelden tot hare beschermingе te moeten employeren: Dat het indisputabel is, dat yder van de respective Provintien heeft een volkomen vryheyt, om te adviseren, hoe groot getal en wat Volck van Oorloge de selve meynt dat aengenomen, in dienst gehouden, en uyt den dienst ontslagen moet werden: En dat sonder een volkomene vrye bewilliginge en consent van alle en een yder van de hoog-gem. Provintien geen Krijgsvolck kan werden aengenomen of in dienst gehouden: Dat daeromme door den Capiteyn Generael van de Militie van de Unie en den Raet van State van Jaer op Jaer, of soo wanneer den opkomende noot sulckx quam te vereysschen, zijn gedaen de Petitien tot onderhoudinge van het Volck van Oorloge, dat geoordeelt wierde tot defensie van den Lande nodigh te wesen, en dat de Heeren Staten van de respective Provintien daer op en daer toe hebben gedragen sodanige Consenten, en voor sodanigen tijdt als sy verstonden te behoren, sonder dat de selve buyten die voorsz. bewilliginge, of voor langer als sy bewilligt hadden, in eenigen deele tot het aennemen of onderhouden van het voorsz. Krijgsvolck waren of konden werden geobligeert en gehouden: Dat het mede waer is, dat soo wanneer de gemeyne Bontgenoten gemeynt hebben, dat een Capiteyn Generael over die Militie soude behoren te werden aengestelt, 't selve gedaen en geschiet is by een gemeyne en concurrente bewilliginge, sonder dat den een den anderen daer toe by overstemminge heeft geobligeert: maer dat het mede waer is, en niet gecontradiceert kan werden, dat die Militie, die alsoo met gemeyne bewilliginge aengenomen is, den Eed aen de gemeyne Unie gedaen, haer Commissie van de gemeyne Unie ontfangen, en onder den anderen rangh gehouden heeft als eene en de selve Militie, en sonder eenig onderscheyt op wat Provintie die gerepartieert is: En soo wanneer die tot de gemeyne defensie heeft moeten werden gebruyckt, dat de selve Militie mede sonder eenig onderscheyt op wat Provintie die gerepartieert was, heeft gestaen onder de directie, het beleyt en gesag van den gemelden Capiteyn Generael van de Unie, oock in dier voegen, dat soo wanneer de Heeren Staten van de respective Provintien hebben verstaen eenige van de voorsz. Militie te reduceren of uyt den dienst te ontslaen, de voorsz. reductie en afdanckinge altoos is geschiet of door den gem. Capiteyn Generael van de Unie, of door den Raedt van State, en dat de gesamentlijcke Bontgenoten altoos hebben tegen gesproocken de Reductie of Cassatie, die eenige Provintien ondernamen in 't particulier te doen: Dat de Heeren Staten van de Provintien verstaende, dat de aengenomene Militie most werden vermindert, en niet konnende goet vinden te consenteren in het verder aenhouden van dien, selfs verstaen hebben, dat de Reductie en Afdanckinge most geschieden door de gemeyne Unie, en noyt hebben onderstaen eenige aparte of separate Reductie of Afdanckinge te doen, als soo wanneer de gemeyne Unie daer toe niet wilde resolveren; en sulckx haer beswaren

ſwaren met het meerder aental van Militie, als waer inne ſy hadden bewilligt, en mits-dien als men haer buyten haer conſent wilde involveren in laſten, die ſy niet verſtonden te konnen of moeten dragen : Dat de Heeren Staten van Vrieſlandt niet konnen aenwyſen hier omtrent van andere conditie te zijn als de Heeren Staten van andere Provintien, oock daer toe niet anders by-brengen, dan dat de ſelve, ſoo wanneer de Unie met gemeyne bewilliginge goet gevonden heeft een Capiteyn Generael aen te ſtellen, hebben verklaert, ſulckx te doen, onvermindert en ſonder prejuditie van 't Recht, de hoog-gem. Provintie en haer Stadhouder competerende; maer dat het wederom is evident, dat de hoog-gem. Heeren Staten daer door niet hebben verſtaen aen de Unie of de gemelde Capiteyn Generael te benemen een Recht, dat haer was competerende, of aen haer of haren Stadhouder te acquireren een gerechtigheyt, die ſy niet en hadden, maer alleen te conſerveren dat Recht, dat de hooggem. Provintie en haer Stadhouder competeerde; ja dat ſy ſodanigen Recht aen de Unie niet ontrecken, noch haer ſelven acquireren konden, ſonder een expreſſe ſtipulatie en conſent van alle de andere Provintien: kunnende in geen gedachten van iemant komen, dat de meer-hoog-gem. Provintie door de voorſz. verklaringe omtrent de Militie van de Unie een grooter of meerder recht ſoude hebben bekomen, of de Militie op haer gerepartieert, het ontſagh van de Unie meerder ſoude hebben ontrocken, als de Militie op een van de andere Provintien ſtaende, of dat de andere Provintien aen de hoog-gem. Provintie van Vrieſlandt eenig meerder geſag over de voorſz. Militie ſoude willen hebben attribuëren : Dat het ter contrarie ſeer notabel is, dat ſoo wanneer alle de Provintien van de gantſche Nederlanden door de Pacificatie van Gent wederom by den anderen tot een Lichaem wierden gebracht en verſamelt, en dat de Heeren Staten van Hollandt en Zeelandt verſtonden hare Regeringe en directie over de Militie ſeparaet te houden, 't ſelve in de voorſz. Pacificatie met een gemeyne bewilliginge door een expres Articul is ter neder geſtelt, dat ſulckx na het aengaen van de Unie van Utrecht by erectie van den Lant Raet wederom door een expres Articul is bedongen, en dat het ſelve mede door een expres Articul is gepræcaveert, ſoo wanneer met den Hertog van Alençon getracteert en gehandelt is; maer wanneer ſulckx door geen expres Articul met gemeyne bewilliginge is ter neder geſtelt geweeſt, dat als-dan de hoog-gemelde Provintien van Hollandt en Zeelandt in dit ſtuck haer de gemeyne Unie en den Capiteyn Generael van dien hebben onderworpen, ſchoon de ſelve Provintien een particulieren Stadhouder en Capiteyn Generael waren hebbende, gelijck ſulckx ten tyde van de Regeringe van de Grave van Liceſter voorgevallen is; en ſoo wanneer haer Hoog Mog. in 't gemeyn, en de Heeren Staten van Hollandt en Zeelandt in 't particulier in groote diſſentien waren gevallen met den gem. Heer Grave, en genootſaeckt geworden ſelfs tot defenſie van haer Provintie te gebruycken den dienſt van den Stadhouder en Capiteyn Generael van de hooggemelde Provintie, noyt hebben geſuſtineert, dat de Militie op haer Provintie gerepartieert, niet was een Militie van de Unie, en niet ſtont onder het geſag, directie en bevel van den gem. Grave van Liceſter, als Capiteyn Generael van dien, maer alleen, dat

den

den gem. Heer Grave buyten 's Landts vertrocken zijnde, en met advys en goetduncken van haer Hoog Mog. wel ordre op de Regeringe van den Lande gestelt, doch ten selven dage die voorsz. ordre buyten haer weten en bewilliginge genoegsaem krachteloos gemaeckt, en den Staet alsoo buyten Regeringe gelaten hebbende, de hoog-gem. Heeren Staten wel vermochten haer eygen defentie te betrachten en waer te nemen: En soo wanneer daer over klachten zijn gedaen, en gesustineert geworden is, dat het selve tendeerde tot nadeel van de Unie, en het Recht den Capiteyn Generael van dien competerende, dat als-dan de meer-hooggem. Heeren Staten met een lange en geraisonneerde Deductie, contine-rende de gronden waer op de Regeringe van de selve Provintie was gefondeert, en wat het Recht van den Capiteyn Generael van de Unie, en van de Stadhouders in de respective Provintien was, hebben aengewesen, dat niemant haer konde verdencken, dat sy in een soo verwerden tijt haer eygen defentie betrachten, maer noyt hebben gesustineert, dat de Militie, op haer Provintie gerepartieeert, het gesag van de Unie niet was onderworpen, en niet stont tot directie, beleyt en bevel van den gem. Capiteyn Generael van de Unie; ja dat sy ter contrarie hebben verklaert, dat de voorsz. Militie de directie, beleyt, gehoorsaemheyt en beveelen van de Unie en van den Capiteyn Generael onderworpen was: Dat haer Hoog Mog. vertrouwen, dat de meer-hoog-gem. Heeren Staten van Frieslandt uyt het gunt hier vorens verhaelt, wel sullen kunnen sien, dat de voorsz. fondamenten, by haer geleyt, niet kunnen werden geadmitteert, hier sullen willen blyven inhereren een sustenue, die soo directelijck aenloopt tegens de fondamenten van de voorsz. Unie, dat de selve wel wenschten de hooggem. Provintie van Frieslant hier inne te kunnen believen, maer dat het selve is van soo grooten consequentie, dat sy sulckx admitterende, het gantsche werck van de Militie en de defentie van den Staet in onseeckerheyt souden stellen, yder van de hooggem. Provintien als-dan met de voorsz. Militie, sonder kennisse van de Unie, met sijn goetvinden sullende konnen handelen: En dat de selve daer van te meer moeten afsien, om dat hooggem. Provintie van Vrieslandt haer Compagnien te voet, eygener authoriteyt, niet alleen met 9 Mannen heeft vermindert, en sulckx die 9 Mannen op yder Compagnie tegens de andere Provintien geprofiteert, nemaer oock noch daer-en-boven een Compagnie te paert en 8 of 9 Compagnien te voet minder onderhouden heeft, als waer mede sy voor haer Quote op den Staet van Oorlog aengeslagen was, en waer in sy vrywilligh haer Consent gedragen hadde, en dat door de voorsz. Afdanckinge, by de voorsz. Provintie gedaen, nu wederom een Compagnie te paert en 8 a 9 te voet minder onderhouden werden, en in dienst van de Unie zijn, als de hooggem. Provintie na haer Quote en Repartitie moet hebben: En dat haer Hoog Mog. derhalven versoecken, dat de meer-hooggem. Heeren Staten de Afdanckinge, by hoog-gem. sijne Hoogheyt, in krachte van haer Hoog Mog. Resolutie, in de naem en van wegen de gemeyne Unie gedaen, effect willen sorteren laten, en van de voorsz. separate Afdanckinge, van soo schadelijcken consequentie, en aen de gemeyne Unie soo præjudiciabel, willen afstaen.

S. VAN GENT, vt.

Accordeert met 't voorsz. Register. H. FAGEL.

Hier

Hier op hebben de Staten van Vrieslandt op den 7 December van 't selve Jaer by een large Resolutie / dienende voor een Debat op de voorgaende Resolutie van haer Hoog Mog: / tegen-spreeckende van poinct tot poinct 't geen in de selve was geseyt / geantwoort / besluytende eyndeling daer mede: Dat haer Hoog Mog. sigh vastelijck mochten persuaderen, dat soo het versoeck in 't poinct van civiliteyt bestonde, of van die nature was, dat het selve buyten prejuditie van haer Provintie van Vrieslandt konde ingewilligt werden, haer Ed. Mog. haer geluckigh souden achten de eere ende occasie ontfangen te hebben, om metter daet te mogen betonen, het groot respect en de bysondere affectie, die sy haer Hoog Mog. waren toedragende: maer dat, gemerckt het de selve hadde gelieft haer versoeck te fonderen op eenige redenen, by welckers admissie haer Ed. Mog. haer selfs souden moeten priveren van een Recht, 't welck hare Provintie altoos onwederspreeckelijck hadde gehad en geüseert, dat het haer Ed. Mog. leet was, dat sy haer door een indispensable necessiteyt geobligeert vonden daer van af te moeten houden, &c. dan wilden niet twijffelen, of souden door haer gegeven redenen haer geconvinceert en overtuygt houden van de wettigheyt en gefondeertheyt van haer Ed. Mog. sustenue.

Maer 't was vry verre van daer: Soo dat by haer Hoog Mog. nochmaels een Resolutie wierdt genomen / waer in 't geen by de Staten van Vrieslandt was geseyt / by forme van een Deductie particulierlijck wierdt wederleyt: En oordeelende / dat de gemelde swarigheden souden konnen wegh-genomen werden / als men met malkanderen sprack / soo resolveerden haer Hoog Mog. op den 29 December van 't voorgaende Jaer de Heeren Pauw van Achtienhoven en Pallant te committeren / om na Vrieslandt en Stadt en Lande te gaen / ten eynde die Provintien te persuaderen / om haer by by d'andere in de voor-gemelde Cassatie te voegen.

Dese Heeren Gedeputeerde arriveerden den 8 January tot Leeuwaerden / alwaer haer twee dagen daer na aengegeven en Audientie by den Heere Stadhouder versocht hebbende / zijn 2 Schildwachten na haer Logement gesonden / en kort daer na een Edelman / om haer te complimenteren / met byvoeginge / dat tegens elf uren met een Koets ter Audientie souden werden opgehaelt; den Heer Stadhouder haer tot aen de Koets ontmoet hebbende / en de Heeren Gedeputeerde boven gekomen zijnde / dede de Heer van Achtienhoven een breede Propositie en Deductie van redenen / dienende tot adstructie van de sustenue van haer Hoog Mog. / met betuyginge van de goede intentie / gevende daer op haer Credentialen over / versoeckende / dat sijn Furstel. Doorl. gelief de de goetheyt te hebben van door sijne conduite het daer toe te brengen / dat sy mochten geraecken tot een spoedige Audientie by de Heeren Staten van Vrieslandt / en gewenschte expeditie: Maer den Heere Stadhouder antwoorde / dat de Staten van Vrieslant niet voor den 12. 22 February souden vergaderen / en dat de ordre van de Regeeringe niet toe en liet daer in eenige veranderinge te maecken: En alsoo de tijdt noch soo lange was / resolveerden sy Heeren Gedeputeerde onderwijl een keer na Groeningen te doen / om te sien of het

aldaer tot een extraordinaire Convocatie van de Staten van die Provintie konden brengen ; maer vonden daer tot sulckx soo weynigh apparentie als in Vrieslandt : alwaer de Heeren soo lange verbleven tot den 12.22 February/ als wanneer de meergem. Staten vergaderden / en sy Heeren Gedeputeerde op den 13.23 ter Audientie van haer Ed. Mog. wierden geadmitteert/doende als-doen daer de Propositie ter intentie van haer Hoog Mog. Waer op by de gemelde Heeren Staten de navolgende Resolutie wierdt genomen.

DE Staten van Vrieslandt gehoort hebbende de Propositie by de Heeren Pau van Achtienhoven en de Baron van Pallant, uyt den naem en van wegen haer Hoog Mog. op den 13 deses in volle Vergaderinge gedaen, en vervolgens by geschrifte over-gelevert, raeckende het Recht en de dispositie van de Bontgenoten over de Militie, op haer respectivelijck gerepartieert staende, hebben na voorgaende deliberatie goet gevonden te verklaren, dat haer Ed. Mog. wel hadden gewenscht, dat haer Hoog Mog. dese hare Deputatie by dit ongelegen Winter-saysoen hadden gelieven te menageren, gemerckt de Provintie van Vrieslant soo by de iterative Propositien van de Heeren, tot dien eynde expressselijck na den Hage gecommitteert, als op gevolgde Conferentien, Deductien en Debatten, het voorsz. Recht sodanigh heeft geverificeert en geadstrueert, dat sy meynen, dat d'andere Bontgenoten daer inne volkomene satisfactie hadden behoren te nemen; en doch uyt de voorsz. Propositie verstaende en bevindende, dat het de selve belieft de Redenen en Bewysen, by haer Ed. Mog. tot assertie van hare sustenue geallegeert, op nieuw te debatteren: En bevreesende aen d'eene kant, dat door het nader opereus demesleren van dien meer en meer in longeur en verwyderinge mocht werden getrocken; en aen d'andere syde apprehenderende, dat een volkomen stilswygen haer als een defect van verantwoordinge mocht werden geimputeert, hebben, om 't een en 't ander voor te komen, goet gevonden de gronden en fondamenten, waer op de geheele saeck is berustende, eens op een nieuw naeckt en succinctelijck te representeren, en daer mede van de selve af te scheyden.

Het Poinct in questie consisteert dan hier inne, of de Staten Generael by pluraliteyt van Stemmen, of wel de Leden van de gemeyne Unie yder in den haren competeert een recht en d'authoriteyt, om ter executie te leggen eene Cassatie van Militie, by de gemeyne Bontgenoten gearresteert: haer Ed. Mog. sustineren het laetste om dese 3 peremptoire redenen:

1. Dat het een Recht is dat originelijck van de Souverainiteyt van de Bontgenoten dependeert.

2. Dat dese Provintie 't selve Recht altoos heeft geëxerceert en gepossideert.

3. Dat sy het selve Recht noyt heeft geabdiceert, maer altoos sorgvuldiglijck geconserveert en beschermt.

Tot adstructie van 't eerste sullen haer Ed. Mog. alleen aentrecken de eygene Woorden van de Heeren Staten van Hollandt, vervat in der selver Deductie van den 17 Mey 1651, waer by de selve onder andere verklaren, dat het buyten contradictie is, vermits de Provintien van alle oude tyden, en namentlijck mede na het

het aengaen van de Unie van Utrecht, yder by ſig ſelven Souverain zijn geweeſt en gebleven, ſonder oyt de diſpoſitie over en omtrent de Militie te hebben gedefereert aen't gemeyne Lichaem van de Generaliteyt, dat deſelve over ſulcx ten opſigt van dien moeten geconſidereert worden als ſelver Souverain, en van den anderen abſolutelijck independente Staten, van de welcke d'eene over d'andre niet en heeft te diſponeren, noch oock by pluraliteyt te exerceren; even gelijck in dier voegen, als 7 Souveraine Koningen, die met den anderen in een Verbont of Ligue getreden, en uyt krachte van dien gehouden ſoude mogen weſen tot mutuële aſſiſtentie en defentie hare reſpective Krijgsmagten te contribuëren en te laten gebruycken, welcke Koningen notoirlijck d'een over des anders Militie niet en ſoude competeren eenig recht, gelijck de ſelve oock niet ſouden vermogen by pluraliteyt van Stemmen daer over eenige de minſte acte van Superioriteyt te exerceren; ſulcx, als 't ſelve des noots zijnde met verſcheyde exempelen nader ſouden konnen werden geadſtrueert: zijnde ſo na Rechten als volgens de practiquen van alle Landen meer dan bekent, dat in ſaken die niet en zijn gedefereert aen eenige ſocieteyt in't gemeyn, en die ſulcx niet univerſitatis zijn, maer waer van een yder een ſeparaet gedeelte competeert, gelijck de diſpoſitien over Provintien als Militie competeert, dan by conſonante eenparige Stemmen van alle de gene die ſulckx aengaet: En is remarcabel, dat hooggem. Heeren Staten van Hollant in 't ſlot van de ſelve Deductie verklaren gereſolveert te zijn hare Bontgenoten in't ſelve Regt, mitsgaders in d'exercitie van dien, na haer uyterſte vermogẽ te helpẽ voorſtaen en maintenerẽ.

Belangende het tweede, namentlijck de poſſeſſie van 't ſelve Recht, haer Ed. Mog. hebben in haer debat van den 7 Deçember laetſtleden met diverſche geallegeerde exempelen betoont, dat hare Provintie 't ſelve van 't begin van de Unie af tot nu toe altoos heeft geëxerceert en gecontinueert: Aen welcke exempelen, indien haer Hoog Mog. geen contentement ſouden gelieven te nemen, tot ſurplus kan gevoegt werden, als 't gunt by 't Gouvernement van den Heer Stadhouder Willem Lodewijck, Grave van Naſſau, hoogl. mem. is geſchiet, gedurende 't welcke niet kan worden ontkent, dat de Provintie van Vrieſlandt ſodanige volkomen diſpoſitie over de Militie, tot haren laſte ſtaende, heeft geëxerceert, datſe niet alleen particuliere Legers daer mede gevoert, hare Frontieren verſeeckert, notable Forten en Vaſtigheden ingenomen, maer oock onder reciproque ſtipulatie de ſelve in tyden en wylen aen hare Bontgenoten als te leen gegeven, en wederom andere Militie daer tegens heeft ontfangen.

En aengaende het derde, en ofſchoon kort na het overlyden van hoogh-gem. Heere Stadhouder een Capiteyn Generael by de gemeyne Bontgenoten is aengeſtelt, ſoo is daer inne tydelijck by de Provintie van Vrieſlandt niet wyders geconſenteert, als onder benefitie, dat ſy de diſpoſitie over hare Militie ſoude behouden, invoegen als ſy de ſelve by 't Leven van meer-hooggem. Heere Stadhouder hadde gehad en geëxerceert; gelijck oock haer Ed. Mog. by 't aenſtellen van ſijn Hoogheyt den tegenwoordigen Prince van Orangie, na voorgaende ſerieuſe deliberatie hare Gecommitteerden ter Generaliteyt hebben gelaſt in 't Regiſter van haer Hoog Mog. de navolgende Aenteyckeninge te doen.

De aenwesende Gecommitteerde van de Provintie van Vrieslandt hebben uyt speciale last en aenschryvinge van hare Heeren Principalen ter Vergaderinge van haer Hoog Mog. verklaert in de genomen Conclusie en Resolutie van den 8 July 1672, soo veel aengaet het Capiteyn Admiraelschap Generael van den Staet der Vereenigde Provintien, als mede het geven van Patenten, Commandementen en Besettinge van de Naburige Frontieren van de voorsz. Provintien en de Provintie van Stadt en Landen, niet anders konnen consenteren als sy hebben gedaen by het verleenen van ged. Commissien aen de Doorl. Hoog-geboren Princen van Orangie onsterffel. mem. den 23 April 1625, post-prandium, en den 14 Maert 1647, oock sonder prejuditie en onvermindert het Recht van de Provintie van Vrieslandt, mitsgaders Stadhouderschap en Capiteynschap Generael van dien in 't bysonder, gelijck sulckx by de respective Stadhouders van de selve Provintie de Hoog-geboren Heeren Willem Lodewijck, Ernst Casimier, sijn Excell. Hendrick en sijn Furstel. Doorl. Willem Frederick, respective geboren Graven van Nassauw en Fursten des H. Roomsse Rijckx, alle onsterffel. memorie, in hunne tijden tot noch geëxerceert is geworden. Het welcke Recht in 't breede is gejustificeert by de Ed. Mog. Heeren Staten van Hollandt, in een Deductie op de groote Vergaderinge van alle de Geunieerde Provintien den 20 Mey 1651 vast gestelt ende gearresteert, en den 16 Juny daer aen volgende by de Provintien van Vrieslandt en Stadt en Landen onder sekere Anteeckeningen en reserve mede is geapprobeert.

Welcke Aenteyckeningen en Reserven den 21 Juny des selven Jaers aen de voorsz. Provintie van Vrieslant en Stadt en Landen by alle Provintien ter voorsz. groote Vergaderinge (in conformité van 't Recht hier voor tot meermalen gededuceert) zijn toegestaen en geaccordeert door formele Resolutie, beginnende met de Woorden: *Op 't gemoveerde by eenige Provintien ter Vergaderinge van haer Hoog Mog.*

En sal niet een eenige Acte van overgifte of Verbintenisse konnen werden geproduceert, waer by geblijcke, dat hare Ed. Mog. dit Recht oyt of oyt in 't faveur van iemant hebben geabdiceert of gealiëneert, gelijck d'andere Bontgenoten; daeromme oock onder soo menigvuldige geallegeerde Stucken en Documenten niet een Resolutie op Articulen te berde brengen, waer by positivelijck verklaert werdt, dat de Provintie van Vrieslandt dit Recht aen 't gemeene Lichaem van de Generaliteyt soude hebben gedefereert. Te seggen, dat by de Unie van Utrecht gearresteert soude zijn, dat dese Landen als een Lichaem souden werden geregeert, en daer uyt te deriveren sodanigen gemeynmaeckinge van Militie, waer door alle relatie, die de selve Militie nevens de particuliere Bontgenoten respectivelijck is hebbende, t'eenemael wordt gemortificeert, zijn raisonnementen ende illatien die meer swier als slot en fondament hebben, aengesien in saecken van sodanige nature het altoos practicabel is positivelijck te verklaren de Conditien waer op men wat geeft en ontfangt, en sodanige generale stellingen ordinaris weynigh plegen te gelden. Haer Ed. Mog. willen hopen en vertrouwen, dat de andere Bontgenoten haer niet qualijck sullen gelieven af te nemen, dat soo lange de selve niet nader en klaerder komen te demonstreren, waer en wanneer haer Ed. Mog. het Recht alhier gecontroverteert werdende, aen de Generaliteyt hebben

ben gedefereert, sy daer inne volgens ouder gewoonte en constante practique komen te continueren, als geresolveert zijnde de Rechten en Privilegien, by haer Voor-vaders soo dier gekocht en verkregen, ongekrenckt aen hare Nakomelingen over te laten. Aldus geresolveert op 't Landtschaps Huys den 20 February 1679. Geteeckent voor Oostergoo, *J. de Schepper*, *G van Broersma.* Voor Westergoo, *B. van Burmania*, *J. Hixenus.* Voor de Sevenwolden, *E. v. Haren*, *R. v. Viersen.* Voor de Steden, *Fr. de Swart*, *S. Heemstra.* Onder stont,

J. JORRITSMA.

Hier op hebben gemelte Heeren Gedeputeerde haer na Groeningen begeven/ alwaer sy in de volle Vergadering van de Staten van Stad en Lande hare Propositie mede hebben gedaen/ trachtende de selve te overtuygen van 't ongelijck dat sy oordeelden dat die in hare proceduren van d'onordentelijcke Cassatie hadden: maer hebben echter niet anders geobtineert/ als dat/ na toewenschinge van alle prosperiteyt aen haer Hoog Mog. Regeeringe en Personen/ en bedanckinge aen gemelte Heeren Gedeputeerde van de genomen moeyten/ haer is bekent gemaeckt: Dat de Heeren Staten van Stadt en Lande verstonden en goet gevonden hadden te inhæreren de Resolutie, den 2 November te voren by haer Ed. Mog. genomen, en waer by den 24 Deçember daer aen volgende was gepersisteert: zijnde van inhout/ dat haer Ed. Mog. verstonden de Cassatie, gelijck de aenneminge van Militie, te zijn een poinct van Souverainiteyt, 't welck haer Ed. Mog. aen niemant gedefereert, noch met andere door kracht van vereeniging gemeyn gemaeckt hadden; en derhalven, dat het selve, gelijck het te voren gebruyckt was, oock tot der selver dispositie soude moeten blyven, sonder daer omtrent eenige indracht of kreuck te konnen gedogen: En dat haer Ed. Mog. sodanigh Recht, haer als Souverain competerende, noyt in dispuyt, noch veel min aen haer Hoog Mog. of der Bontgenoten decisie of arbitragie konden of gedachten te submitteren, &c. Soo dat de welgemelde Heeren Gedeputeerde/ sonder iets te hebben konnen vorderen/ te rug na den Hage zijn gekeert.

Wy hebben 't voorleden Jaer seer verwart in Engelandt gelaten/ ter oorsaeck van een Conspiratie der Rooms-gesinde en Papisten/ tegens den Persoon van den Coningh en de Protestantse Religie: maer ten eynde van 't selve was noch iets anders uytgebarsten/ dat niet/ gelijck het andere/ tot de Policie betrocken wierdt/ maer in sijn self Policie en Politijcque Personen aenging: Het sal den Leser noch wel indachtigh zijn/ dat Mylord Montagu wegens Engelandt na Vranckrijck was gesonden/ om aldaer de Vrede-handelingh voort te setten/ sonder dat gedachten Mylord het geluck bequam van daer in te reussseren/ en inmiddels viel iets particuliers voor/ waer over sigh gemelden Mylord schielijck te rugge na Engelant begaf/ alwaer hy sig over eenig ongenoegen by den Coning dacht te verantwoorden/ maer gaf geen volkomen satisfactie: onder des verkoren zijnde tot een Lit van 't Parlement/ heeft in de Vergadering van 't selve op dese tijt/ daer van wy nu spreken/ geassisteert/ en daer in de humeuren wat hevig opgeset zijnde/ so wierden somwijlen eenige dingen/

self buyten het Parlement/ geuyt/ die nadenckelijck voor het Hof waren/ en by gedachten Mylord alsoo mede iets geseyt zijnde 't geen ten Hove was gerapporteert/ soo heeft den Coning goet gevonden sijne Brieven / die hy noch by hem hadde in sijn Logement/ te doen saiseren ; 't welck wel gedaen wierdt/ maer 't zy door onvoorsichtigheyt / of dat Montagu / dit verwacht hebbende/ daer sorge voor gedragen had / daer wierden alleen 3 Kistjes met Brieven gekregen en na Withal gebracht ; waer van den Coningh / om dat het Lagerhuys doorgaens seer stijf staet op de Privilegien en Vryheden van de Leden van 't Parlement / door den Heer Cancelier aen 't selve Huys dede kennisse geven / en met eene van de redenen / die sijn Majesteyt hadden bewogen / om 't selve te laten doen/namentlijck/om dat geinformeert was/dat hy(Montagu) eenige heymelijcke correspondentie met den Pauselijcken Nuntius tot Parijs soude hebben gehouden : doch na dat in 't gemelde Huys veele disputen waren gevallen / of sodanige saiseringe aen een Lit van haer mocht gedaen werden/ soo seyde hy Mylord Montagu / dat de Vergaderingh sigh deswegen niet en wilde ontrusten / en oock niet om self te examineren (gelijck sy scheenen te begeeren) van wat inhout sijne Papieren mochten wesen / alsoo hy seyde/ dat een vierde Kistje/ waer in sijn secreetste Papieren waren / noch had verborgen/ en in sijn Logement gehouden / 't welck / soo 't Huys om 't selve wilde senden/ dat soude konnen vinden in seeckere plaetse / die hy haer bekent maeckte/ gelijck oock by gevolge gedaen wiert ; en 't Kistje in 't Lager-huys gebracht zijnde gebracht/ most aldaer open geslagen werden / alsoo de Sleutel daer van in een van de gesaiseerde Kistjes was : den Spreecker wilde alle de Papieren/ die daer in waren/ besien/maer Mylord Montagu seyde hem/ dat twee van de voornaemste boven in lagen / zijnde die welcke waren gesonden van den Heer Grooten Thesaurier van Engelandt aen hem Montagu / doenmaels als hy in Vranckrijck in Ambassade was ; d'eene / die van de grootste importantie wierdt geoordeelt / luyde als volgt.

Brief van den Lord Thesaurier aen Mr. Montagu, des Konings laetste Ambaßadeur in Vranckrijck.

Londen den 25 Maert 1678.

MYN HEER.

SEdert mijn schryven aen U met Monsr. Brisban, zijn de Resolutien, voor soo veel het senden van de Instructien belangt , om noch iets aen de Coningh van Vrankrijk te proponeren, gealtereert : de particulariteyten,daer in aen de syde van de Geconfedereerde geconsenteert sal werden (en van 't welck dit eenConcept is) sullen U gecommuniceert werden door den Secretaris Coventry ; doch gy sult geen andere directie daer omtrent van hem hebben, als alleen daer door bequaem gemaeckt werden, om den pols van dien Coning of sijne Ministers te tasten , ten minsten , dat gy tegen den tijt dat gy ordre sult krijgen om aen hem Propositien te doen,weten moogt,waer uyt de delicatesse van dit werck spruyt; 't is nootsakelijck dat

dat gy daer van geinformeert zijt, dat uyt vreese dat het hier by het Parlement qualijck opgevat mocht werden, den Coning gene Propositien van Vrede altoos sal willen doen, ten zy hy daer toe by de Geconfedereerde gedrongen werdt: En schoon hy door Monsr. Godolfijn genoegsaem geinformeert is, dat sy de Vrede versochten op de Conditien U by den Secretaris toegesonden, wil den Raet, sijn Majesteyt, hebbende dat versoeck noch niet formaliter ontfangen, niet raden sijne Ambassadeurs te laten proponeren, 't gene waer toe hy noch niet volkomentlijck gemachtigt en is, om het goet te maecken: En soo wachtende na dese formele Procuratie, daer sijn Majesteyt door Brieven genoegsaem geauthoriseert is om het te proponeren, sal den tijdt verloren werden om de Vrede uyt te wercken, indien dit defect niet ergens mede kan gesuppleert werden: Daeromme, en om voor te komen des Conings weder-senden na Hollandt, eer hy de intentie van Vranckrijck weet, ben ick van sijn Majesteyt gelast te laten weten, dat gy de Propositien sult maecken, ingesloten aen de Coning van Vranckrijck, en haer te seggen, dat den Coning sal sien of die aen de syde van Spangie en Hollandt voor goet gekeurt kan krijgen, indiense by hem sullen geaccepteert werden: En in u Antwoort moet gy het selve aen den Secretaris schryven, als hebbende alleen des Conings pols getast. Gy moet den Coning dat recht doen, dat gy hem een volkomen Antwoort van de Coning van Vranckrijck sent, en soo een, daer op sijn Majesteyt sigh gerust kan stellen, daer kome van wat 'et wil. Om dese saeck met des te meerder dexteriteyt te verhandelen, is den Coningh van meening dese Propositien aen Monsr. Barillon te vertonen, maer hem geen Copye te geven, soo dat door de kracht van memorie te verwachten staet, dat hy aen sijn Meester schryven sal: En door dit middel alleen mogen wy hopen een Autwoort op een materie van soo groote importantie te krijgen; soo kond gy by gevolge dencken wat satisfactie wy daer oock van trecken sullen, als het gebeurt. Ick twijffel niet of het sal door uwe conduite tot een spoedige uytkomste gebracht werden, welcke van so groote importantie is, als de saecke self, zijnde by sijn Majesteyt geen quader conditie als ongeresolveert te staen tusschen Vrede en Oorlogh. Ick vinde aen Monsr. Barillon, dat het is, gelijck eenige Plaetsen, die dependent zijn aen groote Steden, en by de Coning van Vranckrijck begeert mochten werden; maer soo hy tot de Vrede genegen is, dat gy wel sult doen volkomentlijck te weten, hoe het by hem leyt, moogt gy met recht seggen, dat gy hoopt dat hy noch op eenige singuliere Plaets (schoon het al een gefortificeerde mocht zijn) noch op eenige ongefortificeerde, die dependent is aen die, welcke aen Spangie wederom moeten gegeven werden, sal blyven staen: En soder omtrent Sicilien iet mocht gemoveert werden, om in handen van de Fransse te verblyven ter tijdt toe de Vrede van Sweden geconcludeert is, hebt gy alleenlijck te seggen, dat gy niet geinstrueert zijt daer op iet te seggen, en dat gy verseeckert zijt, dat den Coningh gedaen heeft al wat hy konde, om te komen tot de uytterste Conditien daer in sy consenteren wilden; alleenlijck moet gy seggen, dat den Coning over Condé wederom gesonden heeft, niet wel vernoegt zijnde dat sy 't niet in sijn macht gelaten hebben te geven of te refuseren, na hy 't goet vont, en hoopt noch op een goet Antwoort: En, ingevalle

valle de Conditien van Vrede aengenomen werden, verwacht den Coning 6 Millioenen Livres jaerlijckx te hebben voor 3 Jaren, van de tijdt af dat de agreatie tusschen sijn Majesteyt en de Coning van Vranckrijck sal geteeckent zijn, aengesien het wel 2 of 3 Jaren sal aenlopen, eer hy kan hopen sijn Parlement in humeur te vinden om hem, na dat hy eenige Vrede met Vranckrijck sal gemaeckt hebben, Supplementen te geven: den Ambassadeur alhier heeft oock die Somme toegestaen, maer niet voor soo langen tijdt. Soo U dunckt dat de Vrede niet en sal geaccepteert werden, behoeft gy van het Gelt geen mentie altoos te maecken: En men moet alle mogelijcke sorge dragen dese geheele Negotiatie soo secreet te houden als 't immer kan zijn, uyt vreese van offentie by ons te geven, alsoo wy meest in 10 dagen, na dat'er iets aen de Fransse Ministers gecommuniceert is, het selve te horen komen. Ick moet U wederom repeteren, dat wat gy oock op dit subject aen den Secretaris schrijft (aen wien gy niet een sillabe mentie van 't Gelt moet maecken) gy alleenlijck moet spreecken als van een saeck, die gy gelooft dat sy sullen consenteren, soo 't formelijck in U macht was desen Eysch te doen. Ick bidde, informeert U in den gront wat'er van Vranckrijck te verwachten is, en verseeckert haer, dat gy gelooft dat dit de laetste reys sal zijn dat gy eenige Propositien van Vrede meer krijgen sult, soo dese verworpen werdt, gelijck ick geloof dat het zijn sal, op dat gy soo wel U eygen mesures als den Coning daer op moogt nemen. Ick ben

Uwer Excell. seer ootmoedigen en gehoorsamen Dienaer,

Geteeckent,

D A N B Y.

Dese Brief wierdt in het Lager-huys seer eubel opgenomen / te meer / om dat de selve in een tijt / soo men seyde / was geschreven / dat het Parlement besigh was om den Coning te bewegen tot het declareren van den Oorlogh tegens Vranckrijck / en daer toe men oock Gelt had begeert: men resolveerde dan een Beschuldiging tegens den gemelden Thesaurier in 't Hooger-huys te brengen / om welcke te ontwerpen Commissarissen wierden geordonneert / die 't selve in volgende maniere gedaen hebben.

Articulen van Beschuldiging van hoog Verraet en andere hooge crimen en wandebvoiren en offensien, tegens de Grave van Danby, Lord Hoogen Thesaurier van Engelandt.

1. DAt hy verraderlijck aen sigh heeft getrocken de Koninckl. Macht, van te tracteren in materie van Vrede en affaires met vreemde Princen en Ambassadeurs, gevende Instructien aen sijn Majesteyts Ambassadeurs, buyten en sonder communicatie van het selve aen de Secretarissen van Staet en de rest van sijn Majesteyts Raedt, en tegens de expresse declaratie van sijn Majesteyt en sijn Parlement; daer by trachtende te vernietigen en om verre te werpen de Provisien, die voordachtelijck waren gemaeckt by het Parlement, tot verseeckering en preservatie van sijn Majesteyts Koninckrijcken en Dominien.

2. Dat

2. Dat hy verraderlijck getracht heeft om te keeren de oude en wel opgestelde forme van 't Gouvernement in dit Koninkrijk, en in plaetse van dien te introduceren een arbitraire en tirannique manier van Gouvernement: En om sijn voornemen te beter te effectuëren, dat hy heeft voor gehad de oplichtinge van een Armee, op pretentie van Oorlog tegens den Franssen Coningh, en dan de selve te continuëren als een gedurige Armee in dit Koninckrijck: En een Armee soo op de been gebracht zijnde, en geen Oorlogh volgende, en het Parlement hebbende verstaen de selve af te betalen en af te dancken, en daer toe een grote somme Gelts geconsenteert zijnde, soo heeft hy de selve Armee doen continuëren, contrarie de geseyde Acte, en 't Gelt, gegeven tot hare afdanckinge, misbruyckt tot hare continuatie; en genomen heeft uyt sijn Majesteyts Inkomsten diverse groote Sommen Gelts tot 't selve eynde; en al willens genegligeert versekertheyt te nemen van de Betaelmeesters van de gesyde Armee, als by de gesyde Acte wert vereyscht, waer by de voorsz. Wet wert verydelt, en de gesyde Armee noch gecontinueert, tot groot gevaer en onnodige belastinge van sijn Majesteyt en 't gantse Koninckrijck.

3. Dat hy verraderlijck voor hebbende en designeerde te veraliëneren de herten en affectien van sijne Majesteyts goede Onderdanen van de Koninckliјcke Persoon en Gouvernement, te verhinderen de Vergaderinge van 't Parlement, en sijn geheyligde Majesteyt te beroven van haer heylsaem advys en raed, en daer by te altereren de constitutie van het Gouvernement van 't Koninckrijck; heeft geproposeert en genegotieert een Vrede voor den Franssen Coningh, op termen seer nadeeligh voor den Intrest van sijn Majesteyt en sijn Koninckrijck; om het welcke te doen, heeft hy getracht te procureren groote Sommen Gelts van den Franssen Coningh, ten eynde hem bequaem te maecken om aen te vangen en te maintineren sijn verraderlijcke desseynen en voornemens, tot het hasarderen van sijn Majesteyts Persoon en Gouvernement.

4. Dat hy Paepsgesint is, en verraderlijck heeft verborgen (na dat hy kennisse hadde) het laetste horribel en bloedig Complot en Conspiratie, gesmeet by de Papisten, tegens sijn Majesteyts geheyligde Persoon en Gouvernement, en onderdruckt heeft de baerblijckelijckheyt, en verachtelijck wedersproken des Conings Getuygenissen van het ontdecken van dien, in faveur van de Papery, immediatelijck aengeleyt tot destructie van des Conings geheyligde Persoon, en de omkeeringe van de Protestantse Religie.

5. Dat hy bedorven heeft des Conings Thesaurye, met uyt sijn Majesteyts Exchequer te nemen verscheyde gedeelten van sijn Inkomen tot onnodige Pensioenen en secrete diensten, ter waerde van 231602 Ponden in 2 Jaren; en dat hy geheelijck heeft gediverteert, buyten de bekende methode en gouvernement van de Exchequer, een gants gedeelte van sijn Majesteyts Inkomen tot sijn privaet gebruyck, sonder daer van eenige rekeninge te doen aen sijn Maj. in de Exchequer, contrarie tegens d'expresse Acte van 't Parlement, die 't selve geconsenteert had; en dat hy twee van sijn Majesteyts Commissarissen heeft geremoveert van dat deel van Inkomen, over het weygeren van 't consenteren van sodanige onordentelijcke actien, en te avanceren Gelt op dat gedeelte van de Inkomste tot privaet gebruyck.

6. Dat hy by indirecte middelen heeft geprocureert van ſijn Majeſteyt voor hem ſelf verſcheyde conſiderabele Giften en gunſten van Erf-goederen van de oude Inkomſten van de Kroon, oock contrarie van de Acten van 't Parlement.

Daer by was noch vry geſtelt meerder Articulen in te brengen.

Dan deſe by 't ſelve Lager-huys geapprobeert zijnde/zijn in 't Hooger-huys gebracht / en daer by verſocht / dat den meer-gem. Theſaurier uyt het voorſz. Hooger-huys/ alwaer mede ſijne ſittinge had / ſoude werden geſet / en voort in verſeeckeringh genomen : maer by de Lords deſe Beſchuldigingen geleſen zijnde/ viel groot diſpuyt/ of de Poincten/ daer in begrepen/ hoog Verraet waren of niet : en hy Heer Theſaurier dede ſelf de volgende reden tot ſijn onſchult.

MYN HEEREN.

ICk verhope dat gy U in geen andere verhandelingen ſult inlaten, voor dat gy my de vryheyt ſult hebben toegeſtaen, die yder van de Pairs in 't byſonder een Voor-recht is, om gehoort te werden op yder beſchuldiging, die tegens hem ingebracht mocht werden, hoewel ſelfs van minder gewicht, als die geen die nu tegens my is opgeleſen.

Ick beken ick ſou deſe belaſtingh met een verſchrickingh aengehoort hebben, indien de materie daer van waerachtig ware geweeſt; maer ick dancke God, ick weet mijn onnoſelheyt ſoo groot te zijn, dat my de ſelve beſchermt voor alle ſoorten van vreeſe, als alleen van te leggen onder ſulck een ſwarte Character, gelijk ſou mogen gelooft werden by die gene, die mijn verweering niet konnen aenhoren, hoewel ick het vertrouwen hebbe, te dencken, dat het niet oprechtelijck gelooft is in de harten van 't grootſte gedeelte van deſe, die tegens my geinformeert zijn.

Ick moet nootwendiglijck bekennen, dat ick my ſelve geoordeelt hebbe de minſte Perſoon in dit Koninckrijck, die oyt in eenig gevaer mocht zijn van over verradery te werden beſchuldigt, om dat ick geen Menſch kenne die daer grooter afkeer van heeft, en die ſulck een misdaed met meerder drift tegen iemant, die ſig daer aen ſchuldig maeckt, ſou ſoecken te vervolgen, als my ſelve; ja tot ſulck een trap is mijn verfoeying van die misdaed gereſen, dat indien ick verſeeckert was, dat het liefſte Kint dat ick hebbe, daer ſchuldigh aen ware, ick gaerne ſijn Scherprechter ſou willen zijn.

Mijn Heeren, ick weet dat deſe de tijd niet en is, om een ingang tot mijn gereguleerde verſchoning en defentie te maecken, om dat ick weet dat uw Heerlijckheden my eerſt een Copye van mijn belaſting ſullen op-leggen, en een tijd van vindicatie of beweering appoincteren; wanneer ick niet ſal twijffelen 't ſelve te doen tot de voldoening van uw Heerlijckheden en de geheele Werelt. Ondertusſchen wil ick alleenlijck verlof verſoecken van uw Heerlijckheden, te willen aenſien, dat deſe Articulen in deſe Belaſtinge, de welcke konnen ſchijnen eenige verradery in ſigh te beſluyten, hun antwoort ſoo vaerdigh en bereyt hebben, dat daer ſeer weynig dingen in begrepen zijn, die niet ſoo wel door verſcheyde andere, als door

door my ſelve, ſouden konnen beantwoort werden, ja ſelfs ſommige door yder Perſoon in dit Koninckrijck.

Het eerſte, 't welck aengaet het aennemen van Konincklijcke Macht, bekenne ick niet te verſtaen, hebbende noyt, gedurende mijn leven, eenige dingen van groot belang gedaen, noch in binnen noch buytenlandſe ſaecken, omtrent de welcke ick niet altoos ſijn Majeſteyts Beveelen gehad hebbe: En hoewel ick verre ben van den aldervoorſichtigſte Man te zijn in het beſorgen van mijn eygen ſecuriteyt en veyligheyt (daer miſſchien mijn groote onnoſelheyt en onſchult de oorſaeck van is) ſoo ben ick evenwel ſoo gebreeckig in gemeene voorſichtigheyt niet geweeſt, dat ick in de materiaelſte ſaecken ſijn Majeſteyts ordre en directien, onder ſijn eygene Handt, en byſonderlijck aengaende de Brieven daer men ſigh nu tegens my van dient, niet verkregen hebbe.

Het tweede oordeele ick nauwelijckx mijn beantwoordingh waerdigh, zijnde genoegſaem kenbaer, dat het Heyr niet meer door my is op de been gebracht, als door yder van de Heeren van dit Huys. En wie hy zy, die in dien ſtaet is, in de welcke ick ben, moſt ſeeckerlijck een ſot of dwaes geweeſt zijn, iets te ſoecken het welcke gebreck van Gelt moſt veroorſaecken, voornamentlijck ſulck een groote als de laſt van een Oorlogs-macht nootſaeckelijck moet voort-brengen. En aengaende een gedeelte van 't Articul, raeckende de Betaling van 't Heyr, dat is in der daed heel anders, dewijl'er van de Betaelmeeſter ſecuriteyt, recipiſſe en verſekering van de Somme van 400000 Ponden genomen is.

Het derde is van de ſelve nature met'et eerſte, en komt uyt het ſelve fondament en gront voort, de welcke is het geen een Edelman heeft goet gevonden in 't Huys der Gemeente voor te ſtellen. Ick wil nu ſijn actien en daden niet cenſureren, en dencke dat ſy ſulckx genoegh voor ſigh ſelven ſullen doen; maer alleenlijck ſeggen, dat, hoewel ick het houde voor een van de grootſte ongevallen die een Man konnen over komen, onder ſulck een belaſtingh van het Huys der Gemeente te ſtaen, ick evenwel noch liever wilde onder ſulck een ongeval, als onder deſſelfs omſtandigheden leggen.

Het vierde Articul is niet alleenlijck vals in alle ſijne deelen, maer het is oock onmooglijck het ſelfde voor waerachtig te konnen houden, ſonder my de grootſte ſot en ſnoodſte villain te maken die op aerden is. Want by aldien ick al capabel en bequaem tot ſulck een boosheyt was, ſoo is het evenwel ſeecker, dat hoe ſnoder en boſer eenig perſoon zy, hoe meerder de ſelve tot ſijn eygen intereſt en belang gedreven wordt; en is het mooglijck dat eenige ſaeck onder den Hemel minder met mijn intereſt en belang kan over een komen, als het vernietigen en verderven van deſen Koning? Kan ick by eenige mooglijckheyt verhopen oyt beter te zijn als ick ben, en iſt niet ſchijnbaer dat'er niet een Menſch in levenden lyve is, wiens geluck ſoo veel hangt aen de preſervatie van ſijn Perſoon als het mijne?

Mijn Heeren, ick weet dat'er geen Menſch in de Werelt is, die my aen dat gedeelte van 't Articul in ſijn hart kan ſchuldigh oordeelen, al ſprack ick daer niet een woort tegen: maer behalven dat ick ſoo verre was van dat Helſche Complot te verheelen of te verbergen, ſoo iſt notoir en kennelijck, dat ſijn Majeſteyt my

daer van d'eerste berichtinge gedaen heeft, t'samen met 43 Hooft-stucken van de informatie, eer ick selfs een syllabe door iemant anders daer van ontfangen had; en het is oock aengesegt aen de Bar van 't Huys der Gemeente, door hem (van de welcke ick die kennisse alleen ontfangen had) dat hy al de aenmoedinge en depeches van my had, die ick hem heb konnen geven. Behalven dat, wanneer het was ontdeckt van de syde van den Raed, heeft hy tegens eenige Klercken van den selven Raed gesegt, dat het beter ware geweest, en meer sou hebben ontdeckt geworden, indien het langer was geheym gehouden geweest: behalven dat had ick het geluck een bysonder instrument te zijn geweest in het saiseren en aenslaen van Mr. Colemans Papieren, sonder welcke sorge niet een van de selve voor den dagh sou gekomen zijn, en by gevolge de beste en materieelste blijckbaerheyt, die daer noch is van de Complotery, sou ons geheel ontbroocken hebben: En sekerlijck, dit is het eerste dat eenig Persoon was aengeklaegt, Verberger van een Complot te zijn, van wiens ontdeckinge hy een voornaem middel is geweest.

Aengaende dat gedeelte van het Articul, 't welcke segt, dat ick Paeps-gesind sou zijn, ick dancke God, dat het tegendeel aen de geheele Werelt sodanig bekent is, dat selfs eenige van die gene, die tegens my gestemt hebben, de erkentenisse van dese valsheyt van die allegatie hebben verklaert; en ick hope, dat ick, gedurende de geheele tijt van mijn leven, soo goede getuygenisse van mijn Godsdienst en leven hebbe gegeven, soo in mijn Huysgesin als door mijn dienst aen de Kerck bewesen (wanneer 't oyt in mijn macht is geweest) dat ik niet veel verantwoording tegen die bysonderheyt behoeven sal: En ick hope dat uw Heerlijckheden my mijn swackheyt sullen vergeven, in Uw te seggen, dat ick selfs een jonger Soon in het Huys der Gemeente hebbe, die ick des te liever sal hebben al mijn leven lang, om dat hy mede veroorsaeckt heeft, dat dat gedeelte van dat Articul tegens my is ingestelt, op dat uyt dat staeltje mocht blijcken, met wat slagh van yver het geheele tot mijn nadeel is opgestelt.

Het vijfde Articul sal, op nader ondersoeck, blijcken al soo qualijck gegront te zijn als eenige van al de rest. En ick ben droevig, dat ick een reden te geven heb, namentlijck, dat ick in mijn tijd niet wete van het verminderen of verswacken van eenigen Schat, zijnde gekomen aen een ledigen Schatkist, en hebbe noyt gesien dat een stuyver aen sijn Majesteyt is gegeven (byna in de tijd van 6 Jaren) die niet is aengewend tot bysondere gebruycken, en ten nauwsten sodanig by my geemployeert en aengelegt, als de Acten hebben gedirigeert en begeert, en daer is niet een van al dese aids en hulpmiddelen geweest, de welcke, in plaets van den Coning Gelt te geven, hem niet meer uyt sijn eygen Beurs gekost heeft, tot het selfde gebruyck, gelijck als blijckt uyt de ruymer uytmetinge en beslag der nieuw geboude Schepen, en soo mede in andere dingen; invoegen ick op my neme de ydelheyt en grootsheyt, te seggen, dat by de Betalinge, de welcke ick gedaen heb, van de Schepen en Zee-lieden, boven die van andere tyden, de Betalinge van het grootste gedeelte van de Schulden, die in de Exchequer gesloten waren voor mijn tijd, gedaen is door mijn eygen punctualiteyt in de cours van betalinge en andere dingen, de welcke ick bequaem ben te betonen, en ick twijffel niet of ick sal

blijc-

blijcken verdienstelijck in de plaets van crimineel op dat Articul te zijn.

Wat het sesde Articul belangt, 't welck een verhael maeckt van mijn groot genot, ick kan niet lochenen dat ick een Meester diene, wiens goetheyt en genegentheyt veel grooter is geweest tegens my als ick verdient hebbe, en aen wie ick met al de diensten van mijn leven geen danckbaerheyt genoegh bewysen kan; maer wanneer de particulariteyten en bysonderheden van dese genietingen sullen blijcken, sullen die bevonden worden contrarie en strydig te zijn met het gene men tegens my divulgeert en verspreyt; en dat ick in omtrent 6 Jaren tijdts in dese groote Bedieninge niet de helft genoten hebbe van dat 't welck andere in minder Bedieningen en half soo veel tijdts genoten hebben: En uyt het examineren en ondersoecken hier van, 't welck ick wenschte te mogen nagesien werden, sal een materie en stoffe ontstaen, om mijn onvoorsichtigheyt te beschuldigen, als niet hebbende gedaen voor mijn Huysgesin, 't gene ick gerechtelijck sou hebben mogen doen; maer niets om te belasten, of mijn eer, of mijn conscientie, of mijn getrouwe dienst aen de Kroon.

Mijn Heeren, indien mijn gehoorsaemheyt tegens den Coning mijn misdaed niet en zy, oordeele ick, dat niets anders van dese Articulen op my sal konnen hechten: want mijn eygen hart vleyd my te geloven, dat ick niets heb gedaen als het geen een recht Protestant en een getrouw Dienaer, soo voor mijn Coning als voor mijn Vaderland, betaemt; ja ick ben verseeckert, soo als ick dit tegenwoordigh spreecke, dat, indien ick een Papist of vriend van de Fransse ware geweest, ick nu niet beschuldigt sou werden: want ick hebbe reden te geloven, dat de voornaemste informeerder van het Huys der Gemeente tot dese Beschuldigingh door Fransse advysen is geassisteert en geholpen geweest: En indien die Edelman soo gerechtigh was om alles voor te brengen 't gene hy van my weet, als hy malitieus en quaetaerdigh is geweest in te tonen wat dienstigh konde zijn tot misduydingen tegens my, of eerder tegens den Coning (gelijck hy in der daed is) niemant sou my meer voorspreecken als hy selve, onder wiens hand ick hebbe te tonen, voor hoe groot een vyand van Vranckrijck ick te houden ben: hoe veel ick oock sou mogen hebben genoten, soo ick anders ware geweest, en wat hy selve sou hebben mogen genieten, om my tot het ontfangen van 't selve te brengen: maer ick verwondere my niet dat dese Edelman my geen recht wil doen, daer hy niet dienstigh oordeelt sijn Majesteyt sulckx te doen, op wien voornamentlijck dese stoffe reflecteert: alhoewel hy wel weet, gelijck als wil blijcken by sijn eygene hant, dat de grootste aenmaningen aen sijn Majesteyt, om Gelt van Vranckrijck te hebben, door hem selfs zijn gedaen, soo dat, indien sijn Majesteyt geltgierig ware geweest, hy geheele Steden sou hebben konnen verkopen, gelijck of sy sijn eygene waren geweest, en het Gelt daer voor sou hem soo heymelijck zijn thuys gekomen, als hy selfs had mogen begeeren: dat sijn Majesteyt met Vranckrijck Verdragh op Verdrag sou hebben konnen maecken, indien hy had konnen verstaen, om hem Steden over te geven; en evenwel den Coningh altoos een afkeer heeft gehad het slechtste Dorp te geven, dat by de Spangiaerden en Hollanders niet was toegestaen. Die selve Edelman heeft menigmael voorgewend, hoe veel sijn eygen be-

lang in Vranckrijck was vermindert, alleenigh om dat hy gehouden wierdt mijn Vriend te zijn. En behalven verscheyde andere instantien, die ick van sijn hand hebbe, om de quaetaerdigheyt van 't Fransse Hof tegens my te tonen, hebbe ick twee Brieven het Huys der Gemeente toegesonden, de welcke tonen, hoe Mr. Ruvigny expressèlijck herwaerts was gesonden, om my te ruïneren, het welck ick verseeckert ben dat sy liever souden sien als van eenigh ander Persoon in geheel Engelandt. Behalven wat dien Edelman soude konnen seggen van dat slagh (indien 't hem beliefde) verhope ick, dat sijn Majesteyt my verlof sal toestaen (tot mijn verdediging) te seggen in sijn tegenwoordigheyt, en in 't aenhoren van verscheydene Heeren, met de welcke d'eere hebbe gehad te sitten in de Commissie van Buytenlandse saecken ('t welcke, indien het niet waerachtig ware, sijn Majesteyt my mocht houden voor de onbeschaemste en snoodse van alle Menschen, dervende sulckx voor hem verklaren) dat sedert ick d'eere hebbe gehad sijn Majest. te dienen, tot desen dag toe, ick als mijn vast gestelde mening en gevoelen altoos heb voorgestelt, dat Vrankrijk 't quaetste interest en belang was, dat sijn Majesteyt sou konnen embraceren en omhelsen, en dat dat de Natie in de Werelt is, van de welcke ick gelove hy het grootste gevaer te vreesen heeft, en die beyde sijn Persoon en Regeringe onder den laegsten trap van versmadinge houden: Om welcke reden alleen (al waren daer gene andere) ick noyt sijn Majesteyt raden sou sigh op hare vriendschap te vertrouwen.

Mijn Heeren, het is mijn groot geluck dat uw Heerlijckheden mijn Rechters zijn, welckers wijsheyt en gerechtigheyt soo groot zijn, dat gy beyde de waerheyt van de blijcken, wanneer die voor Uw komen, sult onderscheyden, en ondertusschen waerlijck beseffen wat de misdaden zijn, indien sy konnen bewesen worden, en niet wat naem men die geeft. Om dese oorsaeck heeft dit Huys wijslijck bestelt de speciale en bysondere materie en stoffe voor sigh te hebben, ten eynde sy mogen voldoeninge erlangen, of de belastinge oock haer rechte benaminge heeft; want anders was het ydel de speciale en bysondere materie en stoffe te begeeren, ten ware om te sien of de bysondere bygebrachte materie oock zy, dat men haer noemt te zijn: gelijck als by voorbeeld, indien een Man wiert beschuldigt verraderlijck de Rivier in een Roey-boot over-gevaren te zijn; dit is een speciale materie en stoffe, en verradery genoemt, door het invloeyen van 't woort verraderlijck; evenwel souden uw Heerlijckheden niet procederen, als nemende sulckx voor een verradery. Alsoo bidde ick oock in dese saeck, soo wel ter liefde van uw Heerlijckheden, als van my selve, dat het Uw wil believen dese cautie en voorsorge te gebruycken, de welcke voor al uw Heerlijckheden behoudenis en sitting in dit Huys sal nodigh zijn: want ick versoeck uw Heerlijckheden aen te mercken en te overleggen, of sulck een President hier na sou konnen verschijnen of gaen? Wat het Huys der Gemeente in sulck een geval sou mogen doen, het is voorseker, of sijn Majesteyt mag het selfde doen by sijn Deurwachter of Attorney, en wat yder van hen magh doen tegen een Heer, dat mogen sy doen tegens veel andere (en wy hebben 't sien doen in onse dagen tegens al de Bisschoppen t'effens) was het dan niet seer precarieus, en als op gunst, dat uw Heerlijckheden hun sit-

plaets

plaets hier houden, daer by yder van dese wegen soo menige van uw Heerlijckheden, als het voor een tijd mocht dienstig geacht werden uyt te weeren, alleen ter genade souden staen van een ding datse verradery noemen, 't zy dat het sodanig zy of niet.

Waerlijck, mijn Heeren, ick heb reden te geloven, dat in 't Huys der Gemeente de materie van mijn Belasting (indien bewesen) noyt gedagt was tot de hoogte van verradery te doen klimmen, 't zy by Statuten of gemene Wetten; en ick hoop, dat uw Heerlijckheden te droevigen Voorbeelt noch in gedachtenis hebben, van verradery by ophopingh te helpen opmaecken. Ick sou derhalven niet alleen mijn eygen onnoselheyt verongelijcken, maer oock het Recht van de Pairs, my te submitteren en onderwerpen, soo verre als te beantwoorden materie en stoffe van mishandeling of misbestiering, als een Criminele in 't stuck van Verradery.

Mijn Heeren, ick verwondere my niet over de quaetaerdige vervolging van dese, die my willen gehouden hebben voor 't gene sy waerlijck zijn, want ick ben wel verseeckert, dat noch selfs de Fransse my houden van hun interest ende belang, noch de Papisten van hun Godsdienst te zijn: maer het ontrust my te vallen onder sulck een strenge censure van 't Huys der Gemeente, hoewel ick het selve niet kan beschuldigen, maer wel mijn Aenklagers, die hun op sulck een beledigende wyse hebben geinformeert en onderrecht.

Mijn Heeren, ick sal besluyten met dese vertroostinge, dat ick in 't minste de materie en straffe van mijn belastinge niet apprehendere of duchte, onder de verseeckeringe van uw Heerlijckhedens rechtmatigheyt, en wil derhalven uw Heerlijckheden niet langer moeyelijck vallen voor dees tijt, als alleenig om te versoecken uw directie en besluyt, of ick sal hebben te vertrecken, 't welck ick aenstonts sal gehoorsamen.

Daer op vielen dan wel verscheyde hevige woorden / maer de meestendeel verstonden / dat hy tot nader ondersoek in 't Huys soude blijven sessie houden / en dat so lang als noch geen Resolutie soude zijn genomen of sijn Beschuldigingen in der daet Poincten van hoog Verraet behelsden. De Brieven / hier voren gemelt / zijnde van den Lord Montagu aen Mylord Thesaurier uyt Vranckrijck geschreven / en aen 't Lager-huys gecommuniceert / luyden als volgt.

Eerste Brief van Mylord Montagu aen den Heer Thesaurier.

Parijs den 11 January 1678.

MYLORD.

ICk hebbe de eere niet gehad om eenige Brief van u Heerlijckheyt te ontfangen in antwoort op al dese, in de welcke ick U de beste berichtinge van de saken alhier gedaen hebbe, die ick heb konnen doen, door een Expresse, daer toe afgevaerdigt, oock konde ick niet verwachten dat sijn Majesteyt eenigh haestigh besluyt in materie van sulck een groot gewicht sou konnen nemen.

De gelegentheyt waerom ick U dese moeyten aendoe, is om U te geven het beste

beste licht dat ick kan, aengaende de gelegentheyt van Mr. de Ruvignys Soons Reyse na Engelant, die misschien aldaer so haest sal zijn als desen Brief. Indien sijns Vaders Jaren 't selfde souden hebbẽ willen toelaten, ik gelove datse hem selfs souden hebben gesonden, soo hebben sy nu den Zoon daer toe verkosen, die staet om sijn gebruyck te maecken van het licht en de openingen, die hem sijn Vader geven sal, oock door de Na-verbandschap, de welcke hy heeft met Melady of Mevrouw Vaughan, die sijn eygene Nicht is, en de bysondere vriendschap, die Vader en Zoon met Mr. Willem Russel hebben, sal hy lichtelijck ingevoert worden in een groote onderhandeling met de gemalcontenteerde en misnoegde Leden van het Parlement, en hen konnen inboesemen wat sy sullen dencken dienstig te zijn, om uwe mesuren en betrachtinge ten Hove tegen te gaen, indien de selve aldaer onaengenaem mochten zijn, terwijl Mr. Barillon sijn sachte en civile weg houd.

Het dacht my mijn schuldige plicht aengaende sijn Majesteyt te zijn uw Heerlijckheyt dit bericht te doen, hoewel ick dese materie niet soo seer in mijn Brief aen den Secretaris hebbe open gelegt, en daerom hope ick dat gy desen tegenwoordigen niemant als sijn Majesteyt wilt laten sien. Van al 't gene ick dese of andere dingen aengaende sal weten, sult gy t'allen tyden kennisse en bericht ontfangen. Sy zijn alhier in groote bekommernis, om te weten wat van 't Parlement sal geworden, en twijffelen niet te seggen, indien 't selfde wordt afgestelt voor een Maent, datse niet en twijffelen aen een Vrede.

Ick ben, met alle eerbiedigheyt, MILORD,

Uw Heerlijckheyts gehoorsaemste en ootmoedigste Dienaer,

R. MONTAGU.

Tweede Brief van Mylord Montagu.

Parijs den 18 January 1678.

MYLORD.

SEdert dat ick mijn Brief heb opgezegelt by mijn Heer Dunbland, heb ick een by my gehad, die seer exactelijck en soo nau als mooglijck zijn is geinformeert van veel dingen hier te Lande, en my gesegt heeft de reden van de Reyse van den Heer de Ruvigny.

Sijn voornaemste boodschap is, om den Coning te berichten, dat de Coningh van Vranckrijck verhoopte, dat hy versekert op hem mochte zijn, dat hy sig niet soude laten vervoeren door den grooten Schatmeester of Thesaurier, een staetsuchtig Man, die, om sigh selven wel by het Volck te houden, hun neyginge socht te gratificeren, door het leyden van sijn Heer en Meester tot een onredelijcken Oorlogh tegen Vranckrijck. En wat het Geldt aengaet, indien hem sulckx ontbreeckt, soude hy van hier krijgen wat hy begeerde.

Sijn Instructien zijn, indien dit niet houden wil, door middel van Will. Russel en andere van het misnoegde Volck een groote somme Gelts te geven, en alsoo uwe mesures en betrachtinge ten Hove tegen te gaen. Wanneer hy U sijns Vaders Brieven van een beveling sal geven, kunt gy niet minder als seer beleeft en vriendelijck

delijck tegens hem zijn, nademael het voornaemste gedeelte van sijn Reyse bestaet in sulcke goede plichten te bewysen. Mijn Heer, indien ick mocht waerdig zijn om raed te geven, die de saecken selve op sijn plaets sie, daer sou niet beter konnen gedaen worden, als, na dat hy 2 dagen in Engelandt sal geweest zijn, dat den Coning U ordre gaf aen Monsr. Barillon te seggen, dat hy weet, dat Ruvigny gemeenschap en commercie met Lieden heeft, die tot de Regeringe qualijck genegen zijn, en dat sijn Majesteyt bly sou zijn dat hy weder vertrock. Gy kont U niet inbeelden hoe het hen alhier versetten sou, wanneer sy sien, dat hun kleyne treeckjes op ons geen vat hebben.

En de oude Ruvigny, die sigh roemt Engelant wel te kennen, en hebbende soo veel Gelts gespaert, als hy (gelijck ick U voor heen gesegt heb) ordre had te geven, heeft hen voor een maxime ingegeven, dat sy u credit en gesag moeten verminderen, eer sy eenig goed in Engeland konnen doen: maer nademael hun grootste geschil omtrent U is, soo trouw aen u Meesters belangen en interest te zijn, soo ben ick verseeckert, dat hy te rechtvaerdig is, om toe te laten, dat sy U eenig hinder toebrengen. Indien den Coning tot een Oorlog genegen is, gy weet wat U te doen staet; indien hy na hun Gelt luystert, soo laet het uw believen zijn my te kennen te geven wat sy bieden, en ick derve verseeckeren onsen Meester eens soo veel te doen bekomen, want Barillon orders zijn de marckt soo laeg te stellen als hy kan. Ick ben, &c.

R. MONTAGU.

Maer die wierden by 't Lager-huys niet geëstimeert, en scheenen de humeuren aldaer te leggen, om met groote hevigheyt de saecken tegen gedachten Heer Thesaurier te vervolgen: daer by komende, dat het selve Huys gestadig besoigneerde om de Militie te casseren, waer toe het wel Gelt wilde verschaffen, doch niet in des Conings Thesaurye, maer in die van de Stadt laten brengen, behalven noch meerder saecken, die kleyn genoegen aen 't Hof gaven, soo dat den Coning heeft goet gevonden het Parlement op den 9 January te prorogueren tot den 14 February, met de volgende Aenspraeck.

Mylords en Edelen.

HEt is niet buyten swarigheyt dat ick desen dagh U kome seggen, dat het is om U te prorogeren, maer ick achte dat gy alle getuygen zijt, dat ick niet wel gehandelt ben, waer van ick de particulariteyten U dencke te melden op eenige bequamer tijd: middelerwyl verseeckere ick U, dat ick immediatelijck wil treden tot de afdanckinge van de Armee, en al de Werelt laten sien, dat ick gene intentie als ten beste van 't Koninckrijck en de versekertheyt van de Religie hebbe: Ick wil insgelijckx vervolgen die van 't Complot, en alle de sorge dragen, die my mogelijck is, tot de verseeckertheyt van de Religie, en maintineringe van dien, gelijck de selve nu is opgestelt. MYLORDS en EDELEN, ick heb U niet meer te seggen, maer laet het aen den Cancelier, om U te prorogeren.

't Welck die daer op alsoo gedaen heeft.

Wy souden/ terwijl het Parlement wat was gescheyden / bequame ruymte hebben / om te spreecken van die gene / welcke over 't Verraet / in onse voorgaende gedacht / zijn gestraft ; maer alsoo wy verwachten / soo daer van als van 't Verraet self/ noch meer licht/ als wy tot noch toe hebben ontfangen / soo sullen wy inmiddels eene digressie na 't Noorden en Oosten doen / alwaer de Sweedse Armee tot in Pruyssen was door-gedrongen/en omtrent Insterburg gekomen eer den Heere Keurvorst van Brandenburgh op den 9 January van Berlijn opbrack/ hebbende sijne Troupen/bestaende in ettelijcke Regimenten/ voor af gesonden / om de Sweden weder van daer te verdrijven : dan de selve sijne Aenmarsch vernemende/ zijn cito verder in Pruyssen tot in Friedlant geruckt/ en na 't Bisdom van Ermerlandt gemarcheert / in allen schijn als of sy den Keurvorst aen de Wijssel wilden stutten ; maer die op den 20 January met sijne voorsz. Troupen de selve Revier gepasseert zijnde/en sy naricht bekomende van eenige die de selve gesien hadden / waer onder men meynt dat den Grave Carelson mede is geweest/ en dat die haer te machtigh souden zijn / soo heeft den Generael Horn / na gehouden Krijgsraet / geresolveert cito te rugge te trecken / om de Reviere Memel weder te passeren / eer de Brandenburgers hem mochten achterhalen / doende nu niet meer de goede ordre houden / gelijck als in Pruyssen komende hadde gedaen/ maer liet den Soldaet alles ruineren/ om het vervolgen van de Brandenburgers te swaerder te maken. Ondertusschen gebeurden 't dat den voorsz. Graef Carelson/natuurlijcke Broeder van de Coning van Sweden/ die de Sweedse Armee vast volgde/ door een Brandenburgse Party van 13 Man onder den Cornet Wegestet/een half mijl van Nordenburgh/ soo als hy even sijn Maeltijt hadde gedaen/ is overvallen/ en op den 24 January gevangen binnen Coningsbergen gebracht : En soo wierden hier en ginder in 't retireren al verscheyde Sweden achterhaelt / en andere ter neer gemaeckt : en hoe het verder met de gantsche Tocht is uytgevallen / sal U E. de navolgende Missive / van den Heere Keurvorst self aen desen Staet daer over geschreven/ best konnen seggen.

Hoog Mog. Heeren, bysondere lieve Vrienden en Naburen.

DAt ick u Hoog Mog. niet eerder van 't geene 't welck by dese mijne tegenwoordige expeditie gepasseert is part en hebbe gegeven, is daer door gekomen, dewyle ick tot nu toe in gedurige marsch of actie met den Vyant begrepen ben geweest ; doch tegenwoordigh en kan ick niet nalaten u Hoog Mog. in gewoonlijcken vertrouwen te openbaren, dat den Alderhoogsten den Vyant strackx by mijne aenkomste in Pruyssen sodanigh met vreese en schrick heeft geslagen, dat, soo haest hy hadde vernomen, dat ick met mijne Armee den 20 January over de Wijssel was gepasseert, hy sigh, als hy albereyts tot in 't midden van mijn Hertogdom Pruyssen was geavanceert, in alle mogelijkste spoet heeft aengevangen te rugge te trecken, onaengesien ick noch in de 20 mylen van hem af was.

Op dat ick nu hem mocht inhalen, liet ick mijne Infanterye op Sleden voortbrengen, en gaf mijnen Generael Luytenant Gartsken ordre, dat, dewyle hy den Vyant

Vyant met sijn onderhebbend Corps nader stont,hy hem met continuële Partyen soude alarmeren en ophouden, 't welck oock in diervoegen is geluckt, dat niet alleen dagelijckx seer veel Gevangenen, waer onder oock Graef Carelson selfs is geweest, ingebracht wierden,maer oock den Vyant in sijne marsch weynig konde avanceren,en genoegsaem alle nachten sigh te samen moste trecken en camperen.

Den 26 January ben ick tot Coningsbergen aengekomen, alwaer ick maer een dagh hebbe gerust, en ondertusschen de Regimenten laten avanceren, soo dat ick met de gantsche Armee den 28 tot Labiau hebbe gestaen, alwaer ick, op bekomene naricht, dat den Vyant sijnen marsch van Insterburgh na de Tilse hadde gedirigeert, en alsoo qualijck eenen dagh reyse meer van my was, een stercke Partye van Ruyters en Dragonders, in de 5000 Man, onder den Generael Luytenant Gartsken, en noch een andere van 800 Paerden en 200 Dragonders onder den Generael Major Treffenfelt hebbe gedetacheert, met ordre, den Vyant te recognosceren, den selven in den marsch op te houden, en hem alle mogelijcken afbreuck te doen.

Ick avanceerde ondertusschen met het Voetvolck, Artillery en de resterende Ruytery den 29 tot Gilge, en den 30 tot Knickernese, alwaer ick seeckere naricht bequam, dat den Vyant den vorigen avont tot Tilse,dat maer 3 mijlen van daer is, was aengekomen, en sigh aldaer neder gestelt.

Den selven dagh geluckte het mijne uytgesondene Partye onder den Generael Major Treffenfelt sodanigh, dat hy ten selven dage den Vyant in 't Quartier heeft geënleveert, en daer in 3 Regimenten Dragonders en een te Paert t'eenemael geslagen en geruïneert, en heeft den Vyant aldaer 8 Vaendels van Dragonders, die mijn noch dien selven avont wierden gepresenteert, neffens 2 Standaerden en een Harpauck, verloren.

By aenkomende Nacht retireerde sigh den Vyant van Tilse over de Memelstroom; waer op ick oock soo aenstonts opbrack, en dewyl de spraeck ging, als dat hy sijnen vorigen marsch over de Memel, voor Ay, na Courlandt, de welcke doch de rechtste en bequaemste is, soude nemen, resolveerde ick den selven voor te komen, en dirigeerde mijnen marsch na een Plaets, de Heydekraegh genaemt.

Den selven dagh, als den 31, geraeckte voorgemelde mijnen Gen. Lt. Gartske met sijn onder-hebbende Partye in den marsch aen des Vyants Arriergarde, waer by sigh den Velt-Marschalck Horn selfs bevond, wierp de selve over hoop, na een hart Gevecht, en ruïneerde haer totaliter, soo dat by de 1200 Man op die plaetse zijn gebleven, en by de 200 gevangen, oock daer by des Vyants meeste en beste Bagagie, neffens veele Munitie en Proviant-Wagens, zijn bekomen.

Dit verlies van den Vyant, en dewyle hy oock eenige naricht van mijne desseynen heeft gehad, maeckte hem sijnen marsch te veranderen, in dier voegen, dat hy sigh daer op den volgende nacht gants ter rechterhant is ingeslagen, en sijn retirade midden door Samaiten, Littauwen en Courlant te nemen heeft voorgenomē.

Of hy nu schoon daer door verder eenen voorsprong van 5 mylen heeft bekomen, soo hebbe ick hem evenwel eenen dagh tot in Samaïten gevolgt, doch hem, dewyle hy meer liep als marcheerde, met de Infantery en Artillery niet konnen

 inhalen;

inhalen; dienvolgens dan is het geweeſt, om mijne Luyden, die een marſch van meer als hondert mijlen hebben gedaen, wat te verſchonen, oock dewyle den Vyant niet meer in mijne Landen, maer albereyts in 't Poolſſe Gebied is geweeſt, niet langer met de Armee mogen volgen; dan ick hebbe evenwel mijnen Gen. Major Treffenfelt ordre gegeven den ſelven met 1000 Paerden na te volgen en afbreuck te doen: En verneme ick als tegenwoordigh, dat oock de Samaïten op-ſitten, en neffens mijne Luyden den Vyant ſullen vervolgen.

Alle Gevangenen, waer onder veel Hooft-Officieren zijn, berichten eenpaerlijck, dat den Vyant gantſchelijck geruïneert is, dat hy geen 2000 geſonde Mannen meer heeft, en dat de Ruyters ſoo zijn gematteert, dat ſy van de Paerden vallen en doodt blyven: En is licht af te meten hoe veel den Vyant weder in Lijfiant ſal brengen, daer hy als noch 40 mijlen door Samaïten, Littauwen en Courlandt in deſe grouwelijcke Koude, met onwil en tegenſtant der Inwoonders, en ſeer enge en boſe Wegen te marcheren heeft.

Dan ick hebbe den Alderhoogſten te bedancken, dat door ſijnen byſtant den Vyant, ongeacht hy ſigh uytgeruſt en in goede Quartieren geweeſt is, daer tegens mijne Luyden binnen 14 dagen by de 100 mijlen in dit ſayſoen hebben gemarcheert, in twee dagen, als ick haer maer met de Cavallery bereycken konde, is geruïneert en uyt het Landt gejaegt geworden.

Dit hebbe ick u Hoog Mog. nu ſoo veel te liever willen aenbrengen, dewijle ick tegenwoordig wederom vrye handen hebbe, om my der gemene aengelegentheyt verders met meerder nadruck te konnen aennemen, en daer door een redelijcke Vrede te helpen bevorderen: gelijck ick dan, ſoo haeſt maer mijne Luyden eenigſints maer wat hebben uytgeruſt, gereſolveert ben eenige Regimenten na mijne Chur-Landen wederom voort te laten marcheren. Ick verblyve

Uwer Hoog Mog. goetwillige Vrunt en Nabuur,

Geteeckent,

Kuckerneſe den 3 February 1679. *Frederich Wilhelm*, Chur-Furſt.

De Sweden leden groote ſchade en ongemack / en ſouden weynige te recht zijn gekomen / indien de Polen en Littauwers haer niet meeſt ſtil hadden gehouden; maer nu ſeyden ſy / dat ſy noch by de 8000 Man binnen Riga te rugge hadden gebracht: Waerlijck een van de ſlechtſte Tochten daer men van gehoort heeft: doch de Sweden / wel eer ſoo voorſpoedigh in den Oorlogh / nu alles tegen lopende / is alle haer doen ongeluckigh uytgevallen / hoewel de Coningh van Sweden in Schoonen noch doorgaens heeft betoont van wackere couragie en dapperheyt te zijn / die oock noch dit Jaer door de Vrede-handel tot Nimwegen ſijn ſaecken / door behulp van Vranckrijck / wonderlijck heeft herſtelt: maer eer wy dat verhandelen / ſullen wy noch eerſt ſien wat onſe Ambaſſade in Vranckrijck is bejegent.

Terwijl haer Hoog Mogende extraordinaris Ambaſſadeurs / de Heeren Boreel / van Odijck en van Weede / daer met allen yver arbeyden / om de algemeene

meene Vrede in Christenrijck te bevorderen / en ſijn Alder-Christelijckſte
Majeſteyt daer toe te bewegen / tot ſoo verre / dat men aldaer meende / dat men
van deſe kant de Geallieerde al te veel voorſpraeck / ſoo is daer eenige diſcre-
pantie ontſtaen over 't Ceremonieel / dat gebruyckt ſoude werden in de eerſte
Audientie / welcke gedachte Ambaſſadeurs aldaer by den Coning ſouden heb-
ben; want of wel haer Excellentien wierdt aengedient / dat haer de ſelve eer
ſoude werden bewesen / die andere Ambaſſadeurs / voor haer daer geweeſt
zijnde / hadden ontfangen / ſoo nochtans viel geſchil of 't ſelve was geſchiet ge-
lijck in de Notulen van de Heeren van Gent / van Beuningen en de Hubert van
de Jaren 1660 / 1661 en 1662 was uytgedruckt / dat ſy waren gepaſſeert het
Pleyn van de Louvre door gedoubleerde Guardes, ſtaende in ordre, met ſlaende
Trommelen. 't Welck de Heeren de Bonneuil / Introducteur der Ambaſſa-
deurs / als oock mede Sr. Girault / Commis van de ſelve / vermeynden / dat
buyten 't gebruyck was, alſoo 't eerſte noyt en geſchiede als voor Ambaſſadeurs
van den Keyſer of Koningen, en 't laetſte niet als voor de Perſonen van hare Ma-
jeſteyten privativelijck; maer dat ſy giſten, ſo omtrent het ſelve iets was gebeurt,
dat ſulckx was geſchiet by geval, ter occaſie dat het den tijdt was geweeſt dat de
Guardes na haer gewoonte wierden afgeloſt en vernieuwt, maer niet om 't ſelve
ter eeren van haer Hoog Mog. Ambaſſadeurs te laten geſchieden. Waer tegens
onſe Ambaſſadeurs ſeyden / niet te begeeren als 't geen te voren was gegeven: En
exhibeerden daer toe de gehoudene Notulen / met vertoogh / dat het notoir was
dat de Guardes op 't ſelve Pleyn wierden geſtelt, niet alleen voor de Ambaſſadeurs
van gekroonde Hoofden, maer oock voor de Republijcke van Venetien en die
van Savoyen, ja ſelf aen die van de Switſerſſe Cantons, niet tegenſtaende de laetſte
niet en wierdt vergunt haer voor den Coning te mogen decken: weshalven haer
Excell. meynden, dat men haer 't ſelve niet en behoorde te weygeren. Doch
hier op wierdt gerepliceert / dat die eere aen de Republijcke van Venetien was
gegeven voor dat haer Hoog Mog: Staet tot een Republijcke was geworden; dat
de ſelve eere aen de Hertogh van Savoyen was gegunt wel 40 Jaren voorheen, in
een tijdt dat de Hertoginne van Savoyen Suſter was van den overleden Coningh
van Vranckrijck, en dat het Rijck dien Hertog ſonderling van doen hadde, om
den Oorlogh tegens de Spaenſſe in Italien te voeren: En wat de Switſers belang-
de, dat die tot geen Reglement konden ſtrecken, vermits in andere deelen veel
minder wierden getracteert als haer Hoog Mog. Miniſters. Doch bleef eynde-
lijck daer op ruſten / dat men d'oude gewoonte allenthalven ſoude obſerveren.

Haer Hoog Mog. daer van kenniſſe krijgende / hebben op den 22 February
gereſolveert / dat hare Ambaſſadeurs aen Monſr. de Pompone ſouden voor-
dragen: Dat haer Hoog Mog. hebbende doen naſien 't gunt omtrent de receptie
van haer Ambaſſadeurs aen het Hof van hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt voorgevallen
was, bevonden, dat in den Jare 1609, ſeer kort na 't ſluyten van den Treves tuſſchen
de Coning van Spangie en deſen Staet, Coning Hendrick de IV. van glorieuſe ge-
dachteniſſe, door ſijn Majeſteyts Ambaſſadeur aen haer Hoog Mog. had bekent ge-
maeckt, dat ſijne Majeſteyt wel wilde weten, of haer intentie was te geven den

Titul van Ambassadeur aen den Heer Aerssen, die aen sijn Hof resideerde, dat indien sulckx haer intentie was, sijn Majesteyt die voor aengenaem soude houden, en hem als sodanigh recipiëren, om aen haer Hoog Mog. te betonen, dat hy haer erkende voor een Vrye en Souverainen Staet, en aen yder te doen sien de estime die sijn Majesteyt maeckte van haer Vrundschap. Dat haer Hoog Mog. in den beginne van den Jare 1610 goet gevonden hebbende de Heeren van Brederode, van der Mylen en van Malderen, nevens den voorn. Heer Aerssen, in een solemnele Ambassade aen hoogstgedachte sijne Majesteyt af te senden, de gem. Heeren Ambassadeurs in April van den voorsz. Jare 1610, door ordre van hoogstgedachte sijne Majesteyt onder anderen mede sodanigh zijn gerecipieert, dat sy ter Audientie gebracht werdende, zijn gepasseert tusschen de Guardes, die in ordre stonden, de Trommelen slaende. Dat den gemelten Heer van der Mylen in Juny van den selven Jare 1610 wederom als Extraordinaris Ambassadeur derwaerts gesonden zijnde, geen particuliere mentie had gemaeckt van de forme op de welcke hy doenmaels was gerecipieert, hoewel sulckx niet soude zijn geömitteert geweest, indien daer inne eenige veranderinge voorgevallen was, sonderling daer hy Heer van der Mylen een seer ampel rapport heeft gedaen, van het onthael dat hy hadde genoten, en van de groote affectie, die hare Majesteyten Koning Lodewijck de XIII. en de Coninginne Regente, van glorieuse gedachtenisse, desen Staet toedroegen. Dat eerst den gemelden Heer van der Mylen, als Extraordinaris, en daer na de Heer van Langerack, als Ordinaris Ambassadeur, in het Jaer 1614 aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt gesonden zijnde, de selve Heeren mede van de voornoemde receptie geen particulier vermaen hadden gemaeckt, maer alleen, dat sy met de gewonelijcke eer waren ontfangen. Dat den gemelten Heer Aerssen in den Jare 1625 en 1626 in extraordinaris Ambassade aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt gesonden zijnde, met die Ceremonie was gerecipieert, en dat hy passeerde door geredoubleerde Guardes, staende in ordre. Dat de Vyanden van desen Staet, doenmaels eenige bekoelinge in de affectie van hoogstged. sijne Majest. tegen desen Staet hebbende weten te verwecken, en den gem. Heer Aerssen versocht hebbende sijn Audientie van afscheyt, den Substituyt van den Maistre der Ceremonien van hem op den 3 April 1626 hadde komen afvragen, in wat Ceremonien haer Hoog Mog. Ambassadeurs plachten ontfangen te werden by het leven van hoogst-gedachte sijne Majesteyt Koningh Hendrick de IV.? Dat den gemelden Heer Aerssen sulckx hebbende gedaen, en oock daer van gegeven een schriftelijcke Memorie, continerende onder andere, dat de Guardes waren gerengeert in double Haye, daer op was gevolgt, dat den gemelden Heer Aerssen den 21 van de selve Maent van April was gepasseert door de Guardes, die in ordre stonden met het vliegende Vaendel en slaende Trommel. Dat in de Jaren 1628 en 1629 den gemelden Heer Aerssen en de Heer van Vosbergen wederom in extraordinaris Ambassade aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt afgesonden zijnde, de selve in haer Verbael wel niet uytdruckelijck hadden gereserveert, dat sy met de voorsz. Ceremonie waren ontfangen; dan dat echter seecker was, dat sulckx doenmaels mede moet zijn geschiet, dewyl sy in eenigh verschil staende met de

Heeren

Heeren Ambassadeurs van sijne Koninckl. Majesteyt van Denemarcken aen het Hof van hoogst-gedachte sijne Majesteyt over de Ceremonie van de eerste visite aen de gem. Heeren Deensse Ambassadeurs, het voorsz. passeren door de Guardes met slaende Trommels hadden doen voordragen als een eere in de forme van Receptie, die bekent was, en die haer selfs in haer Personen was wedervaren; en dat de gemelde Heeren Deensse Ambassadeurs haer daer op oock hadden komen geven de eerste visite. Dat in het Verbael van de Heeren van Heemstede en de Knuyt, in den Jare 1634 aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt als Extraordinaris Ambassadeurs afgesonden, wel geen particuliere mentie van die Ceremonie wiert gemaeckt, maer alleen in die gene, dat sy den rang en het respect van haer Hoog Mog. in de voorsz. Ambassade hadden trachten te conserveren, en sulckx, indien in dat poinct eenige nieuwigheyt of veranderinge was voorgevallen, daer van wel mentie souden hebben gemaeckt. Dat in de Jaren 1644 en 1645 eenigh verschil voorgevallen zijnde over de Rang en eerste Visite, die de Ambassadeurs van desen Staet tot Munster souden houden en ontfangen van de Ambassadeurs van sijne Majesteyt den tegenwoordigen Coningh, haer Hoog Mog. doenmaels hadden geinsisteert, dat aen de voorn. Ambassadeurs soude mogen werden gedaen de selve Receptie, die de Ambassadeurs van Venetien tot Munster souden genieten, dewyl haer Ambassadeurs aen 't Hof van sijne Majesteyt de selve Receptie genoten, die de Ambassadeurs van Venetien aldaer gedaen wierdt, en namentlijck, met het passeren door de Guardes en het slaen van den Trommel: En dat hoogst-gedachte sijne Majesteyt de goetheyt heeft gehad van aen haer Hoog Mog. by sijn Missive van den 4 Maert 1645 de voorn. Rang en eerste Receptie tot Munster toe te laten en te accorderen. Dat de Heeren van Gent, van Beuningen, de Hubert en Boreel gelijcke Receptie in de Jaren 1660, 1661 en 1662 hadden genoten, soo als uyt de overgesonden Extracten van haer Verbael was blijckende: En dat de gemelde Heeren van Gent, van Beuningen en de Hubert, noch in levenden Lyve zijnde, verklaren 't selve Verbael na de waerheyt te hebben opgestelt. Dat den gemelden Heer van Beuningen in den Jare 1668 in extraordinaris Ambassade aen hoogst-gedachte sijne Majesteyt gesonden zijnde, van de manier van sijn Receptie in dat poinct geen gewagh had gemaeckt, als alleen, dat hy seer wel was gerecipieert en onthaelt: En dat den Heer de Groot, in extraordinaire Ambassade aen 't Hof van hoogst-gedachte sijn Majesteyt gesonden in den Jare 1670, daer van mede geen particuliere mentie had gemaeckt. Dat dan de voorsz. Receptie so klaer blijckende onder de Regeringe van hoogstged. hare Majesteyten Coning Hendrick de IV. en Lodewijck de XIII. van glorieuse gedachtenisse, en oock van hoogst-gedachte sijne Majesteyt, haer Hoog Mog. niet wilden vertrouwen, dat de selve sijne Majesteyt haer nu anders soude willen tracteren, als sy voorheen zijn getracteert geweest, sonderling dewijle hy Heer Pompone had verklaert, dat sijne Majesteyt genegentheyt hadde die saecke te laten by het oude en vorige gebruyck: dat haer Hoog Mog. mede niet pretendeerde van sijne Majesteyt iets anders dan het oude gebruyck; en alsoo souden representeren en bidden, dat de selve de goetheyt wilde hebben van haer daer by te conserveren. Van al 't welcke/ en 't geen meer

meer ter materie mochte dienen/de Beschepden aen den Heer Grave d'Avaux in den Hage / met wie over dese sake was gesproocken / zijn overhandigt; gelijck oock die in 't Frans by onse Heeren Ambassadeurs zijn overgelevert: en de selve by sijn Alder-Christel. Majesteyt gesien zijnde / heeft door Monsr. de Pompone aen onse Ambassadeurs laten seggen / dat sy souden werden gerecipieert en ter Audientie geleyt op de selve maniere als voorheenen was geschiet, en sy versocht hadden.

En wierdt by den Heere Grave d'Avaux daer over de nabolgende Memorie aen haer Hoog Mog. op den 18 Maert overgegeven.

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, en Plenipotentiaris tot de Vredens-Tractaten, heeft aen den Coning sijn Meester overgesonden de Actens, die u Hoog Mog. hem hebben ter hant gestelt aengaende de Receptie van hare Extraordinaire Ambassadeurs in het Hof van sijne Majesteyt, mitsgaders in die van de Koningen sijne Voorsaten, en hebben de Ambassadeurs van u Hoog Mog. de gemelde Actens sedert in 't Frans overhandight, waer in sijne Majesteyt een lang vervolgh van de possessie, dat de Fransse en Switserse Guardes ten tyde van hare Audientie van Ceremonie in 't Geweer souden zijn, heeft gesien; doch alhoewel dit gebruyck in dese laetste tyden aen sijn Majesteyt geinterrompeert gescheenen heeft, en dat het self ten opsichte van den Heer van Beuningen in 't Jaer 1667, als oock van de Heer de Groot in 't Jaer 1670 niet en is geobserveert, en dat dienvolgende sijn Majesteyt niet en behoefde sigh daer aen te houden; soo heeft echter de genegentheyt, die de selve tot u Hoog Mog. weder wil hervatten, hem bewogen sigh na die eerste exempelen te reguleren, sonder sigh aen die laetste te keeren, en heeft derhalven gelast, dat de Extraordinaire Ambassadeurs van u Hoog Mog., de welcke sigh jegenwoordigh aen sijn Hof bevinden, met alle die Eere die sijn Majesteyt siet dat haer sedert het Jaer 1609 door den Koning Hendrick de Groot toegestaen, en onder de Regeeringe van Coningh Louis de XIII. als mede die van sijne Majesteyt gecontinueert zijn, sullen werden ontfangen. Den gem. Ambassadeur twijffelt niet of u Hoog Mog. sullen het gene 't welck sijne Majesteyt haer desen aengaende tegens de laetste exempelen toestaet, insien al soo seer als een groot en oprecht merckteecken van sijne vrundtschap t'haerwaerts, als gelijck een effect van een possessie waer inne sy al van over lang souden zijn geweest.

Den opgemelden Grave d'Avaux is gepersuadeert, dat de Ambassadeurs van u Hoog Mog. haer reets kennisse sullen hebben gegeven van de condescendentie, die den Coning, tot het gene daer sy na trachteden, wel heeft willen hebben, en dat sy de selve met eene sullen hebben geinformeert, dat d'intentie van sijn Majesteyt is, dat de Guarde, die alhier ten Hove is, en die 't Geweer opneemt en de Marsch slaet t'elckens als den Heere Prince van Orangie uytgaet en weder komt, de selve eere aen sijn Ambassadeur mede sal bewysen soo dick en menigmael als hy sig ter Audientie by u Hoog Mog. begeeft; doch het retardement van de Depeche des Conings, die den voorsz. Ambassadeur eerst gister avont seer laet ontfangen heeft, heeft

heeft hem belet eerder kennisse van de gemelde intentie van sijne Majesteyt aen u Hoog Mog. te geven, en haer met eenen te versekeren, dat hooggemelde sijne Majesteyt sigh t'allen tyden tot al het gene van hare satisfactie sal konnen zijn, bereyt en willig sal tonen. Gedaen in den Haeg den 18 Maert 1679.

Geteeckent,

d'AVAUX.

Hier op is dan gevolgt / dat onse Ambassadeurs haer publijcke Intrede binnen Parijs hebben gedaen / en haer eerste Audientie by de Coningh van Vranckrijck gehad / 't welck in de navolgende maniere toeging.

Op den 18 Maert / 's morgens / hebben hare Excell. 5 van hare Karossen / waer van 3 seer schoon waren / en alle met 6 Paerden / en Treyn na Rambouillet gesonden / en zijn selfs 's namiddags incognito derwaerts gereden / alwaer by haer is gekomen den Mareschal de Schombergh / den Introducteur Mr. Bonneuil en den Heer Giraut / gevolgt van eenige Fransse Edellieden / met de Karossen van den Coning / Coninginne / Monsieur / Madame / Madamoiselle en van verscheyde andere Princen en Princessen van 't Koninglijck Huys / nevens die van den Heer de Pompone / yder met 6 Paerden / en hebben hare Excell. aldaer verwellekomt / seggende / ordre te hebben haer te geleyden in 't Hostel van de Extraordinaire Ambassadeurs / dat daer toe bereyt was: Waer op de Heeren Ambassadeurs beleefdelijck hebbende geantwoort / zijn sy door de voorsz. Heeren geleyd in des Conings Karossen / en daer in de hooger Hant gegeven: en is daer op de Intrede omtrent ten 5 uren binnen Parijs / met meerder toeloop van Menschen als ordinair / geschiet / rydende de Karossen na het voorsz. Hostel / daer de gemelde Heeren haer Afscheyt van hare Excellentien hebben genomen: Weynigh daer na is by haer gekomen den Heer Tilladet / Capiteyn van de 100 Switsers des Conings / om haer wegens den Coning nochmaels te verwellekomen; 't selve geschiede oock wegens de Coninginne door den Heer de Villacerf / eerste Hofmeester van haer Majesteyt / wegens Monsieur door den Heer Graver / zijnde Maistre de Guarde Robbe / en wegens Madame door den Heer Gorillon / haren eersten Hofmeester. Waer na op Maendagh daer aen hare Excell. de eerste Audientie souden gehad hebben / maer als-doen daer een groot Feest zijnde / is het uytgestelt tot 's anderendaegs / als wanneer de welgem. Heer Marschalck de Schombergh en de Heer Introducteur haer 's morgens ten 6 uren met de Karossen van den Coningh en Coninginne quamen af-halen / en met de selve / neffens de 5 Karossen van hare Excell. na St. Germain hebben gebracht; allwaer gekomen zijnde / vonden sy de Guardes van den Coning te voet / soo Fransse als Switsers / in de eerste Plaets gerangeert / met vliegende Vaendels en slaende Trommels / en voort gereden zijnde in de tweede Plaets / waren daer de 100 Switsers van beneden tot boven aen de Trap in ordre gestelt / als wanneer hare Excell. geleyt wierden in een Kamer / daer de Heeren Ambassadeurs ordinaris wachten / tot dat het sijn Majesteyt gelegen komt Audientie te geven;

ven: Een half uur daer na wierden sy na boven geleyt / en beneden aen de Trap door den Marquis de Rodes / Grootmeester der Ceremonien / en door Monsr. de Saintot / Ceremonie-meester / ontfangen ; boven komende / wierden sy aen de groote Zael door de Hertogh van Noailles / Capiteyn van de Guardes du Corps / de welcke aldaer boven aen de Trap / kort na de 100 Switsers / mede gerangeert stonden / ontfangen / en wierden vervolgens in des Conings Kamer geleyt / alwaer sijn Majesteyt neffens desselfs Bedde in de Ruëlle binnen een vergulde besloten Balustre op een Stoel sat: Soo haest als sijn Majesteyt hare Excell. gewaer wierdt / stont de selve op / en nam den Hoed af / en na dat hoog-gemelde hare Excell. hare eerste reverentien gedaen hadden / avanceerde sijn Majesteyt 2 a 3 schreden na haer toe ; doch na de tweede en derde reverentie binnen de voorsz. Balustre getreden zijnde / soo begeerde sijn Majesteyt niet / dat sy spreecken souden voor dat sy haer gedeckt hadden: den Heer Boreel voerde het woort / welcke sijn Majesteyt / na 't overleveren van de Credentien / heeft aengesproocken als volgt.

SIRE.

DE goede intelligentie tusschen desen Kroon en den Staet der Vereenigde Nederlanden, die omtrent een Eeuwe geduurt heeft, wesende ongeluckelijk verbroocken geweest door een droevigen Oorlog, soo is dese goede source, voor desen soo vruchtbaer in weldaden, uytgedroogt door de ellendigheden en inseparable miserien van den anderen: maer dewyle wy niet gesonden zijn aen uwe Majesteyt, om aen de selve te remonstreren, hoedanig geweest zy het begin, het midden noch het eynde van desen bloedigen Oorlog, soo sullen wy met stilswygen voor-by gaen de revolutien van de selve, uwe Majesteyt verseeckerende in den name van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, onse Heeren en Meesters, dat haer Hoog Mog. verblijt zijn geweest, wanneer sy in uwe Majesteyt hebben gesien soo veele goede dispositien, om den Oorlogh te termineren, en de Vrede met haer te maecken, dewyle door het middel van de selve, volgens de verseeckeringe, die het uwe Majesteyt belieft heeft aen haer te laten geven, haer Hoog Mog. tegenwoordigh in dien staet zijn van te mogen genieten de eere van uwe Majesteyts goetwillentheyt.

SIRE, onse Heeren en Meesters seer wel wetende hoe seer de Vrundschap van uwe Majesteyt haer noodigh is, ende van wat importantie het voor den welstant van hare Republijck is, te hebben de eere van d'Alliantie met dese Kroon, soo sullen haer Hoog Mog. in gene voorvallende occasien mancqueren van te doen blijcken, datse de selve met groote sorgvuldigheyt soecken, en dat sy conserveren een diep respect voor een soo grooten Coning.

SIRE, den Oorlog verhindert hebbende mijn Heere den Prince van Orangie, om gedurende de selve aen uwe Majesteyt te konnen bewysen sodanigen respect als sijn Hoogheyt wel soude gewenscht hebben, soo hebben wy expresse ordre van dien Prince, van uwe Majesteyt te verseeckeren van het diepe respect van hooghgemelde sijne Hoogheyt, als mede, dat de selve niets soo dierbaer achten sal, als de

eere te mogen hebben van de goede gratien van uwe Majesteyt, als zijnde desselfs ootmoedigste en gehoorsaemste Dienaer.

Door den Vrede, SIRE, die uwe Majesteyt gesloten heeft met Spangie, den Staet der Vereenigde Nederlanden, den Keyser en verscheyde andere Princen van 't Rijck, sal een goet gedeelte van Europa ruste vinden: maer soo lange als een sodanigh goet werck (en waer na soo seer verlangt is) niet algemeen is gemaeckt, soo blijft dit geluck noch onvolkomen: En hoewel onse Heeren en Meesters volkomentlijck gepersuadeert souden zijn van de sincere intentie van uwe Majesteyt, waer door de selve met groote passie verlangen na de generale Vrede, soo is 't nochtans, dat haer Hoog Mog. boven alle dingen wenschen, dat de selve gants Europa mogen sien herstelt in een stilstant, een ruste en een Vrede, hebbende ons daeromme belast uwe Majesteyt te versoecken, als den eenigsten Arbiter van soo een groot werck, en waerlijck waerdig een Alder-Christelijckste Coningh, van te willen doen wijcken de glorie van de Triumphen voor de ruste van soo veel Volckeren, en te willen prefereren de generale Vrede voor de hope, die de continuatie van een voordeeligen Oorlog soude konnen geven.

Waer door dan uwe Majesteyt aen sigh sal trecken de zegeningen van veel millioenen Zielen, de welcke tegenwoordig leggen suchten onder de harde verdruckingen van desen Oorlog, en die met haer gedurig bidden van den Hemel sullen doen neder-dalen alle zegeningen op de geheyligde Persoon van uwe Majesteyt.

Wat ons aengaet, SIRE, die d'eere hebben van na het sluyten van de Vrede de eerste Afgesanten te zijn aen uwe Majesteyt, het sal ons een seer groot geluck zijn indien uwe Majesteyt onse Personen voor aengenaem sal houden, en dat het succes van onse Negotiatie sodanig sal zijn, dat de gantsche Werelt daer door sal bekennen, dat uwe Majesteyt aen den Staet der Vereenigde Nederlanden sijn eerste Vrundschap wederom gegeven sal hebben, &c.

Waer op sijne Majesteyt in termen van civiliteyt heeft geantwoort / verseeckerende aen hare Excell. / dat altijt soude trachten te leven met den Staet van haer Hoog Mog. in goede intelligentie, en by alle occasien geven preuves van de Vrundschap, die sijne Majesteyt en de vorige Koningen van Vranckrijck van tijt tot tijt aen de selve hadde getoont en bewesen.

Daer is voort met Vranckrijck seer veel te doen geweest over de achterstallige Contributien / welcke sijne Alder-Christel. Majesteyt van de Meyerye van den Bosch / Baronnye van Breda en andere Landen / horende onder desen Staet / pretendeerde / en waer in wegens Vranckrijck verscheyde mael seer ernstigh wierdt gesproocken / even al of die met Militaire Executie souden laten vorderen / indien men de selve niet na behoren voldede: maer haer Hoog Mog. hebben soo grooten yver getoont / om de Coning van Vranckrijck satisfactie te geven / dat eyndeling aen sijn Majesteyt genoegen is gedaen.

Ter occasie dat de Coningh van Engelandt / overmits de Vrede tusschen Vranckrijck en Spangie / uyt de Spaensse Nederlanden sijne Troupen / die tot assistentie van de selve had gesonden / soude laten over-halen / en dat het selve

tot Oostende niet en konde geschieden / ter oorsaecke dat de Fransse noch Gent in hadden / en difficulteerden de Engelsse daer te laten passeren / soo dat sijn Majesteyt / met consent van desen Staet / sijne Oorlog-schepen voor Vlissingen soude senden / om aldaer in te nemen de Troupen / die van de Schelde derwaerts souden gebracht werden / soo viel iets voor dat men niet verwacht had / namentlijck / dat den 26 Februarý een Oost-Indis uytgaende Schip / genaemt het Wapen van der Goes / van Vlissingen na Oost-Indien in 't uytzeylen wesende / voor het vatten van de Gaten komende / den Scheeps-raet goet gevonden hadde niet uyt te lopen / maer wederom na de Reede van Vlissingen te keeren / doch 't selve omtrent het Baecken van Soutelande wesende / van achter 't voornoemde Schip binnen Gaets zijn komen opzeylen 12 a 15 Fregatten van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittangie / waer van het derde Fregat / genaemt de Soldado / Capiteyn Rich Trevanian / het voorsz. Oost-Indis Schip op de syde voorby lopende / een Schoot met Scherp daer op heeft gedaen / gaende door 't groote Mars-zeyl / een vadem boven de groote Ree / daer veel Matrosen op lagen / tot het bestaen van 't Schover-zeyl / om 't selve te doen strijcken : 't welck voor vreemt wierdt aengesien / als geschiet zijnde op de Stromen van desen Staet ; maer eyndeling heeft men bevonden / dat het sonder ordre van de Koning van Groot Brittagne was geschiet / hebbende den Commandant van 't selve Engels Esquadre / Johan Wetwange / de navolgende Verklaringe op den 11 Maert daer van gegeven.

ICk onder-geschreven Johan Wetwange, Commandant van het Esquadre van sijne Majesteyt van Groot Brittangie, geordonneert tot af halinge van de Engelsse Militie uyt de Spaensse Nederlanden, verscheyde malen aengesproocken zijnde van de Heer Jan Rademaker, in qualiteyt als Bailliuw van de Wateren van den Lande en Graeffelijckheyt van Zeelandt, om satisfactie te geven wegens een Canon-schot, die uyt het Fregat genaemt de Soldado, daer Capiteyn op is Rich Trevanian, met Scherp is gedaen door het groot Mars-zeyl van een Oost-Indis Schip, genaemt 't Wapen van der Goes, soo als het selve onder zeyl was, op den 26 February 1679, ten tyde als het voorn. Esquadre de Wielingen quam inzeylen, verklare dat de voorsz. Schoot is qualijck, onbedachtelijck en t'onrecht gedaen, en wel te weten, dat die insolentie is tegens de intentie en wille van de Coning van Groot Brittangie, alsoo sijne Majesteyt niet en pretendeert, dat aen sijne Vlagge of Schepen eenige beleeftheyt van strijcken van Vlaggen, of neder-laten van Mars-zeyl, of diergelijcke sal werden gedaen, als in de openbare Zee, en niet binnen de Tonnen, Ondiepten, Reeden of Rivieren van dese Landen, en dat derhalven den voorn. Oost-Indisvaerder wel heeft gedaen van niet te strijcken, of eenig teecken van beleeftheyt te bewysen, en dat hy Commandant van het voorsz. Esquadre sal besorgen, dat de Autheurs van dese insolente actie sullen werden gecorrigeert, als zijnde de selve met het voorsz. Fregat de Soldado over eenige dagen wederom na Engelandt vertrocken.

Actum Middelburgh den 11 Maert 1679.

Onder

Onder stont, The Schot madwils made by the Soldado, was contrari the ordre, and ougt not te had bee[illegible] Geteeckent,

Johan Wetwange.

De Schoot uyt de Soldado was tegens de ordre, en had behoort niet gedaen te zijn.

Waer mede desen Staet satisfactie nam.

In January heeft sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie een Voyagie na Utrecht / Gelderlandt en Over-Yssel gedaen / om eenige ordres op de Financien en andere saecken van die Provintien te helpen stellen: In Utrecht wierdt gebesoigneert / om in 't toekomende alle Renten van de Capitalen / ten laste van die Provintie op Lijf- en Los-Renten genegotieert / op een Comptoir te brengen / en aldaer van tijdt tot tijdt / volgens de Verschijn-dagen / te werden betaelt / en dat oock aen de Militie / staende gerepartieert tot last van de selve Provintie / voortaen op een Comptoir prompter op een egalen voet van Maent tot Maent hare Soldye soude werden voldaen / en daer toe suffisante Middelen aen de respective Comptoiren geaffecteert: Van de Leden van de Regeringe niet van een sentiment zijnde / is eenige tijdt gestelt / om daer over te besoigneren / en met malkanderen te accorderen. Waer na sijn Hoogheyt na Gelderlandt is vertrocken / alwaer de Resolutien facielder zijn gevallen: En daer na in Over-Yssel komende / was tot Deventer eenig geschil over het bewaren van de Stadts Sleutels tusschen de Militie en Burgerye voorgevallen / alsoo den Major van de Militie / op Brieven van den Gouverneur / volgens ordre van sijn Hoogheyt / die van de Burgery had geeyscht / om by den Gouverneur of 't Opper-hooft van de Militie bewaert te werden / gelijck als in Frontier-Plaetsen gebruyckelijck is / en alrede tot Swol en Campen wiert gepractiseert: maer hier stelde sigh de Burgery tegen / en lieten eenige dagen de Poorten meest gesloten staen / tot den 7 Februaryo / als wanneer sijn Hooghheyt daer quam / en hare Gedeputeerden over dese saecke met sijn Hoogheyt eenige malen spraken / tot dat eyndeling op den 12 dito een van de 2 Sleutels van de Kasse / waer in de Stadts Sleutels wierden bewaert / aen den Major / die de selve weder van de Magistraet quam eysschen / is laten volgen / en den volgenden dagh / zijnde den 13 / de Poorten door de Militie weder zijn open gestelt / vertreckende sijn Hoogheyt voort na Swol / en vervolgens na den Hage: Alwaer de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt expres waren vergadert / en / na eenige Besoignes / wiert geresolveert tot het fortificeren van Naerden / om in tijt en wijlen Hollant verder te konnen sluyten / gelijck men in de voorgaende overval van de Franssen nodig hadde gevonden / en waer toe / als dit voltrocken was / noch andere Fortificatien souden werden gemaeckt: Den Heer Adjutant Generael Coljers is tot Gouverneur van die Plaets aengestelt.

Wy hebben aengaende de Vrede-Handel tot Nimwegen in onse laetste gedagt / dat de Koning van Vranckrijck door sijn Ambassadeurs hadde laten seg-

gen/dat sig niet langer aen sijne Presentatie van den 15 April verbonden wilde houden / als tot het eynde van 't selve Jaer: dit gaf oorsaeck / dat op den 29 December de Conferentien tusschen de Keyserse / Fransse en Sweedse Ambassadeurs weder zijn herbat / doch alsoo / dat yder Party apart een Kamer op het Stadhuys van Nimwegen wierdt gegeven / en den Heer Ambassadeur Jenkins tusschen beyde / om over en weer te brengen 't geen Partyen souden goet vinden: welcke ordre in het begin geturbeert wierdt door de Deensse en Brandenburgse Ambassadeurs / als die onverwacht mede by de Keyserse quamen / dewijl sy oordeelden / dat die sonder haer niet en behoorden te handelen: doch dese wierden tot haer contentement noch een andere Kamer toegestaen / waer in sy souden verblijven / en de Keyserse haer van 't gene passeerde communicatie geven; en alsoo gingen de Besoignes weder aen. Maer ondertusschen / in plaets van te avanceren / scheen alles tot meerder verwydering te lopen / alsoo de Fransse precijs bleven staen op haer ingeleverde Projecten / en speciael op 't werck van den Heere Hartogh van Lottharingen / die het laetste van de Alternativen / by de Coning van Vranckrijck voorgeslagen / wel hadde aengenomen / maer siende dat de Fransse de Passagien door Lottharingen in haer Opstellingen soo breed extendeerden / dat daer door het Hartogdom van Lottharingen genoegsaem soude zijn geruineert / of immer van een gescheurt / soo soude dat garen gealtereert hebben / waer toe door sijn Minister vijf derley Voorslagen liet voorstellen / als te weten:

1. DAt hy soude aennemen het Tractaet van 't Jaer 1661, mits dat hem Nancy gefortificeert weder-gegeven, en de Passagie of Weg, by 't selve Tractaet gestelt, wegh-genomen soude werden.

2. Of het selve Tractaet, met Nancy gedemolieert, mits de Wegh weg-genomen, of die tot een simpele faculteyt van passagie gebracht, mits dat Marsal aen hem soude gegeven werden.

3. Of dat hy Marsal souden cederen, uytgenomen de Sout-Mijnen, om in de placts Nancy te hebben.

4. Of dat hy soude toestaen Frans Guarnisoen binnen de Stad van Nancy voor een tijt te hebben, en het Tractaet van 1661, doch met wegneming van de Weg.

5. Of dat hy aen soude nemen de wisselinge van Nancy tegen een andère Stadt van de selve waerde: of, soo men die soo juyst niet en konde vinden, dat hem het overige met andere dingen soude werden voldaen, dan alles sonder de Wegh.

Welcke Voorslagen den Heer Ambassadeur Jenkins wel aen de Heeren Fransse Ambassadeurs proponeerde / of / soo geen van alle by haer aennemelijck was / dat dan den Hartog ten minsten het eerste van de Alternativen van Vranckrijck soude mogen aennemen: maer 't een soo wel als 't ander wierdt by de gemelde Heeren Fransse Ambassadeurs afgeslagen.

Vorder viel geen minder swarigheyt over 't werck in 't Noorden / en daer omtrent begeerde Vranckrijck:

1. Vol-

1. VOlkomene herstellinge van de Westfaelsse Tractaten, te weten, geheele satisfactie voor Sweden.

2. Dat den Keyser en desselfs Geallieerde in 't Rijck souden beloven in generley manieren de Vyanden van Vranckrijck en van Sweden te helpen, met expresse denominatie van Denemarcken, Brandenburg, Munster, Lunenburg, &c.

3. Dat hy oock soude tegen gaen alle de gene die eenige hulpe aen de voorsz. Vyanden soude willen doen, en effectivelijck sulckx beletten.

4. Dat den Keyser hen in handen soude laten sodanige Steden en Plaetsen, door middel van welcke zy Sweden souden konnen assisteren. Gelijck die namaels by haer oock genoemt zijn.

Over dese saeck wierdt de gantsche Maent van January getracteert / en self door onse Heeren Ambassadeurs aen het Fransse Hof alle debvoiren aengewent / op dat de Coning van Vranckrijck soude verwilligen / dat de Hartog van Lottharingen nochmaels vry soude hebben een van de 2 Alternativen te kiesen / en dē Keyser bestaen / met ten regarde van sijn Geallieerde in 't Noorden verklaringe en beloften te doen van Neutraliteyt / op de selve voet en manier als de Coningh van Spangie en desen Staet hadden gedaen: Maer 't eerste wierdt gedecimeert / om dat men aen de Fransse syde oordeelde / dat de Hartog van Lottharingen sig eens hebbende verklaert op de aengeboden Alternativen / daer mede hadde geconsumeert sijn Recht van weder te mogen veranderen / alsoo anders geen eynde was te bekomen: En wat het tweede belangde / dat 'er geheel andre speculatien vielen omtrent den Keyser / ten aensien van de Noortse saecken / alsoo 't Rijck veel meer gemeenschap hadde met de Fursten die tegen Sweden in Oorlogh waren / en derhalven tegen den Keyser en 't Rijck grooter precautien mosten werden genomen: Soo dat al 't gene daer konde gevordert worden / was / dat den Termijn / om de Vrede aen te nemen / gelijck Vranckrijck die hadde gestelt / nochmaels wierdt verlangt tot den 15 January: het welcke de Fransse Ambassadeur aen haer Hoog Mog. in den Hage oock notificeerde.

Men handelde ondertusschen / als geseyt / tot Nimwegen / en speciael wegens 't Noortse wesen / mitsgaders over de Steden en Plaetsen die de Franssen in 't Rijck in besettinge begeerden te houden / als namentlijck / Chastelet / Hoey / Verviers / Aken / Duren / Linnich / Nuys en Zons / als nodig om Sweden tegens sijne Vyanden te konnen helpen / ter tijdt toe de generale Vrede soude konnen bekomen werden / en wierden oock diverse Projecten van d'een en d'ander voorgestelt / daer over verscheyde Expressen wierden gesonden / tot dat eyndeling ten eynde van de Maent January alles scheen te neygen tot een besluyt / alsoo de Keyserse resolveerden de Vrede op de beste voet als mogelijck te maecken / soo dat eerst met de Fransse Ambassadeurs geaccordeert zijn / en na eenige dagen handelings insgelijckx met de Sweedse / invoegen de ondertyckening op den 5 Februarij is geschiet / luydende de Tractaten aldus.

VRE-

VREDENS-VERBOND,

Tusschen hare Keyserlijcke en Alder-Christelijckste Majesteyten,
Gesloten en geteeckent binnen Nimwegen den 5 February, Anno 1679.

In den Name der Alderheyligste en ondeylbare Drie-eenigheyt.

HEt zy bekent aen alle en een yder, die daer aen gelegen is, of eenigsints gelegen magh wesen, hoe dat het, na dat van den aenvang deses Oorlogs over eenige Jaren gevoert tusschen den Alder-Doorluchtigsten en Groot-magtigsten Vorst LEOPOLDUS, verkoren Rooms Keyser, altijt Vermeerder des Rijcx, Coning van Duytslandt, Ongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien, Slavonien Aerts-Hertog van Oostenrijck, Hertog van Bourgondien, Brabant, Styrien, Carinthen, Carniolen, Marckgraef van Moravien, Hertog van Luxemburg, Op- en Neder-Silesien, Wirtembergh en Tecke, Vorst van Schwaben, Graef van Habsburg, Tirol, Kyburg en Goritien, Marckgraef des Heyligen Roomssen Rijckx, Burgouw, Op- en Neder-Elsas, Laubach en Salins, &c. ter eener; en den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Vorst LODEWYCK de XIV. Alder-Christelijckste Koning van Vranckrijck en van Navarre, ter andere syde, sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt en sijne geheyligde Alder-Christelijckste Koninckl. Majesteyt niets hogers gewenscht hebben, als door de herstelling van een noyt verbreeckelijcke Vrede de verwoesting van soo veele Landtschappen, en het vergieten van soo veel Bloets te stuyten, eyndelijck, door de Goddelijcke goedertierentheyt, is geschiet, dat door toedoen van den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Vorst KAREL de II., Coning van Groot Brittannien, die in dese moeyelijcke tyden des Christenrijcx tot Middelaer van yder een is aengenomen, met sijnen onsterflijcken roem en onvermoeyden vlijt voor de gemeene rust en d'algemeene Vrede sijne raedgevingen en diensten heeft aengewend, dat de t'Samenkomst tot onderhandeling van de Vrede hier tot Nymegen sou aengestelt worden; verschynende dan ter geseyde Plaets de van wedersyden wettig gestelde Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten, en van wegen den Keyser de seer Eerwaerdige, seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Johan*, Bisschop van Gurck, Vorst des H. Roomssen Rijckx, en Raedsheer van sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt; nevens den Heer *François Ulrick*. des Heyligen Roomssen Rijckx Graef Khinsky tot Chimitz en Tettau, Heer in Klumetz, sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts geheyme Raed, Kamerheer, Koninckliјck Stadhouder, Raedsheer in den Provintialen Koninckliјcken Hof-Raed, Voorsitter in d'Appellen, Bestierder van het Koninckliјck Hof in 't Rijck van Bohemen; en de Heer *Dierik Althet Henrik à Stratman*, sijnes Keyserl. Majesteyts Rijckx Hof-Raed: En van wegen den Alder-Christel. Coningh de seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Godefried, Graef van Destrades*, Maerschalck van Vranckrijck, Ridder der Koninckliјcke Ordens, sijnes geheyligde Alder-Christelijckste Conings Onder-Coning in America, Gouverneur van de Stad en Sterckten van Duynkercken, met alle de Plaetsen onder dat Gouvernement behorende;

horende; de Heer *Charles Colbert*, Ridder, Marckgraef van Croissy, sijnes Alder-Christel. Conings gewonelijcke Raedt in beyde sijne Raeds-Vergaderingen; en de Heer *Johan Anthony de Mesmes*, Ridder, Graef van Avaux, mede sijnes Alder-Christelijckste Koninckli jcke Majesteyts geheyme Raed; na het aenroepen van de Goddelijcke bystant, en de wedersijdse Volmachts-Brieven behoorlijck uyt-gewisselt te hebben, door het tusschen-komen en toedoen van de seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, van den Heer *Laurens Hyde*, Knape, van den Heer *Willem Temple*, Baronet, en van den Heer *Leolin Jenkins*, Ridder, Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten sijnes geheyligde Koninckl. Majesteyts van Groot-Brittannien, die het Middelaers-Ampt, om d'algemeene rust te besorgen, van het Jaer 1675 tot nu toe, wyd van alle zydige drift, getrouwelijck en wijsselijck volbracht hebben, ter eeren Godts, en welstant van het Christenrijck, in wedersydse Wetten van Vrede en Vriendschap verdragen zijn soo als hier volgt.

1. Daer zy een Christelijcke, algemeene en geduursame Vrede, met een waerachtige en oprechte vriendschap tusschen sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt en sijne geheyligde Alder-Christelijckste Koninckl. Majesteyt, derselver Erfgenamen en Nasaten, Koninckrijcken en Landschappen, nevens alle en een yder in 't bysonder, sijnes geseyde Keyserl. Majesteyts Bondgenoten, voornamentlijck de Keurvorsten, Vorsten en Staten des Duytsen Rijckx in dese Vrede vervat, met hare Erfgenamen en Nasaten ter eener; en alle en een yder der Bontgenoten sijnes geseyde Alder-Christel. Majesteyts in dese Vrede vervat, met hare Erfgenamen en Nasaten, ter andere syde; en dat die soo oprechtelijck bewaert en onderhouden worde, dat sy beyde malkanders eere, nuttigheyt en voordeel bevorderen: En dat daer zy een gedurige vergeting en vergeving van alle 't gene sedert den aenvang van dese ontroeringen wedersijts vyandiglijck magh bedreven zijn, soo dat noch uyt oorsaeck of voorgeven van de selvige d'een den anderen naderhant eenige moeyelijckheyt, directelijck noch indirectelijck, door aensien van eenigh recht, of door middel van feytelijckheden, in 't Rijck of elders daer buyten, niet tegenstaende eenige Verbonden, die iets in tegendeel mochten by-brengen, sou aendoen, of doen, of laten aendoen, maer alle en elcke bysondere van wedersyden aengedane verongelijckingen, gewelden, vyandschappen, schaden en onkosten, buyten insicht van allerhande Personen en saken sullen soo geheel vernietigt zijn, dat alles wat d'een van d'ander daer over sou mogen te eysschen hebben, in eeuwigdurende vergetingh begraven zijn.

2. En dewyl de Vrede van Munster in Westphalen, op den 24 October des Jaers 1648 gesloten, een seer vaste grond van wedersydse vriendschap en gemeene rust maecken sal, soo sal die omtrent alle en hare bysondere deelen herstelt worden in hare voorgaende kracht en voor het toekomende behouden blyven, als of het selve Vredens-Verbond hier van woort tot woort ingevoegt gelesen wiert, ten zy voor soo veel 't selve door dit Verdrag uytdruckelijck te niet gedaen is.

3. Doch dewyl uyt kracht van de geseyde Munsterse Vrede sijne geheyligde Alder-Christel. Koninckl. Majesteyt een eeuwigdurend Recht tot de Vestinge van Philipsburg nevens het Recht van bescherming verkregen heeft, en de gesey-

de Vesting door de Keyserl. Wapenen, in tegendeel 't Casteel en de Stadt van Fryburgh door de Fransse Wapenen is ingenomen, soo is wegens dese Plaetsen tusschen sijne geheyligde Keyserlijcke en Koninckl. Alder-Christel. Majesteyten in volgender voegen verdragen.

4. Sijne geheyligde Koninckl. Alder-Christel. Majesteyt, soo wel voor sigh, als sijne Erven en Nasaten, doet afstant en geeft voor altijt over aen sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt, sijne Erven en Nasaten, alle het Recht van bescherming, van gedurige besetting, en alles wat hy uyt kracht van de Munsterse Vrede gehad heeft over de Vesting van Philipsburg, niets op de geseyde Vesting, en de Sterckten daer aen gevoegt, of aen dese of gene syde des Rijns gebout, van recht of vereyssing, voor sigh, sijne Erven en Nasaten of het Koninckrijck van Vranckrijck behoudende, onder wat titul of deckmantel sulckx sou mogen wesen, niet tegenstaende eenigerhande Wetten, stellingen, insettingen of andere redenen daer tegens strydende, als welcke alle en yder in 't bysonder door dit Tractaet vernietigt zijn.

5. Sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt wederom, soo wel voor sigh, als sijne Erven en Nasaten, en 't geheel Huys van Oostenrijck, doet afstant en geeft over voor altijt aen sijne geheyligde Coningl. Alder-Christel. Majesteyt, sijne Erven en Nasaten, het Casteel en de Stadt van Fryburg, met 3 Dorpen daer onder behorende, als, Lehn, Mezhausen en Kirchzart, met hare Baenderyen, gelijck sy tot de gemeenschap van de geseyde Stad Fryburg behoren, nevens alle haren Eygendom, hoog Gesag, 't Recht van Patronaetschap, opperste Heerschappy en andere Rechten in 't gemeen, die hem over het geseyde Fryburg hebben toegekomen, niets voor sigh, sijne Erven en Nasaten, of het H. Roomsse Rijck van recht of vereyssing, onder wat titul of deckmantel sulckx sou mogen wesen, behoudende, niet tegenstaende eenigerhande Wetten, stellingen, insettingen of andere redenen daer tegens strydende, als welcke alle en yder in 't bysonder door dit Tractaet vernietigt zijn; behoudens nochtans der selver Stadts Voor-rechten en Vryheden, voor-heen van 't Huys van Oostenrijck verkregen; behoudens oock voor den Bisschop en de Kerck van Constants het Recht des Bisdoms, Inkomsten en andere gerechtigheden.

6. Sijne geheyligde Coningl. Alder-Christel. Majesteyt sal van Brisac tot Fryburgh over de Landen sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts en des Keyserrijckx door een gewoonlijcke Wegh (gemeenelijck Landstras genaemt) open hebben een vrye maer onbeschadigende doortocht, om daer na toe te brengen Krijgsvolck, Voorraed en alles wat tot de besetting van Fryburg nodig magh wesen, met welcke en soo dickwils dat sal van doen zijn, sonder eenigerhande belet of verhinderingh.

7. En het sal niet geoorloft zijn die Oorlogs-voorraet, tot de besetting van Fryburg nodig, op de geseyde Weg en doortocht van Brisack na Fryburg met eenige Belastingen, Tollen of Doortocht-gelden, 't zy die nieuwe of oude mogten wesen, te beswaren en te belemmeren. Daer is oock verdragen, dat de nodige Leeftocht, soo wel voor de Besettelingen als voor de Inwoonders, die uyt alderhande Plaet-

sen

ſen van Brisgouw na Fryburg gevoert ſal worden, gelijck tegenwoordig, ſoo oock in 't toekomende, met gene, maer andere Koopmanſchappen en Goederen met geen ſwaerder Schattingen of Tollen belaſt ſullen werden, als of die in eenige andere ſijne Keyſerl. Majeſteyts onderhorige Plaetſen gevoert wierden, of felfs van de ſelve Keyſerl. Majeſteyts Onderdanen betaelt mochten zijn.

8. Commiſſariſſen, van wederſyden te noemen binnen een Jaer na 't voltrecken van de Vrede, ſullen vaſt ſtellen, wat wettig gemaeckte Schulden de geſeyde Stadt Fryburgh toeſtaen te betalen.

9. Sijne Coningl. Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſal beſorgen ter goeder trou, ſonder eenig uytſtel of vertragen, dat aen ſijn geheyligde Keyſerl. Majeſteyt weder in handen gelevert worden alle en ydere ſchriftelijcke Beſcheyden, van wat aert ſy mogen zijn, die in de Stadt en 't Caſteel, of in de Huyſen of bewaring der Raetsheeren of andere Beampten, of elders, ten tyde als Fryburg wierdt ingenomen, gevonden zijn: doch indien ſodanige ſchriftelijcke Beſcheyden publijck zijn, die de geſeyde Stadt Fryburg en daer onderhorige 3 Dorpen aengaen, wegens de ſelve ſullen de voorſeyde Commiſſariſſen malkander verſtaen, in wat plaets die bewaert moeten werden, ſoo nochtans, dat men daer uyt Authentique Copyen ſal mogen lichten, ſoo dickwils ſulckx vereyſcht ſal worden.

10. Het moet vry ſtaen niet alleen voor het Capittel van Baſel, gelijck mede voor alle de Leden, en yder van die in 't byſonder, onder 't Ooſtenrijckſe Gebied en de Univerſiteyt van Fryburg, maer oock voor de Borgers en Inwoonders, van wat ſtaet of gelegentheyt ſy mogen zijn, die ſouden willen verhuyſen, met hare woning van Fryburg elders te nemen, ſigh waer na toe het hen mag believen, met hare roerende Goederen, ſonder eenige verhindering, verkorting of belaſting, binnen een Jaer na de voltrockene Vrede te vervoeren, maer hare onroerende Goederen te verkopen, of te behouden, en door haer ſelven of andere te adminiſtreren. De ſelve macht om te behouden, te adminiſtreren of te verkopen ſullen alle andere behouden, die Goederen, Inkomſten of Gerechtigheden op de geſeyde Stadt Fryburg of de 3 daer onder gehorige Dorpen mogen hebben.

11. Nochtans ſtaet ſijn geheyligde Alder-Chriſtel. Majeſteyt toe, het geſeyde Caſteel en Stadt van Fryburgh nevens de 3 daer onder gehorige Dorpen aen ſijne geheyligde Keyſerl. Majeſteyt weder over te geven, indien men over het Equivalent tot voldoeningh van ſijne geheyligde Coningl. Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſal konnen verdragen.

12. Nademael den Heer Hertog van Lottharingen in deſen Oorlog met ſijne geheyligde Keyſerl. Majeſteyt vervoegt is, en in dit tegenwoordig Verbond heeft vervat willen worden, ſoo ſal hy herſtelt zijn voor ſigh, ſijne Erven en Naſaten, in de vrye en volle beſitting van de Staten, Plaetſen en Goederen, welcke ſijn Oom Hertog Karel in 't Jaer 1670 (wanneer ſy door de Wapenen van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt zijn ingenomen) heeft beſeten; uytgeſondert nochtans de veranderingen in de volgende Articulen te verklaren.

13. De Stad Nancy met hare Baenderye (gemeenlijck Finagie genoemt) moet gedurig aen de Franſſe Kroon vereenigt en ingelijft blyven, ſoo dat de geheyligde

Coningl. Alder-Chriſtel. Majeſteyt en ſijne Erven en Naſaten de ſelve mogen beſitten met alle Gerechtigheden van Opper-hoogheyt, van hoogſte Geſagh en Eygendom: En tot dien eynde doet de geſeyde Hertog van Lottharingen, ſoo wel voor ſig, als voor ſijne Erven en Naſaten, renunciatie en afſtant, en geeft over aen den hoog-gem. Alder-Chriſtel. Coningh en ſijne Erven en Naſaten, alle Gerechtigheden, ſonder iets te bewaren of te behouden, van Eygendom of het hoogſte Geſag, alle Voor-rechten en Hoogheden, welcke den Heer Hertog op die geſeyde Stadt Nancy gehad heeft, of hebben moeten toekomen, niet tegenſtaende eenige Wetten, gewoonten, ſtellingen, inſettingen of over-een-komingen in tegendeel beveſtigt, welcke met afſchaffende clauſulen van ontreckingh door het tegenwoordigh Tractaet vernietigt zijn.

14. En op dat te vryer gememeenſchap tuſſchen de voorſeyde Stadt Nancy en de Landen onder de Franſſe Kroon gelegen magh onderhouden worden, en het Frans Krijgsvolk te lichter doortocht ſou hebben, ſo ſullen door Commiſſariſſen, by den Alder-Chriſtel. Coning en den voorſeyden Hertogh te noemen, Wegen beſcheyden worden, een halve Lottharingſe mijl in de breete bevattende; d'eerſte van St. Deſir na Nancy, d'andere van Nancy na 't Elſas, de derde van de ſelve Stad Nancy na Veſou in 't Graefſchap van Bourgondien, de vierde ten laetſten die van Nancy na de Stadt Metz geleyden; ſoo nochtans, dat het aenwyſen van de voorſeyde Wegen niet anders geſchiede, dan in 't aenwyſen des Wegs op 't Jaer 1661 aen den Alder-Chriſtel. Coningh van den voorleden Hertog Karel overgegeven, onderhouden is.

15. Alle in 't gemeen gelijck voorſz. is, de aen te wyſene Plaetſen, Dorpen, Vlecken, Landen, met dat onder de ſelvige behoort, die in de Wegen van deſe halve mijl breete gelegen zijn, met alle Gerechtigheden, ſoo wel van Opper-hoogheyt en hoogſte Geſag, als van Eygendom, welcke de voorſeyde Hertog en ſijne Voorſaten genoten hebben, ſullen ſijne geheyligde Coningl. Alder-Chriſtel. Majeſteyt toekomen; ſoo nochtans, dat indien der geſeyder Plaetſen Baenderyen of onderhorigheden buyten de breete van de halve mijl ſigh uytſtrecken, wat over de Palen, van de Commiſſariſſen geſtelt, ſal uytlopen, aen den voorſeyden Hertog en ſijne Erven en Naſaten, als voorheen, met alle Opper-hoogheyt, hoogſte Geſag en Eygendom ſal verblyven.

16. De Stadt en Droſtſchap van Longwic, met alles wat daer aen en onder gehoort, met alle Opper-hoogheyt, hoogſte Geſag en Eygendom ſal gedurigh verblyven by den hoog-gem. Heer Alder-Chriſtel. Coning en ſijne Erven en Naſaten; en voor het toekomende ſal de voorſeyde Hertog en ſijne Erven en Naſaten geen recht daer op te eyſſchen hebben: maer tot verwiſſeling van de geſeyde Stad en Droſtſchap ſal ſijne geheyligde Koninckl. Alder-Chriſtel. Majeſteyt aen den geſeyden Hertog een ander Droſtſchap afſtaen, in een van de 3 Bisdommen, van de ſelve groote en waerdigheyt, waer over de ſelve Commiſſariſſen ter goeder trou ſullen verdragen; en 't ſelve alſoo afgeſtaen, en aen den geſeyden Hertog van van den Alder-Chriſtel. Coning overgedragen, ſal ſo wel de ſelve Hertog, als ſijn Erven en Naſaten gedurigh genieten, met alle Rechten van Opper-hoogheyt, hoogſte Geſag en Eygendom.

17.

17. Sijne geheyligde Alder-Christel. Majesteyt doet oock wederom afstant voor sig en de Kroon van Vranckrijck, tot vergelding van de geseyde Stad Nancy, en geeft over aen den voorseyden Hertogh en sijne Erven en Nasaten, de Opper-hoogheyt, 't hoogste Gesag en Eygendom van de Stadt Toul en der selver Voor-steden, met alle andere Gerechtigheden, insonderheyt van Patronaetschap, Voor-rechten en Eygendommen, welcke de Kroon van Vranckrijck op de geseyde Stad van Toul en der selver Voor-steden en Baenderye (in 't gemeen Finage genoemt) gehad heeft, of had behoren te hebben, soo dat de voorn. Hertog en sijne Erven en Nasaten alle de selve, sonder haer iets t'onthouden of uyt te sonderen, volkomentlijck mogen genieten, niet tegenstaende eenigerhande Wetten, gewoonten, stellingen, insettingen of over-een-komingen in tegendeel gesloten, alle welcke met de afschaffende clausulen van ontreckingen d'Alder-Christel. Coningh door dit tegenwoordih Tractaet uytdruckelijck vernietigt heeft.

18. Indien nochtans de Baenderye der Stadt van Toul kleynner en van minder waerde was als de Baenderye der Stadt Nancy, dat sal aen den Heere Hertog goet gedaen werden, soo dat de Baenderyen van beyde de Steden van gelijcke groote en waerdigheyt mogen wesen.

19. d'Alder-Christel. Coning sal afstant doen, gelijck hy door het tegenwoordig Tractaet afstant doet voor altijt, van wegen sich self, Erven en Nasaten, in handen van den Paus, het recht van te noemen en voor te dragen den Bisschop van Toul, hem van den Paus Clement de IX. toegestaen, soo dat den voorseyden Hertog het vry heeft, om sulckx te verkrijgen, sijnen toevlucht tot de Apostolijcken Stoel te nemen.

20. Hier-en-boven is verdragen, dat de voorgem. Heer Hertog gene veranderring in de provisien van Benefitien, welcke van de geheyligde Koninckl. Alder-Christel. Majesteyt tot den dagh van dit tegenwoordig Tractaet vergeven heeft, sal vermogen in te voeren, en de gene, die daer mede voorsien zijn, moeten in de geruste Besitting van de geseyde Beneficien verblyven, soo dat de voor-gemelde Hertog haer geensints sal konnen ontrusten noch verhinderen, noch uyt die besitting verstoten.

21. Daer-en-boven is besloten, dat alle Twist-saken, Vonnissen en Besluyten, genomen door den Raed, Richteren of andere Beampten van sijn Koninckl ijcke Alder-Christel. Majesteyt, in geschillen en actien die ten eynde gebracht zijn, soo wel tusschen de Onderdanen des geseyde Hertogdoms Lottharingen en Bar, als andere, ten tyde dat de gem. Staten onder de Heerschappye van den hoog-gem. Alder-Christel. Coning waren, plaets sullen hebben, en haer volkomen stant genieten en behouden, niet anders dan of d'Alder-Christel. Coning Heer en Besitter van de gemelde Landtschappen gebleven was, en sal het niet vry staen de geseyde Vonnissen en Besluyten in twijffel te trecken, te vernietigen of de uytvoering der selver te vertragen en te beletten: Nochtans sal het Partyen wel geoorloft zijn, volgens de ordre en dispositie der Wetten en Instellingen, haren toevlucht te nemen tot de Revisie van de Acten, maer ondertusschen moeten de Vonnissen in hare kracht en vigeur blyven.

22. Terſtont ſullen aen den Heer Hertog weder ter hant geſtelt worden d'Archiven en Schriften, die in de Schat-kamer van Nancy en van Bar, en in beyde de Kameren van Rekening of elders bewaert wierden, en weg gevoert zijn.

23. De geheyligde Keyſerl. Majeſteyt ſtaet toe, dat de Vorſt François Egon, Biſſchop van Straetsburgh, en ſijn Broeder Prins Wilhem Egon in Furſtenberg, met haer Broeders Zoon Prins Anthony Egon in Furſtenbergh, en der ſelver Amptlieden en Dienaren, ten vollen herſtelt ſullen worden in dien ſtaet, faem, Waerdigheden, Rechten, Stemmen, Sittingen, Beneficien en Ampten, Leen-Goederen, Onder-Leenen en allodiale Goederen, nevens de aengetaſte vruchten, en generalijck in alle de Goederen, welcke ſy voor het verlaten door occaſie van deſen Oorlog geſchiet, genoten hebben, of met recht hebben mogen genieten, niet tegenſtaende en vernietigt zijnde allerhande Acten, Verbonden en Beſluyten die hier tegen mochten ſtryden. De voorſeyde Prins Wilhem Egon ſal terſtont, na dat de Vrede wederſijts geratificeert ſal zijn, in volkomene vryheyt herſtelt worden. Doch alles wat van 't Capittel van Straetsburg, en andere, die Beneficien en Goederen, de voorſeyde Biſſchop en Princen toebehorende, geadminiſtreert hebben, en van der ſelver gem. Beampten tegen die geſeyt, gedaen of geſchreven is, ſal aen de gedurige vergeting bevolen worden, en men ſal niet vermogen haer over de ſelve ſaecken eenigſints laſtigh te weſen, of haer, onder wat voorgeven, moeyelijck te vallen.

24. Alle Vaſallen en Geeſtelijcke en Wereltlijcke Onderdanen van wederſyden moeten herſtelt worden, in de Eeren, Waerdigheden en Beneficien, welcke ſy voor het ontſtaen van den Oorlog genoten, gelijck mede in alle hare Goederen, roerende en onroerende, de roerende Inkomſten en die afgeloſt worden konnen, by occaſie van den Oorlog verbeurt, verklaert en ingenomen, nevens de Gerechtigheden, Actien en Erffeniſſen, die aen haer oock gedurende den Oorlog mogen vervallen zijn, ſo nochtans, dat wegens de Vruchten en Inkomſten na de verbeurtverklaring en inneming genoten van de Goederen, Meubelen, Inkomſten en Beneficien tot den dagh toe dat de Vrede geratificeert ſal zijn, niets ſal geëyſcht mogen worden: van gelijcken ſullen oock de Schulden, Effecten, Waren en Meubelen, voor den gemelden dagh verbeurt verklaert, ſoo dat noch de Crediteuren van gemeene Schulden, noch die ſodanige Effecten en Waren in bewaring hebben genomen, en der ſelver Erfgenamen, of haer recht hebbende vervolgt, noch herſtelling of voldoening der ſelver oyt vereyſcht mogen worden; welcke herſtellingen, volgens de geſeyde forme, oock tot de gene uytgebreyt ſullen worden, die ſtrydende Partyen gevolgt ſullen hebben, en dierhalven ſullen ſy door die Tractaet in de gunſt van haren Vorſt weder keeren, gelijck mede in hare Goederen, ſodanige als die ter tijdt van 't beſluyten en onderteeckenen deſes Tractaets ſullen geweeſt zijn. Deſe dingen ſullen ſo geëxecuteert worden, niet tegenſtaende eenige Giften, verbeurtmakingen, bedryven, bygeweſen of eyndigende Vonniſſen, en die gevelt mochten zijn uyt wederſpannigheyt, Partyen abſent of niet gehoort zijnde, welcke Vonniſſen en geoordeelde ſaecken van geender waerde ſullen zijn, en even eens gehouden worden of ſy niet gevonniſt en uytgeſproocken

waren;

waren; volle en ongekrenckte vryheyt blyvende by de gesëyde Partyen, om weder te keeren in haer Vaderlant, daer sy te voren uytgetrocken mochten wesen, en dat sy of selfs de geseyde Goederen, Meubelen, Renten en Inkomsten mogen genieten, of elders waer het haer goet duncken mach, hare woning nemen mogen, soo als sy dat sullen verkiesen, alle gewelt gants buyten gesloten zijnde; doch indien sy elders anders willen verblyven, soo sal het haer geoorlooft zijn door Saeckversorgers, die niet verdacht mogen wesen, hare Goederen en Inkomsten te doen administreren, en de selve te genieten, uytgesondert nochtans de Beneficien, residentie vereyssende, welcke sy personelijk sullen moeten bedienen en waernemen.

25. Die saecken, over de welcke tusschen de geheyligde Keyserl. Majesteyt en het Keyserrijck, met den Coning en 't Rijck van Sweden, soo wel voor sigh, als als voor de Hertog van Gottorp heden verdragen is, moeten in dit Tractaet vervat verstaen zijn, soo dat het tegenwoordige, als het voorseyde Keyserlijck Sweeds Tractaet voor een en het selfde te houden, en van de selve kracht en waerdigheyt zy, al of het van woort tot woort in dit Verdrach was begrepen.

26. En dewyl de gemeene rust daer aen gelegen is, dat den Oorlogh, die de geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt en den Coning en 't Rijck Sweden met de Coning van Denemarcken, de Keurvorst van Brandenburgh, de Vorsten des Huys van Lunenburgh, Bisschop van Osnabrugh en de Hertogen van Zel en Wolffenbuttel noch hebben, hoe eerder hoe liever bygeleyt worde, soo sal sijne geheyligde Keyserl. Majest. niet min by de voorseyde Vorsten, als sijne geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt by de Coningh van Sweden haren vlijt krachtig te werck leggen, dat de Vrede tusschen de voor-gemelde Machten met den eersten gevonden mach worden, en tot dien eynde sy een Stilstant van Wapenen, bequaem om den Vrede te bevorderen, terstont mogen toestaen: doch indien tegen verwachting dese bevlytingen geen gewenscht eynde mochten bereycken, soo beloven sijne Keyserl. Majesteyt en Keurvorsten, Vorsten en Stenden des Keyserrijckx, in dese Vrede begrepen, dat sy, den tijt van de Stilstant der Wapenen verlopen zijnde, de voorseyde Vyanden van Vranckrijck en Sweden in geenderley voegen en onder genen deckmantel, hoe die mocht wesen, directelijck noch indirectelijck, sullen helpen, of eenige verhindering in dien Oorlog, te voeren aen Vranckrijck en Sweden, toebrengen, noch lyden dat de Krijgs-Benden der voorseyde Vyanden van Vranckrijck en Sweden Winter-quartieren of Legerplaetsen buyten hare Landen in het Duytse Rijck souden nemen. Het sal sijne geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt vry blyven alleen tot het voorseyde eynde in de volgende Plaetsen des Duytsen Rijckx Besettingen te houden, nochtans sonder de Heeren dier Plaetsen of hare Onderdanen te beschadigen, welcke Besettingen op kosten van den Alder-Christel. Coning onderhouden sullen worden, namentlijck in de Plaetsen en Steden Chastelet, Hoey, Verviers, Aken, Duren, Linnich, Nuys en Sons, in welcke geen nieuwe Vastigheden sullen gemaeckt mogen worden, ten zy voor soo veel die tot verseeckerheyt der geseyde Besettingen nodig sullen wesen, en geen redelijcke oorsaeck tot achterdocht mogen geven: Oock sal het den Alder-Christel. Coningh niet toestaen die Plaetsen

van

van wegen onkoften daer in gedaen, of onder eenigh ander voorgeven te behouden, maer hy ſal die inruymen en weder-geven aen die, van de welcke hy de ſelve heeft ingenomen, ſoo haeſt als de Vrede tuſſchen de geſeyde Partyen, voor ſoo veel aengaet de Landtſchappen in het Duytſe Rijck gelegen, geſloten en geratificeert ſal zijn, of dat tot de ſelve te beveſtigen bequamer middelen met gemeen toeſtemmen uytgevonden ſullen weſen: En de geheyligde Coninckl. Alder-Chriſtel Majeſteyt belooft wederom, de tegenwoordige Vyanden des Keyſers of des Duytſen Rijcku in gener voegen, onder wat voorwenden ſulckx ſou mogen zijn, directelijck of indirectelijck te helpen: het ſal oock den Keyſer en 't Duytſe Rijck vry ſtaen met den Alder-Chriſtel. Coningh de bevlytingen, raedſlagen en bedryven t'ſaem te voegen, op dat dien Oorlog oock met gemeene toeſtemming dies te eerder bygeleyt worde.

27. Volgens de Munſterſſe Vrede, op den tweeden Articul in alles beveſtigt, ſullen wederſijts weder over-gegeven, en de Plaetſen die weder over-gegeven moeten zijn, te goeder trouw ingeruymt worden: Tot welcken eynde ter ſelfder tijdt als dit Tractaet van wederſyden geratificeert ſal weſen, Commiſſariſſen genoemt ſullen zijn, op dat de voorſeyde inruyming en wedergeving binnen den tijt van een Maent na het ratificeren van de Vrede ſonder verder uytſtel volbracht magh weſen; die Plaetſen hier ondertuſſchen begrepen zijnde van welcke in de voorgaende Articul anders verdragen is.

28. Nadien'er van outs geſchil is over 't Caſteel en Hertogdom van Bouillon tuſſchen de Biſſchop en Prins van Luyck en de Hertogen van die naem, ſoo is het verdragen, dat de Hertog van Bouillon in 't beſit blyvende daer hy nu in is, 't ſelve geſchil door een minnelijcke wegh of door Scheydsmannen, by Partyen binnen drie Maenden na de geratificeerde Vrede te noemen, geëyndigt ſal worden, de wegh van dadelijckheyt gants buyten geſloten zijnde.

29. Met dat het Verbond van deſe Vrede van de Heeren Extraordinaris Gevolmachtigde Geſanten ondertekent en gezegelt ſal weſen, moet alle vyantſchap ophouden: doch indien'er na 14 dagen na d'onderteeckende Vrede iets aengevangen, of door een dadelijcke wegh verandert magh zijn, dat ſal met den eerſten vergoed, en in den vorigen ſtaet herſtelt worden.

30. Maer het invorderen van de Contributien van d'een en van d'ander ſyde de Landtſchappen, Landen en Plaetſen opgeleyt, die ſich aen de geſeyde Contributien voor de onderteeckening van dit Tractaet hebben onderworpen, ſal ſijnen voortgang hebben, tot de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet, en wat te dier tijdt noch ſchuldig ſal overig zijn, ſal binnen den tijdt van 4 Maenden na de Ratificatie betaelt worden: ſoo nochtans, dat der ſelver betaling na 't verwiſſelen van wederſijts Ratificatien met dadelijckheyt van dle Plaetſen niet ingevordert magh worden, die door bequame Borgen ſigh ſullen verbinden de verſchuldigde Sommen in ſodanigen Stadt, als men over een komen ſal, te betalen.

31. Hoewel in den tweeden Articul van dit Tractaet genoegſaem verklaert is, dat het Vredens Verdrach van Munſter in alle en yder van ſijne deelen beveſtigt wordt, ſoo is nochtans uytdruckelijck goet gevonden, dat alles wat in de ſaeck van

het

het Montferrat by 't geseyde Vredens-Verdrach van Munster besloten is, voorts sijne kracht en vigeur moet hebben, 't gene voor de Hertog van Savoyen daer in voorsien wordt gevonden.

32. En dewijl sijn geheyligde Keyserl. Majesteyt en sijn geheyligde Coninckl. Alder-Christelijkste Majesteyt de plichten en vlijt des Alder-Doorl. Conings van Groot Brittannien, die hy om de algemeene Vrede en de gemeene rust te bevorderen sonder ophouden heeft aengewend, met een danckbaer gemoed erkennen, soo heeft het haer beyde behaegt hem met eenen, nevens sijne Rijcken, in dit tegenwoordig Tractaet op alle de beste wyse met namen te vervatten.

33. Oock soo sullen de gene in dese Vrede vervat worden, die voor de uytwisseling der Ratificatien, of binnen 6 Maenden daer na van d'eene of d'ander syde met gemeen toestemmen genoemt sullen worden.

34. Den Keyser en den Alder-Christel. Coning staen toe, dat alle Coningen, Vorsten en Republijcken over het uytvoeren en nakomen, soo wel van alle deelen als van yder der selve in 't bysonder, die in het tegenwoordige Tractaet vervat worden, aen hooggemelde sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt en sijn geheyligde Coninckl. Alder-Christel. Majesteyt hare Guarantie verleenen.

35. De Vrede in deser voegen gesloten, beloven de van beyde Partyen Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten wedersijts van den Keyser en 't Duytse Rijck, en den Alder-Christel. Coning, op de forme van beyde syden goet gekeurt, geratificeert te sullen werden, en dat sy onfeylbaerlijck sullen te wege brengen, dat de behoorlijcke Brieven van Ratificatie binnen den tijdt van 8 Weecken, van den dagh der onderteeckening te reeckenen, of eerder, indien het geschieden kan, hier van wedersyden uytgewisselt worden.

36. En nademael de geheyligde Keyserl. Majesteyt van de Ceurvorsten, Vorsten en Stenden des Rijckx, uyt kracht van 't gene gesloten is op den 31 Mey des Jaers 1677, aen de Fransse Gesanten onder 't Zegel der Cancellery van Mentz behandigt, behoorlijck versocht is geweest, dat der geseyde Ceurvorsten, Vorsten en Stenden des Duytsen Rijckx belang door sijn Keyserlijck Gesantschap in dese Vergadering sou doen waernemen, so hebben so wel de Keyserlijcke en Coningl. Gesanten in de voorseyde namen het tegenwoordig Vredens-Verbond, tot verseeckering en meerder kracht van alle 't gene daer in is vervat, met hare eygene Ondertekeningen en Zegelen bevestigt, en behoorlijcke Ratificatien in voegen als verdragen is, in den boven gestelden tijdt te sullen uytleveren, belooft, en dat geen protestatie of tegenspreking van de Bestiering des H. Roomssen Rijcx tegen d'ondertekening van dit Tractaet aengenomen sal worden noch kracht sal hebben.

Dit is gedaen binnen Nymegen op den vijfden Dagh van February des Jaers onses Heeren 1679.

(L. S.) Joannes, Bisschop en Vorst van Gurc.	*(L. S.) De Marschalck Destrades.*
(L. S.) François Ulrik, Graef Khinsky.	*(L. S.) Colbert.*
(L. S.) T. A. Henrick Stratman.	

KEYSERLYCK en SWEEDS VREDENS-VERBOND,

Gesloten en geteeckent binnen Nimwegen den 5 February, Anno 1679.

In den Name der Alderheyligste en ondeylbare Drie-eenigheyt.

HEt zy bekent aen alle en een yder, die daer aen gelegen is, of eenigsints gelegen magh wesen, hoe dat het, na dat van den aenvang deses Oorlogs over eenige jaren gevoert tusschen den Alder-Doorluchtigsten en Groot-magtigsten Vorst LEOPOLDUS, verkoren Rooms Keyser, altijt Vermeerder des Rijcx, Coning van Duytslandt, Ongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien, Slavonien, Aerts-Hertog van Oostenrijck, Hertog van Bourgondien, Brabant, Styrien, Carinthen, Carniolen, Marckgraef van Moravien, Hertog van Luxemburg, Op- en Neder-Silesien, Wirtembergh en Tecke, Vorst van Schwaben, Graef van Habsburg, Tirol, Kyburg en Goritien, Marckgraef des Heyligen Roomssen Rijckx, Burgouw, Op- en Neder-Elsas, Laubach en Salins, &c. ter eener; ende den seer Doorluchtigen en Grootmachtigen Vorst KAREL, Coning van Sweden, Gothen en Wenden, Grootvorst van Finlandt, Hertog van Schonen, Esthorn, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettin, Pomeren, Cassuben en Wenden, Vorst van Rugen, Heer van Ingrien ende Wismar, als mede Paltz-Graef aen den Rijn, Hertogh van Beyeren, Gulich, Cleef ende Bergh, ter anderer zyde, sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt ende sijne geheyligde Konincklijcke Sweedtsche Majesteyt niets hogers gewenscht hebben, als door de herstelling van een noyt verbreeckelijcke Vrede de verwoesting van soo veele Landtschappen, en het vergieten van soo veel Bloets te stuyten, eyndelijck, door de Goddelijcke goedertierentheyt, is geschiet, dat door toedoen van den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Vorst KAREL de II., Coning van Groot Brittannien, die in dese moeyelijcke tyden des Christenrijcx tot Middelaer van yder een is aengenomen, met sijnen onsterflijcken roem en onvermoeyden vlijt voor de gemeene rust en d'algemeene Vrede sijne raedgevingen en diensten heeft aengewend, dat de t'Samenkomst tot onderhandeling van de Vrede hier tot Nymegen sou aengestelt worden; verschynende dan ter geseyde Plaets de van wedersyden wettig gestelde Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten, en van wegen den Keyser de seer Eerwaerdige, seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Johan*, Bisschop van Gurck, Vorst des H. Roomssen Rijckx, en Raedsheer van sijne geheyligde Keyserlijcke Majesteyt; nevens den Heer *François Ulrick*, des Heyligen Roomssen Rijckx Graef Khinsky tot Chimitz en Tettau, Heer in Klumetz, sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts geheyme Raed, Kamerheer, Konincklijck Stadhouder, Raedsheer in den Provintialen Konincklijcken Hof-Raed, Voorsitter in d'Appellen, Bestierder van het Konincklijck Hof in 't Rijck van Bohemen; en de Heer *Dierik Althet Henrik à Stratman*, sijnes Keyserl. Majesteyts Rijckx Hof-Raed; en van wegen de Sweedse Majesteyt de seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, de Heer *Benedictus Oxenstierna*, Graef in Korsholm en Wasa, Vryheer in Möhrby en Lindholm, Heer in Kapuria en Kattila, sijnes geheyligde Co-

Coningl. Majesteyts en Coninckrijckx van Sweden Raedt, en President in het hooge Hof dat tot Wismar is, en Opperste Wetgever van Ingrien en Kesholm; en de Heer *Johan Paulin Olivenkrans*, Heer in Ulffhol en Hofmanstorf, sijnes geheyligde Conincklijcke Majesteyts Raedtsheer der Cancellerye, Secretaris van Staet, ende Ordinaris Richter des Landts Widboens; naer het aenroepen van de Goddelijcke bystant, en de wedersijdse Volmachts-Brieven behoorlijck uytgewisselt te hebben, door het tusschen-komen en toedoen van de seer Doorluchtige en seer Voortreffelijcke Heeren, van den Heer *Laurens Hyde*, Knape, van den Heer *Willem Temple*, Baronet, en van den Heer *Leolin Jenkins*, Ridder, Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten sijnes geheyligde Koninckl. Majesteyts van Groot-Brittannien, die het Middelaers-Ampt, om d'algemeene rust te besorgen, van het Jaer 1675 tot nu toe, wyd van alle zydige drift, getrouwelijck en wijsselijck volbracht hebben, ter eeren Godts, en welstant van het Christenrijck, in wedersydse Wetten van Vrede en Vriendschap verdragen zijn soo als hier volgt.

1. Het zy een Christelijcke, onverbreeckelijcke en gedurige Vrede, en een ware en oprechte Vriendschap tusschen sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt, het Duytse Rijck, en alle en een yder van hare Bontgenoten, Erfgenamen en Nasaten ter eener, en de geheyligde Coninckl. Majesteyt en het Coninckrijck van Sweden en sijne Bontgenoten, in dese Vrede vervat, en van yder hare Erven en Nasaten ter anderer syde: dierhalven moeten terstont ophouden allerhande bedryven van vyantschap, door alle en een yders van wedersyden Rijcken, Staten, Heerschappyen en Lantschappen, waer die mogen gelegen zijn, en tusschen alle en een yder der selver Onderdanen en Inwoonderen, van wat staet of gelegentheyt die mogen wesen, soo dat d'een d'ander na desen geen vyantschap of schade, in 't heymelijck noch in 't openbaer, directelijck noch indirectelijck, door de sijne of door andere sal laten aendoen, maer veel eer beyde d'een des anders nuttigheyt, eere en voordeel bevorderen, en soo dat van wedersyden een vertroude nabuurschap, en de wedersydse verbintenis van driften en gedienstigheden van Vrede en Vrientschap moet blyven en altijt duren.

2. En op dat dit te naukeuriger besorgt worde, soo is'er verdragen, dat wederzijts een gedurige vergeting sal wesen van alles wat van den aenvang deser ontroering, op wat plaets of wyse van d'eene of d'andere syde wedersijts vyandelijckx bedreven is, so dat noch uyt oorsaeck of voorgeving van 't selve, of iets anders, d'een den anderen generhande vyantschap, moeyelijckheyt of verhindering, ten aensien van Personen, Goederen, Gerechtigheden of versekertheyt, door sig of door andere, in 't heymelijck of in 't openbaer, door wyse van recht of dadelijcke wegen, in 't Duytse Rijck of ergens daer buyten (niet tegenstaende eenige voorgaende Verbonden in tegendeel streckende) sal aendoen, of doen of toelaten aengedaen worden; maer alle en in 't bysonder van d'een en d'ander syde voor den Oorlog als in den Oorlog, met Woorden, Schriften of bedryven, aengedane verongelijckingen, gewelden, vyantschappen, nadeelen, schaden, onkosten, sonder eenigh insicht van Personen of saecken, moeten soo volkomen vernietigt zijn, dat al wat uyt dien naem d'een van d'ander sou mogen te eysschen hebben, in gedurige ver-

geting begraven zy. Dese selfde vergeting en der selver voordeel en werckingh sullen oock genieten alle en een ygelijck van wederzijts Vasallen en Onderdanen, soo dat het niemant tot nadeel of schade moet wesen dese of die zyde gevolgt te hebben, waer door sy niet in haren ouden staet, waer in sy even voor den Oorlog geweest zijn, ten aensien van hare Eeren en Goederen ten vollen souden herstelt worden.

3. Volgens dese gront van algemeene en onbepaelde vergeting, en op dat'er te seeckerder regel van de tegenwoordige Vrede en Vrientschap tusschen de verdragende Partyen mach gestelt worden, soo is met wederzydse toestemming verdragen, dat de Westfaelsse Vrede, tot Osenbrug op den 24 dag van October des Jaers 1648 besloten, een vaste grondvesting en algemeene Regel van dese Vrede-handeling sal wesen, soo dat die in hare voorgaende kracht herstelt, in 't toekomende onverbreeckelijck bewaert worde, en blyven, even als voor d'ontroeringen van desen tegenwoordigen Oorlog, een gerechtelijcke Instelling en Grond-wet des Duytsen Rijckx, waer door Partyen, die hier nu verdragen, wederom aen malkander wedersijts gehouden zijn, niet tegenstaende, maer vernietigt zijnde, allerhande Acten, Besluyten, Beveelen of veranderingen door d'ontroeringen deses Oorlogs in tegendeel gedaen.

4. Maer tot grooter kracht van vrientschap en nauwer verbintenis, soo sal geen van beyden van die hier verdragen eenige Verbonden, strydig tegen desen Vrede, hebben, noch na desen tot eenigh Tractaet of Handeling, tot d'een of d'anders schade of nadeel streckende, sijn toestemming geven, maer liever sodanige tegen gaen; noch des anders Vyanden, 't zy die voor tegenwoordige tijt Vyanden zijn, 't zy die naderhant dat mochten wesen, eenige de minste hulp, met Krijgs-volck, Wapenen, Oorlogs-Tuyg, Schepen, Bootsvolck, of eenige saecken van Oorlog, of Gelt tot Oorlogs-onderstant, 't zy directelijck of indirectelijck, 't zy van wegen 't gemeen of sijn selven in 't bysonder, bewysen, noch de selve met eenige Leger-plaetsen of Winter-quartieren in de Landen des Duytsen Rijckx of des Koninckrijckx van Sweden helpen of doen helpen, behoudens den Articul van Guarantie hier onder geschreven.

5. Dewijl d'algemene rust daer aen gelegen is, dat den Oorlog, die by sijne geheyligde Koninckl. Majesteyt en het Rijck van Sweden en dessels Bontgenoten met de Coning van Denemarcken, den Heer Keurvorst van Brandenburgh, de Bisschop van Munster, en de Hertogen van Bruynswijck-Lunenburg, Osenbrug, Zel en Wolffenbuttel noch gevoert wordt, hoe eer hoe liever sou bygeleyt zijn, soo sullen sy door beyder toedoen nevens andere hare plichten, om den Vrede te verkrijgen, seer krachtig daer by brengen; behoudens altijt tusschen den Keyser en 't Duytse Rijck en den Coningh en 't Rijck van Sweden de wederzydse verbintenis, van de Vyanden aen beyde syden niet te helpen, in den voorgaenden Articul vast-gestelt: Doch soo langh als'er tusschen de voorseyde Partyen geen Vrede gesloten is, soo sal aen de geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden, in den Oorlogh tegen sijne voorseyde Vyanden te voeren, geen het minste belet of verhindering toegebracht worden; maer de Vrede gemaeckt zijnde, sal die soo-

danigh

danigh in dit Tractaet verstaen worden vervat te zijn, als of die specialijck hier was ingevoegt.

6. Van wederzyden sal den vryen Handel en Koopmanschap ter Zee en te Lande weder keeren, en de Onderdanen sijnes geheyligde Keyserl. Majesteyts en des Duytsen Rijckx, insonderheyt de Hanzee-Steden in 't Rijck, Landtschappen, Heerschappyen en Havenen van Sweden, en wederom de Onderdanen van Sweden in 't Duytse Rijck sullen hebben en behouden de selfde vryheyt, onbelastheyt, Gerechtigheden, Privilegien en voordeelen, welcke sy voor dese ontroeringen des Oorlogs wederzijts genoten hebben.

7. De geheyligde Keyserl. Majesteyt, wegens sijn Keyserlijcken plicht, sal den Heer Christiaen Albert, Hertog van Sleswijck en Holsteyn-Gottorp, niet min als de andere Stenden des Keyserrijckx, volgens de Wetten en Insettingen des Duytsen Rijckx, sijne bescherming laten toekomen, op dat den selven sijne Landen, in het Duytse Rijck gelegen, en de Gerechtigheden, hem toekomende, behouden mogen bewaert zijn, en sijne plichten krachtig daer toe besteden, dat oock de vordere Geschillen tusschen de Coning van Denemarcken en den voorseyden Hertog mogen bygeleyt worden.

8. Den Keyser en de Coning van Sweden staen toe, dat de Coning van Groot-Brittannien, als Middelaer, gelijck mede alle Koningen, Vorsten en Republijcken, over het volvoeren en nakomen van alle saecken, en in 't bysonder die in het tegenwoordigh Tractaet vervat zijn, aen hoog-gem. geheyligde Keyserl. Majest. en de geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden hare Guarantie bewysen.

9. En nadien sijne geheyligde Keyserl. Majesteyt en de geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden de plichten en vlijt des Alder-Doorl. Coningh van Groot-Brittannien, die hy, om de algemeene Vrede en de gemeene rust te bevorderen, sonder ophouden heeft aengewend, met een danckbaer gemoed erkennen, soo heeft het haer beyde behaegt, hem met eenen, nevens sijne Rijcken, in dit tegenwoordig Tractaet op alle de beste wyse met namen te vervatten.

10. Daer-en-boven sullen de gene in dese Vrede vervat worden, die voor de uytwisseling der Ratificatien, of binnen 6 Maenden daer na, van d'eene of d'andere zyde, met gemeen toestemmen, genoemt sullen worden. Die saken mede, over welcke tusschen de geheyligde Keyserl. Majesteyt en den Alder-Christel. Coning verdragen is, moeten verstaen worden in dit Tractaet vervat te wesen, en gants in dier voegen gehouden zijn, als of die van woort tot woort hier ingevoegt waren.

11. De Vrede in deser voegen gesloten, beloven de Extraordinaire en Gevolmachtigde Gesanten des hoog-gem. Keysers en des Duytsen Rijckx ter eener, en des Conings van Sweden ter anderer zyden, op de forme van beyde zyden goet gekeurt, geratificeert te sullen worden, en dat sy onfeylbaerlijk te wege sullen brengen, dat de behoorlijcke Brieven van Ratificatie binnen den tijt van 8 Weecken, van den dagh der onderteeckening te reeckenen, of eerder, indien het geschieden kan, hier van wederzyden uytgewisselt worden.

12. En nademael de geheyligde Keyserl. Majesteyt van de Keurvorsten, Vor-

sten en Stenden des Rijckx, uyt kracht van 't gene gesloten is op den 31 Mey des Jaers 1677, aen de Sweedse Gesanten, onder het Zegel der Cancellery van Mentz behandigt, behoorlijck versocht is geweest, dat der geseyde Keurvorsten, Vorsten en Stenden des Duytsen Rijcx belang door sijn Keyserl. Gesantschap in dese Vergadering sou doen waernemen, so hebben so wel de Keyserl. en Koninkl. Gesanten in de voorseyde namen het tegenwoordig Vredens-Verbond, tot versekering en meerder kracht van alle 't gene daer in is vervat, met hare eygene Onderteeckeningen en Zegelen bevestigt, en behoorlijcke Ratificatien, in voegen als verdragen is, in den boven-gestelden tijdt, te sullen uytleveren, belooft, en dat geen protestatie of tegenspreking van de Bestiering des H. Roomssen Rijcx tegen d'ondertekening van dit Tractaet aengenomen sal worden noch kracht sal hebben.

Dit is gedaen binnen Nymegen op den vijfden Dagh van February des Jaers onses Heeren 1679.

(L. S.) Joannes, Bisschop en Vorst van Gurc. *(L. S.) Benedictus Oxenstiern.*

(L. S.) François Ulrik, Graef Khinsky. *(L. S.) Johan Paulin Olivencrans.*

(L. S.) T. A. Henrick Stratman.

Met dese Vrede quam t'eenemael te verydelen een groote Vergaderinge/ die tot Franckfort soude werden gehouden/ als waer een yder van de Keurvorsten/ Vorsten en Stenden des Rijckx soude inbrengen/ wat Macht yder soude konnen en willen contribueren/ om den Oorlog tegens Vranckrijck met kracht voort te setten; maer daer is/ als geseyt/ vermits de Vrede/ niet van gevallen: doch over het ratificeren en executeren van dese Tractaten is naermaels noch veel te doen geweest/ waer van hier naer sal gesprooken worden/ en nu maer alleen dit noch seggen/ dat/ eer de selve gemaeckt waren/ eerst de Ministers van de Vorsten van Lunenburg/ en daer na de Deensse en Brandenburgse/ gesamentlijck geprotesteert hebben/ als strijdig met de Verbonden/ die sy seyden dat sijne Keyserlijcke Majesteyt met haere Meesters hadde gemaeckt/ omtrent in dier voegen als te vooren tegens die van desen Staet met Vranckrijck hadden gedaen: Maer naderhant heeft den een voor en d'ander na sijn Accoort met Vranckrijck en Sweden mede gemaeckt; ja de hoog-gemelde Vorsten van Lunenburgh/ by wien wegens sijn Alder-Christel. Majesteyt den Grave van Rebenacq negotieerde/ wel voorsiende dat toch d'overige Potentaten met Vranckrijck die weg mede souden inslaen/ zijn de andere voor-gekomen/ en hebben haer Accoort ondertusschen sodanigh gevordert/ dat sy op gelijcke tijdt de Onderteeckening tot Cel hebben laten doen: maer naderhant heeft Sweden daer over swarigheyt gemoveert/ om dat by haer gene geheele restitutie soude gedaen worden/ gelijck uyt het Tractaet self is te sien/ luydende als volgt.

TRACTAET

TRACTAET van VREDE,

Tusschen de Koningen van VRANCKRYCK en van SWEDEN, en het Huys van BRUYNSWYCK-LUNENBURGH, gesloten tot Cel den 5 February, Anno 1679.

In den Name Godts des Scheppers en van de Heylige Drievuldigheyt.

ALle presente en toekomende zy kennelijck, dat alsoo sijn Alder-Christel. Majesteyt LOUIS de XIV., Koning van Vranckrijck en van Navarre, niet tegenstaende den tegenwoordigen Oorlog, altijt een seer particuliere affectie tot hare Serenissime Hoogheden de Heeren Hertogen GEORG WILLEM en RUDOLF AUGUSTUS, Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg, en haer geheel Serenissime Huys heeft geconserveert; gelijck oock hare Hooghedens gevoelens vol van respect en veneratie tot sulck een groot Monarch, nevens een uytnemende lust, om eenig deel in de vriendschap en goede gratie van sijne Majesteyt te meriteren, al soo wel als al 't geen van haer tot de rust van 't Rijck soude konnen dependeren, en om den Oorlog, die 't selve sedert eenigen tijt heeft gedruckt, te contribuëren: En boven al, vermits sijne Alder-Christel. Majesteyt (schoon de Princen en Machten, die in Alliantie met hare Hoogheden zijn geweest, hare particuliere Tractaten separatelijck hadden gesloten) geen minder goedigheyt of favorabelder dispositie daerom tot de Heeren Hertogen laet blijcken: En volgens dit oogmerck is het dat hare Serenissime Hoogheden met groote blijtschap en erkentenis verstaen hebbende, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt volle Macht en Commissie aen den Heere Grave van Rebenacq, sijnen Luytenant Generael in de Provintie van Toul, en sijn Extraordinaris Envoyé en Plenipotentiaris, gegeven hadde, om van sijnen 't wegen niet alleen met hare Hoogheden te tracteren en te sluyten, maer oock tot haer Accommodement met sijne Majesteyt den Coningh en de Kroon Sweden te contribuëren: En hebbende aenstonts daer aen volle Macht en Commissie aen de Heeren van Berenstorf en Heymburg, hare Ministers van Staet en Presidenten van sijne Raden van hare syde gegeven, om in Conferentie met den Heere Grave de Rebenacq te treden, en de Vredens-Conditien met hem vast te stellen, sluyten en onderteeckenen, soo is het sulckx, dat na eene wedersydige communicatie der Volmachten, men van wedersyden wegens de volgende Vredens-Conditien is over een gekomen.

1. Daer sal een oprechte en onverbreeckelijcke Vrede tusschen hare Majesteyten en de Kroonen van Vranckrijck en Sweden, en hare Successeurs, en hare Hoogheden van Bruynswijck, Lunenburgh, Cel en Wolffenbuttel, en hare Successeurs en het geheele Serenissime Huys wesen.

2. Daer sal van wedersyden een eeuwige vergetenheyt en generale amnestie van al het gene sedert het begin van den tegenwoordigen Oorlog, in wat plaets en op wat maniere 't selve soude mogen zijn, voorgevallen is, wesen: En in dese Amnestie sullen, op het instantelijck versoeck van hare Hoogheden, mede expresselijck begrepen zijn alle die gene, die hare Hoogheden, gedurende den Oorlog

log, gedient hebben, in wat Employ het ſoude mogen weſen, niet tegenſtaende ſy Onderdanen of Vaſſalen der 2 Kroonen zijn, en inſondergeyt van de Hertogdommen Bremen en Verden, of dat ſy de ſelve voor deſen gedient hebben, invoegen men geen onderſoeck tegens haer ſal konnen doen, of haer ontruſten, of hare Perſonen of Goederen, by wege van feytelijckheyt of recht, en om wat oorſaeck of pretext het ſoude mogen zijn, aentaſten of aenſlaen.

3. Men ſal alle Acten van Hoſtiliteyt tuſſchen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt, ſijne Geallieerde, en inſonderheyt de Kroon Sweden, en hare Hoogheden de Heeren Hertogen, immediatelijck na d'uytwiſſeling der Ratificatien van het tegenwoordig Tractaet van wederſyden doen ophouden, ſoo haeſt als de Generaels en Commandanten der Troupen en Legers van wederſyden door ſijn Majeſteyt en hare Sereniſſime Hoogheden, of hare reſpective Plenipotentiariſſen daer van ſullen konnen werden gewaerſchout.

4. En alſo 't Tractaet van Vrede, tot Munſter en Oſnabrugge op den 24 October 1648 geſloten, altijt het vaſte fondament van de Vredē en tranquilliteyt van 't Rijck moet weſen, ſoo iſt, dat de 2 Kroonen en hare Sereniſſime Hoogheden het ſelve noch ſtellen tot een regel van de gene die ſy onder malkander maecken, nevens reciproque obligatie, van te contribuëren al 't gene van d'een of d'ander dependeert, om de gemelde Weſtfaelſſe Vrede in haer volkomen vigeur te conſerveren, ſonder nochtans de Neutraliteyt, die het Sereniſſime Huys van Bruynswijk-Lunenburg in den tegenwoordigen Oorlog ſal onderhouden, te prejudiciëren.

5. En om de Weſtfaelſſe Vrede ſoo veel te vaſter te ſtellen, ſoo iſt, dat den Coningh en de Kroon Sweden conſenteren en ſigh verbinden, dat in 't gene de Neder-Saxiſſen Kreytz en ſijne Staten, die in dit Tractaet van Vrede begrepen zijn, concerneert, ſijn Majeſteyt in de generale Vrede, die getroffen ſal werden, niets ſal pretenderen als de herſtellinge der ſaecken, in dien ſtaet daer die door de Weſtfaelſſe Vredens-Tractaten in moeten zijn, en niets ſal eyſſchen als 't gene ſulckx conform en de Kroon, uyt krachte van 't gemelde Tractaet, toebehorende ſal zijn.

6. Beloven en verbinden ſigh hare Hoogheden het Hertogdom van Bremen, voor ſoo veel ſy daer van beſitten, en generalijck 't gene daer aen dependeert, ſonder exceptie, aen den Coning en de Kroon Sweden weder te geven en te reſtituëren, ſoo haeſt als de generale Vrede ſal zijn getroffen, en dat hoog-gemelde Heer Coning van Sweden ſigh in ſtaet ſal oordeelen, om 't ſelve met ſijn eygene Macht te beſetten en te bewaren.

7. Beloven hare Hoogheden een exacte Neutraliteyt, gedurende den loop van deſen tegenwoordigen Oorlog, te onderhouden, en de Vyanden der 2 Kroonen directelijck noch indirectelijck te aſſiſteren.

8 Beloven hare Majeſteyten van Vranckrijck en Sweden hare Troupen en Legers in of door de Landen, toebehorende hare Hoogheden of het Sereniſſime Huys van Bruynswijck niet ſullen doen trecken of paſſeren: welck Huys mede van haer ſyde de gem. paſſagie niet ſal toeſtaen ſoo langh als den tegenwoordigen Oorlog duurt, aen die gene die Vyanden der 2 Kroonen zijn of ſullen zijn.

9. De

9. De Heeren Coningen van Vranckrijck en Sweden, op het versoeck aen haer gedaen door hare Hoogheden, beloven de selve t'assisteren in de Guarantie, die sy hebben te geven aen de Hertogen van Meckelenburg, Saxen-Lunenburg en de Bisschop van Lubeck, de Graven van der Lippe en Swartzenburg, en de Steden van Lubeck en Hamburg, ten opsichte van de Pretentien, die de Coning van Denemarcken en de Keurvorst van Brandenburg, onder pretext van seeckere Assignatien, gedurende den Oorlog geobtineert, tegens de gemelde Princen en Staten maecken of souden konnen maecken: En sullen hare Majesteyten hare meest-krachtigste officien employeren in de Vrede, die sy met sijn Keyserl. Majesteyt, en daer het nodigh sal zijn, sullen maken, ten eynde de gem: Assignatien t'eenemael afgeschaft, en de boven-gem. Princen en Staten om diergelijcke oorsaeck in 't toekomende niet ontrust of gemolesteert mogen werden.

10. De 2 Kroonen sullen het Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburg van alle schade en prejuditie, die 't selve, ter oorsaeck en occasie van dese Vrede, onder wat pretext het wesen mag, soude mogen werden aengedaen, guaranderen, en sullen 't selve assisteren, ingevalle het van iemant mocht werden geattacqueert, 6 Weecken na de requisitie, of eerder, soo het wesen kan, met Machten die aen 't pericul, waer mede het gedreygt werdt, zijn geproportioneert.

11. Sijn Serenissime Hoogheyt den Heer Hertog ERNEST AUGUSTUS, Prins van Osnabrugge, sal voor hem en sijne Landen van dese Vrede en bovengemelde Conditien gauderen, al of hy nevens hare Serenissime Hoogheden, sijn Broeder en Neef, tot het tegenwoordige Tractaet hadde geconcurreert, mits dat hoogh-gem. sijne Serenissime Hoogheyt sijn Ratificatie tegens die van d'Alder-Christel. Coning 3 Weecken na de gedane uytwisseling tusschen den hoog-gemelde Heer Coning en hare Serenissime Hoogheden sal verschaffen.

12. Consenteren de Kroonen het versoeck, aen haer gedaen, dat van dese Vrede en desselfs effecten sullen gauderen niet alleen 't Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburg, en alle die gene die daer aen dependeren; maer oock alle de Stenden van den Neder-Saxissen Kreytz (uytgenomen die gene die in een actuëlen Oorlog tegens de 2 Kroonen zijn en sullen wesen) en sullen insonderheyt daer in begrepen zijn de Steden Lubeck, Bremen en Hamburgh, soo wel ten aensien van hare eygene securiteyt, als van haer Handel; mits conditie nochtans, dat sy aen de Agenten en Ministers der Coningen alle veyligheyt, als voor den Oorlog, sullen toestaen, en dat de gem. Steden sig noch tot Regensburg noch elders anders tegens de vast-stelling van de Westfaelsse Vrede sullen opposeren.

13. Sijn Alder-Christel. Majesteyt belooft en verbint sig, uyt krachte van dese tegenwoordige declaratie, het aggreëment van dit jegenwoordig Tractaet, met al wat daer in begrepen is, van sijne Majesteyt den Coning en de Kroon Sweden te weeg te brengen, en de Ratificatie daer van in goede en behoorlijcke forme, binnen den tijdt van 3 Maenden, of eerder, soo het wesen kan, te procureren; sullende hare Serenissime Hoogheden niet gehouden zijn 't Landt van Bremen te restituëren, voor dat de gem. Ratificatie haer ter hant gestelt zy, waer voor hoog-gem. sijne Alder-Christel. Majesteyt guarant blijft, gelijck mede van al 't gene aen

hare Sereniſſime Hoogheden en het Sereniſſime Huys van Bruynswijck-Lunenburg uyt krachte van dit tegenwoordige Tractaet is toegeſtaen.

14. De 2 Kroonen ſullen het tegenwoordige Tractaet in dat gene 't welck ſy met ſijn Keyſerl. Majeſteyt en 't Rijck ſullen aengaen, doen begrijpen, op dat het ſelve het eygenſte effect ſortere, en dat het Sereniſſime Huys van Bruynswijck-Lunenburg daer in de ſelve ſecuriteyt vinde, al of het met ſijn Keyſerl. Majeſteyt te gelijck hadde getracteert.

15. Het tegenwoordige Tractaet ſal door ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt en hare Sereniſſime Hoogheden de Heeren Hertogen werden geratificeert en geapprobeert, en de Ratificatien binnen 4 Weecken (te reekenen van Dagh van de Signature, of eerder, ſo 't weſen kan) tot Cel in goede forme werden uytgewiſſelt. Des t'oirconde hebben wy Extraordinaire Envoyé en Plenipotentiariſſen van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt en van hare Sereniſſime Hoogheden van Bruynswijck-Lunenburgh deſe tegenwoordige, uyt krachte van onſe reſpective Volmachten, onderteeckent, en de Zegels van onſe Wapenen daer by doen ſtellen.

Gedaen tot Cel den 5 February, 1679.

Geteeckent,

Rebenacq. *De Bernſtorf.*
De Heymburg.

SEPARATE ARTICULEN.

BEhalven d'Articulen, begrepen in het Tractaet, op heden van wegen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt en hare Sereniſſime Hoogheden de Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg, Cell en Wolffenbuttel, geſloten en onderteeckent, is men noch over een gekomen wegens het navolgende.

1. Sijn Majeſteyt den Coning en de Kroon van Sweden hebbende geconſidereert, dat het Ampt Tedinghuyſen, uyt oorſaeck dat ſijne dependentien met die van de Grave van Hoya ſeer gemengt zijn, ſtoffe tot gedurige diſputen verſchaffen, 't welck ſy contrarie vint aen hare inclinatie, van in 't toekomende een nauwe Alliantie en Vriendtſchap met hare Hoogheden en het Sereniſſime Huys van Bruynswijck en Lunenburgh te onderhouden: En ſijn Majeſteyt daer-en-boven in acht genomen hebbende de civile manier, die hare Hoogheden, gedurende den loop van deſen Oorlog gebruykt hebben, gelijck mede het goede tractement, 't welck ſy de Inwoonders van 't Lant van Bremen hebben aengedaen, heeft ſijne Majeſteyt ter dier oorſake ſig ſoo veel te genegender getoont, om aen hare hooggem. Hoogheden reële teeckenen en effecten van ſijne goetgunſtigheyt by de tegenwoordige Declaratie en Articul toe te ſtaen; uyt welckers krachte dan ſijne Majeſteyt den Coning en de Kroon Sweden voor haer, hare Erven, Succeſſeurs en actie hebbende, aen hare hoogh-gem. Hoogheden Hertogen en Erfgenamen ten eeuwigen dage, met alle de Souverainiteyten en Territoriale Rechten, ſoo Geeſtelijcke als Wereltlijcke, voor deſen over de Hertogdommen van Bremen en Verden beſeten, ſonder eenige exceptie afſtaen, cederen en tranſporteren het gene hier na volgt.

Eerſt,

Eerst, het Provooſtſchap of Voogdy van Douwern, nevens de geheele ſtreeck Landts, die der is tuſſchen de Rivieren de Weſer en Aller, grenſende aen de Landen van het Sereniſſime Huys, en toebehorende het Hertogdom van Verden, met al 't gene daer in begrepen is, te weten, Domeynen, Boſſchagien en Inkomſten: In welck Diſtrict nochtans door hare Hoogheden of hare Succeſſeurs gene Fortreſſen ſullen werden gebout, of nieuwe Tollen opgeſtelt; 't welck verſtaen wert behoudens de Rechten, Poſſeſſien en Eygendommen der Stadt Dellerden, Edellieden en andere particuliere, de welcke eenige Goederen in 't gemelde Diſtrict zijn hebbende.

Ten tweede, het Ampt van Tedinghuyſen, met alle ſijne Dependentien, Rechten, Domeynen, Landen, Dorpen en Limiten, in de ſelve ſtaet en de ſelve conſiſtentie als het ſelve voor deſen Oorlogh door de Kroon Sweden beſeten is geweeſt.

Ten derde, alle de Rechten, Capitalen, Renten en Poſſeſſien, 't zy in Landt of Hout, die door de Biſdommen en Capittels, en na de Weſtfaelſſe Vrede, de Hertogdommen van Bremen en Verden, of hare Dependentien, en die gene die 't ſelve van haer gehouden hebben voor deſen en tot den tegenwoordigen Oorlog in de Staten en Landen van de gehoorſaemheyt van hare Hoogheden, ſonder eenige exceptie, hebben genoten.

Sijn Majeſteyt voor ſigh en ſijn Koninckrijck, Erfgenamen en Succeſſeurs tot de Kroon, ſtaet af van alle het Recht, 't welck ſy, uyt krachte van de Vredens-Tractaten, voor deſen gemaeckt, op de gemelde Plaetſen, Landen en Domeynen heeft gehad en kan pretenderen, ſonder iets daer van te behouden noch te reſerveren, en dat niet tegenſtaende alle Wetten, voorledene en toekomende Inveſtituren, Coſtuymen en Conſtitutien ter contrarie, en ſpecialijck 't gene in 't 6 Articul van het principael Tractaet geſeyt werdt, waer aen, mitsgaders aen de clauſulen derogatoir, by 't tegenwoordige Tractaet wel expres wert gederogeert. Sijn Maj. van Sweden belooft daer-en-boven het hooggem. Sereniſſime Huys van Bruynswijck en Lunenburg tegens alle de pretentien, die eenige particuliere op de gem. Landen, Poſſeſſien, Landeryen, Rechten en Inkomſten aen het hoog-gemelde Sereniſſime Huys gecedeert, te indemneren en guaranderen, invoegen dat het ſelve in de vreedſame poſſeſſie en genot der gemelde toebehorens by wegen van recht of feytelijckheyt, of onder wat pretext het ſoude mogen weſen, niet en ſal werden geturbeert of ontruſt, niet tegenſtaende alle Acten, Contracten, Donatien of andere exceptien ter contrarie geallegeert; ſijn Majeſteyt ſelf belovende het conſent van den Keyſer en 't Rijck over alle het bovenſtaende te ſolliciteren en te procureren: En inſonderheyt ſullen de 2 Kroonen krachtige officien aenwenden, ten eynde de Landen, Gerechtigheden en Inkomſten door Sweden, uyt krachte van het tegenwoordige Tractaet aen hare Hoogheden getranſporteert, haer door den Keyſer en het Rijck haer als allodiael, of ten minſten in qualiteyt van Feudum promiſcuum, en gelijk Sweden de ſelve beſeten heeft, gelaten werdē.

2. Alhoewel in 't 6 Articul van het principael Tractaet geſeyt werdt, dat hare Hoogheden reſtitutie ſullen doen van 't gene ſy in 't Landt van Bremen beſitten,

ſoo haeſt als de gemelde Vrede ſal zijn getroffen, en dat de Kroon Sweden ſigh in ſtaet ſal oordeelen om 't ſelve met ſijne eygene Machten te beſetten en te bewaren; ſoo is 't echter ſulckx, dat de 2 Coningen van Vranckrijck en Sweden in de intentie die ſy hebben van hare Hoogheden te verplichten, uyt krachte van dit Articul conſenteren en toeſtaen, dat hare hoog-gem. Hoogheden het gem. Landt van Bremen ſullen mogen behouden, en 't ſelve nevens alle ſijne ordinaire en extraordinaire Inkomſten genieten, ſonder dat Sweden daer voor eenig rembourſement of ſatisfactie ſal hebben te pretenderen, als mede van 't gene ſy gedurende deſen Oorlogh tot 8 Maenden toe daer van getrocken hebben, te reeckenen van den dagh dat de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet in handen van hare Hoogheden ſal zijn geſtelt; 't welck te verſtaen is, ingevalle de concluſie en executie van de generale Vrede tuſſchen de Partyen, die jegenwoordigh in Oorlogh zijn, niet voor d'expiratie van den geſeyden termijn quam te geſchieden, alſo het meergem. Landt van Bremen als-dan ſonder eenig uytſtel aen de Kroon Sweden ſal werden weder-gegeven.

3. Den Heer Alder-Chriſtel. Coning willende ſijne ſorge tot de vaſtmakinge van de ruſt en tranquiliteyt van 't Rijck continuëren, en om gene middelen te verſuymen, om daer toe te komen, wil wel, in conſideratie van de koſten door hare Hoogheden gedaen, toeſtaen en beloven, gelijck hy by het tegenwoordige Articul doet, aen hare Hoogheden te doen tellen de Somme van 300000 Kroonen binnen de Stadt Hamburgh, in Banck-gelt, op de ſelve tijdt als de reſtitutie van 't Landt van Bremen ſal geſchieden; in ſulcker voegen, dat op den ſelven dag dat de ceſſie van de Plaets van Carelsburg (in conformité van 't 6 Articul alhier) ſal vaſt-geſtelt zijn, men in handen van de Heeren Hertogen of hare Commiſſariſſen ſal ſtellen de eerſte 100000 Rijckxds., op den dagh van de reſtitutie van Staden noch 100000 Rijcxds., en op die van Boxtehoede de geheele reſt.

4. Wyders is van wegens ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt toegeſtaen, dat ingevalle den Oorlog langer als 8 Maenden na d'uytwiſſeling der Ratificatien van het tegenwoordige Tractaet komt te duren, en dat dienvolgende hare Hoogheden, volgens het 2 Articul, 't Lant van Bremen aen de Coning van Sweden komende weder te geven voor dat den tegenwoordigen Oorlogh t'eenemael ten eynde gebracht zy, ſijn Majeſteyt als-dan aen hare Hoogheden yder Maent ſal doen betalen, te reeckenen van den dagh na de gedane reſtitutie van 't gem. Landt van Bremen, de Somme van 20000 Kroonen, binnen Hamburgh, in Banck-gelt, tot de volkomene executie van de generale Vrede tuſſchen Partyen die tegenwoordigh in Oorlog zijn.

5. Ingevalle ten tyde van de te doene reſtitutie noch eenige Achterſtallen van de 2 laetſte Maenden, 't zy van de Contributien, Domeynen en andere Inkomſten van 't Landt van Bremen aen hare Hoogheden reſteren, ſal als-dan ordre op de betalinge, mits ſuffiſante Borgen, werden geſtelt.

6. Hare Hoogheden, om d'erkenteniſſe die ſy wegens de goedigheden, die de 2 Coningen t'haerwaerts doen blijcken, ſoo veel te meer te betonen, beloven aen hare Majeſteyten, dat ſy 't Landt van Bremen, ſoo lange ſy 't ſelve in bewaringe ſul-

fullen hebben, niet alleen tegens die gene die 't felve fouden willen attacqueren, met alle hare Macht fullen befchermen, maer oock, dat fy hare Guarnifoenen uyt Carelsburg en de Swinger Schans fullen doen trecken, fonder ter felver tijt Troupen van de Coning van Sweden daer in te ontfangen; mits conditie nochtans, dat een Sauf-conduit aen de Deenfe en Munfterfe Troupen, die daer binnen leggen, fal werden toegeftaen. Belovende boven dien hare Hoogheden ter goeder trouwe, dat fy de Inwoonders van 't Landt van Bremen, foo lang als fy in posfeffie daer van fullen zijn, gelijk fy tot noch toe gedaen hebben, met moderatie fullen doen tracteren, fonder de felve met nieuwe Impofitien of Taxatien te befwarẽ.

7. Hare Hoogheden fullen het Canon en Oorlogs-Munitien, die tegenwoordig binnen Staden, Carelsburg en Boxtehoede zijn, en Sweden toebehoort hebben, daer binnen laten leggen, uytgefondert 3 Stucken, die hare Hoogheden fullen konnen behouden, nevens alle 't gene haer is toekomende, en dat met hare Namen of Wapenen gemerckt is, of dat hare Hoogheden in de gem. Plaetfen, van der tijt af dat fy Meefter daer van geweeft zijn, daer in hebben doen brengen, 't welk hare Hoogheden aennemen en belovẽ ter goeder trouwe te fullen nakomẽ.

8. 't Sereniffime Huys van Bruynswijck en Lunenburgh neemt aen en belooft geen logement, paffagie of verblijf in en door de Staten en Landen daer 't felve hare Quartieren in de Saxiffe Kreytzen en Graeffchap van der Lip is hebbende, aen de Deenfe of Brandenburgfe Troupen toe te ftaen: En alfoo het hoog-gem. Sereniffime Huys hare Majefteyten van Vranckrijck en van Sweden feer inftantelijck gebeden heeft, de behulpfame handt hier in te bieden, gelijck mede om 't felve in de gem. Quartieren te maintineren, foo ift, dat hare Majefteyten 't felve gaerne toeftaen; confenterende wyders, dat, om geen aenleyding aen iemant anders te geven, van gelijcken te doen, fy hare Troupen en Legers in de gem. Quartieren niet fullen doen trecken, ten waer met bewilliging en confent van hare Hoogheden, in welcken gevalle hare Majefteyten haer fullen doen indemneren, gelijck mede de Staten der gem. Landen, van alle verlies, koften en ruïneringen, die de Troupen der hoog-gem. Coningen fullen konnen veroorfaken, door de welcke hare Majefteyten een feer naukeurige difcipline fullen doen obferveren, en betalen al 't gene haer fal werden verfchaft, invoegen dat fodanige paffagie geenfints tot prejuditie van hare Hoogheden of der Staten, aen wie fy haer verplicht fullen bevinden, fal gedyen.

9. Alfoo de Heeren Hertogen de 2 Coningen feer inftantelijck verfocht hebben, dat het hare Majefteyten mochte believen de Vrede aen de Biffchop van Paderborn en Munfter op redelijcke Conditien te vergunnen, foo fullen hare Majefteyten regard op die interceffie hebben, en hoog-gem. Heer Biffchop het effect van die doen genieten, mits conditie, dat hy van zijnder zyde de nodige voorftellen ten dien eynde doe.

10. Wyders confenteren hare Majefteyten, op het voorbidden van hare Hoogheden, en in confideratie van het nauwe Verwantfchap, 't welck fy met de felve zijn hebbende, den Heer Hertog van Holfteyn Pleun in de eere van haer goede gratie weder te ontfangen en aen te nemen, en fal hy dienvolgende d'effecten van

de Vrede, met hare Hoogheden aengegaen, genieten; in ſulcker voegen, dat ingevalle de Legers van hare Majeſteyten, gedurende deſen tegenwoordigen Oorlog, in 't Landt van Holſteyn quamen te trecken, hoog-gem. Heer Hertogh van Pleun, en al 't gene hem toebehoort, ſal werden getracteert als Dienaer en goede Vriendt van hare Majeſteyten: gelijck hare Hoogheden van hare ſyde beloven alle mogelijcke officien voor de belangens van gem. Heer Hertog van Holſteyn Gottorp aen te wenden en in 't werck te ſtellen.

11. Wyders beloven hare Majeſteyten gene Vrede met hare Vyanden te maken ſonder d'inſluytinge van het Sereniſſime Huys van Bruynswijck en Lunenburg, en ſonder een volkomene reſtitutie en indemniteyt van alle 't gene 't ſelve ſoude konnen verlieſen, of verloren of geleden ſoude hebben, ingevalle 't ſelve met iemant, uyt oorſaeck van 't tegenwoordige Tractaet, in Oorlog quam te raken.

12. Sijn Hoogheyt den Hertog ERNEST, Prins van Oſnabrugge, ſal mede het effect van alle 't gene in deſe tegenwoordige Separate Articulen begrepen is, genieten, op de ſelve manier en conditie in het 11 Articul van het principael Tractaet geëxprimeert.

13. Sijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt wil ſigh verplichten, gelijck de ſelve by het tegenwoordige Articul doet, het aggreëment en de Ratificatie van ſijn Majeſteyt den Coning en de Kroon Sweden op deſe Separate Articulen en der ſelver geheele inhout te procureren en te weeg te brengen, mitsgaders 't gene daer in aen hare Hoogheden van Bruynswijck en Lunenburg toegeſtaen is, geſtant te doen, en haer tot de reſtitutie van 't Landt van Bremen niet te verplichten, voor dat de Ratificatie van Sweden puur en ſimpel haer ter hant geſtelt ſal zijn, alles in conformité en gelijck in 't 13 Articul van 't principael Tractaet is geſegt en geſtipuleert.

14. Den inhout van de tegenwoordige Articulen ſal begrepen zijn in de Vrede die de 2 Kroonen met ſijn Keyſerl. Majeſteyt en 't Rijck ſullen aengaen.

15. De tegenwoordige Separate Articulen ſullen gelijcke kracht en vigeur hebben als of ſy in 't principael Tractaet, op heden getroffen, waren geinſereert, oock ſal de Ratificatie op de ſelve tijt moeten werden aen de hant gegeven.

Gedaen tot Cell den 5 February, 1679.

REBENAC. DE BERNSTORF.
DE HEYMBURG.

Eerſte Secreet Articul.

BEhalven d'Articulen, in het Tractaet van wegen ſijne Alder-Chriſtel. Majeſt. en hare Sereniſſime Hoogheden de Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg, Cell en Wolffenbuttel op heden geſloten en geteeckent, is men noch over een gekomen wegens 't gene hier na volgt.

Alſoo by het 10 Articul van het principael Tractaet is toegeſtaen, dat hare Majeſteyten het Sereniſſime Huys van Bruynswijck en Lunenburg van alle ſchade en prejuditie, die haer, van wie 't oock is, ter oorſaeck en occaſie van de Vrede, die het ſelve met de Kroonen heeft aengegaen, ſoude mogen overkomen, ſoo iſt, dat hare Maje-

Majesteyten daer-en-boven by het tegenwoordige Articul verklaren, dat het hooggem. Huys d'effecten van die Guarantie sal genieten, insonderheyt tegens de Aenslagen die de Coning van Denemarcken en de Ceurvorst van Brandenburgh tegens 't selve souden mogen ondernemen, onder wat pretext en in wat tijdt het soude mogen zijn, voor of na de generale Vrede.

En sal dit jegenwoordige Articul diergelijcke kracht en vigeur hebben, al of het in 't principael Tractaet, op heden gesloten, was geinsereert, en sal de Ratificatie van dien op de selve tijdt moeten werden aen de hant gegeven.

Cell den 5 February, 1679.

Tweede Secreet Articul.

IS, op d'instantien van hare Hoogheden van Bruynswijck en Lunenburg, toegestaen, dat de 2 Kroonen van Vranckrijck en Sweden, in de Vrede die sy met den Keyser en 't Rijck sullen aengaen, aen alle Princen van het Serenissime Huys van Bruynswijck-Lunenburgh een generale Amnestie en abolitie, aengaende al 't gene ter oorsaeck van de Winter-quartieren, Contributien, passagien van Troupen door het Rijck en andersints, gedurende desen Oolrog, voorgevallen is, sullen procureren, invoegen de gem. Princen om diergelijcke oorsaecken, 't zy voor of na de generale Vrede, by wegen van recht of feytelijckheyt, of hoedanig anders het soude mogen wesen, niet sullen mogen werden ontrust. En sal dit Secreet Articul gelijcke kracht en vigeur hebben al of het in 't principael Tractaet, op heden gesloten, was geinsereert; oock sal de Ratificatie van dien op de selve tijt moeten werden gelevert. Gedaen tot Cell den 5 February 1679.

Over dese Tractaten is namaels noch veel te doen geweest / alsoo de Sweden oordeelden / daer by benadeelt te zijn; doch daer van hier na breeder.

De Bisschop van Munster / siende aldus den Keyser en de Vorsten van Lunenburgh voor-gaen in het maecken van Vrede met Vranckrijck en Sweden / en Monsr. Calvo met de Fransse Macht vast meer en meer den Rijn naderen / hebbende die al van 't begin van 't Jaer die van Ceulen groote schrick aengejaegt / eysschende notable Sommen voor haer Neutraliteyt / en de passagie door hare Stadt / en sig meester van Zons en Nuys gemaeckt; en wesende sy Franssen also alrede in possessie gekomen van de Plaetsen / die sy by 't Tractaet met den Keyser bedongen hadden / dat sy / tot het in 't Noorden mede in rust was / souden mogen inhouden / soo dat alle dagen hem over Rijn in 't Landt souden hebben konnen vallen / gelijck oock dan eenige Partyen by 't vriesend We'er al over Rijn waren geweest / en eenige insolentie hadden gepleegt / soo resolveerde hy Heer Bisschop insgelijckx de Vrede met sijn Alder-Christel. Majesteyt en de Coning van Sweden aen te gaen / waer toe dan al een wijl tot Nimwegen hebbende laten tracteren / zijn de Tractaten op den 29 Maert gesloten als hier na volgt.

TRACTAET

TRACTAET van VREDE,

Tusschen sijn Ader-Christelijckste Majesteyt en den Heer Bisschop van Paderborn en van Munster, gesloten en geteeckent tot Nimwegen den 29 Maert, Anno 1679.

KEnnelijck zy alle een ygelijck, dat alsoo de generale Vrede sedert een langen tijdt herwaerts het eenigste voorwerp van alle de daden van sijn Alder-Christelijckste Majesteyt is, en dat hy gedurigh te werck stelt alle de middelen die het aen Godt belieft heeft hem ter hant te stellen, om die gene, die op den 5 February laetstleden tot Nimwegen geteeckent is, op alle de Princen, die haer consent daer toe noch niet gegeven hadden, uyt te breyden, hy met blijdschap vernomen heeft, dat den Heer Bisschop van Munster en Paderborn, om het sijne van sijn kant daer toe te contribuëren, en in de goede gratien van sijne Majesteyt weder te keeren (de welcke van sijne syde genegen is om alle mogelijcke teeckenen van de achting en affectien, die hy altoos voor hem gehad heeft, te laten blijcken) geresolveert heeft het geluck van de Vrede voor alle andere voordeelen te stellen, en tot de herstellinge van de rust van 't Rijck, door die van de Westfaelsse Tractaten te concurreren: Derhalven soo heeft sijn Majesteyt tot dien eynde gecommitteert den Heere Grave d'Estrades, Ridder van sijne Ordres, en Marschalck van Vranckrijk, en den Heer Colbert, Marquis van Croissy, Ordinaris Raedt in sijn Raedt van Staet, om niet alleen van sijnen't wegen met hoog-gem. Prins te tracteren en sluyten, maer oock om sijn Accommodement met den Coningh en de Kroon van Sweden te faciliteren: En hooggem. Prins Bisschop van Munster en Paderborn, hebbende mede van sijn kant gecommitteert den Heer Zurmuhlen, sijn Secreten Raedt van Staet en Onder-Cancelier van sijn Bisdom van Munster, soo hebben sy, uyt kracht van hare Volmacht, soo uyt den naem van sijne Majesteyt als van hoog-gemelde Prins Bisschop de volgende Articulen en Conditien vast-gestelt, gesloten en geteeckent.

1. Hooggem. Prins Bisschop van Munster en Paderborn staet af van nu af aen van alle Engagementen, die sijn Voorsaet, so tegen sijn Alder-Christel. Majesteyt als tegens den Coning en de Kroon Sweden aengegaen heeft, en belooft, gedurende den loop van den tegenwoordigen Oorlog, in een naukeurige Neutraliteyt te blyven, sonder de Vyanden, die tegens Vranckrijck en Sweden noch in Oorlog zijn, directelijck noch indirectelijck te mogen assisteren.

2. Hooggem. Prince Bisschop verbint sigh ter goeder trouwe alle de Troupen die sijn Voorsaet, 't zy in dienst van de Coning van Denemarcken of van de Keurvorst van Brandenburg, voor desen heeft gehad, of die hooggemelde Prins jegenwoordig noch kan hebben, te rugh te ontbieden, en tot dien eynde alle diligentie en instantien, die sijn Majest. van hem soude konnen begeeren, in't werk te stellẽ.

3. Hooggem. Prince Bisschop belooft onverbreeckelijck t'onderhouden alle de Conditien, waer toe verbonden zijn alle de Princen en Staten van 't Rijck, die in het Vredens-Tractaet, op den 5 February laetstleden tot Nimwegen getekent, begrepen zijn. Oock verbint sigh sijne Alder-Christel. Majest. hooggem. Prince

Bisschop

Bisschop van alle 't gene by het gem. Tractaet in faveur der hooggem. Princen en Staten van 't Rijck ten wedersyden is gestipuleert, te doen genieten.

4. Het Tractaet, 't welck op heden in den naem van de Coning van Sweden en van hooggem. Prince Bisschop van Munster en van Paderborn gesloten en geteeckent is, sal gehouden werden in het tegenwoordige begrepen te zijn, al of het maer een Tractaet was, en sal de selve kracht hebben al of het van woort tot woort hier inne was geinsereert.

5. Sijn Majesteyt willende mede soo veel te meer tekenen van sijne genegentheyt en vrientschap aen hooggem. Prince Bisschop geven, en contribueren tot de middelen, om de securiteyt van sijn Staet vast te stellen, belooft hem aenstonts na de Ratificatie van dit tegenwoordige Tractaet de Somme van Kroonen tot Amsterdam of tot Hamburg in Banck-gelt te doen betalen.

6. Sijn Alder-Christel. Majesteyt belooft insgelijckx, dat ingevalle hy genootsaeckt is sijne Wapenen aen geen sy den Rijn te brengen, hy de Bisdommen van Munster en Paderborn sal verschonen, en gene passagie voor sijne Troupen, sonder een onvermydelijcke nootsaeckelijckheyt, daer door sal pretenderen, in welck geval hy de betalinge der nodige onkosten sal besorgen, in sulcker voegen, dat de Inwoonders gene schade, volgens de Constitutien van 't Rijck, daer door sullen komen te lyden: Oock sal sijne Majesteyt gene Quartieren en Logementen voor sijne gemelde Troupen doen nemen, of eenige Contributien vorderen, en sal het selve van sijne Geallieerde, ten opsichte en tot de welstant der gem. Bisdommen, mede procureren.

7. Hooggem. Heer Alder-Christelijckste Coning belooft noch en verbindt sigh, dat ingevalle hoogh-gemelde Prince Bisschop van Munster door iemant, wie het soude mogen wesen, ter oorsaeck van het tegenwoordige Tractaet, quam te werden overvallen of ontrust, hem met de macht van sijne Wapenen tegens alle aenval en overlast te beschermen en behulpsaem te zijn, sonder eenige pretentien tegens hoogh-gem. Prins of dessels Landen, ter oorsaeck van de kosten, die sijn Majesteyt tot dien eynde soude moeten doen, te mogen formeren.

8. Oock is over een gekomen, dat d'Abdye van Corvey en Graefschappen van Benthem, Teckelenburg, Ritberg en de Heerlijckheyt van Rhede het effect van het tegenwoordige Tractaet mede deelachtig sullen zijn.

9. Sijn Alder-Christel. Majesteyt aengedaen zijnde door de yver, die hy tot de hanthavinge van de Catholijcke Apostolise en Roomsse Religie altoos gehad heeft, mitsgaders door het instantelijck versoeck van hooggem. Prince Bisschop bewogen zijnde, belooft mede sijne dringende officien by de Coning van Sweden aen te wenden, om dien Prins te persuaderen, dat hy de gem. Catholijcke Religie sal laten in die staet, soo die sal zijn soo wanneer hooggem. Prince en Bisschop van Munster de Landen, die hy van de Kroon Sweden tegenwoordig in handen heeft, sal restituëren, en sulckx in den staet als die in 't Jaer 1624 volgens de Westfaelsse Tractaten in de gem. Landen is geweest.

10. Het tegenwoordige Tractaet sal door sijne Alder-Christel. Majesteyt en hoog-gem. Prince Bisschop van Munster en van Paderborn werden geratificeert,

en de Ratificatien binnen 3 Weecken na de Dagh van de ondertekening, of eerder, soo 't wesen kan, tot Nimwegen werden uytgewisselt. Des t'oirconde hebben wy Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, boven gemelt, het tegenwoordige Tractaet ondertekent, en 't Zegel onser Wapenen daer by doen stellen.

Gedaen tot Nimwegen den 29 Maert, 1679.

(*L. S.*) *De Mareschal d'Estrades.* (*L. S.*) *Zurmuhlen.*
(*L. S.*) *Colbert.*

VREDENS-TRACTAET,

Tusschen den Heer Koning van Sweden en den Heer Bisschop van Munster, Gesloten en geteeckent tot Nimwegen den 29 Maert, 1679.

In den Name der Alder-heyligste en ondeelbare Drievuldigheyt.

KEnnelijck zy alle en een ygelijck, die het aengaet, of eenigsints aengaen mag dat alsoo den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Prins en Heer Heer KAREL, der Sweden, Gotthen en Wenden Coning, Grootvorst van Finlant, Hertog van Schonen, Esthen, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Cassuben en Wenden, Vorst van Rugen, Heer van Ingermanlandt en Wismar, Paltzgraef aen den Rijn, Hertog van Beyeren, Gulick, Cleef en Berge, niets meer ter herten neemt als dat de Vrede, die met sijn Keyserl. Majesteyt en het Rijck op den 5 February deses Jaers tot Nimwegen gesloten is, mede op de andere Partyen, in 't 5 Articul der gemelde Vrede genomineert, magh werden uytgebreyt, en insonderheyt, dat alle beroerten in 't Rijck, en der selver oorsaken, metten aldereersten en t'eenemael mogen werden weg-genomen: dat mede den Eerwaerdigsten en Alder-Doorluchtigsten Prins, Heer FERDINANDUS, Bisschop van Munster en Paderborn, Burg-graef tot Strombergen, Furst des H. Roomssen Rijcx, Grave tot Pyrmont en Heer tot Borculo, van sijne zyde wil doen blijcken, hoe vaerdig hy sigh toont, om sigh en alle sijne saecken te schicken na het Keyserl. Hooft en 't geheele Lichaem, als mede, om de strydigheden, die tusschen sijn Koninkl. Majesteyt van Sweden en den Voorsaet van sijne Furstel. Doorl. wylen den Eerwaerdigsten en Alderhoogsten Prins, Heer CHRISTOFFEL BERNARD, Bisschop van Munster, Administrateur tot Corvey, Burg-graef van Strombergh, Furst des H. Roomssen Rijckx, en Heer tot Borculo, ter occasie van de jongste beroerten ontstaen zijn; over sulckx, door de Goddelijcke Genade en de loffelijcke Mediatie van den Alder-Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Prins en Heer, Heer KAREL de II., Coning van Groot-Brittannien, is te weeg gebracht, dat de Doorl. en Excell. Heeren Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijn Koninkl. Majesteyt van Sweden de Heer Benedictus Oxenstierna, Grave tot Korsholm en Waza, Vryheer tot Mörby en Lindholm, Heer tot Caprurien en Cattila, Rijckx-Raedt van sijne Koninckl. Majesteyt en 't Rijck Sweden, President van de Opperste Vierschaer tot Wismar, en Opperste Wetgever van Ingermanlandt en Kexholm; en de Heer Joan Paulin Olivenkrans, Heer in

Ulfhal en Hofmansdorp, Raet in de Cancelery van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden, Secretaris van Staet, en Ordinaris Richter des Landts Widboens: En van wegen den Eerwaerdigsten en Alder-Doorl. Prins en Bisschop van Munster en Paderborn den Extraordinaire Envoyé en Plenipotentiaris den Heer Zurmühlen, Rechtsgeleerde, Secreten Raedt van sijne Furstel. Doorl. en Onder-Cancelier, binnen Nimwegen tot de Vredens-Tractaten by een gekomen zijn, en aldaer, na uytwisseling van hare respective Volmachten, over onderlinge Conditien van Vrede en Vrientschap op de volgende wyse zijn geaccordeert.

1. Daer sal wesen een Christelijcke, vaste en oprechte Vrientschap tusschen sijn Koninkl. Maj. de Coningen sijn Erfgenamen en Successeurs en 't Koninkrijk van Sweden ter eenre, en sijne Furstel. Doorl. de Bisschop van Munster en Paderborn en deselfs Successeurs ter andere syde, invoegen dat alderhande Hostiliteyten tusschen alle en ygelijcke wederzijts Onderdanen en Inwoonders, van wat staet en conditie de selve mogen zijn, van stonden aen alomme sullen komen op te houden, soo dat d'eene Party aen d'andere in 't toekomende gene vyantschap of schade, in 't heymelijck of in 't openbaer, directelijck noch indirectelijck, door de sijne of andere sal toebrengen, of doen toebrengen, maer ter contrarie sullen malkanders eer en voordeel, soo veel mogelijck, bevorderen, en voorts alle plichten van Vrientschap en goede Nabuurschap bewysen en onderhouden.

2. Daer sal van wedersyden wesen een eeuwige vergetelheyt en amnestie van alle 't gene door d'eene of d'andere Party, op wat plaetse of op wat wyse het soude mogen zijn, tot noch toe vyandelijckx ondernomen is, soo dat d'een d'ander, ter oorsaecke van dien, of ietwes anders, gene vyantschap of ongelegentheyt, 't zy by wegen van rechte of dadelijckheyt, sal aendoen, of gedogen aengedaen te worden, maer sullen alle en ygelijcke injurien, violentien, vyantschappen, nadeelen, schaden, kosten, soo voor als gedurende den Oorlog, 't zy by geschrifte, by monde of feytelijckheyt, van wedersyden aengedaen, sonder eenig aensien van Personen of saecken, sodanig zijn vernietigt, dat alle 't gene d'eene Party tegens d'andere ter dier oorsaecke soude mogen pretenderen, in een eeuwige vergetelheyt sal zijn gedompelt: Oock sullen de gem. Amnestie deelachtigh zijn alle en ygelijck wederzijts Onderdanen en Vassalen, invoegen dat het niemant tot schade of nadeel sal strecken dees of geene Party gevolgt te hebben, oock niet sal beletten dat de selve in dien staet, wegens Eer-Ampten en Goederen, soo sy voor den Oorlogh zijn geweest, ten vollen werden herstelt.

3. Werdt de Westfaelsse Vrede, op den 24 October 1648 tot Osnabrugge ghesloten, voor een vast fondament ende volkomene Richtsnoer van dit Vredens-Tractaet aengenomen, soo dat de selve haer geheele en eerste vigeur in alle haer Articulen sal behouden: En sullen dienvolgende wederzijts Partyen gehouden zijn alles te contribuëren wat sy tot de conservatie en hanthavinge der gem. Vrede sullen konnen doen.

4. Sullen alle gefortificeerde of ongefortificeerde Plaetsen, en alle 't gene gedurende desen Oorlog in de Hertogdommen van Bremen en Verden, en de Landen aen sijn Koninckl. Majesteyt en 't Rijck Sweden, uyt krachte van de West-

faelsse Vrede toebehorende, door de Munsterssc Wapenen ingenomen is, en door de selve noch beset gehouden werdt, in d'alderbeste voegen mogelijck werden gerestitueert, in sulcker voegen, dat van de tegenwoordige Fortificatien gene demolitie ofte verergeringe sal geschieden, maer sullen de selve in die staet, soo als die tegenwoordigh zijn, met alle de Stucken Canon, voor desen aen sijne Koninckl. Majesteyt van Sweden toebehoort hebbende, en in de gem. Plaetsen nu zijnde, nevens alle andere Militaire Gereedschappen en Munitien, als mede hoedanige Archives, Papieren en Bescheyden, aen de Hertogdommen van Bremen en Verden of der selver Steden of Inwoonders specterende, in 't geheel daer binnen gelaten werden: En sal d'evacuatie en overleveringe der gem. Plaetsen geschieden t'elckens en soo wanneer sijn Koninckl. Majest. sulkx na 't ratificeren van dit Tractaet sal begeeren, sullende ondertusschen den Heer Bisschop in possessie daer van blyven, en de selve tegens een iegelijck beschermen; in sulcker voegen nochtans, dat gene hostiliteyten door de sijne sal gedogen gedaen te werden, ofte eenige schade aen de Steden, Landen of Bosschagien laten wedervaren, maer sal sigh tegens soodanige Inwoonders moderatelijck dragen, en de selve met geen nieuwe en ongewone exactien beswaren, sullende echter van alle andere, soo ordinaire als extraordinaire subventien en emolumenten sonder eenig tegen-seggen of hindernisse gauderen; met dien verstande nochtans, dat van die saecken, die tot noch toe ingevordert zijn, of tot d'inruyminge in voegen als voren sullen voor vallen, geen weder-eysschinge plaets sal hebben.

5. Alsoo Partyen alhier voorgenomen hebben dit haer Vredens-Tractaet met het gene 't welck met den Keyser en het Rijck gesloten is in alles gelijckformigh te maecken, derhalven soo beloven sy van wedersyden al 't gene in 't 4 Articul van het gem. Tractaet, van wederzijts Vyanden niet te hulp te komen, is geëxpresseert stiptelijck na te komen, in sulcker voegen, al of het geheele Articul van woort tot woort alhier was gerepeteert: En sal dienvolgende den Heere Bisschop alle en iegelijcke Officiers en Soldaten, soo te voet als te paert, die sijn Heer Voorsaet aen de Coning van Denemarcken heeft over-gedaen, ter goeder trouwe te rugh ontbieden en weder t'huys roepen.

6. En op dat hooggem. Heer Bisschop eenige vergeldinge soude genieten van het gene hy uyt krachte van dit Tractaet aengenomen heeft te sullen nakomen, als mede van de kosten, die hy soo in 't repareren als opmaecken der Fortificatien, in de Plaetsen, die hy nu sal inruymen, heeft gedaen; soo ist, dat sijn Koninckl. Majesteyt aenneemt en belooft aen sijne Furstel. Doorl. of desselfs Successeurs, de Somme van 100000 Rijckxds. in de Banck tot Hamburgh te sullen doen tellen, sullende hem ondertusschen, tot meerder sekerheyt van dien, aen de selve en het Bisdom van Munster, tot een vast onderpant, laten het Ampt Wildhausen, en dat vry van alle lasten van een anders Gelt, nevens alle het Recht van Superioriteyt en Territoriael, mitsgaders alle toebehoren, dependentien en Inkomsten, in allen deelen gelijck het selve door de Coningen en het Rijck van Sweden is beseten, of uyt krachte van de Westfaelsse Vrede beseten heeft konnen werden, in sulcker voegen, dat hooggem. Heer Bisschop en desselfs Successeurs het gem. Hypoteecq op

op d'alderbeste wyse en recht van antichrese, sonder eenige reductie of verbintenisse van reeckenschap aen iemant te moeten doen, vry en sonder eenige hindernisse ofte ontrustinge tot aen de gemelde aflossinge met de gemelde Somme van 100000 Rijcxds. sal of sullen genieten en gauderen.

7. Sullen dese Vredens-Articulen verstaen werden in het Keyserl. en Sweeds Vredens-Tractaet begrepen te zijn, niet anders al of die specifice daer inne waren geinsereert: En sullen door sijn Koninckl. Majesteyt ter eenre, en door den hoogwaerdigen Heer Bisschop en het Dom-Capittel tot Munster ter andere syde binnen 8 Weecken tijts, of eerder soo 't mogelijck is, werden geratificeert. Ten oirconde en tot meerder kracht van alle 't welcke so d'Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Koninckl. Majesteyt, als den Extraordinaris Envoyé en Gevolmachtigden Minister, dese Conventie met d'onderteeckening haerder Namen en hare eygene Zegelen hebben bevestigt.

Gedaen tot Nimwegen den 29 Maert 1679.

(L. S.) Bened. Oxenstierna. *(L. S.) W. Zurmühlen.*
(L. S.) J. Paulin Olivencrans.

Nu resteerden noch de Coningh van Denemarcken en den Heer Keurvorst van Brandenburg, om de Vrede t'amplecteren; welckers Ministers, gedurende de voorgaende Tractaten, niet stil en hebben geseten, maer vermeynden, dat men moste tracteren en handelen, en niet op die wijse gaen, dat men haer, gelijck als een vast gestelde Wet, de Articulen, by Vranckrijck voorgeslagen, voorstelde, sonder daer in eenige verandering toe te laten: maer dit heeft weynig vrucht gedaen, gelijck wy hier na sullen verhalen, nevens 't gene noch over d'Executie van 't Tractaet met den Keyser is voorgevallen; doch also 't selve te ver in 't Jaer soude lopen, moeten wy alvorens weer na Engelant over steké.

Men had sedert laetst bescheyt uyt Yrlandt ontfangen, dat aldaer mede een Verraet was gesmeet tegens het Leven van de Hertogh van Ormont, Viceroy of Lord Luytenant van dat Rijck; maer men heeft daer van niet anders vernomen, als dat eenen Michiel Jepson, om dat sijn Vader te voren in 't Jaer 1663 over een ander Complot was gehangen, deswegen wraeck had willen nemen tegens den gemelden Hertogh: doch leetschap van dat voornemen hebbende, bracht het self uyt, niet tegenstaende, soo men seyde, dat door eenige Roomsse Geestelijcken daer toe was aengemoedigt geweest.

Den Coningh had het Parlement op den 9 January doen prorogueren tot den veertienden February, en alsoo men daer over in Londen wat ontrust was, dede sijn Majesteyt den Lord Major en Aldermans by hem komen, en seyde haer: dat sy over dese Prorogatie niet geombrageert souden zijn, alsoo het om gewichtige reden geschiet was, maer ondertusschen alle sorge wilden dragen, om de Gemeente in rust te houden, latende aen haer, of sy de Stadts Militie op de been wilden brengen of niet. Waer op den Lord Major antwoorde: dat sy niet bekommert waren voor de Stadt, maer voor sijn Majesteyts Persoon. Doch daer

op herseyde den Coningh: dat daer omtrent alle nodige voorsorge soude dragen. 't Welck dan oock aen de selve groot genoegen heeft gegeven. Sijn Majesteyt toonde oock intentie te hebben / om de schuldige aen de Conspiratie voort te recht te stellen / ordonnerende eenige Heeren uyt sijnen Raedt / als / de Graven van Bridgewater / Essex en Anglesey / en 2 Secretarissen van Staet / om alle saecken / de Conspiratie aengaende / nader te examineren / waer toe alle dagen des morgens souden vergaderen. Sijn Majesteyt liet mede vorder aenstellinge maecken / om de Militie / die op nieuw gelicht was / wanneer men met de Geallieerde het voorledene Jaer tegens Vranckrijck meynde in Oorlogh te komen / af te dancken / gelijck oock werckelijck wierdt gedaen / waer mede groote ombragie wierdt weg-genomen / alsoo men by de onrustige gemoederen gestadigh voorgaf / dat sijn Majesteyt die Militie soude gebruycken / om sigh self met gewelt tegens het Parlement te mainteneren. Mr. Otes / vreesende dat men hem / terwijl het Parlement gescheyden was / qualijck soude tracteren / retireerde sigh in 't stille / maer liet een Briefje in sijn Wooninge / waer in hy beloofde weder voor den dagh te komen / als 't Parlement soude sitten; doch duurde soo lang niet / alsoo korts daer na opentlijck heeft gepredickt. Mylord Montagu meynde hem oock soo lange buytens Landts te begeven / maer kon niet uyt geraecken / werdende tot Doubres aengehouden. Den Coning liet voorts aen de Rechters van sijn Recht-banck af-vragen / of men de gevangen Lords, terwyl het Parlement geprorogueert was, te recht soude mogen stellen? Maer dese advijseerden gelijckelijck: Dat also de selve voor 't Parlement waren beklaegt, zijnde de hoogste Recht-banck van 't Rijck, dat die voor geen lager Banck konden betrocken werden. By-brengende eenige exempelen / van die eerst voor 't Parlement beschuldigt, naderhant van een lager Banck vry gesproocken, maer daer na by 't Parlement weder te recht gevordert, gevonnist en met de doodt gestraft waren. Men vraegde dan / of den Coning haer niet konde pardonneren? Dan sy antwoorden / dat sulckx wel konde geschieden, maer dat sy eerst haer Vonnis moften ontfangen hebben. Den Coning dede oock horen de verantwoordinge van de Rechters / die over Irelandt / Pickering en Grove hadden geseten / welcke verklaerden / dat sy de Bewysen soo suffisant hadden gevonden, dat sy daer op na Rechten haer hadden moeten condemneren. Maer sijn Majesteyt considererende / dat alles rustede op de verklaringe van Otes en Bedlow / die alsints by de Partye voor verdacht wierden gehouden / en die men op alle wijse voor ontrouwe Menschen trachte uyt te maecken / soo konde sijn Majesteyt noch niet goet vinden de Executie te laten voort gaen: Maer / om te betonen dat andersints niet geneghen was de quaetwilllighe voor te staen / liet hy een Proclamatie een Premie beloven / die eenen Francis Evers / Johan Gave / Vavasor / alias Gifford / en Eduard Levison / alle Jesuyten / en dan noch een Priester Broadstraet / soude komen ontdecken en aenbrengen.

Daer was ondertusschen eenen Dugdale / Edelman / in Stropshire in gevangenis over een Schult van 150 Ponden / dese gaf voor / dat hy mede eenige kennisse van 't Verraet hadde / en 't selve / op de Proclamatie des Conings / wilde

wilde bekent maecken: waer op den selven na Londen gebracht wierdt / alwaer op den 18 January arriveerde / en sijn Pardon verkreeg / mits dat hy al 't geen dat hy wiste soude openbaren: dese beschuldigde Mylord Stafford / al of hem die had willen gebruycken omtrent het ombrengen des Conings / en bracht mede beschuldiginge tegens den Jesuyt Irelandt in / affirmerende in veele deelen 't geen by Otes was verklaert: Waer op dan geresolveert wierdt om de Executie van Grove en Irelant te laten voort gaen; maer Pickering / die groote leetschap betoonde / wierdt / op hope van meerder ontdecking / noch in 't leven gelaten. De Executie van de voorsz. twee geschiede op den 3 February / werdende gesleept / gehangen en gevierendeelt: Irelandt sprack voor sijn sterven / gelijck men in Engelant wel gewoon is / seer veel tot sijn onschult / seggende / doenmaels in Staffordshire geweest te zijn / als gepasseert was daer mede hy wiert beschuldigt / sig beroepende op een Mr. Jenison; maer diens getuygenisse was self niet geheel suyver voor hem: dan 't zy daer mede soo 't wil / de Executie is voort gegaen: En gelooft men / dat / om genoegen aen de onrustige gemoederen te geven / veel is toegestaen. Doch siende sijn Majest. dat daer mede de vordere hevige proceduren van 't Parlement niet konde stremmen / soo heeft sijn Majesteyt geresolveert om 't selve geheel te doen scheyden / dat nu in lange Jaren niet geschiet was / en een geheel nieuw Parlement in de plaets te beroepen / 't geen dan op den 4 February by de navolgende Proclamatie is bekent gemaeckt.

CHARLES R.

ALsoo het tegenwoordige Parlement al is begonnen en gehouden tot Westmunster den achtsten dagh van Mey in 't derde Jaer van de Regeeringe van sijn Majest. en sedert die tijt is gecontinueert door verscheyde Prorogatien en Adjournementen, en noch onlangs is geprorogueert geweest tot den 4. 14 February naest; en sijn Maj. serieuselijck considererende de verscheyde inconvenienten, die ontstaen van een te lange continuatie van een en 't selve Parlement, publiceert en verklaert dan by dese sijne Konincklijcke Proclamatie, dat het is sijn wille en sijn Konincklijck behagen het tegenwoordige Parlement te dissolveren, gelijck het by dese tegenwoordige dissolveert, conform de presente Declaratie; en werden de Heeren Geestelijcke en Wereltlijcke, de Ridders, Stedelingen en Burgers van het tegenwoordige Parlement gedispenseert en ontslagen van op den dag van den 4. 14 February naest te vergaderen: En op dat de getrouwe Onderdanen van sijn Majesteyt van dit Koninckrijck mogen sien wat vertrouwen sijn Majesteyt heeft in hare goede affectien, en hoe seer hy wenscht en begeert het vergaderen met sijn Volck, en te hebben het Advys van die gene, welcke dat in 't Parlement representeren, soo belieft het aen sijn Majesteyt te verklaren door dese tegenwoordige, dat hy sijn Circulaire Brieven, gebruyckelijck in gelijck geval, sal doen publiceren, volgens de oprechte forme van de Wet, om te beroepen een nieuw Parlement; welck nieuw Parlement beginnen en gehouden sal werden tot Westmunster den 16 dagh van de aenstaende Maent van Maert, verhopende sijn Majesteyt, dat als-

dan

dan goede Wetten sullen gemaeckt, en goede ordres gegeven worden, met consent en advys van sijn Parlement, en die strecken sullen tot verseeckertheyt van de ware Protestantse Religie, en vredelijcke en geluckige Regeringe van dit sijn Koninckrijck. Gegeven in ons Hof tot Whitehal den 4 dagh van February 1679, en van onse Regeringe het dertigste.

Wy sullen over d'intentie van dit doen scheyden niet spreecken / als zijnde alleen een stoffe voor politicque Verstanden/ maer men achte in 't gemeen/ dat het Hof verwachte met een nieuw Parlement beter als met dit oude te recht te sullen raecken/ dat ons het gevolg sal wijsen.

Des anderendaegs 's avonts ten 11 uren ontstont in de Midden-Temple een groote Brant / beginnende van Essex-Court / by de Inner-Temple / alwaer de rye Huysen / die de Temple maecken / verbranden: men kende niet anders vernemen/ of 't was uyt onvoorsichtigheyt van een Meyt ontstaen/ die Vuur op een Kamer voor een Edelman stokende / de Houten daer in gesteken had, welcke aen de toppen verbrant zijnde/ daer uyt en op de Houte Vloer vallende / den Brant hadden gecauseert: maer men was op die tijdt soo ombragieus over alle dingen in Engelandt / dat men dit in het begin al mede voor een effect van de quade desseynen opnam: de schade was veel/ en wiert op een groote Somme geschat.

Den Heer Williamson heeft omtrent dese tijdt sijn Secretarisschap van Staet neer-geleyt/ en is de Grave van Sunderlant in sijn plaets gekomen.

Op den 15 February wiert Robert Green / Laurence Hil en Henry Berry te recht gestelt voor des Conings Banck / over het ombrengen van Sr. Edmondbury Godfrey: de getuygenissen/welcke van verscheyde tegens de selve wierden ingebracht / rusten meest op die den voor dees gemelden Prance gaf/ met soo veel omstandigheden/dat het niet waerschijnlijck is soo veele te hebben versiert: hy seyde / dat hy by de Moorders / om 't desseyn te overleggen / verscheyde mael was geweest in de Ploeg/ een Ael-huys by Somersethouse: dat eenen Girald en Kelley hem hadden verleyt / en tot de Conspiratie verlockt: dat Hil/ Gerald en Green den voorn. Godfrey sedert Saturdagh/ dat hy was uytgegaen / hadden nagespeurt / en vernemende dat hy na Somersethouse quam/ Hil voor aen was geloepen / en kennisse van sijn aenkomst had gegeven: dat den selven hem oock had aengesproocken / en onder voorgeven van dat'er een Quercille was / bewogen had hem in het Binnen-hof te volgen: dat het Green was geweest die hem had verworgt met een tsaemgerolde Neusdoeck/ en dat doen Hil / Gerald en Kelley waren ingekomen tot Greens assistentie/ werpende Godfrey onder de voet / helpende hem voort verworgen / terwijl Berry en Prance de wacht aen de toegangen van 't Binnen-hof waer namen/ en dat Green / om verseeckerder te zijn dat hy doodt was / hem de Neck had omgewrongen: dat/ na de Moort was gedaen/ alle dese 6 Personen het Lijck hadden gebracht in Hils Logement: en wanneer het selve uyt Somersethouse soude vervoert werden / 't welck was op den volgenden Woensdag nacht / dat

Prance

Prance en Gerald d'eerſte waren die de Draeg-ſtoel/ daer in het lag/ droegen/ en van Green en Kelley wierden afgeloſt : dat tot Soho Hil haer met een Paert was by gekomen / daer ſy het Lijck met alle kracht op leyden : dat Hil achter op had gereden / en Green / Kelley en Gerald daer nevens gegaen / tot dat ſy ter plaetſe quamen daer het Lijck wierdt afgeworpen : en eyndelingh/ dat hier na Gerald eenige Perſonen tot Bow ontmoetende/ namentlijck/ Luſon/ Vernatti / Dethil en noch een / vreugde was betoont over 't geluckig ombrengen van Godfrey. Hier by quam de getuygeniſſe van Mr. Bedlow / die verklaerde / dat / na den meer-gedachten Godfrey was omgebracht / hy was gekomen in Somerſethuyſe by eenen le Faire/een Prieſter /welcke hem hadde gebracht in een Kamer / alwaer eenige Perſonen met een Kaers keken na een doodt Menſch/en dat hy doe met de reſt ſag/ dat het den voorſz. Godfrey was. Welcke getuygeniſſen wierden geaſſiſteert by den Conſtapel / dat hy 't Lijck hadde gevonden even als Prance hadde verklaert dat het geleyt was: Als oock by den Waert van de Ploeg/ nevens ſijn Dienaer/confirmerende de verſcheyde Vergaderingen van de Moorders in ſijn Huys: Eyndelingh by de Meyt van Godfrey / welcke verklaerde/ dat Green en Hil aen haer Meeſters Huys waren geweeſt/ om te vernemen waer hy was. Hier op antwoorde Hil/ dat Mr. Prance ſijn eerſte getuygeniſſe had herroepen / en dat derhalven op deſe nu geen regard behoorde geſlagen te werden : Maer daer tegens wierdt geſeyt/ dat ſijn eerſte verklaringe op Eede was geweeſt/en de tweede maer een los ontkennen. Grove wilde met Getuygen beweeren / dat hy tot negen uren 's avonts was thuys geweeſt/ en dat daer na niet uyt den Huyſe hadde konnen gaen / of men ſoude dat hebben konnen weten : maer dit en voldede de Rechters niet. 't Meeſte was 't geen Berry voortbracht / namentlijck / een van de Sentinellen / die aen Somerſethouſe de Wacht had gehouden als Godfrey wierdt uytgebracht / en die verklaerde / dat hy geen Draegſtoel hadde ſien paſſeren : doch / alſoo 't ſeer duyſter was geweeſt / kon men daer mede geen vaſt fondament op maecken. Hil wilde oock ſeggen / dat Prance was gepijnigt / om dit te verklaren : maer Prance ontkende dat/ en beleed/ dat hy altijt ſeer beleeft was gehandelt. Invoegen de Getuygeniſſen veel gewichtiger tegens haer als voor haer zijnde / wierden ſy ſchuldigh verklaert/ en vervolgens op den 21 February gecondemneert om gehangen en gevierendeelt te werden.

Robert Green was een Yrsman / van een Proteſtants Vader / maer Catholijcke Moeder / geboren / die hem in de Roomſſe gronden had onderweſen/ en nu 54 Jaren out / hebbende ſijn Koſt gewonnen met eenige kleyne dienſten in de Capelle van Somerſethouſe te doen: Hil was geweeſt Knecht van den Heer Godwin / Aelmoeſſenier van de Conînginne / en Berry Portier van Somerſethouſe voorſz.; welcke laetſte noch is verſchoont / op belofte van meerder te ſullen openbaren/ maer d'andere zijn den 3 Maert gerecht. In de Gevangeniſſe waren de Siecken-trooſters al verſcheyde mael by haer geweeſt / maer ſy bleven volſtandelijck ontkennen aen de Moort van gedachten Godfrey ſchuldig te zijn ; gelijck ſy oock tot Tyburn / onder de Galg ſtaende/

rondelijck en met veele woorden verklaerden/ 't welck van de Roomsse te meer geacht wierdt / om dat het slechte Personen waren / en die derhalven namaels een Geschrift tot hare defentie in 't licht hebben gegeven / sonder nochtans eenige andere saecken by te brengen/ als in 't Proces voor de Rechters was gepasseert/ en eenige gevolgen daer uyt.

Den tijdt inmiddels naderende / dat het nieuwe Parlement soude sitten / en alsso men uyt de verkoren Leden niet als 't verbolg van 't voorgaende te gemoet sag / soo begaven hen verscheydene Heeren na Vranckrijck en andere Landen: En den Coning vond raedsaem den Heer Hertog van Jorck mede self buyten 't Rijck te laten vertrecken (de waerom sal hier na uyt de Reden des Conings aen 't Parlement best konnen gesien werden): sijn Majesteyt beliefde sulckx by een Missive aen sijn Heer Broeder te laten weten/ luydende aldus.

BROEDER.

ICk heb U bereyts in 't lange geseyt de redenen, die my doen geloven, dat het dienstigh is voor U, dat gy U voor eenigen tijdt over Zee retireert, daer over ick wel gefacheert ben; maer gy moogt verseeckert zijn, dat gy daer niet langer sult wesen, als het absolutelijck nodig ten uwen beste en voor mijn dienst sal zijn: Ondertusschen heb ick goet gedacht U te schryven, dat ick dese complaisance van U verwacht, en dat ick wensche, dat het so dra geschiede als gy bequamelijck kond. Gy kond lichtelijck geloven de ontsteltenisse, die ick hebbe, om U dit te schryven, als hebbende niets dat my sensibelder raeckt, als de constante Vriendtschap, die gy altijt voor my hebt gehad: En ick geloof, dat gy soo rechtvaerdigh zijt, dat gy U verseeckert, dat noch d'absentie noch iets anders, wat het zy, niet sal konnen beletten, dat ick waerachtiglijck en met affectie altijt sal zijn uwen, &c

C. R.

Den Coning / om sijn genegentheyt noch meer te vertonen / dede voor het vertreck van sijn Koninckl. Hoogheyt een verklaringe in den Raedt / dat hy noyt met iemant anders was getrouwt geweest als met de tegenwoordige Coninginne / soo dat geen Wettelijcke Kinderen hadde / als hebbende by haer geene verweckt: welcke Verklaringe sijn Majesteyt eerst / en daer na alle die van den Raet waren/ onderschreven / en wiert oock geregistreert / soo men gelooft / om daer door wegh te nemen alle de gedachten/ die in Engelandt/ by het overlijden van den Koning/ op iemant anders/ tot de Erffenisse van de Kroon/ mochte vallen/ als op de Hertogh van Jorck: Welcke sijn Majesteyt tot Deptfort self heeft uytgeleyt/ gaende sijn Koninckl. Hoogheyt met sijn Gemalinne en verderen Treyn / die niet groot was / op den 13 Maert tscheep in 3 Konings Jachten: het was ongestuymig We'er en contrarie Wint/ soo dat voor eerst niet van de Revier konde komen/ en arriveerde alsoo eerst den 17 daer aen op de Mase / en vervolgens den 18 in den Hage; dan men verstont/ dat d'intentie niet en was om hier te Lande te blijven: gelijck dan oock op Vrydag den 24 Maert/ na dat in den Hage/ hoewel incognito/ en daerom van den

den Staet geen uytwendig eer-bewijs hadde konnen gedaen werden/ dan door sijn Hooghe yt seer wel onthaelt was / na Brussel is vertrocken / nemende de wegh over Rotterdam / alwaer 5 Jachten tot sijn transport vaerdig lagen: 't verblijf in den Hage was wat te langer/ om dat sijn Koninckl ijcke Hooghe yt eerst wilde vernemen / of sijne komst tot Brussel aengenaem soude wesen / en hadde derhalven een Expresse derwaerts gesonden / op wiens weder-komen alsdoen de Reyse heeft aengenomen/en is sijn hoogged. Koninkl. Hooghe yt met sijn Gemalinne aldaer gearriveert / mede als incognito / gelijck sigh daer oock een wijl tijdts soo heeft onthouden.

Het nieuw Parlement is den 16 Maert d'eerste mael by malkanderen gekomen: En / na dat de Leden de Eeden van Supremacy en Allegiance hadden afgelept / is den Koning in sijn Koninckl. Habijten in 't Hooger-huys verscheenen / en aldaer die van 't Lager-huys mede gekomen zijnde / heeft sijn Majesteyt het selve aengesprooocken als volgt.

Mylords en Edelen.

ICk ontmoet U hier met de ernstigste begeerte, die iemant kan hebben, om te vereenigen de Sinnen van alle mijne Onderdanen, beyde tot my en tot malkander, en ick besluyte, dat het uwe schult sal zijn, indien het succes niet en is volgens mijn begeerten. Ick hebbe bereyts verscheyde groote dingen tot dien eynde gedaen, als d'Exclusie van de Paepse Lords van hare sittinge in 't Parlement, de Executie van verscheyde Personen, beyde op de gront van 't Complot en de Moort van Sr. Edmondberry Godfrey; en 't is blijckelijck, dat ick niet ledig ben in de vervolging van de ontdecking van beyde, en soo veel verder, als in soo korten tijdt mogelijck is geweest.

Ick hebbe soo veel van de Armee afgedanckt, als ick Gelt konde krijgen, om te doen, en ick ben gereed, om de rest af te dancken, soo dra als gy gerembourseert sult hebben, 't geen sy my gekost heeft, en gy my wilt bequaem maecken, omme 't overige af te dancken: En boven al heb ick mijn Broeder gecommandeert hem van my te absenteren, ter oorsaeck, dat ick de quaetaerdigste Lieden niet wilde gelegentheyt geven, te seggen, dat ick alle oorsaecken niet en hadde wegh-genomen, die gepretendeert konden werden, om my te neygen tot Paepse raedslagen.

Behalven het eynde van Eendracht, daer op ick ooge (en welcke ick wenschte dat soo tot de Protestanten van buyten als van binnen konde uytgebreyt worden) proposeerde ick by dese laetste groote trede, die ick heb gedaen, om te bemercken, of de Protestantse Religie en de Vrede van het Koninckrijck alsoo trouwelijck beoogt wierdt by andere, als sy reëlijck by my is voorgenomen: daerom, soo 't soo is, soo sult gy uwe tijdt employeren op de groote Belangens van de Natie, en niet verruckt werden, om te vorderen private Animositeyten onder de pretentie van de publijcke: uwe proceduren sullen stil en vreedsaem wesen tot dese goede eynden, die ick U hebbe gerecommandeert; en gy sult bedwingen de bewegingen van eenige onrustige Geesten, welcke willen trachten om die om te stoten. Ick hope, dat'er niemant sodanig onder U sal zijn, alsoo'er niet een Mensch kan

 wesen

wesen, die niet soude sien, hoe fatael de Differenten onder ons selven zijn, gelijck oock tot dese tijdt, beyde binnen en buyten.

Ick sal in mijn debvoir niet stil sitten, om dagelijckx, wat ick kan, meer uyt te vinden, beyde van 't Complot als de Moort van Sr. Edmondberry Godfrey, en sal de assistentie van beyde mijn Huysen in dat werck begeeren.

Ick hebbe niet nalatigh geweest, om ordre te geven, om alle de tegenwoordige Wetten tegens de Papisten in executie te stellen; en ick ben bereyt my te voegen in 't maecken van sulcke verdere Wetten, als nodig mogen zijn tot de versekertheyt van het Koninckrijck tegens de Papery.

Ick moet oock uwe assistentie begeeren van Supplementen, beyde tot afdanckinge van de Armee (als ick U alrede hebbe bericht) en om dat gedeelte van de Vloot te betalen, 't welck by 't Parlement maer geprovideert is geweest tot den 5. 15 Juny laetst, als oock tot de Schult van de Magasijnen, welcke veroorsaeckt is by de Pol-Bils, als te kort schietende tot die Somme, daer die Acte credijt toe gaf.

Ick moet U insgelijckx recommanderen de ontlastinge van die Anticipatien, die op mijn Inkomsten zijn, en welcke ick hebbe belast U voor te leggen: En ick hebbe billijcke oorsaecke, om te begeeren sulcke vermeerderinge van mijn Inkomste self, als die egael magh maecken met mijn nodige Onkosten; maer uyt reden van dese andere Supplementen, die op dese tijdt absolutelijck nodigh zijn, ben ick te vreden een wyle langer met die swarigheyt te worstelen, verwachtende voor het tegenwoordige voor my alleen te hebben de prolongatie van de additionale Inkomsten op de Costuymen en Excijnsen; en dat gy eenige gelegentheyt wilt geven tegens het verlies, dat ick lyde door het Verbod van de Fransse Wijnen en Brandewynen, welcke alleen tot mijn prejuditie keert, en tot groot voordeel van de Franssen.

Ick moet nootwendig U in de sin brengen, hoe nootsakelijck het is dese Somer een goede Macht in Zee te hebben, dewyle onse Naburen Navale preparatien maecken: En niet tegenstaende de groote swarigheden, die my drucken, soo heb ick sodanige sorge gedragen, welcke, hoedanig gevaer ons mocht over komen, sal prevenièren, indien gy u gedeelte in tijts wilt toebrengen.

En ick recommandere U ernstelijck, dat sulcken constanten Onderhout voor de Vloot magh gemaeckt werden, als dit Koninckrijck niet alleen seecker magh stellen, maer oock formidabel; 't welck noyt kan wesen, wanneer niet genoegh over blijft, om de nodige Lasten van de Kroon te betalen.

Ick sal concluderen, gelijck ick begonnen heb, met mijn ernstige begeerten, om dit tot een heelend Parlement te hebben; en ick geve U dese verseeckering, dat ick met mijn Leven sal defenderen beyde de Protestantse Religie en de Wetten van dit Koninckrijck; en ick verwacht van U, om beschermt te werden van de calumnien, soo wel als van de gevåren van de quade Luyden, welcke trachten my en mijn Gouvernement hatelijck voor mijn Volck te maken.

En daer op vervolgde de Cancelier.

Mijn

Mijn Heeren, en ghy de Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

GY zijt hier vergadert uyt kracht van ſijn Majeſteyts genadigſte Brieven van tſamenroeping, om een Parlement te houden, zijnde de groote, wyſe en machtige Raedt van dit Koninckrijck: van de wijsheyt van deſen Raedt is den Coning verſeeckert, dat hy het beſte advys ſal bekomen, en van de plicht en getrouwheyt van deſe Vergadering kan hem noyt een wilvaerdige byſtant ontbreecken, oock is de Coning voornemens U alle met ſoo veel gunſt en goetheyt te ontmoeten, dat hy hoopt dit Parlement niet ten quade ſal eyndigen, dan voor onſe Vyanden.

Het ſal miſſchien vremt aen eenige ſchijnen, dat ſijn Majeſteyt, die een ſoo lange en breede bevinding van de trouw van 't laetſte Parlement gehad heeft, nu in deſe conjuncture van tyden ſoude nodig achten een nieuw te beroepen: maer den Coning heeft ſulck een gelijck betrouwen in de affectien van alle ſijn goede Onderdanen, dat hy voorneemt met haer alle bekent te zijn, en veele conſultatien met haer te houden, en hoopt hier door eerſtelijck te verkrijgen een waer en recht verſtant van de begeerte van ſijn Volk, en dan, dat hy van haer recht verſtaen wert.

De conſideratien, die U nu ſullen voorgelegt werden, zijn ſoo dringend en ſwaer, als noch oyt aen een Parlement geoffereert zijn, of waerlijck oyt ſullen konnen gedaen werden: ſoo groot en ſurprenant zijn onſe gevaeren thuys geweeſt, ſoo formidabel zijn de apparentien van gevaer van buyten, dat de vereenigſte raedſlagen en de geruſte en kalmſte geſteltheyt der gemoederen, t'ſamen met de vertrouwſte en yverigſte affectien, die een Parlement konnen tonen, abſoluyt en ten hoogſten nodig geworden zijn tot onſe preſervatie.

t'Huys waren wy genootſaeckt rondom om te ſien; want ſijn Majeſteyts Koninckleijck Perſoon is in gevaer geweeſt door een Conſpiratie tegen ſijn geheyligt Leven, quaetaerdiglijck bedacht en vernuftig aengevoert door deſe uytgeſonden Prieſters, Jeſuyten en haer aenhang, die haer conſcientie wegen verplicht achten dat uyt te wercken: En hebbende de omkeering van de ware Religie onder ons geſworen, vinden geen middel ſoo ſchijnbaer, om het uyt te voeren, dan ons in 't Hooft te wonden, en de Beſchermer des Geloofs om 't leven te brengen.

Sijn Majeſteyt ontbrack geen genoegſame blijck van yver voor onſe Religie, ſonder die getuygenis van ſijn Vyanden, die hem daer voor wilden opofferen: maer het is altoos de practijck van deſe Devotariſſen geweeſt, eerſt de Faem der Vorſten te vermoorden, en dan haer Perſonen; eerſt haer verdacht te maecken by haer Volck, als of ſy Papiſten favoriſeerden, en dan haer om te brengen, om dat ſy al te yverig Proteſtants zijn: En dan door alle wegen en middelen, die onſe Wet Verraet noemt, maer haer Godsdienſt, verdienſt en Martelaerſchap, pogen ſy de Heerſchappy en Opperhoofdigheyt van den Paus op te rechten, als of de waerdigheyt van ſijn drie-dubbelde Kroon noyt genoegſaem konde geavanceert zijn, ten zy deſe drie Koninckrijcken aen de ſelve gehecht waren, en gebracht tot dat Jock, 't welck wy noch onſe Voor-vaders machtig waren te dragen.

Het onderſoeck van deſe Conſpiratie is ſeer naeuw naer-gegaen, en de Heeren van den Raedt hebben ſorgh gedragen, om de ontdecking te vervolgen ſedert het ſcheyden van 't Parlement, en den Coning laet het nu aen U, om 't ſelve te volbrengen: vorder blijck is reets uytgevonden, meer Quaetdoenders zijnder ontdeckt, eenige verſeeckert, en eenige gevlucht: Rechters van Vrede zijn opgeweckt in de uytvoering van haer plicht: de wanplichtige zijn beriſpt en geſtraft: de naerſtige aengemoedigt en geaſſiſteert in twijffelachtige gevallen door de opinien der Rechters: gaeuwe en getrouwe Boden zijn geſonden na alle hoecken van 't Koninckrijck, daer eenige hoop was van dienſt te konnen doen: de Gevangen-huyſen ſelfs zijn onderſocht, om te ſien, of oock eenige derwaerts gevlucht waren, om haer ſelfs daer te verbergen, en onder pretentie van ſchult de vervolging te ontgaen: en ſooder eenige oorlof verſocht hebben, om over Zee te gaen, die hebben moeten verſeeckertheyt geven van niet na Romen te gaen, noch oock haer Kinderen te ſenden na eenige vremde Seminarien, om daer in opgequeeckt te werden, en dan zijn ſy verplicht geweeſt, om een Lijſt van haer Huys-Dienaren op te geven, en deſe Dienaren zijn mede onder Eede geëxamineert; daer is ordre in de Havens gegeven, om haer daer weder t'examineren, en met Eeden te doen verklaren, dat ſy de ſelfde Perſonen zijn die boven geëxamineert waren: Sulckx dat alle mogelijcke ſorge gedragen is, dat geen Quaetdoenders vermomt mochten vry raecken. En alhoewel de Prieſters ſelfs de Confeſſien van haer Leerlingen ſecreter houden, dan deſe de Beveelen van haer Prieſters, evenwel ſoo is'er blijck genoeg geweeſt, om eenige capitale Misdadigen tot de publijcke Juſtitie te brengen, en haer van de ſchult te overtuygen: Eenige van de Verraders zijn geëxecuteert, verſcheyde Prieſters zijn gearreſteert en gevangen, alle zijn ſy haer verbergende en verſchuylende in ſecrete hoecken, als de Zoonen der Duyſternis. De Moorders van Sir Edmondberry Godfrey zijn gecondemneert en gedood: Eenige Papiſten hebben haer ſelfs uyt het Koninckrijck gebannen; andere zijn gevangen, om 't weygeren van den Eed te doen, en alle worden ſy vervolgt, tot overtuyging; ſelfs de ſchaemte en verwyting, welcke ſulcke verfoeylijcke practijcken vergeſelſchappen, heeft ſoo veel aenſichten met nieuwe en vremde confuſien bedeckt, dat het een krachtig argument tot haer bekeeringe is geweeſt: oock is 't geen wonder, dat ſy niet langer konden geloven, dat het alles Euangelie was, dat haer Prieſters haer leerden, wanneer ſy ſagen, dat de wegh en middelen, om 't ſelve in te voeren, ſo verr' van 't Euangeliſch was.

In een woordt, ſoo algemeen is de wanhoop, waer toe de Papiſten nu gebracht zijn, dat ſy geen andere hoop als deſe overig hebben, dat wy miſſchien ons eygen ſaecke ſullen bederven, en door al te verr' vervoert te zijn door de vreeſe van Paperye, verwaerloſen de gelegentheden, die wy nu hebben, om bequame en gedurige proviſien tegen de ſelve te maken.

En het is niet te twijffelen, dat het de Papiſten oneyndig ſoude begunſtigen in de revengie, die ſy wenſchen, voor deſe ontdecking, indien ſy ons konden door ongeneeslijcke jalouſien verdeelt ſien, en de Regeering tot ſoodanig een trap mistrouwende, als genoegſaem was, om al die reverentie te verſwacken, waer door

de selve bestaet; want als-dan soude het Complot niet geheelijck sonder effect zijn, en dese, die sy niet konden door haer Conspiratie vernietigen, souden sy de vernoeging hebben van te sien haer selfs ruïneren naer de ontdeckingh: Soo dat, schoon wy de desolatie, die sy over ons meenden te brengen, ontsnapt waren, soo soude evenwel niets ons konnen veyligh houden voor die destructie, welcke wy over ons selfs souden brengen.

Maer haer verwachtingen hier van zijn alsoo ydel, als haer andere desseynen boos waren, want sijn Majesteyt heeft alreeds begonnen aen haer te laten sien, met wat strengheyt hy voornemens is tegen haer te procederen: hy heeft een Wet gegeven, om alle den Edeldom van die Factie onbequaem te doen zijn, om oyt in 't Parlement te sitten: En hier niet mede vernoegt, heeft hy aen 't laetste Parlement geoffereert, en doet het op nieuw wederom aen 't tegenwoordige, om alle Wetten tegen de Papery te passeren, die sullen versocht werden, doch soo, dat die niet strecken tot vermindering van sijn eygen Voor-rechten, noch tot verandering van het neder-dalen der Kroon in de rechte Linie, als mede niet om de Successie te vernietigen. Hy heeft de Petitie van de Lords geweygert, die zedert het scheyden van 't Parlement versochten te recht gestelt te werden, en die het na soo een lange gevangenis redelijck genoegh mochten verwacht hebben; maer sijn Majesteyt dacht het bequamer, om haer te bewaren tot een publijcker recht-stelling voor 't Parlement: om welcker oorsaeck haer ondersoeck nu behoorde verhaest te werden, want het hoogh tijdt is dat'er een eynd gemaeckt werdt met het gevangen houden van de Lords.

Maer het geen den Koning gelieft heeft dese morgen aen U te seggen, gaet dit alles te boven, en is alleen genoegsaem om alle dese vreesen van Paepse influentien wegh te nemen, welcke veele al te verre gekoestert hadden: want nu siet gy, dat sijn Majesteyt uyt hem selfs dat geen gedaen heeft, 't welck seer swaer soude geweest hebben voor U, om van hem te eysschen, en heeft hem selve berooft van de conversatie van sijn Koninklijcke en eenigste Broeder, met hem te commanderen 't Koninkrijk te verlaten; aen welk bevel sijn Koninkl Hoogheyt een onderdanige en volkomē onderwerpinge en gehoorsaemheyt betoont heeft: dese separatie was vergeselschapt met een bovengewone droefheyt aen beyde syden: maer hy, die om uwent wille scheyden konde van sulck een Vriendt en Broeder, moogt gy U verseeckeren, dat nu geen andere Favoriten heeft, dan sijn Volck: Terwyl dan sijn Majesteyt sigh soo gereet heeft getoont om toe te staen, en eenigermaten de versoecken van 't Parlement te voorkomen, soo is't een ellendige uytvlucht, daer onse Vyanden op betrouwen, wanneer sy hopen onse yver te sien onse discretie te boven te gaen, en dat wy selfs de ongeluckige oorsaecken souden worden, om onse eygen raedslagen misdrachtig te maken.

Niet alleen de sorg voor den Staet, maer oock die, welcke wy behoren te hebben voor de Kerck, sal ons bewaren voor alle dwalingen van dese soorte; want gelijck'er niet is, noch oock sedert 1500 Jaren een suyverder Kerck dan onse geweest is, soo is't alleen om de saeck van dese arme Kerck, dat den Staet soo seer is ontroert is geweest. Het is haer waerheyt en vrede, haer geschicktheyt en order

die

die sy arbeyden t'ondermijnen en vervolgen met soo een rusteloses quaetheyt: En terwyl sy sulckx doen, so is't nodig voor ons, om onderscheyt te maecken tusschen Paepse en andere Recusanten; tusschen die, welcke de gantsche Kudde soecken te verstroyen, en sulcke, die daer alleen af-dwalen. En onder de veele goede Wetten, die 't U goet sult duncken te maecken, en kan 't niet mis zijn te dencken, om een beter remedie tot het reguleren der Druck-Perssen, uyt welcke dagelijckx Paepse Catechismen, Psalters en Boecken van controversie voort sluypen: En mogelijck sal 't mede een goede vrucht van soo een Wet zijn, de scheursiecke en seditieuse Libellen te verhinderen; want seecker het is veel beter voor ons, om sodanige Wetten te maecken, die de misdaden voor komen, dan sulcke, welcke alleen dienen om de misdadige te straffen.

Van dese gevaren, die wy thuys kennen, en die wy reeds een groot gedeelte zijn te boven gekomen, gelieft u considerarien na buyten te senden, en weeg de gevaren, die van daer souden mogen komen. Wy alle sien en kennen het postuur van onse Naburen, en de generale Vrede van Europa eens gemaeckt zijnde, dat'er nootsaeckelijck groote Vlooten en Armeen sonder employ sullen zijn, en gereed om een occasie waer te nemen: oock is 't blijckelijck, dat eenige van onse Naburen soo bedorven zijn door den Oorlogh, dat sy onbequaem zijn om ons eenige hulp te doen, indien wy die nodig souden mogen hebben. En als wy daer-en-boven de verdruckten staet der Protestanten buyten considereren, soo mogen wy verseeckert zijn, dat alle jammer, 't welck sy lyden, eenigermaten een verswacking is van het Protestantse Interest, en schijnt, als of het gemeent was, om een wegh te banen tot een generale uytroeying.

Dese gevaren souden soo considerabel niet wesen, als sy zijn, indien de tegenwoordige gebreecken van de Kroon niet al te bekent waren: den Coning is niet voornemens om op dese tijdt U aen te dringen, om die alle te considereren; want gelijckerwys den Coning niet kan hopen, om in een Sessie alles te doen 't welck goet soude zijn voor sijn Volck, soo en verwacht hy oock niet van haer al wat nodigh voor hem selfs soude mogen wesen, maer hoopt, dat een goet verstant tusschen hem en sijn Volck altoos sal bewaert werden door een gedurige reciprocatie van genade en gunst aen sijn syde, en plicht en genegentheyt aen de uwe.

Dat, 't welck den Coning tegenwoordigh meest druckt, is 't gebreck van die Thesaurie, welcke hy heeft uytgeput, door het ingaen soo verre als hy konde, in het afdancken van sijn Armee, 't welck wel seer verre, maer niet volkomen gedaen is. Wyders de kosten van een groote Zee-Vloot, nu gereet om te werden af-betaelt, en de nootsaeckelijckheyt, om een andere dese Somer gereet te hebben, 't geen te kort quam aen de Pol-Bil, van die Som, die toegestaen was daer op te borgen, waer door dese bedrogen zijn, die Gelden op credit van die Acte gefourneert hadden, ten zy gy haer vergelding doet, tsamen met de continuatie van eenige additionale Rechten van Costuym en Excijnsen: En het was ten hoogsten te wenschen, dat terwyl de Inkomst op 't best altijt te kort komt met de nodige Onkosten van 't Gouvernement, dat'er een wegh mocht gevonden werden, om dese Schulden en Anticipatien wegh te nemen, en om die vermindering van de Co-

stuyme

ſtuyme te vervullen, die de ſelve veel ſchraelder maecken dan het te voren was.

Mijn Heeren en Edelen.

Daer zijn ſoo veel dingen te doen, en ſoo weynig tijdt tot het ſelve, dat'er geen oogenblick behoort verloren te gaen. De tijdt van 't Jaer is noch ſoo verre niet geavanceert, dat het te laet ſoude zijn deſe Somer een Vloot in Zee te brengen, want de meeſte preparatien zijn gereet, indien wy daer mede beſigh zijn met de vereyſchte diligentie; en daerom is het van groot gewicht aen ons alle, de tijdt wel te beſteden.

De beſte wegh, om dit te doen, ſal zijn, alle langſame conſultatien te weeren, die ſomtijts ſoo veel quaet doen als quade reſolutien, en boven al ſorg te dragen voor ſulcke queſtien en debatten, die ſtrecken om hevigheyt te verwecken, of die eenige ſoort van ontruſting ſouden mogen voort-brengen. Oock helpt geen ding ter werelt ſoo veel, om een ſaeck af te doen, als een geruſte en ordentelijcke voortgang; want ſy, die haeſtig zijn, en al haer werck gelijck ondernemen, hinderen gemeenlijck haer ſelfs van iets tot perfectie te brengen.

Gy hebt nu gelegentheyt om groote dingen voor den Coningh en 't Koninckrijck te doen, en het verdient u hoogſte ſorge, om een recht gebruyck van 't ſelfde te maecken, want het is in de macht van een Parlement niet, een verloren gelegentheyt wederom te krijgen, of haer ſelfs wederom te brengen tot de ſelfde omſtandigheden, of de ſelfde conditie, welcke ſy eens in haer macht hadde, waer te nemen.

Wilt gy de Religie t'huys verſeeckeren, en van buyten verſtercken, door het vereenigen van alle de Proteſtanten in Europa? dit is de tijt.

Wilt gy aen de Chriſten Werelt den Coningh in een conditie vertonen, bequaem om deſe te protegeren, die hem ſullen aenhangen, of op hem betrouwen? dit is de tijdt.

Wilt gy alle onſe vreeſe en jalouſien uytbluſſchen? Wilt gy alle private moedigheyt ter zyde leggen, en die overgeven tot de ruſt van 't gemeen? dit is de tijt.

Wilt gy de gronden leggen van een durende Vrede, en de Kerck en Staet verſekeren tegen alle toekomende machinatien van onſe Vyanden? ſoo is dit de tijt.

Mijn Heeren en Edelen.

De tegenwoordige gedaente van ſaecken, en de ſtaet, in welcke wy nu zijn, werdt ſoo wel gekent en verſtaen van buyten, dat de gantſche Werelt een groote verwachting heeft van deſe reſolutien, die hier ſullen genomen werden. 't Gevolg van deſe Raet ſchijnt een uytſpraeck te ſullen zijn van 't nootlot van de Koninckrijcken, en ſchijnbaer, ons te ſullen brengen of tot geluck of ellende, en dat voor een lange tijdt. Wy zijn gewoon te ſeggen, en ſeggen met waerheyt, dat wanneer den Coning geſeten is in 't Parlement, dat hy dan in de volheyt van ſijn Majeſteyt en macht is, en ſchijnt met de klaerſte glans: laet geen dampen van beneden de ſelve verduyſteren. Vreemde Volckeren ſeggen, en ſeggen 't met waerheyt, dat een Coning van Engelant, in conjunctie met ſijn Parlement, ſoo groot en machtigh een Prins is, als iemant in Europa; toont haer dan 't geſicht, waer voor ſy

vervaert zijn: En ſedert ſy het voor een regel in haer Politie geſtelt hebben, dat Engelandt noyt dan door ſigh ſelf kan verdeſtrueert werden, en dat het vergeefs is een aenſlagh op die Natie te maecken, ten zy ſy in groote disorder en confuſie onder malkander zijn: doet dan de Eerſuchtige in tijdts wanhopen, en brengt ſulck een volmaeckt verſtant tuſſchen alle de deelen van dit groote Lichaem, dat'er maer een Hert en een Ziele magh weſen.

Laet ons mede al te ſamen bidden, dat hy, die nochmaels den Koning, Kerck en Staet miraculeuſelijck verloſt heeft, ſijn Goddelijcke protectie gelieft te continuëren, en ons danckbare en gehoorſame herten geven: En wanneer wy deſe herten aen Godt ſullen opgeoffert hebben, laet ons die dan wederom offeren aen den Coning, en die neder leggen voor de voetbanck van ſijn Throon: dat ſoo den Coning hem veylig magh ſien in u raedſlagen, rijck in u affectien, victorieus door u armen, en opgeheven tot ſoo een hoogte door u getrouheyt en couragie, dat gy de eer moogt hebben om hem de grootſte Coning te maecken; en hy wederom die glorie, om U het geluckigſte Volck te doen zijn.

Ick heb maer een ding meer in bevel, en dat is aen de Edelen van 't Huys der Gemeente, dat ſy datelijck voortgaen tot het kieſen van een Spreecker, die ſijn Majeſteyt verwacht dat hem hier morgen namiddagh ten 3 uren ſal gepreſenteert werden.

Het Lager-huys/ op de recommandatie van een Spreecker te kieſen/ heeft verbolgens den Heer Seymour/ die Spreecker van het voorgaende Parlement was geweeſt/ nemine contradicente geëligeert: maer als de ſelve des anderendaegs in 't Hooger-huys/ alwaer den Coning was/ aen ſijn Majeſteyt wierdt gepreſenteert/ en dat hy Mr. Seymour ſeyde/ dat hy van 't Lager-huys tot Spreecker was verkoren, en willigh was ſijn Majeſteyt met ſijn uytterſte macht te dienen. Soo antwoorde wel den Koning niet/ maer den Cancelier ſeyde/ dat indien ſijn Majeſteyt alſints ſoude accepteren een Perſoon, by 't Lager-huys opgeſtelt, dat het geen groot faveur ſoude zijn een Spreecker verkoren te weſen; en derhalven, dat ſijn Majeſteyt, als weſende de beſte oordeelaer van Perſonen en ſaecken, goet gevonden had te excipiëren tegens Mr. Seymour, als zijnde genoegſaem gequalificeert tot andere Dienſten en Employen; en dat derhalven het Lager-huys 's anderendaegs een ander Spreecker ſoude kieſen. Waer op de Leden van 't Lager-huys weder in haer Huys gekomen zijnde/ ſoo ſeyde Sr. John Earnly/ dat hy ordre had van ſijn Majeſteyt, om Sr. Thomas Meers tot haer Spreecker te recommanderen, als zijnde een Perſoon bedreven in de Parlements ſaecken, ſoo wel als in den dienſt van den Koning. Maer daer ontſtont een luyt geroep/ niet, niet: en voort een woorden-ſtrijt/ hoe verre ſy meynden dat de Verkieſinge van een Spreecker aen de approbatie van den Koningh gebonden was/ als ſommige dat maer voor een beleeftheyt ſtellende/ en andere/ dat'er in 100 Jaren geen exempel was geweeſt van non-approbatie/ &c. En wiert aen den Koning oock eenige reden voort-gebracht/ waerom ſy meynden dat men haer geen nieuwe Verkieſinge behoorde te vergen: maer ſijn Maje-

ſteyt

steyt antwoorde / dat het maer tijdt spillen was, en dat sy souden voort gaen met het gene aen haer bevolen was. Dan sy echter een nieuwe remonstrantie aen den Coning doende / en in haer selfs seer oneens zijnde / of sy een nieuwe Spreecker souden verkiesen of niet / soo is den Koning op den 23 Maert weder in 't Parlement gekomen / en heeft dat tot den 25 geprorogueert: Als wanneer de Leden wat sachter van humeur geworden zijnde / eyndeling / op de aenmaninge van sijn Majest. en den Cancelier / tot een nieuwe Verkiesinge traden / en viel alsdoen de keure op Sr. William Gregory / een Sergeant van de Wet / zijnde een goet Rechtsgeleerde / en / soo men in 't generael oordeelde / een goet Man; welcke sijn Majesteyt gepresenteert zijnde / wiert goet gekeurt. En hier op is het selve Huys / na 't afleggen van de voor-gemelde Eeden / als oock het onderteyckenen van het Test / in de voorgaende Mercurius gementioneert / voort getreden tot de Besoignes.

Het eerste was het werck van 't Verraet te verbolgen / waer over eenen Dr. Tong / Dr. Oates en Mr. Bedlow voor 't selve Lager-huys wierden ontboden / en aldaer hare Informatien gehoort zijnde / wierdt besloten / nemine contradicente, dat sy volkomen proeven hadden / dat'er sedert eenige Jaren was gesmeet een horribel en verraderlijck Complot / gedreven by die van de Paepse Religie / om den Koning te vermoorden / en de Religie en Regeeringe te veranderen: En hier in wierdt soo grooten yver getoont / dat namaels eene van de Leden hebbende gesprooken tegens de waerheyt van 't gemelde Complot / na den Tour wierdt gesonden / daer niet als op een ootmoedig versoeck weder uyt gelaten wierdt. Het Huys ordonneerde voort een Committé van Secretesse / om de Informatien en Bewijsen te beleggen / en de Articulen op te stellen tegen de Lords / die daer over beschuldigt wierden / en hier toe versocht het selve de Papieren en Geschriften van sijn Majesteyt / voornamentlijck welcke beleyt waren sedert de Prorogatie van het laetste Parlement: Waer op den Coning liet antwoorden / dat die waren overgelevert in handen van een Committé van de Lords / welcke de'selve aen 't Lager-huys soude overleveren / soo dra als sy daer mede gedaen soude hebben.

Men sagh ondertusschen wel / dat het Lager-huys niet en soude stil sitten in de klachten by 't voorgaende aengevangen tegen den Heer Thesaurier / en om derhalven de swarigheyt / die daer uyt mochte ontstaen / t'ontwijcken / resolveerde de selve sijn Ampt van Thesaurier neder te leggen / en wierdt by sijn Majesteyt goet gevonden 't selve Ampt te laten bedienen by Commissie by den Lord Allington / Sr. John Earnley / Sr. Eduard Dearing / Mr. Laurence Hyde en Mr. Sidney Godolphin / en als Secretaris Mr. Henry Guy: En om te betonen dat dit niet uyt ongunst geschiede / heeft sijn Majest. hem vereert met de Titul van Marquis van Camaerthem / en een Pensioen van 5000 Ponden jaerlijcx: doch 't is so verre van daer geweest / dat dit de hevigheyt heeft gestilt / dat voort op den 30 Maert wierdt geresolveert / door Gedeputeerde aen het Hooger-huys te doen gedencken de klachten / die het voorgaende Parlement tegen den voorsz. Thesaurier of Grave van Danby / so wy hem voortaen

sullen noemen / als zijnde nu van sijn Thesaurierschap af / hadde ingebracht/ met versoeck / dat sy den gemelden Grave in verseeckeringh wilde nemen; maer 't Hooger-Huys in 't opstaen zijnde/als de Bootschap ontfing/ stelde haer resolutie daer over tot den volgenden dagh uyt / en konde als-doen tot het gevangen nemen niet resolveren / om dat den Grave 8 dagen tijdt was vergunt/ om sigh te verantwoorden.

Doch het Lager-Huys daer mede niet rustende / maer de saeck tegens ged. Grave meer en meer pousserende / soo is den Koning op den eersten April in 't Parlement gekomen/ en heeft het selve aengesproocken als volgt.

Mylords en Edelen.

ICk soude blyde geweest hebben te sien, dat gy een goede voortgang in de materien, daerom ick U beroepen hebbe, hadde gemaeckt, maer ick versta,dat uwe proceduren tegens Mylord Thesaurier U daer in hebben verhindert, soo ben ick nu gekomen, om een eynde van die affaire te maecken, en dat ick sodanigh als ick hoop dat tot uwer aller satisfactie sal wesen. Ick hebbe hem mijn Pardon gegeven onder mijn groot Zegel, voor de beroepinge van 't Parlement, tot verseeckering van sijn Lijf en Goet: En of daer eenig gebreck (in' t poinct van forme of andersints) mochte begaen zijn, soo wil ick hem tienmael meer geven, indien het tot dien eynde niet volkomen noch suffisant soude wesen. Ick heb dat voor, en weygere dat noyt aen eenige van mijne Dienaers of Ministers, die hare Plaetsen wel waernemen, als Mylord Schafsbury en de Hertogh van Buckingham wel weten. Daer by moet ick U informeren, dat in de materien, die hem raecken, verkeerde opnemingen zijn, want de Brieven waren geschreven uyt mijn ordre: En wat de verberginge van het Verraet aengaet, sulckx is onmogelijck, alsoo hy van het selve niet en wist, als 't gene hy immediatelijck van my selfs hadde. Ick heb hem ontslagen van mijn Hof en Dienst, om niet weder te keeren. De publijcke Affaires dringen hart, en derhalven recommandeer ick U daer spoedig aen te gaen.

Het Pardon luyde als volgt.

KAREL de II. by der gratie Godts Coning van Engelandt, Schotlandt, Vranckrijck en Yrlandt, Beschermer des Geloofs, &c. Aen alle die gene die dese onse Brieven toekomen, saluyt: Doen te weten, dat wy, om verscheyde goede redenen en considerantien, ons specialijck daer toe moverende, uyt onse particuliere gunst en seeckere wetenschap en beweginge hebben vergeven, quijt gescholdẽ en geremitteert,gelijk wy by desen voor ons en onse Erfgenamen en Successeurs pardonneren, quijt schelden en remitteren aen onsen seer beminden en getrouwen Bloet-Vrient en Raetsheer Thomas, Grave van Danby, alle en hoedanigh Verraet, hoogh Verraet, misgrepen van Verraet, Opstanden, ontdecking van Secreten, misverstanden, Confederatien, verswygingen, versuymenissen, nalatingen, beledigingen, misdaden van kleynachting, en hoedanige andere vergrypingen en overtredingen,so door hem alleen als met hoedanige andere Persoon of Per-

Personen, of door iemant anders, 't zy alleen of meer, door bevel, bekentmaeckinge, toestemming, toelating of volmacht van gedachte Thomas, Grave van Danby, voor den 7 February laetstleden, geadviseert, aenbevolen, geattenteert, aengevangen, geperpetreert, verswegen, bedreven of nagelaten zijn, schoon deselve of eenige van de selve onsen Persoon, of hoedanige publijcke saecken of handelingen met Uytheemsse Ministers, aen ons gesonden, zijn rakende, specterende of concernerende, of dat die bestaen in het niet behoorlijck nakomen van onse Instructien en Beveelen aen de Gesanten van onsent wegen in d'Over-Zeesse Gewesten residerende: Als oock alle en hoedanige aenkleven en dependentien van 't gene hier voren is gesegt, al schoon den selven Thomas, Grave van Danby, over het voren-gemelde of eenige deelen van dien, als Gesant, beschuldigt, aengeklaegt, overwonnen en overtuygt mochte zijn of niet, en niet tegenstaende hoedanige Beschuldigingen, Aenklagingen, Ondersoeckingen, Informatien, Overtuygingen, Vonnissen, Executien, straffen des doodts, aen den Lyve, gedecerneerde Hechtenissen, en hoedanige andere straffen of pœnen voor de selve ofte iemant van haer, en alle en hoedanige klachten, eysschen, conclusien en rechtsvorderingen, die wy of onse Erfgenamen en Successeurs tegens gedachten Thomas, Grave van Danby, ter oorsaecke van het voren-genoemde of eenige deelen van dien gehad hebben, zijn hebbende of in 't toekomende sullen hebben, ofte in eenigen deele daer toe soude mogen behoren annex zijn, of in eenigerhande manieren concerneren, specteren en aengaen: Derhalven soo willen, begeeren en belasten wy by desen, dat dese onse Brieven, en dese onse Vergevinge, Pardon, Quijtscheldinge en Remissie, daer inne vervat, aengaende alle en iegelijcke saecken, als voren, vergeven, gepardonneert, geremitteert en quijt gescholden, goet, reëel en actueel na de Wet sullen zijn, en dat, gelijck hier voren gesegt, niet tegenstaende alle Verraet, hoog Verraet, misgrepen van Verraet, Opstanden, Rebellien, Wederspannigheden, Exactien, Oppressien, ontdecking van Secreten, Confederatien, Verswygingen, Versuymenissen, Nalatingen, Beledigingen, misdaden van kleynachting, en hoedanige andere Vergrypingen of Overtredingen die daer souden mogen zijn: oock onaengesien het gestatueerde in het Parlement van de Heer Richard de II. laetst Coning van Engelandt, in het 13 Jaer van desselfs Regeringe uytgegeven en geëmaneert; als mede niet tegenstaende het gestatueerde in 't Parlement van de Heer Eduard de III. laetst Coniug van Engelandt, in 't 14 Jaer van desselfs Regeringe uytgegeven en geëmaneert: En eyndelijck, niet tegenstaende alle en hoedanige Statuyten, Acten of Dispositien ter contrarie. Wyders belasten en beveelen wy uyt onse vordere gratie en faveur wel expressselijck aen alle en iegelijck onse Rechters, Justiciers, en hoedanige andere, dat dese onse Brieven en generael Pardon of Vergiffenisse, en de generale Woorden, Clausulen en Sententien hier voren gemelt, in alle onse Hoven en elders, op de voordeeligste, ampelste en gunstigste wyse, en tot de meeste en bondigste ontlasting van gedachte Thomas, Grave van Danby, sullen werden geconstrueert, geëxponeert en geadjudiceert, namentlijck, aengaende de misdaden en beledigingen hier vooren gemelt, volgens onse oprechte intentie, en op so voordeelige manier en for-

me, en tot alle intentien en meeningen, gelijck als of het gemelde Verraet, hoog Verraet, vergrypingen van Verraet, Misdaden, Beledigingen, Nalatingen, kleyn-achting, Verſwygingen, Verſuymeniſſen, Overtredingen, en andere ſaecken hier voren gemelt, by expreſſe, ſpeciale en particuliere Woorden vergeven, quijt geſcholden en geremitteert waeren: Ende dat deſe opene Brieven van Pardon, Quijtſcheldinge en Remiſſie, met alle 't gene daer in begrepen is, in hoedanige Hoven en voor hoedanige onſe Rechters, niet tegenſtaende hoedanige ſaecken ter contrarie, ſullen werden geconfirmeert en geapprobeert. Des t'oirconde hebben wy deſe onſe opene Brieven hier van doen opmaecken, ick ſelfs Getuyge, tot Weſtmunſter den eerſten Maert, in het 31 Jaer van onſe Regeeringe.

Waer op het Lager-huys aenſtonts een Committé ordonneerde / om de wettelijckheyt van 't ſelve te examineren / en dat oordeelende daer in dit defect te leggen / dat het niet gepaſſeert was door handen van de Secretariſſen van Staet / of gezegelt by 't Secrete Zegel / ſoo verſocht het Lager-huys andermael aen 't Hooger-huys / dat hy Grave mocht verſeeckert werden / om hem te verantwoorden: En dede by een Addres aen den Koningh repreſenteren / waerom ſy 't Pardon onwettelijck oordeelden / en de redenen / om de quade gevolgen / waerom het ſelve geen ſtant behoorde te grijpen; vernieuwende de inſtantien / om de Papieren / aengaende het Verraet / te hebben; en eyndeling / om ſijn Majeſteyt te bewegen tot het uytſchrijven van een Bede-dagh. Het eerſte vont geen gehoor / maer de twee laetſte verſoecken wierden toegeſtaen. En die van 't Hooger-huys antwoorden aen die van 't Lager-huys / dat ſy die van de Swarte Staf alreede hadden geſonden na Wimbleton / en na ſijn Huys in de Stadt / om hem Grave te verſeeckeren / maer dat men hem niet hadde konnen vinden: en waerheyt was / dat meer-gemelde Grave / ſiende dat de proceduren ſoo hoogh liepen / goet had gevonden ſigh te abſenteren; maer dit verſwaerde ſijn ſaeck: want daer het Hooger-huys te voren had beſig geweeſt om een Acte te ontwerpen / waer by de ſelve incapabel ſoude verklaert werden / om oyt in des Konings preſentie te komen / eenige Ampten en Officien te bedienen / eenige Beneficien van de Kroon te ontfangen / en in het Hooger-huys te ſitten / daer reſolveerde het ſelve nu / om hem uyt te bannen.

Maer deſe Acte in 't Lager-huys gebracht zijnde / om hare concurrentie / was noch niet genoeg / alſoo men daer verſtont / dat'er een Acte van Indaging moſte gemaeckt werden / en dat hy / by non-comparitie / ſoude verklaert werden ſchuldigh aen hoog Verraet / en dat aen alle de Crimen / die hem opgeleyt waren / ſonder dat het in de macht van den Koning ſoude zijn hem te pardonneren: en wiert den dagh voor eerſt genomen op den 19 April.

Den Bede-dagh wierdt uytgeſchreven tegens den 21 April / en had al-om duydelijcke uytdruckſelen van het Verraet / en dat men ſoude bidden voor de verſtroyingen en vernietiging van dit quaet voornemen / en preſervatie van de Proteſtantſe Religie / &c.

Den 11 April wierdt by 't Lager-huys in 't Hooger-huys gelevert d'Acte /

die

die sy tegen de Grave van Danby hadden opgestelt / by welcke hy mede soude werden gedeporteert van sijn Adeldom ; 't geen / als te hart / by 't Hoger-huys wierdt afgestemt / en hem tijdt tot den 25 April / om hem te komen verantwoorden / gegeven / maer soo na den 11 Mey in Engelandt wierdt gevonden / dat als-dan als overtuygt van Crimen læsæ Majestatis soude gehouden werden.

Dan 't Lager-huys daer mede niet vernoegt zijnde / en vermoedende / dat hy sigh noch in Withal onthielt / heeft by Addres aen den Koningh versocht / dat hy mochte geapprehendeert worden. En ondertusschen was 'er tusschen beyde de Huysen groot geschil over de Acte / die tegen de Grave van Danby soude werden gedresseert / waer in eyndeling het Lager-huys prevaleerde / soo dat hem alleen wat langer tijdt / namentlijck tot den eersten Mey / om hem te komen verantwoorden / wiert gegeven : 't welck dan den Grave dede resolveren / liever als door een verdachte absenteringe sigh soo sware straffen subject te maecken / sigh te komen verantwoorden / of immer op sijn Pardon te staen / en heeft sig daer toe vrywillig in handen van den Deurwaerder van de Swarte Staf begeven / die 't selve aen 't Hooger-huys bekent maeckte ; waer op voort gevolgt is 't geen hier na sal werden verhaelt.

De saecken van de gevangen Lords in den Tour verslimden noch door het aenbrengen / dat eenen Mr. Nathanael Reading hadde getracht Mr. Bedlow / eene van de Getuygen van 't meer-gemelde Complot / met Gelt te bewegen / dat sijne Getuygenisse tegen de gevangen Lords soude verlichten / en dat daer over eenige Conferentien waren gehouden / alsoo gedachten Bedlow sig hadde vertoont / al of daer toe genegen was / maer had ondertusschen eenige Getuygen verborgen / die alles aengehoort hadden / en hoe gedachten Reading met een ontworpen Geschrift by de Lords in den Tour was geweest / en die eenige veranderinge daer in hadden gemaeckt : waer over den voorsz. Mr. Reading is gecondemneert in een Boete van 1000 Ponden / een Jaer Gevangenisse en een uur in de Pillory tot Westmunster gestelt te worden ; gelijck oock op de Maendagh na sijn condemnatie gedaen wierdt.

Ondertusschen is by de Commissarissen van 't Lager-huys de Beschuldigingen / tegen de gevangen Lords opgestelt / geapprobeert / en in 't Hooger-huys gecommuniceert zijnde / heeft het selve op den 19 April de gevangen Lords voor de Barre van 't selve Hooger-huys doen komen / uytgesondert den Lord Bellasis / die onpasselijck aen de Jicht was / en als-doen is de gemelde Beschuldiginge haer voorgelesen / luydende als volgt.

Articulen van Beschuldiginge van hoog Verraet en andere hooge Crimen en Offentien, tegens William, Grave van Powis ; William, Vicomte Stafford ; Henry, Lord Arundel van Wardour ; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, tegenwoordige Gevangens in den Tour.

DAt'er voor veele voorledene Jaren is gesmeet en aengevangen een verradisch en vervloeckte Conspiratie en Complot binnen dit Koninckrijck van Engelandt

gelandt en andere Plaetſen, omme te altereren, veranderen en om te keeren het oude Gouvernement en Wetten van dit Koninckrijck en Natie,en om te onderdrucken de ware Religie, die daer in is opgeſtelt, en om uyt te roeyen en deſtruëren de Belyders van dien; welck Complot was beleyt en aengevangen in verſcheyde Plaetſen en door verſcheyde wegen en middelen, en by een groot getal van Perſonen en van allerhande qualiteyt en waerdigheyt,welcke daer in geageert en gemeynt hebben t'executeren en te voltrecken de voorſz. ſchelmachtige en verraderlijcke deſſeynen en voornemens.

Dat den geſeyden William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel van Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellaſis, te ſamen met Philips Howard, gemeenlijck genaemt den Cardinael van Nortfolck; Thomas White, alias Whitebread, gewoonelijck genaemt Provintiael van de Jeſuyten in Engelandt; Richard Strange, laetſte Provintiael van de Jeſuyten in Engelandt; Vincent, gewoonlijck genaemt Provintiael van de Dominicanen in Engelandt; James Corker, gewoonlijck genaemt Preſident van de Benedictynen; Sr. John Warner, alias Clare, Baronnet; William Harcourt, John Keines, Nicolaes Blundel, Pole Edward Mico, Thomas Bedingfield, alias Benifield; Bazil Langworth, Charles Peters, Richard Peters, John Conyers, Sr. George Wakeman, John Fenwick, Dominick Kelley, Fitz Gerald, Evers, Sr. Thomas Preſton, William Lovell, Jeſuyten; Lord Baltemore, John Carrel, John Towneley, Richard Langhorn, William Foggarty, Thomas Penny, Mattheus Medbourn, Edward Coleman, William Irelandt, John Grove, Thomas Pickering, John Smith en diverſche andere Jeſuyten, Prieſters en Monnicken, en andere Perſonen, als valſſe Verraders van ſijn Majeſteyt en dit Koninckrijck, in de voorſz. tijdt verraderlijck hebben beraetſlaegt, gehandelt en geageert tot volvoeringe van haer ſchelmſſe, pernicieuſe en verraderſſe deſſeynen; en tot dien eynde ſchelmachtigh en verraderlijck hebben goet gevonden, geconſpireert en gereſolveert gevangen te nemen, af te ſetten en vermoorden ſijn geheyligde Majeſteyt, en hem te beroven van ſijn Koninckliјcke Staet, Kroon en Waerdigheyt, en dat by malitieuſe en voor-bedachte woorden, ſchryven als anderſints hebben verklaert, dat ſy van deſe voornemens en intentien zijn geweeſt.

Als mede, om dit Koninckrijck en Natie ſubject te maecken aen den Paus en ſijn tirannicque Regeeringe.

En te ſaiſeren en onder haer te verdeelen de Staten en Erf-Goederen van ſijn Majeſteyts Proteſtantſe Onderdanen.

En op te rechten en herſtellen Abdyen, Kloosters en andere Conventen en Societeyten, welcke over lang by de Wetten van dit Koninckrijck zijn geſuppreſſeert, om haer Superſtitie en Afgodery, en om aen haer te geven en herſtellen de Landen en Poſſeſſien, die nu in beſit zijn van ſijn Majeſteyt en ſijn Onderdanen, na de Wetten en Statuten van dit Koninckrijck.

Als oock, om te fonderen en op te rechten nieuwe Kloosters en Conventen, en af te ſetten en depriveren alle Proteſtantſe Biſſchoppen en andere Kerckelijcke Perſonen van hare Officien, Beneficien en andere Voordeelen, en dan die middelen

delen te destruëren sijn Majesteyts Persoon,uyt te roeyen de Protestantse Religie, te vernietigen de Rechten, Vryheden en Eygendommen van sijn Majesteyts goede Subjecten,om te keeren het wettige Gouvernement van dit Koninckrijck, en subject te maken aen de Tiranny van de Stoel van Romen.

Dat de geseyde Conspirateurs en hare Complicen en Geconfedereerde verraderlijck hebben gehad en gehouden verscheyde Vergaderingen, tSamenkomsten en Beraedslagingen, waer in onder haer wierdt overleyt en bedacht, wat middelen souden werden gebruyckt, en wat Personen en Instrumenten geëmployeert, om te vermoorden sijn Majesteyt,en dat daer in is geresolveert dat te effectuëren door Vergif, schieten, steecken, of sulcke of diergelijcke wegen en middelen, en aengeboden Vergeldingen en beloften van avantagie, aen verscheyde Personen, om 't selve te executeren, en gehuurt en geëmployeert zijn verscheyde schelmachtige Personen, om te gaen na Windsor en andere Plaetsen, daer sijn Majesteyt mocht resideren, om te vermoorden en om te brengen sijn Majesteyt: welcke geseyde Personen, of sommige van haer, hebben aengenomen sodanige Vergeldingen, en onderstaen het nakomen van dien, als wesende actuëlijck na die Plaetsen, en ten dien eynde en voorhebbens, gegaen.

Dat de geseyde Conspirateurs, om haer Verraders Desseynen te meer te versterckenn, hebben geraedpleegt te lichten, gelijck oock hebben geprocureert en gelicht Volck, Gelt, Paerden, Wapenen en Amunitie; en alsoo daer toe bereydschap gemaeckt en getracteert en gecorrespondeert met den Paus,sijn Cardinalen, Nuntien en Agenten, en met andere Uytheemsse Ministers en Personen, om te lichten en te obtineren onderstant van Volck, Gelt, Wapenen en Amunitie, en daer mede te maecken, veroorsaken en verwecken Oorlog, Oproer en Tumulten in het Koninckrijck, en 't selve te invaderen met vremde Machten, en te overvallen, bemachtigen en destruëren sijn Majesteyts Vloot, Forten, Magasijnen en stercke Plaetsen in dit Koninckrijck; waer op de calamiteyten van den Oorlog, moorden van de onnosele Onderdanen, Mannen, Vrouwen en Kinderen, Brand, Roof, Verwoestinge en andere gevolgelijcke miserien en ongemacken absolutelijck souden hebben gevolgt, tot ruïne en verwoestinge van dese Natie.

Dat de geseyde Conspirateurs hebben geprocureert, aengenomen en uyt-gegeven verscheyde Instrumenten, Commissien en Pouvoirs, gemaeckt en goet gekeurt by of onder den Paus en andere onwettelijcke en geüsurpeerde Authoriteyt, om te disponeren van Volck, Gelt, Wapenen en andere dingen, nodigh tot haer schelmsse en verraderse desseynen; en by namen een Commissie voor den geseyden Henry, Lord Arundel of Wardour, om te zijn Hoog-Cancelier van Engelandt; voor den geseyden Grave van Powis, om te zijn Lord Thesaurier van Engelandt; een ander Commissie voor den geseyden John, Lord Bellasis, om te zijn Generael van de Armee, die opgerecht soude werden; en voor den geseyden William, Lord Petre, om te zijn Luytenant Generael van de selve Armee; en een Pouvoir voor den geseyden William, Vicomte Stafford, om te zijn Betaelmeester van de Armee.

Dat, om haer selven aen te moedigen in 't vervolgen van 't geseyde boos Com-

plot, Conſpiratien en Verraderyen, en te beletten en verhinderen de ontdeckinge van 't ſelve, en haer ſelven te verſeeckeren voor de Juſtitie en ſtraf, de voorſeyde Conſpirateurs en Geconfedereerde hebben gebruyckt veele boſe en Duyvelſſe practijcken, te weten, dat ſy haer Prieſters de geſeyde Conſpirateurs den Eed van Secreteſſe hebben doen afnemen, te ſamen met het bedienen van haer Sacrament, en desgelijckx bewogen de geſeyde Prieſters op haer Biechten haer Abſolutien te geven, op condititie, dat ſy de geſeyde Conſpiratie ſouden verbergen.

En wanneer omtrent de Maent van September laetſt Sr. Edmondbury Godfrey, als Vrede-Rechter, volgens ſijn plicht van ſijn Eed en Officie, had genomen eenige Examinatien en Informatien aengaende de geſeyde Conſpiratie en Complot, ſoo hebben de geſeyde Conſpirateurs, of eenige van haer, met advys, aſſiſtentie, raedt en inſtigatie van de reſt, eenige Perſonen opgemaeckt en bewogen, om ettelijcke dagen lagen te leggen en te vervolgen den geſeyden Sr. Edmondbury Godfrey, in voornemen, om hem te vermoorden; 't welck ten laetſten by haer is verricht en geëffectueert: Over welcke geſeyde ſchrickelijcke Crimen ende offentien Robert Grey, Henry Berry en Laurence Hil ſedert zijn beſchuldigt, en Dominick Kelley, Gerald en andere gevlucht.

Na welcke Moort, en eer het Lichaem was gevonden, en de Moort bekent, als by de Complicen van dien, ſoo gaven de geſeyde Perſonen valſſelijck uyt, dat hy in 't leven was en privativelijck getrouwt: En na dat het Lichaem was gevonden, verſpreyden ſy een vals en malitieus rapport, dat hy ſijn ſelfs had vermoort.

Welcke voorſz. Moort was begaen, om te verſmoren en ſuppreſſeren de Bewyſen, die hy had genomen, en daer hy kenniſſe van had, en om te discourageren en af te ſchricken de Magiſtraten en andere, om te ageren in 't vorder ontdecken van 't geſeyde Complot en Conſpiratie: ten welcken eynde insgelijcx den geſeyden Sr. Edmondbury Godfrey, terwyl hy noch leefde, by haer, hare Complicen en Favoriten was gedreygt en gediscourageert in ſijn proceduren omtrent het ſelve.

En uyt haer vorder boosheyt ſoo hebben ſy ſchelmachtigh getracht, met veele valſſe voorgevingen, de beſchuldiging en ſchult van de voorſz. ſchrickelijcke en deteſtable Crimen op de Proteſtanten te leggen, op dat ſy daer door mochten ontgaen de ſtraffen, die ſy gerechtelijck hadden verdient, en om de Proteſtanten een groot ſchandael toe te brengen, en ſubject de vervolging en oppreſſien in alle Koninkrijcken en Landen, waer de Roomſſe Religie is aengenomen en geprofeſſeert.

Alle welcke Verraderyen, Crimen en Offentien, boven gementioneert, zijn beleyt, gecommitteert, geperpetreert, verricht en gedaen by den geſeyde William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellaſis; en yder van haer en andere Conſpirateurs voorſz. tegen onſen Souverainen Heer den Coning, de Kroon en Waerdigheyt, en tegens de Wetten en Statuten van dit Koninckrijck.

Van alle welcke Verraderyen, Crimen en Offentien de Ridders, Stedelingen en Burgers, in 't Parlement vergadert, in de name van haer ſelf en de Gemeente van Engelant, beſchuldigen den geſeyden William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellaſis, en een yder van haer.

En

En de geseyde Gemeente, by Procuratie (behoudende aen haer selven de vryheyt, om te exhiberen hier namaels eenige andere Beschuldigingen en Belastingen tegens de geseyde William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, en een yder van haer, en desgelijcx om te repliceren op de Antwoorden, die sy, of eenige van haer, sullen doen op dese premissien of eenige van die, of tegens eenige andere Beschuldiginge of Belastinge, welcke tegens haer geëxhibeert sal werden, als de saecke volgens de loop en proceduren van 't Parlement dat sal vereyschen) bidden, dat den geseyde William, Grave van Powis; William, Vicomte Stafford; Henry, Lord Arundel of Wardour; William, Lord Petre, en John, Lord Bellasis, en een yder van haer, mogen belast werden te antwoorden op alle en yder van de Promissien, en dat sulcke Proceduren, Examinatien, Recht-stellingen en Vonnissen over haer, en yder van haer, mogen gepleegt en gebruyckt werden, als wel-voegende sal zijn aen de Wet, de Justitie en de practijck van het Parlement.

Hier op versochten sy tot den volgenden Dingsdagh respijt om te antwoorden / Copye van Beschuldigingen / en Advocaten / om haer te assisteren. De twee eerste Poincten wierden haer by 't Hooger-huys toegestaen / maer het laetste alleen / dat sy van Advocaten / volgens de Wetten / mochten geraden werden / maer anders niet.

Sy verscheenen dan op den 26 April wederom voor het Hooger-huys / en leverden hare Antwoorden in / die gecommuniceert wierden aen het Lager-huys / en aen die van 't Committé van Secretesse gegeven: Doch alsoo den Lord Bellasis niet mede voor 't Hooger-huys/als gesegt is/was verscheenen/ soo nam 't Lager-huys daer geen genoegen in / als sustinerende / dat sigh in Persoon in sodanigen saeck most presenteren: weshalven den 4 Mey voor de Barre van 't Hooger-huys / even als de voorgaende / is gebracht / en heeft aldaer sijn Antwoort overgelevert / 't geen / nevens dat van den Lord Petre/ meer genoegen heeft gegeven / als directe antwoordende op de Beschuldigingen/ als dat van den Lord Stafford / Powis en Arundel / alsoo die haer alleen met uytvluchten behielpen / soo dat haer geordonneert wierdt positive / na de Engelsse stijl / te antwoorden; 't welck naderhant hebben gedaen. En op dat men eenigsints sien magh wat sy tot haer verantwoordinge hebben geseyt / soo stelle hier onder dat van den Lord Petre.

Den Lord Petres Antwoort op de Beschuldiging.

DEn geseyden Lord in d'eerste plaets en voor alle andere dingen protesteert van sijn onnoselheyt, &c.

Den geseyden Lord submitteert met alle ootmoet hem self, begeerende boven alle dingen de te rechtstellinge van sijn saeck by dit Eerwaerdigste Huys, mits dat hem toegelaten zy sijn oprechte defentie te doen, tot betoon van sijn onnoselheyt van de groote en gehate Crimen, daer hy in de Beschuldinge mede belast werdt;

werdende dit versocht, als oock om de vryheyt van te corrigeren, verbeteren en expliceren eenigh ding, dat sijn Proces betreft, 't geen aen 't Eerwaerdige Huys eenige occasie tot offentie mochte geven; 't welck hy verhoopt dat toegestaen sal werden.

Den geseyden Lord op dat gedeelte van de Beschuldiging, dat raeckt de volgende materie.

Dat'er sedert eenige Jaren een Conspiratie is gesmeet en aengeleyt by de Papisten, &c.

Dat den geseyden Lord William Petre, en andere Lords daer in gedacht, werden genoemt, nevens verscheyde andere Personen, als valsse Verraders van sijn Majesteyt en 't Koninckrijck, &c. om sijn geheyligde Majesteyt gevangen te nemen, af te setten of te vermoorden en te beroven van sijn Koninckliјcke Staet, Kroon en Waerdigheyt, &c.

En op dat gedeelte van de Beschuldiging, namentlijck, *dat sy, om te beter te voltrecken hare verraderſſe Desseynen, hebben beraetslaegt, om te lichten Gelt, Volck, Paerden, Wapenen, Amonitie, &c.*

Den geseyden Lord, behoudende voor hem self de vryheyt (die hy ootmoediglijck bid dat hem magh gegunt werden) om hier op te antwoorden, als ontkennende al en yder van de geseyde Crimen en Offentien, die hem te last geleyt werden, segt en representeert ootmoedig aen het Eerwaerdige Huys, dat de Belastinge van dese Crimen en Offentien, soo op hem geleyt, by de geseyde Beschuldiging, soo generael en onseecker zijn, dat hem niet mogelijck is daer op positivelijck te antwoorden, en eenige bequame en wettelijcke defentie, in sijn Rechtstellinge te doen: want de geseyde Belastinge gene manier van seeckerheyt in poinct of tijt heeft, als wesende alleenigh geseyt van veele Jaren voorleden, 't welck soude konnen wesen voor 5, 10, 20, 30, of meer Jaren; waer door, alsoo den geseyden Lord hem self alsints onschuldigh kent van eenige soo verschrickelijcke en detestable Crimen, als hem by de voorsz. Beschuldiginge zijn voorgeworpen, hem onmogelijck is, om in eenige Rechtstellinge daer over sig te konnen geprepareert hebben, met sijn rechte en wettelijkke defentie by Getuygen, om te bewysen, dat hy absent is geweest, of in eenige andere Plaetse, ten tyde van sodanige Vergaderinge of Raedplegingen, tot of om eenige van de bose Desseynen of Voornemingen, in de voorsz. Beschuldinge gemelt, als in sijn te Rechtstellinge lichtelijck hem tegen geworpen soude konnen werden; want hy kan noyt by gene voorsorge of voorsigtigheyt sodanige Getuygenisse vaerdigh hebben, die hem ontschuldigen soude, wanneer hy seeckerlijck beschuldigt wierdt van eenigh Verraders Desseyn, Acte of Crime, tot eenige tijdt seeckerlijck geallegueert by de geseyde Beschuldiging, niet meer als van de Plaets van eenige Vergadering of Raetpleginge, opgestelt in de gemelde Beschuldinge, als zijnde alleenig geallegueert geweest te zijn in verscheydene Plaetsen in dit Koninckrijck van Engelandt en elders; 't welck, ter oorsaecke voren geseyt, uytterlijck soo onseecker is, dat het den geseyden Lord sijne defentie in die te Rechtstellinge beneemt: de onseeckerheyt desgelijkx, van het getal van Vergaderingen en Raedtplegingen tot die bose voornemens, in de Beschuldinge gementioneert, en de niet aenwysing hoe veelmalen de Lords zijn vergadert geweest, en met wie in 't particulier, beneemt hem insgelijckx alle moge-

mogelijckheyt, om ſijn defentie te maecken in 't produceren van Getuygeniſſen: want den geſeyden Lord, weſende t'eenemael onnoſel, kan niet afnemen noch imagineren, wat Vergaderingen of Raedplegingen tot het lichten van Geldt en Volck, om een Verraders Deſſeyn aen te vangen, of tot eenige andere boſe intentie of voornemen, in de geſeyde Beſchuldinge gedacht, ſal of magh hem in ſijn te Rechtſtellinge tegen geworpen werden: En 't is als onmogelijck Getuygen te brengen, om te proberen alle Vergaderingen of Raedplegingen, die in ſijn te Rechtſtellinge tegens hem ſouden mogen ingebracht werden, als een Verraderſſe Vergadering of Raedpleging.

En alſoo in de voorſz. Beſchuldinge den gem. Lord wert belaſt: *dat hy Verraet heeft geopenbaert by malitieuſe en voorbedachte Woorden, en op andere manieren dat gedeclareert.* Soo ſeyt den voorſz. Lord, dat'er noyt eenige Verraderſſe gedachten in ſijn Hert zijn gekomen; en derhalven kan hy niet weten, dat hy oyt by Woorden of Geſchriften ſoo heeft geſproocken of verklaert, welcke hem nu te laſte geleyt werden als Verraet, zijnde noch Woort noch Geſchrift van alle geſpecificeert in de Beſchuldinge, waer uyt den Lord kan weten hoe hy ſijn defentie daer tegens ſal maecken, of dat dit Eerwaerdigſte Hof ſal mogen oordeelen, of de geſeyde Woorden of Geſchriften in waerheyt verraders zijn of niet.

Alle welcke onſeeckerheden, eminente en apparente gevaren, weſende daer op geſurpreneert in een ſaeck van deſe conſequentie, waer in ſijn Leven en Eere (dierbaerder by hem als ſijn Leven, en al 't gene dat hem waerdig in de Werelt is) immediatelijck zijn geraeckt, ſerieuſelijck gewogen en geconſidereert zijnde by uwe Lordſchappen, ſoo bid hy ootmoediglijck (gelijck hem by ſijn Raedt is geadviſeert) dat uwe Lordſchappen hem niet willen dringen te antwoorden op de boven gemelde hier gereciteerde Beſchuldinge, tot dat de ſelve gereduceert is tot ſoo completen ſeeckerheyt, dat den geſeyden Lord magh weten hoe daer op te antwoorden, en by gevolge ſijne rechtvaerdige defentie te maecken.

Al 't welcke niet tegenſtaende, ſubmitteert hy ſigh onder al 't gene uwe Lordſchappen in Juſtitie ſullen ordonneren en goet vinden. En op alle andere Crimen en Offentien, vervat, gementioneert of geſpecificeert in de voorſz. Beſchuldinge, ſal den voorſz. Lord, proteſterende van onſchult, in de groote wijsheyt en uytſpraeck van dit Eerwaerdige Hof acquieſceren.

Op den voorſz. 26 April heeft den Sergeant van de Swarte Staf, den Ridder Eduard Carteret, in 't Hooger-huys bekent gemaeckt, dat de Grave van Danby ſigh des avonts te voren had geſtelt in ſijne handen en bewaringe, gelijk te voren ten deele is geſeyt. Waer op 't ſelve ordonneerde, dat hy hem ſoude brengen voor de Barre van het ſelve Huys: alwaer hy Grave geknielt hebbende, en weder opgeſtaen zijnde, ſeyde hem den Cancelier: dat hy wierdt beſchuldigt door het Lager-huys; en dat, om dat hy ſigh wegh gehouden had, de twee Huyſen tegens hem hadden gepaſſeert een Bil van Attainder, doch dat daer by echter een tijdt was geſtelt, om hem te komen verantwoorden. Den Grave verexcuſeerde hem, dat hy niet eerder was gecompareert; hy verſocht, dat

hy niet in den Tour soude werden geset, maer in de bewaringe van den Sergeant der Swarte Staf gelaten: dat hy soude mogen verkiesen 4 Advocaten tot sijn Raden, dat het gene hem te laste mochte werden geleyt te gelijck soude werden ingebracht; en ten 4. dat sijn Getuygen souden werden geadmitteert. Welck laetste hem is toegestaen/ de 4 Advocaten soude men hem selfs toevoegen/ en is voort naer den Tour gesonden: Over 't welcke het Lager- het Hoeger-huys heeft bedanckt.

Kort hier na heeft den Koning een groote Resolutie genomen in 't veranderen van sijn Raedt/ 't welck in de volgende wijse is toegegaen.

Sijn Majesteyt op den 30 April in sijn Secreten Raedt/ in sijn Hof tot Withal extraordinair vergadert/gekomen zijnde/ liet door den Heer Cancelier de selve voorlesen de navolgende Declaratie.

MYLORDS.

SYn Majesteyt heeft U op desen tijdt te samen geroepen, om aen U te communiceren eene Resolutie, dien hy genomen heeft in een materie van groote importantie voor sijn Kroon en Gouvernement, en welcke hy wil hopen, dat tot groote satisfactie en voordeel van sijne Koninkrijcken in alle affaires namaels, soo wel binnen als buyten, sal strecken,en derhalven twijffele niet aen uwe approbatie, hoe seer gy moogt schijnen daer in geinteresseert te zijn.

Voor eerst geeft sijn Majesteyt U alle danck voor den dienst aen hem bewesen, en voor alle Advysen, die gy hem hebt gegeven, welcke meer soude hebben gebruyckt geworden, indien het groot getal van desen Raedt dat niet onbequaem had gemaeckt,om te secreteren en depecheren,'t welck nodig is in seer veel groote Affaires: dit heeft hem gedrongen een minder getal van U te gebruycken in een uytheems Committé, en somtijts eenige weynige van haer (op die occasien) in verscheyden voorleden Jaren. Hy is besorgt over de quade Successen, die hy in dit bestier heeft gevonden, en sensibel van de quade postuur van affaire van dien, en eenige ongeluckige toevallen, welcke groote jalousyen en misnoegen onder sijne goede Onderdanen hebben verweckt, en daer by de Kroon en Gouvernement gelaten in te swacken conditie, voor de Gevaren, welcke wy reden hebben van binnen en buyten te vresen.

Dese verhoopt sijn Majesteyt, dat voorkomen sullen konnen werden door de directie van wyse en gestadige Raden voor het toekomende, en dese Koninckrijcken weder wassen, om sodanigen figuur te maecken, als sy voor desen in de Werelt hebben gedaen, en dat sy allints sullen konnen doen, soo onse Eendracht en beleyt was gelijck onse macht. Ten dien eynde heeft hy geresolveert ter zyden te leggen het gebruyck, dat hy tot noch toe magh hebben gehad van eenige singulier Ministerschap of geheyme Advysen, of uytheemsse Committé tot de generale directie van Affaires, en te constitueren sodanigen Secreten Raedt, als niet alleen in getal bequaem magh zijn tot de beraedslaginge en afdoeninge van alle saecken, soo Domestijcque als Buytenlandse, maer oock die verkoren zijnde uyt alle de gedeelten, waer uyt desen Staet is gecomposeert, alderbest mogen zijn geinfor-

informeert van de ware conſtitutie van dien, en daer by de bequaemſte, om hem in alle de Affaires en Intereſten van ſijn Kroon en Natie te raden. En by het volſtandigh Advys van ſodanigen Raedt is ſijn Majeſteyt gereſolveert na deſen ſijn Koninckrijcken te gouverneren, te ſamen met het dickmael gebruyck van ſijn Grooten Raedt van 't Parlement, 't welck hy acht te weſen de oprechte oude conſtitutie van ſijn Staten en Gouvernement.

Nu, tot te grooter waerdigheyt van deſen Raedt, heeft ſijn Majeſteyt gereſolveert, dat het gedurigh getal ſal zijn gelimiteert tot dat van 30, en tot haer te grooter Authoriteyt, ſullen daer van zijn 15 van ſijn Majeſteyts Opper-Officiers, welcke by haer Ampten Secrete Raden ſullen weſen: En tot de andere 15 wil hy kieſen 10 uyt alle de Rangs van den Adel, en 5 uyt de Communs van dit Koninckrijck, wiens bekende bequaemheden, intereſt en eſtime onder de Natie haer ſullen houden vry van alle ſuſpitie van eenige miſleydinge of verradinge van de trouwe Intereſten van 't Koninkrijck, en conſequentelijck van hem qualijck te raden.

Derhalven in de eerſte plaetſe, en om ſorg te dragen voor de Kerck, ſoo wil ſijn Majeſteyt hebben d'Aerts-Biſſchop van Cantelberg en de Biſſchop van Londen, die in der tijdt ſullen zijn; en, om hem wel te informeren in 't gene de Wetten aengaet, den Lord Cancelier en eene van de Lords Hooft-Juſticiers; voor de Vloot en Magaſijnen (waer in beſtaet de Hooft-ſterckte en verſeeckertheyt van het Koninckrijck) den Admirael en Meeſter van 't Canon; voor de Theſaury, den Theſaurier en de Cancelier van de Exchequer (of ſoo eenige van die Ampten werden bedient by Commiſſie, dan ſal den eerſten Commiſſaris de plaetſe waer nemen); de reſt van de 15 ſullen weſen den Lord Grooten Zegelbewaerder, den Meeſter van de Paerden, den Lord Hofmeeſter, den Lord Kamerling, den Stalmeeſter en de twee Secretariſſen van Staet: En dit ſullen alle de Officiers zijn van het Koninckrijck, aen welcke de Waerdigheyt van Secreten Raedt ſal zijn geannexeert; de andere heeft ſijn Majeſteyt oock gereſolveert, en hoopt, dat hy niet qualijck heeft verkoſen: daer by ſijn Majeſteyt voor heeft te nemen ſodanige Princen van ſijn Bloet, als hy ter eeniger tijdt ſal roepen tot ſijne aſſiſtentie, zijnde hier ten Hove: Een Preſident van den Raedt, wanneer hy ſulckx nodig ſal vinden, en den Secretaris van Schotlandt, als eene ſodanige hier ſal zijn, maer deſe onſeecker weſende, ſoo reeckent hy die niet by het gedurig getal van 30, dat noyt geëxcedeert ſal werden.

En om de wegh te banen voor deſen nieuwen Raedt, ſoo heeft ſijn Majeſteyt gereſolveert de oude te diſſolveren, gelijck deſelve diſſolveert by deſen, en van deſe tijdt af excuſeert hy U verdere verſchijninge alhier, maer met ſijn gerepeteerde Danckſeggingen voor uwen dienſt tot noch toe, en met de verſeeckering van ſijn ſatisfactie, ſoo verre voor U, dat niet van U geſcheyden ſoude hebben, als om de wegh te banen voor de nieuwe conſtitutie, die hy acht te weſen, ſoo in getal als verkieſinge, de bequaemſte en nodigſte voor het gebruyck, dat hy voor heeft. En alſo de meeſte van U hebben Officien in ſijn dienſt, en yder van U een particulier gedeelte in ſijne gonſt en goede opinie, ſo begeert hy, dat gy wilt continuëren in die te exerceren, en hem te dienen met deſelve vlijt en goede affectie,

als

als gy tot noch toe hebt gedaen, en in confidentie van ſijn Majeſteyts genegentheyt tot U, en waer van gy Teſtamonien ſult ontfangen in andere voorvallen.

Derhalven op de tegenwoordige diſſolutie van deſen Raedt, ſoo appoincteert en beveelt ſijn Majeſteyt alle deſe Officiers, die hy heeft genomineert, hem morgen ochtend ten 9 uren alhier te verwachten als ſijnen Secreten Raedt, te ſamen met die andere Perſonen, welcke hy voor heeft te maecken tot het volle getal, en aen yder van welcke hy alrede particuliere Brieven ten dien eynde heeft getekent, en beveelt den Lord Cancelier, dat de ſelve voort afgeſonden werden, 't welck is de form, die hy voor heeft te gebruycken, en dat die namaels ſullen geteyckent werden in den Raedt, ſoo dat niets ſal gedaen werden ſonder Advys in de Verkieſinge van eenig Perſoon, tot een Ampt van ſoo groote Waerdigheyt en importantie van het Koninckrijck.

Namen van de Heeren van ſijn Majeſteyts Secreten Raedt.

Sijn Hoogheyt Prins Robbert. *out.*
William, Lord Aerts-Biſſchop van Cantelbergh, *out.*
Heneage, Lord Finch, Lord Cancelier, *out.*
Anthony, Grave van Shaftsbury, Lord Preſident van den Raedt, *nieuw.*
Arthur, Grave van Angleſey, Lord Secreten Zegel-bewaerder, *out.*
Chriſtoper, Hertog van Albemarle, *out.*
James, Hertog van Monmouth, Meeſter van de Paerden. *out.*
Henry, Hertog van Nieukaſteel, *out.*
John, Hertog van Lauderdale, Secretaris van Staet, voor Schotlandt, *out.*
James, Hertog van Ormont, Lord Hofmeeſter van de Huyshoudinge, *out.*
Charles, Lord Marquis van Wincheſter, *nieuw.*
Henry, Lord Marquis van Worceſter, *out.*
Henry, Grave van Arlington, Lord Kamerling van de Huyshoudinge, *out.*
James, Grave van Salisbury. *out.*
John, Grave van Bridgewater, *out.*
Robert, Grave van Sunderlandt, eene van ſijn Majeſteyts principale Secretariſſen van Staet, *out.*
Arthur, Grave van Eſſex, eerſte Lord Commiſſaris van de Theſaury, *out.*
John, Grave van Bathe, Stalmeeſteer.
Thomas, Lord Vicomte Falconberg, *out.*
George, Lord Vicomte Halifax, *nieuw.*
Henry, Lord Biſſchop van Londen, *out.*
John, Lord Roberts, *nieuw.*
Denzill, Lord Holles, *nieuw.*
William, Lord Ruſſel, *nieuw.*
William, Lord Cavendiſch, *nieuw.*
Henry Coventry, Eſq. eene van ſijn Majeſteyts principale Secretariſſen van Staet, *out.*
Sir Francis North, Ridder, Lord Hooft-Juſticier van de gemene Pleytbank, *nieuw.*

Sir

Sir Henry Capel, Ridder van 't Bath, eerste Commissaris van d'Admiraliteyt,
Sir John Ernley, Ridder, Cancelier van de Exchequer, *out.*
Sir Thomas Chicheley, Ridder, Grootmeester van d'Artillery, *out.*
Sir William Temple, Baronnet, *nieuw.*
Eduard Seymour, Esq. *out.*
Henry Powle, Esq. *nieuw.*

Des anderen daegs/ zijnde den eersten Mey/ den Koning wesende gekomen in sijn Raedt/ alwaer de voorsz. Heeren mede compareerden/ en den Eed als Secrete Raets-heeren afgelept hebbende/ hebben sy vervolgens haer plaets genomen/ en heeft sijn Majesteyt als-doen verklaert/ dat hy voor had te stellen Sr. Henry Capel/ Ridder van 't Bath; Daniel Finch/ Esq.; Sr. Thomas Lee/ Sr. Humphrey Winch/ Sr. Thomas Meeres/ 3 Baronets; Vaughan en Hales/ Esquires/ tot de bedieninge van het Officie van Lord Hoogen Admirael van Engelandt: En sijn Majesteyt wesende vervolgens gegaen in 't Huys van de Lords in sijn Konincklijcke Klederen/ en de Communs aldaer mede gekomen zijnde/ soo heeft sijn hoogh-gedachte Majesteyt haer believen ten te spreecken als volgt.

Mylords en Edelen.

ICk oordeele het te vereysschen, dat ick U berichte, wat ick desen dagh hebbe gedaen, 't welck is, dat ick heb opgestelt een nieuwen Secreten Raet, waer van het gedurigh getal noyt van 30 sal excederen. Ick hebbe verkoren sodanige Personen, als waerdig en bequaem zijn, om my te adviseren, en ben geresolveert in alle mijne wichtige en importante affaires, benevens het Advys van mijn grooten Raedt in 't Parlement (met het welck ick seer dickmael sal raedplegen) het Advys te nemen van desen Secreten Raedt. Ick konde soo grooten veranderinge niet maecken, sonder de beyde Huysen des Parlements daer van kennisse te geven: En ick begeere, dat gy U selven hartelijck wilt appliceren tot die dingen, welcke tot het beste en verseeckertheyt van het Koninckrijck nodigh zijn, en dat geen tijdt daer in verloren magh gaen.

Dit veranderen van des Conings Raedt gaf onder veele hoope/ dat de Affaires vervolgens met meerder eendracht souden werden bestiert/ te meer/ om dat onder dese/ tot Raden verkoren/ Heeren waren/ die men meynde/ dat tot noch toe de contrarie Partye van 't Hof hadden gedragen/ en nu/ als voornaemste Leden van des Conings Raedt/ alles souden helpen bestellen soo als het beste van 't algemeen soude vereysschen; maer dese verwachtinge heeft weynig gevolg gehad/ alsoo die Heeren/ of eenige van die/ namaels hebben getoont niet al te wel te vrede te wesen.

Het Lager-huys is ondertusschen voort gevaren om de nodige ordre te stellen tot afdanckinge van de Militie/ ordonnerende de Ridders Gerard en Slayer/ nevens de Colonellen Whitley en Birck/ om de Betalinge te doen.

Daer was al over lange tot Londen voor seer nadenckelijck opgenomen/ dat men soo dickmael Branden vernam/ en nu in 't begin van Mey wierdt een Dienstmeyt/ genaemt Elisabeth Arley/ daer over gevat/ als sulckx al willens en met studie in haer Meesters Huys gedaen hebbende ; sy bekende het selve/ en wees aen eenen Stubs / die haer daer toe soude hebben gebracht / met belofte van 5 Ponden Sterlings: welcke daer op mede gevat zijnde/ 't selve beleed/ en seyde van eenen Guifford / een Paepse Priester / daer toe gebracht te zijn/ uyt welcke hy seyde verstaen te hebben / dat'er noch een groot Desseyn van de Roomsse onder handen was/en dat de Coning van Vranckrijck daer toe soude helpen / &c. 't Selve wierdt lichter gelooft als de waerschijnlijckheyt meriteerde / weshalven het Lager-huys Pardon voor dese 2 Personen / die 't selve hadden beleden/versocht/ en dat den Coning by een Proclamatie alle Roomsse 20 mijlen buyten de Stad Londen wilde doen vertrecken/ook Guifford en andre doen apprehenderen; en eyndeling/Pickering en andere Paepse Priesters/ die gevangen en gecondemneert waren / doen executeren. De 3 eerste versoecken consenteerde den Coning / maer 't laetste wierdt gedilayeert / alsoo sijn Majesteyt seyde / dat altijt teer over saecken / die bloedstorten aengingen/ was geweest / en dat sulcx sijn Onderdanen niet onaengenaem behoorde te zijn/ doch dat de saeck nader overleggen soude.

Ondertusschen begonde het selve Huys te komen aen die dingen / welcke de vast-stellinge van de Religie belangde / en daer onder overleg te nemen/ om de Successie van de Kroon niet te laten vallen op een Rooms Prins/ en/ om duydelijck te spreecken / op den Heere Hartog van Jorck / als daer 't selve by haer meest op sag/ daer in de animositeyten toenemende/ soo sommige meynen oock uyt particuliere resentimenten/ is den Coning/ om hier in eenige moderatie te brengen/ den 9 Mey in 't Hooger-huys gekomen/ en 't Lager-huys daer insgelijckx comparerende/ heeft haer beyde aengesprooken als volgt.

Mylords en Edelen.

HEt Saysoen van dit Jaer is soo verre geavanceert, dat ick het nodigh heb geacht U in gedachten te brengen 3 particuliere saecken, als 1. de vervolging van 't Verraet: 2. de Afdanckinge van de Armee; en ten 3. de voorsieninge van een Vloot tot onse gemeene securiteyt. En om U te tonen, dat terwyl gy uw gedeelten toebrengt, mijne gedachten niet qualijck geëmployeert werden, maer dat het is mijn gestadige sorge, te doen alle dingen, die uwe Religie mogen preserveren, en die verseeckeren voor 't toekomende in alle voorvallen, soo heb ick bevolen aen Mylord Cancelier, om U eenige particulariteyten voor te slaen; 't welck ick wil hopen een blijck sal zijn, dat in alle dingen, die de publijcke securiteyt raecken, ick uwen yver niet sal navolgen, maer geleyden.

Daer op den Cancelier vervolgde.

Mylords

Mylords en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

DE Koninckliјcke ſorge, welcke ſijn Majeſteyt heeft genomen voor de generale ruſt en ſatisfactie van alle ſijne Onderdanen, is nu noch meer evident by deſe nieuwe en verſſe inſtantien, welcke ick laſt hebbe U te ontvouwen: Sijn Majeſteyt heeft geconſidereert by hem ſelf, dat het niet genoeg en is, dat uwe Religie en Vryheyt verſeeckert is, gedurende ſijn eygen Regeeringe; maer hy gedenckt ſchuldigh te zijn aen ſijn Volck, ſoo veel als hy vermagh te doen, dat deſe Zegeningen mogen over-gebracht werden tot uwe poſteriteyt, en ſoo wel voor haer verſeeckert, dat gene Succeſſie in de Na-Eeuwen machtig magh zijn, om de minſte alteratie te maecken. En derhalven, gelijck ſijn Majeſteyt dickmael in deſe Plaets heeft geſeyt, dat hy vaerdig is, om te conſenteren alle Wetten van dien aert, nochtans ſoo, dat de ſelve niet en altereren de afdalinge van de Kroon in de rechte Linie, en niet vernietigen de Succeſſie, heeft nu bevolen dit breeder te ontvouwen. En tot dien eynde, dat het noyt magh weſen in de macht van eenigh Papiſt, indien de Kroon op hem valt, om te maecken eenige veranderinge, of in de Kerck of in den Staet, ſoo is my belaſt U te ſeggen, dat ſijn Majeſteyt wel wil, dat'er voorſieninge gemaeckt werdt: Eerſt, om te diſtingueren een Paeps van een Proteſtantſe Succeſſeur, en dan ſoo te limiteren en te omſchryven de Authoriteyt van een Paeps Succeſſeur in de volgende voorvallen: Eerſt, ten opſichte van de Kercke, ſoo is ſijn Majeſteyt te vreden, dat'er ſorge werdt gedragen, dat alle Kerckelijcke en Geeſtelijcke Benefitien en Promotien, die by de Kroon vergeven werden, in ſodanigen maniere geſchiede, dat wy verſeeckert mogen zijn, dat de Beſitters alſints ſullen zijn van de Godvruchtigſte en geleertſte Proteſtanten: En dat geen Paepſe Succeſſeur, ſoo lang hy ſoo continueert, macht ſal hebben om ſodanige Poſſeſſeurs te controlleren. En ten opſicht van den Staet en het Civile gedeelte van het Gouvernement, gelijck daer alrede in is voorſien, dat geen Papiſt kan ſitten in een van de Huyſen van 't Parlement, ſoo behaegt het oock den Coning, dat'er in voorſien werdt, dat'er noyt een Parlement magh gebreecken, als den Coning ſal komen te ſterven, maer dat het Parlement, als-dan in weſen zijnde, onbindelijck ſal mogen continueren voor een competente tijdt; of zijnde als-dan geen Parlement in weſen, dat dan het laetſte Parlement, 't welck te voren was geweeſt, weder ſal vergaderen, en ſitten een competente tijdt, ſonder eenige nieuwe Beroepinge of Verkieſinge. En gelijck geen Papiſt, volgens de Wet, eenige verſeeckerde plaets ſal hebben, ſoo is den Coning te vreden, dat'er werdt voorſien, dat geen Lords of andere van den Secreten Raedt, noch Rechters van de gemeene Wet of van de Cancelery in eenige tijt, gedurende de Regeringe van eenig Paepſe Succeſſeur, ſal werden in of afgeſet, als by de Authoriteyt van 't Parlement, en dat ſorge gedragen werde, dat niet als ſuyvere Proteſtanten mogen zijn Rechters van Vrede. Ten opſicht van de Militie, wil den Coning mede, dat geen Lord Luytenant, of Deputy Luytenant, noch genigh Officier op de Vloot, gedurende de Regeringe van eenigh Paeps Succeſſeur, ſal aen of afgeſet werden, als elck by de Authoriteyt van 't Parlement, of van ſulcke Perſonen, als het Parle-

ment ſodanigen Authoriteyt ſal toebetrouwen. 't Is hart een andere Verbinteniſſe te inventeren, om te leggen op een Paepſe Succeſſeur, geconſidereert hoe veel de Inkomſt van den Succeſſeur ſal dependeren aen 't Conſent van 't Parlement, en hoe onmogelijck het is Gelt te lichten ſonder dat Conſent: maer indien eenig ander ding de Wijsheyt van 't Parlement mocht voor-komen, 't welck noch verder ſoude konnen verſekeren de Religie en Liberteyt tegen een Paepſe Succeſſeur, ſonder te vernietigen het Recht van de Succeſſie ſelf, ſoo ſal ſijn Majeſteyt vaerdigh zijn om dat te conſenteren. Soo ſorgvuldig is den Coning voor uwe verſekertheden, en indien hy konde bedencken eenig ding meer, dat U of ontbreeckt of gy wenſcht, om U geluckig te doen werden, hy wilder ſijn werck van maken, om het voor U te effectuëren. Godt Almachtig continuëre lang deſe gezegende Eendracht tuſſchen den Coning en ſijn Parlement en Volck.

't Hooger-huys reſolveerde den Coning daer over te bedancken / maer het Lager-huys heeft ſulckx in twijffel getrocken/en is oock vervolgens gekomen tot het ontwerpen van een Acte tegens den Heer Hartog van Jorck; hoe uytſporig die veele oordeelden / ſullen wy niet verhalen / maer de ſelve is nevens andere ſaken in Engelant gedruckt/en ſeer gemeen alom gedivulgeert/luydende als volgt.

Acte, raeckende den Heer Hartog van Jorck.

ALſoo de Koninckrijcken van Engelandt en Yrlandt door een wonderlijcke voorſieninge Godts zedert verſcheyde Jaren van de Dienſtbaerheyt en Superſtitien des Pausdoms verloſt zijn, waer door de Koningen van hare Souveraine Authoriteyt berooft werden, daer mede, dat de ſelve d'Onderdanen van de getrouwigheyt, die ſy aen hare wettige Souverainen ſchuldig zijn, ontſloeg en ontſlaet, en dat henlieden, door gewaende Abſolutien, van alle Eeden en alle Verbinteniſſen tot de getrouwigheyt vry ſpreeckt, en de Gronden van de Chriſtelijcke Religie, door verſcheyde gevaerlijcke Superſtitien en Leer-ſtucken, t'eenemael vernietigt en omgeworpen heeft: Dat oock mede, niet tegenſtaende de Wetten en Statuten van dit Koninckrijck, die de Papery, uyt oorſaeck van de gevaerlijcke Leere en goddeloſe Aenſlagen van die geene, die profeſſie daer van maecken, op den Perſoon en het Leven van hare ware en wettige Souveraine Koningen en Coninginnen van deſe Koninckrijcken, al over langh verfoeyt en veroordeelt hebben de Emiſſariſſen, Prieſters en andere Luyden van de Paus van Romen, tegens de bekende en publijcke Wetten van dit Koninckrijck, dagelijcx in groot getal in het ſelve komende, zedert verſcheyde Jaren herwaerts, ſoo door hare Duyvelſſe practijcken en intrigues, als door den raedt en aſſiſtentie van diverſſe uytheemſſe Princen en Prelaten, bekende Vyanden van deſe Natie, een ſchrickelijcke en gruwelijcke Conſpiratie hebben geſmeed en aengevangen, om de geheyligde Perſoon van ſijne Majeſteyt te vermoorden, om te brengen, de oude Regeeringe van deſen Staet om te keeren, de Proteſtantſe Religie uyt te roeyen, en alle die gene, die daer een oprechte profeſſie van maecken, van 't Leven te beroven: En dat ſy, om dat verfoeyelijck voornemen ſoo veel te beter in 't

werck

werck te ſtellen, en de Booswichten, die het ſelve aengenomen hadden uyt te voeren, te meer te encourageren, Jaques, Hertog van Jorck, en preſomptive Erfgenaem van deſe Kroonen, trouloosſijck misleyt en in de Communie van Romen gelockt hebben, mitsgaders daer toe gebracht, om in verſcheyde Negotiatien met den Paus, Cardinalen en ſijne Nuntien, tot voortſettinge van de Roomſſe Religie en Intereſſen, te treden, en tot dien eynde de macht en het vermogen van de Koning van Vranckrijck, tot merckelijck gevaer van dit Koninckrijck, hebben aengeſocht, op dat deſe Kroonen, komende op een Paepſe Succeſſeur, en door de byſtant van uytheemſſe Princen onderſteunt werdende, ſy alſo in hare eerloſe en verfoeyelijcke voornemens ſouden konnen reüſſeren: En eyndelijck, gemerckt het Parlement van Engelandt, conform de Wetten van dit Koninckrijck, om wichtige en pregnante redenen, en tot welſtant van 't gemeen, de Succeſſie van de Kroon anders als de ſelve volgens den ordinairen loop ſoude geweeſt zijn, onlangs heeft gediſponeert en gelimiteert, nimmer ſoo veel oorſaeck kan hebben, om ſijn Authoriteyt dien aengaende, als by deſe occaſie, extraordinair te gebruycken, als een Wet, vaſt geſtelt by Authoriteyt van ſijn Majeſteyt, volgens het Advys en Conſent van de Wereltlijcke, Geeſtelijcke Heeren en de Gemeente in 't Parlement vergadert, en by Authoriteyt van 't geſeyde Parlement, gelijck by deſen werdt geënacteert, dat Jaques, Hertog van Jorck, van Albanien en Ulſter, notoirlijck van d'Anglicaenſſe Kerck afgegaen zijnde, en de Roomſſe Religie openbaerlijck geprofeſſeert en aengenomen hebbende, 't welck de Geboorte en het Leven aen die Helſſe en Duyvelſſe Conſpiratie, die door de genadige voorſieninge Godts geluckigh aen den dagh gebracht is, gegeven heeft, ſal werden geëxcludeert en verklaert inhabil en incapabel, gelijck hy by deſen voor altoos werdt verklaert inhabil en incapabel om de Keyſerlijcke Kroon en Regeeringe deſer Koninckrijcken, en van alle de Landen, Staten, Territorien, &c. de welcke onder het Gezag van ſijne Majeſteyt alreede zijn, of hier namaels ſullen komen, te beſitten, genieten, hebben, houden of ontfangen, als mede te genieten eenige Titulen, Rechten, Prærogativen en Inkomſten, jegenwoordig van de gem. Kroonen dependerende, of die daer van hier namaels ſullen komen te dependeren: En dat, ingevalle ſijn Majeſteyt ſigh van de gemelde Kroonen vrywilligh quam te ontſlaen, of ſonder Naſaten van ſijn Lichaem ('t welck Godt lang beware) te ſterven, de meergedachte Kroonen en Regeeringe deſer Koninckrijcken, mitsgaders van alle de Landen, Staten, Territorien, &c. de welcke reeds onder 't Gezag van ſijne Majeſteyt zijn, of in 't toekomende daer onder ſullen komen, als mede alle de Titulen, Rechten, Prærogativen en wettige Inkomſten der gemelde Koninckrijcken, ſullen komen en neder-dalen op den Perſoon, die de Succeſſie wettelijck ſal toebehoren, en die men ſal weten, dat altoos een oprechte en authentijcke profeſſie van de Proteſtantſe Religie, gelijck de ſelve by de Wetten van dit Koninckrijck vaſt geſtelt is, gedaen ſal hebben, even al of gedachte Hertog van Jorck overleden was, en dat alle en ygelijcke Acte van Souveraine Macht en Authoriteyt, die den geſeyden Hertogh van Jorck t'eenigen tyde ſoude mogen komen te doen, voor nul, en als Misdaden van gequetſte Majeſteyt by deſen publijckelijck werden

 den

den verklaert, en als sodanig te moeten werden gestraft. En alsoo de vrede, veyligheyt en gerustigheyt van dit Koninckrijck van de nakominge van dese tegenwoordige Wet t'eenemael dependeert, soo sal over sulckx insgelijckx by de gem. Authoriteyt werden geënacteert, dat indien iemant op eenigerhande wyse of t'eenigen tyde gedurende het Leven van sijn Majesteyt (die Godt beware) of na een vrywillige ontslaninge of overlyden van hooggemelde sijne Majesteyt, eenige hulp, raedt, daedt of bystant aen de gemelde Hertog van Jorck (den welcken een eeuwigen Vyant van dese Koninckrijcken en Regeeringe, 't zy binnen of buyten dit Koninckrijck is, en daer voor moet gehouden werden) komt te verleenen, of eenige correspondentie met hem houden, of oock tracht en voorneemt hem in 't een of 't ander der gemelde Koninckrijcken of eenige van der selver Territorien te doen weder komen, of gedurende het Leven van sijn Majesteyt tot oprechte en wettige Successeur van hoog-gem. sijne Majesteyt, of apparente en presomptive Erfgenaem der gemelde Koninckrijcken te doen uytroepen en verklaren, of na een vrywillige ontslaninge of overlyden van den tegenwoordige regerende Coning, hem tot Coning, of als een wettigh Recht tot de Kroonen en Regeeringe der gemelde Koninckrijcken van Engelandt en Yrlandt hebbende, publiceert, proclameert en verklaert, of by monde, by geschrift of gedruckte verseeckert en staende hout, dat de gemelde Hertogh eenig Recht tot de Kroon en Regeeringe deser Koninckrijcken is hebbende, en daer van door Bewysen of de Verklaringe van twee of meer geloofwaerdige Getuygen werdt overtuygt, sodanigen een als misdadig aen gequetste Majesteyt verklaert, en in dier voegen oock gevonnist sal werden. En alsoo in gevalle gedachte Hertog van Jorck binnen dese Koninckrijcken, of eenige Staten en Territorien van dien, weder quam, de geseyde wederkomst sware onheylen onfeylbaerlijck na sigh soude slepen, en onuytsprekelijcke Oorlogen, doodslagen en rampen souden veroorsaecken, de welcke ged. Hertog binnen dese Koninckrijcken, of eenige Territorien van dien, weder komende, over sulckx moet werden gepresumeert op de geseyde Koninckrijcken te willen doen komen: sal mede werden geënacteert, gelijck oock by desen werdt geënacteert, dat indien gedachte Hertogh in eenige der geseyde Koninckrijcken komt of weder keert, hy als een misdadige van gequetste Majesteyt sal werden verklaert, gelijck hy by dese jegenwoordige verklaert werdt: En werden alderhande Persoonen by desen versocht en geauthoriseert, den gemelden Hertogh tot dien eynde te apprehenderen, en sijn Persoon in hechtenisse te stellen; en in cas hy of sijne Adherenten eenigh wederstant bieden, hem en haer met kracht van Wapenen te vermeesteren en gevangen te stellen.

Waer uyt men sien kan, hoe verre de drift daer is gegaen, hoewel sulcx by dit Ontwerp tot noch toe is gebleven.

De Grave van Danbys saeck gaf aen het Parlement het meeste werck; als geseyt, hy was den 4 Mey, op den selven dagh als den Lord Bellasis, voor 't Hooger-huys verscheenen, en had aldaer sijn Defentie overgegeven tegens de Beschuldigingen, die wy al te voren hebben gestelt, stemmende daer in t'eenemae

mael op het Pardon des Konings / versoeckende aen 't voorsz. Huys / dat het selve mocht aengenomen werden; en alsoo, uyt krachte van dien, van alle de Crimen, daer hy mede beschuldigt was, gequiteert en ontslagen. Maer dit gecommuniceert zijnde aen 't Lager-huys / soo oordeelde dat het geseyde Pardon / als te voren al is geseyt / noch goet noch valide / en derhalven begeerde / dat het Hooger-huys / als Rechters / hem daer over te recht soude stellen; voor-wendende / dat sulcx behoorde te geschieden voor dat d'andere vijf Lords souden voort-gebracht werden / als oordeelende / dat het wijsen van Vonnissen vergeefs soude zijn / indien den Coning met een Pardon alle de selve soude konnen te niet doen: En dit wiert met soo grooten yver gedreven / dat den 13 Mey 't Lager-huys in 't Hooger-huys quam / en aldaer de volgende Boodschap door haren Spreecker liet doen.

MYLORDS.

WY de Ridders, Stedelingen en Burgers in 't Parlement vergadert, zijn hier boven gekomen in de name van ons self, en uyt de naem van de gantsche Gemeente van Engelandt, om Justitie te begeeren tegens Thomas, Grave van Danby, welcke van haer voor u Lordschaps is beschuldigt van hoogh Verraet en diversche Crimina en Wandebvoiren, waer tegens hy staet op sijn Pardon, welck Pardon sy verstaen dat onwettelijck en nul is, en derhalven eysschen van u Lordschaps dienvolgens Justitie.

En aldus waren beyde Huysen des Parlements van verscheyden insichten; ende resolveerde het Hooger-huys de 5 gevangen Lords op den 16 Mey te recht te stellen / latende dat aen 't Lager-huys weten / om dat het selve als-dan hare Beschuldingen tegen de selve soude doen proberen: en versochten aen sijn Majesteyt / dat een Opper-Hofmeester of Seneschael soude willen nomineren / om soo wel in de te rechtstellinge van den voorsz. Grave / als de gemelde Lords / in 't Hooger-huys te presideren; maer dit behaegde 't Lager-huys mede niet / 't welck begeerde / dat / voor men verder ging / Commissarissen soo wel van 't een als 't ander Huys te samen souden komen / om te overleggen wat methode van procederen men soude gebruycken / te meer / alsoo 't selve vermeynde / dat geen Opper-Hofmeester daer toe van noden was: maer 't Hooger-huys wilde eerst tot geen Conferentie daer over verstaen / alsoo oordeelde / dat dit een saeck was die haer alleen toe-quam: 't geen by 't Lager-huys niet al te wel opgenomen wierdt / als achtende / dat beyde de Huysen beter correspondentie behoorden te houden / en dat tegens de gemeene Vyanden van de Kroon; immer liet aen 't Hooger-huys seggen / dat voor de methode van procederen was vast gestelt / sy niet gesint waren haer vorder met de rechtvorderinge te bemoeyen: waer op dan het Hooger-huys toestont / dat sy 12 Commissarissen souden stellen / om met die van 't Lager-huys in Conferentie te treden.

In 't midden van dese debatten dede den Koningh aen 't Lager-huys door

Mr-

Mr. Powle seggen: dat sijn Majesteyt al met den aenvang van haer Vergaderinge en sedert noch haer hadde indachtig gemaeckt, hoe nodig het was een Vloot van dese Somer noch in Zee te brengen: dat het Saysoen, om te equiperen, al verre was verlopen, en de Naburen in hare preparatien verder waren als zy: Soo dat niet konde nalaten haer te erinneren, dat doch daer sorge voor wilden dragen, en te meer, om dat de Vloot uyt de Straet dagelijckx stont thuys te komen, daer aen men seer veel ten achteren was; willende onschuldigh zijn van alle de quade gevolgen, die souden konnen komen by gebreck van een Vloot in die tijdt in Zee te hebben, achtende dat men dese saecke om geen andere behoorde uyt te stellen.

Maer 't voorsz. Huys delayeerde echter voor 8 dagen daer over te besoigneren, en vingh weder hare voorgaende debatten aen.

De Commissarissen, soo van 't Hooger- als Lager-huys, quamen te samen, en daer wierdt by die van 't laetste swarigheyt gemaeckt over de Commissie van den Opper-Hofmeester, en dat de Geestelijcke Heeren in de te rechtstellinge souden present zijn. Op 't eerste antwoorde de Lords, dat sy voor datmael alleen een Hofmeester souden hebben, sonder te meenen dat sulcx juyst van noden was; en wat de Geestelijcke Heeren aenging, dat die recht hadden te blijven sitten, tot dat het op 't pronuncieren van de Sententie des doodts aenquam. Op 't eerste begeerden die van 't Lager-huys, dat eenige veranderinge, over een komende met de voorsz. verklaringe, in de Commissie van den voorsz. Hofmeester, soude werden gemaeckt; 't welck licht wierdt toegestaen: maer het tweede konden de Lords niet consenteren, namentlijck, dat de Geestelijcke Heeren over den gevangen Grave en Lords niet en souden mogen sitten, en dat, als voren is gedacht, den Grave eerst soude te recht gestelt moeten werden, en daer na de Lords.

Den 26 Mey resolveerde dan het Hooger-huys met het te recht stellen van de Lords op den 6 van Juny voort te gaen: waer op de Geestelijcke Lords versochten vryheyt van haer als-dan te absenteren, mits behoudens haer recht: 't Geen het Lager-huys soo niet en verstont, als blijvende sustineren, dat de Geestelijcke niet bevoegt waren te sitten over saecken die Bloedt aengingen, en dat men de Lords niet en most te recht stellen voor de Grave van Danby, of dat sy daer tegens niet en souden verschijnen: En gaven op den 5 Juny hare Redenen daer toe aen 't Hooger-huys over, doende daer by een verhael van 't gene omtrent de voorsz. Conferentien was gepasseert, en luyden de Redenen aldus.

1. NAdemael uw Heerlijckheden. ontfangen hebben des Grave van Danbys Defensie van Pardon, met een seer lange en ongewone protestatie, waer mede hy sijn Majesteyt besmet heeft door valsse voorgevingen; als of sijn Majesteyt de Misdaden, die hem te last geleyt werden, bevolen of toegelaten hadde, en voornamentlijck de onderdruckinge en discourageringe van de ontdeckinge van 't Verraet, en 't trachten om een Arbitrair en Tirannicque wyse van Regee-

ringe

ringe in te voeren; 't welck dient tot een schandael voor sijn Majesteyt, streckende om sijn Persoon en Regeeringe verhaet voor sijn Volck te maecken; waer tegens de eerste en voornaemste sorge van beyde de Huysen behoorde te wesen sijn Majesteyt te vindiceren, met over den voorsz. Grave justitie te doen.

2. Een Pardon op te setten tot een belet van beschuldiging, vernielt 't geheele gebruyck en effect van beschuldigingen: En soo dit stuck toegestaen wierdt, of in twijffel getrocken, soo soude het geheelijck discourageren, om eenige Beschuldiginge voor 't toekomende in te brengen: En daer door soude de voornaemste Instellinge tot behoud der Regeeringe (en by gevolge de Regeeringe selve) verdestrueert werden. En derhalven behoort de saeck van den voorsz. Graef (de welcke by gevolge alle Beschuldigingen aengaet) gedetermineert te werden, voor die van de voorsz. 5 Heeren, 't welck maer haer particuliere saecke is.

En sonder veel authoriteyten van hooger outheyt op te halen, versoecken de Communs uw Heerlijckheden, om (met de selve aendacht als sy doen) op die Declaratie te mercken, de welcke die uytsteeckende Vorst, Coning Carolus de I. van godzal. gedachtenisse, deswegen gemaeckt, heeft in sijn Antwoort op de 19 Propositien van beyde de Parlements-Huysen, waer in hy vast stellende yder stuck van dese gereguleerde Monarchie, zeyt: *den Koningh, het Hooger-huys en 't Lager-huys hebben elck bysondere Privilegien.* En onder dese, die den Coning toebehoren, rekent hy *de macht van te pardonneren.* En na de verhalinge van dese en sijn andere Voor-rechten, gaet sijn voorsz. Majest. dus voort: *Wederom, dat den Prince dese hooge en gedurige Macht niet gebruycken mag tot schade van die gene, om welckers beste hy de selve heeft, en hy de naem van de publijcke noot niet mag gebruycken tot voordeel van sijn private Favoriten en Navolgers, en tot schade van sijn Volck; so wort het Lager-huys (zijnde een voortreffelijcke Behoudster van de Vryheyt, &c.) alleenlijck toebetrout d'eerste Propositien, aengaende het lichten van Gelt, en de Beschuldiging van die gene, de welcke tot haer eygen voordeel, hoewel opgepronckt met eenig surreptivelijck verkregen Bevel des Konings, die Wet gebroocken hebben, de welcke hy verbonden is (als hy 't weet) te beschermen, en tot welckx bescherminge sy verbonden waren hem te raden, of ten minsten hem tot het contrarie niet te dienen. En de Heeren, zijnde de macht van te vonnissen toebetrouwt, zijn een voortreffelijck Schutsel en een Dijck tusschen den Prince en 't Volck, om malkander by te staen tegens eenige indracht van de andere, en door een rechtvaerdigh oordeel de Wet te onderhouden, de welcke behoort een regel voor elck van de drie te zijn, &c. Derhalven is de Macht, die wettiglijck in beyde de Huysen ingestelt is, meer dan genoegh om het gewelt van tirannye voor te komen en in toom te houden.*

3. Eer voor het Huys der Gemeente is recht gedaen over dese Defensie van Pardon, magh het met recht en reden vreesen, dat de geheele Justitie van 't Koninckrijck in de saeck van de vijf Heeren door diergelijcke Pardons belet en te niet gedaen sal werden.

4. Beschuldigingen zijn in kracht de stem van elck particulier Onderdaen van dit Koninckrijck, roepende tegens verdruckinge, waer door elck Litmaet van dat Lichaem gelijckelijck gequetst is: En het soude een werck van een quaet gevolg

 wesen

wesen, dat de algemeenheyt des Volckx gelegentheyt geduriglijck souden ontfangen, om voor 't uytterste gevaer van de Kroon bevreest te zijn, van de welcke sy van rechts wegen beschherminge verwacht.

5. De Communs hebben Articulen van Beschuldiginge tegens den voorsz. Graef ingebracht, voor eenige tegens de andere vijf Heeren, en Vonnisse op dese Articuls begeert: waer op uwe Heerlijckheden hebben gestelt, dat het Proces van den voorsz. Graef soude voorgaen, voor dat van de andere 5 Heeren; maer naderhant dese order om ver gestoten zijnde: soo geeft het groote redenen van twijffel aen 't Huys der Gemeente, en verweckt een groote jalousye in de Gemoederen der Gemeente van Engelandt, dat, als sy voor eerst met het Proces van de voorsz. Heeren sullen beginnen, niet alleen de Justitie in de saeck van dese Heeren sal opgeschort werden, maer oock, dat sy noyt recht ontfangen sullen in de saeck van dese Defensie van Pardon, 't welck van soo een bederflijck gevolgh is voor het geheele Koninckrijck, en een nieuwe inventie om de openbare Justitie in 't Parlement te frustreren.

Dese Redenen en saecken behoorlijck van uw Heerlijckheden overleyt zijnde, twijffelen de Communs niet, of uw Heerlijckheden sullen, aengaende haer Propositien en Proceduren, satisfactie ontfangen: En sullen toestaen, dat de Communs niet behoren noch konnen, sonder haer getrouwigheyt te verlaten, van haer voorgaende stemminge scheyden, die sy uw Heerlijckheden gecommuniceert hebben: *Dat de Geestelijcke Heeren geen stem behoren te hebben in eenige proceduren tegens de Heeren in den Tour: En wanneer die materie sal vast gestelt zijn, en de methode van de proceduren geadjusteert, so sullen de Communs gereed zijn om te procederen tot de Gerecht-stellinge van de Grave van Danby (als tegens welcke sy alreede Vonnisse gevordert hebben) en vorder tot de te recht stellinge van de andere 5 Lords in den Tour.*

Maer het Hooger-huys heeft aen dese Redenen niet gecedeert/ en deswegen geresolveert met het te recht-stellen van de vijf Lords voor de Grave van Danby op den 6 Juny/ als voren gemelt/ voort te gaen: maer eer wy daer toe komen/ moeten wy noch eenige andere saecken gedencken.

Het was het Lager-huys geweldigh in de wegh/ dat de Hertog van Lauderdale noch in gonst en Employ by den Koning bleef/ om dat het meynde/ dat die sijn Majesteyt bysonderlijck met sijn Raedt diende/ in saecken/ die haer niet aengenaem waren/ en alsoo heeft het selve op den 19 Mey het volgende Addres aen den Koning gepresenteert.

WY uwe Majesteyts ootmoedigste en getrouwste Onderdanen in het Parlement vergadert, vindende uwe Majesteyts Koninckrijcken geinvolveert in uytsteeckende gevaren en swarigheden, door de boose Desseynen en pernicieuse Raedgevingen van eenige, die geweest hebben in hooge plaetsen van Bewindt en Authoriteyt by u Konincklijck Persoon, contrarie de plicht van hare plaetsen, door haer Authoriteyt en bedervende Raedgevingen, tenderende tot de omkeeringe van de Rechten, Vryheden en Eygendommen van de Onderdanen, en tot alte-

alterering van d'opgestelde ProtestantseReligie, hebbende getracht de Herten van uwe getrouweOnderdanen van uMaj. en 't Gouvernement te vervremden: onder welcke wy rechte reden hebben te beschuldigen John, Hertogh van Lauderdale, als een Hooft-promoteur van sodanige Raedgevingen, en particulierlijck noch in 't arbeyden en bewercken, om jalousyen en misverstanden te verwecken tusschen u Majesteyts Koninckrijcken Engelandt en Schotlandt, waer door hostiliteyten tusschen de Natien souden hebben konnen volgen en ontstaen, ten waer daer in voorsien wierdt: Derhalven wy uwe Majesteyts getrouwste Onderdanen niet anders als seer sensibel met ontsteltenisse hebben konnen beweegt zijn, van te vinden sodanigen Persoon (niet tegenstaende de gereïtereerde Addressen van 't laetste Parlement) gecontinueert in uwe Raden tot desen tijdt, als de Affaires van het Koninckrijck vereysschen, dat sodanige Personen in de Employementen werden gestelt, die zijn van bekende bequaemheden, intresten en estime by de Natie, en welcke buyten alle suspitie van misgrypinge of verdraeyinge van de Intrest van het Koninckrijck zijn, en die consequentelijck u Majesteyt daer in soo adviseren: Deswegen wy u Majesteyt versoecken, tot het wegh-nemen van de jalousyen, misnoegingen en vreese onder u goede Onderdanen, dat u Majesteyt gonstelijck magh believen te removeren de Hertog van Lauderdale uyt uw Majesteyts Raden in u Majesteyts Koninckrijcken van Engelandt en Schotlant, en van alle Officien en Employ van Bewind, en van u Majesteyts presentie voor altijt.

Maer daer op is niet gevolgt. En ondertusschen quam tydinge uyt Schotlandt van het miserabel ombrengen van Dr. Sharp/ Aerts-Bisschop van St. Andrews/ 't welck geschiet was op den 13 Mey/ soo als hy met sijn Karosse van een Dorp in Fife/ genaemt Kennoway/ te rugge keerde na de Stadt van St. Andrews/ en was gekomen tot omtrent 2 mijlen van de selve Plaets/ by een kleyn Dorpje/ Magus genaemt/ als wanneer den Koetsier eenig Volck te Paerde/ haer volgende/ vernam/ en derhalven vraegde hy den Aerts-Bisschop/ of hy niet harder aen soude ryden? Dan die geen quaet duchtende/ vont niet goet/ dat men sigh buyten noot verlegen soude tonen: maer sijn Dochter/ die by hem was/ uyt de Karos na dese Personen/ die omtrent 10 in getal waren/ kijckende/ en siende dat sy Pistolen in haer Handen hadden/ riep aen de Koetsier/ dat hy soude aenslaen; gelijck hy dede/ en wende alle debvoir aen/ om het te ontrijden: maer eenen Balfour van Kinlock/ hebbende een seer geswint Paert/ reed de Koets voorby/ op welcke vergeefs eenige Schooten wierden gedaen/ en konnende den Koetsier oock niet raken/ alsoo die de Paerden soo dede steygeren/ soo quetste hy den Postillion/ die op de voorste Paerden reed/ en maeckte daer mede dito Paerden onbequaem/ om voort te rijden; en ondertusschen quamen d'andere van sijn Geselschap mede tot aen de Koets/ alwaer eene met een Vuur-roer op den Aerts-Bisschop schoot/ soo hy in de Karosse sat/ terwijl d'andere hem met dese Woorden bejegende: Komt'er uyt gy snode Dogge, welcke Christum en sijn Kerck hebt verraden, en ontfangt het geen gy hebt verdient door uwe boosheyt tegen de Kerck van Schotlandt. En

terwijl

terwijl hy noch in de Koetse was / doorstack hem eene met een Degen beneden de Schouder / waer op de rest hem geweldelijck uyt de Koetse haelde : de Dochter dese mishandelinge siende / trad mede uyt de selve / en viel voor dese Schelmen op de Knien / biddende / dat sy haer Vader wilden verschonen / maer die sloegen en smeten haer / terwijl den Primaet met een seer gematigde Geest tegens haer seyde : Edellieden, ick weet niet dat ick oyt iemant van u hebbe beledigt, maer indien ja, soo wil ick het selve repareren, soo als gy self sult begeeren. Waer op sy niet anders antwoorden / als / Gy Schelm en Judas, Vyant van God en sijn Volck, gy sult nu de beloninge hebben van u vyantschap tegen Gods Volck. Welcke Woorden wierden gevolgt van veele doodelijcke Wonden / en onder andere een even boven 't Oog: hy wilde haer betonen / dat hy een Minister was / en sijn Kap afgenomen hebbende / toonde haer sijn grijse Hairen / welcke / soo sy al mede niet en wilden verschoonen / dat sy hem dan ten minsten tijdt tot een Gebed wilden geven ; maer haer antwoort was / Dat Godt soo boosen Dog, als hy was, niet en soude verhoren. Hy rechte sigh echter op sijn Knien / niet tetegenstaende sy hem Wonde op Wonde gaven / en sprack noch dese Woorden / Godt vergeef u alles. Waer mede hy neder-storte en storf ; en na dat sy hem noch verscheyde Steecken hadden gegeven / uyt bedencken dat hy noch niet volkomen doodt mochte wesen / namen sy den Eed van sijne Dienaers / dat sy aen niemant souden openbaren / wie dit gedaen hadde : waer na sy 't Lijck van dese lieten opnemen / en sy self reden te rugge na Magus / roepende / Dat Judas was gedood : En scheyde daer van malkanderen.

Hier op wierdt by den Secreten Raedt in Schotlandt een Proclamatie op den 14 Mey uytgegeven / waer in de schult van 't ombrengen met duydelijcke woorden aen de Fanatijcken wierdt gegeven / werdende daer mede daer verstaen die Luyden / welcke haer van de publijcke Kercke afsonderen / en aparte Velt-vergaderingen hielden : maer dese ontschuldigden haer daer van / seggende / dat het alleen een actie was uyt een particulier querel of haet geschied. Men beloofde in de voorsz. Proclamatie 10000 Marcquen / of 506 Ponden / aen die eenige van de Hantdadige aenbracht : maer door die wegh wierdt niemant bekomen.

Het Lager-huys in Engelandt heeft ondertusschen seer gearbeyt om de overige Militie te doen af-dancken / en soude oock garen gesien hebben / dat den Koning / tot de gemeene securiteyt / de Trainebands op de been hadde doen komen : Zijnde ondertusschen soo jalours op het gene van 't Hof quam / dat sy eyndeling van eenen Barthey / Schoon-Broeder en Secretaris van de Grave van Danby / begeerden te weten (doende de selve daer toe voor haer komen) wat Pensioenen aen eenige Leden van 't Parlement wegens 't Hof mochten uytgedeelt zijn / eysschende hem de Registers daer toe af ; maer hy die seggende niet te konnen geven / sonder het behagen van sijn Majesteyt / is in arrest genomen : En sond het Huys self na Withal / om de selve Registers / maer wierden geweygert ; doch ontboden eenen Steven Fox / Penningmeester ten Hove / voor haer / dan konden met sijn seggen niet veel uyt-rechten. In 't selve Lager-

huys

uys was mede al verscheyde mael gesproken tegens de vreemde Ministers/ n dat die al te liberen toegangh tot den Koningh hadden: waer op sijn Maje= eyt / om haer gerust te stellen / op den 21 Mey een Resolutie dien aengaende eeft genomen/en aen de uytheemsse Ministers/om haer daer na te reguleren/ oegesonden/ luydende aldus.

Ordre des Konings, gearresteert in sijnen Raedt tot Withal den 21 Mey 1679.

ALsoo in de Maent July 1668 een Reglement op het stuck der Uytheemsse Ministers door de Secrete Raden des Conings vast gestelt is, en gemerckt de Heeren van den gemelden Raedt bespeurt hebben, dat het gesëyde Reglement geen effect gehad hadde, of tot nadeel van sijn Majesteyts dienst versuymt was,soo heeft op heden den Coning, in sijnen Raedt sittende, belieft te verklaren en te ordonneren, dat het gemelde Reglement niet alleen vernieuwt, maer oock vermeerdert wierde als volgt.

1. Dat alle d'Ambassadeurs of andere Uytheemsse Ministers, de welcke in dit Hof alrede zijn, of van tijdt tot tijt sullen komen, soo wanneer de selve Audientie van sijn Majest. sullen versoecken, sy het selve ten minsten 's avonts te voren aen den Grooten of Onder-Kamerling van 't Huys desConings door denCeremonie-Meester sullen laten weten, om den Coning daer van te informeren, en d'Orders daer op te ontfangen, om te weten, wat tijdt het sijn Majesteyt sal believen tot de gem. Audientie te stellen: en ingevalle den Grooten en Onder-Kamerling beyde absent zijn, sal den Ceremonie-Meester de Orders van sijn Majesteyt ontfangen.

2. Dat alle Ambassadeurs of Uytheemsse Ministers, voorgenomen hebbende Audientie aen sijn Majesteyt te versoecken, des avonts voor de gem. Audientie een schriftelijcke Memorie aen een van de eerste Secretarissen van Staet van sijn Majesteyt, aengaende de saeck, die sy in de gemelde Audientie sullen voorstellen, sullen leveren.

3. Dat geen Ambassadeur of Uytheems Minister de vryheyt sal nemen ter Audientie te komen, of den Coning, over wat saeck, en op wat tijt of plaets het soude mogen wesen, te spreken, ten zy hy het vorenstaende alvorens nagekomen heeft.

4. Belast sijn Majesteyt, dat dit Reglement over al, daer de selve sigh sal bevinden, sal werden nagekomen: Oock begeert en verstaet hy, dat den Ceremonie-meester sigh conform het selve sal reguleren.

Wyders heeft het sijn Majesteyt belieft de eerste Secretarissen van Staet te belasten, dit sijn Reglement aen de Ambassadeurs en Uytheemsse Ministers, die tegenwoordig aen sijn Hof zijn, of die aldaer naderhant sullen komen, in haer Appartementen te communiceren en bekent maken. *Geteekent,*

ROBBERT SOUTWEL.

Daer zijn noch eenige Beschuldingen tegens Mr. Pepijs / Secretaris van de Admiraliteyt / en Sr. Deane/ Equipagie-meester / ingebracht / even al of sie haer Bedieningen niet trouw souden waergenomen hebben; maer het is verdrietigh soo veele particulariteyten te gedencken: doch dat van meerder

 gewichte

gewischte was / oordeele dit te wesen /: dat het geruchte noch al continuerende / dat de Papisten met het ombrengen van den Koning voort wilden gaen / het Lager-huys geresolveert heeft / Dat sy 't op de Papisten souden wreecken, indien sijn Majesteyt eenige violentie wierdt aengedaen: 't geen sy aen sijn Majesteyt self gingen bekent maecken / met betuyginge / dat alles wilden doen wat dienen mocht tot conservatie van sijn geheyligde Persoon: waer over sijn Majesteyt haer bedanckte.

Den 6 van Juny / den dagh gestelt by 't Hooger-huys / om de vijf gevangen Lords / als / de Grave van Powis / den Lord Stafford / den Lord Bellasis / den Lord Petre en den Lord Arundel of Wardour te recht te stellen / gekomen wesende / soo zijn de selve na 't Hof in Westmunster-hal / tot dien eynde expres bereydt / gebracht / werdende de Bijl (als gebruyckelijck is in sodanige affaires) voor haer gedragen; maer daer gekomen zijnde / wachten eenige tijdt: doch alsoo die van 't Lager-huys niet en verscheenen / die als Beschuldigers souden compareren / en nu dat niet en wilden doen / om dat verstonden / dat de Grave van Danby eerst en alvoren te recht moste werden gestelt / soo heeft men niet konnen voort gaen / maer 't Hooger-huys heeft haer weder na den Tour laten brengen. En aldus de saecken tusschen beyde de Huysen tot het top-punct toe gestegen zijnde / heeft den Koning geresolveert het Parlement te prorogueren tot den 14. 24 Augusti naestvolgende; 't welck noch dien selven namiddag ten 2 uren dede met de volgende Aenspraeck.

Mylords en Edelen.

ICk ben in groote hope en verwachtinge geweest, dat dese Sittinge en By-eenkomst groot goet aen 't Koninckrijck gedaen soude hebben, en dat gy eendrachtelijck soud geweest zijn, om het selfde uyt te voeren; maer, tot mijn groot leetwesen, bemercke en bevinde ick, dat daer eenige oneenigheden zijn tusschen beyde de Huysen, en ben bevreest, dat quade gevolgen daer uyt ontstaen souden, ick wete maer een dagh om het selfde te remediëren, en voor het tegenwoordige moogt gy U verseeckeren, dat middelertijdt sal betonen oprechtigheyt en sinceriteyt van mijn zyde, gelijck ick U hier voren ontmoet hebbe: en daerom Heer Cancelier gebiede U te doen wat ick U gesegt hebbe.

Waer op den Heer Cancelier voorts seyde.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

Het is sijn Majesteyts wille en behagen, dat dit tegenwoordige Parlement is geprorogueert of uytgestelt tot den 14. 24 Augusti naestkomende.

En is het Parlement alsoo geprorogueert.

En dewijl de Gemeente sig alsints interresseerde met het doen van 't Lager-huys / die misschien verkeerde gedachten van dit prorogueren mochte hebben alsoo men seyde / dat de nieuwe Konings Raedt daer over niet en was gehoort / soo dede sijn Majesteyt den Lord Major en Aldermannen by hem komen / belastende /

aſtende hen alles / ſoo veel mogelijck / in ſtilte te houden / en de Placcaten te-
jens de Papiſten ſoo ſtrickt als doenelijck te executeren. Sijn Majeſteyt
beval oock aen den Advocaet Generael / met de Proceduren tegen de Gevan-
gens / uytgenomen de Lords / voort te gaen. Daer warender eenige / die over
dit prorogueren voor moeyten bevreeſt waren / en dat het Parlement niet ſoude
hebben willen ſcheyden / maer alles ging buyten haer giſſinge ſtil en vredigh
toe / ſoo dat ſijn Majeſteyt reſolveerde met de Hof houdinge na Windſor te ver-
trecken / en ſigh aldaer te diverteren.

Maer eer ſijn Majeſteyt noch derwaerts vertrocken was / quam op den 17
Juny met een Expreſſe tydinge aen het Engelſſe Hof / van een Opſtant in
Schotlandt / welcke aldus is toegegaen / en als een Brandt van Hoy geweeſt /
die ſoo haeſt ontvlamt als weder gedempt is.

Men was over een geruyme tijdt in Schotlandt by de Presbiteriaenſſe en
Puriteynſſe Party al ſeer misnoegt geweeſt / alſoo men oordeelde in 't Poinct
van Religie als anderſints niet wel gehandelt te zijn / en daer over wierdt des-
wegen meeſt beſchuldigt de Hartogh van Lauderdale / 't geen ſoo hoogh was
gelopen / dat de Hertog van Hamilton en andere Grooten uyt Schotlant ſelf aen
't Engelſſe Hof waren komen klagen / voorgevende / dat 'et in Schotlant ſodanig
geſtelt was / dat 'er niet als groote onruſt ſoude volgen / indien den Koning ged.
Hartog daer niet buyten de directie van ſaecken ſtelde: 't Geen in 't begin wel
kleyn gehoor vont / maer met deſe tydinge eenige veranderinge gaf / immer ſoo
verre / dat ſijn Majeſteyt deſe Heeren hoorde ſpreecken; doch vont ſodanigh
fondament in hare reden niet / als ſy wel voorgaven te zijn: En naderhant de
Oproerige in Schotlandt het te quaet krijgende / ſoo zijn hare klachten oock
vruchteloos afgelopen.

Het eerſte uytberſten dan van Oproer in Schotlandt is geweeſt / dat op den
8 Juny een Party van omtrent 80 / andere ſeggen van 52 Perſonen / wel ge-
wapent en te Paerde / tot Rugland is gekomen / en aldaer gepubliceert heeft
het Convenant (een Geſchrift in de voorgaende Engelſſe Troubelen ſeer wel
bekent) en verbrandt verſcheydene Acten van het Schotſe Parlement / als
eene raeckende de Opperhoofdigheyt van den Koning; een Acte / die alle an-
dere Acten van 't Parlement vernietigde / welcke ſouden mogen dienen tot het
weder oprechten van de Schotſe Kercke / gewoonlijck genaemt de Acte Re-
ciſſoir; een Acte tot oprechtinge van de Biſſchoppen; en dan een Acte / om
den 29 Mey / oude ſtijl / als een Feeſt-dagh te vieren: En 't ſelve gedaen heb-
bende / affigeerde ſy een Declaratie aen 't Kruys van de Marckt aldaer / luy-
dende aldus.

Declaratie van de Oproerige in Schotlandt.

ALſoo het den Heer belieft heeft ſijn belang, door de getuygenis van veele ge-
trouwe Getuygen, van den beginne aen in 't midden van deſe Natie te con-
ſerveren, ſo hebbender oock geen Luyden in onſe dagen ontbroocken, de welcke
haer getuygeniſſe by de voorgaende onder de grootſte gevaren hebben gevoegt,
met

met het uytstaen van de Doodt, Bannissement, Torture, condemnatie in Boeyens en Gevangenissen, door hare wreede en ontrouwe Tegenstrevers, die de Kercke en het Rijck onses Heere Jesu Christi in dit Koninckrijck vervolgen: derhalven, alsoo wy het belang van Christus, volgens het Woort des Heeren, en de Ligue en het solemneel Convenant van dese Natie belyden en erkennen, soo trachten wy onse getuygenissen by die van dese waerdige Mannen, die ons voorgegaen zijn, te voegen, hoewel wy ons sulckx onwaerdig kennen, doch hopen het waerdigh te werden gemaeckt, als zijnde de oprechte Ledematen van Christi Kercke in Schotlant, en dat tegens al het gene tot nadeel van het belang der gemelde Kercke van den beginne der Reformatie in Schotlandt is gedaen, doch wel bysonderlijck zedert 't Jaer 1648 tot het Jaer 1660 tegens de volgende Actens; namentlijck, 1. Tegens de Acte van Supremacy. 2. Tegens de Declaratie, waer by het Convenant of Ligue veroordeelt werdt. 3. Tegens de Acte om de Regeeringe, in de Kercke vast gestelt, om te stoten, en het Episcopaet in te voeren, als mede de Dienaers Christi, die sigh daer mede niet wilden conformeren, te verjagen, by een Acte de welcke alle de Actens van 't Parlement, waer by de Regeeringe van de Kercke van Schotlandt, volgens het Woort Godts was vast gestelt, annulleerde en invalideerde: Als mede tegens een Acte van den Raedt, gepasseert tot Glascou, om de Acte, genaemt Rescissoir, ter executie te stellen, waer by meer als 300 Predicanten te gelijck geweldelijck en sonder eenige wettige rechtsvorderingen wierden verdreven: En eyndelijck tegens d'Acte, waer by belast werdt een jaerlijckse Feest-dagh op den 29 Mey te vieren, om Godt te dancken, dat men een geüsurpeerde Macht heeft ingevoert, en het belang van de Kerck in het Landt heeft omgestoten, 't welck het Schepsel in 't geheel verheft, om in de plaetse van onsen grooten Verlosser te werden aengebeden, en de macht toeeygent die den Heer alleen toekomt, als namentlijck, Ordonnantien in sijne Kerck te maecken, en sig desselfs bestieringe bysonderlijck aenmatigen, te weten, van Feest-dagen te onderhouden, en diergelijcke andere onwettige en criminele daden door haer bedreven en gepleegt. En tot confirmatie van dese onse tegenwoordige Getuygenisse, verbranden wy op heden 29 deser Maent Mey, o.st. publijcquelijck en rechtvaerdelijck de gemelde Actens voor het Kruys der Stede . . . . . . gelijck sy ons Heylig Verbont of Convenant in verscheyde Steden der geligueerde en geconfedeerde Rijcken ontrouwelijck verbrant hebben. Wy vertrouwen niet dat iemant sigh daer aen sal stoten, dat wy de gemelde getuygenisse niet onderteeckenen, also wy, nevens onse lydende en vervolgde Broeders van de Natie, gereet zijn sulcx t'allen tyden, des noot zijnde, te doen.

Dese Declaratie hadden sy gemeynt tot Glascow mede te affigeren/ indien het geluck hadden gehad van daer meester te werden: maer haer beweginge quam haest ter ooren van de Koninckl. Regeeringe/ soo dat Capiteyn Graham van Kloverhuyse bericht ontfangen hebbende/ dat een groot getal Volckx vergadert was in een Plaets/ genaemt Loundounhill/ so marcheerde hy met sijn Compagnie en een Compagnie Dragonders derwaerts/ maer von-

ont wel 14 à 1500 wel-gewapende Persoonen/ en in goede ordre/ werdende de Infantery gecommandeert by eenen Weir / en de Cavallery by eenen Robert Hamilton / Patton / Balfour en Hackston / welcke 2 laetste men meynde dat mede schult aen de Moort van den Aerts-Bisschop hadden: de Oproerige vernemende / dat Capiteyn Graham hen naderde / sonden 2 Partyen uyt / om met hem te schermutseren ; doch dese dreef hy te rugge tot by 't gantse Gros/ die geene daer op tegen hem avanceerde / tegens 't welcke hy 't echter noch een goede wijl gaende hielt / verliesende self sijn Paert onder hem / maer eyndeling hy van 't getal overmachtigt siende / is met het verlies van sijn Cornet / twee Brigadiers en omtrent 8 Ruyters en 20 Dragonders binnen Glascow geretireert ; maer most sigh noch door een Plaetse / genaemt Strering / heen slaen/ alwaer de Inwoonders haer tegens hem opposeerden/ en niet lieten passeren/ voor dat'er 10 a 12 van de hare op de plaets waren doot gebleven. Op Maendagh den 12/ de Oproerige haer de sterckste in getal bevindende / hadden de hardiesse Glascow tweemael te attacqueren ; maer alle de Straten waren soo wel gebarricadeert door Mylord Rosz / en de Soldaten / die daer binnen waren/ geposteert / dat sy met considerabel verlies mosten af-wijcken / in 't welcke sy van het uytvallende Guarnisoen noch vervolgt / en vry veele van de hare gevangen genomen wierden.

Sy / echter continuerende in haer voornemen / gaven noch dese nader Declaratie uyt.

HEt is niet onbekent voor een groot gedeelte van de Werelt, hoe geluckig de Kercke van Schotlandt is geweest, terwyl sy genoot de Ordonnantie van Jesus Christus in haer suyverheyt en macht, van de welcke wy deplorabelijck zijn beroofț door de weder opstellinge van de Geestelijcken; soo is oock klaerblijcelijck, niet alleen voor onpartydige Persoonen, maer oock voor geprofesseerde Vyanden, met wat onvergelijckelijcke patientie en constantie het Volck Godts heeft uytgestaen alle de wreetheden en oppressien, die de Geestelijcke en Magnanten hebben konnen uytvinden en exerceren. En dat onwillig zijnde geweest iets te doen, dat geacht mocht werden voor oppositie tegens de wettelijcke Authoriteyt, sy al lang hebben gesucht onder de corruptie der Geleertheyt, verachtende de Aenbiddinge, versmadende de Ordonnantien, confinerende, gevangen settende en uytbannende hare getrouwste Ministers, in boete beslaende, confinerende, gevangen settende, pynigende en tormenterende het arme Volck, plonderende hare Huysen, en verkopende hare Persoonen tot vremde Plantagien; waer door een groot getal in yder hoeck van 't Lant zijn gedwongen geweest hare Woningen, Wyven en Kinderen te verlaten, en te swerven als Pelgrims, niemant haer dervende bystaen of helpen, ja met haer niet spreken op haer Dood-bedde, uyt vreese van haer self schuldigh te maecken aen gelijcke straffe. En niet alleenlijck dat, maer dat sy oock zijn gedwongen geweest insgelijckx te bucken onder het Jock van oppressie in hare civile Intresten, Lichamelijcke Goederen, Vryheden en Staten, soo dat alle manieren van outragien over haer een lange reeckx

van verscheyde voorleden Jaren zijn geëxerceert; particulierlijk in 't Jaer van 1678. met het senden onder haer van een gewapende Armee van Barbarisse Wilden, tegens alle Wetten van beleeftheyt, en met op haer te leggen verscheyde Impositien en Taxen, by een gepreliminerde en voorgeweten Conventie van Staten in July 1678, om op te rechten een gewapende Macht, vertrouwt voor 't meeste gedeelte in handen van scherpe Papisten, of haer Favoryten, by welcke bysondere Invasien op haer zijn gedaen, en ongelovelijcke Insolentien tegen haer gepleegt, wesende hare Predicanten en Volck ordinairlijck by haer nagejaegt en geapprehendeert, soo als sy om haer Godsdienst in Huysen vergadert waren: Soo dat gedwongen zijn geweest Godts Ordonnantien waer te nemen in open Velden en woeste Plaetsen, alwaer sy echter uytgejaegt zijn en besprongen, met vergietinge van haer Bloedt, soo dat sy nootsaeckelijck wierden gedrongen haer self met Wapenen in dese Vergaderingen te defenderen, of haer t'eenemael te sien priveren van 't Euangelium, gepredickt by hare getrouwe Predicanten: gelijck dan op den 1. 11 dagh van Juny laetst, wesende des Heeren Dagh, Capiteyn Graham van Cloverhuyse, zijnde geordonneert by een Proclamatie te dooden wie hy in de Wapenen by de Velt-vergaderingen vont, en resistentie dede, furieuselijck heeft besprongen het Volck, dat aldaer vergadert was; en, om haer vorder te quellen, boeyde een Minister, met noch eenige andere, welcke hy in de Huysen dien morgen had gevonden, soo dat sy gedwongen wierden op haer eygen defentie te staen; waer by het is voorgevallen, dat'er verscheyde van beyde de zyden doodt geslagen zijn: werdende derhalven absolutelijck gedrongen, om de laetste remedie te gebruycken, ten reguarde de Magistraten de Deur hebben gesloten voor hare Applicatien; soo vinden sy haer self verplicht te verklaren, dat dese, met veele andere schrickelijcke Gravamina, beyde in de Kercke en Staet, zijn de ware oorsaecken van dese hare wettige en onschuldige Self-bescherminge, en verklaren op 't solemneelste, in de presentie van Godt, dat de ware Redenen van hare continuatie in de Wapenen zijn oprechtelijck en simpelijck.

Eerst, de defentie en verseeckertheyt van de ware Protestantse Religie en Presbyteriaens Gouvernement, gefondeert op (Godts) Woort, en sommierlijck vervat in de Belydenisse van 't Geloof, en opgestelt by de Wetten van 't Lant, waer aen den Koning, Edelen en 't Volck solemnelijck zijn verbonden by de Nationale solemnele Ligue en Convenant, tot meerder particuliere defenderinge en maintineringe van de Koninckl ijcke Authoriteyt Christi over sijn Kerck, tegens alle sodanige Opperhoofdigheyt, die de selve derogeert.

II. De defentie en preservatie van sijn Majesteyt, sijn Persoon en Authoriteyt, tot preservatie en bescherminge van de ware Religie en Vrydom van 't Koninckrijck, op dat de Werelt magh getuygenisse dragen van haer getrouwheyt, en dat sy noch gedachten noch intentie hebben, om te vernietigen sijn rechte Macht en Grootheyt.

III. Om te obtineren een vry en ongelimiteert Parlement, en een generale Vergadering, tot redresseringe van hare Gravaminaes, om te voorkomen Papery, en de Geestelijcken onder haer uyt te roeyen,

Dit derhalven dan zijnde de oorsaecken, daer sy voorkomen, en die sy geresolveert

veert zijn voor te staen, soo bidden sy ootmoedelijck sijn Koninckl. Majesteyt, alle dingen te willen herstellen, gelijck hy die gevonden heeft, als hem Godt tot sijn Koninckrijck thuys bracht: Of soo dat niet en kan geobtineert werden, dan nodigen sy hartelijck, smeecken, versoecken en bidden, om de Ingewanden Jesu Christi, alle die met haer onder het selve Verbond zijn, te vergaderen tot defentie van de gemeene saecke en intrest. En sy versoecken hare Landts-lieden, de Machten, die van dit Koninckrijck op de been zijn, van welcke veele hare Vrienden en genegene zijn, niet tegens haer te vechten, alsoo sy, in 't selve te doen, souden stryden tegens den Heer, wiens saecke en geschil sy verseeckert zijn, dat Hy opnemen sal, siende dat sy onder de Baniere, die de Heere der Heyrscharen is, vechten.

Des Konings Raedt in Schotlandt dede oock een Proclamatie tegen haer publiceren / en versuymde niet waer mede sy dese Oproer soude konnen stutten; doch des niet tegenstaende nam haer getal noch dagelijcx toe. Daer was een Party oock opgestaen in Tyvidale / met resolutie / omme insgelijckx na 't Gros van de Oproerige na 't Westen te marcheren; waer van den voorsz. Secreten Raedt kennisse krijgende / heeft den Zoon van den Lord Rosz met 40 Ruyters en 100 Dragonders na Selkerk gesonden / om daer op dese te passen; sy waren omtrent 300 soo te Voet als te Paert / doch vernemende / dat de voorsz. Party op haer afquam / soo begonden sy te retireren / waer op de Koningse haer brusquelijck attacqueerden / en dat met sodanigen succes / dat sy geheelijck wierden geslagen / latende 66 op de plaets / 10 gevangen / en de rest wierdt hier en ginder verstropt.

Den Lord Luytenant Gouverneur van Downe had soo dra geen kennisse bekomen / dat omtrent 100 Oproerige uyt Fife marcheerden na de groote Rendevous / of heeft sijn Onderdanen aenstonts te samen gebracht / en de selve vervolgt tot wel 16 mijlen door het Gebergte / eyndeling achterhaelt / geslagen en 10 gevangen bekomen / onder welcke eenen Hinderson was / die men seyde medeplichtigh aen de Doodt van den Aerts-Bisschop te wesen / vluchtende de rest in de naest-gelegen Gebergten; waer van den Lord Elphingstoun kennisse krijgende / heeft haer met verscheyde Edellieden verder vervolgt / eenige doodt gesmeten en omtrent 30 gevangen genomen / soo dat van die Partye nauwelijckx eene ontquam.

De Edellieden insgelijckx van Strathern / zijnde noch op een andere Party / marcherende uyt Fife / gevallen / hebben eenige van die gedood / en omtrent 40 gevangen genomen.

Inmiddels wierdt de Militie en Trainbands van Edenburg / tot het getal van omtrent 4000 / op de been gebracht / doende den Eed aen den Koning / dat sy Lijf en Goet souden wagen / om de Oproerige te suppresseren.

Dese kleyne Nederlagen der Oproerige konden niet verhinderen dat hare Snee-bal noch dagelijckx toenam / deswegen de ordinaris Militie als andere / die by tijdt van noot op de been komt / wierdt op ontboden; die van de Zuy-

der-Gedeelten wierdt geappointeert by Edenburgh / en die van 't Noorden by Sterling/ om welcke te commanderen de Hartog van Monmouth uyt Engelandt van den Koning was gesonden / en quam den 28 van dese Maent tot Edenburg/ hebbende de gantsche Wegh over te post gereden.

Den volgenden dag begaf hy sig na de Armee/ die 12 mijlen van die Stadt/ tot Monhead / by Blackhorn / lagh / en 8 van den Vyant / en hebbende om eenige Provisie na Edenburg gesonden / welcke hy bevont dat daer ontbrack/ soo heeft hy / soo dra die aengekomen was / geresolveert tegen de Oproerige te marcheren/ die achter Bothwell-Brugge/ in Hamilton-Parck / gecampeert lagen / zijnde geposteert langs de Rivier / de Brugge wel gebarricadeert / en met Musquettiers beset : En alsoo begon sijn Genade op Saturdagh den eersten July de Marsch / Major Oglethorp voerde de Avantgarde met 5 Troupen van Engelsse Dragonders en 100 Ruyters/gecommandeert by den Luytenant Hume ; sijn Genade volgde met de rest van de Paerden en Dragonders / en 300 Man te voet en verdere Troupen : met het aenbreecken van den dagh quam de Avantgarde in 't gesicht van de Oproerige / welcke alreede in twee partyen waren verdeelt/maer hadden geen kennisse van 't aenkomen van den Heere Hartog/ als wanneer sy 't Licht van de brandende Lonten der Soldaten sagen : Major Oglethorp wierdt gecommandeert om directelijck na de Brugge te marcheren / en sigh daer voor te posteren/ soo na als eenigsints mogelijck was / alsoo men wist / dat de Oproerige de Passagie met Steenen en Hout seer difficiel hadden gemaeckt / daer nochtans geen andere gelegentheyt was / als over de selve by haer te komen / vermits de Reviere Clyd tusschen beyde liep : den Hartogh stelde sijn Armee in Batailje recht tegen de Revier aen / en in 't gesicht van de Oproerige ; 't welck gedaen zijnde / begaf hy sigh een mijl van daer na de Post / daer de voorsz. Dragonders geordonneert waren / doch een Officier maeckte hem onderwegen bekent / dat de Oproerige hadden gesonden een Versoeck/ getekent by Robert Hamilton, so uyt sijn eygen naem / als uyt de naem van de Convenantse Armee / die in Schotlandt in de Wapenen was / van inhout zijnde : Dat sy groote oppressien hadden geleden beyde in hare Staten en Conscientien , 't welck haer had gedwongen haer toevlucht tot de Wapenen te nemen, om haer self te preserveren ; maer dat sy willig waren om die ter neer te leggen, als de saecken , in haer Declaratie opgestelt, haer toegestaen wierden. Waer op sijn Genade toestont / dat eenen Mr. David Hume/ een van haer Ministers/met noch een Edelman/by hem soude komen; welcke doe gevraegt zijnde/ Waerom sy quamen ? So antwoorde Mr. Hume/ Dat sy geinformeert waren , dat sijn Genade was een goedertieren Heer , die geen lust en had in bloedt te vergieten , en die macht hadde , om haer goet te doen. Waer op sijn Genade weder seyde/ Dat hem liefst soude zijn geen bloedt te vergieten , en dat hy derhalven bereyt was te horen wat sy souden seggen. Waer op Mr. Hume voort repliceerde / Dat alle hare begeerten waren begrepen in de Declaratie, die op haer naem was uytgegeven. En daer op noch verder gevraegt zijnde / Of hy dan meynde de Declaratie , die op haer naem gepubliceert was tot

Rug-

Rugland? Soo antwoorde hy / Godt verhoede dat wy die voor d'onse souden aennemen, maer de gene, daer van wy spreecken, is, die laetst gedruckt is: En waer van hy seyde een Copy te hebben/versoeckende die te mogen lesen; 't welk gedaen zijnde/ gebruyckte sijn Genade dese Woorden / Dat sy 't voor een teken van groote goedertierentheyt en langmoedigheyt mosten reeckenen, dat hy patientie hadde gehad sodanigen Libel tegen den Coningh en 't Gouvernement te horen, daer in hy niet een Articul had gevonden 't geen hy konde toestaen, en derhalven, dat hy haer een korter weg soude voorstellen, die was, dat sy aenstonts de Wapenen souden neer-leggen, en haer des Conings Genade onderwerpen, als wanneer haer des Conings Troupen niet op 't lijf souden komen. Maer Mr. Hume antwoorde / Dat is onmogelijck aen te gaen, alsoo dat niet anders was als onse Hoofden op een Block te leggen. Waer op sijn Genade haer dan seyde/ Dat sy haer wel beraden souden, en dat hy sijn oogen soude slaen op de Armee des Conings, en sien, of die niet suffisant en was, om, by weygering, haer tot andere gedachten te brengen. 't Geen dien Minister oock so omtrent beantwoorde / versoeckende / Dat sijn Genade de Convenantse Armee wilde besien, waer van yder Man was geresolveert te sterven op de plaets daer hy stont, en dat tot bescherming van 't Convenant. Maer sijn Genade antwoorde daer niet op / als alleen / Dat een weynig minuten de waerheyt souden tonen.

Den Edelman / die by Mr. Hume was / zijnde wat weecker van humeur/ versocht een Stilstant van Wapenen voor een dagh; en wanneer hem wierdt geseyt / dat sulckx niet toegestaen soude werden / soo begeerde hy 't alleen voor een quartier uurs: maer sijn Genade sloeg sulcx af/seggende/ Dat hy altijt, als sy haer wel bedacht hadden, hare Propositien soude ontfangen, wanneer sy die by Geschrift souden hebben gestelt, maer dat het Gevecht most voort gaen. Waer mede hy haer liet gaen / en commandeerde / dat het Geschut voort gebracht soude werden tegens de Hoogte van de Brugge: En terwijl preparatie wiert gemaeckt om op haer los te branden / soo versochten de Oproerige nochmaels te spreecken.

Waer op den Major Maine wierdt gesonden / om te weten / wat sy begeerden / welcke een Brief te rugge bracht / van die inhout: Dat sy wel overleyt hadden wat haer geseyt was, maer dat sy nergens toe konden verstaen, als tot het gene in hare Declaratie was geseyt: dat sy hadden verstaen, dat sijn Genade eenige Ordres hadde mede gebracht, om met haer te accorderen, welcke, soo hy haer wilde communiceren, souden sy daer op antwoorden.

Major Maine wierdt daer op aen haer te rugge gesonden / met bescheyt/ Dat men een voldoender Antwoort van haer verwacht had, en derhalven, dat sy best souden doen voor haer self sorge te dragen, en dat de Officiers, die tot aen de Brugge waren gekomen, om bescheyt te horen, haer van daer souden retireren, alsoo sijn Genade haer met een andere tael soude doen begroeten. En oock soo dra als sy geweecken waren/wierden de Stucken los-gebrant/'t welck sy met soo wackeren Charge van de Brugge beantwoorden / dat de Busschieters alle van hare Stucken retireerden / doch quamen in 't korte weder daer by / en

Mr. Oglethorp wiert geordonneert aenstonts een Retrenchement te maecken aen de kant van 't Gebergte / tot deckinge van sijn Volck : maer eer 't selve noch voltrecken was / begonden de Oproerige op het verder los-branden van de Stucken van de Brugge te wijcken / waer na sijn Genade aen den Major Oglethorp beval de Brugge in possessie te nemen / doch niet verder te avanceren ; hoewel eenige van sijn Volck / de Oproerige siende retireren / niet en konden weerhouden werden van die te volgen / dan de voorvluchtige / siende haer kleyn getal / keerden weerom / en deden haer retireren in de Huysen / die by de Brugge stonden : hier op sond sijn Genade 300 Man te voet / om haer te secunderen / onder het Commando van den Lord Leviston / Zoon van de Grave van Linlithgow / welcke haer soo wel queten / en soo dapper op de Oproerige los-branden / dat sy nevens de Dragonders de selve dwongen weder na het Gebergte te wijcken ; daer by wierden de Koningse vervolgens gesecondeert door het Regiment Guardes / en by een Troup van de Guardes / geleyt by sijn Genade self / welcke soo dra de Brugge niet gepasseert waren / of d'Oproerige stelden het op lopen / doch wierden op de Heyde van Hamilton / omtrent een quartier van een mijl van daer / weder in ordre gebracht / soo dat sijn Genade met de Troupen / die alreede gepasseert waren / avanceerde tot de top van 't Gebergte / en hielt daer stil / om tijdt te geven voor de rest van de Militie / die de eerste Linie soude formeren. Ondertusschen wierden de Oproerige in Bataiјe gestelt / directelijck tegens den Hartog / als wanneer de selve observeerde / dat sy haer lincker Vleugel versterckten / in voornemen / om haer van het voordeel van een holle Gront te bedienen / waerom hy sijn rechter Vleugel mede dede versterken / en commandeerde 100 Hooglanders van 't Regiment van Athol / dat sy haer selven in de selve holle Gront souden posteren / en 5 Engelsse Compagnien Dragonders / om haer te secunderen ; 't welck soo dra niet gedaen was / of d'Oproerige avanceerden op die van sijn Genade aen / soo als die vast besigh was om sijn tweede Linie te formeren / des Hartogs Hooglanders hadden 't eerste Gevecht in de holle Gront / maer te ver avancerende / wierden te rugge tot by de Dragonders gedreven : En op de selve tijdt begon het Canon van den Hartog te speelen op de lincker Vleugel van de Oproerige / die daer het sterckste waren / en was noch geen tweemael los-gebrant / of hare Ruyterij sag men al vluchten / waer op sijn Genade ordonneerde aen den Major Oglethorp met de Dragonders / Major Maine en Capiteyn Claveres met hare Compagnien te Paerde / en de Grave van Eglington met sijne Troupe van Volontairen / haer na te jagen / terwijl hy self met de rest van de Armee tot aen 't eynde van de Hey volgde / 't welck was omtrent een mijl ver / houdende sodanige pas / dat sijn Volck daer door in geen disordre konde werden gebracht: Ondertusschen vervolgde d'andere de Oproerige dierwoegen / dat'er tusschen de 7 en 800 wierden doodt geslagen / en over de 1200 gevangen genomen ; en was de hitte van 't Gevecht omtrent ten 1 ure al gedaen : veele van de Gevangenen waren oock swaer gewond / onder welcke van de meeste consideratie waren John Kidd en John King / beyde Predicanten / als oock eenen Mr.

Cartheart / een Capiteyn te voet was gevangen / en den Lairo van Earlston doodt gebleven / &c. De Gevangens wierden na Edenburg gevoert / en aldaer in verseeckering gestelt.

En aldus heeft de Hartog van Monmouth in 't korte dese Oproer gedempt: en daer is van den Koning voort een Proclamatie uytgekomen tegen de Velt-vergaderingen / als de Rendevousen van Rebellie / belastende de Magistraten / alle die sy daer omtrent vonden / te vangē en te straffen; als oock die schuldig waren aen de Moort van den Aerts-Bisschop van St. Andrews: doch zijn Majesteyt belief de die / welcke uyt een blinden yver de Huys-Conventiculen in de lage Landen / aen de Zuydt-syde van de Reviere Tay / frequenteerden / dat ten beste te houden / mits blijvende uyt Edenburgh en 2 mijlen daer buyten / als mede uyt de Heerlijckheden van Musselborough en Dalkeith / de Steden van St. Andrews / Glascow en Sterling / en een mijle buyten yder van de selve; doch dat niemant onder die naem vryheyt soude hebben om tot Oproer te predicken / nemaer dat alle die predicken souden / hare Namen aen den Secreten Raedt souden moeten aengeven / en dat yder Parochie maer een Predicant soude hebben / doch dat onder dese gene souden mogen wesen / die haer in dese laetste Oproer hadden gemengt. En dit also bestelt zijnde / is de Hartog van Monmouth met de lof van yder een weder na Engelandt gekeert / alwaer van den Koning met alle teeckenen van estime en genegentheyt wierdt ontfangen.

Misschien sal iemant / die dese geslagen Luyden in Schotlandt eenige genegentheyt toedraegt / sigh belgen / dat ick haer de Naem van Oproerige in dit Verhael hebbe gegeven; maer buyten dat wy ons nergens met voordacht engageren / om van de saecken te oordeelen / gebruyckende niet als de ordinaris benaminge / die in 't gemeen aen de Personen en 't Werck zijn gegeven / latende yder sijn gevoelen vry / soo gelieven de sodanige daer-en-boven te weten / dat soo slechten uytslag / als hare saecke heeft gehad / noyt andere Namen aen de Beleyders heeft gegeven.

Den Leser gelieft ons mede te verschonen / dat wy hem soo verre / tot geheel in Schotlandt / vervoert hebben / den toestant van affaires heeft dit Jaer soo veele reflexie op Engelandt en daer omtrent gehad / dat men oordeelde / dat de Geallieerde in de Tractaten met Vranckrijck niet weynig hare mesures daer na hebben genomen / en derhalven hebben wy gemeynt / eer wy van 't verder voltrecken der Vredens-Tractaten in 't Noorden souden spreken / dat dit voor af moste gaen: Dan wy hebben oock noch een weynigh van 't geen omtrent onse Quartieren is voorgevallen / alvoren te seggen.

Monsr. Abraham van Wicquefort in 't begin van 't Jaer noch op de Gevangen-Poort in den Hage sittende / doch vreesende na Louvesteyn vervoert te werden / heeft getragt op d'een of d'ander manier daer uyt te geraken / dat hem ook gelukt is / door behulp van de Dienstmeyt van den Cipier / die hy door goede belofte op sijn zy heeft gekregen / so dat sy de gelegentheyt heeft waer genomen / als den voorsz. Cipier op Saturdag den 11 February was uytgegaen / terwijl sijn Huysvrou in 't Kinder-bedde lag / om de Sleutels van de Gevangen Kamers

mers te krijgen / waer mede sy doen den ged. van Wicquefort 's avonts omtrent 5 uren van sijn Kamer en uyt de Gevangenisse heeft gelaten; welcke in de open lucht komende/eenigsints swymelde/als die niet gewoon zijnde: hy had/ om sigh wat te vermommen / een Paruyck opgeset / en sloeg voort de Mantel om sijn Hooft/en sijn Knecht ging voor uyt na 't Leydse of Haerlemse Wagen-veer / en huurde aldaer een Wagen / terwijl hy vast soetjes volgde / tot by het Huys van Brederode/ alwaer hy op de Wagen trad/ en reed op Leyden / daer hy soo lang in een Herberge bleef / tot dat een andere Wagen wierdt vervaerdigt / waer mede de wegh na Utrecht heeft genomen / en van daer verbolgens na Aernhem en Nimwegen/ en soo na eenige omswier na 't Hof van den Hartogh van Brunswijck en Lunenburgh tot Cel. 't Geen hem in sijne vlucht groote ruymte van tijdt heeft gegeven/ was / dat het in den Hage soo lang was verborgen gebleven / eer dat men eenige kennisse daer van kreeg / want den Cipier op Saturdagh wat spade thuys komende / en geen achterdocht hebbende/ ging gerust slapen: de Dienstmeyt/ al of 'er niet geschiet was/ bleef oock noch de gantsche Nacht by haer Volck / maer versocht 's anderendaegs vroeg te Misse te mogen gaen / 't welck haer geconsenteert zijnde / sy omtrent ten 6 uren is uytgetreden / en een uur daer na uyt den Hage vertrocken / nemende hare wegh over Amsterdam: den Cipier opgestaen zijnde/ en de Meyt niet thuys wesende / quam self na de Gevangenen / en speciael na Monsr. van Wicquefort sien/om te weten wat de selve 's middags soude willen eten; maer sijn Dochter / die de vryheyt hadde gekregen om haer Vader in de Gevangenisse te mogen dienen / had sijn Huys-Tabbaert en Bonnet met d'andere toestel dienvoegen geschickt en geleyt / als of haer Vader lagh en ruste / en dese seyde tegens den Cipier / dat haer Vader dien voorgaenden Nacht niet wel geslapen had / maer naderhant met sijn Klederen te Bedde was gaen leggen/ en in slaep geraeckt / deswegen sy versocht / dat men hem toch wilde laten rusten: echter quam den Cipier / 't zy uyt achterdocht / of dat verlegen was wat voor Monsr. van Wicquefort soude schaffen/ wel driemael in sijn Kamer/ tot dat het soo laet geworden was/ dat de saeck most uytbersten/ en alsoo bevindende/ dat hy van Wicquefort ontvlucht was/ gaf daer van aenstonts kennisse aen 't Hof van Justitie: en daer op volgden 's anderendaegs 2 Publicatien/ waer in 1000 Guldens voor Monsr. van Wicquefort / en 100 Ducatons voor de Meyt belooft wierden/ aen die de selve weer in handen van de Justitie wisten te leveren/ maer 't was voor beyde te laet: hoewel naderhant de Meyt (dat een getrouwde Vrouwe was / doch van haer Man gescheyden) het ongeluck heeft gehad / van door de selve bedrogen / in dese Landen geleyt en aldaer aengebracht te werden / namentlijck tot Amsterdam / van waer voort / op het begeeren van 't Hof van Justitie / na den Hage is gebracht / aldaer gegeesselt en in 't Spinhuys gebannen / doch uyt commiseratie na eenigen tijt weder uyt gelaten. Monsr. van Wicquefort aen 't Hof van den Hartogh tot Cel/ als geseyt/ aengekomen zijnde/ is aldaer wel ontfangen/ en tot Raedtsheer / soo van sijn Secreten Raedt als van Staet/ aengenomen.

Den

Den 29 Maert is de Gravinne van Benthem in den Hage/ als werwaerts sy met hare Kinderen haer toevlucht hadde genomen/ overleden/ versoeckende in een Testament/ twee dagen te voren by haer gemaeckt/ haer Hoog Mog: en den Heere Prince van Orangie tot Voogden over hare nagelaten Kinderen de 4 jonge Graven van Benthem/ als/ Ernestus/ Christophorus Bernardus/ Arnoldus Jodocus en Statius Philippus; welcke Voogdyschap naderhant oock aengevaert is: Sy is den 7 April in de Klooster-Kerck/ in de Kelder der Koninckkijcke Princen van Bohemen/ bygeset.

Den Heere Henricus Casimir/ geboren Vorst tot Nassauw/ Grave tot Catzenellebogen/ Vyanden/ Dietz/ Spiegelberg/ &c. zijnde geboren den 18. 28 January 1657/ hebbende van 't Stadhouder en Capiteynschap Generael van Vrieslandt in het Jaer 1659 de Survivance bekomen/ en na 't overlijden van sijn Heer Vader/ doe hy 7 Jaren out was/ in 't Jaer 1664 de verdere confirmatie/ soo dat tot den Ouderdom van 20 Jaren gekomen zijnde/ en den Eed op de Stadhouders ende Capiteyn Generaels Instructie hebbende gedaen/ het Gouvernement en Stadhouders Ampt en Capiteynschap Generael soude aenvaerden en bekleden; nu die Ouderdom al ruym gepasseert zijnde/ heeft de Princesse Albertina Agnes/ sijn Vrouw Moeder/ geboren Princesse van Orangie/ Vorstinne van Nassau/ &c. die sedert 't overlijden van haer Gemael den Prince Willem Frederick de Voogdyschap over haer voorsz. Zoon hadde waer-genomen/ geresolveert de selve af te leggen/ en sigh in Duytsiant op haer Landt-Goederen te retireren; waer toe dan de onderstaende Missive aen de Staten van Vrieslant heeft gesonden/ gelijck als die in de navolgende Resolutie is vervat.

Extract uyt het Resolutie-Boeck der Ed: Mog: Heeren Staten van Vrieslandt, de Anno 1679.

IS ter Vergaderinge geopent, gelesen en geëxamineert de Missive by haer Hoogheyt Mevrouwe de Princesse van Orangien Douariere van Nassau, &c. &c. geschreven binnen Leeuwaerden, den 10 April 1679, en geaddresseert aen haer Ed: Mog:, luydende van woort tot woort als volgt:

Edele Mogende Heeren.

GElijck U Ed: Mog: ons ten tyde van onse Houwelijckse Verbintenisse met wijlen den Prince van Nassau, Stadthouder deser Provintie, onse weerde Gemael, niet sonder de grootste betuyginge van een bysonderlijcke affectie, na een voorgegane aensienlijcke Besendinge aen haer Hoogheyt onse Vrouw Moeder zaliger gedachtenis, in hare Provintie hebben gelieven te recipiëren, soo hebben de selve niet nagelaten, van tijdt tot tijdt, nu seven-en-twintig Jaren lang remarcable preuves te geven van sonderlinge estime en volkomen confidentie, soo ten opsichte van onse Persoon als gantsche Conduite, niet alleen by speciale resolutie, ons ten vollen en iterativelijck toevertrouwende de Educatie van den Prince onsen Soon, nemaer oock in alle gelegentheden requireerende onse Advysen en Considératien, selfs in en omtrent de grootste Affaires van der selver

Illustre Vergaderinge, met een grooter deference, als wy oyt souden hebben konnen dencken, veel min begeeren; welcke ons, behalven de ingeboren sucht voor de welstant, soo van de loffelijcke Republijck in 't gemeen, als van dese soo considerable Provincie in het bysonder, altijdt tot een spoore en prickel geweest is, om, sonder iets te ontsien, gedurig, soo veel wy konden, te behertigen het geene dienstig was tot de handhavinge van de macht ende luyster van U Ed: Mo: Vergaderinge, mitsgaders conservatie van de diergekochte Vryheyt, Privilegien, Eminentien en Gerechtigheden deser Provincie, en wel bysonder voorstant van de suyvere Gereformeerde Gods-dienst, daer in wy oock, gedurende onsen Weduwlijcken Staet, ende de minderjarigheyt van onsen Soone, niet alleen, maer oock tot nu toe, ons niet geheel ontbloot bevonden hebben van de Goddelijcke bystant; hebbende het geluck, van U Ed: Mo: en der selver goede Ingesetenen, te sien geëlucteert uyt de allerpressenste ende apparenste Periculen van de werelt, met het grootste contentement beschouwende de Vryheden en Gerechtigheden deser Provincie ongeschonden, de Leere der Waerheyt suyver, de Souveraine Macht van dit notable Lidt der Unie sonder kreuck, en onsen Soon den Stadthouder in Lichamelijcke welstant, gereet en overbodig, ten dienste van U Ed: Mo: Provincie, en dierbaer Vaderlant, zijnde van ons niets nagelaten, het geene wy meende te sullen konnen dienen, om onsen Soone te imbuëren van sodanige sentimenten, als van node zijn, om de Provincie te bewaren by de oude gronden en maximen van Regeeringe, en om geen ding van de wereldt te gedogen, dat oyt het Souverain Gesach deser Provincie, of de Vryheyt en Voorrechten der selver in het gemeen, of van eenig Lid in het bysonder, van iemant in de Wereldt in 't allerminste moge werden gequetst, of gekrenckt, ten eynde dese Provincie, onder de geluckige Regeeringe van U Ed: Mo:, mogen verblijven in haer luyster.

Om welcken alleen wy het niet langer ontydig konnen oordeelen, ons eenmael van de sorge te ontlasten, die wy tot noch toe, met goet-vinden van U Ed: Mo: uyt liefde van dese Provincie, mitsgaders alle der selver Leden en Steden, oock goede Ingesetenen in 't bysonder, gehad hebben, geresolveert zijnde, ons van hier na Duytslandt te begeven, en tot dien eynde ons van nu af aen geheel en al van de Affaires, U Ed: Mo: Provincie en respective Leden concernerende, te deschargeren, gelijck wy ons daer van deschargeren by desen, latende op onsen Soon de last van het volkomen Exercitie der hooge Bedieninge, met de welcke het U Ed: Mo: belieft heeft van Kindsbeenen af den selven soo geneurslijck te honoreeren; daer van, gelijck wy goedgevonden hebben aen den President van U Ed: Mo: Vergaderinge mondelinge kennisse te geven, soo is by ons niet min dienstigh geoordeelt, het selve by desen oock schriftelijck aen U Ed: Mo: te betuygen, doch in diervoegen, dat wy niet konnen nalaten U Ed: Mo: te gelijck hertgrondelijck te bedancken voor alle liefde, eere, achtinge ende deference, die het de selve belieft heeft, van tijdt tot tijdt, voor onse Persoon ende Conduite te hebben, ende overvloedig te doen blijcken; versoeckende U Ed: Mo: niet min ernstig, dat de selve den Prince, onsen Soon, altijdt willen doen ontmoeten

en sodanige bewysen van Uwer Ed: Mo: Affectie, als de selve in de delatie van soo veel Illustre Charges overvloedig betuygt hebben te sullen betonen.

Biddende voorts Godt Almachtig, dat sijne Goddelijcke Majesteyt gelieve U Ed: Mo: Persoonen ende Regeeringe, mitsgaders dese gantsche Provincie ende der selver Leden, ende goede Ingesetenen alle te samen, en yder in het by-sonder, te zegenen tot in nakomende Geslachten, met alle wenschelijcke Heyl ende Prosperiteyt, van Herten wenschende, dat U Ed: Mo:, gelijck van de selve tot noch toe, ende bysonder in de laetste Oorlog soo loffelijck, en ten exemple voor andere Bontgenoten, geschiet is, altijdt mogen volherden in het voorstaen van de gemeene Saecken van de Republijck, steets voorhebben een ernstigh maintien van het dierbaer Pand der ware Gereformeerde Religie, de voor-naemste stut, gelijck van dese Provincie, soo oock van de geheele Nederland-sche Republijck, mitsgaders het ongeschonden bewaren van de dierbare Vry-heyt, sorgvuldig handhaven van de Justitie, en wat voorts dienen magh tot een vreedsame en trouwerhertige Regeeringe, alles na de goede ende oude Gronden, op welcke dese Provincie, ende het gantsche Nederlandt, mitsgaders na de on-veranderde maximes, volgens welckes de selfde van ouds af, voor de oogen van de gantsche Wereldt, soo geluckigh onder den Goddelijcken Zegen hebben gefloreert.

Eyndelijck verklarende ende obtesterende, dat onse laetste Wensch en Sucht tot Godt zijn sal, voor de welstant van dese gezegende Provincie, sonder door onse afwesentheyt, hoe verre die oock wesen mocht, in ons te sullen laten ver-koelen de groote liefde, affectie ende danckbare erkentenis, daer mede wy altijt ingenomen zijn geweest, ende blyven sullen, soo lang wy leven; ons niet min verseeckerende, dat U Ed: Mo: niet sullen nalaten ons toe te dragen der selver oude affectie ende genegentheyt, mitsgaders te houden in U Ed: Mo: altijdt ver-leende hoede ende protectie; waer mede wy verblyven sullen,

Uwer Ed: Mogentheden Dienstwillige Dienarin

Leeuwaerden den 10, 20 April, 1679. Geteeckent,

Albartina A: Orange.

Waer op gedelibereert en aendachtelijck gelet zijnde, dat gelijck de loffelijcke meriten, treffelijcke daden en singuliere groote diensten in de Krijgs-expeditien, selfs met gevaer van Lijf en Leven, voor het Vaderlandt gedaen by sijn Furstel. Doorl. den Heere Prince Willem Frederich, Stadhouder en Capiteyn Generael deser Provintie, hoogl. memorie, tot geenen tyde genoegsaem betracht, erwogen en gerecognosceert konnen werden; alsoo oock de groote sorge, goede en hoog-wyse en niet min geluckige conduite by hoogh-gedachte hare Hoogheyt met een bysonder genoegen van haer Ed. Mog. gedragen en gehouden omtrent de saecken van dese Provintie, die op een singuliere wyse van tijdt tot tijdt gegaudeert heeft van den wysen Raedt en getrouwe Advysen van hoog-gemelte hare Hoogheyt, en aldermeest in en omtrent de opsichte en Educatie van sijn Furstel. Doorl. Prins Hendrick Casimir, den tegenwoordigen Erf-Stadhouder en Capiteyn Generael

deser Provintie, by speciale en iterative Resolutien aen haer Hoogheyt privative gedefereert, in welck alles, gelijck bysonder in gemelde Educatie, door den genadigen Zegen van Godt Almachtigh, haer Hoogheyt gekroont is geworden met de gedesireerde Successen, sulckx dat hoogh-ged. sijne Furstel. Doorl. voorsien zijnde met alle Heroicque en Furstel. Deugden, en daer door geworden een gezegent Instrument, tot conservatie van 't dierbare Vaderlant, met een bequaem is gemaekt om de voorsz. hoge Bedieningen dadelijk te konnen bekledẽ en waernemẽ, tot mainctien van de ware Gereformeerde Religie en de dier-gekochte Privilegien en Vryheden deser Landen, gelijck sulckx in de dagelijckse voorvallende Affaires en andersints reede overvloediglijck is gebleecken, en van dessels oordeel, vigilantie en andere bekende qualiteyten voortaen niet minder, onder den selven Zegen van Godt Almachtigh, staet te verwachten: hebben haer Ed. Mog., na voorgaende serieuse deliberatie, goet gevonden te committeren, gelijck gecommitteert worden by desen de Heeren van het minder getal, om uyt den name van den Staet hare Hoogheyt, voor 't gene voor verhaelt is, hartelijck te bedancken, der selver sentimenten nader te expliceren, en in 't breede te betuygen, hoe aengenaem het geweest is, en haer Ed. Mog. toucheert, dit goede voor der selver Provintie ontfangen te hebben, daer toe allegerende de redenen, ter materie applicabel; mitsgaders over te leveren dese Resolutie, waer by haer Ed. Mog: wyders, ter contemplatie van de voorsz. treffelijcke meriten en diensten, goet gevonden hebben aen hoog-gem. hare Hoogheyt, tot een Recognitie, te defereren de Somma van . . . . gereed, en voorts jaerlijckx een Lijf-pensioen tot . . . . waer af het eerste Jaer sal ingaen met den 1 January 1679. Ende worden de Heeren Gedeputeerden gelast en geauthoriseert, van de voorsz. . . . . in continant Ordonnantie te passeren, gelijck oock jaerlijckx successivelijck van het Lijf-pensioen tot . . . . soo eer de respective Verschijn-dagen sullen komen te exteren. Betuygende by desen oock haer Ed. Mog. altijt te sullen houden een levende geheugenisse van de ongemeene en over-groote diensten, in alle het boven-gemelde aen dese Provintie met een noyt genoegsaem gepresen Wijsheyt, Voorsichtigheyt en moderatie bewesen, daeromme in 't bysonder de tegenwoordigheyt van hoog-gemelde hare Hoogheyt in dese Provintie altijt sal aengenaem, welgevallig en niet min nuttig zijn: 't welcke, gelijck haer Ed. Mog. noyt sullen nalaten op het efficacieuste te doen blijcken, soo wenschen de selve, dat de God des Hemels hare Hoogheyt en der selver Princelijcke Descendenten gelieve te bekroonen met allerley wenschelijcke welvaert en voorspoet.

Aldus geresolveert op 't Landtschaps Huys den 12 April 1679. Verteeckent, voor Oostergoo, *U. Baron van Aylua*, *K. J. Bruynsma.* Voor Westergoo, *B. v. Burmania*, *R. Haarsma.* Voor de Zevenwolden, *D. B. van Scheltinga*, *J. Mamminga.* Voor de Steden, *Th. Stantsius*, *Wybrant Fockes Coycker.*

Accordeert met de principale Resolutie.

In kennisse van my,

J. JORRITSMA.

Eer wy vorder treden tot het voltrecken van de Vrede-handel met de overige Geallieerde / moeten wy noch voor af seggen / dat desen Staet al voor een wijl tot Algiers door de Commissarissen Hees en de Paz heeft doen handelen/ om de Vrede met die van Algiers te maecken / waer toe sy lange vergeefs hadden aengehouden; maer op de tydinge / dat den Engelssen Admirael Sr. John Narboroug met een considerabel getal Schepen in 't korte daer voor de Stadt stont te komen / om die van Algiers tot het maecken van de Vrede met Engelandt te disponeren/ heeft den Heer Baba Hassan / Gouverneur van dat Rijk/siende dat d'onse door alle middelen als noch trachten tot de voorsz. Vrede te komen / haer door seker vertrout Vriendt laten weten / dat hy genegen was met haer van alles nader te confereren / met vaste toesegginge / dat haer satisfactie soude gegeven werden: welcke beleefde aenbiedinge sy met danck hebben aengenomen: En kort daer na haer latende vinden by den selven Heer/op 's Conings Huys / dede sijn Ed. stercke protestatien van sijn sincere genegentheyt tot de Vrede met haer Hoog Mog. / belovende alles wat in sijn macht was tot bevorderinge van de selve te contribueren; maer wilde voor af bedingen een Vereeringe van 8 Metale Stucken Geschut van 40 pont / met haer Affuyten en toebehoren / mitsgaders eenige Kogels en Kruyt / als wanneer een Vrede stont te volgen / soo als de voorsz. Commissarissen Hees en de Paz souden begeeren: Maer de selve vonden swarigheyt / om dit versoeck / als een nieuwigheyt/ in te willigen; doch echter siende / dat de Regeeringe aldaer op 't selve stip bleef staen / en dat sonder dat niet te doen was / soo zijn sy het selve ingegaen: En daer op is 't navolgende Tractaet van Vrede opgemaeckt/ en den 30 April binnen Algiers op 't Konings Huys / in de volle Douane / en in het aensien van een groote meenigte van Menschen / onder een generale aclamatie by de principaelste van de Regeeringe van Algiers/ geteeckent/gezegelt / en onder Aenroepinge van Godts H. Naem / bevestigt; gelijck oock de de Teyckeninge by de meergemelde Commissarissen Thomas Hees en Jacob de Paz/ op approbatie van haer Hoog Mog. / is geschiet.

Tractaet van Vrede en van Commercie,

Tusschen de seer Hooge en seer Machtige Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en de seer Excellente en seer Doorluchtigen Prince van Orangie, ter eenre: En de Doorluchtige Heeren Ismaël Bassa, Hadgi Machomet, Day, Baba Hassan, Gouverneur, Aga, de rest van de Victorieuse Militie, en de Groote en Kleyne der Stadt en Koninckrijck van Algiers, ter andere zyde, door de vlijt ende toe-doen van de Heeren Thomas Hees en Jacob de Paz, Commissarissen der hoog-gemelde Heeren Staten Generael.

1. DAer is vast gestelt en besloten, dat'er in 't toekomende tusschen de seer Hooge en seer Machtige Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ende den seer Excellente en seer Doorluchtigen Prince van Orangie ter eenre; en de Doorl. Heeren Ismaël Bassa, Hadgi Machomed, Day,

Baba Haſſan, Gouverneur, Aga, de reſt van de Victorieuſe Militie, en de Groote en Kleyne der Stadt en Koninckrijck van Algiers, ter andere zyde, een goede, vaſte en onverbreeckelijcke Vrede ſal zijn, de welcke haer aenvang ſal nemen van den dagh dat de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet van wegen de hoog-gemelde Heeren Staten Generael in handen van de welgemelde Heeren der Stad en Koninckrijck van Algiers ſal zijn gekomen ende over-gelevert, ſullende alle Acten van Hoſtiliteyt van die tijdt af van wederſyden ophouden; werdende het tegenwoordige Tractaet door de welgemelde Heeren van Algiers van nu af aen in alle en iegelijcke ſijne deelen en Articulen behoorlijck geapprobeert, geratificeert en geconfirmeert.

2. De Schepen of andere Vaertuygen der hooggem. Heeren Staten Generael, of die van hare Onderdanen en Inwoonders, ſoo Chriſtenen als Joden, ſullen altoos een vrye intrede binnen de Reede en Haven van Algiers, of andere Plaetſen van dat Koninckrijck, vinden, ſoo om aldaer op Ancker, ſoo lang als 't haer belieft, te blyven, als om in alle vryigheyt te negotiëren, kopen en verkopen, mits betalende 10 ten 100 voor de Rechten der Koopmanſchappen die verkocht ſullen werden, ſonder meer, onder wat naem, titul of pretext het ſoude mogen weſen; doch de gene die niet verkocht ſullen werden, ſullen in alle vryigheyt werden te rugge gebracht en herſcheept, ſonder eenige Rechten of Impoſitien daer van te betalen, en ſullen mogen vertrecken als 't haer belieft, ſonder eenige ophouding of verhinderinge: En aengaende de Waren van Contrabande, als, Kruyt, Sulfer, Yſer, Deelen en alderhande Scheeps-timmerhout, Tou-werck, Pick, Teer, Roers en andere Aſſortementen tot den Oorlogh dienende, ſullen de Inwoonders der gemelde Vereenigde Nederlanden niet gehouden zijn eenigh Recht aen die van Algiers te betalen.

3. De Schepen of Vaertuygen, ſoo die van de hoogh-gemelde Heeren Staten Generael of van iemant van hare Onderdanen, als die van het Koninckrijck en der Inwoonders van Algiers, ſullen de Zee mogen bevaren en negotiëren, ſonder d'een door d'ander te werden geviſiteert, opgehouden ofte gemoleſteert: Oock ſullen alle Perſonen en Paſſagiers, van wat Landtſchap of Natie de ſelve mogen zijn, met alle haer Gelt, Goederen, Koopmanſchappen en Meubelen op eenige der boven-gem. Schepen bevonden werdende, t'eenemael vry zijn, en van geen van beyde werden aengehouden, berooft of eenigſints beſchadigt.

4. Soo wanneer de Oorlog-ſchepen van Algiers, of andere Vaertuygen, eenige Koopvaerdy of andere Schepen, van d'Onderdanen der hoog-gem. Heeren Staten Generael in Zee en buyten de Plaetſen van de hoog-gemelde Heeren Staten dependerende, ſullen ontmoeten, ſullen ſy hare Sloep aen Boort der gem. Schepen der Vereenigde Nederlanden mogen ſenden, alleen met 2 Man, de welcke in de gemelde Sloep ſullen treden, behalven de Roeyers; en ſal vervolgens geen meerder getal van Volck, als die 2 Mannen, in hoedanig Koopvaerdy of ander Schip, ſonder permiſſie van den Capiteyn of Schipper, mogen over gaen, de welcke, na dat haer een Paſpoort getoont ſal hebben, ſal de gemelde Sloep gehouden zijn aenſtonts te vertrecken, en ſal het gemelde Koopvaerdy-Schip ſijne Reyſe ſonder eenige

eenige hindernisse vervolgen : En reciproquelijck, ingevalle eenigh Schip ofte Schepen van Algiers quam te ontmoeten, en den Capiteyn van eenige der gem. Schepen een behoorlijck Paspoort, door de Heeren Regenten van Algiers onderteeckent, nevens een Certificatie van den Consul der hooggem. Heeren Staten, als-dan tot Algiers residerende, getoont sal hebben, soo sal het gem. Algiers Schip of Vaertuyg sijne Reyse vryelijck mogen vervolgen.

5. Geen Capiteyn of ander Persoon van eenigh Algiers Schip of Vaertuyg sal geen Persoon of Personen, wie die oock mogen zijn, uyt eenig Schip, d'Onderdanen van de Heeren Staten Generael toebehorende, mogen lichten, om elders heen te vervoeren, of doen vervoeren, en aldaer te werden geëxamineert, of onder hoedanigh pretext het soude mogen wesen; veel min sal het haer geoorloft zijn de Torture of eenigh ander gewelt, tegens hoedanige Personen, en van wat Natie of conditie de selve mogen zijn, de welcke in eenige Schepen, d'Onderdanen van haer Hoog Mog. toebehorende, gescheept sullen wesen, onder wat pretext of voorwending het oock zy, te exerceren.

6. Ingevalle eenige Schepen of Vaertuygen der gemelde Heeren Staten Generael, of van iemant van hare Onderdanen en Inwoonders, op de Kusten van Algiers komen te stranden, sullen de gemelde Schepen met hare Gereetschappen en toebehoren, Goederen en Ladinge niet werden geconfisqueert, noch 't Volck tot Slaven gemaeckt, maer sullen ter contrarie alle Algierse Onderdanen gehouden zijn haer uytterste vlijt in 't werk te stellen, om 't Volk en Goederen te bergẽ.

7. Sal geen Algiers Schip of Vaertuygh na Zalee, Tetuan, Thunis, Tripoli of andere Plaetsen, dat Vyanden van de Heeren Staten Generael zijn, mogen gaen, om aldaer tot het nemen van de Schepen der Onderdanen van de gem. Heeren Staten Generael te dienen.

8. Sullen geen Algierse Schepen, 't zy groot of kleyn, omtrent de Reedens, Havenen, Steden of Plaetsen, staende onder 't Gebied der hoog-gemelde Heeren Staten Generael mogen kruyssen of swerven.

9. Ingevalle eenig Schip van Zalee, Tetuan, Thunis, Tripoli, of andere Plaetsen, dat Vyanden van de hoog-gemelde Heeren Staten Generael zijn, eenig Schip of Schepen, Volck of Goederen, iemant van d'Onderdanen der hooggem. Heeren Staten toebehorende, tot Algiers of eenige andere Plaetsen van dit Koninckrijck quam op te brengen, sullen de Heeren Gouverneurs van dien niet gedogen, dat sodanig Volck, Koopmanschap of Goederen aldaer verkocht of aen de man gebracht werden.

10 Ingevalle eenige Oorlog-schepen der hoog-gem. Heeren Staten Generael binnen Algiers of eenige andere Havens of Plaetsen van dat Koninckrijck met eenige Prinsen quamen te arriveren, sullen sy de selve in alle vryigheyt aldaer mogen verkopen, of daer van na haer goetduncken disponeren, sonder door iemant te werden gemolesteert: oock sullen d'Oorlog-schepen der hoog-gemelde Heeren Staten niet gehouden zijn eenige Rechten of Gabellen te betalen, maer ter contrarie, ingevalle haer eenige Mont-Munitien ontbraecken, sullen sy vryelijck, al 't gene sy van noden sullen hebben, tot prijs courant mogen kopen.

11. Soo

11. Soo haest als eenig Oorlog-schip van de gemelde Heeren Stateu Generael voor de Reede van Algiers sal arriveren, en dat den Consul der Vereenigde Nederlanden, of den Capiteyn van 't gem. Schip, de voorn. Gouverneurs van Algiers sulckx sal hebben verwittigt, sal het selve werden gepubliceert, op dat een yder sijne Slaven beware: Doch ingevalle sulckx niet tegenstaende eenige Slaef quam te ontsnappen, of dat'er vermoeden was dat iemant ontsnapt mochte wesen, sullen de Heeren van Algiers daerom niet toelaten, dat eenige insolentie daerom tegens gedachte Consul of eenig ander Onderdaen der Vereenigde Nederlanden, als-dan binnen Algiers wesende, werden gepleegt, maer sullen ter contrarie aen de Meesters van sodanigen Slaef of Slaven belasten, dat sy de selve met alle discretie van den Capiteyn of Commandeur, by wie sy haer souden mogen hebben gesalveert, afvorderen; en ingevalle ged. Officier sulckx stantvastelijck ontkende, of dat men geen volkomen kennisse daer van hadde, sal den Meester of Meesters gehouden zijn volkomen geloof aen de Woorden van ged. Officier toe te staen, sonder den Consul of Onderdanen, hier voren gemelt, daerom in eenigerhande maniere te mogen molesteren: Echter, indien het seecker was dat sodanigen Officier de waerheyt van de saeck verborg, sullen de Heeren Gouverneurs van Algiers als-dan aen gedachte Consul versoecken, daer over aen de Heeren Staten Generael te schryven, op dat satisfactie sonder uytstel aen de Meesters van sodanige Slaven gegeven werde.

12. Van den dagh dat de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet van wegen de Heeren Staten Generael aen de Heeren Gouverneurs van Algiers sal zijn overgegeven, sullen gene Onderdanen of Inwoonders der Vereenigde Nederlanden, soo Joden als Christenen, binuen de Stadt of het geheele Koninckrijck van Algiers tot geen Slaven mogen werden gemaeckt, onder wat pretext het soude mogen wesen: En boven dien sullen de hooggem. Heeren Staten Generael, uyt krachte van dit Vredens-Tractaet, niet gehouden zijn eenige van hare Onderdanen of Inwoonders, zijnde tegenwoordig in Slaverny, of die voor de gem. Ratificatie daer toe soude mogen komen te vervallen, los te kopen, maer sal het absoluyt aen hare vrye wille dependeren, sonder eenige limitatie of restrictie van tijt, haer medogentheyt in 't werck te stellen, en sodanige en soo veel t'allen tyden als 't haer goet duncken sal, te verlossen, mits conditie van over den Prijs met hare Meesters, op het redelijckste doenelijck, te accorderen, sonder dat men haer sal konnen dwingen eenige tegens haer danck te lossen, 't zy van de Slaven van de Beylecq of Galeyen, 't zy van de gene die de Heeren Bassa, Day, Gouverneur, Aga, of wie het soude mogen zijn, toebehoren; niet geraden vindende, om veele redenen, te stipuleren, dat de Meesters gehouden zijn haer Slaven, zijnde haer eygen Goed, tot den eersten Inkoop te renonciëren; als mede niet, dat de gemelde Heeren Staten gehouden souden zijn sodanige aen te nemen als men haer met gewelt soude willen doen lossen, belovende de gemelde Heeren van Algiers haer authoriteyt in dese saeck te employeren, om beyde de Partyen te contenteren. Oock is wyders geaccordeert, dat alle de Slaven, zijnde Onderdanen en Inwoonders van de gemelde Heeren Staten Generael, ter occasie van hare lossinge, sullen genieten

genieten het profijt en emolument van den afslagh of vermindering der Rechten, die aen het Konincklijck Huys toekomen, gelijck oock van d'andere kosten, mits betalende so redelijcke Somme als eenige Slaven van andere Natien, ten opsichte van hare lossinge, 't zy na de gesloten Vrede, of by wegen van Aelmoessen, gewoon zijn te betalen; wel verstaende, dat sodanige Slaven, Inwoonders der Vereenigde Nederlanden, die dit emolument sullen willen genieten, door de Commissarissen Thomas Hees en Jacob de Paz, of eenig ander Minister van den Staet der Vereenigde Nederlanden, die na desen binnen Algiers soude mogen komen, sullen moeten werden gelost; sullende andere Slaven, Inwoonders der gemelde Provintien, die dat Voor-recht, ten opsicht der gem. Rechten, niet sullen willen genieten, hare liberteyt door andere Personen, so sy te rade sullen werden, mogen procureren. Oock sullen de Commissarissen of andere publijcque Ministers, die na desen uyt den naem van de gemelde Vereenigde Nederlanden binnen Algiers sullen werden gestelt, de vryheyt en het vermogen hebben van voor haer of voor hare Secretarissen Contracten en Accoorden te doen passeren, Brieven, Patenten en andere Depeches in hare Namen te verleenen, en vorders al het gunt tot de lossinge en het vertreck der geloste Slaven van noden sal zijn, in 't werck te stellen, sonder dat iemant, wie hy oock zy, sigh daer tegen sal mogen setten, of de geloste Slaven molesteren. Wyders sullen de geseyde Ministers met al soo veel authoriteyt als eenige Ministers van andere Princen of Potentaten alderhande Instrumenten en Contracten, ten behoeve van andere Christene Natien, voor haer vermogen te passeren en doen passeren, en Paspoorten verleenen, sonder eenige contradictie van iemant.

13. Of het gebeurde dat eenige Onderdanen der gem. Heeren Staten Generael binnen de Stadt of eenige andere Plaets van 't Koninckrijck van Algiers quam te overlyden, sullen dessels Goederen of Penningen door de Gouverneurs, Rechters of andere Officiers van Algiers, hier boven gemelt, niet mogen werden aengeslagen, of eenigsints nagespeurt, maer sullen sodanige Goederen en Penningen door den genen of die gene die den Overleden tot sijn Erfgenaem of Erfgenamen by Testament sal hebben geinstitueert, ingevalle de selve ter plaetse van den Overleden mochten wesen, werden aenvaert: En ingevalle de Erfgenamen niet present zijn, sal den Executeur van 't Testament, door den Overleden behoorlijck geinstitueert, na dat hy een perfecten Inventaris van alle nagelaten Goederen en Penningen sal hebben gemaeckt, de selve sonder eenig belet in sijn bewaringe nemen, en sal besorgen dat alles in handen van de ware en wettige Erfgenamen door veylige wegen gestelt werden: Doch ingevalle iemant der geseyde Onderdanen sonder Testament quam te overlyden, sal den Consul der gemelde Vereenigde Nederlanden sodanige Goederen en Penningen onder de behoorlijcke Inventaris aenvaerden, om de selve aen de naeste Vrienden en Erfgenamen der Overleden ter hant te stellen.

14. De Koopluyden, soo Christenen als Joden, der gem. Vereenigde Nederlanden, de welcke haer binnen de Stadt en het Koninckrijck van Algiers sullen bevinden, sullen geensints gehouden zijn Goederen tegen haer danck te kopen,

maer ſal altijt tot haer keure zijn ſodanige te kopen als ſy ſortabel ſullen vinden. Oock ſal geen Capiteyn of Schipper der gem. Provintien gehouden zijn eenige Goederen tegen ſijn wille in te nemen, om de ſelve te voeren na eenige Plaetſen, daer hy niet ſoude willen gaen. Sal mede den Conſul der gem. Provintien niet gehouden zijn eenige Schulden van een ander Onderdaen der gem. Provintien te betalen, ten ware dat ten dien oorſaecke eenige Borgtocht of Cautie by publijcke Acte geſtelt wierde.

15. De Onderdanen, ſoo Chriſtenen als Joden, der gemelde Heeren Staten ſullen in cas van eenig Pleydoy of Proces binnen Algiers, of deſſelfs Territorie, niet gehouden zijn ſigh onder eenige andere Jurisdictie als die van den Day en Douane te ſubmitteren; uytgeſondert nochtans indiender eenige Queſtien, ſoo Civil als Crimineel, tuſſchen die van de Natie alleen der gem. Vereenigde Provintien waren, in welcken gevalle ſy voor geen andere Rechter als voor haer Conſul ſullen behoeven te compareren, de welcke alle macht ſal hebben om de Differenten, ſoo in 't Civil als Crimineel, te termineren, als, Doodſlagen, Quetſuren en andere Delicten, en te procederen volgens d'Inſtructie en Ordres der hooggemelde Heeren Staten Generael.

16. Ingevalle eenig Onderdaen der hooggem. Heeren Staten Generael, ſigh bevindende in 't Koninckrijck van Algiers, een Turck of Moor quam te beledigen, quetſen of neder ſlaen, en ſodanige Delinquant gekregen wierde, ſal hy op de ſelve wyſe, en niet ſtrenger als een Turck, werden geſtraft, ingevalle hy diergelijcke misdaden begaen hadde: doch by ſoo verre hy quam te ontſnappen, ſal den Conſul of andere Onderdanen van de gemelde Heeren Staten daerom niet mogen werden ontruſt noch gemoleſteert:

17. Den gemelden Conſul der Heeren Staten, binnen Algiers reſiderende, ſal aldaer in alle vryigheyt en veyligheyt, ſoo van Perſonen als Goederen, zijn, en ſal hy vermogen ſijn Tolck en Makelaer te verkieſen, oock aen Boort van hoedanige Schepen in de Havenen of op de Reede ten Ancker leggende, ſoo menigmael als 't hem believen ſal, te gaen, als oock het Koninckrijck te Landt mogen frequenteren. Oock ſal hy de Chriſtelijcke Gereformeerde Religie, ſonder eenige vexatie of moleſtatie, 't zy met woorden of met daden, van wie het ſoude mogen zijn, publijckelijck mogen exerceren.

18. Is mede geaccordeert, dat niet alleen gedurende de continuatie van Vrede en Vriendtſchap, maer oock in cas van eenige interruptie of rupture van die tuſſchen hooggem. Heeren Staten Generael en die van 't Koninckrijck van Algiers, den Conſul en andere Onderdanen der hoog-gemelde Heeren Staten in 't geſeyde Koninckrijck van Algiers wonende, namentlijck ſo wel in tijt van Oorlog als van Vrede, volkomen vryigheyt ſullen hebben ſigh na haer eygen of andere Landen met ſodanige Schepen, van wat Natie het zy, als 't haer goet duncken ſal, te begeven, en hare Goederen, Familien en Dienaers met haer nemen, ſonder dat haer daer omtrent eenige hinderniſſe magh werden toegebracht.

19. Sal geen Onderdaen der hooggem. Heeren Staten Generael, 't zy Jood of Chriſten, zijnde Paſſagier, of gaende en komende met ſijn Bagagie van ofte na eenige

eenige Haven, mogen werden gemolesteert, schoon sodanigen Passagier in een Vyandelijck Schip van die van Algiers was: Gelijck mede een Algiersse Passagier, zijnde in een Vyandelijck Schip der hoog-gem. Heeren Staten, in sijn Persoon of Goederen, die hy in 't gemelde Schip geladen sal hebben, niet en sal mogen werden gemolesteert.

20. Soo haest als de Ratificatie van het gem. Tractaet van wegen de hooggem. Heeren Staten Generael binnen Algiers sal zijn aengekomen, en aen de voorn. Gouverneurs der geseyde Plaets over-gegeven, sullen alle Injurien en Schaden, van wedersyden geleden, in een eeuwige vergetenheyt gestelt en gedompelt zijn, en sullen alderhande Hostiliteyten en violentien van wederzyden cesseren, sullende dese Vrede in haer volkomene kracht en vigeur blyven, en voor altijt continuëren. En ingevalle sedert den dagh dat de gem. Ratificatie in handen van de gem. voornaemste Heeren van Algiers gestelt sal zijn, eenige Prinsen of schade van wedersyden quamen te geschieden, voor dat de Vrede aen een yder der Onderdanen bekent was, sal daer van een prompte satisfactie gegeven werden.

21. Ingevalle dat by inadvertentie of anders eenige contraventien in 't tegenwoordige Tractaet van wegen de hoog-gem. Heeren Staten Generael of de gem. Heeren van Algiers voorvielen, sal het selve daerom echter in sijn volle vigeur blyven, sonder dat men daerom tot rupture van de Vrientdschap en goede correspondentie sal komen, maer sal de beledigde Party een prompte reparatie van sodanige contraventie in der minne vorderen, alvorens tot de Wapenen te komen: En ingevalle sulckx by eenige particuliere Onderdanen mocht by komen, sullen sy als Infracteurs van de Vrede, en verstoorders van de gemeene rust, sonder eenige conniventie daer over werden gestraft. Aldus geconfirmeert, geteeckent en gezegelt, in presentie van Godt, den 30 April, 1679. zijnde omtrent ter halver Maen Rabia Elouel, in het Jaer 1090 van Hegira.

(L. S.) *Thomas Hees.* (L. S.)
(L. S.) *Jacob de Paz.* (L. S.)
(L. S.)
(L. S.)

Gedurende de voor-gedachte Onderhandelinge / quamen den eersten April eenige Engelsse Schepen / troups-gewijse / in 't gesicht van Algiers. Den volgenden dag sag men 9 van de selve op de Reede ten Ancker: haer Admirael Sr. John Narboroug liet aenstonts de Witte Vlag wapen; niet te min wierden dien selven dagh 3 Fransse Vaertuygen / derwaerts aen komende / by sijn Ed. aengehouden. Den 4 dito / omtrent den avont / quam een Engels Chaloup halver Zee Stedewaert / met een Vrede-vlagge / hebbende een goede wijl leggen wachten op de komst van een Turckse Barck: en zijn eyndelijck eenige slechte Moren / op het seggen van den Haven-meester / buyten last en kennisse van 't Konings Huys / in een gemeene Barck derwaerts gevaren / aen de welcke de Engelsse een Missive / behelsende een beleefde aenbiedinge tot Vre-

de/ over gaven/ om te bestellen aen de Hooge Regeeringe. Den selven dito is de Engelsse Chaloup meer als halver weegh wederom blijven leggen: den Engelssen Tolck wierdt met antwoort op de voorsz. Missive van 't Konings Huys afgevaerdigt/ met last/ om haer mondeling te verklaren het ongenoegen deser Regeeringe over het onvry maecken hunner Reede/ sustinerende tegens aller Volcken gebruyck te zijn/ onder een Vrede-vlagge vyandelijcke Actien te plegen. Dien selven avont wierden de aengehoudene Vaertuygen gerelaxeert. Den 7 dito zijn 2 Capiteynen sonder eenig Gevolgh aen de Moulje op een seer onbequame plaets aen Landt gekomen/ toonende de Algerinen geen het alderminste uytterlijck gelaet of teecken van Vrede/ ter contrarie men sagh van alle hun aenwesende Schepen de Rode Vlagge waeyen: de 2 Capiteynen hadden last van hun Admirael/ om de intentie van sijn komst te verklaren/ en te vernemen/ waer toe het aldaer soude te brengen zijn: En kregen van Baba Hassan/ na een lange en scherpe deductie van 't gepasseerde tusschen haer/ tot bescheyt: Dat indien het de Engelsse ernst was Vrede te maecken, dat sy dan hadden te restituëren 3 Schepen met haer toebehoren, voor den Oorlog genomen; alle hare Slaven te lossen na het goet-duncken der Patronen; 10 Metale Stucken Canon, 48 ponders, 10000 Kogels, 100 Quintalen Kruyt, en daer-en-boven noch 24 van de grootste Masten. Volgenden daegs zijn 4 Engelsse Officieren weder op het Konings Huys verscheenen/ remonstrerende/ dat den Eysch van daegs te voren al te excessif en onbillijck was/ doende daer nevens een Contra-eysch/ namentlijck: Restitutie van verscheyde Scheeps-ladingen, kostelijcke Koopmanschappen, voor de Rupture tot Algiers onrechtmatig tot prijs gemaeckt; en voor alles, van alle de Contanten en Silver-werck, meerder als 80000 Stucken van Achten, van een Conings Kits; alle hare Slaven voor den eersten Prijs, mits dat het haer vry soude staen 8 daer van uyt te kiesen, sonder eenig Rantsoen daer voor te betalen. De Algerinen niet willende toegeven/ noch oock in 't alderminste van eenige vergoedinge van hare kant weten/ is dese Audientie vruchteloos geweest/ en de Handelinge daer mede afgebroocken: daegs daer naer is de Engelsse Vloot vertrocken.

En aldus die van Algiers blijvende met de Engelssen in Oorlog/ kan men licht sien by wat occasie de expressien/ staende in de navolgende Missive aen desen Staet/ met de Vredens-Articulen/ hier voren gestelt/ gekomen/ zijn gebruyckt.

Brief van de Regeeringe van Algiers aen haer Hoog Mog.

WY Hadgi Mahomet, Day, en Baba Hassan, Gouverneur der Stadt en Koninckrijck van Algiers, wenschen van onsent wegen en uyt de naem van alle onse Victorieuse Militie, na aenbieding onser dienst, alle voorspoet aen de seer Hooge en seer Machtige Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en aen sijn Koninckl. Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, Heeren en Gouverneurs van veele Landen en Volckeren, Kinderen Gods, Voorbeelden van alle Christene Princen, Steunsels van Jesus Geloof, en onse seer lieve en groote Vrienden: Soo Gylieden na den staet onser Gesontheyt vraegt, soo

soo is 't, dat het ons (Godt lof) wel staet, en is insgelijckx het Landt, waer van wy tot Gouverneurs gestelt zijn, en 't welck aen den Grooten Heer en sijn Koning Ismaël Bacha toebehoort, in goeden stant. Wy hebben tot verscheyde reysen met een seer groot genoegen van Srs. Thomas Hees en Jacob de Paz, uwe Commissarissen by ons (die wy in uwe consideratie hoog achten, en die sigh selfs, door hare wyse conduite, soo van ons als van een yder binnen dese Placts doen beminnen) vernomen, dat uw Hoog Mog. en alle der selver Domeynen in goeden staet waren. Het is niet lang geleden dat wel-gem. uwe Commissarissen ons verwittigt hebben, dat Gy-lieden een honorabele Vrede met sijn Majesteyt van Vranckrijck gemaeckt ende beslooten hadde, waer by uwe Landen in een volkomen rust herstelt zijn, nu nergens anders als op een nieuwe vermeerdering van de Negotie en Zeevaert door alle de Gewesten des Werelts siende; dat ons aengename tydingen zijn, en congratuleren U L. daer over, al of het een geluck was, dat aen ons door den Hemel ware mede gedeelt. Wy weten wel, dat de vruchten van een goede Vrede nootsaeckelijck goet zijn, en dat den Oorlogh niet als een droevige desolatie met sigh brengt. Om die reden hebben wy, gelijck Gy-l. weet, een Alliantie van Vrede al over lang met u Hoog Mog. willen aengaen, en onse oude Vrientschap herstellen. Wy zijn in dat heyligh voornemen tot ons groot leetwesen door verscheyde hinderpalen opgehouden, gelijck wy U L. voor desen daer van hebben verwittigt, alsoo de Vrede in de dispositie Godts is, en de tijt en middelen, om daer toe te komen, insgelijckx van Sijne Macht dependeren. Eyndelijck het geluckig moment gekomen zijnde, soo hebben wy, volgens onse belofte, in consideratie van de groote eer en vrientschap, die het U L. ons heeft belieft te betuygen, uwe gem. Commissarissen genodigt, de welcke sonder ophouden en by alle wegen voor u Hoog Mog. hebben gearbeyt, om met ons te confereren en te tracteren, 't welck sy met groote vaerdigheyt en wackerheyt gedaen hebben, soo dat in een geluckig uur vergadert zijnde, wy haer al 't geen sy met billijckheyt van ons hebben konnen eyssen, toegestaen hebben, en dat door een enckele achting en genegentheyt, die wy tot uwe Zeevaert zijn hebbende, uyt oorsaeck van dessels trouwe en oprechtigheyt, die wy boven alle andere daer in bespeuren. Wy verseeckeren u Hoog Mog. dat wy in dese saeck ter goeder trouwe en sonder eenige argelist soecken te gaen. Onder dit tracteren met uwe Commissarissen zijn de Engelsse met eenige Schepen op onse Rede gekomen, de welcke tegen onse verwachtinge ons met veele instantien hebben aengeweest, om de Vrede met haer te maecken: Wy ter contrarie hebben betuygt weynig of geen lust te hebben, om met haer daer over te tracteren. Het zijn Luyden sonder trouwe, en die haer beloften niet nakomen: sy hebben ons den Oorlog sonder oorsaeck, en sonder ons die alvorens aen te seggen, aengedaen: sy hebben onse Schepen genomen, en onse Luyden tot Slaven gemaeckt. Wy bespeuren in onse Victorieuse Militie, als oock generalijck in alle onse Inwoonders van dese Placts, een groote af keerigheyt tot de Vrede met die Natie: Ter contrarie, alle de werelt bekent met een Hert en met een Mont, dat de Nederlanders goede en getrouwe Luyden zijn, die den rechten wegh gaen, hebbende een af keer van alle bedrogh en ontrouw. Eyndelijck de Conferentien met uwe Commissarissen en de onse hebben een gewenschte uytslagh gekregen. Wy hebben gesamentlijck in den vollen Divan, in presentie van alle de werelt, en onder het Aenroepen van den H. Name Godts, de Vredens-Articulen behoorlijck gesloten, getekent, bezegelt en geconfirmeert. Wy verseeckeren ons, dat u Hoog Mog. die goede occasie niet vruchteloos sullen laten voor-by gaen, alsoo wy uyt baerblijckelijcke teeckenen weten, dat

Gy-l. altijt getracht hebt, om met ons in een volmaeckte vrientſchap te leven: En derhalven bidden wy, dat u Hoog Mog. geen tijt en verlieſt, om ons uwe Approbatie en Ratificatie van 't gene onder ons en uwe Commiſſariſſen getracteert is, toe te ſenden. De effecten van een goede Vrede ſullen tot welſtant van uwe Regeeringe, ſoo wel als van de onſe, ſtrecken: De Onderdanen van wederſyden ſullen vryelijck mogen negotiëren en ter Zee varen. Wy wenſchen niet anders, als in goede correſpondentie met U L. te leven, ons woort ons woort zijnde, en onſe trouwe onſe trouwe. Het ſal U L. dan gelieven aen uwe Onderdanen toe te ſtaen vryelijck ter Zee te mogen varen, en ons alderhande Goederen toe te brengen, om haer profijt daer mede te doen: 't geene wy van noden ſullen hebben, ſullen wy voor ons Gelt eyſſchen, gelijck wy voor deſe met d'Engelſſen gedaen hebben. Op d'aenkomſt van uwe Ambaſſadeurs verſtonden wy, dat ſy 2 Metale Stucken Canon mede gebracht hadden, om de ſelve aen het Koninckl. Huys alhier te vereeren, ingevalle de Vrede geſloten wiert, 't welck ons ſeer aengenaem was; wy zijn aen U L. wegens die beleeftheyt, die wy niet verdient hadden, ſeer verplicht: oock is het een gewoonte geweeſt, dat onſe Voorſaten, na een Vrede met Chriſtene Potentaten aengegaen, met eenige Vereeringen beſchoncken zijn: wat ons aengaet, wy ſoecken ons particulier voordeel niet, alſoo wy gehouden zijn alle onſe ſorge tot het gemeene beſte te contribuëren: derhalven ſoo verklaren wy aen u Hoog Mog., gelijck wy dickwils aen der ſelver Commiſſariſſen gedaen hebben, dat wy niets voor ons noch voor geen andere Particuliere begeeren; doch indien het uwe goede wille mocht zijn, dat na de Ratificatie van het Vredens-Tractaet van uwent wegen, het U beliefde ons een Vereeringe van die ſoort, als boven is geſegt, toe te ſenden, en ons eenige meer Metale Stucken Canon, van grooter calibre, te laten toekomen, wy U verſeeckeren, dat wy met onſe geheele Militie de ſelve voor het alderkoſtelijckſte Preſent, als geſchieden kan, ſullen houden, en ſullen onſe Succeſſeurs U daer over ten eeuwigen dage verplicht zijn: En ingevalle in onſe handen ietwes tot uwe dienſt gevonden werdt, ſullen de ſelve altijt open zijn als 't U believen ſal U daer van te bedienen. Terwyl wy een favorabel en vaerdigh antwoort hier op verwachten, ſullen wy uwe Commiſſariſſen in onſe protectie houden, en ſullen niet toelaten dat haer het minſte leet wedervare; wy leven met haer gelijck als met onſe Broeders. Indien dit Tractaet U niet aen en ſtaet ('t welck Godt verhoede) ſullen wy echter met haer wel en als Vrienden handelen, alſoo wy weten, dat het uwe Miniſters zijn, en dat alles niet in hare macht is, maer van uwe wille en goetvinden dependeert. Wy ſullen dan de nakominge van uwe hant verwachten. Godt neme U in Sijn Heylige bewaringe. Omtrent het midden van de Maen Rabia Elouel, in het Jaer 1090 van Hegira.

Eyndeling ſullen wy nu verhalen 't geen verder in de Vrede-handeling/ en voornamentlijck met de Potentaten in 't Noorden/ is voorgevallen.

Vranckrijck de Vrede met den Keyſer/ Spangie/ de Vorſten van Lunenburg en Biſſchop van Munſter/ ſoo wel als met deſen Staet/ gemaeckt hebbende/ heeft daer op gedwongen/ dat de Coning van Denemarcken en de Keurvorſt van Brandenburgh ſijne Propoſitien van den 15 April in het voorleden Jaer gedaen/ ſouden aenvaerden/ en by gevolge aen Sweden alles reſtitueren 't geen die Kroon afgenomen was: doch hoogh-gemelden Koningh noch ſijn

Keur-

Keurvorstel. Doorl. daer toe niet konnende verstaen/ als willende over 't selve ordentelijck tracteren/ soo hebben de Heeren Fransse Ambassadeurs op den 6 Maert de navolgende Declaratie tot Nimwegen gedaen.

Declaratie van de Heeren Fransse Ambassadeurs, op het subject van de Vrede, die noch tusschen de Coningen van Sweden, Denemarcken, en de Keurvorst van Brandenburg resteert te maecken.

ALsoo de Propositien, die den Alder-Christel. Koning op den 15 April laetstleden gedaen heeft, soo redelijck geoordeelt zijn, dat sy de Vrede in 't grootste gedeelte van Europa uytgewerckt hebben, soo sou'er oorsaeck geweest hebben, om te hopen, dat de Coningh van Denemarcken en den Heere Keurvorst van Brandenburg de selve, voor soo veel haer aengaet, liever souden hebben willen aennemen, als de volkomene herstellinge van d'algemeene rust langer op te houden, door d'onrechtmatige pretentien van eenigen inbreuck in de Tractaten, die gelijck als het eenigste fondament daer van zijn, te brengen: doch alsoo die Prinsen tot noch toe niet betuygt hebben, dat sy de gemelde Conditien wilden aennemen, en dat het niet billijck soude zijn, dat de groote kosten, die sijn Alder-Christel. Majesteyt genootsaeckt is te doen, om de volkomene satisfactie van de Coning van Sweden, op de voet der gemelde Tractaten, te procureren, en een algemeene Vrede in 't Christenrijck te weeg te brengen, hooggem. sijne Majesteyt tot uytere schade soude gedyen: Soo ist, dat desselfs Extraordinaire Ambassadeurs en den Heere Jenkins, in sijne qualiteyt van Mediateur, die hy in dese Vergadering bekleet, verklaren, dat ingevalle de Coning van Denemarcken en den Heere Keurvorst van Brandenburgh geen volkome satisfactie aen Sweden, door de herstellinge der Westfaelsse en Coppenhaegse Tractaten binnen de geheele Maent van Maert aenstaende gegeven hebben, sijn Alder-Christel. Majesteyt als-dan pretendeert vry te zijn van nieuwe Conditien te vorderen, namentlijck, dat Lipstadt aen den Heere Keurvorst van Ceulen weder ter hant sal werden gestelt, en dat de Coning van Denemarcken en den Heere Keurvorst van Brandenburg gehouden sullen zijn de Oorlogs-kosten aen sijn Alder-Christel. Majest. te betalen.

Gedaen tot Nimwegen den 6 Maert, 1679.

Dese Declaratie wierdt den Heer Ambassadeur Jenkins/ als Mediateur/ ter handen gestelt/ die de selve aen die van Denemarcken en Brandenburg liet bekent maken. Waer op den laetste 2 dagen daer na sijn klachten by Geschrift aen d'Ambassadeur van Spangie gedaen heeft/ seggende: Het maken van de particuliere Vrede d'oorsake te zijn, dat men, sonder op justitie te sien, sijn Heer en Meester soo harde Conditien voorstelde, en die noch dreygde te verswaren, indien de selve binnen den gelimiteerden tijdt niet aengenomen wierden; eyschende derhalven, dat Spangie soude presteren het Tractaet van 't Jaer 1674, tusschen de Coning van Spangie en den Heere Keurvorst van Brandenburgh gemaeckt, als waer by belooft was, de laetste te dedommageren van alle schade, die ter oorsaecke van den Oorlogh in 't Landt van Kleef soude komen te lyden:

ver-

versoeckende voor sijn Meester te weten, wat daer omtrent van Spangie was te verwachten, om sijne mesures na te nemen.

Gelijck Geschrift leverden den selven Brandenburgsen Ambassadeur/ den Heer Blaspijl/ oock over aen den Keyserlijcken Afgesant/ en noch een ander aen de Heeren Ambassadeurs van desen Staet; en alsoo daer in wierdt gesprooken al of men van dese kant met het maken van de Vrede met Vranckrijck soude hebben aengegaen tegens de Tractaten/ met sijn Keurvorstelijcke Doorl. opgerecht/ soo hebben haer Hoog Mog. daer op in 't breede doen antwoorden/ seggende: Niet te weten dat sy, door het sluyten van de voorsz. Vrede met sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, tegen of te buyten hadden gegaen de Tractaten, met sijn Keurvorstel. Doorl. opgerecht: dat de selve door de groote ongelegentheyt van hare Ingesetenen, en de onmacht, daer in sy, door 't verloop van haer welvaren, gekomen waren, geobligeert geworden zijnde de voorsz. Vrede met hoogst-gedachte Majesteyt te moeten maecken, echter alles hadden gedaen wat haer mogelijck was, om die voor hare Geallieerden soo goet te verkrijgen, als eeniger mate geschieden konde. Dat sy het geluck hadden gehad, dat sijne Keurvorstel. Doorl. gedurende den Oorlog, niet alleen niet een voet Landts verloren, maer oock aensienelijcke Conquesten gedaen hebbende, het niet nodig was uyt regard van sijn Keurvorstel. Doorl. eenige restitutie te bedingen. Dat hare Koninckl. Majesteyten van Vranckrijck en van Sweden ter contrarie insisterende, dat aen sijn Keurvorstel. Doorls. syde soude werden gerestitueert 't geen de selve op hoog-gedachte sijn Majesteyt van Sweden hadde geoccupeert, de selve sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden echter met eenen niet duysterlijck dede insinuëren, genegen te zijn satisfactie aen sijn Keurvorstel. Doorl. te geven, voor de schade by de selve geleden. Dat haer Hoog Mog. soo voor als na het sluyten van de voorsz. Vrede bedongen hebbende een termijn, binnen de welcke hare Geallieerden in de voorsz. Vrede mede souden inkomen, sijn Keurvorstel. Doorl. geoordeelt heeft, dat het met dessels Interessen niet over een en quam, de voorsz. Vrede op de voorgeslagen Conditien aen te nemen. Dat haer Hoog Mog. wel leet was geweest te sien, aen eene zyde, dat in de voorsz. Conditien gene versachting konde werden geobtineert; en aen de andere zyde, dat sijn Keurvorstelijcke Doorl. die onaennemelijck oordeelende, de continuatie van den Oorlog voor de voorsz. Vrede verstont te prefereren: Dat de selve daer aen hebbende moeten acquiesceren, immers niet responsabel kunnen werden gemaeckt voor evenementen, die sijn Keurvorstel. Doorl. niet souden hebben konnen over komen, indien de selve hadde konnen verstaen de voorsz. Vrede aen te nemen: En dat mits-dien haer Hoog Mog. niet konden sien, dat sijn Keurvorstel. Doorl. t'haren laste desen aengaende iets uyt de voorsz. Tractaten konde eysschen: dat sy niet te min geerne alle goede officien wilden by-brengen, om sijn Keurvorstel. Doorl. daer door soo veel satisfactie te doen genieten, als aen haer eeniger mate konde werden gevergt.

Op de Declaratie van Vranckrijck self antwoorde den voorsz. Brandenburgsen Ambassadeur: Dat terwijl hy om bescheyt aen sijn Meester hadde gesonden,

nden, voor af konde seggen, dat het aen de Brandenburgse syde niet en hadde
mancqueert, dat men niet tot de Vrede was gekomen, alsoo al over 2 Maenden
er toe openinge aen den Heere Ambassadeur Jenkins was gedaen, maer dat
veden had geweygert te handelē; verantwoordende voort al 't gene in de voorsz.
Declaratie tot laste van Ceur-Brandenburg wierdt geseyt / voornamentlijck
ederspreekende: Dat een geheele Restitutie aen Sweden soude moeten gedaen
erden, en dat het derhalven sijn Meester soude verwonderen, wanneer hooren
ude, dat men noch meer van hem begeerde, indien hy het selve binnen sekere
t niet begeerde in te gaen, als zijnde altijt tot de Vrede en een Stilstant van Wa-
nen, hoewel tot sijn schade, geneygt geweest.
De Heeren Fransse Ambassadeurs repliceerden daer op met een gants an-
re tael: Dat Sweden wel tot een Stilstant van Wapenen hadde willen verstaen,
aer Denemarcken en Brandenburg niet: dat die oock tegens d'een en d'andere
rede, speciael die met den Keyser, hadden geprotesteert; soo dat de Coning van
ranckrijck, om eenmael de Vrede generael te maecken, gedrongen was geweest
dere mesures te nemen, en de voorsz. Declaratie te laten doen, daer van de
hade gevolgen konden voorkomen werden, indien men aen Sweden wilde re-
tuëren 't geen hem volgens de Westfaelsse Vrede toequam.
Hier op volgde een Duplijcq / daer by den Brandenburgse Minister trachte
betonen: Dat niet sijn Meester, maer Sweden, de Westfaelsse Vrede hadde
rbroocken, en dat die derhalven daer van reparatie moste doen. Maer dit
as maer woorden-strijt.
Men hadde van dit Jaer veel gesproken van een Stilstant van Wapenen /
een Treves / en wegens Denemarcken en Brandenburg / na dat de Swe-
n uyt Pruyssen waren gedreven / daer toe goede inclinatie getoont: maer
Sweden bleven by haer oude Preliminarien / dat als-dan de vrye passagie
n hare Brieven en Expressen mosten hebben van en na haer Coning: en ten
deren / de los-latinge van de Sweedse Volckeren / die op Bornholm waren
strant / en sedert by de Deenen gevangen gehouden / als zijnde dat een saeck
gens de gemeene trouw / en derhalven / eer sulckx herstelt was / dat men van
en Vrede konde handelen.
De Fransse Troupen / gelijck te voren al gedacht is / vast verder na de
ijn-kant komende / zijnde Monsr. Calvo op den 24 Maert / nevens den In-
ndant de Monceau / van Nuys met 32 Compagnien te voet en 6 te paert
nnen Kleef komen logeren / hebbende de voorsz. Troupen het Landt / mits-
ders genoegsaem alle de Plaetsen tusschen beyde aen de West-zyde van den
ijn / geheel onder haer macht / treckende daer uyt Contributien na haer wel-
vallen / en maeckten vast preparatie met een Schip-brugge tot Ordungen
s andersints / om den Rijn te passeeren / en hun alsoo mede in possessie van de
eurvorstel. Landen / aen die kant leggende / te stellen: waer by men vreesde
t het niet soude blijven; weshalven soo by de Mediateurs als andere gear-
yt wierdt / om het tot een Stilstant van Wapenen te brengen: Gelijck dan
ndelingh de Heeren Ambassadeurs van Vranckrijck op den 26 Maert ver-

klaert hebben: Dat, op de Instantien van de Mediatie van Engelandt, uyt de naem van de Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van de Coning van Denemarcken en de Keurvorst van Brandenburgh, als oock op de mondelinge aenhoudinge van de Keyserlijcke Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, ten eynde te consenteren in een Stilstant van Wapenen tot den 1 Mey, om daer door tot de generale Vrede te komen, sy, so voor haer Coniug, als voor haer Geallieerde, consenteerden in sodanigen Stilstant van Wapenen voor de gantsche Maent van April. Steliende de Conditien van de selve daer nevens.

Welcke Stilstant by de Sweden wierdt toegestaen/ en soo wel by den Deenssen als Brandenburgsen Minister aengenomen/hoewel duydelijck ontkende/ dat daerom aengehouden hadden/gelijck oock naderhant by de Fransse Ambassadeurs tot hare decharge wierdt verklaert; maer formeerden yder een apart Ontwerp van Articulen: doch het is eyndelingh geaccordeert in voegen als volght/ latende die van Brandenburgh d'acceptatie doen door sijn Secretaris/ terwijl een kleyne Reyse moste gaen doen/ doch weder komende/ approbeerde 't gene gedaen was.

Articulen en Conditien van een Stilstant van Wapenen, waer op de Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van Vranckrijck, soo uyt de naem van sijn Alder-Christel. Majesteyt, als van de Koning van Sweden, met de Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van Denemarcken en Brandenburg over-een-gekomen zijn, als volgt.

1. DAt'er van den eersten April aenstaende tot den eersten Mey daer aen volgende tusschen den Alder-Christel. Koning en de Koning van Sweden ter eenre, en de Koning van Denemarcken en Keurvorst van Brandenburgh ter andere zyde, sal wesen een cessatie van Actien van Hostiliteyt, soo wegens d'Attacque van Steden en Plaetsen, als wegens den Oorlog te Velde.

2. Dat van gemelde eersten April af, of ten minsten soo haest als de Generaels van het tegenwoordig Accoort sullen konnen zijn geinformeert, de Troupen en Legers van yder Party op de Landen, waer van een yder tegenwoordig in possessie is, sullen leven, sonder dat den een op des anders Landen sal mogen fourageren.

3. Dat van gemelde eersten April af geen nieuwe vordering van Executien, Contributien, Koeyen, Pionniers of Charroyen van wedersyden sal mogen werden gedaen, sullende geen van beyde diergelijcke vorderingen, volgens de voorvallende nootsaeckelijckheden, mogen doen, als op de Landen, waer van yder tegenwoordig in possessie is, en sonder dat d'een d'ander sal mogen verhinderen de verscheene en te quade zijnde Contributien te innen en ontfangen.

4. En by aldien, tegens alle vermoeden, daer eenige swarigheyt ten opsichte van de observatie van het tegenwoordige Accoort, in 't geheel of ten deele, ontstont, sal de selve by de Generaels of Commissarissen, van wederzyden daer toe geauthoriseert, in der minne werden bygeleyt, sonder dat daerom het gemelde Accoort sal werden gealtereert, of dat men de wegen van gewelt sal mogen ingaen.

5. De gemelde Ambassadeurs en Plenipotentiarissen sullen een Copy van het tegenwoor-

oordige Accoort sonder eenig uytstel aen de Generaels en Commandeurs van de Trou-
n der Koningen en Keurvorst, hare Meesters respective, toesenden, en beloven, uyt
achte van hare Volmachten, dat het selve punctueel en ter goeder trouwe sal werden
agekomen, van den dagh af dat gedachte Generaels kennisse daer van sullen konnen
ebben. Des t'oirconde hebben wy Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen
ornoemt het gemelde Accoort geteeckent, en de Zegels onser Wapenen daer by doen
ellen, om met malkander onderling te werden uytgewisselt. Gedaen tot Nimwegen
n laetsten Maert 1679. Was ondertekent,

Den Mareschal d'Estrades. (*L. S.*) *Colbert.* (*L. S.*)
J. Heug. (*L. S.*) *W. W. Blaspiel.* (*L. S.*)

Daer viel boven dien eenige difficulteyt over de Contributien/ die de Fran-n souden konnen vorderen van de Kleefze Landen over Rijn en Wael/ en waer oor de Hollandse en Fransse Ambassadeurs de volgende Acten passeerden.

Acte van Securiteyt voor het Landt van Kleef, gelegen aen de Oost-zyde des Rijns en Wael, gedaen door de Heeren Hollandtse en Fransse Ambassadeurs den 31 Maert 1679.

WY onder-geschreven Ambassadeurs Extraordinaris en Plenipotentiarissen van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, verklaren en testeren by desen, dat omtrent het Adjustement van een Stilstant van Wapenen tusschen e Coning van Vranckrijck ter eenre, en sijn Keurvorstel. Sereniteyt van Brandenburg ter ndere zyde, eenige difficulteyten sigh hebbende opgedaen, soo ten respecte van Uyt-chryvinge van de Contributien in de Landen van Kleef, Oost-zyde des Rijns en over de Vael gelegen, door den Heer Calvo gedaen; als over de tegenwoordige Inquartieringe n Belastinge der Fransse Troupen in de voorseyde Landen aen de West-zyde des Rijns, ls directelijck strydende tegens de solemnele Accoorden, met de Kleefze Lant-standen anegegaen den 26 Augusti en den 13 December 1678. 't welck den Heer Ambassadeur an sijne Keurvorstel. Doorl. geensints en konde toestaen: En de Heeren Ambassadeurs an Vranckrijck haer niet beordert en vonden te doen stremmen: Dat, om soo goeden eylsamen werck door sodanig incident niet te doen vervallen, de Heeren Fransse Am-assadeurs tot een temperament hebben toegestaen en verklaert, dat sy sonder uytstel aen aren Coning souden schryven, om sijn Majesteyts sentimenten daer over te vernemen; n dat middelerwijlen geen Executien over Rijn en Wael voorsz. mogen geschieden oor den tijt van 15 Dagen, de welcke souden aenvangen te lopen met den eersten deser. n ingevalle sijne Majesteyt na de voorsz. 15 Dagen soude oordeelen, dat de voorsz. Contributien gevordert moeten werden, dat sy ons daer van kennis sullen geven, en noch aer-en-boven een tijt van 3 Dagen, gedurende de welcke de Opgesetenen van 't voorsz. ant sullen mogen nemen hare mesures, sodanig als sy goet vinden. En hebben de wel-emelde Heeren Ambassadeurs geconsenteert, dat wy van 't gene voorseyt is van haren 't vegen de genoegsame verseeckeringe souden geven mogen, en daer van doen depeche-en de Acte by haer ondertekent, en aen 't eynde van desen geinsereert.

Nous Ambassadeurs, &c.

H. VAN BEVERNING.
Nimwegen den 31 Maert 1679. G. HAAREN.

Declaratie van de Heeren Fransse Ambassadeurs, tot de suspensie der Executien aen d'over-zyde van den Rijn en de Wael.

WY onder-geschreven Extraordinaire Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen van Vranckrijck consenteren, dat, op de swarigheyt, die'er ten tijde van 't onderteeckenen van de Stilstant van Wapenen, aengaende het invorderen der Contributien, die men van de Landen van den Heere Keurvorst van Brandenburg aen d'Over-Rijn en Wael pretendeerde, gemoveert is, hare Excell. de Heeren Ambassadeurs der Staten Generael uyt onsen name sullen beloven, dat wy met alle doenelijcke spoet aen den Coningh sullen schryven, om dessels intentie daer over te vernemen, en dat ondertusschen gene Executien aen d'over-zy van den Rijn en Wael, gedurende den tijt van 14 Dagen, op heden te beginnen, sal geschieden, self indien sijn Majesteyt oordeelt, dat de gemelde Contributien na d'expiratie der gemelde 14 Dagen moeten werden ingevordert, wy sulckx aen hare hoog-gem. Excell. sullen te kennen geven, en noch 3 Dagen tijt sullen vergunnen, gedurende de welcke de Inwoonders der gem. Landen sodanige mesures sullen konnen nemen, als sy sullen goet vinden. Gedaen tot Nimwegen den 1 April 1679.

LE MARECHAL D'ESTRADES.
COLBERT.

En is by de Coning van Vranckrijck de voorsz. Suspentie geapprobeert.

Den Brandenburgse Ambassadeur klaegden ondertusschen noch over de groote Contributien/ die de Franssen tegen een gemaeckt Accoort van 't Lant van Kleef / daer sy in gelogeert waren / dagelijckx vorderden / en toonden wel/ dat sijn Meester genegen was te handelen / doch op redelijcke Conditien; gelijck dan daer toe een Ontwerp overleverde / dringende voor al daer op / dat men aen sijn Meester niet minder konde doen als aen de Vorsten van Lunenburgh!/ die men eenige vergeldinge hadde toegestaen. Maer tot Nimwegen wierdt weynig meer gehandelt / ter oorsaecke / dat den Heere Keurvorst den Heere Meynderts / als Extraordinaris Envoyé / al een wijl te voren na het Fransse Hof hadde gesonden/ om aldaer de Vrede te tracteren. En hoe de selve daer bejegent is/kan gesien werden uyt de Missive/die de Coning van Vrankrijk al den 5 Maert aen den Heer Keurvorst heeft geschreve/luydende als volgt.

Brief van sijn Alder-Christel. Majest. aen de Keurvorst van Brandenburgh.

MYN BROEDER.

DE Brieven, die den Heer Meynderts my van uwent wegen ter hant gestelt heeft, en de communicatie, die hy daer by gevoegt heeft van uwe sentimenten t'mywaerts, zijn my soo aengenaem geweest, als u Keurvorstel. Doorl. soude konnen wenschen. Ick hebbe in de naeuwe Verbintenissen, die uwe Keurvorstel. Doorl. my heeft doen voorstellen, reële merckteeckenen van uwe genegentheyt tot mijne belangens met groot vermaeck gesien, en ick en kan sulckx niet beter vergelden, als met u Keurvorstel. Doorl. te verseeckeren van de gesteltheyt, daer ick in ben van de selve vrientschap, die dese laetste onrusten voor een tijt afgebroocken hebben, t'uwarrts te hervatten. Doch soo ick met een sonderling vernoegen vernomen hebbe, hoe seer u Keurvorstel. Doorl. genegen is

my

my daer toe te verplichten, om de selve noch stercker en nauwer in 't toekomende te maecken; met soo veel te meerder leetwesen heb ick gesien de verhindering, die de continuatie van uwe strydigheden met Sweden daer omtrent souden konnen by-brengen: Ick sal U van mijn Engagementen met die Kroon niet spreecken, want de selve zijn aen geheel Europa genoegsaem bekent, en ick hebbe mijne sentimenten dien aengaende aen den Heere Meynderts omstandig te kennen gegeven, doch ick sal U dit alleen seggen, dat nadien ick altoos ten hoogsten gewenscht hebbe de Vrede door het geheele Roomsse Rijck te sien herstelt, het my een sonderlinge blijtschap soude wesen, indien ick de selve door uw Vergelijck met die Kroon vast gestelt sagh, en dat de selve my in vryheyt liet U alle de merckteeckenen van mijn achting en genegentheyt, gelijck ick wensche te doen blijcken. En hier op bid ick Godt, dat Hy U, mijn Broeder, in Sijn Heylige en waerdige bewaringe neme. Geschreven tot St. Germain in Laye den 5 dagh Martii 1679.

Uw goeden Broeder,

LOUIS.

ARNAUT.

Maer wanneer den Heer Keurvorst vernomen had/dat de Franssen uyt Gulicker-lant in 't Landt van Kleef waren gekomen/ heeft daer op een Missive aen desen Staet geschreven/ alsoo garen gesien hadde/ dat men van dese kant de Franssen van daer geweert soude hebben: maer de Stilstant van Wapenen was ondertusschen geaccordeert/ en desen Staet bevont sigh verplicht Neutrael te blijven: de voorsz. Missive luyde aldus.

Missive van sijn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg aen de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Hoog Mog. Heeren, bysondere lieve Vrienden en Naburen.

SOo haest als wy hadden vernomen, dat de Fransse Troupes, die in 't Landt van Gulick hebben gelegen, in ons Landt van Kleve, aen de West-zyde van den Rijn, waren gevallen, en wy op dien selven tijt ons van hier hadden begeven, omme te redden onse Landen in Pruyssen, de welcke van wegen den bystant, die wy uw Hoog Mog. in haren hoogsten noot hebben bewesen, vyandlijck wierden geattacqueert, en in eenen desolaten staet gestelt, was dit ons eenig vertrouwen, uw Hoog Mog. souden, soo van wegen haer eygen Interest, als ten opsichte van de veelerhande Alliantien met ons opgerecht, mitsgaders door de herinnering van de extraordinaire groote beloften, de welcke sy ons ten allen tyden, selfs naerdien de particuliere Vrede was gemaeckt, hebben gegeven, van ons Interest, als haer eygen, te sullen behertigen, niet onderlaten hebbē, sonder eens versogt te zijn, sodanen Inval, door de middelen, die sy daer toe genoeg hadden, af te weeren en te beletten: Op welck vertrouwen en bystant wy ons te meer hadden verlaten, om dat wy oock, niet lang geleden, uw Hoog Mog. door onsen Kleefzen Vice-Cancelier Romswinckel, om nodige hulp en bystant seer beweeglijck hadden doen versoecken, en over sulckx niet getwijffelt, of uw Hoog Mog. souden sonder eenig

bedencken eene ſodanige reſolutie hebben genomen,de welcke ſoo wel voor haer eygen ſeeckerheyt dienſtig en nodig ſoude zijn, als oock met hare hooge en dierbare verſeeckeringe over een komen. Maer wy hebben met de hoogſte alteratie uyt uw Hoog Mog. Reſolutie van den 28 Maert, nieuwe Stijl, geſien, dat dit alles niet en was geconſidereert, en onaengeſien wy het gevaer en het ongeluck van uw Hoog Mog. niet anders als ons eygen gehouden, en het ſelve met hazard van alles wat ons Godt heeft gegeven, en met offenſie van onſe oude Vrienden ende Geallieerden, getrouwelijck en yverigh aengenomen hebben, wy echter daer by ſoo t'eenemael hulploos zijn gelaten en afgeweſen, dat wy van niemant in de Werelt, of wy ſchoon daer mede noyt in eenige Verbinteniſſe mochten zijn geweeſt, een ſoo ſlechte reſolutie ſouden hebben verwacht.

Wy ſtellen ter zyden de oorſaecken, de welcke uw Hoog Mog. hebben geallegeert, waerom ſy de Vrede met Vranckrijck hebben willen ingaen: maer dit ſullen ſy ons niet qualijck afeemen, dat wy haer hier mede vriendelijck herinneren, dat de Verbinteniſſen, de welcke ſy met ons hebben gemaeckt, in ſoo verre Divina & humana Jura niet t'eenemael onder de voet ſullen werden getreden, haer in diervoegen verbinden, dat ſy ſodanigen Vrede, ſonder ons alvorens daer toe te hebben verſocht, tot ons hoogſte prejuditie in generhande maniere hebben konnen ingaen, en over ſulckx ſodanigen eenzydigen Vrede, als uw Hoog Mog. na hare æquanimiteyt ſelfs ſullen moeten bekennen, tegens ons niet heeft kunnen geallegeert,veel min ons de ſchuldige Aſſiſtentie,daer op wy ons hebben verlaten, en op welck vertrouwen wy ons in den Oorlog van uw Hoog Mog. de welcke ons anderſints niet en heeft geraeckt, hebben begeven, geweygert, en in allen gevalle ons onſe wel-gefondeerde pretentie van ſchade uyt eene ſodanige verweygering reſulterende, benomen werden.

Voor deſen, als wy eerſt van de Kroon Sweden, wegens de Aſſiſtentie, ſoo wy uw Hoog Mog. hebben gedaen, vyandelijck waren overvallen, en ons van uw Hoog Mog. dienthalven 10000 Mannen onder anderen tot Aſſiſtentie waren verſproocken, hebben wy doen ter tijdt ſeer gaern aen hare reden (waerom ſy, van wegens de groote Macht van Vranckrijck tegens haer ſtaende, de voorſz. 10000 Mannen niet konde ſenden) gedefereert, ons ſelfs dies te ſtercker aengegrepen, en daer beneffens oock niet onderlaten uw Hoog Mog, van onſe eygene Militie in alles Campagnes aenſienlijcke Secourſſen te ſenden.

Maer tegenwoordig, daer uw Hoog Mog. hare aenſienlijcke Armee ſonder occupatie in de Guarniſoenen hebben leggen, en ons,ſonder eenige ongelegentheyt, helpen konnen, terwylen hare Finantien daer door niet ſouden werden belaſt, dat ſy ons met hare op de been hebbende Militie, die ſy niet te min moeten onderhouden, tot hare eygen ſecuriteyt ſecoureren, ſoo konnen wy ons daer mede niet laten afzetten en betalen. En nadien wy van wegen onſe aen uw Hoog Mog. beweſene oprechte vriendtſchap ſoo veelerhande vyandlijcke overvallen en ineſtimable verderven moeten lyden, hoe ſouden wy de gene konnen geloven, die, om den vaſten bant van onſe reciproque Vrientſchap te verbreken, ons willen perſuaderen,dat u Hoog Mo. ons deſe ten allerhoogſten ſchuldige hulp ſullen weygeren.

Uw Hoog Mog. weten, dat noch aen onse Ministers tot Londen, alwaer het fondament van desen Vrede eerst is geleyt, noch oock tot Nimwegen, de minste ouverture hier van niet is gegeven, niet tegenstaende de selve in onsen naem hebben verklaert, dat sy mede wilden tracteren; gelijck wy ons dienvolgens oock in de Maent van Junius van het voorleden Jaer 1678 door onsen Vice-Cancelier Romswinckel by uw Hoog Mog. daer toe omstandelijck hebben aengeboden.

Uw Hoog Mog. Ministers hebben oock doorgaens daer aen, ja aen ons selven de allerhoogste verseeckeringe gegeven, dat de Pacta getrouwelijck soude werden nagekomen, en dat wy voor egeene contraventie, veel min voor eenige verlatinge, souden te vreesen hebben.

Volgens alle 't welcke wy uw Hoog Mog. hier mede dienst en vriendt-nabuurlijck versoecken, ten eynde sy ons en haer eygen tegenwoordig pericul, mitsgaders die kostbare en getrouwe diensten, die wy haer hebben bewesen, en daer beneffens alle voorhandene, irreparabele en ten hoogsten schadelijcke consequentien willen ter herten trecken, en haer sodanigh in dese onse tegenwoordige constitutie betonen, gelijck wy daer op vast vertrouwen, en uw Hoog Mog. eygen gerustheyt, die sy immers niet weyniger by den Rijn-stroom, als in Brabant en Vlaenderen, soecken, sulckx vereyscht, en waer toe de dierbare Verbintenissen en Beloften, ja hare hooge reputatie, soo wel voor de tegenwoordige tijdt, als voor de toekomende posteriteyt, verbinden.

Wy willen ons daer op dies te vaster verlaten, vermits sijne Koninckl. Majest. van Engelandt tot het redden van onse Kleefze Landen t'eenemael genegen is, en niet anders verlangt, als dat uw Hoog Mog. een sodanigh algemeen voordeeligh werck met hem te gelijck aenvaerden. Uw Hoog Mog. konnen daer jegens vastelijck vertrouwen, dat wy en onse Nakomelingen sulcken weldaet altijt danckbaerlijck sullen erkennen, by alle overkomende ongelegentheden den Staet na al ons vermogen getrouwelijck aennemen, en in eene onverbreeckelijcke vriendtschap daer mede verblyven.

Maer by aldien dit alles, en de onwaerdeerlijcke schade, die wy om uw Hoog Mog. wille lyden, haer niet en soude ter herten gaen, en sy ons hulpeloos souden laten; en aen de discretie van onse, of veel meer hare Vyanden, terwylen wy gene, als om harent wille hebben, overgeven willen.

Soo moeten wy sulckx aenbevelen den hoogsten gerechten Richter, die Beloften en Verbonden wil gehouden hebben, en die gene, die daer tegens handelen, straffen. Wy houden ons ondertusschen mede verplicht in sodanen onverhoopten gevalle ons en onser Nakomelingen Recht, bevoegnis en pretentie te reserveren, wegens alle hier door albereyts geledene schaden, en die ons noch verder in het toekomende soude mogen werden aengedaen.

Edoch wy hebben dat vaste toeverlaet, uw Hoog Mog. sullen ons versoeck, als in de hoogste billijckheyt bestaende, wel overwegen, en de ruïne van haren ouden getrouwen Nabuur en Geallieerde stilsittende niet aensien, noch door eene ongehoorde procedure de rechtvaerdige wraeck van Godt over haren Staet brengen, maer ons veel meer oorsaeck geven de selve te dancken voor hare wilvaerdige

Assi-

Assistentie, 't welcke wy dan by alle gelegentheden gereet sullen zijn met vriendtschap en nabuurlijcke bereytwilligheyt te erkennen.

Cöllen aen de Spree den 7 April 1679.

De Franssen / om hare saecken tegens den Heere Keurvorst voort te setten/ waren / gedurende den Stilstant van Wapenen / seer besigh om alle bereydselen te maecken / ten eynde over Rijn te trecken / soo dra die Stilstant uyt soude zijn / indien ondertusschen sijne Keurvorstelijcke Doorl. sijn Vrede niet en maeckte. Monsr. Calvo was tot Ordingen gekomen / alsoo daer met een Schip-brugge over Rijn soude gaen: gelijck oock voor een begin op den 28 April eenige Fransse Troupen over Rijn zijn geset / en tot Angeroort / sonder eenige resistentie te vinden/post gevat hebben/werwaerts des anderendaegs meerder Troupen zijn gevolgt / voor-gevende / daer een Schans te willen maecken: En in der daet vonden de Brandenburgse haer te swack / hoewel men al breet hadde geroepen van de Krijgs-macht/ die by haer / tot defensie van Wesel als andere Plaetsen aen dees syde den Rijn/ onder den Heer Lt. Generael Spaen te samen was gebracht; maer die best wetende hoe 't met de selve gestelt was/ hadde self Voorslagen gedaen / om de Stilstant van Wapenen te prolongeren/ daer toe de Brandenburgse Ambassadeur tot Nimwegen in 't eerst niet konde resolveren /. maer nu vernemende / dat de Franssen alreede over Rijn waren/ is met den Franssen Ambassadeur den Heere Colbert van Nimwegen naer Santen gereyst / alwaer met den voorsz. Heere Lt. Generael Spaen hebben gesprooken: En is op den 3 Mey een verlanginge van de Stilstant van Wapenen voor noch 14 dagen beraemt/ doch op de navolgende Conditien.

Articulen en Conditien van een prorogatie van Stilstant van Wapenen, tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en de Keurvorst van Brandenburg.

ALsoo gedurende den geheelen loop van den Oorlog, waer door den Heere Keurvorst van Brandenburg in belangens, contrarie die van sijn Alder-Christel. Majesteyt, gewickelt is, sijne Keurvorstel. Doorl. echter altoos een stercke genegentheyt heeft geconserveert, om door de Vrede in d'Alliantie van hooggem. Heer Coning weder te raecken, en dat sijn Majesteyt altoos betuygt heeft te wenschen, dat een prompt Accommodement der Verschillen, die'er tusschen de Kroon van Sweden en hoogst-ged. Heer Keurvorst zijn, de selve in staet konde stellen, van hem sijn eerste Vrientschap weder te geven, en effecten van de groote achting, die hy t'allen tyden voor hem gehad heeft, te doen gevoelen, het gebeurt is, dat, om tot soo een Accommodement te raecken, men over een Stilstant van Wapenen voor de geheele Maent van April is over een gekomen: de welcke niet genoegsaem geweest zijnde, om de swarigheden, die dit Vredens-Tractaet tot noch toe opgehouden hebben, weg te nemen, so heeft sijn Majest. om niets achter te laten van 't gene de selve soude konnen bevorderen, Volmacht aen sijne Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot het Vredens-Tractaet tot Nimwegen gegeven, om met den Extraord. Ambassadeur en Plenipotentiaris van sijne Keurvorstel. Doorl over een prorogatie van Stilstant van Wapenen op de volgende Conditien over een te komen.

1. Dat, ingevolge van d'aenbiedingen, die den Heere Keurvorst aen sijn Alder-Christel.

:l. Majesteyt heeft laten doen, tot een merckteecken van de goede trouwe, waer mede · met de selve wil omgaen, den Heere van Spaen, Lt. Generael en Commandant der :oupen van sijn Keurvorstel. Doorl. de Plaetsen van Wesel en Lipstadt in handen van n Alder-Christel. Majesteyt sal stellen, om door de Commandanten en Troupen, die selve aldaer in Guarnisoen sal willen stellen, te werden bewaert, tot dat de Vrede tus-hen sijn Majesteyt en sijn Geallieerde ter eenre, en den Heere Keurvorst van Branden-irgh ter andere zyde, geteeckent en geratificeert sal zijn.

2. Dat de Troupen, die binnen de gemelde Plaetsen van Wesel en Lipper-Schans voor ne Keurvorstel. Doorl. daer van dependerende, in Guarnisoen leggen, op toekomende aendagh den 9 deser Maent daer uyt sullen trecken, en dat het Fransse Guarnisoen, welck Monsr. de Calvo daer binnen sal senden, tot het getal van 4000 Man, soo Infan-ry als Cavallery, door gedachte Heer Spaen ter goeder trouwe daer binnen sal werden ntfangen, om aldaer tot d'uytwisseling der Ratificatien van 't Vredens-Tractaet, 't welk net sijne Keurvorstel. Doorl. sal werden aengegaen, te verblyven.

3. Gemelde Heer Generael Spaen sal mede het Corpus van 2000 Man, soo Infantery s Cavallery, der Troupen van sijn Alder-Christel. Majesteyt, die Guarnisoen binnen ipstadt sullen houden, door een Commissaris doen geleyden, en sullen de selve tot dien ynde op den 9 deser van Ordingen vertrecken, om tot Lipstad voorn. den 15 of eerder te onnen zijn, alwaer gem. Heer Spaen de selve mede sal doen ontfangen en logeren, en e Troupen, die aldaer Guarnisoen voor den Heere Keurvorst houden, ter selver tijt oen wegh-trecken.

4. Dat het aen ged. Heer Generael Spaen vry staen sal al het geene hy van noden sal ebben uyt de gem. Plaetsen te lichten, en dat'er een Inventaris sal werden gemaeckt an al 't gene hy aen Oorlog- en Mont-Munitien in de Magasijnen der gemelde Plaetsen, nitsgaders van alle andere Saecken, sijn Keurvorstel. Doorl. toebehorende, sal laten, om evens d'Artillery in gelijcke quantiteyt door sijn Majesteyt na de Vrede te werden we-er gegeven, aen die gene, aen wie den Heere Keurvorst sal belasten, dat de gem. Plaetsen verden gerestitueert, 't welck sonder eenige verergeringe sal geschieden.

5. Dat het mede aen d'Inwoonders der gem. Plaetsen vry sal staen, of daer in te bly-en, in welck geval sy aldaer in alle veyligheyt sullen zijn, of daer uyt te trecken en mede e nemen al wat haer toebehoort.

6. En alsoo de Prorogatie van Stilstant van Wapenen, die den gem. Extraordinaris mbassadeur en Plenipotentiaris van sijn Keurvorstelijcke Doorl. instantelijck versocht eeft, om wegens de gem. Vrede, soo voor hem als voor de Coning van Denemarcken, ijn Geallieerde, te handelen, door sijn Majesteyt veel langer als 't van noden is, om de elve te besluyten, bevonden is, en dat die self een geluck, daer door geheel Europa soo eer na verlangt wert, onseeckerder konde maecken, soo is'er over sulckx geaccordeert, at de Stilstant van Wapenen, die op den 31 Maert laetstleden geteeckent is, noch 14 Da-gen op de selve Conditien sal duren, te beginnen op morgen den 4 deser.

7. De Troupen, die sijn Alder-Christel. Majesteyt binnen Wesel en Lipstadt sal leg-gen, sullen de Inwoonders en Onderdanen van sijn Keurvorstel. Doorl. tot geen andere ast strecken, als d'enckele Huysvesting en 't gebruyck van de Huysraet: en sal men geen Contributien, Voeragie of subsistentie van desselfs Landen over Rijn vermogē te vorderē.

8. Is mede geaccordeert, dat de Generaels, Intendanten, Commissarissen of andere Officiers sigh met gene saecken van Justitie, Policy, Finantien of Kerckelijcke van het

Lant sullen bemoeyen, maer de selve in den staet, so die tegenwoordig zijn, sullen laten.

9. Sal den Handel, soo te Water als te Lant, vry wesen, sonder met eenige nieuwe Impositien te werden belast, onder wat pretext het oock soude mogen zijn. Des t'oirconde hebben wy Ambassadeurs en Plenipotentiarissen voorn. dese tegenwoordige Articulen geteeckent, en de Zegelen onser Wapenen daer by doen stellen.

Gedaen tot Santen den 3 Mey 1679.

Was onderteeckent,

(L.S.) LE MARECHAL D'ESTRADES. (L.S.) W. BLASPIEL.
(L.S.) COLBERT.

Welcke verlanginge mede is aengenomen by den Deenssen Ambassadeur, en zijn daer op de Verklaringen wedersijts op den 5 Mey gedaen.

Op den 8 dito zijn de Franssen vervolgens met 4000 Man binnen Wesel gekomen/ daer sy sedert soo verre tot laste van de Burgers zijn geweest/ en soo oock binnen Lipstadt.

Onlangs daer na/ namentlijck op den 7 Mey / gaf den Franssen Ambassadeur den Grave d'Avaux in den Hage aen haer Hoog Mog. over de onderstaende Memorie/ waer by bekent maeckte / dat den Koning sijn Meester had geweygert Schencken-Schans in besettinge te nemen; de Memorie luyde als volgt.

Memorie van den Heere Grave d'Avaux aen haer Hoog Mog.

DEn Grave d'Avaux, Exttaordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Coningh, en Plenipotentiaris tot de Vredens-Tractaten, is genootsaeckt u Hoog Mog. te remonstreren, dat al schoon hy een Resolutie van de selve van den 13 Mey 1679 bekomen heeft, houdende ontslaninge van 't gedaen Verbod van een Sententie, aengaende de Geinteresseerde in 't Eylant van Noortstrant te leveren, het gem. Verbod echter tot noch toe niet weg-genomen is: Weshalven gedachten Ambassadeur u Hoog Mog. versoeckt, dat de selve gelieven hare Resolutie ter executie te doen stellen, en permissie aen de Rechters te doen geven, hare Sententie te leveren, &c.

Den gem. Grave d'Avaux profiteert van die occasie, om aen u Hoog Mog. bekent te maecken de nieuwe merckteeckenen van satisfactie, die den Coningh sijn Meester soo even aen u Hoog Mog. gegeven heeft, door de sorge, die sijn Majesteyt genomen heeft, van d'ongerustigheyt, die de selve over de nabyheyt van sijne Wapenen hadden konnen scheppen, wegh te nemen: Sijn Majesteyt heeft door sijne Plenipotentiarissen verstaen, dat den Heer Spaen haer tot een prolongatie van Treves versocht had, als een nodige tijt voor den Heere Keurvorst van Brandenburg, om het Accommodement te termineren, 't welck hy geresolveert was met sijn Majesteyt te sluyten, en dat hy, tot Onderpant van sijn Woort, presenteerde Schencken-schans, Wesel of Lipstad van stonden aen in handen van de Generaels sijner Legers te stellen; doch sijn Majesteyt heeft die eerste Plaets in 't getal der geener daer hy Guarnisoen soude willen leggen, niet willen rekenen, om dat de selve al te na aen het Lant van u Hoog Mog. leyt, als oock, om dat hy geinformeert is, dat de selve eenige particuliere pretentien daer op hebben: En derhalven is het sulckx, dat de prolongatie van Stilstant van Wapenen, die soo even gesloten, en waer by geen mentie

entie van Schencken-schans gemaeckt is, oorsaeck geeft, om een vaerdig besluyt van generale Vrede te doen hopen, en geeft met eene blijck van de sorge, die sijn Majesteyt t de ruste van de Christenheyt in 't generael, en de belangens van u Hoog Mog. in 't rticulier continueert te hebben. Geschreven in den Hage den 7 Mey 1679.

Getekent,

D'AVAUX.

Ondertusschen de Koningh van Vranckrijck kennisse hebbende bekomen/ it 2 Schepen in Zeelant waren toegerust/ welcke met Brandenburgse Com- issie waren uytgelopen na de Americaensse Eylanden/ soo heeft sijn Maje- eyt/ die den Grave d'Estree na die Quartieren weder had gesonden/ door sijn mbassadeur/ met die van den Heere Keurvorst van Brandenburg/ de naer- olgende Acte/ tot wegneming van alle Hostiliteytē aen die kant/ laten opregtē.

Acte tusschen de Heeren Fransse en Brandenburgse Ambassadeurs, om de Hostiliteyten in America te doen cesseren.

WY *Charles Colbert*, Extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris van sijn Alder-Christel. Majesteyt tot de Vredens-Tractaten, &c. En wy *Werner Willem van Blas- el*, mede Extraordinaris Ambassadeur en Plenipotentiaris van sijn Keurvorstel. Doorl. n Brandenburgh tot het selve subject, verklaren aen alle die gene die 't behoren sal, dat soo sijn Majesteyt geinformeert is, dat twee Particuliere onlangs een Armement in de avens van Zeelant gedaen hebben, en dat sy van daer met 2 Schepen, ten Oorlog toe- erust, vertrocken zijn, om den Oorlog aen sijne Onderdanen, die in America zijn, nder de Commissie van sijne Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg aen te doen, de selve jne Majesteyt den Heere Grave d'Estrees met een Esquadre van 14 Schepen na de gem. ylanden gesonden heeft, om de gem. 2 Schepen op te soecken, nemen, of in de Gront schieten: SOO IS'T, dat wy, om te beletten dat de Hostiliteyten ter Zee geen hinder- ssen in de dispositien, dieder zijn om de selve eerlang te Lant te doen ophouden, sullen -brengen, uyt krachte van onse Volmachten, over-een-gekomen zijn, dat door sijne eurvorstel. Doorl. op het spoedigste ordre aen de Capiteynen der 2 gem. Fregatten sal erden nagesonden, niets tegens de Schepen of Onderdanen van sijn Majesteyt t'onder- emen: En dat op de Duplicaten van de gem. Ordre sullen werden geëxpedieert, en in nden van ons Fransen Ambassadeur gestelt, sijn Alder-Christel. Majesteyt aen gemelde eere Grave van Estrees mede sal laten weten, dat sijn intentie is, dat hy de vryheyt aen 2 gem. Fregatten sal laten, om over al te varen daer het haer goet duncken sal.

Des t'oirconde hebben wy de tegenwoordige Acte onderteeckent, en de Zegels onser apenen daer by doen stellen. Gedaen tot Nimwegen den 16 Mey 1679.

Was geteeckent,

COLBERT. BLASPIEL.

Den Heere Meynderts/ Extraordinaris Envoyé van den Heere Keurvorst n Brandenburgh/ ondertusschen uyt Vranckrijck een keer na sijn Meester nde wesen doen/ meynde men/ dat wanneer tot Nimwegen soude zijn geko- en/ gelijck in 't eerste van Mey dede/ dat met de laetste Resolutie van sijn

 Keur-

Keurvorstel. Doorl. het besluyt van de Vrede soude mede-gebracht hebben: maer 't scheen dat dese Negotiatie in Vranckrijck tot St. Germain by den Coning self most werden voltrocken/ alsoo de Heeren Fransse Ambassadeurs/ 't geen de Brandenburgse begeerde/ niet over haer wilden nemen; soo dat den 18 Mey weder derwaerts is gereyst/ en is aldaer gehandelt met het succes dat wy hier na sullen verhalen.

Den Stilstant van Wapenen was ondertusschen noch te kort/om dese saeck af te doen/ en Monsr. Calvo begonde vast preparatie te maken/ om met de sijne/ so dra ordre kreeg/van de Westzyde des Rijns op te breken/ om over Rijn te gaen/ terwijl den Mareschal de Crequi mede soude af-sacken/om 't Opper-Commando over alles te voeren/ komende sijne Troupen vast door Luycker-Landt. De voorsz. Stilstant was oock soo dra niet ten eynde/ of de Franssen quamen soo sterck over Rijn/ dat men haer in 't korte over de 20000 Man sterck oordeelde: En op den 25 Mey was Monsr. Calvo met eenige Troupen al omtrent Unna en Dortmunt/ om de Brandenburgse Troupen/ die onder den Lt. Generael Spaen na Minden voor uyt trocken/ te volgen: gedachten Calvo quam op den 27 dito self binnen Lipstadt/ alwaer Monsr. de Sourdis voor de Franssen commandeerde; doch wierdt de Marsch te langsamer voort geset/om dat men na Monsr. de Crequi vast wachte/ die den 6 Juny voor-by Luyck passeerde/ en twee dagen daer na van sijn onder-hebbende Armee/ bestaende in omtrent 10000 Man/ gevolgt is/ en quam op den 8 binnen Wesel; doch dese voorsz. 10000 Man souden alleen dienen om d'andere Macht te versterckten/ die by de 40000 Man soude uytmaecken/werdende hier toe byna alle de Troupen/ die hier en ginder verspreyt waren/ te samen getrocken/ en togen soo/ op weynige besettinge na/ alle over Rijn/ en tegen de Brandenburgers.

Den voorsz. Mareschal by 't Gros van het Fransse Leger gekomen zijnde/ bestaende doenmaels uyt omtrent 20000 Man/ doch met weynig Stucken/ detacheerde de Grave van Choiseul met 1200 Man te voet/ 500 Paerden of Dragonders/ en eenige Stucken Canon/ om te gaen attacqueren Bilefelt/ zijnde een vry groote Stadt; maer de selve stelde sigh niet te weer/ maer liet de Franssen inkomen: Alleen die van 't Casteel Sparenbergh deden eenige schoten op de Franssen; 't selve Casteel is van sodanigen constitutie/ dat den Mareschal niet raedsaem vont/ na dat hy 't hadde wesen recognosceren/ 't selve te attacqueren/ als zijnde oock vry wel met Volck beset/ soo dat daer mede eenigen tijdt soude hebben moeten verslijten; deswegen/ om te beletten dat door 't selve Guarnisoen geen nadeel aen de Fransse Convoyen souden geschieden/ al waer in dese Tocht sy Franssen al verscheyde mael considerabelijck zijn beschadigt/ voornamentlijck by die van 't Slot van Altena/ als waer van den Commandant sigh seer cordaet voor sijn Heer gedragen heeft/ soo leyde hy soo veel Volckx daer omtrent/ als genoeg was om het uytlopen van 't selve te beletten/ latende 't selve onder 't Commandement van Mr. de Montmont ende den Marquis de Humieres met een Detachement van 500 Man binnen Bilefelt/ en nam self sijn Hooft-quartier tot Hervorde.

Den

Den 20 op den middagh quam Mr. Rose / Veltmeester/ met 6 Batailjons Infantery by d'Armee/welcke/om dat sy wat gefatigeert waren/met d'Artillery/Vivres en Bagagie in't Leger zijn gebleven; van waer den Mareschal de Crequi 's avonts ten 7 uren vertrock / hebbende d'ordre van de Marsch geordonneert/dat de Gereformeerde Officiers en d'uytgelesenste van d'Armee voor uyt marcheren souden / gelijck geschiede / en van de rest werden gevolgt / nemende de wegh na Minden. De Marche duurde tot 2 uren na middernacht/ en doe most de selve gestaeckt werden / om dat de lincker Vleugel veel verder als de rechter Vleugel geavanceert was ; maer wanneer nu de selve weder aengevangen was / en omtrent een uur had geduurt / quamen de Gereformeerde Officiers aen een kleyn Reviertje/waer over sy een Guarde van Brandenburgse Troupen van omtrent 200 Ruyters gewaer wierden : Sy setten't aenstonts over 't geseyde Reviertje/ en de Brandenburgers haer te swack bevindende/ losten hare Pistolen en gingen deur / dewijl alleen gestelt waren om advijs te brengen van de aenkomst der Franssen/ alsoo den Luyt. Generael Spaen / zijnde in dese tijdt vry indispoost/ daer omtrent een uur van daen met zijn Volck/ 6000 Man sterck/ lagh ; waer op den Mareschal de Crequi resolveerde sijne voor af treckende Troupen te versterckèn / en setten't doen op een harde marsch na de Brandenburgse / ten eynde die te onderhalen / doch vonden aen yder Engte eenige Brandenburgse Dragonders/welcke haer de Passagie bedisputeerden ; maer de Franse Gereformeerde Officiers drongen al voort tot by een Dorpje/hebbende ter rechter-hant de Weser/en ter lincker een steylen Berg/beplant met veel Bomen/alwaer 53 Comp. Brandenburgse Cavallery of Dragonders geposteert lagen / en tamelijck wel gefortificeert/ waer door de Fransse Officiers gestut wierden/ als trachtende vergeefs en met haer schade dese te doen retireren ; 't welck den Mareschal de Crequi vernemende/ heeft sijne Voor-Troupen noch meer versterckt/ gaende als Volontairen daer nevens Mr. de Choiseul/ Lt. Generael ; den Marquis de Joyeuse/ Lt. Generael ; Monsr. de la Rabliere / Velt-Marschalck / en den Marquis de Crequi met den Ridder de Nesle: en daer wiert aenstonts een Detachement onder den Marquis de Crequi gedaen / die daer op voort innam een Dijck en eenige Heggen / die tot achter de Posten der Brandenburgse liepen / doch 't selve geschiede niet sonder groot gewelt/ soo dat gedachten Marquis 2 Paerden onder hem verloor : dan de Brandenburgse / siende dat de Franssen daer niet langer te stutten waren/ hebben goet gevonden het Dorpje en haer Leger te quiteren/ retirerende door de Valeye / die tusschen het Gebergte en de Stadt Minden iept / langh zijnde omtrent anderhalve mijle / naer Minden voorsz. De Franssen volgden haer kort op de hielen / maer de Brandenburgers / toonende dat sy Soldaten waren / keerden haer verscheyde mael om / en stelden sigh een wijl tijdt tegens de Franssen te weer / vechtende soo lang tot dat sy geen langer heyl daer in konden sien / als wanneer sy echter niet en retireerden als al vechtender-wijse / en van Post tot Post / soo dat sy haer derhalven queten / dat de Franssen naderhant self hebben bekent/ dat sy haer als eerlijcke Luyden hadden

den gedragen / maer de macht was te ongelijck / deswegen sy resolveerden te wijcken onder de Contrescarpen van Minden / alwaer de selve beschermt wierden door 't Canon van de Stadt en het dapper schieten van de Infantery. Den Mareschal de Cregui dede voort alle de Posten / die de Plaetse van die kant konde sluyten / besetten / en verdeelde op de selve sijn Armee: en eenige Franssen waren soo stout, dat sy op een Musquetschot aen de Stadt een Huys quamen plonderen / 't welck die van binnen niet konnende lijden / zijn daer op uytgekomen / waer by het de Fransse Dragonders te quaet souden gekregen hebben; maer den Mareschal dede daer op den Marquis de Cregui met de Curassiers marcheren / om de retraitte van dito Dragonders te faciliteren / en hadden die 't geluck van de Brandenburgers met schade te rugh te drijven. 't Welck meer andere / die op de Franssen uytvielen / gebeurde / niet tegenstaende dat door 't Canon van de Stadts Wallen gesecondeert wierden. Den Mareschal gingh ondertusschen de Plaetse recognosceren / zijnde een groote Stadt / en Hooft van een Bisdom / 10 mijlen langh en 10 breedt / bestaende uyt 160 Dorpen; de Stadt legt aen dees syde van de Weser / lopende die langs hare Muuren / en hebbende sy daer over een seer schoone Brugge; waer over de Troupen van den Lt. Generael Spaen / de Stadt gepasseert zijnde / marcheerden / en aen de andere syde van de Weser gingen camperen: maer den Mareschal dede daer op de Weser sonderen en pijlen / en de selve niet soo diep zijnde / of was licht te passeeren / soo resolveerde den Lt. Generael Spaen sig met de sijne binnen Minden te begeven: waer op dan sijne Troupen op de Wallen en Stercken van dito Plaets wierden gelogeert / 't welck daer binnen groote verlegentheyt gaf / alsoo een yder oordeelde belegert te sullen werden / soo dat de Hartoginne van Holsteyn met eenige andere Vrouwen / daer in zijnde / versocht Paspoort / om te mogen uyt-trecken / 't geen geconsenteert wert: maer de Franssen waren daer mede soo haestig niet / als met aenstonts de Bailjuwen te ontbieden / om over de Contributien t'accorderen: En dit is den 20 en 21 Juny gepasseert / hebbende de Franssen omtrent 200 Gevangens bekomen / waer na op den 22 hare Armee weder is opgebroocken / en gekeert in haer voorgaende Leger tot Hervorde.

Den Heere Keurvorst van Brandenburg hadde al-eer de Fransse Macht so verre en swaer in sijn Landt was / de navolgende Missive aen de Koning van Vranckrijck geschreven / om het vorder intrecken te voorkomen; maer eer den Heere Meynderts de Vrede aen 't Fransse Hof konde uytwercken / is echter het voorgaende gepasseert / ja noch na 't besluyt van de Vrede de tweede Actie / die hier na sal gemelt werden: de Missive luyde aldus.

Brief van de Keurvorst van Brandenburgh aen de Coningh van Vranckrijck.

MONSEIGNEUR.

HEt is onmogelijck dat uwe Majesteyt, volgens het licht van dat groote Verstant, waer mede Godt hem begaeft heeft, de gematigheyt en rechtvaerdigheyt van mijne pretentien niet licht sal begrypen, en dat de selve dus doende die edel-

;delmoedigheyt en grootheyt van gemoet, die met hem geboren is, kracht en ;ewelt soude aendoen, om my tot Vredens-Conditien, die voor my onrechtmatig :n schandelijck souden wesen, te constringeren. Godt, die rechtvaerdig is, siende le gerechtigheyt van mijne saeck, hadde door het Lot der Wapenen van gants Pomeren in mijn faveur gedecideert; doch uwe Majesteyt doet my het beste ;edeelte daer van weder geven, die ick in sijne Handen stelle, om de rest te con- erveren, 't welck seer weynig is, ten opsicht van al 't gene ick, ten kosten van mijn Bloedt, en door d'ondergang van alle mijne Onderdanen, gewonnen hadde. Is iet dan niet billijck, Monseigneur, dat dewyle uwe Majesteyt my nootsaeckt ulcke groote en schoone Steden en soo veel Landen aen mijne Vyanden weder te ;even, hy mede de Sweden verplichte my de rest te laten houden, en dat uwe Ma- esteyt sigh soo seer voor die Party, die geen recht hadde, om iets van my te vorde- en, geinterresseert hebbende, hy sigh oock interessere voor die gene, die recht iadde om alles aen sig te behouden, doch die het grootste gedeelte van dien alleen en opsichte van uwe Majesteyt overgeeft. Ick hebbe wel verstaen, dat sijne Mi- iisters het belang van sijne glorie hier tegen stellen, en ick weet, dat het een krach- igh beweeg-middel voor een groot Gemoed is, om niet stil te sitten; doch uwe Majesteyt sal my oock toelaten de selve indachtig te maecken, dat de Gerechtig- ieyt de Glorie insgelijckx voortbrengt en bepaelt, en dat de selve in 't geheel aen nijne zyde zijnde, daer kans is om een grooter en vaster glorie, met het onder- teunen van een rechtvaerdige en gematigde pretentie, als met het begunstigen 'an een die niets minder is, te verkri gen: En waerlijck, ingevalle uwe Majesteyt :e redenen van de rest van gants Europa, tegens die gene die het belang van mijne Vyanden te voorschijn brengt, konde horen, ick ben wel verseeckert, dat de selve enstonts in mijn faveur soude decideren, en het oordeel der onpartydige Nako- nelingen dus doende voorkomen. Doch, Monseigneur, na dat ick alles wel over- vogen heb, soo kan ick wel begrijpen, dat de kans van uwe Majesteyts Macht te- ens de mijne te ongelijk is, en dat ik gevaer soude lopen van t'eenemael te werdẽ verheert, door een Coning, die den last des Oorlogs tegens de grootste Machten an Europa alleen gedragen heeft, en alles soo geluckig en roemwaerdig te boven ekomen is. Doch sal uwe Majesteyt oock aen d'andere zyde sijn voordeel in de ndergang van een Prins vinden, die ten uyttersten genegen is om de selve ten ienst te staen, en de welcke, in stant blyvende, ietwes meer als de blote genegent- eyt tot sijnen dienst soude konnen by-brengen? Gewisselijck uwe Majesteyt oude met mijn ondergang de eerste zijn die berouw daer over soude krijgen, alsoo e selve beswaerlijck iemant in de geheele Werelt soude konnen vinden, die met neerder oprechtigheyt, eerbiedigheyt en toegenegentheyt soude zijn, als ick,

Potsdam den 16. 26 *Mey* 1679. *Dessels, &c.*

De tweede Actie / hier vooren van gedacht / is voorgevallen als volght: Den Mareschal de Crequi met de sijne maer weynigh dagen in de oude Le- er-plaets gerust hebbende / is den 26 Juny weder aen de Weser / tegen over Minden / gekomen / zijnde veel stercker als te voren / alsoo nu alle sijne macht

te samen had getrocken ; 't voorgeven was / om Minden self te attacqueren/ doch alsoo de Stadt aen dese syde van de Revier de Weser/ daer hy Mareschal met sijn Leger was / en de Brugge aen d'andere syde lagh / soo considereerde hy / dat men die Stadt over de selve gestadigh soude secoureren / en hem alsoo genoegsaem werck verschaffen/ indien hy niet eerst aen die syde mede Meester was geworden ; dan hier in was die swarigheyt / dat hy de Reviere soude moeten passeren/ waer tegens de Brandenburgers onder den Luyt. Generael Spaen op de kanten geposteert lagen : hy meynde haer eerst te verbaren met sigh 's morgens vroeg met sijn Armee aen de Weser te vertonen / maer siende dat de Brandenburgers stant hielden / heeft door de sijne ondernomen een Brugge over de Revier te slaen / terwijl Monsr. Calvo / hebbende by hem de Dragonders van Barbesieres/de Batailjons van Humieres/Lionnois/Vermandois en Loubigny/ en de gantsche tweede Linie van Cavallery/ wat vorder af de Reviere liet passeren / om de Brandenburgse van ter zyden in te vallen / die t ooge meest op Monsr. de Crequi hadden / en vernemende dat met sijne Troupen vast meer en meer de Reviere naderde / hebben sy haer in goet postuur en in ordre van een Gevecht tegen de Revier gestelt : waer tegens Monsr. de Crequi sijne Troupen mede in ordre bracht / doch wierdt dapper benadeelt en beschadigt door 3 a 4 Stucken/welcke verscheyde van de Fransse Cavallery deden sneuvelen ; en haer Granadiers hadden 't seer quaet / vermits de Brandenburgse Infantery soo dapper op haer schoot / en dit mosten sy meer als een uur uytstaen / alsoo sy wachten op d'aenkomste van Monsr. Calvo/ om dan gelijckelijck aen te vallen/ maer die was door het Casteel Bergen / dat op sijn Wegh en in de Passagie lagh / opgehouden / alsoo daer binnen een Guarnisoen van 150 a 160 Man lagh / 't geen hy hadde willen vermeesteren / en was alreede tot aen de Poet geraeckt / als wanneer ordre van Monsr. de Crequi kreeg/ dat hy soude hebben voort te marcheren / sonder sigh met het gemelde Casteel op te houden / en vont juyst een seer nauwe Wegh / die by de Brandenburgers ten deele verhouwen was : En soo dra Monsr. de Crequi tydinge kreegh / dat hy begonde te naderen / dede hy sijne Troupen / namentlijck sijn Guardes / gecommandeert by Mr. de Roquefeuille / de ordinaris Guardes van Dragonders en Cavallery / een Esquadron van Curassiers die de groote Wacht hadden / gecommandeert by Mr. de la Houssay / hebbende voor aen den Marquis de Crequi / de Bellefonds / de Clermont / de Chartre/ de Chef boutonne en de Martron / en de Heeren van Lanson en van Chamarante / en het eerste Esquadron van den Veltmeester / gecommandeert by Mr. de Premont / en dese alle onder Monsr. de Roye/ die de dagwacht hadde / na de Revier trecken / om die te passeren / de Granadiers wierden langs gedachte Revier geposteert / om haer overkomen te faciliteren ; dan sy wierden echter van de Brandenburgers dervoegen beschoten en begroet / dat sy in eenige confusie geraeckten/ waer by Monsr. de Lauriere/ beroemt over sijn veelvuldige wackere Daden / gequetst wierdt en verdronck / nevens verscheyde andere : doch des ongeacht de Franssen met furie haer door de Reviere settende / en aen d'over-

overkant gekomen wesende/ zijn met eene op de Brandenburgse Retrenche-
menten aengevallen/ alwaer eenige der Brandenburgse haer devoir niet wel
doende/ d'andere in verbaestheyt brachten/ en alsoo in confusie geraeckten/ dat
den Lt. Generael Spaen/ die alle mogelijcke debvoir tot ordre en resistentie
aenwende/ self gevaer liep van gevangen te worden/ doch ontquam 't noch
met de Ruyterey binnen Minden; dan de Infanterey/ met den Obersten Dry-
eer van Heyde/ had het quaet/ welcke sig hier en ginder meenende te salveren/
en deele wierdt neer-gemaeckt/ doch salveerden haer veele door de Weser/
soo die seer laegh was/ en de Stucken Canon wierden oock noch binnen
Minden gebracht: van de Cavallery zijn 2 Esquadrons meest gevangen/ also
die ter zyden waren geleyt/ om op d'aenkomste van Mr. Calvo te passen/ en
van achteren afgesneden wierden; sy staecken/ gelijck de Franssen/ Witte
Velt-teyckens op hare Hoeden/ en meynden soo voor Fransse Troupen te pas-
seren/ doch de Franssen haer kennende/ wierden vervolgt tot in een Dorp/ al-
waer de meeste gevangen zijn genomen. De Franssen gisten/ dat van de
Brandenburgers omtrent 600 neer-gemaeckt en soo veel gevangen waren;
daer tegens sy mede een goet getal van de hare hadden verloren. Sy Franssen
zijn voort met eenige Troupen na het Huys Bergen getogen/ daer van den
Commandant/ geen kans siende om te houden/ sigh op discretie heeft over-
gegeven/ en kregen de Franssen daer noch 156 Gevangens.

Hier na soude het ongetwijffelt de Stadt Minden met ernst hebben gegol-
den; maer terwijl de Franssen haer vast in postuur stelden/ om 't Belegh te
formeren/ quam op den 4 July tydinge met een Expresse van Parijs van den
Heer Meynderts/ dat op den 29 Juny aldaer de Vrede was gemaeckt/ het
welck dan het voortgaen der Franssen heeft gestremt/ invoegen sedert geen an-
dere vlijt hebben aengewent/ als om considerabele Contributien uyt de Keur-
vorstelijcke Landen te trecken. Het Vredens-Tractaet luyde aldus.

VREDENS-TRACTAET

tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en de Coningh van Sweden ter eenre, en sijn Keur-vorstel. Doorl. van Brandenburg ter andere zyde,

Gesloten en geteeckent tot St. Germain en Laye den 29 Juny, 1679.

In den Name Godts des Scheppers en van d'Alderheyligste Drievuldigheyt.

KEnnelijck zy aen alle en eenen iegelijck, dat alsoo den seer Hooge, seer Excellenten en seer Machtigen Prince LOUIS de XIV. by der gratie Godts Coning van Vranckrijck en van Navarre, niets soo seer gewenscht heeft, als de algemeene rust, na soo lange en bloedige verdeeltheden, daer Europa mede gesolt is geweest, te sien herstelt, sijn Majesteyt met smert vernomen heeft, dat de laetste Tractaten, die tot Nimwegen geteeckent zijn, insonderheyt met den Keyser en het Rijck, het Vuur des Oorlogs in het Noorden niet hebben konnen blussen, en dat de selve genootsaeckt is geweest sijne Wapenen noch tegen de Keurvorst van Brandenburg in 't werck te stellen: doch alsoo hy self in 't midden van dese laetste

onluſten een groote achting tot dien Prins behouden heeft, mitsgaders een oprechte genegentheyt, om hem in ſijn voorgaende Alliantie weder te ontfangen, t'elckens als hy ſigh in ſtaet ſoude ſtellen om daer in te raecken, ſoo heeft hy met aengenaemheyt op-genomen de getuygeniſſen, die hy hem door den Heere MEYNDERS, ſijnen Raedt en Miniſter van Staet, mitsgaders ſijn Extraordinaris Envoyé by ſijne Majeſteyt, heeft doen voor-dragen van de groote genegentheyt, die hy heeft, van door middel van de Vrede by hem weder te treden in de ſelve plaets, die hy voor deſen in 't getal van ſijne Geallieerde gehad heeft, en hem te verplichten hem in 't toekomende de ſelve vriendſchap weder te geven, waer van hy hem voor deſen ſoo veele merckteeckenen heeft doen blijcken: En alſoo ſijn Majeſteyt niets met ſijne Keurvorſtel. Doorl. van Brandenburg als met gemeenſchap van de ſeer Hooge, ſeer Excellente en ſeer Machtige Prins KAREL, by der gratie Godts Coning van Sweden, te doen heeft; en gemerckt hoog-gemelde ſijne Keurvorſtel. Doorl. hem heeft doen voor-dragen, dat hy voorgenomen had een oprechte en vaſte Vrede met hoog-gem. Coning aen te gaen, ſoo heeft ſijne Majeſteyt, ſoo voor hem als voor de Coning van Sweden, wel willen treden tot de discuſſie van het tegenwoordige Vredens-Tractaet, en heeft tot dien eynde gecommitteert den Heer ARNAUT, Ridder, Heer van Pompone, Raedt in alle ſijne Raden, en Secretaris van Staet en der Beveelen van ſijne Majeſteyt, om met ged. Heer MEYNDERS te tracteren en te negotiëren: de welcke, na d'uytwiſſelinge van hare Volmachten, over de volgende Verdrags-poincten zijn over-een-gekomen.

1. Daer ſal in 't toekomende een goede, vaſte en duurſame Vrede en Vriendtſchap weſen tuſſchen den Alder-Chriſtel. Coning, de Coning van Sweden en de Keurvorſt van Brandenburg, hare Succeſſeurs, Koninckrijcken, Landen, Staten en Onderdanen, met een volkomene wederzydige vryheyt van Commercie, ſoo te Landt, ter Zee als andere Wateren.

2. Daer ſal van gelijcken zijn een Amneſtie en eeuwige vergetenheyt van het gene ter wederzyden ter oorſake van den Oorlog is voorgevallen, ſelf ten opſichte van d'Onderdanen die de verſchillende Partye gevolgt hebben.

3. Sullen alle Hoſtiliteyten tuſſchen Partyen ophouden binnen 10 dagen ten langſten, na de ſignature van het tegenwoordige Tractaet, of eerder, indien de notificatie daer van aen de Generaels, die de Legers van wederzyden commanderen, kan werden gedaen, ſonder nochtans dat de gemelde Legers daerom uyt de Landen, daer die tegenwoordigh in leggen, ſullen behoeven te trecken, maer ſullen ter contrarie daer inne tot aen d'uytwiſſeling der Ratificatien van het tegenwoordige Tractaet mogen leven en ſubſiſteren.

4. En alſoo de Weſtfaelſſe Tractaten altoos moeten werden geconſidereert als het bondigſte en ſeeckerſte fondament van de Vrede en geruſtheyt van het Rijck, en dat ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt, ſelf gedurende den Oorlog, verklaert heeft, dat ſijn voornemen was de ſelve in haer volkomene kracht te hanthaven, dat de Coning van Sweden ſigh op de ſelve wyſe heeft geuyt, en dat de Keurvorſt van Brandenburgh betuygt in het ſelve gevoelen te zijn, ſoo werdt wel expreſſelijck

dit Articul geftipuleert,dat de gemelde Tractaten van Munfter en Ofnabrugge, het Jaer 1648 geſloten, in hare volle kracht en vigeur ſullen blyven, en in het genwoordige Tractaet voor gerepeteert ſullen werden gehouden, al of de ſelve n woort tot woort daer inne waren geinſereert; uytgeſondert nochtans de veranderingen, die daer inne door de volgende Articulen ſouden konnen werden y-gebracht.

5. De Keurvorſt van Brandenburgh belooft by het tegenwoordige Tractaet in anden van de Coning van Sweden te herſtellen al 't gene hy door ſijne Wapenen Pomeren heeft ingenomen, inſonderheyt de Steden Straelſont en Stettijn, en eneralijck al 't gene hy tegenwoordigh beſit van de Staten en Landen, die by het Veſtfaelſſe Tractaet aen de Kroon Sweden in het Rijck gecedeert zijn, ſonder ets daer uyt te reſerveren of uyt te ſonderen.

6. Doch alſoo, om een goede Nabuurſchap te houden, en de onluſten, de velcke tuſſchen de Princen, door de al te groote nabyheyt van hare Landen en taten ontſtaen, in 't toekomende voor te komen, het nodig geoordeelt is nieuwe Limiten aen dat Pomeren, 't welck aen de Kroon Sweden toekomt, en dat 't welk nder het Gebied van ſijne Keurvorſtel. Doorl. van Brandenburgh is, ſoo is daer over op de volgende wyſe gediſponeert.

7. Alle de Landen, die door de Kroon Sweden aen geen zy de Revier d'Oder zijn gepoſſideert, 't zy die aen de ſelve door de Weſtfaelſſe Tractaten gecedeert zijn, 't zy dat haer door het Reces of Tractaet van Stettijn van 't Jaer 1653 zijn oegeweſen, ſullen in 't toekomende aen den Heere Keurvorſt van Brandenburg n alle Souverainiteyt toebehoren, uytgeſondert alleen de Steden Dam en Golnau met hare Dependentien, die met Namen in de gemelde Weſtfaelſſe Tractaten zijn geſpecificeert.

8. Doch alſoo de Stadt Golnau en deſſelfs Dependentien, in de Landen, die aen de Keurvorſt van Brandenburg ſullen blyven, gelijck als geënclaveert zijn, en dat hy geinſiſteert heeft, dat hem de ſelve met de reſt van het Landt aen geen zy d'Oder ſoude werden gecedeert, ſoo is'er geaccordeert en over-een-gekomen, dat de gemelde Stadt Golnau met deſſelfs Dependentien hem door den Coningh en de Kroon Sweden voor de prijs van een Somme van 50000 Kroonen, te betalen tot believen van de Coning van Sweden, in onderpant ſullen werden gelaten, met expreſſe conditie nochtans, dat ſoo wanneer hoog-gemelde Coning van Sweden hem de gem. Somme van 50000 Kroonen ſal doen betalen, de gem. Keurvorſt gehouden ſal zijn hem de gem. Stadt Golnau met ſijn Dependentien weder ter hant te ſtellen; doch dat, gedurende den geheelen tijdt van 't geſeyde Onderpant, hy op de ſelve wyſe daer van ſal gauderen, als van 't gene hem door het tegenwoordige Tractaet werdt gecedeert.

9. En alſoo by het gemelde Tractaet of Reces van Stettijn van 't Jaer 1653 de Keurvorſt van Brandenburg genootſaeckt was de Tol-Rechten, die in de Haven van Colberg en andere in Pomeren, aen geen zy den Oder, die onder 't Gebied van ſijne Keurvorſtel. Doorl. van Brandenburgh bleef, geheven werden, met den Coning en Kroon Sweden te deelen, ſoo is over-een-gekomen, dat den Coning

en de Kroon Sweden by het tegenwoordige Tractaet renunciëre aen alle recht van deelinge der Tollen, die sy, volgens het Reces of Tractaet van Stettijn, in de Havenen van Pomeren, die volgens de Westfaelsse Tractaten aen hooggemelde Keurvorst gebleven is, met sijn Keurvorstel. Doorl. in 't gemeen hadde.

10. De Coning van Sweden, so voor hem als voor sijn Erfgenamen, Successeurs, en actie hebbende, renuncieert, cedeert, quiteert en transporteert eeuwig en voor altoos by het tegenwoordige Vredens-Tractaet, uyt krachte van de voorgaende Articulen, aen den Heere Keurvorst van Brandenburgh, sijne Erfgenamen, Successeurs, en actie hebbende, alle de Rechten, Renten, Inkomsten, Jurisdictien en Prærogativen, van wat naem en nature de selve mogen zijn, die hy gehad heeft en kan pretenderen, soo uyt krachte van de Westfaelsse Tractaten, als by Conventie, Transactien en Cessien, insonderheyt by het Tractaet of Reces van Stettijn van den Jare 1653. op de Plaetsen, Steden, Landen, Bosschagien en Domeynen, gelegen aen geen zy de Revier d'Oder, en deeling der Tol-Rechten in de Havenen van 't Keurvorstelijck Pomeren, uytgesondert alleen de Stadt Dam en desselfs Dependentien, mitsgaders die van Golnau en desselfs Dependentien, conform nochtans de dispositie die by het 8. Articul gedaen is, sonder eenige reservatie, exceptie, restrictie of retentie, en dat niet tegenstaende alle Wetten, Contracten, Conventien, Transactien, Cessien en Investituren, voorleden en toekomende, Costuymen en Constitutien ter contrarie, waer aen en de clausulen derogatoir der derogatorien, by het tegenwoordige Tractaet wel expresselijck wert gederogeert, voor eeuwig uytsluytende alle exceptien, op wat voor Rechten, Titulen, Clausulen of pretexten de selve souden mogen zijn gefondeert.

11. Consenteert mede de Coning van Sweden, dat de Mannen, Vassalen en Onderdanen der gemelde Plaetsen, Steden en Landen, die by het tegenwoordige Tractaet aen hoog-gemelde Keurvorst van Brandenburgh gecedeert werden, van nu af aen voor altoos ontslagen zijn en blyven van de Trouwe ende Manschap, Dienst en Eed van getrouwigheyt, die sy hem souden mogen hebben gedaen, alle de gem. Onderdanen en Vassalen blyvende in 't toekomende onder de Souverainiteyt van den Heer Keurvorst van Brandenburg, doch in de eygendom en possessie van hare Goederen, so die gene die haer door den Coning en Kroon Sweden voor de Declaratie van den tegenwoordigē Oorlog gegeven, verkogt of gealieneert zijn, als van die gene, die sy geconquesteert hebben, of die haer van haer eygen toekomen, soo roerende als onroerende, Lijf- en Los-Renten, soo ter occasie van desen Oorlog aengeslagen, als om dat sy de contrarie Party gevolgt hebben. mitsgaders van hare Rechten, Actien en Successien op haer verstorven, self sedert het begin van den Oorlogh, sonder nochtans iets te konnen eysschen of pretenderen van de Vruchten en Inkomsten, tegenwoordigh en verscheenen, sedert het aenslaen der gem. Goederen tot den dag van de uytwisseling van de Ratificatie van de Coning van Sweden, als mede niet van de Schulden, Effecten en Meubelen, de welcke ter oorsaeck van den tegenwoordigen Oorlog voor den gemelden dag zijn geconfisqueert, invoegen geen Crediteur van sodanige Schulden, of geen Depositaris, Eygenaer en hare Erfgenamen, of actie hebbende, de selve sullen mogen vorderen

en, ofte restitutie, recuperatie ofte equivalent van dien pretenderen.

12. De Revier d'Oder sal, volgens de dispositie der Westfaelsse Tractaten, aen len Coningh en Kroon Sweden altoos in Souverainiteyt blyven: En sal het aen hoogh-gemelden Heere Keurvorst niet vry staen eenige Fortressen in het Landt, t welck hem door het tegenwoordige Tractaet gecedeert werdt, mogen opwerpen, of eenige Plaetsen fortificeren.

13. Soo haest als d'uytwisseling der Ratificatien van sijn Alder-Christel. Majesteyt met die van den Heere Keurvorst van Brandenburg sal zijn gedaen, sal sijn Majesteyt sijn Leger uyt de Landen en Plaetsen van het Hartogdom van Kleef, Prinsdom van Minden, Graefschappen van der Marck en Ravensbergh, mitsgaders alle andere Landen van hooggemelde Keurvorst, door het selve ingenomen, doen vertrecken, uytgesondert een Corpus van 1000 Paerden, die de selve in het gem: Landt sal houden, mitsgaders de Steden van Wesel en Lipstadt, die de selve tot de volkomene executie van het tegenwoordige Tractaet met de Coningh van Sweden sal inhouden; waer na, en na dat hoogst-gemelde Coning in de Landen en Plaetsen, die hem moeten werden gerestitueert, sal zijn herstelt, sal de selve sijne Troupen uyt de Plaetsen en Landen van de Keurvorst van Brandenburgh doen vertrecken: doch terwijl gem. Troupen aldaer sullen verblyven, sullen de Inwoonders van de Steden Wesel en Lipstadt continuëren aen de Guarnisoenen te fourneren de selve Logementen en Huysraet, by het Tractaet van Santen gementioneert; en sullen oock de Inwoonders der Plaetsen, daer de geseyde 1000 Paerden sullen zijn gelogeert, haer de selve Huysraet en Voeragie verschaffen.

14. Doch also de Coning van Sweden tegenwoordig geene Troupen in 't Rijck heeft, en dat hy insgelijckx gene daer in soude konnen brengen binnen den tijt tot de uytwisseling der Ratificatie van 't tegenwoordige Tractaet gestipuleert, om de possessie der Plaetsen en Landen, die hem door de Keurvorst van Brandenburgh moeten werden gerestitueert, in sijnen naem te nemen, soo is'er geaccordeert en over-een-gekomen, dat aenstonts na de gemelde uytwisseling tusschen de Coning van Sweden en de Keurvorst van Brandenburg hoog-gem. Keurvorst sijne Troupen uyt het gantsche platte Landt, 't welck by dit Tractaet aen de Coningh van Sweden weder komt, sal doen vertrecken; doch dat hy de nodige Guarnisoenen binnen de Plaetsen, die hem moeten werden gerestitueert, sal laten, te weten, 2000 Man ten hoogsten binnen Straelsont, en 1000 a 1200 binnen Stettijn, en so na proportie in andere Plaetsen, die hy tegens alle de gene, die de selve souden willen attacqueren, sal beschermen, tot dat de Coning van Sweden genoegsame Troupen sal hebben afgesonden, om possessie van de gemelde Plaetsen te nemen, die hem als-dan door die van den Keurvorst sal werden gelaten, welcke sigh in sijne Landen sullen retireren.

15. Het sal nochtans aen hoog-gemelde Keurvorst van Brandenburg vry staen alle het Canon en Munitien van Oorlog, die hy sedert der selver inneminge daer binnen sal hebben doen brengen, alvorens daer uyt te lichten; dan sal echter de Artillery en Oorlogs-Munitien, die aen de Kroon van Sweden hebben toebehoort, en die ten dage van het tekenen van het tegenwoordige Vredens-Tractaet

daer binnen ſullen werden bevonden, gehouden zijn aldaer te laten.

16. Alſoo ſijn Keurvorſtel. Doorl. van Brandenburg groote inſtantien by ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt gedaen heeft, om ter ſelver tijdt den Oorlogh, die hy met de Coning van Denemarcken heeft, met wie hoog-gem. ſijne Keurvorſtel. Doorl. ſeer nauw is geallieert, te willen termineren; en gemerckt hooggemelde Coningh van Denemarcken de toegenegentheyt, die hy heeft, van in de oude Vriendtſchap en Alliantie, die hy voor deſen met Vranckrijck gehad heeft, weder te willen komen, heeft doen blijcken, ſoo verklaert ſijne Majeſteyt, dat hy gaerne ſoude ſien, dat die Vrede, hoe eer hoe liever, op billijcke en redelijcke Conditien, tot de welſtant en algemeene ruſt van 't Chriſtenrijck, mocht werden gemaeckt, mits dat de ſelve met eene met Sweden geſloten werde, ſonder de welcke den Coning ſig niet in ſtaet vint om ſulkx te konnẽ doen: en ondertuſſchen belooft hoog-gem. Keurvorſt, geen Secours, directelijck noch indirectelijck, aen hoog-gem. Coningh van Denemarcken te geven, ingevalle den ſelven met Vranckrijck en Sweden noch in Oorlog bleef; en verbint ſigh mede ſijne Troupen t'huys te ontbieden, indien hy eenige in deſſelfs dienſt mocht hebben.

17. Sijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt verbint ſig het aggreëment van de Coning van Sweden over dit Tractaet en deſſelfs geheelen inhout, mitsgaders de Ratificatie van dien, in goede en behoorlijcke forme, binnen den tijdt van 3 Maenden, of eerder, ſoo het weſen kan, te reeckenen van den dagh van de teeckening af, te procureren, ſullende ondertuſſchen ſijne Keurvorſtel. Doorl. niet eerder gehouden zijn het Sweedſe Pomeren over te geven, voor en al-eer de gem. Ratificatie hem in handen gelevert zy; waer voor, als mede voor al 't geene aen hoog-gem. ſijne Keurvorſtel. Doorl. uyt krachte van dit Tractaet toegeſtaen is, ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt guarant blijft.

18. De Ratificatie van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt met die van hoogh-gem. Heere Keurvorſt van Brandenburg ſal binnen een Maent, of eerder, ſo het weſen kan, uytgewiſſelt werden, en die van de Coning van Sweden met hoog-gemelde Keurvorſt binnen 3 Maenden, of eerder, ſoo het weſen kan. Des ten oirconde hebben wy ondergeſchreven deſe, uyt krachte van onſe reſpective Volmachten, onderteeckent, en de Zegelen onſer Wapenen daer by doen ſtellen. Gedaen tot St. Germain en Laye den 29 Juny 1679.

(L. S.) *Arnaut.* (L. S.) *F. S. Meynders.*

SEPARATE ARTICULEN.

BEhalven d'Articulen in het Tractaet, op heden van wegen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt en ſijn Keurvorſtel. Doorl van Brandenburg geſloten en getekent, is noch het volgende geſtipuleert.

Alſoo d'intentie van ſijne Alder-Chriſtel. Majeſteyt is alle de Verſchillen, de welcke aenleydingh tot nieuwe oorſaecken van oneenigheyt tuſſchen de Rijckx-Vorſten ſoude konnen geven, in 't geheel te doen ophouden, en gemerckt hoog-gem. ſijne Majeſteyt ſigh by het Tractaet, op den 5 February deſes Jaers met de

Princen

Princen van het Huys van Bruynswijck en Lunenburgh geteeckent, verbonden heeft de selve by te staen in de guarantie, die hy aen de Hertogen van Meckelenburg en Saxen-Lauwenburg, Bisschop van Lubeck, de Graven van der Lippe en Swartzenburg, en de Steden van Lubeck en Hamburgh, ten opsichte van de presentien, die den Heere Keurvorst van Brandenburgh, onder pretext van seeckere Assignatien, gedurende den Oorlog verkregen, heeft moeten geven: Soo is't, dat sijne Majesteyt, sonder aen de gem. Verbintenisse te derogeren, en wetende, dat het de intentie van den Heere Keurvorst van Brandenburgh is, die saeck in der minne by te leggen, belooft sijne officien daer toe aen te wenden, om de selve tusschen Partyen by alle billijcke en redelijcke wegen te helpen af-doen.

En sal dit Separaet Articul van alsulcken kracht zijn, al of't selve in het principael Tractaet, op heden gepasseert, was geinsereert, sullende de Ratificatie van dien oock ter selver tijdt werden versorgt. Gedaen tot St. Germain en Laye den 29 Juny 1679.

(L.S.) ARNAUT. (L.S.) F. S. MEYNDERS.

Tweede Separaet Articul.

OM noch een particulierder merckteecken te geven van de genegentheyt, die sijn Majesteyt heeft, een Vrede te faciliteren, de welcke tot de herstellinge van een Coning, sijn Geallieerde, moet contribuëren, en aen de Keurvorst van Brandenburg te doen kennen het vermaeck, waer mede hy hem in sijn oude Alliantie siet weder-keeren, soo belooft sijn Majesteyt, door een enckel effect van sijne goede intentie tot de Vrede, aen hoog-gemelde Heere Keurvorst, binnen den tijdt van 2 Jaren, te doen betalen de Somme van 300000 Kroonen, om de selve eenigsints te indemneren van de kosten, die hy, gedurende desen Oorlog, gedaen heeft; welcke 300000 Kroonen by egale Termijnen van 3 tot 3 Maenden sullen werden betaelt, tot de volkomene betalinge van de geseyde Somme toe, ten eynde van de gemelde 2 Jaren, en sal de eerste betalinge 3 Maenden na de uytwisselinge der Ratificatien geschieden. Gedaen tot St. Germain en Laye den 29 Juny 1679.

(*L. S.*) *Arnaut.* (*L. S.*) *F. S. Meynders.*

De Ratificatie hier van is spoedig gevolgt/ soo van de Koning van Vranckrijck als den Heere Keurvorst van Brandenburg/ doch die wilde echter eenige exceptie maecken over 't separaet Articul/ raeckende de Stadt Hamburgh; maer 't geschil met de selve is hier na in der minne bygelept/ en zijn de voorsz. Ratificatien op den 22 July binnen Nimwegen gewisselt.

Ondertusschen heeft sijn Keurvorstel. Doorl. op den 11 July weder de navolgende Missive aen desen Staet gesonden.

Brief

Brief van den Heer Keurvorst van Brandenburg aen haer Hoog Mog.

ONse vriendelijcke groetenis en welgenegenen wille te vooren, Hoog Mog. Heeren, bysondere lieve Vrunden en Naburen. By dese tegenwoordige verschrickelijcke constitutie van onse Westfaelsse en uw Hoog Mog. benabuurde Landen, en daer uyt billijcklijck ontstaene smertelijcke bevindinge, is niet licht te oordeelen, of wy meer oorsaecke hebben ons over die geene te beklagen, de welcke ons, onder het pretext van hostiliteyt, sodanig overvallen, of veel meer over die gene, om welckers wille ons dit alles overkomt, en de welcke, in plaets van de versproocken en alsoo schuldige hulpe, die soo heylig opgerechte Fœdera, tegens alle Volckeren Recht, uyt de oogen hebben gestelt, daer sy even op die tijt, als de selve ons tot voortsettinge van den Oorlog op 't krachtigste hebben vermaent, en daer tegens alle bestandigheyt tot op de laetste ure verseeckert, door een gants onbillijcke eenzydige Vrede, een ongehoort exempel, ons, en te gelijck haer eygene sake t'eenemael hebben verlatē, en daer door ons alle last van den Oorlog, met het welck wy andersints, sonder dat wy onse Vrunden van de totale onderdruckinge hadden willen helpen redden, geene gemeynschap hebben gehad, opgeladen, niet anders als of het tot u Hoog Mog. consolatie konde strecken, als maer de selve, die met alle macht sigh bevlytigt heeft, haer van den gantschelijcken ondergang te helpen bevryden, tot beloninge t'eenemael geruineert en onderdruckt wiert.

Wy houden het voor onnodigh u Hoog Mog. meer particulariteyten voor te stellen, wat wy wegens de aen haer gepresteerde hulpe tegenwoordig moeten uytstaen, en hoe onse Kleefze, Marckse, Ravensbergse en Mindise soo na aen hare Grensen gelegene Landen, en in conspectu van hare op de been hebbende soo statelijcke Armeen, tot op het uytterste uytgemergelt en t'eenemael gedesoleert werden, met wat voegen wy ons over de verlatinge van dien, de welcke sigh hier by billijcklijck niet anders, als of het haer selfs over-quam, gedragen souden, soo seer beswaren, dewyle 't selve boven dat, 't gene onse Ministers buyten twijffel meermaels daer van, conform onsen genadigsten bevel, beweeglijck hebben voor-gestelt, oock door de algemeene tydingen haer genoegsaem sal over-gekomen zijn, en dit uyt de met ons opgerechte Alliantien, en de daer op tot meermalen gegevene hooge verseeckeringen genoegsaem blijckt

Wanneer het u Hoog Mog. belieft hadde ons op ons voor eenigen tijt afgegaen Schryvens, in 't welck wy tydelijck genoeg om Assistentie tegens de doenmaels gedreygde, en de daer na op gevolgde overvallinge hebben aengehouden, eenig antwoort te laten toekomen, wy op het weynigste tot onsen troost daer uyt soude gesien hebben, of haer ons om harent wille dragende ongeluck oock ter herten ging, en of wy ons eenige hulpe van haer mochten hebben te verwachten.

Wy hadden ons sulckx des te meer vertrout, dewijl u Hoog Mog. als noch in soo versse memorie is; hoe wy ons in haren noot, ja eer de selve haer noch aentrefte, in haer reguard hebben bewesen; hoe wy alles voor haer hebben opgeset en gehazardeert; hoe wy alle onse aengebodene seer advantagieuse Conditien, als wy maer stil wilden sitten, hebben afgeslagen, niet eene ons heeft konnen voor-gestelt werden, daer voor wy de Vruntschap met u Hoog Mog. niet hebben verre geprefereert: En of wel u Hoog Mog. tot dese soo vremde betuygenisse tegens ons, gelijck ons sulckx meermaels, gedurende onse Keurvorstel. Regeeringe, is wedervaren, van 't een en 't ander uyt bysonderlijcke respecten, en door geaffecteerde en qualijck gefondeerde voorstellingen mochten zijn geleyt,

eyt, en alle goede Resolutien verhindert, soo sullen de selve doch by sigh selfs wel bevinlen, dat alle 't selve doch niemant anders als u Hoog Mog. is te imputeren

Wy moeten sulckx tegenwoordig aen sijn plaets laten zijn gestelt; doch en twijffelen net geringste niet, of u Hoog Mog. sullen, volgens der selver by-hebbende hooge verstant, wel begrijpen, dat ons niet en kan aengemoedigt werden dese om harent wille tegenwoordig lydende onestimeerlijcke schade, sonder vergoedinge daer over ons te laten toekomen, insonderheyt dat wy der selver en onser indemneringe, volgens alle Rechten, van die gene, die het hadden konnen voorkomen, en sulckx te doen schuldig zijn geweest, hebben te verwachten: Invoegen dan wy tot dien eynde dit aen u Hoog Mog. hebben willen laten afgaen, op dat sy niet in die gedachten mochten zijn, als of wy ons hadden dese onse rechtmatige Pretentie opgeheven, of de selve die uyt de met ons getroffene Alliantie ons toegewassene Obligatien verlaten, bedingen oock hier mede yverigheyt, dat, gelijck wy tot op den tegenwoordigen ure niet en hebben versuymt, wat tot vervullinge van onse beloften heeft konnen gerequireert werden, bysonderlijck dies aengaende noch meer van ons geschiet, alsoo oock wy alle beloofde tegen-presentatien, en by faute van dien, de vergoedinge der selver ons in dien gevalle toegekomene ongelegentheyt te gemoet sien, en ons en onse Nakomelingen dien aengaende alle competerenden recht willen hebben gereserveert. Vorders wenschen wy, dat den Alderhoogsten Godt u Hoog Mog. Staet, en hare ongekreuckte conservatie, als oock onsers eygener besten haren innerlijck verlangen, in het toekomende voor allen ongeluck en Vyandlijcken overval genadelijck wil bewaren, op dat sy niet eyndelijck eens tot haren hoogsten nadeel mogen gewaer worden, wat het sig nasleept getrouwe Vrunden te verlaten. U Hoog Mog. verblyven wy, besluytende, tot Vrunt-Nabuurlijcke bewysinge altijts bereytwillg. Gegeven tot Potzdam den 1 July 1679. ouden Stijl.

Van Godes Genade *Frederick Wilhelm*, Marckgraef tot Brandenburg, des Keyserl. Roomssen Rijckx Aerts-Kamer-Heer, en Churfurst in Pruyssen, tot Maegdenburg, Gulick, Kleve, Berg, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, oock in Silesien, tot Crossen en Jagerendorf, Hertog; Burg-graef tot Nieuburg, Furst tot Halberstadt, Minden en Camin, Graef tot der Marck en Ravensberg, Heer tot Ravesteyn en der Landen Lauwenburg en Butaw.

U Hoog Mog. goetwilligen Vrundt en Nabuur.
Getekent,
Frederick Wilhelm, Churfurst.

Waer op haer Hoog Mog. aldus hebben geantwoort.

Antwoort van haer Hoog Mog. op de Brief van sijne Keurvorstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh.

DOORLUCHTIGSTE.

WY hebben wel ontfangen uwe Keurvorstelijcke Doorls. Schryvens van den 11 der voorleden Maent, en daer uyt met een sonderling leetwesen vernomen de ontsteltenisse van uwe Keurvorstel. Doorl. over de jegenwoordige constitutie sijner Landen, en konnen de selve wel verseeckeren, dat het ons niet alleen tot een groote consolatie, maer tot een sonderlinge vreugde soude hebben gestreckt, indien het ons vermogen was

geweest, of dat wy hadden konnen sien, dat uwe Keurvorstel. Doorl. de Vrede hadde mogen maecken op de Conditien, die aen de selve favorabelder waren geweest, en dat wy die onse genegentheyt hebben getracht diermaten werckstellig te maecken, dat sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet gelaten heeft sijn misnoegen daer over tegens ons te betuygen, en dat de Heeren Ambassadeurs van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden 't selve tegens ons hebben willen aenduyden als een infractie van de gemaeckte Vrede. Wy en sullen noyt vergeten de diensten, die uwe Keurvorstel. Doorl. aen ons in den jongst voorgaende Oorlogh heeft gedaen, als de selve de andere Fursten des Rijckx door sijn doorluchtigh exempel animeerde, om haer onsen en der gemeynen saecken aen te trecken, en hopen, dat uwe Keurvorstel. Doorl. en alle de werelt sal hebben gesien, dat wy noch het Goet van onse Ingesetenen, noch het Bloet van onse Bevelhebberen en Soldaten hebben gespaert, om onder Godes Zegen tot een goede uytkomste van dien Oorlog te geraecken: En laten aen uw Keurvorstel. Doorl. hoog-vernuftig overlegh, of wy in die onsen goeden yver van alle de gesamentlijcke Geallieerde sodanigh zijn gesecondeert geworden, als wy billijck hadden kunnen verwachten, en weten ons oock noch wel te erinneren, dat uwe Keurvorstel. Doorl. verscheyde malen de hoogh-gem. andere Geallieerde heeft aengemoedigt, om haer, de gemeene saecken ten beste, beter en meerder te evertuëren. Wy en sullen niet loochenen, dat wy siende de Spaensse Nederlanden in sodanig verval, dat alle de werelt oordeelde, dat het een miracul was, dat die niet t'eenemael door de Macht van hoogstgem. sijne Majesteyt van Vranckrijck wierden overmeestert, dat wy niet capabel waren, om die, of oock ons selve, langer te guaranderen en beschermen, en dat de Ingesetenen deser Landen, door het stil-staen van hare Commercie en Navigatie, de groote verliesen, die sy daer in hadden geleden, en de sware Contributie en Oplagen, die sy nu so veel Jaren aen den anderen hadden moeten opbrengen, sodanig waren uytgeput, dat wy t'eenemael onmachtig geworden waren de lasten, daer mede wy door den Oorlog gechargeert mosten blyven, langer te konnen dragen, hebben uytgesien na middelen, of om den Oorlog te konnen continuëren, of om de Vrede te maecken: Dat de middelen, om den Oorlog te konnen continuëren, soo gering en onseker geweest zijn, aen de kant van waer wy die aldermeest hadden mogen verhopen, dat sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie selfs bewogen is geworden de Vrede te prefereren voor de continuatie van den Oorlog, schoon die Vrede aen hem soo veele Plaetsen, ja geheele Provintien moste kosten, dat wy wel gaerne anders hadden gesien, indien ons maer eenig middel, waer op men redelijcker wyse sigh hadde konnen verlaten, aen de hant gegeven was; en dat alleen is d'oorsaeck geweest, waerom wy ons hebben moeten inlaten in Conditien van Vrede, die wy anders verworpen souden hebben, en dat wy hebben moeten eyndigen een Oorlog, die onse evidente ruïne met sigh sleepte. Wy weten, dat uwe Keurvorstel. Doorl. het sijne seer geerne soude hebben gecontribueert, om krachtige middelen tot resistentie te helpen by-brengen, en de andere Geallieerde daer toe oock aen te moedigen, maer wy houden ons verseeckert, dat uwe Keurvorstel. Doorl. noch in gedachten gebleven sal zijn, dat de groote onkosten van den Krijg het vermogen van de selve Geallieerde seer hadde uytgeput, en dat de middelen van resistentie sonder betalinge van Subsidien niet konden werden geëffectueert, en dat wy sodanig waren uytgeput, dat wy niet alleen meer machtig waren die te betalen, maer oock niet langer onderhouden konden dat aental van Militie, die wy tot die tijt toe op de been hadden gehad, daer de Macht van onsen Vyant door sijn Conquesten dagelijckx vermeerderde. Wy souden wel

voor

voor onredelijcke Menschen geacht moeten werden, indien wy niet seer gaerne hadden gesien, dat onse Geallieerde op een en de selve tijt hadden mogen geraecken tot een ruste, die wy sonder ons uytterste verderf niet konden ontgaen; maer wy zijn soo ongeluckig geweest, dat alle de hooge Geallieerde, hooggem. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangie alleen uytgesondert, gemeynt hebben door de continuatie van den Oorlog tot beter en min beswaerlijcker Conditien van Vrede te sullen konnen komen, als de gene die hooggemelde sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck voorgestelt hadde: wy hebben ons dan daer tegens noch konnen noch willen opposeren, maer al by-gebracht wat in ons vermogen was, om hooggem. sijne Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck te permoveren, dat de selve de voorsz. Conditien van Vrede, sonderling ten aensien van uw Keurvorstel. Doorl., soude willen versachten: Dan die saeck is oock desperaet geworden, door dien de selve hooge Geallieerde yder afzonderlijck op sijne reddinge quam te dencken.

Wy willen dan niet hopen, Doorl. Keurvorst, dat wy de geene sullen zijn, die uw Keurvorstel. Doorl. souden verdencken, dat wy, vergetende de diensten, ons door uwe Keurvorstel. Doorl. toe-gebracht, alleen voor oogen souden h: bben gehad onse eygene verlossinge, ons niet bekommerde, hoe het met onse hooge Geallieerde mocht aflopen, want wy kunnen u Keurvorstel. Doorl. wel verseeckeren, dat wy, voor soo veel ons aengaet, by de gemaeckte Vrede geen beter Conditien hebben geobtineert, als sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck ons te voren meermalen hadde doen offereren, en dat wy wel volstandig souden zijn gebleven, om die te blyven dehorteren, soo lange hoog-gem. sijn Majesteyt niet hadde believen met onse hooge Geallieerde mede op sortable Conditien Vrede te maecken, en alsoo den Oorlog door een gemeyn Concert te eyndigen, gelijck wy meermalen hadden gedaen, indien den uyttersten noot, als na veele obtestatien van onse onmacht, en de gants slechte apparentien die sigh opdeden tot eenige verbeteringe, daer omtrent hadden geobligeert dien wegh te moeten kiesen. Wy en hebben oock daer in niet vergeten uwe Keurvorstel. Doorls. Kleefze en Marckse Landen, zijnde soo seer met de onse geënclaveert; maer wy en hebben noch in het sluyten van de voorsz. Vrede noch daer na niet konnen obtineren de Neutraliteyt voor de selve, schoon men ons die seer hadde doen hopen. Wy willen hopen en vertrouwen, dat de ongelucken, die ons zijn over-gekomen, niet sullen beletten de oude Vrientschap, die wy met u Keurvorstel. Doorl. altoos hebben onderhouden, en zijn ten uytterste genegen die met u Keurvorstel. Doorl. in alle oprechtigheyt te cultiveren, wetende hoe seer wy daer toe door den Bant van de Religie en van Nabuurschap boven andere verbonden zijn; en sullen van onse syde geerne tonen, dat het ons niet dan seer leet soude doen, dat wy met uw Keurvorstel. Doorl. iets oneffens of onvriendelijckx souden hebben, en dat wy ter contrarie hooglijck genegen zijn de oude Vrientschap door alle middelen voort te setten.

Waer mede,

Den 18 Augusti 1679. *Doorluchtigste, &c.*

Daer op tot verder antwoort is gekomen de volgende

Missive van den Heer Keurvorst van Brandenburg aen haer Hoog Mog.

ONse vriendelijcke groetenis en welgenegen wille te vooren,

Hoog Mog: Heeren, bysondere lieve Vrienden en Naburen.

Wy hebben eyndelijck haer hooghst-verlangende Antwoordt-schryven van

den 18 Augusti, hoewel alleen op onse jongste van den 11 July, doch gene op onse eerste afgegane van den 7 April, ontfangen; veel weyniger is ons, op ons billijckmatigh begeeren, het geringste niet geantwoort, daer wy doch gants niet twijffelen willen of beyde onse Schryvens, met de daer by gevoegde motiven, wel sullen overwogen zijn, dat u Hoog Mog. aen d'eene syde onse begeerte, van met de selve in een vaste Vriendt- en Nabuurschap te continuëren, sullen sien, en aen d'andere zyde self voor recht en billijckmatigh erkent hebben, dat wy, wegen de in ons Schryven aengeroerde oorsaecken eenige vernoeging, en wegen de harent wegen geledene onwaerdeerlijcke schade vergoedingh bekomen moeten: Gelijck wy dan oock in 't minste niet twijffelen, of u Hoog Mog. sullen, volgens hare loffelijcke æquanimiteyt, noch daer op bedacht zijn, en sigh alsoo de in Fœdere begrepene stercke obligatien ontbinden. Doch dit uw Hoog Mog. uytgedruckte Schryven heeft, tot ons leetwesen en geen kleyne verwondering, niet anders in sigh, dan dat sy de nootwendigheyt, waerom sy tot de Vrede mosten treden, daer inne hebben gededuceert. Wy willen nu sulcke oorsaecken aen een kant stellen, en ons deswegen met u Hoog Mog. niet inlaten; sy weten sigh oock seer wel te erinneren, dat wy het Vredens-werck, waerom wy de Wapens alleen aengenomen hebben, noyt tegen zijn geweest: wy zijn veel meer van u Hoog Mog. en der selver Ministers tot op de laetste uur gants en t'eenemael tot de continuatie van den Oorlogh geanimeert; doch alleen konnen wy niet nalaten u Hoog Mog. nochmaels voor te stellen, dat de noot van haren Staet, waer mede doch den toestant van ons Landt niet en is te vergelijcken, noyt soo groot is geweest, dat u Hoog Mog. een getrouwen Vriendt en Geallieerde, die sigh alleen om harent wille in desen verderffelijcken Oorlog ingelaten heeft, sonder eenige gegevene oorsaeck van sulcken Vrede excluderen, en ons aenbieden de Vrede neven haer te gelijck te sluyten, verwerpen souden: veel minder kan eenige noot justificeren, dat op de selve tijdt, als sy wegens hare Vredens-Conditien met de Kroon Vranckrijck al eens zijn geweest, gelijck wy daer van genoegsame naricht hebben, in plaets van ons daer van te verwittigen, en te gelijck een Vredens-handeling aen te gaen, sy ons wijs gemaeckt hebben, dat sy haer tot de Campagne prepareerden, en een groot aental Volck na haer Armee aen den Rijn te senden, door onse Ministers hebben laten versoecken. Het kan oock van u Hoog Mog. gants niet gesustineert werden, dat Vranckrijck met ons niet te gelijck heeft willen tracteren, alsoo wy sijn Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck dit tot hoogsten roem moeten nageven, dat niet tegenstaende alle Hostiliteyten, die wy alleen om u Hoog Mog. wille gepleegt hebben (alsoo wy met sijn Majesteyt altijt in goede vriendtschap geleeft hebben, en het minste verschil met de selve niet hebben gehad) de selve echter by soo veele occasien betuygt heeft, dat met ons in de vorige vrientschap wilde leven. Oock konnen onse Conditien u Hoog Mog. daer van niet hebben afgehouden, alsoo de selve nimmermeer met ons vertrouwelijck hebben laten overleggen, waer op wy eyndelijck bestaen souden, en haer genoegsaem bekent is, dat wy doen ter tijdt beter Conditien konden hebben, als wy tegenwoordig hebben bekomen, indien wy niet om u Hoog Mog. wille, en om de selve niet te verlaten, ons sulcke

Tracta-

Tractaten ontslagen hadden. 't Geene u Hoog Mog. over de Kroon Spangie klagen, gaet ons niet aen; het is echter openbaer en aen den dagh, dat niet Spangie, maer u Hoog Mog. eerst uyt den Oorlogh gescheyden zijn, en dat die Kroon soo wel als andere Geallieerde daer over heftig gedoleert heeft, en de Fransse Armee in hare Landen met onuytspreeckelijcke kosten nogh een geruyme tijdt hebben gehad, eer sy de Vrede hebben geratificeert. En alsoo dit alles sigh in der daed soo bevint, en u Hoog Mog. in het Tractaet, met ons aengegaen, klaerlijck beloven, onse satisfactie te bevorderen, oock self bekennen, dat onse Assistentie aen haer niet onnut is geweest, en onse Landen deswegen op het uytterste geruineert zijn; en dat sy derhalven verhopentlijck sullen voornemen, ons dervoegen te vergoeden, dat wy in sulcken gevalle, gelijck wy van herten daer toe genegen zijn, oorsaeck mogen hebben den welstant van haren Staet als voren getrouwelijck te behertigen, soo versoecken wy u Hoog Mog. hier mede dienst- vriendt- en nabuurlijck, dat sy dit alles, volgens d'affectie ons in haren Brief op nieuw verseeckert, sodanigh te overwegen, dat sy sigh tot alle billijckheyt en pressatie van 't geen waer toe sy sigh verbonden hebben, willen verklaren. En also dit werck met Schryven niet wel tot een gewenscht eynde kan werden gebracht, soo stellen wy in haer believen, of niet deswegen een Conferentie tusschen onse beyderzijts Ministers soude dienen te werden gestelt; en alsoo wy dat vertrouwen hebben, sigh daer by in billijckheyt sullen laten vinden, soo verseeckeren wy de selve oock van onse zyde, dat wy den Boog niet te hoog sullen spannen, maer ons ter contrarie ons tot beter onderhout van geduursame vriendtschap sodanigh daer by sullen dragen, dat u Hoog Mog, ons de getuygenisse sullen geven, dat wy by dit werck niet meer als een redelijcke en ons beloofde schadeloosheyt soecken, waer mede wy op een ander tijdt bequaem mogen zijn, by 't een of 't ander voorval, de selve aengename dienst en vriendtschap te bewysen, waer toe wy t'allen tijden bereyt en genegen blyven. Gegeven tot Potzdam den 24 Augusti 1679.

Van Godes Genade *Frederick Wilhelm*, Marckgraef tot Brandenburg, de Keyserl. Roomssen Rijckx Aerts-Kamer-Heer, en Churfurst in Pruyssen; tot Maegdenburg, Gulick, Kleve, Berg, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, oock in Silesien, tot Crossen en Jagerendorf, Hertog; Burg-graef tot Nieuburg, Furst tot Halberstadt, Minden en Camin, Graef tot der Marck en Ravensberg, Heer tot Ravesteyn en der Landen Lauwenburg en Butaw.

Uw Hoog Mog. goetwilligen Vrundt en Nabuur,

Geteeckent,

Frederick Wilhelm, Churfurst.

Waer op haer Hoog Mog. namaels/om alle verwijderingen voor te komen/ geresolveert hebben den Heer van Amerongen aen sijn Keurvorstel. Doorl. te senden/ met wat succes sullen hier na gedencken.

De Vrede-handel/als voren verhaelt/was so verre gevordert/dat'er niet als de Koning van Denemarcken aen ontbrack/die kort hier na mede de Vrede met

Vranckrijck en Sweden heeft aengenomen: maer eer wy dat verhalen/ moeten wy den toestant en 't gepasseerde van dit Jaer in't Noorden verder ophalen.

De Bisschop van Munster arbeydende al in 't begin van 't Jaer/ om de Vrede met Vranckrijck/ die wy nu al gemelt hebben/ te maecken/ ontbood de Auxiliaire Troupen/ die sijn Voorsaet na Denemarcken gesonden had/ t'huys: maer de meeste haer fortuyn best by Denemarcken meynende te vinden/ begaven haer aldaer in dienst: Doch hier over is sedert tusschen Denemarcken en Munster eenigh misnoegen geweest/ alsoo den laetste self door sijn Gesanten na sijn begeeren niet te recht konde geraecken/ en des te minder/ om dat de Kroon Denemarcken genoegsaem klaer begonde te sien/ dat de Fransse Wapenen hem en Ceur-Brandenburgh te samen op 't lijf souden komen/ en derhalven sorge moste dragen/ voor soo veel doenlijck was/ dat van Volck en wat meer tot defensie van noden was/ moeht voorsien zijn. Men spraeck in Denemarcken oock geweldigh van een groote Vloot in Zee te brengen/ werdende de Lijste daer van met den Druck gedivulgeert; maer daer van is op verre na so veel niet gevallen/ als het voorgeven was. Ondertusschen spraeck en divulgeerde men alom van vreemde Gesichten/ soo vechtende Vlooten als Armeen/ die omtrent de Sont in de Lucht waren gesien/ maer tot noch toe heeft men geen verbolg daer van vernomen.

In Sweden was men oock dapper doende/ om met so veel Macht als haer mogelijck was tegens de tijdt voor den dagh te komen: doch die Kroon heeft sijn saecken geheel herstelt/ niet door de Wapenen/ maer door de vriendtschap van Vranckrijck. Men heeft echter niet anders als met grooten lof van den jongen Koning gesprooken/ die by alle voorvallen sijn moed en couragie heeft doen blijcken: En in een Sieckte/ die in 't eynde van Maert schielijck kreeg/ sijn Godsvrucht/ gelijck uyt het navolgende Verhael te sien is.

Hoogh-gedachte Koning van Sweden wierdt op den 30 Maert aengetast van een hevige Koorts/ die van dagh tot dagh toenam/ tot den 3 April/ als wanneer men niet machtig was om sijne Sieckte/ gelijck men tot die tijdt toe gedaen had/ langer te verbergen; sijn Majesteyt voelde sigh seer benauwt aen 't Hert/ en te Bedde gegaen zijnde/ wierdt van een hevige Koorts aengetast/ daer by groote hitte en hart kloppen was/ soo dat den Coning self aen sijn weder-opkomen twijffelende/ ja veel eer de doodt verwachtende/ heeft de Absolutie en het H. Nachtmael met groote devotie ontfangen/ en sond daer na om sijn premier Minister/ welcke hy nevens sijn Bedde neer-sitten liet/ en seyde doe tegens hem: Dat hy merckte dat hy soude sterven, doch eer hy de Werelt verlaten soude, hem had willen bedancken voor de moeyten en arbeyt, die hy sijnent wegen had genomen; dat hy nu in geen staet en was om sulkx te vergelden, maer dat hy God de Heere bad, dat die 't selve beliefde te doen. Maer na hy hem eenige saecken van de Coninginne beval: En ondertusschen alle sijne Generaels en Officiers voor sijn Bedde gekomen zijnde/ soo danckte sijn Majesteyt haer voor alle hare getrouwe diensten/ seggende: Wel te gedencken, wat gevaer sy in verscheyde occasien voor hem uytgestaen hadden. Hy bedanckte oock alle sijne

sijne Hof-bedienden/seggende: Hem niet meer leet te zijn, als dat hy haer niet en konde vergeldẽ. Hy bad om verschoning/indien hy iemant beledigt had,versoeckende, dat men hem 't selve wilde vergeven, en niet gedencken, alsoo hy een Mensch als sy, en deswegen oock sijne swackheden subject was, dan dat hy noyt daer toe eenige intentie hadde gehad. En wanneer de Sieckte noch vermeerderde/ seyde hy / wijsende op sijn Borst: Dese Vyant, die daer wroet, is wreeder en grousamer als alle andere, die ick tot noch toe gehad hebbe. Hy bad Godt / dat die sijner wilde ontfermen, beveelende aen de selve sijn Koninckrijck; wederhalende dickmael dese Woorden: Ach gy arme Sweden! hoe ellendig sult gy werden, indien u Godt niet in Sijn bescherminge neemt? En betreurde seer/ dat hy haer in den Krijg most laten, maer liet yder bedencken, of hy wel anders hadde konnen doen, als hy had gedaen, maer dat sijn vermogen te swack was geweest. Als sijn Majesteyt verscheydene sag weenen/ seyde hy tot haer: Waerom maeckt gy u bedroeft? Ick ben niet te beklagen, alsoo een Kint van onsen eeuwigen Vader ben. Ick hebbe noyt eenige Personen qualijck gewilt. Ick heb mijn trouw en geloof aen mijne Geallieerde gehouden, en mijn Woort aen mijn Onderdanen; oock heb ick niet dat my wroegt. Ick hebbe mijn Onderdanen hertelijck gelieft. Ick hebbe mijn willig voor haer welvaert gewaegt. Sy souden misschien een wyser Coningh konnen gehad hebben, maer nimmer die haer meer bemint heeft. Als hy sigh erinnerde / dat het de ordinaris tijt van bidden was / soo versocht hy de Omstanders: Dat sy die tijdt wel wilden waernemen, en alle voor hem bidden, also hy dat nimmer meer van doen hadde gehad. Waer op een Gebed wierdt gedaen; en daer op sprack hy seer grootmoedigh van de Doodt / en betuygde voor de selve niet te vreesen: maer alsoo men oordeelde/ dat hy sig met te veel spreecken versvaerde / soo gingen meest alle de Omstanders weg/doch hy riep haer wederom/en beval haer: Dat sy hem sonder pracht souden begraven; wenschende dat men hem mocht begraven gelijck hy geleeft had. En daer op gaf hy haer alle de Hant te kussen/ en nam sijn afscheyt/'t geen hy tegens een yder met seer beweegelijcke redenen dede: maer eenige uren daer na begon hy hart te sweeten / 't welck twee uren lang duurde / en daer mede verminderde de pijn aen 't Hert dervoegen / dat hy 11 uren lang na malkander sliep: waer na de Koorts sodanigh afnam / dat die van tijdt tot tijdt verminderde / soo dat sijn Majesteyt in 't korte geheel van de selve wiert genesen / en daer mede Sweden van een ongeval bevrijt / dat men acht voor dat Rijck seer ongeluckig geweest soude zijn.

Men sag in Denemarcken vast meer en meer naderen het onweer / dat met de continuatie van den Oorlogh dat Rijck had te verwachten / en derhalven wierdt den toelegh gemaeckt/ om met soo veel Schepen van Oorlog / als men soude konnen by een brengen / de Sont te beschermen: en aen d'andere kant de Militie na Holsteyn te voeren / om de Fransse Macht / wanneer aen de Elve wilde komen / aldaer te stutten / terwijl men tegen de Sweden in Schoonen alleen defensive soude ageeren / werdende ondertusschen goede couragie van die kant getoont; en in Denemarcken een Penningh geslagen / daer op d'eene

d'eene zyde Coppenhage stont / en op d'andere een Piramide / bestreden van beyde de zyden met Hagel/ Regen en Onwe'er/ en met dese Woorden: Nec vi, nec metu. Doch of 't selve op de Stadt Coppenhage of dese toestant most toegepast werden/ kan men niet seggen ; maer dit wel/ dat sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken gelijck als den Heere Keurvorst van Brandenburgh ten uytterste sijne couragie betoont heeft: Sijn Majesteyt quam self in Maert tot Gluckstad/ en stelde voor eerst eenige ordre aen de Elve.

In Schoonen dreygden de Sweden wel op te trecken / maer sy soo wel als de Deenen trachten het aen die kant tot een Handelinge te brengen/ als oordeelende de laetste/ dat licht daer beter Conditien als in Vranckrijck souden te bedingen zijn / vermits aldaer niet te tracteren was / als met de restitutie van alles voor Sweden: Den Heer de Feuquieres / Franssen Ambassadeur/ zijnde doenmaels in Schoonen by de Coning van Sweden/ dede tot de Vrede-handelinge de opening aen de Cancelier van Denemarcken / welcke 't selve aen sijn Meester communicerende / is een t'Samenkomst in Schoonen tot Lunden in de Kerck aengestelt / en wegens Denemarcken gedeputeert den Heere Grave Anton / den Vryheer Jens Juël en den Hof-raedt Bierman; en wegens Sweden de Heeren Guldenstern en Joël Okrenstadt: waer op den Heer Zeestadt en den Heer Sperling / Gouverneur van Malmuyen / tot Lunden voorsz. te samen zijn gekomen / en hebben van wederzyden ordre beraemt/ hoe de geseyde t Samenkomst soude gehouden werden.

Den Mareschal de Crequi tegens den Heere Keurvorst van Brandenburg nu niet meer hebbende te doen / heeft sijne Troupen van Minden doen retireren / en sigh tegens Denemarcken gewent / nemende daer toe sijn marsch door het Lunenburgse en Munsterse na het Oldenburgse: 4000 Man onder den Generael Lt. de Sourdis quamen voor aen tot Steur/ waer op dito Gen. Lt. een Briefje aen de Magistraet van Bremen sont / om de selve alle ombragie te ontnemen: Gelijck oock die Stadt aen de Franssen permitteerde / dat sy aldaer alles/ 't geen sy van noden mochten hebben/ souden komen koopen / waer na seer veele daer binnen quamen/ dan sy ruckten voort na Oldnnburg.

Den voorsz. Mareschal ondertusschen alle de Troupen niet nodigh hebbende / sondt eenige weder te rugge na Wesel / en onder 't selve den Marquis de Nesle met het Regiment van Condé te voet / 't welck den 9 July voor Dortmont aengekomen zijnde / en aen die Magistraet een Order tot d'Inquartieringe van Monsr. de Crequi gepresenteert hebbende/ so heeft ged. Magistraet sigh op hare Keyserlijcke Sauvegarde beroepen / en de gemelde Inlogering afgeslagen / doch eyndelijck aengenomen d'Officiers in de Stadt te laten / en de Soldaten in 't Graefschap te logeren: 't welck echter gedachte Marquis niet heeft willen accepteren / maer heeft / volgens sijn Ordre / absoluyt in de Stadt willen zijn: meergemelde Magistraet hier op 2 van de hare na Monsr. de Crequi gesonden/ en de Stadts Poorten ondertusschen toegesloten als oock de Burgery in de Wapenen doen komen hebbende / om sigh tegens alle gewelt te defenderen / tot dat hare Gedeputeerde souden zijn weder gekomen / soo zijn

de

e Franssen daer door onverduldig geworden/ hebben eenig Hout te samen gebracht / en 't selve aen de eerste Poort geleyt en aengesteecken / de welcke daer door verbrant geworden is: en naderhant hebben sy verder willen avanceren/ en de binnenste Poort mede aensteecken / waer tegens de Burgers sigh echter gestelt hebben; doch alsoo haer van de Magistraet verboden was niet ten eersten te schieten / soo hebben sy boven van de Poort met Steenen geworpen / en eenige Franssen getroffen; waer door gedachte Marquis sodanigh verbittert wierdt/ dat hy beval op de Burgers te schieten/ gelijck sy oock eene Salvo deden / waer op de Burgers mede antwoorden / en 5 a 6 Franssen neder leyden; 't welck echter noch meer verbittering onder haer veroorsaeckte / soo dat ged. Marquis aenstonts na Monsr. de la Freseliere/die binnen Unna leyde/iemant sond/ de welcke daer op niet alleen sijne Volckeren/ maer oock alle die gene die in 't Graefschap lagen/ belaste sigh terstont voor Dortmund te vervoegen / gelijck dan oock van Lipstadt 7 Stucken Canon derwaerts gevoert wierden/ om de Plaets alsoo met gewelt te attacqueren / en wierdt tot dien eynde op den 10 July een Battery daer voor verVaerdigt: Al 't welcke de Burgers niet achteden / maer resolveerden sig tot den laetsten Man te defenderen / in sulcker voegen/ dat de Magistraet daer tegens van veraccorderen sprekende/ sy daer over soo onwilligh wierden / dat sy den Burgermeester uyt de Stadt wilden setten; doch de Magistraet kreeg haer eyndelijck soo verre / dat sy noch dien avont begonden te accorderen / en zijn 's anderendaegs vroeg de Franssen daer in getrocken / als wanneer sy de Burgers aenstonts ontwapent en naderhant veel Geldt af-gedwongen hebben / eer sy de selve Stadt / die veel Jaren van Inlogeringe was vry geweest/ weder hebben verlaten.

Die van 't Graefschap Oldenburg vreesende ondertusschen van de Franssen qualijck getracteert te werden/ hebben 124000 Rijcxdaelders moeten beloven voor de Brandtschattinge / behalven 24000 Rijckxds. die den Grave Anthon voor sijn particulier most geven / en dit boven de dagelijckse last / die noch seer hoogh liep.

De Sweden van hare kant/ om de Deenen / ten minste tot diversie / werck te verschaffen/ hadden weder haer best gedaen om een Vloot in Zee te brengen/ maer sy zijn niet geluckiger ter Zee als in voorgaende Jaren geweest / gelijck uyt het verVolg sal blijcken.

De Deensse Vloot onder den Admirael Generael Lt. Juël / soo lang noch geen Krijgs-vloot uyt Vranckrijck te vreesen had/ sig na de Oost-Zee en tegen de Sweden wendende / lagh den 3 July onder Bornholm ten Ancker / hebbende eenige Schepen na Calmar gesonden / om de Sweedse Vloot / die daer doenmaels lagh / in Zee te locken / gelijck oock gebeurde / doch sonder dat de Deensse Schepen konden achterhalen / en kreeg alsoo tydinge / dat dito Vloot Noort-noort-oost van haer af in Zee was: waer op de Deenen aenstonts daer na toe zijn geset, en hebben op den 4 July eenige Vyandelijcke Schepen in 't gesigt gekregen/waerom sy haer in eenige ordre rangeerden/doch de harde Wint/ en die meest Oostelijck zijnde/ belette dat sy niet konden opkomen/ en de Swe-

den/ soo 't scheen/ sochten alleen deur te gaen. De Wint was seer variabel en liep op den 5. Noordt-west/ als wanneer de Deensse Vloot Oost-Noort-Oost drie quartier van een mijl van haer af was: waer op sy 't dan op de Sweden aensetteden / den Deenssen Vice-Admirael Spaen voor aen; maer de Wint was soo hart uyt het Noorden/ dat sy niet als de achterste Schepen konden bezeylen/ waer op den gedachten Spaen/ soo dra hy dichte by was gekomen/ sijn Canon liet los-branden / 't geen 't Sweedse Schip de Linckx verboegen trof dat het begost te krengen ; 't welck gemerckt zijnde by de Sweden / quamen 8 a 9 andre Sweetse Oorlog-schepẽ/om dit te seconderen/waerom dito Spaen/ als zijnde met sijn Seconde den Capiteyn Schinckel alleen / dit Schip voor een wijl tijdt moste verlaten: Dan de geheele Deensse Vloot daer op na de Sweden wendende / soo zijn de voorsz. 8 a 9 Sweedse Schepen voort geretireert/ latende meer-gedachten Spaen het voorsz. Schip/ zijnde noch nieu / en op-hebbende 54 Stucken / veroveren. De rest van de Sweedse Vloot socht als geseyt / maer te escapperen / waer toe haer de Windt wel diende / soo dat den volgenden Nacht aen de Zuyder-kant van 't Eylandt Eulandt quam/ en verbolgens haer binnen de Scheeren salveerde ; alwaer de Deenen haer vergeefs sochten te vervolgen / oock wilde de Windt niet dienen / om eenige Branders daer binnen te senden ; echter bleef de Deensse Vloot daer omtrent kruyssen/even al of van intentie was te landen/of anders de Sweetse binnen de Haven te attacqueren/waerom de Coning van Sweden eenige Lant-Militie na Calmar most senden/en bleef daer door steecken de desseynen/ die men seyde van de Sweedse kant te hebben/om Elsenburg en Lantskroon te attacqueren.

De Fransse Troupen bleven vast swerven aen dees syde de Weser / sonder die te passeren / 't zy om dat de Lunenburgse en Munsterse Volckeren het Stift Bremen meest in besettinge hadden / of / 't geen waerschijnlijckst is/ dat sy wachten op 't besluyt van de Vrede tusschen de Noorder Kroonen ; 't welck eyndeling tot Fontainebleau op den 2 Septemb. door den Heer Meyerkroon/ die de Coning van Denemarcken mede na Vranckrijck had gesonden/ eerst is gesloten/ in forme hier na volgende.

TRACTAET van VREDE,

Tusschen de Seren. Koningen van Vranckrijck, Sweden en Denemarcken.

In den Naem van de Alderheyligste en ondeelbare Drieëenigheyt.

KEnnelijck sy aen alle en eenen ygelijck, dien 't behoort, dat also de oorsaken van d'oude Vriendschap tusschen Vranckrijck en Sweden den Alderdoorl: en Machtigsten Prince LOUIS de XIV., Coning van Vranckrijck en van Navarre, in den Oorlog tusschen de Noorder Kroonen gewickelt hebbe; en gemerckt den hoogstgem. Coning (aengesien de Vrede by-na door gantsch Europa nieuwelijcx herstelt is) niets soo seer ter herten neemt, als 't Vier, 't welck in de geseyde Landen meer en meer aengroeyde, eerlang te sien geblust: Dewyl mede hoogstgem. Coning, in den tijt, als den Oorlog het hevigste brande, mercktekenen van

van de ſonderlinge genegentheyt, die hy tot den Alderdoorl: en Machtigſten Prins CHRISTIAEN de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Gotten en Wenden, Hartog van Sleeswijck, Holſteyn, Stormar en Ditmarſſen, Grave van Oldenburg en Delmerhorſt, is hebbende, wil geven; en alſo hy met groot vermaeck van den Ed: Heer HENNIGUE MEYERKROON, Raedt en Envoyé Extraordinaris van den Coningh van Denemarcken, verſtaen heeft, dat hoogſtged. Coning van Denemarcken na die Vrede ſeer vierig verlangde, en dat hy alle mogelijcke middelen ſoude aenwenden, om de Banden van Vriendſchap en oude Alliantie, die door den laetſten Oorlog voor een tijdt afgebroocken is, te herſtellen: Gemerckt mede de belangens van den Alder-Chriſtel: Coningh, gedurende deſen tegenwoordigen Oorlog, van die van den Alder-Doorl: en Machtigſten Prins CAREL de XI., Coning van Sweden, der Gotten en Wenden, Souverainen Prins van Finlant, Hartog van Schonen, Eſte, Lijflant, Carelen, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Caſſuben en Wenden, Prins van Rugen, Heer van Ingermanlant en Wismar, Paltsgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Gulick, Cleef en Bergen, niet en konnen werden geſcheyden; en door dien den welgem. Envoyé Extraordinaris van Denemarcken heeft geproteſteert, dat den Coning van Denemarcken niets ſoo ſeer wenſte, als een goede, vaſte en duurſame Vrede tuſſchen den Coning van Sweden en hem te ſien: Soo is 't, dat den Alder-Chriſtel: Coning, ſoo in den naem van den Coning van Sweden, als in ſijn eygene, om d'Eendracht te herſtellen, en de Vrede aen 't geheele Chriſtenrijck weder te geven, aengenomen heeft, over de Vredens-Conditien, met den Coningh van Denemarcken te tracteren; tot welcken eynde hy genomineert en gecommitteert heeft den Doorluchtigen Heer SIMON ARNAUT, Ridder, Heer van Pompone, Raet in ſijn Secreten Raet, ſijnen Secretaris van Staet en ſijner Beveelen, om die ſaeck met de welgem. Envoyé van den Coningh van Denemarcken te verhandelen, en tot een geluckig eynde te brengen, de welcke de nodige orders en authoriteyt ontfangen hebbende, waer van d'Originelen van wederzyde uytgewiſſelt, en de Copyen van woort tot woort aen 't eynde van d'Inſtructie van dit Tractaet zijn geinſereert, ſoo zijn ſy, wegens de volgende Vredens-Articulen, over-een gekomen.

1. Dat tuſſchen de hoogſtgem. Coningen en hare Erfgenamen, Succeſſeurs, Coningrijcken, Staten, Provintien, Heerlijckheden en hare Onderdanen, ſoo te Water als te Lant, en in wat Plaets het ſoude mogen weſen, ſal zijn een vaſte en duurſame Vrede, en een oprechte vereeniging, die onverbreeckelijck, en ter goeder trouwe, ſal werden onderhouden: Dat de hoogſtgem. Coningen, yder om 't ſeerſt, ſullen arbeyden, om malkanders voordeel en welſtant te procureren: Dat'er een generale Amneſtie, en een eeuwige vergetelheyt, van alles ſal zijn, wat'er ſoo voor als na den Oorlogh, en ter oorſaecke van dien, op wat Plaets het ſoude mogen weſen, gepaſſeert is, en wat Acte van Hoſtiliteyt, dat'er gepleegt mag zijn; 't welck mede plaets ſal hebben ten aenſien van d'Onderdanen, die ſig tot d'een of d'ander Party begeven hebben, invoegen het niet geoorloft ſal zijn, onder wat pretext het ſoude mogen weſen, 't zy by wegen van feytelijckheyt of van

Rechten, de ſelve om geenderhande oorſaecken te moleſteren ofte te ontruſten.

2. Derhalven ſullen de Liguen, ofte Verbonden, die door d'een of d'ander Coning tot hare prejudicie en nadeel ſouden mogen gemaeckt zijn, t'eenemael af weſen : En ſullen hoogſtgem. Coningen in 't toekomende geen Tractaten konnen maecken, 't welck d'een of d'ander Party ſoude mogen nadeelig of hinderlijck zijn.

3. Alle Actien van Hoſtiliteyten ſullen binnen den tijt van twee Weecken, te reeckenen van den dagh van het teeckenen van dit Tractaet, ſoo te Water als te Lant ophouden, uytgeſondert alleen in Noorwegen, alwaer de ſelve binnen twee Weecken, of eerder, ſoo het tegenwoordig Tractaet ter kenniſſe van de Generaels der Legers komt, mede ſullen ceſſeeren : En indien eenige Franſſe Troupen op den Deenſſen Bodem lagen, ſullen de ſelve, binnen den tijt van 10 dagen, daer uyt moeten trecken, te reeckenen van den dagh van het teeckenen van het tegenwoordige Tractaet, na welcken tijdt men geen meerder Contributien ſal mogen vorderen.

4. En alſo den Alder-Chriſtel: Coning altoos verklaert heeft, dat hy de Vrede niet anders als op de voet van de Tractaten van Rotſchild, Coppenhage en Munſter ſoude konnen ingaen, ſoo is 't, dat den Coningh van Denemarcken ſigh die Propoſitie, in faveur van de gemeene Ruſt, en in conſideratie van de Alder-Chriſtel: Coning, wel laet gevallen; weshalven dan over-een gekomen is, dat de gem. Tractaten van Rotſchild, Coppenhage en Munſter, mitsgaders alle de Articulen van 't Tractaet van Coppenhage concernerende, in hare vorige kracht ſullen werden herſtelt, en dat de ſelve ſullen werden gehouden, al of van woort tot woort in dit tegenwoordig Tractaet waren geinſereert en gerepeteert.

5. Den Coning van Denemarcken belooft, uyt krachte van dit tegenwoordig Tractaet, aen den Coningh van Sweden weder te geven ſoo alle de Plaetſen, die hy, gedurende deſen tegenwoordigen Oorlog, genomen heeft, als die gene, die voor of na 't teeckenen van dit Tractaet verovert zijn, te weten, Lantskroon, Elſenburg, Marſtrant, Wismar, met de Eylanden van Rugen en Gotlant, en hare Dependentien, en generalijck alle het Landt, 't welck by de Tractaten van Rotſchilt, Coppenhage en Munſter gecedeert is, of die voor de ſelve aen Sweden toebehoorden.

6. Den Coning van Sweden belooft van ſijne zyde alle het Landt, 't welck hy voor of na het teeckenen van 't tegenwoordig Tractaet door ſijne Wapenen heeft geconqueſteert, weder te geven.

7. En alſo den Coningh van Denemarcken remonſtreert, dat de Privilegien en Exemptien, die aen de Sweedſe Schepen in d'Ooſt-Zee toegeſtaen zijn, occaſie aen eenige abuyſen tegens den ſin der gem. Tractaten gegeven hebben : En dewyl den Alder-Chriſtel: Coning genoegſaem bewuſt is, dat d'intentie van den Coning van Sweden niet en is, dat ſijne Onderdanen of andere ſig van het pretext der gem. Privilegien en Exemptien ſullen bedienen, omme de Rechten van den Coning van Denemarcken te quetſen ofte te verbreecken, ofte des ſelfs Inkomſten

ſten te verkorten; ſoo is'er over-een gekomen, dat den Coningh van Sweden eenige Commiſſariſen binnen 3 Maenden, na d'uytwiſſeling der Ratificatien van 't tegenwoordige Tractaet, ſal nomineeren, de welcke, nevens die van den Coning van Denemarcken, ter gedeſtineerde plaetſe ſullen by-een komen, alwaer men de Verſchillen, die ter dier oorſaecke ontſtaen zijn, in preſentie van den Gedeputeerden van den Alder-Chriſtel: Coningh, ſal termineeren, in ſulcker voegen nochtans, dat alle de Privilegien en Exemptien, die by de gem. Tractaten aen Sweden in d'Ooſt-Zee toegeſtaen zijn, in haer volle kracht en vigeur ſullen blyven, en dat d'abuyſen, die de Rechten van den Coning van Denemarken, tegens den inhout en den rechten ſin der gem. Tractaten, ſouden konnen violeeren, en des ſelfs Inkomſten verkorten, ter goeder trouwen ſullen werden verholpen.

8. Daer is mede over-een gekomen, dat de Steden, Forten en Kaſteelen, de welcke, volgens dit tegenwoordige Tractaet, moeten werden weder-gegeven, hem ſullen werden ter handt geſtelt in den ſtaet, ſoo als die ten dage van het teeckenen van 't tegenwoordige Tractaet ſullen werden bevonden; en aengaende den tijdt, binnen de welcke ſulcx ſal moeten geſchieden, ſal het ten opſichte van de Steden en Kaſteelen Elſenburg, Lantskroon, en generalijck alle de Plaetſen, die tegenwoordig in Schoonen, Bleeckingen, Hallant, onder de Macht van den Coning van Denemarcken zijn, mitsgaders Carelsburg en de Swinger-Schans, binnen twee Weecken, Wismar en 't Eylandt Rugen binnen 3 Weecken, en Marſtrant en Gotlant binnen 4 Weecken, na d'uytwiſſeling der Ratificatie van 't tegenwoordige Tractaet moeten weſen.

9. Het ſal ondertuſſchen den Coningh van Denemarcken vry ſtaen alle de Oorlogs-Munitien en Artillery, die hy in de gem. Steden, Plaetſen en Eylanden heeft doen brengen, voor den geſeyden tijdt van daer te doen weg voeren, mits nochtans, dat hy 't Geſchut en Munitien, die ten tyde van 't innemen der ſelver aen Sweden toebehoort hebben, mitsgaders die geene, die ten dage van het teeckenen van 't tegenwoordige Tractaet daer binnen ſullen werden gevonden, aldaer ſal laten: Doch of 't gebeurde, dat een gedeelte van d'Artillery daer binnen mancqueerde, en dat het getal der Stucken minder was, als de helft van die geene, die ten tyden van 't innemen der geſeyde Plaetſen aldaer waren, ſoo ſal den Coningh van Denemarcken alleen gehouden zijn de helft van de gem. Artillery, die alvorens aen Sweden toebehoorde, weder te geven.

10. De Onderdanen der hoogſtgem. Coningen, van wat qualiteyt en conditie de ſelve mogen zijn, ſullen aenſtonts, na d'uytwiſſeling der Ratificatien van het gem. Tractaet, in alle hare Goederen, roerende en onroerende, en Inkomſten, van wat ſoort de ſelve ſouden mogen zijn, die haer, ter occaſie van den tegenwoordigen Oorlog, ontnomen en geconfiſqueert zijn, mitsgaders alle hare Rechten, Actien, Succeſſien, ofte Erffeniſſen, die haer, gedurende deſen Oorlog, te beurt zijn gevallen, werden herſtelt, invoegen de ſelve uyt haer eygene authoriteyt, en ſonder eenig regard op de Confiſcatien, Ingagementen en Donatien,

alvorens gedaen, in 't besit der gem. Goederen weder sullen mogen treden, sonder nochtans de Vruchten en Inkomsten, zedert de gem. Confiscatien ontfangen, te mogen vorderen: 't Welck sal werden geobserveert, ten opsichte van d'Onderdanen der hoogstgem. Coningen, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, mitsgaders van alle andere, die dienst by d'een of d'ander van hare Majesteyten sullen genomen hebben, als mede ten aensien van de Goederen, roerende en onroerende, die in Sweden en andere Provintien by de Tractaten van Rotschild en Coppenhage zijn geconcedeert, en volgens den Inhout van 't tegenwoordige Tractaet moeten werden weder gegeven: Aen alle welcke, en een yder van haer, gelijck mede aen hare Erfgenamen, en actie hebbende, het recht sal werden gedaen van te besitten, genieten, verkopen en aliëneren, nevens de Rechten en Privilegien, die sy voor den tegenwoordigen Oorlog genoten, in sulcker voegen, dat niemant eenige schade ofte nadeel sal overkomen, om dat hy d'een of d'andere Par ty gevolgt heeft, en sullen de selve daer-en-boven in alle hare Ampten en Goederen, gelijck sy die voor den Oorlog besaten, werden herstelt, niet tegenstaende hoedanige Processen, Sententien en Arresten tegens haer of hare Vrienden of Magen uytgewesen, om dat sy beschuldigt waren dat sy de contrarie Party hadden willen volgen. Het sal haer mede geoorloft zijn hare Woonplaets na haer welgevallen te mogen veranderen, sonder dat men daerom iets van haer sal mogen vorderen, soo dat soo wanneer sy eens electie van Domicilie sullen gedaen hebben, sy gehouden sullen zijn den Eed van getrouwigheyt aen den Coningh, in wiens Landen sy woonachtig zijn, onverbreeckelijck te onderhouden, sonder eenigh reguard te hebben op de Goederen, die sy in de Landen van een ander Prins souden mogen besitten, welcke Goederen sy sullen genieten volgens de Privilegien en het Recht die de natuurlijcke Inwoonders en Onderdanen der gemelde Provintien zijn hebbende.

11. Alle de Privilegien, vryheyt van ageren en alle Rechten, van wat natuur of aert de selve mogen zijn, die de Onderdanen der 2 Coningen in 't een of 't ander Koninckrijck voor den Oorlog genoten, sullen haer in haer volle kracht werden geconserveert, al of de selve in 't bysonder in dit Tractaet waren gespecificeert, soo dat haer recht en billijckheyt sonder eenigh uytstel sal wedervaren: 't welck mede plaets sal hebben en geobserveert sal werden ten opsichte van die gene, die sig in dienst van d'een of d'andre Party, gedurende desen Oorlog, begeven hebben.

12. Also het Graefschap van Rexingen, met alle sijne Rechten en Inkomsten, 't welck voor desen aen den Grave Alefelt van Langelant en Rexingen, Grooten Cancelier van Denemarcken, toe-quam, ter occasie van desen Oorlog is geconfisqueert, en aen de Domeynen van den Alder-Christel. Coning weder vereenigt, soo is 't, dat hoogst-gem. Coning consenteert, dat het gemelde Graefschap met alle sijne toebehoren, Rechten, Dependentien en Inkomsten, als mede alle Privilegien, vryheyt van ageren en alle Prærogativen, die hy voor de Declaratie van den Oorlog genoot, aen de welgem. Grave sullen werden weder-gegeven.

13. Alle de Gevangens van Oorlog, van wat conditie en qualiteyt de selve mogen zijn, sullen van wederzyden aenstonts, sonder rantsoen, in vryheyt werden herstelt;

herstelt; dan sullen echter hare verteerde Mont-kosten na billijckheyt moeten betalen, mitsgaders het Gelt, dat sy souden mogen geleent hebben, weder-geven. Oock sal aen die gene, die Dienst by d'een of d'ander der strydende Partyen gehad hebben, vry staen te blyven wonen daer de selve tegenwoordigh zijn, mits conditie nochtans, dat sy haer dien aengaende binnen 3 Maenden na d'uytwisseling der Ratificatien van het tegenwoordige Tractaet sullen moeten verklaren.

14. De Coningen, Princen, Republijcken en Staten, de welcke voor de gem. uytwisseling, of wel 6 Maenden te voren, door strydende Partyen gekoren zijn, sullen in het tegenwoordige Tractaet, soo het haer goet dunckt, werden begrepen.

15. Den Alder-Christ el. Coning belooft en verbint sigh de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet, in goede en behoorlijcke forme, binnen 3 Maenden na de teeckening, en eerder, soo 't mogelijck is, van de Coning van Sweden te procureren: En sal de Coning van Denemarcken niet gehouden zijn de Sweetse Steden, Provintien en Eylanden voor de uytwisseling van de gemelde Ratificatien te restituëren.

16. Noch belooft en verbint sigh hoogst-gem. Alder-Christel. Coning d'uytwisseling van de Ratificatie van het gem. Tractaet binnen 6 Weecken, en eerder, soo 't mogelijck is, aen de Coningh van Denemarcken ter hant te stellen: waer tegens hoogst-gem. Coning van Denemarcken oock van sijne syde belooft sijne Ratificatie met die van de Coning van Sweden (die de Coning van Vranckrijck in het voorgaende Articul belooft binnen 3 Maenden, of eerder, soo 't mogelijck is, te procureren) uyt te wisselen. Gedaen tot Fontainebleau den 2 Septemb. 1679.

Was onderteeckent,

(L.S.) ARNAULD. (L.S.) MEYERKROON.

Separate Articulen.

ALsoo het t'eenemael van het algemeen interest is, dat de redenen, materie een oorsaken der Verschillen en dissentien, die tusschen de Fursten en Stenden van 't Roomsse Rijck ontstaen zijn, t'eenemael weg-genomen werden: En gemerckt den Alder-Christel. Coning, uyt krachte van de Tractaten, op den 5 February deses Jaers met de Hertogen van Bruynswijck en Lunenburg van Cel aengegaen, haer sijne protectie en secours schuldigh is in de belofte van guarantie, die hy aen de Hartogen van Meckelenburgh en Saxen-Lauwenburg, Bisschop van Lubeck, Graven van der Lippe en Swartzenburgh, en de Steden van Hamburg en Lubeck gedaen heeft, ter oorsaecke van de Pretentien, die de Koning van Denemarcken tegens de hooggem. Hartogen, Graven en Steden, door eenige omstandigheden uyt den tegenwoordigen Oorlog gesproten, is hebbende, of soude mogen hebbe: Soo is't, dat den hoog-gem. Alder-Christel. Koning sigh vastelijck verbeeldende, dat de Koning van Denemarcken wel sal mogen lyden, dat die saeck in der minne bygeleyt werde, om de boven-gemelde Alliantie met het Huys van Bruynswijck niet te verbreecken, sijne uytterste vlijt sal aenwenden, ten eynde het verschil in alle billijckheyt en rechtmatigheyt afgedaen werde: En sal d'uytwisselingh van de Ratificatie van dit Articul binnen 6 Weecken na de teeckening geschieden.

Gedaen tot Fontainebleau den 2 September 1679.

En

II. En alſo de Hartog van Sleeswijck, Holſteyn-Gottorp den Alder-Chriſtel. Koning ſeer inſtantelijck verſocht heeft ſijne krachtige officien tot deſſelfs herſtellinge, volgens de Rotſchildſe, Coppenhaegſe en Munſterſſe Tractaten, te willen aenwenden: En gemerckt hoog-gem. Hartogh genoegſaem betuygt heeft, dat hy niets ſoo ſeer ter herten nam, als hoe eer hoe liever in de gunſt en vrientſchap van de Koning van Denemarcken weder te raecken: Soo is't, dat den Koning, om merckteeckenen te geven van het verlangen, 't welck hy heeft, van een eynde van den Oorlog te ſien, op het verſoeck en in conſideratie van den Alder-Chriſtel. Koning, heeft geconſenteert, gelijck hy uyt krachte van het tegenwoordige Articul toeſtaet en conſenteert, dat hoog-gem. Hartogh in ſijne Domeynen, Provintien, Steden en Plaetſen, in den ſtaet ſoo als die tegenwoordigh zijn, mitsgaders in de Souverainiteyt, die hem uyt krachte van de Rotſchildſe en Coppenhaegſe Tractaten toekomt, ſal werden herſtelt, invoegen dat al het gene vervolgens gedaen is, ſelf wat Tractaet het oock ſoude mogen weſen, hem geenſints nadeelig ſal zijn; ſullende overſulckx alle en iegelijcke Articulen der Rotſchildſe, Coppenhaegſe en Munſterſſe Tractaten, hier voren gemelt, ten opſichte van hoog-gem. Hartogh, in alle hare kracht en vigeur werden geobſerveert, al of de ſelve van woort tot woort in het tegenwoordige Tractaet waren geinſereert.

En alſoo de Unie en Conventie van Erffeniſſe, die in die tijdt tuſſchen het Koninckl. Huys en dat van Holſteyn Gottorp gemaeckt zijn, by de voor-gem. Tractaten werden geconfirmeert, ſoo is'er over-een-gekomen, dat de gem. Unie en Conventie van Erffeniſſe in hare kracht en volkomene vigeur ſullen ſubſiſteren, en dat de ſelve van wederzyden ſoo naukeuriglijck en getrouwelijck ſullen werden geobſerveert, dat men onder generhande pretexten ietswes daer tegen ſal mogen doen.

Eyndelijck ſal de herſtellinge van hoog-gem. Hartogh van Holſteyn-Gottorp binnen 2 Weecken na d'uytwiſſelingh van de Ratificatien van dit Accoort geſchieden, welcke uytwiſſeling binnen 6 Weken na het tekenen van 't ſelve Accoort ſal werden gedaen.

Gedaen tot Fontainebleau den 2 September 1679. Was ondertekent,

(L. S.) *Arnauld.* (L. S.) *Meyerkroon.*

Den Courier / die hier van tydinge na Denemarcken en Sweden bracht / gaf in 't paſſeren tot Hamburg daer van kenniſſe aen de Hertog van Holſteyn-Gottorp / als die / volgens het gemelde / weder in ſijn ſtant herſtelt wierdt.

En om de Noorder Tractaten niet t'eenemael vruchteloos te laten / die op den 1 July tot Lunden in Schoonen voorſz. / in 't by-zijn van den Franſſen Ambaſſadeur Monſr. de Feuquieres / waren aengevangen / ſoo is eerſt een Stilſtant van Wapenen / en daer na de het navolgende Tractaet tot confirmatie van 't voorgaende geſloten.

VREDENS-ARTICULEN,

Tuſſchen de Coningen van Denemarcken en van Sweden, geſlooten ende onderteeckent tot Lunden in Schoonen den 26 September 1679.

KOnd en kennelijck zy hier mede een ygelijck, die het eenigſints ſoude mogen aengaen, dat alſoo voor ettelijcke Jaren een hoog-ſchadelijcken en verderffe-

derffelijcken Oorlogs-vlam in de Christenheyt aengesteken is, de welcke geheel Europa heeft overstroomt, en sig voornamentlijck door het H. Roomsse Rijck, en desselfs Naburige Coningrijcken en Landen, verspreyt heeft, soo dat oock den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer CHRISTIAEN de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, &c. Hartogh tot Sleeswijck, Holsteyn, Stormar en Ditmarssen, Graef van Oldenburg en Delmerhorst, &c. Als oock den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer KAREL, der Sweden, Gotten en Wenden Coning, Groot-Vorst in Finlandt, Hartog in Schonen, Esten, Lijflandt, Carelen, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, Furst tot Rugen, Heer over Ingermanlant en Wismar, als oock Paltsgraef aen den Rijn, in Beyeren, Hartog tot Gulick, Kleef en Bergen, &c. vermogens d'Assistentie, die sy beyderzyds gehouden zijn geweest aen hare Geallieerdens te geven, mede daer in gewickelt zijn, en eyndeling in een openbaren, harden en bloedigen Oorlog tegens malkander zijn geraeckt; den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer KAREL de II., Coning van Groot-Brittagne, &c. uyt een roemwaerdige intentie, soo door Brieven, als des selfs hier toe afgesondene Ministers, sig hoogstloffelijck bemoeyt heeft, ten eynde sulck een bloedigen Oorlog geëyndigt, de strydende Partyen vergeleecken, en tusschen haer een bestendige Vrede en goede Vriendschap weder gebracht en opgerecht werden moge: Welcke hooge sorgvuldigheyt gedachte Coningl: Majesteyt soo veel te liever en te nadenkelijcker voortgeset heeft, na dat hy de goede intentie van alle de Partyen, die by desen Oorlog zijn geïnteresseert, genoegsaem verspeurt hadde, oock van de selve verkregen, dat sy hare Gesanten en Gevolmachtigde Ambassadeurs en Commissarisen gesamentlijck na Nimwegen gesonden hebben, alwaer men van sulck een Vrede te handelen een aenvangh gemaeckt heeft, alwaer oock dat Werck, door Goddelijcke bystant, en gedachte Coningl: Majesteyts daer nevens gevoegde Mediatie, soo verre gebracht is, dat het meesten-deel der strydende Partyen aldaer vereenigt zijn: En of men wel gehoopt hadde, dat den Oorlog tusschen beyde de Coningl: Majesteyten van Denemarcken en Sweden aldaer oock met eenen bygeleyt, en een algemeene Vrede en Ruste in de plaets opgerecht soude geworden zijn, soo heeft het selve echter daer ter plaetse sijn voortgang niet gehad; maer hebben hooggem. strydende Partyen, (na dat op sijn Coningl. Majest: van Sweden, Geconfedereerden en Geallieerden, den Grootmachtigsten Furst en Heer, Heer LODEWYCK de XIV., Alder-Christel: Coning in Vranckrijck en Navarre, door sijn ordinaris Staets Raedt, Generael Lt: van des selfs Armeen, en Gouverneur van Verdun, oock Extraordinaris Ambassadeur aen 't Sweedse Hof, den Hoog-wel-geboren Heer, Heer Isaac de Pas, Marquis de Feuquieres, den welcken sig, om een gewenst Vredens-slot, op 't hoogste bemoeyt heeft, gegevene aenleyding en vlytige bevordering) sig eyndeling daer toe soo veel meer laten vinden, dat hare Coningl: Majesteyten beyderzyds voor goet en nuttelijck aengesien hebben de Handeling tusschen haer na Lunden, in Schonen, te transporteren, op dat de selve aen een soo na-by zijnde, en gelijck als in 't gesicht beyder Coningen gelegene Plaets, des te eerder tot een goeden uytslag mochte gedyen:

Als wanneer op den selven tijdt den Doorl: Furst en Heer, Heer JOHAN GEORG de II., Hartog tot Saxen, Gulick, Kleef en Bergen, des H. Roomssen Rijcks Aerts-Marschalck en Ceurvorst, Lantgraef in Duringen, Marckgraef tot Meyssen, oock Opper- en Neder-Lausnits, Burchgraef tot Maegdenburg, Graef van der Marck en Ravensberg, Heer tot Ravesteyn, &c. uyt een Christelijcke en hoogstlofwaerdige intentie, tot bevordering van dit heylzaem Werck, na aenleyding der beyderzyds Coningl: Majesteyten en Ceurvorstel: Doorlts: na-Aenverwant- en Bloedvriendschap, sijne Mediatie Partyen aengeboden heeft, de welcke oock in der bestervoegen is geaccepteert, en daer op van hare Coningl: Majesteyten een seeckeren tijdt en dagh tot de t'Samen-komst is verordineert: Na dat dan hoogstgem. sijne Coningl: Majesteyt van Denemarcken, onsen aldergenadigsten Coning en Heers, Wy ondergeschreven en daer toe verordineerde Extraordinaire Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarisen, Anthon, Graef des H. Roomssen Rijcks, Vryheer van Altenburg, Edelen Heer tot Varell, Kniphausen en Darwart, Ridder, hoogstgem. sijne Coningl: Majesteyts Geheymen Raedt en Stadhouder in de Graefschappen Oldenburg en Delmerhorst, &c. Jens Juël, Vryheer op Juling, Heer tot Noregard, Ridder, sijn Coningl: Majests: Geheymen Staets- en Cancelery-Raedt, Assessor in 't Hoogste Gericht, en Vice-President in 't Commercie-Collegie, &c. en Conraed Bierman, op Buskerndsgaart, sijn Coningl: Majesteyts Staets-Justitie- en Cancelery-Raedt, oock Geheymen Staets-Secretaris, &c. met sijn Coningl: Majesteyt van Swedens hier toe verordineerde Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarisen, den respective Hoog- en Wel-geboren Heer, Heer Johan Guldenstierna, Vryheer tot Luntholm, Heer tot Stacket, Biorckesund en Hailleryd, &c. sijn Coningl: Majesteyts en des Rijcks Swedens Raedt, Cancelery-Raedt en Lag-man over Narre, Finne, Laysagú; als mede den Heer Frantz Joël Ornsted, Heer tot Sbrattorp, Kruffenhof en Hofgaart, sijn Coningl: Majests: Cancelery-Raet en Staets-Secretaris, &c. by malkander gekomen waren, en na uytgewisselde behoorlijcke Volmachten, vermogens de loffelijke ongespaerde moeyte en vlytige Negotiatie van hoogged. sijne Ceurvorstel: Doorl: van Saxens Geheymen Raedt en Kamer-Heer, oock tot dese Vrede-handeling verordineerde Afgesant, den Wel-geboren Heer, Heer Nicolai, des H. Roomssen Rijcks Edelen Panner- en Vryheer van Gersdorf, op Barnts, Bresnig, Hennersdorf, Rackel en Hauswalde, &c. verscheyde Conferentien hier in Lunden daer over gehouden, en 't Werck soo verre gebracht, dat aen des selfs goede uytslag niet meer te twijffelen is geweest. Onaengesien nu middelertijdt sulcke Vredens-Conditien door een andere Negotiatie in Vranckrijck op den 23 Augusti en 7 September deses lopende Jaers afgehandelt en onderteeckent zijn, de welcke oock sijn Koninckl: Majesteyt van Denemarcken, na dat alle sijne Geallieerden sig uyt den Oorlog getogen, en bereyts voor sig haren Vrede gemaeckt hadden, soo wel ten aensien des Alder-Christel: Conings, als oock der nu opgerechte Alliantie, en daer uyt spruytende goet vertrouwen, alsoo geapprobeert en aengenomen heeft; soo hebben echter op het Bevel van hare Koningl: Majesteyten, onse Aldergenadigste Koningen en Heeren, Wy sodanige in

n Vranckrijck geslotene Vredens-Conditien nochmaels voorgenomen, en de elve met beyderzydswille, eenstemming en goetvinden, op de navolgende wyse vyder verklaert en vervat.

1. Daer sal in 't toekomende tusschen beyde de Koningl: Majesteyten, der sel-er Erfgenamen, Navolgers, Koningrijcken, Provintien, Landen, Staten en Onderdanen, een onwederroepelijcke, steets durende eeuwige Vrede zijn en bly-en, soo dat den bloedigen Oorlog, die tot noch toe geweest is, als mede alle yandschap, soo te Water als te Lant, t'eenemael weg-genomen, en alle strydig-eden, misverstanden, wederwilligheden en tweedracht, afgeschaft en geëyndigt al zijn; en daer tegens sal een goede, vertroude, oprechte vriendschap, eenig-eyt en Nabuurschap ingegaen, bevestigt en opgerecht zijn, en steets onderhou-en werden, soo dat een yder van sijn zyde sig bemoeyen sal alle mis-slagen, en aer uyt ontstaende twisten, by te leggen: Oock sullen sy, ingevalle eenig scha-elijck voornemen ofte aenslag tegens d'een of d'ander Persoon, Staet, Landt fte Onderdanen, ontdeckt mochte werden, malkander sulcx openbaren, scha-e en verderf afwenden, en na mogelijckheyt d'een des anders voordeel en beste, oo als sijn eygene, willig en gaerne bevorderen.

2. Tot meerder verstercking van sodanige vertroude vereeniging, en om alle et geene, waer door de voorgaende on-eenigheyt weder verweckt soude konnen verden, t'eenemael uyt te roeyen, is geaccordeert en besloten, dat alle het geene, oor en gedurende den Oorlog, tot schade en nadeel van d'een of d'ander Party eschiet is, in eeuwigheyt niet meer gedacht sal werden, noch oock d'een of d'an-er Party sig deswegen self, ofte door andere, heymelijck of opentlijck, direct of ndirect, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, wreecken, maer alles, ls of het noyt geschiet was, in eeuwige vergetelheyt gestelt zijn en blijven sal; tot velcken eynde oock alle Schriften, die in dese onvredens-tijdt van een Party tot es anders kleynachting gepubliceert geworden zijn, weg-genomen, afgeschaft, erboden en alsints doot zijn sullen: Oock sullen alle Onderdanen, die sig, ge-urende den Oorlog, op de Vyandelijcke zyde begeven hebben, de voorsz. Am-estie gauderen, soo dat na desen niemant, onder wat pretext het oock soude mo-en wesen, het sy by wegen van Rechten, ofte de facto, en met gewelt, eenig adeel ofte schade hier over toegevoegt sal werden, nochte eenige nieuwe onder-oecking, tot iemants prejuditie, om dieswille voorgenomen werden sal.

3. Tot dien eynde sullen alle Verbintenissen, die van een der gemelde Ko-ingen tot schade en prejuditie van den ander opgerecht zijn, van nu af aen op-ouden en afgeschaft zijn, en sullen hare Majesteyten wyder geen Tractaet of Alliantie ingaen, die d'een of d'ander Party tot schade sal strecken: Oock sal alle Handel en Wandel tusschen beyde Koningl: Majesteyten hare Rijcken, Lan-len, Provintien en Staten, in 't toekomende in vryen loop onverhindert gelaten verden.

4. En also sijn Koningl: Majesteyt van Denemarcken, uyt begeerte tot d'alge-neene Rust, in den Vrede met sijn Koningl: Majesteyt van Sweden, na den In-out der Rotschildse, Coppenhaegse en Westphaelsse Tractaten, gewilligt heeft,

 soo

ſoo ſullen de ſelve Tractaten, met alle de Inſtrumenten, tot dat van Coppenhage behorende, in alle en ygelijck hare Articulen by hare voorgaende kracht en vigeur trouwelijck verblyven, niet anders al of de ſelve in dit tegenwoordig Tractaet uytdruckelijck gerepeteert en daer inne van woort tot woort geinſereert waren.

5. En alſo in het 5 en 6 Articul van 't Tractaet, op den 23 Auguſti en 2 September in Vranckrijck opgerecht, beſproocken is, dat alle de Landen en Steden, die beyde de Koningl: Majeſteyten malkander in deſen Oorlog afgenomen hebben, gereſtitueert ſullen werden, ſoo wil men ſulcx in alles nakomen, ſoo dat hare Koninckl: Majeſteyten de Steden, Veſtingen, Landen en Plaetſen, die ſy voor den Oorlog ingehad hebben, oock aen hare Majeſteyten, volgens de Rotſchildſe, Coppenhaegſe en Weſtphaelſſe Vredens-Tractaten, van rechtswegen toebehoren, en van d'een of d'ander van hare Majeſteytens Onderdanen in deſen Oorlog geoccupeert en ingenomen zijn, gereſtitueert ſullen werden.

6. Oock is verſproocken, dat de Steden, Plaetſen en Veſtingen, die men aen de Kroon Sweden weder in te ruymen heeft, in den ſtaet ſoo de ſelve tegenwoordigh zijn, gereſtitueert ſullen werden; en ſal de reſtitutie der gem. Steden, Eylanden en Provintien, met alle de daer toe behorende Plaetſen, en ſoo als het in 't gem. Tractaet afgeſproocken is, op de navolgende tijt volgen: als namentlijck Elſenburg ſal op den 18 October gereſtitueert werden, Lantskroon den 20, het Lant Rugen den 22, Marſtrant, Uddewalt, met 't Bahuſiſche Leen, als oock Gotlandt, Karelsburgh en de Swinger-Schans, altemael op den 31 der ſelver Maent, als wanneer de Deenſſe Guarniſoenen, die de gem. Veſtingen inhebben, afmarcheren, en de ſelve, op de boven-geſeyde termijnen, aen de Sweedſe hier toe verordineerde en Gevolmachtigde Commandanten in beſetting ſullen inruymen: Oock ſullen d'Officiers van wederzyden goede Krijgs-tucht en opſicht over hare Soldaten houden, op dat geen inſolentien gepleegt werden, tot welcken eynde van beyde zyden Commiſſariſen geſtelt ſullen werden, om toe te ſien, dat de Burgers in de Steden, nochte de Landt-luyden, van geen van beyde de Partyen overlaſt geſchieden: Ingevalle mede d'inruyminge en reſtitutie der Plaetſen, daer de Guarniſoenen te Lande niet afgevoert konnen werden, wegens We'er en Wint, niet ſoo ſtip op de beſtemde tijdt en dagen gepreſteert konden werden, ſoo ſal echter ſulcx geenſints verhinderen de gem. Veſtingen en Landen aen de geene, die aenkomen kan, over te geven, oock d'inruymingh daerom niet te minder haren voortgangh hebben, al of 't ſelve op den daer toe beſtemden dagh geſchiet was: Ingevalle het oock gebeurde, dat 't Krijgsvolck, 't welck de gem. Landen en Veſtingen weder ſal beſetten, voor den geſtelden termijn aenquam, of dat d'afmarcherende, wegens 't Water, ſich over den tijdt moſten ophouden, ſoo ſullen ſoo wel die gene, die op de dagen van d'Evacuatie aenkomen, als oock d'aftreckende, tot dat ſy te Water voort-zeylen konnen, beyde van den Landen met nodig onderhout voorſien werden.

7. Wat aengaet de Stucken in de Veſtingen, die gereſtitueert ſullen werden, alſo de ſelve ten deele verloren, en ten deele weg-gevoert, en andere in de plaets gebracht zijn, ſullen die gene, die tegenwoordig in yder Plaets zijn, aldaer gela-

ten werden; doch het ſal aen ſijn Koningl: Majeſteyt van Denemarken vry ſtaen 10 Stucken uyt yder Plaets weg te voeren, mits dat d'overige aldaer gelaten werden: En alſo de Landen en Steden, de welcke, vermogens dit Vredens-Tractaet, voor den tijdt, in 't Franſſe Accoort geſtipuleert, geëvacueert ſullen werden, echter de bewilligde Contributien, tot den termijn van reſtitutie, in 't gem. Franſſe Verdrag verſproocken, betalen ſullen, als namentlijck Lantskroon, Elſenburg, Karelsburg en de Swinger-Schans, tot den 29 November, Wismar en 't Eylant Rugen den 6, Gotlandt, Uddewalt en Marſtrant, met t Bahuſer-Leen, den 13 ſt. vet. Soo is 'er afgeſproocken, dat ſijn Koninckl: Majeſteyt van Denemarcken ondertuſſchen de Stadt Wismar, tot volkomene Betalinge der gem. Contributien, tot onderpant ſal behouden; doch ſoo haeſt als de ſelve Contributien betaelt, of ſeeckere en genoegſame cautie deswegen geſtelt ſal zijn, belooft hooggem. ſijn Koninckl: Majeſteyt van Denemarcken de gem. Stadt Wismar aen ſijn Koninckl: Majeſteyt van Sweden, volgens 't Accoort in Vranckrijck geſloten, ſonder eenige weygering of uytſtel, te reſtituëren, en daer op geen verdere voorwending of pretentie te maecken.

8. Alſo oock ſijn Koninckl: Majeſteyt van Denemarcken te kennen gegeven is, dat de Privilegien en Vryheden, die de Sweedſe Schepen in de Sont en op de Belt tooegeſtaen zijn, oorſaeck tot alderhande misbruyck geven, 't welck nochtans den inhout en meening der voor-gem. Tractaten allenthalven contrarieert, oock ſijn Koninckl. Majeſteyt van Swedens intentie niet en is, dat ſijn Onderdanen of andere ſodanige vryheden, onder pretext van ſulcke Privilegien, tot nadeel van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken, misbruycken ſullen, ſoo is, om toekomende beter richtigheyts wille, veraccordeert, dat hoogſt-gem. Koninckl. Majeſt. van Sweden op den 22 February des toekomende Jaers eenige Commiſſariſſen ſal af-zenden, de welcke met die van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken, daer toe geſtelt, op een Plaets, door beyde Partyen daer toe beſtemt, te ſamen ſullen komen, en aldaer, in 't by-zijn van de Miniſter van de Coning van Vrankrijck, daer toe gedeputeert, de hier over ontſtane ſtrydigheden in der minne oprechtelijck ſullen by-leggen; doch mits conditie, dat de Privilegien en Vryheden, die aen de Sweedſe Schepen, uyt krachte van de meermaels ged. Tractaten in de Sont en op de Belt toe-komen, in hare volle vigeur blyven, en alleen het misbruyck, tot prejuditie en ſchade van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken en deſſelfs Inkomen, contrarie d'intentie der gem. Tractaten, weg-genomen en afgeſchaft ſal werden.

9. Alſo mede over ſijne Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken op de groote Schauenburgſe Prebende in Hamburgh toeſtaende gerechtigheyt eenige queſtie ontſtaen is, ſoo verblijft het daer mede by de diſpoſitie die ſijn Koninckl. Majeſt. daer over gemaeckt heeft, ſullende echter, wat het overige aengaet, een yder ſijn recht daer aen behouden.

10. Alſo wyders ſijn Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken, vermogens een Ceſſie, een vordering en Hypotheecq op Kruyszant heeft, ſoo is verſproocken, dat ſijn Koninckl. Majeſteyt van Sweden ſodanig Capitael, nevens de verſcheene

Intereſſen, gelijck het in Duytſlandt gebruyckelijck is, in Hamburg richtigh betalen ſal: En ſal hoog-gem. ſijn Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken het gem. Eylandt in poſſeſſie behouden, tot dat alles ten vollen vergenoegt en betaelt is, waer na het ſelve aen ſijn Koninckl. Majeſteyt van Sweden, ſonder eenige verdere pretentie, weder ſal af-treden, oock middelertijdt geen Schans of Veſting daer op laten maecken, maer alleen de Inkomſten daer van genieten, de welcke naderhant tegens d'Intereſſen afgerekent ſullen werden.

11. Ingevalle oock d'een of d'ander van hare Koninckl. Majeſteyten het daer voor hielt, dat het, volgens d'expreſſe meening en inhout der voorgaende Tractaten, met de Grenſen tuſſchen Sweden en Noorwegen noch gene richtigheyt had, ſoo ſal, op begeeren van d'een of d'ander van hoogh-gem. hare Koninckl. Majeſteyten, daer over onderſoecking geſchieden, en Commiſſariſſen binnen 6 Maenden hier naeſt-volgende geſtelt werden, de welcke den inhout van het gemelde Tractaet onderſoecken, en richtige afdeeling en ſcheyding maken ſullen.

12. Alle Brieven, Documenten en Schriften, wat naem de ſelve oock mogen hebben, 't zy de ſelve de Juſtitie, Militie of 's Landts Inkomſten betreffen, Recht en Heerlijckheden, die hare Koninckl. Majeſteyten ſigh in hare veroverde Landen en Veſtingen meeſter gemaeckt hebben, ſullen alle te ſamen, oock wat van de Pomerſſe Archives by de Bornholmſſe ſtranding over-gebleven en geſalveert is, oprechtelijck werden weder-gegeven.

13. Sullen alle d'Onderdanen der hoogſt-gem. Coningen, van wat ſtaet of qualiteyt de ſelve mogen zijn, aenſtonts na d'uytwiſſeling van de Ratificatie van het tegenwoordige Tractaet in alle hare Goederen, roerende en onroerende, mitsgaders de Inkomſten, wat naem de ſelve oock mogen hebben, en door deſe Oorlog genomen of geconfiſqueert zijn, nevens de Rechten, Gerechtigheden en Succeſſien, die haer gedurende den Oorlog toegekomen hebben, werden gereſtitueert, ſoo dat ſy de gem. Goederen, niet tegenſtaende de Confiscatie, die daer over is gegaen, verſetting of weg-geving van de ſelve, uyt eygene macht in poſſeſſie ſullen mogen nemen; mits conditie nochtans, dat ſy niets wegens de Inkomſten, na de gem. Confiscatie uyt de gemelde Goederen genoten, te vorderen ſullen hebben. Dit ſelve moet mede van alle Onderdanen der hoogſt-gemelde Coningen, ſoo Geeſtelijcke als Wereltlijcke, de welcke by d'een of d'ander in Oorlogs-dienſt zijn geweeſt, of die Eygendommen, en roerende of onroerende Goederen, ſoo in Sweden als in de Provintien, de welcke by de Rotſchildſe en Coppenhaegſe Tractaten afgetreden, en volgens het tegenwoordige gereſtitueert moeten werden, zijn beſittende, verſtaen werden; welcke alle en een yder, als oock der ſelver Erfgenamen en Succeſſeurs, volkomen macht ſullen hebben, om deſe hare Goederen te beſitten, en met alle hare Regten en Privilegien, gelijk ſy de ſelve voor den Oorlog gehad hebben, te genieten, gebruycken of veraliëneren, ſo dat het niemant tot ſchade of nadeel ſtrecken ſal, dat hy ſigh aen dees of gene Party begeven heeft, en dat hy niet deswegen in den voorgaenden ſtaet, gelijck hy voor den Oorlog is geweeſt, ſoo in ſijn Eer als Goederen, t'eenemael ſal werden herſtelt, niet tegenſtaende alle Proceſſen, Sententien en Oordeelen, die tegens haer

of hare Ouders of aengehylikte uytgesproken mochten zijn, om dat sy de Vyandelijcke Party effectivelijk aengehangen hebben, of sulks te hebben gedaen beschuldigt geworden zijn. Oock sal het haer vry staen ter plaetse, daer sy tegenwoordig zijn, te mogen blyven, of elders heen te trecken, soo dat sy-lieden deswegen in 't minste niet en sullen werden gemolesteert; doch soo wanneer sy eens domicilie sullen gekoren hebben, sullen sy bloot alleen dien Coning, in welkers Landen sy sig neder-geset hebben, met Eed en plicht verbonden zijn, niet tegenstaende sy in des anders Landen Goederen besitten, welcker aengaende sy alle der selver Vryheden en Gerechtigheden als andere Inwoonders en Onderdanen der gem. Landen genieten sullen.

14. Alle Vorderingen en Gerechtigheden, van wat nature en eygenschap de selve souden mogen wesen, de welcke beyder Koninckl. Majesteyts Onderdanen voor desen Oorlog, soo by de Coningen self als by andere, gehad hebben, blyven in hare volle kracht, gelijck als of yder insonderheyt hier uytdruckelijck genoemt was; soo dat die gene, die by hare Koninckl. Majesteyten richtige Vorderingen hebben, binnen 2 Jaren tijdts betaelt sullen werden; en de welcke een Rechtsproces uyt te voeren hebben, aen die sal binnen Jaer en Dag recht en billijckheyt wedervaren, en dat in Sweden voor de Koninckl. Revisie, van die gene, voor welcke dese saecken moeten dienen, doch in Denemarcken voor het Hoogste Gericht, tot finale uytspraeck toe, en sal d'Executie na d'uytgesproockene Sententie binnen Jaer en Dagh effectivelijck volgen: 't welck oock van die gene verstaen werdt, de welcke sigh, gedurende den Oorlog, in dienst van d'een of d'ander der strydende Partyen begeven hebben.

15. Alle Gevangens, van wat Staet of Natie de selve mogen zijn, sullen aenstonts na de Ratificatie van beyde Partyen, sonder Rantsoen, los gelaten werden, mits nochtans, dat sy het gene door haer ter plaetse daer sy geweest zijn, verteert of ontleent is, sullen betalen of weder-geven: van gelijcken sal alvorens het gene yder Party aen d'ander wegens Rantsoen, volgens het opgerechte Cartel, schuldig gebleven is, geliquideert en betaelt werden: Oock indien iemant van de Gevangens dienst onder d'andere Armee genomen hadde, en ter plaetse, daer hy tegenwoordigh is, wilde verblyven, sal hem sulckx t'eenemael vry staen, doch mits conditie, dat hy sigh binnen 3 Maenden na d'uytwisselingh der Ratificatie sal verklaren: Tot welcken eynde oock beyde Coningen in hare Rijcken en Landen van alle Predick-stoelen publiceren en afkondigen sullen laten, dat niemant by Lijf- en Levens-straffe sigh onderstaen sal iemant op te houden of hinderlijck te zijn, maer veel meer een yder te bevorderen, dat hy hoe eer hoe beter tot sijn vorige vryheyt weder magh geraken.

16. Oock sullen in dit Tractaet alle Coningen, Fursten, Provintien en Staten, die yder Party 6 Maenden na gedane uytwisseling der Ratificatien sal believen te nomineren, mede begrepen en ingesloten zijn.

17. En op dat alle gewenschte vertrouwelijckheyt, oprechte Nabuurschap en toekomende goede correspondentie, tot beyder Partyen interest, des te beter mogen werden vast-gestelt, soo is geaccordeert en besproken, dat tusschen beyde Ko-

ninck-

nincklijcke Majesteyten metten alder-eersten een nader Verbont sal werden opgerecht.

18. De voor-geschreve Articulen sullen binnen 14 dagen, of eerder, soo het mogelijck is, geratificeert werden.

Gedaen tot Lunden den 26 September 1679.

Was geteeckent,

(L.S.) A. G. H. ALDENBURG. (L.S.) J. GULDENSTIERNA.
(L.S.) G. JUEL. (L.S.) F. J. OERENSTEDT.
(L.S.) BIERMAN.

Welck Tractaet / volgens het 17 Articul / kort daer na gevolgt is van een Defensive Alliantie tusschen beyde de Noorder Kroonen / van inhout zijnde als hier onder te sien is.

DEFENSIVE ALLIANTIE,

Tusschen de Coningen van Denemarcken en van Sweden, geslooten tot Lunden in Schoonen den 7 October, Anno 1679.

ALsoo door den Alderhooghstens mildrijcke Zegen den bloedigen Oorlog, die eenige Jaren herwaerts tusschen den Doorluchtigen, Grootmachtigen Furst en Heer, Heer CHRISTIAEN de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, Hartog tot Sleeswijck, Holsteyn, Stormar en Ditmarsen, Graef tot Oldenburg en Delmerhorst, ter eenre: En den Doorluchtigen, Grootmachtigen Furst en Heer, Heer KAREL, der Sweden, Gotten en Wenden Coning, Grootvorst tot Finlandt, Hartog in Schoonen, Esten, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, Furst tot Rugen, Heer over Ingermanlandt en Wismar, oock Paltzgraef aen den Rijn, in Beyeren, Hartog tot Gulick, Kleef en Bergen, en de Kroon Sweden, ter andere zyde, geweest, nu weg-genomen, en in de plaetse een bestendige eeuwig-durende Vrede tot haerder Rijcken, Provintien, Landen en Steden, Onderdanen en Inwoonders seeckerheyt en welvaert, opgerecht is, de welcke soo veel meer bevestigt en tot algemeen nut bevordert werden kan, soo wanneer beyde Coningen en hare Rijcken, vermogens een groote vertrouwlijckheyt en vriendtschap, sigh met malkander verbinden: Soo hebben hare Koninckl. Majesteyten, om de vrucht en nut, die uyt sulcke mutuële goede vertrouwelijckheyt en vriendtschap aen hare Rijcken, Landen en Onderdanen toewassen konde, te bereycken, nodig geacht hebben sigh in een nadere Alliantie in te laten; en sijne Koninckl. Majesteyt tot Denemarcken, Noorwegen, &c. onsen aldergenadigsten Coning en Heer, deswegen ons sijne Extraordinaire Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarissen, Heer Anton, Graef des H. Roomssen Rijckx, Vryheer van Aldenburg, Edelen Heer tot Varel, Kniphuysen en Doortvaert, Ridder, hoogstgem. sijn Koninckl. Majesteyts geheymen Raedt en Stadhouder over de Graefschappen Oldenburg en Delmerhorst; Heer Jens Juël, Vryheer van Juling, Heer tot Woorgaart, Ridder,
sijn

ijn Koninckl. Majesteyts geheyme Staets-, en Cancelery-Raedt, Assessor in 't Hoogste Gericht en Vice-President in 't Commercie-Collegie; en Coenraed Bierman, Erfgeseten op Busterudsgaard, sijn Koninckl: Majesteyts Staets-Justitie- en Cancelery-Raedt, oock geheyme Staets-Secretaris, verordineert, vermogens de ons daer toe verleende aldergenadigste Volmacht, om het op-gemelde werck voort te setten: weshalven wy dan oock met hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt van Swedens daer toe aengestelde Extraordinaire Ambassadeurs en Gevolmachtigde Commissarissen, de Hoog-welgeborene en Welgeborene Heeren, Heer Johan Guldenstern, Vryheer tot Lundholm, Heer tot Stacket, Biorkesund en Hellerid, sijn Koninckl. Majesteyts en des Kroon Sweden Rijckx- en Cancelery-Raedt, als oock Landt-Rechter over Noorden Finnelug-sogn; en Heer Frans Joël Oernsted, Heer tot Skottorp, Krusenhof en Hofgaard, Cancelery-Raedt en Staets-Secretaris, alhier tot Lunden in Schonen te samen getreden, en tot hoogstgemelde beyder Majesteyten hare Rijcken, Landen, Provintien, Dienaers, Onderdanen, Regalien, Hoogheden en Gerechtigheden, hanthaving en bescherming, ons op de volgende wyse met malkander vergeleken.

1. Is besproocken, dat beyde Coningen sigh op 't hoogste sullen bevlytigen d'een des anders nut en voordeel te bevorderen, soo dat beyde hare Majesteyten alle Verbintenissen en Accoorden, die tot des een en des anders hinder en schade, 't zy voor of gedurende den Oorlogh, opgerecht souden mogen zijn, hier mede weg-nemen en annulleren. Sy beloven mede aen malkander na dese gene nieuwe Verbinteniss en in te gaen, en veel minder ietwes, direct of indirect, op wat wyse het oock soude mogen wesen, voor te nemen, 't welck tot hare Koninckl. Majesteytens Rijcken en Onderdanen, die sy tegenwoordig hebben en besitten, of hare Hoogheyt, Gerechtigheden, Commercien en Inkomsten, schade en kleynachting soude mogen strecken, maer veel meer, indien iemant sigh sulckx soude mogen onderwinden, het selve, volgens inhout van dit Verbond, met macht te helpen afwenden.

2. Ingevalle eenig Potentaet, niemant uytgesondert, wie hy oock mochte zijn, sigh onderstont op eenigerley wyse, 't zy met Wapens of Heyr-Legers, een vyandelijcke Inval te doen, of oock hare Koninckl. Majesteytens Rijcken, Furstendommen, Graefschappen, Heerschappyen, Landen, Commercien, of eenige naerder Gerechtigheden eenig onrecht of gewelt toe te voegen, of anders eenige schade toebrengen, soo verbinden sigh beyde Coningen, dat sy malkander de hant sullen bieden, en op volgende wyse te hulpe komen.

3. Den Coning, welckers Rijcken, Provintien en Landen, waer de selve souden mogen gelegen zijn, niets daer van uytgesondert, vyandelijck aengegrepen, ofte der selver Commercie en Gerechtigheden verswackt en gekrenckt sullen werden, sal gehouden zijn sulcx in tijts te kennen te geven, en soo haest als den anderen Coning naricht daer van gekregen sal hebben, sal hy gehouden zijn, binnen 2 Maenden, of oock eerder, soo 't mogelijck is, na gedane aensoecking en notificatie, op eygene kosten den ander te assisteren.

4. Als de te hulp-roeping geschiet, sal den te hulp geroepene binnen den gemelden

melden tijt 2000 Man te paert en 4000 te voet ſenden, welcke Manſchap in Regimenten ſal verdeelt werden, en yder Regiment, ſonder d'Officiers, in 1000 gemeene beſtaen: Dit getal ſal den te hulp geroepene gedurig gereet hebben, en in 't gem. cas, ſonder tegenſpreecken ofte aenſoeck, laten volgen; 't en ware dan dat den geenen, die de hulp verſoeckt, ſig met minder wilde vergenoegen, 't welk hem dan in tijts ſal werden bekent gemaeckt.

5. Van de Velt-Artillery, en daer toebehorende Munitien, ſal den te hulp geroepene ſoo veel als van noden is ſenden, en ſullen 1000 Man, in 2 Bataillons verdeelt, en yder Bataillon met 2 Velt-ſtucken voorſien werden, 't welck alſo na het getal der Manſchap ſal werden geproportioneert; doch 't grof Geſchut, 't zy om eenige Veſting daer mede te beſchieten, ofte in 't Velt te voeren, ſal den geenen verſchaffen, die de hulp verſoeckt, en dat in ſodanigen ſtaet en getal, als de noot vereyſſchen ſal.

6. Van gelijcken ſal den te hulp geroepene, na gedane aenſoeck, 10 Oorlogſchepen verſchaffen, waer onder de 3 grootſte van 90 tot 60, de 3 middelſte van 60 tot 40, en de 4 kleynſte van 40 tot 24 ſtucken gemonteert ſullen zijn. Boven dien ſal de Vloot met de nodige Proviant-ſchepen, kleyn Vaertuyg, en 2 Brantſchepen, voorſien zijn: 't Welck alſo te verſtaen is, dat een yder wel 3 Schepen met 90, 3 met 60 en 4 met 40 ſtucken uytgeruſt kan ſenden; dan ſal echter ſoo aenſtonts daer toe niet gehouden zijn, maer ſal verſtaen werden dit Tractaet te hebben genoeg gedaen, ſoo wanneer de 3 grootſte over de 60, de 3 middelſte over de 40 en de 3 kleynſte over de 24 Stucken, mitsgaders ſoo veel Manſchap, als hier onder in 't 7 Articul gemelt werdt, ſullen voeren.

7. De 3 grootſte Schepen, waer van yder over de 60 Stucken ſal voeren, ſullen met 1050 Man, de 3 middelſte, waer van yder over de 40 ſal voeren, met 700, en de 4 laetſte, waer van yder over de 24 ſal voeren, met 800 beſet werden, ſoo dat de gantſche Somme, ſonder d'Officiers, in de 2550 Man, met Matroſen en Soldaten, ſal bedragen, doch daer onder niet gereeckent 't Volck, 't welck tot de Brant-ſchepen en kleynder Vaertuygen vereyſcht werdt.

8. Ingevalle nu den geenen, die de hulp verſoeckt met 't voorgemelde Secours te Water en te Lant, niet geholpen was, ſal den geenen, die de hulpe geeft, gehouden zijn 't ſelve met Volck en Schepen te verdubbelen, en binnen 3 Maenden op ſijne eygene koſten aen den geenen, die de hulp verſoeckt, toe te ſenden.

9. Ingevalle mede den geenen, die de hulp verſoeckt, van ſijne Vyanden ſoo hart aengegrepen wierdt, dat hy noch grooter hulp van noden hadde, ſoo ſullen beyde de Coningen, door voor afgaende Tractaten, met malkander overleggen, op wat wyſe den Vyandt wederſtant kan geſchieden, en als dan na gelegentheyt van ſaecken met alle Macht, een yder voor ſig, mede ageren, en ſodanigen diverſie in 's Vyants Landt maecken, en den Oorlog continueren, tot dat hy tot een beſtendige Vrede gebracht werde, en den geenen, die de hulpe verſocht heeft, ſijne volkomene ſatisfactie komt te erlangen: Oock ſal geen Stilſtant, noch eenige Vrede, ſonder beyder Coningen inwilliging en volkomene ſatisfactie, voorgeledene ſchade en aengewende onkoſten, over lang of kort met den Vyant getracteert of geſloten werden.

Dit

10. Dit Secours ſal door den Generael of Admirael van den Hulp-gever gecommandeert werden, den welcken macht ſal hebben, om de Jurisdictie t'exerceren, in ſulcker voegen, dat ſoo iemant van ſijn Volck eenige Misdaden komt te begaen, den ſchuldigen na des Hulp-gevers eygene Krijg- en Zee-Articulen geſtraft ſal werden.

11. Het ſy dat den Coningh ſelf in 't Leger, of in de Vloot preſent is, ofte ook den Generael of Admirael, aen wie ſulcx toebetrout is, ſoo ſal hy 't abſoluyt Commando ſoo wel over ſijn eygene als over d'Auxiliaire Volckeren en Schepen voeren, en ſal mede de volle directie over 't gantſche Krijgswerck hebben, 't welk hy na gelegentheyt van ſaecken ſal beſtieren.

12. Soo wanneer over een Krijgs-Expeditie ſal werden gedelibereert, ſoo ſal den Generael of Admirael ſoo veel Officiers van den Hulp-gever als van ſijn eygene na proportie tot den Krijgs-Raedt beroepen, waer inne den Generael, die t Secours krijgt, altijt ſal preſideren, en d'andere hare Plaetſen en Stemmen na hare Chargies ſullen hebben.

13. d'Executie in voorvallende Krijgs-ſaecken, ſoo wanneer den Coning, die den hulp verſoeckt, niet Perſoonlijck by d'Armee is, ſal altijdt met de meeſte Stemmen by der handt genomen werden; doch ſoo hy Perſoonlijck preſent is, ſal de deciſie aen hem blyven, en zijn hare Majeſteyten aen de meeſte Stemmen niet verbonden.

14. Het onderhout tot dit Secours, ſoo te Water als te Lant, ſal den Hulp-gever ſelf verſchaffen; des ſal den Hulp-krijger het Voeder, Servies en Broot, ſonder Betaling, en ſoo veel als ſijn eygene Soldaten genieten, en na ſijn eygen Onderhouts-Ordonnantien in ſijn eygene Landen, uytkeren; doch 't Zee-volck ſal in 't geheel tot laſte van den Hulp-gever zijn.

15. d'Auxiliare Schepen en Landt-Militie ſullen niet langer in 't Jaer als des Conings, die ſy tot hulpe geſchickt werden, zijn eygen Volck en Schepen tegens den Vyandt gebruyckt werden; doch ſoo 't laet in 't Jaer aenliep, ſal den geenen, die de ſelve begeert, haer Quartier, Broot, Voeragie en Servies, gelijck aen ſijn eygene verſchaffen, en ſoo wanneer ſy na Huys ſullen werden geſonden na gelegentheyt, 't zy met Schepen en nodige Proviant, of ſoo ſy te Lande reyſen, met nodig Broot, Voeragie en Servies, onderwegen voorſien: En ſal 't gem. Secours alle Jaren, ſoo den Oorlog ſoo lang duurt, van den te hulp geroepene ſelf gerecrueert, en in de volgende Campagne by tijts, en dat voor 't eynde van Mey, aen den Hulp-verſoecker ſonder fout, ſoo hy 't begeert, toegeſonden, en onder geenderhande pretext weder afgevordert werden, ten ware, dat den Hulp-gever in ſijn eygene Landen wierdt geattacqueert en overvallen, 't welck hy dan gehouden ſal zijn aen den Hulp-verſoecker by tijts te laten weten, of dat ſy met malkander konden accorderen, dat hy aen d'ander zyde aen den Vyant een diverſie ſoude maken.

16. Als nu 't Heyr-Leger in 's Vyants Landt tot actie komt, ſal 't onderhout, ſoo voor d'Officiers, als Gemeene, uyt 's Vyandts Landt genomen werden; en van gelijken ſal het met de Quartieren gaen, die aldaer werden uytgedeelt: Doch ingevalle in 's Vyants Lant geen onderhout voor handen was, ſal yder Coning ſijn eygen Volck onderhout verſchaffen.

 17. Deſe

17. Dese Landt-Militie en Auxiliaire Vloot sal over al in Zee- en Velt-slagen en andere toevallen sodanig gerangeert werden, dat sy te samen blyven, en soo veel mogelijck is van hare eygene Officiers gecommandeert werden: Insonderheyt sullen de Schepen in een Esquadron verblyven, en van hare eygene Officiers tegen den Vyant aengevoert werden: En indien men, 't zy door vervolging des Vyants of door een diversie, eenige Vyandelijcke Plaetsen quam te veroveren, sullen de selve na proportie van 't Bystant dat den Hulp-gever gesonden heeft, beset, en den Hulp-versoecker insonderheyt satisfactie daer over verschaft werden: doch ingevalle des Hulp-versoeckers eygene Landt by dese occasie ingenomen wierdt, of oock van sijne Gerechtigheden en Pretentien, die door dese te samen-gevoegde Wapenen gemaintineert werden, weder-gekregen en gerecupereert konden werden, sal het selve den Hulp-versoecker alleen, sonder eenig tegen-seggen, toebehoren en by hem verblyven. De hooge en lage Gevangens, veel of weynig Artillery, of wat het anders wesen kan, sal beyde de Coningen ten beste komen: doch wat de gemeene uytgesondene Partyen aen Buyt krijgen en inbrengen, sal haer alleen toebehoren. Oock sullen de Contributien, die uyt des Vyandts Landt geheven werden, onder beyde Partyen, na proportie der Troupen die by der hant zijn, gedeelt werden.

18. Met het begroeten ter Zee sal het by de voorgaende daer over gemaeckte Over-een-komsten verblyven, so dat de Schepen malkander alleen met schieten, sonder eenig Zeyl te laten vallen, eer sullen bewysen, mits conditie nochtans, dat d'Auxiliaire Vloot de eerste Schoten sal doen.

19. Het sal een yder vry staen sigh van malkanders Havens te bedienen, aldaer sijne Schepen te repareren, die van den Vyant of het quaet We'er eenige schade geleden sullen hebben, als oock het gene wat tot des Volckx en Schepen nodigh onderhout en reparatie van noden sal zijn, in te kopen, mits dat de Officiers sodanige order sullen hebben te stellen, dat het gemelde inlopen geen argwaen soude mogen komen te veroorsaecken: En sullen derhalven de gem. Officiers gehouden zijn goede Krijgs-tucht, en met de Commandanten goede vruntschap te onderhouden, op dat alles met hare wetenschap en communicatie moge verricht werden. En dewyl het den Hulp-gever toestaet den Hulp-versoecker op de voorgeroerde wyse getrouwelijck te helpen, en met hem voor een Man te staen, soo sal hy oock sijne Havens voor de Vaert en allerhande Commercie van des Hulp-versoeckers Vyanden gesloten houden, en de selve na alle mogelijckheyt, soo hy best kan, incommoderen en beschadigen.

20. Dese Verbintenis sal 10 Jaren duren, waer na het een yder vry sal staen de selve te verlangen of niet; doch sullen beyde Coningen of hare Successeurs, die hier toe met gelijcke kracht verbonden zijn, een Jaer eer de Alliantie ten eynde loopt, om verdere continuatie laten handelen, op dat een half Jaer voor dat de selve komt te eyndigen, wat seeckers gesloten magh zijn.

21. In dese Alliantie sal niemant buyten die gene daer beyde de Coningen mede te vreden zijn, werden ingesloten.

22. De Ratificatien hier over sullen binnen 14 dagen, of, soo 't mogelijck is, eerder,

eerder, uytgewisselt werden. Gedaen tot Lunden den 7 October, Anno 1679.

Was getekent,

(L. S.) A. G. V. Aldenburg. *(L. S.) J. Guldenstierna.*
(L. S.) J. Juël. *(L. S.) F. J. Oerenstedt.*
(L. S.) C. Bierman.

En om dese Bant noch vaster te binden / is een Huwelijck gesloten tusschen de Koning van Sweden en de Suster van de Koning van Denemarcken; dan alsoo 't selve van dit Jaer niet voltrocken is / sullen wy hier mede het Noorden laten rusten / en noch sien wat met die van Hamburg is gepasseert.

De meeste Deensse Macht / bestaende uyt een considerabel Leger / ondertusschen aen d'Elve gevoert zijnde / onder voorgeven van de Franssen aldaer te willen stutten / gaf al van 't aenbegin geen kleyne jalousye aen die van Hamburgh / en nu de Vrede tusschen de Noorder Kroonen gesloten was / vermeerderde die noch merckelijck / konnende haer niet gerust stellen / dat den Heer Velt-Marschalck Wedel by Draeckenburg een Schans had laten maecken / daer men alleen / om sigh te exerceren / een gebootste Attacque op soude doen / alsoo men ondertusschen de Militie aen de Elve hield / en die eer vermeerderde als verminderde. Men had binnen de Stadt eerst wat Voetvolck aengenomen / en nu resolveerde men noch eenige Ruyterey te lichten / oock buyten de Steen-Poort eenige Sterckte te maecken; boven 't welcke de Hartogh van Cel / als Kreytz-Overste / noch 3 of meer duysent Man aenbood / om tot hare defensie te dienen / sendende den Oversten Mel daer binnen / om het Opper-Commando waer te nemen. Men belaste voort binnen de Stadt / dat alle Vreemdelingen / die daer binnen waren / mosten dienst nemen of vertrecken.

De Koning van Denemarcken quam self met den Velt-Marschalck Wedel de Stadt van Hamburgh van verre besichtigen / even al of men voor had die te attacqueren: oock kreeg men tydinge van ettelijcke Deensse Oorloghschepen / die op de Elve waren gekomen / en vervolgens de Hamburgse en andere Schepen tot Gluckstadt aenhielden; 't welck dan die van de Stadt bewoog eenige Personen aen sijn Koninckl. Majesteyt / die sigh meest tot Pinnenberg ophielt / te senden / om te weten / wat men van haer begeerde / hebbende den Heere Lincke / ordinaris Deenssen Resident / daer toe de aenleydinge gegeven; aen dese dede sijn Majesteyt het navolgende proponeren.

Propositie, die den Deenssen Heer Cancelier, Rijckx-Marschalck en Jagermeester, in des Schouts Huys tot Pinnenbergh, op den 6 October 1679. de Heeren Hamburgze Gedeputeerde, namentlijck, den Burgermeester Schultz, Syndico Schreyning, de Raetsheeren Schaffshuysen en Wordenhoven, en Secretaris Schroder, heeft voorgehouden.

HEt sal de Heeren Gedeputeerde, sonder wijtlopige erinnering, genoegsaem bekent zijn, met wat Verbintenisse en nexu de Stadt Hamburg, als op de Holsteynsse Gront en Bodem leggende, aen 't Hartogdom van Holsteyn van veele 100 Jaren herwaerts on-

veranderlijck verbonden en vast is geweest, en dat sy, volgens hare onderdanigste plichtschuldigheyt, altijt de respective Graven en Hartogen van Holsteyn de homagiale Eed en Hulde ongeweygert heeft gedaen: En of wel van den Keyserl. Fiscael daer in eenige oppositie is gedaen, ook door een ongegront en gants onrechtvaerdig oordeel sulcke hooge Regalia en Gerechtigheden in twijffel heeft willen trecken, soo is dan noch, na dat de Revisie van sodanig oordeel was begeert en verkregen, de sake daer door in voorgaende stant gebleven: En heeft de Stadt van Hamburg Anno 1621. by het Steynburgse Vergelijck, sigh verbonden en aenspraeckelijck gemaeckt hare van outsher verbondene plicht des niet te min na te komen, en hare navolgende Successeurs aen de Regeeringe van het Hartogdom Holsteyn de gewoonelijcke Erf-huldinge te doen. Of nu soo wel sijn Koninckl. Majesteyts Heer Vader, glorieuser gedachtenisse, als oock sijn tegenwoordige regeerende Koninckl. Majesteyt van Denemarcken en Noorwegen tot verscheyde malen, soo wel by de deswegen aengestelde Conferentien als t'Samenkomsten, gelijck oock onder de hant, dese hare plicht veelvuldigh heeft laten erinneren, en de vervullinge van die allergenadigst begeert, oock sigh daer aen gelegen laten zijn, om door voorstellinge van haer eygen daer onder verseerende hooge interesse en verseeckertheyt haer in der minne daer toe te brengen; soo heeft het selve tot noch toe soo weynig willen gaen, dat niet alleen de Stadt Hamburg van hare gedachte aengeboorne en self erkende en versprokene plichtschuldigheyt (onder 't een en 't ander nietwaerdig en tot dese saecke niet behorende pretext en voorwenden) heeft gesocht sigh te ontslaen, maer oock door violeringe van sijn Koninckl. Majesteyts respect, hooge Regalien, in en buyten de Stadt, oock andere openbare genoegsame vyandelijcke machinatien, gelijck alle in specie, als het de tijt vereyschte, bewesen soude konnen werden, dervoegen beledigt, dat hoogst-gedachte sijn Koninckl. Majesteyt, sonder prejuditie van sijn hoog Koninckklijck respect en reputatie, en de hare hebbende Gerechtigheden, sulcke onverantwoordelijcke en genoegsame schimpelijcke bejegeningen niet langer met gedult heeft konnen aensien, of daer in ledig staen, dewyle hy met de gemaeckte Vrede weder in rust is gekomen, en niet meer en wenscht, als eens voor al alle aenleydinge tot verdere onrust en strydigheden in de Nabuurschap uyt de wegh te ruymen, oock dese met de Stadt Hamburg hebbende misverstant en disputen in der minne te assopiëren, en de saecke in sodanigen stant te setten, dat die tot noch toe ten alle tyde gefoveerde diffidentie gantschelijck weg-genomen, en in plaetse van dien die van outs tusschen sijne Koninckl. Majesteyts hoogl. Voor-Vaderen en de Stadt van Hamburg respective onderhoudene allergenadigste bienveulliance en onderdanigste devotie gerestabileert, en alle daer uyt ontstane besorgde onheylen by tijdts voorgekomen moge werden. Derhalven dan sijn Koninckl. Majesteyt sijne alhier aenwesende Ministers aldergenadigst heeft aenbevolen, aen de Heeren Hamburgse Gedeputeerde sijne Koninckl. Majesteyts aldergenadigste meyninge en intentie behoorlijck te openen, en eene cathagoricque Resolutie en Verklaringe van de Stadt Hamburg te begeeren. 1. *Of zy, ingevolge van hare van veel hondert Jaren aengeboorne en door het Steynburgze Verdrag expresse geconfirmeerde plichtschuldigheyt, sijne Koninckl. Majesteyt, als regeerende Hartogh van Holsteyn, de gewoonlijcke Erf-hulding willen doen.* 2. *Wegens hare veelvuldige Beschimpingen en Insolentien behoorlijcke en vereyschte satisfactie.* Oock ten 3. *in't toekomende, wegens presteringe en bewysinge van hare schuldige plicht en nalatinge van alle hare tot noch toe gepleegde veelvuldige Exorbitantien en Contraventien der oude Verbonden, genoegzame seeckerheyt wil geven.*

Dewyle

Dewyle nu dese sijne Ko .inckl. Majesteyts Postulata en dat oude herkumen, van veele hondert Jaren gebruyckelijck, en door veele Acten bekrachtigt, gelijck oock niet minder sijn Koninckl. Majesteyts hoogloffel. Voor-Vaderen en de Stadt Hamburgh opgerechte Verbonden, en oock op de selt-spreeckende billijckheyt is gegront; alsoo verhoopt oock hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt, dat de Stadt Hamburgh hier onder haer eygen welvaert en seeckerheyt sal considereren, en rypelijck sal overwegen, dat wanneer sy, door presteeringe van haer aengeboorne plicht, sy sijne Koninckl. Majesteyts Hulde en Genade sigh eenmael waerdigh gemaeckt en van verseeckert hebben, sy daer door niet alleen die tot noch toe gehad hebbende ombragie, mistrouwen ende die daer uyt ontstaende veelvuldige onkosten en gevaren sullen eviteren en wegh-nemen konnen, maer oock eene bestandige nadruckelijcke protectie, hulpe en seeckerheyt erlangen en verkrijgen sullen: Gelijck dan hoogh-ged. sijne Koninckl. Majesteyt sigh hier mede verklaert en belooft, dat soo wanneer de meer-gem. Stadt Hamburgh haer hier in na 't oogwit en billijckheyt schicken sal, hy niet alleen niets tegens hare van outs hergebrachte Privilegien sal pretenderen, nemaer veel meer hare fleur en toeneminge mogelijcker wyse door alle bedenckelijcke middelen vorderen, haer oock tegens alle en een yder krachtelijck te maintineren, en haer onder des met sulcke Koninkl. Genade en Hulde willen bejegenen, dat de gantsche Werelt, en bysonderlijck de Stadt Hamburg, daer uyt sal bekennen, dat sijn Koninckl. Majesteyt het noch getrouwelijck met haer meent, en hare interesse nevens hare eygene genegen is waer te nemen. Maer soo men aen de syde van de Stadt Hamburg sulcke sijne Koninckl. Majesteyts allergenadigste wel-gemeynde Verklaringe en toeseggen geen geloof wil geven, en in hare tot noch toe bespeurde opiniatriteyt en onverantwoordelijcke tegenstrydige conduite verblyven soude, soo wil sijne Koninckl. Majesteyt, als welcke niets als het geene sijne hoogloffel. Voor-Vaderen van veele hondert Jaren her heeft gecompeteert, en anders de hoogste billijckheyt vereyscht, soeckt, hier mede voor Godt en de gantsche eerbare werelt solemniter geprotesteert hebben, dat hy aen alle de ongelucken, ruine van veel duysent Familien, oock vergieting van soo veel onschuldig Bloet, en mede andere onheylen, die ongetwijffelt daer uyt ontstaen sullen, allesints onschuldig wil zijn, en de verantwoordinge deses die geene, welcke door hare onbevoegde halsterrigheyt, particuliere passie en interest daer toe aenleydinge geven, billijck tot hare laste laten; gelijck dan de ervaringe sedert eenige Jaren herwaerts dickmael heeft betoont, in wat onhelpbare schade en ongeluck, ja uytterste ruine, veele in en buyten het Roomsse Rijck gelegene Steden door sodanige ongerechte en onbesonnen tegenstrevigheyt zijn geraeckt, en dat ten deele de selve niet alleen hare Vryheyt, Neeringe en Welvaren hebben verloren, maer oock door Brant, versincking, ruinering der Havens en andere ongeluckige Krijgs-toevallen gantschelijck geruineert, en alsoo tot op de Gront gedesoleert en verwoest zijn geworden.

Alsoo nu sijne Koninckl. Majesteyt, na hare aengeboorne clementie en goedigheyt, wenscht, dat het de Stadt Hamburgh tot sodanige extremiteyt niet en laet komen, maer veel meer hoog-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt aenleydinge en oorsaeck mocht geven, die anders tot haer dragende bysonderlijcke Koninckl. Hulde en Genade in der daet te bewysen, alsoo verhoopt oock sijn Koninckl. Majesteyt, dat men sigh aen de zyde van de Stadt Hamburgh sodanigh sal verklaren, als het de billijckheyt en hare eygene thans hoogst-pericliterende welvaert vereyscht: Gelijck dan sijn Koninckl. Majesteyt haer sluytelijck cathagoris Antwoort hier op voort verwacht, en werden de Heeren Gedeputeerde met de Koninckl. Genade begunstigt.

Hier

Hier tegens wiert wegens die van Hamburg in't particulier veel geseyt: Als dat hareStad van alle outheyt immediatelijk aen 't Duytse Keyserrijk had behoort, en zedert 1473 tot alle Rijckx-Vergaderingen was beroepen. Dat in 't Jaer 1510 in de Rijckx-Vergadering tot Augsburg, by Keyser Maximiliaen de I., by 't Koninckliicke en Hartoglijcke Hollteynsse Huys wel getracht was daer tegens te gaen, maer by de gantsche Vergaderinge hare Stadt, als voren, was verklaert voor sodanigh, die immediatelijck van het Rijck dependeerde; doch soo iemant sigh by die uytspraeck gegraveert mochte vinden, dat die sijne saeck voor de Keyserl. Kamer verder konde vervolgen: Gelijck oock voor de Kamer van Spiers was geschiet, doch by Sententie de eerste Verklaringe geconfirmeert. Dat daer tegens wel 2 redenen wierden by-gebracht, als 1. dat dese Sententie in Revisie was getrocken, en ten tweede, het Verdrag van Steynburg: maer op 't eerste wierdt geseyt, dat het daer niet aengenomen was, noch in diervoegen, om 't effect te beletten, niet aengenomen konde werden, als strydende tegen de Rijkx-Constitutien. En op het tweede, dat in 't Steynburgse Contract niet anders was belooft, als de saken in eene stant te laten, so lang 't werck van de Revisie niet ten eynde was, en noch meer omstandigheden daer omtrent. Maer het was met woorden nu niet te effenen, also men so veel redenen, als eerst gedacht, van d'andere syde meynde te hebben: waer by de Coning van Denemarcken een considerabele Armee op de been had, en daer mede tot by de Wallen van de Stadt Hamburgh was gekomen, als oock een notabel aental van Oorlog-schepen op d'Elve had laten komen, waer door de Scheepsvaert van Hamburg gants verhindert wierdt: En also den uytslag van 't donderend Metael doorgaens seer onseker is, so oordeelde veele, dat het Hamburg best soude zijn dese sake te accommoderen, en, waer 't mogelijck, met een Somme Gelt de swarigheyt te verschuyven.

Men oordeelde, dat de Koning van Denemarcken van sijne zyde insgelijck reden had, om het tot een Accoort te laten komen, gemerckt verscheydene Potentaten en Grooten mede in 't spel begonden te komen, gelijck wy vervolgens sullen seggen.

Die van Hamburgh toonden ondertusschen kleyne genegentheyt, om op de drie voor-geslagen Poincten de geëyschte satisfactie te geven: En deswegen de Deensse Macht meer en meer de Stadt is genadert, soo dat men de Troupen en ander Krijgs-tuyg van de Wallen konde sien, en 't scheen al of het alle dagen tot hostile Actien soude hebben uytgebarsten; maer de Gesanten van Cel en Hanover gingen eerst tusschen beyde, om de saecken te accommoderen, dewijl sigh die eerst aen de maintenu van de Stadt gelegen lieten zijn, en daer na kreeg Monsr. de Rebenacq, Minister van Vranckrijck, mede ordre van sijn Konings Mediatie tot een Verdrag aen de Koning van Dénemarcken voor te slaen, om de Differenten te helpen byleggen, welcke dienvolgens ging presenteren: maer sijn Majesteyt stelde het aenvaerden uyt, tot dat men sien soude wat uytslagh de Tractaten, die nu de Afgesanten van Cel en Hanover onder handen hadde, souden krijgen; waer by komende de Keyserlijcke Inhibitoire Brieven aen de Stadt, dat de selve niet soude over-geven aengaende hare Gerech-

erechtigheden/ soo heeft sig sijne hoogst-gedachte Majesteyt eyndeling laten bewegen tot een Accoort/ luydende als volgt.

INTERIMS-RECES

Tusschen sijn Koninckljcke Majesteyt van Denemarcken en de Stadt Hamburgh, geslooten den 11 November, Anno 1679.

KEnnelijck zy, dat alsoo den Doorluchtigsten, Grootmachtigsten Coning en Heer, Heer CHRISTIAEN de V., Coning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, Hartog tot Sleswijck, Holsteyn, Stormar en Ditmarssen, Graef tot Oldenburg en Delmerhorst, &c. na de nu ter tijt door Godts Genade gevolgde algemeene Vrede allergenadigst nodig bevonden is, dat te gelijck de van sijn Koninckl. Majesteyts allerloffelijckste Voor-Vaderen op de Stadt Hamburg genotene, en op de verstamde Jura en Prætentiones, in specie der Huldings-halven, by dese conjuncture te gelijck afgedaen en op een gewissen voet geset mochten werden: Tot welcken eynde dan voor allerhooghst-gedachte sijne Koninckl. Majesteyt de Gedeputeerde van Burgermeesteren en Raet der Stadt Hamburgh laetst op den 26 September alhier tot Pinnenbergh door sijne hoogst-aensienelijcke geheyme Raden en Ministers een in 3 Poincten bestaende Propositie, en deswegen by de Stadt verscheyde erinneringen en ernstelijcke aenmaningen doen laten, dat alsoo aller-hoogst-gem. sijn Koninckl. Majesteyt, in consideratie van den Doorluchtigsten, Grootmachtigsten Coning en Heer LOUIS de XIV., Alder-Christel. Coning van Vranckrijck en van Navarre; oock des Doorluchtigsten Furst en Heer, Heer FREDERICK WILHELM, Marckgraef tot Brandenburg, des H. Roomssen Rijckx Ertz-Kamerling en Keurvorst, Hartog tot Maegdenburg, in Pruyssen, Gulick, Kleef, Bergen, Stettijn, Pomeren, der Cassuben en Wenden, oock in Silesien tot Crossen en Jagerendorf, Burg-graef tot Neurenburgh, Furst tot Halberstadt, Minden en Cammin, Graef tot der Marck en Ravensberg, Heer tor Ravesteyn en de Landen Lauwenburg en Butaw, &c. En de Doorl. Fursten en Heeren, Heer GEORG WILHELM, Heer JOHAN FREDERICK, Heer RUDOLF AUGUSTUS, Hertogen tot Bruynswijck en Lunenburg, hier onder aengewende officien, en mede verspeurde Submissie der Burgermeesteren en Raet, oock gemeene Burgerschap der Stadt Hamburgh, de tegen de selve opgenomene ongenade laten vallen, de Wapenen, de Stadt aengedreygt, te rugge en van de selve afgetogen, en de navolgende Poincten allergenadigst toegestaen heeft.

1. Voor eerst sal hoogst-gemelde sijn Koninckl. Majesteyt alle sijne hebbende Jura en Pretentien, als oock de Stadt Hamburg hare Gerechtigheden en Jura tot een nader, 't zy minnelijcke afhandeling of gerechtelijcke scheyding des Homagiael-poincts en andere strydigheden, ongekreuckt en ongeschonden behouden, in sulcker voegen, dat aen de selve by het tegenwoordig Interims-Reces in genen deele geprejudicieert noch in 't minste gederogeert sal zijn. Waer by sijn Koninckl Majesteyt sigh oock allergenadigst verklaert, dat hy de Stadt by de Neutraliteyt en hare Commercie, oock oude Rechten, Privilegien en Vryheden gerust en ongekreuckt sal laten.

2. Hier tegens hebben Burgermeesteren en Raedt, oock de Burgerschap der Stadt Hamburg, met onderdanigste en danckbare aenneming van sodanige allergenadigste Koninckljcke aenbiedinge, vastelijck toegeleyt en verklaert, dat sy van haer zyde aen sijn Koninckl Majesteyt in onderdanigste behoorlijcke devotie toegedaen zijn en blyven,

desselfs beste bevorderen, en schade, soo veel aen haer is, afwenden, en by sijn Koninckl. Majesteyt behoorlijck houden, en vorders sigh alsints willen laten aengelegen zijn, sigh sijn Koninckl Majesteyts Genade waerdig te maecken, waer tegens oock sijn Majesteyt de Stadt hare behoorlijcke Koninckl. Genade toegeseyt heeft.

3. De selve verklaren sigh verder en ten derde, tot des te meerder betuyging harer onderdanigste devotie tegen sijn Koninckl. Majesteyt, de selve door een Deputatie uyt haer midden sulcke hare onderdanigste intentie in hare en der gantscher Burgerschaps naem, na de deswegen beraemde en hier by gevoegde Formulier, self demoedig voor te houden en te verklaren.

4. Alsoo sijn Koninckl. Majesteyt door de Heeren Hartogen van Lunenburgh F. F. F. D. D. D. sigh soo verre heeft laten bewegen, dat hy de onwil en ongenade, tegen de Stadt opgenomen, heeft laten vallen, soo hebben Burgermeesteren en Raedt voorn. belooft aen de selve, tot onderdanigste erkentenis, binnen 2 Jaren na dato, te rekenen in 5 Termijnen, 220000 Rijckxdaelders in baren Gelt te doen betalen; in sulcker voegen, dat aenstonts na de Koninckl. Ratificatie 70000 Rijckxds., half in Specie en half in Kroonen; en 6 Maenden daer na, namentlijck den eersten Mey 1680., 40000 Rijckxds. in Deensse Kroonen; en weder 6 Maenden daer na 40000 Rijcxds. in Kroonen; en dan noch weder in 6 Maenden 40000 Rijcxds. in Kroonen; en de rest, als 30000 Rijcxds. 6 Maenden daer na, oock in Deensse Kroonen, afgedragen sal werden: mits conditie, dat daer tegen alle van sijn Koninckl. Majesteyt tegen de Stadt, oock de met de Stadt Lubeck in communie beseten werdende 4 Landen gepretendeerde Vorderingen t'eenemael wegh-genomen en afgedaen, alle des Stadts, oock desselfs Burgers en Inwoonders, aengehoudene en gearresteerde Schepen, Waren en Effecten, en dat op de Elve, aenstonts na de Ratificatie en Approbatie, en wyders soo haest de deswegen nodige Beveelen sullen konnen inkomen, gerelaxeert en gerestitueert werden.

5. Is sijn Koninckl. Majesteyts aldergenadigste believen dit Interims-Reces binnen 8 dagen allergenadigst te approberen, en daer over sijn Koninckl. Ratificatie allergenadigst te extraderen: waer tegens Burgermeesteren, Raedt en Burgerschap der Stadt gehouden sullen zijn het selve insgelijckx binnen den gemelden tijdt te confirmeren, en in alles getrouwelijck na te komen.

Des ten oirconde hebben de onder-geschreven Koninckl: Ministers en Stadts Gedeputeerde, tot de volgende Ratificatie en der Stadt en gesamentlijcke Burgerschaps confirmatie, dit Interims-Reces eygenhandig ondertekent en met hare Zegels bekrachtigt.

Aldus gedaen tot Pinnenberg den 11 *November* 1679.

De Aenspraeck/ welcke die van Hamburg aen de Coning van Denemarcken souden doen/ luyde als volgt.

Doorluchtigste, Grootmachtigste Coning, genadigste Heer.

ALsoo uwe Koninckl. Majesteyt, door Godts genade, in dese sijne Furstendommen, en vervolgens omtrent de Stadt Hamburg geluckigh aengekomen is, en aen desselfs Gedeputeerden seeckere Propositie, in 3 Poincten bestaende, heeft laten doen, oock hare Resolutie daer over begeert; en gemerckt aengaende het eerste Poinct, het selve tegenwoordig, vermits de kortheyt des tijts en andere redenen, sijne volkomene afdoeninge niet heeft konnen erlangen, en uwe Koninckl. Majesteyt sigh over sulckx genadigst heeft

heeft laten gevallen het selve tot een andere, 't zy minnelijcke af handeling of gerechte-ijcke scheyding, uyt te stellen, en ondertusschen sijn ongenade, tegens dese Stadt opgenomen, te laten vallen, oock deswegen in een gewisse Interims-Reces genadigst te bewilligen, dat soo wel sijne als des Sadts Gerechtigheden en Pretentien ongekrenckt en ongeschonden sullen werden behouden: Soo IS'T, dat Burgermeesteren en Raedts Gedeputeerde in hare en der gesamentlijcke Burgerschaps naem voor uwe Koninckl. Majesteyt verschijnen, en beloven het gemelde Interims-Reces in alle sijne Poincten en Clausulen getrouwelijck na te komen, en insonderheyt uwe Koninckl. Majesteyt met onderdanigste behoorlijcke devotie toegedaen te zijn, om desselfs beste te bevorderen, en schade en nadeel, soo veel als aen de Stadt is, af te wenden, en 't by sijn Koninckl. Majesteyt bestendig te houden, oock wyders alle het gene, dat in het Interims-Reces begrepen is, volkomentlijk te achtervolgen, mits dat de Stadt by de Neutraliteyt en hare Commercie, oock rechte Privilegien en Vryheden, gerust en ongekreuckt blyven en gelaten werde.

't Welcke op den 12 November tot Pinnenbergh by den Heer Sindicus Schreyning/ uyt de naem van de Stadt/ is verricht/ werdende de gesamentlijcke Stadts Gesanten aldaer uyt de naem van den Coningh/ door den Heer Speckhaen/ Hofmeester/ treffelijck getracteert.

Hier mede raeckte de onrust van die Stadt meerendeel te eyndigen/ vertreckende de Deensse Troupen gevolgelijck vast na haer Quartieren/ en van tijdt tot tijdt quiterende de Landen van de Hartogh van Holsteyn-Gottorp. Maer daer was nog een andre swarigheyt geweest met de Heer Keurvorst van Brandenburg over een Assignatie van Inquartieringe/ die sijn Keurvorstel. Doorl. op die Stadt had ontfangen/ en daer over seer veel te doen is geweest/ werdende door de Brandenburgse Kapers verscheyde Hamburgse Schepen genomen/ en na de Oost-Zee gebracht: soo dat die van Hamburg/ wanneer de Deensse Armee haer quam naderen/ die saeck hebben afgemaeckt met 25000 Rijckrds./ en is over de genomen Schepen en Goederen namaels oock een Accoort in minderinge van de voorsz. Somme gemaeckt.

Wy zijn van de Vrede/ gemaeckt tusschen den Keyser/ Vranckrijck en Sweden/ afgescheyden soo als die op den 5 February geteyckent was/ en dat verscheyde Vorsten daer tegens hadden geprotesteert/ die echter kort daer na de Vrede hadden gemaeckt; sedert hebben wy gesien/ dat die van den Heere Keurvorst van Brandenburgh en daer na van de Coningh van Denemarcken mede gevolgt is.

Daer was in de selve Vrede met den Keyser niet afgedaen de Geschillen/ die tusschen hoog-gedachte sijn Keyserl. Majesteyt en de Coning van Vranckrijck waren/ Over de 10 vereenigde Steden en Adel van Elsas, immediatelijck relevabel van 't Keyserrijck, en de Vassalen van de 3 Bisdommen Metz, Toul en Verdun; van 't Bisdom van Basel; van de Abdyen van Munster en Luderen; van de Stadt Straetsburg, en andere. So hadden de Heeren Keyserl. Ambassadeurs door de Teyckening een Declaratie gedaen: Dat die Poincten aen de Arbiters souden werden gerenvoyeert, over welcke men te voren was veraccordeert. En gedencke dit te meer daerom/ alsoo dit gantsche Jaer in der Elsas en na die

Quartieren bynaniet anders is gepasseert / als dat de Franssen sig in possessie van de voorsz. Steden hebben gestelt / en alle die aen de 3 Bisdommen konden getrocken werden/ derwaerts geciteert.

Ten reguarde van de Kroon Sweden deden de selve Keyserl. Ambassadeurs mede een Declaratie / soo ten reguarde van de Princen die noch in Oorlogh bleven/ en gedacht in 't 3. Articul: Dat sijn Keyserl. Majesteyt niet en verstont met dit Articul, dat hy of 't Keyserrijck de geseyde Princen tot het herstellen van de Westfaelsse en Osnabrugse Vrede soude moeten obligeren: En dat de Poincten van de Tol van Warnemund, en de Rechten van de Hartogen van Meckelenburg, mitsgaders van de Stadt Bremen, niet en waren afgedaen, om dat de Sweedse Ambassadeurs hadden geprotesteert, daer omtrent geen ordre te hebben konnen krijgen door 't obstacul van de Posten, so dat de selve daerom uytgestelt wierden.

Den Pauselijcken Nuntius Bevilaqua / sigh noemende Patriarch van Alexandrien / dede ondertusschen een Protestatie tegens de voorsz. Vrede: Om dat tot Fondament van de selve geleyt was de Westfaelsse Vrede, als oordeelende die tot nadeel van de Roomsse Religie te zijn, en dat sigh daerom oock, sedert dat sulckx verstaen hadde, hadde geabsenteert van alle Negotiatien, en oock niet willen present wesen in de Teyckening, om self geen schijn te geven van de voorsz. Westfaelsse Vrede te willen confirmeren: En dat nu dese Protestatie dede, op dat sijn stilswygen niet mochte schijnen die noch geconsenteert te hebben: halende oock ten dien eynde op de Protestatien, voor dees by de Pauselijcke Nuntien daer tegens gedaen, voegende nu de sijne daer nevens, soo 't scheen om te reserveren de Kercken en Geestelijcke Goederen, daer over by de selve Vrede, tot nadeel van de Roomsse Kercke, was gedisponeert. En alsoo siet men/ dat / of by Geestelijck of Wereltlijck/ het ordinaris geschil uyt het Goedt ontstaet/ en daerom konde den Paus dese Vrede niet consenteren / die de selve anders voor seer nut en dienstig moste oordeelen.

Die van 't Capittel van Luyck protesteerden oock tegens het 28 Articul/ raeckende het Hartogdom van Bouillon/ seggende: Daer toe geen consent gegeven te hebben. Gelijck mede de Keurvorst van Ceulen over de selve saecke gelijck Protest liet doen / maer 't heeft in de saeck geen veranderinge gebracht.

De Keyserl. Ambassadeurs hebben de navolgende Lijste van de Vorsten/ die in de voorsz. Vrede geincludeert souden werden/ overgegeven.

Lijste van de geene die van wegen sijn Keyserl. Majesteyt in het Tractaet van den Keyser met Vranckrijck moeten werden begrepen.

GEsien by het 33 Articul van het Vredens-Tractaet, onlangs alhier gesloten, dat het vast gestelt is, dat die geene, die daer inne moeten werden begrepen, door d'een en d'ander Party binnen den gestelden tijdt sullen werden genomineert. Van wegen den Keyser werden genomineert en begrepen voornamentlijck den Geallieerde van sijn geheyligde Keyserl. Majesteyt, te weten, den Catholijcken Coning, de Keurvorsten en Princen van 't H. Roomsse Rijck, en de andere

andere Stenden, daer onder begrepen den vryen Adel, immediatelijck van het Rijck dependerende, en de Hanzee-Steden: En insonderheyt werden daer in begrepen de Keurvorsten van Mentz, Trier en Ceulen, met hare Aerts-Bisdommen en Bisdommen; de Keurvorsten van Saxen en Paltz; de Aerts-Bisschop van Saltzburg, de Grootmeester van de Duytse Ordre, de Bisschoppen van Bamberg en Wirtzburg, de Bisschop van Aichstadt, Bisdom van Straetsburg, de Bisschoppen van Constantz, Augsburg en Basel; de Princen Palatijn van Nieuburg, van Tweebrugge en van Veldents; alle de Hartogen van Saxen, de Marquisen van Culmbach en Asbach, de Hartog van Meckelenburg, Swerin en Gustrow; alle de Hartogen van Wirtenberg, alle de Landtgraven van Hessen, alle de Marquisen van Baden, de Hartog van Neder-Saxen, de Prins van Anhalt, de Princen en Graven van Nassauw, de Prins van Oost-Vrieslandt, de Prins van Swartzenburgh, den Prins Lixheym, d'Abdyen van Murbach en Luderenne, de Graven van Hanau, Waldeck, Benthem, Teckelenburg, Lippe, Kroonenberg; alle de Vrye en Hanzee-Steden van het Rijck, Ceulen, Aken, Straetsburg, Lubeck, Worms, Spiers, Franckfort, Bremen, Neurenburg, Ulm, Hamburg en andere, met hare Provintien, Territorien, Gerechtigheden en Toebehoren, Vassalen en Onderdanen: Item, den Coning en 't Koninckrijck van Polen, den Czaar van Moscovien, de Hartog van Lottharingen (by aldien hy daer in wil begrepen zijn) alle de Princen en Republijcken van Italien, en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, de Republijcken der Switsers en Grisons, als mede de Prins van Sevenbergen. Gedaen tot Nimwegen den 8 February 1679.

Was getekent,

Jan, Bisschop en Prins van Gurck. *T. A. Henrick Straetman.*

En in een andere Lijst van de Keyserlijcke Ambassadeurs, op den 16 April overgelevert, wierden daer by genoemt: De Keurvorst van Beyeren, de Hartog van Savoyen, de Hartogen van Holsteyn en Pleun, de Prince van Aremberg, de Prins van Salms, de Abten en Abdyen van Etables, Corvey, Werden, S[te]. Cornelis-Klooster, en alle Prelaten, immediatelijck van het Rijck releverende; als mede alderhande Ampten en Commanderyen van de Duytse Ordre, waer de selve souden mogen gelegen zijn; oock alle de Ampten en Commanderyen van de Ordre van St. Jan van Jerusalem, die in Duytslandt zijn; d'Abdissen van Esten en Elte, de Graven van Manderscheyd en Ritberg, Tremonne, vrye Rijckx-Stadt Dortmond; alle de Princen en Republijcken van Italien, en alle andere Vassalen van den Keyser en het Rijck, die in Italien zijn, met hare Koninckrijcken, Provintien, Territorien, Gerechtigheden en Toebehoren, Vassalen en Onderdanen.

De meeste swarigheyt wierdt gevonden over 't geene de Hartogh van Lotharingen raeckte, als die men twijffelde of 't selve soude willen aennemen, en derhalven verklaerden de Fransse Ambassadeurs op den 26 Maert: Dat indien den selven Hartog niet te gelijck en ratificeerde, enckel soo 't Tractaet lagh, dat dan de Coningh van Vranckrijck soude ontslagen zijn van de Conditien, die sijn Majesteyt in April 1658 ten sijne reguarde hadde gepresenteert, en sodanige

Conditien mogen stellen, als goet soude vinden. Waer op den 12 April/ en naderhant nochmaels den 18 daer aen/ de Keyserl. Ambassadeurs verklaerden: Dat sy dan oock ongehouden wilden zijn aen 't geene ten reguarde van gedachten Hartog in de Tractaten was gestipuleert.

Dit heeft eenige dagen de wisselinge van de Ratificatien opgehouden/ wesende de Fransse eer tot Nimwegen aengekomen als de Keyserse/ zijnde daer toe eerst van noden het goetvinden van de Rijkx-Vergadering/ die doenmaels tot Regensburgh te samen was/ en de voorsz. Vrede op den 23 Maert heeft geapprobeert/ niet tegenstaende dat sy vermeynden: Dat in de verhandelinge van de selve niet alsints na de Rijkx-Constitutien was gegaen, en dat de Conditien oock wel beter mochten geweest hebben. Maer de forme van Handelinge/ daer men in de geseyde Vergaderinge mede besig was geweest/ soude soo langsaem hebben gevallen/ dat'er niet van te verhopen was. De Leden baden vorder sijn Keyserl. Majesteyt: Dat voort sijn Vaderlijcke sorge wilde besteden, om de Vrede met de overige Vorsten des Rijckx, die noch in Oorlog waren, te bevorderen. En alsoo heeft sijn Keyserlijcke Majesteyt sijne Ratificatie op den 29 Maert geteeckent/ daer die van de Coningh van Vranckrijck den 26 February al onderschreven was/ en die van Sweden den 3 Maert/ en zijn alle de Ratificatien op den 29 April tot Nimwegen tegens malkanderen gewisselt.

Daegs daer na heeft den President Canon/ Minister en Plenipotentiaris van de Hartogh van Lottharingen/ een Protest overgelevert/ waer by verklaerde: Dat alsoo de Conditien, die sijn Meester aengingen, onaennemelijck voor de selve waren, dat hy derhalven daer tegens protesteerde; en dat het geene van het 12 tot het 22 Articul in de Vredens-Tractaten was gestipuleert, hem niet aenging, noch eenige prejuditie konde geven.

Daer is ondertusschen noch seer veel moeyten geweest over d'Executie van 't Tractaet/ de Keyserse willende/ Dat de Fransse eerst souden voorgaen, en de Plaetsen en Landen quiteren, die haer by 't selve niet gecedeert waren. En weder de Fransse/ Dat de Keyserse haer in de Erf-Landen souden retireren. Werdende wederzijts redenen van 't gesustineerde gegeven. Maer eyndeling zijn Partyen op den 17 July daer over geaccordeert/ in maniere als hier na volgt.

Tractaet van Executie van de Vrede,

Tusschen hare Keyserlijcke en Alder-Christelijckste Majesteyten.

In den Naem van de Alderheyligste en ondeelbare Drieëenigheyt.

KEnnelijck zy alle en eenen iegelijck die 't behoren sal of magh, dat alsoo in het 27 Articul van het Vredens-Tractaet, op den 5 February laetstleden alhier gesloten, gemelt is, dat men Commissarissen van wederzyden soude nomineren, om over de Restitutie en Evacuatie der Plaetsen, de welcke volgens de Westfaelsse Vrede moeten werden gerestitueert, met malkander te accorderen: En gemerckt sijn Keyserl. Majesteyt door de Keurvorsten, Princen en Rijckx-Stenden versocht is sijne Troupen uyt het Rijck in sijne Rijcken en Erf-Landen

te

e doen vertrecken: dat mede om die reden van wegen ſijn Keyſerl. Majeſteyt den Eerwaerdigſten en Alder-Doorl. en Excell. Heeren, de Heer Johan, Biſſchop van Gurck, Furſt des H. Roomſſen Rijckx, en Raedt van Staet van ſijn Keyſerl. Majeſteyt; en de Heer Theodorus Althetus Henricus van Straetman, Raedt van ſijn Keyſerl. Majeſteyt in ſijn Keyſerlijcke Hof-Raedt: En van wegen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt den ſeer Doorl. en Excell. Heeren Charles Colbert, Ridder, Marquis de Croiſſy, Ordinaris Raedt van de Raden van hoog-gem. ſijne Majeſt. alle Extraordinaire Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen, de welcke tot het voltoyen en ſluyten van de Vrede hebben gecontribueert, met de Volmachten voorsien zijn: Soo is tuſſchen de gemelde Commiſſariſſen van hare Keyſerlijcke en Alder-Chriſtel. Majeſteyten, wegens de Reſtitutie en Evacuatie van de Plaetſen, en het te rug ontbieden der gem. Troupen, op de volgende wyſe over-een-gekomen.

1. Den Keyſer ſal ſijne Legers en Troupen uyt alle de Provintien van 't Rijck, de welcke volgens het Erf-Recht aen het Huys van Ooſtenrijck niet toebehoren, met den alder-eerſten doen vertrecken, als namentlijck, uyt de Swabiſſe en Franciſſe Kreytzen, als mede uyt de Keurvorſtel. Kreytz van den Rijn en Opper-Rijn, mitsgaders uyt de Steden en Veſtingen van Bon, Straetsburg, Offenbnrgh, Hoogberg, Landau, Kroon-Weyſſenburg, die daer in gelegen zijn, en generalijck uyt alle de Plaetſen, de welcke noch door de Munſterſſe Vrede noch door die van Nimwegen aen ſijn Keyſerl. Majeſteyt toebehoren; invoegen dat de gemelde Troupen voor den 10 Auguſti, ſonder eenig langer uytſtel, in Bohemen en andre Erf-Landen ſullen moeten zijn.

2. Den Alder-Chriſtel. Coningh ſal van gelijcken ſijne Legers en Troupen met den alder-eerſten uyt alle de Rijckx-Landen ter goeder trouwe te rugh ontbieden, en namentlijck, uyt d'Aerts-Biſdommen van Mentz, Trier, Ceulen, Palts, Luycker-landt, Gulicker-landt, en de Steden en Veſtingen daer inne gelegen; als mede uyt gants Briſgow, en alle Plaetſen die aen 't Huys van Ooſtenrijck, volgens de Weſtfaelſſe Vrede, toebehoren, uytgeſondert het Caſteel en Stadt van Fryburg met de 3 Dorpen van Lehn, Bezenhauſen en Kirchzart, als zijnde aen Vranckrijck gecedeert, en generalijck van alle andere Plaetſen, de welcke noch door het Munſterſſe Tractaet noch door de Nimweegſe Vrede aen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſt. toebehoren; invoegen de gemelde Troupen voor den 10 Auguſti, ſonder eenig langer uytſtel, in 't Coningrijck van Vranckrijck ſullen moeten zijn: doch wat aengaet de 8 Plaetſen, waer van in het 26 Articul van 't Vredens-Tractaet werdt gemelt, ſal het geene in 't gemelde Articul is geconvenieert, ter goeder trouwe werden nagekomen.

3. Oock ſullen boven dien binnen de gem: termijn werden gereſtitueert alle de gene die volgens het 24 Articul van de Vrede, alhier geſloten, uyt krachte van Amneſtie, moeten werden weder-gegeven, en die het noch niet en zijn.

4. In het tegenwoordige Tractaet ſullen alle de Plaetſen en Gerechtigheden begrepen werden gehouden, ſchoon de ſelve daer inne niet en zijn geſpecifiert, en die men gehouden is te reſtituëren, in wat plaets de ſelve ſouden mogen gelegen zijn: En ſoder na den verſcheenen termijn noch eenige mochten zijn, die

die noch niet gerestitueert of geëvacueert waren, soo sal men de selve aenstonts, op het versoeck van de geinterresseerde Party, ter goeder trouwe evacuëren en restituëren in den staet soo als die ten tyde van 't sluyten en tekenen van de Vrede zijn geweest, of wel 14 dagen na de gemelde onderteeckening, met de Archives, Documenten en andere saecken, als mede het Geschut, 't welck ten tyde van het innemen van dien, van de tekening of 14 dagen daer in sullen zijn geweest.

5. Wat aengaet de Landen, Gemeenschappen en Plaetsen, die de Contributien van de Vrede betaelt hebben, en noch Achterstallen schuldigh zijn, is men over-een-gekomen, dat daer van een redelijcke Liquidatie voor den 10 Augusti tusschen de Intendanten of Commissarissen ter eenre, en de Gedeputeerde der Princen of Staten der Plaetsen ter andere zyde, voor den 10 Augusti sal geschieden, en dat de Landen en Gemeenschappen, die het selve niet schuldigh zijn, of die volgens het 30 Articul van het Vredens-Tractaet, alhier gesloten, goede en suffisante cautie of Gyselaers voor de rest gestelt hebben, voor de Gemeenschappen die daer toe gehouden zijn, en 't selve echter weygeren, daer toe niet sullen mogen werden geconstringeert, schoon de selve van een Provintie zijn, of ten ware dat sy in solidum daer toe verbonden waren: Doch de Landen, Gemeenschappen en Plaetsen, die de gem. Verbintenisse sullen contraveniëren, sullen by Militaire Executie mogen werden geconstringeert by conditie te betalen, en soo veel als mogelijck sal zijn met authoriteyt van de Regeeringe van de schuldige Provintie; mits conditie nochtans, dat de Gemeenschappen alleen, de welcke de Contributien weygeren, of de Provintien die in solidum verbonden zijn, sullen werden geëxecuteert, sonder iemant anders te molesteren; en dat sodanig getal Soldaten, als men tot d'Executie nodig oordeelen sal, tot d'Executie sal werden gebruyckt, de welcke aenstonts na dat de Betalinge sal zijn geschiet, of de Cautie of Gyselaers gegeven, sullen werden te rug ontboden.

6. Men sal eerlang Commissarissen van wederzyden nomineren, de welcke het geconvenieerde in de 8 en 9 Articulen aen het Tractaet, aengaende de Schulden, Archives en andere Documenten, in de Stadt Fryburg gevonden, ter executie sullen stellen.

De Commissarissen van wederzyden respectivelijck, soo van den Keyser en het Rijck, als van den Alder-Christel. Coning, beloven, dat dese Conventie, de welcke tot de Vredens-Executie gemaeckt is, onverbreeckelijck sal werden geobserveert, en dat d'Executie der gem. Articulen, de welcke binnen de gementioneerde tijdt door ordre van hare Keyserlijcke en Alder-Christel. Majesteyten volgen sal, soo veel sal gelden als de Ratificatie van beyde de Partyen, soo dat tot een volkomen nakominge van de Vrede geen andere uytwisselinge van Ratificatie van noden sal zijn. t'Oirconde, en tot meerder kracht, hebben wy Commissarissen van den Keyser en van den Coning, dit Tractaet onderteeckent, en 't Zegel harer Wapenen daer by gestelt. Gedaen tot Nimwegen den 17 July 1679.

Was geteekent,

(L. S.) Jan, Bisschop en Prins van Gurck. *(L. S.) Colbert.*
(L. S.) T. A. Henrick Straetman.

Nu

Nu resteerde niet meer tot Nimwegen / om de Vrede generael te maecken/ ...s die tusschen Spangie en Sweden / ende een Vredens- en Commercie-Tractaet tusschen 't selve Rijck van Sweden en desen Staet / 't welck al een ...ijl onder handen was geweest ; en van dese kant was getracht met die Kroon ...lijck met Vranckrijck te sluyten/maer de Sweetse Ambassadeurs maeckten ...de swarigheyt om 't selve te doen / vermits sy geen precijse ordres / door belet ...an de passagie / die Denemarcken niet en wilde vergunnen / van haren Co-...ing konden bekomen : maer over de Vrede met Spangie hoefde weynigh ...handelt te werden / alsoo Spangie en Sweden seer kleyne gemeenschap ...et malkanderen hebben ; boven dien was de Coning van Spangie begrepen ... 't Tractaet met sijn Keyserl. Majesteyt gesloten / gelijck als Sweden van ...ranckrijck / invoegen dat'er niet van noden was als een Declaratie van de ...rede op te stellen / die soo tot Madrid en Brussel als tot Stockholm en Riga ...nde werden gepubliceert/ waer toe den Heere Jenkins/ als Mediateur / een ...oorslag aen de Sweden / en de Keyserse Ambassadeurs aen die van Span-...e deden : En zijn Partyen eyndeling te samen geaccordeert de Publicatie te ...en in volgende maniere / gelijck oock namaels gedaen is : het Formulier ...an 't selve luyde aldus.

Formulier van de Declaratie van de Vrede, gedaen tusschen Spangie en Sweden.

...AREL, by der gratie Godts Coning van Spangie, &c. Allen den genen, &c. Alsoo de ... Declaratie van Oorlogh zedert eenige Jaren tusschen ons en den Grootmachtigsten ...ins, den Heer KAREL, &c. Coning van Sweden, &c. voorgevallen, tegenwoordigh ...reeckent werdt als of 'er geen geweest en hadde, en insonderheyt zedert den dagh dat ...y geconsenteert hebben, dat hoog-gemelde Coning van Sweden in de Vrede, tot Nim-...egen gesloten, en zedert geratificeert, soude werden begrepen, gelijck hy oock in der ...ed daer inne begrepen en geinsereert is. En reciproquelijck, zedert dat hoog-gemelde ...oning heeft geconsenteert, dat wy in de Vrede, onlangs met den Keyser en het Rijck ...t Nimwegen gemaeckt en gesloten, en vervolgens geratificeert, soude werden begre-...n, gelijck wy in der daed weten daer inne begrepen en geinsereert geweest te zijn.

Wyders, alsoo den Doorluchtigsten en Grootmachtigsten Prins en Heer KAREL de II. ...oning van Groot-Brittangie,&c. als Mediateur tusschen ons en hoog-gem. Coning van ...veden aengenomen, gelijck hy sulckx oock is tusschen alle de Princen, die in desen ...orlog zijn geinteresseert, na dat hy sijne sorge en vlijt verscheyde Jaren achter een aen-...went heeft, om het Christen Europa tot Vrede te brengen, op heden ongemeene po-...ngen als Mediateur in 't werck stelt, om de laetste hant aen de Vrede tusschen ons en ...oog-gem. Coning van Sweden ten fine en conclusie, daer inne gemelt, te leggen: En ...dien wy geraden en self nodig geoordeelt hebben, aen alle die geene die 't behoort van ...derzyden, te doen weten, dat de oude Vrede en Vrientschap tusschen ons en de Co-...ng van Sweden jegenwoordig herstelt en t'eenemael geconfirmeert is.

Na dat wy verseeckert zijn, dat de bewegende oorsaeck van die Vrede en Vrientschap, welcke namaels vernieuwt en overvloediger geconfirmeert moet werden, en die door ...og-gemelde Coning Mediateur is geproponeert, aen hoog-gem. Coning van Sweden

soo wel als aen ons wel-gevalt, en dat men door toe-doen van den Mediateur van den inhout deser Declaratie en Conclusie, mitsgaders van de Plaetsen en Dagen dat men de Publicatie daer van bequamelijck kan doen, over-een-gekomen is.

Soo besluyten, ordonneren en verklaren wy, dat de Christelijcke, oprechte en sincere Vrede, tusschen ons en hooggem. Coning van Sweden en sijn Koninckrijck, en respectivelijck tusschen onse Erven en Successeurs, onse Koninckrijcken, Provintien en Domeynen, soo volkomentlijck vernieuwt, herstelt en geconfirmeert is, als of'er noyt Oorlogh of Hostiliteyten tusschen ons of onse Onderdanen en hoog-gemelde Coning en sijn Onderdanen geweest was, en willen en belasten, dat de gemelde Vrede vast, onverbreeckelijck en eeuwig-durende sal zijn.

Item belasten en beveelen wy absolutelijck aen alle onse Onderdanen, Vassalen en Inwoonders, van wat conditie de selve mogen zijn, dat'er geen meerder hostiliteyten, haet of vyantschap tusschen haer en de Onderdanen, Vassalen en Inwoonders van den Coning en Koninckrijck van Sweden sal wesen.

Insgelijckx casseren en revoceren wy, uyt krachte deses, alderhande Represalien, en self alle Commissien van Marsch en Contra-marsch, de welcke tegens d'Onderdanen en Inwoonders van hoogst-gem. Coning van Sweden, voor of na den Oorlog, souden mogen gegeven zijn.

Gelijck wy mede verklaren, dat al het gene, op wat plaets en op wat wyse het soude mogen wesen, 't zy voor of na den Oorlog, ondernomen is, mitsgaders alle Actien en Processen, die daer uyt ontstaen zijn, of noch souden mogen ontstaen, uyt krachte deses t'eenemael afgeschaft en gedempt sullen zijn, in sulcker voegen, dat niemant uyt oorsaeck van de voorgaende Hostiliteyten, of onder hoedanig ander pretext het soude mogen wesen, eenig overlast, 't zy by wegen van rechten of van feytelijckheyt, aen d'Onderdanen van hoog-gem. Coning van Sweden, 't zy in hare Personen of Goederen, tegens hare securiteyt of Privilegien, sal mogen plegen, of gedogen gepleegt te werden.

En of het gebeurde dat eenigh Schip, Goederen of Koopmanschappen aen d'Onderdanen van hoog-gemelde Coning van Sweden zedert den 17 September, zijnde den Dagh als wanneer men gestipuleert heeft, in hoedanig gedeelte des Werelts het soude mogen zijn, ter Zee afgenomen waren, en dat de gemelde Goederen noch in handen van onse Onderdanen mochten zijn, soo willen en belasten wy, dat alle en iegelijck de gemelde Goederen aen de Eygenaers, sonder exceptie en uytstel, in den selven staet en soo volkomen als de selve ten tyde van 't nemen zijn geweest, sullen werden gerestitueert.

Eyndelijck belasten en beveelen wy aen alle Commandanten van onse Steden, Plaetsen en Wapenen, gelijck mede aen onse Magistraten en Officiers, en generalijck aen alle de geene die ons getrouwigheyt en gehoorsaemheyt schuldig zijn, de Orders, hier boven gegeven, stiptelijck na te komen en in 't werck te stellen, mitsgaders aen d'andere te doen nakomen, op pœne van onse indignatie. Des t'oirconde hebben wy dese met ons eygene Hant onderteeckent, en met ons Koninckliijck Zegel doen zegelen, om vervolgens te werden gepubliceert. In den Jare der Genade 1679.

In het Tractaet tusschen Sweden en desen Staet was eenige swarigheyt gemaeckt / soo over de vryheyt in de Commercie en Navigatie / als over de restitutie van de Schepen / by de Sweden genomen; maer eyndeling is alles afgedaen tot Nimwegen / en op den 12 October deses Jaers soo wel het Tractaet

taet van Vrede als Commercie geteyckent: doch de Ratificatien zijn terwijl ick dit schrijve/ voor soo veel men naricht heeft/ noch niet gewisselt/ maer staet alle dagen te geschieden: de beyde Tractaten zijn van desen inhout.

VREDENS-TRACTAET

Tusschen de Coning van Sweden en de Heeren Staten Generael,

Gemaeckt en geslooten tot Nimwegen den $\frac{2}{12}$ October des Jaers 1679.

In den Naem van d'Alderheyligste en ondeelbare Drievuldigheyt.

ALlen den genen die 't behoort of behoren sal konnen, zy kennelijk, dat alsoo het vuur des Oorlogs, 't welck over Europa versspreyt is, mede ingewickelt heeft den Alder-Doorl. en Grootmachtigsten Prins en Heer, Heer KAREL, Coning van Sweden, der Gotten en Wenden, Grootvorst van Finlandt, Hartog van Schoonen, Esten, Lijflandt, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Cassuben en Wenden, Prins van Rugen, Heer van Ingermanlandt, en Paltzgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Gulick, Kleef en Bergen, en de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, de welcke (hoewel Vyanden gedurende desen Oorlog) echter altoos behouden hebben een oprechte genegentheyt, om elckander haer eerste vriendtschap weder te geven, en een volkomene vryheyt van de Commercie en Navigatie voor hare Onderdanen te continuëren: Waer door eyndelijck gebeurt is, dat die goede dispositien, gesecondeert door de krachtige officien en de Mediatie van den Alder-Doorl. en Grootmachtigsten Prins KAREL de II. Coning van Groot-Brittangie, alle de Princen, die in desen tegenwoordigen Oorlog zijn geinteresseert, soo verre gebracht hebben, dat de selve hebben geconsenteert, dat Nimwegen tot een Plaets van Vrede-handeling soude werden gekoren: Om waer toe te komen, sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden tot sijne Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen heeft genomineert hare Excell. de Heeren Benedictus Oxenstierna, Grave van Korsholm en Waza, Vryheer van Mohrby en Lindholm, Heer van Kapuria en Kattila, Raedt des Conings, President van d'Opperste Vierschaer, en Intendant van de Justitie in Ingermanlandt en Kexholm; en Jan Paulin Olivenkrans, Heer van Ulfhal en Hofmanstorp, Raedt van de Cancelery, Secretaris van Staet, en Ordinaris Rechter van het Territorium van Widboe: En de hooggem. Heeren Staten Generael hare Excell. de Heeren Hieronimus van Beverningh, Heer van Teylingen, Curateur van d'Universiteyt tot Leyden, voor desen Raedt en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden; en Willem van Haren, Grietman van de Bilt, en Gedeputeerden in hare Vergaderinge van wegen de Staten van Hollandt en Vrieslandt: welcke Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen behoorlijck onderrecht zijnde van de goede intentien van hare Meesters, na een wederzydige communicatie der Volmachten, ter eeren Godes en van 't gantsche Christenrijck wegens de Conditien van Vrede en Vrientschap over-een-gekomen zijn als volgt:

1. Daer sal in 't toekomende tusschen sijn Sweedse Majesteyt en sijne Successeurs

seurs

ſeurs Coningen van Sweden en het gemelde Koninckrijck, mitsgaders deſſelfs Domeynen en Provintien, binnen of buyten 't Rijck gelegen, ter eenre, en de Hoog Mog. Heeren de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere zyde, een oprechte, onverbreeckelijcke en eeuwige Vrede weſen, en ſullen vervolgens ophouden en achter-blyven alle Acten van Hoſtiliteyt, hoedanigh die ſouden mogen zijn, tuſſchen hoog-gem. Heer Coning en de hoog-gem. Heeren Staten, ſoo te Water als te Landt, in alle hare Koninckrijcken, Landen, Staten, Provintien en Heerlijckheden, en voor alle hare Onderdanen en Inwoonders, van wat qualiteyt of conditie de ſelve mogen zijn, ſonder exceptie van Plaetſen of Perſonen.

2. Daer ſal van wederzyden weſen een eeuwige vergetenheyt of Amneſtie van al 't geene voor deſen gedaen is, in wat maniere en op wat plaetſe de Hoſtiliteyten ſouden mogen gepleegt zijn, in ſulcker voegen, dat wegen ietwes van diergelijcke ſaecken, of onder hoedanig ander pretext het ſoude mogen weſen, aen d'een of d'ander eenige Acte van Hoſtiliteyt of overlaſt, 't zy by wegen van rechten of van feytelijckheyt, ſal werden aengedaen, of gedogen aengedaen te werden, en dat alle en iegelijck Onderdaen van beyde Partyen de ſelve Amneſtie ſullen genieten.

3. Daer ſal voortaen tuſſchen hoogh-gem. Heer Coning en de hoog-gemelde Heeren Staten Generael een waere, oprechte, getrouwe ende wederzydige Vriendtſchap en goede Correſpondentie, ſoo te Water als te Lant, in en over alles weſen, ſoo dat d'eene Party niet en ſal gedogen dat aen d'andere, directelijck of indirectelijck, door ſig of door andere, eenige ſchade of overlaſt aengedaen werde: En ſal geen Alliantie contrarie deſe Vrede met des anders Vyanden mogen aengaen, of door ſigh of andere ietwes doen, 't welck aen de welſtant van den Staet ſoude prejudiciëren, maer ſal daer tegen d'een des anders voordeel, eere en voorſpoet by alle mogelijcke middelen en by alle voorvallen en gelegentheden, ſoo veel als mogelijck is, trachten te bevorderen en te procureren.

4. En om de gem. Vriendtſchap ſoo veel te meer te beveſtigen en te vermeerderen, ſal men de Tractaten de welcke in de Jaren 1640, 1645, 1656 en 1667 tuſſchen hoog-gem. ſijne Majeſteyt en de Staten Generael gemaeckt zijn, vernieuwen, in ſulcker voegen, dat de ſelve in hare eerſte kracht en vigeur ſullen werden herſtelt, uytgeſondert het gene de Commercie en Navigatie aengaet, waer over men in 't byſonder in dit tegenwoordige over-een-gekomen is.

5. Sal geen van de contracterende Partyen tot prejuditie van den anderen geen Verbont, Tractaet of Negotiatie aengaen, maer ſal ſigh van diergelijcke ſaecken onthouden, en gehouden zijn al het gene de ſelve van eenige quade practijcken, die tegens d'andere ſoude mogen werden ondernomen, ſal komen te verſtaen, getrouwelijck te ontdecken en te kennen geven.

6. De Gevangens ſullen van wederzyden ſonder Rantſoen werden los gelaten.

7. Hoogh-gem. ſijne Majeſteyt belooft en preſenteert de Pretentien der Hollandſe Inwoonders voor een iegelijck van haer in 't geheel te voldoen; en ſal tot dien eynde aenſtonts na de Ratificatie Commiſſariſſen nomineren, om de gem. Pretentien t'examineren, in ſulcker voegen, dat die gene die liquide en evident ſullen

ullen wesen, geen ander exame onderworpen sullen zijn; mits conditie, dat de elve gehouden sullen zijn binnen den tijdt van 7 Weecken met de Eygenaers, of ctie hebbende, over de middelen, om de gem. Pretentien promptelijck te voloen, te accorderen: doch aengaende die gene, die soo liquide niet en sullen zijn, ullen de gem. Commissarissen gehouden zijn binnen 3 of 4 Maenden te liquideen, te reeckenen van den dagh van de Commissie, de Revisie daer van te doen, e Reeckeninge te examineren, en die van yder Somme, daer geen meerder swaigheyt in sal steecken, met de Eygenaers der gem. Pretentien te effenen en sluyen. Wyders sal den Minister van hooggemelde Heeren Staten Generael, residende in 't Hof van Sweden, by de gem. Liquidatie en Conventie van wegen de em. Inwoonders der Vereenigde Nederlanden mogen assisteren, sullende al het ene met die precautien van wederzyden gedaen en gesloten sal zijn, sijn effect onder eenige exceptie of uytstel sorteren. Oock sal hoog-gem. sijne Majesteyt te vege brengen, dat de Onderdanen van de Heeren Staten Generael, de welcke by ewesen Vonnis sullen konnen bewysen, dat haer ietwes van de Onderdanen van ijne Majesteyt komt, aenstonts na de Ratificatie van dit Tractaet sullen werden eholpen, in sulcker voegen, dat de executie van de geadjusteerde saeck 2 Maenen na de eerste reys dat de selve sal zijn versocht, t'eenemael nagekomen en ter xecutie gestelt sal zijn.

8. En alsoo sijn Majesteyt en de Heeren Staten Generael de krachtige officien, ie de Coning van Groot-Brittangie door sijnen goeden raedt en advys, tot weltant van de gemeene saeck, heeft gecontribueert, danckelijck erkennen, soo is'er an wederzyden geaccordeert, dat hooggem. Coning met alle sijne Koninckrijcen in dit Tractaet, in de beste forme doenlijck, sal zijn begrepen, en dat om de akominge van het gem. Tractaet door een speciale guarantie van sijnent wegen oo veel te meer te versekeren.

9. Oock sullen van wegen hooggem. Coning van Sweden den Alder-Christel. Coning en de Hartog van Holsteyn-Gottorp in dit tegenwoordige Vredens-Tractaet werden begrepen, mitsgaders den Keyser en de Keurvorsten van 't Rijck, en aer nevens alle en iegelijcke Princen en Staten, die in de Vrede, die met haer emaeckt is, begrepen zijn; en wyders de Hanzee-Steden, en insonderheyt Luieck en Hamburg; als mede eyndelijck (soo sy willen) den Coning en de Republijck van Polen, en alle andere Coningen, Princen, Staten, Steden en particuliere Personen, aen wie sijn Majesteyt, op het versoeck hem dien aengaende binnen len tijdt van 6 Maenden door de selve te doeu, van sijnent wegen toestaen sal in lit Tractaet te werden begrepen.

10. En van wegen de Heeren Staten Generael, den Keyser, den Alder-Christel. Coning, de Keurvorsten van Mentz, Trier, Brandenburg, de Hartog van Lotthaingen, de Bisschop van Paderborn en Munster, de Hartog van Nieuburg, de Hartogen van Bruynswijck-Lunenburg, Osnabrugge, Cell, Wolffenbuttel, en lle andere Coningen, Keurvorsten en Princen met de Staten Generael geallieert, le welcke in dit tegenwoordige Vredens-Tractaet, met de Coning van Sweden esloten, sullen willen begrepen zijn; gelijck mede de Republijck der Switsers

en hare Geallieerde, de Furst van Oost-Vrieslandt, de Steden Lubeck, Bremen en Embden, en alle andere Staten, Steden en particuliere Persónen, aen wie de Heeren Staten Generael, op het versoeck 't welck haer dien aengaende binnen de tijdt van 6 Maenden sal werden gedaen.

11. Het tegenwoordige Tractaet sal door hooggem. Heer Coning en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden werden geratificeert en geapprobeert, en sullen de Brieven van Ratificatie van d'een en d'ander in goede en behoorlijcke forme, binnen den tijdt van 6 Weecken, of eerder, soo het wesen kan, te reeckenen van den dagh van de teeckening, tot Stockholm werden overgelevert, en van wederzyden behoorlijck uytgewisselt: Oock sal de Publicatie van dese Vrede, na de distantie der Plaetsen, in alle de Landen, Toebehoren en Dependentien van d'een en d'ander met den alder-eersten geschieden, en sal sijn volkomen effect in en over alles zedert den dagh van de Signature hebben.

Des ten oirconde hebben wy gemelde Ambassadeurs van sijne Majesteyt en de Heeren Staten Generael, uyt krachte van onse respective Volmachten, dese met onse Handen onderteeckent, en de Signetten onser Wapenen daer by doen stellen.

Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was getekent,

(L. S.) *Benedictus Oxenstierna.* (L. S.) *Hieronimus van Beverning.*
(L. S.) *J. Paulin Olivenkrans.* (L. S.) *Willem van Haren.*

SEPARATE ARTICULEN tot het VREDENS-TRACTAET.

ALsoo de vryheyt van de Navigatie en Commercie tusschen sijn Sweedse Majesteyt en de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden by een particulier Accoort, selfs gedurende den Oorlogh (die nu door Godts genade geluckig is ter neder geleyt) gesloten, vast gestelt is; en door dien het gem. Accoort soo naukeurig niet heeft konnen werden nagekomen, of 't lot van den gem. Oorlog heeft wel eenige schade wegens de Schepen en Koopmanschappen, die van wederzyden genomen zijn, na sigh gelaten, 't welck billijcklijck en spoedig behoorde te werden gerepareert: Derhalven soo zijn d'Ambassadeurs van d'een en d'ander over-een-gekomen, dat de Schepen en Goederen die alsoo genomen en opgebracht zijn, met den alder-eersten, soo 't mogelijck is, sullen werden gerestitueert, of soo niet, dat men de rechte waerdy van dien met het ordinaris Interest binnen den tijdt van 2 of 3 Maenden, te reeckenen van den Dagh van de Ratificatie, in gereeden Gelde sal betalen.

2. En alsoo de hoog-gem. Heeren Staten Generael expressselijck versocht hebben, dat de 7 volgende Schepen souden werden gerestitueert, namentlijck, de Mouthaen, de Buys, de Hoop, de St: Jacob, de Witte Roos, de Boodschap Maria en 't Nieuwe Heeren-Logement, waer van de 3 eerste door Kapers, met Sweedse Commissie varende, genomen, en by Sententie aen de Nemers toegewesen, en de 4 andere door ordre van Vranckrijck verovert en tot Calmar opgebracht zijn, alwaer de selve ontfangen en tot profijt van de Fransse verkocht zijn: Soo is men dien

dien aengaende over-een-gekomen, dat ſijn Sweedſe Majeſteyt, op het verſoeck van die gene die daer by zijn geintereſſeert, de Sententien, over de 3 eerſte Schepen gegaen, in ſijn Raedt ſal doen komen, en dat men de ſelve ſal revideren, met laſt, om recht op de Bewyſen en Inſtructien, die men op nieuw binnen den tijdt van 2 Maenden, te reeckenen van den Dagh van het verſoeck door de Eyſſchers gedaen, ſal produceren, na behoren te doen: En aengaende de 4 andere, alſoo de ſaeck ſoo klaer niet en leyt, of men heeft oorſaeck om daer aen te twijffelen, ſoo heeft men goet gevonden, dat Different aen andere Rechters te ſtellen, om daer over op nieuw na haer beſte kenniſſe recht te ſpreecken. Derhalven is men geaccordeert, dat binnen den tijdt van 7 Weecken, te reeckenen van den Dagh van de Ratificatie van dit Tractaet, een of meer Arbiters, ſoo van wegen ſijne gemelde Majeſteyt als van de Heeren Staten Generael, ſullen werden genomineert, welcke Arbiters, na Partyen gehoort te hebben, ſorge ſullen dragen, om een eynde van de ſaeck binnen 2 Maenden, te reeckenen van den Dagh van de Nominatie, 't zy in der minne of by forme van Rechten, te maecken, in ſulcker voegen, dat het gene op een van beyde deſe wyſen ſal zijn geſloten, ſijn effect ſonder eenige reſerve of tytitel ſal ſorteren.

En ſullen deſe Separate Articulen de ſelve kracht en vigeur hebben al of de ſelve in het Tractaet ſelf waren geinſereert, en ſullen oock op de ſelve wyſe, tijdt en plaetſe werden geratificeert. Des ten oirconde en tot meerder ſeeckerheyt hebben d'Extraordinaire Ambaſſadeurs en Plenipotentiariſſen van d'een en d'ander de tegenwoordige Separate Articulen ondertekent, en met de Cachetten van hare Wapenen bezegelt. Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was getekent

(L. S.) *Benedictus Oxenſtierna.* (L. S.) *Hieronimus van Beverning.*
(L. S.) *J. Paulin Olivenkrans.* (L. S.) *Willem van Haren.*

Tractaet van Commercie, Navigatie en Marine,

Gemaeckt en geſloten tot Nimwegen den 2/12 October 1679, tuſſchen d'Ambasſadeurs en Plenipotentiariſſen van ſijn Sweedſe Majeſteyt ter eenre, en de Ambaſſadeurs ende Plenipotentiariſſen van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere zyde.

ZY kennelijck allen en een ygelijck dien 't behoort of ſal konnen behoren, dat tuſſchen den Alder-Doorl. en Grootmagtigſten Prins en Heer, Heer KAREL, Coning der Sweden, Gotten en Wenden, Grootvorſt van Finlandt, Eſten, Lijflandt, Carelen, Bremen, Verden en Stettijn, van Pomeren, Caſſuben en Wenden, Prins van Rugen, Heer van Ingermanlandt en Wismar, Paltzgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Gulick, Kleef en Bergen, en de Kinderen en Succeſſeurs van ſijn Koninckl. Majeſteyt en 't Koninckrijck Sweden, en hare Provintien en Domeynen, gelegen binnen of buyten 't Rijck, ter eenre: en de Hooge en Mogende Heeren de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ter andere

dere zyde, een oprechte en eeuwig-durende Vrede op heden gemaeckt en geteeckent is, en dat een ware en getrouwe Vriendtschap tusschen henlieden herstelt is, alle Haet en Vyandschap, ter oorsaecke van het gene tot noch toe is voorgevallen, van wederzyden verbannen zijnde; in sulcker voegen, dat een yder van haer voortaen gehouden sal zijn des anders belang, eere en welstant, soo veel in hen is, te bevorderen: weshalven sijn Koninckl. Majesteyt seer ter herten nemende de gesteyde Vrede en Vriendtschap te bevestigen, en de Heeren Staten Generael meenende, dat sulckx niet veyliger kan geschieden, als met de wederzijts Onderdanen, door de vryheyt van Commercie en Reglementen, de welcke den Handel tusschen haer, soo te Water als te Landt, onderhouden, te vereenigen, op dat dien uytterlijcken en wederzydigen Handel soude mogen dienen om de knoop en vereeniging van hare Gemoederen te vermeerderen, soo hebben sy vast gestelt, om wegens de gemelde nodige Reglementen over een te komen, om de Negotie en Navigatie gesamentlijck te onderhouden: En heeft d'een en d'ander Party in die consideratie aen hare Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen tot dit Vredens-Tractaet belast, te weten, van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden aen hare Excell. de Heeren Benedictus Oxenstierna, Grave van Korsholm en Waza, Vryheer van Mörby en Lindholm, Heer van Kapurien en Katila, Raedt van sijne geheyligde Koninckl. Majesteyt, President in de Groote Vierschaer van Wismar, en Opperste Wetgever van Ingermanlandt en Kexholm; en aen de Heer Jan Paulin Olivenkrans, Heer van Ulfhal en Hofmanstorp, Raet van sijn geheyligde Koninckl. Majesteyt, Secretaris van de Cancelery en Staet, Ordinaris Rechter van 't Landtschap van Widboe: En van wegen de Heeren Staten Generael aen hare Excell. de Heeren Hieronimus van Beverning, Heer van Teylingen, Curateur van d'Universiteyt tot Leyden, voor desen Raedt en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden; en aen Willem van Haren, Grietman van de Bild, Gedeputeerden ter Generaliteyt van wegen de Heeren Staten van Hollandt en Vrieslandt: de welcke, na dat sy hare Volmachten van wederzyden hadden gecommuniceert, en aengaende de Navigatie en Commercie met malkander geconfereert, eendrachtelijck over de volgende Articulen zijn over-een-gekomen.

1. Dat het fondament en grontvest van dit Tractaet sal zijn een volkomen vryheyt in 't stuck van de Negotie en Navigatie door alle Koninckrijcken, Staten, Domeynen en Provintien, die sijn geheyligde Koninckl. Majesteyt van Sweden en de Hooge en Mogende Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden in Europa besitten, en dat ten opsichte van alderhande Koopmanschappen, voor soo veel als dese onderlinge en absolute vryheyt in de volgende Articulen niet gelimiteert noch bepaelt zijn.

2. En op dat de Commercie en Vriendtschap na desen veyligh en vry van hindernisse en molest tusschen d'Onderdanen en Inwoonders der hooggem. Partyen magh zijn, is'er besloten en vast-gestelt, dat ingevalle daer eenigh misverstant, rupture of interruptie van Vriendtschap tusschen sijn Koninckl. Majesteyt, het Koninckrijck Sweden en hoog-gem. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden ('t welck Godt verhoede) quam voor te vallen, sal het 9 Maenden na degeseyde

ſeyde Rupture aen de gemelde Onderdanen en Inwoonders van wederzyden vry ſtaen ſig met hare Goederen en Middelen te begeven daer het haer goet duncken ſal, als mede hare roerende en onroerende Goederen met een volkomen vryheyt te verkopen en te veraliëneren, ſonder dat men hare Perſonen of Goederen gedurende dien geheelen tijdt ſal mogen arreſteren of bekommeren.

3. Dat de Onderdanen en Inwoonders van hoogh-gem. ſijne Majeſteyt en de hoog-gem. Staten Generael voortaen gene violentien of Hoſtiliteyten, te Water of te Lant, op de Rivieren, Reeden of ſoete Wateren, onder wat pretext het ſoude mogen weſen, tegens malkander ſullen plegen; in ſulcker voegen, dat d'Onderdanen van ſijn Koninckl. Majeſteyt gene Commiſſien of Inſtructien tot particuliere Armatures, of Brieven van Repreſſalien der Princen en Staten, dat Vyanden van haer Hoog Mog. zijn, ſullen mogen nemen, noch oock de gem. Inwoonders of Onderdanen van de Heeren Staten Generael, uyt krachte van ſodanige Commiſſien of Brieven van Repreſſalien, beſchadigen of hinderen, of daer mede in Zee lopen, op pœne van als Zee-Rovers te werden vervolgt en geſtraft; 't welck mede door d'Onderdanen der Vereenigde Nederlanden, ten opſichte van ſijne Majeſteyts Onderdanen, reciproquelijck ſal werden geobſerveert. En ſullen tot dien eynde t'elckens, als ſulckx van wederzyden in de Landen van ſijne Majeſteyt en de Vereenigde Nederlanden reſorterende, ſal werden verſocht, ſeer expreſſe en preciſe Placcaten werden gepubliceert en vernieuwt, inhoudende Verbod van ſigh van ſodanige Commiſſien of Brieven van Repreſſalien in eenigerhande wyſe te bedienen, op de boven-genoemde pœne, de welcke ſtrengelijck tegen de Contraventeurs ſal werden in 't werck geſtelt, behalven de volkomene en geheele reſtitutie, waer aen ſy-luyden omtrent die gene die ſy eenige ſchade ſullen hebben toegebracht, ſullen gehouden zijn.

4. Alle Brieven van Repreſſalien die voor deſen, om hoedanige oorſaeck ſouden mogen zijn verleent, ſullen voor nul werden verklaert, en ſal geen van de ſelve door een der geſeyde Geallieerde, tot nadeel van des anders Onderdanen, na deſen mogen werden uytgegeven, ten ware alleen in cas van een notoire verweygering van Juſtitie, de welcke niet voor beweſen ſal werden gehouden, voor en aleer het Requeſt van die gene, die de gem. Repreſſalien verſoeckt, aen den Miniſter, die van den Staet, tegens welckers Onderdanen de ſelve verſocht werden, in loco bevint, ſal zijn gecommuniceert, op dat hy ſigh binnen den tijt van 4 Maenden, of oock wel eer, ſoo 't mogelijck is, ſigh wegens 't contrarie kan informeren, of het behoorlijck recht te procureren.

5. Sullen mede de particuliere Onderdanen van ſijne Majeſteyt in geen Actie of Arreſt aengaende hare Perſonen of Goederen wegens ietwes dat ſijn Majeſteyt ſoude mogen ſchuldig zijn, mogen werden geſtelt; gelijck mede niet de particuliere Onderdanen van haer Hoog Mog. wegens publijcke Schulden van de gem. Heeren Staten.

6. De Onderdanen en Inwoonders van ſijn Majeſteyt en van haer Hoog Mog. ſullen met malkander in alle goede Vriendtſchap en Correſpondentie leven, converſeren en frequenteren: Oock ſullen de vryheyt van Commercie en van Na-

vigatie in Europa en alle de Limiten van elckanders Landen onderling gauderen, en dat van alderhande Goederen en Koopmanschappen, welckers Commercie en Transport niet generalijck aen alle, soo Onderdanen als Vreemdelingen, by de Wetten en Ordonnantien van wederzijts Staten verboden is.

7. En sullen tot dien eynde d'Onderdanen van sijne Majesteyt, en die van de Heeren Staten Generael, de Landen, Steden, Havenen, Plaetsen en Rivieren van d'een en d'ander Staet met hare Schepen en Coopmanschappen vry en onbeschroomt mogen frequenteren, alderhande Goederen, waer van den in- uyt- en vervoer, uyt krachte van 't voorgaende Articul, niet verboden sal zijn, derwaerts brengen en verhandelen, sonder dat de gem. wederzydige Vryheyt door eenige Privilegie, Octroy ofte bysondere Vergunninge, sal mogen werden afgesneden, bepaelt of andersints gealtereert, en sonder dat het aen d'een of d'ander geoorloft sal zijn eenige Vrydommen, Gunsten, vrywillige Giften ofte andere Voordelen aen hare Onderdanen boven die van d'andere te vergunnen ofte toe te staen; alles nochtans behoudens de Rechten en Privilegien der Steden en Havenen: En sullen dienshalven alderhande beswaernissen en ongelijckheden, die by Constitutie, Resolutie ofte gewoonte, zedert 't Jaer 1656, om die wederzydige vryheyt in te binden ofte te besnoeyen, bevonden sullen werden ingevoert te zijn, gantschelijk ophouden: En insonderheyt sal het aen d'Onderdanen van haer Hoog Mog:, die sig onder 't Gebiet van sijn Coningl: Majesteyt van Sweden sullen bevinden, t'allen tyden en op alle uren geoorloft zijn Zout, Hop, Haring en alderhande Waren in Kelders of Packhuysen te mogen houden, en de selve te koop veylen, mits dat d'Onderdanen van wederzyden gehouden sullen zijn de Tollen en Belastingen, in- uyt-gaende en andere Rechten, die door sijn Coningl: Majesteyt of de Heeren Staten Generael, yder in sijne Landen en Steden, opgestelt zijn, of noch opgestelt souden mogen werden, stiptelijck te betalen: En op dat de gem. Betalinge van wederzyde voortaen op een vasten voet soude mogen geschieden, soo is'er besloten en vast gestelt, dat de gem. Onderdanen van wederzyden niet gehouden sullen zijn grooter of andere Rechten, Belastingen, Gabellen, of hoedanige Impositien op der selver Persoonen, Goederen, Coopmanschappen, Schepen ofte Vrachten, 't zy in 't inkomen of uytgaen, ofte met eenige distinctie van Munt, directelijck noch indirectelijck, onder wat naem, titul of pretext het soude mogen wesen, in 't toekomende te betalen, als die gene, die door de eygene en natuurlijcke Onderdanen van d'een en d'ander sullen werden betaelt. Sal mede aen geen van beyde de Partyen geoorloft zijn eenige Beneficien, Immuniteyten, vrywillige Giften of Prerogativen, tot nadeel van dese wederzydige vryheyt en van d'Onderdanen van d'ander Staet, aen sijne Onderdanen te vergunnen: En sullen tot dien eynde ophouden alle ende ygelijcke Tollen en Belastingen, die zedert 't Jaer 1656 tot Riga, Revel en andere Depentien van Sweden in de Oost-Zee op de Hollandse Schepen, schoon de selve geen Lading in hadden, en daer de Sweedse Schepen vry van waren, zijn opgestelt: En alsoo by de Tol-Ordonnantie van den achtsten December 1645 eenige ongelijckheyt op de Schepen met Goederen geladen, met onderscheyt tusschen de Sweedse Oorlog- en Koopvaerdy- en d'uytheemsse Sche-

pen

pen te maecken, in Sweden ingevoert is, ſoo is men over-een gekomen, dat voortaen in Eſten, Lijflant, Ingermanlant, de Pomerſe en Meckelenburgſe Havenen, mitsgaders alle de Landen en Steden onder ſijn Coningl: Majeſteyt behorende, of die na deſen daer onder ſullen komen, (uytgeſondert alleen de Coningrijcken van Sweden en Finlant) geen onderſcheyt meer tuſſchen de Schepen van ſijn Coningl: Majeſts. Onderdanen en d'Inwoonders der Vereenigde Nederlandẽ meer ſal zijn; in ſulcker voegen, dat geene Inwoonders der Vereenigde Nederlanden gehouden ſullen zijn eenige andere of grooter Rechten voor de Goederen of Coopmanſchappen, die ſy met hare Schepen op den Sweedſen Bodem voeren, of van daer weder mede nemen, als de eygene en natuurlijcke Onderdanen van Sweden, te betalen. En aengaende 't Coningrijck van Sweden en 't Groot-Hartogdom van Finlant, ſal 't onderſcheyt tuſſchen de gem. Schepen, ten opſichte van de Betalinge der Tollen voor de Goederen en Coopmanſchappen, ſubſiſteren en ſodanig zijn, als is mede brengende de Taxatie, die in den Jare 1668 is gedruckt en gepubliceert, uytgeſondert alleen deſe 5 ſoorten van Goederen, namentlijck, het Hout, 't Graen, Pick, Teer en Aſſche, omtrent welckers verhandeling men, ten opſichte van de Coopvaerdy-ſchepen, den inhout van de Taxatie van 't Jaer 1659 in acht ſal nemen; in ſulcker voegen, dat men geenſints daer op ſal ſien, of de Goederen aen d'Onderdanen van ſijn Majeſteyt of van de Heeren Staten Generael toebehoren, alſo 't gem. onderſcheyt alleen in de Schepen ſal beſtaen: oock ſal 't ſelve niet verder als de gem. Taxatien, te weten op de 5 ſoorten van Goederen, hier voren gemelt, boven de Tax van 't Jaer 1659, en op alle de reſt, boven de Tax van 't Jaer 1668, mogen werden geëxtendeert: En ingevalle zedert die tijdt eenige nieuwe Belaſtingen op de gem. Schepen of Goederen mochten zijn geſtelt, of hier namaels geſtelt wierden, ſoo ſal men ſodanige gelijckheyt daer omtrent obſerveren, dat het gem. onderſcheyt daer door noyt grooter ſal mogen werden, en dat alle de veranderingen, de welcke ten opſichte van de Goederen en Koopmanſchappen ſullen werden gedaen, tuſſchen de Sweden en de Vereenigde Nederlanders egael ſullen zijn. En op dat blijcken moge, hoe veel yder voor ſijne Goederen en Koopmanſchappen, namentlijck, die geene, die hy ſoo na Sweden en Finlant, als andere Sweedſe Provintien, en de Landen van haer Hoog Mog: ſal voeren, of van daer weder mede nemen, volgens 't gem. onderſcheyt der Schepen, ſal moeten betalen, en op dat men de Taxatie en Impoſitie, die yder ſaeck ſchuldig is, ſoude mogen weten, ſoo ſal ſijn Majeſteyt en de Heeren Staten Generael ſorge dragen van wederzyden Placcaten te doen drucken, waer by een yder, 't gene men voor hoedanige Koopmanſchap in 't byſonder ſchuldig is te betalen, ſal konnen ſien. En aengaende de Oorlog-ſchepen, ſullen die geene voor ſodanig gehouden werden, die 24 Stucken ſullen ophebben, en die op de maniere van de Oorlog-ſchepen, die gelijck getal van Geſchut voeren, gemaeckt zijn, als mede welckers Canon van de groote en gewicht, in de Oorlog-ſchepen gebruyckelijck, ſullen zijn. Oock is wyders geaccordeert en als een generale Regel vaſt geſtelt, dat d'Onderdanen van ſijne Majeſteyt ten minſten de ſelve Privilegien, Vryheden, Immuniteyten en Conceſſien, ten opſichte van alle Rechten, aengaende de

Tollen en Belaſtingen, Perſonen, Goederen, Schepen, Betalingen der Paſſagien, Navigatie en Commercie, in alle Plaetſen en Landen, onder haer Hoog Mog: behorende, ſullen genieten, en dat haer in 't toekomende de ſelve gunſt en faveur in alles en over alles, als aen de beſte uytheemſſe Vrienden toegeſtaen werdt, ſal wedervaren.

8. De Oorlog-ſchepen van d'een en d'ander ſullen de Reden, Havenen en Rivieren altoos vry en open vinden, om aldaer te mogen inlopen, en ſoo lang ten Ancker blyven, als haer nodig ſal zijn, mits conditie nochtans van die vryheyt met diſcretie te gebruycken, en door een al te lang of geaffecteert verblijf of anderſints geen oorſaeck van jalouſy aen de Gouverneurs der gem. Plaetſen en Havenen te geven; aen wie de Capiteynen der gem. Schepen de oorſaeck van haer aenkomſt en verblijf ſullen bekent maecken.

9. De Oorlog-ſchepen van ſijne Majeſteyt en der Heeren Staten Generael, mitsgaders van hare Onderdanen, die ten Oorlog ſullen zijn toegeruſt, ſullen de Prinſen, die ſy op hare Vyanden ſullen hebben gedaen, daer 't haer gelieft, in alle veyligheyt mogen opbrengen, ſonder aen eenige Rechten, 't zy van de Heeren Admiraels, of eenige andere, gehouden te zijn; ſonder mede, dat de gem. Schepen ofte Prinſen in 't inkomen van ſijne Majeſteyts of haer Hoog Mog: Havenen ſullen mogen werden aengehaelt of aengeſlagen, of dat d'Officiers der Plaetſen kenniſſe van de validiteyt der gem. Prinſen ſullen mogen nemen, maer ſullen de ſelve ter contrarie in alle vryheyt mogen uytgaen, en na de Plaetſen, in de Commiſſien gemelt, gevoert werden, waer van de Capiteynen der gem. Oorlog-ſchepen gehouden ſullen zijn te doen blijcken: Doch ter contrarie ſal geen toevlucht ofte Vertreck-plaets in hare Havens mogen werden gegeven aen die geene, die eenige Prinſen op d'Onderdanen van ſijne Majeſteyt of der Heeren Staten Generael ſullen hebben gedaen; en indien de ſelve by Noot-we'er ofte Storm daer in gelopen zijn, ſal men haer hoe eerder mogelijck van daer doen vertrecken; uytgeſondert nochtans de Schepen van wederzyden, aen wie de voorgaende Alliantien den ingang in de wederzyds Havenen toegeſtaen hadden.

10. Ingevalle de Onderdanen of Inwoonders der Vereenigde Nederlanden, de Rechten en Prerogativen van Sweden gauderende, in de Koninckrijcken en Provintien van ſijne Majeſteyt ſonder Kinderen of Erfgenamen, of ſonder een Executeur van hare uytterſte Wille te hebben genomineert, quamen te overlyden, ſullen de Magiſtraten der Plaetſen, daer de ſelve overleden ſullen zijn, gehouden weſen Regiſter van hare Goederen, Geldt en In-ſchulden te houden, als mede hare Schuld-Boecken met hare Brieven en Documenten, door een Notaris en ſijne Getuygen onderteeckent, te bewaren, en aenſtonts na de doodt van den Overleden kenniſſe daer van tot 2 verſcheyde malen toe aen de Magiſtraet van de Stadt of Plaets, alwaer den Overleden ſijn Domicilie hield en Recht van Burgerſchap hadde, te geven, ten eynde de ſelve de nootſaeckelijckheyt van d'Erffeniſſe, hem in 't Koninckrijck van Sweden en deſſelfs Provintien te beurte gevallen, te komen aenvaerden, aen den wettigen Erfgenaem bekent maecke, te reeckenen van den dagh af dat hy ſodanig overlyden ſal hebben vernomen: 't welck hy aenſtonts

ſtonts aen de Magiſtraet van die Stadt ſal moeten laten weten: alwaer binnen den beſtemden tijdt aenkomende, en na dat hy met goede en ontwijffelbare Bewyſen van de Magiſtraet van de Plaets, daer den Overleden ſijn reſidentie hiel, eer hy ſig na Sweden begaf, ſal hebben doen blijcken, dat hy den rechten Erfgenaem is, ſal hy de gem. Succeſſie of Erffeniſſe mogen aenvaerden: In ſulcker voegen nochtans, dat indien den Overleden een Burger of Onderdaen van ſijn Majeſteyt was, den Erfgenaem gehouden ſal zijn 't gewonelijck Recht (mits dat'et ſelve niet boven het derdepart van de Erffeniſſe ſal bedragen) aen de Stad daer den Overleden, eer hy ſijne Goederen buyten de Stadt en het Koninckrijck vervoert, of aldaer verhandelt hadde, geſtorven is, te betalen; waer mede dan alle Rechten, die ſijne Majeſteyt en deſſelfs Koninckrijck van ſodanige Erffeniſſen plegen te trecken, ſullen ophouden en vernietigt zijn. En ingevalle den Overleden alleen een Factoor of Commis van iemant van d'Onderdanen of Inwoonders van de Heeren Staten Generael mochte zijn, ſal de Magiſtraet van de Plaets, daer den ſelven Overleden is, van gelijcken gehouden zijn daer van kenniſſe met twee ordinaire Poſten aen de Magiſtraet van de Stadt, alwaer den overleden Factoor hadde bekent gemaeckt, dat den Eygenaer van de Goederen, die hy verhandelde, ſijn reſidentie hielt, te geven, of mits dat men 't ſelve door de Boecken of Papieren van den Overleden of andere Beſcheyden kome te vernemen, invoegen dat men den rechten Eygenaer ſoude mogen laten weten, hoe nootſaeckelijck dat het is dat hy ſijne Goederen en Effecten kome na hem nemen, en order daer op ſtelle: En ingevalle hy perſoonlijck of door Gevolmachtigde ſigh derwaerts komt te begeven, na dat hy met goede en vaſte Beſcheyden ſal hebben getoont, dat hy den rechten Eygenaer is van de Goederen, die na de doodt van gem. Factoor gevonden zijn, ſoo ſal het hem geoorloft zijn alle ſijn Effecten te vorderen, verhandelen, of de ſelve ſonder eenigh verlies of ſchade mede nemen. En ſullen d'Onderdanen van ſijne Majeſteyt de ſelve Rechten en Privilegien in de Staten der Vereenigde Provintien genieten, ſoo ten opſichte van de Succeſſie die haer aldaer mogen te beurte vallen, als van de Goederen en Koopmanſchappen, die men aen de Commiſen toebetrout heeft: ſullende insgelijcx de Magiſtraten van de Plaets, daer den Eygenaer of ſijn Factoor overleden ſal zijn, gehouden weſen met twee diſtincte Brieven aen de Magiſtraet van de Plaets, daer d'Erfgenamen of Eygenaer hare reſidentie houden, te laten weten, dat het voor haer nootſaeckelijck is, 't gene ten Huyſe van den Factoor gevonden is, na haer te gaen nemen, 't welck ſy ſonder eenige hinderniſſe, volgens de Wetten en Coſtuymen van 't Landt, ſullen mogen doen, en waer aen hy gehouden ſal zijn de ſtercke hant te bieden.

11. Soo wanneer de geladene Schepen van een der Geallieerden voor-by des anders Kuſten komen te zeylen, of by Storm of anderſints in des ſelfs Redens of Havenen in te lopen, ſullen ſy daerom niet gehouden zijn hare Goederen, of een gedeelte van dien, aldaer te loſſen ofte te verhandelen, of oock eenige Rechten te betalen, als op die tijdt dat ſy de ſelve aldaer vrywillig ſullen ontladen: En ſal het echter met toeſtemminge van Officiers van d'Admiraliteyt geoorloft zijn ſodanige quantiteyt van de gem. Goederen te betalen en verkopen, als van noden ſal

zijn om het Schip te calefateren en victuailleren, in welck geval de geheele Ladinge van 't gem. Schip de betalinge van de Rechten niet subject sal zijn, maer alleen dat gedeelte 't welck ontladen en verkocht wesen sal.

12. De Schippers, hare Stuurluyden, Officiers, Soldaten, Matrosen en andere Zee-Luyden, oock de Schepen self met hare Ladinge, sullen uyt krachte van een generale of particuliere ordre, van wie het soude mogen zijn, of om wat oorsaeck of occasie het oock zy, niet mogen werden aengeslagen of vast gehouden: Oock sal generalijck niets met gewelt aen de wederzijts Onderdanen werden afgenomen of afgeperst, maer sal alles gerechtelijck en deugdelijck moeten werden betaelt: Waer onder echter niet verstaen werden begrepen te zijn de Arresten of Saisissementen, door ordre en authoriteyt van 't Gerecht en by d'ordinaire wegen wegens deugdelijcke Schulden of Delicten gedaen, welcken aengaende by forme van Rechten, volgens d'ordinaire Rechtsvorderinge, sal werden geprocedeert.

13. Alle d'Onderdanen en Inwoonders van Sweden en der Vereenigde Provintien sullen met hare Schepen in alle veyligheyt en vryheyt mogen varen en met hare Goederen handelen, sonder onderscheyt te maken wie dat d'Eygenaers van de selve souden mogen zijn, van hare Havenen, Koninckrijcken en Provintien, en self van de Havenen en Koninckrijcken van andere Staten en Princen na de Plaetsen van die gene die reets verklaerde Vyanden soo van Sweden als van de Vereenigde Provintien zijn, of die het soude konnen werden. Oock sullen de selve Onderdanen en Inwoonders met de selve veyligheyt en vryheyt met hare Schepen mogen varen en met hare Goederen handelen, sonder onderscheyt van wie der selver Eygenaers souden mogen zijn, van de Plaetsen, Havenen en Reeden van die gene die Vyanden van beyde de Partyen of van een van beyde in 't bysonder zijn, sonder tegenseggen of hindernisse, van wie het soude mogen wesen, niet alleen a droitture van de gem. Vyandelijcke Plaetsen na een Neutrale, maer oock van d'een Vyandelijcke Plaets na d'andere, 't zy dat de selve onder Jurisdictie van een of verscheyde Souverainen soude mogen gelegen zijn. En generalijck sal het aen de gem. Onderdanen en Inwoonders vry staen hare Waren en Koopmanschappen aen Neutrale Schepen van een Vyandelijcke Plaets na een Neutrale, of van een Neutrale na een Vyandelijcke, of eyndelijck van een Vyandelijcke na een Vyandelijcke gaende, te betrouwen en in handen te stellen, sonder onderscheyt te maken of die Plaetsen onder de Jurisdictie van een of van verscheyde Princen zijn.

14. Sal die vryheyt van Zee te bouwen en handelen sigh tot alderhande Koopmanschappen extenderen, uytgesondert alleen die gene die in 't naeste Articul volgen, en onder de naem van Contrabande sullen werden aengewesen.

15. Onder dese gemelde naem van Contrabande of verbodene Goederen werden alleen begrepen de Wapenen, als, Musquetten, Geschut met hare Wissers en anders daer toe behorende, Vuurwercken, Kruyt, Lont, Canon-kogels, Hellebaerden, Piecken, halve Piecken, Bylen, Mortiers, Petarden, Granaten, Forketstocken, Bandeliers, Salpeter, Pistolen, Musquet-kogels, Stormhoeden, Harnassen, Degens met hare Draegbanden, en diergelijcke slagh van Wapenen, mitsgaders wat tot uytrusting van een Paert van noden is, Pistool-holsters en alderhande Oorlogs-Instrumenten.

16. Doch

16. Doch onder de gem. verbodene Goederen sullen dese volgende saecken eensints werden begrepen, als namentlijck, Tarwe, Garst en alderhande Graen f Moes-kruyden, Olie, Wijn, allerley Zout, en generalijck alle Eetwaren die tot nderhout des Menschen Leven nodig zijn, als mede niet het Yser, Koper, Meel en al 't gene dat tot den aenbouw van Schepen van noden is, als namentlijck, ennip, Zeyldoeck, Pick, Teer, Masten, Balcken, Kromhouten, Deelen, Kaels, Anckers, Dreggen, noch eenige andere Koopmanschappen, de welcke geen orm tot een Landt- of Zee-Oorlogh gekregen hebben, en veel minder die gene e reets tot eenig ander gebruyck zijn toegestelt of vervaerdigt, de welcke onder e vrye Goederen sullen werden gereeckent, gelijck mede hoedanige andere oederen en Koopmanschappen de welcke in 't voorgaende Articul niet en zijn emencioneert; in sulcker voegen, dat de selve door de wederzijts Onderdanen a de Vyandelijcke Plaetsen (uytgesondert alleen die gene die belegert, berent of mcingelt souden mogen zijn) in alle vryheyt sullen mogen werden getransporert.

17. En op dat de bovenstaende saecken soo veel te naukeuriger souden mogen erden nagekomen en ter executie gestelt, soo is geaccordeert, dat de Schepen en chuyten met hare ingeladene Goederen, aen sijne Majesteyts Onderdanen toeehorende, de welcke in eenige Zee-Havens van de Heeren Staten Generael inelopen zijn, en van daer na Vyandelijcke Plaetsen sullen willen gaen, alleen geouden sullen zijn aen d'Officiers der Plaetsen, daer sy van daen varen, te toonen are Paspoorten, inhoudende de specificatie van hare Ladinge, met het gewoonick en erkende Merck en Zegel van de Magistraet of Officiers in de Plaetsen, ier sy eerst van daen gevaren zijn, daer toe gestelt, met d'expressie van de Plaets erwaerts sy gedestineert zijn, en dat in de gewonelijcke en aen yder Plaets eygene rme: Na welcke exhibitie der Paspoorten in de geseyde forme sy-lieden niet eer sullen mogen werden gemolesteert, gevisiteert of in hare Reyse onder gerhande pretexten opgehouden.

18. So wanneer de Schepen der Onderdanen en Inwoonders van sijn Koninkl. lajesteyt van Sweden aen eenige Plaetsen van haer Hoog Mog. Gebied aengeomen sullen zijn, en ingevalle de selve in gene Havenen willen lopen, of daer ne gelopen zijnde, hare Ladinge of Koopmanschappen verkopen of verhanden, sullen de selve niet gehouden zijn eenige opening van hare Ladinge te geven, n waer de selve suspect waren van eenige verbodene Goederen aen de Vyanden n haer Hoog Mog. te willen brengen.

19. En in cas van de gemelde notoire suspitie, sullen de gem. Sweedse Onderanen en Inwoonders gehouden zijn hare Paspoorten in de Havenen op de voor ees gemelde wyse te vertonen.

20. En ingevalle de gemelde Sweedse Schepen die van haer Hoog Mog. of van rticuliere Armateurs, hare Onderdanen, 't zy op de Kust of in volle Zee, komen ontmoeten, soo sullen de selve, om alle onheyl voor te komen, buyten schoot n 't Canon blyven, en een Chaloup, alleen met 3 Man, aen boort van de Sweetse nderdanen of Inwoonders senden, aen de welcke de Paspoorten door de Schipper

per van 't gem. Sweedſe Schip, invoegen als in de voorgaende Articulen is geſegt, als mede de Zee-Brieven, na de forme achter in dit Tractaet geſtelt, geconcipieert, ſullen werden vertoont; waer door, namentlijck uyt het Paſpoort van ſijne Ladinge, en uyt de Zee-Brieven van ſijne Woonplaets in Sweden, mitsgaders van de Naem van de Schipper en het Schip, ſoude mogen blijcken, op dat men door deſe twee middelen ſoude konnen kennen of 'er eenige verbodene Koopmanſchappen in zijn, als mede de qualiteyt van ged. Schipper en Schip daer uyt vernemen: aen welcke Paſpoorten en Zee-Brieven volkomen geloof ſal werden toegeſtaen, te meer, alſoo van wegen ſijn Koninckl. Majeſteyt en de Heeren Staten Generael gecontraſigneerde Certificatien ſullen werden verleent, op dat men de validiteyt van dien ſoo veel te beter ſoude kennen, en de ſelve niet vervalſt ſouden werden.

21. En ingevalle men eenige van de gem. verbodene Koopmanſchappen in de Schepen der Sweedſe Onderdanen, na Vyandelijcke Plaetſen van haer Hoog Mog. gaende, quam te vinden, ſullen de ſelve ontladen en voor d'Admiraliteyten der Vereenigde Nederlanden aengeklaegt en geconfiſqueert werden, mits nochtans, dat de vrye Goederen, die daer in zijn, daerom niet aenſpraeckelijck of confiſcabel ſullen weſen.

22. Wyders is geaccordeert, dat al 't gene door de gem. Sweedſe Onderdanen en Inwoonders in de Schepen, dat Vyanden van haer Hoog Mog. zijn, bevonden ſal werden te zijn geladen, ſchoon dat'et gene verboden Goederen waren, met alle d'andere die in 't gem. Schip ſullen werden geconfiſqueert, en ter contrarie vry verklaert en gerelaxeert al het gene in de Schepen van d'Onderdanen van ſijn Koninckl. Majeſteyt ſal zijn geladen, ſchoon der ſelver Ladinge of een gedeelte van dien de Vyanden van haer Hoog Mog. toequam, uytgeſondert de verbodene Goederen, welcke aengaende het gene in de voorgaende Articulen is geſegt, in acht ſal werden genomen. En is wyders, tot meerder elucidatie van dit Articul, over-eengekomen, dat ingevalle beyde de Partyen, of een van die, in Oorlog quam te raecken, de Goederen echter van d'Onderdanen van d'ander Party, die in de Schepen van een derde, de welcke Vyant van beyde of van een van twee geworden is, geenſints ſullen werden geconfiſqueert, onder die ſchijn of pretext, dat de ſelve in een Vyandelijck Schip geladen of gevonden zijn: En ſal dit niet alleen werden geobſerveert indien de gem. Goederen voor de verklaringe van den Oorlog waren geladen, maer oock ingevalle ſulckx na de ſelve geſchiet was, mits dat het binnen de volgende tijdt of termijnen in 't werck was geſtelt, namentlijck, indien de gem. Goederen in eenige Plaets of Haven van de Ooſt- of Noordt-Zee, tuſſchen de Soundings en Ter Neuſe, binnen 6 Weecken na ſodanige Declaratie waren geladen; van 2 Maenden tuſſchen dito Soundings en het Nauw van Gibraltar; van 10 Weecken in de Middellandſe Zee tot de Linie Æquinoctiael; en eyndelingh van 8 Maenden aen geen zy de gem. Linie, in wat Plaets van de Werelt het ſoude mogen zijn: Soo dat de Goederen van d'Onderdanen van ſijn Koninckl. Majeſt. van Sweden, die in hoedanig Schip of Vaertuyg, toebehorende de Vyanden van haer Hoog Mog. binnen den gem. tijdt en termijn genomen of bevonden ſullen werden, onder pretext dat het Vyandelijcke Schepen zijn, niet ſullen mogen wer-

den geconfiſqueert, maer ter contrarie ſonder uytſtel aen d'Eygenaers gereſtitueert, of ten waer dat dito Goederen na de gem. tijt en termijn waren geladen; mits conditie nochtans, dat men geene Contrabande-Goederen (ſchoon de ſelve om de gem. oorſaeck geen confiſcatie ſubject zijn) na gene Vyandelijcke Plaetſen ſal mogen brengen: En gelijck nu aengaende de Schepen en Goederen is geſtipuleert, dat de vrye Schepen oock de Goederen ſullen vry maecken, ſoo is oock vervolgens geaccordeert de gem. Vryheyt op de Perſonen, die in een vry Schip zijn, te extenderen, in dier voegen, dat ſchoon de ſelve Vyanden van beyde de Partyen of een van die mochten weſen, deſelve echter uyt 't gem. Vry-Schip niet ſullen mogen werden gelicht, ten waer ſy-lieden Soldaten en in actuëlen dienſt van de Vyanden waren.

23. Sullen d'Onderdanen en Inwoonders van haer Hoog Mog: de ſelve Rechten, Vryheyt en Exemptie in hare Navigatie en Commercie, ſoo in de Havenen en op de Kuſten, als in volle Zee, de Landen van ſijne Majeſteyt reciproquelijck gauderen, als hier voren geſegt is, dat des ſelfs Onderdanen, ten opſichte van haer Hoog Mog: en in volle Zee gaudeerden: En ſal deſe wederzydige egaliteyt in alles van beyde zyden werden verſtaen, alwaer 't ſelf dat haer Hoog Mog: naderhant Vriendſchap ofte Neutraliteyt met eenig Coning, Prins of Staet hadden, die in Oorlog met ſijne Majeſteyt ofte het Koningrijck van Sweden ſouden mogen komen; en ſullen beyde Partyen de ſelve Conditien en Limitatien genieten, die in de voorgaende Articulen zijn geëxprimeert.

24. En op dat d'Onderdanen en Inwoonders van de Heeren Staten Generael ſoo veel te beter ſouden werden verſeeckert en verſorgt, dat haer geen leet ter werelt door d'Oorlog-ſchepen van ſijn Coningl: Majeſteyt ſal wedervaren, ſoo ſal 't ſelve aen alle de Capiteynen der Coningl: Schepen, mitsgaders aen alle en ygelijck Onderdaen van ſijne Majeſteyt, wel expreſſelijck werden verboden, op pœne van arbitrale correctie, en vergoedinge en reſtitutie van alles, onder verbant van hare Perſonen en Goederen, 't welck oock aen de zyde van haer Hoog Mog: alſo ſal werden nagekomen.

25. Om de ſelve oorſaeck ſullen alle Capiteynen van particuliere Capers, eer ſy hare Commiſſien ontfangen, ſuffiſante en ſolidaire Cautie, ter Somme van 15000 Guldens, of 6000 Rijcxds. voor een competenten Rechter ſtellen, dat ſy alle ſchade, die ſy of haer Volck tegens dit Tractaet en Placcaten van ſijn Sweedſe Majeſteyt, de welcke, uyt krachte van des ſelfs inhout, ſullen werden gepubliceert, ſouden mogen komen te veroorſaecken, in ſolidum ſullen vergoeden, op pœne van revocatie en caſſatie van hare Commiſſien, 't welck mede van de zyde van haer Hoog Mog: ſal werden geobſerveert.

26. In gevalle eenige Capiteynen, van d'een of d'ander van beyde de Partyen, een Schip met verbodene Goederen, als voren geſegt, quam t'achterhalen, ſal hy daerom de Luycken van 't ſelve niet mogen verzegelen, of de Kiſten, Kaſſen, Packen of Vaten openen, aen ſtucken ſlaen, of 't minſte gedeelte daer uyt nemen, vervoeren, verwiſſelen, ofte op hoedanige andere wyſe, vervremden of ſoeck maecken, voor dat de gantſche Ladinge van dien, in preſentie van d'Officiers ter

Admiraliteyt, aen Landt gebracht en pertinent opgeschreven ſal zijn : Doch in gevalle niet alles, maer een gedeelte van de Ladinge alleen in verbodene ofte Contrabande-Goederen beſtont, en dat den Capiteyn van 't Schip, daer de ſelve in zijn, aen den Nemer preſenteerde, die goetwillig over te leveren, ſoo ſal in dat cas ged. Nemer den ſelven niet dwingen, om na d'een of d'ander Haven, die hem beſt aen ſtaet, met hem te gaen; maer ter contrarie aenſtonts los laten, en ſijne reyſe niet langer ophouden.

27. Alſo ſijn Coningl: Majeſteyt van Sweden genegen is d'Onderdanen van haer Hoog Mog: gelijck ſijne eygene in alle ſijne Landen te begunſtigen, ſoo ſal hy ſodanige nodige en krachtige voorſieninge doen, dat over de genomene Schepen ſeer goet recht door onverdachte en ongeintereſſeerde Rechters gedaen werde: Als mede wel ernſtelijck belaſten, dat de reets geweſene en in 't toekomende noch te wyſene Sententien, volgens der ſelver inhout, behoorlijck ter executie geſtelt werden, en haer effect ſorteren.

28. In gevalle d'Ambaſſadeurs of andere publijcque Miniſters van haer Hoog Mog:, aen 't Hof van ſijne Majeſteyt reſiderende, over d'onrechtvaerdigheyt der uytgeſproockene Sententien quamen te klagen, ſal ſijne Majeſteyt de ſelve in ſijnen Raedt doen overſien en onderſoecken, om te ſien of de Conditien, in dit Tractaet geſtelt, na behoren zijn geobſerveert, en ſal oock beſorgen, dat daer inne voorſien, en aen yder Klager goet Recht binnen 3 Maenden gedaen werde; ſullende ondertuſſchen de Goederen, in queſtie voor of na de Sententie, gedurende de reviſie, niet als met conſent van de Geintereſſeerden mogen verkocht ofte geloſt werden, om alſo alle ſchade en onheyl voor te komen.

29. So wanneer een Sententie in een Proces tuſſchen de Nemers der Prinſen ter eenre, en de Reclamanten ter andere zyde, in faveur van iemant van deſen laetſte ſal zijn geweſen, ſoo ſal de gem. Sententie, na behoorlijcke Cautie, door den ſelven gegeven, niettegenſtaende het Appel van den Nemer, ter executie werden geſtelt, 't welck echter geen plaets ſal hebben, ſoo wanneer de Sententie tegens de Reclamanten ſal zijn : En ſal al het geene, ſoo in dit als in de voorgaende Articulen, van een prompt en goet Recht aen d'Onderdanen en Inwoonders van haer Hoog Mog:, omtrent de Prinſen, door die van ſijne Majeſteyt gedaen, te laten wedervaren, is geſegt, ſal 't ſelve oock van de zyde van haer Hoog Mog: omtrent de Prinſen, door de haren genomen, werden geobſerveert.

30. Het ſal aen ſijne Majeſteyt en haer Hoog Mog: t'allen tyden vry ſtaen, ſoo veel Oorlog- en Koopvaerdy-ſchepen in malkanders Gebiet te laten maecken en bevrachten, als haer goet duncken ſal, mitsgaders alderhande Oorlogs-Munitien aldaer in te kopen; en ſullen de ſelve beſorgen, dat den inkoop en levering der gem. Schepen, Goederen en Munitien, tot een behoorlijcke Prijs en ter goeder trouwe geſchiede, mits conditie nochtans, dat ſodanige vryheyt aen d'een of des anders Vyanden, dat Aggreſſeurs zijn, niet en ſal werden vergunt.

31. In gevalle eenige Oorlog- of Koopvaerdy-ſchepen door Onwe'er of ander Ongeluck tegens eenige Klippen of Rotzen omtrent de Kuſten van d'een of d'ander van beyde de Partyen wierden geſmeten en aen ſtucken geſlagen, ſoo ſal al

al 't gene van de gem. Schepen, en der ſelver toebehoren, mitsgaders Goederen en Koopmanſchappen, gebergt ſal zijn, of 't provenu van dien aen de reclamerende Eygenaers, ofte der ſelver Factoren, of Commiſen, binnen Jaer en dag, ſonder eenige forme van Proces, werden gereſtitueert, mits alleenlijck d'onkoſten, in 't bergen van de ſelve gevallen, volgens Accoort met de Bergers gemaeckt, betalende; En anders ſal ſijn Majeſteyt en haer Hoog Mog: beſorgen, dat hare Onderdanen, die aen ſodanige onmenſchelijckheyt ſchuldig bevonden ſullen werden, ſtrengelijck werden geſtraft.

32. Sijn Majeſteyt en haer Hoog Mog: ſullen geene Zee-Rovers ter werelt in hare Havens gedogen, of oock toeſtaen, dat iemant van hare Onderdanen ofte Inwoonders de ſelve ontfangen, maer ter contrarie ſullen die doen opſoecken, nemen, na verdienſte ſtraffen, en uyt hare Havens verdryven, oock de Schepen en Goederen, door de ſelve genomen, die noch in weſen zijn, aen de rechte Eygenaers aenſtonts en ſonder eenige forme van Proces ofte koſten doen reſtituëren.

33. Het ſal aen beyderzyds Onderdanen en Inwoonders onder elkanders Gebiet vry ſtaen Advocaten, Procureurs, Notariſſen en Solliciteurs, ſodanig als 't haer goet dunckt, te gebruycken, en ſal werden beſorgt, dat de geweſene Sententien 2 Maenden na hare uytſpraeck ter volkomene executie ſullen werden geſtelt, tot welcken eynde de ſelve door d'ordinaire Rechters, ſoo ſulcx van noden is, en de gem. Rechters daer toe verſocht werden, ſullen werden gecommitteert: Oock ſal 't haer geoorloft zijn Schult-Boecken van hare Negotien in hare Reſidentie-plaetſen te houden, mitsgaders Brieven, in ſodanigen Tael, als 't haer belieft, ſonder eenig onderſoeck ofte moleſtatie, te wiſſelen.

34. Het ſal mede aen ſijn Coningl: Majeſteyt en haer Hoog Mog: vry ſtaen, tot gerijf van hare Onderdanen, Nationale Conſuls in malkanders Koop-ſteden aen te ſtellen, de welcke die Rechten, Vryheden en Immuniteyten ſullen genieten, die haer van Amptswegen toekomen; ſullende echter naderhant over de Plaetſen, daer de ſelve ſullen reſideren, werden gehandelt.

35. Sijn Majeſteyt en haer Hoog Mog: ſullen niet gedogen, dat de Schepen, ofte Goederen van hare Onderdanen, door die van andere Potentaten in hare eygene Havenen werden genomen, maer ſullen ter contrarie alles aenwenden, om ſulcx te beletten, en de ſchade, door de ſelve aengebracht, te doen vergoeden.

36. En of 't gebeurde dat by inadvertentie of anders eenige contraventie door ſijn Koninckl. Majeſteyt en deſſelfs Succeſſeurs of haer Hoog Mog. wierden gepleegt, ſal daerom de vriendtſchap en goede eenigheyt niet aenſtonts werden verbroocken, maer ſal dit Tractaet in ſijn volle kracht en vigeur blyven, en ſal vergoedinge van de contraventie werden beſorgt: en indien d'Onderdanen van d'een of d'ander Party in ſchult bevonden werden, ſullen de ſelve alleen ſtrengelijck werden geſtraft.

37. Dit Tractaet van Commercie en Navigatie ſal duren 24 Jaren na de teeckening deſes, en ſullen de Ratificatien van wederzyden in goede forme binnen 3 Maenden na de Dagh van d'onderteeckening, of eerder, ſoo 't mogelijck is, werden vertoont. Ten oirconde deſes en tot meerder kracht van 't bovenſtaende,

soo hebben d'Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen, uyt krachte van hare Volmachten, dese Articulen van onderlinge Commercie en Navigatie met hare eygene Handen en Zegels ondertekent en bevestigt.

Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was getekent,

(L. S.) *Benedictus Oxenstierna.* (L. S.) *Hieronimus van Beverning.*
(L. S.) *J. Paulin Olivenkrans.* (L. S.) *Willem van Haren.*

SEPARAET ARTICUL

By het Tractaet van Commercie, Navigatie en Marine.

ALsoo by het 7 Articul van het Tractaet van Commercie een Clausul is geinsereert, dat de wederzijts Onderdanen en Inwoonders de selve Privilegien en Vryheden in elckanders Plaetsen en Landen, aengaende alle Rechten, Tollen en Belastingen, de Commercie en Navigatie concernerende, sullen genieten, als de beste uytheemsse Vrienden gauderen, of in 't toekomende sullen gauderen: En echter gemerckt van wegen de Heeren Staten Generael niet en is gerenuncieert aen de Belastinge, waer mede de Goederen of Schepen, die door de Zont of de Belt gaen en keeren, meerder beswaert werden als die geene die na andere Gedeelten des Werelts zeylen, en van daer weder-komen: Soo ist, dat by dit Articul over sulckx is verklaert en geaccordeert, dat aengaende het af-schaffen van de gem. Belastinge eerlang nadere Conferentien in den Haeg sullen werden aengestelt, ten eynde dit Geschil noch voor den eersten Mey 1681 af te doen, en op dat sijne Koninckl. Majesteyt geen prejuditie hier uyt soude lyden, dat de gem. Belastinge, uyt krachte van de boven-gemelde wederzydige Clausulen van 't genieten der Privilegien van de beste Vrienden, voor als nu niet de facto weg-genomen is. En of het echter, buyten vermoeden, quam te gebeuren, dat de gem. Belastinge binnen den geseyden dag niet wegh-genomen wiert, soo sal in dit cas de gemelde Clausule van de beste Vrienden hare kracht en vigeur sonder eenige verdere Conferentie komen te verliesen, al of de selve in 't gem. Articul noyt was geinsereert.

Alsoo mede in 't gemelde 7 Articul noch een ander Clausule gestelt is, dat alderhande lasten en ongelijckheden, de welcke tot vermindering of bepalinge van de geseyde wederzydige vryheyt na het Jaer 1656 by Placcaet of gewoonte bevonden sullen werden ingevoert te zijn, sullen moeten ophouden: En gemerckt de Heeren Staten Generael versocht hebben, dat de gemelde cassatie en abolitie tot het Jaer 1640, ten minsten in de Provintien, Landen en Plaetsen die onder 't Gebied van 't Koninckrijck van Sweden gelegen zijn: En nadien d'Extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van sijne Koninckl. Majesteyt het selve, by mancquement van ordre, dit versoeck van haer Hoog Mog. geweygert hebben in te willigen, soo is eyndelijck geaccordeert, dat over dit stuck mede nadere Conferentien en Besoignes sullen werden gehouden, en dat het selve insgelijckx voor den 1 Mey 1681 sal werden afgedaen.

En sal dit Separaet Articul van alsulcken kracht en vigeur zijn, al of het in 't Tractaet van Commercie self was geinsereert, en sal oock op de selve wyse, tijt en plaets werden geratificeert. Des ten oirconde en tot meerder kracht hebben d'Extraordinaire Ambassadeurs

deurs en Plenipotentiariſſen van d'een en d'ander dit tegenwoordige Separaet Articul onderteeckent, en met de Cachetten van hare Wapenen bezegelt.

Tot Nimwegen den 2. 12 October 1679.

Was geteken',

(L. S.) Benedictus Oxenſtierna. *(L. S.) Hieronimus van Beverning.*
(L. S.) J. Paulin Olivenkrans. *(L. S.) Willem van Haren.*

De Formulieren van de Zee-Brieven en gecontraſigneerde Certificatien wierden wel mede achter de Tractaten gevoegt/ maer alſoo de Sweedſe Ambaſſadeurs dien aengaende niet genoeghſaem meynden geinſtrueert te zijn/ wierdt een particuliere Acte daer by gevoegt/ dat van de ſelve een Revisie met den eerſten tot Stockholm ſoude geſchieden / om die behoorlijck t'approprieren na 't gebruyck van de twee Natien / waerom wy dan de ſelve hier uytgelaten hebben.

Daer werdt hier oock geen gewagh gemaeckt van ſeecker Reglement / op den 30 Juny van dit Jaer tot Nimwegen geſloten en geteeckent by de Miniſters van ſijn Keurvorſtel. Doorl. van Brandenburgh en die van haer Hoog Mog. / volgens 't welcke Schencken-Schans in handen van deſen Staet ſoude overgelevert werden/ en dat vermits het ſelve in dat Jaer tot geen effect is gekomen / als zijnde geene ſaecke die nootſaeckelijck aen de Vrede-handel dependeert.

En aldus is de generale Vrede in Europa/ door de Goddelijcke goetheyt en Mediatie van de Koning van Engelant / die deſen Staet deswegen oock particulierlijck heeft doen bedancken/geluckelijck herſtelt: En waer te wenſchen dat de ſelve Vrede in de Herten der Contractanten dier voegen ingedrukt was/ dat de ſelve langer Jaren mochte duren als het ordinairlijck gebeurt.

Eer wy Nimwegen noch verlaten / daer wy voortaen weynigh van ſullen hebben te ſeggen/ moeten wy de navolgende Lijſte van Mediateurs/ Ambasſadeurs/ Plenipotentiariſſen en Miniſters / die aldaer geweeſt zijn / noch mede deelen.

Lijſte van de Namen der Mediateurs, Ambaſſadeurs en Miniſters, die op de Vrede-Handelinge tot Nimwegen geweeſt zijn.

Wegens Engelandt, als Mediateurs.

DE Heer Jan Berkley, Baron van Stratton, Pair van Engelandt.

De Heer Laurens Hyde, Schiltknaep, Grootmeeſter van de Guarderobbe.

De Heer Willem Temple, Baronnet.

De Heer Leolin Jenkins,Ridder,Doctor in de Rechten,Luytenant Generael en Preſident van 't Hof van d'Admiraliteyt van Engelant en Yrlant, Meeſter van 't Hof der Prærogatiwen van Cantelberg, en Lit van 't Parlement.

Wegens den Paus.

De Heer Aloiſius Bevilaqua,Patriarch van Alexandrien,Luytenant-Auditeur van de Rota

van Romen, Domesticque en Familiare Prelaet van den Paus Innocentius de XI. en sijn Extraordinaire Nuntius en Mediateur.

Wegens den Keyser.

De Heer Jan, Bisschop van Gurck, Prins van 't H. Roomsse Rijck, en Raedt van Staet van sijn Keyserlijcke Majesteyt.

De Heer François Ulric, Grave Kinsky van Chunitz en Tettau, Heer van Clumentz, Raet van Staet van sijn Keyserl. Majesteyt, Edelman van sijn Kamer, Grootmeester van sijn Huys, Luytenant en President van d'Appellatien van 't Koninckrijck Bohemen.

De Heer Theodorus Althetus Henricus van Straetman, Raet van sijn Keyserl. Majesteyts Hof-Raet.

Wegens Vranckrijck.

Den Heer Grave d'Estrades, Mareschal van Vranktijk en Ridder van d'Ordre des Conings:

De Heer Charles Colbert, Ridder, Marquis van Croissy, Ordinaris Raedt in de Raden des Conings.

De Heer de Mesmes, Ridder, Grave d'Avaux, Raet in de Raden des Conings.

Wegens Spangie.

De Heer Pablo Spinola Doria, Marquis de los Balbases de Seste, Heer van Zinoza, Cazalnezetta en Pontecuron, Raet in de Raet van Staet en Grooten Protonotaris in de Raet van Italien.

De Heer Don Gaspar de Thebes en Cordoua Tello en Gusman, Grave van Venasuzza, Marquis de la Fuente, Heer van Lorena en 't Huys d'Arucas der Eylanden van Guadalupa en Mataliona, Perpetuële Meester van de Victorie, Perpetuële Majoor en Grooten Schryver der Stadt Sevilien, Edelman van de Kamer van sijn Cathol. Majesteyt, in sijn Souverainen Raet van Oorlog, en sijn Generael van d'Artillery.

De Heer Don Pedro de Ronquillo, Raet in de Raden van Castilien en d'Indiën.

De Heer Don Jan Baptist Christijn, Ridder, Raet in d'Opperste Raedt van Vlaenderen by de Persoon van sijn Cathol. Majesteyt, en van de Secreten en Raedt van Staet der Nederlanden.

Wegens Denemarcken.

De Heer Anthon, Graef des H. Roomssen Rijckx, Vryheer van Aldenburg, Edelen Heer tot Varel, Kniphuysen en Doorewaert, Ridder, sijn Koninckl. Majesteyts geheymen Raet en Stadthouder over de Graefschappen Oldenburg en Delmerhorst.

De Heer Justus Heug, Ridder van d'Ordre van Dannebroque, Raet van Staet en van de Hooge Justitie van sijn Majesteyt van Denemarcken, &c. Heer van Foulistorff.

De Heer Simon van Petcum, Lant-Drost van Delmerhorst, Raet van de Cancellerye en Extraordinaris Gedeputeerde van sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, &c.

Wegens Sweden.

De Heer Benedictus Oxenstierna, Grave van Korsholm en Waza, Vryheer van Mörby en Lindholm, Heer van Kapuria en Kattila, Raet des Conings, President van d'Opperste Vierschaer, en Intendant van de Justitie in Ingermanlant en Kexholm.

De Heer Jan Paulin Olivenkrans, Heer van Ulfhal en Hofmanstorp, Raet van de Cancelery, Secretaris van Staet en Ordinaris Rechter van het Territorium van Widboe.

Wegens de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

De Heer Hieronimus van Beverning, Heer van Teylingen, Curateur van d'Universiteyt tot Leyden, voor desen Raet en Thesaurier Generael der Vereenigde Nederlanden.

De

De Heer Willem van Nassau, Heer van Odijck, Cortgene, &c. Eerste Edele, en representerende den Adel in de Vergaderinge der Staten van Zeelant.

De Heer Willem van Haren, Grietman van de Bilt; Gedeputeerden in de Vergaderinge van haer Hoog Mog. van wegen de Staten van Hollant, Zeelant en Vrieslant.

Wegens de Keurvorst van Brandenburg.

De Heer Laurens Christoffel van Somnitz, Minister van Staet van sijn Keurvorstel. Doorl. en sijn Cancelier en Kamerling Heriditair in Pomeren.

De Heer Werner Willem van Blaspeyl, Minister van Staet van sijn Keurvorstel. Doorl. en sijn Secreten Raet in de Regeeringe der Finantien van 't Hartogdom Kleef en Graefschap van der Marck.

Wegens de Keurvorsten van Mentz en Trier.

De Heer Baron van der Leyen.

Wegens de Keurvorst van Ceulen.

De Heer Nesselraet. *En als Bisschop van Luyck,* de Heeren de Charneux en van der Veken.

Wegens Ceur Paltz, de Heer Spanheym.

Van de Hartog van Savoyen, den Grave Provana.

Van de Hartog van Lotharingen, de Heer Canon.

Van de Hartogen van Lunenburg, Cel en Wolffenbuttel, de Heeren Muller en Schultz.

Van de Hartog van Hanover, de Heeren Villers en Block.

Van de Prince van Osnabrugge, de Heer Baron Plate.

Van de Bisschop van Munster, de Heer Zurmeulen.

Van de Hartog van Nieuwburg, de Baron van Hoogkercken en Monsr. Caspars.

Van de Hartog van Holsteyn-Gottorp, de Heeren Ulken, Widerkop en Rachelius.

Van de Hartog van Meckelenburg-Gustraw, Monsr. Reuter.

Van de Hartog van Meckelenburg-Swerin, Monsr. Bessel.

Van de Landtgraef van Hessen-Cassel, Monsr. Dootzem.

Van de Bisschop van Straetsburg, Monsr. Ducker.

Wegens de Hanzee-Steden.

Van de Stadt Bremen, Monsr. Eden en Monsr. Zobel.

Hamburg, Monsr. Meurer en Monsr. Schaffshuysen.

Lubeck, Monsr. Balman.

Wegens de Stadt Aken: Monsr. Wilre en Monsr. Messem.

Van de Stadt Ceulen, Monsr. Huygen. *En noch eenige andere.*

Omtrent de Executie van soo veele Tractaten is noch seer veele te doen geweest: de Keyserse en Franse Ambassadeurs hadden daer toe een Executie-Tractaet gemaeckt/ gelijck hier voren is gemelt/ en dienvolgende zijn de Keyserlijcke Troupen/ hoewel schoorvoetende/ en na dat daer over al verscheyde klachten tot Regensburg aen de Rijckx-Vergadering waren ingebracht/ na Eger gemarcheert. Den 7 Augusti wierdt Bon by de Keyserse gequiteert/ en by de Ceur-Ceulsse weder beset: Uyt Straetsburgh trocken de Keyserse by gedeelten/ soo dat den 11 dito daer alle uyt waren.

De Lotharingse Troupen zijn meest in de Keyserlijcke Dienst overgegaen/ alsoo de Franssen haer anders als Vyanden dreygden te vervolgen.

De

De Hartog van Lottharingen hadde noch 2 Plaetsen of Casteelen onder sijn macht / als Homburg en Bitsch / beyde van considerable sterckte / omtrent de Saar; Homburg/ dat 7 uren van Saarbruck legt/ is wel het considerabelste/ als leggende meest op een Rotz / en was met Ceur-Trierse Troupen beset/ welcke den Mareschal de Humieres / die derwaerts met ettelijcke Troupen wierdt gecommandeert / begeerde daer uyt te hebben / indien den Heere Keurvorst geen meerder onheyl over sijn Landen wilde halen: En terwijl antwoort verwachte / naderde hy vast het Casteel / en was op den 15 September soo na gekomen / dat den Commandant liet waerschouwen van 't gebaer daer hy in was / van met soo kleyn Guarnisoen sodanigen Plaets te willen defenderen/ dreygende hem hart / indien hy onderstont te schieten; dan hy en begeerde niet als enckel uytstel / tot dat bescheyt van den Heere Keurvorst hadde: En terwijl dus in onseeckerheyt was / drongen sy soo hart toe / dat hy Commandant resolveerde te capituleren / als wel konnende afnemen / dat sijn Meester om de Besettinge van een Plaets geen nieuwe moeyelijckheyt begeerde.

Bitsch volgde het selve exempel / en heeft sigh op 't eerste presenteren der Franssen aen de selve over-gegeven.

De Hartogh van Lottharingen heeft dit voor een harde saeck opgenomen/ maer heeft echter tot noch toe geen beter Accoort met Vranckrijck konnen bekomen.

De Franssen hebben / volgens het Executie-Tractaet / mede de Plaetsen en Landen / die haer volgens de Tractaten niet gecedeert en waren / uytgenomen de 8 Steden hier beneden / en doen der Elsas / gequiteert / maer soo niet/ of hebben over al de achterstallige Contributien seer scherp gevordert/en in der Elsas hebben sy haer in stercker postuur gebracht als te voren / met het fortificeren van Schletstad en Hunningen/dat tot een nieuwe Stadt aen de kant van Basel by haer is opgebouwt / en begunstigt met veele Vryheden / om Volck derwaerts te locken. Vorder hebben sy in der Elsas de navolgende Eed gevordert.

WY sweeren en beloven voor Godt, sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, onsen Alder-genadigsten Heer en Souverainen Protector, getrouw te zijn; als oock sijn Excellentie den hoog-geboren Heer Josepho de Ponto, Vryheer van Monclar, sijn alder-hoogst-gedachte Koninckliijcke Majesteyts Generale Luytenant en Opperſten Commandant in der Elzas, voor onsen rechtmatigen geconstitueerden Oversten Lantvoogt te erkennen, en gehoorsaem te zijn in alle goede en behoorlijcke dingen. Soo waerlijck helpe ons Godt.

Na dat de Vrede met Brandenburg en Denemarcken was gemaeckt / zijn sy oock geheel van over Rijn weder te rugge gekeert/ quiterende den 4 October Lipstadt/ maer Wesel hebben sy tot het volgende Jaer ingehouden / om dat sy alvoorens de restitutie van de Plaetsen in Pomeren aen Sweden wilden sien. De Troupen/ die onder den Mareschal de Crequi waren gekomen/ zijn weder door Gulicker-landt na huys gekeert; sy hebben oock Aken en de Plaetsen in Gu-

Gullicker-landt verlaten / doch soo niet / of hebben die naderhant in 't passeren al weder lastig gevallen.

Op het publiceren van de Vrede tot Weenen / op den 14 Mey / is Prins Willem van Furstenberg los gelaten en ter Keyserl. Audientie geadmitteert: hy gaf oock de visite aen Monsr. Obizi / die hem tot Ceulen had gevangen genomen: En is van den Engelssen Minister Shelton / die om sijne verlossinge aen 't Keyserl. Hof had aengehouden / uyt voorgaende kennisse vergeselschapt tot Franckfort / komende den 5 July tot Ceulen / alwaer de Bisschop van Straetsburg / sijn Broeder / die aldaer van Parijs was gearriveert / mede vont: dan is onlangs daer na selfs na Parijs getogen / alwaer met alle teeckenen van estime by den Coning van Vranckrijck is ontfangen.

Den 8 Juny is de Keyserinne in de Kraem gekomen van een Princesse / in de sesde Maent van haer swanger zijn; dan alsoo de selve seer teer was / is sy na 't ontfangen van den Doop overleden.

De Pest begonde vast meer en meer tot Weenen te ontsteecken / soo dat sijn Keyserl. Majesteyt op den 24 Augusti met sijn gantsche Hof na Praeg is vertrocken. Hoe ondertusschen de Pest aldaer van dit Jaer heeft gewoed / daer van veel vertellingen in het onseecker gedaen zijn / is perfectst te sien uyt de navolgende Lijst der Dooden / die in yder Maent tot het eynde van November aldaer zijn geweest.

In January	410	Dooden.
February	359	
Maert	3797	
April	4963	
Mey	5727	
Juny	6557	
July	7507	
Augusti	4517	
September	16774	
October	6475	
November, tot den 27,	2402	
t'Saem in de Stadt	59488	
In alle Voor-steden	30470	
In d'oude en nieuwe Lazaretten	50560	
In 't geheel	140518	Dooden.

De Keurvorst van Beyeren is den 29 Mey in sijn Casteel van Schlesheim / een mijl van Munchen / overleden / hebbende volgens sijn ordinair wel gegeten / en in 't minste geene teeckenen van indispositie getoont / dan hy sigh niet wel bevoelende / retireerde sigh in sijn Cabinet / alwaer een van sijn Volck by hem komende / aen de selve seyde / dat hy sigh bysonder qualijck bevont / belastende hem voort sijn Biechtvader en Medicijn te halen; maer hy konde sigh

noch van d'een noch van d'ander bedienen / alsoo overvallen wierdt van een Appoplexie / die hem dien dagh wegh nam / sonder dat hy weder tot sijn verstant quam: hy was geboren tot Munchen den 21 October 1636 / en genaemt Ferdinand Maria Francois Ignatius Walfang: hy wert beschreven voor een goetaerdig Prins / die 't geluck heeft gehad van in desen laetsten Oorlog Neutrael te blijven: hy is getrouwt den 22 January 1652 met Adelaida van Savoyen / Dochter van Christina van Vranckrijck en van Victor Amadé Vader van Duc de Savoyen / en Groot-vader van den tegenwoordigen: hy heeft nagelaten 2 Zoonen en 2 Dochters / als / Maximiliaen Maria / geboren den 11 July 1662 / en Joseph Clemens / geboren 1671; Maria Anna Victoria / geboren den 28 November 1660 / en Jolanda Beatrix / geboren 1673: Sijn outste Zoon Maximiliaen Maria is hem gesuccedeert / doch volgens de goude Bulle most Prins Maximiliaen Philippus Jeronimus / sijn Oom / eenigste Broeder van sijn Vader / sijn Voogt zijn / tot dat hy 18 Jaren out sal wesen. De Koning van Vranckrijck heeft dese jongen Keurvorst noch van dat Jaer laten voorslaen een Huwelijck / en is dat van sijn outste Suster Maria Anna Victoria van dit tegenwoordig Jaer gevolgt met dē Heer den Dauphijn / daer van wy hier na sullen hebben te spreecken; maer op dat van den Heere Keurvorst te resolveren is uytgestelt tot dat mondig soude zijn.

De Doodt heeft bysonder getroffen de Keurvorsten van Mentz / zijnde in 7 Jaren 4 gestorven / en dat meest van Appoplexien: den geene die nu den 12 April tot Mentz wiert gehuldigt was Karel Hendrick van Metternich Beylsteyn / een Heer wel geëstimeert / en goet voor 't Keyserrijck / maer hy wierdt op den 26 September in 't Casteel van Asschaffenburgh mede overvallen van een Appoplexie / daer hy vervolgens van gestorven is: Sijne Begravenisse is vry prachtigh geweest / dan echter niet buyten 't geen in diergelijcke saecken plagh te geschieden.

Den 7 van November wierdt vast gestelt tot de Electie van een nieuwen Keurvorst / welcke men verhaelt deser voegen toegegaen te zijn: daer waren 2 Competiteurs / welcke die Waerdigheyt pretendeerden / waer van den eersten 13 en d'andere 11 Stemmen van de 24 / die d'Electie doen / hadden / en alsoo de laetste siende dat hy te kort soude schieten / resolveerde / op 't advijs van sijn Vrienden / een uyt de contrarie party te kiesen / om die met sijn 11 Stemmen tot Keurvorst te maecken / alsoo die licht noch eene tot hem soude krijgen / om daer mede een Electie te doen die hem danck soude geweten werden / en sijnen Competiteur daer buyten stellen; en hier toe dan verkoor hy den Heer Anselmus Franciscus Fredericus van Ingelheym / Aerts-Priester van Mentz en Gouverneur van Erffort: welcke 't selve geproponeert zijnde / en aldus hem voor komende daer hy so niet om gedagt had / echter oordeelende / dat de fortuyn niet te verwerpen was / als die soo schoon quam / resolveerde de selve te amplecteren / en alsoo wierdt hy van de voorsz. 11 Stemmen / met die hy noch daer by konde brengen / tot Keurvorst verkoren. Den Prince Willem van Furstenbergh was om dese Electie uyt Vranckrijck tot Franckfort gekomen /

en

en men meynde van die kant met de voorsz. 13 Stemmen vast te gaen / maer sulckx wierdt belet op de wijse als boven is gemelt: daer werdt te meer werck van dit Keurvorstschap gemaeckt / om dat het selve het Vicarischap op den Rijckxdagh heeft / en alsoo saecken die nodig oordeelt te berde kan brengen / en daer aen den Keyser en Vranckrijck sigh beyde plachten gelegen te laten zijn / om daer toe een Personagie na haer sin te bekomen.

Den Prince Ferdinand van Furstenberg / Bisschop van Paderborn / al by 't leven van den voorgaende tot Coadjuteur of seeckeren Successeur van de Bisschop van Munster verkoren / en na diens overlijden self tot die Qualiteyt gekomen zijnde / heeft op den 13 November seer prachtig sijne Intrede binnen sijn Hooft-stadt Munster gedaen: hy quam van Wolbeecke / gevolgt van sijn Hofgesin en veel Cavaliers van Paderborn / een uur buyten de Stadt wierdt hy ontmoet van den Adel van 't Landt / en vervolgens van de Capitulairen / Prelaten van 't Capittel en door de Afgesanten van de Geestelijcke Princen; en na dese haer Complimenten hadden afgeleyt / soo wiert de weg na de Poort van St. Ludger genomen / en daer geschiede de Intrede in dese ordre: Eerst quam den Postmeester van Paderborn / met sijn Postiljon voor hem; daer na de Fourier van 't Hof / de Muylen met geborduurde Deck-kleden; 2 Compagnien Dragonders / 't Regiment van de Guarde te voet / 1000 Man sterck / onder den Colonel de Baron van Plettenburgh / die self te voet voor het selve ging; 't Regiment van de Guardes te paert / van 500 Man / onder den Colonel Goseus; de Hant-Paerden van den Adel / Ridders van 't Hof en Capitulairen haer Dienaers in 3 Esquadrons; de Stalmeester van sijn Furstel. Doorl. / gevolgt van 12 Hant-Paerden; den Adel van Munster-landt / in seer goede ordre; een Ketel-Trom en 10 Trompetters / den Adel van 't Hof / den Grooten Stalmeester en andere van sijn Furstel. Doorl. / den Baron Ferdinand van Furstenberg / den Grave Johan Adolf van Benthem Teckelenburg / 12 Dienaers te voet van sijn Furstel. Doorl.: waer op doen volgde den Heere Bisschop van Munster self / sittende op een Turckx Paert / omringt van 12 Hellebardiers en 14 Heyducken; de Capitulairen van Munster te paerde volgden na den Prince / voort de ordinaris Compagnie van de Gardes / die de Casacken van de Levreye van sijn Furst. Doorl. aenhadden / sterk 100 Ruyters; een ledige Karosse van den Prince / met groen Felp van buyten en binnen / en met verheven Gout geborduurt / en van 6 schoone grijshairige Paerden getrocken; daer na quam een Karosse met de Afgesanten van Trier / de Aerts-Bisschop van Saltzburg / de Grootmeester van de Duytse Ordre en de Abt van Fulda; voorts twee Karossen / waer van in d'eene saten de Prelaten van 't Capittel van Munster / en in d'andere de Raedtsheeren van Staet / en noch omtrent 40 andere Karossen met andere Officiers / soo van het Hof als 't Landt; 8 Bagagie-wagens / 2 Regimenten te paerde / yder van 500 Man / en de Burgerye stont in de Wapenen gerangeert / waer door de gantse Intrede geschiede / tot voor aen 't Hof / tegens over den Dom: En sijn Furstel. Doorl. aldaer afgetreden zijnde van sijn Paert / en gegaen wesende in

de Capelle van St. Michiel / dede aldaer het Bisschoppelijcke Kleed aen / en wierdt gedient en geleyd in Processie door de Religieusen / de Clerge en 't Capittel tot na de Cathedrale Kerck / alwaer / na dat hy de Gebeden en ordinaris Ceremonien gedaen hadde / en den Eed en Hulde van 't Capittel ontfangen / soo wierdt het Te Deum gesongen met een dubbeld Choor-Musijck / onder het gelupt van de Trompetten / drie-dubbelde losbrandinge van het Canon / en drie salvoos van de Cavallery en Infantery: Waer na sijn Furstel. Doorl. na sijn Hof in Processie is gekeert / en heeft aldaer het gantsche Geselschap treffelijck getracteert 3 dagen / dat de Ceremonien duurden / na den anderen: Op den tweeden dag dede den Adel van Munster-landt den Eed aen den Heer Bisschop / waer na sijn Furstel. Doorl. in een Misse assisteerde / en na de middagh den Eed van de Magistraet en de Stadt Munster ontfing / en ten derden dage begaf sijn Furstel. Doorl. sigh op 't Casteel / om te besichtigen het Vuurwerck / 't geen den Colonel van d'Artillery Corvey aldaer met verscheyde Machines en Figuren hadde doen verbaerdigen / en in 't aensteecken seer goet succes dede.

De Vrede / tusschen Vranckrijck en Spangie gesloten / scheen in 't eerst traeglijk geëxecuteert te sullen werden / staende aen Vranckrijck / schoon seer veel by de Tractaten had bedongen / echter noch notabele Plaetsen te quiteren / 't geen echter met trappen is gevolgt: als met het begin van 't Jaer St. Leeu / dat het eerste aen Spangie is gerestitueert: En den 12 January is Mor sr. de Montal uyt Charleroy / en in tegendeel Don Antonio Francisco de Sermiento / als Gouverneur wegens Spangie / met eenige Troupen uyt Bergen / daer weder binnen getrocken: Gelijck op den 17 dito Aeth by de Marquis de Nancre wierdt gequiteert / en aen den Baron de Feu over-gegeven; en op den 22 Audenaerde insgelijckx gequiteert.

Maer met Gent wilde het soo wel niet voort / de Franssen vorderden daer noch groote Sommen van de Inwoonders / en seyden niet te konnen vertrecken / soo lang haer Magasijnen van daer niet konden vervoert werden / 't geen door het toegesloten Water niet wel konde geschieden: invoegen Don Antonio d'Agourto / Lt. Generael van d'Artillery / vergeefs van den Heer Hartog van Villa Hermosa daer omtrent wierdt gesonden / om de Stadt uyt handen der Franssen te ontfangen. Ondertusschen kregen sy Franssen door harde dreygementen de 281000 Guldens / die sy van de Burgery tot den 27 January voor het gantsche Guarnisoen noch pretendeerden: waer by zedert noch al nieuwe Eysschen wierden gevoegt / konnende sy door aenbiedinge van Wagens als andersints niet gepersuadeert werden om de Stadt te verlaten voor den eersten Maert / als wanneer het juyst een Jaer was / dat sy eerst daer voor quamen: den Franssen Gouverneur Monsr. de Montbron haelde den nieuwen Spaenssen Gouverneur Don Francisco d'Agourto voorsz. self binnen / en heeft die geleyd na 't Casteel / alwaer aen hem het Commando overgegeven hebbende / gesamentlijck na de Vrydags-Marckt zijn gereden / vervolgens na

de

de Graen-Marckt/ en soo na de Kortrijckse-Poort/ alwaer sy van malkander afscheyt hebben genomen: de Fransse Militie was omtrent 8000 Man sterck/ en marcheerde vast voor aen/ gevende aen de Spaensse d'een Post voor en de ander na over; en soo is Gent weder in handen van de Spaensse gekomen/ en Kortrijck op den 7 Maert daer aen volgende.

De Coningh van Spangie inmiddels tot sijn Mannelijcke Jaren gekomen zijnde/ heeft sijn gedachten laten gaen tot een Huwelijck/ daer in den Raedt in Spangie van geen eenderley gevoelen was: men had bereyts gesprooken van een Huwelijck met de Dochter van den Keyser/ maer 't selve wierdt om consideratien gestaeckt/ oock oordeelden veele/ dat het met d'interest van Don Jan van Oostenrijck niet wel over een quam/ die in dat Hof het voornaemste gesagh hadde/ en soude die/ na men sprack/ meer geincline ert hebben tot een Huwelijck met d'Insante van Portugael: dan 't zy om de Vrede met Vranckrijck te vaster te maecken/ of dat het uyt d'inclinatie van den Coning self voort quam/ daer is een Huwelijck geformeert tusschen sijn Majesteyt en de Voor-Dochter van de Hartog van Orleans/ verweckt by de Suster van de Coning van Engelandt/ in deser voegen; sijn hoogh-gedachte Majesteyt waren verscheydene Afbeeldingen van haer Persoon overgesonden/ met seer lofbare getuygenissen van haer bevallijckheyt en uytsteeckende deugden/ daer onder uytblonckten goetheyt van humeur en bequaem verstant/ weshalven goet gevonden wierdt Don Paul Spinola Doria/ Marquis de los Balbases/ nu laetst eersten Spaenssen Ambassadeur op de Vrede-handel tot Nimwegen (alwaer de luyster van de Spaensse Kroon en de Rijckdom van de West-Indien met seer klare blijcken hadde vertoont) na Parijs in Ambassade te senden/ om alles nader te onderstaen/ en als-dan het versoeck uyt Koninckl ijcke ordre te doen: hy arriveerde dan op den 26 April tot Parijs/ en bequam voort een private Audientie by den Coning/ daer in hy onder andere seyde: Dat, gedenckende sijn gelucken, onder een van de grootste reeckende, dat hy van sijn Heer en Meester was gesonden tot sodanigen Employ by soo grooten Coningh. Hy wierdt seer wel ontfangen/ en aen hem al 't geene vertoont 't welck de Grootheyt van 't Fransse Hof konde bewijsen. Dan ondertusschen ordre tot het versoeck van 't Huwelijck ontfangende/ heeft sijn Excell. in een particuliere Audientie by den Coning tot St. Germain/ op den 10 Mey/ Madamoiselle voorsz. voor sijn Meester ten Huwelijck versocht: Waer op den Coningh antwoorde: Dat de saecke van gewicht was, en dat die overwegen soude. Hier na keerde den Ambassadeur te rugge na Parijs/ alwaer den 11 Juny sijne publijcque Intrede seer treffelijck dede/ en had 2 dagen daer na sijne publijcque Audientie by den Coningh tot St. Germain: En eyndeling den 2 July gaf sijn Majesteyt/ na dat met Monsieur en Madame daer van had gesproocken/ sijn consent tot het begeerde Huwelijck. Den Ambassadeur depecheerde daer op een Expresse na Madrid/ om den Coning sijn Meester de tydinge/ die hy soo ernstig desireerde/ te brengen. De Coning van Vranckrijck sont oock voort ordre aen sijn Ambassadeur tot Romen/ om de Dispensatie van den Paus/

wegens de Naemaegschap / te verkrijgen ; gelijck als den Marquis de los Balbases op de selve tijdt schreef aen den Marquis de Liche / Ambassadeur van de Kroon Spangie tot Romen / om sigh nevens die van Vranckrijck te voegen : den Paus stont die aenstonts toe : En alsoo die Consenten altijt werden gestelt in handen van de Bruydegoms party / soo gaf hy die aen den Marquis de Liche / welcke de selve over-sond aen den Marquis de los Balbases. Den 30 July kreeg de Coning van Spangie tydinge / dat sijn Alder-Christel. Majesteyt hem het Huwelijck met Madamoiselle hadde toegestaen : En alsoo het nootwendig was dat iemant haer trouwde in sijn Naem / soo sond hy een Procuratie in blanco / en versocht / dat de Coning van Vranckrijck die wilde vervullen met de Naem van die hy self begeerde. En inmiddels wierden tot Madrid 3 dagen / of eer avonden / groote vreugde aengerecht. De Cancelier van Vranckrijck / den Mareschal Hartog van Villeroy / Sr. Colbert / Minister en Secretaris van Staet / en Sr. de Pompone / Minister en Secretaris van Staet / hebben met de Ambassadeur van Spangie de Huwelijckx-Articulen gedresseert / en teyckenden die gesamentlijck op den 11 July. Den 10 Augusti had den gemelden Marquis de los Balbases publijcke Audientie by de Coning van Vranckrijck / en gaf aen sijn Majesteyt over de Procuratie van den Coningh sijn Meester / met de Dispensatie van den Paus : den Coningh nomineerde aenstonts de Prince van Conti / om Mademoiselle in de Naem van de Coning van Spangie te trouwen ; gelijck als den Prince en Princesse van Harcourt / om de nieuwe Coninginne van Spangie tot de Pireneen te geleyden / en aen de Mareschalle de Clerembaut / omme haer te dienen voor Staet-Dochter / en de Dochter van de Mareschal de Grancey voor Dame d'Autour / tot dat sy by haer Huys-Dienaers soude zijn gekomen / welcke op haer op de Frontieren souden wachten.

Weynig dagen daer na resolveerde de Coning van Vranckrijck / dat op den 31 Augusti tot Fontainebleau de groote Ceremonien tot het Huwelijck souden geschieden : sijn Majesteyt vertrock daer toe den 26 met de Coninginne / den Heere den Dauphijn / Monsieur / Madame en Mademoiselle / en arriveerden daer ten 6 uren 's avonts. Den 28 bracht den Heer Secretaris Pompone de Procuratie van de Coningh van Spangie aen de Prince van Conti / en de Dispensatie aen de Cardinael van Bouillon / welcke als Grooten Aelmoessenier van Vranckrijck het Huwelijck soude verrichten.

Den 30 Augusti / daegs voor 't Huwelijck / hield men de Ceremonien van d'Onder-trouw : Mademoiselle communiceerde / en ging ten 5 uren 's avonts by de Coninginne / werwaerts haer alle de Princen van 't Koninckliijck Huys insgelijckx begaven. Ten 6 uren quam Sr. de Saintot / Meester der Ceremonien / aen de Coninginne adverteren / dat den Coning in sijn Vertreck was / soo dat het tijdt was om Mademoiselle derwaerts te geleyden : Waer op sigh de Coninginne / geconduiseert door de Hartog de la Vieville / haer Ridder van Eere / en de Marquis de Hautefort / sijn eerste Schiltknaep / derwaerts liet leyden ; haer volgde Madame / gevolgt van de Grave van Vaillac / haer Ridder

der van Eere/ en door de Marquis van Brion/ haer eerste Schiltknaep ; hier na quam Madamoiselle/ geleyd door den Heer den Dausijn/ die haer de rechter-hant gaf/ en Monsieur de lincker : sy hadde een met Silver bewerckte Mantel aen/ die 6 Ellen lang was/ werdende gedragen door Mademoiselle de Valois/ haer Suster; Mademoiselle d'Orleans, Madame de Groot-Hartoginne van Toscanen en Madame de Guise/ alle 3 af dalende van Hendrick de Groote/ quamen daer na/ en wierden gevolgt van de Mademoiselles van Blois/ van Nantes en de Hartoginne van Verneuil : de Coninginne vond den Coning in sijn groot Cabinet/ op een Estrade/ zijnde verselt van de Prince van Roche Sur-Yon/ van de Grave van Vermandois/ van de Hartog van Maine en de Hartog van Verneuil/ hebbende achter hem een Arm-stoel/ en voor hem een Taeffel/ waer op een Inct-koocker stond : de Coninginne sette sigh aen sijn lincker-hant/ hebbende mede een Arm-stoel achter haer/ en de Princen en Princessen/ die haer volgden/ traden mede op d' Estrade/ en voegden haer aen de rechter- en lincker-hant van den Coning/ in forme van een halve Circul : Aen de rechter-hant van den Coning waren den Heer den Dauphijn/ Madame, Mademoiselle de Valois, Madame de Groot-Hartoginne van Toscanen/ den Prince de la Roche Sur-Yon/ Mademoiselle de Blois/ Mademoiselle van Nantes en de Hartogh van Verneuil ; en aen de lincker-hant van de Coninginne/ Monsieur/ Mademoiselle/ Mademoiselle d'Orleans/ Madame de Guise/ de Grave van Vermandois/ de Hartog van Maine en de Hartoginne van Verneuil. Ondertusschen was de Ridder van Lotharingen/ vergeselschapt van de Marquis van Rhodes/ Grootmeester der Ceremonien/ en van Sr. de Bonneuil/ Introducteur der Ambassadeurs/ met de Karossen van den Coningh gaen ophalen den Marquis de los Balbases/ die in 't Hof van Cheval blanc logeerde/ en hebbende met hem het gantsche Hof door gereden/ alwaer een Compagnie van Fransse Guardes te paert was/ en eene van Switserse Guardes/ so geleyde hy hem by de Prince van Conti/ welcke hem over-end staende ontfing/ en niet meer als 2 treden te gemoet trad : den Ambassadeur bad hem/ dat sy gesamentlijck souden gaen na den Coning/ om de Onder-trouw te doen ; waer op de Prince van Conti eerst uyt-trad/ en gingen by de Trappen du Fer à Cheval sitten in de Karosse van den Coningh/ reden door het Hof der Fonteynen/ en traden af aen de Fonteyn van Sphinx/ alwaer de 100 Switsers van den Coning gerangeert en Haye op de Trappen stonden/ en wierden ontfangen aen de Poort van de Zale van de Lijf-wachten door de Hartog van Luxemburg/ als Capiteyn van de selve Guardes/ welcke haer geleyde in 't Cabinet van den Coning/ daer de Prince van Conti in-trad/ hebbende den Ambassadeur van Spangie aen sijn rechter- en de Ridder van Lotharingen aen sijn lincker-hant: ged. Prince van Conti ging sijn plaets nemen tusschen Madame de Groot-Hartoginne en de Prince van Roche Sur-Yon/ den Ambassadeur naderde na den Coning/ om hem een Compliment uyt de naem van de Coningh van Spangie te doen ; hy deckte sigh in 't spreecken/ 't welck alle de Princen van 't Koninckljjcke Huys en de Ridder van Lotharingen

ringen insgelijckx deden. Wanneer nu de Samening op de Estrade trad / soo quam de Cancelier van Vranckrijck daer mede op / en sette sigh achter den Coningh / ter rechter-hant van de Arm-stoel / en verhoegden haer noch verscheyde groote Edellieden op de Estrade achter den Coningh : den Ambassadeur een Compliment aen den Coning gedaen hebbende / trad te rugge tot op de kant van de Estrade / recht tegen over den Coningh / en bleef daer met de Ridder van Lottharingen / welcke aen sijn lincker-hant stont ; als wanneer den Heer de Pompone na de Taeffel avanceerde / en na dat den Coning en Coninginne waren geseten op hare Arm-stoelen / las hy over-luyd het begin van het Contract ; maer noch nauwelijckx had hy een gedeelte van de Qualiteyten van de Coning van Spangie gelesen / of sijn Majesteyt seyde / 't Is genoeg, en teyckende het Contract ; de Coninginne / den Heere den Dauphijn / de Princen en Princessen van 't Koninckljjcke Huys teyckende onder die van den Coning op eene reeckx / en daer na teyckende den Ambassadeur alleenig aen d'andere kant. 't Welck gedaen zijnde / is de Cardinael van Bouillon in sijn Pontificale Klederen toegerust / en gevolght van de Bisschoppen van Alet en van den Abt van St. Luc / Aelmoessenier s van den Coningh / van Pater de la Chaise / Biechtvader van den Coning / en van eenige andere Geestelijcke / gekomen in de Capelle van den Coning / alwaer gingh neder-sitten in de Arm-stoel / die men op de Estrade / recht tegen over sijn Majesteyt / hadde gestelt : Mademoiselle / geleyd by den Heer den Dauphijn en Monsieur / naderde / en de Prince van Conti sigh gestelt hebbende aen haer rechter-hand / presenteerde de Dispensatien van Romen en de Procuratie van de Coningh van Spangie aen den Cardinael / die gevolglijck de Ceremonien van de Onder-trouw dede : hy vraegde aen de Prince van Conti / Of hy beloofde, in de naem van KAREL de II., Coning van Spangie, de tegenwoordige MARIA LOUISE VAN ORLEANS te nemen voor sijn Vrouw? En de Prince van Conti hebbende een diepe reverentie aen den Coning gedaen / even al of sijn consent daer toe versocht / antwoorde daer op / Ja, gelijk ook Mademoiselle dede / wanneer den Cardinael haer vraegde / Of sy de Coning van Spangie tot haer Man wilde nemen? En niet alleen tegens sijn Majest. maer oock tegen de Coninginne / Monsieur en Madame bewees sy een seer diepe reverentie. De Onder-trou daer op geschiet zijnde / retireerde sigh den Cardinael / de Prince van Conti / vergeselschapt van den Ambassadeur van Spangie / keerde in sijn Kamer / en voort vertrock een yder na sijn eygen Verblijf-plaetsen / terwijl alle bereydselen voort verbaerdigt wierden tot het Huwelijck selfs tegen des anderendaegs.

De groote of anders de schoone Capelle van 't Casteel was verkoren tot de Plaets van de Ceremonie / staende aldaer het hooge Autaer recht tegens over de groote Deur / waer op een groot Kruys en 6 kostelijcke Kandelaers waren gestelt / en zijnde aen yder kant 8 Capellen : Daer was een Voetgang voor de Cardinael de Bouillon gemaeckt / 't welck van beyde de syden van 't Autaer liep tot binnen de twee eerste Capellen : In de Tribune / die boven de groote Poort is / waren Amphitheatrums voor de Musicijns geordonneert / en van

de

de voorsz. Deure tot aen den Autaer / in de openinge van alle de Capellen waren Balcons voor Luyden van qualiteyt / die geen Sessie in de Ceremonie hadden: in 't midden van de Capelle was een Stellagie / hebbende boven een hoog Verhemelsel / daer men met 3 Trappen op-trad / hebbende na de kant van 't Autaer een Knielbanck / waer boven oock een Dais was gehangen van Violet Fulp / bezaeyt met Goude Bloemen: de Stellagie was gedeckt met een Persiaens Tapijt / Gout in de gront / en daer boven lagh een Voet-kleed van Paers Fulp / insgelijckx met Bloemen bezaeyt / 't welck de Knielbanck en omtrent de helft van de Stellagie bedeckte: alle de Balcons waren oock met Persiaensse Tapijten / doorwrocht met Gout / behangen: by den Autaer / aen de kant van 't Epistre / had men 3 Bancken voor de Clergé / en lager / in 't naderen na 't hooge Verhemelsel / 3 andere voor den Raedt; aen d'andere kant warender 3 voor de Ambassadeurs en 3 voor de Secretarissen van Staet / en aen beyde de syden langst de Muren eene voor de Ridders van de Ordre; en alle dese Bancken waren beleyt met Violet Fulp / verciert met Goude Bloemen. Van 's morgens af had de Hartog van Luxemburg / Capiteyn van de Lijf-wachten / sijne Guardes op alle de Toegangen na de voorsz. Capelle geset / om alle confusie voor te komen. Ten 10 uren quam de Cancelier van Vranckrijck / gekleed in sijn Satijne Violette Rock / geboert met rood Scharlaecken / gevolgt van de Raedtsheeren van Staet en de Meesters der Requesten / met hare swarte Satijne Rocken en vierkante Mutsen / en wierdt in de Arm-stoel sonder rugge / die men voor hem had bereyd / geplaetst / en sijn Staf-dragers voor sijn Voeten op de Knien / houdende hare Staffen over eynde tot den Coning aldaer soude gekomen zijn: Op de selve tijdt quam daer mede de Grave van Morsteyn / Extraordinaris Ambassadeur van Polen; Sr. Tavord / Extraordinaris Envoyé van Portugael; den Resident van Mantoua; hier na den Marquis de Segnelay / de Marquis van Chateauneuf en den Heer Secretaris Pompone: dese volgden de Aerts-Bisschoppen en Bisschoppen / voort de Hartoginne van Osnabrugge / de Princesse haer Dochter / de Hartoginne van Meckelenburg / de Marquise de los Balbases / den Prince Frederick Augustus van Saxen-Eyssenach / den Prince Augustus Willem van Wolffenbuttel / den Prince Willem van Furstenberg / den Duc de Pastrana (die voor Extraordinaris Ambassadeur uyt Spangie was gekomen / en eenige Geschencken aen de nieuwe Coninginne overgebracht hebbende / also sijne publijcke Intrede noch niet gedaen hadde / verscheen hier als incognito) de Raugrave Charles Louis / Zoon van den Heer Keurvorst Palatijn; den Ridder Lubomirsky / Grooten Vendrich van de Kroon Polen / en alle Ministers der Protestantse Princen wierden geplaetst volgens haer Rang in de Balcons; maer Sr. Saville / Extraordinaris Envoyé van Engelant / retireerde eer de Misse wierdt begonnen. Ten 11 uren / den Coning zijnde in 't Cabinet van de Coninginne / met alle die hem souden versellen in de Capelle / belaste dat men mede derwaerts soude marcheren: de Ridders van de Ordre van den H. Geest / hebbende voor haer 4 Herauten / den Koning der Wapenen / haer He-

Heraut en den President de Mesmes / Grootmeester van de Ceremonien van d'Ordre / gingen voor aen / twee en twee / in 't swart gekleed / met haer Ordres over de Mantel : de Hartogh van Crussol / welcke de Eer-teyckenen van de Coningh van Spangie soude dragen / marcheerde achter de Ridders van de Ordre / sijn Kleed was kostelijck met Paerlen en Diamanten verciert ; hem volgden den Grooten Prieur van Vranckrijck / met de Hartog van Vendosme sijn Broeder : de Ambassadeur van Spangie quam daer na / hebbende aen sijn rechter-hand de Grave van Brionne / Grooten Schiltknaep van Vranckrijck / en aen sijn lincker-hand Sr. de Bonneuil / die hem hadden verselt by de Prince van Conti / wanneer de selve was gaen halen / om hem weder na den Koning te geleyden / gelijck de voorgaende dagh : dese volgden de Hartog van Verneuil / den Duc de Maine / de Grave van Vermandois / de Prince de la Roche Sur-Yon; en de Prince van Conti / aenhebbende een Mantel en Klederen verciert met veele Paerlen en Diamanten / quam even voor den Koning / hebbende sijn Majest. voor hem 2 Deurwachters met hare vergulde Staffen / en noch nader den Marquis de Tilladet / Capiteyn van de 100 Switsers van de Guarde / en achter hem de Hartog van Luxemburg / Capiteyn van de Lijf-wachten / welcke aen sijn rechter syde had de Hartog van Gesnes / eerste Edelman van de Kamer / en aen sijn lincker de Prince van Marsillac : den Koning wierdt gevolgt van de Koninginne / geleyd van de Hartog van Vieuville / haer Ridder van Eere / en door de Marquis van Hautefort / haren eersten Schiltknaep ; haer Mantel was van 9 Ellen lang / en wierdt van de Hartoginne van Richelieu / haer Dame van Eere / gedragen : hier na quam Mademoiselle / die in luyster en pracht noch boven d'andere scheen uyt te steecken / en wierdt geleyd door den Heer den Dauphijn (welcke achter hem hadde de Hartogh van Montausier / sijn eerste Edelman van sijn Kamer) en door Monsieur / welcke achter hem hadde de Ridder van Chastillon / Capiteyn van sijn Guardis ; haer slepende Mantel was 6 Ellen lang / en wierdt gedragen van Mademoiselle van Orleans aen de rechter-hand / door Madame de Groot-Hartoginne van Toscanen aen de lincker / en het uytterste door Madame de Guise ; de voorsz. Mantel was Violet Fluweel / met Herminen en Kanten van drie-vingers van de selve / en aen yder kant 3 reecken van Goude Lelien / voort het eynde met gelijcke Bloemen bezaeyt / haer Rock en andere Kledingen waren mede van Violet Fluweel / en bespreyt al-om met Goude Lelien / self de Schoenen die sy aen hadde / en droeg een Goude Kroon op 't Hooft / die boven kruyswijs met halve Circulen van Diamanten wierdt gesloten ; dese drie Princessen hadden oock yder een Mantel met een Sleep / werdende die van de eerste gedragen by de Grave van Escars / de tweede door de Grave van Sainte Mesme / en de derde door den Ridder de Mailly : haer volgde Madame / geleyt by de Grave van Vaillac en de Marquis van Brion / en wiert haer Sleep gedragen by de Mareschalle Hartoginne van Plessis : daer op quam Mademoiselle de Valois (nu Mademoiselle) geleyd van den Marquis d'Effiat / en haer Sleep wierdt gedragen door de Grave van Flamarin : hier na quam Made-

Mademoiselle de Blois/geleyd door de Grave van St. Geran/en haer Sleep gedragen door den Marquis de Brieligneux: doen Mademoiselle de Nantes/ geleyd by de Marquis van Dangeau/ haer Sleep gedragen door de Ridder van Soyecourt; en Madame de Hartoginne van Verneuil/ geleyd van de Marquis van St. Herac/ en haer Sleep gedragen by de Grave van Merilly: voorts quamen de Hartoginnen en Dames van 't Hof/ alle op het prachtigste toegestelt/ sonder dat nochtans iemant als den Koning/ Koninginne/ den Heer den Dauphijn en haer Koninkl. Hoogheden/ Gout of Silver op haer Klederen hadden/ want de Mantels van de Princessen wierden onder de Klederen niet gereeckent. Dese Koninckljjcke Compagnie passeerde door een Galderye/ welcke loopt tot binnen 't Hof van 't Yser Paert/ van waer men af-treed door een groote Trap by 't Fer à Cheval/waer langs in 2 reken de Lijf-wachten/ de 100 Switsers en de Lijf-schutten van den Grooten Provoost stonden/ terwijl de Fransse en Switserse Bataillons de Wacht hielden met ontbouwen Vaendels en slaende Trommels. Hare Majesteyten in de voorsz. Capelle komende/ hebben haer na de boven-gemelde Stellagie begeven/ alwaer haer plaets namen by de Knielbanck/ hebbende yder achter haer een Kussen met een Arm-stoel/ Mademoiselle stelde sigh tusschen beyde hare Majesteyten/ doch een weynig verder van de Knielbanck; den Heer den Dauphijn en Monsieur gaven haer gedurigh de Hant/ gelijck oock die continueerden welcke haer Sleep droegen: Madame nam haer plaets achter de Koninginne/ en Mademoiselle de Valois achter den Koning/ dan wat meer achterwaerts als Madame: hier achter quam de Prince van Conti en de Prince de la Roche Sur-Yon/ haer stellende achter Madame en Mademoiselle de Valois; en achter haer quamen de Grave van Vermandois en de Hartog du Maine/ hebbende aen d'eene syde Mademoiselle de Blois en aen d'andere syde die van Nantes/ en vorder de Hartog en Hartoginne van Verneuil/ en vervolgens alle de Hartoginnen en Grooten/ die na den Koning in de Capelle gekomen waren/ welcke yder haer plaets hadden: En aldus alles in ordre zijnde/ is den Cardinael de Bouillon uyt de Sacristie getreden/ aen-hebbende de Ornamenten van de Capelle des Konings/ voor hem gaende de Geestelijcken die hem souden dienen/ en de Bisschop van Tulle voor Diaken van Eere/ en de Bisschop van Sees voor sijn Onder-Diaken van Eere/ verselden hem: hy omtrent het Autaer gekomen zijnde/ salueerde die/ en daer na den Koning en Koninginne/ en ging doe neer-sitten op een Arm-stoel/ die op de Trappen van den Autaer stont/ en sijn Assistenten in 2 andere: waer op hare Majesteyten na 't Autaer af-traden/ derwaerts den Heer den Dauphijn en Monsieur mede Mademoiselle geleyden/ tot dicht by den Cardinael/ latende als-doen haer Handen los/ en den Marquis de los Balbases/ die gestadig verselt was van de Grave van Brionne/ bracht den Heere Prince van Conti aen de voet van 't Autaer/ en de selve sigh ter rechter-hant van Mademoiselle gestelt hebbende/ begonde den Cardinael de Huwelijckx-Ceremonien: den Marquis de los Balbases had aen de Princen in een Becken gepresenteert 30 Goude Stucken en een Ring/

gesmeed

gesmeed van Gout en Silver / welcke by den Cardinael gezegent zijnde / soo stack de Prince van Conti den Ring aen de Ping van de lincker Handt van Mademoiselle / en gaf haer de 30 Gout-stucken op Trouw van 't Huwelijck met de Koning van Spangie: waer op weder den Cardinael de voorgemelde Vragen aen d'een en d'ander/ als in de Onder-trouw / hebbende gedaen / en sy weder alsoo geantwoort / soo is de Huwelijckx-Zegen daer op gevolgt. En dit alsoo verricht zijnde / wierdt de nieuwe Koninginne door den Heer den Dauphijn en Monsieur weder op 't hooge Verhemelsel geleyd / en nam haer plaets voor de Knielbanck / tusschen den Koning en Koninginne / alwaer voor haer mede een Arm-stoel wierdt geset: den Heer den Dauphijn stelde hem achter haer / en vervolgens hare Konincklijcke Hoogheden en d'andere Grooten en Dames / die 3 reverentien op 't weder-komen van de nieuwe Koninginne deden / als eene aen haer en twee andere aen den Koning en Koninginne. Den Cardinael / inmiddels sijn Cardinaels-Hoed gequiteert hebbende / heeft een Casubel genomen/ en quam de Koninginne van Spangie/den Koning en Koninginne met het Wy-water besproeyen: daer na begon hy de Misse / en liet ondertusschen aen de voorsz. nieuwe Koninginne / als oock aen den Koning en Koninginne/'t Euangelie kussen:hier op de nieuwe Coningin met statie weder na 't Autaer geleyd zijnde / kuste aldaer de Bagge / die den Cardinael aen de Vinger had / en daer op presenteerde sy een brandende Was-kaers / daer 20 Goude Stucken aen hingen / aen sijn Eminentie / keerende weder gelijck sy gekomen was op 't hooge Verhemelsel; 't selve dede de Prince van Conti in den Naem van de Koningh van Spangie: Waer na den Cardinael de Misse voort vervolgde / veranderende tweemael van Mijter ; en eyndeling trad de nieuwe Koninginne nochmaels na den Autaer / alwaer op de Trappen twee Kussens lagen / op welcke eene sy en op d'andere de Prince van Conti gingen knielen / als wanneer de Bisschop van Orleans van d'een ende de Abt van Liome van d'andre kant een Deksel boven de Hoofden van haer beyde hieldē/ waer op den Cardinael eenige Gebeden dede / daer na het Decksel wiert weg genomen / maer sy beyde bleven op haer Knien leggen tot het eynde van de Misse / als wanneer de Bisschop van Orleans en die van Sees haer de Vrede gaven te kussen / en na de Benedictie gaf haer den Cardinael het Wy-water/ keerende als-doen weder na hare plaetsen. En soude daer mede de Ceremonie geëyndigt hebben / maer daer wierdt noch by gevoegt / dat den Cardinael het Euangelie weder-gebracht zijnde/ dat opende / en 't selve aen den Koning presenteerde/om de Vrede met Spangie daer op te besweeren: den Marquis de los Balbases naderde/om Getuygen van dese laetste Actie te wesen: den Heer Cancelier klom op het hooge Verhemelsel / en wierdt gevolgt van Monsr. de Pompone; die den Eed van de Vrede over luyd las / welcke den Koning ratificeerde met luyde stemme / en sulckx confirmeerde met het aenraecken van het Euangelie-Boeck : gelijck als op de selve tijdt de Koningh van Spangie den selven Eed tot Madrid heeft gedaen in presentie van den Marquis de Villars/ Extraordinaris Ambassadeur van Vranckrijck. Hier op wierdt het ordinaris

dinaris Register-Boeck van de Huwelijcken eerst aen Monsr. de Pompone en door die aen den Koning gepresenteert / met een Penne / om te teyckenen de getuygenisse/ gelijck sijn Majesteyt vervolgens dede / en oock de Koninginne/ den Dauphijn / Monsieur en Madame / en oock self de nieuwe Koninginne en de Prince van Conti: En wierdt dit alles getermineert met een Te Deum Laudamus, waer onder oock de Trompetten en Ketel-trommels wierden gehoort: 't welck geëyndigt zijnde/ is een yder te rugge gekeert gelijck hy gekomen was. Dan dien avont wierdt noch / tot vermaeck van de nieuwe Koninginne / by de Italiaensse Comedianten een Comedie vertoont / en daer na een kostelijck Vuurwerck aengesteecken. Sy at dien avont in 't Apartement van de Koninginne/ sittende tusschen den Koning en Koninginne: En daer na geretireert zijnde in 't Apartement van de Koninginne Moeder / quam de Major van de Guardes uyt ordre van den Koningh haer vragen na 't Woort/ 't welck aen de sijne soude geven / en vernemende / dat men gewend was de Naem van eenig Heylig of diergelijcke daer toe gebruycken / soo antwoorde sy vaerdiglijck/ Karel, zijnde de Naem van de Koning van Spangie.

De tydinge van het voltrocken Huwelijck was in weynigh dagen tot Madrid / alwaer men aenstonts alle teeckenen van vreugde heeft bewesen: maer een Stieren-gevecht/een bysonder blijck van vreugde in Spangie/dat alreede aengestelt was/ most blijven steken door de Doot van Don Juan van Oostenrijck / die den 17 September / na een Sieckte van 23 dagen / te overlijden quam: hy hadde driederhande Koortsen te gelijck/ daer van sommige gereguleert waren/ en andere niet / doch die 't begrijp van de Medicijns te boven gingen ; somwijlen scheen hy op sijn uytterste te zijn / en weynigh daer na liet hy noch wackere kracht en sterckte blijcken / soo dat men verscheyde mael groote hoope had tot sijne weder-genesinge / waer toe alle bedenckelijcke Remedien wierden gebruyckt / maer sonder effect: hy had dickmael van sijn selven gelegen/ self noch daegs voor sijn sterven meer als 6 geheele uren / soo dat men oordeelde dat hy doodt was / en men derhalven alle preparatie begonde te maecken om hem te balsemen / als wanneer hy als uyt een diepen slaep weder tot sijn selven quam/ en begeerde eenig Voedsel/waer na noch wel 24 uren leefde/ maer storf echter des anderendaegs na de middagh / op den selven Dagh en Maent dat sijn Heer Vader Koning Philips de IV. in 't selve Paleys was overleden/ 14 Jaren te voren: hy was een Prince van middelbare groote/ wel gemaeckt van Persoon/ en van Wesen bevallig en regulier / swarte en levende Oogen / sijn Hair was mede swart en lang / maer begonde al te grijsen ; sijn maniere van leven seer bevallig / en trock wonderlijck de Herten en genegentheden tot sigh: hy prees seer de eygen-aerdigheyt / gelijck hy self in sijn Persoon en Kledinge trachte te betonen: sijn Geest stack boven die van sijn Lantaert in delicatessen uyt ; schreef en sprack seer wel 5 verscheyde Talen / en verstont'er noch meer: hy had sigh geoeffent in de Schilder-konst / Gout- en Silver-smedery en Chimie/geverseert in de Historien/ en sig voornamentlijck vermaeckende met de Mathematica: maer wanneer in 't Bewint van de

Affaires quam/ most hy dat alles laten varen / doch was boven al seer devoot: hy was seer bedreven in alle Affaires van de Spaensse Monarchie ; hy had Vicaris Generael van Italien geweest / en alsoo had hy recht alle de Viceroys te commanderen : 't Gouvernement van de Spaensse Nederlanden was hem in eygendom gegeven : de Koninckrijcken van Arragon en Catalogne hadden hem voor Viceroy aengenomen : hy was Capiteyn Generael van alle Zeen van Spangie / Grooten Prieur van de Ordre van St. Jan van Jerusalem/ en boven dien was hy nu Premier Minister : hy was den eenigsten Prince die in de Staten van de Koningh van Spangie den Titul van Hoogheyt voerde : hy was 50 Jaren out als hy storf / en hadde geen Testament gemaeckt / maer den Cardinael de Portocarrero / de Aerts-Bisschop van Toledo / de Hartogh van Alba/de President van Castillien en de Biechtvader van den Koning waren by hem genomineert om de saecken na sijn doot te reguleren / gelijck als hy self anders soude gedaen hebben: hy wiert 24 uren op 't Bed van Parade gelept/in de selve Klederen / soo men segt / daer mede hy anders de nieuwe Koninginne meynde te gaen ontmoeten ; dan is daer na in een Loode Kiste gelept en na het Escurael gevoert/alwaer hy by de Princen van 't Koninkl. Huys is begraben.

De nieuwe Koninginne van Spangie ontfing ondertusschen alle Recreatien/geluckwenschingen van de vreemde Ministers/van alle de Hoven en van wie van eenige qualiteyt was / soo veel / dat het verdrietigh soude zijn alles te verhalen : sy quam nochmaels binnen Parijs / alwaer men soo veel spel om haer te onthalen aenrechte/als of sy daer noyt meer geweest was. Sy vertrock den 20 September van Fontainebleau / nemende met seer groote beweegnisse en teeckenen van affectie haer afscheyt van den Koningh / Coninginne en het gantsche Hof / haer afscheyt in een Plaetse genaemt la Chapelle a la Reyne, twee mijlen van Fontainebleau / werdende soo verre uytgeley gedaen. Sy nam haer wegh onder 't geleyde van de Prince van Harcourt en Madame sijn Huysvrouwe na Orleans / met een treffelijcke Suite / daer onder 4 kostelijcke Karossen waren : oock vertrock met haer den Spaenssen Ambassadeur de Marquis de los Balbases / zijnde de Hartog van Pastrana 2 dagen te voren te post voor uyt gereden. Ondertusschen in alle Steden/die sy passeerde/wiert haer groote eere bewesen : Monsieur en Madame verselden haer tot Orleans/ tot den 23 / wanneer Madame weer na Fontainebleau keerde/maer Monsieur verselde haer tot Amboise/alwaer mede sijn afscheyt nam. Sy quam den 30 tot Poitiers/ daer na tot Bordeaux/ alwaer haer groote eer aengedaen wierdt / en op den 9 October tot St. Jan de Luz / d'uytterste Plaetse van Vranckrijck/ alwaer sy tot den 3 November bleef/ vermits de Spaensse Minister van de Prince van Harcourt vereyschte een Pouvoir van sijn Koningh / om de Coninginne over te leveren/ even gelijck als de Marquis van Astorgas / die daer toe van de Koning van Spangie was gesonden/ eene hadde om haer te ontfangen / en alsoo most daer over na 't Fransse Hof geschreven werden / en daer op het gemelde Pouvoir gekomen zijnde / wierdt geresolveert op den 3 voorsz. de overleveringe te doen. Haer Majesteyt dede haer Middag-mael wat vroeger als

als ordinair/ soo dat een uur na de middag/ onder 't los-branden van 't Canon/ van St. Jan de Luz vertrock/ en quam in een Huys dat op de kant van de Revier van Bidassoa expres tot de Overleveringe van Hout was gemaeckt/ hebbende een Zale/ een Kamer en een Cabinet buyten het Werck/ alle kostelijck gemeubleert/ en van buyten heerlijck vergult en beschildert: de Coninginne daer gekomen zijnde/ begaf haer binnen het Cabinet/ en na dat sy haer Koninckliijck toegereed had/ quam sy in de Zale/ en at een weynigh van een prachtige Collatie/ die Monsr. de Chalange aldaer voor haer geprepareert had: van daer begaf sy haer na de Kamer/ die met rood Damast geboort en met Goude en Silvere Galon behangen was; daer was een Verhemelsel van de selve Stoffe/ en daer onder een verheventhept met een Arm-stoel/ daer op de Coninginne soo dra niet geseten was/ of de Prince van Harcourt stelde sigh aen haer rechter en Madame de Princesse van Harcourt aen haer lincker zyde/ en achter haer was Monsr. de Repaire/ welcke de Lijf-wachten van den Koning/ die haer tot daer toe hadden verselt/ gecommandeert had: Mr. de Saintot ging daer op kennisse geven aen de Marquis van Astorga over de Brugge/ die van de Zael over 't Water na een kleyn Eylandtje/ dat Vranckrijck noch toebehoort/ was gemaeckt/ zijnde de Guardes in verscheyde kleyne Esquadrons verdeelt op dat Eylandtje/ aen 't eynde van 't welcke den voorsz. Marquis was in een kostelijck Schip/ verbaerdigt om de Coninginne over te brengen: hy hadde soo dra geen bescheyt dat de Coninginne na hem wachte/ of trad te Lande/ hebbende voor hem 60 Persoonen in Levrye/ Pages en Voetknechten/ alle op 't Spaens gekleed/ behalven 20 Edellieden/ die hem verselden/ en so als hy in de Kamer trad/ deed hy een diepe reverentie/ en de Coningin naderende/ een tweede/ kussende haer de Hant/ en sig over-eynde verheffende/ deckte sigh aenstonts/ 't geen de Prince van Harcourt daer op mede dede; hy complimenteerde haer Majesteyt uyt de naem van den Koning en Coninginne Moeder van Spangie/ en gaf van hare Majesteyten van haer 2 Brieven over/ na dat hy die aen sijn Voorhooft/ Aengesicht en voor sijn Hert gedruckt had: de Coninginne betuygde wel te vrede te zijn dat de Koning van Spangie hem tot hare conduite had verkoren: daer na dede den Marquis een Compliment aen de Prince van Harcourt/ aen welcke hy seyde: Dat hy daer gekomen was uyt de naem van den Koning sijn Meester, om de Coninginne te ontfangen. En den Prince antwoorde na sijn tegen-compliment: Dat hy gekomen was om haer over te leveren: wenschende, dat hare Majesteyt mochte dienen tot een Pant van Vriendtschap. En na een Compliment van den Marquis aen de Princesse van Harcourt/ las Monsr. de Chateauneuf/ Raedt in 't Parlement van Parijs/ de Acten van Overleveringe.

Acte van overleveringe van de Coninginne van Spangie.

WY Pierre Antoine de Castagnere, Ridder, Heer Baron van Chateauneuf, Raedt des Konings in alle sijne Raden, en in sijn Parlement van Parijs, van wegen de seer Hooge, seer Machtige en seer Excellenten Koning LOUIS de XIV. van die Naem, by der

der gratie Godts Koning van Vranckrijck en Navarre, certificeren alle den gene die het behoren sal, dat tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en sijn Cathol. Majesteyt KAREL de II. van die Naem, is geaccordeert, dat na de celebratie van 't Huwelijck, gedaen tot Fontainebleau den 31 Augusti 1679, voor sijn Cathol. Majesteyt met haer Koninckl. Hoogheyt MARIA LOUISA, Dochter van hare Koninkl. Hoogheden PHILIPPE DE FRANCE, eenigste Broeder des Konings, en HENRIETTA ANNA VAN ENGELANDT, de Coninginne van Spangie door den seer Excellenten Heer sijne Hoogheyt de Prince van Harcourt tot op de Frontieren van sijn Koninckrijck soude werden vergeselschapt, en door des Konings Officiers gedient en opgepast. En na dat sy gekomen was in 't Huys 't welck door ordre van den Koning, op de Landen van sijn Jurisdictie, by dat van Martino, tegen over de Pas van Behobie, gemaeckt is, soo heeft sijn Excellentie Don Antonio Pedro Alvares Gomes, Marquis van Astorga, Raedt van Staet van sijn Cathol. Majesteyt en Grootmeester van 't Huys van de Coninginne van Spangie, sigh mede in het selve Huys begeven, alwaer d'uytwisseling der Volmachten, waer mede den seer Excell. Heer en sijne Hoogheyt de Prince van Harcourt en den Marquis d'Astorga van wegen hare Alder-Christel. en Cathol. Majesteyten voorsien waren, geschiet is, en de gewoonlijcke Ceremonien van wederzyden gehouden zijn: Alwaer mede ged. Marquis d'Astorga, na de behoorlijcke Submissien in diergelijcke gelegentheden, aengenomen heeft de Coninginne van Spangie te versellen en op te passen, tot dat de selve by den Cathol. Koning sal gekomen zijn. En aldus is de Ceremonie van d'overleveringe van de Coninginne van Spangie op den 3 November 1679 geschiet, en hebben wy getekent.

Daer tegens Don Alonso Carnero / Secretaris van Staet van Spangie / de Acte van de Receptie las / luydende aldus.

Spaensse Acte van de Receptie.

ICk Don Alonso Carnero, Ridder van d'Ordre van St. Jacob, van de Raedt en Secretaris van Staet en van Oorlog in de Nederlanden van den seer Hoogen, seer Excellenten en seer Machtigen Cathol. Koning Don CARLOS de II., by der gratie Godts Koning van Castilien, &c. onsen Heer, die Godt lange en geluckige Jaren beware en verheffe, certificere en betuyge, op dat het voor een iegelijck kennelijck en openbaer soude zijn, dat alsoo tusschen de Cathol. Majesteyt van den Koning onsen Heer, en van den seer Hoogen, seer Excellenten en seer Machtigen Alder-Christel. Koning LOUIS de XIV. van Vranckrijck, dat na de celebratie van d'aldergeluckigste Trouw-dagh van den Koningh onsen Heere met de Serenissime Princesse MARIA LOUISA, Dochter van den Serenissime Prince Hartog van Orleans, en van Madame HENRIETTA ANNA VAN ENGELANDT, Nichte van sijn Alder-Christel. Majesteyt., en op heden Coninginne van Spangie, onse Vrouwe, voor reeckening van sijn Alder-Christel. Majesteyt tot op de Grensen van Spangie soude werden geleyt en opgepast: Welcke volgende het Huwelijck voltrocken zijnde, gelijck het selve in der daedt op den 31 Augusti deses Jaers tot Fontainebleau voltrocken is, en haer Majesteyt gekomen zijnde in het Huys, 't welck door ordre van den Alder-Christel. Koning by dat van Martino, tegen over de Pas van Beobia is opgemaeckt, zijnde gedient en opgepast door den Heere Prince van Harcourt, de welcke Volmacht van sijn Alder-Christel. Majesteyt in handen heeft, om d'overlevering van haer Koninckl. Persoon te doen: En alsoo den seer Excell. Heer Don Antonio Pedro Alvares Gomes d'Avila, Osorio en Toledo,

Toledo, Marquis van Velada en Astorga, &c. van den Raet van Staet van sijne Majesteyt, en Opper-Hofmeester van de Coninginne onse Vrouwe, de behoorlijcke Volmacht van den Koning onsen Heer heeft, om haer Majesteyt te ontfangen, en uyt desselfs Koninckl. Naem gekomen is, om dese Plechtpleginge waer te nemen, soo heeft hy, na de behoorlijcke Submissien, in diergelijcke gelegentheden en overleveringen van Koninckl. Persoonen gebruyckelijck, aengenomen de Majesteyt van de Coninginne onse Vrouwe, ter plaetse daer den Koning onsen Heer sigh sal bevinden, in nakominge van desselfs Koninckl. Ordres, op te passen en te geleyden: waer mede dan de geseyde Overlevering volbracht is, en het geaccordeerde dien aengaende tusschen hare Catholijcke en Alder-Christelijckste Majesteyten nagekomen, attesterende by alle het vorenstaende, &c.

Den Marquis d'Astorga presenteerde daer op aen hare Majesteyt 2 Menins en eenige andere Personen van qualiteyt / die / met de rechter Knie op de Aerde / haer de Hant kuste: de Bisschop van Pampelone / doch niet geknielt / dede het selve: waer na de Coninginne opstont / voegende den Marquis sigh aen haer rechter-hant / gaende een Menin aen de lincker / daer sy op leunde: de Hartoginne van Terranova quam haer ter halver wege van de Brugge te gemoet / en kuste / met de Staet-Dochters die haer verselden / de Hant van de Coninginne: Mr. de Repaire gaf daer op aen gedachte Hartoginne over de Sleep van hare Maj. te dragen / 't geen hy so verre gedaen had: haer Maj. trad dan in 't geseyde Schip / waer in een Kamer rondom met Glasen was / hebbende alleen Dames by haer; 2 Barcken / in yder van welcke 12 Bootsgesellen waren / trocken het Schip / daer in de Coninginne was / voort: 't welck soo dra niet en begonde te drijven / of de Spaensse Ruyterey dede een salvo / en de gantsche Artillery van Fontarabia wierdt verscheyde mael los-gebrant. De Coninginne te Lande tredende als 't al avont begonde te worden / vont aldaer haer Lijf-Karosse / Littier en Draeg-stoel / met veel Volck in Levrey-Kleederen; sy ging sitten in de voorsz. Draeg-stoel / werdende gelicht van 20 Voet-Dienaers met lange Was-Kaerssen; voor haer marcheerden een deel Switsers / en quam dien avont tot Iron / alwaer in de Kercke het Te Deum wierdt gesongen / en dien avont voor d'eerste mael op sijn Spaens opgedist / doch aen haer gelaten / uyt ordre des Konings / om te doen wat haer beliefde / en te ageren als Souveraine. Daer ontstont eenigh geschil tusschen den Marquis d'Astorga en de Hartogh van Ossuna / wie 't toequam de Coninginne te geleyden / maer d'eerste wierdt daer by gecontinueert. Den 5 November vertrock haer Majesteyt van Iron na Vittoria / en ontfingh onderwegen tydinge / dat den Koningh tot Burgos opgehouden was door een Verkoutheyt. Den 11 quam sy tot Vittoria / alwaer sy 't eerste Spaens Kleed aendede / en een Present van de Coninginne Moeder ontfing / waerdig 100000 Kroonen / zijnde 2 Oor-Pendanten met langwerpige Paerlen. Sy vertrock van daer na Burgos / alwaer den Koningh soude vinden; maer ondertusschen quam bescheyt / dat sijn Majesteyt tot Quintana Palla / een kleyn Dorpje / 3 mijlen van Burgos voorsz. / by haer soude komen / om aldaer het Huwelijck door een tweede Benedictie als incognito te confirmeren en consumeren: sy arriveer-

de daer den 18 November 's avonts / en des anderendaegs / als den Koning aldaer gekomē was/quam de Prince van Harcourt en de Marquis de Villars/ Franssen Ambassadeur/ zijnde die de Conninginne tegen-gereden/ in 't uyt-treden van de Karosse sijn Majesteyt verwelkomen ; maer sy hadden qualijck tijdt om hare reverentie te doen / alsoo sijn Majesteyt meer verlangde om de Conninginne te sien/ die hem verwachte in een Antichambre/ : den Coning had by hem de Hartog van Medina Celi / de Connestable van Castillien / de Hartog van Uccedo / &c. Wanneer hy in de Antichambre quam poogde de Coninginne hem verscheyde mael de Handen kussen / maer hy wilde sulckx niet toelaten ; hy groete haer op de Spaensse wijse/ dat is sonder kussen/ en sy deden wederzijts een Compliment / daer de Marquis van Villars den Tolck van was / en daer na presenteerde sijn Majesteyt aen de Coninginne de Grooten/ die hy mede gebracht hadde. De Ceremonie van de Confirmatie des Hulwelijckx volgde daer op / weynigh verschillende van 't geene in de Onder-trouw tot Fontainebleau was geschiet: men hong om den Koning en over de Coningin een witte Bant met Minne-stricken / en een wit Floers met Silvere Franje over de Schouderen van den Coning en over 't Hooft van de Coninginne ; de Patriarch van Indien / alsoo de Bisschop van Burgos indispoost was / dede de Ceremonie ; welcke soo dra niet gedaen was / of/ na de ontfangen Complimenten van de Fransse Heeren / gingen den Coningh en Coninginne alleen in een Kamer / alwaer by de 2 uren in particultere Conversatie bleven / waer na sy dien dag t'samen in 't publijck aten/en vervolgens na Burgos reden/alwaer dien nacht t'samen sliepen: en de Coningin 's anderendaegs na buyten de Stad in een Convent gaende / dede van daer haer Intrede binnen gedachte Stadt/ sittende te Paert/ en gekleed op het Spaens ; 3 Grandes van Spangie marcheerden voor haer/en achter die de Marquis d'Astorga/en na de Coninginne/ die onder een Verhemelsel reet/quam Madame de Terranova en Madame de Mortare/sittende op Muylen/en vervolgens alle de Dames. Den naesten dag dede de Prince van Harcourt / die / sedert de Coninginne hadde overgelevert/ als Extraordinaris Ambassadeur ageerde/ sijn publijcke Intrede/ en had puplijcke Audientie / en kort daer aen die van sijn afscheyt. Hare Majesteyten wierden ondertusschen door veelderhande Divertissementen van Spaensse Speelen vermaeckt/tot dat haer van daer na Buen Retiro begaven/van waer in 't volgende Jaer een prachtige Intrede binnen Madrid hebben gedaen.

In Vranckrijck heeft van dit Jaer een Chambre Ardente tegen Luyden/ die andere souden hebben vergeven / aengevangen : dan alsoo 't selve werck noch niet ten eynde is gelopen / en dat men niet en weet wat eygentlijck van de saecke zy/ soo sullen wy in de naeste Mercurius daer van spreecken / zijnde ondertusschen een saeck die men in Vranckrijck voor desen niet gehoort heeft.

Laetst/ doe wy van de Engelsse en Schotse Affaires gewag maeckten/hebben wy verhaelt/ hoe de Schotse Oproerige zijn gedempt ; maer met het Verraet / in Engelandt ontdeckt / was het noch niet ten eynde / gelijck 't op heden noch

noch niet en is: wy sullen derhalven maer eenvoudiglijck verhalen 't geen verder in dit Jaer dien aengaende is gepasseert.

Daer waren onder andere tot Londen in de Gevangenisse geset eenen Thomas White/ alias Whitebread/ Provinciael van de Jesuyten in Engelandt; William Harcourt/ den gepretendeerden Rector van Londen; John Fenwick/ Procurator van de Jesuyten in Engelant; John Gaven/ alias Gawen; Anthony Turner en James Corker/ welcke den 23 Juny te recht wierden gestelt voor de Bar van de Rechtbanck in de Old-Baily: Corker gaf een Petitie in/ dat hy noch niet vaerdigh was met sijne defentie/ en versocht derhalven/ dat hy tot de naeste Vierschaer mocht sitten: Doch wierdt geseyt/ dat hy echter soude moeten verschijnen/ en de Beschuldinge aenhoren/ om als-dan te seggen wat Getuygen hy van noden hadde.

't Gros van de geseyde Beschuldinge bestont hier in: dat sy op den 24 April 1678 in een Vergadering binnen Londen waren geweest/ waer in geconspireert was/ om Oproer en Rebellye te verwecken/ den Koning met sijn Onderdanen te massacreren/ en 't Gouvernement en Religie te veranderen; waer by noch speciael wierdt geseyt/ dat als-doen bestemt was Grove en Pickering te gebruycken tot het ombrengen van den Koning/ en so niet/ 4 andre Schelmē.

Sy ontkenden alle gelijckelijck hier aen schuldigh te wesen/ en Whitebread bracht voor hem in/ dat hy in December te voren deswegen beschuldigt/ daer over te recht hadde gestaen en vry gekent was: maer men vont sulckx in de Registers niet. Fenwick seyde het selve/ en kreeg oock gelijck antwoort: En hier op wierden de Getuygen ingebracht: Dr. Oates was d'eerste/ die onder andere dingen getuygen gaf van de voorsz. Vergaderinge/ den 24 April/ oude stijl/ in de Herberge van 't Witte Paert gehouden/ en dat hy den ged. Whitebread self den Eed op het Mis-boeck van d'andere hadde sien nemen: dat hy geauthoriseert was Militaire Commissien te tekenen; en Sr. George Wakeman geweygert hebbende den Koning voor 10000 Ponden te vergeven/ geproponeert had/ om noch 5000 meer te presenteren. Dugdale getuygden tegen de selve verscheyde dingen/ maer al meest van gelijcke natuur/ daer Bedlow het sijne noch by voegde. Tegen Fenwik wierden mede verklaert verscheyde saken die de Conspiratie aengingen/ als dat met Instructie van Whitebread was over-gekomen/ om nieuwe aenbiedinge aen Wakeman te doen/ ten eynde die te persuaderen tot het vergeven van den Koningh: dat den 21 Augusti/ oude stijl/ hy Fenwick was geweest daer 't Gelt wiert getelt om den Koning om te brengen: dat hy kennisse had van 't Verraet tegen de Hartog van Ormont/ &c. Tegen Harcourt wiert mede getuygt/ dat hy in de groote Raet geweest was en getekent had/ met verscheyde omstandigheden/ en speciael/ dat van hem Brieven waren gevonden/ waer in hy/ eer 't ruchtbaer was/ de Doot van Edmundbury had geschreven. Aengaende Gavan/ dat die insgelijkx 't geresolveerde had getekent/ en verscheyde Raetplegingen bygewoont. Gelijck oock tegen Turner.

Hier tegens sochten de Beschuldigde de getuygenissen invalide te maecken door Tegen-getuygen/ welcke sy van St. Omer ontboden hadden/ wesende

jonge Personen/ in haer Schoolen aldaer opgevoed / welcke verklaerden / dat Dr. Oates / die de meeste getuygenissen tegen haer had gegeven / op den 24 April/ als de voor-gem. Raedtpleginge in de Herberge van 't Witte Paert sou gehouden zijn / tot St. Omer was geweest / soo dat hy onbequaem was om te getuygen 't geen op de selve tijdt binnen Londen soude gepasseert zijn/ ja dat hy tot in 't midden van Juny aldaer was geweest/en sy met hem dagelijcx hadden omgegaen / hebbende hem niet boven 2 Nachten in alles gemist. Maer hier tegens quamen Sr. Richard Barker/ Mr. Walker en Mr. Smith/ Studenten/met noch eenige andere/welcke gelijckelijck verklaerden/dat sy Dr. Oates in die tijdt / namentlijck in 't eynde van April en begin van Mey / tot Londen hadden gesien en gesproocken. Voor de rest trachten de Beschuldigde haer Alibi te betonen / en dat d'eene hier en d'ander daer buyten Londen was geweest/ als de meergemelde Vergaderinge was gehouden : maer haer Getuygen waren van de selve slagh als die van St. Omer waren gekomen ; dan sy meynden / dat / die tegens haer gebruyckt wierden / noch van veel minder geloof waren / en trachten oock te betonen / dat'er in de Beschuldingen verscheyde contradictien waren. Doch / na dat Partyen waren gehoort / zijn de Stucken aen 12 Gesw ooorne overgegeven ; welcke de Getuygenissen over en we'er hebbende geëxamineert/de Gevangens schuldig aen Hoog Verraet hebben verklaert : Doch het besluyt wierdt by het Hof tot des anderendaegs uytgestelt.

Den volgenden morgen wierdt den Advocaet Langhorn mede voor de Bar gebracht / als mede schuldig aen 't Verraet/ om den Koning om te brengen/ en de Regeeringe van Kerck en Staet te veranderen / en dat hy / om daer toe vreemde hulp te bekomen/na Romen en St. Omer had geschreven/ en voorder Secreten Raedt was geweest en Commissien had ontfangen / 't welck Dugdale / Prance en Oates tegens hem met veele omstandigheden getuygden : maer hy ontkenden 't/ en gaf voor/ dat sy Geldt voor dese hare Getuygenissen hadden ontfangen : 't welck sy Getuygen verklaerden onwaer te wesen. En hier op de 5 gevangen Jesuyten mede voor de Bar gebracht zijnde/ heeft men/ haer te gevalle/ de Getuygen voor haer noch eens geëxamineert/ maer die bleven soo stip by de Woorden van haer Verklaringen / dat sy op eenige Vragen van andere Maenden niet en scheenen te konnen antwoorden/ seggende / dat sy alleen waren gekomen om de getuygenisse van de Maenden van April en Mey te geven/ so dat men oordeelde te sien/ dat sy alleen getuygden volgens seeckere Instructie. Waer op men de Gebangens permitteerde voor haer self te spreken : dan die niet nieuws voort-brengende / zijn alle gecondemneert gesleept/ gehangen en gevierendeelt te werden : 't welck op den 30 Juny/ uytgenomen aen den Advocaet Langhorn/ dat uytgestelt wierdt/ aen de 5 Jesuyten / Whitebread/ Harcourt/ Fenwick / Gaven en Turner / is geëxecuteert / werdende van Newgate na Tyburn / volgens haer Sententie / op Sleeden gevoert / alwaer sy voor haer sterven noch de navolgende Redenen hebben gedaen.

De laetste Reden van Thomas Whitebread.

ICk gis dat'er al verwacht is dat ick iets spreecken soude aengaende de saeck, om de welcke ick gecondemneert en hier gebracht ben, om de Executie te lyden. Ten is niet minder als het aenspannen en toeleggen op sijn Majesteyts doodt en verandering van het Gouvernement van de Kerck en den Staet. Gy alle weet, of behoort te weten, dat ick nu heb te verschijnen voor het Aengesicht van den Almogenden Godt, en met alle inbeeldelijcke seeckerheyt en evidentie te verwachten heb een finael oordeel over al de gedachten, woorden en wercken van mijn geheele Leven.

Soo dat ick nu in geen ander gelegentheyt ben, dan om waerheyt te spreecken; daerom verklaer ick in Sijn Alderheyligste presentie, en als ick hoope genade te verkrijgen van Sijne Goddelijcke Majesteyt, voor U die hier tegenwoordig zijt, en voor de geheele Werelt, dat ick uyt dese Werelt ga, soo onnosel, en soo vry van eenige smet van dese dingen, die my opgeleyt zijn in dese saeck, als ick in de Werelt quam van mijn Moeders Lichaem. En dit doe ick, renunciërende van mijn Hert alle manieren van Pardons, Absolutien of Dispensatien voor het sweeren, als de gelegentheyt of interest magh vereysschen, 't welck sommige belieft heeft ons op te leggen, als een werck van onse Leere en practijck: maer het is een ding soo onrechtvaerdig, dat ick geloof, als ick altijt gedaen heb, dat geen Macht op Aerden my kan machtig maken, noch niemant anders, om sulckx te doen.

Raeckende die, die my seer valschelijck beschuldigt hebben (gelijck als de tijt, of hier in de Werelt, of hier na, sal openbaer maecken) ick vergeef 't haer van herten, en bid aen Godt, dat Hy haer Sijn Heylige Genade wil geven, dat sy mogen berouw krijgen van hare onrechtvaerdige Proceduren tegen my, anders sullen sy op 't besluyt vinden, dat sy haer selven meer quaet gedaen hebben, als ick van haer geleden hebbe, 't welck nochtans al veel geweest is.

Ick bid Godt, dat hy sijn Majesteyt wil zegenen, beyde tydelijck en eeuwig, het welck mijn dagelijckse Gebeden voor hem zijn geweest: en dit is al het quaet dat ick oyt tegen hem heb gedacht of gemeent. En ick verklare, in 't gesicht van mijnen Godt, met dese mijnen laetsten adem, dat ick noyt geleert, noch noyt gelooft heb, noch kan, als een Catholijck geloven, dat het wettelijck is, op eenige gelegentheyt, op wat pretensie dat het oock soude mogen zijn, te betrachten, of toe te leggen op de doot van sijn Majesteyt, of eenige schade aen sijn Persoon: maer ter contrarie, dat men alle is gehouden te gehoorsamen, te beschermen, te behouden sijn geheyligde Persoon, na sijn uytterste vermogen.

En ik verklaer daer en boven, dat dit de ware en eenvoudige sin is van mijn Ziele, in 't aensien van die de verborgentheden mijns herten kent, en als ick hope sijn gebenedijde aengesicht te sien, sonder eenige dubbelsinnigheyt, of innerlijcke behoudinge.

Dit is al dat ick te seggen heb, aengaende de saeck van mijn condemnatie. Al wat my nu resteert te doen, is om mijn Ziel te beveelen in de handen van mijnen gebenedijden Verlosser, door wiens verdienste en Lijden alleen, ick hoop zaligh te worden.

Laetste Reden van Willem Harcourt.

DE Woorden van stervende Personen hebben altijt geacht geweest van de grootste authoriteyt te zijn, om datse dan waren gesproken wanneer sy kort daer na souden geciteert worden voor de hooge Vierschaer van God Almachtigh.

Dit geeft mijn hoop, dat op de mijne oock magh gesien worden als op sulcke: daerom verklaer ick hier, in de tegenwoordigheyt van den Almachtigen Godt, 't geheele Hemelsche Hof, en dese ontallijcke Vergaderinge, dat als ick oyt hoopte (door de Verdiensten en 't Lyden van mijnen soeten Saligmaker Jesus Christus) op een eeuwigen zegen, ick soo onnosel ben als een ongeboren Kint, van eenigh ding dat my opgeleyt is, rakende de saeck daer ick hierom sterven moet.

En ick renunciëre geheelijck, en betuyge een afschrick te hebben van die versoeyelijcke en valsse Leere, die ons opgeleyt wordt, als dat wy konnen vryheyt hebben, om valsche Eeden te doen, of eenige andere sonde, om onse saeck te bevorderen, zijnde expres tegen de Leere van St. Paulus, seggende: *Men sal geen quaet doen, op dat'er goet af magh komen.* En daerom houden wy 't in alle gelegentheden voor onwettelijck, om te dooden of te vermoorden eenig Persoon, wie 't oock wesen magh, veel meer onsen wettigen Coning, die nu regeert, wiens Persoon en tydelijke heerschappy wy gereet zijn te beschermen met ons Lijf en Goet, tegen alle die haer daer tegen mogen opsetten, wie 't oock soude mogen zijn, niemant uytgesondert.

Ick vergeef 't hen alle die mijn doodt bevordert hebben, en bid voor hen ootmoediglijck om vergiffenis van Godt Almachtig: oock bid ick de geheele Werelt om vergiffenisse. Ick bid Godt, dat hy sijn Majesteyt wil zegenen, en verleene hem een voorspoedige Regeering; en 't selfde aen sijn Konincklijcke Gemalin, de beste der Coninginnen. Ick bid ootmoedig om de Gebeden van alle dese die van de Roomsse Kercke zijn, indien'er eenige sulcke tegenwoordig zijn.

Laetste Reden van Anthony Turner.

ZYnde nu, goede Vrienden, gekomen seer na aen mijn end, en gewaerschouwt door een straffe Doodt, om te verschijnen voor de Vierschare Godts, om daer reeckening te geven aen den rechtveerdigen Rechter, van alle mijn gedachten, woorden en wercken. Ick ben van conscientie-wegen gehouden my self dese Justitie aen te doen, om op Eede te verklaren mijne onnoselheyt van dese gruwelijcke daet van verradery, waer mede ick valschelijck beschuldigt worde. Ick acht het een schuldige plicht (die ick schuldig ben tot de Christelijcke Liefde) te verklaren aen de Werelt, voor mijn doot, al dat ick weet: aengaende dit poinct van de Catholijcken, met de welcke ick verkeert heb, zedert de eerste roep van 't Complot, wenschende uyt 't diepste van mijn Hert, dat de geheele waerheyt hier van mag openbaer werden, op dat d'onnoselheyt mag suyver bevonden werden, tot glorie van Godt, en tot Vrede en welstant van den Koning en het Landt. Aengaende mijn self, ick roepe Godt tot getuygen, dat ick noyt van mijn geheel leven was, of geweest hebbe, in eenige vergaderinge of by-een-komste der Jesuyten, in de welcke eenige Eed van secretesse, by mijn, of eenige van die, om te besluyten

ſluyten eenig Complot tegens de geheyligde Perſoon van ſijn Majeſteyt, noch hebbe noyt tegenwoordig geweeſt in eenige vergaderinge van haer, in de welcke eenige voorſtellinge was gedaen, of gereſolveert, of geteeckent, by mijn, of eenige van haer, om weg te nemen het leven van onſen rechten Souverain. Een ſteck van ſulcken natuur, dat indien ick hadde tegenwoordig geweeſt in eenige ſulcke by-een-komſten, of conſultaties, ick verbonden hadde geweeſt door de Wet van Godt, de Regels van mijn Religie (en ſoude door Gods genade dien-volgens gedaen hebben) t'ontdecken ſulcken vervloeckten duyvelſe Verradery aen de civile Magiſtraet, ten eynde ſy na haer verdienſten mochten geſtraft werden.

Goede Vrienden, 't is ſoo ver van daer, dat ick in September laetſt ſoude hebben geweeſt in eenige conſultatie der Jeſuyten tot Tixal, in Mr. Ewers-kamer, dat ick verklare voor God, en als ick hoop zalig te werden, dat ick niet eens dat gehele Jaer tot Tixal geweeſt ben, in Mylord Aſtons Huys.

't Is waer, ick was in de Congregatie van de Jeſuyten, gehouden op den 24 April, een Jaer voorleden, maer in die by-een-komſte (ſoo waer als ick hoop zaligh te werden) handelden wy daer van geen affairen van Staet, maer alleen omtrent de affairen van onſe Provintie, 't welck ordinaris van ons gedaen werdt alle 3 Jaren, en dat over de geheele Werelt, ſonder nochtans hier door offenſie te geven aen de wereltlijcke Princen.

Goede Vrienden, ick ben ſoo vry van deſe Verradery, daer ick mede beſchuldigt wert, als een ongeboren Kint, en zijnde onnoſel, heb ick mijn ſelfs noyt beſchuldigt in de confeſſie van eenig ding, daer ick mede belaſt werde, 't welck ſeeckerlijck (indien ick mijne conſcientie had beſmet gevonden met iets van deſe natuur) ick mijn ſelven niet ſoo vry en vrank, gelijck als ick gedaen heb, ſou hebben geſtelt voor de ſeer honorabele geheymen Raet des Conings.

Aengaende de Catholijcken, met de welcke ick verkeert heb, zedert d'eerſte roep van dit Complot, ick proteſteer voor d'Almogende God, met de woorden van een ſtervend Man, dat ick noyt eenige van die, 't zy Prieſter, of Leeke, hoorde expreſſeeren of uytſpreecken tot mijn, eenige de minſte kennis van een Complot, dat alsdan ſoude geſmeet werden onder de Catholijcken tegens ſijn Coningl: Majeſteyt, tot voortgang van de Catholijcke Religie.

Ick ſterf een Rooms Catholijck, en verſoecke ootmoedig de gebeden van alſulcke, voor een geluckige paſſagie na een beter leven: Ick heb van die Religie geweeſt meer als dertig Jaren, en nu danck ick Godt met een uytterſte danckbaerheyt, dat hy my geroepen heeft door ſijn heylige gratie tot de kenniſſe en belijdeniſſe van deſe waerheyt, niet-tegenſtaende het vooroordeel van mijn voorgaende opvoedinge.

God, door ſijn oneyndelijcke goetheyt, zegene den Koning, en de gehele Koningl: Familie, en verleene ſijn Majeſteyt een voorſpoedige Regeeringe alhier, en een Kroon van glorie hier namaels. God, door ſijn genade, vergeve alle die, de welcke my valſchelijck beſchuldigt hebben, of eenig deel gehad hebben in mijn doodt, ick vergeve het haer uyt de gront of 't diepſte van mijn Hert, gelijck als ick ſelf vergiffenis verwacht van de hand Gods.

GE-

G E B E D.

O God, de welcke my geschapen hebt tot een boven natuurlijck end, om u hier in dit leven door uwe Goddelijcke gratie te dienen, en U hier namaels te genieten in glorie, gelieft te vergunnen, door de Verdienste van de Passie uwes bitter Lijdens en Doodts, dat wanneer dit verganckelijcke Leven sal geëyndigt zijn, dat ick niet magh mancqueren te genieten in volle blijdschap en vreugt, U, mijn laetste end en opperste Goed: ootmoedigh bid ick om vergiffenis voor alle de Sonden, die ick misdaen heb tegen U Goddelijcke Majesteyt, van den eersten oorspronck dat ick begon reden te gebruycken, tot desen laetsten oogenblick toe; Ick ben hertelijck bedroeft uyt de gront van mijn Hert, dat ick U oyt vertoornt heb, die een soo goede, machtige, wijse en soo een rechtveerdige Godt zijt, en ick make een propoost, met de hulpe van U Goddelijcke bystant, U, mijn Godt, die ick bemin boven alle dingen, noyt wederom te vergrammen. O soete Jesu, die sulck een pijnelijcke en schandelijcke Doodt aen het Hout des Kruys geleden hebt voor onse zaligmaeckinge, eygent toe, ick bid U, aen my de Verdiensten van U Heylige Passie en bitter Lijden, op dat ick, door de Verdiensten van dit Heylig Lijden, U mijn Lijden magh opofferen, het welck ick voor mijn Sonden rechtveerdiglijck lijde. O mijn liefste Saligmaecker en Verlosser, ick dancke U oneyndelijck voor alle het gene Gy belieft hebt voor my te willen doen gedurende de geheele loop van mijn Leven; en nu, in de ure mijns Doots, my versterckt hebbende met een vast Geloof, van al het geene Gy geopenbaert hebt, en daer-en-boven met een vaste hoop van Uwen eeuwigen zegen, smijt ick my selven in de Armen van Uwe Goddelijcke Genade, welcke Armen uytgestreckt waren aen het Hout des Kruys, voor mijne zaligheyt. Soete Jesus ontfangt mijnen Geest.

Laetste Reden van Jan Gavon.

WAerde lieve Landtsluyden. Ick ben nu gekomen tot de laetste actie der sterflijckheyt, tot de ure mijns Doodts, een ure de welcke is den Horisont tusschen de tijdt en de eeuwigheyt: een ure, welcke my moet of tot een Ster maken, om eeuwiglijck in het Koninckrijck hier boven te lichten; of een die in alle eeuwigheyt onder in de Hel met alle verdoemde Zielen moet branden: Een uur, in welcke, indien ick sinceerlijck handel, en met een hertelijcke droefheyt mijne misdaden beken, ick hopen magh op behoudenis; maer indien ick die valschelijck verloochen, ick heb niet anders te verwachten als de eeuwige verdoemenis: En daerom wat ick seggen sal in dese groote ure, hoop ick dat gy sult geloven.

En nu sweer ick solemnelijck, protestere en betuyge voor al dat heyligh is, in Hemel en op Aerde, en als ick hope Godts Aengesicht in heerlijckheyt te sien, dat ick soo onnosel ben als het ongeboren Kint, van al dese verraderlijcke misdaden, de welcke Mr. Oates en Mr. Dugdale tegen my gesworen hebben in mijn verantwoordinge, en om welckers wil de Sententie des Doodts was uytgesproken tegen my, daegs na mijne verantwoordinge.

En op dat gy moogt verseeckert wesen, dat 't gene ick segge de waerheyt is, soo protesteer en sweer ick op de selve manier als ick hope Godts Aengesicht in heerlijckheyt te aenschouwen, dat ick in 't gene wat ick tot u spreeck, geen gebruyck

en

en maeck van eenige dubbelsinnigheyt, of innerlijcke behoudinge, of materiele uytspreeckinge, of eenige andere wegen om de waerheyt te verduysteren; noch gebruyck ick eenige dispensatie van den Paus, of iemant anders, of eenige Eed van secreetheyt, of eenige absolutie op mijn bekentenis, of uyt eenige bekentenis om de waerheyt te versaecken; maer ick spreeck in de eenvoudige sin, die de Woorden vervatten: En indien ick op andere manieren spreeck, om de waerheyt te verkleynen, te verduysteren, of te versaecken, ick wensch dan met mijn Ziel, dat Godt my magh uytsluyten uyt sijn Hemelsse glorie, en verdoemen my tot de aldernederigste plaets des Helssen Vuurs. Soo veel voor dat poinct.

Ten tweede nu, lieve Landts-luyden, ick beken en verschulde my selfs aen de geheele Werelt, dat ick een Rooms Catholijck ben, en een Priester, en een van die soort van Priesters, die gy Jesuyten noemt.

En nu, om datse soo valsselijck beticht zijn van de Leere van Konings-moort, soo dunckt het mijn schuldige plicht te zijn, om voor uw te protesteren met mijn laetste stervende Woorden, dat noch in 't particulier, noch de Jesuyten in 't generael, houden van sulcke opinien, maer geheelijck haten en verfoeyen de selve: En ick verseker uw, dat onder de groote hoop van Autheuren, die onder de Jesuyten van Philosophie, Theologie of Casus, of eenige Sermoenen zijn, na mijn beste wetẽ niet een en is die de Leere van Koning-moort toestemt, of dese stelling hout, dat het wettelijck is voor een particulier of privaet Persoon een Coning te dooden, schoon hy een Ketter, Heyden of Tiran is: Ick seg, daer is niet een Jesuyt die dit houd, uytgenomen Mariana, een Spaensse Jesuyt, en hy en defendeert het niet absolut, maer voorbeeldings wyse, waerom sijn Boeck wederom is ingeroepen, en die opinien verworpen en veroordeelt.

En is het niet een vuyl ding, dat om de haestigheyt van een eenig Man (dewyl oock al de rest tegen hem roepen en 't contrarie houden) een geheele Religieuse Ordre soude gevonnist werden? Maer ick heb nu geen tijdt om die saeck in 't breede uyt te leggen, en daerom referere ick uw alleen tot een Koninkl. Autheur, ick meen de wyse en victorieuse Coningh Hendrick de IV. van Vranckrijck, de Koninckl. Groot-vader van onse tegenwoordige genadige Coning, de welcke in een publijcque Oratie, die hy selfs pronuncieerde in defentie van de Jesuyten, onder anderen verklaerde, dat hy heel wel vernoegt was met de Leere der Jesuyten, raeckende de Coningen, als gelovende het te zijn conform met de Leere van de beste Leeraers van de Kerck.

Maer waerom verhael ick de getuygenis van een particulier Prins, dewyl de geheele Catholijcke Werelt is der Jesuyten Advocaet? Want voornamentlijck Duytslandt, Vranckrijck, Italien, Spangie en Vlaenderen betrouwen haer de opvoedinge van haer Jeugt, en in een groote maet, sy betrouwen haer eygen Zielen van hun geregeert te wesen door de bedieninge der Sacramenten.

En kunt gy uw inbeelden, dat soo veele groote Coningen en Princen, en soo veele wyse Staten sulckx souden doen of toelaten, dat dit in haer Koninckrijcken gedaen wierdt, indien de Jesuyten Mannen waren van sulcke verdoemde opinien, alt sy nu hier in Engelandt voor gehouden werden?

Ten derden, lieve Landts-luyden, ick betuyge, dat, gelijck als ick noyt in mijn leven heb getracht of gesocht de afzetting noch de doodt van den Coningh; soo begeere ick nu van herten van Godt, dat Hy hem verleene een geruste en voorspoedige Regeering op Aerden, en een eeuwigdurende Kroon in den Hemel.

Gelijck als mede voor de Rechters en de Jurats, en al die gene, die eenigsints rakende waren in mijn ondersoeck, beschuldiging of veroordeeling, ick versoeck ootmoedig van Godt haer tydelijcke en eeuwige voorspoet en welvaren: En rakende Mr. Oates en Mr. Dugdale, de welcke (ick roep Godt tot getuyge) my door valsse Eeden tot dit ontydig eynde gebracht hebben, ick vergeef het haer van herten, dewyl Godt my gebied sulckx te doen; en ick bid van Godt, door sijn oneyndige genade, dat Hy haer wil geven waerachtige droefheyt en berou in dese Werelt, op dat sy mogen bequaem zijn, om de eeuwige zaligheyt te genieten in de toekomende. En soo hebbende mijn schuldige plicht aen my selfs afgeleyt, en de onnoselheyt van mijn Ordre en haer Leere, aen mijn Naesten en de Werelt, ick heb anders niet meer te doen, mijn groote Godt, als mijn selfs te werpen in de Armen van uwe Genade, soo vastelijck als ick oordeel mijn selfs ben, soo seecker als ick gelove dat Gy een Goddelijck Wesen zijt, en drie Goddelijcke Persoonen, en dat de tweede Persoon in de Godheyt Mensch wierdt, om my te verlossen: soo geloof ick oock, dat Gy een eeuwige Vergelder van het goed, en een Kastyder van het quaet zijt. Ten laetsten, ick geloof alles dat Gy geopenbaert hebt, om Uwe oneyndige Waerheyt; Ick hoop op U boven alle dingen, om Uwe oneyndige getrouwheyt; en ick bemin U boven alle dingen, om Uwe oneyndige schoonheyt en goetheyt: En ick ben hertelijck bedroeft, dat ick oyt soo grooten Godt vertoornt heb: van gantscher herten ben ick te vreden, om een schandelijcke Doodt te lyden, om der liefde wille van U mijnen lieven Jesu, aengesien Gy voor my een schandelijcken Doodt hebt gelieven te lyden.

Laetste Reden van Jan Fenwick.

GOede Vrienden, ick maeck staet, dat gy iets verwacht dat ick soude seggen, aengaende de misdaden daer ick om gecondemneert ben, en dat ick of mijn fouten bekennen of mijn onnoselheyt verdedigen sal: daerom verklaer ick voor Godt en de geheele Werelt, en neem Godt tot getuyge, dat wat ick spreeck is de waerheyt, dat ick soo onnosel ben aen 't geen my opgeleyt is, van de Samensweering des Conings Doodt, en 't bevlytigen om de Regeeringe om te keeren, en een vreemde Macht in te brengen, als het Kint dat noch ongeboren is, en dat ick daer niets af en weet, als wat ick gehoort heb van Mr. Oates en sijn Gesellen, en wat originelijck van haer komt.

En aengaende wat men seyt, en wat men gemeenlijck gelooft van de Roomsse Catholijcken, dat men haer niet geloven noch betrouwen mag, om dat sy Dispensatie hebben voor de Leugen, valsche Eeden, Koning-moorden, en andere van de aldergrootste misdaden, ick renunciëre mits desen geheelijck alsulcke Pardons en Dispensatien, en verklare mede, dat het is een boos-aerdige en vervloeckte laster, gesmeten op die, de welcke van herten en zielen haten en versoeyen alsulcke bose

en

en verdoemde practijcken. En op 't woort van een stervende Man, en als ick hoop op de Genade van de Handt Gods, voor wien ick haestelijck moet verschijnen, en reeckening geven van al mijn doen; ick verklare wederom, dat wat ick geseyt heb, is waerachtigh: En ick hoop, dat de Christelijcke liefde uw niet sal dencken laten, dat door de laetste daed van mijn leven, ick mijn Ziel soude wegh werpen, door 't opgeven van mijn laetsten Adem met een verdoemelijcke Leugẽ.

Hier tegen zijn in Engelandt verscheyde Boeckjes uytgekomen / om te bewijsen / dat de Jesuyten / volgens hare Gronden / sodanigh wel konden spreecken / en echter nochtans aen de saecken schuldig zijn: Maer de Roomsse in tegendeel hebben van dese Jesuyten gesprooken als van Martelaers: zijnde de Executie alsoo volbracht / gelijck geseyt is.

De Hartog van Monmouth / na het dempen van de Oproerige Schotten / quam den 20 van July tot Londen / werdende met het luyden van de Klocken verwelkomt / en begaf sig voort na Hamptoncourt / als wanneer sijn Majesteyt met sijn Raedt vergadert zijnde / resolveerde het nieuwe Parlement weder te dissolveren / en een ander tegen den 17 October te beroepen / waer toe de navolgende Proclamatie is gedaen.

CHARLES R.

ALso het tegenwoordige Parlement, begonnen en gehouden tot Westmunster den 6. 16. dagh van de Maent Maert voorleden, laetst is geprorogueert geworden tot den 14. 24. van Augusti naest: Soo heeft sijne Majesteyt, wesende geresolveert met sijn Volck te vergaderen, ende hare Advysen te nemen in verscheyde Parlementen, goet gevonden het tegenwoordige te dissolveren, gelijck by dese sijne Coningl: Proclamatie casseert en dissolveert het geseyde Parlement: En de Heeren Geestelijcke en Wereltlijcke, Ridders, Stedelingen en Burgers werden door dese tegenwoordige ontslagen en gedispenseert van op den geseyden 14. 24. Augusti te vergaderen. Sijn Majesteyt belieft gunstelijck oock te doen weten aen alle sijne beminde Onderdanen, dat hy ordre gegeven heeft aen den Heer Cancelier van Engelandt te expediëren circulaire Brieven, in goede en behoorlijcke forme van de Wet; om te beroepen een nieuw Parlement, 't welck sal beginnen en gehouden werden tot Westmunster, op Dingsdag den 7. 17. van de Maent October toekomende.

Den Advocaet Richard Langhorn had soo lange hope gegeven / dat hy noch groote dingen soude ontdecken / waerom sijn Executie was uytgestelt: maer hy by sijn onschult volhardende / is eyndeling op den 20 July mede geëxecuteert tot Tyburn / voerende omtrent gelijcke reden als de Jesuyten / en betoonende mede groote resolutie tegen de Doodt te hebben / volgens d'Engelsse stijl.

Den 28 July is den Ridder Wakeman / Doctor Medicinæ van de Coninginne / oock te recht gestelt / werdende beschuldigt / dat den Koning soude hebben willen vergeven / en daer voor soude genieten 15000 Ponden / daer van hy reeds 5000 soude hebben ontfangen / en dat hy / tot een verder vergeldinge van 't selve / het generale Doctorschap van de Armee hadde aengenomen en ont-

ontfangen van den Provinciael der Jesuyten: dit verklaerden tegen hem Dr. Oates en Mr. Bedlow, met diversche omstandigheden. Maer Wakeman seyde hem Oates niet te kennen; en den Klerck Sr. Philips Floyd sprack voor den Gevangen. Corker, Rumley en Marschal, die te gelijck te recht zijn gevordert, wierden over gelijcke saecken beschuldigt: Maer de Gesworne na dat sy de Bewijsen hadden geëxamineert, oordeelden die niet suffisant, om dese schuldigh te verklaren: waer over Dr. Oates sigh bysonder misnoegt vertoonde, voornamentlijck tegen den Opper-rechter Scrogs, over 't welcke namaels groot spel is geweest, maer niemant heeft konnen bewijsen, dat hy sigh niet eerlijck had gedragen, soo dat alle sijne Partyen vervolgens hebben moeten swijgen.

Den 30 Augusti zijn de Princessen Anna en Isabella vertrocken van Londen, om haer Vader de Hartog van Jorck tot Brussel te gaen besoecken.

Den Koning quam daegs daer na van het divertissement van de Jacht tot Windsor, alwaer sigh was wesen vermaecken, doch bevont sigh niet wel te passe, soo men meynde van een Verkoutheyt; doch alsoo den volgenden nacht wel sliep en sweete, verhoopte men, dat het daer mede soude overgegaen hebben, maer dien nacht daer na weder ongemackelijcker rustende, en self tot braecken komende, wierdt den volgenden morgen gelaten; dat in 't begin wel eenige veranderinge scheen te geven, maer sijn Majest. wierdt korts daer na van een seer hevige anderendaegse Koorts of Tertiaen (soo de meeste Doctoren oordeelden, want daer waren wel 10 a 12 Doctoren, die over sijn Majest. gingen) aengetast, met bysondere sweetinge, daer door hooggem. sijn Maj. sig sodanig verswackt bevont, dat aen de Doctoren seyde, dat op middelen, om de Koorts te stutten, mosten bedacht zijn: waer op sy geresolveert hebben den Koning seeckere soort van Pilletjes, daer onder de bekende China Chinæ gemengt was, in te geven, en waer op het sevende Acces, waer in de selve Koortsen meest termineren, is achter-gebleven. Den Heer Hartog van Jorck, tot Brussel zijnde, en van dese Indispositie van sijn Heer Broeder tydinge krijgende, is cito op Vrydagh den 8 September van daer vertrocken, verselt alleen met 5 a 6 Personen, en heeft sijn wegh over Rijssel na Calais genomen, alwaer op Saturdagh tegens den avont aenquam, en sigh wat uytgerust hebbende, is des Sondags namiddags ten 2 uren over-gesteecken in een Vaertuyg na Doubres maer heeft door contrarie Wint 18 uren in die kleyne passagie moeten toebrengen; doch tot Doubres gearriveert zijnde, is sijn Koninckl. Hoogheyt van daer te post na Londen vertrocken, alwaer in den avont quam te arriveren: En op St. James 2 uren gerust hebbende, is den 12 dito des morgens tot Windsor by den Koning aengekomen; welcke over sijne komste, als die niet verwacht hebbende, wat gesurpreneert scheen, zijnde noch by sijn Bedde: sijn Koninckl. Hoogheyt sigh op sijn Knien buygende, seyde: Dat hy geinformeert zijnde van de Sieckte van den Coning, sijn Broeder, hy sigh niet had konnen onthouden van hem te komen sien, schoon sonder en buyten des Conings ordre, maer dat hy sijn Majesteyt verseeckerde, dat hy geen ander desseyn en had, en

en dat soude blyven of weder vertrecken, soo als sijn Majesteyt hem soude ordonneren. Waer op den Koning hem uyt sijn Bedde opheffende/ den Hartog omhelsde/ sonder iets op sijn Woorden te antwoorden. Maer men luyde de Klocken van de Capelle van 't Casteel van Windsor/ tot teecken van vreugde. En sedert is den Koning van tijdt tot tijdt meer en meer gebetert/ en tot sijne volkomen gesontheyt gekomen.

Maer daer was ondertusschen in de Siekte van sijn Majesteyt iets voorgevallen/ daer over de Hartog van Monmouth in sijn disgratie is geraeckt/ soo dat sijn Majest. den 21 Septemb. hem sijn Ampt van Generael van de Militie in Engelandt en Schotlandt heeft ontnomen/ en voort belast uyt het Rijck te vertrecken: 't welck oock gevolgt wierdt daegs eer den Heer Hartogh van Jorck weder van daer vertrock/ 't geen was op den 5 October/ werdende van veel uytgeley gedaen/ en arriveerde op den 6 op de Mase/ en voort in den Hage/ van waer vervolgens na Utrecht is vertrocken/ om sigh aldaer te onthouden; men had anders geseyt/ dat na Reenen soude hebben gegaen/ om op 't Huys van de Coninginne van Bohemen te logeren/ dan is niet gevolgt/ maer is daer na tot Amsterdam en op andere Plaetsen geweest.

De Heer Hartog van Jorck vertrock daegs na de Hartog van Monmouth/ namentlijck op den 6 October/ mede van Londen/ werdende van meer Grooten uytgeley gedaen: sijn Koninckl. Hoogheyt is voort geluckigh tot Brussel gearriveert/ dan van daer met sijn Gemalinne en 2 Dochters na den Hage verreyst/ en aldaer mede niet lang verbleven/ hoewel men in 't begin daer van anders had gesprooc ken/ maer vertrock/ volgens beschey t uyt Engelandt van den Koning/ den 19 October weder uyt den Hage met sijn hooggemelde Gemalinne en 2 Dochters/ en is met de Jachten/ die den Koning voor haer had gesonden/ na Engelandt overgesteken/ alwaer den 22 October is gearriveert/ met intentie/ om na Schotlant te gaen resideren/ gelijk oock daer na derwaerts is verreyst: maer de inclinatien waren alreede so veel verandert/ dat sulcx niet van noden soude zijn geweest/ ja terwijl dit schrijve/ verneme/ dat self eenige Provintien sijn Majesteyt in 't volgende Jaer over dit weder thuys ontbieden van sijn Heer Broeder bysonderlijck hebben bedanckt.

't Is niet wel te seggen wat arbeyt en vlijt gestadigh by d'een en d'ander is aengewend/ om alle soorten van ombragie te scheppen en geven/ 't zy dat'er oorsaecken toe zijn geweest of niet; want in sommige Landen heeft men geoordeelt/ dat aen het Verraet in Engelandt wel veel waerheyt was/ maer dat die occasie was opgevat by Heeren die haer interest niet wel met dat van 't Hof over een quam: Immer daer is op veel Plaetsen seer gearbeyt om Parlements-Heeren tot het nieuwe Parlement tegens d'inclinatien van 't Hof te krijgen.

Sijn Majesteyt dede ondertusschen by Proclamatie 4 Personen/ als Capit. Lavallyan/ Kerney en Thomas Brahal/ Yrse Edellieden/ en Jaques Wilson/ als aengebracht/ dat sy souden aengenomen hebben sijn Majesteyt het Leven te benemen/ en/ vermits sy haer absenteerden/ tegens den 30 October voor

des Konings Banck dagen/ met verbod eenige van de selve te huysvesten of te verbergen/ op pœne van Hoog Verraet te begaen/ en met belofte van een Premie van 100 Ponden / voor die eene van de selve soude aenbrengen / oock Pardon voor eene van de selve/ welcke d'andere soude ontdecken

De Hartogh van Buckingham geraeckte ondertusschen / alsoo sigh met de Verkiesinge van nieuwe Leden van 't Parlement wat te veel gemoeyt had/ mede in disgratie / soo dat ordre wierdt gegeven hem te apprehenderen / maer hy absenteerde sigh. En korts daer na / namentlijck den 24 October / is de Grave van Schafsbury sijn Presidents-plaets in den Raedt ontnomen / en geheel uyt den Raedt geset.

Het nieuwe Parlement soude op den 27 October vergadert hebben / maer sijn Majesteyt vont goet / soo men gist/ soo over eenige buyten als binnen-affaires / het selve te prorogueren tot den 9 November ; en de saecken als-dan niet beter gedisponeert zijnde / dat te verlangen tot den 5 Februarij in 't volgende Jaer : 't welck oock alsoo geschiet is.

Partyen / voor en tegens het Verraet / die in Engelandt waren / arbeyden seer tegens malkanderen aen. Dugdale / die seer veele van 't Verraet had aengebracht / trachte men te persuaderen alles te herroepen : maer hy bracht sulckx aen/ en de schuldige zijn daer over gestraft.

Daer wierdt oock een nieuw Desseyn ontdeckt / om de schult van 't eerste op de hals van de Presbyterianen te werpen : dit wierdt ontdeckt door eenen Dangerfield / die in d'eerste aenvang daer over wierdt vast geset / en soude aldus aengeleyt zijn geweest : men soude eenige Papieren / behelsende een versiert Desseyn of Verraedt van de Presbyterianen / met de Namen van hare Hoofden en Officiers/ met hare Commissien/ &c. in verscheyde Huysen en Logementen van die Party sien te krijgen / en dan de selve pogen te overvallen met een ondersoeck/ om uyt de selve Geschriften / nevens eenige uytgemaeckte Getuygen / haer dien klad op 't lijf te werpen : Dit had den voorsz. Dangerfield/die daer toe met groote Personen soude hebben gecorrespondeert/ eerst trachten te practiseren tegens eenen Colonel Mansel / logerende in een Huys in Westmunster/daer hy mede sijn logijs hebbende gekregen/in een Kamer van den Colonel / sodanige Brieven neerleyde / en haelde doe 2 Officiers van het Costuym-huys / onder voorgeven / dat den Colonel iets gesloocken had / dat hy konde aenwijsen ; en in het soecken van dese op sijn Kamer / seyde hy de voorsz. Brieven gevonden te hebben / die de voorsz. Officiers / alsoo niet anders ontdeckten / mede namen ; maer den Colonel daer kennisse van krijgende / heeft die weder geëyscht/meynende dat het sijne Papieren waren/ doch die bevindende de sijne niet te wesen / heeft het Werck Dangerfield opgestreden / en wierdt soo veel schijn van waerheyt gevonden / dat hy Dangerfield daer over gevangen is geset : En op sijn Bekentenisse en Verklaringe wierdt den Grave van Castelmaine en andere gevangen geset ; bekomende meerged. Dangerfield voor sijn openbaringen sijn Pardon : En Sr. William Waller/ yverig in 't vervolgen der Roomsse / kreeg by een Rooms Weduwijf / Cellier

ge-

genaemt / in een Meel-Tobbe verborgen / veele Papieren / waer in het voorsz. Dessepn insgelijckx ontworpen was. Vorder is noch de Lady Powis / als hier aen mede schuldig / gevangen geset.

Dangerfield bekende oock / dat hy de Graef van Schafsbury hadde vermeynt om te brengen / dat daer toe al in sijn Huys was geweest / maer tot sijn voornemen niet had konnen komen.

Daer was oock een aenslagh gemaeckt / om Dr. Oates en Mr. Bedlow t'eenemael in discrediijt te brengen / hier toe soude men de selve met eenige swaere Crimen beschuldigen: gelijck dan eenen Thomas Knox / te voren geweest zijnde Dienaer van de Grave van Danby / en eenen John Lane / te samen met eenen William Osburn / hadden geconcipieert / en hem Oates van Sodomie beschuldigt / zijnde gedachten Lane / die 't selve verhaelde dat met soude hebben willen doen / een Dienaer van gedachten Oates geweest: maer de Beschuldinge ten deele door de openbaringe / die den voorsz. Dangerfield dede / vals bevonden zijnde / is daer over met Knox vast geset / en gecondemneert in de Pillory te staen / en in 100 Ponden boete. Osborn is het ontvlucht / doch naderhant gekregen / en onder Borgtocht weder ontslagen.

Sr. William Waller heeft men oock verscheyde lagen geleyt / ten minsten om hem te affronteren / maer is echter niet van gevallen.

Op den 27 November heeft men dese uytsporigheyt tot Londen gesien: men soude de Geboorten-dag van de Coninginne Elisabeth vieren / 't welck eenige Persoonen met een extraordinaire Triumph hebben willen doen gedencken / en daer toe de navolgende Statie laten aenrechten: voor aen gingen ses Pijpers / in rode Hembt-rocken / en doe een Belman / klinckende met een Bel / seggende: Gedenckt den Rechter Godfrey. Achter welcke volgde het nagemaeckte doode Lijck van Sr. Godfrey self / in sijn ordinaris Habijt / met de Dasse / daer mede hy was vermoort / by sijn Neck / Bloetvlacken aen sijn Borst en daer omtrent / en witte Hantschoenen aen sijn Hant / vorder geheel bleeck en doots van Wesen / rijdende op een wit Paert / en achter hem een van de Moorders / om hem te stutten / dat hy niet en soude vallen: Achter die quam een Priester / diens Kleed geborduurt was met Doodts-hoofden en Beenderen / uytdeelende Aflaten / voor die de Protestanten vermoorden / en roemende dat voor een heerlijck werck: Item / een Priester alleen / in 't swart / met een lang Silver Kruys; voort 4 Carmeliter Monnicken / in witte en swarte Kleederen; 4 Graeuwe-Monnicken / in haer eygen Gewaed; doen 10 Jesuyten / met hare bloedige Daggen / en achter haer verscheyde Musijck-instrumenten; noch 4 Bisschoppen / in Purper / met witte Linne-Mouwen / yder met een Gout Kruys op de Borst; item / 4 Bisschoppen / met Goude Mijters op; en na dese 6 Cardinalen / met Scharlaecken-Rocken en rode Mutsen; waer achter quam den voornaemsten Doctor van den Paus / met Jesuyts-Poeder in d'eene / en een Urinael in d'andere Hant; doe 2 Priesters / in witte Choor-Kleden; en eyndelingh den Paus / op een verheven Toneel / vertonende een Zetel van Staet / en gedeckt met Scharlaecken / en de Stoel heerlijck met

Gout

Gout geborduurt / met Kruyssen aen sijn Voeten / op een Kussen van Staet, en 2 Jongens (in witte Choor-kleden/ met witte Syde Banieren/ beschildert met rode Kruyssen en bloedige geheyligde Daggen / tot het moorden van Ketterse Coningen en Princen) saten aen yder zyde van den Paus / die een kostelijcke Scharlaken Rock aen hadde / geboort met witte Ermijnen / en verciert met Goude en Silvere Streepen/met een driedubbelde Kroon op 't Hooft/ en een rijcke Ketting van Gout en kostelijcke Steenen omtrent sijn Hals/met Corale Kettingen/ St. Pieters Sleutels/ en ander Guychel-werck / op de rug; den Duyvel/ als sijn Geheymen Raedt/ stont achter hem/en instrueerde hem/ hoe hy sijn Majesteyt van kant soude helpen/ een Protestants Complot practiseren/en de Stad Londen weder in brant steken:dese Processie marcheerde also 's avonts ten 5 uren van Morefields na de Bis hops-gate/en beneden Houndsditch na Algate / en van daer door Leadenhal-straet/ Cornhil en Cheapside na Tempel-bar/ met meer als 1000 Fackelen en Toortsen/onder den toeloop van seer veel Menschen: En alsoo daer gekomen zijnde / was een groot Vuur bereyd aen 't eynde van Chancery-lane / recht tegens over Temple-gate / en na dat een uur of soo doorgebracht was met Vuurwercken en andere Divertissementen/ soo wierdt den Paus / op een gegeven teycken / in 't Vuur geworpen/ alwaer hy quam te verbranden / konnende alle sijn aenbiedingen van Pardons en Benedictien niet helpen / en wierdt doen oock van den Duyvel verlaten: 't Welck alsoo volbracht is/ onder 't luyden van de Klocken den gantschen dag/ en 't aensteecken van seer veel Vuuren in de voornaemste Straten. Tot Lewis / in Sussex / was op den 15 November een spectacul aengerecht / zijnde dit niet geheel ongelijck. Maer dese dingen / als aenleydinge tot Beroerte gevende/ wierden niet wel opgenomen.

De Hartog van Monmouth heeft ondertusschen geresolveert / om weder na Engelandt te keeren: men meynde in 't eerste / dat sulckx geschied euyt ordre van den Koning; maer op den 7 December tot Londen arriverende / sond hy een Brief aen sijn Majesteyt / waer in te kennen gaf: Dat hy geinformeert zijnde, dat men hem daer groote en sware saken te last leyde, hy sig genootsaeckt hadde gevonden, om sijn Eer te defenderen, derwaerts te komen, en sigh voor sijn Majesteyt te verantwoorden. Maer den Coningh was daer over verwondert/ en liet den Hartog seggen: Dat hy niet en wist dat hy van eenige misdaden wiert beschuldigt, maer dat van hem niet en hadde verwacht, dat hy tegens sijn ordre en interest van sijn Rijck soude hebben overgekomen, en dat hy derhalven aenstonts soude vertrecken, en sigh niet vervorderen in Withal in sijn Appartement te komen. Den Hartog in de Nacht ten 2 uren tot Londen gearriveert/ en dat aengeseyt zijnde / antwoorde: Dat hy altijt des Konings Beveelen gehoorsaem was geweest, doch nu niet weder uyt het Rijck konde gaen, maer sijn Majesteyt bad, dat hy hem in den Tour wilde laten setten, en hem gerechtelijck verantwoorden, of hy schuldigh was of niet. Het Volck tot Londen was over sijne komste soo verblijd / dat sy ongemeen veel Vreugde-vuren aenstaecken / de Klocken luyde/ en alle teeckenen van vreugde bewesen/ oock veele hem quamen verwelkomen:

komen: maer wanneer vernomen wierdt/ dat hy tegen begeeren van den Coning was gekomen/ begonde sulckx te stremmen/ en noch meer/ wanneer hem daer op alle sijne verdere Ampten wierden ontnomen/ werdende 't eerste Capiteynschap van de Guarde geconfereert op de Hartogh van Albemarle; het Gouvernement van Hul en Luytenantschap van 't Wester-gedeelte van Yorckshire is gegeven aen de Grave van Mulgrave/en 't Jagermeesterschap van Engelant aen de Grave van Pleymouth/ blijvende alleen onvergeven het Groot-Stalmeesterschap: En dat is de vrucht van dit wederkeeren geweest/ hebbende den Hartog/ ter oorsaecke van sijn Soon/ de Graef van Doncaster/ die sieck was en te overlijden quam/ wel in Witehal geweest/ maer is daer na gelast weder van daer te vertrecken/ gelijk hem oock sedert als een particulier omtrent Londen heeft onthouden.

Veele in Engelandt sagen niet garen/ dat het vergaderen van 't Parlement soo van tijdt tot tijdt wierdt uytgestelt/ soo dat self 10 Pairs het navolgende Request aen den Koning hebben gepresenteert.

SIRE. Wy komen ons selven hier werpen aen uw' Majesteyts Voeten, zijnde 10 van de Pairs van uw' Koninckrijck van Engelandt, en in onse eygen Namen, en in den name van verscheyde andere onse mede-Pairs, smeecken wy ootmoediglijck, dat uw' Majesteyt considereren wil het groot gevaer, daer uw' Koninckllijcke Persoon in is, nevens de Protestantse Religie, en het Gouvernement van dese uwe Natien: En wy bidden ootmoedig, dat in een tijdt, waer in de selve soo hooglijck zijn geinterresseert, uw' Majesteyt wil effectuëlijck gebruycken uwen Grooten Raedt het Parlement. SIRE, uyt de diepste gront van plicht en gehoorsaemheyt tot uwe Majesteyt, presenteren wy voor ons ootmoedigh Advys en ernstig versoeck, dat het Parlement magh sitten op den geappoincteerden tijt, en dat het uw' Majesteyt magh believen daer van publijcke kennisse en verseeckering te geven, op dat de Sinnen van uwe Onderdanen mogen bedaren, en de vreese weg-genomen werden.

Welck Addres is overgegeven uyt de naem en ordre van de 10 Pairs/ hier onder gemelt/ en van geen meer Personen onderteeckent/ om dat een Statuyt in 't Jaer 1661 was gemaeckt/ dat gene Petitien van meer als van 10 Personen mochten ondertepckent werden/ te weten: Kent, Huntingdon, Bedford, Clare, Stamford, Schafsbury, Say en Seal, Eure, Nort en Grey, Chandos, Grey, Howard, Herbert, Rockingham, Townshend, Holles, Delamer. En is persoonlijck gepresenteert aen sijn Majesteyt by de navolgende 5 Graven en 4 Barons: Huntingdon, Clare, Stamford, Schafsbury, North en Grey, Chandos, Grey, Howard, Herbert. Waer by den Grave van Bedford sigh mede soude hebben gevoegt/ indien door een onverwachte Indispositie niet en waer verhindert. Het wierdt overgegeven by de Grave van Huntingdon/ uyt den name van de boven-gemelde Lords/ en sy wierden geintroduceert by sijn Majesteyt door den Prince Robbert: en was 't antwoort van den Koning: Dat hy wilde overleggen 't gene sy hadden voorgestelt; maer dat hy hertelijck wenschte, dat al

't Volk so sorgvuldig was voor 't beste en ruste van de Natie, als hy altijt soude zijn.

Maer sijn Majesteyt heeft in tegendeel het Parlement van den 5 February tot den 21 November daer aen volgende doen prorogueren/ met de navolgende Proclamatie.

CHARLES. R.

ALso het Parlement tot den 5 February aenstaende was geprorogueert, soo hebben wy, om verscheyde importante redenen, geraden geoordeelt ende geresolveert het selve voor noch langer tijt, namentlijck tot den 21 van de toekomende Maent November, te prorogeren; En derhalven laten wy by dese onse Coninglijcke Proclamatie weten, publiceren en verklaren, dat het Parlement van den 5 February, boven gemelt, tot den geseyden 21 November sal werden geprorogeert, waer van soo de Geestelijcke als Wereltlijcke Heeren, Ridders, Burgers, Poorters, en alle andere, die 't behoren sal, kennisse by desen sullen nemen, en hare saecken daer na aenstellen, haer mits dien wel expresselijck aenduydende, dat wy haer, ofte iemant van haer, tegens gedachten 5 February alhier niet en verwachten, uytgesondert die gene, die in de Steden van Londen en Westmunster of daer omtrent zijnde, sig op den dag van de gemelde Prorogatie (gelijck sulcx in diergelijcke voorvallen is gebruyckelijck) ter Vergader-plaets souden konnen laten vinden. Gegeven in ons Hof tot Withal, den 21 December 1679. en van onse Regeeringe het 31ste.

En vernemende/ dat het formeren van Requesten van alle kanten wierdt levendig gemaeckt/ heeft daer op den Lord Major en Aldermans van Londen doen belasten/ daer tegens te waecken/ om de rust/ soo veel mogelijck/ te conserveren/ en een formeel Placcaet daer tegens laten publiceren/ luydende aldus

CHARLES R.

ALso den Koningh geinformeert is, dat verscheyde qualijck geintentioneerde Luyden in differente Plaetsen van dit Koningrijck Requesten trachten op te maecken, om onder apparente pretexten, de welcke tot de welstant van het gemeene best schijnen te strecken, aen sijn Majesteyt te werden gepresenteert, tot welcken eynde sy-luyden te wege brengen, dat de selve door een merckelijck getal van sijne Majesteyts Onderdanen werden ondertekent, welcke manieren van doen tegens de gemene en bekende Wetten van dit Koningrijck directelijck zijn strydende, en tenderende om misnoegen, mitsgaders Oproer en Rebellie onder 't Volk te verwecken: weshalven sijn Majesteyt, considererende de quade gevolgen, die daer uyt souden konnen ontstaen, indien diergelijcke Proceduren ongestraft bleven, als oock om voor te komen, dat eenige van sijne goede Onderdanen onder sulcke plausibele pretexten hier inne mede niet en werden betrocken, ofte onverhoets en onwetende geinduceert, om de Wetten in eenige van de bovengemelde omstandigheden te verbreecken, soo is 't, dat het aen sijn Majesteyt, volgens het advys van sijnen Secreten Raet, heeft belieft by dese sijne Koninglijcke Proclamatie te verklaren ende te laten weten, dat hy by desen aen alle en een yder van sijne goede en getrouwe Onderdanen, van wat qualiteyt en conditie de selve souden mogen zijn, wel expressel ijck verbiedt sig voortaen te verstouten van diergelijcke signaturen self te doen, ofte van andere te procureren, ofte oock sig op eenigerhande wyse met het minste Request van die natuur, om aen sijn Majesteyt te werden gepresenteert, te bemoeyen, op

poene

pœne van d'uytterste rigeur, die de Wet in diergelijck voorval soude konnen in 't werck stellen, te incurreren. Beveelt wyders sijne Majesteyt aen alle Magistraten en Officiers, die 't behoren sal, nauwe sorge te dragen, dat sodanige Delinquanten tegens de Wetten na hare verdiensten mogen werden vervolgt en gestraft. Gegeven in ons Hof tot Withal, den 22 dag der Maent December 1679. en van onse Regeringe het 31ste.

Doch wat hier op is gevolgt/ hopen wy in 't naeste Jaer te verhalen.

Dit Jaer heeft desen Staet gehad den Heer van Beuningen tot haer Extraordinaris Ambassadeur in Engelant / maer die had al lang versocht thuys te komen: weshalven den Heer van Leyden van Leeuwen / volgens de Resolutie van den 5 Mey / nochmaels wierdt versocht voor 3 a 4 Maenden derwaerts te gaen / gelijck oock gedaen heeft / vertreckende daer toe den 30 Mey uyt dese Landen/en arriverende den 4 Juny tot Londen/alwaer den Heer van Beuningen noch vond / doch die korts daer na repatrieerde / en in den Hage gekomen zijnde/ heeft op den 19 dito rapport gedaen.

Wy sullen Engelandt nu van dit Jaer laten blijven / en weder na huys keeren: Alwaer haer Hoog Mog. by voorgevallene occasie geremarqueert hebbende de diversiteyten en 't onderscheyt/ dat in de Credentialen of Commissien by de Heeren Staten van de respective Provintien / voor desen verleent aen de Heeren der selver Gedeputeerden / die in de Vergaderinge van haer Hoog Mo. verschenen was/waer toe dē 30 Mey 1671 verscheyde nieuwe Formulieren waren opgestelt/ om gelijckelijck daer na de voorsz. Credentialen en Commissien te richten / gelijck die van Hollandt / Zeelandt en Over-Yssel alreede hadden gedaen/ goet gevonden hebben/ dat de voorsz. Formulieren aen de noch overige Provintien mede soude werden gesonden/ om daer uyt insgelijcx een te verkiesen/ op dat alsoo met gelijcke Creditiven mochten voorsien werden.

Den 1 Juny hebben haer Hoog Mog. / alsoo nu Vrede met Vranckrijck hadden/ geordonneert/ dat de Belastinge van 1 Stuyver op yder Pont Fransse Siroop / als mede de Placcaten / daer by de Fransse Manufacturen belast werden hoger als in den Jare 1664/ souden komen te cesseren en op te houden.

Den 7 Juny quam advijs uyt Vranckrijck / dat op de Ruine van 't Casteel van Orangie / gedurende den jongsten Oorlogh / wesende een Crucifix gestelt/ het selve in February van dit Jaer by nacht / door onbekende Menschen / om verre geworpen was: dat daer over door de Bisschop van Orangie (voorby gaende den Souverain) hevige klachten waren gekomen aen het Hof van Vranckrijck / en dat die soo veele geopereert hadden / dat den Koning belaste aen sijn Intendant in Provence / den voornoemden Bisschop van Orangie te assisteren met de stercke hant / en met soo veel Militie / als hy nodig soude oordeelen / om het neergeworpen Kruys te doen herstellen. En niet tegenstaende by eenige particuliere Luyden / omme meerder moeyten voor te komen / het voorsz. Kruys wederom was opgerecht / dat hoogst-ged. sijne Majesteyt daer mede geen contentement hadde genomen / maer by expresse nader last gegeven had aen den voorn. Intendant / om daer-en-boven noch een ander Kruys elders

ders in de Stadt van Orangie op te rechten / met Ceremonien: en dat sulckx geschiet was / zijnde die van de Magistraet genootsaeckt geworden 't selve te moeten aensien en bywonen. Over 't welcke haer Hoog Mog. naderhant hebben doen klagen en redres versocht/maer daer is geen verandering op gevolgt.

Den 22 April te voren was op 't Request van de Koopluiden en Geinteresseerde in den Handel op Moscovien / by Placcaet van haer Hoog Mog. geordonneert/dat voortaen alle Schepen deser Landen/op Moscovien handelende/ alle Jaren / gelijck voor desen en van outs / precise op den 1 September / oude stijl / van de Reviere van Archangel souden moeten vertrecken / op pœne van 6000 Guldens / niet alleen by dese Inwoonders / maer oock by de Hamburgers en andere te verbeuren / die na de voorsz. tijdt van Archangel souden afvaren / en alhier binnen dese Landen inkomen: dan hebben haer Hoog Mog. op den 19 Juny verklaert/ dat het voorsz. Placcaet geen plaetse sal hebben ten reguarde van de Schepen / die jaerlijckx van hier mede na Moscovien varen/ en van daer niet na Hollandt of beneden de Straet van Gibraltar / maer na de voorsz. Straet en na Italien haer cours nemen.

Den 26 July notificeerde den Grave van Benthem tot Teckelenburg / by Missive van den 30 Juny / aen haer Hoog Mog. / dat hy hem andermael in den Huwelijcken Staet hadde begeven met de Furstinne Vrouwe Charlotta/ Weduwe Hartoginne van Saxen/ &c. geboren Landt-gravinne tot Hessen.

Den volgenden dag is by haer Hoog Mog. sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie versocht / omme voor de eerste mael sodanige ordre in de Regeeringe / Politie en het Kerckelijcke / binnen de Stadt van Maestricht en de Landen van Over-Mase te stellen / als hoog-gem. sijne Hoogheyt ten meesten dienste van de selve soude oordeelen te behoren: Gelijck sijn hoog-gem. Hoogheyt kort daer na heeft gedaen.

Ondertusschen waren haer Hoog Mog. aengesocht door den Resident van der Veecken/ wegens de Prince van Luyck/ om de herstellinge van den hooggemelden Prince in sijne Regalien en Gerechtigheden / en de Luyckse Magistraet binnen de selve Stadt: 't Welck / gelijck als te voren tot die van de Jesuyten / by desen Staet is geconsenteert / als noyt gedachten geweest zijnde/ iemant sijn Gerechtigheden aldaer te ontnemen. Maer de restitutie van Hasselt en Maesyck / beyde gedurende den laetsten Oorlogh in possessie genomen/ heeft soo niet konnen goet-gevonden werden ; want hoewel men niet van intentie was die te willen behouden / soo nochtans versocht men te voren satisfactie van den Heere Keurvorst van Ceulen / Prince van Luyck / over eenige pretentien te ontfangen / eer men die Plaetsen evacueerde/ presenterende desen Staet daer over door Commissarissen te handelen.

Maer 't gene van meerder gewicht magh geoordeelt werden / was/ dat den Spaenssen Extraordinaris Envoyé / Don Emanuel de Lira / al even na de gesloten Vrede sustineerde / dat Maestricht in handen van de Spaenssen most overgelevert werden / daer over verscheyde Memorien heeft overgelevert / en waer op den 5 Augusti deses Jaers het volgende Antwoort heeft bekomen.

Sabbathi

Sabbathi den 5 Augusti 1679.

IS gehoort het rapport van de Heeren Schimmelpenning, van der Oye, en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerden tot de Buytenlandse saken, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van der selver respective Resolutien Commissoriael van den 3 October 1678, den 18 Maert, en 19 April laetstleden, gevisiteert en geexamineert de Memorialen van den Heer Don Manuel Françisco de Lira, Extraordinaris Envoyé van den Coning van Spangien, alle rakende d'overlevering van de Stadt Maestricht aen sijn Majesteyt, breder in de Notulen van den 3 October, 18 Maert en 19 April vermelt: Waer op gedelibereert en ingenomen zijnde de consideratien en't hoogwijs advys van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, is, in conformité van dien, goet gevonden en verstaen, dat aen den gem. Heer de Lira tot Antwoort sal werden toegevoegt, dat haer Hoog Mog: altoos in goede gedachtenisse sullen houden de trouhertige hulpe en assistentie, die de selve van hoogstged. sijn Majesteyt in haer ongelegentheyt hebben genoten, en soo veel haer mogelijck is trachten te conserveren des selfs vriendschap; dat sy geloven, dat sy, gedurende den geheelen loop van den voorgaenden Oorlog, seer goede preuven hebben gegeven, dat sy d'interessen van hoogstged. sijn Majesteyt soo hoog als haer eygen interessen hebben geconsidereert, en niet minder yver getoont, om des selfs Landen en Luyden te beschermen en defenderen, als sy voor haer eygen behoudenis hadden konnen doen, en dat d'ongelucken, die het Godt Almachtig belieft heeft over de gemeene saecke te laten gaen, oorsaeck zijn, dat haren goeden yver niet heeft gehad die successen, die men onder sijnen zegen daer van hadde mogen verwachten; dat het Tractaet van den Jare 1673. noch by haer is in goede geheugenis, en dat het 18 Articul van 't selve Tractaet mede-brengt een belofte van de Stadt Maestricht aen hoogstged. sijn Majesteyt te sullen cederen; dan dat haer Hoog Mog: versoecken, dat hoogstged. sijn Majesteyt de goetheyt wil hebben van te considereren, dat het 12 Articul van 't voorsz. Tractaet insgelijcx uytdruckelijck mede-brengt een belofte, van dat het Tractaet van Vrede en Vriendschap, tusschen hoogstged. sijn Majesteyt en haer Hoog Mog: gesloten tot Munster, in den Jare 1648, en de conventien daer op gevolgt, in alle hare Poincten en Articulen souden werden geobserveert; en dat hoogstged. sijn Majesteyt en haer Hoog Mog:, en der selver Ingezetenen ten wederzyden, souden joüisseren en genieten van alles wat daer by was geconvenieert en gereguleert, soo wel voor soo veel die 't publijck, als voor soo veel die 't particulier concerneerden; dat het oock evident is, dat by het 45 Articul van 't voorsz. Tractaet van Munster expressellijck is geconditioneert, dat voor een gedeelte van 't voorsz. Tractaet gehouden en als sodanig geëxecuteert souden werden de conventien tusschen hooggeď. sijn Majesteyt en sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orange, Frederick Hendrick, hoogloffel: memorie, den 8 January en 27 December 1647 gemaekt, medebrengende onder anderen, dat boven de Partyen, daer van in 't voorsz. Tractaet van Vrede wierdt gesprooken, aen sijn Hoogheyt tot voldoening van sijn prætensie souden volgen het Landt en de Heerlijckheyt van Montfoort; en dat sijn Majesteyt daer by soude voegen soo veel Landen, dat de suyvere Inkomsten

van dien jaerlijcx souden monteren op een Somme van 32000 Guldens: dat sijn Majesteyt daer-en-boven soude besorgen, dat het Graefschap van Meurs soude werden toegevoegt soo veel Lande, dat de Inkomsten van dien daer door 10000 Guldens hooger als te vooren souden komen te monteren; ende dat het voorsz. Graefschap voorts door sijne Keyserlijcke Mejesteyt tot een Hertogdom ge-erigeert, en van 't Rijck te leen gehouden soude werden: dat het voorsz. Graefschap van Montfoort onder sijn Hoogheyts directie eerst is gekomen met den Jare 1654. ende dat de Jaerlijckse Inkomsten van 't voorsz Graefschap van Montfoort van die tijdt noyt meer dan 20000 Guldens hebben gerendeert, en dat de melioratie van de voorsz. 10000 Guldens van 't voorsz. Graefschap Meurs is gebleven onvoldaen: dat by de voorsz. Conventien van den Jare 1647. vast gestelt zijnde, dat sijne Hoogheyt soude blyven behouden het Marquisaet van Bergen, tegens eenige Landen in 't voorsz. Tractaet ge-exprimeert, daer over op den 12 October des Jaers 1651. is gemaeckt een naerder Conventie, by de welcke hooghstgedachte sijne Majesteyt aen sijn Hoogheyt latende de voorsz. Landen, die aen sijne Majesteyt tegens het voorsz. Marquisaet souden werden gecedeert, aen deselve daer-en-boven belooft een Somme van 500000 Guldens, en noch een Rente van 80000 Guldens jaerlijcks losbaer, den Penningh 20: dat sijne Majesteyt daer by niet alleen heeft verklaert, dat alle de verseeckertheden, die hoogegem. sijn Hoogheyt dien-aengaende was hebbende, souden blyven in haer volle kracht en waerde; maer by speciale Assignatie noch daer-en-boven daer toe heeft geobligeert desselfs Goederen, Domeyen, Aydes en Revenuen in 't Hertogdom Brabant, en 't Graefschap van Vlaenderen, en voorrs gehypothequeert alle desselfs Goederen en Domeynen, om daer op te hebben recours in cas van contraventie: dat op de voorsz. 500000 Guldens noch is onbetaelt gebleven de Somme van 220000 Gulden, en dat de vooorsz. Jaerlijckse Renten van 80000 Guldens insgelijcks onbetaelt gebleven is, uytgenomen dat sedert eenigen korten tijdt herwaerts eenige Penningen daer op zijn voldaen: dat volgens het 24, 25, 26, 27 en 28ste Articulen van 't voorsz. Tractaet tot Munster gesloten, aen sijn Hoogheyt hebbende moeten werden gerestitueert desselfs Goederen in Bourgondien gelegen, sulcks ten opsichte van verscheyde Goederen niet alleen niet en is geschiedt, maer dat sijne Majesteyt, of desselfs Pachters van de Saulueries in Bourgondien, uyt de Bosschen, sijn Hoogheyt toe-komende, hebben getrocken 5000 Guldens Jaerlijcks, Frans Geldt, ende dat de voorsz. Saulueries verpacht zijn geworden voor een Somme van 250000 Guldens Jaerlijcks, mede Frans Geldt, en dat in deselve 250000 Guldens Jaerlijcks aen sijn Hoogheyt een sestendeel heeft gecompeteert, zijnde genaemt Le sixte d'Auxerre, 't welck hoogstged. sijn Majesteyt onder sich heeft blyven behouden: Dat aen haer Hoogheyt de Vrouwe Princesse Douariere van Orange, in krachte van de voorsz. conventien van den 8 January en 27 December des voorsz. Jaers 1647., heeft moeten werden gegeven de Heerlijckheyt van Turnhout, en daer by soo veel Landen, dat het suyver Inkomen van dien soude monteren tot 12000 Guldens Jaerlijcks; dat de voorsz. Inkomsten noyt hoger dan tot 8000 Guldens Jaerlijcks hebben bedragen, en dat het

het Landt van Turnhout daer-en-boven van den Jare 1658. heeft betaelt een Somme van 30000 Guldens, daer van het tot noch toe niet is gerembourseert; dat boven de effective restitutie der voorsz. Goederen, selfs het verbeteren van eenige van dien, ende het vermeerderen van de Inkomsten van eenige van deselve, de Somme van Penningen, die hoog-gemelte sijn Hoogheyt over de voorsz: Non-præstatie te vorderen heeft, het Capitael van de voorsz. Rente van 80000 Guldens Jaerlijcks daer in mede gecompræhendeert, komt te bedragen 7 Millioenen 732392 Guldens. Dat hoogst-gedachte sijn Majesteyt buyten bedencken uyt de memorie niet en sal zijn gegaen, dat haer Hoog Mog. seer veel instantien menigte van Jaren aen den anderen hebben gedaen, ten eynde hoog-gem. sijne Hoogheyt van 't voorsz. achterwesen soude mogen werden voldaen, en niet kunnen nalaten haer te bedancken van de goede officien, die den gemelten Heer de Lira ten voorsz. eynde heeft aengewent, maer dat daer op seer weynig effecten zijn gevolght, niet alleen in dese calamitieuse Oorlog--tyden, maer oock voor date van dien, en soo wanneer hoogstgedachte sijn Majesteyt was in een seer volkomen rust en vrede; dat desen Staet aen hoogst-gem. sijn Hoogheyt soo veel Obligatien hebbende, voor de diensten, die deselve den Lande in soo veel occasien heeft gedaen, en verplicht zijnde, dessels Interessen als haer eygen intrest te considereren, haer in desen vinden in een groote verlegentheyt, door dien sy aen d'eene zyde sien, dat hoogstged. sijne Majesteyt de Cessie van Maestricht voorn. vordert, uyt krachte van een Tractaet, en aen d'andere zyde, 't welck dat selve Tractaet oock vast-stelt, dat de geene, die in krachte van 't voorsz. Munstersse Tractaet iet hebben te vorderen, mede sullen werden voldaen, en dat hoog-gem. sijn Hoogheyt de voorsz. voldoeninge niet heeft genooten, en dat oock hoogst-gedachte sijne Majesteyt voor die voldoeninge heeft gehypothequeert dessels Goederen ende Domeynen, en specialijck geaffecteert, dewelcke in Brabant en Vlaenderen gelegen zijn; want indien hoogstged. sijne Majesteyt, uyt krachte van een Tractaet, met reden kan vorderen de voorsz. Cessie van Maestricht, soo kan hoog-gem. sijn Hoogheyt uyt dat selve Tractaet niet alleen de voorsz. Voldoeninge van gelijcken vorderen, maer oock voor al met recht insisteren, dat aen sijn Majesteyt niet magh volgen een Domeyn, gelegen in Brabant, soo langh hy niet is voldaen, om dat het aen sijne Hoogheyt voor de voorsz. Voldoeninge is geaffecteert en gehypothequeert; en dat haer Hoog Mog. daerom wenschen, dat hoogstged. sijn Majesteyt de goetheyt wil hebben, van haer uyt dat voorsz. labyrint te degageren, in het welck sy haer niet door haer faute en toe-doen, maer door de voorsz. wan-betalinge vinden ge-engageert; ende dat hoogstged. sijne Majesteyt derhalven met hooog-gem. sijne Hoogheyt wil convenieren en verdragen over de voorsz. Voldoeninge. Dat haer Hoog Mog. haer daer-en-boven genootsaeckt vinden te representeren, dat de Collegien ter Admiraliteyt over Equipagies, gedurende desen tegenwoordigen Oorlogh gedaen, aen hoogst-ged. sijne Majesteyt seer notabele somme van Penningen ten achteren zijn, en specialijck ter saecken van Equipagies, die hoogst-ged. sijne Majesteyt hier te Lande selfs heeft doen bevorderen; dat het voorsz. Tractaet van den voorsz. Jare 1673 de

de voldoeninge van dien wel niet reguleert, maer oock niet heeft konnen reguleren, ten opsichte deselve Equipagies eerst langh daer naer, niet alleen met believen, maer voor verre de considerabelste gedeelten, op de instantie van hoogstgedachte sijn Majesteyt zijn gedaen; en dat sijne Majesteyt nae sijn groote equiteyt wel sal konnen considereren, dat het met de Justitie niet soude over-een-komen, dat aen d'eene zyde voldaen wierdt 't gunt hoogstged. sijne Majesteyt vordert, en dat aen d'andere zyde de gemelte Collegien geen betalinge van 't voorsz. achterwesen souden consequeren, sonderlinge daer deselve Collegien door de voorsz. Equipagies niet alleen in groote achterheyt zijn geraeckt, maer oock gekomen tot soo grooten verval, dat deselve onmachtigh souden zijn de saecken, haer aenbevoolen, te kunnen doen, indien de voorsz. Voldoeninge langer soude werden uytgestelt en gedifféreert.

Hier op heeft den voorsz. Extraordinaris Envoyé weder dese onderstaende Memorie overgegeven.

NA tien Maenden, dat den ondergetekende Extraordinaris Gesant van Spangien ge-eyst heeft van U Hoog Mog:, met meerder rechtvaerdigheyt dan gevolg, de dadelijcke vervulling van de vrywillige aenbieding, die U Hoog Mog: deden aen sijn Majesteyt van de Stadt Maestricht, met alle des selfs dependentien, door het 18 Articul van 't Tractaet van Alliantie, gesloten in den Haeg den 30 Augusti des Jaers 1673; en na de publijcque en particuliere vervolgingen, die hy daer over gedaen heeft, soo wel door sijn mondelinge redenen by de voornaemste Ministers van den Staet, als door sijn Memorien, gedirigeert aen U Hoog Mog: den 3 October van 't voorgaende Jaer, den 18 Maert, den 17 April en den 19 Mey van 't tegenwoordige, en door Brieven, die hy daer over geschreven heeft aen den Heer Pensionaris Generael, insonderheyt den 28 April en den 6 Mey.

D'eerste authentijcke tyding, die den voorn. Extraordinaris Gesant in al die tijt van d'intentie van U Hoog Mog: gekregen heeft, is geweest den 9 van de tegenwoordige Maent Augusti, dat men hem ter hant gestelt heeft de Resolutie van U Ho: Mo:, genomen den 5, sonder dat in dese tien Maenden men hem oyt eenige Conferentie versocht of gegeven heeft, of eenig discours met hem gehouden van de kant van den Staet, om met gemene bewilliging en wederzijdse verklaringen een materie van soo grooten gevolg te dirigeren, gelijk het de manier en gewoonte is selfs in geringer saken, dan de tegenwoordige.

Waer door het te sien is, dat desen Handel geensints over een komt met de gene, die U Ho: Mo: voortijts gebruyckten tegens de Ministers van den Koning in 't generael, en tegens den Persoon van den ged. Extraordinaris Gesant in sijn particulier, wanneer hy in alles handelde door sijn yver en sorg wegens de bespreecken, en self wegens de conservatie van den Staet, daer Spangien, sonder tegen spreken, de krachtigste en eerste oorspronck van geweest is, door groote hulpmiddelen en vrywillige assistentien, die men niet vereysschen of sig beloven konde, uyt kracht van eenig Tractaet, dewijlse geweest zijn voor 't Verbond van den Jare 1673.

Maer gelijk den Staet in 't generael haer behoudenis en herstellinge, door middel

del van den Oorlog, ſchuldig is aen ſoo veele Princen en Potentaten, die ſig daer ingewickelt hebben, om haer te bevryden, heeft een yder ſijn deel daer aen te pretenderen, en men wil ſig van onſe kant daer niets van aenmatigen, als 't geen zy ons ſchuldig is, ſonder nadeel van eens anders glory.

Maer boven dat ſtaet het ons vry U Ho: Mo: te doen gedencken, op wat genereuſe manier men van onſe kant tegens U Ho: Mo: gehandelt heeft.

Andere Geallieerde Machten van den Staet zijn met een grooter yver en ſeer loffelijke inſichten in haer Intereſten getreden door den weg van Subſidien; Wy hebben niet alleenlijck noyt geſtipuleert, of noyt gedacht, daer eenig voordeel van te trecken; maer in tegendeel hebben wy, van 't begin van den Oorlog, voor U Ho: Mo: betaelt Millioenen van contant Gelt, en geliquideert voor de helft der Wervingen en Subſidien van vremde Legers. Deſen Handel is van onſe kant onderſcheyden van die van U Ho: Mo:, de welcke overwonnen zijnde door de genereuſe manier, op welcke wy ons hals over hooft aen hun zyde begeven hebben, na dat wy in alle de Poincten van ons Tractaet van den Jare 1673. over een gekomen waren, uyt hun eygene beweging (gelijck een later blijk van hun erkentenis) de Stadt Maeſtricht aen ſijn Majeſteyt aenboden. De Heeren Gedeputeerden, die doenmaels d'Alliantie met den voorn. Extraordinaris Geſant maeckten, zijn getrouwe Getuygen, dat, zy hem in Minute overgelevert hebbende het Project van 't Articul van Maeſtricht met de Carte blanche, om dat te corrigeren, en daer by te voegen alle de circumſtantien, expreſſien en particulariteyten, die bequaem en nodig mochten zijn, om hem te verſekeren van de getrouwe vervulling van een aenbieding, die ſy wel twintig mael repeteerden ter goeder trouwe gedaen te zijn, den ged. Extraordinaris Geſant noyt de Hant of Pen daer aen heeft willen ſteken, en hem antwoorde, dat, het geen manier zijnde, dat men een Juweel, 't geen men vrywillig aen iemant vereert, ten naeuſten onderſoeckt, of dat men een gegeven Paert in de Mont ſiet, hy niet en wilde examineren de Termen, door welcken U Ho: Mo: deſe belofte deden, dewyl ſy hem van hun kant daer van met ſoo veel ſekerheyt verſekerden, dat men geen plaets ter werelt liet, om aen de nakoming te twijffelen, na ſoo veel geëxaggereerde herhalingen van oprechtheyt, en van onfeylbaerheyt van hun aenbieding.

Toeſtaende dan met billijckheyt ter glory der Geallieerde Machten van den Staet alles, dat zy tot des ſelfs herſtelling door 't Succes van hun Wapenen gecontribueert hebben, is 't echter onfeylbaer, dat, ſonder de Vrede van Engelant, den Staet beſweecken ſoude hebben, en dat U Ho: Mo: dit groote Werck alleen aen Spangien ſchuldig zijn, ſonder de participatie, van wien 't oock ſoude mogen zijn, in geheel Europa, hebbende ſijn Majeſteyt van Brittangie de goetheyt gehad, van dit Hooft-werck te defereren alleen aen de dienſten van Spangien, en aen de tusſchen-ſpreecking alleen van onſen Ambaſſadeur, die 't Inſtrument en den volkomene Plenipotentiaris daer van was, in den naem van U Ho: Mo:, die daer niets van obtineren konden in de By-een-komſt tot Keulen, door alle de middelen en getrouwe en geſtadige beſorgingen van hun Miniſters op die Vergadering, waer van den ondertekende Extraordinaris Geſant een onwederleggelijck Getuygen

is,gelijck als by alles tegenwoordig geweest zijnde,en de minste omstandigheden van 't voorleden noch indachtig zijnde, om die te vergelijcken met het tegenwoordige, en met den inhout van 't eerste poinct van U Ho: Mo: Resolutie, het geen insonderheyt betreft de danckbaerheyt, met de welcke U Ho: Mo: door hun formele expressien verseeckeren, altijt met estime indachtig te sullen zijn, 't geen sijn Majesteyt voor hen in hun onderdruckigen gedaen heeft, en dat zy daer blijcken van sullen pogen te geven in alles, dat in hun macht sal wesen, en Maestricht sulcx zijnde, werpt sig de suppositie van U Ho: Mo: door de daed selfs om ver.

In de genoemde Resolutie van U Ho: Mo: van den 5 deser Maent volgt een Combinatie, die geheel strydig is tegens ons Haegse Tractaet van den Jare 1673, en tegens dat van Munster van den Jare 1648, strydende tegens het 18 Articul van 't eerste, ten opsichte van den afstant van Maestricht, en tegens het 48 Articul van 't twede, ten opsichte der particuliere over-een-komingen, ten voordeele van mijn Heere den Prince van Orangie en Mevrouw de Princesse Douariere, van den 8 January en den 27 December 1647, en noch tegens de Articulen 24, 25, 26 en 27, van 't voornoemde Tractaet van Munster, wegens de Goederen van Sijn Hoogheyt in Bourgondien.

En na de Deductie, die U Ho: Mo: maken van ses capitale Poincten deser Pretentien, met een seer naukeurige rekening van allerley schaden en interesten, besluyten zy in hun boven-gem. Resolutie, dat, boven de effective restitutie van alle de voorn. Goederen, en de melioratie van eeniger Inkomsten, den Prince van Orangie noch te pretenderen heeft, voor de geseyde non-prestatie daer in begrepen, de Renten van 24000 Guldens, 7 Millioenen, seven hondert dertigh en twee duysent drie hondert twee-en-t'negentig Ponden.

Wat aengaet het gros der Pretentien van den Heere Prince van Orangie, men heeft noyt ontkent de Schult van 't geen dat hem rechtvaerdig toe sal komen, en men heeft groote Sommen op goede rekening daer van voldaen; maer wat belangt de naukeurigheyt, met welcke men daer de interesten oprekent, 't is onmogelijck, dat den ondertekende Extraordinaris Gesant daer tegenwoordig op soude konnen antwoorden, met genoegsaem fondament, vermits, na 8 Jaren, die hy by U Ho: Mo: geresideert heeft, de eerste en eenigste Documenten, die hy daer oyt van gesien heeft, die geenen zijn, die men hem ter hant gestelt heeft den 9 van dese Maent, met de Resolutie van U Ho: Mo: van den 5; hoewel hy verscheydene malen uyt sijn eygene beweging den Heere Prince van Orange, en den Pensionaris Generael Fagel, daer over aengesproocken heeft, versoeckende van hen een Deductie (die men hem echter noyt gegeven heeft) van de gem. Pretentien, om de selve t'examineren, en een naukeuriger vertoog daer van aen sijn Majest: te konnen doen, om die materie op sodanigen voet te brengen, tot welcke de Ministers (die de selve maer in 't gros aen 't Hof gesolliciteert hebben) by gebreck van procuratie van commissie, of authoriteyt, noyt gekomen zijn: sulckx dat alle de versuymen niet aen die kant zijn, daer men ze stelt.

U Ho: Mo: voegen daer by, dat het niet buyten gedencken van sijn Majest: sal zijn, dat U Ho: Mo: van tijt tot tijt instantien gedaen hebben, dat den Heere Prince

ce van Orange van ſijn achterſtallen voldaen mocht werden, niet alleen in deſe elendige Jaren van Oorlog, maer ſelfs in de voorgaende van Vrede en ruſt des Rijx.

Voor de dienſten, die men aen 't Hof gedaen heeft, gedurende den Oorlog, en gedurende de ongelucken, die wy ons op den hals gehaelt hebben in den tijdt van een minderjarigheyt, om den Staet op onſe koſten te verloſſen uyt de ruïne, daerſe in gedompelt lagh, hebben de inſtantien van U Hoog Mog. aen al de werelt ſeer weynig met hun gewoonlijcke billickheyt over-een-komende geſcheenen; want, om veel redenen en argumenten, die men hier over ſoude konnen by-brengen, voorby te gaen, ſal het genoeg zijn alleen maer te conſidereren, ingeval Spangie toenmaels aen den Heere Prince van Orangie de Millioenen gegeven had, welcke het voor U Hoog Mog. in Subſidien en Subſiſtentie van vreemde Troupen uytgekeert heeft, of U Hoog Mog. tegenwoordigh te alleguëren ſouden hebben de combinatie der Tractaten van den Jare 1673 met dat van den Jare 1648; en of, den Prince van Orangie betaelt zijnde van ſijn pretentien, met de Sommen, die wy geappliceert hebben tot herſtelling van den Staet, U Hoog Mog. ſigh daer nu beter over bevinden ſouden: Sulckx dat U Hoog Mog. aen een kant latende de weldaet, en geen ander gewag makende dan van de Schult, nergens op uyt zijn, dan om 't geen, dat men te pretenderen heeft, te eyſſchen, en vergeten 't geen, dat ſy ontfangen hebben.

Wat aengaet de voorgaende Inſtantien, gedaen aen 't Hof door d'Ambaſſadeurs en Miniſters van U Hoog Mog. in Spangie, en de Brieven, die U Hoog Mog. van tijdt tot tijdt aen den Coning geſchreven hebben, wegens de pretentien van den Heere Prince van Orangie, daer ſtaet een diſtinctie in te maken voor de gene die dat niet en weten, waer van echter den ondertekende Extraordinaire Geſant niet gelaten heeft de voornaemſte Miniſters van den Staet mondeling te onderrechten en te informeren: 't Is dan ſulckx, dat het ſeker is, dat men van wegen u Ho. Mo: op verſcheydene tyden eenige Brieven aen ſijn Majeſteyt geſchreven heeft wegens de pretentien van den Heere Prince van Orangie, en U Ho. Mog. Ambaſſadeurs hebben daer oock in de Audientien van geſproken, voor ſoo veel 't gemeen aengaet, en voor ſoo veel men toen ter tijdt hier alleenlijck deſe voldoening in ſchijn aen ſijn Hoogheyt wilde geven; maer in der daet waſt 'er gants anders mee gelegen, want men verklaerde in 't particulier, en in 't geheym aen de Miniſters van Staet, dat U Hoog Mog. ſigh aen de ſaken van den Heere Prince van Orangie ſoo veel niet gelegen lieten zijn, als hun Brieven, of de Vertogen in de Gehoor-kamer door hun Ambaſſadeur, wel betuygden. Waer deſe ſtrydende ordres en contradictien van daen quamen, ſullen U Hoog Mog. wel weten of onderſoecken konnen, en ſy ſullen daer uyt beſpeuren, dat, hebbende den Staet ſelve lang geweeſt aen de kant van non-preſtatie, het door onſe ſchult alleen niet en is, dat deſe Schult by ons met een ſoo lang verſuym is aengeſien geweeſt, dewyl de voorgaende impreſſien mondeling aen onſe Miniſters aen 't Hof van wegen U Ho. Mo. gegeven, den oorſpronck daer van geweeſt zijn, dewyl men niet anders dan een volkomen geloof aen een Ambaſſadeur kan geven, die men weet de geheymen van ſijn Meeſters te hebben, en die ter ſelve tijt door particuliere advertentien en gereſerveerde

 dis-

discourſſen de dienſten der Brieven en publijcke Audientien om ver ſtoot.

Deſe circumſtantie werdt echter niet by-gebracht om de Schult, voor ſo ver ſy gerechtig is, te impugneren, maer wel om te verſwacken de reden van klachte, en de fondamenten van U Hoog Mog. Reſolutie van den 5 deſer Maent, om hen te doen ſien, dat de intereſten van de non preſtatie (die men ſoo naukeurig in rekening brengt, voor 't grootſte gedeelte in faveur van den Heere Prince van Orange) ten laſte van den Staet behoorden te zijn, dewyl den Staet ſelve lange Jaren, door de dienſten en inſinuatien, die men daer uyt den naem van U Hoog Mog. tegens ſijn intereſten gedaen heeft, by ons den hinderpael geweeſt is der betalinge van ſijn Hoogheyt.

Het by-gebrachte poinct en de ged. Reſolutie van U Hoog Mog., rakende de verbinteniſſen, die ſy hebben aen den Heere Prince van Orangie, voor de dienſten, die hy in ſo veel Rencontres gedaen heeft, is een particulariteyt, waer in men met veel eſtime en conformiteyt over-een komt: En men heeft van onſe kant daer genoegſaem dadelijcke blijcken van begonnen te geven, en genoegſaem immediatelijck voor de ongelucken, van de welcke noch de Vrede, die U Ho. Mo: beſloten (met uytſluytinge van alle hunne Geallieerden) noch het yverig en dapper beleyd van ſijn Hoogheyt ons heeft konnen bevryden; want na het verlies en afſtant der Landen, die wy voor de ruſt van den Staet hebben moeten op-offeren (de generale rampen onſe particuliere erkentenis jegens den Heere Prince van Orangie niet uytwiſſende) verklaerde den voor. Geſant aen U Hoog Mog. en aen ſijn Hoogheyt, in de Maent van February, dat, op afrekening van ſijn pretentien, ſijn Majeſteyt vaſt had doen conſigneren 100000 Guldens op yder Retour der Galjoenen uyt Indiën, en 50000 Guldens van Renten alle Jaren op de prompſte en offenſte Tollen en Domainen van Nederlandt.

Deſen handel, billijck en genoegſaem genereus voor den tijt en voor de tegenwoordige conſtitutie der gemeene ſaecken, ſou de rechtmatige Lieden hebben konnen doen geloven, dat U Hoog Mog. ſig in hun gem. Reſolutie gewacht ſouden hebben van dat wrevelige poinct der groote bekommering, waer in ſy ſig ſeggen te vinden, te raken, ſiende aen d'eene kant, dat ſijn Majeſteyt, uyt kracht van 't Tractaet des Jaers 1673, 't afſtaen van Maeſtricht preſſeert, en aen d'andere kant, dat dit ſelve Tractaet dat van den Jare 1648 onderſteunt voor de genen die iets te pretenderen ſullen hebben, en dat, de Domainen van Brabant en Vlaenderen beſwaert zijnde voor de Schulden van den Heere Prince van Orangie, ſo ſijn Majeſt. met reden, uyt krachte van het eene Tractaet, de overlevering van Maeſtricht eyſſchen kan, ſijn Hoogheyt, uyt krachte van het ander, inſiſteren kan, dat men aen ſijn Majeſteyt geen Domaine, in Brabant gelegen, ſal laten volgen, ſoo lang hy niet betaelt is.

Dit zijn de formele Woorden van U Ho: Mo: Reſolutie, waer van de ſubſtantie uytgedruckt moetende werden door eenig woort, 't geen de rechte ſin van de eſſentiële betekening kan doen verſtaen, genaemt wert, Repreſſalie.

Indien wy, toen wy in 't begin van den Oorlogh de Sleutels in handen, en de voornaemſte Frontier-plaetſen van den Staet, alleenlijck met onſe Troupen beſet

zijnde,

zijnde, volkomentlijck in onſe macht hadden,op den ſelven voet met U Ho: Mo. gehandelt hadden, mogelijck ſouden ſy ſigh wel gewacht hebben tegenwoordig ſo te handelen, en ons eerſt den les en 't ſchadelijk exempel te geven,van ſig,wanneer men kan, van een retorſie, en van een avantagie, 't geen men beſit, te dienen.

Sekerlijck, men ſou toen van onſe kant al ſo krachtige redenen hebben konnen allegueren, als U Hoog Mog. tegenwoordig voortbrengen, en geſondeert op het ſelve Tractaet van Munſter, dat den gront van hun Reſolutie is, en noch ſouden ſy ons voor de genotene weldaden geen ondanckbaerheyt te verwyten hebben,dewyl U Ho: Mog. ons'er toen ter tijt noch geen gedaen hadden: En tegenwoordig konnen U Hoog Mog. niet lochenen of ontkennen, 't geen zy in 't publijck dickwils bekent hebben, dat ſy het grootſte gedeelte van hun behoudenis aen ſijn Majeſteyt verſchuldigt zijn, gelijck hier boven beweſen is.

't Is op de ſelve Arttculen, en met de ſelve gerechtigheyt, ſteunende op 't Tractaet van Munſter,dat wy Repreſſalien ſouden hebben konnen maken op de Hollandſe Plaetſen van Brabant en Vlaenderen, om de groote Goederen, die U Hoog Mog. onder ſig houden van den Heere Grave van Egmond, welcke men 30 Jaren ſonder eenig ſucces vervolgt heeft, hebbende noyt uyt U Hoog Mog. een enckel cathegoris antwoort van bekentenis, noch oock ſelfs van weygering, konnen trecken: want door 't eene moſten U Hoog Mog. gedepoſſideert werden van 't geen ſy van den Heer Grave van Egmond beſitten, en door 't ander ſou men al te bot hebben doen ſien 't ongelijck, dat men hem doet, en 't geen men met een ſtilſwygen, daer niet veel voorbeelden van zijn, heeft willen bewimpelen; want ten minſten heeft men by ons, op de inſtantien, welcke U Hoog Mog. gedaen hebben, wegens de pretentien van den Heere Prince van Orangie, beleefdelijck geantwoort, en men heeft'er van tijt tot tijt altijt iets uytgetrocken.

Den voorn. Extraordinaris Geſant roert de differentie niet, die'er is in de ſelve natuur der 2 Schulden, zijnde d'eene een Goet van Erffenis en Succeſſie, en d'andere een belofte, daer men de handen aen ſtack ten beſte van de Vrede en de gemeene ruſt.

Noch heeft men van onſe kant geſuſpendeert den voortgang der Proceſſen en van 't Recht van den Huyſe van Iſenguien tegens den Heere Prince van Orangie, tot welckers volvoering ſijn Majeſteyt tegenwoordig de Orders geven ſal, die hy goet ſal vinden, in vergelding dat U Ho. Mo. door hun Reſolutie van Maeſtricht diſponeren.

Daer is noch een groote menigte van Goederen, Landeryen en Pretentien van de Onderdanen van ſijn Majeſteyt, die hen hadden wederom moeten gegeven werden, volgens den inhout van 't ſelve Tractaet van Munſter, waer van men de reſtitutie noyt heeft konnen obtineren,om dat Onderdanen van den Staet de ſelve beſitten: de Proceſſen daer van, hier ten Hove hangende, geven daer blijck van, waer in te ſien is, dat men gene Vonniſſen heeft konnen obtineren, en ſoo men'er eenige van uytgeſproken heeft, de meeſten hoop der ſelver heeft het aen executie en vervulling ontbroken.

Men ſal van onſe kant voor de ſchade en intereſten van alle deſe non-preſtatien

een al soo nauwkeurige Rekening opstellen, als die gene is, die U Hoog Mog. by hun Resolutie voegen wegens d'Achterstallen der Schulden van den Heer Prince van Orangie: En den ged. Extraordinaris Gesant heeft geloost U Ho. Mog. daer van te moeten verlichten, of ten minsten daer aen te doen gedencken, op dat sy considereren mogen, of wy op dese redenen (en noch andere, die hy voorby gaet) met recht niet souden hebben konnen en mogen de Plaetsen van den Staet, die wy in Brabant en Vlaenderen in hadden, te pande houden, indien men sigh oyt ingebeelt had, dat U Hoog Mog. sodanig met ons handelen souden, na de erkentenis, die sy aen sijn Majesteyt betuygt hebben voor de machtige hulp, de vrywillige kosten, en de groote verliesen, die men gedaen heeft, om hen te behouden.

Het laetste poinct van de voorn. Resolutie van U Hoog Mog. is noch daer-enboven een reden, die sy te berde brengen, om repressalie van Maestricht te maken ter saecke van d'Achterstallen, die men aen de Collegien der Admiraliteyten van den Staet schuldig is, die echter van ons niet te pretenderen hebben voor de rest der Zee-toerustingen, dan die van de Baltische Zee van den Jare 1677, en de Restanten der gener, die gedestineert waren na Messina, onder het Commando van wylen den Heer de Ruyter en den Heer Evertsz., alle de andere Equipagien, op gemeene kosten gedaen, van onse kant t'eenemael betaelt zijnde, en de Collegien met den voorn. Extraordinaris Gesant over-een-gekomen op de resten en op de Hypotheecquen, die sijn Majesteyt in vaste consignatie heeft doen toewysen voor remboursement en volkomene satisfactie der Admiraliteyten.

Op dit poinct heeft den gem. Extraordinaris Gesant niets by te voegen, dewyl men de Schult niet en bedisputeert, noch oock de Betaling der Collegien, die met de beloofde naukeurigheyt geschieden sal, wanneer U Ho: Mo. ter goeder trouwe sullen nagekomen hebben 't geen sy hier voren aengeboden hebben.

Want, so U Hoog Mog. tegenwoordig Maestricht te pant houden tot dat men betaelt heeft 't geen men van ons pretendeert, wie sal ons borg staen voor U Ho: Mog., dat sy ons de voorn. Plaets met sijn Dependentien sullen overleveren, wanneer men ons Gelt sal ontfangen hebben, sonder ons daer na we'er eenige andere bekommering van retorsie, gelijck dese is, te verwecken? Welcke, soo men de weldaden, die daer voorgegaen hebben, considereert, geen redelijck oordeel oyt soude konnen te gemoet sien, latende een soo manifest exempel aen de Werelt, van op verscheydene en later pretentien de hant te leggen op een Plaets, die van te voren vrywillig gepresenteert is gelijck een Juweel, en gelijck een eenig gedencktekeken van U Hoog Mog. danckbaerheyt, die vereeuwt sal zijn door hun Resolutie in de Historien, wanneer men daer lesen sal, dat een Gift tot pant van een Schult is ingehouden geworden.

Men moet echter komen tot de groote schaden, die wy daer door ontfangen, en tot het weynige nut, dat U Hoog Mog. daer uyt sullen te trecken hebben, om te doen sien, dat hun Resolutie het oogwit der wercking, die sy sigh daer in voorstellen, ontbreeckt; want eyndelijck in de onverbreeckelijcke Unie van onse gemeene interesten souden de diensten van de vrientschap en goede correspondentie in waerheyt veel eerlijcker en nutter wesen, dan die van kracht en gewelt.

Maestricht

Maeſtricht is een Plaets, afgeſcheyden van de Frontieren van den Staet, en beſloten tuſſchen de Hartogdommen van Brabant, Gelderlandt, Limburgh, en de Domainen van andere Princen des Rijckx: de Troupen van den Staet konnen daer niet komen, dan door een anders Landt: de Mont- en Krijgs-behoefte, die men daer te brengen heeft, moeten hun paſſagie aen onſe Tol-huyſen betalen, met meer andere inconvenienten, die geenſints nut of dienſtig voor den Staet zijn.

De ſtercke Plaetſen dienen in tyden van Oorlog, of om de Frontieren, ſoſe daer dicht by zijn, te bevryden, of, ſoo ſy daer van afgelegen zijn, om de Vyanden op te houden, te incommoderen en te ſtutten: men hoeft niet ver te gaen, om te weten, dat U Hoog Mog., toen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt hen attacqueerde, geen van deſe voordeelen daer van getrocken heeft; men liet Maeſtricht aen een kant (onnut om ſijn ver afgelegentheyt) ſonder eenige ſtoot of verhindering te krijgen in den marſch, om in 't hert van dit Landt door te dringen: U Ho. Mog. hielden daer ledig 10000 Mannen, en een meenigte van Wercktuygen, Kruyt, Canon en andere voorbereydſelen, door welcke men de overwinning van ſo veel Plaetſen beſwaerlijcker en veel dierder ſoude hebben konnen maken: Sulckx dat in tyden van Oorlog Maeſtricht hen van weynig belang is, en in tyden van Vrede ſeer ten laſte.

In tegendeel is deſe Plaets ons ſeer wel gelegen en dienſtigh: Sy is beſloten in onſe Domainen; ſy geeft de hant en hecht gelijck als aen malkander de communicatien de Provintien van Brabant, Limburg en Gelderlant; ſy is oock een Poort na Duytſlandt; ſy vereenigt met haer Juriſdictie de Landen, die wy over Maes hebben; ſy deckt en bevryt ons voor d'invaſien van die kant, en eyndelijck 't is een ſtuck, 't geen door haer gelegentheyt en door haer natuur geweldigerhant van onſe Domainen ſchijnt afgeſcheurt te weſen.

Op deſe ſuppoſitien was de vrywillige aenbieding, die U Ho: Mo: uyt hun eygene beweging ons daer van deden, door het 18 Articul van't Tractaet van den Jare 1673, van ſulk een eſtime en van een ſoo groote ſatisfactie voor ſijn Majeſteyt, dat, aen een zyde latende d'inwendige ſterckte en d'accidentele waerde van de Plaets, en alle des ſelfs dependentien ('t geen echter voor ons voor een weergaloſe Intereſt is) de verplichtende manier, waer op U Ho: Mo: mondeling door de Heeren hunne Gedeputeerden deſe aenbieding deden, noch aen den voorn. Extraordinaris Geſant in onſe mening ſoo ſeer verhoogde de circumſtantien van de eſtime en de waerde van dit Juweel, dat, ſonder 't ſelve van ſijn merite te defrauderen, ſijn Majeſteyt door ſijn Koninglijcke genereusheyt het ſelve meer als veel Millioenen eſtimeert, gelijck den ged. Extraordinaris Geſant ſulcx menigmalen aen de Miniſters van deſen Staet verklaert heeft, waer uyt U Ho: Mo: beſpeuren konnen d'egaliteyt en de gerechtigheyt, met welcke men van die tijt af de betuygingen van danckbaerheyt, die ſy verdient hebben, aen hun beleeftheyt gegeven heeft, tot op den dag van hun contrarie Reſolutie.

Dit zijn de redenen, die den voorn. Extraordinaris Geſant van Spangien op de ged. Reſolutie van U Ho: Mo: door deſe Memorie tegenwoordig in te brengen heeft, ſonder ſig tot andere argumenten in te laten, of de ſelve ampelder te deduceren,

ceren, gelijck hy wel ſoude konnen doen, in geval 't geen, dat hy allegueert, meerder proteſtatien en blijcken van noden had, als 't ſimpel verhael en gedachtenis van 't geen dat tuſſchen ons gepaſſeert is; ſulcx dat hem nu niet meer en reſteert, dan de concluſie te maecken, om op die van U Ho: Mo: t'antwoorden.

En ten deſen opſichte verklaert den voorn. Extraordinaris Geſant, op de voorgaende ſtellingen en de beweeg-redenen, daer in gementioneert, aen U Ho: Mo: uyt den Koningl: Naem en van wegen ſijn Majeſteyt, dat, ſoo lang U Ho: Mo: de Stadt Maeſtricht met alle des ſelfs dependentien onder ſig houden ſullen, de Pretentien van den Heere Prince van Orange, d'achterſtallen der Zee-toeruſtingen, die men aen d'Admiraliteyten ſchuldig is, en allerley andere Schulden of Leeningen, voor ſijn Majeſt: geannulleert ſullen blyven, met alle ſoorten van Intereſten, en dat, U Ho: Mo: in hun handen hebbende een Pant, 't geen in ſijn eſſentie en in onſe eſtime veel meer Millioenen waerd is, als 't geen men van ons pretendeert, U Ho: Mo: ſchuldig blyven aen de Crediteurs alle de Sommen, die ſy van Spangien te eyſſchen hebben, en aen de laſt van den Staet, de plicht en verbintenis van hen te voldoen.

Daer-en-boven verklaert den voorn. Extraordinaris Geſant noch, dat, van den dag af, dat U Ho: Mo: met hun Troupen poſſeſſie van de Stadt Maeſtricht genomen hebben, tot den dag, dat ſy ons, volgens den inhout van hun aenbieding, de dadelijke afſtant en overlevering ſullen doen, d'Intereſten der Sommen, die men van Spangien te pretenderen heeft, t'eenemael voor ons ophouden, en tot laſt van den Staet blyven, om de ſelve aen de Crediteurs te betalen, tot dat ſy tegens ons weer in hun recht treden, wegens de Capitalen der principale Pretentien, wanneer Maeſtricht ons weer overgelevert ſal zijn.

En gelijck voor de reſt, ſonder infractie of prejuditie der Alliantien, en der onverbreeckelijcke Unie van de gemene Intereſten, U Ho: Mo: door den daed van hun Reſolutie ſupponeren, dat men ſodanig handelen kan, en echter goede Vrienden blyven; kan den voorn. Extraordinaris Geſant U Ho: Mo: voor tegenwoordig niet informeren wegens het geen, dat hy niet en weet, wat ſijn Majeſteyt ſal believen te reſolveren of te ordonneren op de Hollantſe Effecten in Spangien, in wiſſeling der repreſaille van Maeſtricht; want den ged. Extraordinaris Geſant weet noch niet, of ſijn Majeſteyt op dit Poinct ſijn Koninglijcke goetheyt, of ſijn gerechtigheyt en recht gebruycken ſal.

Gedaen in den Haeg, den 15 Auguſti 1679.

Geteeckent

DE LIRA.

Waer op haer Hoog Mog. hebben geantwoort als hier onder is te ſien.

Martis den 3 *October* 1679.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van Heeckeren en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerde tot de Buytenlandſe ſaken, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van der ſelver Reſolutie Commiſſoriael van 30 September laetſtleden, geviſiteert en geëxamineert het Provinciael Advys van de Heeren Staten van Hollant en Weſt-Vrieſlant, tegen-

tegenwoordig Staetsgewyse vergadert, op 't Memoriael den 16 Augusti aen haer Ho: Mo: overgegeven by ofte van wegen den Heer D. Francisco Manuel de Lira, extraordinaris Envoyé van den Coning van Spangien, houdende een wytlopig Antwoort op de Resolutie by haer Ho: Mo: den 5 Augusti laetstleden genomen, op 't Subject van de Cessie en overleveringe der Stadt Maestricht, door de gem. Heer de Lira gevordert, in gevolge van 't Tractaet tusschen sijn Majesteyt en desen Staet in den Jare 1673 opgerecht, sustinerende gem. Heer de Lira, dat de voorsz. Cessie van de voorsz. Stadt niet langer behoorde te werden getardeert, en verklarende, dat so lange haer Ho: Mo: de voorsz. Stad Maestricht met hare dependentien souden blyven retineren, het achterwesen van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien en van de Collegien ter Admiraliteyt deser Landen, breder in de voorsz. haer Ho: Mo: Resolutie van den 5 Augusti laetstleden vermelt, en alle andere soorten van Schulden, ten laste van hoogstged. sijn Majesteyt lopende, by den selven t'sijnen regarde gehouden wierden voor gecasseert, geannullert en geëxtingueert, met alle soorten van Interessen, en dat haer Ho: Mo. schuldig en redevabel waren aen de Crediteuren het Capitael en d'Interessen van dien te betalen, sonder te konnen weten, wat hoogstged. sijn Majesteyt soude goetvinden te resolveren, ten aensien van d'Effecten, die d'Ingesetenen deser Landen in Spangien uytstaende hebben, en ten regarde van de Represalien, die ten opsicht van de voorsz. Stadt van Maestricht alhier ondernomen wierden: Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaen, dat op 't voorsz. Memoriael sal werden geantwoort, dat haer Ho: Mo: daer uyt bevinden, dat de gem. Heer de Lira beklaegt, dat de selve in min danckbare geheugenisse soude hebben de diensten, die hoogstged. sijn Majesteyt aen desen Staet heeft gedaen: Dat de selve sustineert, dat de Schult, by hooggem. sijn Hoogheyt gevordert, van een ander nature soude wesen, als het gunt by hoogstged. sijn Majesteyt werdt geëyst; dat men deser zyds oock in gebreecke soude blyven te voldoen, 't geene waer toe men in krachte van de gemaeckte Tractaten was geobligeert, en dat het in allen gevalle noch met de Vrientschap conveniëren, noch met de Justitie over-een te brengen soude zijn; dat haer Ho: Mo: de voorsz. Cessie souden verweygeren, om dat de voldoeninge van de Schulden, in de voorsz. haer Antwoort vervat, wierde gedifferereert tot beter gelegentheyt, en dat de gem. Heer de Lira daer uyt besluyt, dat hoogstged. sijn Majesteyt die en alle andere Schulden t'sijnen regarde soude houden voor geëxtingueert, en overwysen tot laste van desen Staet, so lang die de voorsz. Cessie bleef difficulteren, en dat d'Interessen der voorsz. Schulden souden lopen van den dag af, dat sy in gebreke gebleven waren de voorsz. Cessie te doen, en daer op moeten seggen, dat sy nimmermeer en sullen vergeten in een danckbare memorie te houden de hulpe, die hoogstged. sijn Majesteyt aen haer in haer ongelegentheyt toegebracht heeft, dan dat sy dat betrouwen hebben op de goetheyt en rechtvaerdigheyt van de selve sijne Majesteyt, dat die gepersuadeert sal zijn, dat sy aen haer zyde niet hebben gemanqueert, om met d'uytterste belastinge van hare Onderdanen, ten beste van sijne Landen en Luyden, alles toe te brengen wat van trouhertige Vrienden en Bontgenoten konde werden geëyst, en dat sy de Militie, die sy in dienst hadden, soo wel in de Campagnes als tot besettinge van de Steden van sijn Majesteyt, hebben laten gebruycken even als of die aen haer selfs hadde toebehoort, en dat het wel te wenschen waer geweest, dat sijn Majesteyts saecken hadden mogen toelaten, dat de selve meerder Militie in sijn eygen dienst hebbende, in de Nederlanden hadde mogen employeren, want dat den Oorlog in sodanigen gevalle aen haer minder lastig soude zijn geweest, en dat, menschelijcker-wyse

gesproocken, sodanige ongelucken de gemeene saken niet en souden zijn ontmoet, als nu wel gebeurt is : Dat het waer is, dat hoogstged. sijn Majesteyt in den jongsten Oorlog seer groote onheylen zijn overgekomen; maer dat haer Ho: Mo: niet konnen geloven, dat men haer de schult daer van soude willen toeschryven, en dat het verlies van hoogstged. sijn Majesteyt, is een seer slechte consolatie voor haer, die 't geerne hadden geprevenieert: Dat het aen al de Werelt niet dan al te bekent is, dat den Oorlog, die sijn Koninckl: Majesteyt van Vranckrijck haer jongst heeft aengedaen, sijn principalen oorsprong daer uyt heeft gehad, dat haer Ho: Mo: haer soo seer interesseerden in de conservatie van de Spaensse Monarchie; dat hoogstged. sijn Koninckl: Majesteyt van Vranckrijck daer inne misnoegen schepte, en dat de saken tusschen hoogstged. sijn Majesteyt en haer daer door tot verwyderinge zijn geraeckt, en dat het niet te twijffelen is, of de Spaensse Nederlanden souden voor hoogstged. sijn Koninckl: Majesteyt van Spangien verloren zijn geweest, soo haest desen Staet tot haer ondergang gekomen was, en dat mitsdien de hulpe en assistentie, die sy van hoogstged. sijn Majesteyt hebben genoten, soo wel reflexie heeft gehad op de conservaie van des selfs eygene Landen, als op die van desen Staet, en dat de devoiren, die by hoogstged. sijn Majesteyt zijn gedaen, om den Oorlog tusschen sijn Koninckl: Majesteyt vanGroot Brittagne en haer te doen eyndigen, daer toe in der daet veel hebben gecontribueert, maer dat de generale aversie voor den Oorlog, en de groote inclinatie tot de Vrede met desen Staet, die doenmaels was in Engelandt, de principaelste bewegingen daer toe hebben gemaeckt : Dat de Hulp-Troupen van de meeste Hooge Geallieerden veel meer hebben gestreckt, om aen hoogstged. sijn Majesteyt als om aen desen Staet dienst te doen, haer Ho: Mo:, als die Alliantien zijn gemaeckt, al meest ontlast zijnde van de Militie van sijn Koninckl: Majesteyt van Vranckrijck, en de selve doen ter tijdt niet meer occuperende als de Stadt van Maestricht : dat haer Ho: Mo: dit niet allegueren, om daer door minder te estimeren de preuven van genegentheyt, die sy van hoogstged. sijn Majesteyt hebben ontfangen, maer alleen, om dat in 't voorsz. Memoriael schijnt gepresuponeert te werden, dat den Staet in den jongsten Oorlog voor sijn Majesteyt niets soude hebben gedaen, maer wel oorsaeck zijn van alle de calamiteyten, die den selven Oorlog met sig heeft gesleept, 't welck waerlijck in haer, die haer soo seer boven haer vermogen, meest ten dienst van hoogstged sijne Majesteyt hebben geëvertueert en beswaert, niet anders dan een grote ongenuchte kan verwecken.

Wat aengaet de voorsz. Schult, die hooggem. sijne Hoogheyt vordert, dat de selve in comparatie van de voorsz. Cessie, by hoogstged sijn Majest: geëyst, niet alleen niet min favorabel moet werden aengesien, maer veel meer faveur meriteert, want de selve Schult sijn fondament heeft op een Tractaet van een Vrede, die hoogstged. sijn Majesteyt seer tot sijn genoegen in den Jare 1648. met desen Staet gesloten heeft : Dat aen alle de Werelt kennelijck is, wat groote Pretentien de Voor-Ouderen van sijn Hoogheyt, tot laste van sijn Majesteyt, hadden, en wat Acten en Verbintenissen daer-en-boven by de Staten van Brabant en Vlaenderen, in de Jaren 1583 en 1584, t'haren behoeve waren gepasseert, en dat het geene, dat de selve by 't voorsz. Tractaet van Vrede voor alle die Pretentien hebben geconsenteert, in comparatie, van 't geene sy nagegeven hebben, niet te vergelijcken is, als seer lichtelijck soude konnen werden aengewesen, en dat men daerom ongelijck heeft, dat men de voorsz. Schult soude willen doen aensien als een gratuiteyt, die men hadde gedaen, om de voorsz. Vrede te faciliteren, daer voren hooggem. sijne Hoogheyt en des selfs Voor-Ouderen die noyt aengesien hebben. Dat de Schult in sijn nature

nature soo liquide is, dat die oock by de voorsz. Memorie niet eens gecontesteert en werdt, en dat haer Ho: Mo: vertrouwen, dat de begrotinge van de achterheyt van dien met soo veel moderatie is opgestelt als men in rechtsinnigheyt soude konnen desidereren : Dat de selve Schult nu by de 30 Jaren aen den anderen is gevordert, en dat op het eene Tractaet, dat gemaeckt is, soo weynig is gevolgt als op 't andere, en wat instantien haer Ho: Mo: hebben gedaen, en hoe ernstig sy oock daer in zijn geweest, dat echter alles is gebleven buyten en sonder eenige vrucht : Ende of wel in 't voorsz. Memoriael wert gesegt, dat eenige van hare Ministers die voorsz. instantien souden hebben doen considereren, als of de selve niet recht gemeent waren geweest, dat sy wel konnen verklaren daer van noyt eenige de minste kennisse gehad, of daer toe eenige de aldergeringste orders of aenleydinge gegeven te hebben, hoewel als sulcx al waer soude mogen zijn, dat haer Ho: Mo: immers niet konnen noch moeten geloven,dat dan noch echter de voorsz. Schult daerom niet te min deugdelijck,en de voorsz. voldoeninge min nootsakelijck geweest soude zijn, den yver of slappigheyt van den Staet niet konnende goet of quaet maken, of veranderen de nature van een Schult, welckers voldoeninge by de voorsz. Tractaten was belooft en gereguleert : Dat het voorsz. Memoriael daer en tegen de voorsz. Cessie considereert als een pure gratuiteyt,gesproten uyt een genegentheyt van den Staet, om sijn Majesteyt dienst te doen, sonder dat de selve sijn Majesteyt eenig recht of pretentie tot laste van haer Ho: Mo: hadde : Dat het noch maer seer weynig tijt geleden is, dat hoogstged. sijne Majesteyt de voorsz. Cessie heeft konnen begeren ; dat de selve die noch noyt hebben geweygert, maer alleen geinsisteert, dat sy souden mogen werden gelibereert van een embarras, daer in sy haer vonden, niet door haer Schult, maer door een particulier Tractaet, by hoog-ged. sijn Majest. met hoog-gem. sijn Hoogheyt gemaeckt, daer by die Majesteyt aen de selve sijn Hoogheyt speciael verbint sijne Goederen en Domeynen, in Brabant gelegen, konnende immers met geen reden werden gesustineert, dat sy haer souden moeten ontdoen van een Hypoteek, by sijn Majesteyt aen hoog-gem. sijn Hoogheyt specialijk gegeven, so lange niet is voldaen de Schult, daer voor de voorsz. Hypoteeck verbonden is : En wat belangt de Schulden van de respective Admiraliteyten, dat het onnodig is de deugdelijckheyt van dien te justificeren, dewyl den gemelden Heer de Lira die by 't voorsz. Memoriael mede erkent : Dat haer Ho. Mo: niet weten, dat de Tractaten, in den Jare 1648. en zedert met sijn Majesteyt gemaeckt, by haer niet souden zijn voldaen en nagekomen,of dat sy souden besitten of behouden eenige Goederen hoog-ged. sijn Majesteyt of des selfs Onderdanen toebehorende : Dat gem. Heer de Lira daer van oock geen exempelen allegeert,als alleen van den HeerGrave van Egmont, en dat de Pretentien van de gem. Heer Grave niet alleen nimmermeer sijn erkent, maer dat de selve oock soo ongefondeert zijn, dat sy haer wel verseeckert houden, dat hy Heer Grave dien aengaende in Justitie noyt iets sal obtineren, en dat hy mitsdien oock de voorsz. Goederen by wegen van rechten niet heeft gereclameert, veel min, dat hem daer inne eenig het minste belet soude zijn gedaen ; dat ter contrarie aen d'Ingesetenen van desen Staet, niet alleen zedert de voorsz. Tractaten, maer oock self noch gedurende den jongsten Oorlog, door de Commissie-vaerders van Biscayen en Oostende, meer schade is toegebracht, als sy van de Fransse Commissie-vaerders hebben geleden, sonder dat op alle hare klachten, hoe rechtvaerdig die oock zijn geweest, eenige favorabele dispositie is gevolgt, of effect gesorteert heeft, en dat de Proceduren, die tegens hoog-gem. sijn Hoogheyt zijn ondernomen, in de saecke van de Gravinne van Isenguien, soo uytstekend onrecht-

rechtvaerdig zijn geweest, dat de principale Aenleyders van dien, met eene Rechters zijnde geweest, die noch in haer materie noch in haer forme immermeer hebben of sullen konnen verdedigen: Dat haer Ho: Mo: niet konnen begrypen, dat sijn Majest sig immers met reden soude konnen beklagen, over hare Proceduren in dese sake, ofte die considereren als een Represaille: Dat eygentlijck dan eerst by Repressailles wert geprocedeert, soo wanneer de Personen of Goederen van de gene, die niet schuldig zijn, werden aengetast en aengehouden voor de Schulden van een ander; dat sulcx alhier niet alleen niet en geschiet, maer dat haer Ho. Mo: aen hoog-ged: sijn Majesteyt alleen discretelijk hebben geinsinueert, dat sy niet sagen, hoe sy haer met recht en prejudicie van hoog-gem. sijn Hoogheyt souden konnen ontdoen van een Hypoteek, dat sijn Majesteyt by een speciale verbintenisse aen hoog-gem. sijn Hoogheyt hadde geconstitueert, en dat sy daerom wensten, dat hoog-ged. sijn Majesteyt eenig middel mocht vinden, om haer uyt die verlegentheyt te helpen, sonderling daer 't selve Tractaet van den Jare 1673, uyt kracht van 't welck sijn Majesteyt de voorsz. Cessie vorderde, oock aen hoog gem. sijn Hoogheyt recht gaf, om de voldoening van sijn achterwesen, en van de verbintenisse tusschen hoog-ged. sijn Majesteyt en hem gemaeckt, te eysschen, en dat mitsdien aen wederzyden uyt een en het selve Tractaet gepretendeert werdende, dat de Stadt van Maestricht behoorde te werden gecedeert aen sijn Majesteyt, en dat die behoorde te werden geretineert, tot dat sijn Majesteyt hadde voldaen de Schult, daer voren die gehypotequeert was, de Justitie immers evidentelijck vereyste de voldoeninge, soo wel van d'een als van d'ander, en dat men oock aen haer Ho: Mo: niet konde verweygeren de Betalinge van de Schulden van de gem. Collegien ter Admiraliteyt, op speciael versoeck van sijn Majest: gecontracteert, en solemnelijck belooft, als men van haer vorderde de voldoeninge, van 't gunt daer toe sy haer verbonden hadden: Dat in 't voorsz. Memoriael wel gesproken wert van beloften en versekering van voldoeninge, soo wel ten regarde van hoog-gem. sijn Hoogheyt, als de gem. Collegien ter Admiraliteyt; dan dat het met recht aen niemant te vergen is van sijn Hypoteeck af te treden, tegens een simpele belofte van voldoeninge, sonderling daer diergelijcke beloften by speciale Tractaten, al over de 30 Jaren geleden, zijn gedaen, en zedert gerenoveert, en daer op de beloften niets ter werelt is gevolgt; en dat ten behoeve van de Collegien ter Admiraliteyt zijn overgemaeckt Wissel-Brieven en gegeven Assignatien, daer uyt sy echter niets hebben geconsequeert: Dat sy niet konnen begrypen, wat comparatie daer kan zijn tusschen het retineren van de voorsz. Stadt van Maestricht, gefondeert op een solemnele erkentenisse van Schult, en een speciale verbintenisse van sijn Majesteyt daer op gevolgt, en het retineren van de Steden van desen Staet, met de Militie van sijn Majesteyt beset geweest zijnde, op de welke sijn Majesteyt niets hadde te pretenderen, en die den Staet voor haer Schulden aen niemant hadde geëngageert, en dat de goede trouwe van haer Ho: Mo: in dat poinct immers soo seer heeft geëxupereert, soo wanneer sy met hare Militie beset hebbende, genoegsaem alle, immers meest alle de principaelste Steden van sijn Majesteyt in des selfs Nederlanden, geen swarigheyt hebben gemaeckt die t'evacuëren, met de selve goede trouwe, als sy haer Militie daer in hadden gebracht, hoewel de voorsz. Schulden tot laste van sijn Majest: lopen, en dat die sijn Landen, en specialijck de Domeynen van Brabant en Vlaenderen, voor de voldoeninge van dien verbonden hadde; dat haer Ho: Mo: seer hoog estimerende de eere van sijn Majesteyts vriendschap, gaerne eenmael dese oneffenheden souden sien vergeleken, die andersints geschapen staen, t'elckens oorsaeck en aenley-

leydinge tot verwydering te sullen geven, en daerom nochmaels seer vriendelijck versoecken, dat hoog-ged. sijn Majesteyt ordre wil geven, om over de voldoeninge van de voorsz. Schulden, soo aen hoog-gem. sijn Hoogheyt, de gem. Collegien ter Admiraliteyt, als aen andere, die sijn Majesteyt heeft aengenomen te betalen, order te stellen, en dat de selve haer seer gaerne sullen bemoeyen en intercederen, ten eynde de voorsz. sake, tot wederzyds billijck contentement, mag werden gevonden en ingeschickt, al te groten gevoelen hebbende van sijn Majesteyts rechtvaerdigheyt en billijckheyt, dan dat de selve de voorsz. voldoeninge soude willen afwysen, en desen Staet ten laste leggen, enkelijck en alleen, om dat sy difficulteren af te treden van haer onderpant, voor dat de voorsz. Schulden souden zijn voldaen, daer sijn Majesteyt dat voorsz. onderpant selfs heeft believen te stellen.

Den Heer Extraordinaris Envoye de Lira had voor dese Antwoort aen den Staet mede bekent gemaeckt/ dat hy ordre uyt Spangien ontfangen hadde/ om aldaer de Plaets van Secretaris van Staet te komen bekleden/ versoeckende daer toe sijne Audientie van Afscheyt te mogen bekomen; 't welck dan op den 21 Aug. heeft gehad/daer in/na een Residentie van 8 Jaren/ in seer beleefde Termen sijn afscheyt heeft genomen/en met eene bekent gemaekt/dat den Coningh sijn Meester tot sijnen Successeur hadde genomineert den Heer Don Balthasar de Fuen Major/ om de goede Vrientschap en correspondentie met desen Staet te onderhouden; waer op met geen minder beleefde Woorden van affectie en toegenegentheyt is beantwoort; en is daer op den 22 dito nae Brabant vertrocken/ om sich verder nae Spangien te begeven: maer vermits sijn vertreck/ is het laetste Antwoort van haer Hoog Mog. aen den Heer Belmonte/Resident van Spangien/overgelevert/ die sedert pro interim in den Hage heeft waergenomen.

Den Heer Sidney/ Extraordinaris Envoyé van de Coningh van Groot Brittanien/ in 't begin van Augusto in den Hage aengekomen zijnde/ heeft op den 14 dito een Brief van sijn Majesteyt/ geschreven tot Whitehal den 29 Juny te vooren/ houdende creditijf op den gemelden Heer Sidney/ om in qualiteyt als Extraordinaris Envoé alhier te resideren/overgegeven: waer op haer Hoog Mog. verklaerden den Persoon van den gemelden Heer Sidney haer aengenaem te zijn/ en dien volgens den selven Audientie ofte Commissarissen souden verleenen/ als hy sulcks soude komen te versoecken.

Daegs daer nae quam noch een nader Missive van de Coningh van Groot Brittanien/ geschreven tot Windsor den 11 July/ waer by sijn Majesteyt bekent maeckte/ dat goet gevonden hadde/ den Heer Ridder Temple/ sijn Extraordinaris Ambassadeur aen desen Staet/ te revoceren/ om deselve te employeren in sijnen Raedt: daer was oock mede overgekomen een Brief self van hem Heer Temple/ waer by sijn afscheyt van haer Hoog Mog. nam/ bedanckende deselve van alle Civiliteyten.

Den 17 daer aen had den Heer Sidney sijn eerste Audientie by haer Hoogh Mog./ werdende boven gehaelt met de tweede Karosse van Staet/ dan sijne Reden bestont alleen in een complimentaire Propositie/ waer op in Termen

van beleefthept soo weder geantwoort is. Doch hier nae is'er veel te seggen geweest over de Voorslagen van nader Alliantien / soo met de Coningh van Groot Brittanien als met de Coningh van Vranckrijck; maer dat niet ten eynde geloopen zijnde met dit Jaer / sullen daer van hier na breder spreecken / en alleen dit seggen / dat den voorsz. Heer Sidney den 6 November een keer is wesen doen na huys / en op den 2 December weder hier gekomen.

Op de Memorie van den Resident Lente / versoeckende annullatie van seecker verleent Mandement van Arrest op de Meubelen en de Bagagie van den Heer Deenssen Ambassadeur Heugh / is 't selve niet alleen geconsenteert / nemaer daer-en-boven by Waerschouwinge aen de Ingesetenen deser Landen bekent gemaeckt / dat haer Hoog Mog. verstaen / dat de Persoonen, Domestijcken / ofte Goederen van uytheemsse Ambassadeurs of Ministers / hier te Lande komende / residerende / ofte passerende / en eenige Schulden contracterende / noch op haer aenkomste / noch gedurende haer verblijf / noch op haer vertreck / konnen werden gearresteert / gedetineert ofte aengehouden / self voor geene Schulden / die sy hier te Lande mochten hebben gemaeckt; waerschouwende derhalven een yder van de voorsz. Ingesetenen / dat sy haer in hare onderhandelingen met de voorsz. uytheemsse Ministers daer na souden hebben te reguleren.

Den Heer Jenkins / Ambassadeur van Engelandt / van Nimwegen te rugge keerende / heeft omtrent Lillo / soo als een keer nae Brussel deede / om den Heer Hartog van Yorck aldaer te begroeten / mede een onbeleefde bejegeninge ontfangen / waer over haer Ho. Mo. haer misnoegen hebben betoont.

Tot Sluys is eenige moeyten geweest met eenen Jacobus Koelman / die Predicant aldaer geweest was / doch uyt geseyt; maer alsoo deselve voort is vertrocken / is daer omtrent niet meer gepasseert; zijnde oock een particuliere actie / die wy meer souden binden / indien deselve alle souden ophalen.

Alleen hebbe noch dit te gedencken / dat tot Leyden eenen Adriaen Beverlant / een Student / out 27 Jaren / geboortigh van Middelburgh / door den Hooft-Officier en Promoter van de Academie aldaer / gedetineert zijnde in de Studenten-Kamer / beschuldigt is over het uytgegeven van 't Boeck / geintuleert: I Hadriani Beverlandi de peccato originali. Als mede: Tractatum de stolata Virginitatis jure. En dat daer-en-boven noch hadde ingestelt 2 Boecken: de Prostibulis Veterum: als zijnde vol van Goddeloose Stellingen en mishandelingen van de Heylige Schriftuur: begerende dat hy daer over voor al de Werelt soude moeten verklaren / dat syn Stellingen waren Heterodox / erroneus / en t'eenemael devierende van den Text en Sin van de H. Bladeren / en daerom deselve most herroepen / Godt en de Justitie om Vergiffenisse bidden: voort dat de voorsz. Boecken publijckelijck souden werden verbrandt / en den Gedetineerden gebannen of geconfineert / en in een Boete gecondemneert: waer tegens hy Beverlant een Request aen den Hove van Hollandt hadde doen presenteren; maer de Heeren Rector en Rechters van de Universiteyt oordeelden eenparigh / dat syne saecken privativelijck specteerden /

den/ ad forum Academicum, als zijnde daer van een Lit: daer toe den selven sigh echter niet gewilligh toonde; maer evenwel is gecondemneert/ dat het geene voor gemelt is soude moeten doen/ namentlijck/ dat hy soude verklaren/ dat sijn Boecken waren gevult met heteroxe en erroneuse Stellingen/ en derhalven die weder-riep/ met belofte onder solemnele Eede/ van noyt soodanige meer te sullen componeren: voorder in een Boete van 100 Silvere Ducatons/ sijn Naem geroyeert te werden uyt de Rolle der Studenten/ en gebannen buyten de Universiteyt en de Landen van Hollandt en West-Vrieslandt voor altijdt; en heeft den Gecondemneerde de Verklaringe onder solemnele Eede in de Vierschare gedaen.

Ten eynde van 't Jaer ontfingen haer Hoog Mog. Brieven van den Heer Heynsius/ Gouverneur van Suriname/ versoeckende prompt Seccurs/ also 't selve die Colonie/ welcke gedurig van de Indianen gequelt was met swaere Invasien/ destruërende de Plantagien en dodende de Menschen/ nodig vereyste.

Maer uyt Oost-Indien/ daer den Heer van Goens/ na 't overlijden van den Heer Maetsuycker/ het Generaelschap beklede/ hebben d'onse beter tijding ontfangen/ als namentlijck: dat seecker Heyden op Java/ genaemt Troenajaya/ Hooft zijnde der Madureesse Rebellen/ den Keyser van dat Rijck geheel uyt sijn Zetel hebbende geschopt/ die bekomen/ en sijn Hooft met desselfs Kroon verciert/ den jongē Keyser door hulp van d'onse t'eenemael herstelt was/ als hebbende den Troenajaya/ die in de aensienelijcke Stadt Candiere was gevlucht/ niet tegenstaende alle tegenweer/ aengetast/ vermeestert/ hem doen vluchten/ en de Kroon weder bekomen/ waer mede den jongen Keyser op nieuw wiert gekroont.

Van voorname Personen van consideratie/ die van dit Jaer zijn gestorven/ hebben wy al ten deele gedacht/ dan de volgende zijn noch daer by te voegen.

Op Dingsdagh den 19 Juny is den Heer Wolpherd van Brederode tot Vianen/ na eenige dagen sieckte en verswackinge/ overleden/ zijnde de laetste van het Mannelijck Oir: Sijne Begravenisse is geweest als volgt.

Dingsdagh den 15 Augusti/ 's avonts ten 7 uren/ de gantsche Burgerye van Vianen/ op het Casteel aldaer/ in de Wapenen gekomen zijnde/ soo is de selve Burgerye/ doen het duyster geworden was/ met Trommelen met Rou overtrocken/ en sleepende Geweer/ van 't Casteel na de Kerck gemarcheert/ gelicht door 24 Flambeauwen: daer op volgden alle de Domestijcquen/ met 12 Flambeauwen: doen 't Lijck/ overdeckt met een lang Laeckens Kleed/ en daer boven over een groot swart Fluweel Kleed/ waer over 8 Wapenen van Brederode met Gout waren geborduurt; 't Lijck wierdt geleyd door sijn Excells. Hofmeester/ en de 4 Hoecken van 't voorsz. Fluweele Kleed gedragen door 4 Drossaerden van sijn Excells. Landen; aen de zyden van 't Lijck gingen 8 Edellieden/ die 't Lakens Kleed droegen/ alle gelicht door 24 Flambeauwen: daer aen volgden de Bloedverwanten en andere Genoden/ alle mede gelicht door een groote quantiteyt Flambeauwen: alle de Huysen van de Stadt waren gelicht met Lantaernen en Kaerssen. 't Lijck in de Kerck/ en aldaer

aldaer in de Tombe van de Familie neder-geset zijnde / soo heeft de Griffier van de Kamer van Justitie van Vianen een Kopere Plaet/ daer de Wapenen van het Huys van Brederode op gegraveert stonden / met eenige Inscriptien daer op/ van een Rou-Kleed afgenomen (welcke Plaet gedurende de Begravenisse verkeert en met de punt om hoog hing) en na Aenspraecke aen d'Omstanders gesegt dese Woorden : Alsoo het Godt Almachtigh gelieft heeft op den 19 Juny 1679 tot sig te nemen onsen genadigen Heere Wolpherd van Brederode, wettig gedescendeert en geboren uyt de Graven van Hollandt, Vryheer van Vianen, Ameyde, &c. Erf-Burggraef van Utrecht, &c. zijnde de laetste wettige Mans-Oir van het Doorl. Geslacht van Brederode, het welcke door het voorsz. afsterven t'eenemael geëyndigt is : En op dat niemant t'eenigen tyde sigh dese Wapenen, Naem of Geslachte aen en matige, toe-eygene of reclamere, soo hebbe ick, met behoorlijck respect, de selve in desen Grave, in uw Ed. aller tegenwoordigheyt, neder-geleyt, ad perpetuam rei memoriam. Waer mede dese Ceremonie is geëyndigt. Sedert hebben eenige Luyden willen voorgeven/ dat sy van 't selve Geslacht waren/ maer en hebben geen klaer bewijs konnen by brengen.

Den Heer Velt-Marschalck Paul Wirtz van Hamburgh / alwaer veel te doen is geweest over de Erffenisse van sijne Goederen / doch na 't selve was afgedaen / en gedachte Goederen waren gegeven in handen van den Voogt van sijn nagelaten Dochtertje / tot Amsterdam gebracht zijnde / is aldaer op den 24 October begraben met de navolgende Statie : Eerst quam de Soldatesque / met de Trompen neerwaerts en slepende Piecken / onder den Heer Capit. Geelvinck : voort 14 Aenspreekers / met lange Mantels : 18 Stadts Boden : een Ketel-Trommel te Paerde : 4 Stads Trompetters te Paerde: 't Paert in Rouw/ met de Wapens van de Baronny van Ornholm : de Standaert van de Baronny van Ornholm : de 4 Quartieren / elck bysonder gedragen : 't groote Wapen van den Velt-Marschalck : den Standaert met het Devijs : de Sporen : de Hantschoenen : de Degen : 't Helmet : de Wapen-Rock : 't Paert van Batailje / met de Wapens van den Overledene : den Standaert met het Wapen : een Man in 't Curas te Paert : het Lijck / getrocken door 4 Paerden/ alle in den Rouw/ en met Wapens behangen / zijnde de Kist gestelt onder een Fluweel Verhemelsel / welckers Kleed opgehouden wierdt van 4 Landt-Capiteynen/ 2 groote Vanen waren gerecht op de Wagen daer 't Lijck op stont : Hier op volgden de Magistraten na haer rang/ nevens andere Collegien : de Burgery/ &c. Dese Statie ging van de Oude Schans/ de Snoeckjes-brug over/ de Hoog-straet door/ de Kleveniers-burgwal langs/ voorby 't Dolhuys en de Nommer-huysen / de Doele-straet in/ voorby de Reguliers-Toren / door de Kalver-straet / over den Dam / de Warmoes-straet in/ en so in de Oude Kerck ; maer de lofbare Deugden van dien braven Man zijn onverstorven gebleven in de memorie van alle Menschen.

Den 20 December is overleden tot Bergendael / by Kleve / den Heere Prince Johan Mauritz van Nassauw / Velt-Marschalck van dese Landen / Gouverneur van Kleefs-landt voor den Heere Keurvorst van Bran-

den-

denburgh/ &c. out omtrent 80 Jaren/ zijnde een Heer die bysonder geroemt is over sijn beleefde en minnelijcke ommegang/ en kennisse in veele Konsten en Inventien.

In 't begin van 't Jaer/ namentlijck den 5 Februarij/ is den beroemden Poëet Joost van de Vondel tot Amsterdam gestorven: hy was geboren tot Ceulen den 17 November 1587/ maer tot Amsterdam opgevoed/en getrouwt aen seer goede Geslachten: sijn Wercken/ die boven alle andere uytsteecken/ zijn wereltkondig/ en te meer te verwonderen/ om dat hy in 't eene Maro/ in 't ander Horatius/ en wat by andere heerlijck is gedaen/ wonderlijck heeft nagevolgt; ja dat sommige hier en daer apart hadden/ heeft hy gelijck als in een bondel gehad: derhalven de Nederlandtse Dichtkunst eeuwigh aen hem verplicht sal blijven.

Op 't eynde van 't Jaer quam hier onverwacht de tydinge/ dat den Hartog van Hanover/ terwijl sijn Gemalinne de Hartoginne na Vranckrijck was/ geresolveert hebbende na Venetien te gaen/ om den Vasten-avont aldaer te passeren/ en alreede gekomen zijnde tot Augsburg/aldaer plotselijck was sieck geworden/ soo dat een Dienaer/ by hem uytgesonden zijnde/ en te rugge komende/ hem op het Bedde vond leggen/ en des nachts tusschen den 27 en 28 December aldaer was overleden: sijn Lichaem wierdt aenstonts geopent/en de Chirurgijns konden geen andere oorsake van sijn Doodt vinden/ als twee Uytwassen van Vlees dichte by de Longe/ die van langerhant toegenomen wesende/ eyndeling met een slagh hem alle bequaemheyt/ om Adem te halen/ hebben benomen; en alsoo is hy genoegsaem doodt gevonden/ nalatende den naem van een wacker Prins/die sijn genegentheyt tegen 't Huys van Bruynswijck en Lunenburg boven d'andere Broeders tegens Vranckrijck verscheydemael heeft laten blijcken: Sijn Broeder/ de Bisschop van Osnabrugge/ die hem mede na Venetien meynde te volgen/ sijn overlijden verstaende/ en sijn Erfgenaem moetende zijn/ als stervende sonder Mannelijcke Erven na te laten (welcke nochtans alleen de Landt-Goederen konden erven) maer wel drie Dochters/ van 9/ 8 en 7 Jaren/ welcke met haer Moeder doenmaels in Vranckrijck waren/ soo is die schielijck te rugge gekeert/ en heeft sigh in de possessie van de Regeeringe tot Hanover gestelt.

Wy souden met dit overlyden eyndigen: maer den Leser sal misschien verwondert zijn/ waerom wy van Italien/ voor desen het hooft van Europa/ ja by-na van de gantsche Werelt/ soo weynigh gewagh maecken: maer den Paus schijnt een liefhebber van ruste en reformatie der Zeden te zijn/ sonder een groote Personagie in de Werelt te willen speelen/ latende quantiteyt van Cardinaels-plaetsen open/ 't zy om dessels Inkomsten te trecken/ of om met een slagh een geheel Esquadre Volante na sijn sin te formeren; en heeft alsoo weynig stoffe van gedencken voor de Nakomelingen tot noch toe gegeven. En d'andere Italiaensse Princen en Staten gelijcken genoegsaem in een stille rust versoncken/ die voor haer te wenschen waer/ dat langh mocht dueren; Venetien/ met den Turckschen Krijgh nu niet belast zijnde/ heeft maer besig-

heyt omtrent haer selven gehad; invoegen dat in geheel Italien niet gedenckwaerdigh is voorgevallen.

Behalven dit soud' men noch eenigh Verhael van de Actien der Poolen en Muscoviters tegens de Turcken / en die tegens haer / mogen verwachten; maer de Bescheyden daer van zijn soo onseecker en weynigh te samen hangende / dat niet waerdigh oordele den Leser daer mede op te houden; maer afscheyt neme tot het aenstaende Jaer / als wanneer misschien van sommige saecken particulierder als nu sal konnen gemelt werden.

EYNDE.

REGISTER.

Eynde van het Register.

BIJ ABRAHAM CASTELEYN tot Haerlem A° 1681

HOLLANDSE MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAECKEN van STAET,

En andere

VOORVALLEN,

Die, in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders,

In het Jaer 1680,

Zijn geschiedt.

Het Een-en-dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by *Abraham Casteleyn*, Stadts Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck, Anno 1681.

Gunſtige Leſer.

Y hopen, dat de ſtoffe, die wy U hier voor dit Jaer opdiſſen, niet min aengenaem ſal zijn, als die van de vorige Jaren; want al ſchoon Mars, tot noch toe geboeyt, ſijn woede in dier voegen niet in 't werck heeft konnen ſtellen, gelijck als of hy op den Throon ſat, en in 't hart van 't Chriſtenrijck ('t geen, volgens de reden en gegeven Wetten en Voorbeelden van haer Heyland, altijt in ruſt en vrede behoorde te blyven) heerſchte, ſoo moeten wy echter ſeggen, dat hy ſigh niet t'eenemael geruſt heeft konnen houden, maer ſijn Banden op verſcheyde plaetſen getracht af te ſchudden, hoewel hy tot ſijn oogmerck niet heeft konnen geraecken. De Titul-Plaet wijſt aen, hoe Mercurius op 't Parlement van Engelandt ſpeculeert, als waer aen hy oordeelt, dat het heyl van Europa legt: terwyl de Liefde-Godt en de Vrede de Huwelijcken van den Daufijn van Vranckrijck met de Princeſſe van Beyeren, en van de Koningh van Sweden met de Princeſſe van Denemarcken aenwyſen, in hope, dat de Liefde, die ſijn Banden daer vaſt heght, oock de Vrede in de Herten der Vorſten ſal planten. Van een andere kant ſiet men de Tijdt, die 't beloop en de

ver-

verandering der Werelt aenwijst; hier beschouwt men de Doot met sijn Sickels en Toortsen, die een over-groot getal Menschen, door de besmettelijcke Sieckte, in Duytsland aensteeckt en weg maeyt; en ginder vertonen sigh de Aertbevingen in Spangie en China, die gantsche Steden omkeeren, en veel ellendige Menschen maecken, zijnde alle Straffen, die door de Sonden voortspruyten. Boven dien siet men oock de Comeet-Sterre, de welcke geen minder ongeluck schijnt te beloven; doch wy willen hopen, dat de goedertierentheyt Godts soo groot sal wesen, dat alle de gedreygde Straffen van ons afgeweert sullen werden, en wy in rust en vrede voortaen mogen blyven leven.

Het Een-en-dertigste Deel

Van den

HOLLANTSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1680.

E Koning van Spangie was ten eynde van het voorledene Jaer met sijn nieuw-getrouwde Koninginne in sijn vermaeckelijck Speelhuys Buon Retiro / niet verre van Madrid / gekomen / af-wachtende / dat de Bereydselen tot een prachtige Intocht binnen Madrid voorsz. souden vaerdig zijn : welcke dan eyndeling op den 13 van January van dit Jaer 1680 / niet tegenstaende het duyster We'er was / is geschiet / zijnde alle Toegangen na de groote Straet / die naer Buon Retiro streckt / afgesloten / en verboden / dat daer geene Karossen mochten binnen komen : Eerst was een Eeren-Poort op-gerecht / waer in de Statue van de nieuwe Koninginne was / ende verciert met veelerhande Festons / staende even voor de voornaemste Uytgangh van Buon Retiro / daer door de passagie naer Madrid / tot de voorsz. groote Straet / genomen wierdt / zijnde de selve in forme van een Galderye toegestelt / aen beyde de syden met seer schoone Nichen voorsien / waer in de Rijcken / die de Koning van Spangie besit / met hare Wapenen wierden vertoont ; dese waren met vaste Colomnen aen malkanderen gehecht / waer op groote vergulde Statuen stonden / aenbiedende in d'eene Hant de Kroonen / en in d'andere Hant houdende eenige Inscriptien / speelende op de voorsz. Rijcken : de Galderye eyndigde daer d'eerste Eere-Poort aen de voorsz. Straet was opgerecht / welcke uytstekende kostelijck was / en gekroont van St. Louys en St. Ferdinand / hebbende de Justitie en Schoonheyt aen haer syden / en in 't midden de Religie / en dese Statuen / veel grooter als het leven zijnde / waren verselt van veele schoone Schilderyen / in de voornaemste van welcke men de Stadt Madrid in de gedaente van een Godinne sagh / hebbende ten wedersyden 2 van de eerste

Helden/ die haer geregeert hebben/ en aen haer Voeten de Vloet Mancanares: 4 Statuen / die de Overvloet / de Voorsichtigheyt / Obon / Fondeerder van Madrid/ en sijn Moeder Mantues vertoonden/ waren gestelt op de groote Pilaren / die als van Jaspis scheenen : Aen den Ingang van dese Eere-Poort stonden 4 Nimphen/ met Bloemen in de Handt / die sy vaerdig hielden / om op d'aenkomste van de Koningin uyt te werpen. De vordere Eere-poorten waren sodanig geplaetst / dat soo dra men van d'eene scheyde / men d'andere al begon te sien. De tweede was verciert met de Koninckl ijcke Raedt / die van de Inquisitie / van Indien / van den Raedt van State / van Arragon / Italien/ Vlaenderen / en andere / vertoont by groote vergulde Beelden / en boven alle dese stack de Justitie uyt : Een weynigh lager was de Gulde Eeuw / met de Wet en de Vergeldinge aen d'eene / en de Bescherminge en Straffe aen de andere syde : den Tempel van de Godt de Trouw was het voornaemste subject van de Schilderye / de Getrouwheyt en de Eere openden de Poorten/ en men sagh daer uyt komen de Blijdschap / die de Koninginne quam ontfangen : Ter zijden van dese Eere-Poort was een Schildery / vertonende het ontfangen van de Koninginne van Saba door Salomon : men sag Debora aen haer lincker-handt de Wetten geven aen haer Volck : het gedeelte van dese Eere-Poort / die na de Poorte del Sol genaemt streckte / hadde noch verscheyde Ornamenten / en van diversche kanten sagh men in een aengenaeme stant Astrea / Ceres / de Deugt / de Eendracht / de Verseeckertheyt / het Leven/ de Aerde/ de Tijdt / de Vrede/ de Tranquiliteyt / de Rust / de Grootsheyt / de Liberaliteyt met Themis op een Colomne / daer by diversche Schilderyen stonden ; een vertoonde Eneas / als hy ter Hellen wilde dalen / waer in men sagh Cerberus / aen de Poort vast gehouden by een Sibille : in een ander waren de Elizeesse Velden afgebeelt / alwaer Anchises aen sijn Zoon sijne Afkomelingen vertoonde / en overal was het vervult met Heroglifice Verbeeldingen. Ten midden van de Wegh der derde Eere-Poort wierdt men opgehouden door een aengename Thuyn / die de Paters van Franciscus de Paulo voor hare Kerck hadden doen vervaerdigen / waer in men een schoon Parterre met een Water-val / quantiteyt Grotten en witte Marmere Beelden in een bysondere goede ordre/ beschouwde. De derde Eere-Poort besloeg het midden van de Plaets del Sol/ wesende gemaeckt in forme van een Tempel / en ten opsicht van de brave actien van de Heros / die sy vertoonde / had men haer die van de Glorie mogen noemen : dese ontbrack het weder niet aen schoone Schilderyen en een groot getal van Statuen / maer haer meeste schoonheyt bestont in seeckere soort van Nichen / in forme van een Ovael getrocken / daer in sag men het Geloof / de Hoop en de Liefde ; 't Geloof was in 't midden / houdende een Crucefix in d'eene en een Palm in d'andere Handt / hebbende aen haer syde Carolus de V. en Carolus Magnus/ d'eerste haer aenbiedende een goude Werelt/ en d'andere houdende een Boeck en Degen in sijn Handen/ de Tulbanden/ Standaerden met halve Manen / d'Alcoran / Zabels en andere Buyt lagen

onder

onder de Voeten van d'een en d'ander: ter lincker-zyde van 't Geloof vertoonde haer den Koning Don Ferdinand en Donna Isabella / sittende op 2 Werelden: de Religie had men geplaetst op den Top van dese Tempel / sy hadde het Heydendom en Ketteryen aen haer Voeten/en was verselt van de Heyligen Melchiades / St. Damasco / St. Helena en Constantijn: op de 4 Hoecken saten te Paerde de Patroon van Spangie St. Jacob / die van Duytslant St. Leopoldus / die van Vranckrijck St. Denijs/ en die van Engelandt St. George. Ick ga voorby de Schilderyen aen alle de Facien/ en de Statuen die op de Colomnen waren gestelt / maeckende de verdeelingen van dese Machine; het onderste ontfing den toegang van 4 Straten. Eenige treden van daer waren verscheyde Nichen / verbult met diversche Figuren / vertonende Korven met alderhande Fruyt; daer boven stonden 5 Schilderyen / en boven alle een waer in de Koninginne op de Karre van Aurora haer vertoonde / de Faem stont op de kant/ en rondom een groot getal van Wapenen/ die sy aen de Liefde met een schrandere Beschrijvinge opofferde: En alle dese Vercieringen wierden verheerlijckt door een Trap / die boven 't voorste van de Kerck van St. Philippus streckte. Aen d'andere syde/ na 't Quartier van de Bontwerckers/ waren niet als Hooft-wercken van haer Konst / als Vellen en Huyden die opgeset waren/ en verscheyde/ ja meest alle/ Gedierten vertoonden/ als/ Luypaerden/ Tygers/ Beeren/ &c. In 't midden hielden 2 Leeuwen de Wapens van Spangie en Vranckrijck/en een ander offerde een Kroon aen de Koningin; de Wapenen der Stadt stonden voor aen / en wierden door 2 Leeuwen gedragen. Men quam van daer onder een andere Eere-Poort / welcke die was van de Poort van Guadalajara / en scheen van gehouwen Steen; om hoog was de Werelt / met de Majesteyt daer op / omringt met Engelen en Zegen-teeckens; Jupiter / Mars / Mercurius en Venus waren op de 4 Hoecken geplaetst / en tegens haer over vier Bergen / daer op vier Dieren saten / representerende 't Paert Europa / de Leeuw Africa / den Olifant Asia / en het Kameel America: Onder dese Eere-Poort/ in de Zy-Nichen/ waren 2 Sirenen/ en op haer Hoofden 2 Cupidoos/die de Betoveringe en de Liefde verbeelden; een Goude Bant dede het Lichaem van dese Eere-Poort flonckeren: de Son presenteerde sigh daer op sijn Wagen / soeckende na Aurora / die daer over in een andere Karre sigh verblijt vertoonde over 't ontmoeten van de Son. In 't scheyden van daer trad men in de Straet van de Silversmeden; de Figuren van de Sterckte en Justitie waren 't begin van hare vercieringe/ daer de Matighеyt en Voorsichtigheyt tegen over stonden / en aen beyde de syden / als in twee Galderyen/ daer op diversche Engelen van louter Silver pronckten/seer kostelijck Silverwerck / vertonende al 't geene voor 't alderprachtigste konde aengeschouwt werden: men sag verscheyde Schilden / en in yder van de selve Letteren van Robijnen/ Paerlen/ Esmerauden en Diamanten / die t'saem gevoegt zijnde / deden lesen Carolo Segondo en Maria Louyse: de Wapenen van Vranckrijck en Spangie flonckerden met geen minder rijckelijckheyt van

Diamanten in andere Schilden / werdende dit Werck meer als op 8 Millioenen geschat. De Plaets of Marckt van de Stadt / daer men verbolgens op quam / was toegestelt als een Amphiteater: de Daden van Hercules verbulden de Schilderyen / die men aldaer sagh / met seer kostelijck Lof-werck / daer onder eenige Engelen / die de Kroonen aen hare Majesteyten presenteerden: de Afbeeldingen van den Koning en Koninginne stonden in 't midden / en een Hercules geknielt bood haer aen den Huyd van een Leeuw / terwijl in d'andere Handt sijn Knodse hield / speelende op de Ketteryen of Ongelovigheyt / die Spangie in de nieuwe Werelt verdestrueert soude hebben. De laetste Eere-Poort / genaemt die van St. Maria / was omtrent 2 treden van daer / in 't midden van de Voor-gevel van 't Paleys van de Coninginne Moeder / waer boven men Apollo / speelende op een Harp / en omringt van de 9 Musen / die alle Schilden als Sonnen hadden / sag / men las in alle de Naem van de Koningin: beneden Apollo was Hymen / gekroont met Bloemen / en daer tegens aen de Godinne de Aenradinge / op 't Hooft hebbende een Goude Kroon / houdende een van Mirte in d'eene en de Staf van Mercurius in d'andere Handt: verscheyde Beelden / gestelt in seer goede ordre / verselden diversche Schilderyen / waer van de voornaemste vertoonden d'Afbeeldingen van den Koning en Koninginne / alle beyde te Paert / en de rest eenige Fabulen / slaende op de Intrede. Dese gepasseert zijnde / quam men op de Plaets van 't Paleys / die een nieuwe heerlijckheyt ontfingh door het presenteren van de voornaemste Revieren van Spangie / met Figuren / leenende op hare groote Water-kruyken / en bekroont met Riet en Lis / welcke in Latijnsse en Spaensse Vaersen de aenbiedinge van de selve aen de Koninginne quamen doen: daer waren oock 2 Casteelen met Vuurwercken en 2 Triumph-Chiésen met Musicanten. Het Paleys self was behangen met de Tapijten van de Kroon / die sigh te heerlijcker vertoonden om de veelvuldige Balcons / die aldaer zijn.

Den Dagh tot de Intrede aengevangen zijnde / hebben de Heeren van de Stadt haer ten half tienen uyt haer Vergaderinge begeven / in hare Klederen van Ceremonie / zijnde met Gout geborduurde Rocken en kleyne geployde Hoeden / bedeckt met Pluymen / sittende yder op een schoon Paert / twee en twee nevens malkanderen / en zijn alsoo gereden door alle de Eere-Poorten / en stelden haer ter syde van de eerste / alwaer een bequame ruymte was gelaten / om de Sleutelen aen de Koninginne te presenteren / en haer onder een Verhemelsel te ontfangen. Ten 10 uren quam den Koning / die na Buon Retiro was gegaen / met de Coninginne Moeder te rugge / sittende hare Majesteyten in een Karosse / die open was / passerende door alle de selve Eere-Poorten heen / en traden uyt by de Gravinne van Ognate / alwaer sy de Koninginne sagen passeren / wiens Intrede op de volgende wijse geschiede.

6 Trompetters / gekleed in 't Wit en Rood / met de Ketel-trommels van de Stadt / reden voor de Alcalde van 't Hof / geseten op schoone Paerden / gedeckt met swarte Fulpe Deck-kleden: de Ridders van verscheydene Orders van

Span-

Spangie / als / van St. Jacob / Calatrava en Alcantara / volgden dese / een yder aenhebbende het Habijt van sijn Ordre / met hare Mantels / t'eenemael met Gout geborduurt / en hare Hoeden voorsien met Pluymen: In de selve ordre / dan met meerder rijckelijckheyt / quamen daer na de Getituleerde van Castillien en d'Officiers van 't Huys des Konings / sy hadden alle witte Laerssen aen / en hier onder waren het meestendeel van de Grandes van Spangie / welcke voorsien waren van al 't geene Italien en Catalonien van prachtigh Borduurwerck had konnen verschaffen; hare Hoeden waren voorsien met Diamanten / gemengt met Paerlen van groote waerde; hare Paerden waren uytmuntende / en een yder van haer had een Troup van Lackeyen / in Kledingen soo heerlijck als haer Meesters / voor haer / ja sommige waren dierboegen met Platen van Silver beladen / dat sy voor Schilden mochten gedient hebben. De Capiteyn van de Guardes / voor sijn Compagnie / wierdt gevolgt van de Stalmeesters van de Coningin / waer op haer Maj. self / sittende op een schoon Paert van Andalusien / quam / werdende dat van den Marquis de Villamaine / hare eersten Stalmeester / met den Toom geleyd; men konde de Stoffe van haer Kleed / door het rijcke Borduurwerck / niet wel bekennen; sy hadde een Hoed / met Pluymen verciert / op / en die door de Paerle / de Peregrina genaemt / wierden gesloten; dese Paerle is in forme van een Peer / en om haer groote van onwaerdeerlijcke waerde geschat: de Koninginne hadde oock de groote Diamant van den Koning aen / welcke / ten opsichte van haer groote en volmaeckte schoonheyt / men estimeert de eenigste des Werelts te wesen: En hier by stack de Koninginne met haer aengeboren bevalligheyt noch boven alle de Kostelijckheden / die sy aen had / uyt / met een vriendelijck gelaet verstrickende de Herten van de gantsche toejuychende Gemeente / die haer sagh passeren: En alsoo gekomen zijnde aen de Eere-Poort / welcke die van Prado was / soo vond sy daer den Marquis van Ugena / Corregidor van Madrid / en de Regidors / die haer de Sleutels presenteerden / met een prachtig Verhemelsel / het welck van de voornaemste onder haer gedragen wierdt / d'andere volgden te voet: Achter de Koninginne / buyten 't Verhemelsel / quam de Hartoginne van Terranova / in een Weduws Habijt / als oock Donna Laura de Alagon / Garda Mayor / sittende op Muylen: En na desen volgden 5 Staet-dochters van de Koninginne / meest gedeckt van Gesteente / en wierden geleyd yder van twee Edellieden / welcke nevens haer Paerden gingen: de Guarde van de Lancien sloot dese Marsch: de Karosse van de Koninginne / flonckerende van Gout / volgde noch / met den Marquis d'Astorga / welcke sieck zijnde / sigh in dese Ceremonie niet had konnen vinden. Haer Majesteyt gekomen zijnde voor 't Paleys van de Gravinne van Ognate / hield daer een weynig stille / en begroete den Koning en Coninginne Moeder; sy trad af tot St. Maria / alwaer den Cardinael Portocarrero / Aerts-Bisschop van Toledo / haer verwachte / en het Wy-Water presenteerde / geleydende haer voort binnen de Kercke / daer het Te Deum wierdt gesongen; 't welck gedaen zijnde / trad weder uyt / en op

 haer

haer Paert/rydende na 't Koninckklijcke Paleys/ waer toe haer de voorgemel-
de Chiéses met Musicanten quamen versellen/ en een heerlijck Musijck lieten
hooren: Den Koning en Coninginne Moeder ontfongen haer aldaer / helpen-
de d'eerste haer van 't Paert klimmen/ en de laetste/ haer by de Hant vattende/
geleyde haer in 't Apartement/ dat voor haer bereyd was. 's Avonts wierden
de Konst- en Vreugde-vuuren aengesteecken / en alle de Balcons met Lichten
voorsien/ 't geen noch 2 avonden daer na geschiede. 's Anderendaegs was den
Koning met de Coninginne in de Capelle / alwaer weder het Te Deum wierdt
gesongen: En na de middag reden hare Majesteyten in een Triumf-Wagen
door alle de selve Verciersselen en Eere-Poorten / die als-noch stonden / na onse
lieve Vrouwe van Atocha / werwaerts sy van alle de Grooten in de Karossen
wierden gevolgt; die haer macht en vermogen by dese occasie lieten blijcken/
hebbende sommige in de 9 Dagen / dat dese Feest duurde / 9 nieuwe Livreyen
aen haer Volck gegeven. In 't wederkeeren van onse lieve Vrouwe van Ato-
cha voorsz. / also het inmiddels duyster geworden was / wierden door de Stra-
ten aen de Vensters over-al Was-Kaerssen opgesteken / dat noch aldermeest
in de Balcons van de Groote Plaets wierdt gedaen / en seer groote luyster gaf.
Hier na heeft haer Majesteyt noch verscheyde Divertissementen / nevens de
Complimenten van de vreemde Ambassadeurs en andere Grooten ontfangen.

In 't begin/ doe haer Majesteyt de Coninginne eerst in 't Gebied van Span-
gie was overgaen/ sprack men in Vranckrijck seer slecht van haer onthael/ dat
sy onderwegen had ontfangen; maer dese Intrede heeft men daer namaels
self heerlijck geoordeelt.

Terwijl Spangie dus haer vreugde over 't verkrijgen van een nieuwe Co-
ninginne vertoonde/ heeft men in Vranckrijck de Banden doen vlechten tot
een ander Huwelijck: den Heere den Dauphijn was/ onder veele lofbare Oef-
feningen/tot sijn Mannelijcke Jaren gekomen/zijnde den 2 Nov. 1661 gebore
weshalven den Koning / om hem een Dauphine te verschaffen / de gedachten
op de Princesse van Beyeren heeft geworpen / en Monsr. de Colbert / die tot
Nimwegen Ambassadeur was geweest / daer over na Munchen heeft geson-
den; welcke oock het geluck heeft gehad / van 't selve Huwelijck daer te ver-
handelen en te sluyten. Doch ondertusschen wierdt veel gesproocken / om met
den Keurvorst self een Huwelijck met een Fransse Dame te maecken: maer
't zy dat de inclinatie van sijn Ceurfurstel. Doorl. daer toe niet en streckte / of
dat sijne Interesten geoordeelt wierden meer een Duytse Princesse te eysschen,
of eyndeling / dat sijn Oom / Prins Maximilaen / die 't bewint van affairen in
handen had/liever so hoogwichtigen saek wilde uytstellen tot den Keurvorst self
mondig was / en 't Bewint van sijn saken self soude hebben / als zijnde nu haest
aenstaende/so is daer op geen besluyt genomen; hoewel in Duytslant wiert ge-
seyt/dat verscheyde favorable Conditien wegens Vranckrijck aen den Keurvorst
waren gepresenteert: maer 't Huwelijk van de Princesse/sijn outste Suster ge-
naemt

naemt Anna Maria Victoria, out 19 Jaren/ als geboren den 28 Novemb. 1660/ is egter voortgegaen/ en de Hartog van Crequi verkoré/ om de Presenten aen haer te brengen; waer toe hy den 13 January van Parijs vertrocken zijnde/ den 20 tot Munchen arriveerde/ alwaer de Presenten aen de Princesse self presenteerde: En daer op geschiede den 28 January 's avonts de Trouw/ na dat het Huwelijckx-Contract te voren was geteyckent/ en na Vranckrijck gesonden.

De Dagen voor 't Huwelijck wierden toegebracht met allerhande vermaeckelijckheden/ hoewel om de korte tijdt soo veel niet kon gedaen worden als anders de genegentheyt wel was: daer wierden Comœdien en 't Opera vertoont/ een Carrousel gehouden/ Bals en Danssen aengestelt/ en voort al 't geen tot vermaeck en vrolijckheyt mocht dienen/ tot dat de Ceremonie van de Trouw geschiede/ waer toe de groote Zale van 't Verblijf van de Princesse was veraerdigt/ zijnde behangen met schoone Tapijten/ vertonende de Wercken van Hercules: de selve was 150 treden lang/ en 80 breed/ daer in aen het hooge eynde een Stellagie was opgerecht/ lang 20 en breed 15 voeten/ en daer boven een Verhemelsel van rood Fulp/ geborduurt met Gout en Silver/ waer mede oock de Stellagie/ daer op de Ceremonie geschiede/ dedeckt was: Aen d'andere syde/ aen 't lage eynde/ was een Amphiteater opgerecht voor de Musicanten: En alle de Grooten van 't Hof quamen dien dagh soo kostelijck als sy konden voor den dagh: het was avont/ en daer waren in de Zael 80 schoone Christalijne Kroonen.

De Princesse was gekleed in een Toerustinge/ welcke sy expres van Parijs had laten komen/ 't was gemaeckt van een kostelijcke silvere Moore-stof/ hebbende een seer lange Sleep/ en na achteren twee Overhangsels of Mantels van Goude Point d'Espagne; haer Tabbaert was noch met andere Spaensse Goude Kanten voorsien/ en alles met so veel rijckelijckheyt/ als men had konnen bekomen; waer by uytblonckken de Presenten/ die Monsr. de Crequi aen haer had gebracht/ zijnde een Gestel van Diamanten/ op meer als 200000 Kroonen geschat/ bestaende in een Haeck van vooren/ met 2 Oor-Pendanten/ in forme van Peeren/ Haecken en Arm-banden/ en de Haecken en Knoopen die de Rocken sloten.

Den Heere Keurvorst/ haer Broeder/ die den Bruydegom/ op een Volmacht/ presenteerde/ was gekleed met een Mantel/ die in de gront t'eenemael Gout was/ van Couleur de Feu/ en vereiert met verheven Goude Bloemen/ vijf reecken Spaensse Kanten bedeckten byna de gantsche Mantel/ die gepicqueert van de voorgemelde Couleur was: de Stoffe van sijn Wambais kon men door de overvloedige Kanten niet wel bekennen; hy had een glinsterende Hoedband van Diamanten op.

't Gantsche Hof quam al by tijdts in de voorsz. Plaetse/ alwaer de Baron van Rechberg/ Grooten Kamerling/ sodanige ordre hadde gestelt/ dat alles sonder confusie toeging. De 3 Compagnien Trawanten van sijn Hoogheyt bewaerden de Poorten/ en stonden in 2 reecken/ tot voor 't Verblijf van de Prin-

Princesse. De Ambassadeurs der vreemde Princen quamen eerst / en voor alle Mr. de Crequi en Monsr. Colbert / als door wiens bestier het Huwelijck gesloten was: haer volgde den Envoyé van den Keyser / Lacowitz / en den Envoyé van de Hartog van Savoyen.

De tijdt van de Ceremonie gekomen zijnde / ging den Heere Keurvorst en den Prince Maximiliaen / vergeselschapt van de vreemde Ministers en 't gantse Hof / de Princesse uyt haer Kamer halen / en geleydde haer in de groote Zale / alwaer soo dra niet gekomen was / of men hoorde een Musijck van Stemmen en Instrumenten / van Trompetten en Ketel-trommels / terwijl sy met groote statie gebracht wierdt op de Stellagie / waer op de vreemde Ministers de twee Princen volgden / den Keurvorst bleef aen de syde van de Princesse: voor de Stellagie was een Balustrade gestelt / die de selve besloot / en daer op geset wierden den jongen Hartog / Broeder van den Heere Keurvorst / out 9 Jaren, de jonge Hartoginne / sijn Suster / out 7 Jaren / en Madame de Princesse Maximiliaen / haer Moeye. Op de Stellagie / die 2 Trappen hoog was / kon men maer van ter zyden optreden. De Coadjuteur van Frisingen / in Bisschoppelijcke Klederen / dede vervolgens de Gebeden / en daer na de ordinaris Ceremonien / die de Roomsse in 't trouwen zijn gewent te plegen; dan 't geen wat particuliers scheen / was / dat terwijl hy de essentiéle Woorden van de Trou sprack / hy de Handen van den Keurvorst en de Princesse met sijn Stoole te samen bond.

De Ceremonie / onder welcke yder over eynde hadde gestaen / voltrocken zijnde / soo wierdt nu Madame de Daufijne door de 2 Princen te rugge na haer Kamer geleyd / en ontfing aldaer de Complimenten van alle de Ministers en van 't gantsche Beyersse Hof: de Hartogh van Crequi reyckte haer doen een Brief van den Heere den Daufijn toe / welcke hem belast was niet over te geven voor den Trouw geschiedt was. Hier op volgde een Avontmael / en daer by 't lopen van verscheyde Fonteynen van Wijn: Madame de Daufijne / den Heere Keurvorst / den Prince Maximiliaen / en de Princesse sijn Vrouw saten alleen aen Taffel / en wierden van de Edellieden gedient: En hier na sag men een konstig Vuurwerck aensteken / 't welck als een Vierkant was gemaeckt / verdeelt door verscheyde Specien van Parterres; aen de 4 Hoecken stonden Hercules / bevechtende de Hydra; een Neptunus / omringt van Dolfijns; een Pallas / en noch een andere Godesse: de Parterres waren vervult met Bloem-Potten / en voornamentlijck veel daer Lelien in stonden: verscheyde Figuren vercierden de kanten / en onder andere sagh men Jupiter met sijn Blixem / Juno op haer Karre / van Pauwen voortgetogen / en voor dit alles een Triumf-Wagen / getrocken van ses Paerden / daer Apollo op sat / en quam by Neptunus met sijn Dolfijns; maer de Vuurwercken waren noch veel fraeyer als al 't uytwendige / dese wierden aengesteken door de Huwelijks-Godinne / voerende de Wapenen van Monsieur en Madame de Daufijne: welcke aenstonts in volle vlam wierden gesien: 't Vuur ging voort / en men sagh

sagh de Dauphijns / de Telten en Leeuwen aengaen / en met eene begon de Godinne mede te branden / vliegen de verscheyde brandende Herten en Liefde-Goodjes / geheel van Vuur / uyt haer om hoog: En terwijl dat dit geschiede / sagh men Apollo oock door 't Vuur consumeren / en daer by self de Stralen der Son / door Vuur afgebeelt: Hercules wierdt in de Lucht vertoont / geheel in 't Vuur / gelijck als hy op de Aerde was gestelt: daer wierden seer veel Vuur-pijlen aen alle kanten opgeschoten: En eyndeling sagh men alles gelijck in brandt / en daer mede eyndigde desen dagh.

Monsr. Colbert is voort weder te rugge getogen / om het Secretarisschap van de Buytenlandtse saecken in Vranckrijck waer te nemen / als waer toe al over 2 Maenden was verkoren.

Hier na heeft men aen 't Beyerse Hof het Italiaensse Opera vertoont / het Carrousel gehouden / en diergelijcke divertissementen meer / die te lang souden zijn om hier te verhalen / en dienden maer om de tijdt te consumeren tot het vertreck van Madame de Dauphine / 't welck eyndeling wierdt gereguleert op den 5 Februarý. Den Grooten Kamerling hadde alle nodige ordre op de Weg gestelt / op dat op de Reyse niet en mocht mancqueren / en dat tot Benfeld toe / als zijnde de Plaetse daer de Koning van Vranckrijck ordre hadde gestelt om haer te ontfangen. Den Marquis d'Arancour / Generael van de Cavallery / eerste Capiteyn van de Guardes / soude haer met sijn Compagnie tot op de Frontieren geleyden / waer by den Marquis d'Espinchel met de helft van sijn Compagnie sig oock voegen soude: den Marquis de Beauveau / Raedtsheer van Staet / die Gouverneur van sijn Keurvorstel. Doorl. is geweest / soude met 6 Edellieden van de Kamer en veele andere Officiers haer versellen / en voor al soude de Gravinne van Porcia / haer Gouvernante / met vijf Staet-Dogters met haer gaen: de Baron van Rekberg was belast haer tot Schletstad by te blijven / gelijck oock Monsr. de Crequi / om te sien dat sy op de Landen van Vranckrijck soude zijn gearriveert. En alsoo wierdt de Reyse gesamentlijck op den 5 Februarý van Munchen aengevangen / waer by den Heere Keurvorst sigh met het gantsche Hof voegde / zijnde het gevolgh van Karossen / Wagens en Paerden seer groot: men ruste de eerste nacht tot Broue / een Burgt / 7 uren van Munchen / en 's anderendaegs tot Augsburgh: 't Hof volgde tot Freyberg / als de uytterste Frontier van den Keurvorst / die self met den Hartog Maximiliaen tot Augsburg quam / doch de laetste keerde weder te rugge na Munchen. De Magistraet van Augsburg verstaende / dat de Dauphine begonde te naderen / sond haer op 't begin van haer Limijten Gedeputeerden te gemoet / hebbende by haer een Compagnie Ruyters / en verscheyde van de Borgers / van welcke sy / onder 't lichten van Fackels / met 6 Karossen binnen de Stadt wierdt geleyd / alwaer den Heere Keurvorst een weynig te voren incognito was gekomen: het Geschut wierdt verscheyde mael los gebrant; sy passeerde door een dubbelde reeckx van Voetvolck / dat in de Wapenen stont /

en trad af voor het Huys van den Grave Fugger / dat men voor haer Logement had geprepareert: de Magistraet quam haer aldaer complimenteren en de ordinaris Presenten van Wijn en Vis presenteren: De Coninginne Douariere van Polen / Gemaelinne van Hartog Karel van Lottharingen en de Hartog van Nieuwburgh gaven haer den volgenden dagh de visite. Sy at doenmaels publijck / en ging het Stadthuys met eenige Kercken na den eten besien: sy vertrock den volgenden dagh / met de selve Eerbewijsingen als sy ingehaelt was. Den Heere Keurvorst bleef by haer tot Ulm toe / en nam daer sijn afscheyt van haer. Sy vertrock vorder op Tubingen / in 't Hartegdom van Wirtembergh / en wierdt daer over-al getracteert tot koste van 't Landt en verselt van Hartog Frederick Karel / die daer Administrateur van is / en haer tot op de Frontieren was wesen ontfangen. Sy vertrock voort op Oberkirck / en arriveerde den 20 tot Straetsburg / alwaer sy van de Magistraet die 6 a 700 Ruyters by haer hadde / wierdt ontfangen aen de kant van de Brugge van Kinsec / en complimenteerde haer aldaer: sy sat doe op een kleyne Koets / maer komende aen de Rijn-brugge / trad sy over in haer eygen Karos / die van 6 schoone swarte Paerden getrocken wierdt / en daer mede langs een reeckx van Volck / dat in de Wapenen stont / gekomen zijnde in 't Logement dat voor haer bereyd was / soo wierdt aen haer gepresenteert een Koffertje van Filigrane / aerdig gemaeckt / met een seer kostelijcke Goude Boot / daer in een schoone Goude Medalie / waer op de Stadt Straetsburg met hare Wapenen was gemaeckt: 't Geschut wierdt / na dat sy daer binnen was / volgens haer begeeren / eerst afgeschoten: sy ontfing aldaer de Complimenten van de naburige Princen / en vertrock den volgenden dag op de selve manier gelijck sy daer in gekomen was: Een quartier uurs van daer ontmoete sy 100 Lijf-wachten van den Koningh / gecommandeert door Mr. de Brusac; en wat verder vertoonde sig Mr. de Monclar als Hooft van 500 Ruyters of Dragonders, getrocken uyt diversche Plaetsen in der Elsas / die haer voort tot Friesenheim geleyde: maer alsoo men daer geen genoegsame spatie vond / om haer te tracteren / wierdt een groote Schuur uytgekoren / die men met rijcke Tapijten behong / en deckte de Grondt met schoon Damast / op welcke wijse men in min als 2 uren een gants Apartement formeerde / daer Vensters en alles in waren / met een groote Zael voor de Guardes. Hier omtrent bejegende sy alle de voornaemste van de welcke de Koningh van Vranckrijck tot haer Huyshoudinge hadde geordonneert; Monsr. en Madame de Richelieu / als de principaelste zijnde / wierden aen haer door Monsr. de Crequi gepresenteert / die met eene sijn Credentiael overgaf; en soo vervolgens quam d'eene voor en d'andere na haer salueren / en sy wierdt vervolgens door een reeckx van hare nieuwe Huysgenoten / sittende in de Zale die voor de Guardes was geprepareert / geleyd in 't Verblijf dat voor haer verbaerdigt was / alwaer sy vervolgens de Complimenten van haer alle ontfing / bekomende alle de gonst van 't onderste van

haer

haer Kleed te kussen; de Staet-dochters hadden de eere van de Voorgang te hebben/ gelijck oock Madame de Monchevreuce/ haer Gouvernante/ en soo in ordre/ d'een na d'andere/ tonende sy aen yder soo minnelijcken gelaet/ en gevende soo beleefde woorden/ dat verscheyden by Missive haer groot genoegen aen 't Fransse Hof te kennen gaven. Hier na ontfing sy d'eerste Opdissinge van de Franssen/ die seer prachtig na de Plaets was/ doch men hadde daer toe alles wat delicaet was van Lions na Schledstadt laten brengen/ niet alleen van Faisanten/Patrijsen en andere Spijsen/maer oock van schoone Bloemen/ Tuberusen/ Narcissen en Joncquilles. Het eerste Tractement was nauwelijckx geëyndigt/ of de Presenten/ die den Koning voor die van hare Suite had gesonden/ wierden alle uytgedeelt/ bestaende in veele Edele Gesteenten en Kostelijckheden/ maer boven dit alles wierdt in Gelt gegeven:

Aen de Compagnie Guardes	6000 gul.	die van de Stalle	6000
Aen den Mareschal van de selve	500	de Kamer-Knecht	1500
Voor de lichte Paerden	3000	den eersten Fourier	900
Aen den Mareschal van de selve	500	den tweeden	600
[illegible]ee Kamer-Vrouwen	6000	van de Voeragie	600
Voor 8 [illegible]agies en haer Gouverneur	5500	Villat	600
de Controlleur	3000	den Cappellaen	600
Postoliny	3000	de Kamer-Jongen	600
den Medicijn	3000	een Duytse Dienstmeyt	600
de Officiers	12000	t'Samen	54500 Guld.

Dese Gelden wierden alle getelt by Mr. Barthelot/ welcke haer seyde/ dat soo daer eenigh quaet Geldt onder was/ dat hy 't selve soude laten vergoeden. Madame de Dauphine/ horende dat sulckx aengenaem soude wesen aen den Koning/ gaf byna alle de Klederen/ die sy uyt Beyeren mede-gebracht had/ wegh/ behoudende weynig/ als 't geen dat sy self aen had: En alsoo is sy van hare Duytse Dames gescheyden/ en voort na Benfeld gereden/ alwaer sy dien avont sliep; en den volgenden dagh arriveerde sy tot Schledstad/ alwaer/ terwijl 't Guarnisoen in de Wapenen stont/ van de Magistraet wierdt ontfangen/ die haer de Stadts Sleutels presenteerde: En van daer is sy voort vertrocken na St. Die/ Raon en Luneville op Nancy/ alwaer sy van den Commandeur Colbert/ onder 't losbranden van 't Canon en in de Wapenen staen van wel 105 Compagnien te voet/ wierdt ontfangen/ en vervolgens alle mogelijcke eerbewijsingen aengedaen: Terwijl den Koningh en den Heer den Dauphijn vast naderden/ om haer te ontfangen.

Sijn Majesteyt was den 26 February van St. Germain vertrocken/ zijnde de Coninginne met den Heere den Dauphijn by hem in de Karosse/ nevens Madame de Guise en de Hartoginne van Crequi; sy aten tot Bourget/ maer den Koning ging/ na sijn gewoonte/ niet uyt sijn Karosse om te eten/ werdende

van de Officiers / daer hy ſat / gediend : 't Mael gehouden zijnde / ſtegen den Koning en den Dauphijn beyde te Paert / en diverteerden haer met de Kraeye en Exter-Jacht / 't welck duurde tot dat ſy tot Dammartin quamen / alwaer ſijn Majeſteyt dien nacht ſliep. 's Anderendaegs / zijnde den 27 February / at ſijn Majeſteyt tot Nanteuil / en ging ſlapen tot Villiers Coſteretz / alwaer Monſieur en Madame alles hadden geprepareert / om haer te onthalen / weshalven aldaer 3 dagen ſouden blijven. 's Anderendaegs ging ſijn Majeſteyt op de Harten-Jacht / en 's avonts quam de Hartog van Crequi daer aen / met beſcheyt / dat hy de Dauphine tot Schledſtadt hadde gelaten : Weshalven / na dat ſigh het Hof eenige dagen aldaer hadde vermaeckt / ſijn Majeſteyt ſigh op den 2 Maert weder op reys heeft begeven / om de Dauphine te gaen ontfangen / en quam dien avont tot Soiſſons / den 3 tot Fiſmes / den 4 tot Rheyms / en den 5 tot Chalons.

Inmiddels was Madame de Dauphine den 2 Maert al tot Toul gekomen / den 4 tot Bar / en den 5 tot Sermaiſe / alwaer de Hartog van Trimouille / die daer toe geſonden was / wiert gecomplimenteert. Den 6 arriveerde ſy in 't Caſteel van Begnicourt / alwaer de Hartog van Crequi haer op nieu quam complimenteren. Sy vertrock van daer op Vitry / doch onderwegen quam Mr. de Briſac / Major van de Guarde / haer ſeggen / dat den Koning haer vaſt tegen quam : Gelijck oock ſijn Majeſteyt op de middag al tot Vitry was gekomen / alwaer maer een quartier uurs met de Maeltijdt geſpendeert hebbende / de Dauphine tot 2 mijlen buyten die Plaets ging ontmoeten ; alwaer de Biſſchop van Condom bericht gaf / dat Madame de Dauphine aenquam ; gelijck men oock aenſtonts hare Karoſſe ſagh verſchijnen : En de Grave van Ligneville / Edelman van de Keurvorſt van Beyeren / welcke haer ſoo verre verſelt had / haer kenniſſe gevende / dat den Koning geen 100 treden van daer was / ſoo wilde ſy ſelf de Portier van haer Karoſſe openen / om uyt te treden / maer 't zy dat ſy een weynig gealtereert was / of dat die te veel klemde / eer ſy die open konde krijgen was den Koning al uyt ſijn Karoſſe / en wanneer ſy mede uytgetreden was quam den Koning eenige treden na haer toe / en ſy desgelijckx : de Grondt of Wegh was vuyl / ſoo dat ſy een Beeren-huyt liet neerwerpen / om daer op te knielen / en den Koningh alſoo te bejegenen ; maer ſijn Majeſteyt wederhield haer / omhelsde en kuſte haer tweemael / ſeggende : Mijn Dochter, ick hebbe meer ongedult gehad, om u te ſien, als ick kan uytdrucken. Daer by voegende : Dat hy groote blijdſchap hadde, dat ſy in goede geſontheyt overgekomen was, als hebbende gevreeſt, dat de lange Wegh en 't quaet Sayſoen haer meer geincommodeert ſoude hebben. Waer op deſe Princeſſe antwoorde : Dat ſy geen minder ongedult hadde gehad, om de eer te hebben van ſijn Majeſteyt te ſien, en dat ſy alſins ſodanige obligatie had, dat ſy niet konde nalaten in een ſoo glorieuſen dagh, als die was, eenig leet te gevoelen, om dat ſy wel voorſag de weynig middelen, die ſy oyt ſoude hebben, om ware teeckenen van erkenteniſſe, geproportioneert

tioneert na de weldaden van sijn Majesteyt, te toonen. Den Koning had weynig Volck by hem/ als die daer by mosten wesen/ also 't selve expres hadde begeert/ en alsoo was den Heere den Dauphijn de naeste daer by/ welcke sijn Majesteyt haer presenteerde/ seggende/ Madame, siet daer u Man. Waer op een compliment wierdt gedaen/ en vervolgens vertoonde sijn Majesteyt aen haer Monsieur/ en sonder daer meerder woorden te maecken/ seyde sijn Majesteyt: Laet ons in de Karosse gaen sitten, alwaer wy met meer commoditeyt t'samen sullen konnen spreecken. Den Koning/ als Vader/ ging voor en gaf haer de Handt/ om in de Karosse te treden/ terwijl den Heere den Dauphijn haer van d'andere kant hielp: den Koning ging nevens haer sitten/ Monsieur daer over/ tusschen Madame de Richelieu en Madame de Rochefort/ den Heer den Dauphijn in 't Portier/ nevens Madame de Dauphine/ en Madame de Maintenon in 't andere Portier: Sy quamen 's avonts ten 4 a 5 uren tot Vitry/ alwaer voor 't Logijs van den Koning af-traden/ en vonden aldaer de meeste Heeren/ die sijn Majesteyt niet goet hadde gevonden tot het ontfangen mede te nemen: den Koning geleyde haer self door sijn Verblijf in dat geene 't welck voor haer bereyd was/ maer hier omtrent was den toeloop van 't Hof/ van groote en kleyne/ soo groot/ dat het nauwelijckx uyt te drucken is: sijn Majesteyt begeerde met de Princesse een weynig alleen te spreecken/ en gingen alsoo te samen in een kleyn Cabinet/ daer den Heer den Dauphijn daer na mede by quam/ als oock Monsieur; en terwijl het Avontmael wierdt bereyd/ quamen alle de Princen/ Hartogen/ Marschalcken van Vranckrijck en andere Officiers van de Kroon haer saluëren en kussen/ volgens haer rang/ de andere Heeren kusten het onderste van haer Rock; sy stont voor de Princen en Hartogen op/ en dede Stoelen/ die men vouwen kan/ aen de Princen van den Bloede geven/ als oock aen de Cardinalen; aen den Heere Prince van Condé seyde sy speciael: Dat sy hem kende door sijn groote Actien, door sijn gewonnen Batailles en veroverde Steden. De Maeltijdt wierdt gedaen aen een Taeffel/ daer den Koning aen 't midden sat/ Madame de Dauphine aen sijn rechter-hand/ en daer nevens den Heere den Dauphijn/ waer aen Monsieur volgde: behalven dese Taeffel waren noch diversche andere voor de Heeren en Officiers: En na dat het Mael was geëyndigt/ trad men in de Kamer van de Dauphine/ daer na een quartier uurs yder weder uyt ging/ uytgenomen den Koning en den Dauphijn/ die wel 3 quartier-uurs daer in bleven/ terwijl Madame de Dauphine haer ontkleede en te Bedde ging; doch sijn Majesteyt liet eyndeling de twee nieuw-getrouwde te samen/ tot 's anderendaegs den 7/ als wanneer den Koning Madame de Dauphine in de Misse geleyde/ en van daer in de Karosse tredende met den Heer den Dauphijn/ de Wegh nam na Chalons: onderwegen/ tot Sepe/ at den Koning met den Heere den Dauphijn en Madame de Dauphine nevens Monsieur in de Karosse: En hier quam de Coninginne van Chalons Madame de Dauphine ontfangen; sy (Madame) wilde weder knielen/ maer

haer Majeſteyt belette ſulckx / ſo wel als den Koning had gedaen / en omhelsde en kuſte haer verſcheyde mael / waer na ſy haer noemde en preſenteerde de Princeſſen van den Bloede / met welcke een kort compliment afgeleyd zijnde / ging den Koning / met die in ſijn Karoſſe waren geweeſt / ſitten in die van de Coninginne / komende noch dien avont tot Chalons / alwaer / na de Complimenten van de Magiſtraet waren ontfangen / door den Cardinael de Bouillon de tweede Trouw geſchiede / hebbende alvoren gezegent 13 Gout-ſtucken en een Ring van Gout en Silver door een / en vroeg doen overluyd: Louys, Dauphijn van Vranckrijck, en neemt gy niet Maria Anna Chriſtina Victoria van Beyeren, alhier preſent, voor uwe Vrouwe? En gy Maria Anna Chriſtina Victoria van Beyeren, neemt gy niet Louys, Dauphijn van Vranckrijck, voor uwe Man? Waer op ſy beyde Ja antwoorden / en den Cardinael de Gout-ſtucken met den Ring gaf aen den Heere den Dauphijn / die de ſelve aen de Vinger van Madame de Dauphine ſtack / en de Gout-ſtucken haer op Trouw overleverde: Waer na aenſtonts de Zegening wierdt gedaen / en vervolgens een prachtige Maeltijdt gehouden / 't Geſchut van de Stadt los-gebrandt en een konſtig Vuurwerck aengeſteecken: En 's anderendaegs waren ſy geſamentlijck in de Miſſe / die den Cardinael van Bouillon celebreerde; de Kercke was ſeer koſtelijck met de Tapijten van de Kroon van boven tot beneden behangen / en den Autaer verciert met het Silverwerck van des Conings Capelle: Madame van daer te rugge en weder in haer Kamer gekomen zijnde / vond 20 Korfjes / gevult met Preſenten / meeſtendeel verciert met Geſteenten / welckers koſtelijckheyt genoegſaem te kennen gaven / dat die niet als van den Koning quamen / waer van ſy / die van Geſteenten waren / meeſt aen haer Staet-dochters uytdeelde. Des namiddags deden de voornaemſte Officiers van haer Huys aen haer den Eed. Den 9 ging 't gantſche Hof ſigh diverteren na een Huys van plaiſance / toekomende de Biſſchop van Chalons. Den 10 vertrock 't Hof na Rheyms / en den Heer den Dauphijn met de Dauphine na St. Remy. Den 11 ſliep het gantſe Hof tot Fiſmes / en 's anderendaegs tot Soiſſons / van waer den 13 weder vertrock na Villers Coſteretz / alwaer dien dagh noch een Italiaenſſe Comedie wierdt vertoont / gelijck oock den volgenden dagh / na dat men ſigh met de Jacht vermaeckt hadde / dat op den 15 en 16 noch gecontinueert wierdt. Den 17 quam 't Hof tot Dammartin / en den 18 tot St. Germain / daer Madame de Dauphine vervolgens de Complimenten van die van Parijs en andere Grooten heeft ontfangen: En daer zijn ſedert haer alle divertiſſementen en vermaeckelijckheden aengedaen / die men konde bedencken / als zijnde een Dame die in Vranckrijck met groote eſtime van een yder is geëert. En dit is het tweede groote Huwelijck / dat op de generale Vrede is gevolgt. Wy hebben noch van een derde te ſpreecken.

Voorledene Jaer / niet alleen na / maer oock voor 't ſluyten van de Vrede /

had

had men al een wijl tijdts gediscoureert van een apparent Huwelijck tusschen de Koning van Sweden en de Princesse Ulrica Eleonora, Suster van de Koning van Denemarcken/ van welcke seer veel lofbare deugden gesegt werden; maer na de Vrede getroffen was/ is 't selve/ gelijck als tot een Zegel van Vriendtschap/ tusschen de 2 Noorder Koningen geaccordeert: Waer op/ na verscheyde Galanteryen/ die tusschen de 2 Verloofde passeerden/ met het senden van Geschencken als andersins/ den Heer Guldenstern/ als Sweedsen Ambassadeur/ op den 25 Februarij tot Coppenhage is gekomen/ om het vertreck van de Koninckl. Bruydt te bevorderen/ dan hield sig voor eerst incognito/ bekomende echter private Audientie by de Koninckl. Moeder en Koninckl. Bruydt; die eenige dagen van een Tertiaen aengetast werdende/ daer door het hooggemelde Vertreck wat uytgestelt most werden. Ondertusschen dede op den 13 April den voorsz. Sweedsen Ambassadeur sijn publijcke Intrede/ welcke bzp prachtig in volgender wijse toeging.

Voor aen quamen alle de Karossen van de voornaemste Ministers/ yder met ses Paerden/ zijnde gepræcedeert door den Hof-Marschalck: daer na volgden die van den Koning/ Coninginne/ Prins/ en vorder 't Koninckiijcke Huys: Hier na hooggemelde Ambassadeur/ in een rode Fluwele en kostelijck beslagen Koninckl. Karosse: doen de Stalmeester van sijn Excell.: En achter hem 9 paer Handt-Paerden/ 3 Sweedse Karossen/ yder met 6 Paerden/ en acht Sweedse Lackeyen: Na de selve quam des Ambassadeurs Hooft-Karos/ met 12 Lackeyen/ doch niemant daer in: Daer na volgden 20 Cavalliers te Paert/ met alle toebehoren/ op 't prachtigste toegemaeckt: En achter de selve een Cavalier met geele Klederen en Pluymen/ gevolgt van 6 Pagies/ mede alle te Paert: Eyndelijck 24 Guardes/ met blaeuwe Mantels/ waer op voor en achter een Goude Sterre stond.

Sijn Excell. bequam daer na op den 15 sijn publijcke Audientie/ soo by haer Koninckl. Majesteyten/ de Koninckl. Weduwe/ als by haer Hoogheyt de Princesse self/ aen wie hy uyt de naem van sijn Koning een Boot met een Diamanten/ geschat op 30000 Rijckxdaelders/ presenteerde.

De Klederen en andere Bereydselen voor de Bruydt/ in Vranckrijck gekocht/ inmiddels tot Coppenhage aengekomen zijnde/ begonde men bereydschap tot het vertreck te maecken: Terwijl echter allerhande vermaeckelijckheden tot Coppenhage aengestelt wierden/ daer onder een bysonder schoon Carrousel/ daer van den Koning 't eene Esquadron/ en Prins George het ander/ onder verbloemde Namen/ voerde.

Den 3 Mey wierden de geteeckende Voorwaerden in de Koninckl. Raedtkamer gewisselt: En daer op nam den Sweedsen Ambassadeur den 7 sijn afscheyt/ en vertrock voor af; waer na de Princesse in 't korte volgde.

Hare Koninckl. Hoogheyt quam den 13 dito met beyde de Coninginnen en de Furstin van Holsteyn-Gottorp van Frederickxburg tot Elseneur/ en wierdt

de

de ſelve den volgenden dagh door hooggemelde Coninginnen en Furſtinne op de Brugge / die met rood Laecken beleyd was / tot in de Galeye / die haer na Elſenburg ſoude overvoeren / de welcke mede met rood Laecken en anders ongemeen koſtelijck geciert was / gebracht / met haer nemende de voornoemde Furſtinne: ſoo als de gemelde Galeye van de Brugh afſtack / gaf de ſelve de Deenſſe Leus uyt 3 Cartouwen / waer op van de Veſting Kroonenburg driemael 27 Canon-ſchoten / en tuſſchen yder van de ſelve een ſalvo van Muſquetten gedaen wierdt: de Burgery was in 't volle Geweer / en waren boven dien 3 Bataillons te voet en een Regiment te paert / oock lieten haer de Trompetten luſtig hooren: Na 't gemelde losbranden / 't welck een half uur duurde / begoſt het Eſquadre van 12 Oorlog-ſchepen / dat in de Zont lagh / mede te canonneren / 't welck ſoo lang duurde tot dat de Galeye aen de Brugge tot Elſenburg overgekomen was / alwaer van de Coninginne Moeder van Sweden ſeer vriendelijck ontfangen wierdt ; doch de Furſtinne van Holſteyn-Gottorp nam aldaer haer afſcheyt / en keerde weder na Elſeneur. De geſamentlijcke Stenden / beſtaende in den Adel / Geeſtelijckheyt en de Magiſtraten uyt de Steden / ſtonden met blooten Hoofde / om haer Hoogheyt op te wachten en te verwelkomen / 't welck door den Heer Rijckx-Raedt Oxenſtiern uyt de naem van de eerſte / den Biſſchop uyt de naem van de tweede / en de Preſident van Landtskroon voor de derde / geſchiede : Na dat dit gedaen was / loſten de Sweden van 't Slot Elſenburgh en aen de Brugge in 2 ſalvoos te ſamen 80 Stucken / waer op men tweemael uyt Muſquetten ſalvo ſchoot : Werdende haer Koninckl. Hoogheyt door hooggemelde Coninginne Moeder treffelijck getracteert. Op haer vertreck van Elſenburg / 't welck den 14 / des namiddags ten 2 uren / geſchiede / wierden weder gelijcke Salvoos van Canon en Muſquetten gedaen. Den Heer Graef Anthon en den Heer Baron Jens Juël verſelden haer Hoogheyt als Koninkl. Deenſſe Extraord. Ambaſſadeurs / en bleven by de ſelve tot Helmſtadt toe. De navolgende Nacht ſliep ſy tot Schellingen / van waer eerſt den 16 vertrock / en quam omtrent den middagh aen een Adelijck Hof / toekomende den Heer Gernſtedt (welcke Ambaſſadeur by de Noordtſe Tractaten tot Lunden was geweeſt) genaemt Schotterup / alwaer de Koning van Sweden in Jagers Habijt in 't korte mede aenquam / en haer Koninckl. Hoogheyt / ſijn Bruyt / verwelkomde / latende voort aen de Koninckl. Deenſſe Ambaſſadeurs / welcke noch tot Skummeſlef waren / ſijn aenkomſt bekent maecken door den Heer van Gernſtedt / en een Kamer-heer beneventeren / en vervolgens door den Heer Velt-Marſchal den Baron van Aſchenberg en andere Cavalliers met de Koninckl. Lijf-Karoſſe ter Audientie ophalen. Den Heer Baron Jens Juël dede ſijne Propoſitie in de Deenſſe Tale / en den Baron Johan Gyldenſtern antwoorde in 't Sweeds ; maer den Koning gaf den Graef Anthon perſoonelijck in de Duytſche Tale antwoort. Van daer wierden ſy Heeren Ambaſſadeurs na de Koninckl. Vrouw Moeder ge-

gebracht/in wiens naem den Heere Oernsted haer in 't Duytsch op haer Complimenten antwoorde. Inmiddels wierdt een Vertreck tot het Koninckljjcke Byleger verbaerdigt / kledende d:n Coning sigh in een gants met Silver bestickt Kleed/ aendoende diergelijck:n Mantel/ en opsettende een swarte Hoed/ daer witte Pluymen van af waeyden. In 't selve Vertreck / aen 't eynde / was een kostelijcken Hemel gemaeckt / daer onder 2 groote Leen-stoelen of Zetels / met Syde omtogen / gestelt waren / beyde voor hare Koninckl. Majesteyten / en ter zyden noch drie andere / als eene voor de Vrouw Moeder en twee voor de Koninckljjcke Deensse Afgesanten. Den Coningh quam in de voorsz. Kledinge ten 9 uren 's avonts voor een van de voorsz. Leen-Stoelen staen / waer op de Ketel-Trommels geslagen en Trompetten geblasen wierden / onder 't welcke de Koninckl. Bruyd / geleyd van den Grave Anthon ter rechter en den Baron Juël ter linckerhant/ seer prachtig na den Koning wiert gebracht ; voor aen gingh den Grave Bent Oxenstern / met een silvere Staf in de Handt / nemende by dese occasie de Rijckx-Marschalckx plaets waer ; den Sleep van haer Koninckl. Hoogheyts Rock wierdt van 5 Adelijcke Dames gedragen ; waer na de Koninckl. Vrouw Weduwe volgde / voor welcke ging den Baron Johan Gyldenstern : Na dat de Heeren Deensse Ambassadeurs de Koninckl. Bruydt by den Koning hadden ge-stelt / quam den Generael Major Schonleben/ den Generael Major den Baron Wachtmeester/den Kamer-heer Guldenstern en noch een vierde met een Hemel / die sy droegen en over hare Majesteyten heen voerden / houdende de selve soo lang tot de Trouw geschiedt was : den gedesigneerden Bisschop van Gotlandt/ Heer Hagenspiegel / trad daer by / en dede een Huwlijckx-Predicatie in de Sweetse Spraeck/ en verbolgens geschiede de Trouw / die uytgekondigt wiert door 't geluyd van Ketel-trommels en Trompetten / en de Edellieden quamen eerst Schotels met Confituren en daer na kostelijcken Dranck aen hare Koninckl. Majesteyten / als oock aen de Heeren Ambassadeurs / presenteren / waer na in 't korte de Nieuw-getrouwde scheyden/ en tsamen te Bedde gingen. Den 7 ontfingen hare Majesteyten de Complimenten van de Heeren Deensse Ambassadeurs / en reysden den 8 na Helmstadt ; alwaer den 11 den Heere Grave Anthon sijn Afscheyt-Audientie bequam / en met des Konings Afbeeldsel / omset met Diamanten / en met een Assignatie van 1000 Schippont Koper / wierdt beschoncken ; gelijck oock den Heer Marschal en den Koninckl. Secretaris geregaleert wierden. Des anderendaegs 's morgens is den Koning na Gottenburg en de Coninginne met de Coninginne Moeder na Stockholm vertrocken.

Aldus zijn 3 groote Huwelijcken/tusschen Spangie en Vranckrijk/Vranckrijck en Beyeren / en Sweden en Denemarcken / op de Nimweegse Vrede gevolgt : De Koning van Vranckrijck heeft dat van den Heere den Dauphijn aen desen Staet met de navolgende Missive bekent gemaeckt.

Seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde.

DE particuliere affectie, die wy voor uwe Republijke hebben, en de verscheyde getuygenissen, die gy ons van de uwe hebt gegeven, en laet ons niet twijffelen, dat gy geen deel soud nemen aen alle de voorvallen, die onsen Staet gebeuren, soo hebben wy gelooft, dat gy wel te vrede soud zijn uyt ons self te verstaen het besluyt van 't Huwelijck van onsen outsten Zoon den Dauphijn met de Princesse Maria Anna Christina van Beyeren, daer van de Articulen op den 30 van de voorledene Maent zijn geteyckent. De Deugt, de Godvruchtigheyt en d'andere groote qualiteyten, welcke sigh in die Princesse overvloedigh vertonen, heeft ons tot die keure doen resolveren: En wy hopen, dat, Godt zegenende dese Alliantie, Princen sullen geboren werden, aen wie wy voor principale Instructie sullen geven, voor u alle de estime en consideratie te hebben, die gy meriteert. En de tegenwoordige tot geen ander eynde wesende, sullen wy die niet langer maecken, als om Godt te bidden, dat Hy u neme, seer lieve groote Vrienden, Geallieerde en Geconfedereerde, in Sijn Heylige en waerde bescherminge. Geschreven tot St. Germain en Laye den 19 dag van January 1680.

Uwen goeden Vriendt, Geallieerde en Geconfedereerde,

Was geteeckent,

LOUYS.

En lager,

COLBERT.

Sedert de Tractaten van Vrede tot Nimwegen tusschen Vranckrijck en desen Staet/ en namaels oock met Spangie/ in 't Jaer 1678 gesloten waren: heeft men al verscheyde mael gesproocken gehad/ alsoo Engelandt als Guarandeur van de selve wierdt geconsidereert/ om een Tractaet van Guarantie daer over op te rechten/ waer op in 't voorledene Jaer van Engelandt self/ volgens het 5 Articul van 't Tractaet van Alliantie/ in 't voorsz. Jaer/ den 26 July/ voor 't aengaen van de Vrede/ tusschen sijn Majesteyt van Groot-Brittannien en desen Staet opgerecht/ was geurgeert. Doch ondertusschen was onsen Heer Ambassadeur Boreel/ in Vranckrijck zijnde/ wegens 't Hof voorgekomen/ dat men daer verwondert was/ dat het meer als een Jaer geleden zijnde/ dat de Vrede tusschen de Koning van Vranckrijck en de Heeren Staten zijnde gemaeckt/ geene de minste genegentheyt wiert bespeurt/ noch oock eenige opening gedaen/ om een nader Defensive Alliantie met sijn Majesteyt te maecken/ als werdende aldaer geoordeelt/ dat suickx veel dienstiger en securder voor ons soude wesen als eenighe andere Alliantie/ daer men in Vranckrijck seyde van gehoort te hebben/ dat over gehandelt wiert/ alsoo desen Staet/ in nader Alliantie met Vranckrijck tredende/ verscheyde aenstotelijcke bejegeningen/ onlangs ontfangen/ niet subject soude zijn/ &c. En dat alsoo het selve

selve beter soude zijn als indifferent te blijven: werdende van verscheyde voordeelige Conditien/ die te bedingen souden zijn/ gesprocken/ doch daer toe men van dese syde aensoeck soude hebben moeten doen. Waer op alleen gevolght zijnde ernstige betuygingen/ van met sijn Alder-Christel. Majesteyt in alle vertrouwde vriendtschap te blijven leven/ met verseeckering/ dat niets soude gedaen werden tegens de Tractaten/ met Vranckrijck opgerecht/ soo heeft den Heer Franssen Ambassadeur/ hier in den Hage residerende/ op den 8 January de navolgende Memorie aen haer Hoog Mog. overgegeven.

Memorie van den Heere Grave d'Avaux, overgelevert aen haer Hoog Mog. den 8 January 1680.

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, hebbende sedert de gemaeckte Vrede tot het herstellen van 't oude goet verstant tusschen den Koning sijn Meester en u Hoog Mog., 't welck door den Oorlog was gealtereert, gedurig gearbeyt, hadde verwacht, dat u Hoog Mog. haer van self souden hebben begeven om de vriendtschap van sijn Majesteyt aen te soecken, en de banden van eenigheyt, die de laetste ontroerenissen verbroocken hadden, stercker als oyt met de selve weder in een te strengelen; te meer, alsoo hy wel wist dat u Hoog Mogende door hare Ambassadeurs self kennisse hebben bekomen van de goede intentien van den Koning sijn Meester, en dat sy door de selve volkomentlijck verwittigt zijn, dat sijn Majesteyt, de welcke in 't midden der voordeelen, die hy door sijne Wapenen verkregen hadde, sijn voornaemste roem hadde gestelt in het doen van alle de vrywillige aenbiedingen, die de Vrede souden konnen voort-brengen, nu de selve een volkomen rust geniet, noch wel te vreden was sulcke voorslagen te voorschijn te brengen, die de gemelde Vrede noch soo veel te vaster souden konnen maecken, en dat hy aen u Hoog Mo: noch wel sulcke versekeringen wegens de Nederlanden wilde geven, dat de selve geen meerder ongerustheyt dien aengaende konden hebben.

Alhoewel de kennisse van dit alles u Hoog Mog. hadde behoren gerust te stellen, wegens de goede dispositien daer sijn Majesteyt in was, om de oude Verbonden, die desen Staet wel eer met de selve gehad heeft, weder aen te gaen, en dat ged. Ambassadeur verwacht hadde, dat sy dit tegenwoordig Verbont met vreugde souden aenvaerden; echter, alsoo hy gesien heeft dat'er veel tijdt verlopen was, sonder dat het scheen dat u Hoog Mog. bedacht waren het goet vertrouwen, 't welck sy op de vriendtschap van den Koning sijn Meester behoorden gestelt te hebben, te doen blijcken, soo heeft hy geacht van sijn plicht te zijn de gevoelens van sijn Majesteyt tot u Hoog Mog. mitsgaders de begeerte, die de selve hadde, om wegens die van u Hoog Mog: tegens hem onderrecht te zijn, nader te openbaren.

Den gemelden Ambassadeur heeft verstaen, dat men het gene hy dien aengaende gesegt hadde, naukeuriglijck hadde gerapporteert; doch alsoo hy van de genegentheyt en erkentenisse, die u Hoog Mog. tot den Koning sijn Meester zijn hebbende,

bende, volkomentlijck onderrecht is, soo heeft hy beducht geweest, dat de selve op het vertrouwen, 't welck gemeenelijck uyt d'oprechtigheyt van sodanige gevoelens ontstaet, soo seer souden steunen, dat sy daer door souden nalatig blyven de blijcken, die sijn Majesteyt tegenwoordig van haer verwacht, daer van te geven. En alsoo hy sijn Majesteyt van dit alles verwittigt heeft, soo heeft hy nu nieuwe en nauwgesette orders van de selve ontfangen, om aen u Hoog Mog. te vertonen, dat de selve eyndelijck eenmael wenscht wegens de gevoelen, die de selve t'hemwaerts zijn hebbende, klaerlijck onderrecht te zijn; en dit met soo veel te meer reden, dat na het gene daer nu voorgevallen is, hy niet langer soude konnen twijffelen, of u Hoog Mog. souden geheel andere gedachten hebben, als sigh op het aldernauste met de selve te vereenigen, ingevalle men langer uytstelde een eynde van dit Verbont te maecken, door dien de selve haer vastelijck inbeeld, dat een langer uytstel in desen niet anders als een heusche weygering soude wesen, dewyl het niet billijck is, dat na dat men een soo volkomene kennisse van dessels gevoelens van soo over-langh gehad heeft, hy van gelijcken van de uwe niet klaerlijck onderrecht soude wesen, en dat hy sodanige versekeringen van uw vriendtschap niet soude hebben, als hy u van de sijne wel wil geven.

Den geseyden Ambassadeur vint sigh genootsaeckt dese Memorie aen u Hoog Mog. te presenteren, en daer nevens te versoecken, een ernstige reflexie op dese saeck te maecken, mitsgaders op de goede dispositien, daer sijn Majesteyt tegenwoordig in is, om de oude genegentheyt, die de selve uwe Republijck is toedragende, door nauwer banden van eenigheyt en het oprechten van een Defensive Alliantie vast te stellen, op dat sijn Majesteyt wegens der selver gevoelens eerlang moge werden onderricht, en dat hy sijne saecken in 't toekomende moge schicken na het gene u Hoog Mog. hem tegenwoordig sullen mede deelen.

Was getekent,

Gedaen in den Haeg den 6 January 1680. *D'AVAUX.*

Waer op den Heere Sidney / Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne / daegs daer na de onderstaende Memorie heeft overgelevert.

Memorie van den Heere Sidney, Extraordinaris Envoyé van de Koning van Groot-Brittagne, overgelevert aen haer Hoog Mog. den 9 January 1680.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van de Koning van Groot-Brittagne twijffelt niet of u Hoog Mog. sullen door den Ambassadeur, die de selve by sijn Majesteyt zijn hebbende, wel geinformeert zijn met wat verwondering en ontsteltenisse de selve d'instantien, die den Alder-Christel. Koning, om in een Defensive Alliantie met desen Staet te treden, laet doen, vernomen heeft: En alsoo den Ambassadeur van hoog-gem. sijn Alder-Christel. Majesteyt de selve by de Memorie, die hy op gisteren aen u Hoog Mog. presenteerde, seer sterck reitereert, soo ist, dat den gem. Envoyé niet en kan onderlaten door expresse ordre van den

den Koning sijn Meester aen de selve te vertonen, dat sijn Majesteyt die Alliantie niet anders kan considereren als een Ligue die tegens de selve soude werden aengegaen, na dat u Hoog Mog. swarigheyt gemaeckt hebben een Acte van Guarantie van de Vrede, die tot Nimwegen gesloten is, te passeeren, schoon de selve by twee solemnele Tractaten van den 10 January en 26 July des Jaers 1678 daer toe gehouden waren.

Dat den Koning sijn Meester niet en kan begrijpen, dat die Alliantie geen ander oogmerck als die van d'eenigste beschermінge van Vranckrijck of van desen Staet soude hebben, dewyl sijn Alder-Christel. Majesteyt sigh in een diepe Vrede bevint, en van de Princen sijne Naburen niets ter werelt te vreesen heeft: dat over sulckx sodanig een Verbont geen ander oogwit in sigh kan hebben, als om aen den Alder-Christel. Koning te faciliteren de middelen, om sijn gevoelen te tonen over het ongenoegen, 't welck hem door d'afgesonderde Vrede, die den Koning sijn Meester in den Jare 1674 met desen Staet gemaeckt heeft, veroorsaeckt is, mitsgaders over den yver, die sijn Majesteyt betoont heeft, om aen u Hoog Mog. en der selver Geallieerden een voordeeliger Vrede, als die tot Nimwegen gesloten is, te willen procureren, als oock om dat hy die Vrede aengeboden heeft te guaranderen.

Indien u Hoog Mog. reflecteren op de Declaratie, die den Alder-Christel. Koning aen uwe Ambassadeurs gedaen heeft, namentlijck, dat hy die Guarantie van de Vrede considereerde als een Ligue, die tegens hem soude zijn aengegaen, schoon de selve door sijn Plenipotentiarissen en de uwe tot Nimwegen solemnelijck was gestipuleert, soo sullen de gevoelens van den Koning sijn Meester by dese gelegentheyt aen u Hoog Mog. niet vreemt voorkomen: Oock kan sijn Majest. van sijne zyde sigh niet inbeelden, dat u Hoog Mog., de welcke altoos betuygt hebben in een goede en nauwe eenigheyt met de selve te willen leven, sigh in een Alliantie, die sijne belangens soo tegen is, souden willen inlaten, oock waer aen u Hoog Mog. geensins gehouden zijn, en de welcke de eenigheyt sekerlijck soude verbreken, en sijn Majesteyt souden verplichten andere mesures te nemen.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 9 January 1680. SIDNEY.

Dese is gevolgt van een nader Memorie van den Franssen Ambassadeur op den 12 van de selve Maent.

SChoon den Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koning, aen u Hoog Mog. by sijn Memorie van den 6 deser d'intentie van den Koning sijn Meester, omtrent d'Alliantie tusschen sijn Majesteyt en desen Staet voorgestelt, heeft bekent gemaeckt, soo kan hy echter niet onderlaten de precise orders van sijn Majesteyt na te komen, de welcke hem wel expresselijck beveelt aen u Hoog Mog. te verklaren, dat hy seer verwondert is te verstaen, dat men bedacht was om het besluyt van sijn Verbond tot op een ander tijd uyt te stellen:

len: dat ſonder de natuurlijcke order der ſaecken eenigh gewelt aen te doen, ſijn Majeſteyt mocht en behoorde te verwachten, dat u Hoog Mog. een ſolemnele Ambaſſade aen de ſelve ſouden hebben afgeſonden, om deſe gunſt van hem te verſoecken, en inſonderheyt na dat hy de Vrede met haer gemaeckt heeft, en dat hy haer ſoo veele verſeeckeringen, ſoo met woorden als met daden, gegeven heeft, dat hy haer ſijn vriendtſchap oprechtelijck en ter goeder trouwe weder gaf, en dat hy oock op haer verſocht, dat ſy haer in de ſelve over-een-komſten, die ſy altoos met de Koningen ſijne Voorſaten en met ſijn Majeſteyt gehad hebben, weder ſouden begeven.

Dat zedert het oprechten van uwe Republijck, tot noch toe, u Hoog Mog. by de Koningen ſijn Voorſaten, en ſelf by ſijn Majeſteyt, altoos ſterck aengehouden hebben, om de continuatie van haer Alliantie, mitsgaders blijcken van haer beſcherminge van haer te verſoecken: dat u Hoog Mog. altoos krachtelijck door de ſelve bygeſtaen zijn, en dat uwe Legers tot het Jaer 1648 gedurigh met die van ſijn Majeſteyt zijn gevoegt geweeſt, en geſamentlijck geägeert hebben.

Dat zedert die tijdt u Hoog Mog. haer aenſoeck tot het vernieuwen van dat oude Verbond dickwils hervat hebben, en dat de ſelve in 't Jaer 1662 eyndelijck een ſolemnele Ambaſſade na ſijn Majeſteyt tot het ſelve eynde hebben geſonden, gelijck het gem. Verbond doen ter tijdt vernieuwt en getekent wierdt.

Dat het ſelve geenſins ſtreckt, om, met wie het ſoude mogen weſen, tot een rupture te komen, of om de Staten aen eenige moeyelijckheyt met iemant ter werelt te helpen, maer alleenlijck om de Vrede door gants Europa ſoo veel te vaſter te maecken, 't welck tegenwoordigh de eenigſte ſorge van ſijn Majeſteyt is; te meer, alſoo u Hoog Mog. diergelijcke Defenſive Alliantie met verſcheyde Koningen en Staten hebbende, het in de gedachten van ſijn Majeſteyt niet konde komen, dat nadien hy haer ſijn vriendtſchap ſoo oprechtelijck hadde wedergegeven, als hy gegeven heeft, het vernieuwen van de ſelve eenige ſwarigheyt konde ontmoeten, en dat de ſelve egter ſiet, dat 2 Maenden met gedurige aenſoeckingen verſpilt zijn, ſonder dat men voor als noch tot eenige deciſive Reſolutie gekomen is.

Dat ſijn Majeſteyt ſigh niet konde inbeelden, dat de Declaratie van de Koning van Engelandt eenigh effect op de gemoederen van u Hoog Mog. ſoude hebben konnen doen, dewyl het Verbond, door Engelandt aengeboden, niet als al te klaerlijck offenſijf tegen ſijn Majeſteyt was; en dat daer tegens dit, 't welck tegenwoordig door de ſelve voorgeſtelt werdt, noyt eenig quaet effect tegens de Koning van Engelandt kan voortbrengen, namentlijck, indien hy ſigh in Vrede wil houden, en de Staten ſonder eenige nootſaeckelijckheyt, gelijck hy in 't Jaer 1665 gedaen heeft, niet en komt aen te vallen, alſoo ſijn Majeſteyt in ſulcken gevalle gehouden ſoude zijn de ſelve by te ſpringen, gelijck hy oock in dat Jaer heeft gedaen.

Doch aengaende het Verbond, 't welck ſijn Majeſteyt voorſtelt, 't ſelve is van ſulck een aert, dat het niet anders als goet, en noyt eenig quaet aen iemant ter werelt kan doen.

Wy-

Wyders soo is de Declaratie van de Koning van Engelandt tegens d'Alliantie van sijn Majesteyt nergens na soo krachtigh als die hooggem. Prins in 't Jaer 1662 aen sijn Majesteyt gedaen heeft, om het Verbond, 't welck de selve doenmaels met u Hoog Mog. aenging, op te houden, en insonderheyt om de guarantie van hare Visschery, die hy gedurig van voornemen was te verstoren, te verhinderen; En alsoo sijn Majesteyt in sulck een wichtige gelegentheyt, als dese voor de Staten was, echter daer mede voort voer, soo verwacht hy oock met reden van haer, dat sy geen acht op soo een ongegronde Declaratie sullen slaen; en eyndelijck, dat na dat sijn Majesteyt sijn vriendtschap oprechtelijck en ter goeder trouwe aen u Hoog Mog. wedergegeven, en self met het toestaen van de Tarif van 't Jaer 1664 (die seer voordeelig voor haren Handel is) dadelijcke blijcken daer van laten wedervaren heeft, en daer hy alleen het vernieuwen van 't Tractaet van het Jaer 1662. ('t welck alleen defensijf is, en met die gene die u Hoog Mog. met andere Vorsten en Staten zijn hebbende, geen ander verschil heeft, als dat het selve veel voordeeliger door de guarantie van hare Visschery voor haer is) van haer versoeckt, sijn Majesteyt over sulckx aen ged. Ambassadeur belast heeft u Hoog Mog. te verklaren, dat ingevalle de selve langer uytstelden dese vernieuwinge van Verbond toe te staen, sy daer door onwedersprekelijck souden doen blijcken, dat het haer voornemen niet en is, om sigh met sijn Majesteyt soo oprechtelijck, als hy van sijn syde doet, weder te begeven in die vertrouwde vriendtschap, die altoos oorsaeck van de stercke en vastigheyt van uwe Republijck, mitsgaders van de vryigheyt en aenwas van uwen Handel en Mogentheyt is geweest, en dat gelijck sijn Majesteyt in sulcken geval geen langer staet op u Hoog Mog. soude konnen maecken, om een vaste en verseeckerde Vrede te houden, als tot dat sy haer op een wyse, beter over een komende met de ongenegentheyt, die sy tot de selve doen blijcken, elders hadden versorgt, dat sy oock dienvolgende verseeckert mosten zijn, dat sijn Majesteyt sijne saecken na de selve voet sal schicken, en dat hy ondertusschen sijn uyterste macht in 't werck sal stellen, om den Handel van sijn Onderdanen, met alle desselfs aenkleven, soo veel als eenigsins mogelijck is, voort te setten. Sijn Majest. heeft dese sijn meening met de selve woorden aen de Ambassadeurs van u Hoog Mog. bekent gemaeckt, en daer by doen aenseggen, dat na dat hy haer de selve soo klaer en nauwkeurig voor ogen gestelt hadde, hy gaerne soude sien, dat sy u Hoog Mog. daer van verwittigde, en dat hy een positijf en decisijf Antwoort binnen 14 dagen daer op versocht; na welcke tijdt den geseyde Ambassadeur ordre had geen aensoeck meer dien aengaende te doen, alsoo sijn Majesteyt als-dan geresolveert was sijn saken te schicken volgens dat de selve door u Ho. Mo. alhier bejegent was.

Was geteekent,

Gedaen in den Hage den 12 Januari 1680. *D' AVAUX.*

Waer op den 22 daer aen noch dese Memorie heeft ingegeven.

Den

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel Koning, zijnde door den Koning sijn Meester wegens de Declaratien, die sijn Majest. aen d'Ambassadeurs van u Hoog Mog. nu onlangs heeft gedaen, geïnformeert, heeft gedacht, dat hy niet een moment mocht uytstellen, om d'ordres, die hy ontfangen heeft, van u Hoog Mog. reeckenschap daer van te doen, ter executie te stellen.

Sijn Majesteyt, de welcke sijn intentie door den Heer Colbert sedert den 3 deser aen de Heeren u Hoog Mog. Ambassadeurs te kennen gegeven hadde, heeft de selve noch krachtiger willen maecken, met de selve aen u Hoog Mog. selfuyt te leggen: En hebbende tot dien eynde uwe Ambassadeurs op den 15 deser ter Audientie op ontboden, soo heeft hy haer geconfirmeert al 't geen den Heer Colbert haer van sijnent wegen reets verklaert hadde: En alsoo den geseyde Franssen Ambassadeur sulckx by sijn Memorie van den 12 deser aen u Hoog Mog. heeft bekent gemaeckt, soo sal hy 't selve alhier niet weder ophalen, dan sal hem alleen genoegen haer te seggen, dat sijn Majesteyt by 't gene in sijn geseyde Memorie gemelt is, heeft gevoegt, dat na dat hy sijn voorgaende vriendtschap aen de Staten weder-gegeven hadde, en haer soo menigmael hadde doen kennen, soo met het gene in 't sluyten van de Vrede voorgevallen is, als met alle publijcke demonstratien, die sijn Majesteyt haer sedert die tijdt gedaen heeft van de oprechte genegentheyt, die de selve hadde, om de oude banden van eenigheyt, en de Alliantie, die hy wel eer met haer heeft gehad, te hervatten, hy verwondert was te sien, dat u Hoog Mog. soo veel uytstel in een saeck, de welcke door een groote menigte van redenen immers haer so voordeelig als aen sijn Majest. self was, gestadig toebragte.

Dat de diligentie, die u Hoog Mog. in 't Jaer 1662 gedaen hebben, om d'Alliantie, die doenmaels gemaeckt wierdt, met sijn Majesteyt te vernieuwen, geen rapport en hadde met het geene tegenwoordig in 't werck gestelt werdt, en dat sijn Majesteyt niet en wist waer uyt sulck een merckelijck verschil ontstont: dat hy sigh niet konde inbeelden dat u Hoog Mog. die selve Alliantie met hem niet en soude willen aengaen, doch dat by aldien sulckx niet haest en quam te eyndigen met het besluyt van 't Tractaet, 't welck hy haer hadde doen voorstellen, sijn Majesteyt sigh swaerlijck soude konnen onthouden anders te geloven, of de Staten mosten van gevoelen verandert zijn; in welck geval hy sigh niet konde dispenseren van sodanige mesures te nemen, als hy tot welstant van sijn Koninckrijck geraden soude oordeelen, te nemen: dat sijn Majesteyt de Heeren uwe Ambassadeurs hadde ontboden, om haer sijne gevoelens self te verklaren, en dat hy wenschte, dat sy die aen u Hoog Mog. met een Expressen, die sijn Majesteyt geresolveert hadde aen sijn Ambassadeur by u Hoog Mog. te senden, lieten weten; en dat sijn intentie zijnde dien aengaende een decisive Resolutie der Staten te hebben, hy gaerne soude sien, dat sy aen Hoog Mog. verwittigden het gene hy haer soo bondig hadde bekent gemaeckt.

De Ambassadeurs van u Hoog Mog. hadden aen sijn Majesteyt belooft 't geene de

de selve van haer versocht, na te komen; doch hooggem. sijn Majesteyt, soo als de Courier op sijn vertreck stont, op nieuw van 't geen hier omging verwittigt zijnde, soo liet hy hooggem. Heeren Ambassadeurs 's anderendaegs, zijnde den 16 deser, weder by hem komen, om met haer voor de tweedemael te spreecken, als wanneer tegen haer seyde, dat haer niet genoegsaem konde uytdrucken hoe seer hy verwondert was dat men sigh in Hollandt, aengaende het voorstel van sijn Verbond, soo seldsaem droeg: dat de verseeckering, die den Heer Pensionaris Fagel tegen sijn Ambassadeur gesegt hadde, dat de Staten aen sijn Majesteyt aenboden, sigh in geen Verbond in te laten, 't welck de vriendtschap, door de Vrede vast-gestelt, in eenigen deele soude konnen benadeelen, de selve geensins konde voldoen: dat hy aen den geseyden Ambassadeur belaste de selve te verwerpen, en de Gedeputeerden der Staten daer over te spreecken, en sijn intentien, die haer self wel had willen te kennen geven, publijck te maecken; welcke intentien hier in bestaen, dat sijn Majesteyt aen den geseyden Ambassadeur belast na 't besluyt van die saeck noch een wijl tijdts te wachten; en dat hy niet en begeerde, dat sijn Ambassadeur dien aengaende een woort meerder soude spreecken, of eenige Acte ter werelt aennemen; en dat u Hoog Mog. dienvolgende souden moeten afwachten, dat sijn Majesteyt sigh in alle de Alliantien, die hem tot de welstant van sijn Koninckrijck sullen werden voorgestelt, sal inlaten, en dat hy vlytig sal aenvaerden alle de middelen, die hem alle dagen werden voorgestelt, om den Handel van sijn Onderdanen met voordeel voort te setten: dat sijn Maj. u Ho. Mo. met sijn gramschap niet en heeft gedreygt, doch dat mogelijck de oorsaeck van misnoegen, die hy tegen haer hadde, haer meerder nadeel souden aenbrengen, als de dreygementen, die anders haer met hare gramschap dede: dat sijn Majesteyt u Hoog Mog. Ambassadeurs belaste u Hoog Mog. te informeren van 't gene hy tegens haer seyde, en dat sy souden acht slaen de meening daer van niet te veranderen, gelijck in ietwes wichtigs, dat haer over 8 dagen geseyt, en 't welck sijn Majesteyt aen Monsr. Colbert belast hadde haer aenstonts te kennen te geven, geschiet was.

Ingevolge van die Audientie spraecken u Hoog Mog. Ambassadeurs met den Heer Colbert, den welcke tegen haer seyde, dat den Koning seer verwondert was, dat geheel Hollandt vol was van de hoop, die sy met haer Brieven gegeven hadden, namentlijck, dat sijn Majesteyt van de nakominge van de Vrede niet en soude afstaen, en dat door 't niet aengaen van d'Alliantie met hem, sy met ietwes in haren Handel te lyden souden vry zijn: dat de sin van 't gene hy haer van wegen sijn Majesteyt geseyt hadde, door hem niet wel voorgedragen, en alhier noch erger verstaen was, en dat sy alleenlijck souden considereren, dat het gene sedert 8 of 10 Jaren voorgevallen is, min aensienlijcke beginselen hadde gehad, als de rechtvaerdige oorsaken van misnoegen, die sijn Majesteyt over de conduite der Staten hadde.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 22 January 1680. *D'AVAUX.*

Doch daer op heeft den Heere Sidney weder geantwoort.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot-Brittagne siende by de Memorie, die den Franssen Ambassadeur op gisteren aen u Hoog Mog. heeft gepresenteert, dat hy seer stercke instantien continueert, om u Ho: Mo. tot de Defensive Alliantie, haer door den Alder-Christel. Koning over eenigen tijdt voorgestelt, te induceren; soo is't, dat hy sigh door nieuwe ordres van sijn Koning genootsaeckt vind de instantien, die hy by sijn Memorie van den 9 deser aen u Hoog Mog. gedaen heeft, te vernieuwen, op dat de selve sigh in een sodanig Tractaet niet souden inlaten, 't welck den Koning sijn Meester niet anders soude konnen aensien, dan als een Verbintenisse tegen sijn Majesteyt aengegaen; de welcke niet voor heeft eenige dreygementen in 't werck te stellen, gelijck de Memorien van den Ambassadeur van den Alder-Christel. Koningh daer vol van zijn; schoon mogelijck den Koningh sijn Meester meerder reden heeft daer over te klagen, dat u Hoog Mog. de Acte van Guarantie, daer sy nochtans by twee soo solemnele Tractaten toe gehouden zijn, tot noch toe niet en hebben aengegaen: doch alsoo sijn Majesteyt niet ter werelt meer als de welstant van dese Republijck ter herten neemt, soo sal de selve haer oock niets opdringen 't welck met hare belangens niet in 't geheel sal over-een komen.

Den Koning sijn Meester wil mede hopen, dat, na soo veele verseeckeringen van sijn vriendtschap, en aenbiedinge van hulp in al 't geene daer soude konnen voorvallen, die hy u Ambassadeur, die sigh aen sijn Hof onthout, gedaen heeft, en daer van hy sonder twijffel u Hoog Mog. in 't lange sal hebben geïnformeert, sy geen Alliantie sullen willen aengaen, die hy niet anders soude konnen aensien, als tegen hem opgerecht, en dat d'instantien van den Alder-Christel. Koning, schoon seer sterck en dringende voor een vrye Republijck, niet machtig sullen wesen, om u Hoog Mog. van hare oprechte belangens af te houden, mitsgaders van de vrientschap en nauwen bant van eenigheyt, die tusschen sijn Majesteyt en desen Staet opgerecht is, en dat in een tijdt en gelegentheyt, dat hy haer sulcke wesentlijcke mercktekenen daer van betoont, en dewyl u Hoog Mog. sijn Majesteyt verseker hebben, dat sy de selve van hare syde sullen continuëren en doen aengroeyen.

Was getekent,

Gedaen in den Hage den 23 January 1680. SIDNEY.

Dese Memorien onder 't Gemeen in dese Landen ruchtbaer werdende gaven veel stoffe van discours, dat vermeerdert wierdt door diversche blauwe Boeckjes, welcke van d'eene en d'andere kant uytgegeven wierden.

Die sustineerden, dat het aengaen van de Defensive Alliantie met Vranckrijck ons dienstig was, stelden voor eerst: dat desen Staet niet neutrael konde blijven, om dat sigh in de Maent Maert 1678 al een Defensive Alliantie met Engelandt aengegaen had, volgens welcke de Contractanten gehouden waren

ren binnen 2 Maenden te breecken nevens de welcke eerst van beyde geattacqueert wierdt / en eer de 2 Maenden om waren / Engelandt desen Staet met 10000 Man en 20 Schepen van Oorlogh / en weder desen Staet Engelandt met 6000 Man en gelijcke 20 Schepen van Oorlog had te assisteren : En dat men dit met de Koning van Engelandt ingegaen hebbende / 't selve niet en behoorde te weygeren aen de Koningh van Vranckrijck / sonder dat de Koningh van Engelandt sulckx qualijck konde nemen/ alsoo als-dan gelijck met die van Vranckrijck wierdt gestelt : dat wy in 't Jaer 1674 Vrede met Engelandt gemaeckt hebbende / in 't Jaer 1678 de voorsz. Alliantie met de selve hadden gesloten : dat wy in 't Jaer 1678 voorsz. met Vranckrijck Vrede hadden gemaeckt/ maer sedert geen Defensive Alliantie met hem opgerecht / daer nochtans Vranckrijck niet anders begeerde als de Defensive Alliantie / in 't Jaer 1662 met desen Staet / in het allerflorisanste van haer stant / gesloten / en die van de Fransse kant geoordeelt wierdt veel voordeeliger voor desen Staet te leggen/ als die met Engelandt : daer by te considereren was / dat in Engelant groote oneenigheden waren / en dat derhalven weynig vertrouwen op de Assistentie van daer kon gemaeckt werden : dat Vranckrijck byna noyt machtiger als nu was/ en derhalven daer op vast mocht gebouwt werden/en desen Staet sigh verseeckeren konde van tegens alle Machten beschermt te sullen werden/ dewijl Vranckrijck niet ons van noden hadde / maer in tegendeel Vranckrijck alleen ons tegen de gantsche Werelt konde mainteneren : met noch andere redenen/ te lang om hier te verhalen.

Die tot de Engelsse kant neygden / stelden voor eerst : dat wy Engelandts conduite de laetste Vrede hadden danck te weten ; en dat wy self/ volgens twee Tractaten / gehouden waren sodanige nader Alliantie met Engelandt aen te gaen/die 't selve niet om sijnent wil behoefde te doen/als ons noch geene andere hulp van Europa van noden hebbende / zijnde een Eylandt / dat machtigh is tegens yder te bestaen / maer dat het alleen was om ons te guaranderen tegen de groote macht van Vranckrijck / die reets soo veel van de Spaensse Nederlanden weggenomen hebbende / machtigh was geworden om in 't kort de rest insgelijckx onder sijn gewelt te brengen / en dat daer mede desen Staet als ten prope voor Vranckrijck soude zijn gestelt : dat alle Beloften en Alliantien met Vranckrijck ons niet konden verseeckeren / dewijl wy enckel ter discretie souden staen van die gene/ welcke de macht had ons te ruineren/ als hy wilde ; en dat wy derhalven onse securiteyt in de vriendtschap van Engelandt / door het aengaen van nader Alliantien/mosten soecken/te meer/ om de gemeene interest in de Religie / dewijl men sedert eenige tijd gesien had/ hoe gretig de Roomsschen toeleyden/ om de Protestanten over-al te verdrucken / en / indien mogelijck/ te extirperen : En eyndeling/ dat dit Vranckrijck niet en konde chocqueren/ also by Engelandt niet anders wierdt gesocht als de maintenue van de Tractaten/ die de selve Kroon onlangs met desen Staet en Spangie had aengegaen.

Maer die geene / welcke het interest van dese Landen best vermeynden te weten / oordeelden / dat / dewijl wy uyt een swaren Oorlog waren gekomen en weynig heyl uyt voorgaende Engagementen hadden getrocken / oock niet in 't sin hadden om nieuwe moeyten met iemant aen te vangen / maer de Vrede met Vranckrijck en Engelandt heyliglijck te observeren / en alles te onderhouden en aen te wenden wat tot de vriendtschap met beyde de Koningen soude dienen / dat ons best was alle nadere Verbinteníssen te declineren; gelijck dan oock dien uytslag de saecke heeft genomen.

De verscheydentheyt van gevoelens omtrent dese saeck is self by de respective Provintien geweest: haer Ed. Groot Mog. de Heeren Staten van Hollandt / daer over vergadert geweest zijnde / hebben voor haer Provinciael Advijs ter Generaliteyt ingebracht: Dat aen den Heere Grave d'Avaux in de beste en krachtigste forme en op de civielste maniere behoorden te werden verklaert, dat haer Hoog Mog. oprechtelijck zijn en sullen blyven genegen te houden, en meer en meer t'acquireren d'eere van sijn Majesteyts vriendtschap, mitsgaders precieselijck en religieuselijck t'observeren de Tractaten met hoogst-ged. sijn Majesteyt opgerecht: dat sy noch ter tijdt in geen staet zijn de bewuste Alliantie defensijf in te gaen, en dat hoogstged. haer Hoog Mog. geen gedachten hebben haer van sijn Majesteyts vriendtschap t'esloigneren; ter contrarie, dat die selve alsins sodanige conduite sullen nemen en houden, als sijn Majesteyt van sijn goede en oprechte Vrienden soude mogen verwachten. Ende daer benevens, dat aen den Heere Sidney, Extraordinaris Envoyé van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot-Brittagne in de beste en krachtigste forme en op de civielste en beleefste maniere behoorden te werden te gemoet gevoert haer Hoog Mog. sincere genegentheyt, om te behouden en meer en meer t'acquireren d'eere van sijn Majesteyts vriendtschap, der selver oprechte intentie van religieuselijck t'observeren de Tractaten met hoogstged. sijn Majesteyt aengegaen, mitsgaders haer Hoog Mog. volstandige meyninge van egeene Engagementen te sullen maken, de welcke met de oprechte vriendtschap niet souden over-een komen.

Maer de Heeren Staten van Stadt Groeningen en Ommelanden waren van ander sentiment / volgens haer Resolutie van den 30 January / oude stijl / namentlijck: Dat de voormaels gemaeckte Tractaten met hoogstgedachte sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck den Staet hebben toegebracht veel importante advantagies, daer ter contrarie door de rupture van die Alliantie en vriendtschap de selve zijn overgekomen verscheyde desastres: dat den Geunieerde Staet geen swarigheyt hebbende gemaeckt een Alliantie Defensif met verscheyde andere Potentaten, specialijck met sijn Koninckl. Majesteyt van Groot-Brittagne, in te gaen, diergelijck Engagement aen meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet behoorde te werden gerefuseert, bysonderlijck dewijl eertijdts, wanneer de Geunieerde Provintien niet minder florisant waren als tegenwoordig, meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt door de Bontgenoten tot het in-

ingaen van een Alliantie Defensijf is aengesocht, gelijck die den 27 April is geslo-ten geworden: En nadien de Missive van meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majest. van Vranckrijck, in dato den 18 Mey 1678 (waer op de Heeren Staten accepteer-den de Conditien van Vrede) was steunende op het fondament, van dat meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt met hoogstged. Heeren Staten d'oude Alli-antie gedachte te vernieuwen, gelijck die voormaels tusschen de Kroon Vranck-rijck en desen Staet gemaeckt, en nu by meer-hoogstged. sijn Koninckl. Majest. wederom begeert, en aen de Geunieerde Provintien wiert geoffereert: daerom en om andere pressante redenen de Heeren Staten van Stadt en Landen hadden ver-staen, goet gevonden en geresolveert, dat desen Staet niet behoorde te declineren, maer soecken aen te gaen met de Koning van Vranckrijck sodanige Defensive Al-liantie, als met het interest en securiteyt van dese Republijcke soude geoordeelt werden in dese conjuncture van tyden meest gecompasseert te wesen en over een te komen, aengesien de selve geen swarigheyt had gemaeckt ook sodane Alliancien met het Rijck van Engelandt en andere Potentaten te sluyten ende aen te gaen. Waer by die van Vrieslandt sig op den 24 February mede hebben gevoegt.

Maer echter is 't by het Advijs van die van Hollandt gebleven / en aen de hooggemelde Koningen daer van in seer civile termen kennisse gegeven.

By 't eerste Project van de Koning van Vranckrijck tot de Vrede voorge-slagen/ was onder andere ter keure van de Kroon Spangie gestelt/ of Charle-mont aen Vranckrijck wilde cederen/ of Dinant by wisselinge doen bekomen: En by 't Tractaet van Vrede tusschen beyde Kroonen / tot Nimwegen den 17 September 1678 geteeckent / had Spangie Charlemont gekoren / edoch sigh daer by verbonden den Bisschop en het Capittel van Luyck te persuaderen tot het cederen van Dinant / benevens het consent van den Keyser en 't Rijck bin-nen een Jaer na de Ratificatie van de Vrede/ die doenmaels tusschen den Key-ser en de Koning van Vranckrijck stont gemaeckt te werden / uyt te wercken/ gelijck oock op den 5 February in 't volgende Jaer tot Nimwegen gedachte Vrede gesloten en geteeckent wierdt / en de Ratificatien op den 29 April tegen malkanderen gewisselt / breeder te sien in de voorgaende Mercurisen: dan on-dertusschen by Spangie niet veel zijnde gedaen / om de voorsz. Cessie te bevor-deren / soo heeft de Koning van Vranckrijck de Grave van Monbron in Fe-bruary deses Jaers gesonden aen Duc de Villa Hermosa / om die te erinneren/ dat de tijdt begonde te naderen / dat Dinant aen Vranckrijck soude moeten ge-cedeert / of Charlemont ingeruymt werden; 't welck aen de Spaensse wy eenige ontsteltenisse causeerde / soo dat den voorsz. Duc daer over een Expresse na 't Spaensse Hof sond / om de resolutie deswegen te vernemen / en den Grave d'Archinto als Extraordinaris Afgesant na de Keurvorst van Ceulen / als Prince en Bisschop van Luyck / schickte / om te sien of de selve soude konnen persuaderen tot het affstaen van Dinant met iets daer voor te geven; maer

vont daer groote oppositie / zijnde de Bisschop van Straetsburg daer present en boven dien sond de Koning van Vranckrijck derwaerts noch een nieuwen Envoyé / den Grave de la Voyon / daer by quam den Cardinael de Bouillon tot Luyck / als Proost van 't Capittel / invoegen alle devoiren / by de Spaensse om Dinant gedaen / vruchteloos afliepen / konnende den Heer Keurvorst ter geene verklaringe brengen. Den Duc de Villa Hermosa trachte ondertusschen tijdt te winnen / en wende voor / dat den tijdt most genomen werden een Jaer / niet na de Teeckening / maer na de Wisseling van de Ratificatien / dat omtrent 2 Maenden soude verschilt hebben / waer toe de voorspraeck / soo van de Coning van Engelandt als desen Staet versocht ; maer 't was vergeefs: Monsr. Colbert / die nu Marquis de Croissy genaemt werdt / zijnde Secretaris van Staet in plaets van Monsr. de Pompone geworden / self geweest zijnde tot Nimwegen op de Vrede-handelinge / verhaelde / wat vlijt aengewend was / om wel vast te stellen / dat de Spaensse / na een Jaer tijdt gegaen te zijn die saeck niet verder souden uytstellen / en derhalven sijn Meester daer niet en soude van af wijcken : den Engelssen en onse Ambassadeur konden in een Audientie oock niet meer uytrechten ; soo dat den voorsz. Hartog van Villa Hermosa / die ondertusschen bescheydt uyt Spangie had gekregen / 't welck men eerst seyde soo te leggen / dat hy alle devoiren soude aenwenden / om de Plaetse te behouden : doch naderhant / dat men om de selve sig in geen nieuwe brouilleries soude inwickelen / heeft op een nader sommatie van de Grave van Monbron eyndeling verklaert / gelijck oock den Spaenssen Ambassadeur de Hartog van Giovenazzo tot Parijs / dat de Coning van Spangie gesint was de Vredens-Tractaten / tot Nimwegen gesloten / niet alleen religieuselijck te onderhouden / maer oock alles uyt de wegh te nemen 't geen de vriendtschap eenigsins soude konnen troubleren / en derhalven geresolveert had Charlemont ten eynde van February aen Vranckrijck over te geven / versoeckende Paspoorten om het Geschut en Amonitie af te voeren / 't geen by de Franssen geconsenteert wierdt ; die ondertusschen onder Monsr. d'Humieres een groote Macht by Doornick te samen hadden gebracht / om / by weygering van 't overleveren van Charlemont / aenstonts op de Spaensse Landen te gaen logeren ; 't welck dan de meeste dwang heeft gedaen : En is alsoo die Plaetse op den 27 dito aen de Franssen onder Monsr. de Monbron overgegeven.

Na het maecken van de Vrede tusschen Vranckrijck / Sweden en Ceur-Brandenburg heeft het seer gesuckelt met het inruymen van de Plaetsen / die d'een van d'andere in besit hadden : de Franssen verlieten alles / uytgenomen Wesel / 't geen sy niet en begeerden over te geven / voor de Keurvorst van Brandenburg de Plaetsen / aen Sweden belooft / in der daed hadde verlaten en overgegeven : den 20 November 1679 dan wierdt eerst ingeruymt Straelsont / daer de Burgery oock ontwapent wierdt / en vervolgens de Penemunder

Schans /

Schans/ Wolgast/ Greypswalde/ Anklam / Wollin en Demmin / en op den 13 December Stettijn met den Dam / soo dat men doen voort de inruymingo van Wesel insgelijckx verwachte / maer 't selve is nech verwijlt tot den 24 Februarius van dit lopende Jaer / ter oorsaeck van de achterstallige Contributien / welcke de Franssen voor haer vertreck begeerden voldaen te hebben : sy ontfingen deswegen in omtrent 10 dagen 250000 Rijckxdaelders / beven het geene sy alreede hadden getrocken / soo dat / na 't voorgeben / by de 400000 Rijckxdaelders / in Tonnen gepackt / mede na Vranckrijck hebben gevoert. Den Heer Generael Luytenant en Vryheer Spaen was eenige dagen te vooren tot Wesel gekomen/ om den Uyttocht met den Franssen Gouverneur den Chevalier de Sourdis/ te reguleren. Den 22 hebben sy Franssen haer Stucken en meeste Bagagie voor uyt over 't Rijn gesonden. Den 23 trock de Cavallery in goede ordre uyt / en wierdt op den 24 van de Infantery gevolgt. De Brandenburgse Troupen quamen den self en dagh daer binnen tot groote blijtschap van de Inwoonders. De Franssen zijn vervolgens te rugge getrocken/ en hebben voort alle de Plaetsen tusschen Rijn en Maes / in 't Kleefs- Ceuls- en Gulicker landt verlaten/ marcherende door Luycker-landt tot la Chaisnee over de Mase na St. Dinant/ dat sy hebben ingehouden/ maer 't Gros van de Troupen is verder na huys gekeert.

Den Heere Keurvorst van Brandenburg heeft / na 't overlijden van Prins Johan Maurits van Nassauw / sijn Zoon de Ceur-Prince geconfereert het Stadhouderschap over het Hartogdom Kleef / het Furstendom Minden en de Graefschappen van der Marck en Ravensbergh ; en den Heer Generael Lt. den Vryheer Spaen voornoemt President zijnde gemaeckt van alle Landen en Collegien der Regeeringe / waer in Prins Johan Maurits Stadthouder was geweest/ was in die qualiteyt/ even voor 't overgaen van Wesel/ in 't selve Landt over-al ontfangen.

De Lyck-statie van den meergemelden Heer Prins Johan Maurits is op den 6 Maert tot Bergendael/ by Kleef/ sonder veele Ceremonien/ volgens sijn begeeren in sijn Leven / gehouden / en het Vorstelijcke doode Corpus in een schoone Tombe / van Ysere Platen gegoten / en de welcke sijn Vorstel. Doorl. by dessels Leven in de voorsz. Plaets Bergendael hadde laten oprechten / op de navolgende manier geset : Eerst gingen de Vorstel. Bediendens / hooge en lage/ paer en paer/ met lange Rouw-Mantels/ voor het Vorstel. Lijck : daer op volghde een Cavalier/ als Hof-Mareschal/ met een swarte Staf in de Hant: daer na het Vorstel. Lijck/ gedragen van 20 jonge Personen/ zijnde alle van de voornaemste uyt Kleef / houdende 8 voorname jonge Edelluyden van 't Landt het swarte groote Fluweele Kleed/over de Kist leggende/waer op het Ridderlijck Johanniter Ordens Kruys van wit Satijn / de groote van de Kist/ was : daer na volgde wederom een ander Cavalier / mede als Mareschal / met een swarte Staf : en daer op sijn Excell. de Persoon van den Heere Generael Lt.

Vrpheer van Spaen alleen / representerende de Persoon van den Heere Prince Wilhem Maurits van Nassauw / sijn Neve / hebbende aen beyde syden 2 Lac-keyen : daer na volgde het Keurvorstel. Collegie van de Regeeringen en corps / Adelijck en Geleerde / en yder in sijn ordre / paer en paer : daer na het Keur-vorstel. Collegie van de Justitie mede en corps in hare ordre / werdende by dese twee voorsz. Collegien voor aen door der selver Bedellen een Scepter gedra-gen / met swart Floers overtrocken : daer op volgde het Collegie van de Ka-mer der Finantien / en voorts de geheele Magistraet der Stadt Kleef / Predi-kanten en Geestelijcken / en andere Heeren meer / sulckx dat een seer groot Ge-volgh was / en duysenden van Spectateurs. Het voorsz. Vorstel. Lijck aldus aen de voorn. Tombe komende / wierdt de Kist / die met swart Fluweel van buyten bekleed was / van de Baer genomen / en in de voorsz. Tombe geset / kee-rende van daer de voorn. Heeren ordentlijck wederom / en aen 't Huys komen-de / wierden door de selve door de voorn. 2 Mareschallen in een dobbelde rang gestelt / alwaer de Heer Johan Adolphi / als Secretaris van hooggemelde sijn Vorstel. Doorl. eenige Jaren geweest / en in 't midden van de voorsz. 2 Mare-schallen geplaceert zijnde / uyt den naem en van wegens hooggedachte Prins Wilhem Maurits van Nassau een korte doch nerveuse Aenspraecke / bestaende in Dancksegginge en expressien van de loffelijcke Regeeringe / die sijn Vor-stel. Doorl. als Keurvorstel. Stadthouder in de 30 Jaren over die Landen gevoert hadde / distinctelijck dede : waer op de voorn. Heeren in 't Huys tre-dende / zijn aldaer met een magnificque Collatie van Confituren geregaleert ; en is alsoo dese Ceremonie geëyndigt.

Voorleden Jaer had de Koning van Vranckrijck een bysondere Rechtbanck over de Vergiftigers / als een Chambre Ardente / doen oprechten / 't welck in 't begin seer vreemt scheen / alsoo men van sodanige saecken / namentlijck / dat de Mannen haer Vrouwen / de Vrouwen haer Mannen / en de Kinderen haer Ouders / om aen de Erffenisse te komen / soude vergeven / seer weynigh in Vranckrijck had gehoort : maer na dat het doen van * Madame de Brinvil-liers

* Madame de Brinvilliers, anders Maria Margrieta d'Aubray, getrouwt zijnde aen den Marquis de Brinvilliers, geraeckte met eenen Sante Croix, een Persoon diens Afkomst men nauwelijckx kende, en Goederen gering waren, maer die by den Marquis in 't Fransse Leger was gesien, en by die occasie thuys gekomen zijnde, by hem eenige aengang maeckte, in sodanigen gemeenen om-gang, dat Monsr. d'Aubray, haer Vader, zijnde Luytenant Civil, alle middelen aengewend heb-bende, om de selve te verbreecken, eyndeling sijn toevlucht tot den Koning heeft genomen, en een Lettre de Cachet verkregen, volgens welcke den voorsz. Galant in de Bastille wierdt geset, alwaer kennisse kreeg met een Italiaen, genaemt Exili, 't welck een Konstenaer van Vergif was, soo dat die aen hem de wetenschap leerde, daer hy na eenige tijdt van gevangenisse sigh van dacht te dienen, want was uytnemende over dit affront verstoort, 't geen echter geen veranderinge in d'een noch d'ander hebbende gebracht, wesende in lust meest onversettelijck, soo heeft hy, wanneer weder in Madame de Brinvilliers gekomen was, dan geheel secreet, soo dat niemant van de Vrienden daer af wist, besloten sig tegen de Vader en Broeders te wreecken, en daer door hare Goederen op ged. de Brinvilliers te doen vallen; welck eerste geluckte, maer 't laetste niet gevolgt is; want den Vader, Luytenant Civil, in 't Jaer 1667 na Offemont, dat hem toequam, gaende, om eenige saecken uyt

tiers/diens Proces in 't selve Rijck soo veel geruchts heeft gemaeckt/dat by-na tot kennisse van al de werelt was gekomen/ is sulckx soo gemeen geworden/ dat men 't Vergif/ dat daer toe wierdt ingegeven/ de Naem van 't Poeder de la Succession had toegeëygent/'t zy dan dat het gebruyck so veel was/of dat het ten minsten tot een gemeen gesegh ware gekomen: maer 't gantsche Werck is te luyruchtiger geworden/ om dat seer voortreffelijcke Persoonen daer over verdacht zijn geraeckt: Alles is tot noch toe niet publijck geworden/ maer het

sijn Pachters te effenen, wierdt van Madame de Brinvilliers vergeselschapt, en hem een Bouillon gepresenteert, waer in sy soo veel Vergif had gemengt, dat hy, sijne affaires niet hebbende konnen voltrecken, door het veelvuldig braecken, te rugge keerde, en kort daer na storf, sonder dat men alsdoen noch eenige quade gedachten had: maer Sante Croix daer mede noch niet vernoegt, arbeyde voort, om de Broeders oock om te brengen, en beleyde hier toe met Madame de Brinvilliers, dat sijnen Dienaer en Vertroude, genaemt la Chaussee, in dienst van Monsr. d'Aubray, den Raetsheer, wierdt aengenomen, werdende by de selve Lacquey, sonder dat die wist, dat hy Dienaer van Sante Croix was geweest, en veel min van dit voornemen: dese Lacquey dan, daer toe onderwesen van Sante Croix, meynde sijn Heers Broeder (zijnde doen Luyt. Civil, en etende by sijn Broeder) met een Drinck-glas te vergeven, maer hy proefde de quade smaeck, en seyde tegen den Raedtsheer: Wat is dit, wil u Knecht my vergeven? Die oock sijn Mont aen 't Glas settende, proefde, dat den Dranck niet goet en was; maer la Chaussee verontschuldigde sigh, dat'er iemant in Huys was die een Dranck had ingenomen, en dat het apparent uyt dat Glas was geweest; nemende alsdoen het desseyn geen voortgang: dat hem in 't Jaer 1670 tot Villequay beter geluckte, als hebbende aldaer het Fenijn in een Tourt gemengt, daer beyde de Broeders van aten, doch den Luytenant Civil alsnoch niet geheel herstelt van 't eerste Fenijn, overleed eerst daer van, dan den Raedtsheer wederstont het een weynig langer, maer storf oock kort daer na, sonder dat op la Chaussee noch de minste suspitie viel, soo dat hem sijn Heer noch met een Legaet van 100 Kroonen bedacht had. Sante Croix ondertusschen sig hebbende bemoeyt met het bereyden van 't Fenijn, scheen door de lucht sodanig geraeckt te zijn, dat hy weynig dagen daer na mede overleed, sonder dat sijn Vrienden daer kennisse van kregen, voor dat sijn Goedt verzegelt was: la Chaussee sijn voordeel hier by denckende te doen, komt in oppositie, en eyscht eenig Geldt, die hy seyde aen hem (Sante Croix) te bewaren had gegeven, met noch eenige Geschriften daer by; 't welck d'aenleydinge tot sijn verder onheyl heeft gegeven. Ondertusschen was niemant soo seer verlegen als Madame de Brinvilliers, om een Kasje, waer in het Vergif verborgen, en onder de gezegelde Goederen van Sante Croix was, te bekomen, 't geen sy van den Commissaris, die de Zegeling had bygewoont, op alle manieren socht te krijgen: dan haer hart aendringen gaf suspitie, soo dat geresolveert wierdt het selve te openen, eer 't overgelevert wierdt; 't welck geschiedende, vond men eerst een Briefje daer in, waer by Sante Croix versocht, dat het selve Kasje, met het gene daer in was, aen Madame de Brinvilliers, als haer toebehorende, mocht werden bestelt, of, soo sy voor hem overleden was, dat men 't, sonder verder te openen, soude verbranden; en was geteeckent, Sante Croix. En daer op verder alles nagesocht werdende, kreeg men Pacquetten met Sublimaet-Glasen, Potten met Opium en ander boos Tuyg: maer Madame de Brinvilliers, sonder dat openen af te wachten, maeckte sig alvorens deur, en vluchte geheel tot buyten Vranckrijck. La Chaussee was ondertusschen soo onvoorsichtig, dat hy verscheyde Redenen uyt sijn Mont liet gaen, daer over hy verdacht geworden zijnde, wierdt vast gehouden, overtuygt, en gecondemneert levendig verbrandt te werden; gelijck gedaen wierdt: Madame de Brinvilliers wierdt met eene gedoemt, om onthooft te werden; sy vluchte na Engelandt en Duytslandt, maer tot Luyck bekent geworden zijnde, heeft den Koning een Exempt om haer gesonden, welcke by haer een gezegelt Kasje met Vergif en andere saecken, en voornamentlijck een Geschrift, waer in sy veel van haer vuyle actien by forme van een confessie hadde geschreven: waer over sy naderhant geëxamineert zijnde, seyde, dat sy doenmaels buyten haer Sinnen was geweest; en wierdt dapper voor haer gepleyt: maer sy wierdt echter in 't Jaer van 1676 by Arrest van 't Parlement van Parijs gecondemneert, na de Amende honorabel, op de Greve onthooft, en haer Lichaem verbrant te werden; gelijck oock vervolgens is geschiet.

gene daer ruchtbaer van is / is dit: Eenen la Voisine / een Vroedwijf (zijnde veeltijdts Menschen die haer in veel saecken mengen) was nevens eenen la Sage / verdacht over 't vergiftigen / gevangen genomen / 't Vroedwijf hadde voor Waersegster en hy voor Waersegger gespeelt / en daer by soude de eerste honderden van Kinderen / in onecht gewonnen / gesmoort / ja / om het uytkomen te beletten / tot Pulver verbrand hebben / en daer-en-boven het voorsz. Poeder de la Succession aen diversche Personen hebben gegeven; dan of sulckx soo breed is geweest / kan men niet verseeckeren / maer dat sy schuldig aen groote crimen moet geweest zijn / heeft het vervolg geleert / om dat daer over namaels waerlijck is gestraft: dese nu / als sy geen hoop meer voor haer selven had / beschuldigde / om tijdt te winnen / veel groote Dames en Heeren die de Kamer besloot daer over te doen vangen: maer daer van alvooren kennisse aen den Koning tot Parijs gegeven hebbende / had sijn Majesteyt de goetheyt van eenige te waerschouwen / waer onder oock was de Gravinne van Soissons / dat sy / soo sy schuldig was / soude deurgaen; waer op sy haer noch op den selven dagh / met de Gravinne van Aluy / haer goede Vriendinne / deur maeckte / gaende met omtrent 20 Personen voort na Brussel / derwaerts van 2 van hare Kinderen gevolgt wierdt. 's Anderendaegs liet sijn Majesteyt de Hartog van Luxemburgh tot St. Germain mede waerschouwen / dat de Kamer tegens hem en sijn Schoon-suster de Princesse d'Angry had gedecreteert: waer op hy de Koning in 't komen uyt de Misse waernam / om sijn believen te verstaen; maer sijn Majesteyt seyde hem niet anders / als / soo hy schuldig was / dat hy soude deurgaen / of anders sigh verantwoorden: daer op hy alleen antwoorde / dat / alsoo hy Godt geoffenseert had / dat hy meriteerde gestraft te werden. Doch bleeck / dat hy sigh aen de saecken van 't vergeven niet schuldigh oordeelde / want liet sigh self / uyt ordre des Konings / gevangen binnen de Bastille brengen / nevens sijn Schoon-suster de Princesse van Angry. De te rechtdaginge van de Kamer waren vorder tegens de Hartog van Vendosme / de Hartoginne van Bouillon / de Mareschalle de la Ferte / &c. maer daer van met wetens gene schuldig zijn gevonden.

Den 29 January quam de Hartoginne van Bouillon na 't Arsenael / om van de Kamer ondervraegt te werden / zijnde verselt met een Sleep van meer als 20 Karossen / soo van 't Huys van Bouillon als dat van Elbeuf / en hare Verwanten: de Hartoginne binnen getreden zijnde / verklaerde / dat sy haer in geene hechtenis over haer erkende / dewijl sy / als Vrouwe van een Hartog en Pair / niet te recht konde gevordert werden / als voor het Parlement en de vijf Kamers / te samen vergadert / maer dat sy / om den Koning genoegen te geven / aldaer was gekomen. Haer protestatie wierdt geregistreert / en daer na ondervraegt over saecken / die van geen gevolg zijn geweest / alsoo sy haer bequamelijck daer door konde redden: Onder andere soude haer afgevraegt zijn: Of sy niet was geweest by la Voisin, met intentie, om haer Man de Hartogh van

Bouillon

Bouillon te vergeven? Daer op sy antwoorde: Dat sy by la Voisin was geweest, maer met die intentie niet: dat den Ridder van Vendosme, den Marquis de Ruvigny en andere hebbende getracteert, den ged. Ridder haer hadde geseyt, dat'er eene, genaemt la Sage, was, welcke logeerde by den bewuste la Voisin, en dat hem die voor een Waersegger uytgaf; waer op haer Man en sy, met den Ridder van Vendosme en Monsr. de Ruvigny, by forme van divertissement, den selve la Sage waren gaen vinden, en sy die 3 dingen had gevraegt: eerst, of de Hartog van Beaufort (daer men alsdoen in Vranckrijck van sprack al of hy noch leefde) doodt was? Wat haer Broeder, de Hartog van Nevers, doenmaels tot Romen dede? En wat het poinct was om te winnen in 't Spel van Hocque? Welcke Vragen ged. la Sage haer by geschrift hebbende doen opstellen, seyde, dat haer 's anderendaegs bescheyt soude laten toekomen, gelijck hy hadde gedaen; maer dat sijn Antwoort was geweest, dat sijn Sibillen waren achter-gebleven. Uyt alle 't welcke niet gevonden zijnde, daer op de Kamer iets te seggen had, is sy weder ontslagen: maer alsoo naderhant schersgewijse van den Koning had gesprooken, wierdt sy na Nerac gerelegueert. En soo is 't oock met de andere Gedaegden meerendeel gegaen, namentlijck, dat als de Beschuldingen ondersocht wierden, seer weynig waerheyt wierdt gevonden: Edoch de Gravinne van Soissons, sigh geabsenteert en na Brussel begeven hebbende, had aldaer in 't begin seer veel te lijden, alsoo 't gemeen Volck haer voor een Tovenaerster aensagh, 't geen dat echter haest verdween, sy wierdt door ordre van den Koning 3 dagen na malkander ingedaeght, maer sy bleef tot Brussel, trachtende haer echter in gunst van den Koning by Supplicatien te herstellen; dan, terwijl dit schrijve, leeft sy met goede reputatie onder de Grooten tot Brussel. Daer wierden noch diversche Luyden van geringe conditie gevangen; maer het bleeck, dat la Voisin alleen veele aenbracht, gelijck boven geseyt is, om tijdt voor haer self te winnen: het welck by den Koning gemerckt zijnde, alsoo Luyden beschuldigt wierden die sy noyt gesien hadde, soo heeft de selve geresolveert met haer een eynde te maecken: En hier op is gevolgt, dat sy by de Kamer is gecondemneert, om eerst te doen de Amende honorable, en dan eerst met een gloeyend Yser doorsteecken, haer Handt afgehouden, en vervolgens geheel levendig verbrandt te werden, 't welck op den 22 February is volvoert, zijnde doe noch soo stout, dat, komende op de Plaets van de straffe, en den Scherprechter aensiende, vraegde: Of 't hem wel heugde, dat hy by haer om Vergif was geweest? Meynende wel licht daer door de Executie te troubleren; maer haer Biechtvader seyde haer, dat sy op 't behoud van haer Ziele soude dencken; met Woorden die haer daer toe konden aenmanen, waer door sy wat aendachtiger geworden zijnde, een miserabel eynde van hare vuyle actien heeft bekomen.

Wie meer aen 't vergeven al schuldig zijn gevonden, daer van is ons 't rechte bescheyt tot noch toe niet toegekomen; dan niet tegenstaende in 't begin seer veel tot laste van de Hartog van Luxemburg wierdt gesprocken, en derhalven

ſeer nauw beſloten gehouden / ſoo heeft men echter naderhant bevonden / dat het gantſche Werck van niet veel belang moet geweeſt zijn / en ſoude de reſolutie / om de ſelve in verſeeckering te nemen / gekomen zijn door ſeker vals Pouvoir / 't welck eenen Bonard / die te voren ſijn Soliciteur van Proceſſen was geweeſt / uyt ſijn Naem had gebruyckt : maer deſen / nevens eenen Botot / die een Dienaer van den Hartog was geweeſt / gevangen genomen en overwonnen van dat in ſulck geval des Hartogs Handt nageſchreven had / is boven de Amende honorable voor Noſtre Dame / tot Parys gecondemneert voor altydt op de Galeyen te ſitten / en Botot voor 9 Jaren.

Na dit gedaen was / heeft de Kamer in 't korte een eynde van 't Proces van den Hartog gemaeckt / en is de ſelve op den 12 Maert vry verklaert : waer van aen den Koning aenſtonts kenniſſe wierdt gegeven / om dat hy ſonder permiſſie van ſijn Majeſteyt niet uyt de Baſtille mocht gelaten werden ; 't geen hy wel haeſt verkreeg / maer wierdt geordonneert na Champagne / in ſijn Hartogdom Pigré / te vertrecken / ſoo dat buyten de bedieninge van ſijn voorgaende Chargien is gebleven.

Engelandt is ondertuſſchen het Toneel van onruſt / daer al de werelt het oog op geſlagen had / gebleven : Wy hebben in de laetſte Mercurius geſien de woelery en met Requeſten tot het ſitten van 't Parlement / en de Proclamatie die daer tegen gepubliceert was. Daer was oock een Vergadering van Heeren uyt den Raedt aengeſtelt / om ordre tegen de Papiſten te ſtellen : die door de Vrede-Rechters van Middelſex en Weſtmunſter / ſelf in Somerſethouſe en tot St. James / onderſoeck liet doen / of daer eenige Papiſten mochten weſen / ja ſelf moſten de uytheemſſe Miniſters een Lyſt van hare Dienaers opgeven / op dat gene andere daer onder ſouden ſchuylen. En den Koning / om ſijn ernſt tegens de Papiſten te vertonen / heeft de navolgende Proclamatie tegens het begin van 't Jaer doen publiceren.

CHARLES R.

DEn Koning met groote ſmerte gevoelende, dat de Papery ſedert eenige Jaren herwaerts in dit Koningrijck hoe langer hoe meer toeneemt, om dat men in gebreecke blijft de goede Wetten, die tot dempingh van deſelve gemaeckt zijn, ter executie te ſtellen, het welck de ſtoutigheyt aen de Jeſuyten en Prieſters gegeven heeft in groot getal van over Zee in dit Eylandt te komen, dewelcke, nevens andere, de ſchadelijckſte en verfoeyelijckſte Leer-ſtucken van die Religie opentlijck geleert en gepredickt hebbende, en ſoo doende verſcheyde goede Onderdanen van ſijn Majeſteyt geperſuadeert ende daer toe gebracht, omme de Gehoorſaemheydt, die ſy hem ſchuldigh zijn, af te treden, oock haer met den Paus en Roomſſe Stoel weder te verſoenen; ende niet-tegenſtaende de goede Wetten, die der gemaeckt zijn, om de gemelde disordres voor te komen, hebben echter

de

de Papisten gecontinueert hare Kinderen ende Magen na de vreemde Landen te senden, om in de Roomsse Religie te werden opgebracht: En sijn Majesteyt vresende, dat door sulck een stoute en schadelijcke practijcke ofte gewoonte, die tot noch toe niet na behooren gestraft is, verscheyde van sijne goede Onderdanen onkundigh van de gemelde Wetten souden zijn, soo heeft deselve geraden geoordeelt de voornaemste en strengste Wetten, by dese sijne Coninglijcke Proclamatie, en volgens het Advys van sijn Secreten Raedt, te doen publiceren ende af-kondigen, soo om voor te komen, dat sijne Onderdanen door geen onkunde misleyt werden, om de gemelde mislagen te begaen, als om alderhande Persoonen, dewelcke kennisse sullen hebben, dat sulcks geschiedt is, aenleyding te geven ende te animeren, om haer volgens de Wet te vervolgen; zijnde derhalven de substantie der gemelde Wetten als volgt:

By een Acte van het vijfde Jaer van Elizabeth, Capit. 1. is het als een Wet vast gestelt en beraemt, dat het schryven, drucken, predicken, leeren ofte seggen, als oock de Jurisdictie ofte Macht van den Bisschop van Romen, of desselfs Stoel te publiceren, beschermen of voorstaen, gelijck die dingen voor desen in dit Koningrijck gereclameert of geusurpeert zijn, ofte dat Gesagh, Voorrecht of Jurisdictie aen de gemelde Roomsse Stoel, of aen eenigen Bisschop van deselve in 't toekomende toe te schryven, ofte iemant daer toe helpen, by- of onderstant doen, voor de eerste reys voor Premunire, en de tweede voor hoogh Verraet gehouden werdt.

In het 27ste Jaer van Elizabeth, Cap. 2. is verklaert en verstaen, dat het ontfangen, in Huys nemen, helpen, by- of onderstant doen aen eenig Jesuyt, Missionaris, Priester, Diaken, Monnick of Religieus, door eenig Gesagh, Macht of Jurisdictie van de Roomsse Stoel spruytende, of by deselve gepretendeert, gemaeckt ofte gecreëert, 't zy dat soodanige Persoonen op vrye voeten of buyten hechtenisse zijn, soo is het, dat de Luyden, die sulcks doen, en wetende dat sy soodanig zijn, aen Rebellie of Felonie schuldig gehouden werden, sonder een beneficie van Clerge.

Het is mede een Misdaet van hoog Verraet, by het 23ste Statuyt van Elizabeth, Cap. 1. eenige Onderdanen van sijne Majesteyt tot de Roomsse Religie te brengen, om deselve daer door van de natuurlijcke Gehoorsaemheyt, die sy aen den Coningh schuldig zijn, af te trecken; en is het mede een Misdaet van hoog Verraet van sigh alsoo daer toe te laten brengen: oock zijn alle die geene, dewelcke ietwes contribueren, om die Luyden alsoo aen te locken, of die deselve in hare Huysen herbergen en verswygen, na dat sy weten, dat sy alsoo misleyt zijn, aen misgreep van Verraet schuldigh, dat is te seggen, dat sy kennisse van 't Verraet gehad, en 't selve niet geopenbaert hebben.

By een Statuyt 3 Jacobus, Cap. 4. is het een Misdaet van hoog Verraet d'Absolutie in 't werck te stellen, of eenigh Onderdaen van sijne Majesteyt van dit Koningrijck van Engelandt te absolveren, persuaderen, aen locken, met den Paus of

de Roomsse Stoel weder versoenen, of hem tot het belooven van Gehoorsaemheyt aen eenigh Gesag van de Roomsse spruytende, of aen hoedanig Prins, Staet, of Macht het soude mogen wesen, te brengen, het zy dat sulcks op Zee, over Zee, of in eenige Plaets van de Staten en Koningrijcken van sijn Majesteyt komt te geschieden.

Oock werdt by het gemelde Statuyt voor hoog Verraet gehouden, dat men sigh vrywillig laet absolveren, aenlocken, weder versoenen, of Gehoorsaemheydt aen hoedanigh diergelijck gepretendeert Gesag, Prins, Staet, Macht ofte Potentaet het soude mogen wesen, belooft, ofte diergelijcke Delinquanten met raet of daet assisteert, bystaet, de behulpsame hant biet, onderhout ofte ophout.

Werdt mede voor hoogh Verraet geimputeert aen hoedanigen Persoon, onder de gehoorsaemheyt des Conings staende, het gaen, senden, ofte doen senden van eenigh Kint of ander Persoon van sijne Majesteyts Staten nae eenige over Zeesse plaets, om deselve aen de Gehoorsaemheyt, die sy aen den Koning schuldig zijn, te onttrecken, en in 't een of het ander Prioorschap, Abdy, Klooster, Convent, Paepse Universiteyt, Collegie ofte School, Huys van Jesuyten, Priesters of eenigh ander particulier Paeps Huys te besteden, om aldaer door d'een of d'ander Jesuyt, Missionaris, Monnick, Religieus, of hoedanigh ander Papist het soude mogen wesen in de Paepse Religie, om professie daer van te maecken, te werden onderwesen ofte gesterckt.

Als mede door hoedanigen Persoon het soude mogen wesen, eenige Somme ofte Sommen Geldts, ofte iets anders tot onderhout ofte subsistentie van een Kint, of hoedanig ander Persoon, dewelcke, als vooren, soude gegaen of gesonden zijn, of die noch gaen soude, of gesonden, opgebracht of onderwesen werden, te senden ofte doen senden, het zy dat sulcks soude mogen wesen onder pretext ofte voorwensel van medogentheyt, goetgunstigheyt ofte Aelmis, om het een of 't ander Prioorschap, Abdy, Klooster, Convent, Collegie, School of eenigh ander Geestelijck Huys eenig by- of onderstant te doen.

Werdende alle soodanige Delinquanten, dewelcke van 't boven-staende overtuyght werden, voor inhabiel verklaert, om sigh van eenige Actie, Billet, Klachte ofte Informatie in Rechten te komen bedienen, ofte eenig Proces, in hoedanigh Hof van Justitie het soude mogen wesen, te konnen vervolgen, als oock door hoedanige Compagnie te werden gedeputeert, ofte tot Executeurs of Administrateurs van iemants Goederen aengestelt: mogen oock geene Legaten wegh maecken ofte ontfangen, en verbeuren daer-en-boven alle hare Goederen, roerende en onroerende, Landen, Pachthoven, Erffenissen, Renten, Jaerlijckse Inkomsten, Ampten en andere Rechten, haer Leven lang gedurende, gelijck by een Statuyt van Karel de I. in het derde Jaer van sijne Regeringe, Cap. 2. werdt vast gestelt.

En op dat de getrouwe Onderdanen van sijne Majesteyt van de geseyde Wetten, en alle die geene die tot demping van de Papery gemaeckt zijn, soo veel te beter mogen werden onderrecht, ingevalle deselve aen de gedruckte Statuyten niet wel

konnen

konnen komen, of deselve niet wel uytleggen, sullen sy met de Rechters van sijn Majesteyt, Vrede-Rechters of andere Magistraten te rade gaen, aen wie by desen wel expressselijck belast werdt deselve, op wat tijdt het soude mogen wesen, te onderwysen en onderrechten, alsoo sijn Majesteyt geresolveert is, alle de gemelde Wetten strengelijck te doen in 't werck stellen en nakomen.

Oock belast sijne Majesteyt by desen aen alle en een iegelijck van sijne Onderdanen, dat ingevalle iemant, by hoedanigh Discours ofte Dispuyt het soude mogen wesen, het Gesagh ofte Jurisdictie van den Paus soude willen staende houden ofte voor spreecken, ofte iemant van sijne gemelde Onderdanen tot de Paepse Religie misleyden ofte brengen, of soo sy iemant aen de boven-gemelde Misdaden, ofte eenige overtredingen of misgrepen tegen de Wetten, tot dempinge van de Papery gemaeckt, schuldigh kennen, is het sulcks, dat sijn Majesteyt haer belast deselve aenstonts aen d'een of d'ander Magistraet aen te brengen, op dat tegens de Delinquanten werde geprocedeert, en dat deselve na verdiensten gestraft mogen werden.

En om die gene, die sigh hier in haren schuldigen plicht sullen quijten, soo veel te meer daer inne te animeren, sal sijn Majesteyt Macht aen de Rechters van alle sijne Hoven van Westmunster by sijn Brieven onder het Secreet Zegel opdragen, om alle Personen, de welcke tegens de gemelde of andere Wetten, tot dempinge van de Papery gemaeckt, sullen aengaen, te belonen gelijck sy te rade sullen werden: En sullen de gemelde Beloningen genomen werden op de Confiscatien, de welcke in diergelijcke saecken tot profijt van sijn Majesteyt sullen voorvallen, behalven het gene door de gemelde Wetten voor die gene, die de gem. Delinquanten sullen aenbrengen, reets toegeleyt is. Gegeven in ons Hof tot Withal den 31ste dagh der Maent December 1679, en van onse Regeeringe het 31ste.

Den Lord Major en Hoofden van de Stadts Militie beval sijn Majesteyt daer-en-boven de Wetten tegen de Papisten ter executie te stellen/ en daer nevens/ dat behoorlijcke sorge tegens alle Tumulten en Oproer souden dragen: Gelijck oock besloten wierdt 4 Compagnien Trainbands in plaets van 2 alle nachten te doen waken.

't Werck van de Petitien stont ondertusschen niet stil; maer daer 't alles op aenquam/ was/ of den Gemeene Raedt en Regeeringe van de Stadt Londen sigh voor of tegens de Petitien soude verklaren: Waer op den 30 January de voorsz. Gemeene Raedt te samen quam/ en is in de selve geventileert 3 dingen/ eerst/ of het nootwendig was dat het Parlement soude sitten; 't welck wierdt verstaen van ja: Ten 2./ of het geoorloft was daer over Petitien aen den Koning te presenteren; 't geen insgelijckx mede wierdt verstaen: En ten 3/ of men doenmaels dan eene Petitie daer toe soude overleveren; 't welck van 88 tegen 86 Stemmen wierdt geaffirmeert/ maer daer by komende de Stemmen van de Aldermans/ van welcke 14 tegen/ en 6 alleen voor de Petitien waren/

soo

soo zijn de meeste Stemmen tegens de Petitien gevallen / en daer mede is het gantsche werck van de Petitien in duygen geraeckt ; want of eenige daer mede in verscheyde Provintien noch al wilden voortgaen / gelijck oock ettelijcke die quamen presenteren / maer slechte bejegening kregen / soo hebben in tegendeel diversche Tegen-Petitien ingestelt / dienende tot verklaringe / dat het maecken van Petitien by haer voor oproerig wierdt gehouden / en dat sy daer geen deel noch part in hadden : doch hier over is namaels / doe 't Parlement quam te sitten / veel te doen geweest / alsoo 't selve van ander verstant / en voor de Petitien was.

Dr. Oates en Bedlow hadden den Opper-Rechter Scrogs beschuldigt / dat hy in 't te recht stellen van den Dr. Wakeman niet wel hadde gehandelt : maer den selven Scrogs heeft sigh den 30 January / doen de saken soo liepen / dier-voegen verantwoort / dat t'eenemael vry verklaert is.

Wat sentiment den Koning over 't sitten van 't Parlement hadde / heeft sijn Majesteyt in een Aenspraeck aen 't selve op den 5 February / als wanneer / om verder geprorogeert te werden / most te samen komen / betoont / luydende aldus.

MYLORDS EN EDELEN.

WAnneer ick in den Raedt mijn intentie, om 't Parlement uyt te stellen, voor soo lange tijdt als in November, verklaerde, soo geschiede dat niet sonder wel te hebben gewogen en geconsidereert de gronden en redenen, die my daer toe induceerden, en kan ick niet bewogen werden door eenige sake, die zedert is voorgevallen (voor soo veel als de Affaires binnen 't Koninckrijck aengaen) om te veranderen, of leetschap te hebben van die Resolutie, maer ben veel meer daer in geconfirmeert en bevestigt; maer dit geseyt hebbende, moet ick u met eene seggen, dat, considererende het tegenwoordige gevaer, 't welck eenige van onse Naburen Geallieerde dreygt, in wiens interest en versekertheyt wy soo nauw zijn geraeckt, soo soude het van seer quade consequentie konnen zijn een Prorogatie te maecken voor soo langen tijdt, welcke ten minsten soude discourageren onse Vrienden, die op ons steunen : Om dese reden alleen soo vinde goet u een dagh tot uwe weder Vergadering in April te stellen. En hebbende alsoo u laten sien mijn sorge voor u in relatie van de buyten-affaires, soo moet ick vocr u observeren, dat de uytsporigheden en jalousyen van binnen van sodanige nature zijn, en soo gesteygert en toegenomen, door de malitie en industrie van quade Lieden, dat ick onbeweeglijck van opinie ben, dat een langer interval van 't Parlement absolutelijck nootsakelijck sal zijn, tot bedaring en bevrediging van de Luyden haer gedachten, ingevolge van 't welcke ick beducht ben, dat de aldereygenste Remedien sonder vrucht sullen zijn, sonder de assistentie van een langer tijdt: Ick heb derhalven geresolveert, dat van den dagh, waer op gy sult vergaderen, in April, een verder prorogatie sal zijn, 't en waer de conditie van onse Geallieerde buyten, als-dan onse immediate assistentie vereyste. En nu, Mylord Cancelier, doet als ik u heb bevolen.

En

En hier op seyde de selve.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

Sijn Majesteyts Konincklijcke wil en believen is, dat dit Parlement sal zijn geprorogeert tot Donderdag den 15.25 April naestkomende; en dienvolgende is 't Parlement geprorogeert tot den selven 15.25 April, als geseyt.

Daer geschieden hier en ginder veele particuliere actien / doch of de selve eenige relatien op het generale Werck hadden / kan men niet wel seggen; soo is'er een luyt gerucht ontstaen / van dat men 't Huys van eenen Mr. Delanoy / in 't Zuydwerck / soude getracht hebben in brandt te steecken / om een grooter daer uyt te doen spruyten / waer over eenige Persoonen / nevens de Meyt / Margaret Klarck genaemt / zijn vast geset.

Tot Bristol hadden eenige Timmerluyden / 50 a 60 sterck / mede een groot spel op de Jaer-marckt aengerecht / alsoo sy eene / voor af gaende met een Bijl van rood Hout / daer een Leeuw op stont / volgden / terwijl een ander de Trompet blies / 't welck veel Volckx te samen bracht / sonder dat men heeft konnen weten met wat intentie / gelijck self den voornaemste daer van / gevangen zijnde / seer weynig wist te seggen / en derhalven na een reprimende weder wierdt ontslagen.

Den Heer Coventry heeft omtrent die tijdt sijn Secretarisschap van Staet gequiteert / en is den Heer Leoline Jenkins / die Ambassadeur op de Nimweegse Vredens-Tractaten is geweest / in de selve Bedieninge gesuccedeert.

Den Koningh sond den Heer Southwel na den Heere Keurvorst van Brandenburgh / den Heer Bodwin na Denemarcken / en den Heer Warwich na Sweden / om de buyten-affaires.

Tusschen den 26 en 27 February was'er weder een Brandt tot Londen: maer 't is daer soo dickmael te doen geweest / dat men die sal daer laten / sonder nochtans te besluyten of die door beleyd of ongeluck zijn ontstaen.

Middelerwijl continueerde de woelery over 't bewuste Complot: Eenen Mr. Christiaen / gewesen Hofmeester van de Graef van Danby / door eenen Higgie beschuldigt / dat sigh mede tot verandering van 't Gouvernement had laten bewegen / wierdt den 14 Maert voor den Raedt gehoort, maer alsoo de Informatien te duyster waren / weder op Borgtocht los gelaten. 't Selve gebeurde korts daer aen oock aen eenen Sr. Thomas Gascoigne / die door Laurence Mawbray en Mr. Balron aengebracht / dat hy na des Konings Leven had gestaen / en de Paepse in Jorckshire / alwaer hy woonachtig was / met Gelt en raedt daer toe gestijft / sigh voor des Konings Banck soo wel wist te verantwoorden / dat / al schoon de Getuygen vast op haer stuck bleven staen / de Gesworne van die Provintie hem onschuldig aen hoog Verraet verklaerden / waer op hy oock aenstonts van den Raedt is vry gesprooken: men bevond a'-

leen / dat hy / als Roomsgesind / de Jesuyten en andere Geestelijcken in verscheyde saken had geassisteert / sonder eenig deel aen 't Verraet te hebben: hier mede verdween de hoop van veele / die groot licht uyt sijn Bekentenis meenden geschept te hebben; hoewel de verbittering tegens de Paepse daer door niet en stremde / alsoo eenen Price en Sasboroug / die Dugdale met Gelt hadden meenen om te kopen / om sijn Getuygenis wegens 't Complot te diverteren / omtrent de selve tijdt daer van wierden overwonnen en schuldig bevonden.

Het mistrouwen was te meer / om dat in 't begin van April een groot getal Apprentices / hebbende een Klock-gieter / Thomas Alford genaemt / tot haer Capiteyn / tot Londen op de been geraeckten; sy droegen door al de Straten van de Stadt een Tafereel / waer in de Romp van 't oude Parlement stont afgebeelt / in meeninge / om 't selve na de omvoering te verbranden / gelijck men byna alle Jaren tot Londen gewoon is den Paus te doen; maer 't selve door Sr. William Waller in 't begin gestuyt / en de voornaemste Belhamels gevangen zijnde / had die voortgang niet / gelijck menigte haer ingebeelt hadden / al schoon sommige beducht waren / dat dese Troup / door de Roomsse geassisteert / een quaet desseyn hadde voor-gehad: maer na dat de Gevangene waren geexamineert / en alles ten nauwsten ondersocht / bevond men niet anders / als dat 't selve maer uyt een blinde drift was geschied: doch op dat het selve naderhant geen aenleydinge tot iets diergelijckx soude geven / dede den Lord Major / met advijs van de Aldermans / het volgende Placcaet publiceren.

ALsoo het blijckt uyt verscheyde Examinatien, gedaen voor my en andere van sijn Majesteyts Vrede-Rechters, dat daer zijn geweest verscheyde aenwendingen en overleggingen, opmakende eenige Apprentices en andere, om haer te begeven in een detestable combinatie, tot bose voornemens tegens de rust en goede Regeringe van dese Stadt, zijnde bereyts verscheyde van de Complicen daer over in bewaringe, om haer na de Wet te verantwoorden: En voorsiende de dangereuse en bedroefde consequentien, beyde voor de Religie en de Vrede, in de circumstantien daer wy nu in zijn, dat gedebaucheerde en oproerige Vergaderingen souden konnen gemaeckt werden door beleyt en arglistigheyt van desseyn-hebbende Papisten, en van andere Personen, die qualijck tot de Regeringe genegen zijn, en 't getal van ontallijcke Personen, daer de Voor-steden van dese Stadt mede vervult zijn, welcke haer voordeel souden mogen soecken met het voortsetten van debauches en onwettelijcke Vergaderingen, tot slimmer voornemens als de Apprentices wel meynen: Soo werdt, om te voorkomen en te prevenïeren eenige van sodanige quade desseynen en boosheden, die daer uyt mochten volgen, en om te beletten alle ongelucken, daer d'Apprentices en andere onvoorsichtiglijck in souden konnen vallen, en tot preservatie van de Vrede, Eere en goet Gouvernement van dese Stadt, met advys van mijne Broederen d'Aldermans, in sijn Majesteyts name, strictelijck bevolen en belast alle Meesters van Familien, dat sy wel sullen

fullen acht ſlaen en ſorge dragen, dat d'Apprentices en Dienaers ſtrictelijck onder haer commando blyven, en dat ſy haer waerſchouwen en vermanen tegens alle ſodanige Combinatien, gedebauch en de Vergaderingen en proceduren, ſpecialijck op Sondag en Feeſt-dagen, dat door hare goede voorſorge, en haer te houden tot hare reſpective plichten, alle onbequame en onwettelijcke Vergaderingen mogen voorgekomen werden, welcke in alle tyden van ongeluckige conſequentien zijn geweeſt, en grootelijckx tot oneere Godts, ſchandael van de Proteſtantſe Religie, en 't goet Gouvernement van de Stadt. Gelijck oock werdt bevolen en belaſt aen alle Conſtapels en Schouten, ſorge te dragen, dat de Burger-wachten dagelijckx werden gehouden, en in volkomen proportie, na de Wet van dien, en by eenig defect daer van, 't ſelve aen my bekent te maken, op dat effectuële ſorge magh gedragen werden tot redres van eenig defect of abuys daer in: En ick recommandere verder aen de ſorge van de Aldermans, Deputees, of gemeene Raedtslieden, een yder in ſijn Wijck, dat zy ſomwyle met eenige Burgers haer Geburen, ſoo als ſy goet ſullen vinden, de Ronde willen doen, om te ſien of de Wachten wel gehouden werden, en hare reſpective plichten waer nemen; en werdt oock aen hare ſorge gerecommandeert, dat dit ſpoediglijck magh gecommuniceert werden aen alle de Inwoonders in hare reſpective Wijcken. Gegeven tot Guildhal, Londen den 30 Maert, of 9 April.

Sijn Majeſteyt dede daer-en-boven noch/ tot weering van alle Oproer / den 17 April het volgende Placcaet publiceren.

OM d'oproerige disordres, die na deſen, onder pretext van by een te komen om publijcke Vreugde-vuren en Vuurwercken aen te ſteecken, ſouden konnen voorvallen, voor te komen, als mede om te verhinderen de quade voornemens van eenige Luyden, die qualijck tot de Regeeringe zijn geintentioneert, en die ſigh gemeenlijck van dusdanige gelegentheden bedienen, om van de geſeyde By-eenkomſten plaetſen van onluſt en oproer te maecken, is op heden door ſijn Majeſteyt in ſijn Raedt belaſt, dat geen Perſoon of Perſonen, van wat qualiteyt of conditie de ſelve mogen zijn, ſig ſullen verſtouten eenige Vreugde-vuuren of andere publijcke Vuurwercken tegen den 8 Juny naeſtkomende, als wanneer den Dagh van de Geboorte en miraculeuſe en geluckige Herſtellinge van ſijn Majeſteyt werdt geviert, of oock op hoedanig ander Feeſt-dagh of tijdt te maken of doen maecken, ſonder alvorens een expreſſe permiſſie van ſijn Majeſteyt of ſijnen Raedt daer toe verkregen te hebben, of ten zy ſulckx hun door den Heer Major der Stadt Londen, of door de onderſcheydelijcke Vrede-Rechters, yder in ſijn Wijck, aenbevolen was, op pœne van des Konings ongenade, en volgens d'uytterſte ſtrengigheyt der Wetten te werden vervolgt. Oock wert een yder belaſt kenniſſe van dit tegenwoordige Bevel te nemen, alſoo 't ſelve anders op haer pericul en riſico ſal weſen.

FRANÇOIS GUYN.

Omtrent de selve tijt sprack men tot Londen/ dat aen de Grave van Shafsbury door eenige Persone een vorder en geheele ontdecking van 't Complot was gedaen; waer over oock den Raedt des Konings/ na dat het selve haer door gesevden Grave was gerapporteert/ een Committé van den President Roberts de Graven van Essex/ Bridgewater en ged. Grave van Schafsbury ordonneerde/ om van 't selve een nader ondersoeck te doen; doch wat by de selve daer in is uytgevonden/ heeft men tot noch niet volkomen konnen vernemen invoegen wy 't selve voor dees tijdt sullen laten berusten.

Aen des Konings Raedt wierdt mede door eenen Fitzgerald een Verraet 't welck in Yrlandt voorgenomen was/ ontdeckt; maer dewijl 't selve eerst naderhant in 't licht is gekomen/ sullen wy daer van op sijn tijdt spreecken.

Sr. William Waller/ een van de Vrede-Rechters/ die soo yverig de Protestantse saeck tegens de Roomsse had voorgestaen/ wierdt door ordre van sijn Majesteyt sijn Commissie ontnomen/ om dat hy den bewusten Higgic, daer van wy hier voor geseyt hebben/ die door den Raedt in Gatehouse was gevangen geset/ uyt sijn eygen authoriteyt daer uyt had laten halen/ en in een Herberge tegens andere geconfronteert: Dit gaf aen de Protestanten achterdencken, of daer onder iets anders mocht schuylen/ maer daer is tot nog toe niet op gevolgt.

Korts daer aen gebeurde een andere actie aen den Vrede-Rechter Mr. Arnold/ die by den Temple tot Londen op den avont door 3 onbekende Persoonen wierdt aengerand/ en 12 a 13 steecken met Degens gegeven; dit geschiede/ om dat hy mede een yverigh Vervolger der Roomsse was geweest/ en een seecker Priester/ Evans genaemt/ door sijn beleyd gevangen/ en naderhant gehangen was geworden/ want in d'Attacque riepen sy hem toe: Gy Hont, bid nu Godt voor de Ziele van Capiteyn Evans. Doch op 't gerucht eenig Volck aenkomende/ mosten sy hem weder verlaten/ en haer selfs salveren: Gemelde Mr. Arnold wierdt korte tijdt daer na weder van sijn Wonden genesen/ en eenige Personen/ daer men suspitie op had/ gebangen genomen/ onder welcke mede een was/ die men in den Tour onder de Dienaers van den Lord Powis had gevonden; maer dese/ een Nederlander zijnde/ gaf soo veel bewijs van sijn onschult/ dat hy weder vry gestelt wierdt. Den Koning/ hier van geinformeert, liet aenstonts 100 Ponden beloven aen die gene/ die een van de Hantdadige soude konnen aenwijsen: Gelijck eenige tijdt daer na John Giles uyt het Graefschap van Monmouth wiert gehaelt/ en na dat daer aen schuldigh bevonden was/ gecondemneert/ om driemael in de Pillory te staen.

Dit gaf een groote verbittering onder de Protestanten door het geheele Koninckrijck/ sig inbeeldende of de Roomsse daer mede voor hadden alle de Vrede-Rechters van die Bedieningen af te schricken/ en alsoo het ondersoeck van het Complot te stremmen; de welcke noch te meer aenwies/ om dat'er een gerucht liep/ dat men Dugdale en andere/ die men met beloften niet had konnen omsetten/ met Vergif van 't Leven had willen beroven: waer by noch quam/ dat de.

de Hartog van Buckingham door eenen Philip le Mar / met wie hy het selve soude gepleegt hebben / van Sodomie beschuldigt wierdt / maer dewijl dit alleen uyt partyschap wierdt gedebiteert / viel die saeck t'eenemael in duygen / alsoo sijn Beschuldigers / die daer toe bekenden omgekocht te zijn / met in de Pilory te staen / wierden gestraft.

Terwijl naeckte de tijdt van het sitten van 't Parlement / waer na veele al verlangt hadden / maer sijn Majesteyt den 15 April in sijn Raedt komende / maeckte hun bekent / dat hy voorgenomen had 't selve voor een kleyne tijdt te prorogueren / namentlijck tot den 17. 27 Mey daer aen volgende / 't welck / wanneer beyde Huysen t'samen gekomen waren / haer door den Cancelier met de volgende Woorden wierdt aengediend.

Mylords, en ghy Ridders, Stedelingen en Burgers van 't Huys der Gemeente.

Uyt krachte van de Commissie, die u voorgelesen is, soo is 't sijn Majesteyts behagen, dat dit Parlement sal geprorogueert werden tot den 27 van Mey naest, en dienvolgende werdt het Parlement tot die tijdt geprorogueert.

Den Heer Hartog van Jorck sigh sedert laetst in Schotlandt hebbende onthouden / kreeg in Februarij van sijn Majesteyt ordre / om sig weder na Londen te begeven: Waer op gemelden Heer Hartogh den Schotsen Raedt te samen hebbende geroepen / haer tot afscheyt te kennen gaf: Dat niets dan sijn Majesteyts Ordres hem van haer konde doen scheyden, als van wien hy sulcke groote eerbiedigheden hadde ontfangen, dat hy niet soude nalaten, om sijn Majesteyt een goede indruck van een getrouwe Adeldom en beter Natie te geven, als sommige in Engelandt hem souden vertonen. Waer op gem. Raedt hem hartelijck bedanckte voor sijn Koninckljcke tegenwoordigheyt / met aenbiedinge van haer Persoonen / Koetsen / &c. om hem over Landt te geleyden: Maer dewijl sijn Majesteyt eenige Jachten tot sijn transport gesonden had / deden sy eenige Schepen daer by / om sijn Bagagie daer in te laden. En heeft daer na degemelde Raedt / doe den Hartog in 't Na-jaer weder in Schotlandt quam / om haer goeden yver tot de Koninkl. Familie te betonen / de volgende Missive aen sijn Majest. gesonden.

SIRE.

WY hebben reden om te gelooven, dat de rechtmatige bevelen van uwe Majesteyt nimmer sullen werden nagelaten door onbillijckheyt, of geretardeert door sloffigheyt van dit uwe Majesteyts outste Koningrijck, zijnde volkomentlijck overtuygt, dat niets van ons werdt gerequireert, als dat wy ons selven door de beste middelen mogen preserveren tegens soo schrickelijck gevaer, als ons dreygt, van deselve beginselen die ons in vorige tijden hebben geruineert; soo dat uwe Onderdanen genootsaeckt zijn te bekennen, dat niets haer geluck kan verminderen als ongelovigheyt en ondanckbaerheyt, en spenderende uwe Majesteyt

voor onſe beſcherminge al de Inkomſten, die deſelve treckt uyt dit Koningrijck, toont deſelve niet van ons te begeeren, als dat wy letten op ons eygen intreſt, en dat de ſelve uwe Maj. niet by ons wint, als de ſorge om ons te regeren na ons eygen genoegen. De eerbiedigheyt en toegenegentheyt,die wy alhier in uwe Majeſteyts Onderdanen beſpeuren voor uw Broeder den Heer Hertog van Jorck, verſeeckert ons, dat ons niet ontbreeckt, als de occaſie, om voor de Koninglijcke Familie te wagen ons Lijf en Goedt, welcke beyde ſoo ſecuur door u Majeſteyt zijn geſtelt; en gelijcke onſe eſtime voor ſijn Koningl. Hoogheyt dagelijcks vermeerderde by ſijn aenweſen alhier, ſoo bedancken wy uw' Majeſteyt hartelijck, voor dat deſelve weder herwaerts heeft gelieven te ſenden, en alſoo te ſecureren de wettige Spruyte van die Koninglijcke Familie, welcke is de eenige Securiteyt en Glorie van dit Koningrijck, op welcke de minſte Invaſie ſoo groote invitatie ſoude geven tot alle inſolentie, dat niet minder dan een Burgerlijcken Oorlog ſoude te verwachten zijn : want verſtandige en geintereſſeerde Lieden, zijnde gemiscontenteert of Factieus, ſouden altoos onder het een of 't ander pretext het Lichaem van u Volck maecken het Loon van haer Gierigheyt,en de Roof van haer Ambitie, en maken alſoo een diviſie, niet alleen tuſſchen deſe Koningrijcken, maer oock in yder van deſelve. En waerom ſal yder een geen Koningh willen zijn, indien de wettige Succeſſeur eens uytgeſlooten werdt, en wat ſal men vaſt ſtellen, indien wy dit fundament verlieſen. En daer benevens dancken wy hertelijck uw Majeſteyt, dat deſelve herwaerts heeft gelieven te ſenden ſijn Koningl. Broeder, die een exemplare getuyge ſal konnen zijn van onſe getrouwigheyt, en occaſie, om aen de Werelt te toonen,dat geene Jalouſyen in 't toekomende ons ſullen diverteren van onſe plicht tot de Koninglijcke Linie, die onſe Voorouders ſoo veele Eeuwen hebben gemaintineert. En twijffelen wy niet, of uw Majeſteyt ſal in 't korte ſien de goede effecten tot uwen dienſt van ſijn aenweſen alhier, en ſullen wy in alle gelegentheyt ſijn Koninglijcke Hoogheyt met alle gehoorſaemheyt aſſiſteren. Was geteken

Rothes Cancelier,	*Winton,*	*Carthness,*	*George M. Kenzil,*
Alex. St. And.	*Linligthon,*	*Lorn,*	*Rich Martland,*
Athol,	*Porth,*	*Jo. Edm.*	*Jo. Houlis,*
Douglas,	*Strathmore,*	*Ross,*	*And. Ramſay,*
Montroſe,	*Roxburg,*	*Ja. Dalrijmple,*	*Jo. Warchup,*
Glencairn,	*Balcarras,*	*Ch. Martland,*	*George Gorden,*
		Th. Murray,	*Jo. Dramond,*

Den Heer Hertog van t'ſcheep geſtapt / quam den 22 Febzuary tot Londen/ en wierdt op ſijn aenkomſt doo; het Geſchut van den Tour / en van ſijn Majeſteyt verwelkomt; welck Compliment den Lord Major en Aldermans van Londen een dagh a twee daer na mede quamen afleggen / en ſijn Koninglijcke Hoogheyt de Handen kuſſen : de welcke oock ko;t daer aen de Hertoginne van Modena/

Modena/ sijn Gemalins Moeder/die alsdoen tot Londen was gekomen/ging verwelkomen.

Eer wy Engelandt verlaten/ moeten wy dit noch seggen/ datter al voor eenige tijdt by sommige was gedivulgeert geweest/ dat sijn Majesteyt zich met de Moeder van den Hertogh van Monmouth in een solemneel Huwelijck had verbonden gehad: 't selve gaf nu soo grooten roep in dat Rijck/ dat al-om gespargeert wierdt/ al of den Bisschop van Durham in een swarte Doos de Getuygenissen daer van soude hebben/ maer die/ daer over ten Hove gevordert/ seyde hier van niets te weten: naderhant wilden sommige onrustige Geesten noch/ dat de Graven van St. Albaens en van Machelsfelt kennisse van dese saeck hadden; doch deselve voor des Konings Raedt ontboden zijnde/ verklaerden/ dat sulcks onwaer was; invoegen sijn Majesteyt/ om diergelijcke uytstroysselen te verhinderen/ en oock om aen yder het contrarie te doen blijcken/ de volgende Proclamatie liet uytgeven.

CHARLES R.

WY hebben kennisse moeten nemen van de groote vlijt en boosheyt, waer mede eenige Luyden van een oproerige en rustelose geest al-om verspreyt hebben een vals en schandaleus rapport, van een Huwelijck, of Contract van Huwelijck, dat gesupposeert werdt geweest en gemaeckt te zijn tusschen ons en eenen Mrs. Walters, alias Barlow, nu overleden, Moeder van den tegenwoordigen Hartog van Monmouth, trachtende daer mede de gedachten van onse lieve Onderdanen te vervullen met twijffel en vreese, en, soo 't mogelijck was, te verdeelen in Partyschappen en Factien, en, voor soo veel in haer is, in questie te trecken het klaer en ontwijffelbaer Recht van onse ware en wettige Erfgenamen en Successeurs tot de Kroon: Derhalven hebben wy ons geobligeert gevonden aen onse lieve Onderdanen te laten sien, hoe verre wy (uyt sorge voor haer en hare posteriteyt) alrede zijn gegaen, om voor te komen de quade consequentien, die soo een dangereus en boos rapport in de toekomende tyden tegens de vrede van onse Koninckrijcken souden mogen hebben.

In January laetst was het 12 Maenden, dat wy de navolgende Declaratie, geschreven met ons eygen Hant, in de volgende Woorden hebben gedaen.

EEn vals en boos rapport, listelijck by sommige, die noch Vrienden van my noch de Hartog van Monmouth zijn, verspreyt wesende, al of ick oyt met sijn Moeder soude hebben verbonden of getrouwt geweest: En of ick wel versekert was, dat dese ydele Vertellinge geen effect in dese Eeuwe kan hebben, nochtans heb ick het mijnen plicht geoordeelt, ten opsicht van de ware Successie van dese Kroon, en dat de toekomende Eeuwen niet eenig pretext van de disturbatie op dat fondament, of eenig ander van diergelijcke nature, mochten hebben, hier mede in de presentie van Godt Almachtig te verklaren, dat ick nimmer getrouwt ben geweest, of my met eenig Vrou-mensch, wie 't mochte wesen, hebbe verbonden

den, als met mijn Vrouw de Koninginne Catharina, met welcke ick nu getrouwt ben. Tot getuygenisse van dien ondertekene dit met mijn eygen Hant, tot Withal den 6. 16 van January 1679.

CHARLES R.

Welcke Declaratie wierdt gedaen in presentie van W. Cant. H. Finch C. H. Coventry. J. Williamson.

Om welcke Declaratie te versteercken, hebben wy in de volgende Maert (het welck was voorledene Maert over 12 Maenden) noch een publijcker Declaratie in onsen Secreten Raedt gedaen, insgelijckx met onse eygen Hant onderschreven, en hebbende begeert, dat daer van een oprechte aentekening in onse Raets Boeck soude gedaen werden, hebben wy die ondertekent, en begeert, dat de Lords, die doe in den Raedt waren, de selve insgelijckx souden ondertekenen: En wy ordonneerden, dat het Origineel soude gesloten werden in de Raedts Kist, waer in de selve noch leght: En is den inhout van 't selve in 't Raedt-Boeck in de volgende Woorden.

In 't Hof tot Whitehal den 30 Maert (9 April) 1679, present Sijn Koninckl. Majesteyts Doorl. Persoon, den Lord Cancelier, den Lord Thesaurier, &c.

Sijn Majesteyt heeft desen dag belieft te beveelen, dat de navolgende Declaratie soude werden gestelt in 't Raedt-Boeck, zijnde geheel geschreven en ondertekent met sijn Majesteyts eygen Hant, op een Papier, dat sijn Majesteyt desen dagh heeft overgegeven, om in de Raedt-Kist gesloten te werden, te weten:

OM weg te nemen eenig dispuyt, dat in 't toekomende soude konnen ontstaen, rakende de Successie van de Kroon, soo verklare ick in de presentie van Godt Almachtig, dat ick noch gemaeckt hebbe eenig Contract van Huwelijck, noch getrouwt ben geweest met eenig Vrouw-mensch, wie het soude mogen wesen, als met mijn tegenwoordige Vrouw, Koninginne Catharina, nu levende.

Withal den 30ste dag van Maert 1679. oude Stijl,

CHARLES R.

Sijn Majesteyt beval ons, die present waren in 't maecken en teyckenen van dese Declaratie, 't selve te getuygen. Finch C., Danby, Lauderdale, Worchester, Offery, Arlington, Sunderlandt, Clarendon, Effex, Bathe, Craven, Aylesbury, H. Londen, N. Durham, W. Maynard, G. Carteret.

In April laetst vonden wy niet alleenig 't selve gerucht weder te herleven, maer soodanig versterckt met nieuwe byvoegingen, waer toe uytgestroyt wierdt, dat'er noch een Geschrift in wesen was, en onlangs aen verscheyde Persoonen getoont, waer by het voorsz. Huwelijck, of ten minste Verbont (alsoo 't rapport verscheyde was) soude blijcken, en dat'er noch verscheyde Lords en andere in 't leven souden zijn, welcke voorgegeven wierdt, dat by het geseyde Huwelijck present souden

den zijn geweest; en of wy wel weten, dat gene van die dingen waerachtigh konnen zijn (als zijnde niet soo ongefondeert en vals, als dat'er eenig sodanig Huwelijck of Verbond tusschen ons en de gesëyde Mrs. Walters, alias Barlow, soude wesen) soo nochtans hebben wy voor ons doen roepen en in den Raedt ondervragen sodanige Lords en andere Personen; als het gemeen geruchte voorgaf, dat present souden zijn geweest in het gepretendeerde Huwelijck, of eenige kennisse daer van, of van 't gesëyde Geschrift, hebben: En alsoo het blijckt aen onsen gantsen Raedt, uyt het horen van de gesëyde Lords en andere Personen, op verscheyde Interrogatien, en uyt hare ontkenninge, dat sy present zijn geweest by eenig sodanig Huwelijck, of eenige saeck daer van te weten, of oock van sodanigh Geschrift; dat het voorgeven en verspreyen van sodanigh rapport, soo qualijck t'samen hangende in verscheyde deelen, is 't effect van een diepe boosheyt van eenige weynige, en van losse en ydele discourssen van andere: Soo heeft het ons goet gedacht noch ter tijt te vereysschen, dat wy onse boven-verhaelde Declaratie meer publijck maken, en de selve ordonneren (gelijck als wy op heden mits desen doen, met advys van onsen Secreten Raedt) voort te doen drucken en publiceren. En wy roepen by dese occasie Godt Almachtigh tot Getuyge, en verklare op het Geloof van een Christen, en 't Woort van een Koning, dat'er noyt eenig Huwelijck, of Contract van Huwelijck, aengegaen noch gemaeckt is tusschen ons en de gesëyde Mrs. Walters, alias Barlow, de Hartogh van Monmouths Moeder, noch tusschen ons of eenigh Vrouw-mensch, wie 't oock magh wesen, alleen geëxcipieert onse Koninckliijcke Gemalinne Catharina, die nu is. En wy begeeren en beveelen hier by aen alle onse Onderdanen en Subjecten, wie het wesen mag, dat sy niet en sullen onderstaen uyt te geven of te publiceren eenigh dingh tegens den teneur van dese onse Declaratie, op pœne, dat tegens haer geprocedeert sal werden met de meeste strengheyt en rigeur van de Wet. Gegeven tot Withal den 2. 12 dagh van Juny, in 't 32ste Jaer van onse Regeeringe.

Wy schepen over na Vranckrijck; alwaer het gantsche Hof sig prepareerde tot een Reyse na de Nederlandse Conquesten / sijn Majesteyt de selve al in het begin van 't Jaer voorgenomen hebbende / begaf sig den 13 July op reys / verselt van de Koninginne / den Daufijn / de Dausine (die alle met den Koning in een Karosse saten) en vorder van de Hartog van Orleans / sijn Gemalinne en de grootste Princen van Vranckrijck: de Guardes / gelijck anders gebruyckelijck is / wierden thuys gelaten / en de Musquettaires mede genomen / de welcke / nevens de andere Troupen van sijn Majesteyts Huys / door de Hartog van Noailles wierden gecommandeert. Den 14 / na dat hare Majesteyten 's nachts tot Beaumont sur Oise geslapen hadden / quamen sy tot Tillard haer Middagmael houden in de Karosse / gelijck den Koning / om tijdt te winnen / altijt liet doen / op die Plaetsen / daer hy niets te verrichten had; 't selve kon gemackelijck geschieden / dewijl de Karossen ruym en wijd genoeg daer toe gepreparecrt

waren/ en de Officiers van den Koning en Koninginne elck eenmael des daegs de voorsieninge mosten doen. 's Avonts quamen hare Majesteyten tot Beauvais / daer sy / schoon den Koning voor sijn vertreck al geordonneert had / dat niemant eenige kosten tot sijn receptie soude doen / van den Bisschop en Graef van Beauvais/en de gesamentlijcke Inwoonders/deftig wierden gerecipieert. Den 15 aten hare Majesteyten in 't Dorp Oudeuil / en sliepen 's avonts tot Poids (een Prinsdom/ toebehorende de Hartog van Crequi) sijn Majesteyt en den Dausijn hadden echter dien avont het divertissement van de Jacht genomen: En de Prince van Conty / nevens andere Grooten / was 's middags op het Casteel van Creveceur door Mr. de Marevillete deftig getracteert. Den 16 's middags aten sy tot Calaminoy / en quamen 's avonts t'Abbeville / daer de Hartog van Charost/ Luytenant des Konings van Picardyen / haer Majesteyten buyten de Poort ging ontfangen / en binnen de Stadt conduiseren: het Hof bleef hier den 17 / terwijl sijn Majesteyt met den Dausijn wederom het divertissement van de Jacht namen/ en de Coninginne met de andere Dames de Hooft-kercken gingen besien. Den 18 van daer vertreckende/ aten sy tot Bernay/ en quamen 's avonts tot Montreuil. Den 19 hielden sy het Middagmael tot Neufchastel / daer de Hartog van Aumont / Gouverneur van 't Boulonnois / met al den Adel van 't Landt / hare Majesteyten quam ontfangen: des avonts sliepen sy tot Boulogne ; hier ging den Koning aenstonts de Fortificatien besichtigen / en employeerde daer aen de rest van den dagh. Den 20 / na dat sijn Majesteyt tot Wimille had gegeten / steegh hy te Paert / en reed na de Haven van Ambleteuse/ 2 mijlen van Boulogne/ om desselfs situatie te besien; Messrs. de Seignelay en de Combe waren al voorheen derwaerts gesonden/ om van dese / als oock van de Haven van Wissan / noch 2 mijlen van daer / inspectie te nemen: maer sijn Majesteyt dese alle beyde besiende/ bevond / dat die van Ambleteuse dat meerder voordeel had/dat'et d'eenigste Plaets in 't Canael aen de kant van Vranckrijck was / daer men met een Noorden Windt kon uytzeylen / behalvens dat sy al soo goet als de Reede van Duynkercken was / en meer Water had ; hoewel andere meenden / dat die van Wissan / die Itcius Portus was / welcke tot de overvaert van Julius Cæsar in Brittagne had gedient / en maer 5 mijlen distantie van dat Rijck was ; doch sijn Majesteyt die van Ambleteuse voordeeliger oordeelende / beval / dat men die Haven soude bequaem maecken.

Terwijl den Koningh langs dese Kust na Calais reed / hoorde men aen den Oever schieten ; waer op eenige Guardes du Corps en Musquettaires toelopende / 't selve van een Engelsse Petache / welcke een Barck vervolgde / om daer de ingeladene Wol uyt te nemen / bevonden te komen ; 't gantsche Hof schoot daer op na den Oever / waer onder den Dausijn d'eerste was / en na dat den Capiteyn van de Petache was vast-gehouden / wierdt hy voor den Koning gebracht / die / doen hem de saeck was aengedient / aen de Hartog van Aumont

vraegde/

vraegde: Wat hy met hem gedaen soude hebben, indien hy daer niet present was geweest? Waer op gem. Hartog tot antwoort gaf: Dat sijne Kusten inviolable schuylplaetsen waren, dat men daer niemant ongestraft konde attacqueren, en dat hy sigh niet soude hebben konnen dispenseren van die gene met de Doodt te straffen, welcke de stoutheyt gehad hadde om dit Recht van vryheyt te violeren; maer dat de schuldige de eer hebbende van voor sijn Majesteyt te verschijnen, het nu aen de selve stont, om sijn Vonnis uyt te spreecken Doch den Koning gaf hem echter, door sijn gewoonlijcke goetheyt, pardon.

Sijn Majesteyt sijn wegh na Calais vervolgende, ging evenwel noch eerst het nieuwe Fort Nieulay besichtigen, en vond de Wercken so wel geavanceert, dat hy daer in een seer goet genoegen nam. Terwijl sijn Majesteyt met den Daufijn langs de Kust na Calais quam, had de Coninginne met de andere Dames de groote Wegh opgenomen, en was'er noch eerder als den Koningh, invoegen haer Majesteyt, tot haer divertissement, de Haven ging besien, en met eenige Chaloupen een vierendeel uurs haer op Zee vermaecken. Den 21 besag sijn Majesteyt de Fortificatien tot Calais, en nam oock de visite van ses Compagnien Switsers, van 't Regiment van Phifer. Den 22 ging den Koning 't Fort Nieulay weder besichtigen, en daer na met de Coninginne en de voornaemste Grooten de Fortificatien van Calais na de Zeekant, alwaer men, door het helder We'er, 't Casteel van Douvres en d'Engelsse Duynen seer distinctelijck konde sien. De Coninginne en den Daufijn regaleerden hier ter plaets seer deftigh 12 kleyne Jongetjes, die op 't slaen van de Trommel een Oorlogs-Ballet voor haer dansten, en verscheyde aerdige dingen met den Degen deden. Voor dat het Hof van hier vertrock, sond sijn Majesteyt den Marquis d'Angeau na Engelant, om den Koning aldaer te complimenteren. Den 23 sijn Majesteyt van Calais vertreckende, at 's middags t'Ardres, alwaer hy de Fortificatien besichtigde, en quam 's avonts tot St. Omer; hier wierdt sijn Majesteyt van 't Guarnisoen, dat in de Wapenen stont, ingehaelt, en met groote vreugde van de Inwoonders, die haer Souverain doen eerst sagen, ontfangen: de Poorten waren met driederhande soort van Laken behangen, en de Straten niet alleen met Bloemen bestroyt, maer oock in de Lucht hongen van 't een tot het ander eynde der Huysen Stricken vol Bloemen, behalvens dat men noch uyt de Vensters alderhande Lichten en Vreugde-vuuren vertoonde. Den Koning hier met het besichtigen der Fortificatien tot den 25 doorgebracht hebbende, trock den selven dagh na Aire, en besagh daer mede, gelijck oock van 't Fort Francois, de Fortificatien en 't Guarnisoen. Een half mijl van d'eerste Plaets lagh een Troup van 5000 Man, onder den Ridder de Sourdis, bestaende uyt de Regimenten van Koningsmarck, Vivans, Villeroy, Quincy, de Lumbres en Rose, waer van sijn Majesteyt voort de Revue ging doen, en de selve, soo alsse in Bataille gerangeert stonden, Compagnie voor Compagnie besagh: de goede gestalte, daer sigh dese Troupen in bevonden, bewoog den

Koning/ om die tot op drie quartiers aen St. Omer te laten avanceren/ op dat de Coninginne en d'andere Dames het vermaeck/ van de ſelve te ſien/ mede ſouden hebben/ gelijck geſchiede. Den 26 vertrock het Hof van St. Omer, en at tot Monguebour: Grevelingen hier een half mijl van daen leggende/ wierd in paſſant van ſijn Majeſteyt beſichtigt/ de welcke met den geheelen Treyn des avonts ten 8 uren tot Duynkercken quam: Tegens deſſelfs aenkomſt had Mr. de Seignelay/ op ordre van den Koning/ een deftig Oorlog-ſchip/ gecommandeert door den Ridder de Lery/ op de Reede van Duynkercken doen komen/ op dat ſijn Majeſteyt met het geheele Hof het vermaeck van 't ſelve te beſien/ ſoude genieten: dit was nu den 23 aldaer gearriveert/ en ondertuſſchen alle preparatien gemaeckt/ om ſijn Majeſteyt daer op te ontfangen: het ſoude te verdrietigh en te lang vallen/ om alle particulariteyten van de Kledingen der Officiers/ Bootsgeſellen en Soldaten van dit Schip te verhalen/ ſoo veel is'er af/ dat den Koning/ om 't ſelve op 't magnificqſte aen ſijn Hof te vertoonen/ de Soldaten en Matrooſen ſelfs met koſtelijcke Lakenſe-Klederen/ met Gout en Silver geborduurt/ had laten voorſien. Sijn Majeſteyt met alle bedenckelijcke eer van den Marſchalck d'Eſtrades tot Duynkercken ingehaelt/ wierdt 's avonts op het Stadthuys deftigh getracteert/ alwaer onder 't eten den Ridder de Lery mede inquam; den Koning hem ſiende/ ſeyde met een aengenaem gelaet: Heer Ridder, gy ſult de eerſte Capiteyn van mijn Koninckrijck weſen, die my een Oorlog-ſchip heeft laten ſien, morgen ſal ick ten dien eynde aen uw Boort komen. Den 27 kregen de Graef van Oxfort en den Colonel Churchill/ die van de Koning van Engelant en Duc de Jork geſonden waren/ om ſijn Majeſteyt te complimenteren/ Audientie; gelijck oock den Marqnis van Wargnies/ die van de Hartog van Villa Hermoſa afgevaerdigt was. Den ſelven dagh alles vervaerdigt zijnde/ om ſijn Majeſteyt op dit Schip/ genaemt d'Entrepenant/ te ontfangen/ trad den Koning in een Galjoot/ dat van voor en achter vergult/ en t'eenemael op het koſtelijckſte opgeſmuckt was/ want in plaets van de Touwen gebruyckte men Syde Carmoſijne en Goude Koorden: ſoo ras als die van 't Schip ſijn Majeſteyt ſagen aenkomen/ ſtelde den Ridder de Lery yder op ſijn poſt/ met de Wapens ter aerde; en doen den Koning ſigh daer aen vaſt hechte/ wierdt een koſtelijcke opgepronckte Ladder om laeg gelaten/ om mede op te komen/ gelijck ſijn Majeſteyt/ verſelt van den Dauſijn en andere Grooten/ dede/ en van den Ridder boven ontfangen wierdt: den Koning/ daer in zijnde/ beſagh alles op het naukeurigſte/ ſelfs tot Kruyt en Loot incluys/ en vraegde t'elckens aen den Ridder/ die hem over-al geleyde/ waer toe elck van noden was/ de welcke hem daer in goede ſatisfactie dede: ſijn Majeſteyt dus alles beneden geſien hebbende/ quam weder boven/ en beval/ dat de Matroſen hare Exercitie van de Zeylen ſoude vertonen/ en de Soldaten vervolgens oock van de Wapenen/ 't welck beyde met groot genoegen gedaen wierdt: den Ridder ſijn Soldaten en Matroſen toen op een nieuw in ordre rangerende/ ſtelde ſig

in

in postuur/om het abordeeren af te wijsen/ 't welck met bysondere gauwe actien/ als een Spiegel-gevecht/ volvoert wierdt: den Koning meergem. Ridder met de Degen in de Vuyst heen en weer siende draven/ seyde aen den Daufijn: Siet gy wel hoe den Ridder ageert? Hy heeft sigh in diergelijcke occasien wel gevonden (maer toen was het geen spel) daer hy sig met glorie heeft uytgeholpen. Sijn Majesteyt commandeerde vervolgens/dat men de Exercitie van 't Canon soude beginnen; 't welck met soo groote satisfactie van den Koning geschiede/ dat hy beloofde gemelde Ridder by gelegentheyt te sullen faboriseren. Sijn Majesteyt dus alles besichtigt hebbende/ keerde/ na derdehalf uur verblijf/ te rugh na Duynkercken: Waer op de Coninginne met de andere Dames 's namiddags ten 3 uren het gem. Schip mede gingen besien/ doch voor haer was een Brugh van 't Landt tot op het Schip gemaeckt/ op dat sy te gemackelijcker daer in souden konnen komen: de selve Exercitien/ die voor den Koning waren geschiedt/ wierden mede voor haer gedaen/ soo dat sy/ na 3 uren verblijf/ met groot genoegen na de Stadt keerden. Den selven namiddagh besag sijn Majesteyt de Fortificatien van Duynkercken/ voornamentlijck na de kant van de Haven/ om 't welck noch te verbeteren/ 2 nieuwe Wercken wierden begonnen. Den 28 dede sijn Majesteyt de Revue van 't Guarnisoen/ bestaende uyt vijf Fransse en 2 Switserse Batailllons/ en besag vervolgens de Citadelle. Den 29 begaf den Koning sigh weder op het Schip/ en nam sijn vermaeck/ om al de vorige Exercitien/ doch in confusie/ en als of sy aen den Vyant waren/ weder aen te sien; doch het geestigste was/ dat de Matrosen/ op het aborderen/ d'een een Zabel/ en d'ander een Bijl/ Pertuisaen/ Hellebaert/ Degen/ Musquetten of Pistool namen/ en soo toeliepen/ waer in sijn Majesteyt sigh volkomen vernoegt toonde/ te meer/ dewijl hy 't Scheeps-volck/ na gedane Exercitie/ de Maeltijt sagh houden: Na 3 uren verblijf trad hy weer in sijn Galjoot/ om een Gevecht tusschen 2 Fregatten/ die daer toe al gereed lagen/ te sien/ het eene was l'Adroit genaemt/ gecommandeert door Monsr. de Pannetier/ en gemonteert met 36 Stucken/ en 't ander de Serpent/ gecommandeert door Monsr. Albert/ en gemonteert met 30 Stucken: sijn Majesteyt nam den Ridder de Lery in sijn Galjoot/ om het Roer te bestieren; en de Coninginne/ die met de Dames in een ander Galjoot/ niet min kostelijck/ was ghestapt/ gebruyckte den Capiteyn Mr. de Selingue/ om haer Roer te bestieren: het teken tot den Aenval gegeven zijnde/ soo lichte l'Adroit het Ancker/ en poogde de Wint te winnen; 't andere deed niet min/ dan ontfing voort de geheele Laeg/ de welcke hy echter niet lang schuldig bleef/ maer betaelde l'Adroit met gelijcke munt; sy quamen eenige malen tot op een Pistool-schot aen malkander/ weecken weder af/ en wonnen en verloren de Wint/ doch na dat het selve omtrent een uur geduurt had/ keerde den Koning weder na de Stad/ en daer mede hielt alles op. Sijn Majesteyt/ om te betonen hoe aengenaem hem al dese Exercitien geweest hadden/ dede de volgende Vereeringen aen 't Scheepsvolck uytdeelen.

12000 Ponden aen den Ridder de Lery,
2000 Ponden aen den tweeden Capiteyn,
1000 Ponden aen yder van de 4 Luytenants,
600 Ponden aen yder van de Vendrichs,
300 Ponden aen den Schippper,
100 Ponden aen yder Garde van de Marine,
4000 Ponden aen de Soldaten en Matrooſen,
100 Ponden aen den Aelmoeſſenier,

Den Dauphijn en andere Grooten diſtribueerden oock verſcheyde Vereeringen onder 't Scheepsvolck / ſoo dat het ſelve niet min over deſe Giften / als hare Majeſteyten over hare Exercitien / vernoegt waren. Den 30ſte / na dat ſijn Majeſteyt de Engelſſe Afgeſanten haer afſcheyt gegeven / en yder met een Boot / met Diamanten omſet / vereert hadde / vertrock hy langhs de groote Wegh van Duynkercken nae Yperen (in paſſant het Fort Louys / het Fort Francois en Bergen Wynox beſichtigende / in welcke laetſte Plaets hy oock de Reveue van 't Guarniſoen deede) en quam des avonts ten 5 uren aldaer: Hier wierdt ſijn Majeſteyt van den Marſchalck de Humieres / Gouverneur Generael van Vlaenderen / en van den Marquis de la Trouſſe / Gouverneur van de Stadt / deftig ingehaelt; de Inwoonders betoonden op deſſelfs aenkomſt allerhande Vreughde-teeckenen / by kans op de wyſe als die van St. Omer; doch dat hadden ſy meer / dat ſy verſcheyde Piramiden hadden opgerecht. Den Koning hier den 31 overbrengende met het beſien der Fortificatien / en de Reveue van 't Guarniſoen / trock den eerſten Auguſti met het geheele Hof weder van daer / at 's middags tot Gelewe / en quam 's avonts tot Rijſſel / hebbende echter in paſſant Warneton en Meenen mede beſichtigt: de Magiſtraet leyde op deſſelfs aenkomſt hare Complimenten af / en 't Guarniſoen conduiſeerde ſijn Majeſteyt binnen de Stadt: op d'Eſplanade van de Citadelle ſtonden doenmaels 3 Regimenten / namentlijck / dat van den Dauphijn / van de Fuzeliers / en van Magalotti / in Batailje / welcke den Dauphijn aenſtonts ging beſien / en zich met de halve Pieck in de Handt aen 't hooft van ſijn Regiment ſtelde / om den Coning / die zich derwaerts had begeven / te begroeten / gelijck gem. Prins met een ſinguliere gratie en Oorlogs-gelaet dede. De Burgers hadden hier ter Plaetſe geen minder preparatie gemaeckt als ergens elders / om ſijn Majeſteyt t'ontfangen / want behalven de mindere dingen / was'er een ſeeckere Machine / die de Reuſen-ſtrijt verbeelde / en reflectie op de Oorlogen des Conings hadde / opgerecht; het ſoude te langh vallen al de particulariteyten daer van te verhalen; alleen ſullen wy ſeggen / dat de ſelve met alle ſijne betekeningen / tot groot genoegen van 't Hof / door 't Vuur wierd vertoont en verteert / uytgenomen de Pedeſtael. Sijn Majeſteyt den 2 de Fortificatien beſichtigt hebbende / vertrock den 3 van daer / at tot Pont a Treſin / en

en quam 's avonts tot Doornick / daer hy van den Graef van Montbron wiert ontfangen; dien avont besagh hy noch de Fortificatien / en deede de Reveue van 't Guarnisoen; doch vertrock den 5 weder van daer nae Valencijn. Omtrent een uur van Condé lagen 8 Regimenten Ruyters onder Monsr. de Montbron / waer onder des Dauphijns en des Hartogh van Orleans Regimenten waren / welcke op 't aennaderen van den Coning zich yder aen 't hooft van de hare stelden / en hem begroeten: Sijn Majesteyt de Reveue hier van gedaen hebbende / vervorderde sijn wegh over Condé / daer hy de Fortificatien besag / en quam 's avonts tot Valencijn / alwaer hy van de Gouverneur Graef Bardi-Magalotti wierdt ingehaelt: de Inwoonders waren hier mede in de weer / en hadden een Machine van Hercules / reflecterende op sijn Majesteyt / opgerecht / dewelcke even gelijck die tot Rijssel wierdt vertoont. Den 6 kreeg hier den Heer van Zuylesteyn / die wegens haer Hoog Mog. was afgesonden / om sijn Majesteyt te complimenteren / Audientie; en den selven dagh ging den Coning met den Dauphijn de nieuwe Fortificatien van dese Plaets besichtigen. Den 7 deede sijn Majesteyt een keer na Quesnoy / en vertrock den 8 over Bouchain / daer mede de Fortificatien besag / na Camerijck / alwaer 's avonts aenquam / werdende door Mr. de Cézan / die Gouverneur was / deftig ontfangen. Den Coning de Citadelle en Fortificatien besien hebbende / toogh den 9 van daer / at te Quievy / en sliep te Landrechies. Den 10 at sijn Majesteyt in d'Abdy van Marolles / en quam 's avonts tot Avesnes / alwaer hy 't Garnisoen en de Fortificatien besag. Den 12 vertrock 't Hof van daer / at tot Beaufort / en sliep tot Maubeuge / en den 13 tot Thuin. Den 14 at den Coning tot Castillon / en sliep tot Philippeville: hier vertoefde sijn Majesteyt twee dagen / en deede onderwijl een keertje nae Charlemont. Den 17 quam den Coning tot Rocroy / en den 18 tot Charleville: hier bleef 't Hof den 19 / en sijn Majesteyt ging ondertusschen Mezieres besien. Den 20 quam hy tot Sedan / en den 21 tot Stenay. Hier lagh een Corps Dragonders van 14 Regimenten / waer van sijn Majesteyt de Reveue deede / en toen over Liesse / Villers Cotrets en Nanteuil te rug na Versailjes keerde / daer 't geheele Hof den 30 deser aenquam.

Dese Reyse des Konings / daer sommige al vreemde inbeeldingen van hadden gehad / liep aldus met vermaeckelijckheyt deur; en 't is geloofselijck / dat die meest aengevangen was / om de Daufine / die korts te voren eerst in Vranckrijck was gekomen / de heerlijckheyt van sijn Majesteyts Koninckrijck / en sijne onlangs geconquesteerde Plaetsen te laten sien / vermits van 't gantsche Jaer van de Franssen aen die kant niet met de Wapenen is ondernomen.

Eer wy tot iets anders over stappen / moeten wy dit noch aenroeren / dat 'er sedert eenige tijdt tusschen de Koning van Vranckrijck en den Paus eenig verschil over sommige Kerckelijcke Beneficien in 't Koninckrijck van Vranckrijck / die Regalien genoemt wierden / is ontstaen geweest / 't welck selfs soo ver is gekomen / dat den Paus / sulckx niet willende toestaen / daer over seer scherpe

Brie-

Brieven aen sijn Majesteyt van Vranckrijck heeft geschreven / en onder andere de volgende/ de welcke/ vermits die wel meest gedachte twist inhout/ wy nodig geacht hebben den Leser mede te deelen.

Paus INNOCENTIUS *de XI. aen onse waerdste Zoon* LOUIS, *Alder-Christelijckste Koning van Vranckrijck.*

WAERDSTE ZOON IN CHRISTO.

WY hebben in 2 Brieven overvloedelijck en klaerlijck aen uwe Majesteyt getoont, selfs met d'eenparige getuygenis van byna alle de Schryvers van Vranckrijck, en oock uyt de Schriften van uw Koninckliicke Cancelerye, dat het Decreet, 't welck gy, nu 7 Jaren geleden, uytgegeven hebt, door 't welck gy beveelt, dat die gewoonte van de Vruchten der vacante Kercken te bewaren, die men Regalia noemt, oock tot die Kercken uytgestreckt sal werden, de welcke dese last noyt onderworpen zijn geweest, nadeelig voor de vryheyt van de Kerck is, en strydigh tegen alle Goddelijcke en Menschelijcke Rechten, en vreemt van de zeden en het voorbeelt uwer Voor-Ouderen: In welcke Brieven wy, volgens de plicht van ons Harderlijck Ampt, en om de vaderlijcke sorge, die wy uw eeuwige zaligheyt toedragen, ernstelijck van u versocht hebben, dat gy dit Decreet self, en voort d'andere handelingen, tegens de Rechten en de vryheden der Kercken strydig, soud doen vernietigen en afschaffen. Dese saeck is van soo groote waerde, en ons gevoelen van de billijckheyt en grootmoedigheyt van uw Koninckliick gemoed sodanigh, dat wy sekerlijck vertrouwden, dat uw Majesteyt, voort alles in sijn voorgaende stant herstellende, ons hart, van wyder bekommernissen in soo groot een saeck, en door soo veel andere in de besorging van de Catholijcke Kerck afgetrocken, soude verlossen. Maer na verloop van soo veel Maenden, die wy, om onse langmoedigheyt te tonen, sedert onse laetste Brief hebben laten voorby gaen, hebben wy tot noch toe geen antwoort daer op bekomen, en geen vrucht daer af gesien; ja wy bemercken klaerlijck uyt de Brieven en redenen van veel aen ons, dat alles dagelijckx erger word, en dat onder de deckmantel van dusdanige Regalia, de Collatien der Beneficien, en de Canonijcke Institutien verhindert, d'Authoriteyt der Bisschoppen vertreden, de Kerckelijcke discipline en ordening geturbeert, en eyndelijck, dat een nieuwe practijck, tegen d'oude practijck van de Kerck, en tegen de Goddelijcke Instelling strydig, door de oneerlijcke winst, niet heymelijck, maer onbeschroomdelijck ingevoert worden. Wy verhalen hier niet (om geen vergeefs werck te doen) hoe veel ergernissen en klachten, en hoe veel swarigheden voor de Geestelijckheyt in Vranckrijck daer uyt spruyten; hoe veel gevaerlijckheden, en hoe veel stormen door diergelijcke voorbeelden d'algemeene Kerck boven 't hooft hangen; wat schande dit voor uw naem en eer is; wat smet dit in uw Conscientie indruckt; want wy hebben dat in de voorgaende Brieven genoeg aengewesen. Sy blijcken uyt sigh selven. Onse oprechte liefde tot uw, en tot dit heer-

heerlijck Koninckrijck, de welcke gants vaderlijck is, lijd nochtans niet, dat wy in sulck een groot ongelijck, dat de Goddelijcke Eer aengedaen werdt, en in so groot gevaer voor u self, eeuwig swygē. Maer wy worden weêr, door een innerlijke genegentheyt des harten, en door d'Ingewanden van Jesus Christus, gedwongen uw Majesteyt te bidden en te smeecken, dat hy, gedachtig aen de selfde Christus tot de Oversten der Kerck, *die u hoort, hoort my*, liever na ons, die aen u tot een Vader, en tot een seer lieve Vader verstrecken, en die u het ware en heylsame raden, wilt luysteren, dan na de Zoonen der mistrouwen, die 't Aertse smaken, en die door raden, die in de schijn nut, maer waerlijck schadelijck zijn, de grondvesten van dit vermaert Koninckrijck, op d'eerbiedigheyt der gewyde dingen, op d'authoriteyt van de Kerck, en tot verdediging der Rechten gevest, omrucken, de welcke waerlijck, soo sy de geenen willen wesen, die hun waerdigheyt en plicht, en uw sonderlinge goedertierentheyt tegens hen vereyscht, eerder d'oprechtigheyt en getrouwigheyt der gener behoorden na te volgen, de welcke eertijdts in gelijcke plaets gestelt, gelijck men verhaelt, en onlangs in de Schriften der Fransse Kerck bygebracht is, somtijts in gelijck voorval met een vrymoedige stem de Koningen uw Voor-Vaders vermaent hebben, wat sy aen Godt belooft hadden, en met welcke plechtelijcke eer, toen sy, om het Roer van 't Rijck in handen te nemen, met de gewyde Olie gesalft wierden, te weten, dat sy uyt alle hun vermogen, en met alle naerstigheyt tot sijn Goddelijcke heerlijckheyt souden dienen, en altijt vaerdig en bereyd wesen, om hun Bloedt en Leven tot versekering der Rechten en Vryheyt van sijn Heylige Kerck te storten; en dat sy sullen overwegen, dat het Leven der Menschen vlot en vluchtig is, insonderheyt dat van de Koningen en Vorsten, die, als sy voor Godts streng Oordeel geroepen sullen worden, daer sonder Lijf-wachters, en sonder geselschap, en sonder eenige blijcken van Koninckiijcke of Vorstelijcke Waerdigheyt, of beschutting van vermogen, blood en ongewapend, sullen komen, om reeckening van hun geheel voorgaend Leven te geven; namentlijck, voor een Rechter, die een ondersoecker der Harten, en voor de welcke niets verborgen is, by de welcke geen verkiesing van Personen plaets heeft, die macht heeft, om in de Hel te werpen, daer de Machtigen sware pijne sullen lyden.

Ja in de voorgaende Eeuw ontbrack'er in Vranckrijck geen Bisschop, die, in een groote Vergadering van andere Bisschoppen en voornaemste van 't Hof, by Koning Hendrick de III. van die Naem, in een byna gelijck voorval de saeck van de Fransse Geestelijckheyt in handen nemende. tot den Koning seyde: *dat men waergenomen had, dat'er noyt Koninckl ijck Hooft in Vranckrijck was ontbroocken, dan als de Koningen de Nominatien tot Beneficien, die niet aen hen behoorden, aen sigh hadden begonnen te trecken.* Van de welcke den Heyligen Louis, hooger verheven door de eer van sijn Christelijcke nedrigheyt, dan door de hoogheyt van sijn Koninckiijcke Waerdigheyt, in dier voegen een afkeer heeft gehad, dat hy van selfs oock de gene, die door de Pauselijcke authoriteyt hem aengeboden wierden, had verworpen. Dese Apostolise vryheyt van te spreecken wierd eertijdts, ja selfs tot aen onse tyden, ern-

ernstelijck by de ordening der Bisschoppen behouden, die niets vreesden, en niets hoopten, dan van Godt. Dit was niet alleenlijck door de Koningen geoorloft, maer sy geboden oock, dat men de vermaningen der Bisschoppen in dier voegen sou aennemen, dat de Bisschoppen selven het lof, dat sy verdienden, en een gewenschte uytgang van hun saeck hebben verkregen. En dieshalven bleef d'ordinantie van 't Oecumenisch Concilie van Lions soo langh ongeschonden en onverwaggelijck: Invoegen dat eenige Koningen van Vranckrijck door een gemeen Decreet de gene boos en goddeloos hebben genoemt, die besig waren met de Regalia door eenige middel tot de Kercken, die daer toe niet gewend waren, uyt te breyden, gelijck in uw Jaer-Boecken geschreven word gevonden.

Dese kranckheyt van de tegenwoordige tijdt valt ons soo veel te lastiger, om dat wy weten, dat uw Majesteyt, onder de vercieringen van een Koninckijck gemoed, niets doorluchtiger stelt, dan d'yver der Godvruchtigheyt, en de betrachting van de Goddelijcke Eer, om de welcke gy onlangs soo Godvruchtige en soo heylsame Decreten hebt uytgegeven, en heden, met de Synagogen en Kercken der Ketters te verwoesten, soo veel uytwerckt, tot soo groote lof van uw Naem, en met blijdschap van alle de goede, dat het schijnt, dat'er in den Hemel geen minder Zuylen van beschutte en voortgeplante Godtsdienst voor uw opgerecht werden, als wy verhopen, dat gy van verwonne Barbarise Volcken op Aerden sult nalaten. Gy hebt nochtans naerstiglijck toe te sien, dat het geen, 't welck van uw rechte Handt, dat is van uw ingeboren Godvruchtigheyt, gebouwt is, niet door uw lincke Hand, dat is door de lose en onrechtvaerdige raden van de sodanige verwoest werdt, die de duysternis licht, en het licht duysternis noemen; dewyl wy door de Godspraeck van den Apostel vermaent worden, dat de geen, die in een misdoed, aen alle schuldig is. By dese gelijckheyt hebben'er geen gebreck van eenige geweest, en daer souden noch meer uyt onse Broeders zijn, dappere Mannen, en Yveraers van de Goddelijcke Wet, en van de vryheyt der Kerck, die dese seer sware saeck, aen geheel Vranckrijck, ja aen d'algemeene Kerck gemeen, met gelijcke stantvastigheyt en geest by uw Majesteyt souden verdedigen: maer die door sekere vrees, de welcke aen hen gerechtig en verschoonlijck schijnt, en die wy nochtans ydel, en niet alleenlijck voor het Bisschoppelijck Ampt, maer oock voor de grootmoedigheyt en billijckheyt onwaerdig oordeelen, weêrhouden worden, en swijgen, en ondertusschen verwachten, dat onse ootmoedigheyt van uw zoonlijcke eerbiedigheyt tot dese Heylige Stoel sal verwerven, dat sy niet van uw Koninckijcke Gerechtigheyt, hoewel aen hun Kercken verplicht, darren eysschen. Erken dieshalven in dese onse Brieven hun aller rechtvaerdige droefheyt en Gebeden, ja de wil van God self, met onse Mont u aensprekende, en ernstelijck vermanende, dat gy het voorgedachte Decreet, en al 't geen 't welck by die gelegentheyt tot noch toe tegen de Vryheyt en Rechten van de Kerck gedaen en bedreven is, gantschelijck sult doen veranderen en verbeteren. Andersins vreesen wy grootelijckx, dat gy eens in de ramp sult vallen, die wy in onse andere Brieven u aengesegt hebben, en u nu ten

tweede

tweede en derde mael aenſeggen, doch met onwil, ſoo veel het gevoel van onſe liefde tot u aengaet; maer dewyl Godt ons innerlijcker vermaent, ſoo ſeggen wy u de ſtraf van de hemelſche gramſchap aen. Wy ſullen voortaen deſe ſaeck niet langer door Brieven aenporren, noch achteloos zijn in de hulpmiddelen aen te wenden, die tot de macht behoren, de welcke Goddelijck aen ons is gegeven, en die wy in ſulck een ſware en gevaerlijcke ſieckte, niet ſonder het ſwaerſte misdrijf van 't Apoſtoliſch Ampt, konnen nalaten. Wy ſullen echter hier om voor geen ongemack of gevaer vreeſen, en geen ſtorm, hoe ſwaer ende ſchrickelijck hy oock is, ſchromen, want hier toe zijn wy geroepen. Wy houden onſe Ziel oock niet koſtelijcker, dan ons, die wel verſtaen, dat wy niet alleenlijck met een ſterck, maer oock gelijckmoedig gemoed, om de gerechtigheyt, de verdruckingen moeten aennemen, in de welcke, en in 't Kruys van onſen Heer Jeſus Chriſtus, men ſig moet betrouwen. Wy handelen Godts ſaeck, en trachten niet na 't geen dat het onſe, maer dat Jeſus Chriſtus is. Gy ſult voortaen met hem, niet met ons, te doen hebben; met hem, tegen de welcke geen wijsheyt, geen raedt en geen macht is. Wy met planten en beſproeyen de deelen van ons Ampt, gelijck behoorlijck is, afgedaen hebbende, ſullen verwachten, dat Godt aenwas aen 't werck ſal geven, van de welcke wy, met ernſtige Gebeden, niet nalaten ſullen te bidden, dat het hem belief aen u, en aen deſe onſe vermaningen, kracht en ſterckte in te ſtorten, en het gemoed van uw Majeſteyt tot heylſame dingen te wenden, daer door gy oock ſult konnen te weeg brengen, dat gy ons verblyd, dat uw ſaken dagelijckx voorſpoediger voortgang hebben, en dat de Volcken, onder uw Heerſchappy ſtaende, in een eeuwige en ſeer goede vrede bloeyen. Wy deelen u ſeer vriendelijck d'Apoſtoliſe zegening meê. Gegeven tot Romen den 28 December 1679.

Sedert zijn'er noch andere Brieven gewiſſelt / waer in yder ſuſtineerde / dat hy gelijck hadde; doch daer ontbraecken'er geene aen beyde kanten / die deſe ſaeck ſochten te ſtijven: de Geeſtelijckheyt ſelfs / die veeltijts een gemeene lijn treckt / was in Vranckrijck verdeelt / ſommige oordeelende / dat het den Koning toequam / om die Beneficien aen hem te trecken / en andere weder niet; onder welcke laetſte de Biſſchop van Pamiers / door andere daer in geſtijft / een ſeer harde yveraer voor den Paus was / maer die in 't laetſt van dit Jaer geſtorven / en een ander door den Koning in ſijn plaets genomineert zijnde / waer over oock veel moeyte is geweeſt / ſoo dacht men aen 't Franſſe Hof de meeſte ſwarigheden daer mede overwonnen te hebben / te meer / om dat den Koning in 't laetſt van 't Jaer den Cardinael d'Eſtrees na Romen ſond / om daer met den Paus ſelfs deſe ſaeck te verhandelen / de welcke / dewijl hy noch niet en is afgedaen / wy tot ſijn tijdt ſullen laten ruſten.

Zedert de Franſſen het Caſteel van Luyck in 't Jaer 1676 hadden laten opſpringen / en daer door de Burgerye aldaer goede gelegontheyt gegeven / om

de macht van haren Bisschop / zijnde de Keurvorst van Ceulen / in 't verkiesen van de Magistraet / als anders / groote afbreuck te doen (gelijck als veele daer al lang gewenscht hadden/ doch evenwel door 't Casteel/ 't geen in 't Jaer 1649 tot groot verdriet van sommige / is gebouwt / wederhouden waren) soo is 'er zedert die tijdt tusschen hoogh-gemelde Keurvorst en de Burgerye aldaer een groote twist ontstaen / dewijl dese laetste de Verkiesing van haer Burgermeesteren en Magistraet/ volgens de forme van 't Jaer 1603 en 1631 pretendeerde te mogen doen: Daer in tegendeel den Keurvorst oordeelde / dat het Reglement van 't Jaer 1649 gevolgt most werden: En is dese saeck selfs soo verre gekomen / dat hoogged. Heer Keurvorst / pretenderende daer in grootelijckt beledigt te zijn/ doch/ als een goedertieren Vorst/ niet met de Wapenen (gelijck als sommige meenden / dat hy daer toe genoegsame gelegentheyt hadde) willende ondernemen / sijn klachten aen 't Keyserl. Hof heeft gedaen / en daer de saecke soo verre gedirigeert / dat de Keyserl. Commissie (gelijck de Burgerye van Luyck mede hadde begeert) in April deses Jaers na Luyck is afgesonden/ als den Leser in de volgende Stucken sal konnen sien.

In den Raedt van Luyck, in de groote Zale, den 18 Juny 1680. specialijck vergadert op de vordering van Sr. de Broeck, Keyserl. Notaris, door 't versoeck van den geheymen Raedt van sijn Serenissime Hoogheyt.

DEn selven Notaris de Broeck (gelijck ons heeft geseyt) versocht zijnde van den geheymen Raedt van sijn Serenissime Hoogheyt, heeft ons gepresenteert en geinsinueert de besloten en bezegelde Brieven, onder 't Zegel van sijn Keyserlijcke Majesteyt, die wy ontfangen hebben met het respect en de eerbiedigheyt, die wy aen hooggedachte sijn Majesteyt schuldig zijn: En na dat wy de selve Brief hadden geopent, en daer in gesien, dat den inhout was, om de forme van 't Reglement of de Reformatie van 't Jaer 1649 te observeren, op de toekomende Verkiesing van de Magistraet; soo hebben wy (aengemerckt d'importantie van de saeck) onse Resolutie tot d'eerste gelegentheyt uytgestelt.

Door ordre van den Raedt,

G. DUSART.

In de Vergadering van de Heeren tegenwoordige Burgermeesteren en oude Raden, benevens de Heeren Meesters ende oude Raden der Stadt Luyck, gehouden in de groote Zale den eersten July 1680.

GElesen zijnde de 2 Resolutien van den Keyserl. Raedt van den 18 April 1680. benevens de Brief van sijn Keyserl. Majesteyt, in dato van den 15 dito, mitsgaders de Commissie van sijn ged. Majesteyt, van den selven dagh, voor de Keurvorst van Trier, en de Heeren van de Magistraet van Aken: Soo is geresolveert, om

om die te laten overſetten, te drucken en te diſtribuëren aen de 32 goede Ambachten, om daer op haer Reſolutie over de gewichtigheyt van deſe ſaeck te hebben.

Door Ordonnantie van de geſeyde Heeren,
G. DUSART.

Welcke Keyſerlijcke Commiſſie aldus luyde.

1. DAt'er een nader Schryvens aen de Stadt ſoude gedaen werden, om de Verkieſinge volgens de Reforme van 't Jaer 1649 te doen, met bedreyging, dat ſoo die anders gedaen wierdt, die ſoude vernietigt, en andere remedie in de plaets gebruyckt werden.

2. Dat'er laſt aen de Keurvorſt van Trier en aen de Stadt van Aken gegeven wierdt, om de Stadt Luyck op hare ſwarigheden te horen, en daer remedien toe te ſoecken.

Was getekent,
Chriſtoffel Bever.

De Keyſerl. Miſſive aen de Stadt beſtont in de volgende Woorden.

Leopoldus, door Godts genade verkoren Rooms Keyſer, ſemper Auguſtus.

EERWAERDIGE, LIEVE, GETROUWE.

HEt is ons breedelijck door uwe Antwoorden vertoont, in dato van den 4 Augufti van 't voorleden Jaer, dat het Volck van deſe Stadt ſeer genegen is, om hare ſwarigheden te remediëren, dat onſe Keyſerl. Commiſſie, hier bevorens daer toe gedeſtineert, nu de generale Vrede geſloten is, daer ten eerſten quam; en dat niet tegenſtaende, tot verachting van ons expres gebod, de ſelve Verkieſinge van de Magiſtraet, volgens d'oude form heeft gedaen, en dat met ſulk een eendragt van gemoederen (of wel eer hartneckigheyt) dat het U L. dacht, dat de nieuwe forme daer niet konde geintroduceert werden, ſonder de omkeeringe van de geheele Stadt en deſſelfs Rechten. Waerlijck, wy hebben dit laetſte met ſulck een ongenoegen en ſwaer gevoelen van gemoed verſtaen, als het ſelve openbaer heeft doen ſien hare onverbreeckelijcke hartneckigheyt, de verachting van onſe Keyſerl. Beveelen, en de uſurpatie van de Rechten van uwen Prince, die door de Keyſerl. Macht en Authoriteyt van over ſoo veel Jaren door een gedurige obſervantie daer in is geconfirmeert en geaffirmeert; welck Attentaet nu niet alleen behoorde vernietigt te werden, maer oock door de Wapenen geſtraft, met de hulp van 't gantſe Rijck, op de Boeten, die tegens diergelijcke ongehoorſame Inbreeckers zijn geſtelt. Evenwel, gelijck als wy en uwe ged. Eerwaerdige en Sereniſſime Prins tot uw en al 't Volck van Luyck met ſoo een vaderlijcke liefde en ſincere affectie zijn ingenomen, dat, om die wel te leyden, wy gewilliglijck alle de ſachtſte middelen voor de hartſte willen prefereren: Soo is't, op dat gy 't klaerlijcker ſoud bekennen, en lichtlijcker

tot u schuldige gehoorsaemheyt en onderdanigheyt komẽ,en u daer toe keeren,dat wy goet gevonden hebben, om de swarigheden van 't Volck te erkennen, en daer in te remediëren, onse gewenschte Commissie te depecheren, gelijck wy die goetwillig op heden affenden met Brieven aen den Eerwaerdigen Keurvorst van Trier, en aen onse Keyserl. Stad en Hof van Aken, op dat sy sig daer in met vlijt en kracht employeren; maer ten eynde dat gemelde Commissie mocht plaets grypen, en dat men'er 't succes en gerust effect van magh verwachten, blyvende by onse vorige Ordonnantien, soo beveelen en ordonneren wy nochmaels serieuselijck en strict, dat, latende de Reforme van 't Jaer 1649 in sijn staet, en die tot uwe nieuwigheden gerustelijck is onderhouden, gy uw en 't Volck sigh in de toekomende Verkiesinge van Burgermeesters en Magistraet sodanig draegt, dat die sonder eenige beroering, volgens 't Reglement van de geseyde Reformatie, mag geschieden; want soo men anders doet, en volgens de oude forme, soo verklaren wy niet alleen door dese tegenwoordige voor nul en gecasseert de Verkiesinge en Verkorens, maer wy sullen oock andere remedien tegens de ongehoorsame in 't werck moeten stellen, waer van wy uw wel hebben willen waerschouwen. Vorder behouden wy voor uw en uwe Stadt onse gunst en Keyserlijcke protectie. Gegeven in ons Koninckliijck Paleys van Praeg den 15 April 1680. van ons Roomsse Rijck het 22, van Ongaryen het 25, en van Bohemen het 24. Was getekent,

LEOPOLDUS:

En lager,

vt. LEOPOLD WILHELM, Graef van Koninsgek.

En veel lager,

Door eygen gebod van sijn Keyserl. Majesteyt, CHRISTOPHER BEVER.

Op de rug was 't Keyserl. Zegel in rood Was, en de Superscriptie was; *Aen onse Eerwaerdige en aen 't H. Rijck getrouwe en lieve, de Magistraet van de Stadt Luyck.*

De Commissie aen de Keurvorst van Trier en de Magistraet van Aken bestont in de volgende Woorden.

LEOPOLDUS, &c.

Eerwaerdige Prince Keurvorst, en seer lieve Neve; en Eerwaerdige, getrouwe, onse lieve.

WY geloven, dat aen uwe Ld. en ulieden oock niet onbekent zijn de swarigheden, die 't Volck van Luyck zedert eenige Jaren soo hart drucken, niet alleen onder hun, maer oock principalijck met den Prince, Ministers en Bisschoppelijcke Officiers, in dier voegen, dat het selve ons niet alleen instantelijck heeft gebeden, dat wy onse Keyserl. Commissie daer ter plaetse wilden senden, om hare swarigheden te remediëren, en de Stadt in rust te stellen, maer dat sy oock nu de Magistraet, volgens de oude forme, hadden beginnen te verkiesen, achter wegen latende

latende het nieuwste gebruyck ('t welck sy in 't Jaer 1649 met de Eerwaerdige en Serenissime Keurvorst van Ceulen, haer tegenwoordige Bisschop, en onsen overleden Eerwaerdige Heer Vader, hoogl. gedachtenis, hebben geconfirmeert) en dat sy met der daed daer in noch dencken te continuëren, tegens onse Keyserlijcke vermaningen en Beveelen, gelijk uwer Ld. en gylieden uyt de bygevoegde Schriften speciaelder uw sult konnen informeren, en het voornamentlijck sien uyt de Brieven, die de Magistraet van de Stadt aen ons heeft geschreven, en die wy haer weder hebben gesonden, dat, om het Volck in haer behoorlijcke getrouwheyt en onderdanigheyt tot haer Prince te doen continuëren, het de voornaemste en eenigste sachte remedie scheen, dat onse Commissie aldaer aenquam, en dat'er geen addresse, authoriteyt en neerstigheyt in mancqueerde, op dat de saecken vervolgens so gestelt wierden, dat de swarigheden van 't Volk mochten geremedieert, en alles van wederzyden door een sincere intelligentie in sijn eerste rust gestelt werden: En dewyl, om dit werck aen te vaerden, niemant nader gevonden wierdt, die, om de Nabuurschap, min suspect, aengenamer en genegender tot de Vrede was, als uwer Ld. en U L., soo hebben wy U L. door dese tegenwoordige daer toe verkoren, met soo veel te grooter vertrouwen, als wy weten, hoe genegen U L. zijt, om ons dienst en gehoorsaemheyt te bewysen. Derhalven versoecken wy met goetwilligheyt uwer Ld., en wy beveelen U L. goedertierentlijck, dat gy door uw Afgesondenen tot Luyck (die soo veel authoriteyt, als ondervinding en behendigheyt hebben) een geheele kennis van den staet van dese Stadt met haer Prince, en de swarigheden van 't Volck wilt nemen, en dat sy daer op willen betrachten, om de saken, na dat de billijckheyt en reden sulckx vereyscht, te remediëren, ten eynde, dat de rust van dese Frontier-Stadt, gelijck de publijcke stant van 't Rijck sulckx vordert, weder magh in sijn effect gebracht werden; dewyl, wegen 't geen dat behoorlijck en nootsaeckelijck aen dese onse Keyserl. Commissie is, wy uwer Ld. en aen U L. alle macht en gelegentheyt, gelijck of wy 't selfs waren, geven. Vorder geven wy goetwilliglijck aen uwer Ld. de genegentheyt van onse goetheyt, en aen U L. onse Keyserlijcke gunst. Gegeven tot Praeg den 15 April 1680.

Het Opschrift was.

Copye van de Keyserlijcke Commissie aen den Eerwaerdigen Keurvorst van Trier en de Stadt Aken, om de swarigheden van 't Volck van Luyck te remediëren. Gegeven tot Praeg den 15 April 1680.

Maer die van Luyck sigh na dit Reglement van 't Jaer 1649 niet willende of konnende gedragen, te meer, dewijl de 32 Ambachten daer in mosten advisêren, hebben daer op de volgende Resolutie genomen.

In

In de Vergaderinge van de Heereu nieuwe Burgermeesteren en oude Raden, en van de Heeren Meesters en Commissarissen van de Stad Luyck, specialijck vergadert door Goris Bodet, onsen Bode, gehouden in de groote Zale den 11 Jnly 1680.

GEresumeert zijnde 't Reces van de 32 goede Ambachten, en haer Resolutien en redenen, daer in begrepen, t' eenemael gelesen, soo hebben wy gevonden, dat sy eendrachtelijck geresolveert hebben, om sigh in de toekomende Verkiesinge van de Magistraet met de Reglementen van 't Jaer 1603 en 1631, mitsgaders met de observantie en maintenue van de Rechten, Privilegien en Vryheden van de Stadt, in dit reguard, te confirmeren, en dat sy ons versochten, dat wy aen sijn Keyserlijcke Majesteyt de redenen wilden presenteren, die haer in haer respective stemminge daer toe bewogen en gedrongen hadden; en van gelijcken, dat wy onder andere wilden schryven, om hem, uyt de naem van de Burgerye, te versoecken, dat hy, volgens sijn goedertierentheyt, niet voor qualijck wilde opnemen de bovengenoemde Resölutien, aengemerckt de onmogelijckheyt en strydigheyt, die gevonden wierdt tusschen de observantie van de Reformatie van 't Jaer 1649, en de Executie van 't Mandement en de Commissie, die door hoogged. sijn Majesteyt aen de Keurvorst van Trier en de Magistraet van Aken was gegeven, om de swarigheden van 't Volck te hooren en te remediëren: En dewyl de bovengenoemde Reformatie, soo die geobserveert wierdt, een notoire ruïne van alle de Rechten, Privilegien en Vryheden van de Stadt en de 32 Ambachten soude zijn, soo hebben wy eendrachtig verklaert, en verklaren, dat wy ons met haer bovengenoemde Resolutie conformeren: Gelijck oock de tegenwoordige Heeren Meesters en Commissarissen daer op verklaert hebben, en verklaren, dat sy by hare Resolutie, den 6 Juny 1676 genomen, verblyven. Versoeckende vorder, dat de Heeren Burgermeesteren hare oorsaken en andere redenen ten eersten aen sijn Keyserl. Majesteyt willen representeren. Ordonnerende dieshalven, dat de Stemmingen van de 32 goëde Ambachten met het Reces van ged. Heeren Meesters en Commissarissen sullen geregistreert werden, &c.

Door Ordonnantie van de geseyde Heeren,
G. DUSART.

De Resolutie van de Heeren Meesters en Commissarissen / in 't Jaer 1676 genomen / bestont in de volgende Woorden.

In de Vergaderinge van de Meesters en Commissarissen van de Stadt Luyck, gehouden in haer Kamer den 6 Juny 1676.

GEsien hebbende 't Reces van de pluraliteyt van de 32 goede Ambachten, waer by haer versocht werdt, om sig uyt te drucken over de ondergehaelde Woorden in haer Reces van den 13 Mey laetst, om daer door te weten, wat sy verstonden door

door de Woorden van *de goede unie 't Gouvernement van de Stadt*. Soo hebben sy wel willen verklaren, gelijck sy verklaren door dese tegenwoordige, dat haer intentien gedurigh geweest hebben, en noch zijn, om den Eed, die sy op haer admissie gedaen hebben, inviolabel te observeren, en 't Regiment van Hinsberg, de Vryheden en gemaeckte Vrede, gelijck oock 't Reglement van 't Jaer 1603 en 1631, benevens de Vrede van 't Jaer 1640 en 1649 te behouden, om met de Burgerye, tot maintenue van de selve wel te willen corresponderen, ten eynde het goet Regiment, Gouvernement, Unie en rust van de Stad te bewaren, gelijk sy in een gedrukt Boeckje, Vindiciæ Libertatis genaemt, en andere Stucken, die in de groote Griffie berusten, hebben doen blijcken. Versoeckende derhalven de Heeren Burgermeesters en de Heeren van 't Doorl. Capittel van de Cathedrale, dat sy gesamentlijck met de Stadt tegens sijn Serenissime Hoogheyt, onsen Prince, tot een goede, ware en sincere unie willen ageren. Ordonnerende derhalven aen onse Bode, Copye van dit tegenwoordige aen de 32 goede Ambachten te willen geven.

Door Ordonnantie van de Sitting,

ANT. ROLANDI.

In de Vrede/ die tusschen sijn Keyserl. Majesteyt en de Koning van Vranckrijck laetst tot Nimwegen is gesloten/ waren de Geschillen over de 10 Steden van der Elsas/ &c. en de Dependentien van dien/ welcke de Ministers van sijn Keyserl. Majesteyt aen Arbiters hadden gerenvoyeert (gelijck in de voorgaende Mercurius is geseyt) noch open gebleven; doch de Franssen/ na 't schijnt/ daer na niet willende wachten/ hadden al in 't voorleden Jaer de meeste Plaetsen/ die sy oordeelden/ dat haer daer uyt toequamen/ in besitting genomen/ en de Heeren/ die toe in possessie daer van waren/ na Brisac of Metz gedagvaert/ om het Recht/ 't geen Vranckrijck daer op te pretenderen had/ aldaer te verstaen/ en oock de Huldiging/ gelijck als aen Souverainen toekomt/ te doen: doch gemelde Heeren eerst daer over aen de Rijckx-Vergaderinge tot Regensburg gedoleert hebbende/ vermits verscheyde van de selve Standen van het Rijck waren/ doch daer niet veel konnende opdoen/ alsoo men van de zyde des Rijckx 't selve met gewelt niet konde stutten/ soo hebben de meeste wel genootsaeckt geweest/ om niet t'eenemael van haer Landen gepriveert te werden/ gelijck de Franssen anderşins dreygden/ haer Gedeputeerde na Brisach en Metz te senden; sommige om de Huldiging te doen/ en andere om te vernemen of sy geen uytstel en verlichtenis aldaer konden krijgen; doch Vranckrijck op de voorgemelde 2 Plaetsen een Justitie-Kamer opgestelt hebbende/ om over dese saecken volkomen te oordeelen/ soo heeft de Kamer van Brisach de volgende Sententie in Maert wegens dit werck uytgegeven.

Het Gevolmachtigde vrye Raets-besluyt van der Elsas, gehouden tot Brisach, wegens de Koninckl. Souverainiteyt en possessie van het Neder-Elsas, den 22 Maert des Jaers 1680.

LOUIS, door Godts genade Koning van Vranckrijck en Navarre.

ONsen Opper-Voogt of Bevelhebber over dese vereyschte nootsakelijckheyt, gelijck oock den Procureur Generael in onsen Raedt van der Elsas, mitsgaders den Commissaris, door ons laetste Besluyt daer toe gedeputeert, over de geschiede Executie in onse Canceleryc, van den 2 January, ter eenre; en de gedeputeerde Beschermers van de onrechtmatige Inhebbers en Besitters van de Steden, Vlecken, Dorpen, Ampten, Prooſtdyen en Heerschappyen van 't Neder-Elsas, gelijck oock de Koninckl. Landt-Voogdy Hagenauw, Prooſtdy en 't Capittel van de Stad en 't Sticht Weyssenburg, van den 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24 en 25 January, ter andere zyde. In dier qualiteyt heeft de Voorspraeck van den Grootmeester van de Duytse Ordre, genaemt Scherer, welcke sig, als Commandeur, 't Graefschap Weyssenburg, als behorende aen gemelde Duytse Ordre, heeft aengematigt, voorgegeven, dat het kleyne moeyte was, de hem toegedeelde en geassigneerde Donatie te defenderen, en alsoo alleen wel wilde betonen, dat geseyde Orden het Dorp Reitsfelt, met het Slot, de Prooſtdy, Lieden, Onderdanen, Rechten en Gerechtigheden besat door de verkryging, die de selve Ordre had uytgewerckt by Emmerick, Graef van Leiningen, in 't Jaer 1571, van welcke tijdt de meergem. Ordre in rust en vredelijcke possessie daer van is geweest, en waer door die oock tot een Vorst en Stant des Rijckx is erkent, soo wel door de Westfaelsse als Nimweegse Vrede.

Tribaut, Opper-Gemachtigde van Vorst Karel Gustavus, Marckgraef van Baden Durlach, segt, dat hy 't Ampt Kutzenhuysen, en de daer toe behorende Dorpen, namentlijck, Ober-Susenhuysen, Neder-Susenhuysen, Merckweyler, Holschon en Matzthal, door Donatie van de Koning van Sweden van 't Jaer 1656 besit, en versoeckt uytstel, om daer van sijn meeninge te geven.

Beausire, Opperste Voorspraeck van de Hartog van Tweebrugge, heeft geseyt, dat hy niet anders voort te brengen hadde, als den Raed te bidden, dat de selve hem een behoorlijcke tijdt wil geven, om sijn Doorl. Hartogh en de Koning van Sweden hier van te berichten, als de vermoedelijcke Erfgenaem deser Landen, en door den Hartog daer toe geassigneert, om daer van een vol Antwoort te konnen geven.

De genoemde Scherer voor Prins Leopold Hendrick, Paltzgraef tot Veldentz, heeft weder voortgebracht, dat hy in de possessie sijner Landen gemainteneert en gehanthaeft behoorde te werden, wyl hy 't selve al voor 100 Jaren had beseten, het welck meer als tijdt genoegh was, om sijn bewys en defentie te verdedigen, wyl 't selve noch onderstut is, dat hy door de Westfaelsse Vrede als een Lit des Rijckx s erkent.

Jooſt, voor de Grave van Sekkingen, als eygen Heer van 't Ampt Hochburgh, be-

bestaende in 3 Dorpen, verklaert, dat hy bereyt is ons in alles, 't geen ons belieft, en wy beveelen, te gehoorsamen; doch versoeckt deswegen, dat wy willen betrachten, dat hy 't geseyde Landt van sijn Voor-Vaders heeft bekomen, en dat hy 't selve een seer lange tijdt wel en rechtmatig heeft beseten.

Gedachte Beausire, voor Vrouw Elisabeth, Gravin van Brahe, getrout aen Prins Adolf van Sweden, heeft geseyt, dat sy soude verschijnen, en niet contesteren, maer een genoegsame uytstel begeerde, om gem. Hartog haer Gemael van dese involging bericht te doen.

Opgem. Scherer, voor Johan Casimir, Graef tot Leyningen en Haxburg, President van de Kamer tot Spiers, heeft voorgegeven, dat het swaer is slechte dingen te contesteren, sonder kennis van de contestatie sijner Principael, welcke over veel 100 Jaren het Slot Valckenburg en de daer onder gehorende Plaetsen in possessie heeft gehad, waer toe hy den Keurvorst Palatijn tot bewys roept, wiens bevel, dat hy van ged. Assignatie bericht kan doen, hy verwacht, op dat hy sijn Heer niet direct mag prejudiciëren.

Ged. Tribaut, voor Heer Antonius Africanus, gevorderde Abt en Bevelhebber van d'Abdy Stirtzelbrun, heeft van sigh gegeven, dat hy in dier qualité een onverdeelt Heer is, maer de Heer van Turckheim, wegens 't Dorp Dambach, over de helft; dat den Titul sijner Abdy door den voorgaenden Oorlog was verloren, en dat hem derhalven onmogelijck was eenige voorstellinge te doen; doch hy had echter uyt de gedachtenissen van eenige in acht genomen, dat het gef. halve deel van 't gem. Dorp Dambach door de Heer van Etterdorf aen de voorn. Abdy was geschoncken.

Doch Favier, onsen generale Voorspraeck, heeft daer op gesegt, dat in de Westfaelsse Vrede, tusschen en met onse Gevolmachtigden en de Keyserlse en Rijckx Gedeputeerde den 24 October 1648 gesloten, den Keyser en 't Rijck aen ons hebben afgetreden en getransporteert alle Rechten der Souverainiteyt, Eygendom, Besittingen, Heerschappyen en Gerechtigheden, die geseyde Keyser, 't Rijck en 't Huys Oostenrijck heeft gehad aen de Stadt Brisach, het Landtgraefschap van Opper- en Neder-Elsas, Suntgau, en d'Opper-Voogdy der Keyserl. Steden in de gem. Provintien, namentlijck, Hagenauw, Colmar, Schledstadt, Weyssenburg, Landau, Oberenheim, Roszheim, Munster in 't Dal, St. Gregorius, Keysersberg, Turckheim, en alle Plaetsen en Dorpen, die daer toe behoren, Lieden, Vassalen en Onderdanen (met alle Jurisdictie en volle gewelt) om dese Landen, Steden, Standen, Voogdyen, Heerschappyen, hare Rechten, en sulcke Generalien, gelijck sy mogen zijn, in 't gemeen, te genieten, en aen onse Kroon ten eeuwigen dage te zijn ingelijft, met uytdruckelijcke Keyserl. en Rijckx Verklaring, gelijck oock van d'Aerts-Hartog van Inspruck, Ferdinand Carolus, dat die Plaetsen, Overigheden, Beampten en Onderdanen der geseyde Landen, Steden en Heerschappyen ontslagen waren van de Dienstbaerheyt, Huldiging en Diensten, daer toe sy tot dese Afhandeling verplicht, dienstbaer en verbonden geweest zijn, die met eenen

onder onse dienstbaerheyt, gehoorsaemheyt en trouwe, als een Eygendom, aen onse Souverainiteyt stellende; daer benevens in eygendom overgevende alle Dominien, Standen, Voogdyschappen en andere Rechten, met expresse renuntiatie van de zyde des Keysers, des Rijckx en ged. Aerts-Hartogh Ferdinandus Carolus, soo wel voor haer als voor de hare, ten eeuwigen dage, van alle Rechten en Aenspraeck, die sy toenmaels daer aen hadden gehad: gelijck sy dan oock, uyt krachte van haer Decreet, de Constitutiones van haer Voor-Vaders afschaffen, en die tegens de Keyserl. Capitulatie afstaen, als welcke de Aliënatien van de Rijckx Goederen en hare Rechten verbieden, welcke renunciatien ten overvloet, en tot te grooter verseeckering op den naesten Rijckxdagh souden geconfirmeert werden, benevens 't gene dat de aftredinge van de geseyde Landen, of de Steden en Standen, die uyt de Rijckx Matricul gedaen souden werden, konde verhinderen; en is 't selve Tractaet den 5 February 1679 tot Nimwegen bekrachtigt geworden.

Dit, 't welck grondelijck is voorgestelt, is sonder difficulteyt, dat alle Steden, Vlecken en Dorpen in het Neder-Elsas, en die gene die van de Koninkl. Voogdy Hagenau afdalen, en tot de selve behoren, gelijck oock die van 't Sticht Weyssenburg, onder ons volle en vrye gewelt zijn, en dat al de gene, die de selve sigh aenmatigen en besitten of genieten, sigh van de selve onthouden, en aen onse possessie overlaten sullen. Van dit getal zijn de Ampten Berg-Zabern, Anweyler, Landeck, Berckheim, Madeburg, Guttenberg, Gosweyler, Germersheim, Hagebach, Lauterburg, Jockenheim, Seltz, Berbenstein, Schleptenbach, Wegelburn, Remweg, Kleburg, Falckenburg, St. Remy, Schoneck, Gerbensheim, de Dorpen Rocklebach, Alt-Aubenheim, Willenheim, Grevestein, Minckweyler, Rotabeli, Okofstein, Hergenweyer, Merleinha, Lutsteyn, Belcken, Leiszgeim, Zibeldingen, Brun, Namseim, Rebisteller, Rolixheim, Enumarseim, &c.

En, om onse pretentie te rechtvaerdigen, soo is genoeg te mercken, dat het meeste deel der Steden en Dorpen, oorspronckelijck tot de Koninckl. Abdy Weyssenburg, d'Ordre van St. Benedictus toebehoort heeft, welcke gesticht is in 't Jaer 623 van Coning Dagobert, en naderhant gesecülariseert en geformeert in een Collegiale Kerck door de goude Bulle van Paus Alexander, in de Maent April 1496 't Andere is gelegen in 't Neder-Elsas, en ons overgegeven; invoegen sig veele, ja de meeste Vorsten in de Nabuurschap, hebben geaccommodeert, door een klaer. Recht van de behoorlijckheyt, tot nadeel van dese Abdy, wiens Goederen in de natuur inaliënabel zijn, en den Keyser, die sigh daer de Heerschappy heeft voorbehouden, en waer van alle de ged. Goederen afdalen, gelijck oock die in 't Neder-Elsas leggen, niet sonder contestatie gelaten konnen werden. Door dese Koninkl. stichtinge en fondatie is het Gebied van d'Abdy gemarqueert en gedesigneert, en de selve streckt sigh uyt tot op het Dorp Goszweyler en de Vloet Quich: Insgelijckx heeft sy oock een wyde omtreck, wyl de Stadt Baden, en de meeste Steden en Dorpen deser Jurisdictie daer onder begrepen zijn.

In 't Jaer 1282 heeft den Paltzgraef aen den Rijn, Lodewijck, d'Abdy Weyssenburg

burg weder bekomen, in tegenwoordigheyt van den Roomſſen Coning Rudolf, met alle de Leenen in 't gemeen, welcke de Beſitters van 't Neder-Elſas te ontfaugen hebben.

In de Jaren 1291, 1318, 1339, 1367, 1388 en 1398 is de Paltzgraef Hartog van Beyeren tot Abt tot Weyſſenburg ingelijft, van de Heerſchappye Schauffen, door 't afſtaen van Hamont, Graef van Tweebrugge, Heer van Birchs, en den Marckgraef van Baden van 't Slot Gutzingen, van Durlach, de Stadt Kuppenheim, het Dorp Oberndorf en andere over den Rijn, dicht by Durlach, door den ſelven Abt.

In de Jaren 1345, 1350, 1370 en 1390 namen de Graven van Leiningen van de geſeyde Abdy in leen de Dorpen Wiſen, Grinſtad, Abſelnsheim, Kircklem, Obersheim, Hangenheim en Herkirckheim.

In 't Jaer 1394 inveſteerde d'Abt van Weyſſenburg de Graven van Naſſauw to het derdedeel van 't Dorp Wetzhoven.

In den Jare 1504 heeft den Keurvorſt Palatijn aen den doen aenweſende Prooſt Weyſſenburg weder overgegeven, voor 't Slot Berckenſteyn, behorende aen 't Stift.

En in 't Jaer 1523 voor de Dorpen Altenſtadt, Carſtadt, Sellyeba en Swickhuyſen, welcke van gelijcken van 't Sticht Weyſſenburg afdalen.

Twee Jaren daer na heeft den ſelven Ceurvorſt, die 't Opper-Ampt Hagenauw tot onderpant had gehad, van den Prooſt en 't Capittel Weyſſenburg de Dorpen Schlecktenbach en Babenthal gekregen.

In 't Jaer 1519 is de Hartog van Tweebrugge van 't Capittel tot Weyſſenburgh, in 't Ampt Kleburg, en de daer toe behorende 5 Dorpen, namentlijck, Roth, Kleburg, Steinfeltz, Oberhuyſen en Hoffenbuenburen, welcke in 't Sticht zijn gelegen, geinveſteert.

In 't Jaer 1371 accordeerde en vergeleeck ſigh Carolus de IV. met Albertus en Leopoldus, Hartogen van Ooſtenrijck, wegens de Rijckx- en Landt-Voogdy in der Elſas, met de Vorſtendommen, Biſdommen, Abdyen, Prioryen, Kloosters, Graefſchappen, Vryheerſchappen, Heerſchappyen, Standen en Ridderſchappen, Prooſtdyen, Steden, Dorpen en Vlecken, Lieden, Onderdanen, en de gantſche Jurisdictie, gelegen in de ſelve Landt-Voogdy, met het jure Patronatus over de Abdyen en Kloosters.

In 't Jaer 1408 heeft den Paltzgraef Robert, toen hy tot Rooms Keyſer wierdt gemaeckt, deſe Landt-Voogdy gegeven aen Lodewijck de IV., ſijn outſte Zoon, om de ſelve, gedurende ſijn Leven, te genieten, mits dat hy jaerlijckx 2000 Guldens van den Rijn ſoude bekomen: En deſe Prins en ſijn Nakomelingen hebben 't ſelve 148 jaer beſeten, of ongevaer tot 1558, toen Ferdinandus de I. als Rooms Keyſer, van ſijn Broeder Carolus Quintus het weder uyt handen van den Keurvorſt Palatijn liet trecken, welcke in anderhalf hondert Jaren harer poſſeſſie niet nalieten, om ſigh wegens de behoorlijcke Stucken, tot de Landt-Voogdy behorende, te accommoderen.

En in 't Jaer 1440 gaf Fredericus, toen Rooms Coning, aen Lodewijck, Palts-

graef en Hartog van Beyeren, de macht, welcke de Landt-Voogdy Hagenauw tot Onderpant behield, om te accorderen wegens de invoeringe van de vacante Leenen in de Landt-Voogdy van 't Neder-Elsas, sigh echter de hooge Leenen en Waerdigheden voorbehoudende, als, Vorstendommen, Graef en Vryheerschappen, Heerschappyen en Sloten, van 't Rijck dependerende, soo gelijck het in de Landt-Voogdy van 't Neder-Elsas was gelegen.

In 't Jaer 1480, als'er strydigheden ontstaen waren tusschen de Stadt Weyssenburg en de Prooft van Hatzsteyn van 't Graefschap Hagenauw, wegens het Ampt Kleeburg, wierdt dit selve Ampt de Stadt Weyssenburg toegedeelt, door 't Arrest van de Graef van Sultz, Keyserl. Kamer-President tot Rothweyl.

In 't Jaer 1518 accordeerde Keyser Maximilianus wegens de Stad Weyssenburg, en bewilligde haer de Dorpen Schetal, Zeebach, Altenstab, Schwickhnysen en Warschbach, met beding van de Superioriteyt over de Landt-Voogdy: En in het Jaer 1521 bevestigde Keyser Carolus Quintus dese saeck.

In 't Jaer 1398 declareerde Wenceslaus, Rooms Coning, door sijn Patenten, dat de Dorpen van 't Sticht wegens Rijckx Schulden niet verpant konden werden, den Landt-Voogt tot Hagenau beveelende, haer te protegeren en defenderen.

In 't Jaer 1414 hielden de Steden Hagenau, Colmar, Schledstadt, Weyssenburg, Oberenheim, Keysersburg, Mulhuysen, Turckheim, Munster, Rosheim en Seltz eenige afreeckeninge met malkander wegens de Somme van 25000 Guldens, welcke sy van den Roomssen Coning Sigismundus opgenomen hadden, om de selve uyt handen van den Paltzgraef los te krijgen, aen wie zy voor de gem. Somme gealiëneert en verset waren.

In de Jaren 1504, 1531, 1544, 1558, 1566, 1605, 1615 en 1620 gaven Maximilianus, Rooms Coning, Lodewijck en Frederick, Paltzgraven, Opper-Amptmannen tot Hagenau, den Keyser Ferdinandus, Maximilianus, Fredericus en Leopoldus, Aerts-Hartogen van Oostenrijck, van gelijcken Opper-Amptmannen, Reversalien van dese Landt-Voogdy, door welck het blijckt, dat het Sticht Weyssenburg van de Coninglijcke Landt-Voogdy Hagenau dependeert, met alle de Rechten en Jurisdictien.

In 't Jaer 1570 declareerde Keyser Maximilianus door sijn Patenten, dat de Steden Weyssenburg en Landau in 't Neder-Elsas gelegen waren, en bysonderlijck, dat de Stadt Landau door de Quich van de Paltz was geseparееrt, met confirmatie van andere Patenten van de Jaren 1479 en 1566.

In 't Jaer 1451 deden de Dorpen van 't Ampt Weyssenburg haer Eed in handen van den Keurvorst Palatijn, doenmaels Opper-Amptman tot Hagenau. En in 't Jaer 1629 leyden de Inwoonders der gem. Dorpen andermael haer Eed af aen den Grave van Sporck, 't geen in gelijcke qualiteyt is geweest onder de Hartogen van Oostenrijck.

In 't Jaer 1592, als de twisten waren ontstaen tusschen den Cardinael van Loraine en de Vorsten van 't Huys Brandenburgh wegens 't Bisdom Straetsburgh, in welcke

welcke de Luterſſe een Biſſchop van haer Geloof wilden verkieſen, ſond Keyſer Rudolphus Commiſſie aen de Hartog van Ooſtenrijck Ferdinandus, ſijn Neve, dat hy, of in Perſoon of door Gedeputeerde, de Verkieſing van een nieuwen Biſſchop ſoude bywonen, en ondertuſſchen de Plaetſen, die onder 't gem. Bisdom behoren, ſequeſtreren, om den Eed van getrouheyt van hen te ontfangen.

In de Jaren 1506, 1545 en 1567 verpande Keyſer Maximilianus aen de Biſſchop van Spiers de Stadt Wiel en 't Ampt Odenheim voor een Somme van 5000 Florijnen: Uyt d'Obligatie is te ſien, dat de Landen op de zyde van d'Abdy Weyſſenburg Leenen zijn van 't Graefſchap Hanau, Fleckenſteyn en Leiningen, en d'andere van 't Huys Ooſtenrijck.

In de Jaren 1379 en 1409 gaven Wenceſlaus en Robrecht, Roomſſe Coningen, aen de Kenrvorſten, welcke 't Ampt Hagenau in pant hadden, de macht, om tot haren beſte de Landen en Heerſchappyen van 't Neder-Elſas van de Verpandingen te ontledigen, wyl die gealiëneert en van andere gebruyckt waren, namentlijk, de Sloten en Veſtingen Guttenberg, Falckenburg, de Dorpen Darembach, Rechtenbach, Otterbach, Menenſelck, de Vlecken Freckenſel, Konel, Immenoder, Kloiſt, Dierbach, Meſem, Wideham, Hasbach, Schwergen, Nuris, Wilgerweiſem, Soſeſtheim, Whindel, Haſzbach, Wickelwichemt, en andere, met haer toebehoren, welcke door 't Rijck aen de Graef van Leiningen verpant waren, met proteſtatie van den Abt tot Weiſſemburgh en 't Huys Ooſtenrijck tegens de geſeyde Aliënatien en Verpandingen.

In de Jaren 1531, 1564 en 1570 erkenden de Ampten Wantzenauw, het Graefſchap Tweebrugge, d'Abdy en 't Convent Orisheim, de Canonicken tot St. Pieter van Straetsburg, d'Ontfanger Generael en d'Abdy van Stitzelbrun, de Lant-Voogdy Hagenauw voor de Koninckl. Opper-macht.

In 't Jaer 1630 liet d'Aerts-Hartog Leopoldus van Ooſtenrijck door ſijn Patenten, tot Ynsbruck gegeven, d'Ampmannen en Beampten van d'Ampten Germersheim en Seltz weten, dat de Keurvorſt Palatijn ged. Ampten alleen pantswyſe in heeft, haer beveelende alle Vaſſalen daer toe te verplichten, om te verſchijnen, en de Inveſtiture van hem of ſijne Beampten aen te nemen.

Uyt alle deſe Stucken, daer van de Originalia in onſe Archiven zijn, is lichtelijk de ſtabilering van onſe Rechten en billijcke pretentien over deſe Ampten af te nemen, wyl zy notoirlijck van 't Neder-Elſas zijn, gelijck oock de Koninckllijcke Landt-Voogdy Hagenau, en ingevolge van dien onſe Souverainiteyt over de ſelve ſtreckt. De geallegeerde poſſeſſie van die gene, die ſigh de ſelve tot noch toe tot haer beſit hebben aengematigt, is niet conſiderabel, noch eenigen Titul genoeghſaem, om die te behouden. De Keyſerl. Conſtitutien zijn expres alhier, welcke alle Aliënatien der Goederen en Kercken verbieden; gelijck oock 't Weſtfaelſſe Tractaet met duydelijcke termen luyd, dat gene Obligatie geallegeert ſal werden, en dat yder in dat Recht ſal mogen treden, 't welck den Keyſer, 't Rijck en 't Huys Ooſtenrijck (die haer Rechten hebben gecedeert) overgeeft: men kan van ons

oock

oock gene præscriptie pretenderen, of men kan die tegens den Keyser, 't Rijck en 't Huys Oostenrijck wederleggen.

Daer uyt volgt nu, dat de geschiede possessien, die men niet kan bedencken, en voor soo veel 100 Jaren zijn aengetrocken, door de vermoedelijcke Beschermers onser Rechten de minste vrees verwecken konnen, en zijn, om sigh daer in niet op te houden, geen verder Remonstrantien van noden: Soo sullen oock die gene, welcke daer tegens contesteren mochten, geen wyder uytstel desireren, om hare rechtmatige Tituls en aensien te bewysen, welcke, soo sy oock van de grootste ouderdom waren, sig oock geen beter oorsaeck van haer conservatie tegens onse Souverainiteyt konnen aenmatigen. Derhalven is'er niet meer overig, als door onsen Raedt van der Elsas te openbaren en verklaren, dat de Ampten, Proosdyen, Steden, Dorpen en Vlecken van 't Neder-Elsas, de Koninckl. Landt-Voogdy van Hagenau, en de Proosdy, Capittel eu 't Sticht Weyssenburg onder onse Souverainiteyt behoren; verbiedende de Ampt-Luyden, Schult-Eyssichers en Inwoonders der ged. Plaetsen, dat sy in 't toekomende geen ander Macht als ons erkennen; en ingevalle sy aen andere Jurisdictie appelleren, en ons Bevel te rug stellen, sullen sy sonder vertoef ons den Eed van haer trouwe presteren: En, tot een kenteecken onser Souverainiteyt, sullen de Poorten en Ingangen der Steden met onse Wapens beset werden, gelijck oock de Auditoria en gemeene Huysen der geseyde Ampten.

Den inhout en onderhouding sal in onse Verkonding-kamer na Parijs ingelevert, gelesen, gepubliceert en geregistreert, en in de Ampten, Proosdyen en andere Jurisdictien van 't Neder-Elsas, de Landt-Voogdy en 't Sticht Weyssenburgh in 't gemeen gedeclareert werden. En soo de gene, die tot noch toe gerechtige Landen onbehoorlijck hebben aengematigt, niet alle waren beroepen, en noch niet verscheenen, soo geven wy aen onsen wysen Raedt genoegsame tijdt, om de selve aen haer te verleenen, op dat de Beschermers en Pretendenten tijdt hebben, om hare Titulen, door welcke sy dese Landen en haer Voordeelen hebben genoten, te exhiberen.

't Gedachte ons Raedt-besluyt, 't geen de Remonstrantien van Scherer, Joost, Beausire en Tribout eenigsins in acht heeft genomen, en haer hadde gerapporteert, dat zy haer Tituls, uyt kracht van de welcke zy het Dominium en 't Voordeel der Ampten Guttenberg, Gutzenhuysen, Berg-Zabern, Damweiler, Goszweiler, Wogelburg, Orburg, Kleburg, Falckenburg, en 't Dorp Recklembach, 't halve deel van 't Dorp Dambach, 't Slot en Dorp Riedseltz hebben genoten, souden exhiberen in 6 Maenden, verklaert en heeft verklaert, dat geseyde Ampten, Dorpen en Sloten aen de Koninckl. Landt-Voogdy Hagenauw, als een Dependentie van 't Stift Weyssenburg en onse Souverainiteyt van 't Neder-Elsas behoort, met bevel aen alle Inwoonders der geseyde Plaetsen, om ons in 't toekomende alleen voor haren Souverainen Monarch te erkennen, en hun dit verbod opleggende, dat sy sigh aen geen andere Jurisdictie souden houden, als aen de gene, die van onsen Elsassisen Raedt afdaelt; doch soo sy ander bevel willen respecteren, sullen sy ons sonder ver-

vertoef, den Eed van getrouheyt presteren. En, tot een kenteecken van onse volle en vrye macht, sullen wy aen alle Hooft-Poorten en Ingangen der Steden, Audientie en gemeene Raetshuysen van 'tged. Gebied onse Wapenen setten: En dit Raetbesluyt sal in onse Verkonding-kamer tot Parijs geleyt, gelesen en gepubliceert, en in de genoemde Ampten en Landt-Voogdyen geregistreert, oock alle Ampt-Luyden, Schult-Eysschers en Beampten met sonderbare vlijt voorgehouden werden; en dese sullen oock in anderhalf Maent d'eerste van alle d'Inwoonders der gedachte Plaetsen haer onderdanige gehoorsaemheyt betoonen, op dat de onrechtmatige Aenmatigers der Ampten Seltz, Landeck, Belickam, 't Slot en Ampt Madeburg, Germersheim, Hagenbach, 't Ampt en Slot Schoneck, Jogenheim, Berbelsheim, Schlecktenbach, Tan en St. Remigii, de Steden Ebenheim en Littenheim, en de 4 Dorpen der Voogdy Reichshoven, 't halve deel van 't Dorp Dambach, en oock d'andere Ampten en Dependentien goede acht hebben. Desen Raedt is besloten en wordt uytgegeven tegens onse onrechtmatige Aenmatigers en Besitters, en insgelijckx aen de gene, die noch niet verscheenen zijn, geopenbaert, nadien onse Opperste Raedtsverwant Maurin ons heeft voortgebracht, dat hy haer voor 't Gerecht heeft beroepen, en wegens 't gemeene beste dit Raedt-besluyt met haer gecommuniceert. Dus beveelen wy, op de klachten van onsen Procureur Generael, dat gy dit Raedtslot vast sult houden, 't selve schuldiger wyse executeren, en na dese klare Woorden, forme en inhout op 't uytterste nakomen; om 't welck te doen wy u de macht geven. Gegeven tot Brisach, in onsen Elsassisen Raedt, den 22 Maert 1680. en in 't Jaer onser Regeeringe 37. Getekent,

BOURDELET.

Het Parlement tot Metz heeft oock de volgende Sententie in de saeck van den Paltzgrave van Veldentz uytgesproken.

Extract uyt het Register der Koninckl. gestabileerde Kamer tot Metz.

TUsschen den Deecken, Canonnicken en 't Capittel van de Dom-Kerck tot Verdun, soo wel voor haer, als de gene, die de vacante Plaetsen exerceren, de Klagers en Voorspraken van 't Geschrift van den 28 December, den 26 January deses Jaers oversien, ingevolge van de Declaratie van sijn Majesteyt, en de welcke den 15 January in sijn Register-kamer is overgegeven, en de Requesten van den 8 deser Maent April, ter eenre; en Vorst Leopold Lodewijck, Paltzgraef aen den Rijn, Hartog van Beyeren, Graef van Veldentz, Beschermer, ter andere zyde. Dewyl de instantien tusschen ged. Partyen, nevens het finael versoeck, uyt de Kamer zijn afgevaerdigt, en van desselfs Huys en eygen Persoon Johan George Chapaut, Voogt en Besitter van 't ged. Veldentz, is aengenomen, en hem opgelegt, om aen sijn geinteresseerden Heer te ontbieden, dat hy den eersten Maert soude verschijnen, om den Titul, uyt welckers kracht hy 't Recht der genietinge van 't Lant Veldentz, benevens de Schutsgerechtigheyt van 't Hof Moulin en haer Dependentien pre-

pretendeert, te exhiberen, of, soo sulckx niet geschiede, dat hy dan sien soude, dat sy aen ged. Kercke tot Verdun souden toegedeelt werden, als 't welcke bevoegt en gerechtigt is, om het over-oude Dominium weder te verkrijgen, met restitutie van alle Voordeelen en Vruchten (die hy in der tijdt van sijn onrechtmatigh besit heeft genoten) en oock de gedane uytgave: So is gelesen 't Requeſt van ged. Vorſt, inhoudende sijn declaratie en offerten wegens de wedergeving van't Slot Veldentz, sijn Schuts-gerechtigheyt, 't Hof Moulin en Dependentien, na de Acten en Verplichtingen, die door hem, als sijn Voor-Vaders, daer over zijn gegaen.

Gelijck oock in tegendeel de Schriften van 't Capittel tot Verdun, wegens de Declaratie, betreffende sijn Majesteyt, oversien zijnde, soo is ged. Vorst gecondemneert, om de wederlevering te doen, en in 8 dagen sijn Trouwe en Huldiging af te leggen, oock sulckx selfs te bekennen, en sijn Recht af te staen, of dat hy, by gebreke van dien, op den bestemden dagh soude bevinden, dat sijn Leenen met de Dependentien verbeurt verklaert, en de Klagers geintesteert souden werden, voor sodanigen Persoon, als sijn Majesteyt, tot nut en beste van 't Capittel, daer in sal gelieven te stellen.

In 't Investituur-schryven van den Keyser Frederick van 't Jaer 1156, in faveur van den Bisschop Albert tot Verdun, wegens sijn Kercke, van 't Marckgraefschap en andere Leenen en Rechten, daer van dependerende, en namentlijck, 't Slot Veldentz, sijn Schuts-gerechtigheyt, 't Gerecht van 't Hof Moulin, en sijn Dependentien, Wolforsweiler, Bemdula, 't Hof St. Medard, met sijn Onderdanen, Schuts-Rechten en Inkomsten: En in andere Investituur-Brieven en Confirmatien van de Navolgers des Bisdoms van ged. Kerck Verdun, door de Keysers Maximilianus, Carolus Quintus, Ferdinandus de I. en Rudolphus de II. van de Jaren 1502, 1531, 1545, 1548, 1565, 1566 en 1582, is het genoemde Slot Veldentz, 't Hof Moulin en St. Medard, Wolforsweiler, Bemdula, met haer Gerechtigheden, Advocatien en Dependentien specificé genoemt; gelijck oock de weder-overlevering, geschiet in 't Jaer 1220, door Gerlach, Graef tot Veldentz, ingevolge van de Accoorts-formulieren, die gesloten zijn met Johan, Bisschop tot Verdun, in tegenwoordigheyt van Theodoricus, Aerts-Bisschop van Trier, waer door onder andere saecken het oock daer heen gebracht wierdt, dat ged. Bisschop tot Verdun in sijn Bisdom, na sijn wille, 't Slot Veldentz kon aentreden, sijn Goederen en Luyden derwaerts senden, en aldaer Hof houden; oock soude in Krijgsgeval ged. Gerlach gehouden wesen, om 't Slot Veldentz, met alle de Munitie tot dessels verdediging, in sijn handen weder te leveren, en hy en sijne Successeurs in alderhande gelegentheden hem dienstig zijn, en sigh als een Verbondene betonen: Insgelijckx soude hy hem voor sijn deel de Gelt-kassen en andere Inkomsten laten genieten, welcke aen het Bisdom behoren, en in 't gantsche Landt, 't geen hy in sijn bewaring had, den Eed van getrouwheyt laten afleggen; doch soo sulckx mocht komen te mancqueren, onderworp hy sigh aen dit Gebod: En de Vassalen en Onderdanen, die met gestadige Wachten in dese Landt-Voogdy beswaert waren, verplichten sigh met Eede,

hem,

hem, te weten den Bisschop, niet als een genoegsame bystant in alles te geven; di: Accoort heeft Gerlach met sijn Navolger Johannes geconfirmeert, en naderhant op Bartholomeus-dag in 't Jaer 1235 de Acten vervaerdigt.

Andere Overleveringen zijn geschiet door Hendrick, Graef van Veldentz, in 't Jaer 1583. van Leobald de Cousance, Bisschop van Verdun, door welcke gedachte Hendrick bekent, dat hy aen gem. Bisschop van Verdun 't Leen schuldig is, benevens het Slot Veldentz, 't Hof Mulhuseim, Bomholder, Wolforsweiler, 't Hof St. Medard, met haer Pertinentien en Rechten, die hy in 't selve Bisdom besat; gelijck oock 't Slot Lutreck, aen St. Medard grensende, welcke hy in 't Jaer 1509 weder heeft ontfangen, en aen hem, soo wel door de geseyde Canonicken als de voorgem. Princen zijn gebracht geworden, en gegeven door Alexander, Paltzgraef, Hartog van Beyeren, van 't meergem. Slot Veldentz, 't Hof Moulin, Wolforsweiler, Bomholder, St. Medards Hof, met haer Vergaderingen, Advocatien en Pertinentien, mitsgaders alle de Goederen, die hy soude hebben en hield van de Kerck en de Bisschop van Verdun. Andere diergelijcke overleveringen zijn in 't Jaer 1653 gedaen door den Paltzgraef, en tot sijn productie daer by gevoegt. Het Besluyt van 't Hof van 't Parlement tot Metz van den 9 February 1662. uytgegeven op het Request van ged. Vorst Leopoldus, door 't welcke hy van 't geseyde Hof een sesmaendigen uytstel versoeckt, wegens het openstaen van 't gem. Bisdom, luyd, dat hy schuldig is, om de Trouw en Huldiging weder te presteren.

En dit is een nieuwe productie van gem. Paltzgraef, welcke het Besluyt van den Procureur Generael genoegsaem wederstaet, en met kennisse is. De Kamer heeft bevolen, en beveelt noch aen gem. Paltzgraef, dat hy in de tijdt van een Maent, van dese dagh af, persoonlijck de beduyding van ons Raedts-besluyt sal aennemen; en dit sal geschieden in de plaets van een Leen-ontfanging in 't Parlement, de Graven-Kamer tot Metz, met opening van alle de Regalien des Bisdoms Verdun, om de behoorlijcke wederleveringe wegens 't Slot en Graefschap Veldentz, gelijck oock van 't Hof Moulin, Bomholder, Wolforsweiler, 't Hof St. Medard, waer aen 't Slot Lutreck behoort, met hare Schutz-gerechtigheden, Rechten en Heerschappyen, te doen, mitsgaders mede van Multensheim, met alle sijn Jurisdictien en Dependentien, behorende aen sijn Majesteyt door het Munsterse Tractaet, 't geen tot Nimwegen is geconfirmeert, en welcke oock aen ged. Paltzgrave, en alle andere Besitters van 't gem. Graefschap en Leenen, uytdruckelijcke inhibitie en verbod heeft gedaen, van geen andere als den Coning voor haren Souverain te erkennen, of een ander Jus superioritatis voor te wenden, noch oock geen andere Uytspraeck te volgen, als die gene, welcke door 't Parlement van Metz is geschied, op straffe van de verbreking der Koninckliicke Wetten en Ordonnantien in sijn Koninckrijck.

Dit tegenwoordige Raedts-besluyt sal in de Gerechts-Plaetsen der ged. Leenen geregistreert, en na 't eyndigen van 't Gebed op de Sondagen in de Kercken van 't Graefschap en sijn Leenen gepubliceert, oock op de gewoonlijcke Plaetsen geaffigeert

 geert

geert werden, op dat niemant geen ignorantie soude pretenderen. Gegeven in de Koninckl. Kamer tot Metz den 22 April 1680,

Gecollationeert en getekent,

OUDART.

Uyt dese bovenstaende Sententien kan den Leser oordeelen op wat recht sijn Majesteyt van Vranckrijck sig de Souverainiteyt deser Landen aenmatigde: Wy sullen nu de redenen / die sommige daer tegens hebben voortgebracht / niet stellen / vermits de selve klaerlijck in de Missive / die 't Duytse Rijck aen den Koning daer over heeft gesonden / en die hier na sal volgen / uytgedruckt staen; soo veel is'er af / dat Vranckrijck in 't begin van Mey / op dese laetste Sententie de Landen van de Paltzgraef van Veldents in possessie heeft doen nemen (dewijl ged. Paltzgraef sigh daer aen niet wilde onderwerpen) en sijn Wapenen op alle Plaetsen laten oprechten. De Landen in 't Neder-Elsas / gelijck oock de Dorpen / die onder Straetsburg behoorden / wierden mede door de Franssen / volgens de eerste Sententie / in besit genomen / of de Heeren der selve quamen tot Brisach de Souverainiteyt erkennen / en de Huldiging doen / om van meerder swarigheyt bevrijt te wesen / dewijl sy wel sagen / dat het Rijck haer niet konde helpen: En dus wierdt Vranckrijck / sonder groote moeyte / meester van soo veel Plaetsen en Dependentien / als'er van 't Neder-Elsas en de 3 Bisdommen / Metz / Toul en Verdun / af-daelden; sommige van de Besitters hadden haer klachten daer over aen den Koning tot Parijs selfs wel laten doen / doch waren afgewesen / en na dese 2 Justitie-Kamers gerenvoyeert / die de meeste als Rechters en Partyen oordeelende / niet hadden willen / en oock / om dat sy Standen van 't Rijck waren / niet konden erkennen.

Sommige Plaetsen van de Keurvorst van Trier en van den Keurvorst Palatijn waren mede onder dese Dependentien / en specialijck van de laetste Falckenburg en de Bailluagie van Germersheim / alwaer den Franssen Stadts-voogt / genaemt Pape d'Espel / in 't midden van Mey in diversche Steedjes een Arrest van den Souverainen Raedt tot Brisach had laten aenslaen / dat de Tol-Wapens van Keur-Paltz afgebroocken / en Fransse in de plaets souden geset werden: dit bleef hier noch niet by / dewijl gemelde Stadts-voogt over al liet voorgeven / dat sy niet meer Cur-Paltz maer Fransse Onderdanen waren / en dat sy aen den Keurvorst Palatijn niet meer behoefden te betalen / nevens meer andere dingen van die natuur: Invoegen hooggem. Heer Keurvorst / hier over gestoort / en oordeelende / dat het onredelijck was / dat men hem een Plaets / die van lange tijden door sijn Voor-Ouders beseten was / wilde afhandig maecken / of andersins constringeren / om het Leen van Vranckrijck te ontfangen / den Baron van Eck / die tot Parijs voor sijn Extraords. Envoyé resideerde / ordre sont / om met sijn Majesteyt selfs nader hier over te spreken dewijl hy op sijn vorige Memorien wegens die saeck noch niet opgedaen hadde; ge-

gedachte Baron kreegh derhalven den 26 Mey by den Coning Audientie/ en leverde hem 2 Memorien en een Brief van den Keurvorst/ benevens een Brief van recommandatie van de Administrateur van Beyeren/ over/ en versocht: Dat, gelijck hy al verscheyde Remonstrantien wegens de Bailluagie van Germersheim hadde gedaen, doch daer op hy tot noch toe geen Resolutie had bekomen, sijn Majesteyt de nodige middelen, volgens de Rechtvaerdigheyt en de Vredens-Tractaten, daer toe wilde besorgen, en hem een favorabele Resolutie laten toekomen. Den Coningh antwoorde daer op: Dat hy daer aen soude gedencken, en dat hy hem antwoort op sijn Memorien soude doen hebben: dat hy oock de twee, die hy hem over gaf, soude nasien, en dat hy sigh ten dien eynde maer by Monsr. Colbert deCroissy had te vervoegen. Gemelde Envoyé eenige dagen daer na ged. Monsr. Colbert daer op aenspreeckende/ kreegh van den selven tot antwoort: Dat hy hem geen andere kon geven, als die hy van te voren al gehad hadde, en die hy hem nu soude erhalen, bestaende daer in: dat den Koningh sijn Meester niet anders begeerde, als 't geen dat eertijts aen der Elsas had behoort, en hem rechtvaerdigh toequam, vermits het door de Munsterse, en vervolgens door de Nimweegse Vrede, aen hem was toegestaen: dat hy selfs mede tot Nimwegen geweest zijnde, om over de Vrede te handelen, sigh selfs klaerlijck genoeg daer over uytgedruckt hadde, en dat men hem toen daer in niets had tegen geworpen; doch soo sijn Keyserl. Majesteyt of desselfs Plenipotentiarissen daer eenige saecken hadden toegestaen tot prejuditie van de Keurvorsten en Standen van 't Rijck, gelijck hy wel sag, soo mosten sy dat op haer nemen: dat het Poinct van de afstant van der Elsas met desselfs Dependentien voor de Fransse Kroon een van de principaelste saecken was geweest, daer de Vrede op ruste; en dat, dewyl de Plenipotentiarissen van den Keyser daer verscheyde mael exceptien in hadden willen brengen, men al op het point, van de Vrede te verbreecken, was geweest, alsoo 't selve wel 6 Weecken had geduurt, doch dat men eyndelijck was geaccordeert, en dat men 't geheele Elsas met sijn Rechten en Dependentien aen Vranckrijck had gecedeert: dat yder Prins en Stant van 't Rijck daer een Minister had gehad, die het konden betuygen, maer dat niemant daer tegens had geseyt. Den ged. Envoyé antwoorde daer wel weer op/ en verdedigde het contrarie/ met versoeck: Dat hy 't selve aen sijn Majesteyt wilde remonstreren, op dat hy aen den Keurvorst sijn Meester een beter Antwoort konde geven, en dat by Geschrifte: Doch Monsr. Colbert de Croissy erhaelde wederom: Dat hy hem most seggen, dat den Keurvorst sigh niet wel addresseerde, soo hy dese saeck aen 't Hof wilde laten afdoen, wyl het sijn saeck niet en was, en dat hy daer oock niet en soude intreden, wyl den Koningh daer toe 2 Kamers tot Brisach en Metz had opgestelt, om aen sijn Geburen te betuygen, dat hy niemant ongelijck wilde doen: En soo iemant dacht, dat hem eenig onrecht geschiede, soo kon men daer over 't selve oordeelen: dat men vrome Luyden daer toe had verkoren: dat dese Kamers een wydluftige verlichting soude geven, en van alles oordeelen, 't gene tot noch toe was bygebracht, raeckende de Bailluage van Germers-

heim, en oock Falckenburgh: Verseeckerende boven alles, dat soo des Coninghs Amptenaers niet hadden gevonden en konden bewysen, dat Germersheim aen der Elsas dependeerde, sy 't selve niet gepretendeert souden hebben: dat den Coning daer niets als de Souverainiteyt begeerde, en dat, gelijck het een Domeyne was, het konde blyven gelijck het geweest hadde: dat het haer gewoonte niet en was, om Antwoort by Geschrift te geven: dat hy hem niet en seyde, als 't geen sijn Majesteyt hem belast hadde, en dat hy oock geloofde, dat sijn Keurvorstel. Doorl. het selve soo soude aennemen, gelijck hy Envoyé 't selve soude rescriberen. **Over de stoute Woorden / die den Franssen Stadts-voogt Pape d'Espel had gesproken tegens sijn Keurvorstel. Doorl. / gelijck oock van 't oprupen van desselfs Onderdanen / dat sy haer Keurvorst niet meer hoefden te erkennen / antwoorde Monsr. Colbert:** Dat hy'er geen kennis af had, en dat hy 't selve oock niet meer geloofde, als dat het door ordre van sijn Majesteyt soude wesen.

Eenen Bretton / die voor Agent wegens gemelde Heer Keurvorst tot Parijs was / schreef oock den 15 Juny de volgende Missive over dese saeck.

Extract uyt een Brief van Monsr. Bretton, uyt Parijs den 15 *Juny* 1680.

MR. Wolf is hier seer wel te pas gekomen met de Brief van Monsr. den Administrateur van Beyeren, en de Memorien, vermits den Heer Envoyé een particuliere Audientie by den Coningh soude hebben; doch hoewel hy soo wel van pas is gekomen, soo kan ick echter niet sien, dat onse saecken seer avanceren; maer het slimste dat ick daer in vinde, is, dat ick niet kan sien; dat'er eenige apparentie is, om ons satisfactie op onse klachten te geven, wyl men die niet eens wil examineren, noch antwoorden op eenige van onse Memorien, 't zy in sulcke generale en twijffelachtige termen, dat men niet kan seggen, dat men 't oor ergens toe leenen wil, soo schijnt men hier gesint, om bedeckt te spreecken: men segt alleen, dat den Coning geen anders Goet en wil, maer dat hy sig gerechtigt oordeelt, om sigh van 't geen dat het Tractaet van Westfalen hem heeft toegestaen, te verseeckeren; doch soo hy 30 Jaren versuymt mocht hebben, om 't selve in te nemen, dat dit daerom geen gevolg konde hebben, dat die gene, die 't selve beseten hadden, het met recht hadden gedaen: men wil echter hier geen verschil daer over maecken, wyl dat aen de Kamer van Brisach behoort, die daer toe kennisse en gerechtigheyt heeft, en dat het derhalven onnodig is, dat men hier daer over eenige Remonstrantien wil doen. Wat belangt de intercessie van Vorsten, men segt vlack uyt, dat, als het des Conings Recht aengaet, men die niet kan aennemen, en dat al 't gene sy konnen schryven, over sijn Majesteyts gepretendeerde Rechten niet kan prevaleren. Mr. Heug, Ambassadeur van Denemarcken, heeft my geseyt, dat Monsr. de Croissy sigh ten naesten by op die wyse tegens hem had geëxpliqueert: En den Heer Envoyé van Trier heeft my dese middag verhaelt, dat hy in de toekomende Weeck noch sijn laetste Memorie sal overleveren, wyl hy'er al verscheyde heeft gepresenteert, daer op men hem geen schriftelijck Antwoort heeft gegeven, en

en als doen begrypen, dat so hy'er een by Geschrift begeerde, men met dit versoeck soude lacchen. Men heeft op de eygenste wyse met de Baron van Eck op al de Memorien, die hy overgelevert heeft, gehandelt, en 't selve antwoort gegeven, als hy antwoort by Geschrift versocht.

De saeck van dese Dependentien had sulcken sleep na sigh / dat Engelandt sigh daer mede liet aengelegen zijn / gelijck uyt de navolgende Memorie van den Engelssen Envoyé tot Parijs gesien kan werden.

Copye van de Memorie, gepresenteert door den Extraordinaris Envoyé van de Coning van Engelandt, Monsr. Savile, aen den Alder-Christel. Coning, den 27 Juny 1680.

SIRE.

DEn Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne representeert door ordre van den Coning sijn Meester aen uwe Majesteyt, dat hy sig geobligeert vind door de Banden van Vriendtschap en Bloedtverwantschap, die'er tusschen den Coning sijn Meester en den Heer Keurvorst Palatijn, een van de eerste Princen van sijn Koninckl. Bloedt, zijn, sigh te bedienen van sijn goede officien by uwe Majesteyt, in faveur van hoogged. sijn Keurvorstel Doorl., als wiens Landen door de al te rigoureuse Executie van de Ordres, die de Officiers van uwe Majesteyt seyden te hebben, uytsteeckend hebben geleden, al schoon men door alle exempelen, die men van sijn gerechtigheyt en goetheyt heeft gesien, reden heeft om te geloven, dat de geseyde Officiers sigh niet in de palen van uwe Majesteyts ordre hebben gehouden, wyl haer pretentien zijn geklommen, om sigh van de Plaetsen, die door het Keurvorstelijcke Huys zedert veele Eeuwen zijn beseten, en die door de Westphaelsse Vrede, daer uwe Majesteyt Guarand van is, zijn geconfirmeert, te saiseren, invoegen men sigh selfs van d'Ordres van haer Protecteur bediend, om haer te beroven. Over dese oorsaeck is het, SIRE, dat den Coningh mijn Meester een hulpmiddel van de gerechtigheyt van uwe Majesteyt verwacht, de welcke de saecke tot de gront geëxamineert hebbende, niet en sal bevinden, dat sijn gewoonlijcke billijckheyt door de practijcken, die sijn Officiers in dese gelegentheyt gebruyckt hebben, is geobserveert geworden. Gedaen tot Fontainebleau den 27 Juny 1680.

SAVILE.

Maer noch gemelde Gesant / noch andere / die in dese saecke intercedeerden / hebben iets konnen uytrechten / wijl Vranckrijck op sijn gepretendeert Recht bleef staen / en boven dien de machtigste in de Wapenen was.

Eer wy noch verder voortgaen / moeten wy dit noch hier inlassen / dat de Franssen sedert de laetste Vrede al haer Contributien / die sy in 't Rijck preten-

deer-

deerden / niet bekomen hadden / dewijl de Landluyden door 't bederf van den voorgaenden Oorlogh alles niet geijck konden opbrengen: den Keurvorst Palatijn had wel een Accoort met haer gesloten / om 't selve op Termijnen te betalen / doch dewijl de Fransse Intendanten sigh / op eenige pretexten / daer aen niet wilden houden / schreef den Keurvorst Palatijn daer over aen den Marquis de Louvois de volgende Missive.

Missive van den Keurvorst Palatijn aen den Heer Marquis de Louvois, uyt Heydelberg van den 15 Juny.

MYN HEER.

GEdurende uwe absentie van 't Hof heeft mijn Envoyé, de Baron van Eck, in de Audientie, die hy laetst by sijn Majesteyt heeft gehad, de eer genoten, om hem een Memorie van mijn syde over te geven, belangende de gedane Afreeckeninge tot Pfaltzburgh tusschen Sr. de la Goupilliere en mijn gedeputeerde Commissarissen over d'Achterstalligheden van de Contributien, die van mijn Landen gepretendeert worden, door 't welcke geremonstreert zijnde, dat de lichting van Gelt in een geruïneert Lant niet so gemackelijck konde gaen, en dat men sig derhalven aen de Betalingen by Maenden niet konde verplichten, en trachtende deswegen te verkrijgen, dat mijn Onderdanen van de tijdt van 6 Maenden mochten profiteren, 't welck tot in de Maent van November loopt, soo heeft sijn Majesteyt de goetheyt gehad, om haer 't selve te accorderen, in conformité van de Resolutie, die gy my door mijn Envoyé hebt laten geven; dat sy oock door gewichtige redenen, in de ged. Memorie geallegeert, bevrijt wierden van de Cautien, die men in de Landen des Conings vereyschte, en dat sy eyndelijck konden genieten 't effect, 't geen door sijn Majesteyt aen ged. Sr. de Goupilliere was gegeven. Maer dewyl, niet tegenstaende al dese hoop, door sijn Majesteyt gegeven, mijn Envoyé daer op geen Resolutie heeft konnen krijgen, en dat ter contrarie Sr. de la Goupilliere, door sijn Brief van den 6 Juny aen mijn gedeputeerde Commissarissen dreygingen gebruyckt, seggende, dat hy niet wilde verantwoorden 't geen haer mocht over komen, soo mijn Onderdanen den 15 van dese lopende Maent niet tot betalinge komen, en dat op dese wyse mijn Onderdanen de tijdt van 6 Maenden, die sijn Majesteyt haer heeft geaccordeert, niet konnen genieten, om de betaling te doen; de welcke sonder die tijdt onmogelijck niet kan geschieden.

Soo ben ick genootsaeckt, mijn Heer, om u moeyelijck te vallen, door de recommandatie, die ick u doe van dese saeck, u versoeckende, dat gy de goetheyt wilt hebben, om door U goede officien by sijn Majesteyt soo veel uyt te wercken, dat mijn Onderdanen de geseyde Termijn mogen genieten, welcke haer is geaccordeert, en dat men te vreden is, dat men de Sommen op reeckening af-betaelt, soo ras als men kan, mits dat alles in de tijdt van 6 Maenden afgedaen werdt, dewyl de Afreeckening tot Pfaltzburgh maer door een enckeld respect van sijn Majesteyt is ge-

geſchiedt, en van my niet geratificeert, gelijck als mijn gedeputeerde Commiſſariſſen op hare vertreck van Pfaltzburg tegens Monſr. de la Goupilliere hebben geſeyt, als op conditie, dat men my een ſuffiſante Termijn tot de Betalinge ſoude toeſtaen; dat d'Officiers van ſijn Majeſteyt in 't Neder-Elſas en de Landt-Voogdy van Hagenau in 't lichten der Sommen geen verhindering ſouden brengen, en dat men my authentique Quitantien ſoude verſchaffen, tot verſeeckertheyt, dat men voortaen van mijn Landen niet meer ſoude begeeren, 't welck al ſoo gerechtigh is, als dat men anderſins mijn Onderdanen ſoude willen dringen, om ged. Contributien te betalen, en ſigh van de Vrede tot Nimwegen dienen, daer men, tegens de Weſtfaelſſe Vrede, die door de Nimweegſe geconfirmeert is, my door gewelt de hooge Bailluagie van Germersheim ontneemt, en dat men alſoo de Vredens-Tractaten maer wil uytleggen in die ſaecken daer ſy voordeeligh aen Vranckrijck konnen weſen, en in de reſt verwerpen, die voordeelig aen andere, door de reſtitutie en confirmatie van haer oude Privilegien zijn.

Ick heb dit vertrouwen, mijn Heer, in uwe vriendtſchap, daer gy my te voren van hebt gelieven te verſeeckeren, dat gy de goetheyt ſult nemen, om het alles te overwegen, en aen ſijn Majeſteyt te vertonen, gelijck oock om een favorable Reſolutie daer op voor my te verkrijgen. U verſoeckende evenwel, dat gy aen Sr. de la Goupilliere en aen andere Officiers van den Coning ordre wilt geven, dat ſy my door een verhaeſte Executie in 't lichten van de vaſtgeſtelde Sommen niet willen verhinderen, welckers repartitie ick hebbe geordonneert.

Gy ſult oock noch wel gedachtig weſen, ſoo 't u belieft, van de belofte, die gy my door een van uwe Brieven hebt gedaen, dat, als d'Afreeckening tot Nancy ſoude geſchiedt en vaſtgeſtelt zijn, gy oock ordre ſoud geven, om te arbeyden aen de Afreeckening van de Contributien, die 't Bisdom Metz, 't Landt Meſſin en andere Plaetſen, die geaccordeert zijn, aen Lautern ſchuldig zijn: Gy hebt het toen verſchoven tot d'Afreeckeninge van Philipsburg, en my door mijn Envoyé verſekert, dat, als die afgedaen ſoude weſen, gy de ged. ordre ſoud geven: Sr. de la Goupilliere heeft mijn gedeputeerde Commiſſariſſen op d'Afreeckeninge tot Pfaltzburgh verſeeckert, dat, ſoo ras als die Afreeckening gedaen ſoude weſen, de geſeyde ordre ſoude komen.

Derhalven verſoeck ick U, mijn Heer, dat gy die ordre ten eerſten wilt afzenden, op dat ick van mijn kant 't effect van U beloſte mede magh genieten, volgens de diſpoſitie van 't Nimweegſe Tractaet, die d'Officiers van ſijn Majeſteyt rechtvaerdig hebben geoordeelt in d'Afrekeningen van deſſelfs Staet. Ick ben, &c.

Den Generael Monclar/ die voor Vranckrijck in deſe Quartieren het Opper-Gebied voerde/ middelerwijl voort varende/ om ſijn Konings Pretentien ter executie te ſtellen/ had de Ingeſetenen van de Bailluagie van Germersheim mede gedwongen/ om de Koning van Vranckrijck te huldigen; doch vermits het Caſteel Falckenburgh met eenige Soldaten van Keur-Paltz was be-

set/ en hy in 't eerst met gewelt daer op niet wilde laten tenteren / soo bedacht hy een ander middel / en deed eenige van sijn Troupen in 't Ampt Nieustadt / dat Keur-Paltz mede toebehoorde/ logeren/ en daer Oggersheim en Wachenheim innemen / om hoogged. Keurvorst daer door te dwingen het gemelde Casteel goetwilligh aen hem over te geven: maer dese sulckx al te onredelijck oordeelende / schreef den 19 Juny aen ged. Monclar: Dat hy met sijn Executie soo lang stil soude staen, tot dat hy bescheyt van den Keyser en 't Rijck, als van wien hy dit Casteel in Leen hadde, soude bekomen hebben, &c. Doch ged. Generael Monclar sulckx afslaende / schreef daegs daer na aen gem. Heer Keurvorst: Dat hy 't selve niet konde doen, en dat hy, soo hem 't Casteel niet ingeruymt wiert, noch Volck in 't Ampt Altzey soude logeren, &c. Den Keurvorst 't selve echter niet willende doen / voor dat hy het voorged. bescheyt hadde / soo heeft den gem. Generael Monclar in 't begin van July dit Casteel aengetast / en alsoo 't maer met 40 Man beset was / lichtelijck verovert / sendende het Guarnisoen na Manheim; alwaer den Commandant / om dat sijn plicht niet wel had waergenomen/ onthooft is geworden.

Dewijl over dit Werck van Falckenburg veel te seggen is geweest/ hebben wy 't niet onraetsaem geoordeelt/ om de redenen/ door welcke dit Casteel aen de Paltz behoorde / en die van de Keurvorstelijcke syde zijn uytgegeven / hier in te lassen/ bestaende in 't volgende.

HEt Casteel van Falckenburg, met sijn Dependentien, gelijck het klaerlijck door de Documenten, die daer van gevonden worden, kan bewesen werden, is in 't Jaer 1330 door het Keurvorstel. Huys verkregen, gelijck als een Engagement van 't Rijk, op een beswaerde Titul. Vervolgens is 't gekomen in handen van de Graven van Linange, van de welcke den Prins Palatijn Robert het in 't Jaer 1379 tot sijn profijt heeft verkocht, met toestemminge van den Keyser Wenceslaus: En 't selve Jaer heeft hy de helft op Mannelijck Oir verkocht aen den Graef Emich van Linange; doch d'andere helft is door 't Keurvorstel. Huys vervolgens gecedeert aen de Paltzgraef van Tweebrugge, waer van de Graven van Linange Hartenburgh van tijdt tot tijd de geseyde helft hebben geinvesteert: En den Heer Graef Jan Casimir van Linange, tegenwoordig President van de Keyserl. Kamer, heeft het Leen noch tot op desen huydigen dagh. Behalven dit Recht van Eygendom, behoort noch aen 't Keurvorstel. Huys in 't Casteel Falckenburg d'eeuwige opening, ten allen tyden, volgens de originele Brieven van Cessie in 't generael van 't Jaer 1399. Dit Recht op 't Casteel van Falckenburgh en sijn Dependentien is door 't Keurvorstel. Huys sonder eenige contradictie beseten, tot aen den Oorlogh van Duytslandt: En den Heer Keurvorst Palatijn, tegenwoordig regerende, is zedert de Westfaelsse Vrede daer in weder herstelt, als een saeck, die van de Neder-Paltz afdaelt, sonder dat'er iets tegens geseyt is, 't zy door 't Compromis, door den Alder-Christel. Coning tot Regensburg geapprobeert, of andersins: derhal-

ven

ven is sijn Keurvorstel. Doorl. in den laetsten Oorlog met Vranckrijck geobligeert geweest, soo tot de seeckerheyt van sijn Landen als Geburen, en tot de conservatie van de Rechten van Eygendom, om in 't gemelde Casteel een Guarnisoen van de Troupen, die hy gelicht had, te leggen, doch evenwel met consent van sijn Doorl. van Tweebrugge, als Toestemmer, en volgens de macht, die de Leen-Rechten hem gaven. Maer nu zijn zedert eenige Maenden wegens Vranckrijck eenige Pretentien op 't gem. Casteel geformeert, daer toe bybrengende, dat het van der *Elsas* aen de Landt-Voogdy Hagenauw dependeert, niet tegenstaende dat het aen dees zyde van de Queich leyt, en derhalven niet onder de Limiten van der Elsas, die nu gepretendeert wordt, is; en den Baron de Monclar, Lt. Generael van den Alder-Christel. Coning, de Evacuatie daer van begeert hebbende van sijn Keurvorstel. Doorl., niet tegenstaende de Remonstrantien, die hem daer tegens gedaen zijn, van 't oude Recht van 't Keurvorstel. Huys, soo heeft hy 't verscheyde mael laten sommeren, dan met belofte van recompensie aen den Commandant, en dan met dreygingen, dat hy den Commandant en 't Guarnisoen soude laten ophangen, en eyndelijck effectivelijck geblocqueert: hier op heeft hy aen sijn Keurvorstel. Doorl. een Brief sonder datum geschreven, die hem den 4 Juny wierdt gebracht, door de welcke hy d'Evacuatie van dit Casteel, uyt sijn Conings naem, begeerde, daer by voegende, dat, in cas van weygeringe, hy ordre had, om sijn Majesteyts Troupen in sijn Keurvorstel. Doorls. Landen te logeren, om haer subsistentie van sijn Onderdanen te trecken, en haer oock daer te laten, tot dat het Guarnisoen uyt Falckenburg getrocken was.

Maer men kan van sijn Keurvorstel. Doorl. tegens den Eed, die hy aen den Keyser en 't Rijck heeft gedaen, niet eysschen, dat hy eenige van sijn Plaetsen en Rechten, die hy van haer in Leen heeft, sal cederen, gelijck oock van andere Keurvorsten en Standen van 't Rijck, op de enckele pretentien, die wegens Vranckrijck nu op nieu zijn geformeert, en selfs gedurende de Vrede, sonder dat sijn Keyserl. Majesteyt, de Rijckx-Vergadering tot Regensburg en de Mediateurs van de Westfaelsse en Nimweegse Vrede daer van zijn geinformeert geweest, en of haer intentie *was*, om aen Vranckrijck een soo considerabel gedeelte van Landen en Rechten van sijn Keurvorstel. Doorl., die nu door sijn Alder-Christel. Majesteyt gepretendeert worden, met Falckenburg en sijn Dependentien te cederen, en dat onder de naem van der Elsas, niet tegenstaende dat dese Rechten en Landen voor den Duytsen Oorlog, waer in sijn Keurvorstel. Doorl. is gerestitueert door de Westfaelsse Vrede, en veel Eeuwen van te vooren, niet van der Elsas hebben gedependeert, maer openbaerlijck van de Neder-Paltz, gemerckt voornamentlijck, dat wegens Vranckrijck al de Plaetsen van 't Rijck, die hy door de Nimweegse Vrede geobligeert is om te evacuëren, noch niet zijn ingeruymt; sonder te spreecken van sijn andere contraventien van 't ged. Tractaet, op de welcke men noch geen satisfactie heeft gehad. Boven dien is 't licht te oordeelen, in wat staet de Keurvorsten en naburige Staten gebracht sullen zijn, soo men door simpele begeerten, dreygingen

en executien van de ſelve moet cederen, ſonder deciſie van een wettelijcke Rechter, ſijn Rechten, Regalien, Landen en Onderdanen, die haer Voor-Ouders van een ongedenckelijcke tijdt hebben beſeten. Sijn Keurvorſtel. Doorl. heeft de ongerechtigheyt van deſe pretentie genoegſaem aen 't Franſſe Hof door ſijn Brieven geremonſtreert, welcke hy aldaer door een expreſſe Poſt heeft geſonden, gelijck oock aen den Lt. Generael [de Monclar] den 15 Juny, van wien hy oock begeert heeft tijdt te hebben, om aen den Keyſer, 't Rijck en de Mediateurs van de Weſtfaelſſe en Nimweegſe Vrede daer over te ſchryven; dewyl noch den Alder-Chriſtel. Coningh, noch de geſtabileerde Kamer tot Briſach met geen reden konnen pretenderen, dat ſy alleen de Uytleggers van de Vrede zijn, voornamentlijck in die ſaecken, daer ſy als Partyen moeten aengeſien werden, alſoo deſe explicatie aen alle de handelende Partyen, en die de Vrede raecken, behoort, te weten, aen den Keyſer, 't Rijck, de Kroon Sweden en de Mediateurs; behalvens dat, volgens de maximen, die de Sententie van Briſach in hout, niet een Stant van 't Rijck gevonden werden, die 't ſijne, volgens 't Vredens-Tractaet, geruſt kan beſitten, 't zy in de Kerckelijcke of Wereltlijcke Rechten. Maer alle deſe Remonſtrantien en gerechtige redenen hebben by den Lt. Generael, den Baron de Monclar, geen plaets gevonden, die, ſonder een gunſtiger reſolutie, die men van 't Hof verwachte, den 7 Juny in 't Ampt Nieuwſtadt van ſijn Keurvorſtel. Doorl. 6 Eſquadrons van ſijn Troupen heeft geſonden, welcke ſigh daer op haer eygen authoriteyt hebben gelogeert, en de Landen door haer exactien en andere violente proceduren tot de gront geruïneert, &c.

Alle deſe proceduren mishaegden Duytſlandt in 't generael/ wijl men daer oordeelde/ dat/ ſoo Vranckrijck al eenig recht had/ 't ſelve door Arbiters behoorde te werden afgedaen/ en niet door deſe Kamers van Briſach en Metz; doch vermits Vranckrijck met gewelt daer in niet konde verhindert werden/ was de naeſte raedt/ om ſulckx met vriendtſchap te doen: Invoegen ſijn Keyſerl. Majeſteyt/ die daer over groote klachten had ontfangen/ de Grave van Mansfelt na de Koningh van Vranckrijck deputeerde/ om met de ſelve mondelingh hier af te ſpreecken/ en reparatie te verſoecken; gelijck dan hooggem. Grave in 't begin van September tot Parijs is gearriveert/ en aldaer/ ſoo met ſijn Majeſteyt als deſſelfs Miniſters/ verſcheyde Conferentien heeft gehouden/ gelijck oock de navolgende Miſſive van 't Rijck/ en een ander van den Keyſer/ ten dien eynde overgelevert; doch van deſſelfs verrichtinge ſullen wy eerſt op ſijn tijdt ſpreecken.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburgh/ daer men lang had gediſputeert op wat voet men dit werck ſoude draeyen/ wierdt mede gereſolveert/ om 't ſelve door minnelijcke wegen af te doen/ en ten dien eynde 2 Brieven/ als een aen de Koning van Engelandt/ en een ander aen de Koning van Vranckrijck/ af te ſchicken/ om de ſaken by te leggen: de Brieven luyden als volgt.

Miſſive

Missive aen de Koning van Engelandt.

Alder-doorluchtigste Grootmachtigste Coning, genadigste Heer.

HEt H. Roomsse Rijck erkent de Vrede, die uw Konincklijcke Majesteyt, door dessels bemiddeling, tot Nimwegen in Gelderlandt, aen de Christenheyt heeft herstelt, met een soo danckbaer gemoed, dat het selve, al schoon die op seer harde en swaere Conditien is aengenomen, tot noch niets daer in heeft overtreden, op dat de selve in alle sijn Articulen en Clausulen trouwelijck gehouden en voltrocken mocht werden, en sulcken onvermoeyde vlijt, moeyte en raedslagen van uwe Majesteyt, tot weder-verkryging van de Vrede, sal onsterffelijck blyven, met vast vertrouwen op den Alder-Christel. Coning, dat sijn Majesteyt even op de selve wyse onfeylbaerlijck sal handelen.

Wy twijffelen echter niet, of U Konincklijcke Majesteyt sal bereyts van andere verstaen hebben, hoe vyandlijck en ongerechtig sig de Koninckl. Fransse Bedienden, soo wel Civile als die van Oorlogh, contrarie de geseyde Nimweegse Vrede (die de Westfaelsse bekrachtigt) tegens de Keurvorsten en Standen des Rijckx, en der selver Landen en Territorien, tot dato hebben betoont, diervoegen, dat buyten den blooten en schijnbaren naem des Vredes, vorder niet overig schijnt te zijn. Derhalven hebben wy, vermits de beswaerde Standen by dese Rijckx-Vergadering om hulpmiddelen hebben aengesocht, het onse schuldige plicht geoordeelt aen den Alder-Christelijksten Coning de gantsche saeck door de Missive, die hier nevens gaet, behoorlijck te vertonen.

Maer al schoon wy van 't rechtvaerdige en billijcke gemoed van den Alder-Christel. Coningh niet anders konnen verhopen, als dat sijn Koninckl. Majesteyt aen onse redenen en begeerten plaetse sal geven, soo hebben wy echter nodig geacht, om U Koninckl. Majesteyt, als op wiens authoriteyt en guarantie ged. Nimweegse Vrede gegront is, in de naem van Keurvorsten en Standen des Rijckx, van 't gene dat op een ongewone en vyandlijke wyse gepleegt wert (als zijnde dē aengenomen Mediateur en Middelaer van beyde zyden) naricht te geven, en de selve te versoecken, dat hy, na sijn Koninckl. yver, die hy altijt tot de gemeene rust heeft betoont, het gene, dat, tot nadeel van de ged. gemeene rust, op de voorgeseyde manier werdt begaen, aen den Alder-Christel. Coning wil voorstellen, en dessels gemoed, door de interpositie van sijn goede officien, daer toe brengen, dat de handelingen en violentien, tegens de Vrede, opgehouden, en 't geen nu op nieuw is gepleegt, weder in vorige stant geset magh werden, en grooter onheylen verhoed; gelijck oock, dat de opgekomene strydigheden, of door een minnelijcke compositie, of door de lang geordonneerde Arbiters, of door een andere wegh van rechten, ter neder geleyt mogen werden: En dewyl sulckx met de billijckheyt en het algemeen Verdragh over een komt, soo sal U Koninckl. Majesteyt door sulcken wyse (dewyl hem daer niet weynig aen gelegen is, dat het Verbond onverbreeckelijck wert gehouden) een saeck doen, die aen Godt en de Christenheyt aengenaem

ſal weſen, en hem ſelfs roem toebrengen, en de welck oock de Keurvorſten en Standen van 't Rijck voor een groote goetwilligheyt ſullen opnemen, en die met alle hare officien weder trachten te verdienen.

Vorders beveelen wy U Koninckl. Majeſteyt in de Goddelijcke protectie, en wenſchen den ſelven een geluckige Regeeringe. Gegeven tot Regensburg by de Rijckx-Vergadering den 27 July 1680.

U Koninckl. Majeſteyts onderdanigſte

De aldaer vergaderde Raden, Bootſchappers ende Geſanten van de Churfurſten en Standen van 't H. Roomſſe Rijck.

Miſſive aen de Koning van Vranckrijck.

Alder-doorluchtigſte, Grootmachtigſte, Alder-Chriſtelijckſte Coning, genadigſte Heer.

HEt gaet nu in het 32ſte Jaer, dat aen Duytſlandt de Vrede is gegeven, en 't is niet onbekent, wat voor groote moeyte dat het gekoſt heeft, en hoe ſwaer het met de Conditien, om U Koninckl. Majeſteyt vergenoeging te geven, is afgelopen, tot dat men eyndelijck is geaccordeert, dat, behalvens de 3 Bisdommen, Metz, Toul en Verdun, en der ſelver Territorien en Diſtricten, oock een ſeecker gedeelte van der Elſas, aen U Majeſteyt ſouden overgegeven werden, op dat de geſeyde Vrede en Vriendtſchap tuſſchen de vredemaeckende Partyen toenmaels te meer bekrachtigt mocht werden, en de algemeene ſeeckerheyt te beter ſuccederen ſoude,

Maer gelijck beyde vredemaeckende Partyen het by 't gene, dat geaccordeert was, veel Jaren daer na hebben laten beruſten, en U Koninckl. Majeſteyts Miniſters niet anders hebben gevordert, als een nieuwen Eed van Huldiging van de 10 Rijckx-Steden, die in der Elſas zijn gelegen (de welcke echter door de Vrede niet gecedeert waren) gelijck oock van ettelijcke Rijckx-Standen, die van ged. Bisdommen eenige Leenen hadden, 't welck echter naderhant aen ſeeckere Scheytsluyden, die van beyde kanten daer toe verkoſen ſouden werden, is verweſen, en wat den Eed der Steden belangt, dat die ſoude gedecideert werden.

Soo is evenwel na de Vrede, die onlangs tot Nimwegen geſloten en geratificeert is, tegens alle hoop en verwachting, heel iets anders begeert, en van de Recht-Bancken, die U Koninckl. Majeſteyt tot Metz en Briſach heeft aengeſtelt, een opper en abſolut Recht (over alle de Rijckx-Standen, en haer Territorien, die in der Elſas zijn gelegen) door de uytgeſproockene Sententien geëyſt, en derhalven een Eed van Huldiging van haer afgevordert; de Onderdanen zijn oock van haer plicht, die ſy aen haer rechtmatige Heeren hadden gedaen, vry geſproocken, met een nieuwen Eed aen U Koninckl. Majeſteyt verbonden, en met gewelt en op Oor-

Oorlogs-gewyse gedwongen, om de selve te doen, en de Contributien op te brengen; alles contrarie den uytdruckelijcken inhout van de Nimweegse Vredens-Tractaten § *Contributionem verò*, &c. 3. Ja het is met de saecken nu soo verre gekomen, dat onder 't selve pretext een groot gedeelte van de Heerschappyen van den Keurvorst Palatijn, met haer Rechten en Dependentien; gelijck oock de Provintien van den Hoogwaerdigen Bisschop van Spiers, de Prooft van Weyssenburg, en de overige Heeren Paltzgraven aen den Rijn, aen geen syde van den Rijn gelegen, van Fransse Soldaten onlangs gewapenderhant zijn ingenomen; en onder andere van hoogged. Heer Bisschop van Spiers het Slot Madenburg, 't welck tegens soo een onverdachte vyandlijcke aenval niet voorsien en was, met groote dreygingen is afgedrongen: 't Slot Falckenburg even op de selve wyse ten overgave gevordert; doch sijn Keurvorstel. Doorl. sulckx met alle gevoegsaemheyt weygerende, soo is 't ged. Slot met veel grooter gewelt, als daer men in tijdt van Vrede sigh op voorsien had, aengetast, en met het Geschut verovert: men heeft oock de Heerschappyen, Steden, Sloten, Dorpen en andere van sijn Keurvorstel. Doorl. vyandlijck getracteert, de Onderdanen geplondert, en tot in de gront geruïneert. Byna op de selve wyse hebben U Koninckl. Majesteyts Soldaten onlangs de Fortressen Homburgh en Bitsch ingenomen, ongeacht dat de selve van sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck aen de Hoogwaerdige Keurvorsten van Mentz en Trier, als Scheyds-Rechters, toevertrouwt waren. Sy hebben oock op nieuw eerst het Slot Oberstein, onder seer harde dreygingen, tot overgave gevordert, en daer na oock met gewelt bemachtigt, daer het Eygendom en 't Recht van Oeffeninge over het gem. Slot en Stadt al voor 500 Jaren aen 't Aerts-Sticht Trier heeft gehoort, en het Metzise niet onderworpen is geweest. Vorders zijn oock aen de Moesel, daer men wegens der Elsas of de afgestane Bisdommen geen pretext kan hebben, de 3 Steden Fumay, Feppin en Reven, die voor veel 100 Jaren aen de Keurvorst van Trier, als Administrateur tot Brun, toebehoort hebben, op een geweldige wyse ('t welck een ongehoorde saeck is) aengetast, en de Inwoonders gedwongen, om den Eed aen U Koninckl. Majesteyt te doen.

Doch dewyl sulcke onlydelijcke exactien directelijck tegens de Westfaelsse Vrede (die onlangs door de Nimweegse is bekrachtigt) stryden, en dat het boven dien aen de Keurvorsten en Standen van 't Roomsse Rijck oock seer bedenckelijk valt, dat de bovengemelde Rechtbancken sigh eenige Superioriteyt over de Standen des Rijckx en der selver Territorien willen aenmatigen, soo hebben wy geoordeelt, dat het onse plicht was, om de gantsche saeck voor U Koninkl. Majesteyt te brengen, en de redenen of beschapenheyt van de saeck in 't korte te verklaren.

Want het is bekent, dat in den onlangs gesloten Vrede tot Nimwegen van beyde zyden is geaccordeert, dat de Westfaelsse Vrede de grondvest van beyderzijts goede vriendtschap en d'algemeene rust soude zijn, en dat de selve in alle en een yder van sijn vorige kracht weder geset soude worden: En gelijck nu, uyt kracht van dit Verdrag, alles op desen gront soude berusten, gelijck het dan in der daed daer op

beruft

beruft, foo kan niet meer, als 't geen daer in verfproocken is, gevordert werden; want daer kan geen andere afftant van Territorien en Gerechtigheden, als de gene, die tot Munfter in Weftfalen is gefchiet, en tot Nimwegen bekrachtigt geworden, door eenig publijck Schrift bewefen worden.

Het is oock uyt U Majefteyts bewaerde Schryven en andere Documenten klaer te fien, dat hy figh by de Weftfaelffe Tractaten en andere Plaetfen dickwils en opentlijck heeft laten vernemen, dat hem nergens meer aen gelegen was, als dat de Standen van 't Rijck by hare Vryheyt ende Immuniteyts-Rechten onverhindert mochten blyven, en in de felve weder gefet worden.

Boven dien betuygt het Weftfaelffe Vrede-Inftrument § *primo quo* 70. dat behalven de ged. Bisdommen en der felver Diftricten vorders niet afgetreden en is, en dat de meening der Vredemakers niet anders geweeft en zy, als dat het overgelatene Gebied en de volkomene Jurisdictie foo verre haer kracht hebben foude, als het Diftrict van defe Bisdommen doenmaels was, en niet, dat het onder de fchijn van 't Kercken-gebied, 't geen noyt afgetreden is, of eenig ander pretext, over die ged. Diftricten en haer Territorien, veel min over die Leenen, welcke de Rijckx-Standen, voor de Duytfe onruft, voor defen ietwes van ged. Bisdommen erkent mochten hebben, foude geëxtendeert werden.

't Is oock blijckelijck, dat door de Ceffie van het Landtgraeffchap geenfins het gantfche Elfas is afgetreden geworden, ja dat oock felfs geen van de Vredemakers oyt een foo onverantwoordelijcke overgave in de fin is gekomen; want gelijck aldaer § *Tertio Imperator* 43. 't geen U Majefteyt in der Elfas is afgetreden, met name genoemt werdt, namentlijck, de Stadt Brifach, 't Landtgraeffchap in 't Opper- en Neder-Elfas (niet het gantfe Elfas) het Zuntgau, en de Landt-Voogdy over de in der Elfas gelegene 10 Rijckx-Steden (maer niet de 10 Rijckx-Steden felfs) en alle Dorpen en andere Gerechtigheden, die tot de gefeyde Landt-Vooghdy (niet tot der Elfas of de gem. Steden) behoorden; gelijck men klaer bewyfen kan, dat het Elfas van 't Landt-Graeffchap en de Landt-Voogdy altijt is onderfcheyden geworden, foo is 't oock door 't navolgende fpeciale Articul, namentlijck § *Teneatur Rex Chriftianiffimus*, &c. met voordacht vergeleecken en afgefproocken, wat door defe Ceffie van 't Landt-Graeffchap en Landt-Voogdy uytgenomen foude werden, namentlijck, dat U Koninckl. Majefteyt fchuldigh en verbonden foude zijn niet alleen de Biffchoppen van Straetsburgh en Bafel, nevens de Stadt Straetsburg, maer oock de overige Standen, die aen 't Roomffe Rijck fubject waren, in de beyde Elfas; d'Abten van Murbach en Ludern, d'Abdiffe van Andlau, Munfter in St. Gregorien-Dal, de Paltzgraef vau Lutzelftein, de Graven en Vryheeren van Hanau, Fleckenftein, Oberftein, en den Adel van 't gantfe Elfas, gelijck oock de meerged. 10 Rijckx-Steden, die tot de Landt-Voogdy van Hagenau behoren, in haer vryheyt en immuniteyt wegens het Roomffe Rijck, gelijck fy die tot noch toe genoten, ongekrenckt te laten: Invoegen dat hy geen Superioriteyt over de felve kan pretenderen, maer figh met de Rechten laten vergenoegen, die 't Doorl.

Huys van Oostenrijck heeft gehad, en door de meer-genoemde Vredens-Tractaten aen uwe Koninckl. Majesteyt zijn afgetreden geworden.

Dit nu aldus gelegen zijnde, soo sal met geen grondt bewesen konnen werden, dat'et gantse Elsas is afgetreden; want wat was't van noden geweest den Heer Bisschop van Straetsburg, gelijck oock de 10 Rijckx-Steden in der Elsas, en andere Standen, in 't selve Districk gelegen, na inhout der Westfaelsse Vrede, in haer vorige Vryheyt, Immedieteyt, Rechten en Regalien volkomentlijck te stellen, de Fransse Soldaten uyt hare Plaetsen, die sy gedurende den Oorlog hadden ingenomen, af te voeren, en de selve aen de Standen, om die met haer eygen Besettingen te bewaren, over te laten? Waer toe soude het oock nodig geweest zijn, dat men de vrye doortocht voor de Fransse Volckeren, de Neutraliteyt der Stadt Zabern, de demolitie van de Vesting Benfelden, en diergelijcke in faveur van Vranckrijck met namen had bedongen, soo de beyde Elsas aen de selve waren afgetreden? En wat was het eyndelijck van noden geweest soo sorgvuldigh over de immedieteyt van ged. Standen te accorderen, soo 't gene, dat nu gedaen werdt, geoorloft was geweest? Maer genomen, dat voor een of twee-hondert Jaren het een en het ander tot de Plaetsen of Rechten, die aen de Kroon Vranckrijck door de Westfaelsse Vrede gecedeert zijn (daer van men echter niet sekers kan weten) gehoort mocht hebben, soo kan daer uyt geen gevolg genomen werden, dat sulckx ten tyde van de gesloten Vrede (dewyl doen ter tijdt een ander die besat) aen de selve noch gehoort heeft, wyl niets anders is afgestaen, als 't gene het Doorl. Huys van Oostenrijck ter selver tijdt in besit heeft gehad. Vorders soo konnen oock onder eenige naem van de Dependentien de Standen des Rijckx en desselfs onmiddelbare Leden niet verstaen, en veel minder aen een ander overgelaten worden, wyl de Rijckx Standen van andere Standen geensins op sulcken wyse dependeren, maer een yder voor sigh selfs is. Het soude oock noch een grooter onredelijckheyt zijn, dat men de Standen, die van een ondenckelijcke tijdt en over veel 100 Jaren in een gerust besit van haer Heerschappyen en Goederen hebben geweest, wilde dwingen haer Titulen, tegens alle recht, te bewysen; want op sulcken wyse soude niemant van sijn Eygendom en 't besit sijner Goederen verseeckert konnen zijn. Hier by komt noch, dat alle die Heerschappyen en Plaetsen, welcke, onder den Titul der Dependentien en Territorien van der Elsas, of de Landt-Voogdy Hagenau, den Keurvorst Palatijn en den Heer Bisschop van Spiers, onder pretext van de Weyssenburgse Dependentien en 't soo genoemde Mandaet, zijn afgenomen, en met dreygingen en gewapender handt verovert, noch oock de Prooftdy Weyssenburg selfs, in der Elsas gelegen, noyt voor een stuck van 't selve zijn gehouden; 't welck onder andere uyt het bovengenoemde § *Teneatur Rex Christianissimus*, &c. klaerlijck bewesen kan worden, als alwaer de meeste Leden van de beyde Elsas, als Standen des Rijkx, van het afgestane Landt-graefschap onderscheyden, en niet alleen met Namen de Heerschappyen en Districten genoemt werden, maer de Paltz en de Prooftdy Weyssenburg, als niet tot het Elsas behorende, daer gants en geheel uytgelaten werden:

den: oock betuygt den Text van 't Instrumentum Pacis, dat men wegens de weder inruyming der Heerschappyen en Gerechtigheden van de Paltz, het Bisdom Spiers en de Prooſtdy Weyssenburg heel anders is geaccordeert.

Want wat de Paltz belangt, soo is in den Text § *Deinde ut inferior*, &c. 14. over een gekomen, dat de selve gants en geheel, met alle en yder Geestelijcke en Wereltlijcke Goederen, Rechten en Toebehoren, gelijck de Keurvorsten en Paltzgraven de selve voor den Boheemssen Oorlog hadden beseten en ingehad, volkomentlijck weder ingeruymt soude werden, 't welck oock van de overige Heeren Paltzgraven aen den Rijn in de Osnabrugse Vrede, §. §. §. *Principes* 20, 21, 22, met namen te vinden is, namentlijck, dat gedachte Paltzgraven in alle Heerschappyen, Waerdigheden en Gerechtigheden, en bysonderlijck den Heer Leopold Lodewijck in 't Graefschap Veldentz, aen de Moesel, soo wel in 't Geestelijck als Wereltlijk, tegens alle attentaten, in dien stant als 't sijn Heer Vader in 't Jaer 1624 had gehad, weder ingeset soude worden. Even 't selve is oock wegens de Graven van Hanau, Nassauw, Leiningen, Dachsburg, de vrye Rijckx-Ridderschap en andere Rijckx-Standen in 't bovengenoemde Tractaet §. *Comitibus Nassau Sarapontanis* 30 *& seqq.* uytdruckelijck bedongen. Dat oock diergelijck wegens het Bisdom Spiers en de Prooſtdy Weyssenburgh in dat §. *Rex tamen præter*, &c. is geaccordeert, blijckt uyt de Formulieren van 't Verdrag selfs; want gelijck U Koninckl. Majesteyt, uytgenomen de bescherming, besetting en de Pas na de Vesting Philipsburg anders alle pretentien met uytdruckelijcke woorden benemen, soo ordonneren sy klaerlijck, met algemeene toestemmende woorden, dat alle en yder, 't geen in het Bisdom en het aen hem geincorporeerde Kerck-gebied (gelijck als dat van Weyssenburg voor ettelijcke 100 Jaren een is) aen den Bisschop en 't Capittel toebehoort hadde, of mochte toebehoren, aen den selven voortaen ongekrenckt en ongemoeyt soude verblyven; 't welck door de Westfaelsse en Nimweegse Vrede geensins is verandert, of in een ander verstant verdrayt kan worden.

En op dat men wegens dese intentie en geen andere van de vredemaeckende Partyen verseeckert mocht zijn, soo is de selve, met bewilliging van 't gantse Rijck en alle de Standen van 't selve, nevens een schriftelijcke en opentlijcke verklaring uyt haer aller naem, aen U Koninckl. Majesteyt den 28 September in 't Jaer 1648 door schryvens behoorlijck overgesonden geworden, dewyl wy ons, nevens het Instrumentum Pacis, op de geloofbare Prothocollen en algemeene Handelingen beroepen.

Uwe Koninckl. Majesteyts Ministers hebben dit Vergelijck oock noyt tegengesproocken, maer 't selve over 30 Jaren eerder voor goet gekeurt, noch behalvens den boven-genoemden bereyts geordonneerden Eed, en de pretentien der Bisdommen, welcke al voor lang tot een minnelijcke compositie aen sekere Scheytsluyden zijn verwesen geworden, vorders niet begeert; ja wat noch meer is, soo heeft U Koninckl. Majesteyt in sijn afgesonden Antwoort-schryvens van den 18 September 1665 aen het H. Roomsse Rijck sigh niet alleen verklaert, dat hy sijn Mi-

Ministers en Amptluyden in der Elsas soude aenbeveelen, dat sy sigh in al haer doen en handelingen sodanig souden dragen, dat het Rijck geen oorsaeck mochte hebben, om sigh deswegen te beklagen; maer U Koninckl. Majesteyt heeft oock door de Evacuatie en restitutie na de Westfaelsse Vrede en 't Neurenburgse Executions-reces overvloedig betuygt, dat hy van de nu beswaerde Standen des Rijckx niet diergelijckx, als nu is geschiedt, heeft begeert; 't welck oock boven die in de Nimweegse Vrede §. *Juxta Pacem*, &c. 27. niet alleen wederhaelt, maer oock daer in geaccordeert werdt, dat ingevolge van de Munstersse Vrede, die hier in alle deelen werdt geconfirmeert, alle Plaetsen weder afgetreden en ter goeder trouwe ingeruymt souden werden; gelijck oock, dat tot dien eynde, wanneer de Vrede geratificeert wierdt, op gelijcke tijdt Commissarissen genoemt souden werden, 't welck echter aen de syde van U Koninckl. Majesteyt tot noch toe niet is geschiet.

Evenwel willen de Koninckl. Recht-bancken tot Metz en Brisach, voor welcke de onmiddelbare Standen des Rijckx doch gants en geheel niet behoren, en oock te gelijck Rechters en Klagers zijn, met uytsluyting van d'andere Compaciscenten, sustineren, dat alles, wat, na haer meening, voor ettelijcke 100 Jaren aen de ged. Bisdommen, gelijck oock aen 't Opper- en Neder-Elsas, de Landt-Voogdy van Hagenau en de Proostdy van Weyssenburg behoort heeft, aen U Koninckl. Majesteyt is overgelaten geworden, en sulckx derhalven mocht geschieden.

Doch dewyl dit bloote voorgeven gants geen grond of bewys heeft, en dat de Vrede selfs (waer in te vinden is, dat die meergenoemde Bisdommen met haer Districten, en het Landt-Graefschap in der Elsas, met de Voogdy Hagenauw, doch niet boven de Districten, en oock niet het gantse Elsas, zijn afgetreden geworden) 't selve oogenschijnlijck wederspreeckt, soo stellen wy 't aen 't oordeel van U Koninckl. Majesteyt en gants Europa, of dit voorgeven van de Recht-bancken plaets kan hebben, en of men onder sulcken pretext de Landen en Territorien der Keurvorsten en Standen en andere onmiddelbare Rijckx-Leden en hare Districten op eenmael te gelijck aen sigh kan trecken; 't geen wy, dewyl de beschapentheyt van de gemeene Handelingen sulckx niet toe en laet, niet en konnen verstaen.

Vorder beklagen sigh de Heeren Paltzgraven van Tweebrugge en Veldentz, gelijck oock de Graven van Nassau, Hanauw en de Rijngraven, dat sy van den Heer Bisschop van Metz, tegens d'uytdruckelijcke Articulen van de Westfaelsse Vrede, in Kerckelijcke saecken hier en daer geturbeert werden. Insgelijckx beklagen sigh ten hoogsten haer Doorl. den Heer Marckgraef van Baden en de Heeren Hartogen van Wirtembergh, gelijck oock de Graven van Mompelgard, de Vorst van Salms, en veele andere meer, dat hun hare Landen met de Dependentien van U Koninckl. Majesteyts Soldaten, tegens den openbaren inhout van de Westfaelsse en Osnabrugse Vrede, onthouden, en veel Heerschappyen op een onbevoeglijcke wyse onttrocken werden, welckers weder-inruyming, als oock, dat sy in 't besit van hare Landen en Immedieteyten, na den inhout van 't Instrumentum Pacis §. *Principes quoque Wurtenburgici*, &c. 25. Item, §. *Rheingravi*, &c. 35. gerust mogen

gelaten werden, ſy ten hoogſten verſoecken, en op het inſtantigſte bidden.

Derhalven hebben wy 't nodig geacht deſe ſoo gewichtige en ſware klachten van de meergenoemde Standen van 't Rijck voor andere, welcke alſins uyt veel Rijckx Landen in groot getal gehoort werden, als een ſaeck, die 't gantſche H. Roomſſe Rijck aengaet, wat wydlopiger voor te dragen, en welcke wy liever nagelaten willen hebben, ſoo de nootwendigheyt van de algemeene ruſt en Vrede, gelijck oock de billijckheyt van de ſaeck ſulckx niet vereyſcht en hadde.

Dewyl wy nu van U Koninckl. Majeſts. recht en billijklievend gemoed het beſt vertrouwen, en niet wel te geloven is, dat de ſelve ſoo veel en menigerley handelingen van ſijn Miniſters en Amptluyden, die tegens de Vrede ſtryden, voor goet ſal keuren, en vorder toelaten, ſoo verſoecken wy de ſelve behoorlijck en op het alderinſtantelijckſt, dat U Koninckl. Majeſteyt aldergenadigſt gelieft, de ſtrydigheden (die voor deſen wegens de Leenen, ſoo tot de afgeſtane Bisdommen behoren, zijn ontſtaen, gelijck oock wegens de Rijckx-Steden, die de Landt-Voogdy van Hagenau erkennen) tot een vriendelijcke compoſitie en aen de uytſpraeck van de Scheyts-luyden, die op deſen Rijckxdagh al lang zijn geſtelt, te verwyſen, en de overige Keurvorſten en Standen van 't H. Roomſſe Rijck, ſy leggen daer ſy willen, haer verworvene Vryheyt en de Rechten van Immedieteyt in 't toekomende geruſt en ongeturbeert te laten genieten; gelijck oock de beſwaerde, of die van hare Heerſchappye ontſet zijn, beyde in 't Geeſtelijck en Wereltlijck, in haer overige Rechten weder te herſtellen, en alle de handelingen van hare Civile en Militaire Bedienden, die tegen de Vrede ſtryden, te verbieden, om hier door te betonen, dat U Majeſteyt, na den eygen ſin van deſſelfs hoogroemlijcke verklaring, genegen is de Vrede in 't H. Roomſſe Rijck onbeſchadigt te conſerveren, en te gelijck aen onſe rechtmatige begeerten plaets te geven.

Gelijck nu dit alles met de algemeene ruſt en het publijcke vertrouwen, gelijck oock met de Vrede-handelingen en U Majeſteyts dickwils erhaelde ſincere betuygingen allerwegen over een komt, ſoo ſal oock de vlytige obſervatie van 't ſelve tot U Majeſteyts onſterffelijcke roem gedyen, aen wie wy vorders alle geluck en heyl wenſchen, en ons ſelve recommanderen.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburg den 27 July 1680.

U Koninckl. Majeſteyts onderdanigſte

De aldaer vergaderde Raden, Bootſchappers ende Geſanten van de Churfurſten en Standen van 't H. Roomſſe Rijck.

Eenigen tijdt daer na heeft de Koningh van Vranckrijck op deſen Brief de volgende Antwoort geſchreven.

Ant-

Antwoort-schryven van den Alder-Christel. Koning aen de Rijckx-Vergadering tot Regensburg.

Seer lieve en groote Bontgenoten, &c.

HEt Schryven, 't welck gy den 27 July afgevaerdigt hebt, wegens 't gene, dat onse Amptenaers, om ons de Plaetsen, die ons toebehoren, in te doen ruymen, ter hant hebben genomen, hebben wy wel bekomen; doch wy konnen den inhout aen niemant anders toeschryven, als aen de kleyne sorgvuldigheyt van die gene, welcke gy by de Vredens-Tractaten tot Nimwegen hebt bestelt, om U reeckenschap te geven van de voornaemste swarigheden, daer over men in dese Vergadering soo langen tijdt heeft gehandelt, en de welcke eyndelijck door de Vredens-Tractaten, die van U voor goet zijn gekeurt, soo geluckig zijn geëyndigt. Het is maer alleenlijck tot dien eynde geschiedt, dat wy van onse zyde die begeeren te conserveren, en te bewysen, dat alle de Plaetsen en Territorien, die onse Amptenaers op ons bevel in besit hebben genomen, soo rechtmatig aen onse Kroon behoren, dat men onder de naem van de Rijckx-Standen daer aen in 't minste niet kan twijffelen, sonder de eere, welcke sy altijt gaerne en ten uyttersten tot een onverbreeckelijcke onderhouding van hare Verbonden en beloften hebben gedirigeert, en, sonder verbreecking van 't geloof, de alderheerlijckste en heyligste overeenkoming, die oyt d'algemeene rust konde verseeckeren, onderhouden. 't Is sonder twijffel, dat dewyl het Rijck alle de Landen en Territorien, die wy besitten, ons openbaerlijck overgegeven en ingeruymt heeft, wy ons daerom, onder 't pretext van seeckere voorslagen van compositie (die wy noch liever als den Oorlogh souden aennemen, als ons Recht al niet te wederspreecken was) het geringste van het aldaer aengetogene nadeel niet konnen inbeelden; en wy geloven, dat onse vreedsaemheyt tot op dese tijdt gedient heeft tot onderhouding van 't goede verstant, 't geen wy altijt sorgvuldig met Duytslandt hebben onderhouden. Uwe Gevolmachtigden hebben, soo wel mondelijck als schriftelijck, in de Vergadering tot Nimwegen 2 dingen begeert, welcke streckten, om onse grootste voordeelen, door de Munsterse Vrede verkregen, en de naeste middelen, om die te behouden, te vernietigen; eensdeels noemden sy alle Steden en Plaetsen, die sy onse hooge Souverainiteyt meenden te onttrecken, en andersdeels vernieuwden sy de selve minnelijcke compositie; doch soo veel te onnutter, als dat men toen niet anders bekommert was, als de differenten, welcke de selve konden onrustigen, door een Vrede uyt de wegh te nemen.

Dit echter ongeacht, soo hebben sy noch by de 6 Weecken, gedurende die Vergadering, tegens onse Gesanten op die 2 Poincten sterck gedrongen, en is van de een en d'andere kant niet nagelaten geworden van alle 't gene dat voor en tegens onse begeerte konde ingebracht worden, ja sodanig, dat de nieuwe, doch sonder

gront, op de baen gebrachte beswaernissen van uwe Gevolmachtigden, wel eenige lust, om den Oorlog in 't Rijck te onderhouden, die wy begeerden te eyndigen, hadden konnen verwecken, indien niet de Bedienaers en Afgesanten van die Vorsten, welcke toen het meeste leden, eyndelijck van de gene, die gy tot dit gewichtig werck hadde geordonneert, na een kleyne contestatie hadden verkregen, dat sy niet langer, sonder een gevaerlijck verlies, sulckx aen onse Kroon konden onttrecken, als waer toe de gerechtigheyt haer oock verbond.

Niemant kan dieshalven oordeelen, dat de wederzijts bewilligde aftreding de oorsaecke is, wyl de Vrede, daer over Europa sigh tegenwoordigh verheugt, daer op is gesloten.

Sulckx bracht oock de groote goetheyt te weeg, dat aen Spangie soo veel aensienelijcke Plaetsen, als waer in 't voornaemste nut van onse winst bestont, zijn ingeruymt geworden; en dat wy oock op goede trouwe en gelove alle 't gene, dat in onse naem ten besten van de Standen des Rijckx, soo wel door 't Tractaet van den 5 February 1679, als door 't Executions-Tractaet van den 7 July, is geaccordeert, in der daed hebben geëxecuteert.

Wy hebben niet alleen uyt de Keurvorstendommen en Landen, die in 't Verdragh zijn genoemt, en door onse Armee ingenomen waren, onse Volckeren afgevoert, maer wy hebben oock, toen wy noch niet recht van de Vrede van onse Bontgenoten verseeckert waren, alle de Plaetsen en Landen, die wy tot dessels hulp bedongen hadden, in een volle en gantsche vryheyt gelaten. Derhalven konnen wy niet geloven, daer alles, 't geen ons toestont, soo volkomentlijck is vervult geworden, dat gy het voorgeven verder gehoor sult geven, waer van men sig by de Nimweegse Vrede soo lang heeft bedient, en 't welck, als door de Vrede ter neêrgeleyt, sonder dessels ontrustiging niet weder op de baen gebracht kan werden. Wy beelden ons hier tegens in, dat gy, tot gelijckformigheyt van uwer zyde van onse altijt oprechte meening, die gene een stilswygen wilt opleggen, die de Bant van vriendschap en intelligentie, welcke tot Nimwegen van alle voor goet is gekeurt, door hare klachten willen verbreecken. Doch indien echter, behalvens de Steden en Plaetsen, die wy na den inhout van de Munsterse Vrede hebben verklaert ons toe te behoren, eenige Vorst of Stant gevonden wierdt, die meende, dat hem andere, op de welcke wy geen rechtmatige pretentie hadden, ontnomen waren, soo willen wy ons liever tot een Revisie van 't gene onse Bevelhebbers uytgesproken hebben, inlaten, als dat wy onse Naburen aen haer Vrede souden willen verhinderen, op dat sy onse billijckheyt mogen roemen.

Wy konnen oock niet anders seggen, als dat ons gedult, 't welck wy over de hoogmoet der gene hebben, die Uw wegens onse voornemens andere inbeeldingen willen geven, en sigh op alle wysen tegens ons aenstellen, een meer dan overtuygde proeve van de goede neyging is, die wy tot handhaving van de rust, die gy geniet, hebben, en waer toe wy altijt ons best sullen doen. Boven dien bidden wy Godt, dat

dat Hy Uw, seer lieve en groote Bontgenoten, in Sijn heylige bewaringe wil nemen. Geschreven tot Versailles den 10 October 1680.

LOUIS.

COLBERT.

Het Opschrift was:

Aen onse groote Vrienden en Bontgenoten, de Keurvorsten, Vorsten en Standen van 't Rijck, vergadert tot Regensburgh, of by der selver absentie aen hare Afgesanten.

Door dese handelingen der Franssen/ en dat sy sigh selfs de macht aenmatigden/ om dese Dependentien aen haer te trecken/ begonden sommige politicque Verstanden in Duytslandt sigh in te beelden/ dat Vranckrijck nu voor den Daufijn na 't Rooms Koningschap stont/ te meer/ om dat sy sigh verseeckert hielden/ dat die Kroon sulckx al van over lang 't Huys van Oostenrijck had getracht te ontsetten/ als zijnde het voornaemste fondament van de grootheyt van dat Huys/ en de onderstuttinge van de Spaensse Monarchye: waer by komende/ dat Vranckrijck nu tot die hoogte was gesteygert/ dat het niemant behoefde te ontsien/ soo wierdt het selve te meer aengenomen; ja men sag selfs in de Maent Juny over-al eenige Conditien sweven/ waer op sijn Majesteyt het voorn. Rooms Koningschap voor sijn Zoon soude begeeren: Wy sullen nu niet disputeren/ of de selve soo in der daed van die kant zijn opgestelt geweest of niet/ dewijl'er tot noch toe geen gevolgh van is gekomen; soo veel is'er af/ dat de selve al by veele een groote indruck kregen/ en vreemde speculatien verweckten/ invoegen wy/ om den Leser te voldoen/ de selve hier sullen invoegen.

Conditien, waer op sijn Alder-Christel. Majesteyt den Dausijn tot Roomssen Coningh soude willen voorslaen.

1. SAl de tegenwoordige Keyserl. Capitulatie in alle deelen en clausulen aengenomen en besworen werden.

2. Sal sijn Keyserl. Majesteyt omtrent de Regeeringe en dispositie geensins geprejudicieert, noch van de minste Inkomsten gefrustreert, maer t'allen tyden als een Vader van den toekomende Roomsse Coning geëert en gerespecteert werden.

3. Sullen de jongst veroverde Landen van Bourgondien, Lottharinge, het Opper- en Onder-Elsas, en de Vestingen van Metz, Toul en Verdun met het Roomsse Rijck wederom geincorporeert, en de Frontieren van 't selve Rijck soo ver uytgeset werden, gelijck sy van outs geweest zijn: Daer-en-boven sullen dese Landen en Plaetsen haer Contingent in 't toekomende aen 't Rijk wederom contribuëren, en de Judicature van 't Kamer-Gerecht van Spiers subject zijn.

4. Sal Fryburgh voort na de Verkiesinge van den Roomssen Coningh aen sijn Keyserl. Majesteyt wederom ter hant gestelt werden, met alle d'Artillery, Ammunitie en Provisie die daer in is.

5. Sal

5. Sal, ſonder toedoen en ſonder belaſtinge van 't Roomſſe Rijck, onder den toekomenden Roomſſe Coning in Ongaryen, tegens den Erf-Vyant, een Armee van 60000 Man, met behoorlijcke Artillery en vordere nootſakelijckheden, onderhouden, en in actie ſoo lang gecontinueert werden, tot het ſelve Koninckrijck (door Godts byſtant) wederom volkomen verovert ſal zijn; waer door het Rijck wederom met een ſuffiſante Voormuur tegens den Erf-Vyant ſal verſeeckert, en de Landt-palen van 't Chriſtenrijck tot onder Belgrade of Grieckx-Weyſſenburg uytgeſet worden, gelijck ſy voor heen geweeſt zijn.

6. Sullen by dien Oorlog alle Doortochten ſchadeloos gedaen werden, en ſullen de Recruten, van tijt tot tijdt volgende, alles met baren Gelde betaelt werden, op dat het Rijck daer by geen nadeel kome te lyden.

7. En op dat de Duytſe Natie van de glorie van 't veroverde Ongaryen niet t'eenemael uytgeſloten werde, ſoo ſal de ſelve, nevens de Keyſerl. Erf-Landen, niet meer gehouden zijn tot dien Oorlogh by te brengen als een Leger van 16000 Man, met alle de toebehoren, onder 't Commando van een Rijckx-Vorſt, mits haer vry ſtaende 't ſelve Leger na believen te vergrooten.

8. De Duytſe Officiers en Soldaten ſullen in de Franſſe Armee na merite geavanceert werden, en ſal onder die beyde Natien geen onderſcheyt noch voortocht zijn.

9. De Plaetſen, die men in Ongaryen ſal komen te veroveren, ſullen den Keyſer voort ter hant geſtelt werden, en hem en ſijn poſteriteyt erffelijck verblyven, en ten dien eynde oock met ſijn eygen en Rijckx Volckeren beſet werden.

10. En op dat den Turck te meer verſwackt, hem ſijn Handel afgeſneden, en de Middellandtſe Zee voor hem onbruyckbaer gemaeckt werde, ſoo wil ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt continuëlijck een machtige Zee-Vloot voor de Dardanellen houden, en alſoo den Erf-Vyant te Water en te Landt beoorlogen.

11. En op dat het Roomſſe Rijck in 't toekomende aen dappere en gequalificeerde Luyden geen gebreck mochte lyden, ſoo wil ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt op eygen koſten in Duytſlandt twee heerlijcke Academien fonderen, waer in den Duytſen Adel, ſonder onderſcheyt van Religie, wel opgetrocken, en ſoo wel in de Studien als in alderhande Ridderlijcke Exercitien kan onderweſen werden.

12. Sal ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt voor ſigh, voor den Daufijn en voor alle ſijn Succeſſeurs in eeuwigheyt renuntiëren hunne pretentien op de Landen, die voor deſen door Karel de Groote en deſſelfs Naſaten beſeten zijn, en tot het Koninckrijck Auſtraſien of Ooſt-Vranckrijck gehoort hebben, en de tegenwoordige Beſitters daer by confirmeren.

13. En alſoo ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt een vaſt vertrouwen heeft, dat ſigh niemant van de Rijckx-Stenden tegens deſe ſijne goede meeninge en Voorſlagen, waer door geheel Chriſtenrijck in ruſt en ſeeckerheyt, en 't Roomſſe Rijck in ſijn vorige welſtant kan herſtelt werden, ſal opiniater toonen, en dat het den Keyſer oock niet onaengenaem ſal zijn, dat hy ſijn overige Jaren in de hoogſte authoriteyt

en

en respect, en in een volstandige en gewenschte rust eyndigen, mitsgaders sijn hoogst-roemwaerdige Devotie onbelet afwachten moge, soo soude ter contrarie een refuys van dien voor hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt en dessels eenigen Heer Zoon tot een schimp verstrecken.

Op de Rijckx-Vergadering tot Regensburgh had oock den Heer Keurvorst van Brandenburgh eenige vergoedinge voor sijn schade / die hy in den laetsten Oorlog had geleden / laten versoecken; doch dewijl men daer oordeelde / dat / soo men 't selve inwilligde / meer andere Rijckx-Standen het selve souden pretenderen / is tot noch toe daer op niets gevolgt.

Wegens de Munt was in 't Rijck al over lang veel te doen geweest / alsoo de quade onder de goede over-al inkroop; en vermits dit in 't eynde een verval most voort-brengen / hadden die Standen / welcke een goede valeur van haer Munt hadden / 't selve op de Rijckx-Vergadering gebracht / en versocht / dat de quade Munt of afgeset / of tot minder waerde mocht aengenomen werden: het selve wierdt aldaer wel ter herten genomen / doch wat langsaem / soo dat de Standen / die daer eenigh belang aen hadden / een Vergadering daer over tot Franckfort aenstelden.

Het Keyserl. Hof / 't geen het voorleden Jaer / om de Pest / van Weenen tot Praegh was gekomen / was nu in Mey / om dat de selve Quale op de laetste Plaets mede ontsteecken was / van daer weder na Lintz vertrocken; doch eer wy verder daer van handelen / sullen wy eerst noch iets seggen van den Kamer-President / de Grave van Sinzendorf / de welcke de administratie van de Finantien gehad hebbende / beschuldigt wierdt / daer merckelijck in gefraudeert te hebben / en bestonden de Beschuldigingen in de volgende saken.

NAmentlijck, dat hy de Kamer had versuymt, en sijn voordeel meer als dat van den Keyser gesocht: Dat hy de Krijgs-Afreeckening met de Erf-landen zedert veele Jaren niet had voorgenomen, en dat hy het Restant van d'oude Reeckening, 't welck al eenige Millioenen bedroeg, niet en hadde ingebracht: dat hy de Kamer-Officien met al te groote beneficien had vergeven, en de Hooft-saecken niet in den vollen Raedt, maer somtijts met weynig of geen Raden tegens sijn Instructie afgehandelt, gelijck uyt de schriftelijcke Relatien breeder konde gevonden werden.

In specie had hy ged. Grave een oude Hencklise Hof-Schuldt van 47000 Guld. Capitael en 170000 Guldens Interest; item, een Handlise van 30000 Guld. Capitael en 70000 Guld. Interest, en dan noch een Jorgerise Schult onbehoorlijck aen sigh gebracht, en sijn Keyserl. Majesteyt de nootwendige omstandigheden niet geopent, andere Relatien versiert, Schriften weg-gedaen en Appendices gemaekt; oock een Altheimise Schult van 80000 Guldens, een Himmelbordise van 91000 Guldens voor sijn Keyserl. Majesteyt ingekocht, en in reeckening gebracht; doch

hebbende aen de Partyen niet meer als aen d'eene 58000 Guldens en aen d'andere 85000 Guldens betaelt, en 't overige voor sigh behouden.

Vorder had hy de Hop-Maet van Over-Ens, welcke jaerlijckx 15000 Guldens bedraeght, verswegen, en sigh selfs geapproprieert: Ende in 't Jaer 1677, in plaets van de extraordinaire, van de ordinaire Middelen 170000 Guldens weggenomen, en sigh selfs betaelt, waer door toenmaels het gemeene best 't meeste had geleden, alsoo, door gebreck van Gelt, de Krijgs-operatien bleven steken.

In d'aflossing van de Furstendommen Oppelen en Ratibor had hy van de Fransse Ministers een groote Vereering bedongen, al te groote intelligentie gehouden, de Secreten van de Handeling geopent, en sijn Keyserl. Majesteyts Persoon selfs met woorden bespot. Met de Koopluyden voor Juweelen en andere uytgenomen Waren tot al te hoogen prijs gehandelt, en daer tegens groote Vereeringen van haer genomen; welcke schade, soo veel men toen konde calculeren, aen Capitael en uytgerekende Interessen, 1970000 Guldens bedraegt.

Het ondersoeck, in 't Jaer 1671 tegens hem aengestelt, had hy door omkoping om ver gestoten, en van sijn Keyserl. Majesteyt een Billet gepractiseert, waer door hy sijn quade Handelingen mocht rechtvaerdigen. Tot betaling van oude Hof-Schulden, Giften en Pensioenen had hy, om sijn eygen interest, soo liberael geraden, dat sijn Keyserl. Majesteyt sedert sijn glorieuse Regeeringe tot op dato veel Millioenen, en meest van ordinaire Middelen, daer andersins de extraordinaire maer toe gebruyckt wierden, hadde betaelt.

Hem wierden tot Lintz / waer hy in 't Huys van de Grave van Nostitz gevangen was geset / daer op Rechters toegevoegt / welcke de saecken oversien en geëxamineert hebbende / den 18 October / met toestemminge van sijn Keyserl. Majesteyt / verklaerden.

DAt hy begaen hadde crimina falsi, concussionis, furti, peculatus, perjurii, repetundarum, neglecti & malè administrati officii, en dat hy deswegen, mits den Fiscael na gelegentheyt der saecken sijn Recht wierdt gereserveert, van al sijn Chargien ontset, en op een seeckere Plaets, die sijn Keyserl. Majesteyt soude noemen, soude gebannen zijn; mitsgaders, dat hy 1970000 Guldens aen sijn Keyserl. Majesteyt soude moeten uytkeeren.

Dese Sententie / al schoon gemelde Kamer-President eenige versachtinge daer in versocht / is soo vervolgens uytgevoert / en verscheyde van sijn Goederen tot profijt van sijn Keyserl. Majesteyt aengeslagen.

Terwijl sijn Keyserl. Majesteyt noch tot Praeg was / begonden eenige Boheemsse Boeren / die / na 't scheen / door de Edelluyden van dat Koninckrijck wat hart gehandelt waren / te revolteren / en 't platte Landt te overlopen; doch sijn Keyserl. Majesteyt / apprehenderende dat dit wel eenig gevolgh mocht nemen / soo 't selve niet in tijdts gestilt en wierdt / liet haer van d'eene kant vergif-

fenis aenbieden / soo sy sigh gerust hielden / en weder in hun Plaetsen begaven / en van de andere kant eenige Regimenten Volckx tegens haer marcheren / om / soo sy hartneckigh bleven / 't selve met gewelt te stillen: het laetste had de beste voortgang / want met datter eenige Partyen van de Boeren / die toch in den Oorlogh geen ervarentheyt hadden / geslagen / en de voornaemste Belhamels hier en daer gestraft waren / verliep de rest; en quam dus dit Koninckrijck weder in rust / 't welck daer anders sins grooter onheylen had konnen verwecken.

De Pest was / gelijck wy geseyt hebben / mede tot Praeg ontsteecken / en eerst onder de Joden begonnen / 't welck voort spruytende / vervolgens in d'Oude en Nieuwe Stadt quam / en aldaer een groote menigte Menschen weg nam; doch dewijl daer van verscheyde dingen zijn gespargeert / sullen wy een Lijst van de Dooden van 2 a 3 Weecken hier in voegen / op dat den Leser daer van / en van de rest / kan oordeelen / wijl dese Quale aldaer tot laet in het Jaer heeft geduurt.

Van den 22 tot den 29 Juny.		Van den 29 Juny tot den 6 July.	
In de Oude Stadt,	128	In de Oude Stadt,	81
In de Nieuwe Stadt,	438	In de Nieuwe Stadt,	354
Aen de Kleyne Zyde,	60	Aen de Kleyne Zyde,	65
t'Samen	614.	t'Samen	498.

Van den 6 tot den 13 July.	
In de Oude Stadt,	93
In de Nieuwe Stadt,	382
Aen de Kleyne Zyde,	70
t'Samen	545.

Sommige reeckenden / datter dit gantsche Jaer wel omtrent 30000 Menschen in de gemelde Stadt gestorven waren.

Dese Quale was niet alleen hier / maer oock in verscheyde andere Plaetsen van Duytslandt verspreyt / en onder andere tot Dresden en Leypzigh; van welcke eerste Plaets men een Lijst sag uytkomen van de volgende Dooden.

Van den 18 Maert tot den 19 Mey	86	Van den 25 tot den 31 dito,	324
Van den 30 Mey tot den 12 Juny	83	Van den 1 Augusti tot den 7 dito,	287
Van den 13 Juny tot den 19 dito	106	Van den 8 tot den 14 dito,	307
Van den 20 tot den 26 dito	136	Van den 15 tot den 21 dito,	281
Van den 27 dito tot den 3 July,	210	Van den 22 tot den 28 dito,	289
Van den 4 tot den 10 dito,	227	Van den 29 dito tot den 4 Septemb.	300
Van den 11 tot den 17 dito,	225	Van den 5 tot den 11 dito,	304
Van den 18 tot den 24 dito,	268	Van den 12 tot den 18 dito,	240
		In alles 3739 Personen.	

Doch andere reeckenden/ datter 4227 Personen in die tijdt waren gestorven/ en daer aen is te sien/ dat de Lijsten niet correct hebben geweest / immers het is seecker/ datter veele Menschen door dese Sieckte zijn weggenomen.

Van Leypzig/daer alle communicatie verboden was/en de Wegen gesloten/ sag men de volgende Lijst.

Van den 7 Sondag na Trinitat.	tot den 26 July	47 Personen.
8 Sondag ———	tot den 1 Augusti,	39
9 Sondag ———	tot den 8 dito,	57
10 Sondag ———	tot den 15 dito,	62
11 Sondag ———	tot den 22 dito,	88
12 Sondag ———	tot den 29 dito,	133
13 Sondag ———	tot den 5 September,	172
14 Sondag ———	tot den 12 dito,	180
15 Sondag ———	tot den 19 dito,	205
16 Sondag ———	tot den 25 dito,	201
17 Sondag ———	tot den 2 October,	210
18 Sondag ———	tot den 9 dito,	238
19 Sondag ———	tot den 16 dito,	208
20 Sondag ———	tot den 23 dito,	226
		Samen 2066 Personen.

Men reeckende hier / dat tot in 't laetst van 't Jaer omtrent 3000 Menschen waren gestorven ; doch 't is seecker / dat toenmaels die Quale in alle de voorsz. Plaetsen voor 't meerendeel heeft opgehouden.

Terwijl wy nu van Dooden spreecken / sullen wy voortgaen met het Verhael van de Begravenis van den overleden Hartog van Hanover / die wy in de laetste Mercurius hebben gesegt / dat tot Augsburg was overleden / en die nu van daer tot Hanover was gebracht ; 't selve geschiede met de volgende Statie.

Daegs te voren sagh men het Castrum doloris met de Kist/ die van Koper en met Bloemen verguit was/ hebbende een driedubbeld Decksel/ en onder staende op 4 silvere Knoppen ; voor en achter waren Engelsse Borst-beelden/ met uytgebreyde Vleugelen / en daer boven een Doodts-Hooft / met 2 dwars leggende Beenderen ; aen yder zyde stonden 2 groote ronde gedreven Platen / met het Furstelijck Wapen en het Opschrift : Ex dulcio gloria. Boven op lag een Kruys met een Doodts-Hooft / en de Beenderen ; dit alles was van Silver/ en waren aen de Kist oock noch eenige Lof-wercken en silvere cieraden: de Kist was 9 voet lang / en 3 voet en 7 duym dick. De Trawanten hadden swarte Kledereen met Mantels / en Helbaerden met Baey overtrocken / doch het Yser was verguit : de Guarde te Voet en te Paert had van gelijcken Rouw kleden/ en most die te Paert niet als swarte Paerden hebben. Het Lijck wierdt van Herrenhuysen / zijnde een Lusthuys/ een quartier uurs buyten Hanover/ afgehaelt/

haelt / onder de volgende bygeleydingh : Eerst quam een Piqueur te paerde; toen een Paucker / 2 Trompetters (die haer Trompetten 't geluyd van Schalmeyen hadden gegeven) een Overste Lt. te paert in 't Harnas / een Luytenant mede in 't Harnas / en een gantsche Compagnie Curassiers / zijnde een deftigh en welgemonteert Volck: daer op volgde een Trompetter met een gantsche Compagnie Curassiers / een Paucker / 2 Trompetters en de Lijf-Guarde / die alle in den Rouw gekleed en met witte Paerden voorsien waren: toen quamen 3 Personen met Stocken / waer aen een gulde Schilt was / daer in / behalvens een swarte en goude Lauwer-tack / I. F. stont: dese wierden gevolgt van 3 andere / met hooge swarte Kruyssen / en de Scholiers van de oude en nieuwe Stadt / singende Luterse Psalmen: hier op vertoonden sig de Dorp-Predikers / Stadts-Predickers ende Super-Intendent: Vervolgens quamen drie Hof-Marschalcken met Stocken / mede I. F. geteeckent / en geleyden de Gedeputeerde van de Stadt: toen volgden weder 3 Hof-Marschalcken / die de Ridderschap geleyden / en 3 andere / die de Professors van Heimstad conduiseerden: daer op vertoonden sigh de Prelaten / en quam'er toen een met een Stock / die de Osnabrugse Standen voorging / en vervolgens weder een andere / die de Hof-Jonckers geleyde: toen volgden weder 3 Hof-Marschalcken / 6 Trompetters te voet / een Paucker / welcke van 2 Mannen wierdt gedragen / 6 Trompetters en een Heraut / van onder en boven met de Vorstelijcke Wapens behangen: hier op quam een swart Vaendel / met een gedeelte van 't Vorstelijck Wapen / en daer na een Paert met Baey overtrocken / dat het selve gedeelte van 't Wapen voor sijn Voorhooft en aen beyde syden des Lijfs afhangend hadde / en van 2 Personen geleyd wierdt: na 't selve Paert volgden noch 10 andere / tot al de Wapenen van sijn Vorstel. Doorl. op Vaendelen en Paerden gerepresenteert waren: Toen vertoonde sigh andermael een Heraut / van achter en voor met guldene Leeuwen behangen: daer op volgde een Paert / 't selve als boven representerende / een Heraut / een Vaen / en weder een Paert / die 't Wapen van een wit Paert droeg: vervolgens quamen 2 Herauten met de volle Wapenen / een Vaen / en weder een Paert / hebbende mede de Vorstel. Wapenen: toen vertoonde sigh een Vaen / daer op een Standaert was / en het Ceremonie-Paert / gants wit / en aen 't Hooft kostelijck verciert: achter het selve hing op een Kruys een groot Bos witte Vederen / en boven op sat een Cavalier in een vergult Harnas / hebbende mede een groot Bos Vederen op het Hooft; nevens hem gingen 2 Trawanten / en de Rou-Vaen / en daer op quam 't Rouw-Paert: dit volgde een Cavalier / met het Swaert / en een andere met de Furstel. Wapenen / uyt Hout gesneden: toen vertoonde sigh den Vice-Cancelier / met het Zegel op een Samijte Kussen / en den Lt. Generael Budewitz met de Kroon / seer rijckelijck met Diamanten en Paerlen beset / verselt met 2 Trawanten op beyde zyden: haer volgden 3 Hof-Marschalcken / drie Overste Jagermeesters / 2 Pages met witte brandende Fackels / en een Heraut /

raut / hebbende op sijn Stock een Kroon / uyt de welcke een wit Paert sprong/ en zijnde met 2 Trawanten geaccompagneert: hier op quam 't Hoog-Vorstel. Lijck op een Wagen / getrocken van Paerden / die met swart Sammijt behangen waren; 't Lijck en de Wagen was mede met swart Sammijt / waer op de Vorstelijcke Wapenen wel 18 mael wierden gerepresenteert; den Hemel was seer kostelijck en rijck/ en wierdt voor 8 Oversten gedragen; 8 Generalen hielden de Slippen van 't Sammijte Kleed over de Kist / en daer nevens gingen 50 Officiers met Helbaerden: hier op quam den Heer Bisschop van Osnabrugge/ nu Hartog van Hanover / met een groot gevolg van Adel / Hof- en Kamer-Jonckers / Trawanten / Ec. Hem volgden de 2 Princen / met een tamelijck groot gevolg: toen 3 Hof-Marschalcken / een groote menigte Amptluyden / en al de overige Furstel. Bedienden: Eyndelijck quam noch een Paucker/ 2 Trompetters/ een Compagnie Ruyters en eenige Bedienden; en wiert het Lijck alsoo in de Slot-Kerck gebracht.

De Huldiging van den nieuwen Hartog / zijnde de Bisschop van Osnabrugge/ is daer op in October geschiedt/ met de volgende Ceremonien: Den 22 der selver Maent verboegde sigh den meeste Adel van 't Landt op het Slot / in een groote Zale/ en swoer daer den Eed van getrouwheyt/ waer op den Vice-Cancelier Hugo een schoone Reden deden: hier op sette men sigh aen Taeffel / daer de voornaemste Adel by den Hartogh en de 2 outste Princen sat / doch d'andere wierden aen 15 bysondere Taeffels gevoegt. Daegs daer aen trock de Burgery vroeg op/ en 't Slot voorby/ met vliegende Vaendels en slaende Trommels/ en stelde sig ten 10 uren / aen beyde zyden van 't Slot tot de Hooft-Kerck / in volle Geweer: de Ridderschap ging voor aen / gevolgt van den Adel / en des Hartogs Karosse / die rondom met Pagien / Trawanten en de Lijf-Guarde/ zijnde alle met blooten hoofde / omringt was / tot dat sy in de Kerck quamen/ alwaer den Heer Hartog sigh onder een roode Sammijten Hemel / met goude en silvere Franje verciert / op een hooge Stoel stelde / hebbende de twee outste Princen en den Hof-Adel aen de rechter / en de Landt-Ridderschap ter lincker handt: Na 't Musijck wierdt door den Hof-Predicker een schoon Sermoen gedaen / op wat wyse de Onderdanen sigh tegens haer Vorst souden dragen: daer op begaf men sigh na het Raedthuys / daer de Magistraet en de Burgerschap den Hartogh aen de Deur wachten / en hem op de groote Zale tot een Stoel / hebbende een roode Sammijten Hemel / met goude en silvere Franje verciert/ geleyden / sittende de 2 outste Princen aen beyde zyden: hier deden de Burgermeesteren en Raedt en de voornaemste van de Burgerschap / na dat den Syndicus een schoone Reden had gedaen / den Eed van getrouwheyt: dit verricht zijnde / soo liet sig den Hartog op een Galderye aen de Gemeente sien/ die daer op met het opsteecken harer Vingers swoeren. Ondertusschen wierden de Stucken gelost/en quam den Heer Hartog met diergelijcke Ceremonien weder op 't Slot/ alwaer de gantsche Raedt de Hartoginne / Princessen en vier
jonge

jonge Princen quam complimenteren / en vervolgens een stuck Silverwerck vereeren: de Magistraet tracteerde de Vorstelijcke Personen daer na op het Raedthuys / alwaer sy deftigh onthaelt / en met Herpaucken / Trompetten en 't lossen van 't Geschut vereert wierden. 's Anderendaegs tracteerde den Hartog weder den Adel / Magistraet en eenige van de voornaemste Burgers; doch den dagh daer aen quam de Ridderschap haer Vereeringen brengen / namentlijck / voor den Hartog 30000 Rijckxdaelders (doch die vereerde de selve aenstonts aen sijn Edelluyden) voor de Hartogin 10000 Rijckxdaelders / en vervolgens aen de Princen en Princessen mede haer deel / soo dat 't selve op 60000 Rijckxds. beliep: En hier mede was dese Ceremonie geëyndigt.

Schoon wy nu van 't verhalen van Dooden wat zijn afgedaelt / soo dunckt ons echter nodig / dat wy daer weder van spreecken: de Keurvorst van Saxen / Johan Georg de II. / die al sedert eenige tijdt een groot ongemack in de Mont hadde gehad / en sigh om de Pest tot Dresden / zijnde sijn Hooft-Stadt / op sijn Slot Frendenstein / tot Freyburg / begeven / storf aldaer den eersten September / 's avonts ten 7 uren / nalatende een goede renommé: sijn Zoon en Successeur / Hartog Johan Georg de III. / hier van verkondschapt / begaf sigh aenstonts van Gorlitz na Bautzen / en aenvaerde daer de Regeeringe; doch dede eenige tijdt daer na een groote Reformatie onder de Amptluyden / die van de meeste voor goet wierdt gekeurt.

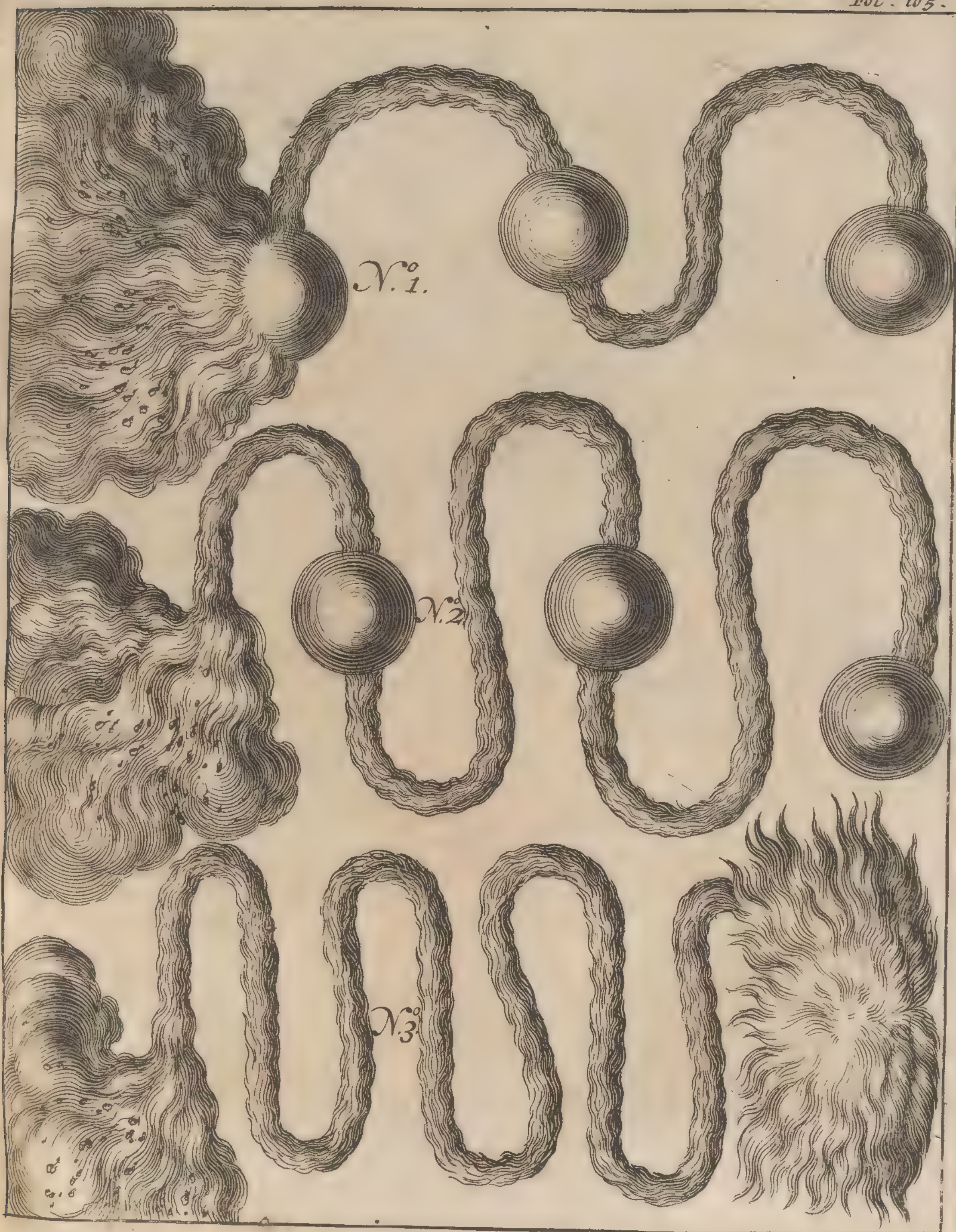
De Lijck-statie van den overleden Keurvorst geschiede met de volgende Ceremonien den 20 October: Eerst quamen 6 Adelijcke Marschalcken. 2. Een Persoon met het Kruys. 3. Den Predicker / die het Sermoen had gedaen. 4. 11 Andere. 5. De Keurvorstel. Kamer-Dienaers / Lackeyen / Chirurgijn / Apotheker en Lijf-knechten. 6. De Pagien. 7. De Opper-Hof-Marschalck met de Staf / en 2 Officiers sonder Staf. 8. De Kamer-Heeren en Kamer-Jonckers van 't Landt. 9. De Opperste Bouwmeester. 10. Het Keurvorstelijck Lijck; 't selve wierdt op een Processie-Wagen gevoert / en getrocken van 8 Rouw-Paerden / hebbende aen 't Hooft kleyne / maer aen beyde zyden groote Keurvorstel. Wapenen: het Lijck lagh in een Tinne Kist / ondeckt / en op swart Sammijt / waer van de 4 Slippen door 4 van de voornaemste Cavaliers wierden gedragen; een Hemel / van swart Sammijt daer over / wierdt door 8 Cavaliers opgehouden; nevens het Lijck gingen 8 Cavaliers aen yder zyde / met brandende Was-kaerssen: den Overste Gattersbey en de Capiteyn Lt. Bitzbrun quamen voor aen / met omgekeerde Pertuisanen / die met Floers beset waren / benevens 16 Trawanten in den Rouw / met lange Mantels en omgekeert Geweer / en noch 12 Ambachts-luyden mede met lange Mantels / en aen yder zyde 6 / soo datter 82 Personen by 't Lijck waren. 11. De geheyme Kamer- en Hof-Raden / den Lijf-Medicus / de geheyme Secretarissen en Kamerlingen. 12. 2 Personen sonder Staf. 13. De Doctors / Secretarissen / Ampt- Raedts- en Gerechts-Personen / Quartier-meesters

sters en Burgers. 14. De Jonckmanschap. 15. Een Leyder/ die voerde 16. De gemeene Hof-Dienaers/ en daer op ten 17. de Burgerye. Gedurende de Processie (welcke met meer als 800 Fackels geschiede) wachten de Burgerye en de Jonckmanschap tot aen de Dom-kerck/ alle met lange Rouw-Mantels: den Hemel/ daer 8 groote silvere Platen aen waren/ en seer uytschitterden/ bleef voor de Kerck staen/ doch 't Lijck wierdt onder het Castrum doloris in de Kerck gevoert/ waer op wel 2000 witte Was-kaerssen branden: Na verscheyde Ceremonien wierd de Lijck-Predicatie door den Hof-Prediker gedaen/ en de Zegen uytgesprooken/ waer na het Keurvorstelijck Lijck in de Keurvorstel. Begraef-plaets wierdt geleyt.

Den Keurvorst Palatijn/ Karel Lodewijck, die in Europa de renommé had van een Vorst van soo goet beleyt te zijn/ als'er weynig gebonden wierden/ wiert in 't begin van September tot Manheim van eenige onpasselijckheyt overvallen; en al schoon hy in 't eerst eenige Genees-middelen daer tegens gebruyckte/ soo wierdt hy echter den 7 van een groote Koorts aengetast/ die hem dede besluyten/ om van Lucht te veranderen/ en na Heydelberg te vertrecken/ gelijck hy oock den 8 dede/ en sigh 's morgens ten 7 uren in een Arm-stoel derwaerts liet dragen; doch hy was nauwelijckx een half uur van Manheim/ of kreegh een Hartvang/ de welcke wat over zijnde/ soo trad hy uyt de Stoel/ en ging sigh wat in 't Gras vertreden/ om dat de Lucht goet was; waer na weder gaende sitten/ maer t'elckens door Besswymenissen aengetast werdende/ die tot 4 a 5 uren duurden/ soo wierdt hy daer door sodanigh overvallen/ dat omtrent dien tijdt in een Dorp/ Edingen genaemt/ daer de Rosbaer op Straet neder was geset/ quam te overlijden/ en den Geest gaf/ in sijn Ouderdom van 62 Jaren: hy wierdt aenstonts gebalsemt/ en na Manheim gebracht/ om dat sijn Zoon/ de Keur-Prins/ toen in Engelandt was; de welcke hier van verkondschapt/ weder van daer vertrock/ en den 15 October tot Heydelberg aenquam/ alwaer hy eenige dagen daer na de Huldigingh/ soo van de Stadt als 't Guarnisoen/ ontfing/ en den 25 dito/ 's avonts ten 7 uren/ sijn Vaders Lichaem in de Hooft-Kerck/ onder 't geleyde van een groot getal Adel/ liet begraven/ werdende des anderendaegs daer over een Lijck-Predicatie gedaen.

Gemelde Heer Keurvorst/ al over eenige tijd tot Frederickxburg een Kerck/ de Heylige Eendracht genaemt/ hebbende laten bouwen/ had die voor sijn doodt/ namentlijck den 7 July/ doen inwyen/ eerst door een Gereformeerde Predikant/ toen door een Luters Minister/ en ten laetsten oock door een Roomse Priester; 't welck aen sommige eenig bedencken had gegeven/ als of gemelde Heer Keurvorst iets daer mede in 't sin had/ doch 't is gebleecken/ dat'et selve maer is geweest/ gelijck de Naem van de Kerck uytwees/ om te betonen/ dat gemelde Heer Keurvorst de Eendracht/ soo wel onder de Geestelijcke als Wereltlijcke/ socht/ dewijl hy Godzaligh in de Gereformeerde Religie is ontslapen.

Wy konnen niet voorby gaen hier in te lassen/ dat den Graef Montecuculi/ dien

N.° 1.
N.° 2.
N.° 3.

dien erbaren en ouden Veltheer/ die so veel diensten voor de Keysers en 't Rijck hadde gedaen/en die de renommé had/datter weynig Velt-Heeren hem in voorsichtigheyt konden overwegen / den 17 October tot Lintz is gestorven / en vervolgens met eenige Statie ter aerde bestelt.

Den 2 Juny zijn in 't Noorden/ en voornamentlijck omtrent Lubeck/eenige verschrickelijcke Meteora gesien / van 's nachts ten 2 tot 4 uren; het waren gelijck eenige Vuur-ballen / die gestadigh eenig Vuur uytgaven / en seyde de Schildwacht / dat men 3 van die na den andere hadde gesien / zijnde aldaer de navolgende Afbeeldinge daer van gemaeckt: maer alle ongemeene dingen zijn verschrickelijck / en voornamentlijck die aen den Hemel sigh vertonen / om dat de groote Godt aldaer alles soo voorsichtig heeft gereguleert / dat'er byna noyt buyten eenige gewoonlijcke Blixemen en Donder-slagen / dat anders al 't andere in verbaerlijckheyt overtreffen soude / iets uyt sijn ordre geschiedt / en self dese Meteora twijffelt men niet / of komen uyt natuurlijcke oorsaecken; maer om dat de Stoffe / waer uyt die gegenereert werden/weynig gelegentheyt vint/ om het tot een Corps te formeren / soo beurt het seer selden / dat men die siet: men heeft echter over eenige Jaren / by klaren dagh / een diergelijcke gesien/ doch 't selve was niet slangs-gewyse / maer rechtdraets; of nu de Stoffe / of iets anders / gelijck men in 't Buskruyt siet / daer in iets doet / kan men niet seggen / alsoo het ons niet gepermitteert is de dingen van naby en in hare preparade te besien.

Den 22 Juny is binnen Straelsont (even al of die Stadt tot de gront most gedestrueert werden / na dat omtrent 200 Huysen aldaer op nieu van den voorgaenden Brandt/ daer door sy haer aen de Keurvorst van Brandenburg mosten overgeven / weder opgebouwt waren) op nieuw een groote Brandt ontstaen/ waer door omtrent soo veel van de oude Huysen zijn in d'asse geraeckt / als de nieuw aengebouwde konden beslaen: De specificatie daer van wierdt gemaeckt als volgt.

In de Francke-straet, alwaer de Brandt aenging.
8 Huysen, 10 Winckels en 6 Kelders.
In de Visscher-straet:
7 Winckels.
In de blauwe Toorn-straet:
16 Winckels en een Kelder.
Aen de Muur, 10 Winckels.
Aen de oude Marckt:
7 Huysen.
In de Rustenburger-straet:
8 Huysen, 6 Winckels en een Kelder.
In de Munnicke-straet:
9 Huysen, 3 Winckels en een Kelder.
In de Kehrde-straet:
1 Huys, 9 Winckels en 4 Kelders.
In de Molen-straet:
6 Huysen, 29 Winckels en 30 Kelders.
In de Breed-smede-straet:
6 Huysen, 10 Winckels en 8 Kelders.
In de swarte Gang:
3 Winckels en 2 Kelders.
In de Visscher-straet:
4 Huysen, 11 Winckels en 8 Kelders.

Somma 50 capitale Huysen, 114 Winckels en 66 Woon-Kelders.

Het Tractaet tusschen Vranckrijck / Denemarcken en Sweden / dat in't voorleden Jaer is getroffen / was nu t'eenemael ten effecte gebracht / behalven dat Denemarcken voor de betalinge van de Gelden de Stadt Wismar noch in ostagie had gehouden: de Sweden hadden wel getracht dese Gelden by malkander te brengen / en aen Denemarcken te fourneren / doch konden 't selve niet eer doen voor in 't laetste van 't Jaer / als wanneer sy de Somme by een kregen / en aen de Deenen assigneerden: hier op volgde de Evacuatie van gemelde Stadt / waer toe de Sweden eenige Volckeren onder den Grave Koningsmarck uyt het Sticht Bremen en Pomeren by malkander versamelt hadden / en die tot by Wismar deden marcheren; 't selve geschiede in de volgende manier: den 3 December 's morgens gaven de Deenen op de Marckt uyt drie Stucken de leus / waer op een salvo uyt het Geschut rondom de Wallen volgde: hier op quam de Soldatesque op de Marckt by malkander / de welcke van de Burgerschap afgelost wierdt: Eyndelijck gaven de Deenen op de Marckt nochmaels een driedubbelde salvo / en marcheerden in goede ordre na de Wester-Poort / alwaer haer Vaertuygen waren / na dat de Officiers en Soldaten haer afscheyt van de Burgers / en dese van haer / met goet contentement en in alle civiliteyt / genomen hadden: daer na wierd de groote Klock noch een uur lang geluyd / waer op d'overige Burgerschap / die niet in de Wapenen was / op het Stadthuys vergaderde / daer den Heer Graef Koningsmarck sig by voegde; den Raedt bracht den selve in een aparte Kamer / alwaer sy malkanderen complimenteerden: daer op traden sy tot de gemeene Burgerschap / die van de Heer Burgermeester Scheffel met een korte Reden aengesproken wierdt: En vervolgens las de Stadts Secretaris aen de Burgers den Eed voor / die sy oock te samen naspraecken / en de voorgem. Burgermeester het vivat Rex Carolus overluyd nariepen. Dit gedaen zijnde / wierdt sijn Excell. in 't Raedthuys ter Taeffel gebracht / aen de welcke oock eenige voorname Personen van sijn Suite / nevens den gantschen Raed / gingen aensitten: En vorders allerhande vreugde bewesen zijnde / is sijn Excell. weder van daer vertrocken. De Sweden trocken vervolgens binnen de Stadt / en namen daer van possessie.

Eer wy weder in Engelandt komen / sullen wy Schetlandt aendoen; hier waren diversche Geesten / die in 't voorleden Jaer in hare Oproeren gestuyt waren / noch ongerust / en setten sigh / schoon sy niet verre boven de 100 sterck waren / met gewelt tegens de Koninckl. Regeeringe: 3 van de voornaemste / als / Camron / Sursden en Hall / alias Donnell / de andere opruyende / veroorsaeckten / dat'er door 21 Personen aen 't Kruys tot Sanchar een Declaratie wierdt aengeplackt / waer in sy protesteerden: Dat sy ontkenden, dat Karel Stuart, die voor eenige Jaren op de Throon van Groot-Brittagne had geseten, of (na haer seggen) getiranniseert, eenig Recht, Titul of pretentie op de Kroon van Schotlandt of desselfs Regeering hadde, maer dat ter contrarie, door sijn valsheden, al

al van over veele Jaren van 't selve vervallen was, als hebbende het Verbond tusschen Godt en sijn Kerck verbroocken, mitsgaders door de usurpatie van desselfs Kroon en Koninckliјcke Prerogativen, &c. Maer den Raedt van Schotlandt hier op waeckende / kreegh Hal en noch een ander tot Queensferry gevangen/ alwaer sy 't bovenstaende en noch andere dingen in sijn Valies vonden; invoegen hooggedachte Raedt den Heer Bruce d'Earles-Hal met 30 Paerden en 50 Dragonders uytsond / om Camron / die sigh by d'andere onthield / mede op te soecken/ gelijck hy den eersten Augusti dede/ en de selve met kleyne moeyten op de volgende wijse aentaste en sloegh; want hy / ordre gekregen hebbende na de kant van Cumlok te marcheren / vond die gene / welcke hy voor uyt gesonden hadde / om de Rebellen op te soecken/omtrent 3 mijlen van Moorkirk; 't welck hy verstaen hebbende / hadde hy een tweede Party afgevaerdigt / om de selve aen te tasten / terwijl hy met de heele Party soude aenkomen: dan ged. Rebellen sulckx vermerckende / begaven sigh aenstonts in een Moeras / soo dat hy met sijn Cavallery daer niet by konnende / sijn Ruyters en Dragonders in Batailje stelde/en een gedeelte van sijn Dragonders van de Paerden hebbende doen afsitten/ belaste haer gestadig op de Ruytery der Oproerige te schieten / soo dese een Party Infantery tot haer hulp gesonden hadden: Ondertusschen quamen sy met de rest van hare Troupen te voorschijn; waer op ged. Bruce sijn verdere Ruyters en Dragonders mede hebbende doen afsittē/d'Oproerige/die 100 Man te voet en 40 te paert sterk waren/daer mede aenviel/de welke haer een quartier uur lang seer dapper weerden/en wilden geen Quartier geven noch nemen; dog siende / dat'er over de 26 van hare Ruyters doodt / en veele gequetst waren/ behalven die gene die men reets gevangen hadde / zijnde de rest het met de vlucht ontkomen / soo begonden sy te deynsen. Onder de Dooden wierdt dien Camron/ die wel het meest onder haer gepredickt had/ gevonden/ en wiert sijn Hooft en Handen afgesneden/ als mede het Hooft van eenen Fouweller / die d'Infantery der gem. Rebellen commandeerde/ welcke 2 Hoofden tot Edenburg wierden gebracht / om daer mede na het welgevallen van den Raedt te doen. Den Heer Bruce had van sijn kant maer 2 Man verlooren / 4 doodelijck / en 7 of 8 andere licht gequetst. Men vond veele Papieren in Camrons Sacken / die aen den Raedt overgelevert wierden. Onder de Gevangens was mede eenen David Harton van Rhatillet / zijnde een van de Moordenaers van wijlen den Aerts-Bisschop van St. Andries / den welcken op den derden daer aen op de volgende wijse binnen Edenburg wierdt gebracht: hy wierdt door den Scherprechter met sijn Livrey-klederen aen de Water-Poort ontfangen / en door den selven op een seer mager Paert / met het Aengesicht na de Staert / geset; sijn Voeten waren onder des Paerts Buyck / en sijn Handen achter de Rug gebonden: den Scherprechter sijn Muts op het Hooft hebbende/ geleyde hem aldus na binnen / en droeg met eenen het Hooft van Camron op de Punt van een Hellebaert. Daer waren noch 3 andere Gevangens te voet aen een lange Yzere

Bout vast gemaeckt / die men bloots Hoofts tot in de Kamer vanden Raedt bracht. De Heeren van den Secreten Raed van sijn Majesteyt ondervraegden David Harton wegens verscheyde particulariteyten wegens de Moort van welgemelden Aerts-Bisschop; doch hy gaf daer op tot bescheyt: Dat hy niet gehouden was haer te antwoorden, of sigh selfs te beschuldigen. Gevraegt zijnde: Of hy des Conings Gesag erkende? Antwoorde hy: Dat soo wanneer d'Oppermacht het belang van Godt niet en erkende, en sijn macht, met sig tegen Christus te kanten, wilde vast maecken, men sigh niet langer aen de selve hoorde te onderwerpen; en dat hy seer vreesde, dat de Macht en 't Gesag des Conings van dien aert was. Verder gevraegt zijnde: Of hy meende, dat het ombrengen van den Aerts-Bisschop een Moort was? Antwoorde hy: Van gevoelen te zijn, dat het daer voor niet most gehouden werden. Gevraegt zijnde: Of hy het nieuwe Convenant, 't welcke eenen Cargil, een van haer Predikers, tot Queensferry afgenomen was, voor goet keurde? Antwoorde hy: Ja, en dat hy gaerne wilde weten, wat men daer tegens in te brengen hadde. Noch gevraegt zijnde: Of hy in vryheyt zijnde, en iemant van de Raden van den Secreten Raedt des Conings konnende om het leven brengen, sulckx niet en soude doen, gelijck hy den Aerts-Bisschop gedaen hadde? Gaf hy tot bescheyt: Dat hy niet gehouden was op die Vraeg te antwoorden. Den Heer Cancelier hem hier op hebbende geseyt: Dat soo hy niet klaerder op d'omstandigheden van des Aerts-Bisschops Moort wilde antwoorden, men hem aenstonts op de Pijnbanck soude brengen. Soo seyde hy daer op: Dat sy dus doende hare wreetheden en onmenschelijckheden, tegens Godts Volck in 't werck gestelt, maer souden vermeerderen. Den welgem. Heer Cancelier hem hier op verscheyde andere vragen hebbende gedaen / en hart gedrongen / om daer op te antwoorden / soo weygerde hy sulckx te doen; doch kort daer na seyde hy: Dat soo men hem wilde vergunnen te mogen spreecken, hy antwoorden soude. Het welck hem toegestaen zijnde / soo dede hy een kleyne Reden / en seyde: Dat hy aldaer als een Gevangen van Christus was, en om dat hy sig sijn saeck en belangens aengetrocken hadde: dat de Party van Jesus met het Bloedt van verscheyde Persoonen, die onlangs in dat Koninckrijck geleden hadden, bezegelt was, en dat hy alle de getuygenissen, die sy gegeven hadden, voor goet aennam. Eenige Heeren van den Raedt hem hier op hebbende gevraegt: Wat hem dacht van dat Articul van de Geloofs-Belydenisse, die hy voor goet keurde, houdende, dat de ongetrouwigheyt en het verschil van Godtsdienst de Rechten van de Magistraet niet en konnen wegnemen? Soo antwoorde hy: Dat het gemelde Articul door het solemneel Verbond en Convenant, de welcke die van sijn Gesintheyt verplichte den Koning alleenlijck, voor soo veel hy de Godtsdienst banthaefde, voor haer opperste Heer te erkennen, nader uytgeleyt wierdt. En na dat hem alle dit bovenstaende in den vollen Raedt voorgelesen was / soo bekende hy alles / tot de minste omstandigheden toe / doch hy weygerde te tekenen, waer op den Cancelier / door ordre van den Raet / voor hem tekende / en wiert hy vervolgens na de Gevangenis gebragt.

De Koning van Engelandt wierdt in 't laetst van Mey door een Koorts en Sincking aengetast / doch na dat hy van Dr. Dickenson eenig Cordiael-Water en Poeder / gelijck oock omtrent 60 Pilletjes China Chinæ had ingenomen / geraeckte sijn Majesteyt weder daer van verlost / tot groote vreugde van de Protestanten in dat Koninckrijck / als de welcke aen hoogged. sijn Majesteyts gesontheyt seer gelegen was; gelijck den Lord Major van Londen eenige dagen daer na selfs aen sijn Majesteyt quam verklaren.

Men woelde in Engelandt noch al tegens malkander wegens het sitten van 't Parlement; wy hebben laetst geseyt / dat in 't begin van 't Jaer verscheyde Petitien soo voor als tegen waren ingelevert: 't selve wierdt nu weder tegens het sitten van 't Parlement herbat; als wanneer sommige haer yver voor sijn Majesteyts Persoon en desselfs Familie willende betonen / de volgende Declaratien wegens 't selve lieten uytgaen.

Aen den Koning.

De getrouwe Onderdanen van uwe Majesteyt, de Vrede-Rechters ende Groot-Geswoorne van 't Graefschap Nortfolck, te Paesschen vergadert zijnde, om de publijcke Sittingen te houden, hebben in haer Naem, en in de Naem van de voornaemste Burgers en Inwoonders van 't geseyde Graefschap, geresolveert, om aen uwe Majesteyt de volgende Declaratie te presenteren, 1680.

SIRE.

WY konnen niet nalaten, om onse plicht tegens Godt en uwe Majesteyt te voldoen, te verklaren, dat wy t'eenemael verfoeyen en disapproberen alle oproerige Requesten, die uwe Majesteyt mochten obligeren, om dingen te doen, die hy geresolveert heeft niet te laten geschieden. Wy weten, dat uwe Majesteyt groote dingen voor dit Koninckrijck heeft gedaen, en dat gy altijt een seer groote sorg hebt gehad, om onse Rechten en Vryheyt te conserveren.

Wy bedancken u Majesteyt oock soo seer als wy konnen, dat gy de Protestantse Religie, door de Wetten van 't Koninckrijck opgerecht, soo stantvastelijck en couragieuselijck hebt voorgestaen en gemaintineert, het Pausdom soo vigoureuselijck onderdruckt, en betuygt de weynige genegentheyt, die gy hebt voor alle de gene, die de Engelsse Kerck abandonneren.

Wy begroeten uwe Majesteyt uyt al ons hart over de geluckige wederkomst van sijn Koninckl. Hoogheyt, uw Doorl. Broeder, by Uw. En wy verklaren eendrachtelijck, dat wy de Persoon van uwe Majesteyt, uwe Erfgenamen en wettige Successeurs met onse Levens en Goederen sullen beschermen; oock dat wy in alle gelegentheden sullen doen blijcken, dat wy zijn

Uw Majesteyts onderdanigste en getrouste Dienaers,

Getekent door

De Vrede-Rechters en de Groote Gesworne van 't geseyde Graefschap.

Aen den Koning.

SIRE.

WY, de ootmoedigste en getrouwste Onderdanen van uw Majesteyt, de Major, Griffier, Schepenen en andere Leden van uwe oude Stadt, genaemt Lijn-regis of Konings-lijn, in 't Graefschap van Nortfolck, soo in onse naem, als in die van de voornaemste Burgers en Inwoonders van de geseyde Plaets, werpen ons in alle ootmoedigheyt voor de Voeten van uwe Majesteyt, en erkennen met submissie de groote weldaden, die wy en andere Onderdanen van uw Majesteyt door uw geluckig Gouvernement en wys beleyd genieten.

En wy bedancken particulierlijck uw Majesteyt seer ootmoedig, dat gy so Godvruchtig en couragieuselijck de Protestantse Religie, door de Wetten van dit Koninckrijck in de Engelsse Kerck opgerecht, hebt voorgestaen en gemaintineert: dat gy soo vastelijck de Koninckl. Rechten van uwe Kroon tegens de insolente Requesten, die U gepresenteert zijn, hebt geconserveert, en dat gy eyndelijck uw Onderdanen in haer wettige Vryheden en Eygendommen hebt geprotegeert.

Wy dancken Godt met alle onse Zielen over de geluckige wederkomst van de Hartog van Jorck, uw Doorl. Broeder, by uw Koninckl. Persoon: En wy verklaren van gantscher herten, dat wy uw geheyligt Persoon, uw Erfgenamen, en uw wettelijcke Successeurs in alle uwe rechtvaerdige en billijcke Rechten en in de hare sullen beschermen.

SIRE, uw Majesteyts alder-onderdanigste en getrouwste Onderdanen,

Ondertekent door

De Major, Griffier, Schepenen en de Leden van den Raedt van de Stadt Lijn-regis.

Aen den Koning.

Dese ootmoedige Declaratie van de getrouwe Onderdanen van uwe Majesteyt, den Major, Sherifs, Burgers en Inwoonders van uwe Stadt van Norwich, vergadert in den Raedt, is geresolveert den derden dagh van de Maent van Mey in 't Jaer 1680, en gezegelt met het Zegel van gedachte Stadt.

SIRE.

HEt is met groote blydschap, dat wy alle gelegentheden, die voorkomen, om uwe Majesteyt van onse getrouwheyt te verseeckeren, omvatten, en dat wy hem oock konnen bedancken over de gunsten en genaden, die hy van tijdt tot tijdt aen onse Stadt heeft gelieven te geven. Wy dancken Godt uyt het diepste van onse Harten, dat Hy uw Majesteyt heeft bewaert onder al de gevaerlijcke Aenslagen en de ontrouwe Samensweeringen, die tegens uw Koninckl. Persoon en geluckig Gouvernement zijn ondernomen. Wy disadvoüeren t'eenemael, en verklaren, dat

datwy disadvoüieren alle soorten van oproerige Requesten, die aen uw Majesteyt, tegens uw Koninckl. Prerogativen, zijn gepresenteert. Wy bedancken uw Majesteyt oock ootmoediglijck, dat gy ons in onse Rechten en Vryheyt hebt gemaintineert, gelijck mede over de stantvastige resolutie, met de welcke gy gestadig de Protestantse Religie, so als die door de Wetten van uw Koninckrijck is opgerecht, hebt gemaintineert: En eyndelijck, dat gy hebt ondersteunt en geëncourageert de executie van de Wetten, die tegens de Tegenstrevers en Vyanden van de Engelsse Kerck zijn gemaeckt.

Wy verheugen ons, en wy begroeten uw Majesteyt over de geluckige wederkomst van sijn Koninckl. Hoogheyt, uw Doorl. Broeder. Wy verklaren alle eendrachtelijck, dat wy willen maintineren en beschermen de Persoon en het Gouvernement van uwe Majesteyt, gelijck oock uwe Erfgenamen, en wettige Successeurs, met alle onse krachten en macht. Wy sullen volharden in 't bidden voor de Gesontheyt en 't Leven van uwe Majesteyt, en voor de voorspoedigheyt van sijn Rijck; en wy sullen altijt bereyt wesen, om te betonen, dat wy zijn

Uw Majesteyts alder-onderdanigste en getrouste Onderdanen,
Getekent door

Den Major, Schepens en andere Leden van
den Raedt van de Stadt Norwich.

De ootmoedige Declaratie van de Groote Geswoorne, in haer Sittinge tot Preston, voor 't Graefschap van Lancaster, den eersten Mey, in 't 32ste Jaer van sijn Majesteyts Regeeringe.

Aen den Koning.

SIRE.

WY, uwe Majesteyts ootmoedigste en getrouwste Onderdanen, de Groote Geswoorne van 't Graefschap en Palatinat Lancaster, in de Sitting, die den eersten Mey 1680 tot Preston is gehouden, versoecken ootmoedelijck permissie van uwe Majesteyt, om hem te verklaren, dat wy disapproberen alle soorten van Addressen en Requesten, die aen uw Majesteyt zijn gepresenteert, niet tegenstaende de laetste Proclamatie, die gy hebt laten publiceren, om 't selve te verbieden; en dat wy een afschrick hebben en renuntiëren aen alle soorten van Verbintenissen, die door uwe Majesteyt niet en zijn gecommandeert.

Wy verheugen ons uyt al ons hert, dat uw Doorl. Broeder herroepen is: En wy bidden Godt alle dagen, dat het hem believe uwe Majesteyt in gesontheyt te conserveren, en hem een lang en geluckig Leven te geven: dat hy de Protestantse Religie wil laten bloeyen, en de Vrede aen dit Koninckrijck geven, en dat uw wettelijcke posteriteyt vredelijck de Kroon mag genieten: Wy protesteren, dat wy altijt ge-

gereet sullen zijn, om onse Levens en Goederen te hazarderen voor de wettige Successeurs en Erfgenamen van uwe Majesteyt.

De ootmoedigste, onderdanigste en getrouste Onderdanen, de Vrede-Rechters, hebben dese tegenwoordige Declaratie met blijtschap en genegentheyt getekent.

Getekent oock door de geseyde Groot-Geswoorne.

Andere arbeyden weder daer tegens/ en trachten met Petitien het sitten van 't Parlement te verkrijgen; doch sijn Majesteyt liet het selve/ 't geen tot den 27 Mey was geadjourneert/ tot den 11 July prorogueren.

Den Vicomte Stafford/ een van de Heeren/ die in den Tour saten/ het ondertwijl verdrietende/ dat hy soo lang most sitten/ versocht voor des Konings Banck tot Westmunster/ dat hy op cautie en borgtocht sijn vryheyt mocht hebben: doch de Rechters gaven hem tot antwoort/ dat/ gelijck als hy door het Lager-huys was beschuldigt/ en door 't Hooger-huys gevangen genomen/ sy daer van geen kennisse mochten nemen.

In tegendeel wierden eenige andere/ die mede over 't bewuste Complot verdacht waren/ vry gesprooken/ gelijck als de Grave van Castlemaine (die eerst door de Geswoorne van Middelsex van hoogh Verraet was aengeklaegt) de Gravinne van Powis/ Sr. Robert Payton en Mr. Beddingfield.

Gelijck de humeuren der Engelsse verscheyde waren/ en d'een het vry spreken/ en d'ander het beschuldigen voor goet keurde/ soo sag men bykans over-al veel Pasquillen/ 't zy op 't Gouvernement of dese en gene/ voor den dagh komen/ invoegen sijn Majesteyt/ om 't selve te verhinderen/ de volgende Declaratie liet uytgeven.

CHARLES R.

DEwyl het van een groot gewicht voor den Staet is, dat alle Nouvelles, die gedruckt en aen 't Volck gemeen gemaeckt werden, waerachtigh zijn, of ten minsten op goede intelligentien gefondeert, soo wel de gene die de Buytenlandse saecken raecken, als het Koninckrijck, op dat de gemoederen van de Onderdanen des Konings niet getroubleert of bedrogen mogen werden door leugenen of ydele en valsche rapporten, die men eygentlijck maer inventeert, om 't Gouvernement te schandaliseren, of andere dingen, die alsoo quaet en indirect zijn, daer mede uyt te wercken. En alsoo zedert eenige tijdt verscheyde qualijck geïntentioneerde Personen haer werck van het drucken en publiceeren van nieuwe Libellen hebben gemaeckt, sonder eenige permissie of authoriteyt, en door de selve, tegens de Wetten, aen de Onderdanen van sijn Majesteyt allerhande belachelijcke en quaetaerdige tydingen, die sy by een konden versamelen of inventeren, hebben gedebiteert, welckers continuatie in korten tijdt de Vrede van 't Koninckrijck konnende preju-

judiciëren en in gevaer ſtellen, gelijck als al de Rechters van ſijn Majeſteyt eendrachtelijck hebben verklaert; ſoo heeft den Coning, conſidererende, dat ſoo een licentieus gebruyck, zijnde contrarie aen de Wetten, groote quaden ſouden konnen veroorſaecken, ſoo men in tijdts daer in niet en voorſiet, goet gevonden, met advys van ſijn Secreten Raedt, om door deſe ſijn Koninckl. Proclamatie wel expreſſelijck te verbieden aen alle Perſonen, van wat qualiteyt of conditie ſy mogen zijn, om eenige Gazetten, hoedanig die zijn, of eenige Libellen te drucken, die niet door d'Authoriteyt van ſijn Majeſteyt geprivilıgeert zijn: En op dat alle Delinquanten 't gevaer en pericul ſouden weten, daer ſy ſullen in komen, indien ſy daer tegens contraveniëren, en dat ſy mogen ophouden met het drucken en publiceren van ſodanige Nouvelles, ſoo belieft het ſijn Majeſteyt, om door deſe tegenwoordige te declareren, dat men tegens haer met de grootſte hardigheyt en na rigeur der Wetten ſal procederen: En ten deſen effecte beveelt en commandeert ſijn Majeſteyt door deſe tegenwoordige aen alle ſijn Rechters, Vrede-Rechters, en aen alle ſijn andere Officiers en Bedienaers van de Juſtitie, dat ſy ſorg ſullen dragen, dat tegens de gene, die hier in ſullen mancqueren, magh geprocedeert werden, en zy, volgens 't gene dat ſy verdient hebben, mogen geſtraft werden.

De tijdt van 't ſitten van 't Parlement ondertuſſchen genaeckende / ſoo verwachten vele / dat het ſelve ſoude vergadert hebben / maer den Koning ſtelde het weder tot den eerſten Auguſti uyt / tot groot verdriet van die gene / die 't gaerne anders geſien hadden / gelijck dan de Stadt Londen het navolgende Requeſt daer toe overleverde.

Ootmoedige Petitie aen des Konings Doorluchtigſte Majeſteyt van de Burgers der Stadt Londen, vergadert op den 4 July, in 't 32ſte Jaer van ſijn Majeſteyts Regeeringe, ſo voor haer ſelf als de reſt van de Burgers der ſelver Stadt.

VErtonen ootmoedelijck, dat wy, uw Majeſteyts getrouwſte en gehoorſaemſte Onderdanen, ſeer gevoelig zijnde van de veelvuldige en groote gevaren, daer in u Majeſteyts Perſoon, de Proteſtantſe Religie en uwe Proteſtantſe Onderdanen nu zijn, uyt reden van de laetſte verſchrickelijcke en Helſſe Complottery en Conſpiratie, u Majeſteyt ootmoedigſt verſoecken, met een ootmoedige, getrouwe en gehoorſame affectie tot u Majeſteyts geheyligde Perſoon en Gouvernement, en met een ware intentie en reguard tot onſe Religie, Vryheden en Eygendommen, dat het Parlement, beroepen by u Majeſteyts gratieuſe Geſchriften, om tſaem te komen en te vergaderen den 17.27 October voorleden, en dat nu geprorogueert is tot den 1. 11 July, gepermitteert mag werden, om te ſitten en te ageren, tot dat de Juſtitie effectuëlijk mag zijn gedaen over alle de geſeyde Paepſe Conſpirateurs, en voorſieninge gemaeckt tot verſekering van uw Koninckl. Perſoon, met de Religie, Leven en Vryheden van uw Proteſtantſe Onderdanen, en uwe Petitioeners

ders (gelijck als sy verplicht zijn) sullen altijt bidden voor u Majesteyts langh en voorspoedig Leven en Regeeringe.

De Grave van Schafsbury / met eenige Geswoorne van Middelsex / versocht 't selve mede wel / maer wierdt door de Rechters afgewesen / alsoo andere daer tegens protesteerden; ja de hevigheyt van haerluyden was soo groot, dat sy het navolgende Geschrift van Beschuldiging tegens de Hartogh van Jorck voor de Gesworne van Middelsex instelden.

Redenen van Beschuldiging tegens de Hartogh van Jorck, gepresenteert aen de Groote Gesworne van Middelsex, op Saturdag den 26 Juny des Jaers 1680, door de onder-geschreven.

1. ALs men in het 25ste Jaer van de Regeeringe van Karel de II. een Acte had gemaeckt, om alle Paepse Recusanten uyt alle Officien en Plaetsen van de Generaliteyt te setten, soo leyde de Hartog van Jorck verscheyde hooge Officien af, als, dat van Hoog-Admirael van Engelandt, Generael van alle sijn Majesteyts Wapenen, soo te Water als te Landt, en Gouverneur van de 5 Zee-Havens, en verscheyde andere; daer mede te kennen gevende de straffe na de Wetten, tegens de Papisten geëmaneert, onderworpen te zijn.

2. In 't 30ste Jaer van Karel de II., wanneer een Acte gemaeckt was, om alle Papisten onbequaem te maecken, van eenige Cessie in beyde de Huysen des Parlements te hebben; en alsoo in die Acte geinsereert was een provisie, dat het niet soude extenderen op den Persoon van de Hartog van Jorck, om hem daer door sijn Recht van Cessie in 't Huys van de Lords te bewaren; zoo weygerde hy te doen de Eeden, die de Protestantse Pairs zijn gehouden te doen, om voor gesuspecteerde Papist niet te passeren.

3. Dat sijn Majesteyt, in sijn Oratie van den 6 Maert in 't 31ste Jaer van sijn Regeering, na reden gevende aen sijn Parlement, seyde, sijn Broeder versonden te hebben buytens Landts, om geen Personen reden te geven van te seggen, dat hy niet alles, wat hem eenige influëntie tot de Paepse raedtslagen konde geven, en hadde weg genomen.

4. Datter verscheyde Brieven in beyde de Huysen gelesen zijn, als mede by de Secrete Gecommitteerde van de selve, van verscheyde Cardinalen en andere van Romen, als mede van verscheyde Paepse Bisschoppen en Paepse Agenten in andere Gewesten, die altemael te kennen geven de groote harmonie tusschen den Hartog en den Paus, en hoe den Paus hem niet en konde onthouden van vreugde te weenen, lesende des Hartogs Brief, en wat een groote satisfactie het was hem soo verre geavanceert te sien in de Catholijke Religie, en dat hem den Paus eenige Brevets, Gebeden, Acten, Indulgentien en veel andere dingen had toegesonden.

5. Dat het geheele Huys der Gemeente hem verklaert heeft een Papist te zijn in haer Resolutie van Sondag April 1679, daer op resolverende, nemine contradi-

cente, dat de Hartog van Jorck was een Papist, en de hoope, om soo tot de Kroon te komen, de groote contenantie en encouragement gegeven hadde tot de tegenwoordige Conspiratie en Paepse desseynen tegen den Koningh en de Protestantse Religie.

Maer dese Paepse Conspiratie en desseynen zijn blijckende by de Declaratie van beyde de Huysen des Parlements, Maert 25, 1679. geresolveert, nemine contradicente, by de Heeren, soo Geestelijcke als Wereltlijcke, en Gemeente, by een vergadert, dat sy verklaren volkomen voldaen te zijn van de preuve dien aengaende, dicterende, dat'er is geweest voor eenige Jaren geleden een schrickelijck Verraet, gesmeed en opgenomen by die van de Paepse Religie, om sijn Majesteyts geheyligde Persoon te vermoorden, de Protestantse Religie om verre te werpen, gelijck mede de goede en welgeconditioneerde Wetten en Regering van de Koninkrijckē.

Dat benevens alle dese proeven in verscheyde andere evident blijckt, dat hy sigh nu lange Jaren van de publijcke Kerck en Godsdienst heeft geabsenteert. Dit zijn de redenen, die ons doen geloven, dat de Hartog van Jorck een Papist is.

Was ondertekent,

Huntington.	*L. Cavendisch.*	*Sr. Gilbert Gerard Bar*
Schafsbury.	*L. Brandon.*	*Sr. Eduard Steengerloon.*
Gray van Marck.	*Thomas Marton.*	*Lt. Schebath.*
L. Russel.	*Sr. Will. Cnoper Lea.*	*Sr. Henry Calverly.*
	Sr. Schroop Hauw.	
	Toon Thin.	
	W. Forester.	
	J. Henchart.	

Dit nam echter geen voortgang / dewijl ged. GesWoorne het af-wesen / invoegen eenige van de voornaemste drijvers 't selve noch voor de Vrede-Rechters wilden brengen / maer daer kregen sy mede geen gehoor.

Die van het Graefschap Devon gaven in tegendeel de volgende Declaratie uyt.

Declaratie van de Groote Geswoorne van 't Graefschap Devon, in haer Sitting van Exeter, in de naem van 't gantse Graefschap.

ZYnde gevoeliglijck geraeckt door de gedurige efforten van seeckere seditieuse Personen, die in de gemoederen des Volckx jalousyen en misnoegingen tegen het Gouvernement brengen, en die selfs als den Coning (welcke Godt lang in gesontheyt bewaert) doen affronteren door Requesten, die sy hem tot het sitten van 't Parlement presenteren: En dese saecken zijnde een violatie sonder exempel van haer plicht, na dat sijn Majesteyt sijn Declaratie heeft uytgegeven, om de selve Requesten te beletten.

Soo protesteren wy, de Groote Geswoorne, voor 't gantse Lichaem van 't Graefschap Devon, solemnelijk tegens sodanigen handel, en erkennen seer ootmoediglijk en met danckbaerheyt de groote sorgen, die sijn Maj. voor ons neemt, met sulck een ontrouwen handel te overhalen, als welcke tot omkeeringe van de fondamentele Wetten, de Religie en 't Gouvernement van het Koninckrijck streckt, 't geen daer door niet als in ruïne, confusie en disordre gebracht kan werden, gelijck als het, dat noch niet lang geleden is, heeft geweest. Derhalven, op dat wy souden doen sien, dat wy geen minder yver voor de geheyligde Persoon van sijn Majesteyt en de Vrede van sijn Landen (die nootsaeckelijck door sodanige oproerige practijcken in gevaer zijn) hebben, als de andere getrouwe Graefschappen van dit Koninckrijck, hebben wy gelooft, dat het onse plicht was, om dese tegenwoordige Verklaringe van onse getrouwheyt tegens sijn Majesteyt, en van onse submissie en gehoorsaemheyt tot de Wetten, te doen.

Getekent door de Groote Geswoorne.

Doch al schoon alle de Petitien meest wierden afgewesen / en door een Proclamatie waren verboden / soo sag men echter hier en daer te Landewaert noch eenige / die haer Rechters diergelijcke Petitien opdrongen.

Het Parlement wierdt ondertusschen weder van den eersten Augusti tot den 2 September geprorogueert / invoegen de Leden meest te Landewaert vertrocken; want van gemelde tijdt wierdt het selve nochmaels tot den 31 October uytgestelt / als wanneer sijn Majesteyt beloofde / dat het selve ongetwijffelt soude sitten / en wierdt de navolgende Declaratie daer van gedaen.

CHARLES R.

ALso het tegenwoordige Parlement gecontinueert is by diversche Prorogatien, en nu geprorogueert is tot den 31 October, sijn Majesteyt nu hebbende geresolveert, om gewichtige consideratien, soo van binnen als van buyten, dat het Parlement alsdan sal vergaderen en sitten; so doet derhalven sijn Majesteyt, ten eynde dat de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords, de Ridders, Stedelingen en die van het Landt daer van kennisse mochten hebben en verschijnen, by dese Koninckl ijcke Proclamatie publiceren en verklaren, dat het Parlement alsdan sal vergaderen en sitten, en begeert mits desen de presentie van alle en een yder van haer, en dat sy dan voor hem sullen verschijnen. Gegeven in ons Casteel van Windsor, den 5 dag van September 1680. in 't 32ste Jaer van onse Regeeringe.

Den Grave d'Osserry / Zoon van de Hartog van Ormont / en een Heer van deftige qualiteyten / overleed den 9 deser tot Londen / na eenige dagen sieckte; men bevond / dat in sijn Hooft een groote quantiteyt Bloedt en Water was geloopen / doch sijn Maeg / Hart / Lever en Long waren niet veel beschadigt.

Ondertusschen continueerde het ondersoeck van 't bewuste Complot: eene Ma-

Madame Tempest en Juffr. Priswiche/al schoon sy tot Jorck van hoog Verraet waren veroordeelt/ wierden tot Londen weder vry verklaert: doch in tegendeel seecker Broedwijf/ Mrs. Celliers genaemt/ die al in 't Voor-jaer gevangen was/ doch naderhant ontslagen/ en nu een Verdediging (om dat sy de Getuygenis van Dr. Oates had getracht invalide te maecken) voor haer had laten drucken/ die seer aenstotelijck wierdt geoordeelt/ schuldig verklaert/ en gecondemneert/ om driemael in de Pillory te staen/ en 1000 Ponden te betalen/ eer sy uyt de Gevangenis konde komen.

Men hoorde onderwijl/ dat den bekenden Bedlow/ die soo veel van 't Verraet ontdeckt had/ in 't begin van September tot Bristol was overleden: dit gaf aen de Protestanten achterdencken/ als of de Roomsse hem door het een of 't ander middel mochten van kant geholpen hebben/ om de Getuygen (gelijck wel meer geschiedt was) van de andere daer mede invalide te maecken; doch de geenzydige oordeelden/ dat hy sigh met rijden te seer vermoeyt had gehad/ 't geen oock waerschijnlijck is/ om dat hy 100 mijlen op een dagh te post gereden/ en daer op te veel gedroncken had: twee dagen voor sijn doodt ontbood hy den Grooten Rechter North by hem/ die toen tot Bristol was/ voor de welcke gemelde Bedlow by Eede onderteeckende en confirmeerde 't geene hy van te voren had ontdeckt; invoegen daer mede de geruchten verdweenen/ die de Roomsse uytgestroyt hadden/ dat hy alle sijn Bekentenissen had herroepen.

De Hartog van Monmouth/ die sig sedert laetst tot Londen had onthouden/ ging van daer te Landewaert/ en wierdt tot Exeter en op andere Plaetsen deftig ontfangen/ doch keerde weder van daer na Londen.

De Protestanten verbitterden te meer op de Roomsse/ om dat het gerucht liep/ dat eenen Simpson Tongue/ Zoon van Dr. Tongue/ omgekocht was/ om de Getuygenis van Dr. Oates onbruchtbaer te maecken; 't selve soude op dese wijse toegegaen hebben: Simpson Tongue voorsz. soude hebben gesworen/ dat Dr. Oates/ in een slechten staet zijnde/ met Dr. Tongue sijn Vader soude hebben geresolveert/ om haer fortuyn te maecken/ dat sy een Paeps Verraet souden ontdecken/ als het beste Expedient daer toe zijnde; waer op Dr. Tongue hem hadde versocht/ dat hy te rugh na St. Omer soude willen gaen/ om aldaer eenige omstandigheden op te nemen/ waer van sy haer souden konnen dienen; 't welck hy soude hebben gedaen/ en te rugge keerende/ souden sy te samen het Desseyn van 't ontdecken van 't voorsz. Verraet gesmeed hebben/ en dese Betuyginge soude alsoo van een Zoon tegen sijn eygen Vader geschied hebben/ op dat die te meer credijt soude vinden/ ja men soude de Vader self hebben aengebracht/ en die soude alsdan gevangen zijn geworden met een Geschrift in sijn Sack/ waer in hy al het Secreet van 't Verraet soude hebben geschreven/ om alsoo het eerste Verraet invalide te maken. Gemelde Tongue wierdt daer over gevangen genomen/ en beklapte daer Roger d'Estrange/ Mrs. Celliers/ Mr. Shoe/ Mr. Elmes/ Mr. en Mrs. Lane/ en meer andere; doch dewijl

de saeck noch niet is uytgewesen/ sullen wy 't selve tot die tijdt laten berusten.

Tot Londen was in September een nieuwe Lord Major/ Patience Warth genaemt/ en 2 Sherifs/ Mr. Bethel en Mr. Cornisch/ verkoren/ de welcke bevindende/ dat sommige Gesworne sig in alle gelegentheden lieten gebruycken/ en/ om dat sy arm waren/ sigh na de wil van de Rechters comporteerden/ ordonneerden/ dat haer een Lijst van vroome Luyden soude opgegeven werden/ om andere daer uyt te verkiesen/ 't geen oock geschiede.

Den Hartogh van Lauderdale verliet in October sijn Secretarisschap van Staet in Schotland/ 't welck daer op aen den Graef Murraey wiert gegeben.

Dewijl de tijdt van het sitten van 't Parlement weder begon aen te komen/ wierdt de volgende Proclamatie tegens de Papisten uytgegeben.

CHARLES R.

ALso de Papisten (niet tegenstaende verscheyde Acten van 't Parlement sulckx contrarie zijnde) haer verstouten tegenwoordig in groot getal binnen de Steden van Londen en Westmunster te komen, onder pretext, dat de Koninckliicke Proclamatie van sijn Majesteyt, in dato den 13 December laetstleden, waer by haer gelast was sigh voor 6 Maenden buyten de geseyde Steden te begeven, verscheenen is; soo heeft het den Coningh belieft de geseyde Proclamatie weder levendigh te maecken en te vernieuwen: weshalven dan sijne Majesteyt by dese sijne Koninckliicke Proclamatie aen alle Papisten, en alle Personen die daer voor gehouden werden, mitsgaders die zedert 6 Maenden herwaerts sodanig geweest zijn, wel expresselijck belast en beveelt, de gemelde Steden van Londen en Westmunster, mitsgaders alle andere Plaetsen 10 mijlen in 't ronde, aenstonts te ruymen, en sigh niet vervorderen binnen den tijdt van 6 Maenden, te reecken van dato deses af, onder wat pretext het oock soude mogen wesen, daer weder in te komen. En op dat de geseyde Papisten, of iemant van haer, onder pretext van eenige vergunninge of toestaninge van haer of hem door iemant van de Heeren of andere Raden van den Secreten Raedt des Conings bewilligt, sigh hier tegens niet en souden mogen komen te vergrypen. SOO IS'T, dat sijne Majesteyt by desen verklaert, dat de selve alle sodanige vergunningen of toestaningen, door eenige van de Heeren of andere Raden van sijnen Secreten Raet voor desen bewilligt, heeft doen intrecken. Wyders belast en beveelt sijn Majesteyt by desen aen alle en iegelijck sijn Vrede-Rechters, Connestabels en andere sijne Beampten en Gerechts-Bediende, wonende binnen de gemelde Steden, of eenige van dien, of 10 mijlen in 't ronde, dat sy een nauw ondersoeck na de gem. Papisten sullen hebben te doen, en tegen alle en iegelijck van de selve, de welcke binnen de geseyde Steden van Londen en Westmunster, of 10 mijlen in 't ronde, binnen de gem. 6 Maenden sullen werden bevonden, volgens d'uytterste rigeur te procederen, niet tegenstaende hoedanige andere Statuyten ter contrarie zijnde. Doch hier onder werden niet verstaen begrepen te zijn sodanige Persoon of Personen, de welcke voor desen de Paepse Religie hebbende

bende gevolgt, ſigh in 't geheel en na de Wetten volgens de Proteſtantſe hebben geconformeert, als mede niet die gene, die ſigh na deſen ſedert den tijdt van hare conformiteyt volgens de ſelve als na behoren ſullen komen te conformeren. Gegeven in ons Hof tot Newmarket den 14 October 1680. en het 32ste van onſe Regeeringe.

Maer veel Papiſten ſigh echter daer aen niet gedragende / maer in Londen komende / ſoo beloofde ſijn Majeſteyt den 23 October in ſijn Raedt aen alle Predikanten / Ouderlingen en Diaconen / dat die gene / die eenig Papiſt aen Sr. Burton konde aenbrengen / de helft van de 100 Ponden Sterlings ſoude genieten.

Dewijl ondertuſſchen het ſitten van 't Parlement genaeckte / reſteerde niets meer / als te overwegen / of den Heer Hartog van Yorck / als tegen wien men wiſt / dat het laetſte Parlement ſigh ſeer hevig had getoont / tot Londen ſoude blijven of niet: doch daer over in des Konings Raedt gedelibereert zijnde / daer de Stemmen verſcheyde waren / ſoo vond ſijn Majeſteyt ſelfs goet / dat gem. Heer Hartog weder na Schotlandt ſoude vertrecken; gelijck oock den 30 October geſchiede / werdende van ſijn Majeſteyt tot Woolwich vergeſelſchapt / alwaer den ged. Heer Hartogh aen Boort van Capiteyn Whetwang geſtapt zijnde / ſijn Reys na Schotlandt vervorderde.

Al ſchoon dat den Ridder Carew / gelijck wy in onſe voorgaende Mercurius hebben geſeyt / t'eenemael was verboden / om de oude Pretentien van Repreſalien tegens haer Hoog Mog. te gebruycken / ſoo had hy echter weder op nieuws een Scheepje laten toetakelen / om ſijn guarant daer mede te halen; doch het ſelve door den Ambaſſadeur van deſen Staet ontdeckt / wierdt wel voor die tijd verhindert / maer echter naderhant weder uytgeruſt; invoegen ſijn Majeſteyt / wanneer den gem. Heer Ambaſſadeur daer klachtig over was gevallen / de volgende Proclamatie liet uytgeven.

ALſoo Sr. George Carew Brieven van Repreſalien heeft verkregen tegens de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, om ſeeckere pretentien, die den Ridder Willem Courten en andere tegens ged. Staten hadden, te voldoen, tot welcke pretentien ged. Sr. Carew recht hadde, doch die nu door de Vrede tuſſchen ſijn Majeſteyt en ged. Staten t'eenemael zijn geaboleert en vernietigt, dewyl alle Brieven van Repreſalien door 't ſelve Tractaet zijn te niet gedaen en herroepen; en dat oock den Coning zedert de geſeyde Brieven van Repreſalien heeft herroepen en opgeſchort, op dat niemant en ſoude bedrogen worden onder het pretext van die hier voormaels aen ged. George Carew zijn geaccordeert, en gevaer loopt, om na de Wet als een Piraet vervolgt te werden, ſoo verklaert ſijn Majeſteyt door deſe ſijn Proclamatie, dat ged. George Carew tegenwoordig geen Authoriteyt, Macht of Commiſſie heeft, om te equiperen of in Zee te brengen eenig Schip, hoedanig 't ſelve

't ſelve ſoude mogen weſen, uyt krachte van eenige Brieven van Repreſalien, en dat alle de gene, die de ſtoutheyt ſullen hebben, om hem eenig Schip te helpen equiperen, of dienen, onder pretext van een diergelijcke gepretendeerde authoriteyt, als Piraten vervolgt, en volgens de uytterſte rigeur der Wetten geoordeelt ſullen werden.

Evenwel is een Scheepje van gem. Carew in Zee geraeckt / doch het vervolg daer van op ſijn tijdt.

Dewijl wy nu in Engelandt zijn / konnen wy niet nalaten om een ſeker voordeel / dat eenige Engelſſe Schepen in de Stract op de Turcken hebben verkregen / hier by te voegen: den 7 April ontmoete het Schip de Citroen-boom van Algiers / gemonteert met 32 Stucken Canon en 368 Mannen / daer onder 62 Christenen / 4 Engelſſe Schepen / als / Capiteyn Munden / Carveth / Wybourne en Boot / doch alſoo het de 2 eerſte ontſnapte / ſoo wierdt het echter door de laetſte ſoo nauw beſet / dat het 3 uren van Arzilla moſt ſtranden; de meeſte Turcken verdroncken / doch 34 kregen de Engelſſe gevangen / en verloſten 58 Chriſtenen. De Engelſſe ſigh daer op verdeelende, ſoo ontdeckte voorgemelde Capiteyn Carveth den 11 van de ſelve Maent / omtrent 10 mijlen van de Punt van de Rota / 4 Schepen / die met voorwind / volle Zeylen en Engelſſe Vlaggen op hen afquamen / doch doen ſy noch een uur van hem af waren / rechten ſy haer Turckſe Standaert op: Capiteyn Carveth prepareerde ſigh echter tot het Gevecht / terwijl de Turcken hem omcingelden / maer die ſiende dat het een Oorlog-ſchip was / keerden haer Zeylen / en namen de wegh na 't Ooſten; Capiteyn Carveth jaegde haer wel een groot uur na / doch kon haer echter niet achterhalen / alſoo hy met 2 Koopvaerdyers belemmert was: 's anderendaegs quam Cap. Pijn op de Hampshire hem te hulp / invoegen ſy doen 10 uren met den ander vochten / in welck Gevecht het Algiers Schip de Calabash / gemonteert met 28 Stucken / ſoo wierdt gehavent / dat het Engelſſe Schip de Avontuur / op 't Gevecht aenkomende / 't ſelve lichtelijck wegnam: de 3 andere namen de vlucht; doch den Vice-Admirael Herbert / doen tot Tanger leggende / en op 't ſchieten ſig mede derwaerts begevende / jaegde haer ſoo verre na / dat het Schip d'Orangie-boom / zijnde noch nieuw / in de grondt wierdt geſchoten / waer na d'Engelſſe weder na Tanger keerden.

De Moren hadden ter ſelver tijdt Tanger / als een Plaets die haer ſeer in de wegh lagh / met 8000 Man belegert; ſy begonden ſigh eerſt tegens de Forten Charles en Henriette / in welck eerſte de Capiteyns Trelawny en St Jan commandeerden / en in 't laetſte Luytenant Wilſon / te retrencheren / en advanceerden daer mede ſoo verre / al ſchoon ſy van 't Engelſſe Canon ſeer geincommodeert wierden / dat ſy den 21 April een ruwe Aenval op 't Fort Henriette deden; ſy hadden groote ſtucken Hout by de Wallen gebracht / en daer op een groote menigte Faſcinen geworpen / om bedeckt te zijn / terwijl ſy ged. Wallen trach-

trachten te ruineren/ om die te laten ſpringen: deſen Aenval duurde tot de middagh/ doch d'Engelſſe defendeerden ſigh met Handt-Granaden ſoo wel/ dat de Mooren al met eenig verlies moſten af-wijcken: Wilſon haer vertreck ſiende/ liet 5 a 6 Soldaten met Koorden af/ om haer Faſcinen en Houtwerck in de brandt te ſteken/ terwijl hy tot haer ſchrick 2 Hoofden van Moren op een Pieck liet ſtellen: doch ged. Moren ſiende/ dat ſy daer mede niet konden uytrechten/ brachten den 8 Mey 2 Stuckjes Canon/ d'een van 3 en d'ander van 6 pont/ daer voor/ waer mede ſy dien dagh het gemelde Fort Henriette vinnig beſchoten/ en een Bres maeckten; die van binnen ſulckx ſiende/ en merckende/ dat ſy om deſe Bres/ en oock om het mineren/ het gem. Fort niet wel ſouden konnen houden/ adverteerden aen het Fort Charles haer noot: de Grave van Inchequien/ toen Gouverneur van Tanger/ liet de Krijgs-raed daer op vergaderen/ alwaer men oordeelde/ dat het onmogelijck was/ om dit Fort te bewaren/ en men vond goet/ alſoo men door teeckens met de Moren te ſpraeck konde komen/ dat men haer dit Fort ſoude aenbieden/ mits conditie/ dat ſy de geen/ die daer in waren/ na Tanger ſouden laten komen: d'Alcaide van Alcazar/ die over de Moren commandeerde/ wilde 't ſelve niet toeſtaen/ maer beloofde hun alleen het Leven/ en dat men haer naderhant ſoude los kopen. Den 12 daer aen deed Cap. St. Jan door een † Spreeck-Trompet aen die van binnen teken/ dat de Moren met 3 verſcheyde Mijnen/ die aen 't Noorden en Noordt-Ooſten van 't Fort waren/ ſoo hart naderden/ dat het onmogelijck was/ om het Fort te beſchermen/ verſoeckende met een eenig ſecours/ om hem in ſijn retraitte te favoriſeren/ alſoo ſy beſloten hadden 't Fort te laten ſpringen/ en met de Degen in de Vuyſt dwars door de Vyanden heen te dringen: men reſolveerde derhalven binnen Tanger/ dat men 't ſelve den 14/ 's morgens ten 7 uren/ ſoude doen/ op deſe wijſe: daer ſoude een corps van 420 Man/ in 5 partyen/ uyttrecken/ om de Moren in haer Linien ſelfs te beſoecken: d'Avantguarde ſoude beſtaen uyt 72 Man/ en gecommandeert werden door Capiteyn Humes/ 't Corps de Batailje door Major Boynton/ Capiteyns Jan Giles/ George Winfeild en Ely; en het corps de Reſerve door Capiteyns Moncreiſe en Barber: twee andere kleyne Partyen/ onder Capiteyns Leſle en St. Clerke/ ſouden mede uytgaen. De ſaeck aldus zijnde beſtemt/ en de tijdt gekomen/ om 't ſelve uyt te voeren/ ſoo trock het Guarniſoen van 't Fort Charles/ na dat ſy 12 groote Stucken Canon/ die daer waren/ vernagelt/ de Kogels en Wapens vernielt/ en de Munitie en 't Buskruyt in de Contra-mine geworpen hadden/ om 't Fort te doen opvliegen/ met groote couragie en in goede ordre tot aen de Trencheen der Vyanden/ den Capiteyn St. Jan marcheerde aen 't hooft van d'Avantguarde/ onderſteunt zijnde van een party Muſquettiers en Granadiers/ en Capiteyn

† Deſe forme van Trompetten, by de Engelſſen en Franſſen in gebruyck gebracht zijnde, is een nieuwe inventie, waer mede men door forme van een Trompet meer als een quartier uurs en verder, als 't ſtil We'er is, kan laten horen 't geen men begeert.

Trelawny conduiseerde d'Arrierguarde: sy deden de Moren uyt de eerste en tweede Trenchee vertrecken/en maeckten een grote moort onder haer, sy quamen vervolgens aen de derde Trenchee/ die 12 voet diep was/ en seer quaet om over te komen/ soo dat d'Engelsse malkander mosten helpen: Capiteyn St. Jean was een van de eerste/ die daer over quam/ en was soo ras daer niet uyt/ of bleef staen/ om de geen/ die hem volgden/ te helpen/ doch hy wiert in de Schouder gequetst: Luytenant Clause en Vaendrich Roberts/ die het Vuur in't Buskruyt wierp/ om 't Fort te laten springen/ toen 't Guarnisoen by de eerste Linie was/ quamen met Sr. St. Jan en 44 Soldaten daer uyt/ en retireerden sigh in Batailje na de kant van de Stadt: Capiteyn Humes/ die de voorste Partye commandeerde/ rescontreerde haer aen d'eerste Linie/ en geleyde haer met groote voorsichtigheyt en couragie; hy stont seer deftigh verscheyde Aenvallen van de Moorsse Ruyterey uyt/ die een passagie door de Bressen geopent had/welcke in de Linien van communicatie der Engelsse waren gemaeckt/ en haer seer dienstigh hadden geweest: dit Gevecht geëyndigt zijnde/ en Sr. Humes sigh na 't Corps der Batailje retirerende/ wierdt door een van de voornaemste Officiers der Moren in sijn Arrierguarde gechargeert/ en in eenige disordre gebracht; maer 't Paert van de selve ter neder vallende/ soo doode een Engels Edelman dese Moor/ en gaf daer mede tijdt aen Capiteyn Humes/om te retireren/'t geen hy oock in goede ordre dede. De Moren kregen in haer diepe Trencheen 14 Engelsse van 't Fort gevangen/ en 26 wierden'er gedood; Capiteyn Trelawny was onder de laetste/ en wierdt om sijn dapperheyt seer beklaegt. 15 Mannen/ van die uyt de Stadt getrocken waren/ wierden mede gedood/en verscheyde andere gequetst/daer onder de Capiteyns Humes/Moncreife/ Ely en Lt. Bayly/ doch de laetste doodelijck. Terwijl dat dit soo voorviel/ had den Vice-Admirael Herbert sigh met de Chaloupen mede na Landt begeven/ om een diversie aen de Moren te geven/ en om 13 Soldaten/ die in een Redout by 't Fort Whitly lagen/ te helpen/ doch een kon sigh maer salveren/ en d'andere mosten sigh overgeven/ want de Moren waren aen die kant al vry sterck. Drie of vier uren na dese Batailje liet den Alcaide aen die van binnen weten/ dat sy vryelijck haer Dooden mochten begraven/ 't geen oock 's anderendaegs gedaen wierdt. Het Fort Henriette most sigh den 13 mede overgeven/ en daer op advanceerden de Moren na d'andere Forten/ waer in de sterckheyt van de Stadt gelegen was/ alsoo die anders maer een oude Muur/ sonder eenige Fortificatien/ had: 't welck d'Engelsse wel wetende/ soo maeckten sy daer op een Stilstant voor 4 Maenden met de Moren/ op dat sy sig ondertussen van alle nootdruft uyt Engelant konden voorsien: de Moren deden het te gewilliger/ om dat de Hitte aenquam/ en sy sigh als-doen in 't Velt niet konden houden: in gemelde Stilstant wierdt een seeckere Plaets af bepaelt/ hoe verre de Engelssen haer Vee souden konnen weyden.

De tydinge van 't verlies van dit Fort in Engelandt komende/ soo liet sijn Ma-

Majesteyt aenstonts 600 Man te voet en 400 Ruyters na Portsmuyen vertrecken / om aldaer onder 't Commando van den Grave van Mulgrave naer Tanger te gaen / en de Plaets te secoureren / gelijck oock geschiede ; hoewel'er al ordre gegeven was / om dit Secours te contramanderen / soo ras men hoorde / dat'er een Stilstant was gemaeckt / maer de selve quam een weynig te laet / dewijl / gelijck geseyt is / dese Volckeren al wâren vertrocken.

Dit Secours / waer mede verscheyde jonge Engelsse Heeren als Volontairen / en om sigh in den Oorlog te oeffenen / waren vertrocken / was echter niet te vergeefs / want de Grave van Inchequin / die Gouverneur was / quam niet alleen van daer / om de toestant van gemelde Plaets aen sijn Majesteyt te representeren / maer oock selfs de Grave van Mulgrave / en wierdt den toestant toen sodanig geoordeelt / dat gemelde sijn Majesteyt resolveerde / om noch meerder Troupen / en tot het getal van 5000 Man / waer van de meeste noch geworven souden werden / derwaerts te senden.

De Moren hielden gem. Stilstant vry wel / doch de Engelssen evenwel haer gestelde Limiten / van het Vee te weyden / te buyten gaende / soo namen sy een gedeelte van 't selve wegh ; waer over aen den Alcaide geklaeght zijnde / soo antwoorde de selve / dat het in sijn absentie geschiedt was / en dat hy 't nu niet konde doen wedergeven / alsoo sijn Onderdanen 't selve mochten nemen / doch dat hy in 't toekomende haer wat verder Limiten toestont.

Terwijl wy nu soo verre tot in de Middellandtse Zee zijn / sullen wy ons mede eens na 't Eylandt Malta begeven : Den Grootmeester van het gem. Eylandt / Nicolaes Cotoner genaemt / van geboorte een Majorkijn / en die in 't Jaer 1663 in plaets van sijn Broeder Rafaël Cotoner tot dese Waerdigheydt was gekomen / overleed aldaer den 29 April / in 't bywesen van de meeste Ridders / die toen op het Eylandt waren / de welcke hy kort voor sijn doodt op de volgende wijse in 't Italiaens had aengesproocken : Dat hy wel vernoegt was, om haer bewysen te geven van 't gene dat de Menschen zijn, met haer de staet, daer het Godt hem in belieft had te brengen, te laten sien : dat hy, missende de hoop, om van sijn Sieckte op te komen, haer tot vrede en eenigheyt vermaende, en haer de Bediening, die sy hem hadden toevertrouwt, weder ter handt stelde, versoeckende, dat sy uyt de hare iemant souden verkiesen, die sy 't alderwaerdigste daer toe oordeelden, en die jong genoeg was, om dit groote Ampt te konnen uytvoeren en lang bedienen : dat hy versocht, dat sy 't hem wilden vergeven, soo hy al de gunsten, die sy van hem begeert hadden, niet en hadde toegestaen, dewyl sijn gerechtigheyt en conscientie sigh alleen hadden geopposeert tegens 't voornemen, dat hy hadde gehad, om haer in alles te vernoegen ; en dat hy soude geloven, dat sy vernoegt van hem waren, soo sy hem met haer Gebeden bystonden. Soo ras als hy doodt was / wierden sijn Zegels verbroocken / en men committeerde een Regent / die de selve was / welcke den overleden Grootmeester by sijn leven daer toe

had genomineert. Den eersten Mey wierdt het Lichaem in de Kerck van St. Jan ter aerde gebracht; en den dagh daer aen trad men tot de Verkiesing van een nieuwe Grootmeester/ want indien 't selve niet op dien dagh was geschied/ soude den Paus de macht hebben gehad/ om iemant in dat Ampt te stellen: doch/ eer wy verder gaen/ sullen wy dit noch voor af seggen/ dat in gem. Ordre 8 Natien zijn/ die den Grootmeester kiesen/ namentlijck/ Provence/ Aubergne/ Vranckrijck/ Italien/ Arragon/ Engelandt/ Duytslandt en Castilien/ welcke yder 3 Personen nomineren of verkiesen/ die de Electie doen; maer alsoo 'er tegenwoordigh geen Ridders voor Engelandt zijn/ soo kiesen d'andere 21 drie Personen uyt de rest voor dese Natie: Invoegen de gantsche Vergaderinge by malkander gekomen zijnde/ soo wierden de selve verkosen/ namentlijck/ voor Provence/ Mrs. de Chabrillan/ de Casault en le Bailly de Caumont: voor Aubergne/ Mrs. de Lourdoué/ du Fay de Gerlande en de Gennetines: voor Vranckrijck/ Mrs. de Vignancourt/ d'Humiéres en Cany: voor Italien/ Mrs. Spinola/ Caraffa en Lomellini: voor Arragon/ Mrs. de Galdiano/ de Percillos en de Moix: voor Duytslandt/ Mrs. de Freirac/ Wratislaus en Helbervelt; en voor Castilien/ Mrs. de Brandau/ Correa en Arias: van dese 21 waren 'er 10 voor Mr. de Vignancourt/ en 11 voor Mr. de Caraffa/ soo dat sy/ by een zijnde/ Mrs. Coreta/ de Villages en Ximenes voor Engeland kosen/ en daer door de Stemmen van de laetste versterckten: dese 24 composeerden het groot Conclave/ welcke het kleyne Conclave mede gelijck als verkiesen/ want sy stellen 3 Ridders/ die noch andere 13 daer by nemen/ te weten 2 voor yder Natie; de 3/ die sy verkosen/ waren Mrs. Sanchez/ Cocco en Bataille; dese 3 noemden tot de 13 andere Mrs. Muños/ Gravine/ de Bayer/ de la Fare/ de Brillane/ de Lignerat/ de Lomieu/ de Freytat/ Herbersteyn/ Carnero/ Gongora/ de Medicis en Spinola: hier op geschiede de Verkiesing ten twee uren na de middag/ en wierdt Don Gregorio Caraffa, Napolitaen/ Groot-Prioor van la Rochere in Calabrien/ met eenderhande Stemmen daer toe verkoren; hy is 65 Jaren out/ Broeder van den Cardinael Caraffa/ en de 72ste Grootmeester van de Instellinge van die Ordre/ hebbende oock goede dienst aen de Christenheyt gedaen/ alsoo hy in 't Jaer 1656 de Venetianen in de Zee-slagh tegens de Turcken heeft geholpen/ en toen 14 Galeyen en 2 Galeassen van de selve verovert.

In 't Tractaet van Vrede tusschen Spangie en Vranckrijck was geaccordeert/ dat wegens de Verschillen over de Limiten wederzijts Commissarissen tot Kortrijck te samen souden komen/ om 't selve te adjusteren; 't selve was wel in 't voorleden Jaer geschiet/ na dat het al lang getraineert had/ doch de Fransse Commissarissen brachten daer/ behalvens andere/ een nieuwe pretentie voor den dagh/ namentlijck/ dat Spangie/ alvorens dat sy verder wilden handelen/ den Titul van Hartog van Bourgondien soude afstaen: 't welck van de Spaen-

se/ als een saeck van groote consequentie/ opgenomen werdende/ niet gedeci-deert konde werden/ voor dat men daer advijs in Spangie van sond en weder kreeg: maer dewijl boven dien de Fransse pretentien seer hoog liepen/ en de Spaensse sigh daer niet wel aen gedragen konden/ liep dese saeck vry lang aen/ 't welck de Fransse/ na 't schijnt/ mede verdrietende/ soo gaf een van haer Com-missarissen tot Kortrijck den 3 Mey een Declaratie aen de Spaensse over/ waer in hy verklaerde/ dat indien de Spaensse voor den 15 July geen Pouvoir of Volmacht toonden/ waer in den Titul van Hartog van Bourgondien was uytgeschrapt/ sy van gedachte Conferentien souden moeten vertrecken. De Spaensse hier over verstelt/ en te meer/ om dat Vranckrijck verscheyde van haer Plaetsen en Dorpen/ onder pretext van Dependentien/ niet alleen dreyg-de te overvallen/ maer oock hadde wegh-genomen/ sochten over-al heul en bystant/ doch de meeste was by desen Staet/ als aen wien dese Barriere van de Spaensse Nederlanden de meeste verseeckerthept en veyligheyt gaf: den Heer Spaenssen Extraordinaris Envoyé de Fuen Major/ die met het begin van 't Jaer in plaets van Don Emanuel de Lira in den Hage was gekomen/ gaf ten dien eynde den 24 Mey de volgende Memorie over.

Memorie van den Heer Fuen Major, Envoyé Extraordinaris van sijn Cathol. Majesteyt, gepresenteert aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, den 24 Mey des Jaers 1680.

GElijck den ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie door de Resolutie, die uw Hoog Mog. den 16 Mey 1680 genomen hebben, bekent is de ongemeene ongerustheyt, die uw Hoog Mog. causeert de maniere, met de welcke den Alder-Christel. Koning den Koning mijn Meester handelt, door de dringen-de en nieuwe pretentien, en dewyl in de Sieckten de ware kennisse van 't gevaer voor het meerendeel de krachtigste Remedie is, want men gebruyckt als-dan de nootsaeckelijcke en behoorlijcke middelen, soo heeft den onder-geschreven Extraordinaris Envoyé (op dat uw Hoog Mog. sig niet laten inwickelen in de vonden van de gene, die haer willen doen geloven, dat'er niets te vreesen is, en dat uw Hoog Mog. daer door niet en komen in een staet sonder uytvlucht) het sijn plicht geoordeelt, om aen uw Hoog Mog. met meerder onverschillentheyt, als sy meenen, te doen sien, dat de Barriere, die uw Hoog Mog. voorstelden te setten door de Vrede tusschen den Koningh mijn Meester en den Alder-Christel. Koningh, om desen Staet voor sijn uytterste ruïne te bedecken, waer sy sigh weynigh tijdts te voren toe gebracht sagh, niet meer en subsisteert, dewyl den Alder-Christel. Koning, niet tegenstaende dat hy aen uw Hoog Mog. aenbood, die niet alleen te formeren, maer oock voor altijt vast te stellen, die in al sijn uytbreydingen over stapt.

Den Alder-Christel. Koningh behoud noch recht tegens over de Poorten van de Stadt Nieuwpoort, op het Territorium van ged. Stadt (dat hem niet en is geceedeert) het Sas, daer 't Veer-schip van Yperen sijn Goederen lost.

Door 't onder Water setten van Condé laet men de Dorpen van Bornsart, alle deVelden en 't grootste gedeelte van de Landen van de Dorpen d'Harchies, Purau, Thifeuilles, Hensinée, Feuilles, Sarte, en een goet gedeelte van Poinerent, die alle onder de gehoorsaemheyt van den Koning mijn Meester zijn, mede onder lopen en bederven; daer ter contrarie den Alder-Christel. Koning met gewelt heeft geobligeert, om de Wateren uyt de Velden rondom Nieuwpoort, die niet als aen den Koning mijn Meester behoren, te trecken.

Den Alder-Christel. Koning heeft sig oock meester gemaeckt van de Stadt van Chevres, tusschen Aeth en Mons, jagende het Guarnisoen, dat van den Koning mijn Meester daer in lag, daer uyt. Van gelijcken heeft hy die van Renaix bemachtigt, sigh toewysende de Rechten van de 4 Leden van Vlaenderen, en andere middelen, die men daer af treckt, en ontfangt wegens de Staten van Vlaenderen, in de Burgt van Renaix en sijn Dependentien, en in de Dorpen van Ruseny, Hanusy, Oroist, Berard, Cormond, Souches, Mayenne, Neufeglise, Eilcho, Mareb, Canet en Seglesen, leggende tusschen de Vloet van Marib en Ronne: hy wijst sig mede toe de Rechten en Imposten op de Vuur- en Haert-steden, en andere dingen, die hy van de Stadt Chevres en sijn Dependentien treckt.

Vranckrijck heeft sig oock gesaiseert van Antoing, ontbiedende de Boeren van de Dorpen van Zerfontaine, Terimont, Perselles, le Val en Anderla, om den Eed van getrouwigheyt te doen.

Men heeft met gewelt uyt de Steden van Achimont en Chivet het Guarnisoen, dat den Koning mijn Meester in die 2 Plaetsen had, gejaegt.

Den Alder-Christel. Koning, door de dreygingen, die hy gedaen heeft, om met een Corps Cavallery in de Provintie van Luxemburg te vallen, soo men niet datelijck de Casteelen van Presche, Roussy en Putelange evacueerde, heeft daer door genootsaeckt, om hem die te leveren, en dat onder pretext, dat het Dependentien van de Stadt Rodemacheren waren; tot de welcke hy oock geen recht en heeft, 't en zy die van 't gewelt, door de welcke hy die heeft ingenomen.

Onder pretext van de Dependentien van Rodemacheren heeft den Alder-Christel. Koning oock violentelijck den Eed van getrouwheyt van de Spaensse Onderdanen van Esparnage doen afvorderen.

Den Alder-Christel. Koning heeft sig oock verseeckert van 4 Walsche Dekenschappen in de Provintie van Luxemburg, te weten, Longvion, Yvoy, Juvigny en le Bang de Banziell: gelijck hy sigh oock meester heeft gemaeckt van Virton en Ninal, en de Casteelen van Remich en Gravenmacheren, dwingende d'Inwoondeers van Vireuil, Walesant, Hainies, de 2 Schaeps-stallen van Mesail, St. Blaise en andere, die hy segt, dat Dependentien van Charlemont zijn, en d'Abdy van St. Gerard, om hem den Eed te doen: In dier voegen, dat van de Zee af tot de Mase (waer den Alder-Christel. Koningh Dinant noch behoud, invoegen dat het gene geseyt is in verwisselinge, 't een of 't ander beduyd, dewyl zedert den dagh dat sijn Wapenen in Charlemont zijn gekomen, intreckende de voorgeschreven tijdt in 't

Tractaet

Tractaet van Vrede, den Alder-Christel. Koning Dinant most evacuëren) daer niet een Plaets is in de Barriere, die niet en is overtreden.

De Officiers van den Alder-Christel. Koning stellen dagelijckx Bureaux tot aen de Contrescarpen van de Steden, die aen den Koning mijn Meester behoren, en beletten, dat men de Koninckl. Rechten, die men gewoon is te geven, betaelt.

Den Alder-Christel. Koningh eygent sigh oock toe de Bosschen tot Marimont, Nieppe, Holital en Mainnal, en doet dat van Beaumont afkappen tot de Fortificatien van Maubeuge.

Soo men considereert, dat de stercke Plaetsen voor Bolwercken van de Barriere dienen, en dat, soo lang als sy in haer geheel blyven, de Barriere in haer kracht is, soo moet men oock considereren, wat bescherming de Bolwercken konnen hebben (als de gelegentheyt mocht voorkomen) wanneer de Voorwercken geruïneert en gesappeert zijn op soo veel Plaetsen. De inbreucken en zijn geen werckelijcke inbreucken, die men kan verhelpen, maer inbreucken van een geheele en onherstelbare ruïne; want behalvens dat de stercke Plaetsen sonder het platte Landt niet konnen subsisteren, soo konnen de Provintien van Nederlandt, die Subsidien hadden geaccordeert tot het onderhout van een Armee, geproportioneert na de Domainen, die aen den Koning mijn Meester in Nederlandt zijn overgebleven, sig vindende d'een met de helft, en d'ander sonder een voet Landts (dewyl sy meenden haer Landen geheel te hebben) de Subsidien, die sy belooft hebben, niet voldoen; waer by selfs oock mancqueren de Revenuen van den Koning mijn Meester in Nederlandt, welcke mede geappliqueert waren tot de subsistentie van de geseyde Armee, dewyl den Alder-Christel. Koning den ontfang van de Koninckl. Rechten belet, en sijn Onderdanen gene betalen aen de Bureaux van den Koning mijn Meester: Invoegen dat de mesures, die tot de formatie en subsistentie van een Armee genomen waren, onvruchtbaer en sonder effect blyven, dewyl ter selver tijdt het Guarnisoen en de Barriere mancqueert.

Den Extraordinaris Envoyé van Spangie bied uw Hoog Mog. aen, om haer door geschrift te laten sien, of by monde te doen verstaen, de gerechtigheyt van den Koning mijn Meester, 't zy door authenticque of verificatoire Documenten, of door gefondeerde redenen, dat al 't gene dat den Alder-Christel Koning voor Dependentien wil doen passeren, 't selve niet en is, en dat hy geen recht heeft op eenige vrye Landen; oock dat de Bureaux (waer uyt men de Officiers van den Koning mijn Meester heeft gejaegt, of wel die gene, waer aen de Fransse Onderdanen de Rechten niet en wilden betalen) altijt hebben opgerecht geweest met Jurisdictie en op eygen Landt, en dat het derhalven die gene zijn, waer van 't 16 Articul van 't Tractaet van Nimwegen niet en spreeckt.

Soo den Alder-Christel. Koning niet door een waer gewelt soude ageren, maer door minnelijcke middelen, volgens het Tractaet van Vrede, so soude de Barriere (sodanig als de selve is) die hy aen uw Hoog Mog. heeft geboden, sigh in een heel verscheyde staet bevinden; want de justificatoire Documenten, die men tegens

de

de pretentien van den Alder-Christel. Koning soude konnen exhiberen, verseeckeren genoegsaem ons Proces: maer dewyl hy door de wegh van gewelt ageert, en dat hy, tegens alle practijck, in een de selve tijdt Rechter en Party is, sigh makende Besitter door gewelt, en sigh toewysende 't gene hy selfs begeert, sonder dat men het heeft gedecideert door de wegen, die in 't Tractaet van Vrede zijn gestipuleert, soo sal de Werelt eer verwondert wesen over de executie, als geimbueert over de oorsaeck.

Tot noch toe heeft den Alder-Christel. Koningh door het obstacul van de pretentie, die door sijn Commissarissen tot Kortrijck is bygebracht, dat de gene van den Koning mijn Meester een Volmacht sonder den Titul van Hartog van Bourgondien souden exhiberen, de loop van een Conferentie gestremt, die opgerecht was, uyt kracht van het 15 Articul van de Vrede van Nimwegen, om door minnelijcke wegen de differenten, die uyt de executie souden konnen spruyten, af te doen, en niet om nieuwigheden in te brengen, die noyt zijn aengeroert: maer tegenwoordig vernoegt hy sigh niet met ged. Conferentie op te houden, maer hy wil oock met kracht de Commissarissen van den Coning mijn Meester obligeren, om voor den 15 van de aenstaende Maent July een Volmacht sonder den Titul van Hartogh van Bourgondien te vertonen; 't welck tegens alle gewoonten en exempelen is, dat men de Partye, met de welcke men eenige saecken sal af handelen, wil dwingen, om Instrnmenten voor den dagh te brengen, die hem prejudiciëren, dewyl de geseyde Instrumenten niet gemeens hebben met het gene daer dispuyt over is, noch oock met de Plaets, waer men daer over twist.

Gelijck de Declaratie, die de Commissarissen van den Alder-Christel. Coning den 3 Mey aen de Commissarissen van den Coning mijn Meester, over d'afstant van den Titul van Hartog van Bourgondien in haer Volmachten, hebben gedaen, een groot gedeelte van de ongerustheyt maeckt, die uw Hoog Mog. door haer Resolutie van den 16 Mey hebben betuygt.

Soo voegt den Extraordinaris Envoyé van Spangie in sijn Memorie een Copye van de geseyde Declaratie, niet om uw Hoog Mog. door sijn Aenteeckeningen te laten sien de gerechtigheyt van den Coning mijn Meester, 't oogwit en de gevolgen van dese nieuwe pretentie, die hy expressselijck bewaert tegens de tijdt, dat uw Hoog Mog. de selve sullen begeeren te verstaen, 't zy in geschrift of by monde, maer alleen op dat uw Hoog Mog. soo veel reflexie souden willen maecken op het geen ged. Declaratie wil uytdrucken, als 't gene die uytdruckt.

Op dese Beschryving, die den Envoyé Extraordinaris aen uw Hoog Mog. doet (waer aen hy echter reserveert, om by te voegen al 't geen, dat in desen regarde kan passeren, en waer van hy noch geen kennis heeft) van den staet, waer in de Barriere van Nederlandt is, zijnde niet alleen gedestineert en te niet gemaeckt in het materiële door soo veel Landen, als Vranckrijck daer van heeft ontledigt, maer oock door de verderffelijcke gevolgen, om het plan en de mate te verbreecken, die gemaeckt en genomen zijn, om een Armee, die daer tot Guarnisoen soude dienen,
te

te formeren en onderhouden; soo sal de groote voorsichtigheyt van uw Hoog Mog. sigh daer na konnen reguleren tot haer uytterste veyligheyt: want indien de geen, die aengeboden heeft om dese Barriere te formeren, en voor altijt vast te stellen, en uw Hoog Mog:, die de Vrede op dese Conditien hebben aengenomen, de Barriere voor de veyligheyt van uw Hoog Mog. nootsakelijck hebben geoordeelt, soo laet men overwegen, indien dese Barriere niet meer en subsisteert, of 'er eenig punct van veyligheyt sal zijn: En dewyl de Resolutie, die uw Hoog Mog. in dit reguard sullen nemen, de genomene remedie moet zijn, soo versoeckt en vereyscht den Extraordinaris Envoyé van Spangie aen uw Hoog Mog:, dat sy hem daer van communicatie willen geven.

DE FUEN MAJOR.

Gedaen in den Hage den 24 Mey 1680.

Aentekeningen op de gedachte Memorie.

(1) Hier is de Sententie gepronuntieert door Monsr. den Baron de Worden tegens sijn eygen Declaratie, want *den Titul van Hartog van Bourgondien,* waer van geen contestatie op de Vrede van Nimwegen ofte elders is geweest; heeft niets gemeen met de instellinge van de Conferentien tot Kortrijck.

(2) De voorstelling is vals, want den Cathol. Coning heeft tot dees tijt den Titul van Hartogh van Bourgondien niet aengenomen, maer sijn Majesteyt en 't gantse Huys van Oostenrijck heeft successivelijck van alle tyden sigh daer van bediend, en de Volmachten voor de Vrede van Nimwegen en dessels Ratificatie, gelijck ook die voor 't Huwelijck van sijn Majest. hebben die, sonder eenige contestatie.

Declaratie, gementioneert in de vorige Memorie.

WY Michiel Ange, Baron van Worden en Commissaris van sijn Alder-Christel. Majesteyt (1) *op de Conferentie tot het reglement van de Limiten, in executie van het Tractaet van Nimwegen,* ons hebbende begeven, in absentie van Sr. Michiel Pelletier, Raedtsheer van den Coning in sijn Raedt van Staten, en Commissaris van sijn Majesteyt op 't Stadhuys van de Stad Kortrijck, de ordinaris Plaets van onse Vergaderingen, alwaer sigh oock bevonden hebben de Heeren Commissarissen van sijn Catholijcke Majesteyt, so hebben wy haer geseyt, dat op de opening van de Conferentie, die den 20 December 1679 is geschiedt, in de welcke sy aen ons haer Volmacht communiceerden, wy haer hadden gedeclareert, dat sijn Catholijcke Majesteyt (2) *daer in aengenomen hebbende den Titul van Hartog van Bourgondien,* wy met haer in die materie niet konden treden over de executie van 't geseyde Tractaet, voor dat sy ons hadden geëxhibeert een andere Volmacht, in authentique forme, waer in geen mentie van dese qualiteyt wiert gemaeckt; welcke Verklaring wy hebben gereïtereert

(3) Op dese redenen en oorsaecken sal den Extraordinaris Envoyé van Spangie u Ho.Mo. voldoen, t'elckens als sy die sullen begeeren te horen.

(4) De Commissarissen van den Cathol. Coningh hebben daer op niet geantwoort in forme, om dat haer Commissien en Volmachten niet ten reguarde van dese pretentien waren voorsien.

(5) Men laet considereren wat den Alder-Christel. Coningh magh geloven, dat hem noch uyt krachte van de Nimweegse Vrede toekomt, dewyl hy van al 't gene hy pretendeert, reets possessie door gewelt heeft genomen.

(6) De geen, die de Institutie op de Conferentie tot Kortrijck wil te niet doen, is de gene, die het Tractaet van Nimwegen niet wil executeren.

(7) Op de wyse als de geseyde Commissarissen van Vranckrijck van 't begin op de Conferentie van Kortrijck hebben geweest, sonder met die van Spangie te willen tracteren, is even veel of sy sig retireerden.

(8) Hier op magh men wel groote reflexien maecken, want sijn Alder-Christel. Majesteyt betuyght, dat hy noch groote pretentien heeft, in welckers faveur (wat dat men hem oock magh condescenderen) hy macht sal gebruycken, gelijck tegenwoordig en indien, na dat hy sig meester heeft gemaeckt van 't grootste gedeelte van 't Landt, 't geen aen sijn Cathol. Majesteyt door de Vrede van Nimwegen is over-gebleven, hy gelooft, dat'er noch iets is 't geen hem toebehoort, so is 't misschien (indien niet de rest) de Dependentien, die hy van de rest sal formeren.

door ons Geschrift van den 12 January laetstleden; (3) *de reden en oorsaken waerom ged. Titul moet afgesneden werden*, waer aen ged. Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt (4) *niet voldaen hebben*, hebben wy haer woordelijck den 13 February laetst gedeclareert, ingevolge van de ordre, die wy van sijn Majesteyt hadden ontfangen, dat, indien in een behoorlijcke tijdt, en die nootsaeckelijck was, om antwoort van 't Hof tot Madrid te ontfangen, sy ons geen Volmacht van den Cathol. Coning exhibeerden, waer in dese qualiteyt wierd gesupprimeert, (5) *sijn Majesteyt ordre aen sijn Officiers en Generaels soude geven, om sig in sijn naem in possessie te stellē van 't gene hy geloofde, dat hem uyt krachte van de Vrede van Nimwegen toequam*; doch niet tegenstaende dese Declaratie, bykans over 3 Maenden is gedaen, en gedachte Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt ged. Declaratie niet gebracht hebben (6) *en sijn Majesteyt niet begeerende, dat d'executie van 't ged. Tractaet langer gedifferetrt werd*, soo hebben wy gedeclareert aen de geseyde Heeren Commissarissen van sijn Cathol. Majesteyt, volgens de ordre, die wy daer over van sijn Majesteyt ontfangen hebben, dat soo sy ons den 15 July aenstaende geen Volmacht van den Cathol. Coning vertonen in forme authentique, waer in den Titul van Hartog van Bourgondien is gesupprimeert (7) *sijn ged. Majesteyt ons sal ordonneren van de Conferentie te vertrecken*, (8) *en sigh door de wegen, die hy bequaemst oordeelt, in possessie stellen van al 't geene dat hy meent hem toe te behooren, in executie van het Tractaet van Nimwegen.* Sijn Majesteyt accordeert dit nieuw uytstel, 't geen suffisant genoegh is, om gedachte verbeterde Volmacht te krijgen: doch 't selve alsdan

(9) De

(9) De rupture van de Conferentien kan niet geimputeert werden, als aen de gene, die vertrecken sullen, of niet willen handelen, mits possessie met gewelt nemende van 't geen men in der minne soude afdoen, in executie van 't Vredens-Tractaet van Nimwegen.

niet gebracht zijnde, (9) *soo sal men de rupture van de Conferentien, en 't geen vervolgens kan gebeuren, niet toemeten*, als aen de ongerechtige weygering, om sijn Majesteyt te voldoen, wegens de suppressie van gedagte qualiteyt. Gedaen tot Kortrijck den 3 Mey 1680. Was getekent,

M. A. de Worden.

Van de Spaensse syde sagh men noch de navolgende Memorie van de contraventien, die Vranckrijck in 't Tractaet van Vrede had begaen, voor den dag komen, de welcke in de vorige van den Heer Fuen Major niet en stonden.

Memorie van de contraventien, die in de Memorie, door den Heer Don Balthazar de Fuen Mayor, aen de Heeren Staten Generael den 24 Mey 1680 overgegeven, niet gementioneert zijn.

VOor eerst wordt in sijn Memorie niet verhaelt, dat de Franssen gedifferereert hebben de restitutie der Steden en Landen, diese na de verwisselinge van de Ratificatie immediatelijck overleveren souden, volgens het gestipuleerde in het vierde, vyfde en achtste Articul van de Vrede, en hebben onder diverse pretexten de Evacuatie uytgestelt, nu ingevende, dat de Revieren bevroren waren, en dan, dat'er geen volkomen Borge voor de Schult van de Contributien gestelt was, hoewel hun het Charroy tot vervoeren van haer Ammunitien gepresenteert geweest is, dat oock na de restitutie der Plaetsen geschiede; en volgens het 7 Articul van de Vrede, en tot voldoeninge van de Contributien is hun soo veel satisfactie gepresenteert, als de redelijckheyt mede bracht.

Daer wordt oock niet gemelt, datse uyt de Landen en Steden Secours en Subsidien geëxigeert hebben, hunne Troupen derd'half Maenden, na het teeckenen van de Vrede, daer in onderhouden hebbende.

Datse daer-en-boven tot recreute 800 Guldens voor yder Compagnie hebben doen betalen.

En alle dese onkosten bedragen meer als 50000 Guldens daegs; dese extorsien niet alleen in de geconquesteerde Landen gedaen hebbende, maer oock in 't Lant van Aelst, Waes, Gramont, en generalijck op alle de platte Landen, die hun Subsidien met de Stadt van Gent plachten te betalen.

Daer wordt oock geen mentie gemaeckt, dat de Franssen oorsaeck geweest hebbende (door hunne executie) dat de Inwoonders van diversche Landt-huysen hun Goederen en Huysen verlaten hebben, als niet konnende resisteren sodanig rigeur, noch aen soo exorbitante verginge voldoen, soo hebbense de Quotes, van die hun geretireert hadden, doen suppleren door de gene, die'er gebleven zijn, niet tegenstaende in 't vijfde en achtste Articul van de Vrede geconvenieert is, dat de Plaet-

ſen en Landen, dieſe wederom ſouden reſtituëren, in gener manieren beſchadigt ſouden werden.

Het is buyten exempel met wat rigeur de Franſſen, belangende de Contributien en Repreſſalien, geprocedeert hebben, geen ſtaet maeckende van de moderatien, dieſe toegeſtaen hebben; noch van de gedane beloften en conventien, noch van 't recht en reden, dat aen onſe kant is, hebbende ſijn Majeſteyts Onderſaten, tot al het gene de Franſſe Intendenten in de ſin quam, gedwongen; welckers rigeur ſoo ver gekomen is, datſe diverſe Plaetſen geobligeert hebben voor de tweede reys hun Quote te betalen, om dat de Quitantien verloren waren, niet tegenſtaende de vorige betalinge uyt de poſterieuren deden blijcken, dat evenwel niet helpen mocht, en noch eens moſten voldoen.

Zijnde het vervolg van de Contributien tot den 16 October 1678 toe, door het 18 Articul van de Vrede vaſtgeſtelt, ſoo hebben de Franſſen die niet tegenſtaende voor noch 2 Maenden meer geëxtendeert.

In de Memorie ſtaet wel, dat de Franſſen die van Heſperange tot den Eed van getrouwigheyt aen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt gedwongen hebben, en dat die Koningh niet permitteert, dat ſijn Onderſaten de Koninckl. Rechten in de Tolhuyſen van ſijn Majeſteyt betalen; maer daer wordt niet geſeyt, dat de Franſſe Miniſters de Koninckl. Rechten van ſijn Majeſteyt tot Heſperange hebben willen verpachten, en niemant gevonden hebbende dieſe aennemen wilde, hebben den ouden Pachter geordonneert de Rechten tot beneficie van Vranckrijck in te vorderen. Oock hebbenſe aen den Heere Prince van Chimay laten weten, datſe niet permitteren ſouden, dat van ſijn Majeſteyts wegen de Quotes van de Provintien (over de Plaetſen van die van Luxemburgh, die aen Vranckrijck den Eed gedaen hebben) gerepartieert ſouden worden, en by ſodanig geval ſoudenſe d'Onderdanen van ſijn Majeſteyt obligeren tweemael ſoo veel als'er gevraegt wierdt te betalen aen de gene, die den Eed aen de Koning van Vranckrijck gedaen hadden.

Sy hebben hun meeſter van Raville gemaeckt, gelegen in de Provintie van Luxemburg, en noch van 17 Plaetſen, die onder de ſelve Juriſdictie zijn, de Magiſtraet en Schepenen gevangen genomen, hun door deſe rigeuren obligerende den Eed van getrouwigheyt te doen.

Sy hebben oock het Landt-huys van Rock ingenomen, ſtaende onder 't Prinsdom Chimay, benevens de Stedekens van Fumay en Ravijn, gelegen op de Maſe.

De vexatien, ſoo den Adel is lydende in hunne Goederen, dieſe in 't gecedeerde Landt beſitten, is kenbaer genoeg, benevens de ſchade, dieſe in haer Boſſen gedaen hebben, en datſe hun, gelijck oock de andere Onderſaten van ſijn Majeſteyt, den verkoop van hare Goederen verboden hebben: datſe al het verachterde van hunne Renten confiſqueren: datſe een Placcaet hebben doen publiceren, waer by ſy ſigh hebben geadjudiceert alle het lopende van Renten ſedert Maert Anno 1679, daer nochtans, volgens de 21 en 22 Articulen van de Vrede, d'een en d'ander Onderſaten na de Publicatie der ſelve in 't genieten van hunne Goederen reciproquelijck komen

komen souden,en daer-en-boven verminderense hun noch den ontfang van hunne Renten, ordonnerende door een Placcaet van den 5 September 1679, dat in de 3 eerste Jaren niet meer als 6 Maenden, yder Jaer, aen de Ondersaten van sijn Majesteyt noch aen eenige Vreemdelingen betaelt worde.

Den Marquis van Montgon sigh in de Maent van November 1678 met eenige Troupen in 't Landt van Gulich vindende, heeft de Provintie van Gelderlandt tot onderhout en defensie van sijn Troupen, Granen, Fourage, Geldt, Pallissaden en Werckluyden gevergt, niet tegenstaende dat de Vrede getekent, en den tijdt tot de verwisseling van de Ratificatie door sijn Alder-Christel. Majest. geprorogeert was.

Zijnde aen den Chevallier de Sourdis gepermitteert geweest sijn Troupen te doen retireren door de Provintien van Gelder en Luxemburg, uyt consideratie van de Heeren Staten Generael en de Keurvorst van Brandenburg, om de Landen van desen Prins van het lange en kostelijck verblyf (dat de Franssen daer in gedaen hebben) te bevryden,gelijck oock oock aen de Heeren Staten Generael het achterdenkẽ en precautie van so dangereuse buurschap te benemẽ, heeft hy in't transport der selve de Wet der Volkerẽ en der Hospitaliteyt gevioleert,hem op de kosten van 't Landt onderhoudende, en aen de Ondersaten van sijne Majesteyt tot Wils en Buhrdorf geordonneert, datse hem Bruggen over de Roer besorgen souden.

De Franssen hebben de Landen van sijn Majesteyt (die onder de inondatie van de nieuwe Fortificatien voor die selve Stadt zijn) doen contribuëren.

Sy hebben de Gouverneur van Kortrijck oock gedreygt, dat by aldien hy geen loops genoeg aen't Water gaf,'t welk hun (om in de Gronden van de nieuwe Fortificatien van Meenen te wercken) belette, datse met Troupen in de Casteleny van Kortrijck vallen souden, en dat de Graef van Montbron al ordre had, om sulckx te executeren.

Sijn Alder-Christel. Majesteyt heeft alle de Goederen, die den Abt van Dunes tot Brugge onder de Fransse Jurisdictie had, hem afgenomen, en die aen een Monnick, die tot Fournes woonde, geattribueert, om een ander Abdye te maken; soo dat de wettelijcke Abt met sijn Religieusen tot de uytterste noot gereduceert is.

Die selve Koning heeft den Abt, die door sijn Majesteyt in de Abdy van Hanon gestelt was, doen de Stadt en Casteleny van Bouchain noch onder hem hoorde, niet willen admitteren.

Sy hebben de Abt van Aumont tot Parijs geroepen, en 't Klooster tot inlegering gebruyckt, om dat hy (als een Lit van de Provintie van Henegouwen) tot Mons in de Staten gecompareert was, want de Franssen pretenderen, dat die onder de Prævoosty van Maubeuge moet wesen,schoon sy het niet en is.

En den Intendant Faultier heeft de Abten van Floref en Wason voor diversche mael geciteert den Eed aen Vranckrijck te doen, niet tegenstaende dat dese 2 Abdyen onverbreeckelijck behoren aen de Jurisdictie en bekende Heerschappye van sijn Majesteyt; gelijck oock andere Plaetsen, gelegen tusschen de Sambre en de Maes, de welcke hy gedwongen heeft tot den Eed van getrouwigheyt.

De Franssen hebben, ter oorsake van een Sententie tegens de Heer van Odignies, in den Raedt van Mons gegeven, een Arrest geinterponeert op de Goederen van sijn Majesteyts Ondersaten, in Vranckrijck gelegen.

Sy hebben Oorlogs-volck afgesonden, om den Burgermeester of Schepen van Zeveren gevangen te nemen, om dat tot Agimont door den Raed van Vlaenderen een Boer civilijck gevangen was genomen, die sig voor een Fransman uytgaf.

En boven alle dese gementioneerde contraventien, en de gene die de geseyde Memorie zijn inhoudende, heeft den Intendant Faultier tot Ermeton gene Tolmeesters willen admitteren, en gesonden, om die gevangen te nemen: hy heeft den Ontfanger Moreau tot Charlemont gevanckelijck gehouden: hy heeft gedreygt te branden, die refugie aen de Officieren van de Tol-huysen van sijn Majesteyt mochten geven, de selve verklarende voor Dieven en perturbateurs van de gemeene rust, en heeft een yder ordre gegeven, om die in arrest te nemen, en als Misdadige na de Gevangenis van Charlemont te brengen: hy heeft oock verboden, dat het gene sijn Majesteyt over het District van Agimont hebben moet (en de Plaetsen daer hy den Eed van getrouwigheyt van genomen heeft) niet betaelt worden, als tot den 27 February laetstleden, als wanneer de Fransse Wapens in Charlemont gekomen zijn; en daer by noch limiterende, dat by aldien de Schuldenaers weygeren vrywilligh te betalen, men by hem om de nodige Depêches sal hebben te komen.

Desen Staet / daer men de rust en de continuatie van de Vrede yverig socht / heeft getracht dese swarigheyt / door haer intercessie / weg te nemen / gelijck dan / by een Resolutie van den 3 Juny / de Heeren Boreel en Dijckvelt / Ambassadeurs van haer Hoog Mog. in Vranckrijck / wierden gelast / om by den Alder-Christel. Koning soo veel uyt te wercken / dat de saeck tot geen verwydering mocht komen: Gemelde Heeren Ambassadeurs hadden daer op toen / en naderhant noch / by hoogged. sijn Majesteyt Audientie / doch konden niets uytrechten / als dat'er een prolongatie van de tijdt tot den 15 Augusti / en ingevolge van dien / tot den 15 September / wierdt toegestaen.

Sommige sullen licht verwondert wesen / dat de Spaensse sigh sedert de tijd van de Vrede niet beter in postuur hadden gestelt / om in sulcken gelegentheyt in defentie te wesen / doch het gebrack aen Geldt; want of schoon den Hartogh van Villa Hermosa in 't voorleden Jaer wel een Project had opgestelt / om de Militie in de Nederlanden prompt te doen betalen en op de been te houden / soo ging 't selve door de vorige oorsaeck weder te niet: het gem. Project / 't welck seer dienstig voor de Spaensse Nederlanden geweest soude hebben / sullen wy / om den Leser te voldoen / mede hier inlassen.

SYn Excell. door de successen en inconvenienten van den voorgaenden Oorlog geobserveert hebbende, dat men geëxcuseert kan worden in dese Nederlanden gedurigh een considerabel Leger te onderhouden, om de selve Landen onder sijn Ma-

Majesteyts gehoorsaemheyt te mainteneren, heeft hem gemoveert sulckx aen dat Hof voor te dragen, so haest de Vrede gesloten was, en de Plaetsen door de Fransen, volgens de Handelinge tot Nimwegen, weder overgegeven waren, en hebbende daer op alvorens de Generaels en Ministers alhier diverse reysen doen vergaderen, om over die materie te discourerẽ, en de beste middel en desseyn daer toe te vindẽ.

Soo is geoordeelt, dat dit Leger ten minsten moet bestaen in 35000 Voetknechten en 5500 Paerden.

Dat de Ruytery geformeert soude werden van Regimenten van 6 Compagnien, yder van 30 Hoofden, en de Tercios van gelijcken van 6 Compagnien, van 25 yder een, boven de gereformeerde Officiers; met insicht, dat by aldien een Oorlogh daer op quam, de selve tot 50 souden gerecruteert werden, om alsoo een Lichaem van 10000 Paerden te hebben.

Belangende de Infantery, dat de Duytse Regimenten souden gerecruteert werden tot 1200 Man toe, en de Tercios van Walen tot 500, en de andere Natien na proportie, om se tot het gemelde getal van 35000 te brengen.

En alsoo dese Recrute veel belopen soude, en in dese tegenwoordige schaersheyt geen middel was, om de Officiers te anticiperen, gelijck het in dese Landen altijt in gebruyck is geweest, soo schijnt het beste expedient te wesen met de gem. Officiers een Accoort te maken, waer by sy hun obligeerden hunne respective Lichamen op het gem. getal te brengen, mits hun de betalinge van die tijdt af assignerende, gelijck ofze die volbracht hadden, onder conditie, datse die voorsz. gerecruteerde Lichamen binnen een gelimiteerde tijdt souden laten monsteren, te weten, de Ruytery binnen 12 Maenden, de Infantery van Walen binnen 6, en de Hoogduytse binnen 7 Maenden.

Ter selver tijdt is'er een overslag gemaeckt wat de betalinge van 't voorsz. Leger soude bedragen, daer in begrepen de Generaels en Ministers, het Munitie-Broode, de Voeragie en andere nodigheden, en men heeft bevonden, dat'er in alles konde voorsien werden, mits dat'er uyt Spangie een Secours van 5 of 600000 Escudos overgesonden wierdt, om de Plaetsen in postuur te stellen, en die van Geschut en Gereetschappen te voorsien, en oock van diversche engagementen te ontlasten, die gedurende den Oorlogh gecontracteert waren; en dat daer-en-boven, tot onderhout van 't voorsz. Leger, alle Maenden promptelijck remises wierden gedaen tot de Somme van 100000 Escudos, beginnende van den 1 July 1679.

Dese Propositie is sijn Majesteyt toegesonden, die oock gelieft heeft de selve te approberen, en te ordonneren, dat men in desselfs executie wercken soude, met belofte, dat hy ordonneren soude de voorsz. remises promptelijck te doen.

Sijn Excell. heeft het werck begonnen, en geordonneert hebbende een beraetslaginge te houden met de 12 Walsse Colonels, eenige Hoogduytse, en d'Officiers van de Ruytery.

In conformité van hun gem. beraetslaginge zijnder eenige Maenden betaelt, de remises verwachtende, soo dat de Walen hunne Recrutes volbracht hebben, en

het

het Volck met de Wapens en nieuwe Klederen voorsien, in goeden staet overgelevert, na dat hun de beloofde betalinge geassigneert was.

En eenige Hoog-duytschers hebben oock het meestendeel van hunne betalinge ontfangen, sommige meer en andere minder, volgens de Provincien daerse in Guarnisoen waren, en het Verdrag met de selve gemaeckt.

SijnExcell. heeft de grootste krachten mogelijck gedaen,om dese saeck te mainteneren, soo veel tot dat hy van de Provintien de betalinge by anticipatie van den Termijn van hun Subsidien verkregen heeft, de Koninckl. Effecten door diverse Wervingen en negotiatie van Penningen engagerende, met hoop van de voorsz. Remises te bekomen, en om sijn Majest. tijd te geven van de selve te konnen senden,en een so voordeelig Project tot sijn Koninckl. dienst niet te laten verdwijnen.

Maer alsoo de voorsz. Remises gemancqueert hebben, heeft men het desseyn tot geen executie konnen brengen.

En also 't niet genoeg is Troupen op de been te brengen, so'er ter selver tijdt niet voorsien wordt tot hare subsistentie, is te vreesen, dat soo de voorsz. Remisen noch iets uytgestelt wordt, de Tercios op de voorsz. quade staet sullen komen, waer mede dan de Penningen, daer toe geëmployeert, onnut en verloren sullen wesen, onmogeljck zijnde de betalinge vorders te continuëren sonder Remises, want de Anticipatien (die, gelijck geseyt, nootsakelijck waren te negotiëren) een groot deel van hun Fonds geëvacueert hebben.

Niet tegenstaende nochtans het dilay en mancquement, dat'er tot noch toe geweest is, soo sijn Majesteyt soude gelieven te ordonneren de voorsz. Remises te doen, en dese Landen met 100000 Escudos yder Maent te secoureren, beginnende van den eersten deser Maent Juny, en alle Maenden d'eene na d'andere punctuëlijk met de remise van dit secours continuërende, sonder eenige fout noch uytstel, is'er noch kans tot remedie; en soude het meergem. Leger tegens 't begin van de naeste Campagne konnen opgerecht werden.

Sijn Excell. oordeelt seer dienstig te zijn in sijn Koninckl. consideratie te stellen de nootsakelijckheyt van 't onderhouden van 't voorsz. Leger, de convenientien, die uyt dit soo considerabel en important desseyn te volgen staen, en het weynige, so'er gewacht wordt, om sulckx te volbrengen.

In 't geheele Spaensse Nederlandt was het noch te slimmer / toen men hoorde / dat de Hartog van Villa Hermosa / als sijn tijdt uytgedient hebbende / sijn demissie in Spangie had versocht en verkregen / wijl het Volck aldaer wetende / dat'er een nieuwe Gouverneur sal komen / niets extraordinaris in soo een gelegentheyt wil contribuëren; en ten desen insichte kon hoog-ged. Hartog niets van Brussel en Antwerpen bekomen / al schoon hy op de laetste Plaets selfs quam (dewijl die klaegden / dat men door de hooge Convoyen en Licenten al haer Neering en welvaert had benomen) en derhalven kon het niet anders wesen / of daer most een groot verloop in de Krijgs-saken komen. Men meende

de eerst/ dat de Hartog van Gulick/ die met de Aerts-Hartoginne van Oosten-rijck/ Suster van den Keyser/ was getrouwt/ aldaer tot Gouverneur soude aengestelt werden; doch de Koningh van Spangie verkoor eyndelingh Don Alexander Farnese/ Prins van Parma/ daer toe; dese/ zijnde een jonger Broeder van de Hartogh van Parma/ wiens Voor-Vader in de Spaensse Nederlanden groote dingen had uytgewerckt/ had in Spangie mede een groote estime van couragie en belept verkregen/ en men hoopte daer/ dat door sijn toesicht de saken in Nederlandt geredresseert souden konnen werden: doch ged. Prins wel wetende/ dat sonder Geldt aldaer niet te doen was/ verkreeg/ dat hem 600000 Escus op sijn komst geremitteert/ en de andere nodige Subsidien van 100000 Escus 's maents op sijn tijdt betaelt souden werden/ hoewel het echter soo bestipt niet is nagevolgt.

De Spaensse ondertusschen haer streng met andere willende vast stellen/ soo ging Don Pedro de Ronquillo/ die lang tot Brussel na Geldt gewacht had/ na Engelandt/ alwaer men doorgaens goede inclinatie toonde/ om de Spaensse Nederlanden te helpen maintineren; maer men kon echter niet anders vinden/ of men was daer niet gesint verder te gaen/ als desen Staet/ gelijck uyt de nevensgaende Instructie oock is te sien.

Copye van een Brief van de Grave van Sunderlandt aen Monsr. de Savile, Extraordinaris Envoyé van de Koningh van Groot-Brittagne tot Parijs, in dato van den 20 *Mey des Jaers* 1680.

DEn Koning geinformeert werdende van verscheyde Plaetsen van de Pretentien, die de Franssen geconformeert en op de been gebracht hebben in Vlaenderen en Duytslandt, uyt krachte van de welcke sy dagelijckx, onder pretext van Dependentien, eenige Plaetsen bemachtigen, procederende, in cas van weygering, met Militaire executie, en sigh gevolgelijck ter selver tijdt maeckende Rechters en Partyen: En sijn Majesteyt bevindende, dat de Staten Generael over dese proceduren seer gealarmeert zijn, als de welcke sy considereren, als van een dangereuse consequentie van de Vrede, en dat sy, om dese reden, aen haer Ambassadeurs tot Parijs hebben geordonneert, om sigh te informeren van alle pretentien, die de Franssen op het Spaens Nederlandt en in Duytslandt hebben, om daer advys van te geven, en de Spaensse Minister tot Parijs te ondersteunen en te seconderen in al sijn klachten, die hy wegens de handelingen der Franssen in Vlaenderen sal doen, soo ged. Ambassadeurs die wel gefondeert vinden.

Soo heeft sijne Majesteyt my geordonneert, om U te vertonen, dat gy U by de Heeren Ambassadeurs van Hollandt sult informeren van het geene sy reets in dese affaire hebben gedaen, op dat ghy het selve mooght doen voortaen met concert met haer gaet, en oock met haer raedtleven; mitsgaders, dat ghy mede op de eygenste maniere procedeert, als gy sult bevinden, dat sy door ordre van haer Meesters doen: Ghy sult oock aen den Koningh en dessels Ministers te kennen

geven, dat het empressement, 't geen sijn Majesteyt heeft, dat'er niet voorvalt 't geen de Vrede van de Christenheyt kan breecken, hem heeft veroorsaeckt, om U sijn ordres daer op te geven, dewijl die niet meer en wenscht, als de preservatie van de rust van Europa; en derhalven soude sijn Majesteyt seer onvernoegt wesen, dat'er eenige gelegentheyt quam uytspruyten, die de selve konde troubleren, en de geheele Werelt weder in Oorlog brengen, 't geen anders onvermydelijck soude wesen, indien hy op eenige Plaets, daer 't oock mocht wesen, 't selve voornam.

Sijn Majesteyt heeft my oock belast, om U te laten weten, dat hy absoluyt nootsaeckelijck oordeelt, dat gy in Vranckrijck blijft, tot soo lang dat hy siet, wat mesuren den Alder-Christel. Koning dese Somer sal nemen; en derhalven is het, dat gy van daer tot nader ordre niet moogt vertrecken.

Hier uyt namen sommige af / dat Engelandt als noch geen gedachten had / om met Vranckrijck in rupture te treden / alsoo men aldaer wel wist / dat het onse gelegentheyt niet en was / om ons te engageren tegens een macht / die ons verre boven 't hooft was gewassen / en daer men selfs noch geen groote staet konde maecken wat van Engelandt komen soude; 't welck men oock gelooft / dat de oorsaeck is geweest / dat de Besendinge van sijn Majesteyt van Engelant in Duytslandt niet na wensch reussseerden.

Evenwel toonde men sigh in Engelandt wel genegen / gelijck wy geseyt hebben / om de Spaensse Nederlanden te helpen beschermen / want Don Pedro Ronquillo aldaer gekomen zijnde / vond meer faciliteyt / om tot het Spaensse oogwit te komen / als veele hadden gedacht: hy hadde noch maer Commissie van Duc de Villa Hermosa / om een voorslagh van een Defensive Alliantie te doen / doch vond echter aldaer sulcken inclinatie / dat ged. Alliantie op den 17 Juny al was geteeckent / en het maer op de approbatie van 't Parlement aenquam.

Ondertusschen genaeckte de tijdt van den 15 July / waer in de Spaensse afstant van den Titul van Bourgondien mosten doen / invoegen den Heer de Fuen Major den 26 Juny ten dien eynde weder de volgende Memorie aen desen Staet overgaf.

Memorie, overgelevert door den Extraordinaris Envoyé van Spangie, aen de Heeren Staten Generael, in den Hage den 26 Juny 1680.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie siende het deel, dat uw Hoog Mog. nemen in al 't geen dat de Interesten van den Koningh sijn Meester raeckt, vind sigh geobligeert, om uw Hoog Mog. te bedancken; maer dewyl den tijdt van den 15 der Maent July soo na aenstaende is, versoeckt hy aen uw Hoog Mog:, dat sy in haer officien willen continuëren, om de inconvenienten, die daer uyt souden konnen resulteren, voor te komen, indien den Alder-Christel. Koning persisteert, om te achtervolgen de Declaratie, die sijn Commissaris op

op de Conferentie tot Kortrijck tot het Reglement van de Limiten, den 3 van de Maent Mey heeft gedaen, ten reguarde om de Commissarissen van den Koning sijn Meester te obligeren van een Pouvoir sonder den Titul van Hartog van Bourgondien te tonen: Den Extraordinaris Envoyé van Spangie is te meer gepersuadeert, dat uw Hoog Mog. in haer goede en loffelijcke intentien sullen reüsseren, dewyl hy sig niet anders kan inbeelden, of den Alder-Christel. Koning is qualijck geinformeert geweest van de Rechten, die men hem heeft te kennen gegeven, dat hy wegens dese nieuwe pretentie heeft, dewyl de selve op het Tractaet van Nimwegen, in consequentie van de cessie van 't Franche Comté, niet gefondeert kan zijn, want dit Graefschap heeft noyt iets gemeens gehad met het Hartogdom van Bourgondien, en de Pouvoir, van de Vrede van Nimwegen, gelijck oock tot desselfs Ratificatie en 't Huwelijck van den Koning sijn Meester, hebben alle den Titul van Hartog van Bourgondien, sonder dat'er oyt eenige difficulteyt of contestatie is gemaeckt, om die toe te laten: En op dat uw Hoog Mog. te beter souden konnen begrijpen, dat men aen den Alder-Christel. Coning exempelen van kracht en gevolgh heeft voortgebracht, soo versoeckt den Envoyé Extraordinaris van Spangie aen uw Hoog Mog., om de hier by gevoegde Articulen van de Vredens-Tractaten, zedert dat van Madrid, tot het gene van Nimwegen, te willen lesen, waer door uw Hoog Mo. sullen konnen sien, dat wel verre van dat den Koning sijn Meester, of de Koningen sijn Prædecesseurs, van hoogloffel. memorie, van het Hartogdom Bourgondien souden gecedeert en gerenuncieert hebben, sy in alle Tractaten voor haer hebben behouden, in 't eene expressselijck, en 't ander corelativelijck, de Rechten, Actien, Pretentien en Tituls van 't Hartogdom van Bourgondien; invoegen den Extraordinaris Envoyé van Spangie instantelijck versoeckt aen uw Hoog Mog:, dat sy hem de Resolutie, die sy op dese Memorie sullen nemen, gelieven te communiceren.

Was getekent,

DE FUEN MAJOR.

Tractaet van Vrede, gemaeckt in de Stadt Madrid in 't Jaer 1526. tusschen Karel de V. Keyser, en François de I. Koning van Vranckrijck.

III. ARTICUL.

ITem, tot de grooter veyligheyt en vastigheyt van de selve Vrede, en om te eerder te komen tot de vryheyt en loslating van geseyde Heer Alder-Christel. Koning, is getracteert, geaccordeert en besloten, dat, om uyt te roeyen en by te leggen de oude questie van 't Hartogdom van Bourgondien en andere deelen, die den overleden Hartog Karel van Bourgondien hadde, en besat tot sijn overlyden, en waer van Madame Maria, sijn Dochter, Grootmoeder van den ged. Keyser, het besit hielt; doch dewyl ged. Heer Keyser pretendeert, dat sonder eenige rechtvaerdige oorsaeck hem 't selve is ontnomen door den overleden Koningh Louys de XI. hoewel ged. Heer Alder-Christel. Coning het contrarie sustineert, soo sal

echter gesëyde Koning gehouden zijn, om in de tijdt van 6 Weecken, te rekenen van den dagh van sijn loslating, en dat hy weder in sijn Koninckrijck sal gekomen zijn, weder te geven, restituëren en effectivelijck te stellen in de macht van den Keyser, of sijn Gecommitteerde en Gedeputeerde, die daer toe geordonneert sullen werden, het gesëyde Hartogdom van Bourgondien met het Graeffschap van Carolois, de Heerschappyen van Moyers en Castelchinon, dependerende aen 't gesëyde Hartogdom, het Burggraeffschap van Auxonne, de Jurisdictie van St. Laurens, zijnde en dependerende van 't vrye Graeffschap van Bourgondien, en al 't gene dat van outs of plagh te wesen een Leen, Jurisdictie of toebehoorte van 't gesëyde Hartogdom en Burggraeffschap, en dit suyverlijck, vryelijck, eeuwiglijck en voor altijt, tot profijt van ged. Heer Keyser, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, soo Mans- als Vrouws-Personen, in alle Souverainiteyt, Præeminentie en bevrydingh van de Kroon Vranckrijck, sonder eenigē saeck voor gem. Kroon te behouden, maer 't gesëyde Hartogdom Bourgondien met de andre deelen en voorgesëyde Toebehoorten sal t'eenemael en eeuwiglijck bevrijt, gescheyden en afgeslooten blyven van ged. Kroon Vranckrijck; invoegen dat den gesëyden Heer Alder-Christel. Coning uyt sijn sekere wetenschap en volle macht, voor hem en alle sijn Erfgenamen en Successeurs, sal gehouden zijn, om sigh in de veyligste en voldoenste manier, die men kan uytvinden, te ontslaen van alle en elcke Rechten, die hy en sijn ged. Successeurs van de gesëyde Kroon van Vranckrijck soude mogen pretenderen op het selfde Hartogdom van Bourgondien, en de bovengesëyde deelen, maeckende daer van sodanigen affscheyding van de gesëyde Kroon Vranckrijck, dat den gesëyden Alder-Christel. Coning, sijn Erfgenamen en Successeurs daer noyt geen questie over sullen konnen maecken, of eenig possessoir, petitoir of eenig ander recht van Regalien, Souverainiteyt of Jurisdictie pretenderen, met expresse derogatie van alle en yder incorporatien en unien, die hier voormaels van de voorged. deelen aen de Kroon Vranckrijck zijn gedaen, gelijck oock van alle Ordonnantien, Giften, de Salique Wet, en alle andere Wetten, Constitutien, Statuten, Ordonnantien of Coustumen, die hier aen contrarie zijn, en gedane of ingevoerde beloften door den gesëyden Alder-Christel. Coning of sijn Predecesseurs de Koningen van Vranckrijck; alle de welcke ged. Heer Alder-Christel. Conlng met de selve authoriteyt, sekere wetenschap en volle macht tegenwoordig derogeert, afstaende voor hem en sijn Successeurs de macht, om oyt het contrarie te konnen doen of intenteren, door wat weg het soude mogen wesen, direct of indirect, al schoon sommige recht souden pretenderen, tegens eenige derogative clausulen, daer van men echter alhier nader invoeging en uytdrucking sal doen.

Tractaet van Vrede, gemaeckt in de Stadt Camerijck in 't Jaer 1529, tusschen Karel de V. de Keyser, en François de I. Koning van Vranckrijck.

II. ARTICUL.

ITem, is oock expresselijck gehandelt, dat het geseyde Tractaet van Madrid in sijn kracht en vigeur sal blyven, en ongekreuckt geobserveert werden tusschen de geseyde Heeren Keyser en Coning, haer Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, in eeuwigheyt, sonder eenige vernieuwinge, of daer in te veranderen of derogeren, uytgenomen het 3 en 4 Articul, en het 11 en 14, die mentie maecken van de Graefschappen d'Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, en andere Articulen, die verandert en vernieuwt sullen worden door het tegenwoordig Tractaet, in de forme en maniere als hier tegenwoordig volgt; te weten, in 't geen beraeckt het Hartogdom Bourgondien, Auxerrois, Masconnois, Bar sur Seine, 't Burggraefschap van Auxonne, en de Jurisdictie van St. Laurens, waer van de restitutie is geaccordeert en belooft door 't geseyde Tractaet van Madrid, soo belooft ged. Heer Keyser, dat hy, ten aensien en gunst van 't ged. Tractaet, sal zijn en blyven in de Actien en Rechten, die hem voor en gedurende den tijdt van het selve Tractaet competeerden en toebehoorden, om die door een minnelijcke en gerechtige wegh te vervolgen: En sullen de geseyde Rechten en Actien expres en geheel aen hem, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, verblyven, niet tegenstaende eenige prescriptie of langheyt van tijdt, die men daer tegens kan alleguëren, soo aen de geseyde Heeren Koningen, als de hare: En, niet tegenstaende 't selve, sal de Rente van 1000 Weensse Guldens, door den geseyden Heer Alder-Christel. Coning op de Zout-marckt van Salins, wegens het geseyde Hartogdom van Bourgondien gepretendeert, eeuwiglijck vernietigt en afgedaen blyven, sonder dat Madame d'Aerts-Hartoginne, tegenwoordig Gravin van Bourgondien en Vrouwe van Salins, haer Erfgenamen, of succederende Heeren en Vrouwen van de geseyde Steden, gehouden sullen wesen aen ged. Heer Koning, sijn Erfgenamen of eenige Successeurs iets van ged. Rente te betalen, of eenige Achterstalligheden der selver, noch dat sy gehouden sullen zijn om eenige erkentenis te geven of andere plichten af te leggen: doch sullen de Kooplieden en andere van 't Hartogdom Bourgondien, op de ged. Zout-marckt van Salins iets opdoende, om 't selve in 't ged. Hartogdom te brengen, gehouden zijn 't ged. Zout contant te betalen, of ten minsten in 't opdoen, en eer dat sy 't uyt Salins halen, voor de Officiers van ged. Zout-marckt behoorlijcke cautie in 't gem. Graefschap te stellen tot de betaling van 't selve Zout, om de Officiers te contenteren; en 't meergem. Zout sal gefourneert werden na de Conventien, die alreets gemaeckt zijn, of noch gemaeckt sullen worden.

Tractaet van Vrede, gemaeckt tot Creſpy en Laonnois, in 't Jaer 1544. *tusſchen Karel de V. Keyſer, en François de I. Koning van Vranckrijck.*

XII. ARTICUL.

EN eyndelijck, om weg te nemen, te beletten en af te ſnyden alle oorſaecken, gelegentheden, middelen en ſuſpicien van twiſt en tweedracht tuſſchen haer geſeyde Majeſteyts Erfgenamen en Succeſſeurs, en alle queſtien en pretentien uyt te doen, ſoo hebben ged. Heeren Keyſer en Coning (ſonder evenwel de Tractaten, die voormaels tuſſchen haer en haer Voor-Vaders zijn gepaſſeert, te derogeren en prejudiciëren, of daer eenige vernieuwinge in te maken, als alleen in 't gene waer van hier anders gediſponeert ſal werden, maer ſy ſullen blyven in haer geheel en inviolabelijck, in ſulcken kracht en macht als reden en recht is) gedaen, en doen de Macht- en Bevel-hebbers, in haer naem, de hier in gevoegde renuntiatien, namentlijck, dat den geſeyde Heer Alder-Chriſtel. Coning, ſoo in ſijn naem, als voor en in de naem van ſijn ged. Kinderen, Erfgenamen en eenige Succeſſeurs heeft gerenuntieert, gequiteert en getranſporteert voor altoos en eeuwiglijck, tot profijt van ged. Heer Keyſer, ſijn Erfgenamen, Succeſſeurs, en die daer toe recht hebben, alle Rechten, Actien, Querellen of Pretentien, die ged. Heer Alder-Chriſtel. Coning, of ſijn Erfgenamen en Succeſſeurs, hebben en pretenderen, en konnen hebben en pretenderen, uyt welcke oorſaeck of reden dat het oock magh zijn, op eenige Koninckrijcken, Staten, Landen en Heerlijckheden, die tegenwoordig door ged. Heer Keyſer, of in ſijn naem, mediatelijck of immediatelijck werden beſeten, en ſpecialijck al 't recht 't welck ged. Heer Alder-Chriſtel. Coning en ſijn Voorſaten, Koningen van Vranckrijck, hebben gehad en gepretendeert, en 't geen ſy noch pretenderen op de Koninckrijcken van de Kroon Arragon, zijnde de ſelve hier in vereenigt, begrepen en dependerende, gelijck of ſy alle alhier geſpecificeert waren, en ſelfs dat van Napels, ſoo in Eygendom, Penſioenen, Poſſeſſien, en de Achterſtalligheden van ged. Penſioenen, als anderſins, in wat manier het oock ſoude mogen weſen, 't zy uyt krachte van de Inveſtituren van de H. Apoſtoliſe Stoel, aen ſijn Voorſaten of aen hem gedaen, of door de Tractaten, die tuſſchen de Voorſaten van ged. Heer Keyſer en Alder-Chriſtel. Coning zijn gemaeckt, ſelfs de gene tuſſchen den Cathol. Coning, Grootvader van ged. Heer Keyſer, en Coning Louis de XII. gelijck oock het Tractaet van Noyon, gemaeckt tuſſchen ged. Heer Keyſer en Coning, ſoo wegens het principale recht van 't geſeyde Koninckrijck, als voor geſeyde Penſioenen en Achterſtalligheden, die door den geſeyden Alder-Chriſtel. Coningh zijn gepretendeert uyt kracht van geſeyde Tractaten, of anderſins, hoedanig 't ſelve oock ſoude mogen weſen.

XXI. ARTICUL.

En wat belangt ged. Heer Keyſer, die heeft van gelijcken voor hem, ſijn Erfgenamen en Succeſſeurs gerenuntieert, gequiteert en getranſporteert, gelijck ſijn Machthebbers renuntiëren, quiteren en tranſporteren eeuwiglijck en voor altoos,

tot

tot profijt van ged. Heer Coning, sijn Erfgenamen, Successeurs, en die daer recht toe hebben, alle en yder Rechten, Actien, Querellen of Pretentien, die ged. Heer Keyser en sijn Voorsaten hebben gehad en gepretendeert, of tegenwoordig konnen pretenderen, uyt wat oorsaeck of reden het oock magh wesen, voor hem, sijn Erfgenamen en eenige Successeurs, op de Staten, Landen en Heerlijckheden van ged. Heer Alder-Christel. Coningh, tegenwoordiglijck door hem en in sijn naem gehouden en beseten werdende, mediatelijck of immediatelijck, behalven het Hartogdom van Bourgondien, 't Burggraefschap van Auxonne, en de Jurisdictie van St. Laurens, Masconnois, Auxerrois en Bar sur Seine, waer van hier naderhant bysonder sal gesproocken werden: En specialijck renuntieert ged. sijn Keyserl. Majesteyt alle 't gene hy pretendeert op de Steden en Castellanyen van Peronne, Montdidier en Roye, in de Graefschappen van Boulonnois, Guinnes en Pontlieu, gelijck oock op de Steden en Heerlijckheden, die op de Revier de Somme aen d'een en d'andere zyde leggen, 't zy wegens de Titul van Engagement, of anders Leenen, Vassaelschappen, Rechten van Patronagie en Nominatie van vacante Officien en Beneficien, Pachten en Imposten, benevens alle andere Rechten, Actien en Querellen, die ged. Heer Keyser soude konnen hebben en pretenderen tegens gedachte Heer Coning op de dingen, die door hem beseten werden, 't zy ter oorsaecke van sijn Kroon van Spangie, of andere Querellen van sijn Huys van Bourgondien, soo uyt kracht van 't Tractaet van Arras, als de Tractaten van Conflans, Peronne en andere ingevolge van dien: Wel verstaende nochtans, dat door de Renunciatie, Donatie, Cessie en Transport van de Homagien, Jurisdictien en Toebehoorten, en sodanig recht als ged. Heer Keyser hadde, ter oorsaeck van sijn ged. Graefschap Artois, in 't Graefschap van Guines, niet begrepen sullen zijn de Landen, Heerlijckheden en Castellenyen van Tournehem, Andrevick, Bredenarde, haer Toebehoorten en Dependentien, en alle 't gene dat een Patrimonie van 't Graefschap Artois is, 't geen den Keyser tegenwoordig in sijn naem in 't ged. Graefschap besit, of voor 't begin van den laetsten Oorlogh heeft beseten; sy zijn en sullen bevrijt blyven voor altijt van de Jurisdictie, 't Ressort en Souverainiteyt van ged. Heer Alder-Christel. Coning en sijn Successeurs de Coningen van Vranckrijck, gelijck oock van dessels Officiers.

XXVIII. ARTICUL.

En in faveur van de geseyde Vrede, en tot het effect, volbrenginge en observantie van de selve, en volgens den inhout van 't tegenwoordige Tractaet, en met de reservatie hier na genoemt, soo quiteert en renuntieert sijn Keyserl. Majesteyt het Recht en de Actie, die hy pretendeert in 't Hartogdom van Bourgondien, 't Burggraefschap van Auxonne en de Jurisdictie van St. Laurens, Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, met haer Toebehoorten, voor en tot profijt van geseyde Heer Coning, mijn Heer den Dauphijn, sijn Zoon, en sijn Successeurs, Coningen van Vranckrijck: En hy sal dese renuntiatie laten ratificeren door den seer Hoogen, Excellenten en Machtigen N. B.

Prince

Don Philippus, Prince van Spangie, eenige Zoon van sijn Keyserl. Majest. in de tijdt van 4 Maenden.

XXIX. ARTICUL.

En om dese Vrede te stercken, en een vaste en onverbreeckelijcke Vriendschap tusschen haer ged. Majesteyten, en haer Kinderen en Erfgenamen, op te rechten, hebben de geseyde Machthebbers van geseyde Heeren Keyser en Coningh gehandelt en geaccordeert, handelen en accorderen het Huwelijck tusschen den seer Hoogen en Excellenten Prince Karel, Hartog van Orleans, tweede Zoon van ged. Heer Alder-Christel. Coning, en de seer Hooge en Excellente Princesse Madame Maria, Princesse Infante en outste Dochter van geseyde sijn Keyserl. Majesteyt, of met de seer Hooge en Excellente Princesse de tweede Dochter van den Coning der Romeynen, Ongaryen, Bohemen, Aerts-Hartog van Oostenrijck, &c. alternativelijck en na de keur van ged. Heer Keyser, 't welcke hy sal doen en verklaren in de tijdt van 4 Maenden, te rekenen van den dagh van de tekening van het ged. Tractaet, sigh sterck makende voor ged. Heer Coning sijn Broeder, in 't gene dat het Huwelijck van sijn Dochter belangt.

XXX. ARTICUL.

En ingevalle ged. sijn Keyserl. Majesteyt toestaet en aen ged. Heer van Orleans de Princesse sijn Dochter geeft, sal hy hem in Huwelijck toewysen, afstaen en overdragen de Hartogdommen van Brabant, Gelderlandt, Luxemburg en Limburg; de Graefschappen van Vlaenderen, Hollandt, Zeelandt, Henegouwen, Artois, Namen, Zutphen, Vrieslandt, Utrecht, Over-Yssel, Groeningen, en generalijck alle en yder Landen, die den Heer Keyser aen die kant toebehoren, gelijck oock de Graefschappen van Bourgondien, Charolois, met al haer Toebehoorten en Dependentien, om daer van door de ged. Vrouwe Princesse, sonder eenige misterie, met sijn authoriteyt, in een volkomen genieting te treden, soo ras sijn Keyserl. Majesteyt overleden sal zijn, en die vredelijck te houden en besitten voor altoos, door haer en de Erfgenamen en Successeurs, die van 't Huwelijk van geseyde Heer van Orleans en haer voort komen.

XXXIV. ARTICUL.

N. B. *Dit is de reservatie, die in het 28 Articul is uyt gedrukt, dog de selve is niet nagevolgt, wyl 't Huwelijck niet gesloten is geweest.*

En indien (dat Godt verhoede) ged. Vrouwe Princesse mocht komen te sterven, sonder Kinderen van dit Huwelijck na te laten, sal ged. Heer van Orleans in soo een geval gehouden zijn te desisteren en af te staen van ged. Nederlanden: In welcke gelegentheyt hem echter gereserveert sal blyven de geseyde querelle en pretentie in het geseyde Hartogdom en Staet van Milaen en 't Graefschap van Ast, en hy sal blyven in sodanige actie, als de geseyde Heer Coning voor hem en sijn ged. Kinderen pretendeert voor dese tegenwoordige renuntiatie: En in dit geval blijft oock aen sijn Keyserl. Majesteyt gereserveert d'Authoriteyt en 't Recht, 't geen hy tegenwoordigh heeft, en dat het H. Rijck kan hebben op de geseyde Staet van Milaen, en de dispositie van de selve, soo uyt kracht van de Hoog-

Hoogheden, Constitutien en Preëminentien van 't geseyde Rijck, als door de Tractaten, gepasseert tusschen sijn ged. Keyserl. Majesteyt en ged. Heer Coningh, volgens en voor soo veel als sy met recht en reden daer op pretentie sullen hebben. En in 't selve geval blijft oock aen sijn ged. Keyserl. Majesteyt en de sijne gereserveert het Recht en den Titul die hy pretendeert in 't geseyde Hartogdom Bourgondien, Burggraefschap van Auxonne, de Jurisdictie van St. Laurens, Auxerrois, Masconnois en Bar sur Seine, benevens haer Toebehoorten, gelijck boven is gementioneert.

Tractaet van Vrede, gemaeckt tot Chasteau en Cambresis, in 't Jaer 1559. tusschen Philippus de II., Koningh van Spangie, ende Henrick de II., Koning van Vranckrijck.

I. ARTICUL.

TEn eersten (sonder evenwel eenigsins de voorgaende Tractaten, gemaeckt tusschen haer Voor-Vaders, te derogeren, die in sodanige kracht en vigeur sullen blyven, als sy waren voor den Oorlog, begonnen tusschen Keyser Karel de V. en den Alder-Christel. Coning in 't Jaer 1551, en sedert gecontinueert tusschen de geseyde Cathol. en Alder-Christel. Coningen, sonder eenige alteratie, ten ware in dit tegenwoordigh Tractaet anders wierdt gedisponeert) is over-een-gekomen en geaccordeert, dat'er tusschen de geseyde Heeren Coningen, de Heeren haer Kinderen, Erfgenamen en Successeurs, haer Koninckrijcken, Landen en Onderdanen, een goede, veylige en vaste Vrede, Confederatie en gedurige Alliantie en Vriendschap sal zijn; sy sullen malkander als Broeders beminnen, besorgende met al haer macht het Goet, de Eer en reputatie van den ander, en, soo veel als sy konnen, malkanders schade vermyden; sy sullen niemant helpen of gunstig wesen tot prejuditie van den ander; en van nu voortaen sullen alle vyantschappen ophouden, vergetende alle saecken, die voor desen qualijck zijn gepasseert, hoedanig die oock mogen zijn, welcke geaboleert en vernietigt blyven, sonder dat iemant daer over eenig resentiment sal mogen tonen. Renuntiërende door dit Tractaet van alle practijcken en intelligentien, die, hoedanig het oock mocht wesen, aen d'andere schadelijck souden mogen zijn, met belofte van niets te doen 't geen tot prejuditie van de andere konde strecken.

Tractaet van Vrede, gemaeckt in 't Jaer 1598. tusschen Philippus de II. Koning van Spangie, en Hendrick de IV. Koning van Vranckrijck.

I. ARTICUL.

EErstelijck, is over-een-gekomen en geaccordeert, dat het Tractaet van Vrede sal gesloten en geresolveert blyven tusschen de ged. Heeren Coningen Philippus de II. en Hendrick de IV., in conformité en met approbatie van d'Articu-

len, ſtaende in 't Tractaet van Vrede, 't geen in 't Jaer 1559 tot Chaſteau en Cambreſis is gemaeckt tuſſchen den ged. Heer Cathol. Coningh en den ſeer hoogen overledene, van hoogloffel. memorie, Hendrick de II., Coning van Vranckrijck, en hebben de geſeyde Gedeputeerden in ged. naem 't ged. Tractaet op nieuws geconfirmeert, en in alle ſijn deelen geapprobeert, gelijck als of het hier van woort tot woort was geinſereert, en ſonder iets in 't ſelve of 'tvorige, die alle in haer geheel ſullen blyven, te vernieuwen, ten zy het gene dat door 't tegenwoordige Tractaet expres werdt uytgeſchrapt.

XXI. ARTICUL.

En ſullen aen ged. Heer Cathol. Coning van Spangie en aen de Sereniſſime Infante, ſijn outſte Dochter, haer Succeſſeurs, en die daer recht toe hebben, gereſerveert zijn alle Rechten, Actien en pretentien, die ſy ſullen verſtaen, dat haer toebehoren ter oorſake van de geſeyde Koninckrijcken, Landen en Heerſchappyen, of ergens elders, om wat oorſaeck dat het oock ſoude mogen weſen, van de welcke door haer of haer Voorſaten niet expreſſelijck is gerenuntieert, om daer over door minnelijcke wegen, of de weg van recht, maer niet door de Wapenen, te handelen.

Tractaet van Vrede in 't Eylandt van Faiſſans in 't Jaer 1659. tuſſchen Philippus de IV., Koning van Spangie, en Louis de XIV. Coningh van Vranckrijck.

LXXXIX. ARTICUL.

DAer is wel expreſſelijck over-een-gekomen en gearreſteert tuſſchen de geſeyde Plenipotentiariſſen, dat de reſervatien in 't 21 en 22 Articul van 't Tractaet van Vervins haer vol en geheel effect ſullen hebben, ſonder dat men eenige explicatie tegens haer ware ſin ſal mogen uytdrucken: En ingevolge van dien ſullen aen den Cathol. Coning van Spangie, ſijn Succeſſeurs, en die daer recht toe hebben, gereſerveert blyven, niet tegenſtaende eenige preſcriptie of langheyt van tijdt, die men daer tegens ſoude konnen allegueren, alle Rechten, Actien en pretentien, die hy verſtaet, dat hem toebehoren, wegens de geſeyde Koninckrijcken, Landen en Heerlijckheden, of anderſins, om wat oorſaeck dat het oock magh zijn, van de welcke door hem of de Coningen ſijn Voorſaten niet expreſſelijck gecedeert ſal zijn, om daer over door minnelijcke wegen, of de wegen van recht, maer niet door de Wapenen, te handelen.

Articulen van Vrede tuſſchen de Croonen van Vranckrijck en Spangie, geſloten den 2 Mey 1668. tot Aken.

VIII. ARTICUL.

DAer is mede verdragen, geaccordeert en gedeclareert, dat van het Tractaet van de Pirineen by deſen niets ſal werden gerevoceert, behoudelijck het gene aengaet het Rijck Portugael, met het welcke ſijn Cathol. Majeſteyt zedert Vrede heeft

heeft gemaeckt, en voor soo veel anders soude zijn gedisponeert by desen, door het cederen van de Plaetsen boven gemelt, sonder dat Partyen verkregen sullen hebben eenig nieuw Recht, of eenige prejuditie sullen konnen lyden, aen haer respective pretentien in die saecken, waer van geen expresse mentie is gemaeckt by dit tegenwoordige Tractaet.

Tractaet van Vrede tusschen Spangie en Vranckrijck, gesloten tot Nimwegen den 17 September 1679.

XXVI. ARTICUL.

IS mede geaccordeert, over-een-gekomen en verklaert, dat men niets en hout voor gerevoceert van den inhouden van 't Tractaet van de Pirineen, uytgenomē alleenlijk 'tgeen concerneert Portugael, met de welcke den Cathol. Coning tegenwoordig in Vrede is, noch oock niet van 't Tractaet van Aken, als voor soo veel alleenlijck daer van anders is gedisponeert by dese tegenwoordige, door 't cederen van die Plaetsen, hier vorens genoemt, sonder dat Partyen eenig nieuw recht verkregen hebben, noch oock eenige prejuditie sullen komen te lyden over hare respective pretentien, in alle die dingen, daer van by dit tegenwoordige Tractaet geen expresse mentie gemaeckt is, en by gevolge alle 't gene gestipuleert is by het voorsz. Tractaet van de Pirineen, rakende 't Interest van mijn Heer den Hartogh van Savoyen, en de Dote van de Doorl. Vrouwe Weduwe Infante Catharina, sal werden geobserveert, sonder dat dese particuliere expressie sal konnen hinderen noch prejudiciëren aen de generale stipulatie, gedaen by 't tegenwoordige Articul van d'Executie van de voorsz. Tractaten van de Pirineen en van Aken.

Doch al schoon de Spaensse met noch soo veel redenen haer saeck hadden willen justificeren / soo wilden de Franssen van hare pretentien echter niet afstaen; en derhalven was Spangie wel genootsaeckt / alsoo 't selve niet voorsien tot den Oorlog was / aen Vranckrijck te cederen / gelijck den ondergeschreven Envoyé van Spangie sulckx den 10 September door het navolgende aen haer Hoog Mog. bekent maeckte.

DEn onder-geschreven Envoyé Extraordinaris van Spangie maeckt aen uw Hoog Mog. deelachtig, dat den Coning sijn Meester, ingevolge van de groote consideratie, die hy altijt heeft gehad voor de gevoelens en begeerten van uw Hoog Mog., sodanigen Volmacht aen sijn Commissarissen tot Kortrijck heeft gesonden, als uw Hoog Mog. hebben gewenscht en van hem afgeëyscht. Gedaen in den Hage den 10 September 1680. Was getekent,

De Fuen Major.

Maer een ander voorval / 't welcke korts daer aen geschiede / ontstelde de Spaensse noch meer / want de Keurvorst van Brandenburgh al zedert eenige tijd

tijd tot Madrid en Brussel om d'Achterstalligheden van de Subsidien/ die hem in den laetsten Oorlogh belooft waren / hebbende aengehouden / had / om de schaersheyt van Gelt / niets konnen bekomen / soo dat hy nu eenige Oorlogschepen in Pomeren had laten toerusten / om by wegen van represalien tegens Spangie te ageren : de selve vaerdig geraeckt/ uytgelopen en in de Noort-Zee gekomen zijnde / begaven sig eerst op Schoonevelt / voor de Kust van Zeelant/ doch van daer weder vertreckende/soo namen sy den 18 September op de Reede van Oostende een rijck Spaens Konings Schip weg/ genaemt Karel de II. alsoo verscheyde Kooplupden haer Goederen daer in hadden gedaen / om de selve te veyliger te konnen over krijgen ; doch het was noch een geluck voor den Hartog van Villa Hermosa / dat sijn Bagagie / die gedestineert was / om daer in mede overgescheept te werden / door eenige inconvenienten verhindert was geworden/ om toen ter tijdt tot Oostende te wesen. De Spaensse / gelijck geseyt is / hier over ontstelt / en te meer / om dat sy dachten / dat gem. Schepen oock desseyn hadden / om de Prins van Parma / die in September in de Corunna was tscheep gegaen / om sijn Gouvernement van de Spaensse Nederlanden aen te vaerden/ wegh te nemen/ deden daer op datelijck haer klachten in Engelandt en by desen Staet / waer toe den Spaensen Envoyé den 21 September de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. overleverde.

DOor een Expressen, die den Extraordinaris Envoyé van Spangie van Brussel heeft ontfangen, werdt hy geinformeert, dat den 18 deser Maent, 's avonts, 8 Oorlog-schepen een van den Coning mijn Meester, genaemt Karel de II., het geen op de Reede van Oostende ten Ancker lag, om met d'eerste goede Wint, als Convoyer, na Cadix te vertrecken, hebben aengetast en weggenomen : En gelijck soo veel Landen, die den Coning mijn Meester heeft opgeoffert, om de Vrede aen de Christenheyt te geven, en de stappen, die hy gedaen heeft, om die te conserveren, trachtende door alle middelen, die mogelijck zijn, te onderhouden een sincere vaste vriendtschap en goede intelligentie met alle Princen en Potentaten van Europa, aen den ondergeschreven Extraordinaris Envoyé van Spangie reden geven, om niet te weten aen wien hy sulcken hostiliteyt sal toemeten, soo versoeckt en bid hy seer instantelijck aen uw Hoog Mog:, dat de selve met al haer yver willen ondersoecken, aen wie dese Schepen toebehoren, en die niet alleen willen doen arresteren in alle Havens van desen Staet, daer de geseyde Oorlog-schepen, die de ged. hostiliteyten hebben gedaen, sullen inkomen, maer oock ordonneren, om de selve aen te tasten door die van desen Staet, waer de selve gevonden mochten werden, als waer toe uw Hoog Mog. sigh geobligeert hebben door de Tractaten en Alliantien, die sy met den Coning mijn Meester hebben, en door haer billijkheyt, indien dese hostiliteyt begaen is onder pretext van sigh te doen betalen van eenige Achterstalligheden van Subsidien, dewyl al dese soorten van Schulden door den Coning mijn Meester niet en zijn gecontracteert, als tot defentie en herstellingh

van

van desen Staet: En indien uw Hoog Mog. niet die betoning doen, die een sulcken onderneming vereyscht, sullen sy geëxposeert zijn, om diergelijcke te lyden wegens de Subsidien, die sy noch ten achteren zijn; en derhalven hoopt den Extraordinaris Envoyé van Spangie, dat uw Hoog Mog. met al haer macht sullen helpen arbeyden tot de reparatie en satisfactie, die den Coning sijn Meester, wegens een hostiliteyt, tegens alle recht en gewoonte begaen, kan begeeren, en dat uw Hoog Mog. ordre sullen stellen, om sulcke overvallingen in 't toekomende voor te komen, in een tijd, dat den Coning sijn Meester niets en spaert, om de Nederlanden in staet van defentie te stellen, soo in consideratie van uw Hoog Mog. Interesten, als van sijn eygen: En den Extraordinaris Envoyé van Spangie versoeckt aen uw Hoog Mog:, dat sy hem haer Resolutie willen bekent maken. Gedaen in den Hage den 21 September 1680. Getekent,

De Fuen Major.

Sijn Majesteyt van Engelandt liet datelijck eenige Oorlog-schepen uyt sijn Havens vertrecken / om gemelden Prince te waerschouwen / en oock in salvo te brengen / indien ged. Brandenburgse Schepen iets op hem hadden willen tenteren: En by desen Staet wierdt mede geresolveert / om eenige Oorlog-schepen in Zee te brengen; doch dewijl men op sulckx niet verdacht had geweest / liep 't selve noch eenige tijdt aen / alsoo de Admiraliteyten soo gereet daer mede niet waren.

Desen Staet overwegende / dat het selve van een quaet gevolg soude konnen wesen / liet datelijck haer Mediatie in Spangie door den Ambassadeur Heemskerck (die in Mey al verkosen was / om voor Ambassadeur derwaerts te gaen / en sigh oock ten dien eynde korts daer na derwaerts begeven had) aenbieden: Gem. Ambassadeur dese ordre ontfangen hebbende / sprack daer over mede met den Heer Engelssen Envoyé Godrick / en wierdt tusschen haer beyden besloten een Memorie ten dien eynde aen de Koning van Spangie over te leveren; die van den Heer Heemskerck bestont in de volgende Woorden.

SIRE.

DEn ondergeschreven Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden heeft ordre, om aen uw Majesteyt te vertonen het deplaisir, dat haer Hoog Mog. hebben gehad in het verstaen, dat den Heer Keurvorst van Brandenburgh, uyt kracht van eenige achterstallige Subsidien, die sijn Keurvorstel. Doorl. had te pretenderen van uwe Majesteyt, heeft doen attacqueren en met kracht wegnemen een Oorlog-schip van uw Majesteyt, dat op de Reede van Oostende lagh: En dewyl dese procedure een rechtvaerdig vreesen geeft van dangereuser gevolgen, soo men in tijdt de humeuren van d'een en d'ander niet versacht, soo vind sigh den geseyden Ambassadeur belast, om aen uw Majesteyt, uyt de naem van sijn Heeren en Meesters, alle minnelijcke middelen van Mediatie aen

te bieden, om ter neder te leggen en wegh te nemen 't geen gelegentheyt mocht geven, om de Vriendtschap, die geluckelijck tusschen uw Majesteyt en sijn Keurvorstel. Doorl. is opgerecht, te troubleren.

En op dat haer HoogMog. een favorabel succes van dit haer voornemen mogen hebben, verhopen sy, dat uw Majesteyt ter selver tijdt sal besluyten, om satisfactie aen sijn ged. Keurvorstel. Doorl. te geven in 't reguard van de Subsidien, ten minsten tot het Jaer 1676 incluys; gelijck als van d'andere zyde haer Hoog Mog. niet sullen mancqueren by ged. Heer Keurvorst van Brandenburg te insisteren, dat het genomen Schip, met dessels Ladinge, mag gerestitueert werden.

Den Heer Engelssen Envoyé leverde de volgende Memorie daer toe over.

SIRE.

DEn ondergeschreven Extraordinaris Envoyé van de Coning van Groot-Brittagne seyt, dat, in conformité van de gerepeteerde ordres, die hy van den Coning sijn Meester heeft, om de meeste kracht en sorge in alle voorvallen in te spannen en aen te wenden, niet alleen tot maintien van de universele rust en vrede in Europa, maer oock alle sijn industrie t'employeren voor 't gene mag concerneren uw Majesteyts bysondere interest en dienst in de tegenwoordige tijdt en concurrentie, dat door een seecker Esquadre van Schepen omtremt Oostende een Fregat, uw Majesteyt toebehorende, aengetast en verovert is.

Soo versoeckt hy ootmoedelijck, op 't fondament van dese generale motiven, alsoo hy tot noch toe geen speciael bevel of ordre van den Coning sijn Meester daer over bekomen heeft, dat de selve so goeden vertrouwen gelieve te hebben van sijn Koninckl. vriendschap en dessels yver, tot de volkomen welstant en glorie van uw Majesteyt, dat uw Maj. op dit voorval sodanige resolutie niet gelieve te nemen, die souden konnen beletten, dat de goede officien van sijn Majest. soo veel te wege mogen brengen, als sijn yver tot de gemeene tranquiliteyt en rust van 't Christendom hem ongetwijffelt bewegen sal te interponeren (niet sonder hoop van een goet succes) die mogelijck binnen weynig dagen aen de Koninckl. consideratie van uw Majesteyt sullen voorgestelt werden. Getekent,

Madrid den 13 October 1680. *Don Henrique Goodrick.*

Den Ambassadeur van desen Staet met de Hartog van Medina Celi en den Connestabel van Castilien noch in 't particulier daer over spreeckende / soo was gem. Hartog in 't eerst vry hevig tegens de saeck / en de geen / die daer ordre toe gegeven hadden: doch ged. Heer Ambassadeur hem daer op te gemoet voerende / dat / de saeck nu geschiet zijnde / alleen op middelen gedacht mosten werden / om die wegh te nemen / alsoo anders noch meer swarigheden daer uyt stonden te spruyten / &c. soo betoonde ged. Heer Hartog sigh wat beter / en recommandeerde / dat den Ambassadeur den Koning daer over selfs soude spreken / gelijck wel

wel geschiede: doch Spangie kon echter tot geen Mediatie verstaen/ ten zy het Schip weder gerestitueert wierdt.

En dewyl/ gelijck wy meer gesegt hebben/ haer Hoog Mog. intentie maer alleen streckte/ om de rust en Vrede van Europa te preserveren/ soo gaven haer Hoog Mog. mede last aen de Heer van Amerongen/ die aen 't Hof van de Keurvorst van Brandenburg resideerde/ om alle minnelijcke officien ten dien eynde aldaer oock uyt te wercken/ en derhalven leverde ged. Heer de volgende Memorie over.

Doorl. Ceurvorst, genadigste Heer.

DEn Heer Fuen Mayor, Extraordinaris Envoyé van de Coning van Spangie, heeft op den 21 der voorleden Maent, stilo novo, aen de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden een Memoriael overgelevert, en vervolgens den 23 daer aen in 't breede in der selver Vergaderinge by monde gededuceert, dat op den 18 dito daer bevoren 7 of 8 Oorlog-schepen van uw Keurvorstel. Doorl. omtrent den avont zijn komen zeylen op de Reede van Oostende, onder schijn van vrundschap, met Hollandse Vlaggen, en als of sy die Stadt wilden aendoen, voorgevende van Amsterdam te komen, de welcke 't Ancker werpende dicht by een Schip van sijn Koninckl Majesteyt van Spangie, genaemt Carolus Secundus, hebben sy aenstonts 't selve geabordeert, geëmporteert, en (soo sijn Wel-Ed. voorgeeft) met 2 van uw Keurvorstel. Doorls. voorsz. Schepen oostwaerts na Coppenhage of Coningsbergen doen verzeylen, blyvende de rest op de hoogte van Nieuwpoort in Zee kruyssen: En als den Gouverneur van de voorn. Stadt aen het Esquadre hadde gesonden, om te vernemen de oorsaeck van so vyandelijcke actie, was hem van 't Opper-hooft der selve geantwoort, dat sulckx geschiede, om uw Keurvorstel. Doorl. te doen betalen van d'achterstallige Subsidien, die de Coning van Spangie aen de selve verschuldigt was, en dat sy, om dese redenen, aldaer den Prince van Parma verwachten, en niet alleen ordre hadden, om weg te nemen de Schepen van den Coning sijn Meester, en dessels Onderdanen, maer oock der selver Koopmanschappen, die sy in Schepen van andere Princen en Potentaten souden konnen attrapperen: 't welcke (volgens voorgeven van opgem. Heer Extraordinaris Envoyé) zijnde een saecke van gewelt en rupture tusschen hoogstged. sijn Koninckl. Majesteyt en sijn Keurvorstel. Doorl:, versoeckt de selve de executie en het accomplissement van 't Tractaet tusschen sijn Koninckljicke Majesteyt van Spangie en haer Hoog Mog. den 30 Augusti 1673 opgerecht, breeder in de voorsz. sijn Memorie en mondelinge Propositie gededuceert.

Weshalven sigh den onderschreven Extraordinaris Envoyé by Missive en Resolutie van haer Hoog Mog. van den 24 September laetstleden gelast en geordent vind uw Keurvorstel. Doorl. op 't respectueuste voor te dragen, en met een zedige vrymoedigheyt te representeren, dat het wegh-nemen van 't voorsz. Schip op de Reede van Oostende haer Hoog Mog. heeft gesurprenneert, die haer geensins hadden

den konnen imagineren, dat uw Keurvorstel. Doorl. na sijn hoog-beroemde wijsheyt, voorsichtigheyt en equiteyt soude hebben konnen resolveren tot soo groote en esclattante feytelijckheden, sonder eenige voorgaende denunciatie, dat over sulckx de Heeren sijn hooge Principalen seer duchten en bevreesen, dat de voorsz. feytelijckheden van grooter gevolg sullen werden, indien uw Keurvorstel. Doorl. de goetheyt niet belieft te hebben van die te doen cesseren: versoeckende daerom gants vrund en nabuurlijck, dat de selve Heeren, hoe eer hoe liever, sodanige ordre wil geven en stellen, dat gene diergelijcke feytelijckheden meer ter hant genomen werden, oock het weggenomen Schip met alle sijn ingeladen Goederen (particuliere toebehorende) onbeschadigt te doen restituëren, en de saecke der voorsz. achterstallige Subsidien, soo uw Keurvorstelijcke Doorl. tot laste van de Coning van Spangie heeft te pretenderen, in der minne te laten afhandelen, ten welcke fine haer Hoog Mog. aennemen het hare te contribuëren, op dat uw Keurvorstelijcke Doorl. billijckmatige satisfactie magh bekomen, oock aenbieden en presenteren hare Mediatie, om d'ontstane onlusten, ter oorsaecke van 't gene voorsz. te helpen uyt de wegh leggen en assopiëren, en waer op hy Extraordinaris Envoyé spoedige en favorable Resolutie sal te gemoet sien. Was getekent,

Godert, Baron van Reede, Vryheer
tot Amerongen.

Tot Berlijn den 4 October 1680.

De Antwoort van den Heer Keurvorst bestont in de volgende Woorden.

SYn Keurvorstel. Doorl. van Brandenburg, &c. onsen genadigsten Keurvorst en Heer, is met alle omstandigheden onderdanigst voorgedragen 't gene haer Hoog Mog. de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden aen het Keurvorstel. Hof sigh tot noch toe ophoudende Extraordinaris Envoyé, de Vryheer van Amerongen, op haer Hoog Mog. speciael bevel, den 4 October, nieuwe stijl, wegens de Schepen van hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. den 18 September by Oostende aen sigh genomen hebbende het Koninckl. Spaensse Oorlog-schip, in een schriftelijk Memoriael overgegeven en geproponeert heeft, namentlijk, dat den Koninkl. Spaensse Extraordinaris Envoyé Fuen Mayor by haer Hoog Mog. sigh niet alleen schriftelijck, maer oock mondelijck, over dese by Oostende gepasseerde actie beklaegt heeft, en dat daer nevens gem. Keurvorstel. Schepen waren geordonneert, niet alleen de Koninckl. Spaensse en der selver Onderdanen Schepen, maer oock der selver Koopmanschappen en Goederen, de welcke sy in andere Potentaten en Princen Schepen souden aentreffen, wegh te nemen, haer Hoog Mog. mochten het Tractaet, 't welck tusschen sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie en den Staet den 30 Augusti 1673 opgerecht, tot executie te brengen, alwaer het gene, 't welck van sijn Keurvorstel. Doorl. Schepen is aengevangen, een saecke van gewelt en rupture is; dienvolgens dan, en dewyl dit werck haer Hoog Mog. surprenneert, en van groote consequentie schijnt, wanneer sijn Keurvorstel. Doorl. niet soude aflaten;

aflaten, daerom verſochten haer Hoog Mog. ſijn Keurvorſtel. Doorl. vrund en nabuurlijck, dat de ſelve wilde believen ordre te ſtellen, ten eynde diergelijcke niet verder geſchiede, en dat het genomen Schip, nevens alle de ingeladen Goederen, de welcke particulieren toebehoorden, onbeſchadigt wederom werde gegeven; maer dat de ſaecke aen ſigh ſelfs, wegens d'achterſtallige Subſidien, de welcke ſijn Keurvorſtel. Doorl. van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangie te vorderen heeft, in der minne afgehandelt worde, alwaer dan haer Hoog Mog. aen ſigh nemen het hare in dier voegen te contribuëren, dat hoogſtged. ſijn Keurvorſtel. Doorl. billijckmatige ſatisfactie moge bekomen van gelijcken, op dat de geheele ſake en de daer uyt eenigſins ontſtaende onluſt volkomentlijck bygeleyt en opgeheven mogte werden, wilden haer Hoog Mog. hare Mediatie aengeboden en gepreſenteert hebben: Gelijck nu alle 't gene, waer over ſigh den Heer Fuen Mayor by den Staet beſwaert, niemant anders als ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangie en deſſelfs Miniſters veroorſaecken, ſijn Keurvorſtel. Doorl. oock noyt het tegenwoordig middel van Rechten ſoude by de hant genomen hebben, wanneer van de Spaenſſe tot nu toe oock maer een ſekere en vaſte hoop ware gemaeckt en gegeven geworden, maer als die Schult der Subſidien in ſigh ſelfs liquide en oprecht, op een uytſtellende Verbinteniſſe, *Pacta publica*, en opgegeven Koninckl. Woort, is geſondeert, en ſijn Keurvorſtel. Doorl., by ontſtenteniſſe en onthoudinge der Subſidien, de ſelve uyt het ſijne niet alleen eenmaels heeft moeten hergeven en verſchieten, en by ſijn Koninkl. Maj. en deſſelfs Miniſters met geen gedachten, na Maenden en veele Jaren ſolliciterens, iets vruchtbaerlijckx heeft konnen helpen, maer men heeft hem van d'eene Plaets tot d'andere te vergeefs geremitteert, met Wiſſels en Aſſignatien, de welcke niet geaccepteert en ſonder effect zijn geweeſt, afgeweſen, in der daed en waerheyt niet anders geſocht, als ſijn Keurvorſtel. Doorl. van den eenen tijdt tot den anderen op te houden, en die ſaeck by ſigh ſelfs te traineren; doch is ſijn Keurvorſtel. Doorl. en deſſelfs Staet diergelijcke omleydinge en tergiverſatie langer te lyden ongelegen gevallen: Daer-en-boven, dat het is een ſaeck van groote conſequentie, dat men Potentaten en Princen, om de ſelve mede in een ſaeck te trecken, veel belooft, doch daer na, en wanneer door der ſelver redelijcke Aſſiſtentie en Godts goedertierentheyt 't werck ſigh wederom verandert, ſoo trouwelijcke gepreſteerde vrundſchap vergeet, 't gene belooft is, te rugge treckt, en de Bondverwanten alleen blood den Vyand, en de ſchade over den hals wil trecken en laten, ſoo heeft ſijn Keurvorſtel Doorl. dit alles niet alleen door eygen Geſantſchap aen het Koninckl. Spaenſſe Hof en tot Bruſſel laten remonſtreren, maer oock door menigvuldige ſchryvens reïtereren, en eyndelijck en daer boven alles niet te obtineren is geweeſt, aen beyde ſyden deſe duydelijcke verklaringe laten doen, dat de ſelve dan by ſodanige geſchapentheyt der ſaecke en omſtandigheden, en daer niets te doen was, als nu geneceſſiteert en gedrongen wierdt op andere toegelatene en gebruyckelijcke middelen tegens ſijn wille te gedencken, waer door hy ſijn betalinge en ſatisfactie konde erlangen, waer toe hem dan der Volckeren en alle andere

Rechten by dese jegenwoordige conjuncture geen streckelijcker en bequamer aen de hand gegeven zijn, als dat de selve van sijn Schepen op die maniere en wyse, gelijck geschiedt is, most bedienen, de welcke doch geenfins geordonneert zijn geweest uyt andere Potentaten en Princen Schepen de Koninckl. Spaensse Onderdanen hare Goederen te nemen, maer sigh blood alleen aen de Koninckliicke en andere Spaensse Schepen en Goederen te houden, en sulckx alles by soo verre haer de defensie niet en werde afgedrongen, sonder gewelt en offensie: Invoegen dan sijn Keurvorstel. Doorl. by dese saeck de geringste intentie, voornemen of wil niet hadde iemant, veel minder sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie, te beledigen, of de selve tegens recht en met sijn wil iets contrarie te doen; gelijck de selve dan bereyt en willig is, soo haest de selve sijn satisfactie, 't zy door aennemelijcke betalings-middelen, of door sijn Schepen, sal hebben bekomen, alle verdere diergelijcke actien ter Zee in te trecken, en verders niet te begeeren noch te pretenderen, gelijck sijn Keurvorstel. Doorl. sulckx alles met meerder circumstantien aen sijn Koninckl. Majesteyt van Spangie selfs geschreven heeft: de selve en twijffelt oock niet, maer heeft veel meer dat vast en seecker vertrouwen, dat yder een dat afgedrongen, doch rechtelijck en niet ongewoonlijck middel, in sodanige gelegentheden sal goet keuren en approberen, oock 't selve daer omtrent alle goede bevorderinge bewysen; gelijck dan de selve met bysondere danckbaerheyt erkent, dat uw Hoog Mog. sigh uyt Vrund-Nabuurlijcke affectie presenteren het hare te contribuëren, ten eynde sijn Keurvorstel. Doorl. sijn billijckmatige satisfactie moge bekomen; oock daer-en-boven, als het nodigh is, hare Mediatie aenbieden en presenteren. Nademael nu de meer-hooggem. sijn Keurvorstel. Doorl. buyten sijn voornemen tot genes Menschen offensie sal strecken, soo sal sijn Keurvorstelijcke Doorl., soo haest de selve tot sijn satisfactie effective sal gekomen zijn, niets meer pretenderen, maer soo haest sijn Schepen, soo wel alle andere actien, in dese saeck stil staen, oock alle 't gene, dat sijn Schepen van de Spaensse Schepen en Goederen hebben bekomen, sonder verder versuym en volkomentlijck te laten restituëren.

't Welck meer-hoogstged. sijn Keurvorstel. Doorl. haer Hoog Mog. Extraordinaris Envoyé, den Vryheer van Amerongen, op sijn overgegeven Memoriael tot Resolutie te verleenen, genadigst heeft aenbevolen. Gedaen tot Cölln aen de Spree den 28 September 1680. Was getekent,

Fredrick Wilhelm, Churfurst.

Daer benevens wierdt oock aen gemelde Heer van Amerongen de volgende Brief door den Secretaris Fuchs, voor de Koning van Spangie, gegeven.

Schryvens van de Keurvorst van Brandenburgh aen de Coning van Spangie.

DOORLUCHTIGSTE.

DEwyl het geen, dat onlangs in de Zee, by Oostende, tusschen uw Koninckl. Majesteyts en onse Schepen gebeurt is, met een verkeerde interpretatie aen uw

uw Koninckl. Majesteyt overgebracht kan werden, soo konnen wy niet nalaten, of wy moeten 't geen (dat wy nu geheele 5 Jaren lang aen uw Koninckl. Majesteyt hebben doen vertonen, soo door een groot getal van onse Ministers tot Madrid en Brussel, aen de selve, en aen de Gouverneurs van de Nederlanden) de selve weder in gedachten brengen, op dat hy daer door de grootste en rechtvaerdigste oorsaecken, die de saeck daer toe gebracht hebben, sien kan. Uw Koninckl. Majesteyt weet wat tusschen de selve en ons heyliglijck gesloten en over-een-gekomen is, en dat wy van onse kant 't selve met geen minder oprechtigheyt geheelijck en buyten onse obligatie met onse en onser grootste schade hebben vervult; van welckers herhaling wy, met voorbedachten raedt, niet willen spreecken, dewyl niet alleen de werelt dese dingen niet alleen bekent zijn, maer dewyl oock uw Koninckl. Majesteyt in alle sijn Brieven en Antwoorden, aen ons en d'onse geschreven, betuygt heeft, dat hy geheelijck van ons voldaen is, en dat hy niets meer van ons begeert: maer wy weten niet, hoe dat het is gekomen, dat in tegendeel niets van dat gene, 't welck den inhout en trouwe van de Verbonden met een openbare dispositie vereyschten, aen ons gepresteert is; want niet alleen dat Subsidie-Gelt, 't welck in 't Contract belooft is, is noch soo onvoldaen, dat'er noch wel 2 Millioenen Gouts te betalen zijn, maer oock in de Vrede, de welcke uw Koninckl. Majesteyt met den doen ter tijdt algemeene Vyandt gesloten heeft, is niet om ons, noch de gene, de welcke, om de gemeene saeck, tegens 2 seer machtige Coningen met seer groot vertrouwen, en met niet minder schade van ons, den Oorlog hebben gevoert, gedacht; maer de geheele werelt heeft ons eerder, niet sonder verwondering, van alle hulp berooft en verlaten gesien, ja gedrongen, om dat gene, 't welck Godt en de gerechtigheyt gegeven had, te restituëren. Vergeefs hebben wy op de getrouwheyt van de Contracten, 't welck het heyligste onder de Menschen moet zijn, gesteunt; ja het behaegde uw Koninckl. Majesteyt en onse andere Geallieerden, voor de welcke wy soo menigmael ons Leven, Bloed, Krachten en Goederen verspilt hadden, dat sy ons tot een Offer, gelijck als voor het weder-krijgen van haer welvaren, souden offeren. Hoe hart dit geval ons geweest heeft, laten wy uw Koninckl. Majesteyt oordeelen; nochtans hebben wy tot noch toe geen klachten gemaekt, en wy hebben anders niet gedaen, als de gene, de welcke Schipbreuk lyden, die, de Plancken los zijnde, arbeyden, om ten minsten eenige van de Goederen, als sy 't Schip niet konnen behouden, de woedende Zee t'ontrucken; in dier voegen soecken wy, pericul lydende, en geen winst doende, ons altijt van schade te vermyden: En wy begeeren niet meer, als dat het schuldig Gelt ons betaelt werdt, en een oprechte waerdeering van de geleden schade geschiedt, als konnende niet billicker gevonden werden, so men de rechte dispositie van 't Tractaet of de naekte gerechtigheyt wil aensien. Maer hoe langsaem en voorsichtig wy in 't eyssen op die manier zijn geweest, kan niemant beter als uw Koninckl. Majesteyt en sijn Ministers bekent zijn: wy stellen het aen uw Koninckl. Majesteyts kennisse, hoe menigmael wy in 5 Jaren, en daer boven, uw Koninckl. Majesteyt door onse Afgesondene

sondene over dese saeck vermoeyt hebben, en hoe oprechtelijck wy hem, als wy niet konden krijgen, hebben doen verklaren, dat wy, hoewel onwillig, en daer tegens strydende, door de overvloedigheyt van onse klachten, gedwongen wierden, om andere middelen uyt te vinden, door de welcke onse rechtmatigste begeertens voldaen konden werden; 't selve hebben wy aen de Gouverneurs van Nederlandt, tot de welcke wy dickmaels uyt Spangie, gelijck uyt Nederlandt na Spangie, als een kaetsende Bal, gesonden zijn, doen representeren, oock voor weynig dagen door onsen Minister, den Vryheer van Spaen, tot Brussel, maer vergeefs: En onse Ambassadeurs, noch Brieven uyt Spangie en Nederlant, hebben niet anders mede gebracht, als onnutte woorden, maer uyt de welcke genoegsaem bleeck, dat ons niet gepresteert soude werden, noch dat'er geen hoop meer overig was. Maer dewyl die schade, de welcke wy door dese laetste Oorlog, en om de assistentie, aen uw Koninkl. Maj. gedaen, hebben geleden, noch in ons en onse Onderdanen Ingewanden drukt, soo hebben wy niet anders konnen doen, als op alle redenen te dencken, om dat te remediëren; en dewyl uw Koninkl. Majest. hier op der Aerde voor geen Rechtbanck kan geroepen werden, hebben wy 't gene gedaen, dat in sulcken geval een particuliere, sijn saecken voorstaende, geoorloft is, de welcke de Goederen van den Debiteur kan aentasten, en soo lang houden, tot dat men hem voldoet: derhalven hebben wy oock onse Schepen gelast, om de Spaensse Schepen en Waren, buyten vyandlijcke actie, als daer sy door gewelt, dat haer eerst aengedaen wierd, toe gedrongen werden, soo lang te houden, tot dat oock ons in alle reden voldaen is: maer soo ver is'er af, dat uw Koninckl. Majesteyt sigh daer door gequetst kan houden, dat hy 't liever mag erkennen (achtende de saeck t'eenemael buyten effect) voor een remedie, die wy aenwenden voor een Vriendt, en door de publijcke gerechtigheyt; want wy vervolgen ende vindiceren altijdt op een civile manier dat gene, dat onse is, en van een ander tegen recht gehouden wert. Vorder hebben wy voorgenomen een vaste Vriendschap en ongeschonden Recht van Nabuurschap met uw Koninckl. Majesteyt te houden: en indien uw Koninckl Majesteyt 't selve met die patientie en voorsichtigheyt doet, als hy kan, so twijffelen wy geensins, of hy, overvloediglijck de gerechtigheyt van onse saeck siende, sal aen onse rechtmatigste begeerte met billijcke reden voldoen, 't welck indien geschiedt, soo sullen wy noch besorgen, dat de aengehouden Schepen en Goederen gerestitueert, en alles in die staet wederom gebracht sal werden, als Vrienden en Naburige Princen betaemt: met welcke hoop wy aengedaen zijnde, soo bidden wy God, dat Hy uw Koninckl. Majesteyt seer lang in goede gesontheyt wil bewaren. Gegeven in ons Casteel Cölln aen de Spree, den 22 September 1680.

En dewijl oock gedachten by de West-Indische Compagnie deser Landen waren / dat gemelde Brandenburgse Schepen / die nae 't nemen van 't voorgedachte Schip nae West-Indien waren gezeylt / eenige Commercien op de Kust van Guinea souden soecken te doen / 't welck maer alleen aen gemelde Com-

Compagnie / met uytsluytinge van alle andere / toekomt / soo had ged. Heer Envoye last / om daer mede over te spreecken ; doch den Keurvorst verklaerde gants geen meeninge daer omtrent te hebben / en dat sijn Schepen tot andere saecken daer souden geëmployeert werden ; en aldus is dese saeck / sonder meer verwydering / of dat'er iets naders in gedaen is / dit gantsche Jaer gebleven.

Ondertusschen quam den Prince van Parma in 't midden van October tot Oostende / nae dat in Zee door eenige Engelsse Fregatten was gewaerschouwt / en oock in Engelandt aen Landt getreden. Sijn Voorsaet den Hertogh van Villa Hermosa (die / voor sijn vertreck uyt de Spaensse Nederlanden / tot Brussel en op andere Plaetsen de ordinaire en extraordinaire Impositen had gesocht te bekomen / en waer over op d'eerste Plaets al eenig gewelt van Plondering / Ec. dewijl de Gemeente daer toe niet wilde consenteren / had geweest) van sijn komst verwittight / quam hem tot omtrent Gent te gemoet / en verwelkomde hem daer / van waer hy / als hem het Commando en de Bestiering overgegeven hebbende / door Vranckrijck nae Spangien vertrock. Gemelde Prince / in gevolge van dien / in 't Gouvernement tredende / vont de saecken soodanig niet / als hy wel in Spangien gewenscht had ; en dewijl een Sieckte / die men oordeelde / dat uyt het stinckende Water / dat hy Scheep genuttight had / sproot / daer by quam / is het gantsche Jaer geen Reformatie in de saecken van de Spaensse Nederlanden geschiedt.

Wegens de saecken van de Conferentien tot Kortrijck / die men nu meende / dat / met de afstant van de Spaensse wegens den Titul van Bourgondien / mede souden voortgaen / is niets gevolght / alsoo den Franssen Commissaris de Pelletier meest gedurig absent was ; invoegen de Spaensse / dewijl Vranckrijck zich ondertusschen van meest al de Plaetsen / die het onder sijn Dependentien reeckende / meester maeckte / door haer Envoye de Heer Fuen Mayor in November de volgende M[illegible]e aen haer Hoog Mog. lieten overgeven.

DE verscheyde difficulteyten, die de Commissarissen van den Coningh van Vranckrijck tot Kortrijck hebben op de baen gebracht, om de beginselen van de Conferentien op te houden, zijn aen uw Hoog Mog. en de gantsche Werelt soo bekent, dat men die niet behoeft te verhalen; want na dat ged. Conferentie most beginnen, is de principale Commissaris van de Coning van Vranckrijck niet verschenen, soo dat men in sulcke importante saecken tot de gemeene rust heel weynig of niet advanceert, en men siet daer door, dat'er geen lust aen de Fransse syde is, om daer over op minnelijcke wegen te handelen, volgens de dispositie van de Vrede van Nimwegen; maer 't geen noch het wonderlijckste is, is dat den Alder-Christelijckten Coning, altijdt gepretexeert hebbende, dat hy sig bediende en soude bedienen met gewelt, om possessie te nemen van 't geen hy seyde, dat hem toebehoorde, indien de Conferentie tot Kortrijck niet soude beginnen, zich tegenwoordig, terwijl de geseyde Conferentie in actitude is, om wedersijdts Preten-

tentien op 't minnelijckst af te doen, van het selve gewelt bedient, gelijck als hy noch lest heeft gedaen, latende de Inwoonders van Virton en St. Mard citeren, dat sy in de tijdt van 40 dagen den Eedt van Getrouwigheyt aen Vranckrijck sullen doen. Het is een soo openbaren inbreecking van de Vrede tot Nimwegen, en een saeck soo contrarie aen de Justitie, en 't gemeene gebruyck, om met gewelt te ageren, terwijl men door minnelijcke wegen kan en moet handelen, dat den ondergeschreven Envoyé extraordinaris van Spangie sig geobligeert vint, om seer instantelijck te bidden en te versoecken aen uw Hoog Mog., dat sy de nootsakelijcke remedie willen appliqueren tot een saeck, die haer van soo na by raeckt, en waer aen sy so geinteresseert zijn. Gedaen in den Hage, den 27 Novemb. 1680.

Getekent.

De Fuen Mayor.

Maer de saeck is echter 't gantsche Jaer blijven traineren/ sonder dat'er iets in gevordert is.

Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie / voorgenomen hebbende een Voyagie na den Heer Hartogh van Bruynswijck en Lunenburgh tot Cell te doen/ had sigh den 16 September/ na dat sulckx alvorens aen haer Hoog Mog. had laten bekent maecken/ die hem oock geluck op de Reyse wenschten/ uyt den Hage over Soestdijck derwaerts begeven/en quam nen 22 dito tot Cell/alwaer hy Persoonlijck door den Hartog wierdt ingehaelt / die verselt was met alle sijn Guardes du Corps/ een Regiment Dragonders en 22 Karossen / yder met ses Paerden / met de welcke hy hooggem. sijn Hoogheyt te gemoet reed/ den selven met alle toegenegene teeckenen verwelkomde/ in sijn Karosse ontfing/ en al-om de hooger Handt gaf; aldus wierdt sijn Hoogheyt / onder 't losbranden van 't Canon/ 't blasen van Trompetten en 't slaen van Heerpaucken / binnen Cell geleyt/en met alderhande divertissementen deftig onthaelt. Den 24 dito vertrock sijn Hoogheyt met hooggem. Heer Hartog na Hanover/om daer aen dien Vorst mede de visite te geven / gelijck onder een deftige inhalinge/ daer 't Guarnisoen in de Wapenen stont / geschiede; doch keerde / na gehouden Maeltijt / weder na Cell / en van daer na Ebsdorf /om aldaer het vermaeck van de Harte-jacht te nemen/ gelijck aldaer / geduyrende eenige dagen/ gedaen wierdt. Men meende/ dat de Keurvorst van Brandenburgh sigh op dese komst na Maegdenburgh soude begeven hebben / om met sijn Hoogheyt aldaer te spreecken; doch dewijl die 't selve/ om eenige inconvenienten/ niet raedsaem vond / vertrock hooggem. sijn Hoogheyt den 13 October van Hanover selfs naer Potzdam / alwaer sijn Keurvorstel. Doorl. sigh onthield / en quam daer den 17 dito / werdende van hoogged. Keurvorst een stuck weegs in 't gemoet gereden / en aldus ingehaelt: Eerst quam 't Lijf-Regiment te Paert/ een Ketel-trommer/ 16 Hof- en Velt-Trompetters/ in gechamarreerde Livrey/ en de Cavaliers van 't Hof wel gemon-

monteert: hier op volgde sijn Keurvorstel. Doorl. met sijn Hooghept in een vergulde Chiése; doen 24 Pages in gechamarreerde Livrey; daer op quamen 2 Karossen / daer den Keur-Prins en de andere aenwesende Vorstel. Personen in saten: daer na veel Karossen / Chiésen / 6 Trompetters en de Guarde der Trawanten van 't Slot / nevens 2 Compagnien van de Lijf-Guarde te voet: 's avonts wierdt sijn Hooghept van den Keurvorst deftig getracteert upt vergult Silver. Den 22 daer aen arriveerde sijn Hooghept tot Berlijn/alwaer hy de Kust-kamer / 't Arsenael en andere dingen besagh; oock liet den Keurvorst hem de wercking van eenige Bomben en Vuur-kogels besien: doch gem. sijn Hooghept keerde dien avont noch weder na Potzdam / en trock den 24 van daer na Hanover / alwaer hy den 24 dito arriveerde / en deftig wierdt onthaelt/ doch begaf sigh / na dat daer noch eenige dagen had gebleven / weder na Hollandt / en quam den 11 November weder in den Hage / alwaer hooggem. sijn Hooghept van alle Collegien / over sijn geluckige wederkomst / wierd begroet.

De Keurvorst van Ceulen bleef dit Jaer noch al volharden / om door sijn Resident van der Veecken by haer Hoog Mog. om d'Evacuatie van Hasselt en Maseyck aen te houden: doch gelijck haer Hoog Mog. altijt hadden verklaert/ soo verklaerden sy als noch / dat sy niet gesint waren gem. Plaetsen te behouden / maer die te restituëren / soo ras sy satisfactie op hare pretentien / wegens d'achterstallige Contributien in 't Sticht Ceulen/ en de Sommen/ die de Steden Deventer en Swol over brandtschattinge hadden moeten betalen / souden hebben ontfangen: doch hoogh-ged. Heer Keurvorst sustinerende / dat hem de gem. Plaetsen eerst behoorden ingeruymt te werden / heeft mede by de Rijckx-Vergadering tot Regensburg en sijn Keyserl. Majesteyt instantien gedaen/ dat sy hem daer in behulpigh by haer Hoog Mog. souden willen zijn: Gelijck den Keyserl. Resident/ den Heer Cramprícht / daer toe Commissie ontfangen hebbende / den 16 Mey aen haer Hoog Mog. ten dien eynde een Memoriael heeft overgelevert; waer op aen gem. Keyserl. en Keurvorstel. Residenten Cramp-richt en van der Veecken tot antwoort wierdt gegeven: Dat haer Hoog Mog. haer genegentheyt genoegsaem hadden doen blijcken, om gem. Plaetsen te evacueren door haer aenbiedinge, om de pretentien, die sy tot last van sijn Keurvorstel. Doorl. hadden, door wedersijts Commissarissen af te doen, of die anders aen Arbiters te submitteren; doch dat de selve nu noch, tot een teecken van haer sonderlinge genegentheyt, om eenmael van dese saecken in der minne af te wesen, verklaerden te vreden te zijn aen gem. Arbiters, de welcke tot het termineren van de voorsz. differeerden souden werden geëligeert, voor af te verblyven en te termineren, of d'Evacuatie van de voorsz. Steden Hasselt, Maseyck en Hornes behoorde te geschieden, voor en al-eer de voorsz. minnelijcke Conferentie over de voorsz. pretentien sal werden gehouden, dan of de minnelijcke Conferentie en 't Verblijf en de Uytspraeck, die by ontstentenisse van dien mosten volgen, eerst behoorden voort te gaen, en sulckx, of en hoe verre de voorsz. Evacuatie behoort te blyven ge-

geaccrocheert aen de voorsz. minnelijcke Conferentie en het Verblijf en de Uytspraeck, die soude moeten volgen, in cas de voorsz. minnelijcke Conferentie vruchteloos quam af te lopen, en dat dit alles was 't geen met eenig recht van haer Hoog Mog. gevergt konde werden. En aldus is dese saeck 't gantse Jaer in dese staet gebleven.

Wegens het invoeren van een 60ste Penningh door hoogged. Heer Keurvorst van Ceulen op de Goederen / die langs de Revier de Maes quamen / is mede seer veel te doen geweest / sonder dat'er echter een volkomen uytslagh van is gekomen.

Dit Jaer hebben haer Hoog Mog. de Heer van Citters verkooren tot Ambassadeur ordinaris van desen Staet aen 't Hof van de Coning van Engeland/ in plaets van den Heer van Leeuwen à Leyda/ en is gem. Heer in die qualiteyt oock derwaerts vertrocken.

In gelijcke qualiteyt is mede de Heer van Starrenburgh aengenomen / om wegens desen Staet aen 't Hof van de Coningh van Vranckrijck te resideren: doch gem. Heer aldaer aengekomen zijnde/ontmoete eenige difficulteyt over het Ceremonieel / dewijl de Franssen niet verstonden / dat hy met de Guardes in Bataillje gerangeert / en slaende Trommels / gelijck aen onse Extraordinaris Ambassadeurs was geschiedt / ter Audientie ontfangen soude werden: doch gem. Ambassadeur aen haer Hoog Mog. daer over schrijvende / soo oordeelden die / dat sulckx hem soo wel als d'Extraordinaris Ambassadeurs toequam / te meer/ alsoo d'Ambassadeurs van Venetien en Savoyen sulckx genoten/ en dat het oock een out gebruyck voor d'Ambassadeurs van desen Staet was geweest.

Tusschen Denemarcken en desen Staet is mede eenige moeyte geweest over een Deens Scheepje / genaemt de Cornelia / 't geen door de Bewinthebbers van de West-Indise Compagnie/ alsoo het op de Kust van Guinea quam handelen/ was geconfisqueert; doch 't selve is van dit Jaer noch niet afgedaen.

Den Staet van Oorlog was in dit Jaer bykans op de selve voet als van het voorledene Jaer opgestelt / als dat'er eenige veranderinge in sommige Posten wierdt gemaeckt.

Daer was mede een Voorslag gedaen/ om 36 nieuwe Schepen/ van 80/ 70/ 60 en 50 Stucken te bouwen / in de tijdt van 2 Jaren / 't geen alle Jaren een Millioen en 45000 Guldens soude komen te bedragen; en wierdt 't selve van eenige Provintien geapprobeert.

In 't laetst van April is een stoute Actie binnen 's Hertogenbos by de Papisten voorgevallen/in't professien van een jonge Dochter tot een Klop of Quesel/ dewijl de Stadhouder en de Dienaers van de korte Stock in haer Ampt / het geen sy daer omtrent mosten waernemen / om 't selve te beletten / en de Kerck/ daer dese Professie geschiede / te verstoren / feytelijck door een groot getal Officiers en Soldaten wierden verhindert; invoegen haer Hoog Mog. aenstonts ordre aen den Hoog-Schout Raesfelt sonden/ om den Paep Wassenberg/ die 't selve

selve had bedient/ te apprehenderen/ gem. Kerck door 't Landt aen te slaen/ en tegens de Burgers/ die daer mede hantdadig aen waren geweest/ sijn actie te institueren: de Militairen/ welcke sigh daer by gevoegt hadden/ wierden oock gearresteert; en ingevolge van dien wierdt den gem. Paep Wassenbergh gebannen/ en andere in Geltboeten gecondemneert.

In 't Sticht Utrecht was den 27 April een andere actie geschied/ wijl eenen Jacob Louis Picker/ die gebannen was/ sigh verstout hebbende/ om met de Weduwe Gravinne van der Nath/ en eenige andere/ met Roers en Geweer/ in 't Dorp Linschoten weder te komen/ door den Onder-Marschalck wierdt gelast/ om sigh gevangen te geven/ doch hy sigh daer tegens opposerende/ soo wierdt aenstonts door desselfs Geselschap geschoten/ waer door een van sijn Assistenten doodt ter aerde viel; den voorn. Picker vatte onderwijl den Onder-Marschalck by 't Hair/ en schoot hem met een Pistool door 't Hooft doodt; een ander van sijn Dienaers wierdt met groote Hagel oock in de Borst geschooten/ als mede den Bode van 't Dorp/ die noch een kleyne Quetsuur met een Degen kreeg; waer op sy haer retireerden: Doch den Hove Provintiael van Utrecht hier van bericht/ stelden 1000 Guldens op yder van de gene/ die daer by was geweest/ en wierdt de Gravinne Weduwe van der Nath naderhant gekregen.

Op Woensdag avont/ zijnde den 24 July/ is tot Heusden een groot ongeluck geschiedt/ dewijl de Blixem/ met Donder vermengt/ na dat het dien voormiddagh vry hart gewaeyt had/ aldaer in de Kruyt-Toren sloeg/ invoegen den selven Toren wierdt aengesteecken/ en door de slagh van 't Buskruyt het Casteel dede opvliegen/ blijvende niet anders staen/ als een Gebouw/ 't geen des Gravins Apartement genaemt wierdt: de Brugh/ Bomen en Hoven wierden gants om verre geworpen/ en al wat rondom het Casteel was t'eenemael geruineert/ soo dat d'eene Steen op d'andere niet en bleef: de Hoveniers Vrouw wierdt stuckx-gewijse van onder de Ruinen gehaelt/ en de Vrouw/ die op het Casteel woonde/ sigh op het Onwe'er willende bergen/ wierdt door een Balck/ die de Armen van beyde haer Kinders stucken sloegh/ te rugh gehouden: de Schildwacht op de Wal wierdt met sijn Schilder-huysje/ en 't Roer in de Hant/ doodt in een Kuyl gevonden. In verscheyde Huysen sag men 5 a 6 Dooden/ daer onder sommige swart verbrandt: Ettelijcke wierden noch half levendig en seer gewond uyt de Aerde gegraven/ doch storven meest naderhant: Eenige saten op de omgeworpen Hoopen half doodt van schrick/ en dorsten niet uyt haer Huysen halen/ uyt vrees/ dat de Muuren en Balcken haer souden overstelpen. De gantsche Slijck-straet/ die by 't Casteel was/ is weg-genomen/ en zijn daer oock de meeste Dooden gevonden. In een Huys lagh een Vrouw met een half-jarig Kint in de Schoot doodt/ gelijck oock een Man/ met een ander Kint tusschen de Beenen/ doch 't selve wiert noch levend daer uyt gehaelt. Een Vrouw/ die een Koe melckte/ was de Buyck op en de Tong uyt de Mont gereten. Dit is alles omtrent het Casteel geschiedt/ doch de Stadt was oock aen

Vensters / Daken / Tichelen en Gevels beschadight. Indien de slagh na de Stad was gevallen/soude noch meer schade geschiet zijn/ doch de meeste Steenen zijn na de Zuydzyde van de Stadt over de Wal geworpen/ en lagh het daer soo vol / dat men met groote moeyte daer over most gaen. 70000 Pont Buskruyt en eenige 1000 Granaten waren in den Toren / soo dat de selve een verfaerlijcke slagh gaf.

Den 24 September is 't omtrent Gorcum gebeurt / dat de Pachters van Leeuwen en Kort / met 2 andere/ komende van Worcum met een Schuyt/hebben ontmoet een Backer en een Molenaer met een Schuyt met 8 a 10 Sacken Meel / komende van de Dalemse Molen / die gesloocken waren / waer over de Pachters die aenhaelden / maer den Molenaer is buyten boort gesprongen en ontswommen / dat den Backer wel mede poogde te doen / maer wierdt by de Pachters achterhaelt/ die hem na Gorcum willende brengen/is hy nochmaels uyt de Schuyt gesprongen / en aen den Dijck geswommen / stellende het op 't lopen/ maer van den voorsz. Kort gevolgt zijnde/ die op den Dijck/ en hy aen de beneden-kant/ liep / soo wierd hy gestut door een Huys / de Swaen genaemt/ waer op sigh weder te Water begaf / maer vermoeyt zijnde / en op 't Hooft geslagen van de Pachters / wierdt hy te swack / en scheen te sullen verdrincken; 't welck een Schipper/ daer omtrent zijnde/siende/wilde hem helpen/maer den Pachter meynende/ dat het maer gemaeckt spel was/deed met dreygen van een lang Roer/dat hy hadde/den Schipper stil houden / waer door den Backer verdronck. Op den 25 dito/ als 't Verpachtinge binnen Gorcum was / bleef het noch al vredig / maer 't Lijck / om te beschouwen / wat lang zijnde blijven leggen/ en vast Volck/ meest Vrouwen en Jongens/ op den 26 tsamen troppende/ zijn gelopen na 't Huys van dito Kort / daer sy de Glasen inwierpen ; doch de Magistraet ordre stellende/ dat de selve in de Gevangenisse wierdt gehaelt/ is 't Volck van dit afgeweecken / maer gelopen na dat van van Leeuwen / die sigh rustigh te weer stelde / sigh posterende in de Deur van 't Huys ; maer terwijl daer 't Volck af-weerde / wierdt geboodschapt / dat sy van achteren begonden te ageren/ soo dat sig daer na toe begaf / dan de hoop te sterck vindende/ is deurgegaen : ondertusschen wierden sijn Glasen uytgeworpen/ en eenige Soldaten/ by 't Graeuw komende / zijn in 't Huys gedrongen / alwaer sy de Sy-kamer geplondert hebben : waer van in den Hage tydinge komende/ hebben de Heeren Gecommitteerde Raden aenstonts 400 Mannen te voet en eenige Compagnien Ruyters van de Gardes derwaerts gesonden/welcke met haer/en met dito van Leeuwen / op den 29 dito daer binnen zijn gekomen : maer wat moeyte aengewend wierdt/ men kon geen Attestatien krijgen tegen die 't Huys hadden geplondert/ maer wel tegens de Pachters / soo dat seer weynig daer in konde gedaen werden.

Na dat de Vrede tusschen die van Algiers en desen Staet was gemaeckt/ gelijck wy in ons voorgaende Deel hebben geseyt / hadden haer Hoog Mog. de Ra-

Ratificatie al in 't voorleden Jaer voor af gesonden / om soo alle Hostiliteyten te doen ophouden / terwijl de Presenten van 't Canon vervaerdigt wierden / om mede derwaerts gevoert te werden: En hadden haer Hoog Mog. eenen Jacobus Collius tot Consul Generael derwaerts aengestelt / om de Interesten van onse Natie aldaer waer te nemen / terwijl de Commissarissen Thomas Hees en Jacob de Paz na de Ratificatie weder herwaerts stonden te komen: doch in January quam van gem. Commissarissen bericht / dat de Regeeringe aldaer de Vrede niet wilde aenvaerden / voor dat het Geschut tot Algiers was gekomen: waer op haer Hoog Mog. resolveerden / dat het selve met den Consul Collius in een van 's Lands Oorlog-schepen derwaerts gevoert soude werden / en dat / so'er ondertusschen eenige Schepen door die van Algiers genomen mochten wesen (gelijck wel van 3 a 4 geschiede) dat sy die souden soecken wederom te krijgen. Gemelde Consul Collius daer op met het Schip Middelburg / Commandeur Karel van der Putten / en 't Schip de Prins van Portugael / benevens het bewuste Canon / vertrocken zijnde / quam den 22 April op de Reede van Algiers / daer men over de komst van dese Schepen en Presenten groote blijdschap betoonde / met het lossen van 't Canon / soo van 't Casteel / in de Stadt / als mede van de Schepen / die aldaer lagen / werdende in sodanige wijse gesalueert / als noch oyt aen eenige Christenen is geschiedt: Als de Presenten aen Landt gebracht waren / wierdt het Canon gelost / en de Vrede by de gantse Douane geconfirmeert / by 't welcke present waren den Commissaris Jacob de Paz / den Heer Dr. Hees / den Schout-by-Nacht Karel van der Putten / en den Commandeur van 't Schip de Prins van Portugael / aen alle de welcke in de Douane een Zetel wierdt gegeven / welcke Eere noyt aen de Christenen aldaer is bewesen: sylieden deden wel groote instantien tot restitutie der Schepen / Goederen en Volck / genomen en opgebracht / sedert dat de Ratificatie van haer Hoog Mog. tot Algiers was gepresenteert / maer konden niet obtineren: sy deden daer na een tweede instantie / om maer het Volck / dat in die tijdt tot Slaven gemaeckt was / te mogen vry hebben / doch konden niets verwerven: maer de Douane protesteerde van te willen blijven by den Text van de gesloten Vrede / seggende / dat de selve soude ingaen / soo haest de beloofde Presenten tot Algiers souden zijn gekomen; dat sy oock dese eeuwiglijck wilden onderhouden / sonder die eenigsins te violeren. Als de Vrede in dier voegen gepubliceert was / wierdt het Geschut gelost van 't Casteel / uyt de Stadt / van de Schepen / tot Algiers horende / als mede van de Schepen / die daer gekomen waren / de Trompetten geblasen / en voorts andere Vreugde-teeckenen bewesen: De Douane vereerde daer op verscheyde kostelijcke Presenten aen haer Hoog Mo: die in 't Schip van den Schout-by-Nacht Karel van der Putten gedaen wierden / bestaende in 3 Charpen om 't Lijf / 3 Roers met haer toebehoren / rijckelijck met Gout ingeleyt en geborduurt; 3 Zabels / mede uyttermaten kostelijck gewerckt; 2 van de schoonste Paerden / die daer te Lande gevonden wierden;

een Struys-vogel / 2 Leeuwen en meer andere vremdigheden. Hier op vertrocken de gem. Oorlog-schepen met meerged. Commissarissen Jacob de Paz en Thomas Hees weder na Livorno ; en den Consul Tollius schreef aen haer Hoog Mog. wegens de ommegangh van die van Algiers de volgende Brief / welcke wy hier sullen inlassen / om te betonen / dat sy in veel dingen de Christenen beschamen.

Extract uyt een Brief, geschreven by den Consul Tollius, den 4 Mey 1680.

INdien ick nu buyten 't voorschrift van mijn Ampt mocht gaen, soude ick met gunstige permissie van uw Hoog Mog. gaerne dese weynige remarques van de Algeriner aert en ommegang hier byvoegen, namentlijck, dat ick in veele van haer meer trouwhertigheyt, eerlijckheyt en beleeftheyt bespeurt hebbe, als in de meeste Christen Natien. Men gebruyckt hier een Gebed in plaets van Eed, die sy meenen, dat niet lichtvaerdig gedaen, veel weyniger gebroocken magh werden. Men weet hier van geen kuyperyen, noch factien in de Regeeringe, die alle Republijcken ruïneren, maer men observeert de rang van ouderdom in elck Employ, en klimt men van d'eerste of laegste trappen successivelijck in alle Eer-Ampten, soo dat een gemeen Soldaet selfs Koningh van Algiers kan werden; oordeelende, dat het beter is een bequaem Persoon tot Eer-Ampten by gevalle verheven te sien, als de Republijck door twist en tweedracht te verscheuren. Men estimeert hier niemant om sijn Goed, maer om sijn goede qualiteyten, hoe groote Ravens en hoe gierig sy ook mogen zijn; en sy vertrouwen malkander alles op haer woort, uytgesondert haer Wyven en Kinders. Bedriegeryen heeft men niet te verwachten, als van Joden en Tagarins. Dronckenschap is'er een gruwel, en werdt niet gepleegt als by weynig Renegaden. Zedigheyt en respect voor sijn meerder is verwonderlijck, waer van dit tot een proef diend, dat'er in 't lesen der Vredens-Articulen voor eenige 1000 Toehoorders geen 't minste geriffel, 'k swyge geraes, gehoort wierdt; en d'Overheden en d'Ouders werden van haer Onderdanen en Kinders met een Kus op de Knie en Handt begroet, waer van d'een en d'ander met de benaminge van Vaders veeltijts geëert werden, zijnde Baba soo veel als Abba, of Vader. De stilswygentheyt is'er soo seecker, dat schier een yder by de Conferentien geadmitteert werdt, sonder eenige vreese, dat'er iets tot nadeel van 't gemeen aen andere Natien, veel min Vyanden, sal ontdeckt werden. De Paga van de Soldaten geschiedt van 2 tot 2 Maenden, sonder eenige Solliciteurs, in 's Konings Huys, en daer mede werden alle bedriegeryen geweert; 't getal is ten meesten tijd 18000 Man, waer van de Gagie alle Jaren accresseert, soo dat die 't langst gedient heeft, de hoogste Soldy treckt. Hier tegens hebben sy oock hare swackheden, die ick niet sal ophalen, om dat het beter is sigh het goede voor te stellen, als swackheden te bevlytigen. Hier mede eyndigende, &c.

Algiers den 4 Mey 1680.

Doch

Doch gem. Consul Collius echter met die van Algiers niet komende accorderen / soo schreef de Regeeringe in 't begin van July een Brief aen haer Hoog Mog. / met versoeck / dat sy den selven wilden te rugh roepen / en een ander in sijn plaetse stellen; en committeerde meer-gemelde Regeeringe eenen Louis d' Azevedo tot haren Resident alhier; 't welck by haer Hoog Mog. wierdt toegestaen: Jacob de Paz / die tot Livorno was gebleven / wierdt weder by provisie gecommitteert / om in dessels plaetse derwaerts te gaen; en hebben haer Hoog Mog. naderhant eenen Karel Alexander van Berck daer toe gekosen.

Op het versoeck van de Gouverneur van Suriname / Heynsius / namen haer Hoog Mog. voor / om 150 Man derwaerts te senden / en gemelde Colonie daer door in staet te houden / gelijck oock geschiede; doch onderwijl was ged. Gouverneur / na eenige dagen sieckte / aldaer gestorven.

Uyt Oost-Indien heeft men dit Jaer met de Schepen / die onse Compagnie van daer heeft bekomen / tydinge gekregen / dat den Rebel Trouniaya / daer van wy in de voorgaende Mercurius hebben geseyt / door ons Volck op een Hoogte beset zijnde / door sijn eygen Broeder was gedood / gelijck oock noch een jonger Broeder van den selven / die in sijn plaets wilde treden / waer door nu alles aldaer gestilt was. Men kreeg oock tydinge van een groote Aertbevinge in China / gelijck uyt de volgende Brief van Batavia is te sien / die wy / om den Leser te voldoen / hier sullen inlassen.

Verhael van d' Aertbevinge in China.

OP den 28 dagh van de sevende Maent, 't welck is den 23 Augusti 1679, omtrent ten 10 uren voormiddags, is in de Keyserl. Hooft-Stadt Pequing, mitsgaders d'omleggende Plaetsen, voorgevallen een schrickelijcke Aertbevinge, waer door binnen en buyten de Stadt meest alle de Huysen nedergestort zijn, en onder de selve veel Menschen, waer door eenige zijn gewond, en andere door een schrickelijcke doodt omgekomen, welckers getal men tot op heden niet heeft konnen uytvinden: 2 Hoofden van seeckere Gedierten, uyt Kalck en Aerde gecomposeert, die boven op de Poort van 't Keyserl. Paleys seer vast en onbeweeglijck stonden, zijn mede door de kracht der gesEyde Aertbevinge ingevallen. Binnen den omtreck van 't Paleys zijn alle Gebouwen, de Huysen van Staet en Policye, mitsgaders alle de Wooningen der groote Mandarijns, met der selver geheele Familien, ter neder gestort. Den Keyser heeft aen de groote Mandarijns, die over de vijf deelen der Stadt Pequing het Gesag hebben, belast en aenbevolen, dat sy selfs van alles souden vernemen, en het voorgevallene hem bekent maecken, bysonderlijck op wat wyse en maniere men d'arme en nootdruftige Menschen soude konnen te hulp komen: welcke, na dat sy alles doorsien, en ten opsicht van 't getal der arme Menschen reeckening gemaeckt hadden, hebben aen sijn Keyserl Majesteyt gerapporteert, dat soo wanneer een ygelijck 2 a 3 Schuyten Silver (welcke Schuyt yder 10 Rijckxdaelders komt te bedragen) gegeven wierden, sulckx wel bestaen konde,

konde: doch sijn Majesteyt 't selve voor te weynig oordeelende, belaste, dat men uyt de Keyserl. Schat-Kamer 100000 Schuyten Silver soude lichten, mitsgaders de selve na vereysch der presente noot en gelegentheyt verdeelen. Van den eerste tot de 2 achter-een-volgende en verdere dagen heeft sigh d'Aerde dagelijckx vijf ja sevenmael komen te bewegen, doch niet met sodanige kracht, als wel op d'eerste geschiedt was, waer over de gemoederen der Menschen en Pequingse Burgery seer wierden verslagen, soo dat niemant in de vervallen Huysen heeft willen blyven wonen: de Soldaten, Mannen en Vrouwen waren hier over meest bedruckt, om dat sy niet hadden waer van te leven; by daeg lagen sy in de groote hitte der Son, en 's nachts onder den kouden Hemel; met ongelooflijcke smerten en ongemacken den tijdt doorbrengende. Den Keyser seer bekommert over de schade en neêrlage, die in de naestgelegen Plaetsen door d'Aertbevinge mocht geschiedt zijn, heeft een der groote Mandarijns, Samoho genaemt, serieuselijck aenbevolen, dat van al het toegedragene inspectie soude nemen; die, om 's Keysers bevel te gehoorsamen, bericht dede, dat op den 23 Augusti in de Stadt Tongsiu (die een dag reysens van Pequing leyt) na dat den Hemel met donckere en duystere Wolcken overtrocken was, en d'Aerde sigh buyten gemeen quam te ontroeren, alle Keyserl. Magasijnen, de oude en nieuwe Muren van de Stadt, met verlies van veel Menschen, onder de voet quamen te vallen, ja dat van 10 Gedeelten der Stadt maer een onbeschadigt overgebleven was; welckers bedroefde staet van alle Menschen beklaegt wierd: den Bevelhebber over de Keyserl. Magasijnen aldaer, van d'Aertbevinge vry geraeckt zijnde, is terstont tot Pequing na den Keyser gereden, met bekentmaeckinge, dat alle de mindere Gesaghebbers en Dienaers van de Magasijnen, door de gedurige Aertbevinge ter neder geslagen, in vreese waeren, dat het overige van Rijs en verdere Provisie, door practijck van eenige Schelmen en Dieven, stont wegh-gesleept te werden: doch sijn Keyserl. Majesteyt heeft daegs daer aen 1600 Soldaten na de gem. Stadt Tongsiu gesonden, om goede opsicht over de Magasijnen te nemen. Men heeft oock aen den Keyser bekent gemaeckt, dat de principaelste Gesaghebber over de Schepen aldaer (wiens Huys door d'Aertbevingh uyt de gront omgekeert wierdt) door dessels invallen is komen te versmoren. De Keyserl. Rentmeester, op seeckere dagh de Keyserlijcke Schatkamer visiterende, hoorde, dat eenige Mandarijns, door een schriftelijck Vertoog, aen den Keyser bekent maecken wilden, dat'er by dag en nacht in seeckere Huysen Silver gedragen wierdt, 't welck bevonden zijnde, dat het gestolen was, soo zijn de Hantdadigers terstont gevat, en is 't selve aen den Keyser bekent gemaeckt, die na de waerheyt van de saeck heeft laten vernemen. Sijn Keyserl. Majesteyt alle de onheylen, soo wel binnen als buyten de Stadt voorgevallen, considererende, heeft dessels principaelste Mandarijns in de volgende manier aengesproken.

VAn den beginne af, dat de Koninckrijcken en Heerschappyen haer oorspronck gekregen hebben, tot dese tegenwoordigen tijdt toe, heeft de ervarentheyt geleert, dat de Re-

Regeerders der Rijcken, die rechtvaerdige Wetten gaven, en haere Beveelen na reden en billijckheyt hebben doen uytvoeren, den Hemel altijt genegen en toegedaen is geweest, ja datse overvloet van alles hebben gehad, in een gedurige Vrede geleeft, en door geen Oorlogen of andere rampen zijn beroert geworden; maer wanneer sy den Hemel, door haer bose daden, getergt hebben, soo was 't gevolgelijck, dat door der selver vernielinge den toren des Hemels wederom most gestilt worden. Wy hebben onlangs de groote kracht van een ongehoorde Aertbeving gevoelt, die ons ongetwijffelt den toorn des Hemels, door onse Sonden vergramt, heeft verkondigt. Ick beken, dat ick, mijn Mandarijns, en verdere Ondersaten, daer toe oorsaeck gegeven hebben, want mijn Regenten, soo wel omtrent my, als elders, liegen al te samen, verdraeyen mijn loffelijcke Beveelen, volgen binnen en buyten 's Hofs de quaetste manier des levens, zijn begeerig na winsten en rijkdommen, en smeden alle practijcken, om te bedriegen, ick verswijge andere gruwelijcke lasteren, die sodanig geweest zijn, dat den Hemel, tot wraeck aengedreven, de Aerde bewogen heeft, om soo veel Steden en Menschen te vernielen. Wat is'er dan overig, als dat ick en alle Onderdanen deses Rijckx, met het verlaten van't vorige quade leven, een beter leven aenvange: daerom verfoey ick in U E. tegenwoordigheyt mijn eygene begane fouten, en verwachte van U E. en de verdere Regenten, dat gy my met suyvere trouwe en een oprecht gemoed, sonder aensien van vreese, alle mijne ongerechtige en boose Daden wilt openbaren, op dat wy de Toorn des Hemels door een beter leven mogen komen te versetten.

Wat Christen sou dit konnen verbeteren? En is't niet grootelijckx te vreesen, dat de Heydenen tegens veel Naem-Christenen ten Jongsten Dage sullen opstaen, en haer veroordeelen.

Dese groote Keyser (die sijns gelijcke in de Werelt niet heeft) is door de gedurige overlast, welcke hy van de afgevallen Chinesen, die ons van 't kostelijck Eylandt Formosa wel eer berooft hebben, lijd, bewogen geworden 2 voortreffelijcke Gesanten herwaerts te senden, om onse hulp te Water tegens haer te versoecken; en zijn die Gesanten in onse Buurt gelogeert, 't welck my gelegentheyt geeft, om haer (voor ons vreemde) manier van leven te sien, en my van haer Lant wat nader te informeren.

Aen een andere Oort, namentlijck, aen de Kust van Cormandel, is door een schrickelijck Onweêr de Zee soo ver Landwaert ingedreven, dat ontelbare Menschen en Beesten verdroncken zijn, behalvens de kostelijcke Koopmanschappen, Dorpen en Steden, die hier door vernielt zijn. Dese Vloet is oock op Jafnapatnam gevoelt, en heeft daer mede merckelijcke schade gedaen aen de Fortificatien, Beesten en Landen, maer van Menschen zijnder weynig gesneuvelt.

Soo slaet Godt aen d'eene zy, en aen d'ander zy zegent Hy weêr; want voor weynig dagen is'er tyding gekomen, dat den Oorlog, nu eenige Jaren na den ander door de Ed. Compagnie op d'Oost-Kust van Java gevoert, ten eynde liep, en den Rebel Trouniaya, die al dat spel gerockent had, gesneuvelt is; 't welck ons doet verhopen, dat de Levensmiddelen, die nu in dese Volckrijcke Stadt seer dier zijn,

ons

ons overvloedelijcker van die kant, welcke als de Spijs-kamer is, sullen toegebracht werden, 't welck in dese slechte tijdt den gemeene Man groote verlichtenis sal toebrengen. Hier mede, by gebreck van verdere gedienstige stoffe, afbreeckende, sal ick U E. beveelen in de bewaring van de getrouwe en Almachtige Godt, biddende Sijn Majesteyt, dat Hy Sijn zegeningen over U E. gelieve te vermenigvulgen na Ziel en Lichaem, tot zaligheyt.

Terwijl wy nu van Aertbevingh spreecken / sullen wy mede gedencken de gene / die in Spangie / en bysonder tot Mallaga / is voorgevallen; doch eer wy echter daer van handelen / moeten wy verhalen de overvloepingen van Water / die aldaer zijn geweest.

Gants Spangie is dit Jaer met sulcken Droogte geplaegt geweest / dat niet alleen de Putten / Fonteynen en Revieren uytdroogden / maer oock den Oogst bedorf / soo dat verscheyde Luyden en Beesten / by gebreck van Water / zijn vergaen. En tegens den Herfst ontstonden sulcke Tempeesten en Aertbevingen / dat verscheyde Plaetsen daer noch het gevoelen van hebben. Met het begin van September was'er schier doorgaens Donder en Blixem / soo dat verscheyde Luyden daer van geraeckt wierden. Den Hagel viel oock soo sterck in Pardo (een Lusthuys van de Koningen van Spangie) en daer omtrent / dat het de grootste Bomen om ver smeet / en soo veel Vogels en Beesten doode / dat niet alleen het Velt / maer oock de Revier de Mancanarez / daer van bedeckt was: 't selve deed oock groote schade in 't Dorp van Foncarral: d'oude Brug van Aranda de Duéro wierdt door de Wateren van de Revier de Taegh / die overvloeyde / weggenomen / de welcke oock groote schade aen Aranjuez dede / alsoo het veel Menschen / Beesten / Bomen / Bruggen en Huysen mede sleepte. Diergelijcke schaden waren in meest al de Plaetsen van 't Koninckrijck / en verdroncken selfs daer door in een kleyn Dorp 40 Menschen: doch het meeste geschiede den 26 September tot Madrid / waer het Water sodanig over vloeyde / dat het selve in de Thuyn van de ongeschoeyde Augustijnen quam / en daer de Muuren om ver wierp. Het quam oock in de schoone Thuynen van de Gravinne van Ognate / en storte sigh verbolgens in Huys / waer de lage Huysing, die met brave Schilderyen en kostelijcke Meubelen was voorsien / heel bedorven wierdt: de Stallen / met een naburig Huys / wierden geruineert: En dese Stroom / om sigh een passagie te maecken / nam 50 voet van een stercke steene Muur wegh / en liep alsoo in de Revier van Prado: dese Revier / zijnde een van de kleynste van Spangie / swol door d'overvloeping van 't Water en de Regen sodanig op / dat het dese Muur bykans heel wegh nam / nevens 4 Ysere Roosters / en 't Kruys van Via Sacra: het worp de Brugh / die voor Buen Retiro loopt / om / en brack een steene Banck in 't midden door. De selve Beeck quam oock in de Thuynen van Nostre Dame d'Atocha / na dat het de Muuren omgestort hadde / en liep self in 't Hospitael Generael / alwaer het een steene Boog

Boog met sigh sleepte. Den 27 daer aen duurde ged. overvloeying noch / met Donder en Blixem / soo dat de Thuynen door 't Water van Mancanarez wierden geruineert / en de schoone Brugh van Toledo / bestaende uyt 60 Bogen / weggenomen. Den 28 swol de Beeck van Prado / door het Water / dat uyt de Bergen quam / sodanig op / dat het Velt rondom onder Water raeckte : de Koning van Spangie / die met de Coninginne dien morgen na Nostre Dame d'Atocha was gegaen / vond op sijn wederkeer het Prado vol Water / en al schoon een Karos korts te voren daer door was omgestort / soo oordeelde men echter / dat die van sijn Majesteyt wel konde passeren ; de selve wierdt derhalven na de Brugh van d'ongeschoeyde Augustijnen geleyt / maer daer omtrent gekomen zijnde / wierden de Muylen omgegoyt / en schoon sy haer tweemael oprechten / echter t'elckens weder neergestort / invoegen gemelde Karos noch met groote moeyte te rugh getrocken wierdt / en haer Majesteyten na Buen Retiro mosten retireren.

Wy komen weder tot Mallaga / welcke Stadt in 't Koninckrijck van Granade / aen de Middellandse Zee / en 25 mijlen van de Straet / is gelegen ; de selve is groot / rijck en wel bevolckt : hier voelde men 's Woensdags den 9 October een groote Aertbevinge / met soo hevige stoten / dat yder daer van verschrickt wierdt / doch de selve duurde niet langh : de Zee wierdt daer door soo beweegt / dat de Vissen van alle kanten uyt het Water sprongen / en de Schepen / die in de Haven waren / wierden wel 20 voeten verset / soo dat de Bootsgesellen niet anders dachten / of sy souden vergaen. De Haven en de Muuren / die aen de selve zyde zijn / wierden met haer Bolwercken / Torens en Fortificatien om ver geworpen. Van de 4 Parochien / daer de Stadt in bestaet / en daer in 4284 Huysen zijn / wierden 1057 t'eenemael vernielt / en 1259 sodanig aengetast / dat sy herbouwt mosten werden / alsoo sy onbewoonbaer waren. Verscheyde Kercken en kostelijcke Paleysen voelden mede d'uytwercking van dese Aertbeving : 15 Kloosters van Monnicken en Nonnen zijn vernielt / en voornamentlijck dat van St. Francois / daer niet een Steen op den ander is gebleven / en daer 14 Persoonen gedood en gequetst wierden. 4 Hospitalen / een Collegie / het Bisschoppelijck Huys / dat van Don Diego d'Argoté met sijn Toren / dat van Don Jean de Torrez / dat van Don Diego de Cordoua / en een schoon Huys van de Cathedrale Kerck / wierden mede om ver gesmeten : dese schoone Kerck / die in 't Jaer 1521 vergroot en verbetert is / beweegde verscheyde mael op sijn 2 zijden / sonder beschadigt te werden. In de groote Voor-stadt van los Percheles zijn 225 Huysen ter neer geworpen / en een groote party van d'Inwoonders onder de Ruinen begraven geworden / soo dat met de Stadt 1282 Huysen zijn geruineert. Soo ras d'Aertbeving ophield / ging den Bisschop met de Geestelijckheyt / op de Roomsse wijse / na de Cathedrale Kerck / alwaer het Sacrament ten toon wierdt gestelt / de Mis gecelebreert / en Godt aengeroepen / om sijn Genade af te bidden. Verscheyde Inwoonders vertrocken sig

oock te Landewaert/ vreesende nochmaels van een Aertbeving aengetast te werden. Rondom Mallaga schudden en stortten noch veele Huysen ter neder. De Aerde opende sigh op verscheyde Plaetsen/ en wierp soo overvloedig Water uyt/ dat het de Revier deed opswellen en overlopen. Verscheyde Huysen in de Dorpen wierden of geschud of ter neer gesmeten. Tot Pizarra/ een Burgt/ 4 mijl van Mallaga/ bestaende uyt 24 Huysen/ wierden 15 daer van geruineert/ eenig Gebergte verset/ en verscheyde Menschen en Beesten weggenomen. Tot Alhabrin de la Torré/ 2 uren van Mallaga/ opende sigh de Muur 4 voeten breed/ en quam daer na weder t'samen. De Colommen van Jaspis in de selve Kerck wierden van haer Pedestalen genomen/ en weder daer op geset. Tot Competa/ 6 uren van de Stadt/ bleef van de Kerck niet over als den Tabernakel en een Crucifix: het Klockhuys steunde maer alleen op een overblijfzel van een Muur/ en de groote Klock was op verscheyde plaetsen gespleten. Tot Aloizana wierden 40 Huysen ter neder geworpen; gelijck getal in de Stadt Cartama/ en soo veel tot Coin/ en in alle dese Plaetsen wierden veel Personen gedood. Tot Groot-Alhabrin was de Kerck met 140 Huysen vernielt; 53 waren onbequaem om te wonen/ en d'andere hadden sigh alle beweegt. In de Stadt Mijaz/ 5 uren van Mallaga/ zijn 37 Huysen ter neder gesmeten/ en 15 Personen in de 2 laetste Plaetsen doodt gebleven. In de Stadt van Benal-Madéna is de Kerck om ver gevallen/ en alle de Huysen wierden onbewoonbaer gemaeckt. In de Stadt van Veles-Mallaga opende sigh d'Aerde/ en deed de Revier/ die daer dicht by loopt/ opswellen/ soo dat het Water sigh 10 Piecken hoog boven sommige Huysen wierp/ en met desselfs val een groot getal daer van te grondt storte. Tot Alora wierden mede verscheyde Huysen ter neder geworpen/ en beschadigde al d'andere/ en bysonder het Klooster van St. Francois. Alle de Kercken van Granade zijn mede geschud/ en daer was selfs een Capel in de Kerck van la Mercy ter neer gevallen/ soo dat het daer omtrent een droevig voorval voor d'Ingesetenen was.

In 't begin van July gebeurden 't aen 't Hof tot Lissabon/ dat een gebraden Hoen/ dat eerst aen den Prince en de Coninginne was gebracht/ en vervolgens aen de Princesse Infante/ doch niet gegeten werdende/ by een van d'Officiers/ de Taeffel dienende/ aen sijn Vrouw wierdt gesonden/ welcke 't selve soo dra niet gegeten hadde/ of viel van qualijckte om ver/ soo dat het gerucht sigh aenstonts verspreyde/ dat men d'Infante had willen vergeven; doch na nauwer ondersoeck wierdt bevonden/ dat de Vrouw een Colijck had gekregen/ welcke cesserende/ het geruchte oock verydelde/ te meer noch/ om dat men bevond/ dat d'Infante self daer van geproeft had/ sonder eenig leet gevoelt te hebben.

Een ander voorval verstelde de Portugijsen niet min/ want al voorleden Jaer een Huwelijck gesloten zijnde tusschen de Hartog van Savoyen en d'Infante van Portugael/ soo was bestemt/ dat den Marquis de Dronero wegens

gem.

gem. Hartog na Lissabon soude komen / om d'Onder-trouw in dessels naem met d'Infante te doen; en ten dien eynde had oock sijn Majesteyt van Vranckrijck een Oorlog-schip / 't geen door den Ridder de Lery gecommandeert wiert / geveștineert / om ged. Marquis na Lissabon over te halen: maer 't gem. Oorlog-schip / sonder dat het den Marquis noch in had / voor aen de Revier van Lissabon komende / wierdt van 2 Portugijsse Schepen ontmoet / die hy wilde doen strijcken / maer d'andere sulcks weygerende / soo brande hy ten eersten daer op in / en dreef haer op de vlucht; doch 't gerucht hier van tot Lissabon komende / soo wierdt het Volck soo ontstelt / dat sy de Franssen te lijf wilden / en oock al eenige aentasten; maer den Prince Regent van bezadigder gemoed / en wel wetende / dat hem aen de vriendtschap van Vranckrijck veel gelegen was / stutte de vordere feytelijckheyt / soo dat noch alles in der minne afliep.

Vranckrijck was in het Na-jaer seer met Koortsen gequelt / waer van niet alleen de gemeene / maer oock de Grooten wierden aengetast / en daer onder den Dausijn / Dausine / Prins van Condé en andere / soo dat men al voor haer dood begon te vreesen: den Prins van Condé gebruyckte de Remedie van een Engelsse Doctor / die sigh aldaer bevond / en Talbolh was genaemt / en wierdt na eenige tijdt daer door genesen: de Dausine / als het hartste niet aengetast / geraeckte die mede quijt / maer den Dausijn had meerder gevaer / en dewijl aen sijn Persoon veel gelegen was / alsoo de Successie van de Kroon daer in bestont / soo wilde sijn Majesteyt de Remedie van den Engelssen Doctor mede wel gebruycken / doch wilde eerst weten van wat substantie de selve was / 't geen gem. Doctor weygerende / vermits hy oordeelde / dat sijn Konst dan gemeen soude wesen / ten zy hem 50000 Kroonen daer voor wierden gegeven / soo dacht hooggед. sijn Majesteyt desen eysch al te exorbitant / invoegen na eenige deliberatie goet gevonden wierdt / dat men de Remedie van eenen Philips / die Discipul van desen Doctor had geweest / soude gebruycken; de selve wierdt wel goet gevonden voor eenige tijdt / dewijl den Dausijn de Koorts daer mede quijt geraeckte / maer die gaf hem echter geen volkomen bevrydingh / invoegen den voorn. Engelssen Doctor weder daer over gehaelt wierdt / en sijn misslagh bemerckende / vrywillig aenbood / om de substantie te seggen / gelijck oock geschiede; en alsoo men de selve van goede stof oordeelde / nam den Heer Dausijn dese Remedie in / en wierdt t'eenemael daer door van de Koorts verlost / alhoewel het noch al eenige tijdt aenliep eer hy sijn volkomen gesontheyt weder kreegh: Gemelde Doctor wierdt van sijn Majesteyt met een brave Vereering hier over beschoncken / en alle Jaren 2000 Kroonen Pensioen toegeleyt.

In 't laetst van October is tot Ceulen een sonderling voorval uytgebarsten / wijl de Magistraet en Gemeente op haer Burgermeesters onvernoeght (om dat sy meenden / dat die haer in de bedieninge van de Stadt niet trouwelijck ge-

gedragen/ op onbehoorlijcke wijsen na Eer-Ampten gestaen / de Gemeente berooft / en onbehoorlijcke Geschencken ontfangen hadden) de selve reeckeningh van alles wilden af-vorderen : doch dewijl dit soo wat in de mont van yder liep/ kreeg d'eene Burgermeester / Wolfskeel genaemt / gelegentheyt / om het in Bergs-landt t'ontsnappen/doch de 2 andere/genaemt Kroonenburg en Krebs/ of sigh niet schuldig oordeelende / of niet denckende/ dat men op die wijse tegens haer soude procederen/ bleven binnen Ceulen / invoegen sy / benevens meer andere Beampten / die men daer oock annex aen oordeelde / gevangen genomen wierden : de Magistraet versocht wel aen de Hartogh van Nieuwburgh / dat haer gem. Wolfskeel mocht overgelevert werden / maer die sloeg het plat af/ invoegen hy in December / op confiscatie van sijn Goederen / met Trommelslagh wierdt ingeroepen / doch niet comparerende / soo wierden sijn Goederen aengetast/ en sijn Huys/ 't geen men wel het schoonste binnen Ceulen oordeelde/ aen den Pausselijcken Nuntius verhuurt. Sijn Keyserl. Majesteyt hier van bericht / schreef aen de Stadt / dat sy met haer proceduren soo lang stil souden staen / tot dat den Grave van Ottingen aldaer soude gekomen zijn / om sig over de disordres te informeren/ en de saecken te helpen accomoderen : gem. Grave quam oock ten dien eynde aldaer in 't midden van December / en wierdt door eenige Gedeputeerden van de Magistraet en Gemeente besocht/ die hem voorhielden/dat het geen tegens de ged. Gevangens ondernomen wiert/niet uyt oproer of quade genegentheyt van 't Volk geschiede/maer alleen om de Geltmiddelen na te sien / dewijl men / al schoon in 10 Jaer meer als oyt te voren gecontribueert was / de Stadts Kas ledig vond / en dat sy daerom alleen maer reeckeningh hadden begeert ; oock dat men menigvuldige blijcken van haer quade administratie vond / en dat sijn Keyserl. Majesteyt seer qualijck geinformeert most wesen/ soo hy de Mediatie/ op 't versoeck der schuldige / wilde aennemen; verklarende vorders / dat sy hem in die gelegentheyt niet konden admitteren. Invoegen ged. Grave / siende dat hy daer niet konde opdoen / na eenige dagen verblijf vertrock : En onderwijl arbeyde de Magistraet aen 't opmaecken van de Sententie tegens den gevluchten Burgermeester Wolfskeel/ die echter niet voor 't naeste Jaer uytgesproken wierdt.

De Keurvorstinne van Brandenburgh verloste den 29 September van een jonge Princesse/ die sonder groote pracht gedoopt wierdt.

De Coninginne van Denemarcken gelag mede den 5 November/ 's morgens ten half 3 uren / van een jonge Prins / die / gedoopt werdende / Carolus wierdt genaemt.

In tegendeel storf in 't begin van November Graef Anthony van Oldenburg / zijnde een Natuurlijcke Zoon van den overleden Graef / en die van sijn Majesteyt van Denemarcken / wanneer 't Graefschap aen den selven by Erffenisse verviel/ aldaer tot Stadhouder was gestelt.

Na

Na dat het Huwelijck tusschen de Koning van Sweden en de Princesse van Denemarcken was gecelebreert / gelijck laetst is geseyt / wierdt tegens October een Rijckxdagh uytgeschreven / om 't Rijck Sweden weder in sijn vorige postuur te stellen / dewijl het door den laetsten Oorlog seer in Gelt-middelen en Macht was vermindert: de selve wierdt den 15 October begonnen / na dat sijn Majesteyt met de Stenden den Godtsdienst in de Kerck van 't Slot alvorens bygewoont hadde / als wanneer den Super-Intendent uyt Narwa / Heer Dr. Burry / de Predicatie dede / en de helft van 't 9 vers van het 16 Capittel van 't tweede Boeck der Chronijcken uytleyde. Uyt de Kerck begaven sigh de Stenden na de Rijckx Zael / en den Koningh volgde haer met 16 Raden: soo als sijn Majesteyt sigh voor sijn Throon geset had / dede den Heer Graef Bengt Oxenstierna d'Aenspraeck in dessels naem aen de geseyde Stenden: En na dat sulckx gedaen was / wierden de Propositien door den Heer Cancelery-Raet Hooghuysen opgelesen / die in de 4 volgende Poincten bestonden.

1. DAt alsoo het Rijck tegenwoordig met den lieven Vrede gezegent was, hoe men de selve en des Rijckx seeckerheyt door Alliantien van buyten best soude behouden.

2. Het oprechten van een considerable Oorlogs-Vloot, met alles wat daer toe vereyscht en van noden was.

3. Het verstercken der Lant-Militie, om de Frontieren daer mede te voorsien.

4. Eenige middelen te beraetslagen, om 't Rijck uyt de swarigheden, daer het selve tegenwoordig in stack, te redden en te helpen.

Na dat dese Poincten afgelesen waren / dede den Landt-Marschal / Heer Nicolas Flemming / een Oratie aen sijn Majesteyt uyt de naem van de Ridderschap / den Aerts-Bisschop voor de Geestelijckheyt / den Burgermeester Tegener voor de Burgery / en eyndelijck een Boer voor de Boeren. En wierd / na veele debatten / en dat de Burgery en Boeren hevig gestaen hadden / om de Goederen / die by Donatien van de Kroon verbreemt waren / daer weder aen te hechten / den 2 December gem. Rijckxdagh geëyndigt / en een Besluyt vast gestelt / daer van wy / om dat het te groot loopt / alleen de substantie / gelijck als volgt / hier sullen invoegen.

NA bedancking aen sijn Koninckl. Majesteyt over de gesloten Vrede, stonden sy toe (te weten, de Ridderschap en Adel) dat de Scheeps-Vloot, die in den laetsten Oorlog veel schade had geleden, op de voet van 't Jaer 1664 herbout soude werden in de tijdt van 2 Jaren, doch dat die van Calmar, Lehn en Blekingen, daer veel Eecken-Hout lagh, alleen souden gehouden wesen, om het gem. Hout op de behoorlijcke Plaetsen te voeren. Tot weder-oprechting van d'Armee bewilligde de Ridderschap, dat 3 Uytschryvingen op haer Boeren souden gedaen werden, 2 in 't Jaer 1681 en 1682, en de derde, soo het de nood vereyschte, in 't Jaer 1683,

en dat van 18 Huysen of Hoven, tegens 10 Kroonen elck Huys, een Soldaet soude onderhouden werden in de 2 eerste Jaren, maer in 't derde van elcke 20 Huysen; waer buyten noch gehouden wierden de Adel-huysen en andere, die sedert het Jaer 1638 niet geschat waren: doch dat wegens de Factoryen, Jagers-Stant, &c. daer misbruyck in geweest had, wierdt aen sijn Koninckl. Majesteyt gelaten, om daer een getal Manschap op te houden: En wat de onderhouding der Bootsluyden belangde, die soude op d'oude voet geschieden. Den Adel bewilligde, dat sy alle Jaren van yder Hof 5 Rijckxds. tegens Michiels-dagh souden geven, te reeckenen 3 Rijckxds. kopere Munt tegens een van silvere Munt; en soo iemant de selve Hoven in pant mocht aennemen, soude die gehouden zijn, om dit Gelt op te brengen; hier van waren echter haer Adelijcke Hoven, en die sedert het Jaer 1638 niet geschat waren, bevrijd: private Personen, aen wie eenige Goederen verpant waren, souden de vijfde Penning van Interest moeten geven. Van Scheeps-parten, &c. soude de tiende Penning moeten komen; en diegene, die iets in desen Tax verswegen, souden 2 Jaer Interesse moeten verliesen. Vorder wierdt geconsenteert, dat alle Graefschappen en Heerlijckheden, die voor of na 't Jaer 1604 waren uytgegeven, 't zy allodiael of feudael, met het aenstaende Jaer 1681 weder aen den Koning gerestitueert souden moeten werden, en dat de selve als van te vooren de eygendom souden behouden; en mosten alle Konings Hoven, Adel Hoven, &c. met de Renten van 1655 tot 1681 werden gereduceert. Oock wierden alle Besluyt-Goederen in Sweden, Finlandt en d'Inlandtse Provintien, die over de 600 Rijckxds. aen silvere Munt bedroegen, aen den Koningh toegewesen, doch daer onder verbleef aen de Ridderschap en Adel; en soo iemant, die eenige daer boven had, de selve wilde weder inkopen, wierdt het vry gelaten, doch van Graefschappen en Heerlijckheden soude afgeslagen zijn. De vryheden van Impoften op de gene, die over de 600 Rijckxds. hadden, wierden aen sijn Koninckljjcke Majesteyt mede afgestaen; doch aen den selven oock gelaten, om arme Officiers, die haer Goederen mosten overgeven, te begiftigen; gelijck oock met een versoeck, en dat de koop van Koninckl. Goederen, die van de Koningen selfs was geschiedt, mocht geconserveert werden, en dat de Goederen, die met contant Gelt gekocht waren zedert het Jaer 1655, aen haer Besitters mochten blyven, dewyl voor die tijt de selve genoeg uytgevorst waren, &c. Den Koning wierdt oock versocht, dat hy 't Rijckx-besluyt van Anno 1655 ten eersten in 't werck wilde stellen. De Geestelijcke Goederen in Lijflandt, die Anno 1655 in twijffel getrocken waren, wierden aen sijn Majesteyt oock toegewesen: In Estlandt van gelijcken, als mede in Ingermanlandt, behalvens de Capitulatien en Leen-Rechten, &c. van Koning Gustavus A°. 1623. De Geestelijke Goederen in Bremen en Verden, en de Tafel-Goederen in Pomeren, Rugen en Meckelenburg mosten den Koning oock gereduceert werden; gelijck oock in Schoonen, Hallandt, Blekingen, Bahus en Jempterlandt de Donative Goederen: hier by wierdt gemelt, dat gem. Goederen noyt weder van de Kroon souden mogen afgetrocken werden, en dat dit d'eenige en laetste Re-

Reductie was, die de Standen souden toestaen. De Geestelijcken consenteerden oock in 't vijfde van d'Inkomsten van haer Gewassen, doch mits conditie, dat sy het daer in of in koper Geldt souden mogen betalen. De Pastoren ten platten Lande beloofden van 64 Hoven in 't Jaer 1681 en 1682 yder Jaer 6 Tonnen Koorn te geven, mits conditie, dat sy voor yder Ton 9 Marck silver mochten opbrengen; doch, indien het de gelegentheyt mede bracht, souden sy daer van verschoont blyven. Van 64 Man soude tot de Scheeps-Vloot in 't Jaer 1681 drie Marck silver, en 1682 de helft, zijnde anderhalve Rijckxdaelder, gegeven werden. Den tiende Penningh soude oock van d'Interesten van vruchtbare Capitalen betaelt werden. De Burgerschap, boven dat die een gedeelte van haer Accijnsen afstont, bewilligde oock tot de Scheeps-Vloot en Soldatesque, 't geen de selve in 't Jaer 1674 had toegestaen, gelijck mede het tiende en vijfde van d'Interesten van Scheepsparten, &c. en vruchtbare Capitalen. Van Eygendoms Inkomsten soude mede de vijfde Penningh betaelt werden. De Boeren bewilligden noch voor de Scheeps-Vloot in 't Jaer 1681 en 1682 voor 't eerste Jaer 2 Rijkxd. en voor 't tweede een Rijckxd. van yder Hooft, en tot de Soldatesque in 3 Jaren yder Jaer de tiende Man.

Na den geëyndigden Rijckxdagh wierdt besloten / dat de Coninginne haer Intrede binnen Stockholm soude doen / en gekroont werden / gelijck oock op de volgende wyse geschiede.

Haer Koninckl. Majesteyt quam den 4 December / ten 2 uren 's namiddags / met een groot gevolgh / als in processie / in Stockholm / en dat in de volgende orde: Eerstelijck reed een Marschalck voor uyt / daer na volgden 250 welgemonteerde Trawanten / d'Officiers in geborduurde Klederen, en de Guarde te voet / bestaende in 12 Compagnien / alle met nieuwe Klederen en Vaendels: hier op quam 't Koninkl. Regiment te paert / 1000 man sterck / met Kolders en Harnas gemonteert: toen vertoonde sigh de Ridderschap te paert / alle met geborduurde Klederen en Schabracken / seer kostelijck verciert / soo dat alles van Gout en Silver blenck: daer op volgde de Velt-Marschalck en Generaliteyt / en eenige Karossen / schoon opgesmuckt / met kostelijcke Paerden / daer de Rijckx-Raden en Bedienden in saten / tusschen welcke de schoone Karos van hare Majesteyt met Gout geborduurt / en van 6 schoone Paerden / Isabelle-couleur / getrocken / welckers Deck-kleden en Tuygen niet anders als met Gout en Edele Gesteenten geborduurt waren / quam, rondom haer Majesteyts Karos gingen 24 Trawanten / alle in schoone Goude en Silver geborduurde Klederen / en daer achter volgden 8 Pagien met Mantels / alle met Silvere en Goude Gallon beset: Toen vertoonden sigh noch 2 vergulde ledige Karossen van de Coninginne / met 6 Paerden / en daer na 2 andere / met haer Staet-Juffers: daer op quamen 2 Compagnien jonge welgemonteerde Burgers te Paert. Wanneer sy voor 't Wees- of Kinder-huys in de Stadt quamen / stonden daer alle Kinderen op een gemaeckte Galdery / half geel en

half-

half blauw gekleed / welcke op haer Majesteyts aenkomst begonden te singen: Hoe schoon licht ons de Morgen-Ster, &c. De Burgerschap stont over-al daer haer ged. Majesteyt passeerde aen beyde zyden in de Wapenen / en sy toog door 2 Eeren-Poorten / d'eene op de Noorder-Brugh en d'andere wat dichter aen 't Slot opgerecht zijnde. Ter halver wege stont haer Majesteyt stil/en commandeerde den Marschalck Asschenbergh / dat de Burgerschap voorby haer soude passeren / 't geen oock geschiede / en namen de selve daer na in haer vorige ordre weder post/als wanneer sy weder voorby haer passeerde. Met dese Ceremonie op 't Slot gekomen zijnde/ wierdt uyt alle de Stucken een generael salvo gegeven / te weten / van 't Slot 24 / dat men de 3 Kroonen noemt / van den Brunckenberg 18/ van de Scheepsholm 50/ Zuyderholm 14/ en Zuyder-sluys 16; daer na dede de Guarde te voet een salvo uyt Musquetten/ gelijck oock de Trawanten te paerde uyt haer Carabijnen en Pistolen; dit wierdt van de Burgery te paert nagevolgt / en vervolgens oock van de Burgery te voet: de gantsche Nacht was de Stadt vol vreugt / alle Huysen waren met Lantaerns / des Konings en Conincins Wapens behangen / en de Torens staecken af/ als of sy vol Vuur stonden / sulcken glans gaven de Lantaerns en Fackels; kortom dese Intocht geschiede seer magnificq en heerlijck. 's Anderendaegs den 5 geschiede de Krooning: de Weg van 't Slot tot in de groote Kerck van St. Nicolaes en 't Autaer was met rood Laken behangen / waer over beyde haer Majesteyten 's middags ten 12 uren in volle processie en Koninckljjcke Klederen na ged. Kerck gingen; den Koning ging voor/ met de Kroon op 't Hooft/ hebbende een wit Kleed aen / en daer over een roode Sammijte Koninckl. Mantel / die met Hermelijnen geboert was; 2 Kamer-Jonckers droegen de Sleep / en over sijn Majesteyt wierdt een Hemel van wit Silver-doeck door 4 Kamer-Jonckers gedragen: haer Majesteyt de Coningimme was oock in witte Klederen/ en met een roode Sammijte Mantel/ met witte Hermelijnen geboert/ omhangen / en over haer wierdt mede een witte Hemel van 4 Kamer-Jonckers gehouden / doch de Sleep droegen 4 Kamer-Jonckvrouwen: den Koning presenteerde sigh in sijn Habijt voor het Autaer / en wierdt / na een gehouden heerlijck Musijck/ de Coningin oock by den Autaer gebracht/ alwaer van d'Aerts-Bisschop van Upsal het Sermoen tot de Krooninge wierdt gedaen / en van den selven omtrent 2 uren de Coninginne de Kroon op 't Hooft geset / en haer de Scepter en Appel in de Handt gegeven: dit geschiedt zijnde / soo wierdt het selve met een seer heerlijck Musijck / Paucken- en Trompetten-geschal bekent gemaeckt; waer op als in een oogenblick van het Slot / Brunckenbergh/ Scheepsholm / Zuyder-sluys en Zuyder-schans 't Canon gelost wierdt / en van de Guarde te paert / de Trawanten / de Burgerschap / de 12 Vaendels te voet / en over de 1000 Man Ruytery een generale salvo geschiede. Hier na wierden beyde hare Majesteyten/in haer Koninckl. Klederen/en met de Kroon op 't Hooft / in de vorige ordre weder uyt de Kerck in 't Slot gebracht / alwaer de

de Koninckl. Maeltijt gehouden / veel silver Gelt uytgeworpen/ en verscheyde Fonteynen van roode en witte Wijn uytgestort wierden / werdende alles met een heerlijck Vuurwerck besloten. Daer waren wel verscheyde Sprencken hieren daer ter eeren van den Koningh en Coningiñe opgerecht / doch om de kortheyt gaen wy die voorby.

Sijn Czaarsse Majesteyt van Moscovien nam dit Jaer de resolutie / om sig in den Huwelijcken Staet te begeven / en dede ten dien eynde alle de deftighste Maegden van sijn Rijck opsoecken/ onder de welcke hy eene vond/ die hem best behaegde / genaemt Ophimia Routefski, Nicht van Simon Ivanowitz Sabarofski; invoegen dat dit Huwelijck in Augusti wierdt gecelebreert.

In 't laetst van 't Jaer is tot Koningsbergen mede een Huwelijck gecelebreert tusschen Prins Lodewijck van Brandenburgh / tweede Zoon van den Heer Keurvorst van Brandenburgh / en de Princesse Radvivil, zijnde een seer rijcke Princesse uyt Littauwen / en wierdt het selve met alle bedenckelijcke pracht en ceremonien voltrocken.

Wy keeren weder na Engelandt / als het Toneel / daer yder de oogen op geslagen had. Wy hebben laetst geseyt/dat het selve tegens den 31 October by een was geroepen/ en als-dan soude vergaderen / 't welck oock geschiede / want sijn Majesteyt quam dien dagh in 't Hooger-huys/ en na dat hy 't Lager-huys mede aldaer had beroepen / dede hy aen 't selve de volgende Harangue / die in een Papier/ alsoo de selve vry lang was/ was opgestelt.

Mylords en Edelen.

DE verscheyde Prorogatien, die ick hebbe gedaen, hebben seer voordeelig voor onse Nabuuren geweest, en seer dienstig voor my, alsoo ick de tijt heb geëmployeert tot het maecken en voltrecken van een Alliantie met de Kroon van Spangie, ingevolge van die, welcke ick hadde met de Staten van de Geunieerde Provintien, en sy insgelijckx hadden met Spangie, bestaende in een mutuële verbintenisse tot secours en defentie. Ick hebbe alle de redenen van de Werelt te geloven, dat het gene, 't welck soo seer begeert was by de voorgaende Parlementen, nootsakelijck seer aengenaem voor uw moet zijn; alhoewel sommige wel konden gewenscht hebben, dat dese mesures eerder hadden genomen geweest; doch niet een Mensch kan met reden dencken, dat het nu noch te laet is, want die, welcke dese Alliantien begeeren te maecken, en welcke die begeeren te breecken, van een ander opinie zijn. En soo dese zijn de beste mesures, die genomen souden konnen werden, tot de verseeckertheyt van Engelandt, en de rust van 't Christendom, soo konnen sy niet feylen in haer oogwit te bereycken, en de selve noch verder uyt te breyden en voort te setten, ten waer onse verdeeltheden van binnen onse vriendtschap van buyten van minder consideratie quamen te maken. Om dit, soo veel mo-

mogelijck, te voorkomen, soo vind ick goet aen uw te vernieuwen alle de verseeckeringen, die begeert konnen werden, dat niet van mijne zyde sal gebreecken, om uw volkomen satisfactie te geven, 't geen gy kond wenschen, tot de versekertheyt van de Protestantse Religie, welcke ick volkomen ben geresolveert te maintineren tegens alle de Conspiratien van onse Vyanden, en met uw te concurreren in eenige nieuwe remedien, welcke voorgeslagen sullen mogen werden, en bestaen met de preserveringe van de Successie van de Kroon, in de oprechte en wettelijcke loop van de nederdalende Linie. En ingevolge van dien, soo recommandeer ick uw de verdere Examinatie van 't Complot te vervolgen, met een strict en onzydig ondersoeck. Ick achte mijn self niet seecker, noch oock uw, tot dat die saeck afgedaen zy, en derhalven sal nodig zijn, dat de Lords in den Tour spoedigh te recht werden gestelt, op dat Justitie magh gedaen werden. 't Is niet van noden, dat ick uw segge, in wat gevaer de Stadt Tanger is, en van wat gewicht het is, die voor ons te preserveren. Ick hebbe, tot een machtige last en onkosten, een seer considerabel Secours derwaerts gesonden; maer om genoeghsaem soo grooten Macht te maintineren, als dien Oorlog sal vereysschen, en de nieuwe Wercken en Fortificatien te maecken, sonder welcke die Plaetse niet lang sal konnen gehouden werden, werdt soo grooten Som vereyscht, dat sonder uwe hulp 't selve niet aen te vangen is: derhalven legge ick de saeck voor uw open, en versoecke uw Advys en Assistentie. Maer dat ick estimeer boven alle de Schatten in de Werelt, en dat my grooter sterckte en reputatie sal geven, soo wel thuys als buyten, als eenige Schat kan doen, is een perfecte Eendracht onder ons selven. Niets als dat kan 't Koninkrijck herstellen tot die sterckte en kracht, als 't selve schijnt verloren te hebben, en ons verheffen tot die consideratie, welcke Engelandt gewoonlijck heeft gehad. Alle de Oogen van Europa zijn op dese Vergadering geslagen, en dencken, dat haer eygen geluck of ellende, soo wel als 't onse, daer aen dependeert. Indien wy soo ongeluckigh souden wesen, dat wy in sodanigen misverstant onder ons selven souden vervallen, als onse vriendtschap onseecker soude maecken, om op te vertrouwen, soo sal 't geen wonder zijn, dat onse Naburen nieuwe Resolutien sullen nemen, en misschien sulcke, als fatael voor ons souden konnen wesen. Laten wy derhalven sorge dragen, dat wy onse Vyanden niet begunstigen, en onse Vrienden discourageren met eenige ontydige disputen. Indien sulckx komt te gebeuren, soo sal de Werelt sien, dat het mijne faut niet is, want ick hebbe gedaen alles wat voor my mogelijck was te doen, uw in vrede te houden, terwyl ick leve, en uw soo te laten, als ick sterve; maer van soo grooten voorsichtigheyt en soo goede affectie als de uwe kan ick niet van dien aert vreesen, maer ick vertrouwe op uw alle, dat gy uw uytterste debvoiren in dit Parlement sult aenwenden tot een goede en geluckige conclusie.

Den Cancelier seyde daer op, dat het Lager-huys een Spreecker soude konnen verkiesen; gelijck oock aenstonts gedaen wiert, en is, op de voorslag van My-

Mylord Russel / eenen Mr. Williams verkoren / de welcke dien namiddagh noch van sijn Majesteyt wierdt geapprobeert. 't Lager-huys procedeerde datelijck tot het doen van de Test onder hunlieden; maer het Hooger-huys des Konings Harangue in acht nemende / delibereerden tot het opstellen van een Addres aen sijn Majesteyt / waer by al de gene / die binnen 2 Maenden nader ontdecking van 't Complot souden doen / pardon souden bekomen: 't selve wiert mede in 't Lager-huys gesonden; maer alsoo men daer oordeelde / dat dit al te ampel was / en dat oock de Lords in den Tour sig daer mede souden konnen behelpen / soo begeerde 't gem. Huys / dat'er in geinflueert soude werden / dat het Pardon alleen voor die gene soude zijn / die ontdeckingh tot satisfactie van het Huys deden / en die reets niet waren beschuldigt en gevangen geset: maer alsoo dit weder al te strickt was / wierdt op den 7 November de volgende Addresse wegens die materie aen den Koning overgelevert.

Met believen van uw Majesteyt.

WY uw Majesteyts gehoorsaemste en getrouwste Onderdanen, de Communs, in 't Parlement vergadert, seer yverig zijnde voor de preservatie van de Protestantse Religie, uw Majesteyts geheyligde Persoon en Gouvernement, en geresolveert zijnde te vervolgen, met een scherp en onzydig ondersoeck, het vervloeckt Paeps Verraet, 't welck ontdeckt is by de 2 laetste Parlementen, en 't welck gevoert en aengevangen is by machtige en rustelose practijcken en machinatien, specialijck gedurende het laetste Reces van 't Parlement, waer door verscheyde Personen afgeschrickt en moedeloos gemaeckt zijn, om te verklaren 't gene sy daer van weten: Soo versoecken wy uw Majesteyt ootmoediglijck, dat, tot securiteyt van sodanige Personen, welcke willig zijn om bewys te geven, of vordere satisfactoire ontdeckinge, raeckende 't selve, aen dit Huys te doen, het uw Majesteyt magh believen uw Koninckl. Proclamatie uyt te laten gaen, verseeckerende alle de geseyde Personen van uw gratieus Pardon, indien sy sodanige Bewysen geven, of ontdeckinge doen.

Sijn Majesteyt gaf haer een gunstig antwoort / en betuygde / dat hy haer in 't ontdecken van het Verraet wilde helpen / gevende oock ten dien eynde 2 dagen daer aen de volgende Proclamatie uyt.

CHARLES R.

ALsoo wy door een Koninckliјcke sorge aengedaen werden, om de ware Protestantse Religie vastelijck te verseeckeren, en onse getrouwe Onderdanen dien aengaende volkomene satisfactie te geven. Soo IS'T, dat wy, om de schrickelijcke en verfoeyelijcke Paepse Conspiratie soo veel te krachtiger te ontdecken, en alle die gene, die eenige kennisse daer van hebben, soo veel te meer te animeren, om 't gene sy dien aengaende mochten weten, te komen ontdecken, geraden gevonden hebben dese Koninckl. Proclamatie te doen publiceren, waer by wy onse

Genade en Pardon beloven en verseeckeren aen alle die gene, de welcke binnen 2 Maenden na dato deses eenige informatie en getuygenisse aengaende de gemelde Paepse Conspiratie sullen komen te geven. Aldus gedaen in ons Hof tot Withal den 9 November 1680, en van onse Regeeringe het 32ste.

Dangerfield / zijnde een van de Getuygen van 't Complot / was ondertusschen in 't Lager-huys ontboden / terwijl men daer over de staet van de Natie handelde / om een breeder bericht van verscheyde dingen te geven: hy bracht derhalven daer eenige Beschuldigingen tegens de Hartog van Yorck/de Graef van Anglesey / de Graef van Peterboroug / den Opper-Rechter Scrogs en Sr. Robert Payton in / doch die van de laetste wierden 't swaerst opgenomen/ alsoo hy eenige tijdt daer na door den Spreecker / Mr. Williams / uyt het Lager-huys wierdt geset. En ondertusschen quam den Secretaris van den Portugijssen Ambassadeur / genaemt Don Francisco Ferrea in / en verklaerde / dat gemelde Ambassadeur hem 50000 Ponden belooft had / soo hy de Grave van Schaftsbury / Oates / Bedlow en Dugdale wilde dooden; dat hy het selve al voor eenige Maenden aen de Grave van Clarendon had bekent gemaeckt; en dat hy / voor en na Wakemans Justitie / de Tolck tusschen gem. Ambassadeur en den Opper-Justicier Scrogs was geweest: Doch of het selve soo breed is geweest / is twijffelachtigh / alsoo 't Lager-huys niet verder in die saeck gedaen heeft / als alleen een Pardon voor gem. Dangerfield / Don Francisco Ferrea en andere / die mede nader Getuygen tegens het Complot inbrachten / by sijn Majesteyt versocht/ 't welck haer oock wierdt toegestaen.

Den Opper-Rechter North wierdt mede ingeroepen/ om de Getuygenissen van Bedlow over te geven; doch seggende/ dat hy die aen den Raedt had overgegeven / soo wierden de selve van daer gehaelt / en voor 't Lager-huys gelesen.

Ondertusschen wierdt by 't Lager-huys mede ondersoeck gedaen wegens het presenteren van Petitien aen sijn Majesteyt tot het sitten van 't Parlement; en dewijl sy 't selve een ontwijffelbaer Recht van de Onderdanen van het Koninckrijck oordeelden / verklaerden sy / dat de gene/ die aen den Koning hadden voorgedragen/ dat sulckx oproerig was/ de Privilegien van 't Vaderlandt hadden verkort of verraden / en banden derhalven eenige/ die sigh daer tegens hadden gekant/ uyt haer Vergaderinge.

't Gemelde Lager-huys voer daer op voort tegens de Roomsse / en leverde ten dien eynde aen sijn Majesteyt het volgende Addres over.

WY uwe Majesteyts gehoorsaemste en onderdanigste Subjecten, de Commons in 't Parlement vergadert, erkennen met danckbare herten uw Majesteyts voorgaende Declaratien van vasthouding aen de Protestantse Religie, tot preservatie en protectie van dien, en hebt daer van uwe verdere verklaringe in uw gratieuse Aenspraeck aen beyde de Huysen van 't Parlement in 't openen van 't selve

ve gedaen, by welcke uw Majesteyt ons beliefde te commanderen, strictelijck te vervolgen het schrickelijck Paeps Verraet, sonder 't welcke (wy gedragen ons aen uw Majesteyts oordeel) dat noyt uw Persoon, noch Gouvernement, noch Protestantse Onderdanen behouden konnen wesen, als zijnde een gedeelte van de Roomsse Religie of Papery, waer het te bekomen is, alle Protestanten, beyde den Prince en 't Volck, te extirperen: 't Welck heeft gecauseert in de Regeeringe van uw Koninckliјcke Voor-Vaders, sedert de Reformatie, de groote voorsorge, van haer Onderdanen te verbinden tegens het weder-keeren onder het Pauselijcke Jock, tot die Eeden, waer by sy sweeren de Getrouwheyt aen haeren Prince. En alsoo nu de Oogen van alle de Protestantsche Koninckrijcken ende Staten op ons geslagen zijn, en sien op uw Majesteyt, als het Koninckliјcke Hooft van soo veel Protestantsche Landen, ende niet anders kan gehoopt werden, als een geluckige volkomen verseeckeringh van onse Religie van binnen, ende dat uwe Majesteyt magh strecken tot de meeste protectie van die, van welcke wy mogen verwachten een mutuële Assistentie, als zijnde gevallen in 't selve gemeen gevaer; soo verseeckeren wy uw Majesteyt ootmoedelijck, dat wy alsins bereyt sullen zijn uw Majesteyts Persoon en Gouvernement te preserveren, en te ondersteunen de Protestantse Religie, soo wel binnen als buyten: En versoecken ootmoedelijck uw Majesteyt, dat gene Personen wilt estimeren, welcke ons voor uw Majesteyt anders sullen vertonen, als zijnde die, welcke tweedracht tusschen den Koning en sijn Volck begeeren, en te vernietigen het vergaderen en sitten van Parlementen, en dat dese Paepse Desseynen mochten succederen, welcke sy wel weten, dat anderſins niet en konnen gelucken, en 't geen sy noch onkennelijcker evident hebben gemaeckt in het interval van 't Parlement, met het continuëren van alle hare onvergelijckelijcke devoiren, tot vervolg van haer vervloeckste en booste Desseyn, om haer eygen boose Crimen over te brengen op soo veele van uw Majesteyts getrouwste Protestantse Onderdanen, soo wel Edelen als andere, hopende daer mede dese te destruëren, welcke met de grootste sucht en oprechtigheyt hebben getracht haer te ontdecken en te vervolgen.

Waer op den Koning antwoorde.

ICk dancke uw, Edellieden, over de sorge voor de Protestantse Religie: daer sal niet mancqueren van mijn zyde, om die te preserveren, so wel binnen als buytẽ.

En dewijl de hevigheyt tegens de Hartog van Jorck daer op weder te verde quam/ alsoo die voor een Papist geoordeelt wierdt/ resolveerde het Lager-huys den 12 November: Dat alle de Conspiratien van de Paepse tegens den Staet gefondeert waren, om dat gem. Hartog Rooms was, en dat sy hoopten, dat hy tot de Kroon soude succederen. **En daer op wierdt ordre gegeven / dat een Bil soude opgestelt werden/ om den selven te secluderen/ gelijck oock geschiede/ en wierdt daer toe het volgende geconcipieert.**

ALsoo het bekent is, dat Jacob, Hartog van Jorck, sigh van de Protestantse Religie heeft laten vervoeren, en de Paepse Religie aengenomen, 't welck niet alleen een groote couragie aen de Papisten heeft gegeven, om te ondernemen een Hels en schrickelijck Verraet, tot verdelging van sijn Majesteyts geheyligde Persoon en Regeering, maer oock om uyt te roeyen de ware Protestantse Religie, ingevalle de geseyde Jacob, Hartog van Jorck, quam te succederen in de Koninckl. Kroon van sijn Majesteyts Koninckrijcken en Dominien, soo is niet manifester, als dat met de selve een ongeluckige veranderinge van Religie in dese Koninckrijcken soude volgen: En, om 't selve te keeren en te weeren, is besloten en geresolveert, met consent en toestaen van sijn Koninckl. Majesteyt, by en met consent van de Geesteli,cke en Wereltlijcke Heeren, composerende het Hooger-huys, en 't Huys der Gemeente, in dit tegenwoordig Parlement by een vergadert, en by der selver gesamentlijcke Authoriteyt, vast gestelt en geresolveert, dat den geseyden Jacob, Hartog van Jorck, sal zijn, en by dit tegenwoordig Parlement is en blijft geexcludeert, en voor altijt onbequaem gemaeckt, om te erven, te besitten of genieten de Imperiale Kroon van dit Koninckrijck en van Yrlandt, en der selver Dominien en onderhorige Landen, en om te hebben of te genieten eenige Dominie, Macht, Jurisdictie of Authoriteyt in de selve Koninckrijcken of Dominien, of in eenige onderhorige Landen van dien. En is vorders by dese onse Acte gearresteert en by d'Authoriteyt van de selve als voorsz., dat ingevalle de voorseyde Jacob, Hartog van Jorck, soude mogen hier namaels komen te pretenderen, t'ondernemen of te eysschen, om te possideren, te genieten of op sigh te nemen, om te oeffenen of gebruycken eenige Heerschappy, Macht of Gesagh en Jurisdictie in de geseyde Koninckrijcken of Dominien, of in eenige van de selve in 't particulier, in qualiteyt van Coning of Oppermacht staet, dat in sulcken gevalle de geseyde Jacob, Hartog van Jorck, voor sodanige onderneminge, in 't particulier of generael, sal toegerekent en geoordeelt werden begaen te hebben en schuldig te zijn aen hoogh Verraet, en daer voor sal verbeuren de boeten, straffen en pœnen, daer toe staende. Vorders soo eenig Persoon of Personen, wie en hoedanig de selve oock soude mogen wesen, en sig by den voorsz. Hartog van Jorck voegen, om de selve te helpen pretenderen, toe te matigen of te attenteren, om den geseyden Jacob, Hartog van Jorck, in de possessie of exercitie van eenige Koninckl Macht of Authoriteyt in de Koninckrijcken of Dominien voorsz., of sal komen by geschrifte, predikinge of advys, publiceren en ondernemen of verklaren, dat den voorn. Jacob, Hartogh van Jorck, te hebben eenig Recht, Titul of Authoriteyt tot het Officie van Coning of Opper-Magistraet van de Koninckrijcken en Dominien voorsz., dat alle sodanige in 't generael, en elck in 't particulier van sodanige Personen, sulckx doende of ondernemende, daer voor sal geacht, geëstimeert en geoordeelt worden schuldig te zijn aen hoog Verraet, en daer voor sal verbeuren de breucken, boeten en pœnen als voorsz. is.

Is vorders by d'Authoriteyt voorsz. en mits desen gearresteert, dat den geseyde Jacob,

Jacob, Hartog van Jorck, niet en sal t'eeniger tijdt van en na den 15 deser Maent November 1680 vermogen weder te keeren in eenige van de selveKoninkrijcken of Dominien, en sulckx geschiedende, dat als-dan den geseyden Jacob, Hartog van Jorck, sal geoordeelt en gereeckent worden te hebben begaen hoogh Verraet, en daer voor sal onderworpen wesen en moeten lyden de straffe, boete en pœne, daer toe staende. En of het quam te gebeuren, dat eenig Persoon of Personen, wie de selve oock souden mogen wesen, den voorn. Jacob, Hartog van Jorck, quame te helpen, om de voorsz. wederkeeringe van den selven Jacob, Hartog van Jorck, te helpen faciliteren, dat in sodanigen gelegentheyt yder van de selve in 't particulier, en alle in 't generael, sal geoordeelt schuldigh en vervallen te zijn in hoog Verraet. Daer benevens is noch by de selve hooge Authoriteyt, als voorsz. is, gearresteert, dat den selven Jacob, Hartog van Jorck, of eenige andere Persoon of Personen, wie de selve oock souden mogen wesen, en bevonden zijnde aen eenige van de selve bovenschreve Attentaten en Actien van hoog Verraet, noyt of nimmermeer sullen mogen genieten eenige beneficie van Pardon, ten zy by solemnele Acte van 't Parlement, met particuliere expressie van hare Namen, en dat geen nole prosequi of borgtocht voor 't Proces of Gewysde, of eenigerhande beneficie sullen mogen of konnen genieten, of tot het selve geadmitteert werden, noch oock niet genieten onder de hand, by verdrag of dissimulatie eenige faveur of gratie, na mede-aenwysinge van de Mede-complicen in 't gene voorsz. en vervat is in dese Acte. Vorders is mede gearresteert en verklaert, gelijck wy mits desen arresteren en verklaren, dat dese onse Acte sal zijn en blyven een vaste Wet voor alle Magistraten, Officieren en Onderdanen in de Koninckrijcken en Dominien voorsz., gelijck de selve hier nevens werden gelast en versocht, te apprehenderen en verseeckeren den gem. Jacob, Hartog van Jorck, of eenige met hem komende, om hem te beschermen in sijn voornemen; en ingevalle van resistentie, sodanig dat sy souden moeten vechten, om hem gevangen te krijgen, om de selve of eenige Persoon of Personen met force moeten subdiceren, voor alle welcke actie en doeninge den genen, die den voorsz. Jacob, Hartog van Jorck, komen te attacqueren, werden geoordeelt wel gedaen te hebben, in conformité van dese Acte vervat, sullen blyven beschermt, beschut, bewaert en geindemneert van alle schaden. Vorders is mede gearresteert en verklaert, dat alle 't gene vervat en geconstitueert is in dese Acte, om te achten, te estimeren of te imputeren of toe te rekenen onbequaem te zijn, of onbequaem en inhabil te maecken of verklaren tot het onterven en frustreren van de Koninckl. Kroon van Engelandt en de Dominien voorsz., dan den Persoon van Jacob, Hartog van Jorck, alleen.

En ingevalle den voorsz. Jacob, Hartog van Jorck, quame te overleven den Persoon van sijn tegenwoordige Majesteyt, en de Hoirs van sijn Majesteyts Lichaem, soo sal de geseyde Koninckl. Kroon vervallen en descenderen op, en gepossideert werden by sodanige Persoon of Personen successivelijck, gedurende het leven van den voorsz. Jacob, Hartog van Jorck, als soude toekomen 't Recht van Erffenisse

van

van de selve, even en alleens of den geseyde Jacob, Hartog van Jorck, ware natuurlijck doodt geweest, en al schoon in dese Acte iets soude mogen schijnen tegen dese te contradiceren, sal 't echter stant grypen.

Vorders is verklaert ende gearresteert, gelijck verklaert werdt mits desen, dat, gedurende het leven van de Hartogh van Jorck, dese onse jegenwoordige Acte sal gegeven, belast en geordonneert werden, dat de selve alle Gerechts-dagen en generale Sittingen van Rechters van Vrede in de Koninckrijcken en Dominien voorseyt, opentlijck sal gelesen werden in alle Cathedrale en Parochiale Kercken en Capellen in de voorseyde Koninckrijcken, Dominien, &c. by de respective Personen en Bedienden, als vicaire Curaten en Voorlesers. En daer benevens werdt hier mede versocht, dat immediate na de gedane Godsdienst in de namiddagh, dat dese onse Acte alsdan sal gelesen werden tweemael in 't Jaer, namentlijck, op den 25 December en Paes-dagh, gedurende het leven van den geseyden Jacob, Hartog van Jorck.

Dese Acte/ na dat hy driemael gelesen was/ en dat het Lager-huys hem den Titul had gegeven: Een Acte tot veyligheyt van de Protestantse Religie, met het onbequaem maecken van Jacob, Hartog van Jorck, om de Keyserl. Kroon van Engelandt en Yrlandt, met de Dominien en Territorien daer onder behorende, te erven; wierdt na 't Hooger-huys gesonden/om dessels approbatie daer over te hebben: de Lords Russel / Capel en Montague / gevolgt van een groot getal van d'andere Heeren / brachten de selve aldaer: doch 't Hooger-huys twyffelde / of sy die behoorde aen te nemen / om te lesen / of niet; doch 't selve wierdt echter goet gevonden: En na dat die gelesen was/ in presentie van den Koning/ vond men 63 Stemmen/ daer onder de Bisschoppen/ tegens de Acte/ en alleen 30 voor/ soo dat de selve door meerderheyt van Stemmen wierdt verworpen en afgewesen/ en 't Lager-huys van haer voornemen daer in ontset.

De hevigheyt tegens de Roomsse verminderde daer door echter niet/ want een van de Lords in 't Parlement deed de volgende Reden tegens eenen Roger l'Estrange/ die voor Paeps geimputeert was / en daer van wy voor desen meer gesegt hebben/ in 't volle Parlement.

Mijne Heeren.

MEenigvuldig zijn de Desseynen van de Papisten geweest, om dese arme Natie van de Protestantse Religie tot de Stoel van Romen over te brengen, en dat by alle mogelijcke ondermijningen die bedacht konden werden, gedurende het Reces van 't Parlement, self met den haet van het vervloeckte Desseyn te werpen op de onnoselheyt van sijn Majesteyts getrouwste Onderdanen. Wy hebben alrede een proef van die Comploteryen in Yrlandt gehad, en bevinden, dat hier ontallijcke Yren dagelijckx aenkomen, van welcke wy nu in overlegh hebben de Petitie van Mylord Dunbarton, een groot Romanist, om hier te blyven, allude-

rende

rende daer in met seeckere redenen, die na mijn opinie meer dienen, om hem te doen vertrecken. Ick kan niet dencken, dat sijn Majesteyt noch sijn Koninckrijck genoegsaem bewaert is, soo wy niet verlost zijn van dat Yrsse Vee, benevens alle andere Papisten; want ick worde gedrongen te seggen, dat wat sy oock mogen pretenderen, daer is niet eene of heeft een destructive Gront, maer by gebreck van macht konnen sy dat niet in 't werck stellen. Ick soude niet een Paepse Vrouw begeeren, die hier soude blyven, ja soo veel niet als een Paepse Dogg, of Paepse Teef, of een Paepse Kat, die soude konnen blaffen of mauwen tegen den Coning. Wy zijn in een Laberinth van Willen, en moeten sorgvuldig ons bevlytigen, om daer uyt te geraecken, en 't grootste gevaer van alle legt in 't conniveren van Protestanten, welcke, niet tegenstaende de veelvuldige Bewysen van 't Verraet, naerstig zijn geweest om des Conings Getuygen uyt te lacchen, en haer selven Paepse Slaven te maecken; en sodanig eene is Roger l'Estrange, die hem nu soeck maeckt, wesende een van de grootste Boeven op der Aerde, &c. En derhalven is mijn versoeck, dat hy buyten alle Employ mag werden gestelt.

Sijn Majesteyt had / om de boven-genoemde Acte tegen de Hartogh van Yorck voor te komen / door den Secretaris Jenkins de volgende Boodschap aen 't Lager-huys gesonden.

CHARLES R.

SYn Majesteyt begeert dat dit Huys, soo wel tot satisfactie van sijn Volck, als hem self, sulcke materien expedieert, die voor haer dependeren, raeckende de Papery en 't Complot: En wil hebben, dat sy verseeckert blyven, dat alle remedien, die sy aen sijn Majesteyt tot dese eynden mogen presenteren, ontfangen sullen werden; mits dat het sulcke zijn, die met de preservatie van de Successie van de Kroon in sijn behoorlijcke en wettelijcke loop van Descendentie bestaen.

Dog daer op was gedelibeert en in overleg genomen/dat men sijn Majesteyt van de gronden / waer op 't Lager-huys procedeerde / soude informeren: doch dewijl dit so wat aenliep/en den Koning wel merkte/dat' et Lager-huys met de Acte tegens de Hartog van Yorck sodanig besigh was/ dat het Tanger vergat/ liet hy den 25 November door den Secretaris Jenkins haer nochmaels de volgende Boodschap brengen.

CHARLES R.

SYn Majesteyt in de Aenspraeck, die hy gedaen heeft in de openinge van dese Sessie, versocht het Advys en Assistentie van sijn Parlement, ten aensien van Tanger; de conditie en importantie van die Plaets obligeren sijn Majesteyt, om dit Huys weder in gedachten te brengen, dat hy hem op de selfde verlaet, om die Plaets te ondersteunen, sonder 't welck de selfde niet veel langer kan werden be-

waert: ſijn Majeſteyt derhalven recommandeert ſeer ernſtelijck Tanger op nieu in de nodige en ſpoedige conſideratie en ſorge van dit Huys.

Waer op het Lager-huys den 27 resolveerde / dat'er een Addres voor den Koning wegens de saeck soude opgestelt werden / gelijck geschiede / en wierdt 't selve den 29 aen sijn Majest. overgelevert / bestaende in de volgende Woorden.

Mag het believen aen uw meeſt uytmuntende Majeſteyt.

WY uw Majeſteyts meeſt gehoorſame en getrouwe Onderdanen, de Gemeente in het Parlement vergadert, hebbende met alle ſchuldige opmerckinge in onſe ſerieuſe conſideratie genomen uw Majeſteyts laetſte Boodſchap, raeckende Tanger, konnen niet anders de conditie van het ſelfde aenſien, gelijck uw Majeſteyt de ſelfde ons heeft gelieven te repreſenteren in uw laetſte Boodſchap (na ſoo menivuldige Schatten uytgegeven te hebben, om 't ſelfde dienſtig en bequaem te maecken) niet alleen, als een ongeluck meer, dat overkomt aen de geaffligeerde Staet van uw Majeſteyts getrouwe en onderdanige Onderdanen, maer oock als een gevolg van de ſelfde Raedt en Deſſeynen, die uw Majeſteyts Perſoon, Kroon en Koninckrijcken heeft gebracht in deſe groote en over 't hooft hangenne ſwarigheden, van de welcke wy deſen dagh overſtroomt zijn: En wy zijn te minder geſurprenneert te horen de nootſaeckelijckheyt van Tanger, als wy overdencken, dat ſedert het een gedeelte van uw Majeſteyts Dominien is geworden, het menigmael is geweeſt onder 't Gebied van Paepſe Gouverneurs (particulierlijck oock eenige tijdt van een beſchuldigt Heer, nu gevangen in den Tour, over het verfoeylijck en ſchrickelijck Paepſe Verraet) dat de Recruyten, derwaerts geſonden, voor het meeſte gedeelte hebben beſtaen in Paepſe Officiers en Soldaten, en dat de Yrſſe Papiſten onder de Soldaten van dat Guarniſoen, de Perſonen zijn geweeſt, die meeſt zijn gefavoriſeert en geëncourageert.

Rakende dat gedeelte van uw Majeſteyts Boodſchap, welck verklaert uw Majeſteyts vertrouwen op dit Huys, in byſtant te doen aen Tanger, en de recommandatie van 't ſelfde in onſe ſpoedige ſorge, geven wy met alle ootmoedigheyt en reverentie dit Antwoort: dat ſchoon genomen wy in behoorlijcke tijdt en order niet ſullen nalaten, dat van onſe plicht is, tot preſervatie van alle gedeelten van uw Majeſteyts Dominien, en voortſettinge van de proſperiteyt en bloeyende Staet van dit uw Koninckrijck, echter op deſen tijdt, als wanneer een ſware Wolck, die dit Landt lang gedreygt heeft, gereed is om uyt te breecken op onſe Hoofden, in een ſtorm van ruïne en confuſie ons in te laten in eenige verdere conſideratie over deſe materie, ſpecialijck tot eenige reſolutie in 't ſelfde te komen, voor dat wy effective verſeeckert zijn, van de over 't hooft hangende en ſeer apparente periculen, opkomende van de macht van Paepſe Perſonen en raedt, wy niet anders konnen begrypen, als dat dat niet beſtaen kan, of met de plicht, die wy aen uw Majeſteyt ſchuldig zijn, of met het vertrouwen, op ons geſtelt, by die gene de welcke wy repreſenteren.

Het

Het is uw Majesteyt niet onbekent hoe onophoudelijck de aenwendingen, en hoe stout de voornemens van de Paepse party zedert veel Jaren herwaerts hebben geweest, niet alleen in dit, maer oock in andere van uw Majesteyts Koninckrijcken, om in te voeren de Paepse, en uytterlijck uyt te roeyen de ware Protestantse Religie. De menigvuldige moeyten, by hun aengewend, tot uytvoeringe van dit haer desseyn (geassisteert met de Verradery van meynedige Protestanten) hebben soo wonderlijcken succes gehad, dat het voor ons een materie van verwonderingh is, dat wy alleen konnen toeschryven aen een over-al tegenwoordige Voorsienigheyt, dat uw Majesteyts Regeeringe tot noch over ons continueert, en dat wy tegenwoordig vergadert zijn, om ons te beraden over middelen van onse bewaring. Dese bloedige en onrustige Party, niet te vreden met de groote vryheyt, die sy een lange tijdt genoten heeft, om haer Religie privatelijck onder haer selven te mogen oeffenen; gelijcke vryheyt voor haer Personen en Goederen te genieten met uw Majesteyts Protestantse Onderdanen; en van een voordeel boven die te hebben, in geëxcuseert te wesen van lastige Officien en Bedieningen, hebben soo verre geprevaleert, als te vinden tolerantie van een opentlijck en toegestane practijck van haer Superstitie en Idolatrie, sonder tegenspreecken, in verscheyde deelen van dit Koninckrijck: groote swermen van Priesters en Jesuyten zijn herwaerts overgevlogen, en hebben dagelijckx hier haer Jurisdictie geoeffent, en continueel getracht de Conscientie van uw Majesteyts Onderdanen te verkeeren: sy hebben middelen gevonden, om haer tegenstanders in disgratie te brengen, en so sy Rechters waren, Rechters van Vrede, of eenige andere Magistraets-Ampten bedienden, hebben sy hun Commissie weten te doen intrecken, en (in verachtinge van de bekende Wetten van 't Landt) hebben sy het aengelegt op alderhande Volck, van wat rang of qualiteyt sy mogen zijn, en hebben verscheyde overgewonnen tot haer Religie, eenige om opentlijck die te belyden, andere om secretelijck de selfde aen te nemen, na dat het meest met de dienst van de selfde over een quam.

Daer na hebben sy gelegentheyt gevonden, om influëntie te hebben in saecken van Staet en Regeeringe, en daer door die te ruïneren, de welcke sy niet konden corrumperen. De continuatie of prorogatie van de Parlementen zijn geaccommodeert geweest, om te dienen de voornemens van die Party. Het Geldt, dat van uw Volck gelicht was, om uw Majesteyts extraordinaire occasien te suppleren, was door het prevaleren van Paepse raedt geëmployeert, om Oorlogen te maken tegen een Protestantse Staet, en om voort te setten en vermeerderen de schrickelijcke Macht van den Franssen Coning, schoon met waerschijnlijck pericul van dese en alle andere Protestantse Landen. Groote menigte van uw Majesteyts Onderdanen waren gesonden en gecontinueert in de dienst van dien Coning, niet tegenstaende het oogenschijnlijck nadeel van uw Majesteyts Koninckrijcken, d'Addressen van het Parlement en uw Majesteyts gratieuse Proclamatien, daer tegens strydig. Wy konnen ons niet wederhouden te seggen, hoe dat in 't begin van de selfde Oorlogen selfs de Ministers van Engelandt waren gemaeckt Instrumenten, om aen te

nemen een Verſoeck, onder andere van den Franſſen Coning, tot bevorderinge van de Vrede met-hun, dat ſy ſouden toelaten de publijcke oeffening van de Rooms Catholijcke Religie in de Nederlandſe Provintien, verdeelende aldaer de Kercken, en onderhoudende de Roomſſe Prieſters uyt des gemeene Lants Inkomſten.

En herwaerts over, wanneer uw Majeſteyt, by Advys van uw Secrete Raedt, of uw beyde de Huyſen des Parlements, gelaſte te executeren de Wetten tegens de Papiſten, ſelfs daer van wonnen ſy ſeer veel voor haer Party, dewyl den Angel van die Wetten gedraeyt wierdt, om de diſſentiërende Proteſtanten daer mede te ſteken, en de Papiſten alſoo op een onbedachte maniere ſcappeerden. De Acte van 't Parlement, belaſtende de proef te nemen van alle Perſonen, geadmitteert tot publijcke Officien, welcke ſijn inſicht hadde tegens de Papiſten, in eenige Bediening komende, had ſoo weynig effect, dat of door diſpenſatie, tot Romen geobtineert, ſy haer ſelfs die proef onderwierpen, en ſoo ſelfs haer Officien behielden; of die in haer plaets quamen, waren ſelfs ſoo favorabel voor het ſelfde intereſt, dat de Papery eer grond heeft gewonnen als verloren by die Acte.

Maer op dat het werck, dat ſy voor handen handen, te haeſtiger en met meer kracht ſijn voortgang ſoude gewinnen, nam op 't laetſt een Paeps Secretaris (ſedert om ſijn Verradery geëxecuteert) op hem, om aen te ſtellen en onderhouden correſpondentie tot Romen (particulierlijck met een geboren Onderdaen van uw Majeſteyt, verheven tot de Waerdigheyt van Cardinael) en in de Hoven van andere uytheemſſe Princen (om haer eygen manier van ſpreecken te gebruycken) tot onderbrenging van die peſtilentiale Kettery, de welcke ſo lang gedomineert heeft over dit Noorder Gedeelte van de Werelt: dat is, om de Proteſtantſe Religie uyt Engelandt uyt te roeyen, en daer door de wegh te banen, om 't ſelfde des te mackelijcker te doen in andere Proteſtantſe Landen.

Om dit groote werck te doen (gelijck Mr. Coleman dat ſoo beliefde te noemen) waren de Jeſuyten (de periculeuſte van alle Paepſe Orders voor de Levens en Staten van Princen) verdeelt yder in haer Diſtrict in dit Koninckrijck, en hielden gemeene raed met die van de ſelfde Ordre in alle naburige Landen: Uyt deſe raed en correſpondentie is voortgekomen dat verfoeylijcke en Helſſe Verraet, door de goede Voorſienigheyt van Godt Almachtig, in 't licht gebracht ruym 2 Jaren geleden, maer echter ons noch dreygende, in de welcke de Verraders, ongeduldig van langer uytſtel, rekenende het verlangen van 't Leven van uw geheyligde Majeſteyt (de welcke Godt lang beware) als het grootſte obſtacul in de wegh van de volbrenginge van haer deſſeynen, en hebbende in haer geſicht een bekeerde Prins, die immediaet ſoude ſuccederen op den Throon van deſe Koninckrijcken, hebben geresolveert om haer werck te beginnen met het vermoorden van uw Majeſteyt, het ſelfde voort te ſetten met gewapende Macht, tot deſtructie van uw Majeſteyts Proteſtantſe Onderdanen in Engelandt, om uyt te voeren een tweede Maſſacre in Yrlandt, en ſoo met gemack te geraecken tot de onderdruckinge van onſe Religie, en omkeeringe van de Regeeringe.

Als

Als dese vervloeckte Conspiratie of t'Samensweeringe begon aen den dagh te komen, begonnen sy die pot te decken met die Barbarise Moort van een Rechter van de Vrede, begaen in een van uw Majesteyts eygen Paleysen, de welcke dien aengaende eenige Examinatie hadde gedaen.

In 't midden van dese verruckinge en vreese passeerden Paepse Officiers, om de Machten te gebieden, de Monsteringen by speciale Ordres (subreptive verkregen van uw Majesteyt) maer gecontrasigneert by een Secretaris van Staet, sonder oyt te doen de proef of Test, voorgeschreven by de voor-aengeroerde Acte van 't Parlement. Op de selve manier wierden meer dan 50 nieuwe Commissien gegeven omtrent de selve tijdt aen bekende Papisten, behalven een groot getal desperate Paepse Officiers, schoon buyten dienst, echter onderhouden op halve Gagie. Wanneer in 't laetste Parlement het Huys der Gemeente gereed was, om voor haer wettige Rechter te brengen de voornaemste t'Samensweerders in dit Verraet, was dat Parlement eerst geprorogueert, en daer na gedissolveert: de tijdt tusschen het beroepen en sitten van dit Parlement was soo lang, dat sy nu hoop hebben, dat alle haer Schelmstucken sullen bedeckt zijn, en bequame tijdt en voordeel gewonnen hebben, om die met meer effect in 't werck te stellen.

Men heeft gesocht, om Getuygen te corrumperen, en niet alleen beloften van vergeldinge, maer de gunst van uw Majesteyts Broeder waren de motiven, die haer hier toe aenmoedigden. Verscheyde van de meest-considerabelste van uw Majests. Onderdanen zijn valschelijck belast met Schelmstucken van de hoogste natuur, welcke belastinge men soude ondersteunen met subominatie en meyneedigheyt, op dat sy mochten geruïneert werden by forme van Justitie en Wetten.

Voor de groote Gesvvooren Rechters van Middelsex, de saecke ter Rolle gepresenteert wesende tegens uw Majesteyts Broeder de Hartog van Jorck (onder wiens vleugels alle d'andere schuylen) waren de groote Gesworen Rechters op een ongehoorde onwettige manier, en sonder exempel, afgeset van haer Chargie, en dat met soo grooten haest en vreese, dat sy op die presentatie souden voort gaen, dat sy voorgekomen wierden om over te leveren verscheyde andere Beschuldigingen, by hun op die tijdt gevonden tegens andere Papiste Recusanten. Om dat weeckelijck een Papier voor den dag quam, genaemt: *Weckelijcke nieuwe Tydingen van Romen*; 't welck de Papery (gelijck sulckx meriteert) 't Volck belachelijck voorstelt, was een nieuwe en arbitrare Regel van het Hof, gemaeckt in 't Hof van 's Coninghs Banck (eer gelijckende na de Star-chamber, als een Hof van Wetten) dat de selfde in 't toekomende niet soude gedruckt werden, by wie 't soude mogen wesen.

Wy erkennen uw Majesteyts genade en sorge in 't voorrsetten van verscheyde Proclamatien, zedert d'ontdeckinge van 't Verraet, om de Papisten te bannen uyt dese groote Stadt, en de Plaetsen daer uw Majesteyts Hof en Parlement resideert; maer wy moeten uw Majesteyt, tot ons harsseer, onderdaniglijck informeren, dat, onaengesien alle die prohibitien, een groot getal van haer, en van die gene, die de alder-dangereuste zijn, tot schrick van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen,

 hier

hier dagelijckx komen en verblyven. Onder dese en andere bedroefde effecten en baerblijckelijckheden van 't prevaleren van het Pausdom en dessels aenhang vonden wy, dat uw Majesteyts getrouwe Gemeente in dit uw Majesteyts benaude Koninkrijk en andere Gedeelten van uw Heerschappy belast was, als wy vergaderden.

En daerom hebben wy laetst, uyt onse plicht van gehoorsaemheyt tot uw Majesteyt, onse yver tot onse Religie, onse trouw tot ons Land, en onse sorge voor onse Nakomelingen, na voorgaende rype deliberatie voorgestelt een remedie voor dat groot quaet, sonder 't welcke (ons bedunckens) alle andere onnut en sonder vrucht sullen zijn; en (gelijck bedriegelijcke verseeckeringe tegens seeckere periculen) eer uw Majesteyts Persoon sullen exponeren voor 't grootste hazard, en 't Volck, mitsgaders al wat haer waert is, als Menschen of Christenen, tot de uytterste ruïne en destructie. Wy hebben dese gelegentheyt waer genomen, om uw Majesteyts Koninckl ijcke tegenwoordigheyt te naderen, om onderdaniglijck voor uw Majesteyts groot oordeel ende genadige consideratien neder te leggen dit schrickelijck desseyn, van 't invoeren van de Papery, en als nootsaeckelijcke gevolgen van het selve, alle andere calamiteyten in uw Majesteyts Koninckrijcken.

En soo na dit alles de private ingevinge van de subtile Complicen van die Party, en dat desseyn noch soo veel soude vermogen, of om te eluderen, of heel en al te niet te doen de getrouwe diensten van ons, uw Gemeente, tot een geluckige herstellinge van dit Koninckrijck, soo sullen wy, tot onse versterckinge, noch overig houden, *dat wy ons selven hebben bevrijd van de schult van dat Bloedt, en de desolatien, die daer op schijnen te sullen volgen.* Maer onse eenige hoop, naest Godt, is in uw geheyligde Majesteyt, dat wy by uw wijsheyt mogen met effect bewaert zijn voor Papery, en al het quaet dat daer uyt soude konnen volgen, en dat geen Persoon, als van bekende trouw voor uw Majesteyt, en sincere affectie tot de Protestantse Religie, moge gestelt werden in eenig Employ, 't zy Burgerlijck, 't zy Militair: dat, dewyl wy Geld geven sullen, om Tanger te assisteren, wy verseeckert mogen zijn, dat wy niet onse Paepse Tegenstryders versterckén, noch meer pericul op ons eygen hals halen. Welck versoeck van uw getrouwe Gemeente, soo 't uw Majesteyt genadig gelieft toe te staen, sullen wy niet alleen gereed zijn, om uw Majesteyt te assisteren in 't beschermen van Tanger, maer oock doen alles wat anders oyt in onse macht sal zijn, om uw Majesteyt bequaem te maecken tot protectie van de Protestantse Religie en Interest, soo wel hier als buyten, en om tegen te staen en af te weeren de ondernemingen van uw Majesteyts en des Koninckrijckx Vyanden.

Eer wy verder gaen/konnen wy niet nalaten te seggen/dat den 27 Novemb. tot Londen den Paus weder/volgens gewoonte/wierdt verbrand/ welckers Spot-ceremonien wy hier/ om de vreemdigheyt/ sullen inlassen: Voor aen quam den Capiteyn van de Paepse Guarde te paert: die volgden de Wachten/met roode Kappen/ Kleden en Stocken/ om plaets te maecken voor het gantse Gevolg: Na dese quam een Man met een Bel/ roepende met een luyde en

en klagende stemme: Gedenckt den Rechter Godfrey. En na desen het doode Lijck/ representerende dito Godfrey / gevoert werdende te paert / en hebbende een Jesuyt van achter / met een bloedige Poock in sijn Handt: op welck voorspel een Banier van 2 wierdt gedragen/ waer in aen d'eene zyde gerepresenteert wierdt de Jesuytse Cabale tot Wildhuyse/ alle hangende aen een Galg / en aen d'andere zyde het Vroedwijf Celliers/ met een bloedige Blaes/ en alle d'andere die 't Presbyteriaensse Verraet hadden gesmeed/als Protestanten in Masquerade: Hier na quam het eerste Spel / zijnde een Meel-Tobbe / waer op het voorsz. Vroedwijf leunde/ staende aen d'eene kant / en aen d'andre kant een in 't swart / bloots Hoofts/ speelende op een Viool; achter dese stonden de Figuren van 4 Protestanten in Masquerade; en na dit Battement een Affschricker der Petitien te paerde/ met sijn Aengesicht na de Staert/ en op sijn Rugge dese Inscriptie: Dit is een Affschricker. En noch een ander na desen/ met dese Inscriptie: Wy Protestanten in Masquerade helpen de Papery. In 't tweede Spel wierden vertoont 4 Franciscaner Monnicken / in haer eygen Kledingen / waer van twee waren Capucijnen in hare grauwe Rocken / met een Koort om hare Middels/ en d'andere 2 waren Minoriten/ insgelijckx in hare Dracht. In 't derde Spel vertoonden sig 2 Augustiner Monnicken/ in swarte Klederen/ met een Ledere Gordel/en 2 Dominicanen of Preeckheeren. In 't vierde quamen 4 Jesuyten in 't swart: In 't vijfde 2 Bisschoppen / en achter haer 2 Paepse Bisschoppen in haer Pontificalibus: In 't sesde sag men 2 Patriarchen met Kruyssen / en 2 Cardinalen in 't rood Scharlaecken / die gevolgt wierden van den Meester der Ceremonien van den Paus/ met een driedubbeld Kruys/ uytdeelende Bullen / Pardons en Indulgentien / roepende overluyd: Hier kond gy Zaligheyt voor Geldt krijgen. In 't sevende Spel quam den Paus/ als den Antichrist/ aenhebbende Scharlaecken Klederen / gevoert met Hermijnen / en gedeckt met goude en silvere Koorden / op-hebbende een driedubbelde Kroon/ waer op geschreven stond / Mysterie, en 2 Sleutels in sijn Hand; 2 Swaerden stonden aen sijn rechter-hand / vertonende sijn Excommunicatie en Wereltlijck Gebied over de Koningen en Princen/leggende/om 't selve te bewijsen/diversse Kroonen en Scepters aen sijn Voeten / en 2 Pagies met Standaerden stonden nevens hem. In 't achtste Spel quam Donna Olympia en de Hovelingen/ met dese Inscriptie: De ordinaire Courtisanen. In 't negende was een geheele Rechtbanck van de Inquisitie opgerecht / sittende een Bisschop / als Inquisiteur Generael op een Rechts-Zetel / geassisteert van diversse andere Monnicken / en een arme Martelaer voor hem / gebonden zijnde aen een Pael / met Tackebossen rondom hem / om hem te verbranden / en een Sanbenite Kap/ beschildert met Duyvels / op sijn Hooft / rondom stonden alderhande Instrumenten / om te pijnigen en wreedtheyt te plegen. Dese Processie gingh van White Chappel-Bar / door Bisschops-Gate / Cornhil / Cheapside / Ludgate tot Temple-Bar / alwaer gekomen zijnde voor de Beeltenisse van Coninginne

Eli-

Elisabeth/ soo ontfing den Paus aldaer sijn Sententie/ en wiert voort gebracht voor die van Koning Karel de II. / alwaer ten vuure gedoemt zijnde / tot Asse wierdt verbrand.

Daer waren ondertusschen wel particuliere Actien in 't Parlement voorgevallen / en onder andere / dat de Griffier van Londen / George Jeffreys / om dat hy de Petitien van 't sitten van 't Parlement tegen gegaen had / by 't Lager-huys wierdt verklaert / daer mede verraden te hebben de Rechten van de Onderdanen / en dat men soude versoecken / om hem van alle sijn Bedieningen af te setten ; gelijck oock geschiede : En wiert Mr. Treby in sijn plaets gestelt.

Daer was oock mede iets tegens de Grave van Hallifax ingebracht / en leverde het Parlement het volgende Addres ten dien eynde aen sijn Majest. over.

Ootmoedig Request van 't Lager-huys aen den Koning, om George, Grave van Hallifax, van sijn presentie en Raden te removeren.

WY uwe Majesteyts getrouwste en gehoorsaemste Onderdanen, vergadert in dit tegenwoordige Parlement, seer gevoeligh zijnde van de menigvuldige gevaren en ongelucken, die aen uw Koninckrijck veroorsaeckt zijn, door de dissolveringe van het laetste Parlement, waer door de Papisten dapper aengemoedigt zijn, om haer Helsse en vervloeckte Conspiratien tegens uw Koninckl. Persoon en Gouvernement en de Protestantse Religie, soo als de selve onder ons opgerecht zijn, en veel gelegentheden hebben gehad, om valsse en malitieuse Complotteryen tegens het Leven en Eere van verscheyde van uw getrouwe Protestantse Onderdanen, te smeden. En hebbende rechte reden te geloven, dat de geseyde dissolvering is te weeg gebracht door de euvele en pernicieuse Raden van George, Grave van Hallifax, soo versoecken wy ootmoediglijck uw Majesteyt tot het wegnemen van occasien van onlust en jalousye tusschen uw Majesteyt en uw getrouwe Communs, en dat wy met te grooter genegentheyt mogen procederen tot het perfectioneren van de materien, die nu onder handen zijn, welcke tenderen tot de versekertheyt en eere van uw geheyligde Persoon en Gouvernement, en tot preserveringe van de ware Protestantse Religie, beyde voor ons selven en onse posteriteyt, dat uw gunstelijck magh believen den geseyden George, Grave van Hallifax, te removeren van uwe presentie en Raden voor altijt.

Waer op sijn Majesteyt het volgende tot Antwoort gaf.

CHARLES R.

SYn Majesteyt hebbende ontfangen het Addres van dit Huys, relaterende tot de Grave van Hallifax, heeft goet gevonden die te antwoorden : dat hy 't selve Addres oordeelt verscheyde exceptien subject te zijn ; maer groote begeerte hebbende alle mogelijcke goet verstant met dit Huys te preserveren, soo heeft hy goet gevonden het treden tot de particulariteyten te declineren, om te schuwen alle occasien

casien van dispuyt: derhalven vind hy goet haer te seggen, dat hy de gronden in 't Addres van dit Huys niet en vind, die suffisant souden wesen, om hem te induceren tot het removeren van de Grave van Hallifax; maer hy verseeckert haer met eene, dat wanneer oyt dit Huys in een behoorlijcke en reguliere cours bewysen sal eenige Crimen, of tegen den gesevden Grave, of eenig ander Persoon, die nu is of namaels sal zijn van sijn Raden, dat hy 't sal laten rusten op haer eygen wettelijcke defentie, sonder sig daer tusschen te stellen, om haer te protecteren.

Men resolveerde mede / om tegens de Lords in den Cour te procederen / en voornamentlijck tegen den Vicomte Stafford, op de informatie/die eenen Curberville aengaende sijn saecken gegeven had / doch 't selve sullen wy na malkander af handelen.

Verscheyde dingen van weynig gewicht/en die geen reflexie op dese Affaires hebben / gaen wy voorby / als te verdrietig / uytgenomen een Bil / die opgestelt was/ om een Acte / die in 't 35ste Jaer van de Regeeringe van de Coninginne Elisabeth was gemaeckt/ te vernietigen / alsoo die naderhant eenige twist heeft gegeven: de selve passeerde wel in 't Lager-huys/ en wierd in 't Hooger-huys gesonden / daer die mede niet verworpen wierdt / doch de selve quam echter tot geen effect.

Nu resteert noch te seggen/ dat eenen Edward Seymour/ zijnde Thesaurier van de Vloot / verdacht gehouden werdende / als of hy de Penningen / welcke het Parlament voor desen tot onderhout van de selve had geassigneert/ tot andere gebruycken had geëmployeert / mede voor 't tegenwoordige Parlement is beschuldigt; en in sijn reguard de volgende Articulen zijn opgestelt.

Articulen van Beschuldinge tegens Sr. Edward Seymour, Esq., eene van sijn Majesteyts Eerwaerdigste Secreten Raedt, Thesaurier van sijn Majesteyts Vloot, en eene van de Leden van 't Huys der Gemeente, in 't Parlement vergadert.

TEn eersten, alsoo de Somme van 584978 Ponden, 2 Schellingen en 2 Pencen was gelicht by een Acte van 't Parlement, tot het spoedig bouwen van 30 Oorlog-schepen, en daer by geapproprieert tot het geseyde gebruyck: by welcke Acte het particulierlijck was gedirigeert, dat den Thesaurier van de Vloot al 't Geldt, dat hem uyt krachte van de geseyde Acte wierdt betaelt, afgescheyden en apart soude houden van alle ander Geldt, en dat soude uytgeven en betalen op ordre van de voornaemste Officiers en Commissarissen van de Vloot, van 3 of meer van de selve: voort mentionerende en expresserende, dat het was voor de bouwing, tot de Stucken, het Want en andere Equipagie van de geseyde 30 Schepen van Oorlog, en tot geen ander gebruyck, intentie of voornemen, hoedanigh het oock mocht wesen; soo heeft den geseyden Edward Seymour in of omtrent het Jaer 1677, we-

ſende Theſaurier van de Vloot, contrarie de geſeyde Acte, en contrarie de plicht van ſijn Officie, geleent de Somme van 90000 Pont, tegens 8 per cent, zijnde een gedeelte van de Somme, gelicht by de voorſz. Acte, weſende doenmaels in ſijn handen, voor en tot onderhout en continuatie van de Armee, die doen opgelicht was, na ſodanigen tijdt als by een Acte van 't Parlement de gemelde Armee had behoren afgedanckt geweeſt te zijn; waer door ged. twee onderſcheyden Acten vruchteloos wierden gemaeckt, en de geſeyde Armee gecontinueert en op de been gehouden, tot groote ontſteltenisse, hazard en gevaer van de vrede en verſeeckertheyt van het Koninckrijck: En de Natie wierdt namaels op nieuws belaſt met het lichten en betalen van de Somme van 200000 Ponden, tot de afdanckinge van de ſelve Armee.

Ten tweede, alſoo een Acte van 't Parlement was gepaſſeert tot het lichten van Geldt by Hooft-geldt, om ſijn Majeſteyt bequaem te maecken in een actuëlen Oorlog te treden tegen den Franſſen Koning, en 't Geldt, gelicht uyt kracht van de geſeyde Acte, daer by was toegeëygent tot 't ſelve gebruyck, en tot rembourſement van ſodanige Perſonen, als die aen ſijn Majeſteyt ſouden fourneren eenige Sommen Gelt, of eenige nodige Voorraet ten dienſte voorſz. En alſo ſekere Ooſterſſe Kooplieden door ſijn Majeſteyts Officiers waren verſocht te fourneren ende verſchaffen groote quantiteyt van Voorraet voor de Vloot, en dat ſy, als tot een aenmoedinge tot het ſelve, wierden verſeeckert, dat de Somme van 40000 Ponden, zijnde een gedeelte van de Gelden, gelicht op de voorſz. Acte, in die tijt actuëlijck was in handen van den geſeyden Edward Seymour, dat hy erkende ſoo te weſen, en belooft, dat de ſelve Somme ſoude betaelt werden aen de voorſz. Kooplieden voor een gedeelte van de ſatisfactie der geſeyde Voorraet, welcke ſy fourneerden op 't credijt van de voorſz. affirmatie en aenneminge: Soo heeft den ged. Edward Seymour omtrent het Jaer van 1678 uytgegeven en betaelt de voorſz. Somme aen de gene, die Victualie voor de Vloot verſchaften by maniere van avance, en voor de Proviſien, die doen noch niet gelevert waren, contrarie de ware intentie en meeninge van de geſeyde Acte, alſo de ſelve, by de voorſieninge van de ſelve Acte, betaelt moſt werden aen de Ooſterſſe Kooplieden, die ſijn Majeſteyt hadden gelevert Vlas, Hennip en andere Nootwendigheden tot den ſelven dienſte. Over welck gedacht bedrogh en injuſtitie de geſeyde Kooplieden in 't laetſte Parlement hebben geklaegt.

Ten derde, dat den geſeyden Edward Seymour, weſende Theſaurier van de Vloot, en doen al hebbende een Salaris van 3000 Ponden 's jaers, alleen voor het ſelve, gedurende den tijdt dat hy Spreecker was van 't laetſte lange Parlement, heeft ontfangen uyt het Geldt, geappoincteert tot ſecrete dienſt, jaerlijckx de Somme van 3000 Ponden, over en boven ſijn geſeyde Salaris, 't welck vervolgens aen hem is betaelt, ſoo wel gedurende de tuſſchen-komſten, als het ſitten van 't Parlement, en particulierlijck gedurende de Prorogatie van 15 Maenden.

Ten vierde, dat hy in of omtrent het 18 Jaer van ſijn Majeſteyts Regeeringe, en ge-

gedurende den Oorlogh met de Staten Generael der Geunieerde Nederlanden, hy, den geseyden Edward Seymour, wesende doen eene van de Commissarissen over de Prijs-Goederen, fraudentelijck, onwettelijck, en in misleydinge van sijn Majesteyt, heeft doen ontladen seeckere Prijse, genomen van de Onderdanen van de geseyde Staten, sonder eenige ordre of authoriteyt tot het selve, en de Goederen en Ladinge van 't selve Schip in Huys laten brengen en opsluyten, buyten de presentie van een Magasijn-bewaerder, oock namaels de selve doen verkopen, pretenderende, dat die alleen bestont in Muscovade Suycker, en heeft de selve als sodanig sijn Majesteyt in reeckening gebracht, daer nochtans 't selve Schip was geladen met Conchenilje en Indigo, zijnde kostelijcke Koopmanschappen, van groote waerde.

't Lager-huys/ dese Articulen nasiende/ oordeelde/ dat die wel opgestelt waren/ soo dat/ gem. Seymour in 't Huys ontboden zijnde/ de selve voor hem wierden opgelesen; doch hy versocht daer van Coppe/ om te antwoorden/ en deed/ na dat hem de selve was toegestaen/ de volgende Reden aen 't Parlement.

Reden van Mr. Edward Seymour.

ICk erkenne het faveur en de gerechtigheyt van 't Huys, dat het my een Copye van de geëxhibeerde Articulen, en tijd om te antwoorden, heeft gegeven. Om als een Criminele te verschijnen, is hart, maer het is noch best voor dit Huys, voor die gene, die sijn onnoselheyt wil betonen, en offenseurs straffen. Daer is gesegt, dat ick Paeps genegen ben, en in Paepse raedslagen, om Parlementen te dissolveren; doch ick kan niet geloven, dat ick billijck van dese Luyden gehoort ben, of iets als ydelheyt van my is gevallen, want de selve komt aen mijn saeck niet te pas. Ick ben van een Familie afgedaelt, die belang in de Reformatie heeft: mijn eerste trap was, om een Lit van dit Eerwaerdige Huys te zijn, en toen tot de Stoel te komen, welcke ick noyt en socht, alsoo het mijn practijck niet en was. In dat Parlement kan ick niet seggen, dat ick aen fouten of questien onderworpen was, want ick gaf het Huys sulcken satisfactie, dat de questie in debat viel; en wanneer het debath in 't Huys der Heeren omtrent de originele Jurisdictie oprees, soo was de Stoel in dat gedeelte niet stil en lydende (al schoon ick geen arbitrair Man was, want den Koningh was op den Throon) dewyl, toen sy my lieten weten, een Bil staende om beneden gebracht te werden, dat ick my voor de Bar van 't Huys der Heeren soude voegen, en den Koning verstoort was, ick seyde, dat ick my door wilde Paerden liever uyt de Stoel wilde laten rucken, als dat ick het Recht van 't Huys soude overgeven. Daer was een Bil in Mr. Colemans Papieren gevonden; dese passeerden de Lords, en soo Eer of Loon over my geprævaleert konden hebben, soo had het al een Acte geweest, en ick soude een Present, dat my van de Stadt Londen gesonden was, gehad hebben; maer ick wilde geen indirecte wegh gebruycken, om mijn fortuyn te doen steygeren. Toen het Complot was ontdeckt, was'er niets gebreck in de Stoel, om my 't selve, daer ick toe gerecommandeert

was by 't laetste Parlement, aen te raden, door een Persoon, die niemant flatteert. Ick was mede van 't Committé tegens de Paepse Lords, en die tegens my waren, vonden, dat ick maer een kleyne Vriend van de Papery was. Hoe 't Parlement was gedissolveer weet ick niet, maer ick adviseerde tot een ander. Hoe soo dickwils Prorogatien zijn geschied, weet ick mede niet, dewyl ick al die tijdt te Landewaert was: En hoe sijn Koninckl. Hoogheyt te rugh geroepen wierd, is my onbekent; doch zijnde weggesonden, dacht ick, dat het weynig goet met het Parlement, om daer op te speculeren en speelen, soude doen; want een vry Man, die niet schuldig is, wegh te senden, is een grooter crimen, als ick heb te verantwoorden; dewyl ick denck, dat het in niemants macht is, om den Koning en 't Parlement te separeren, als dependerende daer aen soo veel van binnen als buyten.

Ick heb het ongeluck, om onder 't mishagen van sommige te vallen; dien ick moet belyden, dat ick geen groote vriendschap voor Luyden heb, welcke de triple Ligue willen breecken, en d'Exchequer opsluyten, en 't is mijn fout niet deel in haer raetslagen te hebben.

Maer ick sal, soo veel in my is, trachten, om 't Recht van de Kroon, t'samen met het Recht van 't Parlement en 't Volck, te preserveren. Ick sal my niet afscheyden van de Kerck, gelijck als die door de Wetten is opgerecht; en ick submittere my aen 't oordeel van dit Eerwaerdige Huys.

Wy souden dit nu wel voort afhandelen / maer alsoo sijn defentie tot in het naeste Jaer aenloopt / en wy niet gaerne buyten ons besteck souden gaen / sullen wy 't tot die tijdt uytstellen.

Al schoon het Hooger-huys de Bil tot de Seclusie van de Hartog van Jorck hadde afgewesen / so delibereerde het echter tot de securiteyt van de Protestantse Religie / en adviseerde / dat'er geen Krijgsmacht / sonder voorgaende consent van 't Parlement / op de been gebracht soude mogen werden / of dat men sigh daer tegens wettelijck soude mogen opposeren: dat by 't overlijden van den Koning 't Parlement / dat alsdan in wesen was / 6 Maenden soude blijven sitten; of so'er geen was / 't voorgaende Parlament door een Committé de saecken soude laten af-doen. 't Lager-huys was mede wel daer toe genegen / doch stemden tot een Bede-dagh / 't welck de Lords toestonden / en derhalven wierdt het navolgende Addres aen den Koning daer toe overgegeven.

WY uwe Majesteyts gehoorsaemste en getrouwste Onderdanen, de Geestelijcke en Wereltlijcke Lords en Communs, in dit tegenwoordige Parlement vergadert, seer gevoelig zijnde van de bedroefde en jammerlijcke conditie van dit uw Majesteyts Koninckrijck, voornamentlijck veroorsaeckt door de Goddelose en schrickelijcke Conspiratien van een Paepse Party, die niet alleen t'saem gesworen en voorgehad heeft de destructie van uw Majesteyts Koninckl. Persoon, maer oock de gantsche omkeeringe van 't Gouvernement en de ware Religie, die onder ons

ons opgestelt is; en vindende de selve vervloeckte machinatien by haer in 't stille obstinatelijck vervolght, soo door gefomenteerde verdeeltheden onder uw Majesteyts getrouwe Protestantse Onderdanen, als alle andere boose tegenstrevingen, niet tegenstaende de menigvuldige ontdeckingen, die door Godts groote genade en wonderlijcke voorsienigheyt onlangs in 't licht zijn gebracht: alle welcke strenge oordeelen over ons welverdienlijck hangen, om onse veelvuldige en sware Sonden, en, na Menschelijcke reden, niet anders konnen voorkomen werden, als door de particuliere zegeningen van Godt op de Raedplegingen en overleggingen van uwen grooten Raedt, nu vergadert in 't Parlement: Soo versoecken wy ootmoediglijck uw Majesteyt, dat by uw Koninckl. Proclamatie een solemnelen Dagh magh gestelt werden, waer in wy, soo self, als alle andere uw Majesteyts getrouwe Onderdanen, ons met vasten en bidden mogen trachten met Godt Almachtigh te versoenen, en met ootmoedige en sondrouwige Herten te bidden, dat hy door Sijn Macht en Goetheyt wil diverteren dese oordeelen, vernietigen de bose raedslagen en verdichtselen van onse Vyanden, vereenigen de Herten van uw getrouwe Protestantse Onderdanen, continuëren Sijn Genade en 't licht van Sijn Godsdienst voor ons en onse Nakomelingen, en voornamentlijck schencken Sijn overvloedige zegeningen over uw geheyligde Majesteyt en dit tegenwoordige Parlement; dat onse raedplegingen en debvoiren mogen produceren een verseeckertheyt en voorspoet voor uw Majesteyt en uw Volck.

Sijn Majesteyt accordeerde haer 't selve / en liet den 12 December de volgende Bede-dagh uyt schrijven.

C H A R L E S R.

DE Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, en de Gemeente, in 't Parlement vergadert zijnde, hebben ons door haer Addres kennis gegeven, dat sy gevoeliglijck zijn geraeckt, wegens de droevige en beklagelijcke staet, waer in dit Koninckrijck is gebracht, door de godlose en verschrickelijcke Conspiratien van een Paepse Party, die niet alleen na 't verderf van onse Koninckl. Persoon heeft geconspireert, maer oock na de geheele ruïne van 't Gouvernement en de ware Religie, welcke onder ons is opgerecht: dat de selve Party noch hartneckigh continueert in dese vervloeckte machinatien, so in 't voeden van verdeeltheden tusschen onse getrouwe Protestantse Onderdanen, als in 't boosaerdiglijck en valschelijck inventeren van 't gene sy konnen, niet tegenstaende alle de ontdeckingen, die geschied zijn, en die door Godts Barmhertigheyt en Sijn wonderlijcke Voorsienigheyt zedert die tijdt in 't licht zijn gebracht geweest. Doch alle dese vervaerlijcke oordeelen, die wy hebben verdiend, en die wy door de menigte en enormiteyt van onse Sonden op ons hebben getrocken, na Menschelijck oordeel niet van ons afgeweert konnende werden, indien Godt niet een bysondere Zegeninge stort op de deliberatien en de effecten van onsen Grooten Raedt het Parlement, tegen-

woordigh vergadert zijnde, soo hebben de Heeren Geestelijcke en Wereltlijcke en de Gemeente van dit tegenwoordigh Parlement ons seer ootmoediglijck versocht, dat wy een Dagh souden willen noemen, op de welcke wy en alle onse getrouwe Onderdanen door vasten en bidden ons souden trachten met God de Heer te versoenen, en Sijn Macht en Goetheyt met boetvaerdige en gebogen Herten af te bidden, op dat het Hem beliefde dese Oordeelen van ons Hooft af te weeren, en de quade raedslagen en ondernemingen van onse Vyanden te vernietigen, de Herten van onse getrouwe Protestantse Onderdanen te vereenigen, en Sijn Barmhertigheyt en 't Licht van Sijn Euangelie, soo voor ons als onse Nakomelingen, te continuëren; gelijck oock particulierlijck, dat Hy overvloediglijck Sijn Zegeningen op ons en dit tegenwoordig Parlement wilde storten, op dat onse deliberatien en effecten de eer, veyligheyt en prosperiteyt van ons en ons Volck, die wy daer van verwachten, mogen voortbrengen: Invoegen wy haer gewilliglijck dit versoeck hebben toegestaen; en derhalven is het, dat wy door dese tegenwoordige Koninckl. Proclamatie commanderen, dat'er generalijck en opentlijck een Vasten-dagh in ons geheele Koninckrijck, op de wyse als hier na voorgeschreven en geordonneert werden sal, sal gehouden werden, op dat wy en ons Volck Godt bidden voor de eynden die hier boven gedacht zijn: En op dat dese Godvruchtige plicht in een en selve tijdt en dagh door 't gantsche Koninckrijck mag geschieden, soo laten wy weten, en verklaren door dese tegenwoordige, aen alle onse geliefde Onderdanen, dat dese Vasten-dagh religieuselijck geobserveert en gecelebreert sal werden den 2 January in 't gantsche Koninckrijck van Engelandt, Prinsdom van Wallis, en tot Berwijck op de Tweed, op welcke Dagh wy haer beveelen en belasten die te observeren en celebreren. En gelijck wy wenschen, dat dese oeffening met alle billijcke welvoegentheyt en eendrachtigheyt geschiede, soo hebben wy, met het advys van onse Eerwaerdige Bisschoppen, geordonneert, om te laten drucken en publiceren een forme van Goddelijcke Dienst, soo als wy van noden geoordeelt hebben, en van de welcke men sigh dien Dagh sal bedienen in alle Kercken en Capellen van de geseyde Plaetsen, welcke forme wy aen onse Bisschoppen belast hebben, om die te distribuëren. Derhalven belasten en beveelen wy wel expresselijck door dese tegenwoordige aen alle onse Onderdanen, om religieuselijck en behoorlijck al 't gene, als boven is, te observeren, voor soo veel als sy Gods Genade soecken, en Sijn Gramschap en Toorn van dese Natie gaerne afgevoert wilden hebben; op pœne van in de straffe te vervallen, die wy gerechtelijck konnen stellen op de gene, die een soo Godsdienstige plicht sullen verachten of versuymen. Gegeven in ons Hof tot Withal den 12 December 1680, en van ons Rijck het 32ste.

Het Hooger-huys dede daegs daer aen tegens de Papisten noch het volgende Placcaet af kondigen.

Penoris

Veneris 13 *December.*

DOor de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, in 't Parlement vergadert, is geordonneert en gecommandeert aen alle Papisten, soo Pairs als andere, die tegenwoordig in of omtrent de Stadt Londen en Westmunster zijn, datelijck daer uyt te vertrecken, op pœne van de hartste straffingen, die de Wet op haer kan stellen, te lopen, om dat sy dese tegenwoordige Ordre niet gehoorsaemt hebben.

Daer boven is geordonneert, dat men dese tegenwoordige Ordre datelijck sal laten drucken en publiceren, op dat yder, die het raekt, kennis daer van mag nemen.

JO. BROWN, *Klerck van 't Parlement.*

Doch terwijl het Parlement sigh dus met particuliere saecken ophield / en dat van de saeck van Tanger of de Alliantien niet gerept wierdt / quam sijn Majestept den 25 December in 't Hooger-huys / en dede / na dat het Lager-huys mede ontboden had / aldaer de volgende Aenspraeck.

Mylords en Edelen.

MEt de openinge van dit Parlement maeckte ick uw bekent de Aliantien, die ick hadde gemaeckt met Spangie en Hollandt, als de beste mesures, die genomen kunnen zijn tot beveylinge van Engelandt en de rust van Christenrijck. Ick verhaelde uw oock, dat indien onse vrindtschap onveylig soude werden, om op te vertrouwen, soo soude het niet te verwonderen zijn, dat onse Naburen souden beginnen nieuwe Resolutien te nemen, en misschien oock sodanige, die voor ons fatael souden zijn. Ick moet seggen, dat onse Geallieerden niet anders kunnen doen, dan sien hoe weynig dat'er gedaen is sedert de vergadering, tot encouragement van haer vertrouwen op ons: En ick vinde by haer, dat, ten zy wy vereenigt zijn thuys, om onse Alliantien gangbaer te maecken by haer, het niet mogelijck en sal zijn om haer te verhinderen na eenige andere haer toevlucht te nemen, om sodanige niewe Vrindtschappen te maecken, die niet wel konnen bestaen met onse rust. Considereert, dat een versuym van dese gelegentheyt noyt te repareren is. Ick leyde uw oock naecktelijck voor 't gene raeckte de staet en conditie van Tanger: Ick moet uw nu wederom verhalen, dat soo die Plaets waerdigh geacht magh worden, om te houden, soo moet ghy sodanige consideratie daer omtrent nemen, dat het spoedig werdt geassisteert; zijnde onmogelijck voor my 't selve te peserveren, wesende de Onkosten seer verre boven mijn macht. Ick beloofde uw de volkomenste voldoeninge die uwe Herten konden wenschen tot de versekeringe van de Protestantse Religie, en met uw te gaen tot alle remedien, die konden bestaen met de behoudinge van de Successie van de Kroon in haer behoorlijcke en wettige loop van nederdalinge; ick doe nu wederom, met de selve reservatie, vernieuwinge van die beloften aen uw. Aldus gereed zijnde aen mijn syde, om alles te doen dat met reden van my verwacht kan werden, soo sal 't my lief zijn van uw te weten, so haest het mogelijck is, hoe verre ick van u sal geassisteert werden, en wat uw begeerte van my is.

't La-

't Lagerhuys resolveerde daer op/dat't et des Konings Aenspraeck in overleg soude nemen/en gaf den 31 December 't volgende Addres daer op tot antwoort.

Met believen van uwe alder-uytstekenste Majesteyt.

WY uwe Majesteyts alder-verplichtste Onderdanen, de Gemeente, vergadert in dit tegenwoordige Parlement, hebben in onse ernstige overweginge genomen uw Majesteyts genadige Aenspraeck, aen beyde de Huysen des Parlements op den 15 deser gedaen; en erkennen met alle danckbaer gevoelen van getrouwe Onderdanen, en oprechte Protestanten, uw Majesteyts groote goetheyt aen ons, over het vernieuwen van uwe verseeckeringen, die 't uw gelieft heeft ons te geven van uwe gereedheyt, om met ons over een te komen in eenige middelen, tot beveyliging der Protestantse Religie, en uw genadigh versoeck, om van ons te verstaen, wat wy begeeren van uw Majesteyt. Maer wy konnen niet als met hertelijcke droefheyt aenmercken, dat nevens dese Princelijcke aenbiedingen, men uw Majesteyt heeft aengeraden (doch welcke geheyme Vyanden van uw Majesteyt en uw Volck is ons onbekent) om'er een Reserve aen te voegen; dewelcke, indien men daer op blijft staen, en op 't gene, daer het alleen op kan toegepast worden, so sal het al uw Majesteyts andere genadige genegentheden van geen waerde of voordeel voor ons maecken. Het heeft uw Majesteyt belieft in deser voegen te bepalen uwe beloften van over-een-kominge, in de middelen, die'er voorgeslagen sullen worden, dat sy souden mogen bestaen, behoudens de Successie van de Kroon, in sijn rechte en wettige loop van afdalinge. Wy onderrichten uw Majesteyt ootmoediglijck, dat wy noyt hebben getracht na eenige interruptie van die afdalinge, als alleen de afdalinge op de Persoon van de Hertogh van Jorck, die door de boose wercktuygen der Roomsse Kerck openbaerlijck verkeert is tot hare Religie. En wy geven uw Majesteyt ootmoedig te kennen, als een uytvloet van onse wel overwogen gedachten en raedtplegingen, dat voor soo veel de Papisten haer hoop noch continueert, dat een Prince van die Religie sal succederen op de Troon van dese Koninckrijcken, soo kan het uyterlijck niet bestaen met het welvaren van uw Majesteyts Persoon, behoudenis der Protestantse Religie, en 't geluck, vrede en welvaren van uw Majesteyts Protestantse Onderdanen. Dat uw Majesteyts geheyligde Leven is in een gedurig gevaer, onder het uytsicht van een Paeps Successeur, is sonne-klaer, niet alleen wegens de Grondregels van dese Devotarissen der Roomsse Kercke, welcke toestemmen, dat een Ketters Prince (soo noemen sy alle Protestantse Princen) geëxcommuniceert en uytgeseyt door den Paus, magh werden verdelgt en om hals gebracht; maer oock wegens de getuygenissen in 't vervolg van dit schrickelijck Paeps Verraet, tegens verscheyde Verraders alrede gegeven, die ondernomen hebben dese vervloeckte Grondregels in 't werck te stellen tegens uwe Majestey.

Uyt de verwachtinge van dese Successie is het getal der Papisten in dese weynig Jaren soo seer aengewassen binnen uw Majesteyts Gebied, en soo menigh overylt ge-

geworden, om de ware Proteſtantſe Religie te verlaten, op dat ſy gereet mochten zijn onder de gunſte van een Paeps Prince, ſoo dra hy mochte komen tot de beſitting van de Kroon. Ende dewijl deſe verwachtinge blijft dueren, veel meer andere ſullen in gevaer raecken van te werden omgeſet.

Dit is het dat de Papiſten van dit Koninckrijck heeft moedig gemaeckt, aengeruckt en t'ſamengeſwooren door Prieſteren en Jeſuyten, om een gemeene Beurs te maecken, haer van Wapenen te voorſien, haer aengegeven by vreemde Vorſten, haer hulp te verſoecken, om de Papery op onſe halſen te leggen; en dit alles geduerende uwe Majeſteyts Regering, en terwijl uw Majeſteyts Gouvernement en Wetten onſe beſcherming waren.

Het ſtreckt tot uw Majeſteyts glorie en waer belang, te zijn het Hooft en Beſchermer van alle Proteſtanten, ſoo wel buyten als hier. Maer indien deſe hope blijft, wat Alliantien konnen'er gemaeckt worden tot voordeel van de Proteſtantſe Religie en belang, dive ertrouwen ſouden konnen geven aen uw Majeſteyts Geallieerden, om haer ſoo krachtelijck te voegen met uw Majeſteyt, als de ſtant van dat belang in de Werelt tegenwoordig vereyſcht, terwijl ſy dit Proteſtants Koninckrijck in ſoo veel gevaer ſien van een Paeps Succeſſeur, by wien tegenwoordig al haer raet en daet licht werdt beſpot, gelijck tot hier toe is geſchiedt, en by wien (indien hy ſal komen te ſuccederen) ſy mogen verſekert zijn van hare ruine.

Wy hebben dan ootmoediglijck uw Majeſteyt voorgehouden ſommige van die groote Gevaren en Ellenden, die oogenſchijnlijck verſellen de verwachtinge van een Paeps Succeſſeur. De ſekere en onuytſprekelijcke rampen, die'er op ſullen volgen over uw Majeſteyts Proteſtantſe Onderdanen, en hare Nakomelingen, zijn ontelbaer, indien ſodanig een Prince tot de Erffeniſſe ſal komen.

Onſe Religie, die nu ſoo gevaerlijck werdt geſchut, ſal dan gants werden ter aerde geworpen; niets kan'er overblyven, of ſal'er gevonden worden, die ſe ſal behoeden en beſchermen.

De executie der oude Wetten ſal ophouden, en het ſal ydel zijn, om op eenige nieuwe te hoopen: de allerheyligſte Verbinteniſſen van Contracten en beloften, (indien'er noch eenige ſullen gegeven werden) die geoordeelt werden te ſtrecken tegen het Roomſſe belang, ſullen geſchonden werden; zijnde onwederſpreeckelijck, niet alleen volgens bewijſen en ondervindingen van buyten, maer volgens de bedroefde ervarentheyt, die deſe Natie in diergelijcke gelegentheden heeft beſuurt.

Onder de Regeringe van ſulck een Prince ſal den Paus als Opperſte werden erkent (hoewel de Onderdanen van dit Koninckrijck het tegendeel hebben geſwooren) en alle ſaecken, 't zy Geeſtelijcke, of dat nae Geeſtelijck ſweemt, onder ſijn heerſchappye werden gebracht.

De Levens, Vryheden en ſtanden van al ſulcke Proteſtanten, die haer Zielen en Religie waerdiger achten dan haer werelts belang, ſullen geoordeelt worden verbeurt te zijn.

By dit alles mogen wy voegen, dat het blijckt in d'ontdecking van 't Verraet, dat'er vreemde Princen zijn aengesocht, om de hulpende hand te bieden, met de Hartog van Jorck te versekeren van de Kroon, met bewys-redenen van haer groote sucht, om het Pausdom op te rechten, en de Protestanten uyt te roeyen (die sy Ketters noemen) uyt haer Gebied; en dit wil by gevolg sijn voltrecking hebben.

Vorder bidden wy uw Majesteyt met sijn groote wijsheyt t'overwegen, dat, ingevalle de Koninckl. Kroon van dit Protestantse Koninckrijck soude afdalen op de Hartog van Jorck, de tegenstant, die'er mogelijck sal geschieden tegens sijn besittinge, niet alleen de verdere afdalinge van de Koninckl. Linie in gevaer sal stellen, maer de Monarchye self.

Om dese redenen zijn wy alder-onderdanigste Versoeckers by uw Majesteyt, dat het uw Majesteyt, in een tedere erberminge over uw arme Protestantse Onderdanen, genadiglijck magh gelieven af te staen van die reserve in uw Aenspraeck: En soo wanneer een Bil Parlements-gewyse uw Majesteyt sal werden overhandigt, om de Hartog van Jorck onbequaem te maken tot de Erffenisse der Kroon, uw Majest. sijn Koninckl. toestemminge daer toe gelieve te geven, en, om nootwendiglijck 't selve te verstercken en te behoeden, dat het uw Majesteyt van gelijcke genadiglijck gelieve toe te staen een Acte, waer by uw Majesteyts Protestantse Onderdanen werden machtig gemaeckt, om haer selven te vereenigen, tot bescherming van uw Majesteyts Persoon, de Protestantse Religie en versekertheyt uwer Koninkrijcken.

Wy zijn gedwongen, om ootmoediglijck dit van uw Majesteyt te versoecken, als een absolute nootsakelijckheyt voor een veylige en vreedsame genietinge onser Religie. Sonder dit alles zijn d'Alliantien van Engelandt van geender waerde, noch het Volck aengemoedigt, om iets tot uw Majesteyts dienst toe te brengen.

Aengaende de verdere middelen tot behoudenis van onse Religie en Eygendom, soo versoecken wy uw Majesteyt ootmoediglijck, dat van nu voortaen sulcke Persoonen mogen Rechters zijn in 't Koninckrijck van Engelandt en 't Gebied van Wallis, dat Mannen zijn van bekende bequaemheyt, opregtigheyt en toegenegentheyt tot de Protestantse Religie, en dat sy haer Ampten en Loon mogen behouden, so lang sy haer wel dragen. Dat ook (also verscheyde Gedeputeerde Luytenanten en Rechters van Vrede, bequame gaven hebbende tot die Bedieningen, nu laetst zijn verplaetst, en andere in haer stede geset, zijnde Lieden van arbitraire Grondregels, en ophouders van Papen en Papery) sulcke alleenlijck mogen voeren 't Ampt van Lord Luytenant, de welcke Persoonen van bekende oprechtigheyt en toegenegentheyt tot de Protestantse Religie zijn: dat oock de Gedeputeerde Luytenanten en Rechters van Vrede sodanige qualiteyten mogen hebben, en daeren-boven Mannen van bequaemheyt, Staten en belang in haer Vaderland zijn.

Dat niemant tot eenige Militaire Ampten of Bedieningen op uw Majesteyts Vloot werde gebruyckt, als Mannen van bekende ervarentheyt, couragie en toegenegentheyt tot de Protestantse Religie.

Dit ootmoedig versoeck verkregen hebbende, soo sullen wy aen onse zyde ge-

reed

reed zijn, om uw Majesteyt in 't behouden van Tanger by te staen, en uw Majesteyts Vloot in sulck een staet te stellen, datse machtig sal zijn uw Majesteyts Souverainiteyt der Zeen te bewaren, en de Natie te beschermen.

Indien uw Majesteyt heeft of sal maecken eenige nootsakelijcke Alliantien tot bescherming der Protestantse Religie, en belang en verseeckertheyt van dit Koninckrijck, dit Huys sal gereed zijn, om uw Majesteyt tot het onderhout der selve te assisteren en by te staen.

Wy en hopen niet, dat, op dit ons ootmoedigh Antwoort op uw Majesteyts genadige Aenspraeck, daer eenige bose Instrumenten sullen zijn ('t zy wie 't oock soude mogen wesen) die machtig sullen zijn, om uw Majesteyts achtinge van de getrouwheyt en genegentheyt, die wy uw Majesteyts dienst toedragen, te verminderen; maer dat uw Majesteyt in sijn Koninckl. Boesem altijt gelieve te behouden dat gunstige gevoelen van ons, sijn getrouwe Gemeente, dat die andere goede Bils, die wy nu in overweginge hebben, strecken tot dat groote eynde, dat wy hier vooren hebben vermelt: dat van gelijcke alle Wetten, tot nut en troost voor uw Volck, die van tijdt tot tijdt overhandigt sullen werden, om'er uw Majesteyts Koninkl. toestemminge op te hebben, mogen by uw Majesteyt aengenomen werden.

En dewijl wy nu daer mede dit Jaer uyt hebben / sullen wy het vervolgh tot het naeste Jaer laten berusten.

Wy hebben hier voor gesegt / dat het Parlement had geresolveert / om tegens de gevangen Lords / en voornamentlijck Stafford / te procederen: Ten dien eynde had het Lager-huys by den Koningh laten versoecken / dat hun alle de Papieren / &c. raeckende het Complot / die de Klercken van den Raedt in bewaring hadden / mochten ter handt gestelt werden / gelijck oock wierdt toegestemt en geschiede: En daer op wierdt den 10 December een aenvangh daer mede gemaeckt: 't Lager-huys / als de Beschuldigers / verscheen als een Committé voor 't Hooger-huys / om daer mede het dispuyt te ontgaen van bloodts Hoofts te moeten staen / en 't Hooger-huys alleen / als een Huys van Heeren / sonder de Bisschoppen / om eenige disputen te mijden omtrent de formaliteyten van het appoincteren van een Lord Hoogen Steward of Hofmeester door den Koningh / als waer toe nu den Lord Cancelier / haer Spreecker / verkoren wierdt: doch / eer wy voortgaen / sullen wy verklaren / wat het Ampt van Steward in heeft.

Den Lord Hoogen Steward was voor desen de tweede Persoon van Staet: dit Woort beteyckende in de Tael der oude Saxen Luytenant / dewijl hy gelijck als Onder-Koning of Luyt. Generael van 't Koninckrijck was; maer dewijl sijn macht seer excessijf was / wierdt dit Ampt in 't Jaer 1271 / op 't eynde van 't Rijck van Hendrick de III. / gesupprimeert: Zedert die tijdt hebben de Koningen van Engelandt sigh vernoeght / om 't selve alleen in de Vonnissen van Pairs en groote Ceremonien te laten representeren / gelijck de Hartog van Ormont

mont in de Krooningh van sijn Majesteyt met dese Waerdigheyt was voorsien. Den Grooten Steward draegt, tot betuyging van sijn Ampt, een witte Stock, die hy in 't openbaer breeckt / als de Functie / waerom hy met dien Titul is bekent geweest, afgedaen is.

Den Lord Stafford dan voor de Bar gebracht zijnde / soo dede gem. Lord Steward een fraye Reden / en seyde tegens den Gevangen: Dat hy van hoogh Verraet wierdt beschuldigt. Doch hy antwoorde: dat hy hem wilde verantwoorden, als niet schuldigh. Waer op den Sergeant Maynard / Sr. Francis Winnington en Mr. Treby / als Commissarissen van 't Lager-huys / successivelijck produceerden de Getuygen / om te bewijsen / dat'er een Verraet in 't generael was; en daer na dat hy Lord Stafford voor sijn particulier daer aen schuldigh was / te weten: Dat hy was present geweest in een Raedspleging tot Tixal, alwaer hy hadde gepresenteert 500 Ponden, om 't selve uyt te voeren, en dat het was de eenigste wegh, om Engelandt tot de Roomsse Religie te brengen: dat hy in July 1678 verscheyde Brieven aen de Jesuyten had gesonden, met de Naem van Lord Howard, en niet van Stafford, en dat hy toen Betaels-Heer van d'Armee was gemaeckt: dat Fenwick hem had geseyt, dat den Koning most weggenomen werden, en sy groote assistentie van Vranckrijck hadden te verwachten. Mr. Smith / een Getuygen / ingeroepen zijnde / seyde: Dat verscheyde Priesters hem hadden verhaelt, dat de Paepse Religie soude ingevoert werden, en dat haer t'Samenspanninge sterck was: dat den Cardinael Barbarini aen hem had verseeckert, dat sy verscheyde Grooten van Adel tot haer party hadden getrocken: dat eenige van de Brieven waren gevonden in de bewaringe van den Lord Stafford; en dat die hadde geseyt, dat den Koning een goet Heer was, maer dat hy in de wegh was, en daerom van kant most. Den Lord Hoogen Steward vraegde Smith: Of hy een Protestant was? Waer op hy antwoorde: Dat hy nu een Protestant was, maer dat hy omtrent 't Jaer 1671 Papist was geweest. Hier na berichte Mr. Dugdale 't Hof: Dat verscheyde Lords, Priesters en Edellieden hadden desseyn gehad, om den Koning te dooden, en Geld en Wapenen tegens die tijd vaerdigh hadden, en dat hy Brieven by hem hadde, om sulkx te bewysen. Den Lord Stafford vraegde hem: Wat Sommen waren gegeven? Mr. Dugdale antwoorde: Dat hy had gehoort van groote Sommen. Dr. Oates ingeroepen zijnde / seyde: dat als aen Coleman de dissolveringe van 't lange Parlement was geweygert, sy meer als oyt hadden getracht den Koningh om te brengen. Mr. Denis seyde: Dat hy in Spangie was geweest, en Dr. Oates kende, voor wien hy een Brief aen een Aerts-Bisschop had gebracht; verklarende verder een Dominicaner Monnick te wesen, en dat Plunket in Yrland seer diep in 't Verraet was geëngageert. Waer mede 't Hof doenmaels scheydde tot 's anderendaegs 's morgens. Den volgenden dagh de Proclamatie in Westmunsters-Hal gedaen zijnde / en den Lord Steward hebbende den Gevangen verwittight / dat desen tijdt gestelt was tot sijn verantwoordinge / soo seyde Sr. William Jones: Dat hy Turbervils Affidavit hadde mede ge-

gebracht, 't welck sijn Lordschap konde gebruycken. Maer hy Lord Stafford versocht, dat hy sijn eygen methode soude mogen volgen; en wierp Turberville verscheyde Questien voor: Waer na hy begeerde te weten, volgens wat Statut dat hy wierdt beschuldigt. Den Lord Steward antwoorde: Volgens de Statut van Eduard de III., en soo hy eenige objectien daer tegens hadde, dat die van 't Hof souden gehoort werden. Dan hy moveerde aen Dugdale verscheyde Questien, waer op den selven exactelijck antwoorde: Waer na hy (Stafford) noch eenige Woorden hebbende gebruyckt, versocht: Dat dese Getuygen mochten weg-gaen, alsoo de sijne daer gekomen waren. Maer den Lord Steward antwoorde: dat d'eene tegen d ander mosten geconfronteert werden. Hier op quam Thomas Boney en andere van sijn Getuygen voor den dagh, die eerst tegens Dugdale wierden geëxamineert, en daer na tegen Dr. Oates geconfronteert, die als-doen een pertinent verhael dede, hoe den Lord Stafford de Commissie in Juny had ontfangen, en produceerde een Copy van sijn Depositie; waer over veele woorden vielen, en hy Lord Stafford sprack veel tegen 't Lager-huys, dog vallende weder op Dugdae, las sijn Depositie, by de Rechters van 't Landt aen den Raedt gesonden: hy vraegde Turberville, of hy sijn Verhael van stuck tot stuck wilde goet doen? Hy antwoorde, Ja. Waer op 2 Personen affirmeerden: dat sy met Mylord Stafford in Vranckrijck hadden geweest, maer noyt Turberville hadden gesien. En soo scheyden de Heeren tot den 13, als wanneer den Lord Steward den Gevangen voorhield, 't geen tot die tijdt tot sijn defentie tegens des Konings Getuygen hadde geseyt: en doen quam den Lord Powis Botteliet binnen, en getuygde: Dat hy meer als 40 mael in Turbervilles compagnie was geweest, die aen hem hadde geseyt, dat hy niet en geloofde, dat den Lord Powis of eenige van de gevangen Lords in den Tour in 't Verraet geëngageert waren, en dat hy (Turberville) niet van 't Verraet wist; daer by voegende, dat'er nu geen Handel goet was, als het Aenbrengen. Den Lord Stafford vraegde Oates, of hy Rooms was? Waer op den ander antwoorde, dat hy soude goet maecken 't geen sijn Getuygenis inhield, en niet anders. En soo vielen oock eenige woorden met Turberville. Sr. William Jones produceerde het Boeck van den Raedt, of den Gevangen sigh daer van wilde dienen, die aen Dr. Oates versocht, dat hy hem een van de Brieven wilde vertonen. Waer op den ander antwoorde, dat hy meynde een van sijn Brieven te hebben, maer dat het niet seecker wist. 't Welck den Lord in hevige Woorden dede uytbersten, seggende: Dat Oates geen Christen, maer een Duyvel en een Fielt was, appellerende aen 't Lager-huys, aen Godt en de Menschen, en dat hy God bad, dat hy (Oates) voor sijn eynde noch leetschap mocht hebben: Hem voorwerpende, dat hy arm was, en dat door dese wegh sijn fortuyn socht te maken. Doch Oates repliceerde, dat hy voor sijn Verhael en een gevangen Jesuyt 350 Ponden hadde gehad, maer dat hy die al gespendeert had. En alsoo den Lord Stafford voornamentlijck insisteerde, dat Dugdale een Schelm was, diens geselschap hy altijt gemijd had: Soo

wiert William Hampson ingeroepen/welcke seyde/ dat hy tot den Lord Ashtons den Lord Stafford en Dugdale dickmael te samen had gesien. 't Selve getuygde noch een ander. In tegendeel verklaerde eenen Mr. Booth / dat hy kende Robinson (een Getuygen van den Lord Stafford) dat het was een Persoon van leugenachtigh en gedebaucheert Leven: 't Welck den Lord Mansfild affirmeerde. En soo verklaerden verscheyde tegen d'andere Getuygen van den Lord Stafford; ja eenen Simon Hits seyde/ dat de Hofmeester van den Lord Bellasis hem 700 Ponden had aengeboden, om Dugdale te verraden, en tegens hem te sweeren. En hier op scheyde 't Hof tot den 14.

Doch op dien dagh weder vergadert zijnde/ seyde den Lord Hoogen Steward tegens Stafford: Wy zijn nu hier, om te horen wat gy voor uw selfs hebt te seggen. Den Lord Stafford antwoorde: Dat hy noch 3 materiale Getuygenissen had, meer als hy de voorgaende avont had genoemt. Waer op Sr. William Jones seyde: Dat soo de Getuygen ter saecke iets souden seggen, dat men haer dan mocht horen, maer soo 't alleen een repetitie soude wesen, dat het maer meer tijdt soude wegnemen, en dat'er bereyts 5 dagen gespendeert waren; doch dat hy de Getuygen soude noemen, en de saecken, die sy souden seggen, dat men dan daer niet tegen soude wesen. Waer op den Lord Stafford sijn 3 Getuygen noemde / om de Getuygen invalide te maecken. Mr. Dale wierdt ingeroepen / en gevraegt / of Dugdale hem Geld had geboden, om te sweeren? Hy seyde / Neen. Den Lord Steward vervolgde: hebt gy oock gehoort, dat hy 't aen iemant anders heeft gedaen? Hy seyde/ Neen. Den Lord Stafford seyde vorder: Dat hy was bericht, dat'er een saeck, de Wet aengaende, was, en versocht, dat sijn Raedt daer in mocht spreecken: Hy maeckte vervolgens eenige exceptien over 't gene was geseyt den 20 en 21 September/ lesende alles uyt een Papier. Hy appelleerde aen de Lordschappen en de gantsche Werelt / of'er oyt een Wet was geweest, om de Gevangens te houden van 't eene Parlement tot het ander: Ten 2, dat'er geen Hofs Acte was geallegueert, maer alleen geseyt waer mede hy beschuldigt was: Ten 3, dat het geen rechte Getuygen waren, alsoo om Geld wilden sweeren: En ten 4, dat sy wel een generael Verraet hadden bewesen, maer niet wat hy gedaen had. Vorder vallende op een Persoon uyt Staffordshire / seyde: Dat die een actief Man was tegens den Koningh, en malitieus tegens het Gouvernement, soo als men te Landewaert seyde. Sr. William Jones antwoorde daer op: Dat hy alleenig sprack uyt horen seggen, maer dat men iemant soude brengen, die uyt ware kennisse sprack. En doen verklaerde een van de Lords / dat het een eerlijck Man was. Den Lord Hoogen Steward vraegde aen die van 't Lagerhuys de Beklaginge manieerden: Of sy vaerdigh waren, om over de Poincten, volgens de Wetten, te argumenteren? Sr. Jones seyde/ Ja, soo hare Lordschappen dat nodig oordeelden. Dan de Lords keerden na haer Huys / om te overleggen / of men den Lord Stafford soude toestaen sijn Raedt te laten spreecken/ en de Poincten te bepleyten. Den 16 / na dat de Proclamatie tot stilswijgen was

was geschied/ vraegde den Lord Hoogen Steward aen Stafford: Wat hy vorder tot sijn eygen defentie had te seggen? Waer op hy eenige Papieren voor den dagh haelde/ en die met een gants flauwe Stemme las; vervolgens/ gelijck hy meer gedaen hadde/ appelleerde hy tot de Lords en de Communs/ protesterende van sijn onschult. In de Papieren waren de selve Poincten/ aengaende de Wet/ welcke by hem des Saturdags te voren waren bygebracht/ particulierlijck/ dat men hem gedurende 3 Parlementen had beschuldigt, en niet te recht gestelt. 't Hof sijne redenen hebbende gehoort/ keerde weder na Huys/ om de selve te bedebatteren: dit duurde langh/ doch eyndelingh wierdt goet gevonden/ dat men een eynde soude maecken: En alsoo quam het Lager-huys den 17 voor het Hooger-huys/ en begeerde recht tegens den meergeseyden Lord Stafford: Waer na ten twaelf uren een complete Vergaderinge van het Hof zijnde/ soo sprack den Lord Steward haer in deser voegen aen: Mylords, gy behoort groote sorge te dragen in uw oordeel te geven over de saecken raeckende William, Vicomte Stafford, die nu voor de Barr staet beschuldigt, alsoo de oogen van de gantse Natie op uw zijn geslagen, en de Rechters van 't Landt hare opinie omtrent de selve hebben gegeven. Als doen wierden de Stemmen geupt/ namentlijck/ of hy Vicomte schuldig was aen hoog Verraet of niet/ en waren 54 van ja/ en 32 van neen: 't welck gedaen zijnde/ hebben de Lords en de Communs haer weder na haer eygen Huysen begeven; van waer de Lords nochmaels gekeert zijnde in 't Hof/ heeft den Lord Steward de Sententie gepronuncieert/ gelijck als volgt.

Mylord Vicomte Stafford.

Het gene dat uw Lordship heeft gesegt in 't Arrest van Sententie, is by de Lords gevonden, genomen hebbende behoorlijcke consideratie, te zijn van geen belangh: 't Is geen wesentlijck gedeelte van 't Examen, dat de Gevangene sijn Hand voor de Banck soude opsteecken; in alle de Registers vind men niet, dat 'et geschied is: 't Eenigste gebruyck is alleenlijck, om 't Hof aen te wysen wie den Gevangen is; en als dat blijckt, dan procedeert het Hof dickwils tegens hem, al weygert hy sijn Hand voor de Banck op te steecken; en daerom de nalatigheyt van die Ceremonie in dese saeck, is geen wettige exceptie, als alle de Rechters verklaert hebben.

Belangende de provisos in de Statute, gemaeckt in 't 13 Jaer van dese Konings Regeeringe, haer Lordships vinden 't in geen manier geappliceert in dese saek, voor so veel de proceduren tegens uw Lordship niet gegrond zijn op dese Statute, maer op de 25 Statute van Eduard de III. En al hadden de proceduren gegrond geweest op de laetste Statute, d'Articulen daer in konden uw Lordship geen dienst gedaen hebben.

Mijn werck daerom, dat noch te doen staet, is heel treurig, want ick hebbe alsnoch noyt de Sententie des Doodts op iemant gegeven, en ben geheel bedroeft, dat ick met uw Lordship moet beginnen. Wie

Wie ſoude gedacht hebben, dat een Perſoon van uw qualiteyt, van ſoo noble extractie, ſoo conſiderabel gegoed, gezegent door de fortuyne, die ſoo veel heeft uytgeſtaen in de laetſte tyden, ſoo geinterreſſeert in de preſervatie van 't Gouvernement, ſo o veel geobligeert aen de moderatie van de ſelve, en perſoonlijck ſoo veroblige ert aenden Koningh en ſijn Royale Vader, voor haer particuliere gratie voor uw, oyt ſigh ſelfs engageren ſoud in ſoo Duyvelſſe Conſpiratie, als toe te leggen de n Koning te vergeven, den Staet te ruïneren, 't omkeeren van de Religie, en, ſoo veel als in uw lag h, de deſtructie van alle de Zielen en Lichamen in de drie Natien.

De Beſchuldinge van 't Huys der Gemeente begrijpt geen minder Crimen, en van deſe Crimen hebben haer Lordships uw ſchuldig gevonden.

Dat'er geweeſt is een generale deſperate Conſpiratie van de Papiſten, en dat de Doot van den Koning continuëlijck is geweeſt een van de principaelſte oogmercken derConſpirateurs,is nu baerblijkelijk,ſonder dat iemant daer aen kan twijffelē.

Wat was de meening van alle die Tractaten, welcke gedivulgeert wierden omtrent 2 Jaren geleden, tegen den Eed van Allegiance, in ſulck een tijdt, wanneer geen Menſch van ſodanige controverſie droomde? Wat was de meening van Vader Conyers Sermoen op dit ſubject, dan alleenlijck,dat daer was een demonſtratie van yver, ſoo ſy het noemden, voorgenomen tegen 's Konings Perſoon; dan de ſcrupelen, reſulterende uyt den Eed, verhinderde het eenigſins.

Tot wat eynde waren alle de Correſpondentien met Uytlanders? Het collecteren van Geld by de Vaders, ſoo uyt als thuys? Wat was de meening haer ſelven te gouverneren en ſchicken na d'Advyſen van Parijs en St. Omer? En hoe ſullen wy den Brief uyt Yrland uytleggen? verſekerende de Vaders hier, dat alles daer insgelijckx paraet was, ſoo dra als de ſlag gegeven ſoude zijn.

Twijffelt nu iemant hoe Londen verbrant quam,of door wat middel den Rechter Godfrey viel? Is 't niet blijckelijck by deſe inſtantie? En dit is den dollen yver van ſommige grootgaende Papiſten, en reſolveren, niets ſal nagelaten werden tot avancement van de Roomſſe ſaeck, al ſoude het by Vuur en Swaert zijn.

Mylord, ſoo als het Complot in 't generael onwederſpreeckelijck is, ſoo is uw Lordships deel al te blijckelijck. Wat gy tot Parijs dede, en continneerde te doen tot Tixal in Staffordshire, bewijſt een opgenomen intentie tegen den Koning: En wat gy tot Londen ſeyde van *honeſt will*, bewijſt,dat gy kenniſſe had van de Conſpiratie tegens het Leven des Koninghs, dat hier voortgeſet wierd. In dit alles was een groot gedeelte van malitie; want uw Lordship op een tijdt noemden den Koning een Hereticq en Verrader Gods; en op een ander tijt laſterde gy den Koning, om dat hy ſijn gratie t'onrecht beſtede, recompenſerende Verraders en Rebellen.

En dus ſiet gy, dat daer de wyſe Man van voorſeyde, op uw gekomen is: *Vloeckt niet den Koning, neen niet in uw Herte, want de Vogelen in de Lucht ſullen het openbaren, en al dat Vleugelen heeft ſal de ſaeck ontdecken.*

Drie dingen wil ick uw Lordships conſideratie recommanderen. Ten eerſten,

uw Lordship siet hoe het Godt belieft heeft uw soo ver te laten aen uw selven, dat gy gevallen zijt in de Strick en Put, en in die selve Put, die gy voor andere delfde. Considereert daerom, dat God Almachtig noyt eenig Mensch verliet, ten zy hy hem eerst verliet.

Ten anderen, denckt wat beter daer van, als gy tot noch toe gedaen hebt, wat voor een slag van Religie dat het is, in de welck de blinde giften mogelijck zijn geweest, om u te leyden in so groote ruïne en destructie, als uw nu over 't hooft hangt.

Ten laetsten, bidde ick uw Lordship te considereren, dat ware Bekeeringe noyt te laet komt: Een devoot penitentiael leetwesen, gevoegt met een ootmoedige en openhertige confessie, is van groot vermogen en wercking, beyde met Godt en de Menschen.

Daer zijn eenige kortelings geweest, welcke weygerden Godt de Eer te geven wegens Sijn Rechtvaerdigheyt, in 't bekennen van hare Crimen, daer over sy gecondemneert waren, de welcke onderrecht waren te geloven, dat het een doodelijcke sonde was die Crimen in 't publijck te bekennen, van welcke sy in 't heymelijck geabsolveert zijn; en soo hebben sy niet gederft God de Eer te geven, dat sy andersins gedaen souden hebben.

God verhoede dat uw Lordship op formalisatien soude staen. God verhoed, dat uw Lordship gevonden soude werden onder het getal van die arme en bedrogen Zielen, welck het eerst, dat haer ontwind, de dood selve is.

Lichtelijck dat uw Lordship niet veel estimeert de Gebeden van die gene, welcke gy lang onderricht zijt te misnoemen Hereticqs; dan of gy 't doet of niet, ick ben om uw Lordship te verseeckeren, dat alle de Lords hier, en die uw gecondemneert hebben, noyt sullen ophouden voor uw te bidden, op dat het eynde van uw leven Christelijck en Godvruchtigh magh wesen, hoe Tragedieus 't selve oock is, om uw derwaerts te brengen.

En nu Mylord, dit is de laetste mael dat ick uw Mylord noemen kan, want de naeste Woorden, dien ick spreken sal, uw sullen beschuldigen.

De Sententie van de Wet is, en dit Hof approbeert het.

Dat gy gaet na de plaets waer gy van daer quam; van daer moet gy gesleept worden op een Horde ter plaetse van de Executie: Als gy daer gekomen zijt, moet gy opgehangen werden aen de Neck, maer niet tot dat gy dood zijt, want gy moet levendigh afgeruckt werden; uw Mannelijckheyt moet afgesneden werden; uw Ingewant uytgeruckt, en voor uw Aengesicht in 't Vuur geworpen; dan moet uw Hooft van uw Lichaem gescheyden worden, en uw Lichaem in vier quartieren gedeelt, en dese zijn ter dispositie van den Koning.

God Almachtig zy uw Ziel genädig.

Daer op brack den Lord Steward sijn witte Stock/en den Gevangen wiert weder na sijn plaets gebracht. Sijn Majesteyt liet sigh eyndelijck bewegen/ om hem alleen te laten onthoofden/ en wierdt den dagh daer toe op den 8 Ja-

nuary 1681 vast-gestelt. Ondertusschen den een en d'ander by gem. Lord komende/ soo wierdt van sijn Vrienden 't Hooger-huys aengediend / dat hy gereet was om 't gene dat hy van 't Complot wist / te ontdecken: Invoegen hy daer voor gebracht zijnde / met de Tranen in d'Oogen de volgende Woorden sprack.

WY hebben lang in hoop geweest van te sien verandering in Religie, dan hebben groote swarigheden daer in ontmoet. Ick ging nevens andere na Breda by den Koning, en presenteerde hem 100000 Ponden wegens de Roomsse, soo hy wilde wegnemen de pœnale Wetten, tegens haerlieden gemaeckt. Dat, na dat den Koningh in 't Rijck gekomen was, den Lord Oxford in 't Huys proponeerde het nemen van de Eeden van Allegiance en Supremacy, 't welck niet door en wilde. Mylord Bristol proponeerde een nieuwen Eed, welcke my in 't eerste wel geviel, maer daer na disapprobeerde. Na dese bracht een ander een andere Bil in, waer tegens den Heer Cancelier Hyde sigh opposeerde, en seyde, indien 't selve passeerde, soo mocht den Koningh een Paepse Priester Bisschop van Londen maken. Ick offereerde eenige Propositien aen Mylord Cancelier in sijn Huys tot Kensington, en 3 a 4 malen aen een ander: En om 't lange Parlement te dissolveren, daer van sprack ick tegens Mylord . . . . den welcken seyde, niet te twijffelen, of daer soude groote advantagie zijn, indien den Koning in 't leven bleef, en de pœnale Wetten afgedaen konden werden, dan soud'er hope zijn tot het stabileren van onse Religie. Verder protesteerde hy van 't Complot niet meer te weten.

Maer 't Hooger-huys oordeelende / dat sulckx niet genoegh was / sond hem weder na den Tour: Invoegen dat hy op den 8 January / tusschen 11 en 12 uren 's morgens / op een Schabot op Towerhill wierdt onthooft; doch dede echter voor sijn doodt de volgende Aenspraeck aen 't Volck.

De laetste Woorden van William Howard, Vicomte Stafford.

BY toelating van Godt Almachtigh ben ick desen dagh alhier gebracht, om den Doot te sterven, als of ick schuldig was aen hoog Verraet. Ick protestere waerlijck in de tegenwoordigheyt van den Eeuwigen, Almachtigen en Alwetenden Godt, op mijn Ziele Zaligheyt, dat ick daer van soo onschuldig ben, als eenigh Man kan wesen, en dat ick de minste gedachten niet gehad hebbe tot die misdaden, waer mede ick beswaert werde.

Ick bekenne, dat het is een singuliere gratie van de Heylige Drie-eenigheyt, van my soo veel tijdt te geven, om my te bereyden voor de Eeuwigheyt: Ick hebbe so goeden gebruyck van die genade niet gemaeckt, als ick wel behoort hadde, ten deele veroorsaeckt, om dat mijn gedachten soo niet hebbe gerecolligeert, als wel gedaen konde hebben; oock om dat niet alleen mijn Vrienden, maer oock mijn Vrouw en Kinderen voor eenige dagen verboden is my te mogen sien, als alleen in presentie van een van mijn Wachters: dit heeft my groote moeyelijckheyt veroor-

oorsaeckt, maer hope dat Godt, door Sijn grondelose Barmhertigheyt, my mijne onvolmaecktheyt sal vergeven, en mijn goede meninge aennemen.

In de tijdt van mijn gevangenis heb ick menigmael overdacht, wat doch de grond-oorsaeck van mijn Beschuldiging mocht zijn, om dat ick by my selven geen schult konde vinden, ja geen gedachten daer toe gehad hadde, en ick kan niet geloven dat het op eenige andere grond is, als dat ick Papist ben. Ick heb geen redenen van beschaemt te zijn over mijn Religie, want het raeckt niet anders als de ware aenbidding van God, gehoorsaemheyt tot den Koning, en behoorlijcke onderwerpinge van de tydelijcke Wetten van den Koning: En ick onderwerpe my aen alle d'Articulen des Geloofs, die in de Cathol. Kerck geleert en gelooft werden, gelovende dat die meest over een komen met Gods Woort: En vermits het soo menigmael is tegen gesproocken, dat de Kerck sustineert, dat Souveraine Princen, by den Paus geëxcommuniceert, by hare Onderdanen mogen werden afgeset of vermoort, soo is my, aengaende het vermoorden van Princen, geleert, als een Poinct van 't Geloof in de Cathol. Religie, dat sodanige Leere, van Koningen te vermoorden, is een Duyvelsse Leere, gruwelijck en vervloeckt, contrarie Gods Wet, van de Natuur en van de Natien; ick vervloecke en verlochene die van herten. En aengaende de Leere van Koningen af te setten, is contrarie de fondamentele Wetten van dit Koninckrijck, injurieus aen de hooge Macht, en consequentelijck soude sulckx in my zijn, of in iemant anders van des Konings Onderdanen, Godloos en verdoemelijck. Ick geloof en belyde, dat daer is een God, een Zaligmaker, en een Heylige Cathol. Kerck, van de welcke (door de genade en goetheyt Godts) ick sterf als een Lidmaet.

Tot mijn groot en hertelijck berouw en leetwesen heb ick mijn Godt op menigerhande wyse vertoornt door groote Sonden, maer dancke Sijn Majesteyt ootmoediglijck, dat het door dese dingen niet en is, waer mede ick beschuldigt werde.

Alle de Leden van yder Huys hebben de vryheyt, om aldaer te proponeren wat sy oordeelen dienstig te zijn voor 't Rijck; soo heb ick oock geproponeert wat my goet dacht; 't Huys is den oordeelder, of het bequaem of onbequaem is: En ick vermeene noyt eenig ding voortgebracht te hebben, dat daer voor onbequaem is geoordeelt, of tegens de Wetten en Coustumen van 't Parlement; want indien ick sulckx gedaen had, soo souden de Lords (gelijck sy vermochten) my op d'een of de ander wyse gestraft hebben; sulckx dat ick daer in voor God niet schuldig ben.

Men spreeckt heel veel van Indulgentien, Dispensatien, Vergiffenis aen Moordenaers, Rebellen, Leugenaers, Meynedigers, en die diergelijcke dingen gedaen hebben, gegeven te zijn by de Kerck; maer ick belyde by desen, in de tegenwoordigheyt Gods, dat ick noyt geleert hebbe, noch gelooft, noch gepractiseert eenige van alle die dingen, maer altoos gesustineert het contrarie; en dit spreeck ick sonder eenige æquicovatie of reservatie. En voorseecker, indien ick schuldig was, ick voor my selven, of dat ick iemant wist of kende, die schuldig was, wie het oock mocht zijn, aen eenige van sodanige misdaden, als waer mede ick beschuldigt wer-

de, soo soude ick niet alleen de grootste Geck van de Werelt zijn, maer een puur dol Mensch, en soo ondeugend als iemant van dese, die my nu soo valschelijck beschuldigt hebben, en schuldig zijn aen mijn eygen dood, 't welck een seer sware en hatelijcke sonde is. En alhoewel ick onlangs gebracht wierde voor de Bar van de Lords, soo heb ick echter groote redenen te geloven, dat ick voor d'eerste reyse gebracht ben geweest, om op de proef te stellen, op het vertrouwen, dat, om mijn Leven te salveren, ick een groote ontdecking soude geven; en seecker, ick soude soo gedaen hebben, indien ick eenige kennisse van eenig quaet desseyn gehad hadde, of van eenig onwettig Complot, sonder eenige exceptie: maer indien ick 1000 Lichamen had, soo woude die liever alle verliesen, als my selven of iemant anders valschelijck te beschuldigen; en soo ick van eenig Verraet geweten had, en op dese manier sulckx ontkende, als ick nu doe op mijn Zaligheyt, soo soude ick geen hoop hebben van zalig te werden, 't welck ick echter nu hebbe door de Verdiensten van Jesus Christus.

Ick bidde dat Godt sijn Majesteyt wil zegenen, die mijn wettige Koningh en Souverain is, die ick, volgens de Goddelijcke en Menschelijcke Wetten, gehouden was te obediëren: En ick ben verseeckert, dat geen Machten op der Aerde my wettelijk konnen toestaen, of aen iemant anders, van mijn hand tegens den Koning op te lichten, noch tegens sijn wettige Authoriteyt; en houde het daer voor, dat de constitutie van 't Gouvernement van dit Koninckrijck, d'eenigste wegh is om in vrede en rust te blyven, dat God lang wil laten continuëren.

Ick houde een Moort voor een horrible saeck, en hebbe altoos soo gedaen; en belyde ernstelijck, dat indien ick my selve in dese tijdt konde bevryden, en oprechten sodanigen Religie als ick wilde, en wat voor Regeringe ick wilde, en my selven soo groot maecken als ick wenschte, en dat door de dood van iemant van die Gesellen, die door haer vals sweeren veroorsaeckt hebben, dat ick op dese plaets gekomen ben, daer ick nu sta; soo seer haet ick de Moordery en oorsaeck te zijn van eens Menschen dood, hoe veel te minder soude ick willen oorsaeck zijn van de dood van mijn Koning, dien ick acht te wesen soo goedertieren Koning, als oyt voor desen alhier, of in eenige Landen bevonden is, en onder wiens Regeringe het Volck haer vryheyt genieten kan, sodanig als ergens een Volck gedaen heeft: En soo Godt gelieft hem in 't leven te laten, en voorspoet te geven, soo ick altoos gewenscht en gebeden hebbe, soo verseecker ick my, dat hy en alle sijn Rijcken soo voorspoedig sullen zijn als oyt eenig Volck geweest is, dat ick God bidde te willen geven.

Ick bidde ootmoedig om vergiffenis aen den Almachtigen en Alderbarmhertigsten Godt van alle de groote Sonden, die ick oyt of oyt tegens sijn H. Majesteyt gedaen hebbe. Ick weet, dat hy niet en begeert de dood van een Sondaer, maer dat hy sig bekeere en leve. In welck vertrouwen ick hope, als wetende, dat Hy noyt een gebroken hert sal verachten. En hoewel ick sulcke verbryseling in mijn hert noyt gevoelt hebbe, als ick wel wenschte, so hebbe doch 't selve soo veel ick kan, en twijffel niet of God sal de goede wille aennemen.

Ick versoecke, dat alle 't Volck my wil vergeven alle 't ongelijck, dat ick haer mocht gedaen hebben in eenige saecken, 't zy willens of onwetende; en ick vergeve van herten een iegelijck, die my verongelijckt heeft; vergeve oock van gelijcken dese Meynedigers, die my hier toe gebracht hebben, door haer vals sweeren.

Ick verklare nu op mijn Dood en Zaligheyt, dat ick noyt een eenigh woort gesproocken hebbe, noch tegens Oates noch Turberville, noch hebbe haer noyt met kennis gesien, als by mijn Examinatie; en aengaende Dugdale, ick hebbe noyt van eenige dingen met hem gesproocken, als van een Voetknecht, en was dan noyt alleen met hem: Alle de straffen, die ick haer wensche, is, dat sy berouw mogen hebben, en bekennen het quaet en ongelijck, dat sy my gedaen hebben, en dan sal blijcken hoe onschuldig ick ben; God vergeeft het haer. Ick vertrouw, dat het Godt believen sal de waerheyt in 't korte aen 't licht te brengen, op dat gy en al de werelt moogt sien wat ongelijck my gedaen is.

Ick vertrouwe, dat ick hebbe doen blijcken, dat ick een Conscientie hebbe, want soo ick'er geen hadde, so soude ick seeckerlijck mijn leven gesalveert hebben, van my selven schuldigh te erkennen; want ick soude mijn Conscientie qualijck handelen, door dien ick my selven soude werpen in de eeuwige duysternis, door het stantvastig ontkennen in de uure van mijn dood, geen kennis te hebben van 't geen waer mede ick beschuldigt ben.

Soo veel hebbe ick geseyt, om mijn Conscientie te bevryden, en neem het op mijn Zaligheyt, dat al wat ick hebbe waerachtig is.

Ick sal maer weynig van mijn Examen seggen, en of 't alles geschied is volgens de bekende Wetten, daer van kan ick, als te grooten Party zijnde, niet veel seggen; soo niet, God vergeef het haer, die daer oorsaeck van zijn.

Mijn Rechters waren alle eerlijcke Luyden, die oock alle soo seer verbonden waren, om na recht en gerechtigheyt te oordeelen, als of sy waren onder Eede over 't gene wettig bewesen was, en niet anders te stemmen, als sodanig sy in haer Concientien gevoelden en overtuyght waren; en soo iemant van haer anders gedaen heeft, God wil het haer vergeven, gelijck ick van herten doe.

Ick sal eyndigen met een hertelijck Gebed voor de welstant van sijn Majesteyt, dat hy magh genieten alle prosperiteyt en heyl, in dit en in 't toekomende leven, en sijn Volck regeeren na Gods Wetten en Instellingen, en dat het Volck gevoelig magh zijn over de zegeningen, die God Almachtigh haer soo miraculeuselijck gegeven heeft, en haren Koning gehoorsamen, volgens haer plicht. Ick bidde Godt om vergiffenis, met een vernedert hert, over alle mijne Sonden, die ick tegens Sijn Heylige Majesteyt gedaen hebbe, verhopende door de Verdiensten en Dood van Jesus Christus de eeuwige geluckzaligheyt te verkrijgen, in wiens Handen ick mijn Ziel beveele, vergiffenis biddende aen een iegelijck, die ick misdaen hebbe, en vergevende van herten die my verongelijckt hebben.

Ick bidde, dat Godt niet en wil wreecken mijn onnosel Bloed aen dese Natie, noch aen die geen die daer oorsaeck van zijn. Ick affirmere met mijn laetste adem

mijn onschult, en verhope, dat de Almachtige, Alsiende en Rechtvaerdige Godt my daer na richten sal.

De selve was door een Jesuyt voor hem opgemaeckt/ en las hy die uyt een Papier. Doch al schoon uyt de geheele Rechtvordering sijn schult bleeck/ soo wilden de Roomsse echter niet toestaen/ dat hy wegens die saken culpabel was/ maer oordeelden hem eer als een/ die voor 't Roomsse Geloof had geleden.

Wy hadden gedacht dit Jaer van Schotlandt niet meer te spreecken/ doch wy konnen echter niet laten om aen te roeren/ dat den 21 December eenen Jacob Skein/ Archibald Steward en Jan Potter tot Edenburg/ om de bewuste oproerigheden/ zijn opgehangen.

Iemant sal licht verwondert zijn/ dat wy tot noch van 't Verraet in Yrlandt niet meer hebben gerept; doch dewijl die saeck eerst ten principale in 't naeste Jaer by 't Lager-huys is ondersocht/ sullen wy voor dees tijdt daer niet meerder van spreecken.

Wy hebben laetst van Tanger geseyt/ dat'er een Stilstant tusschen die Stadt en de Mooren was gemaeckt; doch alsoo de selve den 25 September expireerde/ sond den Alcaide van Alcazar eenen Hamet aen d'Engelsse/ om haer daer van te verwittigen/ en begon weder vyandtschap tegens haer te plegen. Eenige dagen gingen'er deur/ dat de Moren niet anders en deden/ als sig van eenige Posten te verseeckeren op de Gronden van de Forten Pole en Monmouth: maer d'Engelsse bemerckende/ dat de Moren haer daer wat te dicht lagen/ besloten een Uytval te doen/ om hun van daer te verjagen/ en een Retrenchement aldaer op te werpen; daer toe wierden 4 Bataillons Infantery en eenige Cavallery gecommandeert/ welcke soo wel haer plicht waer namen/ dat d'Engelsse Arbeyders dit dien dagh noch soo verre gereed kregen/ dat'er 500 Man in konden logeren/ en wierdt het selve toen onder 't Commando van den Lt. Colonel Sackville gelaten. Den eersten October deden d'Engelssen een andere Uytval/ gelijck oock den dagh daer aen/ en voltoyden toen niet alleen haer Wercken/ maer verjaegden de Moren oock uyt sommige van haer Linien: doch alsoo dit maer alleen geschied was/ om het Retrenchement op te maken/ wierden de selve weder verlaten; en daer op namen de Moren gemelde Linien weder in besit: verscheyde Engelsse Heeren en Volontairen/ en daer onder de Grave van Pleymuyen en den Lord Mordant/ queten sigh hier seer deftig. Maer de Moren/ hier over verstoort/ brachten daer op noch meer Volk voor de Placts/ soo dat d'Engelssen niet alleen geen Uytvallen meer dorfden ondernemen/ maer oock van haer seer eng ingesloten wierden: sy begonden daer op dit Retrenchement/ dat op 't Fort Pole lag/ te ondermijnen; doch den Engelssen Gouverneur/ Sr. Palmes Fairborn/ haer Wercken willende besichtigen/ wierdt sodanig door een Kogel getroffen/ dat daer van quam te overlijden. Den Lt. Colonel Sackville kreeg toen 't Gebied in handen; en dese bemerc-

ken-

Locus Cometæ Annorum 1680 & 1681.
14 Ianu.
13 Ianu.
Scheat
Marcab
10 Ianu.
9 Ianu.
8 Ianu.
Æquator
340
330
320
300
280
270
Equuleus
3
Delphin
1. Ianuarii 1681.
30
Cancri.
Cygnus
Tropicus
Nobris 1680.
27
Sagitta
Antinous
Aquila
Colurus
Solstitiorum
Æquator

kende / dat sonder dit Retrenchement de Stadt verloren was / besloot daer op weder een Uytval te laten doen: de selve geschiede oock den 6 November / met 1500 Man te voet en 300 te paert / waer onder sigh 200 Spaensse Ruyters bevonden / die korts te voren tot hulp van de Plaets gekomen waren: gemelde Spaensse met de Bootsgesellen hadden de Voortocht; doch al schoon men by nacht uyttrock / kregen de Moren daer de weet van / en dewyl sy by de 20000 Man sterck waren / pasten sy over-al wel op: het Gevegt was dieshalven ruw en bloedig; doch na dat het selve omtrent 6 uren geduurt had / en d'Engelssen bevonden / dat sy brave Soldaten waren / mosten de Moren uyt haer Linien wijcken / en wierden meer als een uur van d'andere vervolgt: van haer sneuvelden'er wel by de 2000 / en van d'Engelssen 300 / welcke 4 Stucken Geschut en 5 Vaendels kregen. Dit was waerlijck een groote Victorie voor d'Engelssen / want sy flechten niet alleen alle de Trencheen van de Moren / maer nootsaeckten haer oock / om op goede Conditien een Stilstant met haer te maken / gelijck op de volgende Conditien geschiede.

1. DE liberteyt te hebben van onse vorige tyden, om Vee en Schapen te mogen weyden, en so die Gront niet seer bequaem is, so sullen wy de Velden van Out Tanger mogen gebruycken, mits betalende eenige kleynigheden aen de Moren, om na de selve te sien; en sal den Capiteyn van 't Velt sigh obligeren, om te versorgen, dat het selve getal van Beesten wederom kome, dat aen iemant van sijn Guardes gelevert sal zijn.

2. Met des voorsz. Capiteyns Tekens de vryheyt te hebben van 't Velt en Land tot de Jacht en ander vermaeck, als mede om Brandhout te kappen.

3. De Plaets Maendelijck met 100 stuckx Beesten, 200 Schapen en soo veel Gevogelte te voorsien, als sy goet vinden of van doen sullen hebben, alles voor een redelijcke prijs; oock de vryheyt te hebben, om langs den Oever te visschen, soo wyd als Out Tanger is.

4. Vryheyt om uyt te graven soo veel Steenen als nodigh sullen zijn ten dienste van de Moulie; en dit alles voor de Somme van 100 Stucken fijn Laken, 120 Tonnen Buskruyt, en 200 Canon-Kogels en Sloten aen de selve te geven. Sullende de Vrede duuren voor den tijdt van soo veel Jaren als 't den Gouverneur belieft; en als den Koning een Ambassadeur send, soo sal het t'eenemael in sijn keur staen, om de Vrede te continuëren of den Oorlog aen te gaen.

Tot verwondering en verschricking van gants Europa vertoonde sigh in 't laetste van dit Jaer een geweldige Comeet-Sterre: wy sullen nu niet bedisputeren of de selve uyt natuurlijcke oorsaecken voort komen / gelijck sommige willen / of dat het bysondere Roeden van Godt de Heere zijn / gelijck het algemeen gevoelen is; soo veel is'er echter af / dat men den meesten tijdt heeft gesien / wanneer sigh sulcke Teeckenen vertoonden / dat daer op of Water-nood / dieren Tijdt / Pest / Oorlog / Brand / Aertbeving / verandering van Regeering / of

of doodt van grootе Heeren is gevolgt. Ged. Staert-sterre vertoonde sig eerst den 26 November / en wierdt toen tot Straetsburgh het aldergrootste gesien/ staende 4 Graden van de Spica Virginis en 2 Graden van de Ecliptica/ tegen 't Zuyden. Den 28 dito sagh men die oock tot Dresden / tusschen de Corvus en de Spica Virginis/ doch de Staert was/ om de menigte Wolcken/ niet heel wel te onderscheyden. Den 29 verliep hy wat/ soo dat men toen sijn Staert op 36 Graden kon oordeelen. Den 30 vertoonde hy sig 's morgens ten 5 uren / in 't Zuyd-Oost ten Oosten / oock in Hollandt / staende 6 Graden over den Horisont/ in 21 Graden van de Wage/ en 3 en een half van de Spica Virginis; sijn streeck hield hy als-doen na 't Zuyderlijck America / na de Eylanden tusschen Oost-Indien en Africa/ en na de stille Zee tusschen Asia en America.

Na dien tijdt was hy voor 14 a 16 dagen wegh/ en het is geloofelijck/ dat hy dat Gedeelte heeft omgelopen / wijl men op den 21 December / 's avonts ten 5 uren/ eerst in 't Westen een helder Licht / als een Staert / sagh; 't welck allengskens hooger komende/ soo vertoonde sigh den 26 December/ wijl het als-doen seer bequaem We'er daer toe was / een soo lange Staert / dat men na de observatien / die daer van gedaen zijn / oordeelde / dat hy het vijfde deel van het Firmament in had / want hy was 68 Graden lang / en elcke Graed werdt op 1000 mijlen gereeckent: de Sterre / die onder was / was niet grooter als een gemeene vaste Sterre / soo dat men de selve in 't eerst nauw konde sien: sijn Staert / wiens begin van de Sterre omtrent den Horisont stond / streckte sigh van 't Zuyd-Westen na 't Noord-Oosten /, en besloegh byna de hoogste top van de Lucht: de Staert was klaer / doch bleeck / soo dat men de vaste Sterren/ die daer onder waren / wel konde beschouwen / hoewel de Mathematici oordeelden / dat de selve als een Oven stond / die Vlammen uytgaf: Omtrent ses uren 's avonts quam hy gemeenlijck op / doch verdween ten 10 of 11 uren des nachts: de Sterre stond als-doen van de heldere Sterre in de Lier 46 Graden / van de Staert van de Swaen 50 Graden / en van de Hals van 't Paert Pegasus 55 Graden / doch de Staert streckte sig opwaerts na Cassiopeia / nevens 't Hert van den Adelaer/ en de Zuyderlijcke Vleugel van de Swaen; hy roerde de syde van den Dolfijn/ en sijn hoogste spits of uytterste eynde quam tot aen de hoeck van Andromeda. Drie dagen gingen'er toen we'er voorby/ sonder dat men iets van beduyden konde sien/ maer den eersten January vertoonde hy sigh weder 11 Graden 15 Minuten van 't Hert des Adelaers / 39 Graden van de Lier / en oock soo veel van de Hals van Pegasus / soo dat hy doenmaels wel 11 Graden verlopen was; sijn Staert was echter weynig vermindert / maer bestont noch wel uyt 67 en een halve Graed/ omtrent de Cassiopeia. 's Anderendaegs vertoonde hy sigh wel we'er / maer was toen 5 Graden meer verlopen. Om de donckere Lucht konde men hem toen in 3 dagen niet sien; maer den 7 was hy weder 24 Graden van sijn vorige plaets geweecken / en bevond sigh toen tusschen de Hals en de lincker Voet van Pegasus / in den 8 Graed van

van den Dolfijn / zijnde 50 Graden 40 Minuten van de Lier / 32 en een halve Graed van de Staert van de Swaen / en 27 Graden 15 Minuten van 't Hooft van Andromeda : de Staert was veel helderder als van te voren / doch die was toen alleen op 56 Graden / omtrent de lincker Voet van Andromeda / en de middelste Ster van Cassiopeia / tot aen 't Hooft van Perseus : En vervolgens is hy hoe langer hoe meer vermindert / soo dat men ten eynde van January hem in Hollandt niet meer konde sien / hoewel hy noch tot in 't laetst van Februarye in sommige Plaetsen van Duytslandt / Denemarcken / Sweden / Polen en Moscovien sig heeft vertoont : En is remarcabel / dat'er byna niet een Plaets in Europa heeft geweest / of gemelde Comeet-Sterre is aldaer gesien / en wel bysonderlijck in Italien / Spangie / Portugael / Engelandt / Vranckrijck / Nederlandt / Duytslandt / Denemarcken / Sweden / Polen en Moscovien:

Wy sullen hier noch een Observatie van dese Comeet-Sterre / die tot Brussel is gehouden / inlassen / dewijl die vry correct is / en wy voornamentlijck de Afbeeldinge van de Plaet daer na hebben laten maken.

Opmerckinge op de beweginge van de Comeet-Sterre, gesien in de Jaren 1680 *en* 1681, *op* 51 *Graden, Noorder breete, en langte* 20 *Graden* 30 *Minuten.*

DEn 15 November 's morgens, de Zon aen 't uytterste Teecken van Leo wesende, heeft sig de Comeet-Sterre voor eerst met seer kleyne Stralen laten sien.

Den 20 dito is hy gesien onder den lincker Voet van Leo, dicht by de Schael, t'samen treckende op 165 Graden, omtrent het beginsel van de Maegt, daer Mars die ontmoet, haer verwe zijnde licht grauw, tusschen beyde duyster.

Den 26 was hy tusschen de Sterren van de Rave en de Koorn-Air van de Maegt, hebbende sijn wesen en Stralen klaer-schijnende.

Den 29 is hy bevonden gekomen te zijn Noordelijcker, sijn Lichaem en Stralen wesende geheel verlicht.

Den 30 in rechte linie met de Koorn-Air van de Maegt, omtrent de 24ste Graet van de Weeg-schael.

Den 1 December was sijn verwe silverachtig, sijn Stralen schietende na 't Ecliptica, omtrent d'Air van de Maegt en de 4 Sterren, zijnde sijn couleur even als de hare.

Den 4 scheen sijn Lichaem wit te zijn, gelijck als beroockt en besmeurt, en was geplaetst op de Sterre van de vyfde groote, de welcke in 't drayen van de Muyl van Scorpio zijn.

De Comeet, omtrent het Solstitium Hiemale de Son gepasseert zijnde, is gesien omtrent den avont, sijn Stralen schietende van een wonderlijcke langte en breete, en is bemerckt als volgt.

Den 27 December wierdt hy gesien aen de rechter zyde van Antinous, 21 Graden van Capricorno, Noorder breete omtrent 17 Graden, sijn Staert eyndigende aen de Zuyder Voet van de Swaen, lang 50 Graden, of 750 Duytse mijlen na de Aerde, sijn grootste breete zijnde van 5 Graden of 75 Duytse mijlen.

Den 30 was hy in de tiende Graed van Aquarius, 16 Graden van d'Ecliptica, treckende na 't Noorden.

Den 1 January 1681 was hy in de 15 Graed van Aquarius, hebbende omtrent soo veel breete.

Den 3 in de 21 Graed van 't selve Teken, met 21 Graden Noordelijcker breete.

Den 8, ten 6 uren 's avonts, vertoonde sig de Ster van de Comeet so groot als die van d'eerste groote, maer duysterder, wesende in de rechte linie met d'eerste van den Vleugel Pegasus, gesegt Marchab, sijn Staert gaende door Scheat, en was gestelt op 12 Graden van Pisces, omtrent 27 Graden Noorder breete.

Den 9 was hy in de 16 Graed van 't selve Teken, met de selve breette.

Den 10 als voren, in de 21ste Graed.

Den 13 in de derde Graed van Aries, Noorder breete 27 Graden 30 Minuten, sijn Staert wesende van 41 Graden, zijnde 615 Duytse mijlen.

Den 14 was hy in de sesde Graed van 't selveTeken, hebbende 27 Graden Noordelijcker breette.

Den 15, 's avonts ten 11 uren, eclipseerde hy 't Hooft van Andromeda, 't welck is in de 9 Graed 52 Minuten van Aries, en 25 Graden 42 Minuten Noorder breete, soo als sijn langte en breete doen was.

Den 17 was hy in de 14 Graed van Aries, op 24 Graden Noorder breete.

Den 18 was hy vereenigt aen de klaerste Sterre van de lincker Schouder van Andromeda, zijnde als-doen in den 17 Graed 24 Minuten van Aries, hebbende Noorder breette 24 Graden 20 Minuten, sijn Staert eyndigende aen de Voet van Andromeda, hebbende sijn verwe gelijckformig aen de witheyt van den Melkweg,

Den 20 was hy omtrent 21 Graden in Aries, met 23 Graden Noorder breete, sijn schijnsel kleynder en wat duyster, en sijn Staert groot omtrent 18 Graden.

Den 23 vertoonde sig de Sterre als van de vierde groote, in rechte linie met den Triangel Deltoton, sijn Staert eyndigende tusschen den Basis Trianguli en de Voet van Andromeda, en was van 14 Graden, hy kon zijn omtrent 27 Graden in Aries, op 22 Graden Noorder breete.

Den 24 was hy omtrent 28 Graden 30 Minuten in Aries, met byna de selfde breete. Na desen Nacht heeft men hem niet meer gesien, wesende bedeckt en verduystert door mistachtig Weer.

Den 5 February, als men daer op lette, vertoonde hy sig als een Ster van de sesde groote, maer niet wel om te beoogen; hy was in de rechte linie met het Oosten in Basi Trianguli, sijn Staert aen de rechter Voet van Perseus, en was gestelt in de 10 Graed 30 Minuten van den Stier, 17 Graden Noorder breete.

Den 6 wierdt hy bevonden omtrent den elfde Graed van de Stier, met de selfde breete: En van doen af is hy onsichtbaer by ons geweest.

Wat uytwerckselen dese Comeet sal voort-brengen / is onbekent / hoewel veele bysondere inbeeldingen daer van hebben ; doch wy meenen / dat de tijdt / die

die alles aenwijst / in 't verbolg van dese Jaer-Boecken overvloedige stoffe sal verschaffen/ om die te verhalen.

Dat wy van Italien niet en spreecken / sal sommige wonderlijck schijnen; maer ons dunckt/ dat'er soo weynig van belang aldaer is gepasseert / dat wy de Penne daerom niet behoeven aen te vaerden / dewijl den Paus met de andere Italiaensse Princen sigh in een stille en diepe rust houden.

Van Moscovien en Poolen souden eenige andere mede wel iets begeeren/ maer alsoo daer soo weynig van gewicht is voorgevallen/ dat het de moeyte niet waert en is / om daer een woort van te reppen / sullen wy dit Jaer-Boeck besluyten / en hopen / dat Godt de Heer de raedslagen aldaer en elders sodanig sal dirigeren/ dat de selve tot het beste van Christenrijck in 't generael sullen wesen: Waer mede wy van den gunstigen Leser / alsoo wy voor dit Jaer nu onse loop volbracht hebben/ affscheyt nemen.

EYNDE.

REGISTER.

Ste-

Eynde van het Register.

ANNO
68
HOLLANDSE
MERCURIUS
tot Haerlem by
Abraham
Casteleyn
CASAL
SCIO
METS
LONDO
STRAETSBURGH

HOLLANDSE
MERCURIUS,
Verhalende de voornaemste
SAKEN van STAET,
En andere
VOORVALLEN,
Die, in en omtrent de
Vereenigde Nederlanden,
En elders in EUROPA,
In het Jaer 1681,
Zijn geschiet.
Het Twee-en-Dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1682.

Gunſtige Lezer.

E veranderlijkheyt der Wereldſe ſaken verſchaft gedurig ſtoffe aen de nieusgierige Lezer, om de wijſe beſtiering van den Almogenden God met verwondering en eerbiedigheyt te beſchouwen: Want indien men de voorvallen, die 't voorleden Jaer zijn gebeurt, met opmercking wil aenſien, ſal men moeten bekennen, dat de goedertierentheyt Gods het Chriſtenrijck van veele onheylen, die het ſcheen te willen overſtolpen, heeft bevryt, en uytgewerckt, dat de Swaerden, die al geſcherpt ſcheenen, om weder een nieu Oorlogs-Vuur te ontſteken, in de Scheden zijn gebleven: Invoegen het niet dan al te klaer blijckt, 't geen het oude Spreeck-woort ſegt, dat de Menſch de dingen wel voorneemt, maer dat God de Heere die na ſijn Wijsheyt, en tot het beſt der Stervelingen, beſtiert. Veel Woorden of Voorbeelden te gebruycken, om deſe waerheyt te bewyſen, ſouden onnut zijn, alſo de ſaken ſelfs daer van de getuygenis moeten geven; en derhalven ſullen wy U E:, gunſtigen Lezer, niet lang met deſe Voorreden ophouden, dewyl 't Jaer-Boeck ſelfs daer van kenniſſe ſal konnen doen, maer alleen noch ſeggen, dat wy hopen, bidden en wenſchen, dat God de Heere het Chri-

ſten-

ſtenrijck, als het uytnemenſte Deel van de gantſe Werelt, in Vrede gelieve te laten blyven.

Wy ſullen verder aen den Lezer verſoecken, dat ſoo'er ergens in eenige dingen mochte gemiſt zijn, vermits niemant onfeylbaer is, en dat ſulcx oock door de verſcheydentheyt van de Rapporten, die men van de meeſte ſaken bekomt, ſeer licht ſoude konnen geſchieden, (hoewel op alles ſeer nau regard genomen werdt, om het na de naeſte waerheyt te ſtellen) dat hy 't ſelve belieft aen te wijſen, op dat het by gelegentheyt verbetert ſoude konnen werden.

RE-

REGISTER.

Lijst

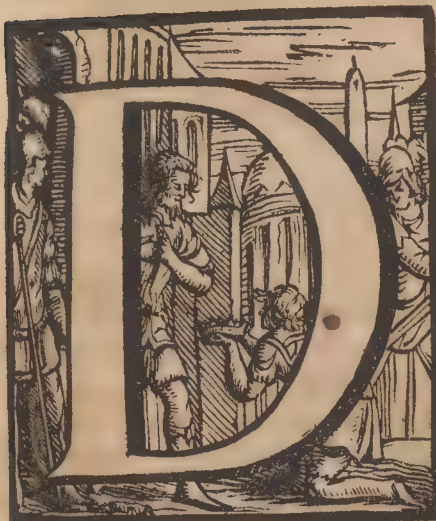
Eynde van het Register.

Het Twee-en-dertigste Deel

Van den

HOLLANDSEN MERCURIUS,

Van den Jare 1681.

E pretentien / die Vranckrijck op de Spaensse Nederlanden en in Duytslandt sedert eenige tijdt had geformeert / hadden niet alleen aen de meeste Potentaten en Vorsten van Europa / die sedert de Nimweegse Vrede een veylige rust meenden te genieten / een groote bekommering / maer oock vreese verweckt; een bekommering / om dat men in twijffel was / of de Spaenssen en Duytsen die souden willen inwilligen / en dat / ingevalle van neen / een nieuwen Oorlog te verwachten was / wijl Vranckrijck met geen temperamenten te vrede wilde zijn; en een vreese / dat / soo de gemelde pretentien aen Vranckrijck al wierden ingewilligt / die Kroon / nu ten top van glorie gesteygert / sigh daer mede niet soude vergenoegen / maer van de eene pretentie op de andere vallen / ende / ingevolge van dien / yder Vorst in vreese stellen / dat sijn Landen daer onder begrepen souden zijn. Den Keyser / als 't Hooft van 't Duytse Rijck / scheen wel genegen / om daer in te voorsien / en had oock ten dien eynde sijn Gesant / den Grave van Mansfelt / gelijck in onse voorgaende Mercurius is gesegt / na Parijs gesonden / om alles door minnelijcke wegen af te doen / doch de selve konde niet anders uytwercken / als dat Vranckrijck toestont / dat'er eenige Conferentien tusschen eenige van dessels Gedeputeerden en die van den Keyser en 't Rijck souden gehouden werden / om sijn Recht tot diergelijcken Handeling te bewijsen / soo dat'er van die syde geen verlichting quam; en wat de gelegentheyt beraeckte / om suickx met gewelt af te weeren / soo was hooggem. Keyser geensins in staet / om 't selve uyt te wercken / want behalvens dat de meeste Rijckx-Vorsten / waer onder sig echter sommige bevonden / die dese progressen van Vranckrijck

rijck met verdriet aensagen / niet eens waren / soo was den Keyser oock belemmert met de Malcontenten in Ongaryen / die / door de Turcken gestijft / hem werck genoeg verschaften / om sigh niet lichtelijck in andere saecken te vermengen. Spangie had wel groote interest / om sigh hier tegens te opposeren / maer alsoo die Kroon door de voorgaende Oorlogen seer was uytgemergelt / en buyten postuur / om de macht van Vranckrijck alleen te verwachten / oordeelde men het daer beter / Vranckrijck iets in te willigen / als meerder te verliesen. De Noorder Kroonen / noch geen belang voor haer selfs in dese saeck hebbende / hielden sigh stil / evenwel met die voorsorg / dat sy sigh tegens alle voorval gewapent hielden. En desen Staet / daer men de rust socht / die men met de laetste Vrede eerst so vers had bekomen / en daer men wel wist / dat Vranckrijck verre te machtig voor ons was geworden / wilde sig niet als door minnelijke wegen daer in engageren / gelijck dan op die voet / hoewel te vergeefs / by de Koning van Vranckrijck verscheyde aenhoudingen waren gedaen. Maer Engelandt / als Guarandeur van de laetst gemaeckte Vrede zijnde / daer gants Europa van verwachte / dat het sig tegens dese proceduren gestelt soude hebben / was te veel met domestique saecken belemmert / om de affaires van buyten een andere cours te doen nemen / gelijck wy vervolgens sullen verhalen.

Sedert het Lager-huys haer laetste Addres aen den Koningh / tot exclusie van de Hartog van Yorck / hadde gepresenteert / had het selve alleen besigh geweest / om eenige particuliere saecken af te doen / en voornamentlijck de Getuygenissen tegens de Paepse Lords in den Tour op te soecken. Men delibereerde oock / om een Acte op te stellen / tot het bannen van de Papisten uyt het Gebied van den Koning / gelijck oock geschiede / en wierdt de selve tweemael gelesen. Daer wierdt oock een Acte ontworpen / om meerder vryheyt voor de Nonconformisten te hebben / en de selve aen 't Hooger-huys gesonden ; maer geen van beyde zijn tot effect gekomen.

Terwijl het Lager-huys nu vast verwachte / dat het een Antwoort op haer laetste Addres soude bekomen / liep'er een gerucht in Londen (doch van wie dat het uytgestropt was / konde men niet uytvorschen) dat veel van de voornaemste Leden van 't gemelde Lager-huys met het Hof heymelijck hadden gehandelt (sommige / om considerable Ampten te hebben / en andere / om haer Vrienden voort te helpen) om de saecken in 't selve Huys sodanig te dirigeren / dat aen den Koningh een considerable somme Geldts soude toegestaen werden / om een Vloot in Zee te brengen / en sijn Geallieerden daer mede te helpen ; hoewel 't selve weynig schijn van waerheyt hadde / om dat het Lager-huys / sonder een favorabel Antwoort op haer Addres / tot het consenteren van Geldt niet wilde komen / soo waren echter eenige Leden daer over niet wel te vreden / invoegen / om dit t'eenemael onwaer te maecken / eenparig wierdt vast gestelt / dat de gene / die eenig Ampt van 't Hof / buyten kennis van 't Huys / soude aennemen / aenstonts daer uyt gestoten soude werden / om alsoo niet alleen de eersucht van sommige in toom te houden / maer oock / om 't ged. Huys daer door buy-

buyten eenig interest / als 't welvaren van 't Rijck / te stellen. Daer boven ordonneerde 't selve Huys dat men alle de proceduren tegens de Leden van 't lange Parlement/ die loon voor eenige gedane diensten hadden getrocken/ soude voor den dag brengen / en toonde sig seer hevig tegens saken van diergelijcke natuur.

Ondertusschen had den Koningh over 't laetste Addres gedelibereert / doch oordeelende/ dat het al te hevig tegens de Hartog van Jorck was opgestelt / liet haer door den Heer Temple den 13 January daer op het volgende Antwoort toekomen.

SYn Majesteyt heeft het Addres van dit Huys met soo goede genegentheyt, als kan gewenscht werden, ontfangen, om over een te komen met uwe redelijcke begeertens; dan 't selve lesende, heeft hy hem bedroeft, dat de gedachten soo gehegt zijn aen de Bil van Exclusie, en dat men sustineert, dat alle andere middelen, tot suppressie van de Papery, niet machtig genoeg zijn: Sijn Majesteyt continueert in sijn opinie tegens die Bil, volgens het oordeel van 't Huys van de Lords, die de selve verwerpen; daerom dunckt hem, dat'er niet anders voor hem tot antwoort van 't Addres van dit Huys mancqueert te seggen, als aen uw te recommanderen op alle andere middelen, tot preservatie van de Protestantse Religie, bedacht te zijn, als wanneer gylieden geen reden sult hebben te twijffelen, of hy sal in alles met uw daer in concurreren, t'elckens als de selve hem Parlements-gewyse sullen werden gepresenteert: En hy versoeckt, dat gy de tegenwoordige toestant van dit Koninckrijck, so wel als de staet van 't Christenrijck, in sodaniger voegen, als hem machtig kan maken, om Tanger te bewaren, d'Alliantien van buyten te versekeren, en de Vrede en Rechten van dit Koninckrijck vast te stellen, wilt considereren.

Op dese Antwoort vielen in 't Huys van de Gemeente veele debatten: de yverigste voor de Protestantse Religie sustineerden / dat haer niets voor de Papery konde bewaren / als dese Acte van Seclusie / en oordeelden / dat eenige Ministers sijn Majesteyt in dese saeck quade raedt gaven / die sy derhalven wilden noteren: Andere seyden / dat de Moren liever meester van Tanger / en de Franssen van Vlaenderen mochten werden / als dat den Paus over Engelandt soude heerschen / dewijl een Paeps Prince en Protestantse Onderdanen noyt konden over een komen / en dat dieshalven Engelandt in soo een geval verloren most gaen / of in een Bloedbad raecken / &c. Eyndelijck quam de opinie van 't gem. Huys / met eenparige Stemmen / daer op uyt / en wierdt geresolveert: Dat het de opinie van 't Huys was, dat'er geen securiteyt en was voor de Protestantse Religie, voor des Konings Leven, noch voor het gestabileerde Gouvernement van 't Rijck, sonder dat de Bil passeerde, die de Hartogh van Jorck disheriditeerde van de Koninckliijcke Kroonen van Engelandt en Yrland, en de Landen en Heerschappyen, daer van dependerende; en dat op eenig ander middel te vertrouwen, buyten de voorsz. Bil, niet alleen insuffisant was, maer dangereus: dat daerom, schoon sijn Majesteyt hadde verklaert, gereet te zijn, om alle andere middelen toe te staen, tot de preservatie van de Protestantse Religie, het Huys verklaerde, dat soo

lang, als benevens de selve niet en soude wesen gepasseert de Bil, om de Hartog van Jorck uyt te sluyten, het niet en konde geven aen sijn Majesteyt eenig Supplement van Geld, sonder pericul van sijn Persoon, het uytterste hazard van de Protestantse Religie, en ontrouw te zijn aen die gene, die haer tot Leden van 't Parlement hadden gekoren. **Voorts verklaerden sy**/dat alle de Personen,die sijn Majesteyt hadden geadviseert, om in sijn laetste Antwoort te blyven persisteren by de opinie, die hy had opgevat tegens de Bil, die de Hartog van Jorck excludeerde, aen den Koning hadden gegeven een seer pernicieusen raedt, dat sy voortsetters waren van 't Pausdom, en Vyanden van den Koning en 't Koninckrijck: En dat sy van opinie waren, dat den Marquis van Worchester, den Grave Hallifax, den Graef van Clarendon, den Grave van Feversham en den Heer Laurence Hyde onder die gene sigh bevonden, die den Koning daer toe hadden geraden. **Versoeckende daerom**/ dat den Marquis van Worchester uyt des Konings presentie en Raedt, en uyt alle sijne Officien van eer en profijt, voor altoos mochte werden geset: dat den Grave van Feversham van alle Militaire Officien en Commandementen, en van alle andere publijcke Bedieningen,soude werden ontbloot, en sig van de presentie van sijn Majesteyt soude hebben te onthouden; en dat den Heer Hyde des Konings Raedt en presentie soude werden verboden, en hem sijn Chargie, als eerste Commissaris van de Thesaury, benomen. **Vorder**/ dat alle de gene, die hier namaels den Koning souden leenen, of aenleydinge geven, om te konnen leenen of opnemen eenigh Geldt op de Verbintenissen van des Konings Revenuen, spruytende uyt de Coustuymen der Accijnsen, of het Haertstede-geldt, geoordeelt souden werden te hinderen het sitten van een Parlement, en daer over aen 't Parlement responsabel wesen. Dat oock alle de gene, die souden komen te kopen eenige Renten of Anticipatien op eenig deel van des Konings Revenuen, van gelijcken geoordeelt souden werden te verhinderen de sittinge van 't Parlement, ende daer over responsabel wesen. **Voorts resolveerden sy**/ nemine contradicente: Dat alle die gene, die sijn Majesteyt souden raden 't Parlement te prorogueren of te dissolveren, met een andere intentie, als om 't selve te habiliteren tot het passeren van de Bil tegens den Hartog van Jorck, Verraders van 't Koninckrijck en de Protestantse Religie, en voortsetters van d'Interesten van Vranckrijck, en Pensionarissen van die Kroon waren. **'t Ged. Lager-huys liet mede de Stadt van Londen solemnelijck bedancken**/ voor haer bekende getrouwheyt tot den Koning, en hare groote sorge en yver voor de securiteyt van sijn Majesteyts Persoon en de Protestantse Religie. **En verklaerde:** Dat het de opinie van haer Huys was, dat de Stadt van Londen in 't Jaer 1666 door de Papisten was verbrand, met intentie, om die Religie in te voeren. **En voorts**/dat,soo de Commissarissen van de Coustuym en eenige de minste conniventie gebruyckten, dat tegens de Wet wierden ingevoert eenige Fransse Manufacturen of Gewassen, sy sulckx souden hebben te verantwoorden voor 't Parlement, en gereeckent werden te verraden het vertrouwen, dat men op haer gestelt had. **Sy verklaerden noch**/ dat het haer opinie was, dat het was geschiedt door toedoen van de Hartog van Jorck, dat de Hartog van Monmouth was gestelt buy-

buyten de exercitie van alle sijne Employen en Officien; en dat men den Koning soude versoecken, dat hy aen de Hartogh van Monmouth alle de selve wilde doen restituëren.

Terwijl dese saeck aldus in 't Lager-huys verhandelt wierdt/ had het selve oock een Beschuldiging tegens den Opper-Rechter Scrogs/ al schoon hy voor desen vry verklaert was/in 't Hoger-huys gebracht/bestaende in dese Articulen.

1. DAt hy groote devoiren tot verandering van de Wetten, 't invoeren van Papery en een arbitraire Macht aengewend had.

2. Dat hy de groote Vergadering der Gesworene had doen scheyden, eer dat de Bil tot dien eynde aen haerlieden was gepresenteert; door welcke onwettige scheydinge de Justitie ten hoogsten beledigt was.

3. Dat hy, nevens andere Rechters, aen Hendrick Car en eenige andere het drucken der Wekelijcke Advys-Brieven verboden had, krenckende alsoo 't Recht der Onderdanen, en sig self gelijck als een absolute macht toeëygenende.

4. Dat hy verscheyde Luyden, die tegens de Papisten waren, in boetens beslagen, en sigh seer hart tegens de Protestanten getoont had.

5. Dat hy dickwils geweygert had Borgtocht op te nemen in saken, daer men borge voor stellen mocht, contrarie het recht van 't Volck.

6. Dat hy verscheyde Decreten in differente saecken na sijn eygen welgevallen had verleent.

7. Dat niet tegenstaende hy verscheyde Luyden, die van 't Complot beschuldigt wierden, geëxamineert en gevonnist had, echter de Getuygen, die daer tegens verklaerden, had verworpen, en getracht het Complot te styven.

8. Dat hy door sijn ongeregelt leven en godlose discourssen Godt en den Koning onteert had, schande brengende op de publijcke Justitie, waer door hy meyneedig was.

't Lager-huys soude hem wel gaerne in den Tour hebben willen laten brengen/ doch 't Hooger-huys wilde daer toe niet verstaen/ gelijck oock niet tot het ontnemen van sijn Commissie; echter ordonneerde 't selve/ dat hy voor 20000 Jacobussen borg soude stellen/ gelijck hy dede/ en de Graef van Middelsex en den Lord Hatton sigh voor die Somme instelden; maer hy wierdt van de defentie ontslagen/ tot groot ongenoegen van 't Lager-huys/ als waer van sommige Leden de volgende redenen wegens sijn Beschuldiging hadden gehad.

Sr. Thomas Meers sprack in deser voegen: Godlose misdaden mogen by het Parlement Verraet genoemt werden; yder weet, dat een Acte van 't Parlement het soo sal maecken; dan wat Verraet is, kan niemant seggen: de Rechters selfs hebben macht in eenige saecken te gaen boven 't geen in de Statuten niet is gedeclareert: sal yder een niet oordeelen, dat soo iemant voorneemt beyde de Huysen te ruïneren, dat het soo quaet is, als een Schelling te besnoeyen? Wat straffe verdiend de misdaed van een Verrader? Dit Huys magh beschuldigen, en de Lords

mogen daer van oordeelen. Gelijck 1000 Man in de Wapenen zijn, om een Omheyning of Affluyting te ruïneren, soo werdt sulckx voor een Executie opgenomen, maer geen Verraet. Een Acte van 't Parlement verobligeert of verbint geen Parlement, ten zy het 25ste Statuyt van Eduard de III. Het seyt niet wat Rechters mogen doen in Hoog Verraet, alles is geconfisqueert voor den Koning; en, in materie van Rebellie, aen den Heer tegen wie was gerebelleert.

Desen geëyndigt hebbende / sprack Sr. Thomas Lee / als volgt: Het 25ste Statut van Eduard de III. verobligeert geen Parlement: grooter misdaden, dan die de Statuten verklaren, mogen by 't Parlement voor Hoog Verraet werden opgenomen: Soud gy approberen het afdancken van een Jury te zijn een saeck, om de Wetten te vernietigen? Dan zijn de rest van de Rechters schuldig; de Bisschoppen zijn een gedeelte van de Rechters: doch soo gy hem van Verraet beschuldigt, soo neemt gy het van haer, en hy werdt in bewaringe genomen van Parlement tot Parlement.

Daer na sprack Sr. Francis Winnington op dese wyse: Belangende het uytleggen van 't Verraet by 't Parlement, nemende dat voor geapprobeert, dat geen Man tegen spreeckt, hoort de particuliere Articulen, leest die, soo dan eenig Heer twijffelt, hy kan sijn objectie maken.

Hier op seyde Sr. Thomas Meers: Dat het eerste Articul geen Verraet by de Wet en was, en indien de volgende Articulen de saeck mentioneerden, dan wilde hy geen verklaring hebben of het Verraet grooter gemaekt, als 't selve in der daed was.

Waer na een ander Heer aldus sprack: Ick oordeel hem niet bequaem te zijn voor sodanige plaets, om dat hy noyt was: Ick ben niet tot het benemen van een Mans Leven in een misgreep, die hy niet dacht capitael of doodelijk te zijn: Neemt dat gy hebt een gedeclareerde Macht, sult gy dan een Man veroordeelen, voor dat gy de misdaed verklaert te zijn Verraet? Wilt gy de Rechters macht geven, wanneer het Parlement niet sit, te verklaren wat Verraet is? Sy zijn niet altijt Luyden van dat begrip: 't Is slimmer een Man te betichten en laten berusten, dan uyt het Leven te rucken: 't Is waer, dit sou de Man dienen, dan 't soude quaet zijn voor ons en onse posteriteyt.

Desen geëyndigt hebbende / sprack Sr. Francois Winnington weder als volgt: De meeste laetste Argumenten gaen tegens gedeclareert Verraet, het 25ste Statut van Eduard de III. tot Eduard de IV., en soo Eduard de VI. en Koninginne Maria, de 3 laetste Statuten reduceren tot de 25ste van Eduard de III., doen was'er menig Verraet bekent, dan 't wederhield de Rechters van straffen, van wat'er soo niet gedeclareert was: Geen voorbeelt van beschuldigingh is'er by haer in Westmunster-hal geweest; dan eenige objecteren, gy kunt het niet seggen Verraet te zijn, indien het Felony te voren was; dat tegens het Gouvernement gaet, is klaer Verraet: Den Lord Zegel-bewaerder wierd Anno 1640 beschuldigt; daer is veel meer tegens dese Man te seggen. Herberts Collection 33 en 34, den Rechter Kerby gaf sijn opinie gerechtelijck omtrent het Schip-Geldt, en soo voorquam hy de Jury:

Jury: de Rechters moeten gaen secundum Legem, sy hebben des Koning Eed te bewaren, 23 Eduard III. Fregit malitiose & rebellavit: Ick vreese geen Parlement, maer wel een Arbitrair Rechter; ja een Mensch soude soo seer niet te vreesen hebben, om gehangen te werden, door condemnatie van beyde de Huysen.

Eyndelijck sprack Mr. Hambden op de volgende wyse: De affectie van het Volck te vervreemden, werdt Verraet genoemt, en niet Felony: Is'er eenig pericul voor 't Parlement het Verraet te noemen, hoe komen wy dan aen de groote Ministers? Indien wy geen gedeclareerde Macht hadden; indien Rechters Wetten willen maken en breken, sullen sy niet by de Wetten geoordeelt werden?

Echter leyde hy eenigen tijdt daer na sijn Ampt van Opper-Rechter af/ om dat hy sommige Advocaten difficulteyt wierdt gemaeckt/ om/ terwijl hy voor 't Lager-huys beschuldigt was/ voor hem te pleyten; en wierdt desselfs Ampt toen aen Sr. Pemberton/ tot een groot genoegen van de gantsche Engelsse Natie/ gegeven.

Wy hebben in onse laetste Mercurius gesegt/dat den Heer Eduard Seymour mede voor 't Lager-huys was beschuldigt/ en sijn Antwoort daer op soude inbrengen: de selve gaf hy omtrent gemelde tijdt mede over/ bestaende in de volgende Woorden.

OP het eerste Articul: Dat hy, Thesaurier van d'Oorlog-schepen zijnde, het Geldt, gementioneert in 't vierde Articul, en by een Acte van 't Parlement, tot den Aenbouw van 40 Schepen, gelicht, bedragende een Somme van 498251 Ponden, 2 Schellingen, 10 Pens, en geen meer, ontfangen had, alle 't welcke hy verklaert tot het gebruyck, waer toe 't selve by de Acte van 't Parlement was geordonneert, besteet te hebben, gelijk hy bereyt was sulkx aen 't Huys by sijn Rekening te demonstreren: En dat hy wyders geen 90000 Ponden, of eenige andere Somme van 't Gelt, 't welk by dese Acte gelicht is, aen iemant ter werelt gesonden heeft.

Op het tweede: Dat het waer was, dat hy 40000 Ponden, in 't tweede Articul van sijn Beschuldiging gementioneert, en uyt krachte van de geseyde Acte gelicht, ten tyde van het tracteren tusschen de Commissarissen van de Vloot en d'Oostersse Koopluyden, in sijn handen had gehad; dan ontkent, dat hy oyt aen de voorsz. Koopluyden belooft heeft de geseyde 40000 Ponden, of eenig gedeelte van dien, te betalen: Dat hy mede, eer dat de gem. Koopluyden hem de Bils van de Commissarissen van de Vloot, om te betalen, toebrachten, de geseyde 40000 Ponden, uyt krachte van eenige ordres op hem geassigneert, tot gebruyck, en volgens directie van de voorsz. Acte, betaelt hadde.

Op het derde: Dat hy Spreker van 't Huys der Gemeente was geweest, eer hy Thesaurier van de Vloot was, en tot maintenue van de digniteyt van Spreecker, het sijn Majesteyt had belieft hem een jaerlijckx Tractement van 3000 Ponden toe te leggen; welcke Somme, om de kosten en moeyte van de Exchequer voor te komen, uyt de Penningen, tot de secrete Diensten geordonneert, wierdt betaelt, bekennende de selve soo ten tyde van de prorogatie, als van 't sitten van 't Parlement, ontfangen te hebben.

Op het vierde: Dat alle de ſaken, daer in begrepen, ſoo generael en onſeecker waren, dat hy geen particuliere antwoort daer op konde geven; dan hy was verſekert, dat hy in geen ſaeck als een Commiſſaris van de Pryſen alleen had geageert, maer geſamentlijck met andere, volgens d'Inſtructie, en dat hy noyt ſodanige fraude of bedrog, als in 't voorſz. Articul werdt gemelt, gepleegt had; ſigh echter alles aengaende de conſideratie van 't Huys gedragende.

Maer dewijl het Parlement korts daer na geadjourneert ende gediſſolveert wierdt/ is daer verders niet van gevolgt; en heeft geſeyde Seymour eenige tijdt daer na ſijn Ampt van Theſaurier van de Vloot gereſigneert/ 't welck daer op aen den Mylord Falcklandt/ zijnde een Heer van groote verdienſten/ wierdt gegeven.

Wy hebben laetſt mede iets geſeyt van een Complot/ dat in Yrlandt was geſmeed: 't Lager-huys daer over gedelibereert hebbende/ ordonneerden den 16 January/ dat de Getuygen/ zijnde eenen Macnamarra/ Nash en Maurice Fitzgerald/ voor haer ſouden komen/ alwaer Macnamarra verklaerde.

DAt de Graef van Tyrone een Commiſſie had ontfangen, en dat William Bradley, Eſq., een Luyt. Colonel ſoude weſen: Dat den Graef deſe Informateur ſijn Naem had geregiſtreert in de Lijſt van d'Officiers, ſeggende, dat'er byna niet een Provintie in 't Koninckrijck was, waer ſy geen Soldaten en Officiers wiſten te werven. Dat d'Opper-Officiers te ſamen quamen, om den Aenleyder van dit Werck t'informeren, wat ſy gedaen hadden, en dat de Stadt Lymrick 't eerſte ſoude geattacqueert werden. Dat oock den Graef tegens den Depoſant ſeyde, dat hy na huys ſoude gaen, en ſigh ſoo dra vaerdig maken, als mogelijck was. Dat'er een Bulle van Romen gekomen was aen een Aerts-Biſſchop, waer op de Prieſters tſamen quamen, ende een Predicatie gedaen wierd, en haer geſeght, waerom ſulckx geſchiede: dat mede de Prieſters van yder Parochie het op hare Belydeniſſen ſouden ſeggen; oock moſten ſy alle ſweeren, 't ſelve aen niemant te divulgeren, op pœne van doodelijcke Sonde. Dat alle de Landen der Monnicken, die de Proteſtanten haer nu onthielden, haer gereſtitueert ſouden werden. Dat Engeland gein vadeert ſoude werden. Dat de Graef van Angleſey en verſcheyde andere groote Perſonagien voor haer waren, en dat ſy niet ſouden ſitten, om de voortgang te verhinderen. Dat de Graef van Angleſey ſoo veel Vrienden in beyde de Koninckrijcken hadde, dat hy niet vreesde, dat iets tot ſijn laſte ſoude gelegt werden.

Mr. Nash verklaerde het volgende: Dat de Prieſters (na dat ſy hem tot ſecreteſſe hadden vermaent en doen ſweeren) hem geſeyt hadden, dat den Koning, tot Breda zijnde, haer had belooft reſtitutie van hare Staten, Goederen en Religie; en alſoo hy 't ſelve niet en had nagekomen, dat ſy daerom 't Engelſſe Jock wilden afwerpen, en haer Landen en Religie ſelf weder ſien te krijgen en te herſtellen. Dat de Koning van Vranckrijck haer met Volck en Wapenen ſoude aſſiſteren. Dat ſy dickwils t'ſamen quamen, drinckende de geſontheyt van de Hartog van Jorck, wen-

wenſchende een goet ſucces in haer voornemens. Dat de Koning van Vranckrijck doen ſijn Volck niet konde miſſen, om dat den Keyſer en andere Potentaten in de Wapenen waren, dan dat hy in een korte tijdt gereed ſoude zijn. Vorders, dat ſoo hy Depoſant in gebreecke bleef, om 't Deſſeyn voort te ſetten, hy voor eeuwigh verdoemd ſoude zijn.

Maurice Fitzgerald ſeyde: Dat'er op ſekeren tijd een groote t'Samenkomſt van verſcheyde Lords en Paepſe Biſſchoppen had geweeſt: dat de Koningh van Vranckrijck haer met 20000 Man, en Geweer voor diergelijck getal, ſoude aſſiſteren, welck Geweer by yder Prieſter in ſijn Parochie ſoude werden aengenomen: Dat'er verſcheyde voorname Officiers genoemt wierden; en was geresolveert een generale Maſſacre van alle d'Engelſſe in een Nacht, op het landen van Franſſe Macht, aen te ſtellen. Dat'er een Commiſſie was gebracht, om 20000 Man te lichten. Dat ſy geſworen hadden malkander getrouw te zijn, en tot het uytterſte by te ſtaen. Dat'er reets eenig Buskruyt was gearriveert: En dat,ſo hy Depoſant dit alles bekent maeckte; ſijn gantſe Familie, ſonder genade, ſoude werden vermoort.

Dit gaf aen het Lager-huys te meerder animoſiteyt tegens het Complot/ en om de Bil van de Secluſie voort te ſetten; want op ſulcken getuygenis twijffelde byna niemant van de Leden aen de ſaeck/ en oordeelden/ dat de hoop van Succeſſie door de Hartog van Yorck aen de Papiſten te meer aenleydinge gaf/ om haer deſſeynen voort te ſetten/ te meer/ alſoo ſommige Miniſters 't Complot niet veel van beduyden achteden; en daerom reſolveerde het gem. Lager-huys/deſe ſaek in 't Hooger-huys te brengen/en die daer verder voort te dringen.

Maer den Koning/ ſiende dat de ſaecken in 't Lager-huys ſoo hevig liepen/ en dat het/ tot voorſiening van Tanger en andere ſaken/ ſonder dat de Bil van Secluſie toegeſtaen wierdt/ niets wilde doen/ reſolveerde eyndelijck het Parlement te prorogueren/ gelijck hy ſulckx in ſijn Raedt bekent maeckte; en daer op wierdt den 20 January/ door den Cancelier/ 't Parlement tot den 30 dito geprorogueert/ na dat ſijn Majeſteyt 3 Bils had gepaſſeert/ d'eene/ om alle doode Lichamen in Wolle/ en niet in Linnen/ te begraven; de tweede/ om den invoer van eenig Yrs Vee in Engelandt te beletten; en de derde/ rakende eenige verandering in Huwelijckſe Voorwaerden: 't ſelve wierdt wel met applaudiſſement van 't Lager-huys aengehoort/ alſoo het daer door weder bequaem gemaeckt wierdt/ om de Bil van Secluſie op het tapijt te brengen; doch veele vertrouwden/ dat het ſelve op een volkomen diſſolutie ſoude uytkomen; en ten deſen opſichte wenden veele haer uytterſte devoiren aen/ om ſijn Majeſteyt te bewegen/ dat het Parlement op den beſtemden tijdt weder mocht vergaderen; waer onder den Lord Mayor en Aldermans van Londen/ uyt de naem van den gemeenen Raet dier Stadt/ geen de minſte waren/ vermits ſy den 23 January een Petitie aen ſijn Majeſteyt overleverden/en daer in eerſtelijck proteſteerden: Van de getrouwigheyt der Stadt Londen tot ſijn Majeſteyts Perſoon. Verder betuygende: Hoe ſeer haer ter herten ging de ſwarigheden en ongevallen, die over

de gantsche Natie hongen, en in 't bysonder over sijn Majesteyt, ten aensien van 't groot gevaer van sijn Majesteyts Persoon, de Protestantse Religie, en sijn Majesteyts welgestabileert Gouvernement, door de lang-gecontinueerde Helsse en vervloekte desseynen van 't Pausdom, en andere hare Aenhangers; en dat also geen andere weg kenden onder den Hemel, so veylig en krachtig, tot bescherming van sijn Majesteyts Persoon, Protestantse Religie en Gouvernement, als het spoedig sitten van dit sijn Parlement, sy daerom sijn Majesteyt versochten, dit alles te willen overwegen, en vervolgens dit Parlement weder op den gestelden tijdt sessie te doen hebben, en laten continuëren, soo lang tot dat sy en de gantsche Natie in sekerheyt souden gebracht zijn tegens het Pausdom en arbitraire Macht, en weg-genomen alle de gedreygde swarigheden, die haer begonden te drucken, waer mede sy anders t'eenemael souden moeten vergaen. Doch sijn Majesteyt antwoorde daer op: Dat hy niet twijffelde, of oyt getwijffelt hadde van de getrouwigheyt van de Stadt van Londen, maer dat hy most seggen, dat sy, Lord Mayor of Aldermans, by haer selven, of op aenradinge van andere, niet en behoorden t'ondernemen sodanige saken, die tot haer Policy niet en behoorden. En sijn Majesteyt sig hier op omkeerende/ ging heen/ sonder haer verder te hooren.

Hier uyt was wel af te nemen/ dat sijn Majesteyt wegens de proceduren van 't Parlement niet wel vernoegt was/ gelijck ook bleeck; want den 28 January in sijn Raedt komende/ maeckte aldaer bekent: Dat hy, sig seer geërgert vindende door de exorbitante Votes van sijn Parlement, en niet konnende te gemoet sien, dat van 't selve eenige betere beraedslagingen te verwachten waren, om geen verder tijd te verliesen, goet gevonden hadde dit Parlement by een Proclamatie te dissolveren, en een nieuw te beroepen binnen de Stad Oxford, 't welck den 31 Maert sessie soude nemen. De Proclamatie/ die daer van geschiede/ bestont in de volgende Woorden.

C H A R L E S R.

ALsoo het tegenwoordige Parlement, 't welck tegen den 27 der Maent October des Jaers 1679 tot Westmunster was beroepen, en door verscheyde Prorogatien tot den 31 October laetstleden gecontinueert zijnde, tot Donderdagh den 30 deser Maent January was geprorogeert, des Konings seer Excellente Majesteyt zijnde geresolveert sijn Volck te vergaderen, en desselfs advys in frequente Parlementen te hebben, heeft goet gevonden, dit tegenwoordige Parlement te dissolveren, gelijck hy 't selve by dese sijn Koninckl. Proclamatie, en conform de selve, dissolveert; soo dat de Geestelijcke en Wereltlijcke Heeren, Edelen, Burgers en Poorters in 't selve van hare By-een-komst tegens ged. 30 deser Maent January by desen werden ontlast: En is het sijn Majesteyts genadigh goetvinden aen alle sijne getrouwe Onderdanen bekent te maken, dat hy den Lord Cancelier van Engeland heeft belast Brieven in behoorlijcke forme, na de Wet, tot het beroepen van een nieuw Parlement, uyt te geven, 't welck sal beginnen gehouden te werden tot Oxfort den 31ste Maert toekomende. Gedaen in ons Hof tot Withal den 28 January, in 't 32ste Jaer van onse Regeeringe. God beware den Koning.

Ge-

Gelijck dese dissolutie een yder niet alleen vreemt voorquam / maer oock een bekommering verweckte / dat / dewijl alles / 't geen tot voordeel van de gemeene saeck konde dienen / by 't Parlement onafgedaen was gebleven / veele daer uyt haer voordeel souden soecken / soo liet sijn Majesteyt daer tegens aen de Ambassadeurs van haer Hoog Mog. verseeckeren : Dat hy voor hadde sijne Alliantien, met haer gemaeckt, punctuëlijck te onderhouden en gestant te doen, en de rust van het Christenrijck met allen yver te behertigen: dat, alhoewel hy nu genootsaeckt was geweest dit laetste Parlement te dissolveren, hy een nieuw had doen beroepen tegen den eersten April, 't geen hy effectivelijck tot Oxford soude doen sitten, sonder 't selve langer te prorogueren, en dat hy hoopte alsdan soo plausiblen voorslagh te sullen doen, dat de differenten tusschen hem en sijn Parlement souden konnen werden gevonden. Diergelijcke verklaringe wierdt mede aen de Grave van Thun / Keyserl. Minister tot Londen / gegeven / met versoeck / dat hy aen den Keyser sulckx wilde te kennen geven.

Veel voorname Engelsse Heeren sagen oock ongaerne / dat het nieuwe Parlement tot Oxford soude vergaderen / en resolveerden derhalven een Requeſt op te stellen / om sijn Majesteyt 't selve af te raden : dit bestont in de volgende Woorden ; en dede den Grave van Essex ten dien eynde dese Aenspraeck.

Aenspraeck van de Graef van Essex, op het overgeven van 't Versoeck-Schrift aen de Koning van Engelandt, den 25 January 1681.

Gelieft het uw Majesteyt?

DE Lords, hier tegenwoordig, te gelijck met verscheyde andere Pairs van het Koninckrijck, kennis nemende, dat uw Majesteyt door uw jonghste Proclamatie een voornemen verklaert heeft, van een Parlement tot Oxford te roepen: En bemerckende uyt de Historien en Gedenck-schriften, hoe ongeluckigh veele sulcke Vergaderingen zijn geweest, als sy tot Plaetsen zijn beroepen, verre afgelegen van uwe Hooft-Stad; gelijck als in 't bysonder de t'Samenkomst, ten tyde van Hendrick de II. tot Clarendon, 3 verscheyde Parlementen tot Oxford, ten tyde van Hendrick de III., en 't Parlement, gehouden tot Coventry, ten tyde van Hendrick de VI., met verscheyde andere, de welcke fatael en doodlijck zijn geweest voor die Koningen, en achtervolgt zijn geworden met groote rampen over 't Koninckrijck: En lettende op de tegenwoordige constitutie van saecken, de veelvuldige jalousyen en misnoegtheden, die onder 't Volck zijn, soo hebben wy groote oorsaeck om te vreesen, dat de gevolgen van 't sitten van een Parlement tot Oxford al soo fatael en doodlijck mochten zijn voor uw Majesteyt, en voor de Natie, als die andere voornoemde geweest hebben voor de Koningen, die doen heerschten: En daerom oordeelen wy, dat wy het voor God, voor uw Majesteyt, of voor 't Volck niet konnen verantwoorden, indien wy, zijnde Pairs van 't Koninckrijck, op soo een gewichtigen gelegentheyt, ons Advys niet ootmoediglijck aenboden aen uw Majesteyt, op dat, indien 't mogelijck is, uwe Majesteyt mochte bewogen werden,

 om

om dese (soo wy 't begrijpen) ontydige Resolutie te veranderen: de grond en en redenen van ons gevoelen zijn bevat in dit ons Versoeck-Schrift, 't welck wy ootmoedelijck aen uwe Majesteyt presenteren.

Het ootmoedigh Versoeck en Raedt van de onderschrevene Heeren, zijnde Pairs van 't Koninckrijck.

Aen des Konings Voortreffelijckste Majesteyt.

Geven ootmoediglijck te kennen,

DAt, aengesien het uw Majesteyt gelieft heeft, door verscheyde Aenspraecken en Aenkondigingen, aen uwe Huysen des Parlements recht wel voor oogen te stellen de periculen, welcke uw Majesteyts Persoon en 't heele Koninckrijk dreygden, wegens de snode en bose Complotteryen der Papisten, en al te schielijcken aenwas van een Uytlandse Macht, tegens welcke geen hinderinge of remedie konde versorgt werden, ten ware het geschiede door een Parlement, en door een vereeniging van alle de Protestantse Onderdanen van uw Majesteyt, in een gevoelen en interest.

En dewyl den Heer Cancelier, in opvolging van uw Majesteyts Bevel, meer in 't breede vertoond heeft, dat de voorseyde periculen al soo groot zijn, als wy die in 't midden van onse vreese konden verbeelden, en soo naderende en dringende, dat onse Vryheden, Religie, Levens, en 't heele Koninckrijck gewisselijck souden verloren zijn, indien'er niet een spoedige voorsorge tegen gemaeckt wierd.

En overmits uw Majesteyt op den 21 April 1679 tot uwen Raed geroepen hebt veele Eerwaerdige en deftige Personen, en aen haer en aen uw geheel Koninckrijk verklaert hebt, dat uw Majesteyt, gevoelig zijnde van de quade vruchten van alles te doen alleen sonder raed, of door private raedgevingen, of met raed van buytenlandse Gecommitteerden, tot de generale bestiering van uwe affaires, voor het toekomende alles woud refereren en brengen tot dien raed; en dat uw Majesteyt geresolveert was hier na, door 't gestadig advys van de selve, gesamentlijck met het dickwylig gebruyck van uwen grooten Raed des Parlements, uwe Koninckrijcken te regeeren, so begosten wy te hopen, dat wy een eynde van onse elendē souden sien.

Maer, tot onse onuytspreeckelijcke smert en droefheyt, bevonden wy ras, dat onse verwachtingen gefrustreert en te leur gestelt waren, dewyl 't Parlement, doen zijnde, wierd geprorogeert en gedissolveert, eer het konde ten vollen uytwercken, 't geen tot onse redding en verseeckering beoogt en voorgenomen was. En hoewel daer op een ander Parlement geroepen wierd, soo wierd dat evenwel door veel prorogatien uytgestelt tot den 21 October laetstleden: En niet tegenstaende het uw Majesteyt doen wederom geliefde te erkennen, dat uw Persoon noch het Koninckrijck veyligh konde zijn, voor dat de saeck van 't Verraed ter dege was doorsocht, soo wierd het doch, buyten verwachting, geprorogeert tot den tienden dagh van dese Maent, eer daer eenige genoegsame ordre in konde gestelt werden; en soo wierden alle haer rechte en Godzalige pogingen, om de Natie te behouden, omgestoten; de goede Bils (ingestelde Schriften) die sy met arbeyd hadden bereyt, om

om alle uwe Protestantse Onderdanen te vereenigen, tot niet gebracht; de ontdecking van 't Yrsse Verraed gesmoort; de Getuygen de moed benomen, de welcke in grooten getale inquamen, om meer ten vollen te verklaren het Verraed, beyde van Engeland en Yrland; de buytenlandse Koninckrijcken en Staten, de welcke, door een geluckige samenvoeging met ons, de Fransse Macht mochten inbinden, wierden de couragie benomen, oock tot sulcken wanhoop, van haer selven te konnen verseeckeren tegens de toenemende grootheyd van dien Monarch, dat wy vreesen, datse daer door mochten aengeleyd werden, om nieuwe resolutien te nemen, en misschien sulcke, die doodlijck voor ons mogen zijn; de sterckte en kloeckmoedigheyd van onse Vyanden binnen en buyten 's Lands groeyden aen; en wy selfs wierden gelaten in 't uytterste gevaer, van ons Land in d'uytterste desolatie en ruïne gebracht te sien.

In dese groote extremiteyten en uyttersten hadden wy, onder God, niets om ons te troosten, dan de hoop, van dat uw Majesteyt, bewogen door het suchten van uw verloren-gaende Volck, 't Parlement woude hebben laten t'samen-komen op den dag, tot den welcken het geprorogeert was, en dat haer proceduren niet verder souden hebben afgebroocken geweest, ten eynde, datse de Natie mochten behouden; maer dat heeft oock gemist, als wy hoorden, dat uw Majesteyt, door de private aenradingen van eenige bose Menschen, begunstigers van 't Pausdom, vorderaers van de Fransse desseynen, en vyanden van uw Majesteyt en 't Koninckrijck (sonder den raed, en, gelijck wy goede reden hebben, om te geloven, tegen 't gevoelen van uwen geheymen Raed) is bewogen geworden, om 't Parlement te dissolveren, en een ander te beroepen, dat samen komen soude tot Oxford, waer noch de Lords noch de Gemeente konnen veylig zijn, maer dagelijckx in gevaer sullen zijn van de Swaerden van de Papisten en van haer Adherenten, van welcke alreeds veele zijn ingekropen in de Guarden van uwe Majesteyt; de vryheyt van spreecken, volgens haer Conscientien, sal daer door gebroocken werden, en de validiteyt en kracht van alle haer Acten en proceduren, in die vryheyt bestaende, sal disputabel gelaten worden: d'engte van de Plaets laet geensins toe sulcken confluentie of toeloop van Menschen, als'er nu volgt by yder Parlement: de Getuygen, die nodig zijn, om blijck en bewys te geven tegens de Paepse Lords, tegens sulcke Rechters, of andere, die 't Huys der Gemeente alreeds beschuldigt heeft, of geresolveert had te beschuldigen, konnen de kosten niet dragen van derwaerts te gaen, noch oock haer selven vertrouwen onder de bescherming van een Parlement, 't welck selfs blijckelijck is onder de macht van de Guardes en Soldaten.

Al 't voorgaende wel opgemerckt zijnde, soo is't, dat wy, uwe Majesteyts Supplianten, uyt een recht afgrysen van sulcken gevaerlijcken en verderffelijcken raed (welcke d'Autheurs niet hebben derven erkennen voor de hare) en uyt de schrickelijcke beseffens en vreese van de swarigheden en elenden, die daer op mochten volgen, dit maecken tot onse seer ootmoedige Béde en Raed, dat het Parlement niet magh sitten in een Plaets, waer het niet machtig sal zijn, om met die vryheyt te handelen, de welcke nodig en wesentlijck is, om aen haer Acten en Proceduren

die Authoriteyt te geven, welcke sy behoren te hebben onder 't Volck, en welcke sy altijt gehad hebben, ten ware ingebonden ende vermindert door eenige vreese op haer (waer van geen exempelen ontbreecken): En dat het uw Majesteyt genadiglijck mocht gelieven te ordonneren, dat het sitte tot Westmunster, zijnde dat de ordinaire plaets, en waer sy met veyligheyt en vryheyt mogen raedplegen en ageren. En uwe Supplianten sullen altijt blyven, &c.

Monmouth.	*Salisbury.*	*Shaftesbury.*	*Pagitt.*
Kent.	*Clare.*	*Mordant.*	*Howard.*
Huntington.	*Stamford.*	*Eure.*	*Herbert.*
Bedford.	*Essex.*	*Gray.*	*De la Mere.*

Den Grave van Essex dede het woort seer ernstigh; doch den Koningh antwoorde daer op: Dat hy dit Versoeck, van 16 Lords onderteeckent, wel sag, maer dat hy, alvorens de Resolutie te nemen, daer over met meer als 30 andere gesproken had, die alle van contrarie opinie waren. En wees 't selve alsoo af.

Even na de Dissolutie van dit Parlement versocht den Grave van Salisbury van sijn plaets in des Konings Raedt ontslagen te wesen / om sigh op sijn Landt-Goederen te retireren; 't welck hem oock wierdt toegestaen.

In tegendeel wierdt den Grave van Sunderlant sijn Secretaris-Ampt van Staet / en sijn plaetse in des Konings Raed / benomen; gelijck oock den Grave van Essex en Sr. William Temple uyt den selven Raed wierden geset: wiens plaetsen weder vervult wierden met de Graven van Oxford / Chesterfield en Ailesbury; en kreeg den Grave van Conway / zijnde een Yrs Heer / het Secretarisschap van Staet.

Wy konnen niet nalaten hier by te voegen / dat den Ridder Payton / die het voorleden Jaer uyt het Lager-huys was geset / oordeelende / dat den Spreker / Mr. Williams / 't selve in al te harde termen had gedaen / den selven daer over in Duël eyschte: maer den Koning hier van verwittigt / liet hem in den Tour brengen; doch hy wierdt echter / onder Borghtocht / korts daer na weder uytgelaten / en in Mey gants vry gestelt.

Terwijl nu 't Parlement was gedissolveert / dede den Koning een groote Reformatie in sijn Hof houdinge / en wierd de helft van sijn eygen Taeffel / en voort alle d'andere / tot die van de Staet-Juffrouwen van de Koninginne inclusys / afgeschaft: men gaf oock voor / dat de Koninginne 30000 Ponden Sterlings / zijnde de helft van 't gene / dat haer jaerlijckx door Huwelijckse Voorwaerden was toegestaen / voor eenige Jaren aen den Koningh had geremitteert: En oordeelden sommige daer uyt / dat den Koning / dewijl 't Parlement geen Geldt had willen consenteren / dese menagie in 't werck stelde / om sig in alle gelegentheyt te beter in postuur te konnen houden.

De Studenten in 't Collegie tot Edenburg in Schotlandt / door eenige oproerige Luyden opgeroeyt / voegden sigh in 't begin van February by eenige Ap-

Apprentices / en staecken / na sommige dreygementen / het Proboost-huys aldaer in brandt; sy hadden / om sigh te onderscheyden / blauwe Linten op hare Hoeden gesteecken: doch den Raedt des Konings daer van verwittigt / liet dateiijck het School van 't selve Collegie toesluyten / en ordonneerde / dat yder Student 15 mijlen uyt de Stadt sigh soude moeten begeven / of borgtocht voor sijn goet comportement stellen: doch dese saeck wierdt naderhant bemiddelt / en de School weder open gestelt.

Den bekenden Carew / waer van voor desen meermaels mentie is gemaeckt / had / gelijck laetst geseyt is / een Scheepje in Zee gekregen / om daer mede op de Onderdanen van desen Staet by forme van Reprezalien te ageren: 't selve nam aen 't Eylandt Wicht een Rotterdams Scheepje / met Wijn geladen / wegh / sette het Volck aen Landt / en stack daer aenstonts mede in Zee; doch de Windt contrarie zijnde / en den Schipper aen den Gouverneur daer over klagende / soo wierdt hem de behulpelijcke handt geboden / en de Robers nageset / met sodanigen geluck / dat sy die vermeesterden / 't Scheepje hernamen / en de Robers tot Cowes brachten. Den Ambassadeur van desen Staet hier van bericht / klaegde aenstonts daer over aen den Koning / die beloofde over 't selve Justitie te sullen doen; en wierden ten dien eynde de selve / zijnde 8 in 't getal / geboeyt na Londen gebracht / en aldaer door de Admiraliteyt geëxamineert: doch als men meende / dat sy / als Zee-Robers / met de Doodt souden gestraft werden / verklaerden de kleyne Jurys haer onschuldig aen Zee-Roberv te wesen / soo dat sy door de groote Jurys / volgens de Wetten van Engelandt / wierden vry-gesproocken en los gelaten: Echter wierdt vryheyt gegeven / om tegen Carew / haer Aenleyder / te procederen; maer alsoo men het in dit Rijck voor een maxime hout / dat iemant / aen Land zijnde / geen Zee-Roberv kan begaen / kon men niet als in een Civil Proces tegens hem treden; hem wierd derhalven gelast / alsoo hy eenige harde Woorden gebruyckt had / dat hy Borge voor 700 Ponden Sterlings soude moeten stellen / dat hy tegens de naeste Termijn soude compareren / om 't selve te verantwoorden. Ondertusschen verseeckerde sijn Majesteyt / dat tegens hem sodanig soude werden geprocedeert / dat het hem onmogelijck soude wesen / om voortaen iets tegens de Hollandse Schepen t' ondernemen / gelijck oock geschiede / want den Koning gebood eenige tijdt daer na aen alle sijn Admiralen / Vice-Admiralen / Capiteynen / en onder-hebbende Zee-Officiers / dat sy nauw reguard op alle Schepen / die sy ontmoeteden / en die sy vermoededen / dat sigh van de Commissie van gem. Carew souden willen bedienen / nemen souden / de selve visiteren / en / na bevinding / vermeesteren en opsenden. Daer wierdt oock aen alle Gouverneurs in Indiën / en andere Domeynen van sijn Majesteyt / een diergelijcke ordre gesonden / en aen 's Konings Ministers tot Parijs en Brussel belast / dat sy na haer uytterste vermogen souden beletten / dat aldaer sodanige Equipagie wierdt ondernomen / maer dat sy souden soecken uyt te wercken / dat d' Onderwinders gevat / en haer hun Commissie af handig wierdt gemaeckt. Dit geschiede meest / om dat den gem. Carew

rew een Scheepje tot Rouaen liet uytrusten/ om daer mede weder op d'Onderdanen van desen Staet te gaen roven; doch men heeft niet gehoort/ dat 't selve uytgelopen is: En daer op is 't verder daer by gebleven/ werdende het genomen Scheepje/ dat de Lief de genaemt was/ oock weder vry gegeven.

Terwijl wy nu met Zee-saecken besigh zijn/ sullen wy hier inlassen/ dat een Oorlogh-schip van desen Staet/ behorende onder 't Collegie ter Admiraliteyt van Zeelandt/ en gevoert by Capiteyn van Kruyningen/ in de Spaensse Zee/ soo als 't na huys keerde/ een Leck gekregen hebbende/ een mijl van Dartmouth/ eer 't in Engelandt konde raken/ te gronde is gegaen; 't selve had veel Silver in/ waer van noch een gedeelte/ en al 't Volck/ wierdt gebergt: En stont sijn Majesteyt van Engelandt/ op 't versoeck van haer Hoog Mog. Ambassadeur/ toe/ dat men 't gesoncken Canon en Silver weder mocht vissen.

Ondertusschen waren de Brieven/ tot het verkiesen van nieuwe Leden/ tot het aenstaende Parlement tot Oxford/ over-al uytgeschreven: de Stadt Londen den 14 February daer op in Guildhal vergadert zijnde/en den Lord Mayor en de Aldermans/ benevens eenige 1000 Burgers/ present zijnde/ soo las een van de Secondaries/ zijnde soo veel als Onder-Sherif/ een Brief overluyd/ en sprack vervolgens in deser voegen.

EDELLUYDEN.

ONse laetste By-een-komsten alhier, wegens saecken van dese nature, zijn soo vers in onse gedachten, dat ick het niet nodig oordeele, om uw de methode van uwe proceduren alhier in gedachten te brengen; voornamentlijck, dewyl uw eendrachtigheyt daer toe sodanigh is, dat gy die lichtelijck en gemeensaem uytvoert, daer dickwils de selve aen andere moeyelijck en verdrietig vallen.

Evenwel verplicht my het devoir van mijn plaets, om uw bekent te maecken, dat den Koning door dit Geschrift, 't welck ick nu gelesen hebbe, met advys en toestemming van sijn Raedt, belieft heeft aen de Sherifs van Londen, die by uw verkosen zijn, te belasten, dat, soo wel onder uw Zegels, als de hare, 4 van de moderaetste en bequaemste Burgers uytgesocht souden werden, om by hem en de Pairs en Prelaten van dit Koninckrijck, in sijn Stad van Oxford, den 1 April aenstaende, te vergaderen, en aldaer te debatteren en verhandelen sulcke gewichtige materien, als men dan bequaem sal vinden, om tot veyligheyt van sijn Majesteyts geheyligde Persoon, en de staet en securiteyt van 't Koninckrijck en de Protestantse Religie voor den dagh te brengen.

Ick twijffel niet, of yder discreet Engelsman is gevoeligh van de groote Privilegien en avantagien, die d'Onderdanen van dit Koninckrijck genieten en behoren te genieten door een Parlements-gewys Gouvernement, alsoo den Koning hier by (met reverentie spreeck ick 't selve) sijn eygen handen gelieft te binden (gelijck als hy doet) om niet eenen penning Geldts uyt uw Sacken, buyten uw eygen consent (dat is, Edelluyden, van die gene, die uw representeren) te nemen of eysschen; want aen haer voorsichtigheyt en beleyt laet gy de sorg van uw selven en uw Familien

lien, van uw Religie, Levens, Vryheden, ende al 't gene dat uw lief en waerd is.

De wyl dan uw vertrouwen op haer soo groot moet wesen, als uw gants Corps is, soo moet gy nootsakelijck adviseren tot het verkiesen van sulcke, die bequaem, en ten vollen tot soo een Handeling gequalificeert sullen wesen.

Nu, Edelluyden, om uw de sorge, moeyte, lasten, stantvastigheyt, oprechtigheyt en oppassing van dese waerde Edelluyden, die uw in de 2 laetste Parlementen hebben gediend, op te halen, soude onnootsaeckelijck zijn, dewyl gy 't wel weet; 't soude ook de palen van mijn plicht te buyten gaen, dat ick uw soude recommanderen, die weder te verkiesen, of eenige andere bequame Burgers uytpicken en uw voorstellen, soo in dese Eerwaerdige Banck, of onder uw selven: En daerom sal ick van beyde swygen, en uw aen uw vrye, indifferente en ontegenspreeckelijcke verkiesinge laten, met wensching, dat gy met uw Nominatie voortgaet.

Hier op dede den Schiltknaep Hendrick Cornish/ zijnde een van de Sherifs/ een korte Oratie/ behelsende/ dat hy laetst op den Lord Mayor had gewacht/ om sijn Lordschaps believen te weten/ wie hy wilde nomineren tot een van de vier Burgers/ die in 't aenstaende Parlement souden dienen/ doch dat gemelde Lord Mayor 't selve had geweygert/ en versocht/ dat de Hal die wilde nomineren; gelijck oock/ dat de laetste Leden/ zijnde brave Luyden/ en trouwe Protestanten/ van hem aen haer respect en nominatie gelaten wierden.

Ingevolge van dien procedeerde het Hof tot de Verkiesing/ en 't Volck/ dat seer talrijck was/ schreeuwde/ dat het niemant als de 4 laetste Leden wilde hebben; maer sommige andere/ oordeelende dat men andere behoorde te nomineren/ om dat de Electie te vryer soude schijnen/ stelden verscheyde Aldermans op: doch 't selve hielp niet/ want de Verkiesing viel eendrachtig op de 4 laetste Leden; 't welck de Sherifs siende/ verklaerden/ dat de selve daer toe waren gekosen/ namentlijck/ Sr. Robert Clayton/ Thomas Pilkington/ Thomas Player en Sr. William Love.

De Verkiesinge geschiedt zijnde/ soo presenteerde de Hal een Geschrift aen de Sherifs/ inhoudende een Addres aen de 4 Leden/ 't welck gelesen/ en met een generale toestemming aengenomen wiert/ in de volgende Woorden bestont.

Aen den Eerwaerdigen Sr. Robert Clayton, Ridder; Thomas Pilkington, Alderman; Sr. Thomas Player, Ridder, en Willem Love, laetste, en nu op nieuw gekooren Leden van het Parlement voor dese Eerwaerdige Stadt Londen.

WY de Burgers van dese Stadt, zijnde in de gemeene Hal vergaderr, hebben ondervonden de groote en menigvuldige diensten van uwlieden, die ons in de 2 laetste Parlementen hebben gerepresenteert, door uw getrouwe en onberispelijcke devoiren, om de gront van 't schrickelijck en Hels Paeps Complot te ondersoecken en te ontdecken; gelijck oock, om sijn Majesteyts Koninckl. Persoon, de

Protestantse Religie, en 't wel-opgerechte Gouvernement van dit Koninckrijck te preserveren; om de by-een-komst en 't sitten van verscheyde Parlementen veyligh te maecken; om de ongetwijffelde Rechten van de Petitien te verseeckeren; om de gene, die dese Rechten wilden verraden, te straffen; om een geluckige en lang-gewenschte Unie tusschen alle sijn Majesteyts Onderdanen te verwecken; om de 35ste Statute van Koningin Elisabeth en de Corporations-Acte te vernietigen; en voornamentlijck, wegens de progressen, die gemaeckt zijn tot exclusie van alle Paepse Successeurs, en bysonderlijck van *Jacob, Hartog van Jorck*, die de Gemeente van Engeland in de 2 laetste Parlementen hebben gedeclareert ('t welck ons seer gevoelijck valt) voor de principaelste oorsaeck van al de ruïnen en miserien, die dese Koninckrijcken in 't generael, en dese Stadt in 't bysonder, over 't hooft hangen. Om alle welcke saecken, en andere, wegens uw stantvastige en getrouwe handeling van onse affairen in 't Parlement, wy uw hartelijck bedancken, als zijnde in waerlijck vertrouwen verseeckert, dat gy tot het toestaen van geen Geldt sult komen, ten zy gy ons effectuëlijck tegens de Papery en Arbitraire Macht veyligh gemaeckt hebt; resolverende derhalven, tot voortsettinge van de selve eynden, uw met onse Levens en Goederen by te staen.

Gemelde Hal leverde daer op noch een ander Geschrift over aen de Sherifs, behelsende de Dancksegging, die sy aen de Pairs, welcke de Petitie aen den Koning, wegens 't sitten van 't Parlement tot Oxford, overgelevert hadden, gaven, bestaende in de volgende Woorden.

Aen de Eerwaerdige Slingsby Bethel en Hendrick Cornish, Esquires, Sherifs van de Stadt Londen en Middelsex.

WY de Burgers van de geseyde Stadt, in de gemeene Hal vergadert zijnde, hebben gelesen ende naerstiglijck oversien de laetste Petitie en 't advys van verscheyde Edele Pairs van dit Koninckrijck aen sijn Majesteyt, welcke Raedgevingen wy ootmoediglijck oordeelen, dat in dese ongeluckige conjuncturen ten hooghsten van noden zijn, en tenderen tot veyligheyt van dese Koninckrijcken. En derhalven versoecken wy seer ernstig, dat gy, in de name van dees gemeene Hal, uw by den seer Eerwaerdigen Grave van Essex wilt begeven, en, door hem, aen de rest van dese Edele Pairs de aengename Danksseggingen van dese Vergadering afleggen.

Dit gelesen, en met een generale acclamatie toegestaen zijnde, soo beloofden de Sherifs aen haer Lordschappen de Dancksseggingen van de gemeene Hal, ingevolge van haer Requeft, af te leggen.

Hier op aen Sr. Robert Clapton aengediend zijnde, dat men verwachte, dat hy iets aen de gemeene Hal soude seggen, soo stont hy op, Sr. Thomas Player en den Alderman Pilkington present zijnde, en sprack als volgt.

EDEL-

EDELLUYDEN.

Ick ben verseeckert, dat yder van ons, op wien gy desen dagh soo grooten vertrouwen gestelt en gecontinueert hebt, seer gevoeligh van de eer is, die gy ons hebt gedaen. Ick kan uw oock verseeckeren voor yder van ons, buyten eenig gevaer, dat gelijck als wy onse uytterste best hebben gedaen, en het redelijck oordeelden, om alle dese goede eynden, die gy begeerde, te verkrijgen, wy (met Gods hulp) daer by sullen continuëren. En ick en twijffel niet, of yder van ons, die geresolveert is Protestants te blyven, sal trachten, om t'samen gereconcilieert te blyven; onse goede Godt, die ons tot noch soo wonderlijck heeft geholpen, hoop ick, dat Sijn Zegen tot het werck van desen dag sal geven, gelijck oock tot de getrouwe en ernstige plichten van die groote Vergadering, waer gy ons tegenwoordig send, in hope, dat in dese tijdt een weg tot een geluckige verlossinge, en wegneming van alle onse vreesen gevonden sal werden; 't welck God geve.

Dit geëyndigt / en met een generale toejuyching aengenomen zijnde / scheyde het Hof.

De Verkiesingen van de andere Leden tot het Parlement geschieden meest alle op de selve voet / en wierden / dat remarcabel is / weynig andere Leden / als die in 't laetste Parlement geseten hadden / verkoren ; waer door / en ook wegens haer Instructien / veele vertrouwden / dat'er weynigh in 't aenstaende Parlement soude uytgerecht werden.

Terwijl den Koning / de Uytheemsse Ambassadeurs en de Leden sig nu vast prepareerden / om na Oxford te gaen / wierdt'er seer onverwacht een nieuwe Conspiratie ontdeckt: Eenen Fitz-harys / zijnde een Yrs Edelman / en in de Roomsse Religie opgevoed / die in dienst van den Keyser in Ongaryen was geweest / en naderhant een Compagnie Infantery onder 't Regiment van Hamilton had bekomen / doch als 't selve afgedanckt wierdt / sigh weder in Engelandt had begeven / vermengde sigh mede in de saecken van 't Complot ; hy een schriftelijck Pasquil by hem hebbende / 't welck men seyde / dat hem wegens den Franssen Ambassadeur / door desselfs Biechtvader / was ter handen gestelt / trachte eenen Mr. Everard / aen wien hy 't selve vertoonde / onder belofte van 40 Ginnings contant / en een verder Pensioen / aen te locken / om 't selve te laten drucken en divulgeren / onder voorgeven / om daer door / soo veel doenlijck / de diffidentie tusschen den Koning en sijn Parlement te vermeerderen: het gem. Pasquil / na men seyde / was in seer scherpe termen opgestelt / en onder andere / dat het seeckerheyt genoeg voor de Natie was / om den Heer Hartog van Jorck en alle Paepse Successeurs van de Kroon te secluderen / maer dat'er meerder pericul was in een soo Paepse Possedeur / als den Koning / en dat men derhalven sigh van den selven most trachten te ontslaen: doch gemelde Everard hem eenighsins gelatende sijn versoeck te sullen accorderen / alleenlijck begeerende een uur of twee tijdt tot sijn beraed / liet onderwijlen in sijn Kamer bedecktelijck

lijck komen eenen William Waller en Smit / de welcke / na dat den voorsz. Fitz-harys nader instantien had gedaen / en verhaelt 't gene boven geseyt is / voor den dagh quamen / hem overtuygden / het Pasquil by hem vonden / en hem in Newgate gevangen lieten setten. Sijn Majesteyt hier van verwittigt / en oordeelende de saeck van groot gewicht / liet hem naderhant in den Tour setten / alwaer hy / in veele dingen weyffelende / nu dese en dan gene beschuldigde / het welck men meent oock de oorsaeck geweest te zijn / dat het Parlement naderhant sijn saeck ter herten nam; doch in 't verbolg daer van breeder.

De tijd tot het sitten van 't Parlement tot Oxford ondertusschen naderende / soo vertrock den Koning en Koninginne den 21 Maert van Londen derwaerts / en quamen t'samen / na dat Windsor noch eerst besien hadden / korts daer aen ter selver plaetse. Monsr. Gregoirie / Opper-Sherif van die Provintie / begaf sigh aenstonts na de Frontieren / om aldaer de komste van hare Majesteyten af te wachten: En Mylord Norris / Gouverneur van Oxford / vertrock na Wheatley / 5 mijlen van gem. Stadt / om haer Majesteyten aldaer te rescontreren; hy had een groot getal Adel met sigh / en 't was remarcabel / dat alle / behalvens de siecke en af wesende uyt die Provintie / hem by die gelegentheyt vergeselschapten / tonende alsoo alle de Edelluyden haer stantvastig in de getrouwheyt tegens haer Overheyt / en respect tegens den Koning: gem. Gouverneur stelde al dese Adel in Batailje / in een rechte Linie / en maeckte een Esquadron van omtrent 150 Cavaliers: hy formeerde de lincker Vleugel van 2 Compagnien Cavallery van die Provintie / waer van 't eene door Sr. Henry Bertie / Broeder van den Mylord Norris / en 't ander door den Ridder Thomas Spencer / de welcke uyt een seer Illustre en Edele Familie van dat Landt gesprooten was / gecommandeert wierdt: vorders plaetste hy in de rechter Vleugel de Dienaers van de Edelluyden / met al de Handt-Paerden. Den Gouverneur stelde sigh tot Getuygen van de Edelluyden / gedurende het passeren van hare Majesteyten / en toonde haer sijn devoir door de gewoonlijcke Groetinge / de welcke gevolgt wierdt van 't geroep en toejuyching van al den Adel en Cavaliers. Mylord Norris verselde haer Majesteyten van Whateley tot Oxford / en reed gedurigh by de Karosse van den Koning / gevolgt werdende van den Adel / Dienaers en Handt-Paerden / alles in goede ordre. By de Poort van de Stadt wierden hare Majesteyten ontmoet door Sr. Bowele / Mayor / Griffier / Schepens / Raets-heeren en andere Officiers van de Stadt / gekleed met hare Klederen van Ceremonie / de welcke sy met gewoonlijcke Eerbewysingen ontfingen. Mr. Crooke / den Recorder / sprack tegens sijn Majesteyt / en den Mayor gaf de ordinaire Presenten aen hare Majesteyten / uyt den naem van gem. Stadt; hy presenteerde onder anderen aen den Koning de Knods / de welcke hy terstont daer na weder kreeg / en droeg de selve voor hare Majesteyten tot de Poort van 't Collegie van Christus / alwaer den Koning / gedurende sijn verblijf in die Stadt / logeerde. Den Bisschop / gevolgt van de Canonicken van de Cathedrale Kerck / ontfingh sijn Majesteyt in den Ingangh van 't Col-

Collegie/ en dede voor hem een Harangue in 't Latijn/ de welcke hy al knielende sprack. 's Anderendaegs gingen Sr. Hamilton/ Vice-Cancelier van de Universiteyt en Provoost van 't Collegie van de Koninginne/ vergeselschapt van d'andere Leeraers en Professoren/ soo van de Theologie/ Medicijne/ als andere Wetenschappen/ van 2 Leeraers in de Rechten/ en d'Orateur van de Universiteyt/ na de Kerck van St. Maria/ van waer sy in seer goede ordre quamen in 't Collegie van Christus/ om haer devoir aen sijn Majesteyt/ de welcke van een groot getal Heeren en andere Personen van qualiteyt geaccompagneert was/ te tonen. Den Vice-Cancelier leyde de Presenten van de Academie voor de Voeten van sijn Majesteyt: den Orateur dede een seer fraye Reden aen den Koning in 't Latijn/ en aen de Koninginne in 't Engels/ en den Vice-Cancelier en al de Leeraers/ die hem vergeselschapten/ lagen op haer Knien/ soo lang den Orateur de Harangue sprack; en daer op keerden de selve weder te rugh/ na dat sy van sijn Majesteyt voor haer moeyten bedanckt waren.

Den 27 van de selve Maent vertrocken oock de Leden/ die voor Londen verkoren waren/ na Oxford/ gevolgt van eenige 100 yverige Menschen/ die haer derwaerts vergeselschapten, van de welcke eenige/ om haer yver tot de Protestantse Religie uyt te drucken/ blauwe Linten op haer Hoed hadden/ daer de Woorden van/ geen Slaverny, geen Papery, in gefigureert waren.

't Parlement dan den 31 Maert t'samen gekomen zijnde/ soo quam sijn Majesteyt in sijn Koninckl. Klederen/ en de Kroon op 't Hooft/ en dede de volgende Aenspraeck aen 't selve.

Mylords en Edelen.

DE onwettelijcke proceduren van 't laetste Huys der Gemeente zijn de oorsaeck geweest van mijn scheyding met het laetste Parlement, dewyl dat ick, die self noyt een Arbitrair Gouvernement wil gebruycken, 't selve noyt in andere wil gedogen. Ick ben niet gesint, om particulariteyten daer van te melden, vermits ick genegen ben, om fauten te vergeven; maer al die gene, die met bedaertheyt willen overwegen, wat aenbiedingen ick voor desen gedaen, en wat verseeckeringen ick aen 't laetste Parlement vernieuwt heb; hoe ick haer niet meer heb gerecommandeert, als d'Alliantien, die ick gemaeckt had tot de preservatie van de generale Vrede in 't Christenrijck, en de Examinatie van 't Paepse Complot, en hoe ick haer Advys en Assistentie, belangende de bewaring van Tanger, heb begeert; en die dan sijn gedachten wil slaen op de vreemde en onbequame Antwoorden, die op sulcke Propositien zijn gegeven, door Luyden, die t'samen geroepen waren, om daer over te beraedslagen, sal sigh mogelijck meer verwonderen, dat ick soo lang gedult gehad hebbe, als dat ick ten laetsten haer proceduren moede geworden ben. Ick heb het nodig geoordeelt, om soo veel tot uw te seggen, dat my geen nieuwe occasie gegeven magh werden, om de laetste misslagen meer te gedencken; dit is t'eenemael mijn interest, en 't sal mijn sorg soo wel als de uwe zijn, om de Vryheyt van den Onderdaen te preserveren, dewyl de Kroon noyt veyligh

kan zijn, als die in gevaer is. En ick wilde uw van gelijcken wel overreed hebben, dat noch uw Vryheden noch Eygendommen lang konnen subsisteren, als de rechtvaerdige Rechten ende Prærogativen van de Kroon geinvadeert zijn, of dat de Eer van 't Gouvernement vernedert, of in disreputatie gebracht werdt. Ick laet uw door het soo vaerdig beroepen van dit Parlement sien, dat geen ongeregeltheden in Parlementen mijn liefde tot haer sullen benemen; en door dese middelen bied ick uw een andere gelegentheyt aen, om in onse securiteyt alhier te voorsien, mits gevende dese gesteltheyt en protectie aen onse Naburen en Geallieerden, die gy wel kond weten, dat sy van ons verwachten, en die sy op dese stont seer nodig van doen hebben, en dat ick ter selver tijd een meerder blijck mag betonen, dat ick aen mijn syde niet versuymt en hebbe, om die generale satisfactie en securiteyt te geven, welcke, door Gods zegen, verwacht magh werden, soo gy aen uwe syde bequame dispositien daer toe bybrengt; en dat de rechtvaerdige sorge, die gy voor de Religie behoort te hebben, in sulcke onnodige vreesen niet magh ingewickelt werden, dat als een verandering van de fondatien van 't Gouvernement daer door magh gepretendeert werden. Ick hoop, dat het exempel van het quade succes van vorige hevigheden uw tot een beter getempertheyt sal disponeren, en dat gy uw tegens het gene dat gepasseert is, niet soo seer sult inlaten, als wel overwegen, wat in dese conjuncture het beste gedaen diend te werden. De vordere vervolging van 't Complot, 't ondersoeck van de Lords in den Tour, 't versorgen van de spoediger overtuyginge der Recusanten, en (soo het practicabel is) het quijt maecken van al die party, die eenige authoriteyt en interest by haer heeft, zijn dingen, hoewel van de hoogste importantie, die qualijck van noden zijn, om uw te recommanderen, dewyl sy soo sichtbaer aen yders consideratie, en soo nootsaeckelijck aen onse securiteyt zijn. Maer 't is echter nodig, dat ick van uw begeere, dat gy een eenig expedient tegens de Papery soo swaer niet wilt opvatten, om daer door als te besluyten, dat alle andere sonder effect zijn; en dat gy onder alle uwe sorgen voor de Religie wilt gedencken, dat, buyten de veyligheyt en waerdigheyt van de Monarchy, noch Religie noch Eygendom kan gepreserveert werden. Wat ick voor desen en soo dickwils wegens de Successie heb verklaert, daer kan ick noch niet van afstaen; doch om alle redelijcke vreesen, die mochten ontstaen uyt de mogelijckheyt, dat een Paeps Successeur tot de Kroon soude komen, weg te nemen, soo sal ick bereyt zijn, so'er middelen gevonden konnen werden, dat in sulcken geval d'Administratie van 't Gouvernement in Protestantse handen kan blyven, om na sulck een expedient te luysteren, waer door de Religie behouden, en de Monarchy niet ter neêr geworpen kan werden. Derhalven moet ick uw ernstelijck recommanderen, om voor de Religie en 't Gouvernement t'samen sorge te dragen, met reguard op 't een en 't ander, dewyl sy malkander ondersteunen: En laet ons thuys vereenigt zijn, op dat wy de estime en consideratie, die wy van buyten gewoon zijn te hebben, mogen verkrijgen. Ick besluyt met dit eene advys aen uw, dat de regulen en maten van al uw stemmingen volgens de bekende en gestabileerde Wetten van het Landt mogen zijn, waer van men noch kan noch behoorde te scheyden of te verande-

anderen, als door een Acte van 't Parlement; en ick magh te redelijcker begeeren, dat gy de Wetten van 't Lant tot uw richtsnoer neemt, om dat ick geresolveert ben, dat de selve de mijne sullen zijn.

Het Parlement trad aenstonts tot de verkiesinge van een Spreker / en wiert met eenparige Stemmen Sr. William Williams / die in 't vorige Parlement mede Spreecker was geweest / tot dat Ampt verkoren; invoegen hy aenstonts de volgende Oratie aen 't Parlement dede.

Reden van Sr. William Williams, Spreecker van 't Lager-huys, wegens sijn Verkiesinge.

MYN HEEREN.

HEt soude onnodig wesen, om uw van mijn onbequaemheyt te spreecken, en daer door te betonen, dat ick niet bequaem ben, om uw in 't Ampt, daer gy my mede hebt believen te vereeren, te dienen, dewyl d'eendrachtige stem van 't Huys, die my tot dese plaets roept, my alle excuse beneemt, en verbind, om uw te gehoorsamen, voornamentlijck daer de gene, die gy kiest, om gem. Plaets te vervullen, daer toe bequaem geoordeelt moet werden. Ick geloof oock, dat het voorbeelt van de Provintien, die door de verkiesing van de selve Leden, voor soo veel als 't mogelijck geweest is, dit Parlement gelijckformig aen 't andere hebben willen maecken, uw heeft ingewickelt, om my te verkiesen. 't Is niet van noden, dat ick uw verseeckere van de stantvastigheyt, getrouwheyt en vigilantie, waer mede ick voorgenomen heb dit Ampt te volvoeren, dewyl de erkentenis, die ick wegens de eer, welcke ick heden met een generale toestemming van uw ontfang, een verseeckering van mijn goede conduite kan zijn. De getrouwheyt, die ick God, mijn Religie en mijn party schuldig ben, verplichten my, om te doen en te lyden al 't gene, dat by Menschen in diergelijcke gelegentheyt gedaen en geleden kan werden.

't Is geen tijt om te spreken, maer om wel te doen, en wilt het my derhalven niet qualijck afnemen, dat ick uw versoecke, dat, volgens d'ordre, die in een Parlement moet geobserveert wesen, uw deliberatien en proceduren regelmatigh en sonder sucht zijn, en dat gy mijn manier van handelen in 't goede wilt nemen.

Ick hoop uw te doen blijcken, dat ick gedisponeert ben om alles, 't geen ick het liefst hebbe, te wagen tot dienst van 't Lager-huys.

Gem. Spreecker 's anderendaegs aen den Koning gepresenteert werdende / deed aldaer de volgende Reden.

Reden van den Spreecker van 't Lager-huys aen den Koning.

SIRE.

DE Ridders, Stedelingen en Burgers, tegenwoordig in 't Parlement vergadert zijnde, hebbende gedelibereert over de Verkiesinge van een Spreecker, volgens

gens de getrouwheyt, die sy aen de Personen, welcke sy representeren, schuldig zijn, en volgens d'ordre van uw Majesteyt, hebben my eendrachtig daer toe verkoren, om aen uw Majesteyt en 't publijck te betonen, dat sy niet gaerne veranderen, vermits ick de eer heb gehad, om uw Majesteyt en de Gemeente, in dese qualiteyt, in 't laetste Parlement te dienen.

Ick neem de vryheyt, om my, door haer ordre, voor de tweedemael aen uw Majesteyt te vertonen, met een gantsche submissie, om dessels begeerte te verstaen. Ick kan uw Majesteyt verseeckeren, dat ick kom met een Hert, dat t'eenemael getrouw is voor uw geheyligt Persoon, en met een vaste resolutie, om noyt van de ware interesten van 't Gouvernement, soo als 't selve in dit Koninkrijck opgerecht is, te scheyden.

Den Cancelier antwoorde/ door des Konings ordre/ daer op als volgt.

HEer Spreecker, want ick heb ordre U alsoo te noemen, sijn Majesteyt is vernoegt over de keur, die 't Lager-huys van uw Persoon gedaen heeft; hy keurt dese verkiesing voor goet, en neemt U aen en erkent U voor Spreecker.

Gem. Spreecker dede daer op noch de volgende Reden aen den Koning.

SIRE.

DE qualiteyt van Onderdaen van uw Majesteyt te zijn, verplicht ons, om hem getrouw te wesen; maer de bysondere gunst, die ick in 't laetste Parlement van de selve heb ontfangen, en de eer, die hy my doet, met daer in te continuëren, voegt by dese getrouwheyt een nieuwe plicht van gehoorsaemheyt en submissie. Ick bevind my in de eerste en gewichtigste plaets van 't Lager-huys, maer die oock soo gevaerlijck als hoog is. Daer is een groote stoutigheyt en resolutie van noden, om sigh daer in te maintineren, doch mijn voornemen is, om my van dit Ampt met een geheele oprechtigheyt te acquiteren, als zijnde het veyligste en beste beleyt, dat ick kan houden. Ick fondere 't selve op dese maxime, dat den dienst van uw Majesteyt en die van 't Lager-huys, zijnde een en de selve, niet meer van malkander gescheyden konnen wesen, als sijn Scepter en de Kroon.

Men diend het Koninckrijck in 't besorgen van de veyligheyt van uw geheyligt Persoon, en de conservatie van de Protestantse Religie, in 't ondersteunen van 't Gouvernement van uw Majesteyt, in 't mainteneren van de Wetten, en in 't bewaren van de oude constitutien van 't Parlement; hier in bestaet het gemeene en onscheydelijcke interest en veyligheyt van uw Majesteyt en sijn Volck.

Hier toe ben ick genegen mijn sorgen en vernuft te gebruycken; en dit is oock 't gene, dat alle vrome Luyden wenschen, en dat sy door haer goede raed trachten te verkrijgen: maer op dat den grooten Raed van uw Majesteyt, tegenwoordigh in 't Parlement vergadert zijnde, dit geluckig werck soude mogen voltoyen, versoeck ick ootmoedelijck, uyt de naem van 't Lager-huys, aen uw Majesteyt, dat hy de volgende saken wil consenteren.

1. Dat wy en onse Domestijcken in onse Personen vry sullen zijn van alle soorten van Arresten en andere Actien.

2. Dat

2. Dat wy een gantsche vryheydt, om te spreecken, in onse deliberatien mogen hebben.

3. En dat, soo de stoffe het mochte vereysschen, wy een vrye toegang by uw Majesteyt mogen hebben.

Ick sal hier, met permissie van uw Majesteyt, een ootmoedig versoeck voor my selfs byvoegen, namentlijck, dat al 't gene, 't welck ick door swackheyt of onwetenheyt qualijck soude mogen seggen of doen, niet tot nadeel van 't Lager-huys magh gedyen, en dat mijn beleyt door uw Majesteyt gunstiglijck uytgeleyt mag werden.

Hier mede geëyndigt hebbende / soo antwoorde den Cancelier / door ordre van den Koning / daer op.

HEER SPREECKER. Den Koning accordeert vryelijck en t'eenemael de versoecken, die gy aen sijn Majesteyt hebt gedaen, en sulckx op de ampelste wyse, als 't Lager-huys oyt gehad heeft. Den Koning is wel verseeckert, dat het Huys, volgens haer voorsichtigheyt, 't selve seer wel in gebruyck sal stellen. Het *bysondere* versoeck, dat gy aen sijn Majesteyt gedaen heb t, is hem soo veel te aengenamer geweest, om dat hy gelooft, dat gy soo wel sorg sult dragen, om d'abuysen te myden, gelijck hy bereyd is, om de laetste te vergeven.

Tegenwoordig, Heer Spreecker, dese omstandigheden afgedaen zijnde, begeert den Koning, dat gy voort afdoet 't geen'er noch resteert, voor dat gy in de materie treed, ten eynde de tijdt, die ons kostelijcker als oyt behoorde te wesen, te sparen. Sijn Majesteyt hoopt, dat dit Parlement een geluckig besluyt sal hebben. Godt geleyde en zegene uwe deliberatien, op dat het selve magh geschieden.

Dese saeck afgedaen zijnde / soo ging'er noch een dagh a twee door met het doen van de Eeden; waer na 't Lager-huys / tot de affaires tredende / wel verscheyde particuliere saken ter handt nam / doch aenstonts weder viel op d'Acte van Seclusie van den Hartog van Jorck. Boven dien wierdt oock te berde gebracht / waerom de Acte / tot vernietinge van de 35ste Statut van Koninginne Elisabeth / die in 't laetste Parlement door 't Lager-huys in 't Hooger-huys gesonden was / om geperfectioneert te werden / aldaer was blijven leggen; en dewijl dit by 't Lager-huys swaer opgenomen wierdt / wierdt Sr. William Jones met de volgende Boodschap in 't Hooger-huys gesonden.

MYLORDS.

DE Gemeente, in 't laetste Parlement vergadert zijnde, een Bil geprepareert hebbende tot vernietinge van de Acte van 't 35ste van Koninginne Elisabeth, fond die aen uw Lordschappen, om de selve te approberen; en uw Lordschappen beliefden die te passeren met een weynig verandering: dit Huys consenteerde dat, en fond het wederom aen uw Lordschappen, met byvoeginge, dat de Gemeente daer in over-een quam: En derhalven is dese Bil in 't Huys van uw Lordschappen blyven leggen, om sijn Majesteyts consent daer op te hebben; doch ter contrarie

(tegens alle verwachting en gebruyckelijcke obſervantie in 't Parlement) bevind de Gemeente, dat het noyt aen ſijn Majeſteyt is gepreſenteert, om deſſelfs conſent te hebben: Invoegen wy, bevindende het een ſaeck van ſeer quaden gevolge, en dangereus voor 't Gouvernement, te zijn, deſe Conferentie met uw Lordſchappen hebben verſocht, en dat'er eenige Gecommitteerde uyt het Huys van uw Lordſchappen by de Gecommitteerde van 't Huys der Gemeente gevoegt mogen werden, om te inquireren wegens 't verſuym van deſe Bil, en om uyt te vinden, wie aen het crimen ſchuldig is, om ſodanige Delinquanten haer verdiende ſtraffen te geven.

De Klerck van 't Hooger-huys/ zijnde eenen Mr. Brown/ ondertuſſchen beſchuldigt werdende/ dat hy gem. Acte had opgehouden/ wierd door de Lords ontboden/ en aldaer afgevordert/ om wat reden ſulckx geſchiedt was; invoegen hy/ voor de Balie knielende/ verklaerde/ dat hem verboden was die over te leveren: doch de Lords reſolveerden daer toen niet verder op/ maer ſtelden de ſaeck eenige dagen uyt.

't Lager-huys onderwijl mede vernemende/ dat den Grave van Danby by Petitie aen 't Hooger-huys verſocht had/ om uyt ſijn detentie onder borgtocht ontſlagen te weſen/ reſolveerde in tegendeel door een Boodſchap aen 't Hooger-huys te erinneren/ dat ſy/ hem voor 't gem. Huys van verſcheyde crimina beſchuldigt hebbende/ derhalven verſochten een korte en preciſe tijdt/ dat ſijn Proces mocht werden aengevangen.

De ſaek van Fitz-harys/ daer van hier voor geſeyt is/ dat hy in den Tour geſet was/ ter ſelver tijt mede op 't tapijt komende/ ſo reſolveerde 't Lager-huys/ meenende door hem veel particulariteyten van 't Paepſe Verraet uyt te vinden/ hem voor 't Hooger-huys van hoog Verraet te beſchuldigen/ te meer/ alſo de yverigſte onder haer oordeelden/ dat ſy deſe ſaecken uyt handen van den Procureur Generael des Konings moſten krijgen/ als waer ſy vreeſden/ dat alles ſoude verduyſtert werden. Gem. Fitz-harys was hier over ſeer wel te vreden/ en hoopte daer door/ of ſijn Pardon te bekomen/ of de ſaeck in longueur te houden: doch 't Hof/ dit apprehenderende/ en ſtellende boven dien aen ſijn voorgeven niet veel geloof/ gelijck hy oock nu deſe en dan weder gene beſchuldigde (als hier na in ſijn laetſte Reden ſal blijcken) had dit wel gaerne anders geſien: evenwel ging 't Lager-huys met die ſaeck voort/ en verſocht aen 't Hooger-huys/ dat op hare aenklacht ſijn Proces voor haer/ als 't Hooge en Souveraine Hof van Engelandt/ ſoude werden ondernomen en volvoert/ en dat ſy by tijdts de Articulen van ſijn Beſchuldiging ſouden in-brengen: Maer de Lords oordeelende/ dat deſe ſaeck door ordre des Konings afgedaen/ en op de aenklachte van den Procureur Generael van ſijn Majeſteyt alleen gedecideert moſt werden/ verwierpen dit verſoeck: 't Welck het Lager-huys/ als ſigh daer toe bevoegt oordeelende/ tot ſulcken hevigheyt dede vervallen/ dat ſy wegens die ſaeck het volgende reſolveerden.

Sab-

Sabbathi den 5 April, na de middagh.

GEresolveert, dat het is een ontwijffelbaer Recht van de Gemeente, in 't Parlement vergadert, om voor de Lords in 't Parlement eenige Pair of gemeene te beschuldigen wegens Verraed, of eenige andere crimen van overtreding; en dat de weygering van de Lords, om in 't Parlement op soo een Beschuldiging te procederen, is een ontsegging van Justitie, en een violatie van de Constitutien van het Parlement.

Geresolveert, dat in de saeck van Edward Fitz-harys, die by de Gemeente beschuldigt is geweest van hoog Verraed voor de Lords, met een Declaratie, dat sy in een behoorlijcke tijd d'Articulen tegens hem souden inbrengen: waer op de Lords resolveerden, dat tegens ged. Fitz-harys, volgens de loop van de gemeene Wet, en tegenwoordig niet door de wegh van Beschuldiging soude geprocedeert werden, is een weygering van Justitie, en een violatie van de Constitutien van 't Parlement, gelijck oock een beletsel van de vorder ontdecking van 't Paepse Complot, en van een groot gevaer aen sijn Majesteyts Persoon en de Protestantse Religie.

Geresolveert, dat het procederen voor een lager Hof, tegens Edward Fitz-harys, of eenig ander Persoon, zijnde onder een Beschuldiging in 't Parlement wegens het selve Crimen, met de welcke hy of sy beschuldigt zijn, is een hooge breuck van de Privilegie van 't Parlement.

Het Lager-huys was te hebiger/ om dat dese Bil/ niet by eenparigheyt/ maer met meerderheyt van stemmen/ in 't Hooger-huys was verworpen/ ende de discreperende Leden daer tegens geprotesteert hadden; en dat boven dien de Bisschoppen/ die over Bloedsaecken niet konden sitten/ mede haer stemmen daer toe hadden gegeven; 't welck 't Lager-huys oordeelde/ dat sy in dese saeck/ als zijnde de Præliminaria van een Bloedsaeck/ mede niet konden doen. Doch sijn Majesteyt/ siende tot wat een hebigheyt al dese saecken liepen/ en dat er niet goets van te verwachten was/ also 't Hooger-huys tegens dese proceduren oock verbittert wierdt; te meer/ om dat het Lager-huys hadde geresolveert een Bil op te maecken/ tot het bannissement van alle considerable Papisten uyt Engelandt/ en vervolgens oock vernieuwt hare Bil/ die in 't voorgaende Parlement tegens den Hartog van Jorck/ tot seclusie van de Successie van de Kroon/ was genomen/ soo resolveerde hooggemelde sijn Majesteyt/ dit Parlement weder te dissolveren; gelijck hy oock den 7 April/ 's morgens ten 10 uren/ dede/ en also aenstonts weder na Londen vertrock.

Hier mede scheyde oock dit Parlement vruchteloos/ al schoon sommige gehoopt en gewenscht hadden/ dat het selve wat vruchtbaerlijckx voor het interest van gants Europa soude uytgerecht hebben; te meer/ om dat men een Expedient in Druck sagh uytkomen/ op wat wijse de Protestantse Religie onder een Paeps Successeur (dewijl sijn Majesteyt doch niet konde toestaen/ om de Koninckl. Linie van de Kroon te laten uytsluyten) soude konnen geconserveert

werden: van wat kant het selve uytgegaen is / weet men niet / doch 't is seker / dat het noyt in 't Parlement geproponeert is; wy sullen / om den Leser te voldoen / 't selve hier inlassen / doch konnen echter niet verseeckeren / of daer aen veel te defereren zy: de Woorden luyden als volgt.

Articulen van 't Expedient, voorgeslagen in plaetse van de vorige Bil, tot uytsluytinge van den Hartog van Jorck.

1. DAt den Hartog van Jorck, gedurende sijn Leven, 500 mijlen uyt Engeland, Schotland en Yrland, en de Dominien en Territorien, die daer onder behoren, gebannen sal wesen.

2. Dat het geheele Gouvernement, soo Geestelijck als Wereltlijck, by 't overlyden van den Koning, in een Regent sal gestabileert werden, voor soo lang als den Hartog van Jorck leven sal.

3. Dat de Regent wesen sal de Princesse van Orangie, of, ingeval dat sy mocht komen te sterven sonder Nakomelingen, of met Nakomelingen in minderjarigheyt, de Lady Anna.

4. Dat, indien den Hartog een Zoon mocht hebben, die Protestants opgevoed was, de geseyde Princessen als-dan respectivelijck sullen succederen in 't Regentschap, gedurende de minderjarigheyt van sulk een Zoon, en niet langer; als 't welcke een ongeneeslijcke absurditeyt in de vorige Bil van Exclusie heeft ontmoet.

5. Dat de Regent den Privé Raed sal noemen, en dat die door 't Parlement geapprobeert sal werden, of niet, soo het veyligst in 't opmaecken van dese daer toe streckende Acte geoordeelt sal werden.

6. Dat niet tegenstaende dese Koninckrijcken (ten respecte van de Koninckl. Familie, en de Monarchy self) door den geseyden Regent mogen gegouverneert werden in den name van JACOB de II. &c. soo sullen nochtans door dese voorgenomene Acte voor strafwaerdigh verklaert werden de gene, die om sijnent wil de Wapenen aennemen, of een Commissie daer toe aenvaerden, die door den ged. Regent niet geteeckent, of door een wettige Authoriteyt, welcke van of onder sulcken Regent is gederiveert, toegestaen is: gelijck oock die gene, welcke willen sustineren, dat de onthouding van ged. Naem, in dit geval, de verkleyningen, die by dese Acte zijn opgestelt, sullen suyveren, of de kracht daer van bespotten.

7. Dat aenstonts Commissarissen aen den Prins en Princesse van Orangie gesonden sullen werden, om haer de Eeden af te nemen, dat sy de executie van dese Acte op haer willen nemen; en dat haer Eeden alhier geregistreert sullen werden.

8. Dat alle Officiers, Civil en Militair, aenstonts den Eed sullen doen, om dese Acte te observeren, en soo alle andere van tijd tot tijd, gelijck als in de Acte voor de Test.

9. Dat het sijn Majesteyt genadiglijck mocht gelieven een Parlement in Schotland te beroepen, met bevel, dat de ged. Acte aldaer mede soude gepasseert werden; gelijck oock, dat het in Yrland mocht geschieden, so 't van noden geoordeelt wiert.

10. Dat, ingeval gem. Hartog ſal komen in eenige van deſe Koninckrijcken, hy, ipſo facto, t'eenemael geëxcludeert ſoude werden, en onderworpen weſen het geen in de vorige Bil was ter neder geſtelt: Gelijck oock, dat de Souverainiteyt aenſtonts in 't geheel op den Regent ſoude komen, wanneer hy ſigh in eenige van deſe Koninckrijcken ſoude begeven.

11. Dat alle conſiderabele Papiſten by name gebannen ſullen werden.

12. Dat haer bedrieglijcke verleydingen te niet gedaen ſullen werden.

13. Dat haer Kinderen in de Proteſtantſe Religie ſullen opgevoed werden.

Door deſe middelen ſullen deſe 3 Koninckrijcken vereenigt zijn tot beſchermingе van de Proteſtantſe Religie, ſijn Majeſteyts Perſoon en Gouvernement, en een veylige grond geleyt van een effectuële Ligue met Holland, en vervolgens met de reſt van 't Chriſtenrijck, in tegenſtellingh van de aenwaſſende grootheyt van Vranckrijck.

Met het ſcheyden van 't Parlement gaf ſijn Majeſteyt aen de Uytheemſſe Miniſters, en byſonderlijck aen de Ambaſſadeur van haer Hoog Mog., te kennen: Dat hy, om de inmoderate proceduren van ſijn Parlement, waer van niet goets met allen te hopen was, genootſaeckt was geweeſt 't ſelve ſoo kort te diſſolveren, in hope en verwachtinge, dat, de hevigſte humeuren onder haer, door den tijd, wat bedaert zijnde, ſy de reden in toekomende meerder plaets ſouden geven. Voorders verſeeckerende: Dat hy d'Alliantie, met ſijne Geallieerde aengegaen, heyliglijk ſoude obſerveren, en de ruſt en eenigheyt in Europa trachten te conſerveren.

Sijn Majeſteyt liet oock kortſ daer na de volgende Declaratie uytgaen, om aen alle ſijn Onderdanen te betonen de redenen, waerom hy de 2 laetſte Parlementen had gediſſolveert.

Sijn Majeſteyts Declaratie aen alle ſijne beminde Onderdanen, rakende de oorſaecken en redenen, die hem gemoveert hebben de twee laetſte Parlementen te diſſolveren.

HEt is met uytnemende droefheyt, dat wy genootſaeckt zijn geweeſt de 2 laetſte Parlementen te diſſolveren, ſonder eenige meerder beneficie voor ons Volck, door der ſelver roepinge: maer hebbende ons gedeelte daer in gedaen, met haer ſoo meenige gelegentheden te geven van haer welweſen te beſorgen, ſoo kan niet rechtvaerdelijck aen ons geimputeert werden, dat het ſucces onſe verwachting niet heeft voldaen.

Wy konnen ter deſer tijdt niet meer als notitie nemen van de particuliere oorſaken van onſe disſatisfactie, welcke wy met het begin van 't laetſte Parlement aen haer ſorg recommandeerden, om die weg te nemen; en wy verwachteden, dat wy geen nieuwe oorſaeck ſouden gehad hebben, om de ſelve te gedencken.

Wy openden het laetſte Parlement, 't geen tot Weſtmunſter gehouden wierd, met een gracieuſe expreſſie, van onſe goede Onderdanen ſatisfactie te geven, en haer

haer tegens alle haer rechtvaerdige vreesen te verseeckeren, gelijck als de wichtige consideratie, soo van 't preserveren van de opgerechte Religie, en de Vryheyt en Eygendommen van onse Onderdanen van binnen, als van 't ondersteunen van onse Nabuuren en Geallieerden van buyten, ons Hart daer toe konde bewegen, of mogelijck van ons eysschen.

En wy verklaren solemnelijck, dat wy van intentie waren, voor soo verre als het selve met het ware goedt van 't Gouvernement had konnen bestaen, 't selve noch met eenigh ding te vermeerderen, 't welck aen ons tot dese eynden soude hebben voorgestelt geworden.

Wy begeerden van haer de onderstant van d'Alliantien, die wy gemaeckt hadden tot de preservatie van de generale Vrede in de Christenheyt: Wy recommandeerden aen haer de vorder Examinatie van 't Complot: Wy versochten haer advys en assistentie, beraeckende de preservatie van Tanger: Wy boden aen, om te concurreren in eenige remediën, die voorgestelt konden werden tot de securiteyt van de Protestantse Religie, als sy konden bestaen met de preservatie van de Successie van de Kroon in sijn behoorlijcke en wettelijcke loop van Descendentie; doch in alle de selve hebben wy onbevoeglijcke wederkeeringen van 't Huys der Gemeente ontmoet; Addressen, in de manier van Remonstrantien, eerder als Antwoorden; Arbitraire Ordres, om onse Onderdanen in bewaring te stellen wegens materien, die geen relatie tot de Privilegien van 't Parlement hebben; vreemde onwettelijcke Stemmingen, verklarende verscheyde Eminente Personen, buyten ordre of wettelijck Proces, eenige verhoring van haer defentie, of soo veel als eenig bewys tegens haer aengeboden te hebben, Vyanden van den Koning en het Koninckrijck te zijn.

Behalvens dese proceduren stemden sy op den 17 January laetst, als volgt.

Geresolveert: *Dat yder, die sal leenen, of oorsaeck sal zijn, dat'er geleent sal werden door den wegh van avance, eenig Geldt op de Inkomsten van des Konings Revenue, spruytende door de Costuymen en Excijnsen of Haertstede Geldt, sal geoordeelt werden de Sitting van 't Parlement te verhinderen, en sal oock voor 't selve in 't Parlement verantwoordelijck zijn.*

Geresolveert: *Dat yder, die sal kopen eenige Impost van Anticipatie op eenig deel van des Konings Revenue, of yder, die sal betalen eenige sodanige Impost, hier na op te rechten, sal geoordeelt werden de Sitting van 't Parlement te verhinderen, en sal oock voor 't selve in 't Parlement verantwoordelijck zijn.*

Welcke Stemmingen, in plaets van ons assistentie te geven, om onse Geallieerden te ondersteunen, of ons bequaem te maecken, om Tanger te preserveren, eer tendeerden, om ons te ontwapenen van ergens met onse eygen Revenue of credijt te contribuëren; niet alleen ons exposerende aen alle gevaren, die mochten voorvallen, soo van binnen als buyten, maer trachtende oock, om ons te priveren van de mogelijckheyt, om 't Gouvernement te ondersteunen, en ons te brengen tot een onmachtiger conditie, als d'alderminste van onse Onderdanen.

En op den 20 van de selve Maent passeerden sy een andere Vote, in dese Woorden.

Ge-

Geresolveert: *Dat het de opinie van dit Huys is, dat de prosecutie van de verschillende Protestanten, op de pœnale Wetten, ten desen tijde beswaerlijck voor de Onderdanen, verswacking van 't Protestantse Interest, encouragement voor de Papery, en dangerus voor de Vrede van 't Koninckrijck is.*

Door welcke Vote, buyten eenig reguard van de opgerechte Wetten, sy aennamen de macht, om de Acten van 't Parlement te suspenderen, dewyl onse Rechters en Bedienaers van Justitie noyt konnen noch behoren, in reverentie van de Votes van yder of de 2 Huysen, de Eeden te breken, die sy gedaen hebben tot de behoorlijcke en onzydige Executie van de Wetten, 't welck men by experientie heeft bevonden, dat de beste onderstant heeft geweest, soo van 't Protestants Interest, als de Vrede van 't Koninckrijck.

Dit zijn sommige van de onwettelijcke proceduren van 't Huys der Gemeente, 't geen ons oock de gelegentheyt heeft gegeven van onse scheydinge met dat Parlement.

Wy hadden dit soo ras niet gedissolveert, of wy veroorsaeckten, dat'er een ander datelijck tot Oxford soude vergaderen: met de opening van 't welcke wy nootsakelijck achten haer te waerschouwen van de fouten van 't vorige, met hope, dat wy de selve ongelucken souden voorkomen; en wy eyschten van haer, dat sy de Wetten van 't Land tot haer Regul souden nemen, gelijck als wy geresolveert waren, en resolveerden, dat die de onse souden zijn. Vorder voegden wy daer by, dat wy van 't gene, dat wy voormaels en soo dickmaels hadden gedeclareert, wegens de Successie, niet konden afstaen: maer, om alle redelijcke vreesen, die mochten spruyten uyt de mogelijckheyt van een Paeps Successeur tot de Kroon, wegh te nemen, dat wy gereed waren, so'er middelen gevonden konden werden, dat in sulck een geval d'Administratie van 't Gouvernement in Protestantse handen mocht blyven, na eenig Expedient te luysteren, door 't welck de opgerechte Religie gepreserveert, en de Monarchy niet vernietigt mochte werden.

Maer, tegens onse aenbiedingen en verwachtingen, sagen wy, dat men geen Expedient wilde ondernemen, als een geheele Exclusie, 't welck wy soo dickmaels hadden verklaert een poinct te zijn, 't geen in ons Koninckliick oordeel ons soo na, soo wel in onse Eer, Gerechtigheyt, als Conscientie, beraeckte, dat wy daer noyt in souden consenteren konnen. In 't kort, wy konnen na de bedroefde experientie, die wy hebben gehad van de laetste Burgerlijcke Oorlogen, die onse Vader, van hooghloffel. memorie, hebben vermoort, en de Monarchy geruïneert, in geen Wet toestaen, die een andere onnatuurlijcken Oorlog soude oprechten, of ten minsten het nootsakelijck maken, om een vaste macht te maintineren tot preservatie van 't Gouvernement en 't Koninckrijck.

En wy hebben reden, om te geloven, door 't gene dat in 't laetste Parlement tot Westmunster is gepasseert, dat, soo wy al konden gebracht werden, om ons consent tot een Bil van Exclusie te geven, de intentie daer mede noch niet stil gestaen soude hebben, maer verder willen passeren, en eenige andere groote en importante veranderingen, gelijck als tegenwoordig, ondernemen.

De

De saeck van Fitz-harys, die door 't Huys der Gemeente was beschuldight van hoog Verraed, en door 't Huys van de Lords gerefereert aen de ordinaris cours van de Wet, is in een oogenblick tot sulck een extremiteyt gekomen, door de Stemmen, die de Gemeente den 5 April laetst passeerden, dat daer geen mogelijckheyt van een Reconciliatie overgelaten was.

De Votes zijn dese.

Sabbathi den 5 April, na de middag.

Geresolveert: *Dat het is een ontwijffelbaer Recht van de Gemeente, in 't Parlement vergadert, om voor de Lords in 't Parlement eenige Pair of gemeene te beschuldigen wegens Verraet, of eenige andere crimen van overtreding: En dat de weygering van de Lords, om in 't Parlement op soo een Beschuldiging te procederen, is een ontsegging van Justitie, en een violatie van de Constitutien van 't Parlement.*

Geresolveert: *Dat in de saeck van Edward Fitz-harys, die by de Gemeente beschuldigt is geweest van hoog Verraet voor de Lords, met een Declaratie, dat sy in een behoorlijcke tijdt de Articulen tegens hem souden inbrengen: waer op de Lords resolveerden, dat tegens de geseyde Fitz-harys, volgens de loop van de gemeene Wet, en tegenwoordigh niet door de wegh van Beschuldiging, soude geprocedeert werden, is een weygering van Justitie, en een violatie van de Constitutien van 't Parlement, gelijck oock een beletsel van de vorder ontdecking van 't Paepse Complot, en van een groot gevaer aen sijn Majesteyts Persoon en de Protestantse Religie.*

Geresolveert: *Dat het procederen voor eenig lager Hof, tegens Edward Fitz-harys, of eenigh ander Persoon, zijnde onder een Beschuldiging in 't Parlement wegens het selve Crimen, met de welcke hy of sy schuldig zijn, is een hooge breuck van de Privilegie van 't Parlement.*

Het was een extrême gevoelige materie voor ons, te vinden, dat men een Beschuldiging gebruyckte, om een Recht te dilayeren, 't geen wy hadden gedirigeert tegens een geprofesseert Papist, belast zijnde met Verraderyen van een extraordinaire natuur tegens ons: En seeckerlijck, 't Huys der Heeren deed recht, met te weygeren na sulcke proceduren te horen.

Maer wanneer yder van de Huysen soo verre is getransporteert, als te stemmen, dat de proceduren van d'andere zijn eén ontsegging van de Justitie, een violatie van de Constitutie van 't Parlement, en een gevaer aen ons Persoon en de Protestantse Religie, sonder eerst Conferentien te hebben gehad, om te examineren op wat gronden sulcke procedнren gemaeckt zijn, en hoe verre sy gejustificeert konnen werden, soo stelt het beyde de Huysen uyt de bequaemheyt, om eenige saecken te samen af te doen, en gevolgelijck is het de grootste violatie van de Constitutie van 't Parlement.

Dit was de oorsaeck; want elcke dagh continuërende, om nieuwe instantien van vordere hevigheyt en gramschap tusschen de 2 Huysen voort te brengen, tot ontrieving van alle publijcke eynden, voor welcke sy beroepen waren, soo hebben wy 't nodig geacht, om dit Parlement mede te eyndigen.

Maer niet tegenstaende al 't selve, soo behoeft de ongerustige quaetaerdigheyt

van bose Menschen (die arbeyden, om ons Volck te vergiftigen, sommige uyt dwaesheyt van haer oude geliefde Republijckx-beginselen; en andere uyt gramschap, dat sy sigh gefrusteert vinden in haer particuliere desseynen, die sy hadden tot de voltreckinge van haer eygen ambitie en grootheyt) aen geen van onse goede Onderdanen te persuaderen, dat wy gesint zijn 't gebruyck van Parlementen ter zyde te leggen; want wy verklaren vastelijck, dat geen ongeregeltheden in Parlementen onse liefde tot de Parlementen sal wegh-nemen, als de welcke wy aensien voor de beste methode, om de ongetempertheden van 't Koninckrijck te genesen, en de eenige middelen, om de Monarchy te preserveren in dat gevoeglijck credijt en respect, als van binnen en buyten behoorlijck is.

En ter deser oorsaecke zijn wy geresolveert, om, met Gods hulp, verscheyde Parlementen te hebben, en soo wel in als buyten 't Parlement onse uytterste devoir te gebruycken, om de Papery uyt te roeyen, gelijck oock, om alle beswaernissen van onse goede Onderdanen te redresseren, en in alles, volgens de Wetten van 't Koninckrijck, te regeeren.

En wy hopen, dat een kleyne tijd d'oogen van onse Onderdanen soo verre sal openen, dat onse naeste Vergadering van een Parlement alle die vast-stellingh en Vrede sal perfecteren, als bevonden sal werden, dat of in de Kerck of in de Staet gebreeckt.

Tot het welck, gelijck wy onse uytterste devoiren sullen gebruycken, soo versekeren wy ons selfs, dat wy daer in sullen geassisteert werden door de wettelijckheyt en goede affectie van alle de gene, die sullen considereren de opkomst en voortgang van de laetste Troubelen en confusien, en begeerig zijn, om haer Land van een weder instortinge te bevryden.

En wie kan niet gedencken, dat Religie, Vryheyt en Eygendom alle verloren en weg zijn, als de Monarchy is afgeschut, en noyt weder kan herleven, voor dat de selve herstelt was. Gegeven in ons Hof tot Withal den 18 dag van April 1681.

De bovenstaende Declaratie van den Koningh wierdt in alle de Kercken van Engelandt afgelesen/en van veele met een groote toejuyching aengenomen; gelijck sulcks oock korts daer aen bleeck/ alsoo veele Plaetsen in Engelandt door publijcke Addressen den Koning daer over lieten bedancken; maer alsoo deselve al te groot souden loopen/om die hier in te lassen/ sullen wy alleen die van 't Graefschap Oxford hier op-stellen/ waer door den Leser kan oordeelen hoedanigh de andere zijn geweest/ dewijl sy meest alle van een inhoudt waren.

't Ootmoedig Addres van de aldergetrouwste Onderdanen van uwe Majesteyt, de Groote Jurys van 't Graefschap Oxford.

SIRE;

Wy, de aldergehoorsaemste en getrouwste Onderdanen van uw Majesteyt, de ondergeschrevene Groote Jurys, tegenwoordigh vergadert in de Sittingen van 't Graefschap Oxford, hebbende in 't midden van ons de favorable Declaratie

van uw Majesteyt hooren af kondigen, en wenschende te doen blijcken, voor soo veel als ons mogelijck is, de erkenteniſſe, die Wy, en 't gantsche Graefschap, 't welck wy representeren, van uw onvergelijckelijcke goetheydt en condescentie hebben, dat gy wel wilt voldoen aen alle de redelijcke apprehentien, die eenige van uwe goede Onderdanen mochten hebben: En derhalven om oock te toonen, dat wy geensints approberen, maer in tegendeel vervloecken alle soorten van beginselen, practijcken of desseynen der Papisten, Rebellen, Factionisten, Fanatijcken, of Respublicanen, komen wy in onse naem, en van wegen 't gantsche Graefschap, onse ootmoedige en sinceerste bedanckingen aen uw Majesteyt, wegens dese Declaratie en alle andere gunsten, die wy van hem, onder sijn gerechtigh en goet Gouvernement, sedert sijn geluckige herstellinge, ontfangen hebben, geven: En bysonderlijck noch van de moeyte, die uwe Majesteyt heeft genomen, en de efforten, die hy heeft gedaen, om het Pausdom uyt te roeyen, en de Protestantse Religie, gelijck die door de Wetten is opgerecht, te versekeren en maintineren: Het welck, benevens de beloften, die uw Majesteyt gedaen heeft, om dickwils Parlementen te beroepen, en in alle saecken volgens de Wetten te regeren, ons alle de versekeringen geeft, die wy souden konnen wenschen, om de grootste Vryheydt en de beste Religie te genieten, die eenig Volck des Werelts kan hebben. En gelijck wy niet en twijffelen, of uw Majesteyt, volgens sijn Koninckiijcke wijsheydt, sal sorge dragen, om de Wetten cordaet te laten uytvoeren, ten eynde alle de geene, die de gemoederen van uw goede Onderdanen trachten te vergiftigen, en 't Gouvernement van de Kerck en Staet te ontrusten, te decourageren, supprimeren en straffen, soo sullen wy oock altijdt bereyt zijn om uw Majesteyt te seconderen en assisteren, selfs met gevaer van onse Levens en Goederen, die wy altijdt gaerne sullen opsetten, gelijck onse plicht en conscientie ons daer toe obligeert, om uw Majesteyts geheyligde Persoon, en uw rechtvaerdige Rechten en Prærogativen, en de Protestantse Religie, soo als die door de Wetten is opgestelt, tegens alle oppositie te beschermen. En wy bidden God uyt al ons hert, dat hy dagelijcks meer en meer de Vyanden van uw Majesteyts geheyligde Persoon, uw Majesteyts Gouvernement, en van de Protestantse Religie, wil ontdecken, en haer de straffe geven, die sy verdienen: gelijck oock uwen Throon op de Vrede en voorspoet stabileren; en dat uw Majesteyt noyt geen wettige Erfgenaem gebreeckt, om daer op tot het eynde des Werelts te sitten.

Wy de geswoorne Groote Jurys presenteren uyt de naem van 't gantsche Graefschap dit ootmoedigh Addres aen uw Majesteyt, 't welck uyt het gevoelen en de erkentenis, die wy wegens uw Koninckiijcke gunsten hebben, spruyt: En wy versoecken in de naem van 't gantsche Corps aen Mylord Norreys, Gouverneur van dit Graefschap, dat hy aenstonts sijn Majesteyt wil gaen opwachten, om hem 't geseyde Addres te presenteren, en sulcke Persoonen mede nemen, die hy sal gelieven te verkiesen. In getuygenis van 't welcke wy de geswoorne Groote Jurys dit hebben onderteeckent. Gedaen in de Generale Sittingen, die in de Stadt Oxford

Oxford wegens 't geseyde Graefschap zijn gehouden op Dingsdag na H. Drievuldigheyt, in 't Jaer 1681. en van uw Majesteyts geluckige Regeeringe het 33.

Tot Londen / daer de gemoederen seer verdeelt waren / quamen wel eenige Edellupden en Burgers by den Lord Major en Aldermans / om haer te versoecken / dat sy een diergelijck Addres aen den Koning wilden presenteren / maer de partye / die anders gesint was / veel stercker zijnde / hier van verwittigt; quam aenstonts te samen / en resolveerde aen den gem. Lord Major te versoecken / dat 'er een gemeene Raedt vergadert mocht werden / om een Requeft aen den Koning op te stellen / dat 'er niet alleen een Parlement beroepen mocht werden / maer dat 't selve oock soo lange soude sitten / tot dat het Paepse Complot tot de gront ontdeckt soude zijn / de Verraders gestraft / en de Gravaminaes van 't Volk geredresseert / als 't welk sy oordeelden dat niet anders als door 't sitten van een Parlement konde geschieden / &c. Den Lord Major poogde haer wel met goede woorden daer van te diverteren / doch konde niet anders uytwercken / als dat een gemeene Raedt daer over vergadert soude werden.

Die van Middelsex stelden bykans een en 't selve Request op / doch voegden daer noch by / dat men haer Leden van 't laetste Parlement / en die Heeren / welke in 't Hooger-huys tegens het rejecteren van de Bil wegens Fits-harys geprotesteert hadden / soude bedancken.

Doch die van 't Luytenantschap van gem. Stadt / zijnde soo veel als de Burger-Krijgs-raedt / die meest uyt alle de Compagnien van dese Stadt gecomposeert is / toonden sich van een ander gevoelen / en stelden een bysonder Addres op / waer by sy sijn Majesteyt voor sijn gratieuse Declaratie bedankten: die van Southwarck / zijnde aen de overzijde van de Teems / voegden sich daer by.

Evenwel gingen die van Londen met haer particulier Request voort / want de gemeene Raedt aldaer vergadert geweest zijnde / soo wierdt na een groot Debat verstaen / dat men 't selve aen sijn Majesteyt soude presenteren / alschoon den Secretaris Jenkins eenige dagen te vooren / uyt ordre van den Koning / in ged. Raedt had geassisteert / om sulcken Request te verhinderen: Den Lord Major dan / sulcks te Hamptoncourt / daer sijn Majesteyt met sijn Raedt sich doen bevondt / overleverende / seyde / dat het selve het versoeck van de gantsche Stadt van Londen was; doch die van 't Luytenantschap en Southwarck seyden het contrarie / en dat sy een bysonder Addres hadden / invoegen sijn Majesteyt / na dat beyde de Requesten had gelesen / door den Cancelier dit volgende Antwoordt liet geven.

SYn Majesteyt, hebbende geconsidereert de verscheyde Addressen, die aen hem gepresenteert zijn geweest, heeft my belast de volgende Antwoorden daer op te geven. Eerstelijck, om aen de Commissarissen van het Luytenantschap te laten weten, dat sijn Majesteyt het Addres, dat sy hebben overgegeven, seer wel heeft ont-

ontfangen en geapprobeert, en denckt, dat den yver, door dewelcke sy haer getrouwheydt en goede genegentheden tot sijn Persoon en Gouvernement hebben uytgedruckt, een bequaem stuck van haer plicht en dienst ter deser tijdt is; invoegen hy hun hertelijck daer over laet bedancken. De Edelluyden van de Borroug van Southwarck laet sijn Majesteyt niet alleen hertelijck bedancken, maer hy verklaert, dat hy seer wel met de form van haer Addres te vreden is, en denckt, dat sy op de waerachtigste en seeckerste Gronden, die'er konnen zijn, procederen, wanneer sy voor een maxime stellen, dat gestadige getrouwheydt de eenige grondtlegginge van een ware geluckigheyt is. Ick moet het u oock alle beyde verseeckeren, dat sijn Majesteyt altijdt een gratieuse gedenckenisse van uw goede diensten sal behouden, en dat gy ongetwijffelt de effecten daer van sult vinden, indien gy u tot faveur van sijn Majesteyt sult appliceren. Maer wat het ander Addres belangt, dat van inhoudt is: *De ootmoedige Petitie van den Lord Major, Aldermans en Gemeente van de Stadt Londen, in den Gemeenen Raedt vergadert, &c.* waer in een groot onderscheyt met de andere Addressen is, soo zijn my veel dingen daer van belast te seggen.

Den Koningh had verwacht, dat een Petitie, die van den Major, Aldermans en Gemeenen Raedt van de Stadt Londen scheen te komen, sulcke materien alleen soude ingehouden hebben, die particulierlijck de Stadt concerneerden; of dacht ten minsten, dat hy daer in eenige behoorlijcke erkentenisse van sijn continuele sorg, in 't preserveren en voortsetten van uw Koophandel, en 't favoriseren van uw Liberteyten en Vrydommen, soude gevonden hebben; maer, contrarie sijn verwachting, en (gelijck hy gelooft) uw Plicht, hy vindt dese Petitie voorsien met materien van Staet en 't Gouvernement; 't welck geen saecken en zijn, die aen u behooren, maer buyten u zijn; en soo dit sonder berisping soude passeren, soo heeft de minste Corporatie, ja het minste Dorp in Engelandt, soo veel recht, om sich met dese materien te bemoeyen, als gy hebt. Het eenige eynde en gebruyck van den Gemeenen Raedt in Londen is voor de saecken van Londen: Gy zijt de Gemeenen Raedt van de Natie niet, en nochtans draegt gy u selven in dier voegen, als of gy die waert. Maer den Koningh siet op dese Petitie niet, als of die met een algemeen consent van den Gemeenen Raedt voort quam; want hy is wel geinformeert, dat die door een inconsiderable Majoriteyt is gepasseert, dewijl 14 Stemmen in het geheel en tegens de sin van den Lord Major uyt het Hof van de Aldermans zijn vertrocken; doch sijn Majesteyt heeft een groote estime en liefde wegens de discretie en eerlijckheyt van de geene, die daer af gescheyden zijn: en hy siet op de rest, als de geene, die door eenige quade Luyden misleyt zijn, welcke een confusie in de Stadt soecken te maecken, dewelcke sy elders niet konnen beginnen. Den Koningh gelooft niet, dat de materie van dese Petitie wel by u is overwogen, dewijl hy soo veel presumptien en fouten daer in vindt: Het versoeckt het by-een-roepen van een Parlement, op een tijdt, als den Koning alreets heeft verklaert aen alle de Werelt, dat'er verscheyde Parlementen sullen zijn; en in dier voegen schijnt het te twijffelen aen die verseeckeringen, waer over alle

goede

goede Onderdanen sijn Majesteyt bedanckt hebben: Het versoeckt een continuatie van dat Parlement, tot dat al hare Saecken afgedaen sullen wesen, en in dier voegen geeft het een inbreuck aen de hoogste trouwe, die in den Koningh is gelogeert, als aen wien het appoincteren van de tijden en stonden alleen belangt: Het berooft den Koningh van de gantsche eer van sijn genade en goetheydt, in't beroepen van een Parlement, dewijl gy maeckt, dat het een effect van uw importuniteyt schijnt te zijn: soo dat niets in de gantsche Werelt meer contrarie tot de ingebeelde eynden van dit Addres kan zijn, als het Addres self. Behalven dit alles neemt den Koningh oock kennisse van een andere expressie in uw Addres, waer in gy pretendeert seer getroubleert te wesen, dat 'er onlangs seeckere Pamphletten zijn uytgekomen, die seer oneerlijck van de Proceduren van de twee laetste Parlementen spreecken: den Koningh soude seer verblijt hebben geweest, dat gy gementioneert had, wat Pamphletten gy meende, want andersints mocht de Werelt sigh voorstellen, dat gy een secrete meeningh had in dese generale expressie, en sulcken meening, als geen eerlijck Man of goet Onderdaen sich soude derven toe-eygenen. Den Koning soude van gelijcken seer verblijt geweest hebben, dat gy oock van sulcke andere Pamphletten notitie had genomen, die sijn Majesteyts Persoon en Gouvernement diffameren; en al de orders en constitutien van Kerck en Staet aentasten. Maer het schijnt, dat uw curieusheydt seer groot heeft geweest, om na eenige soort van Pamphletten te kijcken; maer uw naerstigheydt is oock kleyn geweest, om na de rest te sien, en de seditieuse te straffen. Doch niet-tegenstaende al het selve, is den Koning van opinie, dat 'er waerlijck weynige onder u zijn, die dese berisping verdienen; hy is niet alleenlijck een Confident van de affectien van de Stadt in 't generael, als wetende, dat noyt Prince oyt beter van sijn Volck is gedient; maer hy gelooft oock, dat de grootste part van 't Hof van de Aldermans en den Gemeenen Raedt, soo sy alle present hadden geweest, sich seer ernstelijck tot sijn dienst begeven souden hebben. Derhalven, soo iemandt onder uw is, die verdeeling soeckt te maecken, soo hoopt hy, dat gy die sult aenteeckenen en uytwerpen, en dat gy sult studeren, om gerust te wesen, en uw saecken te doen, want den Koningh heeft sijn hert op dese Stadt geset, om haer al het goet te doen, dat hy kan; en de vrede van sijn Gouvernement kan uwe voorspoedigheyt alleen voortbrengen. Eyndelijck recommandeert den Koning dit aen uw, en eyscht van uw, dat gy een effectuele sorg neemt, dat 'er geen soort van beroeringe of disordre onder u ontstaet.

Sijn Majesteyt oock niet wel vernoegt zijnde over den Ridder Clapton, die 't voorleden Jaer Lord Major was geweest, en nu een Lidt van de twee laetste Parlementen voor Londen, ontnam hem sijn Commissie van 't Collonelschap van een van de Regimenten der Stadt Londen, en gaf het selve weder aen eenen Sr. James Smidt; den Lt. Collonel Gastoni wierdt mede afgeset, en Mr. Baker weder in sijn plaets verkozen.

Alschoon nu het Parlement tot Oxford gedissolveert was, soo wiert echter

met de saeck van Fitz-harys voort-gevaren: Den Procurael Generael des Konings liet ten dien eynde de Getuygen, zijnde eenen William Waller en Smidt, tegens Fitz-harys voor den Raedt ontbieden, om haer depositien in presentie van den Gevangen mondeling gestant te doen; doch alsoo by deselve, wegens het Verbodt van het Lager-huys in 't laetste Parlement, eenige scrupel was, om den selven Fitz-harys voor eenig Lager-hof als 't Hooger-huys te beschuldigen, begaven sy sich eerst uyt Londen, om alle ongemack, die daer uyt mochte spruyten, te ontgaen; doch daer tegens wierdt geresolveert, dat sy weder op nieuws souden ontboden werden, of de straffen onderworpen zijn, die tegens de onwillige Getuygen was gedecreteert; boven dien was noch als tot een Expedient uytgevonden, dat die Heeren, voor wien de ged. Getuygen hare verklaringe hadden gegeven, by noncomparitie, tegens den selven Fitz-harys souden werden geëmployeert: Doch dese Getuygen, hier van bericht, beloofden tegens den noodigen tijdt te sullen verschijnen. De ordinaris Justitie, oordeelende dat dese saeck van te grooten importantie voor haer was, en dat die door een hooger Hof afgedaen most werden, verwees deselve na des Konings Banck, daer het aengenomen wierdt, en den dag van den 9 Mey vast gestelt om sijn beschuldiging in te brengen: De Grand Jurys van Middelsex wierden daegs te vooren door den Rechter Jones beëdigt, alsoo den Opper-rechter en andere uyt de Vierschaer waren gegaen; daer op wierdt een van de Jurys geroepen, om de Beschuldigingh van Fitz-harys te ontfangen, en de Getuygen te sien sweeren; en vervolgens den Ridder William Waller, dewelcke voor sijn beëdiging tegens den Rechter seyde, dat het Lager-huys gem. Fitz-harys beschuldigt had, en versocht te weten, of het voor hem veyligh soude zijn, om tegens hem te compareren; waer op den Fiscael Generael antwoorde: dat hy daer toe verobligeert was, alsoo hy aen den Koning belooft had, te sullen compareren; en dat 'er derhalven pericul voor hem in was, soo hy daer van in gebreecke bleef. Daer na deede de Broeder van Sr. Edmondbury Godfrey, zijnde eerste Commissaris van de Examinatie, een Apologie voor sich selven, behelsende, dat het een saeck van gewicht was, en dat hy sich noch noyt in dat Ampt had bevonden, versoeckende derhalven het Advys van den Rechter; doch die weygerde sijn opinie te seggen, als in de volle Banck. Den 3. versocht den Grand Jury den Opper-rechter weder, dat hy, nevens d'andere Rechters, sijn opinie, aengaende de Acte tegens Fitz-harys, soude seggen; en daer op wierdt de Beschuldiging van 't Lager-huys gelesen: den Opper-rechter seyde haer daer op, dat sy op de Beschuldiging van het Lager-huys geen reguard mosten nemen: maer dat sy, zijnde als onder Eed, een Acte, volgens de evidentie van de saeck, behoorden te vinden, wyl het Lager-huys haer niet konde bevryden, soo het Feyt geprobeert wierdt: gem. Heer seyde haer verder, dat al de Rechters geresolveert hadden, dat sijn Proces gemaeckt soude mogen werden: Hy voegen den Jury haer bedanckte, en versocht, dat Fitz-harys onder een Habeas Corpus voor de Balie mochte komen, om geëxamineert te werden, voor dat sijn

ſijn Proces gemaeckt wiert, over de Moort van Edmundbury Godfrey, en dat het Gerecht hem ſoodanige Vragen ſoude afvragen, als den Rechter Godfreys Broeder dienſtig ſoude vinden te behooren.

Dit haer toegeſtaen zijnde / en gem. Grand Jurys aen 't Hof van des Konings Banck genotificeert hebbende / dat ſy de Beſchuldiging van Fitz-harys voor goet hadden gekeurt / ſoo wierdt gem. Fitz-harys den 10. daer aen / door twee ryen Muſquetiers / te Water uyt den Towr voor de Banck gebracht / alwaer ſeer lamenteerde / dat hy ſoo ſtreng in hechteniſſe bewaert was geweeſt / dat niets van ſijn Beſchuldiginge in 't Parlement / noch van de diſſolutie van 't ſelve / geweten had: Doen hy nu gecommandeert wierdt gehoor op ſijn accuſatie te geven / ſoo verſocht hem ſijn Vrouw / die ſich ten dien eynde by hem geſtelt had / dat hy ſich ten eerſten tegens de Jurisdictie of Authoritept van de Recht-Banck ſoude oppoſeren / en ſy gaf hem daer op een Schrift in 't Latijn / comprehenderende de redenen tegens deſſelfs Authoritept; maer het ſelve wierdt geweygert te accepteren / ter oorſaeck / dat het niet onderteeckent was; doch hy ſeyde / dat het hem niet geweten konde werden, alſoo hy in ſijn Gevangenis noch Pen, noch Inct had gehad; en verſocht vorder tot Advocaten te mogen hebben den Ridder Jones / Mr. Williams / (Spreecker in de twee voorgaende Parlementen) Sr. George Treby / Sr. Francis Winnington / alle Leden van 't Parlement / Mr. Pollexſon en Mr. Wallop / dewelcke hem wierden toegeſtaen / als oock permiſſie / om de Poincten van ſijn Pleydoy aen den Procureur Generael over te leveren / en geordonneert den 14. daer aen weder te compareren / en ſijn Pleydoyen / door ſijn Advocaten onderteeckent / te preſenteren. Eer gem. Fitz-harys van voor de Baly vertrock / proponeerde en verſocht hy / dat de Graven van Saliſbury, Eſſex, den Lord Hoogen Juſticier Pemberton, beyde de Sherifs van Londen, nevens den Lord Major, hem mochten toegeſonden werden, om van hem te ontfangen de ontdeckinge of relatie, die hy ſoude geven, aengaende de bewuſte Conſpiratie, als oock raeckende de Moort van Sr Edmondbury Godfrey: maer het wierdt afgeſlagen / onder voorgeven dat hy wegens deſe ſaeck alles geſeyt hadde / 't geen hy te ſeggen hadde. Gem. Fitz-harys den 14. dan weder voor de Banck gebracht zijnde / ſoo trachten ſijn Advocaten te bewijſen / dat de Beſchuldiginge van 't Lager-huys, al-ſchoon het in 't Hooger-huys gerejecteert was, voor goet gehouden moſt werden; doch des Konings Advocaten ſuſtineerden daer tegens / dat ſy daer van ſuffiſant bewijs uyt de Regiſters moſten brengen, ('t geen ſy niet en hadden) of de Jurisdictie van dat Hof erkennen; doch na veele redenen over en weer wierdt de pleytingh tot den 17 uytgeſtelt / als wanneer de Advocaten van gem. Fitz-harys / en voornamentlijck Sr. Francis Winnington / daer toe veel paſſagien uyt de Engelſſe Juriſten by-brengende / trachten te betoonen / dat het gem. Hof ſijn Rechters niet konde zijn, allegerende daer toe principael deſe 3 Puncten.

1. Dat de Gemeente in 't Parlement het gantſche Volck van Engelandt repreſenteerde, en dat ingevolge van dien al de Communs, in haer Beſchuldiging deel hebbende, noch Rechters, noch Jurys konden zijn.

2. Ver-

2. Vergeleeck hy de Beſchuldiging by een Appel, en dat hy voor de informatie door den Koningh gehoort moſt werden, alſoo, volgens de Statute van 't derde Jaer van Koningh Henrick de VII., den Koningh in ſtuck van Moort tot geen Beſchuldiging kon treden, voor dat een Jaer en dagh tot een Appel geaccordeert was.

3. Dat de queſtie was, indien Fitz-harys, wiens Proces nu alhier gemaeckt wierdt, wierdt vrygeſproocken, of het een ſuffiſant Pleydoy ſoude weſen, ſoo de Lords hem wegens deſelve ſaeck wederom reeckenſchap quamen af te eyſſchen; 't welck, indien ſulcks al konde geſchieden, tegens de Engelſſe Wetten ſoude weſen, alſoo dat een Perſoon twee-mael in gevaer van ſijn leven ſoude ſtellen over eene misdaet, daer het 't Geboorte-recht van een Engelsman was, dat hy ſich over een ſaeck maer eens behoorde te verantwoorden.

Daer vielen noch wel meerder redenen over en weder / alſoo het Pleydoy 4 uuren duurde / maer de Rechters / na 't ſchijnt noch niet wel konnende over-een-komen / om haer gevoelen te uytten / ſtelden de ſaeck weder tot den 23 uyt; als wanneer den Gevangen / ſich ſelfs onſchuldigh oordeelende / tijdt verſocht te mogen hebben / om ſijn Getuygen te doen komen / en ſich tot ſijn Proces te prepareren; 't welck hem oock / na eenige conteſtatie onder de Rechters / wierdt toegeſtaen / en hem tijdt tot den 19 Juny vergunt.

De Broeder van den vermoorden Sr. Edmondbury Godfrey verſocht echter korts daer aen / dat Fitz-harys / wegens de Moort van ſijn Broeder / mocht onderſocht worden / alſoo hy oordeelde dat hy groote kennis daer van had; 't ſelve wierdt hem toegeſtaen / en den Gevangen den 26 Mey voor des Konings Banck gebracht; daer rees eerſt noch eenige queſtie / of hy in het particulier / of in 't volle Hof / geëxamineert ſoude werden / doch het laetſte wierdt door 't Hof van Juſtitie doorgedrongen; hy dan / wegens deſe ſaeck aengeperſt om ſich te uytten / verklaerde onder Eede; dat eenen du Puis, zijnde Barbier van den Hertogh van Jorck, daer mede handtdadigh aen was: en dat ged. du Puis vijftien dagen voor de Moort van Sr. Edmondbury Godfrey hem hadde geſeyt, dat'er een Raedt tot Windſor gehouden ſtont te werden, om ſich op een ſeeckeren dagh van hem te ontſlaen; dat hy (Fitz-harys) op den ſelven dagh en uur, als deſe Beraetſlagingh gehouden wierdt, aen de Kamer-Deur had geſtaen, en dat den Hertogh van Jorck, den Grave van Danby, leſte Threſaurier, den Pater Benningfield en du Puis daer preſent waren geweeſt; doch wat haer diſcours was, konde hy niet hooren, als alleen dat du Puis hem ſeyde, dat'er doen beſlooten wierdt, dat den Ridder Godfrey vermoort ſoude werden; en dat hy den Lord Danby, in 't afgaen van de Trappen, hoorde ſeggen, dat hy een Tragœdie aen Godfrey wilde laten ſpeelen. Eenige tijdt daer na ſeyde hem du Puis van een andere Beraetſlagingh / die in 't Paleys van St. Jaems / wegens het geſeyde Deſſeyn / gehouden ſtont te werden; alwaer deſelve Perſoonen ſich bevonden / gelijck oock den Pater Chriſtoffel / Biecht-vader van de Koninginne / dewelcke verklaerde / dat gem. Koninginne te vreden was, dat de Executie te Somerſeth geſchiede. Voorder getuygde hy / dat op den ſelven Saturdag / als de Moort begaen wiert / deſen

desen Ridder in een Ordinaris by St. Clement at/ in 't geselschap van verscheyde Geestelijcken/ die hem in de praet hielden/ tot dat het laet was; en den selven nacht/ als gem. Moort geschiede/ seyde hem du Puis/ dat men Godfrey ergens gebracht had, van waer hy niet weder soude komen. Daer-en-boven hadden hem de Paters Kelly en Hayes gesegt/ dat Godfrey van Ketterye overwonnen was, en daerom als een Ketter most sterven. Gem. Fitz-harys verders sijn gedanen Eed bevestigende/ seyde op nieuws/ dat den Ridder John Arundel, en den Ridder Beeling, de eene Kamerling, en de andere Secretaris van de Koninginne zijnde, mede in desen Raedt hadden geweest. De Broeder van Edmondbury Godfrey dit gehoort hebbende/ versocht dat 'er een Beschuldiging tegens den Grave van Danby over dese saeck ingebracht mocht werden; en de Jurys/ uytgegaen zijnde/ gaven niet alleen een Beschuldiging tegens ged. Grave/ maer oock tegens du Puis/ aen 't Hof van Justitie over, 't welck wel oordeelde/ dat dese saeck voor 't Hooger-huys gebracht most werden: maer alsoo/ gelijck wy naderhandt sullen seggen/ Fitz-harys al dese dingen hier na wederriep/ is 'er by veele geen geloof aen gegeven.

Terwijl wy nu met de Moordt van Sr. Edmondbury Godfrey besigh zijn/ moeten wy dit noch seggen/ dat de Paepse in Engelandt/ trachtende door alle wegen/ de geheele ontdeckinge van 't Complot te stremmen/ een seeckere Pr op-maeckten/ om een ander rappozt van de Moordt van den selven Ridder Godfrey te doen; dese/ sich aen des Konings Raedt geaddresseert hebbende/ gaf voor/ dat gem. Sr. Edmondbury Godfrey sich selfs had verhangen, en dat sijn eygen Broeder, op dat sijn Goederen niet geconfisqueert souden wesen, de Degen door sijn Lijf gestoocken hadde, en, van sijn Knecht geholpen, hem op de plaets had gebracht, daer hy gevonden was. De Koningh/ hier van verwittigt zijnde/ quam aenstonts in den Raedt/ om dese Getuygenis mede op te nemen/ doch na alles wel ondersocht was, vondt men een Brief by hem/ die aen Mrs. Celliers/ waer van voor desen meer geseyt is/ en die nu in Newgate gevangen sat/ geschreven was/ waer in hy haer bekent maeckte/ dat de saeck na haer instructien wel was uytgevallen, dat den Raedt het selve geloofde, en dat hy versocht nieuwe instructien te mogen hebben, om de saeck verder te perfectioneren: invoegen den Raedt hier over misnoegt/ hem in de Gevangenis liet brengen.

Eer wy verder gaen met het Proces van Fitz-harys/ moeten wy hier oock in-lassen/ dat den Grave van Danby/ die het verdroot soo lang in den Towr te moeten blijven/ aen des Konings Recht-banck/ voor dat dese getuygenis van Fitz-harys tegens hem geschiedt was/ versocht had/ om op Borge te mogen uytgaen: hy quam ten dien eynde den 24 Mey voor des Konings Recht-banck in een Karosse/ opgewacht door den Luytenant en diversche Bewaerders van den Towr/ alwaer Mr. Saunders/ Mr. Wallop/ Mr. Pollexfon/ Mr. Holt en den Sergeant Strode yder in 't bysonder allegeerden/ waerom dat hy op Borgtocht los gelaten most werden: Mr. Saunders sustineerde/ dat sijn saeck voor dat Hof nu blijckelijcker was als van te vooren, alsoo van alle de Parlementen,

die sedert geweest waren, sich geene in wesen bevonden; doch het Hof antwoorde daer weder op / dat de Rechters haer opinie in 't interval van 't Parlement hadden geüyt, en geoordeelt, dat hy op Borgtocht niet los gelaten konde werden, alsoo 'er een beschuldigingh van Hoogh Verraedt in 't Parlement tegens hem was: Gemelde Graef seyde daer op / dat het hem verwonderde, dat de Rechters haer opinie, wegens sijn los-latingh op Borgtocht, hadden geüyt, alsoo hy sulcks noyt versocht had, maer wel, dat hy op sijn Landt-Goederen in Surrey mocht gaen, om lucht te scheppen. Mr. Wallop verklaerde doen / dat hy de Authoriteyt van het Parlement niet wilde bedisputeren, noch hare Proceduren; maer seyde doch / dat, terwijl 'er noch geen Vonnisse was gevelt, de vryheydt aen 's Menschen leven het naeste was; daer toe by-brengende Darnell / welcke segt / dat geen Engels Onderdaen gevangen gehouden konde werden, of de Wet most hem tot sijn Examen brengen of vry stellen; want gevangen voor al sijn leven te zijn, konde qualijck op Slaven gelegt werden. Daer op repliceerde den Lord Opper-Rechter aen Mr. Wallop / dat hy hem maer een Argument soude geven / waer by de Authoriteyt van dat Hof kon vast gestelt werden / beloovende / dat hy van daer na soude luysteren / en verklarende / dat, al belaste den Koningh iets tegen de Wet te doen, hy 't selve niet soude mogen uytvoeren: Mr. Wallop allegeerde doen / dat sy uyt medogentheyt en compassie iets om sijn gesontheyt behoorden te doen; doch den Opper-Rechter seyde weder / dat sy dat wel alle beyde hadden, maer dat sy echter tegens de Wet niet konden doen: Den Grave bracht doen in / dat hy, alleen om sijn gesontheyt te verkrijgen, versocht Borg te mogen stellen; voorgevende / dat sijn saeck van een geheel andere natuur, als die van den Vicomte Stafford, was, alsoo 'er in 't Parlement dispuyt was, of men sijn Crimen Verraedt most noemen of niet: Maer eyndelijck seyde den Lord Opper-Rechter / dat men sijn saeck in de naeste Sittingh in consideratie soude nemen, soo hy sulcks begeerde; invoegen hy weder na den Towr wierdt gebracht.

Den ged. Grave van Danby korts daer aen oock verstaende / dat hy wegens de Moort van Sr. Edmondbury Godfrey van Fitz-Harys beschuldigt was / versocht daer over te recht gestelt te mogen werden / doch 't Hof wilde daer niet na luysteren.

Fitz-Harys wierdt eenige dagen daer na door den Opper-Rechter Pemberton geëxamineert / dewelcke van hem wegens de Brandt van Londen / het vermoorden van Godfrey / en de Conspiratie tegens het Leven van den Koningh iets naders socht te krijgen / doch hy seyde / dat, indien men een Pardon voor hem, en noch twee andere, in blanco, voor andere Persoonen, van den Koningh konde verkrijgen, dat hy dan alles soude te kennen geven; soo dat gem. Opper-Rechter niet anders van hem konde krijgen / als dat hy noch bekende / dat de Hertoginne van Portsmouth den Koningh in eenig drincken soude willen vergeven hebben, en dat den Grave van Petersburgh, en Mylords Arundel en Powis mede in dit desseyn waren; doch verder wilde hy sich sonder Pardon niet uytdrucken. 't Gerucht liep in dien tijt dat den Grave van Schaftsbury en eenige andere

andere Heeren ſeer op ſijn Pardon inſiſteerden / op dat hy een volle ontdeckingh van 't Complot mocht doen / doch den Koningh wilde daer echter niet toe verſtaen / alſoo hy oordeelde / dat gem. Fitz-harys ſulcks niet verdiende; en 't is ſeecker / dat hy naderhandt alle deſe ſijn bekenteniſſen heeft te rug geroepen.

De tijdt ondertuſſchen naderende / dat Fitz-harys weder te recht geſtelt ſoude werden / ſoo verkoor 't Hooge Hof van Juſtitie ſelver de Jurys / 't geen anders de Sherifs van Londen gewoon waren te doen / ſoo men meende / om dat deſelve aen geen Partyſchappen ſubject ſouden weſen. De Vrouwe van Fitz-harys verſocht in tegendeel / dat haer Man Pen, Inckt en Papier gegeven mocht werden; dat ſy met hem mocht ſpreecken, en dat de Getuygen voor hem geciteert mochten werden, namentlijck / de Hertoginne van Portsmouth, den Graef van Petersburg, den Graef van Sunderlandt, de Gravinne van Somerſeth, Madames Wal en Gael, Staet-Juffers, Mr. Cowlen, Secretaris van den Lord Chambellan, en noch negen andere. De twee eerſte Puncten wierden wel toegeſtaen / maer de leſte verworpen: doch 't ſelve heeft hem echter niet konnen ſalveren; want hy den 19 Juny voor des Konings Banck gebracht werdende / ſoo getuygden Mrs. Everad Waller en Smith / dat hy 't Libel, daer van voor deſen geſegt is, aen den eerſten had vertoont; invoegen de Jurys / blijcken genoeg ſiende / hem voor ſchuldig verklaerden / en de Rechters het Vonniſſe ſtreecken / dat hy Hoog Verraedt had begaen. De Vrouwe van Fitz-harys ſulcks ter ooren gekomen zijnde / en ſoeckende haer Man te ſalveren / verſocht aenſtonts aen den Koning / dat ſy haer Man mocht ſpreecken / maer 't ſelve haer geweygert werdende / ſoo ſtroyde ſy daer op over al uyt / dat niet haer Man, maer den Lord Howard, die ſich een van de meeſte yveraers voor de Proteſtanten altijdt had getoont, den Autheur van dit Libel was; den Koningh hier van verwittigt / en Fitz-harys door den Cancelier en Mr. Seymour daer over geëxamineert zijnde / en toeſtemmende 't geen ſijn Vrouwe had geſeyt / ſoo wierdt gem. Lord Howard den 21. daer aen / ſoo als hy in ſijn Karos na huys quam gereden / geſaiſeert / en gevanckelijck in den Towr gebracht / alſchoon hy daer tegens ſeer proteſteerde.

Deſe Beſchuldigingh ſtremde echter niet het uytſpreecken van de Sententie tegens Fitz-harys; want het Hof den 25 Juny by-een gekomen zijnde / ſoo wierdt gem. Fitz-harys afgevraegt / wat hy noch voor hem ſelfs te ſeggen had; hy antwoorde daer wel op / dat het beſt voor den Koning ſoude zijn, dat ſijn Vonnis uytgeſtelt wiert, tot dat hy ſijn Getuygenis tegens den Lord Howard volbracht had: doch den Opper-Juſticier gaf hem doen te kennen / dat 'er geen Rechtbanck was, daer hy meer konde appelleren, alſoo den Koning, door ſijn Procureur, Vonnis tegens hem begeerde: en daer op hem ſijn trouwloosheydt voorhoudende / om de gantſche Engelſſe Natie in een bloedbad te helpen / beval hem / dat hy Godt ſoude bidden, dat die deernis met ſijn ziel hadde, alſoo 'er geen Pardon voor hem te verwachten was. Vervolgens wierdt ſijn Sententie uytgeſproocken / dat hy geſleept, gehangen en gevierendeelt ſoude werden. Fitz-harys echter begeerigh om in 't leven te blijven / verſocht daer op aen des Konings

Raed/ dat ſijn Vonnis in een Gevangenis of Banniſſement mochte verandert worden, preſenterende in ſulcken geval niet alleen meer dingen te ſeggen/ maer oock die geene te noemen/ welcke hem hadden verleyt/ om de Koninginne en den Hertogh van Yorck te beſchuldigen; doch 't ſelve wierdt echter afgeweſen.

Korts daer op volghde de Executie/ zijnde den 11. July: hy was uyt den Towr eerſt weder in Newgate gebracht; van waer hy na Tyburne/ zijnde de plaets van de executie/ op een Slede wierdt gevoert. Eenen Dr. Hawkins/ die Predicant van den Towr was/ bevondt ſich als doen by hem/ alſoo hy van deſelve/ geduerende ſijn Gevangenis/ ſeer was verſterckt/ en oock doen noch wierdt vertrooſt. So als hy op de Plaets was/ vraegde hy aen Cap. Richardſon/ zijnde de Bewaerder van Newgate/ of de Sherifs, die daer tegenwoordigh waren, ordre hadden om van ſijn Lichaem te diſponeren; en wierdt hem geantwoordt van Ja: Waer op den Sherif Bethel toe-tredende/ hem vraegde wat hy noch meer te ſeggen had/ doch hy ſeyde daer op: dat hy aen Dr. Hawkins een Geſchrift, 't geen hy in de Gevangenis in ſijn preſentie geſtelt en geteeckent had, hadde overgegeven, en dat daer alles in begrepen was, 't geen hy konde ſeggen. Eenen Dr. Martin/ die ſich by de Sherifs bevondt/ verſocht hem dat hy ſoude verklaren/ of hy Proteſtants of Rooms ſtorf, doch hy antwoorde daer op/ dat hy dat uyt het ſelve Geſchrift ſoude konnen ſien, en dat hy hoopte, dat yder daer over vergenoegt ſoude zijn. Den Doctor herhaelde doen weer/ dat hy beter ſoude doen, dat hy 't ſelfs ſeyde, en dat het geen ſchande voor hem was Proteſtants te ſterven: maer Fitz-harys bleef by ſijn voorige ſeggen/ en dede daer op aen het Volck de volgende Aenſpraeck.

Goede Luyden: Deſe ſchandelijcke ſoort van Doodt is my moeyelijcker als de Doodt ſelfs: ſulcken Veroordeeling, als deſe, konnen mijn Sonden gerechtelijck op my brengen, en ick ſubmittere my ootmoedelijck daer onder: maer wat het Crimen belangt; waer voor dat ick nu ſterve, ick neem Godt tot Getuyge, dat ick niet verder in 't Libel geconcerneert ben geweeſt, als om aen den Koningh te ontdecken wat practijcken van die ſoort tegens hem zijn geweeſt; ick ben wel tot dien eynde geëmployeert, doch de geene, die my geëmployeert hebben, hebben op mijn Examen geweygert my recht te doen. En ick roep Godt tot Getuyge, dat ick mijn Leven noyt een Penning van den Koning gehad hebbe, of eenig aenſoeck, om ſulcken dienſt te doen. En wat belangt de Getuygen, die tegens my geſwooren hebben, ick verklare nu ſolemneel op mijn Doodt, dat ick den Franſſen Ambaſſadeur, ſedert het begin of 't uytbreecken van 't Complot, noyt geſien, of ommegangh met hem gehad heb: En aengaende ſijn Biechtvader, ick heb in mijn Leven noch directelijck noch indirectelijck met hem gehandelt, alſchoon Sr. William Waller en de reſt het contrarie valſchelijck hebben geſwooren. En hoe over-een-komende dat het is, dat den ged. Franſſen Ambaſſadeur my 3000 Kroonen gegeven ſoude hebben, om dat Libel te ſchrijven, laet ick aen de Werelt oordeelen. 't Geen ick vorder ſoude verklaren, heb ick aen Dr. Hawkins

kins gelaten. Ick vergeef 't aen de Werelt, en hoop, dat Godt het my ſal vergeven. Ick verſoeck de Gebeden van alle goede Luyden, dat ick geluckigh na de andere Werelt mach gaen.

De Sherifs begeerden wel dat Dr. Hawkins dit Geſchrift aen haer ſoude over geven / maer hy wilde haer niet als een Coppe daer van laten toe-komen; en Fitz-harys/ daer op de Muts voor de oogen treckende / wierdt volgens ſijn Vonnis geëxecuteert/ doch de Quartieren zijn aen ſijn Vrienden gegeven.

Het Geſchrift dat hy aen Dr. Hawkins had gegeven / en 't welck naderhand te Londen is gedruckt/ beſtont in de volgende woorden.

De Belijdenis van Edward Fitz-harys, Eſq.; geſchreven met ſijn eygen Handt, en overgelevert aen Dr. Hawkins, Predicant in den Towr, den 11 July 1681.

ICk ondergeſchreven Edward Fitz-harys, verklare, dat zijnde van Hoog Verraedt beſchuldigt, om dat ick getracht ſoude hebben den Koningh van den Throon te helpen, ick oock daer over als ſchuldig gecondemneert ben, en dat men de Sententie des Doodts over my uytgeſproocken heeft. En derhalven doe ick in tegenwoordigheyt van Godt, aen Doctor François Hawkins, Capellaen van den Towr van Londen, de volgende verklaringe, vrywillig ſonder bedwangh, en ſonder eenige hoop om mijn leven te ſalveren, en als een Menſch, die bereyt is om te ſterven, ten eynde mijn geweten tegens Godt te ontlaſten, en een grooter vernoegingh aen 't Gemeen te geven. Ick verklare, dat mijn Religie in 't generael die geene is, die in de vier eerſte generale Concilien is onderweſen, en dat, voornamentlijck, mijn Geloof het waerachtigh Geloof der Chriſtenen is, 't welck de drie Symbolen van de Apoſtelen, den H. Athanaſius en Nicée, inhouden. Ick ſterf een Lidt en in de Communie van de H. Catholijcke Kerck van Jeſus Chriſtus, hopende door de eenige Verdienſten van ſijn Lijden barmhertigheyt te bekomen. Ick belijde en verklare, wegens de misdaden, om dewelcke ick ſterf, dat ick geen deel in het Paſquil, dat by my gevonden is, hebbe, als voor ſoo veel, als ick geëmployeert ben geweeſt, om aen den Koningh de Paſquillen en Beſchuldigingen, die tegens hem gemaeckt wierden, te kennen te geven. Het was alleenig met dit voornemen, en ſonder eenig ander opſicht, dat ick mijn beſt dede om een Copye van dit Paſquil te hebben, 't geen ick oock eyndelijck kreeg van Mr. Everard, alles met ſijn eygen Handt geſchreven zijnde. Ick bracht het aen Mademoiſelle Wall, als door wiens behulp ick deſe ſoort van dingen aen den Koning liet brengen. Ick ſeyde haer, dat ick een ſaeck van groote importantie aen den Koningh had te communiceren; doch ſy antwoorde my, dat, vermits Mylord Sunderlant niet meer in Employ was, men geen gelt voor deſe ſecrete dienſt ſoude hebben; ſy rade my echter, dat ick my aen den Lord Clarendon, of aen Monſr. Hyde ſoude addreſſeren; maer ick wierdt gearreſteert voor dat ick by haer te ſpraeck konde

 komen,

komen. Wat de ſaeck van 't Paſquil belangt, dat ick in handen van Mr. Everard liet, als om hem te verſeeckeren, dat ick hem niet en ſoude verraden, ick had het ſelve van Mylord Howard gekregen. En wat het Geldt belangt, dat ick van den Koningh ontfingh, was, om dat ick een Paſquil, geintituleert: *De Koningh ontmaskert*, en de Articulen tegens de Hertoginne van Portsmouth, had aengebracht; en ick neem Godt tot Getuyge, dat ick noyt een duyt, uyt gunſt, van den Koning gekregen heb.

Boven dien belijde en verklare ick, dat Mylord Howard my deelachtig maeckte van 't voornemen, om ſig van den Koning te verſekeren, hem in de Stadt te brengen, en hem als in Gevangenis te houden, tot ſoo lange als hy de Autheurs van deſe ondernemingh ſatisfactie gegeven ſoude hebben. My en Haines wierdt deſe aenſlag mede gedeelt; en wy vergaderden verſcheyde mael over dit ſubject met Mylord Howard, die, om ons te encourageren, ons verſekerde, dat men de uytdeelingh van de Landen, die aen de Proteſtanten in Yrlandt waren gegeven, te niet ſoude doen, dat men de revenuën, die by die van de Biſſchoppen gevoegt waren, de gratificatien, en de Goederen, die van de Catholijcken geconfiſqueert waren, ſoude aenvaerden, en die onder de geene, welcke van de Party waren, ſoude verdeelen.

Ick verklare en belijde, dat terwijl ick te Newgate was, de Sherifs Bethel en Cornish by my quamen met een teken van Mylord Howard, 't geen my deed bekennen, dat ſy ſich van ſijnent wegen by my voegden; ſy brachten my de Hoofden van de Beſchuldiging, die ſy van Everard hadden ontfangen, door dewelcke men my opleyde, dat ick een Emiſſaris van 't Hof of een Jorkiſt was, en door den Koningh geëngageert, om het Paſquil in de Huyſen van de Proteſtanten te verſpreyden.

Maer ick verklaer op mijn Doodt, dat ick deſe intentie niet en hadde, en dat ick oock geen kenniſſe van eenige diergelijcke ſaeck hadde. De Sherifs ſeyden my oock, dat ick binnen 3 of 4 dagen ſoude veroordeelt werden, en dat het Volck my in Juſtitie ſoude vervolgen; dat het Parlement een Beſchuldigingh tegens my ſoude formeeren, en dat my niets het leven konde behouden, als de ontdeckingh van 't Paepſe Complot. Ingevolge van dien encourageerden my de Sherifs ſeer wegens Mylord Howard, en ſeyden daer-en-boven, dat, indien ick verklaerde dat de conſpiratie ſtreckte, om de Cathol. Religie te introduceren, of dat ick iemant kon vinden, die de Koninginne of ſijn Koninckl. Hoogheyt beſchuldigde, of die iets waerſchijnlijcks inventeerde, om de gemeene opinie wegens 't Complot te confirmeren, het Parlement my in de Goederen van mijn Vader ſoude herſtellen, en oock ſoude doen reſtitueren de vruchten daer van, ſedert de herſtellinge van ſijn Majeſteyt.

My dan vindende in de ſtaet, daer ick in was, in Newgate, met de Boeyen aen de Beenen, ſonder Geldt, en ſonder Vrienden, ſiende dat mijn Huysvrouwe ten eerſten in de Kraem moſt, mijn Kinderen ellendigh waren, en noch ellendiger na mijn Doodt ſouden worden; en eyndelijck geen middel wetende, om mijn Leven te ſalveren, als met te doen het geene dat men van my begeerde, ſoo nam ick

ick het aen, doch niet door eenige Ambitie, maer alleenlijck, om mijn leven te ſalveren. De Sherifs brachten my de inſtructien, die ſy ſeyden, dat door de Heeren en Communs, die dien dagh vergadert waren, om in mijn faveur een Addres aen den Koningh te preſenteren, ſoo ick, volgens deſe Inſtructien, getuygde, gegeven waren. Sy noemden Mylord Schaftsbury en eenige andere, om my de voordeelen te toonen, die ick van deſe Getuygenis ſoude konnen genieten.

Ick ſtelde dan een Hiſtorie op, raeckende de Conſpiratie, dewelcke niemandt en konde ſchaden, en die oock veel rapport tot de generale ſaecken, welcke van alle de Werelt bekent waren, hadde. De Heer Cornish ſeyde my, dat men deſe ſaken, al ſedert 2 Jaren, langs de Straten geroepen had; doch ik ſeyde, dat ik 'er niet meer van konde ſeggen; invoegen hy my antwoorde, dat hy om mijnent wil ſeer bedroeft was, maer dat hy geloofde, dat, indien ick wilde, ick meer daer van ſoude konnen ſeggen.

Vervolgens porde hy my hart aen, dat ick op yder van de Hooft-ſtucken ſoude antwoorden, en ſeyde, dat, ſoo ick niet antwoorde, als hy begeerde, dat 'er geen middel was om my het leven te ſalveren. Deſe Hooft-ſtucken, die ick moſt beveſtigen, waren de geene, die in de Getuygenis voor de Heeren Robert Clayton en George Treby zijn begrepen, (behalvens veel andere, die ick doen niet en ſeyde) rakende de Koninginne, ſijn Koninckl. Hoogheydt en den Grave van Danby, en verklarende daer by, dat Mylords Hallifax, Hyde, Clarendon, Feversham, de Heer Seymour en andere, Loon-treckers van Vranckrijck waren; gelijck oock dat men de Vloot wilde verbranden, en de Forten en Gouvernementen in handen der Papiſten ſtellen; dat de Conſpiratie van de Meel-Tobbe, en die van de Aprentices, waer was; en dat het Libel tegens de Hertoginne van Portsmouth een Franſſe intentie was, om de Proteſtanten te ruineren. Deſe Hooft-Puncten, en veel andere, wierden my door de Sherifs gebracht.

Ick belijde verder en verklare, dat, de Heeren Robert Clayton en George Treby gekomen zijnde om my te examineren, den Heer Clayton my vraegde, wat dat ick konde ſeggen wegens de Moort van den Ridder Godfrey; en dat ick antwoorde, dat ick 'er iets van konde ſeggen; hy herhaelde daer op, dat ick miſſchien getroubleert mocht weſen, en dat ick mijn adem wat ſoude halen. Al 't geene dat ick wegens P. Patrick heb geſeyt, is my afgeperſt, en niet waer. Den Heer George Treby bleef omtrent drie uren by my, en porde my hardt aen, om wegens de Moordt van den Heer Godfrey te ſpreecken. Hy ſeyde my, dat, ſoo ick niet iets wegens deſe Moordt getuygde, de reſt my niets ſoude helpen. En hier op ontdeckte ick hem iets dat ick van andere had verſtaen. Hy vraegde my, of ick niet meer konde ſeggen; doch ick antwoorde hem, is het niet genoeg om my het Leven te ſalveren? Ben ick geen Schelm genoeg, dat ick ſeg 't geen dat ick ſeg? Den Griffier daer op, by Gods Wonden ſweerende, herhaelde: Wat hebt gy oyt anders als een Schelm geweeſt? doch gem. Griffier, daer op vorder tredende tot het Examen van de Hooft-ſtucken, ſeyde my, dat dit alles my niet konde helpen, ſoo ick mede niet wegens 't Libel ſprack, 't welck een ſtreeck van 't Hof was; dat het

niet

niet voor niet en was, dat men my soo dickwils by de Hertoginne van Portsmouth gesien had; en dat den Lord Schaftsbury had gesegt, dat ick beter van de affaires wist als iemandt. Den Heer Treby begeerde oock, dat ick soude getuygen wegens de deliberatie, die te St. Jaems gehouden wiert, tot het vermoorden van den Heer Godfrey; dat den Hertogh met de Lords Bellasis, Arundel en Powis sich aldaer bevonden hadden. Gy hebt haer na St. Jaems sien gaen, seyde hy tegens my; sonder twijffel waren sy daer; het is nootsaeckelijck dat gy het segt, dewijl wy oock Getuygen hebben, die 't selve met Eede sullen bevestigen.

Vorder verklare en belijde ick, dat al 't geene dat ick tegens de Koninginne en den Hertogh van Jorck, wegens de Moort van den Ridder Godfrey, gesegt hebbe, my is ingestoocken. Ick verklare verder, wegens 't geene dat ick tegens den Grave van Danby heb getuygt, raeckende de dreygende Woorden, die hy seyde, dat ick deselve gehoort heb, na mijn beste geheugen, maer dat ick niet en heb geweten wie die raeckten. Aengaende het geene, dat Sr. du Puy my gesegt heeft, raeckende gem. Grave van Danby, soo geloof ick, dat 't selve door animositeyt was; doch 't geen ick tegens hem gesegt heb, is maer alleen geweest om mijn Proces, tot het sitten van een Parlement, uyt te stellen; sy waren te begeeriger, om den Grave van Danby met de Moordt van Godfrey te beschuldigen, om dat de Misdaedt van Moort in sijn Pardon niet was begrepen. Ick ben seer ongemackelijck over 't gene, dat ick tegens de Koninginne, sijn Koninckl. Hoogheyt en den Grave van Danby heb gesegt, en ick bidde Godt, dat hy my 't ongelijck, dat ick haer gedaen hebbe, wil vergeven, haer mede met eene om vergiffenis uyt al mijn hert biddende.

Ick verklaer en protesteer daer-en-boven, dat ick dese mijne Declaratie in oprechtigheyt doe, als iemandt, die gereet is, om te sterven, en niet met voornemen, om my 't leven te salveren. Ick neem Godt en alle de Engelen tot Getuygen der Waerheyt; en soo ick die niet en seg, begeer ick, dat den Almachtigen Godt geen barmhertigheyt aen my bewijst.

Ick verklaer en protesteer verder, als bereyt om te sterven, aen Jacob Walmesly. Eduard Pattel en aen Maria Walmesly, dat ick dese Belijdenisse en Verklaringe aen Dr. Hawkins, heb gedaen vryelijck en gewillig, sonder dat hy my eenige belofte, of oock eenige hoope van des Konings wegen, heeft gegeven, om my 't leven te salveren, soo ick dese Verklaringe wilde doen. Ick protesteer oock, dat ick hem te vooren te kennen heb gegeven, dat 'er dingen van de grootste importantie, tot het wel-wesen van den Koning en 't Koninckrijck, in-stonden.

Ick bedanck uyt al mijn hert den selven Doctor over sijn Gebeden, raden en charitable diensten, die hy my heeft bewesen; en ick bidde Godt, dat hy hem altijdt wil zegenen. Ick vergeef het aen alle de Wereldt, en ick wensch, dat al de Werelt 't my oock vergeeft, en dat Godt deernis met mijn Ziel hebbe.

EDWARD FITS-HARYS.

Dese Belijdenis is door Sr. Fitz-harys den 11. July/ tusschen 7 en 8 uren 's morgens/ geschtet/ in presentie van de onder-geschreven Persoonen.

Jacob Walmesly.
Eduard Pattel.
Maria Walmesly.

ICk verklare door dit Geschrift, dat Sr. Fitz-harys, voor dat hy dese redenen heeft beginnen te schryven, dickwils door my verseeckert is, dat, voor soo veel als ick het konde weten, daer geen hoop meer van sijn leven voor hem was, wat dat hy oock mochte seggen; en dat hy oock geen hoop van sijn zaligheyt moste hebben, soo hy eenige saeck seyde, die hy wist dat niet waer en was. Hy wierdt daer van gevoeliglijck geraeckt, en volkomentlijck overwonnen, soo dat hy dit bovenstaende Geschrift begon te schrijven; en dewijl ick hem op yder Punct van gewicht waerschouwde, dat hy niet soude seggen, als't geen exact en waer was, soo knielde hy van tijdt tot tijdt, en protesteerde solemneel, dat alle het geene dat hy schreef, waer was. Dit verklaer ick op nieuws op't Christelijck Geloove, en op't Woordt van een Predikant van 't Euangelie.

Geteeckent

FRANCOIS HAWKINS.

En hier mede nam dese saeck een eynde / waer uyt den gunstigen Leser genoegsaem sal konnen sien / hoe variabel dat hy in sijn Getuygenissen is geweest.

Op den selven dagh als Fitz-harys geëxecuteert wierdt / wierdt mede eenen Olivier Plunket / die men den titulairen Primaet van Yrlandt noemde / ter executie gestelt. Wy hebben hier voor van een Verraedt in Yrlandt gerept/ 't welck aen 't Parlement gebracht was; doch met dessels Dissolutie wierden die dingen aen des Konings Recht-Banck verwesen / alwaer de saken van de Graven d'Anglesey en Tyrone / van den Secretaris John Davis / en den Quartier-meester Ely weder na Yrlant wierden gerenvoyeert/alschoon deselve zigh daer tegens opposeerden / doch Plunket geordonneert / om sijn Getuygen uyt Yrlandt te laten halen / en sich voor gem. Recht-Banck te verantwoorden: dit geschiede op deselve tijdt als de saecken van Fitz-harys daer mede wierden verhandelt; doch gelijck eenige sulcks niet wel mochten lijden / soo waren van te vooren de twee voornaemste Getuygen / zijnde eenen Macnamara en Hetherington van eenen seeckeren Arthur beschuldigt/ dat sy dese Beschuldigingh maer geinventeert hadden/maer dessels bedrog aen den dag komende/soo wiert hy na Newgate gesonden: en daer op 6 à 7 Getuygen ten selven dage tegens hem haer Verklaringen gevende / soo wierdt van 3 bewesen / dat'er een Complot in 't generael was; de andere toen in 't particulier getuygende / soo verklaerde een: Dat eene Durfey het Ampt van Titulairen Primaet op't sterven van den Ouden had gesocht te bekomen, doch dat hy Plunket, onder belofte van de

Papery in Yrlandt te brengen, door een vreemder Macht daer in gedrongen was, en dat hy geseyt had, dat gem. Durfey geen kennis had om in soo een gelegentheyt 't gemeene goet te besorgen; gelijck oock dat hy vreemt Geldt in 't Landt had laten brengen, om Wapenen en Ammonitie over Zee te koopen; en de Haven van Carlingfort voor de beste geoordeelt, om een Fransse Macht aldaer te doen landen. Een ander seyde, dat hy in 't Jaer 1677. aen den Cardinael Bouillon hulp voor de Catholijcken in Yrlandt hadt versocht, en geschreven, dat het hem verwonderde, dat den Koning van Vranckrijck Oorlog met den Koning van Spangien had, daer sulcke Ketters dicht by hem lagen, en daer hy nu advantagie op konde hebben. De selve getuygde noch, dat korts daer aen een by-een-komst tot Carn in Yrlandt was geweest, daer gem. Plunket sig by bevondt, en waer in beraetslacgt was, om de Officiers van de laetste Rebellye met Geldt om te koopen; gelijck oock dat hy in 't Veldt was geweest, toen des Paus Commissie, om gem. Plunket tot het Primaetschap van Yrlandt te verkiesen, was gelesen, en dat hy verscheyde Persoonen kende, die daer op na Parijs waren vertrocken, met Commissien van Collonels, Capiteynen, &c. om een Catholijcke Armee in Yrlandt op te rechten. Twee van haer swoeren oock, dat de Bisschop Tiril en andere, ten Huyse van den Vicaris Generael Brady, een Eed, tot het voortsetten van het Complot, hadden gepasseert. Een ander getuygde, dat hy met Bisschop Tiril, in sijn wederkomst van Romen, was geweest by den Gouverneur van Bretanje, welcke hem een Copy van de Beloften van Plunket toonde: gelijck oock dat hy eenen Noal, Plunkets Pagie, eenige mijlen van Romen had ontmoet, met Brieven van den selven aen de Propogande Fidei, &c.

Gemelde Plunket stont te meer verstelt/ om dat hy onder dese Getuygens 4 Priesters sag/ die de Roomse Religie beleden/ en dagelijcks Mis deden; soo dat hy niet anders konde in-brengen/ als dat sijn Getuygen/ die hy uyt Yrlandt had ontboden/ noch niet overgekomen waren: de Jurijs daer present zijnde/ en sijn defentie te swack oordeelende/ gingen met malkander uyt/ doch quamen na een quartier weder binnen/ en verklaerden doen gem. Plunket voor schuldigh. Ingevolge van dien wierdt den 25 Juny mede het Vonnis tegens hem uytgesprooocken/ dat hy gesleept/ gehangen/ en gevierendeelt soude werden; de Klerck van de Kroon las hem de oorsaecken daer van voor/ doch hy seyde op het selve: Dat het sijn ongeluck was, dat hy ergens anders als in Yrlandt was te recht gestelt, alsoo de Jurys daer beter kennisse van sijn saecken hadden; dat sijn Getuygen, die nu by Coventry gekomen waren, souden konnen verklaren, dat hy de Persoonen, die tegens hem getuygt hadden, door haer quaet leven alleen van haer pridienst afgeset hadde; dat sy dit maer alleen deden, om dat hy den Titulairen Primaet van Yrlandt was, doch dat hy echter geen authoriteyt buyten sijn eygen Provintie, zijnde Ulster, gebruyckte; even gelijck den Aerts-Bisschop van Canterburg sigh met die van Jorck niet bemoeyde; dat hy voor Godt betuygde, dat hy geen Correspondentie met Vranckrijck had gehouden, en sijn Religie niet met gewelt willen voort-setten; dat de geene, die de Haven van Carlingford kenden,

het

het voor belachelijck souden oordeelen, om daer de Franssen te ontschepen, alsoo de Rivier vol Rotzen was; en om haer met 70000 Man te assisteren, dat sijn Provintie aen Mannen, Vrouwen en Kinderen soo sterck niet en was; dat de Priesters, in plaets van Geldt te geven, selfs van de Roomse aldaer mosten onderhouden werden; en dat de Getuygen tegens hem maer afvallige waren, die alderhande Religie souden aennemen. Den Opper-Justicier repliceerde daer op: Dat hy 5 Weecken tijdt had gehad om sijn Getuygen te doen over-komen, alsoo sijn Proces in Engelandt most afgedaen werden; dat de Getuygenissen tegens hem, selfs van Persoonen van sijn Religie, klaer gebleken waren; en dat sijn Ampt van Primaet wel geen Verraedt was, doch dat hy een trouwloose saeck hadde begaen. Vervolgens seyde gem. Opper-Justicier / dat de Grondtvesten van sijn Religie afschouwelijck waren, alsoo die toestonden, daer de Heydenen selfs van schrickten, dat men Verraedt tegens Koningen mocht begaen, &c. Hy vermaende hem verder / dat hy sijn Misdaet soude belijden, en presenteerde een Protestants Theologant by hem te senden: doch den ander sloegh het af / en seyde / dat 'er in Newgate noch 2 à 3 van sijn Vrienden saten, die hem wel souden assisteren. Plunket dan / weder na Newgate gesonden / wierdt den 11 July / nevens Fitzharris / op een Slede van daer gevoert / en na Tyburne gebracht / alwaer hy geexecuteert is / sonder veel tegens de Omstaenders te seggen / als dat hy sijn onschult staende hielt.

De Princesse Isabella / Dochter van den Hertogh van Jorck / overleed den 12 Maert te St. Jaems tot Withal / en wierdt eenige dagen daer na in de Capelle van Koningh Henrick de VII. ter aerde gebracht.

Alschoon het Parlement in Engelandt was gedissolveert / soo liet den Koningh een Ordre uyt gaen / dat 'er tegens den 8 Augusti een Parlement in Schotlandt soude beroepen werden / alwaer den Hertogh van Jorck als Lord Hoogen Commissaris soude presideren.

Eer wy noch uyt Engelandt scheyden / sullen wy hier in-lassen / dat de Engelssen Gouverneur van Tanger / zijnde eenen Collonel Sackville / sedert dat de Stilstant van ses Maenden met de Mooren gemaeckt was / den Collonel Kircke met eenige Suite aen den Keyser van Maroceo hadde gesonden / om dese Stilstant voor meerder tijdt te verlengen; deselve / by gem. Keyser gekomen zijnde / wierdt met seer groote teeckenen van vriendtschap ontfangen / en stelde sijn Commissie voor / met byvoeginge / dat eenen Ridder Lesle wegens sijn Majesteyt van Groot Brittanjen op wegh was / om eenige Geschencken te brengen / en dese Vrede te confirmeren: 't selve wierdt met groot genoegen van gem. Keyser van Marocco opgenomen / en de Vrede voor noch 4 Jaer verlengt; waer op gem Collonel Kircke weder te rugh na Tanger keerde / om hier van aen den ged. Ridder Lesle kennis te geven / welcke eenige tijt daer na by meer-gem. Keyser quam / en dese verlenging van tijt aen-nam.

Uyt Engelandt komen wy in de Spaensse Nederlanden: hier was men bygeal-

gealtereert/ dat de Franssen niet alleen Virton en St. Mard (gelijck in de laetste Mercurius gesegt is) pretendeerden/ maer dat sy oock de Fortificatien/ welcke de Spaensse aen Bouvignes deden/ met gewelt verhinderden: Den Prince van Parma/ sulcks als een onbetamelijcke saeck oordeelende/ liet aen verscheyde Hoven daer over klagen/ en gaf ten dien eynde den Spaenssen Ambassadeur/ die te Londen resideerde/ aen den Koning van Engelandt dit volgende Memoriael over.

Memorie van den Spaenssen Ambassadeur, over gegeven aen den Koningh van Groot Brittannien.

SIRE;

DOn Pedro Ronquillo, Ambassadeur van Spangien, segt, dat hy door een Memorie, welcke hy den 29 December St. N. aen uwe Majesteyt gepresenteert heeft, heeft aengewesen de infractien en Verbondt-breucken, welcke den Alder-Christelijckste Koningh gedaen heeft, sedert de Vrede van Nimwegen, van de Maendt September af; na dat over 't verschil omtrent den Titul van Hertogh van Bourgondien geaccordeert was, 't welck bygebracht wierdt tot een voorwendsel, om de Conferentie tot Kortrijck op te schorten, volgens den 15den Artijckel van dat Tractaet, ten eynde dat men mocht op een vriendelijcke wijze adjusteren en ter neder leggen alle de palen, pretentien, en verschillen van de twee Kroonen, de welcke uyt dat Tractaet souden ontstaen. En het geliefde uwe Majesteyt, door uw Konincklijcke Order van den 6 January St. N. te gelasten aen uwen Extraordinairen Envoyé tot Parijs, dat hy in 't werck soude stellen, 't geen in de genoemde Memorie bevat was. Met de laetste Post kreeg den voorn. Ambassadeur brieven van den 11. deses loopende Maendts van den Marquis de la Fuente, die Ambassadeur tot Parijs is, waer in hy hem bekent maeckt de klachten, die hy gedaen had aen den Alder-Christelijckste Koning, omtrent de excessen, infractien, uytsporigheden en inbreucken, dewelcke begaen zijn tegens de Inwoonders van Fuentarabia, en in de Nederlanden; en bysonder over een Boodtschap en Woordt, 't welck de Gouverneur van Doornick sondt aen den Prins van Parma, pretenderende, en begeerende, dat niet eene Pallissade soude gestelt werden aen Bovigny. ('t welck buyten alle tegen-spreecken is geweest een afgesonderde staet, en bevat in 't Landt van Namen). Na veele geweldige betwistingen, was het Antwoort van den Alder-Christelijckste Koning: *Dat hy niet en twijffelde, of den Catholijcken Koning soude aen sijn Gecommiteerde Order geven tot Fuentarabia, om in het Tractaet voort te gaen, latende elcke party in de besitting, die sy tegenwoordigh hebben* (als of een geweldige Usurpatie, onder de Borgh-tocht van 't goede Geloof van de Conferentie, in eene dagh konde beslooten worden te zijn een dadelijcke besitting:) *Dat hy, aengaende 't geen siet op de Nederlanden, sich niet kon onthouden, van besittingh te nemen, van 't geen hy oordeelt hem toe te komem, volgens 't geen hy sal verklaren in de Conferentie tot Cortrijck.*

Als

Als den Marquis de la Fuente op dit niet min geweldig, als onbetamelijck antwoort, gebruyckende de kracht van de ontwijffelbare gerechtigheydt en Reden, welcke de Koningh mijn Meester heeft, eyndelijck seyde, dat hy die verklaring niet en ontfing, en dat hy niet wist, hoe die aen sijn Catholijcke Majesteyt mede te deelen, en dat hy hem badt, dat hy wilde resolveren te doen, 't geen recht was, soo wiert dit seggen aldus beantwoort, *dat hy'er zoude op letten;* En ter selver tijt heeft sijn Alder-Christelijckste Majesteyt ordre gegeven aen sijn Troupen, om te marcheeren in de Spaensche Nederlanden, om te verhinderen het fortificeren van Bovigny.

Dese procedure gaet alle palen te buyten, ende kan niet redelijck verdragen werden: want de Alder-Christelijckste Koning wil, door gewelt van Wapenen, Richter zijn, en gebieden in de Jurisdictien van de Catholijcke Koning, hinderende hem daer door een Plaets te fortificeren, die sijn eygene is, daer het aen beyde Partyen toegestaen is, door den Articul van Nimwegen, sulcks te doen; en daer de Fransse Koning self den selven Articul gebruyckt heeft, ten eynde, dat hy den loop der Wateren mocht stoppen, op dat zy het fortificeren van sijn Steden niet mochten hinderen, gelijck het in 't bysonder geschiet is tot Meenen, doende de Rivier de Lisse lager brengen, op datse te lichter souden fortificeren de Stad, een Plaets zijnde, die geheel open lag, en die de Fransse Koning versterckt, en veel meer uytbreyd in wijdte, dan zy te vooren was; Soo dat, *SIRE*, dit geen inbreucken maer een verklaerden Oorlogh zijn; dewyl de Desseynen van den Franssen Koning openbaer zijn, dat zy voor hebben Luxemburg te belegeren, en datse van daer na Namen willen gaen, also de daed van 't verhinderen van de Fortificatie van Bovigny ('t welck is aen de Maes, by-na recht tegen over Dinant) het klaer en buyten twijffel stelt; insonderheyt aengesien de Alder-Christelijckste Koning sig in besitting gestelt heeft van alle de Steden, die aen de Rivier de Maes zijn, van Charlemont af, en van het meeste deel van het Territoir en Jurisdictie, tusschen die Rivier en de Sambre, in dier voegen, datse by na al 't Land van Namen, soo wel als dat van Luxemburgh, gekregen hebben; en daer door zijn die twee Provintien sonder Communicatie met elkander.

Door dese Inbreucken, en klare beginsels van Oorlogh, begeeft sig den ondergeschreven Ambassadeur tot Uw Majesteyt, als Middelaer, op dat gy, 't geen veraccordeert was door de Vrede van Nimwegen, doet onderhouden, en als een Geallieerde, dat gy het woudt beschermen, en 't gewelt van Vranckrijck tegen-staen, alsoo uwe Majesteyt door de Tractaten tot het eene en tot het andere verbonden is; In aenmerking waer van hy niet kan nalaten te seggen, dat, hoewel de Frontieren van Spangien aen de kant van Cantabrien en Catalonien besprongen werden, en de Domeynen en Jurisdictien van Italien, door het Tractaet van Cassal tusschen den Franssen Koning en den Hartog van Mantoua, in blijkelijck gevaer zijn, en de Indiëns niet minder, alwaer den Graef d'Estree met een Esquadre Schepen is, (alle welcke zijnde Landen, de welcke de grootste macht van de Spaensse Monarchie uytmaken) sijn Koninglijke Majesteyt des niet tegen-

tegenstaende dese sijne grootste Interesten gestelt heeft achter de beschermingh van dat kleyntjen, 't welck hem over-blijft in de Nederlanden, hoewel het een groot deel van de Jurisdictie verkleynt is, (waer van de Fransen sich met gewelt in besitting hebben gestelt, sedert de Vrede van Nimwegen) 't welck is de eenige oorsaeck geweest, dat wy dat Landt niet in beter postuur hebben konnen stellen; want alle onrechtvaerdige Usurpatie en besit-neming van de Fransen heeft de Mesures, die wy genomen hadden, gebroocken, en ons gedrongen, om andere te soecken; En daerom heeft sijn Majesteyt alreeds considererable Sommen na Vlaenderen gesonden, en heeft den Prins van Parma daer van tot Gouverneur gestelt, als een beproeft Soldaet, en een, die Vice-Roy is geweest van verscheyde Koninckrijcken, om daer door dese Onderdanen soo doende aen te moedigen, en op dat sy geregeert souden worden door een Na-neef, en van deselve Naem van Alexander Farnese, wien sy met soo veel liefde eerbiedigen.

Dit alles, *Sire*, is geschiedt op hoop, dat de vereeniging en het interest van Engelandt met Spangien, wederzijds goede effecten souden toebrengen tot beyde Kroonen: want geen goet Engels-man kan twijffelen, of, indien 'er geen tegenstant geschiedt tegen de groote macht van Vranckrijck, 't kan niet anders wesen, dan datse in weynigh dagen sich in besitting sullen stellen van de Nederlanden, en dat de Staten Generael sich sullen onderwerpen, van wegen d'onmogelijckheydt van dien Machtigen te wederstaen, en daer na sal uw Majesteyt en Engelandt de eerste zijn, in dit quaedt te mercken, het welcke te remedieren als-dan sal onmogelijck zijn: en tegenwoordig is niets capabel, om dese quaden te onderdrucken, dan de Macht van Engelandt, zijnde te deser tijdt de eenige in Europa, dewelcke den vloedt van Vranckrijck kan in-binden.

De verschillen, die tegenwoordigh in Engelandt zijn, geven gelegentheydt tot dese stoute ondernemingen van de Fransse Koning, en sy moedigen hem aen in 't continueren van sijn breede desseynen, zijnde in 't geheel alreets soo blijckelijck, dat 'er geen klaer-siende verstant is, of 't sal de selve beseffen. Alle de Princen en Machten van Europa, als mede sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, zijn in verwachtingh van dit Parlement, en van 't Accoort van Engelandt; de Eerste, om haer Mesures te nemen, in opsicht van 't Jock af te schudden, 't welck sy na apparentie staen onderworpen te worden: En de Alder-Christelijckste Koning heeft oock voor een tijdt sijn Eer-zucht ingebonden, en voor tegenwoordigh moedigt hem niets aen, om sich aen die Eer-zucht over te geven, dan de verschillen, die hy hier siet uytbreecken, latende verluyden, soo wel binnen als buyten dit Koninckrijck; Dat hy verseeckert is, datse niet sullen ter neder gelegt worden, en dat hy ondertusschen mach op-maecken de overwinningh van de Nederlanden, dewelcke zijn de voornaemste Sleutels van de Algemeene Monarchie; en de eerste deur, die hy daer mede sal openen, sal zijn die van Engelandt, sonder meer moeyte, dan alleen door de verschillen staende te houden, met groote beloften, en met kleyne kosten; en wat hy meest tot sijn voordeel sal bevinden, sal eerst van hem aengetast worden.

Dat

Dat dese oneenigheydt is de voornaemste moetgevingh van het Desseyn en de ondernemingen van den Alder-Christelijckften Koningh in de Nederlanden, is baerblijckelijck; en daer zijn soo groote preuven van dese waerheydt, dat het blindtheydt is, deselve niet te sien: En den Ambassadeur sal uw Majesteyt alleen een jongst bewijs te kennen geven, 't welck 't selve blijckelijck maeckt, en dat is; Dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt, siende dat den Keyser considerabel Volk werft, gelijck mede den Ceurvorst van Saxen, en de andere Vorsten van 't Keyserrijck, en dat de Ceurvorsten van Beyeren en Brandenburg verklaert hebben, datse sijn Proceduren, tegen het Keyserrijck en tegen de Vorsten desselfs, niet willen dulden, en datse met al haer Macht die willen tegen staen, sijn Alder-Christelijcke Majesteyt, na soo veel vinnige Antwoorden, die hy selfs gegeven heeft, en oock sijn Ministers, aen alle de Vorsten van Duytslandt, nu den Extraordinairen Envoyé van den Keyser geantwoort heeft: Dat hy toestemt in een Conferentie te ordineren in een van de Keyserlijcke Steden, om te decideren en uyt te leggen de twijffelachtige Poincten van de Vredens-Articulen van Nimwegen, aengaende de *Besitringen* genomen in der Elsas, en dat soo ras als de Gecommitteerden te samen gekomen zijn, de Kamer van Metz sal ophouden van hare Proceduren, en van allerley Nieuwigheydt, en dat sy de Persoon, die voor den Hertogh van Lotharingen sal handelen, sullen hooren. En hoewel het blijckelijck is, dat het oogmerck hier van is, de gemoederen soo wel van den Keyser als van de andere geintereffeerde Vorsten in slaep te wiegen, en om den yver van haer preparatien, die sy voor haer bescherming maecken, te doen verslappen; soo is 't oock bekent, dat dit is, om te veyliger te handelen tegen de Nederlanden: Want ter selver tijt, als hy aenbiedt, op te schorten de ondernemingen in 't Keyserrijck, gaet hy voort, in sich in besittingh te stellen van al het Spaensche open Landt, uytvoerende daden van openbaren Oorlog, door 't hinderen der Fortificatie van Bovigny, 't welk even soo veel is, als te blocqueren Luxemburgh en Namen; soo dat het blijckelijck is, dat, indien hy de verschillen van Engelandt sag neder-gelegt, en 't selve vereenigt tot sijn eygene bescherming (want dat moet gereeckent worden de Beschermingh van de Spaensse Monarchie, en in 't byzonder die van de Nederlanden) het onfeylbaer en seecker is, dat hy sijn desseynen soude matigen, en sijn Resolutien bepalen, gelijck het blijckt dat hy doet in Duytslandt, siende dat de Keyser, en het geheele Lichaem van 't Keyserrijck sigh vereenigen tot desselfs bescherming.

Den Ambassadeur weet seer wel, dat de beroering van dit Koningrijck groot is, en dat de Pretentien schijnen verre van een te zijn; maer hy is droevig, en het doet sijn herte bloeden, te sien, dat 'er geen weg geopent is tot een vereeniging; en gelijck 'er in menschelijcke saecken niets onmogelijck is, soo groeyt sijn smerte, siende dat 'er niets voort gegaen is, om dese hitten te blusschen: indien Engelandt niet alsoo seer als de Nederlanden ware gedreygt met verderf, door de verhoogingh van de Franssen, soo mochten de Pretentien en Rechten opgevolgt worden tot het uytterste Poinct: maer dewijl het deselve Fortuyn loopt met de Mo-

Monarchie van Spanjen, overmits Vlaenderen is een bolwerk van Engeland; en Spanjen en de Indiëns den ſchat van deſſelfs Rijkdommen, en de voornaeme ſterkte van deſſelfs Koophandel, boven alle plaatſen, waar deze Natie handelt, daarom laat het niet toe, dat haar intereſt aangemerkt worde, als vremt, en dat de zwarigheden, waar-in alle nu zijn ingewikkelt, zouden op de zelve wijze geſtilt worden, gelijk geſchieden zoude kunnen in een verzekerde ruſte; Zoo dat den Ambaſſadeur zich belooft, dat, op aanmerking van deze Redenen, en van dat Vrankrijk te dezer tijdt een kanker is, die tot in het herte van Engelandt in gaat, alle gronden van verſchillen zullen ophouden, en dat Engelandt met zijn eygen verderf, de reſt van het Chriſtendom niet en zal inwikkelen in het zelve lot.

Daarom bidt den Ambaſſadeur uw Majeſteyt, dat gy als Middelaer, of als Geallieerde, u zelven krachtdaadiglijk wilde inlaten, om 't verlies van de Nederlanden, en by gevolge van al de reſt, voor te komen, hoopende van uw Majeſteyts groote voorzichtigheidt, dat gy de krachtigſte middelen zult verkiezen tot dat Eynde, en tot de beveſting van de ruſte van Europa.

Den Spaenſen Ambaſſadeur/ den Marquis de la Fuentes/ welcke aen 't Franſe Hof reſideerde/ viel hier over oock klachtigh aen den Koningh van Vranckrijck ſelfs/ doch kreegh geen ander antwoort/ als dat ſijn Majeſteyt het paliſſaderen van Bouvines niet ſoude konnen aenſien/ dewijl de ſelve Plaets te dicht by Dinant was gelegen: Invoegen de Spaenſe/ om meerder ongemack voor te komen/ dewijl men van de Franſe kant dreygde de platte Landen anders met eenigh volck te beleggen/ de Fortificatien aen Bouvines ſtaeckten/ en oock naderhant de Plaets aen de Franſen overgaven.

Dit nam echter de Franſe pretentien in 't Lant van Luxemburgh niet weg/ want daer zy eerſt Virton en St. Mard hadden begeert/ zoo quamen zy daer op noch Remich/ Grevenmarcheren/ Arlon en Chiney pretenderen/ onder pretext/ dat het dependentien van Metz en Verdun waren; doch alſoo de Spaenſe tot afſtant van de ſelve niet konden reſolveren/ en deſe ſaeck na de Conferentie tot Kortrijck verweſen/ daer de Franſen oordeelden/ dat gemelde Plaetſen/ en voornamentlijck Virton en Arlon/ haer toequamen/ zoo trock den Grave van Biſſi den 9. Maert met 1200 Ruyters en Dragonders/ op ordre van ſijn Majeſteyt van Vranckrijck/ in 't Lant van Luxemburgh/ en ſommeerde die van Virton/ om haer over te geven/ maer alſoo den Spaenſen Commandant zeyde/ dat hy tot ſulcks geen ordre had/ trock gemelte Grave de Biſſy weder te rugh/ doch maeckte zich daer op Meeſter van Archimont/ Arlon en 30. Dorpen/ die daer onder behoorden/ alwaer hy ſijn Troupen dede logeren/ ſo men geloofde/ om de Spaenſe daer door te nootſaken/ om Virton/ 't welck op verre na ſoo veel niet waert was/ als Archimont en gedachte Dorpen/ aen haer af te ſtaen; en in der daet men was aen 't Hof te Bruſſel daer over ſoo gealarmeert/ dat men aenſtonts den Grave van Padro na Engelant

lant / en Don Antonio d'Agourto na den Hage sond / om daer niet alleen over dese proceduren der Fransen te klagen / maer oock om assistentie te versoecken; doch dewijl Engelandt en desen Staet niet wel anders als door minnelijcke interpositie in dese saeck konden gaen / wierden aen den Engelsen Envoyé en den Ambassadeur van desen Staet te Parijs ordres gesonden / om den Koningh van Vranckrijck te bewegen / dat sulcks op de Conferentie tot Kortrijck mochte afgedaen werden; maer zy konden niet meerder uytwercken als den Spaensen Ambassadeur / die om 't selve mede aengehouden had; invoegen de Spaensen / geen andere uytkomst siende / en wel wetende / dat zy te swack waren / om de Franse met gewelt daer uyt te drijven / eyndelijck moesten resolveren / om Virton aen haer af te staen / gelijck den Prince van Parma in 't begin van April ten dien eynde aen den Gouverneur van Virton de noodige ordres af-sont.

Den Spaensen Ambassadeur te Parijs / hier van bericht / gaf sulcks aenstonts aen sijn Majesteyt van Vranckrijck te kennen / en versocht by een schriftelijcke Memorie:

1. Dat het sijn Majesteyt geliefde sijne Troupen uyt Luxemburgh te revoceeren, aengesien den Prins van Parma ordre hadde gegeven, dat het Spaensche Guarnisoen uyt Virton soude vertrecken.

2. Dat sijne Majesteyt sig over sijne verdere pretensien zoude gelieven te verklaren, op dat men daer naer sijne Mesures zoude konnen nemen.

3. Dat sijne Commissarissen zoude willen prefigeeren, wanneer de Conferentien een begin zouden nemen, op dat men aldaer weder-zijts pretensien in der minne mochte examineren, ende in gevolge van de Tractaten, tot Nimwegen aengegaen, deselve determineeren.

Sijn Majesteyt gaf hier op aen gemelte Heer Ambassadeur tot Antwoort:

Dat sijne Troupen uyt Luxenburgh zoude revoceeren, zoo drae den Prins van Parma ordre hadde gegeven, tot het evacuëren van Virton, doch wat aengingh om sich te expliqueren over sijne verdere pretentien, dat sich daer over niet verklaeren konde, dewijle niet en wiste van wat natuere ofte conditie alle sijne pretentien waeren; dat daer omtrent sich zoude gedraegen na de tijdt en gelegentheyt, als van deselve zoude konnen kennisse krijgen, ende eyndelijck wat aengingh de Conferentien tot Kortrijck, dat deselve nu haest een begin zouden hebben.

Dese Conferentien tot Kortrijck waren langh blijven traineren; en alsoo Monsr. Pelletier / een van de Fransse Gedeputeerden / in langh sigh aldaer niet bevonden had / en de Spaensse als-doen over wederzijds Pretentien niet konden handelen / was haer Gedeputeerde / Monsr. Christijn / mede een keer na Brussel gaen doen; invoegen de Spaensse de schult van dese langdurigheyt

aen de Franssen gaven; doch den Grave d'Avaux leverde ten dien eynde de volgende Memorie aen haer Hoog Mog.

DEn Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, oordeelt het sijn plicht te wesen, om Uw Hoog Mog: te informeren, dat den Koning, sijn Meester, aen den Ambassadeur van Spangien Audientie gegeven hebbende, de selve aen sijn Majesteyt de verklaring, die Uw Ho: Mog: reets aen gedachte Ambassadeur hebben gedaen, heeft geconfirmeert, namentlijck, dat den Prins van Parma geresolveert was, om Virton in handen van sijn Majesteyt te stellen; invoegen de selve de sorgen, die Uw Hoog Mog. in dese gelegentheyt, tot maintenue van de Vrede, genomen hebben, voor seer aengenaem hout. Gedachte Heer Ambassadeur vint sigh echter verplicht, om aen Uw te seggen, dat het advys, dat men aen Uw Hoog Mog: gegeven heeft, dat Monsr. Christijn tot Kortrijck is, met de informatien, die men sijn Majest: daer van gegeven heeft, niet over-een komt; dewyl het seecker is, dat desen Minister den 10 April daer niet meer geweest, maer eenige dagen van te voren vertrocken is, alschoon men aen Uw Hoog Mog: hadde betuygt, dat hy daer gedurigh soude blyven. Ondertusschen kan gedachte Ambassadeur aen Uw Ho: Mo: verseeckeren, dat sijn Majesteyt geconsenteert heeft, dat de Conferentien tot Kortrijck op een bestemde tijt sullen voortgaen, en dat deselve den 12 Mey aenstaende sal wesen; waer van gedachte Ambassadeur geoordeelt heeft, dat hy Uw Hoog Mog. advertissement behoorde te geven.

De Franssen hielden door dese Cessie van Virton van haer Hostiliteyten in Luxemburg wel op; doch bleven echter/ onder de een en de andere pretexten/ in die Provintie leggen/ soo dat den Spaenssen Ambassadeur op nieuws in Engelandt daer over klaegde.

Een andere saeck mishaegde de Spaenssen oock/ namentlijck/ dat de Brandenburgse Fregatten/ die 't voorleden Jaer 't Schip de Carolus Secundus van voor Oostende weg-genomen hadden/ en doen na West-Indien waren gezeylt/ alwaer zy twee Schepen/ doch van kleyne waerde/ genomen hadden/ in Mey weder van daer voor de Kusten van dit Landt quamen/ om niet alleen de Spaensse Schepen aen te halen/ maer oock de Goederen van Spaensse Onderdanen/ die in andere Schepen gevonden wierden/ daer uyt te lichten; gelijck zy dan oock eenige Schepen van desen Staet visiteerden/ en niet wel tracteerden; ten welcken eynde den Spaenssen Ambassadeur de volgende Memorialen aen haer Hoog Mog: overgaf.

Memorien van den Heer Don Fuen Mayor, Envoyé Extraordinaris van sijn Catholijcke Majesteyt.

DRie Fregatten van Oorlog van den Heer Ceurvorst van Brandenburg bevinden sig tegenwoordig voor den ingang van de Maze, en besoecken alle Schepen,

pen, die daer willen in komen, onder pretext, dat zy willen sien, of'er oock eenige Goederen, die aen de Spaensse behoren, in zijn; invoegen den ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van Spangien sulckx aen Uw Hoog Mog: bekent maeckt, op dat Uw Hoog Mog: de nodige ordres, waer toe zy door 't Tractaet, 't welck zy met den Koning, sijn Meester, hebben, geobligeert zijn, daer in stellen; te meer, dewyl den Koning van Engelandt daer in genereuselijck aen Uw Hoog Mog: de weg getoont heeft, ten reguarde van den Gouverneur en andere Officiers van Jamaica. Gedaen in den Hage den 16 Mey, 1681.

Was geteeckent

FUEN MAYOR.

WEgens de Roveryen en Insultes, die de Fregatten van den Heer Ceurvorst van Brandenburg in de Havenen en op de Kusten van desen Staet exerceren, gelijck als ick Uw Hoog Mog: sulckx door mijn laetste Memorie bekent gemaeckt heb, vint ick my verplicht, om noch te seggen, dat de geseyde Fregatten een Schip van Oostende, Capiteyn Pieter Winnart, gaende met Plancken en andere Lading, aen de Onderdanen deser Staet behorende, van Rotterdam na Nieupoort, hebben genomen, en de selve Prijs na Texel gebracht; doch, na dat zy daer 4 dagen in 't Nieuwe Diep gelegen hadden, heeft gem. Capiteyn Pieter Winnart met den Brandenburgsen Commandant voor een Somme Geldts moeten accorderen, gelijck het blijckt door de Brief, die den Commissaris Knijf den 15 deser aen de West-Indische Compagnie tot Amsterdam heeft geschreven. Capiteyn Anthony Portugijs, komende met sijn Schip van Cadix, heeft oock verklaert, dat hy door gedachte Fregatten van den Heer Ceurvorst van Brandenburg in sijn Reys is geabordeert, en afgevergt, om aen haer boort te komen; 't geen hy echter geweygert had, doch sig daer toe genootsaeckt siende, soo had hy eenen Pedro del Rey, die als een Passagier in sijn Schip was, derwaerts gesonden, van de welcke den Brandenburgsen Commandant eenige onderrichtinge, wegens de Schepen de Salamander en Porto St. Maria, die mede van daer quamen, versocht, als seggende, dat hy daer op wachte, om het Geschut, dat zy in hadden, (om de Spaensse Schepen, die tot Amsterdam gebout wierden, te bemannen) daer uyt te nemen; evenwel, na dat hy 't gemelde Schip genootsaeckt had, om hem eenige Ververssing te geven, had hy 't selve laten gaen. 't Gerucht loopt van gelijcken, dat gedachte Fregatten een Hollands Schip, uyt Vranckrijck komende, hebben berooft; en dat'er oock eenige Snaeuwen van Koningsbergen vertrocken zijn, om herwaerts te komen roven, van de welcke de meeste Capiteynen Onderdanen van desen Staet zijn, als Jan Lacher, Lodewijck Visscher en Michiel Tesmaer. Ick kan geensints geloven, dat Uw Hoog Mog:, in prejuditie van haer eer, obligatien en interesten, sullen willen toelaten, dat haer Havens gevioleert, haer Geallieerden geïnsulteert, en haer Commercien getroubleert sullen werden;

en derhalven hoop ick, dat (reflectie maeckende op de Hooft-Pilaren van een Staet, die professie maeckt, om wel gegouverneert te werden) Uw Hoog Mog: aenstonts de nodige ordres sullen geven, om de Zee van dese soorten van Rovers of Vyanden te suyveren, en haer laetste Placaten exactelijck te doen observeren, als door de welcke Uw Hoog Mog: alle haer Onderdanen, die in dienst van vremde Princen waren, verboden hebben, aldaer dienst te nemen; gelijck oock, dat Uw Hoog Mog. bevelen sullen laten afgaen, dat men in geen Havens van desen Staet de Fregatten van den Heer Ceurvorst van Brandenburgh sal ontfangen, gelijck als men in Texel en Zeelandt heeft gedaen, als dienende alsoo de Havenen van Uw Hoog Mog:, tot schande van de geheele Werelt, voor een toevlucht en schuylplaets voor die geene, welcke op de Onderdanen van een Koningh, haer Geallieerde, Prijsen maecken, maer dat men, indien gedachte Fregatten daer in komen, de selve arresteert; want indien Uw Hoog Mog: sulcke rechtvaerdige versoecken, die op de Tractaten, welcke zy met den Koning, mijn Meester, hebben, zijn gegrontvest, niet toestaen, en haer eer en betamelijckheyt versuymen, soo kan 't selve niet als verkeerde impressien voor de gemeene welstant causeren, niet alleen in 't gemoet van den Koning, mijn Meester, maer oock in dat van al de geene, die op de Actien van Uw Hoog Mog: oogmerck nemen. Gedaen in den Hage den 21 Mey 1681.

Geteeckent

FUEN MAYOR.

De voorsieninge/ die gedachten Ambassadeur in sijn eerste Memorie segt/ dat den Koningh van Engelant wegens den Gouverneur en Officiers tot Jamaica gedaen had/ bestont hier in/ dat sijn hoog-gedachte Majesteyt/ verstaen hebbende/ dat gemelde Brandenburgse Schepen aen Jamaica waren gekomen/ en voor haer genomen Spaensse Prijsen aldaer Victualie hadden gekocht/ den Lt: Generael Morgan van daer t'huys geroepen/ en den Ridder Finch weder in des selfs plaets derwaerts gesonden had/ om sijn ongenoegen daer over te betonen: Den Hartogh van Grafton wierdt korts daer aen oock tot Gouverneur Generael van dat Eylandt gemaeckt/ met expres bevel/ dat aldaer/ noch aen de Barbados/ of eenige andere van sijn Majesteyts Dominien/ geen Ververssingh aen de Brandenburghse Schepen gegeven soude werden.

Den Ceur-Brandenburgsen Envoyé Diest/ van dese Memorien onderrichting hebbende/ gaf daer tegens 't volgende aen haer Hoog Mog: over.

DEn ondergeschreven Envoyé van sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh verstaet, dat den Heer Fuen Mayor, Extraordinaris Envoyé van sijne Koninglijcke Majesteyt van Spangien, door differente Memorien Uw Hoog Mog: soeckt in te wickelen in de differenten en de verschillen, tusschen hoogst-

hoogstgedachte sijn Koninglijcke Majesteyt ende sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt ontstaen; hy vertrout daer-en-tegens, dat Uw Hoog Mog: deselve ende meerder reflexie sullen willen believen te nemen op d'onderlinge Vriendschappen ende Alliantien tusschen sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt ende desen Staet, op het verbant, dat daer uyt is spruytende, ende op de Justitie van de saecke, waer op de Represalien, die sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt tegens hoogstgedachte Majesteyt buyten eenige Hostiliteyt genootsaeckt is te gebruycken, gegront zijn; ende hy versoeckt, dat Uw Hoog Mog: sulcke ende diergelijcke Doleantien en ongefondeerde Eysschen van sig af mogen wysen, ten alderminsten met alle nadere Resolutien sodanige na hare equanimiteyt te supercederen, tot dat hy ondergeschreven Envoyé, die daer over aen sijn Churfurstelijcke Doorluchtigheyt, sijn genadigen Heer, heeft Rapport gedaen, nader ordre ende instructie mag ontfangen hebben. Gedaen in 's Gravenhage den 22 Mey 1681.

Geteeckent

Fred. Willem van Diest.

Haer Hoog Mog: echter 't een en 't ander hebbende overwogen / besloten / door den Heer van Amerongen / als haer Envoyé aen den Heere Ceurvorst van Brandenburgh / in civile Termen te versoecken / dat, dewyl zy genegen waren, om in een goede correspondentie en intelligentie met den selven te leven, gemelde Heere Ceurvorst ordres aen sijn Fregatten wilde geven, om de Schepen van desen Staet, als waer door de Commercie t'eenemael getroubleert soude werden, niet te visiteren; gelijck oock, dat hy sig van andere middelen soude willen bedienen, om sigh van de Spaensse kant satisfactie te doen geven, op dat de Onderdanen van desen Staet niet geïncommodeert, of haer Hoog Mog: genecessiteert souden wesen, om sodanige ordre te stellen, als de saecken vereyschten, dewyl zy niet konden toelaten, dat de vrye Commercie van haer Onderdanen verhindert soude werden.

Den Heer van Amerongen sulckx aen sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt bekent gemaeckt hebbende / gelijck oock al van te voren was geschiet / soo beliefde gem. Heer Ceurvorst daer op te antwoorden: Dat de voorsz. Actie nochmael t'eenemael hadde gedisadvoueert, en die geene soude doen corrigeren ende straffen, dewelcke de selve tegens sijne ordre hadden ondernomen; ende dat hy Heere van Amerongen haer Hoog Mog: andermael konde verseeckeren, dat in 't toekomende daer in voorsien soude werden; dat geensints sijne intentie was haer Hoog Mog: , of anderer Princen, met de welcke hy in Tractaet ofte Vrundschap stonde, commercierende Schepen te incommoderen: invoegen haer Ho: Mo: sijn Ceurvorstelijcke Doorluchtigheyt daer over lieten bedancken; en 't selve is oock van sodanigen effect geweest / dat gedachte Brandenburgse Fregatten daer op na de Oost-Zee vertrocken / en de Snaeuwen / en andere Schepen / die weder van daer gekomen waren / sigh na den Oceaen begaven / waer van hier na meerder.

Eer wy met de Fransse Pretentien in de Nederlanden verder voortgaen/ moeten wy hier in lassen / dat den Prince van Parma / die nu Gouverneur van de Nederlanden was / gelijck in de laetste Mercurius gesegt is / in 't begin van 't Jaer het consent van de Staten van Brabant / tot lichtinge van eenige gewichtige Sommen Gelts / hadde ge-eyscht / om / soo voorgegeven wiert / het Krijgsvolck daer mede te betalen ; maer also de Steden Antwerpen en Brussel over 't een en 't ander misnoegt waren / wilde de Gemeente van die Plaetsen daer in niet consenteren / alschoon zy eenige Weecken daer over vergadert hadden geweest ; ja 't liep soo verre / dat den Prince van Parma / oordeelende / dat de Koningl: Authoriteyt daer door inbreuck leed / van voornemen wierdt / om sijn ressentiment daer over te toonen / gelijck hy dan ten dien eynde den 23 Maert de Natien / of Ambachten / zijnde de Gemeente tot Brussel / welcke op 't Stadhuys aldaer vergadert waren / en geen consent van sijn eysch wilden geven / van 't selve dede vertrecken / en ordonneerde / dat de drie Collaterale Raden / als die van den Staet / van den Privé Raet en de Finantien / tegens den 1. April uyt Brussel souden vertrecken/ en na Mechelen gaen/ om daer haer Sit-plaets te houden / also hy sigh self met sijn Hof aldaer wilde ter neder slaen. Hy gaf ter selver tijd bevel aen den Raed van Brabant / dat die hare residentie in de Stadt Leuven soude houden / en de Staten van Brabant de hare tot Vilvoorden : dit klonck die van Brussel vreemt in de ooren / alsoo men daer wel wist / dat het vertreck van 't Hof de ruine van die Stadt soude wesen / soo dat de Magistraet / om sulckx te voorkomen / daer op met de Natien aenstonts Vergadering aenleyde / om aen den Prince van Parma voldoeninge te geven / doch 't selve gingh soo wat schoorvoetende heen / soo dat gem. Prince van Parma / doen de tijdt bykans verstreecken was / sijn Bagagie en Karren op Wagens deede laden / om die nae Mechelen te laten brengen ; de Magistraet sulckx merckende / versocht / dat dit noch uytgestelt mocht werden / tot soo lange / dat de Gemeente / de saecken beter overwegende / aen gem. Prins voldoeninge gaf ; sulcx wiert door den selven wel aengenomen / doch op conditie / dat de Stadt tot haer Guarnisoen 2000 Man te Voet / en 500 Ruyters / soude onderhouden / op dat hy altyt van haer verseeckert mocht wesen ; dit wilde echter niet voort / en bleven 4 Natien / of Gilden / die haer consent daer toe gedragen hadden / tegens de 5 / die niet consenteren wilden / lang debatteren / tot dat eyndelijck de Magistraet / geen uytkomst siende / haer liet scheyden. Den Prince van Parma nam het geconsenteerde van de 4 Natien echter aen / als oordeelende / dat sulckx genoeg was / en bleef daer op met het gantsche Hof tot Brussel / te meer / dewyl Antwerpen / en eenige andere Plaetsen / korts daer aen mede in eenige Sommen Gelts consenteerden.

't Was geen wonder / vermits de saecken in de Spaensse Nederlanden vry verwart stonden / dat de Franssen haer voordeel daer by sochten ; want met de cessie van Virton niet vergenoegt zijnde / soo pretendeerden zy oock 't Graefschap van Chiney / met des selfs Dependentien ; eenige van haer Troupen/ die

die noch in Luxemburgh gebleven waren / hielden sigh wel stil / maer 't selve duurde niet lang / alsoo zy sig op dese pretentie van Chiney moveerden / en in de Provintie van Namen eenige exactien bedreven. De Spaensse in tegendeel scheenen niet gesint / om 't selve af te staen / en hadden gaerne gesien / dat alles op de Conferentie tot Kortrijck / die den 12 Mey begonnen was / verhandelt soude werden ; maer daer geschieden niets als eenige Complimenten en Tractamenten / soo dat de Spaenssen daer over weder in 't Engelsse Hof en by desen Staet gingen klagen. Onsen Ambassadeur in Engelandt presenteerde omtrent de selve tijdt aen den Koning van Engelandt de slechte staet van 't Spaens Nederlandt wel / maer also de Domesticque saecken als-doen daer noch in geen gewenschte staet waren / konde sijn Majesteyt sigh nergens in engageren ; doch verklaerde evenwel / dat hy over de handeling van de Kamer van Metz seer gevoelig was / en dat hy konde verseeckeren / dat hy aen Monsr. Saville / sijn Envoyé in 't Fransse Hof / ordre soude geven / om van sijnen 't wegen aen den Koningh van Vranckrijck te seggen / dat / soo'er geen ordre gestelt wierdt / dat ged. Kamer van haer onrechtvaerdige en onbehoorlijcke proceduren afstont / hy andere middelen ter handt soude nemen / om de Vrede in Europa te conserveren.

Veele hadden wel hoope / dat sulckx de Franssen van haer voornemen soude doen afstaen / maer 't heeft / als gebleecken is / niet mogen helpen / want Vranckrijck in sijn pretentie op 't Graefschap Chiney / waer toe aen de Spaensse een korten tijdt / namentlijck tot den 15 Juny / gestelt was / om 't selve te cederen / blyvende persisteren / en de Spaensse niet gesint schijnende / om sulckx af te staen / soo wierden op de Frontieren van Vlaenderen verscheyde Fransse Troupen gevoert / als een kleyn Leger / onder den Marschalck de Montbron / tot Pont d'Espierres / en een ander / onder den Ridder de Sourdis / tot Meenen / met bedreyginge / dat de selve in Vlaenderen souden vallen / indien Chiney / met des selfs Dependentien / niet afgestaen wierdt : evenwel quam den Heer Courcelles / Lt: van Doornick / in 't midden van July tot Brussel / om d'Evacuatie van Chiney te versoecken ; de Spaensse wilden echter daer niet wel aen / maer also zy met gewelt niet konden uytwercken / mosten zy eyndelijck toegeven / en resolveerden Chiney aen Vranckrijck af te staen / op dat de Fransse Troupen in Vlaenderen niet souden komen : dese ordre wierdt den 9 Augusti gegeven / en trocken de Franssen doen wel niet in Vlaenderen / maer dwongen echter de Landt-Luyden van de Castellanye van Kortrijck en Audenaerde / dat zy eenig Gelt en onderhout aen haer mosten op-brengen ; doch die in Luxemburg waren / en Chiney beset hadden / quamen hoe langs hoe nader aen de Hooft-Stadt aldaer / en hielden de selve als geblocqueert.

Eer wy uyt Brabandt scheyden moeten wy noch iets aenroeren van seecker Capucijn / genaemt Marcus d'Aviano ; dese was in Italien / als waer sijn Geboorte-plaets was / en elders voor een Persoon van groote godvruchtigheyt vermaert ; en 't kan oock wel wesen / dat hy 't selve was / maer verscheyde

blinde Menschen / onder de Roomsse / schreven hem noch grooter eygenschap toe / namentlijck / dat hy Siecken / Krancken / Blinde / Kreupele en Lamme / met alleen sijn Zeegeninge over haer uyt te spreecken / konde gesont doen werden ; hoewel 't selve naderhant contrarie gebleecken is ; want hy / zijnde door den Hartog van Aerschot en Aremberg / Gouverneur van Henegouwen / die in Juny in een seer groote Sieckte gevallen was / uyt Vranckrijck / alwaer hy sigh doen bevont / versocht na Brabant te willen komen / om hem noch voor sijn dood te spreecken / soo nam hy 't selve aen / en begaf sig aenstonts derwaerts ; maer alschoon de Roomsse in 't begin over al voorgaven / dat desen Capucijn hem genesen had / soo sag men in 't kort wel anders / want hy storf / tot droefheyt van al sijn Vrienden / in 't laetst van Juny : dit benam echter 't geloof van de Roomsse niet / dat hy diergelijcke Siecktens konde genesen / want sig van Bergen in Henegouwen na Brussel en andere Plaetsen daer omtrent begeven hebbende / soo was de toeloop van 't Volck / om hem te sien / en sijn Zegeningh te ontfangen / soo groot / dat hy sig dickwils uyt het gedrangh niet konde bergen ; evenwel maeckte hy niemant van de geene / die daer gebreckelijck quamen / gezont / hoewel veele / door aendringing van dese en geene / voorgaven / dat zy van haer Qualen genesen waren ; doch den Aerts-Bisschop van Mechelen was wijser / want die / sulcx niet gelovende / liet in de publijcke Kercken af-roepen / dat alle de geene / die van hem genesen waren / zich souden by hem komen aengeven ; doch niemant / gelijck oock niemant geholpen was / quam te voorschijn. Gedachte Capucijn vertrock eyndelijck over Venlo / Roermonde en Aken / (daer de blinde Menschen oock van alle kanten toe vloeyden / om sijn gepretendeerde Miraculen te sien / doch daer hy seer slecht voer / alsó hy niemant konde helpen / en tot Roermonde van de Stellagie / die voor hem opgerecht was / om 't Volck de Zegening te geven / viel / en een Been beseerde) na Ceulen / van waer hy soo allengskens door Duytslant na Italien te rug keerde / doch met weynig eer / alsó de Duytsen / Fransen en Italianen sulcken geloof aen sijne Miraculen niet en gaven / als de Brabanders wel hadden gedaen.

De Differenten / die tusschen den Ceurvorst van Ceulen / als Prince van Luyck / en de Stad van die naem / waren ontstaen / gelijck wy in de voorige Mercurius hebben aengeroert / waren tot noch bykans in een staet gebleven / sonder dat'er van d'eene of d'andere kant iets van beduyden was gepasseert / als dat gem. Ceurvorst in sijn Plaetsen aen de Maze een 60. Penningh op de Koopmanschappen / die van en na Luyck gingen / had gestelt / tot groot verdriet van de Luyckenaers / en alle de geene / die daer intrest in hadden ; maer dewijl 't selve die van Luyck / de welcke haer Cancelier na Ceulen gesonden hadden / om over een Accommodement te handelen / evenwel niet konde persuaderen / om den Ceurvorst meerder voldoeninge te geven / als zy te vooren hadden gepresenteert / dede gemelde Ceurvorst in Maert eenige Troupen uyt Hildesheym en andere Plaetsen trecken / om die na Luyck te senden / en de In-

Inwoonders daer door wat vreesachtiger te maecken; de selve quamen wel rontom de Stadt de meeste kleyne Plaetsen in-nemen / en onder andere oock Visée / maer de Burgerye bekreunde sigh daer niet aen / en liet in tegendeel in Mey / door een gedeelte van haer Guarnisoen / Visée / daer 400 Man in lag / weder hernemen. Dit gaf groote verbitteringe tusschen beyden / te meer / om dat die van Luyck de volgende Brief aen alle de Steden in 't Lant van Luyck afgesonden hadden.

Copye van de Brieven, die aen de Burgermeesteren, Geswoornen en Raden van de Steden van Luyck en 't Graefschap van Looz gesonden zijn.

MYN HEEREN.

WY sullen U de oude Alliantie en vereeniging deser Hooft-Stadt met alle de andere goede Steden van 't Land van Luyck en 't Graefschap Looz, en de onderlinge obligatien, die zy tot haer gemeene conservatie en maintenu van haer Rechten, Privilegien, Vrydommen en Liberteyten hebben, niet weder in gedachten brengen, dewyl U sulckx ongetwijffelt bekent moet zijn, maer wy sullen U alleen seggen, dat de oppressie van dese selve Hooft-Stadt, door het onderdrucken van haer oude Wetten, en door 't invoeren van nieuwe, van sulcken verderffelijcken consequentie is geweest, dat eenige Ministers van desen Staet gemeent hebben, dat zy na haer eygen sin daer van konden disponeren, en sulckx met meerder vryheyt als van haer eygen Erfgoet, en dat, na dat zy een absolute dominatie, gedurende de rust, hadden verkregen, om daer het bysonder geluck van haer Huysen op te bouwen, zy, gedurende den Oorlogh, niet geschroomt hebben, om, sonder eenige defentie, de gantsche Jurisdictie van uw Steden, Kasteelen, Burgten en Landen aen de Machten, die zy geoordeelt hebben, dat haer niet ongelegen quamen, om haer voordeelen te bekomen, te abandonneren; alschoon men sulckx, door een exacte observantie van de Neutraliteyt, op dewelke men met haer geaccordeert was, had konnen voorkomen; 't selve is U oock seer wel bekent, also gy daer van noch de schade gevoelt; maer 't zy dat men dese desordres, verliesen en ruïnen aen de ambitie, gierigheyt en quaetaerdigheyt der Luyden, gelijck als wy sulckx wel weten, wil imputeren, of dat men andersints de effecten en toevallen aen de fataliteyt der Provintien wil toeschryven, gelijck de Luyden, die weynigh kennis van saecken hebben, gelooven, soo behoorden noch behoren geen van dese Consideratien U tegenwoordig te beletten, om, gedurende de Vrede, heylsamer en beter mesures te nemen, ten eynde het overblijfsel voor Schip-breuck te behoeden, als 'er, gedurende het Tempeest, gevolgt zijn. Op dit fondament, mijn Heeren, zijn wy gepersuadeert geweest, dat in de Lantdagh in de Stadt St. Truyen, die, op pretext van middelen uyt te vinden, tot satisfactie van de Crediteuren van 't Land, gehouden is, de Advysen en Resolutien van uw Gedeputeerden seer goede Effecten daer in gebracht souden hebben, en

dat, onse rechtvaerdige klachten voorstellende, om dat wy daer niet geroepen waren, gelijck als voor 't gemeene best seer nut ware geweest, wy echter genegen waren, om onse Qote te contribuëren, tot afdoeninge van de gemeene Schulden, mits dat de 32 Ambachten sulckx approbeerden, als van outs, en volgens onse Concordantien; 't welk wy oock door onse Brieven aen die van dese Vergadering hebben bekent gemaeckt; maer, in plaets van wel ontfangen te werden, hebben wy met verwondering verstaen, dat de quaetaerdigheyt van eenige Gebannenen deser Stadt, en andere bekende Vyanden van de selve, als presenterende de Gedeputeerde van den derden Staet, te samen met de andere Officiers en Ministers van sijn Serenissime Hoogheyt, onsen Bisschop en Prince, (als waer uyt het meestendeel van de twee andere Staten bestaet) heeft konnen beletten, dat onse gedachte Brieven in dese Vergaderingh niet gelesen zijn. (te meer, om dat men daer weynig tijdt te voren de moeyte genomen had, om daer andere te ontfangen en te lesen, onder de naem van ged. sijn Serenissime Hoogheyt, de welcke wy in tijd en plaets sullen betonen in te houden een gedeelte van de misdaden van eenige van sijn Ministers, en voor de rest een Schimp-schrift, 't welck soo verre van de waerheyt af is, als het injurieux aen onse Magistraet, en aen 't Volck van dese Stad, is) En na dat gy dit stuck wel ondersocht sult hebben, sult gy lichtelijk konnen begrypen, dat men dit nergens anders op toegeleyt heeft, als om ons te beschulgen, sonder te willen toestaen, dat wy ons beschermen en rechtvaerdigen: Uwe Gedeputeerden sullen U, sonder twijffel, geinformeert hebben, op wat wyse men de Stadt van Verviers, door inlogering van vreemde Troupen, heeft willen onderdrucken, en dat mijn Heer den Baron de la Fosse, Groot-Cancelier, en den Heer van Linden, Gouverneur van Franchimont, hebben derven staende houden, dat gemelde Troupen door die van Verviers selfs aldaer geroepen waren; de Magistraet heeft echter daer op een geheele andere getuygenis gegeven. Dese violentien en exactien, soo wel als de andere, die door 't Lant, tot ruïne van de arme Inwoonders, gecontinueert werden, behoren U te kennen te geven, dat het oogwit maer alleen streckt tot een absolute heerschappye, tegens de fondamentele Wetten van desen Staet; doch soo gy U daer aen wilt onderwerpen, en dese desordres, als voor heen, sonder tegenstreven lyden; soo meenen wy niet, dat wy door Wetten van conscientie of policye verplicht zijn, om U exempel te volgen: Wy bidden U echter, dat gy op de opstellingen der Imposten, waer toe gy U kont laten bewegen, regard wilt nemen, dat de constitutien van 't Rijck niet en werden gevioleert, tot schade en misnoegen der Geburen; en dat gy die niet te milt of overvloedig consenteert, maer in tegendeel rekening van den vorigen tijd eyscht: En dewyl wy niet geloven, dat U macht sig uytstreckt, om de Inwoonders van dese Stadt, Vryheyt en Banlieu, tegens haer wil, den inhoud van de publijcke Vrede, de Wetten van den Staet, en onse oude Accoorden en Conventien, met Imposten te beswaren; soo verhopen wy, dat gy 't oprechten van Bureaux in U Stadt sult verbieden, op dat wy niet verplicht souden zijn, om soodanige mesures te nemen, als het recht en de reden, tot de conservatie van onse

onse Rechten, soude konnen toelaten; waer op wy Antwoort verwachtende, sullen blyven,

MYN HEEREN,

Vw seer genegene Dienaers en Vrienden

De Burgermeesteren, Gesworens en Raed
van de Edele Stad van Luyck.

Door Ordonnantie van gedachte Heeren

Luyck den 25 Mey 1681. G. DUSART.

Den Ceurvorst hier over seer te onvreden zijnde / dede noch meer Volckeren na 't Landt van Luyck marcheren / welcke met die van de Stadt verscheyde schermutselen hadden / welcke wy / om haer kleyne importantie / voor-by gaen. Maer den Keyser / die dese saeck seer ter herten nam / en vreesde / dat dit wel eenig ongemack in 't Rijck mochte geven / daer andere zigh van bedienen souden / te meer / om dat sommige onder de handt in Vranckrijck om assistentie aenhielden / sond een Heer van sijn Raden / genaemt Jodocus / na Ceulen / om de saeck by te leggen; dese quam den 9 Juny aldaer / en vertrock / na dat hy den Ceurvorst van Ceulen gesproocken hadde / den 19 der selver Maent na Luyck / om de Regeeringh aldaer (die selfs eenige Gedeputeerden aen den Ceurvorst had gesonden) tot een Accomodement te disponeren / doch tot Aken indispoost geraeckende / quam niet voor den 2 July tot Luyck / alwaer hy de Gemoederen der Regeering wel tot een Accoort genegen vond / maer op conditie / dat men haer de oude forme van Regeering soude laten; doch also gem. Commissaris daer niet in konde treden / sonder den Ceurvorst van Ceulen daer over te spreecken / vertrock hy weder na Ceulen / alwaer naderhant de Gedeputeerden van Luyck mede verscheenen / om / door tusschen-spraeck van gem. Commissaris / den Bisschop van Straetsburgh en Prins Willem van Furstenberg / die nu daer weder gekomen waren / dese saeck af te doen; doch also 'er van dit Jaer noch niets van gevolgt is / sullen wy dese handeling hier mede laten berusten.

De Differenten / die tusschen de Magistraet en de Gemeente en Burgermeesteren tot Ceulen uytgeborsten waren / gelijck wy voorheen geseyt hebben / door den Grave van Ottingen niet hebbende konnen bygeleyt werden / soo condemneerde gem. Magistraet den ontvluchten Burgermeester Wolfskeel in een vierboudige Amende / van 't geen hy van het Stads-Gelt en de Materialen hadde gediverteert / en in een drieboudige Boete / van 't geen hy 't Volck had afgeperst / en de Geschencken / die hy van 't selve genoten had; hy wiert wyders / als een Meyneedige / van alle sijn Ampten en Waerdigheden berooft. Boven dien wierdt hy in February noch in een Boete van 8000 Gout-Guldens verwesen / om dat hy de Stad Ceulen / door sijn onachtsaemheyt / groote

schade gedaen soude hebben. Den Burgermeester Kroonenburgh / hier door lichtelijck komnende begrijpen / dewijl de Gemeente soo tegens dese Burgermeesters geëmporteert was / dat het niet veel beter met hem soude af lopen / liet twee Requesten / als 't een aen de Magistraet / en 't andere aen de Burgerye / presenteren / waer by hy aenbood alle sijn Bedieningen te resigneren / en sijn Schulden te betalen / indien men hem wilde in rust laten leven / doch 't selve wiert t'eenemael afgeslagen / en in tegendeel sijn Sententie uytgesproocken / zijnde de selve omtrent van een inhout / als die van Wolfskeel; maer ('t zy / dat hy zig hier door in sijn eer geraeckt voelde / en dienvolgens groote hartzeer sette / of dat het uyt andere oorsaecken voort-quam) hy kreegh korts daer aen een Apoplexie / die hem in April in 't Graf sleepte. Den derden Burgermeester Krebs voer niet beter / want in 't laetst van April wiert sijn Sententie mede uytgesproken / op de voet als de andere: Doch gem. Burgermeesters hier over onvernoegt / gingen daer op by sijn Keyserl: Majesteyt (die aen de Stadt wel belast had met dese proceduren stil te staen) klagen / en verkregen / dat zy gem. Stadt tot Spiers in Proces mochten trecken; doch die van Ceulen / meenende / dat zy niet buyten reden gedaen hadden / besloten naderhant eenige Gedeputeerden na Weenen te senden / om haer saek te rechtvaerdigen; en ondertusschen wierden de Sententien tegens de minder Bedienden aldaer / die men oordeelde / dat aen de malversatien mede annex geweest waren / uytgesproocken / en de meeste van haer Ampten afgeset / en in seeckere Boeten gecondemneert; waer mede het als-doen wat stil wierdt / alsoo men naderhandt weynig meer daer van heeft vernomen.

Wy komen tot den Rijckx-dagh van Regensburg: hier had men lang gedelibereert / wat Antwoort dat men aen den Koningh van Vranckrijck / op de laetste Missive / van den 10 October / soude geven / en wierdt eyndelijck het volgende ter neder gestelt / en met toestemming van sijn Keyserlijke Majesteyt / aen gemelde Koningh afgesonden.

Doorluchtigste, Grootmachtigste, Alder-Christelijckste Koningh, genadigste Heer.

WY hebben uw Koningl: Majesteyts Antwoort-Schrijvens, uyt het Kasteel van Versailles, van den 10 der voorledene Maent October, met behoorlijke eerbiedigheyt ontfangen, en daer uyt gesien, dat 'er eenige zijn, die uw Koningl: Majesteyt dese ongegronde meening willen inblasen, als of alles, 't geen door de Officiers van uw Koningl: Majesteyt met kracht en Oorlogs-gewelt ingenomen is, van 't Rijck door den Westphaelssen Vrede aen de Kroon Vranckrijck uytdruckelijck was afgetreden, en 't selve in 't Tractaet van Nimwegen, na dat de Keyserse Afgesanten de voornaemste Poincten hadden gedebatteert, eyndelijck was toegegeven of overgegeven.

Het is echter soo verre van daer, en valsch, dat wy van het rechtvaerdig en billijck

lijck gemoet van uw Koningl: Majesteyt vertrouwen, dat hy, volgens sijn glorieuse Naem, dure beloften, en de rust van 't Christendom, sulcke Luyden niet soude gelooft hebben, indien hy van de eygentlijcke en ware geschapentheyt der saecken te recht onderwesen was geweest. Want wat voor eerst de Westphaelsse Vrede belangt, soo konde uw Koningl: Majesteyt, als 't hem belieft hadde, op het geen, dat wy in ons Schrijven van den 27 der voorleden Maent July wijtlopig hebben aengeroert, reflectie te nemen, lichtelijck verstaen hebben, dat het soo verre van daer was, dat aen de Kroon Vranckrijck iets van 't geen, 't welck die tegenwoordigh in 't Rijck in-neemt, afgetreden soude zijn, dat veel meer het meeste gedeelte van 't geen, dat men aen Vranckrijck heeft afgetreden, uytdruckelijck en met namen in 't Vredens-Instrument is uytgenomen, vermits het aen de Heeren, die het ontrocken was, uyt kracht van den selven Vrede, om dat uw Koninglijke Majesteyt daer op soo sterck heeft gedrongen, weder is ingeruymt: aen 't Rijck is, uyt kracht van 't Neurenburgse Executions-reces, oock veel weder gegeven, en alles, tot op dese laetste onrusten, in haer staet ongekreuckt gelaten; ja die Standen, over de welcke sijn Koningl: Majesteyt sigh nu de Souverainiteyt aenmatigt, zijn dertigh en meer Jaren na de Westphaelsse Vrede, sonder inbreuck, tot de Rijckx-dagen beroepen geworden, in de welcke zy, in tegenwoordigheyt en sonder tegenspreecken van uw Koningl: Majesteyts Gevolmachtigden, hare Stemmen en Sit-plaets hebben gehad, en alsoo alle de Rechten van Immedieteyt genoten; zy hebben tot des Rijckx onkosten hare Lasten opgebracht, en in Processen geen andere Rechtbanck, als die van 't Rijck, erkent; ja uw Koningl: Majesteyt heeft met haer altijt, als onmiddelbare Standen des Rijckx, gehandelt, Verbonden gemaeckt, en in 't Westphaelsse Vredens-Instrument een vrye door-tocht door 't Elzas voor sijne Soldaten, en de demolitie van de Vesting Benfelden, in 't Elzas, benevens de Neutraliteyt der Stad Zabern, bedongen; en als U Koningl: Majesteyt in 't Jaer 1651. den Heer Graef van Harcourt tot Opper-Voogt van Haguenaw heeft gestelt, heeft hy aen den selven schriftelijck [volgens de Bylage, Num. 1.] betuygt, dat alleen 't Landgraefschap in der Elzas, nevens de Schutz-gerechtigheyt over de 10 Rijkx-Steden, die in der Elzas leggen, afgetreden was; en dat hy de voorged. Steden niet voor Onderdanen, maer Rijckx-Standen, soude houden, en aen hun hare Immedieteyten laten; Als in het Jaer 1661, soo langen tijdt na de Westphaelsse Vrede, wegens de meerged. 10 vereenigde Rijckx-Steden, (niet ter oorsaecke van haer Immedieteyten, maer alleen over de formule van den Eed, die, ten opsichte van de Landvoogdy van Haguenau, gedaen soude werden) een nieuwe Questie ontstont, heeft uw Koningl: Majesteyt, door sijn tweede Landvoogt, den Hartogh Mazarini, in presentie van de Koningl: Commissarisen, door een solemneele Eed, [volgens de Bylage, Num. 2.] belooft, dat hy de ged. Rijckx-Steden, tegens alle onbillickheyt en gewelt, soude beschutten, en by alle hare Rechten van Immedieteyt en Privilegien, tegens het Roomsse Rijck, handhaven, oock noyt geen inbreuck daer in soude doen, gelijck sulckx uyt de besworen Reversalien [onder Num. 3.] klaerder blijckt: Als in 't Jaer daer

na van de Kamer tot Metz, en de Vasalen der 3 Bisdommen, Metz, Thoul en Verdun, welcke voor desen onmiddelbare onderworpen Vasalen van 't Rijck zijn geweest, een Proces ontstaen was, zijn beyde Partyen niet alleen, door bemiddeling van sijn Keyserl: Majesteyt en 't Rijck, aen eenige Scheyts-luyden, die van beyde zyden verkosen wierden, gewesen, de welcke 't selve oock ten deele afdeden, maer uw Koningl: Majesteyt heeft oock, door des selfs Gevolmachtigde, Robert van Gravel, op desen Rijckx-dag, den 23, 13 September 1667. gelijck als tot een aenvang van dit Arbitrii, of vrywillig Scheyds-gerecht, (na luyd der Acten) hooglijck betuygt, dat het sijn meening niet en was, dat den Eed van getrouheyt, die hy, uyt kracht van de afgetreden Landvoogdy van Haguenaw aen hem, van de meerged. Steden begeerde, alsso uytgeleyt wiert, dat hier door haer Immedieteyt, 't geen voor haer in 't Munsterse Tractaet uytdruckelijck gereserveert was, op eenigerley maniere geprejudicieert soude werden. Derhalven kan sigh niemant, sonder uw Koningl: Majesteyts rechtvaerdig en billijck gemoet te benadeelen, inbeelden, dat uw Koningl: Majesteyt tegenwoordigh soo wel dese Steden, als de andere Standen in der Elzas, die van 't Landgraefschap in der Elzas, 't welk aen de Kroon Vranckrijk afgetreden is geworden, t'eenemael onderscheyden zijn, en in de overgave, in het Vredens-Instrument, met name zijn uytgenomen, nevens meer andere onmiddelbare Standen des Rijckx, ja oock die geene, welcke, door de Westphaelsse Vrede, en 't Neurenburgse Executions-reces, in haer Landen en Rechten duydelijck zijn herstelt, op pretext, van dese selve Vrede, sig wil toe-eygenen.

Even soo wanckelbaer is oock de tweede gront, welcke van de Vrede-Handeling tot Nimwegen genomen wert; want, gelijck uyt de Actens van de selve bekent is, dat uw Koningl: Majesteyt, tot weder-oprechting van de Vrede met het Rijck, niet anders, als de onderhouding van de Westphaelsse Vrede, begeert, soo hout oock het selve Vredens-Instrument in, dat, behalvens de verwisselingh van de Stadt Fryburg tegens Philipsburg, andersints de Westphaelsse Vrede bekrachtigt werdt.

Het is ons echter niet onbekent, dat van de Gezanten van sijn Keyserl: Majest: gelijck oock van uw Koningl: Majesteyt, meer Articulen zijn voor den dagh gebracht, als 'er namaels in 't Vredens-Instrument zijn gestelt, op welckers pretext uw Koningl: Majesteyt sig meest schijnt te grontvesten, en daer uyt een soo enorme Cessie te verkrijgen; doch de uytlatingh deser Articulen moet niet als een renunciatie of afstant gehouden werden, alschoon uw Koningl: Majesteyt eenige der selver, die van sijn Afgesanten voorgedragen zijn, hoewel zy in 't Vredens-Instrument niet staen, met der daet heeft laten voltrecken. Behalvens, dat de Keyserl: Gezanten het 8. Articul van haer project, waer by de als-doen genoemde strydigheden weder aen 't voor-desen aengenomen Arbitrium verwesen souden werden, niet eer, of op een andere wyse, uytgelaten hebben, als tot dat uw Koningl: Majesteyts Gezanten, welcke doen voorgaven, dat zy van dit Arbitrium geen kennis noch bevel hadden, door de Engelsse Mediateurs [volgens het Protocol-

tocol-Extract, onder Num. 4.] uytdruckelijck lieten verklaren, dat door uw Koningl: Majesteyt niet nieus gesocht wiert, noch eenig ander Recht, als volgens de Westphaelsse Vrede was verkregen, tegens de Standen en Plaetsen, die in 't ged. Articul genoemt wierden, wiert gepretendeert; en dewyl dit nu tot een gront, om de Vrede tot Nimwegen te sluyten, wiert voor uyt geproponeert, soo kon dit Articul wel uytgelaten werden; doch, op dat'er geen indruck gegeven soude werden, dat door dese uytlating eenige renunciatie, of afstant van Rechten, konde volgen, soo hebben de Keyserl: Gezanten, voor 't onderschryven van dese Vrede, in tegenwoordigheyt der Mediateuren, en uw Koningl: Majesteyts Gesanten selfs, soo wel mondelijck als schriftelijck, en tot overvloet door een protestatie, uytdruckelijck bedongen, en oock aenstonts van uw Koningl: Majesteyts Gesanten, na de Ratificatie der Vrede, uyt de naem van 't Rijck, begeert, dat de Plaetsen, die in 't genoemde Articul genaemt wierden, gerestitueert en ingeruymt souden werden, gelijck uyt de Acten blijckt, en het nevens-gaende Verhael van de gantsche Verhandeling, [onder Num. 5.] meerder te kennen geeft, soo dat men niet *sien kan*, uyt wat voor een gront, wegens 't uytlaten van 't ged. Articul, een soo over-groote Cessie, van soo veele en hooge Standen, werdt geëyscht: 't Is oock seecker, dat in 't Vredens-Instrument daer van de minste Letter niet te vinden is; en vermits in alle Rechten bekent is, dat het geene, 't welck voor 't Accoort, en als de saeck noch in sijn geheel staet, tusschen Partyen gesproocken en verhandelt werdt, voor ongesproocken en ongehandelt gehouden moet werden, en derhalven niet daer uyt, of uyt eenige voorgegane Handelingen, maer alleen uyt den inhoud van 't Vredens-Instrument, 't geene in 't selve besloten is, bewesen moet werden, soo is niet meer als billick, dat men sijn toevlucht daer toe neemt; want van sijn Keyserl: Majesteyt en 't Rijck, gelijck oock van uw Koningl: Majesteyt, zijn niet anders als de Vredens-Tractaten, gelijck die in de Exemplaren van de Ratificatie van woort tot woort zijn gestelt, geratificeert. Alsoo nu in 't sluyten van de Vrede tot Nimwegen de Westphaelsse in alle en yder Poincten, behalvens in 't geene, dat door de Nimweegse uytdruckelijck wedersproocken wert, is bevestigt, soo moet de saeck nootsaeckelijck daer op uytkomen, dat een van beyden bewesen werdt, namentlijck, dat of in den Westphaelssen Vrede sulcken Cessie, die men sig aenmatigt, is geschiet, of dat, soo veel dese Cessie betreft, de Westphaelsse Vrede door die van Nimwegen uytdruckelijck iets benomen is; doch dewijl echter in ons Schrijvens, van den 27 July laetstleden, aen uw Koningl: Majesteyt, (diens inhoud wy in alles hier weder herhalen) gelijck oock in dese, soo klaer als de Son, bewesen wert, dat het Rijck niet het geringste van diergelijcke natuur in de Westphaelsse Vrede aen de Kroon Vranckrijck heeft afgestaen, en dat in 't gantsche Nimweegse Vredens-Instrument de minste Letter van diergelijcke Cessie niet te vinden is, veel minder, dat de Westphaelsse Vrede in dit stuck ietwes benomen soude zijn, alsoo aldaer, in 't 27 Articul, met uytdruckelijcke Woorden, gerepeteert wert, dat, uyt kracht van de Westphaelsse Vrede, welcke in yder Poinct, in 't tweede Articul, bekrachtigt wert, alles ter goeder trouwe van beyde

zyden

zyden gereſtitueert en geëvacueert ſoude werden, ja dat oock den Heer Biſſchop van Straetsburg, zijnde een uyt de onmiddelbare Rijckx-Standen in der Elzas, die uw Koningl: Majeſteyt onder ſijn Vrienden en Bondgenoten rekende, op ſijn inſtantig aenhouden, in ſijn vorige ſtant, Rechten, Sitplaets, Stemme, en alle andere dingen, die hy voor ſijn affetting genoten had, is herſtelt, ſoo volgt daer uyt, dat oock de andere, die in deſe ſelve Vrede, met woorden en in der daet, begrepen zijn, een gelijckmatige Reſolutie, Immedieteyt en Rechten behoren te genieten; invoegen het blijckt, dat uw Koningl: Majeſteyt, wegens de gem. gepretendeerde Ceſſie of Afſtant, als welcke noch in de Weſtfaelſſe, noch Nimweegſe Vrede, begrepen is,en derhalven geen gront heeft,een ſeer quade informatie heeft gehad. Wy konnen noch veel minder begrijpen, dat, tot betoning van ged. Ceſſie of Afſtant, in 't aengeroerde Schryvens van uw Koningl: Majeſteyt, de Ratificatie van ſijn Keyſerl: Majeſteyt en 't Rijck aengetogen werdt, alſo in 't Rijckx-beſluyt, en in de Keyſerl: Ratificatie, die ſig uytdruckelijck daer op beroepen, en aen uw Koningl: Majeſteyts Gezanten overgegeven zijn, de boven-ged. proteſtatie en reſervatie van de Keyſerl: Gezanten is gerepeteert.

Evenwel geeft uw Koningl: Majeſteyt, in ſijn Schrijven, den Keyſer en 't Rijck niet onbillijck de eer en roem, dat zy de Vrede, ſoo als die geratificeert geworden is,oprecht en vaſt hebben gehouden; vermits'er dan niemant gevonden is,die aen haer trou en goet geloof, tot waerneming van de ſelve, of aen haer gewilligheyt, tot des ſelfs voltrecking, eenig mancquement heeft gehad, ſoo ſouden oock de klachten, die voor deſen en nu noch in 't Rijck zijn ontſtaen, indien ſulckx door uw Koningl: Majeſteyts Miniſters mede waergenomen was geweeſt, geen plaets gevonden hebben: 't geen uw Koningl: Majeſteyt vorder tot de reviſie van 't geen, 't welck van ſijne Commiſſariſſen tegens de beſwaerde Standen van 't Rijck uytgeſproocken, en met gewapender hant ingenomen is, aenbied, verſtaen wy niet in ſulcker voegen, dat uw Koningl: Majeſteyts wil en meening is, dat hy de Standen des Rijckx voor ſijn Rechtbancken, als dewelcke over de ſelve, gelijck als bekent is, geene Jurisdictie hebben, weder wil beroepen, of ſig te gelijck Rechter en Klager maecken, en de verklaring en uytlegging van 't Weſtphaelſſe Vredens-Inſtrument, met uytſluyting van andere, die daer annex aen zijn, tegens den Vrede ſelfs, ſig alleen wil toeſchryven, maer dat, volgens de rechte billijckheyt en gerechtigheyt van uw Majeſteyt, de ſtrydigheden (gelijck onder verſchillende Partyen gebruyckelijck is, en aen uw Koningl: Majeſteyt voor deſen oock heeft belieft) aen de rechte Scheyts-luyden geweſen ſullen werden, en dat ondertuſſchen de beſwaerde Standen in 't beſit van hare Immedieteyt, Vryheyt en Rechten, waer van zy met gewelt berooft zijn geworden, voor alles, gelijck recht en billijck is, herſtelt ſullen werden. Indien nu uw Koningl: Majeſteyt dit geſint is te doen, gelijck wy van des ſelfs gerechtigheyt, en ſoo dickwils gegeven betuygingen, verhopen, ſal ſijn Keyſerl: Majeſteyt, (na wiens ſin en meening dit opgeſtelt is) nevens het Rijk en de geïntereſſeerde Standen, de aengebodene Conditie te liever aennemen, om dat wy weten, dat haer niet aengenamer noch liever zy, als een beſtandige onder-

hou-

houding des Vredens, en een oprechte Vriendschap met uw Koningl: Majesteyt, de welcke, indien de gront weg-genomen mocht wesen, niet lang soude konnen bestaen, en mogen oock soo veele en machtige Leden des selfs, sonder bederving van 't gantsche Lichaem, daer niet afgesneden werden.

Derhalven versoecken wy uw Koningl: Majesteyt nochmaels behoorlijck en op 't alderinstantigste, dat hy, na sijn rechtvaerdig en billijck gemoet, en soo veel erhaelde contestatien, met achterlating van alle geweltdadigheden, niet alleen de strydigheden, welcke voor desen voor 't toegestane Arbitrium verhandelt zijn, weder aldaer wil verwysen, maer oock de gegraveerde Standen in 't besit van hare Immedieteyt, Vryheyt en Rechten, die zy tot noch (dese tegenwoordige turbatie en inbreuk uytgenomen zijnde) genoten hebben, voor alle dingen wil herstellen, en sigh van alle gewelden, gelijck oock van 't opbouwen der Vestingen, op des Rijckx Gront en Bodem, en alle andere nieuwigheden, onthouden; mitsgaders de Westphaelsse en Nimweegse Vrede in hare waerde ongekrenckt laten, en dat, indien hy noch op andere Standen des Rijckx, die in 't Arbitrium niet begrepen zijn, eenige pretentie mocht hebben, hy 't selve alles (mits dat eerst de Geturbeerde in haer vorige stant geset werden) door een gelijckmatige wegh van Rechten, of het Arbitrium, binnen een bestemde tijt, wil laten afdoen, door 't welcke uw Koningl: Majesteyt aen Godt de Heere niet behaeglijcker, aen sijn Naem niet roemlijcker, en aen de gantsche Christenheyt niet aengenamers kan doen. Vorders beveelen wy uw Koningl: Majesteyt in de bescherminge Godes, en wenschen den selven, uyt gront onses herten, een geluckige Regeering.

Uw Alder-Christelijckste Majesteyts

Onderdanigste

De vergaderde Raden, Bootschappers en Gezanten van de Ceurvorsten en Standen van 't H. Roomsche Rijck.

Regensburg den 7 February 1681.

't Opschrift was:

Aen den Doorluchtigsten, Grootmachtigsten Heer, Heer Lodewijck de XIIII. Koning van Vranckrijck en Navarre, onsen Genadigsten Heer.

BYLAGEN.

[Num. 1.]

Copye van de Brief van den Alder-Christelijckste Koning aen de Heeren van de Magistraet en Senateurs van de Rijckx-Stad . . . . .

Seer lieve en goede Vrienden. Door het Tractaet van Vrede, 't welck geluckig met het Rijck gesloten is, het Landgraefschap van der Elzas, met de pro-

tectie van de 10 Keyserl: Steden, aen ons gecedeert zijnde, soo hebben wy met het Gouvernement van 't ged. Land, en de Bailluagie van Haguenaw, onsen seer lieven en welbeminden Neef Hendrick van Lottharingen, Grave van Harcourt, Groot-Schiltknaep van Vranckrijck, voorsien, als een Persoon, die seer capabel is, om de saken daer omtrent na behoren waer te nemen: Wy hebben U dit door desen Brief wel willen te kennen geven, om dat gy geen swarigheyt soud maken, om hem in die qualiteyt te ontfangen, en hem de selve eeren en deferentien te geven, die gy aen den Aerts-Hartog van Oostenrijck hebt gedaen, doen hy 't Gebied in der Elzas had, onder de Authoriteyt van den Keyser: Wy verseeckeren ons, dat gy een goede Correspondentie met onsen Neef zult onderhouden, als aen de welcke wy ordre hebben gegeven, om U in uw oude Privilegien en Immuniteyten te conserveren. Wy bidden God, seer lieve en goede Vrienden, dat hy U in sijn heylige bewaringe wil nemen. Gedaen tot Parijs, den 27 September 1680.

Geteeckent

LOUYS.

En lager

De Lomenie.

[Num. 2.]

Eed van den Hartogh Mazarini als Groot-Bailliuw.

WY sweeren in de Naem van den Koningh van Vranckrijck en Navarre, en voor ons in 't particulier, gelijck als Groot-Bailliu, dat wy t'eenemael sullen observeren, 't geen onse Reversael-Brieven, die wy seer wel verstaen hebben, inhouden, gelijck als van outs; Soo waerlijck helpt ons Godt, en alle sijn Heyligen.

[Num. 3.]

WY Armand Carel, &c. verklaren, dat, het aen den Koning belieft hebbende, om ons met het Ampt van Groot-Bailliu, of Opper-Landvoogt, van de Provinciale Bailluage van Hagenaw te voorsien, ten eynde de selve te houden, besitten, exercerceren en genieten, met de eeren, preëminentien, emolumenten, &c. gelijck als de voorgaende Groot-Bailliuwen, en bysonderlijck de Paltz-Graven aen den Rijn en de Aerts-Hartogen van Oostenrijck, hebben gehad, wy den corpolen Eed hebben afgeleyt, om te maintineren, gelijck wy door dese tegenwoordige beloven te protegeren en beschermen, op 't beste, als ons mogelijck sal zijn, als Groot-Bailliu, de eerlijcke Provoosten, Burgermeesteren, Raden en Recht-bancken van de Keyserl: Stadt van . . . . behorende tot de Provinciale Bailluage van Haguenaw, tegens alle onrecht, violentien en infractien van haer Rechten, met toesegging, dat wy haer niet sullen troubleren in haer Immediteyten omtrent het Rijck, Vryheden, oude Costumen, Brieven van Gratie en Privilegie, en alle andere, die zy voor desen hebben bekomen, of noch in 't toekomende souden konnen krijgen, indien zy aen de Rechten van den Koning, die door 't Tractaet van Munster zijn afgestaen, niet prejudiciabel zijn, &c.

[Num. 4.]

Extract uyt het Protocol van de Nimweeghse Vrede-Handelinge van de Keyserlijcke Gezanten, den 30 December, Anno 1678.

DE Heeren Fransse Ambassadeurs hebben door den Heer Mediateur Jenkings op 't achtste Articul van 't Keyserlijck project geantwoort: Dat Vranckrijck in dese Plaetsen geen nieuw Recht pretendeert, maer dat hier met het verkregen Recht, by 't Munstersse Tractaet, te vreden is, en dat dit Articul, als men hier dit fondament van de Vrede, (tot Nimwegen) door Gods genade staende gesloten werden, sal maken, gepresupponeert werdt, overtollig te zijn.

[Num. 5.]

Verhael van de Keyserlijcke Ambassadeurs, die tot Nimwegen geweest zijn, over de Vrede-Handelinge aldaer.

Doorluchtigste Keyser, Koning en Heer, Aldergenadigste Heer.

NA dat het uw Keyserlijcke Majesteyt belieft heeft het Antwoort van den Alder-Christelijckste Koningh, den 10 October laetstleden aen de Rijckx-Vergadering tot Regensburg geschreven, ten dien eynde ons te communiceren, op dat wy, tot sijn en de Staten van 't Rijck, meerder informatie souden vertoonen dat geene, dat de Nimweegse Acten en onse Handeling daer in berispen, soo verblijden wy ons bysonderlijk over die vryheyt en glorie, die uw Keyserl: Majesteyts Ministers voornamentlijck altijt overgebleven is, dat zy te gelijck U behagen, en de waerheyt spreecken konnen.

Dit is by-na 't kort begrijp van 't Antwoort van den Alder-Christel: Koningh, dat hem door de Westphaelsse Vrede van 't Rijck wel duydelijck gecedeert is alle dat gene, dat van Vranckrijk in 't Rijck geoccupeert was, en dat, niet-tegenstaende dat van ons, onder pretext van een voor desen aengenaem Arbiterschap, eenige voorname Hooft-stucken van de selve gedebatteert en lang hier en daer geventileert zijn geweest, eyndelijck evenwel, soo om de gerechtigheyt van de saeck, als om de instantien van de Ministers van de Princen van 't Rijck, die de periculen van een grooter quaet door den Oorlogh nader gekomen waren, dat alles van ons afgestaen was; en dat daer door, na dat voornamentlijck door die afstandt de Vrede verkregen, en men door de Vredens-Wetten van Vranckrijck volkomentlijck voldaen was, het te minder met een goede trouwe over-een soude komen, daer alle Nimweegse Acten van 't Rijck geapprobeert zijn, indien men die geene, die de Verschillen, door de Vrede begraven, niet sonder convulsie van deselve, weder soecken op te halen, eenig plaets of gehoor verleende. Vorders, indien eenige Princen of Staten van 't Rijck geloven, dat haer iets anders ontnomen is, als dat door de Westphaelsse Vrede en wettige handeling van Vranckrijck altijt gevindiceert is, dat men als-dan de oversiening van dat geene, dat door de Koninglijcke Commissarisen gepronunciceert is, niet moet weygeren; 't welck alles, niettegen-

K 2 staende

ſtaende het op onware preſuppooſten en beginſelen geheelijck ſteunt, ſoo moeten wy echter niet anders van den Alder-Chriſtel: Koningh dencken, als dat deſelve deſe dingen, om de glorie van ſijn Naem, de heyligheyt van 't publijck Verbond, en de ruſt van de Chriſten Werelt, ſekerlijck niet doen ſoude, indien hy van dit alles, en de waerheyt van de ſaeck ſelf, ten vollen geïnformeert was.

Want voor eerſt; wat de Munſterſſe Vrede aengaet, gelijk in 't Inſtrument van de ſelve van §. *Primo quod ſupremum Dominium* tot §. *Teneatur Rex Chriſtianiſſimus*, ſpeciael en klaer geëxpreſſeert is, wat Vrankrijck door de ſelve eyndelijk is gecedeert, ſoo kan niemant twijffelen, dat ſodanige Ceſſie, tot iets anders, daer in niet uytgedruckt, door eenig Recht geëxtendeert kan werden.

Maer ſoo ver is 't er van daen, dat die Ceſſie, of de Vaſallen van de 3 Bisdommen van Metz, Toul en Verdun, dewelcke buyten haer diſtrict immediatelijck aen 't Rijck ſubject zijn, of 't geheele Elzas begrepen heeft, dat deſelve veel eer tot de Bisdommen en der ſelver diſtrict expres gelimiteert is, ja ſelf in 't gemelde Vredens-Inſtrument niet alleen de meeſte van haer Vaſallen, door toeſtemming van Vranckrijck, in die ſtaet, daer ſy voor den Oorlogh in geweeſt waren, door verſcheyde Articulen ſig gereſtitueert vinden, maer oock dat, behalven de Domeynen en Rechten in der Elzas, van 't Doorluchtige Huys van Ooſtenrijck aen Vranckrijck gecedeert, alle de andere Staten en Domeynen in beyder Elzas, immediatelijck aen 't Roomſſe Rijck ſubject, §. *Teneatur Rex Chriſtianiſſimus*, van de Ceſſie klaer en met namen geëxcipieert zijn, met die expreſſe Wet, dat zy in die Vryheyt en poſſeſſie van Immedieteyt wegens 't Roomſſe Rijck, dewelcke zy wel eer genoten, van Vrankrijk gelaten ſouden werden, als die geen meer Koningl: ſuperioriteyt op haer pretendeerde, maer met die Rechten, die aen 't Huys van Ooſtenrijck ſpecteerden, en aen Vranckrijck gecedeert wierden, te vreden moſt zijn. Deſe ſoo expreſſe Limitatie van de Ceſſie is alſo ſekerlijck openbaer, als'er eenige plaets of gedaente van Vranckrijck overigh kan zijn, dat men de Staten, immediatelijck aen 't Roomſſe Rijck ſubject, waer over men ſoo expres geaccordeert is, dat men haer in haer Immedieteyt wegens het Rijck en in haer Vryheyt ſoude laten, en noyt over haer eenige Koningl: Macht gebruycken, nu eyndelijk van 't Roomſſe Rijck ſoeckt af te ſcheuren: Want waerom ſoude van den Keyſer en 't Rijk, tot conſervatie en Immedieteyt wegens 't Rijck, voor deſelve ſoo ſorgvuldig geſorgt zijn, indien zy door 't gem. Tractaet van 't Rijck onder 't Franſſe Recht ende Gebiedt gebracht waren? Waerom ſoude door kracht van die ſelve Vrede verſcheyde Steden, Kaſteelen en Sterckten, die Vranckrijck nu weder in-neemt, wel eer van hem gereſtitueert en verlaten zijn geweeſt, indien dit alles door deſelve Vrede aen Vranckrijk getransfereert was? Waerom eyndelijck ſoude Vranckrijck de demolitie van de Fortificatien van Benfelden, de Neutraliteyt van de Stadt Zabern, de vrye Doortocht van ſijn Volck, en andere diergelijcke ſaecken, met ſoo veel voorſichtigheyt geſtipuleert hebben, indien den geheelen Elzas aen hem gecedeert was?

Niets contrarieert oock de diſpoſitie van 't ſelve §. *Teneatur Rex Chriſtianiſſimus*, en

en op 't eynde daer by gevoegt de Clausula : *Ita tamen*, Want met het bovenste §. *Primo quod supremum Dominium*, en 't volgende is het Landgraefschap van der Elzas en Zundgauw, te gelijck met de Bailluage van Hagenauw, gelijck het seer Doorl: Huys van Oostenrijck dat beseten had, van den Keyser, 't Rijck, en het Huys van Oostenrijck aen Vranckrijck gecedeert, met dit onderscheyt evenwel, dat al dat geene, dat het Huys van Oostenrijck van den Keyser en 't Rijck, door 't Recht van 't Vasalschap en subjectie, erkent had, met het hoogste en directe Gebied aen Vranckrijck getransmitteert soude werden. Niet onnut voorwaer §. *Teneatur Rex Christianissimus*, waer door Vranckrijck gelast wiert met die Rechten, die tot het Huys van Oostenrijck specteerden, geheelijck te vreden te zijn, waer by dese Clausul gevoegt is, dat, namentlijck door dese Declaratie, niet soude verstaen werden iets ontrocken te zijn van dat Recht van 't opperste Gebied, 't welck den Keyser en 't Rijck op de Oostenrijckse Domeynen, aen Vranckrijck gecedeert, en niet aen 't Huys van Oostenrijk, toequam, en aen Vranckrijk door een hoger Paragraeph getransfereert was.

Den Alder-Christel: Koningh heeft belooft 't gecesseerde van 't Huys van Oostenrijck met 3 Millioenen, Tours-Geldt, op eenigerley manier te compenseren, en te gelijck twee derden deelen van 't vreemt Geldt van de Kamer van Einsesheym op sigh te recipiëren, in welck alles ten minsten eenige mentie van de resterende Staten en de Domeynen, die de Leenen van de drie gecedeerde Bisdommen erkennen, indien der selver Domeynen te gelijck met het Landtgraefschap van der Elzas en de geseyde drie Bisdommen afgestaen waren, gemaeckt soude zijn; noch men moet oock niet meenen, dat dese alle, voornamentlijck sonder eenige compensatie of mentie van haer, in soo een wonderlijcke vervremdinge, stilswijgent toegestaen souden zijn, of dat men in het Accoort maecken, sulckx de Fortuyn en Conditie van soo veel immediate Rijckx-Staten, geacht soude hebben.

Daer by komt voornamentlijck, dat de Ambassadeurs en Gezanten, soo van U Keyserl: Majesteyt als 't Rijck, tot de Westphaelsse Tractaten, niet alleen dickwils, in presentie van de Mediateurs, so aen de Fransse als Sweedse Ambassadeurs, maer oock uyt de naem van dit geheele Rijck, om alle ambiguiteyt weg te nemen, op den 29 September 1648, St. N. (en dien-volgens oock voor dat de Vrede ondertekent was) door een Brief aen den Alder-Christel: Koning geschreven, en door een onveranderlijcke Declaratie (gelijck zy die noemden) solemnelijck geprotesteert hebben, dat noch het Keyserlijcke Ambassaetschap, noch zy, door de Cessie van het Landgraefschap van der Elzas, te gelijck met Zundgauw en de Bailluage van Hagenau, nevens de drie Bisdommen en der selver Districten, meer Recht aen Vranckrijck transfereren konden noch wilden, als 't geene het Doorl: Huys van Oostenrijck wel eer toe-gekomen had, en 't geen de Bisschoppen in de voorseyde Bisdommen beseten hadden: Want het kan niet bestaen, dat door haer Bisdommen van haer ontnomen kan werden dat geene, dat zy niet door ontfanging, noch door ontleeninge, maer door haer Recht behouden.

Met dese meening is de Vrede geslooten, en anders is'er niet van de Accoordmakers verstaen, gelijck uyt het Neurenbergs Executions-Tractaet van de Munsterse Vrede klaerlijck blijckt, dat van Vranckrijck, door kracht van de executie van de gem. Vrede, de meeste Plaetsen in der Elzas, ja self van de 10 vereenigde Elzasse Steden, behalven de twee Hagenau en Landau, alle de andere, die hy nu occupeert, als met namen, Gersmersheim, Madeburg, Alzey, Dachstein, Mompelgard, &c. aen 't Rijck gerestitueert zijn.

Het is al te frivool, 't welck wy onlangs verstaen hebben, dat van eenige Fransse Ministers hier tegens ingebracht wert, namentlijck, dat Vranckrijck op die tijdt, als men over de executie van de Westphaelsse Vrede gehandelt heeft, meest door civile Tweedracht geturbeert is geweest: De oprechtigheyt van de Verbonden moet voorwaer grooter zijn, als datze door sulcke gesochte Redenen verswackt werde: 't Neurenbergs Reces is soo wel van sijn Alder-Christel: Ma. esteyt geratificeert, als de Munsterse Vrede self; en gelijck Vranckrijck niet begeerde, dat hem, het geene hy hier door verkregen had, uyt dien hoofde, dat het Rijck, ten tijde van de Handelinge en gesloten Westphaelsse Vrede, door inwendige Tweedracht gesepareert was, ontrocken soude werden, alsoo is 't voorwaer oock onnut, dat, tot bespotting van 't Neurenbergs Executions-Reces van de Nimweegse Vrede, de Burgerlijcke Oorlogen van Vranckrijck voorgewent werden.

En voorwaer Vranckrijck heeft niets van dat geene, dat hy nu op een nieu invadeert en occupeert, door de Westphaelsse Vrede voor desen gepretendeert, ja hy heeft self met die selve Staten van 't Rijck, die hy nu tôt Subjectie en Homagie dwingt, oock na de gesooten Munsterse Vrede, bereyts dertigh en meer Jaren gehandelt, en de selve zijn, sonder dat haer oyt die possessie benomen is, tot de Rijckx-Vergaderingen geroepen, en hebben in de selve altijdt, in presentie van den Franssen Plenipotentiaris, sonder dat hy daer iets tegen seyde, het Recht van Stemming en Sittinge genooten, in de Rijckx-Collecte gecontribueert, en in Twist-saecken geen als des Rijckx-Rechtbancken erkent; en als in 't Jaer 1661, zijnde soo veel Jaren na de Westphaelsse Vrede, door de 10 vereenigde Elzasse Steden, niet over de staet van de Immediteyt, maer alleen over de form van den Eed, wegens de Bailluage van Hagenau, te doen, en daer na 't volgende Jaer op 't Stadhuys van Metz door de Vasallen van de drie boven-gem. Bisdommen, aen 't Rijck immediatelijck subject, eenig Verschil gemoveert wierdt, soo is 't selve niet alleen door tusschen-komen van den Keyser en 't Rijck aen Arbiters, uyt het selve Rijck van beyde zyden geëligeert, geremitteert en van haer ten deele gedecideert, maer den Alder-Christel: Koning heeft oock self in 't begin van dat Arbiterschap door sijn Plenipotentiaris, den Heer de Gravel, in de volle Rijckx-Vergadering tot Regensburg den 23 September 1667, St N., verklaert, dat het sijn Koningl: Majesteyts intentie niet was, dat den Eed van getrouwigheyt, dewelcke hy door kracht van de Bailluage van Hagenau, aen hem gecedeert, van de gemelde Steden exigeert, soo geëxpliceert werde, dat dat oock tot de Immedieteyt, dewelke door 't Munsterse Tractaet die Steden wel expres behouden hadden, geëxten-

tendeert soude werden; En dat den Hr. de Gravel ook vorders selver, door de naektheyt van de saek overtuygt, verstandelijk erkent heeft, want dat'er geen andere Domeynen onder de Cessie van 't Landtgraefschap van der Elzas konnen verstaen werden, als die het Huys van Oostenrijck gehad heeft, is uyt sijn meening aen sijn Koning, den 25 Augusti 1661 overgesonden, en onlangs onder andere Registers van hem tot Trier gevonden, klaer te sien.

Maer het wonderlijckste van allen is, dat oock die Staten van 't Rijck, die niet alleen door toestemming maer oock suffragatie van de Franssen, met namen en expres door de Westphaelsse Vrede, in haer Domeynen en territoriale Rechten, de welcke zy voor den Oorlogh genoten hebben, gerestitueert zijn, de selve alle, en self van die geene, die noch de Leenen van de Bisdommen erkennen, noch in der Elzas gelegen zijn, nu van de gem. Franssen, onder pretext van de selve Vrede, ontnomen werden: Als by exempel den Doorl: Ceurvorst Palatijn, den Bisschop van Spiers, te gelijck met de Præfecturen van Weyssenheym, aen hem al eenige Eeuwen geïncorporeert zijnde, de geïncorporeerde Abdy van Prume, de Graven van de Paltz, Tweebrugge, en Veldens, de Marck-Graven van Baden, den Hartog van Wurtenberg, Mompelgard, de Prins van Salms, en de andere Rhijn-Graven, de Graven van Nassauw, Hanauw, Lechningauw, Zaarburg, en meer andere, welcke alle de Westphaelsse Vrede in die staet, waer in zy voor den Oorlog geweest waren, met uytgedruckte Paragraphen, doch voornamentlijck door suffragatie van Vranckrijck, herstelt heeft, en de welcke hy alle het selve, onder pretext van de gem. Vrede, weder ontneemt. 't Welck van ons breder, als onse Institutie specteerde, en meest om die oorsaek gerepeteert en gededuceert is, 't geen oock uyt de Tabellen van de Nimweegse Vrede blijckt, dat, daer de Munsterse niet anders als woordelijck, alleen de commutatie van Fryburgh met Philipsburg geëxcipieert, geïnsereert was, in alles en elck bysonder voornamentlijck geconfirmeert en gedemonstreert is, dat het daer soo ver af is, dat door de Munsterse Vrede aen Vranckrijck iets van dat geene, dat hy nu onlangs geïnvadeert heeft, gecedeert is; dat het meeste van 't gecedeerde, veel met namen uytgesondert, die Heeren, die hy nu 't selve ontneemt, als doen door kracht van de selve Vrede van Vranckrijck gerestitueert, veele van Vranckrijck self, door kracht van de executie van de selve Vrede, aen 't Rijck wedergegeven, en alles, tot de laetste mouvementen van 't Rijck, geconserveert is; en by gevolg is 't seer evident, dat het ydel is, dat men nu eyndelijck, om 't selve van 't Rijck weder af te scheuren, hulp en pretext van de Nimweegse Tractaten neemt.

Want gelijck van de Fransse Ambassadeurs, (als de Acten op der selver Propositien den 3 Maert 1677, en 15 April respective 1678, ons door de Mediateurs gecommuniceert, om op alle manier de restitutie van de Westphaelsse Vrede met het Rijck staende gerestabileert te werden, sonder eenige andere Declaratie of Immutatie van de selve, als ons de keur van Fryburg of Philipsburgh overgelaten soude werden, getuygen,) versocht, en niet anders in de geproponeerde Vredens-Articulen van den 24 November 1678 geïnsereert is, soo is daer na de Vrede sonder iets anders aengegaen en gesloten.

Wy

Wy loochenen niet, dat van ons ſoo wel,als van de Franſſe Ambaſſadeurs, in de projecten, den 24 November en 6 December 1678, reſpective aen de Mediateurs geëxhibeert, meer Articulen geproponeert zijn, als daer na in 't Vredens-Inſtrument geïnſereert zijn, maer geen van beyde de Partyen heeft doen gedacht, dat die emiſſie daer na als een Renunciatie geacht ſoude werden, gelijck Vranckrijck het 3 Articul van 't gem. ſijn project, en eenige andere by gedane, die hy den 15 December 1678 geëxhibeert heeft, ſuſtineert te zijn, want alhoewel geen van deſelve daer na in 't Vredens-Inſtrument geïnſereert zijn, ſoo zijn zy echter door haer eygen Authoriteyt en kracht geëxecuteert.

En voorwaer daer werdt veel gehandelt, dat niet geperfecteert wert, en het ſelve is by alle Volckeren gebruyckelijck, en expres door de Mediateurs, tuſſchen ons en de Franſſe Ambaſſadeurs, gelijck de Protocol klaer toont, geaccordeert, dat het geene door Handelaers voor de volkomen perfectie geſeyt was, voor niet geſeyt, en dat gedaen was, voor niet gedaen ſoude geacht werden.

Wy hadden in ons project onder anderen geïnſereert het Articul, om de Controverſien tot een aengenaem Arbiterſchap te voren te remitteren, aen de reden en gerepeteerde conteſtatien van den Alder-Chriſtel: Koning door een van de Ceurvorſten, ſoo in het Hof van Uw Keyſerl: Majeſteyt, als in de publijcke Rijckx-Vergaderingen tot Regensburg conform; 't welck wy niet anders of niet eer 't ſelve geomitteert hebben, voor dat de Franſſe Gezanten, dewelcke bereyts al geſeyt hadden, over ſulx niet geïnformeert en geïnſtrueert te zijn, door de Mediatie van Engelant, den 30 December 1678, expres verklaert hadden, dat haer Koning geen ander of meer Recht op die Staten of Plaetſen,die in 't achtſte Articul van ons project geëxpreſſeert zijn, pretenderen ſoude, als dat hy door de Munſterſſe Vrede verkregen had, en derhalven dit Articul konde uytgelaten werden, als men dit, om een fondament van de Nimweegſe Vrede te maken, præſupponeerde.

Niemant heeft voorwaer in dien tijt gedacht, dat, door de emiſſie van dat Articul, ons project, van 't renoveren van de Arbitratie en 't Recht daer door, door de Partyen geſocht, gerenuncieert ſoude werden, veel min, dat ſoo veel en verſcheyde immediate Staten en Landen, Territorien en Rechten, door de Weſtphaelſſe Vrede, en daer na altijdt in 't geheel van 't Rijck ſoo ſorgvuldig geconſerveert, met een ſlag aen Vranckrijck getransfereert ſouden werden: Wy hebben voorwaer die gedachten noch macht gehad, noch wy zijn ſoo milt niet voor een ander met ons ſelf te vergeten, dat wy dat geene, dat van de Franſſe Ambaſſadeurs noyt is geëyſcht, gelijck oock uyt de voorſeyde Acten blijckt, ſonder ordre van Uw Keyſerl: Majeſteyt, ſonder voorweten van 't Rijck, en ſonder Conſent van de geïntereſſeerde Staten, vrywillig ſouden afgeſtaen hebben.

De Franſſe Ambaſſadeurs ſouden voorwaer niet genegligeert hebben, indien de uytlating van het bovenſtaende, of oock een ander Articul, in plaets van Renunciatie, gehouden of geaccepteert was, om ten minſten eenig teecken van ſodanige Renunciatie, in het Vredens-Inſtrument, over te laten, in te voegen, alſo in 't ſelve geſorgt is voor een ſeer nauwe en nette expreſſie van veel geringer ſaken, ja

ja self van de minste woorden, want het soude immers onnut zijn, soo lang en soo sorgvuldig over een seecker Formulier van Accoort te handelen, indien men, als 't selve volbracht was, tot de eerste projecten van beyde de zyden, en verscheyde onder het handelen over en weer geproponeerde of geomitteerde saecken, de meesten tijdt onseecker, komen most: En voorwaer dat niet, maer de Vredens-Tabellen self, die van Uw Keyserl: Majesteyt en 't Rijck, gelijck oock mede van den Alder-Christel: Koning, door de exemplaren van Ratificatie hier en daer geinsereert en geratificeert zijn, zijn voor de nakomeling, die alle het andere niet weet, tot een Verbont en Regel: maer nu, also door het tweede Articul van het Instrument van de Nimweegse Vrede-handeling simpelijck de Munsterse Vrede in alles, in 't geheel en elck bysonder, geconfirmeert is, als daer deselve wel expres ('t welck wel genoteert moet werden) door het Instrument van de Nimweegse Vrede vermindert is, soo werdt echter diergelijcke vermindering of verandering, hoedanig deselve zy, over dat geene, daer de Questie over is, in 't geheele Instrument van de Nimweegse Vrede niet also geëxpresseert gevonden, gelijck nader in 't 27 Articul van 't selve wederom met klare Woorden alleenlijck herhaelt wert, dat wegens de Westphaelsse Vrede, in alles in 't tweede Articul geconfirmeert, van beyde kanten alles ter goeder trouwe gerestitueert en geëvacueert most werden, so is 't openbaer genoeg, dat daer van geen andere Desistentie, Renunciatie of Cessie, hoedanig de selve zy, voornamentlijck van sulck een enorme, niet gedacht is, maer, op dat'er geen twijffelachtigheyt mocht overig zijn, soo hebben wy met expresse woorden aen de Fransse Ambassadeurs, en op de beschreve Handelingen van de Ambassadeurs, twee dagen voor de Vrede ondertekent was, solemnelijck geprotesteert, dat door de boven-gem: omissie van dat Articul, in ons project tot renovatie van de Arbitratie geïnsereert, in 't minste niet van de Rechten van 't Rijck vermindert, maer veel eer, dat de selve in de Munsterse Vrede, op het eenige steunsel van de Nimweegse gefondeert zijnde, geïnvioleert en geconserveert sullen werden.

Dese protestatie self (met welcke de Vrede gesloten en ondertekent is, na dat desen in de Declaratie van 't Rijck, door dewelcke Uw Keyserl: Majesteyt van de Staten van 't Rijck versocht is, uyt sijn en des Rijckx naem de Vrede te ratificeren, niet alleen met expresse Woorden gerepeteert is, maer oock de Ratificatie van Uw Keyserl: Majesteyt, daer na gevolgt, sig verder hier aen refereert, welcke te gelijk met die van de Fransse Ambassadeurs door ons den 19 April 1679 overgegeven is, en met een Exemplaer van de Ratificatie van sijn Alder-Christel: Koningl: Majesteyt) doet aen ons blijken, dat op dit Fondament de uytlating van dit of een ander Articul, als een Renunciatie of schadelijcke afstant, kan gehouden werden.

Hier by komt, dat de designatie, van 't gene Vranckrijck cederen most, den 12 Juny 1679, van ons aen de Fransse Ambassadeurs geëxhibeert, klaerlijck toont, dat'er geen intentie geweest is, dat dat geene door de Vrede aen Vranckrijck gecedeert soude werden, dat even door ons expres door kracht van de Vrede geëyscht was. En alhoewel in het Executions-Reces dit alles niet specialijck geïnsereert is, daer-

daerom, om dat de Fransse Ambassadeurs seyden van alles soo specialijk niet geïnformeert te zijn, soo is 'er echter expres geaccordeert, dat van Vranckrijck aen 't Rijck generael alles gerestitueert most werden, dat hem door de Munsterse en Nimweegse Vrede niet toe-quam, na dat bereyts van te vooren door beyderzyds Mediatien een expresse reservatie gemaeckt was, dat wy van de geseyde gespecificeerde designatie, van 't gene gerestitueert most werden, soo weynig desisteerden, dat wy begeerden, dat het Kasteel van Wassenheym, tot de Stad Straetsburg horende, daer by gevoegt soude werden.

Soo ver is 't daer van daen, dat de Fransse Ambassadeurs iets hier tegen geseyt hebben, dat sy in 't nu meermael gem. Executions-reces eerste Articul, onder die Plaetsen van 't Rijck, uyt de welcke gestipuleert is, dat Uw Keyserlijke Majesteyt sijn Troupen soude doen vertrecken, twee self uyt de vereenigde Rijckx-Steden in der Elzas, namentlijck, Landauw en Kroon-Weissenberg, expres gerecenseert hebben, en derhalven oock erkent, dat de selve aen 't Rijck toebehoorden; ja zy hebben oock den Bisschop van Straetsburg, over welckers Territorien de superioriteyt Vranckrijck sig nu niet minder als over die van andere Staten van der Elzas aenmatigt, door het Nimweegse Tractaet, niet als een Onderdaen van Vranckrijck, maer als een Vriendt en Geconfœdereerde, de welcke, als een immediate Prins des Rijckx, te gelijk met de Sitting en Stemming in 't Rijck, oock het Recht van alliëren toe-quam, op den 23 Augusti 1677 door beyderzyds Mediatie verklaert, en daer door hebben zy, op dat des selfs Minister tot de Vredens-Tractaten onder de Geconfœdereerde van Vranckrijck geadmitteert mochte werden, seer instantelijck versocht; en daer na is oock in de Vrede self veraccordeert, dat de ged. Bisschop van Straetsburg, te gelijk met sijn Broeder en Neef, in haer oude Staten, Rechten, Sessien, Stemmingen, Leen-Goederen en Onder-Leen-Goederen, en alle anderen, hoedanige deselve mogen zijn, de welcke zy voor de verlating genoten hadden, niettegenstaende, maer gequiteert zijnde alle Acten, Contracten en Decreten, die daer tegen genomen mochten zijn geweest, volkomentlijck gerestitueert souden werden.

En daer door hebben de Koningl: Judicia van de Kroon van Vranckrijck, over dit en alle het andere, 't welke het selve besloten had met een vercierde schijn van 't Recht van Metz en Brisac toe te schrijven, beter geacht het gepretendeerde Fondament van haer Sententien op de Westphaelsse als op de Nimweegse Vrede, of aen ons geïmputeerde Renunciatie, te doen steunen, niettegenstaende het laetste meerder als het eerste moet behouden werden.

Vorders het geen in de Brieven van den Alder-Christel: Koning gevoegt werdt, dat wy tot die Renunciatie door de instantien van de Ministers van de Princen van 't Rijck, dewelcke de periculen van den Oorlog wat meerder gedrongen hadden, voornamentlijck gepermoveert zijn geweest, steunt voorwaer op geen grooter Fondament als de Renunciatie self, want geen van de Princen of haer Ministers, hoewel zy de Vrede sochten, hebben, onder de naem en pretext van Vrede, begeert een Oorlog, voor alle anderen schadelijck aen 't Rijck, en wy, indien zy 't

al

al versocht hadden, wisten wel, dat ons geen andere Beveelen, als die van Uw Keyserl: Majesteyt, tot nut van 't geheele Rijck gedirigeert, in 't Tractaet tot een Regel en richtsnoer geproponeert waren.

Wy roeren nu niet aen het geene in het eynde van de Brief van den Alder-Christel: Koning, om een oversiening toe te staen, gevoegt werdt, want het Rijck, noch de immediate Staten van 't selve, zijn soo slecht niet, dat zy meer de Jurisdictie van die geene, die de Alder-Christel: Koningh tot sodanige revisie deputeren soude, als die van Metz en Brisac toe souden staen, of dat zy van dese favorabelder Pronunciatie als van de andere sig beloven konnen, want zy sullen beyde boven alle reden even veel in 't decideren van de saeck voor haer Heer doen.

Eyndelijck kan voor een Fondament, na soo veel en soo groote Contraventien van de Staten van 't Rijck, (aen den Alder-Christel: Koning klaerlijck geproponeert, en van de kant van Vranckrijck bedreven, daer in de Brief van sijn Koningl: Majesteyt geaffirmeert wert, dat al de Vredens-Tractaten van de kant van Vranckrijck in alles voldaen zijn,) voorwaer niets meer vertoont werden, als waer op dat steunt dat wy in 't selve berispen.

Welckers contrarie, nadien 't uyt het voortgebrachte ende Registers van onse Relatien van Nimwegen gesonden, en door de Vredens-Tabellen self, als mede door de evidentie van de saeck en de Handelingen, openbaer is, soo zijn wy te vreden, dat wy het bevel van Uw Keyserl: Majesteyt voldaen hebben, en wy laten het overige, om de swarigheyt van de saeck te verminderen, met recht aen de Staten van 't Rijck, en voor de rest, dat noch overig is, bevelen wy ons met de submissie, devotie en dienst, in der eeuwigheyt aen Uw Keyserl: Majesteyt.

Uw Keyserlijcke en Koninglijcke Majesteyt.

't Geen in dese Missive werdt geseyt / dat den Koningh van Vranckrijck aenbieding hadde gedaen / om dese Differenten door eenige Gedeputeerden / van wederzijden te noemen / af te doen / bestont hier in / dat den Grave van Mansvelt / Ambassadeur van sijn Keyserl: Majesteyt tot Parijs / na lange aenhoudingen / wegens dese saeck / had verkregen / dat 'er eenige Conferentien over dese pretentien gehouden souden werden / gelijck sulckx uyt de navolgende Propositie / die den Keyserl: Commissaris op de Rijckx-Vergadering tot Regensburg dede / en die wy hier in lassen / om de saeck ten vollen uyt te drucken / blijckt :

DEn Hoog-aensienlijken principalen Commissaris, den Hoogwaerdigen Vorst en Heer, Heer Marquard, Bisschop, &c. Gevolmachtigde van sijn Roomsse Keyserl: Majesteyt, onsen aldergenadigsten Keyser en Heer, tot de tegenwoordige Rijckx-dag, kan aen de voortreffelijcke Raden, Bootschappers en Gesanten van de Ceurvorsten, Vorsten en Standen, die alhier vergadert zijn, niet onthouden, dat sijn alder-hoogst-ged. Keyserl: Majesteyt van den Heer Grave van Mansvelt,

velt, sijn Gesant aen 't Koningl: Fransse Hof, onder dato van den 8 en 11 van de voorleden Maent January, advys heeft gekregen, dat hy in sijn laetste private Audientie, over de Contraventien van de Vrede, van den Koningh van Vranckrijck een verklaringe hadde gekregen, en dat den 7 der selver Maent den Heer Minister Colbert de Croissy, die tot de uytheemsse saecken gedeputeert is, hem had geseyt, dat sijn Koningl: Majesteyt op het voorgebrachte in de laetste Audientie een sonderlinge reflectie hadde gemaeckt, en dat hy niet meer ter herten nam, als een oprechte Vrund en Nabuurschap aen sijn Keyserl: Majesteyt met der daet te betuygen, tot welckers verseeckering hy Koning overbodig was eenige Gedeputeerden te noemen, en de selve in een van de Steden van 't Roomsse Rijck, 't ware dan Spiers, Wormbs, Mentz of Franckfort, soo als men met malkander best soude konnen accorderen, te senden, als de welcke Volmacht souden hebben, om met die van den Keyser over alle de overgeblevene strydigheden te handelen en accorderen. En als hy Heer Grave van Mansfelt hier op vraegde, of dese Deputatie alleen op de Grensscheyding van 't Brisgauw ('t geen ter selver Plaets met kleyne moeyten konde geschieden) aengesien was, of dat aldaer de Rijckx-Standen en Steden, die in der Elzas gelegen zijn, gelijck oock de Gravamina van de gepretendeerde Leen-Luyden, onder de Bisdommen Metz, Toul en Verdun, afgehandelt souden werden, soo heeft gem. Minister daer op geantwoort, dat het de meening van sijn Koning was, om de Nimweegse Vrede aldaer in alle Puncten op een vasten voet te stellen, en tot een bestandige rust te brengen: doch wanneer meerged. Heer Grave van Mansfelt hier op verders seyde, dat hy geensints twijffelde, of des Konings intentie was ten dien eynde mede, dat de nodige Preliminaria tot sulcke Tractaten souden vervult werden; dat de voorn. Standen en Leen-Luyden van haer opgedrongen Eed ontslagen; en dat aen de twee opgerechte Kamers van Reunion, &c. tot Brisack en Metz, en alle andere Civile en Militaire Officiers, alle Acten van Heerschappye, en andere dadelijckheden, verboden souden werden, soo heeft ged. Minister Colbert daer op geantwoort, dat hy dien-aengaende geen bevel hadde, doch daer over sig soude verklaren; en als hy Heer Grave van Mansfelt hem daer op verder de billijckheyt van dese sijne begeerte voorstelde, heeft gem. Minister geseyt, dat hy van meeninge was, dat den Koning daer over geen bedencken soude nemen, om aen beyde de voorged. Kamers te beveelen, dat zy van den dag van dese t'Samenkomst, tot het eynde der selver, met haer reünie souden ophouden.

Verders bericht hy Heer Grave nochmaels, van den 11 der selver Maent, dat meergem. Minister hem op de boven-geseyde Vragen (na dat hy die aen sijn Koning voor gehouden had) in des selfs Naem wederom had verklaert, namentlijk, dat, voor soo veel als de aengebodene verklaring belangde, sijn Koningl: Majest: in dese meening bleef; dat 1. de selve in een van de boven-genoemde Steden gehouden, en daer alle de overgebleven strydigheden, en die na de Nimweegse Vrede ontstaen waren, ge-esplaneert souden werden; 2. dat in het opschorten en nalaten van den gedanen Eed sijn Koningl: Majesteyt niet konde bewilligen, alsoo hy meen-

meende; dat fulcx uyt rechtswegen aen hem was geschiet; doch dat hy ten 3. overbodig was, om, van den eersten dag deser Vergadering, alles by beyde Kameren tot Brisac en Metz in de staet, daer het in was, te laten blyven, en met alderhande nieuwe reünien, soo als die de naem mochten hebben, op te houden; 4. dat het oock aen sijn Keyserl: Majesteyt soude staen, om sig hier over ten eersten te determineren, en dat hy Heer Grave hem van 't getal der Gevolmachtigden en de Plaets en tijdt soude instruëren, of dat hy selfs, wegens de geen, die derwaerts gesonden souden werden, met Monsr. Colbert de Croissy soude mogen handelen; en ten 5. dat de Koningl: Gedeputeerden, die bevel souden ontfangen, dat zy niets by haer souden ophouden, in 2 a 3 Maenden, wegens dese saeck, tot beyderzyds genoegen, souden konnen voortkomen.

Vermits nu uyt het selve schijnt te blijcken, als of sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijck, wegens de bevestiging van de Vrede, met sijn Keyserl: Majesteyt nader wilde accorderen, soo neemt de selve echter in achting, dat in dit gewichtige werck het H. Roomsse Rijck en Duytse Natie, so wel in 't generael als particulier, en de Ceurvorsten en Standen, wegens haer eygen Landt en Onderdanen, voornamentlijck zijn geïnteresseert; en derhalven heeft sijn Keyserl: Majesteyt my aenbevolen, om dese aenbieding van sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijck aen de Ceurvorsten, Vorsten en Standen ten dien eynde voor te dragen, op dat zy niet alleen haer gedachten over dese aengebodene versameling souden laten gaen, maer oock beraetslagen, wie in soodanigen geval daer toe gecommitteert soude werden; gelijck oock waer, wanneer, en op wat wyse dese saeck aengegaen en volvoert soude konnen werden, ten eynde sijn Keyserl: Majesteyt daer in verders konde voorsien, en aen sijn Gezant aen 't Fransse Hof ordres affenden, waer na hy sig in dese saeck konde schicken, &c. Regensburg den 3 February 1681.

Geteeckent

(L.S.) MARQUARD.

Eer over dese saeck noch een uytspraeck geschiede / bleven de Fransse Troupen in der Elzas de Plaetsen / die zy daer in bezit hadden / fortificeren / en met Volck gedurig versterchen / soo dat veele meenden / dat de Franssen door dese presentatie maer alleen tijdt sochten te winnen / om zigh daer te Lande in goet postuur te stellen / en dan op 't onvoorsienst het Rijck eenige afbreuck te doen / terwijl men over 't ander soude delibereren; doch men heeft echter gesien / dat Vranckrijck in 't Voor-Jaer aldaer niets heeft ondernomen / als alleen / dat men van die kant eenige pretentien op Creutznach en andere Plaetsen maeckten / welcke (also den Ceurvorst Palatijn / die Creutznach toequam / 't selve niet wilde overgeven) van geen gevolg zijn geweest.

Voor dat wy verder met dese Fransse presentatie van Handeling voortgaen / moeten wy den Brief / die den Koningh van Engelant al in 't voorleden Jaer aen de Rijckx-Vergadering tot Regensburg / tot Antwoort op de gene / die aen hem

hem den 27 July gesonden was / hier in lassen; de selve bestondt in de volgende Woorden.

Brief van den Koningh van Engelandt aen de Rijckx-Vergaderinge tot Regensburgh.

Aen de Doorluchtigste, Hoogwaerdigste en Hoog-Geboorne Heeren Ceurvorsten, Vorsten en Standen des H. Roomssen Rijckx, en der selver Raden, Bootschappers en Gesanten, die tegenwoordig op den Rijckx-dag tot Regensburgh vergadert zijn, onse respective lieve Vrienden en Bontgenoten, zalut:

DOORLUCHTIGSTE, &c.

UWe Missive van den 27 July laetstleden, die gy van den Rijckx-dagh tot Regensburg aen ons hebt gesonden, en in de welcke gy te kennen geeft, dat het H. Roomsse Rijck onse Mediatie in danck heeft aengenomen, en derhalven voor nodig geacht heeft, ons vriendelijck te bedancken, dewyl door de Vrede van Nimwegen de Algemeene rust (daer wy doen ten hoogsten na trachteden, en ons altijt sullen laten aengelegen zijn) in Europa weder opgerecht is geworden, is ons seer lief en aengenaem geweest: Wy verstaen echter seer ongaerne, dat over de selve Vrede veele misverstanden niet lang hier na ontstaen zijn, en noch dagelijcx ontstaen, 't welck ons te meerder ter herten gaet, om dat wy vernemen, dat men sig op sommige Plaetsen van gewelt niet heeft onthouden, maer daer in voortgegaen is, daer ons ten vollen is bekent, dat van dit Tractaet (waer door de Westphaelsse Vrede weder vernieuwt en bekrachtigt werdt) niets kan afgegaen werden, ten zy de Bezitters in haer Recht werden benadeelt, en de Limiten, die door den Westphaelsse Vrede gestelt zijn, overhoop geworpen werden; waer uyt dan onwederspreeckelijck moet volgen, dat hier door een gedurige twist en strijt door 't gantse Roomsse Rijck soude ontstaen.

Dewyl het dan, in dese gelegentheyt van saken, aen U Ld: voor goet geoordeelt is, om onse dienst te gebruyken, en ons daer toe uyt de naem van 't gantse Roomsse Rijck te versoecken, soo nemen wy dit versoeck gaerne en gewillig aen, en sullen alle vlijt aenwenden, dat aen ons, tot volvoering van een soo billijck en behoorlijk versoeck, niets ontbreeckt, vermits tusschen ons en onse Koningl: Voorvaderen altijt een seer nauwe Vriendschap met het H. Roomsse Rijck onderhouden is geworden, vermits wy met de meeste Ceurvorsten en Standen in een bysonder Verwandschap staen, en oock eensdeels door Bloede, en anderdeels door Swagerschap, en oude Verbonden, die met ons Koningl: Huys gemaeckt zijn, gelijck oock door eenderley Belydenis des Geloofs van sommige, doch van alle in 't generael door een Algemeene bant, daer toe genegen zijn: want gelijck een yder daer aen gelegen is, dat de Algemeene, en nu tegenwoordigh opgerechte Vrede, door een nieuwe tweedracht niet gekrenckt, noch door de inbreuck van de Nimweegse Vrede, als waer door de laetste Oorlogen en oneenigheden zijn bygeleyt,

geleyt, en de Westphaelsse Vrede vernieut is geworden, benadeelt mag werden, so sullen wy niet alleen hier toe, maer oock tot de Guarantie van de Vrede, die tusschen het Rijck en de Kroon Vranckrijck gesllooten is, indien wy behoorlijck daer toe versocht werden, ons devoir aenwenden; dewyl wy ons altijdt sullen appliqueren, om met also grooten yver, als wy tot vereeniging der Partyen, waer in wy ons tot een Middelaer hebben laten gebruycken, hebben aengewent, de Vrede, die nu gesloten is, te behouden en handhaven.

Wat vorders onse intercessie by onsen lieven Broeder den Alder-Christel: Koning belangt, soo hebben wy de selve bereyts voor den Ceurvorst Palatijn, onsen seer lieven Neve, (doen hy noch leefde) wegens eenige beswaringen, waer over hy aen ons klaegde, met behoorlijcken ernst in 't werck gestelt; en wy sullen oock, als de saeck versocht werdt, sulckx met de beswaringen en Gravamina van andere Ceurvorsten en Standen, dewelke in een bysonder Verhael, in 't afgegane Schrijvens van U Ld: vermelt werden, mede waer nemen; doch op dat wy onse moeyte op een sekerder en duydelijcker kennisse van de particuliere saken, als men door blote vertellingen, en schriftelijcke berichten, die de saeck soo nau niet verhalen, kan hebben, mogen grondvesten, zijn wy gesint een ervaren en bequaem Persoon aen eenige Ceur- en Vorsten, en voornamentlijck de gene, die sig wegens de Fransse Pretentien, over de Grensen, (welcke voor desen misschien niet genoeg gelimiteert zijn) meest beswaert vinden, af te senden, op dat die sig van de eygentlijcke beschapentheyt der saecken vlytig sal informeren, en ons van den oorsprong en toestant der strydigheden aen den Rijn een volkomen bericht geven, gelijck oock bequame middelen en wegen voorslaen, hoedanigh de selve op het gevoeglijckste konnen bygeleyt werden, invoegen ons daer door gelegentheyt gegeven sal werden, om onse dienst met te grooter nadruck en voortgang (gelijck wy verhopen) aen te wenden. Ondertusschen hebben wy 't bericht der beswaringen en U Ld: Schrijvens sonder vertoef aen onsen Afgesant aen 't Fransse Hof over gesonden, en aen den selven ernstiglijck bevolen, dat hy sulckx uyt onsen Naem niet alleen in 't generael, maer oock yder in 't bysonder, gelijck de waerde van 't selve vereyschte, aldaer soude brengen. Vorders hebben wy vast voorgenomen, om 't H. Roomsse Rijck in dese saeck te hulp te komen, en voornamentlijck daerom, om dat wy ons soo veel Jaren voor een Mediateur, die van alle Partyen gekooren was, hebben laten gebruycken, en ons, tot geving van de Guarantie, soo veel te schuldiger kennen, om dat men in de Nimweegse Vrede op onse Nabuurschap, goede Vriendschap, en begeerte tot de Algemeene Vrede, een bysonder opsicht heeft gehad, dewyl daer in is geaccordeert, dat het aen alle Koningen, Vorsten en Republijcken, tot voltrecking en bevesting van alle de Puncten, die in 't Tractaet tusschen den Keyser en Vranckrijck staen uytgedruckt, vry stont, om die te guaranderen. Wy oordeelen, dat het oock onse plicht is tegens den Almachtigen Godt, tegens de Naburige Potentaten, en onse eygen Onderdanen selfs, dat wy den Vrede tusschen 't Rijck en de Kroon Vranckrijck, soo veel als in ons is, beschutten en handhaven, dewyl op dese Vrede soo wel de Westphaelsse Vrede-han-

deling

deling als de ruſt, die Europa tegenwoordig geniet, ſig daer op, als op haer grontveſt, ſteunt, in dier voegen, dat wanneer de ſelve gekrenckt wiert, oock nootwendig de ruſt der Naburen door een nieuwen Oorlog omgeſchut en in 't hoogſte gevaer geſet ſoude werden.

Eyndelijck bidden wy den Almachtigen Godt, uyt de grond van ons hart, dat hy ſijn Zegen en Genade tot uwe raedſlagen en voornemens, tot beſcherming van den Alderdoorluchtigſten en Grootmachtigſten Keyſer, tot welvaert van 't H. Roomſſe Rijck, en tot ruſt van de gantſche Chriſtenheyt, wil geven.

Uw Ld:

Reſpective lieve Neef en goede Vriend

CAROLUS REX.

L. Jenkins.

De Perſoon / die ſijn Koningl: Majeſteyt hier noemt / dat de ſaecken van de Franſſe Pretentien aen den Rijn-Stroom ſoude op-nemen / was den Ridder Bertie / de welcke / in 't Voor-Jaer by-kans in alle de Hoven van de Duytſe Vorſten geweeſt hebbende / in de Somer / met de Informatien / die hy daer van had konnen bekomen / weder na Engelandt vertrock; doch het effect / dat veele daer van verwacht hadden / is dit Jaer niet gevolgt.

De aenbieding van Vranckrijck / om over de voorn. ſtrijdigheden in de Steden Mentz / Spiers / Worms of Franckfort te tracteren / wiert niet alleyn by den Keyſer / maer oock 't Rijck aengenomen / ſoo dat men daer aenſtonts begon te reſolveren / wat Standen voor het Rijk hare Gedeputeerden derwaerts ſouden ſenden; eyndelijck wierdt goet gevonden / dat het wegens het Ceurvorſtel: Collegie / Ceur-Mentz en Saxen; voor 't Vorſtel: Collegie / Ooſtenrijck / Bambergh / Beyeren / Paltzlautern / Saxen-Weymar en Brunswijck / en voor de Steden / Ceulen en Regensburg / ſouden zijn / om haer Gedeputeerden derwaerts te ſenden: den Keyſer verkoor tot ſijn Geſanten den Grave van Raſenberg en den Heer Straetman; en den Koning van Vranckrijck de Heeren St. Romain en Harlay; daer was in 't begin wel eenige twiſt in wat Stadt gem. Conferentien gehouden ſouden werden / maer eyndelijck wiert Franckfort verkoren; men had wel gemeent / dat gem. Geſanten daer al in Juny gekomen ſouden hebben / maer wegens eenige tuſſchen-komende ſaken was het wat later / waer van op ſijn tijt meerder: Ondertuſſchen wiert voor de Rijckx-Gedeputeerden de volgende Volmacht uyt-geſchreven.

RYCKX-VOLMACHT.

NAdien des H. R. Rijckx Chur-Furſten en Stenden voor raedſaem bevonden hebben, uyt het midden van haer te verkieſen, welcke die tot bylegginge der

der met de Kroon Vranckrijk ſwevende differenten, en tot vaſt-ſtellinge des Weſtphaelſſe en Nimweegſe Vredens beraemde minnelijcke Conferentie, van Rijckx-wegen ſouden by-wonen, en des ſelfs Intereſſen waer-nemen, ende daer op in alle drie de Rijckx-Collegien, en ſpecialijck uyt het Chur-Furſtel: Chur-Mentz en Chur-Saxen, uyt het Furſtel: Ooſtenrijk, Bamberg, Beyeren, Paltzlautern, Saxen-Weymar en Brunswig, maer uyt het Rijckx-Stediſche beyde des H. Rijckx-Steden Ceulen en Regensburg, daer toe geëligeert en genaemt zijn. Soo werdt aen deſelve van Rijkx-wegen ten fine voorſz., uyt kracht deſes, volkomen magt gegeven, ten eynde zy hare Gedeputeerden met ſuffiſante Volmacht op den beſtemden dag na Franckfurt tot de gem. Tractaten mogen affenden, om aldaer, nevens de hoogaenſienlijke Keyſerl: Heeren Plenipotentiariſſen, te verſchijnen, en, conform haer Inſtructie, het gene te helpen beraetſlagen, tracteren en verrichten, wat tot afſtellinge aller den Vreden-Inſtrumenten te wederlopende feytelijkheden dienen, en tot bevorderinge der gegraveerde immediate Rijkx-Stenden ende Leden verlangde ſatisfactie en reſtitutie, oock gemeyne welvaert en ruſte des Vaderlants, gedyen mag. Wat nu met de Kroon Vranckrijck door de ſelve t'ſamen, nevens het hoogſtged. Keyſerl: Geſantſchap, ſal afgehandelt, geſloten en verricht werden, ſulcx ſal van de overige geſamentlijcke Rijckx-Stenden binnen ſeeckeren beſtemden tijdt geratificeert, aengenomen en onverbrekelijck gehouden, oock de Gedeputeerde Stenden des Rijckx deswegen geïndemniſeert werden. *Signatum Regenspurg, den .... 1681.*

(L. S.) *Chur-Furſtelijcke Mentziſche Cancelerye.*

Der Heeren Rijckx-Gedeputeerden Volmacht voor hare Geſanten.

WY van Gods genade N. N. bekennen hier mede, nadien wy nevens andere Heeren Chur-Furſten, Furſten en Stenden, na den inhoud des op den 29 Maert jongſtheen getroffen Rijckx-beſluyts, tot die tuſſchen ſijn Keyſerl: Majeſteyt, onſen aldergenadigſten Heere, ende het Rijck aen d'een, ende ſijn Koningl: Majeſteyt in Vranckrijck aen d'ander zyde, tot minnelijcke afdoeninge der tegens de Weſtphaelſſe en Nimweegſe Vredens-Tractaten ontſtane beſwaerden na Franckfurt verlegde Conferentie, van Rijkx-wegen verordineert en gekoſen geworden zijn, oock ons ter eere en beſten van deſelve daer toe willig verklaert en aengeboden hebben ymant, die in onſe Naem en aen onſe Plaetſe de voorſz. Tractaten mede by-woonde, af te ſenden. Soo geven wy N. N. hier mede volkomen macht, dat de ſelve van onſentwegen by ged. Conferentie verſchijnen, en nevens andere Geſanten, volgens byleggende Inſtructie, al 't gene tracteren, handelen en ſluyten helpen ſullen, wat tot afſtellinge der Rijckx-Stenden, en anderer Leden Gravamina, als oock tot reſtitutie en ſatisfactie der gedepoſſedeerde, en anders oock tot conſervatie van een beſtandige Vrede ende des Rijckx tranquilliteyt en welvaert, gedyen en ſtrecken kan. Wat nu deſe onſe Geſanten alſo doen, han-

handelen en sluyten sullen, dat beloven wy in allen aengenaem en sy schadeloos te houden.

INSTRUCTIE.

OF wel de Roomsse Keyserl: Majesteyt, oock Chur-Fursten, Fursten en Stenden des H. Rijckx sig niets meer laten aengelegen zijn, als dat den met groote bloedstortinge soo dier en moeylijk tot Munster en Osnabrug verworvene en tot Nimwegen jongstbevestigde Duytse Vrede in alle sijne Clausulen oprecht en onverbrekelijck gehouden werde, hebbende door des selfs nauwe observantie en ongesuymde voltreckinge tot dato altoos getracht niemant binnen of buyten het Rijck, tot verweckinge nieuwer onruste, de minste oorsaeck te geven, soo heeft men doch uyt die by de tegenwoordige Rijckx-Vergaderinge ingekomene ende ad dictaturam publicam voor en na gecommuniceerde hoogstbeweeglijke Memorialien en anders vernemen moeten, in wat manier, soo wel de gesamentlijcke in den Over- als Neder-Elzas sig bevindende Rijckx-Stenden en Leden, van der Kroon Vranckrijck Krijgs- en Civil-Bediende veelvoudig beswaert, en nu van het hare heel ontbloot, t'effens van des Rijckx Immedieteyt afgehouden en het selve ontrocken willen werden; maer alsoo nu dese tegens de Westphaelsse en Nimweegse Vredens-Tractaten lopende Gravamina van sijn Keyserl: Majesteyt, mitsgaders de gesamentlijke Chur-Fursten, Fursten en Stenden des H. Rijckx, aen sijn Koningl: Majesteyt in Vranckrijck, so wel door besendinge mondelijck, als oock door afgelatene Schrijven, uytvoerlijck en grondelijck voorgestelt, en daer op, om de voorsz. Gravamina uyt de weeg te ruymen, een minnelijke t'Samenkomst en Conferentie in des H. Rijkx-Stad Franckfurt belieft en aengestelt is, oock deselve van Chur-Mentz, Chur-Saxen, Oostenrijck, Bamberg, Beyeren, Paltzlautern, Saxen-Weymar en Brunswig, als mede de beyde Rijckx-Steden Ceulen en Regensburg, is overgenomen geworden, soo draegt men tot de selve het vaste goede vertrouwen, dat sy al 't gene, wat tot des Rijkx eere en besten dienen kan, wel sullen waernemen, oock hare tot sulcke Handelinge affendende Minister en Bedienden daer heen instruëren, dat deselve, by openinge der Conferentie en Propositie, als mede der Handelingen besluyt, verschijnen, en wanneer het anders, met het Koningl: Fransse Gesantschap in pleno te tracteeren, nodig zijn mochte, der selver Conferentien, nevens de Keyserl: Heeren Plenipotentiarissen, gesamentlijken bywonen sullen: maer betreffende den modum tractandi inter se in corpore en in een Kamer aenstellen, en, na aenleydinge des byleggende en veraccordeerde Schematis, hare Sessiones ordentlijcken nemen, oock aen haer zyde al 't gene by-dragen sullen, wat tot conservatie des Vredens, en afstellinge der opgedachte en andere meerder bereyts bekende, of noch verder van de Stenden selfs by dese Conferentie aenbrengende, ende tot dese materie gehoorende Gravamina, als niet minder der Rijcx-Stenden ende Leden betamende restitutie en satisfactie, eenigsints contribuëren kan. Ten welcken eynde dan de selve bysonder dat geene wel sullen hebben waer te nemen, wat in de opgerechte Westphaelsse en Nimweegse Vredens-

Vredens-Inſtrumenten in het met de paciſcerende Kroonen Anno 1650. tot Nurenbergh gemaeckten Executions-Reces, in die alhier gehoudene Compromis-Handelinge, in het den 9 Febr. 1680. gedicteerde en daer op aen ſijn Keyſerl: Majeſteyt overgegeven Rijckx-goetachten, ende eyndelijck in die aen ged. Kroon Vranckrijck van Rijckxwegen onlangs daer over verhandelde Rijckx-Actis, onthouden is; ten eynde alles, wat tot conſervatie des Vredens, en tot der beſwaerde Rijckx-Stenden reſtitutie en ſatisfactie by-dragen en helpen kan, mogelijckſt bevordert werden moge. En dewyl ſijn Keyſerl: Majeſteyt ſig voorheen alder-genadigſt daer heen verklaert heeft, dat des ſelfs hoog-aenſienlijcke Keyſerl: Heeren Plenipotentiariſſen niets tracteren noch ſluyten ſullen, 't zy ſelve te voren met de Rijckx-Deputatie rijpelijck overleyt, en wat te handelen en te doen zy met der ſelver voorweten en conſent belieft wordt, en dien-volgens oock wat met aller-zyds goetvinden geſloten wordt, van de Rijckx-Deputatie mede onderſchreven werden ſal, ſoo ſullen de Heeren Gedeputeerde in deſen en in de reſt van ſelfs weten, de verdere nootdruft, oock hoe na, en na de ſaken in 't een en 't ander ſig aenlaten, aen de Rijckx-Vergadering tydelijck en omſtandelijcken, om der gerequireerde verdere Inſtructie ende Ratificatie, te willen berichten.

Alle de Gedeputeerden prepareerden zig middelerwijl / om derwaerts te gaen; doch wy ſullen haer nu laten beruſten / en met de beraetſlagingen / die op meergem. Rijckx-dag verder gehouden wierden / voortgaen.

Gelijck men aen de zijde van 't Rijck gaerne alles in der minne had afgedaen geſien / ſoo was men oock beducht / dat / by een ſlinxe uytſlag / de ſaecken noch erger ſouden lopen; invoegen den Keyſer en de meeſte Stenden inclineerden / om een Armee op de been te houden; ten welcken eynde ſijn Keyſerl: Majeſteyt / als Hooft van 't Rijck / ſulcx aen meergem. Vergadering liet proponeren / en met een de navolgende Poincten voorſtellen.

1. Dat het aental van 't Volck, 't welck het Rijck op de been ſoude brengen, om ſig daer van tegen alle Aggreſſeurs te bedienen, ſoude genoemt werden.
2. Dat men ſoude ſtipuleren hoe veel yder Creytz daer toe ſoude opbrengen.
3. Dat men tot des ſelfs onderhout een gemeene Kaſſe ſoude oprechten.
4. Hoe veel yder Creytz daer toe ſoude contribuëren.
5. Dat de Krijgslieden niet uyt de gemeene, maer uyt de Kaſſe van yder Creytz ſouden betaelt werden.
6. Dat de Wervingen, om geen ongeoeffent Volck te hebben, niet door de Creytzen ſouden begonnen werden; maer ten
7. Dat de Volckeren door de Standen, die bereyts Krijgslieden in dienſt hadden, tot koſten van yder Creytz, overgelaten ſouden werden.

Hier over vielen veele Debatten onder de Leden; niet dat de meeſte niet genegen waren / om een Armee wegens 't Rijck op te brengen / maer over 't getal

van de Volckeren / die men soude lichten / en wegens de Poincten / die men in sodanigen geval / tot dienst van 't algemeene Rijck / soude vast-stellen / also 'er veele waren / die dese en geene voorslagen niet aenstonden ; eyndelijck wierdt echter het getal / alschoon sommige het op 60000 Man gehad wilden hebben / op 40000 Man gestelt / en dat het selve / volgens de onder-staende Lijst / gerepartitieert soude werden.

Repartitie van de 40000 Man.

		te Paert	te Voet
Ceur-Rijnsse	Creytzen.	600	2707
Over-Saxisse		1322	2707
Oostenrijckse		2522	5507
Bourgondisse		1321	2708
Franckisse		980	1902
Beyersse		800	1494
Zwabisse		1321	2707
Over-Rijnsse		491	2853
Westphaelsse		1321	2708
Neder-Saxisse		1322	2707
		12000	28000

N. B. Onder welke Ruytery oock 2000 Dragonders moeten verstaen werden.

Daer zijn naderhant noch wel groote deliberatien / over de voorslagen van de Inquartieringe / betalingh der Soldaten / en 't oprechten van de Rijckx- en Creytz-Kassen / geweest ; maer also sulcx het gantsche Jaer niet afgedaen is / en veele Standen geen Instructien daer toe hadden / (waer door oock tot noch geen effect van dese Rijckx-Armee is gevolgt) sullen wy daer mede ophouden / en alleen maer seggen / dat den Heere Grave van Waldeck / die Velt-Marschalck in dienst van desen Staet is / tot Generalen Velt-Marschalck over dese Armee van 't Rijck wierdt verkoren.

Den Keyser / gelijck voor desen geseyt is / sijn Hof nu tot Lintz houdende / begon met dit Voor-Jaer staet te maecken / om na Weenen te vertrecken / also de Pest daer t'eenemael ophielt ; doch eer hy echter derwaerts ging / wiert besloten / dat'er een by-een-komst / tusschen hem en den Ceurvorst van Beyeren / tot Out-Oetingen / of anders Nostre Dame van Oeting geseyt / gehouden soude werden ; veele wilden / dat het selve soude zijn / om over de conservatie van 't Duytse Rijck te spreecken / doch dewijl 'er niets van openbaer geworden is / sullen wy alleen de Ceremonien / die omtrent die by-een-komst gehouden zijn / hier in lassen.

Den

Den Keyser quam op Vrydag den 7 Maert / 's avonts ten 6 uren / tot Nostre Dame van Oeting : op den selven tijdt was den Ceurvorst van Beyeren/ nevens Hartog Maximiliaen en des selfs Gemalinne / op een kleyn Kasteel/ een uur van daer / gekomen. 's Anderendaegs / ten 11 uren voor de middag/ begaven zy zich na Oetingen / en sond den Ceurvorst/ 's namiddags ten 3 uren/ sijn grooten Kamerlingh aen den Keyser / om hem sijn aenkomst bekent te maken / en te vernemen / op wat tijdt dat hy hem soude konnen besoecken; gem. grooten Kamerlingh bleef seer langh by den Keyser ; doch terwijl hy daer was quam den Grave van Walsteyn/ Edelman van de Kamer van den Keyser/ het Compliment van wegens den selven aen den Ceurvorst af leggen : korts daer aen quam daer oock den Grave Bar / Intendant van de Posten in de Erf landen / om sulcx wegens de Keyserinne mede te doen. Den grooten Kamerling quam eyndelijck weder / en was den tijt / om den Keyser te besoecken / tusschen 4 a 5 uren bestemt ; den Ceurvorst begaf zig daer op in de Karos / die heel vergult was / en van 6 Paerden wiert getrocken / derwaerts / onder 't geleyde van sijn gantsche Hof-houdinge te voet ; in 't uytstappen van de Karos wiert hy door den Grave van Dietrichstein ontfangen / en buyten de Poort van een kleyne Passagie door den Keyser self ; van daer quamen zy in de Antichambre/ als de Plaets van de Audientie / dewelcke omtrent een quartier uurs duurde ; den Ceurvorst doen weder afgebracht werdende / gelijck hy opgeleyt was/ ging oock de Visite aen de Keyserinne geven / die hem aen de Deur van haer Kamer ontfing. Den Ceurvorst ten 7 uren weder by den Keyser gekomen zijnde / soo gingen zy beyde na de Capelle / om de Litanien te horen : den Hartogh Maximiliaen quam eerst / doen den Ceurvorst / en daer op den Keyser/ Keyserinne / en de Gemalinne van den Hartog Maximiliaen ; in 't uytgaen van de Capelle gingen zy alle by den Keyser eten / gelijck zy oock daegs daer aen/ zijnde Sondag/ deden : in 't wasschen van de Handen / gaf den Ceurvorst het Servet aen den Keyser / en Hartog Maximiliaen aen de Keyserinne / waer op zy haer aen Tafel setteden; den Keyser en Keyserinne gezeten zijnde / soo deed ged. Keyser een teken / eerst aen den Ceurvorst / en doen aen Hartog Maximiliaen / om mede te gaen sitten ; den Ceurvorst kreegh een Arm-stoel / en wierdt aen 't eynde van de Tafel/ na de zyde van den Keyser/ geplaetst/ en Hartog Maximiliaen recht daer over/aen de andere kant ; de Keyserinne dede daer op des selfs Gemalinne aen sijn zijde sitten ; doch zy hadden geen Arm-stoelen: Wanneer den Ceurvorst de Gesontheyt van den Keyser dronck / stont hy over eynde/gelijk oock wanneer den Keyser die bescheyt dede ; En doen de Tafel opgenomen wierdt / stont gem. Ceurvorst op / nam een Servette uyt de Handt van een Dame / en presenteerde die aen den Keyser / om sijn Handen af te drogen / gelijck oock Hartog Maximiliaen aen de Keyserinne dede. Op gemelde Sondag/ten 4 uren na de middag/ ging den Keyser aen den Ceurvorst de Visite geven ; hy quam mede in een Karosse van 6 Paerden / en onder 't geleyde van sijn Hof-houding te voet ; den Ceurvorst ontfongh hem aen het Portier van de

Karosse/ en geleyde hem verder; doch/ alschoon hy in die gelegentheyt gedurig voor-aen had gegaen/ soo bleef hy aen de Deur van sijn Kamer staen/ om den Keyser daer in te laten treden/ en hy quam daer oock niet in/ voor dat den Keyser/ wel 5 a 6 stappen gedaen hebbende/ hem teecken dede/ dat hy mede soude komen; doch eer hy intrad/ deed hy een groote reverentie. Na dese Visite quamen de voornaemste Heeren van 't Keyserl: Hof/ de een na de andere/ aen den Ceurvorst de Visite geven: 's Maendags 's morgens/ ten 9 uren/ quam den Ceurvorst weder by den Keyser/ en wierdt doen van de selve met een Degen/ rondom met Diamanten beset/ en ter waerde van 2 a 3000 Ecus/ vereert/ en Hartog Maximiliaen met een Bagge van Diamanten: De Keyserinne gaf 2 Brazeletten aen de Gemalinne van Hartog Maximiliaen: En na dat zy doen alle de Misse waren gaen hooren/ stapten de Keyser en Keyserinne in een Karos/ en vertrocken na Lintz/ en den Ceurvorst/ met sijn Gevolgh/ na Munchen.

Terwijl den Keyser noch tot Lintz was/ wiert van een Accoort met de Ongarise Malcontenten/ (welcke in onse voorige Mercurii gewag gemaeckt is) gehandelt/ dewijl de selve/ om dat zy zig onder de Turckse protectie begeven hadden/ van de Keyserse niet ten onder gebracht konden werden: men inclineerde van de Keyserse zyde hier te meer toe/ om dat men daer door hoopte de handen ruymer/ tot preservatie van 't Rijck/ te hebben/ en de Turcken niet op den hals te krijgen. Eenen Bisschop Sebestini en de Gedeputeerden van gemelde Malcontenten quamen daer op een Reys na Lintz doen/ om met den Keyser over sulcx te spreecken/ gelijck zy oock deden/ en niet alleen uytwerckten/ dat'er een Stilstant van Wapenen wierdt geslooten/ maer dat oock een Land-dagh tot Edenburg/ in Ongaryen/ waer alle Gravaminaes afgedaen souden konnen werden/ in Mey gehouden soude werden. Dit wiert oock soo achtervolgt; want den Keyser/ in April van Lintz weder tot Weenen gekomen zijnde/ begaf zig in Mey over Laxemburgh en Nieustad na Edenburgh/ om daer gem. Land-dagh door sijn presentie te faciliteren; sijn Intrede aldaer geschiede den 22 der selver Maent/ op de volgende wijse:

1. Den Keyserl: Oversten Hof-Quartiermeester, met veele Hand-Paerden.
2. Den Grave Zezzi met sijn Compagnie.
3. Den Heere Grave Antoni Palfi met sijn Compagnie.
4. Den Grave Feranz Esterhasi Compagnie.
5. Heer Grave Tratzkowitz 3 Compagnien.
6. Heer Grave Paul Esterhasi 4 Compagnien.
7. Heer Grave Budian 4 Compagnien; bestaende dese Ongerse Compagnien, met al hare Edellieden, in 4000 Man, prachtig, met Gout en Juweelen, gekleet.
8. De Keyserlijcke Inspanners.
9. Alle voorname Heeren en Cavaliers, Duytse en Ongerse Pagien, Officiers te Paert, Trompetters, Schalmeyen en Ketel-Trommen.

10. De

10. De Keyserl: Sadel-knechts, Onder-Beryder en Hand-Paerden, waer onder twee, die Sadel, Toom en Stijg-beugels met Gout en Gesteenten aen hadden.
11. Twaelf Hof-Trompetters, met de Herpauckers.
12. De Ongersse Heeren Stenden, Hof-Cavaliers en Kamer-Raden.
13. De Keyserlijke geheyme Raden, met het hooge Hof, en de voornaemste Lands-Ampten van 't Ongersse Rijck.
14. Den Oversten Stalmeester te Paert.
15. Sijne Keyserl: Majesteyt te Paert, welckers Sadel met kostelijcke Diamanten en Smaragden was beset, ter waerde van 100000 Rijcxdaelders.
16. Hare Majesteyt de Keyserinne in een Draeg-stoel, nevens welcke de Trawanten waren gerangeert.
17. Hare Majesteyts Oversten Hofmeester, den Furst van Diedrichsteyn.
18. De Keyserlijcke Edel-luyden.
19. De Trompetters en Herpaucken van de Avantgarde.
20. De Keyserlijcke Lijf-Compagnie.
21. De Keyserlijcke Lijf-Karosse ledig.
22. Het Hoog-Adelijcke Vrouwen-timmer, in hare gewoonlijke Wagens.
23. De Duytsche Curassiers, en 2000 Ruyters.

De Ongarise Magnaten / of Grooten / verscheenen op desen Land-dagh met seer groote pracht / also sommige wel een Suite van 5 a 600 Persoonen by haer hadden. De Propositie / die den Keyser op gem. Land-dagh dede / bestont in dese Poincten:

1. Om te delibereren op wat wyse men de Malcontenten in rust soude konnen brengen.
2. Alsо het nodig was, om de Grensen met meer Volck te besetten, hoedanig men 't selve soude konnen doen, gelijck oock Proviant en Munitie derwaerts brengen, en de geruïneerde Plaetsen weder opbouwen.
3. Hoe men best de gewoonlijcke Gratuiten soude konnen intrecken.
4. Op wat wyse men de Turcken wegens de Roveryen soude bejegenen.
5. Hoedanig men het tegenwoordige Recht soude vast stellen.

De Ongarise Standen drongen ten eersten daer op aen / dat'er een nieuwen Palatijn / welck Ampt den Bisschop van Gran eenige tijdt had bedient / en 't selve niet gaerne wilde afstaen / om dat hy 't gebied soo wel in 't Wereltlijck als Geestelijck hadde / mocht verkosen werden; invoegen sijn Keyserl: Majesteyt / om haer in die saeck voldoening te geven / na dat gem. Bisschop van Gran 't selve met een schoone Oratie / op de aenradinge van andere / had afgestaen / den Grave Esterhasi tot Palatijn van Ongaryen verkoor: Hier op wiert door ged. Palatijn een Courier aen den Grave Teckely / die 't Hooft van de Malcontenten was / gesonden / om sijn Gedeputeerden niet alleen op den Land-

Land-dagh te senden / maer oock de Gravaminaes aldaer te laten afdoen; doch gem. Teckely / zig wat verre met de Turcken geëngageert hebbende / sond gem. Courier met een Missive weder te rugh / waer in hy voor gaf: Dat hy hoopte, dat de Stenden de saecken der Malcontenten ter harten souden nemen, alſo de ſelve bereyt waren de Wapenen neder te leggen, en ſigh onder de gehoorſaemheyt van ſijn Keyſerl: Majeſteyt weder in te ſtellen, onder de volgende Poinćten, namentlijck:

1. Dat de Ongerſſe Vryheyt, volgens het Diploma Regium, dat is de Rijckx-Capitulatie, op nieuw vaſt-geſtelt ſoude werden.

2. Dat dienvolgende de Vryheyt van de Euangeliſſe Religie in alle ſijn deelen, ſoo die voor deſen was geweeſt, met het gene daer aen dependeert, ſoude werden herſtelt en verſeeckert.

3. Dat den Tribuyt, die ſy aen de Turcken hadden belooft, van wegen het Rijck ſoude werden betaelt.

Gemelde Missive aen sijn Keyserlijke Majesteyt door de Standen gesonden zijnde / soo antwoorde die op 't eerste Articul: Dat ſy, en niet ſijn Majeſteyt, tegens het Diploma Regium gedaen, en het ſelve verbroocken hadden. Op het tweede: Dat de vrye Religie uyt ſijn Majeſteyts vrye vergunninge, en niet uyt eenige verbinteniſſe, was toegeſtaen: En op het derde: Dat dien Eyſch exorbitant en crimineel was, en, behoudens ſijn Majeſteyts eer, niet konde ingewilligt werden.

Gelijck als dese Propositien sijn Keyserl: Majesteyt seer tegens de borst streden / soo was gem. Grave Teckely aen de andere zijde seer in de weer / om zig met de Turcken en den Vorst van Zevenbergen te verbinden; want doen den Stilstant van Wapenen geëyndigt was / wilde den Teckely na geen prolongatie meer hooren / maer voegde sijn Macht by gem. Turcken en Zevenbergers / en viel soo in Ongaryen; doch eer wy verder voort-gaen / moeten wy hier in lassen / dat den Graef Gabriel Oxenstern / Sweedsen Envoyé / die na 't Keyserlijcke Hof gedestineert was / in July tot Edenburg quam / en aldaer de volgende Propositie / soo wel wegens de Affaires van 't Rijck / als meer-gem. Malcontenten / over gaf.

Propoſitie van den Sweedſen Plenipotentiaris Oxenſtern aen ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt.

Alderdoorluchtigſte, Grootmachtigſte en onverwinnelijkſte Roomſſe Keyſer.

HOedanig ſijn Koningl: Majeſteyt van Sweden, mijn genadigſten Koning en Heer, tegens uw Keyſerl: Majeſteyt en 't gantſche H. Roomſſe Rijck geſint is, en hoe veel hy ſig daer aen gelegen laet zijn, dat het geene, 't welck tot de ruſt en ſeeckerheyt van 't Rijck behoort of dienen kan, bevordert werde, betuygen de merck-

merck-tekenen, welke aen yder openbaer zijn; en welckers verklaring overvloedigh soude wesen, vermits die geen bewysen van noden hebben, door de groote nuttigheyt, die'er uyt gesproten is. Evenwel nadien het sig laet aensien, al of op nieus een donckere Wolck soude oprijsen, die tot het vorige Oorlogs-onweder, 't welck eerst in 't korte gestilt is, soude konnen uytbreken, soo heeft sijn Koningl: Majesteyt, na sijn sorgvuldigheyt en liefde, die hy tot de algemeene welvaert en rust heeft, voor hoog-nodig geacht het toeschijnende gevaer by tijts voor te komen, eer het selve met onvergoedelijcke schade grooter werdt, en het Roomsse Rijck in het vorige droevigh ongemack wederom gestort werdt. Ingevolge van dien heeft sijn Koningl: Majesteyt voor raedsaem gevonden sijn genegene wille, niet eygentlijck aen de meeste Rijckx-Standen, maer bysonderlijck aen uw Keyserl: Majesteyt, als 't Opper-Hooft van 't selve, soo wel schriftelijck als mondeling, door my, als sijn Gevolmachtigde Afgesant, te kennen te geven, gelijk oock de oprechte meening van sijn Gemoet voor te dragen, welcke in alles daer in bestaet, dat men voor de gemeene welvaert, met vereenige van yders raedslagen, sorge soude dragen: dat men de Westphaelsse Vrede, als waer op de rust van 't Rijck voornamentlijck gegront is, en de welcke soo een overgroote moeyte en vergieting van soo veel Christen Bloets gekost heeft, ongekreuckt soude onderhouden, en alle gelegentheden en occasien, om de selve in te breecken, tijdelijck en allesints afgesneden souden werden.

Gelijck uw Keyserl: Majesteyt oock genoegsaem heeft laten blijcken, dat hem dese voorslag van sijn Koningl: Majesteyt lief en aengenaem was, soo soude het oock seer troostelijck zijn, indien uw Keyserl: Majesteyt genadiglijck geliefde sijn Resolutien, wegens 't wegnemen van de onrusten hier te Lande, aen sijn Keyserl: Majesteyt mede te openen, en soude oock niet te twijffelen zijn, of de vereeniging van beyderzijds raedslagen soude een gewenste uytgang krijgen: En door dese gelegentheyt verhoop ick, dat my geoorloft sal zijn, om, in gevolge van het aldergenadigst gegeven bevel van sijn Koningl: Majesteyt, aen uw Keyserl: Majesteyt, met een behoorlijke reiteratie, weder in gedachten te brengen, 't geene den selven aen sijn Keyserl: Majesteyt op verscheyde tijden, soo door Missiven, als bysonderlijck door des selfs extraordinaris Afgesant den Heer Graef Oxenstern, wegens de Euangelise, die in Ongaryen en de andere Keyserl: Erf landen wonen, heeft laten voordragen. En dewyl dese arme onderdruckte Luyden tegenwoordig grooter hope als noch oyt schijnen te hebben, om uw Keyserl: Majesteyts Genade en goetheyt te genieten, soo soude ick aen sijn Koningl: Majesteyt, mijn aldergenadigste Heer, een seer aengename bootschap brengen, ten opsichte van soo veele Onderdruckten, indien ick hem sulcx konde versekeren, en te meer, indien de selve in de stant, gelijck zy wenschen, en met haer begeerte over-een komt, weder geset wierden, vermits daer door aen uw Keyserl: Majesteyt, als aen wiens geluck en ongeluck, welvaert en qualijckvaert, sijn Koningl: Majesteyt een groot gedeelte meent te hebben, seer veel goets soude toewassen. Want behalven dat het Koningrijck van Ongaryen, 't welck tot noch de eenige bescherming en Voormuur

van de Christenheyt is geweest, en in 't grootste gevaer gestaen heeft, weder voor een Regel aen de groote Turkse Macht, gelijk voor desen, soude konnen strecken, dewyl soo veel duysent dappere Krijgs-luyden des selfs Grensen beschutten, en sijn Keyserl: Majesteyts Armeen merckelijck verstercken souden, soo souden oock diegene, welcke, wegens de vervolging van de Religie in Ongaryen, en de andere Erflanden, tot noch andere gedient hebben, sigh weder in dienst van sijn Keyserl: Majesteyt, als haer oprechte natuurlijcke Erf-Heer, gewillig laten gebruycken. Boven dien mag men oock wel dencken, dat op sulcken wyse het getal van de Onderdanen en Inwoonders seer groot soude werden, 't welck niet te onrecht voor de ware gront van een groote Macht en Rijkdom te houden is; doch dese en andere nuttigheden, die daer uyt souden konnen ontstaen, wil ick liever met stilswijgen voor-by gaen, als uw Keyserl: Majesteyt met een ootmoedig verhael van 't gene, dat hem eenig verdriet mocht geven, op te houden; om 't welcke te verhoeden, ick maer alleen dat geene in 't korte sal aenroeren, 't welck my gemackelijck is, om klaer en duydelijck te bewysen; namentlijck, dat de voortplanting van 't Catholijck Geloof veel meer door sachte als harde middelen voortgaet: Want gelijck het werck van onse bekeering niet in ons gewelt en macht staet, maer nootsakelijck door de genade en hulpe van den H. Geest moet geschieden, soo is niet t'onrecht te besorgen, dat sig weynig van die middelen, waer door zy de Eeuwige Zaligheyt soecken te bekomen, door dreygingen, dwang, of martelaryen sullen laten aftrecken, te meer, dewyl een Christen sijn vlijt behoort aen te wenden, om liever Have en Goet, Lijf en Leven, in de waegschael te stellen, als aen sijn Ziele schade te lyden. En dewyl sigh Godt de Heere alleen de heerschappye over de Conscientien voorbehouden heeft, soo is het geen wonder, dat men hem meer als de Menschen vreest. Vorders betuygt oock de ervaring in 't gemeen, dat diergelijcke geweldadige veranderingen in de Religie, waer deselve oock geschiet zijn, noyt een gewenschte voortgang of uytgang gehad hebben, gelijck sulkx de Historien klaerlijk betuygen, en wy aen Vranckrijk een seer vers Exempel hebben, wat voor groote en onversettelijcke schade uyt diergelijcke Reformatie ontstaet. Indien nu een sulcke geluckige verwisseling en verandering te bekomen mochte zijn, soo was het te wenschen, dat sulcx ten eersten, en sonder vertoeven, aen uw Keyserl: Majesteyts Euangelise Onderdanen weder-voer, het welck, gelijck als het aen uw Keyserl: Majesteyt en 't gantsche Roomsse Rijck seer nut en voordeelig soude zijn, oock aen sijn Koningl: Majesteyt van Sweden, mijn aldergenadigste Heer, en aen alle andere Euangelise en Protestantse Koningen en Standen, niet minder soude behagen.

Waer op uw Keyserl. Majests. genadigste en wilvaerdigste verklaring verwachtende, en my aen uw Keyserl: Majests. aengeboorne Keyserl: goetheyt onderdanigst recommanderende, blyve,

Uw Keyserl: Majesteyts onderdanigste Dienaer en Knecht

GABRIEL OXENSTERN.

De

De Sweedse niet alleen/ maer oock andere Vorsten/ lieten by sijn Keyserl: Majestept voor dese Ongarise Malcontenten intercederen; en 't scheen/ dat alles ten naesten-by wel afgelopen soude hebben/ indien men van beyde kanten iets had willen toe-geven: Van de Keyserl: zyde wiert met de Geestelijcken daer over wel beraetslaegt/ maer also die mede haer interest in 't een en 't ander hadden/ ging de saeck seer langsaem voort; want terwijl de Standen tot Edenburgh met malkanderen raedleefden/ en 't een en 't ander expedient voorsloegen/ trock den Grave Teckely sijn Volck/ 't welck uyt 12000 Man bestont/ na dat den Stilstant van Wapenen uytgegaen was/ by-een/ en viel met eenige Troupen van de selve voor het Stedeken Brusz/ het geen by de Berg-Steden/ in Ongaryen/ legt; 't gem. Stedeken/ als niet weerbaer/ wiert lichtelijck ingenomen/ en de besetting/ die'er in lag/ of gedood of gevangen genomen; doch gem. Teckely zigh daer niet lang derbende vertrouwen/ om dat den Grave Caprara met eenige Keyserl: Volckeren dicht daer by lag/ en op sijn bewegingen paste/ trock/ na dat hy de Plaets uyt had laten plonderen/ weder te rug/ en bleef op de Turcken en Zevenbergers/ die hem tot Secours belooft waren/ wachten; dit wierdt van de Keyserse te meer geapprehendeert/ om dat men/ also men de Turcken niet gaern in dit werck gewickelt sagh/ het volgende Maendaet van den Turcksen Keyser sag uyt-komen.

Mandaet van den Turckſen Keyſer.

NAdemael de Ongeren, dewelcke den Keyſer van de Nazareenſche Natie tot haren Heer hebben aengenomen gehad, van hun eygen Vaderlandt en Kaſteelen door de Duytſchen zijn berooft geworden, en daerom hun toevlucht tot onſe genadigſte protectie genomen hebben; Soo is't, dat wy, ter contemplatie van der ſelver langdurigen ende erbermelijcken toeſtant, op hun veelvoudig bidden en ſmeecken, ons eyndelijck in genade hebben gevallen laten, haer van 't Duytſche Jock te bevryden; om welcke reden wy, als onſen getrouwen, dit ons voornemen door den Baſſa Caput en den Aga Starra bekent maken, met expres bevel, dat gy Uw ten ſpoedigſten ſult hebben vaerdig te maken, om met de geheele Macht van Zevenbergen (de welcke door die van Wallachien, ende den Baſſa van Siliſtrien, mitsgaders door 13000 Janitſaren en 20000 Ruyters, ſonder eenig uytſtel ſal verſterckt werden,) het Ongariſche Volck van hun Vyanden te redden, want wy aen haer, om de trouwe, die zy ons zedert betuygt en wy ten genoegen aen haer gemerckt hebben, onſe Keyſerlijcke Genade en beſchermingе belooft hebben. Wy beveelen Uw derhalven nochmaels, dat gy het minſte niet verſuymen en zult, 't welck tot uytvoeringe van onſe goede intentie ſoude konnen ſtrecken, op dat het voorſz. verdruckte Volck, door den byſtant des Almogenden en hoogſten Godts, uyt het Jock der onbarmhertige en onrechtveerdige Duytſchen, hoe eer hoe liever verloſt werde. Ondertuſſchen zult gy aen onſe groote Ottommanniſche Macht van tijdt tot tijdt berichten, wat gy in deſen

zult gedaen hebben, en wat'er passeeren sal, en Uw daer-en-boven wel wachten van iets te doen, 't welck onse onvergelijckelijke mogentheyt mocht nadeelig zijn.

Den Vorst van Zevenbergen/ Michaël Abafti/ hier door aengemoedigt/ en gecommandeert/ bracht aenstonts sijn Volckeren te samen/ en conjungeerde zich daer op/ nevens de Turcken en de andere Volckeren/ als Wallachers en Moldavers/ met den Teckely; doch eer hy echter tegens Ongaryen iets uytvoerde/ gaf hy een Mandaet uyt/ waer by hy verklaerde/ dat hy sulckx maer alleen dede, om de Euangelise in Ongaryen van haer verdruckinge te verlossen, en niet, om tot schade van 't Christenrijck te ageren. Dese Machten/ dus te samen gevoegt/ trocken aenstonts voor 't Stedeken Bezermin/'t welck zy oock in-namen/ also de Ongaren niet wilden vechten: doch van hier voor Calo geruckt/ alwaer een braef Casteel was/ soo konden zy niet meer als de Stad bemachtigen; invoegen dit gantsche Leger/ 't geen eenige wel op 50000 Man schatteden/ met groote schande weder most aftrecken/ en in een groot getal smolt/ soo door de laethehyt van 't Jaer/ als dat den Keyserssen Generael Caprara/ die zich gestadig in sijn voordeel gehouden had/ met Partyen gedurigh eenige afbreuck aen 't selve dede; en daer mede gingh de vrees/ die men voor soo een machtigh Leger gehad hadde/ voor dit Jaer over aen die kant; hoewel de Partyen somtijts noch tegens malkander uyt-gingen/ en goede Buyt haelden.

Op den Landt-dagh tot Edenburgh (alwaer verscheyde Standen/ door de lanckheyt van de Vergaderingh/ al gebreck aen Gelt hadden beginnen te krijgen/ doch 't welck door den Keyser/ door 't geven van eenige Sommen/ geremedieert was geworden) had men ondertusschen gedelibereert/om alle de zwarigheden van de Standen/ waer onder 't Poinct van de Religie wel 't voornaemste was/ af te doen: Wy sullen de dispuyten en strijdigheden/ die daer voorvielen/ voor-by gaen/ en alleen seggen/ dat/ na dat veele Geschriften van wederzyden gepasseert/ en aen den ander overgegeven waren/ den Land-dag eyndelijck den 24 November is ge-eyndigt/ op de volgende Voorwaerden wegens de Religie/ als de welcke de meeste stribbeling had gegeven.

1. Dat het Weensse Accoort in alle stucken, en bysonder in 't eerste Articul, rakende beyde de Religien, herhaelt en bekrachtigt sal werden.

2. Mag een yder, van wat staet dat hy oock zy, ja selfs de Besetting en Onderdanen van de Frontier-Plaetsen, by de Religie, die hy tegenwoordig belijt, onverhindert blyven: Men sal oock in 't straffen der misdaden geen onderscheyt in de Religie maecken.

3. Sullen de gene, die van de Augsburgse en Switsersse Confessie zijn, tot geen Ceremonien, die tegens haer Religie strijden, genootsaeckt werden, mits dat aen de Gemeente daer door oock geen argernis gegeven wert.

4. 't Recht, 't welck de Catholijcke en Protestantse Land-Heeren hebben, ter plaetse

plaetſe daer de Rooms-Catholijcke of Proteſtantſe Religie in ſwang gaet, ſal niets weg-genomen, of opgeſchort werden. Indien'er echter eenige Plaetſen zijn, die onder Heeren van beyde Religien in gelijcke deelen behoren, ſoo ſal het daer met de Religie en Kercken gelaten werden, als men het tegenwoordig vint.

5. Op die Plaetſen, daer de vryheyt van Religie vergunt wert, ſullen geen Prieſters, of Kercklijcke Bedienaers, wegens de Religie gedreygt, verdreven of afgeſet werden.

6. Men ſal oock geen Kercken met gewelt wegh nemen.

7. Ter oorſaecke van de algemeene ruſt, en om alle ſtrijdigheden voor te komen, ſullen de Kercken, met de daer toe behorende Inkomſten, die van 't begin van 't Jaer 1670 tot nu weg-genomen zijn, aen hare Beſitters blyven.

8. De Bondtgenooten van de Augsburgſe Confeſſie tot Presburgh ſullen op hare Koſten op een bequame Plaets in de Voor-Stad, die haer van ſijn Keyſerl: en Koningl: Majeſteyt aengeweſen ſal werden, een Kerck mogen bouwen.

9. De Stadt Edenburg ſal by de oeffening van haer tegenwoordige Religie onverhindert mogen blyven.

10. De overige Vry-Steden in Ongaryen, aen dees en geen zyde van den Donaw, als Trentſchin, Kremnitz en Nieuſol, gelijck oock die in Opper-Ongaryen, als Leutſch, Eperies, Caſchau, Nagibania en Bars, ſullen van ſijn Keyſerl: Majeſteyt oock bequame Plaetſen aengeweſen werden, om daer op Kercken te bouwen.

11. In de Graeffchappen van de Augsburgſe en Switſerſſe Confeſſie ſal het als volgt gehouden werden, namentlijck, de Luterſſe ſullen tot Demolk en Semeſcon, en de Gereformeerde tot Selsko, in 't Graeffchap Caſtriferri, hare Kercken hebben. Desgelijckx ſullen de Luterſſe in 't Graeffchap Edenburg, tot Hatosfalva en Nemesker; in 't Presburgſe, tot Kizſes en Paſta Fedemes; in 't Nihiſe, tot Nitra Zendia Kely; in Straſſa, aen de Waeg; in 't Parchiſe, tot Simeni en Szeleſſen; in 't Golienſiſe, tot Oſtrologzo en Garrnszeus; in 't Turoviſe, tot Nupzal en Iwankafalva; in 't Liptouſe, tot Hibæ en Nagipolugga; in 't Arvenſiſe, tot Felsko Rubing en Forpacz, of tot Batifalpa; in 't Saroſienſiſe, tot Eczerpeklyen en Tarza; doch die van de Switſerſſe Confeſſie, tot Torſſelmez en Balpataka, een Kercke mogen hebben. Wat de overige belangt, als de Saludienſiſe, Veſprinſe, Jauriſe, Tarnenſiſe, Gomorriſe, Abaniwariſe, Ungenſiſe, Pengenſiſe, Barſockiſe, Neugardiſe, Tzolnoſiſche, Hereſiſe, Peſtiſe, Periliſiſe, Szaboleciſe, Zatmarſe, Sembliniſe, Vogolſiſe en Hortenſiſe Graeffchappen, ſo ſullen de Kercken, die zy tegenwoordig gebruycken, blyven ſtaen. Verder mogen oock tegens de Grenſen van 't Rijck, en in 't Generalat tegens Caniſa, in de Steden Egerzeg en Zentgrot; in 't Autemontaniſe Generalat, tot Leve Carpone, tot Putnock, Duod, Zenoheo en Tockay; en aen geen zyde van den Teys, tot Calo en Zathmar, voor de gem. Bondgenoten van de Religie Kercken gebout werden.

12. Aen de Magnaten en Edelluyden van gem. Religie werdt oock toegeſtaen, dat zy in hare Slooten en Wooningen Bedehuyſen en Capellen mogen oprechten.

13. De Rooms-Catholijcken sullen over-al de vrye exercitie van haer Religie behouden.

14. Indien voortaen eenige strydigheden in de Religie mochten ontstaen, sullen de selve door een Koninghl: uytspraeck, en niet door de Wapenen, afgedaen werden.

15. Niemant sal oock op hooge straffen dese of geene van de Bondgenoten der Religie mogen beschimpen of lasteren.

Behalvens dese Poincten (welcke veele van de Euangelise tegens de borst streden, om dat zy oordeelden, dat haer meerder Kercken vergunt behoorden geworden te hebben) waren 'er noch meerder Articulen, tot de welvaert van 't Ongarise Rijk/en tot allerzijds genoegen/ afgedaen; doch wy sullen die, om de kortsheyts wil, voor-by gaen, en alleen seggen, dat de restitutie van de Goederen, die voor desen van de Ongarise Heeren, als den Grave Zerini en andere/ (waer op de Standen seer hart gedrongen hadden) geconfisqueert waren, door sijn Keyserl: Majesteyt toegestaen wiert, soo dat gem. Land-dagh een vol effect soude gehad hebben, indien den Teckely zich daer aen had willen gedragen, maer die wilde sulckx niet aen-nemen, ende liet een Stilstant van Wapenen voorstellen, gelijck aen hem oock toegestaen wiert.

Op gem. Land-dag was oock beraemt, dat de Keyserinne als Koninginne van Ongaryen tot Edenburg gekroont soude werden; ten dien eynde wierden de Graven Zitzy en Erdedy na Presburg gesonden, om de Kroon, en 't geen meer daer aen dependeerde, als 't welck aldaer bewaert wierdt, af te halen; gelijck zy onder 't geleyde van een groot Convoy deeden, en op de volgende manier die tot Edenburgh binnen brachten.

1. Twee Trompetters.

2. Den Luytenant Colonel van 't Regiment van Palfi, met twee Compagnien Cavallery en een Compagnie Hussaren.

3. Vijf Hand-Paerden van den Palatijn, seer kostelijck opgetoyt.

4. Twaelf Ongaersse Handt-Paerden, met Trompetten, Cymbalen en Basuynen.

5. Een Compagnie Ongaersse Edelen.

6. De Gedeputeerde van de Vergaderingh te Paerdt.

7. Een meenigte van Duytse en Ongaersse Cavallerye van Edellieden te Paert, vergeselschapt aen de Rechter-hant van den Baenderheer uyt Croatien, en de aen de Lincker-hand van den Grave van Drascovitz.

8. Een Keyserl: Karos met root Floers, in de welcke de Kroon was, en waer binnen de Keyserl: Commissarissen, den Grave Agostino van Wolsteyn, den Generael de Graef van Capliers, den Graef Steffan Zitzy en Christopher Erdedi, als Koningl: Bewaerders van de Kroon, saten: aen beyde de zyden van de Karos gingen de Koningl: Heyducken van de Kroon en de Musquettiers.

9. De

9. De halve Compagnie van de Keyserl: Schutters.
10. Drie Compagnien Curassiers van 't Regiment van Palfi.
11. Verscheyde Karossen met 6 Paerden van de Ongaersse en Duytsche Magnaten.

De Krooningh geschiede daer op den 9 December ter selver Plaetse / op de volgende wijse : Den Keyser begaf zich eerst met sijn Stoet / en Kamer- of Huys-rijckx-kroon / in sijn Keyserlijck-habijt / na de Kerck der P. Franciscanen / alwaer hy aen de Deur van de selve door de Ongersse Geestelijckheyt ontfangen / en met Wy-water besprengt wierdt; doen volgde de Stoet van de Keyserinne / en quam den Graef Johan Draskowich / in plaets van den Land-Hofmeester / met de Staf voor af; daer op vertoonden zich de 2 Kroonbewaerders / als de Graven Steven Zichii en Christoffel Erdedy; en de Magnaten / die de Coninghl: Cleynodien op roode Sammijte Kussens droegen / als Graef Illieskazii het Silvere Kruys / den Grave Nicolaes van Draskowich de Rijckx-Appel / den Graef Nicolaes Erdedy de Scepter / en den Palatijn van Ongaryen de Kroon. Doen volgde de Keyserinne / die door haer Opperste Hofmeester / den Vorst van Diederichsteyn / by de Hant wiert geleyt / en wierdt des selfs lang-slepende Rock / die met Silver en kostelijcke Steenen en Paerlen verciert was / van de Opper-Hofmeesterin / de Gravin van Rappach / gedragen; vervolgens quamen oock de Gemalin van den Palatijn en de andere Hof-Dames. In de Inkomst van de Kerck wierdt de Keyserinne door de Bisschoppen / als die van Colozza en Neutra / ontfangen / en tot den Troon geleyt. Ondertusschen nam sijn Keyserl: Majesteyt sijn Sitplaets aen de zijde van 't Euangelium / en daer op voegde de Keyserinne zich oock op hare Troon in 't midden van 't Choor / tegens over 't hoogh Autaer. Achter dese Troon waren de Gemalin van den Palatijn / de Opper-Hofmeesterin en Hof-Dames / in hare toebereyde Stoelen. Ter lincker zijde van de Troon der Keyserinne bevonden zich de Ongartse Magnaten / die de Cleynodien / welcke door de Bisschoppen haer afgenomen / en op 't Altaer geset waren / gedragen hadden. Voor de Troon van de Keyserinne was een Silver Tafeltje / waer op de Huys-kroon / die bedeckt in de Kerck gevoert was / geset wiert. Hier op wiert het Euangelium gelesen / na welckers eyndiging sijn Keyserl: Majesteyt / met de Kroon op 't Hooft / Scepter en Rijckx-Appel in de Handen / zich na het Altaer vervoegde / en de Keyserinne aen de gewijde Aerts-Bisschoppen tot de Krooning presenteerde. Sijn Keyserlijke Majesteyt daer op weder in sijn Troon gegaen zijnde / soo quam de Keyserinne met de Bisschoppen voor het Altaer; hier knielde zy op de laegste Trap / en onderwijl kuste den Aerts-Bisschop van Gran het Kruys aen 't eynde. Den Aerts-Bisschop van Colozza knielde aen de rechter zijde / en de Keyserinne boog zich over twee Kussens / die met Gout en Silver geborduurt waren / nederwaerts / tot soo langh / als de Litanie van alle de Heyligen uytgesprooken

was;

was; doch als de selve was ge-eyndigt / en de Keyserinne zich opgerecht hadde / quam den Aerts-Bisschop / en Zalfde haer / na eenige Redenen / aen de rechter Arm / tot over den Elleboogh / en in de Neck tusschen beyde Schouders / in welcke gelegentheyt hy oock gedurig eenige Gebeden deede: de Zalving gedaen zijnde / soo begaf de Keyserinne zich met de Bisschoppen / haer Opper-Hofmeesterin / de Gemalin van den Palatijn / en twee Hof-Dames / in de Sacristey / om zich te laten af drogen: Gem. Keyserinne weder daer uyt gekomen zijnde / knielde nochmaels voor het Altaer / invoegen den Palatijn de Koninglijcke Kroon van het Altaer nam / en die aen den Aerts-Bisschop van Gran over gaf / welcke de selve op de rechter Schouder van de Keyserinne sette / doch aenstonts daer weder af nam / en op den Altaer leyde; daer op trat den Bisschop van Neutra / als Ongarise Cancelier / om dat den Bisschop van Vesprin om eenige Sieckte sulckx niet konde waer-nemen / met de Huys-Kroon toe / en stelde de selve de Keyserinne op 't Hooft; hy gaf 'er oock de Scepter in de rechte en de Rijckx-Appel in de lincker Handt / onder 't doen van eenige Gebeden. Daer op wierdt de Keyserinne weder in haer Troon geleyt / en deede den Aerts-Bisschop op nieus eenige Gebeden. Vervolgens wierdt het Te Deum Laudamus gesongen / en een charge van 480 Man met Musquetten gedaen / gelijck oock het Geschut van de Wallen gelost. Dit geschiet zijnde / nam den Grave Johan Draskowich / in plaets van den Ongarisen Land-Hofmeester / den Scepter en Rijckx-Appel uyt Handen van de Keyserinne / en gafze de gene over / die de selve eerst hadden gedragen. Daer op ging gem. Keyserinne / onder 't geleyde der Bisschoppen / voor het Altaer ten Offer / leyde een curieus gemaeckt Gout-stuck in een Silvere Schael / en begaf zich doen weder na haer Troon; de Huys-Kroon wierdt haer Majesteyt by het Offer en de Communie door den Bisschop van Neutra afgenomen / en aen den Vorst van Diederichsteyn / om te houden / gegeven / dewelke na de Ceremonie die aen gem. Bisschop weder leverde / om de selve de Keyserinne op te setten. Meer-gem. Bisschop bracht haer Majesteyt tot de Communie / dewelcke den Aerts-Bisschop van Gran aen haer gaf / en wierdt de Huys-Kroon haer als doen weder opgeset. De Ceremonie dus geëyndigt zijnde / soo keerde men in de ordre / als men gekomen was / te rug / en wiert het Geschut doen nochmaels afgelost / en de Ongarise Dames tot de Hand-kus toe-gelaten. Aen de Tafel gegaen zijnde / soo wiert door sijn Keyserl: Majesteyt belast / dat al het Geschut op de eerste Dronck nochmaels soude los gebrandt werden / gelijck oock geschiede / en daer mede dese Actie na wensch eyndigde.

Wy komen weder lager in 't Rijck afsacken. Tusschen de Ceurvorsten van Saxen en Brandenburg was een t'samen-komst besloten / en dat ven eersten ten dien eynde de laetste selfs tot Berlijn soude komen besoecken / gelijck oock den 19 Februar y geschiede: gem. Ceurvorst wiert aldaer treffelijck ingehaelt / en heerlijck getracteert / soo dat veele meenden / dat het om een Alliantie te sluyten soude wesen / maer men heeft daer van geen gevolgh gesien / alsoo gemelde

melde Heere Ceurvorst van Saxen eenige dagen daer na weder na sijn Landt vertrock.

In Juny vertrock den Heere Ceurvorst van Brandenburgh na de Stadt Maegdenburgh / om zich aldaer te laten huldigen / en quam den 7 der selver Maent aldaer ; hy dede sijn Intrede als volgt : Eerst quamen twee Compagnien Dragonders van 't Lijf-Regiment / voor de welcke 6 Schalmeyers reden. 2. De Ceurvorstel: Trawanten/ voor welke 8 Trompetters en een Herpaucker waren. 3. De Ceurvorstel: Ceur-Princel: en Vorstel: Hant-Paerden / 60 sterck / met schoone Chabracquen. 4. Alle de Ceurvorstel: Hof-Cavallerye en voorname Officiers/ over de welcke den Heer Opper-Marschalck/ den Vry-Heer van Canitz / het Gebied voerde / voor haer reden 12 Trompetters en een Herpaucker. 5. Sijn Ceur-Princel: Doorl: / Marckgraef Lodewyck / Prins Philip / de Prins van Saxen Mersenburg / en den Vorst van Anhalt. 6. De Ceurvorstel: Chaise / waer in den Ceurvorst / nevens des selfs Gemalinne / sat / voor de welcke de Magistraet van Maegdenburg met blooten Hoofde ging. 7. De Ceurvorstel: / Ceur-Princel: / Prince en Vorstel: Pagien/ 60 sterck / die de Hofmeester van gem. Pagien geleyde. 8. Een Ceurvorstel: Koetse/waer in de Gemalinne van den Ceur-Prins en de Marck-Gravinne waren. 9. Noch 30 Koetsen en Chésen / daer in de Ministers en eenige Hof-Dames saten. 10. Item 20 Calessen / daer in de Hof-Bedienden waren. Op den Intocht wierden de Stucken driemael om de Stadt los gebrant / en stont de Borgerye en 't Guarnisoen in de Wapenen / welcke oock de behoorlijcke Salvo deden. Den 9. daer aen wierdt den Ceurvorst op de Marckt / voor 't Stadhuys/ op een Theater / met Fluweel bekleet/ en sittende in een geborduurde Arm-Stoel / met veele Ceremonien gehuldigt / en met een Collatie in 't Stadhuys/ onder 't los-branden van 't Geschut / getracteert : hy vertrock een dagh a twee daer na van daer / om tot Hal mede de Huldigingh te ontfangen / dewijl men daer groote preparatien tot het selve gedaen had / gelijck als volgt :

Eerst stonden aen de Leypziger-Poort 6 Raeds-Heeren / Ec. die sijn Ceurvorstel: Doorl: de Stads-Sleutels souden overgeven / met een korte doch cierlijcke Oratie/ en als den Ceurvorst die ontfangen had / met ontgedeckten Hoofde souden voor uyt gaen. 2. Van dese buytenste tot de binnenste Poort stonden Meyen geplant. 3. De jonge Burgerschap in 't Geweer/ tot aen 't Raedhuys gerangeert. 4. Voor 't Raedhuys stont den Raedt / het Ministerium/ Schepenen / Oudsten en Gezwoornen. 5. De Heeren des Dal-Gerichts. 6. Doctoren en Licentiaten in hare Mantelen. 7. Aen den gouden Ring een Compagnie Borgers. 8. Van daer tot aen Stephani Huys 2 Compagnien. 9. Was een kostelijcke Eeren-Poort opgerecht / daer in zich alderhande Muzicale Instrumenten lieten hooren ; en op de Marckt stonden 4 Adelaers / uyt welcke 3 uren langh roode en witte Wijn liep. Den Ceurvorst den 12 Juny by 't Dorp Trotte/dicht by die Stad/gekomen zijnde/begaf zich 's namiddags

ten 2 uren/ nevens sijn Gemalinne/ in een met Gout en Silver gestickte Chaise. Den Ceur-Prins/ de Princen Lodewijck en Philips/ den Vorst van Anhalt/ en alle andere hooge Generaels en Staets-Personen/ saten te Paerde. Een weynig van 't Dorp Trotte vont sijn Ceurvorstel: Doorl: staen de Maegdenburgse Edelen te Paert/ gevoert by den Bregadier Generael Rauchaupt/ nevens omtrent 50 Karossen in ordre gestelt/ waer in saten de Heeren Gedeputeerden/ die in name van de Stenden (door den Domheer van Marschal) sijn Ceurvorstel: Doorl: met een geleerde Oratie verwellekomden: dit ge-eyndigt zijnde/ ging de marsch recht na de Stad/ den Adel en de Gedeputeerden voor uyt; die van Hal/ welke in't Velt stonden met hare nieuwe Vanen/ haer van den Ceurvorst toegesonden (staende op d'eene zijde een Adelaer/ met dese inscriptie: Vivat Fridericus Wilhelmus Elector; en op d'ander zijde een brandend Hart/ met Deo & Electori nostro) maeckten/ als van outs gebruyckelijk/ het begin van den Intocht/ marcherende 600 Man sterck voor af. 2. Volgde den Adel met haer Gevolg. 3. De 50 Karossen met Gedeputeerde Heeren. 4. Den Oversten Brant/ met 2 Compagnien Dragonders van de Ceurvorstel: Lijf-Guarde. 5. Den Overste Wangenheym/ met een Compagnie Trawanten/ en de Hant-Paerden/ die met de Herpauckers/ Trompetters/ &c. waren gekleet met een Silver gechamereerde Livreye. 6. Volgde noch een Compagnie als boven. 7. Ceurvorstel: Hant-Paerden/ met kostelijke Chabaracquen. 8. De Hofmeester/ Pagies/ &c. 9. De grote Silvere Herpauk en 18 Trompetters/ alle in Silvere gestickte Livreye. 10. De Ceurvorstel: Geheyme Raed en Hof-Marschal den Baron van Canitz/ en nevens hem den Generael Krijgs-Commissaris Gromkou/ als Chefs van de Hof-stoet. 11. De Kamer- en Hof-Jonckers. 12. De Oversten en Kamerheeren. 13. De Heeren Generaels en Geheyme Raden. 14. Den Velt-Mareschal Dorflingh/ den Hof-Kamer-President van Gladebeeck/ en den Hofmeester van de Ceur-Vorstin. 15. Den Ceur-Prins met sijne Heeren Gebroeders/ den Vorst van Anhalt en den Prins van Mersburg/ Oversten van 't Lijf-Regiment te Paerde. 16. Sijn Ceurvorstel: Doorl: en desselfs Gemalinne/ in de voorsz. Chaise/ getrocken van 6 Paerden/ nevens welcke gingen 36 Lacqueyen/ 34 Trawanten/ en achter 6 Pagies. 17. De Ceur-Princes en de Marck-Gravin in de Lijf-Koets. 18. Noch 8 Lijf-Koetsen ledig. 19. De Hofmeesterin met 4 Koetsen vol Hof-Dames. 20. Noch eenige andere Koetsen met Dames/ en 6 Ceurvorst: Chaises. 21. Een Troup Dragonders. Uyt 24 Stucken/ en van de in Wapenen staende Militie en Borgerye/ wierden 3 Salvoos gedaen. Den 14 dito wierdt sijn Ceurvorstel: Doorl: eerst door die van het Dom-Capittel en de Stenden boven op 't Kasteel/ en daer na door de Magistraet en de Borgerye van die van Hal publijckelijck op de Marckt/ voor het Raedhuys/ als Erf-Vorst van dat Landt/ gehuldigt en beëdigt. Hooggem. Heer Ceurvorst tracteerde haer alle des middags op 't Slot seer heerlijck/ welkers getal/ met de Dienaers/ wiert begroot op meer dan 2000 Personen/ geseten

seten aen 120 Taeffels; onder de selve bevonden zich 13 Vorstelijke Personen. Daegs daer aen diverteerde men zich met een Bael/daer by haer meer als 100 Persoonen van qualiteyt bevonden; en daer op vertrock den Ceurvorst met sijn gantsche Hof weder van daer na Piermont/ alwaer een t'Samenkomst van eenige groote Personagien was aengestelt; doch eer wy daer van spreecken/ moeten wy iets anders aenroeren.

Also den Hartog van Zell sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien in 't voorleden Jaer/terwijl hy tot Zell was/hadde genodigt/om tegens de Voor-Somer 't vermaeck van de Jacht op den Hummeling by hem te komen nemen/ was sijn hooggem. Hoogheyt in April uyt den Hage derwaerts vertrocken: Veele namen hier uyt speculatie/ als of daer wel iets van eenige Alliantien gehandelt mocht werden/ te meer/ om dat men seyde/ dat den Hartog van Hanover en andere Vorsten daer mede souden komen/ en dat oock eenige voorgaven/ als of zich een Fransse Gezant ter selver Plaetse soude laten vinden; maer men heeft gesien/ dat het selve alleen is geweest/ om het divertissement van de Jacht te nemen/ gelijck sulckx oock blijckt uyt de Missive/ die sijn Hoogheyt op sijn vertreck aen haer Hoog Mog: liet overleveren/ bestaende in de volgende Woorden.

Missive van sijn Hoogheyt aen haer Hoog Mog.

HOOG MOG: HEEREN.

Soo als wy in den voorleden Jare ons waren bevindende by den Heer Hartogh van Zell, zijn wy door den selven versocht geweest, om tegens de jegenwoordige Voor-Somer ons te willen laten vinden in het Quartier van den Hummeling, omme met ende beneffens gemelde Heer Hartogh te nemen het divertissement van de Jacht, ende hebben wy geoordeelt sulcx te konnen geschieden buyten prejuditie van den dienst der Lande, particulierlijck om reden, dat het Quartier voorsz. niet boven de 4 Mijlen is afgelegen van de Frontieren van den Staet, hebben wy gemelde Heer Hartog sulckx niet willen weygeren, en zijn derhalven van intentie ons derwaerts te begeven op overmorgen; waer op wy hebben geoordeelt onse plicht te zijn Uw Hoogh Mog: by desen kennisse te geven, en de selve tot geenen anderen eynde dienende, sullen die hier mede eyndigen; Waer mede, &c. Dieren den 17 April 1681.

G. P. d'ORANGE.

Sijn Hoogheyt nevens den Vorst van Zell en de Princen van Hanover quamen aldaer te samen/ maer niet den Hartog/ also die door eenige affaires belet hadde gekregen/doch na dat zy eenige Weken aldaer het vermaek van de Jacht genomen hadden/ scheyden zy in 't laetst van Mey van den anderen/ en quam hoog-gem. sijn Hoogheyt den 2 Juny weder in den Hage.

Na 't eyndigen van dese t'Samenkomst / was weder een andere tot Piermont bestemt / alwaer hooggem. Hartog van Zell niet alleen / maer oock den Ceurvorst van Brandenburg / den Hartog van Hanover / de Koninginne Weduwe en regeerende Koninginne van Denemarcken / de Ceurvorstinnen van Saxen en de Paltz / en Prins George souden verschijnen / gelijck oock geschiede; want na dat den Ceurvorst van Brandenburgh de Huldiging tot Hal hadde ontfangen / begaf hy zich derwaerts: de andere Vorsten quamen mede aldaer; in 't eerste ontstont wel eenige difficulteyt/over 't geven van de Visites/ tusschen den Ceurvorst van Brandenburg en den Vorst van Zell / maer 't selve wiert bygeleyt / soo dat dese Hooge Personagien / die uyt 17 Koningl: Ceur- en Vorstelijke Personen bestonden / malkanderen treffelijck tracteerden / doch men heeft niet gehoort / dat'er iets van eenige Alliantien / gelijck als sommige wilden / gesloten is; in tegendeel vertrocken de meeste in 't midden van July van daer na huys; doch de Vorsten van Hanover en Zell geleyden de Koninginne Weduwe en regeerende Koninginne van Denemarcken na haer Residentie-plaetsen, alwaer zy haer treffelijck tracteerden / en in 't Na-jaer weder na Denemarcken convoyeerden.

Den Koning van Denemarcken / die met sijn Koninginne in Oldenburg gekomen was / doch by dese t'Samenkomst niet en quam / gelijck sommige gemeent hadden / was ondertusschen bezig geweest / om een Vesting in Oldenburg aen de Vloet Jade te laten bouwen / waer toe de Soldaten / die met hem getrocken waren / mede geëmployeert wierden; doch na dat de selve ontworpen was / vertrock hy weder na Coppenhage.

De Koninginne van Sweden gelag den 6 July van een jonge Princes / die 's anderendaegs door de Koninginne Moeder ten Doop gehouden / en Hedwig Eleonora genaemt wiert.

In 't Rijck van Sweden heeft men dit Jaer seer bezig geweest/ om de groote Commissie/ door dewelke verscheyde Goederen (die voor desen door de Grooten by Giften of andersints getrocken waren/) weder aen de Kroon mosten komen / voort te setten / en hebben in die gelegentheyt verscheyde van de voornaemste van dat Rijck considerabele Sommen moeten uyt-keeren.

Den Koningh van Sweden zich in 't laetst van dit Jaer op de Jacht tot Koningsohr / zijnde een Plaets dicht by Stockholm/ begeven hebbende, kreeg het ongeluck / dat hy sijn eene Been verstuyckte / en hoewel 't selve aenstonts door de beste Medicijns gecureert wierdt / heeft hy echter tot het Voor-jaer sijn Kamer moeten houden/ eer hy zich weder ergens dorst begeven.

Gelijck de Pest het voorleden Jaer tot Leypzig / Dresden / Praeg en andere Plaetsen hadde geregeert / doch met het Voor-Jaer opgehouden was/ soo wierden van dese Somer daer omtrent weder andere besmet/als Eysleben/ (alwaer den vermaerden Martin Luther geboren is) Halberstad en Maegdenburg: men heeft van de twee eerste Plaetsen geen pertinente Lijst van de Personen/ die 'er in dese gelegentheyt gestorven zijn/ konnen bekomen / hoewel men

van de eerste Plaets wel van 10000 Menschen zeyde / maer van de laetste is de volgende Lijst in 't licht gegeven / waer uyt den Lezer van de andere sal konnen oordeelen.

Lijst der Dooden tot Maegdenburg.

	Militie.	Oude Stadt Maegdenb.	Nieumarckt.	Collegie Stifft S. S. Pet. en Pauli.
In Juny	36	21		
In July	84	211	2	12
Augusti	50	575	26	50
Septemb.	59	849	51	28
October.	43	747	33	10
Novemb.	28	306	10	2
Decemb.	20	212	11	

	Klooster St. Agniet.	Nieuwe Stad Maegdenb.	St. Michiel, anders Zuydenb. genaemt.	Siecken-Hof.
In Juny				
In July		82		
Augusti	9	192	24	
Septemb.	41	213	55	
October	10	59	25	11
Novemb.	1	8	2	
Decemb.		7		

Somma in 't geheel 4224

Daer onder zijn geweest :

5	Constapels.	2	Pest-Medici.	175	Weduwen.
5	Onder-Officiers.	12	Pest-Chirurgi.	268	Jong Gesellen.
130	Soldaten.	387	Burgers.	362	JongeDochters.
5	Raeds-heeren.	210	Schut-bewaerders en Dagloonders.	641	Kinderen.
2	Advocaten.			117	Knechten.
3	Pest Priesters.	612	Vrouwen.	228	Meyden.

Somma 4224

Wy konnen niet nalaten / om hier in te lassen / dat zig in Augusti een groote meenigte Sprinckhanen omtrent Franckfort aen den Oder hebben vertoont : de selve waren van vierderley soort / waer van de meeste grooter als een kleyne Vogel waren ; zy bedeckten de Lucht als met een zwarte Wolck / en verdeelden zich in 3 Partyen / waer van d'eene zich na de Nieuwe Marck / d'andere na Katzbach en Beskau / en de derde na 't Zulchise begaven ; zy vlogen ten eersten in het Koorn en Gewas / en aten 't selve in een oogenblick op ; men meende / dat hier iets sonderlings uyt soude volgen / maer men heeft tot noch daer van in die Quartieren niets vernomen.

Dewijl wy ons dicht by Polen bevinden / sullen wy dat Rijck eens aendoen. Tegens den 21 January was tot Warschouw een Rijckx-dag uytgeschreven/ om over de Rijckx-saecken te delibereren ; ten welcken eynde den Koningh en de Standen zich derwaerts begaven ; maer daer vielen soo veel strijdigheden voor / soo over 't Huwelijck van de Princesse Radzivil met den Marck-graef van Brandenburgh / als over een Oorlogh met de Turcken en Tractaet met

de Moscoviters / dat gemelde Rijckx-dagh in Mey vruchteloos eyndigde / en niets geresolveert wierdt ; en gelooft men / dat dit meest geschiede / om dat de Moscoviters selfs Vrede met de Turcken gemaeckt hadden.

Tusschen de Princesse Douariere van Oost-Vrieslandt en de Standen van 't gem. Landschap waren al zedert eenigen tijdt verscheyde Differenten ontstaen / voornamentlijck wegens de Administratie der gemeene Middelen / het gebruyck van 't Zegel / en 't prorogueren der Landt-dagen ; invoegen beyde Partyen al in 't Voor-jaer by haer Hoog Mog: in den Hage door Gedeputeerden aensoeck quamen doen / dat de selve dese Differenten in der minne souden gelieven te doen assopieren. Verscheyde uytheemsse Ministers / als van den Keyser / Brandenburg / Lunenburg en andere / interesseerden zich mede in dese saeck / en sochten uyt te wercken / dat de selve ter decisie van sijn Keyserl: Majesteyt / als 't Opper-Hooft van 't Rijck / waer van Oost-Vrieslandt een Mede-Lit was / soude gestelt werden ; maer haer Hoog Mog: / oordeelende / dat zy meer als 90 Jaer het recht / selfs met toestemming van den Keyser / gehad hadden / om de Differenten / die aldaer voorvielen / te decideren / konden daer toe niet resolveren / en maeckten sulckx aen gedachte Ministers bekent ; hier op wierden eenige Gedeputeerden door haer verkoren / om gem. Differenten te assopieren : de selve waren wel verscheyde mael met de Gedeputeerden van weder-zijden daer over in Conferentie / maer konden niet tot het gewenste oogwit komen / also elck op sijn Recht bleef staen ; en dewijl dese saeck also bleef tarderen / (gelijck zy oock van 't gantsche Jaer noch niet afgedaen is) en den Staet van Oost-Vrieslandt vereyschte / dat'er eenig Volck tot defentie van dat Landt geworven soude werden / om by alle gelegentheyt het selve voor overval en inquartiering te bevryden / wiert echter door gem. Gedeputeerden een Project opgestelt / op wat voet het selve soude konnen geschieden / en bestont dat in de volgende Poincten :

1. DAt tot defentie van Oost-Vrieslandt soude behoren aengenomen te werden een suffisant aental van Militie, boven de 300 Man, die nu in de Stad Embden leggen.

2. Dat het voorsz. Volck sal werden gebruyckt tot bescherminge van Oost-Vrieslandt, en dienvolgende geleyt in de Frontier-Plaetsen, of daer de noot het sal vereysschen.

3. Dat het selve Volck, soo Officieren als Soldaten, sullen doen den Eed aen den Lands-Heer, of sijne Gecommitteerden, op het Formulier, gelijck als in den Jare 1672.

4. Ende sullen de Stenden iemandt mogen committeren, om present te zijn, soo wanneer den voorsz. Eed sal werden afgenomen, sonder dat den Eed selfs aen iemant anders, als aen den Land-Heer, of sijne Gecommitteerden, sal werden geprefteert.

5. Dat

5. Dat het voorsz. Volck sal moeten obedieren en respecteren de Patenten, die haer by of van wegen den Landt-Heer sullen werden gegeven, soo nochtans dat den selven Lands-Heer, of sijne Gecommitteerden, het selve Volck niet sullen mogen gebruycken tegens de Verdragen en Accoorden, of tot iemants oppressie, en dat sy oock binnen besloten Steden niet sullen mogen werden gebracht, anders dan met bewilliging van de Magistraet van de selve Steden, en binnen de Plaetsen en Forten, die aldaer met haer Hoog Mog: Guarnisoen zijn beset, oock met bewilling van haer Hoog Mog.

6. Dat de voorsz. Volckeren sullen werden voorsien van Wapenen, en de Magazijnen van Amunitien van Oorlog en Proviande, alles tot lasten van de Stenden.

7. Dat de Fortificatie-Wercken, soo haest doenlijck, gerepareert en onderhouden sullen werden, mede tot laste van de Stenden, en dat tot dien eynde oculaire inspectie van de selve Fortificatie-Wercken door Gecommitteerden van hare Furstel: Doorl: en van den Stenden sal werden genomen.

8. Dat de Betalinge van de voorsz. Volckeren, de Besteedinge van de voorsz. Wercken, mitsgaders den inkoop van de voorsz. Ammunitie en Proviande, sal werden gedaen door het Collegie der Administrateuren, en by de selve werden betaelt.

9. Dat tot onderhout van 't voorsz. Volck, mitsgaders Amunitie, Proviande en Fortificatie-Wercken, by allen en een ygelijck indistinctelijck en sonder eenige exemptie van iemant sal moeten werden gecontribueert.

10. Dat de Officieren over de voorsz. Militie sullen werden aengestelt by hare Furstel: Doorl:, in den Naem van den Lands-Heer, en dat daer inne by de selve of den Lands-Heer selfs, by vacature van dien, op gelijcker wijse sal werden gecontinueert, des dat op de voorsz. aen te stellen Personen by de Stenden met reden niets sal vallen te reprocheeren.

11. Dat het Commandement Militair over de Frontier-Plaetsen, als Stickhuysen, en de onderhorige Forten, sal werden bestelt by den Lands-Heer, op Personen, die de Stenden met reden niet onaengenaem zijn, des dat sy Commandanten mede sullen hebben te doen den Eed hier voren gemelt: Dat de voorsz. Volkeren sullen blyven in dienst voor den tijdt van twee Jaren, en dat omtrent de discontinuatie of Cassatie van dien sal werden gehandelt op den selven voet als Anno 1672 is gehandelt geweest met het Volck, dat doen wiert aengenomen.

12. Dat dese Volckeren oock sullen mogen werden gebruyckt tot defentie van Esens, Stedesdorf en Witmont.

13. Dat de Actien en Delicten, by de Officieren begaen, sullen werden gejudiceert en bestraft, volgens de Ordre en Wetten van Oost-Vrieslant.

14. Dat de Monsteringe deser Volckeren tot allen tijden mede sal mogen werden gedaen by Commissarissen van de Stenden, of door ordinaris Gedeputeerden en Administrateuren.

15. Dat hare Furstel: Doorl: sal doen aen-nemen een Compagnie, tot bewaringe der Heerlijckheden van Esens, van 150 Koppen, en die onderhouden.

16. Dat

16. Dat die Compagnie mede sal moeten werden gebruyckt tot defentie van Oost-Vrieslant, in cas van noot.

17. En soo wanneer die in Oost-Vrieslandt sal werden gebruyckt, dat die dan oock sal moeten doen den Eed, hier vooren gementioneert, in het bywesen van ymandt, by de Stenden daer toe gecommitteert.

18. Dat dit Accoort niet sal prejudiciëren aen het Recht van d'een of d'ander van de Partyen in 't generael of in 't particulier, noch aen de sustenue van den Lands-Heer, van dat de Stenden moeten betalen de ordinarisse Besettingen, en van de Land-Stenden van dat den Lands-Heer die self moet bekostigen.

19. Dat haer Hoog Mog: dese Conventie, ende yder Articul van dien, sullen guaranderen.

De Gedeputeerden van de Stenden konden/ na het scheen/ daer niet toe resolveren/ alschoon zy daerom sterck wierden aengemaent; en vermits haer Land-dagh korts na die tijdt weder een aenvang nam/ en zy zich daer by mosten laten vinden/ begaven zy zich uyt den Hage derwaerts/ soo dat die saeck doen weder als opgeschort bleef; behalven dat den Keyserl: Minister/ gelijck oock die van den Ceurvorst van Brandenburg/ in 't laetst van 't Jaer noch door Memorien versochten/ dat de saecken in Oost-Vrieslandt in de staet/ daer zy in waren/ door haer Hoog Mog: gelaten mochten werden.

Wegens het Drost-Ampt van Drenthe is dit Jaer eenig different geweest/ also den Stadhouder van Vrieslandt en de Staten van dat Landschap/ op het overlijden van den Heer van Kuynen/ een seecker Edelman/ genaemt Welevelt/ dat Ampt hadden gegeven; daer in tegendeel haer Hoog Mog:/ als oordeelende/ dat haer sulckx toequam/ den Heer van Pallant daer toe hadden verkoren. Gem. Heer van Pallant vertrock daer op wel na Coeverden/ om possessie van dit Drost-Ampt te nemen/ maer konde echter op het platte Landt niet te recht raecken/ alsoo gem. Heer van Welevelt daer al in possessie was/ en door den Heer Stadhouder van Vrieslandt wierdt gemaintineert/ invoegen dese saeck noch lang is blijven traineren.

Vermits de Revieren den Neder-Rijn en Yssel seer ondiep waren geworden/ hebben haer Hoog Mog: in April voorgenomen/ om de selve weder te laten verdiepen en verbeteren/ ten welcken eynde eenige Gedeputeerden derwaerts wierden gesonden/ om inspectie van de selve te nemen.

Oock wierden eenige Heeren Gedeputeerden na de Ommer-Schans afgevaerdigt/ om zig wegens de Marassen/ die droog begonden te werden/ te informeren/ op wat wijse men de selve onder Water soude konnen houden.

Wegens de Convoyen en Licenten/ op de in en uytgaende Goederen in Hollandt en Zeelandt/ is dit Jaer met de Admiraliteyten veel te doen geweest/ alsoo eenige Steden gaerne verlichting daer in hadden gesien: daer is wel yverig gebesoigneert geweest/ om een nieuwe Lijst op te maecken/ maer daer van is tot noch geen uytslagh gekomen.

In

In 't laetst van July heeft sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien/ also door den Koning van Engelant daer toe versocht was/ een keer na Engelant gedaen; ten dien eynde vertrock hy uyt den Hage na den Briel/ daer een Koningl: Jacht voor hem was aengekomen/ en quam daer mede den 2. Augusti tot Marigate aen Landt/ van waer hy voort over Withal na Windsor/ daer den Koningh zich bevont/ ging; hy wierdt van sijn Majesteyt en 't gantsche Hof treffelijck ontfangen/ en had verscheyde Conferentien met hoogged. sijn Majesteyt/ daer de voornaemste Ministers/ als de Grave van Hallifax/ de Lords Heyde/ Seymour en Conway/ present waren; doch na dat hoogged. sijn Hoogheyt daer eenige dagen had verbleven/ en zich somtijts met de Jacht vermaeckt/ vertrock hy den 15 dito weder na Hollandt/ en quam den 18 daer aen in den Hage. De geruchten liepen doen wel/ dat'er tusschen sijn Majesteyt van Engelandt en hooggem. sijn Hoogheyt wegens den staet van de Spaensse Nederlanden gesprooken was/ en op wat wijse die best geconserveert soude konnen werden; maer echter heeft men daer van geen uytslag gesien.

Wy hebben laetst van de Executien van Fitz-harris en Olivier Plunket/ en het gevangen nemen van den Lord Howard/ gesegt. 't Zedert dat het selve geschiet was/ wiert den Grave van Schaftsbury/ die men altijt voor een groot yveraer der Protestanten gehouden had/ door 4 a 5 Yren voor den Raed van Hoogh Verraet beschuldigt/ soo dat/ wanneer sijn Majesteyt van Engeland den 11 July in sijn Raed tot Withal quam/ een ordre wiert uytgegeven/ om sijn Persoon te saiseren; alle de Raden ondertekenden het selve/ behalven den Prince Robbert/ den President den Grave van Radnor en den Lord Falconbridge/ dewelcke oordeelden/ dat gem. Grave al te goet Protestants was/ om sulcke dingen/ waer mede hy beschuldigt wiert/ te begaen: Evenwel ging de ordre voort/ soo dat den Bode en de Gardes/ die bevel gekregen hadden/ om hem te saiseren/ na sijn Logement gingen; zy vonden gemelde Grave noch te Bed/ doch als zy zeyden/ dat zy ordre hadden/ om hem aenstonts voor den Raed te brengen/ soo toonde hy zig daer toe gewillig/ en liet een Karos voor hem verbaerdigen: Ondertusschen wierden twee Kasjes met Brieven door een Bode gezegelt/ en na den Koning gebracht: Gem. Grave voor den Koning komende/ soo zeyde sijn Majesteyt tegens hem: Mylord; Ick had my altijt ingebeelt, dat gy een goet Dienaer en een getrouw Onderdaen van my was; maer uw beleyt en daden komen met de gevoelens, die ick van U gehad hebbe, niet overeen. Daer zijn soo veel Persionen, die my verseeckeren, dat zy t'eenemael tegens mijn dienst zijn, dat ick genootsaeckt ben geweest, om U te laten halen, op dat ick daer van de waerheyt mocht weten. Hy antwoorde daer op sonder eenige alteratie/ en/ protesterende wegens sijn onnoselheyt/ seyde onder anderen; dat hy noyt gelooft soude hebben, dat den Raed hem voor een Sot geacht had, want indien hy al eenige conspiratie in 't sin hadde gehad, dat hy meer als sot geweest soude hebben, om zich op dese Yrsse Papisten te vertrouwen; en daer op/ zich na

den Koningh keerende / vervolgde; dese Luyden en zijn 't niet SIRE, (op de Getuygen wijsende) die dese saeck sullen uytwercken. Evenwel wierdt hy na den Tour geordonneert; waer op hy wederom zeyde: Dat indien men dese sotheyt van hem geloofde, men hem beter in het Dolhuys mocht brengen; sulckx verschoonde hem echter niet / want hy wierdt in den Tour gevangen gebracht / alwaer hy in 't eerst van verscheyde Heeren van qualiteyt wierdt besocht. Hy en den Lord Howard versochten eenige dagen daer aen wel op Borgtocht te mogen uytgaen / maer sulckx wierdt afgeslagen.

Men had tot Londen mede / behalven eene Mr. Whitaker en Mr. Rous / eene Steven Colledge / die voor desen een Schrijn-wercker was geweest / en de naem had van de Protestantse Schrijnwercker / gevangen geset / om dat die eenige verraderlijcke Woorden / terwijl het Parlement tot Oxford sat / tegens den Koning gesproocken soude hebben: Mr. Dugdale / Mr. Smith / Mr. Haines / Mr. Fitzgerald en Macnamarra getuygden sulckx tegens hem / wanneer hy in July tot Londen te recht gestelt wiert; maer de Jurijs van Middelsex / die door de Sherifs van Londen verkoren waren / daer by geroepen zijnde / om haer goet-vinden in te brengen / oordeelden hem wegens dese beschuldiging voor onschuldig / invoegen hy tot Londen vry wiert gesproocken: maer het Hof daer geen genoegen in nemende / om dat de Getuygen 't selve tegens hem staende hielden / soo wiert geordonneert / dat hy na Oxfort gevoert soude werden / om voor de Jurijs aldaer mede te werden geëxamineert / vermits de saeck / daer mede hy beschuldigt wiert / soo wel ter selver Plaetse als tot Londen was voorgevallen; invoegen hy den 23 Augusti derwaerts gebracht / en een Advocaet Generael mede daer na toegesonden wierdt. Den 26 dito wiert hy aldaer te recht gestelt / alwaer Dugdale / Smith / Turberville en andere verklaerden / dat gem. Colledge de verraderlijcke Woorden tegens den Koningh gesproocken had / hoewel Dr. Oates en veele andere tot sijn voordeel getuygenisse gaven; sulckx mocht echter niet helpen / want de Jurijs hem voor schuldig verklarende / soo wierdt sijn Sententie door de Rechters gevelt / en hy gecondemneert / om gehangen en gevierendeelt te werden: sijn Executie wierdt tegens den 10. September vast-gestelt / als wanneer hy op de Plaets van de Executie gebracht / en also gerecht wiert; doch hy dede eerst de volgende Aenspraeck aen 't Volck / om sijn onschult te betonen.

LAETSTE REDENEN

Van Steven Colledge, uytgesproocken voor 't Kasteel van Oxford, op den 10 September, 1681.

DE Hoog-Bailjuw vraegde Mr. Colledge; *Daer werd begeert, om aen de Werelt contentement te geven, dat gy woud seggen, van wat oordeel gy zijt in het stuck van Religie, nademael gy u selven hebt beleden een Protestant te zijn?*

Col-

Colledge antwoorde aldus:

Waerdt Volck, waerde Proteſtanten, en lieve Lands-lieden.

Ick ben beſchuldigt, en met getuygen overwonnen, wegens Verraet; De Wetten veroordeelen my tot deſe doot, en hier kom ick gewillig, om my de ſelve te onderwerpen: Ick bidde God, dat hy alle die Perſonen vergeve, die'er een hand in hadden: Ick verklare voor U L:, wat oock van my is geſeyt geworden, dat ick noyt een Papiſt was, noch oyt tot de Papiſtery genegen; zy hebben my verongelijckt; Ick ben altijt een Proteſtant geweeſt; Ick ben een Proteſtant geboren; So heb ick geleeft, en ſoo ſal ick door Gods genade ſterven een lid van de Kerck van Engelant, na de beſte Reformatie van de Kerck, waer door weg genomen is alle Afgodery, alle ſuperſtitie, en alles dat ſtrijdig is tegen het Euangelium van onſe gezegende Heer en Zaligmaker. Ick verklare, dat ick noyt van mijn leven in eenige Paepſen dienſt, gebeden, of devotien geweeſt ben, dan alleen eens, omtrent zeventien of achtien Jaren geleden, na mijn beſte geheugenis; Ick was doen eens uyt curieusheyt op een Namiddag in St. Jacobs Kapel, de Kapelle van de Koninginne in de St. Jacobs Kerk: Buyten die tijt heb ick noyt eenige Paepſen Dienſt gehoort, of iets van de Kerk van Romen de Miſſe, gebeden, of iets anders, publijk of privaet.

Ick weet gy lieden verwacht, dat ick iets ſoude ſeggen aengaende 't geen, waer voor ick nu moet ſterven. My is te laſte gelegt, als ick gevangen en voor den Raed gebracht was, doen ſeyden tegen my eenige van den Raed, de Secretaris, en mijn Heer Killing-worth en Mr. Seymour: Dat eenige met eede beſworen hadden, dat ick ſchuldig was aen Verraet; Waerlijck ick wierdt ontzet, als zy ſulckx zeyden: Want boven alle dingen in de Werelt dacht ick my ſoo vry van Verraet, als eenig Menſch. Ick vraegde haer of eenig levendig Menſch de ſtoutigheyt had, van tegen my te zweeren, als ſchuldig aen Verraet? Zy zeyden ja, verſcheydene, drie of vier, na mijn onthout. Doen zeyden zy my, dat tegen my gezwooren was, dat ick voornemens was, den Koning uyt Whithall te ſtoten, en hem te handelen, gelijk zijn Vader gehandelt was, of diergelijke woorden, den Plompaert ſijn Vader, of eenige diergelijcke tael. Ick loochende het doen, en nu loochene ick het, daer ick ga ſterven: Ick heb noyt van mijn dagen in eenigerley complottery beſigh geweeſt, noch op d'een noch op d'andere wyze: Ick heb noyt eenige ſulcke Perſoonen gekent, en tot noch toe heb ick noyt daer over met iemant ſamenſpraeck gehouden: Ick ken geen Complot in de Werelt, dan het Paepſe Complot, en een yder kan daer van ſoo wel kennis hebben als ick. Indien ick ſulcken deſſeyn gehad had, gelijck deſe Menſchen tegen my beſworen hebben, van ſijn Majeſteyt overvallen te hebben, of tot Londen, of in deſe Plaets tot Oxford, ſiet ick roep Godt tot getuyge, daer ick hier ben een ſtervend Man, en verklare op mijn Zaligheyt, dat ick geen Menſch op den Aerdbodem kenne, die met my woude geſtaen hebben, en laet nu de geheele Werelt oordeelen, hoe waerſchijnlijck het zy, dat ick ſelfs alleen ſulcken ſaeck ſoude gedaen hebben.

Dugdale heeft beſworen, dat ick tegen hem Verraet of verraderlijcke Woorden geſproocken heb in het Coffi-huys, en in de Barbiers-Winckel by den Engel; hy konde geen bewijs geven, van my ergens elders geſien te hebben; Maer het is vals,

en het heeft geen de minste waerschijnlijckheyt, dat ick Verraet tegen hem gesproken heb; Ick beken,ick was in sijn geselschap in het Coffi-huys en in die Barbiers-Winckel, eer ick uyt de Stadt ging, maer daer konde geen Samenspraeck tusschen ons zijn: Want hy schreef aen 't een eynd van de Kamer, en at een stuck Broods, en ick stack een Pijp Taback op aen het ander eynd, en dronk die, tot dat de Heer Thomas Player en de Heer Rob: Clayton tot my quamen, en wy gingen dien avondt uyt de Stadt na het Huys van mijn Heer Lovelace, gaende te Paert sitten, reden wy uyt de Stadt met de andere.

Wat my aengaet, ick kan mijn getuygen niet optellen; Ick was in de vremdste omstandigheden, daer oyt eenig Mensch in was; Ick wiert in den Tour soo nauw gevangen gehouden, dat ick geen conversatie konde hebben met iemant; hoewel ick wel wiste, dat de Paepse Heeren alle dagen aldaer die gelegentheyt hadden; maer ick konde dat niet verkrijgen: Ick konde niet weten noch seggen, wat getuygen tegen my souden zweeren, noch wat zy tegen my souden zweeren; Want ick konde geen Copye krijgen van de Beschuldiging, en door geen mogelijck middel konde ick eenige preparatie maecken, om my te verdedigen, gelijck ick behoorde gedaen te hebben, en na de Wet mocht gedaen hebben; my wierdt geen vryheyt vergunt, om iets te doen, dat verklare ick als een stervend Man.

En belangende 't geen Dugdale, Smith, Turberville en Heyns tegen my gezwooren hebben, zy bezwooren sulcken Verraet, 't welck niemant dan een uytsinnige aen eenigh Mensch soude toebetrouwt hebben, en allerminst soude men het aen Papisten toebetrout hebben; daer een ygelijk van haer ingewickelt is geweest in Complotteryen en Verraderyen onder haer eygen party, en dat onder de grootste obligatien en verbintenissen, namentlijck, datse souden tot Heyligen verklaert werden, indien zy het verborgen hielden, en datse souden verdoemt werden, indien zy het openbaerden. Indien dese Mannen de saecken van haer eygen party niet secreet houden, hoe konde ick haer dan vertrouwen? Ick roepe hier op God tot getuyge; en ick bekenne vryelijck, dat ick mijn Godt menigmael met tranen heb gebeden, dat hy my mocht bekent maken, indien ick t'eeniger tijt met eenig woordt in desen overtreden had. Maer waerlijck ick heb niet het minste deel geweten, van 't geen zy tegen my gezworen hebben, tot die tijt toe, dat ick het voor de Vierschaer hoorde tegen my zweeren. Mijn Heeren, dit is seer hard, maer dit is de waerheyt.

Oock zijn 'er een groote meenigte van andere vremde geruchten, die ick gehoort heb, zedert ick gevangen ben geweest; als namentlijck, dat ick een middel soude geweest hebben, om de Gravin van Rochester te bekeeren tot het Pausdom, door eenen Thomson, een Priester, tot haer te brengen: waerlijck al wat my daer in aengaet, was, dat ick over 15 of 16 Jaren logeerde ten huyse van Colonel Vernon, dewelcke aen Mevrouw Brooks trouwde; 't gantsche Huysgesin was Paeps, de Brooks waren Papisten, en aldaer was desen Thomson, en ick oordeele hem een Priester te zijn in 't Huys, hoewel ick hem noyt sag in een Paepse Godsdienst, hoewel ick daer een half Jaer langh was. Maer komende daer na tot mijn Heer Ro-

Rochesters Huys, wegens iets dat ick voor hem en voor verscheyde andere Personen van qualiteyt te doen had, soo ontbood hy my op een namiddag van de Parochie in Adderhurry, sijn Vrouw en hy staende by malkander, en hy vraegde my, of mijn Paert t'huys was, ick woude, seyde hy, dat gy desen Brief tot Mr. Thompson bracht, indien gy het dese namiddagh doen kond; Ick antwoorde ja mijn Heer, ick kan het wel doen, om u te dienen; Soo nam ick een Brief van sijn hand, en oock een van sijn Vrouw (soo my geheugt, en hy te kennen gaf) gezegelt met sijn eygen zegel, en ick brachtse tot Thompson, en gaffe hem; en hy seyde my, dat hy mijn Heer woud komen opwachten; want het was wegens eenige Landeryen, waer op mijn Heer wilde Gelt lichten, wegens eenige gelegentheden. En dit is al de waerheyt van dese ergernis.

Daer werdt oock gesegt, dat ick verscheyde Jaren een Priester in mijn Huys had, namentlijck Serjeant, die uyt Hollandt quam, om te verspieden. Omtrent 10. Jaren geleden quam deselve Man tot my, maer hy was my vremt; hy quam tot my onder de Naem van Doctor Smith, een Medecijn-meester; en daer was een Apotheker in de Old-Baily, en een Laken-bereyder, wonende tot Ludgate; dese quamen met hem, en brachten hem daer, en hy nam een Kamer, en hy logeerde daer een Jaer, of drie vierendeel Jaers, onder de naem van Doctor Smith; Dit is de waerheyt daer van, en niet anders; dit is het onthael van Serjeant.

Soo mede dat ick tot Oxford quam, was uyt mijn vrye wil. De Parlaments-heeren van het laetste Parlament tot Westmunster, en verscheyde Heeren, hielden t'samen middagmael, den dag voor dat zy saten; Op de laetste Sessie van 't Parlament tot Westmunster ontboden zy my na de Herberg in de Son, achter de Beurs, en als ick quam, waren de Hartog van Monmouth en verscheyde Heeren by-een, en ick geloof over de 100. Parlaments-Heeren, van het Huys der Gemeente. Den Hartog van Monmouth riep my tot sig, en seyde, dat hy een goet gerucht van my gehoort had, en dat ick een eerlijck Man was, en een die men mocht vertrouwen, en zy wisten niet, of niet wel, waer haer Vyanden, de Papisten, eenig desseyn mochten hebben, om haer te handelen, gelijck zy een desseyn hadden in de tijd van Koning Jacobus, door Bus-poeder, of door eenig ander middel; en den Hartog met verscheyde Heeren, en andere van 't Gemeene Huys, versochten my, dat ick mijn uytterste best soude doen, om alle plaetsen, die zy suspecteerden, te doorsoecken, 't welck ick deede, en daer van daen, soo ick meyne, kreeg ick de naem onder 't Volck van de Protestantse Schrijnwercker, om datse my boven iemant in Engelant opleyden, dat werck te doen.

Deselve Heyns, een van de gene, die tegen my sworen, had aen my en verscheyde andere ontdeckt, (soo hy seyde) aengaende Maknamar, en sijn Broeder, en Ivy, die nu alle van een ander humeur zijn; Dat het Parlament tot Oxford soude omgebracht werden, en dat'er een desseyn was, om mijn Heer Shafsbury te vermoorden door Fitzgerald, en sijn Party; en dat zy trachteden Macnamar tot hem over te brengen, en dat hy seyde, dan soude het wel met hem zijn, en 't soude niet lang aenlopen, of zy souden Shafsburijs leven hebben; En hy verklaerde dat by Eede

aen den Heer George Treby,gelijk ick daer na hoorde; want ick was niet by hem, als het gesworen wierdt. Ick wensch aen 't Huys der Gemeente soo seer 't goede als aen mijn selven; en ick verstont niet anders, of als ick het Parlament diende, soo diende ick oock sijn Majesteyt; laetse ellendig zijn,die het onderscheyt maken tusschen haer; voor mijn part ick maeckte noyt een onderscheyt.

Ick quam tot Oxford met mijn Heer Howard (dien ick voor een seer eerlijck waerdigh Edelman aensie) en met mijn Heer Clare, mijn Heer Paget, en mijn Heer Huntingdon; en Capiteyn Brown en Don Lowis waren in mijn geselschap, en quamen met ons, als Vrienden van mijn Heer Howard. Brown, geloof ick, heb ick 2 of 3 Maenden gekent; maer Lowis sag ick noyt voor op dien dag; zy seyden, zy quamen met mijn Heer Howard. Ick neem God tot getuyge, dat ick noyt een Schelling, of iets anders ontfangen heb, om een desseyn voort te setten; en al was het om mijn leven nu te behouden, ick kan niemant in de Werelt beschuldigen van wegen eenig desseyn tegen de Regeering, of tegen sijn Majesteyt, of tegen iemant anders; God is mijn getuyge.

Aengaende de Wapenen, die ick of andere hadden, die waren tot onse eygene bescherming, ingevalle de Papisten iets mochten tegen ons ondernemen, by wegen van een Massacre, of een Aenval, of Rebellie, op dat wy gereed souden zijn, om ons selven te beschermen; God is mijn getuyge, dit is al dat ick weet; indien dit een Complot is, soo ben ick'er in, en niet in eenig ander: maer noyt wist ick van eenig getal, of van tijden bestemt, om samen te komen: maer wy seyden tegen malkander, dat de Papisten een desseyn tegen de Protestanten hadden, en dat wy gereet waren, soo zy quamen op te staen, maer dan souden zy haer onderneming eerst op ons beginnen; dit seyden wy als wy samen quamen, gelijk ick oock een Man was, die met veele converseerde; dit was mijn werck, en is het werck van elck goed Onderdaen, die de Wetten van sijn Landt en van sijn Koningh lief heeft. Want Engelant kan noyt hopen geluckig te zijn onder dese Bloedtdorstige Menschen; welcker Religie is bloed en moord, van 't welck ick van gantscher herten een grouwel en af keer heb, en soo lang ick geweten heb wat Religie was, heb ick een afgrijsen gehad van de Kerck van Romen, als verderffelijk, en tot verbreking van menschelijcke Societeyten, en van alle Regeering.

Ick bidde God, dat gy lieden alle te samen u mocht vereenigen als Protestanten, tegen dese gemeene Vyant: Ick ben van dat gevoelen, en ick gelove, dat ick alsoo seker vermoort ben door de handen der Papisten, als de Heer Edmondbury Godfrey was, hoewel de saeck niet gesien is. Die Getuygen zijn gewisselijck gehuurde Lieden; en ick bid God Almachtigh, dat hy hare Zielen genadig zy, en haer vergeve, en haer of door sijn oordeelen of door sijn weldaden te rechte brenge, op dat zy niet meer onnosel bloed vergieten. Daer is niemant van de geene die ick kenne, die my oyt in mijn leven iets heeft horen seggen of doen van Verraet. Dit is, 'k mach niet seggen het eerste, maer by-na het twintigste versierde Complot, dat zy hebben willen leggen op de Natie, om 't Volck te bedriegen, en haer eygen verdoemlijck Complot te bedecken; ick oordeele, dat zy nu sestien of seventien

ventien mael sulx versiert hebben. Ick bid God, dat mijn bloed het laetste mocht zijn. Ja ick bidde God, dat hy beware ieder mans leven, en alle de Protestanten in Engelant, van de hand van dese bloedige Papisten, door middel van welck ick dese dood sterve, en indien zy op dese wijse voortgaen, ick hoop, de goede God sal ieder mans oogen openen, om het te sien, eer zy het voelen. En ick bid U L: indien gy eenige liefde tot uw Koning, tot uw Lant, en tot de Protestanten hebt, vereenigt U L: te samen, soo gy Protestanten zijt. Ick bidde God, dat de gene, die de Naem van Protestanten waerdig zijn, hoe zy oock genaemt werden, 't zy verschillende van de gemeene Kerck, 't zy Lieden van de gemeene Kerck van Engelandt, sigh als Mannen, als Christenen, mochten vereenigen tegen de gemeene Vyand, de welcke noch d'eene noch d'andere zyde sal sparen, maer U L: als twee Kruycken tegen malkander sal slaen; en die laetst staet, sullen zy sekerlijck vernielen, soo zy konnen. Dit is mijn gevoelen; en God is mijn getuyge, ick spreeck na mijn Conscientie.

Ick weet niet, Heer Bailjuw, of ick iets anders te seggen heb of niet. Wy hebben een goede God; en ick bid een iegelijk, die my heden hoort (want wy leven in een sondige Eeuw, en elck van uw staet het toe te bedencken, dat het niet lang kan aenlopen, of alle, die my in dese staet sien, sullen in het stof moeten nederleggen, en in een eeuwige staet komen, 't zy van genade 't zy van straffe; Godt weet het) ick bid U L: in Gods Naem, dewyl hy is een God van Barmhertigheyt, een Godt van Verdraegsaemheyt en Langmoedigheyt, dat gy uw Sonden af breeckt door bekeering, en dat gy een goede God dienet, die uw Vriend eyndelijck moet zijn, of anders zijt gy voor eeuwigh verloren. O Godt! wat voor ondanckbare Wighten zijn wy: die een Godt van sulcke oneyndige barmhertigheyt en goetheyt hebben, die ons ons leven, onse gesontheyt, en duysent weldaden alle dag geeft; en wy als een ondanckbaer Volck, niet waerdigh de Naem van Menschen of Christenen, leven een ongebonden leven, in debauches, sweeren, in boosheyt, en God weet in hoe veel quaden.

Ick bidde Godt, dat ick tot desen dage een middel in Gods hant mag zijn, om eenige Zielen tot hem over te brengen. Ick bid, gedenckt wat ick segge. Waerlijck ick weet niet wat te seggen, soo vremt ben ick gehandelt, zedert ick gevangen ben geweest; ick ben gebracht van d'een verdrucking tot d'ander, soo dat mijn Lichaem is uytgeteert, en mijn Memorie en Verstant is verre na so wel niet als te voren; Ick kan niet gedencken, wat ick meer te seggen heb, dan dat de Heere Jesus Christus mijn Vaderlandt wilde zegenen, en 't selve bewaren voor de Papery; en dat hy in genade sijn Majesteyt zegene; Goede God zijt hem genadig; maeckt hem een Instrument in uw handt, om sijn Protestantse Onderdanen te beschermen; Heere, bewaert hem genadiglijck voor sijn Vyanden; Goede God, zegent dit Volck; Goede Heer, behoud hier voor ons, en voor onse nakomelingen, het Euangelium Jesu Christi, uw Euangelium, in sijn suyverheyt, soo lang Son en Maen duurt; Zijt alle uwe Knechten genadig, al uw Volck, dat haer vertrouwen op U zet; Goede Heer, verlost haer van de handen harer Vyanden; laet haer leven

ven, Lichaem en Ziel al te samen kostelijck zijn in uw oogen. O genadige God, set een hinderblock tegen die allergodlooste t'samensweeringen van Uwe en deses Volckx Vyanden, de Papisten; laet niet meer Protestants Bloed vergoten werden, dan alleen dit mijn Bloed, dat bid ick U, ô mijn Godt; O Heere, siet op my; ô Heere, zegent my; ô goede Godt, neemt my in uwe zalige tegenwoordigheyt, om mijn eenige Saligmaker en Verlosser Jesus Christus, op wien ick alleen mijn vertrouwen ter zaligheyt sette; Op U, ô God, vertrouw ick, gy rechtveerdige Richter van Hemel en Aerde: Alle Papistery, alle quijtscheldingen, alle Pausen en Priesters, alle Dispensatien verwerpe ick, en ick wil uyt de werelt niet gaen met een leugen in mijn mond. In de oprechtigheyt van mijn herte verklaer ick wederom, dat 't geen ick tegen U L: gesegt heb, is na mijn beste kennis het rechte gevoelen van mijn Ziel, soo als ick wensche, dat God my genadig zy. Goede Lieden, ick versoecke uwe gebeden, soo lang ick hier ben; En nu bid ick U L: noch eens, dat een iegelijck, die my heden hoort, aen de Eeuwigheyt dencke; De Heere bekeere uwe herten en zielen, indien gy godloosljck tot noch toe geleeft hebt; De Heere bekeere U in genade, soo gy lieden een godloos leven leeft, en hy toone U L: uw gevaer: want ick dacht al soo weynig hier toe te komen, als iemant die my heden hoort; en ick dancke Godt, ick heb het niet meer verdient van de handen der Menschen, dan het Kind, dat aen sijn Moeders borst zuygt, ick danck'er mijn Godt voor. Ick moet dit seggen, ick heb een Sondaer tegen mijn God geweest, en hy heeft my genade geleert, van de tijd af, dat ick een gevangen ben geweest; ick danck mijn Godt voor een Gevangen-huys; ick loove mijnen Godt voor verdruckingen; ick loove mijn Godt, dat ick oyt in hechtenis ben geweest: want noyt kende ick mijn selven, voor dat hy my uyt de Wereld genomen had; Daerom gy lieden, die uw vryheden, tijt, en kostelijke gelegentheden hebt, zijt wacker, en gaet wercken voor God, en voor uw Zielen, elck een van U.

Doen sprack hy van sijn Soon: *Waer is mijn lieve Kind!*

Doen seyde de Heer Hoog-Bailjuw: Ick deede een versoeck op u, en gy geeft my een onvolkomen Antwoort; gy seydet, dat gy waert van de best Gereformeerde Kerck in de werelt, namentlijck van de Kerck van Engeland, na de beste Reformatie; ick versoecke, tot contentement van de Werelt, dat gy verklaert, welcke die Kerck is, de Presbyteriaensche, of de Independentische, of de gemeene Kerk van Engelandt, of welcke?

Colledge antwoorde: goede Heer Bailjuw, om u voldoening te geven. Twintig Jaren en meer was ick onder de Presbyteriaensche Bediening, tot dat sijn Majesteyt herstelt wiert; doen conformeerde ick my selven met de gemeene Kerck van Engelant, als die herstelt was; en soo heb ick gebleven tot de tijd, dat ick sag, dat men de Nonconformisten vervolgde, en onbehoorlijcke dingen dede in haer Vergader-plaetsen. Doen ging ick onder haer, om te weten, wat soort van Volck zy waren, en ick neeme God tot getuyge, zedert die tijd heb ick de Vergaderingen der Presbyteriaenen dickwils bygewoont, andere seer selden; oock heb ick veel gegaen in de Publijcke Kerck; Dr. Tillotson hoorde ick geen drie Weken te voren, dat

dat ick gevangen wiert; ick hoorde alſo dickwils in de Publijcke Kerck preeken, als by de Nonconformiſten, en noyt heb ick eenig vooroordeel gehad tegen iemant van beyde, God is mijn getuyge: maer altijt heb ick hertelijck begeert, datſe mochten vereenigen, en malkander lief hebben, en Vrienden zijn; en ick had tegen geen menſch eenig vooroordeel; en waerlijck ick vreeſe, dat het niet en is ten goede van de Natie, dat'er ſulcke verbitteringen tuſſchen haer ſouden zijn; 't mishaegde my, dat ſommige van de Kerck van Engelant prediken, dat de Presbyterianen ſlimmer zijn dan de Papiſten; Godt weet, dat 't geen ick ſpreeck, ick vryelijck uyt mijn herte ſpreeck: ick heb'er veele onder haer gevonden, die waerlijck Godt vreeſen, en ſoo heb ick'er oock gevonden van alle de andere, die in mijn geſelſchap zijn gekomen, mannen die ſonder eenigerley deſſeyn zijn, dan om God te dienen, ſijn Majeſteyt te dienen, en haer vryheden en eygendommen te behouden, mannen, die ick ſeecker weet, dat van geen quaed leven zijn; Ick vond onder de Nonconformiſten niet ſulcken ſlag van Volck, of immers weynige, waer van men uytroept.

Tegens ſijn Soon, kuſſende hem meermael met grote genegentheyt, ſeyde hy: *Lieve Kind vaert wel: De Heere zy u genadig.* Doen ſprekende tot het Volk, ſeyde hy: *goede Lieden, laet my u Gebeden tot God Almachtig hebben, om mijn Ziel t'ontfangē.* En doe bad hy, en ſoo haeſt hy gedaen had, ſprack hy het navolgende.

De Heere zy mijn Vyanden genadig; en ick bid uw goede Lieden, wie gy oock zijt, en ſoo wie ick in de Werelt verongelijckt heb, vergeeft my; ick verſoeck een iegelijck, wie ick oock met woorden of daden misdaen heb, datſe het my vergeven, en ick vergeve van gantſcher ziele aen de gene, die my hebben verongelijkt, ja al het ongelijck datſe my gedaen hebben. En ick bid God Almachtig, dat hy het die arme Wighten vergeve, die haer eygen Zielen weg geworpen, of immers in gevaer geſtelt hebben, om dit mijn Lichaem te verderven; ick bidde God, datſe een geſichte van haer Sonden mogen krijgen, en datſe barmhertigheyt by hem mochten vinden. Laet mijn bloed ſpreken de gerechtigheyt van mijn ſaeck.

Ick heb gedaen, en Godt zy U L: alle genadig.

Tegen Mr. Croſthwait ſeyde hy: *Mijn Heer, doet doch mijn gebiedenis aen Dr. Hall en aen Dr. Reynall, en danckt haer voor haer vriendelijckheyt, aen my beweſen. Mijn Heer, ick danck oock uw voor uw vriendelijckheyt: De Heere zegene U L: alle:* Heer Hoog-Bailjuw: *God zy met uw; God zy met V L: alle, goede Lieden.*

Den Scherp-rechter Ketch verſocht vergifnis van hem, en hy ſeyde: *Ick vergeve uw; de Heere zy mijn Ziele genadig.*

Sijn Executie was ſacht/ alſo hy t'eenemael doot was/ eer hy afgeſneden wiert; en wierden ſijn Quartieren en Hooft na Londen vervoert.

Dr. Oates/ die tot noch toe ſijn Logement in Withal hadde gehouden/ en tot Orfort tot voordeel van Colledge geſproocken had/ quam omtrent de ſelve tijdt/ dat gem. Colledge geëxecuteert wierdt/ in disgratie van den Koningh/ ſoo dat hem belaſt wiert/ dat hy uyt Withal ſoude vertrecken.

Eenen Mr. Wilmore / die 't Hooft van de Groote Jurÿs / welcke Colledge tot Londen vrygesproken hadden/was geweest/wiert op dien dag/als gem. Colledge na Oxfort gesonden wiert / door een Bode of Deurwaerder in sijn Huys/ in de Tour-straet / in bewaring genomen / om dat men hem beschuldigde / dat hy mede eenige verraderlijcke Woorden had gesproken; hy socht zich in 't eerst wel daer tegens te stellen / onder voorgeven / dat men de Burgers haer Privilegien ontnam / en riep sijn Geburen tot hulp / maer niemant quam te voorschijn / soo dat hy in een Karos wiert gesmeten/ en tot Hamptoncourt / daer sijn Majesteyt zig doen bevont / voor den Raed gebracht / van wien hy na den Tour wierdt gesonden.

Eenen Lord Blancy / zijnde een Yr / die men mede wegens Hoog Verraet tot Londen gevangen had geset / wierdt den 2 September voor den Raedt tot Withal geëxamineert / doch de selve / bevindende / dat sijn Beschuldigers met een quaetaerdigheyt omgingen/ en dat zy hem iets te last wilden leggen/ 't geen hy zedert 5 a 6 Jaer in Yrland gesegt had / stelde hem weder vry.

Eenen Miles Stapleton / die in Yorckshire wegens Hoog Verraet gevangen was geset / wierdt door de Grand Jurÿs aldaer mede vry gekent en los gelaten.

Wy hebben laetst gesegt / dat'er een Parlement in Schotlant tegens den 7. Augusti was beroepen / doch eer wy daer toe treden / moeten wy seggen / dat sommige Persoonen in dat Rijck / alschoon haer Factie zedert 2 a 3 Jaren daer soo veel als gedempt was / zich met de Bisschoppelijcke Regeeringh noch niet konden of wilden vergenoegen / maer zich daer absolut tegen stelden / en ingevolge van dien de Koningl. Authoriteyt verwierpen: Eenen Carghil/ Singt/ Boog en andere/ wel de voornaemste aenblasers daer van zijnde/ wierden dieshalven by de kop gevat/ en / na overtuyginge van haer misdaden/ ter doot veroordeelt/ soo dat zy oock ingevolge van dien zijn geëxecuteert.

Den Hartog van Jorck/ tot Lord Hogen Commissaris voor het Parlement in Schotlant verkoren zijnde/ tracteerde op den 6 Augusti alle de Leden/ waer uyt het selve bestaen soude / seer magnificq; doch den Grave van Rothes / die als Grooten Cancelier in 't selve soude wesen / storf eenige dagen van te vooren/ invoegen den Grave van Athol in sijn plaetse wiert verkoren. De Leden gingen daer op in een schoone Cavalcade den 7. dito na de Plaets van haer Vergaderingh binnen Edenburgh / alwaer / na dat den Bisschop van die Plaets den Eed gedaen / en den Hartog van Jorck op den Troon gekomen was / des Konings Commissie en de Brief / die hy aen het Parlement geschreven had / gelesen wierdt; de selve was ten naesten by van desen inhout: Dat sijn Majesteyt, altijt een bysondere genegentheyt tot sijn out Koningrijck Schotlandt, also 't selve gedurig met stantvastigheyt en respect aen de Koninglijcke Familie geattacheert was geweest, gehad hebbende, niet en twijffelde, of de Leden souden met yver en in 't korte al 't gene, dat haer tot sijn dienst wiert voorgestelt, also sulcx van 't geluck sijner Onderdanen onscheydelijk was, consenteren; dat hy van haer voorsichtige raed-

raedslagen verwachte, also'er in de Engelsse Kerck eerst Scheuringen, en daer uyt naderhant Revolten waren ontstaen, dat zy veylige remedien daer tegens souden nemen, om den loop van sodanige quaden te stuyten; Dat hy met de nootsaeckelijcke voorsorg hoopte, dat het Gouvernement, soo als het volgens de Wetten in de Kerck en Staet opgerecht was, door de behoorlijcke gehoorsaemheyt, die men hem schuldig was, in sijn geheel soude blyven, en al sijn Volck in volkomen rust geconserveert werden; dat hy, om tot dese eynden te komen, en om door haer advys Wetten op te rechten, dewelcke hy zedert het laetste Parlement nodig tot de Administratie der Justitie geoordeelt had, haer hadde laten by-een komen; dat hy, om haer een bysonder teecken van sijn goede wille te betonen, den Hartog van Albanien en Jorck, sijn Broeder, had verkoren, om sijn Commissaris in haer Vergadering te zijn, gelijck als iemant, die hy wist, dat seer genegen tot haer intrest was, en aen wien zy alderhande respect, gedurende sijn lang verblijf in Schotlant, hadden betoont, te meer, also sulx aen den selve middel hadde gegeven, om de grondige staet van saecken van dit oude Koningrijck te weten. Den Hartog van Jorck deede daer op een andere Reden/ en zeyde/ na dat hy zig seer vergenoegt betoont hadde/ dat den Koningh hem dit Hooge Commissarisschap opgeleyt had; Dat sijn Majest. te meer versekert was, dat dese Vergadering tot sijn gehele vergenoeging en die van sijn getrouwe Onderdanen soude eyndigen, om dat hy, gedurende sijn lang verblijf by haer, de Gemoederen t'eenemael tot alle het geene, dat sijn Majesteyts dienst raeckte, gedisponeert had gevonden: Dat den Koning, wiens gunstige Brief zy nu verstaen hadden, aen hem bevolen had, om haer te verseeckeren, dat hy inviolabelijck de Protestantse Religie in dit oude Koningrijck, soo als die door de Wetten opgestelt was, soude maintineren; dat hy oock het Gouvernement van de Kerck door de Aerts-Bisschoppen en Bisschoppen, wiens Personen hy in sijn Koningl: Protectie nam, soude beschermen; dat hy haer recommandeerde, om te ondersoecken, door wat middelen men de Conventiculen, als waer uyt soo schrickelijcke en uytsporige opinien quamen, die niet als droevige gevolgen na sig souden konnen slepen, best konde supprimeren; dat hy haer uyt de naem van sijn Majesteyt verklaerde, dat des selfs intentie noch was, gelijck als die oock altijdt was geweest, dat de Wetten haer ordinaire cours tot de veyligheyt der Goederen en Rechten van sijn Onderdanen souden hebben; dat hy sigh tegens alles soude stellen, dat haer niet gevoeglijck was; dat hy hoopte, dat zy geen minder getrouheyt als haer Voor-Ouders souden hebben, om sijn Koningl: Prerogativen met kracht te beschermen, also hy verklaerde, dat het recht van sijn Kroon sijn natuurlijcke en wettige Erfgenamen beraeckte; en dat, de inclinatie die hy hadde, om tot haer voordeelen iets te contribuëren, sijn Majesteyt bewogen hebbende, om hem het Ampt, dat hy nu hadde, te vertrouwen, hy haer wel soude laten blijcken, hoe geïnteresseert hy in 't welwesen van 't Koningrijck was.

Soo haest als dese reden gedaen was/ wierden de Leden den Eed afgenomen/ en eenige Heeren/ die men Articul-Heeren noemt/ om dat zy alle de

Propositien moeten doen/ verkooren; deselve bestonden uyt 8 Bisschoppen/ 8 Heeren/ 8 Ridders en 8 Burgers: 's Avonts wierden zy door den Hartog van Jorck treffelijck getracteert.

's Anderendaegs/ als het Parlement weder vergadert was/ wiert een Antwoort op des Konings Missive opgestelt/ en na Londen afgesonden/ zijnde 't selve van desen inhout: Dat zy aen sijn Majesteyts andere Koningrijcken en aen alle de Werelt hoopten te doen blijcken, dat haer Leven en Goederen niet beter besteet konden wesen, als om de wettige Rechten en rechtvaerdige Prerogativen van sijn Majesteyts Kroon te maintineren, dat men daer in de minste inbreuck niet konde doen, sonder de fondamentele Wetten van 't oude Koningrijck van Schotlandt om verre te stoten; dat hoewel het waer was, dat verscheyde Personen het Gouvernement aldaer hadden getroubleert, haer maximen soo uytsporig, en van soo weynig Volck van aensien ondersteunt waren, dat zy hoopten, dat de misdaden van de schuldige niet aen 't Koningrijck geïmputeert souden werden; dat de geene, die tegenwoordig het Parlement presenteerden, sorg souden dragen, om suffisante remedien op te soecken, ten eynde dese desordres te doen ophouden; dat zy met een groote vernoeging sagen, dat sijn Majesteyt sig yverig interesseerde, om de Protestantse Religie te conserveren; dat zy hem ootmoedig bedanckten, dat hy haer hadde laten by-een roepen, om gesamentlijck wegens sijn interesten, en die van sijn out Koningrijk, welke zy onscheydelijck van malkander oordeelden, te delibereren; dat, de behouding van de Rechten van de Monarchye absolut nootsaeckelijck voor haer Vryheden en Goederen zijnde, zy haer getrouheyt en respect souden doen blijcken, mits door vaste Wetten verklarende, dat zy van goeder herten en met submissie de rechtvaerdige Prerogativen van sijn Koningl: Kroon in de natuurlijcke ordre van de Successie erkenden; dat zy in de Resolutie, om noyt van haer devoir omtrent de Koningl: Familie en de wettige Erfgenamen en Successeurs van sijn Majesteyt af te wijcken, vast souden blyven; dat zy hem ootmoedelijck bedanckten, wegens de eer, die hy aen sijn Koningrijck van Schotlant had willen doen, met sijn Koningl: Broeder tot sijn Hoogen Commissaris in dit Parlement te nomineren; dat dese Caracter, bedient door de Soon van een van haer oude Monarchen, die haer soo lang en soo geluckig had gegouverneert, aen haer haer natuurlijcke plicht voor oogen stelde; en dat, desen Prince, wiens Qualiteyten hem geen minder roem als sijn Geboorte gaven, seer wel van haer saecken geïnformeert zijnde, en groote sorge daer omtrent nemende, sijn Majesteyt met recht van een Parlement, 't geen door een Commissaris van sulcken verdienste bestiert wierdt, al 't geene, dat nodig geoordeelt wierdt, om sijn Koningl: Authoriteyt vast te setten, en de wettige Rechten van sijn Successeurs te conserveren, mocht verwachten.

De Articul-Heeren/ die/ gelijck als wy geseyt hebben/ verkosen waren/ stelden daer op voor eerst 3 Actens op; als 1. Om al de Rechten en Prerogativen van de Kroon en de Successie te erkennen. 2. Om voor 5 Jaer de Imposten, tot onderhout van de Troupen, die op de been waren, te continuëren; en 3. om de

de Protestantse Religie vast te setten. De eerste en laetste van gem. Actens wierden ten eersten toegestaen/ alsoo 't Parlement zich selfs daer toe genegen toonde; en bestonden de Actens/ nae dat die opgemaeckt waren/ in de volgende Woorden:

Acte, om alle de Actens, die voor desen gemaeckt en gepasseert zijn, tot veyligheyt van de Protestantse Religie, te ratificeren.

Edenburgh den 23 Augusti.

DEn Koning, onsen Souverainen Heer, ratificeert en approbeert, met advys en toestemmingh van de Staten van 't Parlement, alle soorten van Wetten, Acten en Statuten, gemaeckt en gepasseert door Koning Jacob sijn Grootvader, en door den overleden Koning sijn Vader, hooghloffel: memorie; gelijck oock die door eenig Parlement, zedert de Regeering van sijn Majesteyt, zijn gemaeckt of gepasseert, tot de oprechting en versekering van de vryheyt van Gods ware Kerck en de Protestantse Religie, gelijck deselve in 't Koningrijck werd beleden; mitsgaders alle Acten tegens het Pausdom. Sijn Majesteyt ordonneert daer-en-boven, dat alle de geseyde Actens in haer geheele kracht en vigeur sullen blyven, en ter executie gestelt werden, volgens de intentie en teneur van deselve, gelijck als of die bysonderlijck hier in geïnsereert en gespecificeert waren.

Acte, om het Recht van de Successie tot de Keyserlijcke Kroon van Schotlandt te erkennen en verseeckeren.

Tot Edenburg den 23 Augusti.

DE Staten van 't Parlement (considererende, dat de Koningen van dit Koningrijck, haer macht alleen van God houdende, in een directe Linie tot de Kroon succederen, volgens de bekende trappen van Naestbestaenschap van 't Bloed, welke door geen Acte of Statuyt, hoedanig die oock mag wesen, konnen verbroken, gesuspendeert of gedetourneert werden; en dat men oock de geseyde Successie niet kan ondernemen te veranderen of detourneren, sonder de Inwoonders van dit Koningrijck in meyneedigheyt en Rebellie te slepen, of sonder die te exposeren aen alle de doodelijcke en schrickelijcke gevolgen van een Burgerlijcken Oorlogh, en derhalven gevoeliglijck geraeckt zijnde wegens haer plicht,) erkennen, staen toe en verklaren, dat het Recht tot de Keyserl: Kroon van dit Koningrijck door Erf-Recht en de nature der Monarchie, gelijck oock door de fondamentele en onveranderlijcke Wetten van 't Koningrijck, in een Lineale Successie, en volgens de naestbestaenheyt van 't Bloed, is overgedragen en gedevolveert: gelijck oock, dat den Koning of Koninginne, actuëlijck regeerende, komende te sterven, de Onderdanen van dit Koningrijck door de Wetten, haer plicht, en haer Eed van getrouheyt geobligeert zijn, om aen de naeste en immediate wettige Erfgenaem, 't zy van 't Mannelijck of Vrouwelijck Geslacht, aen dewelcke het Recht en d'Admini-

miniſtratie van 't Gouvernement is gedevolveert, te gehoorſamen; en dat noch differentie van Religie, noch Wetten, noch Acten van 't Parlement, die gemaeckt zijn, of noch gemaeckt ſullen werden, 't Recht van de Succeſſie van de Lineale afdalinge tot de Kroon van de naeſte en wettige Erfgenaem, volgens de geſeyde trappen, ſal konnen veranderen of detourneren, gelijck oock haer niet onthouden of beletten van de geheele vrye en actuële Adminiſtratie van 't Gouvernement, volgens de Wetten van 't Koningrijck. Hierom iſt, dat onſen Souverainen Heer, met advys en toeſtemming van de geſeyde Staten van 't Parlement, verklaert, dat alle de Onderdanen van dit Koningrijck hoog Verraet ſullen begaen, die door Geſchriften, Woorden, of iets anders, hoedanig het oock mag zijn, ſullen trachten het geſeyde Recht van de Succeſſie te veranderen, ſuſpenderen of detourneren, of de naeſte en wettige Erfgenaem van de immediate, actuële, geheele en vrye Adminiſtratie van 't Gouvernement, conform aen de Wetten van 't Rijk, uyt te ſluyten; en alle de geene, die aen ſodanige attentaten, deſſeynen en ondernemingen ſchuldig bevonden ſullen werden, ſullen de ſtraffen van hoog Verraet ontfangen.

Tegens het houden van Conventiculen der Nonconformiſten wierdt mede de volgende Acte vaſt-geſtelt.

Een Acte tot Securiteyt van de Vrede in 't Koningrijck.

ONſen Souverainen Heer en de Staten van 't Parlement ratificeren en approberen alle Wetten en Acten van 't Parlement, die tot ſecuriteyt van 't Gouvernement en de Kerck, als die nu door de Wet is geſtabileert, gemaeckt zijn: En tot de vordere ſecuriteyt van de Vrede van Kerck en Staet, gelijk die geſtabileert is, ordonneren en ſtatueren ſy hier benevens, dat de Namen van alle Perſonen, (zijnde Huurlingen of Dienaers, die verklickt zijn, en op den Eed van den Aenbrenger calomny ſullen begaen hebben, ſchuldig gehouden ſullen werden, dat ſy Velt-Conventiculen hebben gehouden, of eenige Predikers verborgen, die geëxcommuniceert, gebannen of voorvluchtig verklaert wierden,) met de Sententie, welke door een Rechter binnen 3 Maenden ſal uytgeſproocken werden, aen de Meeſter gebracht ſal werden; 't zy oock dat de Delinquant een Dienaer is, of van den Erfgenaem en Huysheer, daer hy woont, een Huurling of Schaepherder: gem. Meeſter of Erfgenaem ſal een Maent na de geſeyde intimatie gehouden zijn, of de Geltboete van den Delinquant te betalen, ſo'er Goederen genoeg zijn waer uyt hy ſijn Renten weder kan trecken, of ſoo'er geen genoeg zijn, hem met ſijn Familie uyt ſijn Landt of Huys ſtoten, ſoo 't Huurlingen of Schaepherders zijn, (en ſoo 't een Dienaer is, uyt ſijn dienſt) of hem aen de Juſtitie overleveren; nochtans met deſen verſtande, dat het Paſquil, waer op de geſeyde Sententie gepronuncieert ſal werden, ſpeciael ſal weſen, als gevonden ter ſelver plaetſe, of daer omtrent, daer men eenige Velt-Conventiculen heeft gehouden; gelijck oock de tijdt, te weten, op een ſekeren Dag van ſulck een Week, of d'eene of d'andere Dag van die Week.

Sijn

Sijn Majesteyt declareert oock, met advys en consent van sijn Staten van 't Parlement, dat in dit geval het aen de Eygenaers vry sal staen, om haer Huurlingen van haer Land of uyt haer Huysen te doen gaen, ten wat tyde van 't Jaer het oock mocht wesen, en sulcx buyten eenige Waerschouwing, Proces, &c. alschoon gem. Huurders noch lang huur daer aen mochten hebben, welcke by desen wert geannulleert, en de Meesters en Eygenaers geauthoriseert, om soo veel van de Goederen en andere dingen van de geseyde Huurlingen, Schaepherders en Dienaers te houden, als meerged. Huurling het laetste Jaer hem schuldig is, mitsgaders dat hy hem de Geltboete sal mogen aftrecken. Sijn Majesteyt verklaert oock met het voorsz. consent, dat indien iemant eenige van die Dienaers, Huurlingen of Schaepherders, die soo weg-gejaegt zijn, weder sal aennemen of onderhouden, deselve 3 Jaren Loon aen de Meester, die hem heeft laten gaen, sal moeten betalen, gelijck oock 3 Jaren huur aen den Eygenaer, die ged. Huurling en Schaepherder heeft weg-gesonden; mitsgaders sal ged. Persoon, die de selve herstelt sal hebben, 100 Ponden Schots aen den Koning moeten geven. Daer is oock hier nevens geordonneert en gestatueert, dat de Boeten, die by vorige Wetten op de Velt-Conventiculen zijn gestelt, nu dubbelt sullen moeten werden betaelt, also yder Persoon door dese Acte tweemael meer schuldig sal zijn, als by de vorige Wetten, uytgenomen de Burgers van de Koningl: Burgten, Regaliteyten en Baronnyen, dewelcke, behalvens de verbeurte van de vorige Boeten wegens de Velt-Conventiculen, in 't toekomende haer Burgerschap en Vryheyt sullen verliesen, en uyt de Steden, daer sy wonen, gebannen werden. En op dat alle de Wetten tegens de Conventiculen te beter ter executie mogen werden gestelt, wert hier by gedeclareert, dat sijn Majesteyt wettelijk sal mogen verkiesen Gedeputeerden van Sherifs, Vrede-Rechters of andere Commissarissen, om de Conventiculhouders, en de gene, die aen onbequame Huwelijken, Dopingen en andere dingen schuldig bevonden sullen werden, te straffen.

En tegens de Papisten en Fanatijcken het volgende.

Acte, om de Protestantse Religie te verseeckeren, tegens de Papisten en Fanatijcken.

DEn Koning, onsen Souverainen Heer, en de Staten van 't Parlement, considererende, dat al-schoon door veele goede en gesonde Wetten, die door den Koning sijn Grootvader, den Koning sijn Vader, hooglofsel: memorie, en door hem selfs, in dit Parlement en andere, zedert sijne geluckige herstellinge op den Throon, gemaeckt zijn, de Protestantse Religie sorgvuldiglijck tegens de Papisten en Fanatijcken is versekert en opgerecht, so is 't evenwel, dat de oproerige Tegen-partijders van onse Religie niet op en houden, om haer Fouten te verspreyden, en de Onderdanen van sijn Majesteyt te verleyden, haer treckende van haer Plicht tegens God, en van haer Getrouwheyt tegens sijn Vicegerent, trachtende de opgerechte Religie te renverseren, met haer Superstitien en Bedriegeryen in dese

Kerck

Kerck en dit Koningrijck te introduceren : en wetende oock, dat niets meer het getal en stoutigheyt der Papisten en andere Scheurmaeckers, Nonconformisten, kan vermeerderen, als het nalaten van de goede Wetten, die tegens haer gemaeckt zijn, ter executie te stellen; gelijck oock met haer de hoop te benemen, om in publijcke Chargien en Employen te komen. Sijn Majesteyt, derhalven genegen zijnde door een ware en getrouwe yver, om de ware Protestantse Religie, gelijck de Belijdenisse des Geloofs inhout, die in 't eerste Parlement onder 't Rijck van Koning Jacobus de VI. is geënregistreert, en welck gefondeert is op Godes geschreven Woort, en conform aen 't selve, te maintineren en conserveren, ordonneert en commandeert, met Advys en toestemming van de Staten van sijn Parlement, aen alle sijne Officiers, Rechters en Magistraten, om de Wetten rigoureuselijck in volle en geheele executie te stellen, volgens den teneur van de Acten van 't Parlement, die hier in hebben voorsien, tegens de Papery, de Papisten, de Priesters, de Jesuyten, en tegens alle Personen van hoedanige andere Order als 't soude mogen wesen in de Paepse Kerck, principael tegens de Doenders en Bedienaers van de Mis, tegens de Verkopers en Uytstroyers van verboden Boecken, en tegens de Verbergers van Paepse Priesters en geëxcommuniceerde Papisten : gelijck oock tegens alle de Fanatijcken, die sig van de Kerck der Natie separeren; tegens alle dat Volck, dat in bysondere Huysen predickt, of in Conventiculen vergadert op het Velt; tegens die gene, die ontfangen en herbergen de geëxcommuniceerde Predikers; tegens de ongereguleerde Dopingen, Huwelijcken en Ordonnantien, en eyndelijck tegens alle andere schismatijcke disorders. En op dat men noch klaerder de sorg, die sijn Majesteyt neemt, soude mogen sien, om dese Wetten tegens dese Vyanden van de Protestantse Religie te doen executeren, soo ordonneert en gebied hy met het boven-gem. Advys en Consent, dat de Predikers van yder Parochie aen hare Bisschoppen sullen hebben over te leveren alle Jaren, in de Maent van October, ware en complete Lijsten van alle Papisten, en van alle de gene, die sig Schismatijcq van den Goddelijcken Dienst, die publijckelijck in haer Parochien geschiet, sullen af-houden; welcke Lijsten van haer ondertekent sullen moeten wesen. De Bisschoppen sullen een Af-schrift van ged. Lijsten, van haer ondertekent, aen de Sherifs, Provoosten, Bailliuwen van de Koningl: Burgten en Regaliteyten, en aen de Magistraten van de andere Burgten moeten geven, op dat de Rechters, volgens de Wetten, tegens de geseyde Nonconformisten en Papisten procederen. Door dese tegenwoordige wert van gelijcken geordonneert aen de Sherifs en aen de voorsz. Magistraten, om alle Jaren, in de Maent van December, aen den Privé Raed van sijn Majesteyt rekening te geven van haer Proceduren tegens dese Fanatijcken, of sy sullen andersints daer voor aenspraeckelijck zijn. En op dat den Raed te beter mag onderricht werden van de naerstigheyt, die door de Sherifs, de Bailliuwen van de Regaliteyten, en door andere boven-gem. Magistraten sullen zijn gedaen, soo sullen de Bisschoppen van yder Diocese aen de Griffiers van de Privé Raed dubbelde Lijsten van de Papisten en Fanatijcken senden, door welcke dubbelde Copyen men de naerstigheyt der Sherifs

en

en andere Rechters ſal konnen naſien en examineren. En om aen de Papiſten en Fanatijcken alle hoop, die ſy mochten hebben, om in publijcke Ampten of Employen te komen, te benemen, ſoo wert by deſen geordonneert en geſtatueert, dat alle Perſonen, beſittende publijcke Ampten, Civile, Militaire of Eccleſiaſtijcque den Eed ſullen preſteren, voornamelijck alle de Gedeputeerden in 't Parlement, en die deſelve verkieſen, alle Raedsheeren van den Raed van Staten, alle de Heeren van de Sittingen, de Leden of Officiers van de Exchequer, de Heeren van de Judicature, alle de Leden van de Hoven van Juſtitie, alle de Officiers van de Kroon en den Staet, alle de Aerts-Biſſchoppen en Biſſchoppen, alle de Predicanten en Bedienaers van 't Euangelium, alle Perſonen van dit Koningrijck, die tot Commiſſarisſen van de Limiten zijn verkoſen, of noch verkoſen ſullen werden, alle de Leden, die wegens de ſaecken van de Kerck in Commiſſie zijn, alle Sherifs, Provooſten, Koningl: Bailliuwen, Vrede-Rechters en Officiers van de Munte, alle Commisſariſſen, haer Gedeputeerden, Commiſen en Fiſcalen, alle Advocaten en Procureurs van de ged. Hoven, alle Klercken van 't kleyne Zegel, alle openbare Notarisſen, en alle andere Perſonen, die tot ſchryven werden geëmployeert: Lyon Heraut van Wapenen: alle Herauten, Vervolgers en Boden: alle Collecteurs, Onder-Collecteurs en Pachters van de Douane, en des Konings Excijnſen: alle Magiſtraten en Deeckens der Steden: alle Raedsheeren en Griffiers van de Koningl: Burgten en Regaliteyten: alle Dekens van de Ambachten, en alle Dekens van ged. Burgten: alle Meeſters en Doctors van de Univerſiteyten, Collegien, of Scholen, alle Capellanen van Familien, alle Onderwyſers van Kinderen: alle Officiers en Soldaten van Legers, Forten of andere; en eyndelijck alle Perſonen, die in eenige publijke Charge, Officie of Employ, hoedanig die oock ſouden mogen weſen, in dit Koningrijck ſullen zijn, ſullen opentlijck den Eed moeten doen, en die ondertekenen, te weten: de Aerts-Biſſchoppen, de Commandeurs en Chef van Krijgsmacht, de Officiers van de Kroon en van den Staet, en de Raedsheeren ſullen het voor den Secreten Raed doen: alle de Heeren van de Sittingen, alle de Leden van 't Collegie van de Juſtitie, en alle de gene, die daer aen horen, voor de Rechters van de Sittingen: alle de Heeren van de Juſtitie, en die aen dat Hof dependeren, voor 't Hof van Juſtitie: alle de Heeren en andere Leden van den Exequer voor den Exequer: alle de Biſſchoppen voor d'Aerts-Biſſchoppen: alle Geeſtelijke, Commiſſariſſen, Meeſters en Doctoren van Univerſiteyten en Scholen, alle Capellanen en Onderwyſers voor de Biſſchoppen van de Dioceſen, daer ſy wonen: alle de Sherifs, Provooſten, Koningl: Bailliuwen en van de Regaliteyten, en die daer aen dependeren, voor hare Hoven: alle Provooſten, Bailliuwen en andere Officiers, van de ordinaire Burgten voor den Raedt van hare Plaetſen: alle de Collecteurs en Pachters van de Douane en andere Inkomſten van den Koning voor den Exchequer: de Commiſſariſſen van de Limiten voor den Privé Raed: alle Vrede-Rechters voor haer Vergaderingen: alle Officiers van de Munt voor haer Generael: alle de Soldaten voor haer Officiers: Lyon voor den Privé Raed des Konings; en de Herauten, Volgers en de Boden van Wapenen voor Lyon. Sijn Ma-

jesteyt ordonneert en statueert oock met het boven-gem. Advys en Consent, dat alle de gene, die tegenwoordig eenige Chargien besitten, den Eed in eenige van de boven-genoemde Hoven sullen doen en ondertekenen, gelijck als boven gesegt is, tusschen desen tijt en den eersten January aenstaende; 't geen in de ged. Hoven sal werden geregistreert, en d'Extracten, getekent van deselve Griffiers, sullen aen den Privé Raed des Konings werden gebracht, tusschen dese tijt en den eersten Maert 1682 aenstaende; en vervolgens oock in alle andere Hoven, waer van sy Rechters of Leden zijn, de eerste mael dat sy daer Sit-plaets sullen nemen, of Justitie doen. Den Koning ordonneert, dat alle de gene, die hier namaels eenige publijcke Chargien of Employen sullen krijgen, genootsaeckt sullen zijn, eer dat sy daer van in besit komen, of 't selve exerceren, den Eed te moeten doen en onderschryven, gelijck gesegt is, op dat het in de Hoven, daer 't van noden is, mag geregistreert, en 40 dagen daer na aen den Privé Raed des Konings gebracht werden: En indien eenige Persoonen de stoutigheyt mochten hebben, om in dit Koningrijck eenige van de gedachte Chargien of Employen te bedienen (de Broeders en Sonen van den Koning daer van geëxcepteert zijnde) eer dat sy den geseyden Eed hebben gepresteert en ondertekent, op dat die in de Hoven, daer 't behoort, souden konnen geënregistreert werden, soo sullen sy incapabel werden verklaert, om namaels eenige publijcke Charge te bekleden, en boven dien met het verlies van hare Meubelen en Emolumenten gestraft werden, waer van de eene helft sal gaen aen den Aenbrenger, en de andere helft aen den Koning. Sijn Majesteyt met het boven-gedachte Advys recommandeert aen sijn Privé Raed, om dese Acte rigoureuselijck en t'eenemael ter executie te stellen.

Boven dien wierdt oock een Eed / dien men den Test noemde / opgestelt / welcke yder soude moeten doen / bestaende in dese Woorden.

De teneur van den Eed, die van alle Personen genomen sal werden.

ICk A B. sweer solemnelijck, in presentie van den eeuwigen Godt, dien ick als Rechter en Getuyge van mijn sincere intentie in desen Eed aenroepe, dat ick bekenne en belijde de ware Protestantse Religie, soo als de Geloofs-belijdenis inhout, die in 't eerste Parlement van Koning Jacobus de VI. is vast-gestelt, en dat ick gelove, dat de selve is gefondeert op het geschreven Gods Woort. Ick belove en sweere, dat ick alle de dagen mijns levens daer in sal blyven, en mijn Kinderen daer in trachten op te voeden. Ick sal oock noyt consenteren tot eenige veranderinge of alteratie, die hier aen contrary soude mogen zijn, of met de Protestantse Religie of de Belijdenis des Geloofs niet over-een komen; En tot getuygen van mijn gehoorsaemheyt aen mijn aldergenadigsten Souverain Carel de II. soo affirmeere ick en sweer ick, door desen solemneelen Eed, dat sijn Koningl: Majesteyt de eenige Opper-Gouverneur van dit Koningrijck is, soo wel over alle Personen, als in alle saken, zy zijn Geestelijck of Wereltlijck; en dat geen uytheems Prince,

Per-

Persoon, Paus, Prelaet, Staet of Potentaet heeft, of behoort te hebben, eenige Jurisdictie, Macht, Superioriteyt, Præ-eminentie of Authoriteyt, 't zy Geestelijck of Wereldlijck, binnen dit Koningrijck: En derhalven renunciere en sta ick af van alle uytheemsse Jurisdictien, Machten, Superioriteyten en Authoriteyten, en belove, dat ick van nu voortaen sal gelove houden aen sijn Koningl: Majesteyt, sijn Erfgenamen en wettige Successeurs, gelijck oock met mijn macht assisteren en defenderen alle Rechten, Jurisdictien, Prerogativen, Privilegien, Præ-eminentien en Authoriteyten, die aen sijn Koningl: Majesteyt, sijn Erfgenamen en wettige Successeurs behoren. Ick affirmere en sweer noch vorders door desen solemnele Eed, dat ick het onwettelijk oordeel voor een Onderdaen, op de pretentie van Reformatie, of eenig ander pretext, in Convenanten of Ligues te treden, of te beroepen, by-een komen of vergaderen in eenige Raedslagen, By-een-komsten of Vergaderingen, om te handelen, consulteren of determineren over eenige saecken van staet, 't zy Geestelijck of Wereltlijck, buyten sijn Majesteyts speciael Gebod, of dat iemand daer toe expres verlof had; gelijck oock Wapenen tegens den Koning, en de geen, die Commissie van hem hebben, op te nemen. Ick belove, dat ick noyt sodanig de Wapenen sal aenvaerden, noch in sulcke Convenanten of Vergaderingen komen; en dat ick geen obligatie in 't Nationael Convenant, of de solemneele Ligue en 't Convenant, (gemeenlijk soo genaemt) of in eenige andere dingen hebbe, waer door men soude trachten eenige verandering of alteratie in 't Gouvernement, 't zy in Kerck of Staet, soo als dat nu door de Wetten van 't Koningrijck is opgerecht, te brengen. Ick belove en sweer, dat ick met mijn uyterste macht sijn Majesteyts Jurisdictie, als voorseyt is, in der waerheyt tegens alle sal defenderen, assisteren en maintineren, en deselve nimmermeer verminderen, gelijck ick 't selve by Godt sal verantwoorden. Eyndelijck affirmere en sweere ick, dat desen solemnelen Eed in een vollen sin en meening van woorden is geschiet, buyten eenige Equivocatie, mentale reservatie, of eenige manier van evasie, hoedanig deselve oock soude mogen wesen; en dat ick oock niet sal ontfangen of gebruycken eenige dispensatie van eenige Creatuur.

Soo waerlijck helpe my Godt.

En dewijl hier door de meeste zwarigheden weg-genomen waren / wierden de andere saecken licht ingewilligt / gelijck als het continueren van de Imposten tot de op de been zijnde Militie / en andere saecken / die tot voordeel van 't Koningrijck waren / soo dat / wanneer de selve in volkomen perfectie waren gebracht / het Parlement in Schotlandt den 25 September scheydde / en tot den 11 Maert 1682. geprorogueert wierdt / na dat het in de volgende Acten geconsenteert hadde.

1. Tot herhaling van alle de Acten, raeckende de Religie.
2. Tot verseeckering van de Successie.

3. Tot Supplimenten voor 5 Jaren, beginnende van 't Jaer 1683, van 35000 Ponden in 't Jaer.

4. Tot Getuygens, om de Getuygenissen te onderteeckenen.

5. Tot preservatie van de Vrede van het Koningrijck, tegens de Velt-Conventiculen.

6. Tot securiteyt van de Religie, door de Test, &c.

7. Tot wegneming van de Somer-Sessien.

8. Tot het geven van den Excijns, voor 5 Jaren, aen den Successeur, na des Conings doodt.

9. Tot vernietiging van de protectie.

10. Tot het afstaen van Huwelijckx-Goedt.

11. Tot het geven van Registers, soo wel in de Steden, als Graefschappen.

12. Tot het wegnemen van de Eeden van d'Advocaten.

13. Tot het onbequaem maecken van de Rechters, soo sy van 't Geslacht van eenige Party zijn.

14. Tot het verbieden van vreemde Manufacturen.

15. Tot het reguleren van de onkosten in 't Trouwen, Doopen en begraven van Dooden.

16. Tot het maecken van Moorderyen tot Verraet.

17. Tot verlichting van 't verkopen van Goederen van Bancqueroutiers.

18. Tot verseeckering van de Jurisdictie van de Admiraliteyt.

Dese Acten waren wel aldaer gepasseert / maer 't schijnt / dat eenige groote Heeren noch geen volkomen genoegen in eenige hebben gehad / alsoo eenen Lord Belhaven / dat een groot Heer in dat Rijck was / een explicatie van de Acte wegens de Protestantse Religie willende doen / eenige Discoursen / die daer tegens streden / hadde gebruyckt / waer over hy oock gevangen wierdt geset; doch naderhant sijn mis-slagh bemerckende / is hy / op belofte van zich voortaen na gem. Acte te dragen / weder in vryheyt gestelt.

Het gebeurde mede / dat den Grave van Argyle / een van de voornaemste Heeren in dat Rijck / om dat hy zich daer tegens opposeerde / en een bysondere explicatie van den Eed wilde doen / gevangen wiert genomen. Men beschuldigde hem oock / dat hy in een seecker Libel de Acte van den Eed / &c. seer hadde overgehaelt / soo dat sijn Recht-dagh tegens den 22 December wiert vastgestelt / en hy toen ter examen gebracht: Hy / sijn beschuldiging gehoort hebbende / socht in de volgende Aenspraeck aen de Rechters sijn onschult te betonen.

Reden van den Grave d'Argyle.

Mylord Opper-Rechter en andere Heeren van de Justitie.

ICk oordeele, dat het 't ongetwijffelde Voorrecht van de minste Onderdaen is, om sijn eygen woorden in de beste sin te expliceren.

Want

Want wanneer de Luyden in een quade naem zijn, soo kan de misstelling van woorden, die in haer selven niet quaet zijn, alleenlijck tot een presumptie en aggravatie, en niet tot een Crimen genomen werden.

Doch het is alsoo wonderlijck bygebracht, als onmogelijck voor iemant, die my kent, te geloven, dat ick iets anders in 't sin soude hebben, als dat eerlijck en fatsoenlijck, en volgens de beginselen der Religie en getrouwheyt is, hoewel ick mijn selven in alles niet hebbe uytgedruckt.

Mijn Heer, ick versoeck, dat gy niet ongemacklijck zijt, dat ick U een weynig ophoude, om U dit te seggen. Ick heb van mijn jeugt ten vollen in dienst van sijn Majesteyt geweest, en ben daer in, volgens mijn macht, stantvastig gebleven, speciael in de tijden van swarigheyt; ick heb my noyt in 't Intrest van eenige Party gegeven, die tegens sijn Majesteyts Authoriteyt was, maer heb nu dese 30 Jaren sijn Majesteyt gedient, sonder dat de selve sigh oyt ongemackelijck over my getoont heeft.

Soo haest als ick uyt de Scholen en Collegien gekomen was, ging ick na Vranckrijck en Italien in 't begin van 't Jaer 1647 reysen, en continueerde daer in tot het laetste van 't Jaer 1649.

Mijn eerste bedrijf in de Werelt was, dat ick sijn Majesteyt als Colonel van sijn Guarde te Voet diende; en hoewel ten dien tyde alle de Commissien by het als doen zijnde Parlement uytgedeelt wierden, soo wilde ick echter niet dienen sonder een Commissie van sijn Majesteyt, en heb ick de selve van die tijdt noch by my bewaert.

Na het ongeluck tot Worcester, heb ick in de Wapenen voor sijn Majesteyt gecontinueert; wanneer Schotlant, door de Usurpateurs selfs, in 't Jaer 1652 was overlopen, was ick met sommige van mijn Vrienden in de Wapenen, en deede doen al eenige afbreuck aen haer, met het innemen van verscheyde Kasteelen, die zy in Argijleshire met Guarnisoen hadden beset, alsoo ick wel 300 van de hare als doen doode of gevangen nam. Hier na voegde ick my by die geene, die Commissie van sijn Majesteyt hadden, en hielt het tot het laetste uyt, tot dat den Grave van Middelton, sijn Majesteyts Lt: Generael, aen my ordre gaf, om te capituleren, 't welck ick oock deede, sonder eenig ander Engagement met de Rebellen, als dat ick vredig mochte leven; by mijn Capitulatie maeckte ick noch by uytwisselinge verscheyde Gevangens vry, waer van Mylord Granard, die doen op 't Kasteel van Edenburg gevangen sat, een is geweest.

Is het noch niet wel bekent, dat ick door de Usurpateurs gevangen genomen ben, alsoo zy soo jalours over my waren, dat zy my, tegens haer trouwe, vast setten, en van de een na de andere Gevangenis brachten, tot sijn Majesteyts geluckige herstellinge, en dat alleenlijck, om dat ick haer niet wilde dienen, alhoewel 'er noch geen Eed wierdt afgeëyst.

Ick erken met alle danckbaerheyt sijn Majesteyts goedertierentheyt en Koningl: Gunsten tot mywaerts, doen ick in 't Jaer 1662 voor het Parlement vervolgt wierdt; sijn Majesteyt geliefde het doen niet, om my op een schandelijcke, maer

wel op een civile wijs daer by te laten komen, waer op ick oock te post quam, en my selfs een dagh voor de tijdt vertoonde, en hebbende doen aen sijn Majesteyt wegens mijn getrouheyt satisfactie gedaen, soo hoefde ick niet meer met Advocaten te pleyten, dewyl hooggem. sijn Majesteyt niet alleen my geliefde te pardonneren, en in mijn Staten en Goederen te herstellen, maer oock in sijn dienst, in de voornaemste Judicaturen van dit Koningrijck, te employeren, en soo veel gunsten te doen, als ick oyt verdient had, of konde verdienen; doch ick hoop, dat sijn Majesteyt alsints gevonden sal hebben, dat ick getrouw en danckbaer ben geweest, en gereet, om al 't geene, dat ick heb, of magh hebben, in sijn dienst te besteden; ick hoop oock, dat hy noyt gehad heeft, of noyt sal hebben, eenigh berouw over 't gene, dat hy my gedaen heeft; indien ick nu in de vier misdaden, die men my op-leyt, schuldigh was, soo soude ick my selfs voor een groote Vileyn houden.

Tot vervolg van 't verhael van mijn leven: In het Jaer 1666, wanneer de Rebellye uytgebroken was, doch op de Rotzen van Pentlant bedwongen wiert, heb ick doen, op het eenige Advertissement van den Bisschop van St. Andrews, sonder eenige Commissie van den Raed of Generael te hebben, also de Wegen gesloten waren, niet by de 2000 Man by malkander gebracht, en die door een Edelman aen den Generael Dalyel laten aenbieden, indien de Rebellye noch niet geluckig was gestilt? en wanneer ick my by hem voegde, tot groote schrick van mijn Naburen, die oproerig in de Wapenen waren, en Commissien in 't publijck en privaet hadden, heb ick doen niet alles met een groote getrouheyt voor sijn Majesteyt gedirigeert, en uytgewerckt, 't geen met een behoorlijcke moderatie gecommandeert wierdt? 't welck ick selfs door mijn Vyanden, en door andere ontwijffelbare betoningen, kan bewysen.

Laet my noch een weynigh Woorden spreecken: Betoonde ick in dit tegenwoordige Parlement mijn genegentheyt niet, om sijn Majesteyt en de Koningl: Familie te dienen, met rigoureuselijck de Successie van de Kroon in de wettelijcke Linie voort te setten, en sorgh te dragen, dat dit in de Commissien van de Graefschappen en Burgten, waer in ick geïnteresseert was, geëxpresseert soude werden? heb ick niet tot het aenbieden van Supplimenten voor sijn Majesteyt en sijn Successeur geweest? heb ick niet toegestemt, om de Landheeren te verbinden voor haer Huurders vast te staen, hoewel ick daer in seer geïnteresseert was? en heb ick niet alsints mijn Onderdanen in gehoorsaemheyt tot sijn Majesteyt gehouden?

Ick seg dit alles niet, om my te verhovaerdigen wegens iets, dat ick self gedaen heb, dewyl ick sulckx uyt Eer en Plicht aen sijn Majesteyt schuldig ben geweest, maer of ick na dit alles op geen andere gront, als wegens woorden, die ick in een absolute onnoselheyt geseyt mocht hebben, sonder het minste voornemen, als alleen om mijn Conscientie te ontlasten, en die geensints van soo een quaden sin zijn, als uyt het Libel getrocken wert, noch verder getroubleert sal werden; wat verseeckering kan dan yemant van de grootste qualiteyt, trouwe of onnoselheyt heb-

hebben, dat hy in securiteyt is, voornamentlijck, als hy overweegt, dat'er soo veel scrupelen, gelijck yder weet, voor den dagh zijn gekomen, niet alleen by veele van de Orthodoxe Geestelijckheyt, maer selfs by geheele Presbyterien, Synoden, en sommige Bisschoppen, welcke oock van soodanigen consideratie zijn geoordeelt, dat een voornaem Bisschop de moeyte genomen heeft, om een Tractaet, ('t welck in den Raed gelesen en te drucken is gegeven, en waer van my mede een Copye ter hant gekomen is) te schryven, in 't welcke sulcke expressien staen, dat men die in een slimmer sin soude konnen uytdrucken, als het geene is, daer mede ick belast werdt. Heb ick mijn yver tot allen eynde van de Test niet betoond? Hoe kan men sig dan inbeelden, dat ick een quaet Desseyn in 't geen, dat ick gesegt hebbe, hebbe gehad? Indien ick een ding, dat ter contrarie was, in mijn gantsche leven gedaen had, 't welck ick hope, dat niet bevonden sal werden, soo kon men nochtans pretenderen, dat een saeck konde verschoont werden; maer alsoo'er nu maer questie over de misstelling der Woorden is, en dat men daer uyt eenige ingebeelde inclinatien soude konnen nemen, die seer contrarie aen mijn oogmerck en desseyn zijn, niet alleen wegens mijn sin, maer oock mijn beginselen, interest en plicht, soo wil ick hopen, dat Mylord Advocaet sal dencken, dat hy te verre in dit Proces heeft gegaen, en segge opentlijck uyt, gelijck hy wel weet, dat het waer is, door de ommegang, die hy met my soo in 't publijck als privaet gehad heeft, dat ick noyt een Papist of Fanatijck hebbe geweest, maer een recht getrouw Persoon in mijn beginselen en practijck.

't Horen van dit Libel soude my het meest van alle de ongemacken van mijn leven troubleren, indien mijn onnoselheyt my daer in niet te hulpe quam, en dat ick niet hoopte, dat ick voor dese Edele en publijcke Toehoorders van dese en andere calumnien ontlast soude werden.

Ick laet mijn defentie aen de Personen, die voor my pleyten; zy weten mijn onnoselheyt, en hoe ongefondeert dat het Libel is. Ick sal alleenlijck seggen, dat, gelijck ick mijn meeste tijdt in dienst en lyden voor sijn Majesteyt doorgebracht hebbe, ick geresolveert ben, wat uytkomst dit Proces oock mag hebben, soo lang als ick leve, getrouw aen sijn Majesteyt te zijn. En 't zy dat ick openbaer of afgesondert leve, soo sal nochtans mijn Hooft, mijn Hart en mijn Hand noyt in gebreecke blyven, om sijn Majesteyt dienst te doen; 't zy oock, dat ick leve, 't zy dat ick sterve, ick sal Godt Almachtig bidden, dat hy sijn Majesteyt met een lang, geluckig en voorspoedig Rijck zegene, en dat de Successeurs van sijn Majesteyt in de wettelijcke Linie Monarchen over alle sijn Majesteyts Dominien mogen blyven, en Beschermers van de ware, eerste, Christelijcke en Apostolijcke Catholijcke Protestantse Religie zijn, soo lang als de Son en Maen staet.

Evenwel wiert hy door de Rechters schuldig verklaert / en op 't Kasteel van Edenburgh gevangen gehouden; maer hy / daer niet veel sin in hebbende / ontquam het eenige dagen daer na in een vermomt Kleet / sonder dat het openbaer geworden is / waer hy zich heeft begeven: Men stelde wel vast / dat hy des Ko-

Konings Pardon bekomen soude hebben / maer hy heeft zich / na het schijnt / daer op niet derven betrouwen.

Wy sullen uyt Schotlandt scheyden / en weder in Engelant komen / alwaer men / zedert het gevangen nemen van den Grave van Schaftsbury en de andere Heeren / alle vlijt aenwende / om de verdere Luyden / die aen haer saeck mede vast mochten wesen / uyt te vinden; doch men heeft niet gehoort / dat yemandt meer daer mede beschuldigt is geworden / als eenen Mr. Wilson / die Secretaris van gem. Grave was geweest / en in October daer over oock gevangen wierdt geset; Gemelde Grave van Schaftsbury en de andere Heeren versochten eenige mael wel / dat men haer onder Borghtocht wilde uytlaten / of te recht stellen / dan konden sulckx niet eer als voor December obtineren / wanneer zy oock voor des Konings Banck te recht wierden gestelt; doch eer wy sulckx verhalen / sullen wy iets anders seggen.

Wy hebben hier voren mentie gemaeckt / dat eenen Mr. Rouse / zijnde voor dese Secretaris van eenen Sr. Thomas Player geweest / in den Tour gevangen was geset / om dat hy mede eenige verraderlijcke Woorden gesproken soude hebben / maer also deselve nu al eenigen tijdt daer geseten hadde / en versocht / dat hy te recht gestelt mocht werden / wiert sulckx toegestaen / en hy den 28 October uyt den Tour na Newgate gebracht / alsoo hy in de Oldbaly / zijnde de Recht-plaets van de Stadt Londen / te recht gestelt soude werden; Doen hy daer gebracht wierdt / waren alle de Rechters present / en quamen de Getuygen tegens hem mede te voorschijn / de welcke / tot beter vergenoegen van 't Volck / in 't open Hof wierden gehoort: Sy waren 8 in 't getal / van welke de eerste / Mr. Wyathe / een Edelman was / die 500 Ponden jaerlijckx Inkomen had / en de tweede / zijnde Mr. Corbin / een Persoon van een goet leven en reputatie / de welcke beyde noch noyt in criminele saecken getuygt hadden: Sy verklaerden by Eede / dat de geseyde Rouse omtrent de tijdt / dat den Koningh na Oxford gingh / in een Discours gesegt had: Ick gelove, dat dese By-een-komst tot Oxford niet langh sal duren, want dese frequente Prorogatien en Dissolutien sullen den Koningh niet helpen, alsoo wy geresolveert zijn, soo hy met het Parlement niet wil accorderen, dat wy hem daer toe sullen forceren, en dienen, als sijn Vader gediend is geweest: Doch daer op geseyt zijnde / dat de Kroon van Engelandt den Koningh soo wel toebehoorde / als hem sijn Erf-Goet van sijn Voor-Ouders / alsoo die op hem afgedaelt was / soo soude hy weder geantwoort hebben: Neen, den Koning heeft sijn Eed van de Krooning gebroocken, en sijn Kroon verbeurt, soo dat hy geen meer recht heeft, om te regeeren, als gy hebt. Daer op quamen d'andere Getuygen voor den dag / als Mrs. Macnamarra / Mr. Smith / Mr. Turberville / Mr. Denis / Mr. Heynes en Mrs. Heynes / die alle by Eede verklaerden / dat hy gesegt had, dat den Koning een Papist en Paeps genegen was, en dat zy hem te niet wilden doen: Verder / dat hy Geldt collecteerde, en dat zy Geldt van hem genoten hadden: dat twee Jurys in 't Hof daer toe hadden gecontribueert: dat hy by den Grave van Shaftsbury,

Thomas Player, &c. was geëmployeert, om de Getuygen te examineren, en dat hy sulcke, die tegens den Koning, Koninginne, &c. wilden sweeren, soude betalen, maer d'andere laten varen. Heynes getuygde noch daer boven / dat hy een Verhael voor hem had opgemaeckt / in 't welke hy soude zweeren / dat vele groote Personagien aen de Brandt van Londen en de Dood van Sr. Edmondbury Godfrey schuldig waren; 't welck Smith verklaerde / dat hy gesien had. De Jurijs hadden de vryheyt / om de Getuygen alderhande Vragen te doen / doch niet privatelijck / soo dat dese saeck van 's morgens tot 3 uren in den namiddag duurde; als wanneer de Jurijs uytgaende / en ten 7 uren weder komende / gemelde Rouse voor onschuldigh verklaerden. 't Hof hier over gesurprenneert / vraegde haer / wat reden dat sy hadden / om sulcken Bil in te brengen / daer sulken blijckelijcken getuygenis lag / als noch oyt geschiet was / met byvoeginge / dat soo zy eenige saecken van de Wet niet wel en verstonden / 't Hof haer gaerne soude willen helpen; doch zy antwoordeden daer op / dat / soo zy aen eenige saken van de Wet getwijffelt hadden / zy wel haer advys versocht souden hebben / en dat zy volgens haer Conscientien hadden gedaen. Gem. Rouse wiert daer op wel weder in de Gevangenis gebracht / maer eenigen tijt daer na op Borgtocht ontslagen / en naderhant geheel vrygestelt.

Dit vryspreecken van Monsr. Rouse gaf aen de Protestanten in Engelant t groote hoop / dat de saeck van den Grave van Schaftsbury en de andere Heeren niet slimmer soude af lopen; te meer / om dat zy door de ordinaire Rechters / en niet door extraordinaire / gelijck men eerst geseyt hadde / te recht gestelt souden werden / en de Sherifs van Londen de Grand Jurijs tot dese saeck mosten verkiesen: Ingevolge dan van een Commissie van Oyer en Terminer / welcke in Engelant wert uytgegeven / als eenige voorname Gevangens ter Rechtbanck moeten komen / wierdt den 4 December bestemt / om den Grave van Schaftsbury ter examinatie te stellen; de Grand Jurijs ten dien eynde in de Oldbaly / zijnde des Stadts Rechtbanck / gekomen zijnde / wierden den Eed afgenomen; daer op wierdt oock aen haer de Beschuldiging / die men tegens gem. Grave had / overgelevert en opgelesen. Vorders wierdt noch een Geschrift voor den dag gebracht / inhoudende verscheyde Desseynen tegens sijn Majesteyts Persoon en het Gouvernement / gelijck oock een soort van een Eed van een solemneel Convenant / welcke by die geene / die daer in wilden komen / gedaen soude werden; eenen Mr. Guin / Klerck van den Raed / zwoer / dat hy dat in des Graven Cabinet had gevonden / en dat hy den 16 July laetst 't selve in sijn Koffer had opgezegelt. Sr. Lyonel Jenkins en Mr. Blackwaite getuygden daer op / dat dit het selve Geschrift was / dat zy te voren gesien hadden / dat uyt des Graven Koffer was gekomen, doch na dat de Jurijs haer objectien tegens de Getuygen / die in 't open Hof geëxamineert wierden / hadden gemaeckt / wiert eenen Mr. John Booth alleen ingeroepen / en den Eed afgenomen / alsoo men de andere daer niet by wilde laten komen: hy getuygde / dat hy, door middel van Capiteyn Wilkinson, acces by den Grave had gehad, een

weynig voor 't sitten van 't Parlement tot Oxford, en dat die hem geseyt hadde, dat, na hy de verkiesingen van de Leden aen-sag, het selve op de Bil van Exclusie, het vernietigen van 't 35ste van Koningin Elizabeth, en het inbrengen van een Bil, tot vereeniging van de Nonconformisten, soude staen; en dat'er, also hy wel wist, dat den Koning sulckx niet soude toestaen, geresolveert was, om hem daer toe te dwingen, vermits meest alle de Leden gewapent aldaer souden komen; oock dat hy selfs 50 Edelluyden, die hy verklaerde, dat door Capiteyn Wilkinson gecommandeert souden werden, daer soude brengen, &c. De andere Getuygens waren John Smith, Edward Ivy, Edward Turbervil, Brian Haines, John Macnamarra, Dennis Macnamarra en Bernard Dennis, die getuygden, dat den Grave dickwils verraderlijcke Desseynen aen haer hadde mede gedeelt, tenderende tot verstoringe van sijn Majesteyt, en om het Koningrijck tot een Republijck te brengen; ten welcken eynde verscheyde Personen oock de Wapenen souden aennemen, also 't Volck aen haer zyde was; dat men dan de Lords, die hy mentioneerde, dat sijn Majesteyt qualijck raden, soude weg-doen: dat, indien sulcke middelen niet gebruyckt wierden, de Papery niet geëviteert soude konnen werden, en dat het aen 't Volck van Engelandt stont, om haer Vryheden waer te nemen; gelijck oock, dat sijn Majesteyt, als Koningh Richard de Tweede, die gelijcke Mesures genomen had, mocht tegen gegaen werden. Verder wiert gezwooren, dat gem. Grave gezeyt had, dat den Hartogh van Buckingam Baron van Ross behoorde te wesen, en alsoo goeden Titul tot de Kroon had, als iemant van de Descendenten der Stuarts. Doen de Getuygen geëxamineert waren, gingen de Jurijs uyt, om de saecken te overwegen; doch quamen in 't kort weder te rug, om die een voor een te ondersoecken; gelijck zy oock, na dat het Hof sulckx toegestaen had, deden, en weynig onderscheyt in haer seggen vonden; 't selve gedaen zijnde, versochten gem. Jurijs, dat zy het Statut-Boeck mochten hebben, om het 35ste van Edward de Derde, en het 13de van den regeerenden Koning, na te sien, 't welck haer geaccordeert wiert; en daer op noch anderhalf uur t'samen gedelibereert hebbende, quamen zy weder in, en brachten de Bil van Ignoramus; dat is te seggen, onschuldigh; waer op, also veel groote Heeren daer by waren, die men voor sijn Vrienden oordeelde, als de Graven van Essex en Kent, den Lord Cavendish en andere, sulcken luyden geroep en geschreeuw van vreugt onder het Volck ontstont, dat de Getuygen, vreesende qualijck getracteert te sullen werden, met een Guarde Soldaten na huys gebracht moste werden.

Dit was niet alleen van sodanigen gevolg, dat gem. Grave konde los-gelaten werden, maer dat oock de andere Heeren, als de Lords Howard, Wilmore en Whitaker, als om saecken van een natuur gevangen zijnde, onder Borgtocht ontslagen konden werden; gelijck oock korts daer na geschiede, alsoo zy onder een Habeas Corpus en op Borgtocht in vryheyt geraeckten: De Borgen voor den Grave waren den Lord Rushel, Sr. William Coper, Mr. Montague en Mr. Charlton; voor den Lord Howard de Graven van Kent en

en Clare / den Lord Herbert van Cherbury / en den Lord Grey van Warck ; voor Mr. Wilmore Mr. Samuel Rawlings / Mr. Alexander Hoſea / Mr. Nicolas Glexon en Mr. Proby ; en die voor Mr. Withaker Mr. Zacharias Bourne / John Jekel / Samuel Smit en Thomas Wickx ; deſelve wierden alle geaccepteert / en waren zy yder in 3000 Ponden Sterlings verbonden. Mr. Wilſon / zijnde Dienaer van den Grave van Schaftsbury / wiert doen mede los-gelaten / en verkoos hy eenen Anthony Bremmidge / Mr. Hunt en Gabriel Nap tot ſijne Borgen ; dit geſchiede / om dat zy tegens de naeſte Recht-dagh weder moſten verſchijnen / of'er noch iets tegens haer ingebracht wiert ; maer daer is naderhant niet meer tot haer laſt gekomen / ſoo dat zy t'eenemael in vryheyt zijn geraeckt.

Den Grave van Tyrone / die al eenige tijdt gevangen gezeten had / en ſulckx verdroot / was wel op ſijn verſoeck op Borghtocht los-gelaten / maer alſo naderhant bevonden wiert / dat hy door het Parlement was beſchuldigt / wierdt hy weder in bewaringe genomen.

Daer waren noch wel de eene of de andere Perſonen van aenſien / over eenige nadenckelijcke Woorden / die zy geſprooken ſouden hebben / voor des Konings Recht-banck geroepen / gelijck oock eenige Druckers / over 't drucken en divulgeren van valſche Nouvelles / of Paſquillen / maer de ſelve zijn alle met of ſonder Gelt-boete / of op Borghtocht / vry geraeckt / ſoo dat wy / om dat wy meerder ſaken te verhandelen hebben / daer van niets ſullen aenroeren.

Men had / zedert het ſcheyden van het laetſte Parlement tot Oxfort / de Placcaten / die voor deſen tegens de Diſſenters en Nonconformiſten / (zijnde Luyden / die in haer Gods-dienſt met de Engelſſe Kerck niet over-een komen) gemaeckt waren / voort-gezet / dewijl door Actens van Parlementen alle byſondere Vergaderingen of Conventiculen / buyten de publijcke Kerck / op hooge Pœnen wel verboden waren geweeſt / doch oock ſomtijts weder met ooglupcking toegeſtaen / doch nu wiert daer by de Officiers des Konings ſoo op gevigileert / dat'er verſcheyde verſtoort / en de Luyden alſo genootſaeckt wierden / om in de publijcke Kerck te komen.

Op den Dagh van Koninginne Elizabeth / die men zedert eenige Jaren gewoon is geweeſt tot Londen te vieren / met het verbranden van den Paus / wierdt ten dien eynde weder de volgende Spot-Proceſſie gehouden. Eerſt quam den Ridder Edmondbury Godfrey op die wijſe / als ſijn Lichaem tot Primroſe-Hil vermoort gevonden wierdt ; doen volgde de Pillory op een Gebouw / 't welck van Paerden wiert getrocken / en daer op ſtonden 3 Perſonen in Yrs Gewaet / waer van op de eene geſchreven was : Ick ben een Suborner, en op de andere : Wy zijn geſuborneert : Daer op quam een gantſche Stoet van Duyvels / Munnicken en Jeſuyten / in de byſondere Kleedingh van hare Orders / achter aen : Des Paus Herault / ſeer net opgeſchickt / vertoonde ſich daer by / hebbende een Rock aen / daer gedruckte Papieren opſtonden / geintituleert : Obſervators en Heraclitus : De myſterieuſe Hoer van Babel volgde in

in een Sleede daer aen / en zat den Paus in ſijn Kledingh daer by / werdende van eenige Paerden voort-getrocken : hy had een Pluymſtrijcker / genaemt Towzer / voor hem / een Obſervator in ſijn Mont / een Pen in ſijn Oor / een Vedel aen ſijne zijde / en een Beſem aen ſijne Staert : aen d'eene zijde van den Paus ſtont oock een zwart mager Karel / met een bloote Dagge in de Handt / en een Mans Hart daer op/onder deſe inſcriptie ; Ick ben een Aengrijper : Aen d'andere zijde was oock een ander groot Perſoon / mede met een Dagge / en deſe inſcriptie ; Ick ben 't oock : En met deſe Ceremonien wierdt gem. Paus na Smitfield gebracht / en aldaer verbrant.

Alſo den Heer Sidney / Extraordinaris Envoyé van den Koning van Engelant by haer Hoog Mog: / Generael van de Engelſſe Troupen / die in dienſt van deſen Staet waren/ was gemaeckt / verkoor ſijn Majeſteyt van Engelant in 't laetſt van 't Jaer den Heer Chudleigh / om by haer Hoog Mog: met deſelve Caracter van Envoyé te komen reſideren ; en wiert den Heer Skelton oock genomineert / om als Envoyé na de Vorſten van 't Duytſe Rijck / en als Reſident na de Stadt Hamburgh te gaen.

Tuſſchen een Engels Fregat / de Parel genaemt / en een Frans Koopvaerdy-ſchip / met 16 Stucken en 70 Man / het welck van Groenlant quam / en malkanderen omtrent het Canael in Zee ontmoeteden / was in September een ſcherp Gevecht / alſo 't laetſte / niet willende ſtrijcken / en van 't eerſte met een Schot daer op bejegent zijnde / met de geheele Laegh los-brande / en daer door 3 Man van de Engelſſe doode ; 't gem. Gevecht duurde wel 5 uren / doch de Engelſſe Fregatten de Guernſey en Meermin op 't geſchiet af komende/ ſoo moſten de Franſſen zich met verlies van 10 Dooden overgeven / en wierden tot Pleymuyden opgebracht. Veele hadden hier op wel gedachten / dat daer door meerder moeyten tuſſchen Engelant en Vranckrijck ſouden ontſtaen; maer den Capiteyn van 't gem. Franſſe Schip / door een Requeſt aen den Koningh van Engelandt repreſenterende / dat hy qualijck had gedaen / en dat hy niet gemanqueert ſoude hebben / om ſijn Koningl: Vlagge te reſpecteren / indien hem onderwegen niet gerapporteert was geworden / dat'er Oorlogh tusſchen de twee Natien was / wiert door ſijn Majeſteyt weder ontſlagen en vrygegeven / te meer / om dat den Franſſen Ambaſſadeur / Monſr. de Barillon/ ſulckx mede te kennen hadde gegeven.

Wy konnen niet voor-by gaen / om hier in te laſſen / dat een ſeecker Perſoon in Yrlandt / genaemt William Smit / welcke aldaer al eenige Jaren gevangen gezeten hadde / door een openbare Getuygenis tot Dublijn liet beveſtigen/ dat eenen St. Laurence / zijnde een Paeps Prieſter / hem hadde aengeweeſt/ ſoo door groote beloften / als zware Eeden / om iets voor de Roomſſe ſaeck uyt te voeren ; namentlijck / om door 't ontbieden van ſommige Predicanten / als Dr. Jack / en Harris / anders geſeyt Harriſon / by hem / al of hy eenige ſcrupel in ſijn Conſcientie wegens de Religie had / eenig vermoeden tegens haer te verwecken / en dan een Presbiteriaens Complot / 't welck deſe Predicanten tegens

tegens 't Gouvernement ondernomen souden hebben / tegens haer te ontdecken ; ged. Laurence soude hem verder onderrichting gegeven hebben / waer mede hy haer soude beschuldigen / namentlijck/dat zy verraderlijcke Woorden tegens sijn Majesteyt gesproocken hadden / en 't Gouvernement sochten om te keeren / waer toe haer eenige voorname Pairs in Engelandt / die hy noemde/ en den Hartog van Monmouth en den Graef van Schaftsbury waren/ souden helpen. Gem. Priester St. Laurence wiert daer op wel gevangen geset / om dit nader te ondersoecken / maer men heeft van dit Jaer niet komen hooren/ dat'er iets meer in dese saeck ontdeckt is geworden.

De Engelsse Oorlogh-schepen / die in de Straet / of in het Naeuw van de Straet kruysten / deden dit Jaer veel quaet aen de Algierse Rovers / alsoo zy wel 20 Schepen van de selve namen of ruineerden / daer onder veele van haer kloeckste waren.

Daer was al in 't voorleden Jaer een Actie tusschen de Spaenssen en Portugijsen in America ontstaen / dewelcke die twee Kroonen bykans dreygde in den Oorlog te helpen : Den Spaensseh Gouverneur op Buenos Ayres verstaende / dat de Portugijsen op het Eylant St. Gabriel / 't welck dicht daer by is / een Fort aen 't vaste Lant sochten op te werpen/ ('t welck hy oordeelde/ dat zy niet mochten doen / also'er noch dispuyt was / wie of het Eylandt selfs toequam) begaf zich met eenigh Volck / en daer onder veel Inboorlingen van 't Landt / derwaerts / overviel gem. Portugijsen / die meest alle doot-geslagen wierden / en nam het bezit van 't gem. Eylandt. Dese tijdinge in Portugael komende / soo was men daer soo verbittert op de Spaenssen / dat men met den Degen daer van revengie scheen te willen halen / en wierden selfs de meeste Troupen / soo Cavallery als Infantery / van de Zee-kant en uyt Lissabon na de Frontieren van Spangien / als Evora en Elvas / onder den Hartog van Cadaval / gesonden ; invoegen alles tot een verwijderingh zich liet aensien ; dese eerste drift nam echter eenige tijdt daer na wat af / alsoo de Spaensse zich na de kant van Portugael niet alleen in postuur begonden te stellen / maer oock zich tot een Accommodement seer genegen toonden / en te meer / om dat het Spaensse Hof tot dese Actie geen de minste ordre hadde gegeven. Den Portugijssen Ambassadeur / die zich tot Madrid bevondt / daer op ordre bekomen hebbende / om hier over reparatie te eyssehen / dede sulcx wel / en versocht/ dat het selve binnen 20 dagen mocht geschieden / maer de Spaenssen resolveerden den Hartog van Giovenazzo na Lissabon te senden / om daer met den Prince Regent over dese saeck te spreecken ; gemelde Hartog vertrock in 't laetst van Maert uyt Madrid derwaerts / en wierdt tot Lissabon niet alleen treffelijck ontfangen / maer oock Commissarisen toegevoegt / om mede te tracteren. Dese Handeling was wel wat difficil om af te doen / alsoo de Portugijsen hart op haer pretentien bleven staen / te meer / om dat haer van andere assistentie wierdt aengeboden / maer gemelde Hartogh bracht de saeck echter soo verre/

dat aldaer op de naervolgende Poincten een provisioneel Accoort getroffen wierdt.

1. Sal het Eylandt aen de Portugijsen werden gerestitueert met de Gevangens, het Canon, en al 't gene, dat haer in dese gelegentheyt afgenomen is.

2. Dat de Portugijsen daer geen Steene Fortresse, noch die uyt andere Materialen bestaet, maer alleen een Aerde-Parapet sullen mogen bouwen, om haer Canon en de Huysen en Baracquen van het Guarnisoen te bedecken.

3. Dat de Spangiaerden, als van te voren, in 't ged. Eylandt op de Jacht sullen mogen gaen, daer Hout affnyden, en Kolen branden.

4. Dat de Portugijsen vryelijck tot Buenos Aires sullen mogen gaen, om daer alle haer nodigheden te kopen, en goede correspondentie met de Inwoonders te onderhouden.

5. Dat den Gouverneur van Buenos Aires, wegens 't geen dat hy gedaen heeft, gestraft sal werden.

6. Dat alle Spaensse Schepen in 't ged. Eylandt sullen mogen komen, en daer soet Water in-nemen.

7. Dat de Portugijsen geen Koophandel aldaer, tot prejuditie van de Spaensse Onderdanen, sullen mogen oprechten.

8. Dat men Commissarisen sal noemen, om binnen twee Maenden te decideren over de eygendom van dit Eylandt, en dat, indien men in de ged. tijdt niet kan accorderen, de saeck ter arbitrage van den Paus sal werden gestelt, die het selve dan sal decideren, en oock uytleggen de Bulle van Paus Alexander VI., rakende de verdeelingen van de West-Indien.

De Commissarisen / die hier toe verkoren souden werden / wierden van wederzijden wel genoemt / maer echter is dese saeck dit gantsche Jaer soo blijven steecken / sonder dat iets naders daer in is gedaen.

Korts te vooren / dat dese saeck was voorgevallen / was een andere moeyte tusschen eenige Oorlog-schepen van haer Hoog Mog: en de Portugijsen ontstaen / en scheen deselve saeck meerder verwijderingh gegeven te sullen hebben / indien haer Hoog Mog: Resident Wolfssen daer niet met voorsichtigheyt in hadde voorsien; de saeck was als volgt: Verscheyde Portugijsen hadden uyt baldadigheyt de Sloep-Koepers van de Capiteynen Pieterson en Taelman / die daer met haer Oorlog-schepen lagen / met Degens en werpen van Steenen soo hevig aengevallen / dat daer door in 't kort een hevig Gevecht quam te volgen / invoegen den Schout van dat Quartier met sijne Dienaers zich derwaerts spoeyde / om dit werck te stuyten / doch de Koepers / siende soo veel meer Volck op haer aenkomen / sonder dat zy / vermits het duyster was / konden onderkennen / of het die van de Justitie waren / of andere / resolveerden na hare Sloepen en aen Boort van de Oorlog-schepen te retireren: maer ondertusschen was in dese Schermutseling / doch onwetende / een Onder-Schout in

in 't Hooft gequetst / 't welck den Hoog-Schout soo hoog op-nam / dat hy resolveerde met eenige gemonteerde Barcken de Sloep-Roepers te vervolgen / gelijck hy dede / en de Boot van Capiteyn Pieterson / en de Sloep van Capiteyn Taelman / nam ; het Volck / dat daer in was / wiert geboeyt aen Handen en Voeten / en soo in de Gevangenisse gebracht : Gemelde Capiteynen / hier over onvernoegt / namen noch dien selven Nacht niet alleen haer afgenomen Boot en Sloep wederom / maer kregen oock diversche Portugijsen uyt verscheyde passerende Barcken gevangen. Den Heer Wolfssen / hier van bericht / begaf zich aenstonts by den Prince Regent / en bracht te weeg / dat de Matrosen / met al het geene / dat zy gehad hadden / ontslagen souden werden / en dat men de Portugijsen mede op vrye voeten soude stellen / gelijck geschiede / en daer mede wiert alle verder ongemack geweert.

Terwijl wy ons in Portugael bevinden / moeten wy hier inlassen / dat de Onder-trouw van 't Huwelijck / 't welck tusschen den Hartogh van Savoyen en de Infante van Portugael al over een Jaer a twee gesloten was / den 25 Maert tot Lissabon wierdt gecelebreert ; den Marquis de Dronero was ten dien eynde wegens gem. Hartog na Lissabon gesonden / en volbracht het selve in de Naem van meer-gem. Hartog.

Tusschen Spangien en Vranckrijck scheen dees tijdt oock noch meerder verwijderingh te sullen ontstaen ; want de Spaensse in Fontarabia / welcke Plaets aen d'eene zijde van de Rivier Bidassoa legt / oordeelende / dat haer de Vis-vangst met groote Barcken op die Rivier alleen toequam / hadden met de Franssen van Andaye / dat aen de overzijde van gem. Rivier is / de welcke de Limiten van Spangien en Vranckrijck aldaer scheyd / lang daer over in dispuyt geweest / maer den Koningh van Vranckrijck / dese Privilegie voor sijn Onderdanen willende handhaven / sond haer in Mey een Vaertuygh toe ; die van Andaye sulckx vernemende / sonden eenige van de hare derwaerts / om haer voor Lootsen te dienen / doch de selve quamen niet weder ; eenige tijt daer na quam het Scheepje / daer zy mede gegaen waren / voor Fontarabia dryven / met 3 doode Menschen daer op / invoegen die van Fontarabia die van Andaye toeriepen / of zy daer oock kennis aen hadden ; dese haer Zee-Luyden kennende / visiteerden aenstonts haer doode Lichamen / en bevonden / dat de selve meest doodt-geslagen of doodt-gestoocken waren geweest ; invoegen zy meenden / dat sulcx door die van Fontarabia was geschiet / te meer / om dat korts daer aen noch 8 andere tot 11 / als zijnde soo veele op het Vaertuyg geweest / quamen aendrijven / alle eenige Lit-tekenen hebbende ; die van Fontarabia ontkenden wel daer van iets te weten / maer sijn Majesteyt van Vranckrijck / dese saeck ter herten nemende / liet daer over reparatie aen sijn Majest: van Spangien versoecken / doch konde niet veel obtineren / dewijl die van Fontarabia bleven persisteren / dat zy van dese saeck niets wisten / en is naderhant daerom noch al veel te doen geweest.

't Ging de Spaenssen in Barbaryen mede niet na wensch / want de Moren

aldaer / lang geloert hebbende / om haer eenig voordeel af te sien / namen in 't Voor-jaer Mamora/ terwijl een gedeelte van de Muur ingestort was/met verrassing in. Sy poogden Larache mede wel te krijgen / en sonden ten dien eynde een Brief aen den Gouverneur / om zich aen haer over te geven / of dat zy hem anders met 30000 Man souden komen belegeren/maer deselve wilde daer niet na luysteren / en zy hadden oock de moet niet / om hem met gewelt aen te tasten / soo dat die Plaets onaengevochten bleef : 't Geluckte haer echter voor Oran / dat zy den Gouverneur / den Marquis van Algarva / met 150. Soldaten in een Embuscade lockten / en de meeste dood-sloegen / waer onder oock gem. Marquis was / of gevangen namen.

Terwijl wy ons in de Middellandse Zee vinden / sullen wy in 't kort aenroeren / dat den Koningh van Vranckrijck/ met die van Tripoli in Oorlog zijnde/ een Esquadre Oorlog-schepen / onder Monsr. du Quesne / had doen uytrusten/ om gem. Tripolesen daer mede te Water af breuck te doen ; gem. Monsr. du Quesne / in de Somer daer mede in Zee gesteken zijnde / kruyste soo lang / dat hy 7 Tripoleesse Corsairen in 't gezicht kreeg / en deselve aenstonts vervolgde ; hy konde haer echter niet achterhalen / voor dat hy by Morea quam / als wanneer deselve siende / dat zy 't niet konden ontkomen / in de Haven van Scio liepen / en aldaer onder 't Geschut van een Fortres gingen leggen / om van hem bevrijt te wesen ; maer gem. Monsr. du Quesne / op haer toesettende / alschoon den Gouverneur van dese Fortresse aen hem liet weten / dat zy onder protectie van den Grooten Heer waren / liet / doen hy dicht genoeg gekomen was / op haer los-branden : den Gouverneur gaf mede vuur / doch sulckx mocht weynigh helpen / alsoo de Tripolesen soo gehavent wierden / en voornamentlijck 3 van de hare / die bykans in de Gront lagen / dat zy tot dicht onder de Fortresse moften lopen ; self was een Bastion van gem. Fortresse byna omver geschoten. Den voorn. Monsr. du Quesne hielt gem. Rovers daer op beset / op dat zy hem niet souden ontsnappen ; maer dese tijdinge tot Constantinopolen komende/ soo was men in 't eerst daer over seer ontstelt / en wilde men de Franssen te lijf ; doch den Franssen Ambassadeur aldaer / vertoonende / dat dit niet tegens de Ottomannise Porte was geschiet / maer alleen tegens gem. Rovers / die sijn Meesters Schepen namen / en dat men haer derhalven geen schuyl-plaets in de Havens van den Grooten Heer behoorde te geven / soo wierden de Gemoederen vry wat bezadigt ; invoegen den Turckschen Capiteyn Bassa selfs ordre kreegh / om met 48 Galeyen na Scio te vertrecken / en aldaer de Vrede tusschen de Franssen en Tripolesen uyt te wercken ; 't selve liep wel wat aen/ maer echter wiert eenigen tijdt daer na den Vrede noch getroffen / en de Tripolesen/ die daer bezet waren / vryheyt gegeven / om haer weer te calefateren.

Die van Algiers hadden ondertusschen den Oorlog aen de Franssen gedeclareert / en namen verscheyde Schepen van die Natie / alsoo men daer op niet verdacht was / wegh.

Wy hadden wel gemeent ons na Vranckrijck te begeven / maer wy sullen echter

echter eerst Italien aendoen. Den Paus/die zedert sijn verkiesinge geen Cardinalen hadde gemaeckt/ maer 't getal van die gestorven waren/ tot 26 laten lopen/ kreeg den 1. September eenige inspiratie/ na het scheen/ om 16 nieuwe te verkiesen; de selve waren de volgende Personen:

1. Jan Baptiste Spinola, Genouees, out 67 Jaren, zijnde Gouverneur van Romen, en Secretaris van de Congregatie der Reguliers.

2. Anthonio Pignatelli, Napolitaen, out 66 Jaren, zijnde Bisschop van Lecce, en Kamer-meester van den Paus.

3. Stephano Brancaccio, Napolitaen, out 64 Jaren.

4. Stephano Agostini, out 65 Jaren, uyt den Kerckelijcken Staet van geboorte, Aerts-Bisschop van Heracleé, en Dataris van den Paus.

5. Franciscus Bonvisi, Lucois, out 63 Jaren, Aerts-Bisschop van Tessalonica, en Nuntius tot Weenen.

6. Savo Mellini, Romeyn, out 37 Jaren, Aerts-Bisschop van Cesarée, en Nuntius in Spangien.

7. Frederico Visconti, Milanois, out 63 Jaren, Auditeur van de Rota, en Aerts-Bisschop van Milaen.

8. Marco Gallio, van Come, in 't Hertogdom Milaen van geboorte, out 69 Jaren, Bisschop van Rimini, en Vicegérent van Romen.

9. Flaminio del Taya, Sienois, out 80 Jaren, Auditeur van de Rota, en Correcteur van de Penitentien.

10. Raimond Capizucchi, Romeyn, out 69 Jaren, Meester van 't Paleys.

11. Jan Baptiste de Luca, Napolitaen, out 64 Jaren, Auditeur van den Paus.

12. Laurens Brancati, van Laurea in Calabrien van geboorte, out 64 Jaren, Professor in de Theologia, en Bibliothecaris van 't Vaticaen.

13. Urbano Sacchetti, Florentijn, out 44 Jaren, Auditeur van de Apostolise Kamer.

14. Jan Franciscus Ginetti, Romeyn, out 60 Jaren, Tresorier van de Apostolise Kamer.

15. Benedictus Pamphilio, Romeyn, out 28 Jaren, Groot Prioor van Romen.

16. Michiel Ange Ricci, out 65 Jaren, Secretaris van de Congregatie der Indulgentien.

De 10 andere Cardinaels-plaetsen bleven noch open/ alsoo den Paus die/ na het scheen/ niet had willen vergeven/ om dat de Kroonen/ die anders mede eenige van de hare daer onder soecken te hebben/ niet souden oordeelen/ dat zy daer buyten gesloten waren. De Cardinalen Taya en Ricci bleven lang de Cardinaels-hoed weygeren/ en versochten verscheyde mael aen den Paus/dat hy andere daer mede wilde begiftigen/ doch konden sulcx niet uytwercken/ soo dat zy genootsaeckt waren/ die eyndeling mede aen te nemen.

Wy hadden gemeent Italien van dit Jaer daer mede te laten varen/ alsoo

daer in niets meer van gewicht is voor-gevallen; doch wy sullen echter noch aenroeren / dat de Provintie Mondovi / in Savoyen / geen Impost van 't Zout willende betalen / in 't Voor-jaer was gerebelleert; doch den Hartogh van Savoyen / eenige Troupen derwaerts gesonden hebbende / deed de Oproerige na een kleyne Schermutsel niet alleen verstroyen / maer oock een Citadelle aldaer bouwen / om haer soo altijt in toom te konnen houden.

Wy hebben in de vorige Mercurius geseyt / dat'er tusschen den Koning van Vranckrijck en den Paus een grooten twist over de Regalien in des selfs Koningrijck ontstaen was / en dat den Cardinael d'Estrees na Romen was vertrocken / om dese saecken by te leggen; gemelde Cardinael was met het begin van 't Jaer daer wel gearriveert / maer konde by den Paus niets uytwercken / alsoo die op sijn Recht vast bleef staen; in-tegendeel wierdt in Vranckrijck de Geestelijkheyt wel 2 a 3 mael beroepen / om haer oordeel te geven / wat Recht sijn Majesteyt van Vranckrijck daer omtrent hadde; de meeste quamen wel over-een / dat dese Regalien den Koningh met recht toebehoorden / maer also den Paus / gelijck geseyt is / niets wilde toegeven / is dese saeck het gantsche Jaer onafgedaen gebleven.

Terwijl men in Vranckrijck dus met het Roomsse Hof overhoop lagh / arbeyde de Geestelijckheyt aldaer seer yverig / om de Gereformeerde / die in dat Koningrijck waren / tot de Roomsse Religie te locken / 't zy door giften / gaven of anders; maer also dit van soo grooten effect niet en was / (hoewel veele losse Luyden zig daer door hadden laten bewegen) / soo poogden zy oock door andere middelen / die sommige voor geweldtdaedige souden konnen oordeelen / de Gemoederen aen te tasten: zy werckten dat by den Koningh uyt / dat de Kinderen der Gereformeerde / als zy 7 Jaer out waren / zich tot de Roomsse Religie souden mogen begeven / gelijck uyt de volgende Declaratie van sijn Majesteyt van Vranckrijck blijckt.

Declaratie van den Koningh van Vranckrijck, gegeven tot Versailles den 17 Juny 1681. en geregistreert in 't Parlement den 8 July daer aen volgende.

LOUIS door Godes genade Koningh van Vranckrijck en Navarre, aen alle die dese tegenwoordige sullen sien en leesen; Zalut.

DE groote Successen, welcke het Godt heeft gelieft te geven aen de Geestelijcke Oeffeningen, en andere redelijcke middelen, die wy in 't werck gestelt hebben, tot bekeeringe onser Onderdanen van de Gereformeerde Religie, ons aenmoedigende te seconderen, of de behulpsame handt te bieden, de gevoeligheyt, die God geeft aen een groot getal onser voornoemde Onderdanen, te erkennen de Dwalinge, daer inne zy gebooren zijn, wy souden geresolveert hebben de verminderinge van onse Declaratie van den 1. February des Jaers 1669. by de welcke de Kinderen der voornoemde Religie in eenige manieren souden uytgesloten

ſloten zijn haer te bekeeren tot de Catholijcke, Apoſtolijcke en Roomſche Religie, van den Ouderdom van 7 Jaren, in dewelke ſy capabel zijn met reden te kieſen in eene materie van ſoo grooten gewichte, als die van hare zaligheyt, tot den Ouderdom van 14 Jaren voor de Soonen, en tot twaelf Jaren voor de Dochters, alhoewel het Edict van Nantes en andere, gegeven tot voordeel van de Gereformeerde Religie, van diergelijcke diſpoſitie niet en zijn, waer toe nodigh zijnde om te voorſien: Uyt die oorſaecken en andere Conſideratien, ons daer toe moverende; Wy hebben geſegt en verklaert, ſeggen en verklaren by deſe preſente, door onſe handt getekent, Wy willen en het is ons believen, dat het aen onſe Onderdanen van de Gereformeerde Religie, ſoo Soonen als Dochters, zijnde gekomen tot de Ouderdom van 7 Jaren, vry ſal ſtaen t'aenvaerden de Catholijcke Roomſe Religie; dat ſy tot dien eynde ſullen aengenomen werden, afſweeringe doende van de Gereformeerde Religie, ſonder dat haer Ouders of andere Vrienden haer eenige hinder ſullen mogen doen, onder wat pretext het oock ſoude mogen zijn; verminderende tot dien effecte, ſoo veel als nodig zy, onſe voornoemde Declaratie van den eerſten February 1669. Verder is ons begeeren, dat de Kinderen, die haer ſullen bekeert hebben na den Ouderdom van 7 Jaren, genieten ſullen de krachte van onſe Declaratie van den 14 October 1665. En gelijckelijck, dat het ſal zijn in haer keur, na haer Bekeeringe, weder te keeren tot hare Ouders, om opgevoed en onderhouden te werden, of ſullen haer elders mogen vertrecken, en ten dien eynde begeeren Penſioen, geproportioneert na haer ſtaet en vermogen; welck Penſioen de voorſz. Ouders ſullen gehouden zijn aen hare Kinders te betalen alle vierendeel Jaers; in cas van weygeringe is ons begeeren, dat zy daer toe ſullen gedwongen werden, door alle wegen en redelijcke plicht. En alſo wy verſtaen hebben, dat veele onſer voorn. Onderdanen van de Gereformeerde Religie haer Kinderen na andere Landen geſonden hebben, om aldaer op-gevoed te mogen werden, in de welcke ſy Maximes (of Grondregels) konnen nemen, tegens den Staet en getrouwheyt, welcke zy ons van hare geboorte ſchuldigh zijn; Wy beveelen haer wel expreſſelijck haer ſonder eenig uytſtel te doen wederkeeren, op boete aen die gene, welke erffelijke als andere Goederen beſitten, dat men haer ſal ontnemen of onthouden het inkomen van hare Goederen, het eerſte Jaer in ſijn geheel, en vervolgende den tijdt, die zy haer ſullen laten verblyven in vreemde Landen, de helft van haer Inkomen. En ten aenſien van de geene, welcke geen vaſte Goederen beſitten, ſullen gehouden zijn hare Kinderen te herroepen, op de boete, welke geoordeelt ſal werden na proportie van hare Goederen of vermogen: En ſullende genootſaeckt zijn te betalen het Inkomen en Boete van dien yder Jaer, tot dat zy hare Kinderen ſullen hebben doen weder-keeren. Verbiedende aen onſe Onderdanen van de Gereformeerde Religie hare Kinderen voortaen te mogen ſenden in vreemde Landen, tot hare opvoedinge, voor dat zy ſullen bereyckt hebben den Ouderdom van 16 Jaren, op boete als hier boven verklaert, ſonder onſe uytdruckelijcke toelatinge.

Wy geven bevel aen onſe lieve en beminde Raeds-Heeren en andere, welcke

Majesteyt te presenteren, op dat de nootsaeckelijcke ordres daer op gegeven mogen werden.

Philippe Lloyd.

Den Viceroy van Yrlandt / den Hartogh van Ormond / liet mede het volgende uytgeven / om haer derwaerts te trecken.

Presentatie van den Hartog van Ormond, gedaen aen de vervolgde Protestanten of Gereformeerde.

GElijck de Vervolginge, onder de welcke de Gereformeerde suchten in soo veele Plaetsen, haer niet doet als vluchten van d'eene Plaets na d'andere, na de schickinge van de wijsheyt selfs; Soo staet het oock de verplichtinge en liefde van die gene van hare Broederen toe, de welcke alrede van de Vervolginge bevryt zijn, te betonen aen die arme bedruckten een Vlucht-plaetse, en selfs die aen haer licht te maecken, soo veel het mogelijck is, tegens het voornemen van de verdruckinge.

Dit Landschap, wiens uytstreckinge ledig genoeg is, en wiens Land oock seer goet is, om t'ontfangen en t'onderhouden tweemael meer Inwoonders alsser zijn; wiens situatie seer bequaem is voor de Commercie, en het Climaet seer getempert, en alwaer alle saecken, nootwendig tot het leven, soo wonderbaerlijck overvloeden, dat men eeniger wijse kan seggen, dat het een vloeyende Aerde is van Melk en Honigh; Soo een Landt kan haer wel een goede Vertreck-plaetse zijn, en soo veel te beter, dat, zijnde hun soo naby gelegen, zy daer lichtelijck en met weynige kosten konnen heen komen. En sonder twijffel, dat het niet anders is, als de onwetentheyt van alle dese saecken, de welcke te lang souden zijn van stuck tot stuck te beschrijven, die hun soude konnen beletten te vluchten in een soo goet Landt, alwaer men in soo groote vryheyt, en onder soo een voortreffelijck Gouvernement en soo sachte Wetten is, alwaer zy sigh moeten versekeren gunstelijck ontfangen te werden, en daer zy sig oock lichtelijck konnen neder setten.

Men kan niet beter gedisponeert zijn, om hun een goet onthael te doen, als onder 't Gouvernement van sijn Excellentie Mijn Heer den Hartog van Ormond, wiens godvruchtigheyt en yver tot de Gereformeerde Religie soo bekent is. En of men daer oock geen vaste proeve van en hadde, die dat getuygen in de instellinge van de Fransse Kercke van Dublin, dewelcke een uytwercksel is van sijn voortreffelijcke liefde, soo soude men doch moeten toestaen en belijden, dat dit Memoriael, aengestelt door sijn bevel, om alhier de Vremdelingen der Gereformeerde Kercke aen te moedigen, om sigh te komen in dit Rijck neder te stellen, daer van een onverwinnelijck bewijs is, en een schoone ingang voor die gene, die konnen verlangen, dat men haer de middelen daer toe licht make.

't Is altijt seer moeyelijck aen die gene, die niet en hebben, om sig wel neder te setten: en hoe goet en vruchtbaer het Land is, soo kan men daer soo wel van honger

rigeuren en hardigheden, welcke men, ter oorsaeck van haer Religie, tegens haer pleegt, gedrongen sullen zijn haer Vaderlant te verlaten, en wenschen, om sig onder de Koningl: Protectie van sijn Majesteyt te begeven, om een vrye Exercitie van gedachte Religie te genieten: derhalven heeft het sijn Majesteyt oock belieft te verklaren, dat hy aen alle en een yder van de gedachte bedruckte Protestanten, die herwaerts sullen komen vluchten, en alhier willen blyven, Brieven van Naturalisatie, die onder 't Groot Zegel van Engeland zijn gepasseert, sal toestaen, sonder eenige kosten voor 't selve te betalen, gelijck oock d'andere Privilegien en Immuniteyten tot de vrye Exercitie van haer Commercie, Konsten en Ambachten, voor soo verre als de Wetten van 't Koningrijck sullen konnen toelaten. Sijn Majesteyt sal daer-en-boven aen sijn Parlement, d'eerste mael dat'er weder een sal vergaderen, recommanderen, dat het een Acte wil passeren, om generalijck alle de gene, die sig om de gedachte oorsaecken in dit Koningrijck retireren, te naturaliseren, en de Vryheden en Libertey ten, die haer door sijn Majesteyt zijn toegestaen, noch wyder uyt te breyden, gelijck als het vereyscht en nootsaeckelijck bevonden sal werden. En, om haer noch meer aen te moedigen, staet sijn Majest: haer toe, dat zy niet meer aen de Rechten, van wat saeck het oock zy, sullen betalen, als sijn eygen Onderdanen, en dat zy oock alle de Privilegien en Immuniteyten, om haer Kinderen in de Scholen en Collegien te introduceren, sullen genieten, als alle d'Onderdanen van sijn Majesteyt generalijck hebben.

Daer-en-boven ordonneert sijn Majesteyt, en door dese tegenwoordige werdt aen alle Militaire en Civile Officiers geordonneert, om alle de bedruckte Protestanten, die in de Havenen van dit Koningrijck sullen komen, eerlijck t'ontfangen, haer Paspoorten voor niet toe te staen, en haer alle soorten van secours en assistentie te verleenen, om na de Plaetsen, daer zy sig sullen begeven, te vertrecken. De Heeren Commissarissen van de Thesaury des Konings sullen ordre geven aen de Commissarissen van sijn Douanen, dat zy de geseyde Protestanten vryelijck laten passeeren met haer Meubelen, Reystuyg, van wat waerde die oock mogen wesen, Instrumenten en andere dingen, behorende tot haer Commercie, Konsten en Ambachten, en generalijck alle 't geen haer toebehoort, en dat volgens de Wetten in dit Koningrijck magh gebracht werden, sonder iets van haer daer voor te exigeren. En om de gedachte Protestanten, die in nood zijn, te secoureren, helpen en encourageren, heeft sijn Majesteyt geordonneert, dat'er een Ordonnantie soude gepubliceert werden in sijn gantsche Koningrijck van Engelant, Prinsdom van Walles, en Stadt van Berwick, om Aelmoessen van alle mildadige en goedertierne Luyden te versamelen, tot soulagement van gedachte Protestanten, die 't selve van nooden sullen mogen hebben. Ende op dat gemelde Protestanten, zijnde Vreemdelingen, met haer aenkomst mogen weten, aen wie dat zy sigh hebben te addresseren, om haer nood en begeerte aen sijn Majesteyt te presenteren, heeft het sijn Majesteyt belieft d'Aerts-Bisschop van Cantelbergh, of de Bisschop van Londen, of een van de twee te noemen, om alle Requesten en begeerten van de gedachte Protestanten te ontfangen, en die aen sijn

 Ma-

derhouden: maer als zy daer den dienst van d'Engelsse Kerck willen hebben, soodanigh als de Fransse Kerck van Dublin, sal men tot het geseyde onderhoud behulpsaem zijn.

En om dat die saeck moet in stilte bestiert werden, en dat men sig moet elders begeven, heymelijcker wijs, soo kan men sijne Goederen te voren weg senden, en in goede handen stellen, waer van men directie sal geven, op't advys dat men sal krijgen, om sigh daer na geheymelijck in de Eylanden of Havens te retireren, die sijn Koningl: Majesteyt toehoren; en als daer een considerabel getal sal zijn, sal sijn Excellentie, op 't advys, dat men daer van hebben sal, maken, dat men haer eenige Schepen sal toesenden, om haer over te voeren, en selfs Convoy toe te stieren, soo't nodigh is.

Siet hier 't geen daer men ordre toe heeft, om tegenwoordig te adviseren, by 't welcke men alleen sal voegen dese drie dingen; 't eene, dat men niet en twijffelt, of de andere Heeren sullen volgen, als 't nodig sal zijn het genereus en medogent Exempel van sijn Excellentie, wijl een van de Heeren, wiens Land by-na in 't midden van de Provintie leyt, heeft doen distribuëren gedruckte Briefjens, door dewelcke, om de Gereformeerde, die daer sullen komen wonen, aen te wackeren, hy verklaert, dat hy, aen alle die gene, die daer sullen willen komen, en plaets nemen, om 'er te bouwen, en vruchten te doen, sal Land geven voor 21 Jaren, of voor 't leven van 3 Personen, sonder eenige Renten de seven eerste Jaren te betalen, en de resterende Jaren te betalen soo een gemodereerde Renten, als men dan sal over-een komen of accorderen, na de groote des Lands, dat men nemen sal, waer in hy hun verseeckert goede aenmoedinge te geven.

'tAnder is, dat het sal nodig zijn, dat die, dewelcke sullen komen haer te samen vervoegen, om sig neder te slaen, het als by kleyne troupen doen, op dat zy sig konnen helpen, en malkanderen maintineren, en te lichter met de Ingeboornen niet te doen hebben.

En 't laetste is, dat het bequamer soude lijcken de Engelsse Liturgie aen te nemen, gelijck de Fransse Kerck van Dublin heeft gedaen, nademael dat (boven dat het de selfde saecke in den grond is, en dat alle het verschil bestaet in de forme, en manière, en in weynige indifferente saecken) het een middel is, om beter te versekeren het onderhout van hare Predikanten, om beter de goedwilligheyt der Heeren te verkrijgen, en om te vaster de eenigheyt te onderhouden, die altijdt een schoone saeck is, en waerdig aen ware Christenen.

Vorders sal men arbeyden, om te beter noch de saecken te considereren, die hun sullen konnen aenmoedigen, en om een soo seer exact voorwerp te maken, als mogelijck sal zijn, op dat een yder klaer soude konnen sien in sijne Resolutie, die hy nemen sal, en op dat men sig niet en bedriegt in sijne mesures of voornemen; en om die mesures beter te nemen, soo soude men moeten een Lijste sturen van de gene, die sullen willen komen: men vraegt hare Namen niet, maer haer getal, qualiteyt, familie, goederen, en hare vacatie, van 't geen zy konnen, of willen doen, dewyl dat omtrent de Informatie, die men daer van hebben soude, men te

ger sterven als elders. Maer 't is niet moeyelijck voor de geenen, die Goederen hebben, of goede Ambachten weten, of aen die het beyde hebben, sig daer wel neder te setten. 't En is niet, dat de Armen daer niet konnen leven met de Rijcken, soo wel als in alle andere Landen, want zy willen by hare armoede geen quade menage of traegheyt vervoegen.

Maer ten opsicht van die, dewelcke hebben, of weten, waer van zy subsisteren konnen, is hun het heele Landt open, en zy mogen vryelijck over al hare woonplaetse nemen, 't zy in de Steden, 't zy op 't Land, na dat zy best sullen vinden. En daer en is geen twijffel, dat zy niet wel sullen ontfangen werden van 't Gereformeerde Volck, en gefavoriseert door de protectie van de Gereformeerde Heeren der Plaetsen daer zy sig sullen willen nederslaen; En sijn Excellentie heeft de goetheyt van hun te verseeckeren van de sijne, en dat over-al, soo langh hy Vice-Koningh sal zijn.

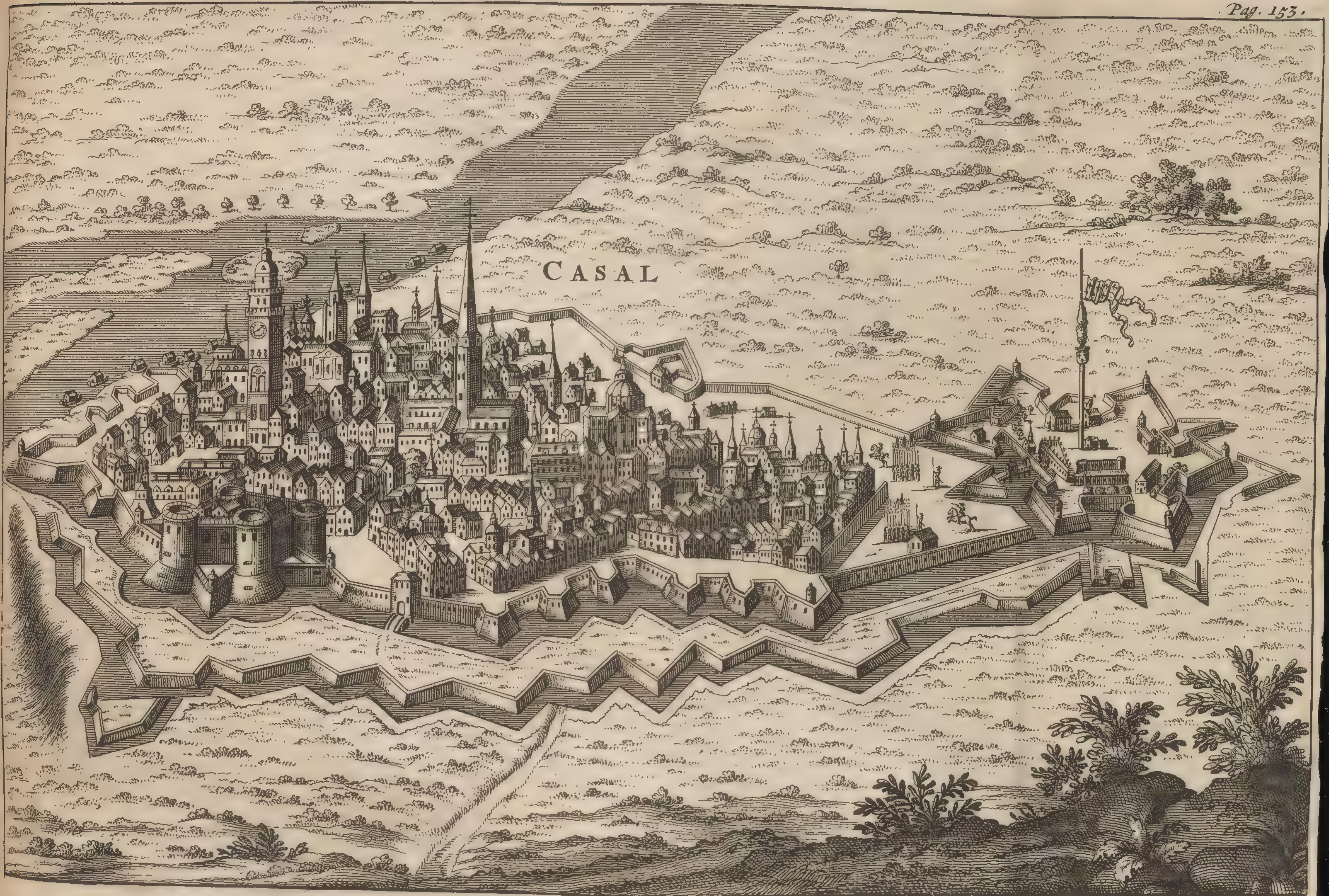
En hy wil daer van wel versekeren, en op een particuliere wyse, als eygen Heer der Plaetsen, die gene, die sig sullen vast neder-stellen in sijne Steden en Landeryen, waer van men hier alleen sal seggen, dat zy gelegen zijn op Rivieren, die t'Zeewaert in lopen. Dat de Landeryen goet zijn voor alle Voeragie, en bequaem tot alle soorten van Arbeyt, dat men daer kan instellen de Manufacturen van Wol, Hennip, Vlas en andere, en dat de Materialen, om te bouwen, daer by der hant zijn.

In dit cas seyt sijn Excellentie, dat die, de welcke sullen willen in sijne Steden wonen, niet en moeten hopen, dat men hun heele opgeboude Huysen soude voor niet geven; maer dat men hun sal besorgen of doen bouwen bequame Woonplaetsen tot hare Ambachten, die men haer soo goede koop sal geven, als 't mogelijck sal zijn: En men salse voor niet goede Aerde ofte Gront geven, uytgenomen een kleyne erkentenisse, als van eenige Stuyvers voor 't Mergen, daer zy op sullen konnen bouwen en cultiveren: En men salse haer voor 't leven van drie Personen geven, die zy na haer believen sullen verkosen hebben; op conditie, dat, soo een van de drie komt te failleren, sullen zy daer een andere konnen in de plaets stellen, soo zy maer een Jaer Renten betalen.

Soo dat Personen zijn, die Gelt hebben, soo wil sijn Excellentie wel sorg dragen, om haer te doen geven 10 ten 100 van Interest, en oock toesien, dat hun Gelt seker beleyt zy, (tot dat zy 't selve konnen op Land, of Huysen, of Commercie, employeren) en sodanig, dat zy 't konnen wederom trecken, soo dra zy 't sullen willen op een andere manier gebruycken: En sijn Excellentie sal 't oock wel doen tot de Somme van 50000 Rijckxdaelders.

En om haer te versekeren, en hunne Erfgenamen, van 't Goed en de Effecten, die zy sullen konnen hebben, of van de acquisitie, die zy sullen konnen doen, tot dat zy konnen genaturaliseert zijn, na de Wetten des Lands, soo sal men middelen vinden, om haer sekerlijck te doen genieten alle de Privilegien der Burgers, door Brieven, die men hun geven sal, en weynig sullen kosten.

Ten opsichte van de Religie, soo zy willen hare eygen dienst houden, sal 't haer toegestaen werden; maer dan sullen zy verplicht zijn hare Predikanten selfs t'onder-

CASAL

sche Nacht gemarcheert hadden / den 30 September voor de Citadelle van Cazal / alwaer de gantsche Troup in bataillie wiert gestelt. Monsr. de Bouflers liet daer op aenstonts aen die van binnen sijn aenkomst weten / en vragen / of zy gereet waren / om hem t'ontfangen; daer op wiert wel geantwoort van ja / maer dat men eerst een Poort most open maken / dat noch wat aen soude lopen / invoegen hy door sijn Dragonders daer aen mede liet arbeyden; eyndelijck raeckten deselve 's middags klaer / en trok Monsr. de Bouflers doen met twee Regimenten Dragonders in de Citadelle; 't Guarnisoen van binnen / zijnde 6 Compagnien Italiaensse Voetknechten / en 600 Man sterck / stont in de Wapenen / doch begaf zig met sijn inkomst na de Stad / en liet gemelde Citadelle aen de Fransse. Die van de Stadt quamen Monsr. de Bouflers aenstonts complimenteren / en tracteerden hem drie dagen langh seer treffelijck. Den 1 October quam Monsr. de Catinat met de rest van de Ruytery / Infantery en Bagagie mede voor Cazal / en deede naderhant de Infantery daer in trecken / alsoo hy Gouverneur van de Citadelle was gemaeckt / Mr. de l'Isle Lt. des Konings / en Monsr. de Coudray Major. De Ruytery trock eenige dagen daer na onder Monsr. de Bouflers te rug na Pignarol / en also wiert Vranckrijck / sonder verlies van een Mensch / Meester van soo een considerable Plaets.

Met ‡ Straetsburg ging het byna also gemackelijk / maer in 't volvoeren van die Entreprise wierdt meerder secretesse gebruyckt: Want daer men voor Cazal al lang gevreest hadde / en dat de alderpolitiqste de overlevering van de Citadelle aldaer vast-stelden / soo waren de minste gedachten op Straetsburg / te meer / om dat men van geen groote mouvementen van Troupen in die Gewesten hoorde / en dat oock geen Meel / gelijck nootsakelijck tot onderhout van Legers moet geschieden / daer omtrent gemalen wiert; doch Monsr. de Louvois / die altijt de saken seer naeu overlegt / had in beyde voorsien. In Lotharingen / Bourgondien en het Elzas lagen soo veel Troupen / onder pretext van aen de Fortificatien der Plaetsen aldaer te arbeyden / dat de Franssen / in de tijt van twee mael 24 uren / een tamelijck Corps d'Armee by malkander konden krijgen / sonder haer Guarnisoenen bloot te laten / en derhalven konde daer weynig of geen achterdocht op vallen / om dat deselve de geheele Somer aldaer gelegen hadden / sonder zich eenigsints te moveren; ja selfs / wanneer al eenige Trou-

‡ Straetsburg is een seer oude en vermaerde Stad; men weet echter niet vast wanneer die gebout is, hoewel sommige seggen, dat het al lang voor Christi Geboorte is geschiet; haer Naem is van ouds Argentina geweest, en werdt by veele oock noch soo genoemt; eenige willen, dat het Straetsburg genaemt wert door de veele Wegen, die daer na toe gaen, dewyl men uyt Vranckrijck, Switserlant, Nederlant, en andere gedeelten van Duytslant, als door een Weg, derwaerts wert geleyt: de Rivieren de Ill en Preutz lopen daer door, en komt oock een Arm van den Rijn aen de Stad, waer door men van daer over-al met Schepen kan komen; het leyt op den vruchtbaersten Bodem van Duytslant, en is met schoone Gebouwen, waer onder de Hooft-Kerck het voornaemste is, voorsien. Daer zijn 9 Poorten, als de Joden, Visser, Nieuwe, Metzger, Spital, Elsbetter, Witte, Kronenburger en Steenstraetse Poort. De Fortificatien zijn seer treffelijck. Daer leyt oock een Brug over den Rijn, die aen de andere zyde met een Fort bewaert werdt. De Stad is in een nieuwe en oude verdeelt, en maken die twee samen in den omtreck omtrent 3 Fransse Mijlen.

te beter souden oordeelen van de Plaetsen, die haer souden bequaem zijn, om hun recht daer na toe te begeven.

Tot besluyt verlangt men, dat men proffijt doet met dese occasie en soo een goede Vertreck-plaetse, en men wenscht, dat Godt het voornemen daer van wil zegenen en het licht en gunstig maecken.

In Hollandt en andere Plaetsen wiert mede eenige vrydom aen de Vluchtelingen gepresenteert / soo dat de selve soo hier en daer verspreyt zijn.

't Fransse Hof had zich ondertusschen dese Somer meest tot St. Germain / Versailles of Fontainebleau vermaeckt; waer door aen de meeste alle achterdocht benomen wiert / dat'er van die kant van dit Jaer iets verricht soude werden / en te meer / om dat het selve zich prepareerde / om tegens de Herfst na Chambord te gaen; maer gants onverwacht verstont men van twee groote Entreprisen / als 't bezetten van de Citadelle van Cazal / in 't Montferrat / door de Fransse Troupen / en het innemen van Straetsburgh / in Duytslandt; wy sullen van 't eerste beginnen.

Daer was al zedert een Jaer of twee tusschen den Koning van Vranckrijck en den Hartog van Mantoua / als aen wien ‡ Cazal toebehoorde / eenige onderhandelinge geweest / om de Citadelle voor een sekere Somme Gelts aen Vranckrijck over te leveren: men riep wel / dat het Accoort doen al gesloten was / maer daer quam geen gevolg van / mogelijck om dat den Keyser / die pretendeerde / dat dit een Leen van de Keyserinne Weduwe Eleonora was / eenige verhinderinge daer in bracht; maer die saeck tot dus lang getrotteert hebbende / sonder dat men eygentlijck wist / hoe dat het daer mede stondt / soo sagh men nu in 't laetst van September daer van den uytslag. In de Somer waren al verscheyde Fransse Troupen na het Dauphiné en Pignarol gesonden / om die tot dese gelegentheyt te gebruycken / soo dat / wanneer de Hartoginne van Savoyen de Passagie had toegestaen / en den Marquis de Bouflers / die gemelde Troupen soude commanderen / daer by gekomen was / wiert alles tot Pignarol vaerdig gemaeckt / om na Cazal te trecken: Monsr. de Bouflers nam 's Nachts voor den 28 September met 20 Esquadrons Ruyters / en 4 Regimenten Dragonders / de voortocht / latende de resterende Cavallery / Infantery en Bagagie / onder 't gebied van Monsr. de Catinat / volgen: Gemelde voortocht passeerde noch voor de aenkomst van den dagh de Rivier de Po / over de Brugh van Carignan / en hielt doen 4 uren stil / als wanneer / na dat een Esquadron Ruyters aen de Brugh gelaten was / om Mr. de Catinat met de Infantery af te wachten / de Marsch weder voort-ging; zy passeerden voor-by Ast / en bleven des nachts tot Paolo; van daer quamen zy tot Montcalve / en / na dat zy de gantsche

‡ Cazal is de Hooft-Stadt van 't Montferrat, en legt in een seer wijd Pleyn aen de Po; aen 't Oosten paelt het aen Valence, in den Staet van Milaen; aen 't Westen leyt een Heuvel van 7 a 800 treden, die in 't Zuyden tot aen Auximian loopt; en aen 't Noorden streckt het zig na Canavais, zijnde een gedeelte van 't Montferrat; 't is een vry stercke en wel-gelegen Stadt, en een bequame Passagie na Italien.

STRAETSBORG

sien waren; die van Straetsburg / hier over ontstelt / lieten aenstonts aen gemelde Baron daer over klagen / maer die seyde/dat die van binnen eerst op hem geschoten hadden / en dat hy oock ordre hadde / om sulckx te doen / invoegen de Straetsburgers sulcx aenstonts aen sijn Keyserl: Majesteyt bekent maeckten/ en sijn raed en hulp versochten; maer sulcx quam weynig te pas/want Monsr. de Monclar korts daer na met de Troupen / die hy soo in 't kort by malkander had konnen krijgen/en die men meende / dat ruym 12000 Man sterck konden wesen/ hoewel andere die wel op 30000 Man begrooteden / mede voor de Stad gekomen zijnde/ liet haer aenstonts van wegens den Koning sommeren/om zig over te geven / met bekentmakinge/ dat Monsr. de Louvois in 't kort soude komen / en dat/soo zy eenige resistentie wilden doen/ zy als Vyanden van sijn Majesteyt getracteert souden werden; die van binnen versochten daer op/dat zy tot de komst van Monsr. de Louvois mochten wachten/ 't welck Monsr. de Monclar haer toestont. Ondertusschen was men in de Stadt in overweging / wat men best in dese saeck soude doen / en wiert van de meeste voorgestelt / dat / indien men zich al wilde defenderen/ men zich eyndelijck noch soude moeten overgeven / also'er ten eersten geen ontset voor handen was / en den Koningh selfs verwacht wiert / en boven dien/ dat de Macht in de Stad so groot niet en was/ om een lange Belegering uyt te houden; invoegen besloten wierdt / om zich op de beste Conditien/ die men soude konnen bekomen/ over te geven. Monsr. de Louvois was derhalven soo dra niet in het Leger gekomen / of daer wierden eenige Gedeputeerden aen hem gesonden / om te horen / wat den Koningh begeerde; zy kregen tot antwoort / dat / also sijn Majesteyt recht op haer Stadt hadde / zy Frans Guarnisoen souden in-nemen / of dat den Koning haer als Vyanden soude handelen : Zy versochten daer op tijdt tot des anderen daegs/ welcke haer oock gegunt wierdt; doch als het bestemde uur verstreecken was/ en zy noch niet weder quamen/ liet Monsr. de Louvois haer weder sommeren; de gene/ die daer toe afgesonden was/ontmoete haer onderweeg/ en quam dieshalven met haer te rug; zy verseeckerden doen aen gem. Monsr. de Louvois/ dat de Stad genegen was zich aen den Koning over te geven/ mits behoudende haer Privilegien/ en wierden daer op de volgende Conditien geaccordeert.

ARTICULEN,

Geproponeert door den Schout, Burgermeesteren en Magistraet van de Stadt Straetsburg, op den 30 September 1681.

WY *Francois Michiel le Tellier*, Marquis van Louvois, Secretaris van Staet en van sijn Majesteyts Bevelen, en *Joseph de Ponts*, Baron van Montelar, Lieutenant Generael van des Konings Armeen, commanderende voor sijn Majesteyt in der Elsas, hebben uyt kracht van het vermogen, ons door sijn Majesteyt toegestaen, om de Stadt Straetsburg onder sijn gehoorsaemheyt te ontfangen,

Trouwen by malkander getrocken wierden/ had het de naem/dat zy na 't Dauphiné souden gaen/om Cazal te bezetten. Het Meel was tot of omtrent Parijs selfs gemalen/ en op dat men niet soude weten/ dat'er Meel na het Elzas gesonden wiert/ wiert het selve in groote Kassen gedaen/ en door Parijs gesleept/ onder de naem van Musquetten en Oorlogs-Ammunitie/ die men na des Konings Plaetsen in der Elzas sond/ om de Magazijnen daer mede te voorsien; dit was nu wel beschickt/ maer daer ontbrack noch een saeck/ namentlijck/ dat Monsr. de Louvois selfs sonder eenige achterdocht soude konnen vertrecken; sulcx wiert mede gevonden/ want terwijl gem. Louvois op den dag van sijn vertreck/ zijnde den 25 September/ op 2 a 3 Plaetsen belooft had ter Middagmael te komen/ en dat hy oock selfs by andere gezegt had op de Jacht te sullen zijn/ had niemant eenige achterdocht van sijn Voyagie/ als wanneer hy al verre voor uyt was/ en de saecken by-na beschickt had/ te meer/ om dat de Posten en Couriers eenige dagen door sijn ordre opgehouden wierden: den Koning/ sulckx wel wetende/ verklaerde den 27 dito opentlijck aen het gantsche Hof/ dat hy den 30 dito soude vertrecken, en na het Elzas gaen, om daer den Eed van getrouwigheyt, die de Inwoonders van de Stad Straetsburg, in conformité van de Tractaten van Munster en Nimwegen, hem schuldigh waren, te ontfangen. Dit was den eygensten dagh/ als men voorgegeven had/ dat sijn Majesteyt na Chambord soude vertrecken/ en waren oock alle de gene/ die van 't Hof dependeerden/ om dit Desseyn te bedecken/ derwaerts ontboden; maer dit viel nu gants anders uyt/ want den Koning den 30/ gelijck geseyt is/ met den Dauphijn en Monsieur van Fontaine-bleau vertreckende/ nam de wegh van Vitry le Francois/ alwaer hy den 3 Octob. quam/en verstont/dat Straetsburgh zich al hadde overgegeven; invoegen hy daer de Koninginne/ de Dauphijne en Madame besloot af te wachten: Wy sullen haer daer laten blijven/ en ondertusschen besien/ hoe de saecken voor Straetsburg gingen.

Monsr. de Louvois/ gelijk geseyt is/ voor uyt zijnde/ sond aenstonts ordre na Fryburg/ dat de Regimenten van Picardyen en 't Koninglijcke van daer na 't Dauphiné souden gaen/ maer de selve waren soo haest tot Brisack niet gekomen/ of de Poorten wierden gesloten/ en 300 Man van yder genomen; van 't Regiment van Orleans/ dat binnen die Plaets lag/ wiert sulckx mede gedaen/ en kregen deselve doen bevel/ om onder 't commando van Monsr. de la Sitardie na Straetsburg te vertrecken/ en zig by den Baron d'Asfeld/ zijnde Collonel van de Dragonders/ te voegen. Aen Monsr. de Chamilly/ die binnen Fryburg Gouverneur was/ wiert ter selver tijdt ordre gesonden/ om den 28 de Bataillons van Artois/ la Ferte en la Fére na 't Leger voor Straetsburgh/ onder gem. Baron d'Asfeld/ te senden; de selve quamen den 28 's morgens wel by hem/maer gem. Baron had 's nachts te voren met 3 Regimenten Dragonders/ als dat van den Koning/ van Pinconelle/ en van hem self/ de Forten voor Straetsburg/ aen dees en geen zijde van den Rijn/ met weynig verlies vermeestert/ alſo die van binnen daer niet op verdacht/ en oock slecht voorsien

V.

Geaccordeert, uytgesondeert 't Kanon, Munitie van Oorlogh, en Wapenen der publicque Magazijnen, welcke in de macht der Officiers van syn Majesteyt sullen wesen; en wat de Wapenen belangt, die de Particulieren toebehooren, de selve sullen op't Stadhuys in een Zael gebracht werden, waer van de Magistraet de Sleutel sal hebben.

Sijn Majesteyt accordeert oock aen de Stadt, dat alle d'Inkomsten, Rechten, Tollen en de Commercie, met het Tolhuys, in alle vryheyt en genieting geconserveert sullen zijn, gelijk zy deselve tot nu toe gehad hebben, met de vrye dispositie van de Penning-Toren, en de Munt, der Magazijnen, Geschut, Munitien, Wapenen, soo die in 't Wapenhuys, als op de Wallen, en in de Huysen der Burgers te vinden zijn, de dispositie der Koorn-Solders, Wijnen, Hout, Koolen, Smeer, &c. mitsgaders der Klocken, gelijck oock der Archiven, Documenten en Papieren, van wat natuur die oock mogen zijn.

VI.

Geaccordeert.

De gantsche Burgery sal vry wesen van alle Contributien, en andere Betalingen, latende sijn Majesteyt alle ordinaire en extraordinaire Impositien aen de Stadt, tot des selfs conservatie.

VII.

Geaccordeert.

Sijn Majesteyt sal aen de Stad en Inwoonders van Straetsburg de vrye genieting laten van den Rijn-brug, van alle hun Steden, Vlecken, Dorpen, Hoven en Landeryen, welke hun toe-behooren; en oock aen de Stadt de gunst doen van haer Respijt-Brieven tegens haer Crediteurs, soo binnen als buyten 't Rijck, te verleenen.

VIII.

Geaccordeert.

Sijn Majesteyt staet oock Amnestie toe van al het gepasseerde, soo aen 't Gemeen, als aen alle de Particulieren, sonder eenige exceptie, en sal daer in doen begrijpen den Prins Palatijn van Veldents, den Graef van Nassau, den Resident van sijn Keyserlijcke Majesteyt, alle de Gods-huysen, 't Broeder-hof, met haer Officieren, Huysen en toebehoorte.

IX.

Geaccordeert.

't Sal de Stad vry staen Baracken te doen bouwen, om de Troupen, die'er in Guarnisoen sullen wesen, daer in te logeré.

X.

Geaccordeert.

Des Konings Troupen sullen op heden den 30 September 1681. ten 4 uren na de middag in de Stad komen.

Actum t'Illkerck, den 30 September 1681.

Was geteeckent

De Louvois. Joseph de Ponts, Baron van Monclar. Jan Joris van Zendlits, Schildknecht en Schout. Dominicus Dietrick. Johan Leonard Froreisen. Johan Philip Schmit. Daniel Rinkshoffer. Jonas Storr. Jan Jouchims Frants. Christ. Gunzer.

Aldus

fangen, dese onderstaende Apostillen gestelt, waer af wy de Ratificatie van sijn Majesteyt belooven te fourneren, ende tusschen nu en thien dagen aen de Magistraet van Straetsburg ter hant te stellen.

I.

De Stadt Straetsburg, volgens 't exempel van mijn Heer den Bisschop van Straetsburg, den Graef van Hanau, Heer van Flekkensteyn, en den Adel van't Neder-Elzas, erkent sijn Alder-Christelijckste Majesteyt voor haer Souverainen Heer en Beschermer.

Den Koning neemt de Stadt en alle haer Dependentien in sijn Koninglijcke bescherming.

II.

Sijn Majesteyt sal alle d'oude Privilegien, Rechten, Statuten en Costumen van de Stadt Straetsburg, soo Ecclesiastique als Politique, bevestigen, conform het Westphaelsse Vredens-Tractaet, door dat van Nimwegen geconfirmeert.

Geaccordeert.

III.

Sijn Majesteyt sal de vrye oeffening van de Religie laten, soo als die geweest is zedert den Jare 1624. tot tegenwoordig toe, met alle de Kercken en Schoolen, en niet toestaen, aen wien 't oock soude mogen zijn, daer eenige pretentien op te maken, noch oock op de Kerckelijke Goederen, Conditien en Consenten, namentlijck d'Abdy van St. Steven, 't Capittel van St. Thomas, St. Marcus, St. Wilhelmus, Allerheyligen, en alle d'andere Kercken, hier in begrepen en niet begrepen; maer deselve in eeuwigheyt voor de Stad en haer Inwoonders conserveren.

Geaccordeert, om alles te genieten wat de Kerckelijcke Goederen betreft, volgens den inhoud van 't Munstersse Tractaet, uytgesondert de Kerck van Onse Lievevrouw, die aen de Catholijken ingeruymt sal werden; vindende sijn Majesteyt echter goet, dat zy sig van de Klocken der geseyde Kercke, tot alle de hier voormaels gepleegde gebruycken, sullen mogen bedienen, behalven alleen tot ter Predicatie te luyen.

IV.

Sijn Majesteyt sal de Magistraet in de tegenwoordige staet laten, met alle haer Rechten en vrye Verkiesinge van hun Collegien, namentlijck 't Collegie van Dartien, Vijftien, Een-en-twintig, Groote en Kleyne Raed, der Schepenen, der Officiers van de Stad en Cancelery, der Ecclesiastique Conventen; en d'Universiteyt met alle haer Doctoren, Professoren en Studenten, en van wat qualiteyt zy oock mogen wesen; de Gildens en Ambachten; altemael gelijk zy sig tegenwoordig bevinden, met de civile en criminele Jurisdictie.

Geaccordeert, uytgesondert dat men in saecken, die boven de duysent Fransse Ponden beloopen, aen den Raed van Brisack sal konnen appelleren, sonder dat echter 't Appel d'executie des Vonnis, 't geen door de Magistraet gegeven sal wesen, suspenderen sal, indien de saeck niet boven de twee duysent Fransse Ponden beloopt.

dat oock alle navolgende Koningen, door de vernieuwinge van 't ſelve Verbondt met de gemeene Eedgenoten, de continuatie van ſodanige Vrundſchap genadiglijck te kennen gegeven hebben, gelijck 't ſelve dan oock door uwe Majeſteyt voor des ſelfs Heer Soon, den Heer Dauphijn, geſchiet is, aen wien wy oock t'eenemael genegen zijn onſe voorſz. plichten vorders te betonen; Waer tegen wy hoopen en bidden, dat uwe Majeſteyt in hare Koninglijke affectie en aldergenadigſte welgewogentheyt tot onſe Eedgenoten en Staet, (die met Vranckrijck ſoo lang bevrund is geweeſt, en daer mede noch effectuëlijck verbonden is) mitsgaders tot elcken Canton in 't byſonder, en tot onſe nabuurlijcke Bond-genoten, beſtendig wil volharden, en ſig ons Intereſt, Ruſt en Welvaert in 't toekomende aldergenadigſt aengelegen en aengenaem laten zijn: Hier op bidden wy den Almachtigen God van grond onſes herten, dat Hy uwe Majeſteyt, Kroon en Scepter, als mede het geheele Koninglijcke Huys, in een geſtadige fleur wil onderhouden, en met alle ſelfs gewenſte Hemelſche Zeegeningen bezaligen.

Sijn Majeſteyt ontfongh haer met een groote genegentheyt / en na dat hy aen haer alle de Handt hadde gegeven / zeyde hy: Dat hem het Gezantſchap van ſijne alderliefſte Eed- en Bond-genoten lief en aengenaem was; dat hy oock geerne vernam, dat zy begerig waren in ſoo ouden Vrundſchap met Vranckrijck te volharden, en de onderlinge Tractaten trouwelijk te onderhouden, mitsgaders dat zy hunne ſchuldige plichten getrouwelijck wilden nakomen, waer tegens hy haer aen ſijne zyde ſijne Koninglijcke welgewogentheyt tot het generale Bond-genootſchap altijdt wilde betoonen, en niet nalaten de onderlinge Tractaten van gelijcken te onderhouden, ſullende haer by alle voorvallen ſijne aldergenadigſte meyninge betoonen, en hoe meer hy na de Frontieren van Switſerlandt ſoude mogen komen te naderen, ſoo veel te meer occaſie hy ſoude hebben, haer de tekenen van ſijne Vriendſchap t'elckens te kennen te geven. Meer-gedachte Gedeputeerden van de Cantons wierden vervolgens oock door eenige Heeren ter Audientie van de Koninginne / den Dauphijn en Dauphijne / en andere Princen van den Bloede / gebracht / waer na zy / met eenig Gelt vereert zijnde / weder na Mulhuyſen vertrocken. Den 20. ging den Koning Hunningen bezien / in welcke gelegentheyt die van Bazel / als maer twee Kanon-ſchoten van daer leggende / haer Geſchut los-branden / doch quam den ſelven dagh weder tot Enſisheym; den 21. quam ſijn Majeſteyt tot Colmar / en den 22. tot Benfelden / alwaer den Biſſchop van Straetsburg by hem quam: Gem. Biſſchop was den 20. in de Stadt Straetsburgh gekomen / en had aldaer de Hooft-Kerck weder ingewijd / doch nu quam hy van daer / om den Koningh derwaerts te geleyden; den 23. quamen eyndelijck haer Majeſteyten ſelfs tot Straetsburg / en wierden buyten de Poort door den Marquis de Chamilly / die tot Gouverneur van die Stad geſtelt was / ontfangen; de Magiſtraet vertoonde zig daer oock en corps / en wiert door gem. Marquis aen den Koning gepreſenteert / aen wien zy oock aenſtonts de Sleutels overgaven / en haer ſubmiſſie

Aldus wiert het Accoort gesloten / en daer van advijs aen den Koning gesonden; de welcke de Koninginne en 't gantsche Hof tot Vitry le Francois afgewacht hebbende / den 6 deser van daer vertrock / om Straetsburg te gaen bezichtigen / na dat hy de meeste Troupen / die met hem gekomen waren / weder na hare Quartieren hadde gesonden. Den 7. quamen haer Majesteyten tot Void; den 8. tot Germinag; den 9. tot Bayon; den 10. tot Ramberviliers; den 12. tot St. Die; den 13. tot St. Marie aux Mines / en den 14. tot Sledstad / alwaer de Magistraet van Straetsburg haer submissie aen den Koning quam afleggen; Zy lagen op hare Knien / en versekerden aen sijn Majest: dat zy sijn ootmoedigste en onderdanigste Dienaers waren: Den Koning ontfing haer seer gunstig / en confirmeerde al 't geene / dat Mr. de Louvois aen haer toegestaen had. Den 15. quamen haer Majesteyten tot Brisack; den 17. tot Fryburgh / en den 18. tot Ensisheym / alwaer 30 Ambassadeurs van de 13 Switserse Cantons sijn Majesteyt quamen complimenteren: Zy wierden door den Marschalck de Bellefonds en den Marquis d'Angeau / uyt den Naem van den Koning / mede gecomplimenteert / en treffelijck getracteert: Den 19. quamen den Grave d'Armagnac en Monsr. de Bonneuil haer in de Karossen van den Koningh halen / en wierden zy doen ter Audientie geleyt; hare Propositie / die zy deden / bestont in de volgende Woorden.

Propositie, die de Gedeputeerden van de 13 Cantons op den 19 October tot Eynsisheym aen den Koning van Vranckrijck hebben gedaen.

ALDERDOORLUCHTIGSTE, &c.

NAdemael onser aller Opper-Heeren, de Regenten van de 13 loffelijcke Cantons, en der selver Bondgenoten, vernomen hadden, dat uwe Koningl: Majesteyt zich in sijne Landen van d'Elzas, de welcke aen ons grensen, bevont, hebben deselve, uyt affectie tot d'onderlinge Alliantien, geoordeelt hare schuldigheyt te zijn, dat zy ons tot uwe Majesteyt afsonden, ten eynde, om de selve met hoogst-betamelijck respect te verwellekomen: Wy betuygen dan alle, uyt den Naem van onse respective Heeren Principalen, hunne bysondere hertelijcke vreugde, over uwe Majesteyts geluckige aenkomst in de Landen by soo Edelen gesontheyt, waer van wy uwe Majesteyt een langdurige continuatie van herten toewenschen, en presenteren, met het hoogste respect, onser bereydwilligste diensten na vermogen, met versekeringe, dat wy de Vrundschap, die voor meer als 230 Jaren tusschen Vranckrijck en Switserlant een begin genomen heeft, om desen tijdt noch in soo hoogen achtinge houden, als van onse Voor-Vaderen geschiet is; En vermits dese Vrundschap namaels door den oprechten Eeuwigen Vrede bestandigh gemaeckt, (en niet lang daer na door een nieuwe Alliantie met uwe Majesteyt aengegaen) insgelijckx bekrachtigt is geworden, soo hebben onse Voor-Vaders, als oock wy in onse tijden, de plichten, daer toe zy en wy verbonden waren, in alle oprechtigheyt en in dier voegen waergenomen en gepresteert,

dat

Terwijl sijn Majesteyt noch tot Straetsburg was/ waren daer verscheyde groote Heeren uyt het Duytse Rijck gekomen/ om den Koning te sien/ soo dat het daer een nieuwe Werelt scheen; maer sijn Majest: / daer op alles ordre gestelt hebbende/ vertrock met de Koninginne en 't Hof den 27. van daer/ en quam tot Zabern; den 28. tot Salsburg; den 29. tot Vic/ den 30. tot Foisvillage/ den 31. tot Pont a Mousson/ den 2. November tot Metz/ den 3. tot Buzonville/ den 4. tot Zaarburg/ den 5. tot Thionville/ den 6. tot Longby/ den 7. tot Stenay/ den 8. tot Bayone/ den 9. tot Rhétel/ den 10. tot Reyms/ den 12. tot Fismes/ den 13. tot Soissons/ den 14. tot Villers Cottrets/ den 15. tot Dammartin/ en den 16. tot St. Germain. In de heen Reys van 't Hof na der Elzas was het den gantschen tijdt seer moy Weder geweest/ maer in de weerom-komst regenachtig/soo dat verscheyde Wegen seer quaet waren/ te gebruycken/ 't welck oock oorsaeck was/ dat veele Dames seer vermoeyt van de Reys te rugh quamen.

Dit onverwacht in-nemen van Straetsburg verweckte een groote jalousye en vrees in 't Duytse Rijck/ en bysonderlijck onder de Standen/ die het naest daer omtrent lagen/ als duchtende/ dat zy/ als onmachtigh/ om de Fransse Macht te konnen resisteren/ mede aenstoot souden lijden: Maer daer is echter niets van gevolgt/ alsoo de Fransse Troupen na de in-demingh weder na haer Quartieren wierden gesonden. Veele oordeelden/dat dit als een Vrede-breuck soude genomen werden/ en dat de Conferentien/ die tot Franckfort gehouden stonden te werden/ nu t'eenemael te niet souden zijn; doch het gevolg heeft anders getoont/ want de Fransse Ambassadeurs/ Mrs. de St. Romain en Harlay/ in Augusto uyt Parijs vertrocken zijnde/ hielden zich wel eenige tijdt in Duytslant op/ om dat'er eenige Questie/ (over de Inhalinge/ die zy/ tot Franckfort komende/ pretendeerden te genieten/ en dat zy deselve eer wilden aengedaen zijn/ als men aen de Keyserse soude geven/) was ontstaen/ maer quamen echter/ wanneer gem. Questie afgedaen was/ in 't laetst van October in stilte binnen Franckfort: de Keyserse Ambassadeurs/ als den Grave van Rosenburg en den Heer Straetman/ begaven zich eenige dagen daer na mede aldaer/ werdende van de Rijckx-Gedeputeerden naderhant gevolgt/ soo dat alle de Gezanten compleet waren; doch met de komst van gem. Rijcx-Gedeputeerden ontstondt tusschen de selve en de Keyserse Gezanten eenigh verschil over den Rangh/ Tituls en de Legitimatie/ soo dat het noch tot in 't andere Jaer aenliep/ eer dit afgedaen wiert; 't welck de Fransse Ambassadeurs verdrietende/ een Propositie deed overleveren/ waer op alle verschillen/ wegens de Dependentien/ die nu in questie waren/ afgedaen souden konnen werden: maer also hier in het gantsche Jaer niet gedaen is/ sullen wy dit laten berusten/ en alleen noch seggen/ wat redenen/ gelijck de Franssen voor-gaven/ sijn Alder-Christel: Majesteyt bewogen hadden/ om Straetsburg in te nemen; de selve kan men uyt de volgende Memorie/ die den Franssen Ambassadeur/ den Heer Grave d'Avaux/ aen haer Hoog Mog: overgelevert heeft/ sien.

Den

missie deden. Den Koning en Koninginne begaven zig na 't Hostel van Dourlach / dat voor haer geprepareert was : Ondertusschen wierden 265 Stucken Kanon / die op de Wallen stonden / los-gebrandt : het Guarnisoen stont in een dubbelen Rang / tot aen 't Hostel van Dourlach / en deed / wanneer sijn Majest: daer gekomen was / een Charge. Den selven dag ging den Koning / nevens den Dauphijn / Monsieur / en meer andere Heeren / de Buyten-wercken / 't Rijn-Fort en Kepler-Schans / gelijck oock de Plaets / waer men een Citadelle ging maken / te Paert bezichtigen ; doen sijn Majesteyt weder in de Stad quam / wierden de Stucken nochmaels los-gebrant. Den 24. gingen beyde haer Majesteyten de Misse in de Hooft-Kerck hooren / en wierdt doen het Te Deum Laudamus, onder 't geluyt van Trommelen en Trompetten / gezongen: Den Bisschop van Straetsburgh / die een kostelijcke Myter met Gesteenten op 't Hooft hadde / en van noch 7 gemijterde Abten verselt was / ontfing den Koning aen 't Portael / en complimenteerde hem met de volgende Woorden :

TEgenwoordig, SIRE, my door uw Koningl: Handen in possessie van dese Kerck siende, waer uyt het gewelt van de Kettersse Predikers my en mijn Voorgangers soo lang heeft uytgesloten, soo mag ick met reden, na het voorbeelt van den Ouden Simeon, seggen; dat ick voortaen het eynde van mijn dagen in rust sal afwachten, en dat ick, wanneer het God believen sal my tot hem te roepen, dese Werelt met groote troost sal konnen verlaten.

Dese doorluchtige Kerck, SIRE, is sonder twijffel een gedeelte van sijn oprechting aen uw wijdvermaerde Voorgangers, Clovis en Dagobert, schuldig, dewyl de eene de eerste Steen van dit kostelijcke Vat heeft geleyt, en de andere het tot een Bisdom opgerecht, het selve met veel Landen en Inkomsten begiftigende, maer uw Majesteyt, door 't gene, dat hy heden gedaen heeft, maeckt sig noch op een glorieuser wyse daer van als een nieuwe Fondateur.

SIRE, Ick soude wel wenschen, dat ick welsprekentheyt genoeg hadde, om U de groote blijdschap uyt te drucken, die ick en mijn Capittel, waer van een gedeelte hier tegenwoordigh is, gevoelen, over 't voordeel, dat dese groote daed, waerlijck de godvruchtigheyt van een Alder-Christel: Koning waerdig, sal voortbrengen, soo tot Godts eer, als de reputatie van uw Majesteyt, maer alsoo my woorden en vloeyentheyt ontbreken, om my in dese Tael uyt te drucken, ben ick gedwongen, SIRE, om in onse herten duysent gevoelens van respect, erkentenis, tederheyt, indien ick het derf seggen, en eerbiedigheyt voor de doorluchtige Persoon van uwe Majesteyt te besluyten, en hem simpelijck te versekeren, dat wy noyt en sullen af laten, als sijn onderdanigste en getrouste Dienaers en Onderdanen, om gedurigh in dit selve Huys Gods, alwaer hy de ware Gods-dienst komt te herstellen, onse Gebeden na den Hemel te senden, op dat het aen sijn Goddelijcke Majesteyt belieft, SIRE, U met voorspoedigheden en Zegeningen op te hoopen.

geweest soude hebben, voortaen tot een lichter middel sal verstrecken, om de Vrede te conserveren, dewijl de submissie van ged. Stadt Straetsburg onder de gehoorsaemheyt van sijn Majesteyt de desseynen van die gene, welke sig van een soo considerable Post meenden te dienen, om den Oorlog te beginnen, te niet doet; Vorders is'er oock weynig reden, om te geloven, dat de Vorsten des Rijckx, die sulcken eclaircissement hebben, de rust, die Europa tegenwoordig geniet, sullen willen troubleren, om aen sijn Majesteyt de Rechten, die hem toe-komen, die hy besit, en die hy door alle middelen, die hem God in handen gegeven heeft, geresolveert is te bewaren, te bedisputeren.

Evenwel dewyl de Ministers van 't Huys van Oostenrijck het gantse Rijck hebben getracht te allarmeren, onder voorgeven, dat sijn Majesteyt van voornemen was, om sijn Wapenen aen de overzyde van den Rijn te voeren, soo kan gem. Ambassadeur Uw Hoog Mog: wel versekeren, dat sijn Majesteyt sulcke sincere voornemens heeft, om de rust in Europa te maintineren, en dat het soo verre van daer is, dat hy sijn Wapenen aen geen zyde van den Rijn soude willen brengen, dat hy in tegendeel t'eenemael gedisponeert is, om van tegenwoordig af te consenteren in 't demoliëren van de Fortificatien van Fryburg, en aen den Keyser dese Plaets, zijnde de Hooft-Stad van 't Brisgauw, te restituëren, op conditie, dat den Keyser van gelijcken de Fortificatien van Philipsburg sal doen raseren, en dese Burgt met des selfs dependentien aen den Bisschop van Spiers weder geven, invoegen dat het door dit middel niet als aen den Keyser sal staen, om van wederzyden alle subjecten van ongerustigheyt en mistrouwen te doen cesseren, in 't toekomende alle occasien van een vernieuwing des Oorlogs weg te nemen, en voor altoos een volkomen correspondentie tusschen Vranckrijck en het Rijck vast te stellen. Gedaen in den Hage den 8 October 1681.

Was geteeckent

Den Grave d'Avaux.

Wy komen weder tot de Spaensse Nederlanden. De Franssen aldaer Chiney bekomen hebbende / gelijck laetst gesegt is / hielden zich daer mede niet vergenoegt / maer bragten haer Pretentien / die zy op d'Oudenburg van Gent / 't Lant van Aelst / &c. zedert eenigen tijt gemaeckt hadden / voor den dag; doch dewijl zy wel konden oordeelen / dat het overgeven van dese Plaetsen niet alleen aen de Spaenssen / als de communicatie tusschen haer vaste Steden benemende / maer oock aen andere onsmakelijck soude zijn / lieten de Fransse Commissarissen tot Kortrijck de volgende Declaratie aen de Spaensse over-geven / waer by zy presenteerden een Equivalent daer voor te nemen.

Declaratie van den Procureur van den Alder-Christel: Koning.

DEn Procureur van den Alder-Christel: Koningh verklaert, dat, hoewel sijn Majesteyt Recht heeft, om alle de Castellanyen, Steden, Burgten, Dorpen en andere

DEn Grave d'Avaux, Ambaſſadeur Extraordinaris van den Alder-Chriſtel: Koning, gelooft het ſijn plicht te weſen, om aen Uw Hoog Mog: te kennen te geven, dat den Koningh ſijn Meeſter (ten vollen geïnformeert zijnde, dat de gene, die haer voordeel by troublen ſoecken te vinden, haer beſt deden, om de Inwoonders van de Stad Straetsburg de principaelſte Autheurs van de desordres, die zy in 't Rijck wilden verwecken, te maken; dat zy ten dien eynde aen die van de Stadt te kennen gaven, dat het Hof tot Weenen geen toeſtemming tot de Conferentien tot Franckfort had gegeven, als om te beter het deſſeyn, 't welck het hadde, om den Oorlog te vernieuwen, ſoo dra als den Keyſer ſijn Wervingen voltrocken ſoude hebben, te bedecken; en dat de Stad Straetsburg de Troupen, die het Huys van Ooſtenrijck daer in wilde brengen, om ſijn Legers in der Elzas, met al het voordeel, dat deſe Poſt hem konde geven, te voeren, ſoude ingenomen hebben) nodig geoordeelt heeft, om deſe desordres, die door de executie van dit deſſeyn in 't Rijck ſouden konnen ontſtaen, met ſo veel te meer naerſtigheyt voor te komen, om dat hy geadverteert was, dat d'intrigues en verleydingen van den Baron de Mercy, nevens de aenbiedingen en beloften, die hy en de andere Commiſſariſſen van den Keyſer van wegens ſijn Keyſerl: Majeſt: aen de Inwoonders deſer Stadt deden, ſoo groote impreſſien op de lichtgelovige eñ woelende Gemoederen hadden verweckt, dat zy t'eenemael genegen waren, om de Ooſtenrijckſe Troupen in te nemen, en dat den Prince Karel van Lottharingen ſig prepareerde, om die gene, die onder ſijn Commandement ſtonden, daer in te doen trecken.

Invoegen ſijn Majeſteyt, ſiende dat den Oorlog onvermijdelijck was, indien hy met een uytſtekende naerſtigheyt en een groote ſecreteſſe de quade Deſſeynen van de gene, die ſig van ſoo een conſiderable Poſt wilden verſekeren, tot prejuditie van de Rechten, die de Kroon van Vranckrijck door de Tractaten van Munſter en Nimwegen op 't gantſe Opper- en Neder-Elzas, en bygevolge van dien op Straetsburg, die de Hooft-Stad daer van is, heeft verkregen, niet voor-quam, ſoo heeft hy ſig genootſaeckt gevonden, om ſig ſelfs derwaerts te begeven, en den Eed van getrouwigheyt, die men hem ſchuldig is, te ontfangen, uyt vreeſe, dat een langer gedult hem eenig nadeel mocht toe-brengen.

En dewyl Monſr. den Marquis de Louvois, die ſijn Majeſteyt voor af geſonden had, heeft laten weten, dat ſijn Troupen met ſulcken naerſtigheyt hadden gemarcheert, dat zy den 28 September de Redoute, die de Brug bewaert, hadden bemagtigt, en dat zy alſo de Keyſerl: Troupen waren voor-gekomen, die ordre hadden, om ſig daer van te ſaiſeren: dat die van Straetsburg ter ſelver tijdt hadden betuygt, dat zy bereyt waren, om ſig aen de gehoorſaemheyt, die zy aen ſijn Majeſteyt ſchuldig waren, te onderwerpen, en dat zy de Troupen, die hy tot haer defentie nodig ſoude oordeelen, gaerne ſouden in-nemen, ſoo heeft ſijn Majeſteyt aenſtonts alle de gene, die tot defentie van Straetsburg niet nodig zijn, in haer Quartieren te rug geſonden, en ſal nu met kleyne dag-reyſen derwaerts gaen, om de Plaets te beſichtigen, en te ordonneren alle het gene, dat tot deſſelfs veyligheyt van noden is.

Dus is 'er reden, om te verhopen, dat het gene, 't welck een occaſie van Oorlog

 geweeſt

gusti 1681. door de welcke hy staende hout, dat den Alder-Christel: Koningh Recht heeft, om den Oudenburg van Gent, sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten, de Stad en Castellanye van Aelst, sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten, de Stad van Grammont, Renaix, de Stad van Ninove, Rudershove, 't Lant van Beveren, het Ambacht van Assenede, 't Ambacht van Bouchaut, Weert, Heertbrugge, Opdorp, Moortselle, St. Amand, 't Landt van Bornhem, en 't Lant van Flobecq en Lessines, te pretenderen, soo om dat hy die met de Wapenen soude verkregen hebben, dat hy die effectivelijck hadde beseten, en daer alle Rechten van Souverainiteyt en Jurisdictie geëxerceert, als om dat de restitutie daer van door de Articulen van de Cessien, die 't Tractaet van Nimwegen in-hout, niet en was gestipuleert, en dat de geseyde Plaetsen niet voor Appartenentien, Dependentien en toebehoorten van eenige van die geene, die door 't ged. Tractaet zijn gecedeert, genomen konden werden, en nochtans dat den Alder-Christel: Koning sijn Troupen van daer wel hebbende willen doen retireren, om dat hem bekent was, dat de situatie van dese Plaetsen sodanigh lag, dat hy die niet konde houden, sonder de communicatie van de Plaetsen van sijn Cathol: Majesteyt te ruïneren, hy gaerne soude horen na de Propositien van Verwisselinge, die door de Heeren Commissarissen van Spangien, in conformiteyt van 't 14. Articul van 't Tractaet van Vrede, tot Nimwegen gesllooten, gedaen souden werden, en sigh met een redelijck Equivalent contenteren, geeft tot Antwoort:

Dat alle de voorn. Plaetsen open en buyten defentie zijn, gelijck zy oock, gedurende den gantschen Oorlog, geweest hebben.

Dat diergelijcke Plaetsen, volgens het Recht der Volckeren, en de gebruyckelijke maxime in de voorgaende Oorlogen, door invasie en violentie van de Vyantlijcke Troupen, niet van Meester veranderen, ten minsten soo langh als zy niet besloten zijn, en in staet van defentie gebracht, of wel door een Tractaet gecedeert.

Dat Vranckrijck door 't Tractaet van Aken de cessie van de Plaetsen en Forten, daer in gespecificeert, met haer Dependentien verkregen hebbende, gepretendeert heeft, gedurende den laetsten Oorlog, dat eenige Stadt geconquesteert hebbende, alle sijn Dependentien aen hem, in consequentie van dese Conqueste, mosten toe-behoren.

Dat die Kroon op dit Fondament oock heeft willen sustineren, dat den Alder-Christel: Koning, door de verovering van de Stad Gent, de ged. Castellanye van Oudenburg, de Steden en Castellanyen van Aelst en Grammont, de Stadt van Ninove, 't Lant van Bornhem, de Plaetsen van Weert, Heertsbrugge, Moortselle, St. Amand, 't Lant van Beveren, en de Ambachten van Assenede en Bouchaut, als dependerende en makende een gedeelte van 't Lit van die Stad, onder sijn gehoorsaemheyt gebracht soude hebben.

En hoewel de maxime van het conquesteren van opene Plaetsen, onder den Titul van Dependentien, opentlijck van wegen sijn Cathol: Majesteyt wedersproken is, selfs door Placcaten, die weynig Maenden, voor dat die Stadt ingenomen wiert,

andere Plaetsen, die in dese tegenwoordige Declaratie zijn gementioneert, met haer appartenentien, dependentien en toebehoorten te pretenderen, soo om dat hy die door de Wapenen heeft verkregen, dat hy die effectivelijck heeft bezeten, en dat hy daer alle Rechten van Souverainiteyt en Jurisdictie heeft geëxerceert, als om dat de restitutie door de Articulen van de Cessien, die het Tractaet van Nimwegen in-houden, niet en is gestipuleert, en dat de ged. Plaetsen oock niet genomen konnen werden voor appartenentien, dependentien of toebehoorten van eenige van de gene, die door 't ged. Tractaet zijn gecedeert, gelijck door authentique Tituls bewesen sal werden: Nochtans sijn ged. Majesteyt sijn Troupen daer uyt wel hebbende willen doen retireren, dewyl hy wel wist, dat de situatie van dese Plaetsen sodanig lag, dat hy die niet konde houden, sonder ruïne van de communicatie der Plaetsen, die onder den Cathol: Koning zijn, soo sal hy echter gaerne horen na de Propositien van Verwisselinge, die door de Heeren Commissarissen van Spangien, volgens het 14 Articul van 't Vredens-Tractaet, tot Nimwegen gesloten, gedaen sullen werden, en sig met een redelijck Equivalent laten vergenoegen. Overgegeven den 4 Augusti 1681.

Geteeckent

FAVIER.

Declaratie van de Castellanyen, Steden, Burgten, Dorpen en andere Plaetsen; die den Alder-Christel: Koning door sijn Wapenen heeft geconquesteert, en die aen sijn Majesteyt toebehoren, als zijnde niet in de Articulen van de Cessien, die het Tractaet van Vrede, tot Nimwegen gesloten, inhout, begrepen.

OUDENBURG van GENT, met alle sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten.
De Stadt en Castellanye van AELST, oock met sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten.
De Stad van GRAMMONT.
RENAIX.
De Stadt van NINOVE.
RUDERSHOVE.
't Lant van BEVEREN.
't Ambacht van ASSENEDE.
't Ambacht van BOUCHAUT.
WEERT.
HEERTBRUGGE.
OPDORP.
MOORTSELLE.
St. AMAND.
't Lant van BORNHEM.
't Lant van FLOBECQ en LESSINES.

Maer de Spaensse/ oordeelende dat dese Pretentien ongefondeert waren/ sochten sulckx door 't volgende Antwoort aen de Franssen te bewijsen.

Antwoort van den Procureur van sijn Catholijcke Majesteyt.

DEn Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, hebbende gesien de Declaratie van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh, overgelevert den 4. Augusti

van de Vyantlijke Partyen, het weg-nemen der Comptoiren en Commisen, die in de Burgten en Dorpen van 't platte Landt opgerecht waren, de generale Pachters van de Domainen van de Stadt en Dependentien van Gent hadden belet, om de Rechten te genieten van de Bieren, 't Gemael, 't Slachten, de Koeyen, Schapen, Paerden, en 4 Ponden per Vat; Item de Imposten van de Wijnen, Zout, gezoute Vis en andere, gemeenlijk genaemt Rechten van de 4 Leden van Vlaenderen, hy haer ingevolge van dien de Schattingen wegens ged. Rechten sent.

Een ander Mandement van sijn Gesubdelegueerde Sr. Breant, in dato van den 28 October 1678. ter oorsake van 't wegnemen der Vruchten in de geseyde Plaetsen door de Eygenaers of Pachthouders, zijnde Onderdanen van sijn Cathol: Majesteyt, ongeacht de gepretendeerde confiscatie en de ordres, die aen de Luyden van de Wet gesonden zijn; als de welcke hy gewilt heeft, dat sulckx souden verantwoorden.

Invoegen dat gelijck als Vranckrijck van geen wettelijcke possessie, om sigh de Souverainiteyt van ged. Pluetsen, gedurende den Oorlog, aen te matigen, heeft konnen prevaleren, soo veel te minder kan hy sigh daer van dienen, als de Vrede gesloten is, also die yder in sijn oude Rechten stelt, uytgenomen in 't geene daer over men anders geaccordeert is.

Om dit Poinct te doen blijcken, moet men op de hier by-gevoegde Propositien, die door den Alder-Christel: Koningh in April 1678., om ged. Vrede te maken, gedaen zijn, reflectie nemen.

Want daer in heeft hy sig met naem geëngageert, om Gent, met alle sijne Dependentien, te restituëren.

En dewyl men niet min in de restitutie als in de verkrijging moet hebben, soo volgt klaerblijckelijk, dat als den Alder-Christel: Koning de ged. Plaetsen, onder den Titul van Dependentien van Gent, verkregen soude hebben, de selve door gem. Titul aen sijn Cathol: Majesteyt weder gegeven moeten werden.

Dat den gesevden Alder-Christ: Koning sig in dit regard seer klaer heeft geëxpliqueert, als hy segt, dat door dit middel een Frontier in Nederland opgerecht soude werden, die capabel was, om de Barriere te formeren, die Engelant, Hollant, en de Naburige Staten soo important tot haer sekerheyt oordeelden, ten regarde, dat de gesevde Barriere, met toestemming van de Commissarissen van den Alder-Christel: Koningh selfs, niet soude konnen subsisteren, indien hy de ged. Plaetsen behouden soude hebben, alsoo die de selve op alle wyse, en selfs tot de Plaetsen en Forten van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, afsneden.

Want de Ambachten van Assenede en Bouchaut zijn dicht by 't Sas van Gent, en het Land van Beveren legt niet alleen by Antwerpen, maer oock by Callo.

Sonder dat men seggen kan, dat dit de Pretentie van 't Equivalent niet soude beletten.

Dewyl het niet door Vranckrijck gestipuleert, noch door Spangien belooft is, en dat het oock niet waerschijnlijk is, dat den Alder-Christel: Koning in de Cessie, die hy in verwisselinge van de gesevde Barriere begeert heeft, waer mede hy sich heeft

wiert, in den Raed van Vlaenderen zijn gepubliceert, en voornamentlijck door dat van den 11 September, van 't Jaer 1677. 't welck men exhibeert.

Dat men oock in geenderhande manieren heeft willen toelaten, dat de geseyde Plaetsen aen de Stadt Gent souden dependeren, schoon dat zy een gedeelte van 't Lit van Gent, in 't stuck van d'Imposten en Subsidien, uytmaeckten.

Soo heeft Vranckrijck echter gepersisteert, dat hy die onder dien Titul heeft gekregen; en heeft sig oock alleen daer van bedient, tot de publicatie van de Vrede en d'Evacuatie van ged. Stadt, in alle de Acten van Jurisdictie en Superioriteyt, die hy pretendeerde te mogen exerceren, gelijck het blijckt in 't 4. Articul van de Capitulatie der Stadt Gent, ondertekent van den Alder-Christel: Koning, door de ordres, die hy, ingevolge van de ged. Capitulatie, en alle gepubliceerde Mandementen, tot Executie van gem. ordres, heeft laten geven, soo door den Intendant Pelletier, Commissaris van ged. Koning in dese Conferentie, en den Heer van Breant, sijn Gesubdelegueerde in 't Intendantschap van Gent en dessels Dependentien, als den Grave van Montbron, Gouverneur van Gent, wegens den Alder-Christel: Koning, en Monsr. den Mareschalck d'Humieres, Gouverneur Generael van ged. Koning in 't geconquesteerde Vlaenderen.

En alhoewel het onnodig schijnt, na soo veel publijcke Acten, die het notoir maken, bewysen by te brengen, so exhibeert echter den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, om dit te rechtvaerdigen, de ged. Capitulatie van Gent, nevens verscheyde van de ged. Mandementen, die successivelijck wegens den Alder-Christel: Koning zijn gepubliceert, en hy soude noch veele andere, in cas van noot, daer by konnen voegen.

En om te tonen, dat Vranckrijck geen ware en vredige possessie van de gedachte Plaetsen heeft konnen krijgen, exhibeert hy 't Placcaet van sijn Cathol: Majesteyt, in dato den 7. Mey 1678. door dewelcke aen de Magistraten van de boven-gem. Plaetsen geordonneert wert, om promptelijck specificatien, en pertinente Lijsten van de Goederen en Effecten, die de Fransse Onderdanen toebehoorden, of onder die heerschappye woonden, te formeren, en deselve binnen 15 dagen, na de publicatie, in handen van de Ontfangers, die door ged. sijn Majesteyt tot den ontfang van de Imposten en Subsidien van ged. Plaetsen gestelt waren, te brengen.

Een ander Placcaet van den 7 Mey, door 't welcke hy aen alle de Inwoonders van de geseyde Plaetsen belast, om haer toevlucht in de saeck van Justitie aen sijn Raed van Vlaenderen tot Brugge te nemen.

En de Declaratie van sijn Intendant van Vlaenderen, die deselve Maent opgemaeckt en gepubliceert is, door de welcke yder Dorp in 't particulier werdt geauthoriseert, om weder te verpachten en laten collecteren in haer district de lopende Middelen, die in Vlaenderen gebruyckelijck zijn, mits dat zy promptelijck een geproportioneerde Somme daer voor souden furneren.

Hy exhibeert daer-en-boven het Mandement van den Intendant le Pelletier, Commissaris van den Alder-Christel: Koning, in dato van den 27 Augusti 1678. door dewelcke hy verklaert, dat, also de conjuncture des Oorlogs, het uytlopen

van

Volck beleyt, als ſullende aen Spangien toekomen, om de ſelve alſoo te dringen tot het betalen van de Contributien, die hy pretendeerde, dat men hem ſchuldigh was.

En na dat hy haer door de groote bedervingen, die hy daer gedaen heeft, gelijck oock in alle andere Plaetſen, die hy moſt reſtituëren, genootſaeckt had, om al te geven 't geen hy begeerde.

Soo heeft den Alder-Chriſtel: Koning, op de ſelve tijd als hy Gent heeft doen evacuëren, oock ſijn Troupen van gem. Plaetſen doen retireren, om daer van het vrye beſit aen ſijn Cathol: Majeſteyt te laten, ſonder begeert of geſproocken te hebben van een Equivalent, gelijk geſchiet ſoude zijn, indien den Alder-Chriſtel: Koning daer eenig Recht gepretendeert had.

Het kan dan aen den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koningh niet helpen, dat hy tegenwoordig allegueert, dat de geſeyde Plaetſen geen Dependentien van Gent zijn, vermits de Acten van Jurisdictie, die Vranckrijck daer gedurende den Oorlog heeft willen exerceren, niet als op dien Titul gefondeert zijn.

En dat volgens de Regulen van de Rechten de oorſaeck of Titul van ſijn poſſesſie niet verandert magh werden, voornamentlijck, na dat men ſig daer van abſolut heeft ontſlagen.

't Is oock aen te mercken, dat den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koning in de Lijſt geſtelt heeft, Leſſines en Flobecq, als op de welcke Vranckrijck, gedurende den Oorlog, geen Acte van Jurisdictie of Souverainiteyt heeft gepretendeert te exerceren.

En dat men daer van gelijcken heeft geïnſereert Rudershove, en de Stadt van Renaix, hoewel den Alder-Chriſtel: Koning daer op mede geen Recht van posſeſſie kan pretenderen.

Den Procureur van den Cathol: Koningh neemt niet te min de toeſtemming van den geſeyden Procureur van den Alder-Chriſtel: Koningh aen, namentlijck, dat de ged. Stad en andere Plaetſen, die in de ged. Lijſt uytgedruckt zijn, aen ſijn Cathol: Majeſteyt moeten blyven, om de geſeyde Barriere niet af te ſnijden, en de communicatie van de Plaetſen van ſijn gehoorſaemheyt te breken.

En dewyl men niet tegenſtaende deſe toeſtemmingh ſigh noch van gewelt in 't geſeyde Renaix bedient, om ſijn Cathol: Majeſteyt daer in ſijn Souverainiteyt te troubleren, ſoo eyſcht hy, dat men de ged. wegen van gewelt doet ophouden, en dat ſijn Cathol: Majeſteyt in 't vrye beſit van deſelve Souverainiteyt wert gelaten.

En wat belangt het Equivalent, dat in conformité van 't 14. Articul van het Tractaet van Vrede werdt geëyſcht, ſoo ſegt hy, dat, gelijck als 't ged. Articul niet ſpreeckt als van enclaves, die aen een van de Koningen in de Limiten van de Heerſchappye van de andere behoren, ſoo kan ſulckx klaerlijck niet geappliqueert werden op die Plaetſen, waer van nu gehandelt werdt.

Aengeſien men hier boven nu getoont heeft, dat Vranckrijck, ter goeder trouwe handelende, volgens de belofte, die in 't Tractaet van Vrede gedaen is, op geenderhande wyſe geen Recht van Souverainiteyt, Eygendom of Poſſeſſie daer op weder kan eyſſchen.

heeft belooft te contenteren, 't zy in nature of in Equivalent, een gedeelte van de selve Barriere, waer voor de cessie most geschieden, heeft willen begrijpen.

Dat dit engagement en dese uytdruckingh oock dient, om te toonen, dat ged. Alder-Christel: Koningh geen intentie gehad heeft, om eenigh Recht op de ged. Plaetsen te houden of reserveren, doen hy begeert heeft, dat Spangien hem de Plaetsen, die daer in uytgedruckt zijn, soude cederen, met daer by dese clausul te voegen: *In een woort alle de Plaetsen en Landen, die hy tegenwoordig besit, uytgenomen die geene, die hy wel wil weder-geven.*

Want om niet te herhalen, dat onder de geene, die hy wel wilde wedergeven, hy met namen de Stadt en Citadelle van Gent en alle dessels Dependentien heeft geëxpresseert, en dat Vranckrijck geen possessie, die van waerde was, op de ged. Plaetsen heeft gehad.

Soo is het oock de waerheyt, dat Spangien die clausul noyt heeft willen toestaen, op dat die geen dubbelsinnigheyt soude verwecken, of aen Vranckrijck oorsaeck geven, om eenige pretentie te formeren, en daer op heeft men oock gerust geweest.

Want het blijckt door de Acte van aenneming van de ged. Propositien, die den Heer Hartog van Villa Hermosa den 3 Juny 1678., op de instantien van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, heeft gedaen, dat deselve clausul daer in niet alleen is gerejecteert, maer dat de ged. Acte oock te niet gedaen is door de volgende conditie: *Wel te verstaen, dat alle de Conquesten, die den Alder-Christel: Koning soude mogen gedaen hebben, in wat Plaets des Werelts het soude mogen zijn, in de Landen en Domeynen van den Koning, sijn Meester, en die in de ged. Propositie niet en zijn uytgedruckt, aen sijn ged. Cathol: Majesteyt oock gerestitueert sullen werden.*

Dat dese Propositien en aenneming tot een Basis en Fondament, op de welcke het Tractaet van Nimwegen heeft gedraeyt, hebben gedient.

En dat de Heeren Ambassadeurs van den Alder-Christel: Koning, daer voortgebracht hebbende een Project van een Tractaet, in 't welck zy de ged. clausul hadden geïnsereert, gelijck als die in de boven-geseyde Propositien was opgestelt, en men door 't 6 Articul van 't geseyde Project, 't welck men exhibeert, kan sien.

Soo is het door de Heeren Ambassadeurs van sijn Cathol: Majesteyt tegen-gesproocken, met sodanigen effect, dat men geresolveert heeft 't selve door te halen, gelijck het blijckt door 't 11. Articul van 't Tractaet, 't welck gesloten en gearresteert is, in 't welck men alle de Plaetsen en Landen, die aen den Alder-Koning mosten blyven, heeft uytgedruckt, sonder de ged. clausul daer by te voegen.

En dat men in tegendeel een generael Articul daer voor heeft gestelt, *om van wederzijden alle de Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen en Posten, die de Wapenen van de eene of de andere Kroon hadden of mochten hebben geoccupeert, tot aen den dagh van de Publicatie van de Vrede, in wat Plaets des Werelts zy gelegen mochten zijn, te restituëren*; gelijck men door 't 7. Articul van 't ged. Tractaet kan sien.

Dat sulckx oock soo is verstaen, niet alleen in de Negotiatie en Conclusie van 't geseyde Tractaet, maer oock in des selfs Executie.

Want Vranckrijck heeft na de Publicatie van de Vrede de geseyde Plaetsen met

Alder-Chriſtel: Majeſteyt, die in de Landen onder ſijn gehoorſaemheyt reſideren, heeft doen confiſqueren; en dat eyndelijck ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt in dit Lant, zedert het geconqueſteert is, tot aen de Vrede alle Rechten van Souverainiteyt heeft geëxerceert, die hy in alle andere Plaetſen, die van outs onder ſijn gehoorſaemheyt zijn gekomen, of die hy ſonder tegen-ſpreken door kracht van ſijn Wapenen, gedurende den Oorlog, heeft verkregen, geniet.

Men kan niet in twijffel trecken, dat een Conqueſt, door een Souverain met loutere macht en in een rechtvaerdigen Oorlog gedaen, geen wettige Titul geeft; de gerechtigheyt daer van is gefondeert op heylige Texten, en ſoo wel door 't natuurlijcke Recht, als het Recht der Volckeren, bekent. Men oordeelt, dat het onnut ſoude weſen, om deſe maxime met Authoriteyten te bewyſen, dewyl alle Autheurs, die van de Policye geſchreven hebben, van dit ſentiment zijn.

Indien een Conqueſt een wettige Titul in de Perſoon van een Souverain is, die gerechtelijck den Oorlog aen ſijn Vyant doet, ſoo is het noch veel meer in de Perſoon van die gene, die een offenſiven Oorlog tegens ſtaet, tegens een Vyant, die hem daer toe heeft geprovoqueert, en met rijpen raed geattacqueert, gelijck Spangien in 't regard van Vranckrijck heeft gedaen, ſonder eenige van de Formaliteyten, die een offenſiven Oorlog gerechtig konnen maken, te obſerveren, als die niet hebbende gedeclareert, maer door Acten van hoſtiliteyt begonnen.

Men kan dan niet twijffelen, of den Alder-Chriſtel: Koning heeft de Conqueſten, die hy gedurende den Oorlog gedaen heeft, rechtvaerdig gekregen, en een onwederſprekelijcke Titul, om alle de Plaetſen, die in de Declaratie van den 4. Auguſti laetſt begrepen zijn, te pretenderen, als die door ſijn Wapenen hebbende verkregen, en daer van geen reſtitutie aen ſijn Cathol: Majeſteyt door het Tractaet van Vrede, dat tot Nimwegen geſloten is, willen doen. Alſchoon de Plaetſen, waer van gehandelt wert, open, en ſonder defentie zijn, ſoo volgt daer uyt niet, dat den Alder-Chriſtel: Koning die niet heeft konnen verkrijgen. Men ſtaet wel toe, dat ſulcx door een ſimpele invaſie of overval van Troupen, gelijck een paſſage of campement van een Armee is, niet kan geſchieden, maer ſijn Alder-Chriſtel: Majeſt: heeft die geoccupeert, behouden en beſeten door ſijn eygen forces en macht, en hy heeft daer, gedurende een gants Jaer, alle ſoorten van Jurisdictie en Souverainiteyt geëxerceert. Het Recht der Volckeren laet egael en ſonder onderſcheyt aen den Overwinnaer al 't gene, dat hy van ſijn Vyant kan krijgen, Meubelen, Immeubelen, ja ſelfs Perſonen, 't platte Landt en gefortificeerde Steden; 't eenige onderſcheyt dat'er is, is, dat men grooter macht moet hebben, om ſig van een gefortificeerde Plaets te verſekeren, als meeſter van 't platte Land te maken, en dat'er in-tegendeel een grooter macht van noden is, om ſig in de poſſeſſie van een Caſtellanye of Provintie in ſijn geheele omtreck te maintineren; 't is daerom niet genoeg, dat de Overwinnaer ſchrick in 't Land van ſijn Vyand kan brengen, om hem daer uyt te jagen, en ſig in ſijn plaets te doen erkennen, maer hy moet oock in ſtaet weſen, om het te maintineren onder ſijn gehoorſaemheyt, en aen ſijn Vyand de middelen te benemen, om het met openbaer gewelt weder te bekomen. Eyndelijck, volgens het

Soo beweert hy oock, dat de Heeren Commissarisen van sijn Cathol: Majest: geen oorsaeck hebben, om een Uytwisselinge of Equivalent te proponeren, en dat, gelijck als het niet als op een abusive voorstellinge is geëyst, gelijck hier boven getoont is, hy reden heeft, om te geloven, dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning niet meer op dese saeck sal staen.

Overgegeven aen Monsr. Favier, Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, den 1. September 1681.

Geteeckent

De Malingreau.

Terwijl de Franssen hier op haer Antwoort formeerden / om haer Recht op gedachte Plaetsen te bewijsen / quamen zy noch met een nieuwen Eysch voor den dagh / namentlijck / dat de Schepen / die tot Rijssel / Doornick en anders geconquesteerde Plaetsen t'huys hoorden / door Gent en andere Spaensse Steden souden mogen varen / en aldaer Lading in-nemen; 't selve vont in 't eerst wel eenig obstacul / maer de Spaensse stapten dit eyndeling over / en stonden het aen de Franssen toe / soo dat dit daer mede uyt de weeg geleyt was. De Antwoort / die de Franssen op het boven-staende over-gaven / bestont in de volgende Woorden.

Redenen van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh, waer mede hy sijn Majesteyts Recht op de Castellanyen van Aelst, &c. tracht te bewijsen.

DEn Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, antwoordende op de beweeringen, die hem door den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt den 1. deser, tegens de Declaratie, door hem den 4. Augusti laetst overgegeven, ter hant zijn gestelt, segt, dat den Alder-Christel: Koning sig, door kracht van sijn Wapenen en 't Recht van Conquest, van alle de Landen, die in de ged. Declaratie begrepen zijn, heeft meester gemaeckt.

Dat sijn Alder-Christel: Majesteyt daer alle de Rechten van Souverainiteyt heeft geëxerceert, zedert de Maent Maert 1678., tot de consommatie van 't Tractaet van Vrede, tot Nimwegen gesloten; dat hy den Eed van getrouwigheyt van den Adel en Gemeentens, en generalijck van alle de Inwoonders der Landen, waer van gehandelt wert, heeft ontfangen; dat hy daer tot sijn voordeel heeft opgenomen d'Impoften, lopende Middelen, en generalijck alle de ordinaire en extraordinaire Op-lagen, en alle de Feudale en Leen-Rechten; dat alle de Ordonnantien, rakende de generale Policye, Finantien en 't Gouvernement, daer onder sijn authoriteyt zijn uytgegeven; dat de Justitie in sijn Naem daer geadministreert is geworden; dat hy tot sijn profijt de Goederen, leggende in de omtreck van de Landen, waer over gehandelt werdt, en behorende aen de Onderdanen van sijn

Plaetſen, die hem door 't 5. Articul van dit Tractaet zijn gecedeert, heeft; doch het poinct is om te weten, of de Plaetſen, die in de Declaratie, welcke den 4. Augusti door den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koningh overgelevert is, zijn geſpecificeert, Dependentien van Gent of niet zijn.

Om aen den Procureur van den Koning van Spangien de moeyte te ſparen, om op te ſoecken, onder wat Titul den Alder-Chriſtel: Koning de Dependentien van 't Lit van Gent, waer van gehandelt wert, heeft beſeten, ſoo ſal men het hem wel verklaren.

Sijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt pretendeert niet, dat hy door de eenige verovering van Gent de Plaetſen, die in de Declaratie van den 4 Augusti zijn gementioneert, onder ſijn gehoorſaemheyt heeft gebracht, en heeft zich daer van de beſitting oock niet geattribueert als Dependentien van de Stadt of ſelfs van 't Lit van Gent; indien hy die als Dependentien van 't Lid van Gent hadde beſeten, ſoude hy oock 't platte Land van Dendermonde, dat een gedeelte van dit Lid is, hebben konnen pretenderen, maer hy heeft niet gepretendeert als de Landen, die hy effectivelijck door ſijn Victorieuſe Wapenen heeft geoccupeert, waer van hy zich in poſſeſſie heeft geſtelt, en welcke hy, onder 't faveur van het Conqueſt van de Stad Gent, heeft beſeten, in de welcke hy gedurigh een ſuffiſant Corps Troupen, om zich in de poſſeſſie te maintineren, heeft gehouden, niet alleen van de Stadt, maer ook van alle Plaetſen van 't platte Lant, die in de Declaratie van de 4. Augusti zijn gementioneert, en welcke Spangien met openbaer gewelt noyt heeft ondernomen noch konnen ondernemen, om weder te bekomen; ſoo dat men kan ſeggen, dat de beſitting van den Koning wettelijck, vaſt en gedurig is geweeſt, ſonder dat het Placcaet van den Koning van Spangien van den 11. September 1677. eerſt geteeckent, waer uyt den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt avantage meent te trecken, daer in eenige verhindering heeft konnen brengen, alſo de Placcaten een ſwack middel zijn, om de Conqueſten tegens te ſpreken; want indien het waer is, dat de poſſeſſien met der daet zijn, ſoo is het niet door geſchriften, dat men die behoud, of dat men daer in komt, als men die door de Wapenen heeft verloren.

De Procureur van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt neemt de Declaratie, die door den Procureur van den Koning van Spangien gedaen is, tot ſijn voordeel, namentlijck, dat men van wegen ſijn Cathol: Majeſteyt noyt heeft willen toeſtaen, dat de Plaetſen, waer van gehandelt werd, Dependentien van de Stad Gent ſouden weſen; waer uyt men beſluyt, dat zy in de ceſſie van de Stadt Gent en ſijn Dependentien, volgens het 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, niet begrepen zijn.

Het is licht te oordeelen door de wyſe, die men verklaert, onder wat Titul den Alder-Chriſtel: Koning de Plaetſen, waer van gehandelt wert, heeft beſeten, en dat hy die noyt heeft gepretendeert te poſſederen als Dependentien van de Stadt Gent; doch ſoo ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt door ſijn Apoſtille op 't 4. Articul van de Capitulatie van die Stad, heeft uytgedrukt, dat de reductie van Gent de Plaetſen, waer van gehandelt wert, onder ſijn gehoorſaemheyt ſtelde, ſoo is het alleenlijck, om dat hy daer van de beſitting kreeg en behielt, onder 't faveur van het Conqueſt

het ſentiment van de meeſte Autheurs, ſoo is'er een vaſte en gedurige poſſeſſie van noden, *agri firma poſſeſſio*, en door dit middel krijgt een Overwinnaer ſonder twijffel een Territorium, een Landt en Onderdanen, onder den Titul van een Conqueſt.

Daer door is't, dat de Romeynen ſig meeſter van 't platte Land maeckten, dat zy door haer Wapenen gewonnen hadden; en daer is oock geen ander middel, om het Recht van den Overwinner te vernietigen, en daer weder in te komen, als om den Beſitter met openbare macht, in de loop van den ſelven Oorlog, daer uyt te jagen, of hem door een Vredens-Tractaet te nootſaecken, om de reſtitutie daer van te doen.

Men heeft ſodanig erkent, dat het Conqueſt aen den Beſitter een wettelijcke Titul en Recht gaf, niet alleen op de Plaetſen, die hy hadde geconqueſteert, maer oock op het platte Land, dat hy door ſijn Wapenen geoccupeert had, dat men in de laetſte Tractaten van Vrede van de Pirineen, van Aken en van Nimwegen te vreden geweeſt is, om aen den Alder-Chriſtel: Koning de Souverainiteyt van een partye der Landen, die hy geconqueſteert had, te attribuëren, met te ſeggen, dat hy die beſat, en dat hy die effectivelijck ſoude genieten. 't Welck doet blijcken, dat men niet en twijffelde, of de poſſeſſie van 't platte Lant, in 't welke ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt onder den Titul van Conqueſt was, was wettigh.

Maer hoe ſoude Spangien deſe maximen konnen tegen-ſpreecken? heeft men het daer ſelfs niet bekent, niet alleen ten regarde van 't platte Land, dependerende van gefortificeerde Plaetſen, maer oock ten regarde van 't platte Land, dat abſolut independent was, als ſtipulerende door 't 5. Articul van 't Tractaet van d'Executie, waer van gehandelt wert, de reſtitutie van de Landen van Waes en Overmaſe, alle beyde independent, en met geen ſtercke Plaetſen voorſien? is dat niet bekennen, dat den Alder-Chriſtel: Koning die wettelijck door ſijn Wapenen hadde verkregen, en dat hy 'er reëlijck en effectivelijck in poſſeſſie was, dewyl Spangien gelooft heeft, dat hy daer eerder niet weder konde in-komen, ten zy door een precijſe en expreſſe ſtipulatie.

Men kan oock niet in twijffel trecken, of den Alder-Chriſtel: Koning heeft een vaſte en gedurige poſſeſſie van alle de Plaetſen, die van 't Lit van Gent, waer van gehandelt werdt, dependeren, gehad. Volgens de maxime van het Recht is de de poſſeſſie met vaſter daet, en dit ſal met ſoo veel Actens betoont werden, dat die niet betwiſt kan werden.

De Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt tracht door verſcheyde Articulen van ſijn Antwoort te betonen, onder wat Titul ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt de Plaetſen, waer van nu gehandelt wert, heeft beſeten; hy treckt het Tractaet van Aken aen, om te bewyſen, dat hy die niet kan pretenderen, als onder den Titul van Dependentien der Stadt Gent. 't Is waer, dat Vranckrijck, volgens het Tractaet van Aken, heeft gepretendeert, dat de Steden, die hem gecedeert waren, hem met alle haer Dependentien toe-quamen: hy pretendeert noch de eygen ſaeck, volgens het Tractaet van Nimwegen, en ſtaet toe, dat Spangien de eygen pretentie op de

de Provintie van Vlaenderen verbiet, om ſig ergens elders, in materie van Juſtitie, te begeven, als voor den gepretendeerden Raed van Vlaenderen, die tot Brugge was opgerecht. Het is publijck en notoir, dat deſe Ordonnantié geen effect gehad heeft, alſo den waren Raed van Vlaenderen, die van outs tot Gent opgerecht geweeſt is, gecontinueert heeft, om de Juſtitie, in de Naem van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt, te exerceren, en die aen ſijn Onderdanen van de Plaetſen, dependerende van 't Lid van Gent, waer van nu gehandelt wert, te geven; gelijck als men het ſelve ſoude konnen bewyſen door een groot getal Sententien, en kan de validiteyt van deſelve niet betwiſt werden, volgens het 9. Articul van het Tractaet van Nimwegen, 't welck mede brengt, dat alle de Proceduren, Vonniſſen en Arreſten, die door de Rechters en andere Officiers van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt, die in de Steden, welcke door dit Tractaet gecedeert wierden, geſtelt waren, gegeven zijn, plaets ſouden hebben, en haer vol en geheel effect ſorteren.

Daer-en-boven ſal de Procureur van den Alder-Chriſtel: Koning een Brief van Sr. Blondel, Intendant van Vlaenderen onder de Heerſchappye van Spangien, gedateert uyt Brugge den 10 Juny 1678, en geaddreſſeert aen Monſr. Pelletier, voor den dagh brengen, dewelcke in formele Termen inhoud, dat de intentie van den Koning, ſijn Meeſter, is, dat die van den Raed van Vlaenderen, tot Brugge opgerecht, geen Jurisdictie op d'Oudenburg meer ſouden exerceren; 't welk bewijſt, dat de Officiers van den Koning van Spangien ſelfs niet in twijffel getrocken hebben, of ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt was waerlijck en wettig in poſſeſſie van den Oudenburg van Gent.

Men kan het oock voor een ydele en chimerique verbeelding houden, 't geene Sr. Blondel en de andere Officiers van den Koning van Spangien hebben gedaen, om de genieting van de lopende Middelen in de Plaetſen, waer over men nu overhoop leyt, voor haer te conſerveren. 't Is waer, dat den Heer Hartog van Villa Hermoſa, Gouverneur Generael van de Nederlanden onder de Heerſchappye van den Koning van Spangien, den 12. April ordre aen de Officiers van den Oudenburg van Gent geſonden heeft, om zich den 18. van deſelve Maent na Bruſſel te begeven, ten eynde zy by de toewyſinge van de Pachten der lopende Middelen, die in haer Diſtrict opgenomen wierden, ſouden aſſiſteren; dat hy ſelfs oock Placcaten ter dier oorſaeck aen haer heeft geſonden.

En dat hy oock andere heeft laten publiceren, wegens de toewyſinge van deſelve Pachten van de Caſtellanye van Aelſt, die den 13. April moſt geſchieden, en van veel andere Plaetſen, waer van nu gehandelt wert, tegens den 18. der ſelver Maent; maer men heeft niet gehoort, dat'er een groote toeloop van Aennemers in de Plaetſen, daer deſe toewyſingen moſten geſchieden, is geweeſt; en men gelooft niet, dat de opbrenging van deſe Rechten den Ontfang van de Reeckeningen der Ontfangers, die door den Koning van Spangien geſtelt zijn, ſeer heeft vermeerdert.

In tegendeel deſelve Pachten wegens den Alder-Chriſtel: Koning door een Ordonnantie van Monſr. Pelletier van den 31 Maert 1678. in de Stad Gent en alle de Plaetſen van de Dependentien van 't Lid van Gent aengeſlagen zijnde, ſoo is de toe-

quest van Gent, en door middel van een machtig Corps Troupen, 't welck hy daer gedurig tot aen de Vrede heeft onderhouden.

Wat de Ordres en Mandamenten belangt, waer uyt den Procureur van den Koning van Spangien voordeel pretendeert te trecken, soo sal den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, behalvens de gene, die hy voortbrengt, hem'er wel soo veele verschaffen, als hy sal willen hebben, in de welcke Monsr. Pelletier en de andere, die deselve geëxpedieert hebben, de Plaetsen, waer aen zy geaddresseert waren, hebben aengetekent, somtijts door haer particuliere dependentie, als by exempel seggende, soo een Dorp van den Oudenburg van Gent, van de Castellanye van Aelst, of van 't Land van Waes, en dan door een algemeener betekeninge, en met de terme van dependentie van 't Lid van Gent, doch men gelooft niet, dat de Procureur van sijn Cathol: Majesteyt daer uyt eenige advantagie kan trecken.

En soo al selfs die gene, welcke dese Ordres en Mandementen onder de Authoriteyt van den Koning hebben geëxpedieert, daer in eenige terme of betekeninge geïnsereert hadden, waer uyt den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt kon doen blijcken, dat zy gelooft hebben, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, van Gent dependeerden, soo sou het niet te verwonderen zijn, dat zy geen kennis van de nature deser Plaetsen, en al 't geen dat men van haer independentie bevonden heeft, hadden gehad.

't Is reeds gesegt, dat simpele Placcaten niet bequaem zijn, om 't effect van een Conquest, dat in een rechtvaerdigen Oorlog gedaen is, te beletten; doch soo den Procureur van den Cathol: Koningh Recht wil hebben door dese soort van Titulen, soo wil den Procureur van sijn Alder-Christ: Majest: daer in wel bewilligen.

Hy bekent dan, datter den 5 Mey 1678 een Placcaet uyt de Naem van den Koningh van Spangien gepubliceert is, om de confiscatie tot profijt van sijn Cathol: Majesteyt, in de Plaetsen van 't platte Land van 't Lid van Gent, op te rechten, maer hy gelooft niet, dat den Procureur van den Koningh van Spangien kan bewysen, dat dit Placcaet geëxecuteert is, of dat sijn Cathol: Majesteyt daer van eenig profijt getrocken heeft.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning brengt in tegendeel de Ordonnantie van Monsr. Pelletier van den 20. Maert 1678., tot oprechting van de confiscatie, tot profijt van den Koning sijn Meester, in de selve Plaetsen, voor den dagh; welcke Ordonnantie oock sijn geheele executie heeft gehad, alsoo de Regeerders der Dorpen haer declaratien van de Goederen, die de confiscatie onderworpen waren, aen 't Comptoir, dat ten dien eynde tot Gent opgerecht was, gebragt, en die schuldig waren, in handen van den genaemden Crochard, Commis van den ontfang der Confiscatien, betaelt hebben, gelijck kan blijcken door de Rekening, die hy aen Monsr. Pelletier heeft overgegeven, soo dat het Placcaet van den Koning van Spangien van den 5 Mey maer een ydele en chimerique verbeelding is van 't gene, dat effectivelijck en reël van wegens Vranckrijck is geëxecuteert.

Soo is het oock met de Ordonnantie van den Koningh van Spangien van den 7. Mey 1678., door de welcke hy aen alle sijn Onderdanen van 't platte Land van de

dictie van 't Lid van Gent, maer in 't gantsche district van Monsr. Pelletier gepractiseert.

Men gelooft, dat al 't geene, dat tot noch gesegt is, en de stucken, die voor den dagh gebracht sullen werden, genoegsaem betonen de rechtvaerdige possessie van den Koning, en ingevolge van dien de pretentie van de Eygendom en Souverainiteyt der Plaetsen, die nu in questie zijn, gedurende den Oorlog. Men behoeft maer te sien, of den Koning van Spangien de eygendom door de dispositie van 't Tractaet van Vrede,'t geen tot Nimwegen gesloten is,heeft konnen weder krijgen.

De Vrede berooft den Overwinnaer van de vruchten en voordeelen van sijn overwinninge niet; zy doet niet als des selfs loop stremmen, en staet het Recht van Conquest niet af, ten zy in die passagien, daer de Tractaten precijs de restitutie ordonneren. Den Overwinner heeft geen andere Titul van noden als van sijn Conquest, om sig te maintineren in 't gene, dat hy door sijn Wapenen heeft gekregen, daer in tegendeel de Overwonnene een particuliere conventie moet maken, om door de Vrede weder in de Landen, waer van hy door den Oorlog berooft is, te komen.

Men bekent, dat door de Propositien van de Vrede, soo wel als door 't 5. Articul van het Tractaet van Nimwegen, den Alder-Christel: Koningh sigh verbonden heeft, om de Stad Gent met desselfs Dependentien over te geven, maer nu moet men weten waer in die bestaen; men heeft alreets bewesen, en men sal in 't vervolg noch meerder tonen, dat de Plaetsen, gementioneert in de Declaratie van den 4. Augusti, niet onder dese Termen van Dependentien van Gent begrepen konnen werden; en de Propositie, die den Procureur van den Koning van Spangien voor den dag brengt, dat men niet minder in de restitutie als in de verkrijging moet hebben, is maer een enckele arglistigheyt; also het Conquest of de verkrijging met gewelt en de restitutie met recht is, en sig preciselijck na de Termen en dispositie der Tractaten moet reguleren, als na welckx sluyten geen preliminaire en preparatoire Propositien meer gelden.

Evenwel indien men sig al wilde houden aen de Conditien van de Vrede, die door den Alder-Christel: Koning zijn geproponeert, soo is de pretentie, waer van nu gehandelt wert, daer gants niet tegen, noch altereert in geenderhande manieren dese Barriere, die Engelant, Hollant, en de naburige Staten soo important tot haer seeckerheyt hebben gelooft te wesen; want het en is het platte Land niet, dat dese Barriere formeert; het zijn de stercke Plaetsen, die door de Conditien, waer van gehandelt wert, uytgedruckt zijn; den Alder-Christel: Koningh pretendeert'er geene, en altereert by gevolge in geenderleye wyse dese Barriere; en in alle geval het Equivalent, dat hy presenteert aen te nemen in sodanige van de Landen van den Koningh van Spangien, als sijn Cathol: Majesteyt na de wel-gelegentheyt van Vranckrijck sal willen geven, maintineert en bevestigt genoegsaem dese Barriere.

't Is waer, dat dit Equivalent niet formeel door Vranckrijck is gestipuleert, of door Spangien belooft: sijn Alder-Christel: Majesteyt pretendeert het oock niet van

toewysinge daer van publijck in de groote Zael van 't Stadhuys van Gent den 15. April daer aen volgende geschiet, met sulcken toeloop van Aennemers en succes, dat, ondanckx den Oorlog en verandering van staet, die eenige alteratie in de Commercie konde brengen, de Pachten tot 660000 Guld. jaerlijcx wierden gebracht, gelijck blijckt door de toewysinge van den 15. April, en door 't Tractaet, dat vervolgens gemaeckt wierdt, in conformité van 't welcke de Pachters t'eenemael de Prijs van die aenneming, soo lang zy die beseten hebben, hebben betaelt, volgens het extract van de Rekening, die door Monsr. Francois Daniel le Comte van den Ontfang der Domeynen en Imposten van de nieuwe Conquesten, gedurende de Jaren 1678. en 1679., is overgegeven; 't welck de ware en actuële possessie en de volle besitting, die den Koning van alle de Plaetsen, dependerende van 't Lid van Gent, 't welck men hem nu tegenwoordig betwist, heeft gehad, doet blijcken.

Men kan niet sien wat voordeel dat den Procureur van sijn Cathol: Majest: pretendeert te trecken uyt het Mandement van Monsr. Pelletier van den 27. Augusti 1678., door dewelcke hy, om de herstelling van de lopende Middelen te verlichten, een Impost, in de forme van een Schatting, stelt op de Dorpen van het platte Lant, niet dependerende van Gent, gelijck den Procureur van sijn Cathol: Majest: segt, maer wel van de Dependentien van 't Lid van Gent, gelijck hy door 't lesen van dese Ordonnantie toont. 't Is waer, dat Monsr. Pelletier tot redenen van dese Schatting de uytlopen van de Vyandlijke Partyen, en 't weg-nemen van de Comptoiren en Commisen, die op 't platte Land gestelt waren, citeert. Ondertusschen weet den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt wel in sijn conscientie, dat, gedurende 't gantsche Jaer 1678, de Partyen van de Troupen van den Koning sijn Meester geensints de Landen, die door sijn Alder-Christel: Majesteyt geoccupeert waren, hebben geïnfesteert, om niet te seggen, dat zy'er selfs geen voet in hebben gehad; en in der daet zy konden niet, dewyl, volgens de dispositie van 't 5. Articul van 't Tractaet van Trier, den 19 Augusti gesloten, dat is te seggen 8 dagen voor de date van dese Ordonnantie, de Partyen noch Detachementen van de Guarnisoenen niet meer op de Landen van de een en de ander mochten lopen, maer mosten blyven, en sigh houden in de Jurisdictie van de Landen, die onder de Heerschappye van de twee Kroonen waren; dus siet men, dat dese Ordonnantie geen ander oogmerck heeft gehad, als om de herstelling van de lopende Middelen te faciliteren, welke de apparentien van de Vrede en d'aenstaende restitutie van Gent seer beswaerlijck souden maecken, en het succes van dese schatting betoont klaerlijck de volle en geheele besitting van de Domeynen der Plaetsen, waer van gehandelt werdt.

't Mandement van Sr. Breant van den 28 October is niet voordeeliger voor den Procureur van den Koning van Spangien, dewyl die in tegendeel de precautien, die men met goet succes genomen heeft, betoont, om de confiscatie tot profijt van den Alder-Christel: Koningh te doen gelden; en het expedient, om de Regeerders responsabel te maken, voor 't weg-nemen der vruchten, 't geen dieflijck door de Eygenaers of haer Emissaires konde geschieden, is niet alleen in de Juris-

Doch indien men noch ouder Titulen wil hebben, om dese independentie te bewysen, soo sullen de Historien en Chartres van 't Land daer van seer authentijke geven; onder andere het Tractaet van Gavre, gemaeckt tusschen Philippus de Goede, Hartog van Bourgondien, en de Gentenaers in 't Jaer 1453, mede brengende in formele Termen; *dat, belangende de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Audenaerde, Biervliet, Dendermonde, Aelst, en de Landen en Districten van Waes, en de 4 Ambachten, den Hartog Philippus begeert, dat die altijt en in alle geval vry en exempt van de Macht, Authoriteyt en Castellanyen van Gent sullen blyven, door redenen, van hem daer toe geallegueert.*

Het Tractaet van Vrede, gemaeckt door tusschen-spraeck van Karel de VIII. Koning van Vranckrijck 1485, tusschen Maximiliaen, Rooms Koningh, den Aerts-Hartog sijn Soon, en de Staten van Vlaenderen, mede brengende, *dat de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Audenaerde, Biervliet, Dendermonde, Aelst, 't Landt van Waes en de 4 Ambachten, waer van geen finale en absolute Declaratie door 't Tractaet van Gavre is gemaeckt, gehouden en geregeert sullen werden in sulcken vrydom en exemptie van die van Gent, als zy zedert het Tractaet van Gavre zijn geweest, tot aen de dood van den Hartog Karel, alschoon 'er door die van Gent zedert contrarie gedaen en ondernomen was.*

De Antwoort van de Fiscalen van Keyser Karel de V. tegens die van de Stadt Gent in 't Jaer 1539, waer in zy haer onder andere dingen beschuldigen, Articul 59 en 60; *dat zy zig Hoofden en Opperste van de Castellanyen van Gent hadden geïntituleert tegens de dispositie van de Tractaten van Gavre en Cadzant, door de welcke alle de Macht en Authoriteyt, die zy op dese Castellanyen pretendeerden, haer benomen was.*

En eyndelijck dese fameuse Ordonnantie van Karel de V. van 't Jaer 1540., genaemt de Caroline, die de Graven van Vlaenderen en de Inwoonders van Gent sweeren te observeren en onderhouden, volgens de formule van den Eed, die de Prince en 't Volck onderling doen op alle veranderingen van een Souverain, welke Articul 75. mede brengt: *dat die van Gent noch hebben noch voortaen sullen hebben Jurisdictie, Authoriteyt, Pre-eminentie of Superioriteyt op den Oudenburg, de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Audenaerde, Dendermonde, Aelst, Grammont, Ninove, de 4 Ambachten en 't Landt van Waes, en generalijck alle het geene, dat men gewoon was te noemen de Castellanyen en Quartieren van Gent, dewelcke zijn en in eeuwigheyt sullen blyven gesepareert en afgetrocken van die van Gent, sonder toevlucht tot haer te nemen, of dat zy die sullen tot haer mogen beroepen of trecken, 't zy in 't stuck van Imposten of anders.*

Emanuël Zuyero in sijn Historie van Nederlant, 2. stuck 380. blad, segt, ter oorsake van de bevredinge der troublen van Gent: *dat 'er geordonneert wiert, dat de Steden en Districten van Audenaerde, Kortrijck, Aelst, Waes, de 4 Ambachten, Biervliet en Dendermonde vry en exempt van alle Authoriteyt en Jurisdictie van die van Gent souden blyven.*

Men gelooft niet, dat na dit alles den Procureur van den Koning van Spangien sal

van den Cathol: Koning te hebben, en heeft dit Expedient niet doen voorſtellen, als om ſijn goede intentien te tonen tot de conſervatie van de Vrede, tot onderhouding van deſe ſoo begeerde Barriere, en tot faciliteyt van de Commercie en Communicatie van de Plaetſen van ſijn Cathol: Majeſteyt.

Men wil dan wel, om met het gene, dat den Procureur van ſijn Cathol: Majeſt: begeert, over-een te komen, ſig houden aen 't geene preciſelijck is geſtipuleert; dus hangt het aen den Koning van Spangien, om te bewyſen, dat van ſijnen 't wegen in't Tractaet van Nimwegen geſtipuleert is geworden de reſtitutie van de Caſtellanye van Aelſt, van den Oudenburg van Gent, en van d'andere Plaetſen, die in de Declaratie van den 4 Auguſti zijn gementioneert.

Want indien het waer is, gelijck men gelooft volkomen beweſen te hebben, dat den Alder-Chriſtel: Koning wettelijck door 't Recht des Oorlogs de Plaetſen, daer van gehandelt werd, bekomen heeft, en dat hy daer van waerlijck in beſitting is geweeſt, ſoo is het ſeker, dat, die niet gecedeert hebbende door het Tractaet van Nimwegen, maer in tegendeel verklaert, door de Conditien van de Vrede, die hy voorgeſtelt heeft, dat ſijn intentie was, om alle de Plaetſen en Landen te behouden, waer van hy in poſſeſſie was, uytgenomen 't geen hy wel wilde weder-geven, ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt gepretendeert heeft voor hem te behouden, 't geen hy tegenwoordig eyſcht.

Men moet dan op het poinct komen, en bewyſen, dat de Plaetſen, waer van gehandelt werd, in de Ceſſien, die 't Tractaet van Nimwegen mede brengen, niet begrepen zijn onder de term van Dependentien van Gent.

Men ſoude ſig konnen vergenoegen met het geene, dat den Procureur van den Koning van Spangien door dit Geſchrift ſelfs ſeyt, dat men van wegens Spangien in geenderhande maniere hadde willen toelaten, dat de Plaetſen, waer van gehandelt werd, Dependentien van de Stad Gent ſouden weſen, ſchoon dat zy een Partye van 't Lid van Gent, in 't ſtuck van de Impoſten en Subſidien, maeckten; en 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen mede brengende, dat den Alder-Chriſt: Koning aen ſijn Cathol: Majeſteyt de Stad en Citadelle van Gent met alle ſijn Dependentien cedeert, ſoo blijckt door de bekentenis ſelfs van den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt, dat de Plaetſen, waer van gehandelt werd, in deſe Ceſſie niet en zijn begrepen.

Maer men heeft de confeſſie van den Procureur van den Koning van Spangien niet van noden, alſo ſijn Cathol: Majeſteyt ſig ſelfs formeel heeft geëxpliqueert van deſe independentie, door ſijn Ordonnantie van den 30 Maert 1678, verbiedende daer in aen de Magiſtraten, Officiers en Inwoonders van d'Oudenburg van Gent, van de 2 Steden en 't Land van Aelſt, van het Land van Waes, van de Stad Ninove, van Renaix, van 't Land van Bornhem, en van de Ambachten van Aſſenede en Bouchaut, eenige andere Souverain als ſijn Cathol: Majeſteyt te erkennen, of aen 't Mandement van Monſr. Pelletier van den 20 der ſelver Maent te gehoorſamen, vermits alle deſe Plaetſen (ſoo luyden de eygen Woorden van de Ordonnantie) *verſcheyden en independent van de Stadt Gent zijn.*

Juny, waer van al gesproken is geweest, antwoorde; *dat dese Schatting sodanigen contributie was, als van andere Quartieren, die in sijn district mosten contribueren.*

Hy voegt daer by, 't geen reeds van de selve Brief gesegt is, *dat de intentie van den Koning sijn Meester was, dat die van den Raed van Vlaenderen, opgerecht tot Brugge, geen Jurisdictie meer op den Oudenburg van Gent souden exerceeren.*

Daer is niets, dat de gerechtige en wettige possessie van den Alder-Christel: Koningh meer doet blijcken als dit Mandement en dese Brief; want men exigeert geen contributie van sijn eygen Onderdanen, en van een Land, dat men vryelijk besit; en de intentie van sijn Cathol: Majesteyt soude niet geweest hebben, om den Oudenburg van Gent van de Jurisdictie van den gepretendeerden Raed van Vlaenderen, die hy tot Brugge had opgerecht, te bevryden, indien hy geoordeelt had, dat dit Land noch onder sijn Heerschappye was.

Men gelooft door al 't gene, dat tot noch gesegt is, genoegsaem de gerechtige en ware possessie van den Alder-Christel: Koning, en de independentie van alle de gecontesteerde Plaetsen, bewesen te hebben, waer uyt volgt, dat zy niet genomen konnen werden begrepen te zijn in de cessie van 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, alwaer maer mentie gemaeckt werdt van de Stadt en Citadelle van Gent met sijn Dependentien en 't Land van Waes.

Dit Land selfs is niet meer independent van de Stadt van Gent als den Oudenburg, de Castellanye van Aelst, en de Ambachten van Assenede en Bouchaut; soo dat, indien men pretendeert, dat dese Plaetsen onder de terme van Dependentien van Gent genomen moeten werden, men niet twijffelen moet, of 't Landt van Waes is daer onder mede begrepen, of indien men geoordeelt heeft, dat'er een eygentlijcke en bysondere expressie van dit Land van noden was, soo kan men niet ontkennen, of men most het met meerder reden oock voor de Castellanye van Aelst gedaen hebben, 't welck buyten vergelijcking veel considerabelder is, soo door sijn omtreck, als door 't getal van de Steden, Burgten en Dorpen, die daer in zijn, en te meer, om dat het, aen de Landen van Vranckrijck palende, veel beter gelegen is voor den Alder-Christel: Koning, als 't Land van Waes, 't welck daer verre af legt, en door de Schelde daer van is gesepareert; soo dat men volgens de ordinaire maxime kan seggen, dat de uytdrucking of insluyting van 't Land van Waes, in 't 5. Articul van 't Tractaet, de uytsluyting van al 't gene, dat daer in niet begrepen is, mede brengt.

Men staet toe, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, in 't 11. Articul, behelsende de Cessien, die aen den Alder-Christel: Koning door sijn Cathol: Majesteyt gedaen werden, niet meer begrepen zijn, als in dat van de Cessien of Restitutien, die aen den Koning van Spangien door sijn Alder-Christ: Maj: gedaen souden worden; maer het is vast, dat, sijn Cathol: Majesteyt van de eygendom en Souverainiteyt deser Landen door het Conquest en de possessie van sijn Alder-Christ: Majest: berooft zijnde, het aen den selven stont, om daer van formelijck de restitutie tot sijn profijt te stipuleren, als hebbende geen titul om daer weder in te komen, daer in tegendeel sijn Alder-Christel: Majesteyt in titul en possessie gefondeert was, om die te behouden.

De

ſal konnen ſuſtineren, dat de Plaetſen, waer van gehandelt werd, genomen moeten werden in de Ceſſie, welke het 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen mede brengt, onder de naem van Dependentien van de Stad Gent begrepen te zijn.

Wat belangt de poſſeſſie van Vranckrijk, die de Procureur van ſijn Cath: Majeſt: in twijffel ſchijnt te trecken, ſoo gelooft men die genoegſaem in 't Antwoort op de vorige Articulen getoont te hebben. Men kan echter by 't geene geſeyt is, noch voegen; dat den Alder-Chriſtel: Koning niets heeft vergeten van al 't geene, dat ſijn beſitting kon doen blijcken; en in der daet van den 20 Maert, weynig dagen na de Reductie van de Stad van Gent, heeft Monſr. Pelletier, door ordre van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt, over-al een Ordonnantie laten publiceren en aenplacken, verbiedende daer in aen de Magiſtraten, Bailliuwen, Schepenen, Borgermeeſters, Regeerders en Officiers van d'Oudenburg van Gent, van de Stad en Caſtellanye van Aelſt, en generalijck van alle de Plaetſen, die in de Declaratie van den Procureur des Konings van den 4. Auguſti zijn gementioneert, om in 't toekomende eenige Ordres of Mandementen van wegens de Miniſters en Officiers van den Cathol: Koningh te ontfangen, van harent wegen tot eenigh bedwang te acquieſceren en aen haer iets te betalen, ſoo voor de achterſtallen van 't voorledene als 't toekomende, onder den titul van Aydes, Subſidien, Impoſten of andere ſchult.

't Is waer, dat de Spaenſſe Miniſters den 30. der ſelver Maent een Ordonnantie ter contrarie van wegens ſijn Cathol: Majeſteyt deden publiceren, verbiedende te defereren aen de gene, die wegens ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt was gepubliceert; maer dit onderſcheyt was'er tuſſchen deſe 2 Ordonnantien, dat de gene, die wegens ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt was gepubliceert, punctueel in alle ſijne Poincten wiert geëxecuteert, en dat de andere nergens toe diende, als om de onmacht van ſijn Cathol: Majeſteyt te tonen; waer uyt licht te oordeelen is, wie van de twee Koningen effectivelijk in poſſeſſie van 't platte Land, waer van nu gehandelt wert, en de ware Souverain daer van was:

Den 18 July daer aen volgende liet Monſr. Pelletier noch een andere Ordonnantie door ordre van den Koning publiceren, verbiedende daer in aen alle Onderdanen van ſijn Majeſteyt, ſoo van de Stad Gent, als van d'Oudenburg, van de Caſtellanye van Aelſt, van 't Land van Waes, en andere Dependentien van 't Lid van Gent, om in de Steden en Landen van Spangien, Holland, of elders in Vyands Land, ſonder Paſpoorten van den Koning, te gaen: Welcke Ordonnantie toont, gelijck geſeyt is, dat'er geen Acte van Juriſdictie en Souverainiteyt is geweeſt, die den Alder-Chriſtel: Koningh niet met effect heeft geëxerceert in al de Plaetſen, daer van gehandelt werdt.

Alle de Miniſters en Officiers van ſijn Cathol: Majeſteyt waren ſelfs ſodanigh geperſuadeert van de rechtvaerdige poſſeſſie, in de welke den Alder-Chriſtel: Koning was, dat Sr. de Blondel den 16 April een Mandement van 30750 Gl. op den Oudenburg van Gent ſond, en dewyl het niet en bleeck, door de Woorden van dit Mandement, onder wat titul ged. Sr. Blondel deſen Eyſch dede, ſo liet hem Monſr. Pellitier de explicatie daer van af-vragen; invoegen hy door ſijn Brief van den 10.

 Juny

delijck ten zijn geen Posten van sulcken natuur, die men presumeren kan dat de Plenipotentiarissen in 't 7. Articul hebben verstaen, als 't welck geen Landen, Castellanyen of Generaliteyten beraeckt, maer wel particuliere Plaetsen.

Men staet echter toe, dat'er geen apparentie is, dat men in een Tractaet, soo lang door Persoonen van de grootste kennis geconcerteert zijnde, een onnodig Articul soude geïnsereert hebben, en men pretendeert oock niet, dat sulckx soo is; in tegendeel is licht te oordelen door de termen, in de welcke het opgestelt is, hoedanig de intentie van de Plenipotentiarissen, die het geformeert hebben, is geweest.

Daer konden door de Wapenen van de een of de ander van de 2 Koningen, 't zy in Nederland, op de Frontieren van Spangien, in America of elders, zedert het Tractaet van de Treves van den 19. Augusti 1678. eenige Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten geoccupeert zijn geweest, daer de Plenipotentiarissen geen kennis af hadden, en die volgens de dispositie van dit Tractaet, geconfirmeert door 't 2. Articul van dat van Nimwegen, gerestitueert mosten zijn. Men kon selfs oock van wederzyden na de ondertekening van 't Tractaet tot aen de Ratificatie iets geoccupeert hebben; en 't is sonder twijffel door dit insicht, dat men 't 7. Articul van 't Tractaet van Nimwegen heeft geformeert; in der daet daer zijn diergelijcke, of die daer bykans mede over-een-komen, by-na in alle de Tractaten van Vrede; en de termen, in de welcke dit Articul is opgestelt, tonen genoegsaem, dat men sulcx niet als van onsekere Conquesten, waer van de Plenipotentiarissen geen kennis hadden, moet verstaen; het hout in, dat den Alder-Christel: Koning alle de Steden, Plaetsen, &c. die sijn Wapenen hebben of souden mogen hebben geoccupeert, tot aen den dag van de Publicatie van de Vrede, in wat Plaets van de Werelt zy mochten leggen, soude doen restituëren. Dese termen beteckenen de onsekerheyt van de natuur der Conquesten, van de tijd, op de welcke die geschiet mochten zijn, en van de Plaetsen, waer die gelegen waren.

Maer wat onsekerheyt dat'er oock in dese expressien is, soo is het seker, dat het van geen Conquesten, die in Nederlant gedaen zijn, kan verstaen werden, dewyl'er door den Koning voor of na het sluyten van de Treves geen Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten zijn geconquesteert, waer van de Plenipotentiarissen geen kennis hadden, en waer van geen expresse mentie in de Articulen van de Cessien en Restitutien van 't Tractaet van Nimwegen is gemaeckt.

En eyndelijck in dit Articul is geen mentie van 't platte Land gemaeckt, en in gevolge van dien konnen de geconteteerde Plaetsen niet genomen werden daer onder begrepen te zijn.

En indien den Alder-Christel: Koning sijn Troupen aldaer heeft doen logeren, zedert het sluyten van het Tractaet tot aen de Ratificatie, soo kan men niet sien, dat den Procureur van sijn Cathol: Majest: daer uyt kan trecken, dat sijn Alder-Christ: Majesteyt dese Plaetsen niet geconsidereert heeft, als moetende aen hem toebehoren, dewyl ter contrarie, volgens het 9. Articul van 't Tractaet van Treves, den 19. Augusti gesloten, en geconfirmeert door 't 2. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, de Troupen van yder Kroon op de Landen en Territorien, die zy doen in besit

De Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt gelooft, dat het onnut soude zijn, om op alle de inductien te antwoorden, die den Procureur van den Cathol: Koning pretendeert te trecken van de acceptatie, die door den Heer Hartog van Villa Hermosa gedaen is van de Conditien van de Vrede, geproponeert door den Alder-Christel: Koning, en van de Projecten van Tractaten, die reciproquelijck door de Plenipotentiarissen van de 2 Kroonen gedresseert zijn geweest. Men handelt niet meer, om conjecturen op de insichten en intentien, die Spangien in de loop van dese Negotiatie gehad mag hebben, te maken, en het raeckt den Alder-Christel: Koning niet, om in dese ondersoeckingen te treden, maer het staet aen sijn Cathol: Majest:, om na te sien, of sijn Ministers sijn intentien hebben gevolgt, en sig met dese Acte van acceptatie van den Heer Hartog van Villa Hermosa geconformeert, als welke, volgens de termen van den Procureur van den Koning van Spangien, haer als een basis en modelle most dienen; het is de plicht van de Plenipotentiarissen, om rekening aen den Koning haer Meester te geven van 't geene zy hebben gestelt of vergeten te stellen in haer Tractaet; maer de Commissarissen tot het Reglement van de Limiten en zijn niet gestelt, als om de swarigheden, die in de executie van 't Tractaet voorvallen, te reguleren, aen welckers termen zy gehouden zijn vast te blyven, en die te considereren als een Wet, die zy moeten volgen.

Daer en resteert geen andere uytvlucht aen den Procureur van sijn Cath: Majest: als om te seggen, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, genomen moeten werden begrepen te zijn in de generale en reciproque restitutie, volgens 't 7. Articul van 't Tractaet van Nimwegen; maer behalvens dat'er geen apparentie is, dat men, na met namen in 't 5. Articul de Landen van Waes en Overmase uytgedrukt te hebben, onder een generale en reciproque clausul soude verstaen hebben te begrijpen de Castellanye van Aelst, den Oudenburg van Gent, de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en alle andere Plaetsen, in de declaratie van den 4. Augusti begrepen, sonder vergelijcking veel importanter in haer omtreck en situatie zijnde als 't Land van Waes, soo kan men oock seggen, dat het 7. Articul in sulcke generale termen is opgestelt, dat, gelijck men gemeenlijck segt, men in 't te veel bewysen niets bewijst; dit Articul begrijpt niet, om dat het te veel begrijpt; want zijnde gestelt achter de Cessien, die door den Alder-Christel: Koning gedaen zijn, en gaende voor die, welcke de Koning van Spangien aen den Alder-Christel: Koning doet, soo soude het ten minsten van dese generale en mutuële restitutie moeten uytsonderen dat gene, 't welck yder van de twee Koningen, door de voorgaende en navolgende Articulen, cedeert.

Maer hoe breed dat men oock het 7. Articul nemen mag, onder wat naem kan men pretenderen, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, daer onder zijn begrepen? dit Articul spreeckt van de Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen en Posten; de Plaetsen, waer van gehandelt wert, zijn, om eygentlijck te spreken, geen Steden, alsoo zy alle open zijn; ten zijn geen Plaetsen noch Forten; ten zijn geen Kasteelen, hoewel'er in de omtreck van dit gantse platte Landt verscheyde zijn; en eyndelijck

voegt; ſoo dat men niet en kan twijffelen, of den Procureur van ſijn Alder-Chriſt: Majeſteyt heeft reden gehad, om die in ſijn Declaratie van den 4. Auguſti laetſt te begrijpen; en te meer, om dat ſijn ged. Majeſteyt noch andere Rechten op de Stad van Renaix kan hebben.

Den Procureur van ſijn Alder-Chriſt: Majeſteyt pretendeert niet te herroepen, 't gene hy door ſijn Declaratie van den 4. Auguſti, waer van den Procureur van ſijn Cathol: Majeſt: voordeel pretendeert te trecken, voor den dag heeft gebracht; maer gelijck hy deſe toeſtemming niet gedaen heeft als onder de Conditien, die deſe Acte mede-brengen, ſoo kan den Procureur van ſijn Cathol: Majeſt: die niet verdeelen, om een gedeelte daer van aen te nemen, en het andere te verwerpen.

De maniere, op de welcke de Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt de Propoſitie van't Equivalent, in de Declaratie van den Procureur van ſijn Alder-Chriſt: Majeſt: van den 4. Auguſti laetſt begrepen, handelt, verbint hem, om aen hem te verklaren, dat hy niet en pretendeert in queſtie te leggen, of, in executie van 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, 't welk mede brengt, *dat men verwiſſelinge van de Plaetſen, die de Commercie van de Plaetſen van een ſelve Heerſchappye beletten, ſal doen*, de Landen, waer van gehandelt wert, uytgewiſſelt moeten werden of niet, alſo ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt te vreden is, die te beſitten ſoo als zy zijn, ſonder het Equivalent te pretenderen, en dit expedient niet heeft laten proponeren, als om ſijn goede intentien tot de conſervatie van de Vrede, tot de maintenue van de Barriere, en tot bevordering van de Commercie en Communicatie van de Plaetſen onder de Heerſchappye van Spangien, te betuygen; maer dewyl den Procureur van den Cathol: Koning poogt af te ſlaen, om deſe Propoſitie te accepteren, als prejudiciabel aen den Koning ſijn Meeſter, ſoo ſoude ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt Recht hebben, om de aenbieding, die hy in de Declaratie van den 4. Auguſti laetſt gedaen heeft, abſolut te herroepen, en in den Eyſch van de Plaetſen, die hem toebehoren, te perſiſteren; evenwel verklaert den Procureur van den Alder-Chriſt: Koning in de Naem van ſijn Majeſteyt, dat hy noch wel 6 Weecken tijdt aen de Heeren Commiſſariſſen van Spangien wil geven, gedurende dewelke hy de Propoſitien, die hem van een redelijck en hem welgelegen Equivalent, in 't gene dat den Koningh van Spangien noch in Nederland reſteert, of op de Frontieren van Navarre of in Catalonien, gedaen ſullen werden, ſal horen, maer dat, indien de Spaenſſe Commiſſariſſen geen voordeel van deſe aenbieding in die tijd doen, ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt het Equivalent niet meer ſal accepteren, maer ſig houden aen den Eyſch van de Plaetſen, die hem toebehoren, en die in de Declaratie van den 4. Auguſti laetſt zijn gementioneert.

Evenwel gelijck de intentie van den Alder-Chriſtel: Koning gedurig is, om de Barriere, die hy ter begeerte van de gene, die in de conſervatie van de Spaenſſe Nederlanden deel nemen, wel heeft willen accorderen, te conſerveren, ſoo verklaert den Procureur des Konings, uyt de Naem van ſijn Majeſteyt, dat, ingeval den Koning van Spangien hem liever de beſitting van de geconteſteerde Landen en Plaetſen wil laten, als hem het Equivalent geven, hy ſig wel wil engageren, om

besit hadden, moesten blyven, sonder malkanders Territorien te fouragеren; also kan men seggen, dat het Logement van de Troupen van den Alder-Christel: Koning, in de gecontesteerde Landen, een Acte van besit en eygendom is.

Den Alder-Christel: Koning heeft noyt gelooft, dat men tegens hem voordeel behoorde te trecken over de moderatie, die hem bewogen heeft, om sijn Troupen uyt een Land te trecken, 't welck hy soo wettiglijck besat, en 't welck hy met recht had konnen blyven possederen. Sijn Alder-Christ: Majest: heeft sodanig maer gehandelt in 't vertrouwen, dat de Gedeputeerde Commissarisen tot het Reglement van de Limiten, ingevolge van 't 15. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, immediatelijck na de Ratificatie souden vergaderen; dat zy alle de differenten, die in de executie van dit Tractaet souden konnen ontstaen, souden reguleren, en dat hy also vredigljck de gecontesteerde Plaetsen, met toestemminge van de Spaensse Commissarissen selfs, weynig Maenden, na dat hy sijn Troupen daer uyt getrocken had, soude besitten.

En in der daet wie soude alle de incidenten, die wegens Spangien in de Preliminarien van dese Commissie zijn geformeert, en die daer van de voortgang soo lang hebben belet, gelijck oock de vrucht, die men daer van verwachte, opgehouden, konnen hebben voorsien.

Men heeft in dese Antwoort nu ten vollen gesegt, onder wat titul den Alder-Christel: Koning de Plaetsen, waer van gehandelt werd, heeft beseten: Het is seker, dat den Koning van Spangien die niet kan pretenderen, uyt kracht van 't Tractaet van Nimwegen, als onder den titul van Dependentien van Gent; dus bewesen hebbende de independentie van alle dese Plaetsen door onwederleggelijcke tituls, soo gelooft men met fondament het recht van sijn Alder-Christel: Majesteyt getoont, en absolut de pretentie van sijn Cathol: Majest: vernietigt te hebben.

Den Alder-Christel: Koning pretendeert den titul van sijn possessie, sodanig als die in sijn antwoorden is getoont, niet te veranderen; het soude echter tegens de regulen en maximen van 't Recht niet aengegaen wesen, om nieuwe middelen op tituls, die men onlangs heeft bekomen, te gebruycken.

Flobecq en Lessines zijn Landen van Vlaenderen, in de welke sijn Alder-Christ: Majesteyt sijn Troupen, gelijck in alle de andere Plaetsen, waer van gehandelt wert, heeft uytgebreyt. En waerlijck het is notoir, dat het Land van Flobecq en Lessines, nevens desselfs Dependentien, een gedeelte van 't geassigneerde Quartier van 't Koningl: Regiment Ruyters van Piedmont was, tot des selfs subsistentie; dus heeft den Procureur van den Alder-Christel: Koning reden gehad, om dese Plaetsen in sijn Declaratie van den 4. Augusti laetst te begrypen.

Den Alder-Christel: Koning heeft Rudershove en Renaix, gelijck alle de andere Plaetsen van 't platte Lant, waer van gehandelt wert, geoccupeert. Sijn Majesteyt heeft daer alle de Rechten van Jurisdictie en Souverainiteyt geëxerceert; hy heeft daer de Aydes en lopende Middelen, gelijck over-al, doen lichten; en dese twee Plaetsen zijn in alle de Staten van de Imposten en Repartitien, die door Monsr. Pelletier gedaen zijn, begrepen, waer van men hier oock de Extracten by

tentien te delibereren: de Politijcken meenden/ dat zy de Stadt Luxemburg daer voor wel gehad souden willen hebben/ en dat zy die ten dien eynde soo geblocqueert hielden/ maer de Spaensse waren niet gesint/ om die/ of oock iets anders/ voor dese pretentien/ die zy ongefondeert hielden/ te geven/ te meer/ om dat'er expresse ordres uyt Spangien gekomen waren/ om niet een voet Land meer aen Vranckrijck te cederen/ soo dat veele vreesden/ dat de Franssen na die tijdt weder in de Spaensse Landen souden komen vallen/ en waerlijck de apparentien daer toe scheenen seer groot/ alsoo gem. Franssen in 't laetst van October na de kant van Vlaenderen verscheyde Troupen by-een brachten/ en de roep over-al ging/ dat zy in Vlaenderen souden trecken/ en daer blyven leggen/ tot dat zy satisfactie op haer pretentien hadden: De Spaensse waren hier voor mede beducht/ invoegen den Prins van Parma de meeste Ruyterye en eenig Voet-volck uyt Gelderlandt en Brabant na de kant van Brussel dede komen/ met intentie/ om zigh daer tegens te opposeren; selfs was al ordre gestelt/ om/ indien de Franssen iets ondernamen/ de Sluysen by Brugge en Oostende/ en tusschen Mechelen en Brussel/ door te steecken/ en 't Land onder Water te doen lopen; maer daer is niet van gevolgt/ dewijl de Fransse in 't begin van November weder na haer Guarnisoenen trocken/ en de Spaensse alsoo occasie gaven/ om van gelijcken te doen; sommige wilden/ dat sulckx op instantie van den Koningh van Engelandt geschiede/ en andere weder om andere oorsaecken/ doch men heeft daer van geen recht bescheyt gehad: En daer op gaven de Spaensse op de laetste Antwoort van de Fransse tot Kortrijck weder het volgende over/ om haer saeck met redenen te bewijsen:

Redenen, door de welcke den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt de Antwoort van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh wederlegt.

DEn Procureur van sijn Cathol: Majesteyt de replijcque van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh gesien hebbende, op 't subject van 't gepretendeert Equivalent voor de Plaetsen, uytgedruckt in sijn Declaratie van den 4. Augusti laetst, segt, dat hy accepteert, dat den Procureur van den Alder-Christ: Koning bekent in het 6. Articul, dat de Plaetsen in questie open en sonder defentie zijn, en dat den Alder-Christel: Koning die door een simpele invasie, gewelt of campement van sijn Troupen niet heeft konnen krijgen, maer dat, om een diergelijcke verkrijging te hebben, het volgens de meeste Autheurs van noden is, een gedurige en vaste possessie: *Agri firma possessio.*

Men kan niet twijffelen of den Procureur van den Alder-Christel: Koning, die sig op dese Autheurs beroept, heeft wel gesien, wat zy onder de naem van een *vaste possessie* verstaen, en dat haer gevoelen mede brengt, dat open Plaetsen niet genomen moeten werden verovert te zijn, wanneer men sig door kracht van Wapenen daer heeft geposteert; want hoewel het waer is, dat men ondertusschen daer van

geen Stadt, Post of Kasteel in 't gantsche Land, gementioneert in de Declaratie van den 4. Augusti laetst, te fortificeren, en dat hy sig sal vergenoegen die te besitten in de staet, als zy zijn, en in de eygen omtreck als den Koning van Spangien die tegenwoordig possedeert.

Maer gelijck als het niet recht soude wesen, dat door het doen van den Koning van Spangien, en door de verwylingen, die sijn Ministers zedert de Ratificatie van het Vredens-Tractaet, tot Nimwegen gesloten, hebben gebruykt, den Alder-Christel: Koning van 't besit van soo veel Landen, soo considerabel door haer omtreck, en door de Rechten, die daer tot profijt van den Souverain ontfangen werden, wiert gepriveert, soo besluyt den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt, dat het aen de Heeren Commissarissen gelieft, in het uytspreecken van den Eysch in questie, aen den Koning sijn Meester de schadeloos-houding van soo een lange non-possessie te willen toe-wysen, soo voor het gepasseerde, als tot de tijd, dat hy in possessie van 't Land, waer van gehandelt werd, word gestelt, of een redelijck en wel-gelegen Equivalent daer voor krijgt, indien het in de tijd van 6 Weken, volgens dese Declaratie, werd aengeboden.

Overgegeven den 22 September 1681.

Terwijl dese Geschriften soo tegens malkander tot Kortrijck gewisselt wierden / hielden de Fransen de Stadt Luxemburg als geblocqueert / soo dat daer binnen alles gebreck wiert. De Spaenssen hadden wel gaerne een Convoy daer in willen brengen / maer alsoo de Wegen door de Fransen beset waren / dorfden of wilden zy sulckx niet ondernemen / om aen gem. Fransen geen reden van offensie te geven; vermits'er evenwel Geldt binnen die Plaets vereyscht wiert / om het Guarnisoen te betalen / sont den Heer Prince van Parma 150000 Guldens met 25 Dragonders / die 't Gelt achter op haer Paerden hadden / derwaerts / en quamen de selve noch geluckig binnen gem. Stadt: Den Prins van Chimay / die Gouverneur van Luxemburg was / onderwijl bevonden hebbende / dat'er niet veel Vouragie voor de Ruyterye was / en dat hy'er oock geen konde bekomen / also de Fransen aen de Landt-Luyden verboden hadden / daer iets in te brengen / liet gem. Ruyterye / als de Regimenten van Holsteyn / Chauviré en de Torcy / benevens de vrye Compagnie van Metternich / uyt de Stadt na Brabant vertrecken / om daer van ontlast te wesen. Ondertusschen quamen de Fransen hoe langer hoe dichter aen gem. Stadt / en maeckten zigh in die Provintie / gelijck oock in die van Namen / Meester van verscheyde Dorpen / die zy onder haer Jurisdictie oordeelden; de Spaensse betoonden zig hier over wel onvernoegt / en vielen by de Fransse klachtig / maer konden niet uytwercken / soo dat zy het mosten laten blyven / gelijck het was.

Terwijl genaeckte de tijt vast / dat de 6 Weecken expireerden / die de Franssen aen de Spaenssen gegeven hadden / om over het Equivalent voor haer Preten-

fteau, alwaer haer Machten niet alleen die van den Alder-Christel: Koning hebben gebalanceert, maer oock het voordeel op deselve gehad, niet suffisant zijn geweest, om de possessie aen sijn Cathol: Majesteyt te conserveren, en dat de Stad Gent met het Guarnisoen daer in genoeg geweest is, om het aen den Alder-Christel: Koning te attribuëren, oock niet tegenstaende dat sijn Wapenen daer niet geweest zijn, en dat het veel lichter is, om de possessie te behouden als die te verkrijgen.

De gerechtigheyt van een Conqueste, die niet gedaen is, kan niet op die van de Wapenen gefondeert werden, en also soude den Procureur van den Alder-Christ: Koning sig wel hebben konnen ontslaen, om Articul 4. van sijn Antwoort te seggen, dat Vranckrijck een offensive Oorlog tegens Spangien soude hebben uytgestaen, als de welcke hem hadde geprovoqueert, en met voorbedachten raed aengetast, sonder eenige van die Formaliteyten geobserveert te hebben, welcke een offensiven Oorlog rechtvaerdig konnen maecken, als hebbende die niet gedeclareert, en door Acten van Hostiliteyt begonnen.

Want indien het na het Tractaet van Vrede toegelaten was, om in dese materie te treden, soo soude men daer op konnen antwoorden, dat in tegendeel den Oorlogh door Vranckrijck was begonnen; dat de selve door kracht in de Landen van sijn Cathol: Majesteyt was gekomen, om sig daer van tegens de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, sijn Geconfedereerden, te bedienen, en dat de Troupen van den Alder-Christel: Koning daer in soo veel vyandschap hebben bedreven, dat men eyndelijck genootsaeckt is geweest gewelt met gewelt tegen te staen, niet in 't verkondigen van den Oorlog, maer in 't verklaren, dat'er Oorlog tusschen de twee Kroonen was.

Maer 't is geen tijd meer, om in dese ondersoecking te komen, na dat men door 't Tractaet van Vrede is geaccordeert, dat alle oorsaken van vyandschap en misverstant voor altoos uytgedooft en vernietigt souden zijn, en dat al 't gene, dat ter oorsake van ged. Oorlogh was gedaen, in een eeuwig vergeten gestelt soude werden, sonder van de eene of de andere kant directelijck of indirectelijck eenig ondersoek door Justitie of andersints, onder wat pretext dat het oock soude mogen wesen, daer van te mogen doen.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh soude oock in sijn 20. en 21. Articul de Placcaten van sijn Cathol: Majesteyt, om sig de Souverainiteyt en possessie der geseyde Plaetsen te conserveren, wel beter als een ydele en chimerique verbeelding, van 't geen reëlijck door Vranckrijk geëxecuteert soude zijn geweest, hebben mogen handelen, doch den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt en wil dit exempel niet volgen in 't regard van de Placcaten van den Alder-Christel: Koning, noch selfs dese woorden herhalen tegens de Ordonnantien en Mandementen van des selfs Ministers.

't Is seker, dat, waer de Wapenen van de twee Partyen, gedurende den Oorlogh, konnen komen, men van wederzyden soodanige Mandementen en Ordres kan maken, als men oordeelt te behoren, en haer sodanigen naem geven, als men wil, sonder dat men daer om de natuur van de Plaetsen of de Realiteyt van de saken

in

van in possessie is, soo is het niet genoeg tot dat effect, waer van gehandelt werdt, maer daer moet een vaste possessie zijn, dewelcke niet verkregen word, als na dat men die heeft besloten, in staet van defentie gestelt, en met nodige Ammunitie voorsien, op dat een andere Heerschappye geen macht heeft, om daer opentlijck in te komen, ten zy dat hy die forceert.

Men kan dan niet seggen, dat ged. Plaetsen door den Alder-Christel: Koningh zijn geconquesteert, vermits zy niet besloten, noch in staet van defentie gebracht zijn geweest; en dat selfs de Troupen van ged. Koning, gedurende den gantschen Oorlog, daer niet gepostecrt noch gelogeert zijn geweest, soo dat niets aen Spangien en desselfs Troupen belet heeft, om daer alle acces, die het begeerde, te nemen.

En dat, indien de Wapenen van den Alder-Christel: Koning, onder 't faveur van de Stad Gent, daer in hebben konnen komen, soo hebben 't die van sijn Cathol: Majest: konnen doen, en gedaen met meerder gemack, door middel van de Steden Brussel, Antwerpen, Dendermonde en andere Plaetsen en Steden, die hem in 't Gebuurschap en omtreck van ged. Plaetsen toebehoren.

De Steden van Aelst, Grandmont en Ninove zijn respectivelijck nader aen de Stad Brussel, of ten minsten in een egale distantie met de Stad Gent.

De Stadt Aelst is in 't Gebuurschap van Dendermonde, en niet meer als twee kleyne Mijlen van daer, daer deselve wel 5 groote Mijlen van de Stad Gent leyt.

Moorsele legt niet alleen in 't Land van Dendermonde, maer dependeert oock van die Stad, in 't stuck van Jurisdictie en anders, en desselfs Inwoonders zijn oock verbonden, om sig daer met haer Wapenen te begeven, en tot desselfs defensie te komen, als zy ontboden werden, gelijck oock die van St. Amand.

't Landt van Beveren streckt sigh uyt tot aen de Poorten van Antwerpen en de Fortresse Liefkens-hoeck, behorende aen haer Hoog Mog: de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en is voorsien met de Forten St. Maria en de Parel, waer van niet een door de Franse Wapenen gewonnen is.

Men heeft altijt acces gehad en konnen hebben van de Plaetsen van sijn Cathol: Majesteyt tot de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en zy leggen aen 't Sas van Gent en de Philippines, zijnde twee considerable Fortressen, behorende aen hooggem. Heeren Staten Generael.

't Land van Bornhem, onder 't welck oock het Gehucht Opdorp begrepen is, is door de Predecesseurs van sijn Cathol: Majest:, gesamentlijck met de Stad Mechelen en die van Grandmont, gekocht, om 't samen als een inseparabel Leen van 't Graefschap Vlaenderen gehouden te werden; het leyt tusschen ged. Stad Mechelen, Dendermonde, Antwerpen en Brussel: En sijn Cathol: Majesteyt heeft daer oock twee Fortressen, als 't Kasteel van den Heer en de Marguerite, waer in gedurig Spaens Guarnisoen is geweest.

En sal men dan seggen, dat alle dese Steden en Fortressen, selfs de gene, die in 't Territorium, waer van gehandelt wert, leggen, met de Troupen van sijn Cath: Maj: en sijn Geconfedereerden, die in 't Spaens Nederlandt zijn geweest tot na de Stilstant van Wapenen, gearresteert, ingevolge van de Velt-slag van St. Denijs en Ca-

Stilstant van Wapenen geschiet, van die tijdt, dat dese Ordonnantie is gedepecheert, te willen verstaen.

Zy kan het gemack,om ged. Middelen te krijgen,niet tot doelwit gehad hebben, dewyl die niet ten dien eynde tendeerde, maer wel om de Gemeentens tot een gepretendeerde Schatting te nootsaken, vermits men niet had ontfangen, en men niet meer konde ontfangen, en sulckx door dwangh van Wapenen en Militaire Executie.

De apparentien van de Vrede en de aenstaende restitutie van Gent souden het herstellen van ged. Middelen niet swaer hebben konnen maken, indien Vranckrijck geloooft had, dat de bovengem. Plaetsen aen hem door de Vrede mosten blyven, niet tegenstaende de restitutie van Gent, vermits in tegendeel sulckx het lichter gemaeckt soude hebben, en dus heeft dese swarigheyt niet konnen voortkomen, als om dat Vranckrijck wel wist, dat zy aen sijn Cathol: Majesteyt môsten behooren.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning bekent, en het blijckt door de Ordonnantien, gepubliceert van wegen sijn Cathol: Majesteyt, dat hy de gedachte Middelen heeft laten verpachten, maer hy segt, dat hy niet en gelooft, dat het provenu van dese Pachten de Koffers van sijn ged. Cathol. Majesteyt veel heeft vermeerdert, 't welck te uytsporiger is, om dat het daer niet aen en leyt, om te weten, wie het meest of minst ontfangen heeft, maer wie het met rechtvaerdiger titul heeft gedaen.

Men kan niet ontkennen, dat sijn Cathol: Majesteyt niet in staet geweest is, om sig van de ged. Plaetsen te doen betalen, 't geen hy haer opgeleyt had, dewyl sijn Souverainiteyt daer is erkent geweest, en dat hy boven dien daer oock een gedurige intrede soo door sijn Officiers als Wapenen heeft gehad.

Daer zijn oock verscheyde van dese Plaetsen, als Lessines en Flobecq, daer sijn Cathol: Majesteyt alleen de Aydes en lopende Middelen heeft ontfangen, sonder dat Vranckrijck heeft begeert of gepretendeert eenige saeck wegens dit stuck.

Men wil wel geloven, dat, sprekende in 't generael, Vranckrijck sijn Koffers, door de Imposten en Exactien, die over-al gedaen zijn, beter heeft gevult, en dat Spangien moderater heeft gehandelt, ten regarde van de Plaetsen, die door de selve Imposten en Exactien onderdruckt waren; maer het onderscheyt van dit beleyt kan doen distinguëren, wie van de twee Machten als een ware Souverain heeft geageert, en de Inwoonders van ged. Plaetsen, als sijn Onderdanen, geconsidereert.

Men kan deselve saeck van de Confiscatien, waer van Vranckrijck sig heeft willen bedienen, seggen, dewyl die oock door de Placcaten van sijn Cathol: Majesteyt zijn weder-sproocken, met verbod, om daer aen te defereren, en dat in tegendeel sijn ged. Majesteyt daer de Goederen,behorende aen de Fransse Ondernanen,heeft geconfisqueert.

Dat'er onder die Plaetsen zijn, gelijck als Flobecq en Lessines, waer de Mandementen van Vranckrijck tot ged. Confiscatien niet zijn gesonden geweest, en

waer

in sig selfs verandert, en dat also al 't gene door Spangien gedaen is, reële Acten zijn, om sijn possessie en Souverainiteyt te continuëren, daer al het gene, dat Vranckrijck ter contrarie heeft gedaen, niet als in Acten van Hostiliteyt bestaet, die gedurende den Oorlog gedaen, doch onder een andere naem vermomt zijn.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning beweert eerst, dat ged. Koning den Eed van getrouwigheydt van den Adel, Gemeentens en generalijck van alle d'Inwoonders van de Landen, waer van gehandelt werdt, soude ontfangen hebben, maer hy brengt'er geen bewys van.

In tegendeel is het waer, dat de Hoofden, Magistraten en Collegien, representerende de Gemeentens van de geseyde Plaetsen, stantvastelijck geweygert hebben ged. Eed te doen, niet tegenstaende de dreygementen van de Fransse Ministers, en dat zy in de verbintenis van die, welke zy aen sijn Cathol: Majest: hadden gedaen, gebleven zijn, gelijck door de hier bygevoegde stucken bewesen wert.

Hy pretendeert, dat den Alder-Christel: Koning aldaer de Aydes, Imposten en Leen-Rechten, onder den Titul van Souverain soude hebben gelicht, maer wat profijt kan hy daer van trecken, daer hy moet toestaen, dat desen Titul door sijn Cathol: Majesteyt en door de Ordonnantien en Placcaten, van sijnen 't wegen gepubliceert, altijd tegen-gesproken is?

Dat andersints, de Contributien volgens de opbrenging van de Aydes gereguleert zijnde, dese Namen licht onder een gemengt hebben konnen werden, en dat men niettemin sig van wegen sijn Cathol. Majest. daer tegens heeft geopposeert, invoegen dat die geene, aen wien Vranckrijck de lopende Middelen en andere Rechten van Vlaenderen hadde verpacht, door 't uyt-lopen van de Spaensse Partyen, en 't weg-nemen van de Comptoiren, ten dien eynde opgerecht, belet zijn geweest, die t'ontfangen, soo datse daer van niet voldaen hebben konnen werden, als door middel van de Schattingen op de Gemeentens, en bedreyging van Militaire Executié, in cas van in gebreke te blyven, gelijk het blijckt door de Mandementen en Ordonnantien, die den Procureur van den Cathol: Koning met sijn verantwoordingen, en de geene, die hy noch by dit Geschrift voegt, heeft geëxhibeert.

Dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning dan niet meer en segt, gelijck hy Articul 26. doet, dat de geseyde Ordonnantien, en namelijck die van den 27. Augusti 1678. niet gedient hebben, als om het herstellen van ged. Middelen te faciliteren, als welcke de apparentie van de Vrede en de restitutie van de Stadt Gent seer swaer mosten maken, en dat de Spaensse Partyen de Landen, door Vranckrijck geoccupeert, niet geïnfesteert souden hebben, gelijck oock niet konnen doen ten tijde van de ged. Ordonnantie, ten regarde dat de Treves eenige dagen te voren was gearresteert.

Want het is een gebreck van redenering te willen onder-stellen, dat de Landen, waer van gehandelt werdt, door Vranckrijck zijn geoccupeert, sulcx is in questie, en werdt genoemt *petitio principii*.

Het is noch een andere, het geene van de voorleden tijdt is gesegt, en voor de

Stil-

en daer aen is soo veel minder reden om te twijffelen, om dat genoemde Magistraten en Gemeentens in den Eed van getrouwigheydt, die sy aen Spangien gedaen hadden, zijn gebleven; dat ged. Magistraten door sijn Cathol: Majest: zijn gecontinueert, en dat, alwaer eenige verandering is geweest, als tot Grandmont en Ninove, sulcks wegens sijn ged. Cathol: Majest: door den Prince van Vaudemont is gedaen.

Dat de Jurisdictie en Souverainiteyt van sijn ged: Majest: over al erkent is geweest, gelijck oock sijn privé Raden, sijn Grooten Raedt van Mechelen en die van Vlaenderen tot Brugge; dat men een geheele deferentie voor haer Ordres heeft gehadt; dat men de Mandamenten, die haer immediatelijck, of door de wegh van ged. Raedt van Brugge gesonden zijn, heeft gepubliceert; en dat de Inwoonders van ged. Plaetsen daer in materie van Appel, gelijck oock in ged. Grooten Raed, hebben gepleyt.

En hoewel de Raedts-Heeren, die te Gent gebleven zijn, eenige Processen van de geene, welcke voor de verovering van ged. Stadt onder haer handen waren, mogen behouden en geoordeelt, en oock circulaire Brieven aen de Regeerders gesonden hebben, om haer bekent te maken, dat sy onder haer District mosten blijven, soo heeft men aen gem. Brieven niet gedefereert, en hebben de Inwoonders van de ges. Plaetsen haer toevlucht in de gelegentheden van de opperste Jurisdictie, in materie van Appel en andersints, aen gem. Grooten Raed en aen die van Brugge genomen; en oock veele onder haer, die voor de Raedts-Heeren, welcke tot Gent bleven, geroepen waren, hebben sich liever 't Recht willen laten ontseggen, dan een andere Souverainiteyt als die van sijn Cathol: Majesteyt te erkennen, of aen sijne ordres niet te defereren, als door de welcke het haer verboden was, om voor de ged. Raeds-Heeren van Gent te pleyten, gelijck het blijckt door de stucken, die den Procureur van sijn Cathol: Majest: hier by voegt.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh maeckt een groote gront op de Brief, die den Intendant Blondel den 10 Juny 1678 aen Mr. Pelletier heeft geschreven, door de welcke hy geseyt soude hebben, dat hy de Imposten, die hy op den Oudenburg van Gent geleyt had, voor een Contributie nam, en dat de intentie van sijn Cathol: Majesteyt was, dat die van sijn Raed tot Brugge geen Jurisdictie op den ged. Oudenburg meer souden exerceren, en hy pretendeert, dat'er niets is, dat de gerechtigheyt van sijn pretentien op de gecontesteerde Plaetsen beter kan bewysen, daer in tegendeel, wanneer men hem geen Brieven van particuliere, maer formele Mandementen en Ordonnantien van gequalificeerde Fransse Ministers, gemaeckt en gepubliceert door ordre van den Alder-Christel: Koning, voor den dagh brengt, hy gelooft sig daer van te konnen ontslaen, met te seggen, dat zy de waerheyt en realiteyt van de daet niet hebben konnen benadeelen, welke de gene, die deselve afgesonden hebben, licht niet geweten konden hebben.

Niet-tegenstaende oock, dat de ged. Mandementen met rijpe deliberatie en uyt eygen mouvement zijn gemaeckt, en dat de ged. Brief door dreygingen van harde represalien op 't Vrye van Brugge is geëxtorqueert, onder pretext, dat de Souverainiraini-

waer de selve Confiscatien privatelijck wegens sijn gedachte Cathol: Majesteyt zijn gedaen.

Daer zijn'er oock andere, als Grandmont en Ninove, daer dese Mandementen zijn gesupprimeert; mede zijn'er, waer van geen vervolg is geschiet, als na de Publicatie van de Vrede, en in de tijd van de Evacuatie van dese Plaetsen, tot last van de Generaliteyt, gelijck tot Bornhem is gedaen.

Daer werden'er oock gevonden, waer de Magistraten en Collegien de Declaratien, die door de ged. Mandementen voorgeschreven waren, niet hebben willen senden, gelijck tot Aelst is geschiet, en in 't generael hebben zy geen effect gehad als door gewelt en dreygementen, tegens het welck men sig echter soo sterck van wegens sijn Cathol: Majesteyt heeft geopposeert, dat de Commis, onder wiens bestiering der Goederen men die wegens den Alder-Christel: Koning heeft willen confisqueren, belet geworden is, die te genieten, door 't effect, dat aen de contrarie Placcaten van sijn Cathol: Majest: gegeven is, door 't weg-nemen en vervoeren van de Vruchten en den Oogst, 't welck door d'Eygenaers en Pachthouders van de Heerschappye van Spangien is geschiet, sonder de Pachten en Inkomen betaelt te hebben, ongeacht de oppositien en diligentien van ged. Commis, invoegen dat op sijn klachten Monsr. Pelletier, Commissaris van den Alder-Christel: Koning in dese Conferentie, door sijn Mandement van den 27 Juny 1678. aen de Regeerders geordonneert heeft, om sig tegens dit weg-nemen te opposeren, of ten zy dat de ged. Eygenaers en Pachthouders bewesen, dat zy ged. Inkomen hadden betaelt, op peene van daer over in haer eygen en privé naem responsabel te zijn.

En dewyl dese bedreyging niet genoeg is geweest, om die te doen executeren, soo heeft Sr. Breant, Gesubdelegueerde van den Heer Intendant voorn. in 't district van Gent en des selfs Dependentien, het Mandement van de Maent October 1678, 't welk den Procureur van sijn Cathol: Majest: by sijn verweeringen heeft gevoegt, uytgegeven, door 't welcke aen de Gemeentens van ged. Plaetsen geordonneert werd, om voor de ged. Eygenaers of Pachthouders te betalen, op peene van Militaire Executie.

De Procureur van den Alder-Christ: Koning segt noch, dat alle de Ordonnantien, rakende de generale Policye van de Finantien en 't Gouvernement, onder de Authoriteyt van ged. Koningh zijn uytgegeven, daer ter contrarie de Placcaten en Mandementen van sijn Cathol: Majesteyt daer gepubliceert en ontfangen zijn, soo wel als het verbod, om aen de Fransse Edicten, door dewelcke zy pretendeerden de Rechten van Souverainiteyt sig aen te matigen, te defereren, en dat dese Edicten, ten minsten de meeste part, door de Regeerders, aen wien zy gesonden waren, zijn gesupprimeert.

Daer-en-boven allegueert hy noch, dat de Justitie der geseyde Plaetsen in de Naem van den Alder-Christel: Koning geadministreert is geworden, alschoon hy daer van het minste bewys niet heeft konnen geven, en dat het notoir en publijck is, dat'er geen vernieuwinge in dit regard is geschiet, invoegen de administratie van de selve Justitie onder d'Authoriteyt van sijn Cathol: Majest: is gecontinueert;

houden, gelijck men tot dien tijd had gedaen, als'er noch geen dependentie of bant van de geconquesteerde Steden was, hoedanig die oock mocht wesen, die sig sterck genoeg bevont, om de Souverainiteyt op 't platte Land uyt te strecken, alwaer de oude en natuurlijcke Heerschappye acces kon hebben, om de ged. Souverainiteyt voor sig te behouden, en dat het ged. Land geconsidereert most werden, als een afgesondert en separaet Corps, door de reductie van de ged. Steden onder een andere macht, verwachtende den uytgang des Oorlogs, gedurende de welcke de effecten van dese dependentie mosten ophouden.

Want, gelijck door de ged. Propositien en acceptatie Gent en sijne Dependentien aen sijn Cathol: Majesteyt weder-gegeven mosten werden, soo was'er geen different in de Realiteyt, 't zy dat men aen de ged. Imposten de naem van Aydes of Contributie gaf; en dat men 't platte Land van ged. Oudenburgh considereerde als subject aen sijn Cathol: Majesteyt, of geconquesteert door Vranckrijck, onder den Titul van de Dependentien van Gent, dewyl het aen sijn Cathol: Majest: op de een of de andere wyse most toebehoren.

Hier tegens kan niet doen, dat Keyser Karel de V., na de reductie van Gent, verklaert soude hebben, door sijn fameuse constitutie, genaemt de Caroline, dat die van de ged. Stadt geen meer Jurisdictie, Authoriteyt, Preëminentie of Superioriteyt op den ged. Oudenburg souden hebben.

Want om niet te seggen, dat wanneer die van Aelst deselve Caroline voort-gebracht hebben, zijnde immediatelijck na de veroveringh van Gent, om aen de Fransse Ministers te kennen te geven, dat zy niet genomen konden werden geconquesteert te zijn onder den Titul van Dependentie, soo hebben ged. Ministers echter 't contrarie gesustineert, en de ged. constitutie gerejecteert als een oude Ordonnantie, daer men sig niet meer van most dienen.

Men kan oock van dese Caroline geen andere saeck trecken als de separatie van ged. Oudenburg van de Jurisdictie en Authoriteyt van de Magistraet der selver Stad, die daer over wilde prevaleren, selfs tegens sijn Souverain.

Daer zijn weynig of geen Castellanyen, die haer Collegien en Authoriteyten niet gesepareert van die van de Steden hebben, onder welcke zy voor dependentien genomen werden; en daer zijn weynig Steden, waer geen onderscheydene Jurisdictien gevonden werden, die onder d'een of d'ander niet en staen.

En sal men seggen, om daer van considerabelder leden te maken, en dat zy daer soo wel haer Jurisdictien en Administratie exerceren, als die van de Magistraet, dat zy geen dependentien van deselve Stadt zijn, of dat de gene, die daer Souverain van is, die onder sijn macht niet en heeft?

Of hoe kan men het seggen ten regarde van de ged. Castellanye van den Oudenburg, vermits ged. Oudenburg in 't midden van Gent is gelegen; dat veel van des selfs Straten daer uyt bestaen, gelijck oock de Citadelle en het roode Fort, en dat die daer heeft en van outs heeft gehad de sitting en exercitie van sijn Jurisdictie, invoegen dat die daer aen soo naeu is verbonden, dat die daer van niet gesepareert kan werden, ten zy men het lichaem bederft, en een nieu van eenige stucken van 't platte Lant, die van 't Hooft affsnydende, formeert.

En

rainiteyt van den ged. Oudenburg door den Alder-Christ: Koning door het Conquest van de Stad Gent bekomen soude zijn,gelijck als het in expresse termen door de Brieven van Monsr. Pelletier is gesegt, dewelcke dan oock oorsaeck aen die van den ged. Intendant Blondel hebben gegeven.

En indien men al soude mogen onderstellen, dat dese Brieven de macht souden hebben, die den Procureur van den Alder-Christel: Koningh soude mogen wenschen, soo is het blijckelijck, dat men geen goede inductie kan maken van een bysondere saeck met een algemeene, of die sich verder als dat uytstreckt, 't welck in 't gene, dat men gebruyckt, om deselve inductie te maken, begrepen is; en derhalven de onderscheydene conduite, ten regarde van een particuliere Plaets, moet eer tot een bewijs van de distinctie, die men daer van met al de andere maeckt, waer niet diergelijcx gesegt is, en waer t'eenemael het tegendeel is gedaen, dienen.

't Is niet swaer, om reden van dit onderscheyt te geven, indien men reflectie maeckt op 't gene, dat den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt noch door sijn beweeringen heeft gesegt, dat in de voorgaende Oorlogen, en met namen voor de Tractaten van de Pyrineen, men niet verstaen heeft, dat men door de verovering van een Stadt sig eygenaer van het platte Land, alschoon het waerlijck van de selve Stadt dependeerde, heeft gemaeckt.

Dat Vranckrijck echter in de laetsten Oorlogh een contrarie maxime heeft gepretendeert te introduceren, en selfs alle de Plaetsen, die in de Aydes en Subsidien met de geconquesteerde Plaetsen contribueerden, voor Dependentien te doen passeren.

Dese maxime is door Spangien tegengesproken, gelijk oock de Dependentien van de geconquesteerde Plaetsen, alleenlijck gefondeert op dese contributie, aen de welcke zy onderworpen geweest souden hebben, als makende een partye van 't District en Quartier van de Stad of 't Lit van Gent.

Het meestendeel van de ged. Plaetsen dependeren sekerlijck van 't Lit van Gent, in het stuck van de Aydes, maer daer is'er geen, die sig tot binnen de Stad van Gent uytstreckt, of die sijn Territorium niet separaet heeft, gelijck oock sijn Jurisdictie, en de ordinaire sitting van hare Vergaderingen, uytgenomen de eenige Castellanye van Oudenburg, die sijn Sitting in de ged. Stad heeft, en een groote uytbreyding in des selfs omvang; zy exerceert daer haer Jurisdictie, zy heeft daer haer Gevangenissen, en al het gene, dat tot dese oeffening nodig is; de Citadelle van de Stad van Gent selfs is op sijn gront gebout, gelijck oock het roode Fort, waer van Vranckrijk sigh heeft meester gemaeckt na de veroveringh van ged. Stadt; en daer is selfs een expres Articul in de capitulatie van Gent, tot onderhout van de Officiers van den Oudenburg.

Daer waren dan redenen genoeg, om de ged. Castellanye van den Oudenburg onderscheydelijck van alle d'andere geconquesteerde Plaetsen te considereren, voornamentlijck ten tyde van de ged. Brief, dewyl de Conditien, die door den Alder-Christ: Koning tot de Vrede voorgestelt zijn, reeds van wegen sijn Cathol: Majest: waren geaccepteert, invoegen'er geen oorsaeck was, om sig ten dien regarde op te

 hou-

't Quartier van Gent streckt sigh uyt tot in 't Landt van Waes, 't welck oock dat van Beveren begrijpt, in 't Land van Bornhem, 't welck van sijn Cathol: Majest: als Grave van Vlaenderen afdaelt, en onder 't districť van de legale Kamer, opgerecht in de gesеyde Stadt van Gent, gelijck oock 't gesеyde Land van Beveren is, aen de Stadt van Renaix, onderworpen aen 't selve districť, aen de Steden Ninove, Grandmont, Aelst en sijn Castellanye, aen den Oudenburg en andere Plaetsen, die geroepen werden, en sig moeten begeven op 't Stadhuys van de Stad Gent, om de Propositie van wegens sijn Cathol: Majest: in 't stuck van de Aydes en Subsidien aen te horen, en vervolgens haer advys weder in die Stadt te brengen, de welcke alleen het Recht heeft, om de ged. Aydes en Subsidien te accorderen, alsо de gesеyde Castellanyen en andere Plaetsen van 't selve Quartier geen decisive Stem hebben, maer verpligt zijn, om sig aen het consent van die Stad te houden, alschoon haer advysen contrarie mochten zijn; zy moeten oock hare Quote tot Gent aen den Commis, door de ged. Stadt aldaer gestelt, betalen, invoegen dat'er in dit regard een formele dependentie is.

't Is waer, dat men in de executie van vorige Tractaten gedisputeert heeft, of dese dependentie suffisant gehouden kon werden, om de Souverainiteyt daer van te bekomen, maer Vranckrijck heeft in executie van het Tractaet van Aken gesustineert, dat daer van geen questie was, wanneer eenige Stadt met alle sijn Dependentien wiert gecedeert, alsoo de geen, die alles segt, niets uytsluyt, en dat hy alsoo oock die, welcke daer ter oorsaeck van de Aydes en Subsidien is, daer onder begrijpen.

Die Kroon heeft oock uyt dien hoofde een groote omtreck Lands geoccupeert, en de Commissarissen van den Alder-Christel: Koning in de Conferentie tot Rijssel hebben gestemt, dat het aen den Alder-Christel: Koning most blyven, alschoon men had doen blijcken, dat het ged. Land een andere en stercker dependentie van de Plaetsen van sijn Cathol: Majest: hadde, te weten, die van de Jurisdictie, gelijck het blijckt door de advysen, die door de Commissarissen van de 2 Kroonen op de selve Conferentie zijn overgelevert.

Dese maxime is oock van wegens den ged. Alder-Christel: Koning in executie van de laetste Vrede gevolgt, en oock soo verre uytgereckt, dat Vranckrijck sigh meester van Watervliet heeft gemaeckt, op dit eenige Fondament, dat het sijn Quote in de Aydes met de Stad Yperen betaelde, alschoon het anders niet is noch oyt is geweest van 't Quartier en Lit van Yperen, van waer het verre af is, en in de Landen, die in 't Quartier van 't Vrye van Brugge door de Zee ondergelopen zijn, legt, zijnde dese betaling maer provisioneel geschiet op het versoeck van die van gem. Plaets, om de difficulteyten, die zy met het gem. Vrye van Brugge hadden.

Het is dan ontwijffelbaer, of de Castellanyen en andere geconteсteerde Plaetsen moeten onder de woorden van alle de dependentien van Gent verstaen werden begrepen te zijn, dewyl het den Alder-Christel: Koning is, die sig daer van in de Conditien, die hy tot het Tractaet van Vrede heeft voorgestelt, heeft gedient, in 't welcke zy oock van sijnent wegen zijn geïnsereert, soo dat zy niet hebben konnen noch

En indien den Procureur van den Alder-Christel: Koning reflexie wil maken op al 't gene, dat gecedeert, wedergecedeert, of voor dependentie gehouden is in de executie van 't laetste Tractaet van Vrede, van Aken en de Pyrineen, soo sal hy'er niet een vinden, die beter bevestigt is, en soo stercken bant heeft, als'er tusschen den Oudenburg en de Stad Gent is.

Hy sal oock bekennen het weynige geloof, dat men moet geven aen de Memorien, die men hem geeft, om dessels independentie en die van de andere Plaetsen, welcke in questie zijn, te betonen, vermits zy die op het Tractaet van Gavre, en dat van 't Jaer 1485, hebben willen grondvesten, hoewel het blijckt door de extracten, die hy daer van heeft overgegeven, dat de ged. Tractaten niet van den Oudenburg spreecken, en oock niets van de andere Plaetsen disponeren, 't geen hem eenig voordeel soude konnen geven.

Den Procureur van sijn Cathol: Majest: wil niet te min wel bekennen, dat ged. Plaetsen geen gelijcke bant met de Stad van Gent hebben, als den ged. Oudenburg heeft, en dat de Castellanye van Aelst en de 4 Ambachten van de groote macht en authoriteyt, die deselve van te voren daer heeft gepretendeert, zijn bevrijt, gelijck oock dat die van de Stad Gent haer in 't stuck van de Aydes en andersints niet mogen beroepen, maer dat dese beroepinge door ordre van den Prince moet geschieden; en dat men alsо altijt van de zyde van sijn Cathol: Majesteyt geoordeelt heeft, dat den Alder-Christel: Koning die onder den titul van dependentien niet had konnen bekomen, hoewel men dat in tijd van Oorlogh soude konnen geconsidereert hebben, maer sulcx en belet niet, dat zy geen ware dependentien zijn in de sin, als dit woort door Vranckrijck is genomen.

En den Procureur van den Alder-Christel: Koning sal daer van lichtelijck overreed werden, indien hy maer de moeyte wil nemen om te reflecteren op het geen dat publijckelijck bekent is, te weten, dat men in gants Vlaenderen distinctie maeckt van de particuliere lasten der Steden en andere Plaetsen, die men *Binnen-Kosten* noemt, en in de omtreck van haer Limiten alleen opgenomen werden, daer in tegendeel de publijcke Lasten, tot betalinge van de Aydes en Subsidien, generalijck door gants Vlaenderen, volgens de overdrachten van de selve Provintie, werden gelicht.

Wat de eerste belangt, men heeft de Stadt van Gent de macht en authoriteyt, die zy uyt eygen hoofde op de Castellanyen en Landen van haer Quartier, om sig in alle vryheyt daer van te bedienen, pretendeerde, afgenomen, alsо den Prince sulckx niet wilde toelaten, maer het en is soo niet met de publijcke Lasten, Aydes en Subsidien, die sijn Majesteyt, in gevolge van sijn convocatoire Brieven, ten dien eynde van de Staten van Vlaenderen eyscht.

Geseyde Staten bestaen privatelijck uyt de Geestelijcken en 4 Leden, te weten van de Stadt Gent, van Brugge, en sijn Vrye, en van de Stadt Yperen, daer tegenwoordig afgesneden, dewyl het door 't Tractaet van Nimwegen aen Vranckrijck is gecedeert; en de Castellanyen, en 't gantsche platte Land in de Quartieren der geseyde Steden, zijn haer Subalternen.

selve Plaetsen onder sijn gehoorsaemheyt stelde, gelijck den Procureur van den Alder-Christel: Koningh bekent, maer dat sulckx is geschiet in 't accorderen aen die van de ged. Stad van't 4. Articul, inhoudende dese woorden : *dat de ged. Stadt Gent en de Magistraten van deselve, als d'eerste Staet van de Provintie van Vlaenderen, gemaintineert souden werden, en de selve Privilegien, Rechten, Authoriteyten en Administratie op alle de Steden, Landen en Castellanyen, behorende onder haer district, en die onder de Heerschappye van sijn Alder-Christel: Majest: zijn, gelyck als zy voor 't Jaer 1667 hebben gehad, sullen hebben.*

't Is op dit Fondament, dat de Raedsheeren, die in ged. Stadt gebleven zijn, aen ged. Plaetsen hebben laten bekent maken, volgens de intentie van den Alder-Christel: Koning, dat zy door de verovering van de Stad Gent onder haer ressort gebleven waren, gelijck het blijckt door de Circulaire-Brieven van den 22 April 1678., die hier by-gevoegt zijn.

En dat men door alle de ordres van de ged. Alder-Christel: Koningh, en door alle de Mandementen, die van sijnentwegen uytgesonden zijn, 't zy door sijn Generaels en Militaire Officiers, Intendanten en andere civile Officiers, noyt een andere Titul heeft gebruyckt als die van de ged. veroveringe en dependentien van Gent, gelijck het ten vollen bewesen werd door veelderhande Ordonnantien en Mandementen, die den Procureur van den Cathol: Koningh by sijn beweringen heeft gevoegt, en gelijck het noch nader blijckt door de stucken, die men met dit geschrift exhibeert, sonder dat den Procureur van den Alder-Christel: Koningh een ter contrarie heeft konnen voort-brengen, of de minste oplossing geven van de gene, die van wegens sijn Cathol: Majesteyt geëxhibeert zijn.

Hy segt in 't 16. Articul, dat Monsr. Pelletier en andere, de ged. Mandementen geëxpedieert hebbende, de gecontesteerde Plaetsen dan door de generale termen van de dependentien van 't Lit van Gent, en dan door haer particuliere dependentien, hebben aengewesen, gelijk sodanigen Dorp van d'Oudenburg van Gent, of van de Castellanye van Aelst, maer wat kan men daer mede by-brengen, als dat, wanneer men van bysondere Dorpen, die Subaltern aen de ged. Castellanyen zijn, heeft gesproken, men die door haer immediate dependentie heeft aengewesen, en dat, wanneer men generalijck van het Corps der ged. Castellanyen heeft gesegt, men die als dependentien van 't Lit van Gent heeft gehandelt, volgens de sustenue en intentie van den Procureur van den Cathol: Koning.

Hy wil in 't 26. Articul tusschen de dependentien van Gent en de dependentien van 't Lit van Gent onderscheyt maecken, alschoon men in de Mandementen van Vranckrijck sig indifferent van de eene en de andere expressien heeft bedient, gelijck het blijckt door de exhibitien, die gedaen zijn, en de gene, die hier by noch gedaen sullen werden.

En dat'er in der daet geene distinctie tusschen de dependentien van Gent en die van 't Lit van Gent is, dewyl het de Stadt van Gent selfs is, die dit Lit maeckt en representeert, en met die naem is gequalificeert, gelijck het notoir is, en 't welck den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft konnen weten door de ged. Capi-

noch oock niet konnen in een andere sin genomen werden, als in die, welcke door Vranckrijck, die de selve heeft voort-gebracht, aen de selve woorden gegeven is.

Waer in men oock soo veel minder swarigheyt sal vinden, daer dese woorden, *van alle sijn Dependentien*, op een omtreck, die uyt verscheyde particuliere Dependentien t'samen gestelt is, moeten sien, en alsoo niet anders verstaen konnen werden als van sijn Quartier, en van alle de Partyen van sijn Lit, dewyl ged. Stadt geene andere en heeft, in de welcke de geseyde woorden geverifieert konnen werden.

Men heeft oock doen blijcken, dat Vranckrijck noyt gepretendeert heeft die geconquesteert te hebben als onder den titul van dependentien, en men heeft het door de stucken, die geëxhibeert zijn, soo evident betoont, dat men qualijck kan begrijpen, waerom den Procureur van den Alder-Christel: Koning daer de hant niet toe gegeven heeft, en dat hy sig soo heeft gepynigt, om de sin van ged. stucken anders uyt te leggen, hoewel hy echter geen andere redelijcke explicatie daer aen heeft konnen geven.

Hy bekent in 't 15. Articul, dat den Alder-Christel: Koning in sijn Capitulatie heeft uytgedruckt, dat de Reductie van Gent de Plaetsen, waer van gehandelt wert, onder sijn gehoorsaemheyt stelde, om dat, segt hy, hy de possessie daer van, onder 't faveur van 't Conquest van Gent, en door middel van een Corps Troupen, het welck hy daer onderhouden heeft, soude hebben verkregen en behouden.

Het is qualijck te begrijpen wat hy precijselijck met dese woorden verstaet, onder 't faveur van het Conquest van Gent, en met een Corps Troupen, 't welck hy daer onderhouden heeft, want soo hy wil seggen, dat'er een separate verkrijging, en independent van het ged. Conquest geweest is, en dat die niet gedient heeft, als om dit te faciliteren, soo is sijn uytdrucking niet conform aen den Text noch aen de gesteltenis van de saeck.

Men soude oock selfs de schijnbaerheden daer van niet konnen goet maken, en indien den Procureur van den Alder-Christel: Koning sulcx pretendeert te doen, soo laet hy de tijd, op de welcke de ged. verkrijging gedaen is, en de Troupen, die men ten dien eynde heeft doen marcheren, aenwysen; doch indien hy geen andere tijt weet te seggen, als die van de Reductie van Gent, noch andere Troupen te designeren, als die gene, van welke Vranckrijck sig heeft gedient, om sig van die Stadt meester te maken, of die hy daer in Guarnisoen gehouden heeft, die het minste effort niet gedaen, noch oock geen last hebben gehad, om sigh daer van meester te maecken, en die selfs niet geposteert of gelogeert zijn geweest in gem. Plaetsen, ten zy na de Stilstant van Wapenen, soo laet hem bekennen, dat Vranckrijck sigh niet heeft gefondeert noch konnen fonderen, als op de eenige veroveringe van Gent, en dat dese Plaetsen desselfs depentien waren.

Den Alder-Christel: Koning heeft sig in dit regard in de ged. Capitulatie door soo klare termen uytgedruckt, dat zy de minste dubbelsinnigheyt niet konnen lijden, dewyl hy niet alleen heeft gesegt, dat de veroveringh van de Stadt Gent de

selve

Waer uyt volgt, dat Vranckrijck, alleen gepretendeert hebbende de ged. Plaetsen onder den titul van dependentien geconquesteert te hebben, geobligeert is, om die aen sijn Cathol: Majesteyt weder te geven; zy konnen in de verkrijging niet begrepen werden, als zy niet in de restitutie begrepen zijn.

Het heeft aen den Procureur van den Alder-Christel: Koning belieft dit argument voor arglistigheyt te noemen, in 't 30 Articul van sijn replique, om dat, volgens sijn redenering, het Conquest of de Acquisitie met gewelt, en de restitutie met recht soude zijn, hoewel 't gewelt en het recht nootsakelijck in de verkrijging t'samen moeten gaen, soo wel als in de restitutie, hebbende den Oorlog soo wel sijn Wetten als de Vrede.

De restitutie, die in gevolge van de Vrede moet geschieden, is soo veel te gunstiger, om dat die met de natuurlijcke billijckheyt meerder over-een komt, om yder in 't geen hem toegekomen heeft, weder te doen komen; en dese billikheyt heeft altijt van soo grooten gewicht gescheenen, dat Accurse en veel andere Autheurs, die hem gevolgt hebben, het daer voor hebben gehouden, dat de Landen, geoccupeert in den Oorlogh, door de Vrede weder herstelt mosten werden, hoewel daer van niet gesproocken wierd, mits dat'er geen conventie ter contrarie en was: *Etiam in Agris postliminium esse.*

Men wil niet ontkennen, dat de contrarie opinie, die den Procureur van den Alder-Christel: Koning staende hout, om sijn saeck goet te maken, oock sijn Authoriteyten niet en heeft, maer indien men reflexie op de vorige Tractaten van Vrede wil maken, en voornamelijck op die, welcke tusschen de 2 Kroonen zijn gemaeckt, soo sal men licht gepersuadeert zijn, dat men meer regard op de billickheyt, die in 't eerste gevoelen heerst, heeft gehad, 't zy in 't weder-geven van al 't gene, dat verovert was geweest, 't zy in 't accorderen van de Cessien der Conquesten, die men wilde behouden, waer van altijd een expresse mentie in de ged. Tractaten is gemaeckt; en tot overvloet heeft men daer in oock een generale clausul van de restitutie geïnsereert, uytgenomen van 't gene, dat men met namen had gereserveert.

Men heeft selfs in dit laetste geval te kennen gegeven, dat de intentie van de twee Koningen niet en was, om eenige Plaetsen te behouden, die zy door den eenigen titul van Conqueste hadden geoccupeert, wanneer die door een voorig recht niet wiert staende gehouden, tot soo verre, dat de cessien, gedaen door 't Tractaet van de Pirineen, in 't 34 Articul gefondeert zijn geweest op de langwyligheden en swarigheden, die men ontmoet soude hebben, indien men tot ondersoecking van verscheyde Rechten en Pretentien der ged. Koningen was gekomen; en dat sulckx het goet, dat de gantsche Christenheyt van de Vrede most ontfangen en afwachten, soude hebben konnen doen tarderen.

't Is daer tegens niet strydig, dat men sig in 't ged. Tractaet, en de gene, die zedert zijn gemaeckt, ten regarde van 't gene men wilde behouden, gedient heeft van de Woorden: *Sal blyven behouden, en effectivelijck genieten*, dewyl dese conventie een ware cessie inhoud, en dat dese Woorden, *Sal blijven behouden*, op 't geene siet, waer

Capitulatie, door dewelcke zy hare Rechten, Authoriteyten en Administratie op de ged. Plaetsen, als eerste Lit of Staet van Vlaenderen, reserveren.

Hy segt noch daer-en-boven, dat indien den Alder-Christel: Koningh niet als den Titul van de dependentien van 't Lit van Gent hadde geconsidereert, hy oock de Castellanye van Dendermonde gepretendeert soude hebben, maer hoe kan sulcx gesegt worden, dewyl ged. Castellanye van de immediate dependentie is, en sijn Sit-plaets in ged. Stadt Dendermonde heeft, zijnde een van de stercke Plaetsen van 't Spaens Nederlant.

Hy allegueert eyndelijck, dat het niet te verwonderen soude wesen, soo Monsr. Pelletier en andere, die de Mandamenten van Vranckrijck hebben geëxpedieert, de nature van de Plaetsen, waer van gehandelt werd, niet geweten hadden, gelijck oock al 't geen, dat men van haer independentie pretendeert te weten gekomen te zijn, hoewel de verovering van Gent haer alle de nodige middelen heeft verschaft, om daer van tot de gront geïnformeert te werden, en ged. Ministers soo groote kennis en sulcken yver tot haer dienst hebben, dat men haer ongelijck soude doen met te vermoeden, dat zy geen kennis van 't geen hadden, 't welcke alle de gene, die maer de minste kennis van de publijcke saken hebben, weten.

Voegt daer by, dat den Titul van Dependentien van de ged. Plaetsen niet alleen door den Alder-Christel: Koningh en desselfs Ministers is gereclameert, maer oock door de Magistraet van Gent, en de Raedsheeren, die daer gebleven zijn, die een perfecte kennis van de ged. Plaetsen hadden.

En indien sulckx al niet soude mogen wesen, en dat'er een algemeene onwetentheyt mocht wesen van 't gene, dat van alle bekent most wesen, soo kan dese onwetentheyt niet dienen, als om te meer te doen blijcken, dat Vranckrijck niet kan pretenderen dese Plaetsen anders gekregen te hebben als dependentien van Gent, om dat hy van de independentie niet geïnformeert is geweest, dewelcke hy alleen na de evacuatie te weten gekomen soude zijn.

Invoegen hy sig aen dese titul van dependentie moet houden, ten zy hy de oorsake van sijn besitting wil veranderen, 't welck de regulen van de Justitie geensints toe-laten, voornamelijck als men sig niet en fondeert als op de selve possessie, en dat men die niet meer heeft, gelijck als in 't geschrift van de defentien is gesegt.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning verklaert, dat sijn intentie niet en is, om dese veranderinge te maken, en sulcx niet doende, soo moet hy bekennen, dat hy van alle andere titul is ontbloot, dewyl die de eenige is, die gereclameert is geworden.

Hy voegt daer niet te min by, dat de ged. verandering noch door nieuwe middelen soude konnen geschieden, om sijn Recht staende te houden, maer sulckx is noyt gesegt, en kan oock niet gesegt werden van een possessie van den voorleden tijdt, en die men niet meer heeft, dewyl die dependeert van 't doen en de intentie van de geene, die besit, en dat het onmogelijck is, dat men eenige Plaets van een Hooft heeft geoccupeert, waer van men sigh niet heeft bedient, en waer van men geen kennisse, gedurende dese occupatie, heeft gehad.

welcke, verre daer van zijnde, om van dese advantagie gepriveert te werden, hy een veel grooter soude hebben, niet alleen tot aen Brussel, maer oock aen de Steden van Antwerpen, Mechelen, Dendermonde en andere, gelegen in het hart van de Spaensse Nederlanden.

En de soo begeerde Barriere, die den Alder-Christel: Koning aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden door de conditien van haer Vrede heeft toegestaen, selfs oock om haer te kennen te geven de satisfactie, die hy haer gaf, door 't geen hy aen Spangien accordeerde, soude in haer begin vernietigt zijn geworden, dewyl de ged. Plaetsen die van alle kanten door-lopen, selfs tot aen de Plaetsen van de ged. Vereenigde Provintien, soo van de zyde van Brabant als van Vlaenderen.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning had daer mede behoren overeen te komen, als hy segt in 't 68. Articul van sijn Replijcq, dat het tot maintenue van dese Barriere was, dat ged. Koning had doen proponeren, dat men hem van wegens sijn Cathol: Majesteyt daer voor een Equivalent soude geven, hoewel hy in 't 30. Articul heeft willen staende houden, dat het platte Land de Barriere niet maeckte, maer de vaste Steden, uytgedruckt door de Propositie van den Alder-Christel: Koning, in de welcke die altijt konde bestaen.

De Steden konnen niet bestaen sonder het platte Lant, en de vaste Plaetsen, die door Vranckrijck weder-gegeven zijn, moeten, volgens de geseyde Conditien van de Vrede, de Barriere ondersteunen, maer haer ver afgelegentheyt kan niet toelaten, dat zy alleen de Barriere formeren, als wiens wesentlijckheyt in een naeuwe en volmaeckte bant van alle sijne Partyen bestaet; en wanneer de ged. Plaetsen aen Vranckrijck al souden behoren, en dat alsoo sijne Souverainiteyt op verscheyde Plaetsen aen die van ged. Staten Generael gehecht soude wesen, soo souder niets tusschen dese twee Machten zijn; soo dat het de gemene sin choqueert, dat'er, niettegenstaende 't selve, een ware Barriere tusschen de selve twee Machten soude wesen; en dat men aen de ged. Staten de satisfactie gegeven soude hebben, die zy hebben begeert.

Wanneer den Alder-Christel: Koning sig geëngageert heeft, om de geseyde Steden weder te geven, en met namen die van Gent, heeft hy gesegt, dat hy 't met alle sijn dependentien dede, en men heeft, gelijck als hier boven meer gesegt is, dese woorden in geen andere sin konnen nemen, als die door Vranckrijck genomen zijn, welcke sig daer van bedient heeft.

En indien'er selfs al eenige twijffeling of dubbelsinnigheyt mocht over-gebleven zijn, soo is 't seker, dat de interpretatie tegens die geen gedaen most werden, welcke de Conditien van de Vrede heeft voorgeschreven, en welcke klaerder had konnen spreecken.

Maer 't is niet van noden, om sijn toevlucht tot interpretatien te nemen, na dat men sigh in dit regard door de Acte van acceptatie heeft geëxpliqueert, soo dat'er de minste twijffel niet kan over-blyven.

Want men is niet te vreden geweest met te weten 't geen Vranckrijck onder de naem

waer van men ſigh reeds had meeſter gemaeckt, en 't welck men door de Vrede wilde behouden, om 't ſelve met ſijn dependentien, door middel van ged. conventie, te genieten.

Men heeft te minder reden, om daer aen te twijffelen, ten regarde van 't Tractaet van Nimwegen, mits den Alder-Chriſtel: Koning poſitivelijck heeft begeert, door de geproponeerde Conditien tot de Vrede, dat Spangien hem een ceſſie van de Plaetſen, die hy wilde behouden, ſoude doen; en dus kan hy niet in recht zijn, om de Plaetſen, waer van gehandelt wert, te pretenderen, alſo men hem daer van geenige ceſſie heeft gedaen of willen doen.

Den Alder-Chriſtel: Koning heeft geprevaleert van de Belegering en verovering van Gent, gedaen den 10 Maert 1678, om de Wetten van Vrede den 9 April daer aen volgende voor te ſchrijven; daer in wert geſeyt, dat Engelant, Hollant, en de Naburige Staten van Vlaenderen hadden begeert, dat'er een Frontiere in Nederlant aen de Kroon Spangie ſoude blyven, welcke zy ſoo important tot haer ruſt oordeelden, en dat den Alder-Chriſtel: Koning, door tuſſchen-ſpraeck van den Koning van Groot-Brittangien, de middelen wel had willen toeſtaen, om die op te rechten, gelijck oock, dat hy ſig daer over reeds aen dien Vorſt had uytgedruckt, invoegen dat dit engagement en explicatie omtrent op de ſelve tijdt van het Conqueſte van Gent, of immediatelijck daer na moet geſchiet zijn.

Den Alder-Chriſt: Koning heeft daer in aengeboden, om aen ſijn Cathol: Majeſteyt de Plaetſen, die daer in uytgedruckt zijn, te reſtituëren, en onder andere Gent met alle ſijn dependentien, welcke clauſul niet geappliqueert kan werden, als op de geconteſteerde Plaetſen, die een partye van ſijn diſtrict uyt-maken, waer van in 't 4. Articul van ſijn Capitulatie is geſegt, en die (gelijck het daer door den ged. Koningh is uytgedruckt) onder ſijn gehoorſaemheyt gekomen ſouden zijn door de veroveringe van de ged. Stadt.

In gevolge van dien heeft hy begeert, dat Spangien in verwiſſelinge aen hem ſoude cederen de Plaetſen daer in uytgedruckt, de welcke, na een onverdeellijcke expreſſie, alle onder de generale clauſul zijn begrepen; in een woort alle de Plaetſen en Landen, waer van hy in poſſeſſie was, uytgenomen de gene, die hy verklaert heeft, wel te willen weder-geven.

Hy ſegt, dat in deſe maniere de Frontieren van Spangien in Nederlant voortaen ſouden beginnen van de Zee aen de Maze, Nieupoort, Dixmuyden, Kortrijk, Audenaerde, Aeth, Mons, Charleroy en Namen, 't welck niet geſegt ſoude konnen werden, indien Vranckrijck ſoo een groote omtreck van Landen aen geen zyde van de meeſte der ſelver Steden ſoude hebben.

Den Alder-Chriſtel: Koning ſegt eyndelijck, dat deſe Barriere, op de welcke men ſoo langen tijt heeft geïnſiſteert, door Plaetſen ſoude onderſtut werden, waer van hem de Fortificatien Milloenen hadden gekoſt, en die hem ſouden priveren van de advantage, die hy tot noch toe gehad had, om ſulcke dichte en importante Poſten tot aen de Stadt Bruſſel te hebben; 't welck wederom niet kan accorderen met de pretentien op de Plaetſen, waer van gehandelt werd; door middel van de

Recht kan hebben, om eenige Plaets meer als die gene, die in 't selve Tractaet zijn gespecificeert, te pretenderen, dewyl de generale pretentie, gefondeert op de possessie, die hy door sijn Wapenen bekomen soude hebben, voorgestelt zijnde, verworpen is, en dat indien hy sig daer van wilde bedienen, het eer aen sijn Plenipotentiarissen soude staen, om sig daer over te verantwoorden, om dat zy toegelaten hebben, dat dese clausul wiert doorgeschrapt, inconformité van de ged. Acte van Acceptatie, volgens de welcke alle de Conquesten, die in de ged. Propositien niet uytgedruckt zijn, aen sijn Cathol: Majesteyt gerestitueert mosten werden.

En dat zy daer-en-boven daer in hebben laten insereren verscheyde dispositien, die contrarie en incompatibel met de ged. Pretentien zijn, soo door de expressie van de Dependentien van de Plaetsen, die aen sijn Cathol: Majesteyt weder-gegeven mosten werden, als door dese vermeerderde clausul van 't 7. Artic. „ Den ged. „ Alder-Christel: Koning sal oock aen den ged. Cathol: Koning restituëren alle de „ Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten, die sijn Wapenen souden hebben, „ of souden mogen hebben geoccupeert tot de Publicatie van de Vrede.

De oplossingen, die den Procureur van den Alder-Christel: Koning daer over heeft getracht te geven, zijn soo weynig schijnbaer, dat zy de kracht van dit Articul noch ampelder maken.

Hy pretendeert, dat de Plaetsen, waer van gehandelt wert, met namen uytgedruckt mosten zijn, gelijck het Lant van Overmaze, en dat van Waes, waer van daer in mentie is gemaeckt, aengesien selfs dat zy veel importanter door haer omtreck en situatie waren, maer hy en considereert niet, dat het ged. Lant van Over-Maze achter de Stad en 't Hartogdom van Limburg is gestelt, en dat het in 't selve Hartogdom, het Graefschap en 't Lant van Fauquemont, Daelhem en Rolducq bestaet, verdeelt zijnde tusschen sijn Cathol: Majesteyt en de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en dat dit Lant van Overmaze wel een particuliere expressie verdiende, om het te onderscheyden van dat, 't welck aen de Staten Generael door 't 8. Articul van haer Vrede is gecedeert, gelijck oock dat in alle geval de expressien, waer van men sig ten sijnen regarde en van 't Lant van Waes heeft bedient, het Recht van sijn Cathol: Majesteyt te meer verstercken, en hem gants niet verswacken of schaden in 't geen hem elders moet toebehoren.

Hy en considereert oock niet, dat dit argument met meer reden tegens hem selfs getrocken kan werden, mits Vranckrijck in 't selve Tractaet heeft doen insereren Wervick, Warneton op de Lye, Poperinge, Bailleul, Cassel, Bavay en Maubeuge, en dat voor de enclaves een expresse mentie is gemaeckt van de Landen, Burgten en Dorpen, leggende in de Provoosdyen, die aen Vranckrijck over de Sambre zijn gecedeert, en van de Dorpen van de Roede van Meenen, zijnde dicht by Kortrijk, welcke seeckerlijck en sonder vergelijcking van minder consequentie zijn als de Plaetsen, waer van gehandelt wert.

Invoegen dat volgens sijn redenering niet gehouden kan werden, dat Vranckrijk daer eenig Recht heeft willen houden, dewyl hy die niet heeft laten uytdrucken, en dat hy sig geëngageert heeft, om aen sijn Cathol: Majesteyt niet alleen de Plaetsen, daer

naem van Dependentien verstont, en dat hy betuygt had sig met de Plaetsen, waer van hy de cessie begeert, en die hy door een generale en particuliere expressie uytgedruckt hadde, te vergenoegen, maer men heeft noch nader precautie willen nemen, op dat in de generale niet meer begrepen soude werden, als stucx-gewyse uytgedruckt was, modererende de ged. Acte door dese clausul : *Wel te verstaen, dat alle de Conquesten, die den Alder-Christel: Koningh soude hebben, of soude mogen hebben gedaen, in wat Plaets van de Werelt, in de Staten en Dominien van sijn Cathol: Majest:, en die niet en zijn uytgedruckt in de ged. Propositien, oock aen sijn ged. Majesteyt weder gerestitueert sullen moeten werden.*

Soo dat ten vollen blijckt, dat de intentie van de Partyen niet geweest kan hebben, dat de Plaetsen in questie aen den Alder-Christ: Koning souden toebehoren, alschoon men mocht onderstellen, dat zy alle een gedeelte van sijn Conquesten hadden gemaeckt, aengesien dat zy in de ged. Propositien niet en zijn uytgedruckt.

De ontslaging, waer van den Procureur van den Alder-Christ: Koning sig in 't 53. Articul pretendeert te dienen, waer hy segt, dat men sig in dese Conferentie niet moet attacheren, als aen de Termen van 't Tractaet, sonder op de insichten en intentien, die Spangien in de loop van de Negotiatie gehad mag hebben, te letten, en dat des selfs Plenipotentiarissen sig aen sijn Cathol: Majest: mogen verantwoorden, over 't geen zy gestelt of vergeten hebben, is van geen consideratie.

Ten regarde, dat het wesentlijke van de Tractaten principael bestaet in de overeen-komst en de wil van de twee Partyen, en dat als'er gehandelt wert van haer sin en executie, daer niet gemeenlijcker gepresenteert en wert, als de ondersoecking van 't geschrift en de wil, en dat men voor eerst regard moet nemen, op 't geen men heeft willen doen.

Invoegen dat,indien'er eenige twijffel in de woorden van 't Tractaet van Nimwegen mocht wesen, soo souden zy haer interpretatie door de ged. Propositien, en de Acte van Acceptatie moeten ontfangen, als die hebben moeten wesen, en oock effectivelijck gevolgt zijn in 't Tractaet van Vrede, gedresseert door de Heeren Plenipotentiarissen van de twee Kroonen.

En die van sijn Cathol: Majesteyt konnen sig daer over soo veel te beter verantwoorden, om dat zy sig daer aen stantvastig hebben geattacheert, invoegen zy oock niet hebben willen toelaten eenige clausul, die de minste dubbelsinnigheyt soude mogen verwecken.

Want als de Heeren Plenipotentiarissen van den Alder-Christel: Koning, na een particuliere betekening van de Plaetsen, die aen Vranckrijck gecedeert mosten werden, sigh oock van de generale expressie wilden bedienen, daer by voegende dese clausul : *En generalijck al het Land, waer van den Alder-Christel: Koningh in possessie is, uytgenomen 't geene hy geobligeert is, om weder te geven*; soo hebben zy sig met sodanigen effect daer tegens geopposeert, dat men geaccordeert is, om dese clausul uyt het Tractaet te laten, gelijck den Procureur van den Cathol: Koning meer heeft geseyt, en door sijn beweeringen bewijst.

Dit behoorde alleen genoeg te wesen,om te doen blijcken, dat Vranckrijck geen

het argument van den Alder-Christel: Koning te geven, soo soude men met dat van sijn Cathol: Majesteyt moeten over-een komen, dat ged. Steden en platte Landen, om datse open en sonder defentie zijn, geduerende den Oorlogh, niet hebben konnen geconquesteert werden; en dat sy aldus altijdt onder de Souverainiteyt van sijn Cathol: Majesteyt zijn gebleven.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh seght ergens, dat men sich eeniglijck vast moet houden aen de termen van het Tractaet; en hy wil alhier treden in de insicht en intentie van de H. Plenipotentiarisen, die na sijn seggen voor Conquesten souden aengesien hebben, waer van sy noch geen kennis hadden: en dat dit woort; *in wat Plaets van de Wereldt*, onsekerheyt soude uytdrucken.

Indien de ged. Plenipotentiarisen dese insicht hadden gehad, sy souden niet vergeten hebben mentie daer van te maecken; het Articul is generael en sonder distinctie, soo dat de Procureur van den Alder-Christel: Koning daer in geen limitatie kan geven.

Daer kan oock een onsekerheyt in de Conquesten, gedaen in Nederlant, wesen, soo wel als in de andere Plaetsen van de Wereldt; en de gepretendeerde Conqueste van de gecontesteerde Plaetsen kan voor 't meeste voor een onsekere Conqueste genomen werden, door redenen, die in 't breede in 't begin van dit Geschrift zijn voor den dagh gebracht, soo dat 'er geen twijffel kan over blijven, of de ged. Plaetsen moeten daer onder begrepen werden, volgens de eygen redenering van den Procureur van den Alder-Christel. Koning.

Eyndelijck, 't is aenmerckens waerdigh, dat ged. Procureur in 't 57 Articul bekent, dat'er diergelijcke, of daer omtrent by-komende Articulen, bykans in alle Tractaten van Vrede zijn; 't welck genoegh te kennen geeft, dat de ware intentie van de H. Plenipotentiarisen is geweest, om de sin van voorige Tractaten te volgen; dat is, om van weder-zijden te restitueren al 't geene dat verovert was, uytgenomen 't geene men met namen had gereserveert.

En daer was soo veel te minder swarigheyt ten desen reguarde in 't Tractaet van Nimwegen, om dat het gedresseert is geweest, gelijck van te vooren is gesegt, op de Conditien van de Vrede, die zijn door den Alder-Christel: Koning gepropo-neert, en de acceptatie, van wegens sijn Cathol: Majesteyt gedaen, waer in men sich seer precijs daer op heeft geëxpliqueert.

Men heeft door 't Geschrift van de beweeringen getoont, dat Vranckrijck het alſo heeft verstaen, wanneer hy, onder 't prætext van 't Retardement van de Ratificatie van Spangien, alle de Plaetsen, die aen sijn Cathol: Majesteyt herstelt mosten werden, met Volck heeft belegt; en dat in dit logeren alle de Plaetsen, waer van gehandelt wert, begrepen zijn geweest.

Dit is noch veel klaerder gebleken na de uytwisselinge van de Ratificatien, ingevolge van dewelcke de Vrede daer is gepubliceert door ordre van sijn Cathol: Majest: in 't gesicht van de Troupen, die Vranckrijck daer heeft doen blijven, om de Spaensse Onderdanen te dwingen tot het betalen van de rest der excessive Contributien, op de wijse als hy heeft gewilt; en na dat hy Satisfactie op dit punct had gekre-

daer in gespecificeert, met sijn Dependentien weder te geven, sonder iets te reserveren of behouden, maer oock generalijck alle de Conquesten, die hy soude mogen gemaeckt hebben tot aen de Publicatie van de Vrede.

't Is een doling te seggen, gelijck den Procureur van den Alder-Christel Koning doet, dat het ged. 7. Articul al te veel soude bewysen, om dat het, zijnde gestelt achter de cessien, door den Alder-Christ: Koning gedaen, en gaende voor die, die aen hem door sijn Cathol: Majesteyt geschiet zijn, ten minsten dat gene, 't welck yder van de twee Koningen aen den ander cedeert, door vorige en nagaende Articulen, most uytsluyten, want dese uytsluyting is suffisantelijck begrepen in de selve Articulen, dewyl'er niets soo bekent is, als dat de particuliere dispositien de generale, die maer plaets voor 't overtollige moeten hebben, uytwisschen, en dat de ged. uytsluyting oock met naem in de vorige Tractaten is uytgedruckt, aen de welcke dat van Nimwegen relatif is.

Het en sal niet swaer wesen, om reden te geven, waerom het ged. Articul achter de Cessien, gedaen door den Alder-Christel: Koning, is geset, indien men remarqueert, dat Vranckrijck een particuliere en generale cessie van 't gene, waer van hy in possessie was, had begeert, en dat Spangien de generale niet wilde geven, maer in tegendeel door sijn Acte van Acceptatie verklaert, dat al het gene, dat niet uytgedruckt was, weder aen sijn Cathol: Majesteyt gerestitueert soude moeten werden, soo dat men niet beter heeft konnen doen, als om het ged. Articul achter 't gene, dat den Alder-Christel: Koning soude moeten restituëren, te stellen, om in dit regard de intentie van de twee Kroonen, in conformité van de ged. Acte van Acceptatie, te tonen.

Men kan niet begrijpen wat den Procureur van den Alder-Christel: Koningh pretendeert in de Articulen 55. en 59., als hy segt, dat de Plaetsen in questie in 't 7. Articul niet begrepen souden zijn, dewyl, om eygentlijck te spreken, het geen Steden souden wesen, als zijnde alle open; dat het oock geen Plaetsen, Forten, noch Kasteelen souden zijn, alhoewel'er verscheyde op het gantse platte Lant verspreyt waren, noch oock selfs Posten, waer van men kan presumeren, dat men in 't ged. Articul heeft willen spreecken, welcke niet als particuliere Plaetsen concerneerden, en geen Castellanyen, Generaliteyten of platte Landen, waer van daer geen mentie soude zijn gemaeckt.

De Steden van Ninove, Aelst, Grandmont en andere zijn Steden, hoewel zy niet gefortificeert en zijn, en den Procureur van den Alder-Christel: Koningh heeft die door sijn eysch soo gequalificeert; de Kasteelen, op het gepretendeerde Lant verspreyt, maken daer van een partye; de Generaliteyten zijn niet gecomposeert, als uyt particuliere Plaetsen, en de uytdrucking van alle de Steden, Forten, Kasteelen en Plaetsen is soo algemeen, dat'er geen imaginable Plaets is, die niet onder de een of de andere van dese namen begrepen is.

Soo dat het onmogelijck is, om te presumeren, dat zy sig niet tot de geconteсteerde Plaetsen souden uytstrecken, indien deselve Plaetsen door de Wapenen verkregen zijn geweest of hebben konnen verkregen werden; en om eenige kracht aen

Commissarissen van sijn Cathol: Majesteyt, sonder dat hy soude hebben konnen voorsien de incidenten, die wegens Spangien op de preliminarien zijn geformeert.

Want men heeft elders al getoont, dat'er niet een incident op 't stuck van de ged. preliminarien, 't welck door sijn Cathol: Majest: geproponeert geweest is, is voorgevallen, en dat alle de gene, waer mede de Acten van de Conferentie bekleet zijn geweest, door Vranckrijck op de baen zijn gebracht, op dat hy sig ondertusschen te vryer van de wegen van gewelt soude konnen bedienen, waer van men de reïntegratie heeft begeert.

Men kan dit vertreck oock niet attribuëren aen 't effect van eenige complaisantie, dewyl de conduite, waer van sig de Fransse Ministers na 't sluyten van de Vrede hebben bedient, niet als al te wel toont, dat zy'er gene voor de Landen en Onderdanen van sijn Cathol: Majesteyt hebben..

En men heeft noyt gehoort, dat men de Plaetsen soude weder-geven, die men met recht soude mogen behouden, voornamelijck, als dit Recht niet gefondeert is als op de possessie, om daer in naderhant door examinatie weder te komen.

Soo dat men reden heeft, om te geloven, dat den Alder-Christel: Koning, van alles geïnformeert zijnde, niet en sal goetvinden, dat eenige woelende Gemoederen hem tegens sijn eygen glorie willen engageren, om soo weynig gefondeerde pretentien staende te houden, gelijck als die gene, die van sijnen t'wegen op de ged. Plaetsen werden gereclameert, dewyl men door overtuygende redenen heeft bewesen, dat zy noyt geconquesteert zijn geweest; dat'er onder dit getal zijn, als Lessines en Flobecq, daer den Alder-Christel: Koning noyt eenige Acte van Souverainiteyt heeft geëxerceert of gepretendeert; dat'er oock andere gevonden werden, als Bornhem en Beveren, die door de Forten van sijn Cathol: Majest:, welke noyt gewonnen zijn geweest, zijn onderstut, en dat in 't generael sijn Cathol. Majest. gedurigh gecontinueert heeft, om sijn Souverainiteyt in alle de gecontesteerde Plaetsen te exerceren, en men sigh van sijnentwegen heeft opposeert tegens al 't gene, dat Vranckrijck ter contrarie heeft gepretendeert, uytgenomen van d'Oudenburg alleen, om redenen hier boven geseyt.

Dat de ged. Oudenburg maeckt een gedeelte en inseparabel is van de Stad Gent, die den Alder-Christel: Koning sig verbonden heeft aen sijn Cathol: Majest: met alle sijn Dependentien te restituëren, invoegen'er een formele contradictie is tusschen dit engagement, en de behouding van de Souverainiteyt en Jurisdictie binnen des selfs Muren, ter oorsake van ged. Oudenburg.

Dat Lessines en Flobecq van 't immediaet ressort van den Grooten Raed van Mechelen zijn, en de Aydes en Subsidien tot Mons betalen; dat Moorselle dependeert van de Stad van Dendermonde, gelijck oock St. Amand; dat Opdorp is van 't Land van Bornhem, hoewel dese twee Plaetsen; als vrye Landen, haer Imposten tot Brussel betalen, tot het onderhoud van de Compagnie Gardes van den Prince; dat Beveren een partye van 't Lant van Waes maeckt; dat het ged. Beveren, Renaix en Bornhem van 't districtt van de Legale Kamer van Vlaenderen, opgerecht tot Gent, zijn; en dat dese Plaetsen, gelijck oock alle de andere, die door den

gekregen, heeft hy de ged. Plaetſen geëvacueert, om de vrye genieting daer van aen ſijn Cathol: Majeſt: te laten,in de welke de ſelve ook zedert die tijt is gebleven.

Vranckrijck heeft oock de Inwoonders van ged. Plaetſen als Onderdanen van ſijn Cathol: Majeſteyt gehandelt, doende die, in de inkomſt en uytgang van de Landen van ſijn Heerſchappye,de Rechten, die op de Goederen van gem. Onderdanen geſtelt waren, betalen: niet tegenſtaende dat hy voor deſelve Evacuatie geïnformeert is geweeſt door degene, die ſig noch niet ſtil konnen houden, van de Redenen, die hy konde hebben, om die te behouden; dewelcke in die tijd voor ſulcke viſioenen, ſonder apparentie van fondament, wierden gehouden, gelijck zy het oock in der daet zijn,dat Vranckrijck het door de ged. evacuatie, gedaen ſonder eenige difficulteyt en ſonder de minſte proteſtatie of reſerve van eenig Recht op de ged. Plaetſen, 't zy in nature, 't zy in equivalent, heeft doen blijcken.

't Kan niet helpen, dat Articul 60 geſegt wert, dat het ged. logeren tot aen de uytwiſſelinge van de Ratificatien,voor een Acte van poſſeſſie genomen moet werden, ten regarde,dat door 't 9.Articul van de Stilſtant van Wapenen, geconfirmeert door 't twede van 't Tractaet van Nimwegen, de Troupen van yder Kroon op de Jurisdictien en Landen, waer van zy in poſſeſſie waren, moſten leven, ſonder de Landen van malkander te fourageren.

Want om met ſtilſwijgen voor-by te gaen, gelijck al de Werelt weet, dat deſe conventie, die religieuſelijck behoorde geobſerveert geweeſt te zijn, door Vranckrijck niet onderhouden is geweeſt, als de welcke dit logement op Plaetſen, op de welcke hy geen het minſte Recht konde pretenderen, heeft uytgebreyt, als tot Leſſines en Flobecq; dat dit logement twee en een halve Maent na de uytwiſſeling der Ratificatien heeft geduurt, en dat hy zedert noch verſcheyde mael de Onderdanen van ſijn Cathol: Majeſteyt met Volck heeft beleyt en gefourageert, om ſig van veel Plaetſen en Territorien door middelen, die door 't ged. Tractaet van Vrede verboden waren, meeſter te maken, en dat hy echter oock geen nieu Recht heeft konnen verkrijgen door al 't gene, dat hy na de Stilſtant van Wapenen heeft ondernomen.

Soo wert geenſints in 't Poinct van de Reſtitutie, waer in wy zijn, gehandelt, of den Alder-Chriſtel: Koning gepretendeert heeft in poſſeſſie van de ged. Plaetſen te weſen, en of hy die door deſe logementen heeft willen continuëren, aengeſien men dat ſonder nadeel van de waerheyt moet onderſtellen, om te tonen, dat zy oock in dit geval gereſtitueert moſten werden, gelijck hier voren beweſen is.

't Komt niet minder te onpas met te ſeggen, dat men geen voordeel uyt de moderatie van den Alder-Chriſtel: Koning behoorde te trecken, als welcke hem hadde gebracht, om ſijn Troupen uyt de Landen, waer van hy in beſit was, te doen retireren, en dat hy ſodanig had gehandelt in 't vertrouwen, dat de differenten, die in de executie van 't Tractaet van Vrede konden ontſtaen,door de Heeren Commiſſariſſen, die immediatelijck na de Ratificatie ſtonden te vergaderen, gereguleert ſouden werden, en dat hy alſo weynig tijds, na dat hy ſijne Troupen daer uyt getrocken ſoude hebben, de ſelve ſoude genieten, met toeſtemming ſelfs van de

der-zyden te kieſen, te onderwerpen, in conformité van 't 110. Articul van 't Tractaet van de Pyrineen, geconfirmeert door 't 26. Articul van dat van Nimwegen, in 't gene, dat daer anders niet in gediſponeert is, 't welck alles is, dat Vranckrijk billick kan pretenderen.

Overgegeven den 5 November 1681.

Geteeckent

De Maleingreau.

Kort na dat dit Geſchrift aen de Franſſen was overgelevert / welcke daer op weder een Antwoort beloofden te geven / hadden de Franſſen / die omtrent Luxemburgh lagen / 30 Paerden / die de Spaenſſen in 't Dorp Straſſen geſonden hadden / om 't Koorn van daer te halen / weg-genomen ; den Prince van Chimay liet die wel weder eyſſchen / maer konde niet op-doen / ſoo dat hy den 23 November 100 Ruyters en 50 Dragonders na het Dorp Bertrange/ daer omtrent 200 Franſſen lagen / ſond / om te ſien / of zy gem. Paerden niet weder ſouden konnen bekomen ; de Spaenſſe ſeggen / dat zy / daer gekomen zijnde / aenſtonts door de Franſſen gechargeert wierden / doch de Franſſen ſuſtineren het tegendeel / en geven voor / dat de Spaenſſe haer eerſt aentaſteden ; 't zy dan hoe 't zy / zy raeckten tegens malkander in Gevecht / maer met ſulck een ongeluck voor de Franſſen / dat zy met verlies van 20 Dooden en 30 Gequetſten / en achterlatingh van 100 Paerden / de vlucht moſten nemen ; van de Spaenſſe wierden 7 gedood en eenige gequetſt / en brachten zy de veroverde Paerden binnen Luxemburgh. Den Prince van Chimay liet daer op aenſtonts aen den Marquis de Lambert / die de Franſſe Trouppen voor Luxemburgh commandeerde / preſenteren / dat hy de Paerden ſoude weder-geven/ indien men die/ welcke de Franſſen tot Straſſen genomen hadden/reſtitueerde; doch de Franſſen wilden daer toe niet verſtaen: In tegendeel trock den Marſchalck d'Humieres / die Gouverneur van Vlaenderen voor den Koning van Vranckrijck was / eenig Volck by-een / en viel daer mede / als by Repreſalien wegens deſe Acte / in de Caſtellanye van Kortrijk en 't Vrye van Brugge / nemende daer veele Beeſten weg / en oock eenige Oſtagiers mede. Den Prins van Parma / hier van bericht / ſond wel aenſtonts den Prince van Vaudemont met de Ruyterye en Dragonders / die men in der yl by malkander hadde konnen krijgen / derwaerts / om de Franſſen dit te beletten / maer de ſelve waren al voor ſijn aenkomſt vertrocken / ſoo dat hy onverrichter ſaecken weder te rug moſt keeren. Gem. Prins van Parma ſchickte daer op den Leger-meeſter Sarmiento na ged. Marſchalck d'Humieres / om te weten / of deſe invaſie door ordre van den Koning van Vranckrijck was geſchiet of niet/ en indien van ja / daer over te proteſteren / doch ſulcx mocht de Spaenſſe weynig helpen/ alſo ged. Marſchalck mede wegens de Spaenſſe Acten proteſteerde. Den Gouverneur van Nieuport / vreeſende / dat de Franſſen door deſe invaſie

den Procureur van den Alder-Christel: Koning geconteſteert werden, uytgenomen Leſſines, Flobecq, St. Amand en Opdorp, die haer Subſidien reſpectivelijck tot Bruſſel en Mons betalen, een partye van 't Lid van Gent maken, en een ware dependentie van deſe Stadt hebben, in de ſin als dit woort door Vranckrijck is genomen.

Dat den Alder-Christel: Koning noyt oock gepretendeert heeft, die geconqueſteert te hebben, als onder deſen Titul, en dat zy alſo in alle geval zijn begrepen in de reſtitutie, aen de welcke hy door 't Tractaet van Vrede geobligeert is, als door 't welcke hy belooft heeft Gent en alle ſijn dependentien weder te geven, gelijck oock alle de Plaetſen, geoccupeert door ſijn Wapenen, tot aen de publicatie van de Vrede.

Dat ſulcx alſo in de preliminarien van de Vrede, in de gantſe cours van ſijn Negotiatie, in het Tractaet ſelfs en in ſijn executie is verſtaen geworden.

En dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning oock door ſijn Replijcque heeft bekent, dat den eyſch van de ſelve Plaetſen met de vryheyt van de Commercie en de communicatie van de Plaetſen van 't Spaens Nederland niet konde over-een komen, gelijck oock niet met de oprechting van de Barriere en 't Tractaet van de Vrede, gelijck men door 't 68. Articul van ſijn Replijcq kan ſien, alwaer hy ſegt, dat het tot maintenue van deſe Barriere, en tot conſervatie van de Vrede ſoude zijn, dat hy tot een Expedient heeft geproponeert, daer voor een Equivalent te geven.

Hier werd nu gehandelt van de executie van de ſelve Vrede, die de 2 Koningen hebben belooft en geſworen inviolabel te onderhouden; ſijn Cath: Majeſt: heeft ſulcx gedaen, en tracht daer in te continueren; deſe Conferentie is opgerecht tot des ſelfs maintenue, en de verwiſſeling van den eyſch van 't Equivalent in dat van de ſelve Plaetſen, die den Procureur van den Alder-Christel: Koning wil doen, kan niet aengenomen werden, om dat die van alle Fondamenten ontbloot is, en ſelfs contrarie aen de onderhouding van de ſelve Vrede.

't Is oock tegens de ordre, dat hy aen 't eynde van ſijn Replique aen de Heeren Commiſſariſen van ſijn Cathol: Majeſteyt de Termijn van 6 Weken voorſchrijft, om 't ged. Equivalent te proponeren, met een verklaring, dat die niet na die tijdt aengenomen ſal werden, en dat den Alder-Christel: Koning ſig aen den eyſch van de gedachte Plaetſen ſal houden, ten regarde, dat'er geen reden is, om tot een diergelijcke Propoſitie te komen, als waer in aen de ſaeck in nature geen Recht is, en dat het ten minſten te vroeg is, om het te doen of te willen, dat de voorſz. tijd ſijn loop heeft, voor dat men daer van kennis heeft.

Den Procureur van den Cathol: Koningh ſtelt ſigh in alles aen 't oordeel van de Heeren Commiſſariſen van de twee Kroonen, en hy verſekert ſig van haer Juſtitie en billickheyt, dat zy ſullen moeten toeſtaen, dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning ſijn eyſſchen ontſeyt moeten werden.

En in geval de Heeren Commiſſariſen daer in niet accorderen, ſoo preſenteert den Procureur van den Cathol: Koning ſig aen de deciſie van de Arbiters, van we-

 der-

Wapenen geoccupeert, ſoude het niet geheel konnen hebben, indien 'er by geval eenig Huys te verre af ſtont, om onder de Fortificatien gerekent te werden. Den Alder-Chriſtel: Koningh had de Landen van Waes en Overmaze niet gefortificeert, en evenwel heeft men ſoo wel erkent, dat hy door 't Conqueſt, dat hy daer van gedaen had, daer wettelijck in Poſſeſſie was, dat Spangien ſich verplicht gelooft heeft, om daer van formeel de Reſtitutie te ſtipuleren, door 't 5 Articul van 't Tractaet van Nimwegen.

'tIs beweſen dat den Alder-Chriſtel: Koning een ſoo gerechtige, vaſte en geduerige Poſſeſſie van alle de geconteſteerde Plaetſen heeft gehadt, dat hy die vrediglijck heeft beſeten, ſonder dat de Troupen van den Koning van Spangien daer in voedt hebben gehadt, of ondernomen deſe Beſittingh, geduerende een Jaer, (zijnde zedert het Conqueſt van Gent tot aen de evacuatie deſer Plaets) te troubleren. Men wiſt wel dat ſijn Cathol: Majeſteyt veel importante Plaetſen dicht by de geconteſteerde Plaetſen had, maer die geene, aen welcke de bewaring was bevolen, geloofden dat het genoegh gedaen was die te conſerveren, en hebben derhalven den Alder-Chriſtel: Koningh in de beſitting van ſijn Conqueſten niet ondernomen te troubleren; de Machten waren toen oock ſoo ongelijck, dat het niet te verwonderen is, dat ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt beter in ſtaet was, om die van verre te maintineren en te behouden, als ſijn Vyanden om hem daer in te ontruſten, hoewel ſy ſeer dicht daer by lagen.

6.

Moortſele en St. Amand zijn in de Overdracht van Dendermonde niet begrepen, maer wel apart gequotiſeert, als vrye en independente Landen; en men ſiet niet waer door den Procureur van den Cathol: Koning die van 't Landt van Dendermonde ſoude konnen doen dependeren; want wanneer de Inwoonders van deſe twee Plaetſen verplicht ſouden zijn, om ſich met haer Wapenen na Dendermonde te begeven, tot defentie van die Plaets, ſoo ſoude het ten hooghſten niet meer als een feudale Dienſtbaerheydt zijn, die door 't Gebuurſchap over-een quam, maer geen Dependentie, die in alle geval door 't Conqueſt geceſſeert ſoude zijn, als 't welck volgens de woorden van den Koning van Spangien, de Leden van 't Hooft ſepareert.

7. *en* 8.

Men ſtaet toe, dat het Land van Beveren tot Antwerpen, en de Forten van Liefkens-hoeck, St. Maria en de Parel, behorende aen de Staten Generael, ſigh uytſtreckt, en dat de Ambachten van Aſſenede en Bouchaut dicht by 't Sas van Gent en de Filippijnes leggen, maer de Forten van St. Marie en de Parel waren abſolut geabandonneert; de nabuurſchap van de andere heeft noyt belet, dat den Alder-Chriſtel: Koning in deſe Landen alle de Rechten van Souverainiteyt ſonder eenige troubel niet geëxerceert heeft; en men heeft noyt verſtaen, dat den Koningh van Spangien Procuratie aen de Staten Generael gegeven heeft, om de poſſeſſie daer van in ſijn naem te behouden.

'tGehucht

invasie oock een desseyn op Nieupoort hadden / had de Sluysen open geset/ en 't Land onder Water laten lopen / waer door de Franssen / alsoo eenige van haer Landen mede onder-geraeckt waren / nieuwe stof vonden / om daer over by de Spaenssen satisfactie te eyssechen.

Ondertusschen hadden de Franssen weder haer Antwoort op het bovenstaende Geschrift van de Spaenssen gemaeckt / en bestont het selve in de volgende Woorden:

Aentekeningen van Sr. Favier, Procureur van den Alder-Christel: Koning, tot Antwoort op 't Geschrift van den 5 November 1681. van Sr. de Malingreau, Procureur van den Koning van Spangien.

DE Procureur van den Alder-Christel: Koningh, antwoordende op de Dupliquen van den Procureur van den Koningh van Spangien, overgelevert den 5 Novemb: laetst, seght, dat het door de maniere, waer van hy van de Repliquen, overgelevert den 22 Sept. spreeckt, schijnt, dat sy niet anders als 't Equivalent beraken; evenwel heeft den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt geen mentie daer van gemaeckt, als om dat die van sijn Cathol: Majest: door sijn Antwoordt op den Eysch of Declaratie van den 4 Augusti laetst, dit Expedient, 't welck door den Procureur van den Alder-Christel: Koningh voorgestelt was, heeft verworpen. Maer dewijl dit Equivalent in de tijdt, als sulcks in de Repliquen van den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt was gestelt, niet is aengeboden, soo is daer over geen meerder Quæstie; en het soude onnut zijn dat men 't soude aenbieden.

Ter selver tijdt als den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft bekent, dat de Plaetsen, gepretendeert door den Koningh sijn Meester, open en sonder defentie zijn, en dat sy door een simpele invasie of campement van Troupen niet hebben konnen verkregen worden, heeft hy onwederleggelijck bewesen, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt de Possessie daer van heeft bekomen en behouden door alle de wegen, die hem die wettelijck konden over-dragen; dus siet men niet wat advantagie de Procureur van den Cathol: Koningh door dese toe-stemming pretendeert te trecken.

2. 3. 4. en 5.

Wat ondersoeck den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft mogen doen van de Autheurs, die over dese materie gehandelt hebben, soo heeft hy 'er noch geen gesien, die segt, dat men een open Plaets door de Wapenen en onder den titul van Conquest niet konde verkrijgen, als met die te versteercken, en in staet van defentie te brengen; uyt dese Maxime souden vreemde absurditeyten volgen, als volgens de welcke men de besitting van een Plaets door de Wapenen niet soude konnen verkrijgen, ten zy men die in de Natuur veranderde; de verovering van een Stadt soude de besitting van de Voor-steden niet bekomen, indien die niet gefortificeert waren; en selfs de Fortificatie van een Plaets, door de

 Wape-

trocken heeft, bewesen; het sal niet swaerder zijn, om de gerechtigheyt van den Oorlog, in de welcke dit Conquest gedaen is, te tonen, en men gelooft, dat men in dese ondersoecking kan treden, sonder tegens 't Articul van 't Tractaet van Nimwegen aen te gaen; 't welck inhout, *dat al 't geene gedurende den Oorlog gepasseert is, in een eeuwig vergeten sal blyven.* Aengesien dan dat den Procureur van den Koning van Spangien aen den Alder-Christel: Koning imputeert, dat hy door gewelt in de Landen van sijn Cathol: Majesteyt gekomen is, en dat hy daer Acten van hostiliteyt bedreven heeft, soo laet het hem niet qualijck nemen, dat men hem in gedachten brengt, dat, wanneer sijn Alder-Christel: Majesteyt sijn Troupen over de Spaense Landen, in de opening van de eerste en tweede Campagne tegens Hollandt, heeft doen passeren, deselve daer met sulcken ordre hebben geleeft, dat 'er geen klachten gekomen zijn, of deselve zijn op staende voet gerepareert; en de Onderdanen van Spangien hebben gewenscht, dat de Troupen van den Koningh, haer Meester, deselve discipline in haer eygen Landt observeerden; de respectueuse Complimenten, die de Gouverneur Generael van de Nederlanden, onder de Heerschappye van Spangien, aen sijn Alder-Christel: Majesteyt wegens den Koningh sijn Meester in dese gelegentheydt heeft laten doen, zijn overtuygende bewijsen, dat hy hem niet als een Vyand considereerde, en dat hy de passage van sijn Majesteyt door de Spaense Landen voor geen Acte van hostiliteyt op nam.

Maer op wat voor een wijse heeft den Alder-Christel: Koning de conduite van den Koningh van Spangien in sijn reguard moeten considereren, siende alle de Troupen van sijn Cathol: Majesteyt, gecommandeert door de Generaels van sijn Legers, de belegering van Charleroy formeren in de Maend December, in 't Jaer 1672. en uyt Brussel de Equipagie van de Artillerye, de Munitie en nodige Vivres tot die Entreprise halen, meer als 6 Maenden voor 't sluyten van 't Tractaet van Alliantie tusschen den Koningh van Spangien en de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, 't welck niet als in de Maend van Augusti in 't Jaer 1673 geschiede, door 't 13 Articul van 't welcke sijn Cathol: Majesteyt sich obligeert, *om in een openbaren Oorlog te treden op de eerste instantie, die door de Staten Generael aen den Gouverneur Generael van de Spaense Nederlanden gedaen sal werden; dewelcke voor af alle sijn Machten tegens den Alder-Christel: Koningh sal gebruycken, en selfs den Oorlogh beginnen, voor dat de Ratificatie van 't Tractaet uyt Spangien gekomen zy.* Alschoon dit Tractaet niet gedateert is voor den 30 Augusti, soo weet men echter wel, dat den Grave de Monterey door een particulier Tractaet van den 9 der selver Maend in alle dese Engagementen ingetreden Kan dan den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt na dit alles noch klagen, dat die van sijn Alder-Christel: Majesteyt heeft geseght, dat Spangien met voor-bedachten raedt Vranckrijck heeft geattacqueert, en sonder eenige Formaliteyten, die een offensiven Oorlog rechtvaerdigh konnen maken, geobserveert te hebben?

14. *en* 15.

't Is de teêrheyt wel verre getrocken, dat men quaedt vindt, dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning de Placcaten van sijn Cathol: Majesteyt, die de Mini-

9.

't Gehucht Opdorp is noyt in de overdracht van 't Lant van Bornhem begrepen; het werd apart gequotiseert als een vry Land; de verkrijging,die de Procureur van den Koning van Spangien pretendeert, dat sijn Cathol: Majesteyt van 't Land van Bornhem heeft gedaen, of de verkoping, die zedert daer van aen een particulier Heer is geschiet, beletten niet dat sijn Alder-Christel: Majesteyt daer van de Souverainiteyt niet heeft verkregen, onder den Titul van Conquest; men heeft noyt horen seggen, dat'er Guarnisoen in 't Kasteel van Bornhem lag, en men soude het oock niet geleden hebben; wat belangt 't Fort van Marguerite den Alder-Christ: Koning pretendeert dat niet, en den Procureur van sijn Majesteyt heeft het oock in sijn eysch van den 4. Augusti niet begrepen.

10.

Waerom soude men niet seggen, dat alle dese Steden en Forten niet hebben konnen beletten, dat den Alder-Christel: Koning de gecontesteerde Plaetsen, die daer dicht by leggen, niet effectivelijck heeft beseten, dewyl het vast en blijckelijk is, dat alle dese gepretendeerde obstaculen sijn Majesteyt niet belet hebben, om dese Plaetsen vryelijck te besitten, daer alle Rechten van Souverainiteyt te exerceren, daer de Aydes te ontfangen, daer de lopende Middelen op te nemen, en in een woort, daer van alle de profijten en avantagien, die den Koning van Spangien in qualiteyt van Souverain daer van ontfong, voor dat hy daer van door 't Conquest, 't welck den Alder-Christel: Koning daer van gedaen heeft, wiert berooft, te trecken.

Op de wyse als den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt van de Troupen van den Koning van Spangien en sijn Geallieerden spreeckt, soude men seggen, dat dese Armee in staet was, om alles te ondernemen, en dat die meester van 't Velt in Nederland was, evenwel heeft gants Europa als-doen anders daer van geoordeelt, en de wyse, op de welcke de Vrede gemaeckt is, bewyst genoegsaem aen wat zyde de avantage was.

En waerlijck de Armee van den Koning van Spangien en sijn Geconfedereerden heeft die oyt na Vlaenderen genadert, en heeft die in staet geweest, om den Alder-Christel: Koning in de possessie van 't gene, dat hy in 't Lit van Gent geconquesteert had, te troubleren.

Men bekent, dat het lichter is de possessie te behouden als te verkrijgen; aldus sijn Alder-Christel: Majesteyt door sijn victorieuse Wapenen alle de Plaetsen, die hem tegenwoordig gecontesteert werden, verkregen hebbende, soo heeft hy geen moeyte gehad, om sig daer door deselve macht te maintineren; maer gelijck het swaerder is, om in de possessie van een Land te komen, dat men verloren heeft, als sig daer te maintineren, soo is 't geen wonder, dat den Koning van Spangien de Plaetsen, waer van hy gedepossedeert is geweest, niet heeft konnen wederkrijgen.

11. 12. *en* 13.

De waerheyt en realiteyt van 't Conquest van de gecontesteerde Plaetsen is ten vollen door de vaste advantagien, die sijn Alder-Christel: Majesteyt daer uyt-getrocken

fangen hadden, niet te buyten te gaen, en zy hebben die oock in der daet van poinct tot poinct geëxecuteert.

18. 19. 20. 21. 22. 23. *en* 24.

Indien men niet als de Aydes in de geconteſteerde Landen had gelicht, ſoo ſoude den Procureur van den Koning van Spangien mogen ſeggen, dat men de contributie onder een favorabelder naem had willen vermommen, maer wat kan hy ſeggen tegens de lichting van de lopende Middelen en alle de Leen-Rechten? wat voordeel kan hy trecken, dat een partye van deſe Rechten by forme van ſchatting gelicht zijn geweeſt? wat is'er aengelegen of men die van Particulieren of Gemeentens ontfangt; d'eene deſer Middelen is die hatelijcker als de andere? in tegendeel is die van de ſchatting ſoeter en gunſtiger, dewyl die aen de ſchuldige een partye van de onkoſten en vexatien, die de vervolgingen van de Pachters of haer Commiſen cauſeren, beſpaert; eyndelijck dit middel, om de opkomſten te faciliteren, is in Vranckrijck gemeen, en den Procureur van den Koning van Spangien weet wel, dat de Miniſters van de Finantien van Bruſſel het ſoodanigh voor goet gekeurt hebben, dat zy het in practijck hebben willen brengen; hoe menigmael hebben zy ſig oock wel bedient met het dreygement van Militaire Executie in de Mandementen, die zy na de Plaetſen onder de Heerſchappye van den Koning haer Meeſter hebben geſonden, ſelfs oock na die gene, welcke tegenwoordig geconteſteert werden; men vint daer van het bewijs in 't 6. ſtuck van de 16ſte Quote, en in de vijfde van de 22ſte Quote van de Productie van den Procureur van den Koning van Spangien; hoe kan hy dan bewyſen, dat het gebruyck van de Schattingen en de bedreyging van de Militaire Executie bewyſen zijn van 't kleyne Recht, dat Vranckrijck op de geconteſteerde Landen heeft. Monſr. Pelletier kon die in de Maent Auguſti, wanneer hy de Ordonnantie tot de Schatting uytgaf, weten, wat de conditien van de Vrede ſouden zijn, en welcke Plaetſen door den Koning ſijn Meeſter behouden of aen den Koning van Spangien door 't Tractaet van Nimwegen gecedeert ſouden werden, als 't welcke niet voor 't eynde van de Maent September geſloten is geweeſt?

Men weet niet wat voor ſeker kan paſſeren, indien den Procureur van den Koning van Spangien de Propoſitie, dat de Landen, waer van gehandelt werd, door Vranckrijck zijn geoccupeert geweeſt, voor een onderſtelling en een petitie van 't begin handelt; alle de Acten van Souverainiteyt, die hy daer heeft geëxerceert, en alle de voordeelen, die hy daer uyt getrocken heeft, behoorden na het ſchijnt deſe twijffel wegh te nemen, en den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt van de waerheyt te overtuygen.

25 *en* 26.

Ondertuſſchen ſegt hy noch, dat het niet en raeckt, om te weten, wie 't meeſt of minſt ontfangen heeft, maer wie het met rechtvaerdiger titul heeft gedaen, en dat men niet ontkennen kan, of ſijn Cathol: Majeſteyt heeft in ſtaet geweeſt, om van deſe Plaetſen, 't geen dat hy haer opleyde, te ontfangen; men gelooft, dat men het formeel kan ontkennen, ſonder de waerheyt te quetſen, en den Koning van

Ministers van Brussel in eenige van de geconteſteerde Plaetſen heymelijck hebben doen verſpreyden, voor een ydele en chimerique verbeelding handelt, van 't gene door Vranckrijck reëlijck is geëxecuteert. Den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt weet het reſpect wel,dat hy aen ſijn Cathol: Majeſteyt ſchuldig is; hy gelooft niet, dat hy daer van afwijckt, als hy toont, dat de Ordonnantien, die hy in de Plaetſen, welcke niet meer onder ſijn gehoorſaemheyt waren, geſonden heeft, daer niet en zijn geëxecuteert, en hy ſal niet klagen, dat men de Ordonnantien van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt van gelijcken handelt, indien men 'er eenige kan vinden, die 't ſelve lot hebben gehad, 't welck men niet gelooft.

Hy ſoude meer Recht hebben, om te klagen, dat den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt voor Acten van Hoſtiliteyt neemt het herſtellen van de Aydes, lopende Middelen, en alle andere Rechten, die van tijdt tot tijdt in de geconteſteerde Landen zijn gelicht, het verpachten van de Domeynen, en in een woort alle de gerechtigſte Acten en de wettigſte exercitie van alle de Rechten van Souverainiteyt.

16 *en* 17.

Den Procureur van den Alder-Chriſt: Koning bekent, dat hy aen ſijn Replijcken het bewijs van 't doen van den Eed van getrouwheyt, die aen den Koning ſijn Meeſter door de Edelen, Gemeentens en Inwoonders van de geconteſteerde Landen is gedaen, niet heeft gevoegt, alſo hy ſig niet ingebeelt had, dat den Procureur van den Cathol: Koningh niet ſoude over-een-komen met ſoo een publijcke en openbare ſaeck; evenwel,om hem te vergenoegen,ſal hy ſulcke overtuygende bewyſen by dit Geſchrift voegen,dat hem wegens dit poinct geen twijffel meer overblyven ſal; ſelfs was het oock notoir en publijck in het Landt, dat dit doen van den Eed met toeſtemming van den Hartog van Villa Hermoſa, Gouverneur Generael van de Nederlanden voor den Koning van Spangien, was geſchiet, en ingevolge van 't conſent by Geſchrift, dat hy daer van aen de Gemeentens, welcke met hem daer over beraetſlaegt hebben, had gegeven; het ſchijnt mede, dat men daer toe geen ander bewijs van noden heeft als de ſubmiſſie en prompte gehoorſaemheyt, met de welcke alle de ordres van den Alder-Chriſtel: Koningh in dit Land, in de materie van de Policye en Finantie, zijn geëxecuteert geweeſt, niettegenſtaende de tegen-ſpreeckingen, die Spangien daer in pretendeert bygebracht te hebben, gelijck beweſen werdt door 3 van de Stucken, die den Procureur van den Cathol: Koningh, ſelfs in de 30ſte Quote van ſijn Productie, voor den dagh brengt, door de welcke het blijckt, dat de Magiſtraten en Regeerders, gedelibereert hebbende of zy ſouden gehoorſamen aen 't Mandement van Monſr. Pelletier van den 20 Maert, waer by haer verboden wiert, om in 't toekomende eenige ordres van wegens de Officiers en Miniſters van den Cathol: Koning te ontfangen, of daer op te acquieſceren, op peene van als rebellerende Onderdanen gehandelt te werden, of oock aen de Ordonnantie van den Koning van Spangien van den 30 der ſelver Maent, die haer verbood om aen dit Mandement te defereren, hebben gereſolveert, om de ordres, die zy van wegens den Alder-Chriſtel: Koning ont-

van den Cathol: Koning over dit ſubject ſegt, dat hy ſeer qualijck van de ſaeck geinformeert is; hy pretendeert, dat de Mandementen, die in de naem van ſijn Alder-Chriſt: Majeſteyt tot de Confiſcatien gedaen zijn, tot Grammont en Ninove zijn geſupprimeert; dat de Magiſtraet van Aelſt geen declaratie heeft gefurneert; dat'er niet van Bornhem is ontfangen als wegens de Generaliteyt, ten tijde van de Evacuatie van Gent; en dat eyndelijck de Confiſcatien geen effect tot profijt van Vranckrijck hebben gehad, door de oppoſitien, die door de Placcaten van ſijn Cathol: Majeſteyt daer in zijn gebracht, als de welcke Monſr. Pelletier en Sr. Breant, ſijn Geſubdeleguëerde, verplicht hebben, om Ordonnantien te maken, ten eynde de Regeerders verantwoordelijck wegens 't weg-nemen der Vruchten, 't welck door de Eygenaers of haer Pachthouders geſchiede, te maken.

Evenwel ſal den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt door originele Declaratien, die aen 't Comptoir van de Confiſcatien tot Gent door de Magiſtraten van Aelſt, Grammont, Ninove, door de Regeerders van Bornhem, en generalijck van alle de geconteſteerde Steden, Burgten en Dorpen zijn gebracht, bewijſen, dat verre van daer, dat het Mandement van Monſr. Pelletier van den 20 Maert 1678. in 't meerendeel van deſe Plaetſen geſupprimeert is geweeſt, het ſelve daer is ontfangen, gepubliceert, en van poinct tot poinct geëxecuteert, en dat de Confiſcatien daer ſoo wel opgerecht zijn geweeſt, dat, niet tegenſtaende de conjuncture van den tijd en de ſwarigheden, die men natuurlijck in deſe ſoorten van oprechtingen vind, voornamelijck in de conjuncture van de verandering van Staet, deſelve 49327 Gl: hebben opgebracht, gelijck men ſal bewijſen met vertoning van de Rekening, die daer van ſtuckx-gewijs overgegeven is, gelijck oock met de Regiſters en Journalen van den Ontfanger; en om den Procureur van den Koning van Spangien te diſabuſeren van 't geene men hem wegens Bornhem heeft te kennen gegeven, ſal men hem toonen, dat'er 3291 Guld: 10 Patars, in meer als 60 kleyne Partyen van de Eygenaers, Pachters en Beſitters van de Goederen, die in die Plaets de confiſcatie ſubject waren, zijn ontfangen, volgens de Declaratien, die door de Regeerders daer van gegeven zijn.

Wat belangt de Mandementen van Monſr. Pelletier en Sr. Breant, ſijn Geſubdeleguëerde, om 't weg-nemen van de vruchten van de geconfiſqueerde Goederen, 't welck door de Eygenaers of haer Emiſſariſen dieflijck konde geſchieden, te beletten, den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koningh heeft door ſijn Repliquen geantwoort, dat deſe voorſorg niet alleen genomen was ten regarde van de geconteſteerde Plaetſen, maer dat Monſr. Pelletier oock in de gantſe omtreck van ſijn Diſtrict ſodanig had gehandelt, om de Confiſcatien te verſekeren.

34.

Men gelooft, dat al 't gene, 't welck tot noch is geſegt, ſoo in dit Geſchrift, als in de Repliquen, overgelevert den 22 September, en in de Productie, die daer by is gevoegt, genoegſaem bewijſt, 't geen door den Procureur van den Alder-Chriſt: Koning is voortgebracht, namelijck, dat alle de Ordonnantien, rakende de generale Policye, de Finantien en 't Gouvernement, onder de authoriteyt van ſijn Alder-Chriſtel:

van Spangien te offenseren; indien hy sig had konnen doen betalen, hy sou het sonder twijffel gedaen hebben, en men weet wel, dat de staet van saken van sijn Cathol: Majesteyt in de Nederlanden hem niet toe en liet, om de opkomsten van sijn wettelijcke Rechten te versuymen; ondertusschen gelooft men te konnen seggen, dat, soo lang als den Koning van Vranckrijck in possessie van de geconte-steerde Landen is geweest, den Koning van Spangien daer niets heeft ontfangen onder den Titul van Aydes, lopende Middelen en Leen-Rechten, en dat Vranck-rijck in tegendeel daer t'eenemael dese Rechten heeft ontfangen.

27.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning, den inhoud van dit Articul geexamineert hebbende, en bevonden, dat den Koning sijn Meester in der daet de selve Jurisdictie, in materie van Justitie, Politie en Finantien, in de omtreck van 't Land van Flobecq en Lessines niet heeft geëxerceert, als in alle de andere gecontesteerde Landen, alschoon hy in der daet Recht gehad hadde, om sulcx te doen, staet toe, dat hy desisteert van dit Land, en dat hy wenscht, dat dit sijn voorbeelt den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt mocht bewegen, om met also goeden trouwe te handelen.

28.

Den Procureur van sijn Alder-Christel: Majesteyt wilde sig wel dispenseren, om op dese Plaets en de gantsche cours van dit Geschrift 't geene, dat reeds in het vorige gesegt is, te herhalen, maer de gedurige repetitien, die den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt in sijn Duplicquen gebruyckt, engageren hem tegens sijn inclinatie daer toe.

Daer is reeds gesegt, dat'et niet en raeckte, om te weten, wie van de twee Koningen het meeste heeft ontfangen, wyl het seecker is, dat de herstelling van alle de ordinaire Rechten tot profijt van Vranckrijk is geschiet, en dat sijn Cathol: Majesteyt in tegendeel niets ontfangen heeft: Ondertusschen geeft de conduite, die hy ten regarde van sijn Onderdanen in de volle Vrede hout, geen reden om te presumeren, dat het door eenig gemoet van moderatie is, en om de Inwoonders van de gecontesteerde Plaetsen te sparen, dat hy sig van 't lichten der Rechten aldaer heeft onthouden. Vranckrijck heeft daer geen exactien gedaen; het heeft maer de selve Rechten genomen, die Spangien van alle tijden in de selve Plaetsen heeft gelicht; en alschoon dat het in een Land van Conquest, en in een tijd van Oorlog, is geweest, heeft het daer sodanig gehandelt, dat het gaerne de keur van de Heerschappyen aen 't Volck souden willen stellen.

29. 30. 31. 32. *en* 33.

Den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt pretendeert noch advantage te treccken uyt het obstacul, dat de Ministers van den Koning sijn Meester, tot het oprechten van de Confiscatien, wegens de kant van Vranckrijk, in de gecontesteerde Plaetsen hebben willen by-brengen, maer hy neemt geen regard, dat dese ydele obstaculen en onnutte tegen-spreeckingen het Recht van den Alder-Christel: Koning, in plaets van te vernietigen, bewysen; het blijckt in al 't geen, dat den Procureur

der weten van de Officiers van den Alder-Christel: Koning, die het niet geleden souden hebben) soo is sulcks in de Naem van den Koning van Spangien niet geweest, maer in die van den Prince van Vaudemont, in qualiteyt, dat hy in dese Landen geëngageert was.

38. 39. *en* 40.

Den Procureur van den Alder-Christ: Koningh gelooft sich niet bedrogen te hebben in de Inductie, die hy tot advantagie van den Koning sijn Meester van de Brief van St. Blondel van den 10 Juny 1678. geaddresseert aen Mr. Pelletier, treckt; 't schijnt door de termen van dese Brief, dat die in de Naem van den Koning van Spanje is geschreven, en daerom kan men niet twijffelen, of sulcx is door resolutie van den Raed van Staet geschiet, dewijl de Copyen van die van Monsr. Pelletier, die daer toe aenleydinge hebben gegeven, uyt de Origineele, welke in de Secretarye van Staet tot Brussel werden bewaert, zijn getrocken, gelijck men sien kan door de eerste Quote van de Productie, die by de Duplique van den Procureur van Spangien gevoegt is. Den Heer Blondel heeft door dese Brief soo wel erkent, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt in wettige en ware Besitting van den Oudenburg van Gent was, dat hy verklaert heeft, dat de Koning van Spangien Contributien daer van pretendeerde te trecken, en dat hy aen de Officiers van den Raedt van Brugge hadde verboden, om eenige Jurisdictie op dit Landt te exerceren; het is seker, wat oock den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt magh seggen, dat, belangende de Stadt Gent, den Oudenburg van deselve Nature is, als de Castellanye van Aelst, de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en als de rest van de gecontesteerde Plaetsen, vermits de Caroline alle dese Plaetsen t'samen begrijpt, en die alle gelijckelijck vry van de Jurisdictie, authoriteyt en superioriteyt van de Stadt Gent verklaert; dus, indien Sr. Blondel, door ordre van den Koningh sijn Meester of des selfs Ministers, bekent heeft, dat den Alder-Christel: Koningh waerlijck en wettiglijck in Possessie van den Oudenburg van Gent was, soo kan men niet ontkennen, of sijn Alder-Christ: Majesteyt heeft het selve Recht op de Castellanye van Aelst, de Ambachten van Assenede en Bouchaut, en alle de andere gecontesteerde Plaetsen.

Men gelooft niet dat den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt dat ongelijck aen den Koning sijn Meester, en aen de Officiers, die in sijn Naem ageren, soude willen doen, met te seggen, dat dese Brief van Sr. Blondel door dreygementen is geëxtorqueert, vermits Monsr. Pelletier hem simpelijck de verklaringh van de Impost, die hy op den Oudenburg van Gent stelde, (op dewelcke sijn Cathol: Majesteyt geen meer Jurisdictie konde hebben) af eyschte. Maer wat vergelijckingh pretendeert den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt, van dese Brief van Sr. Blondel, met de Mandamenten van de Officiers van den Alder-Christ: Koning te maken? Brengt hy 'er een by, door dewelcke sy bekent hebben, dat den Koning haer Meester geen Jurisdictie op de gecontesteerde Plaetsen hadde?

41. *tot het* 53. *daer in begrepen.*

Met wat Applicatie dat den Procureur van den Alder-Christel: Koningh het

41 Ar-

Chriſtel: Majeſteyt zijn uytgegeven, in de gantſe omtreck van de geconteſteerde Plaetſen, en dat, in plaets van aldaer geſupprimeert te weſen, de ſelve aldaer zijn ontfangen, gepubliceert, aengeplackt, en religieuſelijck onderhouden, gelijck als men bewijſt ten regarde van de geene, die de Confiſcatien beraken, alſchoon deſe ſtof van ſig ſelfs hatelijck is.

In tegendeel zijn de Placcaten van den Cathol: Koning in geene van deſe Plaetſen gepubliceert, noch geaffigeert, zedert de Authoriteyt van den Alder-Chriſt: Koning daer is erkent, en deſelve zijn daer oock niet als heymelijck gebracht.

35. 36. *en* 37.

't Sal den Procureur van den Alder-Chriſt: Koning niet ſwaer vallen, om door inconteſtable bewijſen te bewijſen, dat het Recht in alle deſe Plaetſen uyt de Naem van den Koningh ſijn Meeſter is gegeven; hy ſoude die wel by ſijn Repliquen gevoegt hebben, indien hy had konnen voorſien, dat men een ſaeck, die openbaer en notoir is, had willen betwiſten; en waer van den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt de waerheyt kan weten, door 't beſien van de Regiſters van de raporten van den Raedt van Vlaenderen, waer van hy een Extract voor den dagh ſal brengen, door 't welcke het blijckt, dat 'er in deſen Raedt, zedert het Conqueſt van Gent, tot aen de Evacuatie dier Plaets, veele Proceſſen tuſſchen de Gemeentens, en byſondere Inwoonders van de geconteſteerde Plaetſen zijn gedecideert, niet alleen van de geene, die voor de verandering van Staet onder handen waren, en die toen voor den Raedt hingen, maer oock een quantiteyt van andere, die zedert het Conqueſt van Gent onder handen genomen zijn; men ſal oock door Extracten van den Souverainen Raedt van Doornick bewijſen, dat geduerende dien tijdt verſcheyde Appellen van de Sententien van den Raedt van Vlaenderen aldaer zijn gekomen.

Dus ſiet men niet op wat Fondament den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt kan ſeggen, dat de Onderdanen van de geconteſteerde Plaetſen in 't Verbondt van den Eed van getrouwheydt, die ſy aen den Koningh ſijn Meeſter gedaen hadden, zijn gebleven, dewijl ſy die in tegendeel aen Vrankrijck hebben gedaen, immediatelijck na de verandering van Staet; dat ſy de Ordres van den Alder-Chriſtel: Koning hebben ontfangen, en daer aen in alle ſoorten van Materien gedefereert; dat ſelfs de principale Wetten, voornamelijck die van 't Landt van Waes, uyt de Naem van ſijn Majeſteyt, en door de Commiſſariſen, die hy daer toe heeft genoemt, zijn vernieuwt; dat de Commiſſie tot vernieuwingh van de Magiſtraet van Aelſt is afgeſonden, en dat, indien die niet uytgevoert is, ſulcks alleen is geſchiedt, om dat de Commiſſariſen, genomineert door ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt, elders ten dienſte van ſijn Majeſteyt beſigh waren; dat de rekeningen van 't Landt van Waes, en den Oudenburg van Gent, zijn beſorgt, volgens de Commiſſie, die daer van door Monſr. Pelletier is gegeven, ſonder dat 'er iets diergelijcks van wegens ſijn Cathol: Majeſteyt is gedaen. En indien de Magiſtraten van Grammont en Ninove, geduerende die tijd, zijn vernieuwt, gelijck den Procureur van den Cathol: Koning pretendeert, ('t welck oock niet kan geſchiedt zijn, als ſonder

 der

dien was de expresse stipulatie van den Oudenburg van Gent, de Castellanye van Aelst, en de andere gecontesteerde Plaetsen niet min nootsakelijck voor den Koning van Spangien, om de possessie daer van weder te bekomen, als die van 't Lant van Waes.

54.

Het Tractaet van Gavre en de andere Tituls, door den Procureur van den Alder-Christel: Koning voor den dagh gebracht, tenderen niet alleen, om de independentie van den Oudenburg van de Stadt Gent te bewijsen, maer oock die van alle de gecontesteerde Plaetsen; hy staet toe, dat het Tractaet van Gavre van 't Jaer 1453. en dat van 1485. niet van den Oudenburg van Gent spreken, maer zy spreken van Aelst, van 't Lant van Waes, en d'Ambachten van Assenede en Bouchaut, waer van zy de independentie bewijsen; en het sal aen den Procureur van den Alder-Christel: Koning genoeg zijn, om dat van den Oudenburg van Gent te bewysen, dat hy in de Caroline van 1540. en in de Ordonnantie van den Koning van Spanjen van den 30 Maert 1678 is begrepen; het welck de verchste, authenticqste en de onwedersprekelijckste Tituls zijn.

55.

Den Procureur van den Alder-Christ: Koning, het 55. Articul van de Duplijcquen van den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt wel geëxamineert hebbende, kan daer anders niet uythalen, als dat hy besluyt, dat den Alder-Christ: Koningh de gecontesteerde Plaetsen onder den Titul van Dependentien van de Stadt Gent niet heeft konnen krijgen, noch besitten, maer dat niet te min sijn Majesteyt die onder dien Titul moet restituëren; men laet overwegen wat oordeel dat men van dit besluyt moet maken.

56. 57. 58. *en* 59.

't Is te verwonderen, dat na de Tituls, die met de Replique van den Procureur van den Alder-Christel: Koningh overgelevert zijn, waer van oock eenige op de vorige Articulen te pas zijn gebracht, den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt noch pretendeert te bewysen, dat de gecontesteerde Plaetsen dependent van de Stadt Gent zijn. Men weet het onderscheyt, dat'er tusschen de Binnen-kosten, of quade kosten, en de publijcke Lasten, als die van de Aydes, is; maer men sustineert, dat den Oudenburg van Gent, de Castellanye van Aelst, en alle de andere gecontesteerde Plaetsen, niet meer van de Stad Gent, in 't stuck van de Aydes, als in 't stuck van de Binnen-kosten, of quade kosten, dependeren. De Caroline van 1540 decideert dit formelijck door 't 75 Articul, 't welck mede brengt; *Dat die van Gent niet en hebben noch voortaen sullen hebben eenige Jurisdictie, Authoriteyt, Præ-eminentie noch Superioriteyt op den Oudenburg, de Steden en Castellanyen van Kortrijck, Oudenaerde, Dendermonde, Aelst, Grammont, Ninove, de 4. Ambachten en 't Land van Waes, en generalijck op alle 't geene, dat men gewoonlijck noemde de Castellanyen en 't Quartier van Gent, de welcke zijn, en in der eeuwigheyt sullen blijven gesepareert en afgetrocken van de geseyde Stadt van Gent, sonder toevlucht tot haer te hebben, of dat zy die by haer sullen mogen roepen of ontbieden, 't zy in 't stuck van de*

Aydes

41 Articul van de Dupliquen van den Procureur van ſijn Cathol· Majeſteyt, en de volgende, tot het 53. daer onder begrepen, heeft geleſen, ſoo bekent hy, dat hy moeyte heeft om ſijn redeneringh te volgen, en die te begrijpen; hy gelooft evenwel, dat, om ſich voor de Inductie, die men tegens hem, wegens de termen van de Brief van Sr. Blondel, kan trecken, bedeckt te houden, hy wil bewijſen, dat men onderſcheydt tuſſchen den Oudenburg van Gent en de Caſtellanye van Aelſt, de Ambachten van Aſſenede en Bouchaut, en de andere geconteſteerde Plaetſen, die van de Stadt Gent niet dependeren, moet maecken, daer den Oudenburg effectivelijck daer van dependeert.

Maer behalvens dat den Oudenburg geen gedeelte van de Stadt Gent maeckt; want ſoo de Officiers van deſe Caſtellanye haer Sit-plaets in de Stadt hebben, ſoo is 't in geen Plaets, dependerende van de Magiſtraet, maer wel in 't Caſteel, behoorende aen den Koningh, en dat de Caſtellanye van den Oudenburgh ſeparaet van de Stadt Gent geoordeelt kan worden, ſonder die te bederven, ſoo is het ſeker, dat de Caroline formelijck de Indepententie van den Oudenburgh met de Stadt Gent bewijſt; den Koning van Spangien toont het noch krachtiger, indien 't kan geſchieden, door ſijn Ordonnantie van den 30 Maert 1678. verbiedende daer in aen de Magiſtraten en Officiers van den Oudenburg van Gent, van de Stadt van Aelſt, en de andere geconteſteerde Plaetſen, om geen andere Souverain, als de Cathol: Koning te erkennen, of aen de Mandamenten van Monſr. Pelletier van den 20 der ſelver Maend, te gehoorſamen, vermits alle deſe Plaetſen diſtinct en independent van de Stadt Gent zijn.

Hoe kan den Procureur van den Cathol: Koningh, tegens de diſpoſitie van de Caroline, en tegens ſoo formeele en verſſe Declaratie van den Koning ſijn Meeſter, trachten te bewijſen, dat den Oudenburgh van de Stadt Gent dependeert? maer indien men ſulcks al op ſijn woordt ſoude geloven, in præjuditie van ſoo veel authentique Tituls, wat voordeel kan hy daer uyt trecken, dewijl hy ſoo menigmael in ſijn beweeringen, en oock ſelfs in ſijn Dupliquen, deſe Maxime ſtelt, dat, door de verovering van een Stad, den Overwinnaer ſich geen Meeſter van het platte Landt, dat daer van dependeert, maeckt; dus of den Oudenburg van de Stadt Gent dependeert, of dat hy'er niet van en dependeert, den Alder-Chriſtel: Koning, die de ſelve waerlijck beſeten heeft, als Sr. Blondel door ſijn Brief van den 10. Juny 1678. heeft bekent, en als den Procureur van den Cathol: Koning door ſijn duplicquen het bekent, heeft die niet gepoſſedeert als een dependentie van de Stad Gent; hy kan die dan niet anders beſeten hebben als 't Lant van Waes, de Caſtellanye van Aelſt en de andere geconteſteerde Plaetſen.

Men kan niet ontkennen, of den Koning van Spangien heeft geoordeelt, dat den Alder-Chriſtel: Koning effectivelijck het Land van Waes beſat, alſo ſijn Cathol: Majeſteyt door 't Tractaet van Nimwegen daer van de reſtitutie heeft bedongen; ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt heeft in de Caſtellanye van Aelſt en in de andere geconteſteerde Plaetſen de ſelve Rechten geëxerceert, die hy in 't Landt van Waes exerceerde; hy heeft dan egael de eene en de andere beſeten, en in gevolge van dien

de Caſtellanye van Yperen ſal handelen, in welckers Lijſte hy dit pretendeert te begrijpen.

63. *en* 64.

't Is waer, dat door 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen den Alder-Chriſtel: Koningh aen den Koningh van Spangien de Stadt Gent en ſijn Dependentien heeft gecedeert; maer hoe kan ſijn Cathol: Majeſteyt onder deſen titul de geconteſteerde Plaetſen pretenderen, welckers independentie ſoo wel beweſen en getoont is door ſoo authentijcke bewyſen; den Procureur van ſijn Cathol: Majeſt: wil, dat deſe woorden, *Alle ſijn Dependentien*, op een uytbreyding, van verſcheyde Dependentien t'ſamen geſtelt, ſlaen; maer men gelooft niet, dat ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt, om dat hy door 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen aen den Koning van Spangien de Stadt Gent met alle ſijn Dependentien heeft gecedeert, verplicht is, om daer by te voegen, indien deſe Stadt 'er gene heeft, maer zy heeft 'er, onder de welcke men kan rekenen ſijn Voor-Stadt, la Muyde, en de Ritgrackt, die ſig meer als een half uur van de Stadt uytbreyt.

65. *tot* 78 *daer onder begrepen.*

Het ſchijnt hoe meer dat den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koningh evident bewijſt, dat de geconteſteerde Plaetſen niet van de Stadt Gent dependeren, hoe meer den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt tracht te betonen, dat ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt die niet als dependentien van gem. Plaets heeft aengeſien, en dat hy die niet als onder dien Titul heeft beſeten; men gelooft ten vollen door de Repliquen het tegendeel beweſen te hebben, maer indien ſulcx al was, indien den Alder-Chriſtel: Koning alle de geconteſteerde Plaetſen als Dependentien van de Stadt Gent hadde beſeten, indien alle de Officiers van ſijn Majeſteyt, die van den Raed van Vlaenderen, de Magiſtraet van Gent, en alle de gene, die als-doen onder de gehoorſaemheyt van den Alder-Chriſtel: Koning waren, geperſuadeert geweeſt ſouden zijn van deſe dependentie; en indien zy het door haer Ordres en Mandementen, gelijck zy niet gedaen hebben, hadden uytgedruckt, ſoude dit de natuur van deſe Plaetſen konnen veranderen, aen haer independentie prejudicieren, en de formeele diſpoſitie van de Caroline vernietigen?

Het raeckt derhalven niet, om te examineren onder wat titul den Alder-Chriſt: Koningh deſe Plaetſen beſeten heeft, of wat opinie die geene, welcke onder ſijn ordres zijn geweeſt, daer van hebben gehad, ſijn Alder-Chriſtel: Majeſt: kan die beſeten hebben, en ſijn Officiers konnen daer ſijn ordres hebben geëxecuteert, ſonder reflectie op haer dependentie of independentie te maken; het is genoegh, dat ſijn Majeſteyt die reëlijck en effectivelijck heeft beſeten, en dat zy reëlijck en effectivelijck independent van Gent zijn; daer is niet meer van noden, om te beſluyten, dat zy niet in 't 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen begrepen konnen zijn onder de naem van Dependentien van die Stadt.

Indien'er evenwel aen den Procureur van den Koning van Spangien noch eenige twijffel over mocht blyven, over de tijt en de wyſe, wanneer den Alder-Chriſt: Koningh de geconteſteerde Plaetſen heeft bekomen, hoewel den Procureur van ſijn

Aydes of anders : kan men feggen, dat de Landen en Caftellanyen, waer van gehandelt werdt, Subalternen van de Stadt Gent zijn : de Caroline decideert het contrarie, dat die van Gent niet hebben, noch fullen hebben eenige *Jurisdictie, Authoriteyt, Præ-eminentie noch Superioriteyt*, op de ged. Plaetfen, 't zy in 't ftuck van de Aydes of anders.

Hoewel de Leden, waer uyt de Staten van Vlaenderen beftaen, haer naem van de Steden van Gent, Brugge en Yperen nemen, die de confiderabelfte van defe Provintie zijn, foo zijn het echter defe Steden niet, waer uyt de Staten beftaen, maer wel de Geeftelijcken, de Magiftraten van defe Steden, en die, welcke de directie van de faken van de Caftellanyen, die yder Lit uyt-maken, hebben; alle defe te famen reprefenteren de Staten van de Provintie.

't Is waer, dat alle de Partyen, waer uyt het Lit van Gent beftaet, op 't Stadhuys van de Stadt Gent te famen komen, maer men kan daer uyt geen Superioriteyt trecken, want het is de Magiftraet van Gent niet, die de Vergadering beroept; defe convocatie gefchiet door de Brieven, die den Raed van Vlaenderen, volgens de ordre van den Koning, fchrijft; alle de Caftellanyen, vergadert zijnde, delibereren op de Propofitie, die gedaen is, en brengen haer advys aen de Stad Gent, maer het is niet waer, dat die alleen het Recht heeft, om de Aydes toe te ftemmen, dat die een decifive ftem met uytfluyting van de Caftellanyen heeft, en dat zy gehouden zijn fig aen haer confent te houden; de Stad Gent heeft geen meer Recht, om op de Propofitie van de Aydes te decideren, als die van Aelft of Grammont; maer na de particuliere deliberatien brengen de Geeftelijcke en de 4 Leden, die vergadert zijn, het advys van elck Lit, waer van men de Refolutie formeert, invoegen het de Stadt van Gent niet en is, die decideert, maer wel de 4 Leden of het Corps van de Staten van de Provintie.

En indien de Caftellanyen, waer uyt het Lit van Gent beftaet, haer Quote van de Aydes aen den Commis, die tot Gent geftelt is, brengen, foo is het niet als om 't gemak en de lichtigheyt van den Ontfang; in der waerheyt of wel de Magiftraet van Gent de Commis of Ontfanger ftelt, foo heeft die echter geen meer authoriteyt op hem als de Magiftraet van Aelft, derhalven moet het voor feecker pafferen, dat den Procureur van den Koningh van Spangien uyt defen hoofde geen Dependentie tuffchen de Stadt van Gent en de geconteft eerde Plaetfen kan ftellen.

60. en 61.

Na dat de independentie van de geconteft eerde Plaetfen foo wel is bewefen, mag den Procureur van den Alder-Chrift: Koning fig wel difpenferen, om op de redeneringen, die die van fijn Cathol: Majefteyt in de volgende Articulen doet, op de kracht en uytbreyding van de termen van dependentien, waer van men fig in de laetfte Vredens-Tractaten heeft bedient, te antwoorden.

62.

Wat Watervliet belangt, foo fal den Procureur van den Alder-Chriftel: Koning 't Recht van den Koning fijn meefter op defe Plaets aenwijfen, wanneer men van

op dit Recht des Oorlogs, dat den Alder-Christel: Koningh sijn pretentie op de gecontesteerde Plaetsen fondeert; het soude sonder twijffel gemackelijck aen den Koningh van Spangien vallen, dat hy konde treden *Jure postliminis*, in alle de Plaetsen, die sijn Alder-Christel: Majesteyt door kracht van sijn Wapenen heeft verkregen, maer het is lang geleden, dat dese wijse is vernietigt, en de Souverainen de Possessie van haer Landen, die sy door den Oorlog verloren hebben, niet weder verkrijgen, als door de Wapenen in de handt, of, gelijck de Procureur van sijn Cathol: Majesteyt seer wel seght, door expresse Cessien; vermits dan in 't Tractaet van Nimwegen gene Oudenburgh van Gent, Castellanye van Aelst, of de andere gecontesteerde Plaetsen gevonden werden, is het rechtvaerdig, volgens het recht des Oorlogs, en de Wetten van de Vrede, dat dese Plaetsen aen sijn Alder-Christel: Majesteyt blijven.

88.

De enckele lesing van de Conditien van de Vrede, door sijn Alder-Christ: Majesteyt voor-gestelt, toont, dat de intentie van sijn Majesteyt is geweest, om alle 't gene te behouden, 't welck hy in besit hadde, en dat hy met namen niet en cedeerde; derhalven indien Spangien pretendeert de gecontesteerde Plaetsen, soo moet hy, volgens de Maximen van den Procureur van sijn Cathol: Maj: bewijsen, dat hem die expres zijn gecedeert.

89.

Vermits den Procureur van den Cathol: Koningh bekent, dat den Alder-Christel: Koning de Wetten van de Vrede heeft voor-geschreven, soo soude het recht wesen, dat men sijn Majesteyt wegens de decisie van dit Different geloofde, alsoo sijn pretentien soo wettig en soo wel gefondeert zijn.

90.

Men heeft hier voor uyt-gedruckt wat de natuerlijcke en ware Dependentien van Gent zijn, welcke den Koning aen sijn Cathol: Majesteyt niet en pretendeert te bedisputeren.

91. 92. *en* 93.

Hy pretendeert oock de Barriere niet te breken, noch te altereren, als dewelcke men als het fondament en de veyligheyt van de Vrede heeft aengesien; het is reeds in de Replique geseght, dat het platte Landt een swacke Barriere soude zijn, en weynigh bequaem om de nabuerige Staten te versekeren; de ware en vaste zijn de Plaetsen, die door de propositien van de Vrede aengewesen zijn; derhalven blijft die geduerigh in sijn geheel, soo lang als den Koning van Spangien in de possessie van dese Plaetsen, en 't platte Landt, dat daer aen dependeert, blijft; de natuere lijt niet, dat men tusschen twee Staten Limiten of een Barriere kan oprechten, die een rechte linie maeckt, soo dat het platte Landt van de een niet in 't platte Landt van de ander komt; 't geen dat sijn Alder-Christel: Majesteyt pretendeert, geeft hem geen soo verre geavanceerde Post, dat hy sich daer van kan bedienen; sijn Majesteyt heeft oock wel willen verklaren, dat hy 'er geen soude fortificeren in alle de gecontesteerde Plaetsen; en den Procureur van den Alder-Christel: Koning

ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt ſulckx door ſijn Repliquen genoegſaem gelooft uytgedruckt te hebben, ſoo wil hy hem daer in noch wel verlichten.

Den Alder-Chriſtel: Koning, de Stad Gent hebbende geconqueſteert, daer in een Guarniſoen geleyt, daer uyt men een Corps d'Armee konde formeren, den Heer Marſchalck d'Humieres met een conſiderabel Corps Cavallerye voor de Poorten van deſe Stadt gecampeert gelaten, en niet ſiende, dat'er in de Provintie van Vlaenderen eenige Troupen waren, die hem 't hooft konden bieden, of beletten ſijn Conqueſten uyt te breyden, ſoo heeft ſijn Majeſteyt aen ſijn Generaels en Officiers, die de directie van de ſaken van Vlaenderen hadden, geordonneert, om in ſijn naem poſſeſſie van 't gantſe platte Land van 't Lit van Gent te nemen; in executie van deſe ordre heeft Monſr. Pelletier den 20 van de Maent van Maert een Ordonnantie uytgegeven, verbiedende aen alle d'Inwoonders van den Oudenburg van Gent, van de Caſtellanye van Aelſt, van 't Land van Waes, van de Ambachten van Aſſenede en Bouchaut, en generalijk van alle de geconteſteerde Plaetſen, om geen andere Souverain te erkennen als den Alder-Chriſtel: Koning, en in 't toekomende eenige ordres van den Koning van Spangien, ſijn Miniſters of ſijn Officiers te ontfangen. Deſe Ordonnantie is ontfangen, gepubliceert, aengeplackt en over-al religieuſelijck onderhouden geweeſt; de Inwoonders van deſe Plaetſen hebben den Eed van getrouheyt aen ſijn Alder-Chriſt: Majeſt: gedaen; zy hebben hem de Aydes, lopende Middelen, en al 't gene, dat zy aen haer Souverain gewoon waren te betalen, betaelt; zy hebben ſijn Officiers erkent, en aen alle de ordres, die zy van der ſelver wegen gekregen hebben, gehoorſaemt; de Goederen, behorende aen de Onderdanen van Spangien, en in deſe Plaetſen gelegen, zijn tot profijt van den Alder-Chriſt: Koning geconfiſqueert geworden, volgens de Declaratien, die daer van door alle de Magiſtraten der Steden en Regeerders van de Burgten en Dorpen gefourneert zijn. Wat twijffel kan'er dan overblyven, dat dit Land voor den Alder-Chriſtel: Koning niet is verkregen, en onder ſijn gehoorſaemheyt gebracht? dit is alles geſchiet, gelijck den Procureur van den Alder-Chriſt: Koning het door ſijne Repliquen, onder 't faveur van 't Conqueſt van Gent, heeft uytgedruckt, ſonder dat het van noden was, om in alle deſe Plaetſen Troupen te ſenden, alſo niemant eenige tegenweer bood, of die te fortificeren, om de beſitting daer van te verſekeren, alſo de Vyanden van den Alder-Chriſtel: Koningh niet in ſtaet waren, om hem daer in te troubleren.

79. 80. 81. *en* 82.

Derhalven is de verkrijging en de beſitting van deſe Plaetſen de ware titul van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt, ſonder dat het van noden is toevlucht te nemen tot haer dependentie of independentie; dat men dan niet meer ſegge, dat den Alder-Chriſtel: Koningh, die niet beſeten hebbende als onder den Titul van dependentien van Gent, die, volgens het 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, onder den ſelven Titul moet reſtituëren.

83. 84. 85. 86. *en* 87.

Men ſtaet toe, dat den Oorlog ſoo wel ſijn Rechten heeft als de Vrede; en het is

dienste en capaciteyt van de Ministers, waer van den Koning van Spangien sich in de handeling van Nimwegen heeft bedient, om te twijffelen, dat sijn Cath: Maj: niet seer vernoegt over haer yver tot sijn dienst, en over de conduite, die sy in de gantse loop deser handeling hebben gehouden, soude wesen; maer hy gelooft, sonder haer ongelijck te doen, dat den Koning, sijn Meester, niet min vernoegt over de Plenipotentiarisen, die in sijn Naem geageert hebben, moet wesen; en indien sijn Cathol: Majesteyt bevint, dat 'er tot sijn voordeelen, en satisfactie, niet meer by 't Tractaet was te voegen, soo bevint sijn Alder-Christel: Majesteyt oock, dat 'er niet een clausul is, die hy daer af-gesneden soude willen hebben.

106. 107. *en* 108.

Want het 7. Articul, gesondelijck en in sijn ware sin verstaen zijnde, geeft geen præjuditie aen den Alder-Christel: Koning, en den Procureur van sijn Majesteyt heeft reden gehad, om staende te houden, dat het van noden was, indien den Koningh van Spangien eenig voordeel daer uyt soude konnen trecken, dat de gecontesteerde Plaetsen met namen daer in uytgedruckt wierden, gelijck met het het Landt van Waes en dat van Overmase in 't 5 Articul gedaen is. Niets betoont beter dese waerheydt, als de swacke redenen, die den Procureur van sijn Cathol: Maj: by brengt, en die hy pretendeert, dat aenleyding hebben gegeven tot de uytdrucking van 't Landt van Overmase; want wegens 't Landt van Waes brengt hy 'er geen by.

Hy segt, dat men genootsaeckt is geweest, om met namen 't Landt van Overmase uyt te drucken, ter oorsake, dat het verdeelt is tusschen den Koningh van Spangien en de Staten Generael der Vereenigde Provintien; maer hy neemt geen reguard, dat, wanneer dit Tractaet gesloten is, de Staten Generael reeds in Possessie waren van 't gene haer toe-quam, uyt kracht van 't Tractaet, den 10 Augusti tusschen Vranckrijck en Hollant gesloten; gelijck oock dat in 't 25 Articul van 't Tractaet tusschen Vranckrijck en Spangien, waer van 't Lant van Overmase gesproken wort, geen mentie wort gemaeckt, dat het tusschen Spangien en Hollant verdeelt soude werden.

109.

Vorder den Procureur van sijn Alder-Christel: Majest: en apprehendeert niet, dat men tegens den Koning, sijn Meester, de Maximen, die hy ten desen reguarde by brengt, soude konnen retorqueren; het Conquest en de Possessie zijn suffisante Tituls, om de pretentie van den Alder-Christel: Koning op de gecontesteerde Plaetsen te authoriseren; maer den Cathol: Koning, zijnde van deselve Plaetsen berooft, had een expresse en formele Titul van noden, om daer van de Eygendom weder te bekomen; derhalven kan 't gebreck van de uytdruckingh deser Plaetsen, in 't Tractaet van Nimwegen, niet als aen hem alleen schaden.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning staet toe, dat het 7 Articul de Quæstie, waer van gehandelt werdt, soude decideren, indien het die termen inhielt, die den Procureur van den Cathol: Koning daer ter neder stelt, en na sijn wijse, in 't 110 Articul van sijn Dupliquen, composeert, waer hy segt, *dat Vranckrijck*

ning heeft ordre, om by dese Declaratie te voegen, dat de Plaetsen van de Heerschappye van Spangien of van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, die dicht by de geconteſteerde Landen leggen, de vryheyt ſullen hebben, om de Vivres, die haer nootſakelijck is, daer uyt te halen, mits die betalende; derhalven hoe dicht dat deſe Landen by de Landen van Hollandt mogen leggen, ſoo verſekert ſijn Majeſteyt ſich dat dit Gebuurſchap haer niet ſal allarmeren; want behalvens dat ſijn goetwilligheydt voor haer een veyliger garantie als de Barriere moet weſen, ſoo ſal 'er oock een quantiteyt ſtercke Plaetſen en Rivieren tuſſchen de laetſte Plaetſen van ſijn Heerſchappye, en de eerſte van de Staten Generael der Vereenigde Provintien, weſen.

94. *en* 95.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koning heeft volgens de waerheydt en de natuer der ſaken geſproken, als hy door 't 30 Articul van ſijn Repliquen heeft geſegt, dat het platte Lant de Barriere kan maken noch breken; en hy heeft ſich na de opinie en voorſiening van Spangien geſchickt, die betuyght te vreſen dat deſe Barriere gebroken of ten minſten gealtereert mochte worden, door de poſſeſſie van de geconteſteerde Plaetſen, als hy ſegt in 't 68 Articul van deſelve Repliquen, dat het tot maintenue van deſelve Barriere was, dat den Koningh, ſijn Meeſter, voor-geſtelt had, om een Equivalent voor de geconteſteerde Plaetſen te ontfangen.

96. *tot* 103. *daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Alder-Chriſtel: Koning bevindt niet, dat'er dubbelſinnigheyt, ambiguiteyt of iets onderworpen is, tot uytlegging in 't Tractaet van Nimwegen; het en ſtont niet aen den Koning, ſijn Meeſter, om ſich klaerlijcker op de gepretendeerde reſtitutie van de geconteſteerde Plaetſen uyt te drucken; het ſtont aen de Spaenſſe Miniſters, om haer precautie daer op te nemen; ſy pretenderen dat ſy het door de Acte van acceptatie van de Propoſitien van de Vrede hebben gedaen; maer behalven dat, wanneer een Tractaet is geſloten, men daer van niet door de preliminarien moet oordeelen, en dat 'er geen Quæſtie is als om de termen te examineren, die aen de gene, welcke laſt tot de executie hebben, tot een Wet moeten dienen, indien men in de gedachten van de gene, die gehandelt hebben, wil treden, in haer intentien dringen, en by conjecturen argumenteren, waerom pretendeert den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt dat de acceptatie van den Koningh, ſijn Meeſter, moet prevaleren boven de Conditien, die door ſijn Alder-Chriſtel: Maj: zijn voor-geſtelt; indien het waer is, gelijck hy in 't 89 Articul van ſijn Dupliquen ſegt, dat den Alder-Chriſtel: Koning de Wetten van de Vrede heeft voor-geſchreven, ſoo moet hy ſich houden aen de Conditien, die hy voor-geſchreven heeft, in dewelcke hy formelijck heeft uytgedruckt, dat ſijn intentie was, om al 't gene te behouden, dat hy geconqueſteert had, en waer van hy in Poſſeſſie was, uytgenomen de Plaetſen, die hy aenbood weder te geven.

104. *en* 105.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel: Coning is te ſeer over-reed van de ver-

ben op 't fluyten van 't Tractaet; derhalven kan dit Articul niet geappliqueert worden op de Conquesten, die door den Alder-Christel: Koningh in de Nederlanden zijn gedaen, alsoo het de Plenipotentiarisen tot Nimwegen te minder onbekent konde zijn, alsoo 'er geen was gedaen, noch oock gedaen konde werden zedert het Tractaet van Treves, gesloten den 19 Augusti, volgens 't welcke alle Acten van hostiliteyt mosten ophouden; de Plenipotentiarisen konde doen de staet van de Conquesten niet onbewust zijn, en in gevolge van dien kan dit Articul niet verstaen werden als van de gene, die in Landen, ver van Nimwegen gelegen, gedaen mochten zijn, of selfs in eenige andere partyen des Wereldts, dewelcke wel onseker geweest konden zijn, maer niet die van de gecontesteerde Landen, welcke den Alder-Christel: Koning in 't gesicht en met weten van 't geheele Nederlandt heeft beseten, zedert de Reductie van Gent onder sijn gehoorsaemheydt.

121. *tot* 124. *daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Alder-Christel: Koningh gelooft sich niet bedrogen te hebben, als hy staende hout, gelijck hy door sijn Replique gedaen heeft, dat, volgens het 9 Articul van 't Tractaet van Treves, in de Maend van Augusti 1678. gesloten tusschen de twee Koningen, het logement van de Troupen van den Koning, sijn Meester, in de gecontesteerde Plaetsen veel eer voor een Acte van besitting, en een bewijs van sijn Eygendom, moet passeren, als voor een betuyging, dat sijn Alder-Christel: Majesteyt als doen geen recht meer op ged. Plaetsen pretendeerde; den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt moet oock geen voordeel daer uyt trecken, om dat den Alder-Christel: Koningh sijn Troupen uyt deselve Plaetsen heeft getrocken, dewijl het seker is, dat, na de sluyting van de Vrede, sijn Majesteyt geen Troupen in de open Plaetsen van 't platte Landt van sijn Heerschappye in de Nederlanden heeft gelegt.

Daes is reeds gesegt dat den Alder-Christel: Koning niets van de gecontesteerde Plaetsen heeft getrocken, als 't geen hy wettiglijck mocht ontfangen, en indien 'er onder den titul van contributie yets gelicht is, soo sal men bewijsen, dat het voor de achterstalligheden, die in 't conquesteren schuldigh gebleven en vervallen waren, is geweest; 't is waer dat men op de Comptoiren, van wegens sijn Majesteyt opgerecht, de Rechten van den inkomst en uytvoer van de Koopmanschappen, die de Inwoonders der selver Plaetsen doen in komen en uytvoeren, licht, alsoo het Recht en de voorsichtigheydt begeeren, dat men soodanigh handelt, soo lang als sijn Cathol: Majesteyt daer van in Possessie sal zijn.

Vorder, de Procureur van den Alder-Christel: Koning stelt het aen de H. Commissarissen, om te oordeelen of de pretentie van den Koning, sijn Meester, voor een visioen moet passeren, of dat 'er oyt een wettiger, beter gefondeert en beter bewesen is geweest.

125 *en* 126.

Hy sal sich hier niet op houden met te antwoorden op 't geen dat den Procureur van den Cathol: Koning segt van de Logementen van Troupen, fourageringen van 't platte Landt, en van de gepretendeerde Attentaten na de publicatie van de

Vrede;

rijck sich heeft geëngageert, om aen den Koning, sijn Meester, weder te geven, niet alleen de Plaetsen, gespecificeert in 't Tractaet, met haer Dependentien, sonder iets te reserveren of behouden, maer oock generalijck alle de Conquesten, die hy tot aen de Publicatie van de Vrede gedaen soude mogen hebben.

't Is waer dat het 5 Articul van 't Tractaet mede brengt, dat den Alder-Christel: Koning de Plaetsen, die daer in zijn gementioneert, met haer Appartenentien, Dependentien en toe-behoorten sal weder geven, sonder iets te reserveren of behouden; maer het is licht om te sien, dat dese termen, *sonder daer iets te reserveren of behouden*, moeten verstaen werden van de Appartenentien en Dependentien van de gecedeerde Plaetsen, en niet generalijck van alle de Conquesten des Konings, gelijck den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt dit wil insinueren.

't 7 Articul segt oock, dat den Alder-Christel: Koning aen den Cathol: Koning sal doen restitueren alle de Steden, Plaetsen, Forten, Casteelen en Posten, die sijn Wapenen hebben of konnen occuperen tot aen den dagh van de Publicatie van de Vrede, 't geen veel minder uytbreydingh heeft, gelijck als of dit Articul mede bracht (gelijck als den Procureur van den Cathol: Koning het te verstaen geeft) dat den Alder-Christel: Koningh sal doen restitueren generalijck alle de Conquesten, die hy soude hebben konnen doen tot aen de Publicatie van de Vrede; want dese termen, en generalijck alle de Conquesten, souden sonder twijffel de gecontesteerde Plaetsen begrijpen, in plaets dat men niet kan seggen, dat sulcke geheele Generaliteyten, als de Castellanye van Aelst, den Oudenburg van Gent, en de Ambachten van Assenede en Bouchaut, onder de termen van Steden, Plaetsen, Forten, Casteelen en Posten begrepen souden zijn.

111. 112. 113. 114. *en* 115.

Den Procureur van den Alder-Christel: Koning neemt tot sijn voordeel, 't geen die van sijn Cathol: Majesteyt in 't 110 Articul van sijn Duplicquen seght, dat de particuliere Dispositien de generale uytschrabben; waer uyt hy besluyt, dat het particuliere beding van de restitutie van 't Landt van Overmase, en dat van Waes, de pretentie van de generale restitutie van alle de gecontesteerde Plaetsen uytsluyt; deselve konnen wel geconquesteert, geoccupeert en beseten zijn geweest door sijn Alder-Christel: Maj:, sonder dat daer uyt volgt, dat sy genomen moeten worden gerestitueert te zijn onder de naem van Steden, Plaetsen, Forten, Casteelen of Posten, gelijck den Procureur van den Cathol. Koningh pretendeert, door 't 115 Articul van sijn Duplicquen.

116. 117. 118. 119. *en* 120.

Indien den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt pretendeert voordeel te trecken van 't gene dat den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft gesegt, dat 'er in vele Tractaten diergelijcke Articulen, als 't 7 van dat van Nimwegen zijn, soo moet hy oock niet quaedt vinden, dat men van 't effect van dit Articul oordeelt na die gene, welcke in andere Tractaten gevonden worden, alwaer men baerblijckelijck siet, dat dese generale restitutien niet verstaen werden als van onsekere Conquesten, en waer van de Plenipotentiarissen geen kennisse hebben.

van ſijn Cathol: Majeſteyt heeft doen confiſqueren; hy twijffelt niet of Spangien heeft dit beſit met tegenheyt aengeſien, en ſoude wel gewilt hebben, dat het in Staet was geweeſt, om dit te beletten; maer het heeft het niet konnen doen, of ten minſten heeft men geen troubel of eenige oppoſitie van ſijnent wegen vernomen.

Men heeft ten vollen beweſen, dat de geconteſteerde plaetſen geen dependentien van de Stadt Gent zijn, en dat het onder deſen tijtul niet en is, dat den Alder-Chriſtel: Koning die heeft beſeten; men bekent dat het waerlijck dependentien van 't Lit van Gent zijn; maer het zijn de dependentien van 't Lit van Gent niet, die door 't 5. Art: van Tractaet van Nimwegen zijn gecedeert, 't is de Stadt van Gent met ſijne dependentien; men heeft getoont waer in die beſtaen, en om 't eenemael het recht van den Alder-Chriſtel: Koning te fonderen, is het genoeg dat men ſeght, dat geen van de geconteſteerde plaetſen met name en expreſſelijck door 't Tractaet van Nimwegen is gecedeert.

Den Oudenburg ſelfs is niet meer dependent van de Stadt van Gent als de Caſtellanye van Aelſt en 't Lant van Waes; in tegendeel is die formelijck bevrijt van de Juriſdictie en ſuperioriteyt van die Stad door de Caroline van 't Jaer 1540. Indien 'er eenige dependentien van den Oudenburg in de Stadt Gent beſlooten zijn, ſoo ſal ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt niet weygeren, om daer over in verwiſſeling te handelen, in gevolge van 't 14. Art. van 't Tractaet van Nimwegen.

Men heeft reden om niet te weten dat de Landen van Bornhem en Beveren door Forten, toebehoorende aen ſijn Cathol: Majeſt:, zijn onderſteunt geweeſt, vermits de Guarniſoenen van deſe Forten noyt eenige obſtacul aen de vredige beſittinge van deſe plaetſen hebben bygebracht, als waer ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt de Acten van Souverainiteyt en Jurisdictie heeft geëxerceert, en alle ſoorten van Rechten ſonder contradictie gelicht, gelijck in de reſt van ſijn Conqueſten; men gelooft ſelfs niet dat'er in de gantſe omtreck van 't Landt van Beveren een Fort is, behorende aen ſijn Cathol: Majeſteyt, waer in gedurende den Oorlog Guarniſoen heeft gelegen; dit Landt is verſcheyde en geſepareert van het Landt van Waes; het heeft ſijn overdracht byſonder, en het werdt in de Vergaderingen van de vier Leden van Vlaenderen, door byſondere Brieven van den Raed van Vlaenderen, geroepen.

Wat het Land van Bornhem belangt, men ſtaet toe, dat het Fort Margriet daer aen legt; 't ſelve heeft echter niet belet, of den Koning heeft daer alle ſijn Rechten geëxerceert.

Opdorp dependeert niet van 't Landt van Beveren, en is in de overdracht van dat Lant niet begrepen; in tegendeel is 't een vry Lant, betalende ſijn Aydes apart.

't Is van gelijcken met Moortzele, 't welck in geenderhande wyſe van Dendermonde dependeert; en indien ſelfs alle deſe Plaetſen van de Legale Kamer van Vlaenderen ſouden releveren, ſoo brengt ſulckx geen dependentie mede, die de Rechten des Konings ſouden konnen benadeelen, dewyl een gedeelte van de Conqueſten van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt in Vlaenderen onder 't diſtrict van deſe Kamer zijn.

Wat

Vrede; hy heeft daer over reeds ſijn klachten door veelderhande acten gedaen, op de welcke de Procureur van den Ald: Koning heeft geantwoort, en ſich geengageert, om in 't gevolg van ſijn Commiſſie te doen blijcken, dat den Koning ſijn Meeſter niet als ſijn Rechten heeft geexerceert; daer ſijn oock geen overtuygender bewijſen van noden als de lijdtſaemheyt en moderatie, met de welcke ſijn Majeſteyt tot noch toe heeft gewacht, dat men hem recht van ſijn pretentie op plaetſen van ſoo grooten uytbreydingh, van ſodanigen gewicht, en die hem ſoo wel gelegen zijn als deſe, waer van men handelt, ſoude doen.

127. 128. 129.

't Is licht te oordeelen wie van de twee Koningen het meeſte intereſt heeft tot de deciſie van dit different, en wie by gevolge getracht heeft 't Reglement van de Limiten te tarderen, en 't effect van de Commiſſie te ſuſpenderen.

't Is waer dat, zedert de opening van de Conferentien, Spanjen geen Incident heeft geformeërt, maer zy heeft aenleyding tot alle de geene, die geformeert zijn, gegeven, door 't gebreck van de machten der Commiſſariſen en van den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt, in de welcke zy oock getracht heeft Tijtuls aen te nemen, die zy niet konde twijffelen, of Vranckrijck ſoude die niet toeſtaen; gelijck het die oock met ſulcken recht en reden heeft gedaen, dat den Koning van Spangien genootſaeckt is geweeſt daer van te deſiſteren; en zedert dat de H. Commiſſariſen en den Procureur van ſijn Cathol: Majeſt: Machten in goede forme voor den dagh hebben gebracht, ſoo hebben de Commiſſariſen van ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt niet opgehouden om haer aen te dringen, en van haer kant alle mogelijcke neerſtigheyt te doen, om het effect van haer Commiſſie te verhaeſten.

130. *tot* 135. *daer onder begrepen.*

Men wil gelooven, dat den Procureur van ſijn Cathol: Majeſteyt deſe paſſagie van welſprekentheyt ſoude geſupprimeert hebben, gelijck hy in 't 130. Art. van ſijn duplicque gebruyckt, ſeggende; *dat hy hoopt dat den Alder-Chriſtel: Koning, zijnde van alles geinformeert, niet ſal voor goet keuren, dat eenige woelende gemoederen hem willen tegens ſijn eygen glorie engageren, om ſoo weynig geſondeerde pretentien ſtaende te houden*; indien hy reflexie hadde gemaekt, dat ſijn Alder-Chriſtel: Majeſteyt met ſoodanigen yver ſijn ſaken waerneemt, dat hy alles weet, dat hy alles ſiet, en dat hy van alles na ſijn eygen verlichtingen oordeelt, invoegen dat hy beter van ſijn recht en van 't fondament van ſijn pretentie is onderricht, als die geene ſelfs, die de ſelve in ſijn naem ſtaende houden, en derhalven oordeelt hy, dat het ſijn glorie, het wel weſen van ſijn Staet, en het intreſt van ſijn Onderdanen raeckt, om die ſtaende te houden.

Hy weet wel dat hy zedert het Conqueſt van Gent alle de geconqueſteerde plaetſen vreediglijck heeft beſeten, dat hy daer alle acten van Souverainiteyt en Juriſdictie heeft geexerceert; dat hy daer alle de Leenrechten heeft ontfangen, en dat hy daer oock ſelfs tot ſijn profijt de goederen, behorende aen de Onderdanen

De Spaenssen gaven haer Antwoort daer op wel weder over / maer also sulckx eerst in 't naeste Jaer geschiede / sullen wy die laten berusten / en alleen noch maer seggen / dat de Spaenssen haer saeck met kracht van redenen mosten goet maecken / alsoo de affaires in de Nederlanden in een vry slechte staet stonden / om zich met gewelt tegens de Franssen te opposeren. Men had daer wel getracht deselve in beter postuur te stellen / soo door 't aennemen van meerder Volckeren / als door 't afschaffen van verscheyde Bedieningen / die men in de Raden van Brabant / Gelderlant en Vlaenderen supprimeerde / maer dat kon echter niet veel by-brengen / alsoo de geene / die 't Volck souden werven / haer getal op de bestemde tyt niet compleet konden krijgen / en daer-en-boven noch veel verloop van haer nieu-geworvene Manschap subject waren / soo dat het redres / dat men onder 't Gouvernement van den Prins van Parma verwacht had / niets van beduyden is geweest.

Wy hadden gemeent de Spaensse Nederlanden voor dit Jaer te laten varen / maer wy moeten hier noch in-lassen / dat / also eenen Jacob Louis Picker / waer van wy in de vorige Mercurius mentie hebben gemaeckt / dat eenige buyten-sporige exactien in de Provintie van Utrecht hadde bedreven / tot Gent gevangen was gekregen / haer Hoog Mog: by den Prince van Parma soo veel uytgewerckt hadden / dat hy in handen van den Fiscael van Utrecht gelevert soude werden; gem. Fiscael ten dien eynde tot Gent gekomen zijnde / soo wiert meer-gem. Picker den 13 October 's avonts ten 9 uren uyt het Graven-Kasteel / daer hy gevangen sat / in een Koets na een Schip / van Utrecht ten dien eynde gekomen / gebracht; doch gem. Koets wiert onderwegen door 30 a 40 gewapende Personen met Degens in de Vuyst overvallen / en den Gevangen daer uyt-gehaelt / de welcke zich aenstonts op de Vis-Marckt onder een van de Bancken wel socht te verbergen / maer hy wiert daer door een Jongen ontdeckt / en voor de tweede mael weder in de Koets gebracht; dit verhinderde echter niet / dat'er aenstonts weder 50 a 60 gewapende Personen quamen / die hem als te voren ontsetteden / invoegen hy 't in een nauw Straetje ontquam / daer 3 a 4 Uytgangen waren / te meer / om dat eenige Wijven met Hack-Messen in 't selve Straetje stonden / die de Vervolgers lang ophielden. De Spaenssen setteden wel eenig Gelt op sijn Lijf / maer hy is zedert niet weder te voorschijn gekomen.

Wy hebben hier voor gesegt / dat'er eenige Brandenburgse Schepen uyt de Oost-Zee na den Oceaen vertrocken waren; de selve bleven omtrent de Caep St. Vincent kruyssen / om op de Spaensse Silvere Vloot te passen; invoegen de Spaensse / beducht dat zy wel een roof daer van souden mogen krijgen / in Galicien een Vloot van 12 kloecke Oorlogh-Schepen toerusteden / om haer van daer te verjagen; deselve raeckte in September vaerdig / en onder het gebied van den Marquis de Villafiel in Zee; als wanneer zy / eenige dagen daer na malkander ontmoetende / in Gevecht geraeckten / gelijck uyt de volgende Brief van de Brandenburgsen Commandant blijckt.

Ick

Wat Flobecq en Lessines belangt, den Procureur van den Alder-Christel: Koning heeft verklaert, dat hy van sijn pretentie op dit Land desisteerde, hoewel'er geen schijnbare en voorname middelen ontbreken, om die staende te houden.

Indien Spangien oordeelt, dat de besitting van dese Plaetsen bequaem is, om de communicatie van sijn Plaetsen te breken, soo is 't in des selfs macht geweest, om dit inconvenient te remedieren, met het accepteren van 't expedient van 't Equivalent, door Vranckrijck voorgestelt, in de tijdt, die door de repliques, den 22 September overgelevert, gelimiteert is.

136.

Men weet niet op wat fondament den Procureur van sijn Cathol: Majesteyt dese vast-stelling van den Term voor een irreguliere procedure wil doen passeren, gelijck oock voor een Attentaet op de Authoriteyt van de Heeren Commissarissen, dewyl 't seer gewoon is, als men vrywillig een aenbieding doet, die men aen sijn Partye voordeeliger gelooft te wesen, om een Term vast te stellen, in de welcke gem. Partye gehouden is, om die aen te nemen, want na de expiratie van de selve kan hy daer uyt geen meer voordeel trecken.

Den Alder-Christ: Koning is niet min genegen als sijn Cathol: Majest:, om het Tractaet van Nimwegen te executeren, en de Vrede tusschen de twee Kronen te maintineren, maer sijn Alder-Christel: Majest: is niet geresolveert, die op kosten van soo een considerable partye van sijn Conquesten te kopen.

137.

Den Procureur van den Alder-Christ: Koning gelooft de Rechten van den Koning sijn Meester op soo vaste en incontestable gronden onderstut te hebben, dat hoe gewichtig dit different oock mag wesen, hy de decisie daer van absolut aen de oprechtigheyt en kennis van de Heeren Commissarisen van de twee Kronen stelt; maer gelijck het niet billijck soude zijn, dat den Procureur van sijn Cath: Majest: de vryheyt soude hebben, om het door Geschriften sonder eynde en sonder maten eeuwigh te maecken, terwyl den Koning sijn Meester sig maintineert in de onbehoorlijcke possessie van alle de gecontesteerde Plaetsen, soo versoeckt hy aen de Heeren Commissarisen, dat zy over dit different in de tijd van 15 of 20 dagen ten langsten willen pronuncieren; gedurende welcke tijd hy den Procureur van den Koning van Spangien roept, om de saeck van sijnent wegen in staet te brengen.

En dewyl hy heeft vergeten of versuymt om te antwoorden op den Eysch, die den Procureur van sijn Alder-Christ: Majesteyt door het leste Articul van sijn Geschrift, den 22 September laetst overgelevert, heeft gedaen, wegens de schadeloosshouding, die men aen den Koning sijn Meester voor soo een lange en nadeelige non-possessie van de gecontesteerde Landen, schuldig is, soo beroept hy hem, indien 't hem goet dunckt, om desen Eysch te beweeren, in de selve Term, waer na hy versoekt, dat de Heeren Commissarisen daer op willen pronuncieren.

Overgelevert den 12 *December* 1681.

Aen den Koningh van Groot-Brittannien.

DE ondergeschreven Ambassadeur en Envoyé extraordinaris van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien, de eer hebbende gehad om sijn Majesteyt te onderhouden, volgens de expresse ordres van haer Meesters, wegens de tegenwoordige staet van Saken, en aen sijn Majesteyt medegedeelt hebbende de groote ongerustigheden, die de vreemde nieuwigheden, (welcke begaen zijn, en daegelijcks begaen werden, tot præjuditie van de Vrede en de gemeene rust) aen haer Hoog Mog: gaven, als zijnde haer voornaemste oogmerck om deselve te helpen conserveren, soo lang als het haer mogelijck sal zijn, en hebbende noch daer-en-boven aen sijn Majesteyt gerepresenteert, dat de ged. Heeren Staten niet en twijffelen, of sijn Majesteyt heeft het selve oogmerck, en is met reden over 't gemeene gevaer gevoelig, soo hebben sy haer last gegeven, om sijn Majesteyt ootmoedig en instantelijck te versoecken, dat hy haer sijn goede en wijse Advijsen wil geven, en selfs, of door de Heeren sijn Ministers, in ondersoeck en concert treden, tot de bequaemste præcautien en remedien, om de publijcke rust te versekeren, voor dewelcke sijn Majesteyt soo veel moeyte en sorg genomen heeft, om die aen Europa, door de laetste Tractaten van Vrede, die hy bemiddelt heeft, te besorgen; en sijn Majesteyt, eer hy in dese importante materie quam, versocht hebbende, om van te voren de sentimenten van de ged. Heeren Staten te weten, soo hebben ged. Ambassadeur en Envoyé hem de Guarantie, laetst tusschen den Koning van Sweden en haer Hoog Mog: gesloten, mede gedeelt, benevens de voornaemste consideratien, die haer daer toe gebracht hebben, gelijck oock de nootsakelijckheyt die 'er is, dat sijn Majesteyt daer in ten eersten mede komt, om het oogmerck te verkrijgen, dat men sich heeft voor-gestelt; stellende ter selver tijdt in sijn Konincklijcke consideratie, hoe onmogelijck dat het is, om eenig goed effect te verwachten van al 't gene, dat men mag voor-stellen en arresteren tot de gemeene sekerheyt, indien sijn Majesteyt sich daer in niet doet considereren, respecteren, en redouteren met sijn krachtigste Macht, en Koningl: Authoriteyt, om rigoureuselijck sijn Landen, en die van sijn Vrienden, in cas van noot, te beschermen; de ged. Ambassadeur en Envoyé vernieuwen door dese Memorien deselve representatien en instantien, en versoecken sijn Majesteyt seer ootmoediglijck, dat het hem belieft een favorable en prompte resolutie wegens de ged. Guarantie te nemen; en indien 'er circumstantien zijn, die een meerder verklaringh vereysschen, dat sy die mogen verstaen, of uyt sijn Koningl: mondt, of door de Heeren Commissarisen, die men sijn Majesteyt versoeckt, dat hy wil ordonneren, om te confereren over 't gene, dat het beste en nodigste in een soo gevaerlijcke en dringende conjuncture sal wesen.

Sijn Majesteyt voegde haer de Heeren Grave van Hallifax / den Viconte van Holwnelworth / den Grave van Conway / en den Secretaris Jenkins/ als

Ick berichte hier mede in der haest, dat wy over 3 dagen een scherpe Rescontre hebben gehad, also wy de Spaensse Armade, uyt Galicien komende, hebben aengetroffen, en, vermits wy meenden, dat het de Gallioenen waren, met onse 4 Schepen geattacqueert. De Spaensse Armade bestont in 12 groote Oorlog-Schepen en 2 Branders, doch als ick dit gewaer wierd, socht ick met mijn 4 Fregatten van haer af te wenden, gelijck oock na een Gevecht van twee uren geschiede, invoegen ick met mijn Fregatten hier weder gelucklig in Lagos ben ingelopen, en binnen weynig dagen weder in Zee meen te gaen. Ick heb in alles 10 Man verlooren, en 30 Gequetsten. Actum op 't Schip de Frederick Wilhelm, den 2 October.

Thomas Aldersen.

In dit Gevecht geschiede weynig schade van beyde zijden / doch de Spaensse hadden dat voordeel / dat zy de Brandenburgers in Portugael dwongen in te lopen / terwijl de Silvere Vloot ondertusschen veylig binnen konde geraken.

De Progressen / die Vranckrijck in Duytsland hadde gedaen / en de Pretentien / die nu op de Plaetsen in de Spaensse Nederlanden / waer van wy hier voor gesegt hebben / wegens gem. Kroon geformeert wierden / gaven aen de gantsche Werelt een groote ongerustighept / also yder vreesde / dat door dese saecken wel meerder verwijderinge mocht komen te ontstaen / en dat als-dan het Oorlogs-vuur / dat noch soo korts en met soo groote moeyte geblust was / op nieus weder soude ontfoncken; desen Staet / welcke niets anders als de rust en de conservatie van de Vrede socht / dacht het derhalven nodig / om met de Kroon Sweden (met de welcke in 't Voor-Jaer het laetste Tractaet van Vrede door eenighe op-gekomen difficulteyten eerst was geratificeert) een Alliantie van Guarantie / tot onderhouding van de Munsterse en Nimweegse Vrede / te maecken / en geluckte dit soo wel / dat gem. Alliantie in 't korte wiert gesloten; en dewijl den Koningh van Engelandt Guarandeur van de laetste Nimweegse Vrede was / en derhalven de conservatie van de selve ter harten ging / resolveerden haer Hoog Mog: den Heer van Beuningen na Engelandt te senden / om sijn Majesteyt den staet van saecken voor te houden / en in dese Alliantie van Guarantie met Sweden te nodigen: Gem. Heer van Beuningen den 15 October van Maesland-sluys t'scheep gegaen zijnde / quam den 18 dito tot Londen / en begaf zich aenstonts by haer Hoog Mog: Ambassadeur den Heer Citters / om met den selven eerst wegens dese affaires te delibereren. Sijn Majesteyt / als-doen tot Nieumarket zijnde / quam eenige dagen daer na tot Londen / als wanneer gem. Heeren Citters en van Beuningen by hoog-ged. sijn Majesteyt een particuliere Audientie hadden / en haer saecken voor-stelden / invoegen den Koningh haer versocht / dat zy 't selve in Geschrift souden brengen; gelijck zy deden / en 't volgende overleverden.

inne mede begrepen te zijn, alſoo deſelve wel aengenaem behoort te zijn alle 't geen deſelve aen komt van een ſoo goede hand, en ten verſoecke van ſulcken goede Geallieerde; Dat het ſeer verre van ſijn Majeſteyt is van eenige tegenſtellinge te maken, van ſijn meſures te nemen met den Koning van Sweden en met de Staten, maer dat deſelve wel ſoude wenſchen dat een project van een Guarantie, die voornamentlijck het oog heeft op de ruſte van Duytſland, ſijn begin genomen hadde van de Princen van 't Duytſe Rijk, omme dan daer nae daer toe te nodigen die andere Princen en Staten, die niet tegenſtaende in eeniger maniere oock deelachtigh ſouden zijn in 't perijckel dat Duytſlandt is dreygende, daer by zijn geintreſſeert, ten minſten door de conſequentien die noch wat verre ende onſeker zijn.

Dat uyt deſe conſideratie ſijn Majeſteyt heeft geoordeelt, dat het redelijck is dat die gene, die de meeſte geintreſſeert zijn, oock de eerſte behooren te weſen, tot het nemen van ſoodanige meſures, als tot hunne Conſervatie nodig zijn; en daeromme ſoo verklaert ſijne Majeſteyt, dat ſoo haeſt den Keyſer, den Koning van Denemarcken, en de conſiderabelſte Princen van 't Duytſe Rijck haer ſelve in die Acte van Guarantie, die men haer nu offereert, ſullen hebben ingelaten, dat als dan ſijn Majeſteyt ſal gereedt weſen haer ſelven daer mede in te laten; En om de ſterkſte ende onwederſprekelijckſte preuve te geven van de ſinceriteyt van ſijne intentien; So verklaert ſijn Majeſteyt, dat ingevalle het gebeurde, dat men voort ging met pretentien by wegen van feytelijkheyt in de Spaenſſe Nederlanden, of dat men ſig in poſſeſſie in eenigerley wijſe van eenige Plaetſen van importantie, in de ſelve Landen gelegen, ſtelde, dat ſijn Majeſteyt aenſtonts reſolveren ſal, om in ſodanigen voorval ſijn Parlement te convoceren, ten eynde omme te beter in ſtaet te zijn van te konnen uytwercken het geen geoordeelt ſoude werden nodig te zijn tot aſſiſtentie van ſijne Geallieerdens. Gedaen tot Whithall den 7 November 1681.

Gem. Heeren Citters en van Beuningen hadden naderhant noch met meerged. Commiſſariſen eenige Conferentien/ maer men heeft niets gehoort/ dat'er iets naders in deſe ſaeck van dit Jaer is gedaen.

Den Franſſen Ambaſſadeur den Heer Grave d'Avaux/ in den Hage/ na alle ſchijn oordeelende/ dat deſe Acte van Guarantie tegens ſijn Konings intreſt was/ had zich daer op aen den Heer van Werckendam/ zijnde doen Preſident van haer Hoog Mog: Vergaderinge/ geaddreſſeert/ om die ſijns Konings ſentimenten daer over bekent te maken/ en gaf in een Memorie/ die hy den 30 September aen haer Hoog Mog: overleverde/ en die van meer andere ſaecken handelde/ ſulckx te kennen/ onder de volgende Woorden: Ged. Grave d'Avaux gelooft by deſe Memorie noch te moeten voegen, dat hy de voorleden Weeck ten Huyſe van den Heer van Werckendam is geweeſt, om hem ten vollen de ſentimenten van den Koningh ſijn Meeſter te kennen te geven, over 't geen tegenwoordig in de Provintien gehandelt wert, en dewyl hy aen den Heer van

als Commissarisen toe / met de welcke zy verscheyde Conferentien hadden; En kregen zy eyndeling het volgende Antwoort op de bovenstaende Memorie:

Antwoort van den Koningh.

DEn Koningh op den 26 October laetst-voor-leden van de Heeren van Citters Ambassadeur en van Beuningen, Extraordinaris Envoyé van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, ontfangen hebbende een Memorie, waer van den inhouden aenteeckent de apprehensie, die Hoogst-gemelte Staten Generael hadden, dat den algemeenen Vrede soude mogen werden verbroken, en alreeds gemaeckt en gesloten hadden een ligue van Guarantie met den Koning van Sweden, dewelcke gemelte Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé aen sijn Majesteyt hebben gecommuniceert, met instantien ten eynde sijn Majesteyt welbehagelijck mochte zijn omme sich daer mede in te laten, als wesende sulcks het krachtigste middel omme de gemeene ruste te verseeckeren, ende den Vrede te stabileren op een fondament, veel vaster en duursamer als men niet te verhopen hadde sonder een nader verbintenis van de geintresseerde Princen ende Staten; en de gemelte Ambassadeur en Envoyé Extraordinaris de voorsz. Memorie en Guarantie geaccompagneert hebbende met redenen die deselve nodigh achten omme sijn Majesteyt te bewegen, van daer toe sijn consent te geven. Soo heeft den Koningh deselve Propositien voor seer aengenaem gehouden; ende omme aen deselve te betuygen de dispositie, omme aen te hooren de representatien, ende sich in te laten in het sentiment van soo considerable Geallieerden, voor dewelcke hy soo groote genegentheydt heeft, gaf sijn Majesteyt aenstonts ordre, ende nomineerde Commissarissen, omme met den gemelden Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé te tracteren, op alle den inhouden en substantie, begrepen in de voorsz. Memorie, en daer van rapport in sijnen Raedt te doen, na de gehoudene Conferentien, over dit subject nodig.

Ingevolge van 't welke hebben gemelte Commissarissen Conferentien gehouden met de voorsz. Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé, en gehoort hebbende alle het geen deselve hebben geallegeert tot bekrachting van de Instantien, by deselve gedaen van de sijde van hunne Meesters, soo hebben de voorsz. Commissarissen rapport gedaen in den Rade, alwaer de sake in deliberatie genomen zijnde, heeft sijn Majesteyt de navolgende Resolutie genomen, te weten: Dat men aen gemelten Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé soude kennisse geven, dat sijn Majesteyt van gevoelen is, dat sijn Geallieerden van haer behooren te verwachten de conservatie van den Vrede, nademael dat sijn Majesteyt daer toe hebbende gearbeydt, gelijck gedaen heeft, seer bedroeft soude zijn de vruchten daer van te verliesen, door de incidenten die daer over souden konnen komen, door nalatigheydt van de nodige precautien, waer door sulcks hadde konnen werden geprevenieert; Dat aengaende de Guarantie, die den Koning van Sweden en de Staten Generael alrede gesloten hebben, sijn Majesteyt de presentatie aennam, omme daer

inne

Doch haer Hoog Mog: / oordeelende / dat dese dingen per Geschrift breder uytgedrukt behoorden te werden/namen daer op den 11. Oct. de volgende Resolutie / die aen gem. Heer Ambassadeur oock ter Handen wiert gestelt / bestaende in dese Woorden : Dat aen den gem. Heer Graef d'Avaux tot Antwoort soude werden toegevoegt, dat haer Ho: Mo: al van over seer veel Jaren genootsaeckt waren geweest vast te stellen van op gene saken van importantie eenige Resolutie te nemen op Propositien, die alleene mondeling by de Heeren Uytheemsse Ministers wierden gedaen aen de Heeren der selver Gedeputeerden, op dat zy meenigmael hadden ondervonden, dat alles op sodanige mondelinge Conferentien soo pertinentelijck niet was, of immers voorgegeven wierde, gededuceert en gerapporteert te zijn, als het voorgedragen was, en dat de twee saecken, d'eene rakende den toestant van sijn Majesteyts Pretentien, gemoveert op verscheyde Plaetsen, gelegen in de Spaensse Nederlanden, en 't gunt deselve sijne Majesteyt gesint soude zijn daer omtrent te doen, en d'andere de Conventie, die voorgegeven wierd, dat haer Hoog Mog: met andere Princen tot offensie van sijn Majest: souden willen aengaen, beyde, soo den gem. Heer Grave d'Avaux in de voorsz. Conferentie selfs heeft gelieven te seggen, zijn van groote importantie: Dat haer Hoog Mog: derhalven versochten, dat de Heer Grave d'Avaux die wilde vervatten in Geschrifte, op dat zy hare deliberatien daer over, na de importantie van dien, op vaste fondamenten en niet op discourssen, die gerapporteert en misschien qualijck verstaen of gerapporteert souden konnen zijn, rijpelijk mochten laten gaen, en hoogged. sijne Majest: doen toekomen een Antwoort, dat sekerlijk soude tonen het groote respect, dat zy hadden voor d'eer van sijn Majesteyts vriendschap, en om die te mogen conserveren, en meer en meer doen aengroeyen, en dat zy noyt iets anders in den sin hadden gehad of noch hadden, dan de Vrede, die na sijn Majests. eygen Voorschrift was gemaekt, te helpen conserveren en voor te komen alle occasien tot nieuwe onrusten en beroerten, die den hoogstged. Koning soo opentlijck betuygde, dat aen sijn Majest: seer leet souden zijn, en die de selve daerom door alle wegen en middelen wilde prevenieren, en dat quaetaerdige Menschen haer met het grootste onrecht van de Werelt by sijn Majest: sochten verdacht te maken, als of zy gesint souden zijn het Oorlogs-Vuur wederom te beginnen, en haer daer toe met andere Koningen en Princen te verbinden, daer zy nochtans sinceerlijcken konden betuygen, dat met niemant ter Werelt eenige Conventien hadden gemaeckt of souden willen maecken, die aen sijn Majesteyt billicke redenen van offensien souden konnen geven, of de gemaeckte Vrede altereren; Ende dat zy achten, dat de grootste veyligheyt van de goede Ingesetenen van desen Staet consisteerde in de eere van hoogged. sijn Majesteyts vriendschap, en in de conservatie van de voorsz. Vrede, en dat daerom hare gedachten altoos voornamentlijck hadden gegaen, en noch gingen, om die twee goede oogmercken te mogen bereycken. Gedachte Grave d'Avaux gaf daer op den 8 November de volgende Memorie over.

Memo-

van Werckendam heeft betuygt, dat hy hem, in qualiteyt van President van de Staten Generael, quam besoecken, op dat hy aen de Vergadering rapport soude doen van 't geen hy hem seyde, en 't welck de Heer van Werckendam hem beloofde te doen, soo berust sigh den ged. Ambassadeur t'eenemael op 't Woort van den Heer van Werckendam, en hy hoopt, dat, dese saeck, rakende generalijck alle de Staten, en niet als moeyelijcke gevolgen konnende hebben, den Heer van Werckendam sig niet vergenoegt sal hebben, om sulcx aen eenige te seggen, maer dat hy 't oock aen Uw Hoog Mog: betuygt sal hebben; invoegen ged. Ambassadeur haer versoeckt, dat zy daer op serieuse reflectien willen maecken, gelijck de importantie van dese saeck 't selve vereyscht, en waer van 't gevolg seeckerlijck de rust van de Staten Generael soude troubleren. **Haer Hoog Mog: gaben daer op den 1. October aen gem. Ambassadeur tot Antwoort:** Dat haer Hoog Mog: al van seer veel Jaren hadden moeten resolveren geen deliberatien te houden ofte aen te stellen, over discoursen, die in saecken van gewichte en importantie souden mogen vallen tusschen eenige Heeren Uytheemsse Ministers en eenige Heeren Gedeputeerden van hare Vergaderinge, of den President van dien, om dat men meenigmael bevonden had, dat men den anderen in die discoursen dickmaels niet al te wel verstaen ofte begrepen hadde: Dat haer Hoog Mog: derhalven versochten, dat indien den gemelden Heer Grave d'Avaux iets aen haer Hoog Mog: voor te dragen had, dat deselve soude mogen oordeelen van gewichte ofte importantie, dat hy Heer Grave het selve by Geschrifte wilde vervatten: Ende dat haer Hoog Mog: niet en souden laten te antwoorden in sodanige termen, die meest souden over een komen aen d'eene zyde met de genegentheyt en het respect dat zy altoos hadden gehad, en altoos souden behouden voor d'eere van sijn Majesteyts Vrundschap, en om die niet alleen te conserveren, maer oock doen vermeerderen, en aen d'andere zyde met de liberteyt en vryheyt, daer in zy door Gods genadigen Zegen tot noch toe waren geweest, en met de rust en veyligheyt, die zy sonder iemands rechtvaerdige redenen van offensie te geven, gehouden waren soo veel mogelijck aen de Ingesetenen van desen Staet te brengen. **Aen gem. Heer Ambassadeur wierden daer op eenige Gedeputeerden toegevoegt/ aen de welcke hy sijns Konings sentimenten mondeling mede reitereerde; en de volgende Memorie overgaf.**

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koningh, aen de Heeren Gedeputeerden van Uw Hoog Mog: uytgedruckt hebbende, 't geene hy reeds in een Memorie wegens Straetsburgh had betuygt, en haer oock een ampele kennis van de sentimenten van den Koningh sijn Meester hebbende gegeven, soo wegens 't gene, dat de Spaensse Nederlanden raeckt, als wegens 't gene, dat men segt, dat tegenwoordig in Uwe Provintien werdt gehandelt, soo hoopt hy, dat Uwe Hoog Mog:, zynde volkomentlijck van 't gevolg deser saecken onderricht, de reflectien, die de voorwerpen, welcke zy souden mogen hebben, verdienen, daer op willen maecken. Gedaen in den Hage, den 10 *October* 1681.

Den Grave d'AVAUX.

Haer Hoog Mog: namen den 11. dito daer op de naevolgende Resolutie.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Martis den 11 *November* 1681.

IS gehoort het rapport van de Heeren Verbolt en andere hare Hoog Mog: Gedeputeerden tot de buyten-landse Saken; hebbende, ingevolge en tot voldoeninge van hare Resolutie Commissoriael van den 8 deser, gevisiteert ende geëaxmineert de Memorie by den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijck, ten selven dage aen haer Hoog Mog: overgegeven, ende in de Notulen ten voorsz. dage van woordt tot woordt geinsereert: waer op gedelibereert en ingenomen zijnde het hoog-wijs Advijs van sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien, is in conformiteyt van dien goedt gevonden en verstaen, den gem. Heer Ambassadeur op de voorsz. sijn Memorie tot Antwoort toe te voegen, dat haer Hoog Mog: seer gesurprenneert zijn uyt het voorsz. Memoriael te vernemen, dat 'er een geruchte soude zijn, dat sy onder 't specieus prætext van te conserveren de Rust van Europa, souden hebben gemaekt een Acte van Ligue Guarantie of Associatie, dewelcke, verre van de Vrede in Europa te conserveren, de Rust van dien buyten twijffel soude verstoren, ter oorsaeck van de Mesures, die sijn Majesteyt genootsaeckt soude wesen daer tegens te nemen, en dat hy Heere Grave d'Avaux de Gedeputeerden van haer Hoog Mog: al te wel had geinformeert van de sentimenten van sijne Majesteyt, ten reguarde van een soodanig Tractaet, om niet te geloven, dat deselve wel geapprehendeert souden hebben de facheuse Gevolgen, die soodanige engagementen na haer souden trecken, dewijl hem, Heere Grave d'Avaux, niet onbekent kan zijn, dat, als deselve aen eenige Heeren Gedeputeerden van haer Hoog Mog: alleen mondeling had voor-gedragen, dat hy Heere Grave d'Avaux wierde geinformeert, dat sy stonden te treden in een Conventie, die aen sijn Majesteyt redenen van offensie soude geven, haer Hoog Mog: by haer Resolutie soo wel van den 1. als 11. October hem Heere Grave d'Avaux hebben versocht, in geschrift te willen geven, wat deselve mondeling had voor-gedragen, met versekeringe, dat sy daer op sonderling souden geven een Antwoort, 't welk meest soude over-een-komen aen d'eene zyde met de genegentheyt en het respect, dat zy altijt hebben gehad, en altoos sullen behouden voor de eer van sijn Majesteyts vriendschap, en om die niet alleen te conserveren, maer oock vermeerderen, en aen de andere sijde met de Libertevt en Vryheyt, daer in sy door Godes genadigen zegen tot noch toe zijn geweest, en met de rust en veyligheyt, die sy, sonder iemant rechtvaerdige redenen en offensie te doen vatten, gehouden zijn, soo veel mogelijck, aen de Ingesetenen van dese Staet te besorgen, en dat sy met niemant ter Wereldt eenige Conventie hadden gemaeckt, of souden willen maecken, die aen sijn Majesteyt billijcke redenen van offensie souden konnen geven; dat sy oock nu wederom sincerelijck ende oprech-

Memorie van den Heer Grave d'Avaux.

ALschoon 't gerucht generalijck is verspreyt, dat Uw Hoog Mog: een Acte, 't zy van een Ligue van Guarantie of Associatie, souden hebben gesloten, onder 't specieuse pretext van de rust van Europa te conserveren, soo kan den Extraordinaris Ambassadeur van sijn Alder-Christel: Majesteyt geen geloof aen sodanigen gerucht geven, of zich persuaderen, dat het al het fondament, 't welcke de gemeene roep daer aen geeft, heeft.

Hy heeft te meerder reden, om in dit gevoelen te wesen, om dat hy weet, dat Uw Hoog Mog: te grooten eclaircissement hebben, om diergelijcke stappen te doen, dewelcke, in plaets van de Vrede in Europa te maintineren, sonder twijffel daer van de rust souden troubleren, door de mesuren, die sijn Majesteyt verplicht soude wesen te nemen, en hy heeft reeds de Gedeputeerden van Uw Hoog Mog: al te wel geinformeert van de sentimenten van den Koning sijn Meester, ten regarde van een diergelijck Tractaet, om niet te geloven, dat zy t'eenemael de moeyelijcke gevolgen souden weten, die dese engagementen na zich souden slepen.

Evenwel heeft den Koning sijn Meester hem belast, om van wegens sijn Majesteyt aen Uw Hoog Mog: te verklaren, dat gelijck sijn affectie tot haer noyt de minste interruptie geleden soude hebben, indien men haer van te voren niet in engagementen, directelijck contrarie de Interesten van sijn Majesteyt hadde gesleept, en welcke de ruine van de Republijcq souden hebben konnen causeren, indien sijn Majesteyt voor sijn ressentiment de glorie, van aen gants Europa de Vrede te geven, niet had geprefereert, soo wil hy noch wel aen Uw Hoog Mog: waerschouwen, dat diergelijcke Engagementen, in de welcke zy tegenwoordigh souden treden, niet als gevolgen van de selve natuur souden konnen hebben, en dat de conduite, die men tegenwoordigh hout, Uw Hoog Mog: in een nieuwen Oorlogh soude werpen, die mogelijck veel schadelijcker als de voorgaende soude wesen.

Dit is het 't welck aen sijn Majesteyt doet geloven, dat Uw Hoog Mog:, die door de experientie, van 't geene dat gepasseert is, weten, hoe doodelijck de gevolgen van diergelijcke Ligues zijn, dese ongelucken sullen vermijden door de Resolutien, die zy sullen nemen, en waer van sijn Majesteyt wenscht ten eersten geinformeert te werden, om te weten, of hy Uw in 't toekomende voor sijn Vrienden sal considereren, of als Personen, die gedurig gereet zijn, om de Partyen, die sijn Intresten 't meest tegen gaen, te omhelsen.

Derhalven versoeckt den ged. Ambassadeur, dat Uw Hoog Mog: hem te kennen willen geven, wat hy aen den Koning sijn Meester daer op sal laten weten; hy hoopt, dat zy hem sullen confirmeren in de gevoelens, daer hy in is, en dat Uw Hoog Mog: hem geen plaets sullen geven, om aen sijn Majesteyt te kennen te geven, dat zy in seer quade dispositien ten sijnen regarde zijn. Gedaen in den Hage den 8 Novemb. 1681.

Was geteeckent

d'AVAUX.

werden, dat haer Hoog Mog: verdacht souden zijn te embrasseren die Partyen, die meest souden zijn geopposeert aen sijn Majesteyts intrest; gelijck sy oock niet konnen geloven, dat het sijn Majesteyt wel-gevallig soude wesen, dat men deselve soude willen doen passeren voor een Koning, die voor sijn Majesteyts Vyanden soude houden die Princen en Staten, die haer souden willen verbinden, om te conserveren de voorsz. Vrede, en dat sy derhalven t'eenemael gepersuadeert zijn, dat sijne Majesteyt de voorsz. Conditien gesien hebbende, daer uyt sal bespeuren de oprechtigheyt van haer Conduite; en dat het soo verre van daer is, dat sy souden willen treden in Engagementen, die directelijck souden strijden tegen sijn Majesteyts Intresten, dat sy daer door klaerlijck bewijsen, in deselve Intresten met sijne Majesteyt, te weten de conservatie van de voorsz. Vrede, te conspireren, dewijl sijn Majesteyt opentlijck verklaert, niet anders voor te hebben, dan de Vrede en Rust van Europa te willen maintineren. En dat haer Hoog Mog: derhalven als noch sincerelijcken en oprechtelijcken konnen en moeten verklaren, en sijne Majesteyt versekeren, dat sy altoos gehad hebben en sullen hebben het uytterste respect voor de eere van sijn Majesteyts vriendschap; dat sy geen ander Engagement hebben gemaeckt, dan de voorsz. Conventie alleen, tenderende, om de gemaekte Vrede te conserveren: en dat de Conservatie van dien, en de behoudingh van de Vryheyt van de goede Ingesetenen deser Landen, het eenigste is, dat sy voor oogen hebben, en dat sy niet konnen of willen geloven, dat soo goeden, soo Christelijcken, en soo nootsakelijcken voornemen by sijn Majesteyt soude werden aengesien, als geopposeert tegens sijn Majesteyts Intresten, maer dat zy veel meer vertrouwen, dat hoogst-ged. sijn Majesteyt haer daer in sal prijsen en aensien, soo als zy in der waerheyt zijn, voor sijn Majesteyts seer goede en gedienstige Vrienden, en die voor de eer van die vriendschap hebben soo veel respect als sijn Majest. eysschen kan. En sal Copye van 't voorsz. Memoriael en Extract van haer Hoog Mog: Resolutie gesonden werden aen de Heeren Citters en van Beuningen, haer Hoog Mog: respective Ambassadeurs en Extraordinaris Envoyés aen sijn Koningl: Majest: van Groot Brittannien, als mede aen de Heeren Moering en van Amerongen, haer respective Extraordinaris Envoyés aen sijn Koningl: Majesteyt van Denemarcken en sijn Ceurvorstel: Doorl: van Brandenburgh, om te strecken tot der selver narichtinge, ende haer daer van te dienen sulcx en daer 't behoort.

Men heeft van dese saeck naderhandt niet veel meer gehoort / soo dat het schijnt / dat sijn Majesteyt van Vranckrijck daer mede voldaen geweest is.

Gem. Grave d'Avaux had den 30 Sept. een and're Memorie overgelevert / om over een Actie / die tusschen d'onse en Fransse in de Middelantse Zee by Livorno voorgevallen was / te klagen: den Grave van Styrum / convoyerende met noch een ander Oorlog-schip onse Koopvaerdy-Vloot na Smirna / lag op de Reede van Livorno / soo als den Hartog van Mortemar den 4 September met 10 Fransse Galeyen de Haven aldaer meende in te lopen; gem. Hartogh preten=

rechtelijck konnen verklaren, dat ſy de eere van ſijn Majeſteyts vriendtſchap hoog achten, en wel weten, dat de Ingeſetenen deſer Landen daer in een groot gedeelte van haer ruſt en veyligheyt konnen vinden, en dat ſy daerom aen haer ſijde geerne ſullen contribueren, dat van goede en getrouwe Vrienden kan werden verwacht en vereyſcht, om die vriendtſchap te doen aengroeyen en vermeerderen, dat ſy tot haer groot leetweſen noch wel gevoelen de ongelucken, daer in den laetſten Oorlogh haer heeft gebracht, en dat de overblijfſelen van dien noch vele Jaren de Memorie daer van ſullen doen leven, maer dat die ongelucken en Calamiteyten in haer niet hebben uytgewiſt het reſpect, dat ſy altoos voor ſijne Majeſteyt hebben gehad, en dat het haer geſtreckt heeft tot een groot contentement, als ſijne Majeſteyt haer heeft willen verſekeren van de eere van ſijn genegentheydt, dat ſy mede ſeer ſinceerlijck en oprechtelijck konnen verklaren, dat ſy niet weten, dat ſy eenige engagementen hebben gemaeckt, die directelijck ſouden contrarieren aen het Intreſt van ſijn Majeſteyt, en dat ſy daerom ten uytterſten verwondert zijn te vernemen, dat die of die conduite, die ſy tegenwoordig ſouden houden, haer wederom ſoude trecken tot een Oorlog, die haer miſſchien immers ſoo veel ſchade ſoude toe-brengen, als de voorgaende, dat ſy van de goedtheyt en rechtvaerdigheydt van hoogſt-ged. ſijne Majeſteyt niet konnen verwachten, dat deſelve voor Offenſie ſoude opnemen, dat ſy, die ſijn Majeſteyt de eere doet voor een vrye Staet te kennen, niet ſouden mogen maecken Alliantien, ende ſoodanige, dewelcke eeniglijck dienen, om haer en de goede Ingeſetenen deſer Landen te conſerveren by haer Vryheyt, by haer Religie en by de Vrede, die God de Heere Almachtig haer gegeven heeft; want dat ſy dan ſouden werden ontbloot en gepriveert van dat gene, 't welck een van de voornaemſte gedeelten van een vrye Staet is, en 't geen voornamentlijck aen de Regenten is aenbevolen, als een van de principaelſte gedeelten van hare plichten, en dat het in haer gedachten niet komen kan, dat ſijne Majeſteyt haer ſoude toe brengen eenige ongemacken, om dat ſy die plicht meynen te betrachten, ſonder aen ſijn Majeſteyt eenige Offenſie te geven. Dat ſy aen ſijn Majeſteyt noch konnen noch oock willen verbergen, dat ſy met ſijne Koningl: Majeſteyt van Sweden op den 10. October nieuwe stijl hebben gemaeckt een Conventie, die puur ende alleen gaet, om de Vrede van Nimwegen en Weſtphalen te conſerveren, dan dat die Conventie ſeer klaer doet ſien de ſinceriteyt, die in haer Conduite is, dewijl deſelve Conventie alleen dat oogmerck heeft, dat die Vrede, daer van ſijn Koningl: Majeſteyt van Vranckrijck de Conditien ſelfs voorgeſchreven heeft, magh blijven geconſerveert, en ſal ſtrecken tot dat ſelve eynde, dat ſijn Majeſteyt verklaert, en over al doet verklaren ſijn principaelſte oogmerck te weſen, dat ſy derhalven geen ſwarigheydt ſullen maken, Copie van de voorſz. Conventie aen de gem. Heer Grave d'Avaux, indien hy ſulcks begeert, ter handen te ſtellen; wel wetende, dat deſelve daer in niets ter Wereldt ſal vinden, dat by iemant ter Wereldt uytgeduyt ſal konnen werden tot eenige ſchijn van engagement, die tegens hoogſt-ged. ſijn Majeſteyt van Vranckrijck ſoude zijn, of daer uyt de minſte Illatie ſoude konnen getrocken

 werden,

Haer Hoog Mog: gaven daer op tot Antwoort aen gem. Grave : Dat haer Hoog Mog: hem Heer Ambassadeur wel wilden verseeckeren, dat zy noyt souden mancqueren, noch oock niet lijden, dat die geene, die in hare Dienst zijn, mancqueerden aen het respect ende d'eere, die sijn Majesteyt toequam, dan dat de voorsz. saecke haer seer vreemt en onverwacht voorkomende, zy daer in voor eerst niet anders hadden konnen doen, dan ten spoedigsten te vorderen de Informatien, die zy nodig hadden, om van 't voornoemde voorval te konnen oordeelen, en wat den voornoemden Grave van Styrum soude mogen hebben gemoveert, om sodanige klachten te veroorsaecken. **Aen de Admiraliteyt tot Amsterdam wiert gem. Memorie gesonden / op dat zy haer bericht en informatie daer van souden geven ; en aen den Consul van desen Staet tot Livorno wiert geschreven / dat hy aen haer Hoog Mog: kennisse / van 't geene aldaer tusschen gem. Hartog van Mortemar en den Grave van Styrum was voorgevallen / sonder eenig tijdt versuym soude senden. Den Heer Grave d'Avaux gaf daer op den 6 November weder de volgende Memorie over.**

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koningh, aen Uw Hoog Mog: hebbende geklaegt door een Memorie, die hy haer den 1. van de Maent October heeft overgegeven, van 't mancquement van respect, 't welck den Grave van Styrum voor de Koningl: Standaert van de Galeyen des Konings, sijn Meester, heeft gehad, en haer daer van de straf hebbende versocht, soo heeft hy tot Antwoort van Uw Hoog Mog: bekomen, dat zy ten eersten ordre souden stellen, om daer van de Informatien te hebben, en dewyl de tijd, die verlopen is, meer als genoeg is, om alle de nodige Informatien wegens dese saeck te hebben gehad, soo heeft den ged. Ambassadeur nodig geoordeelt, om sijn instantien te vernieuwen, te meer, om dat hy nieuwe ordres van den Koning, sijn Meester, ontfangen heeft, om sulckx te doen; sijn Majesteyt seer verwondert zijnde te sien, dat zy noch geene sodanige Resolutie, als hy sigh wegens dit mancquement van respect van den ged. Grave van Styrum tegens de Koningl: Standaert van sijn Majesteyt moet beloven, hebben genomen. Gedaen in den Hage den 6 November 1681.

Geteeckent

Den Grave d' Avaux.

Gemelde Ambassadeur wierdt daer op tot Antwoort gegeven : Dat haer Hoog Mog: van den voorsz. Grave van Styrum, die van d'eene Plaetse nae d'andere convoyeert, en sulcx op geen eene Plaetse blijft, noch geen informatie van het voorsz. toeval hadden konnen hebben, en dat zy oock niet waren geïnformeert wat in de Middellandse Zee geobserveert is geweest, onder het poinct van het salut, sonderling tusschen de Oorlog-schepen en Galeyen; dat zy evenwel, sonder van dat gebruyck verdere informatie te willen afwachten, van nu af die ordre souden stellen, en soodanige voorsieninge doen, dat de Officieren ter Zee, van desen

pretenderende / dat den Grave des Konings Vlag moste begroeten / en siende dat sulcx niet gedaen wierdt / sond sijn Major aen ged. Grave / om hem sulcx af te vergen; maer die daer toe ten eersten niet konnende resolveren / mogelijck oordeelende / dat sulckx buyten sijn ordre was / soo scheen het tot een groot Gevecht te sullen uytgeborsten hebben / alsoo de Fransen de Windt sochten te winnen; evenwel wierdt de saeck by-gelegt / en begroete gem. Grave van Styrum de Koningl: Standaert met 9 Schooten. De Memorie / die den Heer Grave d'Avaux ten dien eynde overleverde / bestondt in de navolgende Woorden:

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koning, heeft van den Koningh sijn Meester ordre gekregen, om aen Uw Hoog Mog: te kennen te geven, dat den Heer Hartog van Mortemar, zijnde den 4 September gereet, om met 10 Galeyen, die hy commandeert, en op de welke de Koningl: Standaert was opgerecht, in de Haven van Livorno te lopen, bemerckt heeft, dat'er onder 25 Schepen, die op de Reede lagen, 10 Hollanders waren, als 8 Koopvaerdy- en 2 Oorlogh-schepen, waer van een de Vlagge van Contre-Admirael voerde; en dewyl dese Schepen hem niet begroeteden, soo heeft hy den Major aen den Grave van Styrum, die haer commandeerde, gesonden, om hem te vragen, of hy de Standaert van de Fransse Hooft-Galeye niet en kende, en waerom hy die niet begroete? Waer op hy antwoorde: Dat hy die wel kende, maer dat hy die niet wilde begroeten, en, als den gesenden Major daer op bleef insisteren, erhaelde ged. Grave, dat hy sijn resolutie hadde genomen, voor dat de Galeyen gearriveert waren, en dat hy die niet soude begroeten.

De Heer van Mortemar, wat verre van de ged. Schepen af zijnde, kon de Wint van haer niet krijgen, als op 't eynde van den dagh, invoegen hy 't tot 's anderendaegs most uytstellen, om haer aen te tasten.

Gedurende dien tijdt, den Gouverneur van die Stadt geïnformeert zijnde van de weygeringe, die ged. Grave van Styrum deede, om de Koningl: Standaert te begroeten, en van de gevolgen, die dit na sig souden slepen, sond den Capiteyn van de Haven, om hem 't weynig Recht, dat hy hadde, te representeren; Waer op ged. Grave, na veele difficulteyten, eyndelijck den Standaert met negen Schoten begroete.

Den Koningh heeft wel expresselijck aen den ged. Ambassadeur bevolen, om aen Uw Hoog Mog: de straf van dit mancquement van respect aen den Koningl: Standaert, op een vreemde Reede, en in 't gesicht van alle Natien, te versoecken, en den ged. Ambassadeur en twijffelt niet, of Uw Hoog Mog: sullen die sodanig ordonneren, als een Actie, die niet als tegens haer ordre en intentie gedaen kan zijn, verdient, &c. Gedaen in den Hage den 30 Septemb. 1681.

Geteeckent

d'AVAUX.

Haer

ſeggen, dat de ged. Officier en Dragonders niets tegens deſen Staet hebben ondernomen, noch oock voornemen gehad, om iets te ondernemen; en dat eenige Perſoonen, die yverig tot den dienſt van ſijn Majeſteyt zijn, haer na Amſterdam hebben gebracht, kan ſonder twijffel niet geweeſt hebben als tegens een Onderdaen van den Koning, ſijn Meeſter, die aen verſcheyde Attentaten ſchuldigh is, en met Crimes van ſulcken natuere belaſt, dat hy geen Protectie behoorde te vinden, by wat Prince dat het oock was, wanneer hy ſelfs Vyandt van ſijne Majeſteyt mocht weſen. Derhalven de ſaeck van ſoodanigen importantie zijnde, ſoo verſoeckt en inſiſteert den ged. Ambaſſadeur inſtantelijck by uw' Hoog Mog: dat ſy de voortgang van de Juſtitie tegens deſe Perſoonen willen doen ophouden, niet twijffelende, of ſy ſullen door de kennis, die ſy van deſe ſaeck ſullen konnen krijgen, ſulcke ſentimenten en reſolutien nemen, als den ged. Ambaſſadeur reden heeft om te verwachten. Gedaen in den Hage den 6 Decemb. 1681.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

ALſchoon den Grave d'Avaux, Ambaſſadeur Extraordinaris van den Alder-der-Chriſtel: Koningh, reden heeft om te geloven, dat uw' Hoog Mog: op de Memorie, die hy op giſteren aen haer preſenteerde, wel ſullen hebben willen doen ceſſeren de vervolgingen, die tegens een Luytenant en eenige Dragonders van ſijn Majeſteyt zijn gedaen, ſoo gelooft hy ſich evenwel verplicht, dewijl hy door uw' Hoog Mog: daer van niets verſtaen heeft, om aen haer deſelve inſtantien te reïtereren, en haer nochmaels te verſoeken deſe reflexie te maken, dat, indien deſen Officier en Dragonders ſonder ordre hebben geageert, den ged. Ambaſſadeur die niet ſal reclameren, maer indien ſy ordres hebben, gelijck ſy hebben verklaert, dat ſy hebben, (den ged. Ambaſſadeur daer door geperſuadeert zijnde, dat dit Volck in dit geval geen ander Crimen heeft, als dat van de ordres van ſijn Majeſteyt uytgevoert te hebben) en uw Hoog Mog: ſouden lijden, dat men tegens haer voortging, ſoo kan 't niet anders genomen werden, als dat men ſijn Majeſteyt attacqueert: En vermits ged. Ambaſſadeur niet gelooft, dat uw Hoog Mog: ſich opentlijck tegens den Koningh, ſijn Meeſter, ſoude willen verklaren, ſoo verſoeckt hy haer, dat ſy daer mede willen ſupercederen, tot ſoo lange, dat hy volkomentlijcker van deſe ſaeck geinformeert kan weſen; dit kan niet langer als 6 Dagen aen lopen, na dewelcke ged. Ambaſſadeur een volmaeckter kenniſſe van deſe ſaeck aen uw' Hoog Mog: gegeven hebbende, ſoo ſullen ſy de reſolutien, die ſy behoorlijck achten, konnen nemen. En tot die tijdt reclameert hy de ged. Luytenant en deſe Dragonders, als Onderdanen van den Koning, ſijn Meeſter, die tegens den Staet niet hebben ondernomen, noch voornemen gehad, om iets te onder-nemen, en die niets hebben gedaen, als aen 't gene dat haer bevolen is, te gehoorſamen. Gedaen in den Hage, den 7 Dec. 1681.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

En

desen Staet, den Koningl: Standaert van sijn Majesteyt souden hebben te saluëren, en het behoorlijck respect te doen, en ingevalle zy bevonden, dat den gem. Grave van Styrum eenigsints had gepecceert tegens 't gunt oock voor desen aldaer was gebruyckt geweest, en sulckx had gemanqueert in het respect, dat men aen de Standaert van sijne Majesteyt aldaer plagh te geven, zy den voornoemden Grave van Styrum souden corrigeren, tot sijn Majesteyts eygen satisfactie. Van dese Resolutie wiert oock een Extract aen de Admiraliteyten gesonden / om te strecken tot der selver narichtinge / en haer daer na te reguleren / en te doen reguleren alle de geene / die het mocht aengaen / en ten dien eynde de Officieren ter Zee wel expressclijck te lasten en te injungeren den Koninglijcken Standaert van sijn Majesteyt van Vranckrijck te saluëren / en het behoorlijck respect te doen en te bewijsen. En daer mede is in dese saeck van dit Jaer niet verder gedaen.

Meer-ged. Ambassadeur d'Avaux maeckte den 28 November haer Hoog Mog: oock by Memorie bekent / dat / also die van Algiers den Oorlog aen de Franssen hadden aengedaen / den Koning sijn Meester gezint was een Esquadre van sijn Schepen in Zee te senden / om die Rovers over-al aen te tasten/ en met het sluyten van de Haven van Algiers het uyt-lopen te beletten ; waerschouwende desen Staet / dat sijn Majesteyt daer benevens ordre hadde gegeven/ om alle Hollandse Schepen / die met Waren van Contrabande derwaerts gingen / aen te tasten ; en wierdt hier van aen de Collegien ter Admiraliteyt informatie gesonden / op dat sulckx tot haer naricht soude dienen.

In 't begin van December viel'er een saeck van seer vreemde natuur hier te Lande voor ; namentlijck / dat / een seker Frans Luytenant en 9 Dragonders van het Guarnisoen van Yperen last gekregen hebbende / om een seecker Persoon / bekent met de Naem van Grave van Sardam / of St. Paul / die Burger tot Amsterdam was geworden / van daer te lichten / en na Vranckrijck te voeren / zich herwaerts hadden begeven / om dit haer desseyn uyt te voeren ; zy waren ten dien eynde reets tot Rotterdam gekomen / doch haer voornemen ontdeckt zijnde / soo wierden zy alle gesaiseert / en na den Hage gevangen gebracht. Den Franssen Ambassadeur / den Heer Grave d'Avaux/ hier van kennisse bekomen hebbende / leverde daer op aenstonts aen haer Hoog Mog: de volgende Memorien over.

Memorien van den Heer Grave d'Avaux.

DEn Grave d'Avaux, Ambassadeur Extraordinaris van den Alder-Christel: Koning, verstaen hebbende, dat een Luytenant en 9 Dragonders van de Troupen van sijn Majesteyt, die tot Rotterdam na gelegentheydt wachteden, om na Vranckrijck te vertrecken, daer zijn gearresteert, in dese plaets gebracht, en in handen van de Justitie gestelt, soo heeft hy 't sijn plicht gelooft te wesen, om te seg-

zijn, dat ſy niet ſouden behooren te vinden Protectie by eenigh Prins, wie die oock ſoude mogen weſen, ſelfs die al Vyandt van ſijn Majeſteyt ſoude zijn; dat ſy dien aengaende tot niemandts kenniſſe beter konnen appelleren, als tot die van hem Heer Ambaſſadeur; dewijle deſelve buyten twijffel noch wel in memorie ſal hebben, dat ſijn Majeſteyt, hebbende doen reclameren een Perſoon, die beſchuldight wierde van te zijn een Vergiftiger, geen ſwaerigheydt is gemaeckt geweeſt, om die Perſoon te doen apprehenderen, en aen ſijn Majeſteyt over te leveren; en dat ſy noyt ſullen mancqueren by alle gelegentheden preuves te geven van het reſpect, eſtime en affectie, die ſy altoos hebben gehadt, en hebben ſullen voor ſijn Majeſteyt. Dan dat het haer ten hooghſten bedroeft, dat ſy ſien, en uyt de voorſz. Memorien bevinden, dat ſijn Majeſteyt voor haer ſoo weynig Conſideratie belieft te hebben, dat deſelve door de gemelde Heer Ambaſſadeur opentlijck avoueert en bekent maeckt, dat ſijn Majeſteyt Ordres heeft gegeven, om uyt een van de principaelſte Steden van een van deſe Provintien, met gewelt en gewapenderhandt, te doen vervoeren een Perſoon, die van over vele Jaren is geweeſt een Burger en Ingeſeten van deſelve Stadt, ſonder dat ſijn Majeſteyt over die Perſoon of ſijn Comportementen aen den Staet immermeer heeft doen klagen, en dat hy Heer Ambaſſadeur die voorſz. Ondernemers, op allegatie van de voorn. Ordres, aen de Proceduren van d'ordinaire Juſtitie wil ontrecken; dat haer Hoog Mog: laten aen het eygen hoog-wijſe oordeel en overlegh van ſijne Majeſteyt, van wat conſequentie het ſoude zijn voor de Ruſt en Veyligheyt van alle Princen en Staten, indien Vreemden, in het Land van een ander Prins of Staet, ſaecken van diergelijcke nature, ſoo vryelijck en ſonder vrees, ſouden mogen ondernemen, en haer aen de Cours van de ordinaris Juſtitie onttrecken, met te allegueren of te toonen, dat ſy daer toe order van een ander Uytheems Prins hadden ontfangen. Dat het voorſz. Feyt voor-gevallen zijnde in de Provintie van Hollandt en Weſt-Vrieſland, en de voorſz. Proceduren begonnen en voortgeſet werdende op de wijſe en maniere in ſaecken van gelijcke nature gebruyckelijck, haer Hoog Mog: de Cours van Juſtitie in die Provintie niet konnen weder-houden, maer dat hy Heer Grave d'Avaux hem daer over ſoude konnen addreſſeren aen de Heeren Staten van hoog-gedachte Provintie. En is deſe Reſolutie ſtaende Vergaderinge gereſumeert, &c.

Accordeert met het voorſz. Regiſter.

Gem. Heer Franſſen Ambaſſadeur dan aen de Heeren Staten van Holland en West-Vrieſlandt geaddreſſeert zijnde / quam met eenige Gecommitteerden van haer Ed: Groot Mog: daer over in Conferentie / en leverde meer-gem. Heer Ambaſſadeur doen de volgende Memorie over:

DEn Grave d'Avaux, Ambaſſadeur Extraordinaris van den Alder-Chriſtel: Koning, door de Reſolutie van de Heeren Staten Generael van den 7 deſer Maent geſien hebbende, dat de ſaeck, over de welcke hy haer Memorien gegeven hadde,

EN den gefeyden Ambaſſadeur, de eer hebbende gehad, van in conferentie te zijn met de Heeren Gedeputeerden van de Staten Generael, ſoo voeght hy noch by de boven-ſtaende Memorie, dat hy ordre had om de ged. Luytenant en Dragonders van wegens den Koning, ſijn Meeſter, te reclameren, als hebbende ordres van ſiſn Majeſteyt gehad, die het toeſtaet en verklaert, dat ſy niet gedaen hebben, als aen ſijn beveelen te gehoorſamen. Gedaen in den Hage den 7 December 1681.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

Haer Hoog Mog: hier over gedelibereert hebbende / namen daer op de volgende Resolutie:

Extract uyt het Regiſter der Reſolutien van de Hoog Mog: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Dominica den 7. December 1681.

DEn Heer Schimmelpenning, van der Oye, en andere haer Hoog Mog: Gedeputeerdens tot de Buytenlandſe Saecken, hebben ter Vergaderinge voorgedragen ende bekent gemaeckt, dat den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambaſſadeur van den Koning van Vranckrijck, door den Heere Sevenaer, ter Vergaderinge preſiderende, aen de gem. Heeren Gedeputeerdens op giſteren hadde ter hand geſtelt ſeecker Memoriael, rakende de alhier gearreſteerde ende gevangen Dragonders, tenderende, ten eynde haer Hoog Mog: geliefden te doen ceſſeeren de Proceduren van Juſtitie, by den Hove van Hollandt tegens de ſelve geïntenteert, volgende het voorſz. Memoriael aen 't eynde deſes ſub Num. 1. geinſereert; dat zy Heeren Gedeputeerden op huyden op 't voorgaeude ſubject in Conferentie waren geweeſt met den gem. Heere Grave d'Avaux, en dat de ſelve hem omtrent die ſaecke nader ende breder hebbende geëxpliceert, aen de gem. Heeren Gedeputeerden hadde overgegeven een nader Memorie, volgende hier na ſub Num. 2. geïnſereert; dat de Heeren Gedeputeerden, op alles gehoort ende ingenomen hebbende de Conſideratien ende het hoogwijs Advijs van ſijn Hoogheyt, nodig geoordeelt hadden, neffens exhibitie van de voorſz. Memorien, noch deſen avond van alles omſtandig Rapport te doen ter Vergadering van haer Hoog Mog: ; Waer op gedelibereert zijnde, is in Conferentie van 't hoogwijs Advijs van hooggem. ſijn Hoogheyt goet-gevonden ende verſtaen, dat den gem. Heere Grave d'Avaux tot Antwoort ſal werden toegevoegt, dat haer Hoog Mog: over den inhoud van de voorſz. Memorien ten aller uytterſten zijn geſuprenneert, dat zy nimmermeer eenige gedachten gehad, veel min eenige d'allerminſte demonſtratie gedaen hebben, van te willen protegeeren Perſoonen, ſchuldig aen verſcheyden Attentaten, ende beſwaert met Misdaden, die van eene ſodanige nature

 zijn,

schuldigste des Werelds-waren, en datse aen een Vorst behoorden, voor wien de Heeren Staten minder consideratien hadden, als zy voor sijn Majesteyt betuygen te hebben, oorsaeck soude hebben, om sig te beloven, dat men hem een diergelijck versoeck niet soude weygeren. Gedaen in den Hage, den 9 Decemb. 1681.

Was geteeckent

Den Grave d'Avaux.

Haer Ed: Groot Mog: namen daer op weder de onderstaende Resolutie:

Resolutie van haer Ed: Groot Mog: de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt.

Mercurii den 10 *December* 1681.

DE Heer Raed-Pensionaris Fagel heeft ter Vergaderinge gerapporteert, dat de Heeren haer Ed: Groot Mog: Gecommitteerden, ingevolge en tot voldoeninge van derselver Resolutie Commissoriael van den 9. deser Maent December, in Conferentie waren geweest met den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koningl: Majesteyt van Vranckrijk aen desen Staet, over het subject van de Gevangenen, en de Proceduren by den President en Raden van den Hove tegens de selve geëntameert, en wat voorts in de voorsz. Conferentie op het voorsz. subject was voorgevallen en gepasseert: Ende heeft wyders hy Raed-Pensionaris gedaen Lecture van de Memorie, by den gem. Heere Grave d'Avaux aen de gem. Heeren haer Ed: Groot Mog: Gecommitteerden overgegeven. Waer op gedelibereert zijnde, is goet-gevonden en verstaen, dat aen den gem. Heer Grave d'Avaux tot Antwoort sal werden gegeven, dat haer Ed: Groot Mog: over de voorsz. saecke seer rijpelijck en aendachtig hebbende gedelibereert, niet hebben willen of zijn rondelijck te verklaren, dat deselve altoos hebben gehad en hebben sullen de uytterste aversie van die geene, die eenige toeleg souden willen maecken op de Persoonen van Koningen en Princen, en om die te brengen in gevaer van haer Leven. Dat zy sodanigen boosen voornemen in den hoogsten graet verfoeyen en detesteren, en niet weten, dat zy immermeer aen eenige soodanige de geringste protectie hebben gegeven, en oock noyt geven sullen. Dat het haer ten uytterste leet doet uyt de voorsz. Memorie van den Heere Grave d'Avaux te sien, dat sijn Majesteyt ordre heeft gegeven, om in het midden van de Vrede, door gewapende Soldaten, met gewelt in een van de binnenste Steden van dese Provintie te saiseren en te vervoeren een Persoon, eenige Jaren Burger en Inwoonder van die Stadt geweest zijnde, en dat hoogstged. sijne Majesteyt hem Heere Grave d'Avaux heeft gelast sulckx opentlijck t'advouëren, bekent te maken en de voorsz. Gevangenen daer op te reclameren, sonder dat sijn Majesteyt immermeer aen den Staet, of aen dese Provintie, over de comportementen van die voorn. Persoon heeft doen klagen, daer zy niet weten hoogstged. sijn Majesteyt daer toe eenige oorsake gegeven te hebben, en daer zy, soo wanneer de selve sijn Majest: in andere gelegentheden over sodanige Persoonen heeft geklaegt, zy sijn Majesteyt daer omtrent hebben belieft.

Dat

hadde, dat de competentie daer van aen de Heeren Staten van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt is, en dat alsoo de kennisse daer van aen haer is gerenvoyeert, soo heeft hy 't sijn plicht gelooft te wesen, om haer wegens eenige Puncten, die het door de antwoordt van de Heeren Staten Generael, van den 7 deser Maendt, niet geheelijck schijnt geweest te hebben, te verlichten. Wat desen particulier beraeckt, die verscheyde Crimes heeft begaen, gelijck den ged. Ambassadeur sich daer over door een Memorie niet kan uytdrucken, soo sal hy 't echter gaerne doen in een Conferentie met de Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt. Hy kan evenwel versekeren, dat wat goede wil de Heeren Staten Generael betuygen om haer Protectie aen Personen, die schuldigh tegens sijn Majesteyt zijn, niet te accorderen, soo is het nochtans waer, dat de Heer van Beuningen, Burgermeester van de Stadt Amsterdam, dese, waer van gehandelt wert, geweygert heeft, en dat het voorbeelt, door de Heeren Staten Generael geallegeert, wegens dien Vergiftiger, waer van de Heeren van de Provintie van Hollandt het weg-voeren hebben toe-gestaen, in dese gelegentheyt door ged. Heer van Beuningen in 't tegendeel is geallegueert, als een saeck, die men qualijck gedaen soude hebben met te accorderen; en hy sal selfs niet konnen ontkennen, dat, vervolgens den ged. Ambassadeur, die hem versocht dese saeck secreet te houden, zijnde komen besoecken, hy hem antwoorde, dat hy daer van niet hadde gesproken als aen een Gedeputeerde, die de Stadt Amsterdam als doen in de Gecommitteerde Raden hadde, op dat, indien ged. Ambassadeur daer van quam te spreken, hy de gevoelens van de Heeren van Amsterdam konde te kennen geven, en sich daer tegens opposeren. Men kan daer door oordeelen, of 'er na dit alles voor de ged. Ambassadeur voorsichtigheyt in stack, om dese schuldige te versoecken, te meer, om dat het hem in gedachten komt, dat, wanneer hy den Vergiftiger versocht, hy eerst begon, om by de Heeren van Amsterdam te verkrijgen, dat men hem soude arresteren, en vervolgens by de Heeren van de Provintie van Hollandt, dat hy wegh gevoert soude werden; hem derhalven geweygert zijnde, om dese te doen arresteren, en de Ordres gegeven zijnde, om te beletten, dat het door de Staten van Hollandt en West-Vrieslandt toe-gestaen wierdt, soo heeft hy niet gelooft dese saeck te moeten vervolgen.

Wat nu de saeck van de Gevangens belangt, soo gedraegt sich den ged. Ambassadeur aen 't geen, dat hy in de twee Memorien, gepresenteert aen de Heeren Staten Generael, gestelt heeft, de welcke aen de Heeren Staten van Holland wel sullen gecommuniceert zijn, en reclameert den ged. Officier en Dragonders, tot soo lange, dat hy andere ordre van den Koning sijn Meester heeft ontfangen; hy vertoont oock ten dien eynde aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslan, dat, gelijck dese saeck van seer groote consequentie is, die wel verdient, dat men deselve met gemack tot de gront examineert; en om selfs met een volmaeckter kennis daer van te oordeelen, versoeckt hy haer instantelijck, dat zy alle de Proceduren van 't Hof van Hollandt willen doen opschorten; 't welck den ged. Ambassadeur te meer moet verhopen, vermits hy, indien dese Gevangens al de

Majesteyt van Vranckrijck seer groot ongelijck souden doen, indien zy in de persuasie quamen, dat sijn Majesteyt een sodanige maxime soude willen stabilieren, en dat zy aen de hoogwijse Consideratien van deselve sijne Majest: gaerne sullen laten het overleg van wat consequentien het vast-stellen van diergelijcke maximes souden zijn: Ende dat zy niet konnen of laten te moeten seggen, dat zy de selve maxime noyt souden konnen admitteren; dat zy van harten wensten sijn Majest: te mogen believen, maer dat d'importantie van de voorsz. saecke de rust en veyligheyt, die zy aen hare Ingesetenen moeten procureren, en de plichten, daer mede zy aen de voorsz. Ingesetenen verbonden zijn, haer absolutelijck wederhouden, om het voorsz. versoeck te konnen accorderen, en daerom de voorsz. saeck sullen en moeten laten aen 't beleyd van de voorsz. ordinaire Justitie, konnende sijn Majest: seer sinceerlijck versekeren, dat zy altoos sullen hebben soo veel respect voor sijn Majests. Persoon, als deselve van iemant soude konnen vorderen en begeren, en in alle andere saken te sullen tonen soo veel condescendence en complaisance, als sijn Majest: van eerlijcke en getrouwe Vrienden sal konnen eysschen.

Daer op wierden de Proceduren tegens gem. Gevangens voort-gezet / en de selve den 12 December ter Rolle gebracht / alwaer den Luytenant wierdt verwesen / om onthalst te werden / en de Dragonders / om 10 Jaer in het Rasp-Huys te sitten; ten desen eynde was door den gem. Luytenant al een Kist / met zwart Laken overdeckt / op 't Schavot gebracht; doch na dat alle haer Sententien gelesen waren / wierden zy gepardonneert.

Daer was over een Jaer 2 a 3 al een Project van een Tractaet met de Ceurvorst van Brandenburg ontworpen / om de Fortresse Schencken-schans aen desen Staet over te leveren / maer 't selve is niet ten effecte gekomen voor de Maent Augusti van dit Jaer / als wanneer gem. Fortresse / na dat de zwarigheden / die sulcx opgehouden hadden / met de Ceurv: Ministers afgedaen waren / in handen van den Heere Kuyper / Gedeput. van den Raed van Staten / wierd overgelevert; en wierden daer by provisie ingeleyt de Compagnien van de Capiteynen Lintelo / de Rolle / Baar en Culpeper; oock heeft men naderhant aen gem. Fortresse / als zijnde een van de considerabelste van desen Staet / eenige Wercken gemaeckt / op dat die in goet postuur van defentie by alle occasie soude konnen zijn.

Wy souden van particuliere saecken van desen en gene noch wel wat hebben konnen seggen / maer alsoo die geen reflexie op de algemeene / welcke 't welwesen van Europa beraken / hebben / en vele oock te lang souden vallen / hebben wy die door-by gegaen / om den Leser daer mede niet moeyelijck te zijn; en vermits wy nu sullen af-breecken / willen wy vertrouwen / dat het naeste Jaer mede wy goede stoffe sal verschaffen / om de curieusheyt van den gunstigen Leser te vol-doen.

E Y N D E.

NOTA: Op Pag. 245. Lin. 30. staet 30 October, leest 30 September Oude, of 10 October Nieuwe stijl.

Dat de Heeren Gedeputeerden der Stad Amſterdam,door haer Ed.Groot Mog. ondervraegt zijnde van het gunt den gem.HeerGrave d'Avaux ſegt t'haren reguarde gepaſſeert te zijn, ſinceerlijck hebben verklaert, dat de Heeren Burgermeeſteren ende Regeerders der voorſz. Stadt verſocht zijnde te doen vangen en overleveren een Perſoon, die geſeyt wierde aen verſcheyde ſware Misdaden ſchuldig te weſen, ſonder dat die Perſoon wierde genaemt, het verſoeck van de voorſz. apprehentie en overleveringe hebben gerenvoyeert aen deſe Vergaderinge, met byvoeginge, dat zy op haer beurte haer advys aldaer ſouden uytten. Dat den Heere Burgermeeſter van Beuningen aen haer heeft gerapporteert ſulckx oock te hebben bekent gemaeckt aen die geene, die van wegen den gem Heere Grave d'Avaux 't voorſz. verſoeck hadden gedaen, en dat zy ondervraegt hebbende den geenen, die van wegen deſelve Stadt in het Collegie van de Gecommitteerde Raden was gecommitteert, uyt hem hebben vernomen, dat den Heer van Beuningen aen hem niet anders hadde geſeyt, dan dat, ingevalle eenigh verſoeck van apprehentie of overleveringe van iemand ſoude mogen werden gedaen, hy Heer Gecommitteerde in ſulcken gevalle ſoude beſorgen, dat daer op ſonder convocatie van deſe Vergaderinge niet ſoude mogen werden gediſponeert. Dat haer Ed: Groot Mog: omtrent de voorſz. Gevangenen niet anders konnen doen, als d'ordinaris Juſtitie van het Land hare Proceduren te laten voltrecken tegens de voorſz. Gevangenen, en daer in Recht te ſpreken, en Sententie te wijſen, ſoo als zy in goeden Gemoeden na Rechten en in Juſtitie ſullen bevinden te behoren, maer dat zy de cours van de Juſtitie niet konnen ſtremmen, om dat of by de voorſz. Gevangenen ſoude mogen werden geſeyt of beweſen, of om dat hy Heer Ambaſſadeur verklaert, dat zy het voorſz. Feyt ſouden hebben gedaen op ordre en laſt van ſijne Majeſteyt, veel min toeſtaen, dat hy Heer Ambaſſadeur de voorſz. Gevangenen daerom ſoude mogen reclameren, en de Juſtitie tegens haer doen ceſſeren. Dat zy niet geloven, dat by iemand ſoude konnen werden geſuſtineert, dat Perſonen, die ondernemen de publique Ruſt en Veyligheyt van d'Ingeſetenen en Onderdanen van een anders Land publiquelijck te breken, met het vangen en vervoeren van ſodanige Ingeſetenen, of op andere diergelijcke wyſe, daer over in dat Land, daer zy het voorſz. Attentaet hebben gepleegt, of willen plegen, door den ordinaris Rechter niet ſouden konnen werden geſtraft, ſoo wanneer zy ſouden konnen toonen daer toe door een Uytheems Prins geauthoriſeert te zijn, of door een Uytheems Prins gereclameert werden; dewyle een ſodanige ſuſtenue d'Onderdanen en Ingeſetenen van alle Koningen, Princen en Staten ſouden ſtellen buyten de Protectie van hare Hooge Overigheyt in haer eygen Land, en haer en hare Hooge Overigheyt brengen onder de Macht en het Gebied van een Vreemde, die in haer Land niets t'ordonneren of te diſponeren heeft. Dat haer Ed: Groot Mog:, die maxime admitterende, hare Onderdanen ende Ingeſetenen ſouden exponeren aen het goetdunc-ken van alle Uytheemſſe Machten, dewyle de authoriteyt en dat geſag aen een toegelaten werdende, aen andere oock niet ſoude konnen werden geweygert, op gelijcke voet te procederen : Dat zy meenen, dat zy aen hoogſtged. ſijn Koningl: Ma-

HOLLANDSE MERCURIUS
ORANGE
LONDON
ANNO 1682
TOT HAERLEM
BY ABRAHAM CASTELYN

HOLLANDSE MERCURIUS,

Verhalende de voornaemste

SAKEN van STAET

EN

OORLOG,

Die, in en omtrent de

Vereenigde Nederlanden,

En elders in EUROPA,

In het Jaer 1682,

Zijn geschiedt.

Het Drie-en-Dertigste Deel.

TOT HAERLEM,
Gedruckt by ABRAHAM CASTELEYN, Stadts-Drucker, op de Marckt, in de Blye Druck. Anno 1683.

daerom aen den Koningh Crœſus ſeer wel, dat hy ſich niet geluckigh voor ſijn doodt ſoude achten; en waerlijck dien Koningh, alſchoon tot ſoo hoogen top van rijckdom geſtegen, dat hy waende, dat niemandt hem eenigh nadeel ſoude konnen doen, bevondt het naderhandt maer al te wel, toen hy, door Cyrus overwonnen, op de Houthoop, om verbrand te werden, gebracht wierdt. Veel andere Koningen en Vorſten hebben 't ſelve bevonden, en daer door voorbeelden gegeven, dat de geen, die op de hoogſte trap van glorie meent te zijn, daer 't alderlichtſte van valt.

Wy ſouden dit ſoo wijdt niet uytgebreyt hebben, ten ware dat alle de dingen, die in de vorige tijden zijn geſchiedt, in deſe hedendaegſe als vernieuwt werden, of ten naeſten by gelijckformig daer aen zijn. Men heeft, gelijck als van oudts, zedert eenige tijden geſien, dat Koningen en Koninckrijcken haer opkomſt en nedergangh hebben gehad, en dat de geene, die eerſt ſeer ontzachlijck waren, ja tot ſoo verre, dat yder daer voor vreesde en beefde, nu in haer wiecken ſeer gekort zijn, daer andere in tegendeel, die toen als in 't onderſpit waren, nu weder tot den hoogſten top van macht en geſag zijn geſtegen, en de gantſche Werelt by na als doen zidderen en beven; doch dit is 't beloop des Werelts; 't ſelve heeft van 't begin ſoodanigh geweeſt, en ſal oock op diergelijcke wijſe tot het eynde dueren, ſoo dat 'er t'elckens genoeghſame ſtof voor de nieuwsgierige, wegens de veranderlijckheyt der Wereltſe ſaecken, ſal voor-vallen.

Wy ſullen den gunſtigen Leſer met deſe Inleydingh niet langh op-houden, alſoo hy in dit Jaer-Boeck ſelfs de veranderingh in Europa van't voorleden Jaer ſal konnen beſchouwen, en ſien, hoedanigh de Al-wijſe Beſtiering van den Grooten Godt, tot het wel-weſen van de Chriſtenheydt, in de voornaemſte ſaecken is geweeſt.

Het

INLEYDING.

Gunſtige LESER;

Eecker oudt Schrijver ſegt ſeer wel, dat de tijden, en wy (Menſchen) in deſelve veranderen; ſulcks blijckt niet alleen uyt alle oude Hiſtory-ſchrijvers, ſoo Griecken als Romeynen, maer oock de hedendaegſe, en voornamentlijck uyt onſe Jaer-Boecken, als welcke nu zedert in de 30 Jaren herwaerts alle de wiſſelvalligheden der Wereltſe ſaken hebben ten toon geſtelt; men behoeft ſich hier over echter niet veel te verwonderen, want by verandering beſtaet de Werelt, en de Menſch daer in; nu lacht de een, die van te voren treurde, en dan treurt den ander, die eerſt lachte; ſulks met veel voorbeelden te bewijſen, achten wy onnoodig, alſoo yder Menſch dit by ſich ſelfs en in ſijn eygen ſaecken genoeg kan ondervinden; doch dit moeten wy noch alleenlijck hier by voegen, dat dit ons tot een leer ſtrekt, om niet al te moedig en hovaerdig op onſe eygen macht en ſterckte te ſteunen, als of wy niet ingetoomt ſouden konnen werden, want dien Al-wijſen God, die aen de Menſchen palen geſtelt heeft, wederſtaet de Hovaerdigen en opgeblaſene van herten, gelijck als aen de Koningen van Babel, Nabuchodonoſor en Belzazar, is geſchiedt, en verheft weder de nederige. De geene, die ſtaet, ſegt het Spreek-woordt, ſiet toe, dat hy niet en valle, maer dat gebeurt al veeltijdts, alſoo de Menſch, broſch van ſich ſelven, lichtelijck tot het een of het ander over ſlaet, en daer door ſijn bederf uytwerckt. Den wijſen Solon ſeyde

 daer-

Tabula Partis
FLANDRIÆ
2 duytsche mylen van 15 in eene graet
2 Uren Gaens
Ostende
Nieuport
Vurne
Groote Moere
Vlissingen
Rammekens
Goes
TER
TOLEN
Brugge
Damme
Sluys
Ardenborg
Breskens
Orange
Axel
Hulst
Sant vliet
Lillo
Antwerpen
Yperen
Poperingen
Rousselaer
Ghent
GAND
Deynse
Cortryck
Meenen
Werwicke
Lille
Tournay
Oudenaerde
Aelst
Dendermonde
Mechelen
Brussel
Vilvoorde
Geersberge
Lessines
Ath
Ligne
Leuse
Ninoven
Ronse
Willebroeck
Duffel
Contick
Laeken
LE VIEUX
PAYS DASSENE
PAYS D'ALOST
PAYS DE BEVEREN
Thorout
Harlebeeck
Mortaigne
Bachy
Willem
Le Contoumbre

Eerste Ordre om die van Algiers door de Schepen, Galeyen en Galeoten te attacqueren; de Galeyen zynde tegens over de Schepen die zy op voerden geplaest.

Schepen.	Galeyen.	Schepen.	Galeyen.
A. l'Aimable.	B. la Grande.	R. Het Galjoot la Bombarde	S. la St. Louis.
C. le Cheval-Marin.	D. la Fiere.	T. 't Galjoot la Foudroyante	V. la Patrone.
E. l'Asseure.	F. la Fluer delis.	Y. 't Galjoot la Bruslante	2 la Reyne.
G. le Vigilant.	H. la Forte.	1. De Prudent.	4 l'Amazone.
I. le Vaillant.	K. la Sirene.	3. de Laurier.	6 la Madame.
L. Het Gallioot la Menacante	M. la Couronne.	5. l'Indien.	8 la Valeur.
N. Het Gallioot la Cruelle.	O. la Reale.	7. l'Estoile.	10. la Hardie.
P. le St. Esprit	Q. l'Invincible.	9. l'Eole.	

De Schepen en Galeyen die op de plaet met 1.2.3.4.5.6.7.8.9.10. zyn getekent souden het Fort van Babalouet, aengemerckt met B. en dat van de Engelsche, aengemerckt met I. attacqueren.

Tweede Ordre, op de welcke men de eerste mael met de Galleoten was om Bomben in Algiers te werpen.

Namen van de Galleoten.	Namen van de Schepen.
a. la Bombarde.	f. le Laurier.
b. la Foudroyante.	g. l'Estoile.
c. la Cruelle.	h. le Vigilant.
d. la Menacante.	i. le Vaillant.
e. la Brullante.	k. le Prudent.

Men moet aenmercken, dat men zich in de eerste en tweede Ordre meerder na de Noort kant plaetste, om alle de Geschut schoten van de zuyt kant onvruchtbaer te maken.

Derde Ordre, in de welcke de Galleoten de drie laetste malen Bomben in Algiers hebben geworpen.

A. la Cruelle, Poincty.	H. le Vigilant, de Tourville.
B. la Menaceante, Goetton.	I. le Vaillant, de Beaulieu.
C. la Bombarde, de Combe.	K. le Prudent, de Lery.
D. la Foudroyante des Herbiers.	F. le Laurier, Feron.
E. la Brullante, Beaussier.	G. l'Estoile de Bellisle.

De redenen, waer om men meerder aen de zuytkant quam, al schoon men daer harder aenstoot hadde te lyden, zyn om dat de Schepen H. I. K. de welcker Anckers niet wel waren, op een seer quade Gront lagen.

Eerste Ordre om die van Algiers door de Schepen, Galeyen en Galeoten te attacqueren; de Galeyen zynde tegens over de Schepen die zy opvoerden geplaest.

Schepen.	Galeyen.	Schepen.	Galeyen.
A. l'Aimable.	B. la Grande.	R. Het Galjoot la Bombarde.	S. la St. Louis.
C. le Cheval Marin.	D. la Fiere.	T. 't Galjoot la Foudroyante.	V. la Patrone.
E. l'Asseure.	F. la Fluer delis.	Y. 't Galjoot la Bruslante.	2. la Reyne.
G. le Vigilant.	H. la Forte.	1. De Prudent.	4. l'Amazone.
I. le Vaillant.	K. la Sirene.	3. de Laurier.	6. la Madame.
L. Het Galliot la Menacante	M. la Couronne.	5. l'Indien.	8. la Valeur.
N. Het Galliot la Cruelle.	O la Reale.	7. l'Estoile.	10 la Hardie.
P. le St. Esprit	Q. l'Invincible.	9. l'Eole.	

De Schepen en Galeyen die op de plaet met 1.2.3.4.5.6.7.8.9.10. zyn getekent souden het Fort van Babalouet, aengemerckt met B. en dat van de Engelsche, aengemerckt met I. attacqueren.

Tweede Ordre, op de welcke men de eerste mael met de Galleoten was om Bomben in Algiers te werpen.

Namen vande Galleoten.	Namen van de Schepen.
a. la Bombarde.	f. le Laurier.
b. la Foudroyante.	g. l'Estoile.
c. la Cruelle.	h. le Vigilant.
d. la Menacante.	i. le Vaillant.
e. la Brullante.	k. le Prudent.

Men moet aen mercken, dat men zich in de eerste en tweede Ordre meerder na de Noort kant plaetste, om alle de Geschut schoten vande zuyt kant onvruchtbaer te maken.

Derde Ordre, in de welcke de Galleoten de drie laetste malen Bomben in Algiers hebben geworpen.

A. la Cruelle, Poincty.	H. le Vigilant, de Tourville.
B. la Menaceante, Göetton.	I. le Vaillant, de Beaulieu.
C. la Bombarde, de Combe.	K. le Prudent, de Lery.
D. la Foudroyante des Herbiers.	F. le Laurier, Feron.
E. la Brullante, Beaussier.	G. l'Estoile de Bellisle.

De redenen, waer om men meerder aen de zuytkant quam, al schoon men daer harder aenstoot hadde te lyden, zyn om dat de Schepen H. I. K. de welcker Anckers niet wel waren op een seer quade Gront lagen.

Het Drie-en-dertigste Deel

Van den

Hollantsen Mercurius,

Van den Jare 1682.

Vermits de ondervindingh zedert eenige 100 Jaren geleert heeft/ dat dese Nederlanden/ en voornamentlijck die Provintien/ welcke aen de Zee/ of lopende Rivieren/ leggen/ als hebbende veel laeg Landt/ by harde Storm-Winden/ door het Element van 't Water/ zijn onder-gevloeyt/ en niet alleen groote schade hebben geleden/ maer oock dickwils veele Dorpen/ Huysen en Landen zijn wegh gespoelt/ gelijck sulckx by de oude History-schrijvers genoegsaem na te sien is/ soo heeft men naderhandt de Landen/ die aen 't Water gelegen waren/ met bequame Dijcken versorgt/ om daer door het woeden van dit Element in toom te konnen houden; doch dat de selve/ by overharde Storm-winden/ en 't op-lopen van de Zee/ niet altijdt het overvloeyen van Plaetsen en Landen hebben konnen weder-houden/ geven de voorbeelden/ die nu al verscheyde malen zijn gesien/ en 't geene/ dat noch met het begin van dit Jaer is gebeurt/ genoegsaem te kennen.

De Winter zette zigh vry zacht in/ soo dat'er weynigh of geen Vorst was/ doch sulckx belette echter niet/ dat de Winden haer rigeur betoonden; want de Noord-Noord-Weste-Windt/ op Maendagh den 26 January deses Jaers seer fel op-blazende/ dreef het Zee-Water tegens de Dijcken van de Zeeuwse Eylanden en de Vlaemsse Kusten op/ soo dat het selve niet alleen over gemelde Dijcken liep/ maer oock door de groote kracht deser Wint verscheyde Stucken daer van wegh nam/ en aen andere groote Gaten maeckte/ waer door daer omtrent alles onder Water gezet/ en veel Goederen bedorven en weg gedreven wier-

wierden. Het Eylant van Walcheren leed in dese gelegentheyt een seer groote aenstoot / alsoo het Water tot Vlissingen door de Rammekens-poort met een groote vaert quam in-storten / en het lage eynde van die Stadt onder Water zette / in welcke gelegentheyt veel Luyden naulijckx tijdt hadden / om haer leven te bergen / want het Water stont op sommige Plaetsen tot aen de Luyven van de Huysen ; veele salveerden zig echter met Boten ; en wil men / dat / met het vallen van 't Water / een seeckere Boot op de Luyffel van een Huys is blyven staen : De Molen by 't Princen-Huys schockte heen en weer / soo dat die op een zijde geraeckte : Een stuck Muurs / by seeckere Plaets / de Logenaer genaemt / waer op eenigh Geschut stont / storte om-ver : De Kercken waren van 't woeden van dit Element mede niet bevrijt / want in de Oude-Kerk nam het de Stoelen en Bancken weg / en stortede aldaer oock eenige Graven in / soo dat verscheyde Doot-kisten wegh dreven. Tot Middelburgh liep het Water oock in meenigte Kelders / en bedorf aldaer veele Koopmanschappen ; maer 't meeste gevaer / dat dit Eylandt over 't hooft hing / was 't door-breecken van den West-Cappelsen Dijck / welcke men door sijn dickte en sterckte geoordeelt soude hebben / dat niet alleen 't gewelt der Zee-baren / maer oock 't fel bruyssen der Storm-winden / soude door-staen hebben ; maer het bleek / dat de Menschelijcke vernuftigheyt tegens de Goddelijcke schicking hier niets vermocht / want dien Dijck brack aen de Zuyd-zijde van West-Cappel / alwaer een laegte in den Duyn / ten eynde van dese Dijck / was / door / en maeckte een Gat van omtrent 20 Roeden breet / sonder dat de Regeeringe van Walcheren / als meenende / dat gem. Dijck geen noot hadde / daer iets van vermoede ; sulckx veroorsaeckte ten eersten een groot geschrey en alarm onder de Inwoonders / wijl zy zig verloren achteden ; maer gelijck het gemeenlijck gaet / als men siet / dat het gevaer algemeen is / dat yder zig tracht te redden / soo was het hier mede / alsoo aenstonts allerhande hulp-middelen door meer-gemelde Regeeringe van Walcheren derwaerts geordonneert wierden / om dit Gat te stoppen ; men begon dan op Wagens veele Sparren / Deelen / Zeylen / Peper-sacken / Rijs / en andere Materialen / derwaerts te brengen / waer mede men een Barm trachte te maecken / om de Duynen weder aen malkander te hechten / doch also de Vloet op nieus aenquam / eer die voltoyt was / schockte het Zee-water weder daer in / en wiert oock van noch een Vloet gevolgt / eer men een toe-damminge / als de naeste raet / om het Water buyten te houden / konde maecken ; men arbeyde aen dese toe-damminge met sulcken yver / dat die wel stant hield / maer 't Water / noch in sijn volle kracht / quam met de vierde Vloet sodanig tegens den Zuydwaertsten Duyn aenstorten / dat het een groote en hooge Duyn wegh nam / en een tamelijcke diepte in 't Zant maeckte ; evenwel viel men strackx weder aen 't werck / om dit Gat te stoppen / so dat het selve al toe-gedamt was / eer dat het Water van de vijfde Vloet sijn poging deed / om daer door te breecken ; en was sulckx oock met sodanigen succes / dat het Water buyten gehouden / en 't voorn. Eylandt Walcheren doen buyten gevaer was ; alleen waren som-

sommige na-gelegene Stucken Lants onder gevloeyt. In Zuyd-Bevelant/ zijnde mede een van de Zeeuwse Eylanden/ en waer in de Stad Goes leght/ is het Water oock over de Dijcken met een groot gewelt gekomen/ en heeft daer in het Dorp Valckenis by-na alle de Huysen geraseert; Weert en Crabbendijck stonden gelijck een Zee/ en tot Tolsend en Nieuland/ als mede in andere Polders/ liep het Water tot aen de Solders van de Huysen: 't Dient niet vergeten alhier een seecker voorval in te lassen/ 't welck in de Polder van Tolsend' is geschiedt/ namentlijck/ dat seeckere Huysvader/ soeckende met sijn outste Kindt/ 't welck hem als een Klits aen sijn Lijf hong/ het gewelt van 't Water te ontvluchten/ soo haest van dit woedend Element wierd overvallen/ dat hy 't selve/ wilde hy zig bergen/ van sijn Lijf most schudden/ ten prop van 't Water overgeven/ en voor sijn oogen sien verdrincken; terwijl sijn zwangere Vrouw en sijn jongste Kindt/ nevens eenige Geburen/ die op de Solder van 't Huys gevlucht waren/ met het gemelde Huys om-ver storten/ en alle verdroncken. In Noort-Bevelant/ en 't Lant van Ter Tholen/ was 't Water mede ingeborsten/ en by-na 't gantse Landt van Schouwen/ daer Zierickzee in legt/ onder Water geraeckt; voor de selve Stadt braecken de twee Haven-Dijcken door/ soo dat aenstonts een Polder van 17000 Gemeten Lands onder Water geraeckte. Tot Brouwers-Haven spoelden twee Bruggen binnen die Plaets wegh; en liepen vorder noch onder Water de Polders Brunisse/ Oosterlandt/ St. Jans-Land/ de Sas-Polder/ Bettewaerde/ 't Zuyder-Nieuw-Landt/ en de Zuyd-hoeck/ waer door geen kleyne schade geschiede; gelijck sulckx uyt de volgende Lijst van de onder-gelopene Polders/ welcke geheel correct is/ nader gesien sal konnen werden:

Lijste van de ondergelopene
LANDEN ende POLDERS,

In Zuyd-Bevelandt.

Sturmezand.
Buren- of Schaeps-Polder.
Meulen-Polder.
Out Tolsende.
Nieu Tolsende.
Nieuw-Lande.
3 Polders in Crabbendijck.
d'Oost-Polder aldaer.
Valckenisse en Waerde.
Boone-Polder en Ruyg-Polder.
Suyd-Polder van Baerlandt.
Everinge.
Water-vliets-Polder.
d'Oost-Polder van den Heer Arents-Kercke.
Leeuwerck, of Calis-Polder.
Nieuwer-Kercke.
Nieuw St. Joos-Landt.

De Dijcken van de Breewatering' en Goese-Polder zijn ongemeen beschadigt, maer echter het Land is behouden en droog gebleven.

In Noort-Bevelant.

Wissen-Kercke bedijkt Anno 1652, en is den Dijck tegens het Bocke-gat bedroefdelijck doorgebroken.
's Gravenhoek en de Laye-plate Polder.
d'Inlaegh.
Ouweleck.
Catzen-Polder.
Campens-Nieuwland.
Nieuw 's Gravenhoecks-Polder.
Alteklyen, by Catz, is onder Water gelopen, doch van't self door de Sluys weder droog geworden, en den Dijck geheel gebleven.
Den Dijck van 't Out Noort-Bevelant (daer de Dorpen Colijnsplate en Catz in leggen) is wel op duysent plaetsen overstroomt; doch is (God zy dank) met Seylen, Rijs, &c. noch behouden.

In Wolphaersdijck.

Wester- of Nieu-Landse-Polder.
Den Dijck van het Oude Landt is seer geschonden, ja op verscheyde plaetsen genoegsaem door geweest, dan door Gods genade noch behouden.

In Walcheren

Is een kleyne Polder by den Haeck ingelopen, en 't gantsche Eyland is aen de Suyd-zyde van West-Cappel door een laegte in den Duyn, alwaer den Dijck eyndigt, genoegsaem doorgebroken geweest, doch is door alle mogelijke vlijt met Rijs als anders noch behouden.

In 't Land van Ter Tholen.

De Polder van de 1500 Gemeten.
Schakerloo.
Rasernye.
Deurloo.
Den Broeck.
't Rooland.
Vryberge.
Out Vossemaer.
Nieu Vossemaer, met de Landen van de Heninge en de Heere-Polder.
Philippi-Land.
Susanna-Polder, aen 't St. Anna-Landt.
Steenbergen, aen Alteren.
De Beyemoer.

In 't Land van Zierickzee.

't Land van Schouwen op twee plaetsen bedroefdelijck doorgebroken, als aen d'Oost-zyde, by de Lever-huysen, tegen over Kaesje Wateren, en aen de Noordt-zyde, dicht onder Brouwers-haven, en voorts alle de Polders, die om Schouwen en Brouwershaven leggen, zijn ingelopen.
Heer Jans-Landt.
't Ooster-Land, en alle annexe Polders.
't Nieuwe-Landt.
Bettewaerde, met alle de Polders: Als oock Duyvelant, en alle d'omleggende Landen zijn ingelopen. Soo dat by-na de drie vierde Parten van het gantsche Land van Zierickzee door dese Vloedt zijn onder Water gelopen.
Dicht by het Oosters-Hooft is een seer sware Bresse, die by-na niet en is te herstellen, en die noch dagelijckx vergroot, waer aen by-na het behoud van gants Zierickzee hangt.
Bommenede en Bloys, nevens alle de Polders omtrent Dijck-water, tot Schudde-beurs toe, zijn onder-gelopen, behorende onder Hollant.

Van

Van een andere kant had men noch dese navolgende Lijst van het Land van Zierickzee.

Het Landt van Schouwen is op twee Plaetsen, soo aen de Oost-zyde, by de Lever-huysen, tegen over Kaesje Wateren, als aen de Noort-zyde, dicht onder Brouwers-haven, en voorts alle de Polders, die rondom Brouwers-haven en Schouwen leggen, in-gelopen.
De Haert is overgelopen, dan niet door.
Moermont onder water.
Bommenee ingelopen.
Bloys, en alle de Polders omtrent Dijck-water, tot Schudde-beurs toe, ingelopen.
St. Jans-Landt ingelopen.
Oost-Duyvelandt ingelopen.
De Sant-dijck door.
Oost-Landt, en alle de andere Polders, ingelopen.
De Zuydt-hoeck aen de Oost-haven-dijck ingelopen.
Dicht by 't Oostersche Hooft een sware Bresse.
Sas-Polder ingelopen.
St. Nieu-Landt ingelopen.
Bettewaerde ingeloopen, te gesamentlijck 27 a 28 Polders, soo groot als kleyn.
Oock was omtrent het halve Landt van Ter Tholen ingelopen.
Stavenisse en het St. Anna-Landt niet ingelopen.
Philippi-Landt meest al over-gespoelt.
Willem-Stad eenigsints over-gespoelt.
Sonnemaer.
Dreyschor.
Noortgouwe.
De 4 Bannen.
't Goutse Veer.
} dese zijn behouden.
't Geheele Landt van Schouwen en Duyvelandt, en omleggende Landen, ingelopen.

De ellende / wegens het verdrincken van Menschen en Beesten in dit geval/ is onbeschrijffelijck; doch het was Zeelant niet alleen / die dese straf gevoelde/ maer oock een gedeelte van Hollandt; Rotterdam leed buyten Dijckx mede veel schade van 't hooge Water / en wierden aldaer in de Kelders veele Koopmanschappen bedorven; den Briel ging niet vry / en omtrent Dordrecht stont het als blanck van Water; Willemstad leed mede eenige schade / en in 't Eylandt Ooltgens-plate vloeyden de volgende Polders onder:

Onder-gevloeyde Polders in 't Eylandt Ooltgens-Plate.

't Oude Landt.	De Wey-Polder.	Den Uytslag van den Bommel.
De Galanthe.	Kleyne Polder.	Het besomerdijckte Rietvelt.
Den Bommel.	Kruys-Polder.	
De Noordt-Polder.	Moolen-Polder.	

Na de Brabantse kant / omtrent Antwerpen / drong het Water mede sterck aen / doch den Austruweelsen Dijck / hoewel het Water op verscheyde plaet-

'en daer over liep / en wel 6 Voeten van de Kruyn van gemelde Dijck weg genomen had / is noch blijven staen ; de Polders stonden echter meest onder Water : de quaetste invallen waren aen 't Schapen- en May Maertens-Gat / niet verre van Wilmerdonck / doch de Breucken aldaer wierden noch met grooten yver en gewelt tegen gehouden en gestopt. Men verhaelt een wonderlijck voorval / dat omtrent het stoppen van dese Breucken geschiedt soude zijn / namentlijck / dat / als de gene / die daer aen werckten / (als moetende het slaen van 't Water meest met haer Ruggen af weeren /) moede waren / en / door mancquement van eten en drincken flaeuhertigh zijnde / daer uyt meenden te scheyden / iemant van dese Werckers iets op het Water na hem toe sag drijven / en 't selve op-viste ; dit was een Steene Bouteille / die wel toegestopt was / en waer in omtrent drie Pinten Brandewijn waren / en vermits de selve noch niet half vol was / had die gemackelijk konnen drijven ; met dese Dranck haer hart weder gesterckt hebbende / togen zy op nieu aen 't Werck / soo dat zy dien Dijck tegens 't gewelt van 't Water t'eenemael daer door bewaerden / en verdere ongemacken voor quamen. Over den Dijck van Ferdinandus-Polder / en den Houwer / onder de Vesten van Antwerpen / was het Water mede over gekomen / doch deed aldaer weynig schade. Den Dijck van Borderen / daer onder de Polders van Borderen / Ettenhoeven / Muysbroeck / Ekeren en Wilmerdonck / was met twee Grondt-Gaten door-gebroocken / waer door aldaer veel Lants onder liep. De Couwesteynsse Dijck / daer onder de Polders van Lillo / Stabroeck / Santvliet en Beerendrecht / brack tusschen de Cruys-Schans en Borderssen-Dijck door / gelijck oock de Dijck van Ossendrecht / en geschieden in die gelegentheyt groote schade aen het Fort Frederik-Hendrick. De Polder van Hoboken / aen de Zuyd-zyde van Antwerpen / liep onder / gelijck oock veele Landen na de kant van Lier en Mechelen. In de Dijck van Ruysbroeck / by Willebroeck / is mede een groot Gat gekomen / doch 't selve sette echter niet veel Landen onder Water. De Polder van Borgerwaert / met de Dorpen Swijndrecht / Melsen en Beveren / geraeckten van gelijcken onder Water ; mitsgaders de Polders van Basel / Rupelmonde / en het meeste gedeelte van 't Landt van Waes ; en de Polders van Callo / Kieldrecht / van den Doel / St. Anna / Keteniſſe / en het Luys / braecken mede door / soo dat in dat Gewest een groote ellende is geweest / en veel Menschen en Beesten zijn verdroncken ; oock heeft men verscheyde Luyden / die met Neusdoecken als andersints Zeyn deeden / met Schepen en Booten van Huysen en Boomen / die rondom in het Water stonden / gehaelt. Omtrent Hulst / Axel / der Neusen / 's Sas van Gent / en Sluys in Vlaenderen / was alles ondergelopen / tot Brugge en Oostende toe ; en brack oock een seeckere Dijck omtrent het Sas van Gent / die men den Tragel noemde / door : De volgende Lijst sal de Polders / die aldaer ondervloeyden / aenwijsen.

Lijst

Lijst van Sluys, Lapschuere, Axel, Hulst en Lillo.

Sluys in Vlaenderen.

ELizabeths Polder.
Barbaraas Polder.
Nieuw-Vliedt.
Groote St. Anna Polder.
Kleyne St. Anna Polder.
De Tien Hondert.
Swarte Polder.
Groot Wilpen.
Kleyn Wilpen.
Sand Polder.
Cornelia Polder.
Oud Breesande.
Nieuw Breezande.
Hendrickx Polder.
Van Nispen Polder.
De Polder Benoorden.
De Polder Bewesten-reede.
Maurits Polder.
Clara Polder.

Geheel Lapschuere.

Middelburg in Vlaenderen, met al de omleggende Polders.
St. Anna, tusschen het groot en kleyn Pas, tot voor de Poorten van Brugge in Vlaenderen.

Axel en Neusen.

Saendijcke.
St. Lippens Polder.
Noord Polder van Neusen.
Triniteyt.
Groote en kleyne Soute.
Anna Polder.
Vlooswijck.
Sluys Polder.
Willems-Kercke Polder.
Loven Polder.
Nieuw Westen-rijck.
Goesche Polder.
Put Polder.
Egelantier.
Noord Polder van Axel.
Visschers Polder.
Cappelle Polder.

By Hulst.

De Polder van Namen.
Kruys Polder. Offins.
Kloosterlande.
Oude en Nieuwe Grauwe.
Lanswierde.
Hage Polder.
Nevens noch eenige and're Polderkens.
St. Jans Steene.
Klijnge Polder.
Oud en Nieuw Kieldrecht.
Konings Polder.
Saftijnge.
St. Anna Polder.
Callo. Ketenis.
De Paerde-Schoore.
Melsen Polder.
Borger Weert.
Austruweel.
Nevens noch veele onbekende Polders.

By Lillo.

De Polder by Lillo.
Het Noordlandt.
De Oude en Nieuwe Doel.
Tluys.
Paerde Schor.
Kloofter Sande.
De Polder van Namen.
Stabroeck.

In dit overlopen der Wateren zijn veele Menschen gesneuvelt / en een onbeschrijffelijck getal Beesten / also de meeste Menschen genoeg te doen hadden / om haer eygen Lijf te bergen / en zigh niet konden bemoeyen / om iets mede te nemen. De Steden Brugge / Oostende / en Nieupoort / wierden ter selver tijdt door 't hooge Water mede aengetast / maer het en deede daer geen andere schade / als dat de Landen rondsom daer onder vloeyden / welcke by de Somer weder sonder hinder droog geraeckten. Tot Ceulen / Franckfort / Hamburgh / Bremen / en andere Plaetsen / heeft men ter selver tijdt oock seer hoog Water gehad / waer door verscheyde Kelders met Koopmanschappen onder vloeyden / maer anders heeft men geen bysondere schade geleden.

Gelijck door dit onderlopen van het Water veel Dijcken door-gebroocken / of schadeloos geraeckt waren / soo hebben de voornaemste Geinteresseerde van de Landen / die onder-gevloeyt waren / soo haest als het Water weder afgelopen was / gem. Dijcken doen repareren / en is sulckx oock soo wel geluckt / dat de meeste met de Somer weder in goede stant zijn geraeckt / om by harde Windt de Landen aldaer voor het Water te bevrijden: Doch wegens de Tragel / zijnde een soort van een Dijck / die by 't Sas van Gent door-gebroocken was / is eenig dispuyt tusschen haer Hoogh Mog: / alsoo 't Sas onder de Generaliteyt behoort / en de Stadt Gent geweest / als sustinerende yder / dat den anderen gemelde Tragel op sijn kosten weder most laten hermaken; maer alsoo hoog-gemelde haer Hoogh Mog: met veele redenen oordeelden / dat het die van Gent voornoemt toe-quam / om sulcx te doen / zijn daer over met den Spaensen Envoyé Monsr. de Fuen Mayor / en eenige Gedeputeerden / die de Stad Gent gecommitteert hadde / in den Hage verscheyde Conferentien gehouden; en sal men yders geprætendeert Recht best uyt de navolgende Resolutie / die haer Hoog Mog: den 10 Juny van dit Jaer daer over namen / konnen sien.

Veneris den **10** *Juny* **1682.**

DE Heeren Schimmelpenningh, van der Oye, en andere haer Hoogh Mog: Gedeputeerdens tot de Saecken van Vlaenderen, hebben, nevens eenige Heeren Gecommitteerden uyt den Raedt van Staten, mitsgaders met den Commissaris Hulft, het aenbrengen van de alhier aenwesende Heeren Gecommitteerden van de Stad van Gent gehoort, daer over met de selve, als mede met Don Balthazar de Fuen Mayor, Extraordinaris Envoyé van den Koningh van Spangien, geconfereert, en ter Vergaderinge gerapporteert, dat in de voorsz. Conferentien ten wederzyden waren gealiegeert de volgende Positiven.

Positiven van de Heeren Gedeputeerden van Gent.

I.

DAt door 't cederen van de Souverainiteyt met eenen aen haer Hoog Mog: is overgedragen de Proprieteyt.

Dat

I I.

Dat haer Hoog Mog: zijn geweeſt in poſſeſſie van te percipieren alle de genotten, ſelfs de Chijnſen op de Landen en Huyſen.

I I I.

Dat de doorbraecke is geoccaſioneert door 't removeren van St. Antonius-dijck, ende dat derhalven haer Hoog Mog: veroblıgeert zijn, die ſchade te repareren.

Contra-Poſitiven in name ende van wegen haer Hoog Mog.

DAt op den 26 Mey 1547 by Keyſer Karel, in qualiteyt als Grave van Vlaenderen, aen de Stad van Gent, op der ſelver verſoeck, ende inſonderheyt tot haren profijte, is verleent Octroy, omme te mogen graven een Vaert tot ſekeren Land-dijck, met Authoriſatie, omme, tot verval van de onkoſten, gedurende den tijdt van . . . . Jaren, te mogen ontfangen eenige Impoſten, tot laſte van de Koopmanſchappen, mitsgaders van de Schepen en Schuyten, de voorſz. Vaert hanterende, boven ende behalven het profijt van de Viſſcherye voor altijdt, onder ſeeckere Recognitie-Chijns.

Dat naderhant, ter plaetſe ofte buyten de voorſz. Dijck, gemaeckt is het Sas van Gent, en vervolgens het ſelve gefortificeert.

Dat het voorſz Sas door de Macht van Wapenen der Vereenigde Nederlanden is geoccupeert, ende by Tractaet van Vrede gecedeert, ende ſulcx aen haer Hoog Mog: overgegaen alle het Recht, 't geene den Koningh daer in ende omme heeft gecompeteert.

Dat by 't Accoort van Limijtſcheydinge in Vlaenderen onder allen is verdragen, dat de ſeparatie van de Souverainiteyt geen prejuditie ſoude geven aen de Heeren Vaſallen, de welcke door de ſelve van Meeſters quamen te veranderen, maer dat die ten wederzyden by hare Rechten ſouden werden gemaintineert, ingevolge van hare Titulen, Documenten ende Poſſeſſien.

Dat dienvolgende die van Gent, ten opſichte van de geoctroyeerde Vaert, moeten werden geconſidereert te hebben gelijcke Relatie tot haer Hoog Mog: binnen de Limiten van der ſelver Souverainiteyt, als haer Ed: daer bevorens gehad hebben tot den Koningh alleen.

Ende dat, gelijck den Koningh niet verſtaen kan werden geobligeert te zijn, uyt den hoofde van des ſelfs Souverainiteyt, tot het onderhouden ofte reparatie van den Tragel, haer Hoogh Mog: inſgelijckx daer toe in het minſte niet en zijn verplicht.

I I.

Dat die van Gent, tot op den dagh van heden, altijdt zijn geweeſt in paiſible poſſeſſie van te genieten het effect van 't Octroy, aen haer verleent, ende namentlijck ten opſichte van de Gabellen op de Schepen, de voorſz. Vaert hanterende, als mede ten reguarde van de Viſſery ende Graſingen.

Dat daer tegens by die van Gent voorgemelt zijn geſupporteert, ſelfs onder het

ressort van haer Hoog Mog:, alle de onkosten van reparatie, oock soo wanneer eenige breuck daer in was gevallen.

Dat aen d'andere zyde haer Hoog Mog: in 't minste geen Gabellen hebben gepercipieert, ofte ontfangen eenigh Recht op de voorsz. Vaert, contrarie ofte in prejuditie van 't meergemelde Octroy.

Dat insgelijckx door Authoriteyt van haer Hoog Mog: noyt aengematigt is geweest eenig Recht tot de Visserye ofte Grasinge in en langs de gem. Vaert.

Dat mede in Name ende van wegen haer Hoog Mog:, selfs onder haer ressort, noyt eenig onderhoud ofte reparatie aen den Tragel is gedaen.

Dat, ingevalle gesustineert mochte werden het opkomen van de Gabellen zedert eenige tijt te zijn vermindert, sulckx in geenen deelen geïmputeert kan werden aen haer Hoog Mog:, welckers Recht van Souverainiteyt gefondeert is op incontestable Titulen van Oorlogh, Tractaet van Vrede, ende nader Conventie, maer soude dienaengaende addresse moeten gedaen werden aen den Koningh van Spangien.

Dat de Chijnsen op de Landeryen, gelegen langs den Tragel, niet zijn ontfangen door den Ontfanger van wegen haer Hoog Mog:, maer altijdt betaelt aen de Heeren Schepenen van de Keure binnen Gent, ofte wel hun Geauthoriseerden.

III.

Dat den Dijck van St. Anthonius is door-gesteecken in den Jare 1678., geduerende den Oorlogh, ten beste en tot securiteyt van wederzijds Staten, omme de vordere invasie van den gemeenen Vyandt, soo veel als mogelijck was, te beletten.

Dat den voorn. Dijck daer bevoorens is gelegt veel jaren naer 't maken van den Tragel, in quæstie; ende dat mitsdien, met het door-steecken van deselve, die van Gent, ter reguarde van den Tragel, van geen erger Conditie zijn geworden, als die waren originelijck ten tijde, doen deselve by Octroy wierden gecharcheert met de Reparatien van dien, insonderheyt geconsidereert, dat, alvooren 't occupeeren van 't Sas van Gent, den Graef Jans-dijck was door-gesteecken.

Dat met geen fondament gesustineert kan werden, de Breucken in de meergemelde Tragel gecauseert te zijn door haer Hoogh Mog., immers met geen apparentie van redenen beweert, dat de schade als een *damnum injuria datum* soude moeten gerepareert werden by haer Hoogh Mog.; ende hebben daer neffens mede overgelevert het Verbael, gehouden by den gem. Commissaris Hulft, in de Conferentien tot Gent; dat de Heeren Gedeputeerden van sijn Koninckl. Majesteyt, ende hunne Geadjungeerde, uyt de Heeren van de Keure van de Stadt van Gent, met de Stucken daer toe specterende, mitsgaders de Poincten van Consideratie, resulterende uyt het rapport, by den Commissaris Hulft gedaen.

Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verstaen, dat de gemelde Gedeputeerden van de Stadt van Gent tot antwoordt sal werden toegevoegt, ende Schepenen van de Keure der Stadt Gent aengeschreven, dat hare Hoogh Mog., om redenen in de voorsz. Positiven, in de naem ende van wegen haer Hoogh Mog.

Mog. geallegueert, seeckerlijck verwachten, dat de gem. Schepenen van de Keur der Stadt Gent ten spoedigsten (sonder verder tijdt-versuym) de noodige Ordres sullen stellen, ende soodanige voorsieninge doen, ten eynde de schade ende Gaten van den Tragel van de Gentse Vaert tot hare kosten mogen werden gerepareert, sonder des te doen langer in gebreecke te blijven, op dat hare Hoogh Mog., by onverhoopte ontstentenisse van dien, niet en werden genecessiteert daer tegens soodanige voorsieninge te doen, als deselve, tot securiteyt van het Sas van Gent, met den gevolge ende aenkleven van dien, sullen vinden te behooren: ende werden gem Heeren Gecommitteerden uyt den gem. Raedt van Staten mitsdesen versocht ende gecommitteert, om, van 't geene voorsz. is, kennisse ende communicatie te geven aen sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, ende met deselve te overleggen, door wat wegen ende middelen de gem. Schepenen van de Keure van Gent, by onverwachte naerkominge van 't geen voorsz. is, best ende bequaemst daer toe souden konnen werden geobligeert, ende daer van alhier ter Vergaderinge rapport te doen.

En was geteyckent,

W. DE NASSAU,

Accordeert met 't voorsz. Register,

H. FAGEL.

Dese saeck is echter noch blijven traineren / sonder dat die tot in 't lest van 't Jaer afgedaen heeft konnen werden.

Zedert dat het eerste Bladt gedruckt is / hebben wy noch een nader informatie van sommige particulariteyten van de schade / omtrent Rotterdam en andere Plaetsen voorgevallen / gekregen / waer van wy alleen / alsoo 't niet recht op sijn plaets gestelt kan werden / het gevaer / daer de Dijck omtrent Rotterdam in geweest is / door dien aen 't behoudt van deselve seer veel gelegen legt / noodigh geoordeelt hebben om hier in te voegen.

Omtrent twee en een half uur van Rotterdam / by Kortenoort / tusschen de eerste Plaets en Ter-Goude / na de kant van het Dorp Capelle / quam het Water tegens den Dijck soodanigh aenstorten / dat in gem. Dijck / door 't overloopen van deselve / twee Gaten / yder omtrent van 50 à 60 Voeten breedt / geraeckten; doch tusschen beyde bleef echter een kleyn stuckje van 16 à 20 Voeten staen: de Boeren / hier omtrent woonende / daer door seer verbaest zijnde / lieven aenstonts na een Schip / dat daer omtrent ten Ancker lagh / en haelden / hoewel tegens danck van den Schipper / al het Tou-werck / dat dienst konde doen / daer af / en gingen met twee Kley-schepen / die sy daer omtrent gebonden hadden / na de over-zijde van den Yssel / in de Krimpen-Waert / daer sy om dry groote Boomen / welcke aen den Oever stonden / een Kabel / die aen yder Schuyt mede vast was / sloegen / (welcke Kabels men kort oft lang konde laten loopen / soo als men wilde / en door de meenigte van Menschen / die sich daer be-

bevonden/ bestiert wierden) en soo vervolgens sich na het kleyne stuckje Dijks/ dat tusschen beyde staet/ begaven / yder met Touwen om 't Lijf gebonden/ om/ indien 't gem. stuckje Dijcks wegh-gespoelt mocht hebben / sich echter te konnen bergen; in dese gestalte dan hier zijnde / soo deden sy de voorn. Kley-schepen/ die men ondertusschen met Steen en Kley geladen had / in de Gaten sincken / 't welck met sulcken succes geschiede / dat de meeste in-vloedt daer door wierdt gestut; men bracht daer op aenstonts soo veel Palen als van nooden waren/ aen de Voet van den Dijck / en wierdt deselve toen met Ancker-Balcken geslooten / en verders soo veel hulp-middelen van Zeylen als andersints toegebracht / dat men eyndelingh al dit gevaer te boven quam / en de Gaten/ sonder groote schade / stopte; echter zijn aldaer door de Inbreucken twee Wellen gevallen/ die 24 à 26 Voet diep zijn. En het Schip/ 't welck men sijn Touwerck afgenomen had / geraeckte naderhandt noch seer miraculeus binnen Dordrecht.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt / dat tusschen de Spaenssen en Franssen tot Kortrijck / wegens de Pretentien / die Vranckrijck op het Landt van Aelst / &c. geformeert had / wierdt gehandelt / en dat de Franssen ondertusschen de Stadt Luxemburg naeuw geblocqueert hielden / en niet daer in wilden laten komen; 't selve gaf niet alleen aen de naburige Vorsten een groote jalousye / maer veroorsaeckte selfs / dat de Spaense/ als beducht dat die Stadt sich ten laetsten uyt gebreck van het een of het ander soude moeten overgeven / door haren Ambassadeur den Marquis de Fuentes tot Parijs by sijn Majesteyt van Vranckrijck lieten aenhouden / dat de vrye Commercie met gem. Plaets weder open gestelt mocht werden; doch den selven konde sulcks niet uyt-wercken/ en kreegh het volgende Antwoordt:

DEn Koningh de Memorie, die den Heer Marquis de Fuentes, Ambassadeur extraordinaris van den Catholijcken Koningh by sijn Majesteyt, den 4. deser over-gegeven heeft, verstaen hebbende, heeft daer op wel willen Antwoorden, als volgt:

Eerstelijck, dat, aengaende de Vrye Commercie, die den Ambassadeur voor de Stad Luxemburg versoekt, sijne Majesteyt sulcx toestaen sal, so ras als den Prince van Parma satisfactie doet over de Rovery van dat Guarnisoen, gedaen in de Landen van sijn Majesteyt; en dat hoogh-ged. sijn Majesteyt een geproportioneerde satisfactie, wegens de Rechten, die aen sijn Kroon behooren, gedeclareert door sijn Commissarissen tot Kortrijck, verkregen sal hebben, te weten, den Oudenburgh van Gent, met alle sijn Dependentien, &c., de Stadt en Castelenye van Aelst, &c.

2. Dat de Moort, door die van dat Guarnisoen aen eenige Troupen van sijn Majesteyt, in een van de Plaetsen van sijn Dominien, gepleegt, niet beter konde gewroken worden, als met het wegh-voeren van eenige Bailliuwen, als andere Offi-

Officiers van den Catholijcken Koningh, die haer vryheyt sullen weder-krijgen, soo haest sy sullen betaelt hebben de kosten en schade, die 't Guarnisoen van Luxemburgh veroorsaeckt heeft, volgens de arbitragie van sijn Majesteyt, die het selve gevonden heeft, alleen om de rust en Vrede in Europa te houden, daer hy dat Guarnisoen anders getracteert soude hebben.

3. Dat men sig niet verwondert, dat dien Ambassadeur segt, dat men valsche Suppositien maeckt, nopende de Moort van die van Fontarabien aen die van Andaya gepleegt, om dat het soo vuyl is, dat andere Natien daer over grouwelen en geërgert zijn, soo lang men siet, dat den Catholijcken Koningh daer over geen satisfactie doet: maer dat sy noch continueren in hare Hostiliteyten, als willende sijne Majesteyt tot sijne rechtvaerdige wraeck aenprickelen.

Ten laetsten, van 't saiseren eeniger Landen, waer over den Ambassadeur klaegt, dat men dat moet attribuëren aen de onrechtvaerdigheydt, die aen de Prins van Espinoy en Isenguien gedaen werdt, ende aen de weygering, die de Officiers van den Catholijcken Koningh doen tot præjuditie van 't Tractaet, refuserende de vrye Passagie aen de Onderdanen van sijn Majesteyt binnen Gent, soo dat het staet aen den Catholijcken Koningh alle dese klachten, die in de Memorie van ged. Heer Marquis de Fuentes begrepen was, te doen cesseren; en soo dra sal men geen satisfactie aen sijn Majesteyt, welcke hy oock verwacht, gegeven hebben, of sijn Majesteyt sal niet alleen aen de Spaensse Onderdanen alles laten genieten wat haer toekomt, maer oock noch nieuwe teeckenen geven van sijn genegentheyt, om de Vrede met de Kroon Spangien te maintineren. Gedaen tot St. Germain en Laye den 14 January 1682.

Geteeckent

LOUIS,

En lager,

COLBERT.

Spangien dan / aen die kant niet konnende op doen / liet echter de saeck niet steecken / maer by sijn Majesteyt van Engelandt en desen Staet aenhouden / dat die de Assistentie / in de laetst gemaeckte Tractaten gestipuleert / souden willen geven; doch hoogh-gem. sijn Majesteyt en desen Staet / aen de conservatie van de Spaensse Nederlanden seer veel gelegen leggende / oordeelden 't best / om door haer Ambassadeurs aen 't Fransse Hof sich door minnelijcke wegen daer in te interponeren / gelijck sy dan oock lieten doen / en aen haer Gesanten aldaer Ordres sonden / om ten dien eynde een Memorie gesamentlijck aen sijn Majesteyt van Vranckrijk over te leveren / en Audientie te versoecken; 't selve wierdt door gem. Gesanten wel in 't werck gestelt / doch den Koningh van Vranckrijck wilde haer gesamentlijck geen Audientie / maer aen yder wel een separate Audientie geven / soo dat gem. Gesanten (noch geen last daer toe heb-

hebbende) die niet konden aennemen: den Engelssen Gesant den Heer Saville sondt daer op aenstonts een expresse Courier aen den Koningh/ sijn Meester/ om te weten hoe hy sich in dese saeck soude hebben te gedragen/ en quam deselve weder met bescheyt/ dat hy de Memorie/ die hy met den Ambassadeur van desen Staet anders gelijckelijck over-gegeven soude hebben/ separatelijck soude over-leveren/ gelijck oock geschiede; werdende korts daer na/ zijnde den 28. January/ door onsen Ambassadeur daer in mede gevolgt. De Memorie/ die sy eerst souden over-gegeven hebben/ gelijck sy die oock mutatis mutandis over-gaven/ bestont in de volgende Woorden.

Aen den Alder-Christelijckften Koningh.

DE ondergeschreven Ministers van den Koningh van Groot Brittannien en de Staten Generael van de Vereenighde Nederlanden hebben expresse ordre ontfangen, om aen U Majesteyt te vertoonen, dat den Koningh van Spangien, uyt kracht van de Tractaten, met sijn Majesteyt van Groot Brittannien en de ged. Staten gemaeckt, tot een onderlinge defentie van haer Staten, Provintien, Steden, Plaetsen en Rechten, haer met seer krachtige instantien (gelijck de by-gevoegde Memorien uyt-wijsen) heeft laten versoecken, dat sy den Inhoudt van gemelde Tractaten ter executie souden willen stellen, fonderende dit versoeck op de infractie van de Nimweegse Vrede; invoegen U Majesteyt daer door van de indispensable nootsaeckelijckheyt kan oordeelen, waer in sy sich bevinden, om aen de ged. instantien van den Catholijcken Koningh toe te stemmen, indien sy soo ongeluckigh souden zijn, dat sy van U Majesteyt geen nalatingh van de Proceduren, die aen ged. sijn Catholijcke Majesteyt een rechtvaerdigh subject van klachten geven, konden bekomen.

't Is seecker, SIRE, dat de Werelt buyten maten geallarmeert is wegens de Proceduren van de geene, die door sijn Ordres pretenderen te agéren tegens de Onderdanen van sijn Catholijcke Majesteyt in verscheyde Plaetsen, en op diverse pretexten, voornamentlijck in de Provintie van Luxemburgh, en tegens der selver Hooft-Stadt, dewelcke zedert eenige Maenden op soodanigen wijse is beslooten, dat Plaetsen, formeelijck geblocqueert, niet rigoureuser beslooten konnen wesen, alschoon men professie maeckt, om de Vrede te observeren.

Met reden heeft men noch krachtiger het gevolgh van een soo extraordinaire Procedure te vreesen, alsoo onse ged. Meesters van tijt tot tijt, op de sollicitatie van den Catholijcken Koningh, seer pressante Officien en Representatien hebben gedaen, sonder dat deselve echter tot noch van eenige vrucht zijn geweest, of dat sy eenige verlichtingh in de Rigeurs, waer van de geene, die de Troupen van uwe Majesteyt in de Provintie van Luxemburgh commanderen, zich bedient hebben, om de Commercie met die Stadt t'eenemael te beletten, hebben konnen obtineren.

De ondergeschrevene konnen uwe Majesteyt in alle sinceriteyt verseeckeren, dat

dat ged. Koningh van Groot Brittannien, en de ged. Heeren Staten Generael, geen ander oogwit in de Officien, die sy op de instantien van den Koningh van Spangien doen, hebben, als om de Vrede te conserveren, welcke door de laetste Tractaten opgerecht is; gelijck oock om door een nootsaeckelijcke voorsieningh de rust in Europa te bevestigen, en te beletten, dat het selve niet weder in de miserien van den Oorlogh, waer uyt het pas even verlost is, komt te vallen.

Sy en twijffelen niet, of uwe Majesteyt sal door deselve Consideratien geraeckt zijn, en de Vrede, soo wel tot soulagement van sijn Volck, als de rust van sijn Geburen, wel willen conserveren. En aengesien den ged. Koningh van Groot Brittannien, en de gedachte Heeren Staten in een volkomene dispositie zijn, om de Vriendtschap en goede Correspondentie met uwe Majesteyt, door alle mogelijcke middelen, te cultiveren, soo konnen sy sich niet onthouden om te hopen, of hy sal na de instantien, die sy nu van harent wegen doen, luysteren; en, behalvens de gevoelens van rechtvaerdigheydt, die de bewegingen aen alle de Actien der Princen behoort te geven, sich door 't aensien van de miserien, die den Oorlogh na sich slepen, laten bewegen; gelijck oock dat hy sich de bedroefde staet, waer in de Christenheydt door een nieuwe Rupture gewickelt sal wesen, voor oogen sal stellen.

Uwe Majesteyt sal als dan de roem hebben, van dese Quaden boven gekomen te zijn, welckers enckele gedachten alle de herten van de geene, die 't minst onderworpen zijn om verschrickt te worden, van vreese doen kloppen, sonder dat hem sulcks eenige extraordinaire moeyte sal kosten.

Men versoeckt alleenlijck, dat uwe Majesteyt aen sijn Krijgs-Officiers ordre wil senden, om sich van alle geweldt-dadigheden te onthouden, en geen poogingen te doen, die met reden voor Contraventien van den Vrede gehouden mogen werden; en particulier, wegens 't geene dat de Stadt Luxemburg beraeckt, dat hy aen sijn Commandanten expres wil ordonneren, dat de Commercie en vrye toegangh aldaer weder herstelt werdt, of dat men ten minsten een geheele vryheyt aen de Onderdanen van den Koning van Spangien wil geven, om daer in te komen, en daer alderhande Soorten van Waeren, Provisien en Munitien, 't zy dat sy die uyt haer Landen of van elders brengen, in te voeren.

De ged. Ministers wenschen de Antwoort van uwe Majesteyt op dit Subject te hebben, en hoopen, dat 't selve soodanig zal zijn, dat daer door alle subject van klachten aen den Catholijcken Koningh, als waer door hy tegenwoordigh de Assistentie van sijn Geallieerde versoekt, benomen sal werden; en dat den Koning van Groot Brittannien en ged. Heeren Staten het vergenoegen sullen hebben, om twee Saecken, die haer soo lief zijn, te konnen conserveren, namentlijck, de genietingh van de Vrede, en de Vriendtschap van sijn Majesteyt.

Den Engelssen Minister en die van desen Staet kregen daer op eenige dagen daer na Antwoordt/ en vermits deselve meest van een Inhoudt was/ sullen wy die/ welcke aen den Minister van desen Staet gegeven wiert/ hier in-lassen.

Ant-

Antwoordt van den Alder-Christelijckſten Koningh.

DEn Koningh heeft de Memorie, die hem door den Heer van Starrenbergh, Ambaſſadeur van de Staten Generael der Vereenighde Provintien gegeven is, geſien, en dewijl hy betuygt, uyt de Naem van ſijn Meeſters, dat hem niets liever is, als de onderhoudingh van de Vrede, en de continuatie van een goede intelligentie met ſijn Majeſteyt, ſoo ſal hy licht konnen erkennen, indien hy op alle 't geene, dat zedert het Tractaet van Nimwegen is gebeurt, eenige reflectie maeckt, dat hy deſelve Sentimenten heeft, en dat den Catholijcken Koningh in tegendeel noyt intentie heeft gehad, om dit Tractaet te executeren, en ſijn Majeſteyt alle de voordeelen, die het hem geeft, te laten genieten. Het lange retardement, 't welck van ſijnen 't wegen by gebracht is, om de uytwiſſelinge van de Ratificatien te doen, deed ſijn Majeſteyt genoegh voorſien, dat deſſelfs Miniſters by de grootſte Partye van de Staten van Europa alle haer pogingen ſouden doen, om de Ruſt, die dit Tractaet daer opgerecht had, te troubleren; oock hebben ſy zedert hartneckigh gediſputeert wegens de minſte Dependentie van de Plaetſen en Landen, die ſy ſonder eenige reſerve genootſaeckt waren te cederen; en geen bequaem pretext aen haer quaet geloof wetende te geven, ſoo hebben ſy de gantſche Werelt door haer geſchreeuw meenen te verdooven, tracterende, als een violentie en contraventie van de Vrede, de rechtvaerdige Beſittingh, die ſijn Majeſteyt ſelfs met haer conſent van de Plaetſen, die hem toebehooren, heeft genomen, en waer van ſy de Beſittingh oock niet konden verlaten, ſonder openbaer te laten ſien, dat haer ware ooghwit maer alleen ſtreckte, om krachtige Ligues te maecken, ten eynde den Oorlogh weder te beginnen.

En dit is het, dat haer tegenwoordigh nootſaeckt, (alſoo haer geen andere materie van conteſtatie, tot de volle executie van 't Tractaet van Nimwegen, reſteert, als 't geene, dat ſy tegens de Rechten van ſijn Majeſteyt op de Caſtellanye van Aelſt, den Oudenburgh van Gent, de Ambachten van Aſſenede en Bouchaut, en alle de andere Plaetſen, waer over de Commiſſariſſen van zijn Majeſteyt ſich tot Cortrijck hebben uytgedruckt, hebben geformeert, en dat ſy wel ſien, dat, als deſe ſaeck afgedaen is, ſy van alle andere occaſien tot den Oorlogh verſteecken ſullen zijn, en dat de publijcke tranquilliteyt daer door voor altijt verſeeckert ſal weſen) om alle haer intrigues en alderpreſſantſte inſtantien te vernieuwen, om haer Geburen in haer intreſt te brengen, en te beletten, dat door de rechtvaerdige ſatisfactie, die ſijn Majeſteyt eyſcht, de ruſt van Europa niet ſoodanigh beveſtigt ſoude werden, dat haer geen occaſie, om die te troubleren, ſoude over blijven.

Evenwel, alſchoon ſy zedert het ſluyten van de Vrede niets hebben nagelaten, om Vyanden aen ſijn Majeſteyt te verwecken, en ſijn goede intentien aen ſijn Geburen ſuſpect te maken, ſoo heeft nochtans haer quade wil, die niet als door haer ſwackheyt wederhouden is, niet bequaem geweeſt, om ſijn Majeſteyt van het deſſeyn, 't welck hy altijt gehadt heeft, om de Vrede door alle middelen, die

Godt de Heere hem in handen heeft gegeven, te maintineren, af te wenden. En ten desen aensien is het, dat, hoe rechtvaerdigh sijn Rechten op de Plaetsen, hier boven gesegt, zijn, sijn Majesteyt evenwel (om aen de Princen en Staten, die eenigh intrest in de conservatie, van 't geene aen den Koningh van Spangien in de Nederlanden moet toebehooren, nemen, geen reden te geven van te gelooven, dat hy die Steden wil bemachtigen, die daer van de Barriere maken) wel sijn woordt aen den Koningh van Groot Brittannien heeft willen over-geven, dat hy geen possessie van de ged. Steden en Plaetsen, die hem toebehooren, soude nemen: maer, gelijck hy oock niet en moet versuymen, om sulcke considerable Rechten, welcke soo rechtvaerdigh aen sijn Kroon verkregen zijn, als de geene, die hy op ged. Plaetsen heeft, te bekomen; soo heeft hy geoordeelt niets te konnen doen, dat minder ombragie aen sijn Geburen soude konnen geven, en dat bequamer was, om Spangien te bewegen, om hem satisfactie te geven, als het Guarnisoen van Luxemburgh tot sulck een poinct te brengen, dat sijn Majesteyt het Æquivalent, voor sijn rechtvaerdige Begeertens, bekomen soude hebben. Evenwel verklaert hy, dat hy geen pretentie op die Stadt en heeft, en dat hy bereyt is, die in een volle vryheyt te laten, soo ras als hy van een redelijcke satisfactie verseeckert zal zijn, dewelcke hy oock selfs, 't zy in Navarre, Biscaeyen of Catalonien presenteert te nemen, om soo alle achterdocht, die men konde hebben, dat hy alleen sijn Limiten in de Nederlanden socht uyt te breyden, weg te nemen.

Dus is 'er niet lichter aen de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden als tot dat ooghmerck te komen, 't welck sy voorstellen, namentlijck, de onderhoudingh van de Vrede, dewijl sijn Majesteyt van sijnent wegen alle middelen, die men redelijck kan begeeren, daer toe contribuerende, en niet willende, 't zy om wat reden dat het oock soude mogen wesen, tegens het Tractaet contravenieren, soo scheelt 'er niet meerder aen, als om de Spangiaerden te obligeren, om van harent wegen daer in te voldoen, en alle de differenten, welcke noch overgebleven mochten zijn, wegh te nemen, 't zy in 't overgeven aen sijn Majesteyt van het geene dat hem behoort, of door een verwisselinge, die na proportie is. Gedaen tot St. Germain en Laye den 3. February 1682.

Geteeckent

LOUIS,

En lager,

COLBERT.

De Spaensse waren over dit Antwoordt gants niet vergenoeght / invoegen den Heer Don Juen Mayor den 11 Februarp daer op de volgende Memorie aen haer Hoogh Mog. over gaf.

Memorie van den Heer Don Fuen Mayor.

DE Antwoordt, die van wegens den Alder-Christelijckften Koningh den 3. deser Maendt op de Memorie, welcke den Heer Starrenbergh, door ordre van uw Hoog Mog. hem gepresenteert heeft, gegeven is, niet anders inhoudende als een affirmative van 't geene al soo langen tijdt door de stoutheydt van de Fransse Ministers gemeen gemaeckt is, en van dat het welcke uw Hoog Mog. bewogen heeft, om tot soo een positive Declaratie, die de nootsaeckelijckheydt haer genootsaeckt heeft te doen, te komen;

Soo versoeckt en bid Don Balthazar de Fuen Mayor, Envoyé extraordinaris van Spangien, wederom seer instantelijck aen uw Hoogh Mog., uyt de Naem van den Koningh mijn Meester, dat sy een prompte executie aen het Tractaet van de Defensive Alliantie, dat uw Hoogh Mog. met hem hebben, willen geven; uw Hoog Mog. sich daer toe niet alleen verplicht vindende uyt kracht van 't ged. Tractaet, maer oock uyt kracht van de Declaratie, die nu soo publijck by yder is, welcke uw Hoog Mog. aen den Alder-Christel. Koningh komen te doen, sonder dat echter 't een of het ander verandert behoort te werden door de konstige stilswijgentheyt van de Fransen, welcke nu niet van een Æquivalent in de Nederlanden, maer wel in Navarre, Biscaeyen of Catalonien spreecken, aengesien dat het niet wegens de wel-gelegentheydt van de plaets van 't Æquivalent, maer wegens de onrechtvaerdigheydt van de gepretendeerde Grondt van 't Capitael en andere Violentien die door Vranckrijck begaen zijn, is, dat uwe Hoog Mog. haer laetste instantie en Declaratie aen den Alder-Christel. Koningh hebben gegrontvest; en niet hebbende verkregen als een absolute weygeringh en een qualijckgedraeyde af-seggingh, soo mach Don Balthazar de Fuen Mayor, na dit laetste overwas van Justificatie, wel verhoopen, dat uw Hoog Mog hem de 8000. Man, die hy uyt kracht van haer Tractaet eyscht, sullen toestaen, selfs sonder sich aen eenigh nader Advys of Resolutie van den Koningh van Groot Brittannien te gedragen; niet ter oorsaecke dat Don Balthazar de Fuen Mayor twijffelt, dat de een en de andere haer Koninckclijck Woordt, en aen de intresten van haer Koninckrijck, niet souden voldoen, maer om het quade exempel, dat aen alle gemaeckte Tractaten, en die noch te maken zijn, soude komen, te vermijden, indien haer executie van die geene, die in gem. Tractaten zijn, soude dependeren; gelijck oock ter oorsaecke van de distantie van de plaets, welcke in een saeck, waer in de tijdt seer kostelijck is, ongemeen te overwegen zy; en op dat uw Hoogh Mog. haer rechte mesures mogen nemen, soo vindt ick het seer wel à propos om aen uw Hoogh Mog. in 't generael te verklaren, 't geen ick onlangs aen den Heer van Sevenaer verklaert heb, toen my deselve van wegen de Staten van de Provintie van Vrieslandt (waer van hy een Gedeputeerde is) quam vragen, of 'er geen dispositie tot een Accommodement tusschen Spangien en Vranckrijck, mits een Æquivalent in Navarre, Biscaeyen of Catalonien gevende, was; my seggende, dat het niet

niet als aen ons en hingh, om uyt dese saeck te geraecken, even eens als de Antwoordt van den Alder-Christel. Koningh spreeckt; doch daer op heb ick hem verklaert, gelijck ick tegenwoordigh aen uw Hoog Mog. verklaer, dat men van wegens den Koningh mijn Meester noyt na diergelijcke Propositien sal hooren, alsoo 'er geen recht op het Principael en is, en dat den Heer Prins van Parma geresolveert is, om de Ordres, die den Koningh hem heeft gegeven, namentlijck, om alles te hazarderen, ten eynde 't verlies van Luxemburgh te prævenieren of repareren, selfs soo uw Hoog Mog. ons al niet wilden assisteren, te executeren: En in dese vaste suppositie behooren uw Hoog Mog. te considereren, of 'er meerder gevaer voor desen Staet is, dat sy ons de vereysche Assistentie van 8000. Man geeft, sonder van andere Assistentien verseeckert te zijn, of dat sy ons laet ageren, sonder van uw Hoog Mog. geassisteert te wesen. Derhalven bid ick seer instantelijck uw Hoog Mog., om my een prompte en positive Resolutie te willen geven, op dat den Heere Prince van Parma sich daer na kan disponeren, om de Ordres van den Koningh te executeren.

Uw Hoog Mog. sullen door 't hier by-gevoeghde Gedruckte de onbestantheyt van de Antwoordt van den Alder-Christel. Koningh konnen sien, alschoon men sulcke Mathematicque Demonstratien, of sulcke stercke Redenen niet had behoeven te hebben, om die om verre te werpen, alsoo deselve sich van selfs, door soo veel abusive Suppositien en Contrarieteyten, waer uyt deselve t'saem gestelt is, te niet maeckt; want wat plaets hebben de Spaensse Commissarissen tot Cortrijk gehad, om hartneckighlijck tot op de minste Dependentie te disputeren, wanneer Vranckrijck met geweldt al 't geene dat hy van te vooren geusurpeert heeft, heeft ingenomen, om sulcks te begeeren; en wat consent hebben de Spaensse daer toe gegeven, aengesien sy hebben geprotesteert, en noch protesteren tegens het geene, dat men haer afgenomen heeft: en wat Ligues hebben sy gemaeckt, als die Defensif zijn, en die tot de conservatie van de Vrede tenderen; en soo sy niet en zijn wederhouden als door haer swackheydt, als de geene die niet en soecken als den Oorlogh te vernieuwen, en dat den Koningh van Vranckrijck belooft heeft, dat hy de Steden die hem toebehooren, en welcke de Barriere maecken, niet wil vermeesteren, waerom blocqueert hy dan een Stadt, op dewelke hy heeft verklaert, en verklaert, dat hy geene pretentie heeft, alschoon deselve mede de Barriere maeckt? Gedaen in den Hage den 11. February 1682.

Geteeckent

Don Balthazar de Fuen Mayor.

Den Fransen Ambassadeur / den Grave d'Avaux / gaf in tegendeel aen haer Hoog Mog. de volgende Memorie wegens dese saeck over.

Memorie, door den Grave d' Avaux, extraordinaris Ambassadeur van sijn Alder-Christel. Majesteyt, aen haer Hoog Mog. overgelevert.

GElijck den Grave d'Avaux, Ambassadeur extraordinaris van den Alder-Christelijckften Koningh, volkomen geïnformeert is, dat den Koningh sijn Meester niet meer en wenscht als de Vrede, die de gantsche Christenheydt geniet, te conserveren, en dat hy sich oock inbeeldt, dat uw Hoogh Mog. met de begeerte van sijn Majesteyt over-een-komen, heeft hy gelooft niets dat beter te pas quam, te konnen doen, als haer noch particulierder de Propositien, die Monsr. de Barillon aen den Koningh van Engelandt gedaen heeft, om alle de Differenten, die de rust van de Nederlanden souden konnen troubleren, te termineren, bekent te maken.

En door dese oorsaeck is het, dat hy, een Conferentie met de Heeren Gedeputeerden van uw Hoog Mog. hebbende gehad, sich sal vergenoegen, om by dese tegenwoordige Memorie, en by alle het geene, dat hy haer ampelder heeft gesegt, als hy hier kan stellen, de Copye van de Memorie van Monsr. Barillon te voegen, in dewelcke uwe Hoogh Mog. sullen konnen sien, dat sijn Majesteyt twee groote Obstaculen, die de eenige zijn, welcke door de geene, die 't meest betuygt hebben, dat sy wenschten, dat de Vrede bevestigt soude blijven, geallegeert zijn, wegh neemt. Ged. Ambassadeur heeft te meer reden om te gelooven, dat uw Hoogh Mog. dese Obstaculen met blijdschap wegh genomen sullen sien, alsoo hy sich ingebeelt heeft, dat deselve de eenige waren, die haer, in 't ondersoecken van de middelen, waer door de Vrede te vaster opgerecht konde werden, bekommert hebben; en derhalven is hy gepersuadeert, dat uw Hoogh Mog. sullen opmercken, dat, ten tijde als den Spaenssen Envoye sijn instantien doet, die niet anders konnen strecken, als om den Oorlogh weder te ontfoncken, ged. Ambassadeur haer niets voorstelt als middelen, om de Vrede te bevestigen; en derhalven verhoopt hy, dat uw Hoogh Mog., volgens haer gewoone Voorsichtigheydt, op de tegenwoordige Conjuncture serieuse reflectien maeckende, Resolutien sullen nemen, die conform zijn aen de begeerte, die sy altijdt tot de conservatie en bevestigingh van de Vrede betuyght hebben. Gedaen, &c.

Geteeckent

Den Grave d'Avaux.

De Memorie / waer van hier boven geseght werdt / dat den Heer Barillon / tot een nieuwe Propositie / in Engelandt gedaen had / bestont in de volgende Woorden.

Pro-

Propositie, door Monsr. Barillon, Ambassadeur Extraordinaris van sijn Alder-Christel. Majesteyt, aen den Koning van Engelandt gedaen.

SIRE:

DEn ondergeschreven Ambassadeur van Vranckrijck heeft Ordre van den Koningh sijn Meester ontfangen, om aen uwe Majesteyt te doen weten, dat, hoewel de Commissarissen van sijn Majesteyt, op de Conferentien tot Cortrijck, het recht van de Pretentien, die sijn Majesteyt, ingevolge van 't Tractaet van Nimwegen, op den Oudenburgh van Gendt, met alle sijn Appartenentien, Dependentien en toebehoorten, de Stadt en 't Casteel van Aelst, met diergelijcke Dependentien, de Stadt van Grammont, Renaix, de Stadt van Ninove, Rudershove, 't Landt van Beveren, het Ambacht van Assenede, het Ambacht van Bouchaut, Weert, Heerbrugge, Opdorp, Moortselle, St. Amand, 't Landt van Bornhem, 't Landt van Flobecq en Lessines, heeft, klaerlijck hebben betoont, zoo wil echter sijn Majesteyt, om de sincere begeerte te betuygen, die hy heeft, om de Vrede te maintineren, en alle het geene, dat deselve soude konnen troubleren, voor te komen, niet alleen van alle de Rechten, die hem, ingevolge van 't Tractaet van Nimwegen, op de boven-gementioneerde Steden en Plaetsen toekomen, wel renuntieren, maer oock in 't generael van alle andere Pretentien, hoedanige die mochten wesen, en sonder eenige exceptie, die sijn Majesteyt op alle andere Steden, Plaetsen en Landen, waer van de Spaensse Kroon tegenwoordigh in possessie is, mocht hebben, mits dat den Cathol. Koningh hem binnen drie Maenden, voor alle uytstel, de possessie en genieting, soo van de Stad Luxemburg, (waer van sijn Majesteyt consenteert dat de Fortificatien gedemolieert sullen werden) als van de Dorpen en Gehuchten, die den Cathol. Koningh aldaer noch besit, drie uren in 't ronde van ged. Stadt Luxemburgh, sal over geven; en consenteert sijn Majesteyt, dat van dese Conditien een Tractaet gemaeckt sal werden, waer van uw Majesteyt en de Staten Generael van de Vereenigde Provintien Guarandeurs sullen mogen zijn. Gedaen tot Londen den 4. February 1682.

Geteeckent

BARILLON.

Desen Staet / die de Rust en Vrede beminde / soude wel gaerne gesien hebben / dat de Spaensse en Franssen t'samen hadden konnen accorderen; doch sulcks nu niet zijnde / soo resolveerden haer Hoog Mog. hier op by sijn Majesteyt van Engelandt te laten aenhouden / dat die de saecken op 't beste soude willen sien te accommoderen / of andersints een Parlement beroepen; 't laetste vondt by den Koningh geen ingressie / doch 't eerste wel; invoegen den selven aen sijn Envoyé / den Heere Chudley / die in February hier te Lande aen quam / last:

last gaf / om over dese saecken met haer Hoogh Mog. te handelen / gelijck oock geschiede; en gaf gem. Envoyé daer op eerst de volgende Credentialen over.

Hoogh Mogende Heeren, onse goede Vrienden, Geallieerden en Geconfœdereerden:

WY en twijffelen niet, of gantsch Europa sal van den waren yver, die wy tot des selfs Rust betuygt hebben, verseeckert zijn, en de Applicatie, die wy bygebracht hebben, om die te verkrijgen, sal daer van gestadig een onwedersprekelijck bewijs wesen; maer het soude niet genoegh zijn, dat wy onse Officien tot het établissement van dese Vrede hadden gebruyckt, indien wy, door de continuatie van onse sorgen, niet en trachteden om die te maintineren op onwaggelijcke Fondamenten.

Ten desen aensien is het, Hooge en Mogende Heeren, dat wy gedurig Ministers by Uw hebben gehouden, om ter plaetse, daer het van nooden soude zijn, onse sentimenten tot het Gemeene-best te representeren, en met Uw te conveniëren over de beste Middelen, om aen onse Landen de Vriendtschap en onderlinge Vertrouwelijckheydt, die haer soo nootsaeckelijck is, te conserveren: ten selven eynde is het, dat wy den Heere Chudley hebben verkoren, om in qualiteyt van onsen extraordinaris Envoyé by Uw te resideren; Wy senden Uw den selven oock als een Persoon, die ons niet alleen ontwijffelbare preuven van sijn getrouwheydt in onsen dienst heeft gegeven, maer die mede een bysondere kennisse in de affairen van Europa, door de Employen, die hy in de Mediatie van de laetste Vrede bekomen heeft, heeft verkregen. Wy versoecken Uw dan, dat gy hem in die Qualiteyt wilt ontfangen, dat gy hem favorabelijck wilt hooren, en aen hem een volkomen geloof geven in al 't geene dat hy sal doen, en van onsen 't wegen proponeren, voornamentlijck wanneer hy U sal informeren van onse sincere intentien tot het advancement van onse gemeene Interesten, door alle middelen, die het bequaemst bevonden sullen werden. Derhalven, Hoogh Mog. Heeren, beveelen wy Uw in de heylige protectie van God. Geschreven in ons Hof tot Withal den 13 November 1681.

Geteeckent

CHARLES R.

En lager

CONWAY.

Hoogh Mog. Heeren:

DOor de Geloofs-Brieven, die in handen van uw Hoog Mog. zijn gestelt, sullen deselve sien, met wat sorg den Koning van Groot Brittannien, mijn Meester,

ster, sich geduerigh tot de conservatie van de Rust en 't gemeene Wel-wesen heeft geïnteresseert. Ter deser oorsaeck is het, dat hy my de Eer heeft gedaen, om my by Uw, als sijn Envoyé Extraordinaris, te laten resideren, op dat hy door mijn middel van tijdt tot tijdt geadverteert soude konnen werden van alle het geene, dat uw Hoogh Mog. tot het best van 't gemeene Interest noodig souden oordeelen. En vermits den Koningh wel weet, dat in de tegenwoordige Conjuncture een geheele en volmaeckte Vertrouwelijckheyt absolut tusschen sijn Majesteyt en uw Hoog Mog. nootsakelijck is, en dat selfs de seeckerheydt van de een en de andere Natie daer van dependeert, soo heeft hy my gecommandeert, om Uw te versekeren van sijn vaste Resolutie, niet alleen om in de Alliantien, die reeds tusschen sijn Majesteyt en haer Hoog Mog. zijn, te persisteren, maer oock met Uw in noch naeuwer mesures te treden. Wat my belangt, mijn Heeren, ick bid uw Hoog Mog. om te willen gelooven, dat ick noyt sal mancqueren in alle het geene, dat van my kan dependeren, om dese Vriendtschap en onderlinge Vertrouwelijckheydt te bevestigen en te doen aenwassen; en ick sal my seer geluckig oordeelen, indien ick maer de minste saeck tot het beste en de dienst van uw Hoogh Mog. kan contribuëren, als zijnde gepersuadeert, dat, dienende desen Staet, ick oock aen den dienst van den Koningh, mijn Meester, niet sal mancqueren.

En wegens de Memorie van Monsr. Barillon 't volgende:

Memorie van Monsr. Chudley, Envoyé Extraordinaris van den Koning van Groot Brittannien by de Heeren Staten Generael van de Vereenigde Provintien.

DEn ondergeschreven Envoyé Extraordinaris van den Koningh van Groot Brittannien vindt sich verplicht om aen uw Hoog Mog. te representeren, dat sijn Majesteyt het Extract van uw Hoog Mog. Resolutie, op het subject van een Memorie, gepresenteert door Sr. Barillon, Ambassadeur van den Alder-Christel. Koningh aen sijn Majesteyt, ontfangen hebbende, aen ged. Extraordinaris Envoyé geordonneert heeft, om dese Antwoordt daer op te geven. Dat, hoewel de ged. Memorie eygentlijck den Koningh van Spangien raeckt, het geene dat daer in vervat is, evenwel het Interest van sijn Majesteyt en uw Hoog Mog. geëstimeert moet werden; en daerom is het, dat hy wenscht van uw Hoog Mog. te weten, of de Aenbiedingen, die in de ged. Memorie en in de Antwoordt, die aen sijn Majesteyts Minister in Vranckrijck gegeven is, geen fondament, om van een Accommodement te handelen, souden konnen zijn, voornamentlijck, indien, geduerende het Tractaet, den Alder-Christel. Koningh sich obligeert, om so danigen Quantiteyt van Vivres in de Stadt van Luxemburgh te laten komen, dat deselve kan weder-houden, dat gem. Stadt niet in handen van den Alder-Christel. Koningh kan vallen; 't welck sijn Majesteyt oock soo redelijck vindt,

dat

dat hy gelooft, dat men het niet behoort te weygeren. Dat sijn Majesteyt niet in de Sentimenten van uw Hoog Mog. kan treden, dat de Beroepingh van een Parlement de eenige middel soude zijn, om de Vrede en Rust van de Christenheyt te conserveren; doch dat, sonder in 't ondersoeck van dese saeck verder voort te gaen, hy 't aen de consideratie van uw Hoog Mog. recommandeert, of sy, volgens haer wijs Advys, oordeelen, dat Engelandt en de Vereenigde Provintien in staet zijn, om door een Oorlogh de Stadt van Luxemburgh voor de Spangiaerden te verseeckeren, of advantagieuser Conditien te krijgen als die geene, die men door een Tractaet hoopt te bekomen, en of alle de Assistentien, die men door middel van een Parlement soude mogen verwachten, tijdts genoegh konnen komen, om de Effecten, die men sich voorstelt, te genieten. Dat, na dat alle dese reflectien rijpelijck overwogen sullen zijn, sijn Majesteyt niet en gelooft, dat 'er twijffel over sal blijven, dat Hy en uw Hoog Mog., wiens Interesten soo naeuw vereenigt zijn, niet gesamentlijck en treden in alle de mesures, die nootsaeckelijck geoordeelt sullen werden in de Conjuncture van haer gemeene Affairen. Gedaen in den Hage den 3 Maert 1682.

Dese Memorie en aenbiedingh scheen by hare Hoogh Mog. aengenaem te zijn en ingressie te vinden; want den Franssen Ambassadeur, den Heere Grave d'Avaux, in eenige Conferentien, die hy met de Gedeputeerden van haer Hoogh Mog. in den Hage hieldt, eerst mondelingh sijn Konings intentie geuyt, en deselve naderhandt in Geschrift overgelevert hebbende, soo namen hare Hoogh Mog. daer op de volgende Resolutie, waer uyt men den grooten yver en liefde, die hoog-gem. hare Hoogh Mog. tot het beste van de Christenheyt hadden, genoegh sal konnen bespeuren.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Lunæ den 23. *Maert* 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren Verbolt en andere haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, hebbende, ingevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 24. February laetstleden, gevisiteert ende geëxamineert de Propositie, welcke den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, eerst mondelinge aen de Heeren van Werckendam, ende andere haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, ten voorsz. dage wijdtlopig hadde gededuceert, ende vervolgens by Geschrifte aen deselve overgelevert, breeder in de Notulen van den 24. der voorsz. Maendt February gementioneert; waer op gedelibereert ende ingenomen zijnde de Consideratien ende 't hoog wijs Advys van sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangie, is in conformité van dien

dien goet gevonden ende verstaen, dat aen den gem. Heere Grave d'Avaux tot Antwoordt op de voorsz. Propositie sal werden toegevoegt: Dat hare Hoog Mog. voor desen meenigmael hebben verklaert, ende als noch sinceerlijck verklaren, dat haer niets soo seer ter herten gaet, dan de conservatie van de Ruste ende Vrede van Europa, ende dat haer niets soo leet soude doen, dan dat deselve wederom van nieuws soude werden getroubleert of gestoort; dat hare Hoog Mog. derhalven seer geern alle goede Officien ende Debvoiren willen en sullen aenwenden, om sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien te helpen permoveren, om over alle de Differenten, die tusschen de twee Kroonen uytstaende zijn, te komen in minnelijcke Onderhandelinge, en die door een equitabel Accommodement uyt de weeg te leggen en t'assopiëren; dan nademael door al de voorsz. minnelijcke Onderhandelinge de ruste in Europa noch niet soude werden geasseureert, so lange de Differenten tusschen sijn Keyserl. Majesteyt en de Princen van Duytslandt ter eenre, ende hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck ter andere zijde, noch open staende, mede niet en zijn geassopieert ende uyt de weeg geleyt; en dat oock het Accommodement tusschen hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck ende hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien misschien t'eerder soude konnen werden gevonden, indien de voorsz. Differenten alle te gelijck konden werden bygeleyt: Dat hare Hoogh Mog. derhalven van die opinie ende meyninge zijn, dat de voorsz. Onderhandelinge soude behooren te wesen generael, met aenbiedinge dat deselve, om hare vredelieventheydt te toonen, haer geerne, nevens sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, ten uyttersten sullen bemoeyen, de voorsz. Differenten te helpen assopiëren ende byleggen, ende daer over ten dien eynde oock met hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien in nader overlegh geerne sullen treden, ende dat deselve van de vredelieventheydt, die hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien en hare Hoog Mog. hebben, die vaste hoope en verwachtinge hebben, dat deselve sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck haer, tot het bevorderen van 't voorsz. Accommodement, wel sal willen bequamen ende capabel maecken; ende dat sy, reflectie maeckende op het geene den Heere Chudley, extraordinaris Envoyé van sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, dien-aengaende by des selfs Memorie den 3. deser loopende Maendt aen haer Hoog Mog. gepresenteert, heeft gedeclareert, ende deselve sijn Koninckl. Majesteyt selfs oock aen haer Hoog Mog. Ministers in Engelandt meenigmael heeft betuygt, seer gedienstig souden versoecken, dat hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck believe toe te staen ende te permitteren, dat, geduerende de voorsz. Negotiatie, volkomen openinge ende vryheyt aen hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt mach werden gegeven, om binnen de Sadt Luxemburgh alle soorten van Behoeften ende nootwendigheden te mogen doen brengen. Dat hare Hoogh Mog. van de groote equiteyt ende billckheydt van hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niet anders konnen verwachten, dewijle hoogst-gem. sijne Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck, by des selfs Declaratie van den 3. February laetstleden,

positivelijck heeft believen te verklaren, dat sijn Majesteyt geene pretentie op de voorsz. Stadt Luxemburgh is hebbende, dat deselve het Guarnisoen van die Plaetse alleen heeft doen benauwen, om hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien t'obligeren satisfactie aen deselve sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck te geven, ende dat sijne Majesteyt te vreden is, die Plaetse te laten in een volkomen liberteyt, soo haest deselve maer sal wesen verseeckert van een raisonnable satisfactie, ende dat het misschien niet alleen naer het oordeel van hare Hoogh Mog., maer oock van hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, ten uyttersten redelijck, ja nootsaeckelijck is, dat hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt, geduerende dat by de voorsz. Negotiatie sal werden gehandelt over het Accommodement van de Differenten, tusschen de twee Kroonen ontstaen, door de Blocquade ofte Uythongeringe niet mach werden ontrocken of weerloos gemaeckt een Plaets, daer op hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck niets pretendeert, ende door welckers occupatie de voorsz. Negotiatie ofte Onderhandelinge by haer selven t'eenemael soude komen te corruëren ende vervallen. Dat sy versoecken hier op ten spoedigsten te mogen vernemen eene goede ende favorable Resolutie van hoogst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, op dat sy haer daer door soo veel te bequamer ende capabelder mogen vinden, om alle de voorsz. Differenten door eene minnelijcke wegh van Accommodement te konnen helpen assopiëren.

Was geparaphreert

ADRIAEN BOON, vt.

Lager stondt,

Accordeert met het voorsz. Regifter,

Ende was geteeckent

H. FAGEL.

De Spaenssen hadden in tegendeel liever gesien / dat men sich hier op een andere wijse met haer tegens Vranckrijck hadde geëngageert / en de 8000 Man / die sy / uyt kracht van de Tractaten / tot Assistentie versochten / toegestaen; als waer toe niet alleen den Spaenssen Envoyé den Heer Don Juen Mayor noch verscheyde Memorien overleverde / maer den Prince van Parma / Gouverneur van de Spaensse Nederlanden / sondt oock den Heer Don Anthonio d'Agourto expres in den Hage / om noch krachtiger instantien by haer Hoog Mog. te doen / ten eynde de bewuste 8000 Man ten eersten gesonden mocht werden; doch hoog-gem. hare Hoog Mog. liever door alle minnelijcke wegen / en sonder aen sijn Majesteyt van Vranckrijck aenstoot te geven / dese

dese saeck soeckende af te doen/ gaven aen den Heer Don Fuen Mayor/ op sijn ingeleverde Memorien/ ten dien eynde 't volgende Antwoordt.

Extract uyt het Register van de Resolutien van haer Hoog Mog. de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien.

Maendagh den 23 *Maert* 1682.

O Verwogen zijnde het Rapport van den Heere Verbolt en andere haer Hoogh Mog. Gedeputeerden tot de Uytheemse Saecken, die, ingevolge van haer Hoog Mog. Resolutien van den 11. en en 24. February laetst, en van den 5. deser Maendt, de Memorien van den Heer Don Balthazar de Fuen Mayor, Envoyé extraordinaris van sijn Cathol. Majesteyt, ter selver dagen aen haer Hoogh Mog. gepresenteert, en in de Acten van ged. dagen breeder gementioneert, hebben geexamineert, soo is na deliberatie, in conformiteyt van het Advys van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien, goet gevonden en gearresteert, om aen ged. Heer Don Balthazar de Fuen Mayor te antwoorden, dat haer Hoogh Mog. aen sijn Cathol. Majesteyt het Secours van 8000 Man toestaen; maer alsoo het 3. en 4. Articul van 't Tractaet, tusschen sijn Majesteyt en desen Staet in 't Jaer 1673. gesloten, expres mede brengt: *Dat, ingevalle een van de twee Geallieerden geattacqueert of getroubleert wierdt in de possessie of besittingh van eenige van sijn Staten, Steden, Plaetsen, Rechten of Immuniteyten, en dat dese Attacque of Trouble door een openbaren Oorlogh gevolgt wierdt, de Geallieerden al haer debvoiren, die mogelijck waren, souden doen, om dese Troublen of Hostiliteyten door een billijck Accommodement te doen cesseren*; en dat derhalven hare Hoog Mog. voor een vast fondament stellen, dat sijn Majesteyt, volgens 't ged. Tractaet, geobligeert sal zijn, om over alle de Differenten, die tusschen de twee Kroonen zijn, in Conferentie te treden, ten eynde die door een Accommodement te termineren; soo wilden hare Hoog Mog. (sonder tijdt-verlies) alle bedenckelijcke Debvoiren daer toe by den Alder-Christel. Koning aen-wenden, en bysonder om hem te persuaderen, dat hy soude willen toestaen, dat, geduerende den tijdt, dat men over dit Accommodement soude tracteren, aen de Stadt Luxemburgh vryheyt gegeven soude werden, om daer binnen alderhande Soorten van noodige dingen te brengen; verklarende, dat, ingevalle sijn Alder-Christel. Majesteyt soude weygeren, om in Conferentie over 't ged. Accommodement te treden, of, indien de ged. Negotiatie sonder succes was, niet-tegenstaende dat sijn Cathol. Majesteyt sijn inclinatie door alle redelijcke en tolerable middelen betuygt had, en dat sijn Alder-Christel. Majesteyt niet goet konde vinden, om aen sijn Cathol. Majesteyt een volle vryheydt te geven, om binnen de ged. Stadt Luxemburg, geduerende ged. Negotiatie, alle Soorten van nootsakelijke dingen te laten brengen, sy als dan, by een onverhoopt gebreck van een van dese Poincten, aenstonts aen sijn Cathol. Majesteyt het ged. Secours van 8000 Mannen souden laten toekomen.

Terwijl dat dese saecken soo tusschen beyde stonden / en dat sijn Majesteyt van Vranckrijck de Stadt Luxemburg hoe langer hoe nauwer / en met meerder Troupen / onder 't commando van den Marschalck de Crequi / liet blocqueren / waer door veele beducht waren / dat gem. Stadt formeel belegert soude werden / en dat daer door het Vuur des Oorlogs weder ontsteecken soude zijn / hoorde men seer onverwacht / en als buyten hoop / dat sijn Majesteyt van Vranckrijck geresolveert hadde / om die Blocquade op te breecken: en gaf den Heer Grave d'Avaux sulcks in 't laetst van Maert aen haer Hoogh Mog. te kennen / onder de volgende Woorden: Dat den Alder-Christel. Koningh, sijn Heer en Meester, bericht ontfangen hebbende door den Marquis de Seppeville, sijn extraordinaris Envoyé tot Weenen, van de aenkomste van een Expressen, afgesonden door den Envoyé van den Keyser tot Constantinopolen, omme aen sijn Keyserl. Majesteyt bekent te maecken, dat hy in de Ministers van den Grooten Heer niet sagh eenige dispositie, om te vernieuwen de Treves, om welcke hy langen tijdt aengehouden had; ende sijn Alder-Christel. Majesteyt, niet alleen in die tydinge geconfirmeert zijnde door een Expressen, afgesonden van den Heer de Guillerages, sijn Ambassadeur tot Constantinopolen, maer daer boven noch, dat den Grooten Heer in de aenstaende Lente-tijdt soude zijn aen het Hooft van sijne Troupes, om Hongaryen aen te tasten, sijn Majesteyt niet gewilt heeft, dat de Bewegingen, die in Nederlandt gemaeckt werden, om te vorderen de rechtmatigheyt van sijn Gerechtigheden, die hy geacquireert heeft, aen die Princen, dewelcke het meeste belangh hebben, van sich te stellen tegen de Invasien van de Turcken, souden benemen de middelen, omme alle hare krachten in 't Werck te stellen tegens den algemeenen Vyandt, waerom dan sijn Majesteyt, om eenmael te termineren alle de affaires van Nederlandt, aen den Mareschal de Crequi geordonneert had, de Blocquade van Luxemburgh t'eenemael op te breecken, ende die Stadt te laten in een volle vryheydt; ende sijn Majesteyt had aen de Uytspraeck van den Koningh van Groot Brittannien gestelt het Æquivalent, het welck hem door Spangien gegeven most werden, om daer mede af te staen van alle sijne rechtmatige Pretentien, soo dat sijn Majesteyt aen hoog-gem. Koning van Groot Brittannien stelde alle de andere Differenten, dewelcke tusschem Hem en de Kroon van Spangien noch mochten overig zijn, en hadde daerom sijn Majesteyt goet-gevonden sijn Commissarissen van de Conferentie tot Cortrijck t'huys te roepen.

Men verstont de intentien van sijn Alder-Christel. Majesteyt noch nader door de volgende Brieven / die den Marquis de Louvois aen den Heer de Croissy sondt / en die den Koningh selfs aen den Marschalck de Crequi / om gem. Blocquade op te breecken / depescheerde.

Copye van de Brief van Monsr. de Louvois aen Monsr. de Croissy, geschreven den 22. Maert 1682.

GY sult hier by-gevoeght vinden de Copye van de Depesche aen den Heer Marschalck de Crequi, welcke den Koningh my geordonneert heeft om aen u te

u te ſenden, als volgens welckers Uytvoeringh alle ſaecken aen de kant van de Frontieren van de Nederlanden, die onder de gehoorſaemheyt van de Spangiaerden ſtaen, in den ſelven ſtaet moeten blijven, als die den 4. February laetſt waren, dat is te ſeggen, dat yder in de poſſeſſie van 't geen, dat hy op dien dagh beſat, ſal blijven, uytgenomen 't geene dat van de intentien van ſijn Majeſteyt in de ged. Depeſches aen den Heer Mareſchal de Crequi, rakende de Stadt en 't Provooſtſchap van Luxemburgh, uytgedruckt ſtaet, als welck Provooſtſchap geëvacueert ſal werden, en de Dorpen, waer uyt het ſelve beſtaet, gelijck oock de Stadt ſelfs de vryheyt van de Commercie genieten, gelijck als in 't 16. Articul van 't Tractaet van Nimwegen vermelt is. En dewijl door het middel, als hier boven geſegt is, niets meer op de Conferentien tot Cortrijck valt te negotieren, alſoo yder Staet ſal blijven in de poſſeſſie van 't geene dat hy beſit, en dat alle ſoorten van Pretentien aen de Arbitragie van den Koningh van Engelandt zijn geſtelt, ſoo ordonneert ſijn Majeſteyt aen ſijn Commiſſariſſen tot Cortrijck, dat ſy van daer ſullen vertrecken, na dat ſy de Spaenſſe Commiſſariſſen van de Reſolutie, die ſijn Majeſteyt genomen heeft, geïnformeert ſullen hebben.

Daer reſteren noch twee affaires, welcke eenige Troubel in Vlaenderen konden geven. 't Eene is 't ſaiſiſſement, dat aen de Goederen van de Onderdanen van den Cathol. Koningh, leggende in de Landen onder de Heerſchappye van den Koningh, ter oorſaecke van 't onrecht dat de Spangiaerden aen den Prins van Iſenguien hebben gedaen, is geſchiedt; de prejuditie, die den Gouverneur van Nieuwpoort aen de Onderdanen van den Koningh heeft gecauſeert, latende, geduerende de Vrede, de zoute Wateren over haer Landen loopen, alſchoon 't 10. Articul van 't Tractaet van Nimwegen expreſſelijck inhoudt; *Dat, niet-tegenſtaende de gedane Ceſſie van ſijn Majeſteyt van de Sluyſen van Nieuwpoort, de uytvloeyingh van de Wateren van de Caſtellanye van Veurne, in deſelve forme en maniere als van te voren gepractiſeert is, door ged. Sluyſen gecontinueert ſal werden*; de weygeringh, die de Spangiaerts doen, om aen Monſr. l'Iſlebonne een conſiderable Rente, die ſy hem ſchuldigh zijn, te betalen; en des Konings Onderdanen van de Paſſagie door de Stadt Gent, door de Vredens-Tractaten geſtipuleert, te laten jouïſſeren, benevens meer andere onrechtvaerdigheden, die door de Spaenſſe Miniſters aen des Konings Onderdanen, waer van ick u oock een Memorie ſal furneren, gepleegt zijn. En 't andere is de detentie tot Camerijck van verſcheyde Bailliuwen en Inwoonders van 't Vrye van Brugge en de Caſtellanye van Cortrijck, welcke door den Ridder de Sourdis weg zijn gehaelt, en tot Camerijk gehouden, tot de actuële Betalingh van 50000 en ſoo veel 1000 Ponden, die ſy van de Somme, welcke den Koningh heeft gefixeert, tot ſchadeloos-houdingh van 't geene dat tot Bertrange gepaſſeert is, noch ſchuldigh zijn; welcke Gevangens ſijn Majeſteyt echter in Vryheydt ſal laten ſtellen, ſonder dat ſy yets van de ged. 50000 Ponden betalen, en oock de geſaiſeerde Goederen, wegens de oorſaken hier boven gemelt, weder vry geven, ſoo ras als hy verſtaen ſal, dat de Spangiaerden geconſenteert hebben, dat alle deſe Difficulteyten door den Koningh van Engelandt geoordeelt ſullen

werden, en dat die Sententie kan pronuntieren wegens alle de Saecken, die tot het saisissement van ged. Goederen reden hebben gegeven.

Den Koningh heeft oock van gelijcken ter Arbitragie van den Koningh van Engelandt het different, dat tusschen de Inwoonders van Andaya en die van Fontarabien is, wegens 't gebruyck van de Rivier van Bidassoa, gestelt; sijn Majesteyt houdt tot Ayen 50 à 60 Inwoonders van Fontarabie of de nabuerige Plaetsen tot Gevangens, en vindt goedt, dat Monsr. Barillon aen den Koning van Engelandt belooft, dat hy die in vryheyt sal doen stellen, soo ras als 15 of 20 Inwoonders van Andaya of de nabuerige Dorpen, die de Spangiaerden wegens deselve saeck gevangen houden, door haer in vryheyt gestelt sullen wesen.

Copye van de Brief van den Koning aen den Heer Maerschalck de Crequi van den 22. Maert 1682.

MYN NEEF:

ICk ben door den Marquis de Seppeville geïnformeert, dat 'er een Courier tot Weenen, gedepescheert van de Keyserl. Envoyé tot Constantinopolen, is gearriveert, om hem te kennen te geven, dat hy geen dispositie by de Ministers van den Grooten Heer, tot het vernieuwen van den Treves, gelijck als hy lang gesolliciteert hadde, vondt. Dese tydinge is aen my door een Expressen, die van de morgen met Brieven van den Heer Guilleragues, mijn Ambassadeur tot Constantinopolen, gekomen is, geconfirmeert; door dewelcke hy my verseeckert, dat alle de Troupen van 't Ottomannisse Rijck in Marsch na den Donau zijn, en dat den Grooten Heer voor aen 't Hooft van deselve, in 't aenstaende Voor-jaer, Ongaryen sal attacqueren. En dewijl ick niet gaerne soude willen, dat de geene, die sich tegens de invasie van den Turck moeten opposeren, my souden verwijten, dat alle de Mouvementen, die in de Nederlanden gedaen werden, om de rechtvaerdige Rechten, die ick daer heb, te doen stant grijpen, haer buyten staet souden stellen, om met succes tot de defentie van de Christenheydt te waecken, soo ben ick van Resolutie geworden, om de Affaires van de Nederlanden op een stoot te termineren, en het Æquivalent, dat my, voor de renuntiatie van de wettige Pretentien, begrepen in den Eysch, welcke door mijn Procureur, den 4. Augusty laetst, op de Conferentien tot Cortrijck is gedaen, toe-komt, ter Arbitragie van den Koningh van Engelandt te stellen; waer door nu de Redenen, die my verplicht hadden om U te ordonneren, dat gy soude beletten, dat 'er geen Troupen, Vivres of Oorlogs-Ammunitien in de Stadt van Luxemburgh quamen, op-houdende, soo sendt ick aen U desen Brief, om U te laten weten, dat mijn intentie is, dat, soo ras als gy die ontfangen sult hebben, gy een Officier aen die geene, die in de Stadt Luxemburg commandeert, sult senden, om hem te adverteren van de Resolutie, die ick genomen heb, om alle de Differenten tusschen My en den Cathol. Koning ter decisie van den Koning van Engelandt te stellen; en van de Ordre, die gy van my hebt, om mijn Troupen uyt de Plaetsen, die Sr. de Bissy uytgevorscht heeft,

dat

dat van 't Provooſtſchap van Luxemburg dependeerden, toen hy in de voorleden Somer poſſeſſie van 't Graefſchap van Chinay en des ſelfs Dependentien genomen heeft, te trecken; gelijck oock van de laſt, die ick wenſch, dat gy aen den Marquis de Lambert geeft, om, ſonder difficulteyt, alle ſoort van Vivres en Oorlogs-Ammunitie, die van de andere Plaetſen onder de Heerſchappye van Spangien ſullen komen, om in Luxemburgh gebracht te werden, daer in te laten paſſeren; mitsgaders alle de andere Waeren, mits betalende mijn Rechten, die de Inwoonders van de Stadt Luxemburgh en de Dorpen, die van 't Provooſtſchap dependeren, in de Landen onder mijn gehoorſaemheyt ſullen koopen, of, komende van vremde Landen, daer door brengen, alles conform het 16. Articul van 't Tractaet van Nimwegen. Gy ſult de geene, die gy aen den ged. Gouverneur van Luxemburg ſult ſenden, oock belaſten, om daer by te voegen, dat, als den Gouverneur van de Spaenſſe Nederlanden het Guarniſoen van Luxemburgh ſal willen veranderen, ged. Sr. de Lambert ordre ſal hebben, om wegens de Logementen, die de gedachte Troupen op de Landen van mijn Gehoorſaemheydt, gaende en komende van Limburgh na Luxemburgh, en van Luxemburgh na Limburgh ſullen moeten hebben, te conveniëren, en haer alles te laten fourneren, mits dat ſy de Vivres en Voeragie, die ſy tot haer ſubſiſtentie van nooden hebben, ſullen betalen. Waer na ick wenſch, dat gy in der daedt de Troupen, die gy commandeert, laet optrecken, en haer ordres geeft, om ſich na de Plaetſen, in de by-gevoegde Rolle gementioneert, te begeven, gelijck oock dat gy, na haer volle van-een-ſcheydinge, uyt het Landt, daer gy nu zijt, vertreckt om weder by my te komen.

Veele quam dit op-breecken van de Blocquade van Luxemburgh vreemt voor; ſommige preſen den yver van ſijn Alder-Christel. Majeſteyt / dat hy de Vrede ſocht te maintineren / en daer toe ſoo grooten aenleydingh gaf / meenende dat voorts alles door de wijſe directie van ſijn Majeſteyt van Groot Britannien / als die Neutrael was / en daerom de ſaken onpartijdig ſoude oordeelen / afgedaen ſoude konnen werden; doch andere / die na de Spaenſſe kant helden / ſuſtineerden in tegendeel / dat den Turckſen Oorlogh tegens den Keyſer maer een pretext was / waer door Vranckrijck / om ſijn Glorie te behouden / en geen meerder Vyanden te verwecken / als met fondament en op ſoo een voet ſich van deſe ſaeck / waer in hy ſich anders vry verre geëngageert had / om die te laten ſteecken / met eer konde ontſlaen; doch wy ſullen de gevoelens hier over laten varen / alſoo de ſaeck ſulcks in 't eynde ſelfs ſal moeten uyt-wijſen / en ſien wat ondertuſſchen in de Conferentie tot Cortrijck / die nu door de Franſſen doch afgebroken wierdt / is gepaſſeert.

Wy hebben in de laetſte Mercurius geſeght / dat de Spaenſſen op het laetſte Antwoordt van de Franſſen weder een Antwoordt formeerden; 't ſelve gaven ſy den 29. January deſes Jaers aen de Franſſen over / en beſtondt in de volgende Woorden.

Ant-

Antwoordt van den Procureur van den Cathol. Koningh, op de Conferentie tot Cortrijck, op de Aentekeningen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, overgelevert den 12 *December* 1681.

DEn Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt, 't Geſchrifte van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh, aen 't welcke hy den Titul van Aenteeckeningen geeft, tot Antwoordt op het Geſchrift, door den Procureur van ſijn gedachte Cathol. Majeſteyt den 5. November laetſt over-gelevert, geſien hebbende, ſeght:

Dat de Replicquen van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh geen ander opſicht gehad konnen hebben, als op het Æquivalent van de Plaetſen, waer van gehandelt werdt, welcke alleenlijck door ſijn Declaratie van den 4. Augufty werden begeert, en door den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt geconteſteert; en dat ſijn nieuwe Beſluyten, die hy door de eyſſchen van de Plaetſen ſelfs heeft willen nemen, gelijck oock wegens de gepretendeerde ſchadeloos-houdingh, ter oorſaeck van de niet-beſittinge, voor geen Replicquen genomen konnen werden.

Deſe Eyſſchen zijn oock niet gedaen geweeſt als conditionelijck en met veel onbehoorlijckheden, 't welck men oock ſelfs aen 't oordeel van de Heeren Commiſſariſſen ſtelt; doch dit niet-tegenſtaende is daer op geantwoordt, en den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt heeft ſoo weynigh ſwarigheyt gemaeckt, om over dit Poinct in de ſaeck te treden, dat hy in tegendeel door alle ſijne Schriften heeft doen ſien, dat men dit Æquivalent niet ſchuldigh was, alſoo Vranckrijck geen recht op de ged. Plaetſen in nature had.

't Eerſte Argument, waer van hy ſich bedient heeft, is daer op gefondeert, dat ſy geduerende den Oorlogh niet geconqueſteert geweeſt konden zijn, om dat ſy open en ſonder defentie waren.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh komt in die ſaeck daer mede wel over een, maer hy ſegt, dat, wat onderſoeck hy van de Autheurs, die over deſe Materie geſchreven hebben, hadde gedaen, hy 'er niet en heeft geſien, die geſeght heeft, dat men geen opene Plaetſen door de Wapenen, en onder den titul van Conqueſten, 't en zy dat men die gefortificeert heeft, en in ſtaet van defentie brenght, kan verkrijgen.

Indien men had konnen voorſien, dat, na het geene, dat hy door ſijn Replicquen voor den dagh gebracht heeft, dit onderſoeck noch te doen ſtont, ſoo ſoude men gaerne deſe moeyte voor hem beſpaert hebben.

Daer is geen bekender Autheur, die oyt meerder de Rechten van den Oorlogh en Vrede heeft door-grondt als Hugo de Groot, in het Tractaet, 't welck hy daer van gemaeckt, en aen den overleden Koningh van Vranckrijck Louis de XIII. opgedragen heeft, die het in expreſſe Termen l. 3. c. 6. n. 4. ſegt; en hy onderſteunt

ſteunt het oock met veel Redenen, Authoriteyten en Exempelen, als hy door deſe Woorden beſluyt; *Daer is dan geen opene Plaets, die geoordeelt kan werden geconqueſteert te zijn, 't en zy dat die met durable Fortificatien beſlooten is, ſoo dat de andere Partye daer geen vry acces kan hebben, 't en zy dat hy die heeft gefortificeert: Is ergo demum ager capitus cenſebitur, qui manſuris munitionibus ita includitur, ut niſi iis expugnatis parti alteri palam aditus non ſit.*

Men heeft in de voorige Oorlogen, geduerende dewelcke deſe maxime geobſerveert is geweeſt, gelijck als den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh mede niet kan ontkennen, de vreemde abſurditeyten, die daer uyt moſten volgen, niet gehoort; en die geene, welcke hy wegens de Voor-Steden en Huyſen, ſtaende onder de Fortificatien van een Stadt, voor den dagh heeft willen brengen, komen alſoo weynig met het afbeeldtſel, dat hy daer van heeft willen geven, over een, als met de Situatie van de geconqueſteerde Plaetſen.

De Voor-Steden en Huyſen, die de Fortificatien konnen incommoderen, worden gemeenelijck, in cas van een Belegeringe, gedemolieert, en hoewel die, geduerende dat ſy onder haer natuurlijcke Heerſchappye behooren, als een partye van de Stadt geconſidereert ſouden konnen werden, ſoo konnen ſy oock door den Oorlogh met minder moeyte daer af getrocken werden, als een Kaſteel, Citadelle of verſcheydene partyen van een ſelve Plaets, die egalijck zijn gefortificeert.

Men heeft geen andere hulp van nooden als het natuurlijcke licht, om te weten, dat men niet en kan ſeggen, dat men Plaetſen geconqueſteert heeft, daer de oude Heerſchappye geduerig acces kan hebben, gelijck als Spangien het heeft gehad van de Plaetſen, waer van gehandelt wert, ſonder dat de Franſſe Troupen in ſtaet hebben geweeſt, om haer ſulcks te beletten.

En hoe ſouden ſy 't ook hebben konnen doen, aengeſien de Brieven van Monſr. le Pelletier, aen den Intendant Blondel in de Maendt Juny 1678. geſchreven, ter oorſaecke van den Impoſt, die hy op den Oudenburgh, behoorende aen de Stadt Gent, geſtelt had, doen blijcken, dat het Guarniſoen, aldaer onderhouden, hoe ſterck dat het oock geweeſt mach zijn, deſelve niet heeft weten te bevrijden, en dat men geen ander middel heeft gevonden, om ſich daer tegens te oppoſeren, als door dreygingen van ſcherpe Repreſalien op het Vrye van Brugge.

Gelijck oock dat alle de Franſſe Armeen ſelfs de Landen, die onder ſijn Heerſchappye waren, behalvens de geconteſteerde Plaetſen, niet hebben konnen guaranderen, als de Caſtellanyen van Veurne, Audenaerde, Cortrijck en andere, die aen Spangien, geduerende den gantſchen cours van den Oorlogh, contributie betaelt hebben.

Want indien de Wapenen van ſijn Cathol. Majeſteyt ſich in ged. Caſtellanye van Cortrijck, gelegen tuſſchen deſe Stadt, die van Rijſſel, Audenaerde en Gent, hebben konnen doen gehoorſamen, hoe kan men pretenderen, dat ſy 't ſelve oock in de geconteſteerde Plaetſen niet hebben konnen doen, om de poſſeſſie daer van aen haer te conſerveren, aengeſien ged. ſijn Majeſteyt een quantiteyt van Steden en ſterke Plaetſen omtrent ged. Plaetſen en in der ſelver Territorium hadde, en dat

deselve sich omtrent de Steden van Dendermonde, Brussel, Mechelen en tot aen de Poorten van Antwerpen uytbreyden, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft moeten bekennen?

De Forten van St. Maria en de Paerl, in 't Landt van Beveren, behooren niet aen de Staten Generael van de Vereenigde Provintien, gelijck als door den Procureur van den Alder-Christel. Koning gesegt is, maer aen sijn Cathol. Majesteyt, die daer geduerigh Guarnisoen heeft gehouden, en tot sijn voordeel de Rechten van 't in-komen en uyt-gaen doen lichten, den gantschen Oorlogh geduerende, gelijck als sulcks bewesen werdt door de Dupliquen, en de Stucken, die noch hier by gevoegt sullen werden.

't Is publijck en notoir, dat 'er geduerigh Spaens Guarnisoen in 't Casteel van Bornhem is geweest, en de Bewijsen, die men daer van heeft gefurneert, sullen mede door Stucken, die by dit Geschrift overgegeven werden, werden gerenforceert.

De Allegatien in tegendeel van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ontdecken meer en meer de weynige oprechtigheyt van de geene, die hem in dese Materie sulcke informatien geven, en daer is niet ellendiger als 't geene dat sy hem daer by hebben doen voegen, namentlijck dat, indien men sulcks hadde geweten, men het niet geleden soude hebben; waer uyt evidentelijck volgt, dat het soo verre daer van daen is, dat Vranckrijck 't ged. Landt door sijn Wapenen soude hebben verkregen, dat het niet alleen des selfs gesteltheyt niet en weet, maer oock niet en kan spreecken van de Forten, die daer in aen sijn Cathol. Majesteyt behooren.

De Procureur van den Alder-Christel. Koning staet toe, dat ged. sijn Majesteyt het Fort Margarite aldaer hadt, maer waer toe kan de Antwoordt, die hy daer op geeft, dat hy 't selve niet pretendeert, dienen, aengesien sulcks niet en werdt gesegt of mentie daer van gemaeckt, als om 't rechte wit te geraken, dat Spangien daer geduerig acces heeft konnen hebben, ten reguarde dat men, geduerende den gantschen Oorlogh, de Fortressen, dienende tot des selfs defentie, heeft gemainti-neert, en dat het oock niet kan wesen, dat Vranckrijck heeft geconquesteert, of konnen conquesteren 't ged. Landt, sonder die gewonnen te hebben?

Hy bekent van gelijcken, dat het Landt van Beveren paelt aen de Plaetsen van de Heeren Staten Generael van de Vereenigde Provintien, namentlijk aen 't Fort Liefkens-hoeck, gelijck oock de Ambachten van Assenede en Bouchaut aen 't Sas van Gent en de Philippine, en hy gelooft oock, dat hy sich daer van sal konnen ontslaen, met te seggen, dat het niet en blijckt, dat sijn Cathol. Majesteyt aen ged. Staten Procuratie gegeven heeft, om de possessie daer van in sijn Naem te behouden, hoewel men getoont heeft, dat de Plaetsen van ged. sijn Majesteyt tot dese uytvoeringh suffisant zijn geweest, en dat 'er niets van die van de Staten gesproken is, als om het obstacul, dat de Fransse Troupen oock aen die kant ontmoet souden hebben, indien sy sich daer hadden willen stabileren, 't welck sy echter noyt ondernomen hebben, te doen begrijpen.

Vranck-

Vranckrijck was in Oorlogh tegen ſijn Cathol. Majeſteyt ſoo wel als tegen ged. Staten, welcke geen minder intreſt hadden, om dit établiſſement aldaer te beletten, ſonder dat 'er een andere Procuratie van noden was; en indien 't ſelve al noottſakelijck geweeſt mocht hebben, ſoo behoefde 'er geen andere te zijn, als die van de mutuelle Alliantie, tot een onderlinge defentie.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh wil ſelfs, dat deſe Alliantie krachtigh genoegh geweeſt is, om aen Spangien den Oorlogh, die 'er tuſſchen de twee Kroonen is geweeſt, te imputeren, hoewel men door de Duplicquen heeft getoont, dat het onderſoeck in deſe materie onnut was, en dat het ſelfs na het Tractaet van Vrede niet kan geſchieden; doch indien daer over quæſte konde weſen, ſoo ſoude de conduite van de Auxiliaire Spaenſſe Troupen in 't eerſte belegh van Charleroy, door den Prince van Orangie voor ged. Plaets gebracht, en alle het geene, dat wegens ſijn Cathol. Majeſteyt gedaen is, ſoo veel te lichter te verantwoorden zijn, daer den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh niet heeft konnen ontkennen, dat Vranckrijck eerſt met ſijn Armeen in 't Landt van gedachte ſijn Majeſteyt is gekomen, aldaer blijvende, en ſijn Onderdanen ruïnerende.

't Oordeel dat men van deſen Oorlogh heeft gemaeckt, kan men niet beter erkennen, als door 't Engagement, 't welck de voornaemſte Machten van Europa gelooft hebben met ſijn ged. Majeſteyt en de ged. Staten Generael der Vereenigde Nederlanden te moeten aengaen; en men gelooft niet, dat den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh haer alle van onrechtvaerdigheyt wil beſchuldigen, 't welck oock niet en kan geſchieden ſonder ſich t'eenemael van de Reden en gemeene ſin te vervreemden, want daer is geen ſtercker Argument, als de conformiteyt van de Sentimenten van 't meeſtendeel der Natien.

Hy en kan oock het minſte ſubject niet hebben, om ſich wegens dit Poinct te opiniatreren, ten eynde ſijn gepretendeerde Conqueſten te onderſteunen, na dat demonſtrativelijck is aengeweſen, dat de Plaetſen in quæſtie niet en zijn noch niet konnen door de Franſſe Wapenen geconqueſteert zijn geweeſt, alſoo ſy, geduerende den gantſchen Oorlogh, daer niet gepoſteert of gelogeert zijn geweeſt.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koning wil voordeel trecken, om dat den Marſchalck d'Humieres eenige tijdt voor de Poorten van Gent, na dat die Stadt verovert was, gecampeert heeft gelegen, maer wat grondt kan hy daer op maecken, alſoo hy heeft moeten bekennen, dat de Campementen op de Plaetſen ſelfs tot dit effect niet genoeg en zijn?

Hy ſteunt verder op de ordres van 't nemen van poſſeſſie, die niet en blijcken, en die niet zijn noch konnen hebben geëxecuteert geweeſt.

Hy pretendeert door ſijn Replicquen, dat de Placcaten en Ordonnantien van Spangien ſwacke Middelen zijn geweeſt, om die voor haer te conſerveren, en dat de Franſſe Mandementen in krachtige Middelen hebben beſtaen, om die haer toe te eygenen, niet-tegenſtaende, dat hy heeft moeten toeſtaen, dat het lichter is de poſſeſſie te behouden als te verkrijgen.

't Nemen van possessie wil een voorgaende Titul uytdrucken, en alle de Fondamenten van Vranckrijck zijn eeniglijck gefondeert op een gepretendeerde vorige Conqueste, die in consequentie van de Stadt Gent is gemaeckt, dewelcke op de geconte steerde Plaetsen, gelijck als hier voor geseght is, niet uytgedruckt kan werden.

Men heeft ten vollen bewesen, dat sijn Cathol. Majesteyt deselve noyt heeft verlaten; dat sijn Placcaten aldaer ontfangen zijn geworden; dat de Magistraten en Luyden van de Wet wegens sijn kant vernieuwt ofte verandert zijn; dat sy gedurigh in den Eedt, die sy aen Spangien hadden gedaen, zijn gebleven; dat de Justitie aldaer in sijn Naem gegeven is; dat de Raden van sijn Cathol. Majesteyt daer in cas van Appel en andersints erkent zijn geweest, en in een woordt, dat men daer een geheele gehoorsaemheydt voor de Ordres van ged. sijn Majesteyt heeft gehad, en dat 'er niets daer van voor de Fransse Mandementen is geweest, als voor soo veel, dat men niet heeft konnen beletten, dat deselve quamen in de Plaetsen, die het meest voor de uytloopen ten prooy lagen, op dat de selve van de hostiliteyten, waer mede men haer dreygde, bevrijt souden wesen.

Alle de Magistraten en Luyden van de Wet, soo wel de geene, die tegenwoordigh dienen, als welcke geduerende den laetsten Oorlogh gedient hebben, hebben sulcks door de Stucken, die overgelevert zijn, soo formeel verklaert, en betuygt, gelijck als sy tot noch een inviolable Verbintenis aen sijn Cathol. Majesteyt, als aen haer Souverain, betuygen, dat den Procureur van den Catholijcken Koningh de saeck gewonnen behoorde te geven, als hy seght, dat hy sich wel aen de sentimenten van 't Volck, op de Keur van de Heerschappye, wil gedragen.

Indien de ged. Volckeren sich al onder Vranckrijck hadden willen begeven, soo souden sy het niet konnen doen, want de Formulen van dese soorten van Submissie, die de Romeynen ons hebben nagelaten, houden den Eysch in, die men in de eerste instantie doet, indien de Volckeren, die dat wilden doen, vry of aen sich selfs waren.

De Plaetsen, waer van gehandelt werdt, hadden sijn Cathol. Majesteyt tot haer Souverain, gelijck als sy die noch tegenwoordigh hebben, en het en was in haer macht niet om sich aen een ander te geven, en hebben deselve oock noyt daer op gedacht.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh pretendeert, dat sy alle den Eed van getrouwigheyt aen Vranckrijck gedaen souden hebben, en hy segt, dat hy dat door sijn Duplicquen bewijst, hoewel hy sulcx geensints heeft gedaen, ten minsten van 't geene dat de Hoofden, Magistraten en Collegien, representerende de Generaliteyt van deselve Plaetsen, beraeckt.

Men wil wel gelooven, dat eenige Particulieren geforceert of verleyt mogen zijn, om den selven Eed te doen, maer dewijl sy niet ontslagen waren van de geene, die sy aen sijn Majesteyt hadden gedaen, soo kan die niet geconsidereert werden, dan als een saeck, die met kracht afgeperst is.

En

En wat 'er oock van zy, dese soort van handelingh van eenige weynige Particulieren kan tot het effect van 't geen, van 't welck men handelt, niet dienen, en den Procureur van den Alder-Christel. Koningh betuygt, dat hy daer van overwonnen is, door de ydele efforten, waer van hy sich bedient heeft, om staende te houden, dat de Eeden oock door de Generaliteyt van ged. Plaetsen gedaen souden zijn, aengesien dat sijn Bewijsen strecken op de eenige Attestatie van den Grave van Monbron, die verklaert, dat hy deselve van de Inwoonders van de Steden van Gent, Aelst, Ninove en Grammont, van 't platte Landt, en de Castellanyen en Dependentien van Aelst, den Oudenburgh van Gent, 't Landt van Waes en de Ambachten van Assenede en Bouchaut heeft ontfangen, te weten van de Geestelijcken door de Opperste van haer Gemeenschappen, van de Edelen in Persoonen, en van de Steden, Burgten en Dorpen door der selver Gedeputeerden.

De Procureur van den Alder-Christel. Koningh is van te goeder trouwe, om niet te bekennen, dat men sich daer in van soo veel ontallijcke expressien van Inwoonders heeft bedient, dat die in de gecontesteerde Plaetsen niet bekrachtigt konden worden, als door het respective rapport in den Eed van de particulieren, waer van hier boven gesproocken is, en dat daer in geen mentie van de Stadt van Gent en 't Landt van Waes, die niet gecontesteert werden, wert gemaeckt, als om de Steden, Burgten en Dorpen daer in te begrijpen.

Het is soo weynig waer, dat de Generaliteyten van de Plaetsen, waer van gehandelt werdt, in dit Engagement souden hebben getreden, dat ged. Eed door die van de Castellanye van den Oudenburgh, die haer sit-plaets in de Stadt Gent hadden, en die van 't Landt van Beveren niet en is gedaen, hoewel zy van 't Landt van Waes dependeren.

Het Extract van haer Resolutien, waer van de Procureur van den Alder-Christelijckste Koning zich wil bedienen, betuygt, dat den Procureur van sijn Catholijcke Majesteyt, die hem deselve gefourneert heeft, hem niet als Waerheden, sonder vermommingh, heeft voor-gestelt, en indien den Procureur van den Alder-Christel. Koningh met deselve soetheydt wil agéren, verre daer van daen, dat 'er een prompte gehoorsaemheydt op de Ordres van Vranckrijck daer in geinsereert soude zijn, soo sal hy moeten bekennen, dat sy daer toe niet hebben willen komen, als voor soo veel als sy daer toe geforceert zijn geweest.

De Placcaten, die den Hertogh van Villa Hermosa in de Naem van sijn Catholijcke Majesteyt heeft laten publiceren tegens de Attentaten van de Fransen op desselfs Souverainiteyt, doen genoegh blijcken, hoe qualijck men het consent, 't welck hy, na het seggen van ged. Procureur van den Alder-Christelijckste Koning, wegens dese Soorten van Eeden, soude gegeven hebben, sich heeft geïmagineert.

Daer is in tegendeel bewesen, dat, wel verre, dat hy die heeft willen toelaten, hy 't Collegie, representerende de Steden van Aelst en Grammont met hare Castelanyen, in een Plaets van seeckerheydt heeft doen retireren, op dat het daer niet geforceert soude werden.

Het ged. Collegie bestaet uyt de Burgermeester en eerste Schepen van de Stadt Aelst, uyt de Burgermeester en eerste Schepen van Grammont, en van de Bailliuwen van de 5 Verges, die dit commande gehoorsaem zijn geweest; hebbende ten dien eynde haer verblijf tot Brussel gehouden, waer sy oock den gantschen tijt van den Oorlogh zijn gebleven.

Men kan dan niet seggen, dat dese Generaliteyt dien Eed gedaen heeft, niet meer als die van de andere gecontesteerde Plaetsen. Men soude oock selfs sulcks met de eygenste lichtigheydt, als het voort-gebracht werdt, hebben konnen ontkennen, maer men is nu vry verder gekomen, en men heeft Authenticque Acten van dese Generaliteyten gefourneert, door de welcke deselve verklaren, dat sy geen andere Souverainiteyt hebben gemaeckt of erkent, als die van sijn Catholijcke Majesteyt.

Men heeft tegenwoordigh door de Duplicquen getoont, dat de naem van Aydes, of Pachten, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh aen de Impoften, die Vranckrijck aldaer opgestelt heeft, wil geven, daer mede niet overeen-komen, en sulcks is soo veel te sekerder, om dat 'er geen voorgaende Eysch of Consent is geweest, om die te lichten, gelijck oock geene Vergaderinge of Beroepinge wegens den Alder-Christel. Koningh, maer alleen eene wegens sijn Cathol. Majesteyt, gelijck sulcks bewesen wordt door de Stucken die aen de Duplicquen van den Procureur van sijn ged. Majesteyt gevoegt zijn.

En hoe soude Vranckrijck dese Beroepinge oock gedaen konnen hebben, alsoo sijn gepretendeerde Souverainiteyt daer niet en is erkent, en dat, gelijck als gesegt werdt, de Burgermeesteren, eerste Schepenen en Bailliuwen, representerende de Generaliteyt van de Steden van Aelst en Grammont, en de gantsche omtreck van der selver Castellanyen, die het grootste gedeelte van de geconteseerde Plaetsen begrijpen, sich elders en uyt de Plaets van haer ordinaire residentie hadden geretireert.

Men heeft klaerlijck bewesen, dat Vranckrijck daer de loopende Middelen in nature niet heeft konnen ontfangen, door 't belet dat de Spaensse Wapenen daer hebben gebracht, en door 't wegh-nemen van de Comptoiren, die men ten dien eynde heeft willen stabileren; doch soo Vranckrijck sich door Schattingen en Militaire Executie heeft laten betalen, wat kan men daer van seggen, alsoo 't aen niemandt onbekent is; dat opene Plaetsen, waer de Wapenen van de twee Kroonen konnen komen, aen de Impoften, die van wederzijds gedaen worden, subject zijn, alschoon, gelijck als door de Duplicquen gesegt is, het van de eene kant maer Effecten van Hostiliteyt zijn, en van de andere kant waerlijcke Actien van Souverainiteyt.

De moderatie, waer van sijn Cathol. Majesteyt sich in dit reguard heeft bedient, is seeckerlijck een teecken van de consideratie, die hy voor ged. Plaetsen, als sijn Onderdanen, gehadt heeft, aengesien deselve door de exactien van Vranckrijck soodanigh wierden gedruckt, dat sy onmogelijck daer aen niet konden voldoen, invoegen een goede partye daer van geobligeert is geweest om te verloopen, en

sijn

ſijn ged. Majeſteyt, na het ſluyten van de Vrede, de Contributien, die haer door Vranckrijck afgeëyſcht wierden, en van dewelcke het voldaen wilde zijn, voor dat de Evacuatie van de Plaetſen, die het aen ſijn Cathol. Majeſteyt moſt herſtellen, geſchiede, voor haer heeft betaelt.

De Troupen van den Alder-Chriſtel. Koningh waren in die tijdt op de geconteſteerde Plaetſen gelogeert, en Spangien en ſoude geen reden gehadt hebben, om ged. Contributien voor haer te betalen, of Vranckrijck, om daer over met ſijn Cathol. Majeſteyt te handelen, en de betaling van ſijnent wegen daer van te ontfangen, indien de een en de andere Kroon niet gemeent had, dat ſy aen ſijn ged. Majeſteyt moſten behooren.

Men verſoeckt aen den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh, dat hy een ſerieuſe reflectie daer op wil maken, en men verſeeckert, dat, als hy 't ſelve doet, hy overreed ſal zijn, dat ſijn Pretentien op ged. Plaetſen alſoo ongefondeert zijn, als die hy wegens Leſſines en Flobecq voor den dagh heeft gebracht, en dat hy daer van ſal deſiſteren, gelijck als hy ten haren reguarde heeft gedaen, 't welck den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt oock door deſen accepteert.

't Is niet te verwonderen, dat Vranckrijck, geduerende den Oorlogh, de Goederen van de Onderdanen van ſijn Majeſteyt, in de Landen, daer hy acces konde hebben, na de Violentien, die ſijn Troupen, boven alle 't geene dat in de voorgaende Oorlogen geſchiedt is, hebben gedaen, heeft gepretendeert te confisqueren, en daer in na de Confiscatien, waer van het ſich noch in volle Vrede bedient, volhardt, ſoo wel als in andere Attentaten op de Souverainiteyt van ſijn Cathol. Majeſteyt, ſoo door 't invallen in ſijn Landt gewapender handt, door 't wegh-nemen van ſijn Onderdanen, door 't logéren van ſijn Troupen, door 't exigeren van Voeragie, als door alle andere ſoorten van gewelt.

Maer daer moeten andere Fondamenten zijn, om de Souverainiteyt te ſtabileren, en indien die alleen aen dit ſtuck ſoude hangen, ſoo ſoude den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh geen advantagie daer uyt konnen pretenderen, alſoo de Gemeenſchappen daer aen niet hebben willen defereren; dat ſy ſoo langh als ſy hebben gekonnen, geweygert hebben, om de Declaratien, die ten dien eynde begeert wierden, te geven: dat onder de geene, die den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh geëxhibeert heeft, eenige zijn, die geen datum van de tijdt, op dewelcke die zijn gegeven, hebben; dat 'er andere zijn, die de tijdt van de overleveringe niet in-houden; dat de Declaratien, die daer van mentie maecken, voor 't meerendeel na de Propoſitien en Acceptatie van de Vrede zijn gegeven, en dat 'er oock eenige zijn, waer van den datum later is als de Opſchorting van Wapenen, en het Beſluyt van ged. Vrede, den 16. September 1678. tot Nimwegen gearreſteert.

Dat van Bornhem onder andere heeft den datum van den 27. van deſelve Maendt, en 't weynige dat Vranckrijck aldaer van Particulieren heeft konnen extorqueren, beveſtigt hoe verre dat 'et over al differeert van deſe prompte gehoorſaemheydt, die den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh geduerigh bybrengt,

brengt, alſchoon hy van 't contrarie door de Certificatien van de Gemeenſchappen, waer van gehandelt werdt, door ſijn eygen Exhibitien, en de Mandementen van de Franſſe Intendanten, die wegens dit ſubject zijn gedaen, overreed behoorde te weſen.

Daer in werdt geſegt, dat, niet-tegenſtaende de gepretendeerde Confiscatie en Ordonnantie aen de Luyden van de Wet gedaen, om niet toe te laten, dat de Spaenſſe Eygenaers en Pachters de Vruchten en den Oogſt ſouden wegh-nemen, daer aen niet gedefereert ſoude zijn; en daer en is niet ongegronder als de Antwoordt van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh, dat deſe Mandementen alleenlijck die wegh-voeringen raeckten, die door ged. Eygenaers of haer Emiſſariſſen dieflijck mochten geſchieden.

Ged. Mandementen houden niets diergelijcks in, en brengen 't contrarie mede alſoo daer in gedeclareert werdt, dat ged. Luyden van de Wet daer voor in haer eygen en privé naem ſouden reſponſabel zijn, om dat ſy ſulcks niet gehoorſaemt hadden, en dat ſy effectivelijck oock wegens deſe ſaeck met een groote Impoſt beſwaert zijn geweeſt, 't welck niet geſchiedt ſoude hebben, indien het niet in haer macht was geweeſt, om ſulcks te beletten.

De Adminiſtratie van de Juſtitie is ſeeckerlijck een van de grootſte Bloemen, die het eſſentieelſte aen een Kroon zijn, en die werdt oock niet door de Subalternen geëxerceert, als uyt kracht van de Macht, die haer daer toe van den Souverain gegeven is.

Men heeft reeds beweſen, dat in de geconteſteerde Plaetſen ged. Juſtitie vaſtelijck wegens ſijn Cathol. Majeſteyt, geduerende den gantſchen loop van den Oorlogh, is gegeven, ſonder dat den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh een eenige Acte ter contrarie heeft weten in te brengen.

Men heeft beweſen, dat de Magiſtraten daer privativelijck zijn geſtabileert, gecontinueert en vernieuwt geweeſt door ſijn Majeſteyt, en het ſoude maer tijdtverlies weſen, om te antwoorden op 't geene den Alder-Chriſtel. Koningh daer tegens by brengt, namentlijck, dat in eenige van ged. Plaetſen deſe veranderingen geſchiedt ſouden zijn niet in de naem van ſijn Cathol. Majeſteyt, maer door den Prince van Vaudemont, als een particulier Heer, en daer in geëngageert, aengeſien ged. Prince een van de gequalificeerſte van de gantſche Nederlanden is, dat hy was, gelijck als hy oock noch is, in een actuële dienſt van ſijn Majeſteyt, en dat hy hieldt en noch houdt, als geëngageert, de Heerlijckheden, waer van gehandelt werdt, waer uyt volgt, dat hy in dit reguard niet heeft konnen doen, als in de naem van ged. ſijn Majeſteyt, en dat de gepretendeerde Confiscatien van Vranckrijck daer alſoo weynigh zijn geconſidereert, dat de Heeren van 't Spaens Nederlandt aldaer haer Rechten hebben gecontinueert te exerceren, en dat de Volckeren haer oock ſelfs in 't ſtabileren van de Magiſtraten hebben erkent.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh heeft moeten bekennen, dat in de geconteſteerde Plaetſen de Magiſtraten niet door Vranckrijck zijn verandert geweeſt, doch hy meent die ſaeck goet te maecken, met te ſeggen, dat 'er 4 Commiſ-

missarissen verkoren waren, om het te doen, en dat sy het oock effectivelijck in 't Landt van Waes hebben gedaen, maer dat sulcks in ged. Plaetsen niet volvoert was, om dat sy elders iets te doen hadden.

Indien dese saeck alleenlijck van haer tijdt gedependeert had, soo was die te important, om deselve te versuymen; het blijckt door ged. Commissie, dat 2 Commissarissen geauthoriseert waren, in cas van absentie of eenigh wettelijck belet van de twee andere, en men konde oock noch andere in haer plaetse stellen.

't Is oock niet waerschijnelijck, dat het ged. belet geduerende den gantschen Oorlogh geweest is, en, soo men de waerheyt wil advoüeren, sal men moeten bekennen, dat sulcks alleen voort-gekomen is, om dat ged. Plaetsen, die geen andere Souverain als sijn Cathol. Majesteyt erkenden, door sijn Wapenen en nabuerige Steden ondersteunt waren, soo dat gem. Commissarissen gelooft hebben, dat sy met geen sekerheyt aldaer konden komen.

Daer heeft haer oock selfs een Corps Troupen ontbroken, om haer in 't Landt van Waes overhoops te begeven, waer uyt sy oock aenstonts zijn vertrocken, sonder verder te komen.

De Fransse Wapenen waren elders geëmployeert, en soo 'er tot Gent al Troupen hadden geweest, waer van dese Commissarissen sich bedient konden hebben, om daer een keer te doen, soo wisten sy wel, dat die niet suffisant genoegh waren, om eenigh effect te hebben, soo dat sy 't oock noyt hebben ondernomen.

En soo men al soude willen onderstellen, dat het alleenlijck van haer gepretendeerde Occupatien heeft gedependeert, wat kan 'er van een gedachte, die men bekent dat noyt geëxecuteert is, volgen, vermits 'er niet en is geweest of heeft konnen wesen eenige andere Justitie als die van sijn Cathol. Majesteyt, alsoo 'er geen andere Magistraten zijn geweest als die geene, die hy daer heeft gestelt, noch andere Macht als die, welcke haer van sijnent wegen is gegeven.

Dit soo zijnde, gelijck als het oock sonder tegen-spreken soodanigh is, wie en siet niet, dat men in een Materie van Appel sich aen de Opper-Rechters van de selve Souverainiteyt heeft moeten addresseren, gelijck oock geschiedt is door de toevlucht, die men tot den Raedt van Vlaenderen, tot Brugge opgerecht, heeft genomen, gelijck oock tot den Privé Raedt van sijn Cathol. Majesteyt, en aen sijn Grooten Raedt tot Mechelen, gelijck den Procureur van ged. sijn Majesteyt sulcks door de Stucken, die met sijn Duplicquen zijn over-gelevert, heeft bewesen, en noch nader door de geene, die by dit Geschrift gevoegt sullen werden, bewijst.

De pooging, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ter contrarie heeft willen doen door de Aenwijsingen van de Sententien, welcke door de Raedsheeren, die tot Gent gebleven waren, uytgesproken zijn, confirmeert het geene dat voor desen gesegt is, dat dese Sententien voor 't meerendeel gegeven zijn op de Stucken, die sy voor de Veroveringh van de Stadt Gent gesaiseert hebben, en die sy aen de Raeds-heeren van sijn Cathol. Majesteyt, ter deser oorsaeck in de Stadt Brugge aengestelt, hebben geweygert, en dat meer is, soo zijn het oock

noch maer contumaciële Sententien van de Taxatien van de Onkosten, Salarissen en andere Ordonnantien van weynigh consequentie op de Vervolging van de Inwoonders van de Fransse Heerschappy, als waer toe dese Aenwijsingen gebracht konnen geweest zijn, gelijck het blijkt door de Declaratie van de Commissarissen van den Raedt van Vlaenderen, gedaen op de Affirmatie van de Procureurs, die in de saecken, waer dese Sententien zijn gegeven, hebben gedient, dat de ged. Commissarissen het by yder Proces, waer van in de twee Lijsten van de Procureur van den Alder-Christel. Koningh gesproken werdt, in Margine hebben laten setten.

De Oppositie, die door de Inwoonders van de gecontesteerde Plaetsen is gedaen, waer van in de ged. Declaratie mentie gemaeckt werdt, en de gepretendeerde Contumacie, die sy liever op haer hals hebben willen halen, als sich daer vertoonen, betuygen genoeghsaem, dat sy haer daer aen niet hebben willen onderwerpen, soo wel de Hoofden als Magistraten en Collegien van de Castellanyen en Gemeenschappen der geseyde Plaetsen, die na geen hooger Justitie toevlucht genomen hebben, als die van sijn Cathol. Majesteyt.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh behoort daer van overwonnen te zijn, niet alleen door de onwederleggelijcke Bewijsen, die door die van sijn Cathol. Majesteyt voortgebracht zijn, maer oock door sijn eygene Exhibitien, en voornamentlijck door die van la Cotte B. n. 6.

't Is een Acte van de Raedts-heeren van Vlaenderen, gedateert tot Gent van den 17. Juny 1678. welcke gedaen is op de Propositie van den Raedts-heer en President op de Rolle van deselve Maendt, inhoudende dese Termen.

Den 17. Juny 1678. wierdt aen 't Hof door den Raedts-heer d'Hane, als Commis-President, op de Rolle deser Maendt, geremonstreert, dat 'er dagelijcks Debatten en Differenten souden ontstaen tusschen de Partyen, indien men die liet appelleren en verder procederen in saecken, raeckende de Inwoonders van de Castellanyen van den Oudenburgh, Steden ende Landen van Aelst en Grammont, 't Landt van Waes met sijn respective Appendentien en Dependentien, de Ambachten van Assenede en Bouchaut; en is daer op geresolveert, dat diergelijcke Saecken op de Rolle geappelleert en voortgeset sullen werden na de Retro-acten.

Is dit dan een Bewijs van die prompte gehoorsaemheyt, welcke 't Volck, waer van gehandelt werdt, voor de Fransse Ordres, ten reguarde van des selfs gepretendeerde Souverainiteyt en Jurisdictie, na het veroveren van de Stadt Gent, in de Maendt van Maert in 't selve Jaer, soude hebben betuygt? of is het in tegendeel geen Bewijs, dat ged. Volckeren die niet hebben willen erkennen, en aen de Mandementen en Edicten, die van wegens den Alder-Christel. Koning gedaen zijn, niet meer willen defereren als aen de Circulaire Brieven wegens dit subject, die door de Raedts-heeren van Gent geschreven zijn?

Daer is niemandt die daer aen kan twijffelen, aengesien dese Raedts-heeren selfs verklaert hebben, dat sy daer dagelijckse Oppositien hebben ontmoet, ja mede, dat na half Juny, als wanneer de Fondamenten van de Vrede gelegt wierden

den, door de Acceptatie van de Propositien, door den Alder-Christel: Koningh gedaen, welcke oock na de Stilstant van Wapenen, den 9. Augusty daer-aenvolgende gearresteert, is gevolgt, sy, zedert het sluyten van de selve Vrede, op den 16. September tot Nimwegen geteeckent, in deliberatie hebben gelegt, of sy souden laten appelleren en verder Procederen in de saken van de Inwoonders der ged. Plaetsen.

En schoon dat 'er nu al in deselve Acte gesegt wordt, dat dese Saecken geappelleert en voortgeset souden werden, soo is sulcks echter maer een ydele trachting, soo wegens de circumstantien, hier boven gesegt, als dat geseyde Resolutie doet gelooven, dat dese Resolutie tegens de intentie van de Inwoonders is genomen, die daer niet op hebben willen tzeyl gaen, gelijck ten vollen werdt bewesen.

De Copye van ged. Acte, door den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geëxhibeert, is maer alleen tegens een kleyne enckelde Minute gecollationeert, 't welck doet blijcken, of dat dese Resolutie niet gedepescheert is geweest, of dat, indien sulcks al geschiedt is, ged. Raedts-heeren wel geoordeelt hebben, dat sy geen meer effect daer van moften verwachten als van de Circulaire Brieven, die sy eenige Maenden te vooren hadden uyt-geschreven, want het werdt niet bevonden, dat dese Ordonnantie geën regiſtreert is geweest, of op de Rolle gepubliceert, of selfs binnen de Stadt Gent bekent gemaeckt, en veel minder in de Plaetsen, waer van gehandelt werdt.

Men kan daer uyt oordeelen, wat van de verdere Appellatien voor den Raedt van Doornick (welcke den Procureur van den Alder-Christel. Koning segt, dat geïntenteert zijn geweest van de Sententien van de Raedts-heeren van Gent, volgens de Registers van dien Raedt) geweest is, hoewel dat, wanneer hy tot de Bewijsen is gekomen, hy sich daer van soo onvoorsien heeft gevonden, dat hy toevlucht heeft moeten nemen tot de Appellatie van een Sententie, die ten profijte van den Raedsheer Suck is gegeven, op Stucken, die voor de veroveringe van Gent zijn overgelevert geworden; doch deselve kan notoirlijk tot sijn intentie niet dienen, alsoo den ged. Suck een van de Raedts-heeren van Vlaenderen is, die sich tot Brugge hebben geretireert, om daer onder de gehoorsaemheydt van sijn Cathol. Majesteyt te blijven, invoegen hy noyt de Fransse Rechters heeft erkent of konnen erkennen, vermits hy sich in 't Recht voor haer niet konde presenteren, geduerende den Oorlogh, of eenige Vervolginge, 't zy als Eysscher of Verweerder, doen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft sich seeckerlijck bedrogen in de Inductie, die hy van de Brief van Sr. Blondel van den 10. Juny 1678., ter oorsaecke van de Castellanye van den Oudenburgh, heeft willen doen, en hy bedrieght sich oock niet minder in 't geene, dat hy door sijn Triplicque allegueert, dat men niet behoorde te twijffelen, of deselve was door ordre van sijn Cathol. Majesteyt, en door middel van sijn Raedt van Staet, geschreven, vermits de Brieven van Monsr. le Pelletier, (die aen die van den Intendant Blondel hier toe reden hebben gegeven) in de Secretarye van ged. Raedt beruſt souden hebben.

Indien de ged. Brieven daer al zijn, soo volght 'er echter niet uyt, dat die daer, geduerende den gantschen Oorlogh, hebben geweest, en de waerheyt is, dat men die aldaer niet heeft laten komen als na de Exhibitie van de geene van gedachte Blondel, gevoeght by de Replicquen van de Procureur van den Alder-Christel. Koningh.

De Inwoonders van 't platte Landt van den Oudenburgh hadden contrarie Ordres van sijn Cathol. Majesteyt, door middel van ged. Raedt van Staten afgesonden, gelijck oock alle de andere gecontesteerde Plaetsen; en de Inwoonders van dese Plaetsen hebben soo wel voor als na ged. Brieven daer aen gedefereert, behoevende men hier toe geen ander Bewijs, als 't geene den Procureur van den Alder-Christel. Koning selfs over-gelevert heeft, door de Exhibitie van de Acte van ged. Raedts-heeren, die tot Gent gebleven zijn, van den 17. Juny 1678. waer oock noch gesproocken werdt van de geene van ged. Oudenburgh, en datse haer Jurisdictie niet wilden erkennen, soo dat sy in twijffel hebben gestelt, of men haer most laten appelleren of haer Saecken voort-setten, niet-tegenstaende dat Vranckrijck gepretendeert had, dat sy hem onder den Titul van Dependentie toe-quamen, en in-gevolge van de verovering van Gent; 't selve is oock gesegt door de Circulaire Brieven van ged. Raedts-heeren, waer van hier voor gesegt werdt, en heeft Monsr. Pelletier het zelfs oock door 't geene, dat oorsaeck tot de Antwoordt van ged. Blondel gegeven heeft, beweert.

Men heeft maer 't gesicht op dese Brieven te slaen, om daer van overreed te wesen, gelijck oock van de dreygingen, waer van men sich ten dien eynde heeft bedient; maer 't is al te lang sich met een Poinct besig houden, voornamentlijck na het geene door de Duplicquen gesegt wordt, en het is tijdt om tot die van de Dependentien te komen, als waer toe gesegde Brieven ons schijnen te geleyden.

Men heeft tegenwoordigh al getoont, dat onder de gecontesteerde Plaetsen Moortsele en St. Amand aen sijn Cathol. Majesteyt behooren, als Grave van Dendermonde; dat sy een partye van dat Landt maecken, en dat sy soo een naeuwe bandt met de Stadt Dendermonde hebben, dat sy daer van niet alleenlijck in 't stuck van de Justitie dependeren, maer dat sy oock verplicht zijn, om haer daer in de Wapenen te begeven, om tot des selfs defentie te komen, als sy daer geroepen werden.

De Antwoordt van de Procureur van den Alder-Christelijckster Koningh, dat het vrye Landen souden zijn, en dat de ged. Obligatie voor een feudale dienstbaerheyt genomen behoorde te werden, is te minder apparent, om dat de Rechten van Feudaliteyt, die van de Souverainiteyt niet weder-streven, welcke klaerlijck door de Stucken, aen de Duplicque gevoegt, opgerecht is.

De Vryheden, die haer in consideratie van andere Engagementen toegestaen zijn, gelijk ook aen die van Opdorp, zijn mede effecten van deselve Souverainiteyt, en soo veel scheelt het, dat men daer uyt kan besluyten, dat sy geen partye van de Landen, waer van sy genieting hebben, maken, dat men sulcks in tegendeel moet onderstellen, voor dat dese exemptie plaets mach hebben.

Daer

Daer is bewesen, dat het Landt van Beveren een gedeelte van dat van Waes maeckt, en de Stucken, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ter contrarie heeft willen by-brengen, werden t'eenemael door de Bewijsen, die door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, en door de geene; welcke noch by dit Geschrift gevoegt sullen werden, geëxhibeert zijn, vernietigt.

Men heeft niet konnen ontkennen, dat Bornhem en Grammont aen Mechelen zijn vereenight, en in een selve Leen van sijn Cathol. Majesteyt, als Grave van Vlaenderen, gehouden, gelijck oock de feudale Dependentie van 't ged. Beveren en de Stadt van Renaix van sijn Legale Kamer, tot Gent opgerecht; en indien 'er onder de Plaetsen, die aen Vranckrijck gecedeert zijn, eenige gevonden werden, die aen 't selve Ressort onderhoorigh zijn, soo is 't blijckelijck, dat men daer uyt geen Argument kan trecken ten reguarde van de Plaetsen, waer van geene cessie gedaen is.

De Oudenburgh van Gent maeckt een partye van dese Stadt, om dat het Casteel, daer het opgerecht is, van de Domaine van sijn Cathol. Majesteyt is, en dat het niet van die van de Magistraet dependeert; en men kan het contrarie oock niet sustineren, sonder ter selver tijdt te seggen, dat de Koninckl. Huysen en andere Plaetsen, die aen de ordinaire Jurisdictie van de Steden niet onderhoorigh zijn, gelijck als over al bevonden wort, geen partye daer van te maecken, schoon dat sy effectivelijck in de omkring en in 't hart van deselve souden mogen leggen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft betuygt daer van gepersuadeert te zijn, als hy op het eynde van sijn Triplicquen seght, dat, soo 'er eenige Dependentie van den Oudenburgh in de Stadt van Gent beslooten is, den Alder-Christel. Koningh niet en sal weygeren, om daer over by verwisselinge te handelen, in conformité van 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen.

Men dient sich hier een weynigh in dese Plaets op te houden, om voor eerst te considereren, dat de Pretentien van Vranckrijck soo weynig apparent zijn, dat, om die te ondersteunen, het in 't recht wil wesen, om die binnen de Stadt Gent uyt te breyden, directelijck tegens het Tractaet en de restitutie, die gestipuleert en geëxecuteert is geweest.

Ten tweeden, dat het, na dat 'er geseght is, dat het geen Æquivalent meer wilde hebben, pretendeert daer toe te komen, ten reguarde van de Dependentien van den Oudenburgh, in ged. Stadt gesitueert zijnde, welcke het wel heeft bekent, dat het in natuere niet konde pretenderen.

Ten derden, dat het ged. 14. Articul niet en siet als op de Dorpen en opene Plaetsen van een Heerschappye, die ingelast ofte na aen den anderen zijn; en kan sulcks oock tot geen Steden geappliceert worden, voornamentlijck tot de geene, die gerestitueert zijn, en oock gerestitueert mosten werden, met alle hare Dependentien, ingevolge van 't geseyde Tractaet.

En eyndelijck, dat 'er niet alleen Dependentien van den Oudenburgh in de Stadt Gent zijn, maer dat den Oudenburgh selfs daer in is, even als het Hooft-Collegie van de Castellanye, die daer in haer Jurisdictie exerceert, en dat het

een extreme omkeeringh van Ordre soude zijn, dat men die van 't platte Landt wilde doen dependeren, gelijck oock dat, in plaets dat de Leden haer Hooft moeten volgen, dit hier door sijn Leden tot dat effect geconstringeert soude zijn, om Spangien te obligéren daer over te tracteren, om het weder te koopen, en door dit middel van sijn Corps af te trecken.

Maer laten wy noch verder komen, om te toonen, dat ged. Castellanye een ware Dependentie van de Stadt en de Magistraet van Gent heeft in 't stuck van de Aydes en Subsidien, gelijck oock de Steden en Castellanyen van Aelst, Grammont, Ninoven, Renaix en alle de andere gecontesteerde Plaetsen, uytgenomen de vrye Landen, waer van hier boven gesegt is.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft gepretendeert, dat sy door 't Tractaet van Gavre daer van gesepareert souden zijn; doch 't selve disponeert niets in dit reguard, gelijck het door de eygene Extracten, die hy daer van gefurneert heeft, blijckt.

Daer en is dan geen meer quæstie als over de Caroline, die door de Fransse Ministers verworpen is, wanneer die van de Castellanye van Aelst sich daer van hebben willen bedienen; die bewijst wel, gelijck als door de Duplicquen is geseght, haer separatie en distinctie met die van Gent wegens de Jurisdictie, Authoriteyt, Præ-eminentie en Superioriteyt, waer van sy sich selfs tegens haer Souverain hebben willen bedienen, maer daer in werdt niets gesegt van de Aydes en Subsidien, behalvens dat sy ged. Plaetsen tot dit subject niet souden konnen beroepen, om dat sulcks niet als van den Prince most dependeren, als aen wien alleen behoort, om aen de Volckeren de noodigheden van den Staet te proponeren, en de noodige Middelen te eyschen, om daer toe te komen; 't selve bestaet niet om de Dependentie om te stooten, maer die tot een wettelijck gebruyck te brengen, 't welk niet beter geëxpliqueert kan worden als door dese Woorden, geciteert door den Procureur van den Alder-Christel. Koning: *Die van Gent hebben niet, noch sullen oock niet hebben de Jurisdictie, Authoriteyt, &c.*

Het blijckt door deselve Caroline, dat daer in geen veranderinge is gemaeckt, ten reguarde van de kracht en uytbreydingh van de Accoorden, die door de Staten van Vlaenderen, behoorlijck vergadert zijnde, geschieden, en dat de Stadt van Gent geduerigh is gebleven, gelijck als die van te vooren was, den eersten Staet of Lit van dese Provintie, en dat ged. Plaetsen altijt Subalterne daer aen zijn geweest, gelijck als sy 't noch tegenwoordigh zijn, met de Sub-ordinatie, die sy van alle tijden gehad hebben.

Daer en is niet swacker als 't geen den Procureur van den Alder-Christel. Koningh daer tegens heeft willen objecteren, dat het geen Steden zijn, die den Staet composeren, maer de Geestelijcken en de Magistraten van ged. Steden, aengesien de gantsche Wereldt weet, dat de Magistraten niet en doen, noch oock niet konnen doen in dit subject, als uyt de naem van haer Gemeentens, en dat de geene, die het publijcke Recht van Vlaenderen kennen, daer-en-boven weten, dat het Corps van de Stadt Gent door die van haer Collace werdt gerepresenteert, welc-

welcke de Aydes en Subsidien toestaet, en door haer Accoordt niet alleen de Inwoonders deser Stadt, maer oock desselfs gantsche Quartier, 't welck daer de naem van heeft, obligeert, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh sulcks heeft moeten toestaen.

Hy heeft oock moeten bekennen, dat de Castellanyen en andere gecontesteerde Plaetsen sich op der selver Stadthuys moeten begeven, om de Propositien, die daer wegens sijn Cathol. Majesteyt geschieden, te hooren, en dat sy daer op haer advys moeten geven, 't welck in effect alle het geene is, dat de Dorpen van deselve Castellanyen, ten reguarde van haer Hooft-Collegie doen, waer onder sy als Subalterne gehouden werden.

De Dependentie, die de Castellanyen van haer Hooft-Steden hebben, passeert veel verder, alsoo ged. Castellanyen maer een consultative Stem hebben, daer de ged. Geestelijcke en Steden, die 't Corps van den Staet uyt maecken, een decisive Stem besitten, en alleen in 't Recht zijn, om de ged. Aydes en Subsidien te consenteren, soo wel voor haer als voor alle de geene van haer Quartieren, alschoon die daer in niet geconsenteert hebben, gelijck als 't notoir en breedelijck door de Duplicquen is uytgedruckt.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh staet toe, dat die van de gecontesteerde Plaetsen haer Aydes en Subsidien binnen de Stadt Gent moeten brengen in handen van den Commis, die door deselve Stadt gestelt is, en hy pretendeert sulcks te attribuëren aen de gemackelijckheyt en lichtigheyt van den Ontfangh, alschoon het maer een effect van der selver Sub-ordinatie is.

De Aydes worden aen de Princen toegestaen, en van yder Castellanye en particuliere Plaets na sijn Quote, volgens het Transport; de Plaetsen, waer van gehandelt werdt, zijn voor 't meerendeel veel nader aen Dendermonde, Antwerpen en Brussel; en het soude oock lichter voor sijn Cathol. Majesteyt vallen, om die immediatelijck door sijn Ontfangers te laten ophalen, als die door de Ontfangsten van de Commisen van de Steden te laten passeren, indien sulcks met het établissement van den Staet en de Dependentie, die de Quartieren en Subalterne Leden van de Steden en principale Leden, waer uyt het zamen gestelt is, hebben, accordeerde.

Sy is selfs soo krachtigh, dat, wel verre dat die van Aelst en andere Subalterne Plaetsen van Gent soo veel macht op de Commis van de Recepten van de Aydes voor haer gantsche Quartier souden hebben als de Magistraet van Gent, sy in tegendeel geene daer op en hebben, en dat sy selfs in haer eygen ressort geen kennisse hebben van de Materien, raeckende de Aydes en Subsidien, dewelcke privativelijck aen ged. Magistraet behooren.

Daer is niets klaer-blijckelijcker in Vlaenderen; en op dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh eenmael van de contrarie impressien, die men hem heeft willen geven, gedesabuseert mach zijn, als dewelcke hem hebben doen seggen, dat het niet waer was, 't geen den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt op dit subject had geallegeert, vermits men hem de ware geschapentheyt van gedachte

Sta-

Staten niet bekent had gemaeckt, soo heeft men hem daer van wel willen informeren door de Declaratie van de Schepenen van de twee Bans van de Stadt van Gent, die hier by gevoegt sal werden, en welcke van desen inhoudt is.

Wy Schepenen van de twee Bans van de Stadt van Gent doen te weten en verseeckeren voor de waerheyt, dat het Landt van Waes, de Stadt en 't Landt van Aelst, de Castellanye van den Oudenburgh en andere Plaetsen, begrepen onder de naem van 't Quartier van Gent, effectivelijck Subalterne en Dependent van de selve Stadt zijn, in 't stuck van de Aydes en Subsidien, en dat derhalven de Gedeputeerden van ged. Plaetsen van alle tijden by een komen, en op 't Stadt-huys van deselve Stadt vergaderen, om daer de Propositie, die van wegen sijn Majesteyt geschiedt, aen te hooren, van waer sy rapport aen haer Collegien en Magistraten doen, welcke ingevolge van dien haer Advijsen daer op senden; doch deselve obligeren die van de Collace, representerende het Corps van dese Stadt van Gent, geensints, en maecken oock geen decisive Stem uyt, maer alleen consultative Stemmen, daer in tegendeel de eenige Resolutie van die van de Collace decisive is, en niet alleen de Stadt van Gent obligeert, maer oock alle de andere gedachte Plaetsen van 't Quartier van die Stadt, invoegen dat sy gedwongen zijn, om sich na 't sentiment en consent van ged. Collace te conformeren, 't zy dat haer Advysen en Consultative Stemmen daer mede over een komen of niet, en dat selfs ged. Subalternen voor ons in Justitie betrocken konnen werden, in 't reguard van alle de Quæstien, uyt de opgestelde Rechten rijsende, wegens de Betalinge van ged. Aydes en Subsidien, met uytsluytinge van alle andere Rechtbancken, in de eerste instantie.

De Inductie, die men hier van gedaen heeft, is seer klaer, en vertoont de weynige oorsaeck, die den Procureur van den Alder-Christel. Koningh kan hebben, om over de Repetitien van die van den Cathol. Koningh te klagen, aengesien dat, niet-tegenstaende alles 't geene wegens dit subject gesegt is, noch is te begrijpen, hoedanigh men wil sustineren, dat de gecontesteerde Plaetsen door den Alder-Christelijckste Koningh niet ingenomen zijn, en dat deselve echter onder den Titul van Dependentie aen sijn Cathol. Majest. gerestitueert behooren te werden.

De geene, die 't eerste beginsel van de Redeneringh kennen, weten het onderscheyt, 't geen 'er tusschen een t'saem-gestelde sin, en een sin, die verdeelt moet werden, gelijck oock tusschen een principael sustenu, een conditioneel, of gesub-ordineerde, is.

Den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt heeft gesustineert, gelijck hy tegenwoordigh noch sustineert, dat de gecontesteerde Plaetsen niet geconquesteert zijn geweest, en dat de veroveringe van Gent sich niet tot op het platte Landt heeft konnen uytbreyden, als waer sijn Majesteyt en sijn Wapenen, geduerende den gantschen Oorlogh, acces hebben gehad, en dat oock de ged. Plaetsen van de ged. Stadt niet dependent zijn geweest tot het effect, waer van gehandelt werdt, soo om dat haer Sub-ordinatie in 't stuck van de Aydes en Subsidien niet over-een-komt met die van de ordinaire Justitie, als dat in allen gevalle de ged. Plaetsen van de geseyde Stadt, door des selfs Reductie onder de Fransse Heerschappye, afgetrocken geweest hebben.

Daer

Daer is het principale gesustineerde, gefondeert op de Reden en Oorloghs-regulen, en de Maximen, die door de een en de andere Kroon tot op het Tractaet van de Pirineen geobserveert zijn geweest.

Hy heeft vervolgens gesegt, dat, hoewel men soude onderstellen, dat Vranckrijck die onder den Titul van Dependentie van de Stadt Gent verkregen soude hebben, waer van het sich t'eenemael heeft bedient, om sich de Souverainiteyt daer van te attribuëren, geduerende den gantschen tijdt, dat het de ged. Stadt heeft geoccupeert, het niet kan wesen, dat die in de verkrijgingh gecomprehendeert souden zijn, als sy 't oock in de restitutie niet en waren, soo dat selfs in dese onderstellingh den Procureur van den Alder-Christel. Koningh in sijn Eysschen niet aengenomen soude konnen werden, dewijl 't niet geoorloft is om te pretenderen 't geene men door de eygen Titul van de gepretendeerde verkrijginge genootsaeckt soude zijn te restituëren.

't Is blijckelijck, dat dese Propositie, in de ordre als die gestelt is, de eerste niet te niet doet, en het soude een quade opinie van andere Menschen zijn, dat men die tot een diergelijcke impressie capabel oordeelde, om haer soo vervolgens in gedachten te brengen, wat oordeel dat men van dese conclusie moet maken.

Dit is 't evenwel dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh door sijn Triplicquen heeft gepretendeert, gelijck oock door het Sommarium van de Middelen, op dewelcke hy sijn pretentien fondeert, en die hy publijck heeft gemaeckt, om deselve te debiteren, dat daer uyt soude volgen, dat de Plaetsen in quæstie niet geconquesteert geweest souden hebben, en dat sy 't effectivelijck geweest souden zijn; dat sy dependent en independent van Gent waren, en dat sijn Cathol. Majesteyt sich geensints geduerigh in de possessie van deselve Plaetsen gemaintineert soude hebben, en dat, dit niet-tegenstaende, hy soude pretenderen, dat den Alder-Christel. Koningh hem die most restituëren.

Daer en is niets soo verbeeldelijck als dese soorten van Contradictien, ten reguarde van de Propositien van den Procureur van den Cathol. Koningh; al de Werelt weet, dat men niet en affirmeert 't geene men maer onderstelt, om daer door een andere waerheyt in dese onderstellingh in te brengen, en daer wert niets gebruyckelijcker in de Schoolen, Palleysen en in de ordinaris Discoursen der Menschen vertoont als dit.

De Eysschen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geven genoegh te kennen, dat die van sijn Cathol. Majesteyt niet en pretendeert, noch oock niet en kan pretenderen de restitutie van de geconteſteerde Plaetsen, waer van ged. sijn Majesteyt in een volle possessie is; en alle 't geene dat hy gesegt heeft, streckt niet als om sulcks te affirmeren, en van alle kanten te doen kennen de onrechtvaerdigheyt van sijn Eysschen door sijn Defentien, die hy buyten reden tegens de ware Contradictie heeft voort-gebracht, als in dewelcke den Procureur van den Alder-Christelijckſten Koningh te kort moet vallen om sijn pretentien te sustineren.

Vranckrijck is daer in mede tot op het Tractaet van de Pirineen over-een-ge-

komen, dat de Conqueſten van de Steden ſich niet tot op het platte Landt uytbreyden, hoewel het door de maxime, in 't begin van dit Geſchrift opgeſtelt, daer van dependent was, en alſchoon dat het aen hem niet toegelaten is geweeſt, om 't geen, dat het Recht der Volckeren beraeckte, te veranderen, ſoo heeft 't ſelve ſulcks evenwel in de leſte Oorlogen gepretendeert te doen, en voornamentlijck in 't geene, dat door het Tractaet van Nimwegen is getermineert, geduerende dewelcke het ſich de geconteſteerde Plaetſen, onder den Titul van Dependentien van Gent, heeft willen attribuëren.

Men heeft altijdt gehouden, dat de Dependentie in 't ſtuck van de Aydes en Subſidien niet genoegh was om daer door 't Recht uyt deſen hoofde te verkrijgen, indien die van de ordinaire Juſtitie daer niet by en quam, als welcke men oordeelde dat die, ingevolge van 't Tractaet van de Pirineen, moſt over-treffen; maer Vranckrijck heeft gepretendeert, in conſequentie van dat van Aken, dat het doorgangh moſt vinden, dat een Plaets met alle ſijn Dependentien wierdt gecedeert, alſchoon het Recht niet als in die van de Feudaliteyt, of ged. Aydes en Subſidien beſtont, hoewel ſulcks niet gefondeert kan weſen als op de eenige betalingh, die daer gedaen wierdt.

Vranckrijck heeft ſelfs uyt deſen hoofde groote Landen in verſcheydene Provintien, Caſtellanyen en Provooſtſchappen geoccupeert, en des ſelfs Commiſſariſſen, waer onder ſich oock Monſr. le Pelletier heeft bevonden, welcke noch Commiſſaris in deſe Conferentie is, hebben die aen den Alder-Chriſtel. Koning toegeëygent, gelijck als in de Duplicque geſeyt werdt, en door 't Advys van ged. Commiſſariſſen, hier by gevoegt zijnde, werdt beweſen.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh heeft ſulcks niet konnen ontkennen, en hy heeft ſich vergenoegt, om door ſijn Triplicquen daer op te ſeggen, dat hy ſich konde diſpenſeren, om op de kracht en uytbreydingh van deſe naem van Dependentie, waer van men ſich in 't leſte Tractaet van Vrede heeft bedient, te antwoorden.

Wat kan men anders van deſe ſtilſwijgentheyt ſeggen, als een waerheyt ſonder antwoordt, en dat den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh de Dependentien op de vaſte maximen van Juſtitie niet wil reguleren, maer op de welgevalligheyt van Vranckrijck, op dat die ſulcks ſouden zijn of niet en zijn, na dat het voor haer nut was.

Door de Duplicque is geſeght, dat Vranckrijck ſich oock uyt deſen hoofde van veele Plaetſen, in conſequentie van 't Tractaet van Nimwegen, heeft geſaiſeert, als van de Stadt Roulers en andere Plaetſen, en dat het ſich oock Watervliet heeft willen attribuëren, hoewel dat het van 't Quartier van 't Vrye van Brugge is, en aldaer ſijn Aydes en Subſidien moet betalen, onder 't eenige pretext, dat aen 't ſelve om de opgekomene ſwarigheden toegelaten is, om deſelve proviſionelijck tot Yperen te brengen.

't Argument, 't welck men daer uyt heeft getrocken, is ſoo overredent, dat den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh ſeer kort in ſijn Antwoorden gebleven

ven is, die hy ſegt dat hy doen ſal, als van de Caſtellanye van de Stadt Yperen geſproocken ſal werden, alſchoon tegenwoordigh daer van gehandelt behoorde te werden, te meer, om dat het ged. Argument deſe ſaeck beraeckt, gelijck die oock ongetwijffelt doet, aengeſien de natuurlijcke billickheydt wil, dat men ſich aen 'tſelve Recht onderwerpt, waer van men ſich bedient heeft, en waer van men ſich actuëlijck bedient.

En daer is oock geene de minſte apparentie, dat Vranckrijck, ſijn Dependentien tot op het Poinct, waer van men komt te ſeggen, uytgebreyt hebbende, kan ſtaende houden, dat de geconteſteerde Plaetſen niet van de Stadt van Gent ſouden konnen dependeren, aengeſien dat ſy daer niet alleen haer Quote in de Aydes en Subſidien moeten betalen, maer dat ſy 't oock met een volkomen Sub-ordinatie doen, en dat in veele van de geſ. Plaetſen noch Dependentien van de Feudaliteyt van de Legale Kamer, aldaer opgerecht, en noch veel andere ſtercker invloeyen, ſoo van de gedachte Stadt, waer van den Oudenburgh een gedeelte is, als van de andere Plaetſen en Fortreſſen van ſijn Catholijcke Majeſteyt, gelijck als hier boven geſegt is.

Daer-en-boven is noch door inconteſtable Bewijſen beweſen, dat Vranckrijck noyt gepretendeert heeft de ged. Plaetſen, geduerende den gantſchen leſten Oorlogh, verkregen te hebben, als door den eenigen Titul van de Dependentie van Gent, en het is niets geſeght, dat, indien den Alder-Chriſtel. Koningh van alle deſe geconteſteerde Plaetſen gejoüiſſeert ſoude hebben, gelijck als van de Dependentien van deſelve Stadt, indien alle ſijn Officiers, die van den Raed van Vlaenderen, de Magiſtraet van Gent, en alle de geene, die toen onder ſijn gehoorſaemheydt waren, van deſe Dependentie geperſuadeert ſouden geweeſt zijn, ſulcks de nature van deſe Plaetſen niet ſoude hebben konnen veranderen.

Hier werdt niet gehandelt van een enckeld geloof, of van de nature van deſelve Plaetſen, maer van den Titul van de verkrijging, dewelcke ſoodanig zijnde, gelijck als men komt te ſeggen, ſoo volgt ongetwijffelt daer uyt, of dat Vranckrijck die noyt en heeft verkregen, of indien hy ſulcks gedaen heeft, dat die weder door den ſelven Titul aen ſijn Cathol. Majeſteyt gereſtitueert hebben moeten zijn.

't Is derhalven onnoodigh te allegueren, dat de ged. Conqueſte gedaen geweeſt ſoude konnen hebben, ſonder op haer Dependentie of Independentie te reflecteren, aengeſien men niet alleen getoont heeft, dat deſe reflectie gedaen geweeſt is, maer oock dat den Alder-Chriſtel. Koningh en ſijn Officiers ſich poſitivelijck en eenighlijck hebben gefondeert op de Dependentien, die deſe Plaetſen van de Stadt Gent hadden.

Vranckrijck heeft deſelve reflectie gemaeckt, en oock moeten maken, toen 'er gehandelt is van de reſtitutie van de ged. Stadt, 't welck hy belooft heeft te doen met alle ſijn Dependentien.

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koning komt daer mede over een, dat deſe woorden een uytbreydingh, gecompoſeert uyt verſcheyde Dependentien, moeten maken, en hy pretendeert, dat die in des ſels Banlieu, le Muyde en le Rit-

graecht beveftigt konnen werden, hoewel dat Gent geen Banlieu heeft; dat le Muyde in haer Bolwercken is beflooten, en een gedeelte aen ged. Ritgraecht maeckt, dewelcke, foo om dat hy binnen en buyten de Bolwercken is gelegen, een en 't felve Corps met die van de Stadt maeckt, foo dat alle des felfs Inwoonders haer Ordonnantien en Politicque Wetten zijn onderworpen, gelijck oock aen de betalinge van alle Laften, tot perfonele Inlogeringen incluys; en dat fy alle de Rechten van Burgerfchap en andere Privilegien, aen die van ged. Stadt toegeftaen, genieten, foo dat de ged. Ritgraecht noyt en is geweeft, noch oyt gehouden of gereputeert geweeft kan zijn voor een Dependentie van Gent, maer wel voor een gedeelte van fijn Corps, gelijck als bewefen wordt door de Declaratie van de Schepenen van de twee Bancken van defelve Stadt, die hier bygevoegt fal werden; waer door 't Argument van den Procureur van fijn Cathol. Majefteyt, gefondeert op 't geene, dat Gent noyt andere Dependentien heeft gehad, als dat van fijn Quartier en Lit, 't welck al de geconteſteerde Plaetfen begrijpt, in fijn volle vigeur blijft.

't Is even al eens met alle 't geene dat gefegt is van 't Tractaet van Nimwegen, en van de Inductien, die den Procureur van fijn Cathol. Majefteyt van de nature van defe Tractaten heeft gegeven, gelijck oock van de Conditien van de Vrede, die door den Alder-Chriftel. Koningh zijn geproponeert, van de Acceptatie, die den Hertogh van Villa Hermofa van wegens fijn ged. Majefteyt daer van heeft gedaen, van den gantfchen loop van der felver Negotiatien, van 't Tractaet felfs, en van 't geene na des felfs fluyten en in de executie voorgevallen is.

't Is de nature van de Vrede, om yder de poffeffie van 't geen hem toekomt te laten genieten, en felfs hem te herftellen in 't geene waer van hem de Vrede had afgefneden, 't en zy dat 'er een contrarie conventie is.

Defe maxime is op die wijs gevonden, wanneer de Plaetfen, die van Vranckrijck geoccupeert waren, weder gegeven wierden, als in 't Tractaet van Vervins en andere.

En waerom foude fulcks oock niet zijn in 't reguard van de geene, die Vranckrijck, geduerende den leften Oorlogh van Spangien, pretendeert ingenomen te hebben.

Of zedert wanneer is het dat defe wijfe geaboleert kan zijn, dewijl defelve in alle de voorige Tractaten, tuffchen de twee Kroonen gemaeckt, nagevolgt is, dat men daer in altoos heeft gehouden, dat den eenigen Titul van Conqueft, die anderfints niet onderfteunt was, foo weynigh doorgangh kon vinden, om daer van na de Vrede de poffeffie te behouden, dat de twee Kroonen aen fich met namen hebben gereferveert; *de Rechten, Actien en Pretentien, die fy verftonden, dat haer ter oorfaecke van haer Koninckrijcken, Landen en Heerlijckheden of anderfints toequamen, om welcke oorfaecke dat het oock was, van dewelcke door haer of haer Prædeceffeurs niet expreffelijck gerenuntieert foude zijn geweeft, om daer eenigh vervolgh, 't zy door de weg van 't Recht of anderfints, op te doen,* gelijk het blijkt door 't 21. en 22. Art. van 't ged. Tract. van Vervins, geconfirmeert door 't 89. Art. van 't Tract. van de Pirineen.

En

En men is oock door dat van Aken, Articul 6, over-een-gekomen, *om alle de Plaetſen, Caſtellanyen en Poſten, die de Wapenen van de een of de andere Kroon, tot op den dagh van de Publicatie van de Vrede, in wat Plaets dat het mocht zijn, hadden geoccupeert, of mochten geoccupeert hebben, te reſtitueren, uytgenomen de Plaetſen en Forten, die door 't gedachte Tractaet aen den Alder-Chriſtelijckſten Koningh moſten verblijven.*

't Ontwerp, dat Vranckrijck tot de Vrede van Nimwegen met Spangien en de Heeren Staten van de Vereenigde Provintien, door de Conditien, die hy heeft voorgeſtelt, gemaeckt heeft, is principael gefondeert op dat geene, dat Engelandt, Hollandt en de nabuerige Staten van Vlaenderen begeert hadden, dat'er aen ſijn Cathol. Majeſteyt een Frontier in de Nederlanden ſoude blijven, die capabel was om deſe Barriere, die ſy ſoo important tot haer veyligheyt oordeelden, te formeren.

Den Alder-Chriſtel. Koningh heeft geſegt, dat hy die ſoude accorderen, en hy heeft de Limiten gedeſigneert, welcke geenſints met de Pretentien van ſijn Procureur konnen t'zamen gaen, gelijck klaerlijck door de Duplicquen beweſen wert, en als oock blijckt op 't eenige geſicht van de afgebeelde Kaert, die aen dit Geſchrift gevoegt is.

Men ſal daer in ten eerſten de groote uytbreydingh van deſelve Plaetſen over deſe Limiten, tot aen de Plaetſen van de Heeren Staten van de Vereenighde Protien, bemercken.

Men ſal daer 't Landt van Bornhem ſien, leggende midden in de Spaenſſe Landen, 't welck Vranckrijck noyt gepretendeert heeft verkregen te hebben, alſoo men daer niet alleen geen acces kan hebben, ſonder die te paſſeren.

Men ſal daer van gelijcken dat van Beveren en de Ambachten van Aſſenede en Bouchaut, beſlooten door 't Landt van ſijn Cathol. Majeſteyt, en dat van de ged. Staten der Vereenigde Provintien, ſien, ſoo dat men daer niet kan inkomen, als over de een en de andere Heerſchappye.

En men ſal bemercken, dat alle de andere Plaetſen, waer van gehandelt werdt, niet alleen van de Plaetſen van ſijn ged. Majeſteyt zijn omringt, uytgenomen een kleyn ſtreeckje Landts, maer dat die oock de Steden van Nieupoort, Dixmuyden, Cortrijck en Audenaerde, die voor Frontieren uytgedruckt zijn, benevens de Steden Ooſtende en Brugge, met haer Landen en Caſtellanyen, van de reſt van 't Spaens Nederlandt af-ſnijden, en dat ſy de Stadt Gent van alle kant beſluyten, ſoo dat het onmogelijck is om de voet daer in te ſetten, ſonder die door te trecken.

De Antwoordt van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh, dat deſe Steden ſouden konnen ſubſiſteren ſonder de geconteſteerde Plaetſen, door de vryheydt, die ſy ſouden hebben, van Vivres voor haer Geldt daer uyt te konnen trecken, betuygt wel, dat hy pretendeert aen ſijn Cathol. Majeſteyt maer een Souverainiteyt precaire te laten, en dat, wanneer Vranckrijck begeerte kreeg, om hem de inkomſt te beletten, of de handelinge van ged. Vivres te verbieden, onder pre-

texten, die hem noyt mancqueren, gelijck hy actuëlijck wil doen in de Landen, die hy omtrent Luxemburgh heeft geoccupeert, ged. Steden van selfs in sijn macht souden moeten vallen.

Dit en is niet 't geen men heeft willen doen, en het is oock niet mogelijck dat 't selve kan t'zamen gaen met de tusschen-communicatie van de Plaetsen van 't Spaens Nederlandt, welcke nootsaeckelijck is om de ged. Barriere te formeren, even als met sijn maintien en met de conservatie van de Vrede, gelijck den Procureur van den Alder-Christel. Koningh sulcks door het 68. Articul van sijn Replicquen heeft moeten bekennen.

Men hoeft niet als 't ged. Articul te oversien om overreed te wesen, dat dese toestemmingh niet gedaen is geweest, gelijck als hy door sijn Triplicquen seght, ten eynde sich na den sin van den Procureur van den Cathol. Koningh te voegen, aengesien dese selve toestemminge sich rapporteert aen 't Expedient van 't Æquivalent, waer van den ged. Procureur van den Alder-Christel. Koningh last heeft gehad, om het op dit subject voor te stellen, gelijck als hy oock effectivelijck door sijn Declaratie van den 4. Augusty doet, als wanneer die van sijn Catholijcke Majesteyt daer van noch niet en hadden gesproocken noch konnen spreecken, soo dat het niet als aen de kracht van de waerheyt geattribueert kan werden.

Deselve blijckt dickwils als men de meeste pooging doet om die te bestrijden, en die heeft sich noch ontdeckt, als sy hem heeft doen seggen, dat de Staten van de Vereenigde Provintien sich door de nabuurschap van Vranckrijck niet behoorden te allarmeren, en dat de goetwilligheyt van den Alder-Christel. Koningh haer een stercker Garand als de Barriere most wesen.

't Spaens Nederlandt en andere Machten, die aen Vranckrijck nabuerigh zijn, weten wat dit Gebuurschap haer kost, en Engelandt, Hollandt en de andere nabuerige Staten van Vlaenderen hebben wel geoordeelt, dat dese goetwilligheydt noch beter door 't middel van ged. Barriere, die sy soo important tot haer veyligheyt geoordeelt hebben, en welcke Vranckrijck haer soo solemnelijck heeft toegestaen, bevestigt soude werden.

Den Alder-Christel. Koningh heeft door de Conditien van de Vrede begeert, dat sijn Cathol. Majesteyt hem de Conquesten, daer in uytgedruckt, soude cederen, sonder mentie van de gecontesteerde Plaetsen te maken, dewelcke te eerder dienden uytgedruckt geweest te zijn, indien Vranckrijck daer op eenigh recht gepretendeert had, ten reguarde dat Spangien, door de redenen hier boven bygebracht, altijdt heeft gesustineert, dat ged. Plaetsen niet en waren geconquesteert, noch het oock niet geweest konden hebben.

Sy konnen oock niet genomen gecomprehendeert geweest te hebben onder de generale clausule van alle 't geene, waer van Vranckrijck in possessie was, alsoo men getoont heeft, dat het daer van geen ware possessie heeft gehad, en soo het die al hadde gehadt, dat het niet als onder den Titul van Dependentie van Gent, welcke het sich geëngageert heeft, om aen sijn Cathol. Majesteyt te herstellen, geweest is:

Ged.

Ged. generale Clausul begrijpt maer in een woordt 't geen stuckswijs geseght is, en Spangien heeft sich daer van oock willen præcautioneren door sijn Acte van Acceptatie, waer in het sich daer over met dese woorden heeft uytgedruckt: *Wel te verstaen dat alle de Conquesten, die den Alder-Christel. Koningh soude hebben, of mocht hebben gedaen in eenige Plaets des Werelts in de Staten en Domainen van sijn Cathol. Majesteyt, en die in de ged. Propositien niet en zijn uytgedruckt, aen sijn ged. Majesteyt oock gerestitueert souden moeten werden.*

Men kan heel licht antwoorden op de begeerte van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, waerom dese Acceptatie voor de geproponeerde Conditien van den Alder-Christel. Koningh moet gaen, alsoo een yder weet, dat de Stipulatien haer kracht uyt de Acceptatien moeten ontfangen, en dat die sonder dat geen effect hebben.

Daer wert wegens de sin van ged. generale Clausul gehandelt, en Spangien heeft die verklaert, op dewelcke het deselve verstont, en waer op het die alleen wilde aennemen: Vranckrijck heeft sich daer mede vergenoegt, en men is over-een-gekomen om de Vrede op dit fondament te sluyten, invoegen deselve aen geen andere interpretatie onderworpen kan wesen.

Sulcks werdt door den gantschen loop van de Negotiatie van deselve Vrede geconfirmeert, tot soo verre, dat bewesen is, dat de Plenipotentiarissen van Vranckrijck, dese Clausul in haer Project willende in-lassen, door die van sijn Cathol. Majesteyt daer in niet alleen zijn weder sproken, maer dat men oock geaccordeert is om die uyt het Tractaet te laten, op dat het geen dubbelsinnigheyt soude konnen causeren.

't Ged. Tractaet is den 16. September 1678. tot Nimwegen gearresteert en gesloten, en Vranckrijck heeft weder sorg gedragen, om alle de Conquesten, die aen hem mosten blijven, daer in te doen lassen, selfs tot de minste partyen, als Warvick, Warneton, &c., welcke niet in vergelijcking konnen komen met de gecontesteerde Plaetsen, waer van niet gesproken is.

Het heeft aen Spangien, volgens het 5. en 6. Articul, de Plaetsen, die het hem most herstellen, gecedeert, sonder iets te excepteren of reserveren, en onder andere, *Gent met alle sijn Dependentien*, invoegen dat, soo die Plaetsen geconquesteert zijn geweest, deselve onder de naem van Dependentie daer onder begrepen dienen te werden.

't Is Vranckrijck, die gesproocken heeft, en soo men sich daer aen moet rapporteren, wegens 't geene dat het geseght heeft, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh wil, soo moet men die voor Dependentien houden, aengesien dat sy 't effectivelijck zijn in de sin, die het aen dese naem geeft, en 't welck sijn Commissarissen voor haer Advys, over-gegeven in executie van 't Tractaet van Aken, hebben verklaert, dat den Alder-Christel. Koningh die voor soodanige heeft gehouden door sijn Capitulatie van Gent, gelijck oock alle sijn Officiers en Ministers door de Mandementen, die van sijnent wegen zijn gepubliceert, namentlijck, dat de gepretendeerde Conqueste niet gefondeert geweest is als op desen

Titul,

Titul, en dat de Stadt van Gent geen andere Dependentien heeft, waer toe dit woordt gerapporteert kan werden, gelijck als hier boven gesegt is.

Vranckrijck heeft daer in niet alleen Gent en de andere Plaetsen, daer in uytgedruckt, gecedeert, nevens der selver Dependentien, sonder daer in yets te reserveren of behouden, maer oock generalijck alle de Conquesten, die 't selve soude mogen hebben gedaen tot op de Publicatie van de Vrede, gelijck als door de Duplicquen is geseght, en 't welck door 't 7. Articul van 't selve Tractaet werdt bewesen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh staet door sijn Triplicquen toe, dat dit Articul de Quæstie soude decideren, als het in dese termen opgestelt was; hoewel men door de eenige lesingh van de 5, 6 en 7. Articulen overreed behoorde te zijn, dat sulcks daer in in substantie is gesegt, aengesien dat in de twee eerste gesproken werdt van de Cessie van de Plaetsen daer in gespecificeert, op die maniere, als men komt te seggen, en dat het 7. Articul, 't welck door een uytbreydender Clausul aen de voorige gebonden is, dese eygen Woorden in-houdt: *Den Alder-Christel. Koningh sal oock aen den ged. Cathol. Koningh doen restitueren alle de Steden, Plaetsen, Forten, Kasteelen of Posten, die sijn Wapenen tot aen de Publicatie van de Vrede hebben of mochten hebben geoccupeert.*

Men kan geen generaelder expressie vinden, en men heeft genoegh getoont, dat het maer een woorden-strijdt is, als men segt, dat 'er niet een van dese Woorden in 't particulier is, 't welck met de Generaliteyten van de Landen of Castellanyen over een komt.

Men weet wel dat de particuliere saecken niet generael zijn, en dat het afbeeldsel, die de reden door een soort van aftreckingh daer van formeert, daer van seer verschilt; maer men weet oock van gelijcken, dat men geen distinctie in de realiteyt heeft, dewelcke niet en subsisteert als in de onverdeelde, en, ten reguarde van ged. Castellanyen en Landen, in de Steden, Plaetsen en Kasteelen, die deselve composeren.

't Ged. 7. Articul is niet gebonden aen onseeckere Conquesten, gelijck als den Procureur van den Alder-Christel. Koningh pretendeert; en de voorige Tractaten, waer van hy sich wil bedienen, om aen 't selve dese uytlegging te geven, bewijsen t'eenemael 't contrarie, gelijck als hier boven gesegt is.

En of men al soude onderstellen, dat dese Clausul niet en reguardeerde als onsekere Conquesten, wat consequentie soude men daer uyt konnen trecken, na dat men getoont heeft, dat, indien de ged. Plaetsen bekent waren, haer Conqueste 't geensints was, alsoo Spangien altijdt gehanthaeft heeft, dat die niet en is geschiedt of heeft konnen geschieden, en alsoo kon 'er geen reden wesen om de restitutie te begeeren; en indien de pretentien, die Vranckrijck heeft willen formeren tegens de aengenomene en geobserveerde maximen, geduerende de voorgaende Oorlogen, hebben konnen doen twijffelen, of die geconquesteert waren of geweest konden hebben, soo kon Spangien sich daer voor niet beter verseeckeren, als door de Woorden van 't gedachte 7. Articul: *Gedachte Alder-Christelijckste Ko-*

Koningh sal oock alle Plaetsen, &c. die sijn Wapenen hebben of konnen hebben geoccupeert, restituëren.

Het Argument, dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft willen trecken van de expressie, die men van 't Landt van Waes en Over-Maze gedaen soude hebben, en dat hy door sijn Replicquen soo meenigmael repeteert, kan oock tot sijn intentie niet dienen.

Men heeft reeds vertoont, waerom het Landt van Over-Maze dese expressie scheen te vereysschen in de tijdt dat men het Tractaet van Nimwegen heeft gesloten, als wanneer de Vrede met de Heeren Staten Generael der Vereenighde Provintien niet geëxecuteert konde werden, aengesien deselve niet als eenige dagen daer na geratificeert is, en den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft selfs andere redenen, ten reguarde van 't Landt van Waes gefurneert, welcke met die van 't Landt van Over-Maze van gelijcken over-een-komen.

Vranckrijck, gelijck als hy segt, had de Magistraten van 't ged. Landt van Waes vernieuwt; het hadde selfs gedisponeert van 't Ampt van Groot Bailliuw, 't welck vacant geworden was; het had daer sijne Officiers, die aen sijn dienst geëngageert waren, gelijck als mede in 't ged. Landt van Over-Maze, soodanigh dat 'er meerder reden was, om hier van mentie te maecken, als van de andere geconteesteerde Plaetsen, waer niet diergelijcks is gedaen.

Daer is reeds geseght, dat dese præcautie in alle gelegentheydt niet heeft konnen dienen, als om het Recht van sijn Majesteyt, in 't reguard van ged. Landen, te bevestigen, en niet om 't geene, dat hy op de Plaetsen, waer van gehandelt werdt, heeft, te verswacken, 't welck oock elders gesustineert is.

En de retorsie, die men van dit Argument tegens den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft gedaen, is te wettelijcker, om dat Vranckrijck heeft geoordeelt Cessien van sijn Conquesten, tot op de Plaetsen van de minste importantie, te moeten hebben, en dat men selfs in 't ged. Tractaet Dorpen, die geënclareert of nabuerig van des anders Heerschappye waren, heeft geïnsereert, om die te verwisselen, sonder een woordt van de ged. geconquesteerde Plaetsen te reppen, welcke van een soo groote consequentie zijn, dat in haer conservatie die van de rest van 't Spaens Nederlandt gehandelt werdt.

Laten wy tegenwoordigh sien, wat na 't besluyt van 't ged. Tractaet van Nimwegen, en in des selfs executie, gedaen is.

Al de Werelt weet, en het blijckt oock door de Stucken, die door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt geëxhibeert zijn, dat Vranckrijck sich eerst heeft bedient van 't pretext van 't retardement van de Ratificatien van de Vrede aen de zijde van Spangien, om de Landen, die aen ged. sijn Majesteyt mosten herstelt werden, met onlijdelijcke Logementen, waer van sy noch tegenwoordig 't gevoel hebben, te onderdrucken.

En gelijck het pretendeerde noch eenigh recht op de geconteesteerde Plaetsen, in gevolge van de veroveringe van Gent, verkregen te hebben, en dat het wel wist, dat dat door 't Tractaet van de Vrede vernietigt most werden, soo heeft hy echter

aldaer ſijn Logementen uytgebreydt, gelijck oock op Leſſines en Flobecq, die inconteſtabel aen ſijn Cathol. Majeſteyt, gelijck als den Procureur van den Alder-Chriſtelijckſten Koningh ſulcks door ſijn Triplicquen heeft moeten bekennen, behooren.

En Vranckrijck heeft daer ſijn Troupen doen ſubſiſteren tot aen de uytwiſſelinge van de Ratificatie en Publicatie van de Vrede, welcke in die Plaetſen van wegens ſijn Cathol. Majeſteyt, in 't geſicht van deſelve Troupen, gelijck als door de Duplicquen geſegt en beweſen is, is gedaen.

En hoewel dat daer door het pretext, waer van men ſich gedient had om die daer te doen logéren, quam ceſſéren, ſoo heeft het echter een ander gevonden, gefondeert op de reſten van de Contributien, om die daer te doen blijven, doch in der daedt om Spangien te obligéren, om daer over voor ged. Landen en Plaetſen, als een partye van ſijn Heerſchappye ſullende zijn, te handelen, en voor de geene, die in de onmogelijckheyt waren, om daer toe te furneren, te betalen, gelijck als geſeght is, waer van Monſr. le Pelletier, Commiſſaris van den Alder-Chriſtelijckſten Koningh, ten vollen geïnformeert moet weſen, aengeſien het ged. Tractaet met ſijn Participatie is geſlooten, en dat hy ſelfs 't Geldt wegens ſijn Cathol. Majeſteyt heeft ontfangen, gelijck als door de Quitantie, welcke hy daer van gegeven heeft, beweſen wordt.

Vranckrijck, hebbende door middel van dit Tractaet bekomen alle de ſatisfactie dat het begeerde, heeft eyndelingh de Plaetſen, die het aen ſijn Cathol. Majeſteyt moſt herſtellen, geëvacueert; en ter ſelver tijdt, als hy ſijne Troupen uyt Gent dede trecken, heeft hy de geene, die in de geconteſteerde Steden lagen, oock doen retireren, om de vrye genietingh aen ged. ſijn Majeſteyt daer van te laten, in dewelcke deſelve oock zedert die tijdt is gebleven, met een ſoo volkomen erkenteniſſe van ſijn Souverainiteyt, als de Inwoonders in de Landen van Vranckrijck, als Onderdanen van ged. ſijn Majeſteyt, werden getracteert, en heeft men haer, gelijck als men noch tegenwoordigh doet, alle de Rechten van inkomen en uytgaen, welcke daer ter ſelver oorſaecke gelicht werden, doen betalen, gelijck als den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh heeft moeten bekennen.

Sulcks is ſelfs gedaen ſonder de minſte proteſtatie of reſerve van eenigh Recht, en de gedachte, die den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koning voort gebracht ſoude hebben, dat Vranckrijck de poſſeſſie hadde geabandonneert, om daer door de wegh van ſijn Eyſſchen in te komen, is ſoo tegenſtrevigh aen de goede ſin, dat hy niet gelooft heeft, die door ſijn Triplicquen te moeten onderſteunen.

Den ged. Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh ſtaet tegenwoordig toe, dat Spangien geen incident zedert de openinge van de Conferentie heeft geformeert, maer hy ſuſtineert, dat het plaets aen de geene, die door Vranckrijck geformeert hebben geweeſt, heeft gegeven, door de defectueuſiteyten van ſijn Procuratien, alſchoon de geene, die van ſijnent wegen in 't begin van ged. Conferentie geëxhibeert zijn, t'eenemael conform zijn geweeſt aen de voortgebrachte en aengenomene Procuratien in de Executie van 't Tractaet van de Pirineen en Aken,

Aken, ſelfs aen de geene, die men voor ſuffiſant geoordeelt heeft om dat van Nimwegen te ſluyten, van welckers Executie nu gehandelt werdt.

Soo dat het waer is, dat 'er geen andere incidenten zijn geweeſt, als de geene, die wegens Vranckrijck ſelfs zijn voor den dagh gebracht, om ſich ondertuſſchen te vryer van de wegen van gewelt te konnen bedienen, als waer van geſproken is, en die boven alles door die van de Juſtitie herſtelt behooren te werden.

De omwegen, waer van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh ſich heeft bedient en noch bedient, om niet in deſe materie te treden, doen genoegh blijcken, dat men niet als prætexten ſoeckt, om daer over geen reden aen ſijn Cathol. Majeſteyt te doen; en ſijn pretentien op de geconteſteerde Plaetſen, die hy met grooten yver ſchijnt te willen voortſetten, konnen geen ander doelwit hebben, vermits de gantſche Werelt kan erkennen, door 't geen dat van de een en de andere kant geſeght is, dat 'er geene apparentie is, om het te konnen onderſteunen, van wat zijde dat men daer op oock wil kijcken.

Den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt heeft ſich daer over reeds gerapporteert aen 't oordeel van de Heeren Commiſſariſſen, gelijck als hy noch doet, ſoo in 't reguard van de Eyſſchen op de geconteſteerde Plaetſen, als van de gepretendeerde ſchadeloos-houdingh van de niet-beſittingh, met een gantſch vertrouwen, dat ſy ſullen toe-ſtaen, dat ged. Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh daer in niet aengenomen mach werden, en met een iterative aenbiedingh, om ſich aen de deciſie van Arbiters te ſetten, in cas dat ſy daer in niet konnen over een komen, 't welck hy echter niet en gelooft te moeten afwachten, na dat hy de Rechten van ſijn Cathol. Majeſteyt ſoo krachtiglijck heeft geſtabileert, en de Fondamenten, op dewelcke den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh ſijn Pretentien heeft willen appuyeren, vernietigt.

Overgegeven den 29 January 1682.

De Franſſen gaven het volgende den 17 February weder daer tegens aen de Spaenſſen over.

Opmerckingen op 't Geſchrift van den Procureur van den Cathol. Koningh, den 29 January 1682. overgelevert.

DEn Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh, antwoordende op het Geſchrift van den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt, overgelevert den 29 January 1682. ſeght, dat hy ſich wel voorgeſtelt had, om by ſijn Geſchrift van den 12 December en den Inventaris van de Bewijſen, die hy daer by hadde gevoegt, te blijven, als door dewelcke hy oordeelde ſuffiſantelijck het Recht van den Koningh ſijn Meeſter op de geconteſteerde Plaetſen geſtabileert en beweſen te hebben, en dat die daer van volkomentlijk hadde gejoüiſſeert, en dat hy daer alle de Acten van Souverainiteyt en Juriſdictie, die een ware en nutte poſſeſſie uytdrucken, hadde geëxerceert.

Doch hy siet met verwonderingh dat den Procureur van sijn Catholijcke Majesteyt al het geene, dat hy tot noch heeft geseght, wegens den Eysch van den 4. Augusty, wederlegt; dat hy ten hoogsten alle het geene, dat ten vollen door de Geschriften en Bewijsen van den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt bewesen is, ontkent, en dat hy als vaste en inconteſtable Waerheden niet alleen twijffelachtige Poincten voortbrengt, maer oock sulcke, die absolut door al 't geene, dat tot noch van wegens den Procureur van den Alder-Christel. Koningh geschreven en voort-gebracht is, vernietigt zijn.

Hy gaet noch verder, en den vollen toom aen sijn Politie gevende, soo gaet hy op veele plaetsen de palen van sijn Commissie te buyten, en schijnt minder te schrijven, om de Rechten van den Koningh sijn Meester te onderſteunen voor de Heeren Commissarissen, als om gants Europa tegens sijn Alder-Christel. Majesteyt door sijn qualijck gefondeerde invectiven te animeren.

't Oogwit van dese conduite is licht te begrijpen, en te oordeelen, dat hy soodanigh maer handelt, om den Procureur van den Alder-Christel. Koningh in nieuwe discussien te engagéren, welcke aen ontallijcke Geschriften plaets souden geven, en de contestatie eeuwigh maken, geduerende dewelcke den Koningh van Spangien seer groote advantagien treckt door de onbehoorlijcke genieting van de geconteſteerde Plaetsen.

Derhalven wil sich den Procureur van den Alder-Christel. Koningh niet engagéren, om exactelijck op yder Articul van dit Geschrift te antwoorden; hy neemt alleen maer voor om op de Poincten, die het minste door-grondt zijn, de reflectien te maken, die hy indispensabel nootsaeckelijck tot de bescherminge van de intresten van den Koningh sijn Meester sal oordeelen.

Art. 5.

Hy geloofde, dat men van wederzijden de Quæstie, raeckende de maniere om opene Plaetsen door Oorlogs-recht, en onder den Titul van Conqueste, te verkrijgen, hadde uytgevorst, en dat Spangien selfs had erkent, dat dese soorten van Plaetsen geconquesteert konnen geweest zijn, als stipulerende door 't Tractaet van Nimwegen de restitutie van de Landen van Waes en Over-Maze, die van dese nature zijn.

't Is van Grotius selfs, dat den Procureur van den Alder-Christel. Koningh 't geen, dat hy in sijn Replicquen voortgebracht heeft, heeft ontleent, namentlijck dat, om opene Plaetsen te verkrijgen, men een vaste en geduerige possessie moet hebben; indien desen Autheur segt, dat dese Plaetsen met durable Fortificatien beslooten moeten zijn, om voor geconquesteert gehouden te werden, soo blijckt het, door 't vervolg van deselve Passagie, dat hy dese præcautie niet en begeert, als om het acces van dese Plaetsen aen de Vyanden te beletten: *Ut nisi his expugnatis parti alteri palam aditus non sit*; derhalven is 't onnoodigh om opene Plaetsen te fortificeren, waer van men sich meester heeft gemaeckt, wanneer men genoeghsame Machten en Troupen heeft, om aen de Vyandt te beletten daer publijckelijck in te komen, en haer Jurisdictie aldaer te exerceren. En indien de Authoriteyt

teyt van een Autheur, ſoo nieuw als Grotius, voor een deciſie konde paſſeren, ſoo ſoude men ſeecker konnen ſeggen, dat ſijn ſentiment, wel verſtaen zijnde, niet contrarie aen de maximen, die door den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh opgerecht zijn, is.

9.

Want het is vaſt dat de Troupen van den Koningh van Spangien noyt een vry acces in de gecontesteerde Landen hebben gehad, om dat de Officiers van ſijn Cathol. Majeſteyt daer niet *palam* publijckelijck, en in 't geſicht en met weten van die van den Alder-Chriſtel. Koningh, hebben konnen in-trecken, om daer eenige Acte van Jurisdictie te exerceren.

10. *en* 11.

Indien men al ſoude toeſtaen, dat ſy daer Contributien geëxigeert konnen hebben, gelijck als den Heer Blondel, Intendant van 't Spaens Vlaenderen, getenteert heeft om op den Oudenburgh van Gent te doen, ſoo weet men, dat, om Contributien te exigéren, het genoegh is, om een Mandement of een partye van 3 à 4000 Man te ſenden, om een enckelde tentative van Executie te doen, in plaets dat, om ſich in de poſſeſſie van een Landt, 't welck een machtige Vyandt diſputeert, te maintineren, men daer met Troupen moet in-trecken, daer blijven, daer de Rechten ontfangen, daer dagelijcks en geduerigh ſijn Authoriteyt doen erkennen, en in een woordt alles doen wat den Alder-Chriſtel. Koningh in de gecontesteerde Landen heeft gedaen, 't welck den Koningh van Spangien noyt heeft konnen doen.

12. 13. 14. *en* 15.

Maer hoe ſoude hy het in de Caſtellanye van Aelſt, in den Oudenburgh van Gent en de andere geconteſteerde Plaetſen gedaen hebben, vermits hy ſulcks in de Landen van Bornhem en Beveren, waer den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt pretendeert, dat den Koningh ſijn Meeſter geduerigh de Guarniſoenen onderhouden heeft, niet heeft konnen doen; men weet oock niet, of 'er al eenige, gelijck als hy 't met 'er daedt ſuſtineert, in 't Kaſteel van Bornhem, 't Fort St. Marguerite en in dat van St. Marie en de Parel zijn geweeſt; doch 't is ſeker, dat deſe Guarniſoenen niet belet hebben, dat den Alder-Chriſtelijckſten Koningh alle de Rechten van Souverainiteyt in deſe twee kleyne Landen heeft geëxerceert; het is mede publijck kenbaer, dat den Grave van Bornhem den Eed van Getrouwheyt in handen van den Heer van Montbron heeft afgelegt, en de Bewijſen van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh zijn met overreedende Bewijſen van de exercitie van de Jurisdictie, en van 't recouvreren van de Aydes, loopende Middelen, Leen-Rechten en revenüen van de Goederen, op de Spaenſſe Onderdanen geconfisqueert, ſelfs die van den Hertogh van Arembergh, Heer van Beveren, gelegen in dat Landt, vervult, ſoo dat het moet weſen, dat de Guarniſoenen, die men pretendeert dat in deſe Forten onderhouden zijn, den Koningh haer Meeſter ſeer qualijck hebben gedient, alſoo ſy in ſoo groote ſtilte geleeft hebben, dat men niet geweten ſoude hebben, dat 'er eenige geweeſt hadden, indien

den Procureur van den Cathol. Koningh sulcks door sijn Geschriften niet hadde gedeclareert; indien dese onwetentheyt deernis verdient, gelijck hy het segt, soo laet men hem oordeelen, wat het object van sijn compassie moet wesen, wegens Spangien, die daer sijn Troupen soo onnut heeft onderhouden, of wegens Vrankrijck, die dese Landen soo vredighlijck beseten heeft, dat hy niet wist dat daer Vyandts Guarnisoen was.

Derhalven al het geene, dat den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt soude konnen pretenderen, soude zijn, dat den Koningh sijn Meester in de possessie van dese Forten, die sijn Troupen soo wel voor hem bewaert hebben, gebleven soude zijn, welcke, om eygentlijck te spreken, niet anders en zijn als Posten, die om de loop van de Rivier te bewaren, zijn gebouwt.

22.

Hy soude begeeren, dat, om de Conqueste van de gecontesteerde Plaetsen te bewijsen, den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt de ordres van den Koningh sijn Meester voort-bracht, uyt kracht van dewelcke sijn Officiers possessie daer van genomen hebben; dese formaliteyt soude essentieel nootsaeckelijck zijn voor die geene, die met een Benefitie was voorsien, om sijn possessie te justificeren; maer de Ordres en Instructien, die de Souverainen aen de Generaels van hare Armeen of aen de Officiers, die in haer Naem in haer Conquesten agéren, geven, en zijn geen Stucken, die men ordinaris in Justificatie voort-brengt: men sal oock niet presumeren, dat soo veel Rechten van Souverainiteyt geëxerceert zijn ge-
23. weest, en dat soo veel nutte Rechten in de Naem van den Alder-Christel. Koningh gelicht zijn, sonder expresse ordre van sijn Majesteyt, en sijn Procureur heeft reden gehad, om een groote differentie tusschen de Ordonnantien en de Mandementen te maken, die in de gecontesteerde Landen door ordre van Vrankrijck zijn gepubliceert, of die geene, die daer heymelijck wegens Spangien gesonden zijn geweest, aengesien de eerste punctueel zijn geobserveert, en de andere niet.

25.

Dese Waerheyt is voortgebracht door soo veel Stucken van Bewijsen van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh, dat men sich verwondert, dat den Procureur van den Cathol. Koningh met soo grooten vertrouwen kan seggen, dat den Koningh sijn Meester *geduerigh in possessie van de gecontesteerde Plaetsen is gebleven; dat men daer in een geheele Submissie heeft gehad voor sijn Ordres, en dat'er geene voor de Mandementen van Vranckrijck is geweest.*

26. 27. *en* 28.

Nen pretendeert niet, dat de Volckeren deser Landen sich vrywilligh hebben over-gegeven, volgens de gepractiseerde Formulen in't Roomsse Rijck, maer men pretendeert dat sy geconquesteert zijn geweest, en dat, ingevolge van 't Conquest, sy den Conquerant voor haer ware Souverain hebben erkent.

29. *tot en het* 38. *daer onder begrepen.*

De Submissie, met dewelcke sijn Ordres aldaer geëxecuteert zijn geweest, soude alleen

alleen een genoegſame preuve van 't preſtéren van getrouwheyt zijn, aengeſien de
Souverainen deſen Eed niet eyſſchen, als om deſe Submiſſie en gehoorſaemheydt
aen haer begeertens te ſtabileren; maer behalvens dit generael Bewijs, waer mede
den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh ſich ſoude konnen vergenoegen;
behalvens de Declaratie, in 't getuygenis van den Heer Graef van Montbron, in
wiens handen deſe Eeden zijn gepreſteert, en wiens geloof niet in twijffel getroc-
ken mach werden, vervat; behalvens de Acten van 't preſtéren van den Eed van
getrouwigheydt van veele Particulieren, die, in conſequentie daer van, vrylatingh
van de Confiscatie van haer Goederen hebben gekregen; behalvens die van de
Abten van Ename, van St. Adriaen de Grammont en van Dronghene, die deſe
plicht in de naem van haer Gemeenſchappen hebben afgelegt; en behalvens 't Be- 23.
wijs dat men uyt de Productien ſelfs van den Procureur van den Cathol. Koningh *Stuck*
heeft getrocken, dat de Gemeenſchap van Beveren deſen Eed heeft afgelegt. *van de Cotte.*

Soo brengt den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh oock het Origi- 25.
neel van de Acte van 't preſtéren van den Eed van getrouwheyt van een Schepen
van de Stadt Renaix, in de naem van deſe Gemeenſchap, voor den dagh, en hy
voegt daer de deliberatie van de Magiſtraet by, uyt kracht van dewelcke deſen
Schepen ſich tot dien eynde na Gent heeft getranſporteert; indien ſijn Alder-
Chriſtel. Majeſteyt in poſſeſſie van de andere geconteſteerde Plaetſen, ſoo wel als
van Renaix, was, ſoo ſoude ſijn Procureur deſelve lichtigheyt hebben, om de pre-
ſtatie van den Eed van getrouwheydt van alle de Gemeenſchappen te juſtificeren;
want waerom ſouden die van Renaix meer als de andere gehoorſaemt hebben, en
derhalven is 't Bewijs van de preſtatie van den Eed van getrouwheyt, door dit Ge-
meenſchap gedaen, een voor-oordeel voor alle de andere.

Men weet niet op wat fondament den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt pre-
tendeert, dat het Certificat van Monſr. de Montbron aen de eenige Eed van Parti-
culieren is gereſtringeert; men behoeft niet meer als 't ſelve te leſen, om 't con-
trarie te bewijſen, en men ſal daer in ſien, dat hy van de Steden, namentlijck die
van Gent, Aelſt, Grammont en Ninoven heeft ontfangen.

Want te ſeggen, dat de Magiſtraet van Aelſt ſich na Bruſſel heeft geretireert
door ordre van den Hertog van Villa Hermoſa, om niet aen de Ordonnantien van
den Alder-Chriſtel. Koningh te gehoorſamen, en den Eed van getrouwheydt niet
af te leggen; behalvens noch dat deſe retraitte alleen een overredend Bewijs is, dat
de Authoriteyt van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſoo wel tot Aelſt was geſtabi-
leert, dat men daer niet konde blijven, ſonder ſich daer aen te onderwerpen, ſoo
brengt den Procureur van ged. ſijn Majeſteyt de Declaratie van de Goederen, die
aen de Confiscatie ſubject waren, en binnen Aelſt geſitueert, voor den dagh, welc-
ke, in conſequentie van de Ordonnantie van Monſr. le Pelletier van den 20 Maert
1678. overgelevert is uyt de naem van den Burgermeeſter en Schepenen van deſe
Stadt, en van den Griffier onderteeckent, in dewelcke ſelfs de Magiſtraet, ſoo in-
violabel geattacheert aen de Intreſten van haer ouden Souverain, om de eygen
Termen van den Procureur van den Koningh van Spangien te gebruycken, niet
ver-

vergeten heeft de Goederen te ſtellen, die een gedeelte van de Domainen van ſijn Cathol. Majeſteyt uyt-maken.

Maer hoe kan den Procureur van den Cathol. Koningh t'ſamen binden 't geen hy van de retraitte van de Magiſtraet van Aelſt na Bruſſel voort-brengt, met het geene dat hy in de Quotte L. van ſijn Productie, op het 19. van de voortgebrachte Vonniſſen van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh, ſeght, dat den Bailliu van Aelſt ſijn Reſidentie tot Gent, geduerende 't gantſche Jaer 1678, heeft gehouden. 't *Is* oock van een publijcke kenniſſe, dat de Heer van Boulaer, Hooft-plaets van een van de vijf Roeden van de Caſtellanye van Aelſt, en den Bailliu van de Roede van Gavre, geduerende den ſelven tijdt haer Reſidentie tot Gent hebben gehouden.

En wat belangt de Getuygeniſſen van de Steden, Burgermeeſteren en Schepenen van de Burgten en Dorpen, die den Procureur van den Cathol. Koningh voor den dagh heeft gebracht, om te bewijſen, dat ſy den Eed van getrouwigheydt aen den Alder-Chriſtel. Koningh niet en hadden gedaen, en dat, wel verre van ſijn Ordres te executeren, ſy de Ordonnantien en Mandamenten, die ſy van ſijnent wegen hadden ontfangen, hadden geſupprimeert, ſoo heeft den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt die van valsheydt overreed, voortbrengende Declaratien in een goede forme, dat alle deſe ſelve Magiſtraten, Burgermeeſteren en Schepenen van de Gemeenſchappen, ſonder een uytgeſondert, ſich aen 't Comptoir van de Confiscatien, tot Gent opgerecht, hebben gerapporteert.

39. *en* 40.

Den Procureur van den Cathol. Koningh pretendeert, dat den Alder-Chriſtel. Koningh geen Aydes in de geconteſteerde Landen heeft ontfangen, om dat 'er geen beroepingh van den Staet van Vlaenderen is geweeſt, noch eenigen Eyſch gedaen, geduerende dat ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt in poſſeſſie van deſe Landen geweeſt is; deſe Formaliteyten ſouden onnut geweeſt hebben, aengeſien de Ayde, in de naem van alle deſe Plaetſen, in de Maendt van November van 't Jaer 1677. voor 't Jaer 1678., was geaccordeert, en dat den Alder-Chriſtel. Koningh, komende door de Conqueſte in de Rechten van den Koningh van Spangien, voor bequaem geoordeelt heeft, om ſich aen dit Accoort te houden op de voet als de Aydes in alle deſe Plaetſen betaelt zijn geweeſt; men heeft geen nieuwe Eyſch in de Maendt van November 1678. gedaen, alſoo, de Vrede als doen gemaeckt, doch noch niet geratificeert noch geëxecuteert zijnde, men geen Corps van Staet van 't geen den Alder-Chriſtel. Koningh in Vlaenderen beſat, konde formeren, om dat een gedeelte aenſtonts weder-gegeven moſt werden, en 't andere aen ſijn Majeſteyt blijven; ſelfs na 't Tractaet van Aken heeft men geen Eyſſchen van Aydes aen de Caſtellanyen van Cortrijck en Audenaerde, noch aen eenige andere Plaetſen van Vlaenderen, onder de gehoorſaemheydt van den Koningh, gedaen, alſoo die op een vaſte voet 't geene betaelden, waer van men in de voorige Jaren van 't Conqueſt over een gekomen was.

Vranck-

41.

Vranckrijck heeft doen de Aydes op deselve voet en gelijcke maniere, als Spangien die van alle tijden ontfangen had, van de gecontesteerde Plaetsen gekregen; het heeft selfs de loopende Middelen ontfangen, door sekere wijse, die in Vranckrijck gebruyckelijck, en selfs door Spangien geapprobeert is, gelijck als in de 18, 19 en volgende Articulen van 't voorgaende Geschrift geseght werdt.

42. 43. *en* 44.

Wel verre dat den Procureur van den Koningh van Spangien daer in boven wil leggen, om dat Vranckrijck, voor dat hy sijn Troupen uyt de gecontesteerde Plaetsen retireerde, seeckerheydt heeft willen hebben voor de betalingh van de restanten van de Aydes en loopende Middelen, tot op den dagh van de Evacuatie van dese Plaetsen, soo is dese Procedure een onfeylbaer bewijs van de Conqueste en possessie van den Alder-Christel. Koningh, want den Koningh van Spangien soude sijn Authoriteyt, om dese Sommen te doen betalen, niet geïnterponeert hebben, indien hy niet erkent had, dat men die wettelijck schuldigh was.

Vorders behoeft den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt niet by te brengen, dat sy van de Penningen van den Koning sijn Meester zijn betaelt, alsoo men weet dat dese Sommen door de Bancquiers van Antwerpen en Gent zijn opgebracht, welcke oock haer seeckerheyt op de Staten van Vlaenderen hebben genomen, en sich wel van Capitael en Intrest doen betalen, wetende de Castellanye van Aelst en andere Plaetsen wel, wat sulcks haer kost.

45. *tot* 49. *daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Koningh van Spangien, die in alle sijn voorige Geschriften hadde ontkent, dat Vranckrijck de Confiscatien genooten had, is tegenwoordigh van meeningh geworden, om te seggen, ten eynde een vryer uytbreydingh aen sijn bestraffingh te geven, dat het niet te verwonderen is, dat het dit Recht gepretendeert heeft te gebruycken, na de Violentien, die sijn Troupen hebben begaen; het is in der daedt soo natuurlijck voor een Souverain, om de Goederen van sijn Vyanden, die in de uytbreyding van de Landen van sijn Heerschappye leggen, te confisqueren, dat men niet vreemt moet vinden, dat den Alder-Christel. Koningh dit Recht in de gecontesteerde Plaetsen heeft gebruyckt; den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt sal in 't gevolgh bekennen, dat het geen hy nu met de naem van Violentien en wegen van Gewelt qualificeert, niet minder wettelijck en wel gefondeert is als dese Confiscatie, welcke hy genootsaeckt is toe te stemmen; maer 't en raeckt den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt niet, om in dese ondersoeckingen te treden, en hy konde aen den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt wel seggen, dat het hem seer qualijck voeghde, om sich in dese saeck over daden, die sijn Commissie niet raecken, uyt te breyden, terwijl de Ministers van den Koningh sijn Meester immediatelijck met den Alder-Christel. Koningh handelen; doch den Procureur van sijn Majesteyt, sich besluytende in de saeck, waer van gehandelt werdt, vernoegt sich met te seggen, dat hy sijn Confiscatie met 2 à 300 Actens in goede forme bewijst, als welcke door de effective

Confiscatie en de Betalingh van de Inkomften van de geconfisqueerde Goederen haer effect hebben gehad.

50. tot en het 69. daer onder begrepen.

Indien den Procureur van den Alder-Chriftel. Koningh de exercitie van de Jurisdictie door een foo groot getal Stucken niet bewijft, foo brengt hy 'er ten minften meer als hondert in de Quottes B, C, D, E, F, van fijn tweede Productie, en den Procureur van fijn Cathol. Majefteyt foude reden geven, om te vermoeden, dat hy niet eens de moeyte genomen heeft, om die te examineren, feggende oock affirmativelijck, gelijck als hy 't fegt in 't 51. Articul van fijn Gefchrift, dat *geduerende den gantfchen loop van den Oorlogh de Juftitie ftantvaftelijck in de geconteſteerde Plaetfen wegens fijn Cathol. Majefteyt is gegeven, fonder dat den Procureur van den Alder-Chriftelijckften Koningh een eenige Acte ter contrarie heeft konnen bybrengen.*

Den Procureur van fijn Alder-Chriftel. Majefteyt foude vry wat meerder recht hebben, om fich van defe termen te bedienen, alfoo die van fijn Cathol. Majefteyt in der daedt niet eene Sententie, door den Raedt van Brugge onder de Inwoonders van de geconteſteerde Plaetfen gegeven, voor den dagh brengt, daer in tegendeel die van den Alder-Chriftel. Koningh meer als 60 Sententien, in den Raedt van Vlaenderen, refiderende tot Gent, gegeven tuffchen de Particulieren en Gemeenfchappen van defelve Plaetfen, geduerende dat fijn Alder-Chriftel. Majefteyt daer van in poffeffie is geweeft, vertoont; en den Procureur van den Cathol. Koningh wederftreeft defe Sententien niet, als door de fimpele Certificatien van de Procureurs van den Raedt, tot Brugge opgerecht.

Indien den Procureur van fijn Alder-Chriftel. Majefteyt, gelijck als hy, de Regifters van de Rapporten van den Raedt van Vlaenderen in fijn difpofitie konde hebben, foo foude hy wel willen goet doen, dat hy hem Sententien van foodanigen nature als hy begeerde, foude geven, en in foodanigen getal, als hy foude willen; de Officiers van dien Raedt zijn niet onnut gebleven, want fy hebben geftadigh aen de Adminiftratie van de Juftitie, zedert de veroveringe van Gent, tot aen de Evacuatie van defelve Plaets, gearbeyt; en 't is oock feecker, dat de Stadt alleen haer geen genoeghfame Proceffen konde verfchaffen; derhalven kan men niet meer twijffelen, of fy hebben 'er mede een groot getal tuffchen de Inwoonders van 't platte Landt gedecideert.

Het kan wel zijn, dat eenige de Jurisdictie van defen Raedt hebben trachten te verminderen, want van twee Partyen, die pleyten, is 'er ordinaris een, die vlucht en de Sententie foeckt te vermijden; men twijffelt oock niet, dat eenige Gierigaerts fich van 't pretext van defe gepretendeerde incompetentie hebben willen bedienen; en defe oorfaeck is 't, die den Raedt van Vlaenderen heeft geobligeert, om 't Reglement, door de Acte van den 17. Juny 1678. bygebracht, te maecken, welckers waerheyt genoegh fal zijn, om den Procureur van den Cathol. Koningh te overreden wegens 't weynige, dat hy daer in fchijnt te twijffelen.

Den Procureur van fijn Alder-Chriftel. Majefteyt foude vry wat meerder reden heb-

hebben, om over de gepretendeerde continuatie van de Magistraet van Aelst, door den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt by gebracht, te klagen, want de vernieuwinge, en by gevolge de continuatie van de Magistraten van Vlaenderen, geschiedt niet door den Gouverneur Generael van de Nederlanden, maer door de ordinaire Commissarissen, tot vernieuwingh van de Wetten, door commissie van den Koningh van Spangien, opgestelt, invoegen dat, indien dese alteratie van sijn ordinaire forme niet aen de waerheydt van de daadt doet twijffelen, soo is het ten minsten een onwederleggelijck bewijs, dat Spangien soo wel wist, dat Vranckrijck in possessie van de Stadt Aelst was, dat de ordinaire Commissarissen tot het vernieuwen van de Wet niet hebben derven ondernemen, om daer haer functie te exerceren, en welcke, om daer in te suppleren, den Gouverneur Generael van de Spaensse Nederlanden tot Brussel heeft doen expediëren, tot sulcken eynde als met reden dese gepretendeerde continuatie is.

De Commissarissen, door den Alder-Christel. Koningh gestelt, tot het vernieuwen van de Wetten van de gecontesteerde Plaetsen, hebben op soodanigen manier niet gehandelt; sy hebben sich in 't Landt van Waes begeven, niet met een Corps Troupen, gelijck als den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt wil, maer met soodanigen escorte, als de welvoegentheyt vereyschte, dat een Persoon van die Caracter, als den Heer Grave van Montbron, Lieut. Generael van des Konings Armeen, met sich, geduerende den Oorlogh, nam; en dese plechtigheyt geschiede niet overhoops, maer met alle de formaliteyten, die men daer gewent was te obserVeren, behalvens, dat het niets aen 't Collegie van 't Landt van Waes, noch aen de geene, die daer in Bedieningen geset wierden, koste.

De Commissarissen van den Alder-Christel. Koningh souden geen meer difficulteyt of oppositie in 't vernieuwen van de Magistraet van Aelst gevonden hebben, indien haer occupatien haer toegelaten hadden, om daer te blijven, maer indien de saeck in haer reguard niet gedaen geweest is, soo kan men echter seggen, dat het in 't reguard van den Koningh haer Meester is geschiedt, door de expeditie van sijn Patent-brieven, in forme van een Commissie, gezegelt met het Groot Zegel; en het is seecker, dat de Magistraten, die door de Fransse Commissarissen gestabileert geweest souden hebben, met meer yver en exactitude de ordres van den Alder-Christel. Koningh en sijn Officiers souden hebben geëxecuteert, als de geene hebben gedaen, die sich geduerende 't Jaer 1678. in dienst hebben bevonden, want soo sy 't Gemeenschap van Aelst in de naem van den Koning van Spangien, gelijck als den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt wil, gouverneerden, konden sy haer gepretendeerden Meester wel slimmer dienen, als met soo een exacte Declaratie van de Goederen, die aen de Confiscatie subject waren, te geven, en dat sy selfs de geene, die een partye van de Domainen van den Cathol. Koningh maeckten, daer onder hebben begrepen.

70. tot en het 76. daer onder begrepen.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh kan sonder verwonderingh niet sien de stoutmoedigheyt en affirmative stijl, met dewelcke den Procureur van

den Cathol. Koningh in veele Articulen ſegt: *Dat hy heeft beweſen; dat hy ten vollen heeft gejuſtificeert; dat men niet kan ontkennen.*

Evenwel ſchijnt het, dat hy van 't contrarie, door al 't geene dat ſoo poſitivelijck door de Geſchriften en Bewijſen van den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh geaffirmeert werdt, overreed behoorde te zijn.

77.

By exempel, hy ſegt in 't 77. Articul: *Dat beweſen is, dat het Landt van Beveren een gedeelte van dat van Waes maeckt, en dat de Stucken, die den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh ter contrarie by brengt, t'eenemael door de Bewijſen, die hy geexhibeert heeft, en noch exhibeert, vernietigt zijn.* Dit niet-tegenſtaende heeft den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt vertoont de independentie van het Landt van Beveren, door een formele Trans-Actie, voorgaende alle de Tituls, die door den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt voort-gebracht zijn.

79. *tot en het* 84 *daer onder begrepen.*

Hy brengt met deſelve ſtoutmoedigheyt by, dat den Oudenburgh van Gent niet als een Corps met de Stadt van Gent en maeckt, om dat de Hooft-plaets van den Oudenburgh binnen de Stadt van Gent is, ſonder reflectie te maken, dat de Plaets, daer 't Collegie van den Oudenburgh by een komt, aen den Koningh behoort; dat het niet van de Magiſtraet van Gent dependeert; dat het Collegie van den Oudenburgh daer ſijn Vergaderinge niet en houdt, dan als in een geleende plaets; dat dit Huys en meenigte andere plaetſen, die in de omtreck van de Mueren van Gent zijn, zijn inſluytſelen, die niet van de Stadt dependeren; dat 'er inſluytſelen van deſe nature in verſcheyde andere Steden gevonden worden, als by exempel, 't Leen van la Motte-Madame, waer 't Hof ſich onthoudt, en Hale de Phalempin tot Rijſſel; en dat eyndelijck den Oudenburg abſolut afgetrocken en van de Stadt Gent geſepareert is door de expreſſe Termen van de Caroline, die nu ſoo dickmaels zijn gerepeteert.

Dit ſoo zijnde, en den Oudenburgh van Gent aen den Alder-Chriſtel. Koning behoorende, gelijck als den Procureur van ſijn Majeſteyt beweſen gelooft te hebben, is hy dan niet in 't recht om te pretenderen, dat den Koningh van Spangien de poſſeſſie van de Dependentien van den Oudenburgh, die in de Stadt van Gent zijn ingeſlooten, (als volgens de verwiſſelinge, waer aen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt, volgens 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen de handt ſal leenen) niet kan houden?

Want wanneer den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh gedeclareert heeft, dat den Koning ſijn Meeſter geen Propoſitie van een Æquivalent meer ſoude aennemen, heeft hy alleen maer verſtaen te ſpreecken van dat, 't welck ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt aengeboden had om voor alle de geconteſteerde Plaetſen te ontfangen, en niet van particuliere verwiſſelingen van inſluytſelen, die in conformiteyt van 't 14. Articul van 't Tractaet van Nimwegen moeten geſchieden; van dewelcke den Alder-Chriſtel. Koningh ſich oock niet en pretendeert te ontſlaen, noch op dit poinct, noch op een ander.

Men

85. 86. 87. *en* 88.

Men heeft de Independentie van de gecontesteerde Plaetsen van de Stadt van Gent soo wel bewesen, selfs in 't stuck van de Aydes, dat men sich verwondert dat den Procureur van den Koningh van Spangien die saeck noch soo in 't lange verhandelt, en dat hy derft by-brengen, dat de Caroline geen veranderingh in dit reguard geeft.

Evenwel voor de Caroline dede de Magistraet van Gent de beroepingh van de Castellanyen, die men pretendeert Subalterne te zijn; ingevolge van deselve sette die oock Imposten op het Lit of Quartier van Gent, en nu is het vast, dat die niet meer dese Authoriteyt heeft, aengesien de Beroepingh van de Castellanyen, die men pretendeert Subalterne te zijn, niet door de Magistraet van Gent geschiedt, maer door Brieven van den Raedt van Vlaenderen, en dat die geene, by exempel, welcke de Castellanye van Aelst ontfangt, geheel gelijckvormig is aen die geene, welcke de Magistraet van Gent krijgt, welcke, volgens de Termen van 't 75. Art. van de Caroline, *geene Jurisdictie, Authoriteyt, Præeminentie of Superioriteyt op den Oudenburgh, de Steden en Castellanyen van Aelst, Grammont en Ninove, de vier Ambachten en de rest, heeft*; hoe soude hy dan konnen pretenderen, dat alle dese Plaetsen Subalternen van de Stadt van Gent, met deselve Sub-ordinatie, als sy van alle tijdt gehad hebben, souden wesen? kan het wesen, dat den Procureur van den Cathol. Koningh in dese Conferentie sustineert eene Pretentie, die de Fiscalen van Keyser Carel de V. als een Attentaet handelden, en waer van sy oock een Capitael Hooft van Beschuldiginge maeckten, door haer Procederen van 't Jaer 1539. waer op oock soo scherpe Condemnatien tegens de Magistraet en Gemeente van Gent quamen?

89.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh heeft niet geseght, dat het geen Steden zijn, die den Staet composeren, maer wel de Geestelijcken en de Magistraten van de Steden, 't welck belachelijck soude zijn; en indien den Procureur van den Cathol. Koningh de Termen te berde bracht, van de welcke die van sijn Alder-Christel. Majesteyt sig heeft bedient, so soude sijn Propositie waer en incontestabel zijn; hy heeft gesegt, dat, hoewel de Leden, welcke de Staten van Vlaenderen composeren, haer naem van de Steden van Gent, Brugge en Yperen, die de considerabelste van de Provintie zijn, nemen, het echter dese Steden niet en zijn, die de Staten composeren, maer wel de Geestelijcken, de Magistraten van de Steden, en de Gedeputeerden van de Castellanyen van elck Lit; dat al die te samen de Staten van de Provintie representeeren, want hoewel de Gedeputeerden van de Castellanyen niet in de Vergaderingh van de vier Leden assisteren, soo is het seecker, dat de Geestelijcken en de vier Leden niets, raeckende 't Accoort van de Aydes, konnen besluyten, sonder dat de Gedeputeerden van de Castellanyen beroepen zijn geweest, om de Propositie te hooren, en dat sy haer advys gegeven hebben; en 't is oock niet waer dat men seght, dat dese Stem van de Collace tot Gent niet alleen de Inwoonders van de Stadt obligeert, maer oock 't gantsche Lit

van Gent; 't is seecker, dat de Stem van 't Collace van Gent de Castellanye van Aelst niet meer obligeert, als die van Cassel, en dat die van 't Collace van Yperen de Castellanye van Aelst soodanigh obligeert, als die van 't Collace van Gent; in een woordt, de particuliere Stem van een van de Collaces van de vier Leden is ten reguarde van de Castellanyen, die het Lit composeren, niet decisif, als uyt de naem van 't welcke dese Collace sijn Stem geeft, maer de Resolutie van de vier Collaces en die van de Geestelijcken obligéren egalijck alle de Subalterne of niet Subalterne Castellanyen van Vlaenderen; dus kan men seecker seggen, dat uyt desen hoofde de Stadt Gent geen Superioriteyt, in 't stuck van de Aydes, op alle de geconteesteerde Plaetsen heeft.

90.

't Is waer, dat sy sich op 't Stadthuys van Gent moeten begeven, om de Propositien, die daer wegens den Souverain gedaen werden, aen te hooren, en dat sy daer vervolgens haer advys moeten brengen, maer de Castellanyen vergaderen niet in de plaets, waer 't Collace van Gent sich onthoudt, noch oock in eenige Kamers, waer de Magistraet haer Jurisdictie exerceert; want het is alleen in de Zael, die men gemeenlijck de Sit-plaets der Staten noemt; het is oock niet in handen van de Collace of de Magistraet, dat de Gedeputeerden van de Castellanyen haer Advysen stellen, maer wel in die van de Gedeputeerden van de Staten, die deselve dan vervolgens in de generale Vergaderinge moeten representeren, invoegen den Procureur van den Cathol. Koningh uyt desen hoofde geen Sub-ordinatie of Dependentie kan by brengen.

92. *en* 93.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh staet oock toe, dat de Castellanyen en geconteesteerde Plaetsen haer Quote in de Aydes, in handen van den Commis van 't Lit van Gent, brengen; maer alschoon desen Commis door de Magistraet is gestelt, soo is 't echter niet als uyt kracht van de Resolutie van de vier Leden, die na een lange deliberatie hebben besllooten, om een particuliere Commis in elck Lit te stabileren, gelijck als het door de Resolutie van den 27. July 1613. blijckt.

En hoewel desen Commis door de Magistraet van Gent gestabileert zy, soo dependeert hy soo weynigh van dit Corps, dat den Tresaurier van Gent selfs geobligeert is, om hem de Quote van de Stadt in handen te geven; het is oock aen de Magistraet van Gent niet, dat dese Commis rekeninge van sijn ontfang doet, maer wel aen de Geestelijcken en vier Leden, in presentie van twee Commissarissen, door den Souverain gedeputeert; invoegen dat, wanneer de generale Vergaderinge tot Brugge of Yperen gehouden werdt, den Commis van Gent geobligeert is, om sijn Reeckeningen daer te brengen en over te geven, aengesien de Stadt Gent haer Quote, gelijck als de Castellanye van Aelst, in sijn handen stelt; derhalven kan men seeckerlijck seggen, dat sulcks geen Dependentie by brengt.

94.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh ontkent absolut, dat de Magistraet

ſtraet van Gent neemt, of recht heeft om te nemen eenige kenniſſe van de Conteſtatien, die in de uytbreyding van't Lit van Gent, in't ſtuck van de Aydes en Subſidien, op komen, alſoo de Caroline haer deſe kenniſſe verbiet; en den Procureur van den Cathol. Koning vertoont niet, dat die in dit reguard verwiſſelt, gealtereert of gematigt is; in tegendeel is deſelve door 't Placcaet van den Koning van Spangien van den 30. Maert 1678, dat de Independentie van de geconteſteerde Plaetſen ſtabileert, geconfirmeert.

't Is wel waer, dat de Magiſtraet van Gent kenniſſe van de conteſtatien, die in de uytbreydingh van 't Lit, in 't ſtuck van de perceptie van de Impoſten en loopende Middelen, op komen, neemt, maer dat is niet als uyt kracht van de Macht, die haer door 't verpachten van deſe Middelen, 't welck alle Jaren geſchiet, wegens de Geeſtelijcken en vier Leden is gegeven, en de Jurisdictie, die deſe Magiſtraet in dit reguard exerceert, is niet als gedelegueert, precario, en voor een tijdt, alſoo deſe Authoriteyt natuurlijck, en in de eerſte inſtantie niet als aen de Geeſtelijcken en vier Leden behoort, dewelcke tot gemack van de Inwoonders van yder Lit, ſulcx jaerlijcks defereren en delegueren aen de Hooft-Magiſtraten, met het goet vinden van den Prince, gelijck het door de Reglementen van de Jaren 1632, 1634, 1667, 1671, en 1672. blijckt, als door dewelcke de Staten ſich de Macht reſerveren, om deſe Macht te vermeerderen, veranderen of verminderen, gelijck als ſy het tot nut van de Provintie bequaem ſullen oordeelen.

Men kan dan met waerheyt ſeggen, dat het geen Punct van een eygen en natuurlijcke Jurisdictie aen de Magiſtraet van Gent is, welcke aen deſelve eenige Superioriteyt op de Caſteilanyen, die het Lit van Gent compoſeren, tegens de diſpoſitie van de Caroline, ſoude konnen attribuëren, daer in tegendeel deſe wyſe Ordonnantie geduerigh in ſijn kracht blijft, in dier voegen dat 'er geen Sub-ordinatie tuſſchen de Stadt Gent en de geconteſteerde Plaetſen is.

Den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt ſal door deſe onderſoecking konnen oordeelen, of die van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt van de geſteltenis van de Staten van Vlaenderen wel geïnformeert is; hy gelooft, dat hy genoeghſaem geïnformeert is, om een bondig Commentarium van de Declaratie van de Magiſtraet van Gent te konnen maecken, 't welck de artificie van deſe Acte ſal ontdecken.

Wy Schepenen van de twee Bans van de Stadt van Gent doen te weten en verſeeckeren voor de waerheydt, dat het Landt van Waes, de Stadt en 't Landt van Aelſt, de Caſtellanye van den Oudenburgh en andere Plaetſen, begrepen onder de naem van 't Quartier van Gent, effectivelijck Subalterne en Dependent van de ſelve Stadt zijn, in't ſtuck van de Aydes en Subſidien (1), *en dat derhalven de Gedeputeerden van ged. Plaetſen van alle tijden by een komen,*

(1) Deſe Pretentie is direct contrarie aen de Termen van de Caroline; alle deſe Plaetſen zijn effectivelijck een gedeelte van 't Lit van Gent, maer dependeren van de Stadt Gent niet, deweicke volgens de Caroline geene Jurisdictie, Authoriteyt, Præëminentie of Superioriteyt op alle deſe Plaetſen heeft, gelijck oock niet in 't ſtuck van de Aydes, als anderſints.

en

en (2) op 't Stadt-huys van deselve Stadt vergaderen (3), om daer de Propositie, die van wegen sijn Majesteyt geschiedt, aen te hooren, van waer sy rapport aen haer Collegien en Magistraten doen, welcke ingevolge van dien haer Advÿsen daer op senden; doch deselve obligeren die van de Collace, representerende het Corps van dese Stadt van Gent, geensints, en maecken oock geen decisive Stem uyt, maer alleen consultative Stemmen, daer in tegendeel de eenige Resolutie van die van de Collace decisive is, en niet alleen de Stadt van Gent obligeert, maer oock alle de andere gedachte Plaetsen van 't Quartier van die Stadt (4), invoegen dat sy gedwongen zyn, om sich na 't sentiment en consent van ged. Collace te conformeren, (5) 't zy dat haer Advysen en Consultative Stemmen daer mede over een komen of niet, en dat selfs ged. Subalternen (6) voor ons in Justitie betrocken konnen werden, in 't reguard van alle de Quæstien, uyt de opgestelde Rechten rÿsende, wegens de Betalinge van ged. Aydes en Subsidien, met uytsluytinge van alle andere Rechtbancken, in de eerste instantie.

(2) 't Schijnt door dese Termen, dat de Magistraet sich 't Recht van Convocatie, 't welk het niet en heeft, attribueert, alsoo alle de Castellanyen, door Brieven van den Raet van Vlaenderen, by een geroepen werden.

(3) 't Is waer, dat de Vergadering op 't Stadhuys van de Stadt Gent geschiedt, maer in de Zale, genaemt de Sit-plaets der Staten, en niet in de Plaetsen daer de Magistraet van Gent haer ordinaire Jurisdictie exerceert.

(4) De Particuliere Stem van 't Collace van Gent obligeert de Castellanye van Aelst niet meerder als die van de Castellanye van Brugge of Yperen.

(5) 't En is de Stem van 't Collace van Gent niet, die decisive is, maer wel het Resultat van de vier Collaces, en de Stem van de Geestelijcken.

(6) Dese Jurisdictie is niet eygen en natuurlijck aen de Magistraet van Gent; deselve werdt haer jaerlijcks en voor een tijdt geattribueert en gedelegueert door de Resolutien of Reglementen van de Geestelijcken en vier Leden, die haer die niet souden konnen geven, en aen soodanigen anderen Rechtbanck deféreren als haer soude goet duncken.

97. daer onder begrepen 116.

Den Procureur van den Alder-Christel. Koningh gelooft, dat, na dat hy de Independentie van de gecontesteerde Plaetsen soo wel heeft vertoont, het onnut soude zijn, om in 't ondersoeck van de verscheyde Soorten van Dependentien te treden, aengesien dat men de gecontesteerde Plaetsen onder geene van dese Soorten soude konnen rangeren; want soo het al waer mocht zijn, dat eenige van de Legale Kamer van Vlaenderen dependeerden, heeft de Conqueste van dese Plaetsen dese Feudale Dependentien niet gebrooken, en de Leden van haer Hooft verdeelt? behalvens dat den Alder-Christel. Koningh door 't Tractaet van Nimwegen de Legale Kamer van Vlaenderen met sijn Dependentien niet en heeft gecedeert, maer wel de Stadt van Gent met sijne Dependentien.

Wat Watervliet belangt, dese Plaets niet in de Eysch van den Procureur van den Alder-Christel. Koningh van den 4. Augusty laetst begrepen zijnde, soo weet men niet, waerom den Procureur van den Cathol. Koningh hier van de qualiteyt wil examineren, en decideren, onder wat soort van Dependentie dat gerangeert moet werden; het sal veel eygender wesen, om in dit ondersoeck te treden, wanneer men de Lijst van de Castellanye van Yperen sal reguleren, in dewelcke den Procureur van den Alder-Christel. Koning verklaert, dat hy 't sal begrijpen.

Den

Den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt ſegt met ſijn gewoonelijcke ſtoutmoedigheyt, dat hy door inconteſtable Bewijſen heeft beweſen, dat Vranckrijck noyt gepretendeert heeft de geconteſteerde Plaetſen verkregen te hebben, als onder den Titul van de Dependentien van Gent; men ſoude konnen ſeggen, dat daer in een ſeeckere ſtoutheyt was, om alſoo van de intentien te willen oordeelen, te meer, om dat, indien hy waerlijck ſoude bewijſen, gelijck hy niet en kan doen, dat eenige Officiers van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſouden hebben konnen gelooven, dat deſe Plaetſen effectivelijck van Gent dependeerden (wat ſorg dat oock den Koningh van Spangien door ſijn Ordonnantien, en de Magiſtraten en Luyden van de Wet van een quantiteyt van Gemeenſchappen, genomen mogen hebben, om haer door 't vertoonen van de Caroline het contrarie in te drucken) daer uyt niet ſoude volgen, dat de voornaemſte Miniſters en den Koningh ſelfs in deſe dooling gevallen waren.

Derhalven behoort den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt ſich met de reſtitutie van Gent en deſſelfs ware Dependentien te vergenoegen, alſoo deſelve geen andere en heeft als de Rijtgracht, welcke, volgens de Termen van de getuygenis van de Magiſtraet van Gent, die hy voort-brengt, daer van een ware Dependentie is, want men noemt het Corps van een Stadt alle het geene, dat van een Stadt dependeert en effectivelijck in de omkring van des ſelfs Mueren is beſloten; alle het geene dat daer buyten is, en oock aen de ordres van de Magiſtraet onderworpen, kan waerlijck een Dependentie genoemt werden; ſoodanigh zijn de Banlieux van 't meeſtendeel der Steden, en ſoodanigh is oock de Rijtgracht in 't reguard van Gent, aengeſien deſelve ſich op veel Plaetſen een half mijl van de Stadt uytſtreckt, en dat dit niet tegenſtaende de Magiſtraet daer ſijn Jurisdictie exerceert.

119. tot en het 123. daer onder begrepen.

Vranckrijck en pretendeert geen modes op te maken, of eenige nieuwe maximen in te voeren; het wil ſich aen die geene houden, die van alle tijden voor Oorlogs- en Vrede-Wetten hebben gepaſſeert, volgens de welcke een Prins, van een gedeelte van ſijn Staten gedepoſſideert, de poſſeſſie daer van niet weder kan bekomen, als door kracht van Wapenen, of expreſſe ſtipulatien, want wanneer een Oorlogh door een Tractaet geëyndigt werdt, ſoo moeten des ſelfs ceſſien of reſtitutien door de Termen, in de welcke het opgeſtelt is, gereguleert werden; en den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt kan geen voordeel trecken van de diſpoſitie van 't 6. Articul van 't Tractaet van Aken, alſoo daer van niets in 't Tractaet van Nimwegen, van welckers Executie gehandelt werdt, ſtaet, 't welck in deſelve Termen opgeſtelt ſoude zijn.

124. tot en het 131. daer onder begrepen.

Den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt heeft reeds geſegt, en ſelfs dickmaels erhaelt, dat de intentie van den Koningh ſijn Meeſter niet en is, om iets op deſe Barriere te ondernemen, als welcke men conſidereert als den Baſis en 't Fondament van 't Tractaet van Nimwegen; hy en pretendeert oock niet om die te verbreken of veranderen; men heeft getoont, dat deſelve uyt Plaetſen moet

beſtaen, en dat het platte Landt geen plaets van Barriere kan uyt maken; men kan ook deſe naem niet geven als aen eenig obſtacul, dat bequaem is, om de Entrepriſen, die men in prejuditie van 't Tractaet van Vrede ſoude konnen doen, op te houden; doch de Caſtellanye van Aelſt en den Oudenburgh van Gent konnen deſe obſtacul niet formeren, voornamentlijck, daer den Alder-Chriſtel. Koning heeft verklaert, dat hy geen Poſt in de Landen, die hy eyſcht, wil fortificeren; derhalven is 't onnut, om over al, gelijck een Molick, deſe Kaert, die den Procureur van den Cathol. Koningh voort brengt, te vertoonen, als in dewelcke men met ſoo veel ſorg en drift de uytbreyding van de geconteſteerde Plaetſen heeft uytgedruckt; doch deſe Kaert is niet voor de Heeren Commiſſariſſen, die ſeeckerlijck de ſituatie van deſe Plaetſen beter weten als den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt;
132. 't is oock niet, als hy in de 132. en 133. Articulen van ſijn Geſchrift ſijn welſpreec-
133. kentheyt te berde brengt, in de welcke hy ſeer wijt van ſijn Caracter af dwaelt, om de Heeren Commiſſariſſen wijs te maecken, gelijck als hy tot noch toe niet heeft konnen doen, de macht, die hem door Engelandt, Hollandt en de andere nabuerige Staten van de Nederlanden gegeven is, ſoo dat hy ſich wel konde diſpenſeren om in haer Naem te ſpreecken, en dingen te ſeggen, die ſy apparentelijck ſouden desadvoüeren, derhalven raedt men hem, dat hy ſich in 't ſtuck van ſijn Commisſie houdt aen 't geene, dat de intereſten van den Koning ſijn Meeſter raeckt, maer indien hy oordeelt, dat het ſoo important aen den Koning van Spangien en aen al de nabuerige Staten van de Nederlanden is, om te beletten, dat den Alder-Chriſtelijckſten Koningh de Souverainiteyt van de geconteſteerde Plaetſen niet en behoudt, begrijpt hy dan niet, dat alle deſe Staten hem verwijten, dat hy ongelijck heeft om 't Expedient van 't Æquivalent, 't welck hem door den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt geproponeert is, te verwerpen.

134. 135. 136.

Indien den Procureur van den Cathol. Koningh maer de moeyte wil nemen, om de Conditien van de Vrede, die door den Alder-Chriſtel. Koning den 15 April 1678. geproponeert zijn geweeſt, te examineren, ſoo ſal hy lichtelijck begrijpen, dat de geconteſteerde Plaetſen daer in zijn begrepen, aengeſien dat, na dat alles met namen uytgedruckt was, 't geen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt wel wilde cederen, en 't geen hy pretendeerde te behouden, hy daer by voeght; *Dat hy pretendeert aen ſich te reſerveren alle Plaetſen en Landen, waer van hy in poſſeſſie is, uytgenomen de geene, die hier boven zijn uytgedruckt, die hy wel wil weder geven.* De geconteſteerde Plaetſen zijn niet met namen begrepen in 't geen den Koningh wel wil weder geven; ſy zijn 't oock niet in 't geene dat ſijn Majeſteyt ſich met namen reſerveert; derhalven deſe Woorden; *alle de Plaetſen en Landen, waer van hy in poſſeſſie is*, konnen niet anders verſtaen werden als van de Plaetſen, die nu geconteſteert werden.

137. 138. 139.

't Is waer, dat den Koning van Spangien deſe generale Clauſul door de Termen van ſijn Acceptatie heeft willen in-krimpen, maer ſoo veel ſcheelt het, dat Vranckrijck

rijck de handen tot dese restrictien heeft geleent, gelijck als den Procureur van den Catholijcken Koningh in 't 138. Articul seght, dat hy 't selve in tegendeel gestadigh heeft geweygert, en ter selver tijdt als Spangien de Clausul van 't 7. Articul van 't Project van Vranckrijck heeft willen supprimeren, 't welck mede bracht, dat den Alder-Christel. Koningh al 't geene, dat met namen niet wierdt gerestitueert, soude behouden, soo heeft Vranckrijck oock in 't selve Articul 't Project van Spangien verworpen, waer van de Clausul in-hieldt: *Dat den Alder-Christel. Koningh al 't geene, dat hy geconquesteert had, uytgenomen 't geene, dat hy met namen door 't selve Project had voor behouden, soude restituëren*; en men heeft van de rest van dit Articul 't geene, 't welck het 7. van 't Tractaet van Nimwegen maeckt, gecomposeert.

140. 141. *en* 142.

Dus moet het seecker blijven, dat de gecontesteerde Plaetsen niet met namen zijn uytgedruckt, noch in de Articulen, die de restitutien, welcke den Alder-Christel. Koningh aen die van Spangien doet, in-houden, noch in dat, 't welck 't geene, dat sijn Majesteyt voor sich reserveert, in-houdt; Spangien kan die derhalven niet pretenderen, alsoo die daer van de restitutie niet gestipuleert en heeft, 't welck hem anders absolut nootsaeckelijck soude zijn, om hem een Titul te geven, uyt kracht van de welcke hy daer weder konde in komen, maer Vranckrijck heeft het recht om die te behouden, hebbende daer toe geen ander recht van nooden, als die van 't Conquest.

't Is seer ydel, dat den Procureur van den Koningh van Spangien pretendeert, dat dese Plaetsen in alle geval in de generale Clausul van de restitutie, gelijck als 't 7. Articul mede brengt, begrepen souden zijn; men gelooft, dat men getoont heeft hoedanigh de ware sin van dit Articul is, 't welck niet verstaen kan werden als van onseeckere Conquesten, en die niet ter kennisse van de Plenipotentiarissen, welcke tot Nimwegen handelden, konden komen.

Niets bewijst dit klaerder als 't vervolg van dit Articul, door 't welcke Spangien sich engageert, om van sijnent wegen de Conquesten, die het gedaen mocht hebben, te restituëren; 't is openbaer, dat het 'er geen gedaen heeft, evenwel engageerde het sich om die weder te geven; 't welck doet blijcken, dat men dese stipulatie van wederzijden van onseeckere Conquesten most verstaen, waer van de Plenipotentiarissen geen kennis en hadden.

Indien het konde verstaen werden van Conquesten van deselve natuere als die, welcke den Alder-Christel. Koningh door 't 4. en 5. Articul van 't Tractaet van Nimwegen, en die hy door 't 11., in plaets van dese 4. Articulen, cedeert, soo had men maer by 't 7. te voegen gehad, dat den Alder-Christel. Koningh soo en soodanigen Plaetse soude behouden, en de rest van sijn Conquesten weder geven, 't welck licht te begrijpen is, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt niet van intentie is geweest om te doen, soo men maer de moeyte wil nemen, om de Propositie van de Vrede te examineren.

148. 149. 150. 151. *en* 152.

Maer hoe ſoude den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koning intentie gehad hebben, om de geconteſteerde Plaetſen te reſtituëren, aengeſien den Procureur van den Cathol. Koningh door 't 148. Articul advoüeert, dat Spangien niet gelooft had daer van de reſtitutie te ſullen moeten eyſſchen, alſchoon 't ſelve met namen die van 't Landt van Waes en Over-Maze had geſtipuleert, in de welcke ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt geen meer recht had, als in de Caſtellanyen van Aelſt en den Oudenburgh van Gent.

153.

Men heeft mede getoont, dat den Alder-Chriſtel. Koningh geen expreſſe ſtipulatie van nooden had om de geconteſteerde Plaetſen te behouden, alſo de Conqueſte hem de Plaets van Titul gaf; ſoo is oock de uytdruckingh van eenige Plaetſen een overvloedige precautie, die aen deſen Titul niet kan ſchaden, gelijck als 't gebreck van een expreſſe ſtipulatie daer op mede geen verhael kan maecken; en men weet niet welcke deſe geënclaveerde Dorpen zijn, die den Procureur van den Cathol. Koningh pretendeert, dat Vranckrijck in 't Tractaet heeft laten inſereren.

154. *tot en het 157. daer onder begrepen.*

Den Procureur van den Alder-Chriſtel. Koningh heeft door ſijn voorige Geſchriften en Antwoorden op de 142. en 143. Articulen van den ſelven ten vollen beweſen de conduite, die Vranckrijck, in 't reguard van de geconteſteerde Plaetſen, zedert de Teeckeninge van de Vrede, tot aen de Evacuatie van de ſelve Plaetſen, heeft gehouden; en den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt weet wel, dat het niet alleen van de Reſtanten van de vervallen Contributien voor het Conqueſt is, dat ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt de Betalingh heeft geëxigeert, maer oock van de Reſtanten van de Aydes en loopende Middelen, die hy wettelijck moſt hebben.

158.

Vorder, den Alder-Chriſtel. Koningh hieldt ſich ſoo verſeeckert van ſijn Rechten op de geconteſteerde Plaetſen, en begreep ſoo wel van wat importantie het voor den Cathol. Koningh was, om de poſſeſſie daer van weder te verkrijgen, dat, in de gedachte die ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt had, om die aen ſijn Cathol. Majeſteyt te abandonneren, vermits een redelijck Æquivalent daer voor genietende, hy geene ſwarigheydt gemaeckt heeft om ſijn Troupen daer uyt te doen retireren; hy heeft gelooft, dat deſe Procedure, vol van vertrouwen, geene ſchade aen ſijn Rechten ſoude doen, en dat de reſervatien of proteſtatien die niet ſtercker ſouden maken.

Den Procureur van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſal niet te min ter goeder trouwen bekennen, dat hy op ſoodanigen wijſe niet gehandelt ſoude hebben, indien hy de lanckwyligheden en retardementen, waer aen de traegheydt van de Spaenſſe Miniſters, en 't gebreck van de Machten van de Heeren Commiſſariſſen en van den Procureur van ſijn Cathol. Majeſteyt, plaets hebben gegeven, hadde

konnen

konnen voorsien; 't is seer onrecht, dat hy de schult daer van op Vranckrijck wil werpen, alsoo dat van sijnent wegen alle mogelijcke vorderingen heeft gedaen, om in de materie te treden, en de Differenten, die in dese Conferentie gedecideert moeten werden, promptelijck te termineren.

Het sal dan niet als aen den Procureur van sijn Cathol. Majesteyt hangen, om de Heeren Commissarissen in staet te stellen, om over sijn Pretentien, die in dese Commissie verhandelt moeten werden, Vonnis uyt te spreecken, mits de Contestatien, die de Castellanyen beraken, waer in de Plaetsen, door hem gepretendeert, gelegen zijn, promptelijck instellende.

Derhalven persisteert den Procureur van sijn Alder-Christel. Majesteyt in de Conclusien, welcke in sijn voorige Geschriften door hem genomen zijn, en versoeckt aen de Heeren Commissarissen, dat sy aenstonts Vonnis willen uyt spreecken, soo wel wegens den Eysch van de Plaetsen, begrepen in sijn Declaratie van den 4. Augusty 1681., als wegens de Schaden en Interesten, door hem gepretendeert, ter oorsaecke van de niet-besittinge van ged. Plaetsen.

Overgelevert aen Monsr. de Maleingreau, Procureur van sijn Cathol. Majesteyt, den 17 February 1682.

FAVIER.

De Spaensen formeerden hier op wel weder een Antwoordt / om de ongegrontheyt van de Fransse Pretentien op dese Plaetsen te bewijsen / en presenteerden 't selve oock den 8. April daer aen aen den Procureur van den Alder-Christel. Koningh tot Cortrijck / maer alsoo zedert de Blocquade van Luxemburgh opgebroken was / en dat het gantsche wesen van die saeck was verandert / gelijck als wy hier voor hebben gesegt / wilde die 't selve niet aen-nemen. De Spaensse echter / hier mede niet gerust / lieten 't gem. Antwoordt den 29. van deselve Maendt door haer Procureur Maleingreau wel op nieuw aen Monsr. le Pelletier / zijnde een van de Fransse Commissarissen tot Cortrijck / tot Rijssel presenteren / maer die weygerde het mede aen te nemen / soo dat wy / alsoo 't selve wat langh valt / en onse plaets tot andere dingen / die noch te verhandelen zijn / wel van nooden hebben / wegens die saeck hier mede sullen ophouden.

Wy sullen vervolgens eens gaen besien / hoedanigh de saecken in de Spaensse Nederlanden by dese gelegentheydt stonden. Den Prins van Parma / aldaer Gouverneur zijnde / had met het begin van 't Jaer weynigh tot voordeel van die Landen gedaen of konnen doen; alleenlijck was de Stadt Gent weder in haer vorige Privilegien / die het / zedert dat Vranckrijck die Plaets geëvacueert had / niet weder had konnen bekomen / herstelt / doch mits een brave somme Gelts daer voor uyt schietende / en op conditie / dat het sijn eygen Geschut soude moeten laten gieten. Doch ondertusschen de saecken in gem. Nederlanden

 van

van slim tot erger loopende / en de Soldatesque / die men voorgaf/ dat wel uyt 30000 Man bestont / hoewel / na veele haer gissingh / deselve pas of ruym het derde-part konde uyt-maecken / (alsoo veele nieuw-geworbene verliepen / en andere haer Fortuyn als Roof-vogels op de Wegen sochten / en daer door haer niet bestipt onder haer Benden hielden) niet promptelijck betaelt werdende/ soo veroorsaeckte sulcks een groot misnoegen aen 't Spaensse Hof / te meer / om dat verscheyde Koninckl. Ministers van gem. Nederlanden aldaer dagelijcks haer klachten sonden/ dat den Prince van Parma alleenlijck eenige Italianen/ en voornamentlijck den Graef d'Archinto / den Secretaris Prado / den Graef Vioglini en andere van die soort/ tot sijn Raden gebruyckte/en andere uyt sloot; dat hy de beste Ampten/ soo over 't Krijgs-volck/als andersints/ aen sijn Gunstelingen uyt-deelde/ gelijck als aen den Grave Vecchi/ zijnde een Italiaen/ en van hem seer bemindt / die een Regiment van 3000 Hooghduytsen soude werven / waer van hy 'er geen 1000 by een hadde gebracht / en derhalven na alle apparentie 't vordere Aenrits-geldt had opgestoken / was gebleken ; en dat hy oock veel Geldts/ 't welck die Landen op-brachten/ behalvens noch twee Millioenen / die uyt Spangien gekomen waren / voor hem selfs hielt/ en na Venetien sondt / terwijl de Soldaten niets kregen ; doch gelijck by diergelijcke saecken in 't gemeen meer by als af gedaen werdt / en dat Princen veeltijdts haer Afgunstelingen hebben / welcke / wanneer sy niet tot Ampten gevordert werden / alle 't geene / dat yemandt tot het beste van een Landt soeckt te doen / op 't quaedtste verdraeyen / sullen wy ons niet bemoeyen / om die saecken verder te ondeesoecken/ voor te staen of tegen te streben / maer vergenoegen met te seggen/ dat het Spaensse Hof/ als vreesende dat de saecken in de Nederlanden hier door slimmer mochten afloopen / (vermits de afgunst onder de Grooten dickmaels geheele Landen bederft) daer op aenstonts in deliberatie was / om dese saecken / soo 't mogelijck was / te verbeteren ; ten dien eynde vondt het voor het raedsaemst / om een andere Gouverneur / die by 't Volck bemindt was/ en oock goede kennis van saecken had/ derwaerts te senden / en wierdt eyndelijck den Marquis de Grana / die als Keyserl. Ambassadeur aen 't Spaensse Hof was / en niet alleen voor een Persoon van een groote kennis in de Oorlogs/ maer oock in Staets-saecken / gehouden wiert/ het bequaemste daer toe geoordeelt / en met toestemmingh van sijn Keyserl. Majesteyt daer toe verkooren ; echter met die omsicht / dat de Spaenssen hem maer in 't eerst den Titul van Gouverneur van de Wapenen in de Nederlanden gaven / om aen den Prince van Parma/ als wiens tijdt van 3 Jaren / gelijck de Spaensse Gouverneurs in de Nederlanden meest blijven/ noch niet om was / geen aenstoot noch achterdocht te geven / dat men hem sijn Gouvernement wilde ontnemen / gelijck hy oock tot op het lest noch niet en hadde / alschoon den Franssen Commissaris Monsr. le Pelletier tot Cortrijck aen de Spaensse Commissarissen aldaer/omtrent 6 Weecken voor sijn komst/ opentlijck uyt seyde/ dat sy haest verandering in 't Gouvernement souden hebben / en dat den Marquis de Grana Gouverneur

neur soude worden. Gem. Marquis de Grana / van tot het Ampt van Gouverneur van de Wapenen in de Nederlanden door 't Spaensse Hof verkooren zijnde (hoewel het in der daedt tot Gouverneur van gem. Nederlanden was) en sijn Depesches ten dien eynde hebbende ontfangen / begaf sich in 't midden van Maert in een van de Havens van Biscaeyen t'scheep / en voer soo na Nieupoort / doende eerst Engelandt aen / doch hy sprack aldaer met den Koningh niet. Tot Nieuwpoort quam hy in 't lest van Maert / en den 30. der selver Maendt ten 6 uren 's avonts tot Brussel / alwaer hy van de voornaemste van qualiteyt wierdt gecomplimenteert / en selfs de Complimenten aen den Prince van Parma / die hem als doen / als meenende sijn minder voor te hebben / liet staen / terwijl dat hy sat / gingh afleggen ; doch daer wierdt als doen geobserveert / dat hy aen gem. Prince alleenlijck den Titul van Excellentie / daer de selve zedert sijn komst in de Nederlanden altijt die van Hoogheyt had aengenomen/gaf. De Conferentie/die sy in dese gelegentheyt hadden/duurde maer een quartier uurs / en liet den Prince van Parma door sijn Soon 's avonts weder de Contra-complimenten aen hem doen ; maer soo als hy 's anderen daegs verwacht hadde / dat gem. Marquis de Grana hem / volgens 't gemeene gebruyck / weder soude komen op-wachten / verstont hy met verdriet / dat de selve / volgens des Konings ordres / aen den Super-Intendant van de Militaire Justitie / den Tresaurier Generael van de Finantien (welcke door ordre van sijn Majesteyt van Spangien eenige dagen van te vooren gesloten waren geworden) en de Hoofden van de Kamer van Reeckeningen had gesonden/ om te vernemen in hoedanigen staet de Staets- en Oorlogs-saecken stonden. Den Prins van Parma/ hier door wel merckende/ dat hy in sijn Gouvernement gerestringeert soude zijn/ en sulcks niet wel konnende lijden / beval aenstonts dat men hem wat eten soude gereet maecken / en begaf sich / na dat hy 't selve genuttigt had / in een Karos / van sijn Soon en den Graef Vioglini verselt/ den eersten April 's na-middaghs ten twee uren uyt Brussel / vertreckende voorders over Leuven en St. Truyen na Luyck (van waer hy naderhandt over Ceulen na Italien is gegaen) en latende het Gouvernement van selfs in dier voegen vredigllijck aen den Marquis de Grana / welcke naderhandt de Patenten uyt Spangien daer toe kreeg / en den Secretaris Prado / benevens eenen Sr. Afferden / die mede Secretaris van den Prins van Parma was / gevangen liet nemen.

Wy sullen de saecken van de Spaensse Nederlanden nu voor een weynig tijt laten berusten/ en ondertusschen eens gaen besien wat in 't Duytsche Rijck / en voornamentlijck in de Conferentien tot Franckfort / alwaer wy in de laetste Mercurius gesegt hebben / dat alle de Gesanten / soo van den Keyser/ Vranckrijck als 't Rijck/ gekomen waren/ is gepasseert.

Zedert dat in 't voorledene Jaer de Resolutie by de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh genomen was/ om een Armee van 40000 Man op de been te

bren-

brengen / en dat 'er by was geordonneert / dat de respective Creytsen haer contingent van Volck ten dien eynde souden gereet maecken / was men in de selve Creytsen / doch voornamentlijck in de Franckise / Swabise en Beyerse / aenstonts besigh / om daer over te delibereren; doch dewijl veele Plaetsen aldaer om haer onvermogen by dese Rijcks-Vergaderingh tot Regensburgh aenhielden / dat sy eenige verminderinge in haer Quotes mochten bekomen / gelijck als 't selve oock aen eenige Plaetsen / als Wangen/ Biberach/ Lauff op Reym en Kempten wierdt toegestaen/ waren de andere vry ongemackelijck / en sustineerden / dat sy 't Suppliment van dese Quote niet schuldigh waren om te voldoen; maer op persuasie van andere/ die 't gevaer van 't Rijck considereerden/ en wel wisten / dat het oprechten van dese Rijcks-Armee absolut nootsaeckelijck was / stapten sy daer over / en bewilligden / dat haer portie in dese 40000 Man geworven soude werden; den Keyser / om een ander een goet exempel te geven / liet tot Regensburgh presenteren / dat hy/ voor de Quote van den Oostenrijcksen Creyts / 9000 Man / 't welck veel meer was / als der selver getal bedroegh / soude geven / en noch 5000 Man daer-en-boven / indien men dese bewuste Armee met noch 20000 / en alsoo tot 60000 Man/ wilde vermeerderen / benevens oock de noodige Ammunitie en 't Canon; maer dese vermeerderingh van de 20000 Man konde aldaer geen doorgangh vinden / alsoo de meeste Standen / waer van eenige oock al op de Fransse kant waren / daer toe gantsch niet inclineerden. Men had ondertusschen tot Regensburgh voorn. weder verscheyde Voorslagen te berde gebracht / om alle noodigheden voor dese Armee te besorgen / doch alsoo de Standen daer over seer verdeelt en onder den anderen oneens waren / liep het langh aen eer sy accordeerden / alschoon men van de Keyserlijcke kant yverigh daer toe aen-hieldt; eyndelijck wierdt noch in Maert geaccordeert / dat alle de Rijcks-Standen / sonder eenige exceptie/ voor 't expireren van de Maent Mey / haer Quote in de generale Krijgs-kasse/ welckers somme in 't geheele Duytsche Rijck 53125 Rijcksdaelders bedroeg/ souden hebben te brengen / of dat de nalatige anders daer toe geconstringeert souden werden; soo dat als doen maer alleenigh over bleef / om de Commissie van het Ampt van Rijcks-Veldtheer op te maken. Aen gem. Vergaderingh tot Regensburgh wierden ondertusschen noch wel eenige particuliere Remonstrantien van dese en geene Vorsten van 't Rijck / de eene om betalingh van sijn achterstalligheden / en de andere tot securiteyt van des selfs Landen / overgelevert / maer wy sullen/ als van particuliere saecken / geen mentie daer van maken / en alleen maer seggen / dat die van de Stadt Franckfort/ alwaer men de Archiven van 't Kamer-Gerecht van Spiers geresolveert had te brengen / waer van 'er oock eenige aldaer gekomen waren / aen de Rijcks-Vergaderinge lieten versoecken / dat sulcks maer provisioneel soude mogen zijn / en van geen consequentie/ om daer te blijven/ wesen / als oordeelende/ dat het selve maer tot verderf van haer Stadt soude strecken/ gelijck als sy in 't Jaer 1620. aen Keyser Ferdinand de III. die haer mede de bewaringh van dese Archiven hadde aen-

aenbevolen/ van gelijcken hadden vertoont/ welcke haer als doen daer van ontsloeg; invoegen sulcks haer by probisie mede wierdt toegestaen.

De Franssen / die sich ondertusschen tot Straetsburgh en andere Plaetsen van der Elsas onthielden/ deden aldaer haer uytterste poging / om die Plaetsen met Fortificatien op het krachtigste te voorsien/ gelijck sy dan de Citadelle / die aen Straetsburgh voorn. gebouwt wierdt/ en de Rhijn en Kepler-Schans aldaer soo sterck / door een groot getal van Arbeyts-Luyden / lieten maken / dat men die niet licht weder soude hebben derven aentasten.

In 't Hertogdom Tweebrugge was mede eenige moeyte / want den Prince van Birckenfelt aldaer door sijn Majesteyt van Vranckrijck de possessie bekomen hebbende / soo meende den Prins Johan Adolf / Oom van den Koningh van Sweden / die sich de naeste Erfgenaem daer van hieldt / hem sulcks te bedisputeren; hy had in dese gelegentheyt wel eenige toeloop van de Boeren / die hem huldigen / en de Stadt Bergh-Zabern hielpen in-nemen / doch de Franssen setten hem daer weder uyt / soo dat sy sich beyde na Parijs begaven / om haer recht aen sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck voor te stellen; doch de laetste schoot te kort / en wierdt de eerste in de possessie van 't selve Hertoghdom geconfirmeert.

Wy komen eyndelijck tot de Conferentien tot Franckfort / alwaer de Fransse Plenipotentiarissen / siende dat de Disputen tusschen de Gedeputeerden van 't Rijck/ wegens den Rangh en Legitimatie/ soo hoogh liepen/ dat 'er in 't kort noch geen Handelinge met haer aengevangen soude konnen werden / en daer over vry verdrietigh zijnde / den 2. January de volgende Propositie overleverden/ om sonder veel Disputen de Differenten tusschen 't Roomsse Rijck en Vranckrijck te termineren.

Propositie, door de Heeren van St. Romain en Harlay, Ambassadeurs Extraordinaris en Plenipotentiarissen van Vranckrijck, in de Conferentien tot Franckfort gedaen.

DAt sijn Majesteyt niets en wil vergeten, om aen den Keyser, Ceurvorsten, Princen en Staten van 't Rijck te betuygen 't verlangen, dat hy heeft, om de Vrede te conserveren, en met haer geduerigh een goede en volmaeckte correspondentie te onderhouden.

Dat hy ten desen opsichte, zedert het vertreck van sijn Ambassadeurs, alle Reunien, waer toe hy recht had, om die, ingevolge van de Tractaten van Munster en Nimwegen, te doen, wel heeft wilen suspenderen.

Dat, alschoon dat hem seer licht soude vallen, om de gerechtigheydt van sijne Pretentien op veel andere Plaetsen en Landen, die hem moeten toebehooren, soo uyt kracht van de ged. Tractaten, als uyt al het geene, dat wegens dit subject in de Conferentien tot Nimwegen gepasseert is, te bewijsen, hy echter die wel door een Accommodement, 't welck geen subject van mis-trouwen van wederzijden sal

overlaten, noch oock eenige twijffelachtige Uytlegging aen de Tractaten, die daer van het principaelste Fondament geven, maken, wil bepalen.

Dat ten desen eynde sijn Majesteyt toestaet, om alle sijne Pretentien, tot het beste van de Vrede, tot op Straetsburgh en alle de Plaetsen en Landen, waer van hy sich, zedert het vertreck van sijn ged. Ambassadeurs na Franckfort, in possessie heeft gestelt, te brengen.

Ingevolge van 't welcke hy wel wil, dat 'er van nu af aen een Bekentenis en Declaratie tusschen sijn Ambassadeurs en die van den Keyser en 't Rijck werdt gemaeckt van alle de Plaetsen en Landen, die tot Limiten tusschen Vranckrijck en 't ged. Rijck moeten dienen, en dat, wat Tituls daer oock naderhandt van de een en de andere zijde voor of tegens de Rechten van sijn Majesteyt opgevonden mochten werden, deselve geen veranderingh aen de vast-stellingh van de Palen en Limiten sullen brengen, welcke alsoo, gelijck als voorgestelt is, gemaeckt sal werden op de voet van de possessie, die door sijn Majesteyt voor 't vertreck van sijn Ambassadeurs genomen is, en op die van de submissie van Straetsburgh, daer na gebeurt zijnde.

En tot een veel grooter bewijs van de sinceriteyt van de intentien van sijn Majesteyt, en om te beter aen 't gantsche Rijck te vertoonen, hoe verre dat het van daer is, dat hy oyt eenige Conqueste aen geen zijde van den Rhijn soude willen doen, soo wil hy wel toestaen, in cas dat den Keyser en het Rijck sulcks tot haer veyligheyt begeert, dat alle de Fortificatien van de Stadt, 't Casteel en de Forten van Fryburgh, alschoon de excessive onkosten, die sijn Majesteyt daer aen gedaen heeft, dese Plaets de onaenkomelijckste van alle de geene, die onder sijn Dependentien zijn, gemaeckt heeft, t'eenemael gedemolieert sullen werden, en dat de Stadt aen den Keyser weder-gegeven werdt, mits dat sijn Keyserl. Majesteyt van gelijcken de Fortificatien van Philipsburgh laet raseren, en dat dese Plaets, gelijck oock 't geene dat daer van dependeert, aen den Bisschop van Spiers weder-gegeven werdt.

Indien dese Propositien aengenomen werden, sullen die een volkomen rust in 't Rijck herstellen, en dat voor altijdt conserveren, gelijck als sijn Majesteyt wenscht, sonder eenige plaets van vreese over te laten, dat het oyt weder ontrust kan werden.

Dese Propositie bleef langh onbeantwoordt/ alsoo/ gelijck als wy gesegt hebben/ de Gedeputeerden van 't Rijck onder malkander wegens den Rangh en Legitimatie niet eens konden werden/ en liep sulcks oock tot in Maert aen/ eer dat sy malkander daer in konden verstaen/ als pretenderende de Ceurvorstel. Gesanten een grooter Titul als die van de Vorsten en Rijcks-Steden te hebben; doch den Lunenburghsen Gesant/ om dese saecken ten eersten voort te setten/ daer in voorgaende/ en door die van Oostenrijck en Bambergh/ welcke het laetst hier over stribbelden/ gevolght werdende/ soo wierdt eyndelingh dese saeck den 13. Maert afgedaen/ en geadjusteert als by een wegh van Temperament;

rament; de Legitimatie geschiede daer op daegs daer aen / en sonden de Vorst. Gesanten als doen haer Volmachten door haer Secretarissen aen de Gesanten van Ceur-Mentz / welcke die wel in Persoon aennamen en eenigsints besagen / maer doen weder aen gem. Secretarissen restitueerden / ten eynde die deselve in handen van haer Secretaris souden over leveren. 't Poinct van de Sessie wierdt vergeleken / dat de Gesanten van de Vorsten en Rijcks-Steden soo wel aen een Tafel als die van de Ceurvorsten souden sitten / doch dat die van de Vorsten tusschen die van de Ceur-Vorsten en Rijcks-Steden geplaetst souden werden / om alsoo te beter de drie Rijcks-Collegien te representeren. Den Titul van Excellentie wierdt in discretie gestelt / en scheenen sy alle wel gesint / om malkander den Titul van hoog-geëerden Gesant / gelijck als tot Regensburgh gebruyckelijck was / te geven. De Questie / of de Gedeputeerden van de Steden Ceulen en Regensburgh wel in de Karosse na de Vergaderinge souden mogen rijden / 't welck tot Regensburgh aen haer niet gepermitteert is / wierdt van de andere mede over gestapt / soo dat alle de Rijcks-Gedeputeerden als doen bequaem gemaeckt wierden en waren om met de Fransse Plenipotentiarissen te handelen.

Gem. Keyserl. en Rijcks-Gedeputeerden dan aldus geligitimeert zijnde / soo wierden 'er verscheyde Vergaderingen met den ander gehouden / en stelden de laetste eyndelijck op den 9 April de volgende Conclusie in / om tot Antwoordt op de Fransse Propositie te dienen.

Translaet uyt het Hooghduyts, van de Conclusie der Rijcks-Gedeputeerden, op de Fransse Propositie.

HEt hoogst-aensienlijcke Gesantschap, 't welcke sijne Rooms Keyserl. Majesteyt tot de tegenwoordige Conferentie geordonneert heeft, sich hier mede na behooren hebbende bekent gemaeckt, na dat de Koninckl. Fransse Propositie by de hier tegenwoordige RijcksDeputatie in behoorlijcke deliberatie gestelt was, beantwoort, dat men aen de zijde van de Rijcks Deputatie seer gaerne vernam de over-gebrachte hooghst-roemlijcke begeerte van de Kroon Vranckrijck, tot bevestinge van de Vrede van Munster en Nimwegen, en dat insgelijcks niet meer wenschte, en met alle krachten daer heenen arbeyden wilde, dat soodanigen Vrede en Rust op 't best mogelijck mochte geconserveert werden, ten welcken eynde men verhoopte ende vertrouwde, soo niet al 't geene, 't welck na den Nimweeghsen Vrede geoccupeert is, in den voorigen staet mocht geset worden, dat ten minsten, uyt krachte van de voorsz. Pacificatien, en in conformité van de verseeckeringe, de welcke sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, noch voor het aentreden van de Conferentie, gedaen heeft, niet alleen die tot dato continuerende soo genoemde Reünien, en andere op den Rijcks-Bodem voor te nemen occupatien, geheel op-houden, maer oock 't geene, soo na 't vertreck van de Fransse Gesanten van Parijs, d'een en d'andere Standt en Lit van 't Rijck, door de Koninckl.

ninckl. Fransse Civile en Militaire Bediendens, is ontrocken, ingevolge van de voorsz. Fransse Propositie selfs, soo voort mag gerestitueert en daer voor respectivelijck behoorlijcke satisfactie gegeven werden; ende sulcks geschiedt zijnde, de Grieven van de noch overige gegraveerde Rijcks-Stenden en Leden, soo wel die by 't Rijcks Convent tot Regensburgh alrede aengegeven zijn, ofte hier noch souden mogen volgen, ten eersten alhier by der handt genomen, aengehoort, en af gedaen, oock daer tegen niemandt in 't toekomende verder beswaert mochte werden; waer over, beneffens de overige Poincten, de welcke in de Fransse Propositie mochten vervat zijn, men aen de zijde van de presente Rijcks Deputatie bereyt is, met de gem. Heeren Fransse Gesanten, naer voorgaende grondige discussie en vergelijckinge van den waren en eygentlijcken sin van het Munsterse, en het daer op gegronde Nimweeghse Vredens-Tractaet, gelijck het selve van het geheele Rijck aengenomen, geratificeert, en, naer inhoudt van het Neurenburghse Reces van Executie, is voltrocken geworden, te tracteren en te handelen, en sich oock in conformité van 't selve en van de hebbende Rijcks Volmacht met recht en billickheyt te laten vinden.

Signatum Frankfort den 9. April 1682.

Die van Paltz-Lautern voegden 't volgende daer by:

AEn de zijde van Paltz-Lautern weet men niet anders t'erinneren, als 't geene in voorige Votis alrede meermalen geërinneert is, namentlijck, dat dit de wegh niet was, om met de Fransse Ambassadeurs een eynde van saecken te maecken; want dese Conclusie sal van haer, als een gepractiseert Dilay, opgenomen werden, nademael men seven geheele Maenden met veele Difficulteyten en præliminare Quæstien toegebracht heeft, en nu eerst in voorslagh komt om het *Instrumentum Pacis* desen aengaende t'examineren, waerom men dan dese gedane Reservatie mits desen wil voor gerepeteert houden.

't Selve wierdt daeghs daer aen aen de Keyserl. Ministers over-gelevert/ om haer Approbatie te hebben/ welcke wel daer mede over-een-stemden/ doch echter den 14. dito daer aen 't volgende Geschrift aen 't Ceur-Mentzise Directorium/ 't welck dese saecken het eerst aen de andere most voor-stellen/ sond.

Copye van 't geene, dat het Keyserl. Gesantschap, wegens de Resolutie van de Rijcks Gedeputeerden, aen 't Ceur-Mentze Directorium heeft gesonden.

DE Gevolmachtighde hoog-aensienlijcke Extraordinaire Afgesanten van sijn Rooms Keyserl. Majesteyt tot de tegenwoordige Vergaderingh hebben door de Resolutie van de Rijcks Deputatie van den 9. deser, door 't loffelijcke Ceur-Mentzise Directorium aen haer gepresenteert, verstaen, in wat voegen, op haer aen-dringen, de Propositie van de Koninckl. Fransse Gesanten van meer-gedachte voor-

voortreffelijcke Rijcks Deputatie in behoorlijcke deliberatie is gestelt, en dat sy verwachten souden, hoedanigh deselve te beantwoorden was. Aengesien nu hoogst-ged. Keyserl. Gesanten de ged. Resolutie, volgens de gewichtigheydt der saecken, en haer speciale verklaringh, gaerne willen in-schicken, op dat daer door de Antwoordt aen de Koninckl. Heeren Fransse Gesanten soude werden bevordert, en niets aen haer zijde langer verschoven werden, soo laten sy het selve hier mede in den Naem en van wegen aller-hoogst-ged. sijn Keyserl. Majesteyt by de tegenwoordige Resolutie van de voor-treffelijcke Rijcks Deputatie berusten, namentlijck, dat aen de Koninckl. Fransse Heeren Afgesanten van wegen sijn Keyserl. Majesteyt en 't Rijck een Antwoordt *juxta Imperii stylum tractandi cum exteris* in de Latijnsse Spraeck gegeven sal werden, en aen deselve oock bekent gemaeckt, dat sy in 't toekomende sich soo weynig in 't schrijven en handelen van de Fransse Tael, als men sich aen dese kant van de Duytse doet, sullen bedienen, en doorgaens, na proportie van de Stijl, de Latijnsse Tael gebruycken; en gelijck de meer-hoog-ged. Keyserl. Gesanten, ingevolge van de eerste Acten van de Vergaderinge, tot sulcken eynde de Resolutie van sijn Keyserl. Majesteyt, den 10. Sept. laetst door den Keyserl. Commissaris op den Rijcks-dagh tot Regensburgh overgelevert, gaerne aen de voortreffelijcke Rijcks Deputatie willen laten toe-komen, op dat sich daer onder geen nieuwe difficulteyten mochten op doen, en het werck tot de gemeene schade verder removeren, soo hebben sy noodigh geacht sulcks mede te kennen te geven, alsoo men aen de zijde van hooghst-ged. Keyserlijcke Gesanten dit niet aen de Rijcks Deputatie wilde onthouden; blijvende ondertusschen, &c. Geteeckent Franckfort an Meyn den 14 April 1682.

(L. S.) *W. A. Rosenberg.* (L. S.) *A. H. Straetman.*

De Antwoordt die hier op vervolgens wegens de Keyserse Ambassadeurs en Rijcks Gedeputeerden den 20. der selve Maendt gegeven wierdt, bestont in de volgende Woorden.

Copye van 't Antwoordt, in de Naem van den Keyser en 't Rijck aen de Fransse Ambassadeurs overgelevert.

'T IS sijn Keyserlijcke Majesteyt en 't Rijck seer aengenaem geweest, uyt de Propositie van haer Excellentien de Heeren Fransse Ambassadeurs, onlanghs in Geschrift overgelevert, te verstaen de daer in uytgedruckte lust en begeerte van sijn Alder-Christel. Majesteyt tot de continuatie van de Vrede, welckers Rechten, gelijckse by haer voor heyligh gehouden werden, soo zijnse oock, volgens de Tractaten van Munster, Neurenburg en Nimwegen, op de welcke des selfs in-houden steunen, van haer tot noch toe religieuselijck nagekomen, en sullen in 't toekomende nagekomen werden: oock sal van haer kant wijders niet nagelaten wer-

den iets, door 't welcke, volgens de selve Tractaten, de gem. Vrede, en met de selve een ware en sincere vriendtschap en veylige Nabuurschap tusschen dese beyde vermaerde Natien gestabileert mach werden en seecker blijven; ten welcken eynde, gelijck sy, om 't selve te presteren, van hun zijde in alle getrouwigheyt offereren al 't geene, dat uyt krachte van de even-genoemde Tractaten, na dat in dese by-een-komst der selver eygen sin opgelost en geapprobeert sal zijn, erkent sal werden aen den Alder-Christel. Koningh en de Kroon Vranckrijck te behooren; alsoo verwachten sy van gelijcken, met reden, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt van het Rijck en des selfs Staten en Leden niets, dat in de geseyde Tractaten tegengesproken werdt, pretenderen, noch door de explicatie van die, door exclusie van de andere mede handelende Party, volgens der selver in-houdt, iets sich vendiceren, of in sijn eygen saeck recht spreecken, en 't selve executeren sal willen, maer al 't gene dat hy, uyt kracht van de voorn. Vredens-Tractaten, pretendeert hem toe te komen, buyten eenigh gewelt in dese By-een-komst proponeren en deduceren; gelijck oock, volgens des selfs Koninghlijcke en seer rechtvaerdige Declaratie, alle verdere Reünien, gelijck men 't noemt, door sijne Recht-Bancken en Bedienden, soo Civile als Militaire en andere occupatien, mitsgaders het maken van Vestingen, en generalijck alderhande nieuwigheden in 's Rijcks Landen, seeckerlijck en geheelijck te beletten, en 't geene op dese manier geoccupeert en geïnnoveert is, indien niet ten eersten alles, ten minsten dat geene, dat, na 't vertreck van de Heeren Fransse Ambassadeurs van Parijs, in eeniger manieren in 't Rijck geoccupeert en geïnnoveert is, volgens sijn Koninckl. Majesteyts sinceriteyt, voor alles in 't geheel en 't gebied over 't selve, volkomen af-staen, en de Staten en Leden, die eenigsints gegraveert zijn, in de voorgaende staet en possessie van immediëteyt, vryheyt en Rechten, soo Geestelijcke als Wereltlijcke (dewelcke sy voor heen genooten hebben) volkomen en geheel te restituëren, en, na dat dese restitutie gedaen sal zijn, van de andere gegraveerde, gelijck oock van de rest, in de voorn. Fransse Propositie begrepen, met den Keyser en 't Rijck, volgens den in-houdt van de nu meenigmael gementioneerde Tractaten, gelijck deselve van den Keyser en 't Rijk geratificeert zijn, na dat eerst door vriendelijcke t'Samen-spraek in desen in de ten desen eynde meest aengestelde By-een-komst, der selver ware en eygentlijcke sin opgelost sal zijn, soo te tracteren, dat den Keyser en 't Rijck, en des selfs gegraveerde Staten en Leden, volgens de Conditien van de dickwils gem. Westphaelsse en Nimweegse Vrede, voldaen mach werden, de gravamina geaboleert, en in 't geheel en yder deel bysonder de gemelde Vrede ongevioleert en onverbroocken mach blijven.

Indien in 't toekomende van beyde kanten, en voor 't Gemeene-best, goet gevonden sal werden, om, 't geen aen de Propositie van de Heeren Fransse Ambassadeurs van Fryburg en Philipsburg geannexeert is, aen een nader t'Samen-spraeck en Handelingh te committeren, sal men als dan lichtelijck daer van over een konnen komen.

Welck alles, nademael het de reden, rechtvaerdigheydt en de ged. Vredens-Tracta-

Tractaten, in 't geheel en ten deele, self de Declaratien en Sinceratien van sijn Alder-Christel. Koninkl. Majesteyt conform is, den Keyser en 't Rijck van de æquanimiteyt van sijn Koninckl. Majesteyt niet t'onrecht verwachten, en belooven sich door 't selve, dat men het oogmerck van de Vrede en Vriendtschap, dewelcke men van beyde kanten in 't sin heeft, met Gods hulp sal konnen bereycken.

Franckfort an Main den 20. *April* 1682.

De Fransse Ambassadeurs formeerden acht dagen daer na hier op weder de navolgende Antwoordt / en gaven die aenstonts aen de Keyserse Gesanten en de Gedeputeerden van 't Rijck over.

DE Propositie, waer van gehandelt werdt, en op de welcke men, in de naem van den Keyser en 't Rijck, op den 20. deser Maendt heeft geantwoordt, is al by monde aen de Keyserl. Ambassade door de Fransse Ambassadeurs, op den 20 November laetstleden, in 't Convent van de Carmeliten, gedaen, na een lange contestatie wegens de sin vande Tractaten van Munster en Nimwegen, wegens de gepretendeerde Grieven van eenige particuliere Staten, en wegens den in-houdt, in dese Propositie vermelt; de Keyserl. Ambassade heeft die ontfangen, en op sich genomen, om aen de Heeren Gedeputeerden daer van rapport te doen, gelijck als hy in effect aenstonts oock heeft gedaen.

Den 8. December legitimeerden sich de Ambassadeurs van den Keyser, benevens de Ambassade van Vranckrijck, en versochten van de selve, op de instantie van de Heeren Gedeputeerden van 't Rijck, deselve Propositie in Geschrift.

De selve wierdt aen de een en de ander den 2. January laetst over-gelevert, en zedert die tijdt hebben de Fransse Ambassadeurs gestadigh gereet geweest, om in Conferentien over de sin van de Tractaten, over de Grieven en over de Propositie te treden, en sy hebben oock in effect verscheyde Conferentien over dese Materien met de Keyserlijcke Ambassade en alle de Ministers, die gewilt hebben, gehad.

De Envoyéz van den Alder-Christel. Koningh in de Hoven van Duytslandt en tot Regensburgh, hebben daer deselve saeck van harent wegen gedaen, en dat met soodanigen succes, dat tegenwoordigh veele van de voornaemste Princen van 't Duytse Rijck, en selfs de voornaemste van de geene, die de gepretendeerde Grieven hebben, toestaen, dat het tot het beste en 't generale intrest van 't Rijck, soo wel als voor haer particulier, is, om de Vrede ten eersten op dese Conditien te verseeckeren, en sy hebben 't oock aen dese Vergaderinge laten verklaren.

De Rechten van den Koningh op alle de Landen, waer van quæstie is, breyden sich verre boven de Reünien, die door sijn Officiers gedaen zijn, uyt, en zijn oock inconteстabel door 't Tractaet van Munster, en al 't geene, dat in de Negotiatie van dat van Nimwegen gepasseert is, gestabileert; derhalven soude het exacte en geheele ondersoeck van wederzijds Pretentien, ten desen reguarde, seer voordeeligh

voor

voor ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt zijn; maer den Koningh, voorſiende, dat dit Examen en onderſoeck, hoe favorabel die oock voor hem mochten zijn, bequamer ſouden weſen, om plaets te geven aen diſputen en conteſtatien ſonder vrucht en eynde, als om promptelijk de bequaemſte expedienten, om de Vrede te conſerveren, te vinden,

Soo heeft ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt, om daer toe te ſeeckerder en te eerder te komen, aen den Keyſer en 't Rijck in de Maendt van November laetſt de Condi ien, waer van gehandelt werdt, laten aen-bieden, als een korter wegh, en in de welcke men, na veele onnutte conteſtatien, altijt door noot ſal moeten komen, indien men alles in 't goede ſoude willen eyndigen.

Dit is, 't welk men ſich niet heeft konnen onthouden, om te bekennen, wanneer in de particuliere Conferentien de Ambaſſadeurs van den Koningh gelegentheyt gehad hebben, om hier veel mael wegens de Poincten, waer van quæſtie is, te conteſteren, ſoo met de Ambaſſadeurs van den Keyſer, als met die geene van de Rijks Gedeputeerden, die ſulcks begeerden.

En dit is oock 't geene, waer van de gantſche Vergaderingh van 't Rijck, ten deſen tijde, gelijck als het is, zedert langen tijdt wel geperſuadeert geweeſt ſoude zijn, indien die in ſtaet was geweeſt, om over deſe Materien in Conferentien te treden, gelijck men ten eerſten ſich had voor-geſtelt; maer indien de ſwarigheden, die haer tot noch hebben belet, en waer in Vranckrijck geen deel heeft, de tijdt, die hier toe gedeſtineert was, en die daer toe veel beter geëmployeert geweeſt konde zijn, hebben doen verlieſen, ſoo is den Koningh voortaen ſoo veel meerder in 't recht, dat men, alle deſe conteſtatien en onderſoecken verwerpende, die doch noyt ergens toe dienen konnen, aenſtonts tot het ware voorwerp van de Conferentie en de Negotiatien treed; dat is te ſeggen, om het eenige middel te nemen, dat bequaem is om de Vrede voor altijdt te beveſtigen tuſſchen 't Rijck en Vranckrijck; en 't is oock 't geene, dat publijckelijck van de Standen van 't Rijck werdt gewenſcht, die het meeſte intereſt hebben aen 't geene, dat hier verhandelt moet werden.

En, na dat den Koning door de eenige begeerte, om de Vrede te beveſtigen, veel van de uytbreyding van ſijn Conqueſten heeft afgeſneden, en die door ſijn Propoſitie naeuwer palen heeft gegeven, welcke men niet moet verhoopen, dat ſy door een andere beweegh-reden of conſideratie weder ſouden konnen verkrijgen, nu dat wy in een tijdt zijn, die veel eygender is, om party te nemen, als onderſoecking te doen, ſoo heeft men reden om te verhoopen, dat, indien den Keyſer en 't Rijck een goede Vrede met Vranckrijck willen onderhouden, ſy niet ſullen differeren, om aenſtonts een preciſe Antwoordt op deſe Propoſitie te geven; en ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt ſal van nu voortaen niet als voor een weygeringh konnen nemen, indien men, in plaets van ſulcks te accepteren, continueerde om de Negotiatie daer van te willen verwerpen met onderſoeckingen en conteſtatien (van welckers gevaer en onnuttigheydt de gantſche Wereldt overreed moet weſen, en van waer het minſte inconvenient ſoude zijn, om de ſaecken in longeur te trecken)

ken) welcke noch met het intereſt van 't Rijck noch met de intentien van den Alder-Chriſtel. Koningh over een komt.

Vorders, belangende de preallable reſtitutie van 't geene zedert 't vertreck van ſijn Ambaſſadeurs gereünieert mach zijn, ſoo acht men niet dat 'er yets conſiderabels van deſe nature is; maer indien ſulcks al mocht zijn, ſoo ſoude des Konings Propoſitie daer in genoegſaem voldoen, indien men ſich ter goeder trouwe wilde accommoderen.

En wat de opſchortingh daer van beraeckt, men gelooft niet, dat men tegenwoordigh reden om te klagen heeft, dat men daer tegen contravenieert; maer gelijck als den Koningh deſelve niet heeft geaccordeert, als in 't deſſein, om de beveſtinge van de Vrede te faciliteren en voort te ſetten, indien wegens den Keyſer en 't Rijck de Negotiatie een andere wegh nam, ſoo ſoude ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt in 't recht zijn, om in dit reguard van conduite te veranderen.

Gedaen tot Franckfort den 28. April 1682.

Geteeckent

St. Romain en Harlay.

Terwijl dat deſe Handelingh tot Franckfort ſoo langh was aengeloopen/ eer dat men tot verhandeling van de ſaken had konnen komen / waren de Franſſen daer over verdrietigh geworden / als oordeelende/ dat ſulcks te veel tijts na ſich ſleepte/ en lichtelijck noch veel tijts wegh ſlepen ſoude/ om dat alle de Negotiatien / die 'er gedaen wierden/ na Regensburgh geſonden wierden / om de Approbatien van 't Rijck daer over te hebben ; derhalven / dewijl ſy gaerne alles door een korte wegh afgedaen ſagen / en ſich/ in het onderſoeck van haer Recht tot diergelijcke Handelingen in 't Duytſe Rijck/ niet wilden in-wickelen (waer door de geene / die 't intreſt van 't gem. Duytſe Rijck omhelsden / oordeelden/ dat ſy of geen recht daer toe hadden / of ſoo 'er al iets mocht weſen / dat ſulcks met weynigh fondament was / en licht door andere bewijſen omgeſtooten ſoude konnen werden) vonden ſy voor 't raedſaemſt/ om deſe geheele Handelingh/ ſoo 't mogelijck was / tot Regensburgh te brengen ; 't ſelve had wel veel voeten in de aerde / alſoo het Rijcks-Collegie aldaer uyt ſoo veelderhande Leden beſtaet/ dat het niet wel doenlijck is/ om die al te mael tot een ſentiment te brengen/ doch de Franſſen / in al haer ſaecken ſeer Politicq zijnde / meenden die zwarigheydt te ſullen konnen over ſtappen/ met de voornaemſte Leden aen haer zijde te trecken/ op dat die ſulcks voor haer op de gem. Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh ſouden konnen uytwercken ; ten dien eynde ſtelde den Franſſen Geſant Monſr. de Verjus tot Regensburgh voorn. aen 't geheele Collegie niet alleen voor/ om de Handelingh van Franckfort derwaerts te tranſporteren / maer de andere Franſſe Geſanten / die ſich in de Hoven van de Ceur-Vorſten en Vorſten van 't Rijck bevonden/ poogden die ſaeck/ benevens de eerſte Franſſe Propoſitie/ om de ſaken ten eerſten te vereffenen/ ſmakelijck te maken ; boven dien

wierden noch van de Fransse kant eenige Envoyéz na de Creytzen in Duytslandt afgevaerdigt / om die saeck aldaer mede voor te dragen / en deselve door het gevaer / dat uyt een Oorlog stondt te komen / als waer in sy het meeste ongemack lijden souden / daer toe te bewegen; by veele vond dese saek wel een groote ingressie / en voornamentlijck by die geene / die door de Franssen aen haer zijde getrocken waren / of het naest daer lagen / om ten eersten van deselve overvallen / en met de Oorlogs-lasten geplaegt te werden; doch sommige / die meenden het meeste voor 't intrest van den Keyser en 't Rijck te spreecken / oordeelden / dat sulcks al te grooten nadeel voor 't Rijck soude zijn / en bysonder / dat men de Stadt Straetsburgh / op soo een bequame Passagie op den Rhijn leggende / soude laten varen: dat Vranckrijck daer door het Rijck / als hem nu sulcks toegestaen wierdt / in een geduerige vreese soude konnen houden; en dat het niet seecker was / dat het daer mede de palen van sijn Heerschappye (alsoo het na 't oordeel van eenige na een absolute Monarchye trachte) soude willen besluyten / en dat men hem derhalven / door 't licht afstaen van soo veel considerable Plaetsen / stof soude geven / om by tijden en wijlen / als de gelegentheydt voor-quam / meer andere dingen tot des Rijcks nadeel te ondernemen; de andere in tegendeel sustineerden / dat / dewijl Vranckrijck nu tot soo een hooge Macht gestegen was / en dat den Keyser en 't Rijck / alschoon sy van andere Potentaten ondersteunt wierden / niet machts genoegh hadden / om hem te wederstaen / te meer / om dat de saecken in Engelandt niet en stonden / om yets van daer tot voordeel te verwachten / het beter was yets te laten varen / als alles te verliesen; invoegen dat dese laetste opinie by de meeste Vorsten van 't Rijck de overhandt nam; want de Ceur-Vorsten van Brandenburgh / (die ondertusschen in Verbondt met Vranckrijck was getreden) Mentz / Ceulen en Palatijn inclineerden tot het selve / en poogden / voornamentlijck de eerste / de Ceur-Vorsten van Beyeren en Saxen mede daer toe te brengen / maer sulcks hadt weynigh voort gangh / alsoo die de Partye van den Keyser omhelsden; by vele Vorsten en Creytzen kreegh dese Fransse Propositie mede wel ingressie / maer alsoo andere weder daer toe niet konden verstaen / viel daer over geen finale Resolutie tot Regensburgh / alsoo yder eerst het advijs van sijn Principalen wegens dese saeck wilde af-wachten.

Wy hadden gemeent de staet van de saecken in Duytslandt hier by te laten / doch dewijl het Accommodement met de Franssen niet alleen door haer selfs / maer oock door haer Bontgenooten / seer sterck wierdt voort-gedreven / sullen wy de redenen / die den Secretaris van Denemarcken / Nicolaes Witte genaemt / (wiens Koningh mede met Vranckrijck in Verbondt was getreden) aen eenige Rijcks Gedeputeerden tot Regensburgh / alsoo den Heer Lenthe voor Deenssen Gesant aldaer stont te komen / om 't intrest van sijn Koningh waer te nemen / wegens dese saecken / en om 't gem. Accommodement voort te setten / gaf / hier in-lassen. Eerstelijk / dat sijnen Koning niet alleen geresolveert hadde den Heer Lenthe derwaerts te senden / maer hem Secretaris oock ge-

geinjungeert hadde / om eenige Rijcks Gedeputeerden voor te stellen het gevaer / waer in het geheele Roomse Rijck door jalousie en oneenigheyt soodanigh verdeelt was / dat 'er op een goede vereeniginge en harmonie heel geen hoope te maecken was. Ten tweeden / dat 'er sommige van wegens hare Rijcks-Stenden door den laetsten Oorlogh soodanigh ontzenuwt / en andere / van wegens hare situatie en uyt andere oorsaecken / soo slecht beschapen waren / dat sy te samen noch voor sich iets doen / noch tot de algemeene Defentie eenige kracht by-brengen konden. Ten derden / dat eenige van de voornaemste en sterkste Rijks-Stenden alrede andere Partyen gekosen hadden. Ten vierden/ dat/onaengesien sich eenige in postuur setten/ deselve nochtans van sodanig vermogen niet waren/ dat men daer op eenige reflectie maken konde/ uytgenomen alleen den Keyser. Ten vijfden/dat den Keyser in Ongaryen alrede so verre geimpliceert was/ dat het seker tot een Turksen Oorlog stont uyt te bersten/ waer door hy soude belet werden/sijne Macht tot dienst van 't Roomse Rijk t'employeren. En ten sesten/ dat 'er op vreemde Kroonen en Machten weynig te bouwen was ; want wat Sweden aenging / 't welck sich met den Keyser en Hollandt in Alliantie begeven hadde / daer van soude men in 't toekomende sien/ wat het worden soude : Spangien maeckte wel mine van groote Oorloghs-Preparatien/ maer sulcks was meermalen geschiedt / en men wiste by experientie / hoe men sich daer op hadde te verlaten / &c. Engelandt hadde veel belooft / maer sich onlangs eerst verklaert van in geen Oorlogh te willen treden : De Fursten van Italien inclineerden in 't minste oock niet ten Oorlogh ; en Switserlandt was daer oock soo advers van / dat het sich van Vranckrijck liever wilde laten om-thuynen/ als daer tegens in oppositie komen : Daer-en-tegen bevondt sich Vranckrijck in de beste toestant van de Wereldt/ en was victorieus / geluckig/ en met soo groote en wel-geoeffende Militie voorsien / dat/ wanneer dien Koningh daer mede quam los te breecken / deselve Duytslandt voor een groot gedeelte soude ruineren/ soo niet tot een generale Revolutie brengen/ voor en al eer men sich eens in behoorlijcke staet van Defentie soude gestelt hebben.

Dese Redenen versocht hy dat men in de Rijcks-Vergaderinge soude willen over leggen/ met verseeckeringe/dat sijn Koningh de Rust en Vrede in Duytslandt ten allen tijden soude behertigen / al schoon hy sich daer voor noch niet wel konde verklaren / om dat hy t'eenemael in den laetsten Oorlogh verlaten was geworden. Veele van de Gedeputeerden van 't Rijck / die gaerne mede de Vrede souden gehad hebben/ indien sy hadden konnen bemerken of sien/ dat die standt had konnen grijpen / scheenen tot dit Accommodement seer wel te inclineren / maer alsoo sy daer aen twijffelden/ gaven sy by provisie 't volgende Antwoordt aen gemelde Secretaris uyt de Naem van haer Principalen : Dat sy danckbaer waren voor de loffelijke sorbuldigheyt van de Kroon Denemarcken/ tot behoudt en welvaren van Duytslandt/ en dat 'er niet een van alle de Rijcks-Stenden was/ die niet meer tot Vrede als Oorlogh inclineerde / als men maer versekert konde zijn/ dat den Vrede durabel soude wesen.

Wy hadden noch wel yets meerder hier by te voegen van 't geene door dese en geene Vorsten van 't Rijck bygebracht is geworden / om de Fransse Propositie ten desen reguarde te amplecteren; maer alsoo sulcks eenige tijdt naderhandt is geweest / sullen wy dat een weynigh tijdts laten berusten / en ondertusschen eens sien / hoe 't verder met de Conferentien tot Franckfort stondt.

Zedert dat de Fransse Gesanten aldaer haer laetste Propositie overgelevert hadden / en dat die in de Fransse Tael gestelt was / waren de Keyserlijcke Plenipotentiarissen en de Gedeputeerden van 't Rijck daer over niet te vreden / als oordeelende / dat die / gelijck sy de hare deden / in 't Latijn opgestelt most wesen; 't selve wierdt wel aen de Fransse Gesanten bekent gemaeckt / op dat die sulcks souden verhelpen / maer die scheenen daer toe niet te inclineren / onder voor-geven / dat sy haer Geschriften in de Handelingen tot Munster en Nimwegen niet anders / als in de Fransse Tael / gestelt hadden / en derhalven daer mede konden bestaen; de Keyserlijcke Ambassadeurs en eenige Gedeputeerden van 't Rijck sustineerden echter 't contrarie / en wilden / voor dat de Franssen daer in consenteerden / de Handelingh niet voort setten / soo dat besloten wierdt / om aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh hier van advys te geven / en der selver Resolutie daer over te hebben; maer in 't af-zenden van dese saeck ontstondt weder eenigh verschil / alsoo wegens den Titul van Excellentie / de welcke aen de Gedeputeerden van de Ceur-Vorsten tot Regensburgh / in 't rapport van dese saeck / gegeven wierdt / die van de Rijcks-Vorsten tot Franckfort het gemelde rapport niet wilden onderteeckenen; dit gingh selfs soo verre / dat de Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten tot Regensburgh voornoemt / wanneer dese saeck door 't Ceur-Mentze Directorium / als 't welck de dingen / die in deliberatie geleyt werden / voordraeght / te berde gebracht wierdt / daer over niet wilden vergaderen / soo dat dese saeck als in longueur raeckte; waer by noch komende / dat het gedachte Ceur-Mentzise Directorium / wanneer het de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh beriep / geduerigh de Memorialen van den Franssen Gesant Monsr. Verjus aen de andere Gesanten voor-stelde / om daer op te delibereren / soo wilden de Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten geensints daer over vergaderen / alschoon 't Ceur-Vorstelijcke Collegie t'eenemael hier toe inclineerde / soo dat daer door al de Commercie tusschen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh en de Deputatie tot Franckfort afgesneden wierdt / en geen nader Instructien van de eerste aen de laetste / gelijck als die versocht hadden / gesonden konde werden. Tot Franckfort was men ondertusschen wel besigh geweest / om een Temperament in dit Idiomaet van de Tael te vinden / maer dan behaeghde dese het eene / en geene weder het andere niet / soo dat de tijdt meest vruchteloos passeerde; eenige souden wel gaerne gesien hebben / dat men op dit Poinct soo hardt niet geinsisteert hadde / en dat ondertusschen de Conferentien voortgangh genomen souden hebben /

maer

maer dit kon echter geen doorgangh vinden / alschoon de Gedeputeerden van Ceur-Mentz daer over dagelijcks arbeyděden / en aen de Franssen hoop gaven / dat alles noch wel getermineert soude konnen werden / vermits sich die dagelijcks daer over seer verdrietigh en ongemackelijck betoonden; invoegen sy den 6. July ten dien eynde 't volgende Geschrift daer op aen 't Ceur-Mentzise Directorium sonden:

Antwoordt, door de Fransse Ambassadeurs aen 't Ceur-Mentzise Directorium, den 6. July 1682. over-gegeven.

WY ontfangen, met soo veel te meer vermaeck, de Propositie, die het Uw belieft aen ons te doen, om dat die ons reden geeft, om te verhoopen, dat de Vergaderingh van 't Rijck eyndelijck ter goeder trouwe wil treden in de ware wegh van een ernstige Negotiatie, en alle obstaculen, die sich daer tegen opposeren, uyt de wegh nemen.

De aldervoornaemste, na ons dunckt, is die geene, welcke tegenwoordigh de soo noodige Correspondentie tusschen dese By-een-komst en de generale Vergaderingh belet, als sonder de welcke wy niet met nut in eenige Negotiatie, op 't geen dat van de een of de andere zijde voor-gestelt mocht werden, konnen treden.

Indien dese Commercie noch langer geïnterrompeert en geëmbarasseert bleef, souden wy ons in ons particulier niet konnen dispenseren, om den Koningh, onsen Meester, daer van te informeren, gelijck als een saeck, die ons verblijf alhier onnut soude maecken, en de Conferentie sonder hoop van eenigh succes. Wy versoecken derhalven aen de Vergaderinge, dat die daer op, voor alle andere Deliberatie, reflectie wil maecken, en wel gepersuadeert zijn, dat, als dit Obstacul wegh genomen sal zijn, alles licht sal uyt-vallen, maer dat voor dit alles onmogelijck is. Vorder, wat reden dat wy oock mogen hebben, om voortaen niet licht in Negotiatie, op het Poinct van 't Idiomaet te treden, zedert dat (sonder exempel of een contrarie pretext) men het recht en possessie, waer in wy geduerigh ten desen reguarde geweest zijn, in twijffel heeft willen trecken, soo zijn wy nochtans soodanigh gedisponeert, om alles, tot vorderingh van de Vrede, en faciliteringh van de Handelingh, te doen, dat wy seer gaerne Traductien van onse Geschriften, gelijck wy sulcks reeds aengeboden hebben, sullen geven, mits dat wy daer door verseeckert werden, dat men t'eenemael de swarigheydt, die men ons, wegens 't Idiomaet van onse Geschriften, gedaen heeft, termineert, en dat wy oock andersints, dese Vergaderingh in staet sien, om sonder retardement de ordres van de generale Vergaderinge te begeeren en te ontfangen, als de welcke nootsaeckelijck zijn, om het Tractaet, waer van gehandelt werdt, tot een goet en prompt eynde te brengen.

Terwijl de Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten op dese Fransse Propositien / die door Monsr. Verjus tot Regensburgh gedaen waren / niet wilden vergaderen / poogde 't Ceur-Vorstel. Collegie / 't welck die soo goet als amplecteerde / deselve by yder smaeckelijck te maken / resolverende ten dien eynde niet alleen een Missive aen sijn Keyserl. Majesteyt / om hem 't gevaer van 't Duytse Rijck voor oogen te houden / indien dese Propositie niet aengenomen wierdt / te senden / maer oock liet den Ceur-Vorst van Brandenburgh noch bysonder / wegens het Lit van Maegdenburgh / de redenen / die daer toe konden dienen / aen de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburg / tot tweemael toe / voorhouden / waer van wy de laetste / als meest van een in-houdt als de eerste (die in Mey over-gegeven wierdt) hier in sullen lassen.

Remonstrantien, gedaen in de Rijcks-Vergaderinge tot Regensburgh, door de Gedeputeerden van Maegdenburg, op den 18. *Augusty* 1682.

MAEGDENBURG: dat men altijdt van meeningh geweest is, gelijck men oock noch is, dat men de dringende importante interesten des Vaderlandts, mitsgaders de deliberatien, welcke zedert soo lange tijdt in een openbare Rijcks-dagh gearresteert zijn, niet verwaerloosen moet; dat men liever de Materien, die zedert soo vele Weecken tot ontwerp van onse deliberatien beteeckent zijn geweest, en het Hooft-punct, daer het om te doen is, en waer van de bevestigingh van de gemeene-rust en geluckfaligheyt af-hangt, behoort t'examineren; dat men een Resolutie moet nemen, treffende het wit, 't geen men sich voorgestelt heeft; en dat men gestadigh aen de Gedeputeerden des Rijcks te Franckfort andere instructien moet fourneren, op dat sy, tot de bevestinge der Vrede met Vranckrijck, konnen arbeyden, en dit alle te meer, vermits het Ceur-Vorstel. Collegie, in d'ordinaire formen al op den 11. des voorgaenden Maendts aen het Collegie der Princen heeft doen weten, dat men daer over de Materien, geproponeert tot onderwerp der Deliberatien, gedelibereert had; dat men daer een Hooft-conclusie had gemaeckt, en dat men 'er gereet was tot een Re-en Correlatie te komen, en dat de Deputatie des Rijcks, die te Franckfort is, verwacht, dat men haer van hier expedienten sal openen, om hare Conferentien, welcke men weet, dat al over verscheydene Weecken gearresteert zijn geweest, weêr aen te vangen; dat men van wegen sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburg de laetste Remonstrantien van Maegdenburg, welcke op den 6. Mey gelesen zijn, en die in alles en over al conform d'Instructien zijn geweest, reclameert.

Dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl., na alle dingen door-grondt en rijpelijck geconsidereert te hebben, al over langh gedrongen is geweest van gevoelen te zijn, dat de conservatie der Vrede in het Rijck in alle manieren te prefereren is boven een nieuwe vyandschap en rupture; dat hy soo verre is van sijn remonstrautien, die op de reden en op d'ervarentheyt gefondeert zijn, te veranderen, dat hy selfs hoe langer hoe meer sich in de selve gevoelens versterckt vindt; dat hem ongetwijffelt

felt daer niets meer in versterckt, als effectivelijck te sien gebeuren, 't geen hy onder andere ongelegentheden al zedert soo lange tijdt voorsien had, dat is te seggen, te sien, dat de nootsaeckelijcke eenigheydt en 't goedt vertrouwen, alreets van een andere kant geweldigh verswackt, soodanigh vermindert is, en dat de verdeeltheden der geesten en der gevoelens tot zulck een hooghte gekomen zijn, dat men nóch te Franckfort noch hier niet eens over het Gemeene-best en de gemeene seeckerheydt delibereren, en 'er noch minder iets heylsaems besluyten kan; en dat daer-en-boven de correspondentie tusschen de geenen, die gedeputeert hebben, en de Gedeputeerden self, t'eenemael afgebroocken is; dat men wel siet dat yemandt moeyte sal hebben, om opentlijck tegen de gemaeckte Vrede, en voor de vernieuwingh van een seer gevaerlijcke vyandschap, t'opineren, en dat hy daer wel in doet, maer dat hy daerom niet beletten moet de Stemmingen der geenen, welcke de Vrede en des selfs conservatie, die voor het Rijck soo nootsaeckelilck is, getrouwelijck en sorgvuldigh soecken, en die verheugt souden zijn, dat sy de selve wel bevestigt sagen.

Dat men 't aen 't oordeel der Geïnteresseerden stelt, of 't een bequaem middel is om de verschillende opinien over een te brengen, en tot een heylsame conclusie te komen, niet in 't gemeen te willen delibereren, de geenen die de groote wegh volgen te verhinderen, en hinder-palen tegen de rechten der Stemmingen te formeren; dat den inhoudt van sijn Keyserl. Majesteyts Brief, om dese Rijcks-dagh te beroepen, bekent is, alsoo wel als het *Cur hic*; en dat het overtolligh is de selve t'allegéren; en eyndelijck, wat gevolg 'er voor ons, die soo weynigh vereenight zijn, of immers voor eenigen van ons, te verhoopen staet uyt het bevechten van een uytheemse Natie, welcke altijdt een selve gevoelen volgt, en dat uyt weet te voeren; dat men onder de handt verstaet, dat de gedachten der wel-geintentioneerden voor de Vrede, de rust, en de sekerheydt, wel eeniger mate strecken tot d'acceptatie der door Vranckrijck aengebodene Conditien, en niet tot een nieuwe Rupture, door eenigen qualijck uyt-geleght en geduyd geworden: maer gelijck men de Lieden lichtelijck de vryheyt laet van, volgens hun particuliere neyginghe, wegens de gewichtigste saecken des Werelts *pro & contra* te redeneren, dat alsoo de Staten, die hun gevoelens publijckelijck en oprechtelijck verklaert hebben, ter goeder trouwe gaen, en al te mael gedisponeert zijn, om oock aendachtelijck de Propositien en d'Expedienten der anderen aen te hooren; dat men bekennen moet, als men de saecken in 't generael examineert, en de selve van hun circumstantien af-zondert, dat d'ontleding van de Stadt Straetsburgh, en der andere Plaetsen, ongemackelijck en verdrietig valt, maer dat, soo men de rampen en d'ongemacken des Oorloghs considereert, soo men reflectie maeckt op het geen, 't welck de tegenwoordige staet der saecken vereyscht, en soo men het alles met de voordeelen en de vruchten van de Vrede vergelijkt, desen lichtelijck al het overige overwinnen sullen; dat 'er geen regel sonder exceptie is; dat de regels, selfs gemaeckt wordende van de conjuncturen en circumstantien, welcke de regels niet en volgen, om de selven niet veranderen, en 'er geen wetten af nemen; dat daer van

van de regulen gemaeckt zijn; dat men ſich na den tijdt moet ſchicken; dat men van twee quaden 't beſt moet kieſen; dat deſe regels de Bronnen zijn, uyt dewelcken de Weſtphaelſſe, de Pyreneeſſe, d'Aeckenſe, en ongetwijffelt oock de Nimweeghſe Tractaten zijn geſprooten; dat men oock daer-en-boven conſidereren moet, dat de Stadt Straetsburgh, welcke een conſiderabele en wel-gelegene Plaets van Wapenen was, in de Macht van Vranckrijck is; datſe onvergelijckelijck ſterker is als van te vooren; datſe door veel andere ſtercke Plaetſen onderſteunt, en byna gantſch omringht wordt; dat het moeyte, tijdt, geldt, en ſelfs bloedt ſal koſten, omze uyt haer handen te rucken; dat men den Rhijn ſoo gemackelijck niet meer paſſeren, daer poſt vatten, een talrijck Leger 'er van Vivres en Munitien voorſien, en 'er een veylige Wijck-plaets in de noodt kan vinden; en dat, geſtelt zijnde, dat 'er niets mancqueert, en dat men in alles ſijn beſt doet, den uytſlag der ondernemingen daerom echter niet en laet twijffelachtigh te weſen; dat het derhalven redelijck is, 't ſeeckere ſonder noodſaeckelijckheyt voor het onſeeckere niet in gevaer te ſtellen, en geen twijffelachtigen Oorlogh te kieſen voor een eeuwige Vrede, welcke Vranckrijck, na de tijdt daer wy in zijn, onder billijcke Conditien aenbied, namentlijck alles te reſtituëren, 't geenſe genomen heeft zedert het vertreck harer Ambaſſadeurs; niets meer te nemen, gelijckſe ſulcks tot noch toe wel heeft konnen doen; de met het Rijck gemaeckte Vrede voor eeuwigh te beveſtigen, en van nu af voor altijt van alle hare Pretentien af te ſtaen; de limiten, welcke hare Staten van het Rijck ſullen ſcheyden, te reguleren, en daer alle de nootſaeckelijcke verſeeckeringen af te geven, om de geſchillen, die in 't toekomende ſouden ontſtaen, te voorkomen.

Dat ſijn Ceur-Vorſtel. Doorl. van Brandenburgh, welcke meer als yemandt in het geluck of ongeluck des Rijcks geïntereſſeert is, die daer veel by waegt, die een groot deel neemt in de conſervatie van de forme des Staets, en die beproeft heeft wat de Vrede en den Oorlogh is, door alle deſe Conſideratien gedreven wordt tot d'aennemingh der Propoſitien van Vranckrijck aen te raden, in geval men door de wegen van zoetheydt, en ſonder tijdt te verlieſen, geen beter Conditien obtineren kan, en ſulcks te meer, dewijl hy vreeſt, dat deſe Kroon, ſonder deſe ſpoedige acceptatie, ſich 'er t'avondt of morgen af ontſlaen, of harder Voorwaerden proponeren mocht, welcke naderhandt 't Accommodement ſwaerder ſouden maken, en doen ſien, dat ſijn Ceurvorſtel. Doorl., ſoo veele Ceur-Vorſten, Princen, en Staten, ſoo veele Koningen, en gantſche Kreitſen, welcke de beveſtiging van een goede vriendſchap en correſpondentie met Vranckrijck ſoo ſeer gerecommandeert, onophoudelijck daer aen gearbeydt, en de Rupture afgeraden hebben, effectivelijck 't beſt en intereſt des Rijcks ſullen hebben geſocht en bevordert, en anderen daer-en-tegen 't voordeel van Vranckrijck, 't geen door Gods genade d'omſtandigheden en de Hemels-teeckenen niet meer en dreygen met een gemeene Oorlogh des Rijcks, dewijl al de Werelt ſich voor de conſervatie der Vrede verklaert, en dat veele ſich opentlijck bemoeyen om deſelve te beveſtigen, waer uyt ſelfs geen particuliere Oorlogh quam t'ontſteecken, ſonder dat deſe

dese droevige noodschickelijckheydt van het Rijck afgewent kon worden, men in minder als een Jaer, en mogelijck noch eer, sien en beproeven soude, wie gesproken en gearbeydt sou hebben voor de prosperiteyt des Vaderlandts, of voor het voordeel en de grootheydt van een uytheemsse Natie; dat dese particuliere Oorlogh, indiense tegen alle verwachtingh komt voor te vallen, ongetwijffelt, volgens de loop der natuurlijcke saecken (want yeder Oorlogh eyndigt met een Vrede) van een Vrede gevolgt sal worden; dat dese twee dingen, den Oorlogh, en de Vrede, die daer op volgt, om eygentlijck te spreken, de Bronnen van Vranckrijcks grootheydt en macht zijn; dat die haer Meesters van soo veele Staten en Landen gemaeckt hebben. 't Is aen al de Werelt bekent, dat men door de Vrede van Munster de drie Bisdommen van Mets, van Toul, en van Verdun, met de Steden van deselve namen, 't Landt-Graefschap van der Elzas, 't Provooftschap van Hagenauw, en de Steden Brisack, en Pignerol, aen Vranckrijck afgestaen heeft; dat de Pyreneesche Vrede haer Meester heeft gemaeckt van een groot getal Plaetsen in Vlaenderen, in Artois, in Luxemburgh, Roussilion, en Perpignan, welcken sy eertijdts vruchteloos belegert had gehad; dat de Vrede van Aken daer noch andere considerable Plaetsen by gevoeght heeft, als Rijssel, Douay, Doornick, &c. en dat de Nimweeghse Vrede, die na deselven gevolgt is, om haer met Conquesten op te hoopen, het gantsche Franche Comté, met de Keyserlijcke Stadt Besançon, Kamerick, Valencijn, St. Omer, en Arien, van waer men Vranckrijck voornamentlijck aen konde tasten, mitsgaders verscheydene andere Plaetsen van Henegouwen, in haer handen heeft gestelt; en dat deselve Vrede haer gelegentheydt gegeven heeft om het Hertoghdom van Lottharingen, Bar, Pont à Mouzon, Nomeny, 't Hertoghdom van Luxemburgh, elf Keyserlijcke Steden, en een meenigte van andere Staten, die men niet en noemt, te behouden, dat soo groote en soo talrijcke Conquesten overwinnende blijcken zijn van dat dickwils met Vranckrijck Oorlogh en Vrede te maecken, het rechte middel is om haer Macht gestadigh te vergrooten; dat men dan gelooven moet, dat het tot des Rijcks voordeel streckt, aen dese Kroon geen gelegentheydt of reden tot een Rupture, en vervolgens tot een nieuwe Vrede, te geven, en by gevolgh nieuwe Conquesten te maecken, maer liever alle haer sorgvuldigheydt aen te wenden, om een goede vriendtschap te queecken en t'onderhouden; dat 'er eenigen zijn, die sich niet beletten konnen te gelooven, dat, al wilde men, ter liefde van de Vrede en rust, van alles af-staen, Vranckrijck echter de bestemde Limiten niet langh observeren soude; dat men de sorgen en een weynighje wantrouwens niet kan laecken, maer dat men niet te min na alles sich vertrouwen moet op de ter goeder trouwe geslootene Tractaten, gelijck als op banden, die de burgerlijcke gezelligheyt handhaven, en het wantrouwen, 't welck Vranckrijck oock van ons kan op-vatten, en dese zoorten van swarigheden eenmael laten varen; dat, als men de Wapenen al weêr op nam, men altijdt soude moeten komen tot de Termen van sich op malkander te vertrouwen; dat men liever alle dubbelsinnigheden in de Tractaten behoort te vermijden, en de selven niet te teeckenen en ratificeren, als in de voorgaende tijdt, om naderhant be-

besondere verklaringen en uytleggingen, welcke de Tractaten in twijffel trecken, en de Protestanten selfs schadelijcker als voordeeligh zijn, by d'Acten te voegen; dat men daer-en-boven de Guarantie van een Tractaet aen de machtige Princen van Europa kan versoecken; en eyndelijck, dat, indien Vranckrijck in eenige der geaccordeerde Poincten gebreeckig quam te blijven, of de gestelde Limiten t'overtreden, sy haer reputatie in 't gesicht des Rijcks en des geheele Wereldts verliesen soude; en dat men als dan reden soude hebben, om een algemeene Resolutie te nemen, en gezamenderhandt t'agéren, 't geen tegenwoordigh niet geschieden kan, om de hier voor geallegueerde Redenen en Motiven, en insonderheydt, vermits de verdeeltheden in het Rijck tot soo verre zijn gekomen, dat men malkander in lange tijdt niet aengehoort, noch publijckelijck gesproocken heeft; dat men Protocollen gehouden, gedelibeert, en geconcludeert heeft; dat de Commercie tusschen de drie Collegien des Rijcks afgebroocken is; dat men niet tot een Re-en Correlatie kan komen; dat de Meesters niet geïnformeert konnen worden van de gevoelens hunner Collegâs; en dat de Gedeputeerden des Rijcks aen hun Committenten niet konnen schrijven, noch 'er instructie af ontfangen.

Hoe kan men na sulcke verdeelde radingen een gemeene Wapeningh en goede effecten verhoopen? dat, indien Particulieren sich sonder het gantsche Lichaem in een Oorlogh engagéren, hen wedervaren sal, 't geen het oude Spreeck-woordt segt, *dum singuli pugnant, universi vicuntur*; dat het niet minder ondoenlijck is, Quartieren in eens anders Staten te beteeckenen of te nemen, of 'er Contributien af te vorderen, gelijck de Memorie van den 24. des voorgaenden Maendts, gefondeert op de constitutien en conclusien des Rijcks, sulcks klaerlijck betoont, sonder dat het van nooden zy hier daer meer af te seggen.

Dat men, voor het overige, hier herhaelt, 't geen men alreedts gestipuleert heeft; dat, indien de tegenwoordige gelegentheydt van een goede Vriendtschap met Vranckrijck te bevestigen, en een Rupture te vermijden, verwaerlooft wort, het Rijck, en insonderheydt de Staten, welcke de Vrede publijckelijck en instantelijck aengeraden, en 'er moeyte toe hebben gedaen, reparatie sullen eysschen van de geenen, die de selve sullen tegen gehouden of verwaerlooft, en voet tot een nieuwen Oorlogh gegeven hebben, 't geen men noch van niemandt presumeren wil.

Dat alle de geenen, die de gerechtigheyt beminnen, goet sullen keuren, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. alles in 't werck stelt, en alle mogelijcke voor-sorgen gebruyckt, om te beletten, dat het vuur, 't welck nauwelijcks uytgedooft is, weêr ontsteecken kome te worden, en d'onnooselen met de schuldigen verteere, insonderheydt als zy op de voorgaende tijt reflectie sullen maecken, en als zy considereren sullen, dat de Staten van Kleef, van der Marck, van Ravensperg, van Minden, van Brandenburgh, van Pomeren, van Kamin, van Lauwenburgh, en van Pruyssen, eerst omcingelt, en vyandlijck aengetast, en laetst geëvacueert zijn geworden, hoewel sijn Ceur-Vorstel. Doorl. de Vrede en vriendtschap met al de Werelt gehou-

houden, en soo verre geweest heeft van oorsaeck tot een Oorlogh te geven, dat hy selfs sijn uyterste vlijt heeft aengewent, om ze te stutten; dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. sich verlaten heeft op de Vredens-Tractaten, op de Constitutien des Rijks, en op sijn Alliantien, doch vruchteloos; dat d'eene of d'anderen, die men niet noemen wil, hun begeerte vernoegen, Legers in sijn Staten brengen, of selve daer vyandlijck in treden moesten; en dat men daer-en-boven voor-bedachtelijck en op de authentijckste forme Plaetsen aen d'Uytheemschen heeft weten t'accorderen, om op hun gemack sijn Staten te konnen aentasten, gelijck het gebeurt is, en selfs alle wegen van Secours beletten; maer dat, hoewel men weynigh geseght heeft, men niet meer seggen sal van dese hatelijcke Materien, welcke men vergeten moet, gelijck gepasseerde dingen, en die hier oock niet geallegueert zijn, als op dat ze niet meer geschieden; dat men een mael aen sijn Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt de satisfactie geve, welcke hy zedert ettelijcke Jaren met alle zedigheydt versocht heeft, en die hy niet heeft konnen verwerven, dat men door een nieuwen Oorlogh, die men noch vermijden kan, zijn Staten en sijn getrouwe Ondersaten niet weêr en dompele in nieuwe swarigheden, verliesen en kosten, daer alreedts maer al te veel apparentie toe is; en dat men sijn Rechten en sijn billijcke Pretentien, die alreedts verscheydene Millioenen beloopen, niet en vermeerdere, maer hem eyndelijck daer wegens effectivelijck en promptelijck vernoege.

Wat de Brief belangt, welcke mijn Heer den Ceur-Vorst van Mentz aen dese Rijcks-Vergaderingh geschreven heeft, rakende d afbreeckingh der Commercie tusschen de twee Vergaderingen des Rijcks, en die tegenwoordig t'onderwerp der deliberatien maeckt, en wat betreft de Minute van het antwoordt, 't geen men daer op moet doen, dat men wegens dese Puncten niet geïnstrueert is, maer dat, dewijl men verseeckert is, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. verheught sal wesen de Negotiatien van Franckfort te sien avanceren, men de saecke by mangel van instructie niet stutten wil.

Wat belangt, dat de gevolmachtigde Minister der doorluchtigste Huysen van Saxen Gotha, Koburg, en Altemburg, sich gedient heeft van de Tituls van Hertogh van Gulick, Kleef, en Mons, in de namen der Princen sijn Meesters, dat men de Vergaderingh door lange Discoursen hier over niet importuneren wil, maer om door stilswijgen aen de gedachte Princen niets van sijns Ceur-Vorstelijke Doorluchtigheyts Rechten af te staen, wijst men in een woordt dese Vergaderinge na het geen, 't welck in andere gelegentheden over dit selve onderwerp gesegt is geworden.

Wy sullen de Stemmen van verscheyde andere Vorsten van 't Rijck / welcke na die Partye helden / en de andere tot dese saeck mede sochten te bewegen / hier by voegen / om alsoo den Leser vergenoegen te geven.

HILDESHEYM: dat sijn Ceur-Vorstel. Doorluchtigheydt van Ceulen alreedts verscheydene malen in 't publijck en in 't particulier heeft doen betuygen,

tuygen, dat hy niet anders begeert, als de conservatie van de Vrede en de rust in 't Rijck; dat hy noch in dit selve gevoelen is; en dat hy ten desen eynde hem gerecommandeert heeft, als de gelegentheydt sich daer toe aen sal bieden, van sijnen't wegen te verklaren, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl., considererende de tegenwoordige Conjuncturen, niet en siet, hoe men sich sonder een geheele en gewisse ruïne des Rijcks in een nieuwen Oorlogh sal konnen engagéren; en dat men, op wat wijs het oock zy, de Vrede moet conserveren en maintineren, al soude selfs sulcks oock moeten geschieden door d'acceptatie van des Konings Conditien, in geval men niet beters obtineren kan.

En gelijck sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van advys is, dat men sonder uytstel aen de Deputatie des Rijcks een nieuwe en gevoegelijcker Instructie, als d'eerste, moet fourneren, dat men 'er van sijnent wegen een spoedige expeditie af recommandeert; en dat men sich voor het overige in alles gedraegt aen t geen, 't welck, noopende de præëminentie der Ceur-Vorsten, door Beyeren en Maeghdenburgh geallegeert is.

't Selfde voor *Luyck* en *Berchtolsgaden*.

PADERBORN en MUNSTER: dat men niet vergeten kan hebben, en dat men gemackelijck betoonen kan door de Protocollen van het voorgaende en van dit Jaer, dat sijn Hoogheyt, met de handt te leenen aen de bevestigingh des Poincts van d'algemeene seeckerheydt door d'aenbiedingen, welcke hy edelmoedigh gedaen heeft van te contribuëren tot alles, 't geen algemeenlijck goedt gevonden soude zijn, geen ander ooghmerck gehadt heeft, als de gemeene Rust te conserveren en te bevestigen; en dat hy seer wel verseeckert is geweest, dat men de selve door de te Franckfort aengestelde Conferentien soude konnen obtineren; dat hy ten desen eynde sonder ophouden aen dese Vergaderingh heeft doen bespeuren de noodtsaeckelijckheydt van de Deliberatien te hervatten en tot het eyndt toe te continuëren; en dat hy selfs na de Conferentien gesonden heeft, om daer te doen vertoonen de noodtwendigheyt des Vredes, en het gevaer, 't verlies, en de ruïne van soo veel Staten des Rijcks, indien men de Rupture niet en vermijdt.

Dat sijn Hoogheydt altijdt hoopt, dat men te Franckfort de gevoegelijcke middelen van de Vrede te bevestigen sal konnen vinden, en van d'een en d'andere kant daer wegens over-een-komen, indien men maer eens ernstelijck in Handelingh tradt: en dat hy met dit ooghmerck hem bevoolen heeft noch een-mael aen dese Vergadering te recommanderen, van des Rijcks wegen alles te contribuëren, 't welck men gelooven sal bequaem te zijn om de Conferentien voort te zetten en t'eyndigen, en insonderheyt een langer tardering en een geheele verbreking der Onderhandelingen, tot een onvergoedelijck nadeel der Staten, sorgvuldigh te vermijden.

Dat sijn Hoogheydt de verdrietige gevolgen van een onvoorsiene Rupture, en de schaden, de verdruckingen, en de verwoestingh, welcke men daer door lijden soude, soo geweldigh vreest, dat hy, om de zelven te voor-komen, de zorg en

en kosten van aen de meeste Hoven des Rijcks, en in de generale en particuliere Vergaderingen, te senden, wel op sich heeft willen nemen; en dat hy selfs de Resolutie heeft genomen van de Propositie, door d'Ambassade van Vranckrijck te Franckfort gedaen, liever suyverlijck en eenvoudiglijck t'accepteren, als de tegenwoordige Vrede-handelingen t'abandonneren; en, gelijck de Resolutien, welke men nemen sal tot d'openingh der Handelingen, en tot het Reglement van de handel-wijs, contribuëren moeten tot de vorderingh der Conferentien, dat men bewilligen kan in de voor-gestelde Minute, *sub rato & salvis ulterioribus*.

HOLSTEYN, GLUKSTAD: dat men door de laetste Remonstrantien van den 29 Mey aen dese Vergaderingh heeft doen kennen d'oprechtheyt der meeningen van sijn Deensche Majesteyt voor de Vrede en voor de rust des Rijcks, en d'onvermoeyelijcke zorgen om de selve daer in te maintineren; dat men sulcks hier nochmaels doet, en dat alles in dit poinct bestaet; dewijl, het gevaer van een Oorlog met de Turcken dagelijcks toenemende, en de saken sich na een Rupture met Vrankrijck wendende, de krachten des Keysers en des Rijcks verdeelt en onbequaem sullen wesen om twee sulcke machtige Vyanden tegen te staen, dewijl 'er soo veel Staten en gantsche Kreytsen zijn, die een afschrick van den Oorlogh hebben, of die in geen staet zijn van het Gemeen t'assisteren; dewijl het Rijck selfs mancquement van alles heeft, om soo groote Desseynen t'ondernemen, en dat het niet vervult en is als met gedachten van wantrouwen en zijdigheydt; dewijl men geenig secours of assistentie van d'uytheemsche Machten te verwachten heeft, waer uyt men dan, ingeval van Rupture, weynig hoop moet hebben van een geluckigh gevolg, of van te behouden, 't geen het Rijck noch overigh heeft, en noch minder van het verloorene weêr te winnen; dat sijn Deensche Majesteyt, considererende dese gesteltheyt der saken, en der selver omstandigheden, sich voor de sekerheyt en de prosperiteyt des Rijcks geen gevoegelijcker middel in kan beelden, als de Vrede op de door Vranckrijck geproponeerde Conditien te conserveren, indien men 'er geen beter obtineren kan, en aldus den Oorlogh en alle de rampen, daer de selve mede verzelt is, volgens het Spreeck-woort, *si bellum dixeris, omne malum dixeris*, van het Rijk af te wenden, en order en instructie aen de Gedeputeerden des Rijks te Franckfort te geven, van sonder dralen op de Propositie van Vranckrijck in handelingh te treden.

Dat men wijders van het selve gevoelen is als Maeghdenburgh, noopende alles 't geen van daegh van des selfs wegen op de geproponeerde Materie, en rakende de conservatie van de Vrede, gesegt is.

OSNABRUGGE, KALENBERG, en GRUBENHAGEN: dat sijn Doorluchtighste Hoogheydt oordeelt, dat het voor de rechten der Staten seer nadeeligh is, de veelvoudige en opentlijck bekende misbruycken, welcke het Directorium van Frankfort in d'oeffening van haer Chargie begaet, insonderheyt met uit haer eygene authoriteyt de Publicatie der Conclusien van de Deputatie des Rijcks, gearresteert door de meerderheyt der Stemmen, te rugh te houden, langer te dulden, en toe te laten dat de decisive Stem, die een der fraeyste Rechten der

Staten is, in Compromis gelegt wordt, en haer werckingh niet hebben kan, als met het believen van het Directorium.

Dat men derhalven van het Directorium niet alleenlijck een behoorlijcke satisfactie moet trecken, raeckende het geen, 't welck tot hier toe tegen 't gebruyck en tegen de rechten der Staten des Rijcks gepasseert is, maer oock positive en suffisante versekeringen, tegen dusdanige proceduren voor het toekomende, vorderen; dat men de Directoriums van Mentz niet erkennen moet, voor dat men dese satisfactien en verzekeringen geobtineert heeft; en dat men aen sijn Deensse Majesteyt moet schrijven, om hem te bidden, dat hy het Directorium van Mentz door sijn authoriteyt wil verplichten haer debvoir te doen, satisfactie voor het gepasseerde, en versekeringen voor het toekomende te geven.

En gelijk men door het Directorium, of door de Keyserlijcke Ambassade, noch nieuwe remonstrantien aen d'Ambassade van Vranckrijck sal konnen doen, raeckende de Handel-wijs, en ondertusschen de deliberatien op hun Replicque continuëren, uit kracht van het geen, 't welck door de meerderheyt der Stemmen hier over gearresteert is geworden, dat men alsoo niet afwijcken moet van het oud gebruyck, en van de laetste stijl des Rijcks, daer men sich in d'onderhandelingen met Vranckrijck, en met andere Uytheemse Machten, af gedient heeft.

Dat men eyndelijk de Deputatie van Franckfort, en insonderheyt Gedeputeerden van Princen, daer oock niet toe verplichten, en in ongewoonlijcke Termen bewilligen kan, en insonderheydt de Titul van Excellentie, wanneer men van Franckfort aen de Rijcks-Vergaderinge sal schrijven; en dat de Commercie, die ten anderen tusschen beyde dese Vergaderingen soo noodsaeckelijck is, gemackelijck herstelt kan worden, indien men sich dienen wil van de stijl, daer men sich tot noch toe in d'extraordinaire Deputatien af gedient heeft, te weten, de Relaasen sonder Titul en sonder Ceremonie te stuuren, gelijck men in den Jare 1670. in de saeck van Nassauw Sarbruck gedaen heeft, of de gewoonelijcke Tituleringh t'observeren, Excellentie achter-latende, of selfs dese Relaasen van 't eene Directorium aen het ander te doen addresseren, volgens het door den Directeur geproponeerde expedient, behoudens dat men in de volle Raedt wegens 't onderwerp der Relaazen over een gekomen zy, en dat de Notulen daer naeukeurighlijck geobserveert worden.

Dese Redenen scheenen wel seer krachtigh te wesen / maer die na de Keyserlsse kant helden / oordeelden dat de andere / die daer tegens ingebracht konden worden / noch veel krachtiger waren / soo dat wy / om den Leser te voldoen / hier oock de Refutatie van dit Memoriael van Maegdenburgh / welcke door de Oostenrijckse Gedeputeerden den 10. October daer aen ter Rijcks-Vergaderinge wierdt over-gelevert / sullen in-lassen / als waer door men van de kracht van yeders Redenen sal konnen oordeelen.

Nade-

NAdemael binnen desen loopenden Jare, gelijck bekent is, van wegens Ceur-Brandenburgh, als Hertogh van Maegdenburgh, ter Rijcks-Vergaderinge twee Memorialen zijn over-gegeven, soo heeft sich sijn Keyserlijcke Majesteyt genootsaeckt gevonden, door des selfs Oostenrijckse Gesantschap, dese Contra-Informatie aen de Rijcks-Stenden te geven. Uyt de voorsz. Memorialen blijckt, dat het oogemerck van Maegdenburgh principalijcken daer inne bestaet, dat de twee Propositien, die de Fransse Ambassadeurs op den 21. November en 2 January laetst-leden tot Franckfort mondelingh en schriftelijck gedaen hebben, mochten aengenomen werden; dat is, dat men aen de Kroon Vranckrijck, tegens de Tractaten van Munster en Nimwegen, soude af-treden en over geven omtrent het sevende en nobelste gedeelte van Duytslandt, met soo veel trouwe en onschuldige Stenden en Leden, beneffens de Stadt Straetsburgh, welcke den voornaemsten Sleutel van Duytslandt is, met alle de Vryheden en Gerechtigheden van deselve, en sulcks maer alleen daerom, dat men anders soude in gevaer staen van noch meer te verliesen, niet om redenen, als of men in 't Rijck, gelijck de voorsz. Memorialen mede brengen, geen suffisante Macht hadde tot noodigen tegenstant, maer dat het Rijck tegenwoordigh tot geen Oorlogh geconstitueert is, zijnde het selve door den geprecipiteerden Vrede van Nimwegen in confusie en mis-trouwen geset, met byvoeginge, dat men wel wiste, waerom den laetsten Oorlogh was begonnen en gevoert, en dat men dus doende het nu wederom tot een Rijcks-Oorlogh soude laten komen, en wat diergelijcke meer in de selve Memorialen, tot geen kleyndere verachtinge en verminderinge van 't Roomsse Rijck, als tot verheffinge van den Koningh van Vranckrijck en des selfs Macht, in de voorsz. Memorialen *sub rato* geëxprimeert staet. Aengaende nu het begin en den oorsprongh van den laetsten Oorlogh, waer van men den haet en het verdacht op den Keyser schuyven wil, soo is uyt de publijcke Acten ten genoegen bekent, na dat de Koningh van Vranckrijck de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden in April den Oorlogh aengesegt hadde, met dewelcke Ceur-Brandenburgh sich daer op in Mey allieerde, dat sijn Keyserl. Majesteyt toen op het instandigh aenhouden en imploreren van den Vorst Georg van Anhalt, dien sijn Ceur-Vorstelijcke Doorl. ten dien eynde expres naer Weenen gesonden hadde, sich tegens Vranckrijck niet eerder geëngageert heeft, tot dat de Koningh van Vranckrijck sijn geheele Macht op en over den Rijcks-Bodem hadde gevoert, verscheyde Steden en Forten in 't Hertoghdom Kleef ingenomen, deselve ten deele beset en ten deele geraseert, en op die wijse den Vrede van Munster *de facto* veelvoudigh gevioleert, gelijck sulcks genoeghsaem consteert uyt de Memorialen, dewelcke op den 14 January 1673. en daer na aen de noch durende Rijx-Vergaderinge tot Regensburgh tegens Vranckrijck zijn overgegeven; waer op, als mede op de klachten van meer andere Ceur-Vorsten en Stenden, de Koning van Vrankrijk eyndelijk van't Rijck tot openbaren Vyandt verklaert is geworden, sulks niemand, veel minder de geene, op wiens beweeglijk en instandig aenroepen de Keyser tot Defentie van 't Rijk in den oorlog getreden is, hem met recht d'oorspronk van den oorlog kan imputeren.

En

En wat de Vrede van Nimwegen aengaet, soo is insgelijcks uyt de publijcke Acten notoir, dat sijne Keyserlijcke Majesteyt daer op niets heeft geprecipiteert, noch sich eer daer toe heeft laten bewegen, tot dat aen d'eene zijde de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, en by nootsakelijck gevolg de Kroon Spanjen oock voort daer op, door het maken van een particuliere Vrede met Vranckrijck, uyt de gemeene Alliantie getreden waren, en dat aen d'andere zijde (andere particuliere Tractaten te geswijgen) Ceur-Brandenburgh, selfs buyten voorgaende kennisse ofte participatie van den Keyser, sijnen Geheymen Raed Meynders, door den welcken hy in 't Jaer 1673., sonder eenig reguard van de gemeene Alliantie, sich met de Kroon Vranckrijck oock apart vergeleecken heeft, na 't Fransse Hof gesonden, en om een particuliere Vrede hadde laten aenhouden, waer by noch komt, dat alle de ses overige Ceur-Vorsten, mitsgaders alle de Vorsten en Stenden des Rijcks toen eenpaerlijck en ootmoedigh versochten, dat sijn Keyserl. Majesteyt de door Vranckrijck geoffereerde redintegratie van de Westphaelsse Vrede, en de rust en welvaert van 't geheele Rijck niet wilde voor by gaen, om alleen de gemaeckte Conquesten van d'een of d'ander te maintineren, daer toe men door geene Tractaten verbonden was.

By dese constitutie van saecken heeft den Keyser eyndelijck voor sich en voor 't Rijck de Vrede met de Kroonen van Vranckrijck en Sweden oock laten tracteren, in dier voegen nochtans, dat al 't geene daer omtrent quam te passeren, aen de Deensse en Brandenburgse Ministers, die toen tot Nimwegen waren, t'elckens gecommuniceert wierde, met serieuse en vriendelijcke vermaninge, dat sy te gelijck op haren Vrede mede wilden bedacht zijn, en de generale Vredens-Conditien na behooren helpen dresseren: waer op eyndelijck gevolght is, dat den Westphaelssen Vrede, als het eenige oogwit van de Alliantien, in allen deele is gerestabileert geworden, met op-offeringe nochtans van de Keyserlijcke Patrimoniële Stadt Fryburgh, latende hoogst-ged. Keyser alle de Conquesten, alhoewel hy voor sich en voor 't Rijck daer aen mede te pretenderen hadde, in handen van Deenemarcken en Brandenburgh, om daer door haren Vrede voordeeliger te maken, waer toe genoegh tijdt en stilstant is bedongen geworden. Aengesien nu dit alles billijck en recht is, en mits dien al 't getracteerde geapprobeert is geworden, soo is niet te begrijpen, hoe Ceur-Brandenburgh uyt het maken van dese Vrede de voorsz. Confusie en mis-trouwen kan infereren, met sustenue dat het Rijck, tot defentie en reddinge van des selfs noot-lijdende Stenden en Leden tegenwoordig heel onmachtig zijnde, tot der selver oppressie en afscheuringe soude consenteren, en de voor-gem. Fransse Propositie, hoe onbillijck, beswaerlijck, schimpelijck en schadelijck de selve oock zy, aen-nemen, en het voor een geluck erkennen, dat men niet meer komt te verliesen.

De grieven voor eerst, dewelcke niet alleen van de Protesterende Stenden (onder de welcke Maegdenburgh mede is) van wegens hunne Geloofs-genooten, die aen d'over-zijde van den Rhyn woonen, in 't Jaer 1680. aen den Franssen Minister Monsr. Verjus zijn voor-gedragen, maer die oock van 't gesamentlijcke Rijk den

den 27. July 1680. en den 7. February 1681. aen den Koning in Geschrift wijtloopigh geremonstreert zijn, doen onwedersprekelijck en soo klaer als 't licht aen den Hemel blijcken, dat de Propositien en Conditien, daer mede de Fransse Ambassadeurs tot Franckfort, in plaetse van de geaccordeerde Conferentie *super genuino sensu Tractatuum*, en tot opheffinge van alle Grieven, voor den dag zijn gekomen, regelrecht strijden met de Tractaten van Munster en Nimwegen, met de Tractaten van Executie, tot Neurenburgh gesloten, met een dertigh-jarige observantie, met de publijcke verklaringe van Monsr. Gravel, by 't aengaen van 't Compromis tot Regensburg, en met d'Uytspraecken en vergelijcken, raeckende de thien vrye Steden in d'Elsas.

Ten tweeden, soo is handtastelijck, dat soo grooten demembratie van 't Rijck, gelijck de Franssen boven alle Tractaten, sonder toelatinge van eenige discussie, sonder reflectie op de Vredens-Tractaten, sonder fondament van Justitie en genoegsaem met voor-geschrevene Woorden, in plaetse van de geaccordeerde Conferentie, op 't nieuw pretenderen, niet alleen ten hoogsten schadelijck, en by de gegraveerde en ongepassioneerde Stenden soo wel als by de Posteriteyt onverantwoordelijck, maer oock by alle Natien tot het grootste dis-respect van den Duytschen Naem, die by de lieve Voor-Ouderen altijt soo dierbaer en waerde is gehouden, hoogst schimpelijck en spottelijck soude zijn.

Ten derden, ingevalle het Rijck, ongeacht al het boven-verhaelde, daer toe al quam te verstaen, so soude echter daer door de Rust en Vrede met Vrankrijk even soo min en noch weyniger versekert zijn, als door de Tractaten van Nimwegen; want behalven dat de Kroon Vrankrijk gewent is t'elkens verder om sich te tasten, voornamentlijck by dese Regeeringe, *cujus unicus scopus est dilatare pomaria*, en behalven dat 'er geen meer Cauteelen, als al voor heen gebruyckt zijn, bedacht konnen werden; daer-en-boven dewijl het elck een suspect moet voor-komen, dat de voorsz. Propositie klaerlijck in den mondt voert, dat aen de selve Kroon noch veel meer Pretentien tegens 't Rijck aen wederzijden van den Rhyn competeren, sonder te seggen *an ex Instrumentis Pacis Monasteriensis & Neomagensis, an ex jactato sæpe jure Caroli Magni, Dagoberti aut aliorum*, ofte waer uyt deselve anders spruyten, alsoo deselve Kroon geresolveert heeft geen van deselve in discussie te laten komen, om dat op die wijse *juxta vulgata Gallorum Principia* alle de Renuntiatien, die de Koningh daer op mochte komen te doen, met wat voor solemniteyten ofte præscriptie van tijdt de selve oock mochten bekrachtight zijn, onnadeelig aen de Kroon, en by gevolge nul en van geender waerde souden zijn, soo kan men sich soo veel te minder met redenen eenige securiteyt ofte bestandigheydt daer van belooven, als soodanigen gepretendeerde Cessie boven alle voorige Tractaten en Justitie enorm is, en hoe meer de Franssen daer uyt bemercken souden, *populum ad servitutem paratum esse*, en dat dit nieuw en soo groot gewin haer soo veel verstercken, als Duytslandt verswacken soude, soo veel te meer komt het voornaemste Argument van de voorsz. Maegdenburgse Memorialen (te weten, dat men om sich niet meer in gevaer te setten, van noch meer te verliesen,

al 't geene doen moste, wat Vranckrijck begeert) te vervallen, op welcke wijse anderfints het geheele Roomsche Rijck soude komen te geraken in de bloote discretie van Vranckrijck.

Ten vierden, soo is het een notoir Recht, dat geen Stand vermach den anderen alsoo op te offeren, noch na sijn believen van 't Rijck af te stemmen, en aen een vreemde Kroon te cederen: De gesamentlijcke Rijcks-Stenden hebben op den 29. September 1648. tot Munster solemnelijck geconteſteert, en aen den Koning van Vranckrijck geschreven, *non in illorum poteſtate ſitum eſſe ulli Conſtatuum Imperii in ſua Germanicæ immedietatis ſecuritate & libertate præjudicare, aut ea præcipere quæ neque ipſis accepta fuerunt neque præcario ſed jure ſuo poſſident.* Ook kan geen Stand door sijn stemmen sijn Mede-stand præjudiceren, als 'er alleen quæstie is over hondert guldens Collecten, of over een Kerck, ofte over d'exercitie van Religie, hoe veel te minder is men dan bevoegt, soo veel aensienlijcke en trouwe Rijcks-Stenden en Leden *eum omni libertate, immediate, collectis* en alle Gerechtigheden, sonder eenigh fondament van Justitie of van Tractaten, soo los van 't Rijck in de Fransse dienstbaerheyt over te geven.

Ten vijfden, soo vermach geen Rijcks-Standt, sonder præallable kennisse en consent van den Keyser en van 't Rijck, sich in een vreemde dienstbaerheydt onderwerpen.

Ten sesten, soo bevindt sich den Keyser door sijn beswoorne Capitulatie verbonden, niet alleen om niet het minste van 't Rijck vrywilligh te geven, maer oock om al 't geene op de gevoegelijckste wijse te vindiceren, wat de Kroon Vranckrijck tegens de Vrede van Westphalen en Nimwegen, en onder anderen de thien vrye Rijks-Stenden in d'Elsas, naer eygen goetduncken, van 't Rijck afgescheurt heeft.

Ten sevenden, soo zijn alle en een yder van de getrouwe Rijcks-Stenden gehouden den Keyser, ingevolge van de Rijcks-Ordonnantien van defentie en executie, met raedt en daedt gehoorsaemst by te staen.

Daer-en-boven soo wordt in de voorsz. Maegdenburghse Memorialen seer nadruckelijck gepresupponeert, en de Fransſen klaerlijck in de mondt gegeven, dat men, van wegens dese gegraveerde en tot vreemde dienstbaerheydt gedwongene Stenden, noyt geen rechtsaecke moet maecken, maer dat men alle de selve, in cas men, sonder wijtloopigheyt, niet beters van Vranckrijck in der minne soude konnen verwerven, eens voor al op-offeren en abandonneren soude, daer by voegende alle noodige reserve en protestatie tegens de geene, die sich hunne noodt-lijdende Mede-Stenden souden komen aen te nemen, en tot der selver reddinge, na schuldigheyt, te concurreren; op welcken voet, by aldien morgen een andere Standt, en Ceur-Brandenburg selfs, mochte werden aengetast, hy even soo min om Rijkshulpe soude mogen aenhouden; en by consequentie soude op die wijse *tota Imperii compages*, en alle des selfs fondamentele Wetten, t'eenemael opgeschooven, en elck aen een vreemt gewest geëxponeert en *primi occupantis* werden.

De meer-gedachte Brandenburgse Memorialen melden wel, dat na dese Cessie de

de Vrede met Vranckrijck soude eeuwigh dueren, om dat den Koningh sich daer toe aenbied, en ten dien eynde alle sijne tegenwoordige en toekomende pretentien, geene uytgesondert, in eeuwigheydt wil renuntiëren, mitsgaders dat hy een seeckere en onprejudiciable Limijt-scheydinge wil maecken, en aen het Rijck genoeghsame verseeckeringe geven: maer waer in sal dese verseeckeringe bestaen? Tot Munster en Nimwegen is een eeuwige Vrede belooft, *Pax perpetua*, en daer is op alle Pretentien gerenuntieert. Oock is'er tot Nimwegen tusschen Spangien en Vranckrijck een Barriere in Plaets van een Limijt-scheydinge in de Nederlanden gemaeckt, en daer is allen Potentaten vry gestelt de Vrede te guaranderen, en nochtans is sulcks voor een groot gedeelte even in 't selve Jaer, als de Vrede gemaeckt was, over hoop geworpen. Handt, Woordt, Zeegel, Eed en Limijt-scheydinge *mania sunt contra eum, cui omnia sunt intra Dominationem*; geene Renuntiatien valideren, *ubi semel Coronæ Galliæ jus acquisitum est.* De Guarantie van andere Potentaten is misselijck, en staet in eens anderen welgevallen, waer van d'Exempelen hier te odieus souden vallen. Men brenge eens een eenigh Tractaet van Vrede voor den dagh, 't welck Vranckrijck by dese Regeeringe gehouden heeft.

Noch wort'er in de Maegdenburgse Memorialen gesegt, dat men het te maecken Vredens-Tractaet soo klaer en buyten alle obscuriteyt stellen kan, dat daer over niet te disputeren valt; Wy bekennen geen soodanige gesien te hebben, *unde fraudi species juris & illecebræ quæri non potuerit*; soud'er wel iets konnen klaerder zijn, als dat in de Tractaten van Munster en Nimwegen aen Vranckrijck alleen het Landt-Graefschap van d'Elsas, en niet de geheele Elsas, gecedeert is; waer by noch (*Teneatur*) alle d'overige Stenden in d'Elsas van de voorsz. Cessie uytdruckelijck geëximeert zijn; van de welcke sommige, en specialijck Landauw en Hagenauw, door de Fransen aen 't Rijck gerestitueert zijn, hebbende den tegenwoordigen regeerenden Koningh van Vranckrijck daer-en-boven tot Regensburgh, by 't entaméren van 't bewuste Compromis, door sijnen Gesant Monsr. Gravel expres verklaert, dat hy niets te pretenderen hadde op der selver Stenden en Steden Immediëteyt, als de welcke haer uyt krachte van de Vrede van Munster uytdruckelijck was gereserveert. Onaengesien alle dese Bewijsen, die soo Sonnenklaer en onwedersprecckelijck zijn, soo is 't nochtans, dat Vranckrijck die alle in eygendom onder treckt. Sijne Keyserlijcke Majesteyt en alle de Rijcks-Stenden bekennen geern, dat Duytslandt tegenwoordigh meer tot Vrede als tot Oorlogh geconstitueert is, waerom sy geenen oock wenschen, en desen detestéren, daer toe soo hebben sy de Vredens van Westphalen en Nimwegen oock getrouwelijck geëxecuteert en onderhouden, en presenteren oock aen den Koning van Vranckrijck goetwilligh over te geven al 't geene hy sal konnen bewijsen hem deugdelijck te competéren. Maer soo grooten en Edelen deel van Duytslandt, beneffens soo veel trouwe Stenden en Leden, met al der selver Recht en Liberteyt, sonder eenige discussie, en sonder fondament van Tractaten ofte Justitie, te storten in de slavernye, dat laten de fondamentele Wetten even soo weynigh toe, als de digniteyt,

eer, ſeeckerheyt en de vryheyt van de Duytſche Natie. *Omnia ſervituti turpitudinique anteferenda ſunt.*

In de Maegdenburgſe Memorialen wort heel wel genoteert, en met exempelen aengeweſen, dat men ſich voor al wel te wachten heeft met Vranckrijck dickwils te tracteren, om dat men daer by altijdt verlieſt, 't welck even d'oorſaecke is, waerom de Keyſer van de Weſtphaelſſe en Nimweegſe Tractaten niet wil afwijcken, noch andere met ſchade en ſchande in-gaen; te meer, als men deſen wegh met Vranckrijck eens quam in te ſlaen, ſoo ſoude het noyt gedaen werck zijn, maer het nieuw op te rechten Tractaet ſoude haeſt een ander Tractaet, en dat weder een derde na ſich ſlepen, op welcke wijſe het geheele Rijck haeſt ſoude werden geabſorbeert, en in een ſchandelijcke Servituyt geſtort, of ten minſten gedwongen worden tot het opvatten van de Wapenen, in een tijdt, als het tot tegenſtant veel minder bequaem ſoude zijn als tegenwoordigh.

De Koningh van Vranckrijck conteſteert allenthalven ſolemnelijck, dat hy de Vredens van Munſter en Nimwegen getrouwelijck wil na-komen, en geenſints daer van afwijcken, waer aen oock niet ſoude te twijffelen zijn, by aldien ſijne Ceur-Vorſtelijcke Doorluchtigheydt van Brandenburgh en de weynigh andere Stenden, de welcke uyt vreemde en particuliere inſichten ſich met Vranckrijck verſtaen, en deſelve Kroon daer door, in 't voortſetten van de Vredens Contraventien verſtercken, ſich met ſijne Keyſerlijcke Majeſteyt, en met d'overige Stenden, tot defentie van 't Rijck, recht t'zamen voeghden, en ſoodanige officien, tot vereeniginge van de Stenden, by der handt namen, als tegenwoordig ſoo wel buyten als binnen het Rijck aengewent worden tot des ſelfs ſcheuringe, en tot ſoo ſchadelijcke en ſchandelijcke aenneminge van de Franſſe Propoſitie: Dus ſoude het geheele Rijck, tot maintenue van de Vrede en van d'algemeene Vryheyt, tegenwoordigh al eenigh zijn, de Rijcks-macht, die men te Regensburgh eenpaerlijck geconſerteert heeft, ſoude nu al langh op de been zijn, en men ſoude *ſub clypeo*, edoch buyten Oorlogh, de Vrede met Vranckrijck op den voet van de voorige Tractaten al langh gereſtabileert en verſeeckert hebben. En dit is het eenige en ſeeckerſte middel van Guarantie tegens Vranckrijck, om te beletten, dat den Keyſer en 't Rijck, die hare Tractaten heylig onderhouden, niet gedwongen worden t'elckens nieuwe Tractaten te maeckeu, ofte ſoo veel Contraventien te gedoogen.

Dit hoopen wy, dat ſijne Ceur-Vorſtelijcke Doorluchtigheydt van Brandenburgh, beneffens d'andere Ceur-Vorſten en Stenden, die 't met hem houden, ſal ter herten gaen: in welcken geval, mits dat de voorſz. geconſerteerde Rijcksmacht oock effectivelijck by een gebracht worde, geen nieuwen Oorlogh te vreeſen, maer veel eer vaſtelijck te vertrouwen is, dat de Vrede billijckmatigh beveſtight ſal worden, en dat de gerechtige Godt in allen geval den Keyſer en alle de Ceur-Vorſten en Stenden des Rijcks niet ſal verlaten, maer deſelve tegens alle gewelt en onrecht beſchermen, en den gemaeckten Vrede heylſaem maintineren.

Den

Den Keyser / die 't wel-wesen van 't Rijck beminde / en derhalven gaerne alles tot het beste van 't selve wilde employeren / als niet genegen schijnende / dese Fransse Propositien aen te nemen / had sich ondertusschen met desen Staet en den Koningh van Sweden in de Ligue van Guarantie / waer van wy in de laetste Mercurius mentie hebben gemaeckt / begeven / en daer op oock met de Creytzen van Francken-Landt en den Opper-Rhijn een Alliantie gesloten / om in cas van noot een Armee aen den Rhijn-kant / waer toe hy oock al eenige Troupen uyt de Erf-Landen derwaerts had geschickt / paraet te hebben ; den Grave van Waldeck / welcke voorleden Jaer tot Generael van de Rijcks-Armee was verkoren / wierdt omtrent in 't midden van 't Jaer door sijn Keyserlijcke Majesteyt na Weenen beroepen / en aldaer niet alleen beweegt / om dit Ampt aen te vaerden / maer oock door den Keyser tot Vorst gemaeckt / met uytdruckingh / dat hy des selfs Marschalck soude zijn / en de Troupen / die dese Creytsen van Francken-Landt en den Opper-Rhijn souden leveren / benevens de Troupen van sijn Keyserl. Majesteyt / die daer by stonden te komen / commanderen / invoegen deselve sich daer op na Weenen begaf / en dit Ampt aennam ; doch op conditie evenwel / dat hy de Ampten / die hy by haer Hoogh Mog. bediende / soude mogen behouden ; 't welck oock op intercessie van den Keyser by haer Hoogh Mog. toegestaen wierdt.

Alschoon wy tegenwoordigh een weynigh van de saeck van de Conferentien afgedwaelt zijn / sullen wy echter die weder beginnen / en seggen / dat de Rijcks-Gedeputeerden tot Regensburgh / na lange contestatie tegens den ander / eyndelijck goet vonden / dat men met de Conferentien tot Franckfort soude voortgaen / en de saecken / wegens den Titul van Excell. en 't Idiomaet van de Talen / als by een Temperament soecken af te doen / gelijck als dat voor-geslagen en met de meeste Stemmen geresolveert wierdt / om aen 't Ceur-Mentzise Directorium alleen de facultevt te laten / om de Relatien van daer na Regensburgh te senden / doch in tertia Persona, waer mede dese saeck van den Titul te niet soude wesen / en yder in sijn recht blijven ; en dan wegens 't Idiomaet vast te stellen / dat de Fransse Gesanten haer Voorstellingen in 't Frans / met een Latijns Translaet daer van gevende / en die van 't Rijck de hare in 't Hooghduyts / mede met een Latijns Translaet overleverende / souden konnen proponeren ; doch terwijl dat men dese saeck socht smaeckelijck te maken / kregen de Fransse Plenipotentiarissen ordre om 't volgende Geschrift aen die van 't Rijck over te leveren.

Memorie van de Extraordinaris Ambassadeurs van den Alder-Christelijksten Koningh aen de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van 't Rijck, tot acceptatie van sijn Majesteyts aenbiedingen.

DE extraordinaire Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Alder-Christelijckxten Koningh op de Vergaderinge tot Franckfort, hebben ordre van

ſijn Majeſteyt ontfangen, om aen alle de Ambaſſadeurs en Miniſters van deſe Vergaderinge bekent te maken, dat de ſincere begeerte, die hy altijdt gehadt heeft, om een volmaeckte Correſpondentie met het Rijck te onderhouden, hem met yver de eerlijckſte en prompſte Middelen heeft doen ſoecken, om de Differenten, die de Executie van de laetſte Tractaten heeft doen voor-komen, te termineren. En alſchoon dat het ſeer voordeelig aen ſijn Majeſteyt geweeſt ſoude hebben, dat, van de tijdt als ſijn Ambaſſadeurs ſich op de Plaets van de Conferentien begeven hebben, ſy in der minne met de Plenipotentiariſſen van 't Rijck in 't Examen en onderſoeck van alle de Rechten, die aen ged. Heer Koningh, haer Meeſter, moeten behooren, hadden konnen treden, in dier voegen, dat men ter goeder trouwe wegens de Uytbreydingen, die de gerechtige Pretentien van ſijn Majeſteyt moeten hebben, had konnen over-een-komen, ſoo heeft ſijn Majeſteyt, niettegenſtaende den tijdt (welcke verloopen is met de difficulteyten, die tuſſchen de ged. Plenipotentiariſſen van 't Rijck ontſtaen zijn, en welcke geen opſicht hebben op de ſaecken, waer mede de Franſſe Ambaſſadeurs belaſt zijn, te termineren) veel koſtelijcker had gemaeckt 't geene noch reſteerde, om dit te vereffenen, echter gelooft, dat, ſonder meer in 't onderſoeck van een Materie, die in de Conferentien van Nimwegen genoeghſaem verlicht is, en die niet meerder gedebatteert kan werden, als om plaets aen diſpuyten, en oneyndelijcke conteſtatien, te geven, te treden, hy ſijn goede intentien tot beveſtigingh van de Vrede niet beter konde betuygen, als ten eerſten ſijn Pretentien tot redelijcker Conditien, als men met recht had konnen begeeren, te brengen, na dat hy lange Conferentien hadde laten houden, en gantſch Europa in ongeruſtheyt gelaten wegens de moeyelijcke gevolgen van een Rupture.

Gelijck als het niet en is als de eenige beweegh-reden, om de gemeene Ruſt te bewaren, die hem uyt ſijn eygen motif, volgens de aenbiedingen, die de Ambaſſadeurs van ſijnent wegen gedaen hebben, veel van ſijn Pretentien, waer op hy recht ſoude hebben, om die te vervolgen, hebben doen abandonneren, ſoo heeft hy ſich oock moeten belooven, dat deſelve beweeg-reden de Princen en Staten van 't Rijck ſoude bewegen, om hem de vredige Beſittingh, ſoo van Straetsburgh, 't Fort Keyl, en andere Forten en Dependentien, als de andere Steden, Plaetſen en Landen, waer van hy ſich in poſſeſſie voor den eerſten Auguſty van 't voorleden Jaer, ingevolge van de Tractaten van Munſter en Nimwegen, geſtelt hadde, te laten.

Men kan oock niet ontkennen, dat deſe wegh van Accommodement, de prompſte en convenabelſte voor de waerdigheydt van ſijn Majeſteyt en 't Rijck zijnde, niet langh geweygert kan werden, als door de geene, die ſich flatteren, om haer particuliere advantages in de Troubelen en algemeene ongelucken te vinden.

En gelijck als ſijn Majeſteyt reeds geobligeert geweeſt is om ſeer groote onkoſten te doen, om ſijn Armeen in ſtaet te brengen, ten eynde de gerechtigheydt van ſijn Rechten te onderſteunen, en krachtiglijck de geene, die met hem tot onderhoudt

houdt van dese Vrede souden willen over-een-komen, te ondersteunen, soo leght hem 'er aen gelegen, om ten eersten van de uytterste Resolutien van 't Rijck geëclairceert te wesen, 't zy, om, in cas van Acceptatie van sijn Aenbiedingen, de excessive onkosten, tot de welcke hem 't onderhoudt van een soo groot getal Troupen verplichten, te doen cesseren, 't zy om hem te meer tot alle soorten van uytkomsten te prepareren, indien de Advysen van de Princen en Staten van 't Rijk, die het best geintentioneert zijn tot de gemeene Rust, niet suffisant konnen wesen, om die te conserveren.

Dit is 't, 't welck de ged. Ambassadeurs obligeert, volgens de ordres, die sy daer toe van wegens ged. Koning haer Meester hebben ontfangen, om aen de Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van dese Vergaderingh te verklaren, dat sijn Alder-Christelijckste Majesteyt noch wel geëngageert wil blijven, om sijn Aenbiedingen te voldoen, tot op den laetsten dagh van de Maendt November aenkomende; maer dat, indien deselve in die tijdt niet geaccepteert werden, hy pretendeert daer aen niet meer gehouden te zijn, en reserveert sich in tegendeel alle sijn Rechten en Pretentien, om die te vervolgen en van waerde te maecken in alle haer uytbreydingh, op die manieren, als hy 't best bequaemst sal vinden.

Gedaen tot Franckfort den 28. dagh van September 1682.

Gemelde Fransse Ambassadeurs gaven een dagh 2 à 3 daer na noch het volgende Geschrift aen de Keyserse Gesanten en Rijcks Gedeputeerden over.

DE Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Alder-Christelijckten Koningh op de Vergaderinge tot Franckfort, confirmerende 't geene dat in haer Declaratie van den 28. September laetst begrepen is, konnen sich niet onthouden om daer by te voegen, dat, gelijck als haer verblijf tot Franckfort na den laetsten November t'eenemael onnut soude zijn, indien de Aenbiedingen van sijn Majesteyt niet geaccepteert wierden, sy in dit cas genootsaeckt souden zijn haer afscheyt te nemen, na dat sy zedert een geheel Jaer genoegsaem hebben getoont, dat het aen haer sorgen niet en heeft gemancqueert, dat de goede intelligentie tusschen sijn Majesteyt en 't Rijck niet volkomentlijck door een eerlijck en redelijck Accommodement herstelt is geworden, als waer aen sijn Majesteyt tot noch alle mogelijckheden, die men van sijn goede intentien konde verwachten, by gebracht heeft.

't Selve sal echter niet beletten, dat, indien de Vergaderingh van Regensburgh in 't generael, of de Gedeputeerden van de Princen, die het alder-ernstigste de bevestiging van de Vrede begeeren, by gevolgh van tijdt eenige Propositien te doen hebben tot het Algemeene-best, sy sich daer over aen den Minister, die sijn Majest. tot Regensburgh houdt, sullen konnen expliqueren, doch in dier voegen, dat sijn Alder-Christel. Maj. na den laetsten November aen sijn eerste Aenbiedingen niet gebonden wil zijn. Gedaen tot Franckfort den 4. October 1682.

Dit

Dit Geschrift wierdt door 't Ceur-Mentzise Directorium aen de andere Gedeputeerden aenstonts mede gedeelt / en daer op mede eenpaerlijck besloten / dat men 't selve na Regensburgh soude senden / om af te wachten / wat aldaer over 't selve geresolveert soude werden; die van Mentz en de Paltz versochten oock / dat men daer by over een nieuwe Instructie soude aenhouden; sulcks wierdt van andere wel weder tegen-gesprooken; maer echter eyndelijck goet gevonden / en oock vast gestelt / dat men ondertusschen met de saecken ten principale soude voort gaen; invoegen desen Brief / met Approbatie van de Keyserse Ambassadeurs / na Regensburg voorn. afgesonden wierdt.

Tot Regensburgh waren daer op de Rijcks-Gedeputeerden hier over wel te samen; maer dewijl de Ceur-Vorstel. en Vorstel. Gesanten over haer Titulature en andere saecken niet eens konden werden / wierdt hier in niets bysonders gedaen / soo dat den tijt vast verliep / en den Termijn ten eynde geraeckte / eer yets wegens die saeck besloten konde werden; sommige oordeelden wel / dat men om een Prolongatie van den selven Termijn behoorde aen te houden / gelijck aen Monsr. Verjus oock door eenige Leden wierdt gedaen / maer daer viel niets af.

Tot Franckfort ondertusschen in die saeck niet gedaen zijnde / soo scheen 't dat de Franssen sulcks verdroot: de Deense en Brandenburghse Ministers deden in een expresse Visite by de Keyserl. Ministers wel alle devvoiren / ten eynde men daer op de Fransse Propositien d'Accoort mocht raecken / voor het expireren van den gesetten Termijn / of binnen soo korten tijdt / als 't immers mogelijck mocht zijn / allegerende daer toe diversche Redenen van nootsaeckelijckheyt / maer de Keyserssen gaven daer op tot Antwoordt: Hoe sy doch tot die opinie quamen, dat den Keyser, tegens sijn gesworene Capitulatie en tegens de Rijcks-Constitutien, soude vermoogen, aen een vreemde Kroon, van 't Rijck wegh te geven soo veele en considerable Plaetsen en Landen, en sulcks sonder de minste discussie ofte examinatie van 't Recht, 't welck de selve Kroon daer op te pretenderen had, en hoe sy, als Euangelisse Ministers, het van haer gemoed konden verkrijgen, om soo veele van hare Geloofs-genooten te abandonneren en over te geven in 't geweldt van een Koningh, dewelcke die, tegens 't *Edict* van Nantes en tegens sijn eygene Landen, socht te extirperen; daer by voegende, dat, al quam men Vranckrijcks Propositie al aen te nemen, men daer mede nochtans de bevreesde swarigheden niet soude ontgaen, de welcke niet beter te overwinnen waren, als door een trouwhertige t'samen-voeginge van alle de Geïnteresseerdens, van de welcke hunne beyde Heeren en Meesters twee der voornaemste waren.
Invoegen de Fransse Ambassadeurs aldaer / siende dat sulcks niet kon helpen / en expresse last gekregen hebbende / om op den bestemden tijdt te vertrecken / indien hare Aenbiedingen niet aengenomen wierden / voor dat den tijdt van 't uytgaen van den Termijn om was / den 29. November 't volgende Geschrift aen de Keyserse Gesanten en Rijcks-Gedeputeerden sonden.

De

DE ondergeschrevene extraordinaris Ambassadeurs en Plenipotentiarissen van den Alder-Christelijckften Koningh hebben door haer Geschrift van den 28. September aen dese Vergaderinge bekent gemaeckt alle de Redenen, die sijn Majesteyt hadde, om te gelooven, dat, (genoeghsaem sijn goede intentien betuygt hebbende tot bevestigingh van de Vrede, door de Aenbiedingen, die niet minder selfs duursaemheyt souden verseeckeren, als aen de Pretentien van sijn Majesteyts seer rechtvaerdige en redelijcke palen stellen) de Vergaderingh van Franckfort die niet min redelijck tot het beste van het Rijck soude oordeelen; en dat die, na dat een Jaer tijdts versleten was in onnutte Contestatien, al 't geene, 't welck noch zedert den ged. dagh van den 28. September tot aen den dagh van den laetsten November resteerde, wel soude hebben willen employeren, om een Accommodement te sluyten, waer toe de Princen, die het meest in de differenten, waer van gehandelt werdt, geïnteresseert zijn, opentlijck betuygen, liever de handt te willen leenen, als haer Vaderlandt noch meer t'exponeren aen de ongelucken, die een langer vervolgh van dese Contestatien souden konnen doen voor-komen. Maer vermits de Keyserl. Ministers geen reden van twijffelingh meer over laten, dat, verre van tot de Vrede te concurreren, haer eenige ooghwit en geheele applicatie alleen is, om de Ceur-Vorsten, Princen en Staten van 't Rijck, die het best geïntentioneert zijn tot de rust van haer Vaderlandt, daer van te verwijderen; dat sy die trachten te persuaderen, dat het haer toekomt, om de differenten, die tusschen Vranckrijck en Spangien zijn, met die, welcke sijn Majesteyt met het Rijck aenbied te termineren, te embrasseren; en dat sy, onder 't specieus pretext van een universele Vrede, tot de welcke men lichtelijck soude komen, indien de Aenbiedingen, die wegens sijn Majesteyt, soo tot Regensburgh en Franckfort als tot Londen, gedaen zijn, aengenomen wierden, sich te stercker daer tegens opposeren, als wel oordeelende, dat dese Acceptatie t'eenemael het desseyn, dat sy hebben tot de vernieuwingh van een universele Oorlog, soude ruïneren, waer in sy gelooven te sullen konnen reüsseren, door de vermenginge van de Interesten van Spangien met die van Duytslandt:

Soo zijn de Fransse Ambassadeurs te meer geobligeert, om sich, volgens de ordres, die sy van sijn Majesteyt hebben, om weder by hem te komen, van Franckfort te begeven, vermits het tegen sijn waerdigheyt is, dat sy langer tijdt het succes van de deliberatien van een Vergaderinge afwachten, welcke genootsaeckt is, om blindelings de Mouvementen van de Ministers van Oostenrijck te volgen, terwijl deselve niets nalaten, om aen 't geheele Rijck de sinceriteyt van de intentien van sijn Majesteyt suspect te maken; dat sy, sonder eenig reguard op de waerheyt, verkondigen, dat sijn Ambassadeur aen den Senaet van Venetien klachten heeft gedaen, welcke geen waerschijnelijckheydt hebben, en waer van de contradictien openbaer zijn; dat sy, sonder reguard op het Recht der Volckeren te nemen, 't welck altijdt onder alle de Christen Princen voor heyligh is gehouden, een Domesticq van den Envoyé van sijn Majesteyt tot Weenen gevangen hebben doen nemen, sonder selfs een andere oorsaeck van sijn detentie en haer rigoureuse

Proceduren te konnen allegueren, als dat hy Keyserlijcke Troupen door het Tyrol had sien passeren, voegende alleen daer by, dat hy de af-teeckeningh van eenige Plaetsen van dat Landt hadde genomen, gelijck als of het van eenige nuttigheydt voor Vranckrijck konde wesen, om daer van de sterckte of swackheyt te weten, of dat de selve op Plaetsen, die soo verre van sijn Frontieren leggen, iets soude willen ondernemen; en gelijck als of 't gebruyck, van alle tijden onder de Souverainen geobserveert, niet en was, om aen haer over de quade conduite van haer Ministers of Domesticquen te klagen, maer te wachten, dat sy die herroepen, en daer over recht doen, soo sy schuldig zijn; en dat eyndelijck, alsoo men aen 't Hof tot Weenen niet en dissimuleert, dat het selve alles in Ongaryen wil sacrificeren, om den Oorlog in Duytslant te konnen doen, en dat men oock voordeel uyt alle reguards, die den Koning haer Meester tot het generale welwesen van de Christenheit heeft gehad, trekt, so kan sijn Majesteyt niet meer, ten sy van de Resolutien van de Vergaderinge tot Regensburg, het herstellen, dat hy sinceerlijk van een volkomen intelligentie tusschen hem en 't Rijck begeert, verwachten; invoegen hy nu, om aen de Ceur-Vorsten en andere Princen en Staten, die oock haer goede intentien hebben doen blijcken, te betuygen tot wat Poinct hy de instantien, die van harent wegen tot de prolongatie van de tijdt, die sy noch nootsaeckelijck achten, gedaen zijn, om in der minne de differenten, die zedert langh en soo onnut het subject van de Conferentien van dese Vergaderingh zijn geweest, considereert, aen den Grave van Verjus, sijn Plenipotentiaris tot Regensburgh, wel macht willen geven, om tot den eersten February aenstaende alle de Propositien, die hem tot bevestigingh van de Vrede gedaen sullen werden, aen te hooren; en hy wenscht, dat de tijdt, die noch resteert, soo nut door alle de Ministers van 't Rijck, tot Regensburgh vergadert, geëmployeert mach werden, dat 'er aen sijn Majesteyt geen subject over blijft om de excessive onkosten, waer toe hem zedert soo langen tijdt de geduerige Wapeningen van veele Princen en Staten van Duytslandt genootsaeckt hebben, te continuëren, en noch minder te vermeerderen, in dier voegen dat hy geen reden heeft, om nieuwe schadeloos-houdingen te pretenderen, en dat 'er oock niets voorvalt, 't welck de loop van een goede en sincere correspondentie tusschen sijn Majesteyt en 't Rijck kan interrumperen. Gedaen tot Franckfort den 29 November 1682.

De Franssen lieten dese Declaratie door haren Secretaris wel aen de Keyserse Gesanten presenteren / maer die weygerden de selve aen te nemen / om dat de Fransse Ambassadeurs / door 't weygeren van hunne Latijnse Deductie aen te nemen / haer buyten staet geset hadden / om iets van haer over te nemen; de voorsz. Secretaris begaf sich daer op na de Ministers van Ceur-Mentz / welcke de selve aen namen / soo in de Latijnse als Fransse Tael: En hier op vertrocken de selve Fransse Ambassadeurs van Franckfort / na dat sy eerst afscheyt van de Keyserse en Rijcks-Gedeputeerden genomen hadden / na huys.

Wy souden nu dese Franckfortse Conferentien wel laten varen / alsoo de meeste Gesanten hier op mede naderhandt van daer vertrocken / en ons weder na Regensburgh begeven / om te sien / hoedanigh na dit vertreck aldaer wegens dese saecken wierdt gehandelt ; maer wy moeten eerst noch seggen / dat de Rijcks-Gedeputeerden den 7. December aldaer noch vergadert waren / als wanneer die van Ceur-Mentz haer voor lasen het Project van een Rapport / om 't selve wegen het vertreck van de Fransse Ambassadeurs na Regensburg te senden ; de andere namen echter geen contentement daer in / en seyden / dat sulcks tegens de stijl van 't Rijck was / begeerende derhalven / dat men eerst in 't ronde soude voteren / en dan een Conclusie door meerderheyt van Stemmen opmaken / doch het Ceur-Mentze Directorium / sonder nader bevel van haer Ceur-Vorst daer in niet willende bewilligen / soo nam dese saeck geen voortgangh / en bleef steecken.

Het Collegie van de Ceur-Vorsten tot Regensburgh had ondertusschen noch geduerigh / door meerderheydt van Stemmen / op 't aennemen van de Fransse Propositie gedrongen / doch dat van de Rijcks-Vorsten bleef vast daer op staen / dat men tot het behoorlijck ondersoeck van de Fransse Gerechtigheden tot dese Pretentien most komen ; en ten dien eynde uytteden de Gedeputeerden van Oostenrijck / als de eerste in 't Collegie van de Rijcks-Vorsten / in 't begin van December haer sentiment daer over / en wierden daer in oock door de meeste Gedeputeerden van de Rijcks-Vorsten toegevallen ; 't selve sentiment bestondt voornamentlijck hier in : Dat alle de Ceur-Vorsten en Stenden by de tegenwoordige Conjuncturen alle vreemde Respecten en particuliere Affectien behoorden voor by te gaen, en sich met den Keyser, als 't Opper-Hooft van 't Rijck, te conformeren en te vereenigen ; dat sy sich gesamentlijck, door 't voort-setten van de algemeene Oorlogs-preparatien, soo als die aldaer voor een geruymen tijt geprojecteert waren, behoorden te setten in soo redoutablen postuur, dat men d'aennaderende gevallen en invallen, die men soo wel uyt Oosten als 't Westen bevreesde, in tijts, en met behoorlijcke stantvastigheyt, konde af-keeren ; dat men in de Rijcks-Vergaderinge geen ander subject behoorde op 't Tapijt te brengen, tot dat dit Poinct van Securiteyt ten vollen afgedaen was ; dat den Keyser tot geen Oorlogh inclineerde, maer dat hy maer alleen socht te maintineren 't geen hem van rechts wegen toe quam ; dat hy de Vrede van Nimwegen bevordert had, oock met verlies van een gedeelte van sijn eygen Patrimonieel goedt ; dat hy geen oorsaecke was van 't traineren deser Conferentie, maer dat men die de Franssen veel meer konde imputeren, door dien sy, in plaetse van d'examinatie en discussie hunner Fondamenten tot de Reünien, voor den dagh waren gekomen, eerst met de bekende Propositie, en daer na met de præfixie van een korten termijn, waer door sy alle minnelijcke Tractaten hadden afgesneden, als begeerende, dat men hunne voorgestelde Wetten blindelings soude aennemen ; daer-en-boven, dat de Franssen frivole Quæstien gemoveert hadden in 't Idiomaet, en diergelijcke meer ; dat sy nu den Keyser en 't Rijck dreygden even in een tijdt, dat den Keyser in ge-

vaer ftont van den Turck aengetaft te werden, daer ſy nochtans het ſelve gevaer gepretendeert hadden als een oorſaecke van den Ophef hunner Blocquade voor Luxemburg; dat men, in cas van Accoort over de Landen en Plaetſen in quæſtie, tegens hare onmatige Ambitie niet lange ſoude verſeeckert zijn, te meer, wanneer hunne Macht, door 't onderdrucken van Italien, gelijck ſy ſcheenen voor te hebben, merckelijck mochte aen gegroeyt zijn; dat d'experientie deſe bekommerniſſe vergroote, als men aenſagh hunne Proceduеren tegens Spangien, met de Pacificatie van de Pyreneen en Aken, en tegens het Rijck na de Tractaten van Munſter en Nimwegen; dat den Keyſer geen ſeeckerheydt tegens de Franſſen te gemoet ſagh, als naer een generael Accommodement van alle ſtrijdigheden, onder eene univerſele Guarantie, terwijl dat de Conferentien tot Franckfort haren vryen loop behielden, en dat men dieswegen de Franſſen ſoude moeten verſoecken, om afſtant te doen van 't voorſchrijven van Termijnen, en om in te houden met hare gedreygde Reünien en Violentien.

De Gedeputeerde van Maegdenburg / die aſſiſtentie van die van de Paltz en den Biſſchop van Munſter kregen / brachten hier tegens weder in: Dat het ſentiment van ſijn Heer, den Ceur-Vorſt van Brandenburgh, tot behoudt van de ruſt en Vrede in Duytſlandt, ten genoegen bekent was uyt de Memorialen, die ten dien eynde ter Rijcks-Vergaderinge waren overgelevert, waer aen hy ſich om kortheyts wille refereerde, met byvoeginge, dat hy ſoo veel meer oorſaecke hadde, om daer by te blijven perſiſteren, als de Conjuncturen zedert verergert waren; dat van den Keyſer alrede genoegh geoccupeert was in Ongaryen; dat alle de Militie, die in Duytſlandt vaerdigh ſtondt om te konnen marcheren, naeuwelijcks ſuffiſant was om den Turck behoorlijck te reſiſteren, veel min om het alrede verloren te recupereren, en dat ſy dieswegen van opinie bleven, dat men ſich met het Ceur-Vorſtelijcke Collegie hoe eer hoe liever behoorde te conformeren, om aen te nemen de Franſſe Propoſitie, by aldien men geen betere Conditien in der minne ſoude konnen bedingen.

Echter wierdt eenige dagen daer na in 't Collegie van de Rijcks-Vorſten geconcludeert: Dat men aen de Kroon Vranckrijck ſoude voorſtellen, dat deſelve tot de Conferentie tot Franckfort de eerſte aenleydinge gegeven had, om haer gepretendeert Recht tot de geoccupeerde Plaetſen te examineren, ende in der minne daer over te handelen; dat men onder Godes genade door 't ſelve middel noch hoopte buyten Wapenen en in der minne d'accoort te werden; dat dien-volgende hoogſt-noodigh was, dat de hoogſt-ged. Kroon van haer gedane Propoſitie, mitſgaders van den voorſz. Termijn, afſtand dede; dat de ſelve met de gedreygde Reünien ende Feytelijckheden wilde in-houden, en dat deſelve de begonnen Tractaten tot Franckfort haren vryen loop wilde laten, waer door blijcken ſoude waer te zijn, dat deſelve Kroon een oprechte genegentheyt hadde tot de Vrede, gelijck die ſoo meenigmael geconteſteert had; waer tegens men aen de zijde van 't Rijck na vermogen alle de middelen wilde gebruycken, die tot de voortgangh van de ſelve Tractaten eenigſints konden dienen. **In 't eynde van deſe Concluſie was**

was noch by gevoeght: Dat men op een generael Accommodement van alle de Strijdigheden, onder een universele Guarantie, moste bedacht zijn, als zijnde het naeste middel, om met malkanderen in gewenschte rust te konnen leven.

Dese Conclusie dan aldus geadjusteert zijnde / soo vernam men tot Regensburgh / dat de Fransse Ambassadeurs van Franckfort vertrocken waren; invoegen den Minister van den Ceur-Vorst van Brandenburg in 't Collegie van de Rijcks-Vorsten proponeerde: Dat door 't voorsz. vertreck de Conferentie tot Franckfort heel was verandert, en weder aen den Rijksdag tot Regensburg vervallen; dat Monsr. Verjus sijn nieuwe Volmacht hadde over-gegeven om daer te handelen; dat Regensburgh daer toe de bequaemste en reputatieuste Plaetse was; dat men sich van deselve occasie hoe eer hoe beter moste bedienen; dat sijnen Heer en Meester daer toe alle mogelijcke faciliteyten wilde by-brengen, en dat hy versocht dat mēn de voorsz. Conclusie naer den tegenwoordigen staet van de Conferentien wilde veranderen, ende daer uyt laten 't geene men in 't eynde van de generale Vrede-handelinge ende Guarantie hadde gementioneert, seggende, noch niet te weten wat men eygentlijck daer mede meende, en begeerende, dat de geene, die sulcks eerst geproponeert hadden, hem daer van omstandigh wilden informeren, om het selve sijnen Ceur-Vorst te konnen toe-dienen, eñ des selfs bevel daer op af te wachten; met by-voeginge, dat men in saecken, de welcke de geheele Christenheydt concerneerden, voorsichtigh moste procederen; dat de Conferentien tot Franckfort, ende de Deliberatien op den Rijcks-dagh, bloot en alleen op de Tractaten met Vranckrijck aengelegt waren; dat men 't daer by moste laten beruften, en het werck niet wijdtloopigh noch impracticabel maecken; dat, wanneer men met Vranckrijck eerst eenig was, 't overige sich dan wel soude schicken: daer-en-boven dat het Rijck hier toe noch van geen Buyten-landtsche Machten versocht was, ende dat men niet wiste, of d'een of d'ander zulcks niet qualijck duyden soude, als men sich daer mede ongenoodight wilde moeyen; vragende met eenen, wie dat sulcken generalen By-een-komst soude uyt-schrijven? hoe swaer het vallen soude, sich met malkanderen over de tijt en plaetse te vergelijcken? hoe veele ofte hoe weynige aldaer souden compareren? hoe men over soo veele Ceremonien en Formaliteyten, mitsgaders over 't Sitten, soude eenigh worden? wie Directeur soude zijn? wie proponeren en concluderen soude? en van welcke Differenten men eerst soude beginnen, en waer eyndigen? dat men na alle apparentie daer uyt veel eer een generale confusie als een generael Accommodement had te verwachten; dat men 't exempel van dese Conferentien voor sich had, hoe dat onder soo weynigh Leden van een en deselve Republijck soo veele difficulteyten waren ontstaen; en dat, als men een saeck universeel wilde maken, men dan deselve in 't particulier moste beginnen, ende dat daerom elck gegraveerd Potentaet wel soude doen, als hy sich voor hem apart met d'een of d'ander vergeleeck. God zelfs, hoewel het hem mogelijck was, had de Werelt niet in een dagh gemaeckt, en ons daer door dese Lesse gegeven, dat wy niet al te veel te gelijck souden ondernemen: Wie was 'er, die alle Potentaten soodanigh soude concilieren,

dat sy, en voornamentlijck de Machtighsten, hare Pretentien niet ongedecideert op-houden noch nieuwe maecken souden? Soo weynigh als de beste Mathematici en Astronomici door alle hare Konsten de duysternisse konden voor-komen, even soo min souden de beste Politicquen alle Quæstien en Oorlogen tusschen nabuerige Potentaten præcautioneren; maer als elck sijn Huys in rust en seeckerheydt hadde geset, dan was hy te bequamer, om anderen oock met nadruck daer toe te helpen. Het Exempel van Nimwegen was noch in versche geheugenisse, daer d'een voor en d'ander na sich met Vranckrijck accommodeerde, en daer na offerten dede, om d'anderen mede te vereenigen.

Wegens 't een en 't ander wierdt tot Regensburgh naderhandt noch gedebatteert / om te sien of men eenigh middel konde uyt-vinden / om met Vranckrijck tot Accoort te geraken; doch alsoo van 't Jaer niets daer van gevolgt is / sullen wy sulcks voor dese mael laten berusten.

Wy hebben hier voor iets gerept van een Alliantie / die tusschen sijn Keyserlijke Majesteyt en den Franckisen en Opper-Rhynsen Creytz gesloten was; zedert wierdt noch wegens een Alliantie tusschen den Keyser / dese Creytzen en den Ceur-Vorst van Beyeren gehandelt / maer met de laetste ging 't so yverig niet voort / soo dat het selve noch wel tot het naeste Jaer aen liep; den Swabissen Creytz / in de welcke de Franssen door eenen van haer Afgesanten / genaemt Monsr. de Bourgabille / alles hadden poogen aen te wenden / om sich tot haer interest tot Regensburgh te verklaren / doch te vergeefs / scheen ondertusschen wel gesint / om mede in dese Alliantie te treden / maer door eenige Obstaculen wierdt sulcks noch verhindert. Verscheyde Keyserlijcke Volckeren waren ondertusschen uyt de Erflanden na de Waldt-steden en den Rhijn-kant gecommandeert en afgesackt / soo men meende / om in geval van noot sich met de Troupen van dese Franckise en Opper-Rhijnsse Creytzen / onder 't gebiedt van den Vorst van Waldeck / te verboegen / en op de Franssen / in geval van eenigh ongemack / een waeckend oogh te houden / doch de saecken quamen van dit Jaer soo verre niet. Echter waren verscheyde Vorsten in 't Rijck / en voornamentlijck den Ceur-Vorst van Ceulen / beducht / dat haer Landen / indien het soo gelegen had mogen komen / met eenige Inquartieringh en Contributien deser Keyserlijcke Volckeren gequelt geworden souden zijn / invoegen den laetsten tot Regensburgh daer tegens een Memoriael in de Rijcks-Vergaderingh liet over geven; doch de Gedeputeerden van Oostenrijck / na het schijnt hier over onvernoeght / klaegden / dat den Ceur-Vorst van Ceulen in 't voorsz. Memoriael de goede intentie en Vaderlijke sorgvuldigheyt van den Keyser seer verkeert en sinister uyt-leyde / daer deselve nochtans nergens anders toe aengesien was / als tot de enckele defentie en conservatie van 't Rijck. De Minister van Brandenburgh repliceerde echter weder daer op: Dat hy specialijck gelast was, om d'intentie van Ceur-Ceulen in desen op 't krachtighste te seconderen, alsoo de selve seer loffelijck dede, dat hy sich in tijdts opposeerde tegens een saecke van een soo grooten gevolg, de welcke regel-recht aen-liep tegens de Rijks-Con-

Constitutien, en na sich sleepte de onderdruckinge van de vryheydt der Rijcks-Stenden, hoopende dat alle goede Patriotten hem hier in souden assisteren, om voor te komen, dat diergelijcke gevaerlijcke Attentaten niet en mochten komen in te scheuren, waer door den eenen Standt naer den anderen soude werden onderdruckt, door 't open stellen van der selver Landen, tot d'Inquartieringe van de Militie, om daer naer haer eygen wel-gevallen te leven.

Invoegen de Ceur-en Rijks-Vorsten/hier over gedelibereert hebbende/eyndelijck de volgende Resolutie ter neder stelden; Dat, al waer 't selve Memoriael op de Vrede van Munster en Nimwegen, en op de Rijcks-Constitutien, was gefondeert, tegens de welcke men verseeckert was, dat den Keyser van sich selfs niet gedoogen soude, dat d'eene Rijcks-Standt door den anderen met Quartieren oft Contributien beswaert wierde, men sijn Majesteyt versoecken soude, om die voorsieninge te doen, dat het Ceur-Vorstendom en de Landen van den Ceur-Vorst van Ceulen van alle eygen-matige Inquartieringen en Contributien mochten werden verschoont, en tegens onbehoorlijck Geweldt beschermt; mitsgaders, dat al 't geene de voorsz. Constitutien dicteerden, strictelijck mochte geobserveert worden, op dat alle en een yder van de Rijcks-Stenden te bequamer mochten blijven, om haer behoorlijck Contingent soo wel aen Manschap als anders in 's Rijks Krijgs-Kasse by te brengen.

Den Minister van den Ceur-Vorst van Brandenburgh protesteerde wel tot Regensburgh tegens de geslooten Alliantie tusschen den Keyser en beyde Creytzen van Francken-Landt en den Opper-Rhijn/ en wierdt daer in oock van andere gevolght; doch in tegendeel wierdt in 't Na-jaer weder een andere Alliantie/ tot onderlinge Defentie/ tusschen de Koning van Denemarcken/ de Ceur-Vorst van Brandenburg en den Bisschop van Munster geslooten/ onder de volgende Voorwaerden/ soo 't gemeene gerucht liep:

1. Dat 'er een ware en innerlijcke Vriendtschap onder haer en hare Ministers, in de Vergaderingen van 't Rijck, en de Circulen en andere, soo ordinaire als extraordinaire, sal wesen, en dat sy niets sullen doen, als met concert van den een en den ander. 2. Dat geene van drien geene Ligue of Confœderatie met andere, dewelcke directelijck of indirectelijck tot schade van de andere twee kan strecken, sal mogen maecken, en dat, soo men hun al iets aenbied, sy gehouden sullen zijn, om 't selve reciproquelijck te communiceren, en te sien, of haer sulcks aenstaet, en sy daer in willen treden. 3. Dat sy tot het oprechten van de Vrede sullen arbeyden, en met concert wercken, om die te verkrijgen, ten eynde de Oorlogs-ongemacken te vermijden; dat sy die sullen doen tracteren op de Conditien, welcke door Vranckrijck zijn aengeboden, en andere diergelijcke, die men sal konnen hebben; en dat, indien een van de Geconfœdereerden in sijn Staten wordt geïnsulteert, of met Logementen en andere Vexatien, contrarie het Vredens-Tractaet en de Constitutien van 't Rijck, belast, of andersints geoppresseert, de andere gehouden sullen zijn, om, soo haest als 't mogelijck is, hem te secoureren. 4. Te weten, den Koningh van Denemarcken met 1400 Man, den Ceur-

Vorst

Vorst van Brandenburgh met 2400 Man, en den Bisschop van Munster met 1200 Man, waer van 't vierde gedeelte altijdt op de been gehouden sal werden; en sullen de Geconfœdereerden oock, volgens de exigentie van saecken, dese Troupen dubbelt, drie-dubbelt, of vier-dubbelt vermeerderen. 5. Dat, indien yemandt van 't Rijck den Oorlogh tegens den Koningh van Vranckrijck onderneemt, sonder dat het gantsche Rijck daer in consenteert, sy haer Troupen, die sy andersints aen 't Rijck, ter oorsaecke van de Landen, welcke sy daer in besitten, moeten geven, niet sullen fourneren; maer dat, indien die met consent van't gantsche Rijck gedeclareert wierdt, sy alle 't geene, dat sy daer toe aengeboden hebben, sullen executeren. 6. Dat, ten reguarde van den Koning van Denemarcken, Holsteyn en 't Graefschap Oldenburgh in dit Tractaet gecomprehendeert sullen zijn, en ten reguarde van den Ceur-Vorst van Brandenburgh en den Bisschop van Munster alle de Landen, die sy aen dees zijde van de Elve en 't Bisdom Hildesheim hebben. 7. Dat de Auxiliaire Troupen door de geene, die deselve sullen senden, sullen werden onderhouden, en dat die niet sullen werden herroepen, 't en zy dat de Vrede gesloten, of het ongelijck gerepareert is. 8. Dat dese Ligue 3 Jaren sal dueren, en dat alle de geene, die de Vrede begeeren, daer in sullen konnen treden. 9. Dat de Ratificatie hier van binnen den tijdt van 6 Weecken sal geschieden of uytgewisselt werden. En is door een Secreet Articul, in faveur van den Bisschop van Munster, alleen bedongen, dat hy van 't geven van sijn Secours ontslagen sal zijn, indien hem 't selfde eenige Oorlogh of ander ongemack op den hals konde halen, of dat hy door yemandt anders geattacqueert wierdt, of dat de andere twee Geconfœdereerden geloofden, dat het sijn intrest was, dat hy yemandt attacqueerde, doch dat hy sich echter in sulcken geval eerst Neutrael sal houden.

Wy hadden wel gemeent tegenwoordigh na 't Keyserlijcke Hof over te stappen / doch wy sullen echter eerst / om de nabuurschap / Switserlandt in 't kort aen doen; aldaer was zedert eenigen tijdt een Quæstie wegens de Religie tusschen de Roomsche en Gereformeerde / in 't Canton van Glaris / voorgevallen / waer door beyde de Partyen seer hevig tegen malkander waren. De Cantons in 't generael / met het begin van 't Jaer tot Baden by een vergadert zijnde / poogden die saeck wel te beslechten / maer konden niets op doen; invoegen den Franssen Gesant / op deselve Vergaderinge / de volgende Propositie ten dien eynde dede.

Propositie van den Franssen Ambassadeur, op de Vergadering van de Switserse Cantons tot Baden, den 25. January 1682. gedaen.

EERWAERDIGE HEEREN:

Het en is tegenwoordig wel soo veel niet om aen de gewoonte, als aen mijn eygen inclinatie, en de beweging van een seer cordiale affectie, te voldoen, dat ick op heden van de gelegentheyt van 't Nieuwe-Jaer, waer in wy komen te treden, sal

ſal profiteren, om U dat met een gevolgh van veele andere te wenſchen, die met het geluck en alle Voorſpoedigheden, welcke het meeſt met Uw begeerten over-een-komen, verſelt zijn.

Ick wenſch oock van gelijcken aen de loffelijcke Cantons in 't generael, en aen yder van haer, 't geluck en de noodige voordeelen tot beveſtinge van de Ruſt, die ſy tot noch genooten hebben, gelijck oock des ſelfs geduerſaemheydt, waer toe my niet beter ſchijnt, dat eenigh middel ter Wereldt capabelder, om daer toe te contribuëren, ſoude weſen, als de Eendracht, en deſe bandt van Broederlijcke reciproque Eendracht, die haer zedert eenige Eeuwen ſoo wel vereenight heeft gehouden.

Ten deſen opſicht is 't, dat den Koningh, mijn Meeſter, uw beſte Vriendt, Geallieerde en Geconfœdereerde, wegens 't ſubject van deſe Vergaderinge geïnformeert zijnde, my expres belaſt heeft, om my daer by te begeven, om Uw van ſijnen 't wegen te vermanen, dat gy onder Uw deſe geeſt van ſoetheyt en vrede wilt aennemen, die aen Uw alle de wil en eygentlijcke expedienten inſpireert, om op het minnelijckſte de differenten van een van de loffelijcke Cantons, waer van de goede intelligentie aen yder ſoodanigh ter herten dient te gaen, als van ſijn eygen ſelfs, te accommoderen.

Sijn Majeſteyt heeft ſoo veel bewijſen van de conſideratie, die hy voor ſijn oude Vrienden en Geallieerden, en voornamentlijk voor 't loffelijcke Switſerſſe Corps hadde, gegeven, dat hy ſich belooft, dat gy niet alleenlijck deſe vermaninge, die ick hier door ſijn ordres doe, als een nieuwe betuyginge van ſijn Vriendtſchap, ſult aennemen, maer ooek dat gy daer op reguard ſult ſlaen, ſoo door uw eygen intreſt, als het deel dat hy daer in wel wil nemen.

Voor my, Eerwaerde HEEREN, ick weet wel, dat gy al te omſichtigh en verſtandigh zijt in de conduite van uw eygen Affairen, om mijn Advys van nooden te hebben. 't Sal Uw echter gelieven my toe te laten, ſoo 't Uw belieft, dat ick door een enckelde Beweegh-reden van een vrede-lievende inborſt mijn gevoelens zeg, voor ſoo veel als die door de weynige kenniſſe, die ick in des Werelts ſaecken heb, verlicht konnen zijn. Verſtandige Luyden hebben altijt aengemerkt, dat Burgerlijcke en Politijcque Lichamen een ſeer groote over-een-komſt met de natuurlijcke Lichamen hebben, als waer van 't eene Lidt niet en lijdt, of niet ſoo ras van ſijn natuurlijcke plaets gewrongen wordt, of de andere hebben 't gevoelen daer af; waer uyt voorkomt, dat ſy alle geen macht, kracht of ſterckte konnen hebben, ten zy dat de rechte harmonie, die onder de partyen ontmoet moet werden, daer in volkomentlijck zy herſtelt.

Te meer ſchijnt my deſe opmerckingh te voorſichtiger te weſen, om dat de minſte diſputyen tuſſchen Souverainen niet te ras gereguleert en afgedaen konnen werden, vermits ſonder dat daer allengskens ombragie en mis-trouwens voort komen; daer uyt weder haet en vyandſchappen, en eyndelijck een Rupture, waer in de Partyen, die tegens malkander geoppoſeert zijn, met wat goet ſucces ſich yder oock mach vleyen, in 't gemeen en ſonder twijffel verlieſen, en 't geene, dat noch

een groote opmerckingh vereyſcht, is, dat ſoo veel te meer als de beſte Vrienden, Gebueren en Geallieerden in ſtaet zijn, om ſich, wel vereenight zijnde, met glorie te onderſteunen, ſoo veel te meer hebben ſy oock de gelegentheydt, om ſich gevaerlijck te beſchadigen, wanneer ſy eenmael twiſtigh beginnen te werden, onder malkander te debatteren, en den anderen te chocqueren.

Eerwaerde HEEREN, ick hoop niet dat het God behagen ſal, dat ſulck een ſtraf in Uw lieve Vaderlandt komt. Ick ben wel van 't contrarie verſeeckert, alſchoon ick deſe kleyne Remonſtrantie, die ick de vryheyt genomen heb om te doen, ten deſen reguarde doe. De wijſe voorſorgen, die Uw loffelijcke Vaders en Gy-lieden ten allen tijden hebt genomen, om niet in diergelijcke ongemacken te vallen, zijn my niet onbewuſt, want ick houde het als voor ſeecker, dat, zijnde tegenwoordigh vergadert, om de geene, die noch mochten op-bortelen, te prævenięren, en alle ſoorten van moeyelijcke gevolgen te vermijden, Gy 't vermaeck en de eygenſchap ſult hebben, om niet te ſcheyden, ſonder de Conteſtatien, waer van gehandelt werdt, tot een gemeene en generale vernoegingh te termineren, 't welck ick oock uyt al mijn hert wenſch, en met ſoo grooten ſucht als ick ſoude konnen hebben, als ick de macht had, om daer in nut te konnen zijn.

Gedaen tot Baden den 20 January 1682.

Dit hielp echter weynigh of niet / alſchoon hem weder een Antwoordt daer op gegeven wiert/ vermits de Gemoederen te hevigh tegen malkander waren/ ſoo dat tot Arrau naderhandt een byſondere By-een-komſt hier over wierdt gehouden; maer daer oock niet konnende eenig werden/ ſoo ſcheyden ſy vruchteloos/ en zijn die ſaecken oock onafgedaen gebleven.

Wy komen tegenwoordigh in 't Keyſerl. Hof. Zedert dat door den Landtdag in Ongaryen alles tot genoegen van de meeſte Standen was af gedaen/ en dat 'er een Stilſtandt van Wapenen met den Grave Teckely/ zijnde het Hooft van de Malcontenten in Ongaryen / (die door ſijn vigilantie en Policie de ſaecken van de Proteſtanten / welcke voor deſen door de Roomſche Geeſtelijckheyt in dat Koninckrijck onderdruckt waren geworden/ weder in ſtaet/ om niemant te vreeſen/ geſtelt had) was getroffen / was men in 't Keyſerlijcke Hof niet alleen beſigh / om den ſelven Teckely met eenige voordeelige Aenbiedingen / tot het aennemen van dit Beſluyt van den Ongariſſen Landt-dagh / te bewegen / als waer toe den Baron van Saponara en den Grave Serini eenige mael aen hem geſonden wierden / maer oock om den Turckſen Keyſer tot het amplecteren van een Prolongatie van den laetſt gemaeckten Treves van 20. Jaren/ die nu in een Jaer à twee ſtondt te expireren/ te doen bewilligen/ vermits men in 't Voor-jaer den Grave Albrecht van Caprara ten dien eynde van Weenen na Conſtantinopolen ſondt / om ſulcks aldaer uyt te wercken; doch alle beyde deſe ſaecken hadden geen voortgangh / alſoo den Teckely wel goede woorden gaf / maer ſich te verre met de Turcken hadde geëngageert/ om die te verlaten/

en de Turcken selfs geen genegentheydt hadden/ om sonder eenigh voordeel desen Treves te prolongeren / en de Tribuyt / welcke sy van dese Malcontenten genooten / te laten varen / soo dat van die kant groote preparatien ten Oorlogh wierden gemaeckt / wel niet / om den Keyser selfs aen te tasten / maer om de Malcontenten / die sy in haer Protectie genomen hadden / te assisteren. De Tractaten/geduerende de Stilstant tusschen 't Keyserlijcke Hof en meer-gem. Teckely wierden echter ondertusschen noch gecontinueert / dewijl gestadigh hoop tot een goet Accommodement wierdt gegeven ; welcke gelegentheydt den laetsten by 't hooft vattende/ aen 't Keyserlijcke Hof versocht en verkregh / dat hy met de Vorstinne Weduwe Ragotzki soude mogen trouwen / gelijck oock den 14. Juny tot Mongatz in Ongaryen dit Huwelijck gecelebreert wierdt ; deselve was een Suster van den Grave Serini / en als doen Roomsch Catholijck / doch sy was met desen Grave Teckely nauwelijcks eenige Weecken getrouwt/ of sy wierdt Protestants/ en verjoegh al haer Roomsse Dienaers ; dit gaf aen 't selve Keyserlijcke Hof een groote achterdocht / soo dat / terwijl men van de Voor-tijdt al geduerigh nieuwe Volckeren had aengenomen / eenige Troupen na Ongaryen gesonden wierden / om op de bewegingen van de Malcontenten en Turcken / als waer van men toen niet veel goets vertrouwde / te passen ; en waerlijck de saecken liepen oock soodanig uyt ; want de Turcken/ met kleyne Troupen zedert het Voor-jaer uyt Asien na Ongaryen gekomen zijnde/ bevonden sich in July aldaer soo sterck/dat sy wel omtrent 50000 Man konden uyt-maecken/ en daer mede omtrent Essen quamen legeren ; invoegen den Teckely/ alsoo den Stilstant van Wapenen toen uyt-gingh/ sijn Volckeren mede by een trock / en daer op tegens de Keyserse los gingh : sijn Macht / die door de Onderdanen van sijn Gemalinne seer vergroot was / kon/ na 't gemeene geruchte liep / 12000 Man uyt-maecken ; waer by een Corps van de Turcken / hoewel sulcks maer als per middel van Assistentie geschiede / komende/ en hem versterckende / soo was sijn Leger omtrent 20000 Man sterck / en hy oock van Resolutie/ om iets voornaems te ondernemen ; de Stadt Caschauw in Ongaryen was wel de sterckste / en de naeste/ die den Keyser daer had / doch die had een brave Citadelle/ soo dat 'er langh werck geweest soude hebben / om die met gewelt te vermeesteren/ evenwel/ alsoo hem deselve best gelegen quam/ trock hy hier 't Vosse-vel in plaets van den Leeuwen-huyt aen ; want door sijn Verspieders verkondschapt / dat 'er geen nauwe of scherpe Wacht in dese Citadelle gehouden wierdt/ soo sond hy in 't laetst van July/ na dat hy sich met de Turcken hadde geconjungeert / een Detachement van 1000 Man van sijn Troupen in stilte derwaerts/ om dese Citadelle by nacht te overvallen ; 't selve geluckte oock soo wel / dat sy sonder yemants weten of voordacht daer in quamen / en de Vendrich en 80 Soldaten / die daer in lagen / neder sabelden / en alsoo de possessie daer van namen ; sy meenden daer op des morgens als met een stratagema / en als of sy Keyserlijcke Volckeren uyt de Citadelle waren/ mede wel in de Stadt te komen/ doch een Schildwacht daer van eenige ingelaten

ten hebbende/en merckende dat het 't rechte Volck niet was/ maeckte datelijck allarm/ invoegen die van binnen aenstonts in de Wapenen quamen/ en de overige/ die mede in de Stadt meenden te dringen/ deden retireren; 't selve verhinderde aen den Teckely echter niet/ om sijn voorgenomen Dessepn op de Stadt Caschauw voort te setten/ want/ als een gesleepen Politicus/ genoeghsaem verkondschapt/ dat de Keyserse Armee/ die onder den Generael Strasoldo in Ongaryen was/ sich op verre na niet sterck genoegh bevondt/ om hem eenige afbreuck te doen/ (hoewel men daer van seer breedt op-gegeven had/ 't welck nu in effect anders bleeck) soo belegerde hy de gem. Stadt Caschauw met de gewoonelijcke formen/ en benauwde die met Schieten en Stormen in de tijdt van 3 Weecken soodanigh/ dat den Lupt. Collonel Lamb/ van 't Regiment van den Generael Strasoldo/ welcke daer in 't Opper-gebiedt hadde/ van de eene kant niet siende om de Plaets/ soo door de zwackheyt van 't Guarnisoen/ als dat de Soldatesque selfs de Stadt wilde over geven/ te behouden/ en van de andere zijde geen Ontset vernemende/ den 14. Augusty/ 's morgens tusschen 10 en 11 uren/ gem. Stadt Caschauw aen den Teckely most over geven/ met bedingh/ dat hy met sijn Volck met een Staf in de Handt daer uyt soude mogen trecken/ en door Polen na Silesien gaen; dit Accoort wierdt wel gesloten/ doch maer tamelijck onderhouden/ alsoo eenige 100 Man van dit Guarnisoen/so door groote beloften/als anders genootsaekt wierden/ om dienst onder den Teckely te nemen/ en andere/ om dat sy een Mijn verborgen hadden/ ter neder gezabelt; met de rest/ bestaende noch uyt ruym 150 Man/ gingh desen Oversten Lupt. Lamb door Polen na Silesien/ van waer hy aenstonts na 't Keyserlijcke Hof geroepen/ en/ tot Weenen komende/gearresteert wiert/ om sich wegens dese Over-gaef te verantwoorden; doch hy had nauwelijks eenige dagen in dit Arrest geweest/ of hy storf seer subijt.

De andere Turckse Volckeren/ die sich met den Teckely niet vervoegt hadden/ hadden sich ondertusschen by Villeck en Onoth in Ongaryen gelegert/ om de Keyserssen/ indien sy Caschauw hadden willen of trachten te ontsetten/ te keer te gaen; dese/ verkondschapt/ dat 'er maer 150 Duytsen/ en soo veel Hussaren/ onder den Hopman Hieronimus Strasoldo/ in Onoth lagen/ quamen plings daer voor/ en werckten met haer Geschut soo veel uyt/ dat de Besetting most accorderen; deselve bedongh wel met Sack en Pack/ Boven- en Onder-geweer uyt te trecken/ doch de Turcken hielden 't Accoort niet/ maer berooften haer van alles/ waer na sy haer na Zendre lieten convoyeren.

Middelerwijle waren 'er oock noch wel eenige Strooperyen van Partyen/ en ontmoetingen tusschen malkander/ voor-gevallen/ waer in dan de eene en dan de andere het voordeel hadde/ doch dewijl deselve tot de Hooft-saeck niets van gewicht by brengen/ sullen wy/ om langwijligheydt te vermijden/ die laten varen.

Dit verlies van Caschauw/ aen 't Keyserlijcke Hof tot Weenen ruchtbaer werdende/ gaf aldaer een groote verslagentheydt; men had wel van te vooren

aen den Generael Straſoldo ordre geſonden/ om alle de Troupen/ die hy by een konde verſamelen/ op de been te brengen / met belofte / dat hem noch meer andere toegevoegt ſouden werden/ om het ontſet van die Plaets te tenteren ; oock was aen den Generael Caprara / die een ander Corps in Ongaryen commandeerde / belaſt / om ſich met het ſelve by den eerſten te begeven ; en boven dien waren in 't Eylant Schut/ leggende by Raab en Comorra/onder Prins Louis van Baden/eenige Volkeren gelegt/om ſig in alle gelegentheyt daer van te konnen bedienen;maer eer dat die by malkander quamen of konden komen/(alhoewel veele ſuſtineerden/ alſchoon die geconjungeert waren geweeſt/ dat ſy tot het Ontſet te zwack geweeſt ſouden hebben) was die Plaets en eenige andere al over ; invoegen men aen 't ſelve Hof daer over ſeer onvernoegt was/en den Generael Straſoldo / als aen wiens quade directie eenige dat wilden imputeren/ revoceerde / gelijck hy oock aenſtonts tot Weenen quam en in ſijn Huys gearreſteert wierdt ; hy poogde ſich naderhandt wel te juſtificeren / maer ſijn redenen/ na dat het gebleecken is / konden geen ingreſſie vinden / ſoo dat hy ſich in een Klooſter retireerde. In ſijn plaets in Ongaryen wierdt weder den Grave van Caprara geſtelt ; en ondertuſſchen delibereerde men te Weenen niet alleen met de Raden van 't Hof / maer oock met de Ongariſſe Magnaten / en voornamentlijck den Palatijn / door wat middelen men beſt de ſaken in Ongaryen een andere keer ſoude doen nemen ; men ſcheen en was oock wel geſint / om de Tractaten met de Turcken te prolongeren / en met den Teckely ſich te accommoderen / doch dit kon nu in ſoo een korten tijdt/ dat ſy met haer Machten in 't Veldt en victorieus waren / niet geſchieden / en derhalven wierdt gereſolveert/ alſoo dit noch wel wat tijt van nooden had / dat den ſelven Ongariſſen Palatijn den Ongariſſen Adel en Onderdanen tot defentie van haer Vaderlandt ſoude op ontbieden/ en ſich daer mede of by de Keyſerlijke Volckeren voegen/of apart agéren/ na dat de gelegentheyt van ſaecken ſulcks vereyſchte.

Op den ſelven dagh/ als ſich Caſchauw aen den Teckely over gaf/ wierdt de Stadt Eſperies/zijnde een brave en groote Stad in Ongaryen/ mede door haer verovert/ met beding/ dat het Guarniſoen met Onder- en Boven-geweer daer uyt door Polen na Sileſien ſoude mogen marcheren. Den Keyſerl. Generael Straſoldo/ die ſich toen noch in Ongaryen bevond/ en met ſijn Volkeren ſich in de Berg-Steden onthield/ om die voor overval te bewaren / ſondt daer op aenſtonts ordre aen den Overſten van Scherffenberg / die in Leutſchau commandeerde/om deſelve Plaets te verlaten/en met het Guarniſoen en de Ammonitie/ alſoo hy 't onmogelijk oordeelde/ dat hy ſich ſoude hebben konnen defenderen/ by hem te komen/ gelijck den eerſten oock dede/ en alſoo deſe Pas aen den Teckely overgaf. Deſelve quam daer op/nevens de Turken/ voor Villek/zijnde mede een brave Veſtinge/welke wel eenige tegenweer dede/maer/geen ontſet voor handen ſiende/alſo de Volkeren van de Generaels Straſoldo en Caprara/om dat een byſonder Corps op haer paſte/ niet by malkander hadden konnen komen/ ſich den 16 Septemb. mede moſt over geven/ te meer/om dat het Duytſe en Ongariſſe

Guarnisoen haer Commandanten / genaemt Cohari en Ercrat met gewelt daer toe dwongen; in welcke gelegentheydt dese Commandanten / alsoo sy 't Contract niet wilden onderteeckenen / voor Oorlogs-gevangens wierden gehouden: deselve Vestinge Villeck wiert naderhandt door de Turcken en Malcontenten geslecht.

Ondertusschen den Ongarissen Palatijn / volgens de Resolutie van 't Keyserlijcke Hof / eenige 1000 Man by malkander gebracht hebbende / begaf sich daer mede na Tornau/om sich by 't andere Keyserlijcke Leger te voegen/ maer den Generael Caprara / (na 't vertreck van den Generael Strasoldo / wiens Volckeren/ na't verlies van Villeck/ de Bergh-steden hadden verlaten/ en sich met den selven Generael Caprara by de Rivier de Waegh / alwaer hy lagh/ om verder inbreuck van de Turcken te voor-komen/ geconjungeert) nu 't Gebiedt van de Keyserlijcke Volckeren in Ongaryen hebbende / oordeelde sulcks niet raedtsaem/ en dat daer door maer schaersheydt van Vivres onder 't Volck soude komen/ so dat dese Volckeren van malkander verspreyt bleven/en tegens de Malcontenten of Turcken niets konden uyt-wercken.

Den Teckely/ middelerwijl verstaen hebbende / dat de Keyserse de Bergh-Steden hadden verlaten / sondt daer aenstonts eenige van sijn Volckeren / om die voor hem te verseeckeren / gelijck sy oock deden / soo dat hy toen voor de meeste part Meester van geheel Opper-Ongaryen was / en voornamentlijck van dese Bergh-Steden/ welcke/om haer Goudt-Mijnen/ de meeste rijckdom aen dit Koninckrijck brengen; doch hy / vreesende dat de kans wel konde keeren/ en van de eene kant siende/ dat de Turcken/ alsoo het wat laet in 't Jaer begonde te werden/ na haer Winter-quartieren wilden trecken en trocken / ende bemerckende / dat men van wegens de Keyserlijcke kant veele Volckeren uyt de Erf-Landen en het Rijck deede marcheren / om die in Ongaryen te employeren en hem tegens te gaen / dacht sich met dese winst te vergenoegen; en ten dien eynde liet hy twee Gedeputeerden van sijnen 't wegen/ voor welcke hy aen den Generael Caprara om Paspoorten had versocht / na Weenen gaen / om weder een Stilstant van Wapenen voor te stellen; dese Propositie was aldaer wel eenigsints aengenaem / maer men kon niet resolveren om de Berg-Steden in die gelegentheydt in sijn macht te laten; doch des selfs Gedeputeerden vertoonende / dat hy sulcks nu niet buyten consent van den Visir van Offen konde doen / doch dat hy echter aldaer in alles de Keyserlijcke Berg-werckers gunstigh soude zijn / en die voor den Keyser laten arbeyden / mits dat hy yets voor hem selfs tot Sauveguarde daer van Maendelijcks genoot/ soo wiert dese Stilstant van Wapenen weder vast gestelt / en gingen daer op de meeste Volckeren van weder-zijden in de Winter-quartieren; maer alsoo de Keyserse de Turcken in Newheusel niet vertrouwden / bleven noch eenige van haer Troupen in 't Eylandt Schut en aen de Rivier de Waegh leggen / om een waeckend oogh op de Stroperyen van de Turcken en Malcontenten in Morabien en Silesien (alwaer de laetste noch in 't laetst van 't Jaer een Casteel / genaemt Wo-

Moglitz / door 't Gebiedt van Polen gekomen zijnde / uytgeplondert hadden) te houden / en daer mede waren van dit Jaer alle andere Krijgs-actien aldaer gedaen.

Dese ongeluckige uytval van saecken in Ongaryen gaf aen 't Keyserlijcke Hof al eenige perplexiteyt; men had daer wel gehoopt / dat 'er een Accommodement door den Keyserlijcken Envoyé Caprara met de Ottomannisse Porte getroffen geworden / en dat de Malcontenten dan oock lichtelijck geaccordeert souden hebben / maer dit viel nu gantsch contrarie uyt / want den Turckschen Sultan was / op 't aenraden van den Primo Visir / t'eenemael overreed geworden / om den Oorlogh tegens den Keyser in Ongaryen voort te setten / ten ware / dat hem soodanige voordeelige Conditien wierden toe-gestaen / die tot nadeel van de Reputatie van sijn Keyserlijcke Majesteyt mosten strecken; en derhalven was men in 't Turckse Gebiedt over al besigh / om Troupen by malkander te versamelen / en een groote meenigte Ammunitie en Vivres na Belgrado in Ongaryen te senden / ten eynde tegens 't aenstaende Jaer Ongaryen en 't Keyser-rijck daer mede te beoorlogen. Den Keyser / dan geen vastigheydt van dese saeck hebbende / en bevreest / dat dese Turckse Macht / welcke men wel op 150000 Man schatte / als een overstroomend Water soude in-breecken / gaf in 't laetst van 't Jaer bevel / dat men sijn Troupen met eenige 1000 Man tegens 't Voor-jaer soude vermeerderen / om in alle gelegentheyt daer tegens bestandt te wesen / en de Voor-Steden van Weenen af-breecken / op dat / indien de Turcken / gelijck als 't gerucht liep / daer op wilden af-komen / sy geen voordeel van deselve souden genieten / maer wel een groote tegenstant van binnen vinden.

Wy sullen de saecken in Ongaryen voor tegenwoordigh hier mede laten varen / alsoo 'er zedert niet voornaems in dit Jaer meer is gebeurt; en ondertusschen sien wat aen 't Keyserlijcke Hof wegens de saecken van 't Rijck voorviel; men had daer / om die te beter de behulpsame handt te konnen bieden / eenige tijt te vooren met sommige Creytzen / en voornamentlijck de Kroon Sweden / eenige Alliantien gemaeckt / waer van wy die met de Kroon Sweden voorn. hier in sullen lassen / bestaende uyt de volgende Articulen:

NAdemael in het Duytse ende de nabuerige Rijcken de oneenigheden en verschillen vermeerderen, hebben den Doorluchtigen en Machtigen Heer, den Heer LEOPOLDUS, verkooren Roomsch Keyser, semper Augustus, Koningh van Duytslandt, Hongaryen, Bohemen, Dalmatien, Croatien, Slavonien, Aerts-Hertogh van Oostenrijck, Hertogh van Bourgondien, Brabandt, Stirien, Carinthien, Carniolen, Marck-Graef van Moravien, Hertog van Luxemburgh, Opper- en Neder-Silesien, Wirtembergh en Teche; Prins van Swabenlandt, Grave van Habspurgh, Tyrol, Ferreten, Ryburgh en Goritien; Landt-Graef van der Elsas, Marck-Graef van 't H. Roomse Rijck, Pourgraven en het Opper- en Neder-Lusats, Heer van het Marck-Graefschap Schlavonien, Portas, Nudis & Salinarum: En den Doorluchtigen en Machtigen Prins en Heer, den Heer

Heer CAROLUS, Koningh der Sweden, Gotthen en Wandalen, Groot-Vorst van Finlandt, Hertogh van Schoonen, Esthonien, Livonien, Carelien, Bremen, Verden, Stettijn, Pomeren, Cassubien en Wandalen, Prins van Rugen, Heer van Ingrien en Wismar, Paltz-Graef aen den Rhijn en Beyeren, en Hertogh van Gulick, Kleef en Bergen, goedt gevonden, soo om de gemeene Rust en eygen securiteyt te conserveren, als om een vaster bandt van Vriendtschap te maken, tusschen haer een Defensijf Verbondt op te rechten. En derhalven is, na dat tot Weenen tusschen de Keyserlijcke Ministers en den Koninckl ijcken Afgesant en Plenipotentiaris, den Heer Graef Gabriël Oxenstern, eenige Articulen en Conditien seer verre gebracht waren, sorgh gedragen, dat dit werck by der handt genomen is door die geene, die sijn Keyserlijcke Majesteyt goet gedacht heeft, om, tot dit Werck te perficiëren, aen sijn Koninckl. Majesteyt, als sijn Plenipotentiaris, namentlijck den Doorluchtigen Michaël Venceslaus Franciscus, van 't H. Roomse Rijck Graef tot Atthan, Vry-Heer te Goldsburg en Murtetten, Heer van Gru-lich, Mittelwald, Schonfeld, Wolfetsdorf, Durn, Krut en Theyhowits, by sijn Keyserl. Majesteyt Cancelier van 't Koninckl ijck Graefschap, en opperste Capiteyn van de Sterckte Glatens, af te senden. En op dat dese aengevangene Negotiatie tot een gewenscht eynde, door reciproque Arbeydingen gebracht mochten werden, zijn van wegen sijn Koninckl. Majesteyt tot Commissarissen en Plenipotentiarissen aengestelt de Doorluchtige, treffelijcke, Illustre en genereuse Heeren, de Heer Benedictus Oxenstern, Graef van Norshem en Vasa, Vry-heer van Mothroy en Lindholm, Heer van Kispurcen en Kattila, Raedts-heer van sijn Koninckl. Majesteyt van Sweden, Cancelier van de Aboense Academien, en opperste Wetgever van Ingriso en Ketholmie: den Heer Eduard Ehrensteen, Hæreditarius in Forsbygan en Barkertorp, Præsident van de Opperste Koninckl. Rechtbanck tot Wismar, en den Heer Franciscus Joël Ornsted, Hæreditarius, Erf-heer in Schottorp, Krusenhoff, en Hafgäed, Hof-Cancelier van sijn Koninckl. Majesteyt, dewelcke met den boven-gem. Heer Keyserl. Afgesant, de saecken, die tot Weenen begonnen waren, gereassumeert hebbende, na dat van wederzijden de Brieven van Macht of Volmacht geapprobeert waren, en dat men met malkander gesproocken had, in de navolgende Accoort-Articulen geconsenteert, en uyt de naem van de Doorluchtige Heeren haer Principalen bedongen hebben, dat deselve ongevioleert nagekomen sullen werden.

I.

Daer zy een vaste Vrede en onverbrekelijcke Bandt van Vriendtschap tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en 't Huys van Oostenrijck van de eene, ende sijn Koninckl ijcke Majesteyt en 't Rijck van Sweden van d'andere zijde, en daer sal van beyde kanten alles aengewendt werden, dat tot het beste en nutste voor de andere strecken kan, en met alle yver alle periculen en schaden, die de Rijcken, Provintien en Heerschappyen van de andere dreygen mochten, door een vriendelijcke en tijdelijcke Communicatie, of door eenigh ander mogelijck middel, voor-gekomen werden.

Het

II.

Het ooghmerck van dit defensijf Verbondt sal zijn de conservatie van de publijcke rust en wederzijds securiteyt, in 't geheel op die voet, als in de Westphaelsse Vrede in 't Jaer 1648. en de Nimweegse Vredens-Tractaten van de Jaren 1678. en 1679. vast gestelt en gestabileert is.

III.

Derhalven belooven en verbinden sich wederzijds de Geallieerden, na haer krachten, en volgens haer plicht, alles aen te wenden, en haer Raedts-besluyten derwaerts te dirigeren, dat de boven-gem. Westphaelsse en Nimweegse Tractaten in haer volkomen en geheele vigeur soodanigh geobserveert mogen werden, dat de ware en oprechte sin van deselve, in alle en yder bysonder Poinct, volkomen voldaen mach werden.

IV.

Maer, indien 't mocht komen te gebeuren, dat over de twijffelachtige sin van de gem. Tractaten eenigh verschil ontstont, of 't contrarie, of geheel anders als in deselve begrepen is, ondernomen mocht werden, sullen de Geallieerden gehouden zijn, so dra als 't quaedt begint, alle vriendelijcke Officien en middelen t'adhiberen, en, indien deselve geen geluckige uytkomst hebben, tegen de Aggresseurs van 't Verbondt, door Raedslagen, en met macht, na de exigentie van de saeck en grootheyt van 't pericul, te procederen.

V.

Onder dese reciproque Conditie, om te beschermen en assisteren, sullen de Geallieerde gehouden zijn, de een de Provintien, Landen en Heerschappyen van de andere, hier onder beschreven, te gelijk met alle de Prærogativen en Rechten, soo deselve door Vyandlijcke Wapens aengetast werden, te beschermen en defenderen; namentlijck, van de kant van sijn Keyserlijcke Majesteyt werden alle de Heerschappyen en Provintien, dewelcke sijn Keyserlijcke Majesteyt na de Westphaelsse en Nimweegse Vrede in 't Roomse Rijck (het Koninckrijck Bohemen, met de geïncorporeerde Provintien, daer onder begrepen) veyl possideert. En om deselve reden van de zijde van sijn Koninckljjcke Majesteyt van Sweden alle Provintien en Heerschappyen, dewelcke aen sijn Koninckl. Majesteyt, uyt kracht van deselve Vredens Instrumenten (Schoonen van gelijken daer onder gerekent) onderworpen zijn, onder dit Verbondt begrepen.

VI.

Ten welken eynde, en tot de wederzijds Defentie van de gem. Heerschappyen, indien deselve op eenige manier geturbeert werden, sal in de Provintien van de Geallieerden, een Leger van 11000 gewapende Mannen, waer van een derde-part in Cavallery en de rest in Infantery bestaen sal, by der handt gehouden moeten werden.

VII.

Tot het gemelde getal van Soldaten sullen sijn Keyserlijke Majesteyt, en sijn Koninckljjcke Majesteyt van Sweden, 3000 Man moeten contribuëren, dewelcke op

op die plaets, daer de Partye, die deselve van doen heeft, na tijdts gelegentheyt, en de grootheydt van 't pericul, deselve noodigh sal achten, gebracht sullen moeten werden.

VIII.

Maer indien de noot een grooter getal Volck mocht exigéren, en 't pericul vereyſſchen, sal tusschen de hoog-gem. Geallieerden nader geconvenieert moeten werden.

IX.

Maer indien 't sal blijcken, dat van yemandt aen een van de Geallieerde den Oorlogh gedreygt, of dat 'er eenigh pericul van wegens opentlijcke infractie is, sal den ander van de Geallieerde den lederende door Ministers en Ambassadeurs van alle gewelt *sævia facti* dehorteren, en alle steen des aenstoots, dewelcke het gevoeglijck accommoderen van de differenten soude konnen verhinderen, wegh nemen; doch indien door 't selve niet uytgerecht, noch na een vriendelijcke afmaningh gehoort werdt, sal tegens de Aggresseur met gemeene Wapenen en Raedslagen geprocedeert, en den selven soo vervolght moeten werden, tot dat hy tot de restitutie van de schaden en eerlijcke Vredens-Conditien, tot volkomene satisfactie van de geledeerde, gebracht kan werden.

X.

Maer op dat yder van de Geallieerden genoegsaem tijdt mach hebben, om 't gedachte getal van Volck ter behoorlijcker plaets te vergaderen, sal de versochte met den eersten, als 't eerder niet geschieden soude konnen, binnen 3 Maenden, na 't gedane versoeck, sijn Troupen op die Plaets, daer de versochte deselve begeert, moeten doen zijn, soo nochtans, dat sijn Keyserlijcke Majesteyt, volgens den inhoudt van 't Vredens Instrument Art. 17. 8. 9. voor de vrye en onverhinderlijcke Door-tocht, door de Heerschappyen van de andere Staten van 't Rijck, voor de Sweedsche Soldaten, uyt kracht van de Keyserlijcke Constitutien, sorg sal moeten dragen.

XI.

Wat de mindere Oorlogs-Instrumenten en verdere Militaire toerustingh belangt, sal yder van de Geallieerden voor sijn eygen Troupen moeten sorgh dragen, maer de grooter Instrumenten sal de versoeckende Party moeten contribuëren.

XII.

De Troupen, uyt kracht van 't Verbondt, van beyde de Geallieerden tot Assistentie gesonden, sullen, ten voordeel van de Versoeckende, soo langh sy in dessels Territoir blijven, of elders dessels saeck waer nemen, oorlogen, maer indien sy in de Steden of Vastigheden van een van de Geallieerden helpen, sullen sy sich oock aen den selven requirerende met de Militaire Eed moeten verbinden, en sullen aen den Generael, dewelcke de requirerende met de hoogste Macht over de Militie voorsz. heeft, alle de andere, geduerende de geheele tijdt van de expeditie, pareren, soo nochtans, dat beyde de Generaels van de Versoeckende en Versochte deselve digniteyt en Character hebben, oock den Generael van de Auxiliaire Soldaten

ten altijt by de Krijgs-Raden present, en de Oorlogs expeditie bysonderlijck, so 'er iets ondernomen werdt, deelachtigh sal zijn.

XIII.

In geval dat het komt te gebeuren, dat een van de Geallieerden, op die tijdt als de Auxiliaire Troupen van hem versocht werden, in sijn eygen Heerschappyen geïnvadeert, en door Oorlogen aengetast sal zijn, soo sal hy niet gehouden wesen dit Accoort te voldoen, en Auxiliaire Troupen, volgens het voor-gem. getal, te senden. Welcke invasie echter te verstaen sal moeten werden, dat het selve niet sal mogen op een lichte en eerste gewelt van een vyandlijcke infestatie, maer alleen op soodanigen invasie geappliceert werden, dewelcke als een morele impossibiliteyt om sijne krachten, die hy in sijn eygen Landt nootsaeckelijck moet gebruycken, elders te keeren, by-brenght. Vorders sal de versochte sijn Auxiliaire Troupen van de noodige Kosten, Soldyen, en Oorlogs-toerusting, soo langh die Expeditie duuren sal, voorsien; maer de Hospitien en Servitien, gelijck men het gemeenlijck noemt, sal de requirerende Party aen de selve, gelijck hy aen sijn eygen Soldaten gewoon is te geven, moeten beschicken.

XIV.

Indien een van de Geallieerde, door de geluckige progressen van sijn Wapenen, eenige Landen en Plaetsen, in 't Vyandlijcke Landt gelegen, met de Wapens overwint, en, geduerende de Expeditie, in sijn macht houdt, sal hy deselve, sonder het Consent van de andere Party, aen de Vyanden niet weder over geven, maer de staet van de Religie en Kercken sullen in deselve geheel en onverhindert blijven, en niets in deselve, op wat pretext of tijdt 't zy, verandert werden. Men sal oock door Militaire Troupen het Leger vry en onverhindert sijn Religie laten gebruycken. De rest, 't welck van de Vyandt gerooft werdt, of tot onderhoudt en subsistentie van de Soldaten gekregen werdt, sal tusschen de Landt-palen van beyde de Geallieerde, na proportie van 't getal, gedistribuëert werden: maer de voorname Gevangens sullen, tot uytwisselingh of eenigh ander Oorlogs-profijt, bewaert werden.

XV.

De requirerende Party sal sorgh dragen, dat de nootsaeckelijckheden tot onderhoudt van de Soldaten, soo langh sy in die Plaetsen vertoeven, niet ontbreecken sullen, maer dat deselve in de naeste Steden en bequame Plaetsen, tot een rechtvaerdige en billijcke prijs, bekomen konnen werden, op dat deselve, door 't gebreck van de nootsaeckelijckheden niet gedwongen, deserteren, en tot de Vyanden overloopen mogen.

XVI.

In en buyten de Landen van de Geallieerden sal over de Soldaten een strenge Justitie en Discipline gehouden werden, op dat haer ongebondentheyt gestraft blijve, soo tot schade of ruïne van de Onderdanen, als tot een defect van Militaire subsistentie niet mach strecken.

XVII.

Sijn Keyſerlijcke Majeſteyt ſal, voor ſoo veel in hem is, ſorg dragen, dat het ſijne Koninckiijcke Majeſteyt van Sweden over al in 't Rijck vry ſal ſtaen ſijn Soldaten te brengen, en alderhande Wapenen en Paerden te koopen, volgens de Conſtitutien van 't Rijck; maer die liberteyt ſal aen de Vyanden van beyde de Geallieerden geweygert werden.

XVIII.

Beyde de Geallieerden belooven oock, ſonder conſent en kennis van de andere, geduerende dit Verbondt, noch Vrede, noch Stilſtant, noch eenigh Tractaet met iemandt, die deſe tegenwoordige Conventie contrarieert, of eenighſints te niet doet, in te gaen. En gelijck uyt liefde van de Vrede en publijcke tranquilliteyt en wederzijds ſecuriteyt het tegenwoordig Verbondt in gegaen is, ſoo ſuilen oock andere Koningen en Princen, door welckers Conjunctie de ruſt van 't Rijck verſeeckert kan werden, ende die ſpecialijck in dit Verbondt begrepen ſullen willen zijn, met conſent van beyde de Geallieerden geadmitteert werden.

XIX.

Ondertuſſchen wordt voor tegenwoordigh in dit Verbondt, ende de daer uyt ſpruytende Guarantie, ontfangen den Hertogh van Holſteyn Gottorp, den Heer Chriſtianus Albertus, te gelijck met ſijn Domainen Sleeswijck en Holſteyn, en ſtipuleren ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt en ſijn Konincklijcke Majeſteyt van Sweden, dat ſy hem in de Rechten en Prærogativen, volgens de Vrede-handelingen van Weſtphalen en Nimwegen, en door dit Verbonts-Inſtrument vaſt gemaeckt, de Conventien van Rotſchild en Hafnen, gelijck de voorn. Heer Hertogh deſelve voor de laetſte Oorlogs-beroerten gepoſſideert heeft, beſchermen en protegéren willen; in de tegenwoordige ſal ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt beſorgen, dat den ſelven Heer Hertogh, volgens de Concluſien van de Neder-Saxiſche Kreytz, tot ſijn voordeel onlangs genomen, dit ſelve genieten ſal; en dat van gelijcken den Heer Hertogh dat geene, dat hy tot bewaringh, 't beſt en de tranquilliteyt van 't Roomſche Rijck als doen aen den Saxiſchen Creytz belooft heeft, exactelijck ſal vervullen, en, na tijdts gelegentheydt, beyde de hoog-gem. Geallieerde na ſijn krachten helpen.

XX.

Dit Verbondt ſal dueren, en van beyde de Geallieerden ſtrict en geheel in alles, en yder byſonder, geduerende den tijdt van 10 Jaren, onderhouden werden, en na verloop van deſelve, over de Prolongatie van dien, met wederzijds conſent gehandelt werden, 't welck binnen den tijt van twee Maenden, of, ſoo 't eer geſchieden kan, beſlooten ſal werden. Tot verſeeckering van 't boven-gem. en meerder kracht van waerheyt en ſinceriteyt, hebben wy boven-gem Gedeputeerden Plenipotentiariſſen dit Inſtrument onderteeckent, twee gelijcke Exemplaren, met onſe Zegels verzegelt, reciproque over gegeven en uyt-gewiſſelt. Stockholm den 12. van de Maendt October Anno een duyſent ſes hondert twee-en-tachtigh.

(L. S.) *Benedictus Oxenſtirna.* (L. S.) *Franciſcus Joël Ornſted.*
(L. S.) *Eduardus Ehrenſteen.*

Wy

Wy hebben hier voor gesegt / dat tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en den Franckisen Creytz / tot Defentie van 't Rijck / mede een Alliantie was gemaeckt; doch nu sullen wy daer noch by voegen / dat de selve Creytz/ versocht zijnde / om mede in de Alliantie van Guarantie met Sweden en desen Staet te komen/ sulcks door 't volgende accepteerde:

Aengaende het seste Poinct, namentlijck, de Sweedse en Staetse Associatie, soo is door meerderheydt van Stemmen geresolveert, dat men deselve, sonder verder bedencken, sal amplecteren, gelijck mits desen geschiedt; edoch onder dese expresse Conditien ende Reserve, dat de Vorsten ende Stenden van desen Creytz niet sullen geobligeert zijn tot meerder Wervinge, ofte verdeelinge van hare Volkeren, noch tot de vreemde Oorlogs-voorvallen, die tegens de tegenwoordige intentie mochten komen aen te loopen, noch tot de private Quæstien, die tusschen Fursten en Stenden mochten komen voor te vallen; en by gevolge, dat sy in effecte tot niet anders sullen gehouden zijn, als om, naer inhoudt van de Tractaten van Munster en Nimwegen, de gemeene Rust en Vrede naer 't uytterste vermogen te maintineren: maer nopende de maniere, hoe en op wat wijse men dese bytredinge der Geünieerdens sal incamineren, soo is geresolveert, dat men, van wegens 't Hoogh-Vorstelijcke Uyt-schrijf-Ampt, de inclinatie, die men aen dese zijde heeft, aen den Heere Schamsky, Konincklijcken Sweedsen Breemsen Afgesant tot Regensburgh, als mede aen den Heere Valckenier, Nederlandtschen Resident tot Franckfort, sal bekent maecken, ende deselve versoecken, of sy sich mochten gevallen laten by hare hooge Heeren Principalen het daer heenen te dirigéren, dat sy selfs ofte yemandt anders tot formeele ende volstandige voltreckinge van de voorsz. Associatie mochten gemachtigt werden, ende dat sulcks mochte bekent gemaeckt werden aen het Hoogh-Furstelijcke Uyt-schrijf-Ampt, op dat ten selven fine een gelijcke Creytz-deputatie mochte geschieden; waer by dan noch geresolveert is, dat men al 't voorsz. mede bekent sal maecken aen de overige Heeren Mede-Geallieerdens, namentlijck, aen de Stenden van den Opper-Rhijnssen Creytz, om sich daer mede te confirmeren, of om andere bequame middelen by der handt te nemen.

Van de Keyserlijcke kant pooghde men het Hof van den Ceur-Vorst van Saxen mede wel te bewegen / om in dese Alliantie van Guarantie te komen/ waer toe selfs den Grave van Lamberg / welcke doen van Berlijn tot Weenen gekomen is/ derwaerts wierdt gesonden / doch daer van is echter van dit Jaer geen volkomen besluyt gemaeckt / hoewel den Heer van Amerongen / wegens haer Hoogh Mog. mede derwaerts gecommitteert/ sijn uytterste vlijt ten dien eynde aenwende.

Eer wy noch 't Keyserlijcke Hof verlaten / moeten wy hier in-lassen / dat men in het laetst van 't Jaer een seker Frans Edelman tot Weenen / genaemt Monsr. du Fayel / alsoo men hem voor een Spion hieldt / had gearresteert en aengehouden / (zijnde deselve waer van de Fransse Ambassadeurs in haer laetste Declaratie tot Franckfort mentie maeckten) doch den Franssen Envoyé

Monsr. de Seppeville hier van verwittigt / was daer over niet wel te vreden/ onder voor-geven dat het sijn Domestijcq was/ en dat men hem selfs hier mede gequetst had; hy deed ten dien eynde wel sijn klachten aen 't Keyserlijcke Hof/ maer daer kon men niet aennemen / dat het des selfs Domestijcq was / soo dat hy niet op dede. Den Koningh van Vranckrijck liet weder naderhandt als by wegen van Represalien den Secretaris van den Keyserlijcken Ambassadeur/ den Grave van Mansfelt / tot Parijs in de Bastille brengen; invoegen men van de Keyserlijcke zijde korts daer aen gem. Monsr. du Fayel weder op sijn vrye voeten stelde/ op dat 'er geen ongemak aen den selven Keyserl. Secretaris/ die daer op aenstonts mede uyt de Bastille gelaten wierdt / soude komen; en daer mede was alle gevreest onheyl / dat daer uyt scheen te sullen komen / te niet.

Wy souden by na vergeten hebben/ om hier in te voegen/ dat den Hertog van Lotthahringen in 't begin van dit Jaer van soo zwaren en langduerigen Sieckte wierdt aengetast / dat 'er geen of weynigh hoop van sijn opkomst was / doch na 't schijnt des selfs stercke natuur / en de sorgh der Doctoren / quam alles weder te boven / soo dat hy in 't laetst van 't Jaer t'eenemael gebetert was. Sijn Gemalinne de Koninginne van Polen was ondertusschen te Inspruck van een doodt Kindt in de Kraem gekomen / 't welck sommige uyt schrick oordeelden toegekomen te zijn/ om dat men haer gerapporteert had / dat haer Gemael tot Weenen overleden was.

In 't begin van Juny is de Keyserinne van een jonge Prins in de Kraem gekomen / waer over naderhandt veel Vreughde-teeckenen tot Weenen en in andere Plaetsen van 't Rijck zijn gehouden.

Wy hebben hier voor geseyt van een Alliantie / die tusschen de Kroonen Vranckrijck en Denemarcken en den Ceur-Vorst van Brandenburgh gesloten was; sulcks was wel waer / maer deselve was alleen Defensijf / hoewel sommige seer sterck in 't eerst wilden voor-geven/dat die Offensijf was; de Articulen daer van wierden wel niet gemeen gemaeckt/ maer men sagh echter naderhandt een Extract van 't Tractaet tusschen sijn Majesteyt van Vranckrijck en de Kroon Denemarcken / 't welck wy tot voldoeningh van den Leser hier in laten vloeyen / alschoon wy niet konnen verseeckeren / of de Articulen in der daedt soodanigh zijn geweest.

Extract van de voornaemste Poincten, behelsende het geslooten Tractaet tusschen sijn Koninckl ijcke Majesteyt van Vranckrijck en sijn Koninckl ijcke Majesteyt van Denemarcken.

DAt sijn Koninckl ijcke Majesteyt van Vranckrijck aen Denemarcken jaerlijks sal geven acht Tonnen Goudts, waer voor Denemarcken sich verobligeert 12000 Man in 't Holsteynsse en Oldenburgse te houden, en boven dien 18 Oorlogh-schepen. Dat, by aldien sijn Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, nevens sijn

ſijn Ceur-Vorſtel. Doorl. van Brandenburgh, mochten reſolveren ſijn Koninckl. Majeſteyts van Swedens Landen te attacqueren, ſijn Koninckliicke Majeſteyt van Vranckrijck de ſelve niet alleen ſal ſeconderen, nemaer oock wegens de te verkrijgene Conqueſten guaranderen. Dat Vranckrijck d'Intreſten des Koninghs, wegens Holſteyn, Lubeck, oock op Hamburgh, om die te emporteren, niet ſal tegen weſen, maer eerder ſijn Koninckl. Majeſteyt daer toe helpen. Dat Vranckrijck ſich verplicht, naer de Ratificatie deſes Tractaets, geene Conqueſten meer te doen in of op 't Rijck; in cas ſulcks mochte komen te geſchieden, dat in ſulcken geval het Tractaet daer mede ſoude opgeheven weſen. Dat ſijn Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken, gelijck oock ſijn Ceur-Vorſtel. Doorl. van Brandenburgh, hare reſpective Troupen naer het Oldenburghſe en Sleeswijckſe ſullen laten marcheren, om daer door diverſche te alarméren; oock ſullen by den Koning en by ſijn Ceur-Vorſtel. Doorl. 7 Oorlogh-ſchepen geëquipeert werden, om daer door de Spaenſſe en Hollandtſche Koopvaerdy-ſchepen, by forme van Repreſalien, wegens d'achterſtallige Subſidie-Penningen, t'attacqueren, en daer uyt ſatisfactie te nemen, doch by aldien Sweden ſich daer in wilde mengen, ſal Vranckrijck deſelve aenvallen met alle force.

By veele gaf dit in 't eerſt een groote achterdocht en mis-vertrouwen / als meenende / dat men daer door aen de Deenſſe zijde deſen Staet in alles afbreuk ſocht te doen; en gelijck by de meeſte ſaecken in 't gemeen meer toegevoegt als afgedaen werden / wierd noch boven dien geſpargeert / dat de Deenſſe / vermits die een machtige Scheeps-Vloot lieten uyt-ruſten / op de Ooſt-Indiſe Schepen / die in 't midden van de Somer hier te Lande ſtonden te komen / wilden paſſen / en die wegh nemen; doch 't gevolgh heeft 't contrarie geleert / want alſchoon 'er noch al eenige Differenten tuſſchen ſijn Majeſteyt van Denemarcken en deſen Staet open ſtonden / en daer onder wegens het Schip Cornelia / (waer van wy in onſe voorige Mercuriuſſen mentie hebben gemaeckt / en waer over in dit Jaer eenige Gedeputeerden van Denemarcken / en van de Weſt-Indiſe Compagnie deſer Landen / als door wiens Schepen dit Schip genomen was / tot Hamburgh te ſamen quamen / doch welcke vruchteloos ſcheyden) ſo liet den Koningh van Denemarcken echter geduerigh aen deſen Staet repreſenteren / dat hy de vriendtſchap met deſelve wilde onderhouden; en om noch te meerder getuygenis daer van te geven / ſchreef hy de volgende Miſſive aen de Stadt Amſterdam.

Edele, Erentfeſte, Hoog-geleerde en Wel-wijſe, Lieve, Beſondere:

CHRISTIAEN de VYFDE, door Gods Genade Koning van Denemarcken, Noorwegen, der Wenden en Gotten, Hertog tot Sleeswijck, Holſteyn, Stormarn en der Ditmarſchen, Grave tot Oldenburgh en Delmerhorſt, &c. Wy hebben zedert eenigen tijdt herwaerts, ſoo wel uyt de gemeene geruchten, als deſe

dese en geene ingekomene particuliere Relatien, niet als met sonderlinge bevremding vernomen, in welcker voege de geene, die den Staet der Vereenigde Nederlanden onse Consilia soecken suspect te maken, ende het tusschen ons en den selven hergebrachte goedt verstant te krencken, over en weder debiteren en uytstroyen, als of wy met de Kroon Vranckrijck ende sijn Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh een, den Staet hoogst præjudicieerlijck, Tractaet gesloten, en ons met deselve daer henen vergeleecken hebben, om hare Navigatie ende Commercie te troubleren, en in specie de verwacht-werdende Oost-Indische Retour-schepen aen te grijpen, om daer door wegens de pretentie, die wy op de Vereenigde Provintien hebben, satisfectie te erlangen.

Hoewel wy nu t'eenemael in die verhoopingh zijn, dat sy sulcke valsche en verdichte uytstroysels geen geloof geven sullen, oock onse Actiones tot hier toe de onwaerheydt en de ongegrondheyt daer van ten vollen doen blijcken, dewijl niet te præsumeren is, noch den geringsten schijn van waerheydt hebben kan, dat, daer wy, om de jegenwoordige algemeyne Tranquilliteyt te behouden, soo yverig besig zijn, oock tot dien eynde met soo groote onkosten over al alle mogelijcke officien laten aenwenden, Wy selfs tot eenige onrust oorsake souden geven, en specialijck tegen de Vereenighde Nederlanden, contrarie de tot nu toe haer bewesene sinceriteyten, ietwes vyandlijcks voor te nemen, ende hare Commercie, by welcke wy, wegens de situatie onser Rijcken en Landen, selfs soo hoogh geïnteresseert zijn, te incommoderen, de Resolutie souden nemen: Soo hebben wy niet te min de aen U, door onsen Envoyé Extraordinaris, sich in Hollandt bevindende, onlangs van Onse den Staet, ende bysonderlijck oock uwer goede Stadt toedragende oprechte vriendtschap ende affectie, gedane Contestatien, nochmaels by desen herhalen, en daer benevens die verseeckeringh doen willen, dat onse met Vranckrijck en Ceur-Brandenburgh genomene mesures tot niemands, veel weyniger tot des Staets en dessels onderhoorige, præjuditie en nadeel aengesien, maer enckelijck en alleen daer heen gericht zy, hoe de saecken in de jegenwoordigen vredelijcken toestand gehouden, en alle besorglijcke verwijderingen voorgekomen mogen werden. Maer in 't overige is onse meyninge soo gantsch verre van daer geweest, de alleenlijck tot onse eygene seeckerheyt aengestelde Equipagie tegens de onder-gehoorige der Vereenighde Nederlanden te gebruycken, dat wy veel eer der selver Navigatie en Commercie by alle mogelijcke wegen genegen zijn te favoriseren en te bevorderen; mits 't welck wy dat goedt vertrouwen hebben, dat de Staten Generael, volgens haer bekende Æquanimiteyt, uyt haer selfs daer heen bedacht sullen zijn, ten eynde de tusschen Ons ende Haer noch openstaende Differenten, daer van sich de misgunstigen, om, waer 't mogelijck, eenige oneenigheden tusschen Ons en Haer te verwecken, bedienen, op billijcke bereyckelijcke manieren afgedaen mogen werden, oock op Uwe ende Uwe Stadt dat goedt vertrouwen hebben, dat, gelijck wy tot noch toe Uwe goede intentie jegens Ons en Ons Koninckl. lijck Huys in veele andere occasien hebben bespeurt, gy oock deselve hier in niet min betoonen sult, en sulcken heilwerck, door Uwe veel-geldende coöperatie by den

den Staet te feconderen, U aen gelegen fult laten zijn. Wy hebben onfen Minifter in Hollandt aenbevolen, dit alles aen Uw breeder voor te dragen, ende verfoecken Uw, dat gy hem deswegen volkomen geloof wilt geven. Wy verblijven U en uwe goede Stadt met Konincklijcke Liefde en alles goeds beftandelijck wel toe gedaen.

Gegeven op ons Slot tot Coldingen den 2. Augufty Anno 1682.

Ende was geteeckent

CHRISTIAEN.

't Opfchrift luyde:

Den Edelen, Erentfeften, Hoog-geleerden en Wel-wijfen, Onfen Lieven Byfonderen, Burgermeefteren en Raedt der Stadt Amfterdam.

Wy fullen defe faeck hier mede laten fteecken / alfoo van dit Jaer geen ongemack wegens onfe Ooft-Indifche Schepen is geweeft. Ondertuffchen was tuffchen hoogh-gem. fijn Majefteyt van Denemarcken en den Ceur-Vorft van Brandenburgh tot Itzehoe in 't Landt van Holfteyn een t'Samen- of By-eenkomft vaft-geftelt geworden / en verfcheen aldaer fijn Majefteyt van Denemarcken in 't laetft van Mey; den Ceur-Vorft van Brandenburgh tardeerde eenige dagen langer / doch quam mede met een groote Suite in 't begin van Juny aldaer; de Magiftraet van Hamburgh / foo als hy tot Bergerdorf was / noodighde hem wel / om eerft haer Stadt te komen befichtigen / doch hy ontfchuldigde fich / evenwel met belofte / dat hy in fijn te rugge-komft aldaer foude komen / gelijck oock gefchiede / en wierdt hy daer treffelijck ontfangen. 't Gemeene gerucht liep als doen / dat in defe Conferentie wegens de faecken van Holfteyn / van 't welke de Deenfe eenige Contributien begeerden / gefprooken was / doch wat daer van zy of niet konnen wy niet verfeeckeren; maer men heeft naderhandt gefien / dat de Deenfe in 't felve Landtfchap Holfteyn een groote Contributie op ftelden / namentlijck 18 Rijcksdaelders op yder Ploeg / 't welck oock / alfoo den Hertogh van Holfteyn Gottorf daer toe niet konde refolveren / en de Ingefetenen vry onwilligh waren / om foo groote laften te betalen / met eenige Executie wiert ingehaelt. Wy fullen dit hier mede dan laten beruften / en weder op onfe vorige reden komen; den Koningh van Denemarcken / meenende na defe Conferentie met den Ceur-Vorft van Brandenburgh na Oldenburgh over te fchepen / vertrock op eenigh Advijs / foo men meende / om dat gefpargeert wierdt / dat de Sweedfe Vloot in Zee geloopen was / te rugh na Coppenhagen / en dede fijn Zee-Vloot / beftaende in 20 groote en kleyne Schepen mede Zee kiefen; doch fulcks van noch foo grooten gewicht niet zijnde / foo begaf fijn Majefteyt fich van Coppenhage in 't laetft van July weder na Holfteyn / en voer van Geluckftad nu Oldenburg over; doch fijn Troupen aldaer befichtight en advys bekomen hebbende / dat fijn Gemalinne tot

Coppenhage van een jonge Princesse in de Kraem was gekomen / welke korts na de Geboorte overleden was / soo trock hy weder te rugh / en scheepte na Gelückstadt over ; in welcke gelegentheyt hy al groot gevaer leed / om te vergaen / doch sijn Majesteyt / als doen soo genereus als Julius Cæsar in sulcken pericul / stondt alles met een ongemeene grootmoedigheyt door ; van Gelückstadt quam hy wel weder tot Coppenhagen / maer vertrock op nieu / na een dagh 3 à 4 verblijvens aldaer / na Holsteyn / alwaer hy sijne Volckeren en Troupen monsterde / en sich doen weder na Coppenhagen begaf / daer hy voorts 't gantsche jaer bleef.

Middelerwijle was 'er noch een Actie in Denemarcken voorgevallen / die men vreesde dat van meerder gevolgh geweest soude zijn / namentlijck / dat men tot Coppenhagen in April twee Schepen / tot Lubeck t'huys hoorende / en uyt Vranckrijck en Portugael komende / had aengehouden ; soo veele voorgaven / onder pretext / dat die Kroon voor de geassigneerde Winter-quartieren in den laetsten Oorlogh van de selve Stadt noch een considerable somme Gelts most hebben / en dat men derhalven daer van betaelt wilde zijn ; doch den Lunenburgsen Envoyé den Heer Wackerbahrt / welcke sich als doen tot Coppenhage bevondt / en wegens sijn Heeren en Meesters een groot intrest daer in hadde / alsoo deselve / volgens de Nimweegse Vrede / benevens de Kroonen Vranckrijck en Sweden / Guarandeurs van de Hanzee-steden waren / hier over met den Deenssen Rijcks-Cancelier gesprooken hebbende / soo wierdt hem gesegt / dat sulcks niet by der handt genomen was / om dese Pretentien te moveren / maer om dat de Deense Inwoonders in Holsteyn en tot Coppenhagen geen Recht of Justitie in de Stadt Lubeck hadden konnen bekomen. Den Keyserlijcken Minister / die mede hier over by den Rijcks-Cancelier klachtigh viel / kreegh by na even 't selfde Antwoordt ; doch men heeft echter daer na gesien / dat die saeck wat in stilstandt is geraeckt / alsoo dese Lubeckse Schepen naderhandt op Borghtocht ontslagen wierden / en die van Lubeck eenige Gedeputeerden na Coppenhagen sonden / om / wegens alles 't geen dese saeck beraeckte / te tracteren.

Terwijl dese Lubeckse Schepen tot Coppenhagen aengehouden waren / komt een Hollandts Schip in de Sont voor Elseneur / 't welck / na 't voor-geven mede eenige Goederen voor die van Lubeck in had / invoegen de Deensse Bedienaers 't selve aldaer aenhielden / en niet wilden laten vertrecken ; dese tijding te Coppenhagen komende / soo was men aenstonts in beraet / of men de Lubeckse Goederen / die daer in waren / soude behooren aen te houden of niet / doch by meerderheydt van Stemmen wierdt in den Deenssen Raedt goedt gevonden van neen / en dat men dit Schip / om meer quade gevolgen / die daer uyt souden hebben konnen spruyten / te vermijden / soude laten varen.

Voor Elseneur voornoemt viel oock yets wegens een Sweedts Oorloghschip voor ; want het selve Schip / (van Particulieren afgehuurt / en met eenige Waeren uyt Portugael komende.) in Zee sijn groot Zeyl verlooren hebbende /

en voor Elseneur komende / soo meenden de Deenen dat het selve streeck / gelijck als de Sweedse Koopvaerdy-schepen daer gewoon zijn te doen ; invoegen sy het selve op sijn Eer-schooten niet begroeteden / maer om dat het geen volkomen strijckingh dede / met Scherp beantwoorden / en naderhandt in 't inkomen aenhielden / begeerende dat het de gewoonlijcke Boete soude betalen ; doch den Sweedsen Envoyé tot Coppenhagen hier over klachtigh vallende / soo wierdt die saeck noch bygeleght.

Wy souden tegenwoordigh wel weder na Duytslandt keeren / doch wy sullen echter eerst het Koninckrijck Sweden eens aendoen ; aldaer was in 't begin van Februarij de Alliantie van Guarantie tusschen die Kroon en desen Staet geratificeert ; waer op volgde / dat men in dat Rijck een groote Equipagie soo te Water als te Lande dede / om in alle gelegentheydt in goet postuur te zijn ; daer wierdt wel een brave Zee-Vloot toegerust / maer deselve / alsoo de saecken soo verre niet en quamen / konde en behoefde oock niet veel dienst te doen. In Schoonen / 't Sticht Bremen en andere Provintien van dat Rijck wierden eenige Plaetsen geslecht / en andere weder gefortificeert / om in tijdt van noodt soo veel Guarnisoenen niet te onderhouden / en meerder Volck in 't Velt te konnen brengen.

In de Regeeringh geschiede selfs een kleyne veranderingh / want de Rijks-Raden aldaer haer Ampt als van 't Rijck behoudende / soo scheen sijn Majesteyt van Sweden daer mede niet vergenoeght / maer liet haer af-vragen / door wat Authoriteyt sy daer aen gekomen waren ; invoegen deselve / wel siende / dat den Koningh met dese Titul niet te vreden was / verklaerde / dat sy voor desen geen Rijcks maer Koninckrlijcke Raden waren geweest / en met geen meerder Titul erkent behoefden te werden / met versoeck / dat sy daer in mochten continuëren ; het welck sijn Majesteyt oock gratieuselijck aen haer toestont / doch op conditie evenwel dat haer getal tot op 12 Persoonen soude uytsterven.

Met de Groote Commissie / waer van wy voor desen meer geseght hebben / in dat Rijck / was nu soo yverigh voort gevaren / dat de meeste Sententien tot laste van de Grooten / die Donations-Giften getrocken hadden / waren gevelt / invoegen veele / om niet t'eenemael geruineert te werden / met den Koningh accordeerden / en veel Geldts mosten geven.

De Koninginne van Sweden quam den 27. Juny van een seer brave en schoone jonge Prins / tot overgroote vreugde van de Inwoonders van dat Rijk / in de Kraem / en wierdt deselve naderhandt Carolus genaemt.

Tegens den vierden October wierdt tot Stockholm weder een Rijcks-dagh beroepen / waer over veele verwondert waren / alsoo sulcks voor desen in 't gemeen niet eerder als om de vier Jaren plagh te geschieden. De Standen dan tegens die tijdt aldaer gekomen zijnde / wierden door sijn Majesteyt seer wel onthaelt / en aen haer de volgende Propositie gedaen.

Propositie wegens sijn Koninckklijcke Majesteyt van Sweden, aen de Rijcks-Stenden, op den Rijcks-dagh tot Stockholm vergadert, voor-gestelt den 17. October S. N. 1682.

OF wel sijne Koninckklijcke Majesteyt seer genadighst heeft overwogen de beswaernisse ende ongelegentheden, die d'een en d'andere Rijcks-Standt, door de Uytschrijvinge van een algemeene By-een-komste, gevoelen soude, ende dieswegen geern sulcke Convocatie wilde laten aenstaen, soo heeft evenwel sijn Koninckl. Majesteyt, volgens de continuële voorsorge, die hy voor de Welvaert en 't op-nemen van 't Vaderlandt draeght, ten insichte der tegenwoordige Rycksgeschapentheydt ende ver-uyt-siende toestandt, voor onvoor-by-ganckelijck en onvermydelijck bevonden te zijn, met sijne getrouwe Ondersaten en Rycks-Stenden t'samen te treden, om aen deselve voor eerst en voor alle dingen naricht te geven van 't verloop van al 't geene, dat zedert den nieuwelinghs gehouden Rycks-dagh, tot des Rycks bescherminge ende seeckerheydt, ter handt voorgenomen is, daer naer oock, om met haer te overleggen, wat nu of t'eeniger tijdt raedtsaemst en dienlijck mochte zijn, om den vreedsamen toestandt, waer by de hooghste God 't Ryck, ende die onder 't selve Rycke gehoorige Provintien, tot noch toe geconserveert heeft, wyder te confirméren ende bevestigen; sijne Koninckklijcke Majesteyt neemt het over sulcks seer genadigh op, dat de Rijcks-Stenden het sich niet swaer hebben willen laten vallen, sich, op het begeeren, alhier te laten vinden, nademael sijne Koninckklijcke Majesteyt verder daer by bespeuren en af-nemen kan de bereytwillige gehoorsaemheydt, de welcke deselve altijdt roemlijck bewesen hebben; ende welcke sijn Koninckklijcke Majesteyt tegens alle ende een yder, met bysondere genaden, sal erkennen; ende wil sijne Koninckklijcke Majesteyt niet twyffelen, of die Stenden, die op den jonghsten Rycks-dagh verscheenen, ende van de welcke veele hier wederom tegenwoordigh sullen zyn, weten sich t'erinneren de aengename naricht, die syne Koninckklycke Majesteyt haer doenmaels heeft laten geven, op wat maniere en wyse, door Godes genadige hulpe en bystandt, als oock door sijne Koninckklycke Majesteyts hoogh-roemlycke dapperheydt en vredelievent gemoedt, het Vaderlrndt uyt een beswaerlycken Oorlogh wederom in eenen vreedsamen toestant gestelt is geworden, met alle de Puissances, van 't welke het op 't hartste aengetast geweest is, als oock hoedanigh sijne Koninckklycke Majesteyt, tot bevestinge van de gerestabilieerde Vryheydt des Rycks, niet alleen een vereeniginge tot de nabuurschap te weegh gebracht heeft, maer oock op aenstaende middelen bedacht moeten zyn, dat soo wel dese gemaeckte vereeniginge bevestight, als oock de Alliantien met de Bondtgenooten wyders voort-geset en gecontinueert mochten werden.

Ende wat op soodanige Communicatie, uyt eene onderdanigste toeversicht tot syne

ſyne Konincklycke Majeſteyts ſorgvuldigheyt, (dewelcke hy heerlyck beweſen had; terwyl hy ſich de welvaert van 't Ryck ende ſyne Onderdanen in diervoegen aengelegen heeft laten zyn, dat hy geene moeyte heeft geſpaert, ja oock ſyn eygen Konincklyck Perſoon in geen gevaer verſchoont heeft) de Rycks-Stenden ſyne Konincklycke Majeſteyt hebben willen over geven en t'huys ſtellen, wat tot des Rycks beſten bevonden konde werden te zyn; alſoo heeft ſyn Konincklycke Majeſteyt, met byſondere begenadigde vergenoeginge, deſe hare onderdanige toeverſicht vernomen, maer erinneren ſich oock genadighſt de roemrycke volvaerdigheyt, met dewelcke deſelve ſig ſoo wel doenmaels als te vooren bereytwilligh te zyn beweſen hebben, ſyne Konincklycke Majeſteyt in des ſelfs ſwaer Regiments-laſt onder de Armen te grijpen, ende met haren onderdanigen Raedt by te ſtaen, waer door ſyne Koninckl. Majeſteyt haer genadigſt laet bedancken, ende op d'aenſlagen, middelen ende wegen bedacht ſal zyn, waer door de ſoodanige verkrege Vrede, als 't heerlyckſte Juweel en 't voornaemſte ſtuck van een geluckige Regeeringe, te conſerveren zy: Ende heeft ſyne Koninckl. Majeſteyt ſich tot noch toe ten hooghſten aen gelegen laten zyn, hoe deſen zegen ende genadigen byſtant in 's Rycks Grenſen ende Provintien, by deſe ongeruſte en turbulente Conjuncture, waer toe ſich alles tot noch toe in Europa aenſtelt en ſchickt, geen aenſtoot lyden mochte, waer by het de hooghſte God oock noch gelieve te laten verblyven; gelyck dan ſyne Koninckl. Majeſteyt voor eerſt ſeer wel behertight, van wat groote importantie het zy, dat de beyde Noordtſe Kroonen, by beſtandige goede vertrouwelyckheydt, t'ſamen verblyven, ſoo wel na de ſecuriteyt van beyde deſe Rycken ſelver, als oock wegens de nuttigheydt en force, die om het algemeene wel-weſen daer uyt aengroeyen konnen; weshalven dan ſyne Majeſteyt de Vriendtſchap ende de Vredens-Pacta met den Koningh van Denemarcken door een Alliantie, tot defentie van dit Ryck geſticht, ende daer benevens, door een naerder Bandt beveſtigt, oock ſulcks door goede Correſpondentie te conſerveren geſocht heeft, in diervoegen, dat by deſe Kroonen de ſaecken ſich in een vreedſamen toeſtandt bevinden.

Syne Konincklycke Majeſteyt heeft oock in diervoegen wegens het oude Verbondt met Vranckryck ſorge gedragen, ende dat deſelve Alliantie op even deſelve gronden, waer op deſer beyder Kroonen vriendtſchap van 't begin aen gebouwt geweeſt is, verder onverruckt en beſtandigh blijven mochte; en gelijck ten dien eynde ſijne Konincklijcke Majeſteyt niet alleen, doen de laetſten Oorlogh door de Vrede getermineert wierdt, door ſijne Miniſters in Vranckrijck heeft laten negotieren, om een Verbondt, tot maintenue van de Weſtphaelſſe ende Nimweeghſe Vredens, te ſluyten, ſoo hebben ſy altijdts hare Miniſters in Vranckrijck gehouden, alwaer ſich tegenwoordigh noch een bevindt, om acht te ſlaen op 't geene, dat tot avancement en bevorderinge van ſulcken Verbinteniſſe ſtrecken konde, oock om te betuygen, dat ſijne Konincklijcke Majeſteyt van ſijne kant niet mancqueren wil met Vranckrijck in d'oude Vriendtſchap te verblijven.

Hier nevens is oock ſijn Koninckl. Majeſteyt bedacht geweeſt, om hem meer Vrienden ende Bontgenooten te verwerven, ten eynde des Rijcks ſeeckherheydt ſoo veel te krachtiger te conſerveren; en gelijck als uyt de voorgaende tijden bekent is, wat voor groote confidentie tuſſchen de Kroon Sweden en de Vereenigde Nederlanden geweeſt is, en de experientie oock vertoont heeft, hoewel men ſich aen beyde zijden daer by bevonden heeft, ſoo wel wegens den handel ende wandel, als oock wegens d'innerlijcke macht en force die men daer by gehadt heeft; ſoo is, in conſideratie van dit alles, de oude Vriendtſchap met de Republijck van de Vereenighde Nederlanden, welcke door de onlangſe Oorlogs-conjuncture eenige aenſtoot geleden heeft, door de Nimweegſe Vrede niet alleen op vorigen voet herſtelt, maer ſijne Koninckl. Majeſteyt ende de Generale Staten hebben door de binnen Nimwegen geſlooten en herſtelden Vrede, als mede door de Pacta, raeckende de Commercie, alles krachtighlijck geconfirmeert, en daer door wegh genomen, wat tot een verder mis-trouwen aenleydinge hadde konnen geven, en oock voor 't toekomende ſoude geven; ende op dat door 't ſelve het oude en aen het Rijck ſeer voordeelige Verbondt mochte werden geconfirmeert; waer inne dan oock ſijn Koninckl. Majeſteyt d'algemeene Vredens-conſervatie hem doorgaens tot een oogwit en doel geſet heeft, (bemerckende mede dat de Heeren Generale Staten daer heenen hare Conſilia dirigeerden) ſoo heeft ſijn Koninckl. Majeſteyt het mede ſoo veel te nootſaeckelijcker geacht, ſich met deſelve t'ſamen te voegen in de roemlijcke intentie, die men in haer tot de Vrede aengemerckt heeft, terwijl den onſeeckeren toeſtandt en de uytſlagh van veele ſaecken ſijne Koninckl. Majeſteyt oock daer toe aenmaenden, om op middelen en wegen bedacht te zijn deſelve gevaeren t'ontgaen, ende heeft hy dienvolgens met de Generale Staten eene defenſive Alliantie geſlooten, onder ſulcke Conditien, dewelcke niet alleen tot beyderzijds reſpective Rijcks en Landeryen innerlijcke defentie, tegens alle vyandlijcke Attacques en aenvallen, dienen en ſtrecken konnen, maer oock een waeckſaem oogh en voorſorge voor de algemeene Vrede in Europa met ſich voeren, ende derhalven apparentelijck van alle wel-geïntentioneerde niet anders als voor hooghſt noodigh, Chriſtelijck ende redelijck geacht konnen werden, waer van ſijn Koninckl. Majeſteyt aen de Rijcks-Stenden eene uytvoerlijcke naricht ſal geven.

Deſe Alliantie heeft, wegens ſijn op den Vrede gedirigeert af-ſien, by andere Potentaten roem en approbatie veroorſaeckt, ende waerlijck in dier voegen, dat die geene, dewelcke, wegens de voorige tijden, een ſoo volkomen vertrouwen op ſijne Koninckl. Majeſteyt niet hebben konnen ſtellen, tegenwoordigh d'oude apprehentie ende diffidentie in een ſincere toeverſicht verandert hebben, als oock die geenen, die voor de Kroon Sweden wel geïntentioneert geweeſt zijn, daer door geheelijck beveſtigt zijn geworden; ende heeft inſonderheyt ſijne Keyſerl. Majeſteyt, wegens de merckelijcke preuve die ſijne Koninckl. Majeſteyt door deſe Alliantie gegeven heeft, met wat yver ende ernſt hy op die in 't Rijck door de Weſtphaelſſe, en de daer op gefondeerde Nimweeghſe geſlooten Vrede, is ſtaen blij-

blijven, sich niet alleen in de gem. Alliantie geassocieert, maer sich oock paraet en bereydt vinden laten tot een bysondere vereeniginge, tot beschermingе van sijn Koninckl. Majesteyts Landen en Provintien, en ten dien fine sulks na de Conventie, dewelcke tot Weenen met sijne Koninckl. Majesteyts sich aldaer bevindende Plenipotentiaris onder handen geweest is, soo verre voort geset, dat deselve meerendeels voltrocken is, en van gelijcken oock sijnen Extraordinaris Afgesant aen sijne Koninckl. Majesteyt afgevaerdight heeft, om verder uyt te voeren, wat het algemeene intrest wijder soude komen te requireren.

Sijne Koninckl. Majesteyt heeft sich mede beneerstight met de Rijcks-Stenden in goede confidentie te leven, na dat hy door sijn Afgesanten tot Regensburgh sich heeft laten bevlijtigen tot alle het geene, waer door des Roomschen Rijcks welvaert kan werden bevordert, in diervoegen, dat een yegelijck vermoedelijck daer uyt besluyten kan, met wat voor oprechtigheyt sijne Koninckl. Majesteyt niet alleen soeckt te conserveren d'innerlijcke eendracht des Rijcks, op dat een yeder in de rechtmatige geobtineerde, ende in het Westphaelsse Vredens-besluyt geadjudiceerde gerechtigheyt verblijven en geprotegeert werden mach, maer oock gearbeyt, om, mits der gesamentlijcke Stenden vreedsamen raedt, alle uytlandtsche onrusten te beletten, (waer door het Rijck in groote ongelegentheden konde vervallen, ende dewelcke sich tot sijne Koninckl. Majesteyt in Duytslandts leggende Provintien souden konnen extenderen; daer benevens oock terwijl d'een en d'andere Standt in 't Rijck sich seer geporteert heeft betuyght, met sijne Koninckl ijcke Majesteyt in eene nadere Vriendtschap te treden) en sulcke occasien niet willen laten voor by gaen, gelijck oock sich alreede met eenige in soodanige onderhandelinge heeft in gelaten, waer van sijne Koninckl. Majesteyt eenen gewenschten ende tot sijnes Rijcks wel-wesen een geluckigen uytslag verwacht.

Wat de Czaaren van Moscovien aengaen, soo heeft sijne Koninckl. Majesteyt, zedert den jongst-voorleden Rijcks-dagh, op de aenleydinge van den doenmaels regeerenden Czaar, sijne Gevolmachtighde afgesonden, om op de Grensen de Tractaten te reässumeren, welcke van syn Koninckl. Majesteyts kant, wegens de doenmaelse Vyanden, soo wat achterwaerts geraeckten, ende heeft van gelycken syne Czaarsse Majesteyt syn Afgesanten afgevaerdight, dewelcke oock met syn Koninckl. Majesteyts Afgesanten begonnen hadden over de Plaetsen der Tractaten te handelen, en van wie deselve verkosen souden werden, welcke Controversie niet soo haest vergeleecken konde werden, of des Jaers saysoen, en de onbequaemheydt, om sich langer op die Grensen op te houden, was aengenadert; de Czaarsse Afgesanten hebben sich oock dieswegen naer der Moscouw begeven, doch syne Koninckl. Majesteyt heeft evenwel, na het vertreck der gem. Czaarsse Afgesanten, een tydt langh syn Afgesanten dicht daer omtrent laten verblyven, op dat deselve soo veel te eerder by de handt mochten zyn, om sich aldaer in te stellen, soo dra de Czaarsse te rugh mochten komen, om met de Tractaten voort te varen, 't welck oock vermoedelyck geschiedt soude zyn, indien niet de ondertusschen voorgevallene doodt van den Czaar sulcks belet hadde, en op die door de verande-

ringe,

ringe in de Regeeringe aldaer, nevens andere groote Troublen en verwerringen in dat Rijck, gevolght waren, in diervoegen dat de Regeerende geen tijdt gehadt hebben, sich om Uytlandtsche saecken te bekommeren, voor en al eer het werck aldaer in een seeckeren standt gestelt mochte zijn, daer by dan noch alles vreedsaem van haer verwacht kan werden, nademael uyt de jongste Ambassade schrijvens is te sien, dat sy in goede Confidentie met sijn Konincklijcke Majesteyt verblijven willen.

De Standen waren in 't eerst vry wat oneenigh onder den anderen / alsoo de Ridderschap met de Priesterschap / Burgers en Boeren in veelderleye saecken niet over-een-quamen / want de laetste stelden de volgende Articulen op / om die aen den Koningh toe te staen / namentlijck: 1. Dat de Vonnissen van de Groote Commissie vlytigh voort geset souden werden, en, 't geene daer van inquam, tot betalingh van de Schulden aengelegt werden soude. 2. Dat men de Liquidations-Commissie mede soude vervorderen. 3. Dat aen de geene, die op de Capitale Panden Geldt tot 8 per cent hadden gedaen, nu maer tegens 6 betaelt soude werden. 4. Dat alle Soldaten Hoeven, en 't geene dat op verbodene Plaetsen lagh, gereduceert souden werden. 5. Dat alle het geene, dat na den Rijcks-dagh van 't Jaer 1680. aen 't Konincklijck Hof behoorende, gereduceert was, na des Kroons Boecken gereeckent moste werden. 6. Dat alle Donatien in de Provintien, na de Resolutie tot Nortkoningh genomen, op 600 Daelders Silvere Munt gereduceert souden werden, 't en zy dat sijn Majesteyt na yders meriten sulcks anders oordeelde. 7. Dat alle Donatien, 't zy oock wanneer die gegeven waren, na de Resolutie van Nortkoning verstaen souden moeten werden. 8. Dat alle Dependentien van de Donatien aen den Koningh souden behooren. 9. Dat het halve gedeelte van 't Vee-geldt, Arbeyts-loon, &c. aen den Koningh, als een onderstandt, om in geval van noot tot den Oorlogh te gebruycken, toegestaen soude werden. 10. Dat de Donatien van de 600 Daelders Silvere Munt alleen op de eerste Besitter, en niet op de Erfgenamen, verstaen souden werden; en ten 11. dat, indien sulcks niet mocht toereycken, men dan de Donatien noch tot een mind're Som als 600 Daelders Silvere Munt soude brengen, op conditie evenwel, na dat het sijn Koninckl. Majesteyt na yder meriten goet soude vinden.

De Ridderschap bracht wel haer saecken daer weder tegens in / maer de saeck wierdt eyndelingh soodanigh uytgevonden / dat aen den Koning de macht gelaten wierdt / om het Koninckrijck door de middelen / die hy best soude goedt vinden / in soodanigen postuur te setten / dat het capabel tegens yder een soude zijn; en daer mede scheyde dese Rijcks-dagh weder in 't begin van 't aenstaende Jaer.

Wy schepen weder na de Duytse Kust over. In de voorige Mercurius is gerept / dat de besmettelijcke Sieckte tot Maegdenburgh / Halberstadt en daer omtrent grasseerde; nu sullen wy voor dit Jaer hier by voegen / dat die Steden dit Jaer noch so geheel vry daer van niet waren / en dat de Pest selfs in de Oude

Marck

Marck van Brandenburgh / als tot Stendal / Tangermunde / Werben / en op meer andere Plaetsen / was gekomen / waer door al een meenigte Volks wierd wegh gesleept; doch in 't Na-jaer is deselve aldaer noch wat vermindert.

De Lunenburgse Vorsten hadden dit gantsche Jaer / wegens de gesteltheyt van de saecken in Duytslandt / veele nieuwe Volckeren laten werven / om alsoo in goet postuur te zijn. Den 2. December wierdt oock een Houwelijck tusschen den oudtsten Prins van Hanover en de Princesse van Zell tot Zell met eenige pracht gecelebreert.

Tot Ceulen was men met het begin van dit Jaer seer bevreest / dat de Fransen op die Stadt yets souden ondernemen / te meer / om dat sy in Februarÿ de stercke Vestinge Arenberg / leggende in der Eyffel aen de Rivier d'Aër / inkregen; sommige sustineerden / dat sulcks door Verraedt van den Commandant was toegekomen / doch andere / dat de Hertoginne van Arenbergh die Plaets aen Vranckrijck had over-gedaen / doch 't zy hoe 't zy / de Franssen namen de possessie daer van / en versterckten deselve Plaets ongemeen / hoewel sy naderhandt / lichtelijck dat sy geen voordeel daer mede sagen te doen / die weder verlieten / en de Fortificatie-wercken deden op-springen. Ondertusschen had men tot Ceulen voornoemt met den Ceur-Vorst van die Naem geaccordeert / om 800 van sijn Volckeren / tot defentie dier Stadt / in te nemen / en quamen naderhand noch 1000 Man van den Westphaelssen of Neder-Saxissen Creytz daer by; doch den Koningh van Vranckrijck sondt korts daer na aen Prince Willem van Furstembergh de volgende Brief / om die aen de Magistraet van Ceulen te vertoonen / en deselve alsoo gerust te stellen.

DEn Koningh, geduurigh een particuliere sorge gedragen hebbende, om een goede intelligentie en Unie tusschen sijn Kroon en de nabuerige Staten te onderhouden, en voornamentlijck met de geene, die van 't Rijck dependeren, doch geadverteert zijnde, dat eenige van de geene, die de publijcke rust en tranquilliteyt willen troubleren, eenigh gerucht doen loopen, dat hy eenigh Desseyn tegens de Stadt Ceulen heeft geformeert, heeft aen den Prince Willem van Furstembergh wel macht willen geven, niet alleen om die Stadt van het contrarie te verseeckeren, maer oock van de goede intentie, die hy heeft, om alles, 't geen van hem dependeert, daer toe te contribueëren, 't zy in Oorloghs- of Vredens- tijden, te asseureren, mits dat ged. Prins Borgh soude zijn by sijne Majesteyt, dat sy eene conduite souden houden, die hem geen rechtvaerdige oorsaeck van mis-trouwen tegens haer soude konnen geven. Sijn Majesteyt authoriseert ook door dese tegenwoordige ged. Prins Willem van Furstembergh, om aen ged. Stadt Ceulen alle veyligheyt te geven, die deselve ten dien eynde van hem soude konnen begeeren. Gedaen tot St. Germain en Laye den 25. dagh van Maert 1682.

Geteeckent

LOUIS,

En lager COLBERT.

Den Prince Willem van Furstembergh communiceerde dese Missive aenstonts aen de Magistraet van Ceulen/ en wierdt die daer oock met aengenaemheydt ontfangen/ soo dat men naderhandt niet heeft gesien/ dat iets daer van gevolght is.

Den Bisschop van Straetsburgh/ Broeder van dese Prins Willem van Furstembergh/ welcke voor desen soo veel geruchts in de Wereldt heeft gemaeckt/ overleed den 11 April binnen Ceulen/ en wierdt sijn Lichaem/ na dat het eenige dagen ten toon hadde gestaen/ oock in de Groote Kerck aldaer begraven. Naderhandt is meer-gem. Prins Willem van Furstembergh in sijn Ampt gesuccedeert/ door de Verkiesingh van 't meerder getal van de Stemmen van 't Capittel van Straetsburgh/en is sulcks oock door den Paus geconfirmeert geworden.

Wy sullen in 't kort hier maer by voegen/ dat de saecken tusschen de Magistraet en de Gemeente tot Ceulen/ wegens 't uyt-setten van de Burgermeesteren/ waer van voor desen meer geseght is/ van dit Jaer noch niet af gedaen wierden/ en dat sulcks onder den ander heeft blijven smeulen/ te meer/ om dat de Magistraet een seecker Burger van Ceulen/ die voor 't Recht van sijn Gildt stondt/ van sijn Gilde-huys liet af-halen/ en gevangen setten/ doch deselve is naderhandt op 't aendringen van de Burgers weder gerelaxeert.

Wy sullen in 't kort mede de Differenten/ die tusschen den Ceur-Vorst van Ceulen/ als Prince van Luyck/ en de Stadt Luyck waren/ over-loopen/ en seggen/ dat deselve/ alschoon van de Keyserse en Fransse kant daer in sterck gearbeydt wierdt/ niet en zijn getermineert geworden.

In 't laetst van Augusty en 't begin van September deses Jaers heeft men op verscheyde Plaetsen/ doch voornamentlijck in Duytsland/ en daer omtrent/ weder een Sterre met een Staert gesien/ doch deselve is na eenige dagen verdweenen; de Sterre was wel grooter als die voor anderhalf Jaer verscheen/ doch de Staert weder kleynder.

't Fransse Hof vermaeckte sich dese Somer/ alsoo 'er geen Oorlogen van buyten waren/ meest in Divertissementen/ om de Daufine/ die swanger was/ eenigh vermaeck aen te doen. Gem. Daufine quam oock den 7. Augusty van een jonge Prins in de Kraem/ welcke door sijn Majesteyt van Vranckrijck met den Titul van Hertogh van Bourgondien wierdt voorsien. Den Koningh en 't gantsche Hof betoonden sich daer over seer verheught/ en wierden niet alleen in Vranckrijck/ maer oock in de meeste Hoven/ daer Fransse Ministers waren/ groote Vreughde-betooningen/ soo met het branden van Pick-tonnen als het aensteecken van Vuur-wercken/ daer over gehouden.

Wy souden hier wel een groot Verhael van deselve Vreughde-betooningen/ die daer en elders over dese Geboorte zijn geschiedt/ konnen in-lassen/ alsoo die tot Parijs en in de meeste Steden van Vranckrijck/ behalvens noch de geene/ die buyten 's Landts gedaen wierden/ ongemeen excessijf zijn geweest/ maer

dewijl

dewijl alle de Particulariteyten daer van voor ons te groot souden zijn/ om te melden/ en dat/ als men 't een stelt/ men 't ander niet wel voorby kan gaen/ sullen wy verder daer mede swijgen / en ons vergenoegen met het geene in 't generael daer van geseght is.

In 't selve Koninckrijck was men zedert de laetste Declaratien tegens de Gereformeerden / om haer in hare Gods-dienst te besnoeyen / waer by noch dagelijcks nieuwe uyt-gegeven wierden/ yverigh besigh/ om die ter executie te leggen / maer alsoo deselve soo veel voordeel niet en deden als men sich wel had ingebeeldt/ alschoon men verscheyde Kercken van gem. Gereformeerden / onder pretext/ dat haer Predikanten Roomsse Luyden in die Religie hadden aengenomen / ('t welck op pœne van het af-werpen der Kercken verboden was) hadde geraseert / gelijck als die van Mompellier en andere / in welcke gelegentheydt al eenige moeyelijckheydt voor-viel / en verscheyde Gereformeerden daer over gevangen geset wierden/ soo meende men het op een andere boegh te wenden / te meer/ om dat noch veele van dese Luyden/ liever haer Goederen willende verlaten / als in haer Conscientie gedwongen werden / uyt dat Koninckrijck vertrocken ; ten dien eynde dan maeckte de Geestelijckheyt aldaer/ welcke van dit Jaer verscheyde Vergaderingen / doch meest over de differenten van 't Fransse en Roomsse Hof wegen de Regalien/ hieldt/ by den Koningh smaeckelijck / om een Project van een Vereeniging tusschen de Roomsse en Gereformeerden op te stellen / en die daer door als onder 't Roomsse jock te brengen ; 't selve wierdt oock voor goedt gekeurt / en ingevolge van dien eenige Articulen opgestelt / om deselve Gereformeerden daer door als tot 't amplecteren van die saeck te bewegen/ welcke Articulen wy hier oock/ om den curieusen Leser te voldoen / sullen in-voegen.

XVI. Articulen, door de Clergé van Vranckrijck binnen Parijs in de Maend July 1682. opgestelt, en aen alle Bisschoppen des Rijcks gesonden: gelijck oock door ordre des Koninghs door desselfs Gedeputeerde aen de Consistorie van Charenton voorgedragen.

I.

DE eerste stelling, die men haer moet voor-houden, is die geene, daer den Cardinael Richelieu sich van wilde bedienen, om, by middel van Dispuyt of onderhandelinge, de gepretendeerde Gereformeerde in der minne weder tot de Kerck te doen keeren, en met deselve te doen vereenigen.

Dese stellingh is haer te overtuygen door hun Synodael Besluyt 1632. tot Charenton genomen, in het welcke sy aenbieden, die van de Augsburgse Confessie in haer gemeenschap aen te nemen, dewelcke de wezentlijcke tegenwoordigheyt des Lichaems Christi in het Broodt des Avondtmaels vast stellen, behalvens dat sy noch in veel andere Poincten met de Belydenis des Geloofs der gepretendeerde Gereformeerde verschillen; en van welcke den Predikant van Aillié in sijn Apologie

logie segt, *Dat, indien de Roomsse Kerck geen andere Dwalingen had gehad dan dese, dat 'er dan voor haer geen redenen, om van deselve te scheyden, souden geweest zijn.*

Nu is 't seecker, dat alle d'andere Poincten des Geloofs, die tusschen ons en haer in verschil zijn, van geen meerder gewicht en aengelegentheydt noch swaerder, als even dit, te gelooven zijn. Dat door haerlieden selfs altijdt voor een van de voornaemste oorsaecken van hun scheydingh is geoordeelt, en daer het gemeene Volk meest van ingenomen is; want dat d'Aillié, om de kracht van dese stelling te ontgaen, by brenght, en seght: *Dat de Lutherianen d' Aenbidding Jesu Christi in het Broodt des Avondtmaels niet toe laten*, is t'eenemael buyten en tegen de reden, dewijl dat Calvinus selfs de Lutherianen in desen berispt, en moet bekennen, dat d'Aenbiddingh een noodsaeckelijck gevolgh van de wezentlijcke tegenwoordigheyt is. *Wat is 'er vreemder*, segt hy, *als hem in 't Broodt te stellen en niet aen te bidden? en by aldien Jesus Christus in het Broodt is, soo moet men hem onder de gedaente des Broodts oock aenbidden*; over sulcks, dewijl, volgens de meeninge der Calvinisten, in dit Synode de Fondamenten des Geloofs, door de wezentlijcke tegenwoordigheyt, en d'andere Articulen, daer over sy met de Lutherianen in verschil zijn te gelooven, niet werden omgeworpen, soo pooghde dese Cardinael haer daer door te overtuygen, dat sy haer sonder en tegens reden van de Roomsse Kerk hadden afgesondert, aengesien men, volgens haer eygen Gronden, daer in kan zaligh werden.

't Is door een diergelijcke Redenvoeringh, dat de Oudt-Vaderen van Africa de Donatisten overtuygen, datse t'onrecht van de Catholijcke Kerck, die met Ceciliaen gemeenschap hield, waren geweken, om datse een Besluyt van Eenigheyt, met de Maximanisten, die sy te vooren veroordeelt hadden, maakten. 't Was in 't Concilie van Carthago, dat onder Anastasius wierdt gehouden, waer in de Vaderen, ten opsichte van dese Ketteren, hun in deser voegen droegen: en de 4. Canon *deed haer zien, soose haer oogen maer eeniger mate voor het Goddelijck Licht wilden openen, datse met even soo grooten onrecht van d'eenigheydt der Kerck waren afgeweken, als de Maximanisten van haer gemeenschap waren gescheyden.*

II.

De tweede stellingh of onderrichtingh is haer te vertoonen, dat men, volgens het natuurlijck Licht, (dat sy selfs mede toestaen) wanneer van de Zaligheyt der Menschen, 't welck een noodige saeck is, werdt gehandelt, sich altijdt aen het seeckerste moet houden. Nu is 't seecker, dat, volgens dit Synodale Besluyt van Charenton, het al of niet gelooven van de wezentlijcke tegenwoordigheyt by haer onverschilligh wordt geoordeelt. Wy stellen dit te gelooven in tegendeel noodsaeckelijck: 't is dan seeckerder sulcks te gelooven: en soo sy maer een weynigh van hun voor-oordeel wilden laten varen, 't is seecker, dat sy desen wegh mede souden volgen, en omtrent d'andere Twist-Poincten d'onse mede inslaen. Want, volgens de onderstellingh van den Prediker Mestrizat, in sijn Tractaet van de Heylige Schrifture, soo zijn de noodsaeckelijcke Poincten, die men moet gelooven, alleen de geene, die soo klaer in de Schrifture uytgedruckt staen, dat 'er gantsch

niet

niet aen te twijffelen is, gelijck de X I I. Articulen des Geloofs zijn; *zoo 'er eenige saeck duyster is*, segt hy, *die oordeel ick niet onder de noodsaeckelijcke ter Zaligheydt te behooren, en dat men sonder deselve, hebbende Geloove, Hoop en Liefde, een seer goedt Christen kan zijn.*

Nu is't klaer, dat de Verschils-Poincten, die sy tegen ons staende houden, soo duydelijck in de Schrifture, (dat men daer aen niet soude konnen twijffelen) niet zijn uyt-gedruckt; dewijl wy met fondament staende houden, datze niet klaer zijn uyt-gelegt: soo mach men dan, volgens dese hunne stelling, die sonder gevaer van sijn zaligheyt niet gelooven. Wy daer-en-tegen seggen, dat het op pœne van verdoemenisse noodsaeckelijck is, die tegens haer strijden te gelooven: soo dan, indien sy het seeckerste begeeren te verkiesen, soo moeten sy haer aen deselve onderwerpen.

III.

De derde Stelling en onderrichting is, met haer in vriendelijcke onderhandelingen te treden, en aen te wijsen, dat onse Articulen des Geloofs in de Schrifture en Traditien, gelijck de Vaderen van d'eerste Eeuwen d'een en d'ander hebben verstaen, werden gevonden, sonder tot Reden-kavelingen, Gevolgen, Sluytredenen en anders te bekomen, gelijck de Cardinalen Bellarminus, Perron, Gretser en andere Twist-redenaers doen, welke wijse van doen gemeenlijk niet dan Dispuyten, die noyt eyndigen, voortbrengen. Dus was het dat men in de algemeene Concilien placht te doen, en dat den H. Augustinus tegens Julianus, om de Erfsonden te bewijsen, deed; *op dat ick*, segt hy, *Julianus uw gebouw soud omwerpen en uw Konsten, door de gevoelens der Oud-vaderen, die met grooter eer de H. Schrifture uyt-gelegt hebben, vernietigen*; waer op hy vervolgens de Schriftuur-plaetsen bybrengt, soo alsse Ambrosius, Ciprianus, Gregorius Nazianzenus en andere verstaen hebben.

IV.

De vierde onderrichting en Stelling is, dat men segge, dat geen Predikant dit, dat wy konnen doen, noch in de Schrifture een eenige Articul, daer sy met ons in verschillen, konnen aenwijsen, en dit is seer waerachtigh: by voorbeeldt, sy brengen nimmermeer een Schriftuur-plaets te voorschijn, die met de eygen woorden segt, 't geen sy leeren: „Als dat de Erf-sonde na den Doop blijft; dat men het „Lichaem Christi alleen door het Geloof ontfanght; dat het na de Consecratie „noch Broodt blijft; dat'er geen Vagevuur is; dat wy door onse goede Wercken „niets verdienen: En men mach hier by voegen, dat onder alle de Schriftuurplaetsen, die sy ter zijden van hun Belijdenis stellen, niet een eenige en is, die met uytgedruckte en gelijck-luydende woorden is, of die sin hebben, die sy willen dat men sal gelooven. Dit is de wijse en stelling van d'Heer Verron, dien hy van Augustinus heeft ontleent, wanneer deselve tot de Manicheen segt: *Toont my dat sulks in de Schrifture is*, en op een andere plaets, *dat hy my aenwijst, dat het selve in de H. Schriftuur werdt gevonden.* Men moet haer dan vrymoedelijk vertoonen, dat'en niet een eenige van hun Twist-Articulen is, die sy uyt de Schriftuur konnen be-

wijſen, of eenige van d'onſe met uytdruckelijcke woorden, of genoegh-doende gevolgen uyt deſelve ſoodanigh beſtrijden, dat men hun Leeringen voor 't waere Geloove, en d'onſe voor Dwalingen, ſoude moeten aennemen.

V.

De vijfde Stellingh is de vreedſame Grond-regel, door het Synode van Dordrecht, uyt kracht van de H. Schrifture, vaſt-geſtelt, en die alle de gepretendeerde Gereformeerde Kercken van Vranckrijck hebben aengenomen en voor goedt gekeurt: namentlijck, dat, wanneer 'er twiſt, over eenige Articulen, die in verſchil ſtaen tuſſchen twee Partyen, die in de ware Kerck zijn, mocht komen te ontſtaen, de ſoodanige daer in de Kercke moeſte hooren, en die weygert, ſich deſſelfs oordeel te onderwerpen, ſchuldigh aen ſcheuringh en Kettery ſal zijn: Nu wanneer wy te rugge (en tot dien tijdt, wanneer men eerſt over eenigh Articul, by voorbeeldt over de wezentlijcke tegenwoordigheyt, heeft beginnen te diſputeren) gaen, ſoo ſullen wy bevinden, dat de Voor-Ouderen van de gepretendeerde Gereformeerde en d'onſe beyde in eene Kerck, welcke de waerachtige was, dewijl ſy d'eenige voor de ſcheuring was, zijn geweeſt: wanneer nochtans hun Voorſaten haer 't oordeel van de Kerck niet wilden onderwerpen, en, om dat haer gevoelens door deſelve veroordeelt waren, van deſelve zijn geſcheyden, dan in gevolge oock Scheurmaeckers en Ketters zijn geworden: gelijck deſe, om dat ſy deſelve gevoelens ſtaende houden, oock ſoodanige blyven: hier op en konnenſe niet antwoorden, dat door yemandt van d'andere Ketteren niet by gebracht, en van alle tijden veroordeelt zy. Deſe Stellingh is in al zijn deelen beweſen in het Tractaetje, dat daer van gemaeckt is.

VI.

De ſeſte Stellingh is haer te vertoonen, dat de Roomſſe Kerck, of die, die op de gantſchen Aardbodem den Paus of Biſſchop van Romen erkent voor de Navolger van Petrus, en Hooft der Kerck, de ware Kercke zy; want daer is geen andere, dit dit ontwijffelbaer Kenteecken, (welcke is de altoos-duerende Sichtbaerheyt, van Chriſtus af tot nu toe) dan deſe heeft. Dit is een Grondt-ſtellingh, die alle Catholijcken gemeen is, en die ſeer wel en in 't korte ter neder geſtelt is in het Tractaetje van de ware Kerck, dat by dat van de vreedſame Methoden werdt gevonden. Dat is het middel, meermalen door Auguſtinus tegens de Donatiſten gebruyckt, en voornamentlijck in ſijn Boeck van d'Eenigheyt der Kerck, en in ſijn Brieven, waer uyt de voornaemſte Plaetſen, door wijlen de Heer Aerts-Biſſchop van Rouaan, in ſijn Apologie van het Euangelium, uyt het eerſte Boeck (daer hy op een uytſteeckende wijſe deſe ſaeck verhandelt) zijn getrocken, en door hem by gebracht.

Men kan by deſe onderrechtende Stellingh noch voegen de Grondt-regulen, waer van Tertullianus, in ſijn Tractaet der Voorſchriften voor de Ketteren, en Vincent Lerinus, in ſijn Waerſchouwinge, ſich bedient hebben. Men vergenoege ſich alhier, dat wy alleen ſeggen, dat deſe twee Tractaten machtig zijn een ygelijk, die ze ſonder vooroordeel gelieve te leſen, een waerachtig onderſcheyd tuſſchen

de

de ware Kerck van Jesus Christus en alle Vergaderingen, die hun deselve Naem pogen toe te eygenen, te doen maecken.

VII.

De sevende Stellingh, tot onderrichtingh, is te toonen, dat de geene, die voorgewend hebben d'eerste verbetering in de Kerck te doen, (in dewelcke sy met ons waren) geen de minste noch gewoone of boven-gewoone zending, om een andere Leere, dan 'er geleert wierdt, te verkondigen, hebben gehad; en by gevolge, dat men haer niet had behooren te gelooven, vermits sy geenige macht om te Prediken, gelijck sy deden, hadden ontfangen. *Want hoe sullen sy Prediken, 't en zy datse gesonden zijn?* Dit is de Stelling, die alle Verkondigers van Gods Woordt noodsaeckt hun zending te moeten bewijsen, 't geene sy lieden noyt konnen doen. Dit snijt alle Disputen t'eenemael af, en 't is een van d'onderrichtingen van den Cardinael Richelieu.

VIII.

De achtste onderrichtingh is, haer te seggen, dat sy niet en weten, dat dit of dat Boeck Gods Woordt is, dan door de Kerck, in dewelcke sy waren voor de scheuringh; en dat derhalven deselve Kerck oock de Uytleggingh over de verschillige Schriftuur-plaetsen, en niemandt anders, toekomt. Dit is de Grondt-regel daer Augustinus hem op verscheyde Plaetsen van bedient heeft, en wel voornamentlijck in sijn Boeck, *De Utilitate Credendi*, en in sijn Boeck *Contra Epistolam Fundamenti*, daer hy seght, *Ick en soude in het Euangelium niet gelooven, indien de Kerck my daer toe niet verplichte.* Dese Stelling is pertinent ter neder gestelt in het Tractaet van het Ware Woordt Godts, dat t'zamen gevoegt is met de vreedsame Methode.

IX.

De negende onderrichting is, dat men haer vertoone, dat, dewijle de Kerck, in dewelcke sy voor hun scheydingh geweest zijn, de Ware is geweest, om dat sy d'eenige was, sy geen verbeteringh in de Leere, met het voortbrengen van een andere, hebben konnen maecken, alsoo sy anders in dwalingen gevallen, ende de Poorten der Hellen tegens haer eenigh vermogeu souden gehadt hebben, het welcke t'eenemael strijdigh is tegens de Belofte Jesu Christi, dewelck niet liegen kan, en gesegt heeft, *dat de Poorten der Hellen deselve niet sullen overweldigen.*

X.

De tiende onderrichting is deselve, die den Bisschop van Meaux, voor desen Bisschop van Condom, in sijn Boeck, genaemt *Verklaringe van de Leere der Roomsse Kercke*, heeft gebruyckt, waer mede hy van yder Lidt des Geloofs het noodige van het niet noodige af-zondert en scheyt, en daer door doet sien, dat 'er niets in is, dat een redelijck Mensch aenstootelijck kan zijn, ten minsten, dat men de mis-slagen van eenige bysondere, die wy selfs veroordeelen, ofte de dwalingen, die men ons valschelijck op-dicht, ofte de uytbreydingh van eenig Geleerde, die door de Kerck niet gemachtight zijn, voor de Leere onses Geloofs niet behoort aen te nemen.

Dese wijse van onderrichting is genomen uyt Hilarius, in sijn Boeck der Synoden: *Laet ons gesamentlijck*, segt hy, *alle de valsche uytleggingen veroordeelen, doch de vastigheyt des Geloofs niet vernietigen .... het Woordt van medewezentheyt mach qualijck verstaen zijn: Laet ons vast stellen de wijze, hoe men't wel verstaen sal ..... wy mogen onder ons de ware staet des Geloofs vast stellen, mits dat wy, het gene wel ingestelt is, niet, maer alleen de quade uytlegginge en bevattinge van 't selve, verwerpen.*

XI.

De elfde onderrichtingh is genomen uyt de algemeene Sluyt-redenen, die de Godts-geleerde de Beweegh-redenen des Geloofs noemen, en welcke getrocken is uyt het Boeck der Voor-schriften van Tertullianus, en uyt de optellinge der Beweegh-reedenen, die Augustinus maeckt, waeromme dat hy in de Catholijcke Kerck bleef.

XII.

De twaelfde onderrichtingh, die seer kort en klaer is, is, dat men haer met dese Reden vange, dat voor Wiclef, Luther, en Calvinus, ja zelfs de Waldensen, die in de twaelfde Eeuw geleeft hebben, de Kerck van de gepretendeerde Gereformeerde in weynigh Persoonen heeft bestaen, of sy is 'er gantsch niet geweest; soo sy 'er gantsch niet geweest is, soo moet sy valsch zijn, dewijl sy niet altijt-duerende geweest is, gelijck de ware Kerck, volgens de Beloften Jesu Christi, (*de Poorten der Helle en salze niet overweldigen .... ick ben by u tot het eynde der eeuwen.*) moet zijn. Indien hun Kerck geweest is, soo moet deselve, volgens haer eygen Gronden, verdorven en besmet geweest zijn: en dewijle sy-lieden ons dit kleyne getal van hun voor-gewende Geloovigen niet konnen aenwijsen, die voor hunne eerste Reformateurs veroordeelt hebben, gelijck sy tegenwoordig *de Vergaderingen van het Pausdom, dewelcke* sy seggen, dat *door By-geloovigheydt en Afgoderye overstroomt zijn*, doen, ten minsten hebben sy omtrent het uyterlijcke als anderen gedaen; over sulcks soo is de Kerck, die uyt dit kleene onbekende hoopken te samen gevoeght was, niet Heyligh, en ingevolge de ware Kerck niet geweest.

XIII.

De dertiende onderrichting wert genomen uyt de natuur van het scheuren selfs, dat men noyt mach doen, 't zy wat redenen men oock soude mogen by-brengen: want, volgens het geene hun Leeraren selfs seggen, soo konnen sy geen andere Beweegh-redenen toonen, dan de ingekropen Dwalingen, die sy voorwenden dat in de Kerck, (waer van sy door hun scheuringh zijn gescheyden) geweest zijn. Nu hebben de geene, die in deselve Kerck soo wel als sy-lieden waren, geoordeelt en staende gehouden, gelijck wy tegenwoordig noch doen, dat het geen Dwalingen, maer Waerheden, zijn, die sy-lieden als soodanigh by-brengen: en 't is seecker, dat van dese geschillende gevoelens het eene de waerachtige Leere, en het andere valscheyt en dwalingen, moet zijn; by gevolge 't eene het goede Zaedt en 't ander het Onkruyt: Nu vermach niemandt op sijn bysonder seggen het geene sy Onkruyt noemen uyt te roeyen; en daer is niemandt als Godt, die de waerachtige Vader des Huys-gesins is, die de Macht heeft, om sulcks te doen, en aen anderen de-

deselve kan mede-deelen: Den selven is't, die aen de Maeyers, dat is aen den Paus en de Bisschoppen, die by Engelen vergeleecken werden, beveelt het Onkruyt van het goede Zaedt te scheyden, en het eene sonder het andere aen te raecken tot den tijdt des Oogsts, voorsichtiglijck uyt te plucken, dat is te seggen, in een Concilie, of door gemeene toestemminge van de gantsche Kerck; en voor tegenwoordigh is geen Concilie noodsaeckelijck: *Indien gy wilt, wy sullen 't uyt-roeyen, en doet het niet, op dat gy, 't Onkruydt verzamelende, de goede Tarwe niet mede uyt en treckt: laetse beyde op-wasschen tot den tijdt des Oogsts.* Men moet dan noyt, onder wat deckmantel het soude mogen zijn, eenige scheuringe of afzonderinge maecken; maer men behoort met lijdzaemheydt te dulden en te dragen het geene men voor dwaling en mis-slagen houdt, verwachtende de tijt dat de Kerck het Onkruyt selfs uytroeye. Dit is noch eene van de onderrichtingen en stellingen, die Augustinus tegens de Donatisten gebruyckte, wanneer hy door de voorbeelden van Moses, Aäron, Samuël, David, Esaïas, Jeremias, en Paulus (die selfs de valsche Apostelen heeft verdragen) toont, dat men noyt van sijn Broederen behoort te scheyden, ten zy alvoorens een solemneel Vonnis door de Kerck gevelt is.

Hy gaet voort en zegt: *Dat de Donatisten een onverdraeghlijcke quaedaerdigheydt hadden bedreven, door het maecken van een Scheuringh, 't oprechten van een Altaer tegens Altaer, en door hun te scheyden van 't Erfdeel Jesu Christi, uytgebreydt, volgens sijne Beloften, over de gantsche Aerde*; waer by hy dan verder voegt, *dat sy, die mochten dencken, dat dit te doen een geringe saeck ware, maer de Schrifture heeft te openen en te sien, wat deselve, door de ontfangen straffe der geene, die soodanigen misdaed hadde begaen, wil leeren.*

Want, segt hy, *die geene, die Afgodery met het Gouden Kalf hebben bedreven, zijn door het Swaerdt gestraft; maer de geene, die een Scheuringh hadde gemaeckt, door d'Aerde verswolgen.* Door dese verscheydenheydt van Straffe kan men sien en af-nemen, dat het maecken van een Scheuringh grooter misdaadt, dan selfs d'Afgodery is.

Men moet hier op nasien den 171. Brief, daer in hy, uyt de naem van de Kerck, de Donatisten vermaent, van hun scheydingh afstandt te doen, wanneer hy onder andere daer in dese navolgende en uytsteeckende woorden laet vloeyen: *Waerom wilt gy de Klederen onses Heeren verscheuren, en waerom wilt gy niet liever met de verdere Geloovigen desen Rock der Liefde, die geweeven en sonder naed is, dewelcke oock sijne Vervolgers niet hebben willen verbreecken, in sijn geheel behouden?* En wat lager: *Gy veynst, voor de tijdt des Oogsts, het Onkruyt, dat 'er, na u seggen, met u vermengt is, te vermijden, om dat gy selfs dit Onkruyt zijt; want soo gy-lieden het goede Zaedt waert, soo zoud gy dulden met het Onkruyt vermengt te zijn, en u zelfs van de Tarwe Jesu Christi niet scheyden.*

Men behoeft het woordt van Donatisten maer in dat van Calvinisten te veranderen: alle het welcke ons klaer aenwijst de staet waer in de Kerck altijt geweest is, en dat sy altijt voor onfeylbaer behoort erkent te werden, dewijl men op der selver uytwijsing afstant moet doen, en dat de Oud-vaderen soo krachtig hebben ge-

gedrongen, dat men noyt van deselve behoort te scheyden. En men is te meer verplicht daer by te blijven, om datze noyt weygert de voorstellingen van haer Kinderen te hooren.

XIV.

Om dese voorgaende Stellingh door een veertiende te bevestigen, soo moet men de Calvinisten op alle de Articulen onses Geloofs vragen 't geen Augustinus aen de Donatisten deed, wanneer de Kerck de berouw-hebbende Ketteren, sonder te herdoopen, wederom aennam.

By voorbeeldt, soo kan men haer vragen, wanneer men, voor de Scheuringh, Jesus Christus in de Eucharisty of Broodt des Avondtmaels aenbad, was doen de Kerck de ware Kerck, of was sy het niet? Indien sy het doen noch was, soo vermocht men van deselve, om een bysondere oeffeningh van dese of geene dienst, niet te scheyden; indien sy de ware Kerck doen niet is geweest, *van waer is Calvinus dan gekomen? wat Landt heeft dese Spruyt voort-gebracht? wat Zee heeft hem op onse strandt geworpen? uyt wat Hemel is hy op d'Aerde gevallen? van waer zijn dese Reformateurs gekomen? van wie hebben sy hun Leer en de Macht om te Prediken ontfangen? dat sy, dieze volgen, wel overwegen, dewijl sy niet hooger als tot dit Volck konnen opklimmen, om hun Beginzelen te toonen, waer dat sy zijn; voor ons, wy zijn in sekerheyt, door de gemeenschap van de Kerck, in dewelcke men heden en over al pleegt het geene in deselve voor Agrippinus en Ciprianus tijden algedaen wierdt*; waer na hy dese uytsteeckende Woorden, die Rechtscheydig zijn, voegt: *Ondertusschen soo is noch Agrippinus, noch Ciprianus, of yemandt der geene die hun volgde, niet-tegenstaende sy een gevoelen strijdig met den anderen hadden, van de Kerck gescheyden, maer zijn met de geene, daer sy mede verschilden, in de gemeenschap en eenigheydt van deselve Kerck gebleven*, dat is te seggen, in verwachtingh, dat deselve haer uytwijsingh over hun verscheelende Poincten soude doen, en na dat hy in weynigh woorden 't geseyde herhaelt heeft, soo maeckt hy vervolgens dit Besluyt: *Indien de Kerck wegh is geweest, om datze geleert heeft, dat den Doop der Ketteren goedt was, soo en konnen sy de oorspronck van hun gemeenschap niet toonen; doch, soo de ware Kerck echter bestendig is gebleven, soo konnen sy de scheuringe en de scheydinge, die sy gemaeckt hebben, niet verdedigen.* Men mach even dit selve tegens de Waldensen, Lutherianen, Calvinisten, en andere Ketteren seggen, die niet hooger konnen opklimmen als tot Waldus, Luther, Calvinus en hun andere Hoofden. Dese stelling van Augustinus is uytsteeckende.

By aldien onse Broederen, de gepretendeerde Gereformeerde, hun willen verdedigen met te seggen, gelijck sy in kracht en in eenige van hun Boecken doen, dat sy de scheydingh niet gemaeckt hebben, maer dat deselve veel eer door ons veroorsaeckt is, en dat wy die geene zijn, die haer van onse gemeenschap hebben afgesneden, soo moet men haer antwoorden, dat 'er tweederleye scheydingen zijn, d'eene die strafbaer, en d'andere die rechtmatig is. D'eerste is, wanneer men sich door een openbare ongehoorsaemheyt van sijn Herder of Leer-meester scheyt; de tweede is, wanneer den Herder van de Kudde scheyt, soodanige die een rot op hun zelfs

zelfs maken, en weygerigh zijn haer de Kerckelijcke Beveelen te onderwerpen; d'eene is een gebreck, en d'andere een misdaedt; het eene is een vrywillige uytgangh, en d'andere een affnijdingh by uytspraeck en door vonnis. Aldus spreeckt den Rechter 't oordeel uyt tegen de gene, die zijn selfs 't leven onwaerdig gemaekt, of alrede benomen heeft.

Het bewijs van dese twee verscheyden Scheydingen vindt men in den 38. Brief van Ciprianus, daer hy gewagh maeckt van eene genaemt Agendus, die, een aenhanger van Felicissimus, Diaken was geworden, en het schijnt dat desen grooten Heyligh hem opgeschort en uyt de gemeenschap gestelt of gebannen heeft, om dat hy hem sijne gehoorsaemheydt ontrocken, en andere in deselve scheydinge had ingewickelt, *dat de geene die zijn gevoelens en verdeeltheydt volgen, leeren, dat sy geen meer gemeenschap met ons sullen hebben, overmits sy hun van de Kerck hebben willen scheyden*; 't zelfde segt hy oock in den 76. Brief van Novatus, en de geene die hem in sijn afval zijn gevolght, *om dat sy de Kerck door hun wederspannigheydt verscheurden, en de eenigheyt en vrede van Jesus Christus verbraken, soo poogden sy t'onrecht hun byzondere Leere gezagh te doen hebben, van niemandt af-hangende te zijn, te Doopen, en d'Offerhande te doen.*

Dese onderscheydingh is seer klaer uytgedruckt in de vierde Actie van 't Concilie van Calcedon, daer de twee oude Canons van 't Concilie van Antiochien weder vernieuwt, en ter neder wierden gestelt, behelsende d'eene, welcke men moet afzonderen, en d'andere handelt van de geene, die hun zelfs vrywilligh afscheyden.

Men heeft de herschrijving van dese beyde Canons daer ter plaetse noodigh gelooft, om datze de fondamentele Wetten der Kerck, hoedanig men sich omtrent de Ketteren en Scheur-maeckeren, soo der geene, die afgesondert wierden, als die zulks zelfs deden, had te dragen, in sich behelsden.

Dese Canons zijn de 4. en 5. van 't Concilie van Antiochien, en de 27. en 30. van de Apostolijcke Canons: en onse gepretendeerde Gereformeerde en konnen 't gezag der zelve niet verwerpen, dewijl dat sy, soo wanneer eenig Predikant, ofte yemandt van hun Gemeente, hen 't oordeel van hun Synoden niet willen onderwerpen, deselve tucht gebruycken.

XV.

By alle dese voorgaende mach men noch dese voor een vijftiende doen, en toonen aen onse gepretendeerde Gereformeerde, dat in de Belijdenis van hun Geloof, in hare Catechismus, Articulen der Kercke-tucht, ende in de Boecken van hun voornaemste Predikanten, die over de Verschil-Poincten hebben geschreven, verscheyden Articulen werden gevonden, waer uyt wy, volgens haer eygen toe-stemminge, Sluyt-redenen van de Waerheydt onses Geloofs konnen maecken. By voorbeeldt, hare Kercke-tucht laet de onderhoudingh des Avondtmaels aen de geene, die geen Wijn konnen drincken, onder een gedaente toe. Waer uyt men kan besluyten, dat de onderhoudinge des Avondtmaels, onder twee gedaenten, geen Articul van noodtsaeckelijckheydt zy, en dat sy groot onrecht

 heb-

hebben 't selve Poinct als een wettig fondament van hunne scheydinge by te brengen.

Den Leeraer d'Aillié, en verscheyden anderen, belijden, dat ten tijde van Gregorius Nazianzenus, Chrisostomus en Jeronimus, d'aenroeping der Heyligen, so wel als de Eerbiedigheyt, die wy de Reliquien toe-dragen, in gebruyck is geweest. Jan Forbese voegt 'er by, dat de Traditie van 't bidden voor de Dooden eenstemmigh in de Kerck is aengenomen; doch dewijl hy ontkent, dat de Boecken der Machabeen Canonijck zijn, soo segt hy, dat 'er de Schriftuere niet van spreeckt: Maer sonder sich in dese strijdt, ten opsichte van de Boecken der Machabeen, daer sy geen meerder recht, als in alle het overige, hebben in te laten, soo mach men met reden besluyten, dat het ongeoorloft was van de Kerck te scheyden, om een saeck, die, volgens haer eygen gronden, door een soo aenmerckelijck gesagh in de Kerck ingestelt, en door een volstandige eenigheyt in de gantsche Kerck, zedert soo veel Eeuwen, was bevestigt.

XVI.

Men kan eyndelijck, met een bysondere vastigheyt, dese Nieus-gesinde bestrijden met de strijdigheyt van de Leer-stucken hares Geloofs, en dit wanneer men haer aenwijst de veranderingh, die sy in de Confessie van Augsburg gemaeckt, als mede door de verscheyde Belijdenissen des Geloofs, die sy aengenomen en zedert dien tijdt gehandhaeft hebben: het welck een bewijs is, dat hun Geloove, onseker en wisselvalligh zijnde, oock de naem, van door God geopenbaert te wesen, niet mach hebben, dewijl de Goddelijcke openbaringen seker ende bestandigh vereysschen te zijn. „ Daer is niet dan het Geloove dat geen verbetering kan lijden. Tertullianus heeft sich van dese Sluyt-reden in verscheyden van sijn Boecken bedient, en Hilarius gebruyckt deselve op een uytsteeckende wijse tegens den Keyser Constantinus, by gelegentheydt van het dagelijcks verkondigen der Arriaense Articulen, en de geduerige veranderinge van hun Geloof, middelerwijl dat de Catholijke Kerck bestendigh in dat van Nicea bleef.

Men soude sich van noch een andere Stellingh en onderrichting konnen bedienen, welcke bestaet in de betooningh van de over-een-komste, die 'er in de meeste Articulen des Geloofs, die tusschen ons en de genaemde Gereformeerde in verschil staen, in de Roomsse en Grieckse Kerck werdt gevonden, waer by men selfs de Vergaderingen, die van de Kerck gescheurt zijn, mach voegen, als daer zijn de Nestorianen en Eutichianen, welcker gevoelen door de genaemde Gereformeerde, soo wel als door ons, veroordeelt werdt.

By dit alles moet men de bysondere t'Samensprekingen, bondige Schriften, vermaningen, en zendingen voegen, doch alle dese middelen moeten door een zachtsinnige geest en liefhebbend gemoet, sonder eenige scherpte, ofte bitterheyt, voor al sonder schelden, haer toegedient en voorgehouden werden, gedachtigh zijnde aen de gulde Woorden van Augustinus: „ Ik en bejegene de geene, met welk ik „ disputere, niet qualijck, om alsoo voordeel op haer te behalen. Ick en soeck niet „ als haer te overtuygen en te behouden.

En

En aen de Canon, die in 't Concilie van Africa werdt gevonden, die, niet-tegenstaende dat ze wil, dat de Donatisten, om hunne scheurings halven, van de Kerck afgesneden souden werden, echter leert, dat men haer sachtsinnigh en vriendelijck soude handelen, op hoope, (haer met sachtmoedigheydt soeckende te verbeteren, volgens de Leere des Apostels) of Godt haer de genade des berouws, om de waerheyt te kennen, en haer uyt de stricken des Duyvels, waer in sy gevangen zijn, te konnen verlossen, mocht geven.

De Executie van dit Project/ of dese Articulen/ wierdt aen den Aerts-Bisschop van Parijs gestelt / welcke daer op den Intendant de Menars / nevens noch eenige andere/ in 't laetst van September na Charenton sondt/ om aen die van de Gereformeerde Religie / welcke aldaer de Oeffeninge van haer Godsdienst pleegden/ sulcks bekent te maecken/ gelijck sy oock deden / en aen de geene/ die de opsicht van die Kerck hadden/ te recommanderen/ om sich daer na te voegen; deselve / gelijck sy aen 't respect van sijn Majesteyt van Vranckrijck/ als haren Opper-Heer/ niet konden of wilden contravenieren/ namen dit Project wel aen/ om te over-sien/ maer gaven naderhandt/ met seer bondige Redenen / haer Antwoordt daer op in / bestaende meest van in-houdt / dat sy/ om de Redenen / die al van te vooren geallegueert hadden geweest / sich tot dit Project niet konden gedragen/ of dese Articulen amplecteren / als ten hooghsten met de Grondt-regulen van haer Gods-dienst verschillende / brengende voornamentlijck de volgende Redenen ten dien eynde in / als dat men ten 1. een vreemde Tael by de Gods-dienst gebruyckte. 2. Dat men in 't H. Avondtmael de Kelck aen de Gemeente niet uyt-deelde. 3. Dat men de Heyligen en Engelen, gelijck oock de gezegende Maegt en 't Kruys aenriep, en aen deselve Eer-bewijsingh dede. 4. Dat men het Vagevuur vast stelde. 5. Dat men de Trans-substantiatie of veranderingh van 't Broodt voor goedt keurde. 6. Dat men de Beelden eerde, en die Eer-bewijsing deed. 7. Dat men het Sacrament in het H. Avondtmael aendrong. 8. Dat men het Mis-Offer dede. 9. Dat men de Rechtvaerdiging door de Wercken socht. 10. Dat men de Verdiensten van de Wercken by-bracht; en ten 11. Dat men de Authoriteyt en Onfeylbaerheyt aen den Paus toe-schreef. Dese Redenen waren wel met meer omstandigheden verselt / doch alsoo die saken in 't geheel niet in 't publijck gekomen zijn / sullen wy ons met het geene/ dat in 't generael gesegt is / vergenoegen/ en 't andere aen de geene / die naeuwer ondersoeck daer van begeeren te nemen / laten over blijven / tot dat sulcks in 't licht komt.

't Different / dat 'er tot noch toe zedert eenige Jaren tusschen 't Fransse en Roomsse Hof wegens de Regalien geweest was / heeft dit geheele Jaer noch niet getermineert konnen werden / alschoon den Cardinael d'Estrees tot Romen sijn uytterste vlijt daer toe aenwende; want den Paus / door sijn Creaturen opgemaeckt / bleef in sijn Recht persisteren / en was seer onvernoegt op de Jesuyten/ om dat die hem in dese saeck tegen waren. De Fransse Geestelijckheyt

heydt was in tegendeel eenige mael van dit Jaer hier over vergadert / en stelde deselve als doen 4 Propositien op / waer by door haer gesustineert wierdt / dat den Paus / (alschoon voor desen het tegendeel altijdt de Grondt-slagh van de Roomsse Kerck is geweest) konde doolen; men pooghde die van de Sorbonne tot Parijs mede daer toe te persuaderen / maer die wilden daer niet aen / soo dat aen veele Doctoren verboden wierdt aldaer te verschijnen; maer vermits dit werck noch 't gantsche Jaer is blijven trotteren / en dat men 'er geen uytslagh van gesien heeft / sullen wy 't selve hier by laten berusten.

In de voorige Mercurius hebben wy van een different tusschen de Inwoonders van Andaye en Fontarabie / op de Grensen van Spangien en Vrankrijk / eenige mentie gemaeckt; met het begin van 't Jaer scheen 't dat Vranckrijck / als oordeelende / dat het van Spangien wegens die saeck geen satisfactie konde krijgen / Fontarabie wilde laten aentasten / alsoo van die kant veel Troupen / onder den Marquis de Bouflers / en alderhande Oorlogs-voorraet derwaerts gesonden wierden / doch de Spaensse van haer kant mede een goet aental Volks sendende / en de Blocquade van Luxemburg ondertusschen opgebroken zijnde / soo is daer niets van gevolgt / en alles in den ouden staet gebleven.

In Mey is 'er een groote Sieckte onder de Beesten in Bourgondien / die men meende / dat van de kant van Italien quam / geweest / soo dat veele wegh storven / eer men een bequame remedie / die noch gevonden wiert / daer toe konde appliceren; deselve Sieckte was niet alleen aldaer / maer kroop oock vorder tot in Switserlandt / geheel Duytslandt / en Brabandt selfs / doch in 't eynde van 't Jaer is die meest opgehouden / alsoo men over al de bequame remedie daer toe gebruyckte.

Wegens 't Prinsdom van Orangie is in Augusty in Vranckrijck yets voorgevallen / doch wy sullen 't Verhael daer van tot een nader gelegentheydt uyt-stellen.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius geseght / dat den Franssen Lt. Admirael Monsr. du Quesne sich met een Esquadre Oorlog-schepen in de Archipellago bevondt / en daer de Tripolese Corsairen / welcke hy by Scio een groote afbreuck gedaen hadde / hadde gedwongen / om de Vrede met de Fransse Kroon te maecken; nu sullen wy mentie maecken / dat hy in gem. Archipellago noch eenigen tijdt bleef / om den Grooten Heer of Turckse Keyser te persuaderen / om aen den Franssen Gesant tot Constantinopolen toe te staen / dat hy aen den selven de Sopha / (zijnde een soort van een Stoel of Scabel) als hy by hem ter Audientie quam / soude vergunnen / maer 't selve konde echter by de Turcken / voornamentlijck by den Primo Visir / als de eerste Minister van den Sultan / geen ingressie vinden / alschoon desen Monsr. du Quesne / als tot een groote bohao / de gantsche Archipellago gesloote hieldt / en belette / dat geen Turckse Schepen konden uyt komen. Ondertusschen de tijdt naderende / dat sijn Majesteyt van Vranckrijck die van Algiers / wegens 't verklaren van den Oorlogh tegens hem / wilde bespringen / en dese Monsr. du Quesne / als de ervarenste

Zee-

Zee-Officier van geheel Vranckrijck/ verkoozen hebbende/ om 't Gebiedt van de Zee-Vloot/ die daer tegens soude ageren/ te hebben/ (te meer/ om dat met het begin van 't Jaer een Gesant van den Keyser van Fez en Marocco tot Parijs was geweest/ welcke wonderlijcke saecken wegens sijn Meester/ om die Stadt aen de Landt-kant te besluyten/ beloofde/ hoewel 'er naderhandt weynigh of niet van quam) soo wierden ordres aen Monsr. du Quesne gesonden/ om sich uyt de Archipellago te retireren/ en weder na Toulon te komen. Den selven Monsr. du Quesne/ dese ordre ontfangen hebbende/ verliet daer op den 4. April deses Jaers 't Eylandt Tenedos/ waer onder hy sich had begeven/ en quam den 18. Juny tot Toulon te rugh/ van waer hy op een nieuwe Ordre des Konings den 12. July met 4 Oorlog-schepen/ 3 Branders/ 3 Fluyten en twee Tartanen weder vertrock/ en sich naderhandt in Zee met het Esquadre van de Ridders de Tourville en de Lery/ die met eenige Oorlog-schepen op de Algierse Roovers kruysteden/ conjungeerde. De Galeyen/ die tot Marseille ten dien eynde geëquipeert waren/ begaven sich mede hier by; doch eenen Monsr. de Foran/ Commandeur van een Oorlog-schip/ dat van Havre de Grace en Duynkercken met 5 Gallioten/ waer op de Mortieren met de Bomben waren/ quam/ arriveerde eerst in 't midden van July voor Algiers/ waer op de andere Vloot/ zedert den 18. July onder de Eylanden van Formentiers gelegen hebbende/ tusschen den 20. en 21. daer aen weder van daer vertrock/ en op de Kust van Barbaryen arriveerde. Den 22. zeylde deselve na Algiers/ en anckerde daer in de Baey tot op twee Canon-schooten van de Haven/ alwaer sy dese Gallioten en andere Schepen vondt/ en bestondt doen dese gantsche Vloot in de volgende Oorlog-schepen/ Galeyen en Gallioten.

Lijste van de Fransse Oorlog-schepen, Galeyen en Gallioten, die voor Algiers zijn geweest.

Schepen.	*St. Canon.*
LE Sainct Esprit, Admirael Monsr. den Marquis du Quesne, gecommandeert door Monsr. du Quesne Quiton, sijn Neef, gemonteert met	70
Le Vigilant, gecommandeert door Monsr. de Tourville, met . . .	58
Le Prudent, gecommandeert door den Ridder de Lhery, met . . .	46
L'Eole, gecommandeert door Monsr. de St. Aubin, met	44
Le Vaillant, gecommandeert door Monsr. de Baulieu, met	54
L'Assuré, gecommandeert door den Commandeur de Cogelin, met .	46
Le Cheval Marin, gecommandeert door den Marquis de La Porte, met	46
L'Aimable, gecommandeert door Mr. Grinvé, met	46
L'Indiën, gecommandeert door den Ridder de Bellefontaine, met .	46
L'Etoile, gecommandeert door Monsr. de Bel-Isle, met	41
Le Laurier, gecommandeert door Mr. Foran, met	

Ga-

Galeyen.

La Reale.	La Couronne.
La Patrone.	La Syrene.
La Reyne.	Le St. Louis.
La Grande.	L'Invincible.
La Fleurdelys.	L'Amazone.
La Madame.	La Valeur.
La Fiere.	La Hardie.
La Forte.	

Gallioten.

La Brulante, gecommandeert door Monſr. des Herbieres.
La Menaçante, door Mr. Goëtton.
La Foudroyante, door Monſr. Beauſſier.
La Bombarde, door Monſr. de la Combe.
La Cruelle, door Mr. de Poincty.

N.B. Op yder deſer Gallioten waren 2 Mortiers en 4 Canons.

De Galeyen hadden in haer wegh noch een Londre / die van Alexandrie na Algiers gingh / en met Rijs geladen was / genomen / en wierdt die naderhandt mede tegens die van Algiers gebruyckt ; wat nu verders van haer verrichtinge voor die Plaets gebeurt is / ſal men lichtelijck uyt de volgende Miſſive van eenen Monſr. de Poincty / zijnde Commandeur van een Galliot / (welcke daer het meeſte effect moſten doen) geweeſt / konnen ſien / welcke wy hier oock voornamentlijck in-voegen / om dat deſelve vry onpartijdigh is / en de ſaecken met weynig of geen pronckeryen / gelijck als by de Franſſen ſomtijdts wel de gewoonte is / voor doet.

Relatie van Monſr. de Poincty, wegens 't geene in de Expeditie van de Franſſe Armade voor Algiers voorgevallen is.

Monſr. du Queſne op den 22. July voor de Rede van Algiers geconjungeert zijnde met de Gallioten, die aldaer den 17. van te vooren door Sr. de Foran geconvoyeert waren, en welke onderwegen de Ridders van Tourville en de Lery, de eene Lt. Generael en de andere Hooft van een Eſquadre, met 6 Schepen gevonden hadden, ſoo beſtonden alle de Machten, die tegens Algiers gedeſtineert waren, uyt 11 Oorlog-ſchepen, 15 Galeyen, 7 Gallioten, 2 Branders en eenige Fluyten en Tartanen.

Men was toen ten eerſten bedacht, om ſich in ſtaet te ſetten, ten eynde het geene, dat men geprojecteert had, uyt te voeren, maer alſoo men noch eenigen tijdt van nooden had, om de Bomben te laden, en de Gallioten tot de Executie te diſponeren, ſoo wierdt Monſr. du Queſne geadverteert, dat 'er noch twee kleyne Schepen tot Serſelle lagen, invoegen hy reſolveerde, om die te gaen verbranden; hy nam

nam ten dien eynde ſijn eygen Schip, de Prudent, de Temeraire, en de Eole, door de Ridder de Lery, Beaulieu en Infreville gecommandeert, benevens 8 Galeyen, waer by ſich den Ridder de Noailles, Luyt. Generael van deſelve, bevondt; een van ged. kleyne Schepen wierdt door onſe Chaloupen verbrandt, doch de Vuurwercken mancqueerden op 't andere. Men beſchoot de Plaets, en men wierdt oock weder daer uyt beantwoordt, doch men weet niet wat ſchade dat daer aen gedaen is; van onſe kant wierden 'er echter 40 Mannen gedoodt of gequetſt, daer onder Sr. de Fennelon, Scheeps-vaendrig, die ſijn Been afgeſchooten wierdt.

Mr. du Queſne weder gekeert zijnde, ſoo meende men Algiers den 28. te attacqueren, maer een groote ſtreeck uyt 't Noordt-Weſten komende, waer door men voor een Windt van die kant, als de gevaerlijckſte voor de Schepen aldaer zijnde, bevreeſt was, ſoo was men genootſaeckt om alles tot den 5. Auguſty, alſoo de Zee door de Noordt-Ooſten Windt ſeer hol gingh, uyt te ſtellen; de Windt echter eyndelingh Ooſt-Noordt-Ooſt geworden zijnde, waer door deſe holligheyt over gingh en de ſtilte aen quam, ſoo diſponeerde men ſich, om 's avondts derwaerts te gaen, alſoo men den Vyandt by nacht wilde aentaſten, op dat die te minder tijt ſoude hebben, om ſich in poſtuur daer tegens te ſtellen.

Dewijl de ordre van 't Hof ſoodanigh was, dat Schepen, Galeyen en Gallioten ſouden vechten, had Monſr. du Queſne in deſer voegen de ſaecken gediſponeert.

De Sainct Eſprit, waer op hy van deſe Campagne was, door 2 Galeyen opgevoert, ſoude ſich aen 't Noordt-Ooſten van den Toorn van 't Vuur-baken of den Lantaern poſtéren; twee Gallioten, door een Galeye opgevoert, aen de linckerhandt, te weten na 't Zuyden; en de 3 andere, mede door 2 Galeyen geleyt, aen de rechterhandt na 't Noorden. Alle de Schepen, vervolgens ſich na 't Zuyden en Noorden uytbreydende, ſouden een halve Maen langs de Muur, die de Haven beſluyt, maken; yder Galeye, oock een Schip opvoerende, ſoude ſich, na dat het 't ſelve op ſijn poſt gebracht had, tuſſchen beyde voegen.

Men begonde reeds al voort te gaen, om deſe Ordre van Bataille te forméren, maer de holte tot op den avondt laet noch duerende, en Monſr. du Queſne vreeſende, dat de nacht ons overvallen ſoude hebben, eer yder op ſijn ſtel was, ſiende oock daer-en-boven, dat men niets als met dis-ordre konde doen, ſoo nam hy de reſolutie om te anckeren, daer hy ſich bevondt, te weten, een weynigh dichter aen de Stadt als van te voren, en tot 's anderendaeghs te wachten, om alles op ſijn plaets te brengen; 's anderendaegs blieſen de Winden echter ſoodanigh uyt het Noord-Ooſten, dat men alle hoop en gedachte begon te verlieſen, om eenige Attacque te doen, te meer, om dat met het minſte begin de Zee ſeer opſtuyft; en dat het ſlimſt van allen is, is dat wel 3 vierendeel van den tijdt deſe Windt aldaer op de Reede, die ick veel ongemackelijcker, als my afgebeeldt was, hebbe bevonden, regeert.

In deſe geſteltheyt bleven wy tot den 13, als wanneer de Winden Ooſt-Noord-Ooſt geloopen zijnde, ons een ſtilte voor de aenſtaende nacht deden verhoopen; en waerlijck men kon geen ſchijnbaerheden van een gunſtiger tijt begeeren; men

ftelde fich derhalven in ftaet, om fich daer van te bedienen, en yder defe mael oock exactelijck op fijn Poft zijnde, foo begon men met de aenkomft van de nacht met fulcken blijdtfchap van 't Scheeps-volck voort te gaen, dat yder, die de voorfte foude wefen, fich geluckigh achte; maer voor dat wy noch een Canon-fchoot van de Stadt af waren, veranderde het Weder; daer quamen Blixemen; de Windt, die ontftont, veranderde ons gantfche Compas; de Zee liep hoog en op; de geftadige Stormingen deden ons voor onfe Maften vreefen, alfoo wy op de Kuft waren, en de Galeyen, in plaets van ons te fecoureren, waren felfs in de uytterfte extremiteyt. De Windt fich echter noch geluckigh na de Landt-kant houdende, foo raeckten onfe Schepen onder zeyl, en begaven fich in de wijde Zee. De Galeyen falveerden fich oock na 't Punct van de Caep de Metiferi; maer de arme Gallioten, die by na alles moften weg werpen, om de Mortieren die fy in hadden, waren in een feer gevaerlijcke ftaet. Yder fich echter in defe nood, foo veel als hy konde, behelpende, en de Mars van 't Schip, door hulp van 't Volck, alleen opfettende, foo retireerden wy ons noch, met hulp van de Landt-Windt, dwers door 't Tempeeft heen, 't welck de gantfche nacht duurde.

Dit ongemack fcheen ons alle hoop benomen te hebben; want de Galeyen, die al 8 dagen gebreck aen Vivres hadden geleden, moften eyndelijck vertrecken, te meer, om dat defelve op defe Reede altijt het grootfte gevaer des Werelts lijden, en by de abfentie defer Galeyen fcheen het ongemeen fwaer te wefen, om de Gallioten, op dat men den dienft, die men daer van verwachte, foude genieten, wel te plaetfen.

In defe onfeeckerheyt en 't quade We'er, 't welck continueerde, bleef men tot den 16, wanneer Monfr. du Quefne, een middel bedacht hebbende, om de Gallioten tot aen de Muur van Algiers op te voeren, en daer in door 't gevoelen van de Ridders de Tourville en de Lery geconfirmeert zijnde, door de Chaloupen eenige Anckers na de Haven liet brengen, op foodanigen diftantie als men redelijck oordeelde; vijf Schepen wierden oock gedetacheert, om, een weynig meer naderende als de andere, het eynde van de Cabel-touwen van defe Anckers vaft te houden, en de Gallioten te onderfteunen, die daer aen fouden leggen, en fich onder malkander mengen, als fy na genoegh waren; fich echter evenwel tot haer te rugge-komft aen 't Schip weder optreckende.

De Vigilant, waer op den Ridder de Tourville, die fich in 't midden bevondt, was, en welcke fich recht tegens over de Tooren van 't Vuur-baken moft leggen, had het Cabel-touw van de Cruelle; op de rechterhandt had de Valliant, gecommandeert door Beaulieu, 't Cabel-touw van de Menaçante, waer van Goiton 't commandement had; aen de Noordt-kant had den Ridder de Lhery op de Prudent dat van de Brulante, gecommandeert door Des Herbiers en Longchamp onder hem; aen de lincker-zijde van den Ridder de Tourville had Foran op l'Etoile 't Cabel-touw van de Foudroyante, gecommandeert door Boiffier; en aen de Zuydt-kant had Bel-Ifle op de Laurier dat van de Bombarde, gecommandeert door de Combe; en op dit Gallioot had fich oock Camelin, Capiteyn van de Landt-

Landt-Bombardiers, die expres door den Koningh tot dese Expeditie afgesonden was, begeven.

Dese wijse van oorlogen geheel nieuw zijnde, soo konden de saecken met sulcken bequaemheyt, als men wel gewenscht had, niet uytgevoert werden. Camelin, die anders met een groote applicatie arbeyde, als geen kennis van Zee-saecken hebbende, konde niet weten, hoe men sich in dese gelegentheydt most postéren, soo dat de Anckers al te dicht aen malkander geplaetst waren; en de Voorwerpen by nacht veel nader schijnende, als sy in der daedt zijn, soo waren deselve veel verder van de Stadt als men gedacht hadde. Daer uyt ontstonden twee ongemacken; 't eene, dat de Gallioten, op haer Anckers gekomen zijnde, sich als aen malkander geabordeert, of ten minsten belemmert vonden; en 't andere, dat de Bomben nauwelijcks tot in de Haven quamen, en geensints in de Stadt. Wy gingen eyndelijck de nacht van den 21. Augusti weder voort, alsoo de tijdt het niet eerder toeliet; maer 't Cabel-touw van de Menaçante sich belemmert gevonden hebbende, soo kon die niet als lang daer na komen, en most sich oock in een andere Post, als die voor deselve gemarcqueert was, leggen, de Brulante en ick, tusschen wie 't most komen, sich als geabordeert vindende; de Foudroyante, die aen mijn lincker zijde was, scheen my oock te willen geraecken, maer de Bombarde, zijnde een weynigh langhsamer, vond sich wat verder van ons. De Foudroyante begon eerst te schieten; ick volgde, en de Brulante een oogenblick daer na. De Vyanden antwoorden met 8 à 10 Canon schooten sonder meer. Voor ons, wy sagen met een groot verdriet onse brandende Bomben, waer op men sich vertrouwde, en voornamentlijck, dat sy de Vyandlijcke Schepen souden verbranden, alle met het uytgaen van de Mortiers bersten, en onse ordinaire Bomben of oock bersten, of, uytgenomen 2 à 3, niet tot de Stadt toe-dragen. In dese onlust schoot men noch eenige schooten, als wanneer een van mijn Mortiers, met een brandende Bombe geladen, weygerde af te gaen, en, echter ontvlamt zijnde, my voor een gewisse brandt deed vreesen. De Soldaten Bombardiers van Camelin, die mijn Zee-volck de groote ongemacken van de slagen deser brandende Bomben gesegt hadden, en haer alsoo een vrees aengejaegt, sich, uytgenomen haer Sergeant en 2 a 3 andere, in Zee of in de Chaloupen, die onse Munitien in-hadden, begeven hebbende, soo wierden sy door de grootste partye van mijn Volck gevolgt, yder om 't seerst trachtende, om dese vlam te vermijden. Fyndelijck eenige van mijn Zee-Officiers op 't Achter-Schip gebleven zijnde, soo vondt ick my met mijn Contre-Maître alleen op 't Voor-schip, daer de brandt was. Landouillet, Commissaris van de Zee-Artillerye, en Renault, 2 van mijn Vrienden, die sich met my geëmbarcqueert hadden, wilden my echter niet verlaten, maer bleven by de achterste Baterye. Ondertusschen wierp de Bombe sijn Granaden uyt, en sulcken dicken Vuur, als 2 Mannen groot waren, soo dat ick my van de Vlammen bedeckt sagh: ick had doen noch wel 40 brandende Bomben, benevens andere dingen, die in een Schip licht ontvlammen, in 't Gallioot. Ick, mijn Contre-Maître, en een Soldaet van de Bombardiers, die by my quam, namen echter de Resolutie, om

 het

het Vuur uyt te bluffen; en vermits wy fagen, dat de eerfte Emmers met Water, die wy daer op gooten,'t felve vernietigden,continueerden wy daer in,en meenden het in een oogenblick uytgebluft te hebben; maer de Bombe fijn kracht hernemende, en de Granaden en Musquet-kogels, die het in hadde, op nieuw uytwerpende, foo hervatte de vlam. 't Eerfte fucces ons echter gecourageert hebbende, foo quamen wy weder tot het gieten met het Water; en een van mijn Soldaten, van fijn fchrick herftelt zijnde, my rontom de Mortier fiende, wierp fulcken grooten Emmer met Water daer in, dat de Vlam als doen t'eenemael uytgeblufcht wierdt.

Verfcheyde Chaloupen, die rontom 't Gallioot waren, en die de Vlam genootfaeckt had, om daer van te vertrecken, quamen weder aen Boort. Sr. Demont, Luyt. van het Gallioot, die, om eenige andere dingen te doen, in een Canot gegaen was, het Vuur fiende op gaen, begaf fich mede aenftonts aen Boort. Ondertuffchen hadden fich oock verfcheyde Boots-gefellen van de Foudroyante, welkers Cabel-touw in defe desordre afgefneden was, in Zee geworpen.

Alle defe desordres aen de Ridders de Tourville en de Lery, die de forg wegens defe Attacque hadden, hebbende doen oordeelen, dat het noodigh was, dat men fich retireerde, foo gaven fy daer toe de ordres; de Vyanden lieten ons fulcks uytvoeren, fonder ons te ontruften, en met het opgaen van den dagh bevonden wy ons ter felver plaets, van waer wy vertrocken waren.

Het quade fucces van de brandende Bomben, de weynige fchoone dagen, en het evident pericul, om op een foo quade Reede, als die van Algiers, over te blijven, voornamentlijck in een tijdt dat de Winden aldaer dagelijcks zijn, deed ons gelooven, dat men van dit Jaer niets meer foude tenteren; evenwel alfoo men bemerkt had, dat, indien al eenige ordinaire Bomben waren geborften, 'er noch andere waren, die niet en hadden gemancqueert, als om dat ze te wijdt van de Stad af waren, foo wilde Monfr. du Quefne noch een tweede proef doen, en derhalven de mefures, op 't geen 'er gepaffeert was, genomen hebbende, bracht men den 26. andere Anckers; den Ridder de Lery nam de laft op fich, om die in de Grondt te werpen, en wierden defelve, wijdt genoegh de een van de andere, tot op een Piftool-fchoot van de Muur, die de gantfche Haven befluyt, gebracht. De Sentinellen onfe Chaloupen toefchreeuwende, en door ordre van den Ridder de Lery beantwoordt werdende, foo fondt men eenige Gefchut-fchooten na haer toe.

De Gallioten difponeerden fich dan, om fich op de Cabel-touwen van defe Ankers op te trecken. Den 30. alfoo het eerder noch geen bequaem We'er was geweeft, en dat de eerfte ordre oock verandert was, gingh den Ridder de Tourville, die het Cabel-touw van de Cruelle moft hebben, na de ingangh van de Haven anckeren, als waer men voor dit mael defe Gallioten wilde plaetfen, en den Ridder de Lery na de andere zijde aen 't Noorden, hebbende 't Cabel-touw van de Brulante; tuffchen hem en my lagen op de Rechterhandt de Menaçante, geholpen door de Temeraire; de Bombarde door de Laurier, en de Foudroyante door l'Etoille.

In

In dese dispositie vorderden wy onse wegh, en 't geluck hebbende, dat mijn Cabel-touw geen belemmeringh had, soo quam ick ter plaetse om my zylings te leggen, en eenige tijt te schieten, voor dat de andere Gallioten op haer Posten waren, voornamentlijk die aen de Noordt-kant, welke, onaengesien alle de vigilantie van den Ridder de Lery, een weynigh tardeerden.

De Vyanden waren dese mael soo wijs niet als in de eerste reys; want soo ras als ick geschooten had, schooten sy oock de gantsche nacht seer sterck, soo op my, als op de andere Gallioten; en dewijl ick recht voor een groot Flancq was gepostéert, soo kon men lichtelijck reeckenen, dat sy voor elcke Bombe aen de andere Gallioten 4 of 6 schooten antwoordeden, en aen de mijne 20 of 22, en somtijdts meer; echter schooten sy niet, dan als de Bombe aengestoken wiert, alsoo de vlam haer aenwees, waer op die gemunt was.

Dit werck duurde soo tot aen den dagh, als wanneer de Ridders de Tourville en de Lery, die dese nacht, gelijck oock vervolgens de andere nachten, sich in haer Canots by de Attacquen bevonden, op welcke sich mede de Hertogen van Mortemar, en de Villars, den Marquis de Bellefonds, de Graven van Seppeville en Chalar, benevens meer andere, voor Volontairen begeven hadden, ordre gaven, om te retireren; de Gallioten, die verscheyde schooten in haer Hout-werck, Zeylen en Tou-werck hadden ontfangen, hadden echter, alschoon 'er 1000 of 1200 Canon-schooten door de Vyanden gedaen waren, niet eenen doode op. Den Grave van Seppeville had onderwijl de gantsche nacht sich op een Londre, die onse Galeyen hadden genomen, en waer op men 160 Man gezet had, tusschen de ingang van de Haven en de Galeyen, om die te ondersteunen, gehouden, doch dit Schip sich zelfs niet konnende handelen, wierdt vervolgens gedesarmeert.

's Anderendaegs verstont men door eenige Slaven, die sich bergden, dat de consternatie ongemeen groot binnen Algiers was, dat 'er verscheyde Huysen om verre geworpen waren, en veel Volcks gedoodt. Wy hadden echter geen recht bescheyt daer van als door den Consul, die eenige dagen daer na door de Turcken, gelijck ick naderhandt seggen sal, afgesonden wierdt. Dien nacht schoot men weder 114 Bomben.

Wat yver dat men oock aenwende, soo kon men echter sich 's anderendaeghs niet in staet stellen, om weder derwaerts te gaen; en sulcks geschiede oock niet voor den 3. September, met dese circumstantie, dat door andere Slaven, die sich zedert de eerste gebergt hadden, rapport quam, dat de Algerinen de Galeye, welcke in haer Haven gebleven was, benevens eenige Brigantijns armeerden, om de Gallioten wegh te nemen; invoegen men 't Volck daer op versterckte. 't Rapport deser Slaven was niet onnut; en vermits ick my de eerste op dese Passagie bevondt, oordeelde ick my genootsaeckt, om wat meer sorg en Volck als de andere by my te nemen, alsoo die niet als na my geattacqueert konden werden. Verscheyde Capiteynen van de Schepen, die noch niet gecommandeert waren geweest om aen te naderen, quamen incognito by dese Actie, en bysonder den Marquis de la Porte en den Baron de Paliere.

De Vyanden lieten ons plaetſen, ſonder ons te ontruſten, en vermits door de ſorg van den Ridder de Tourville, en mijn byſonder geluck, mijn Cabel-touw gedurig ſonder belemmering was, ſoo kon ick oock ſchieten eenige tijdt voor dat de andere Gallioten op haer plaets waren; die aen de Noordt-zijde, te weten de Brulante en Foudroyante, die met een Cabel-touw opgetrocken wierden, ſich onder malkander belemmert hebbende, quamen niet als laet aen; d'andere volgden my van dichte by.

De Vyanden op onſe Bomben niet antwoordende, gelijck als ſy gedaen hadden, ſoo deed ons dit ſtilſwijgen oordeelen, dat haer Schepen uyt waren, om ons te attacqueren; den Major quam my daer van oock waerſchouwen. In der daedt de Chaloup, die men op de wacht voor de ingangh van de Haven hadde gelegt, deed een oogenblick daer na het teecken, dat beſtemt was, ingeval 'er eenige Reſcontre van de Vyanden mocht komen; ick ſag daer op oock de Galeye, geaccompagneert van eenige Brigantijns, recht boven m jn Achter-ſteven roeyen; ter ſelver tijdt quamen de Ridders van Flavacourt en Guiche, die de Chaloupen van den Indiaen en Cheval Marin commandeerden, my aborderen, en met alle haer Equipagien verſtercken; ick had 30 Man van den Ridder de Tourville, gecommandeert door den Ridder de Blenac, aen boort; en boven dien noch een Troup Officiers voor Volontaires, behalvens noch andere Volontaires en Guardes de Marine, invoegen ick niet twijffelde, of deſe Galeye ſoude niets op doen; ondertuſſchen hielt ick my heel ſtil, om haer de kenniſſe van 't Volck, dat ick op had, beſtaende wel uyt 120 Man, te benemen; maer alſoo die ſeer na by quam, begon het Volck met een ſeer onbeſcheyden yver *Vive le Roy* te roepen; de Galeye begon echter met ſijn Canon en Muſquetten vuur te geven, maer in plaets van nader te komen, deynsde die weder af; ick oordeelde derhalven, dat deſelve my aen de Voor-ſteven wilde beſpringen, en begaf my derwaerts, latende ondertuſſchen ſterck met Muſquetten en Geſchut ſchieten, ſoo dat hy af weeck, en na de Menaçante, die aen mijn rechter zijde lagh, liep; doch aldaer omtrent even eens ontfangen zijnde, begaf hy ſich mede na de Bombarde, alwaer hy van gelijcken niet ſiende op te doen, ſich weder na de Muur van de Haven begaf, en ſich alſoo retireerde. In deſe Attacque had ick maer een doode van een Muſquet-ſchoot, en op de Menaçante wiert den Ridder de Cominges gequetſt en Denneville gedoodt.

Soo ras als de Galeye voor by my was gepaſſeert, inſiſteerde ick by Fandouillet, die 't geſag over de Mortiers en die gereet had, dat hy daer mede ſoude agéren, terwijl deſe Galeye noch by de handt was, op dat de Vyanden ſich niet beroemen ſouden, dat ſy ons verhindert hadden; men continueerde dan in 't ſchieten als van te vooren.

De reſt van de nacht wierdt in 't werpen van Bomben van onſe kant, en in 't ſchieten van Canon van de Vyanden, door-gebracht; maer een ſoo dicke Nevel, dat men malkander nauw konde ſien, als men den ander al aen raeckte, veroorſaeckte, dat men van wederzijden ſoo vinnig niet en ſchoot, als wel gedaen geweeſt konde zijn; want daer wierden maer 100 Bomben uytgeworpen, en omtrent 600

Canon-

Canon-ſchooten gedaen, en wy retireerden, volgens gewoonte, op 't punct van den dagh met verſcheyde ſchooten in de Gallioten, ſonder dat echter yemant daer van was geraeckt. Den 4. quam den Pater Vacher, Conſul van de Franſſen tot Algiers, met de Chaloup van den Schout-by-Nacht van Zeelandt, die daer was gekomen, om de Slaven van ſijn Natie te loſſen, aen Boort van Monſr du Queſne, en ſeyde, dat dien morgen den Koningh en de voornaemſte van Algiers hem hadden laten halen, om hem uyt te vragen, of 'er oock eenige gelegentheyt tot een Accommodement was; doch Monſr. du Queſne antwoorde daer op, dat hy van hem niets daer van wilde hooren, en dat, indien de Algerinen yets te verſoecken hadden, ſy zelfs mochten komen; deſen Conſul ging met dit Antwoordt weder heen, maer hy gaf eerſt noch raport, dat in de twee Nachten, dat men met Bomben geſchoten had, 50 Huyſen om verre geworpen waren; dat de helft van 't ſijne, daer een Capelle was, en de helft van de groote Mosquée onder de ruïnen waren begrepen, gelijck oock dat wel 500 Menſchen doodt gebleven waren; dat vele Vrouwen en Kinderen uyt de Stadt waren gevlucht; en dat 'er 30 dooden op de Galeye van die van binnen waren geweeſt; hy had aen Monſr. du Queſne wel verſocht, dat men dien dagh met alle dingen ſoude op-houden, maer alſoo het te moyen We'er was, geloofde men geen tijdt te moeten verlieſen, invoegen wy 's nachts tuſſchen den 4. en 5. weder na onſe ordinaire Poſten avanceerden, met dit onderſcheyt evenwel, dat het Cabel-touw van de Menaçante den voorigen avondt afgeſneden zijnde, en Goiron, die dit Gallioot commandeerde, door een val aen 't Hooft gequetſt zijnde, 't ſelve, gelijck oock de Brulante, niet by deſe expeditie konden zijn; ick had echter 't vermaeck om eenige Bomben te werpen voor dat de andere Gallioten geplaetſt waren. Dien nacht wierp men de Bomben alleen in de Haven, om eenige Schepen te doen ſpringen, en men volharde, volgens gewoonte, daer in tot den dagh; de Vyanden deeden wel veel ſchooten in mijn Gallioot, doch ſy dooden niet eenen Menſch; de Brulante had echter 's avonts te voren door een Canon-kogel van 64 pont, die in ſijn Achter-ſteven quam, 12 Man ſoo dooden als gequetſten kregen, en een Barcke, die daer by was, 8 dooden en gequetſten. Een Galeye van die van Algiers, in Zee geweeſt zijnde, quam dien dagh, met het opgaen van de Son, te voorſchijn, en wierdt buyten de Haven door de andere, die ons was komen beſpringen, ontfangen; doch vermits men het van gewicht oordeelde, om de Vyanden de gedachten te benemen, dat de conjunctie van deſe twee Galeyen bequaem ſoude zijn, om onſe Actien te verhinderen, ſoo prepareerde men ſich (te meer, om dat het op dien dagh ſeer moy We'er was) om na onſe oude Poſt te gaen, en deſe Galeyen, indien ſy yets hadden willen tenteren, af te wijſen; yder van deſe 3 Gallioten, als de Cruelle, de Bombarde en de Foudroyante, die gereet waren, om voort te gaen, waren met een Barck, die ſeer wel met Volck voorſien was, verſterckt; maer ſoo ras als men begonde te naderen, ontſtack de Lucht ſoodanigh, dat men, in plaets van te gaen vechten, voorſorgh tegens de toevallen van 't harde We'er moſt nemen, 't ſelve quam oock ſoo vinnigh, en bleef continueren, dat 'er geen apparentie was, om yets te ondernemen; in tegendeel

onſe

onse Schepen in sulcken We'er, sonder een blijckelijck gevaer, niet konnende blijven, soo most men eyndelijk resolveren, om de Reede van Algiers te verlaten; met die vertroostingh evenwel, dat, indien men dese Stadt niet t'eenemael heeft konnen t'onder brengen, deselve echter een weynigh getemt is, &c.

Dese Fransse Vloot/ Algiers dus weder gequiteert hebbende/ quam korts daer aen tot Toulon te rug/ en wiert daer op gelept/ gaende Monsr. du Quesne na Parijs/ om daer aen den Koningh bericht van dese saeck te geven; naderhandt hebben de Fransse/ voornamentlijck tegens t Voor-jaer/ weder een groote Zee-Equipagie begonnen/ om tegens 't aenstaende Jaer die van Algiers op nieuws aen te tasten/ doch wat daer van sal komen/ moet het gevolgh van tijdt uyt-wijsen.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius gesegt/ dat men aen de Ottomannisse Porte seer gevoeligh was over de schade/ die Monsr. du Quesne by Scio hadde gedaen; van de Turckse kant eyschte men daer over by den Franssen Ambassadeur tot Constantinopolen wel reparatie/ maer die wilde ten eersten daer toe niet verstaen; evenwel om het ongemack/ 't welck de Fransse Koop-luyden in Turckyen daer door soude hebben konnen over komen/ te vermijden/ presenteerde hy naderhandt yets te geven als uyt sijn particulier/ en niet door sijns Konings ordre; de Turcken waren echter daer mede niet te vreden/ als oordeelende/ dat dit Present te kleyn was/ soo dat hy noch aenbood yets meer daer by te voegen; dit vondt mede geen ingressie/ en ondertusschen Monsr. du Quesne uyt de Archipellago met sijn Oorlogh-schepen vertrocken zijnde/ soo quam 'er een Officier by den selven Franssen Ambassadeur/ met aenseggingh/ dat den Grooten Heer met dese vermeerderingh niet te vreden was/ alsoo die geen gelijckenis na de schade/ die tot Scio was geschiedt/ had; daer by voegende/ dat het Rijck daer door echter noch seer geoffenceert soude blijven/ maer dat men uyt de oude Vriendtschap alles soude over sien/ indien de schade gerepareert wierdt/ waer by hy noch dese gelijckenis bracht/ dat/ indien men een Rover in 't Huys van sijn Vriendt vervolgde/ en daer iets stucken brack/ men 't selve gehouden was om te betalen; den Franssen Ambassadeur repliceerde daer op weder/ dat hy de schade tot Scio met minder Geldt soude konnen betalen/ als hy reeds uyt sijn particulier en boven sijn macht had gepresenteert/ en dat het aen den Grooten Heer en Primo Visir voldoening behoorde te geven/ dat hy sich selfs bedorf/ om de Vrede tusschen de twee Rijcken te onderhouden/ alsoo hy vreesde/ dat dit sijn aengebodene Present door sijn Koningh/ aen wien hy noyt mentie daer van gemaeckt had/ niet wel opgenomen soude werden. Desen Officier/daer op gram werdende/seyde hem uyt de naem van den Sultan en Primo Visir/ dat die geresolveert waren/ om hem in de 7 Toorens te laten setten/ en de Fransse Koop-luyden in gevangenis; dat de Porte wel wist/ dat den Koning van Vranckrijck noyt yets gedesapprobeert had/ als sijn Ambassadeurs qualijck hadden gedaen/en dat men met den Grooten Heer en Visir niet

niet most spotten/ met haer eenige Oorlogien/ Arm-stoelen / Stoffen en eenige Diamanten van geringe waerde aen te bieden voor een schade van 700 Beursen / soo in 't dooden van 400 Turcken / 't ruineren van een gantsche Stadt / en 't destruëren van Mosquéen en een gantsch Casteel ; den selven Ambassadeur antwoorde hem weder daer op/ dat sijn gramschap hem niet verwonderde / en dat hy daer over verschrickt soude zijn / indien hy sulcks tegens de Chiaussen/ waer van hy de tweede Officier was / sprack ; dat het leven van de Turcken altijdt soo duur niet en was gehouden ; dat het getal van de dooden tot Scio soo groot niet en was ; en dat 'er niet een doodt gebleven soude zijn / indien men daer de Roovers met de Fransse Prijsen niet hadde ontfangen ; dat / indien hy op de 7 Toorens quam / hy / sonder ordre van sijn Meester / daer niet soude af gaen / en dat hy bereyt was hem daer te volgen : Desen Officier/ hier over vry ongemackelijck/ verseeckerde/ dat hy 's anderendaegs daer gebracht soude werden / doch den Ambassadeur antwoorde daer op / dat hy sulcks niet geloofde/ alsoo hy de Sultan rechtvaerdigh / de Visir voorsichtigh / en sijn Koningh machtigh genoegh oordeelde ; den Officier repliceerde daer op weder / dat den Ambassadeur sprack / als yemandt die 100000 Man by hem had ; doch den selven erhaelde/ dat sijn Meester wel 400000 Man in dienst had/ die over al en t'elckens hadden gewonnen/ en dat hy sprack als yemandt die sijn beloften wilde onderhouden. Den Visir was hier over vry vertoornt / en liet hem naderhandt door den Kiaia aenseggen / dat hy sijn Present soude moeten vermeerderen / of dat hy hem om sijn eygen reputatie in de 7 Toorens soude moeten laten setten ; doch den Ambassadeur wilde daer toe niet verstaen. Eenigen tijt daer na wierd hem weder genotificeert/ dat den Primo Visir van den Grooten Heer een considerable afslag van de 700 Beursen gekregen had / en dat die te vreden soude zijn/ dat hy/ behalvens de Orologien en andere Rariteyten/ 400000 Ponden in Diamanten gaf / doch den selven Ambassadeur liet daer op weder antwoorden/ dat hy noch / om de Visir te voldoen / 12000 Ecus daer by soude voegen/ en niets meer ; de Visir liet hem daer op weten/ dat hy hem selfs wel wilde spreken/ maer den Ambassadeur weygerde het/ alsoo hem de Sopha (waer van hier voor meer gesegt is) afgeslagen wierdt ; evenwel / alsoo den Primo Visir hem by hem wilde hebben/ resolveerde hy daer te gaen / gelijck hy oock in 't laetst van Mey dede ; hier vielen weder verscheyde Contestatien over de vermeerdering van 't Present ; van de Turckse kant quam men eerst op 350000 Ponden/ daer na op 100000 Ponden/ eyndelijck op 50000 Ponden/ en ten laetsten op 10000 Ecus ; maer echter wierdt op 15000 Ponden geaccordeert: waer toe de Turckse Officiers/ soo om den Visir te vergenoegen/ als den Fransen Ambassadeur te vreden te stellen / de grootste moeyten des Werelts mosten doen. Dit Geldt/ nevens de Presenten/ wierdt korts daer aen gegeven/ en bestonde de laetste in een kleyne snoer Diamanten/ twee Arm-stoelen/ een Veneetse Spiegel/ vijf Orologien of Hang-Orologien / een gesneden Tapijt / 12 Geborduurde Fransse Klederen/ en eenig Laecken/ Satijn en andere Stoffen ; waer

mede dese saeck van Scio wel afgedaen was / doch het different wegens de Sopha bleef aldaer noch continueren.

Geduerende dat de Fransse Vloot noch voor Algiers lag / was den Zeeuwsen Schout-by-Nacht van der Putten met een Oorlog-schip aldaer gekomen/ om Slaven te lossen / doch de Franssen wilden hem niet laten door-passéren/ voor dat sy haer meeste poogingh met de Mortiers op die Plaets hadden gedaen/ als vreesende dat hy aen die van binnen eenige kondschap van haer standt soude gegeven hebben; gedachte Schout-by-Nacht/ van den 1. September aldaer in de Haven gekomen zijnde / vertrock/ na syn ged. Lossingh der Slaven/ den 17. dito weder van daer.

Den Bassa tot Algiers/ bekent by de Naem van Baba Assan/na 't vertreck van de Fransse Vloot de handen nu ruym hebbende/ en syn Soldaten te Lande konnende gebruycken / trock met syn meeste Macht na 't Landt van den Keyser van Fez en Marocco / om dat die met de Franssen tegen hem aengespannen had/ en nam van deselve een groote Stadt/ genaemt Haschio / in; waer op hy/ sonder iets verders te ondernemen/ weder te rugh keerde.

Wy hadden by na vergeten om hier in te voegen / dat die van Algiers al in Mey met de Engelssen / welcke haer groote schade hadden gedaen / en veel van haer Schepen genomen / Vrede hadden gemaeckt / welcke oock naderhandt door syn Majesteyt van Engelandt is geapprobeert. Den Engelssen Admirael Herbert / die dit by die van Algiers uytgewerckt had / begaf sich daer op met het Esquadre Oorlogh-schepen / dat hy in de Middelandtse Zee commandeerde / na Zalee / om met die Roovers mede over een Vrede te tracteren / doch konde in 't eerst aldaer niet op doen / hoewel 'er naderhandt noch een Treves voor eenige Maenden tusschen deselve en de Engelssen wierdt gemaeckt.

In de voorgaende Mercurius hebben wy gesegt / dat 'er een Huwelijck tusschen den Hertogh van Savoyen en de Infante van Portugael was geslooten/ en dat selfs de Onder-Trouw daer over al was geschiede; zedert wierden soo in Savoyen als in Portugael groote preparatien gemaeckt / om dit Huwelijck te celebreren. Tot Lissabon verdaerdigde men oock 8 Oorlogh-Schepen/ om desen Hertogh daer mede over te halen en aldaer te brengen; dese Schepen/ in Mey gereet zijnde / waren soo heerlijck toegerust / als men opt Schepen soude konnen prepareren; want yder noch een Edelman van groote Qualiteyt / behalvens den ordinairen Capiteyn/ tot Gouverneur op hebbende/ soo hadden die haer Kamers soo treffelijck laten op maecken / dat het eer Princelijcke Cabinetten als Scheeps Cajuyten geleken: Den Hertog van Cadaval/ een van de grootste Heeren van 't Koninckrijck / had het Commando deser Vloot / welcke den 30. Mey van voor de Stadt Lissabon de Rivier af en in Zee liep/ bestaende in de volgende Schepen:

Lijste

Lijste van de Portugijsse Armade, gesonden om sijn Koninckl. Hoogheyt den Heere Hertogh van Savoyen af te halen.

		Schepen.	Stue.	Man
Admirael	Pedro Jaques de Mangelhoes . . .	St. Francisco	80	. . 562
Vice-Ad.	Den Grave van St. Vincent . . .	St. Benetito	58	. . 444
S. by Nagt.	Gonsalvo de Costa	Stª. Clara	58	. . 450
Gouvern.	Den Marquis de Frontiera	St. Anton. de Padua .	48	. . 381
Gouvern.	Den Grave de Cuculin	St. Boa Vintura . . .	46	. . 272
Gouvern.	Don Jouo de Castro	St. Anton. das Flores .	48	. . 301
Gouvern.	Luis Lobo	Nostr. da Lonciacos .	54	. . 436
Gouvern.	Victorio Zagalo	St. Franc. de Porges .	44	. . 297

Noch een Advys-Jacht, en drie Fluyt-Schepen.

(NB:) De Lijste van dese Bemanninge was alleenlijk van 't Bootsvolk en Soldaten, die betaelt wierden, als zijnde het getal van de Volontairen onseker.

Op dese Vloot waren veel Volontairen / en souden'er noch meer op geweest zijn / indien men die alle op de Schepen hadde konnen laten / alsoo yder seer begeerig was / om haer aenstaende Koningh te sien / en hem te dienen. De selve quam in 't laetste van Juny tot Nizza / zijnde een Savoyse Haven / inwegen den Hertog van Cadaval van sijn arrivement aldaer aenstonts bericht na Turin sont. Doch ondertusschen stont het daer gants anders geschapen; men had wel groote Preparatien tot dese saeck gemaeckt / en veel Bagagie en ander Goed na Nizza gesonden / om 't selve na Portugael te doen overschepen / maer eenige tijd voor de komst deser Vloot was den Hertog van Savoyen sieck geworden / soo dat selfs al een Courier na Lissabon wierdt gesonden / om dese Vloot aldaer op te houden / maer die quam te laet. Den Hertog van Cadaval / middelerwijl tot Nizza gearriveert / en hier van bericht zijnde / begaf zig aenstonts zelfs na Turin / om de rechte geschapentheyt van de zaeck te weten / en vernam hy aldaer 't zelfde / want desen Hertogh bleef de gantsche Somer t'eenemael indispoost / (hoewel by eenige gezegt wierdt / dat zulckx meest uyt policye voort-quam / om dat hy niet gaerne na Portugael wilde gaen /) en daer door als onbequaem / om de Reys te konnen verdragen: Den zelven Hertog van Cadaval wiert ondertusschen / nevens de meeste Portugijsse Officiers en Edelen / tot Turin wel treffelijck onthaelt / en met Geschencken vereert / maer also de tijdt vast verliep / om met het moye Weer op Zee te zijn / en dat de Vloot van alle dingen gebreck kreeg / most den meergem. Hertog van Cadaval eyndelijck in October weder te rug / en sonder den Hertog van Savoyen (die aenstonts na dit vertreck t'eenemael gezont wierdt) na Portugael gaen. En is dit Huwelijck / waer van soo veel gezegt geweest is / naderhant t'eenemael verbroocken.

Wy zullen ons tegenwoordigh na Engelandt begeven. In 't begin van 't Jaer storf aldaer een seeckere Turberville / welcke in de saecken van den Lord Staffort en den Grave van Schaftsbury een groote Getuygen hadde geweest/ en bleef hy oock in sijn eynde persistéren in 't geene / dat hy daer van getuyght hadde. Verscheyde andere van dese Getuygens / soo wel voor als tegens de Protestanten/ zijn aldaer naderhandt in een seer slecht credijt gekomen/ alsoo sy dan tegens den een en dan tegens den ander getuygden.

Met het begin van 't Jaer bleef de Verbolgingh tegens de Vergaderingen van de Nonconformisten niet alleen binnen Londen / maer ook in 't gantse Koninckrijck Engelandt / yv'righ continuëren / en zijn verscheyde Predickers en andere / die dese Vergaderingen frequenteerden / in de Boeten/ die daer op gestelt waren/ beslagen/ en die sulcks niet wilden betalen/ met gewelt daer toe gedwongen.

Wegens het bewuste Complot heeft men van dit Jaer niet veel naders gehoort/ alleen zijn sommige Druckers en andere/ die schandalense dingen tegens het Gouvernement hadden gedruckt en gemaeckt / in groote Geldt-boetens beslagen/ en aen de Pillory geset/ doch andere/ die sich submitteerden/ en belofte gaven / dat sy sich met diergelijcke dingen niet meer souden bemoeyen / zijn op vrye voeten gestelt.

Ondertusschen gebeurde een vry wonderlijcke saeck in Engelandt. Een seekere Juffer aldaer/ met de naem van de Lady Ogle bekent/ met eenen Mylord Ogle/ toen sy 14 Jaren oudt was/ getrouwt geweest/ doch naderhandt Weduwe geworden zijnde / wierdt / toen sy 17 Jaer oudt was / weder van andere ten Huwelijck gepretendeert; onder andere stondt den Grave van Koningsmarck/ zijnde een Sweedts Heer / mede na haer ; dese met een seeckeren Heer Thijn in Engelandt/ die men voor een van de rijckste van dat Koninckrijck oordeelde/ in seer goede vriendtschap zijnde / versocht aen hem / alsoo hy aen dese Lady Ogle goede kennis hadde/ dat hy hem by deselve een goedt woordt ten dien eynde soude doen / maer desen Heer Thijn / die selfs met dese Lady ondertrouwt pretendeerde te zijn/ ('t welck op dese wijse geschiedt soude wesen / dat sy in seecker Geselschap t'samen zijnde / daer uyt vermaeck Bruydtje wierdt gespeelt/ waer in hy Thijn de Bruydegom en sy Lady Ogle de Bruydt was / door een seecker Persoon in vermomde Klederen/ 't welck een Predicant was / die in de Kamer quam/ in presentie van 't gantsche Geselschap getrouwt waren) maeckte selfs by haer de Serviteur/ in plaets van voor de andere te spreecken / hoewel hy doch niets op dede / alsoo dese Lady in dit gepretendeerde Huwelijck niet wilde bewilligen/ en Engeland selfs daer om verliet ; den Graef Koningsmarck sulcks ter ooren gekomen zijnde/ en daer over ongemeen gestoort/ eyschte de ged. Thijn wel 10 à 12 mael in Duël/ doch deselve antwoorde daer op t'elkens / dat het geen braef Engels-man paste / om tegens een lompen Duytser in Duël te vechten ; den selven dus sich niet wetende te wreken / alsoo den Heer Thijn meest geduerig by den Hertog van Monmouth was/ vertrok na Vrankrijck/

rijck / en verhaelde sulks aen eenige van sijn Officiers / en daer onder oock aen eenen Cap. Fratz / uyt de Marck-Brandenburg van Geboorte / welcke / benevens noch een Duytser en een Pool / daer op uyt seyden / dat sy 't selve wilden revengéren ; sy vertrocken dan voort na Engelandt / en begaf sich den Grave van Koningsmarck mede derwaerts ; den Capiteyn Fratz en de andere gingen aenstonts in een Huys by de Palmagie-baen / als waer sy vernomen hadden / dat den Heer Thijn dickwils in een Caros sijn vermaeck quam nemen / logéren / om op hem te passen / alsoo haer voornemen lagh / om hem te dooden / alhoewel sy voor gaben / dat sy hem alleen wilden bevechten : Den 22 Februaty gem. Sr. Thijn dan met een Carosse / waer in den Hertogh van Monmouth sich mede bevondt / in de Palmagie-baen komende / wierdt door haer verspiet en opgewacht / tot soo lange / dat den voorn. Hertogh uyt de Carosse ging / alsoo hy ergens anders most wesen. Capiteyn Fratz had aen de Pool / dat sijn Dienaer was / belast / dat hy niet soude doen / voor dat hy de Paerden van de Caros had vast gehouden / en / Houdt op Koetſier, riep ; den Pool beloofde sulks na te komen / en dede het ook maer al te wel / want so ras had deselve Cap. Fratz de Paerden niet vast gehouden / en, Houdt op Koetſier, geroepen / of dese Pool brande met een Musquetton / 't welck hy by hem hadde / en waer op 6 Kogels waren / op den Heer Thijn aenstonts los / en quetste hem doodelijck , sy gingen daer op aenstonts door en twee Straten van daer logéren / namentlijck Capiteyn Fratz by een Duyts Doctor / en de andere twee op een andere plaets. Dit gaf aenstonts een groot gerucht / alsoo gem. Thijn 's anderen-daegs overleed. Den Koningh liet datelijck de Zee-havenen sluyten op dat 'er niemand soude uyt komen / en den Hertogh van Monmouth gingh oock met 50 Man de ronde omtrent de Plaets / daer de Moort voor-gevallen was / doen / doch sy vonden niets meer als een Pistool ; hier mede voort-gaende / ontmoeteden sy een Hoogduytse Jongen / die wel eer Capiteyn Fratz gedient had / welcke haer afvergde / wat sy met dat Pistool / 't welk hy sijn Meesters seyde te zijn deden ; sy vraeghden hem hier op / waer dat dese sijn Meester sich onthieldt ; doch de Jongen antwoorde daer op weder / dat het sijn Meester nu niet meer was / maer wel eer geweest had / en dat hy daer by in een Straet / soo als hy geloofde / by een Duyts Doctor logeerde ; sy gingen daer op derwaerts / en vraegden na soo een Persoon / doch de Doctor seyde / dat hy niemandt had als die van een sieckte genesen wierdt ; sy seyden / dat sy hem wilden spreecken / en gingen na boven / alwaer sy Capiteyn Fratz vonden wien sy na dese saeck vraegden / doch hy seyde niets gedaen te hebben ; sy antwoorden wederom / dat sy ordre hadden / alsoo sy suspitie op hem namen / om hem in verseeckeringh te stellen / en dat hy sich dan konde justificeren. Uyt dit Huys gingen sy weder na een ander / daer sy de Pool en den Duytser vonden ; welcke sy aenstonts mede gevangen namen / en haer alle voor den Raedt brachten ; hier wierden sy geéxammineert en afgevraegt / of sy daer aen oock schuldig waren ; de Pool bekende aenstonts / dat hy de geen was / die de Moort gedaen had / en dat hy sich geobligeert had gevonden / om soo een Persoon als den Grave van Koningsmarck was / te revengéren /

géren / of dat hy sich anders waerdigh geacht soude hebben / om gehangen te worden ; een Heer van den Raedt dit woordt op-vattende / vraegde hem / of hy nu mede niet meende aen de Galg te geraken / en of hy dacht dat dit Feyt sulcks niet waert was ; doch dese Pool antwoorde daer op / dat is even veel of ick nu hangen moet / dan of ick anders had moeten aen de Galgh geraken ; invoegen den Raedt haer aenstonts na Newgate gevangen sondt. Sijn Majesteyt / hier over ten hooghsten gevoeligh / liet aenstonts een præmie van 200 Ponden Sterlings belooven voor de geene / die den Grave van Koningsmarck / alsoo in 't eerst gesustineert wierdt / dat sulcks door sijn ordre was geschiedt / gevangen konde krijgen / en wierdt den Opsiender van de Broeder van desen Grave / die in Engelandt sich in de Porstel-Exercitie oeffende / mede voor den Raedt ontboden / om te vernemen / waer of desen Grave was / maer men konde uyt hem niet anders vernemen / als dat hy noch in Londen was / en sich aldaer met een bedeckte naem onthielt ; daer op wierdt aenstonts een yverige ondersoeckingh na hem gedaen / waer hy sich mocht bevinden / doch desen Grave was toen al uyt Londen / en meende sich met een Sweeds Schip / dat tot Gravesande lag / en na Sweden soude gaen / wegh te begeven ; hy wierdt echter ontdeckt / 't zy dat de Sweedse Schipper / om de groote præmie te genieten / sulcks aenbracht / of / gelijk andere seggen / sijn Vrouwe 't selve dede / invoegen hy door een Guarde na Londen wierdt gebracht / en in des Konings Raedt over dese saeck geexamineert ; hy ontkende eenig part of deel aen 't Assassinaet van Sr. Thijn te hebben / en veel min ordre daer toe te hebben gegeven / pretexerende uyt affectie tot een schoon Vrouw-Mensch / hoewel van slechte qualiteyt / in Engeland over-gekomen te zijn / en om van een quaet / hem daer door over-gekomen / genesen te worden ; sulcks wierdt echter niet aengenomen / soo dat hy in Newgate gevangen geset wierdt ; hy versocht wel in den Towr gebracht te mogen werden / maer sulcks wierdt afgeslagen. Den 10. Maert wierden sy voor den Opper-Rechter Pemberton en andere Rechters te recht gestelt / doch den Grave van Koningsmarck defendeerde sich als doen soo wel / dat de Jurys hem voor onschuldig verklaerden / en in vryheydt lieten stellen ; doch de andere drie / die alles beleden / en desen Grave t'eenemael vry spraecken / wierden voor schuldig verklaert / en gecondemneert om gehangen te werden / gelijck oock den 20. van deselve Maendt geschiede. Den Grave van Koningsmarck begaf sich aenstonts na Vranckrijck / daer hy een Regiment in dienst van die Kroon hadde. Naderhandt is over dese saeck noch veel te doen geweest / alsoo verscheyde Engelsse Heeren / die Bloedtverwanten van Monsr. Thijn waren / hem in Duël eyschten / doch echter is daer van niets gevolgt. De Lady Ogle quam naderhandt oock weder op ordre van den Koningh in Engelandt / en trouwde aldaer met den Hertog van Somerset.

In 't laetst van January arriveerden 6 Schepen uyt Oost-Indiën / voor de Engelsse Compagnie / op de Rivier van Londen / te weten 3 van Bantam en 3 van de Kust van Chormandel / soo dat die Compagnie daer op 150 per cent

besloot

besloot uyt te deelen / te weten 50 in Geldt / en 100 in Obligatien ; der selver Obligatien steygerden daer op tot 700 / hoewel noch verscheyde Particulieren in Engelandt / waer over al eenigh spul is geweest / op de Indiën handelden: de Koopluyden in de Levantse Handel aldaer / meenende dat door die Compagnie haer veel afbreuck gedaen wierdt / poogden sulcks te beletten / en sochten derhalven mede in deselve Compagnie eenig Geldt in te leggen / of permissie te bekomen / om apart op de Indiën te mogen handelen ; verscheyde Koopluyden / die hier toe inclineerden / besloten hier op een Fonds op te rechten / gelijck sy oock wel tot de Somme van over de 100000 Ponden Sterlings by inteeckeninge deden / en gaven in Mey ten dien eynde 't volgende Request aen den Koningh over.

ALsoo den Oost-Indischen Handel zedert eenige Jaren ongemeen seer vermeerdert ende aengewasschen is, tot merckelijcke nadeel van Buytenlandtsche en Inheemsche, die daer door geheel verslonden worden, de voor-geroerden Handel tegenwoordigh met Geldt op Interest voort geset werdende, tot voordeel van eenige weynige, in plaetse dat dien Handel by sijne Majesteyts Charter gedestineert is tot advantagie van alle sijne Onderdanen in 't generael, soo dat hier door verscheyde Koopluyden, tot de Commercie opgebracht, daer van geexcludeert werden, ende niet weten waer sy haer Capitael in andere Gewesten van de Wereldt tot eenigh voordeel souden konnen employeren ; Soo is 't, dat, om te toonen onse gereetheyt, om in desen Handel mede te komen, met een considerabele Somme van Penningen, wy, wiens Namen hier onder geschreven zijn, ons verbinden in dien Handel te leggen de respective Sommen, voor de welcke wy geteyckent hebben, soo haest het sijne Majesteyts genadighste geliefte sal zijn, ons een aendeel daer aen te vergunnen, door het maecken van eene redelijcke Taxatie van het tegenwoordige Capitael, of door het openen van de Boecken van de Geoctroyeerde Compagnie, in ordre, tot het aennemen van nieuwe inschrijvinge in deselve. Gedaen in Londen den 10. April 1682.

Doch sijn Majesteyt / door de Oost-Indische Compagnie tot het contrarie aengesocht / wees dese Koopluyden met beleeftheyt af / soo dat vorders daer van niets meer is gevolgt.

Met dese Engelsche Oost-Indische Schepen quam oock een Ambassadeur van den Koning van Bantam / om met den Koningh van Engelandt / wegens de Negotie van wederzijds Onderdanen / nader te tracteren ; hy bracht wel voor 1600 Ponden Sterlings aen Presenten mede ; doch vertrock / na eenigen tijdt verblijf / met de Schepen van deselve Compagnie weder te rugh na sijn Landt.

In 't begin van 't jaer was tot Londen ook een Ambassadeur van den Koning van Fez en Marocco gekomen / om wegens Tanger nader te tracteren / gelijck geschiede / en vertrock deselve in de Somer daer op weder na huys.

Den

Den Heer Hertogh van Jorck / die / zedert dat het laetste Parlement in Schotlandt hadde geseten / sich noch aldaer onthouden had / quam in 't midden van Maert uyt Schotlandt te Water tot Jarmuyen / en begaf sich van daer te Lande na Newmarket / daer den Koningh en 't Hof sich bevondt / blijvende daer tot in 't midden van April / als wanneer hy met sijn Majesteyt en 't selve Hof tot Londen quam / en aldaer van de meeste Grooten wierdt gecomplimenteert; en / vermits des selfs Gemalinne zwanger was / wierdt geresolveert / dat gem. Hertogh deselve uyt Schotlandt selfs soude gaen af halen / en tot Londen brengen / gelijck hy dan oock ten dien eynde sich den 13 Mey na Greenwich begaf / en aldaer op het Fregat de Glochester / verselt van eenige Konings Jachten / embarcqueerde; doch den 15. daer aen omtrent 5 Mijlen van de Bocht van Humber / zijnde omtrent op de Limijten van Engelandt en Schotlandt / gekomen zijnde / soo raeckte dit Fregat de Glochester op de Bancken / genaemt Lemon en Ore / en / vermits het Water was afgeloopen / barste het selve / en gingh 8 uren daer na te gronde; den Hertog van Jorck bergde sich echter noch op een Konings Jacht / benevens eenige Heeren van Qualiteyt / maer andere / die haer best deden / om den selven Hertog te salveren / sneuvelden / en onder anderen den Grave van Roxbouroug / den Lord Obrian / den Lord Kepton / Sr. Joseph Douglas / Mr. Perce / en Mr. Hyde / Broeder van den Grave van Clarendon; van 300 Menschen / die op dit Fregat waren / wierden 'er ruym 100 gesalveert; den Hertog van Jorck ging evenwel met de Jachten aenstonts voort na Schotlandt / en quam een dagh à twee daer na tot Edenburgh / van waer hy weder met sijn Gemalinne in 't begin van Juny na Londen vertrock / en den 7. der selver Maent aldaer quam. Men imputeerde het verlies van dit Fregat meest aen de Piloot / 't welck een Capit. en Ayres genaemt was / (hoewel men door ondervinding wist / dat hy seer goede kennis van alle de Santen daer omtrent had) invoegen hy oock hier over te recht gestelt / en in een eeuwige Gevangenis naderhandt verwesen wierdt. Aen de Weduwen en Kinderen van de geene / die op dit Fregat gesneuvelt waren / wiert naderhand een braef Pensioen / om van te leven / toegeleyt.

In Schotlandt waren ondertusschen de onlusten niet t'eenemael gedaen / alsoo eenige van de geene / die sich met de Engelsse Kerck niet wilden confirméren / noch verscheyde Placcaten hier en daer daer tegens aen plackten; doch dewijl op haer seer nauw gepast wierdt / konden sy niets uyt-rechten. Men bracht tot Edenburg ook eenige van de Persoonen / die in de Rebellye tot Pentland / en by Bothwelbrugge geweest waren / gevangen / daer onder eenen Learmont en Boscobe / welcke eerste oock voor Luyt. Generael onder dit Volck hadde gedient; en wierden sy beyde naderhandt ter doodt gecondemneert en geëxecuteert.

Tot Londen is dit Jaer / wegens 't verkiesen van de Nieuwe Sherifs aldaer / veel te doen geweest / alsoo den Lord Major / pretenderende dat het aen hem stondt / om een van deselve te verkiesen / den Heer North / zijnde Broeder van

van den Opper-rechter North / door toedrincken (gelijck als sulcks een oude gewoonte by de Engelsse is) daer toe hadde verkooren / daer de oude Sherifs in tegendeel sustineerden / dat de Common-hal / zijnde de Gildens / of een seeker getal uyt yeder Gilde / gemeenlijck Livrey-mannen genaemt / dit recht van Verkiesingh hadden ; den 4. July dan / zijnde den dagh / dat de Sherifs verkoren mosten werden / soo quam dese Common-hal in Guild-hal by een ; den Lord Major / benevens de Aldermans / aldaer mede verscheenen zijnde / soo wierdt / na een voorgaende solemnele aenspraeck / den Naem van den Heer North opgelesen / om / als by den Lord Major / door het solemneel toe-drincken / gekosen / geconfirmeert te werden. Maer alsoo daer op aenstonts geroepen wierde / geen Confirmatie, geen Confirmatie, maer Electie, Electie, ging men voort met de Verkiesinge / die gewoonlijck geschiedt met het uytsteecken van handen ; deselve gedaen zijnde / soo verklaerden de Sherifs / welcke / na 't vertrek van den Lord Major / in d'Electie assisteerden / dat de Heeren Papillion en Du Bois / by meerderheyt van Stemmen / tot Sherifs voor 't toekomende Jaer verkosen waren ; maer van de andere zijde geroepen werdende om een Poll, dat is te seggen / om een Tellinge der Stemmen, by 't op-schrijven van de Namen der Verkiesers / soo wierde het selve toegestaen / doch eenige uuren daer mede voort-gegaen zijnde / soo quamen sommige Persoonen by den Lord Major klagen / dat de Sherifs haer de vryheydt geresuseert hadden / om haer Naem te laten aenteyckenen / als stemmende tot de confirmatie van de Electie van den Heere North / waer op den Lord Major / met eenige Aldermannen uyt sijn Huys in Guild-hal komende / de Sherifs liet weten / dat sy niet souden voort gaen met het geseyde Pollen ; de gem. Sherifs echter oordeelende / ende te verstaen gevende / dat den Lord Major haer in desen niet hadde te gebieden / als zijnde een saecke / die eygentlijck de Sherifs / als in dit cas Bediende van de Provintie van Middelsex / ende niet alleen van de Stadt van Londen raeckte / gingen daer mede voort / maer den Lord Major / in de groote Hal van Guild-hal komende / liet door den Uytroeper van de Stadt proclameren / dat alle de daer tegenwoordige Persoonen aenstonts souden hebben te vertrecken / ende Dingsdagh daer aen / zijnde den 7. van deselve Maendt / ten 9 uren des morgens / wederom in gedachte Guild-hal te verschijnen ; des-niet-tegenstaende wierdt by de Sherifs met het Pollen noch een tijdt gecontinueert / edoch eyndelijck / naer voorgaende deliberatie / (de Klock omtrent half thien geworden zijnde) oock by deselve de Vergaderinge tot des Dingsdags voornoemt uytgestelt. Het Hof hier van kennisse hebbende gekregen / ende oordeelende / dat de Sherifs sich hier in te buyten gegaen hadden / dede den Lord Major den 6. dito voor-de-middagh voor des Konings Raedt verschijnen / alwaer / volgens gewoonte / door den Griffier en beyde de Sherifs opgepast zijnde / soo wierden veele Klachten tegens de Sherifs gedaen / als dat sy verscheyde insolentien door 't gemeene Volck / aen den Lord Major self bewesen / niet hadden geweert / als mede / dat sy ooglupckingh hadden gebruyckt over een dangereuse en

tumultueuse Vergaderinge ende By-een-blijvinge van een groot getal Gepeupel tegens de Wetten / soo dat daer op aenstonts een ordre van den Raedt opgemaeckt wierde / onderteyckent van 24. Heeren van des Konings Raedt/ by welke gedachte Sherifs/in de Karosse van een der selver geaccompagneert/ door 4. van des Konings Guarde / ende een Bode van den Raedt / door de grootste Straten van de Stadt / na den Towr gesonden wierden/ doch sy/ noch den selven dagh Copie van de voorsz. Ordre van den Raedt verkregen hebbende/ versochten daeghs daer aen een Habeas Corpus / om aenstonts haer Proces af gedaen te hebben/ ofte op Cautie ontslagen te werden/ en wierdt haer het versochte Habeas Corpus oock toegestaen / ten welcken eynde sy den 10. Juny Mr. Michael Godfrey / Mr. Benjamin Godfrey / Mr. Jekel en Alderman Hayes tot haer Borgen stelden / en alsoo weder uyt den Towr gingen. De Verkiesingh van de Sherifs was hier op noch 8 dagen uytgestelt / met hope/ dat de humeuren middelerwijl beter bedaert souden zijn.

Wegens dese saeck quamen datelijck veele scherpe Geschriften uyt / meest om te bewijsen/ dat den Lord Major geen recht had/ om een van de twee Sherifs te verkiesen / en de Gemeente aen te manen / om op haer recht te blijven staen: wy sullen ons echter hier mede niet ophouden / en alleen seggen / dat veele Gemoederen daer over vry verbittert waren / als oordeelende dat hier door 't recht van de Verkiesinge gebroken was; doch den Lord Major / die dese macht pretendeerde te hebben / bekreunde sich echter weynigh daer aen / want verstaen hebbende / dat verscheyde Luyden / die aen geene Gildens dependeerden/ haer stem tot dese Verkiesinge mede hadden gegeven / soo sondt hy aen alle de Gildens ordre/ om een pertinente Lijste van haer Ledematen op te geven.

Den 15. van deselve Maent July het dan weder / volgens 't Adjournement van den Lord Major/ den dag zijnde/ dat de Verkiesinge van de Sherifs voort soude gaen / soo verscheenen 13 Aldermannen en de Livrey-mannen van de respective Gildens in Guild-hal / om sulcks voort te setten ; maer den Griffier van Londen quam ondertusschen by haer/ om hun bekent te maecken / dat den Lord Major/ schielijck sieck geworden zijnde/en genootsaeckt om het Bedde te houden / liet versoecken / dat men de Vergaderinge tot op den 17. soude willen uyt stellen ; by de Sherifs (welcke als voor gesegt is onder een Habeas Corpus uyt den Towr gegaen waren / en hier wederom verscheenen) daer op omvrage gedaen zijnde/ of men sulcks soude doen of niet/ so wierd geresolveert van Neen; en daer op noch verder gevraegt zijnde / of men met de begonnen Aenteyckeninge der Namen van den 4. July te vooren wilde voort gaen / of een nieuwe beginnen / so wiert geresolveert/ om met de begonnene voort te gaen ; tot 3 uren in de na-middagh hier mede gecontinueert zijnde / soo wierden de Boecken geslooten / en na 't optellen van de voornoemde Namen de Stemmen aldus bevonden / te weten den Heer North 1557 / den Heer Papillion 2754 / den Heer Du Bois 2709 / en den Heer Box 1609. De Sherifs verklaerden daer op/ dat de Heeren Papillion en Du Bois wettelijck verkozen waren / en wierdt oock

oock verstaen / dat van dit gepasseerde aenteeckeninge soude werden gedaen; waer op de Vergaderingh scheyde.

Den Lord Major keurde echter dit niet voor goet / want hy liet by eenige Rechts-geleerde vernemen / of het versoeck dat hy door den Griffier had laten doen / niet voor een wettig Adjournement genomen kon werden; maer die oordeelden van Neen / om dat het door den Griffier / en niet door een Alderman / die de insignia van 't Ampt van den Lord Major by hem gehad moest hebben / was geschiedt. Gemelde Lord Major was daer op met de Sherifs en eenige Aldermans voor des Konings Raedt / syn Majesteyt present zijnde / en wierdt aldaer doen aen haer belast / dat sy / om de onbehoorlijcke Proceduren van de Gildens in dese saeck / de Verkiesinge souden herhalen / en sorgh dragen / dat de oude Costuymen en gewoonten van de Stadt gemainteneert wierden.

De Gildens quamen den 24. daer op weder by een / en resolveerden op dese Ordres de Verkiesinge op nieuws te doen / doch den Lord Major seyde haer daer op rondt uyt / dat hy Mr. North tot een van de Sherifs hadde verkoren / en dat sy nu haer Stem konden geven / om noch een ander tot dat Ampt te verkiesen / waer op sy tot 's anderendaegs geadjourneert wierden.

Dese Stemming geschiede des anderendaegs wel maer de Gildens wilden voor de 4 alleen stemmen / en Mr. North niet voor verkosen houden / gelijck dan weder by ombrage van Stemmen bevonden wierdt / dat 'er Mr. North 107 / Mr. Papillion 2487 / Mr. Du Bois 2480 / en Mr. Box 173 hadden / hoewel den Lord Major in een bysonder Boeckje 1180 voor de laetste meer had opgetelt / en derhalven Mr. North / en Mr. Box tot Sherifs wilde verklaren / doch de Gildens wilden daer na niet hooren / soo dat hy / sonder de saeck afgedaen te hebben / vertrock. De twee Sherifs verklaerden echter / dat Mrs. Papillion en Du Bois wettig geëligeert waren; en verscheyde Luyden / die na die kant helden / wilden den Lord Major daerom in Proces betrecken / geschiedende sulcks oock met sulcken hevigheyt / dat 'er in 't kort wel 100 en meer Persoonen quamen / die sulcks niet alleen wilden doen / maer oock haer Actien ten dien eynde beleydeden; doch den Lord Major wilde geen van allen accepteren. Veele versochten oock by de Aldermans / dat Mrs. Papillion en Du Bois gesommeert mochten werden / om het Sherifs-Ampt aen te vaerden / maer daer over quam echter geen resolutie / alsoo den selven Lord Major op de verkiesinge van Mrs. North en Box bleef staen.

De saecken in dese gelegentheyt aldus staende / te weten / dat den Lord Mayor Mrs. North en Box tot Sherifs verklaerde / en dat de Gildens / met hulp van de oude Sherifs / Monsrs. Papillion en du Bois wilden hebben / waer by noch veele hevigheden van d'een en d'andere kant passeerden / soo dacht het Monsr. Box / als die zich in geen moeyte daer omtrent wilde inwickelen / het best / om dit Sherifs-Ampt te weygeren / en om alle gemack daer van af te staen / gelijck dan zulckx oock / mits dat hy de gewoonlijcke Boete / bestaende in eenige 100 Ponden Sterlings / betaelde / door den Lord Mayor en

de Aldermans wierdt toegestaen: Den Heer North presenteerde echter dit Ampt aen te vaerden / soo dat alle de Requesten / wel tot 4 toe / die de Gildens / om Mrs. Papillion en du Bois daer in te krijgen / aen den Lord Mayor overgaven / niets by den selven konden uytwercken.

Hier op wiert weder den 29 September een Common-Hal beroepen; den Secretaris van Londen deede daer in eerst het Woort / en een kleyne Oratie / doch wiert door die van de Common-Hal in't selve verhindert / also die voorgaf / dat zy by haer eygen Verkiesinge wilde blijven: den Lord Mayor echter van de Hustings / zijnde de Plaets / waer op hy in diergelijke gelegentheyt zit / gaende / bracht drie nieuwe voor Mr. Box op de Nominatie / te weten eenen Mr. Rich / Mr. Griffeith en Mr. Nicols; en hoewel dese Common-Hal noch gedurig op haer voorgaende Verkiesinge bleef persisteren / soo wiert echter dese Nominatie door gem. Lord Mayor door gedrongen / en Mr. Rich by meerderheyt van Stemmen verklaert wettigh daer toe verkoren te zijn / alschoon de Gildens daer tegens hart protesteerden / en verscheyde Aldermans Monsrs. Papillion en du Bois oock daer toe sochten in te dringen / doch te vergeefs / also den Lord Mayor op de Verkiesinge van Mrs. North en Rich t'eenemael bleef staen / en daer toe oock de behulpsame hant van't Hof hadde.

De Verkiesinge deser Sherifs aldus tusschen beyde staende / also den Lord Mayor / en de geene / die na de zijde van 't Hof helden / Mrs. North en Rich daer toe wilden hebben / en de Gildens (welcke apprehendeerden / dat door dese Verkiesing de Jurijs / die verkosen stonden te werden / t'eenemael na de kant van 't Hof souden wesen) Mrs. Papillion en du Bois / soo genaeckte den dagh / dat de Sherifs in Guildhal bezworen mosten werden; dese was den 7. October; verscheyde Aldermans begaven zich daer toe derwaerts / maer eenige Compagnie Trainbands / zijnde soo veel als Burger-Compagnien binnen Londen / als doen op de Wacht gestelt zijnde / om alle ongemacken voor te komen / lieten verscheyde Aldermans wel door passeeren / maer beslooten die oock in de Raed-Kamer / op dat'er niemant by soude komen / voor dat den Lord Mayor quam; veele willen / dat haer Luyt: Colonel Quiney al eenige dingen in dese gelegentheyt buyten de ordinaris gewoonte deede / doch wy sullen dat in sijn geheel / 't zy dat het soo geweest is of niet / laten / en alleen seggen / dat / soo haest als den Lord Mayor quam / de Aldermans zig by hem vervoegden / en Monsr. Papillion en Du Bois mede by hem quamen / om bezwooren te werden; ten welcken eynde sy het volgende Geschrift over leverden.

Declaratie van Thomas Papillion en Johan du Bois aen den Lord Major en Aldermans.

ONse afwesentheydt in 't Landt in de voorleden Somer, en oock eenige tijdt te vooren, als zijnde toen in Persoon als Vremdelingen geweest, alsoo wy ter dier tijdt niet zijn verscheenen, noch ons selven in de Proceduren, die in de Verkie-

kiesing van de Sherifs voor dese Stadt en 't Graefschap Middelsex voor 't aenstaende Jaer geschiedt zijn, hebben ingewickelt, soude onse nalatenschap by uw Lordschap en dit eerwaerdige Hof voor dese tijdt en in die gelegentheydt lichtelijck konnen ontschuldigen hebben, indien wy niet door verscheyde geïnformeert waren geworden, dat wy door de meerderheydt van de Stemmen deser Burgers in den gemeenen Hal gerechtelijck tot Sherifs voor dese Stadt en 't Graefschap van Middelsex voor 't aenstaende Jaer waren verkoren.

Alhoewel nu onse personele onwetenheyt in de Proceduren, die in dese saeck gebruyckt zijn, soodanigh heeft geweest, en dat wy geen intimatie of commando, raeckende 't selve, van u Lordschap, of dit eerwaerdige Hof, hebben ontfangen, waer by wy gelegentheyt gehad mochten hebben, om te verklaren, of wy dit liever wilden aennemen, of van dat Ampt geëxcuseert zijn; nochtans in 't reguard van de geseyde informatie, om dat de tijdt tot sulcken verklaringh, gelijck oock tot een verdere verkiesingh, is vervallen, niet wetende ondertusschen van wat consequentie dit op ons mach zijn, of wat inconvenienten of gevaren daer onder verborgen mogen leggen, of op ons geëxponeert werden, indien wy t'eenemael stilswijgent en lijdende in dese saeck souden mogen zijn.

Soo hebben wy, om alle nadeelen en inconvenienten wegh te nemen, het een behoorlijcke toeval voor ons geacht, om ten desen tijde voor uw Lordschap en dit eerwaerdige Hof te verschijnen, niet om eenige Proceduren of Trans-Actien in dese saeck te debatteren, noch soo een lastigh of qualijck gelegen Ampt voor ons te solliciteren, maer als Burgers van Londen, die geobligeert zijn om den Koning en 't Landt te dienen, als behoorlijck daer toe beroepen zijnde, en oock begeerigh om ons selven van alle imputatie van crimen of versuym van plicht, die op ons geleght mocht werden, te suyveren; wy verklaren hier by met alle submissie aen uw Lordschap en dit eerwaerdige Hof, dat wy gereedt zijn en presenteren ons selven, om op ons 't Ampt van Sherifs voor de Stadt Londen en 't Graefschap van Middelsex voor 't aenstaende Jaer te nemen, en in die Chargie, volgens onse Electie, beswooren en geadmitteert te werden; gelijck oock ingevolge van dien uw Lordschap en de Aldermans op de Hustings of een andere bequame Plaets te verwachten, om de Eeden van dit Ampt, en sulcke andere Eeden, als de Wet vereyscht, te nemen, mitsgaders noch verders alle 't geene te volvoeren, dat de Wet of de Rechten en Costuymen van dese Stadt van ons, raeckende die Chargie, vereyscht, en wy versoecken ootmoedighlijck het Antwoordt van uw Lordschap en 't Hof daer op.

Thomas Papillion.
Johan du Bois.

Dit versoeck vondt echter geen ingressie by den Lord Major / alschoon verscheyde Aldermans aen die kant helden / want hy riep aenstonts Mrs. North en Rich by hem / om die te bezweeren / terwijl dese Trainbands de Gildens of Livrey-mannen daer van daen hielden; invoegen Mrs. Papillion en Du

Bois weder 't volgende Geschrift aen hem over gaven / om sulcks te verhinderen.

WY presenteren ons selven alhier, en zijn gereet om het Ampt van Sherifs van dese eerwaerdige Stadt van Londen en 't Graefschap van Middelsex voor 't aenstaende Jaer op ons te nemen, waer toe wy, gelijck als wy geïnformeert zijn, door meerderheydt van Stemmen en den gemeenen Hal deser Stadt zijn verkoren; Wy zijn bereyt, en presenteren ons selven, om daer toe geadmitteert te werden, en den Eedt van dat Ampt te nemen, en sulcke andere Eeden te doen, als de Wet vereyscht, gelijck oock te volvoeren al 't geene dat de Wet, Rechten of Costuymen deser Stadt, relaterende tot dat Ampt, van ons vorderen.

Dit niet tegenstaende gingh den Lord Major met het bezweeren van Mrs. North en Rich voort / alschoon Mr. Papillion sijn handt op 't Boeck leyde / om bezwooren te werden / doch den Lord Major en eenige Aldermans seyden op het laetst / dat hy sich soude retireren / gelijck hy toen oock dede; en daer mede was dese Verkiesingh / hoewel tot ongenoegen van vele van de Burgerye / vast gestelt. De oude Sherifs / als Mrs. Pilkington en Shute / sochten naderhandt noch wel een veranderingh daer in by te brengen / en gingen oock by den Lord Chef Justicier / om te vragen / of sy de Sleutels van de Gevangenissen aen Mrs. North en Rich gehouden waren over te geven / maer die sich daer mede niet willende vermengen / soo is die saeck van geen effect geweest. De verkoozen Sherifs Papillion en Du Bois trachteden naderhandt het Recht van haer Electie mede wel te bewijsen / en trocken daer toe den Lord Major in Recht / maer men heeft niet gehoort / dat daer van iets gevolgt is.

Dit aldus afgedaen zijnde / hoewel tegen de sin van de contrarie Partye van 't Hof / soo quam men aenstonts tot een nieuwe Electie van een Lord Major / en wierden daer toe 4 Persoonen opgestelt / als eenen William Prichard / Hendrick Tulse / Thomas Gould en den Alderman Cornish; waer van de eerste 2233 / de tweede 236 / de derde 2289 / en de laetste 2258 Stemmen in de eerste instantie kreegh; doch alsoo den Lord Major oordeelde / dat in dese gelegentheyt verscheyde Persoonen haer stem hadden gegeven / die daer toe niet gerechtigt waren / wierden deselve ondersocht / en / na dat de geene / die ongerechtigt hier toe bevonden wierden / uytgeschrapt waren / had William Prichard 2138 Stemmen / den Ridder Gould 2124 / en den Alderman Cornish 2093 / soo dat de eerste voor Lord Major wierdt verklaert / en wierdt sulcks oock naderhand door sijn Majesteyt geapprobeert; invoegen die vervolgens oock Sessie daer van nam.

Dit verkiesen van de Sherifs en den Lord Major gaf al vry eenige perplexiteyt aen de contrarie Partye van 't Engelsse Hof / alsoo die oordeelde / dat / de Jurys nu na 't sentiment van 't selve Hof gestelt werdende / de geene / die iets gepecceert hadden / niet alleen in Recht betrocken souden konnen werden /

maer

oock schuldigh verklaert; invoegen eenige/ die niet veel sin daer in hadden/ Engelandt verlieten/ en sich elders retireerden/ waer onder den Grave van Schaftsbury, als tegens wien aen sijn Majesteyt veel Addressen/ tot verfoeying van de Associatie/ die hy opgestelt had/ overgelevert waren/ wel de voornaemste was.

Den selven Grave van Schaftsbury had van te vooren wel eenige Luyden/ die hem sommige schandelijke dingen na gaven/ op het Recht van Scandalum Magnatum ('t welck een Recht in Engelandt is/ als yemandt een groot Heer van dat Rijck met dingen/ die hy niet kan bewijsen/ te na spreeckt) beroepen/ doch daer volgde echter niet van/ alsoo deselve Luyden buyten Londen/'t welck haer oock toegestaen wierdt/ wilden wesen/ en desen Grave geen andere Rechtbanck als die van Londen wilde erkennen.

Den Hertoge van Jorck had oock den ouden Sherif Pilkington/ wegens deselve Acte van 't Scandalum Magnatum/ voor 't Recht beroepen/ en wiert den selven/ hoewel dit Proces noch al eenigen tijdt duurde/ naderhandt in een goede somme Geldts gecondemneert.

Den Hertoge van Monmouth/ die sich met alle dese saecken weynigh of niet gemoeyt hadde/ hoewel echter geoordeelt wierdt/ dat hy van de contrarie Partye van 't Hof was/ had sich ondertusschen tot sijn vermaeck na Chester/ zijnde een Landt-stadt in Engelandt/ begeven; hier wierdt hy van veele van den Adel en Inwoonders met een groot gejuych ontfangen; en willen oock sommige spargéren/ dat de geene/ die in dese gelegentheyt niet en quamen/ van andere of de sijne seer qualijck getracteert wierden; doch wy sullen sulcks laten berusten/ en alleen seggen/ dat sijn Majesteyt van Engelandt over de Eer-bewijsingh/ die hem daer gedaen wierdt/ alsoo deselve alsoo groot was/ gelijck als of hy 'er selfs had geweest/ (als oordeelende/ dat sulcks maer op een tumultueuse en onwettige manier geschiede) niet wel vergevoegt was/ en derhalven een Sergeant derwaerts sondt/ om hem te saiseren/ gelijck oock geschiede; gem. Hertogh wierdt daer op na Londen gebracht/ en aen den Secretaris van Staet den Heer Jenkins gewesen/ doch hy weygerde aldaer te komen/ als oordeelende/ dat een Habeas Corpus/ 't welck sijn Vrienden voor hem verkregen hadden/ hem daer van bevrijde; den Koningh echter ondertusschen begeerende/ dat hy tot Withal soude komen/ soo verscheen hy aldaer/ doch wierdt alleen voor gem. Heer Jenkins gebracht/ die hem wel begon te examineren/ doch hy weygerde te antwoorden. Den Heer Jenkins seyde daer op/ dat hy hem dan Borgh soude doen stellen voor 40000 Pont Sterlings/ gelijck hy oock dede/ en bleven de Lords den Grave van Clare/ Gray/ Russel/ Gore en Ashley verbonden/ dat hy in de naeste Termijn voor des Konings Rechtbanck soude verschijnen; sulcks geschiede wel/ maer alsoo 'er niemandt quam/ die iets tot sijn laste in bracht/ wierdt hy aldaer t'eenemael voor vry verklaert.

Wegens de Charters of Privilegien van de Stadt Londen is dit Jaer mede veel te doen geweest/ alsoo den Koningh door sijn Procureur Generael aen den

Raedt-

Raedt liet voor houden / dat deselve door veele excessen / die daer in begaen waren / waren verbeurt ; doch de Stadt Londen sustineerde het tegendeel / en liet eenige Deductien daer tegens maecken ; invoegen dese saeck noch van 't Jaer niet is uytgewesen / te meer / om dat William Jones / zijnde een hart Parlaments Man / en die oock goede kennis van de Privilegien der Stadt Londen had / overleden was.

De Hertoginne van Jorck / gelijck als wy gesegt hebben / uyt Schotlandt tot Londen gekomen zijnde / gelag den 25 Augusti aldaer van een Jonge Princesse / welcke den 27. daer aen door den Bisschop van Londen wierdt gedoopt / en Charlotta Maria genaemt ; den Hertogh van Ormont / (die Onder-Koning in Yrlandt / en na dat hy 't Gouvernement aldaer aen sijn Soon den Grave van Arran had gelaten / in Engelandt gekomen was / om in des Koninghs Raedt te assisteren) stondt daer over tot Gevader / en de Gravinnen van Arundel en Clarendon tot Meters / doch dese Princesse is den 18. October weder overleden.

't Gewoonlijck verbranden tot Londen van de Beeltenisse van den Paus geschiede in November weder aldaer / ter gedachtenisse van 't ontdecken van 't bewuste Buspoeder-Complot ; doch daer in geschiede al eenige Baldadigheyt / want in Zouthwarck / zijnde een Voorstadt van Londen / begonden sommige onder 't Vieren te roepen / een Monmouth, een Monmouth ; andere weder / een Jorck, een Jorck ; sulcks dat daer door al eenige Commotie ontstondt / en noch slimmer lichtelijck gevolgt soude hebben / indien door 't apprehenderen van de Belhamels alles in 't kort niet was gestilt geworden.

In 't laetst van November ontstont tot Londen in een Plaets / genaemt Wapping / een hevigen Brandt / welcke soo vinnigh was / dat wel 1000 Huysen / doch meest oude en slechte / daer door wegh genomen wierden.

Den Prince Robbert / Soon van den gewesenen Koning van Bohemen / en Neef van sijn Majesteyt van Engelandt / overleed den 9. December tot Londen / in het 63. Jaer van sijn Ouderdom / waer door het Vice-Admiraelschap van Engelandt quam te vaceren / 't welck den Koningh naderhandt aen den Hertogh van Grafton heeft gegeven.

Wy komen weder tot de Spaensse Nederlanden. Zedert dat de Blocquade van voor Luxemburgh door de Franssen was opgebroocken / en dat sijn Majesteyt van Vranckrijck die saeck aen de Arbitragie van Engelandt hadde gestelt / wierdt sulcks mede aen het Spaensse Hof gebracht / op dat men daer toe aldaer mede soude resolveren. Den Engelssen Envoyé tot Madrid den Heer Goderick leverden aen sijn Majesteyt van Spangien ten dien eynde een Memorie in ; doch alsoo men aen dat Hof soo ras hier niet over konde resolvéren / en oock niet gesint scheen / om sich van den Keyser te separéren / soo wierdt den selven Envoyé by provisie daer op tot Antwoordt toe-gevoeght ; Dat men den Koningh van Groot Brittannien voor de moeyte, die sijn Majesteyt doorgaens nam,

nam, om de Differenten tusschen de twee Kroonen uyt de wegh te leggen, bedanckte; doch dat voor soo veel de saeck selfs aengingh, als van importantie zijnde, sijn Majesteyt die aen den Keyser en andere Geïnteresseerdens soude communiceren, om, het Antwoordt daer van ingekomen zijnde, met te beter fondament en kennisse van saecken soodanige Resolutie te konnen nemen, als men soude meenen te behooren. 't Sentiment van 't Spaensse Hof was te meer verbrent van 't aennemen deser Arbitragie / om dat het oordeelde / dat den Koningh van Engelandt in dese gelegentheyt / als sich niet in staet oordeelende / om een Oorlogh van buyten te ondernemen / meerder aen Vranckrijck in dese decisie soude toestaen / als 't selve dacht dat het behoorde. Echter scheen men by 't selve Spaensse Hof wel gesint / om te toonen / dat het oock geen Oorlogh socht / de Arbitragie aen te nemen / maer op conditie / dat dan de Vrede-handelinge generael soude moeten zijn / en alle de Geallieerden daer in gecomprehendeert werden; gelijck oock dat sijne Majesteyt van Engelandt / alschoon hy Arbiter was / in de gemaeckte Alliantien souden moeten continuéren; doch vermits dese saeck aen de andere kant soo niet verstaen wierdt / bleef dit noch eenigen tijdt trottéren.

Ondertusschen / alschoon de Differenten in de Nederlanden door Vranckrijck aen den Koning van Engeland waren gestelt / soo wierden de Gevangens / die in 't Vrye van Brugge en daer omtrent gekregen waren / door de Franssen noch vast gehouden; de saeck van 't saiséren der Goederen van de Spaensse Onderdanen in de geconquesteerde Landen was oock noch onafgedaen gebleven; invoegen den Marquis de Grana / die nu het Gouvernement van de Spaensse Nederlanden had aengevaert / eenen Heer Del Val na Parijs sondt / om daer uyt te wercken / dat dese Gevangens ontslagen / en de Arresten op dese Goederen ontheven mochten werden; 't eerste werckte desen Heer wel uyt / maer op conditie / dat eenigh Geldt voor haer gegeven soude werden; doch op 't laetst verklaerde sijn Majesteyt van Vranckrijck: Dat, alsoo sulcks een saeck was, daer particuliere Onderdanen van sijn Rijck by geïnteresseert waren, hy daer over soo ras niet konde disponéren, maer dat die saecken met het gros van alle openstaende Differenten souden werden afgehandelt, soo ras men uyt Spangien, op de Propositie door sijn Majesteyt aldaer gedaen, om den Koning van Engelandt als Mediateur over deselve te willen aen nemen, bescheyt hadde gekregen. De Spaenssen / dan in die saeck by Vranckrijck niet hebbende konnen opdoen / vielen hier over aen den Koningh van Engelandt en desen Staet klachtigh / en leverde der selver Ambassadeur (dewijl sy diergelijcken saeck voor onbillijck oordeelden / en derhalven daer tegens op diergelijcke wijse wilden procedéren / alsoo de Geïnteresseerde in dese saiséringe aen den Marquis de Grana tot Brussel dagelijcks haer klachten daer over quamen doen) ten dien eynde het volgende Geschrift aen sijn Majesteyt van Engelandt over.

SIRE.

NAdemael de Violentien, die de Franssen bedrijven, hoewel onrechtvaerdigh, blijven continuëren, en de Confiscatien der Goederen van de Onderdanen van de Spaensse Nederlanden niet ingetrocken werden, ook door dien tot Cessatie van deselve, op dat de Eygenaers haer genot daer van weder souden mogen krijgen, geen middel heeft uytgevonden konnen werden; hoewel, om 't selve te remediëren, alle mogelijcke, ja self de alderkrachtigste diligentie, 't welck is de Koninckliicke interpositie van U Majesteyt, geadhibeert is geworden, laet Don Pedro Ronquillo, Ambassadeur van Spangien, aen Uw Majesteyt weten, dat den Marquis de Grana van voornemen is, met de Goederen, die aen de Franssen, in de Staten van den Koningh sijn Meester, toe-komen, door dien noch de reden, noch de instantien van de Geïnteresseerde, toe-laten, dat men haer niet deselve of een egale satisfactie soude geven, op gelijcke manier te handelen, met 't welck hy echter niet heeft willen voort gaen, sonder daer van eerst kennisse aen Uw Koninckliicke Majesteyt gegeven te hebben, en deselve te laten oordeelen, wat hier in gedaen behoorde te werden, alsoo men van onse kant geen oorsaeck om de Vrede, aen welckers behoudt soo veel gelegen is, te turberen, willende geven, goet gevonden is, in de handen van Uw Majesteyt te stellen een saeck, dewelcke, voor ons selven inexcusabel zijnde, tegenwoordig voor de Franssen soude konnen zijn een occasie, hoewel wy in de Executie noch soo niet handelen als sy doen, door dewelcke sy de Goederen, die sy aengehaelt hebben, souden soecken te behouden, en de geamitteerde wederom te eysschen.

Den ondergeschreven Ambassadeur versoeckt derhalven aen Uw Majesteyt, dat deselve een Antwoordt, conform deselve Propositie, in dewelcke hy de Consideratien van den Koningh sijn Meester, en het respect, dat den Marquis de Grana en alle sijne Ministers voor Uw Majesteyt zijn hebbende, geopenbaert heeft, gelieft te geven. Londen den 23. July 1682.

Don Pedro Ronquillo.

Hier op wierdt hem weder tot Antwoordt van de Engelsse zijde toegevoegt:

1. Dat sijn Majesteyt het respect, en de deferentie, die den Gouverneur van de Spaensse Nederlanden hem wilde betoonen, met hem het voornemen, dat hy hadde, om, wegens de Saiséringen en Confiscatien, van gelijcken te handelen, te communicéren, in 't goede op nam. 2. Dat, alsoo'er een openingh, wegens den Alder-Christel. Koningh, zedert eenige Maenden, aen sijn Majesteyt was gedaen, waer by verklaert wierdt, dat alle soorten van Prætentien en Differenten tusschen de twee Kroonen aen sijn Majesteyt wierden gestelt, en welcke sijn Majesteyt aen den Cathol. Koningh had laten notificeren, hy van te voren wel wenschte te weten des selfs Sentimenten hier over; want als sulcks wierdt aengenomen, souden alle wegen van gewelt aenstonts gesuspendeert werden, so wel wegens de Saiséringen en Confiscatien van de Particulieren, als wegens de Veyligheydt en Gemeene-rust. 3. Dat sijn Majesteyt sich van de Conduite van ged. Gouverneur be-

beloofde, dat hy sich in dier voegen, in soo een tedere saeck, soude gedragen, dat'er niets gedaen wierdt, dat de hoop, die nu opgevat was wegens soodanigh een Accommodement, mochte verydelen, als 't welck Nederlandt in rust soude stellen, en de Algemeene Vrede in Europa bevestigen.

Den Spaenssen Envoyé den Heer Fuen Major in den Hage / gaf oock tot dien eynde naderhandt de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. over.

Hoogh Mog. Heeren :

DE Violentien, soo wel bekent als onrechtvaerdigh zijnde, welcke de Franssen door de Confiscatien van de Goederen der Onderdanen van sijn Majesteyt in de Nederlanden exercéren, waer in men geen uytgang siet, dat die sullen cesséren, en dat men aen de Eygenaers daer van de vrye besittingh sal laten, alschoon men, om sulcks voor te komen, alle mogelijcke en de efficacieuste naarstigheden heeft gebruyckt, als de interpositie van sijn Majesteyt van Groot Brittangien en Uw Hoogh Mog., soo maeckt Don Balthazar de Fuen Mayor, Envoyé Extraordinaris van Spangien, aen Uw Hoog Mog. bekent, dat den Heer Marquis de Grana geresolveert is, om reciproquelijck, in 't reguard van de Goederen, behoorende aen de Franssen, onder de Heerschappye van den Koningh, te procederen, alsoo hem noch de reden, noch de instantien van de Geïnteresseerden toelaten, om haer te onthouden, van hun dese eenige diergelijcke satisfactie te doen hebben; hy heeft sich echter hier in noch niet willen engagéren, voor dat hy aen Uw Hoog Mog., gelijck oock aen sijn Majesteyt van Groot Brittannien is geschiedt, als een gelijcke Geallieerde van Spangien, daer van kennisse hadde gegeven, aengesien men van onse kant niet en soeckt om eenige Beweegh-reden, van de Vrede te troubléren, welcke men soo dier behoort te consservéren, te geven, en dit een saeck is, die, in ons reguard onvermijdelijck zijnde, lichtelijck tot een pretext aen de Franssen sal dienen, om de gelegentheden, die sy maer soecken, op te pronken, en waer in sy alleen wenschen, dat wy in de uytvoering niet anders souden agéren, als sy hebben gedaen. Gedaen in den Hage den 7. Augusti 1682.

Don Balthazar de Fuen Mayor.

Dese saeck quam echter soo verre niet / want de Franssen dese Saiséringen alleen voor den Prins van Isenguien / wegens een Proces / dat hy tot Brussel verlooren had / gedaen hebbende / soo wierdt hier over naderhandt / als by een Temperament / tot Brussel gehandelt / en een Accoort getroffen / waer op alle dese Goederen van haer Arresten weder wierden ontslagen.

Vermits nu onderwijl de Arbitragie / die wegens Vranckrijck aen sijn Majesteyt van Engelandt / wegens de Differenten / die het met de Spaensse Kroon hadde / gestelt was / by den Koningh van Spangien geen groote ingressie vond / en dat sommige meenden / dat desen Staet / als welcke daer by grootelijcks geïnteresseert was / groote saecken daer in soude konnen uyt-wercken / gaf den

Ceur-Brandenburgsen Envoyé Diest in July de volgende Memorie ten dien eynde aen haer Hoog Mog. over / soo wel ten opsichte van de Spaensse Nederlanden/ als het Duytse Rijck.

Hoogh Mog. Heeren:

'tIS nu anderhalf Jaer dat sijne Ceur-Vorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, mijnen genadigsten Heere, gelieft heeft my in Qualiteyt als sijnen Extraordinaris Envoyé aen desen Staet af te senden, omme de tusschen deselve en U Ho. Mog. soo lange tot beyderzijds nut en vernoegen gestabileerde nabuurlijcke Vriendschap en Correspondentie beter en krachtiger te onderhouden en cultiveren, gelijck dan hoogst-ged. sijn Ceur-Vorstel. Doorl. U Ho. Mog. door my doen ter tijdt heeft laten verseeckeren van sijne Vriendt-nabuurlijcke genegentheydt ende oprechten goeden wille, ende dat hem niets aengenamer soude zijn, als het welwesen ende de voorspoet van desen Staet, ende de lange continuatie van dien, te vernemen: soo blijft sijne Ceur-Vorstel. Doorl. noch in deselve Sentimenten, en wenscht niet anders, als met desen Staet in eene goede Harmonye en vertrouwelijcke Correspondentie te leven, en met U Ho. Mo. by dese perplexe en verre-uytsiende Conjuncturen, daer alles in Europa van nieuws schijnt in Beroerte te willen komen, te communiceren, en gesamentlijck te overleggen, hoe der selver beyderzijdts Staten en Onderdanen in ruste geconserveert, ende voor eene totale Ruïne bewaert mogen werden, tot sulcken eynde heeft hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorl. my genadigst bevolen U Ho. Mo. dese Credentialen t'overleveren, en de naervolgende Voorstellinge te doen.

Uw Ho. Mo. is bekent, dat de grootste Quæstie, die tegenwoordig in Europa voorkomt, ende dewelcke alle Gemoederen van malkanderen deelt, is, of men de Differenten tusschen het Roomsse Rijck en Vranckrijck, als mede tusschen gem. Kroon en Spangien, behoort in der minne te slissen, ende de Vrede met de voorsz. Kroon op de toedragelijckste wijse, ende op die van deselve gedane Propositien, te bevestigen, of dat men alle 't geene, dat de Kroon Vranckrijck, zedert den ongeluckigen Vrede van Nimwegen, onder 't een of 't ander pretext, heeft geïncorporeert, ende in haer besit gebracht, by soo verre deselve dat niet restituëren wilde, met kracht van Wapenen behoort te hernemen. Ick sal rondt uyt seggen, ick ben uyt last van mijnen genadigsten Heer een Bode des Vredens; Godt geve, dat die Redenen, dewelcke ick Uw Ho. Mog. uyt speciale last sal voort-brengen, in hare herten eene volkomene dispositie mogen vinden, om de Vrede, soo noodsaeckelijck en dienstigh aen wederzijds Landen en Onderdanen, ende aen geheel Europa, door reële Officien te willen promovéren, soo sullen daer door wederzijds Onderdanen floréren, ende in ruste konnen leven.

Hoog Mog. Heeren: Uw Ho. Mog. moet ick voor af seggen, dat mijne ordre ofte intentie niet en is, om my alhier particulierlijck in te laten in een naeuwkeurig Ondersoeck, of het geene de Kroon Vranckrijck, in 't Poinct van de Reünien, ofte Dependentien, tegens het Roomsse Rijck, ofte tegens de Spaensse Nederlanden,

den, voorgenomen heeft, is gefondeert oft niet? veel min om 't selve te approbéren of defendéren, maer sal my hier van t'eenemael abstrahéren, en alleen tot een bewijs nemen, dat de tegenwoordige Vrede nootsaeckelijck behoort geconserveert te werden, ende dat den Oorlogh niet als de uytterste Ruïne na sich slepen sal; met U Ho. Mo. permissie sal ik op eene Politique Waegschael leggen, en U Ho. Mo. in bedencken geven, of de Conjuncturen nu advantagieuser zijn, om een Oorlog tegens Vranckrijck te entaméren, als deselve waren, doen men de Vrede tot Nimwegen sloot, ende doen desen Staet, om sulcks te moeten doen, voor eene absolute noodsaeckelijckheydt oordeelde; dan of die hope, omme die van de Kroon Vranckrijck naer den Vrede geïncorporeerde Landen, soo in Duytslandt, als in Nederlandt, ende in specie, om Straetsburgh wederom te winnen, meritéren soude de seeckere schade, ende het pericul dat aen de andere zijde is, om noch een meerder te verliesen, met geheel Europa in Oorlog, ende de Christenheyt tegens malkanderen in een deplorable Bloedtbadt te setten.

Sijn Ceur-Vorstel. Doorl., mijn genadigsten Heer, heeft sich noyt van de gemeene saecke gesepareert, ende noyt sijne particuliere Intresten aen het Gemeenebeste geprefereert.

Uw Ho. Mog. ende geheel Europa konnen getuygenisse geven, wat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. voor sijne Vrienden gehazardeert heeft, dat deselve na geen particuliere Affairen heeft willen luysteren, maer tot het eynde toe by sijne Alliantien, nevens de Kroon Denemarcken, bestendig is gebleven.

Uw Ho. Mog. is oock bekent, dat niemant meerder geleden heeft als hoogstgedachte sijne Ceur-Vorstel. Doorl., om over den Nimweeghsen Vrede misnoegt te zijn.

Echter houdt het sijne Ceur-Vorstel. Doorl. daer voor, dat men deselve behoort te maintinéren, want sijne Ceur-Vorstel. Doorl. heeft uyt de Suites van dien Oorlog, als oock uyt een lange experientie, by eene 40 jarige geduerige Regeeringe, gesien, hoe weynig staet te maecken is, selfs by geluckige Successen, op veele Geconfœdereerde, die alle differente Visées en Interesten hebben tegen een Machtigen, met verscheyde considerable Arméen, met heerlijcke Fortressen, groote Magasijnen, raet en daet voor sijnen Vyandt; ende heeft daerom van die ure af alle sijne Consilia daer henen gedirigeert, hoe die Vrede, soo goedt en soo quaedt als deselve mach wesen, mochte geconserveert blijven, altoos soo lange, tot dat men met meerder advantagie, ende seeckerheyt, als tegenwoordigh, andere Mesures soude konnen nemen.

Hadde men dien præcipitanten Vrede tot Nimwegen niet gemaeckt, ende sulcks een exempel aen de Posteriteyt gegeven, soo was nu geene Deliberatie noodig: maer grooter Resolutie is het eenen nieuwen Oorlogh te beginnen, als den selven te continuëren. Dat ick nu tot de Balance mach komen, soo gelieven Uw Ho. Mog. te considerēren de constitutie van saecken by het sluyten van de voorsz. Vrede.

Doen hadde sijne Keyserlijcke Majesteyt verscheyde considerable, ende treffe-

lijcke geprovideerde Arméen aen den Rhijn-Stroom; den Treves met den Turk was noch op 6 Jaren vaft; heel Duytslandt hadde den Oorlogh tegens de Kroon Vranckrijck gedeclareert, ende was meer als oyt met sijne Keyserl. Majesteyt vereenigt: Mijnen genadigsten Heer hadde de Noordse Geallieerde van Vranckrijck niet alleen geslagen, maer oock t'eenemael van den Duytsen Bodem verdreven; hare by-een-raepsels in Pruyssen over de 100. Mijlen geësloigneert; des selfs Armée was victorieus, gedisciplineert, onder beroemde Generalen ende de Conduite van sulcken grooten Prince, vaerdigh om naer dese kant te marchéren, daer mede een considerabel Corps van de Kroon Denemarcken, van het Vorstelijck Huys Lunenburgh, ende van den Heere Bisschop van Munster, hadde konnen conjungéren, alle heerlijcke, ende in verscheyde geluckige Batalien geoeffende Soldaten.

Daer by hadde men by Mons de advantagie, ende stonden de saecken aen den Boven-Rhijn seer besorglijck voor Vranckrijck; Straetsburgh was noch aen het Rijck, soo een considerabel Magasijn, bequaem om den Oorlogh offensive in der Elsas, ende tegens het Franche Compté, te voeren.

Hier in dese Provintien was den eersten schrick gepasseert, de waerdye van de Goederen, van Obligatien, van Actien, waren aen 't steygeren, alles liet hem favorabel aensien, selfs het Engelsche Hof was doen ter tijdt meer als oyt gedisponeert, om sich met de Geallieerden tegens Vranckrijck te verklaren: Ende by sulcken Constitutie vonden Uw Ho. Mog. goet eenen separaten Vrede te maecken, ende oordeelden deselve voor desen Staet noodsaeckelijck, terwijl den Oorlog de Commercien, als de Grontvesten ende Fondamenten van desen Staet, ruïneerden, ende na andere Nabuuren, daer men buyten Oorlogh was, dede over gaen, ende men seyde, dat de Ingesetenen sich wat mosten recolligéren, ende dusdanigh soude den Staet suffisanter werden tegens eene toekomende ongelegentheyt.

Uw Ho. Mog. considereren daer tegens de tegenwoordige Constitutie van saecken; sijne Keyserl. Majesteyt heeft datelijk naer dien Vrede verscheyde van sijne oudtste en beste Regimenten gecasseert; den Treves met den Turck loopt ten eynde, ende de Rebellen in Ongaryen zijn noch niet gedempt, ofte geappaiseert: in het Rijck is het Ceur-Vorstel. Collegie voor den Vrede, ende geresolveert op de Propositien van Vranckrijck te tractéren; het Collegie der Vorsten is noch tot geene Resolutie gekomen; d'Armature van 't Rijck is tot geene perfectie, meest van nieuw ongedisciplineert Volck, ende soude men twijffelen moeten, of het noodige vertrouwen van de Generaels tot hare Soldaten, ende *vice versa*, dat soo grooten saeck in den Oorlog is, daer soude konnen wesen.

Gantsch Duytslandt is noch van de voorgaende Winter-quartieren, Marchen, Remarchen en Contributien mat, en voelt nu na den Oorlog so wel als desen Staet het ellende, dat deselve haer toegebracht heeft.

De Prijsen van de Vaste Goederen zijn daer en hier noch onwaerder als by den Oorlogh, ofte ten tijde doen men de Vrede maeckte, soo dat het Quaedt noch niet overwonnen is. Uw Ho. Mog. weten selfs wat de Impositien in de respective Pro-

Provintien doen ter tijdt en nu op-brengen, ende konnen daer uyt de doenmalige Forces ende de tegenwoordige balancéren.

De Commercien, de Ziele van alles, ende ſonderling van deſen Staet, gaen dusdanigh, gelijck Uw Ho. Mog. ſelfs weten.

Daer beneffens ſoo verklaert hem den Koning van Denemarcken, die met een conſiderable Armée voorſien is, mede voor de Vredens-Propoſitien tot Regensburgh; ende boven dat ſoo continueert den Koningh van Engelandt meer als oyt ſijne Officien voor de Vrede, gelijck ſulcks des ſelfs Miniſter niet alleen aen ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. tot Hamburgh geconteſteert heeft, maer doet oock des ſelfs Miniſter in Spangien tot ſulcken ſine continuële inſtantien.

Dit nu alles tegen malkander rijpelijck overwogen zijnde, geloove ick niet, dat yemandt ſoude konnen loochenen, dat niet tegenwoordigh met thien-mael meer dis-advantagie voor alle die geene, die haer daer mede ſullen meſléren, den Oorlogh ſoude begonnen werden, als men den ſelven, doen de Vrede gemaeckt wierde, hadde konnen continuëren.

Het tweede aengaende, ſoo is de hope, om Straetsburgh en alle geoccupeerde Plaetſen wederom te winnen, op een ſeer ſlechten grondt gefondeert.

Wat advantagie heeft niet Vranckrijck, als het alleen op ſijne Defenſive wil blijven? Heeft oock dien machtigen Keyſer Carel Metz uyt de Franſſe handen konnen recuperéren? keerde ſich daer niet ſijn geluck? Wat comparatie tuſſchen Vranckrijck in dier tijdt, ende tegenwoordigh onder ſulcken Grooten Koningh? Ick wil ſwijgen van die geëxerceerde Militie, die Keyſer Carel by hem hadde. Hier tegen balanceert in 't Rijck, dat, in cas van Rupture, alle Ceur-Vorſten, Vorſten, Stenden, ende hare Landen, aen beyde zijden van den Rhijn geruïneert zijn, ende of van Vyandt of van Vriendt geconſumeert werden.

Daer beneffens in deſen Staet, ſo deſelve ſig daer in inſenſiblement liet engagéren, het ſekere verloop van de Commercien, die haer altijt elders tranſportéren, ſo haeſt een Koopman ſiet, dat hy, ſonder noot van eygen behoudeniſſe, of ſonder Obligatie van eenige Alliantie, door onbekende Conſideratien, in Oorlogh geſet werdt, ſonderlinge, indien Naburige Landen, die tot de Commercie heerlijck geſitueert zijn, gelijck apparent is, in Vrede blijven ſitten.

Daer beneffens komt noch dit gevaer, dat, als Vranckrijck eens wederom met Duytſlandt en Spangien ſoude in Oorlogh geraecken, het ſelve, als men die geene, dewelcke eygentlijck hem het Hooft ſouden willen bieden, of in ſtaet zijn om te konnen bieden, ende hare Macht met de ſijne overweegt, na apparentie wederom groote Conqueſten ſoude maken; want het Collegie der Ceurvorſten hebbende gereſolveert, als boven geſegt is, ſo is geen generale Rijcks-Declaratie te verwachten; ende die Princen, dewelcke uyt particuliere redenen daer in ſouden willen de Spaenſſe Intereſten embraſſéren, konnen heel weynigh uyt hare particuliere Macht by-brengen.

De Middelen, die de Kroon Spangien haer ſoude promittéren te fournéren, heeft men geſien hoe haeſt die verdwijnen, ende hare Troupen op hare Mede-

Stan-

Standen des Rijcks-kosten te onderhouden, is van de grootmoedigheydt sulcker Princen niet te præsuméren, of souden in sulcken cas seeckerlijck Oppositie vinden, en sulcke dêmelées zijn wel suffisant om den Oorlogh in Duytslandt tegens sich selven te ontsteecken.

Maer wat avantagie brengen hare Machten en Troupen dan aen de andere van die Party, of die sich daer mede engagéren tegens Vranckrijck.

Dit zijn de Consideratien, dewelcke sijne Ceur-Vorstel. Doorl., mijn genadigsten Heer, my geordonneert heeft Uw Ho. Mo. in alle confidentie te representéren, ende sulcks daerom voornamentlijck, terwijl sijn Ceur-Vorstel. Doorl. een Intrest neemt aen alle het geene wat tot het wel-wesen van desen Staet kan bedacht werden, en de Interesten van wederzijds Landen eenerley en met malkander geenclaveert zijn, soo kent oock sijn Ceur-Vorstel. Doorl. deses Staets gemeene intentien, ende weet dat deselve tot de Vrede zijn streckende.

Maer gelijck Uw Ho. Mog., na hare hoogh-wijse Voorsichtigheydt, licht oordeelen konnen, dat, by sulcke importante en gevaerlijcke Conjuncturen als dese, de goede intentie alleen geen effect in de gemeene saecken kan by-brengen, want by soo verre, na de geruchten, den Oorlogh (dat Godt verhoede) tusschen sijn Majesteyt den Keyser, ende sijne Majesteyt den Koningh van Vranckrijck, komt uyt te bersten, soo soude seeckerlijck Spangien en des selfs Nederlanden in 't spel komen, ende Uw Ho. Mog. by gevolge insensiblement mede geëngageert werden, en soude het Vuur, dat in de Nabuurschap aldus brande; Uw Ho. Mog. niet toe-laten stil te sitten; en alschoon de Resolutien van Uw Ho. Mog. tegenwoordigh daer toe mochten strecken, soo souden doch als dan Uw Ho. Mog. niet meer in staet zijn, om de Verkiesinge van Vrede of Oorlog na haer believen te doen.

Doch in tegendeel, als tegenwoordigh Uw Ho. Mog. hare sentimenten met die van hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorl. gelieven te voegen, soude men gesamenderhandt sulcke Resolutien konnen nemen, daer beyderzijds Onderdanen by floréren souden, ende het nut in geheel Europa by geconserveert wierde.

Sijne Ceur-Vorstel. Doorl. twijffelt niet, of Uw Ho. Mog. sullen, naer hare beroemde Wijsheydt en Voorsichtigheydt, dit Groote Werck in den haren rijpelijck overleggen, ende de goetheydt hebben van hare gedachten met my, na het oude vertrouwen, dat tusschen sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt en desen Staet, by sware en dangereuse Conjuncturen, altijdt is onderhouden, te communicéren, op dat men, nu de saecke noch in integro is, ende eer Uw Hoog Mog. eenigsints geïnvolveert worden, de selve mach voor-komen, ende het eminente gevaer prævenieëren.

Daerom versoeck ick, uyt speciale last van hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheyt, dat Uw Ho. Mog. gelieven mogen met sijne Koninckl. Majesteyt van Denemarcken, ende sijne Ceur-Vorstel. Doorl. van Brandenburgh, mijnen genadigsten Heer, tot dese wel-gemeende intentie te concurréren, en na een gemeen onderling concert mede alle krachtige Officien aen te wenden, op dat de Differenten met de Kroon Vranckrijck in der minne getermineert, de Vrede
nie

niet alleen geconserveert, maer oock dusdanigh door alle efficacieuse wegen ende bedenckelijcke Middelen verseeckert worden, dat deselve mach eeuwig-duerende wesen. Sijne Ceur-Vorstel: Doorluchtigheydt heeft my gelast hier over Uw Ho. Mog. Resolutie te vernemen, gelijck ick dan deselve hier mede gedienstigh versoecke. Hage den 8. July 1682.

Geteeckent

Frederick Willem van Dieſt.

Hare Hoogh Mog. gaven eenige tijdt daer na / om haer Vredelieventheydt te toonen / en te bewijsen / dat sy niet anders als de Vrede sochten / 't volgende Antwoordt weder hier op:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Veneris den 17. *July* 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van Hekeren ende andere haer Ho. Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutie Commissoriael van den 7. deser, gevisiteert ende geëxamineert de Propositie, die den Heere van Diest, Extraordinaris Envoyé van den Heere Ceur-Vorst van Brandenburgh, ten selven dage ter Vergaderinge van hare Ho. Mog. eerst by monde heeft gedaen, ende daer na by Geschrifte overgelevert: Waer op gedelibereert, en ingenomen zijnde de Consideratien ende 't hoogh-wijs Advys van sijne Hoogheydt den Heere Prince van Orangien, is in conformité van dien goet gevonden en verstaen; dat den gem. Heere van Diest, tot Antwoordt op de voorsz. Propositie, sal werden toegevoegt, dat hare Ho. Mo. sijne Ceurvorstel. Doorl. hooglijk bedanken voor de sinceratien, die deselve doet, om met haer in een oprechte Vrundschap te willen leven, en dat sy van haer zijde niet sullen mancqueren aen yets, dat dienen kan, om niet alleen dese sijne Ceur-vorstel. Doorluchtigheyts genegentheyt te conservéren, maer soo veel mogelijck te doen aengroeyen, ook in weerwil van die geene, die deselve gaerne souden sien geinterrompeert, ende dat het haer seer gevallig sal zijn, om sulcks te mogen betoonen, soo wanneer haer occasie soude mogen voor-komen, van metter daedt te konnen bewijsen, dat sy iets tot sijn Ceur-Vorstel. Doorlts. genoegen, ende tot dienst van sijne Onderdanen, konnen toebrengen; dat hare Ho. Mog. noyt hadden gedacht, dat men soude hebben konnen meynen, dat van noode soude zijn geweest, dat men haer soude moeten afvorderen of aenmanen tot het prestéren van Officien, om de Vrede en Ruste van Europa te conservéren: Dat sy niet anders konnen doen dan te prijsen het Christelijck en salutair voornemen, dat sijne Ceur-Vorstel. Doorl. heeft, om de voorsz. Ruste mede te willen bevorderen, en dat sy wel verseeckert zijn, dat so wanneer sijn Ceur-Vorstel. Doorl. de macht

heeft, het vermogen en aenſien, dat Godt de Heer Almachtigh aen ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. op de Wereldt heeft verleent, ſoude believen t'appliceren, om de gemaeckte Vrede te conſerveren ende t'appuyeren, 't gunt aen de eene zijde de gemaeckte Tractaten ſouden mogen met ſich brengen, en 't gunt aen d'andere zijde 't gemeene welweſen van de Chriſtenheyt oock door een ſeer benigne interpretatie van deſelve Tractaten ſoude konnen vereyſſchen, hoogſt-ged. ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. geen kleyn gewicht daer toe ſoude hebben konnen en noch kan toebrengen, ja, dat de ſoo hoogh-gewenſchte en noodſaeckelijcke Ruſt alsdan miſſchien al lange geobtineert ſoude zijn geweeſt; dat hare Ho. Mog. niet alleen niet willen voor-brengen, maer ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl., die haer d'eere doet, van haer ſoo eene importante Propoſitie in de vertrouwelijckheyt te communicéren, konnen en moeten verſeeckeren, dat haer niets ſoo ſeer ter herten gaet, als de conſideratie van de voorſz. gemaeckte Vrede, en dat haer ware intentie daer toe eeniglijck tendeert, en dat ſy geen reflectie willen maken op ietwes, dat de Conjuncturen van andere tijden, en het nemen van andere meſures, hier naer ſouden mogen aenraden, door dien ſy altoos geacht hebben en noch achten, dat de Gemeene-ruſte dan beſt werdt geconſerveert, als men ſinceerlijck en oprechtelijck onderhoudt 't geen men eens heeft geconvenieert en geaccordeert; dat ſy, aengaende die hare oprechte en ſincere intentie, aen niemandt beter noch met meer recht konnen appelléren, als aen ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. ſelfs, dewijle die een van de aldereerſte is geweeſt, aen dewelcke ſy hebben gecommuniceert de Conventie, die ſy met ſijne Koninckl. Majeſteyt van Sweden hadden aengegaen tot conſervatie van de voorſz. Vrede, in ſijn eygen en gemeene ſin; een Conventie, ſoo innocent in ſich ſelfs, ſoo vredelievend, ſoo Chriſtelijck, en ſoo eerlijck naer haer oordeel, dat niemandt die konde tegenſpreecken, die niet te gelijck wilde advouëren, dat ſijne intentie niet was de gemaeckte Vrede te willen onderhouden, aengeſien deſelve Conventie was ter neder geſtelt ſonder onderſcheyt van yemant, en ſonder yemant ter Wereldt in het ongelijck of gelijck te ſtellen, en ſonder eenig het alderminſte ooghmerck van particuliere intereſten van Subſidien, Aſſiſtentien oft Belaſtingen van andere, en ſonder eenigh het alderminſte, men laet ſtaen engagement tot, particuliere voordeel en profijt, of tot yemandts nadeel en verkortinge, en dat deſelve Conventie mede bracht, dat, indien (dat Godt verhoeden wil) eenige nieuwe Onluſten ſouden mogen ontſtaen of ontſtaen zijn, die de voorſz. Vrede wederom in onſeeckerheyt ſouden konnen brengen, de Geallieerden met den anderen ſouden overleggen de maniere, waer op men die onruſt by de aldervriendelijckſte wegen ſoude konnen doen ceſſéren, ende dat men tot geen extremiteyten ſoude komen, dan ſoo wanneer alle vriendelijcke Officien van geen operatie meer ſouden zijn geweeſt, ende dat een onvermijdelijcke noot aen de Geallieerden ſoude hebben geëxtorqueert een Defentie, die men ſonder ſijn ruine niet konde nalaten; dat ſy evenwel ſoo ongeluckigh zijn geweeſt, dat ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. niet heeft konnen goet vinden een ſoo vredelievend voornemen t'aggreëren, of ſich tot ſoo een Chriſtelijke ende innocente Verbinteniſſe in te laten; dat hare Ho. Mog. noch

recht,

recht, noch intentie hebben, om te willen penetreren, wat ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. niet alleen daer toe, maer tot andere engagementen, mach hebben bewogen, dat vertrouwen hebbende, dat ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. by de conſervatie van de Ruſt van Europa ſoo verre als yemandt geintereſſeert, ten aenſien van ſijne Provintien en Landen, met veel voorſichtigheydt ſijne meſures, hoe die oock aen anderen ſouden mogen voor-komen, ſal hebben genomen, voor ſoo veel haer Ho. Mog. aengaet; dat het onnoodig is, dat ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. haer repreſentere den bedroefden toeſtandt, daer in den voorigen Oorlogh haer ſeeckerlijck, ſonder haer ſchuldt, heeft gebracht; dat geen Pen capabel is die ſoo wel uyt te drucken, als ſy die dagelijcks ſien en ondervinden, ende dat niet alleen eenige weynige Jaren, maer oock een groot verloop van tijt, niet machtig ſullen konnen zijn hare goede en arme Ingeſetenen haer ongeluck, daer door veroorſaeckt, te doen vergeten, of haer of hare Familien de ſmerten van dien te laten te boven komen; dat den toeſtandt van Middelen van deſelve hare goede ende arme Ingeſetenen aen haer ruym ſoo wel als aen ſijn Ceur-Vorſtel. Doorl. is bekent, en dat ſy hoopen en verſoecken, dat die kenniſſe, die ſijn Ceur-Vorſtel. Doorl. daer van ſoo naeuwkeurig genomen heeft, ende ſy noyt hebben willen diſſimuléren, tot een meer volkomene preuve mach ſtrecken, dat hare onmacht oorſaeck is geweeſt, dat ſy niet hebben konnen continuëren, en daerom hebben moeten op-ſeggen de ſoo ſware Subſidien, daer inne men haer hadde geëngageert en trachten te houden; dat ſy niet ſullen ſpreecken van 't gunt in den jongſten Oorlogh is gepaſſeert, want dat hare Ho. Mog. daer aen niet, ſonder d'uytterſte ontſtenteniſſe, konnen gedencken, en dat ſy Godt Almachtigh in alle hare ongelucken daer voor noch hertelijck moeten dancken, dat die geene, die 't meeſte by de voorſz. Vrede hebben verlooren, ende die miſſchien uyt de gemaeckte Tractaten alderſterckſt hadden konnen ſpreecken, evenwel die geene zijn geweeſt, die, wetende hare Ho. Mog. oprechte en ſincere genegentheydt tot het Gemeene-beſt, wat eclattante preuves ſy daer van hadden gegeven, en de gelegentheyt by haer doenmaels bevonden, de gemeene onluſten ook aldermeeſt hebben beklaegt, en hare Ho. Mog. conduite het alderminſte hebben gereprocheert, dat hare Ho. Mo. de voorſichtigheyt van ſijn Ceur-Vorſtel. Doorl., geconfirmeert door een experientie van veele Jaren, ſeer hoog eſtiméren, en daer aen altijdt ſeer veel ſullen deferéren, en dat den jongſten Oorlogh haer, tot haer ſeer groote droefheydt, niet dan al te klaer heeft doen ſien, dat ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. over groote reden heeft van bekommert te zijn, dat ſociale Machten niet doen dat effect, dat een formidable Macht, onder een ſeer aenſienelijck ende ontſaggelijck Hooft, begaeft met groote wijsheyt en reſolutie, en hebbende alle middelen, om ſijne deſſeynen te konnen uytvoeren, ende oock konnende alleen ordonneren, kan uyt-wercken, maer dat ſy tot noch toe niet weten, dat yemandt ſich heeft gedeclareert, al eer door ſijn ontſag en aenſien meeſter te willen maecken van 't gunt hy pretendeert hem toe te komen, veel min, dat ſy met ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. by de voorſz. Memorie ſouden moeten præſupponeren ſoo een Vyandt te moeten hebben, dat ſy moeten ſeggen, dat ſy uyt de verkla-

klaringen, die soo wel sijn Keyserlycke Majesteyt als sijn Konincklycke Majesteyt van Spanjen, door de Heeren dessels Ministers, hebben gedaen, seer groote hoope scheppen, dat d'ontstane Differenten in der minne sullen konnen werden geaccommodeert, indien de saecken tot Onderhandelinge konnen komen, dat sijne Konincklycke Majesteyt van Vranckrijck tot veele-malen seer sinceerlijck heeft doen verklaren geen andere intentie te hebben, dan de gemaeckte Tractaten te willen onderhouden, en de ruste in de Christenheydt conservéren; dat men seeckerlijck haer groot ongelijck soude geven, indien sy daer aen souden willen twijffelen, en dat sy derhalven niet anders konnen doen, dan met patientie afwachten, hoe die Machten haer sullen verklaren en houden, wanneer over het Accommodement van wederzijds Pretentien sal werden gehandelt; dat hare Hoogh Mogende by het voorsz. Accommodement geen andere Visées hebben, en geen het minste Interest maecken of beöogen, als alleen de Conservatie van de voorsz. Vrede, ende dat geen nieuwe onrusten in het Christendom souden mogen rijsen; dat sy den Oorlogh voor desen Staet ende de Ingesetenen van dien soo ondienstiglijck, soo schadelijck, ja soo ruineus achten als yemandt, en daerom alles sullen helpen by-brengen, wat van eerlijcke, vredelievende, ende in vrede-geïnteresseerde Menschen soude konnen werden vereyscht, om Oorloghs-Beroerten voor te komen; dat sy niet weten wat sijn Ceur-Vorstelycke Doorluchtigheydt begeert, wanneer de gemelde Heer van Diest in de voorschreve Memorie betuyght, dat tot de conservatie van de voorschreve Vrede niet kan helpen een enixe genegentheydt tot deselve Vrede, maer dat daer toe reële Officien souden zijn gerequireert; dat sy niet konnen gelooven, dat sijne Ceur-Vorstelycke Doorluchtigheydts intentie kan zijn, dat men of sijne Keyserlycke Majesteyt, het Rijck, en sijne Konincklycke Majesteyt van Spangien, of sijne Koninclycke Majesteyt van Vranckrijck daer toe soude moeten obligéren, of door de prangh van Wapenen, of door het ontseggen van hulp en Assistentie, die sy rechtvaerdighlijck, in kracht van vorige gemaeckte Tractaten, souden konnen eysschen, dewijle sy de Justitie soo wel aen sijne Keyserlycke Majesteyt, het Rijck, ende sijne Konincklycke Majesteyt van Spangien, als aen sijne Konincklycke Majesteyt van Vranckrijck schuldigh zijn; dat sy moeten bekennen in deselve æquanimiteyt te hebben gevonden, dat geen van die soo groote en machtige Princen immermeer hebben gepretendeert, dat hare Hoogh Mog. souden moeten mancqueren aen 't geen sy aen hare Geallieerden by gemaeckte Tractaten hebben belooft, en dat hare Ho. Mog. het houden voor een maxime, sonder dewelcke sy achten niet te konnen bestaen, dat sy aen hare Geallieerden woordt houden in 't geen sy hebben belooft, niet naer 't geen men van haer pretendeert, maer naer 't geene dat den oprechten ende gemeenen sin van deselve Tractaten mede brenght, ende dat het aen haer niet te vergen soude zijn van eene soo eerlijcke en redelijcke maxime af te treden; dat sy haer niet sullen inlaten, om te justificeren of tegens te spreecken de Pretentien wederzijds gemaeckt, om dat sy in dat

dat vaste vertrouwen zijn, dat sijne Koninckliјcke Majesteyt van Groot Brittannien, naer sijne groote wijsheydt en vredelieventheydt, expedienten sal weten te vinden, niet alleen om de twee Kroonen te houden buyten feytelijckheydt en nieuwe onrusten, maer om die oock tot een eeuwig-duerende Vrede en Vriendschap te permovéren; dat sy, voor soo veel sy het hare daer toe konnen doen gelden, sulcks met d'uytterste applicatie sullen doen, ende van sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt dat vertrouwen willen hebben, dat deselve daer toe mede sal arbeyden; dat hare Hoogh Mog. sulcks van deselve sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt seer vriendelijck versoecken, en gaerne met deselve sullen contestéren, wie van haer daer in het meeste geyvert sal hebben, ende wat sijne Keyserlijcke Majesteyt ende het Duytsche Rijck aengaet, dat haer Ho. Mog: seer wenschen te weten wat men begeert; dat sy tot bevorderinge van dien sullen contribuëren; dat sy de uytterste genegentheydt hebben, om hoogst-gedachte sijne Keyserlijcke Majesteyt, en daer het van vrucht kan zijn, te persuadéren, dat een goede en eerlijcke Vrede verre te preferéren is aen de onseeckere uytkomsten van den Oorlogh; dat sy van herten wenschen, om daer toe meer util te mogen zijn, want dat sy glorie souden maecken van haer yver en wel-meenentheydt dien aengaende te konnen doen sien, om dat sy die getuygenissen soo wel aen hooghst-gedachte sijne Keyserlijcke Majesteyt als Koninckliјcke Majesteyt van Spangien schuldigh zijn, dat deselve temoignéren tot een soodanige Vrede soo seer genegen te zijn, als sy tot noch toe aen deselve in redelijckheydt konnen vergen; dat sy haer oock niet sullen in-laten op de Quæstien, die tusschen sijn Keyserlijcke Majesteyt en het Rijck, en sijn Koninckliјcke Majesteyt van Vranckrijck, differentiael zijn; dat sy van soo veel kloecke en evaren Princen in het Rijck, soo seer by een eerlijcke Vrede geïnteresseert, dat vertrouwen moeten hebben, dat sy haer Interest en gevaer beter als yemandt sullen konnen apprehendéren en balancéren, en dat sy niet anders konnen doen, als alleen alle goede Officien toe-brengen, ten eynde de strijdende Parthyen tot een eerlijcke en goede Vrede willen resolvéren; dat sy aan sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt in alle oprechtigheydt konnen verklaren, dat het selve haer principalijckste bekommeringe en sorge is, ende dat sy daer toe doen, daer sy gehoor konnen vinden, alles wat men kan vereysschen, maer dat sy seer zijn gepersuadeert, dat het niet alleen van geen nuttigheydt soude zijn, dat sy haer souden verklaren, soo als uyt de voorschreve Memorie schijnt, dat sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt soude hebben gedaen ofte willen, dat hare Hoogh Mogende souden moeten doen, ende dat alle haer aenmaningen en aenradingen seer suspect souden moeten zijn, en sulcks seer veel hindernissen aen het eltablissement van de Gemeene-ruste, by haer soo seer gedesireert, soude toe-brengen, indien sy haer tot een diergelijcke Verklaringe quamen uyt te laten: Ende dewijle mits de voorschreve gedane Verklaringe van hooghst-gedachte sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt sijne Koninckliјcke Majesteyt van Vranckrijck ontwijffelijck een seer groot

vertrouwen op sijne Ceur-Vorstel. Doorl. sal hebben gevat, ende dat haer Ho. Mog. niet mogen twijffelen, of die Majesteyt is seer geïnclineert tot de conservatie van de generale Vrede, mits de sinceratien daer van soo menigmael gedaen; dat hare Ho. Mog. den selven seer gedienstig versoecken, dat sijn Ceur-Vorstel. Doorl. alle Officien by hoogst-ged. sijne Majesteyt wil aenwenden, om soo heerlijcken, heylsamen en Christelijken werck, als is de conservatie van de gemaeckte Vrede, te helpen effectuëren; dat hare Ho. Mog. sijne Ceur-Vorstel Doorl. mitsdesen wel willen verseeckeren, dat sy hebben gedaen, en noyt naer laten sullen te doen, al wat in haer vermogen is, om door de conservatie van de voorsz. gemaeckte Vrede alle Oorlogs-Beroerte te helpen voor-komen, daer heen, soo als het geoordeelt sal werden van vrucht te zijn; dat sy niet weten daer omtrent ergens in te hebben gemancqueert, ende indien yets, dat daer toe dienende en redelijck is, by haer soude mogen zijn over het hooft gesien, ofte konnen werden gevordert, dat sy sulcks seer gaerne sullen toe-brengen en betoonen; dat sy niets soo seer beoogen als de voorsz. conservatie van de voorsz. Ruste, ende het naerkomen van de Tractaten, met hare Geallieerden gemaeckt, ende dat geen intrest noch voordeel, noch hope van advantage, Conquesten of diergelijcke, capabel sal zijn, als sijn Ceur-Vorstel. Doorlts. intentie daer omtrent in alle vertrouwen te mogen verstaen, en haer gedachten wederom aen sijn Ceur-Vorstel. Doorl. sinceerlijck bekent te maecken.

Den Deensen Envoyé / den Heer Petkum / leverde ten dien eynde oock de volgende Memorie aen haer Hoog Mog. over.

Hoog en Mogende Heeren:

DEn onder-geschreven Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt den Koning van Denemarcken en Noorwegen, aen sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, aen den Heer Raedt-Pensionaris en aen eenige andere Leden van den Staet reeds gecommuniceert hebbende, dat de laetste entreveuë van sijn gedachte Majesteyt met sijn Ceurv. Doorl. van Brandenburg alleen is geweest, om te delibereren en t'samen te conveniëren op wat manier, en door wat middel men het meest tot de conservatie van de Vrede en de rust van de Christenheydt soude konnen contribuëren; en gelijck als sy geresolveert hebben, dat yder van haer sijn Vrienden en Geallieerden van dit goet Desseyn most laten verwittigen, en die ter selver tijdt noodigen, om daer mede in te seconderen, soo heeft sijn Majesteyt aen ged. Envoyé gecommandeert, om dese plicht by Uw Ho. Mog. af te leggen, en haer van sijnen't wegen te seggen, dat hy bemerckt, dat in verscheyde Plaetsen van Europa veele woelende Gemoederen, die haer reeckeninge by de Vrede niet en vinden, sich sonder ophouden bemoeyen, om, door haer practijcken en konsten, 't vuur van een nieuwen Oorlogh te ontsteecken, dewelcke ongetwijffelt langer soude dueren, en van een gevaerlijcker gevolgh wesen, als die geene geweest is, welcke Uw Ho. Mog. goet gevonden hebben door de Vrede van Nimwegen te ter-

termineren; deselve heeft soodanigh de Landen van uwe Geallieerden, en ongetwijffelt oock uwe Provintien, van Volck en Geldt uytgeput, dat de rust en de continuatie van de Vrede haer noodsaeckelijck is, indien selfs alle de particuliere Tractaten haer niet hadden gedesunieert, en 't misvertrouwen, 't welk men zedert onder 't meeste gedeelte van haer heeft sien regéren, gecauseert. Indien de Princen en Staten, die van de Zee afgelegen zijn, den Oorlogh soecken te vermijden, soo hebben de geene, die aen de Zee-kant leggen, grooter reden, om daer van af te schricken, als hebbende de ongemacken soo wel ter Zee als te Lande daer van te lijden; en die geene, die de Commercie en Navigatie tot haer deel hebben, lijden niet alleen op haer Kusten, maer oock in alle partyen des Werelts, en lopen niet alleen gevaer, indien den Oorlogh langh continueert, om sich van den Boom, maer oock van des selfs Vruchten, berooft te sien; dese Consideratien, by noch vele andere gevoeght, persuaderen sijn Majesteyt, dat Uw Ho. Mo. haer sorgen en ernstigste gedachten sullen appliqueren, om den Oorlog te verwerpen, en de continuatie en bevestiginge van de Vrede, soo wel als hy selfs, te begeeren. Maer gelijck als het niet genoegh is, dat men die wenscht, en oock mogelijck niet dat yder van sijn kant bysondere Officien doet, aengesien men op dese wijse de intrigues van de geene, die contrarie oogmercken hebben, niet soude breecken, soo gelooft sijn Majesteyt, dat de veyligste wegh, om tot dit ooghwit, dat men sich voorstelt, te komen, soude zijn, indien Uw Ho. Mog. sich met hem, met den Ceur-Vorst van Brandenburg, en andere van haer Geallieerden, die met concert gaen om de Vrede te maintineren en bevestigen, souden willen voegen, mits sich unierende tegens de geene, die de intentie mochten hebben, om deselve te troubleren. En vermits Uw Ho. Mog. dese Propositie haer reflexien sonder twijffel waerdigh sullen vinden, soo sullen sy, volgens haer hooge voorsichtigheyt, oordeelen, of men de Executie daer van behoort uyt te stellen, aengesien de contrarie partye sich van de tijdt, die men geeft, soude konnen prevaléren, en de hope, die men daer van heeft opgenomen, bespotten.

Den Alder-Christel. Koning doet Propositien wegens de zijde van Duytslandt, en stelt sijn Differenten aen de Arbitragie van den Koning van Groot Brittannien. Indien de Propositien, tot Franckfort overgelevert, hart zijn, soo gelooft sijn Majesteyt echter, dat men daer op soude konnen handelen; die van Nimwegen waren 't niet minder; evenwel hebben Uw Ho. Mog. die niet verworpen, en de noodsaeckelijckheyt, om die aen te nemen, was mogelijck als doen soo groot niet als nu; doch 't zy hoe 't zy, aengesien den Alder-Christel. Koning een Koning, die een Geallieerde van Spangie, en so gewichtig in de conservatie van de Nederlanden geinteresseert is, tot Arbiter heeft verkoren, so betuygt hy daer door geen adversie tot de Vrede te hebben; maer indien men niet en helpt om de difficulteyten, die in de Negotiatie van Duytslandt ontmoet werden, wegh te nemen, en dat den Cathol. Koningh langer differeert, om sijn Resolutie, aengaende de geproponeerde Arbitragie, te geven, so apprehendeert sijn Majesteyt, dat den Alder-Christel. Koning dese lanckwijligheden moede sal werden; dat hy de Associatie

of

of Ligues van Guarantie voor Offensive Alliantien, die men tegens hem of sijn Geallieerde formeert, sal nemen; en dat hy daer door sal geloven recht te hebben, om de geene, die hy vermoedt dat hem willen aentasten, te prævenieren. En aengesien op dese wijse Europa weder in een Oorlog soude konnen komen te vallen, waer uyt Uw Ho. Mog. geen voordeel konnen verhopen, en dat sy de grootste last souden hebben te lijden, en de meeste aenvallen uyt te staen, behalvens noch het deel, dat sy in de publijcke calamiteyt van een algemeene omkeeringh, welcke de verdeeltheden in 't Rijck, door vreemde Machten ondersteunt, ons moeten doen apprehendéren, souden hebben, soo hoopt den ondergeschreven Envoyé, dat Uw Ho. Mog. de sorgen van den Koningh sijn Meester, om de Vrede te consérvéren, sullen moeten prijsen, en dat sy hem selfs daer in van haer kant wel sullen willen soulagéren en secondéren, in sulcker voegen, als sy met hem sullen konnen over-een-komen; ten welcken eynde hy oock gaerne het sentiment van Uw Ho. Mog. sal vernemen, soo ras als sy dat van de Provintien sullen weten, op dat hy daer van het rapport aen den Koningh sijn Meester soude konnen doen.

Gedaen in den Hage den 23. July 1682.

Simon van Petkum.

Men heeft echter niet gehoort / dat hem naderhandt een schriftelijck Antwoordt daer op toegevoegt is.

Hare Hoogh Mog. dese saecken dan / alsoo 'er de rust van Europa aenhingh / ter herten nemende / en gaerne siende / dat alles door minnelijcke wegen mocht afgedaen werden / namen den den 4. September / om sulcks te effectueren / de volgende Resolutie.

Veneris den 4. September 1682.

DE Heeren Gedeputeerden van de Provintie van Hollandt en West-Vrieslandt hebben, op expresse ordre van de Heeren Staten van de hoogh-gem. Provintie, hare Principalen, ter Vergaderinge voor-gedragen, dat de hoog-gem. Heeren Staten aen de eene zijde hadden geconsidereert de groote Armatures, die by de Christen-Potentaten alomme wierden gedaen, ende de groote ongemacken, daer in de Christenheydt soude konnen komen te geraecken, indien aen d'een of d'andere zijde eenige aggressie ofte Rupture soude mogen komen voor te vallen, en dat aen d'andere zijde in de vriendelijcke wegen, om, door een generael Accommodement, uyt d'ontstane onrusten te komen, ende de ruste van Europa te verseeckeren, tot noch toe weynigh was gevordert; dat sijne Keyserlijcke Majesteyt en het Roomsse Rijck, tot nederlegginge van de Differenten, die deselve met sijn Koninkl. Majesteyt van Vranckrijck uytstaende hadden, wel eenige Heeren Ambassadeurs ende Plenipotentiarissen, om met hooghst-ged. sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck te tractéren over Middelen, door dewelcke deselve Differenten souden konnen ofte behooren te werden geassopieert, hadden gecommitteert, ende dat die Heeren Ambassadeurs ten wederzijden daer over oock effective-

velijk in Handelinge waren getreden, maer dat d'andere Princen en Staten, die oock eenige ſtrijdigheden met den anderen waren hebbende, noch ſoo verre niet waren geavanceert, daer nochtans de hoogh-gem. Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt oordeelden, dat een algemeene onderhandelinge ſeer noodigh was, om uyt den jegenwoordigen onruſt te mogen geraecken, ende dat die door alle de Geïntereſſeerden, ende die eenige Pretentien d'een tegen den anderen ſoude mogen hebben, hoe eerder ſoo beter ſoude mogen werden by der handt genomen, en een Plaetſe daer toe bequaemſt ſoude mogen werden geacht, op dat de voorſz. Ruſte alſoo univerſelijck ſoude mogen werden geconſequeert, en voorgekomen d'ongemacken, die, of door ſeparate en affonderlinge Handelinge, op eene Plaets te gelijck by alle Geïntereſſeerde Princen te laten entaméren, ſouden konnen voorvallen, ende dat de hoogh-gem. Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt derhalven meynden, dat de Heeren van Citters ende van Beuningen, ordinaris Ambaſſadeur en extraordinaris Envoyé van deſen Staet aen het Hof van ſijne Koninckl. Majeſteyt van Groot Brittannien, by hare Hoogh Mog. ſouden behooren te werden aengeſchreven, dat ſy alle meeſt krachtige Officien by hoogſt-gem. ſijne Majeſteyt ſouden willen aenwenden, ten eynde deſelve ſijne Majeſteyt de goetheyt ſoude willen hebben, van door des ſelfs hoogſt-aenſienlijcke en vermogent Credit de ſaecke daer heenen te willen helpen beleyden, ten eynde ten ſpoedigſten een bequame Plaetſe mocht werden genoemt, op dewelcke alle de Geïntereſſeerden ſoude mogen ſenden hare Ambaſſadeurs of andere Miniſters, om t'effens ende te gelijck, door de krachtige interpoſitie ende bemiddelinge van hoogſt-gem. ſijne Koninckl. Majeſteyt van Groot Brittannien, te helpen accommoderen ende uyt de wegh te leggen de Differenten, die de Chriſten Princen onder den anderen zijn hebbende, ende alſoo geſamentlijck ende te gelijck te helpen conſervéren, maintinéren ende ſtabiliéren de Vrede ende Ruſte in Europa, ende voor te komen d'ongemacken ende onheylen, die, of uyt een ſeparate onderhandelinge, of uyt een langer dilay van ſoo een generale en univerſele Byeen-komſt, ſouden konnen ontſtaen; Waer op gedelibereert zijnde, hebben hare Ho. Mog. haer het voorſz. geproponeerde wel laten gevallen, ende voorts goet gevonden ende verſtaen, dat de gem. Heeren van Citters ende van Beuningen ſal werden aengeſchreven, dat ſy, in conformité van dien, alle meeſt krachtigſte Officien by hooghſt-gem. ſijne Majeſteyt ſullen aenwenden, ten eynde deſelve mach werden gepermoveert, met hare Ho. Mog. in gelijcke ſentiment te komen, ende de krachtige handt te bieden, om tot een ſoodanigh generael Accommodement te geraecken; ende werden de Heeren van Heeckeren ende andere haer Ho. Mo. Gedeputeerden tot de Buytenlandtſche Saecken mits deſen verſocht ende gecommitteert, om van de voorſz. hare Ho. Mog. Reſolutie kenniſſe te geven aen de Heeren Koninckliјcke Miniſters van Spangien ende Sweden, als mede aen de Heeren Miniſters van ſijne Koninckl. Majeſteyt van Denemarcken ende ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. van Brandenburgh, met verſoeck, dat deſelve Heeren Miniſters alle meeſt efficacieuſe Debvoiren ende Officien by de Heeren hare Princi-

pelen willen aenwenden, om deselve tot gelijcke Sentimenten te permovéren, en gelijcke Officien, tot vast-stellinge van de voorsz. Vrede, alomme neffens hare Ho. Mog. te willen doen.

Sulcks wierdt door gem. Ambassadeurs aen sijne Majesteyt van Engelant wel voor-gehouden; doch men oordeelde aldaer / dat Vranckrijck tot geen Algemeene Handel-Plaets soude willen verstaen / en dat derhalven met geen vrucht in dit Werck iets gedaen soude konnen werden.

De saecken dan ondertusschen soo staende / ende de Spaensse blijvende tardéren / om de Arbitragie van sijn Majesteyt van Engelandt aen te nemen / soo wierden de Franssen hier over verdrietig / en maeckte derhalven den Franssen Ambassadeur tot Londen aen sijn Majesteyt van Engelandt bekent / dat den Koningh / sijn Meester / niet gesint was om langer aen dese Aenbiedingen tot de Arbitragie te blijven / als tot den laetsten November van dit Jaer / gelijck uyt de volgende Memorie blijckt.

Memorie van den Franssen Ambassadeur aen den Koningh van Groot Brittannien.

DEn ondergeschreven extraordinaris Ambassadeur van den Alder-Christel. Koningh heeft ordre van sijn Majesteyt ontfangen, om aen den Koningh van Groot Brittannien te representeren, dat hy niets vergeten heeft van alle het geene, dat van hem kan afdalen, om de Differenten, die hy met Spangien heeft, door de Arbitragie van ged. Heer Koningh te terminéren, en dat, alhoewel de langwijligheydt, die den Cathol. Koningh daer in tot noch betuygt heeft, en de naerstigheden, die des selfs Ministers van alle kanten hebben gedaen, om gantsch Europa op te wecken, om een nieuwen Oorlogh met haer te ondernemen, sijn Majesteyt genoodsaeckt hebben, om excessive Onkosten te doen, om sich in staet te stellen, van de Gerechtigheyt en sijn Rechten te ondersteunen, hy echter in de aenbiedingen, die hy gedaen heeft, niet en heeft verandert, soo door de Memorie van sijn ged. Ambassadeur van den 4. February, als door die van den 19. Maert, sich gestadigh inbeeldende, dat Spangien eyndelijck een Propositie, die so veel te eerlijcker en voordeeliger voor deselve is, als het niet kan twijffelen van de sincere intentien van den ged. Heer Koningh van Groot Brittannien, soude acceptéren; maer gelijck dese Kroon tot noch geene dispositie tot dit Accommodement heeft laten blijcken, en dat sijne Majesteyt een groot intrest heeft, om ten eersten van 't geene, dat hy daer van moet verwachten, geëclairceert te zijn, 't zy om, in geval van een prompt Besluyt, sich van de extraordinaire Onkosten, die hy genoodsaeckt is te doen, te ontlasten, of om die te vermeerderen, in cas van een weygeringh of retardement, en sich te meerder tegens alle soorten van uytkomst te prepareren. Dit is het dan dat den gem. Ambassadeur, volgens de Ordre, die hy van den ged. Koningh sijn Meester ontfangen heeft, obligeert, om aen den ged. Heer Koningh

van

van Groot Brittannien te declaréren, dat sijne Alder-Christel. Majesteyt noch wel aen sijn aenbiedingen, tot den laetsten dagh van de Maendt November aenstaende, wil geëngageert blijven, maer dat, indien deselve in die tijdt niet geacccepteert werden, hy daer aen niet pretendeert meerder gehouden te zijn, en sulcke mesures sal mogen nemen, die hy het convenabelste sal vinden.

Gedaen tot Londen den 1. October 1682.

Geteeckent

BARILLON.

Ondertusschen had sijn Majesteyt van Spangien wel geresolveert/ om de Mediatie van Engelandt aen te nemen; doch mits dat de saecken van den Keyser en de andere Geallieerden gelijckelijck afgedaen souden werden/ gelijck sulcks uyt de volgende Memorie/ die den Heer Don Juen Mayor aen hare Hoogh Mog. over gaf/ blijckt.

Copye van de Memorie door den Spaenssen Minister aen hare Hoogh Mogende den 5. October 1682. overgelevert.

DEn Engelssen Minister tot Madrid, aen sijn Majesteyt, van wegen den Koning sijn Meester, de Propositie, waer van hier een Copye nevens gaet, gedaen hebbende, soo heeft sijn gedachte Majesteyt aen Monsr. de Ronquillo geordonneert, om van sijnen 't wegen aen den Koningh van Engelandt te seggen, dat sijn Majesteyt soo veel redenen heeft, om sich, wegens de observantien van de Tractaten met Vranckrijck, te mis-trouwen, gelijck als de inobservantie van dat van de Pirineen, van 't geene men in het Tractaet van Aken heeft gestipuleert, ende de begane infractien, die men noch actuëlijck van dat van Nimwegen doet, sulcks genoegh hebben bevestigt, sonder meer titulen of redenen, als die van geweldt, te hebben, dat, ten aensien van dese soo bekende Voorbeelden aen de geheele Wereldt, hy geene groote seeckerheydt op de trouwe van dese nieuwe Tractaten soude konnen maecken met dese Kroon, als die niet in de saecken in sijn interieur heeft voldaen; doch dat, alsoo sijn Majesteyt, niet-tegenstaende dese kennisse en soo veele gereïtereerde en publijcke ondervindingen, niets wenscht, als ten allen tijde de voorstellingh, die hy tot de rust van de Christenheydt heeft gehad, (voor welckers welwesen en tranquilliteyt hy soo veel van sijn Domeynen heeft gesacrificeert) te doen blijcken, soo sal hy gesamentlijck met den Keyser, 't Rijck en de andere Geallieerden treden, om de goede Officien, die den Koning van Engeland aenbied, te admittéren, consideèrende sijn Majesteyt, dat, alschoon dese infractien, in soo grooten getal, zedert de laetste Vrede, zijn gebeurt, niet alleen in de Domeynen van sijn Majesteyt, maer oock in die van 't Rijck, van den Keyser en de Geallieerden, hy sich niet van de geene, die nu in 't gemeen en naeuw met hem zijn geallieert, kan affscheyden; en aengesien sy alle in de restitutien van de Usurpatien van Vranckrijck zijn geïnteresseert, soo gelooft sijn Majesteyt, dat, indien

hy alleen met den Alder-Christel. Koningh soude handelen, wegens 't geene dat onse Differenten beraeckt, de Vrede niet vast en durabel soude zijn, aengesien, indien een van de Geallieerde geoffenseert bleef, om dat hy niet en wierdt gerestitueert in 't geen, dat van hem geüsurpeert was, sijn Majesteyt niet soude konnen na-laten om hem te assistéren, en dat wegens eenige twist, die niet geaccommodeert soude zijn, men immediatelijck weder in tweedracht en Oorlogh soude komen. Dat sijn Majesteyt hoopt, dat den Koningh van Engelandt, alle dese redenen wel overwegende, van sijnen 't wegen de efficacieuste Officien sal by-brengen tot een saeck van soo grooten consequentie. Den ondergeschreven Envoyé extraordinaris van Spangien vindt sich derhalven, door ordre van den Koning sijn Meester, verplicht, om van alle 't bovenstaende aen Uw Ho. Mog. kennis te geven, en twijffelt niet of Uw Ho. Mog. sullen een soo prijsselijcke en conforme Resolutie aen der selver maximen en sentimenten aggreëren, als voor de welcke sijne Majesteyt sulcken reguard heeft, en op dewelcke hy gestadig de reflectien, als de ondervindingh doet blijcken, maeckt. Gedaen in den Hage den vijfden October 1682.

Geteeckent

Don Balthazar de Fuen Mayor.

Copye van 't Geschrift, 't welck den Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Engeland tot Madrid den 10. Juny 1682. aen den Heer Marquis de los Balbases heeft overgelevert.

MYN HEER,

AEen uw Excellentie voorleden Maendagh gecommuniceert hebbende den inhoudt van een Depesche, die ick van den eersten Secretaris van Staet van den Koningh mijn Meester heb ontfangen, bysonderlijck wegen 't Poinct, dat hy den Spaenssen Ambassadeur ten vollen en aenstonts geïnformeert hadde, op de eerste openingh, welcke die van Vranckrijck van de aenbiedingen van den Alder-Christel. Koningh had gedaen, ten reguarde van een Accommodement van alle de Differenten tusschen de twee Kroonen; en hem oock ter selver tijdt geseght hebbende, dat, aengesien 'er nu een wegh geopent was, om die eerlijck ende met succes (onder Godes zegen) af te doen, de twee Koningen hem seer begeerigh en gedisponeert souden vinden, om eenige Officien, die eerlijck konnen geschieden, tusschen twee soo hooge en machtige Princen te ondernemen, ten eynde dese animositeyt, die soo schijnbaerlijck scheen te sullen voort gaen, voor dat de Fransse Troupen sich van voor Luxemburgh hadden geretireert, te prævenieren.

En uwe Excellentie my verseeckert hebbende, dat den selven Ambassadeur in geene Depesche aen sijn Majesteyt, of des selfs Ministers, in de ged. forme hadde aengetrocken dit sentiment van den Koning, mijn Meester, en my derhalven ten vollen van sijn Koninckliјke intentie geïnstrueert vindende, om door alle wegen, (onder

(onder Godes zegen) om soo een groot Werck te assistéren en te continuëren, om een vaste en egale Vrede tusschen de twee Kroonen te stabiléren, (de experientie en notoriteyt toestemmende, hoedanigh sijn Majesteyt een efficacieux instrument is geweest, om de laetste Vrede van Nimwegen te besorgen en perfectioneren) te meer, om dat aen my blijckt de Konincklijcke intentie, om alle toevallen te gemoet te gaen, en de motiven van dilayen in een geval van soo groote consequentie te dissipéren, ten aensien dat een van de Partyen onverhoopt voor den dagh komt, om Propositien tot een soo gewenscht werck te doen, met een groote deferentie tot sijn Konincklijcke interpositie; soo dunckt het my noodigh, om dese notitie en intimatie, gelijck ick doe, aen uw Excellentie te repetéren, op dat het aen den Cathol. Koningh blijckt, en dat hy oock kennisse van den yver van den Koning, mijn Meester, tot de Vrede, de Gemeene-rust en sijn Conduite in so een extraordinaris geval heeft. Waer by ick voege, dat de Ministers van de Heeren Staten Generael in een Audientie, die sy onlangs hebben gehad, sijn Majesteyt bedanckende, om dat die solliciteerde, om haer Meesters in een gelijck vertrouwen, wegens de directie van een soodanige Negotiatie, te introducéren, aen hem dese instantie hebben gedaen, dat sijn Majesteyt gedient mocht zijn, om niet te insistéren, dat sy gesamentlijck daer in treden, op dat daer door in 't minste niet het entaméren van een Tractaet tusschen de twee Kroonen van Vranckrijck en Spangien belet of verschóven mocht werden. Alle het geene dat ick tegenwoordigh segh, is de ware staet van dese saeck. Gedaen tot Madrid den 10. Juny 1682.

Geteeckent

GODRICE.

Maer alsoo men aen 't Engelsse Hof/ alwaer een diergelijcke Memorie door Don Pedro Ronquillo/ Spaenssen Ambassadeur/ was overgelevert/ sich met dese Verklaringh der Spaenssen niet genoeghsaem geauthoriseert vondt/ om dit aen te vangen/ wiert wegens sijn Majesteyt van Groot Brittannien aen den selven Don Pedro Ronquillo het volgende Antwoort gegeven.

DEn Franssen Ambassadeur door sijn Memorie van den 21. deser aen sijn Majesteyt gepresenteert hebbende, dat den Alder-Christel. Koningh, wel begeerende dat de Differenten, die hy met Spangien heeft, door de Arbitragie van sijn Majesteyt wierden getermineert, tot noch toe niets en hadde verandert in de aenbiedingen, die ged. Ambassadeur in de Naem van den selven Alder-Christel. Koningh, door sijn Memorien van den 4. February en 19. Maert, hadde gedaen; doch dat meer-gedachte Ambassadeur, volgens een ordre, die hy op nieuw van sijn Koningh hadde ontfangen, sich genootsaeckt vondt om aen sijn Majesteyt te verklaren, dat hoogst-ged. syn Alder-Christelijckste Majesteyt noch wel by syn aenbiedingen, tot op den laetsten dagh van November aenstaende, wilde blijven, maer dat, indien de selve in dien tydt niet geaccepteert werden, den selven Alder-

Christel. Koningh pretendeert, daer aen niet meerder gehouden te zijn, en sulcke Mesures sal mogen nemen, als hy de convenabelste sal vinden; welcke Memorie van den 21. deser Maendt aenstonts aen sijn Excell. Don Pedro Ronquillo, Spaensen Ambassadeur, gecommuniceert zijnde, soo heeft ged. Ambassadeur op gisteren uyt de naem van den Cathol. Koningh, sijn Meester, een Memorie aen sijn Majesteyt gepresenteert, waer in hy aen deselve vertoont, dat den ged. Heer Catholijcken Koningh gelijckelijck met den Heer Keyser en 't Ryck, benevens de Geallieerden, soude komen, om de goede Officien, die syn Majesteyt van Groot Brittannien offereerde, te admitteren. Welcke termen geen soo exacte overeen-komst hebbende, als wel te wenschen was, volgens de aenbieding van Vranckrijck, soo recommandeert syn Majesteyt t'eenemael aen ged. Ambassadeur van Spangien, om de noodige reflexien op ged. aenbiedingh te maecken, en daer op een prompter en cathegoriquer Antwoordt, als dese woorden zyn, te besorgen. De aenbiedingh van den Alder-Christel. Koningh is in syn Brief van den 22sten Maert laetstleden aen den Marschalck de Crequi in deser voegen opgestelt: *Ick heb geresolveert, om op een stoot de saecken van Nederlandt te termineren, het Æquivalent, 't geen my voor de Renunciatie van de wettige Pretentien, door mijn Procureur op de Conferentie tot Kortrijck den 4. July laetst geëyscht, gegeven moet werden, ter Arbitragie van den Koningh van Engelandt te stellen;* en lager in deselve Missive: *Ick zend u dese Brief, om u te laten weten, dat mijn intentie is, dat, soo ras als gy die ontfangen sult hebben, gy een Officier aen die geene, welcke in de Stadt van Luxemburgh commandeert, zult zenden, om hem van de Resolutie te adverteren, die ick genomen hebbe, om ter decisie van den Koningh van Engelandt alle de Differenten, die ick met den Catholijcken Koningh heb, te stellen.* Dese Remise van de Pretentien van den Alder-Christel. Koningh aen de Differenten, die gedachte Koningh met Spangien heeft, gestelt zynde, soo schynt het noodsaeckelyck te wesen, dat men op dese openingh net en præcys antwoordt; en daerom is het oock, dat syn Majesteyt aen den ged. Ambassadeur recommandeert, dat hy wel sterck in Spangien representeere, dat, ingevalle de Arbitragie in deselve uytbreydingh niet wierde geaccepteert, als Vranckrijck die hadde voorgeslagen, syn Majesteyt genoeghsaem voor-sagh, dat het seer beswaerlyck soude vallen, om een nieuwe Oorlogs-Rupture te prævenïeren ten eynde van de Maendt November aenstaende, alsoo den Alder-Christel. Koningh gedeclareert heeft, dat hy na die tydt niet en pretendeert, om aen syn eerste Aenbiedingen gehouden te zyn, maer sulcke Mesures sal mogen nemen, als hy best convenabel sal vinden. Gedaen tot Withall den 5. October 1682.

Geteeckent

L. JENKINS.

Den Heer Crampricht had oock 't volgende Geschrift aen haer Hoog Mog. overgelevert/om de Memorie van den Heer Don Fuen Mayor te bekrachtigen.

Memorie

Memorie van de Heer Crampricht, Resident van sijn Keyserl. Majesteyt aen haer Hoogh Mogende.

DEn ondergeschreven heeft door dese aen uw Ho. Mog. willen communicéren, 't geen hy by monde aen eenige van der selver Ministers zedert eenigen tydt heeft geseght, te weten, dat syn Keyserlycke Majesteyt in de begeerte van een algemeene Vrede volharde, en, om daer toe te komen, inclineerde tot de middelen, welcke syn Catholycke Majesteyt en syne Geallieerden convenabel bevonden souden hebben. En vermits den Envoyé van Spangien aen uw Ho. Mog. heeft gedeclareert, dat syn Meester gesamentlyck met syn Keyserlycke Majesteyt, het Ryck, en de andere Geallieerden, sal treden, om de goede Officien, die syn Koninklycke Majesteyt van Groot Brittannien aen hem door syn Minister tot Madrid heeft aengeboden, te admittéren.

Soo heeft den onder-geschreven aen Uw Hoog Mog. wel willen notificéren, dat syn Keyserlycke Majesteyt gesint is, om 't selve te doen, mits dat daer door het Tractaet van Franckfort ('t welck tot noch door de Konst van de contrarie Partye getraineert is) niet geïnterrumpeert en werdt, en dat den Koningh van Engeland, door de interpositie van syn Officien, sich niet gedispenseert oordeelt van de Obligatien, die hy, uyt krachte van de gemaeckte Alliantien, heeft; gelyck oock dat dit Tractaet van Vrede generael zy, om de rust aen syn Majesteyt en 't Ryck, ende ter selver tydt aen de Koningen en andere Geallieerden te retablisséren.

Den ondergeschreven en twijffelt niet, of Uw Hoogh Mog. sullen de intentie van syne Keyserlycke Majesteyt seer loffelyck, nut voor het Gemeen, en conform aen haer Intresten en sentimenten vinden. Gedaen in den Hage den 6den October 1682.

Geteeckent

CRAMPRICHT.

Dese Verklaringh van sijn Majesteyt van Vranckrijck / om niet langer aen sijn Aenbiedingen / wegens de Arbitragie van sijn Majesteyt van Engelandt / gehouden te wesen als tot den laetsten November / gaf een groote bekommeringe by de meeste Vorsten / en voornamentlijck by desen Staet / dat 'er na die tijdt weder nieuwe Hostiliteyten souden geschieden / invoegen door haer Hoogh Mogende de volgende Resolutie / op dat sulcks voor-gekomen mocht werden / genomen wierdt.

Jovis den 8. October 1682.

BY Resumptie gedelibereert zijnde op de Missive van de Heer van Citters en van Beuningen, hare Hoog Mog. Ambassadeur en Extraordinaris Envoyé aen het Hof van den Koningh van Groot Brittannien, geschreven aldaer den 25. September.

tember laetst-leden, houdende onder anderen, dat den Heer de Barillon,&c. Ambassadeur van den Koningh van Vranckrijck aen 't hoog-gem. Hof hadde bekent gemaeckt, dat den Koningh, sijn Meester, ordres gegeven had, aen sijne Plenipotentiarissen tot Franckfort, om aldaer te verklaren, dat sijn Majesteyt niet verstont veel langer in de tegenwoordige onseeckerheyt te verblijven omtrent den uytslag van de Differenten met het Duytsche Rijck, en daerom niet langer wilde gehouden zijn om die te terminéren op de Conditien, van sijnen 't wegen voorgestelt, ende by het meerder-getal van de Ceur-Vorsten, ende veele Vorsten en Stenden van 't Rijck, opgevolgt, als tot den laetsten dagh van November naest-komende, ende is daer nevens mede gelesen de Missive van de gem. Heeren van Citters ende Van Beuningen, geschreven insgelijcks tot Westmunster den 2. deser, ende daer nevens een Bylage, geaddresseert aen den Griffier Fagel, houdende onder anderen, dat den gem. Heer de Barillon aen sijn Majesteyt van Groot Brittannien ingedient hadde de Memorie, nevens de voorsz. Missive gevoegt, dewelcke door ordre van hoogst-ged. sijn Majesteyt aen den Ambassadeur van Spangien, ende door den selve aen haer was gecommuniceert, daer by sijne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck sijne aenbiedinge tot de Arbitragie niet langer als tot het eynde van November naest-komende wilde gestant doen, breeder in de secrete Notulen van den 6. deser vermelt: Is goet gevonden ende verstaen, dat aen de gem. Heeren van Citters en van Beuningen sal werden gerescribeert, dat hare Hoogh Mog. dien Voorstel ende Notificatien niet sonder seer groote bekommeringe hebben vernomen; dat sy ten uyttersten beducht zijn, dat die wederom oorsaeck sullen geven tot noch verder ende nieuwe verwijderingen, ende misschien Rupture tusschen den Keyser, het Rijck, den Koningh van Spangien ende hoogst-ged. sijn Majesteyt van Vranckrijck, daer alle haer Conduite en arbeyt daer heen heeft gegaen ende noch gaet, omme door alle behoorlijcke ende betamelijcke wegen ende middelen te bevorderen ende te effectuëren, dat de differenten ende verwijderingen, die tusschen de Christen Princen zijn ontstaen, in der minne ende op eerlijcke ende redelijcke Conditien, daer over sy den anderen souden konnen verstaen, in 't geheel ende universelijck souden mogen werden uyt de weg gelegt, dewyl haer Hoog Mog. altydt zijn geweest, ende noch zijn in die opinie ende van dat verstant, dat de soo seer gewenschte ende noodige Ruste ende Vrede van de Christenheyt niet sal konnen werden geconserveert, indien alle deselve Differenten niet t'eenemael en t'effens ende te gelyck werden geaccommodeert ende geassopiëert, gelyck sy haer daer toe by voorige Resolutien soo meenighmael hebben verklaert aen alle Hoven van hare Geallieerden, daer sy gehoor hebben konnen vinden, ten dien eynde ernstige instantien hebben laten doen, ende daer inne noch dagelijcks continuëren, dat de voorsz. Denunciatien hare voorsz. bekommeringen noch meer vermeerderen, wanneer sy daer aen gedencken, wat moeyten men heeft gehad, om het Congres, tot wegh-neminge van de voorsz. Differen, te doen aenvangen en te continuëren, om dat van wegen sijne Koninckljcke Majesteyt van Vranckrijck, aen de gem. Heeren des selfs Plenipotentiarissen, last was

was gegeven, niet als op seeckere Conditien te handelen, en om te surmontéren de difficulteyten, dewelcke gemaeckt wierden omtrent een præliminaire restitutie van 't geoccupeerde, ende dat het hares oordeels onmogelijck is een onderhandelingh van Vrede, over soo importante Poincten, eerst in een Lichaem, gecomposeert uyt soo veele Leden, als is het Duytse Rijck, alle niet even seer geïnteresseert, en seer verre van den anderen gelegen, ende dan noch met andere uytheemse Koningen ende Princen geëngageert tot een gemeene bescherming, in soo korten tijdt tot perfectie te brengen; want indien de voorsz. Declaratien ende het ooghmerck van dien alleen soude gaen, om door middelen van dien de saecken van het Duytse Rijck van Spangien te separéren, ende alsoo die geene, die met den anderen in een ende deselve Vriendtschap ende Alliantie zijn, van den anderen te scheyden, dat sy als dan de voorsz. Declaratien noch voor soo veel te dangereuser souden moeten achten, gemerckt een soodanige separatie evidentelijck met sich soude slepen de ruïne van die geene, die haer van den anderen laten affonderen, dat hare Hoogh Mog. niet soo lief sullen sien, als dat de voorsz. Ruste en Vrede universelijck en te gelijck onder alle de Partyen met den anderen hebbende, mach blijven geconserveert op eerlijcke ende redelijcke Conditien, daer over de Geïnteresseerdens haer met den anderen sullen konnen verstaen, ende liever souden sien, dat sulcks heden als morgen mocht werden geëffectueert, oock daer toe gaerne sullen contribuëren alles wat in haer vermogen is, maer ten uytersten sullen moeten af sien van alles, wat dienen kan, om de Vrienden ende Geallieerden van den anderen te separéren, de Differenten van den eenen te terminéren, en die van den anderen te laten staen, ende oock van alles, dat dienen kan om de saecken met den Keyser, het Rijck, den Koningh van Spangien, ende de andere Vrienden en Geallieerden tot verwijderingh ende Rupture te brengen, dewijl de Oorloghsvlamme, die aldaer (dat God genadelijck verhoede) soude mogen komen op te gaen, haer seeckerlijck en onvermijdelijck mede soude aensteecken, soo wel ten aensien van de Situatie van desen Staet, als sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien, die sich soo verre hebbende verklaert, dat deselve op de instantie van hoogst-ged. sijne Majesteyt van Groot Brittannien heeft aengenomen de offre aen hem door deselve sijne Majesteyt van Spangie gedaen, en sulcks aengenomen te doen wat hem is gevergt, en de Keyser gedeclareert hebbende te vrede te zijn, om door entremise van deselve Majesteyt de differenten in Duytslandt aenstonts te willen terminéren, hare Hoog Mog. niet weten, hoe sy haer souden ingeréren, veel min op wiens versoeck sy haer souden aenmatigen, om sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien tot de voorsz. Arbitragie te perssen, door dien sy het niet konnen doen op het versoeck van sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, alsoo die Majesteyt sulcks alleen niet begeert, maer rondt uyt, soo sy Heeren van Citters en van Beuningen voor desen hebben geschreven, qualijck genomen hebbende, dat haer Hoog Mog. haer met de voorsz. Arbitragie of Vrede wilden moeyen, dat sy toonden daer toe in het versoeck van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien te inclineren, niet op het versoeck van deselve sijne Majesteyt van Groot Brittannien,

nien, dewijle die Majesteyt dat aen Spangien noyt heeft versocht, en dat sy het niet konnen doen uyt haer eygen selven; vermits men haer met reden soude reprochéren, dat sy sijn Koninckl. Majesteyt van Spangien meer souden pretenderen te vergen, als hoogst-ged. sijn Majesteyt van Groot Brittannien self hadde voor-gehouden, &c. ende nademael hoogst-ged. sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien alsoo seer en alsoo verre is geëngageert in de Conservatie van de Spaensse Nederlanden als hare Hoogh Mog., als hebbende even deselve Tractaten met sijne Majesteyt van Spangien aengegaen, ende dat deselve sijne Majesteyt van Groot Brittannien sich aen de conservatie van de voorsz. Rust van Europa seer veel laet gelegen leggen, ende seer noode soude sien, dat de saecken tot de feytelijckheden souden uytbersten, dat sy Heeren van Citters ende van Beuningen derhalven niet sullen nalaten, sonder eenigh het minste tijdt-versuym, aen hoogst-ged. sijne Majesteyt van Groot Brittannien op het alderkrachtighste te representeren de voorsz. hare Hoogh Mog. bekommeringe, ende de seeckere ende rechtvaerdige vreese, die hare Hoog Mog. hebben, dat de Proceduren, die by sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, of voor of naer de expiratie van den voorsz. laetsten November, wederom feytelijck by de handt soude mogen werden genomen, de Christenheyt onfeylbaerlijck wederom in een Oorlogh sullen inwickelen, daer inne soo wel sijn Majesteyt als desen Staet mede souden werden geëntraineert, en dat sy derhalven seer dienstig versoecken, dat sijn Majesteyt, om soo grooten quaet, en daer van haer Hoog Mog. alsoo avers zijn, als sijn Majesteyt kan wesen, in tijdts te vermijden, door sijn hoogh-aensienlijcke intercessie en interpositien wil effectuëren, dat noch door de voorsz. Declaratien, noch door eenige andere wegen of middelen, verdre of nieuwe Beroerten mogen ontstaen, ende het daer henen helpen beleyden, dat alle de Partyen, by den jegenwoordige toestant geïnteresseert, ende met den anderen different hebbende, hoe eerder hoe liever op eenen deselve Plaetsen mogen by-een-komen, om door bemiddelinge van deselve sijn Majesteyt op eerlijcke en redelijcke Conditien, daer over sy den anderen sullen konnen verstaen, t'effens ende te gelijck alle Differenten uyt de wegh te ruymen, en alsoo de seer noodige ruste van de Christenheyt, ende de Vrede onder alle universelijck ende generalijck te stabiléren ende vast te setten.

Den Heer van Beuningen / als zijnde den Heer Citters eenige dagen van te vooren vertrocken / insisteerde daer op by den Koningh en de Engelsse Ministers wel sterck / dat dit ten effecte mochte werden gebracht / maer sijn Majesteyt van Engelandt / oordeelende dat sulcks by sijn Majesteyt van Vranckrijk geen ingressie soude vinden / alschoon hy daer op insisteerde / trachte in tegendeel by desen Staet de aengebodene Arbitragie smaeckelijck te maecken / op dat soo alle Differenten uyt de weegh gelegt souden konnen werden; doch dewijl ondertusschen haer Hoog Mog. goede meeningh / om de Vrede voort te setten / by sommige seer verkeert wierdt uytgelegt / en dat ook de debvoiren / die sy aen 't Engelsse Hof ten dien eynde deden / door die van de contrarie Partye tot haer nadeel

nadeel wierden geinterpreteert / soo betoonden sy sulcks gants anders in de volgende Resolutie/ welcke sy ten dien eynde in 't laetst van October namen.

Jovis den 29. October 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, hebbende ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutien Commissoriael van den 24. en 27. deses gevisiteert, ende geexamineert, beyde de Missivens van den Heere van Beuningen, haer Hoog Mog. extraordinaris Envoyé aen het Hof van den Koningh van Groot Brittannien; waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verstaen, dat den gem. Heere van Beuningen sal werden gerescribeert, dat haer Hoog Mog. uyt de voorsz. Missiven met seer groote verwonderinge hebben gesien, dat deselve werden geinsimuleert, niet alleen by den Heere van Barillion, Ordinaris Ambassadeur van sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, van dat sy souden woelen, om alle de Wereldt jegens die Majesteyt op te maecken, maer oock selfs by eenige van de Heeren Ministers van sijn Koninckl. Majesteyt van Engelandt, met een vry ernstige toon, dat sy meer den Oorlog dan de Vrede souden desideréren; dat sy niet weten, dat sy iets ter Wereldt hebben gedaen, veel min gewoelt, om yemandt tegens hoogst-ged. sijne Majesteyt van Vranckrijck op te maecken, 't en ware dat men voor woelen en voor opmaecken soude willen nemen en aensien de Debvoiren, die sy met veel ernst en yver hebben aengewent, om de Rust en Vrede in Europa te conservéren, en voor te komen de ongemacken, die door nieuwe onrusten souden mogen ontstaen, en sorge te dragen, dat desen Staet soude mogen blijven ongemoeyt en ongetroubleert, oock geappuyeert door de Assistentie van hare goede Vrienden en Geallieerden (onder de welcke sy sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien een van d'eerste en voornaemste altoos hebben gereeckent, ende noch reeckenen) niet om yemandt, veel min sijn Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, eenige de alderminste moeyelijckheyt of offensie te causéren, maer enckel en alleen tot haer en haer 'er Geallieerde bloote en naeckte beschermige en defentie, ende dat haer eerlijck ende Christelijck voornemen het geluck heeft gehadt van gevonden te hebben een seer volkomen Approbatie van hoogst-ged. sijne Majesteyt van Groot Brittannien; dat sy gelooven dat alle de Wereldt te seer is gepersuadeert, soo wel van het interest, als van de constitutie van desen Staet, om te mogen blijven buyten alle soorten van Oorloge, hoedanigh die oock souden mogen wesen, ende van gaerne te sullen adhibéren alle eerlijcke ende mogelijcke middelen, om die te prævenieren en voor te komen, als dat men die in een contrarie opinie soude konnen brengen, of persuadéren, dat yemandt van de Regeeringe die gedachten soude konnen hebben, om den Oorlogh te willen of voortsetten, of fovéren, en dat sy wenschten, dat die geene, die haer so grooten ongelijck doen, van haer daer van te insimuléren, eens aen wesen, waer eenige demarche of pas sy daer toe hebben gedaen, ja wat demarche of pas sy hebben genegligeert of nagelaten, die soude hebben konnen dienen, om den Oorlog of nieuwe Beroerten, ja zelfs aenleydinge daer

daer toe te mogen evitéren en ontgaen; dat ſy als noch voor Godt en de gantſche Wereldt konnen proteſtéren, dat ſy niets ſoo ſeer wenſchen, dan dat de Ruſt en Vrede in Europa mach blijven geconſerveert, en alles, wat ſy dien-aengaende ſullen contribuëren, ſeer gaerne ſullen toe-brengen: dat ſy, om te toonen haer onpartydigheyt, niet alleen in 't gunt voorgevallen is in het Duytſe Rijck, maer oock ſelfs in de Spaenſſe Nederlanden, in welckers conſervatie ſy ſoo ſeer zijn geintereſſeert, en tot welckers defentie ſijne Majeſteyt van Groot Brittannien ſich met haer door een en deſelve Engagementen wel heeft gelieven te verbinden, noyt hebben declaréren willen, wie van de ſtrijdende Partyen in het gelijck of ongelijck was, op hope, dat deſelve Partyen, door bemiddelinge van andere Koningen en Princen, den anderen op eerlijcke Conditien ſouden verſtaen, ende dat ſy die hare conduite ſoo ſeer hebben doen uytſteecken, oock ten aenſien van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangien; dat ſy al in den aenvanck van dit Jaer, als de Stadt van Luxemburgh was geblocqueert, hebben verklaert, dat ſy het Secours, dat die Majeſteyt doenmaels van haer vorderde, ſouden geven, in die vaſte verwachtinge, dat ſijn Majeſteyt in Handelinge ſoude treden met ſijn Koninckl. Majeſteyt van Vranckrijck, indien deſelve Majeſteyt daer toe geliefden te reſolvéren, dat ſy, daer na verſtaen hebbende, dat ſijn Majeſteyt van Vranckrijck de pretentien, tot laſte van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangien gemaeckt, hadde verbleven aen ſijn Koninckl. Majeſteyt van Groot Brittannien, alle debvoiren hebben aengewent, om hooghſt-ged. ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangien te permovéren, om de voorſz. Differenten, door de entremiſe van die Majeſteyt, te doen terminéren, ende het werck alſoo buyten feytelijckheydt te houden, en tot een gewenſchte ruſt te brengen; dat ſy oock noyt, en oock ſelfs niet nu ter tijdt, hebben geraden, noch aen hooghſt-ged. ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangien, om de voorſz. Arbitragie niet aen te nemen, noch aen ſijn Keyſerl. Majeſteyt en het Rijck, om aen ſijn Koninckl. Majeſteyt van Vranckrijck Straetsburgh of andere Plaetſen niet te cedéren, maer dat al haer ſtudië heeft gegaen, en noch gaet, om door een redelijck en eerlijck Accommodement alle occaſien tot nieuwe Onluſten in de grondt te præcidéren en af te ſnijden, en dat ſy daerom ſelfs, eer ſy wiſten wat ſijn Koninckl. Majeſteyt van Spangien ſoude antwoorden, op de Propoſitien van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Groot Brittannien aen hem Heere van Beuningen ordre hebben gegeven, om by ſijn Koninckl. Majeſteyt van Groot Brittannien aen te houden, dat die Majeſteyt Officien ſoude willen doen, om te komen op een gemeene Handel-plaets, en tot een gemeen Congres, en dat na haer oordeel het eenige middel is, om eenmael promptelijck uyt alle de Differenten te geraecken, want dat daer door aenleydinge en occaſie kan werden gegeven, om d'een en d'ander Partye, in conſideratie van elck anders Intereſten, Aſſecuratien en andere gelegentheden, te permovéren, van aen d'een of d'andere zijde yets te laſchéren of af te treden, en dat ſy niet konnen ſien, dat de voorſz. Saecken, wanneer die na behooren ſouden werden gehandelt, van een langen aeſſem of treyn ſoude konnen zijn; dat hare Hoog Mog. meynen wel verſeeckert te zijn, dat ſo wel den Keyſer en ſijn Geallieerden,
als

als Spangien, ſullen aggreëren de Stadt Franckfort, en dat het Duytſche Rijck die Plaets niet kan refuſéren, dewijl van wegen het Rijck aldaer alrede gehandelt werdt, en dat mits dien haer Hoogh Mog. onbegrijpelijck voor-komt, dat men op dat prætext van Præliminarien de gemeene Handel-plaets komt te verſchuyven, daer nochtans door haer onverdrietigen arbeyt, en de Keyſer en Spangien, haer ſoo verre hebben uytgelaten, dat ſy, ſonder op Præliminarien te inſiſtéren, ſullen komen tot een materie van onderhandelinge ſelfs; dat ſy mits dien haer hooglijck moeten bedroeven, dat, daer naer het oordeel van ſijne Konincklijcke Majeſteyt van Groot Brittannien, ende de Heeren des ſelfs Miniſters, beſt was, alle onluſten door een generael Accommodement uyt de wegh te leggen, men evenwel van de handt wijſt 't geene daer toe dienen kan, en ſelfs haer promptelijck, en ſonder eenigh het minſte tijdt-verlies, indien het ſijne Konincklijcke Majeſteyt van Vranckrijck maer beliefde dat te aggrediëren, namentlijck, dat alle de ſtrydende Partyen tot Franckfort by den anderen mogen komen, en aldaer door entremiſe van ſijn Konincklijcke Majeſteyt van Groot Brittannien tot de Onderhandelinge ſelfs toe treden, en dat de ſaecken van dien, ſoo wel in 't Rijck, als in Spangien diermaten zijn geprepareert, dat de voorſz. Onderhandelinge over al met veel ſpoet ſouden konnen voortgeſet werden, en geſien wat uytkomſte in die ſaken te vinden ſouden mogen weſen, en dat ſy haer over deſe facheuſe incidenten te meer moeten bedroeven, om dat ſy niet konnen ſien, dat ſijne Koninklycke Majeſteyt van Vranckrijck daer by het minſte hinder of ongelegentheydt heeft, ſonderlinge daer de Heeren des ſelfs Ambaſſadeurs aldaer zijn, en dat die Majeſteyt ſoo ſinceerlyck verklaert, ſpoedigh te willen zijn uyt alle Embaraſſen, door een ſpoedige generale Vrede, en te mogen lyden, dat de generale Vrede door alle, ende ſpecialijck door ſyn Konincklijcke Majeſteyt van Groot Brittannien, werde geguarandeert, want indien die intentien ſoo ſinceer zyn, gelyck hare Hoogh Mog. gaerne willen en moeten gelooven, ſoo ſchijnt het haer onbegrijpelijck, dat die Majeſteyt immers met reden kan refuſéren een ſoodanige gemeene Handel-plaets, daer alles promptelyck en ſpoediger te gelyck kan werden afgedaen, als wanneer daer over op verſcheyde Plaetſen ſoude werden gehandelt, en gebruyckt alderhande fineſſen en uytſtellen, om doch voor te komen, dat het Accommodement met den een of met den anderen niet anders als te gelyck ſoude mogen werden gemaeckt, 't welck nochtans de voorſlagen ſouden zyn, ſoo hy Heer van Beuningen ſchrijft, van gemelde Heeren Miniſters van ſijne Konincklycke Majeſteyt van Groot Brittannen; dat hare Hoogh Mog. altoos voor oogen gehadt hebbende, ende noch hebbende het voorſz. generael Accommodement, als haeres oordeels het eenige middel om uyt de tegenwoordige en ſwevende onruſten te geraecken, ende de Vrede eenmael beſtendiglyck herſtelt te ſien, niet konnen te ſamen brengen ofte begrijpen, hoe het mogelijck is om tot een goet eynde te komen, als ſyne Konincklycke Majeſteyt van Spangien door een Arbitragie de Deciſie van desſelfs Differenten met ſyne Konincklycke Majeſteyt van Vranckryck laet aen hoogſt-gem. ſyne Konincklycke

Majesteyt van Groot Brittannien, en dat over de Differenten met den Keyser en het Ryck tot Franckfort gehandelt werdt, ende dat het niet alleen de uytterste longeurs, maer meenigte van incidentéle Quæstien en oneyndige klachten sal veroorsaecken, indien de Correspondentie tusschen de Heeren Ministers van sijn Keyserl. en Koninckl. Majesteyten van Spangien den voortgangh van 't generael Accommodement sal moeten of verhaesten, of verachteren, en dat sy wel eens wilden wesen geïnformeert, hoe de longeurs, en de voorsz. klachten, en het misnoegen, dat daer uyt onfeylbaerlijck sal rijsen, souden konnen werden voorgekomen; dat hare Hoogh Mog., in desen procederende met de uytterste candeur en oprechtigheyt, van opinie zijn, dat op soo een gemeene Handel-plaets, en soo een gemeen Congres, dadelijck soude konnen werden gesien waer aen den voortgang van een goet Besluyt soude mogen haperen, ende wat men soude konnen of moeten doen, om de voorkomende Obstaculen wegh te nemen; dat men haer ten hoogsten verongelijckt, wanneer men haer beschuldigt, dat sy sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittanniens saecken niet gunstig souden zijn, en door een Partye, aen het Hof contrarie, haer souden laten aensetten, om eenige representatien te doen; dat hare Hoog Mog. mede seer sinceerlijck konnen verklaren, met niemant ter Wereldt, als met de Heeren sijne Majesteyts Ministers, te hebben gecorrespondeert, of gesproocken, of doen spreecken, directelijck of indirectelijck, over 't Beloop van de voorsz. Onderhandelinge, of iets van 't gunt daer aen dependeert, en veel weyniger met yemandt van de geene, die in partyschap met het Hof aldaer souden staen, en dat sy niet alleene wel gepersuadeert, maer seecker zijn, dat daer van oock niet het aldergeringste sal constéren, en dat sy sijne Majesteyt wel konnen verseeckeren, dat sy niet soo lief sullen sien, dan dat de saecken in Engelandt mogen zyn gebracht tot een gewenschte ruste ende eenigheydt, en dat syne Majesteyt daer door mach joüisséren van al het gesag en authoriteyt, dat deselve noodig soude mogen achten, soo voor syne affaires, als voor die van syne Vrienden; dat sy haer oock geensints hebben geöpponeert, of sullen opponéren of wederhouden tegens de Resolutie, die syne Koninckl. Majesteyt van Spangien soude mogen nemen, om de voorsz. Differenten aen de Arbitragie van syne Majesteyt te verblyven, maer aensien dat de voorsz. Resolutie door den Heer Ambassadeur van Spangien, aen 't Hof van syn Majesteyt residerende, of andersints geëffectueert wordt, dan dat sy niet anders hebben konnen doen als te remonstréren de onmogelijckheydt, die sy meenden te moeten voorsien, dat daer in soude residéren, dewyle sy hadden gemarcqueert, dat syne Koninckl. Majesteyt van Spangien op syne Majesteyts offres tot een entremise over de voorsz. Differenten niet hadde gelieven te resolvéren, sonder daer over te hooren de Consideratien van syne Keyserl. Majesteyt, en dat sy beducht waren, dat die Majesteyt de voorsz. Arbitragie soude aensien als een saecke, die haer Interesten van den anderen souden separéren, ende dat men dies sich te vergeefs soude vergapen aen de voorsz. Arbitragie, en mogen negligéren het noodige, om de Rust van Europa te conservéren; dat sy haer oock niet hebben geöpposeert, of sullen opposéren, of tegen gaen,

gaen, en, voor soo veel haer aengaet, aensien de Resolutie die syne Keyserl. Majesteyt en het Ryck souden mogen of willen nemen, om aen syne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck in te willigen 't geen by syne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck werdt gepretendeert, wanneer die sulcks achten te zyn van hare convenientie; maer dat sy haer niet vinden met genoeghsame redenen gemunieert, om syn Koninckl. Majesteyt van Spangien, of syn Keyserl. Majesteyt, daer toe te overreden, dewyle die Majesteyt door geen Tractaet is geöbligeert, om de Differenten, die syne Koninckl. Majesteyt van Vranckrijck, door de bewuste occupatien, heeft gemoveert, en noch wyders staet te maecken, te moeten verblyven aen yemandts uytspraeck, en dat sy niet vinden, dat die Majesteyt by de gemaeckte Tractaten, of oock andersints door 't gunt tot noch toe onder Uytheemsche Koningen is gebruyckt en geüseert, verder is verbonden, dan te admittéren de Entremise van neutrale Vrienden, en dat die Majesteyt hadde verklaert te admittéren de Entremise van syn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien, en daer door voldoet 't geene aen deselve Majesteyt is, en precijselijck na den inhoudt der voorsz. Tractaten geverght kan werden: Ende dat den Keyser en syne Geallieerden sich insgelijcks soo verre hebben gedeclareert, hoewel hare Hoog Mog., als geseyt is, die Majesteyt noch hare Geallieerden nimmermeer eenigermate hebben willen wederhouden, om haer dien-aengaende nader en breeder te verklaren, indien sy daer toe konnen verstaen, of gepermoveert werden, hoewel sy seer beducht zyn, dat de Differenten tusschen syne Koninckl. Majesteyt van Vranckryck aen de eene, ende den Keyser, het Duytsche Ryck, en Spangien aen de andere zyde, ter neder geleyt zynde, haer Hoogh Mog. maer sullen hebben gearbeydt, om nieuwe moeyelijckheden op haren hals te halen, ter saecke van Pretentien, die men dan immers, soo alle apparentien leggen, en hy Heere van Beuningen in syne voorsz. Brieven schijnt te apprehendéren, tegens Spangien en desen Staet sal willen werckstelligh maecken, en die doen gelden door het Appuy en de Macht van anderen, dat niet te beduchten soude wesen, als alle Differenten door een generael Accommodement uyt de wegh wierden geruymt; dat sy niet konnen gelooven, dat syn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien van intentie soude zijn de Tractaten, tusschen syne Majesteyt, en syne Koninckl. Majesteyt van Spangien, en desen Staet gemaeckt, niet te executéren, indien of syne Majesteyt van Spangien, of desen Staet wederom souden mogen werden geattacqueert, en dat hy Heere van Beuningen in syne voorsz. Missive van den 20. deser over al seer positijf schryvende, dat van de zyde van Engelandt niets te wachten soude zyn, indien syne Majesteyts Vrienden in den Oorlogh souden mogen geraken, en dan wederom simpelyck, dat 'er een apparente onmogelijckheyt was, om eenigh Secours van daer te trecken, haer Hoog Mog. gaerne souden zyn geïnformeert van de rechte en positive intentie van hoogst-ged. syn Majesteyt, ende namentlijck, of deselve syne Majesteyt niet en soude executéren de voorsz. Tractaten, ingevalle syne Majesteyt of hare Hoogh Mog. van nieuws wederom souden mogen werden geattacqueert, en of sy op deselve Tractaten geen toeverlaet noch verseeckeringe souden

souden mogen hebben, en dat sy daer van by een schriftelycke positive en nader verklaringe van syne Majesteyt versoecken te mogen werden geëlucideert, van hare Mesures daer naer te konnen en te mogen nemen, want dat daer aen hares oordeels merckelyck gelegen leyt, naer de tegenwoordige constitutie van saecken, die voor het welwesen van Europa zyn van de uytterste importantie, en dat hare Hoogh Mog. vastelyck vertrouwen, en haer daer op t'eenemael verlaten, dat syne Majesteyt de voorsz. Tractaten soo religieuselyck en sinceerlyck sal executéren en naerkomen, indien, 't geene Godt verhoeden wil, de saecken tot extremiteyten souden mogen komen, als sy gesint zyn die aen hare zyde te executéren ende te voldoen, en dat sy meynen, dat sy aen deselve syne Majesteyt ongelyck souden doen, indien sy daer van andere gedachten quamen op te vatten, en dat hy Heere van Beuningen, 't geene voorsz. is, van wegen hare Hoogh Mog. by monde ende Geschrifte, soo het van de meeste vrucht kan zyn, sal voor-dragen, ende specialyk insistéren op de voorsz. schriftelyke Verklaringe, indien hem soude mogen voorkomen, dat syne Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien niet gesint, of in vermogen soude zyn, om de voorsz. Tractaten te executéren ende na te komen.

Den Heere van Beuningen presenteerde dese saeck wel aen sijn Majesteyt van Engelandt / en de Ministers van den Keyser en Spangien aldaer deden wel haer best / om uyt te wercken / dat 'er een algemeene Handel-plaets / om alle Differenten uyt de weegh te leggen / verkozen mocht werden; doch aen 't Engelsse Hof oordeelde men / dat sulcks by Vranckrijck niet geëffectueert soude konnen werden / maer dat de Arbitragie behoorde geamplecteert te werden; invoegen / om dit te meer smaeckelijck te maecken / den Heer Engelssen Envoyé Chudley in den Hage de volgende Memorie aen haer Hoogh Mogende overleverde.

Memorie van den Heer Chudley, Envoyé Exeraordinaris van sijn Majesteyt van Groot Brittannien aen de Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden.

DEn onder-geschreven Envoyé Extraordinaris van den Koningh van Groot Brittannien vindt sich door een expresse ordre verplicht, om aen Uw Hoogh Mog. te vertoonen, dat het met een groote droefheydt is, dat sijn Majesteyt siet, dat, in eene saeck van soo grooten gewicht, gelijck als is het beletten, dat de Christenheyt in geen nieuwen Oorlogh komt, de Sentimenten van Uw Hoogh Mog. sich van die van sijn Majesteyt soo verwydert vinden, en dat in soo een essentieel Poinct, voor de Interesten van sijn Majesteyt en Uw Hoogh Mog.; sijn Majesteyt is soo sterck gepersuadeert, dat het noodsaeckelick is, dat sijn gedachten en de Uwe aen een soo grooten Werck, sonder langer dilay, werden geattacheert, dat hy sich niet wil op-houden met andere Particulariteyten, die in de Memorie, door den

den Heer van Beuningen den 26. October laetst gepresenteert, en in de Resolutie van Uw Hoog Mog. van den 29. der selver Maendt O. S. zijn vervat, als aen die geene alleen, die van de conservatie van de Gemeene-rust handelen; alle het andere niet zijnde als 't geene dat in particuliere Discoursen gebeurt soude zijn, welcke den Heer van Beuningen in Engelandt gehad soude hebben, over een Poinct, waer van Uw Hoog Mog. versocht hebben door een positive en cathagoricque Antwoordt by Geschrifte van sijne Majesteyt geësclaircisseert te zijn, 't welck, volgens het oordeel van sijn Majesteyt, beter met stilswijgentheydt gepasseert mochte zijn, dewijl het niet mogelijck en is, om op soo een extraordinair versoeck, en waer van men geen exempel heeft, te antwoorden sonder scherpheyd en ressentiment, 't welck eer soude strecken om te verkoelen en te verminderen, als te vermeerderen de vriendtschap tusschen sijne Majesteyt en Uw Hoog Mog., welckers conservatie sijn Majesteyt soo gewichtigh tot het welwesen van de Christenheyt oordeelt: En daerom is het, dat hy wel wil hoopen, dat, indien Uw Hoog Mog. de gerechtige reflexien op alle 't geene, dat men daer op soude konnen antwoorden, gemaeckt sullen hebben, sy eerder reden sullen vinden, aen sijn Majesteyt danck te weten, dat hy sich niet heeft laten bewegen, om soodanigen Antwoordt te geven, als dit versoeck wel verdiende. En gelijck als sijn Majesteyt veel eerder wenscht om sich aen de middelen te houden, om de ongelucken van een nieuwen Oorlogh te voor-komen, en boven alles begeert, dat Hy en Uw Hoogh Mog. wegens dit Poinct d'Accoort zijn, soo heeft hy noodigh geoordeelt, om voor Uw Hoog Mog. haer sentimenten, wegens dit subject, te brengen, benevens haer redenen, die in de ged. Resolutie zijn opgestelt; waer na ged. Envoyé extraordinaris ordre heeft, om de sentimenten, die sijn Majesteyt daer op heeft gevat, te vertoonen.

Ten eersten, hebben Uw Hoog Mog. aen den Heer van Beuningen geordonneert, om aen sijn Majesteyt seer ootmoedighlijck te versoecken, dat hy Officien wilde doen, op dat men wegens een Plaets tot een algemeen Congres over-een-quam, gelijck als het eenige middel, volgens haer opinie, om promptelijck alle de Differenten uyt de weegh te leggen, en 't welck oock occasien soude geven, waer door de Partyen onderling onder den anderen, uyt consideratie van haer Intresten, Verseeckeringen en andere Beweegh-redenen, sich souden konnen disponéren, om eenige saecken van de een en de andere kant af te staen; Uw Hoog Mog. daer by voegende, dat sy niet konnen begrijpen, dat dese Negotiatie, indien die beleyt wierdt als het behoorde, van een groote longeur soude zijn; dat sy sich verseeckert achten, dat den Keyser en de Geallieerden, soo wel als Spangien, ten dien eynde de Stadt Franckfort sullen aggreëren, dat het Rijck die niet kan weygeren, om dat men van haren 't wegen daer reeds tracteert; en dat Uw Hoog Mog. om dese redenen sich verwonderen van te sien, dat op dit pretext, of op dat van de Præliminarien, men een Plaets van een algemeen Congres wil verwerpen, aengesien door Uw Hoog Mog. sorgen den Keyser en het Rijck sich reeds hebben verklaert, dat sy, sonder op de Præliminarien te insistéren, aenstonts wegens 't Principael willen

handelen. Dat Uw Ho. Mog. ongemeen bedroeft zijn te verſtaen, dat men (niettegenſtaende dat, volgens het oordeel van ſijn Majeſteyt ſelfs, het ſeer te wenſchen was, dat alle de inconvenienten door een Accommodement wierden voorgekomen) echter alles wat ten dien eynde, en ſelfs promptelijck, en ſonder tijt-verlies, (mits dat het aen den Alder-Chriſtel. Koningh behaeght om ſulcks toe te ſtaen) mach ſtrecken, verwerpt, te weten, dat alle de Geïntereſſeerden tot Franckfort ſouden over-een-komen, en daer aenſtonts, onder de Entremiſe van ſijn Majeſteyt, wegens 't Principael laten tractéren; alles ſoo wel gediſponeert zijnde, ſoo in 't Ryck als in Spangien, dat de Negotiatie in weynigh tijdts aldaer ſoude konnen advancéren, en dat men wel haeſt het middel ſoude vinden, om uyt deſe Affaires te raken; dat deſe moeyelijcke incidenten Uw Hoog Mog. te meerder moeten moeyen, om dat ſy niet konnen bemercken, dat den Alder-Chriſtel. Koning daer door het minſte nadeel ontfangt, te meer, om dat ſijn Ambaſſadeurs ſich aldaer reeds bevinden, en dat deſen Koning ſoo ſinceer verklaert, om vaerdiglijck door een generale Vrede van alle embaraſſen ontſlagen te willen zijn, en dat hy wel wil dat deſe generale Vrede van alle, en particulierlijck van ſijn Majeſteyt, werdt geguarandeert. Dat het door deſe reden aen Uw Hoog Mog. vreemt dunckt, dat ſijn ged. Majeſteyt ſoude konnen, ten minſten met reden, een diergelijcke Plaets van Congres weygeren, als waer alles vaerdiglijcker ſal konnen afgedaen werden, dan of men op verſcheyde Plaetſen handelde; en Uw Hoogh Mog. voegen daer noch by, dat, ſy altydt gewenſcht hebbende een Accommodement generael, als 't eenige middel, om uyt deſe tegenwoordige ongeruſtheden te komen, en eyndelijk de Vrede te ſtabiléren, ſy niet en konnen te ſamen brengen en begrijpen, hoe het mogelijck is om tot een goet eynde te komen, indien den Koningh van Spangien de Arbitragie van ſijn Majeſteyt aenneemt, terwyl men wegens de Differenten van den Keyſer en 't Ryck tot Franckfort handelt, en dat 'er niet alleen groote longeurs uyt voort ſullen komen, maer ook veele incidenten en oneyndige klachten, indien de Correſpondentie tuſſchen de Miniſters van den Keyſer en den Koningh van Spangien 't geſeyde Accommodement verhaeſt of verachtert; en dat Uw Hoogh Mog. wel blyde ſullen zyn om onderricht te ſullen weſen, op wat manier de longeurs, klachten en misnoegens, die daer uyt onfeylbaerlijck ſullen ontſtaen, vermijdt konnen werden; dat Uw Hoog Mog. hier in gebruyckende de uytterſte candeur en ſinceriteyt, van opinie ſouden zijn, dat men in ſoodanigen Plaets van een Congres generael ten eerſten ſoude konnen ſien, waer aen ſich de Concluſie van deſe importante Affaires ſich ſoude accrochéren, en 't geen dat 'er te doen ſoude ſtaen om de Obſtaculen, die daer in geformeert ſouden konnen werden, wegh te nemen.

Dit zijn, gelijck als het aen ſijn Majeſteyt toe-ſchijnt, de voornaemſte Redenen, getrouwelijck uyt haer Reſolutie getrocken, waer op den ged. Envoyé Extraordinaris van ſijn Majeſteyt ordre heeft, om deſe Antwoordt te geven.

Dat het wel notoir is, dat geen Princen of Staten, wat inclinatie dat ſy oock tot de Vrede mogen hebben, 't zy door haer natuurlijcke eygenſchap, of dat ſy door haer

haer eygen voordeelen daer toe gebracht mogen werden, ſoo grooten intereſt ſullen hebben als ſijn Majeſteyt, om de Vrede in de Chriſtenheyt te conſervéren, en dat men door alle reflexien, die men op de tegenwoordige geſteltheyt van de ſaecken van ſijn Majeſteyt ſoude mogen nemen, deſe Propoſitie niet kan ontkennen; het ſoude ſeer wonderlijck zijn, indien ſijn Majeſteyt na alle de Deliberatie, die 'er genomen mach weſen, en ſelfs na dat hy rijpelijck alle de Argumente, die in Uw Hoog Mog. Reſolutie voort-gebracht werden, heeft overwogen, ſich middelerwijl in een ſoo contrarie wegh aen ſijn voornemen ſoude bevinden, als waer aen hy ten minſten ſoo grooten intreſt heeft als eenigen Prins van Europa; en dewyl niet ſeeckerder als dit is, ſoo kan ſijn Majeſteyt geenſints met Uw Hoogh Mog. over-een-komen, dat een Plaets van een generael Congres het eenige middel zy, om promptelijck alle Differenten af te doen, want voor dat men Antwoort op de Redenen, die in de Reſolutië van Uw Hoog Mog. zijn vermelt, geeft, is 'et veel noodſaeckelijcker te begeeren en oock te obtinéren, dat alle ſaecken in de ſelve ſtaet ſullen blijven als die tegenwoordigh zijn, en dat men van de eene noch van de andere kant eenige pretentie door de wegh van gewelt ſal vervolgen; ſoude een Plaets van een Congres generael, indien die ſelfs al wierdt geaccordeert, eenig effect konnen hebben, om ged. Differenten te terminéren? heeft men deſe verſeeckeringe laten proponéren, of gelooven Uw Hoogh Mog. dat die eer geaccordeert als begeert ſal werden? ſal men die voor 't Congres generael proponéren, of ſoo ras als de Vergadering geformeert ſal zijn? wie kan antwoorden, dat deſe verſeeckeringe ſal werden toegeſtaen, en dat den Koningh een gelegentheyt ſal willen verlieſen, die hy ſoude mogen gelooven dat hem voordeeligh was, 't en zy dat hy niet wel en was geperſuadeert, dat hy wel haeſt door een generale Vrede van alle embarras bevrijdt ſoude zijn? en wie kan beletten, dat, geduerende men daer over delibereert, den Oorlogh ſich niet aen alle kanten uytſtort? waer na den Keyſer en den Koningh van Spangien, wel verre van ten eerſten wegens 't principael te tractéren, waer toe Uw Hoog Mog. haer tegenwoordigh geëmporteert gelooven, als dan noodtſaeckelijck geöbligeert ſullen zijn, om op den Oorlogh te dencken, welcke wel meerder miſerie en ruïne, als de Chriſtenheyt oyt heeft geleden, na ſich mochte ſlepen. Konnen Uw Hoog Mog. noch in 't ſelve ſentiment blijven, dat, men d'Accoort wordende wegens de Plaets van een Congres generael, alle de Partyen daer in gediſponeert ſullen zijn, om ſich tot een Accommodement generael te diſponéren? en ſoude men niet eerder reden hebben om gelooven, dat het overdenken van de Tractaten en Engagementen, die altijt met ſulcken exactitude onder de Geconfœdereerden niet werden geëxecuteert, nieuwe difficulteyten ſouden verwecken, voornamentlijck als de eene en de andere ſich geöbligeert vinden, om ſich te ontſlaen van 't geen dat yder voor hem ſelfs bequaem ſal achten, en de goede Officien en Vriendtſchap van ſijn Geallieerden verdient, meent te hebben; en ſoude het wel mogelijck zijn, dat Uw Hoogh Mog. ſouden konnen gelooven, dat een Negotiatie in een Plaets van een generael Congres van geen langer adem ſoude zijn? 't en zy dat ſy vergeten hebben hoe veel tydt dat 'er tot Nim-

 wegen,

wegen,en noch veel meer tot Munſter,is verſleten,om de Præliminarien en Ceremonien, die in dit geval onvermijdelijck zijn, af te doen.

Men is daer in tegenwoordigh eens, dat het niet min het ſentiment als het intreſt van ſijn Majeſteyt is, dat alle de inconvenienten door een generael Accommodement mogen werden voorgekomen, ende ged. Envoyé Extraordinaris heeft oock laſt, om aen Uw Hoog Mog. te laten weten, dat het abſolut het ſentiment van ſijn Majeſteyt is, dat een ſeparaet Accommodement tuſſchen de twee Kronen, of eenige andere van de geïntereſſeerde Partyen, van geen duur kan weſen, indien de Geallieerden daer in niet begrepen werden; en op wat Plaets dat de Tractaten oock genegotieert mogen werden, ſoo is het noodſaeckelijck, dat de handelende Partyen een Correſpondentie te ſamen houden, om ſorg voor haer gemeene ſeeckerheyt te dragen; en als dit alles al geaccordeert ſal zijn, ſoo ſal daer uyt niet volgen, dat Uw Hoog Mog. reden hebben, om te ſeggen, dat men alles,'t geen tot een generael Accommodement kan ſtrecken, verwerpt, alſoo men niet ten rechten wegens 't middel met Uw Hoog Mog. was over-een-gekomen, 't welck, volgens 't geene dat aen ſijn Majeſteyt geoffereert komt te werden, geene Rupture ſal konnen beletten, 't en zy dan dat de ged. verſeeckertheydt, om van alle wegen van geweldt af te ſtaen, eerſt begeert en geaccordeert wordt; en indien ſelfs de Partyen, die van beyde zijden principalijck zijn geïntereſſeert, al wegens de Plaets van een generael Congres over-een-quamen, moet het dan weſen, dat daer uyt precys volgt, dat de Stadt Franckfort generalijck werdt aengenomen: Uw Hoog. Mog. ſullen, ſoo 't haer gelieft, reflectie maecken, dat ſijn Majeſteyt, wiens Mediatie, en ſelfs aen Uw Hoog Mog., ſoo noodſaeckelyck ſchijnt, door ſoo rechtvaerdige als waerdige Motiven aen ſijn Grandeur ſoude konnen pretendéren, dat deſe Plaets van Congres van ſijn Koninckl. Perſoon niet verwijdert wierdt.

Daerom is het dat Uw Hoogh Mog. ſich te minder moeten verwonderen, dat den Alder-Chriſtel. Koningh ſoodanigen Plaets van Congres heeft gerefuſeert, aengeſien het ſchijnt, dat als alle de Partyen daer in ſouden geconſenteert hebben, ſijn Majeſteyt echter redenen ſoude konnen hebben, om ſich daer tegens t'oppoſéren; en vervolgens konnen Uw. Hoog Mog. niet determinéren, dat een Plaets van een Congres generael veyliger middel is, om promptelijck alle de Differenten te terminéren, dan of men daer over op verſcheyde Plaetſen handelde, want alſchoon men d'Accoort was, dat alles beter in een generale Plaets getermineert ſoude konnen werden, ſoo ſou 'er echter noch tydt van nooden zijn, om te verkieſen wat Plaets dat men ſoude nemen.

De lanckwyligheden, klachten en misnoegingen,die Uw Hoog Mog. ſoodanig ſchijnen te apprehendéren, indien den Koning van Spangie de Arbitragie van den Koningh van Engelandt accepteert, geduerende dat men wegens de Differenten van den Keyſer en 't Ryck tot Franckfort handelt, ſouden mogelijck in een ſaeck, waer in de geheele Chriſtenheyt ſodanig is geïntereſſeert,wel konnen voorvallen; maer aengeſien Uw Hoogh Mog. ſeer gaerne geïnſtrueert ſouden willen zyn, op wat wyſe men de inconvenienten ſoude konnen évitéren, ſoo oordeelt ſijn Majeſteyt,

ſteyt, dat, ingevalle de ged. Arbitragie geaccepteert werdt, het credit, 't welck hy by de twee Koningen ſal hebben, veel meer tot een geluckigh beſluyt van alle de andere Differenten ſal contribuëren, als eenigh ander expedient, dat men tot noch geproponeert heeft.

De ſaeck dan aldus zijnde, ſoude men het ſoo contrarie aen de Reden achten, dat men geloofde, dat het lichter was een generale brandt uyt te bluſſen, beginnende daer toe de remedien van eene kant te gebruycken, dan of alle de andere, die tegenwoordigh ſouden zijn, ſich op hielden om over de middelen, om alles op een ſtoot uyt te bluſſen, te beraedtſlagen? Men ſoude van de kant van ſijn Majeſteyt noch wel meer andere redenen konnen by-brengen, om te toonen, dat de toeſtemming van een algemeen Congres het eenige middel niet en is, om tot een prompt Accommodement van alle de Differenten te komen, indien ſijn Majeſteyt, die geen ander ooghmerck in alle het geene, dat hy geproponeert heeft, heeft als het voordeel en de ſeeckerheyt, die daer uyt konnen reſultéren, ſoo wel aen ſijn Geallieerden, als aen ſich ſelfs, ſich aen deſe redenen alleen niet rapporteerde, om te toonen, dat hy in ſijn ſentiment wel gefondeert is; dat'er geen redelijcker middel is, dat men met meer ſchijnbaerheyt van ſucces, om den gedreyghden Oorlogh te præveniëren, kan contribuëren, als dat van het beſorgen, dat de Arbitragie volkomen geaccepteert werdt; ende ſijn Majeſteyt kan ſich oock niet wel onthouden van te gelooven, of alle de ſchréden, die men ſoude mogen doen, om daer van 't refus of de verachteringh te veroorſaecken, ſullen gedeurigh een gemeene afkeerigheydt van de Vrede uyt-drucken, wat extraordinaire Proteſtatien dat men oock ter contrarie mach doen; en indien den Oorlogh geheelijck na ſoodanige Retardementen mocht komen te volgen, ſoo ſal ſijn Koninckliijcke Majeſteyt van Groot Brittannien niet alleen de trooſt hebben, van alle ſijne ongemeene ſorgen te hebben by-gebracht, om die te præveniëren, maer hy ſal ſich konnen juſtificéren, in dat hy ſich niet met haer engageert, als welcke, niet-tegenſtaende alle ſijne gedane inſtantien, alle de calamiteyten, die de volkomene Rupture onfeylbaerlijck ſal cauſéren, op haer willen halen.

Uw Hoogh Mogende hebben wel bekent, dat het door de interpoſitie van ſijn Koninckliijcke Majeſteyt is, dat men is gekomen om de Blocquade van Luxemburgh op te breecken, en ſijn Majeſteyt kan met het ſelve recht ſeggen, dat alle het geene dat noch van de Spaenſſe Nederlanden is over-gebleven, byſonderlijck door ſijn middel is geſalveert, en aengeſien dat de middelen, die ſijn Koninckliijcke Majeſteyt daer in heeft bygebracht, van ſoodanigen grooten ſucces zijn gevolght, ſoo is het met te meerder reden, dat hy verwacht, dat men ſich daer op noch vertrouwt; maer indien men evenwel ſijne Koninckl. Majeſteyt wilde rebutéren met die te verwerpen, hoe reedelijck dat ſy oock mogen weſen, ſoo is'er weynigh, na ſoo een Proceduere, voor de Geallieerden te verhoopen.

Sijn Majeſteyt heeft noyt de minſte gedachte gehad, dat den Koningh van Span-

Spangien ſich verplicht vondt door eenigh Tractaet, om de Differenten, die hy heeft, of hier na mocht hebben met ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt, aen de deciſie van yemandt te ſetten, of dat den Cathol. Koningh door Tractaten, of om dat het tot noch ſoo onder Souverainen is gepractiſeert, ſich tot iets anders vind verplicht, als om de Mediatie van neutrale Vrienden aen te nemen. Uw Hoogh Mog. weten ſeer wel, dat het niet uyt kracht van de Tractaten is, dat ſijn Majeſteyt in deſe gelegentheyt ageert; ſy weten oock met wat grooten wederſtrevigheyt ſijn Majeſteyt is geporteert geworden, om aen ſich een Arbitragie te ſtellen, waer de deciſie van de Differenten niet als van hem alleen dependeert, en dat hy veel liever gewenſcht ſoude hebben de Functie van een Mediateur waer te nemen; in alle het geene, dat hy in deſe ſaeck aen ſijn Miniſter aen 't Hof van Spangien heeft geordonneert, heeft hy, ſoo veel als mogelijck was, dit woordt ſelfs van de Arbitragie vermijdt, en niets ſoude oock bequaem zijn geweeſt, om hem dat te doen aennemen, veel min om daer na te trachten, als het al te ſchijnbare gevaer van een haeſtige Rupture, 't en zy dat die door een Vorſt (die ſich in Vrede bevondt, en ſich in de macht ſagh om ſulcks, tot onderlingh genoegen van de Partyen, die gereet ſtonden, om in Oorlogh te treden, te beletten) wierdt voor-gekomen. Hier toe is het, dat men den Cathol. Koningh ſoude willen emportéren, niet uyt conſequentie van de Tractaten, maer door de eenige motiven van voorſichtigheydt, en daerom is het mede, dat ſijn Majeſteyt geporteert is, om de ware gevoelens van teederheyt voor de Chriſtenheydt wel te willen ondernemen, op dat, bewarende dit gedeelte, waer het Vuur ſich 't alderlichtſte ſoude konnen ontſteecken, men ſich te beter van de convenabelſte middelen ſoude konnen bedienen, om daer oock de intereſten van de andere Geallieerden te konnen doen begrijpen. Sijn Majeſteyt kan niet gelooven, dat men met het minſte fondament kan ontkennen, dat de acceptatie van de Arbitragie door den Catholijcken Koningh, in deſelve maniere als den Alder-Chriſtel. Koningh die heeft geproponeert, ten minſten geen goet begin is, en een voordeelige trede, die men tot het oprechten van de generale Vrede ſoude hebben gedaen; en, na dat deſe eerſte voortgangh geſchiedt was, ſoude ſijn Majeſteyt ſich haeſt in vryheydt geſien hebben, om aen den Alder-Chriſtel. Koningh alle de Propoſitien, die de Geallieerden hadden te doen, aen te bieden, en als dan in ſtaet zijn, om ſijn beſte Officien te employéren, ten eynde de Vrede generael en inviolabel te maecken; daer anderſints ſijn Majeſteyt niet goet kan vinden, om Propoſitien aen den Alder-Chriſtel. Koningh te doen, 't en zy dat hy eerſt een Antwoordt op die, welcke den ſelven Koningh zedert ſoo langen tijdt gedaen heeft, heeft ontfangen.

Door alle deſe Conſideratien is het, dat ſijn Majeſteyt aen ged. Envoyé Extraordinaris ordonneert, om Uw Hoog Mog. te diſponéren, dat ſy niet behoeven te verwachten, dat 'er een Plaets tot een algemeen Tractaet genoemt ſal werden; ſulcks ſoude oock geen andere gevolgen konnen geven als ombragien aen den Alder-Chriſtel. Koningh, gelijck als of men geen ander ooghmerck hadt als om tijdt te winnen, en hem voordeelen te doen verlieſen, die de tegenwoordige conjuncture

juncture hem soude konnen geven; 't welek hem oock mogelijck soude brengen om mesures te nemen, die hem de convenabelste dachten te wesen, en waer van de gevolgen fatael voor de Rust van Europa souden zijn, in plaets dat de acceptatie van de Arbitragie geen prejuditie aen de Geallieerden kan brengen, vermits 't onmogelijck is, dat men het Accommodement tusschen de twee Kroonen te boven kan komen, sonder dat alle de andere Differenten daer in zijn begrepen. Sijn Majesteyt kan sich oock niet vernoegen met de verseeckeringen, die Uw Ho. Mog. geven, van aen den Koningh van Spangien niet geraden te hebben, om ged. Arbitragie niet te accepteren, als geloovende, dat men sich met geen vigeur en effect acquiteert in 't geen hy van de sorgen en officien van sijne goede Vrienden en Geallieerden soude hebben te verwachten, met alleenlijck by haer beslooten te hebben, om aen ged. Koningh niet te raden, 't geene sijn Majesteyt in sijn hooge voorsichtigheydt, tot het welwesen van de Christenheyt, noodig heeft geoordeelt. Sijn Majesteyt verwacht derhalven met meerder reden, dat Uw Hoog Mog. stercke instantien by den Cathol. Koningh sullen doen, en hem selfs oock aenraden, om de Arbitragie te accepteren, als de weg, die het naeste tot de Gemeene-rust is, en het middel, waer van sijn Majesteyt sich in staet bevindt, om sich aen sijn Geallieerden nut te maecken.

Ten desen opsichte is het, dat sijn Majesteyt expres aen Uw Hoog Mog. recommandeert, dat sy de salutaire Advysen, die hy haer geeft, willen volgen, en vertrouwen in sijn conduite stellen, gelijck oock in sijn goede intentien; en hy belooft sich, dat Uw Hoog Mog., met wien sijn Majesteyt geduerig een naeuwe en eeuwige Vriendschap wil onderhouden, de concert met hem sullen trachten, om de geseyde Arbitragie te doen accepteren, en oock ten desen eynde op een wijse te willen ageren, om geen reden aen den Cathol. Koningh te geven van te gelooven, dat het hem voordeeligh soude konnen zijn, om de instantien, die hem door soo considerable Geallieerden gedaen sullen werden, te verwerpen.

Gedaen in den Hage den 27. November 1682.

Haer Hoogh Mog. namen in December daer op de volgende Resolutie:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Martis den 22 December 1682.

IS gehoort het rapport van de Heeren van Hekeren en andere Gedeputeerden van hare Hoog Mog. tot de Buytenlandsche Saecken, die, om aen haer Resolutien van den 7, 15, en 21. deser Maendt te voldoen, hebben gesien en geëxamineert de Memorien van den Heere Chudley, Envoyé Extraordinaris van sijn Majesteyt van Groot Brittannien, den 7. en 15. van deselve Maendt in de Vergaderinge gepresenteert, en breeder in de Acten van deselve dagen vermelt; Waer op gedelibereert en ingenomen zijnde 't hoog-wijs Advys van sijn Hoogheydt den Heere

Heere Prince van Orangie, ſoo is goet gevonden en gearreſteert, om,conform dit Advys, tot Antwoordt aen ged. Heer Chudley te geven, dat hare Hoog Mog. met groot verdriet door ſijn Memorien ſien, dat ſijn Majeſteyt betuygt ſoo qualijck vergenoegt over haer Reſolutie van den 29. October laetſt te weſen; dat ſy wel konnen verklaren, en oock met groote ſinceriteyt aen ſijn Majeſteyt verklaren, dat ſy daer in geen andere intentie hebben gehad, als om hem te doen verſtaen de ſincere inclinatie, die ſy altijdt hebben gehad, en noch hebben, om te ſien, of de tegenwoordige Differenten door een redelijck Accommodement getermineert ſouden konnen werden; dat ſy uyt al haer gemoet ſouden wenſchen daer toe te konnen contribuëren, en dat ſy altijdt ſoo een ſeer groot vertrouwen op de ſincere inclinatie van ſijn Majeſteyt hebben gehad; dat ſy noyt hebben getwyffelt, of hy ſoude haer ſterckelijck in alle gelegentheden hebben geaſſiſteert, niet-tegenſtaende alle de opinien, die hem van 't contrarie zijn gegeven; dat ſy tot noch toe hebben voldaen, en voortaen met yver en al haer plicht ſullen voldoen aen de Tractaten, die ſy de eer hebben van met ſijn Majeſteyt te hebben geſloten; dat ſy heylighlijck verklaren, wel verre dat ſy hebben getracht, of oock de minſte gedachten gehad, om ſijn Majeſteyt eenigſints in ſijn Domeſticque Affaires te incommodéren, dat ſy noyt iets anders hebben gewenſcht, ende tot noch niet yveriger wenſchen, als ſijn Majeſteyt in een ſeer goede intelligentie met ſijn Onderdanen te ſien, en van alle de macht en authoriteyt te jouïſſéren, die hem het meeſte kan dienen, om ſijn goede intentie, tot het welweſen van de Chriſtenheyt, te efficacieuſer te doen agéren; dat ſy wel weten, dat ſijn Majeſteyt veel heeft gecontribueert, en noch meerder kan contribuëren, door ſijn conſiderable Macht, tot de conſervatie der Spaenſe Nederlanden, en dat het met groot vermaek is, dat ſy aen hem de glorie daer van ſullen contribuëren; en ſijn Majeſteyt haer oock de eere doet, om haer door de geſeyde Memorien van ſijn affectie t'haerwaerts verſeeckert; en dat het op hem, naeſt Godt, is, op wien ſy haer hoop hebben geſet, en tot noch ſetten, gelijck als op een van de aldervaſte Fondamenten van haer Staet; en dat ſy uyt al haer hert wel ſouden wenſchen, om hem teeckenen te geven van de erkenteniſſe en 't reſpect, waer mede ſy de achtingh, die ſy voor de eer van ſijn Vriendtſchap hebben, accompagnéren; dat ſy ſeer ootmoedighlijck aen ſijn Majeſteyt verſoecken, dat hy haer dat recht wil doen van te gelooven, dat ſy geen meer affſchrick als van den Oorlogh hebben, en dat alle haer Hooge Geallieerden hebben betuygt, en noch betuygen, daer van een ongemeene adverſie te hebben; dat de ged. Geallieerden van 't ſelve ſentiment met haer zijn, dat de Differenten, waer van nu gehandelt werdt, niet beter en met meerder ſucces getermineert konnen werden, als door de Mediatie van ſijn Majeſteyt, en dat ſy derhalven niet alleen met yver die aennemen, maer oock ſijn Majeſteyt verſoecken, dat hy deſe moeyte op ſich wil nemen; dat 'er niets meerder is, daer haer Hoogh Mog. en hare Geallieerden na verlangen, als het Accommodement generael, en van een vaſte duurſaemheydt te ſien, op dat de Chriſtenheydt daer door in de gewenſchte Ruſte gehouden ſoude konnen werden; en dat niets meer haer ſoude ontruſten, als te ſien, dat het ged. Accom-

Accommodement separaet was; dat 'er mistrouwen onder de Geallieerden soude ontstaen; en dat eyndelijck de een van de andere t'eenemael gescheyden soude werden; hare Hoog Mog. oordeelende dat 'er niet desadvantagieuser noch ruïneuser voor haer is, als dat de Differenten, die 'er nu tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en den Keyser en 't Rijck, of tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt en den Koningh van Spangien zijn, separatelijck en door particuliere Accommodementen wierden getermineert, alsoo sulcks niet alleen een groot mistrouwen soude verwecken, maer oock de separatie en des-unie van de geene, die tot noch verenigt en geallieert zijn geweest; voor soo veel, dat sijn Alder-Christel. Majesteyt sich in dit geval met sijn macht soude konnen bedienen tegens de geene, die de laetste souden zijn, om in dit Accommodement te treden, en dat de geene, die alsoo van haer Geallieerden geabandonneert souden zijn, groote reden souden hebben, om daer over te klagen, en sich gerechtelijck van de observantie van 't Tractaet, 't welck de Geallieerden onder haer gemaeckt hebben, niet om yemandt te offenséren, maer tot een eenige en onderlinge defentie van haer selven, gedispenseert oordeelen; dat sy sich verseeckeren, dat sijn Majesteyt van Groot Brittannien niet alleen niet en tracht na dese separatie en des-unie van de Geallieerden, maer selfs dat hy die des-approbeert, gemerckt hare Hoog Mog. 't geluck hebben gehad, om daer in met sijn Majesteyt te concurréren; dat de goede intelligentie en 't vertrouwen onder de Geallieerden niet en streckt tot de oppressie van yemandt, maer alleenlijck tot een mutuële defensie, als zijnde een van de beste middelen, om de publijcke veyligheydt te besorgen, die men door soo veel konsten gepoogt heeft te traverséren en de Geallieerden in des-unie te brengen, gelijck als sijn Majesteyt beter weet als yemandt; dat het geene, 't welck haer belet heeft, om aen sijn Koninkl. Majesteyt van Spangien te raden, om sijn Differenten door de wegh van de Arbitragie van sijn Majesteyt van Groot Brittannien af te doen, alleen is geweest uyt de apprehensie, om te sien, dat de Geallieerden separate Accommodementen, die haer seer nadeelig, en voornamentlijck aen hare Hoog Mog., souden zijn, maeckten, en dat alle de Propositien, die sy daer in souden konnen doen van 't geene, dat sy het beste daer in souden oordeelen, een seer quade impressie in de Gemoederen van de Hooge Geallieerden souden geven, en selfs veroorsaecken het grootste mistrouwen ten reguarde van desen Staet; dat sy hem versoecken, dat hy haer dat recht wil doen van te gelooven, dat sy sijn Majesteyt geensints mistrouwen, of oock in eenigerhande manieren gelooven, dat hy anders soude willen agéren als door de wegh van billijckheydt en recht, om de Differenten te accommoderen, en dat sy heel wel weten, dat die in geen beter handen als die van sijn Majesteyt konnen wesen, als de welcke in een groote estime by de twee Kroonen is, ende sich oock soodanigh in de conservatie van de Spaensse Nederlanden interesseert; doch dat sijn Majesteyt gelieft te overwegen het gevaer, waer in den Staet sich soude bevinden, indien de Differenten met Spangien door de ged. Arbitragie waren geaccommodeert, en de Troubelen met het Rijck souden continuëren, gelijck oock dat den Oorlogh aldaer wierdt ontsteecken, en de gantsche Na-

Nabuurschap ontfonckte; 't welck haer op nieuws soude doen vallen in ongeluc-ken en desordres, die sy tot noch niet als al te wel gevoelen, en waer uyt sy niet als door Miracul zijn getrocken, alsoo het aen haer sonder contradictie toeschijnt, dat, indien de Differenten, die tusschen de twee Kroonen zijn, geassopieert waren, en sy alsoo gemunieert, dat als dan, indien de Differenten, die met het Rijck zijn, ter selver tijdt niet en wierden geaccommodeert, den Oorlogh weder aldaer soude beginnen, en met te meerder rigeur voortgeset werden; en dat hare Hoog Mog. niet alleen niets souden hebben gewonnen, om 't Vuur des Oorloghs aen de kant van Spangien uytgebluscht te hebben, maer sich oock een groot ongelijck gedaen, van daer aen gearbeydt te hebben, 't welck oock oorsaeck soude zijn, dat men den Oorlogh meer als oyt te vooren aen de zijde van 't Rijck ontsteecken soude sien, en ter selver tijdt hare Geallieerden tot de onmogelijckheydt gebracht, om haer in cas van noodt te secouréren; 't geen tot nu toe van de kant van Spangien en de andere Geallieerden is ontmoet, hebben sy aen niets anders konnen inferéren, als dat dese submissie plaets aen separate Accommodementen soude geven; derhalven een geheel mistrouwen en een des-unie van de Geallieerden is de eenige oorsaeck, waerom sijn Cathol. Majesteyt niet heeft konnen resolvéren, om de Differenten, die hy met den Alder-Christel. Koningh heeft, aen de Arbitragie van sijn Majesteyt van Groot Brittannien te stellen, en dit niet-tegenstaende (in die vaste hoop en verwachting, dat de Differenten generalijck te samen geassopieert sullen werden) hebben sy verklaert, dat sy sich noyt tegens dese submissie hebben geöpposeert, maer die souden hebben laten passéren; dat sy hem daer niet toe hebben konnen raden, op dat sy by de eerste gelegentheydt niet geconsidereert of geaccuseert souden konnen werden, gelijck als of sy sich van hare Geallieerden hadden willen separéren, of haer eenige de minste reden van mistrouwen te hebben gegeven; en dat sy ter selver tijdt wel willen doen blijcken, dat sy, dit Poinct niet konnende obtinéren, sich tegens een saeck niet hadden willen opposéren, die sy sien, dat sijn Majesteyt soo sterck ter herten nam, in plaets dat een soodanige Arbitragie aenradende, en daer op insistérende, sy seeckerlijck souden hebben gegeven, en noch souden geven in de Gemoederen van alle haer Geallieerden dese impressie en dit mistrouwen; dat sy niets sochten als haer selfs te salvéren, sonder op eenige van de Geallieerden te dencken, en dat het desen Staet niet ter herten gingh, of hare Geallieerden gesepareert waren of niet, en dat men sich oock weynig bekommerde, wat haer mocht over komen, als haer Ho. Mog. maer 't geluk hadden, om al haer commoditeyten te genieten; dat sy geobligeert zijn geweest, en noch zijn, om met soo veel te meer omsichtigheyt te agéren, om dat men in alle Hoven van de Koningen en Princen dese impressie heeft getracht te geven, dat desen Staet sijn Geallieerden sal abandonnéren, om alsoo de uytterste mistrouwens tegens haer Hoog Mog. te verwecken, en alle de Princen en Staten te detournéren, om sich met haer te verbinden, en oock die geene van haer Alliantie te degoutéren, met wien sy de eere hebben, om geallieert te zijn. Dus is het, waerom haer eenige wensch is geweest, en noch is, om in een Plaets van een algemeen Tractaet, gelijk als

als dickmaels gedaen is, en byna altijdt, by een te komen, op dat men daer mach sien, door wat Expedienten en Propositien de ged. Differenten souden mogen werden geässopiëert, en de Gemeene-rust geconserveert; en dat het tot haer groote droefheydt is, dat 'er soo veel tijdt onnut is door-gegaen; dat sy noyt de Plaets hebben voor-geschreven, die men soude mogen verkiesen, en dat alle Plaetsen en voornamentlijck de Stadt van Londen seer na haer sin souden hebben geweest en noch zijn; en dat, sijn Alder-Christel. Majesteyt willende alle soorten van Entreprisens doen cesséren, gelijck het hem belieft heeft sich van te voren daer over te expliquéren, dit, na haer Advys, de alderveylighste en kortste wegh soude zijn, om, door de interpositie van sijn Majesteyt van Groot Brittannien, tot een generale en verseeckerde Rust te komen; dat sy gelooven, dat sijn Majesteyt wel gepersuadeert sal zijn, dat soo veel dilayen niet als des-advantagieux voor desen Staet konnen zijn, en dat door de Tractaten, die men tusschen sijn Alder-Christel. Majesteyt, den Keyser, 't Rijck en den Cathol. Koningh soude hebben, haer Hoogh Mog. geen particuliere Intrest hebben, en niet doelen als op de soo seer gewenschte Rust; en dat sy derhalven wel vergenoeght sullen zijn, dat het ged. Accommodement ten eersten geschiedt, gelijck oock dat sy voor seer aengenaem sullen houden alle de Middelen en Expedienten, die sijn Koninckliicke Majesteyt van Groot Brittannien soude mogen employéren, mits dat alle nieuwe Entreprisen cesséren, soo wel tegens de een als den anderen; dat het ged. Accommodement generael zy, en dat alles ter selver tijdt tendeert tot een generale conclusie, en dat de Hooge Geallieerden de een van den anderen niet gesepareert, of tot een rechtvaerdigh mistrouwen werden gebracht; dat alle het geene, dat alsoo getermineert werdt, generalijck en ter selver tijde geguarandeert sal werden, en dat 'er een wederzijds Engagement is om malkander te beschermen; en hare Hoogh Mog. sullen van haer kant seer gaerne contribuëren alle het gene, dat soude mogen dienen, om een soo onnoosel, goet en noodsaeckelijck voornemen te obtinéren.

De saecken wegens dese Acceptatie van de Arbitragie bleven dit gantsche Jaer op die wijse / gelijck als hier voor geseyt is / berusten / sonder dat 'er iets naders in gedaen wierdt of gedaen kon werden / soo dat wy hier mede sullen op houden / en sien wat verandering het aenstaende Jaer daer in sal toe-brengen.

In de Spaensse Nederlanden was zedert het vertreck van den Prince van Parma niet bysonders geschiedt / als alleen dat den Marquis de Grana / die nu het Gouvernement van deselve Nederlanden hadde aengenomen / een groote Reformatie in het een en 't andere maeckte / en een ongemeene sorge nam / om / door 't bestipt betalen van de Soldaten / de Militie in een goede discipline en haer bestemt getal te houden.

Wy komen na Hollandt. Den Grave d'Avaux / Ambassadeur van sijn Majesteyt van Vranckrijck / versocht in Augusty Audientie by haer Hoog Mog. te hebben / soo men meende om de Geboorte van den Hertogh van Bourgondien bekent

bekent te maecken / maer alsoo hy pretendeerde door de Poort/ die op het Buyten-Hof uyt komt / en waer door sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie alleen passeert / met slaende Trommel en de Guardes en Haye gerecipieert te worden / was daer over eenigh verschil / alsoo haer Hoogh Mog. sulcks als ongehoort oordeelden/ gelijck men uyt de volgende Resolutie / die sy tot dien eynde namen / en aen gem. Grave d'Avaux lieten over leveren / waer in hem sulcks beleefdelijck wierdt geweygert/ sal konnen sien:

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den 20. Augusty 1682.

IS gehoort het Rapport van de Heeren van Heeckeren, en andere haer Hoogh Mog. Gedeputeerdens tot de Buytenlandsche Saecken, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van der selver Resolutien Commissoriael van den 12. en 19. deser, gevisiteert en geëxamineert het gerapporteerde by den Agent Spronssen, ter saecke van de Receptie en Audientie van den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van den Koningh van Vranckrijck, den voorsz. 12. deser ter Vergaderinge gedaen, mitsgaders het Extract uyt het Memoriael, door een Edelman van den gem. Heere Grave d'Avaux aen den Griffier Fagel ter handt gestelt, en door den selven ten voorsz. dage mede ter Vergaderinge geëxhibeert, en in de Notulen aldaer vermelt; als mede het gerapporteerde by den Heere van Werckendam, den voorsz. 19. deser Maendt ter Vergaderinge gedaen, van 't geene was gepasseert en voorgevallen in de Conferentie, die den gem. Heere van Werckendam met den gem. Heere Grave d'Avaux over 't selve subject ter voorsz. dage hadde gehouden; mitsgaders de Memorie, by den gem. Heere Grave d'Avaux op 't voorsz. subject aen hare Hoogh Mog. ten selven dage overgegeven: Waer op gedelibereert, en de retro-acta, ter materie dienende, exactelijck naer gesien zijnde, is goet gevonden en verstaen, dat aen den gem. Heere Grave d'Avaux tot antwoordt sal werden toegevoegt, dat hare Hoogh Mog. voor hoogst-ged. sijne Majesteyt altoos hebben gehad, en sullen behouden soo veel respect, als deselve sijne Majesteyt soude konnen eysschen van die geene, die de eere van des selfs vriendschap hebben, en in een seer hooge achtinge, so als haer Ho. Mog. hebben gedaen en noch doen, en dat sy derhalven nimmermeer sullen mancqueren aen de Heeren des selfs Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs en Ministers te bewijsen alle demonstratien van eere en civiliteyt, die sy aen deselve omtrent hare receptie en Audientien hebben bewesen, of die sy oock aen eenige Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs en Ministers van andere, wie die oock souden mogen zijn, betoonen, wel wetende, dat God de Heere Almachtigh hoogst-ged. sijne Majesteyt in soo grooten top van eere en aensien heeft gestelt, dat sy souden hebben seer groot onrecht, indien sy aen de Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs en Ministers van sijne Majesteyt iets souden weygeren omtrent dat

poinct:

poinct van eer, dat sy aen de Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs en Ministers van andere lieten wedervaren; dat sy met alle diligentie nagesien hebbende de retro-acta, op die materie applicabel, niet konnen ondervinden, datter immermeer eenigh het minste different is geweest over de Poorten, door dewelcke de Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs en Ministers, by haer Hoog Mog. Audientie sullende hebben, ter selver Audientie souden werden gebracht; dat sy wel vinden, dat den Heer Bruyn in den Jare 1649. alhier is gekomen, in qualiteyt van Ordinaris Ambassadeur van sijne Koninckl. Majesteyt van Spangien, maer dat sy niet vinden, dat den selven Heer Bruyn door de West-poorte of de Poorte, siende op het Buyten-Hof, ter Audientie is geleyt, oock niet dat de Heeren van Bellievre, Chanut, de Thou, d'Estrades en Pompone, Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs van hoogst-ged. sijne Majesteyt, door de voorsz. Poorte ter Audientie souden zijn gebracht, hoewel haer Hoog Mog. niet konnen ontkennen, dat die, naer 't afsterven van sijn Hoogheyt Prins Willem de II. hoog-loffelijcker Memorie, tot dat sijne Hoogheyt, den jegenwoordigen Prince van Orangie, Stadthouder van de Provintie van Hollandt geworden is, indistinctelijck, selfs by particuliere Persoonen, is gebruyckt, om daer door dagelijcks met haré Carossen van en aen het Hof te rijden, en dat het geschrifte, dat van wegen den gem. Heere Grave d'Avaux, by dese occasie den 12. van de loopende Maendt aen haer Hoogh Mog. over-gegeven is, wel expres mede brengt, dat 'er een tijdt was geweest, dat men door die voorsz. Poorte niemandt ter Audientie brachte, invoegen dat dat Geschrifte selfs uyt-wijst, dat 'er een tijdt was geweest, dat haer Hoog Mog. sonder offensie van yemant, de Heeren Ambassadeurs door de voorsz. Poorte niet hadden laten ter Audientie brengen, maer dat gem. Heer Ambassadeur Brun daer in eerst veranderinge soude hebben gemaeckt, daer van, als geseyt is, oock niets ter werelt blijckt; dat hare Ho. Mog. al op den 3. Maert 1681. en sulcks soo veel tijt te voren, eer sy konden dencken, dat eenige Heeren Extraordinaris en Ordinaris Ambassadeurs eenige pretentie soude konnen maken, om door de voorsz. West-poorte ter Audientie gebracht te werden, by forméle Resolutie hebben verklaert, dat haer 's wetens daer door nimmermeer geen uytheemse Ambassadeurs ter Audientie waren geleyt, en dat oock tot die tijdt toe niemandt van de Heeren uytheemse Ministers haer hadde gevergt, door de voorsz. Poorte ter Audientie te moeten werden gebracht, als alleen den Heere Lente, schoon hy noch Ambassadeur, noch Extraordinaris Envoyé, en maer alleen Resident van sijn Koninckl. Majest. van Denemarcken was, en dat sy daerom by de voorsz. Resolutie al hadden vast gestelt, geen uytheemse Ministers door de voorsz. Poorte ter Audiente te brengen, en dat sy van de æquiteyt van hoogst-ged. sijne Majest. niet konnen verwachten, dat deselve sijne Majest. haer soude willen ordonnéren, dat sy daer omtrent een gantsch nieuwe en ongehoorde veranderinge souden doen, die dan vervolgens ook, in 't regard van andere Ambassadeurs, soude moeten werden gevolgt, en daer van selfs in de Memorie, by gemelden Heere Grave d'Avaux den 18. Maert van den Jare 1679. over-gelevert, noch oock in eenige voorige ofte volgende Memorien van eenige Extra-

Extraordinaris of Ordinaris Ambassadeurs van sijne Majesteyt immermeer mentie is gemaekt; dat wel waer is, dat in de voorsz. Memorie van den voorsz. 18den Maert 1679. werdt geseyt, dat sijne Majesteyt hadde geaccordeert, dat de Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van desen Staet, doenmaels aen 't Hof aldaer zijnde, souden werden gerecipieert met alle de tekenen van eer, die aen haer waren geaccordeert zedert het Jaer 1609. door den Koningh Henrick de Groote, en gecontinueert onder het Rijck van den Koningh Louis de XIII. en van sijn Majesteyt, en dat des selfs intentie soude zijn, dat de Guarde die alhier op 't Hof is, en de Wapenen neemt, en de Trommel slaat, soo meenighmael als den Heere Prince van Orangien in komt of uyt gaet, die selve eer soude doen aen sijne Majesteyts Ambassadeurs, t'elkens als die by haer Hoog Mog. Audientie soude hebben, en dat soo langh geduerende, als die eer soude werden gedaen aen den gem. Heere Prince; maer haer Hoogh Mog. vertrouwen, dat sijne Majesteyt daer op niet sal willen blijven insistéren, gemerckt die eer aen sijne Hoogheydt niet werdt toegebracht als alleen in qualiteyt als Erf-Stadthouder en Erf-Capiteyn Generael van de Militie deser Landen, dat immers geen gemeynschap heeft, of hebben kan met eenige uytheemsche Ambassadeurs; soodanige Capiteynen Generael, en sijn Hoogheydt in die voorsz. qualiteyt, van de Militie ontfangende en over de Militie exercérende seer veel gesagh en authoriteyt, die aen niemandt konnen werden gecommuniceert, ende die hier te Lande oock soo nieuw en ongehoort zijn, ten reguarde van de gemelde Heeren uytheemsche Ambassadeurs, dat daer van noyt en is gehoort, behalven dat selfs by haer Hoog Mog. naer de fondamentele Wetten van de Unie directelijck geen ordres gegeven konnen werden aen de Militie, om iets te doen, of te effectuëren binnen de stemmende Provintien, die Militie, soo langh die in deselve Provintien leyt, dien-aengaende subject zijnde de ordres van de Provintie, daer in die leydt, of den Capiteyn Generael van deselve Provintie, ende dat sy mits dien souden moeten ondernemen iets nieuws en ongehoort, en dat sy dan noch selfs souden moeten versoecken aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, ofte der selver Capiteyn Generael, ende dat dan oock weder verder gemeyn gemaeckt soude moeten werden met alle andere; dat hare Hoogh Mog. seer wel weten, wat respect sijn Hoogheyt voor sijne hoogst-ged. Majesteyt heeft, en dat sy wel verseeckert zijn, dat deselve sijne Hoogheydt aen de Heeren sijne Majesteyts Ambassadeurs of Ministers laet wedervaren al dat respect, dat aen eenige Ambassadeurs of andere Ministers van eenige uytheemsche Koningen of Princen gedaen werdt, en geerne sien, dat sulcks geschiedt, en daer inne gecontinueert werdt, maer dat sy gantsch seer gedienstig versoecken verschoont te mogen werden, van te moeten doen Ceremonien, die hier zijn ongehoort, ende selfs by haer Hoogh Mog. naer een Forme van de Regeeringe niet konnen werden gedaen, ende die, alsse eens waren gedaen, soude moeten werden general ende universeel; dat hare Hoogh Mog. aen sijne Majesteyt versocht hebbende, dat de Heeren hare Ambassadeurs aldaer souden mogen werden gerecipieert op de maniere, op dewelcke sy altoos waren ontfangen, ende de Heeren Ambassadeurs

van de Republijcque van Venetien ontfangen wierden, wel duydelijck hebben verklaert, dat sy haer gaerne souden contentéren met alles wat sijne Majesteyt soude believen dien-aengaende goedt te vinden, als sy maer wierden gelijck gestelt met de Republijcq van Venetien; dat sy derhalven verwachten, dat hoogst-ged. sijne Majesteyt sal gelieven te considerèren, dat hare Hoog Mog. geen Poinct van eer daer in konnen maken, dat den gem. Heere Grave d'Avaux de voorsz. Poort passeert, of dat de Militie de Wapenen op neemt en den Trommel slaet, dewijl hoog-gem. sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangien die ordre heeft gegeven, dat hy Heer Ambassadeur de voorsz. Poort passeert, en oock de Soldaten onder het Geweer doet komen, en den Trommel slaen, wanneer hy Heer Ambassadeur ter Audientie by sijn Hoogheydt komt, maer alleen om dat die Poort, als zijnde de Poorte van sijn Hoogheydts Hof, als Stadthouder van Hollandt, aen de dispositie van sijn Hoogheydt is gelaten, en dat hare Hoogh Mog. aen de Militie, alhier Guarnisoen houdende, directelijck niets konnen ordonnéren of aenbeveelen.

D. van WYNGAERDEN, vt.

Accordeert met 't voorsz. Register,

H. FAGEL.

Dese versochte Audientie is daer mede blijven steecken, en heeft men naderhandt niet meerder daer van gehoort.

Hier voor is yets wegens de Stadt en 't Prinsdom van Orangie geseght. Zedert dat sijn Alder-Christel. Majesteyt de Declaratien tegens de Gereformeerden in sijn Koninckrijck ter executie hadde laten stellen, waren veel Kinderen van de Gereformeerden in Vranckrijck na Orangie, als een Souverain Prinsdom, gesonden, om daer haer Studiën te voltrecken, doch 't schijnt, dat sulcks by hoogst-ged. sijn Majesteyt niet aengenaem en was, alsoo hy in 't midden van Augusti van dit Jaer den Intendant van Provence, Monsr. Moran, benevens ruym 2000 Krijgs-lieden, onder 't gebiedt van Monsr. de Montanegues, Lieut. Generael van sijn Majesteyt in Languedocq, derwaerts sondt, om aen de Regeeringh, die sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien daer had, te belasten, dat sy alle de Kinderen, die ten dien eynde daer waren, te rugh souden senden, en geen meer van deselve in haer Academie of Schoolen aennemen; dit Bevel, alschoon het die van de Regeeringh wat zwaer dacht, nam deselve Regeering aen om te doen, om meerder ongemack voor te komen, beloovende in dien gevalle geen meer Kinderen aen te nemen, en aen de Ouders van de geene, die daer waren, te schrijven, dat sy deselve te rugh souden roepen; Dit scheen daer mede wel gedaen te sullen zijn geweest, maer Monsr. Montanegues, ondertusschen met sijn Troupen tot aen de Stadt genadert zijnde, en ordre hebbende, om de Muuren van die Stadt te laten af breecken, quam met sijn Volckeren, en voornamentlijck 8 Compagnien Dragonders, die in de

Bur-

Burgers geinquartiert wierden/en veel ongeregeltheden en exactien pleegden/ daer binnen/ en liet met gewelt/so door de Inwoonders als andere Onderdanen van sijn Hoogheydt/ daer omtrent woonende/ het af breecken van dese Muuren en Toorens/ die men door Mijnen liet op-springen/ beginnen; 't selve wierdt door gem. Inwoonders en Onderdanen/om te eerder van dese Gasten/die men wil/ dat selfs verscheyden Maegden schoffierden/ bevrijdt te zijn/ met sulcken yver en ernst voort geset/ dat den 23. Augusty alles van gem. Muuren/ behalven noch eenige kleyne overblijffsels/ was om verre geworpen/ welcke de Regeeringh aldaer aen Monsr. de Montanegues/ op dat hy met sijn Volck van daer soude vertrecken/ (gelijck hy eenige dagen daer na deede/ na dat hy eenigh Geldt/ dat sijn Volck van de Inwoonders had geëxtorqueert/ had laten restituëren) selfs beloofde te laten raséren. Dese saek door de Raden van sijn Hoogheyt verstaen zijnde/ soo addresseerden deselve sich aenstonts aen haer Hoogh Mog./ welcke den 3. September daer op de volgende Resolutie namen.

Jovis den 3. September 1682.

IS ter Vergaderinge gelesen de Memorie van de Heeren Raden ende Reeckeninge van sijne Hoogheydt den Heere Prince van Orangien, leverende daer beneffens over d'Originele Verbalen van 't geene deser dagen in ende omtrent de Stadt van Orangien was gepasseert, ten eynde hare Hoog Mog. in consideratie nemende het manifeste ongelijck, dat hoog-gem. sijne Hoogheydt, directelijck tegens de jongst geslooten Ttactaten, werdt aengedaen; mitsgaders de miserie en uytterste ruine,die de Ingesetenen van hoog-gem. sijne Hoogheyts Stadt en Prinsdom werdt toegebracht, ende de vordere consequentien, die uyt soodanige Proceduren staen te resultéren, daer over gelieven te resolvéren, soo als sullen oordeelen te behooren; Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verstaen, dat Copye van de voorsz. Verbalen sal werden gesonden aen den Heer van Sterrenbergh, Ordinaris Ambassadeur van desen Staet aen 't Hof van Vranckrijck, met last ende ordre, om aen sijn Majesteyt, ende daer het van vrucht kan zijn, op de civielste ende discreetste, doch niet te min krachtigste en efficacieuste maniere te representéren, dat hare Hoogh Mog. met seer groot leetwesen ende geen minder verwonderinge, het voorsz. toeval hebben vernomen, ende dat sy voor de gevolgen van dien ten alleruytttersten bekommert zijn, dat hy aen hoogst-gem. sijne Majesteyt op 't allervriendelijckste sal versoecken, dat het deselve sijne Majesteyts goede geliefte mach zijn,ten minsten by provisie,die ordre te stellen,dat de voorsz. Militie aenstonts uyt het voorsz. Prinsdom mach délogéren, ende aen de Burgers en Ingesetenen van de voorsz. Stadt en Prinsdom restituëren de Penningen, die sy de voorsz. Burgers ende Ingesetenen aen haer hebben doen betalen, met vergoedinge van de schade, die sy de voorsz. Burgeren hebben toegebracht: Dat voorts door de Heeren van Heeckeren, ende andere hare Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Buytenlandsche Saecken, aen den Heere Grave d'Avaux, Extraordinaris Ambassadeur van hoogst-ged. sijne Majesteyt aen desen Staet, gelijcke representatie

sal

ſal werden gedaen, met verſoeck, dat deſelve alle goede Officien wille aenwenden, ten eynde hoogſt-gem. ſijne Majeſteyt mach werden gepermoveert, om de voorſz. Militie aenſtonts te rappelléren ende die te houden, om aen de voorſz. Burgeren en Ingeſetenen de voorſz. reſtitutie ende vergoedinge te doen. Dat voorts Copie van de voorſz. Verbalen mede geſonden ſal wereen aen de Heeren van Citters ende van Beuningen, Ordinaris Ambaſſadeur en Extraordinaris Envoyé van deſen Staet aen 't Hof van ſijn Koninckl. Majeſteyt van Groot Brittannien, om aen deſelve, en daer het vrucht kan doen, te repreſentéren het groot ongelijck, dat hoogſt-ged. ſijne Hoogheydt door de Procedueren, daer in gemelt, is aengedaen, ende van wat conſequentie deſelve, in 't reguard van alle andere Princen en Staten, zijn, ende wat een yder van dien te vreeſen en te verwachten heeft, indien ſy in het midden van de Vrede ſoodanige Procedueren in haer eygen Landen moeten eſſuyéren ende uytſtaen; dat ſulcks ten opſichte van hoogſt-gemelde ſijne Hoogheydt noch des te vreemder is, niet alleen om dat de voorſz. Stadt en Prinsdom niet zijn in ſtaet, om aen yemandt, wie het oock mochte zijn, ombragie te geven, maer dat, buyten de Burgeren en Ingeſetenen van dien, ſelfs niet een eenigh Soldaet, ofte gewapent Man, daer in is geweeſt; dat hare Hoog Mog. niet weten, van gevolge de voorſz. ſaecke ſal zijn, maer daer voor ten uytterſten zijn bekommert, ende dat ſy aen hoogſt-ged. ſijne Koninckl. Majeſteyt van Vranckrijck, de voorſz. hare ſurpriſe ende bekommeringe over het voorſz. toeval bekent gemaeckt hebbende, hebben verſocht, dat deſelve ſijne Majeſteyt de goetheyt wilde hebben, van de voorſz. Militie aenſtonts uyt het voorſz. Prinsdom te doen vertrecken, ende aen de voorſz. Burgeren en Ingeſetenen te doen reſtituëren, 't gunt ſy haer hebben afgevordert, met vergoedinge van de ſchade haer toegebracht, ende dat haer Hoogh Mog. niet alleen daer toe verſoecken ſijne Majeſteyts coöperatie, maer die oock onfeylbaerlijck te gemoet ſien, en oock gaerne ſouden weten, hoe ſijne Majeſteyt meent, dat men beſt ſal konnen voor-komen d'ongemacken, die het voorſz. voorval dreygt te ſullen occaſionéren, ende dat ſy Heeren Ambaſſadeur en Extraordinaris Envoyé niet ſullen nalaten daer op ten uytterſten te inſiſtéren; dat wyders Copye van de voorſz. Verbalen ſal werden geſonden aen de Heeren Staten van de reſpective Provintien, om de Heeren hare Gedeputeerden in deſe Vergaderinge tijdelijck t'informéren, wat deſelve oordeelen, dat daer in by verder voorval ſal moeten werden gedaen en gereſolveert. De Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Vrieſlandt ende Stadt en Landen hebben in de bovenſtaende Concluſie geconſenteert, op het behagen van de Heeren Staten hare Principalen.

Ingevolge dan van deſe hare Hoogh Mog. Reſolutie / ſtelde den Heer van Sterrenbergh / onſen Ambaſſadeur in Vranckrijck / de volgende Memorie op / om die aen ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt over te leveren.

Aen den Koningh.

SIRE:

DEn ondergeschreven Ambassadeur van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Provintien van de Nederlanden heeft ordre, om aen Uw Majesteyt te representéren, dat het met groot deplaisier en geen minder verwonderinge is, dat haer Hoog Mog., sijn Meesters, hebben verstaen door de geene, die van den Raedt en Reecken-kamer van sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie zijn, dat den Heer de Montanegues, Lt. Generael van Uw Majesteyt in Languedocq, met sijn Guardes en 8 Compagnien Dragonders in 't Prinsdom en de Stadt van Orangie is komen logéren, aldaer op discretie levende, veele violentien exercérende, en groote Sommen Geldts van de Burgers extorquérende, gelijck ook haer ordonnérende, om de Muuren van de Stadt te demoliëren; en dat Sr. de Moran, Intendant van uwe Majesteyt in Provence, aen de Regeeringh in die Stadt bevolen soude hebben, om alle de Scholieren, zijnde Onderdanen van uwe Majesteyt, en doende professie van de Gereformeerde Religie, die in de Academie van die Stadt, of in de particuliere Schoolen, waren, weder te rugh te senden, met Verbodt, om geene meer in 't toekomende te ontfangen; en sulcks alles met de uyterste ruïne en miserie van de Inwoonders van de ged. Stadt en het Prinsdom, en directelijck tegens het laetste Tractaet, tot Nimwegen gemaeckt; en gelijck door dit alles haer Hoog Mog. in een ongemeene ongerustheydt zijn wegens de gevolgen en inconvenienten, die dese affaires na sich souden konnen slepen, soo versoecken sy seer gedienstigh en vriendelijck aen uwe Majesteyt, dat hy by provisie ordre wil geven, dat de ged. Troupen promptelijck uyt die Stadt en 't Prinsdom délogéren, en dat men aen de Burgers de groote Sommen Geldts, die men haer heeft doen betalen, restitueert, met reparatie van de ontfangene schaden.

Gedaen tot Parijs den 8. September 1682.

Geteeckent

G. DE WASSENAAR.

Dese Memorie wierdt door gem. Ambassadeur aen den Heer de Croissy, zijnde een van de voornaemste Ministers van den Koning, verhandtreyckt, en beloofde die deselve aen sijn Majesteyt, na dat hy eenige reden daer over hadde gegeven, te verhandtreycken.

Haer Hoog Mog. Ministers in Engeland mede aenschrijving gekregen hebbende, om dese saeck van Orangie aldaer voor te houden, en de interpositie van sijn Koninckl. Majesteyt van Groot Brittannien ten dien eynde te versoecken, leverden aldaer de volgende Memorie over.

Aen

Aen den Koningh van Groot Brittannien.

DEn ondergeschreven Ambassadeur en Envoyé Extraordinaris van de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden hebben voor desen de eere gehad, om aen Uwe Majesteyt te representéren, dat den Heere Prince van Orangie, als een Souverain Prins van de Stadt en 't Prinsdom van die Naem, sich verplicht had gelooft, om aen de sorgen, die hy aen sijn Onderdanen schuldig is, te voldoen, de oude Muur, die van oudts tot een omtreck van de Stadt Orangie hadde gedient, door een nieuw stuck, eenige voeten langh, aen de kant, daer de Fortificatien van 't Kasteel gedemolieert zijn, en die open gelaten hadden, te laten besluyten; dat dit stuck van de Muur publijckelijck en in 't gesicht van gantsch Vranckrijck was gemaeckt, sonder dat daer in eenige oppositie was geschiedt, uyt krachte van 't Recht van Souverainiteyt, waer van sijn Hoogheydt inconteſtabel in possessie is; doch dat niet-tegenstaende dit alles den Marquis de Montanegues, Lieut. Generael van den Alder-Christel. Koningh in de Provintie van Languedocq, aen de Magistraet van de ged. Stadt had laten weten, dat hy ordre van den Koning van Vranckrijck hadde, om haer te beveelen, ten eynde aenstonts het ged. stuck van de Muur af te breecken; dat ged. Magistraet, na een rijpe deliberatie, met alle behoorlijck respect had geantwoordt, dat sy, als Onderdanen van den Heere Prince van Orangie, aen geen ordres, als aen die van sijn Hoogheydt, konde gehoorsamen, sonder tegens de getrouwheyt, die sy aen hem hadden afgeleyt, te contraveniëren, versoeckende derhalven tijdt, om hem daer van te advertéren; doch dat, in plaets van sich met soo een redelijck en onderwerpend antwoordt te contentéren, den ged. Heer de Montanegues aen deselve Magistraet had laten weten, dat, alsoo sy niet gehoorsaemt hadden, hy de rigoureuse en precise ordres, die hy van den Koningh, sijn Meester, hadde, soude executéren, en met Krijgs-volck in die Stadt komen, daer by voegende, dat hy haer waerschouwde, om aen de Inwoonders ordres te geven, om ged. Muur ter neder te werpen, alsoo hy haer naderhandt soude noodsaecken om die te doen demoliëren, op die wijse, als den Alder-Christel. Koningh hem hadde geordonneert; en alschoon de verwonderingh, die door dese verkondigingh veroorsaeckt wierdt, ged. Magistraet hadde gebracht, om een Deputatie aen den Heer van Montanegues te doen, met instructien, die genoegsaem uytdruckten, dat men de destructie van 't ged. stuck van de Muur wel soude konnen doen, sonder dat men meerder violentie gebruyckte, soo had men echter bevonden, dat het Desseyn tegens het Prinsdom en de Stadt van Orangie meerder in de grondt is geweest, want men verstaet met de uytterste verwonderingh, dat Sr. de St. Moran, Intendant van Provence, maeckende den Souverain in een anders Landt, den 15. Augusty tot Orangie is gekomen, en aen de Magistraet van die Stadt bekent gemaekt en geordonneert heeft uyt de naem van den Alder-Christel. Koningh, dat sy in sijn Koninckrijck alle de Scholiers, sijn Onderdanen, doende professie van de Gereformeerde Religie, welcke in de Academie of in de particu-

 liere

liere Schoolen mochten wesen, en sich in ged. Stadt bevonden, te rugge souden senden, met gebodt, van in 't toekomende geen andere aldaer te ontfangen; en dat hy ged. Magistraet heeft genoodsaeckt, onder 't dreygen van de geheele ruïne van de Stadt, om daer aen te gehoorsamen, ende sulcks door de ged. gantsche Stadt, onder 't geluyt van Trompetten, te laten publicéren; en al-hoe-wel dese nieuwe Acte van Submissie 't gemoedt van de geene, die in dese gelegentheydt ageerden, behoorde versacht te hebben, soo heeft men nochtans bevonden, dat den ged. Sr. de Montanegues met gewapender handt in 't Prinsdom van Orange is getrocken, en in de Plaets van die Naem Oorlogs-volck heeft gebracht, welcke daer op discretie hebben geleeft, en verschrickelijcke exactien en extorquéringen hebben gedaen, onder dewelcke de Inwoonders van die Stadt sich noch den 19. Augusti hebben bevonden, (ten welcken dage dese Tydingen van daer zijn gegaen) hebbende sy de Inwoonders niet alleen gedwongen, om het nieuwe Stuck van de Muur, dat in quæstie is, maer oock alle de oude Muuragien, die, geduerende den Oorlogh gebleven, en met de restitutie van de Stadt en 't Prinsdom van Orangie weder gegeven zijn, (gelijck als het ampelder, door het by-gevoegde Recit, blijkt) af te werpen; en gelijck als dese Procedueren openbare Acten van Hostiliteyt in een volle Vrede zijn, en geaccompagneert met alle onwaerdigheden en circumstantien, die deselve te min inexcusabel en insupportabel konnen maecken, soo in de maniere als de forme, tegens een Prince, die de eer heeft, om soo na aen sijn Majesteyt te behooren, en so directelijck tegens de Tractaten van de Vrede, in de welke het Articul van de restitutie van den Heere Prince van Orangien is gecomprehendeert, en waer van Uwe Majesteyt zich wel als Guarandeur heeft willen constituëren door een solemnele Alliantie, waer mede hy oock wel de ged. Heeren Staten, onse Heeren, heeft willen honoréren; soo vinden sich de ondergeschreven Ambassadeur en Envoyé Extraordinaris, door expresse ordre, verplicht, om aen Uw Majesteyt seer ootmoediglijck te representéren het rechte leedwesen, waer mede de Heeren Staten dese bekende onrechtvaerdigheden, die aen den Heere Prince van Orangien zijn gedaen, aensien, en de uytterste ongerustigheden, die sy van de gevolgen apprehendéren, soo in haer reguard, als in dat van alle de andere Princen en Staten, hare Vrienden en Geallieerden, dewelcke onvermijdelijck souden zijn, indien noch de Vredens-Tractaten, noch de Alliantien, haer niet bedeckt voor soodanige oppressien konnen stellen; deselve zijnde soo veel te verwonderlijcker, om dat het sichtbaerlijck blijckt, dat het stuck van de Muur, in quæstie zijnde, van geene defentie in de minste attacque was, ende oock niet en was gemaeckt, als om een Stadt te besluyten, die de Hooft-Stadt van een gantsch Prinsdom, de Residentie van een Parlement, en van een Bisschoppelijcke Stoel is, en waer in niet een Krijgs-man in dienst gevonden werdt, die de minste schaduwe van jalousye, aen wie dat het ook mocht wesen, en voornamentlijk aen een seer groot Monarch, soude konnen geven, en dat door des selfs demolitie geene schijnbare nuttigheydt konde voort komen aen die geene, die het hebben gedaen; en dat ged. Heeren Staten, onse Heeren, aen haer Minister tot Parijs ordre

hebben

hebben gegeven, om aen den Alder-Christel. Koningh de extreme verwonderinge bekent te maecken, waer in dese saeck haer heeft gestelt, en sijn Majesteyt te versoecken, dat hy de goetheydt wilde hebben, om ordres te geven, op dat de ged. Troupen aenstonts uyt ged. Stadt Orangien mochten vertrecken, en geobligeert werden, om aen de Burgers en Inwoonders van deselve alle 't geene, dat sy van haer geëxtorqueert hadden, met schadelooshoudingh van 't geene sy in dese ontmoetingh hadden geleden, te restituëren; gelijck oock dat haer Hoogh Mog. aen Uwe Majesteyt niet alleen ernstigh versoecken, dat hy ten dien eynde met haer daer in wil coöperéren, maer dat sy hun dit faveur ontwijffelbaer belooven; 't welck verwachtende, soo sullen sy wel vergenoeght zijn, om te weten, op wat wijse Uw Majesteyt denckt en oordeelt, volgens sijn hooge verlichtingh, dat men de quaden en obstaculen van de bevestigingh van de Gemeene-Rust, welcke dit incident soude konnen voort-brengen, soude konnen præveniëren, soo wel door de natuurlijcke gevolgen, als door de reflectien, die alle de Princen en Staten (naeuwkeurighlijck de conduite van Uwe Majesteyt, en van de ged. Heeren Staten, onse Heeren, obsérvérende, om hare mesures wegens de effecten te nemen, die sy uyt de Tractaten van Vrede en de Liguen van Guarantien sullen sien voortkomen) daer op sullen nemen. Gedaen tot Windsor den 13 September 1682.

Geteeckent

A. VAN CITTERS. C. VAN BEUNINGEN.

Aen 't Engelsse Hof wierdt dese saeck van de Stadt en 't Prinsdom van Orangie seer ter herten genomen/ en kreegh den Engelssen Envoyé tot Parijs/ den Heere Preston/ daer op bevel/ om krachtige instantien wegens die saeck by sijn Majesteyt van Vranckrijck te doen.

Onsen Ambassadeur in Vranckrijck / den Heer van Sterrenbergh / ondertusschen op de Memorie/ die hier voor gestelt is / en welcke hy aen den Heer de Croissy hadde over-gelevert / geen Antwoordt bekomen hebbende / stelde weder/ op nieuwe Ordre van haer Hoog Mog./ een andere Memorie in/ en liet die door sijn Secretaris na Versailles / waer den Koningh sich doen bevondt/ brengen/ bestaende deselve in dese Woorden:

Aen den Koningh.

SIRE:

DOor de continuatie van de Remonstrantien, de welcke die van den Raedt van sijn Hoogheydt den Prince van Orangie aen de Heeren Staten Generael hebben gedaen, zoo hebben haer Hoogh Mog. haer ordres aen den ondergeschreven vernieuwt, om aen Uwe Majesteyt de uytterste ongerustheyt te betuygen, waer in sy sich bevinden, om dat de Troupen van Uwe Majesteyt continuëren in de Stadt en 't Prinsdom van Orangie te blijven, gelijck oock dat Uwe Majesteyt door een

 Arrest

Arreſt van den 23. July hadde verboden, eenige Waeren of Koopmanſchappen, die waſſen of gefabriqueert zijn in de ged. Stadt en 't Prinsdom, in de Landen onder ſijn gehoorſaemheydt te laten komen; gelijck oock in ged. Stadt en 't Prinsdom te doen of laten paſſéren eenige Waeren of Koopmanſchappen, ſoo uyt de Landen onder ſijn Heerſchappye als Uytheemſche Plaetſen; haer Hoogh Mog. konnen niet gelooven, dat het de intentie van Uwe Majeſteyt is, om alſoo het Prinsdom te attacquéren, en ſoo veel ſchade aen ſijn Hoogheyt en des ſelfs Onderdanen te doen; en daerom is het, dat, alſoo de gevolgen, die deſe affaires ſouden konnen hebben, haer geweldigh ongeruſt maecken, ſy ſeer officieuſelijck aen Uwe Majeſteyt verſoecken, dat het hem believe, om ſijn Troupen uyt de Stadt en 't Prinsdom te trecken; de ſchade, die ſy daer gemaeckt hebben, te doen repáréren, en de Burgers en Inwoonders van deſelve 't effect van de laetſte Tractaten vryelijck te laten genieten; gelijck oock, dat het aen haer vry geſtelt werdt, om haer Waeren en Koopmanſchappen in de Landen van Uwe Majeſteyt te brengen, en dat de Onderdanen van Uwe Majeſteyt van gelijcken de hare in ged. Stadt en 't Prinsdom mogen ſenden. Gedaen tot Parijs den 15. September 1682.

Geteeckent

G. DE WASSENAAR.

Gemelden Heere van Sterrenbergh ſelfs eenige dagen daer na tot Verſailles en by den Heer de Croiſſy gekomen zijnde/ ſoo ſeyde hem deſelve/ dat hy van ſijn Alder-Chriſtel. Majeſteyt laſt hadde/ om hem op deſe ſijne Memorien te antwoorden; Dat ſijn Majeſteyt recht en reden hadde om te doen 't geene hy gedaen hadde; dat, wat aengingh 't Geldt, 't geene de Burgers was afgeëyſcht, het ſelve buyten ordre van den Koningh was, en dat ſijn Majeſteyt geordonneert hadde, dat men dat ſoude reſtituëren; dat de Troupes jegenwoordig daer uyt waren, en belangende het Arreſt van 't Verbodt van de Commercie, dat 't ſelve wel was gegeven, maer niet geëxecuteert, dewijl de die van Orangie voldaen hadden aen het geene ſijn Majeſteyt van haer hadde gevordert, dat ſy in 't toekomende niet meer in haer Colleges ſouden ontfangen Studenten van de Gereformeerde Religie, Onderdanen van ſijn Majeſteyt. **Gemelden Heer van Sterrenbergh bracht daer tegens wel weder in:** Dat hy niet konde begrijpen, wat recht ſijn Majeſteyt in 't Prinsdom van Orangie konde pretendéren, dewijl het inconteſtabel was, dat ſijn Hoogheyt en des ſelfs Prædeceſſeurs van alle tijden Souveraine Princen van 't ſelve waren geweeſt, en, wat aengingh het op-timmeren van een ſimpele Muur aen een Stadt, midden in 't Rijck gelegen, en die maer alleen gemaeckt was, om die Plaets te konnen ſluyten, dat hy geloofde, dat ſulcks geen ombragie konde geven; en dat hy vertrouwde, dat de reſtitutie van 't Geldt, dat de Soldaten van de Burgers hadden afgevordert, niet alleen ſoude geſchieden, maer dat oock de vordere ſchade aen de Ingeſetenen ſoude werden voldaen: **Maer gem. Heer bleef by ſijn voo-**

voorige geseyde/ als 't geen hy uyt last van den Koningh te seggen hadde / doch voegde/ soo hy seyde / uyt sijn eygen selfs daer by: Dat de Burgers moesten considéréren, dat sy voor een gedeelte oorsaeck van die schade waren, dewijle men haer te vooren hadde gewaerschouwt, van niet met het optimmeren van die nieuwe Muur voort te varen; dat dese Procedueren van sijne Majesteyt niet en waren tegens de laetst gemaeckte Tractaten, dewijle wel waer was, dat sijne Hoogheydt uyt den hoofde van dien in possessie van Orangien was gekomen, maer dat men verstaen moeste, dat 't selve moeste blijven in die staet, daer het van te vooren in was geweest; dat men van de kant van sijne Hoogheydt nieuwigheden hadde begost in 't op-timmeren van den geseyden Muur, ende dat sijne Majesteyt noyt soude lijden, dat eenige Fortificatien in sijn Rijck souden werden gemaeckt.

Doch alsoo dit Antwoort niet geheel voldoende was/resolveerden haer Hoog Mog. in November een Extraordinaris Envoyé na Vranckrijck te senden/ om ten desen eynde seer krachtiglijck te insistéren / en voornamentlijck te representéren het ongelijck, dat sijne Hoogheyt den Heere Prince van Orangien door de voornoemde Procedueren, soo wel ten aensien van de Materie, als ten aensien van de Forme, was aengedaen. Dat hare Hoog Mog. gantsch gedienstig en vriendelijck versochten, dat sijn Majesteyt de goetheydt wilde hebben, van hoogst-gem. sijne Hoogheydt, ende de Ingesetenen van 't gem. Prinsdom, onverhindert en onbekommert te laten joüisséren van 't Tractaet van Vrede, in den Jare 1678. gesllooten, ende sulcks sijn Hoogheydt van 't selve Prinsdom, ende van alle sijne Rechten, Actien, Privilegien, Usantien ende Prærogativen laten gebruycken en genieten, sonder oock aen de voorsz. Ingesetenen de Commercie met sijn Majesteyts Ingesetenen in eeniger maniere te verhinderen ofte te beletten; mitsgaders mede, in Conformité van 't voorsz. Tractaet, doen reparéren alle Schaden, soo wel aen hoogst-gem. sijne Hoogheydt, als de voorsz. Ingesetenen, door de voorsz. Procedueren toegebracht, en specialijck mede te doen herstellen de Muur, die de Inwoonders van de voorsz. Stadt geöbligeert waren geweest te doen demoliëren en af te breecken.

Tot desen Extraordinaris Envoyé wierdt den Heer Heynsius/ Pensionaris van de Stadt Delft / verkoren / doch alsoo die van dit Jaer na Vranckrijck noch niet en is gegaen / is in dese saeck niet verders geschiedt / ende alles op die wijse blijven steecken / soo dat wy hier mede sullen af-breecken / en sien / wat het aenstaende Jaer verder daer in sal geven.

Wy hebben in de voorgaende Mercurius eenige mentie van de Oost-Vriesse saecken / wegens het different tusschen de Vorstinne en de Standen van 't selve Landtschap / gemaeckt. Haer Hoogh Mog. hadden zedert die tijt verscheydemael door haer Gedeputeerden laten deliberéren / op wat wijse sulcks best af gedaen soude konnen werden; de Keyserse / Brandenburghse en andere Ministers insisteerden ondertusschen wel/ dat dese saeck ter decisie van sijn Keyserlijcke Majesteyt gestelt soude mogen werden / maer desen Staet/ oordeelende dat dit haer toe quam / soo leverden der selver Gedeputeerden in 't laetst van 't

voor-

voorleden Jaer haer Consideratie ten dien eynde over / welcke in de volgende Resolutie van haer Hoogh Mog. vermelt zijn.

Sabbathi den 27. December 1681.

DE Heeren Verbolt ende andere haer Hoog Mog. Gedeputeerden tot de saecken van Ooft-Vrieslandt, hebbende, ingevolge ende tot voldoeninge van der selver Resolutien Commissoriael van den 6. en 27. November laetstleden, gevisiteert ende geëxamineert de Memorie van den Heer Lintelo, alhier aenwesende Vorstelijcke Ooft-Vriesse Minister, versoeckende, om geallegueerde Redenen, dat hare Hoogh Mog., in conformité van der selver Resolutie van den 3. October laetst-leden, over de drie Poincten, te weten, *het Zegel, Prorogatie der Landtdagen, ende het Bewindt van de Gemeene Landts-Middelen*, nu eyndelijck eenmael gelieven te disponéren, als deselve, na inhoudt van de Accoorden ende Verdragen, sullen bevinden te behooren: Als mede de Memorie van den Heere Smith, alhier aenwesende Minister van hare Vorstel. Doorluchtigheden de Heeren Hertogen van Bronswijck ende Lunenburgh, versoeckende dat haer Hoogh Mog. gelieven een eynde te maecken van de bewuste Differenten tusschen hare Vorstel. Doorluchtigheden ende de Stenden van Ooft-Vrieslandt, hebben ter Vergaderinge gerapporteert, dat deselve, onder 't wel-nemen van haer Ho. Mog., souden meynen, dat, noopende het gebruyck van een Zegel, de Heeren Stenden van Ooft-Vrieslandt de saecke, in conformité van haer Hoog Mog. Resolutie van den Jare 1618., behooren te laten by het oude gebruyck, ende sulcks haer van 't gebruyck van 't Zegel, by haer nu van nieuws geobtineert, te onthouden: Ende dewijl de gem. Heeren Stenden hebben een vrye Keure ofte Wael, om ten Landtdage, soo meenighmael die uytgeschreven werdt, te senden soodanige Persoonen, als het haer belieft, dat ten Landt-dage geen saecken behoorden te worden geproponeert, daer op den selven Landt-dagh niet was uyt geschreven, ende dat de Heeren Stenden te meermalen versocht hebbende, dat de Gedeputeerden, eens gekooren zijnde tot den Landt-dagh, souden mogen continuëren, sulcks t'elckens was afgeslagen, dat oversulcks de gem. Heeren Stenden den uyt geschreven Landtdagh niet behoorden te prorogéren, sonder bewilliginge van den Landts-Heer, alsoo sy dan geen eynde souden maecken van de saecken, daer toe sy beschreven, ende daer toe sy gevolmachtigt moeten zijn, ende haer selven oock alsoo stilswijgende in de voorsz. Deputatie souden continuëren; doch dat wel expressselijck behoort te worden verklaert, dat haer Hoog Mog. niet verstaen de Heeren Stenden, eenige Gravamina hebbende voor te dragen, hier door in het geringste te prejudiciëren in het Recht van een Landt-dagh te versoecken, ende te doen houden, volgens d'ordre en forme by de voorsz. Tractaten voor-geschreven; ende dewijl de Bedieninge van de Inspector, die den Landts-Heer in het Collegie van de Administrateuren of Assignateuren mach hebben, is gesepareert van de Bedieninge van den Commissaris, die by den Landts-Heer wordt gecommitteert, om op te nemen de Rekeningen, die alle Jaren door den Ontfanger ende Penning-Meester Ge-

Generael wordt gedaen, ende dat ten respecte van dien Inspector uytdruckelijck is ter neder gestelt, dat den selven Inspector in 't voorsz. Collegie der Administrateuren of Assignateuren geen Votum sal hebben, noch sich de handelinge van 's Landts Penningen aen-matigen, dat mitsdien sulcks oock by den Landts-Heer, ten aensien van den voorsz. Inspector, niet en behoort te werden gepretendeert, voor behoudens dat de voorsz. Inspector, meynende dat eenige abuysen omtrent de maniantie van 's Lands Penningen souden mogen werden gecommitteert, of te buyten gegaen d'ordre, die de voorsz. Administrateuren en Assignateuren is voorgeschreven, de voorsz. Administrateuren of Assignateuren d'abuysen soude mogen voor houden, en de Notulen doen houden van 't gunt hy voorgedragen heeft, ten eynde daer van, des noot, oock elders, daer sulcks behoort ende geschieden kan, redres van de voorsz. abuysen mochte werden versocht; ende nademael, ten aensien van den Commissaris, tot het hooren van de voorsz. Reeckeninge, by den Landt-Heer gecommitteert, niet is geëxpresseert, dat hy Commissaris daer over geen Votum soude hebben, dat derhalven de voorsz. Commissaris, omtrent het hooren van de voorsz. Reeckeninge, in alles gelijck recht behoort te hebben, ende getracteert te moeten worden als de Gedeputeerden van de Heeren Stenden; Waer op gedelibereert zijnde, hebben de Heeren Gedeputeerden van de Provintien van Vrieslandt ende Stadt en Landen het voorsz. gerapporteerde over-genomen, om in den haren breeder gecommuniceert te worden, dewelcke versocht worden, haer daer op ten spoedigsten te willen verklaren.

De Minister van de Stenden van Oost-Vrieslandt / bevreest dat haer Hoog Mog. op dese wijse een finale Resolutie souden nemen / gaf daer op de volgende Memorie over.

Hoogh Mog. Heeren:

DEn ondergeschreven Minister van de Stenden van Oost-Vrieslandt bevindt sich seer gesurprenneert, wanneer tegenwoordig in ervaringe komt, dat Uw Hoog Mog. eergisteren hebben ingenomen het Rapport, nopende de drie Poincten, als van het Zegel van sijn Keyserl. Majesteyt, den Stenden voorn. *ex plenissimâ Cæsarea potestate* verleent, van de Prorogatie der Landt-dagen, ende van 't Collegie der Administrateuren, nopende het Bestier over de Landts-Middelen, ende dat Uw Hoog Mog. hebben gedecideert, dat de Stenden het voorsz. Zegel sullen moeten laten varen, geene Landts-dagen meer prorogéren, als met bewilligingh van den Landts-Heer, ende des selfs Commissarium sullen moeten admittéren met een voerenden Vote: Welcke Poincten deels buyten d'Accoorden, en over sulcks Uw Hoogh Mog. maintenue noyt zijn gesubmitteert, eens deels daer omtrent in gemelde Accoorden heel contrarie gestatueert, ende dat huyden over dit alles de Resumptien gaen, en door een eyndelijcke Resolutie decisoir van Uw Hoogh Mog. de Stenden soo groote prejuditie sal toegevoegt werden: Soo heeft den ondergeschreven, uyt de Naem sijner Heeren Principalen, ootmoedigst te ver-

versoecken, dat alle de essentiële Poincten mochten werden gehouden buyten Resumptie, ende dat by wege van Inductie over dese en alle verder openstaende Differenten, volgens een loffelijcke ende noyt anders gewoone practijcque ende usantie, alles mach werden ingeschickt; of anders, indien Uw Hoogh Mog. in de boven-gem. drie Poincten decisive souden blijven, soo moet hy, voor behoudens het respect, dat hy anders aen Uw Hoogh Mog. geerne wil schuldigh wesen, in de Name van meer-wel-gem. Stenden, met reservatie van der selver believende nader te doene Protestatie, seggen, dat deselve sich niet sullen konnen in desen aen Uw Hoog Mog. Uytspraecke submittéren; Uw Hoog Mog. sullen dan, de hoog-aengelegentheyt van dese saecken, ende hare schadelijcke gevolgen, met een hoog oogh, oock den deerlijcken toestandt insiende, alles laten in *statu quo*. Hage den 29. December 1681.

Aen de kant van de Vorstinne van Oost-Vrieslandt hadde men in tegendeel gaerne gesien / dat hier over een finale Resolutie was genomen geworden / ten welcken eynde den Heer Smith in January de volgende Memorie aen hare Hoog Mog. over leverde.

Hoogh en Mog. Heeren:

DE Heeren Gedeputeerden tot de Oost-Vriesse Differenten haer Rapport, wegens de ged. saecken, in de Vergadering van Uw Hoog Mog., den 27 December van 't voorleden Jaer, gedaen hebbende, soo had men als doen gelooft, dat de saeck van de Vorstinne van Oost-Vrieslandt soo billijck gevonden en soo wel gefondeert geweest soude zijn, dat de gantsche Wereldt daer van overwonnen geweest behoorde te hebben, en dat alle haer Pretentien generalijck geapprobeert souden zijn geworden; doch vermits eenige Leden van de Doorluchtige Vergaderinge van Uw Hoogh Mog. verklaerden, dat sy als doen met geen genoegsame Instructien vooorsien waren, om haer Advysen te geven, soo heeft men haer tijdt toegestaen, om aen haer Principalen te schrijven, en der selver particuliere Ordres te verkrijgen. En dewijl 'er nu weder zedert die tijdt vier Weecken zijn gepasseert, en dat men niet en twijffelt, of ged. Leden sullen met Instructien voorsien zijn, soo versoeckt den ondergeschreven aen Uw Hoog Mog., om tegenwoordigh een finale Resolutie, wegens dese questieuse saecken, te willen nemen. Gedaen in den Hage den 23 January 1682.

Geteeckent

Gustaef Daniel Smith.

Diergelijcke instantien wierden naderhandt mede door den Heer Lintelo gedaen / so dat hare Hoog Mog. alles overwogen hebbende / en oock oordeelende uyt de Oude Contracten / dat haer de Decisie van de saecken van Oost-Vrieslandt toequam / eyndelijck in Maert de volgende finale Resolutie wegens dese saeck namen.

Extract

Extract uyt het Regiſter der Reſolutien van de Hoog Mog. Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den 26. Martii 1682.

IS ter Vergaderinge geleſen de nadere Memorie van den Heer Lintelo d'Ehſe, Miniſter van de Vrouwe Furſtinne Douariere Regente tot Ooſt-Vrieſlandt, daer by den ſelven, mits d'aenkomſte van de Heeren Ordinaris Gedeputeerden van de Provintien van Vrieſlandt ende Stadt en Landen nu wederom reïtereert ſijn voorige verſoeck, by verſcheyde Memorien, ende noch jongſt den 5. deſer Maendt, gedaen, van dat hare Hoogh Mog. het bewuſte Rapport door derſelver Gedeputeerden tot de ſaecken van Ooſt-Vrieſlandt, over de bewuſte drie differentiale Poincten, tuſſchen de hoogh-gem. Vrouwe Furſtinne Regente, en de Land-Stenden van Ooſt-Vrieſlandt, hier bevoorens gedaen, als noch by Reſolutie geliefden vaſt te ſtellen; Waer op gedelibereert zijnde, is goet gevonden ende verſtaen, dat, nopende het gebruyck van een Zegel, de Heeren Stenden van Ooſt-Vrieſlandt de ſaecke, in conformité van haer Hoogh Mog. Reſolutie van den Jare 1618. te moeten laten by het oude gebruyck, ende ſulcks haer van 't gebruyck van 't Zegel, by haer nu van nieuws geobtineert, t'onthouden: Ende dewijle de gem. Heeren Stenden hebben een vrye Keure ofte Wael, om ten Landts-dage, ſo meenigmael die uytgeſchreven werdt, te ſenden ſoodanige Perſoonen als het haer belieft, dat ten Landt-dage geen ſaecken en mogen werden geproponeert, daer op der ſelver Landt-dagh niet was uytgeſchreven, ende dat de Heeren Stenden te meermalen verſocht hebbende, dat de Gedeputeerden, eens gekooren zijnde tot den Landt-dagh, ſouden mogen continuëren, ſulcks t'elckens was afgeſlagen; dat overſulcks de gem. Heeren Stenden den uytgeſchreven Landt-dagh niet en konnen prorogéren, ſonder bewilliginge van den Landt-Heer, alſoo ſy dan geen eynde ſouden maecken van de ſaecken, daer op ſy beſchreven, ende daer toe ſy gevolmachtigt moeten zijn, ende haer ſelven oock alſoo ſtilswijgende in de voorſz. Deputatie ſouden continuëren: Doch dat wel expreſſelijck wordt verklaert, dat haer Hoog Mog. niet verſtaen, de Heeren Stenden eenige Gravamina hebbende voor te dragen, hier door in 't geringſte te prejudiciëren in het Recht van een Landtdagh te verſoecken, ende te doen houden, volgens d'ordre en forme, by de voorſz. Tractaten voor-geſchreven: Ende dewijle de Bedieninge van den Inſpector, die den Landt-Heer in 't Collegie van de Adminiſtrateuren of Aſſignateuren mach hebben, is geſepareert van de Bedieninge van de Commiſſaris, die by den Lands-Heer werdt gecommitteert, om op te nemen de Reeckeningen, die alle Jaren door den Ontfanger en Penningh-Meeſter Generael werdt gedaen, ende dat ten reſpecte van dien Inſpector uytdruckelijck is ter neder geſtelt; dat den ſelven Inſpector in 't voorſz. Collegie der Adminiſtrateuren of Aſſignateuren geen Votum ſal hebben, noch ſich de handelinge van 's Landts Penningen aenmatigen, dat mitsdien ſulcks oock by den Landt-Heer, ten aenſien van den Inſpector, niet en be-

behoort te werden gepretendeert, voor behoudens dat de voorsz. Inspector niemandt, dat eenige abuysen omtrent de maniantie van 's Landts-Penningen souden mogen werden gecommitteert ofte te buyten gegaen d'ordre, die de voorsz. Administrateuren en Assignateuren is voor-geschreven, de voorsz. Administrateuren ofte Assignateuren de abuysen souden mogen voor-houden, en de Notulen doen houden van 't gunt hy voor-gedragen heeft, ten eynde daer van des noot, ook elders daer sulcks behoort en geschieden kan, redres van de voorsz. abuysen mochte werden versocht: Ende nademael ten aensien van den Commissaris, tot het hooren van de voorsz. Reeckeninge, by den Landt-Heer gecommitteert, niet is geëxpresseert, dat hy Commissaris daer over geen Votum soude hebben, dat derhalven de voorsz. Commissaris, omtrent het hooren van de voorsz. Reeckeninge, in alles gelijck Recht moet hebben, en getracteert moet werden als de Gedeputeerden van de Heeren Stenden. Ende sal Extract van dese haer Hoog Mog. Resolutie gesonden werden aen den Extraordinaris Envoyé Hamel Bruynincx, om te strecken tot sijne narichtinge, ende, by voorvallende occasien, hem daer van te dienen sulcks en daer 't behoort.

Dese Resolutie was echter niet na de sin van sijn Keyserl. Majesteyt / alsoo die gaerne gesien had / dat daer alles/ volgens des selfs decisie / was afgedaen geworden / gelijck dan den Heere Crampricht ten dien eynde verscheyde Memorien heeft over-gelevert gehad / waer van wy hier echter maer eene / die in September/ benevens een Brief van sijn Keyserlijke Majesteyt/over-gegeven wierdt/ sullen in-voegen.

Hoogh Mog. Heeren:

IN de Brief van sijn Keyserlijcke Majesteyt, die hier by gevoegt is, sullen Uwe Hoog Mog. believen te sien, hoedanigh deselve de Resolutie, den 26. van de Maendt Maert laetst genomen, wegens de Oost-Vriesse Saecken, heeft opgevat, als in dewelcke sy gepretendeert hebben, om in de Jurisdictie met het Rijck te concurreren, en dat meer is, om sich de censure van de principale Poincten, die door de Sententien, door sijn Keyserl. Majesteyt in de formen, na eene exacte kennis van de redenen, welcke de Partyen by gebracht hebben, gegeven, zijn gedecideert, aen te matigen. En vermits 'er geen Accoorden of Tractaten zijn, waer door de Staten van Oost-Vrieslandt oyt sich van de Jurisdictie van het Rijck hebben konnen of willen onttrecken, soo schijnt het, dat Uw Hoogh Mog. seer qualijck geïnformeert geweest moeten zijn van de geene, die door al te grooten yver eenige verdiensten daer door hebben meenen te bekomen, als trachtende daer door de Jurisdictie van desen Staet te doen aen-wassen; maer dewijl der selver grootheyt niet vermeerdert of bevestigt wert door diergelijke wegen, en dat hare ware glorie en veyligheyt alleen bestaet, om op de Leden van 't Rijck niet te willen usurperen, soo belooft sich den Ondergeschreven, dat, wegens de geseyde Brief, en soo veel over-geleverde Memorien en mondelijcke by-gebrachte Redenen,

nen, Uw Hoog Mog. wel ſullen willen deſiſtéren, om ſich verder, als het behoort, in de ſaecken van Ooſt-Vrieſlandt in te wickelen, als welckers Jurisdictie privativelijck aen ſijn Keyſerl Majeſteyt behoort.

't Is ſeecker, dat Uw Hoog Mog. daer toe te meer geëmporteert ſullen zijn, door de eenige Beweegh-reden van haer eygen billijckheydt, als ſy ſullen willen overwegen, hoe weynigh ſy te vreden ſouden zijn, indien eenige Vorſt, door diergelijcke Redenen of Pretexten, ondernam, om ſich met haer Jurisdictie te bemoeyen.

Met het welcke oock de goede intelligentie, die ten deſen tijde ſoo noodſaeckelijck is, met het Rijck geconſerveert ſal worden; de ſorgen van ſijn Majeſteyt, en de applicatie van de Vorſten van den Weſtphaelſſen Kreytz, die, tot het welweſen van de gemeene ſaeck, in de tegenwoordige Conjuncture gebruyckt konnen werden, ſullen alsdan door de Protectie en Conſervatie, die ſy aen Ooſt-Vrieſlandt ſchuldigh zijn, niet gediverteert werden. Waer op hy een Antwoort, die haer Hooge Voorſichtigheyt en Billijckheyt verdient, verwacht.

Gedaen in den Hage den 15. September 1682.

Geteeckent

CRAMPRICHT.

De Brief van ſijn Keyſerlijcke Majeſteyt / welcke in ſeer krachtige termen beſtont / om haer Hoogh Mog. deſe Deciſie van de Ooſt-Vrieſſe ſaecken te ontraden / en die aen des ſelfs Sententie te laten / beſtont in de volgende Woorden :

Copye van 't Antwoordt van den Keyſer aen de Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden.

LEOPOLDUS.

SEer lieve Vrienden: Hoe ſeer Wy en 't Rijck met U L. tot deſe tijdt toe geduerigh een vriendelijcke Nabuurſchap onderhouden hebben, kan niemandt in 't minſte onbekent zijn, wijl wy alle onſe vlijt en naerſtigheydt t'allen tijden, om deſelve te vermeerderen, aengewent hebben; dienvolgens is ons met ſoo veel te meer displaiſier ter ooren gekomen, dat U L., hoewel nu al eenige tijdt bekent en openbaer is geweeſt, dat het verſchil tuſſchen de Voogdeſſe Weduwe Princeſſe van Ooſt-Vrieſlandt en de Provintiale Stenden van 't ſelve Landt, om verſcheyde van beyde zijden voor ons en onſe Keyſerl. Hof-Raedt voort-gebrachte Gravamina aen ons alleen, als Keyſer en opperſte Hooft en Rechter van het Rijck, dependeerden, 't geen Gy ſelf niet alleen te vooren geweten hebt, maer over 't welck U oock door onſen Raedt en Reſident, de Ceur-Vorſtelijcke Brandenburghſe, Biſſchoppelijcke ende Vorſtelijcke Munſterſſe ende andere Miniſters, verſocht zijt geweeſt, dat U Lieden U in deſe ſaeck, als-doen al

voor een gedeelte van ons gedecideert, en noch voor een gedeelte voor onſe Judicio hangende, geenſints ſoude gelieven te immiſcéren, nochtans u ſelfs, wy weten niet wat voor, de authoriteyt, om dit te decidéren, aenmatigende, deſelve Staten van Ooſt-Vrieſlandt het gebruyck van 't Zegel, aen haer van ons geconſenteert, ende door de Provintiale Prærogativen haer toekomende, geïnterdiceert, en de manier van 't Geldt t'adminiſtréren, tegens de Trans-actie op 't wederzijds verſoeck, onlangs van ons geconfirmeert, en meer andere dingen, verandert hebt; 't welck, door dien de Authoriteyt van onſe Opperſte Keyſerl. Jurisdictie, in dit en andere Staten en Onderdanen van 't Rijck, eeniglijck en privativelijck ons toekomende, en de Voor-vaderlijcke Rechten van 't Rijck ten hoogſten geledeert is, en dat ons, tot conſervatie van deſelve, het Keyſerlijcke Ampt is toevertrouwt, ſoo hebben wy niet minder konnen doen, als deſe uwe onrechtmatige Decreten, Ampts-halven, t'abrogéren en annulléren, gelijck wy door ons Keyſerl. Decreet gedaen hebben, en verder, door naerdere Mandaten aen beyde Partyen, de obſervantie van uwe Handelingen geïnhibeert; geenſints twijffelende, of U L. ſult, door de evidente noodſaeckelijckheyt en circumſtantien van deſe ſaeck, door den ſelven onſen Reſident en Uw Miniſter, aen ons Keyſerl. Hof reſidérende, door de onſen nader geïnformeert, en wel verſtaen hebbende, dit eyndelik advouëren, en van het incompetent oordeel over deſe ſaeck en onſe Keyſerlijcke Jurisdictie in 't toekomende niet alleen ceſſéren, maer oock de gemelde uwe deciſie ſelf aboléren, en daer door de Bandt van Vriendtſchap met ons en 't Rijck volkomender obſervéren, ſullende U L. van ons en 't Rijck oock alle mutuële Officien van Vriendtſchap genieten, gelijck wy onſe Keyſerlijcke Benevolentie U L. wijders differéren.

Laxemburgh den 15 Juny 1682.

Haer Hoogh Mog. echter oordeelende / dat deſe ſaeck aen haer competeerde/ als van over veele Jaren daer van in poſſeſſie geweeſt zijnde / konden ſich van deſe ſaeck niet ontſlaen / ſoo dat de Commiſſie / die aen den Ceur-Vorſt van Brandenburgh al zedert eenige tijd te vooren van de Keyſerlijcke zijde was gegeven / in 't werck geſtelt wierdt; daer op quamen 400 Brandenburgſe Volckeren / die op de Rivier d'Elve ingeſcheept waren / in November na Grietzeyl in Ooſt-Vrieſlandt / zijnde een Haven aen de Noord-Zee en op de Watten / en namen aldaer het Kaſteel / dat daer was / in Beſettingh; den Ceur-Vorſt van Brandenburgh liet / om deſe ſaeck te juſtificéren / de volgende Memorie aen haer Hoogh Mog. / door ſijn Miniſter den Heere Dieſt / in den Hage overleveren.

Hoog en Mogende Heeren:

D'Ondergeſchreven Extraordinaris Envoyé van ſijne Ceur-Vorſtelijcke Doorluchtigheyt van Brandenburgh vind ſich genoodſaeckt, op ſpeciale ontfangene laſt en ordre van ſijnen genadigſten Heer, aen Uwe Hoogh Mog. gedienſtigh te repre-

repreſentéren, dat hoogh-ged. ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. eenigen tijdt herwaerts bemerckt heeft, dat 'er verſcheyde quaedtaerdige Menſchen ſich bevonden, die haer werck uyt d'een of andere particuliere inſichten, en tot bereycking van haer gepretendeert oogwit, daer van hebben willen maecken, om alle de Actien, en 't geene van ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. voorgenomen wordt, ja ſijne Ceur-Vorſtel. Doorlts. hooge Perſoon ſelfs, by Uwe Hoog Mog. verhaet en ſuſpect te maken. Uwe Hoog Mog. is bekent, wat niet voor valſche geruchten in de Maendt van Juny laetſt-leden, en nu in de Maendt van October gepaſſeert, door quade Menſchen zijn geſpargeert geworden. Sijne Ceur-Vorſtel. Doorl. laet ſulcks ter zijden ſtaen, en is in den haren vaſtelijck verſeeckert, dat, als Uwe Hoog Mog. met ongepaſſioneert gemoed, na hare Æquanimiteyt, beliefden te conſideréren, wat hoogſt-ged. ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl., uyt een oprechte genegentheyt, by de uytterſte extremiteyten deſes Staets, in den voorgaenden Oorlog gedaen heeft, en hoe deſelve tot het laetſte moment toe, daer Uwe Ho. Mog. haren particulieren Vrede ſloten, daer in heeft gecontinueert; dat oock noch naer het ſlot van deſelve op 't nieuw een naeuwe en vertrouwde Alliantie met Uwe Hoogh Mog. heeft ingegaen, ende Schencken Schans vrywillig over-gelevert, oock andere meer Preuven van ſijne oprechte en ſincere affectie en genegentheyt gegeven, Uwe Hoogh Mog. ſelfs van een ander gevoelen in haer gemoedt ſullen overtuyght zijn. Sijne Ceur-Vorſtel. Doorl. deſidereert noch altoos deſe van ſoo veele jaren herwaerts met den Staet geſtabileerde Vriendtſchap en Nabuurlijckheden verder te cultivéren, en in alle Poincten de geſlooten Alliantie getrouwelijck na te leven, vertrouwende diergelijcken inclinatie mede altoos by Uwe Hoog Mog. te vinden. En terwijl d'ondergeſchreven Extraordinaris Envoyé licht oordelen kan, dat de voorgeroerde ſoort van Menſchen het gene, 't welk van ſijnen genadigſten Heer in Ooſt-Vrieſlandt voorgenomen is, ſeer hatelijck ſullen weten te rapportéren, en van die weynige Troupen, die aldaer te Lande geſet zijn, Uwe Hoog Mog. groote ombrages maecken, ſoo heeft deſelve in den Naem van ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. hier mede opentlijck aen Uwe Hoogh Mog. declaréren willen, dat al het geene, wat in deſe ſaeck geſchiedt is, of noch geſchieden mocht, ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. alleen tot ſchuldigh nakomen van het Keyſerlijck Conſervatorium deed, waer in aen hooghſt-ged. Ceur-Vorſtel. Doorl., ſijne Vorſtel. Genade van Munſter, en ſijne Doorl. Paltz-Nieuwburgh t'ſamen, en een yder in 't particulier, de beſchermingh van 't geſeyde Landt, en alle des ſelfs Standen en Ingeſetenen, met hoogſt-verbindelijcke Woorden, gelijck de bygaende Copye doet blijcken, op-gedragen wordt. Sijne Ceur-Vorſtel. Doorl. heeft den onder-geſchreven voor eenigen tijt naer Ooſt-Vrieſlandt afgeſonden gehadt, om des ſelfs Mediatie, ſoo wel aen hare Doorluchtigheydt de Vorſtin, als aen de Standen van 't Landt, tot minnelijcke bylegging van wederzijds differentiële Poincten, t'offeréren: En of wel hare Doorl. ſelfs tot deſe Afzendingh by ſijne Ceur-Vorſtel. Doorl. occaſie ende gelegentheydt hadde gegeven, ende ſich oock daer toe in 't begin genoeghſaem genegen toonde, ſoo heeft de ſelve echter naderhandt ſulcken Mediatie geëxcuſeert, en men heeft

klaer

klaer en duydelijck konnen bespeuren, dat 'er seer gevaerlijcke Desseynen, om het Landt tegens dit Conservatorium met vreemde Inquartieringen te belasten, op handen waren: dies dan sijne Ceur-Vorstel. Doorl. van Ampts- en Plichts-wegen sich genoodsaeckt gevonden heeft, eenig Volck, en sulcks bloot alleen, ingevolge van het Conservatorium, tot beschermingе van 't Landt en des selfs Standen, als een Sauvegarde, daer heen te senden, en specialijck te Water, terwijl men te Lande by desen tijdt daer toe geen Convenientie gesien heeft. Sijne Ceur-Vorstel. Doorl. doet Uwe Hoog Mog. verseeckeren, dat het selve tot niemandts prejuditie, veel min tot Uwe Hoog Mog. of andere Nabueren nadeel of schade aengesien is, en sulcks blijckt uyt de weynigheyt van 't Volck, dat'er gesonden is, dat daer onder geen gevaer of nadeeligh Desseyn kan verborgen leggen. Sijne Ceur-Vorstelijcke Doorluchtigheydt heeft de saecken aen de Conservatoren gecommuniceert, en sal dat noch verder doen: en is oock geïntentioneert, soo haest dat van sijne Keyserlijcke Majesteyt geïntendeert oogwit, namentlijk de Conservatie van de Vrede van Oost-Vrieslandt, en de Beschermingе der Standen en Ingeletenen, tegens vremde Inquartiering en geweld sal bevrijdt en verseeckert zijn, altoos sijne Keyserl. Majesteyts verdere dispositie en Ordonnantie te volgen en na te komen. De ondergeschreven twijffelt niet, of Uw Hoog Mog. sullen hier uyt de volkomene èn gemeene intentie van sijnen genadigsten Heer begrepen hebben, en de geene, die tegens hoogst-ged. sijne Ceur-Vorstel. Doorlts. hier in gevoerde conduite eenige impressien misschien souden willen geven, van haer ter zijden stellen. Gedaen den 13. November 1682.

Dit werck / alsoo haer Hoogh Mog. sich niet gaerne in moeyten wilden inwickelen / is noch dit gantsche Jaer blijven smeulen / en bleven de Brandenburgse Volckeren ondertusschen tot Grietzeyl. Den Bisschop van Munster en Paderborn liet by haer Hoogh Mog. in December wel de Mediatie wegens dese Affaires aenbieden / maer men heeft niet gehoort / dat 'er nader in het een of het ander is gedaen / waer mede wy dese saeck dan voor dit Jaer oock sullen laten berusten.

Den Staet van Oorloge deser Provintien wierdt / volgens het Advijs van sijn Hoogheydt den Heere Prince van Orangien / den Heer Stadthouder van Vrieslandt en den Raedt van Staten / met het begin van dit Jaer door hare Hoogh Mog. vast-gestelt / en brachten de respective Provintien daer op vervolgens hare Consenten in / alsoo de Militie van desen Staet met eenige 1000 Man wierdt gerecruteert.

De saeck van de Convoyen en Licenten/waer van soo veel is gesegt geweest/ en welcke soo lange heeft getrotteert / is van dit Jaer noch niet af gedaen / alsoo de Nieuwe Lijste noch niet opgemaeckt konde werden / en dat het lichten van de gem. Convoyen en Licenten door haer Hoog Mog. op de voet/als zedert den 4. April van 't voorleden Jaer was vast-gestelt / van tijdt tot tijdt wierdt geconfirmeert.

Haer

Haer Hoogh Mog. resolveerden in Juny in een nieuwe Aenbouw van 36 Schepen van Oorlog van diversche Charters / te weten 10 tot 80 Stucken/ 8 tot 70 / 8 tot 60 en 10 tot 50 Stucken Canon / met conditie/ dat die in twee Jaren voltrocken souden moeten zijn / en dat alle Jaren daer van de gerechte helft van de Charters by de respective Collegien ter Admiraliteyt / als van Amsterdam/ de Maze/ 't Noorder-Quartier/ Zeelandt en Vrieslandt / gereet gemaeckt souden moeten werden; de Bestecken/ om die te besteden / wierden derhalven opgestelt / en heeft men vervolgens na de Besteedingh daer van een aenvangh gemaeckt.

Den Deenssen Envoyé Extraordinaris den Heere Pettecum in den Hage wierdt in 't laetst van dit Jaer door sijn Koningh t'huys geroepen / ende quam eenen Heer Borgaerd met deselve Character in sijn plaetse / welcke op sijn aenkomste haer Hoog Mog. in een Memorie verseeckerde / dat den Koningh/ sijn Heer en Meester / geen andere intentie hadde / als om met desen Staet in seer goede vriendtschap en intelligentie te leven / waer op desen Staet aen die Majesteyt seer beleeft liet rescribéren.

Tusschen hare Hoogh Mog. en Sweden was in het laetste Tractaet van Vrede vast gestelt/ dat de Waerdye van de Graen-schepen/ die door den Grave Koningsmarck in den laetsten Oorlogh tot Straelsont waren aengehouden / gerestitueert soude moeten werden; de Geïnteresseerden dan hier in / volgens Waerschouwinge van haer Hoogh Mog./ hare Pretentien opgestelt hebbende/ om haer Gelden te bekomen / soo was men in Sweden soo heel wel met Penningen niet voorsien/ om sulcks ten eersten te betalen / doch echter/ om hier aen te voldoen/ wierdt geresolveert / en met haer Hoog Mog. wegens Sweden geaccordeert / dat de Tollen / die onse Schepen tot Stockholm en Gottenburgh mosten geven / daer toe geëmployeert souden werden / ten welcken eynde de Schepen/van hier derwaerts gaende/ deselve Tollen aen de Admiraliteyten of de Gecommitteerden/die daer toe gestelt wierden/alhier souden moeten betalen.

Alsoo den Commissaris Hees wegens den Staet na Algiers op een Oorlog-schip van dit Landt gesonden wierdt / om/ volgens het laetste Accoort met die Roovers / onse Slaven aldaer te lossen / soo versocht den Sweedsen Minister Cantersteyn by Memorie aen haer Hoogh Mog. / dat de Sweedse Slaven aldaer door gem. Commissaris Hees tot de eygenste Prijs mede souden mogen werden gelost; 't welck oock van haer Hoogh Mog. wierdt toe-gestaen. Den meer-ged. Commissaris Hees vertrock korts daer aen na Algiers / om daer de beloofde Presenten te brengen en de Slaven te lossen / gelijck hy oock naderhandt dede/ alsoo die van Algiers / verdrietig dat deselve soo lange bleven trottéren / onsen Consul Berck gepersuadeert hadden / om na Huys te gaen/ en het senden van deselve te bevorderen.

Op de Presentatie van den Keyser van Fez en Marocco/ welcke oock 't Gebiedt over Zalee heeft / namentlijck dat hy met desen Staet wel Vrede wilde maecken op de eygen Conditien / als met die van Algiers was geschiedt / op

conditie evenwel / dat hy 600 Quintalen van 't fijnste Buspoeder / en een brave Karosse / soude genieten / resolveerden hare Hoogh Mog. sulcks aen te nemen ; doch echter met dat onderschept / dat de 600 Quintalen Buspoeder in Geldt betaelt souden werden / d'eene helft tot laste van de Post van de Defroyementen van de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt in den Staet van Oorlogh deses Jaers / ende de andere helft tot laste van de Collegien ter Admiraliteyt in Hollandt en West-Vrieslandt.

De Schepen van de Oost-Indische Compagnie deser Landen quamen in den Somer / ten getale van acht / uyt Indiën geluckigh binnen ; met deselve quam oock den Heer van Goens / die Generael in Indiën was geweest / en dat Ampt korts voor sijn vertreck aen den Heer Speelman had over-gelaten : na men uyt des selfs rapport hoorde / stonden de saecken voor onse Compagnie aldaer noch vry wel.

De Engelsse Oost-Indische Compagnie kreeg dit Jaer mede uyt Indiën veel Schepen t'huys met een goede Lading / waer van 't laetste / dat in October op de Rivier van Londen arriveerde / tijding mede bracht van een geheele veranderinge tot Bantam / zijnde de voornaemste Plaets / daer de Engelssen in de Indiën handelen ; naderhandt is noch nader tijdinge / hoewel in Maert van 't volgende Jaer / van daer in Engelandt gekomen / hoedanigh die saeck vorder afgeloopen is / 't welck wy hier echter / als mede in dit Jaer behoorende / sullen in-lassen.

Den ouden Koningh van Bantam / welcke altoos in verschil / en genoeghsaem als in statu Belli, met onse Nederlandtsche Compagnie hadde geweest / (als hebbende allerhande onverdraeglijcke Injuriën en Offentiën / gelijck oock een over-groote en enorme schade / geduerende sijn Regeeringe / aen deselve toegebracht / soo met het debaucheren en aenhouden van duysenden Ingesetenen / Lijf-eygenen en Slaven van de Compagnie / die derwaerts vluchteden ende Vrydom kregen / als door 't beletten / met gewapende Vaer-tuygen / tot diversche malen het aen-komen van Moorsse en Indiaensse Schepen tot Batavia / welcke aldaer haer Koopmanschappen meenden te brengen / en welcke hy niet alleen hadde genomen en geconfisqueert / maer oock des Compagnies eygen Schepen overvallen / en haer Loges en Volck op Sumatra verraderlijck doen bespringen / en de Manschap vermoorden) had zedert eenige tijdt de Regeeringe aen sijn Soon afgestaen / op conditie / dat hy eenige Goederen / om van te leven / voor hem soude behouden ; desen jongen Sultan / dan op den Throon gestegen zijnde / toonde sich vry wat gevoeglijker omtrent onse Compagnie / tot soo verre selfs / dat / als hy de Regeeringe aenvaert hadde / hy sijne Ambassadeurs na Batavia sond / om over een Vrede te handelen / en de oude Contracten te vernieuwen / met belofte van de gevluchte Slaven te restituëren / en voortaen geen andere in sijn Rijck te sullen gedoogen ; sulcks heeft hy oock altijdt punctuëlijck na-gekomen / en alle goede vrientschap met de Compagnie onderhouden gehad / als betuygende selfs / dat hy die voor sijn Vyand hield / en altijdt ge-

gehouden hadde / die sijn Vader en Hem het contrarie hadden aengeraden. Dit aldus soo staende / en den ouden Koningh de meeste inkomsten van 't Rijck voor hem / tot onderhoudt van Hem en sijn andere Kinderen / behouden hebbende / soo schijnt het / dat den jongen Koning / sich met die lasten bezwaert vindende / eenigh ongenoegen daer over op-vatte ; 't welck verder aengroeyende / alsoo aen den ouden Koningh geen Pluym-strijckers ontbraecken / om hem 't een en 't ander wijs te maecken / en oock in te prenten / dat sijn jongste Soon bequamer tot de Regeeringh als dese sijn oudtste was / soo trachte desen ouden Koningh / alsoo sulcks indruck by hem kreegh / den jongen Koningh / sijn oudtste Soon / van den Throon te bonssen / ende sijn jonger Soon in des selfs plaets te stellen ; doch alsoo desen jongen Koningh daer van tijdelijck naricht kreegh / belaste hy aen sijn Vader / dat hy een Reys na Mecha soude gaen doen / of sich op sijn Landt-Goederen stil houden ; sulcks verdroot den selven soodanig / dat hy / met hulp van sijn Hovelingen / een goet aental Volcks op de been bracht / en daer mede seer onverwacht voor de Stadt Bantam quam / en die niet alleen in-nam / maer oock in kolen leyde / hebbende den jongen Koningh / met weynige van de sijne / nauw'lijcks tijdt / om sich op het Kasteel te retiréren ; deselve dan / hier als belegert zijnde / sich tot het uytterste geëxponeert / en van alle hulpe ontbloot siende / liet aenstonts om Secours tot Batavia aenhouden / het welck de Regeeringe aldaer (considerérende dat den jongen Sultan niet alleen haer Geallieerde was / maer oock van de Engelsse en andere Europise Natien / die daer haer Loges hadden / ende aen deselve niet alleen Protectie / maer oock een vryen Handel vergunde) toestondt / om hem van dese oppressie te bevrijden ; invoegen van Batavia voornoemt een sterck Secours / bestaende uyt 14 Compagnien / yder van 50 Man / en 400 Indianen / in Schepen na Bantam gesonden wierdt ; dit Secours voor Bantam gekomen zijnde / soo meende het selve wel aen Landt te gaen / doch de Franssen / Engelssen en Deenen / wiens Logien in het verbranden van de Stadt Bantam door den ouden Koningh verschoont waren / en welcke dieshalven meer inclinatie tot den selven als tot den jongen Koningh hadden / als meenende dat die sich in 't korte in de genade van de Vader soude hebben moeten over geven / opposeerden sich daer tegens / en schooten met scherp op d'onse / doch daer op wierdt niet weder geantwoordt / en de Landingh noch voor eenige tijdt opgehouden ; den Generael Major St. Martin / die onse Troupen commandeerde / versterckte sich ondertusschen door kleyne Partyen tot 2000 Man / en bleef daer mede voor de Stadt leggen / doch alsoo 't selve wat langh duurde / wierdt Capiteyn Tack met diergelijcke Caracter derwaerts gesonden / welcke door Vaertuygen op een dagh de Landingh liet doen / alschoon de Uytheemsche Natien / als Franssen / Engelssen en Deenen / sterk op hem chargeerden / en de Landing scheenen te willen beletten. De Troupen van onse Compagnie / echter aldus gelandt zijnde / tasten datelijk de Volckeren van den ouden Koningh aen / en dwongen haer / na een stercke tegenweer / uyt de Stadt te wijcken / en sich in de Bosschen te retiréren / soo dat den

den jongen Koningh als doen weder in possessie van de Stadt wierdt gestelt; in dit Gevecht bleven van den ouden Koningh 1800 Man / en van onse Compagnie maer 7 à 8 Persoonen doodt / welcke oock eenige gequetsten had / daer onder Capiteyn Tack. Den jongen Koningh / dus weder in den Throon gestelt zijnde / was seer hebigh tegens de Engelsse / Fransse en Deenen tot Bantam / als oordeelende / dat die hem / alschoon hy haer soo lange hadde geprotegeert / trouwlooselijck hadden verlaten / en niet alleen sijn Vader waren toegevallen / maer oock de Landingh aen de Volckeren van onse Compagnie hadden bedisputeert; invoegen hy lichtelijck iets krachtigs / apparent met 't verlies van haer Leven en Goederen/om sijn ressentiment daer over te toonen / tegens haer voor-genomen soude hebben / indien die van onse Compagnie sulcks niet belet / en deselve Natien in haer protectie genomen hadden; welcke dan oock / alsoo den jongen Koningh geensints begeerde / dat sy in Bantam souden blijven / en haer leven aldaer oock niet seecker was / haer na Batavia lieten over-voeren / van waer sy naderhandt sich na haer Vaderlandt transporteerden. Terwijle dat dit te Water aldaer soodanigh gepasseert was / hadde de Regeeringe tot Batavia mede een kleyn Leger / bestaende in 250 Soldaten en 350 Indianen / onder Capiteyn Leent / na de Rivier Tangerang geschickt / alwaer een goet Corps van den ouden Koningh van Bantam in hinder-laeg lag / doch het selve wierdt mede soodanigh geattacqueert / dat die van gedachten ouden Koningh sich met verlies van 2000 Man over die Rivier mosten retiréren.

Wy hadden gemeent / alsoo wy nu de voornaemste saecken van belangh / die van dit Jaer in Europa geschiedt zijn / verhandelt hebben / hier mede af te breken; doch echter / eer dat wy van den gunstigen Leser afscheyt nemen / moeten wy noch iets van 't Muscovise Rijck seggen.

Den Muscovisen Czaar / wiens Gemalinne / met wien hy omtrent twee Jaren geleden / was getrouwt / overleden was / resolveerde in February van dit Jaer weder te trouwen / alschoon hy niet heel gesont was/en dat sijn Doctoren hem 't selve af-radeden; hy nam tot sijn Gemalinne een Dochter van een Adelijcke Poolsse Familie / genaemt Marva Matveona Euphraxini; dit Huwelijck wierdt wel gecelebreert / maer den selven Czaar / geduerigh hoe langer hoe zwacker wordende/overleed in de Maendt van Mey / tot groote droefheydt van sijn gantsche Hof. In sijn plaets wierdt aenstonts weder sijn jonghste Broeder / zijnde van het tweede Bedde van sijn Vader / en omtrent 10 Jaren oudt / verkooren / alsoo de oudtste / als half blindt zijnde / door de voornaemste van 't Rijck tot de Regeeringe niet bequaem geoordeelt wierdt; doch de Hof-wachten / anders genaemt Strelitzen / hier over murmurérende / als meenende dat de oudtsten voor-gegaen behoorde te hebben / raeckten korts daer na op de been; en alsoo sy wel 10000 Man binnen der Muscouw sterck waren / trocken sy na het Paleys / en dooden daer de geene van de grootste Heeren / en selfs sommige van haer Officieren / die sy dachten dat het meeste tot dese Verkie-

singh

singh gecontribueert hadden; en onder anderen voornamentlijck dese onderstaende.

Notitie van de geene, die in den Oploop in Muscouw den 15, 16, en 17. Mey zijn omgebracht, te weten:

Ses Boyaren, als Knees Jurgen Alexewitz, Knees Michailo Jurgewitz Dolgeroeka, Knees Grigory Grigorewitz Romodanofky, Ivan Maximowitz Jasikof, Artemon Sergewitz Matseof, en Ivan Kirilof Narisken. Twee Doemnoidijaken, als: Carion Ivanof en Owerke Stephanof. Stolnicki: Feuderpetrof Soltitlof, Wassily, Vilimonof Naritsken, Ostonawy Kirilof Naritsken, Michailo Danilof van Galden en Wassily Carion. Twee Oversten: André Semenof Docterof, en Condraty Garliskin. Twee Medicijne Doctors: Danilo van Galden, en Jan Goetmentsch.

Vervolgens lieten sy den oudtsten Prins / genaemt Pector Alexewitz, uyt het Klooster / waer in hy sich geretireert hadde / halen / en verklaerden hem mede tot Czaar / hoewel hy sulcks in 't eerst weygerde aen te nemen / en versocht sijn dagen in 't Klooster te mogen slijten; doch daer toe hart aengesocht zijnde/nam hy eyndelijck dit Ampt wel aen/ doch op conditie/ dat hy sijn Broeder in raedt en daedt alleen behulpsaem soude zijn. Naderhandt zijn noch wel eenige moeyten wegens dit werck in der Muscouw voor-gevallen / maer alles is sonder verdere Bloedt-stortingh afgeloopen / en hebben dese twee Czaaren als doen gesamentlijck blijven regéren.

Omtrent Mey hebben de Roomsse / als door éen blinden yver gedreven / de Gereformeerde Kerck in der Wilda / zijnde de Hooft-stadt van Littauwen/ aengetast en t'eenemael geraseert / in welcke gelegentheydt oock de Dooden in de Graven niet vry zijn geweest / maer de ontsinnigheydt van dese onbesuysde Luyden hebben moeten uyt-staen. Den Veldt-Heer van Littauwen / Pacz genaemt/ Gereformeert zijnde/ en hier van bericht bekomen hebbende/ wierdt daer over soo ontstelt / dat hy aenstonts / gelijck als van een Apoplexie / overleed. Naderhandt hebben de Gereformeerden echter weder aldaer een nieuwe Kerck gebouwt / en versochten en kregen daer toé Assistentie van Geldt van andere Vorsten en Potentaten.

E Y N D E.

REGI-

REGISTER.

Eynde van 't Register.

